
3 1761 04611150 6

ערב זר ובעד נכריה חבלהו ואומר (שם ו) בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעך אם ממון יש לו בידך התר לו פסת יד ואם לאו הרבה עליו רעים :

(דף קעה ע״ב) ו משנה אמר רבי ישמעאל הרוצה שיחכים יותר יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה יותר מהם והם כמעין הנובע והרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס :

פירוש

נגדו של מרב כי ערב בשביל איש זר דהיינו אמירה בעלמא דלא כתיב הכא קבלנות : בני אם ערבת לרעך. ממון או מקשת באמרי פיך שתרפתו וגדפתו : עשה זאת אפוא בני והנצל. משני דברים כללו : על כי באם בכף רעך. ותינו ממון שיש לו עליך : לך התרפס התר לו פסת ידך ותן לו מעותיו ורהב רעך על כוחא הרבה עליו רעים ובקש מחילה :

הדרן עלך מסכת בבא בתרא

ערב גיוועזן זאלסטו געמען ביי אים משכנות. נאך זאגט דער פסוק מיין זוהן אויב דוא האסט ערב געוועזן פאר דיין חבר. דוא האסט געגעבין דיין האנט פאר אפרעמדין. אדער דוא ביסט געשטרויכעלט געווארין מיט דיא זאג פון דיין מויל. דוא ביסט בצוואנגען געווארין מיט דיא זאג פון דיין מויל (דאס מיינט מעי דוא האסט איינעם גיפלוכט אונ געזידולט). איצט מיין זוהן זאלסטו אזוי טאהן וועסטו גירעטעט ווערין. אויב דוא ביסט גיקומען אין דיא האנט פון דיין חבר. דו האסט גיגעבין דיין חבר דיא האנט דוא זאלסט בצאהלין אפרעמדין חוב. לך התרפס. העפין אויף דיא האנט דיינע אונ בצאהל דאס געלט. אונ אויב דוא האסט דיין חבר גיפלוכט אדער געזידולט: רהב רעך. זאלסטו גרויס מאכען דיין חבר אונ זאלסט שיקען צו אים פיל גוטע פריינד אים איבער בעטין. דאס מיינט דיא גמרא אז ממון יש לו בידך. אויב דיין חבר מאנט ביי דיר געלט. התר לו פסת יד. העפין אויף דיין האנט אונ בצאהל איהם זיין געלט. ואם לאו. אונ אויב ער מאנט ניט ביי דיר קיין געלט. נאר ער איז בייז אויף דיר ווייל דו האסט איהם גירעט שלעכטע רייד. הרבה עליו רעים. זאלסטו שיקען צו אים פיל גוטע פריינד איהם איבער בעטין :

ו משנה. אמר. רבי ישמעאל האט גזאגט ווער עס וויל קלוג ווערין זאל ער לערנען די דינים פון געלט האנדיל: ווארום עס איז ניטא קיין גרעסערע חכמה אין דיא תורה וויא אין דינים פון געלט האנדיל. דאס איז אזוי וויא אקוואל וואס מער וואסער מען שעפט פון איהם קומט אלץ צו׳ פרישערע וואסער בעסערע. אזוי וואס מער מען לערנט דיא דינים פון געלט האנדיל קומט אלץ צוא נייע דינים מיט מער חכמה. אונ ווער עס וויל לערנען דיא דינים פון געלט האנדיל. זאל ער בדינען (לערנען) ביא רבי שמעון בן ננס. ער הט אין דיא דינים גרויס חכמה :

כפתיה ואודי א"ל בשלמא דידי זייפת אלא דרב אחא בר אדא דרתית ידיה היכי עבדת אמר ליה אנחי ידאי אמצרא ואמרי לה קם אזרונקא וכתב:

(דף קעג ע"ב) **הא"ר** הונא מנין לערב דמשתעבד דכתיב (בראשית מג) אנכי אערבנו מידי תבקשנו מתקיף לה רב חסדא הא קבלנות הוא דכתיב (שם מג) תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אלא א"ר יצחק מהכא (משלי כז) קח בגדו כי ערב

קבלנות. לקמן מפרש הן לו ולוי קבלן באמירה בעלמא הוי קבלן והכי מוכח לקמן בשמעתין אבל אם כבא וגתן ביד אמרינן לקמן דאין נתבע על הלוה כלום: תנה אותו על ידי. כלומר כאילו מקבלו בידי ואחזירנו לך: קח בגדו. למלוה קאמר קח קח בגדו

תימות ידי מגיה לזייפי שפיר משום דכהור הוא וכוונת כתיבתי: דרתית ידיה. מחמת שהיה זקן היתה ידו מרתת: היכי. מגיה לכוין כתיבתו: אמר ליה אנחי ידאי אמיצרא. בעבר הנהר היו נהר קטן כמו גשר ובשפת הנהר מזה קבוע יתד ובעבר האחר יתד אחד וקשור חבל מזה לזה וסומכין שם ידיהם כשעוברים על גבי אותו נהר צר ומרתת מכח המים ועל אותו נהר הנחתי ידי והיה מירתת כיד של זקן וזייפתי:
זרנוקא. שקורין ניגולי"א שדולין בו מים מן הבור (והוא מירתת ועליו הנחתי ידי): קם אזרונקא. עלה עליה ותחם וכל גופו נע ונד וידיו רותתות: מנין לערב שמשתעבד. באמירה בעלמא בלא קנין:

חתימה איז אפאלשע. האט רבא גזאגט צוא דעם מענטש. מיין אונטער שריפט האסטו געקענט נאך שרייבן. ווייל איך בין א יונגער מענטש אונ דוא ביסט א יונגער מענטש. אבער דעם אונטער שריפט פון רב אחא בר אדא וויא אזו האסטו נאך געשריבען. אים ציטערט דאך דיא האנט אונ דיר ניט. האט דער מענטש גזאגט אויף דעם טייך ליגט אשמאלע ברעטיל אריבער צוא גיין פון איין זייט טייך אויף דיא אנדערע זייט. אונ ווייל דיא ברעטל איז שמאל איז אויף דעם זייט טייך אריין געשטעקט אהאלץ אין דיא ערד. אונ אויף דיא אנדערע זייט טייך איז אריין געשטעקט אהאלץ אין דיא ערד. אונ פון איין האלץ ביז צום אנדערין האלץ איז אן גיבונדען אשטריק. אז מען גייט איבער דעם וואסער אויף דיא שמאלע ברעטיל. האלט מען צוא מיט דיא הענט דעם שטריק מען זאל ניט אריין פאלין. אונ דאס ברעטיל שאקילט זיך פון דיא וואסער. אונ אויף דעם ברעטיל האב איך גלייגט די האנט ווען איך האב געשריבען דעם אונטער שריפט פון רב אחא. האט מיר די האנט געציטערט. האב איך גוט נאך געשריבען זיין אונטער שריפט. אנדערע זאגין אזוי האט דער מענטש גזאגט צו רבא. איך האב מיך געשטעלט אויף דעם העמער וואס מען שעפט מיט אים וואסער פון ברונען. אונ דער העמער האט זיך געשאקילט האב איך מיך אויך געשאקילט האבין דיא הענט מיינע געציטערט ווען איך האב געשריבען דעם אונטער שריפט פון רב אחא בר אדא:

ה אמר. רב הונא האט גזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז א ערב מוז בצאהלין ולמשל ראובן האט גזאגט צו שמעון בארג געלט צו לוי. אונ אויב לוי וועט דיר ניט בצאהלין וועל איך דיר בצאהלין. אונ שמעון האט גיגעבין דאס געלט צו לוי. אונ לוי האט ניט בצאהלט. פון וואנען ווייסען מיר אז ראובן דארף בצאהלין. ווארום עס שטייט אין פסוק יהודה האט גזאגט צום פאטער איך בין ערב פאר בנימין פון מיין האנט וועסטו אים פאר לאנגען. איך זאל דיר אים צוריק געבין. האט רב חסדא גיפרעגט יהודה איז דאך גיוועזן א ערב קבלן. ווארום יהודה האט גינומען בנימין פון יעקבס האנט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יהודה האט גזאגט צו יעקב גיב בנימין אויף מיין האנט אונ איך וועל דיר אים צוריק געבין. דריבער איז געווים אז יהודה דארף צוריק שטעלין בנימין צום פאטער. אונ למשל אז ראובן וואלט גינומען געלט פון שמעון אונ וואלט גיגעבין צו לוי. ווייסין מיר געווים אז ראובן דארף דיא געלט צוריק געבין צו שמעון. ווארום וואס האט שמעון מיט לוי. אבער אז ראובן האט ניט גינומען דאס געלט פון שמעון. ער האט נאר גזאגט צו שמעון בארג דאס געלט צו לוי אונ אויב לוי וועט ניט בצאהלין וועל איך בצאהלין אונ שמעון אליין האט גיגעבין דם געלט צוא לוי אונ לוי האט ניט בצאהלט פון וואנען ווייסען מיר אז ראובן דארף בצאהלין. האט רבי יצחק גזאגט פון דעם פסוק ווייסין מיר. דער פסוק זאגט צום מלוה נעם דיא קלייד פון ערב. ווייל ער האט ערב גיוועזן פאר אפרעמדין אונ פאר דעם פרעמדין וואס ער האט פאר אים

אבק לה"ר . כגון דאמר נורא בי פלניא בערכין : רובן בגזל . רוב בני אדם חשודים על הגזל כעין גזל במורין לאחרת במשא ומתן לעבור מריות הבאו לזוכייהם :

למהוי חתימת ידיה בבי דינא. אדם שצריך לכתוב חתימת ידו על קנף ונשכליך לב"ד כדי שיכירו ב"ד חתימתו כי הכוא דאמרינן פרק החשה שנתהרמנה וכו' : בזבינא . מוכס ישראל הוה: מי הלפי רבנן והבנו כתב ידך נמהוי סכיה האמחול להם הוה קא נגיד מושך בקנף כדי שיתחום אחרי מלמטה :

אין חתימת ידי כיה שסיטה דומה לכתיבתו: בפלמה.

אבק לה"ר . אמר רב יהודה אמר רב רובן בגזל ומיעוטן בעריות והכל בלה"ר לה"ר ס"ד אלא באבק לשון הרע :

(ד ף קסז) ג אמר אביי האי מאן דבעי למהוי התימת ידיה בבי דינא לא לחוי בסוף מגילתא דלמא משכח לה אחד וכתב דמסיק ביה זוזי ותנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין . דהוא בזבינא דאתא לקמיה דאביי א"ל נחזי לי מר התימת ידיה דכי אתו רבנן מהוו לי מעברנא להו בלא מכסא אתי ליה בריש מגילתא דוה קא נגיד ביה א"ל כבר קדמוך רבנן :

ד ההוא שטרא דהוה חתים עליה רבא ורב אחא בר אדא אתא לקמיה דרבא א"ל אין חתימת ידא דידי היא מיהו קמיה דרב אחא בר אדא לא החיכי לי מעולם כפתיה

פון רבם וועגן דאס מערסטע מענטשן האבין די עבירה פון גזלה . אונ אביסול מענטשן האבין דיא עבירה פון זנות . אונ אלע מענטשן האבין דיא עבירה פון לשון הרע . פרעגט דיא גמרא ריידין דען אלע לשון הרע . ענטפערט דיא גמרא אמתה לשון הרע ריידין ניט אלע . אבער שטויב פון לשון הרע ריידין אלע ולמשל איינער פרעגט ביא זיין חבר וואו קען איך בעקומען פייער . ענטפערט זיין חבר גיי אביין אין דיא שטוב דארט ועסטו באקומען פייער . ווייל דארט קאכט מען גאנצע טעג . דס הייסט שטויב פון לשון הרע :

ג אמר אביי האט גזאגט אז א מענטש דארף שרייבין זיין נאמען אונ ווייזין ביי בית דין זיין אונטער שריפט . זאל ער ניט שרייבין אויף דעם פאפיר אונטען אדער אין מיטען . טאמער וועט דיא שטיקל פאפיר פאר לוירין ווערין אונ איינער וועט דאס געפינען אונ ער וועט אויף שרייבין הויבין איבער זיין נאמען אז דער מענטש האט גיבארגט ביי אים געלט . אונ מיר האבין גילערונט אז איינער ברענגט צו בית דין א וועקסיל אז זיין חבר איז אים שולדיג הונדערט גילדין . אונ דער חבר האט אליין אונטער געשריבען זיין נאמען אויף דעם וועקסיל . נעמט ער אפ פון דעם פאר מעגין וואס ער האט פרייע ניט פאר קויפטע . נאר ער זאל שרייבין זיין נאמען אויף דעם פאפיר כון הויבין . אז איבער זיין נאמען זאל מען גאר ניט קענען שרייבין . איוד וואס איז גיזעסין נעבין א בריק אפ צו נעמען בריק געלט . איז ער אמאהל גיקומען צו אביי אונ האט גזאגט צו אים שרייב אויף דיין אונטער שריפט . אונ איך וועל דעם פאפיר מיט דיין אונטער שריפט נעמען צו זיך . אז דיא רבנן וועלין קומען אריבער גיין דעם בריק וועלין זיי מיר ווייזין דיין אונטער שריפט אז זייא זענין דיינע תלמידים וועל איך זעהן אז דיין אונטער שריפט וואס זיי וועלין האבין וועט זיין גלייך צוא דעם אונטער שריפט דיינעם וואס איך וועל האבין בייא זיך וועל איך זייא לאזין אריבער גיין דעם בריק אן געלט . האט אביי גינומען א פאפיר אונ האט גיוואלט הויבין אויף שרייבין זיין נאמען . האט דער בריקער גיצויגין דעם פאפיר אז אביי זאל ניט שרייבין הויבין נאר אונטען וואורום ער האט גיוואלט אויף שרייבין א וועקסיל אויף אביין . האט אביי גזאגט צום בריקער דיא רבנן האבין שוין פריער פאר זארגט מען זאל ניט קענען מאכין פאלשע וועקסלין . האבין זייא גיהייסין שרייבין א חתימה הויבין ניט אונטען :

ד ההוא . אויף א וועקסיל איז אמאהל גיווען גיחתמת צוויי עדות . רבא אונ רב אחא בר אדא . איז דער וועקסיל גיקומען פר רבא . הט רבא גזאגט צו דעם מענטש דער אונטער שריפט איז טאקי מיינער . נאר איך האב מיך קיין מאהל ניט אונטער געשריבען פריער פר רב אחא בר אדא . האט רבא גיהייסין מען זאל דעם מענטש בינדען . האט ער מודה גיווען אז דיא

דארך מ כותיה א"ר אושעיא כך מנהגה של אומה זו שנה ראשונה קורין לו ארכן שניה קורין לו דיגון :

ב ההוא כקישר דאתא לקמיה דרבי אמר רבי אין זמן בזה א"ל רבי שמעון ברבי לרבי שמא בין כשריו הוא מובלע פלייה והזייה הדר הזא ביה רבי בבישות א"ל לאו אנא כתביה אלא יהודה חייטא כתביה א"ל כלך מלשון הרע כזה זימנא חדא הוה יתיב ר' שמעון בר רבי וקפסיק סדרא בספר תהלים קמיה דרבי ואמר רבי כמה מיושר כתב זה אמר ליה לאו אנא כתבתיה אלא יהודה חייטא כתביה א"ל כלך מלה"ר כזה בשלמא התם איכא לה"ר אלא הכא מאי לה"ר איכא משום דרב דימי דתני רב דימי אחוה דרב ספרא לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו. אמר רב עמרם אמר רב שלשה עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה ולה"ר. לה"ר ס"ד (דף קסה) אלא אימא

אבק

לנקוחות : דהליך במלכוהו. כלומר לאחר שהליך ומלך כמה שנים ליה פלוני זה מנ..י ולא יטרפו לקוחות אלא מכאן ולהבא : שנה ראשונה קורין לו ארכן. מתוקן למלכותו מהדש : דיגון. לשון שמש וקרוב למי שלנו :

אין זמן בזה. בהמיה : הזא ביה בישות. היה השוד שהוא כתבו וכלומר לא היו עושין מקושר אלא פשוט לפי שטועין בו א"כ שהיה מובלע בין קשריו יותר מדאי ברבי עצמו טעה בו : יהודה חייטא כך שמו : כלך מלה"ר כזה. כלומר לא היה לך לגמיל אשמה עניו אלא היה לך לומר לא כתבתיו : וקא פסיק סדרא. היה גומר אחד מה' ספרים שבתהלים : כמה מיושר כתב זה. כתבה כתב בדקדוק : מאי לה"ר איכא. והלא בשבחו כפר : בא לידי רעתו. מתוך שמרבין לדבר בשבחו מזכירין גנותו שבו : עיון תפלה. יש מפרש שלאחר שהתפלל חושב בלבו שיעשה הקב"ה בקשתו לפי שהתפלל בכוונה :

אויף דעם טאג. וועלכין טאג אין יאהר. טאמער ווען דער וועקסיל איז געשריבען געווארין איז שוין דער מלך געוועזן עטליכע יאהר אין דער מלוכה. דארף מען דאך וויסען דער וויפילטער יאהר דאס איז געוועזן. האט רבי אושעיא געזאגט אזו איז דער מנהג פון דעם פאלק דעם ערשטין יאהר רופט מען דעם מלך ארכן. דעם אנדערין יאהר רופט מען אים דיגון. אונ אז אין וועקסיל שטייט ארכן ווייס מען אז דער וועקסיל איז געשריבען געווארין אין דעם ערשטין יאהר ווי ער איז געווארין א מלך:

ב ההוא. אמאהל איז געבראכט געווארין פאר רבי א געקניפטשטער גט. האט רבי געזאגט אין גט שטייט גאר ניט ווען ער איז געשריבען געווארין. האט רבי שמעון ברבי געזאגט צוא רבי טאמער איז דער טאג געשריבען צווישען דיא קנייטשין. האט רבי געעפינט דיא קנייטשין אונ ער האט געזעהן עס שטייט געשריבען דער טאג ווען דער גט איז געשריבען געווארין. דער נאך הט רבי שלעכט געקוקט אויף זיין זוהן רבי שמעון. ווארום רבי הט געמיינט אז רבי שמעון האט געשריבען דעם גט. הט רבי שמעון געזאגט ניט איך האב געשריבען דעם גט נאר יהודה חייטא האט אים געשריבען. הט רבי געזאגט צו רבי שמעון גיי אוועק פון דיא לשון הרע. דו האסט ניט גידארפט זאגין ווער עס האט געשריבען. דוא האסט נאר גידארפט זאגין איך האב ניט געשריבען: אמאהל איז געזעסין רבי שמעון ברבי אונ ער הט אויס געלערנט א ספר תהלים פאר רבי. הט רבי געזאגט וויא גלייך איז געשריבען דאס געשריפט. האט רבי שמעון געזאגט ניט איך האב דס געשריבען נאר יהודה חייטא האט דאס געשריבען. הט רבי געזאגט צו רבי שמעון גיי אוועס פון אזוי א לשון הרע. פרעגט דיא גמרא פריער איז רעכט עס איז געוועזן לשון הרע. אבער דא איצט וואס פאר א לשון הרע איז געוועזן. ער האט דאך געלויבט דעם יהודה חייטא אז ער שרייבט שיין. ענטפערט דיא גמרא אזו ווי רב דימי דער ברודער פון רב ספרא האט געלערנט א מענטש זאל ניט לויבין זיין חבר. ווארום פון דעם לויבין קומט מען צו שענדין. נאר מען דארף גאר ניט ריידין פון אפרעמדין מענטשין. ניט גוט ניט שלעכט: רב עמרם האט געזאגט פון רבס וועגין דריי עבירות טוהט יעדער מענטש אלע טאג. ער טראכט פון זנות. אונ אוב ער הט גוט גידאווינט טראכט ער איך בין ווערט גאט זאל מיר געבין וואס איך פערלאנג ווייל איך האב גוט גידאווינט. אונ מען רעט לשון הרע. פרעגט דיא גמרא ריידין דען אלע לשון הרע. ענטפערט דיא גמרא אמת'ה לשון הרע ריידין ניט אלע. אבער שטויב פון לשון הרע ריידין אלע. רב יהודה הט געזאגט

הלקוחות וזו היא שקשה בדיני ממונות ולימרו ליה אבוך מזבין את מפיק מאי קושיא מצי אמר מכח אבוה דאבא קאתינא תדע דכתיב (תהלים מה) תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשרים בכל הארץ לא לעולם כדאמרינן מעיקרא ודקא קשיא לך תחת אבותיך יהיו בניך ההוא בברכה כתיב:

גמ' פשוט פרק עשירי

(דף קסד ע"ב) **א ההוא** שטרא דהוה כתוב ביה בשנת פלוני ארכן א"ר חנינא יבדק אימתי עמד ארכן בארכנותיה ודילמא דאריך

לו הבן בנו של בן מוציא מיד הלקוחות: וזו היא קשה. בדבר תימה הוא אבוה מזבין והיכי תמצי מאי נפיק: מאי קושיא. להכי מוציא מיד הלקוחות דמצי למימר אבא כשמכר נכסים הללו לא היה עדיין מוחזק בהן לפי שאביו היה קיים והוא מת קודם לאביו ולא באו נכסים לידו ואנו יורשים מכח אבי אביו להכי מוציא מיד הלקוחות דאבוה לא מזבין. וממאי דמצי למימר הכי דמכח אבוה דאבא אתינא תדע דהכי כתיב קרא תחת אבותיך יהיו בניך אלמא דבמקום אבי אביו מצי למיקם דכי היכי דאבי אביו מוציא מיד לקוחות ה"נ מצי הבן. לעולם כדאמרינן מעיקרא. בן שמכר בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות וזו היא קשה בדיני ממונות ודקא קשיא לך מאי קשיא וכו' ומתרצת תחת אבותיך יהיו בניך התם בברכה הוא דכתיב תשיתמו לשרים אבל לענין דינא לא דיינינן הכי:

ההוא שטר פשוט. דהוה כתיב ביה בשנת פלוני ארכן לוה פלוני מפלוני ולא היה כתוב ביה כמה שנים למלכות של אותו מלך ראשונה או שניה או שלישית: ארכן זה מלך ובשנה ראשונה קורין לו ארכן כדלקמן לפי שעתה מתוקן הוא כמו אריך או לא אריך כמו ועדות מלכא לא אריך לנא למיחזי לא נאה לנו לראות ערותו של מלך והרפתו: יבדק אימתי עמד הרכן במלכותו. כי בשנה ראשונה במלכותו נכתב שטר זה ומוכיח שעתה ע"פי בעלי חובה ללקוחות.

קויפער. דער דין איז דער שווערסטער פון דיא דינים וואס זענען ביי געלט זאכען. ווארום דער קויפער קען זאגין צום דעם זוהנס זוהן. דיין פאטער האט אונז פאר קויפט וואס ער וועט ירשנן פון דיין זיידין. וויא אזו קענסטו דאס וועלין אפ נעמען פון מיר. פרעגט די גמרא פאר וואס איז דער דין אזו שווער. דער איינינקעל קען דאך זאגין ווען מיין פאטער האט פאר קויפט די פעלדער זענען זייא דאך נאך ניט געוועזען זיינע. ווארום דער זיידע האט דאך גילעבט. און מיין פאטער איז גישטארבין ווען דער זיידע האט נאך גילעבט. זענען דיא פעלדער קיין מאהל ניט גיוועזען מיין פאטערס. און איצט אז מיין זיידע איז גישטארבין קום איך ירשנן מיין זיידען און איך וועל דיר ווייזין אז עס איז אזו. ווארום עס שטייט אין פסוק אן שטאט דיינע עלטערין וועלין זיין דיינע קינדער (דוא וועסט זיי מאכען פאר פירשטען אין דער גאנצער וועלט. למשל ראובנ'ס זוהן וועט זיין אן שטאט ראובנ'ס פאטער. זעהן מיר אז דער איינינקעל קען אמאהל זיין אויף דעם זיידענס ארט. און אזוי ווי עס וואלט געווען אז דער זיידע וואלט גילעבט. וואלטין דאך דיא קויפערס ניט גיקענט צו נעמען פון אים וואס זיין זוהן האט פאר קויפט. אזו קענען ניט דיא קויפערס צו נעמען פון דעם איינינקעל וואס זיין פאטער הט פאר קויפט ענטפערט דיא גמרא עס איז טאקי וויא מיר האבען פריהער גזאגט. אז דער דין איז דער שווערסטער פון די דינים וואס זענען ביי געלט זאכען. און וואס דוא פרעגסט עס שטייט דאך אין פסוק אן שטאט דיינע עלטערין וועלין זיין דיינע קינדער. זעהן מיר דאך אז דער איינינקעל קומט אויף דעם זיידענס ארט. דס איז ניט צו ווייזין אויף אדין. דס איז נאר א ברכה. דיינע קינדער וועלין האבין זייער גרויסקייט ניט פון דיר נאר פון דיינע עלטערין: און דו מיט דיינע קינדער וועלין גיווערטיגט צו נאמען. דוא וועסט זיין א מלך און דיינע קינדער וועסטו מאכען פאר שרים אין דעם גאנצען לאנד:

פרק עשירי

א ההוא. אין א וועקסיל איז אמאהל גיוועזען געשריבען אין דעם יאהר ארכן (אין דעם יאהר פון מלך) האט ראובן גיבארגט ביי שמעון הונדערט גילדין (עס איז אבער ניט גישטאנען אין דעם וויפילטען יאהר פון מלך דאס איז גיוועזן). האט רבי חנינא גזאגט מען דארף זעהן וועלכען טאג אין יאהר איז דער מלך גיווארין א מלך. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסטו אז דער וועקסיל איז געשריבען גיווארין דעם ערשטין יאהר פון דער מלוכה. און דוא פרעגסט נאר

ביה קשייתא בי רבא עבד הכי אמר להו זביניה לאו זביני כי כתבו ליה שטרא אמרי ליה יקוה"ת זיל אימא ליה לרבא מגלת אסתר בזוזא שטרא דמר בזוזא אזל א"ל אמר להו זביניה זבינא א"ל קרוביה לקוחות אגמרוה א"ל מסברי ליה וסבר כיון דמסברי ליה וסבר מידע ידע והא דעביד הכי חוצפא יתירה הוא דהוה ביה :

(דף קנח ע"ב) **יא א"ר** שמלאי עדא אמרה בן עזאי תלמיד חבר דר"ע הוה דקאמר ליה שבאת :

(דף קנט) **יב איתמר** בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקיחות

ויהיה סבור שאתה בוטה ויחזיר לך נכסיך : כי כתבו ליה שטרא. פסק דין שיחזירו לו נכסיו : א"ל לקוחות כו'. הוכיחו דבר חכמה שיאמר בפני רבא ויתחשב חכם בעיניו ויודע בטיב מ"מ ומתן ולא יכסיהו לקוחות מקחם : מגלת אסתר. שהוא דבר גדול רגיל סופר לכתוב בזוזא ובשביל שטר קטן שכותב לי שואל לי זוז בתמיה : א"ל קרובים. לרבא : לקוחות אגמרוהו. לומר כן לרבא אך אינו יודע כלום : א"ל כיון דמסברי ליה דבר חכמה ויודע להבין חכם הוא וממכרו ממכר והאי דעבדי קפייתא חוצפא בעלמא הוא דעביד לא מתוך שטות :
א"ר שמלאי עדא. כמו זאת אומרת מדקאמר ליה בן עזאי לר"ע במשנתנו שבאת בלשון היטות ולא א"ל בלשון כבוד שבא רבינו ש"מ דבן עזאי תלמיד חבר של ר"ע היה משום הכי לא חלק לו כבוד כ"כ שהלכו שניהם ללמוד תורה לפני רבי אליעזר הגדול ולפי שהיה בן עזאי בחור לא היה יכול לסבור סברא כר"ע בתלמוד וגמר גמרא והדר הלך בן עזאי לפני ר"ע להסביר סברא עכ"ל רשב"ם למדנו מזה כי ימי הזקנה מחייבים סברא ישרה ובימי הבחרות יאות להרבות בלמוד על פה כמאמרם במקום אחר כם ואח"כ כתת :
בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת. הבן בחיי אביו ואח"כ מת אביו ו המזיק הלוקח במה שמכר לו

וויא צוואנציג יאהר איז ער גיגאנגען אונ האט פאר קויפט זיינע פעלדער. דער נאך איז ער גיקומען פאר רבא זאגין אז ער ווייס נאך ניט וויא מען האנדילט איז זיין פאר קויפען גאר ניט וויל ער צוריק געבין דס געלט אונ מען זאל אים צוריק געבין די פעלד ער : האבען די גוטע פריינד פון דעם יתום גזאגט צום יתום אז דו וועסט אריין קומען צו רבא אין שטוב זאלסטו עסין טייטלען אונ דו זאלסט ווארפען די קערנער פר רבא. וועט רבא מיינען אז דו ביסט אנאר. וועט ער פסקנן אז דיין פר קופען איז גאר ניט. הט דער יתום אזו גיטאהן. האט רבא גזאגט צו דיא קויפערס זיין פר קויפין איז גאר ניט. אז מען הט געשריבען דעם פסק דין ער זאל אפ נעמען די פעלדער צוריק. האבען דיא קויפערס גזאגט צום יתום גי זאג צו רבא די מגלת אסתר וואס זי איז גרוס שרייבט דער סופר פאר אגילדין. פר דעם פסק דין וואס דס איז אקליין שטיקול פאפיר זאל איך אויך געבין דעם סופר אגילדין (די קויפערס האבען אוים גילערנט דעם יתום אחכמה אין האנדילשאפט, ער זאל דס זאגין פר רבא. אונ רבא וועט ניט וויסען אז מען הט דס אים אויס גילערנט ער וועט מיינען דער יתום זאגט דס מיט זיין שכל. איז ער דאך קלוג אין האנדיל. וועט רבא ניט הייסען צוריק געבין דיא פעלדער]. איז דער יתום גיגאנגען צו רבא אונ הט גזאגט ווי די קויפערס האבען אים אויס גילערנט. הט רבא גזאגט זיין פר קויפונג איז גוט. אונ ער קען ניט חרטה האבין. האבין דיא גוטע פריינד פון יתום גזאגט צו רבא דיא קויפערס האבין אים אויס גילערנט ער זאל דאס זאגין. הט רבא גזאגט אז מען לערנט אים אחכמה אונ ער פר שטייט אז דאס איז אחכמה. איז ער ניט קיין נאר. האט ער גיוואוסט די פעלדער אויך וויא אזוי צו פר קויפין. אונ דס וס ער האט גיווארפין פאר מיר דיא קערנער איז ניט גיוועןן דורך נארעשקייט נאר ווייל ער איז אגרויסער עזות פנים :

יב אמר. רבי שמלאי האט גזאגט פון דאנען ווייסען מיר אז בן עזאי איז גיוועןן אתלמיד פון רבי עקיבא אונ ער איז גיוועןן זיינער אחבר אויך. ווארום בן עזאי הט גזאגט צו רבי עקיבא דו ביכט גיקומען. אונ ער הט ניט גזאגט דער רבי איז גיקומען :

יג איתמר. מיר האבען גילערנט אז אזוהן הט פאר קויפט דעם פאטערס פעלדער. אונ דער פאטער האט נאך גילעבט. נאר זייא האבין גיקויפט אז דער פאטער וועט שטארבין זאלין זייא נעמען וואס דער זוהן דארף ירשענן. אונ דער זוהן איז גישטארבין ווען דער פאטער האט נאך גילעבט. דער נאך איז גישטארבין דער פאטער. איז גיגאנגען דער קויפער אונ האט צו גינומען דעם פאטערס פר מעגין. קען קומען דעם זוהנס זיהן אונ אוועק נעמען פון דעם

מערבית לעולם קשה. רוח צפונית יפה להטים בשעה שהביא שליש וקשה לזיתים בשעה שיניצו. רוח דרומית קשה לחיטים בשעה שהביאו שליש ויפה לזיתים בשעה שיניצו וא״ר יוסף ואי תימא מר זוטרא ואיתימא רב נחמן בר יצחק וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום האי מרבי דידיה והאי מרבי דידיה לא קשיא הא לן והא להו. תניא אבא שאול אומר יום טוב של עצרת ברור סימן יפה לכל השנה אמר רב זביד האי יומא קמא דריש שתא אי חמימא כולא שתא חמימא אי קרירא כולא שתא קרירא למאי נ״מ (ע״ב) לתפלתו של כהן גדול:

(דף קנה ע״ב) **יא ההוא** פחות מבן עשרים דאזיל זבין נכסיה (דאבוה) אתא לקמיה דרבא אמרי ליה קרובי׳ זיל אכיל תמרי ושדי ביה

מתוך ברייתא דקתני איפכא: בשעה שהביאו שליש. תין גזילין נמטר: שלחן בצפון. כדכתיב ואת השלחן תתן על צלע צפון: ומנורה בדרום. כדכתיב ואת המנורה נוכח השלחן: והאי מרבי כו׳ כל אחד מגדל את שלו להם תטיב על השלחן בצפון וצפונית יפה לחטים שמן זית מדליקין במנורה בדרום והדרומית יפה לזיתים: הא לן. לדידי בבל הכוכבים במצולה והרבה מגדלת ואינה צריכה למטר כ״כ: לדידן מיתניא ברייתא נהרדעא דמערבית קשה לפי שממטרת יותר מדאי: לדידי בבל מגדלת יפה. וברייתא קמייתא דמתני איפכא: להו. לבני ארץ ישראל שהיא גבוהה וצריכה למטר הרבה: כולה שתא חמימתא. כל ומר רוב שנה: לתפלתו של כהן גדול. שיהא מתפלל ביוה״כ שתהא השנה הזאת גשומה ושחונה ומפרש גשומה אם שחונה ועתה לפי שענין שיהא השנה יתפלל ביוה״כ: אתא לקמיה דרבא. כדי לחזור בו ולומר שלא היה יודע בטיב מתנה ויחזור: אמרי ליה קרובים. לאותו יתום: זיל אכיל תמרי. והשלך גלעינים לפני רבא

ווי קאן. ועט זיין אהונגער. פרעגט דיא גמרא פון דאנען זעהן מיר אז אמזרח ווינט איז שלעכט אונ אמערב ווינט איז גוט מיר האבען דאך געלערנט פאר קערט אמזרח ווינט איז אייביג גוט אונ אמערב ווינט איז אייביג שלעכט. אצפון ווינט איז גוט צו ווייץ ווען זייא האבען שון אויף געוואקסען אדריטעל. אונ ער איז שלעכט צו איילבירטען ווען זייא בליהען. אונ אדרום ווינט איז שלעכט צו ווייץ ווען זייא האבען שוין אויף געוואקסען אדריטעל. אונ ער איז גוט צו איילבירטען ווען זייא בליהען: אונ רב יוסף האט געזאגט. אנדערע זאגען מר זוטרא האט געזאגט. אונ אנדערע זאגען רב נחמן בר יצחק האט געזאגט דער סימן איז דער טיש מיט דעם לחם הפנים איז געשטאנען אין בית המקדש אין צפון זייט. אונ דיא מנורה איז געשטאנען אין דרום זייט. דער צפון ווינט מאכט וואקסען פר זיך. ער מאכט וואקסען דיא ווייץ צום לחם הפנים. אונ דער דרום ווינט מאכט וואקסען פר זיך. ער מאכט וואקסען דיא בוימאייל צו דיא מנורה איז דאך אבער אקשיא פון מזרח ווינט מיט מערב ווינט. אמאהל שטייט אז מזרח ווינט איז גוט אונ מערב ווינט איז שלעכט. אונ אמאהל שטייט פאר קערט מזרח ווינט איז שלעכט אונ מערב ווינט איז גוט. זאגט די גמרא עס איז נים קיין קשיא. ביי אונז וואס מיר וואוינען אין בבל וואס דיא ערד איז נאס פון זיך אליין איז אמזרח ווינט גוט ווייל ער האלט אויף דעם רעגין אונ אמערב ווינט איז שלעכט. ווייל ער ברייננגט רעגין צו די נאסע ערד. ווערט דיא ערד צו פיל נאס ווערין די פירות פר פוילט. אבער ביי זייא אין ארץ ישראל וואס די ערד איז טרוקען אונ זיא דארף רעגין. איז אמערב ווינט גוט ווייל ער ברייננגט רעגין. אונ אמזרח ווינט איז שלעכט ווייל ער האלט אויף די רעגין. מיר האבען געלערנט אבא שאול זאגט אז דער יום טוב שבועות איז קלאר. דער הימעל איז נים פאר וואלקינט. איז אגוטער סימן צום גאנצין יאר. רב זביד זאגט אז דער ערשטער טאג ראש השנה איז ווארעם וועט זיין דאס מערסטע צייט פון יאהר ווארעם. אונ אויב דער ערשטער טאג ראש השנה איז קאלט וועט זיין דאס מערסטע צייט פון יאהר קאלט. צו וואס דארפין מיר וויסען פריער ווי דער יאהר וועט זיין. זאגט דיא גמרא צו דער תפלה פון כהן גדול אום יום כפור אז דער כהן גדול זעהט דער ערשטער טאג ראש השנה איז קאלט. בעט ער אום יום כפור דער יאהר זאל זיין ווארעם. אונ אז ער זעהט דער ערשטער טאג ראש השנה איז ווארעם. בעט ער אום יום כפור דער יאהר זאל נים זיין צוא פיל היים נאר עס זאל גיין רעגין צו דער צייט ווען מען וועט דארפין:

יא ההוא. איינגער מענטש וואס ער איז געוועזן איתום אונ ער איז אלט געוועזן ווייניגער

מרגליתא דשויא אלפא זוזי ואשקיה:

י ת"ר שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו אל תהיו במחלוקת ואל תמרדו במלכות בית דוד ויום טוב של עצרת ברור זרעו חטים מר זוטרא אמר בלול אתמר אמרי נהרדעי משמיה דר' יעקב לא ברור ממש ולא בלול בלול ממש אלא אפילו בלול ורוח צפונית מנשבתו זה הוא ברור א"ל רבי אבא לרב אשי אנן אדרב יצחק בר אבדימי מתנינן לה דאמר רב יצחק בר אבדימי מוצאי יום טוב האחרון של חג הכל צופים לעשן המערכה נטה כלפי צפון עניים שמחים ובעלי בתים עצבים מפני שגשמי שנה מרובים ופירות מרקיבים נטה כלפי דרום עניים עצבים ובעלי בתים שמחים מפני שגשמי שנה מועטים ופירות משתמרין. נטה כלפי מזרח הכל שמחים. נטה כלפי מערב הכל עצבים. ורמינהו מזרחית לעולם יפה. מערבית

שלשה דברים צוה אחיתופל. הכי הוה קים ליה: אל תמרדו במלכות בית דוד. שלא הורע לו יפה: ויום טוב של עצרת. דהיינו שבועות אם תראוהו ברור זה ולא יום המעונן זרעו חטים שמצליחין באותה שנה. כשלש הבמים לשואר מתרגמינן לבירו: בלול. מעורב יום מעונן: ורוח צפונית מנשבת. שמפזרת העבים כדכתיב מצפון זהב יאתה רוח צפוני מעשה את היום כזהב: אנן אדרב יצחק וכו'. סימני תבואות לדעת אם יצליחו אם לאו אדרב יצחק סמכינן ולאו אסימני עצרת: (של חג. במוצאי עצרת) ובבבל שבחג נידונים על המים: נוטה כלפי צפון. רוח דרומית מנשבת בו ומטהו כלפי צפון ופירותיהן מרקיבין. ומתוך שאין יכולין להשתמר נמכרין בזול: כלפי דרום. רוח צפון מנשבת בו: מפני שגשמי שנה מועטין. ובאותן הגשמים פירות הנזרעים מתברכין ובאוצרות משתמרין ונמכרים ביוקר הרי רווח לעשירים ועלב לעניים: למזרח כלם שמחים. שמערבית ממטרת במדה ופירות אינן ביוקר: כלם עצבים. שמזרחית מונעת מטר ומביאה בצורת ויוקר גדול ופירות אינן נשמרין הלכה מזרחית קשה ומערבית יפה: ורמינהו.

אריין געשאטן אין די װאַרעמס. טאמער האט מען יא צו שטויסען אַטייערן פערל אונ אריין געשאטן אין דיא װאַרעמס דאס איז אַרפואה; איז שוין דיא גאַנצע װאַרעמס װערט געװעזען מער װיא אַגילדין:

י תנו רבנן: דיא רבנן האבען געלערנט דריי זאכען האט אחיתופל פאר באטין זיינע קינדער. איר זאלט אייך ניט קריגען מיט קינעם. אונ איר זאלט ניט אראפ װארפען פון זיך דיא מלוכה פון דוד מיט זיינע קינדער װאס װעלען זיין מלכים נאך אים; אונ אז דער יום טוב שבועות װעט זיין אַשיינער טאג ניט פאר װאלקינט. זאלט איר זייען װייץ. מר זוטרא זאגט פאר קערט האט מען געלערנט. אז דער יום טוב שבועות װעט זיין פאר װאלקינט זאל מען זייען װייץ. דיא מענטשין פון נהרדעי זאגען פון רבי יעקבס װעגין נישט מען מיינט דער יום טוב שבועות זאל זיין גאנץ קלאר. אונ נישט מען מיינט עס זאל זיין גאנץ פאר װאלקינט. נאר אז עס איז פאר װאלקינט אונ אצפון װינט בלאזט. דאס הייסט קלאר. װארום דער צפון װינט פאר טרייבט דיא װאלקינס אונ ער מאכט שיין דעם טאג. רבי אבא הט געזאגט צו רב אשי מיר פאר לאזין אונז מיט תבואה פאר זייען אויף דיא סימנים פון רב יצחק בר אבדימי. װארום רבי יצחק בר אבדימי הט געזאגט װיא עס גייט אװעק דער לעצטער טאג סוכות. דאס מיינט מען די נאכט װאס נאך שמיני עצרת האבען אלע געקוקט אויף דעם רויך װאס גייט פון מזבח. אויב עס הט געבלאזין אַװינט פון דרום זייט אונ ער האט געבויגען דעם רויך צו צפון זייט. האבען זיך דיא אָרעמע לייט געפרייט אונ דיא בעלי בתים װאס האנדלען מיט תבואה זענען געװעזען טרויריג. װייל אין דעם יאהר װעט זיין פיל רעגין. װעלין דיא תבואה פאר פוילט װערין. װעט מען מוזין דיא תבואה װאלװיל פאר קויפען. אונ אז דער װינט הט געבלאזין פון צפון זייט. אונ ער האט געבויגען דעם רויך צו דרום זייט; זענען דיא אָרעמע לייט געװעזען טרויריג. אונ די בעלי בתים װאס האנדלען מיט תבואה זענען געװעזען פרייליך װייל אין דעם יאהר װעט זיין װייניג רעגין. װעט די תבואה זיין טרוקען װעט מען זיי קענען בעהאלטין אין דיא שפייכלערס; װעט תבואה טייער װערין. אונ אז דער װינט איז פון מערב זייט. אונ ער האט געבויגען דעם רויך צו מזרח זייט. האבען זיך אלע געפרייט װייל דער רעגין פון דעם יאהר איז מיטעל. אונ תבואה איז ניט טייער. אונ אז דער װינט איז פון מזרח זייט. אונ ער הט געבויגען דעם רויך צו מערב זייט. זענען אלע געװעזען טרויריג. װארום אין דעם יאהר װעט קיין רעגין ניט זיין. אונ תבואה װעט ניט

שבתות וימים טובים כדשמואל דאמר שמואל שנוי וסת תחלת חולי (מעים) כתוב בספר בן סירא כל ימי עני רעים וכו' (כדאיתא בכתובות פ' אחרון דף ק"י):

ט משנה השולה סבלונות לבית חמיו שלח שם מאה מנה ואכל שם סעודת חתן אפילו בדינר אינן נגבין וכו': **גמ'** אמר רבא דוקא דינר וכו' אבל תנן שתה מאי וכו' ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה באדם אחד ששגר לבית חמיו מאה קרונות של כדי יין ושל כדי שמן ושל כלי כסף וכלי זהב ושל כלי מילת ורכב בשמחתו והלך ועמד על פתח בית חמיו והוציאו כוס של חמין ושתה ומת וזו הלכה וכו' ש"מ אפילו שותה שמעת מינה אפילו פחות מדינר א"ר אשי מאן לימא לן דלא שחקי ליה מרגליתא

וימים טובים. כיון דאית ליה שינוי וסת מחלקים לעניים בכל ע"ש: הנא כדשמואל. דאתא קרא להשמעינן ודלא רבי יהושע קאמר לה: שינוי וסת. רוק כגון עני בכל ימות השנה אוכל פת הריבה ובשבת אוכל בשר: ה"ג תחלת חולי. מתוך כך מתחיל לחלות והיינו דגרסי חולי מעים:

השולח סבלונות. מנהג הוא לאחר קדושין למהרת שולח לבית חמיו לכבוד אשתו תכשיטין ומיני פירות וכדי יין ושמן ופעמים אוכל שם עמה: אינם נגבין. אם מת הוא או שמתה היא וכו'): ורכב בשמחתו. מתוך הון רב ששלח לבית חמיו שמח על כוכו: ומת. אח"כ קודם נשואין: ש"מ אפילו פחות מדינר. וקשיא לרבא: מאן לימא לן דלא שחקי ליה מרגליתא. בכוס החמין שכן דרך העשירים שותין אותו לרפואה:

שבתים אונ ימים טובים. וואס מען העלפט דעם ארעם מאן ער זאל האבען אויף שבת אונ אויף יום טוב. נאר דאס איז וויא שמואל האט גזאגט אז א מענטש ענדערט זיין געוואוינהייט דאס איז אנהייב קראנקהייט. א ארעם מאן וואס עסט א גאנצע וואך טרוקען ברויט אז עס קומט שבת אונ ער עסט א שטיקעל פלייש. וייל ער איז ניט געוואוהנט צו פלייש. ווערט אים קראנק דער מאגען:

ט משנה. השולח. אז איינער הט געשיקט מתנות צו דיא כלה ביי זיין שווער אין שטוב פאר צייטען איז געוועזען דער מנהג צו די תנאים פלעגט דער חתן שיקען צו דיא כלה מתנות אונ גייע שפייזען אונ וויין אונ אייל. אונ אמאהל פלעגט דער חתן אויך מיט קומען אונ פלעגט דארט עסען מיט זייא א סעודה. דיא סעודה הייסט סעודת חתן) אויב נאך דיא תנאים איז געשטארבען דער חתן אדער דיא כלה. אפילו דיא מתנות וואס דער חתן האט געשיקט זענען ווערט הונדערט מאהל הונדערט גילדין, אויב דער חתן האט געגעסען דארט ביי די כלה דיא סעודת חתן. אפילו וואס ער האט געגעסען איז ניט מער ווערט געוועזען נאר איין גילדין. פון דעסטוועגין קען מען ניט אפ נעמען צוריק דיא מתנות. ווארום דורך דיא שמחה פון דער סעודה הט ער געשיינקט דיא מתנות. רבא זאגט דאס איז נאר אז זיין עסען איז ווערט געוועזען א גילדין. אבער אז זיין עסען איז א גילדין אויך ניט ווערט געוועזען. קען ער אפ נעמען צוריק די מתנות: פרעגט דיא גמרא וויא איז אז ער האט ניט געגעסען ביי דיא כלה. נאר ער האט דארט גיטרונקען. קען ער אפ נעמען דיא מתנות אדער ניין. זאגט דיא גמרא רב יהודה האט גזאגט פון שמואלס וועגין עס האט אמאהל גיטראפען, א מענטש האט געשיקט צו זיין שווער וואו מתנה פאר דיא כלה הונדערט פורען בעלאדען מיט פעסער וויין אונ מיט פעסער אייל אונ מיט זילבערנע כלים אונ מיט גאלדענע כלים אונ מיט זיידענע קליידער. אונ ער הט גערייטען אויף א פערד מיט גרויס שמחה. אונ אזוי וויא ער איז געזעסען אויף דעם פערד הט ער זיך געשטעלט ביי דיא טיר פון זיין שווער. אונ מען הט אים ארויס געטראגען א גלאז מיט ווארעמס וטעה אדער קאווע אונ ער האט אויס געטרונקען אונ איז געשטארבען. הט מען גיפסקנט אז דיא כלה דארף ניט צוריק געבען דיא מתנות צו זיינע יורשים. זעהן מיר פון דאנען אפילו דער חתן הט ניט געגעסען ביי דיא כלה ער האט נאר גיטרונקען. קער ער שוין ניט אפ נעמען דיא מתנות. פרעגט דיא גמרא זעהן מיר דאך פון דאנען אפילו עס איז ניט ווערט געוועזען אגילדין זיין עסען אדער זיין טרינקען פון דעסטוועגין קען ער אויך ניט אפ נעמען צוריק די מתנות. ווארום א גלאז ווארעמס איז דאך ניט ווערט אגילדין איז דאך א קשיא אויף רבא. הט רב אשי גזאגט ווער ווייסט דס אונז זאגן אז מען האט ניט צו שטויסען א פערל וואס איז ווערט טויזענד גילדין אונ מען הט

ה"א"ר זירא אמר רב מ"ד (משלי טו) כל ימי עני רעים זה בעל תלמוד וטוב לב משתה תמיד זה בעל משנה. רבא אמר איפכא והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא מ"ד (קהלת י) מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן בם מסיע אבנים יעצב בהם אלו בעלי משנה בוקע עצים יסכן בם אלו בעלי תלמוד רבי חנינא אמר כל ימי עני רעים זה שיש לו אשה רעה וטוב לב משתה תמיד זה שיש לו אשה טובה ר' ינאי אמר כל ימי עני רעים זה איסטנים וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה. ר' יוחנן אמר כל ימי עני רעים זה רחמן וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי ורבי יהושע בן לוי אמר כל ימי עני רעים זה שדעתו קצרה וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו רחבה. (דף קמו) ואמר רבי יהושע בן לוי כל ימי עני רעים והאיכא

זה בעל תלמוד. שממיד עומד נגין היכות ויהגן הוויות: רבא אמר איפכא. כל ימי עני רעים זה בעל משנה שאינו יכול להורות הלכה מתוך משנתו וגם כשהולקין זו על זו אינו יודע להכין וטוב לב זה בעל תלמוד שיודע משניות על העיקר ובקי בטעמיהם ויש בידו כח להורות הלכה למעשה: יעצב. לשון בעצבון תאכלנה: זה בעל משנה. שבונה משניות כל היום ואין לו אלא צער שמתקשה בטעמיהם ואינו יודע לפרש: יסכן. לשון המימות כמו והשי למלך סוכנת כלומר שנהנה מהם: זה איסטניס. מי שדעתו קצה ולבו מואס בכל דבר מגונה שאוה רואה: יפה. שסובל הכל ואין מזיק לו שום דבר מאוס: קצרה. כמו עצלן וקפדן שאינו רעה בה לו ובכל אחרים: זה רחמני. כמה עניים הוא רואה שבוכים עליהם תדיר: כל ימי עני רעים והא יכא שבתות

ה אמר. רבי זירא האט געזאגט פון רבס וועגן עס שטייט אין פסוק אלע טעג פון ארעם מאן זענין שלעכט. דאס מיינט מען דעם למדן וואס לערנט גמרא. ער מאטערט זיך טאג אונ נאכט צו פאר ענטפערין קשיות אונ אויס צו גלייכען דיא דינים עס זאל ניט זיין קיין קשיא פון איין משנה אויף די אנדערע. אונ דער וואס האט אגוט הארץ האט ער אייביג ציבאל. דס מיינט מען דעם למדן וואס לערנט משניות. ער מאטערט זיך גאר ניט ער לערנט דיא משנה אזוי וויא זיא שטייט. רבא זאגט פארקערט. אלע טעג פון ארעם מאן זענין שלעכט דאס מיינט מען דער וואס לערנט משניות. ער לערנט אונ זיין לערנען האט קיין טעם ניט, ווארום ער קען ניט פסקנען קיין דין פון דער משנה. אונ אז עס איז אקשיא פון איין משנה אויף די אנדערע משנה ווייס ער ניט צו ענטפערין. אונ דער וואס האט אגוט הארץ האט ער אייביג אבאל דס מיינט מען דער וואס לערנט גמרא. ער ווייס דיא טעמים פון די משניות. אונ ווייס צו ענטפערין אתירוץ אוף אקשיא. אונ ווייס צו פסקנען אדין. דאס איז וואס רב משרשיא האט געזאגט פון רבאס וועגן עס שטייט אין פסוק מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן בם. דער וואס ציהט שטיינער וועט ער טרויריג זיין דורך זייא. דאס מיינט מען דיא מענטשין וואס לערנען משניות. ער לערנט דיא משניות אגאנצן טאג אונ ער בלייבט טרויריג. ווייל ער ווייס ניט דעם טעם פון דער משנה. אונ ער ווייס ניט צו ענטפערין תירוצים אויף זיינע קשיות. אבער דער וואס שפאלט האלץ וועט ער זיך דער ווארעמען דורך זייא. דס מיינט מען דער וואס לערנט גמרא האט ער פאר געניגען פון זיין לערנען. אונ ער לערנט אזוי שטארק ביז ער דער ווארעמט זיך פון דעם לערנען. רבי חנינא זאגט אלע טעג פון ארעם מאן זענען שלעכטע דאס מיינט מען דער וואס האט אשלעכטע ווייב. אונ דער וואס האט אגוט הארץ ביי דעם איז אייביג אבאל דס מיינט מען דער וואס האט אגוטע ווייב. רבי ינאי זאגט אלע טעג פון ארעם מאן זענין שלעכטע דאס מיינט מען דער מענטש וואס איז איידיל. אונ וואס נאר עפעס מיאוסע זאך קען ער ניט ליידין: אים איז אייביג שלעכט. ווארום מיאוסע זאכען קומען פיל פאר דעם מענטשין. אונ דער וואס האט אגוט הארץ ביי דעם איז אייביג אבאל דס מיינט מען דער מענטש וואס מיאוסט זיך ניט אונ ער קען אלין ליידין. רבי יוחנן זאגט אלע טעג פון ארעם מאן זענען שלעכטע דאס מיינט מען דער מענטש וואס האט פיל רחמנות. אונ עס זענען דא פיל זאכען וואס מען דארף אויף זייא רחמנות האבען. האט ער אייביג צו וויינען. אונ דער וואס האט אגוט הארץ ביי דעם איז אייביג אבאל דס מיינט מען דער מענטש וואס איז אשלעכטער אונ האט ניט רחמנות אויף קיינם. דער מענטש האט אגוזונטע הארץ אונ איז אייביג פריילאך. רבי יהושע בן לוי זאגט אלע טעג פון ארעם מאן זענען שלעכטע. דס מיינט מען דער מענטש וואס ארגערט זיך אונ פאר גינט קיין אנדערין אויך. נאך האט רבי יהושע בן לוי געזאגט שלמה המלך האט געזאגט אלע טעג פון ארעם מאן זענען שלעכטע. עס איז דאך דא

דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר (משלי כב) צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם :

(דף קמה ע״ב) ז תנא עתיר נכסין עתיר פומבי זה בעל הגדות עתיר סלעין עתיר תקוע זה בעל פלפול . עתיר משח עתיר כמס זהו בעל שמועות . הכל צריכין למרי חיטי (ומאי ניהו) גמרא :

א״ר

סחורה זו באומנותו : צנים פחים . ליכא דיקא צנים פחים בדרך נקט הצינה והקור פח ומוקש בדרך עקש כי בידו הדבר תלוי להשמר מן הצינה ויש מפרשים צנים פחים קור וחום :

עתיר נכסין. עשיר מכרמים וזיתים ושדות הנראות נכריות וגו׳ : עתיר פומבי . שושר הגנוי כגון בהמות שהכל יודעים בהם : זה בעל הגדות . שדורש דרשות בכל מקום בבתי מתהלות (ליום טוב [שדורש בימים טובים] והכל נאספין לשמוע ויש לו קול חכמה ובא לשמיעתו במתוק שאין הגדות צריכות עיון יכול לדרוש בכ״מ : עתיר סלעין . שולחני שמשתכר תמיד במיני מטבעות : עתיר תקוע . י״מ שיש לו בתים הרבה ומשתכר בהן תדיר ומקרי הכי על שם ויתקע תקע אהלו . ולי נראה כדאמרינן במנחות תקוע אלפא לשמן עיר הוה ונכסים היו מביאין שמן לעיהות ודימה למטבעות ולשמן את הפלפול על שם שמגיה המיד בפלפולו : עתיר תבת . אנשי מדות מתרגמינן איגבין דמת״ן עשיר בדבר הראוי למדוד כגון תבואה שאין משתכרין בה תמיד אלא מכניסין אותה לאוצר וכשיגיע עת מכירה הן ימכרנה וישתכר והיינו נמי : עתיר כמס . כמו כמוס עמדי דבר שמכניסין לאוצר : זהו בעל שמועות . ביודע הלכות ומימרות ולכשיגיע עת הוראה יגלה שמועותיו : גמרא . סוגיות התלמוד ותירוצי משניות וברייתות והוא עיקר התלמוד שאם לא היה התלמוד אין מלמדין הלכה מתוך משנה כדאמרינן התנאים מבלי עולם :

זה

אויף דעם מענטש . נאר אז א מענטש ווערט קראנק פון קעלט אדער פון היץ . דאס קען א מאהל זיין אז דער מענטש אליין איז שולדיג אין זיין קראנקייט ווארום דיא היץ אונ דיא קעלט מוז זיין אויף דער וועלט יעדעס אין זיין צייט . פר וואס איז דער מענטש גישטאנען אזו א לאנגע צייט אויף דיא קעלט ביז ער זאל קראנק ווערין . אדער פאר וואס איז ער גישטאנען אזוי א לאנגע צייט אויף דיא היץ ביז ער זאל קראנק ווערין . איז ער אליין שולדיג אין זיין קראנקייט . דריבער דארף ער זיך היטין פון זיין געלט . אזו וויא עס שטייט אין פסוק דיא קעלט אונ די היץ שאדען נאר דעם מענטש וואס גייט אין קרומען וועג . אבער דער וואס היט זיין נפש קען זיך דער ווייטערין פון זייא :

ז תנא . מיר האבען גילערנט אזו וויא איינער איז רייך מיט פיל פעלדער אונ ווייןגערטנער . אדער ער איז רייך מיט פיל בהמות . וואס אלע ווייסען פון זיין רייכקייט . אזו איז דער דרשן וואס ער איז רייך מיט זיינע דרשות . אלע ווייסען פון זיין חכמה . אונ אזו וויא איינער איז רייך מיט בארע געלט אונ ער טאהשט דאס געלט פון קליינע אויף גרויסע אונ פון גרויסע אויף קליינע אונ פאר דינט אלע רגע . אדער איינער איז רייך מיט פיל הייזר אונ זיי זענען פר דונגען . וואס ער ווערט רייכער אלע טאג . אזו איז דער חכם וואס איז רייך מיט זיין חכמה אויף צו קלערין נייע זאכען אונ דינים פון דער תורה . ער פאר דינט מיט זיין חכמה . אלע רגע וואס ער לערונט וויס ער נייע זאכען . אונ ווערט אלע מנוט א גרעסערער חכם . אונ אזו וויא איינער איז רייך אין אוועק גע זאכען וואס מען מעסט . למשל ער האט א שפייכלער תבואה . וואס פון דעם פר דינט מען ניט אלע מנוט . נאר ווען עס קומט די צייט פון פאר קויפען . פר קויפט מען אונ מען פאר דינט . אדער ער איז רייך מיט אנדערע זאכען וואס מען פאר קויפט ניט אלע ווייל . נאר עס ליגט אין א שפייכלער ביז צו דער צייט פון פר קויפען . פר קויפט מען אונ מען פר דינט . אזוי איז דער מענטש וואס ער אליין איז ניט קיין חכם אויף צו קלערין דינים פון דיא תורה . נאר ער האט גיהערט פיל דינים פון זיין רבי אונ ער גידיינקט זיי . אונ די דינים ליגען אין אים בעהאלטין אזו וויא עס ליגט א זאך אין א שפייכלער . אונ אז עס קומט דיא צייט וואס ער דארף דעם דין נעמט ער ארויס דעם דין פון זיין הארצען אונ פון זיין מוח אונ זאגט אים . למשל דיא דינים פון פסח ליגען ביי אים פון איין יאהר צום אנדערין יאהר . דיא דינים פון סוכות אויך אזו . אונ אזו אלע דינים . אלע מענטשין דארפען אן קומען צו דעם מענטש וואס האט צו פר קויפען ווייץ . דאס מיינט מען אלע לערנער דארפין אן קומען צו דעם למדן וואס קען גמרא :

(ע״ב) (ברכות מו) **ד ובני** דן חושים תנא דבי חזקיה מלמד שהיו בניו מרובים כהושים של קנה:

ה ההוא דא״ל נכסי לבנאי ה״ל ברא ובר ברא מי קרו אינשי לבר ברא ברא או לא רב חביבא אמר קרו אינשי לבר ברא ברא מר בר רב אשי אמר לא קרו אינשי לבר ברא ברא תניא כוותיה דמר בר רב אשי המודר הנאה מבנים מותר בבני בנים:

(דף קמד ע״ב) **ו משנה** אחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע חלה ונתרפא נתרפא משל עצמו: **גמ׳** שלח רבין משמיה דרבי אלעאי ל״ש אלא שחלה בפשיעה אבל באונס מתרפא כן האמצע היכי דמי בפשיעה כדרבי חנינא דאמר

כהושים של קנה. שגדלין הרבה ביחד או נמי עלי קניא או קשרי הקנים קרוי כן:
ובר ברא. בן כל אותו בן או בל אחד במת: מי קרי אינשי לבר ברא ברא. ולפיכך אמר נכסי לבניי לבון רבים ויהלכו ביניהם או לא קרו להו ברא והאי דקאמר לבון רבים היינו כדאמר לעיל ובני פטא אנולא: מותר בבני בנים. אבל לענין פריה ורביה חשיבי כבנים בפרק הבא על יבמתו:
שנפל אחד מהן לאומנות. אומנות המלך שמתמנת אביו נפל לאומנות זו שכן היה מנהג המלך מעמיד מבית זו מיכם הדב אחד ומבית זו הדם אחד וכן מכל בתי העיר: נפל לאמצע. כריות

ד ובני. די קינדער פון דן האבען גיהייסען חושים. איז דאך אקשיא דן האט דאך נאר גיהאט איין זוהן. האט בעדארפט שטיין דער זוהן פון דן האט גיהייסען חוש. דבי חזקיה האבען גילערנט ווייל די קינדער פון חוש זענען גיוועזען אזו ווי א אוואַרצעל וואס פון איהם וואקסט ארויס פיל שטעקלאך. זענען אלע שטעקלאך בעזאמען אונ עס ווערט ניט אפ גישיידט איינער פון אנדערין. אזו איז גיוועזען ביי דעם שבט דן. ער האט גיהאט איין זוהן אונ פון דעם איין זוהן איז גיווארין א שבט פון זיבעציג טויזענד אונ זענען אלע גיוועזען בעזאמען. זיי זענען ניט גיוועזען אפ גישיידט איינער פון אנדערין:

ה ההוא. איינער האט אמאהל גיזאגט מיין פארמעגין זאל גיהערין צו מיינע זיהן: אונ ער האט גיהאט א זוהן אונ א זוהנס א זוהן. ווייסען מיר ניט אויב מענטשין רופען אויך א זוהנס זוהן. מיין זוהן. האט ער גימיינט אז זיין זוהן מיט דעם זוהנס זוהן זאלין זיך ביידע צו טיילין מיט דעם פארמעגין. אדער מענטשין רופען ניט דעם זוהנס זוהן מיין זוהן. האט ער גימיינט אז נאר זיין זוהן זאל נעמען דאס גאנצע פארמעגין. אונ דעם זוהנס זוהן זאל גאר ניט נעמען. נאר פאר וואס האט ער גיזאגט מיינע זיהן. ווייל דער איין זוהן איז ביי איהם ליב אזוי ווי פיל זיהן: רב חביבא זאגט מענטשין רופען דעם זוהנס זוהן מיין זוהן. מר בר רב אשי זאגט מענטשין רופען ניט דעם זוהנס זוהן מיין זוהן. זאגט די גמרא מיר האבען גילערנט ווי מר בר רב אשי זאגט אז איינער טוהט א נדר ער זאגט איך זאל ניט הנאה האבען פון מיינע זיהן. מעג ער הנאה האבען פון זיינע זיהנס זיהן:

ו משנה. אחין. ברידער וואס זייא זענען שותפים. זייא האבען זיך נאך ניט צוא טיילט מיט די ירושה. אונ איין ברודער האט מען גינומען צו די ארבייט פון מלך. דער מנהג איז גיוועזען יעדער בעל הבית האט גידארפט גיין אליין אדער געבין א מענטשין וואס זאל גיין איין מאנען די פאראטעקים פון מלך. אונ דער מענטש האט גיהאט זיין גיצאהלט פון מלך פאר זיין ארבייט. זאל ער צו טיילען דעם פאר דינסט שותפות מיט די איבעריגע ברידער. אונ אז איין ברודער איז קראנק גיווארין אונ ער דארף זיך היילין. זאל ער זיך היילין פון זיין חלק. ניט פון שותפות. זאגט די גמרא רבין האט געשיקט זאגן פון רבי אלעאיס וועגין וועין זאגין מיר אז ער דארף זיך היילין פון זיין חלק. נאר אז ער האט אליין גיבראכט די קראנקייט אויף זיך. אבער אז ער איז ניט שולדיג אין זיין קראנקייט. די קראנקייט איז פון זיך אליין גיקומען אויף איהם. זאל ער זיך היילין פון שותפות געלט. פרעגט די גמרא ווערכע קראנקייט ברייננט א מענטש אויף זיך אליין. ענטפערט די גמרא אזו ווי רבי חנינא האט גיזאגט אלץ איז ביי גאט אין די הענט. אלץ וואס עס קומט אויף דעם מענטשין איז געשיקט גיווארין פון גאט גריך

מבן מי שמעת ליה אלא הא רבי יהודה דתניא מצוה לזון את הבנות וק"ו לבנים דעסקי בתורה דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר מצוה לזון את הבנים וק"ו והוכר לבנות דלא ליתזלן:

(דף קמב ע"ב) **ג הלכתא** המזכה לעובר לא קנה. ההוא דאמר לדביתהו נכסי לבני דיהוי לי מינך אתא בריה קשישא א"ל ההוא גברא מה תיהוי א"ל זיל קני כחד מברא הנך ודאי לא קנו דאכתי ליתנהו האי אית חולק לטליא במקום בניא או לית חולק לטליא במקום בניא ר' אבין ור' מיישא ור' ירמיה דאמרי אית חולק לטליא במקום בניא ר' אבהו ור' חנינא בר פפי ור' יצחק נפחא דאמרי לית חולק לטליא במקום בניא א"ל ר' אבהו לר' ירמיה הלכתא כוותן או הלכתא כוותייכו א"ל פשיטא דהלכתא כוותן דקשישנא מינייכו ולא הלכתא כוותייכו דדרדקי אתון א"ל מידי בקשישות תליא מלתא בטעמא תליא מלתא וטעמא מאי זיל לגביה דר' אבין דאסברתא ניהליה (דף קמ"ג) וכרכיש בה רישיה בי מדרשא:

בריה קשישא. מאשתו ראשונה: יקנה כחד בנא: כאחד מן הבנים העתידים להולד מאשה זו: אית חולק לטליא במקום בניא. דאף ע"ג דבניא לא קני בלה מתנה זו וכו' ורואין כמה בנים יהיו לה אם הן ג' בנים מלבד הבנים חולקין בד' חלקים ויטול זה הנך אחד מהם וחוזרין וחולקין ג' חלקים הנותרים לד' ויטול כל אחד חלק א' בתורת ירושה: טליא. תינוק גדול כדאמרינן פרק הספינה דלא"י כזירנא כי הוו מטיילי טליא וטליתא בבר הבכרי בשוקא ולא הוו חטאי: במקום בניא. כפירש בנים את אביהם אית חולק לטלי' עמהם לבד יורשיו כהשריבית: וכרכיב. והודה לדברי:

גיפעלט. אבער אז אטאכטער איז בעסער וויא אזהן. דאס האבען מיר ניט גיהערט אז רבי יהודה זאל זאגין. נאר דיא משנה איז וויא דער רבי יהודה. ווארום מיר האבען גילערונט עס איז אמצוה אפאטער זאל שפייזין זיינע טעכטער אונ זיינע זיהן איז געווים אמצוה ער זאל שפייזין. וויל זייא לערנען תורה. אזו זאגט רבי מאיר. רבי יהודה זאגט עס איז אמצוה אפאטער זאל שפייזין זיינע זיהן. אונ זיינע טעכטער איז געווים אמצוה ער זאל שפייזין. זייא זאלין ניט פר שעמט ווערין צו זוכען פר דינען:

ג הלכתא. דער דין איז אז איינער זאגט צו זיין חבר זיי זוכה דיא זאך פאר דעם קינד וואס איז אין זיין מוטערס בויך. האט דער קינד ניט זוכה גיוועזן. איינער האט אמאהל גזאגט צו זיין ווייב מיין פאר מעגין זאל זיין צו מיין זוהן וואס איך וועל האבען פון דיר. איז גיקומען זיין עלטערער זוהן וואס ער האט גיהאט פון זיין ערשטע ווייב אונ האט גזאגט צום פאטער וואס וועט זיין מיט דעם מענטשין וואס וועט זיין מיט מירו. האט דער פאטער גזאגט צום זוהן דוא וועסט נעמען אגלייכען חלק אזו וויא איינער פון דיא קינדער וואס וועלין גיבארין ווערין צו מיר פון דיא ווייב מיינע. דיא קינדער וואס וועלין גיבארין ווערין האבען געוויס ניט זוכה גווען אין זייער פאטערס פרמעגין. ווארום זיי זענען דאך נאך ניטא. נאר אבער דר עלטערער זון הט אחלק אין זיין פאטערס פרמעגין אפילו יענע קינדר האבן ניט קיין חלק. אדר אזו ווי יענע קינדר האבן ניט קיין חלק אין זייער פאטערס פרמעגין. אזו הט דער עלטערער זוהן אויך ניט זוכה גיוועזן אין פאטערס פאר מעגין. ווארום דער פאטער האט דאך גזאגט צום עלטערין זוהן דו זאלסט זוכה זיין מיט דיא קינדער וואס וועלין גיבארין ווערין צו זאמען. אונ אז זייא זענען ניט זוכה איז ער אויך ניט זוכה. רבי אבין אונ רבי מיישא אונ רבי ירמיה זאגן אז דער עלטערער זוהן הט יא אחלק. רבי אבהו אונ רבי חנינא בר פפי אונ רבי יצחק נפחא זאגין אז דער עלטערער זוהן האט ניט קיין חלק. האט רבי אבהו גזאגט צו רבי ירמיה דער דין איז וויא מיר זאגין. אדער דער דין איז וויא איר זאגט. הט רבי ירמיה גזאגט צו רבי אבהו געוויס איז דער דין וויא מיר זאגן ווארום מיר זענען עלטער פון אייך. אונ עס איז ניט דער דין וויא איר זאגט וויל איר זענט נאך יונגע לייט. האט רבי אבהו גזאגט צו רבי ירמיה ווענדט זיך דען די זאך אן עלטער. די זאך ווענדט זיך אן שכל. אונ ווס איז דער שכל. גיי צו רבי אבין איך האב אים גיגעבין צו פר שטיין דעם שכל פון דער זאך. הט ער אשאקיל גיגעבין מיטן קאפ אין בית המדרש. אונ ער האט מודה גיוועזן אז איך בין גירעכט:

משום רשב"י כל מי שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה שנאמר (במדבר כז) והעברתם את נחלתו לבתו ואין העברה אלא עברה שנאמר (צפניה א) יום עברה היום ההוא לענין ירושה בן עדיף ליה לענין הרווחה בתו עדיפא ליה ושמואל אמר הכא במבכרת עסקינן [וכדרב חסדא] דאמר רב חסדא בת בתחלה סימן יפה לבנים איכא דאמרי דמרביא לאחתא וא"ד דלא שלטא ביה עינא בישא א"ר חסדא ולדידי בנתן עדיפין לי מבני ואבע"א הא מני ר' יהודה היא הי ר"י אילימא רבי יהודה דבכל דתניא (בראשית כד) וה' ברך את אברהם בכל רבי מאיר אומר שלא היתה לו בת ר' יהודה אומר שהיתה לו בת ובכל שמה אימר דשמעת ליה לרבי יהודה דברתא נמי לא הסריה רחמנא לאברהם דעדיפא מבן

לענין ירושה בן עדיף ליה. דיקא נמי דקמת על נחלתו אבל בנה מסבת נחלה ממטה אל מטה אחר: בתו עדיפא. שאינה יכולה לחזור אחר מזונותיה כזכר: ושמואל אמר. מתניתין במבכרת דבת עדיפא ליה כדמפרש טעמא לקמן ואזיל: דמרביא. מגדלת: ולדידי בנתן עדיפין לי. שלא נתקיימו לו בנים כי אם בנות לכך היה מהלל לבנות ולא נתיישב לו יפה דעתו של רב חסדא:

דיא גמרא וועלין מיר זאגן אז א טאכטער איז ביא א פאטער טייערער וויא א זוהן. רבי יוחנן האט דאך געזאגט פון רבי שמעון בן יוחאי וועגין דער וואס שטארבט אונ לאזט ניט א זוהן ער זאל איהם ירשנען. ווערט גאט אויף איהם פול מיט כעס. ווארום עס שטייט אין פסוק והעברתם את נחלתו לבתו. והעברתם איז דער טייטש עברה. כעס. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יום עברה היום ההוא. דער טאג איז א טאג פון כעס. זאגט דער פסוק אז א מענטש שטארבט אונ זיין פארמעגין דארף געגעבין ווערין צו זיין טאכטער. ווייל ער האט ניט געהאט א זוהן; איז והעברתם. איז גאט אין כעס. זעהן מיר דאך אז א זוהן איז בעסער וויא א טאכטער. ענטפערט דיא גמרא געגין ירושה איז א זוהן בעסער וויא א טאכטער ווארום אז א זוהן ירשת בלייבט דער נאמען פון דעם מת אויף דעם פארמעגין. אבער א טאכטער וואס ירשת אונ זיא נעמט א מאן פון איין אנדערע משפחה. קומט אויף דעם פארמעגין איין אנדערער נאמען. אונ דער נאמען פון דעם מת ווערט גאר פארגעסין. אבער צום פארדינען וויל א מענטש פארזארגין א טאכטער מער וויא ער פארזארגט א זוהן. ווייל א זוהן קען אליין פארדינען זיין עסין. אונ א טאכטער איז שווער זיא זאל פארדינען איר עסין. דריבער גיט ער דעם זוהן נאר הונדערט גילדין. אונ דיא טאכטער גיט ער צוויא הונדערט גילדין. אונ שמואל זאגט דא שמועסט אז דאס איז ביא זיין ווייב דאס ערשטע קינד. דריבער איז איהם א טאכטער ליבער וויא א זוהן. אזוי וויא רב חסדא האט געזאגט. אז דאס ערשטע קינד איז א טאכטער איז א גוטער סימן צו דיא קינדער וואס זיא וועט האבין. אנדערע זאגין ווייל זיא וועט זיין דיא עלטערע קינד וועט זיא ערציהן דיא איבעריגע קינדער וואס וועלין געבארין ווערין. אנדערע זאגין אז דיא ערשטע קינד איז א טאכטער וועט ניט זיין קיין עין הרע אויף דיא קינדער. אדער מען מיינט אז דיא ערשטע קינד איז א טאכטער אונ דערנאך וועלין געבארין זיהן; איז שלום צווישען דיא זיהן. ווארום זיא ווייסען אז זייער פאטער וועט אמאהל שטארבין וועלין נעמען אלע גלייך ירושה. אבער אז דאס ערשטע קינד איז א זכר; איז ניטא קיין שלום צווישען דיא קינדער. אונ דיא איבעריגע זיהן קוקען מיט א שלעכטע אויג אויף דעם בכור. ווייל זייא ווייסין אז אמאהל ווען דער פאטער וועט שטארבין וועט ער נעמען צוויי חלקים. רב חסדא האט געזאגט ביא מיר זענען טעכטער ליבער וויא זיהן. אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין דיא משנה איז וויא רבי יהודה. פרעגט דיא גמרא וועלכער רבי יהודה. מיר זאלין זאגין רבי יהודה פון בכל. ווארום מיר האבין געלערנט עס שטייט אין פסוק גאט האט געבענשט אברהם בכל. רבי מאיר זאגט דיא ברכה איז געוועזן וואס אברהם האט ניט געהאט קיין טאכטער. רבי יהודה זאגט דיא ברכה איז געוועזן וואס ער האט יא געהאט א טאכטער אונ זיא האט געהייסן בכל. זעהן מיר אז א טאכטער איז א ברכה. מיר האבין געהערט פרעגט דיא גמרא רבי יהודה זאגט אז גאט האט געבענשט אברהם אז אפילו א טאכטער האט איהם אויך ניט

מתנה והרי הוא כמי שהפקיד לך נכסיו ע"מ שלא יכנו כגון מהם והזור וקח הוזן דקי"ל מצוה לקיים דברי המת ובמאי היה טועה במעשה דבית חורון דקאמר בגמרא וכו' וקאמר ליה יונתן דלא דמי והיינו דקאמר ליה כשם שאי אתה יכול וכו' : הטיה עלי . כמו הטיח דברים כלפי מעלה כלומר השיבני דרך בזיון וגנאי ומילתא דבדיחותא היא :

מאי קאמר . מה יפוי כח יש לזכר במזונות במקום אחר יותר מנקבה דקאמר בשביל שאני זכר וזכותי גדול הפסדתי : מאן דעסיק וכו' . מי שיש לו ב' בנים אחד ע סק בתורה ואחד אינו עוסק בתורה וכי איבד זכותו בירושתו בשביל שאינו עוסק בתורה : ויפה כחו בנכסים מרובין . שאני יורש הכל אפילו מאה מנה ואין לנקבה כי אם מזונות :

שהחזרתי (דף קלד) ואם לאו אי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי אמר הטיח עלי בן עוזיאל הטיח עלי בן עוזיאל :

מי שמת פרק תשיעי

(דף קלט ע"ב) **א משנה** מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובין הבנים יירשו והבנות יזונו נכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים אדמון אומר בשביל שאני זכר הפסדתי וכו' : **גמ'** (דף קמ ע"ב) מאי קאמר אמר אביי ה"ק בשביל שאני זכר וראוי אני לעסוק בתורה הפסדתי א"ל רבא אלא מעתה מאן דעסיק בתורה הוא דירית דלא עסיק בתורה לא ירית אלא אמר רבא ה"ק בשביל שאני זכר וראוי אני לירש בנכסים מרובים הפסדתי בנכסים מועטים :

ב משנה האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר יטול מנה נקבה מאתים ילדה נקבה נופלת מאתים (דף קמז) לטימרא דבת עדיפא ליה מבן והא"ר יוחנן משום

אוועק נעמען וואס איך האב פאר קויפט אונ וואס איך האב געהייליגט. קענסטו נים אוועק נעמען פון דיא יתומים וואס איך האב זייא געגעבין. האט שמאי געזאגט בן עוזיאל הט געגין מיר גירעט הארטע רייד. בן עוזיאל הט געגין מיר גירעט הארטע רייד. אונ ער הט מיך אין גינומען:

פרק תשיעי

א משנה. מי. ווען איינער איז געשטארבין אונ ער האט גילאזין זיהן מיט טעכטער: אז דאס פארמעגין איז פיל. זאלין דיא זיהן ירשנן. אונ דיא טעכטער זאלין געשפייזט ווערין פון דעם פארמעגין ביז צו זייער חתונה. מען זאל פריער אפ שאצין וויא פיל דיא טעכטער דארפין אויף עסין אונ קליידונג ביז זייער חתונה. אונ דיא איבעריגע זאלין דיא זיהן ירשנן. אונ אויב דאס פארמעגין איז ווייניג: זאלין דיא טעכטער געשפייזט ווערין פון דעם פארמעגין. אונ דיא זיהן זאלין גיין בעטלען אויף דיא טירען: אדמון זאגט ווייל איך בין אזכר זאל איך שאדין האבין: פרעגט דיא גמרא וואס זאגט אדמון. האט אביי גיזאגט אזוי זאגט אדמון. ווייל איך בין אזכר אונ איך דארף לערנען תורה דריבער זאל איך שאדין האבין. האט רבא גיזאגט וואס גיהער ירושה צו תורה. ווי: דוא זאגסט דארף דאך זיין אז איינער האט צווייא זיהן איינער לערנט תורה אונ איינער לערנט ניט קיין תורה. דארף זיין דער וואס לערנט תורה זאל ירשנן. אונ דער וואס לערנט ניט קיין תורה זאל ניט ירשנן. האט רבא גיזאגט אזוי מיינט אדמון ווייל איך בין אזכר אונ אז עס וואלט געווען אגרויס פארמעגין וואלט איך נאר גידארפט לאזין פאר דיא טעכטער אויף עסין אונ קליידין ביז צו די חתונה. אונ דאס איבעריגע גאנצע פארמעגין וואלט איך צו גענומין: זעהט מען דאך אז מיין כח צו ירושה איז בעסער פאר דעם כח פון דיא טעכטער. פאר וואס בייא אקליינעם פארמעגין זאל זיין מיין כח ערגער צו דיא ירושה ווי דער כח פון דיא טעכטער:

ב משנה. האומר. אז איינער האט גיזאגט אויב מיין חייב האט גיבארין אזכר זאל ער נעמען הונדערט גילדין: אויב זיא האט טאקי גיבארין אזכר. זאל ער נעמען הונדערט גילדין. אונ אויב ער האט גיזאגט אויב מיין ווייב האט גיבארין אנקבה זאל זיא נעמען צווייא הונדערט גילדין. אויב זיא האט טאקי גיבארין אנקבה. זאל זיא נעמען צווייא הונדערט גילדין. [illegible]

תשיימא את דאמירה לגבוה במסירה להדיוט דמי אלא ליש ימוהו אינהו אמטייה שיס"ה בתליסר עילתא דדינרי אמרי ליה שבע איכא ש"ת ליכא אמר להו שבע הבו לי ש"ש הרי הם מקודשים לשמים עמדו וכתבו יוסף בן יועזר הכניס אחד ובנו הכניס ש"ש ואיכא דאמרי יוסף בן יועזר הכניס אחד ובנו הוציא שבע. אמר שמואל לרב יהודה שיננא לא תהוי בעבורי אחסנתא ואפילו מברא בישא לברא טבא וכ"ש מברא לברתא:

כו ת"ר מעשה באדם אחד שלא היו בניו נוהגין כשורה עמד וכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל מה עשה יונתן בן עוזיאל מכר שליש והקדיש שליש והחזיר לבניו שליש בא עליו שמאי במקלו ובתרמילו א"ל שמאי אם אתה יכול להוציא מה שמכרתי ומה שהקדשתי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי

מ לא בפתיך השמור אלא כגו ר בהוא בקי ימיימגה לך וילא במיה הוא ולא יכוס אותה בזול: בבב היכה. מן הי"ג יש בבע להקדש ובב הסרים: הרי הם מקודבות. כלומר מה בבוה האבן יובר אני מקדים: עמדו וכתבו. נראה בעיני בסיו כוהבין הבבוגות בל הקדש כמה מכניסין וכמה מוציאין ומיהו מלבון בכתבו דייקין והיכא למימר נמי דלמיילף מינה כתבו כן: הכניס אחד. חדא עילתא הדינרי ובנו בהיה בכור בלא ינהוג כשורה הקדים בב בזכות אביו בהקדיש אחד גרם לבנו בהוכבר והקדים בם וכו': א"ד לגנאי. ובנו הוציא שבע. בלא היה לו לקבל כל כך ממון מהקדש להתרוקן מכל וכל היה לו להניח בהקדש בתים או אחת אך הוא גלה דעתו בלם הן כל הי"ג עליות בהקדש היה ניטל את כולו. ופירוש עיליתא כתבו בתוס' בבם ר"ת באין פירובו עיליתא עליה ממש וגוזמא קאמר דמדקאמר הוא הכניס אחת ובנו הכניס בב ב"מ דלאו גוזמא קאמר אלא כלי בבואבין בו יין ושמן וקראת עיליתא: בעבורי אחסנתא. מקום במעביר האב נחלה מן הראוי לו ואפילו להרבות לאחר: ה"ג וכ"ש מברא לברתא:
מכר בליב. לגרכו והקדיש בליש והיכא למימר דלבני מכר והקדיש מעיקרא כדי להודיע דמה במחזיר לבניו מבלו הוא מחזיר כדאהדר ליה לבמאי

כדלקמן: במקלו ובתרמילו. כלומר להתוכח עמו על בעבר דברי המת בנתכוין ליתן לו על מנת בנה יסנו בניו מנכסיו דהיכא הומכן דעתא דנהבי יהיב ליה אף ע"פ בלא פירב והבי א"ל במאי ליונתן הזרה בהחזרת לבניו אינו כלום דה"ל מתנה נמי אינה מתנה

געגעבין. קען מען ניט חרטה האבען אזוי אז מען זאגט עפעס צו גאט קען מען שוין ניט חרטה האבען. נאר זייא זאלין אים שאצען. הט ער גיטראגען דעם פעריל צו די גבאים פון הקדש. האבען זייא גישאצט דעם פעריל אז ער איז ווערט דרייצעהן קאסטונס געלט. האבען דיא גבאים גזאגט צו אים זיבען קאסטונס געלט איז דא ביי הקדש. נאך זעקס איז ניטא. האט ער גזאגט צו די גבאים דיא זיבען קאסטונס געלט גיט מיר. אונ דיא זעקס קאסטונס געלט זאלין זיין אייביג צוא גאט. האבען דיא גבאים פאר שריבען יוסף בן יועזר הט אריין גיבריינגט צו הקדש איין קאסטען געלט. אונ זיין זוהן האט אריין גיבריינגט צו הקדש זעקס קאסטונס געלט. אנדערע זאגין אזוי הט מען פאר שריבען יוסף בן יועזר האט אריין גיבריינגט צו הקדש איין קאסטין געלט. אונ זיין זוהן האט ארויס גענומען פון הקדש זיבען קאסטונס געלט. שמואל הט גזאגט צו רב יהודה דו זמן דוא זאלסט ניט אוועק טרייבען אקינד פון דער ירושה. אפילו דוא ווייסט האבען איין קינד א שלעכטין זאלסטו ניט צו נעמען דיא ירושה פון שלעכטין זוהן אונ געבין דעם גוטען. נאר אלע קינדער זאלין ירשנן גלייך. אונ צוא נעמען די ירושה פון א שלעכטין זוהן אונ געבין א טאכטער. זאלסטו געווים ניט טאהן:

כו תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט עס האט אמאהל גיטראפען בייא א מענטשין וואס זיינע קינדער ווען ניט פרום גיווען. הט דער מענטש פאר שריבען זיין פר מעגין צו יונתן בן עוזיאל. אונ דער מענטש איז גישטארבען. וואס האט יונתן בן עוזיאל גיטאהן. א דריטעל פאר מעגין הט ער פר קויפט אונ האט גינומען דאס געלט פאר זיך. אונ א דריטעל פאר מעגין האט ער גיהייליגט צו גאט. אונ א דריטעל פאר מעגין האט ער אוועק גיגעבין צו די יתומים. איז גיקומען שמאי מיט זיין שטעקין אונ מיט זיין רייזע בייטעל צוא יונתן. קריגען מיט אים פאר וואס הט ער אוועק גיגעבין דעם דריטעל צו דיא יתומים. דער פאטער האט דאך ניט גיוואלט אז זיינע קינדער זאלין הנאה האבען פון זיין פאר מעגין. דריבער האט ער דאס פאר מעגין אוועק גיגעבין צוא יונתן. האט דאך יונתן בעדארפט מקיים זיין דיא רייד פון דעם מת. האט יונתן גזאגט צו שמאי, שמאי אויב דוא קענסט אוועק נעמען וואס איך האב פאר קויפט אונ וואס איך האב גיהייליגט. קענסטו אוועק נעמען פון דיא יתומים וואס איך האב זייא גיגעבין. אונ אויב דוא קענסט ניט

רב אחא בר רב שילא אכסיף קרי עליה (ישעיה ס) אני ה' בעתה אחישנה:

כה מתני' הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו רשב"ג אומר אם לא היו בניו נוהגין כשורה זכור לטוב: **גמ'** יוסף בן יועזר היה לו בן שלא היה נוהג כשורה הוא ליה עליתא דדינרי קם אקדשה לשמים אזל בריה נסיב בת גדיל כלילי דינאי אילידה דביתהו איתי לה נוניתא קרעה אשכח בה מרגליתא אמרה ליה לא תמטייה לבי מלכא דשקלי מנך בדמי קלילא זיל אמטייה לגזברי דבי מקדשא ולא תשיימא

וכו'. כיון דראשון ראוי ליורשו אין לב' אחריו כלום: אכסיף. רב שילא מרבא פן יאמר רבה בלבו אילו לא הייתי כאן היה דן בשקר וכן כל הדיינין שהיה דן שלא כפי: קרי. רבה עליה דרב שילא נחמו: אני ה' בעתה אחישנה. בשעה שהצדיקים מריבים ליבושה הקב"ה מגלגלה להם קץ אחרת יודע אני כך כשתולה נה בהת הקנה דין על ידך בדברי שכתיו זימני נך הקב"ה קודם שהגעת להוראה ולא נכשלת. והריטב"א ז"ל כתב פי' זה ולאמר אין פי' זה מחוור. והנכון כדפר"ח ז"ל לא הכלם מפני שלא מצאת עדיין חכמה גדולה כאחד הגדולים כי כד הגיע זמן שתהא ראוי לכך דהיינו ארבעים שנה יחיש לך השם יה' באותה שעה החכמה הראויה כאחד הגדולים וזה כפי' נכון עכ"ל הריטב"א ז"ל: מה שעשה עשוי. מלתא דעביד כוח ומשום שיפלא נקט ליה דלאביר נעשית כן אין רוח חכמים נוחה הימנו. אין לחכמים נחת רוח ממעשיו אלא הרבן אף גורם להם שכועסים עליו דקא עקר נחלה התורה: רבן שמעון בן גמליאל וכו'. בגמ' מפרש להו בלא לבלוק או לברם: בת גדיל כלילי דינאי. בת מי שמקנא עטרות דכלי המלך: ובין מגיתא. דג לגידך אבתו בינדה: לא תמטייה לבי מלכא. למוכרו לגורך עטרות המלך: בדמי קילי. בזול: לגזברי. כל הקדש יקחוהו לגבי הבוד דהני דבעינו הוריה והומים מגיבלא כהן כדכתיב עד עמוד הכהן לאורים ותומים כלהם בחומר לחברו עד ביאת המשיח תבוד והובן מיהא לא בטלו דאין כהן גדול מכמם כנא ה' בגדים: ולא תשיימא לה. בנא הפתח נומר בכך וכך ההוגן: וקדש דשיימת ליה בדמי קילי הו לא מנית נמיבקו מינים עפי דאמירה לגבוה וכו' דכתיב ואיש כי יקדיש מונא

מוז מען מקיים זיין. אונ ראובן האט געשינקט צו שמעון נאר אויף אזו לאנג ווי שמעון וועט לעבן. אונ ווא שמעון איז געשטארבען האט זיך אויס געלאזט דיא מתנה זיינע אונ עס הייבט זיך אן די מתנה פון לוי. אבער אין אמת האט שמעון גאר ניט גינומען דאס פר מעגין פון ראובן פאר א מתנה. נאר ער הט זי גינומען פר אירושה. אונ אירושה איז אויף אייביג. דריבער אז שמעון איז געשטארבען דארפן זיינע קינדער נעמען דאס פר מעגין פון ראובן אויך. אונ ניט לוי. איז רב עיליש פר שעמט גיווארין. וואס ער הט ניט געוו אוסט דעם דין. הט רבא גיוואלט מרייסטען רב עיליש. ער זאל זיך ניט מצער זיין וואס ער האט ניט געוואוסט דעם דין. הט ער גילייענט אויף אים דעם פסוק. איך בין גאט צו דער צייט וואס דער מענטש דארף דיא הילף. ווייל איך דיא הילף זאל קומען ניט פריער אונ ניט שפעטער. ווען דוא וועסט דארפן ווערין אדיין געט שוין גאט איילין אונ וועט דיר שוין געבין חכמה זאלסט פסקנן ריכטיג אונ אמת יעדער דין:

כן משנה. הכותב. אז איינער הט פר שריבען זיין פר מעגין צו פרעמדע מענטשין אונ זיינע קינדער הט ער גילאזין אן ירושה. וואס ער הט גיטאהן הט ער גיטאהן עס איז פר פאלען. נאר די חכמים זענין ניט צו פרידען פון אים. ער הט ניט רעכט גיטאהן. רבן שמעון בן גמליאל זאגט אויב זיינע קינדער זענין ניט פרום גיוועזן. דריבער האט ער פר שריבען זיין פר מעגין צו פרומע יודין. זאל ער דער מאנט ווערין צו גוטען. האט ער גאנץ רעכט גיטאהן. זאגט דיא גמרא יוסף בן יועזר הט גיהאט אזוהן וואס ער איז ניט פרום גיוועזן. אונ יוסף הט גיהאט אקאסטן מיט געלט. האט יוסף גיהייליגט דס געלט צו גאט. איז גיגאנגען דער זוהן אונ האט חתונה גיהאט מיט דיא טאכטער פון דעם מענטש וואס ער פלעגט דיא קרוינען פון ינאי המלך. הט זיין ווייב גיבארין אקינד. האט ער גיקויפט פון אירעט וועגין אפיש אונ האט איר גיבראכט. האט ער אויף געשניטען דעם בויך פון פיש אונ האט גיפונען אינווייניג אפעריל. הט דאס ווייב גזאגט צום מאן דוא זאלסט ניט טראגען דעם פעריל צום מלך. ווארום דער מלך וועט וועלין וואלוויל קויפען ביי מיט דעם פעריל צו דיא גבאים פון בית המקדש. אונ דוא זאלסט אים ניט שאצען. דוא זאלסט ניט זאגין אזו פיל וויל איך. ווארום טאמער וועסטו זאגין וואלוויל וועסטו ניט קענען הקדש האבען. ווארום צו גאט אז מען זאגט נאר. איז גלייך וויא ביי אפראסטען מענטשין מען האט איהם שוין … . אזו וויא ביי אפראסטען מענטש אז מען הט איהם שוין די זאך אוועק

דאבא מסי רוקיה בוכרא דאימא לא מסי רוקיה:

(דף קל ע"ב) **כד אמר** להו רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כי אתי פיסקא דדינא דידי לקמיכו והזיתו ביה פירכא לא תקרעוניה עד דאתיתו לקמאי אי אית לי טעמא אמינא לכו ואי לא הדרנא בי לאחר מיתה לא מיקרע תקרעוניה ולא מיגמר תגמרון מיניה מיקרע לא תקרעוניה דאי הוינא קיים דלמא אמינא לכו טעמא (דף קלא) ומגמר לא תגמרון מיניה דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות:

(דף קנג ע"ב) **כד ההוא** דא"ל לחבריה נכסי לך ואחריך לפלוני וראשון ראוי ליורשו הוה בתר דשכיב ראשון אתא שני וקא תבע סבר רב עיליש קמיה דרבא למימר שני נמי קא שקיל. א"ל דייני דהנצבתא הכי דייני לאו היינו דשלח רב

בלא זמנא: מכי ריקיה. לעין:
פסק דדינא. שפסקתיו ומבררין לאדם להיות נואי בידו אל תקרעוהו לבטל דברי: דאי כוב כו'. ובמה גם אתם תאמרו תירוץ לקושייתכם: לא תגמרו לדון מיניה אלא כפי בדעתכם מוטה דאין לו לדין אלא מה בעיניו רואות:
ההוא דא"ל לחבריה. בהאי גוונא: שני נמי שקיל. בברי לה נתן לראשון כי אם כל ימי חייו ומתנה היתה מתקיימת אלא לדעת הנותן: דייני דהנצבתא. דייני פסקה שאין בקיאין בדין והולכין מהלה לזו ומהלה לזו כדין ממון המוטל בספק ור"ח פי' הנגהא בית הקברות: ולאו היינו דבלא

אבכור פון די מוטער אליין זיינע שפייאכץ היילט ניט:

כד אמר. רבא האט געזאגט צו רב פפא אונ צוא רב הונא בריה דרב יהושע אז פאר אייך וועט אמאהל קומען מיינער אפסק דין וואס איך האב איינעם גיפסקנט אונ האב אויף געשריבען זיין פסק דין. אונ איר וועט זעהן אקשיא אויף מיינע רייד. זאלט איר ניט צו רייסען דעם פסק דין ביז איר וועט קומען פאר מיר אונ איר וועט מיך פרעגען אייערע קשיות. וועל איך וויסען אתירוץ וועל איך אייך זאגן. אונ אויב איך וועל ניט וויסען את רוץ. וועל איך תרטה האבען פון מיין פסק דין. אונ אז פאר אייך וועט קומען מיינער אפסק דין נאך מיין שטארבן. אונ איר וועט האבען צו פרעגען אויף אים אקשיא. זאלט איר אים ניט צוא רייסען. אונ איר זאלט ניט לערנען פון אים אדין. איר זאלט אים ניט צו רייסען. טאמער אז איך וואלט גילעבט וואלט איך אייך גיענטפערט אתירוץ. אונ איר זאלט ניט לערנען פון איהם אדין ווארום אדיין דארף נאר פסקנען וויא זיינע אויגען זעהן. דאס מיינט מען וויא זיין שכל לערנט איהם:

כד ההוא. איינער האט געזאגט צו זיין חבר ולמשל ראובן האט געזאגט צוא שמעון אז איך וועל שטארבען זאל מיין פאר מעגען גיהערין צוא דיר. אונ אז דוא וועסט שטארבען זאל מיין פאר מעגין גיהערין צו יענעם ולמשל צו לוי. אונ אז ראובן זאגין וואלט אויך שמעון גיירשנט דעם פאר מעגין פון ראובן. אונ ראובן איז גישטארבען. האט שמעון גינומען דעם פאר מעגין פון ראובן. דער נאך איז שמעון גישטארבען. וויילען דיא קינדער פון שמעון ירשנען דעם גאנצען פאר מעגין. וואס שמעון הט גירשנט פון ראובן ווילען זיי אויך נעמען. אונ לוי קומט אונ זאגט וואס שמעון הט גענומען פון ראובן גיהער צו מיר. ווארום ראובן האט דאך נס נאר גיגעבין אויף אזוי לאנג ווי שמעון וועט לעבין. אונ נאך זיין שטארבען זאל גיהערין צו מיר. הט רב עיליש גיוואלט זאגן פאר רבא דער אנדערער (דאס איז לוי) זאל איצט נעמען פון שמעון וואס שמעון האט גינומען פון ראובן. ווארום ראובן הט גישיינקט צו שמעון אויף דעם תנאי אז אזוי לאנג ווי ער וועט לעבין זאל דס זיין זיינע אונ אז ער וועט שטארבען זאל דס גיהערין צו לוי. האט שמעון מער ניט קונה גיוועזן די מתנה נאר אזוי לאנג וויא ער האט גילעבט. אונ וויא שמעון שטארבט גיהער דאס באלד צו לוי. הט רבא געזאגט צו רב עיליש די דיינים וואס ווייסען ניט קיין דין פסקנען אזוי. איז דען דאס ניט דער דין וואס רב אחא בר רב שילא הט געשיקט. ווען שמעון וואלט ניט גיוועזן איירש פון ראובן. נאר ראובן האט אים גישיינקט אמתנה. וואלט גיוועזן דער דין וויא דו זאגסט. ווארום אויף דעם תנאי וואס ראובן הט גישיינקט

יוסף להבה ובית עשו לקש וגו'. איתיביה (ש"א ל) ויכם דוד מהנשף ועד הערב וגו' א"ל דאקריך נביאי לא אקריך כתובי דכתיב (ד"ה א יב) בלכתו אל ציקלג נפלו עליו ממנשה עדנה ויוזבד וידיעאל ומיכאל ויוזבד ואליהוא וצלתי ראשי האלפים אשר למנשה. מתיב רב יוסף (שם ד) ומהם מן בני שמעון הלכו להר שעיר אנשים חמש מאות ופלטיה ונעריה ורפיה ועזיאל בני ישעי בראשם ויכו את שארית הפלטה לעמלק וישבו שם עד היום הזה אמר רבה בר שילא ישעי נמי ממנשה אתי דכתיב (ד"ה א ה) (ובני מנשה חפר עפר) [ואלה ראשי בית אבותם ועפר] וישעי:

ויכם דוד. בעמלק מיירי כשפשטו על צקלג ונהגו נשי דוד והלא דוד מיהודה היה ולא מיוסף ונפלו זרעו על נשו כיון דעמלק היה בן אליפז בן עשו ולא אמרת רמיזו נמסר הנה כוזרעו על יוסף: והנה גם כיד שאר השבטים נמסר. ולאתוי קאמר קרא ובית יוסף להבה שפי מבאר שבטים: דכתיב. בד"ה בלכתו אל צקלג לגלחם בעמלק: נפלו עליו וגו' ראשי האלפים אשר למנשה. ונפלו שנשתתפו עמו ממנשה בן יוסף לכך נפלו בידו: מבני שמעון וגו'. הלמא ביד בני שמעון נפלו: מוחזק אני בזה שהוא בכור. והיה עד אחר עמו ואלו בכור היה נמו שבחת כדלקמיה: דבי כוו אתו. המובהקין בעיניהן: שבחת נבי. שם בנכור ולא סי"ו נריס דר"ה דאמרינן בלא יתפור לאחר ל"ה לג בכיב שבחת נבי הלא דקן תלגתא

(דף קכו ע"ב) **כג ההוא** דאתא לקמיה דר' חנינא אמר ליה מוחזקני בזה שהוא בכור א"ל מנא ידעת אמר להו דבי הוו אתו לגבי אבוה אמר להו זילו לגבי שכחת ברי דבוכרא הוא ומסי רוקיה ודלמא בוכרא דאימא הוא גמירי בוכרא דאבא

אנדער האנט נאר אין דיא הענט פון דיא קינדער פון יוסף. אזו וויא עס שטייט אין פסוק בית יעקב וועט זיין וויא אפייער. בית יוסף וועט זיין אפלאם פייער. בית עשו וועט זיין ווי אשטרוי. דריבער איידער יוסף איז געבארין געווארין האט יעקב מורא געהאט פאר עשו. איז ער נאך געזעסין ביי לבן. דער נאך וויא יוסף איז געבארין געווארין. האט שוין יעקב ניט מורא געהאט פאר עשו האט ער שוין געוואלט גיין אהיים. האט רבי חלבו געפרעגט עס שטייט דאך אין פסוק דוד האט געשלאגין דיא עמלקים פון פריא ביז נאכט. אונ דוד איז געווען פון יהודה אונ עמלק איז פון עשו. זעהן מיר דאך אז דיא קינדער פון עשו קענען פאלען אין דיא הענט פון אנדערע שבטים אויך. ניט נאר אין דיא הענט פון יוסף. האט רבי שמואל גזאגט צו רבי חלבו נביאים האסטו געלערנט אבער כתובים האסטו ניט געלערנט. ווארום עס שטייט אין פסוק ווען דוד איז געגאנגען צו ציקלג שלאגין דיא עמלקים זענין צו געפאלען צו דוד מענטשין פון שבט מנשה זייא האבען געהייסען עדנה יוזבד ידיעאל מיכאל יוזבד אליהוא צלתי. די ערשטע פון טויזענדער פון שבט מנשה. ווייל דארטין זענין געווען מענטשין פון שבט מנשה דער זוהן פון יוסף. דריבער האבען זייא געקענט הרגנן דיא עמלקים. האט רב יוסף געפרעגט אונ פון דיא קינדער פון שבט שמעון זענען געגאנגען צום בארג שעיר פינף הונדערט מענטשין אונ פלטיה אונ נעריה אונ רפיה אונ עזיאל דיא קינדער פון ישעי זענען געגאנגען פאר אויס. אונ זייא האבען געשלאגען דאס איבער בלייבונג פון עמלק אונ זייא זענען דארט געזעסן ביז דעם היינטיגען טאג. זעהן מיר דאך אז דיא קינדער פון עשו קענען פאלען אין דיא הענט פון שבט שמעון אויך. האט רבה בר שילא געענפערט ישעי איז געווען פון שבט מנשה אזו ווי עס שטייט אין פסוק דס זענין די עלצטע פון שבט מנשה עפר אונ ישעי. אונ ווייל דארטין זענין געווען מענטשין פון שבט מנשה דריבער האבען זיי איין גינומען די מלחמה:

כג ההוא. אמענטש איז אמאהל געקומען פאר רבי חנינא אונ האט געזאגט צוא רבי חנינא איך ווייס אויף דעם מענטש (דער מענטש הט געהייסען שבחת) אז ער איז אבכור. האט רבי חנינא גזאגט צו דעם מענטש פון וואנען ווייסטו אז ער איז אבכור. הט דער מענטש גזאגט אז מענטשין וואס האבען געהאט קראנקע אויגען פלעגין קומען צו דעם פאטער פון דעם בכור. פלעגט ער זאגין צו זיי גייט צו מיין זוהן שבחת זינע שפייאכץ היילט די אויגען. ווייל ער איז אבכור. האט רבי חנינא גזאגט טאמער איז ער אבכור ביי זיין מוטער. אונ ניט ביי זיין פאטער. זאגט דיא גמרא מיר האבען געלערנט אבכור פון פאטער היילט זיינע שפייאכין אונ

השתא לאו לאה הוי אלא מתוך סימנים שמסר לה יעקב לרחל ומסרתן ללאה לא הוה ידע לה עד ההיא שעתא :

כא בעא מיניה אבא חליפא קרויא מר' חייא בר אבא בכללן אתה מוצא שבעים ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר א' אמר ליה תאומה היתה עם דינה דכתיב (בראשית מו) ואת דינה בתו אלא מעתה תאומה היתה עם בנימין דכתיב (ע"ב) (שם מג) את בנימין אחיו בן אמו א"ל מרגלית טובה היתה בידי ואתה רוצה לאבדה ממני הכי א"ר חמא בר' חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר (במדבר כו) אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים :

כב בעא מיניה רבי חלבו מרבי שמואל בר נחמני כתיב (בראשית ל) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' מאי שנא כי אתיליד יוסף א"ל ראה יעקב אבינו שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף שנאמר (עובדיה) והיה בית יעקב אש ובית יוסף

את האמת. היינו בזכותה לנכורה: סימנין מסר לה יעקב לרחל. שתאמר לו כל לה בכבה: בכללן. כל ישראל שבאו למצרים: אתה מוצא ע'. דכתיב כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה שבעים: ובפרטן. כשאתה מונה אחד אחד בפרט אי אתה מוצא אלא ס"ט דכתיב כל נפש בניו ובנותיו ובני בניו ומבני לאה הכריס דכתיב בכלל דידה ל"ג ובפרטם שלשים ושנים: תאומה. שילדה לאה ב' בנות בכרס א': ואת. רבויא הוא: מרגלית טובה. טעם יקר בעיני כמרגלית שלא הייתי רוצה לגלות ומעיקרא להדודי הוא דבעי לאבדה ממני. כלומר לגלותה לאחרים ולהבב את הטעם היה אומר כן: זו יוכבד. ולכך לא פרט כה לפי שעדיין לא יצתה לאויר העולם אלא עובר במעי אמה היתה בכניסתה למצרים:
מאי שנא. דלא רצה לשוב לבית אביו עד שנולד יוסף:

שטייט אין פסוק אונ עס איז געווען אין דער פריא האט יעקב געזעהן דאס איז לאה. איז דאך אקשיא אונ ביז אין דער פריא איז זיא ניט געווען לאה. נאר דורך די סימנים וואס יעקב האט געגעבין צו רחל. אונ רחל האט געגעבין די סימנים צו לאה. האט יעקב אגאנצע נאכט ניט געוואוסט ווער דאס איז. ער האט געמיינט דאס איז רחל. ביז אינגט אין דער פריא האט ער דער זעהן אז דס איז לאה:

כא בעא. אבא חליפא קרויא האט גיפרעגט ביי רבי חייא בר אבא יעקב מיט זיינע קינדער ווען זייא זענען גיגאנגען פון כנען אין מצרים. שטייט אין פסוק זייא זענען געווען זיבעציג מענטשין. אונ אז מען ציילט דיא מענטשין איינציג ווייז איז נישט מער דא נאר ניין אונ זעכציג. פעלט איינער: האט רבי חייא גזאגט דינה איז געבארין געווארין אצווילינג. מיט דינה איז געבארין געווארין נאך אטאכטער. ווארום עס שטייט אין פסוק ואת דינה בתו. אונ דינה זיין טאכטער איז דער ווארט את איבעריג. עס האט גידארפט שטיין ודינה בתו. צו וייזין אז מיט דינה איז געווען נאך אטאכטער. האט אבא חליפא גיפרעגט דארפין מיר דאך זאגין אז בנימין איז אויך געווען אצווילינג. מיט בנימין איז אויך געווען נאך אקינד. ווארום עס שטייט אין פסוק את בנימין אחיו בן אמו. איז אויך דער ווארט את איבעריג. האט רבי חייא גזאגט צו אבא חליפא איך האב גיהאט אטייערין פעריל אונ דוא ווילסט אים פארליהרען פון מיר. איך האב גיהאט אטייערין תירוץ צו דער קשיא. וואס דער תירוץ איז ביי מיר אזוי טייער וויא אפעריל; אונ דוא ווילסט איך זאל אים אויס זאגן פאר אלע מענטשין. אזוי האט רבי חמא ברבי חנינא גזאגט דער זיבעציגסטער מענטש איז יוכבד. אין וועג איז דיא מוטער געווען מיט איר מעוברת. אונ וויא זייא זענען אריין גיקומען צווישען דיא מאהערין פון מצרים איז זיא געבארין געווארין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק נס זי האט איר געבארין צו לוי אין מצרים. געבארין איז זיא געווארין אין מצרים. אבער מעוברת איז ניט געווען דיא מוטער מיט איר אין מצרים. דריבער ציילט מען זיבעציג נפשות ווייל יוכבד איז געווען ביי די מוטער אין בויך:

כב בעא. רבי חלבו האט גיפרעגט ביי רבי שמואל בר נחמני עס שטייט אין פסוק וויא רחל האט געבארין איר זוהן יוסף האט יעקב גזאגט צו לבן שיק מיך אוועק אהיים. פאר וואס האט יעקב ניט געוואלט גיין אהיים איידער יוסף איז געבארין געווארין. האט רבי שמואל געזאגט ווייל יעקב אבינו האט געזעהן אז דיא קינדער פון עשו וועלין ניט פאלין אין קיין

בגרי עקס ח' אותיות דכתיב אשר איננה טהורה דהיינו י"ג אותיות ומאי למכתב הטמאה דליכא אלא כ' : אלא א"ר אלעזר וכו' . אליבא דר' אלעזר לא אבכתן בקדמתה לאה כרחמיה אלא אליבא דרב : אריכות. גדולות בכהונה ולויה דלוי יצא ממנה שממנו כהנים ולוים ומלכות מיהודה : ויפתה

לרבקה וב' בנות יש לו ללבן גדולה לגדול וקטנה לקטן היתה יושבת בפרשת דרכים ושואלת גדול מה מעשיו איש יודע ציד קטן מה מעשיו איש תם יושב אוהלים היתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה והיינו דכתיב (שם כט) וירא ה' כי שנואה לאה מאי שנואה אילימא שנואה ממש אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב בגנות צדיקים דבר הכתוב אלא מאי שנואה ששנואין מעשי עשו בעיניה מיד ויפתח את רחמה: מאי צניעות היתה בה ברחל דכתי' (שם כט) ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא והלא בן אחות אביה הוא אלא אמר לה מינסבת לי אמרה ליה אין מיהו אית לי אבא רמייה ולא יכלת ליה אמר לה מאי רמאותיה אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מינסיב לי מקמה אמר לה אחיו אנא ברמאות אמרה ליה ומי שרי להו לצדיקי לסגויי ברמאות אין (ש"ב כב) עם נבר תתבר ועם עקש תתפל מסר לה סימנין כי קא מעיילי לה ללאה סברה השתא מיכספי אחתאי מסרתינהו ניהלה והיינו דכתיב (בראשית כט) ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא

צוויא טעכטער האט לבן . רחל אונ לאה . דיא עלטערע טאכטער וועט זיין צום עלטערין זוהן . לאה וועט זיין צוא עשו . אונ דיא יינגערע טאכטער וועט זיין צום יינגערין זוהן . רחל וועט זיין צו יעקב . פלעגט לאה זיצען אויף דיא וועגין אונ פרעגט פרעגין וואס טוהט דער עלטערער זוהן פון רבקה . האט מען איר געענטפערט ער איז אמענטש וואס ווייס צו פאנגען . אונ וואס טוהט דער יינגערער זוהן פון רבקה . האט מען איר געענטפערט ער איז אערליכער מאן אונ זיצט אין בית המדרש אונ לערנט . האט לאה אזוי לאנג געוויינט ביז דיא ברעמען פון דיא אויגין זענען איר ארויס געפאלין , דריבער רעכט איז וואס עס שטייט אין פסוק גאט האט געזעהן אז לאה איז געפיינט . וואס מיינט מען זיא איז געפיינט . מיר זאלין זאגין דער פסוק דער ציילט אז יעקב האט פיינט געהאט לאה . מאדאך דיא תורה וויל ניט שענדען א בהמה וואס איז טמא , וועט זיא שענדען די צדקת לאה אונ וועט זאגין אויף איר אז יעקב האט איר פיינט געהאט . נאר גאט האט געזעהן אז לאה האט פיינט דיא מעשים פון עשו . האט גאט אויף איר רחמנות געהאט אונ זיא האט אן געהויבין צו געבארין קינדער . אונ זיא האט זוכה געוועזן אז דער בכור זאל פון איר געבארין ווערין . פרעגט דיא גמרא וואס פאר אפרומקייט איז געוועזן ביי רחל . ווארום עס שטייט אין פסוק יעקב האט געזאגט צו רחל אז ער איז איר פאטערס ברודער אונ ער איז אזוהן פון רבקה . איז דאך אקשיא וויא אזוי האט יעקב געזאגט אז ער איז אברודער פון לבן . ער איז דאך גאר אזוהן פון דיא שוועסטער פון לבן . נאר אזוי האט יעקב געזאגט צו רחל . דוא וועסט חתונה האבען מיט מיר . הט רחל געזאגט יא . נאר מיין פאטער איז אפאלשער מענטש דוא וועסט ניט קענען אויס קומען מיט אים . האט יעקב געזאגט צוא רחל וואס קען דא זיין דיא פאלשקייט . האט רחל געזאגט צו יעקב איך האב אשוועסטער וואס זיא איז עלטער פאר מיר . אונ מיין פאטער וועט מיך ניט חתונה מאכען פריער פאר איר . האט יעקב געזאגט צו רחל איך בין דיין פאטערס אברודער אין פאלשקייט . האט רחל געזאגט צוא יעקב מעג אצדיק גיין מיט פאלשקייט . האט יעקב געזאגט יא . מיט אקהארין מענטשין זאלסטו זיין קלאר ומיט אערליכען מאן זאלסטו אויך זיין ערליך . אונ מיט אפאר קרימען מענטשין זאלסטו אויך זיין קרום . האט יעקב אפ גירעט מיט רחל סימנים . וואס ער זאל איר ביא נאכט פרעגין אונ וואס זיא זאל אים ענטפערין . וויא עס איז גיקומען ביי נאכט אונ רחל האט געזעהן אז דער פאטער וועט אריין פירען לאה צו יעקב . האט רחל גיטראכט יעקב וועט דאך ביי לאה פרעגין דיא סימנים . אונ לאה וועט ניט וויסען צו ענטפערין . וועט זיא פר שעמט ווערין . האט רחל געזאגט דיא סימנים צו לאה . אגאנצע נאכט האט יעקב גימיינט אז דאס איז רחל . דריבער

ליוסף אמשול לך משל למה הדבר דומה לבעל הבית שגידל יתום בתוך ביתו לימים העשיר אותו יתום ואמר אהנהו לבעל הבית מנכסי א"ל ואי לאו דחטא ראובן לא מהני ליוסף ולא מידי אלא ר' יונתן רבך לא כך אמר ראויה היתה בכירה לצאת מרחל דכתיב (בראשית לז) אלה תולדות יעקב יוסף אלא שקדמתה לאה ברחמים ומתוך צניעות שהיתה בה ברחל החזירה הקב"ה לה מאי קדמתה לאה ברחמים דכתיב (שם כט) ועיני לאה רכות מאי רכות אילימא רכות ממש אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב דכתיב (שם ז) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה בגנות הצדיקים דבר הכתוב אלא א"ר אלעזר שמתנותיה ארוכות (בכהונה, ארוכות בלויה. ארוכות במלכות). (רבא) [רב] אמר לעולם רכות ממש ולא גנאי הוא לה אלא שבח הוא לה שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים שני בנים יש לה לרבקה

לבעל הבית. יוסף: יתום. יעקב כדכתיב ויכלכל יוסף את אביו: לסוף העשיר יעקב. שבאה לידו בכורה דראובן ע"י שחלל יצועי אביו והיה יכול ליתנה לכל מי שירצה: ואי לאו דחטא דראובן לא הוה מהני ליה ליוסף. בתמיה כלומר מה נתן יעקב ליוסף שהרי מהלק שאר אחיו הוסיף לו ומשלו לא נתן כלום ומשלו הו"ל להגמולו ולא משל אחרים אלא והאי משלו נתן לו והן הברכות שברכו מכולם כגון הברכה שברך להפרות ומרבה וידגו לרוב שאין עין הרע שולט בהן וכגון מאל אביך ויעזרך תהיינה לראש יוסף וגו' ומה שניתן בכורת ראובן ליוסף טעם אחר יש בדבר: אלא ר' יונתן רבך לא כך אמר. כדאמרינן בכל דוכתא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן: עתידה בכורה לצאת מרחל. שתלד את יוסף קודם שתלד לאה את ראובן דראוי יוסף להביא הוא דיעקב: ברחמים. בתפלה ולקמן מפרש: צניעות דרחל. לקמן מפרש: רכות ממש. עיניה נוטפות דמעה: בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב.

אנדער זוהן נאר איך וועל דיר געבין א משל דאס איז גליך צו א בעל הבית וואס ער האט גיהאדעוועט א יתום ביי זיך אין שטוב אין א צייט שפעטער איז דער יתום רייך גיווארין. האט ער גיזאגט מען דארף עפעס געבין מיין בעל הבית ער זאל אויך הנאה האבין פון מיין פאר מעגין. דא איז אויך אזוי גיוועזין. יוסף איז גיוועזין א בעל הבית אין מצרים. אונ ער האט גישפייזט זיין פאטער יעקב. דער נאך אז יעקב איז רייך גיווארין. ראובן האט געזינדיגט אונ יעקב האט ביי איהם צו גינומען דיא בכורה. וועמען דארף יעקב געבין דיא בכורה. געוויס צו יוסף. האט רבי חמא גיזאגט אונ ווען ראובן וואלט ניט געזינדיגט. אונ יעקב וואלט ניט צו גינומען פון אים דיא בכורה. וואלט ער גאר ניט גישיינקט צו יוסף. וויא אזוי קען דאס זיין. געוויס האט יעקב גישיינקט צו יוסף אנדערע ברכות אויסער דיא בכורה. אונ וואס ער האט גיגעבין דיא בכורה צו יוסף איז וועגין איין אנדער טעם. ווארום דיין רבי רבי יונתן האט ניט אזוי גיזאגט וויא דוא. נאר אזוי האט ער גיזאגט. דיא בכורה האט גידארפט גיבארין ווערין פון רחל. רחל האט גידארפט גיבארין יוסף. פריער וויא לאה האט גיבארין ראובן. ווארום עס שטייט אין פסוק די קינדער פון יעקב איז יוסף. נאר לאה האט גיבעטין ביי גאט אז זיא זאל האבין קינדער פריער פאר רחל. אונ וייל רחל איז גיוועזין א פרומע דריבער האט זיא זוכה גיוועזין אז דיא בכורה זאל צוריק קומען צו איהר זוהן. דריבער אז יעקב האט אוועק גינומען דיא בכורה פון ראובן האט ער זיא גיגעבין צו יוסף. פרעגט דיא גמרא פאר וואס האט לאה גיבעטין זיא זאל האבין קינדער פריער פאר רחל. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא אויגין פון לאה זענען גיוועזין רכות. וואס מיינט מען רכות. מיר זאלין זאגין מען מיינט זיא האט גיהאט שלעכטע אויגין. מאדאך דיא תורה וויל ניט שענדען א בהמה וואס מען טאר זיא ניט עסין. ווארום עס שטייט אין פסוק פון דיא בהמה וואס איז טהור אונ פון דיא בהמה וואס איז ניט טהור. אונ עס שטייט ניט פון דיא בהמה וואס איז טמא. וועט גאט שענדען דיא צדקת לאה אונ וועט זאגין אויף איהר זיא האט גיהאט שלעכטע אויגין. האט רבי אלעזר גיזאגט רכות איז דער טייטש לאנגע. איהרע מתנות וואס גאט האט איהר גיגעבין זענען גיוועזין לאנגע אונ גרויסע. פון איהר זענען גיבארין גיווארין כהנים אונ לוים אונ מלכים. רב זאגט רכות מיינט מען טאקי שלעכטע. זיא האט גיהאט שלעכטע אויגין. נאר דאס איז ניט א שאנד פאר איהר. נאר א לויב פאר איהר. ווארום ווען זיא איז גיגאנגען אויף דיא וועגין האט זיא גיהערט מענטשין זאגין צוויא זיהן האט רבקה יעקב אונ עשו. אונ

אמר ר' אלעזר בתחלה פירותיה כחרס ולבסוף פירותיה מסריחין ואיכא דאמרי בתחלה מסריחין ולבסוף כחרס כלב דכתיב (שם א) ויתנו לכלב את חברון אשר דבר משה ויורש משם את שלשה בני הענק חברון עיר מקלט הואי אמר אביי פרוודהא דכתיב (יהושע כא) ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפנה באחזתו:

(דף קכג) **יט ואני** נתתי לך שכם אחד וגו' בחרבי ובקשתי (בראשית מח) וכי בחרבו ובקשתו לקח והלא כבר נאמר (תהלים מד) כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני. אלא חרבי זו תפלה קשתי זו בקשה:

כ בעא מיניה רבי חלבו מרבי שמואל בר נחמני מה ראה יעקב שנטל בכורה מראובן מה ראה (ד"ה א ה) ובהללו יצועי אביו וגו' אלא כה ראה שנתנה ליוסף

דלעיל: כתיב חרס. ביהושע: וכתיב הרס. בשופטים: בתחלה. קודם שבאת לידי יהושע פירותיה דומין לחרס יבשים וקשים כחרס היבש בלי שומן ולבסוף כשבאת לידו פירותיה מסריחים מתוך שומנם כשמסריחים הותר יותר מדאי ומעליותא היא מגוב שומן וזכותו של יהושע גרם: וא"ד. פירותיה מסריחין מרוב שומנן שלא היו מתתקנין וגריעותא היא ולבסוף פירותיה דומין לחרס כלומר שלא היו שמנים יותר מדאי אלא כמדה שיכולין להתקיים ומתקיימין טובה ומעליותא היא: כאשר דבר משה. וסיפא דקרא דכתיב ולו אתן את הארץ אשר דרך בה ולבניו וזו היא חברון שדרך בה כדאמרינן באגדה ויבא עד חברון מלמד שנשתטח כלב על מערת קברי צדיקים שבחברון והתפלל שם לפני המקום שיצילהו מעצת מרגלים שלא יכשל עמהם: עיר מקלט הואי. כדכתיב ביהושע ולבני אהרן הכהן נתנו את עיר מקלט את חברון ואת מגרשיה: פרוודהא. כפרים וחצרות שסביב העיר הוא למגרש:

זו תפלה. שהתפלל יעקב על בניו וזכה ליקח את הבכורה מעשו בתפלתו:

אחרים: פרעגט דיא גמרא אמאהל רופט מען דיא שטאט סרח. אונ אמאהל רופט מען איר חרס, רבי אלעזר זאגט אין א הייב איידער דיא שטאט איז געוועז יהושעס זענען געווען דיא פירות פון די שטאט טרוקען וויא אשארבען. דער נאך וויא דיא שטאט איז געקומען צוא יהושע. האבען דיא פירות געשטינקען פון פיל פעטקייט אז מען האט זייא געלאזט לאנג ליגען. נאר מען האט זייא גימוזט באלד אויף עסען. אנדערע זאגען פאר קערט אין אנהייב איידער דיא שטאט איז געווען יהושעס זענען דיא פירות געווען צו פעט. אז זייא זענען געלעגען אביסעל האבען זייא געשטינקען; איז דאס גיט גוט געווען. מען האט ניט געקענט בעהאלטען דיא פירות. דער נאך ווי דיא שטאט איז געקומען צו יהושע זענען דיא פירות געווארין טרוקען וויא אשארבען האבען זייא שוין געקענט לאנג ליגען. חרס איז טייטש אשארבען. סרח איז טייטש שטינקען. ביי כלב שטייט אין פסוק מען האט געגעבען צו כלב דיא שטאט חברון אזוי וויא משה האט גירעט. אונ כלב האט פאר טריבען פון חברון די דריי ריזען. פרעגט דיא גמרא חברון איז דאך געווען א שטאט וואס אין איר פלעגען אנטלויפען דיא רוצחים וואס האבען גיהרגעט אמענטשען אומגערין. אונ אזוי א שטאט איז א פריי'ע וואס גיהער ניט צו קיינעם. האט אביי גזאגט דיא שטאט אליין איז געווען פאר רוצחים. נאר דיא פעלדער אונ דיא דערפער וואס ארום שטאט האט מען געגעבען צו כלב אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דיא פעלדער פון שטאט אונ דיא דערפער האט מען געגעבען אירושה צוא כלב בן יפונה:

יט ואני. יעקב אבינו האט געזאגט צו יוסף איך האב דיר געגעבען דיא שטאט שכם אחלק מער וויא דיינע ברידער וואס איך האב גינומען פון אמורי מיט מיין שווערד אונ מיין בויגען. האט דען יעקב גינומען דיא שטאט שכם מיט זיין שווערד אונ מיט זיין בויגען. דוד המלך האט דאך געזאגט אויף מיין בויגען פאר זיכער איך מיך ניט אונ מיין שווערד וועט מיר ניט העלפען. געוויס האט יעקב אבינו אויך אזוי גזאגט. נאר מיין שווערד מיינט מען מיין תפלה. מיין בויגען מיינט מען מיין גיבעט. וואס איך האב גיבעטען ביי גאט ער זאל מיר העלפען נעמען די שטאט שכם פון דעם אמורי:

כ בעא. רבי חלבו האט גיפרעגט ביא רבי שמואל בר נחמני וואס האט יעקב גיזעהן וואס ער האט צו גינומען דיא בכורה פון ראובן. פרעגט די גמרא דוא ווייסט ניט וואס ער האט גיזעהן. ער האט גיזעהן וויא ראובן האט צו גינומען דיא הייליגקייט פון זיין בעט. נאר אזוי מיינט מען וואס האט יעקב גיזעהן וואס ער האט גיגעבען דיא בכורה צו יוסף. אונ ניט צו איין

א"ל רב פפא לאביי אימא רונגר בעלמא לא כלקא דע"ך דכתיב (שם) והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחוזת העיר. ולא נתחלקה אלא בכספים שנאמר בין רב למעט. למאי אילימא לשופרא וסניא אטו בשופטני עסקינן אלא לקורבה ורחוקה. כתנאי ר' אלעזר אומר בכספים העלוה ר' יהושע אומר בקרקע העלוה:

יח תניא (במדבר כו) אך בגורל יצאו יהושע וכלב למאי אילימא דלא שקלי כלל השתא דלאו דידהו שקול דידהו מיבעיא אלא שלא נטלו בגורל אלא על פי ה'. יהושע דכתיב (יהושע יט) על פי ה' נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנת סרח בהר אפרים (ע"כ) כתיב כרח וכתיב (שופטים ה) חרס

אביר

רונגר. שכירים בעלמא לעבוד לו כתלמידים לרב אבל לא ניתן לו מנחלתם. וכ"ח פירש רון גר. רון כלבון פרש יוצ גר שכיר כלו' שכיר יום: והנותר מזה ומזה. משמע שנוטל חלק מזה ומזה: לתרומת הקדש. לנגד מקומו של בה"מ: ולאחוזת העיר. ולנגד מקום העיר וכתיב בסיפיה לעומת אחד החלקים: ולא נתחלקה וכו'. כעין אמר מר: למאי. הלכתא קאמר שיהו מעלין בכספים זה לזה: אילימא לשופרא וסניא. מה שהיתה זו יפה מזו או זו רעה מזו דמסלק ליה בדמי מאן דהוית ליה שופרא למאן דהוית ליה סניא: אטו בשופטני עסקינן. דמסלקין מנחלתן בזוזי אלא ודאי בגליל נוטל המת כאין כנגד כהה ביהודה: לקורבה ורחוקה. הקרקעות האלו היו חולקין כשוה מי שנוטה מן השהום נוטל יותר עד כדמי היפה אבל מי שעלה גורלו בקרוב לירושלים מעלה מעות לגני שעלה לו גורלו רחוק מירושלים שהרחוק גרוע הוא מפני שני דברים אחד שרחוק מבהמ"ק וא' מפני שקרוב הוא לארץ העמים ויש לו לדאוג מהם ור' יהודה מלתא באנפי נפשיה קאמר דמי שנפל גורלו בגליל נוטל המת כאין כנגד כהה בהכי ו נוטל ביהודה א"נ משום דקאמר ת"ק קורבא ורוחקא מחלקין בכספים אתא איהו לא ועיה ונמימר דסאה ביהודה שוה המת כאין בגליל בשביל שיהודה קרוב לירושלים וגליל רחוק יותר וצריך והעלות כספים שוה ד' סאין לסאה שבגליל בכספים העלוה. להוא ביני ביני דקורבא ורוחקא ושברא היא ומבין רב למעט לא נפקא ליה דמקרא לא שמעינן אלא שעלתה לא שנא בכספים ולא שנא בקרקע:

דלאו דידהו שקיל. חלק מרגלים כדאמרן בפירקין דלעיל

ארבעט פאר דיא שטאט (דאס איז דער מלך וואס ער ארבעט פאר דיא מדינה). דער מלך המשיח וואס ער וועט ארבעטן פאר יודינס וועגין. וועלין אלע יודישע שבטים אים דינען. יעדער שבט וועט געבין פון זיין נחלה אחלק פאר משיח. האט רב פפא גזאגט צו אביי טאמער מיינט מען דיא יודין וועלין ארבעטן פאר משיח אזו וויא מען דינגט ארבעטער צום ארבעטן. אבער ניט זייא זאלין אים געבין אחלק פון זייערע נחלאות. האט אביי גזאגט עס קען ניט אזוי זיין. וואדום עס שטייט אין פסוק וואס עס וועט בלייבין פון. עס איז פון דעם זאל מען געבין צום נשיא. זעהט מען אז יעדער האט געגעבין אחלק צום נשיא פון זיין נחלה. אויסער וואס מען האט געגעבין צו דיא הייליגע אפ שיידונג פון בית המקדש. אונ אויסער וואס מען האט געגעבין צו דיא בדערפעניש פון שטאט. פריער האט דער תנא גזאגט אז עס איז צו טיילט געווארין אויף געלט. איינער האט דעם אנדערין ארויס גיצאהלט געלט. אזו וויא עס שטייט אין פסוק צווישען פיל אונ ווייניג (האט איינער דעם אנדערין ארויס גיצאהלט). פאר וואס האט איינער דעם אנדערין ארויס גיצאהלט. מיר זאלין זאגן דער וואס האט גיהאט בעסערע ערד. האט ארויס גיצאהלט צו דעם וואס האט גיהאט ערגערע ערד. שמועסט מען דען פון נארין אז פאר געלט וועט ער נעמען אערגערין חלק. נאר דער וואס זיין נחלה איז גיוועזען נאנט צו ירושלים. האט ער ארויס גיצאהלט געלט צו דעם וואס זיין נחלה איז גיוועזען ווייט פון ירושלים. תנאים קריגען אין דעם ארויס צאהלונג פון נאנט צו ווייט. רבי אליעזר זאגט מען האט ארויס גיצאהלט מיט געלט. רבי יהושע זאגט מען האט ארויס גיצאהלט מיט ערד:

יח תניא. מיר האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק נאר מיט אגורל זאל צו טיילט ווערן דיא לאנד אויסער יהושע מיט כלב. וואס מיינט מען אויסער יהושע מיט כלב. מיר זאלין זאגן אז יהושע מיט כלב האבען גאר ניט גינומען קיין חלק אין ארץ ישראל. מאהך זייא האבען גינומען אוועלכע חלקים וואס ניט זייערע. פון דיא מרגלים אד. פון קרח האבען זייא דאך זייערע חלקים געווים גינומען. נאר מען מיינט זייא האבען ניט גינומען דורך אגורל נאר גאט אליין האט גזאגט וועלכע חלקים מען זאל זייא געבין. ביי יהושע שטייט אין פסוק דורך גאט האט מען אים גיגעבין דיא שטאט וואס ער האט גיוואלט. דאס איז דיא שטאט תמנת סרח אויף דעם בארג

מונחים לפניו והיה מכוין ברוח הקודש ואומר זבולון עולה תחום עכו עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולון טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום עכו וחוזר ומכוין ברוח הקודש ואומר נפתלי עולה תחום גינוסר עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום גינוסר וכן כל שבט ושבט ולא כחלוקה של עולם הזה חלוקה של עולם הבא העולם הזה אדם יש לו שדה לבן אין לו שדה פרדס שדה פרדס אין לו שדה לבן עוה"ב אין לך כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק שנאמר (יחזקאל מח) שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד והקב"ה מחלק להן בעצמו שנאמר (שם) ואלה מחלקותם נאם ה'. קתני מיהת שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים שמע מינה לשבטים איפלוג שמע מינה. אמר מר עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים אידך למאן אמר רב חסדא לנשיא דכתיב (שם) והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל:

א"ל

י"ב חלקים כל ארץ ישראל: והיה מכוין ברוה"ק. כגומר באורים ותומים שבאלעזר הכהן באורים קודם שיטרף הממונה בקלפי ובכך מתקררת דעתן של ישראל שראו שבגורל היה עולה כמו שמתנבא הכהן ויודעין שהחלוקה ישרה היא ולא היו מרננים כדבר שבטים המרובים ושני קלפים היו צריכין אחד לשבטים ואחד לתחומים ולא סגי בחד דהתומים ולימא עכשיו אני נוטל מה שיעלה בידי לצורך ראובן דא"כ אין כל החלוקה עשויה בגורל וקרא אמר אך בגורל גו' שלא הוציא דבור מפיו: ואומר זבולון עולה. עכשיו יצא ליד שטורף בקלפי כתב של זבולון והא דנקטינהו שלא כסדרן לפי שאין עולה שום גורל על כסדר אלא ע"י מקרה: טרף. שיכשכש הממונה לכך את הפתקין יפה שלא יאמרו מדעת לקח את זה שהיה יודע הכתוב בה: טרף. כמו ביצים טרופות בקערה: שער ראובן אחד. שוה דכל מה שיש לזה יש לזה: נאם ה'. הוא עצמו יאמר לכל אחד ליטול חלק פלוני ופלוני: אידך למאן. חלק י"ג למאן דהא י"ב שבטים לחוד הוא דשקלי מדכתיב ביחזקאל: לנשיא. למלך המשיח: העובד. כמו פעיל. דהיינו נשיא דעול רבים מוטל עליו כדכתיב גבי רחבעם אם היום תהיה עבד לעם הזה: יעבדוהו. יתנו לו נחלה מכל שבטי ישראל:

איצט וועט ארויס גיין פון גורל דער שבט זבולן אונ דער נאמען פון חלק וועט זיין עכו. האט איינער אויס געמישט אין קעסטיל דיא קוויטלאך אונ הט ארויס גיהאפט איין קוויטול איז אויף איהם גיוועז געשריבען זבולן. דער נאך האט ער אויס געמישט אין דעם אנדערן קעסטיל דיא קוויטלאך אונ האט ארויס גיהאפט איין קוויטול איז אויף אים גיוועזן געשריבען עכו. דער נאך האט וייטער אלעזר גזאגט מיט רוח הקודש (דער אורים ותומים האט גזאגט). איצט וועט ארויס גיין פון קעסטיל דער שבט נפתלי אונ דער נאמען פון חלק וועט זיין גנוסר. האט איינער אויס געמישט אין קעסטיל דיא קוויטלאך אונ האט ארויס גיהאפט איין קוויטול איז אויף אים גיוועזן געשריבען נפתלי. דער נאך האט ער אויס געמישט אין דעם אנדערן קעסטיל די קוויטלאך אונ האט ארויס גיהאפט איין קוויטול איז אויף אים גיוועזן געשריבען גנוסר. אונ אזו איז גיוועזן ביי יעדער שבט. אונ דיא איצטיגע צו טיילונג איז ניט וויא די צו טיילונג וואס וועט זיין ווען משיח וועט קומען. ביי די איצטיגע צו טיילונג דער מענטש וואס האט גיהאט אין זיין חלק א פעלד מיט תבואה. האט ער ניט גיהאט קיין וויין גארטין. אונ דער וואס האט גיהאט א וויין גארטין. האט ניט גיהאט קיין פעלד מיט תבואה. אבער ווען משיח וועט קומען וועט יעדער מענטש האבען אין זיין חלק אלץ. בערג אונ נידעריגע ערטער אונ טאהלין. אזו וויא עס שטייט אין פסוק דער טויער פון ראובן איז איינס. דער טויער פון יהודה איז איינס. דער טויער פון לוי איז איינס. דאס מיינט מען אלע חלקים וועלין זיין גלייך. דער חלק פון ראובן וועט זיין וויא דער חלק פון יהודה אונ וויא דער חלק פון לוי אונ אזו וועלין זיין אלע שבטים. אונ גאט אליין וועט צו טיילען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דאס איז זייער צו טיילונג דורך דיא רייד פון גאט. וואס גאט אליין וועט צו טיילען. אבער אין דער ברייתא שטייט אז פריער ווען דיא יודין זענען אריין גיקומען אין ארץ ישראל איז ארץ ישראל צו טיילט גיווארין אויף צוועלף טייל צוא דיא צוועלף שבטים. זעהן מיר דאך אז ארץ ישראל איז צו טיילט גיווארין צו שבטים. ניט צו מענטשין. דער תנא זאגט ווען משיח וועט קומען וועט ארץ ישראל צו טיילט ווערין אויף דרייצעהן טייל. צוא וועמען וועט מען געבין דעם דרייצעהנטין טייל. רב חסדא זאגט דאס דרייצעהנטע טייל וועט מען געבין צו משיח אליין. אזו וויא עס שטייט אין פסוק והעובד העיר. דער וואס

שמע (במדבר כו) בין רב למעט ועוד תניא עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים ולא נתחלקה אלא בכסף שנאמר בין רב למעט א"ר יהודה סאה ביהודה שוה חמש סאין בגליל ולא נתחלקה אלא בגורל שנאמר (שם) אך בגורל ולא נתחלקה אלא באורים ותומים שנאמר (שם) על פי הגורל הא כיצד אלעזר מלובש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של התחומים מונחים

על פי הגורל תחלק נחלתן של ישראל שיקח כל שבט ושבט מה שיתן לו הגורל בין שהיה מגיע לו חלק מרובה כגון שבט שאנשיו מועטין בין שהי' מגיע לו חלק מועט כגון שבט שאנשיו מרובין דכיון דכל הם שוים לוקחין כשוה שבט הקטן כשבט הגדול נמצאו חלקי בני שבט הקטן מרובין מחלקי בני שבט הגדול ואי לקרקע גברי מאי בין רב למעט והלא נטלו כולם בשוה : ועוד תניא . נמי בהדיא דלשבטים איתפליג משום דאיכא למדרש נמי האי בין רב למעט לכדלקמן בברייתא איצטריך נמי האי . ועוד תניא כו' . שתתחלק לעתיד לבא לי"ג שבטים כלומר לי"ג חלקים שוין ולקמן מפרש מאי ניהו אותו חלק דעפי התם : אי משום לוי דנקט נחלה כשאר שבטים כדכתיב התם שער לוי אחד הא אפרים ומנשה נמי לא יטלו כי אם חלק אחד כדכתיב התם שער יוסף אחד נמצאו י"ב שבטים נוטלין י"ב חלקים והי"ג לנשיא כדלקמן : שבתחלה . כשבאו לארץ : לא נתחלקה אלא לי"ב שבטים . שבשבט לוי לא היה לו חלק בארץ אלא כל שבט ושבט נתנו להם ערים לשבת שכן להיות לערי מקלט אבל מנשה ואפרים נטלו שני חלקים כדכתיב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי : בכספים קא סלקא דעתך מי שהיה לו חלק יפה היה נותן דמים למי שהגיע לו חלק כחוש מאי דכתיב ביני רב כתיב בין רב למעט כלומר וצריך לדקדק בין רב למעט להוסיף דמים הרב למעט בזיבורית קרי לה מעט והעידית קרי רב שכן א"ר יהודה סאה ביהודה שוה חמש סאים בגליל והיה מעלה דמים זה שנפל חלקו ביהודה לזה שנפל חלקו בגליל : ה"ג א"ר יהודה כו' . ולא בא לחלוק מדלא קתני רבי יהודה אומר : ולא נתחלקה אלא בגורל . מסקנא דמילתיה דת"ק היא : על פי , משמע ע"פ אורים ותומים : הא כיצד אם אורים למה גורל ואם גורל למה אורים ובמה מכחישין זה את זה : אלעזר מלובש כו' . דכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני ה' על פיו יצאו ועל פיו יבואו וגו' : וקלפי של שבטים . ארגז שמונחין בו י"ב פיתקין שכתוב בהן י"ב שבטים : וקלפי של התחומין . ארגז שמונחין בו י"ב פתקין של י"ב

טויזענד מענטשין . איז ארץ ישראל צו טיילט געווארין אויף זעקס מאהל הונדערט טויזענד שטיקלאך ערד . זאגט דיא גמרא עס שטייט אין פסוק בין רב למעט . צווישען פיל אונ ווייניג . זעהן מיר אז ארץ ישראל איז צוא טיילט געווארין צוא שבטים . דיא אלע שבטים האבען בינומען גלייך . דער שבט וואס האט גיהאט ווייניג מענטשין האט גינומען אזו פיל וויא דער שבט וואס האט גיהאט פיל מענטשין . נאך האבען מיר גילערנט ארץ ישראל וועט אמאהל צו טיילט ווערין צו דרייצעהן שבטים . ווארום פריער ווען דיא יודין זענין אריין גיקומען דאס ערשטע מאהל אין ארץ ישראל איז זיא נאר צו טיילט געווארין צו צוועלף שבטים . אונ זיא איז צו טיילט געווארין מיט געלט . אזו וויא עס שטייט אין פסוק צווישען פיל אונ ווייניג . אז איין שבט האט גיהאט גוטע ערד וואס איז געווען ווערט הונדערט רובל אונ דער אנדערער שבט האט גיהאט מאגערע ערד . וואס איז געווען ווערט פופציג רובל . דער וואס האט גיהאט דיא גוטע ערד האט ארוס גיצאהלט צו דעם וואס האט גיהאט דיא מאגערע ערד פינף אונ צוואנציג רובל . פיל מיינט מען דיא גוטע ערד . ווייניג מיינט מען דיא מאגערע ערד . אזו וויא רבי יהודה האט גזאגט אסאה אין יהודה איז ווערט אזו פיל וויא פינף סאה אין גליל . דער וואס האט גינומען אחלק אין יהודה האט ארוס גיצאהלט צו דעם וואס האט גינומען אחלק אין גליל . אונ ארץ ישראל איז צו טיילט געווארין מיט אגורל . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק נאר מיט אגורל זאל צו טיילט ווערין . אונ ארץ ישראל איז צו טיילט געווארין דורך דעם אורים ותומים . אזו וויא עס שטייט אין פסוק דורך די מויל פון גורל . דער גורל האט גירעט . דאס מיינט מען דער אורים ותומים האט גירעט . וויא אזוי איז דאס געווען . אלעזר האט אן גיקליידט אויף זיך דעם אורים ותומים . אונ יהושע מיט אלע יודין זענען גישטאנען פאר אים . אונ אקעסטיל וואס אין איר זענען געלעגין צוועלף קוויטלאך אויף די קוויטלאך זענען געווען געשריבען דיא נעמען פון צוועלף שבטים . אונ נאך אקעסטיל וואס אין איר זענען גילעגין צוועלף קוויטלאך אויף דיא קוויטלאך זענען געווען געשריבען דיא נעמען פון דיא צוועלף חלקים פון ארץ ישראל . די צוויי קעסטלאך זענין גישטאנען פאר אלעזר . אונ אלעזר האט גיטראפען מיט רוח הקודש פריער איידער דער גורל איז גיצויגען געווארין וואס דער גורל וועט ארוס ציהען . מען האט גיפרעגט ביי דעם אורים ותומים וועלכער נאמען וועט איצט ארוס גיין . האט דער אורים ותומים גזאגט

בן מנשה נולדו בימי יעקב ולא מתו ד שנכנסו ישראל לארץ שנאמר (יהושע ז) ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש ותניא ל"ו איש ממש דברי רבי יהודה א"ל ר"נ וכי נאמר שלשים וששה והלא לא נאמר אלא כשלשים וששה אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כרובה של סנהדרין אלא אמר רב אחא בר יעקב לא נגזרה גזרה לא על פחות מבן עשרים ולא על יתר מבן ששים לא על פחות מבן עשרים דכתיב מבן עשרים שנה ומעלה ולא על יותר מבן ששים גמר ומעלה ומעלה מערכין מה להלן יותר מבן ס' כפחות מבן כ' אף כאן יתר מבן ס' כפחות מבן כ':

יז איבעיא להו ארץ ישראל לשבטים איפלוג או דילמא לקרקף גברי איפלוג (דף קכב) תא שמע

בתמי' ואמאי דקאמר לתרוצי מבוא דלוי דיה אחיה לבן בא לאהרן: בימי יעקב: גמרא: ולא מתו. לא יליף מקרא אלא חד מנייהו: סנהדרין. הוו שבעים ואחד נמצא רובן ל"ו: ולא על יתר מבן ששים. וכי נמי דאחיה ישראל היה הרי רואה את עמרם המש בנים והוה ליה בן ששים ואחד כשאתו ממצרים: יתר על בן ששים. בערכין איתו בזה לבן עשרים שנה ומעלה שהרי ערכו מועט יותר כדכתיב בפרשת ערכין: כפחות מעשרים. שמועט ערכו מבן עשרים שנה ומעלה דאע"ג דאין ערך פחות מבן עשרים ויותר על בן ששים שוין זה לזה מיהו בזה שוין בערך שני.ם מועט מערך יתר מבן עשרים והנוקים מדינו של יותר מבן עשרים וה"נ כי היכי דמהונק פחות מבן עשרים לענין הגזירה ליתר מבן עשרים ה"נ ליותר על בן כ' ואיכא נמימר דלא נמנו בההוא מנין:

לשבטים איפלוג. שנתחלקה לי"ב חלקים שוים ואח"כ כל שבט ושבט מתחלק לפי אנשיו שהיו מיוצאי מצרים הו נפי בהי הארץ למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: לקרקף גברי. לראשי אנשים בכל אחד (ואחד מישראל) מיוצאי מצרים לר' יאשיה או לבאי הארץ לר' יונתן היה נוטל חלקו בארץ בפני עצמו והיו כולן שוים בחלוקה: ת"ש בין רב למעט על

מכיר דער זוהן פון מנשה זענען געבארין געווארין ווען יעקב האט נאך געלעבט אונ זענען ניט געשטארבן ביז דיא יודין זענין אריין געגאנגען אין ארץ ישראל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא מענטשין פון עי האבען געשלאגן דיא יודין אזוי וויא זעקס אונ דרייסיג מענטשין. אונ מיר האבען געלערונט זייא האבען געשלאגען טאקי זעקס אונ דרייסיג מענטשין. אזו זאגט רבי יהודה. האט רבי נחמיה גזאגט צו רבי יהודה שטייט דען אין פסוק זעקס אונ דרייסיג מענטשין. עס שטייט דאך אזו וויא זעקס אונ דרייסיג מענטשין. נאר דאס מיינט מען יאיר בן מנשה וואס ער איז געוועזן גלייך וויא דאס מערסטע מענטשין פון דיא סנהדרין וואס דיא סנהדרין זענין געוועזן איין אונ זיבעציג מער וויא העלפט איז זעקס אונ דרייסיג. זעהן מיר דאך אז יאיר איז ארויס געגאנגען פון מצרים אונ איז אריין געגאנגען אין ארץ ישראל. האט רב אחא בר יעקב געזאגט דיא גזרה צו שטארבן אין דער מדבר איז ניט געוועזן אויף דיא מענטשין וואס זענין געוועזן אלט וויניגער וויא צוואנציג יאהר. אונ ניט אויף דיא מענטשין וואס זענין געוועזן עלטער ווי זעכציג יאהר. פון וואנען ווייסען מיר אז דיא גזרה איז ניט געוועזן אויף דיא מענטשין וואס זענין אלט וויניגער וויא צוואנציג יאהר. ווארום עס שטייט אין פסוק פון צוואנציג יאהר אונ ווייטער זאלין שטארבן אין דער מדבר. אבער דיא מענטשין וואס זענען אלט פאר צוואנציג יאהר זאלין ניט שטארבן אין דער מדבר. אונ פון וואנען ווייסען מיר אז דיא גזרה איז ניט געוועזן אויף דיא מענטשין וואס זענין עלטער וויא זעכציג יאהר. ווארום מיר לערנען אגזרה שוה ומעלה ומעלה פון ערכין. דא שטייט מבן עשרים שנה ומעלה. אונ ביי ערכין שטייט אויך מבן עשרים שנה ומעלה. אזו וויא ביי ערכין דער וואס איז אלט געוועזן העכער וויא זעכציג יאהר. האט דעם דין וויא דער וואס איז אלט וויניגער ווי צוואנציג יאהר. אזו דא איז אויך דער וואס איז אלט געוועזן העכער ווי זעכציג יאהר. האט געהאט דעם דין וויא דער וואס איז אלט געוועזן וויניגער וויא צוואנציג יאהר:

יז איבעיא להו. האט מען געפרעגט ארץ ישראל איז צו טיילט געווארין צו שבטים. עס איז געוועזן צוועלף שבטים. איז ארץ ישראל צו טיילט געווארין אויף צוועלף טייל. אונ אז אין איין שבט איז געוועזן טויזענד מענטשין אונ אין אנדערין שבט איז געוועזן צוויי טויזענד מענטשין. האבען דיא טויזענד גהאט אזוי פיל וויא דיא צוויי טויזענד. אדער ארץ ישראל איז צוא טיילט געווארין צוא דיא קעפ פון דיא מענטשין. יודין זענין געוועזן זעקס מאהל הונדערט

טז ת"ר ז' קפלו את כל העולם כולו מתושלח ראה את אדם שם ראה את מתושלח. יעקב ראה את שם עמרם ראה את יעקב. אחיה השילוני ראה את עמרם. אליהו ראה אחיה השילוני ועדיין הוא קיים. ואחיה השילוני ראה את עמרם. והכתיב (במדבר כו) ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון אמר רב המנונא לא נגזרה גזרה על שבטו של לוי דכתיב' (שם יד) במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה מי שפקודיו מבן עשרים (שנה ומעלה) יצא שבטו של לוי שפקודיו מבן שלשים. ושאר שבטים לא עייל והתניא יאיר בן מנשה ומכיר בן

ת"ר כו' ברייתא היא בס"ע ומשום דמיירי בכלב ויהושע נקטיה הכא. לים א"נ משום דאמרינן לעיל המוסיף יוסיף וקא משמע לן דאלו שבעה מתוך שצדיקים היו ועסקו בתורה חיו כל כך: קפלו את כל העולם. כלומר שבשנותם וזקיפותם שנתקפל העולם בימיהם וכל אלו השבעה שמשו זה את זה כדקתני לעיל מייתי בס"ע גמלא' אומר בשיטה יעקב את שם כ' שנה שם שמש את מתושלח נ"ח שנה מתושלח שמש את אדם הראשון רמ"ג שנה ומחשבון שנות הדורות הכתובים בספר' דור' אחר דור יש ללמוד כל זה מתושלח לא מת עד תוקף למבול כדאמרינן בחלק ויהי לשבעת הימים גו' אלו שבעת ימי אבלו של מתושלח וכבר היה שם בן נ"ח שנה כדכתיב שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול ולמך נמי ראה את אדם הראשון ואת שם הוא' צדיקים גמורים קא חשיב ששמשו זה את זה כדפי' לעיל והאי תנא לא סבירא ליה חנוך זה מטטרון דהוה"ל שניה קפלו את כל העולם דהאי תנא דס"ע הוא וס"ל דהאי ואיננו כי לקח אותו אלהים היינו שמת בחצי ימיו וכדקתני התם חנוך קבר את אדם הראשון והוא ושם היו אחריו נ"ו שנה מתושלח הוציא בנותיו עד המבול: עמרם ראה את יעקב. שברא היא שהרי קהת אביו מיורדי מצרים הוה דכתיב ובני לוי גרשון קהת ומררי ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ובאותן י"ז נולד עמרם לקהת שהרי בנו הראשון היה דכתיב ובני קהת עמרם ויצהר: ואחיה השילוני ראה את עמרם ואליהו ראה את אחיה. גמרא האי תנא לא ס"ל אליהו זה פנחס דאם איתא לימא משה ראה את עמרם פנחס ראה את משה ועדיין הוא קיים ולא איצטריך לאחיה כלל: והכתיב ולא נותר מהם איש. ואחיה השילוני תנא בימי ירבעם ואם איתא דראה את עמרם במצרים שילך יצא ממדבר ובא נו לארץ והלא כל ימי יעקב במצרים י"ז שנה ועמרם ראה את יעקב לכל הפחות יום אחד ושני חיי עמרם קל"ז הרי קנ"ד שנים ואחיה ראה את עמרם כמה פעמים לפני מותו ועבר אחרי מות עמרם נ"ו שנה הרי לכל הפחות היה אחיה השילוני בן נ"ו שנה כשיצאו ממצרים ובשא יותר כגון שנולד בימות עמרם הרבה: אחיה השילוני לוי היה. כדכתיב בדברי הימים והלוים אחיה על אוצרות בית האלהים: שפקודיו מבן שלשים יום. שהרי הלוים נמנים מבן חדש ומעלה לפדות ע"יהם הבכורות כדכתיב מבן חדש ומעלה תפקדם ולא נגזרה על דאם כן הוי ליה למימר יצא שבטו של לוי שפקודיו מבן חדש אלא האי ל' היינו שלשים שנה כדכתיב בני גרשון קהת ומררי מבן שלשים שנה ועד בן נ' שנה וכהות השבין נקט באותו חשבון כנגד חשבון של ישראל הוא דביאלי לא קפיד דהמנא דישראל כתיב כל יוצאי צבא ובלוים כתיב מבן שלשים שנה וגו' כל הבא לצבא וגו': ומשאר שבטים לא עייל. מיוצאי מצרים לארץ כתמיה

טז תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט זיבען מענטשין האבען ארום גענומען די גאנצע וועלט. אדם איז געוועזען דער ערשטער און אליהו דער לעצטער. און פון אדם ביז אליהו זענען געוועזען זיבען מענטשין וואס האבען געזעהן איינער דעם אנדערין. מתושלח האט געזעהן אדם. שם האט געזעהן מתושלח. יעקב האט געזעהן שם. עמרם האט געזעהן יעקב. אחיה השילוני האט געזעהן עמרם. אליהו הנביא האט געזעהן אחיה השילוני. און אליהו הנביא לעבט נאך. האט אדם הראשון געזעהן דעם אנהייב וועלט און אליהו הנביא וועט זעהן דעם סוף וועלט. פרעגט די גמרא וויא אזוי האט אחיה השילוני געזעהן עמרם. עס שטייט דאך אין פסוק עס איז ניט געבליבען איין מענטש פון דיא מענטשין וואס זענין ארויס געגאנגען פון מצרים נאר אלע זענין געשטארבען אין דער מדבר נאר כלב בן יפנה און יהושע בן נון זענין געבליבען: איז דאך עמרם אויך געשטאָרבען אין דער מדבר. וויא אזוי האט אחיה השילוני געזעהן עמרם. האט רב המנונא געזאגט אויף דעם שבט לוי איז ניט געווען די גזרה זיא זאלין שטארבען אין דער מדבר. און עמרם איז געוועזען פון שבט לוי איז ער נישט געשטארבען אין דער מדבר: וואָרום עס שטייט אין פסוק אין דעם מדבר זאלין פאלען אייערע פגרים. און אלע וואס זענין געציילט געווארין פון צוואנציג יאהר זענין געשטארבען אין דער מדבר. אבער דער שבט לוי וואס ער איז געציילט געווארין פון דרייסיג יאהר איז ער נישט געשטארבען אין דער מדבר. והדיבער אהער עמרם איז ארויס געגאנגען פון מצרים און האט געלעבט אזוי א לאנגע צייט ביז ער האט געזעהן אחיה השילוני. אדער אחיה השילוני האט געזעהן עמרם אין מצרים און ער איז אויך ארויס געגאנגען פון מצרים. און ער איז ניט געשטארבען אין דער מדבר. ווארום ער איז אויך געוועזען א לוי. פרעגט די גמרא און פון אנדערע שבטים וואס זענין ארויס געגאנגען פון מצרים זענען ניט געוועזען מענטשין וואס זענין אריין געגאנגען אין ארץ ישראל. מיר האבען דאך געלערנט יאיר דער זוהן פון מנשה און

הדביר. עולא אמר יום שביטל בו הושע בן אלה פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל רב מתנה אמר יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה דאמר רב מתנה אותו היום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו יום שפוסקים בו מלכרות עצים למערכה דתניא ר' אליעזר הגדול אומר כיון שהגיע ט"ו באב תשש כחה של חמה ולא היו כורתים עצים למערכה אמר רב מנשה וקרו ליה יום תבר מגל מכאן ואילך דמוסיף יוסיף ושאינו מוסיף יסיף. מאי יסיף תני רב יוסף תקבריה אמיה:

אל תלך את גוולה וגו' א"נ מדכתיב ויהי כאשר תמו קא דריש הכי וזהו ממשמעותא דקרא אלא מיתורא דויהי כאשר תמו כל דקרא יתירה הוא: יום שבטל הושע בן אלה פרדסאות. שומרים כדאיתא בב"ע כשראה הושע בן אלה שגלו עגלי הזהב עמד והעביר פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל שבכל מלכי ישראל הוא אומר ויעש הרעה ירבעם בן נבט וגו' אבל בהושע בן אלה כתיב רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו: הרוגי ביתר. במס' גיטין: דאמר רב מתנה כו'. ולכך שמחו שזכו לקברם ולא הסריחו: ברכת הטוב והמטיב. שבברכות המזון תקני אותו היום דמן הת"ר אינו אלא ג' ראשונות כדנפקא לן מהאי קרא וברכת את ה' אלהיך וגו': מניסן ועד ט"ו באב. היו כורתים עצים לצורך המערכה לכל השנה אבל מכאן ואילך תשש כחה של חמה ויש בעצים לחלוחית ומעלים עשן ומגדלים תולעת וכדאמרינן במדות היכא רבי יעקב בר אחא בשם ר' יוסי אומר שנו כלה זמן קצירת עצים בכל עץ שנמצא בו תולעת פסול למזבח וכל עץ שבו לחה נקצץ אינו עושה מאכולת ואותו היום שפסקו היו שמחים לפי שבאותו היום היו משלימין ומקיימין מצוה גדולה כזאת: יום תבר מגל. שמשברו הקרדומות שאין צורך כרת להסוק עליו: מט"ו באב ואילך דמוסיף. מן הלילה על היום לשנות יוסיף ימים כדכתיב כי הוא חייך ואורך ימיך וגו' וכתיב כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך שמתוך שהלילות מאריכין והימים מתקצרין צריך לעסוק בתלמודו גם בלילות ודלא מוסיף יסיף: מאי יסיף תני רב יוסף תקבריה אימיה. שימות בחיי אמו כמו ונכרת לא יסוף מזרעם לשון כליה ולא גרסינן יאסף דא"כ מאי קא בעי תלמודא הא מנא דשכיחא היא דיאסף גבי מיתה כדכתיב יאסף אהרן אל עמיו:

גירעט צו אים אזו ווי פריער איידער די יודין האבען געזינדיגט. צו ווייזען אז דער בעם פון גאט אויף די יודין האט שוין אויף גיהערט דריבער האט מען גימאכט דעם טאג יום טוב. עולא זאגט דעם פופצעהנטען טאג אין אב האט הושע בן אלה צו גינומען די וועכטערס וואס ירבעם בן נבט האט גישטעלט אויף די וועגין מען זאל ניט לאזין די יודין אויף גיין אין ירושלים אויף יום טוב. דריבער האט מען גימאכט דעם טאג א יום טוב. רב מתנה זאגט דעם פופצעהנטען טאג אין אב האט דער קיסר פון רום גיגעבין ערלויבנים אז מען מעג בגראבען די אלע מענטשין וואס זענין גיהרגת גיווארין אין די שטאט ביתר. ווארום רב מתנה האט גיזאגט דעם טאג וואס איז גיגעבין גיווארין די ערלויבנים צו בגראבין די מענטשין וואס זענין גיהרגת גיווארין אין די שטאט ביתר. האבען די חכמים גיזאגט אין יבנה אז אין בענטשין זאל מען לויבען גאט אונ מען זאל זאגין הטוב והמטיב. הטוב. גאט איז גוט וואס די מתים זענין ניט פר שטונקען גיווארין. והמטיב. אונ גאט האט גיטאהן גוטס מיט די מתים וואס מען הט גיגעבין ערלויבנים מען זאל זיי בגראבען. דריבער הט מען גימאכט דעם פופצעהנטען טאג אין אב א יום טוב. רבה אונ רב יוסף זאגין ביידע דעם פופצעהנטין טאג אין אב האט מען אויף גיהערט צו שניידין האלץ אין וואלד צום מזבח. ווארום מיר האבען גילערנט רבי אליעזר הגדול האט גיזאגט ווי עס איז גיקומען דער פופצעהנטער טאג אין אב איז שוואך גיווארין די היץ פון די זוהן אונ זיא האט שוין ניט שטארק געטריקנט דריבער האט מען שוין אויף גיהערט צו שניידין האלץ אין וואלד צום מזבח. רב מנשה זאגט דעם טאג האט מען גירופען יום תבר מגל. מען הט צו בראכען די העק ווייל מען האט שוין ניט גיהאקט קיין האלץ אין וואלד צום מזבח. אונ ווייל מען האט אויס גילאזין אזו א גרויסע מצוה האט מען גימאכט דעם טאג יום טוב. פון דעם פופצעהנטען טאג אין אב אונ ווייטער ווייל די טעג ווערין קלענער אונ די נעכט ווערין גרעסער דער וואס מערט צו לערנען ביי נאכט וועט גימערט ווערין זיינע טעג אונ יאהרין אונ ער וועט לאנג לעבין. אונ דער וואס מערט ניט צו לערנען ביי נאכט. וועט ער ניט לאנג לעבין. וואס מיינט מען ער וועט ניט לאנג לעבין. רב יוסף הט גילערנט עס וואלט בעסער גיוועזן אז די מוטער זיינע וואלט אים בגראבען ווען ער איז נאך קליין גיוועזן:

יום סליחה ומחילה ויום שנתנו בו לוחות האחרונות אלא ט"ו באב מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה מאי דרוש (במדבר לו) זה הדבר דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה רבה בר בר חנה א"ר יוחנן יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל דכתיב (שופטים כא) ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה מאי דרוש ממנו ולא מבנינו. רב דימי בר יוסף אמר רב נחמן יום שכלו בו מתי מדבר דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר (ע"ב) לא היה דבור עם משה שנאמר (דברים ב) ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם וסמיך ליה וידבר ה' אלי לאמר אלי היה הדבור

שהלך משה פעם גדול כו': יום שניתנו לוחות האחרונות. כדאיתא בס"ע משה עלה בו' בסיון לקבל לוחות הראשונות וירד בי"ז בתמוז דהיינו סוף מ' יום ע"ה בי"ח ובקש עליהם רחמים בשביל עון העגל שנאמר ואתנפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום וארבעים לילה וגו' בכ"ט באב נתרצה המקום לישראל ואמר לו פסל לך שני לוחות וגו' עשה עוד מ' יום נ"ל באב עד י' בתשרי שנאמר ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים ארבעים וגו' ואז נתרצה המקום לישראל בשמחה והוריד משה לוחות האחרונות: יום שהותרו שבטים. הכי הוה. קים להו: לבוא זה בזה. שהותרו להם שכבר נהגה שפסק איתו דור של באי הארץ שנאסר להם שכבר נהגה והשתא מיהא אם נתיירו עדיין בני אדם שהיו באיתו הדור הכי באיסורייהו קיימי אבל בתר כ"א שלא היו באותו דור מותרים וי"מ יום שהותרו שבטים שהרי בט"ו באב כלו מתי מדבר כדלקמן וטעות הוא בידם שהרי לא לדור המדבר נאמר אלא לבאי הארץ בערבות מואב בסוף המ' שנה: יום שהותר שבט בנימין. כל הנך אמוראי לא פליגי אלא מר גמיר הא מרביה ומר גמיר הא מרביה: שכלו בו מתי מדבר. במדרש איכה א"ר אבין יום שבטל בו התפר דא"ר לוי כל ע"ב השנה שהיה כרוז יוצא כל העם יצאו להפור ויוצאין והופרין קוברין וישנין בהם ובשחרית הכרוז יוצא הבדלו החיים מתוך המתים ובודקין עצמן והכרים ט"ו אלף ופרוטרוט בכל שנה כך עשו מ' שנה יום לשנה הרי מ' שנה בשנה אחרונה עשו כן בדקו עצמן ומצאו שלמים אמרו שמא טעינו בחשבון וכן בי' בו וכן בי"א ובי"ב ובי"ג ובי"ד עד דאתמלא סיהרא כיון דאתמלא סיהרא אמרו בטל הקב"ה אותה גזרה מעלינו ע ו משתה ושמחה וי"ט: דאמר מ. וכו'. ולכך עשו ימי משתה ושמחה על הדבור שחזר למשה: לא היה דבור עם משה. פא"פ כשהולך אבל אם הולכו לדבור כגון במעשה דקרח שהיה אחר מעשה המרגלים היה מדבר ע"י מלאך או באורים ותומים א"נ לא היה מדבר עמו אלא ע"י מעשה הצריך להם: אלי היה הדבור. דמצי למכתב ויאמר ה' אלי כדכתיב לעיל מיניה במואב ויאמר ה' אלי אל

טוב איז דער פופצעהנטער טאג אין אב. האט רב יהודה גזאגט פון שמואלס וועגן ווייל אין דעם טאג האט מען מתיר געוועזן אז א טאכטער האט גענומען א ירושה פון איר פאטער וואס ער איז געוועזן (למשל) פון שבט ראובן. זיא זאל נעמען א מאן פון איין אנדער שבט (למשל) פון שבט שמעון. וואָרום דער דור וואס איז אריין געגאנגען אין ארץ ישראל אונ א טאכטער האט גענומען א ירושה האט זיא ניט געטארט נעמען א מאן פון איין אנדער שבט. עס זאל ניט איבער גיין א שטיק לאנד פון איין שבט צום אנדערן שבט. האבען דיא חכמים גידרשת ווייל ביא דעם דין שטייט זה הדבר: צו ווייזען אז דער דין איז נאר ביי דיא מענטשין וואס זענין אריין געגאנגען אין ארץ ישראל. אבער דיא שפעטערדיגע דורות האט מען מתיר געוועזן דיא טאכטער וואס ירשת זאל נעמען א מאן פון איין אנדער שבט. אונ דאס ערשטע מאהל וואס מען האט מתיר געוועזן איז געוועזן דער פופצעהנטער טאג אין אב. האט מען גימאכט דעם טאג א יום טוב. רבה בר בר חנה האט גזאגט פון רבי יוחנן וועגן דריבער אז געוועזן דער פופצעהנטער טאג אין אב א יום טוב ווייל אין דעם טאג האט מען מתיר געוועזן דעם שבט בנימין ער זאל נעמען ווייבער פון אנדערע יודישע שבטים. וואָרום עס שטייט אין פסוק דיא יודין האבען געשוואָרין אין דעם ארט מצפה אז איין מענטש פון אונז זאל ניט געבין זיין טאכטער פאר א ווייב צו דיא מענטשין פון שבט בנימין. האבען דיא יודין גידרשת נאר דער דור וואס האט געשוואָרין האבען ניט געטארט געבין זייערע טעכטער צום שבט בנימין. אבער דיא קינדער זייערע מעגין געבין זייערע טעכטער צום שבט בנימין פאר ווייבער. אונ דאס ערשטע מאהל וואס מען האט מתיר געוועזן איז געוועזן ד
דער פופצעהנטער טאג אין אב. האט מען גימאכט דעם טאג יום טוב. רב דימי בר יוסף האט גזאגט פון רב נחמן וועגן דעם פופצעהנטען טאג אין אב האבען אויף גיהערט צו שטארבען אין דער מדבר דיא מענטשין וואס זענין ארויס גיגאנגען פון מצרים ואזו וויא עס שטייט אין דיא סדרה שלח לך. וואָרום עס שטייט אין פסוק אונ עס איז געוועזן אז דיא אלע שטרייט מענטשין וואס זענען ארויס גיגאנגען פון מצרים האבען אויף גיהערט צו שטארבען פון דעם פאלק. באלד דער נאך האט משה גזאגט גאט האט גירעט צו מיר. משה האט גימיינט גאט האט

הלך אחר זקנה אמר רב אשי והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה. תנא דבי רבי ישמעאל בנות צלפחד שקולות היו שנאמר (במדבר לו) ותהיינה הויה אחת לכולן:

(דף קכא) **טו תנן** התם אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וביום הכפורים שבהן בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולים שלא לבייש את מי שאין לה בשלמא יוה"כ יום

זקנה: ניסי ה, של מתה וה"ה נשואים: והוא מופלג. היכא דתרתי אי הוי אחר החכמה וגם אחר זקנה והוא דמופלג בזקנה. דהך מאי הוי הולכין לו כבוד בבית המדרש יותר מן החכם אע"ג דמופלג הכא החכם בחכמה כגון בזקן החכם קנה אבל אם אינו מופלג בזקנה החכם שאינו מופלג קודם לכבודו במעין מהלא דהחכם מופלג וזקן מופלג שאינו חכם כ"כ כנחיר ביביבה הלך אחר חכמה להושיב החכם בראש ומ"מ החכם ובמסיבה הלך אחר זקנה והיכא דהחכם הוי מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בזקנה בכל מקום הלך אחר החכמה אפי' במסיבה והיכא דהזקן הוי מופלג בזקנה והחכם אינו מופלג בחכמה בכ"מ הלך אחר הזקנה ואפי' בישיבה הואיל והזקן החכם קנה אע"פ שבמהור חכם יותר ממנו והיכא דלא מופלג לא האי בחכמה ולא האי בזקנה נראה בעיני דבכ"מ הלך אחר זקנה אפי' בישיבה מדאמר רב אשי והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה דהיכא דהוו תרווייהו מופלגין הולכין בישיבה אחר החכמה ובמסיבה אחר הזקנה מכלל דהיכא דלא הוו תרווייהו מופלגין לא האי ולא האי הולכין בכ"מ אחר אחד מהם ומדלא פירש היכא נימא דמסתמא הולכין אחר הזקן דכבבא: שבמהור חכם קנת יותר ממנו אין לנו לבייש את הזקן והחכם אינו בוש בדבר דיודע הוא שבשביל זקנתו חולקין לו כבוד: שקולות היו. ולכך פעמים שהקדים זו לזו ופעמים איפכא כדדרשינן הוא אהרן ומשה הוא משה ואהרן למד שקולין היו ולא תכייעיה לרב אמי:

תנן התם. במס' תענית ויבמות דאמרינן נקיט יום שהיתה שבטים כו' נקט ליה: השאולים. שאפילו מי שיש לה היתה שואלת כלי לבייש את השואלת מהמית שאין לה כדמפרש במסכת תענית בת מלך שואלת

חכם. אבער אז דער יינגערער איז ניט אגאנץ גרויסער חכם. אפילו ער איז מער חכם פר דעם עלטערן. זאל דער עלטערער זיצען פריער. אונ ווען זאל ביי אסעודה זיצען דער עלטערער פריער פר דעם יונגערן אפילו דער יינגערער איז מער חכם פאר דעם עלטערן. נאר אז דער עלטערער איז גאנץ אלט. אבער אז דער עלטערער איז ניט גאנץ אלט. ער איז נאר עלטער פאר דעם יינגערן. אויב דער יינגערער איז מער חכם פר דעם אלטען. זאל ער זיצען פריער פאר דעם אלטען: דער דין בלייבט אזו וואו עס איז דא איונגער מאן אגאנץ גרויסער חכם: אונ אאלטער מאן וואס ער איז שוין גאנץ אלט אונ ער איז ניט אזו אחכם וויא דער יונגער מאן. אז זייא קומען ביידע צו אזיצונג פון תורה. דארף דער יונגער מאן זיצען דער ערשטער ביי דעם טיש אונ אז זייא זיין דער ערשטער צום ריידען. אונ אז זייא קומען ביידע צו אסעודה. דארף דער אלטער מאן זיצען דער ערשטער ביי דעם טיש אונ אנהייבען דער ערשטער צו עסען. אונ אז דער יונגער מאן איז אגאנץ גרויסער חכם אונ דער אלטער מאן איז ניט אזו שטארק אלט. זאל אלע מאהל זיצען דער חכם דער ערשטער ביי דעם טיש. אפילו ביי אסעודה אויך. אונ אז דער אלטער מאן איז גאנץ אלט. אונ דער יונגער מאן איז ניט אגאנץ גרויסער חכם. אפילו ער איז מער חכם פאר דעם אלטען נאר דער אלטער איז אויך אביסול אחכם. זאל אלע מאהל זיצען דער אלטער דער ערשטער ביי דעם טיש. אפילו ביי אזיצונג פון תורה אויך. אונ אז דער אלטער איז ניט גאנץ אלט. אונ דער יונגער איז ניט אגאנץ גרויסער חכם. אפילו ער איז מער חכם פארין אלטען. זאל אלע מאל זיצען דער אלטער דער ערשטער ביי דעם טיש. אפילו ביי אזיצונג פון תורה. דבי רבי ישמעאל האט געלערנט די טעכטער פון צלפחד זענען געווען גלייכע חכמות. עס איז ניט געווען איינע קליגער וויא דיא אנדערע. דריבער אמאהל שטייט דיא פריער אונ אמאהל שטייט דיא פריער. אזו ווי עס שטייט אין פסוק ותהיינה. זיי זענען געווען אלע גליך ווי איינס:

טו תנן התם: מיר האבען דארטען געלערנט אין דער מסכת תענית: רבן שמעון בן גמליאל האט געזאגט עס איז ניט געווען ביי יודין קיין גרעסערע ימים טובים ווי א דער פופצעהנטער טאג אין אב אונ יום כפור. אין דיא צוויי טעג פלעגען דיא יודישע טעכטער ארויס גיין געקליידעט אין ווייסע קליידער געבארגטע. אלע האבען געבארגט קליידער איינע ביי דיא אנדערע. אפילו דיא וואס האט געהאט אייגענע קליידער האט אויך געבארגט כדי מען זאל ניט וויסען ווער עס האט אונ ווער עס האט ניט. אונ דיא וואס האט ניט קיין אייגענע קליידער וועט ניט פר שעמט ווערין. פרעגט דיא גמרא יום כפור איז געווען איום טוב וויל דעם טאג איז מען מוחל די עבירות. אונ אין דעם טאג זענען געגעבן געווארין צו משה רבינו די אנדערע לוחות. אבער וואס פאר איום

אמר רב יהודה בר (זב ינא) [זבידא] שנולדו לה סימני נערות נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטים וחזר היופי למקומו. ויקח ויחזיר מיבעי ליה א"ר יהודה בר (זב נא) [זבידא] שעשה לה מעשה לקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים משוררין לפניה ומלאכי השרת אומרים (תהלים קיג) אם הבנים שמחה להלן מנאן הכתוב דרך גדילתן וכאן דרך חכמתן מסייע ליה לר' אמי דא"ר אמי בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך

מיורדי מצרים כדכתיב ובני לוי גרשון קהת ומררי ובני הוי קהת קל"ג שנה ובני חיי עמרם קל"ז שנה ופ' כל משה כדי ב"ג א"כ מה ת"ל ותבדום ועגו אותם ת' שנה אלא כל זמן שזרעך בארץ לא להם ת' שנה נמצא יוכבד בת ק"ל שנה שהרי כתחלת ביאת מצרים נולדה ומשה בן שמונים שנה היה כשיצאו ממצרים כדכתיב ק"ל מה"י: נתעדן הבשר. הבשר כנער קטן: ויחזיר מבעי ליה. שהרי עברו ימים רבים מבלקחה שהרי כבר נולדו להם אהרן ומרים אלא שפירש עמרם ממנה מפני הגזרה שהיו משליכין זכוריהם ליאור ועכשיו החזירה מפני מרים שנתנבאה לו שעתיד בן לצאת מהם שיושיע את ישראל וכו' כדנפקא לן מדכתיב מרים הנביאה אחות אהרן שעוד שהיתה אחות אהרן ולא אחות משה שעדיין לא נולד היתה נביאה שנתנבאת על משה שעתיד להולד: משוררין. מתוך שמחה שעתיד משה לצאת מהם והיינו דכתיב לדעת מה יעשה לו מה יהיה בסוף נבואתה כדהיתה בכ"ש: להלן. כשנתנו בנות צלפחד: מנאן הכתוב דרך גדולתן. דכתיב ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונועה וגו' ומשתברא דרך גולדו כדכתיב לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה: וכאן. כשעמדו לפני משה: דרך חכמתן. כסדר שהן חכמות זו יותר מזו מקדימן הכתוב מחלה נועה חגלה מלכה ותרצה ומשכחת תמרינן הכי דלא ליקשו קראי אהדדי: בישיבה. בין גדול בין קטן אחר ישיבות של תורה מושיבין את החכם שמחכו מן הזקן וכדמפ' טעמיה לקמן בחכם מופלג מכל חביריו בחכמה בחכם הוא אבל בשביל אבל בחכם זוה מעט מן הזקן אין מושבין אותו יותר מן הזקן החכם קלות ומכבות לגפהד איכה למיזף דגבי בלאת הדין מקדים הכתוב חכמת החכמה

געבארין געווארין. איז דאך יוכבד אלט געוועזן צו דיא תתונה הונדערט מיט דרייסיג יאהר: איז זיא דאך שוין געוועזן בעקאנט צווישן אלע יודין. האט מען דאך איהר שוין געקענט רופין ביי איהר אייגענעם נאמען. אונ דער פסוק רופט איהר דיא טאכטער פון לוי. האט רב יהודה בר זבידא געזאגט עס איז ביי איהר געבארין געווארין צייכונס פון איונגע מיידיל. דאס לייב איהרע איז גראט געווארין. דיא קנייטשין זענען אויסגעגלייכט געווארין. אונ איהר שיינקייט איז צוריק געקומען. דריבער האט מען איהר גירופין דיא טאכטער פון לוי (אונ ניט יוכבד) אזוי וויא מען האט איהר גירופין אין איהר אמתר יוגענד. עס שטייט אין פסוק ויקח. ער האט איר גינומען אונ האט מיט איהר חתונה גיהאט. עס האט דאך גידארפט שטיין ער האט איהר צוריק גינומען. ווארום ער האט דאך שוין מיט איהר אמאהל חתונה גיהאט. אונ זיא איז שוין געוועזן זיין ווייב אונ ער האט מיט איהר גיהאט צוויי קינדער אהרן אונ מרים. נאר וויל פרעה האט גוזר געוועזן אז אלע קינדער זכרים וואס וועלין געבארין ווערין זאל מען ווארפין אין וואסער. דריבער האט ער זיך אפ געשייד'ט פון איהר אונ האט איהר געגט: נאר וויל מרים האט נביאות געזאגט אז דיא מוטער וועט געבארין אזוהן וואס ער וועט אויסלייזין דיא יודין פון מצרים דאס איז משה. דריבער האט דער פאטער מיט איהר צוריק חתונה גיהאט. האט רבי יהודה בר זבידא געזאגט וויל עמרם האט איצט געטאהן אזוי וויא צו אערשטע חתונה. ער האט איהר געזעצט אונטער אחופה. אונ אהרן מיט מרים האבין געזונגען פאר איהר. אונ דיא מלאכים האבין געזאגט דעם פסוק אם הבנים שמחה. דיא מוטער פרייט זיך מיט איהרע קינדער. זאגט דיא גמרא דארטין ווען דיא טעכטער פון צלפחד האבין חתונה גיהאט רעכונט זייא דער פסוק נאך זייער עלטער. וועלכע עס איז געוועזן עלטער דיא שטייט פריער. מחלה תרצה חגלה מלכה נועה. אונ דא ווען זייא זענען געשטאנען פאר משה רעכונט דער פסוק נאך זייער חכמה. וועלכע עס איז קליגער געוועזן שטייט פריער. מחלה נועה חגלה מלכה תרצה. פון דאנען וועט זיין אראיה צו רבי אמי. ווארום רבי אמי האט געזאגט ווען די יונגים זיצען ביי אדין תורה אדער תלמידים זיצען אונ לערנען פאר זייער רבי. דארפין זיי זיצען נאך זייער חכמה. איונגער מאן אחכם דארף זיצען העכער פאר אאלטין מאן וואס איז ניט קיין חכם: אונ אז מען זיצט ביי א סעודה דארף מען זיצען נאך דעם עלטער. פריער זאל זיצען דער עלטערער דער נאך דער יונגערער. אפילו דער יונגערער איז מער חכם וויא דער עלטערער. רב אשי זאגט ווען זאל מען ביי אישיבה זיצען דער יונגערער פאר דעם עלטערין. אז דער יונגערער איז אגאנץ גרויסער

איני והאמר רב חסדא נשאת פחותה מעשרים יולדת עד ששים בת עשרים יולדת עד ארבעים בת ארבעים שוב אינה יולדת אלא מתוך שצדקניות היו נעשה להן נס כיוכבד דכתיב (שמות ב) וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (דף קכ) אפשר בת מאה ושלשים שנה היתה וקרי לה בת דא"ר חמא ברבי חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות דכתיב (במדבר כו) אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים והורתה שלא במצרים ואמאי קרי לה בת

אמר

שוב אינה יולדת. והא נתעכבו עד מ' שנה לא היה אדם נושא אותן וגם למה נתעכבו עד מ' שנה מאחר שלא ילדו עוד: ומשני מתוך שצדקניות היו. בעתו שצדקן טיעם: להם נס כיוכבד ולכן נתעכבו עד מ' שנה נישאו לזיווג כיוכבד שילדה אחר מ' ועיה: כשתים איכא למימר דהיה קודם מ': אפשר בת מאה ול'. כדלקמן: וקרי לה בת. אשה הוה ליה למכתב ומנא לן דבת ק"ל היתה: דא"ר חמא בר חנינא לקמן בפירקין דמיבעיא לן דבכללן אתה מוצא ע' ובפרטן אי אתה מוצא אלא ע' חסר א' וע"ז א"ר חמא בר חנינא זו יוכבד וכו' ובת לוי דקאמר קרא בת לוי ממש בתו של לוי והאי דלא קרא הכיב לה בהדיא שלא באה למצרים אלא בבטן אמה: לידתה בין החומות. כלומר בתוך מצרים ומשום דקאמר בדרך גבי הורתה קאמר נמי בין החומות גבי לידתה: אשר ילדה. קרא יתירא דהא כתיב כבר בת לוי וישראל עמדו במצרים ר"י שנים שבן רמז יעקב לבניו רד"ו שנה ובשבו וכס"ע יליף לה מקראי נאמר לאברהם בברית בין הבתרים ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם מיום זרע זה יצחק שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע וביצחק הוא אומר ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם ויעקב אמר נפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"ץ ורד"ו בעמדו במצרים הרי ת' מלידת יצחק ואי אפשר לומר בכל ת' היו במצרים שהרי קהת היה

מיורדי

דאך געזאגט דיא אשה וואס האט חתונה פאר צוואנציג יאהר . קען זיא האבין קינדער ביז זעכציג יאהר . דיא וואס האט חתונה צו צוואנציג יאהר . קען זיא האבין קינדער ביז פערציג יאהר . דיא וואס האט חתונה צו פערציג יאהר . ווערט זיא שוין ניט האבין קיין קינדער . צוא וואס האבין דיא טעכטער פון צלפחד געווארט ביז פערציג יאהר . ענטפערט דיא גמרא ווייל זיי זענען געוועזן פרומע האבין זייא געוואוסט אז צו זייא ווערט געטאהן ווערין אנס אזוי וויא צוא יוכבד . אונ זייא ווערין האבין קינדער אפילו זייא וועלין חתונה האבין צו פערציג יאהר . ווארום עס שטייט אין פסוק אמענטש איז געגאנגען פון לוים שטוב אונ ער האט חתונה געהאט מיט דיא טאכטער פון לוי (דאס מיינט מען עמרם וואס ער האט חתונה געהאט מיט יוכבד) . פרעגט דיא גמרא דער שטייגער איז ביי דער וועלט אאשה ווען זיא איז יונג אונ קיינער קען איהר ניט . רופט מען איהר ניט מיט איהר נאמען נאר מען רופט איהר מיט דעם פאטערס נאמען . זיא איז דעם מענטשינס טאכטער . אבער אז זיא ווערט עלטער אונ איהר נאמען אליין ווערט אויך בעקאנט . רופט מען איהר ניט מיט איהר פאטערס נאמען נאר מיט איהר אייגענעם נאמען . אונ יוכבד איז בייא דער צייט אלט געוועזן הונדערט מיט דרייסיג יאהר . איז דאך שוין איהר אייגענער נאמען געוועזן בעקאנט . האט דער פסוק בעדארפט זאגין ער האט חתונה געהאט מיט יוכבד . פאר וואס רופט מען זיא ניט יוכבד נאר מען רופט איהר דיא טאכטער פון לוי . אונ פון וואנען ווייסין מיר אז זיא איז אלט געוועזן ביי דער צייט הונדערט מיט דרייסיג יאהר . ווארום רבי חמא ברבי חנינא האט געזאגט דאס איז יוכבד וואס איהר מוטער איז מיט איהר מעוברת געוועזן ווען זייא זענען געגאנגען אין וועג פון כנען צו מצרים . אונ ווען זייא זענען געקומען צווישען דיא מאהערין פון מצרים איז זיא געבארין געווארין . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זיא איז געבארין געווארין צו לוי אין מצרים . געבארין איז זיא געווארין אין מצרים . אבער מעוברת איז דיא מוטער מיט איהר געוועזן איידער זייא זענען אריין געקומען אין מצרים . אונ אין מצרים איז זיא מיט איהר גאר ניט געוועזן מעוברת . ווארום באלד וויא מען קומט אריין אין מצרים צווישען דיא מאהערין וואס ארום שטאט . איז זיא געבארין געווארין . אונ דיא יודין זענען געוועזן אין מצרים צוויי הונדערט מיט צעהן יאהר . איז דאך געוועזן פון דער צייט וואס יוכבד איז געבארין געווארין ביז דיא יודין זענען ארויס געגאנגען פון מצרים . צווייא הונדערט מיט צעהן יאהר . אונ משה דער זוהן פון יוכבד איז אלט געוועזן אכציג יאהר ווען די יודען זענען ארויס געגאנגען פון מצרים . אונ אכציג צוריק פון צווייא הונדערט מיט צעהן . בלייבט הונדערט מיט דרייסיג . איז דאך זיין מוטער יוכבד אלט געוועזן הונדערט מיט דרייסיג יאהר ווען ער איז געבארין געווארין . אונ באלד נאך דיא חתונה איז משה

הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה רביה יקרא. תנא בנות צלפחד חכמניות היו דרשניות היו צדקניות היו חכמניות הן שלפי שעה דברו דא״ר שמואל בר רב יצחק אותו היום היה משה רבינו יושב ודורש בפרשת יבמין אמרו לו אם כבן אנו השובים נירש כבן ואם לאו תתיבם אמנו מיד (במדבר כז) ויקרב משה את משפטן לפני ה׳. דרשניות היו שהיו אומרות אילו היה לו בן לא דברנו והתניא בת א״ר ירמיה כמי מכאן בת אביי אמר אפילו היה בת לבן לא דברנו. צדקניות היו שלא נשאו אלא להגון להם:

יד תניא ר׳ אליעזר בן יעקב אומר אפילו קטנה שבהן לא נישאת פחותה מארבעים שנה

איני

מכוס תיקרא : הא דפליג ליה רביה . לתלמיד יקרא יהבי נותא ליה ביתוקו לו גם א׳ דיה כבוד ומשה רבינו ודאי שוה פליג יקרא לכל ישראל וכן זה נוהג החכמניות . צדקניות : לפי שעה דברו . כך לא פתח להם דרשה בתו בשעלה ובשעה מעליותא לכ״ד כדמפרש והולך : בפרשת יבמין . וכן אין לו עיין עליו : אם כבן אנו . נפטור את אמנו מן היבום : נירש . בחלי היבם קם תחת אביו לנחלה כדדרשינן ביבמות והבן מוציא מליבם ומוציא את אביו ויורש הוא את אביו ואף הבת כבן ובכרת בשלמא היא : אילו היה לו בן . כדכתיב כי אין לו בן וכבר היו יודעים שהבן יורש את אביו שהרי הכל ניתנה פרשת נחלות במדבר כדתנן לעיל ולא היה מספקא להו אלא אם נוטלות חלק בכורה אם לאו גמלא שהיו יודעות לדרוש דהא דכתיב ובן אין לו והעברתם הא יש בן בן קודם לבת ולא כהא״ל רב פפא לאביי לעיל בפירקין : והתניא אילו היתה בת לא היינו לא דברנו . והמקשה עצמו אינו יודע לפרשה: שאפילו בת לבן לא דברנו . שהיו יודעות לדרוש שבת הבן קודמת לבת : שלא נשאו אלא להגון להם. דהלע״ג דהיתר להנשא לכל מי שירצו. כדאמרינן לקמן דכתיב לטוב בעיניהם תהיינה לנשים ומה אני מקיים אך למשפחת מטה וגו׳ עצה טובה השיאן הכתוב שלא ינשאו אלא למשפחת מטה אביהן שהיו כגונים וכן עשו דאשכחן שנשאו לכם דכתיב ותהיינה מחלה ונועה וגו׳ לבני דודיהן לנשים :

לא נשאת פחותה ממ׳. שהיו מצפות להגון להם :

טוב

גמרא. עס איז ניט קיין קשיא. אז דער רבי אליין גיט איך כבוד צום תלמיד. מעג איין אנדערער אויך געבען כבוד צום תלמיד אפילו דער רבי זיצט נעבען איהם; אונ אויב דער רבי אליין גיט ניט קיין כבוד צום תלמיד. טאר איין אנדערער אויך ניט געבען כבוד צום תלמיד ווען דער רבי זיצט נעבען איהם. אונ משה רבינו פלעגט געבען כבוד צו אלע זיינע תלמידים. דריבער האבען די טעכטער פון צלפחד אויך געמעגט געבען כבוד צו אלע יודען אפילו משה איז געזעסען נעבען זיי; מיר האבען געלערנט די טעכטער פון צלפחד זענען געוועזען קלוגע. אונ האבען געקענט דרשנען. אונ זענען געוועזען פרומע. פון וואנען ווייסען מיר אז זייא זענען געוועזען קלוגע. וויל זיי האבען גערעדט זייערע רייד צו דער צייט. ווארום רב שמואל בר רב יצחק האט געזאגט דעם טאג איז משה רבינו געזעסען אונ האט גידרש׳ט די פרשה פון יבמין; האבען זייא געזאגט צו משה אויב מיר זענען גירעכענט ווי אזוהן: זאלין מיר ירשנען ווי אזוהן. אונ אויב מיר זענען ניט גירעכענט וויא אזוהן. זאל אונזער מוטער דארין מיובם ווערין צוא אונזער פאטערס ברודער. האט משה באלד גיבראכט זייערע רייד פאר גאט. פון וואנען ווייסען מיר אז זיי האבען געקענט דרשנען. ווארום זייא האבען געזאגט ווען אונזער פאטער וואלט גילאזין אזוהן. וואלטין מיר גאר ניט גירעדט. וויל מיר ווייסען אז זוהן דארפין ירשנען ניט טעכטער. אבער אז קיין זוהן איז ניטא דארפין מיר טעכטער ירשנען. פרעגט דיא גמרא מיר האבען דאך גילערנט בת. אז זיי האבען געזאגט ווען אונזער פאטער וואלט גיהאט אטאכטער וואלטין מיר ניט פאר לאנגט צו ירשנען. האט רבי ירמיה געזאגט נעם צו פון דאנען דעם ווארט בת. זיי האבען גאר ניט געזאגט ווען אונזער פאטער וואלט גיהאט אטאכטער וואלטין מיר ניט פר לאנגט צו ירשנען. אביי זאגט אז האבען זיי געזאגט אפילו אונזער פאטער וואלט גיהאט אגעשטארבענעם זוהן אונ דער זוהן וואלט גילאזין אטאכטער וואלטין מיר גאר ניט גירעדט מיר זאלען ירשנען. וויל מיר ווייסען אז דעם זוהנס טאכטער דארף ירשנען אין גאנצין אונ מיר דארפין גאר ניט ירשנען. פון וואנען ווייסען מיר אז זייא זענען געוועזען פרומע. ווייל זייא זענען ניט גינומען געווארין פאר ווייבער נאר צוא אזעלכע וואס האט גיפאסט צוא זייער יחוס. זייא האבען חתונה גיהאט מיט זייער פעטערס קינדער:

יד תניא; מיר האבען געלערנט רבי אליעזר בן יעקב זאגט אפילו דיא יינגסטע פון זיי האט ניט חתונה גיהאט פריער פאר פערציג יאהר. פרעגט דיא גמרא רב חסדא האט

(במ"ת מו) יג תבאמו ונטעמו בהר נחלתך הביאנו לא נאמר אלא תבאמו

מלמד שכת:באים ואינם יודעים מה מתנבאים. (במדבר כז) ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה אפשר עמדו לפני משה רבינו ולא אמר כלום לפני אלעזר הכהן ולא אמר כלום ועמדו לפני הנשיאים וכל העדה אלא סרס המקרא ודרשהו דברי ר' יאשיה אבא חנן אומר משום רבי אלעזר בבהמ"ד היו יושבים והלכו ועמדו לפני כולם במאי קא מיפלגי מר סבר חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ומר סבר אין חולקין. והלכתא חולקין והלכתא אין חולקין קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא

הא

הביאנו . להחזיר מבעט: הדבר עמדו לפני משה . והוא לא נאמר כתוב והלכו ויה"ג לפני הגבול משה לא בגלה הלעזר מכין נו . והפ"ר בהלגוז נה אמר כלום והלכו הה"ג נפני הנביאים והה"ג לפני העדה: ה"ג והלכו נפני הנביאים וכל העדה: הנה כ"ב המקרא . וכו' ול"ג הכא ולא אמרו כלום: ודרשהו . כלו' דרשהו כאילו כתוב למפרע והעמודנה לפני משה ומקמי משה עמדו לפני אלעזר וכו' והאי הנה כתיב והעמודנה לפני העדה ולפני הנביאים ולפני אלעזר ולפני משה היינו לפי בהיינו רולה להקדים בפסוק תלמיד גרב הנה ה' רהבון הבינ: בבית המדרש היו יושבין . משה ואלעזר ונביאי העדה: ועמדו לפני כולם . בבהלו לכולן ביחד והלכו כבוד לתלמידים במקום רבותיהם: אבא חנן סבר חולקין . דכל זה הביבתו בל רב הוא וניחא ליה: ור' יאשיה סבר אין חולקין . הלכך

יג תבאמו . משה מיט דיא יודין ווען זייא האבען געזונגען דיא שירה פון אז ישיר האבען זייא גזאגט תבאמו ותטעמו בהר נחלתך . זייא האבען נישט גזאגט תביאנו ותטענו . דוא וועלסט אונז ברענגען אונ זאלסט אונז איין פלאנצען . נאר זייא האבען גזאגט תבאמו ותטעמו . דוא זאלסט אים ברענגען אונ זאלסט אים איין פלאנצען . נאר זייא האבען נביאות גזאגט אונ זייא האבען ניט גיוואוסט וואס זייערע נביאות איז . ווארום זייא זענען ניט אריין גיקומען אין ארץ ישראל . נאר זייערע קינדער זענען אריין גיקומען אין ארץ ישראל . אין פסוק שטייט די טעכטער פון צלפחד האבען זיך גישטעלט פאר משה אונ פאר אלעזר הכהן אונ פאר דיא נשיאים אונ פאר דיא גאנצע עדה . איז דאך אקשיא אז זייא זענען גישטאנען פר משה אונ ער האט ניט גיוואוסט צוא זאגן . צוא וואס זענען זייא גיגאנגען פאר אלעזר . אז משה האט ניט גיוואוסט פון וואנען וועט אלעזר וויסען . אונ אז זייא זענען גישטאנען פאר אלעזר אונ אלעזר האט ניט גיוואוסט צוא וואס זענען זייא גיגאנגען פאר דיא נשיאים . אז משה מיט אלעזר ווייסען ניט פון וואנען וועלין דיא נשיאים וויסען . אונ אז זייא זענען גישטאנען פאר דיא נשיאים אונ דיא נשיאים האבען ניט געוואוסט . צו וואס זענין זייא גיגאנגען פאר דיא גאנצע עדה . אז משה אונ אלעזר אונ דיא נשיאים האבען ניט געוואוסט פון וואנען זאלן דיא יודין וויסען . נאר זאלסט אוס דרייען דעם פסוק אונ זאלסט אים דרשנן . פריער זענין זייא גישטאנען פאר דיא עדה . אונ אז די עדה האט ניט גיוואוסט . זענין זייא גיגאנגען צו דיא נשיאים . אונ אז דיא נשיאים האבען ניט גיוואוסט זענין זיי גיגאנגען פאר אלעזר . אונ אז אלעזר הט ניט גיוואוסט זענין זיי גיגאנגען פאר משה . אזו זאגט רבי יאשיה . אבא חנן זאגט פון רבי אליעזר וועגן אלע זענין גיזעסין אין בית המדרש אונ זיי זענין גישטאנען פר אלע מיט איין מאהל . אונ זיי האבען גיפרעגט זייער שאלה פר אלע מיט איין מאהל . אין וואס קריגט רבי יאשיה מיט אבא חנן . אבא חנן האלט מען מעג געבין כבוד צו א תלמיד אפילו דער רבי זיצט נעבין אים . דריבער האבען דיא טעכטער פון צלפחד גימעגט פרעגין זייער שאלה פאר דיא יודין אונ פאר דיא נשיאים . אונ פאר אלעזר אונ פאר משה . פאר אלע מיט איין מאהל . אונ רבי יאשיה זאגט מען טאר ניט געבין כבוד צו א תלמיד ווען דער רבי זיצט נעבין אים . דריבער ווען אלע וואלטין גיזעסין צו זאמין אין בית המדרש . וואלטין זייא ניט גיטארט פרעגין דיא שאלה נאר פאר משה אליין . נאר מיר מוזין זאגין אז יעדער איז גיוועזן אויף אבעזונדער ארט . האבען זיי גיפרעגט פריער פר די עדה . דער נאך פר דיא נשיאים . דער נאך פר אלעזר . דער נאך פר משה . אונ דער דין איז מען מעג געבין כבוד צו א תלמיד ווען דער רבי זיצט נעבין אים . אונ דער דין איז מען טאר ניט געבין כבוד צו א תלמיד ווען דער רבי זיצט נעבין אים . איז דאך אקשיא איין דין אויף דעם אנדערן דין . זאגט דיא

יהושע וכלב זירתי לכולה א"י א"ל מתלוננים שבעדת קרח קאמרינן :

(דף קיט) יב א"ר הדקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא וכך היה ר' שמעון השקמוני אומר יודע היה משה רבינו שבנות צלפחד יורשות הן אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה אם לא וראויה היתה פרשת נחלות ליכתב ע"י משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן ויודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנא' (שמות לא) מחלליה מות יומת אבל לא היה יודע באיזו מיתה הוא מת וראויה היתה פרשת מקושש שתכתב ע"י משה אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו ללמד (ע"ג) שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב :

תבאמו

וה"ו בתוך העדה והנועדים : לכולה ארעא דישראל . נהי דוקא כולה אלא רובה כדכתיב וילונו העם על משה לאמר מה נשתה דכשלמא למ"ד דלא מקיש הי' כל שבט ושבט נטלו חלק קרוביהם מתגולים בשבטן אלא למ"ד דמקים נגרעה נחלת כל שבט ושבט טובא והכן קיימא לן ומקראי היכא למילף דאפילו הלך א' מהלך לא נטלו :

יודע היה משה רבינו שבנות צלפחד יורשות הן :

כמו בן שהרי דינים נצטוו במרה כדאמרינן בסנהדרין וכתיב שם שם לו חק ומשפט ומעשה דבנות צלפחד בערבות מואב היה בסוף המ' שנה ועוד דהיכא למילף מפרשת יבמין שהבת כבן כדכתיב ומת אחד מהם ובן אין לו עיין עליו דהא בנות צלפחד מהם למדו כדלקמן אם כבן אנו נירש כבן ואם לאו תתיבם אמנו : וראויה היתה כו'. ולא תאמר אם לא דברו בנות צלפחד ולא נתחייב מקושש היו ב' פרשיות הללו חסרות מן התורה וה"נ היכא נמי נימא בפרשה מאות הכרות מן התורה לפי שלא אירעו המעשים: שהמקושש במיתה . דהא"נ דכתיב כי לא פורש מה יעשה לו היינו שלא היה יודע אם בסקילה המנורה אם בחנק סקל : מגלגלין זכות .

בהבנים והקרובים זכו את קרוביהם:ע"י זכאי. בנות צלפחד: וחובה. היינו סקילה בהמורה דנוח לו לאדם נידון בחנק: ע"י חייב. מקושש:

קריגערס . אונ ער איז ניט גיוועזן פון דיא מענטשין פון קרח ווען זייא האבען געקריגט אויף משה ; איין תנא גלייכט דיא קריגערס צוא דיא מרגלים. ווייל זייא שטייען אין איין פסוק אונ אזו וויא יהושע מיט כלב האבען גערשת דיא מרגלים אזוי האבען זייא גערשת דיא קריגערס אויך . אונ איין תנא גלייכט ניט דיא קריגערס צו דיא מרגלים (וויא פריער שטייט) . רב פפא האט גזאגט צו אביי דער וואס גלייכט דיא קריגערס צו די מרגלים ; אז אלע האבען גיהאט חלקים אין ארץ ישראל. אונ יהושע מיט כלב האבען צוא גינומען זייערע חלקים . האבין דען יהושע מיט כלב גערשת גאנץ ארץ ישראל . ווארום דיא יודין וואס פלעגין אלע מאהל קריגען אויף משה זענען גיוועזן זייער פיל . גאנץ ווייניג זענען גיוועזן דיא וואס האבען ניט געקריגט אויף משה. האט אביי גזאגט מען מיינט ניט אלע קריגערס . מען מיינט נאר דיא צוויי הונדערט מיט פופציג מענטשין וואס זענין גיוועזן מיט קרח אונ זייא האבען געקריגט אויף משה. זייערע חלקים האבען צו גינומען יהושע מיט כלב :

יב אמר ; רבי חדקא האט גזאגט שמעון השקמוני איז גיוועזן מיין חבר . אונ דער שמעון איז גיוועזן א תלמיד פון רבי עקיבא. אונ אזו האט רבי שמעון השקמוני גזאגט משה רבינו הט גיוואוסט אז דיא טעכטער פון צלפחד דארפן ירשענען זייער פאטערס חלק פון זייער זיידין חפר . נאר צלפחד איז גיוועזן א בכור האט משה רבינו ניט גיוואוסט אויב זייא נעמען צוויי חלקים . דעם חלק בכורה אויך . אדער דעם חלק בכורה נעמען זייא ניט . זייא נעמען נאר איין חלק . אונ דיא פרשה פון ירשענען האט גידארפט געשריבען ווערין דורך משה ; נאר דיא טעכטער פון צלפחד האבען זוכה גיוועזן דיא פרשה זאל געשריבען ווערין דורך זייא . אונ משה רבינו האט גיוואוסט אז דער וואס האט געקליבען דיא האלץ אום שבת דארף מען אים הרגנן . ווארום עס שטייט אין פסוק דער וואס איז מחלל שבת זאל מען אים הרגנן . נאר משה הט ניט גיוואוסט מיט וועלכין טויט זאל מען אים הרגנן . אונ דיא פרשה פון דעם וואס האט געקליבען די האלץ אום שבת . האט גידארפט געשריבען ווערין דורך משה ; נאר ווייל דער קלויבער האט פאר שולדיגט דריבער איז דיא פרשה געשריבען גיווארין דורך אים . די תורה לערנט אונז אז א גוטע זאך ווערט גיטאהן דורך אגוטען מענטשין והדריבער דיא פרשה פון ירשענען איז געשריבען גיווארין דורך די טעכטער פון צלפחד אונ אשלעכטע זאך ווערט גיטאהן דורך אשלעכטין מענטשין והדריבער דיא פרשה פון הרגנן אז מען איז מחלל שבת. איז געשריבען גיווארין דורך דעם וואס הט געקליבען דיא האלץ אום שבת :

ר' יוסי בר חנינא אמר מהכא (שם מה) וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהם:

יא מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם מנא ה"מ אמר עולא דאמר קרא (במדבר יד) ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן האנשים ההם מאי חיו אילימא חיו ממש והא כתיב קרא אחרינא (שם כו) ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון אלא מאי חיו שחיו בחלקם. מתלוננים ועדת קרח לא היה להם חלק בארץ והתניא מרגלים מתלוננים ועדת קרח יהושע וכלב נטלו חלקם ל"ק מר מקיש מתלוננים למרגלים ומר לא מקיש מתלוננים למרגלים דתניא (שם כז) אבינו מת במדבר זה צלפחד והוא לא היה בתוך העדה זו עדת מרגלים הנועדים על ה' אלו מתלוננים בעדת קרח כמשמעו מר מקיש מתלוננים למרגלים ומר לא מקיש מתלוננים למרגלים וא"ל רב פפא לאביי ולמאן דמקיש מתלוננים למרגלים איכפול יהושע

דכתיב קרא אחרינא. ותרי קראי נינהו גבי מרגלים דכ"ג: ל"ק מר מקיש מתלוננים למרגלים וכו' דהוא וכו'. ולקמן מפרש ליה: זה צלפחד. מלתא דפשיטא הוא דהא כתיב ויקרבו בנות צלפחד אלא אגב גררא דהנך קאמר נה. ומלתא בעינן מתבר מן הספרים דהכי קתני רישא דהך ברייתא בספרי תניא מה מתבר ר"ע אומר נא' כאן מדבר ונא' להלן מדבר מה מדבר האמור כאן צלפחד אף מדבר האמור להלן צלפחד דמינה נפקא דהיינו מקושש והוא לא היה בתוך העדה וגו' כי הכא: זו עדת מרגלים. דכתיב בהו עד מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה מלינים עלי את הבקר: אלו מתלוננים. כדמפרש לקמן מתלוננים בעדת קרח דכתיב בהו לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה' והיינו דקאמר עדת קרח כמשמעו מכלל דמלתא היא: מר מקיש. הואיל וכתבו בפסוק א' וכי היכי דירשו את המרגלים ירשו נמי את המתלוננים: ומר לא מקיש. לא חשיב להו כיון דלא כתיב ביה

שלעכטס טאהן. רבי יוסי בר חנינא זאגט פון דעם פסוק וידגו לרוב בקרב הארץ. זייא זאלין זיין אין דעם לאנד אזו פיל ווי פיש. אזוי וויא דיא פיש וואס זענען אין ים בדעקט אויף זייא דיא וואסער אונ קיינער זעהט ניט וויא פיל זייא זענען, קען דאך דיא אויג פון מענטשין ניט גיוועלטיגען אויף זיי. צו מינערין זיי. אזו די קינדער פון יוסף קען ניט גיוועלטיגען אויף זיי די אויג פון מענטשין זיי צו מינערין:

יא מרגלים. פון וואנען ווייסען מיר אז יהושע אונ כלב האבען גינומען דעם חלק פון דיא מרגלים. עולא זאגט עס שטייט אין פסוק יהושע בן נון אונ כלב בן יפנה האבען גילעבט פון דיא מענטשין (פון דיא מרגלים). וואס מיינט מען זייא האבען גילעבט. מיר זאלין זאגען מען מיינט זייא האבען גילעבט אונ זענען ניט גישטארבען אזו וויא דיא מרגלים. דאס שטייט דאך שוין אין איין אנדער פסוק. עס איז ניט געבליבען איין מענטש פון דיא מרגלים אלע זענען גישטארבען נאר כלב בן יפנה אונ יהושע בן נון זענען געבליבען לעבין. נאר וואס דען מיינט מען זייא האבען גילעבט פון זייער חלק. יהושע אונ כלב האבען צוא גינומען דעם חלק פון די מרגלים. פריער איז גישטאנען דיא קריגערס וואס זענען גיוועזען צווישען די יודין אונ די מענטשין פון קרח האבען ניט גיהאט קיין חלק אין ארץ ישראל. מיר האבען דאך גילערנט אז יהושע אונ כלב האבען גינומען דעם חלק פון דיא מרגלים אונ פון דיא קריגערס אונ פון די מענטשין פון קרח. ענטפערט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא דער איינציגער תנא גלייכט דיא קריגערס צו דיא מרגלים. אזו וויא דיא מרגלים האבען גיהאט א חלק אין ארץ ישראל נאר יהושע מיט כלב האבען צו גינומען זייער חלק. אזו דיא קריגערס אונ דיא מענטשין פון קרח האבען אויך גיהאט א חלק אין ארץ ישראל. אונ יהושע מיט כלב האבען צו גינומען זייער חלק. אונ דער פריערדיגער תנא גלייכט ניט די קריגערס צו די מרגלים די מרגלים האבען גהאט א חלק אין ארץ ישראל אונ די קריגערס מיט דיא מענטשין פון קרח האבען ניט גיהאט קיין חלק אין ארץ ישראל. ווארום מיר האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק דיא טעכטער פון צלפחד האבען גזאגט אונזער פאטער איז גישטארבען אין דער מדבר. אונזער פאטער איז גיוועזען צלפחד. אונ ער איז ניט גיוועזען אין דער עדה. דאס מיינט מען ער איז ניט גיוועזען פון דיא מרגלים. אונ ער איז ניט גיוועזען פון דיא מענטשין וואס האבען זיך פאר זאמעלט אויף גאט. דאס מיינט מען ער איז ניט גיוועזען פון דיא

שני בנים והלכו לגור, זה שיש לו בן אחד נוטל חלק אחד וזה שיש לו שני בנים נוטל ב' חלקים ומחזירין אצל אביהם והוזרין והולקין בשוה. ר' שמעון בן אלעזר אומר (ע"ב) לאלה ולאלה נתחלקה הארץ וכו' יהושע וכלב נטלו חלקם של מרגלים מתלוננים ועדת קרח לא היה להם חלק בארץ:

(דף קיח) י **וידברו** בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב עד אשר עד כה ברכני ה' (יהושע יז) עצה טובה קמשמע לן דאיבעי ליה לאיניש לאזדהורי מעינא בישא והיינו דקאמר להו יהושע דכתיב (שם) ויאמר אלהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה אמר להו לכו והחביאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין רעה (ע"ב) אמרו ליה אנן מזרעא דיוסף דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב (בראשית מט) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וא"ר אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין רבי

עצה טובה קמ"ל. בשביל שלמדין אנו ממה שהשיב להם יהושע דמיבעי ליה לאינש לאזדהורי מעינא בישא לפי שהיו קנאו לגזות בני יוסף: ויאמר אלהם יהושע. לגוסוף נחלה א"א אך עלה טובה אני נותן לכם שאם אתם עם רב עלה לך היערה וכלאת וכו' כרות סיער והגנה לך שם בית מושבות כדכתיב וכלא אותן בזרבותם: אמרו ליה אנן מזרעא דיוסף וכו'. והיינו דכתיב ויאמרו בני יוסף לא ימלא לנו ההר כלו' אין אנו הוכבין לאותו הר דהיינו יער כדכתיב התם כי הר יהיה לך כי יער הוא: עולי עין. הם עולים ובולטים על כל ן' ואין העין עולה עליהם:

אונ שמעון זענען ביידע ארויס געגאנגען פון מצרים. אונ זיא זענען געשטארבען אין דער מדבר. ראובן האט געלאזען איין זוהן אונ שמעון האט געלאזען צוועי זיהן. דיא עלף קינדער זענען אריין געקומען אין ארץ ישראל. אונ זייא האבען גענומען עלף חלקים. דער נאך בעשיית ראובן אונ שמעון (דיא צוויי בתים) דיא עלף חלקים פון זייערע קינדער. אונ ראובן מיט שמעון צו טיילען צווישען זיך דיא עלף חלקים אויף צוויי גלייכע העלפטען. ראובן נעמט פינף מיט אהאלבען חלק אונ גיט אוועק זיין זוהן. אונ שמעון נעמט פינף מיט אהאלבען חלק אונ גיט אוועק זיינע צוועהן זיהן: האט דער איין זוהן פון ראובן אזו פיל וויא דיא צוועהן זיהן פון שמעון. רבי שמעון בן אלעזר זאגט צו ביידע איז צו טיילט געווארען דיא לאנד. צוא דיא וואס זענען ארויס געגאנגען פון מצרים אונ צוא דיא וואס זענען אריין געקומען אין ארץ ישראל ועיין בגמרא. יהושע אונ כלב האבען גענומען דעם חלק פון דיא מרגלים: דיא קלאגערס וואס זענען געוועזען צווישען דיא יודען: אונ דיא מענטשען פון קרח (אזוי האט מען איצט געלערנט) האבען נים געהאט קיין חלק אין ארץ ישראל:

י וידברו. דער פסוק זאגט דיא קינדער פון יוסף האבען גערעדט צו יהושע אונ האבען געזאגט צו איהם פאר וואס האסטו מיר געגעבען איין גורל אונ איין חלק אונ איך בין דאך אגרויסע פאלק ביז אזו פיל האט מיך גאט געבענשט. פרעגט דיא גמרא צו וואס דארף צייגט אונז דער פסוק וואס דער שבט יוסף האט גערעדט צוא יהושע. אונ וואס יהושע האט זיא געענטפערט. נאר פון דעם ווייסט יעדער מענטש וויסען אגוטע עצה. אז אמענטש זאל זיך היטען פון אשלעכטע אויג. אז אמענטש איז רייך אדער ער האט פיל קינדער שיינע. זאל ער נים ווייזען אונ נים דער ציילען פאר מענטשען. נאר וואס ער קען בעהאלטען פון מענטשען. זאל ער בעהאלטען. ווארום מען קען געבען אעין הרע. דאס האט יהושע זיא געענטפערט. אזו וויא עס שטייט אין פסוק יהושע האט געזאגט צוא זייא פאר גרעסערין אייער לאנד קען איך נים. נאר אעצה וועל איך אייך געבען. אויב דוא ביסט פיל פאלק. גייט אריין אין וואלד. גייט בעהאלט אייך אין די וועלדער אונ האקט אויס דיא וועלדער אונ דארט זאלט איר באהען הייזער אונ וואהנען. עס זאל אויף אייך נים געוועלטיגען אשלעכטע אויג. האבען זייא געזאגט צו יהושע מיר זענען דיא קינדער פון יוסף. אונ אויף יוסף געוועלטיגט נים אשלעכטע אויג. אזו וויא עס שטייט אין פסוק בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. יוסף איז אקינד מיט חן. ער איז אקינד מיט חן אויף יעדער אויג. האט רבי אבהו געזאגט דוא זאלסט נים לייענען עלי עין. אויף דעם אויג. נאר זאלסט לייענען עולי עין. ער גייט ארויף אויף דיא אויג. ער געוועלטיגט אויף יענעמס אויג. זיא זאל נים קענען איהם

לאלה תחלק הארץ בנחלה לאלה כאלה להוציא את הטפלים ר' יונתן אומר לבאי הארץ נתחלקה הארץ שנאמר לאלה תחלק הארץ בנחלה אלא מה אני מקיים לשמות מטות אבותם ינחלו משונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם שכל נחלות שבעולם חיים יורשים מתים וכאן מתים יורשים חיים. אמר רבי אמשול לך משל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים שהיו בעיר אחת לאחד יש לו בן אחד ולאחד יש לו
שני

לאבותם בא אלו שמתו במדבר ירשו אלו דאותן ירשו בנחלה ואלו אשר קמו תחתיהן יורשיהם: לאלה תחלק. דכתיב לעיל אלה פקודי בני ישראל שש מאות אלף ואלף שבע מאות ושלשים וסמיך ליה וידבר ה' אל משה לאמר לאלה תחלק הארץ אלמא לבאי הארץ נתחלקה: כאלה. שהם בני כ' דלבני כ' ביאתן ממצרים נתחלקה הארץ אבל לא לטפלים ביאתן פחות מבן כ' שלא נטלו חלק בארץ לא הם ולא בניהם אלא בזכות מורישיהם והם לא היה להם שום מורישים ביאת ממצרים כגון שלא היה להם אב ולא דוד ואח שמתו במדבר שלא בנים אז לא נטלו חלק בארץ וכו': לבאי הארץ נתחלקה. לא ליוצאי מצרים דאין הולכין אחר היוצאין אלא אחר הנכנסים דראובן ושמעון ביאתן ממצרים והולידו בנים במדבר זה י' וזה א' אי הוה אזלינן בתר יוצאי מצרים היה נוטל הא' כנגד כולם אבל עכשיו היו נוטלים י' חלקים והא' נוטל חלק אחד: אלא מה אני מקיים לשמות מטות אבותם. דמשמע דאחר יוצאי מצרים נמי יש לנו לחלק הנחלה. ומפרש ואזיל דלהכי מהני לשמות מטות אבותם ינחלו דלאחר שנטלו בני ראובן ושמעון י"א חלקים בארץ מחזירין אותם ביניהם לפי החשבון מטות אבותם כאילו יוצאי מצרים דהיינו ראובן ושמעון אבותם נתחלקו בני י"א חלקים וכגון דהכא יוצאי מצרים היו בני עשרים דומיא דבאי הארץ דקפיד קרא לענין נחלת א"י אבני כ' דכתיב לאלה והבנים אין כי אם בשותים בעלמא לבניהן י"א חלקים והוריש ראובן ושמעון ומורישין לבניהם כגון כל ראובן נוטלין מחצה מי"א חלקים וכגו כל שמעון מוטל מחצה וכו': בני אחים כהנים. והתנו ביניהם לחלק כל התרומות הניתנות לבניהם בשוה:

עלה

זענין ארויס גיגאנגען פון מצרים. וואס זייא זענין גיוועזן דיא עלטערין פון דיא וואס גייען אריין אין ארץ ישראל. אונ דיא וואס גייען אריין אין ארץ ישראל זאלין זייא ירשנען ארץ ישראל פון זייערע עלטערין וואס זענען ארויס גיגאנגען פון מצרים. פרעגט דיא גמרא ווי אזו ווערין מיר מקיים זיין דעם פסוק לאלה תחלק הארץ בנחלה. צוא דיא מענטשין זאגסטו צוא טיילען דיא לאנד פאר אירושה. זעהן מיר דאך אזו דיא לאנד איז צו טיילט גיווארין צו דיא מענטשין וואס זענען אריין גיקומען אין ארץ ישראל. ענפערט דיא גמרא לאלה מיינט מען כאלה. דיא לאנד איז מאקי צו טיילט גיווארין צו דיא מענטשין ווס זענין ארויס גיגאנגען פון מצרים: אבער ניט צו דיא קליינע קינדער וואס זענין ארויס גיגאנגען פון מצרים איז ארץ ישראל גיגעבן גיווארין. נאר צו אזעלכע מענטשין וואס זענע וויא דיא וואס קומען אריין אין ארץ ישראל דאס מיינט מען צו אזעלכע וואס זענין שוין אלט גיוועזן פון צוואנציג יאהר אונ ווייטער. רבי יונתן זאגט ארץ ישראל איז צו טיילט גיווארין צו דיא מענטשין וואס זענין אריין גיקומען אין ארץ ישראל. ווארום עס שטייט אין פסוק לאלה תחלק הארץ בנחלה. צו דיא מענטשין וואס קומען אריין אין ארץ ישראל וואקסטו צו טיילן דיא לאנד זייא זאלין זיא ירשנען. פרעגט דיא גמרא וויא אזו ווערין מיר מקיים זיין דעם פסוק לשמות מטות אבותם ינחלו. צו דיא נעמען פון די שבטים וואס זייא זענען גיוועזן זייערע עלטערין זאלין זייא ירשנען. זעהן מיר דאך אז ארץ ישראל דארף צו טיילט ווערין צו דיא מענטשין וואס זענין ארויס גיגאנגען פון מצרים. ענפערט דיא גמרא דיא ירושה פון ארץ ישראל איז גיענדערט פון אלע ירושות פון דער וועלט. ווארום אלע ירושות פון דער וועלט דיא לעבעדיגע ירשנען דיא טויטע. אונ דא דיא טויטע ירשנען דיא לעבעדיגע. רבי זאגט איך וועל דיר זאגין אמשל צו וואס דאס איז גלייך. צוויא ברידער כהנים זענען גיוועזן אין איין שטאט. אונ זייא האבען צווישען זיך אפ גישמועסט אלע תרומות וואס מען וועט זייא געבין. זאלין זייא זיך גלייך צו טיילען. איין כהן האט גיהאט איין זוהן אונ דער אנדערער האט גיהאט צוויי זיהן. אונ דיא דריי זיהן זענין גיגאנגען צו דיא שייערס מען זאל זייא געבין תרומה. דער וואס האט גיהאט איין זוהן. האט דער זוהן גינומען איין חלק. אונ דער וואס האט גיהאט צוויי זיהן. האבען דיא צוויי זיהן גינומען צוויי חלקים. אונ זיי האבען גיבריינגט דיא גאנצע תרומה צו זייערע פאטערס. אונ דיא פאטערס האבען צווישען זיך צוא טיילט דיא תרומה אויף צוויי גלייכע טיילען. איז אויס גיקומען דער וואס האט גיהאט איין זוהן האט גיהאט אזו פיל תרומה וויא דער וואס האט גיהאט צוויי זיהן. דא איז אויך אזו גיוועזן. למשל ראובן

ז דרש ר' פנחס בן חמא קשה עניות בתוך ביתו של אדם יותר מחמשים מכות שנא' (איוב יט) חנוני חנוני אתם רעי כי יד אלוה נגעה בי וקאמרי ליה [חבריו] (שם לו) השמר אל תפן אל און כי על זה בחרת מעוני:

ח דרש ר' פנחס בן חמא כל מי שיש לו (צער או) חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנאמר (משלי טז) חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה:

(דף קיז) **ט תניא** ר' יאשיה אומר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ שנאמר (במדבר כו) לשמות מטות אבותם ינחלו אלא מה אני מקיים (שם) לאלה

קשה עניות וכו'. וצריך למיבעי רחמי ואגב גררא דדרשות דרבי פנחס נקטי להו הכא: כי יד אלוה וגו'. היינו נ' מכות שבאו במצרים דכתיב אצבע אלהים היא לך עשר מכות ומצאו על היד שהיא ה' אצבעות נ' מכות: אל תפן אל און. אל תהרהר אחר מדת הדין כי זה טוב לך חמשים מכות מעוני והרי יש לך נכסים יותר וקרובות שבגנה ישראל הקב"ה מהם עליך יותר מדרכה בני אדם כמה עניים:

חמת מלך. היינו נער שנאמר לו חמה מלאך המקום: מלאכי מות. היינו חולה במיטה למות: יכפרנה. יקנחנה:

ליוצאי מצרים. כלומר לגלגלי הארץ נתחלקה כפי חשבון של יוצאי מצרים שנמנו בערבות מואב מלמדותיהם דלפי חשבון שלהם במניינם שנים לאלפים ממצרים נתחלקה הארץ כלומר יבואו כאלו עומדים ומי שהיה לו אחד כנגדה חלק בן אחד נוטל כל חלקו ומי שהיו לו י' בנים כולן לא נטלו אלא בין כולם חלק אחד בשבילו. כשבאים בגלגלי הארץ נתחלקה מנין הראשונים מתחלה דכתיב שמו ונחלה לא היה מתחלה במקום אבותם ואתם יגוי: כשמות מטות אבותם

ז דרש. רבי פינחס בן חמא האט גידרשת אז ביי א מענטשין אין שטוב איז דא ארעמקייט איז דאס ביי אים ערגער ווי מען וואלט אים גישלאגן פופציג מכות. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק איוב דאס זאגט איך גיב פריינד מיינע האט רחמנות איף מיר ווארום דיא האנט פון גאט האט אן גירירט אין מיר. און דיא מצרים זיינען גישלאגן גיווארן מיט איין פינגער פון גאט צעהן מכות מיט די האנט פון גאט וועלט מען גישלאגן פופציג מכות. איז איוב גישלאגן גיווארן פופציג מכות. האבן די חברים פון איוב גזאגט צו איוב דו וואלסט דיך היטן צו רייכן זיין גאט. דו וואלסט דיך ניט קערן צו אונגוטס ווארום דאס האסטו אויס דער וועלט פון ארעמקייט. ווייל דיר איז נאך בעסער ווי אנדערע מענטשין. דעם גאט האט זיי גישטראפט מער ווי דיר. ווייל דוא ביסט רייך און זיי זיינען ארעם. זעהן מיר אז ארעמקייט איז ערגער ווי די פופציג מכות וואס איוב האט גיהאט:

ח דרש. רבי פינחס בן חמא האט גידרשת דער וואס האט א קראנקן ביי זיך אין שטוב. זאל ער גיין צו א חכם וועט ער בעטן צו גאט פון זיינעט וועגן ער זאל גיזונד ווערן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק חמת מלך מלאכי מות. דער כעס פון מלך ופון גאט זיינען די שלוחים פון טויט. אז גאט איז אין כעס אויף א מענטשין שיקט ער אויף אים א קראנקייט און ער איז נאהנט צום טויט. אבער דער חכם ווישט אפ דעם כעס פון גאט מיט זיין תפלה. און דער מענטש ווערט גיזונד:

ט תניא. מיר האבן גילערנט רבי יאשיה זאגט ארץ ישראל איז צו טיילט גיווארן נאך דעם חשבון פון דיא מענטשין וואס זיינען ארויס גיגאנגען פון מצרים. ווייל ארץ ישראל איז גיגעבן גיווארן צו דיא מענטשין וואס זיינען ארויס גיגאנגען פון מצרים. און דיא מענטשין וואס זיינען אריין גיקומען אין ארץ ישראל האבן גירשת ארץ ישראל פון דיא מענטשין וואס זיינען ארויס גיגאנגען פון מצרים. און אז איינער איז ארויס גיגאנגען פון מצרים און ער האט גיהאט איין זוהן וואס ער איז אריין גיקומען אין ארץ ישראל. האט דער זוהן גירשת דעם פאטערס חלק. און אז נאך איינער וואס איז ארויס גיגאנגען פון מצרים. האט גיהאט צעהן זיהן און דיא זענען אלע אריין גיקומען אין ארץ ישראל. האבן דיא אויך גירשת זייער פאטערס חלק. און מיט דעם איין חלק האבן זיך צו טיילט אלע צעהן זיהן. האט דאך יענער איין זוהן גיהאט אזוי א גרויסע חלק וויא דיא אלע צעהן זיהן צו זאמען. ווארום עס שטייט אין פסוק לשמות מטות אבותם ינחלו. מען זאל צו טיילן ארץ ישראל צו די נעמען פון דיא שבטים וואס

אמר תלמיד ר' יהושע בן לוי אמר בן והא רבי יהושע בן לוי לא אזיל לבי טמיא אלא למאן דשכיב בלא בני דכתיב (ירמיה כב) בכו בכה להולך ואמר רב יהודה אמר רב להולך בלא בן זכר אלא ר' יהושע בן לוי הוא דאמר תלמיד ומדר' יהושע בן לוי אמר תלמיד ר' יוחנן אמר בן קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן לא קשיא הא דידיה הא דרביה: דרש רבי פנחס בר חמא מ"ד (מ"א יא) והדד שמע במצרים כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הצבא מפני מה בדוד נאמרה שכיבה וביואב נאמרה בו מיתה דוד שהניח בן נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן נאמרה בו מיתה ויואב לא הניח בן והכתיב (עזרא ח) מבני יואב עובדיה בן יחיאל אלא דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה:

תלמיד: לא הוה עייל לבי טמיא. לבית המת להתאבל עליו כדתנן בית מלא טמיא מלא מתים לפי שלא היה רוצה להתבטל מתלמודו: הא דידיה. דין גרמא וכו' דס"ל כריב"ל דאמר זה שלא הניח תלמיד: הא דרביה. מאי דאמר זה שלא הניח בן דרביה וליה לא ס"ל:

דו"ש

דֶער וָואס לָאזְט נִיט אַתַּלְמִיד אִיז אַסִימָן אַז עֶר הָאט נִיט מוֹרָא פַאר גָאט. הָאט דָאךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי גִיזָאגְט דֶער וָואס לָאזְט נִיט אַזוּהְן אִיז אַסִימָן אַז עֶר הָאט נִיט מוֹרָא פַאר גָאט. אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פְלֶעגְט נִיט גֵיין צוּ אַמֵת טְרוֹיעֶרְן אוֹיף אִיהם. נָאר דֶער וָואס אִיז גִישְׁטָארְבְּן אָן קִינְדֶער. פְלֶעגְט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי יָא גֵיין טְרוֹיעֶרְן אוֹיף אִיהם. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בְּכוּ בָּכוֹ לַהוֹלֵךְ. אִיהר זָאלְט וֵויינֶען צוּ דֶעם וָואס גֵייט. הָאט רַב יְהוּדָה גִיזָאגְט פוּן רַבְס וֶועגְן מֶען מֵיינְט צוּ דֶעם וָואס גֵייט אַוֶועק פוּן דֶער וֶועלְט אָן אַזוּהְן אַז מִיר וֶועלְן זָאגְן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הַאלְט דֶער וָואס גֵייט אַוֶועק פוּן דֶער וֶועלְט אָן אַזוּהְן אִיז אַסִימָן אַז עֶר הָאט נִיט מוֹרָא פַאר גָאט. וִויא אַזוֹי אִיז רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גִיגַאנְגֶען טְרוֹיעֶרְן אוֹיף אַזוֹי אַמֶענְטְשְׁן וָואס הָאט נִיט מוֹרָא פַאר גָאט. נָאר פַאר קֶערְט אִיז רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הָאט גִזָאגְט דֶער וָואס הָאט נִיט מוֹרָא פַאר גָאט וֶועט עֶר נִיט לָאזְן אַתַּלְמִיד אוֹיף זַיין אָרְט. פְּרֶעגְט דִיא גְמָרָא אַז רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הָאט גִזָאגְט דֶער וָואס לָאזְט נִיט אַתַּלְמִיד אִיז אַסִימָן אַז עֶר הָאט נִיט מוֹרָא פַאר גָאט. הָאט דָאךְ רַבִּי יוֹחָנָן גִזָאגְט דֶער וָואס לָאזְט נִיט אַזוּהְן אִיז אַסִימָן אַז עֶר הָאט נִיט מוֹרָא פַאר גָאט. אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא פוּן רַבִּי יוֹחָנָן אוֹיף רַבִּי יוֹחָנָן. פַאר וָואס זֶענֶען בַּיי רַבִּי יוֹחָנָן אוֹיס גִישְׁטָארְבֶּען אַלֶע קִינְדֶער. רַבִּי יוֹחָנָן הָאט דָאךְ גֶעוִוים מוֹרָא גִיהַאט פַאר גָאט. זָאגְט דִי גְמָרָא עֶס אִיז נִיט קֵיין קַשְׁיָא. רַבִּי יוֹחָנָן אַלֵיין הַאלְט וִויא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אַז דֶער וָואס הָאט נִיט מוֹרָא פַאר גָאט לָאזְט נִיט אַתַּלְמִיד אוֹיף דֶער וֶועלְט. אָבֶּער דֶער וָואס לָאזְט נִיט קֵיין קִינְדֶער קֶען זַיין דֶעסְטְּוֶועגְן אַז עֶר הָאט יָא מוֹרָא פַאר גָאט. אַזוֹי וִויא בַּיי רַבִּי יוֹחָנָן אַלֵיין אִיז גִיוֶוען. עֶר הָאט דָאךְ גֶעוִוים מוֹרָא גִיהַאט פַאר גָאט. פוּן דֶעסְטְּוֶועגְן זֶענֶען בַּיי אִים אוֹיס גִישְׁטָארְבֶּען אַלֶע קִינְדֶער. אוּן דֶער רַבִּי פוּן רַבִּי יוֹחָנָן הַאלְט אַז דֶער וָואס שְׁטַארְבְּט אָן קִינְדֶער אִיז אַסִימָן אַז עֶר הָאט נִיט מוֹרָא גִיהַאט פַאר גָאט. אוּן דֶער רַבִּי פוּן רַבִּי יוֹחָנָן קְרִיגְט מִיט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. רַבִּי פִּינְחָס בַּר חָמָא הָאט גִידַרְשְׁנְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הֲדַד הָט גִיהֶערְט אִין מִצְרַיִם כִּי שָׁכַב דָוִד עִם אֲבוֹתָיו וְכִי מֵת יוֹאָב שַׂר הַצָּבָא. אַז דָוִד אִיז גִישְׁטָארְבֶּען מִיט זַיינֶע עֶלְטֶערְן אוּן יוֹאָב דֶער שַׂר פוּן דֶעם חַיל אִיז אוֹיךְ גִישְׁטָארְבֶּען. פַאר וָואס דֶעם שְׁטַארְבֶּן פוּן דָוִד רוּפְט דֶער פָּסוּק שְׁכִיבָה. אוּן דֶעם שְׁטַארְבֶּן פוּן יוֹאָב רוּפְט דֶער פָּסוּק מִיתָה. וַוייל דָוִד הָאט גִילָאזְן אַזוּהְן רוּפְט מֶען זַיין שְׁטַארְבֶּן שְׁכִיבָה. לִיגְן. מֶען הָאט אִים גִילֵייגְט נֶעבְּן זַיינֶע עֶלְטֶערְן. אָבֶּער יוֹאָב הָאט נִיט גִילָאזְן אַזוּהְן. רוּפְט מֶען זַיין שְׁטַארְבֶּן מִיתָה. פְּרֶעגְט דִי גְמָרָא הָט דֶען יוֹאָב נִיט גִילָאזְן אַזוּהְן. עֶס שְׁטֵייט דָאךְ אִין פָּסוּק דִיא קִינְדֶער פוּן יוֹאָב זֶענֶען גִיוֶוען עוֹבַדְיָה בֶּן יְחִיאֵל. נָאר אַזוֹי מֵיינְט מֶען וַוייל דָוִד הָאט גִילָאזְן אַזוּהְן אַזוֹי וִויא עֶר אִיז גִיוֶוען. רוּפְט מֶען זַיין שְׁטַארְבֶּן שְׁכִיבָה. לִיגְן. מֶען הָאט אִים גִילֵייגְט נֶעבְּן זַיינֶע עֶלְטֶערְן. אוּן יוֹאָב וָואס עֶר הָט נִיט גִילָאזְן אַזוּהְן אַזוֹי וִויא עֶר אִיז גִיוֶוען. רוּפְט מֶען זַיין שְׁטַארְבֶּן מִיתָה:

ז א"ר יוחנן משום רשב"י כל מי שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה כתיב הכא (במדבר כז) והעברתם את נחלתו וכתיב התם (צפניה א) יום עברה היום ההוא. (תהלים נה) אשר אין חליפות למו ולא יראו אלהים רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי חד אמר כל שאינו מניח בן וחד אמר כל מי שאינו מניח תלמיד. תסתיים דרבי יוחנן דאמר תלמיד דא"ר יוחנן דין גרמא דעשיר אה ביר תכתיים ומדר' יוחנן אמר

אבא ולא פירש מהם אביו כי אם בנו מלות אינו בנבואו נביא ד' מתות מבנית יבש גלעד ומלרים בהטפו מבנות שילה ומלאתה כל ארן בנימין לבש מלות אינו לפיכך בחותו שעת מגיע ...רבה מאד מן הנחלה לאבא אחת הכלה ... ואם תנחא לשבט אחר נמלאת נגרעת נחלת שבט בנימין לפיכך התקינו דהילא דיש נגיס יורשים את אביהם דלא מיעקרס נחלת בני ... בלא תירש בת הבן עמהם דהספק ב"ד הפקר אבל אם לא ... בנות גב בת הבן תירש עמהן דלא ... בתעקר נחלתו מזרעו ... דליכא בנות ובת הבן תירש בת הבן את כל הנכסים ומסתמא ... בלא הנבא לשבט אחר פן הסוב נחלה למטה אחר וכפי משמע קלא ואמרו לתת הירושה לפליטת בנימין כלומר לבניס הנקראים על שבט בנימין ולא לבת הבן שיכולה ליגבא לשבט אחר ונפקדה הנחלה משבט בנימין:

מלא עליו עברה. פי' כ"ה כלומר שמלא אותו: חליפות. חלופין ממלא מקומו: דין גרמא דעשירא ביר. נכא אלא בן של אחד מבניו וכו היה מנחם למרי נפש אבלים שהבן של מת אינו טמא דתנן באהלות פ"ג כל עצמות ממלא הון מן הבינים ובשער והשפין ובשעת המוקן שכל טמא וכיון דרבי יוחנן לא הניח בן אם איתא דס"ל דמי שלא הניח בן נקרא לא ירא אלהים לא היה אומר נביות דין גרמא דעשירא ביר דהמריק בעלת אוף אינו מלן דמפרסם המליה דכתיב אבני כבוי פשע כבוי העלה

זאל ניט ירשנן איר זיידן צו זאמען מיט איר פאטערס ברידער. נאר דיא ברידער פון איר פאטער זאלין נעמען דיא גאנצע ירושה. אפילו זייער געשטארבענעם ברודערס חלק זאלין זיי אויך נעמען. דיא ירושה זאל בלייבען ביי דעם שבט בנימין. וואריס אז אטאכטער ירשנט אונ זיא נעמט אמאן פון איין אנדער שבט. דער נאך אז דיא אשה שטארבט אונ דער מאן אדער אירע קינדער ירשנן איר: ווערט דאך צו גינומען איר חלק צו אאנדער שבט. אונ וויל ביי דער צייט פון פלגש בגבעה (וויא עס שטייט אין ספר שופטים קפיטל כא) איז געבליבען דער חלק איין ישראל פון שבט בנימין אין גאנצען צו זעקס הונדערט מענטשין. אונ אז אטאכטער וואלט ירשנן וואלט זיא גיהאט זייער אגרויסען חלק. אונ אז זיא ווערט נעמען אמאן פון אאנדער שבט וואלט דאך געבליבען אגרויסער חלק פון בנימין צו אפגעטרעטן שבט. דריבער האט מען גזאגט אז אטאכטער זאל ניט ירשנן. נאר דעם דין האט מען גזאגט ווא עס איז דא זיהן קעבעדיגע צו ירשנן זייער פאטער. אונ די טאכטער איז פון אגישטארבענעם זוהן. ירשנט זי ניט איר זיידן. אבער אז צו דער ירושה איז נאר דא טעכטער. ירשנן די טעכטער. אדער עס איז דא אטאכטער פון אגישטארבענעם זוהן. אונ איר פאטער האט ניט גיהאט קיין ברידער נאר שוועסטער. נעמט די טאכטער די גאנצע ירושה:

ז אמר. רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגן דער וואס שטארבט אונ לאזט ניט צוזהן ער זאל איהם ירשנן. ווערט גאט אויף איהם פול מיט כעס. ווארום דא שטייט והעברתם את נחלתו. אונ דארטין שטייט יום עברה היום ההוא. דער טאג וואס אמענטש שטארבט אונ זיין פארמעגין דארף איבער גיגעבן ווערן צו זיין טאכטער. ד... ער האט ניט גילאזין אזוהן. דער טאג איז אצארענדיגער. וואס גאט צערינט אויף דעם מת. אין פסוק שטייט אשר אין חליפות למו. זייא האבין ניט ווער עס זאל זיין אויף זייער ארט. ווייל זייא האבין ניט מורא פאר גאט. ווער איז דער אומטאהטינג. אין דעם קריגט רבי יוחנן מיט רבי יהושע בן לוי. איינער זאגט דער מענטש וואס ער האט ניט מורא פאר גאט וועט ניט לאזין קיין זוהן אויף זיין ארט. אונ איינער זאגט ער וועט ניט לאזין קיין תלמיד אויף זיין ארט. זאגט דיא גמרא איך וועל דיר ברייגנגען אראיה אז רבי יוחנן זאגט דער וואס האט ניט מורא פאר גאט וועט ער ניט לאזין אתלמיד אויף זיין ארט. אבער דער וואס לאזט ניט אזוהן אויף זיין ארט קען פון דעסטוועגן זיין אז ער האט יא מורא פאר גאט. ווארום רבי יוחנן האט דאך געוויס מורא גיהאט פאר גאט. פון דעסטוועגן זענען ביי רבי יוחנן אויס געשטארבן אלע קינדער. ווארום רבי יוחנן האט געטראגן אביינדיל אונ ער האט גיזאגט דאס איז דער ביינדיל פון מיין צעהנטין זוהן וואס איז געשטארבן. פרעגט דיא גמרא אונ אז רבי יוחנן האט גיזאגט

ומנו שמואל וא"ר אמר רב פפא אמינא מלתא דלא אמרה שבור מלכא ומנו רבה אמר קרא הוא ענה היא ענה דמעיקרא א"ל רבי בכך אתה פוטרני א"ל שוטה (דף קטו) ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה שלכם מה לבת בנו שכן יפה כחה במקום האחים תאמר בבת שהורע כחה במקום אחים ונצחום ואיתו היום עשאוהו יום טוב ; (שופטים כא) ויאמרו ירושת פליטה לבנימן ולא ימחה שבט מישראל א"ר יצחק דבי ר' אמי מלמד שהתנו על שבט בנימין שלא תירש בת הבן עם האחים :

א"ר

הרי הם כבני לגולה : אמר רבה אמינא כו' ומנו שמואל. ואפי' הגולה כמותו בדינים קרי ליה הכי והוא נם בני נוק ... : א"ר אמר רב פפא כו'. רבה נמי קרי שבור מלכא משום דהלכתא נמי כוותיה לגבי מבדה עניך תורה דהלכתא כרב יוסף : אתה פוטרני . בתמיה הלא גם אני מודה לך דבן הבן יורש את זקנו ואפי' במקום הבת אבל בת הבן הוא דאמרינן שתירש הבת עמה : לא תהא תורה שלמה שלנו וכו' : איני רוצה לדחוק דקא ומיהו מעיקרא לא היה הפן נגלות לו טעמו של דבר שאסור לגלות להם טעמי התורה : כשיחה בטלה שלכם . קל וחומר שאתה דנים מעצמכם שיש עליו תשובה : מה לבת בנו שיפה כחה במקום אחים . שיורשת במקום אביה כגון בנות צלפחד שירשו בנכסי חפר אבי אביהם עם בני חפר שנאמר נתון תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהם : תאמר בבתו שהורע כחה אצל האחים. כשם שאינה יורשת עם אחיה בנכסי אביה כך אינה יורשת עם בת אחיה בוא וראה שבנות צלפחד ירשו בנכסי חפר ולא נקראו בני חפר ובנות חפר כל נכסי חפר נמצא בת הבן קודמת לבת דהיינו בנות צלפחד שקדמו לבנות חפר : ואיתו היום . באותו כ"ד בטבת היה : שלא תירש בת הבן עם האחים . של בן אלא האחים ירשו כל נכסי האב ואפילו חלק שהיה ראוי לאחיהם המת לפי שבאותה מעשה דפלגש בגבעה מתו במלחמה כל שבט בנימין ואפילו הנשים כדכתיב מה נעשה לנותרים לנשים כי נשמדה מבנימין אשה

איין ענה איז געוועזן א ברודער פון צבעון ; אונ איין ענה איז געוועזן א זוהן פון צבעון , האט רבה געזאגט איך האב געזאגט א זאך וואס אפילו שבור מלכא דאס איז שמואל האט דאס אויך ניט געזאגט . אנדערע זאגן רב פפא האט דאס געזאגט איך האב געזאגט א זאך וואס אפילו שבור מלכא דאס איז רבה האט דס אויך ניט געזאגט . עס שטייט אין פסוק הוא ענה . איז דער ווארט הוא איבעריג . צו זאגן הוא ענה דאס איז דער זעלביגער ענה וואס שטייט פריער . עס איז נאר געוועזן איין ענה . אונ דער ענה איז געוועזן א זוהן פון צבעון אונ זיינער א ברודער . ווייל צבעון האט מזנה געוועזן מיט זיין מוטער . איז דאך ענה געוועזן אן איינעניקל פון שעיר החורי . פר וואס רעכונט אים דער פסוק צווישען די קינדער פון שעיר החורי . כדי צו ווייזן אז אן איינעניקל איז גלייך ווי א זוהן . אונ עס שטייט יושבי הארץ זיי זענען געוועזן די זיצער פון דעם לאנד . זיי האבן גערשת די לאנד פון דעם שעיר החורי . אונ ענה האט אויך גערשת גלייך מיט די זיהן פון שעיר החורי ; זעהן מיר דאך אז אן איינעניקל ירשת זיין זיידין גלייך ווי ער וואלט געוועזן א זוהן . האט דער אלטער געזאגט צו רבי יוחנן . רבי מיט דעם פסוק מאכסטו דיך שוין פטור פון מיר . אז דער איינעניקל איז א זוהן פון א זוהן . זאגן מיר אויך ווי דו . אז דער איינעניקל זאל ירשנן דעם זיידין אונ ניט די טאכטער פון זיידין . מיר זאגן נאר אויב דער איינעניקל איז א טאכטער פון א זוהן . זאל זיא ניט ירשנן דעם זיידין נאר דעם זיידינס טאכטער זאל אים ירשנן . האט רבי יוחנן געזאגט צום אלטען . דוא נאר . איך וועל דיר זאגן דעם טעם פון דער זאך ; עס זאל ניט זיין אונזער גאנצע תורה גלייך צו איירע לידיגע רייד . איר זאגט אדין אונ איר ווייסט ניט צוא זאגן א טעם אויף דער זאך . אבער צו דעם דין פון דער תורה ווייסען מיר א טעם ; ווייסטו פאר וואס די טאכטער פון א זוהן ירשת דעם זיידין אפילו דער זיידע האט א טאכטער . ווייל דעם זוהנס טאכטער האט אכח צו ירשנן דעם זיידין אפילו וואו דער פאטער האט ברידער נאר ווי מיר געפינען די טעכטער פון צלפחד האבען געירשת זייער פאטערס פאטער חפר גלייך מיט חפרס זיהן . זעהן מיר אז א טאכטער שטייט אויף איר פאטערס ארט . אבער א טאכטער קען ניט ירשנן איר פאטער וואו זיא האט ברידער דעם פאטערס זיהן . האבען די חכמים איין גינומען די אפיקורסים . אונ דעם טאג האבען די חכמים גימאכט יום טוב . אין פסוק שטייט ויאמרו ירושת פליטה לבנימין די יודין האבען געזאגט די ירושה זאל זיין צום איבער בלייבונג פון דעם שבט בנימין אונ עס זאל ניט אפ גימעקט ווערין א שבט פון די יודן . רבי יצחק דבי רבי אמי האט געזאגט דער פסוק לערנט אונז זייא האבין אויס גענומען א תנאי אויף דעם שבט בנימין אז די טאכטער פון א זוהן

גוד לית דין צבי למילף:

(דף קטו) **ה** ת"ר בן אין לי וכו' (ע"ב) הא כיצד נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן ולימא עד יעקב אמר אביי גמירי לא כלה שבטא. א"ר הונא אמר רב כל האומר תירש בת עם בת הבן אפילו נשיא ש בישראל אין שומעין לו שאינן אלא מעשה צדוקין דת ניא בעשרים וארבעה בטבת תבנא לדיננא שהיו צדוקים אומרים תירש בת עם בת הבן נטפל להם ר"י בן זכאי אמר להם שוטים מנין זה לכם ולא היה בהם אדם שהחזירו דבר חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר ומה בת בנו הבאה מכח בנו תירשנו בתו הבאה מכחו לא כ"ש קרא עליו מקרא זה (בראשית לו) אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ לוטן ושובל וצבעון וענה וכתי' (שם) ואלה בני צבעון ואיה וענה (הוא ענה אשר מצא) אלא מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ענה ודלמא תרי ענה הוו אמר רבה אמינא מלתא דלא אמרה שבור מלכא ומנו

רבי יגאי לשמעיה: גוד. מבוך אותי ואלך: לית דין רוצה למילף. אלא להקנות דברים שאינן נריכים כלומר דדבר קל הוא לתרץ כדלקמן:
כדאיתא במגלת תענית דקחשיב אלין יומיא דלא להתענאה בהון ומיירי בטבת וקתני: בעשרים וארבעה ביה תבנא לדיננא. שבאו למשפטנו כראשונים שהודו לנו הצדוקים: עם בת הבן. ומיהו עם בן הבן מודו דלא תירות: צדוק וביתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו היו והיו. שונין לתלמידיהם מה שקבלו מאנטיגנוס אל תהיו כעבדים וכו' וטעו התלמידים בכך שהיו סבורים דס"ק עבדו למקום ולא תקבלו שכר ואמרו כמו שאין ממש בדבר זה כנגד כל דברי חכמים מיד פקרו בדברי חכמים וקראו צדוקים ע"ש צדוק וביתוסים ע"ש ביתוס באבות דרבי נתן: קרא עליו מקרא זה. שאנו למדים ממנו שענה בנו של צבעון היה וקרי ליה בן שעיר וקאמר נמי יושבי הארץ כלומר שענה ירש ארץ שעיר אבי אביו נמצא שבני בנים יורשים נחלת האב כבנים עצמן וה"ה לבת בנו והלכך לא תירש הבת עם בת הבן כי היכי דהיכה יורשת עם הבן: וכתיב ואלה בני צבעון וגו'. אלמא בנו היה ולעיל קרי ליה אחיו ב' והוליד ממנה ענה. נמצא שהוא אחיו ובנו ואין לומר דבנו של צבעון היה והאי דקרי ליה בן שעיר נהו משום דהיה אחיו של צבעון אלא לשמעינן דבני בנים הרי הם כבנים נהגה דה"נ לא מיכתביה גבי צבעון הנה ודאי מדקאמר צבעון וענה ההוא כוו ומיהו מדכתיב יושבי הארץ שמעינן מהכא דבני בנים

צוויי חקקים: האט רבי ינאי גזאגט צו זיין בדינער ציה מיך אוועק פון דאנען דער מענטש וויל ניט לערנען ער וויל נאר פרעגין קשיות:

ה תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט אז איינער שטארבט און קינדער ירשנן אים זיינע עלטערין וויא זיין פאטער. אונ אז זיין פאטער איז גישטארבען. נאר זיין זיידע לעבט. ירשנט אים זיין זיידע אונ אז זיין זיידע איז אויך גישטארבען. נאר זיין עלטער זיידע לעבט. ירשנט אים זיין עלטער זיידע אונ אזו ווייטער ביז ראובן. פאר וואס זאגט מען ניט ביז יעקב אוב ראובן איז אויך גישטארבען אונ יעקב לעבט. האט אביי גזאגט מיר האבען גילערנט אז עס וועט ניט פאר לענדט ווערין א שבט. דריבער קען ניט זיין אז ראובן זאל שטארבען אונ עס זאל פעלין א קינד ביי יעקב אבינו. רב הונא האט גזאגט פון רבס וועגין דער וואס זאגט אטאכטער זאל ירשנן גליך מיט אזוהנס טאכטער. אפילו ער איז דער נשיא פון יודין. פאלגט מען אים ניט. ווארום דיא אפיקורסים פסקנן אזו אדין. ווארום מיר האבען גילערנט דעם פיר אונ צוואנציגסטען טאג אין חודש טבת האבען מיר אונז אומגיקערט צו אונזער דין. ווארום דיא אפיקורסים האבען גזאגט אז א טאכטער זאל ירשנן גלייך מיט אזוהנס טאכטער. האט רבי יוחנן בן זכאי זיך בהעפט צו דיא אפיקורסים. אונ ער האט גזאגט צו זיי נארין פון וואנען ווייסט איר דעם דין אז א טאכטער זאל נעמען אגלייכען חלק מיט אזוהנס טאכטער. איז ניט גיוועזן צווישען דיא אפיקורסים איין מענטש וואס זאל אים וויסען צו ענטפערין. נאר איין אלטער מאן האט געשמועסט קעגין רבי יוחנן אונ האט גזאגט מאהך דיא טאכטער פון זוהן וואס זיא קומט ירשנן דעם זיידין דורך איר פאטער. פסקנט איר זיא זאל אים ירשנן. זיין אייגענע טאכטער וואס זיא קומט ירשנן איר פאטער גוויס דארף זיא אים ירשנן. האט רבי יוחנן אויף אים גילייענט דעם פסוק. דאס זענען דיא קינדער פון שעיר החורי די זיצער פון דיא לאנד לוטן אונ שובל אונ צבעון אונ ענה. איז ענה גיוועזן א ברודער פון צבעון. אונ אין אנדערין פסוק שטייט דם זענען דיא קינדער פון צבעון. איה אונ ענה. איז דאך ענה גיוועזן א זוהן פון צבעון. נאר אזוי איז גיוועזן צבעון האט מזנה גיוועזן מיט זיין מוטער אונ זיא האט גיבארען פון אים דעם ענה. איז ענה גיוועזן א זוהן פון צבעון אונ זיינער אברודער. פרעגט דיא גמרא טאמער זענען גיוועזן צוויי ענה:

נפיש גביהא בשוקא ישקול אגרא ולא תימא (כהנא אנא) וגברא רבא אנא וזילא בי מלתא כיון שראה דוד שממון חביב עליו ביותר שמו נגיד על האוצרות שנאמר (ד"ה א כו) ושבואל בן גרשום בן מנשה נגיד על האוצרות וכי שבואל שמו והלא יהונתן שמו אמר רבי יוחנן ששב לאל בכל לבו :

(דף קיא) **ד מסתמיך** ואזיל ר' ינאי אכתפא דר' שמלאי שמעיה ואתי רבי יהודה נשיאה לאפיתו א"ל בר אינש דאתא לקבלנא הוא יאי וגולתיה יאי כי מטא לגביה גששיה א"ל דין שיעוריה בשק בעא מיניה מנין לבן שקודם לבת בנכסי האם א"ל דכתיב מטות מקיש מטה האם למטה האב מה מטה האב בן קודם לבת אף מטה האם בן קודם לבת א"ל אי מה מטה האב בבור נוטל פי שנים אף מטה האם בבור נוטל פי שנים (כ"ג) א"ל לטמעיה

גוד

ג מיזל : נשוס. הפסט : וזול אגרא. כלומר ספסיטה גבכר כהן נטין כל ואין כוין הלו: כהנ כנל ולא קרינא ביה ולמבגאי אחנו מות דדרבינן ליה נמס' כנת בת"ה ביה רבב על בגדיו אבל נעבית מנלכה להתפרנס אין כאן גנאי : ה"ג ולא תימא גברא רבה אנא . ואית דגרסי נמי ולא תימא כהנא אנא כהן אני והבוב וגנאי הוא לי הדבר : גגא יהונתן שמו . שלא היה לו לגרשום בנים אלא זה בלבד כדכתיב בדברי הימים ובני גרשום שבואל הראש : ששב אל ה' בכל לבבו . עכשיו שהיה לו ממון הרבה ולי מבוס דכתיב ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ ואמרינן בפ"ע עד יום שגלה מטה דן ופסלו של מיכה עמו כן מפורש בפ' בתרא דברכות ירושלמי מתיבין ליה והכתיב עד יום גלות הארץ אמרו כיון שמת דוד עמד שלמה והחליף כל הסנהדרין כלו והחליפו עמהם והזר נקלקלו הכהנים כה"ד ונביא אחד זקן יושב בבית אל אמרין הוא הוה וקא בעי הכא כומר לע"ז והאריך ימים ואמרינן ע"י שהיה עינו רעה בע"ז בלו כילד היה כר כב נייתי ליה תור או אמר או גדי לע"ז והוא אומר ליה פייסיה עני והוא אומר מה מועלת לך לא אוכלת ולא שותה ולא מטיבה ולא מריעה . א"ל ותה מגיד א"ל זיל הייתי ליה ה"א פינך דבולת ועבר כיען עלוי ואנא אפיים לה עלך וכיון דאזל ליה אכיל לון אתא חד בר פחין וא"ל כן א"ל אם תינס מועילה כלום מה את עביד הכא א"ל בגין חיי : כיון שראה דוד. כדבואל :

רבי ינאי . זקן היה והלך עיניו כהות : א"ל . שמעיה דרבי ינאי : בר אינש דאתי לקבלנא הוא יאי . אדם הבא כאן כנגדנו וגולתיה יאי . כלומר טניהו של ת"ח א"ל נאה ממש כדתובה לקמיה דאמר דין שיעוריה בשק · גששיה . רבי ינאי עגולפיס דרבי יהודה נשיאה : דין שיעוריה בשק . בגד עב וגרוע ושיעורו לקבל טומאה ד' טפחים על ד' טפחים בשק דתנן השק ד' על ד' כנגד ג' על ג' במס' שבת : א"ל . ר"י נשיאה לרבי ינאי בן קודם לבת כו': א"ל. ר"י נשיאה לר' ינאי אי מה מטה האב כו' : א"ל .

געמען פאר דינסט אדער פאר דיין ארבעט . אונ זאלסט ניט זאגן איך בין אכהן אונ איך בין אגרויסער למדן אונ עס פאסט ניט פאר מיר דיא זאך צו טאהן . וויא דוד המלך האט געזעהן אז יהונתן האט זייער ליב געלט . האט ער אים געמאכט ער זאל היטען דיא אוצרות פון מלך . אזו וויא עס שטייט אין פסוק אונ שבואל בן גרשום בן מנשה איז געוועזן אשר אויף די אוצרות . הט ער דען געהייסן שבואל ער הט דאך געהייסן יהונתן הט רבי יוחנן געזאגט שבואל מאכט שב אל . ער האט תשובה געטאהן צוא גאט מיט זיין גאנצען הארצען :

ד מסתמיך . רבי ינאי איז געוועזן אאלטער מאן אונ די אויגען זיינע זענען געוועזן טונקעלע . אמאהל איז ער געגאנגען אין גאס איז ער געוועזן אן געלענט אויף דעם אקסיל פון זיין בדינער רבי שמלאי אונ רבי יהודה נשיאה איז געגאנגען אנטקעגין זיא . האט רבי שמלאי געזאגט צו רבי ינאי דער מענטש וואס קומט אונז געגין איז ער אשיינער אונ זיין קלייד איז אשיינע. וויא רבי יהודה איז געקומען נעבין רבי ינאי . האט רבי ינאי אן געטאפט דיא קלייד פון רבי יהודה אונ ער הט געזאגט אזו אקלייד איז דער שיעור טמא צו ווערין אזו וויא אזאק. דיא קלייד איז גראב וויא אזאק ואשטיקיל פון אקלייד וואס איז גרוס דריי פינגער אויף דריי פינגער קען זיא שוין טמא ווערין אז זיא רירט אן אטומאה . אונ אזאק קען אנדערש ניט טמא ווערין ביז ער איז גרויס פיר טפחים אויף פיר טפחים . הט רבי יהודה געפרעגט ביי רבי ינאי אז אמוטער שטארבט אונ עס איז דא זיהן אונ טעכטער פון וואנען ווייסען מיר אז די זיהן ירשענען אין גאנצען איר פר מעגין אונ ניט די טעכטער . הט רבי ינאי געזאגט עס שטייט אין פסוק מטות מיינט מען צוויי משפחות. דיא משפחה פון פאטער אונ דיא משפחה פון דיא מוטער אונ מיר גלייכן דיא מוטער צום פאטער . אזו וויא ביי דעם פאטער אז ער שטארבט ירשענען אים דיא זיהן אונ ניט דיא טעכטער . אזוי דיא מוטער אז זיא שטארבט ירשענען איהר דיא זיהן ניט דיא טעכטער . האט רבי יהודה געזאגט צוא רבי ינאי דארפן מיר דאך זאגן אזו וויא אז דער פאטער שטארבט נעמט אבכור צוויי חלקים . אזו אז דיא מוטער שטארבט זאל אויך דער בכור נעמען

מיתרו אימא דאיכיה מיוסף דיקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל תרי ש"מ . אמר רב הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה שנאמר (שם) ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון ממשמע שנאמר בת עמינדב איני יודע שאחות נחשון היא מה ת"ל אחות נחשון מכאן לנושא אשה שצריך שיבדוק באחיה . תנא רוב בנים דומים לאחי האם :

(שופטים יח) ג ויסורו שם ויאמרו לו מי הביאך הלום ומה אתה עושה בזה ומה לך פה . אמרו לו לאו ממשה קא אתית דכתיב ביה (שמות ג) אל תקרב הלום . לאו ממשה קאתית דכתיב ביה (שם ד) מה זה בידך . לאו ממשה קאתית דכתיב ביה (דברים ה) ואתה פה עמוד עמדי ועכשיו תעשה כומר לע"ז אמר להם כך מקובלני מבית אבי אבא לעולם ישכיר אדם עצמו לעבו"ם ולא יצטרך לבריות והוא (אינו יודע מאי ע"ז) סבר לע"ז ממש ולא היא אלא עבודה זרה עבודה שזרה היטנו כדאמר ליה רב לרב כהנא נטוש

[ונראה בעיני דה"ג אלא אי אבוה דאמה מיוסף וכו' ואי אימא כל אם פנחס קאי וה"ק אי אבי אמה של אמו אלעזר מיוסף וכו' דהשתא הוה ליה לפנחס דור אחד רחוק מיתרו יותר מיוסף] : פוטיאל תרי משמע. מדלא כתיב פוטאל בלא יו"ד סימנך ב' פיטים דרבנן כשפטם ובפיטם ה"נ מדכתיב מבנות דמשמע מב' בנות של פיטם ופטפוט מדלא כתיב בת פוטיאל כך נראה בעיני : שיבדוק באחיה: בבנים דומים לאחי האם כדלקמן : מלמד שבדק באחיה . לפי שהיתה אחות נחשון שהיה נשיא למטה יהודה ומתוך חשיבתו לכך לקחה :
ויסורו שם וגו'. ביהונתן בן גרשום מיירי בפרשת מיכה ויאמרו לו שבט הדני שבאו שם : ישכיר אדם עצמו וכו'. אלא שלא יהיה נצרך לע"ז : שזרה זרה לו . הוא אמר והמלאכה משונה ומבוזרה אלא באין

פסוק אז אזו איז געוועזן ; ווארום אין פסוק שטייט מבנות פוטיאל . אז פוטיאל ווארט מען מיינען נאר איינעם אהער יוסף אליין אדער יתרו אליין . וואלט געדארפט שטיין פוטאל . אן א יו"ד . אז עס שטייט פוטיאל מיט א יו"ד . מיינט מען צווייא מענטשן יוסף אונ יתרו ; רבא האט געזאגט אז א יונגער נעמט א ווייב דארף ער זעהן ווער איהרע ברידער זענען . ווארום עס שטייט אין פסוק אהרן האט גענומען א ווייב אלישבע דיא טאכטער פון עמינדב דיא שוועסטער פון נחשון . איז דאך א קשיא אז עס שטייט זיא איז דיא טאכטער פון עמינדב ווייס איך דען ניט אז זיא איז דיא שוועסטער פון נחשון . צו וואס שטייט אין פסוק אז זיא איז דיא שוועסטער פון נחשון נאר דער פסוק לערנט אונז אז איינער נעמט א ווייב דארף ער זעהן ווער איהרע ברידער זענען . מיר האבען געלערנט דאס מערסטע קינדער זענען גלייך צו דער מוטערס ברידער :

ג ויסורו . דיא מענטשן פון שבט דן זענען אריין געגאנגען צוא דעם יהונתן בן גרשום אונ האבען געזאגט צו אים מי הביאך הלום ווער האט דיך געבראכט אהער ומה אתה עושה בזה אונ וואס טוהסטו דא ומה לך פה אונ וואס האסטו דא . פרעגט דיא גמרא וואס האבען זיא מיט אים אזו פיל גערעט . נאר זייא האבען געזאגט צו אים ביסטו דען ניט געבארן פון משה רבינו וואס ביי אים שטייט דער ווארט הלום . אזו וויא עס שטייט אין פסוק אל תקרב הלום . נאך האבען זייא געזאגט צו אים ביסטו דען ניט געבארן פון משה רבינו וואס ביי אים שטייט דער ווארט זה . אזו וויא עס שטייט אין פסוק מה זה בידך ; נאך האבען זיי געזאגט צו אים ביסטו דען ניט געבארן פון משה רבינו וואס ביי אים שטייט דער ווארט פה . אזו וויא עס שטייט אין פסוק ואתה פה עמוד עמדי . אונ איצט וואלסטו ווערן א כומר צו דיא עבודה זרה . האט דער יהונתן געזאגט צו זיי אזוי האב איך געלערנט פון מיין פאטערס פאטער איביג זאל זיך א מענטש פאר דינגען אפילו צוא עבודה זרה אונ ער זאל ניט דארפן מענטשן זאגן אים שיינקען . אונ יהונתן האט געמיינט אז עבודה זרה מיינט מען וואס מען דינט צו פרעמדע גאטער . דריבער האט ער זיך פאר דונגען צוא זיין א כומר צו דעם גאט וואס מיכה האט געמאכט . עס איז אבער ניט אזו עבודה זרה מיינט מען א ארבעט וואס איז פרעמד צו אים . א מענטש זאל טאהן אזוי א ארבעט וואס עס פאסט ניט פאר אים אונ ער זאל פאר דינגען . אונ ער זאל ניט בעטן מען זאל אים שיינקען . אזו וויא רב האט געזאגט צוא רב כהנא אז דוא וועסט דארפן געלט זאלסטו ניט גיין בעטן מען זאל דיר שיינקען . נאר דוא זאלסט זיכען ארבעט צו פאר דינגן אפ צו ציהען נבלה אין גאס אונ דו זאלסט אונ זאלסט

תאר מאד ואותו ילדה אחרי אבשלום והלא אדוניה בן הגית ואבשלום בן מעכה (בת תלמי מלך גשור) אלא מתוך שעשה מעשה אבשלום שמרד באביו תלאו הכתוב באבשלום (ה״נ מתוך שעשה מעשה כנשה דאתי מיהודה תלאו הכתוב ביהודה) (רס״ל מותק זה):

ב א״ר אליעזר [אלעזר] לעולם ידבק אדם בטובים שהרי משה שנשא בת יתרו יצא ממנו יהונתן אהרן שנשא בת עמינדב יצא ממנו פנחס ופנחס לאו מיתרו אתי והכתיב (שמות ו) ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה מאי לאו דאתי מיתרו שפיטם עגלים לע״ז לא דאתי מיוסף שפטפט ביצרו והלא שבטים מבזין אותו ואומרים ראיתם בן פוטי זה בן שפיטם אבי אמו (ד״י גז) אלא אי אבוה דאימיה מיוסף איכא דאימיה מיתרו ואי אבוה דאמיה מיתרו

ואם אחרי אבשלום. משמע שאמם אחת היו והלא אדוניה בן הגית הוא:
יצא ממנו יהונתן. בן בנו של משה: פנחס. בן בנו של אהרן: ומדקאמר ופנחס לאו מיתרו קא אתי. משמע יתרו אלמא קרוב היה ליתרו יותר מיהונתן בן גרשום ואפ״ה הכיר היה ואין ללמוד מכאן שידבק אדם בטובים שהרי אלעזר אבי פנחס לקח בת יתרו ויצא ממנה פנחס והא אהרן דבק בטובים ואלעזר נמי לא דבק בטובים: מאי לאו. מבנות יתרו כלו׳ בת יתרו ממש אחת מבנותיו: מבנות יוסף. כלו׳ משבט יוסף: שפטפט. מתגרה וגובר כנגד יצרו כדאמרי׳ לקמן הוא מזקן ה׳ שהיה מפטפט כנגדו: ופרכינן והלא שבטים מבזין כו׳. בכנהד׳ פ״ק דההוא כשבטים מבזין כו׳: שפיטם. כדכתיב כהן און כומר לע״ז: אלא לעולם לאו מבת יתרו ממש כ״ד פנחס שהיי גם מיוסף היה כדדרשינן לקמן פוטיאל שני פטפוטין משמע מיוסף שפטפט ביצרו ומיתרו שפיטם עגלים לע״ז וכ״ל״ך א״א שתהא אמו בת יתרו ממש דמה ענין בת יתרו אצל שבט יוסף אלא ה״ק קרא ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה כלומר שהיו נולדה מיתרו ומיוסף ומשמע מניינו למימר שדור ד׳ או דור ה׳ היה פנחס לבת יתרו ולא היה קרוב ליתרו כיהונתן בן גרשום ולהכי אהני מה שדבק אהרן בטובים ואותו זקני של פנחס מצד האם שדבק ביתרו והעפ״כ יצא ממנו פנחס ליכא לאקשויי מיניה ממאי דבעיא לאיתוף ממשה שיצא ממנו יהונתן שהרי פנחס היה רחוק מיתרו יותר מיהונתן: אי אבוה דאימיה מיוסף אימא דאימיה נפקא מיתרו. כגון מבניו של יתרו או מבני בניו וליכא למימר אימה דאימיה מיתרו בת יתרו ממש דא״כ קרוב הוא ליתרו כיהונתן ולא ילפינן ממשה ומאהרן מידי: אבוה דאימיה מיתרו. מבנות יתרו ונראה

אבשלום. איז דאך אקשיא וויא קומט אדוניהו צו אבשלום. אדוניהו איז גיוועזן דער זוהן פון חגית: אונ אבשלום איז גיוועזן דער זוהן פון מעכה. נאר ווייל אדוניהו הט גיטאהן די זעלביגע עבירות וואס אבשלום האט גיטאהן. אזו וויא אבשלום האט געזינדיגט געגען זיין פאטער. אזו הט אדוניהו אויך געזינדיגט געגען זיין פאטער. דריבער הט דער פסוק אן גיהאנגען אדוניהו אן אבשלום:

ב אמר: רבי אלעזר האט גזאגט אייביג זאל זיך אמענטש בהעפטין צו גוטע מענטשין. ווארום משה האט חתונה גיהאט מיט דיא טאכטער פון יתרו. איז פון אים גיבארין גיווארין יהונתן וואס ער איז גיוועזן אכהן צו דיא עבודה זרה. אהרן האט חתונה גיהאט מיט די טאכטער פון עמינדב. איז פון אים גיבארין גיווארין פינחס. פרעגט דיא גמרא אונ פינחס איז ניט ניבארן פון יתרו. עס שטייט דאך אין פסוק אלעזר בן אהרן הט גינומען אווייב פון פוטיאלס טעכטער. פאר וואס האט מען אים גירופען פוטיאל. נאר פוטיאל איז יתרו. אונ דאס איז צווייא ווערטער פוטי אל. ער האט געפיטערט קעלבער צו זיין גאט; צו די עבודה זרה; זעהן מיר דאך אפילו דער פאטער פון פינחס הט זיך ניט בהעפט צו גוטע. פון דעסטוועגין איז פון אים ניבארן גיווארין אזו אצדיק וויא פינחס. ענפערט דיא גמרא אלעזר הט ניט גינומען די טאכטער פון יתרו. נאר ער האט גנומען א טאכטער פון שבט יוסף. אונ יוסף הייסט פוטיאל. ווייל ער האט מלחמה גיהאלטען מיט דעם יצר הרע ווען ער הט אים אן גירעט ער זאל מזנה זיין מיט פוטיפרס ווייב; פרעגט דיא גמרא אז פינחס איז גיבארן פון יוסף ניט פון יתרו וואס פרעגין דיא שבטים אים פאר שעטען אונ פלעגין זאגן צו אים איר הט גיזעהן דער מענטש וואס זיין מוטערס פאטער האט געפיטערט קעלבער צו דיא עבודה זרה זאל ער הרגנן אנשיא פון אשבט. האט דען דער שבט יוסף געפיטערט קעלבער צו דיא עבודה זרה. נאר אזו איז גיוועזן פינחס איז גיבארן גיווארן פון צווייא פאמיליעס. פון שבט יוסף אונ פון יתרוס משפחה אויך. אדער זיין מוטערס פאטער איז גיוועזן פון יוסף אונ זיין מוטערס מוטער איז גיוועזן פון יתרו. אדער זיין מוטערס פאטער איז גיוועזן פון יתרו אונ זיין מוטערס מוטער איז גיוועזן פון יוסף; זאגט דיא גמרא מען זעהט פון

הא גופא קשיא אמרת ממשפחת יהודה אלמא מיהודה קא אתי והוא לוי אלמא מלוי קאתי אלא לאו דאבוה מלוי ואמיה מיהודה וקאמר ממשפחת יהודה אמר רבא בר רב חנן לא גברא דשמיה ליי אי הכי היינו דקאמר מיכה (שם) עתה ידעתי כי ייטב ה' לי כי היה לי הלוי לכהן אין דאתרמי ליה גברא דשמיה לוי. וכי לוי שמו והלא יהונתן שמו דכתיב (שם יח) ויהונתן בן גרשום בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני א״ל ולטעמיך וכי בן מנשה הוא והלא בן משה הוא דכתיב (ד״ה א כ״ג) בני משה גרשום ואליעזר אלא מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו הכתוב במנשה ה״נ מתוך שעשה מעשה מנשה דאתי מיהודה תלאו הכתיב ביהודה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מכאן שתולין את הקלקלה במקולקל רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא (מ״א א) וגם הוא טוב

תאר

אלא מלוי קאתי. קשיין אהדדי: הגה לאו דאביו מלוי. דקרי ליה לוי שהלוים למטה הגורם כקאמר ליה והאי דקאמר ממשפחת יהודה על שם שאמו משבט יהודה: ומשני לא גברא דשמיה לוי הוא. והאי דכתיב והוא לוי כלומר כך שמו ולא משבט לוי הוא אלא משבט יהודה כדכתיב ממשפחת יהודה דמשפחת אב קרוי משפחה: היינו דקאמר מיכה כו. שתמיה שהיה מתגאה בעצמו על שנקרה לו אדם לוי לכהן לע״ז שלו ואי משבט יהודה הוא במה היה מתפאר לעצמו אלא ודאי משום דמשבט לוי הוא שנבחר בהר הקב״ה לשרת ולעולם אבוה מלוי ואמיה מיהודה והכא קשיין להדדי: ומשני דאיתרמי ליה גברא דשמיה היה לוי. שכך היה מתפאר כאילו היה משבט לוי ולעולם לאו לוי הוה אלא משבט יהודה: והלא יהונתן שמו. ובע״ז האי דקרי ליה לוי היינו דמשבט לוי הוא וקרי ליה ממשפחת יהודה אלמא דמשפחת אם קרויה משפחה: בן מנשה. הנו״ן תלויה מפני שהיא יתירה דבן משה הוא ויהונתן בן גרשום כו' בההיא פרשה כתיב בגזלו שבט הדני פסלו של מיכה והלוי הלך עמהם להיות להם לכהן: ומשני. וכי בן מנשה הוא והלא בן משה הוא. דלכך הנו״ן תלויה וגם מדקרי ליה לוי שהיה משבט לוי וכדכתיב בדברי הימים בני משה גרשום ואליעזר: אלא מתוך שעשה מעשה מנשה. בן חזקיה מלך יהודה שעבד ע״ז ולכך תלאו הכתוב במנשה ה״נ לעולם משבט לוי הוא כדקאמרת והאי דקרי ליה ממשפחת יהודה לאו משום דאתי מיהודה לא אביו ולא אמו אלא מתוך שעשה מעשה מנשה בן חזקיה וכו': מכאן. מדקרי ליה בן מנשה וממשפחת יהודה: הקלקלה. דבקן פרשה נעיין בנעשה כומר לע״ז: במקולקל. מנשה:

ילדם

פון דיא משפחה יהודה. ווען מיר דאך אז דיא משפחה פון דיא מוטער. ווערט אויך גירופין משפחה. האט רבא בר רב חנן גיזאגט אזוי מיינט דער פסוק דער נאמען פון דעם מענטש איז גיוועזן לוי. אונ ער איז גיוועזן פון שבט יהודה. זיין פאטער איז גיוועזן גיבארין פון שבט יהודה; אונ דיא משפחה פון פאטער ווערט גירופין משפחה. אונ דיא משפחה פון דיא מוטער ווערט ניט גירופין משפחה. פרעגט דיא גמרא אויב דער מענטש איז ניט גיוועזן פון שבט לוי. נאר זיין נאמען איז גיוועזן לוי. פאר וואס האט מיכה גיזאגט איצט ווייס איך אז גאט וועט מיר גוטס טאהן ווארום אזוי איז ביי מיר גיווארין אכהן; דער מענטש איז דאך גאר ניט גיוועזן קיין לוי. ענטפערט דיא גמרא אזוי האט מיכה גימיינט ווייל מיך האט גיטראפען אמענטש וואס הייסט לוי זאל זיין אכהן צו מיין עבודה זרה. איז אסימן אז גאט וועט מיר גוטס טאהן. פרעגט דיא גמרא האט דען דער מענטש גיהייסען לוי. ער האט דאך גיהייסען יהונתן. ווארום עס שטייט אין פסוק יהונתן בן גרשום בן מנשה ער מיט זיינע קינדער זענען גיוועזן כהנים צו דיא עבודה זרה פון שבט דן. האט רבא בר רב חנן גיפרעגט איז דען גרשון גיוועזן דער זוהן פון מנשה. ער איז דאך גיוועזן דער זוהן פון משה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא קינדער פון משה זענען גיוועזן גרשום אונ אליעזר. נאר ווייל ער האט גיטאהן אזוי וויא מנשה דער זוהן פון חזקיהו האט גיטאהן. וואס ער האט געדינט עבודה זרה. דריבער רופט אים דער פסוק אויף דעם נאמען מנשה. אזוי וועלין מיר דא אויך זאגין. זיין נאמען איז גיוועזן יהונתן. אונ ער איז טאקי גיוועזן פון שבט לוי. נאר פאר וואס רופט מען אים פון דיא משפחה פון יהודה; ווייל ער האט גיטאהן אזוי וויא מנשה האט גיטאהן. וואס ער האט געדינט עבודה זרה. אונ מנשה איז דאך פון שבט יהודה. דריבער רופט אים אויך דער פסוק פון דיא משפחה פון יהודה. רבי יוחנן האט גיזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין פון דאנען לערנען מיר אז מען איינגט אן דיא עבירה אויף דעם וואס איז גיוואוהנט צו טאהן עבירות. אזוי וויא מען האט דא אן גיהאנגען דעם יהונתן אן מנשה. ווייל זייא האבען ביידע גיטאהן איין ערליי עבירה. רבי יוסי ברבי חנינא זאגט פון דעם פסוק ער ואדוניהו האט גיהאט אשיינע געשטאלט. אונ אים האט זיין מוטער גיבארין נאך

חביבותא דאברהם הוא דקא"ל הכי כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו:

(ע"ב) **ט ת"ר** אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כנגד (קהלת א) הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכי עבדי א"ל כדתניא א"ר יהודה ביהודה בראשונה לא היו פוחתין מז' מעמדות ומושבות למת כגון עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו אמרו לו א"כ אף בשבת מותר לעשות כן:

יש נוחלין פרק שמיני

(דף קח ע"ב) **א ומשפחת** אם אינה קרויה משפחה והכתיב (שופטים יז) ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי והוא גר

כדי שיאמרו מה וכו'. דהוו להו כיורשין ולא כגזלנין ולא יהיה רשות לבעל נקנא ולא פתחון פה לבעל מדת הדין:
מז' מעמדות ומושבות. כשחוזרין מן הקבר עולין מעט ויושבין נותנין הלוה את לחיבות ועד על המת בוכין ומספדין כפי ולאחר היה אז לבו נכוב בתשובה כי היו האדם הבל ועומדין זה וכן מעט וחוזרין ויושבין מעט כך עושים ז"פ כדי לתת אל לבם שהיו האדם הבל וזיינו דנפרש לקמיה כנגד שבעה הבלים שכתובים בראש ספר קהלת כן נראה הטעם בעיני. ורהיתי כתוב מפני שהשדים מתלוים עם החוזרים מבית הקברות לכן תקנו מעמדות ומושבות כדי במתוך כך יסתלקו השדים מעליהם ולא נראה דא"כ יהא מיבין כי בכל מקום ולקמן אמרינן דבמנהגא תליא מילתא ועוד מאי כנגד הבל הבלים: היכי עבדי. היאך היו רגילים לעשות במקום שנהגו: עמדו יקרים. לאחר שישבו מעט היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר כן נראה בעיני: אמרו ליה. החכמים א"כ אף בשבת שישבו דקברו את המת כמוך לחשיכה כתקנתן יהא מותר לעשות כן מאחר שלא היו עושין כי אם עמידות וישיבות ומדרב יהודה מייתי ראיה ולא מרכבן בהם לא פירשו כלום:

ויהי נער בספר. שופטים כתיב בפרשת פסלו של מיכה: וקא מהמה הגמרא. ממשפחת יהודה. אלמא קאתי מיהודה וכתיב: והוא לוי הוא גר אלמא

נאך וועט שוין זיין גרינג פאר זיינע קינדער זייא זאלין איין נעמען דיא לאנד אונ דער שטן וועט שוין ניט קענען מקטרג זיין אונ זאגין אז דיא יודין זענען גזלנים. ווארום זייא וועלן זאגין זיי ירשענען דיא לאנד פון אברהם:

ט תנו רבנן. דיא רבנן האבין גילערנט אז מען גייט צוריק פון דעם קבר וואס מען האט איצט בגראבין א מת. דארף מען אין וועג גייענדיג זיך זעצין זיבען מאהל אונ אויף שטעהין זיבען מאהל. ניט ווייניגער. אונ ביא יעדער מאהל זיצען ווינט מען אויף דעם מת אונ מען טרייסט דעם אבל. אונ דאס טוהט מען צו ווייזין אז דאס לעבין פון דעם מענטש איז גאר ניכטש. אונ פאר וואס זיבען מאהל ווייל עס שטייט אין פסוק קהלת האט גיזאגט הבל הבלים הבל הבלים הכל הבל. הבל איז איינס. הבלים איז צוויי. נאך אמאהל הבל איז איינס. אונ הבלים איז צוויי. אונ הבל איז איינס. איז זיבען מאהל הבל. רב אחא דער זוהן פון רבא האט גיזאגט צו רב אשי ווי פרעגין זייא טאהן. האט רב אשי גיזאגט צו רב אחא אזוי וויא מיר האבין גילערנט. רבי יהודה האט גיזאגט אין דער מדינה יהודה אז מען פלעגט גיין צוריק פון א מת בגראבין פלעגט זיין דער מנהג צו זיצען זיבען מאהל אונ שטעלין זיך זיבען מאהל. ניט ווייניגער. איינער פלעגט אויס רופין שטעלט אייך איר טייערע מענטשין. זעצט אייך איר טייערע מענטשין. האבין דיא חכמים גיזאגט צו רבי יהודה אויב מען פלעגט נאר אזוי טאהן ניט מער. דארף מען דאך מעגין אזוי טאהן אפילו אום שבת. אויב מען האט בגראבין א מת ערב שבת פארין נאכט. דארף מען דאך מעגין זיצען אונ שטעלין זיבען מאהל אום שבת ביי נאכט:

פרק שמיני

א ומשפחת. פרעגט דיא גמרא דיא משפחה פון דיא מוטער ווערט ניט גירופין משפחה. עס שטייט דאך אין פסוק עס איז גיוועזן איינער מענטש פון דיא שטאט בית לחם יהודה. פון דיא משפחה יהודה אונ ער איז גיוועזן א לוי. אונ ער האט דארט גיוואונט. איז דאך א קשיא דיא זאגסט ער איז פון דיא משפחה יהודה. איז ער דאך גיבארין פון שבט יהודה. דער נאך זאגסטו ער איז א לוי איז ער דאך גיבארין פון שבט לוי. נאר אזוי מיינט דער פסוק דער פאטער זיינער איז גיוועזן פון שבט לוי. אונ די מוטער זיינע איז גיוועזן פון שבט יהודה. אונ ער זאגט

אמר פניהם איש אל אחיו וח"א פניהם לבית . ולמ"ד פניהם איש אל אחיו הכתיב (ד"ה ב ג) ופניהם לבית ל"ק כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רש"מ . ולמ"ד פניהם לבית הכתיב (שמות כה) ופניהם איש אל אחיו דמצדדי אצדודי . תניא אונקלוס הגר אומר כרובים (ד"ה ב ג) מעשה צעצועים הם ומצודדין פניהם כתלמיד הנפטר מרבו :

(דף ק) **ת תניא** הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אין הילוך מועיל כלום עד שיחזיק א"ר אלעזר מ"ט דר"א דכתיב (בראשית יג) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה ורבנן ההם משום חביבותא

אלא תוך הבית נוגעת כנף אלא כנף היינו נמי כעין נוגעות דהוי זו כנגד זו : ופניהם איש אל אחיו . בשל משה כתיב: ופניהם לבית. בכרובים של שלמה כתיב בדה"י דכתיב והם עומדים על רגליהם ופניהם לבית ולהיכל ולאו כאותם של משה שהם על הכפורת ואלו על הקרקע ושל עץ שמן היו ומצופין זהב כדכתיב במלכים : הכתיב ופניהם לבית . ול"ש כרובים שעל הכפורת ול"ש שעל הקרקע ראויים היו ליעשות בענין אחר: כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום הם הופכין פניהם זה לזה דוגמת חיבת זכר ונקבה כאוהבין זה את זה כימן שהקב"ה אוהב את ישראל ומתהלה כך נעשו פניו אל פניו כדי שתשרה שכינה על ישראל וישראל יעשו רצונו של מקום וכשאין ישראל עושין רש"מ הופכין פניהם לבית ע"י נס : דמצדדי אצדודי . קצת לבית וקצת זה לזה כאדם המדבר עם חבירו והופך ראשו קצת לצד אחר והכא ליכא להרוצי כדלעיל כאן בזמן שישראל עושין וכו' דכיון דעיקר עשייה כרובים פניהם לבית לא היה להם לעשותם לסימן שאין ישראל עושין רצונו של מקום : מעשה צעצועים . פסוק הוא בכרובים בד"ה (ב' ג') והוא לשון נאהים כלו' תינוקות כדאמרינן מאי כרוב כרביא ילד כלומר כתינוק שנפטר מרבו והיינו מצדד אצדודי דאמרן לעיל :

כדי

אן געקוקט איינער דעם אנדערין . אונ איינער זאגט זייא האבען גיקוקט מיט זייערע פנימער אויף דעם קדשי קדשים . פרעגט דיא גמרא דער וואס זאגט אז דיא כרובים האבען גיקוקט איינער אויף דעם אנדערין . עס שטייט דאך אין פסוק זייא האבען גיקוקט מיט זייערע פנימער אויף דעם קדשי קדשים . ענטפערט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא . ווען דיא יודין פרעגין טאהן דעם ווילען פון גאט . האבען דיא כרובים גיקוקט איינער אויף דעם אנדערין . אונ ווען די יודין פרעגין ניט טאהן דעם ווילען פון גאט . זיי האבין געזינדיגט . האבען דיא כרובים גיקוקט מיט זייערע פנימער אויף דעם קדשי קדשים . פרעגט דיא גמרא דער וואס זאגט אז דיא כרובים האבען גיקוקט מיט זייערע פנימער אויף דעם קדשי קדשים . עס שטייט דאך אין פסוק דיא כרובים האבען געקוקט איינער אויף דעם אנדערין . ענטפערט דיא גמרא זייא האבען גיהאלטען דיא פנימער אויף אזייט . אביסול האבען זיי געקוקט איינער אויף דעם אנדערין : אונ אביסול האבן זיי גיקוקט אויף דעם קדשי קדשים . מיר האבען גילערונט אונקלוס הגר האט גזאגט דיא כרובים זענין גיוועזן גימאכט ווי קינדער אונ זיי זענין גישטאנען מיט דעם פנים אויף אזייט . אזו ווי א תלמיד וואס גייט אוועק פון זיין רבי :

ת תניא . מיר האבין גילערונט אז אין א פעלד פון א בעל הבית איז גיוועזן א וועג דורך צו גיין . וואס פיל מענשין זענען אין איר גיגאנגען . אונ דיא וועג איז צו האקערט גיווארין מיט דיא גאנצע פעלד צו זאען . אונ איצט ווייס מען ניט אויף וועלכין ארט דיא וועג איז גיוועזן . אז איינער איז גיגאנגען אין דיא פעלד אין דער לייג אונ אין דער ברייט . אונ דער בעל הבית האט גיזעהן אונ האט געשוויגען . דעם ארט וואס ער איז אויף אים גיגאנגען האט ער אים שוין זוכה גיוועזן ער זאל אלע מאהל אויף איהם גיין : אזוי זאגט רבי אליעזר . אונ דיא חכמים זאגין גיין העלפט גאר ניט . סיידין ער זאל טאהן א חזקה נער זאל דיא ערד פון דיא וועג פאר בעסערין העכער מאכין אביסול . אדער נידעריגער מאכין אביסולו . רבי אלעזר האט גיזאגט פאר וואס זאגט רבי אליעזר אז מיט גיין אליין איז מען זוכה : ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט צו אברהם שטיי אויף אונ גיי אין דר לאנד אין דר לייג אונ אין דר ברייט ווארום צוא דיר וועל איך געבין דיא לאנד . זעהן מיר אז מיט דעם גיין אליין האט אברהם זוכה גיוועזן דיא לאנד . אונ דיא רבנן זאגין ווייל גאט האט ליב גיהאט אברהמען דריבער האט ער גיזאגט צו אים ער זאל גיין אין דיא לאנד וועט אויס זעהן אזוי ווי דיא לאנד וואלט שוין גיוועזן זיינע . דער

אביי ודלמא בולטין כתרנגולים הוו קיימי מתקיף לה רבא ודלמא זה שלא כנגד זה הוו קיימי מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודלמא באלכסונא הוו קיימי מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע ודלמא ביתא מעילאי רווח מתקיף לה רב פפא ודלמא מיכף הוו כייפי ידייהו מתקיף לה רב אשי ודלמא שלתופי הוו משלחפי (ידייהו) . כיצד הן עומדין ר"י ור"א חד

אמר

מי יימר דהכא היו עומדים דלמא גופן של כרובים בולטין ויוצאין מתחת הכנפים כתרנגולים שהגוף כלו (יוצא) מתחת כנפיו ולא ניכרים באין הרחקה והפרש בין הכנפים אלא מקורבים היו והגוף יוצא מן הכנפים שבני הכנפים יוצאים ממקום אחד באמצע הגב וכן כל הנך קושיות דמקשי הנך אמוראי אגוף הכרובים קיימי בר מהנך בתראי דמיירי בהו ידייהו בהדיא ורב פפא ורב אשי כייפו ידייהו משלחפי ידייהו : ודלמא זה שלא כנגד זה הוו קיימי. כרובים שהאחד עומד אצל הארון מזה בסמוך לכותל והשני עומד אצל הארון מזה מבוך רחוק מן הכותל קצת ונמצא כנף האחד נוגעת אחורי כנף השני בין הכנף ולכותל נמצא קצת כנף הכרוב המרוחק מן הכותל לפני קצת כנף הכרוב הסמוך לכותל כשיעור עובי רוחב הגופים אע"ג דלאו בולטים כתרנגולים נינהו אפ"ה לא תיקשי מידי : מתקיף לה רב אחא בר יעקב . כלומר נמי דלאו בולטים כתרנגולים נינהו וגם זה כנגד זה קיימי אפ"ה לא תקשי מידי דדלמא באלכסון הבית היו עומדים הכרובים זה כנגד זה דהוכא עפי מעברים אמה כשיעור הגופים מקצות כנפיו של זה לקצות כנפיו של זה כגון שהכרוב שבימין הארון לא היה פניו ממש כנגד ההיכל וגבו לכותל מערבי אלא אצל הגדולי כנפי הימין כנגד דרומית מערבית נוגע בכותל בזוית וכנף שלו שמצד הארון פרוש בחצי הארון או הוא לו דהיינו רחוק מן הכותל וכנף הכרוב השני מההיכל מכח וכנגד הבית נוגעת סמוך לדביר בקרן לפונית מזרחית : מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע . כלומר נמי זה כנגד זה קיימי והפ"ה אין גופן עומד כנגד דלמא ביתא מעילאי רוח שהבנין הולך ומתקלר מלמעלה והוי רוחב יותר מעברים אמה במקום שנוגעין הכנפים מן הגופים והוי מקיר אל קיר כנגד כנפי הכרובים מקום נגיעתם בכתלים יותר מעברים כרוחב הגופים : מיכף הוו כי פי ידייהו . הכנפים עלין כפיפים כן כאדם שכופף ידיו מעט והנכך ניכר אלא עבריה אמה מקום כנף האחד לקצה כנף השני : ודלמא שלתופי הוו משלחפי ידייהו . כנף על כנף כאדם שהונך את ידיו כדכתיב שכל את ידיו ומתרגמינן בתרגום אונקלוס ארכן ישראל באלפין ידוהי כך פי"ה ולא מבוך דכתיב וכנפיהם לג

דיא פלייצעס איין פליגול נעבין דעם אנדערין . דארפין מיר שוין ניט זאגן אז די כרובים זענען גישטאנען מיט אנס . האט רבא גיפרעגט אפילו מיר ווערין זאגן אז דיא פליגול זענען גישטאנען בייא דער זייט פון דיא כרובים . אזו וויא דיא הענט פון אמענטשין . פון דעסטוועגין דארפין מיר ניט זאגן אז דיא כרובים זענען גישטאנען מיט אנס . ווארום טאמער זענען גישטאנען . דיא כרובים ניט איינער געגין אנדערין . נאר איינער איז גישטאנען נעבין דיא וואנט . אונ דער אנדערער איז גישטאנען אפ געריקט פון דיא וואנט . איז גיוועזן פאר שפרייט איין פליגול אינטער דעם אנדערין פליגול . קומט אויב דיא ברייט פון די צווי פלייצעס פון דיא כרובים איז גיוועזן אאייל . איז גיוועזן איין פליגול אינטער דעם אנדערין פליגול אויך אאייל . האבען שוין די כרובים גיקענט שטיין אן אנס . רב אחא בר יעקב האט גיפרעגט אפילו מיר וועלין זאגן אז דיא פליגול זענען גיוועזן בייא דיא זייטען פון דיא כרובים . אונ די כרובים זענען גישטאנען איינער געגין אנדערין . דארפין מיר אויך ניט זאגן אז דיא כרובים זענען גישטאנען מיט אנס . ווארום טאמער זענען זייא גישטאנען אין דער קרים . רב הונא בריה דרב יהושע האט גיפרעגט אפילו מיר וועלין זאגן אז דיא פליגול זענען גיוועזן בייא דיא זייטען פון דיא כרובים . אונ דיא כרובים זענען גישטאנען איינער געגין אנדערין . אונ זיי זענען נישט גישטאנען אין דער קרים . דארפין מיר אויך ניט זאגן אז דיא כרובים זענען גישטאנען מיט אנס . ווארום טאמער איז גיוועזן דער קדשי קדשים צוואנציג איילין דיא לייגג אונ צוואנציג איילין דיא ברייט . נאר אויף דיא פאדלאגע . אבער ווען העכער זענען דיא ווענט גיוועזן דינער . איז דער קדשי קדשים גיווארין ברייטער אונ לענגער ווי צוואנציג איילין . אונ ביז צען איילין הויך פון די ערד האבען שוין גיקענט שטיין די כרובים אוים גישפרייט דיא פליגול . רב פפא האט גיפרעגט אן דעם דארפין מיר אויך ניט זאגן אז דיא כרובים זענען גישטאנען דורך אנס . ווארום טאמער זענען גיוועזן דיא פליגול אביסעל אראפ גילאזט נעבין דיא זייטען . דריבער איז גיוועזן די פליגול מיט דיא כרובים צו זאמען נאר צוואנציג איילין . רב אשי האט גיפרעגט טאמער איז גיוועזן דיא צווי מיטעלסטע פליגול ארויף גילייגט א פליגול אויף א פליגול . דריבער איז גיוועזן דיא פליגול מיט דיא כרובים צו זאמען נאר צוואנציג איילין . פרעגט דיא גמרא וויא זענען גישטאנען דיא כרובים . ענטפערט דיא גמרא אין דעם קריגט רבי יוחנן מיט רבי אלעזר . איינער זאגט עס איז גיוועזן אפנים געגין אפנים . דיא כרובים האבען

ונמצאת מגילה כתוב בפרק כהנון יאמר הענין זה ולאוי להביו במקום הזה:

ו א"ר לוי ואי תימא רב פפי דבר זה מסורת היא בידנו מאבותינו מקום ארון (מגילה י) (וכרובים) אינו מן המדה. תניא נמי הכי ארון שעשה משה יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח ורוח. וכתיב (מ"א ו) ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו ויצפהו זהב. ארון גופיה היכא הוה מונח אלא לאו ש"מ בנס היה עומד:

ז אמר (רבינא) [רבנאי] אמר שמואל כרובים בנס היו עומדים שנאמר (מ"א ו) וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות כנף הכרוב השנית עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו גופייהו היכא הוו קיימי אלא ש"מ בנס היו עומדין מתקיף לה אביי

אינו מן המדה. אינו אוחז למעט מדת הקרקע לכל צדדיו כלום כדקתני יש לו י' אמות לכל רוח באמצע בית קה"ק היה יושב ויש ריוח בינו לבין הכתלים עשר אמות לכל צד וכל הבית אינו אלא כ' על כ' נמצא שאינו ממעט כלום: לפני הדביר. הוא בית קה"ק שהיא לפנים מן הדביר היא המחיצה המבדלת בין הקודש ובין קה"ק:

כרובים. דשלמה: בנס היו עומדין. גופן: כנף הכרוב האחת. כנף האחד של כרוב: וחמש אמות כנף השנית. של אותו כרוב ולא בכרוב שני קא מיירי דהא כתיב בתריה ועשר באמה הכרוב השני וגו': עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו. מהכא לא מפקינן דבנס היה עומד הגוף בין שני הכנפים שמקצה האחד עד הקצה השני לא הוי כי אם עשר אמות וא"כ הגוף שביניהם היכן לא יתכן לומר דמהכא נפקא ליה דא"כ מאי האי דקא פריך לקמן ודילמא ביתא מעילאי רווח וקושיית ההרות דלא מיירי הכא כלל אלא קרא הכי משמע ליה אם באת לחבר שני כנפי הכרוב זה אצל זה תמצא מקצות כנפיו עד קצות כנפיו עשר אמות ומיהו טפי מעשר אמות היו שהרי רוחב הגוף בין שני הכנפים אלא מהכא פריכן שרוחב בית קה"ק מלפנין לדרום לא היה אלא כ' אמה ובשני הכרובים היו בכנפיהם עשרים לבד הגופים כדכתיב בשני הכנפים עשר אמות וכתיב ויפרשו את כנפי הכרובים ותגע כנף האחד בקיר וכנף הכרוב השני נוגעת בקיר השני וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף וא"כ היכא גופייהו דכרובים היכא הוו קיימי דקה"ד בהכנפים בכרוב כידי אמה ה' מצד ימין וה' מצד שמאל והגוף ביניהם: מתקיף לה אביי. מי

ו אמר. רבי לוי האט געזאגט אנדערע זאגן רב פפי האט געזאגט. דיא זאך איז איבער געגעבן געווארן אין אינזערע הענט פון אונזערע עלטערן (דאס האבען אונז אונזערע עלטערן געזאגט) אז דער ארט פון ארון און פון דיא כרובים איז ניט גירעכנט אין דיא מאס פון צוואנציג איילן וואס פון צפון ביז דרום. און ניט אין דיא צוואנציג איילן וואס פון מזרח צו מערב: זאגט דיא גמרא מיר האבען אויך אזו געלערנט דער ארון וואס משה האט אים געמאכט האט ער גיהאט לייריגע צען איילן אין יעדער זייט. און עס שטייט אין פסוק איינווייניג פון דעם דביר (דיא וואנט וואס צווישן היכל און קדשי קדשים הייסט דביר) אין קדשי קדשים. איז געוועזן צוואנציג איילן די לענג. און צוואנציג איילן דיא ברייט און צוואנציג איילן די הויך. און ער האט איינווייניג בעדעקט מיט גאלד. און וואו איז געשטאנען דער ארון. נאר מיר מוזן זאגן אז דער ארון איז געשטאנען דורך א נס:

ז אמר. רבנאי האט געזאגט פון שמואלס וועגן דיא כרובים זענען געשטאנען אין קדשי קדשים מיט א נס. ווארום עס שטייט אין פסוק דער פליגעל פון א כרוב איז געוועזן לאנג פינף איילן. און דער אנדערער פליגעל פון דעם כרוב איז אויך געוועזן לאנג פינף איילן. און אז עס וואלט געוועזן איין פליגעל נעבן אנדערן פליגעל וואלט געוועזן פון דעם עק פון דעם רעכטן פליגעל ביז דעם עק פון דעם לינקן פליגעל צעהן איילן דיא לענג. און אזו איז געוועזן דיא לענג פון דיא צווייא פליגעל פון דעם אנדערן כרוב: איז דאך געוועזן דיא לענג פון דיא פיר פליגעל צוואנציג איילן. האט דאך אן געריהרט איין פליגעל (דער רעכטער) פון איין כרוב דיא צפון וואנט. און איין פליגעל (דער לינקער) פון אנדערן כרוב האט אן געריהרט דיא דרום וואנט. איז דאך א קשיא וואו זענען געשטאנען דיא כרובים אליין. ווארום דיא ברייט פון דיא פלייצעס פון דיא כרובים זענען דאך געוועזן צווישן דיא פליגעל. איז דאך שוין געוועזן פון דעם עק פון דעם רעכטן פליגעל ביז דעם עק פון דעם לינקן פליגעל מער וויא צעהן איילן. און אזוי איז געוועזן ביי א דעם אנדערן כרוב איז דאך געוועזן צו זאמען מער וויא צוואנציג איילן. און פון צפון וואנט ביז דרום וואנט איז נאר געוועזן צוואנציג איילן. דריבער מוזן מיר זאגן אז די כרובים זענען געשטאנען מיט א נס. האט אביי געפרעגט טאמער איז געוועזן דיא גאנצע פלייצעס פון דיא כרובים אונטער דיא פליגעל. אזו וויא דיא פליגעל פון דיא הינער זענען. און דיא פליגעל זענען געוועזן אויף

להו כי קא חשיב משפת כרובים ומעלה קא חשיב מאי קמ"ל (דף נט) הא קמ"ל למטה כלמעלה מה למעלה אין משמש כלום אף למטה אין משמש כלום מסייע ליה לרבי לוי דא"ר לוי ואי תימא רבי יוחנן דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון וכרובים אינו מן המדה . תנ"ה ארון שעשה משה יש לו עשר אמות ריוח לכל רוח ורוח :

א"ר

ההיכל עשרים כלומר ולפניו מאחורי בית קה"ק וזהו אמה טרקסין בקרוים דהיכל כ' אמה אורך מן המזרח למערב וכ' אמה רוחב מצפון לדרום וכ' אמה קומתו: כי קא חשיב. כ' דקומת בית קה"ק: משפת כרובים ולמעלה. קא חשיב בהכרובים כל שמונה כנפים היו עומדים על הקרקע אחד מימין הארון ואחד כותל מערבי ואחד משמאלו והארון עבר כדכתיב בבריית במלכים וכנפיהם פרושות מקיר לקיר כנף האחד נוגע בקיר לפני וכנף השני בקיר הדרומי ואמה מהלכי הכרובים ומשם כ' אמה עד הגג והואיל כל מטה על גבי הכפורת הוו: מאי קמ"ל. ל"ל דקא חשיב קאת כי הוי נוגא משפת כרובים ולמעלה נימא בלבים אמה קומתו: ומשני הא קמ"ל למטה כלמעלה. דהוי י' אמות שהכרובים והארון עומדים בהם. כמו הכ' של מעלה מה הכ' של מעלה כולה חלל ואין בהם דבר כך גם מטה וגוף הכרובים בנס היו עומדין כדלקמן ומקום הארון אינו מן המדה אלא בנס היה עומד וכנפי הכרובים שהם · א"ר לא הייתי דהא למטה דידהו ולמעלה דידהו יכולין למדוד עשרים ריקניות מכותל לפני לכותל דרומי והכי מבואר קרא וכ' אמה קומתו כלומר כל הכ' אמות קומה אין חשובים אלא כעשרים דמשפת כרובים ולמעלה בהם פנוים מכלום דעבדי כדמי הכ' : ארון שעשה משה. כשהיה בבית קה"ק בעשר באמה כ' על כ' : יש לו עשר אמות ריוח לכל רוח ורוח. לימינו ולשמאלו הרי כ' כלא הארון ולפניו כ' עד ההיכל ע"כ :

היינו

וואס צווישען היכל אונ קדשי קדשים הייסט דביר) אין קדשי קדשים. איז געוועזען צוואנציג איילין די לענג : אונ צוואנציג איילין די ברייט אונ צוואנציג איילין די הויך . איז דאך אקשיא די הויך פון דעם קדשי קדשים איז דאך אויך געוועזען דרייסיג איילין אזוי ווי פון היכל. האט רבי חנינא זייא געענטפערט די צוואנציג איילין הויך רעכענט מען פון די כרובים ביז צום סאפיט (ווארום שלמה המלך האט גישטעלט צוויי כרובים (צוויי קינדער אויס געשניצט פון האלץ אונ בדעקט מיט גאלד. אונ פון רוקען זענען ארויס גיגאנגען צוויי פליגעל . איין פליגעל איבער די האנט אונ איין פליגעל איבער די האנט) איין כרוב איז גישטאנען אויף די ערד נעבען ארון פון דער זייט. אונ איין כרוב איז גישטאנען אויף די ערד נעבען ארון פון די אנדערע זייט : יעדער כרוב איז געוועזען הויך צעהן איילין : אונ פון כרוב ביז צום סאפיט איז געוועזען הויך צוואנציג איילין : צו זאמען איז די הויך געוועזען דרייסיג איילין). פרעגט די גמרא צו וואס רעכענט דער פסוק די צעהן איילין פון די כרובים באזונדער. אונ די צוואנציג איילין פון די כרובים ביז צום סאפיט באזונדער . זאל ער זאגען די הויך פון קדשי קדשים איז געוועזען פון די ערד ביז צום סאפיט דרייסיג איילין. ענטפערט די גמרא דער פסוק דער ציילט אונז אז די אונטערשטע צעהן איילין זענען געוועזען ווי די אויבערשטע צוואנציג איילין . אזוי ווי אין די אויבערשטע צוואנציג איילין איז גאר נישט גישטאנען . זייא זענען געוועזען ליידיג . אזוי די אונטערשטע צעהן איילין זענען אויך געוועזען גאר ליידיג . מען האט געקענט מעסטען צוואנציג איילין פון צפון ביז דרום אן דעם גוף פון די כרובים אונ אן דעם ארון . דאס וועט זיין אזוי ווי רבי לוי האט געזאגט . אדער ווי רבי יוחנן האט געזאגט די זאך איז איבער געגעבען געווארין אין אונזערע הענט פון אונזערע עלטערין (דאס האבען אונז אונזערע עלטערין געזאגט) אז דער ארט פון ארון אונ פון די כרובים איז ניט גירעכענט אין די מאס פון צוואנציג איילין וואס פון צפון ביז דרום . אונ ניט אין די צוואנציג איילין וואס פון מזרח צוא מערב : זאגט די גמרא מיר האבען אויך אזוי געלערנט דער ארון וואס משה האט אים גימאכט האט ער גיהאט ליידיגע צעהן איילין אין יעדער זייט . (דער ארון איז גישטאנען אין קדשי קדשים נעבען די מערב וואנט . אונ פון די מערב וואנט ביז צוא מזרח וואנט איז געווען צוואנציג איילין . אונ אז מען האט גימאסטען פון דעם ארון ביז צו מזרח וואנט איז אויך געוועזען צוואנציג איילין . אונ פון צפון וואנט ביז דרום וואנט איז געוועזען צוואנציג איילין . אונ דער ארון מיט די כרובים איז גישטאנען אין מיטען . אונ אז מען האט גימאסטען פון צפון וואנט ביז צום ארון איז געוועזען צעהן איילין . אונ פון דרום וואנט ביז צום ארון איז אויך געוועזען צעהן איילין) . אונ וואו איז געוועזען דער ארט פון ארון מיט די כרובים. איז דער ארון מיט די כרובים גישטאנען דורך נס:

בונד גבר יהיר ולא ינוה. אמר רב מרי האי מאן דיהיר אפילו אאינשי ביתיה לא מתקבל דכתיב גבר יהיר ולא ינוה מאי לא ינוה לא ינוה בנוה שלו. אמר רב יהודה אמר רב כל המתגאה בטלית של ת"ח ואינו ת"ח אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה כתיב הכא לא ינוה וכתיב התם (שמות טו) אל נוה קדשך:

(ע"ב) **ד כתוב** בספר בן סירא דכל שקלתי בכף מאזנים ולא מצאתי קל מסובין וקל מסובין חתן הדר בבית חמיו וקל מהתן אורח מכנים אורח וקל מאורח משיב דבר בטרם ישמע שנא' (משלי יח) משיב דבר בטרם ישמע אולת היא לו וכלמה:

נוגד בו דבבורים שבוא יין ונמלא חומץ מדה כנגד מדה: אאינשי ביתיה. אאביתו: לא מתקבל: במנוה אותו: כל המתגאה בטלית של ת"ח. דעביד כמ"ד בהזקת כבהים סלית של ת"ח כ'נד כל שאין הליקי כרלות נתתתיו מפה ולגישותא יהירא כוא ונבות גוה נמי בליגו ת"ח: קל מסובין. לאו דוקא הלא דבר גלוע ולהכי נקט סובין ולא נקט גו.ג דפסולת היא: אורח מכניס אורח. דיו אם מכניס אותו בעצ"ב:

רמו ליה. בני סעייתות קראי אהדדי: כתיב ששים אמה ארכו. מן המזרח למערב מן פתח ההיכל עד כותל מערבי כל בית קדשי הקדשים דהיינו מ' אמה דהוך ההיכל וכ' אמה דבית קה"ק וכ' אמה קומתו נמצא בגב בית קה"ק רימו ל' אמה: וכתיב. בפסוק נהר: עשרים אמה קומתו דכתיב ולפני

ה רבי חנינא נפק לקרייתא רמו ליה קראי אהדדי כתיב (מ"א ו) והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים אמה רחבו ושלשים אמה קומתו וכתיב (שם) ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו. אמר

אזו ויא עס שטייט אין פסוק צו דער ווין פערשט. ער ווערט זויער. ווייל דער מענטש דער בעל הבית) איז גרוים ביי זיך. רב מרי זאגט דער וואס איז גרוים ביי זיך. ווערט ער ניט אן גינומען אפילו אויף זיינע שטוב מענשן. אזוי ויא עס שטייט אין פסוק גבר יהיר. דער מענטש וואס איז גרוים ביי זיך. ולא ינוה. וועט ער ניט וואוהנען אין זיין וואוהנונג: זיינע שטוב מענטשן וועלין ניט קענען ליידן וואס ער וואוהנט מיט זייא. רב יהודה האט גיזאגט פון רבס וועגן דער מענטש וואס איז ניט קיין תלמיד חכם אונ ער איז גרוים ביי זיך אונ ער גייט אין אקלייד פון א תלמיד חכם. וועט מען אים ניט אריין לאזין פאר גאט. ווארום דא שטייט דער וואס איז גרוים בייא זיך ולא ינוה. וועט ער ניט וואוהנען. אונ דארט שטייט אל נוה קדשך. צו דיין היליגע וואוהנונג. מיינט דער פסוק דער וואס איז גרוים ביי זיך וועט ער ניט וואוהנען אין די היליגע וואוהנונג פון גאט:

ד כתוב. אין ספר בן סירא שטייט אזוי האב איך גיוואגין אין א וואג שאל. אונ איך האב ניט גיפונען גרינגער (ערגער) ויא קלייען. אונ גרינגער (ערגער) ווי קלייען איז. אז א איידים וואוהנט ביי זיין שווער אין שטוב. אונ גרינגער (ערגער) ויא א איידים וואוהנט ביי זיין שווער אין שטוב: איז אז א גאסט ברייננט אריין א גאסט. למשל ראובן האט גיבעטין שמעון ער זאל אים געבין עסין א סעודה. אונ שמעון האט אים גיהייסן קומען עסין. איז גיגאנגען ראובן אונ האט מיט גינומען לוי אויך אונ איז מיט אים גיקומען עסין ביי שמעון. דאס איז ניט שיין. גינוג פאר ראובן וואס שמעון גיט אים עסין ברייננט ער נאך מיט א פרעמדין אויך. אונ גרינגער (ערגער) ויא א גאסט ברייננט אריין א גאסט. איז אז איינער ענטפערט אויף א זאך איידער ער האט זיא גיהערט. אזו ויא עס שטייט אין פסוק אז איינער ענטפערט אויף א זאך איידער ער האט זי גיהערט איז דס א נארישקייט צו אים אונ א שאנד:

ה רבי חנינא איז אמאהל גיגאנגען אין דיא קליינע שטעטליך. האבען די מענטשין פון דיא קליינע שטעטליך גיפרעגט ביי אים קשיות פון פסוקים. פון איין פסוק אויף דעם אנדערין. אין איין פסוק שטייט דיא שטוב (דער בית המקדש) וואס דער מלך שלמה האט גיבאהט צוא גאט. איז גיווען דיא לייננ (פון דיא טיר וואס אין מזרח וואנט ביז צוא דיא מערב וואנט) פון קדשי קדשים זעכציג איילין: (פערציג איילין איז גיווען דיא לייננ פון היכל. אונ צוואנציג איילין איז גיווען דיא לייננ פון קדשי קדשים). אונ צוואנציג איילין איז גיווען דיא ברייט פון צפון וואנט ביז צו דרום וואנט. אונ דרייסיג איילין איז גיווען דיא הייך. איז דאך גיווען דיא הייך פון קדשי קדשים אויך דרייסיג איילין. אונ אין א אנדערין פסוק שטייט אינווייניג פון דביר (די וואנט

יצאס דהסכים ממונא: אורחין נכנסין. ותקנה טובה היא לקבלת אורחין שידעו כי שם יאכלו וילכו שם לאכול:

כגון דעבריה ומסננת. דמוכר בעתי' דלא צריך למימר דלקדוש פסול כרבי נחמיה דאמר אדם נותן לו במקומו ועומד ויש לו תקנה בסינון במס' סוכה בלכי פ"ד: הקריבהו נא. גבי חולה כתיב אלמא כל דבר מגונה אסור לקרבן: חמר חורין מהו. לנסכים וה"מ לקידוש ולא נסיכא: אל תרא יין. לבקותו: כי יתאדם. שמשתכר יותר מדאי אלמא יין אדום קודם לנסכים דשכר כתיב בהו:

מזלא דמריה (בסוגיא של מעלה זוכר דין המוכר יין להבירו והחמיץ אם האחריות על המוכר או על הלוקח והגב הביאו מאמר דרבי חייא ופירש רשב"ם; דלאו קנקנים דמוכר גרמו אלא מזליה דלוקח שהיא בעליו של יין גרים: שנאמר ואף כי היין בוגד. באדם למה משום דגבר יהיר כו' גבותו של אדם משגים דעתו בדבר שאין בו גורם שהיין

אורחין נכנסין נסתלקה המפה אין האורחין נכנסין:

(דף צז) ב אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב אין אומרים קדוש היום אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח. למעוטי מאי אילימא למעוטי יין מגיתו וכו' (ע"ב) אי למעוטי מגולה סכנה הוא וכו' אי בעית אימא לעולם למעוטי מגולה ואף על גב דעבריה במסננת כרבי נחמיה אפ"ה (מלאכי א) הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך בעא מיניה רב כהנא חמוה דרב משרשיא מרבא חמר חורין מהו א"ל (משלי כג) אל תרא יין כי יתאדם:

(דף צח) ג אמר רב חייא בר יוסף חמרא מזלא דמריה גרים שנאמר (חבקוק ב) ואף כי היין בוגד

אבעודה. האט ער אויף גיהאנגען א טישטוך אויף דיא טיר. אזוי לאנג וויא דער טישטוך איז גיהאנגען האבין דיא געסט גימעגט אריין גיין. אז דער טישטוך איז אראפ גינומען גיווארין האבין שוין דיא געסט ניט גידארפט אריין גיין. ווייל עס איז שוין גיוועזן נאך דער סעודה:

ב אמר. רב זוטרא בר טוביה האט גיזאגט פון רבס וועגין מען טאר ניט זאגין קידוש נאר אויף אזעלכע וויין וואס מען מעג גיסען אויף דעם מזבח. פרעגט דיא גמרא וועלכע וויין וויל רב זוטרא זאגין אז מען טאר ניט מאכין אויף איהר קידוש. מיר זאלין זאגין אז ער מיינט וויין וואס איז גישעפט גיווארין פון קעלטער טאר מען ניט מאכין אויף דיא וויין קידוש. מיר האבין דאך גילערנט אז מען מעג יא מאכין קידוש אויף דעם וויין פון קעלטער. אונ אויב רב זוטרא מיינט וויין וואס איז גיוועזן אפ גידעקט טאר מען ניט מאכין אויף איהר קידוש. דיא וויין טאר מען דאך גאר ניט טרינקען. ווייל עס איז א סכנה טאמער האט פון זייא גיטרונקען א שלאנג. ענטפערט דיא גמרא אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין רב זוטרא מיינט טאקי דיא וויין וואס איז גיוועזן אפ גידעקט: נאר אפילו מען האט דיא וויין גיזייט. אונ אזוי וויא רבי נחמיה זאגט אז א שלאנג טרינקט שווימט דער גיפט פון שלאנג פון הויבין. אונ אז מען זייט בלייבט דער גיפט אין דיא טוך. אונ דיא משקה מעג מען שוין טרינקען. פון דעסטוועגין טאר מען ניט מאכין קידוש אויף דיא וויין. ווייל מען טאר זייא ניט גיסען אויף דעם מזבח. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק א קראנקע בהמה אדער א בהמה וואס האט א פעלער טאר מען ניט מקריב זיין א קרבן. ווייל אז דוא וועסט געבין אזעלכע בהמות פאר דיינעם א שררה. וועט ער דען דאס וועלין צונעמין פון דיר. אדער וועט ער גאר וועלין קוקען אויף דיר. זעהן מיר דאך אז א מיאוסה זאך טאר מען שוין ניט מקריב זיין פאר א קרבן. אונ דיא וויין וואס א שלאנג האט גיטרונקען פון איהר איז אויך מיאוס. טאר מען דאס ניט גיסען אויף דעם מזבח אונ מען טאר ניט מאכן אויף דעם וויין קידוש. רב כהנא דער שוועהר פון רב משרשיא האט גיפרעגט ביי רבא ווייסע וויין מעג מען גיסען אויף דעם מזבח אדער ניין: האט רבא גיזאגט עס שטייט אין פסוק עס זאל דיר ניט גיפעלין דיא וויין וואס ער איז רויט דוא זאלסט טרינקען אונ שכור ווערין פון איהם. זעהן מיר אז פון רויטע וויין ווערט מען בעסער שיכור וויא פון ווייסע וויין. אונ אין פסוק שטייט נסך שכר. מען זאל גיסען אזעלכע וויין וואס מען ווערט פון איהר שיכור: דארף מען גיסען רויטע וויין ניט ווייסע וויין:

ג אמר. רב חייא בר יוסף האט גיזאגט וויין גיהער צום מזל פון בעל הבית. עס קען זיין אז דיא וויין וואלט ג. ווען למשל ביי ראובן וואלט זיא ניט זויער גיווארין אונ אז זיא איז בייא שמעון ווערט זיא יא זויער. ווייל דער מזל פון ראובן איז בעסער וויא דער מזל פון שמעון.

בוא תבואתה עד שתבא מאליה. ת"ר ואכלתם ישן נושן מלמד שכל המיושן מחברו הוא מעולה מחברו ואין לי אלא דברים שדרכן לישנן אבל דברים שאין דרכן לישנן מנין ת"ל ישן נושן מ"מ. וישן מפני חדש תוציאו מלמד שיהיו אוצרות מלאים ישן וגרנות מלאים חדש והיו ישראל אומרים היאך נוציא זה מפני זה. א"ר פפא כל מילי מעלי עתיקא לבר מתמרי ושיכרי והרסנא:

אלא במחובר. ת"ר ואכלתם ישן מלמד שכל המיושן כו' דמשמע שישן יאכלו ויניחו החדש להתיישן: דרכן לישנן. חטה ויין: אין דרכן לישנן. כגון מיני פירות שמרקיבין: ת"ל ישן נושן מ"מ. שיצוה הכתוב להודיע שבח ארץ ישראל שאפילו אותן שאין דרכן לישנן יתיישנו ויתקיימו: היאך נוציא כו'. דהכי משמע וישן מפני חדש תוציאו בעל כרחכם שלא יהיה לכם מקום להניח החדש ואע"פ שהישן מעלי טפי תוציאוהו מפני החדש שהחדש ראוי להתיישן טפי מן הישן שכבר נתיישן: עתיקא. ישן: הרסנא. דגים קטנים: דמי בושתו. שזימן אורחים ואין לו מה יאכילם וכ"ש

המוכר פירות פרק ששי

(דף צ ע"ב) **א היה** רשב"ג אומר מנהג גדול היה בירושלים המוכר סעודה לחבירו וקלקלה נותן לו דמי בושתו ודמי בושת אורחיו. עוד מנהג גדול היה בירושלים מפה פרוסה על גב הפתח כל זמן שהמפה פרוסה אורחין

די נייע תבואה. ווייל די אלטע תבואה וועט זיין שלעכט. זייא וועלין דער היצט ווערין אונ די קערנער ווערין קאלייע ווערין. דריבער וועט מען שניידין די נייע תבואה פאר דער צייט. דריבער שטייט אין פסוק עד בוא תבואתה. מען וועט אזוי לאנג עסין די אלטע תבואה. ביז די נייע תבואה וועט קומען פון זיך אליין. אבער מען וועט גאר ניט ווארטען אויף די נייע תבואה. ווארום די אלטע תבואה וועט זיין גוט צוא עסין פון איר. דריבער וועט מען שניידין די נייע תבואה אז זיא וועט שוין גוט צייטיג זיין. אונ מען וועט איר שוין מוזין אפ שניידין. די רבנן האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק ואכלתם ישן. איר וועט עסין אלטע תבואה. איר וועט בעסער וועלין עסין די אלטע תבואה וויא די נייע תבואה. דער פסוק לערנט אונז וואס עלטער די תבואה וועט זיין. בעסער וועט זיא זיין. טאמער וועט נאר גוט זיין אלטע. אזעלכע זאכען וואס דער שטייגער איז מען זאל זייא אוועק שטעלין אלט צו ווערין וקארין ווייץ ווייץ אבער אזעלכע זאכען וואס עס איז ניט דער שטייגער מען זאל זייא אוועק שטעלין אלט צו ווערין. למשל פרוכטין. וואס זייא ווערין פאר פוילט פון ווארגען ווייסען מיר אז זייא ווערין ניט פאר פוילט ווערין אונ זייא וועלין נאך בעסער זיין אלטע ווי נייע. שטייט אין פסוק ישן נושן. וואס מען וועט נאר אוועק שטעלין אלט צו ווערין. וועט דאס בלייבען גאנץ אונ עס וועט נאך זיין בעסער וויא נייע. אין פסוק שטייט וישן מפני חדש תוציאו. דער פסוק לערנט אונז אז די שפייכלערס וועלין זיין פול מיט אלטע תבואה. אונ די שייערין וועלין זיין פול מיט נייע תבואה. ווערין די יודין זאגין וויא אזוי וועלין מיר אויס ציהען די אלטע תבואה ארויין צוא לייגען די נייע תבואה. רב פפא זאגט אלע עסין ווארג אלטע זיינען גוט. אויסער אלטע טייטלען אונ ביר וואס איז גימאכט פון טייטלען אונ קליינע פישלאך. די דריי זאכען זיינען ניט גוט אלטע:

פרק ששי

א היה. רבן שמעון בן גמליאל פלעגט זאגין אגרויסער מנהג איז גיוועזען אין ירושלים. אז איינער האט גיגעבין שפייזין צו א סארווער ער זאל אן גרייטין א סעודה. אונ דער סארווער האט קאלייע גימאכט די סעודה. מען קען ניט עסין די שפייזין. דארף דער סארווער בצאהלין דעם בעל הבית פאר זיין שאנדע. אונ פאר די שאנדע פון די געסט. ווארום דער בעל הבית מיט די געסט זענען פארשעמט גיווארין. אונ פאר דעם עסין וואס ער האט קאלייע גימאכט דארף ער געווים בצאהלין. נאך אגרויסער מנהג איז גיוועזען אין ירושלים. אז איינער האט גימאכט

אלו בני יונדב בן רכב שנצרו שבועת אביהם. יושבי נטעים זה שלמה שדומה לנטיעה במלכותו. וגדרה זו סנהדרין שגדרו פרצותיהן של ישראל. עם המלך במלאכתו ישבו שם זו רות המואביה שראתה מלכות שלמה בן בנו של בן בנה שנאמר (מ"א ג) וישם כסא לאם המלך וא"ר אלעזר לאמה של מלכות:

נא ת"ר (ויקרא כה) ואכלתם מן התבואה ישן בלא סלמטון מאי בלא סלמנטון רב נחמן אמר בלא רצינאתא ורב ששת אמר בלא שדיפא. תניא כותיה דר"נ ואכלתם מן התבואה ישן יכול יהו ישראל מצפין לחדש מפני ישן (שיכלה) [שכלה] ת"ל עד בוא תבואתה עד שתבא תבואתה מאליה. תניא כותיה דרב ששת ואכלתם מן התבואה ישן יכול יהו ישראל מצפין לחדש מפני שישן רע ת"ל עד בוא

אלו יונדב כתובים: שבועת אביהם. שלא לשתות יין ולא לבנות בתי: כדכתיב בירמיה: לנטיעה. שנוף וגדל כדכתיב על כסא ה' למלך: שגדרו פרצותיהם. לעשות תקנות וסייג לתורה: ה"ג במלכותו של שלמה בן בנו של בן בנה. כלומר שלמה בן דוד שהוא בנו של ישי שהוא בן עובד בנה: לאמה של מלכות. שהיא ממנה כל המלכים:

בלא סלמנטון. דסלמנטון אין מניח לייבן התבואה אלא מרקיב: רצינאתא. תולעת המרקיב את התבואה: שדיפא. מתחממת התבואה והין יכולה להתייבן: מצפין להדש כו'. דס"ק קרא והכלהם מן התבואה ישן עד קרוב לימות הקציר ולא עד בכלל: שכלה. היינו ע"י רצינאתא שמרקיבה ומכלה אותה: עד שתבא מאליה. שתהא בכל התבואה יפה ולא היו צריכין להקדים קציר ולעשות קליות: שישן רע. היינו שדיפה אבל בלא הוא הגרעין

זייא האבען געהיט דיא שבועה פון זייער פאטער וועלכע טייטשט מען פון לשון נוצר. היטען זיי זאלען ניט טרינקען וויין און זאלען ניט באהעהן הייזער. יושבי נטעים. זייא זיצען איין גיפלאנצט. דאס איז שלמה המלך. וואס ער איז געוועזן אין זיין קעניגרייך אזו וויא אפלאנצונג. אזוי וויא איונגער צווייג וואס וואקסט אלע טאג גרעסער: אזו איז דיא מלוכה פון שלמה אלע טאג גרעסער געווארין. וגדרה: דיא פאר צאמונג. דס מיינט מען די סנהדרין וואס זיי א פר צאמען מיט זייערע גזרות און תקנות דיא יודין זאלין ניט אויס ברעכין די היטונג פון תורה און מצות: עם המלך במלאכתו ישבו שם. זייא זענען דארט געזעסין מיט דעם מלך אין זיין מלאכה. דאס מיינט מען רות המואביה וואס זי הט געזעהן די מלוכה פון שלמה. שלמה איז געוועזן דער זון פון דוד. דוד איז געוועזן דר זוהן פון ישי. ישי איז געוועזן דר זון פון עובד. עובד איז געוועזן דר זון פון רות. אזו ווי עס שטייט אין פסוק וישם כסא לאם המלך. שלמה האט געמאכט (געשטעלט) אשטוהל צו דיא מוטער פון מלך. האט געדארפט שטיין ער הט געשטעלט אשטוהל צו זיין מוטער. הט רבי אלעזר געזאגט דס איז ניט געוועזן זיין מוטער. דס איז געוועזן זיין עלטער עלטער באבע. רות המואביה. וואס זיא איז די מוטער פון דם יודישע מלוכה:

נא תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק איר וועט עסין דיא אלטע תבואה. עס וועט ניט זיין אין דיא תבואה סלמנטון. וואס איז סלמנטון. רב נחמן זאגט עס וועט ניט זיין אין דיא תבואה קיין ווערים וואס זיי פר פוילען דיא תבואה. און רב ששת זאגט עס וועט ניט זיין קיין דער הצונג אין דיא תבואה. דאס איז אז דיא תבואה ווערט דער היצט ווערט זיא קאליע ליגענדיג און ווערט ניט אלט: מיר האבען גילערנט אזו ווי רב ששת. און מיר האבען גילערנט אזו ווי רב נחמן. מיר האבען גילערנט אזו וויא רב נחמן עס שטייט אין פסוק איר וועט עסין פון דיא אלטע תבואה. איך האלט מיינען דיא יודין וועלין ווארטען ווען וועט שוין קומען דיא נייע תבואה. ווייל דיא אלטע תבואה וועט ניט זיין. זיא וועט פאר פוילט ווערין פון דיא ווערים וואס אין איר וועט זיין. דריבער וועט מען שניידין דיא תבואה פאר דער צייט. דריבער שטייט אין פסוק עד בוא תבואתה. מען וועט אזו לאנג עסין דיא אלטע תבואה. ביז דיא נייע תבואה וועט קומען פון זיך אליין. אבער מען וועט גאר ניט ווארטען אויף דיא נייע תבואה. ווארום דיא אלטע תבואה וועט נאך זיין גענוג צוא עסין פון איר. דריבער וועט מען שניידין דיא נייע תבואה אז זיא וועט שוין גוט צייטיג זיין. און מען וועט איר שוין מוזין אפ שניידין. און מיר האבען גילערנט אזו וויא רב ששת. עס שטייט אין פסוק איר וועט עסין פון דיא אלטע תבואה. איך וואלט מיינען דיא יודין וועלין ווארטען ווען וועט שוין קומען

שמם ולמה נקרא שמם יואש ושרף יואש שנתיאשו מן הגאולה שרף שנתחייבו שריפה למקום . וחד אמר יואש ושרף שמם ולמה נקרא שמם מחלון וכליון מחלון שעשו גופם חולין כליון שנתחייבו כליה למקום . תניא כמ"ד מחלון וכליון שמם דתניא מ"ד (שם) ויוקים ואנשי כוזבא ויואש ושרף אשר בעלו למואב וישבי לחם והדברים עתיקים . יוקים זה יהושע שהקים שבועה לאנשי גבעון ואנשי כוזבא אלו אנשי גבעון שכזבו ביהושע ויואש ושרף אלו מחלון וכליון ולמה נקרא שמם יואש ושרף יואש שנתיאשו מן הגאולה שרף שנתחייבו שריפה למקום . אשר בעלו למואב אשר נשאו נשים מואביות . וישבי לחם זו רות המואביה ששבה ונדבקה בבית לחם יהודה . והדברים עתיקים דברים הללו עתיק יומיא אמרן דכתיב (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי וכתיב (בראשית יט) שתי בנותיך הנמצאות (ד"ה ד ס) המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם . המה היוצרים אלו

יואש ושרף . בדברי הימים : שנתייאשו כו' . על שמם מאי : חולין . ה"ל לאחמם עמא דילה: מ"ד ויוקים ואנשי כוזבא וגו' . בני יהודה קא חשיב ואזיל בדה"י ואיכא למימר דכל הני דקא חשיב משבט יהודה היו מצד האב או מצד האם: זה יהושע. ובמא אמו מיהודה כדכתיב איש יהודי אמו מיהודה : ואנשי כוזבא. ה"ק מי שהקים שבועה לאנשי כוזבא דהיינו יהושע אבל אנשי כוזבא לאו משבט יהודה הם שהרי כנענים היו שכזבו ביהושע: אלו מחלון וכליון. שהיו משבט יהודה בני אלימלך בן נחשון: שנתייאשו מן הגאולה . שיגאלם הקב"ה מהרעב דכתיב כי פקד ה' את עמו לתת להם שבורים היו שלא יפקדם : זו רות המואביה . שנקראת על שבט יהודה כלומר בניה שיצאו ממנה : דברים נגלו . שיצאו מחלון וכליון לח"ל וע"י כן באה רות ונשאת לבועז ונולדו מלכי בית דוד : עתיק יומיא אמרן .

אונ פַאר וואס רופט מען זייא יואָש אונ שָׂרָף. יואָש האט מען זייא גירופען ווייל זייא האבען זיך מיאש געוועזען פון דער גאוּלָה. זיי האבען גימיינט אז דער הונגער וועט אייביג זיין אונ גאט וועט זיי שוין קיין מאהל ניט העלפען. שָׂרָף האט מען זייא גירופען ווייל זייא זענען פאר שולדיגט געווארין צו גאט מען זאל זייא פאר ברענגען. אונ איינער זאגט זייער נאמען איז געוועזן יואָש אונ שָׂרָף. אונ פאר וואס רופט מען זייא מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן. מַחְלוֹן האט מען זייא גירופען ווייל זייא האבען גימאכט זייער גוף חולין אונ טמא וואס זייא האבען גינומען גוישע ווייבער וואָרום עֶרְפָּה הָט זיך ניט מגייר גיוועזן. אונ רות האט זיך מגייר גיוועזן דער נאך ווייא איר מאן איז גישטארבען. ועיין מהרש"א אונ כִּלְיוֹן האט מען זייא גירופען ווייל זייא זענען פאר שולדיגט געווארין צו גאט מען זאל זיי פאר ענדין. זאגט דיא גמרא מיר האבען גילערנט ווייא דער וואס זאגט אז זייער נאמען איז געוועזן מַחְלוֹן אונ כִּלְיוֹן. וואָרום מיר האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק יוֹקִים אונ אַנְשֵׁי כוֹזֵבָא אונ יוֹאָשׁ אונ שָׂרָף אֲשֶׁר בָּעֲלוּ לְמוֹאָב וְיָשֻׁבִי לֶחֶם וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים. יוקים מיינט מען יְהוֹשֻׁעַ. וואס ער האט מקיים געוועזן דיא שְׁבוּעָה וואס ער האט גישווארין צו דיא מענטשען פון גִּבְעוֹן. אַנְשֵׁי כוֹזֵבָא מיינט מען דיא מענטשען פון גבעון ווס זייא האבען גילייקענט אונ גינארט יְהוֹשֻׁעַ. יוֹאָשׁ אונ שָׂרָף דאס איז מַחְלוֹן אונ כִּלְיוֹן. אונ פאר וואס רופט מען זייא יוֹאָשׁ אונ שָׂרָף. יוֹאָשׁ רופט מען זייא ווייל זיי האבען זיך מיאש גיוועזן פון דער גאוּלָה. זייא האבען גימיינט אז דער הונגער וועט אייביג זיין. אונ גאט וועט זיי שוין קיין מאהל ניט העלפין. שָׂרָף האט מען זייא גירופען ווייל זיי זענען פאר שולדיגט געווארין צו גאט מען זאל זייא פאר ברענגען. אֲשֶׁר בָּעֲלוּ לְמוֹאָב. וואס זייא זענען גיווארין מאנען צו דיא ווייבער פון מואב. וְיָשֻׁבִי לֶחֶם. דאס מיינט מען רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וואס זיא האט זיך צוריק גיקערט פון מואב אונ האט זיך בהעפט אין בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה. וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים. דיא זאכען האט גזאגט גאט וואס ער איז שוין אלט אין טעג. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט איך האב געפונען מיין קנעכט דָוִד. וואו האב איך אים געפונען אין סְדוֹם. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ביי לוט דיינע צוויי טעכטער וואס זענען גיפונען גיווארין. פון דיא טעכטער פון לוט זענען געבארין געווארין דיא צוויי פעלקער עַמּוֹן אונ מוֹאָב. אונ פון רות וואס זיא איז גיוועזן פון מואב איז געבארין געווארין דָוִד הַמֶּלֶךְ. אין פסוק שטייט הֵמָּה הַיּוֹצְרִים וְיֹשְׁבֵי נְטָעִים וּגְדֵרָה עִם הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ שָׁם. הֵמָּה הַיּוֹצְרִים. דיא יוצרים מיינט מען דיא קינדער פון יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב וואס

מפני מה נענשו שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו שנאמר (ישעיה נז) בזעקך יצילוך קבוציך. אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן לא שנו אלא מעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר אפילו עמדו ארבעה סאין בסלע יוצאין דאמר רבי יוחנן נהירנא כד הוו קיימין ארבעה סאין בסלע והוו נפישי נפיחי כפן בטבריא מדלית איסר וא״ר יוחנן נהירנא כד לא הוו מתגרין פועליא למדנח קרתא מריח פתא מייתין. וא״ר יוחנן נהירנא כד הוה בצע ינוקא חרובא והוה נגיד חוטא דדובשא על תרין דרעוהי. ואמר רבי אלעזר נהירנא כד הוה נטיל עורבא בשרא ונגיד היטא דמשחא מריש שורא ועד לארעא. ואמר ר׳ יוחנן נהירנא כד הוו מטיילין טליא וטליתא בשוקא כבר שית עשרה וכבר שבע עשרה ולא הוו חטאין. וא״ר יוחנן נהירנא כד הוו אמרין בי מדרשא דמודי להון נפל בידיהון דמתרהיץ עליהון דיליה דידהון:

נ כתיב (רות א) מחלון וכליון וכתיב (ד״ה א ד) ויואש ושרף רב ושמואל ח״א מחלון וכליון שמם

בזעקך יצילוך קבוציך. ע״י שתזעק לקבץ הנוהים הגנה: הכל מעות ביוקר. בהפקעמה זנה מאד יוחנן כמדפרש עמגיה נקמיה: נהירנא. זכורני: מדלית איסר. לקנות בו לחם: מריח פת מייתין. פות מערבית מנבנת ומגילה ריח הפת כהות טוב מאד (כדלקמן) למזרח העיר ומייתין מתוך ניה טוב מרובה כן לא היה בעיני ויש לפרש מתוך התאוה לעכון:

מטיילים. מטפחים: טליא וטליתא. נער ונערה: דמודי להון. לעכו״ם מתגלה לכם במה שאומרים נפל בידיהם אות כל דבריהם יכהור: דמתרהין. בוטח. פע״י שמגלה נכם לוקחים כל מה שיודעים מכלו כדכתיב בחזקיה ויראם את בית נכתה וגומר:

זייא גיגאנגען אין חוץ לארץ. אונ אז זיי האבען גימוזט ארויס גיין פון ארץ ישראל פאר וואס זענין זייא גישטראפט גיווארין. ווייל זייא האבען גידארפט מתפלל זיין אויף זייער דור עס זאל ניט זיין קיין הונגער. אונ זיי האבען ניט גיבעטין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בזעקך יצילוך קבוציך. אז דוא וועסט שרייען צו גאט ער זאל פאר זאמלען די פאר שטויסענע. וועסטו אויך גירעטעט ווערין. אונ אז אלימלך וואלט מתפלל גיוועזן פאר יודינס וועגין. וואלט ער אויך גיהאלפען גיווארין. רבה בר בר חנה האט גזאגט פון רבי יוחנס וועגין אז געלט איז וואלוויל (כענטשין האבען פיל געלט) נאר תבואה איז טייער. מוז מען וואוהנען אין ארץ ישראל. אבער אז געלט איז טייער ומענטשין האבען ניט קיין געלט) אפילו תבואה איז וואהלוויל עס איז פיר סאה פאר אטאלער. מעג מען ארויס גיין פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ. ווארום רבי יוחנן האט גזאגט איך גידיינק עס איז אמאהל גיוועזן פיר סאה תבואה פאר אטאלער אונ עס איז גיוועזן פיל מענטשין וואס זענין גיוועזן גישוואלין פון הונגער אין טבריא ווייל עס איז קיין געלט ניט גיוועזן מיט וואס צו קויפען עסין. נאך האט רבי יוחנן גזאגט איך גידיינק אז ארבעטער פלעגין ניט וועלין זיך פאר דינגען צו ארבעטין אין מזרח זייט פון שטאט; ווייל דער מערב ווינט פלעגט אויף זייא בלאזין אונ פלעגט ברייננגען צו זייא דעם ריח פון דיא ברויט. אונ ווייל דער ריח איז גיוועזן צוא גוט אונ צוא פיל פלעגין זייא שטארבין פון דעם גוטען ריח. נאך האט רבי יוחנן גזאגט איך גידיינק אז אקינד פלעגט אויף ברעכין אבאקס פלעגט זיך ציהען אפאדים האניק אויף זיינע ביידע הענט. אונ רבי אלעזר האט גזאגט איך גידיינק אז אקראה פלעגט חאפען אשטיקול פלייש אונ ארויף פליהען אויף דעם דאך פלעגט זיך ציהען אפאדים פעטס פון שפיץ מאהער ביז אויף דיא ערד. נאך האט רבי יוחנן גזאגט איך גידיינק אז עס פלעגין זיך שפילען אין גאס איונגעל מיט אמיידעל וואס זייא זענין שוין אלט גיוועזן צו זעכצעהן אדער זיבעצעהן יאהר. אונ זייא פלעגין ניט זינדיגען. נאך האט רבי יוחנן גזאגט איך גידיינק אז מען פלעגט זאגין אין בית המדרש. דער וואס איז מודה צוא דיא אפקורסים. וועט ער אריין פאלען אין זייערע הענט. אונ דער וואס פאר זיכערט זיך אויף זייא. איז זיין פאר מעגין זייערער. זייא וועלין אלץ ביי איהם צו נעמען:

נ כתיב. אמאהל רופט זייא דער פסוק מחלון וכליון. אונ אמאהל רופט זייא דער פסוק יואש ושרף; רב אונ שמואל קריגען. איינער זאגט זייער נאמען איז גיוועזן מחלון אונ כליון.

מח ואמר רב חנן בר רבא אמר רב אמיה דאברהם אמתלאי בת כרנבו אמיה דהמן אמתלאי בת עורבתא וסימניך טמא טמא טהור טהור אמיה דדוד נצבת בת עדאל שמה אמיה דשמשון צללפונית ואחתיה נשיק למאי נ"מ לתשובת האפיקורסין. וא"ר חנן בר רבא אמר רב עשר שנין נחבש אברהם אבינו שלשה בכותא ושבעה בקדרות רב דימי מנהרדעא מתני איפכא אמר רב חסדא עיברא זעירא דכותא זה אור כשדים. וא"ר חנן בר רבא אמר רב אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם עמדו כל גדולי הדור בשורה ואמרו אוי לו לעולם שאבד (ע"ב) מנהיגו ואוי לה לספינה שאבדה קברניטה. (ד"ה א כט) והמתנשא לכל לראש א"ר חנן בר רבא אמר רב אפילו ריש גרגותא כן שמיא מוקמי ליה:

מט א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה הס ושלום שאפילו מצאו סובין לא יצאו ואלא כפני

אמיה דאברהם. לפי שאמותן של יצחק ושל יעקב הוזכרו בכתובים אנו יודע שם אם אברהם ואגב גררא נקט אמיה דהמן לפי שבשמותיהן בזות: כרנבו. כרים שאין עשוים הם והוראה טהור. עורבא טמא הוא והמן נמי טמא הוא: אמיה דדוד. לפי שכל אמהו. של מלכים כתיב בנביאים הוצרך לפרש גם את דוד: ואמיה דשמשון. משום דאיירי בה קרא טובא וכתיב נמי לאביו ולאמו לא הגיד הוצרך לפרש שכל דברים אלו שואלין האפיקורסים מ"ט אין אנו יודעים שמותם: ואחתיה נשיק. כך שמה ואגב גררא דאמו נקטה: לתשובת האפיקורסין. שבואלין לנו באלו יותר מכל האמהות שבעולם ואנו מבינין להם שמסרו לנו נביאים על פה: נחבש. שהכבו נמרוד וכהגדה דאיתי דתרח אביו הכבו בשביל שהיה מאבד צלמיו: כותא וקדרות. מקומות הם וכ"ז להודיע היבתו של אברהם אבינו: עיברא זעירא. כך שמו: זה אור כשדים. שהושלך שם אברהם אבינו והוצרך לברך ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה כדתנן בברכות: קברניטה. מנהיגה המוליך את הספינה: ריש גרגותא. שר הממונה על הבורות מי ידלה ממנו היום להשקות שדותיו ומי למחר ושררה קטנה היא ומדכתיב לך ה' הממלכה והמתנשא יליף לה כלומר על ידך המתנשא לכל דבר אפילו לגרגותא לגאה הוא על פיך:

מח ואמר. נאך הט רב חנן בר רבא געזאגט פון רבס וועגן די מוטר פון אברהם אבינו הט געהייסען אמתלאי בת כרנבו. דיא מוטער פון המן הט געהייסען אמתלאי בת עורבתא. דער סימן איז אטמא גייט צו אטמא. אעורב [אקראהו] איז טמא. אונ המן איז אויך געוועזן טמא. דריבער דיא מוטער פון המן הט געהייסען עורבתא. אונ אטהור גייט צו אטהור. אשעפס איז טהור אונ אברהם איז געוועזן טהור. דריבער דיא מוטער פון אברהם האט געהייסען כרנבו. כר איז דער טייטש אשעפס. דיא מוטער פון דוד המלך הט געהייסען נצבת בת עדאל. דיא מוטער פון שמשון הט געהייסען צללפונית. אונ דיא שוועסטער זיינע הט געהייסען נשיק. פרעגט די גמרא צו וואס דארף מען דאס וויסען. ענטפערט דיא גמרא טאמער וועלן דיא אפיקורסים פרעגן אוף די מוטערס ווי זייא האבען געהייסען וועט מען ווסען זייא צוא ענטפערן. נאך האט רב חנן בר רבא געזאגט פון רבס וועגן צעהן יאהר איז אברהם אבינו געוועזן געבונדען אין תפיסה (אין געפענק ננים). דריי יאהר אין כותא. אונ זיבען יאהר אין קדרות. רב דימי פון נהרדעא האט געלערנט פאר קערט. זיבען יאהר אין כותא אונ דריי יאהר אין קדרות. רב חסדא זאגט דער ארט עיברא זעירא דכותא דס איז אור כשדים. דארט האט מען אריין געווארפען אברהם אבינו אין פייער. אונ ווער עס קומט צוא דעם ארט דארף מאכען אברכה שעשה נסים לאבותינו במקום הזה וגלויבט איז גאט וואס ער האט געטאהן נסים צו אונזערע עלטערן אויף דעם ארטו. נאך הט רב חנן בר רבא געזאגט פון רבס וועגן דעם טאג וואס אברהם אבינו איז געשטארבען. האבען זיך געשטעלט דיא גרעססטע מענטשין פון דעם דור אין אשורה אונ האבען געזאגט וויי צו דער וועלט וואס זיא האט פארלארין איר פירער. אונ וויי צו די שיף ווס זי האט פארלארין איר שיף קפיטאן. אין פסוק שטייט והמתנשא לכל לראש. ווער עס ווערט דער הויבין צו זיין אעלצטער איז דאס געקומען פון גאט. רב חנן בר רבא זאגט פון רבס וועגן אפילו דער עלצטער פון אברונען. וואס ער הט צוא שאפין ווער עס זאל שעפין מאסער היינט אונ ווער זאל שעפין מארגין. אים האט מען אויך געמאכט פר אעלצטין פון הימעל:

מט רבי חייא בר אבין הט געזאגט פון רבי יהושע בן קרחה וועגן אלימלך אונ נעמי מח...ן וכליון אפילו זייא וואלטין נאר געפונען קלייען צו עסין וואלטין זייא ניט ארויס געגאנגען פון ארץ ישראל. נאר זייא האבען גאר ניט געהאט צו עסין אין ארץ ישראל דריבער זענען

ביתיה. אמר רבה בר רב יצחק אמר רב אבצן זה בועז מאי קמ"ל כאידך דרבה בר רב יצחק דאמר רבה בר רב יצחק אמר רב ק"כ משתאות עשה בועז לבניו שנאמר (שופטים יב) ויהי לו שלשים בנים ושלשים בנות שלח החוצה ושלשים בנות הביא לבניו מן החוץ וגו' ולכל אחד ואחד עשה שני משתאות אחד בבית אביו ואחד בבית חמיו ולכולן לא זימן את מנוח אמר כודניתא עקרה במאי פרעא לי תנא וכולן מתו בחייו והיינו דאמרי אינשי בהייך דילדת שתין למה לך דילדת איכפל ואוליד חד דמן שתין זריז. אמר רב חנן בר רבא אמר רב אלימלך ושלמון ופלוני אלמוני ואבי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב הם מאי קמ"ל שאפילו מי שיש לו זכות אבות אינה עומדת לו בשעה שיוצא מן הארץ לחוצה לארץ:

ואמר

מאי ביתיה. עומד ומזומן כבר הממונה על ביתו ועומד במקומו: אבצן. מן השופטים הוא בספר שופטים: מאי קא משמע לן. מה רבותא יש בדבר ומה הנו לגדין בזה מגוה מגלן: כדרבה בר רב יצחק. דקאמר שכל בניו של אבצן מתו בחייו ומדקאמר אבצן זה בועז וכתיב בבועז שנשא רות ואע"פ שהיו לו עדיין בנים הרבה אשמעינן דהם נשא אדם אשה בבחורותו ישא אשה בזקנותו כמו שעשה אבצן דהיינו בועז לפי שהיה ירא שמא ימותו בניו מאשה הראשונה בחייו ולא יהיה לו זכר וכתיב בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך דמסכתא נמי דרבינן ליה ומהדר קרא טעמא כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה אבל אם לא אמר אבצן זה בועז הוה אמינא אבצן לא נשא אשה אחרת ובועז נמי לא היה לו מעולם אשה ובנים עד שלקח את רות: ק"כ משתאות. לבניו בנים ובנות: לכל אחד שני סעודות. סעודת אירוסין שהוא מגוה כדאמרינן בפסחים וסעודת נשואין כל ז' ימי המשתה קרי סעודה אחת. יש בנות אחרים ואין בהם ממש: כודניתא עקרה. פרדה עקרה: במאי פרעא לי. אין לו בנים שיזמינני לסעודתם: וכולם מתו בחייו. ול"ג תנא דמלתא דרבה בר רב יצחק הוא והכי הוה קים להו: בהייך דילדת שתין. בשופן למות: למה ליך. מה בצע בילדיך: איכפל. ונסב אשה אחרת: ואוליד חד (דמא) מבשין זריז. והיינו עובד שהוליד בועז מרות ויצא ממנו דוד מלך ישראל. איכא דמפרש לה בשמשון דזריז משתין דאבצן ולא נהירא כלל: שלמון. אבי בועז דכתיב ושלמון הוליד את בועז: ופלוני אלמוני. משמע ליה בם הגואל כדכתיב סורה שבה פה פלוני אלמוני: בני נחשון. כדכתיב ונחשון הוליד את שלמה ושלמון הוליד וכו': זכות אבות. אלימלך בן נחשון נשיא היה והכיר:

שטוב שטארבט. שטייט שוין אן גיברייט דער אנדערער פירעי: אידער דיא ווייב שטארבט שטייט שוין אן גיברייט פאר דעם מאן איין אנדערע ווייב. רבה בר רב יצחק הט געזאגט פון רבס וועגין אבצן איז בועז. צו וואס דארפין מיר דס וויסען. אזו ווי די אנדערע זאך וואס רבה בר רב יצחק האט געזאגט. ווארום רבה בר רב יצחק הט געזאגט פון רבס וועגין הונדערט מיט צוואנציג סעודות הט בועז געמאכט צו זיינע קינדער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אבצן האט געהאט דרייסיג זיהן. אונ דרייסיג טעכטער הט ער ארויס געשיקט פון שטוב צו זייערע מאנען. אונ דרייסיג טעכטער האט ער גיבראכט פון דער פרעמד זייא זאלין זיין ווייבער צוא זיינע זיהן. אונ צו יעדער קינד בזונדער ווען ער האט חתונה געמאכט האט ער געמאכט צוויא סעודות. איינע ביי דעם פאטער וואס הייסט תנאים. אונ איינע ביי דעם שווער וואס איז די חתונה. אונ אויף די אלע סעודות הט ער ניט געבעטין מנוח. ווארום ער האט געזאגט מנוח איז אזוי ווי דער אייזיל וואס הייסט פרדה וואס ער הט ניט קיין קינדער. ווען וועט ער מיך בעטן אויף א סעודה. אונ מיר האבען געלערנט די אלע זעכציג קינדער זענין געשטארבען ווען אבצן הט נאך געלעבט. דס איז וואס מענטשין זאגין אז דו האסט ביי דיין לעבין געבארין זעכציג קינדער אונ זייא זענין געשטארבן. וואס האסטו פון דיא זעכציג וואס דו האסט געבארין. זיי דיך מטריח אונ געבאהר נאך איין קינד וואס זאל לעבין. וועט ער זיין בעסער וויא די זעכציג געשטארבענע. אונ וואו געפינען מיר אז אבצן האט גינומען איין אנדער ווייב אונ הט געהאט מיט איר איין זוהן דריבער זאגט רבה בר רב יצחק אז אבצן איז בועז. אונ בועז האט גינומען צו זיין עלטער רות אונ האט מיט איר געהאט איין זוהן וס פון אים איז געבארין געווארין דוד המלך: רב חנן בר רבא הט געזאגט פון רבס וועגין אלימלך אונ שלמון אונ פלוני אלמוני אונ דער פאטער פון נעמי דיא אלע זענען געוועזן דיא קינדער פון נחשון בן עמינדב. צו וואס דארפין מיר דאס וויסען. אז אפילו דער וואס הט זכות אבות ווערט אויך געשטראפט אז ער גייט ארויס פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ. אזו ווי אלימלך וואס זיין פאטער איז געוועזן נחשון בן עמינדב. וס ער איז געוועזן א גרויסער צדיק. אונ ער איז ארויס געגאנגען פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ איז ער געשטראפט געווארין אונ איז געשטארבן.

מד אבוה דשמואל מזבין להו לפירי בתרעא חריפא כי תרעא שמואל בריה משהי לפירי ומזבין להו בתרעא אפלא כתרעא חריפא שלחו מתם טבא דאבא מדברא מ"ט תרעא כיון דרווח רווח:

מה ת"ר אין מוציאין פירות מא"י דברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות רבי יהודה בן בתירא מתיר ביין מפני שממעט את התיפלה:

כתרעא חריפא. כשער המוקדם דהיינו בשעת הגורן: כי הריפא. בזול כדי שימכרו גם בכל ויזלזל השער כל השנה: משהי. מוכר להו לפירות בדוחק: ומזבין להו בתרעא דפלא. בעת היוקר: כתרעא חריפא. כשער הזול בתחלתו: טבא דאבא מדברא. טובים מעשה אביו ממעשה בנו שהאב גורם מתחלה שלא יוקר השער כיון דרווח והוזל השער רווח עוד כל השנה אבל משהוקר השער אינו יכול להוזל מהרה: מפני שממעט כו'. דנכנס יין יצא סוד: אין יוצאין כו'. שמפקיע עצמו מן המצות: מתה אשתו של בועז. להשמיעין שהקב"ה מקדים רפואה למכה ויש שהדס לבנות בהקב"ה: עד דלא שכיב שכבא. קודם שימות כמת: קימי

(דף צא) מו ת"ר אין יוצאין מארץ לח"ל אא"כ עמדו סאתים בסלע א"ר שמעון אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח אבל בזמן שמוצא ליקח אפילו עומדה סאה בסלע לא יצא:

מז היה רבי שמעון בן יוחאי אומר אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו ומפני מה נענשו מפני שיצאו מארץ לח"ל שנאמר (רות א) ותהום כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי מאי הזאת נעמי א"ר יצחק אמרו חזיתם נעמי שיצאה מהארץ לח"ל מה עלתה לה ואמר רבי יצחק אותו היום שבאתה רות המואביה לארץ ישראל מתה אשתו של בועז והיינו דאמרי אינשי עד דלא שכיב שכבא קימי מני ביתיה

מד אבוה. דער פאטער פון שמואל פלעגט זיין דער ערשטער צו פר קויפען תבואה אויף אוואהלפעלען מקח. אלע זאלין אזו פאר קויפען. זיין זוהן שמואל פלעגט אנדערש מאהן ער פלעגט האלטען זיינע תבואה: אז תבואה פלעגט טייער ווערין פלעגט ער פאר קויפען אויף דעם פריערדיגען מקח וויא עס איז געוועזען וואהלפייל. הט מען געשיקט פון ארץ ישראל אז דער פאטער הט געטאהן בעסער וויא דער זוהן. ווייל אז אנהייב יאהר שטעלט זיך אוואהלפעלער מקח בלייבט שוין וואלוויל אגאנץ יאהר:

מה תנו רבנן. די רבנן האבען גיזערונט מען טאר ניט ארויס פירען פירות פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ. אונ אלע עסיגוואהרג וואס א מענטש לעבט פון דעם המשל ווין אייל מעהל טאר מען ניט ארויס פירען פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ. רבי יהודה בן בתירא זאגט ווין מעג מען ארויס פירען פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ. ווייל עס וועט זיין וויניגער נארישקייט אין ארץ ישראל. ווארום אז א מענטש טרינקט ווין אונ ווערט שכור רעט ער נארישקייט:

מו תנו רבנן. דיא רבנן האבען גיזערונט מען טאר ניט ארויס גיין פון ארץ ישראל וואוהנען אין חוץ לארץ סיידין אין ארץ ישראל ווערט פאר קויפט צוויי סאה ווייץ פר א טאלער. רבי שמעון זאגט ווען מעג מען ארויס גיין פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ אז מען קען ניט בקומען תבואה צו קויפען פר געלט. אבער אז מען בעקומט צו קויפען תבואה אפילו מען פאר קויפט איין סאה פאר א טאלער זאל מען אויך ניט ארויס גין פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ וואוהנען:

מז היה. רבי שמעון בן יוחאי פלעגט זאגין אלימלך אונ מחלון וכליון זענען גיוועזען דיא גרעסטע פון דעם דור. אונ זייא זענען גיוועזען דיא פירערס פון דעם דור. אונ פאר וואס זענען זייא גישטראפט גיווארין. ווייל זייא זענין ארויס גיגאנגן פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ווען נעמי אונ רות זענין גיקומען צוריק אין בית לחם האט דיא גאנצע שטאט גיברומט אויף זיי. אונ זיי האבען גיזאגט הזאת נעמי. רבי יצחק זאגט זיי האבען גיזאגט דס איז נעמי. זעהט נעמי איז ארויס גיגאנגען פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ וואס איר האט אלץ גיטראפען. נאך הט רבי יצחק גיזאגט דעם טאג וואס רות המואביה איז גיקומען אין ארץ ישראל איז גישטארבען די ווייב פון בועז. דס איז וואס מענטשין זאגען אייד ער דער פ..ער פון

אלא באתרא דלא התימי אבל באתרא דחתימי אי לא חזי הותמה לא שקיל ובאתרא דלא התימי נמי לא אמרן אלא דלא מהנדסי אבל מהנדסי לית לן בה ולא היא זמנין דמתרמי בין השמשות ומקרי ושקיל:

(דף נ ע"ב) **מג** ת"ר אוצרי פירות ומלוי ברבית ומקטיני איפה ומפקיעי שערים עליהם הכתוב אומר (עמוס ח) לאמר מתי יעבור החדש ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר להקטין איפה ולהגדיל שקל ולעות מאזני מרמה מה כתיב אחריו (שם) נשבע ה' בגאון יעקב אם אשכח לנצח כל מעשיהם. אוצרי פירות כגון מאן א"ר יוחנן כגון שבתאי אצר פירי:

אבוה

בזה עביט. דאיכא למיחש פעמים שרוחצו ומעביר טנופו ומודד בו הילכך אין לו תקנה אלא בשבירה: דלא התימי. שאין ממונה של מלך עושה חותם במדות הילכך אסור דאתי לרמות: לא שקיל. לוקח ומוהל לשהות: מהנדסי. הולכין ובאין ממונים של מלך לבדוק המדות: דמתרמי בין השמשות. שהכל טרודין ואין רואהו א"נ הלוקח עצמו מתוך טרדו אינו נותן אל לבו ומקרי ושקיל הילכך יבוא המוכר לרמות בו: אוצרי פירות. שקונין בשוק לאוצרם למכור ביוקר וגורמין שמתייקר השער ואיכא הפסד עניים וה"נ דבעיר שרובה ישראל מיירי: מפקיעי שערים. מוסיפין על השער: מתי יעבור החדש ונשבירה שבר. כלומר למכור ביוקר לסוף חדש אחר ימות הגורן והיינו מפקיעי שערים דלחדש אחד לא מקרי אוצרי פירות: והשבת ונפתחה בר. כלומר מתי הגיע שנת שמטה ונפתחה אוצרות בר והיינו אוצרי פירות: להקטין איפה. והיינו מקטיני איפה: להגדיל שקל. (נראה לי דהיינו מלוי ברבית שמגדיל שקלו על ידי רבית ואי משום להגדיל שקל ממש מומקטיני איפה שמעת ליה ומאזני מרמה נמי שמעת אונאות ונקלות) וכתיב בתריה נשבע ה' בגאון יעקב וגו': כגון שבתאי אצר פירי. כדי למכור לעניים ביוקר אבל כגון דאוצר פרי בשעת הזול ומוכרן בזול לעניים בשעת היוקר כדלקמן אע"פ שגורם יוקר השער מותר:

מען ניט האלטען דיא מאס נאר אין דיא שטאט וואס דיא ריכטיגע מאסין זענין ניט גיחתמת מיט דיא חתימה פון מלך. דריבער דער קענט מען ניט וועלכע מאס איז ארכטיגע. וועט ער קענען נארין. אבער אין דיא שטאט וואס דיא ריכטיגע מאסין זענען גיחתמת מיט די חתימה פון מלך. מעג מען האלטען דיא פאלשע מאס אין שטוב. אונ מיר האבין ניט מורא טאמער וועט ער מעסטין מיט דיא פאלשע מאס. ווארום אז מען זעהט ניט דיא חתימה נעמט מען ניט דיא מאס. אונ אין דיא שטאט וואס דיא ריכטיגע מאסין זענין ניט גיחתמת ווען טאר מען ניט האלטען דיא פאלשע מאסין נאר אז דיא פאליציי קומען ניט בעקוקען דיא מאסין אויב זייא זענין ריכטיג. אבער אז דיא פאליציי קומען בעקוקען דיא מאסין. מעג ער האלטען דיא פאלשע מאסין ביי זיך אין שטוב. אונ מיר האבען ניט מורא טאמער וועט ער מעסטין מיט דיא פאלשע מאס. ווארום ער האט מורא טאמער וועלין דיא פאליציי דער זעהן וועלין זייא אים שטראפין. זאגט דיא גמרא אבער דער דין איז ניט אזוי. אפילו דיא פאליציי בעקוקען די מאסין פון דעסטוועגין טאר מען ניט האלטען די פאלשע מאסין. טאמער וועט אמאל זיין פרייטאג שפעט פארין נאכט ווען אלע מענטשין איילן זיך גיבען זיי ניט אכטונג מיט וואס מען מעסט וועט ער דער ווייל מעסטין מיט די פאלשע מאס:

מג תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט דיא מענטשין וואס קויפען תבואה אין גאס ווען עס איז וואלוויל. אונ זייא בעהאלטין דיא תבואה ביז עס וועט טייער ווערין. זייא זאלין פאר דינען. דער ווייל אבער דורך זייער קויפען דיא תבואה אין גאס ווערט שוין טייער. שוהען זייא דאך שאדין דיא ארעמע לייט. אונ דיא מענטשין וואס פאר בארגין געלט אונ נעמען פראצענט. אונ דיא וואס האבען קליינע מאסין פאלשע. אונ דיא וואס מאכען טייער דיא תבואה אונ פירות אין גאס. אויף זיי זאגט דער פסוק די וואס זאגין ווען וועט שוין אריבער גיין דער חודש וועלין מיר פר קויפען די קארין פאר טייער. אונ ווען וועט שוין קומען דער יאהר פון שמטה וועלין מיר עפענען דיא שפייכלערס מיט קארין. מיר וועלין מאכען קליין די מאסין. אונ מיר וועלין גרויס מאכען דעם טאלער מיר וועלין נעמען פראצענט. פאר א טאלער וועלין מיר נעמען זיבען גילדען. אונ מיר וועלין פאר קרימען די וואג שאלין צו געבין די פאלשע וואג: וואס שטייט נאך דעם גאט האט געשווארין ביי די גרויסקייט פון יעקב אויב איך וועל פאר געסין אויף אייביג אלץ וואס זייא טוהען. וועלכע תבואה קויפערס האט גאט פיינט. האט רבי יוחנן גיזאגט אזוי ווי שבתאי דער תבואה קויפער. ער קויפט תבואה ווען עס איז וואלוויל. אונ פר קויפט ביים אבנייז צו ארעמע לייט פר טייער:

אמר רבן יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר (אמרה וכו') :

מב ת״ר (ויקרא יט) לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה במדה זו מדידת קרקע שלא ימדוד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים. במשקל שלא יטמין משקלותיו במלח. במשורה שלא ירתיח וק״ו מה משורה שהיא א' מל״ו בלוג הקפידה עליו תורה ק״ו להין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין ולוג והצי לוג ורביעית לוג וחצי תומן ועוכלא. אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שישהה מדה חסרה או יתירה בתוך ביתו ואפילו הוא עביט של מימי רגלים. אמר רב פפא לא אמרן אלא

אמר]: אוי לי אם אומר וכו'. מהשתא שכתוב בברייתא שכתוב נמצא שאל ילמדו הרמאים וכו' כן פירש הרב רבינו אשר ז״ל. ונפירוש הרמב״ם ז״ל יש קצת שינוי והוא זה אמר! מן יעשה על הכף ויהלו בו הדבר אשר ימכור ויעריס התגמי שיעשה בתוכו בית קבול מעות עד שיבוא שם מה שיתגלגל מכסף הסחורה ולא יודע: וקנה של עני ביש בו בית קבול מים. פי' שיעשה אותה חלולה ויבוא בתוכו מים לפתות ממנו ויאמר לאנבים שהוא בתענית כדי שיחמלו עליו. הנה אלה כולם אע״פ שהם פשוטי כלי עץ אשר לא יקבלו טומאה מ אורייתא היון שנעשה להם בית קבול מ״מ הנה הם טמאים וא״ר יוחנן וכו': זו מדת קרקע. שהרי מדה כלי כתוב לקמיה דסיים משורה כדכתיב ונים במשורה תשתה: שלא ימדוד לאחד. מב' לקוחות שלקחו קרקע בשותפות או לאחר מב' אחין שחלקו שדה: לאחד בימות החמה. ולאחד באותו הגל עצמו בימות הגשמים שבימות החמה החבל יבש וקצר יותר מבימות הגשמים. ור״ה פירש בימות הגשמים הקרקע כווץ ובימות החמה נתפקעת

בפתיחה ומוסיף במדה: נמלא. שמכבידין: שלא ירתיח. שלא יבפוף המוכר את היין ברתיחה ונגביה לתוך משורתו של לוקח מפני בעולה הקצף אינה מלא כלע״ז ונראה כמלא: ומה משורה. שהיא קטנה כל כך שלשים וכמה יש מהן בלוג הקפידה תורה ברתיחות שלה שהיא כתיה ממלאה בלוג: ק״ו. ברתיחות כלי גדול כגון הין כו' או אפילו שלישית ההין וכו': והצי תומן ועוכלא. גרסינן בתוספתא. תומן (ועוכלא פתוחים הן מרביעית כלוג. תומן שמינית כלוג) [שמינית הקב הוי לוג]: עוכלא. לקמן מפרש: שישהה. דזמנין דאתי למדוד וניהו קרא לא הוזכר גדולה וקטנה אלא כשיתקנם לו על מנת למוד בהן דהוי לא תימא הכי אמאי הוצריך ליה למימר: ואפילו כוא

אונ מיט פעריל; אז זייא וויילען גנבנן די דימאנטען אונ פעריל איבער דיא גרענעץ. נעמען זיי אאויסגיהויליטען שטעקין אונ שיטען אריין אינוועייניג דיא דימאנטען מיט דיא פעריל אונ פון הויבין לייגין זייא אריין אבהמה. אונ זייא זאגין אז אין דעם שטעקין איז ניטא קיין אנדער זאך נאר מזוזות. דיא אלע כלים אז זייא רירען אן אטומאה ווערין זייא טמא; אונ אויף דיא אלע כלים האט רבי יוחנן בן זכאי גיזאגט. עס איז מיר שלעכט איך זאל זאגין. אונ עס איז מיר שלעכט איך זאל ניט זאגין:

מב תנו רבנן. דיא רבנן האבין גילערונט עס שטייט אין פסוק איר זאלט ניט טאהן קיין אומרעכט אין משפט ודער דיין זאל ניט פסקנן פאלשו. אונ איהר זאלט ניט טאהן אומרעכט במדה במשקל במשורה. במדה מיינט מען דיא מאס פון ערד. ערד פלעגט מען מעסטין מיט אשטריק. אונ אז צוויי ברידער אדער שותפים ווילען צו טיילען אפעלד. זאל מען נישט מעסטין צו איינעם אום זומער אונ צו איינעם אום ווינטער מיט דעם זעלביגען שטריק. ווארום זומער איז דער שטריק איין געטריקנט איז ער קירצער. אונ ווינטער איז דער שטריק נאס קען מען איהם גוט אויס ציהען איז ער לייגער. האט דאך איינער אגרעסערע שטיק פעלד אונ איינער הט איין קלענערע שטיק פעלד. במשקל מיינט מען ער זאל ניט בעהאלטין זיינע געוויכטער אין זאלץ. ווארום זייא ווערין שווערער. אז ער וועט קויפין סחורה אויף דיא געוויכט נארט ער דאך דעם פאו קויפער. במשורה מיינט מען ער זאל ניט מאכין אשאם. ווארום דיא מאס איז ניט פול. אונ מאדאך משורה וואס דיא מ.ס איז אזעקס אונ דרייסיג חלק פון אלוג וואס דיא שאם איז גאנץ ווייניג. האט דיא תורה גיזאגט מען זאל ניט געבין מיט דיא ביסול שאם. נאר ריינע משקה אן שאם. אז איינער מעסט מיט אעמער אדער מיט אהאלבין עמר אדער מיט אדריטול עמער אדער מיט אפערטיל עמער אדער מיט אלוג אדער מיט אהאלבין לוג אדער מיט אפערטיל לוג אדער מיט אהאלבין תומן אדער מיט אעוכלא (תומן אונ עוכלא זענען אזעלכע מאסין) דארף ער גאר מעסטין אן אשאם. רב יהודה זאגט פון רבס וועגין אמענטש טאר ניט האלטין אפאלשע מאס בייא זיך אין שטוב. סיי דיא מאס איז אביסול קלענער אונ סיי די מאס איז אביסול גרעסער. אפילו ער מיינט ניט צו מעסטין מיט איר פון דעסטוועגין טאר ער זי ניט האלטין אין שטוב. אפילו ער איז משתין אין איר. פון דעסטוועגן טאר ער זי ניט האלטן. נאר ער מוז זי צוברעכין. רב פפא זאגט ווען טאר

תלמידי חכמים בקיאין במעשה ידינו. אמרה או לא אמרה אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמרה ומהאי קרא אמרה (הושע יד) כי ישרים דרכי ה׳ וצדיקים ילכו בם ופשעים יכשלו בם:

הדרן עלך המוכר את הספינה

ילמדו וכו׳ : ומתוך כך יבאו לרמות יותר וקושי תלמודה אמרה ר׳ יוחנן לבכך הא . לא אמרה דמעיקרא הוה מספקא ליה אם יאמר הא או ולבסוף מי הפכיעא ליה : ישרים דרכי ה׳ . דברי תורה : צדיקים ילכו בם . יזהרו בם שלא לרמות את הבריות: יכשלו בם . ילמדו לרמות . ע״ב פירש רשב״ם :

פיילא נזה שנינו פרק י״ז ממסכת כלים :

מא קנה מאזנים והמחק שיש בהם בית קבול מתכת והאסל שיש בו בית קבול מעות קנה של עני שיש בו בית קבול שמן וכקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגליות הרי אלו טמאין ועל כלם אמר

קנה מאזנים . עושין אותו חלול ומשימין בו התיבות קטנות של מתכת ומגלגלו למקום שירצה להכריע כבף : והמחק . אמרינן בפרק המוכר את הספינה אין עושין מחק של דלעת מפני שמיקל פירות ורע למוכר ולא של מתכת מפני שהוא מכביד ורע ללוקח הרמאי עושה אותו חלול וכשהוא מוכר מכניס בו מתכת וכשהוא קונה מוציאו : האסל . מוט שסובלין בו בכיף ובשים פועלים מרובים ובעט״ב עמוד בכועליו אחר שקבל שכרו נותנו בבית קבול של מוט והוצא שכרו בניה ואין בעט״ב נוקן לב להפש במוט : קנה של עני . כשעושה מלאכה אלא בעט״ב גונב שמן ונותן לתוכו : בית קבול מזוזה ומרגליות . לגנוב בו כמכה [וכלומר במניח בו המזוזה שאין שתגין ממנה מכם והתהיה טומן המרגליות . הוי״ט וע״ש עוד פי׳ אחר

פאלשע מענטשן זאגן די תלמידי חכמים ווייסן גאר ניט אונזערע אלע שווינדלען. פרעגט די גמרא וואס איז געווען דער סוף האט רבי יוחנן געזאגט אדער ער האט ניט געזאגט. רבי שמואל בר רב יצחק זאגט רבי יוחנן האט יא געזאגט אונ פון דעם פסוק האט ער געזאגט. די וועגין פון גאט זענען גלייך; צדיקים גייען אין די וועגין אונ די רשעים ווערין געשטרויכעלט אין די וועגין. די תורה איז אנגליכע וועג פאר דעם מענטשן. די צדיקים דארפין וויסען אלע פאלשקייט. זייא זאלין וויסען וואס מען מעג אונ וואס מען טאר ניט. אונ די רשעים וועלין געשטרויכעלט ווערין. זייא וועלין וויסען וויא אזוי צוא גינאבין:

מא קנה מאזנים. דער שטעקין וואס אויף איהם היינגען די שאלין פון ביידע עקין אויב דער שטעקין איז הויל אינוויינ׳יג. אונ עס ליגט אינוויינ׳יג שטיקלאך אייזין. אז מען וויל טוהט מען אביג דעם שטעקין צוא די רעכטע שאל. פאלין די שטיקלאך אייזין אינוויינ׳יג צוא די רעכטע שאל. בייגט זיך אראפ די רעכטע שאל; אונ אז מען טוהט אביג דעם שטעקין צו די לינקע שאהל. פאלין די שטיקלאך אייזין אינוויינ׳יג צו די לינקע שאהל. בייגט זיך אראפ די לינקע שאל. אזוי קען מען געבין אפאלשע וואג אונ קיינער זאל ניט וויסען. והמחק. אונ דער האלץ וואס מען פאר גלייכט מיט אים די מאס. אויב ער איז גרינג פאר גלייכט זיך ניט גוט איז דאס גוט פאר דעם קויפער. אונ עס איז ניט גוט פאר דעם פארקויפער. אונ אויב ער איז שווער. ער איז פון אייזין; שיט דער אייזין צוא פיל אראפ איז שלעכט פאר דעם קויפער; אונ גוט פאר דעם פארקויפער. אז ער וויל מאכין אפאלש. נעמט ער אהאלץ אונ הוילט אים אויס. אונ אז ער וויל פארקויפין אמאס תבואה לייגט ער אינוויינ׳יג אריין אאייזין. אונ קיינער וויים ניט. אונ אז ער וויל קויפין אמאס תבואה נעמט ער ארויס דעם אייזין. והאסל: דאס איז אזוי אהאלץ וואס די וואסער טרעגער האלטין איהם אויף די אקסלען אונ היינגען אן צוויא עמערס אין ביידע זייטין אונ טראגין די וואסער. אדער זייא היינגען אן אנדערע משאות. אין משא אין יעדין עק שטעקין. אונ אזוי טראגין זייא. אונ די פאלשע טרעגערס מאכין אזאך אין דעם האלץ אריין צו לייגין געלט אינוויינ׳יג. אונ אז דער פאלשער טרעגער ארבייט ביי א אין בעל הבית מיט נאך טרעגערס צוא זאמען. אז עס קומט צוא בצאהלין נעמט ער דאס געלט פון בעל הבית אונ לייגט אריין די געלט אין דעם האלץ קיינער זאל ניט זעהן. אונ ער מאנט נאך אמאהל געלט. דער בעל הבית זאגט איך האב דיר שוין בצאהלט. אונ דער טרעגער שרייט זוכט ביי מיר איך האב ניט איין גראשין. אונ קיינער וויים ניט צו זוכען אין דעם האלץ. אנדערע ארעמע לייט ארבעטר האבין גראבע שטעקינס אויס געהוילט. אוב ער ארבעט ביא די אײלבירטין גנבת ער בוימאייל אונ גיסט אריין אין דעם שטעקין. אונ די סוחרים וואס האנדלען מיט דימאנטין

מעמידין אגרדמים בין למדות ובין לשערים א"ל מה שכך קרנא תיפוק ליה קרנא בעיניה והוא כמאן כבי הא דאמר רמי בר חמא אמר רבי יצחק מעמידים אגרדמים בין למדות ובין לשערים כפני הרמאים :

(ע"ב) **מ תנו** רבנן אין עושין את דמחק צדו אחד עבה וצדו אחד קצר ולא ימחוק בבת אחת שהמוחק בבת אחת רע למוכר ויפה ללוקח ולא ימחוק מעט מעט מפני שרע ללוקח ויפה למוכר ועל כלן אמר ריב"ז אוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר אוי לי אם אומר שמא ילמדו כמני הרמאים ואוי לי אם לא אומר שמא יאמרו הרמאים אין תלמידי

בשמעתא ב"ה (דף קה) דרב לטייה כבבא מבבל ותהי ליה קרנא לקנקניה היכא נמימר דגרמיה ני. הא והא] : מפני הרמאים . שמעמידין עד שימכור רוחו המוכר בזול והא"כ מוכרים ביוקר ל"ה שמוכרים ביוקר והומרים שביסיפו במדה או שנותן הטוב יפות למעלה ורעות מימטה או כל מיני רמאות וכדאמרינן בהיו מעמידין פרהדרין שהיו מכין בעלי רמאות והיו או מרים להם מכרו בזול כדמוכח ביומא : המחק . שמוחקין בו את המדה : צדו אחד עבה . היינו מוחק כל כך שאינו נכנס בדוחק : צדו אחד קצר . גרסינן בתוספתא שמוחק יפה וכשמוחקה מוחק בצדו עבה וכשמוכר מוחק בקצר אלא שניהם שוים כי מנהג המדינה גם בקצר אף בעבה : בבת אחת . בפעם אחת ובנחרה שאינו מוחק יפה : מעט מעט . כגון שמוחק רוחב טפח לצדו ומגביה את המחק וחוזר וכובש את המחק ומוחק טפח אחר אלא בפעם אחת ובנחת א"נ גבהי פנמים כגון מוחק עד חצי מדה ומגביה המחק וחוזר ומוחק חצי המדה השני : על כולן . על כל מיני עולות דללו : שמא

קרנא גיי לערין זייא בית דין דארפין שטעלין שמשים עס זאל ניט זיין פאלשע מאסין אונ פאלשע וואגין . אבער זייא דארפין ניט שטעלין שמשים מען זאל ניט טייער פאר קויפען . איז קרנא געגאנגען אונ האט זייא גידרשת מען שטעלט שמשים זייא זאלין אכטונג געבין עס זאל ניט זיין פאלשע מאסין אונ פאלשע וואגין אונ מען זאל ניט טייער פאר קויפען . האט שמואל גזאגט צוא קרנא וויא איז דיין נאמען . האט קרנא גזאגט מיין נאמען איז קרנא . האט שמואל גזאגט צוא קרנא זאל דיר אויס וואקסען א קרנא (א הארין) פון דיינע אויגען . וויא ווער דט קרנא געהאלטען . אזו וויא רמי בר חמא האט גזאגט פון רבי יצחק ווענין . מען שטעלט שמשים זיי זאלין אכטונג געבין עס זאל ניט זיין פאלשע מאסין אונ פאלשע וואגין אונ מען זאל ניט טייער פר קופען . ווייל עס איז דא פאלשע מענטשין זיי בעהאלטין די תבואה אונ פר קופען ניט ביז אלע האבען שוין זייערע תבואות פר קויפט היינין זיי אן צו פר קופען פר טייער . אבער אז זיי וועלין וויסען אז מען לאזט זיי ניט טייער פר קופען . וועלין זיי ניט בעהאלטען די תבואה : נאר זיי וועלין פר קופען ווען אלע הענדלערס פאר קויפען :

מ תנו רבנן דיא רבנן האבען גילערונט דער האלץ וואס מען פאר גלייכט מיט אים דיא מאס זאל מען ניט מאכען איין זייט גראב אונ דיא אנדערע זייט דין . ווארום מיט דיא גראבע זייט פאר גלייכט זיך ניט אזוי גוט וויא מיט דיא דינע זייט . דריבער אז ער קויפט תבואה פאר גלייכט ער מיט דיא גראבע זייט . אונ אז ער פאר קויפט פאר גלייכט ער מיט דיא דינע זייט . דאס טאר מען ניט . נאר ביידע זייטען זאלין זיין גלייך . אדער ביידע זייטין דין אדער ביידע זייטין גראב . אזוי וויא אלע סוחרים פאר גלייכין . אונ ער זאל ניט אגלייך געבין מיט איין מאהל אונ געשווינט . ווארום אז ער טוהט אגלייך מיט איין מאהל אונ געשווינט איז שלעכט פאר דעם פארקויפער . אונ עס איז גוט פאר דעם קויפער . ווייל עס פאר גלייכט זיך ניט גוט . אונ ער זאל ניט גלייכין ביסלאכווייז ופאר גלייכין אשטיקול אונ אויף הייבין דעם האלץ . נאך אשטיקול פאר גלייכין אונ אויף הייבין דעם האלץ . ווייל דאס איז שלעכט פאר דעם קויפער אונ גוט פאר דעם פארקויפער נאר אזוי וויא ער לייגט ארויף דעם האלץ אויף דיא מאס זאל ער ציהען דעם האלץ פאכעלאך איבער דיא גאנצע מאס . אדער ער זאל נאר ציהען ביז האלבע מאס אונ אויף הייבין דעם האלץ . דער נאך זאל ער ציהען ביז אין גאנצין . אויף די אלע זאכין האט רבי יוחנן בן זכאי גיזאגט עס איז מיר שלעכט איך זאל זאגין . אונ עס איז מיר שלעכט איך זאל ניט זאגין . עס איז מיר שלעכט איך זאל זאגין ווי אלע פאלשקייט וואס עס קען זיין אין האנדיל . טאמער פון מיינע רייד וועלין דיא פאלשע מענטשין וויסען וויא אזוי צוא מאכין פאלש . אונ עס איז מיר שלעכט איך זאל ניט זאגין . טאמער וועלין דיא

איפה שלמה וצדק יהיה לך. ת"ר מנין שאין מעיינין במקום שמכריעין ואין מכריעין במקום שמעיינין ת"ל (שם) אבן שלמה ומנין שאם אמר הריני מעיין במקום שמכריעין ולפחות מן הדמים והריני מכריע במקום שמעיינין ולהוסיף לו על הדמים שאין שומעין לו ת"ל אבן שלמה וצדק יהיה לך אמר רב יהודה מסורא לא יהיה לך בביתך ומה טעם משום איפה ואיפה לא יהיה לך בכיסך מה טעם משום אבן ואבן. אבל אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך:

לט ת"ר (דברים כה) לא יהיה לך מלכד שמעמידין אגרדמים למדות ואין מעמידין אגרדמים לשערים דבי נשיאה אוקמי אגר דמים בין למדות בין לשערים א"ל שמואל לקרנא פוק תני להו מעמידי אגרדמים למדות ואין מעמידין לשערים נפק דרש להו מעמידין

הלכה דקיימא לן גודשא תלתא והלך יפחית בלים הדמים: ה"ג וצדק. לטפויי אתא וצדק מכ"מ [נד ף זה יכול לא אגידי דמאות דאיכא דהוי במדידה יגא ידע לא כפחות ולא כה כזה] ובספרי יליף לכולהו מוצדק, וכן נראה בעיני דמשלמה לא ילפינן אלא בלא יעבנה אבל מתוקה או גדובה שלמה קיימא ביה): מעיינין. לשקול עין בעין: במקום שמכריעין. עשה: לא יהיה לו בביתו. ממון מה טעם משום איפה ואיפה שלוקח בגדולה ומוכר בקטנה בביתך יהיה קדרים: אבל אבן שלמה. ואם בביתך אבן ל"ה וצדק: יהיה לך. ממון כדאמרינן בענמא מה יעשה אדם ויתעבר ישא ויתן באמונה:

ת"ר לא יהיה לך. לבית דין קא מזהיר רחמנא וקרא יתירה קא דריש דמצי למכתב לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה כי אם אבן שלמה וצדק: אגרדמים. שהוא ממונה על המדות להלקות ולענוש על מעוותי המדות: ואין מעמידין אגרדמים לשערים. שלא ימכרו ביוקר מגלה בלפי נפשה ביה ולא מקרא יליף אלא סברא הוא שאם זה ימכור ביוקר יהיו נמנעים מלקנות ממנו. נפק ליה קרנא בעניה (ל"נ דלא הוה ליה הכי) [ואע"ג דאמרי:

מאס אריכטיגע זאל זיין צוא דיר. מיינט מען דוא זאלסט מעסטן ריכטיג וויא אלע מעסטן. די רבנן האבען גילערונט פון וואנען וויסען מיר אז מען טאר ניט וועגן גרייבע שאלין. אין דיא שטאט וואו אלע מענטשין וועגן דיא שאל מיט דיא סחורה איבער. עס זאל אראפ וועגן אטפח. אונ מען טאר ניט אראפ וועגן דיא שאל מיט דיא סחורה אטפח. אין דיא שטאט וואו אלע וועגן גלייכע שאלין. ווארום עס שטייט אין פסוק אבן שלמה. אגאנצע וואג. אזוי וויא מען וועגט אין שטאט מוז ער אויך וועגן. אונ פון וואנען וויסען מיר אז דער פאר קויפער זאגט איך וועל וועגן גלייכע שאלין. אונ אין שטאט וועגן אלע דיא שאל מיט דיא סחורה זאל אראפ וועגן אטפח. נאר איך וועל פאר קויפען וועלכע ער. אדער ער זאגט איך וועל וועגן דיא סחורה זאל אראפ וועגן אטפח. אונ אין שטאט וועגן אלע גלייכע שאלין. נאר דוא זאלסט מיר געבין צוביסול טייערער. זאל מען אים ניט פאלגין. נאר ער מוז וועגין ווי אלע וועגין; ווארום עס שטייט אין פסוק אגאנצע וואג אריכטיגע זאל זיין צוא דיר. מיינט מען דוא זאלסט וועגן ריכטיג וויא אלע וועגן. רב יהודה פון סורא הט גזאגט עס שטייט אין פסוק לא יהיה לך בביתך. דו וועסט גאר ניט האבען אין שטוב. דוא וועסט זיין אארעם מאן. פאר וואס; ווייל איפה ואיפה. דוא וועסט האבען צוויי מאסין א גרויסע אונ אקליינע. קויפען וועסטו אויף דיא גרויסע מאס. אונ פאר קויפען וועסטו אויף דיא קליינע מאס. לא יהיה לך בכיסך. דוא וועסט גאר ניט האבען אין דיין ביטיל. דוא וועסט זיין אארעם מאן. פאר וואס ווייל אבן ואבן. דוא וועסט האבען צוויי שטיינער וצוייא פונטען אגרויסען אונ אקליינעם. קויפען וועסטו אויף דעם גרויסען פונט. אונ פאר קויפען וועסטו אויף דעם קליינעם פונט. אבער אז דוא וועסט האבען איין פונט אגאנצען אונ אריכטיגען וועסטו האבען געלט. אז דוא וועסט האבען איין מאס אגאנצע אונ אריכטיגע וועסטו האבען געלט. וועט דיר גאט געבין גליק אונ דוא וועסט רייך ווערין:

לט תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט. עס שטייט אין פסוק עס זאל ניט זיין צו דיר אפאלשע וואג אונ ניט אפאלשע מאס. דער פסוק לערונט אונז אז בית דין זאלין שטעלין שמשים זייא זאלין אכטונג געבין אין דיא האנדלען עס זאל ניט זיין פאלשע וואגין אונ פאלשע מאסין. אבער בית דין דארפין ניט שטעלין שמשים זייא זאלין אכטונג געבין מען זאל ניט טייער פאר קויפען. דיא מענטשין פון נשיא פלעגין שטעלין שמשים זייא זאלין אכטונג געבין עס זאל ניט זיין פאלשע מאסין אונ פאלשע וואגין אונ מען זאל ניט טייער פאר קויפען. האט שמואל גזאגט צו

גזל הדיוט יותר מגזל גבוה שזה הקדים חטא למעילה וזה הקדים מעילה לחטא:

לז וא"ר לוי בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו הקב"ה בירך את ישראל בכ"ב וקללן בח' ברכם בכ"ב (ויקרא כו) מאם בחקותי עד קוממיות וקללם בח' (שם) מ"אם בחקתי תמאסו עד ואת חקתי געלה נפשם ואילו מש"ר ברכן בח' וקללם בכ"ב ברכם בח' (דף פט) (דברים כח) מוהיה אם שמוע עד לעבדם וקללם בכ"ב מן (שם) והיה אם לא תשמע עד ואין קונה:

לח ת"ר מנין שאין מוחקין במקום שגודשין ואין גודשין במקום שמוחקין ת"ל (דברים כה) איפה שלמה ומנין שאם אמר הריני מוחק במקום שגודשין ולפחות מן הדמים והריני גודש במקום שמוחקין ולהוסיף לו על הדמים שאין שומעין לו ת"ל איפה

אין זו תשובה מעליא אלהר שאמ מביא לבעלים גזל הדיוט הקדים בו חטא וכו'. דכתיב כי תחטא ומעלה מעל וכחש וגו' דמיד בתחלת הגזל קרי ליה חטא מכ"ת כפירה וגבי הקדש כתיב המעול מעל וחטאה בשגגה מק שי ה' לא מקרי חוטא עד בהנאה: שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו. שהקדוש ב"ה רחמן וברכתו מרובה מקללתו אבל אדם קללתו מרובה מברכתו: כ"ב אותיות. כדמסיק לקמיה מאם בחקותי עד קוממיות א"ף בתחלת הפרשה ותי"ו בסופה: הרי כ"ב אותיות לבד הכפולות: מואם בחקותי תמאסו עד געלה נפשם. מוא"ו עד מ"ם ח' אותיות: והיה אם שמוע. בפרשת כי תבא: והיה אם לא תשמע עד אין קונה. חשוב אלפ"א בית"א מוא"ו דוהיה אם לא תשמע ועד סופה והוזר הלילה עד ה"א דאין קונה הרי כ"ב:
מנין שאין מוחקין במקום שגודשין. ואפילו מה"ל קונה: ואין גודשין במקום שמוחקין, ואפילו מה"ל מוכר דאם עושין כן במה ירצו אותן אחרים ויאמרו כך המנהג וירמה הלוקח את המוכר או המוכר את הלוקח וגם ליכא למימר דגלא מה"ל מיירי דהוות מילתא תעבי עול נפקא בגזל לא שלו בידים: ס"ל איפה שלמה. כמו שמודדין בעיר: לפחות...

ער האט גיגזלת. און ער ווייס ניט וויא פיל ער האט גיגזלת: נאך האט רבי לוי גזאגט אז אמענטש גזלת ביי אמענטש. איז אגרעסערע עבירה וויא מען גזלת פון בית המקדש. אז אמענטש גזלת ביי אמענטש שטייט חטא פאר מעילה. כי תחטא ומעלה. צוא ווייזן באלד וויא ער גזלת אפילו ער האט נאך ניט הנאה גיהאט פון דער גזלה. איז שוין אעבירה. און אז מען גזלת פון בית המקדש שטייט מעילה פאר חטא. תמעל מעל וחטאה: צוא ווייזן עס איז ניט גירופען אזינד ביז נאך דער הנאה:

לז ואמר. נאך האט רבי לוי גזאגט קום און זעה דיא מדה (דיא נאטור) פון גאט איז ניט וויא דיא מדה (דיא נאטור) פון אמענטש. גאט האט גיבענשט דיא יודין מיט צוויא און צוואנציג אותיות. און גיפלוכט האט ער זייא מיט אכט אותיות. ער האט זייא גיבענשט מיט צוויי און צוואנציג אותיות פון אם בחקותי ביז קוממיות. דאס איז פון אל"ף ביז תי"ו. און גיפלוכט האט ער זייא מיט אכט אותיות פון ואם בחקתי תמאסו ביז ואת חקתי געלה נפשם. דאס איז פון וא"ו ביז מ"ם. אבער משה רבינו האט זייא גיבענשט מיט אכט אותיות. און האט זייא גיפלוכט מיט צוויא און צוואנציג אותיות. גיבענשט האט ער זייא מיט אכט אותיות פון והיה אם שמוע ביז לעבדם. פון למ"ד ביז מ"ם. און גיפלוכט האט ער זיי מיט צוויי און צוואנציג אותיות. פון והיה אם לא תשמע ביז ואין קונה. פון וא"ו ביז ה"א. דס איז דער גאנצער אל"ף בי"ת:

לח תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט פון וואנען ווייסען מיר אז מען טאר ניט פר קויפען אגרייבע מאס אין דיא שטאט וואו אלע פאר קויפען אאויפגישאטענע מאס. אפילו דער קויפער שיינקט אים די ביסול טאר מען אויך ניט. און מען טאר ניט פר קויפען אאויפגישאטענע מאס אין דיא שטאט וואו אלע פאר קויפען אגלייכע מאס. אפילו דער פאר קויפער שיינקט אים דיא ביסול. טאר מען אויך ניט. ווארום עס שטייט איפה שלמה. אגאנצע מאס. אזו ווי מען מעסט אין שטאט מוז ער אויך מעסטן. און פון וואנען ווייסען מיר אז דער פאר קייפער זאגט איך וועל מעסטן אגלייכע מאס. און אין שטאט מעסטן אלע אאויפגישאטענע מאס. נאר איך וועל פאר קויפען וועניגער. אדער ער זאגט איך וועל מעסטן אאויפגישאטענע מאס. און אין שטאט מעסטן אלע אגלייכע מאס. נאר דוא זאלסט מיר געבן אביסול טייערער. זאל מען אים ניט פאלגן. נאר ער מוז מעסטן וויא אלע מעסטן. ווארום עס שטייט אין פסוק אגאנצע

שנהגו וכי אתמר דר"ל אסיפא אתמר היה שוקל לו עין בעין נותן לו גירומיו מנה"מ א"ר ל דאמר קרא וצדק צדק משלך ותן לו וכמה גרומיו א"ר אבא בר כמל א"ר אחד מעשרה בליטרא בלח לעשרים ליטרין:

לן א"ר לוי קשה עונשן של מדות יותר מעונשן של עריות שזה נאמר בהן (ויקרא יח) אל וזה נאמר בהן (דברים כה) אלה ומאי משמע דהאי אל קשה הוא דכתיב (יחזקאל יז) ואת אילי הארץ לקח (ואלה קשה מאל) גבי עריות נמי הכתיב (ויקרא יח) אלה ההוא למעוטי מדות מכרת ואלא מאי חומריהו התם אפשר בתשובה והכא לא אפשר בתשובה. וא"ר לוי קשה גזל

בשעת המשקל אלא במתנה תליא מלתא דהם רוצה להכריע בשעת השקל ההת גירומיו דאמר מדידה השבות בידו והותר הכרעה צריך טפח דאין הכתוב מקפיד אלא שיוסיף המשקל אי בשעת המשקל או לאחר כך:

קשה עונשן של מדות. (כשמודד במדה שאינה יתרה או) כשעושה בה שום עול (ולקמן מפרש מפום דלא אפשר בתשובה ומקראי יליף לה כדמפרש ואזיל): עריות נאמר בהן אל. כי את כל התועבות האל ובמדות כתיב כל עושה אלה כל עושה עול (אלה משמע לשון רבים): ואלה קשה מאל. דמשום הכי מכיף בהן הכתוב ה' לרבות ולהגדיל העונש: בעריות נמי הכתיב. כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו': למעוטי מדות מכרת. דכד"א (מיגו תועבה תועבות לגזרה שוה) [כיון דכל מדות נקראו תועבות ה"א הרי הן בכלל כל אשר יעשה מכל התועבות אי לא כתב אלה דמשמע מיעוט ולא מש"ס ג"ש דאפילו לא כתב אלה לא דיינינן דאין אדם דן ג"ש מעצמו אלא א"כ למדו מרבותיו ולא מק"ו דהאי אפשר בתשובה והאי לא אפשר בתשובה דאין עונשין מן הדין אלא ממעטינהו]: ואלא. כיון דבעריות איכא כרת ובמדות ליכא כרת: מאי חומרייהו. דמדות מעריות ואמאי כתיב בהו אלה: אפשר בתשובה. דכל חייבי כריתות בנקו נפטרו מידי כריתתם ה"נ גלא מנקות תנו"ה מועילה בכל מקום כדכתיב שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם אי עביד תשובה מעליא. אבל מדות דגזל רבים דתינו יודע למי ישיב והשובה תלויה בו כדאמר והשיב את הגזלה ואינו יכול לקיים מהלא זה הינכך א"א בתשובה מעליא דכל ימיו כושיב את הגזלה קאי ואע"ג דהמרינן יעשה בהן צרכי רבים אין.

וג דאס גיהער צום מנהג. דער אנהייב פון דער משנה שטועסט אויף דעם ארט וואס מען גיט צוא דיא ביסול מער אויף דיא וואג שאל. זאג דיא משנה וויא פיל זאל זיין דיא ביסול מער. דיא וואג זאל אראפ גיין מיט אטפח נידעריגער. אונ אויף דעם ארט וואס דער מנהג איז מען יוענט גלייך אויף גלייך. זאל מען נאך דעם צוא לייגען דיא ביסול מער. אונ ריש לקיש האט גילערונט זיינע רייד אויף דעם סוף משנה. אז ער האט גיוואוגן גלייך אויף גלייך. דארף ער דער נאך צוא געבין דאס ביסול מער. פון וואנען ווייסען מיר אז ער דארף צוא געבין נאך ביסול. דער מנהג איז דאך אויף דעם ארט מען זאל וועגין גלייך אויף גלייך. האט ריש לקיש גיזאגט עס שטייט אין פסוק אבן שלמה וצדק. דוא זאלסט נעמען אביסול פון דיינע אונ זאלסט צוא געבין דעם קויפער. וויא פיל זאל מען צוא געבין האט רבי אבא בר מכל גזאגט פון רים וועגין ביא פייכטע זאכען זאל מען צוא געבין אצענטיל פונט צו צעהן פונט:

לן אמר: רבי לוי האט גזאגט דער שטראף פון אפאלשע וואג אדער אפאלשע מאס איז שווערער ווי דער שטראף פון מזנה זיין. ווארום ביא מזנה זיין שטייט דער ווארט אל. שטארק. אונ ביי אפאלשע וואג אונ אפאלשע מאס שטייט דער ווארט אלה. שטארק דריבער שטייט דא אלה מיט אה' צוא וויזין אז דא איז דער שטראף נאך שטארקער וויא ביא מזנה זיין. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסען מיר אז אל איז דער טייטש שטארק. ווארום עס שטייט אין פסוק ואת אילי הארץ לקח. דיא שטארקע מענטשין פון דעם לאנד האט ער גינומען. פרעגט דיא גמרא ביי מזנה זיין שטייט דאך אויך דער ווארט אלה. ענטפערט דיא גמרא מיט איין זאך איז מזנה זיין ערגער וויא א פאלשע וואג אונ אפאלשע מאס. ביא מזנה זיין קומט כרת. אונ ביי אפאלשע וואג אונ אפאלשע מאס קומט נישט קיין כרת. פרעגט דיא גמרא אז אויף מזנה זיין קומט כרת אונ אויף אפאלשע וואג אונ אפאלשע מאס קומט נית כרת. מיט וואס איז שטארקער דער שטראף פון אפאלשע וואג אונ אפאלשע מאס. וויא דער שטראף פון מזנה זיין. ענטפערט דיא גמרא ביא מזנה זיין קען מען תשובה טאהן. האט ער גאר קיין שטראף נים. אבער ביי אפאלשע וואג אדער אפאלשע מאס קען מען נית תשובה טאהן: ווארום אז ער וועט תשובה טאהן דארף ער אוועק געבין וואס ער האט גיגזלט. אונ ער ווייס נישט ביי וועמען

כמראה ו מה העמוכה מן הצל ולא כמראה חמה דאילו התם לבן והכא ארום ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא הא קא סמקא צפרא ופניא בפניא דהלפא אפיתחא דגיהנם בצפרא דהלפא אוורדי דגן עדן וא"ד איפכא:

(דף פח ע"ב) **לה מתני'** וחייב להבריע לו טפח היה שוקל לו עין בעין נותן לו גירומיו. **גמ'** מנה"מ אמר ר"ל דאמר קרא (דברים כה) אבן שלמה וצדק צדק משלך ותן לו אי הכי אימא סיפא היה שוקל לו עין בעין נותן לו גירומיו ואי הברעה דאורייתא היכי יהיב ליה עין בעין אלא רישא במקום שנהגו

היא: ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא. דהוה פריך לרב פפא מברייתא דלבנה היא אמאי לא הוה קשיא לן הא דסמקא צפרא ופניא מה היינו יכולין לפרש אמאי סמקא הם לבנה היא: בפניא. שבוקעת במערב: דהלפא אפיתחא דגיהנם. ומאדמת מכח אש גיהנם: בצפרא דהלפא. במזרח אוורדי דג"ע שהוא במזרח כדכתיב גן בעדן מקדם: וא"ד איפכא. בצפרא כשהיא מבוא העומדת במזרח ומאירה החמה כנגדה במערב ומאדמת מכח גיהנם שבמערב לפי שעמוד של אור החמה מכה כנגד אש גיהנם ומאדמת החמה מכחה בפניא דהלפא במערב ועמוד שלה הולך לנגד המזרח ומכה בג"ע ומאדים מכח אדמימות וורדי ג"ע:

חייב להבריע. המאזנים מצד הבשר טפח פירוש כ בשר שוקל יותר מן הליטרא [ובגמ' מוקי לה במקום שנהגו להבריע וה"ה נמי לי טרות ביחד להבריע טפח וכו' וג"ב דלפחות מליטרא לא בעי הכרעה טפח וכו': היה שוקל עין בעין. גירומיו כגון במקום שאין מבריעין נותן לו לבד המשקל את גירומיו. הכריעו כדקאמר אחד מי' בלה וכו'] : מנה"מ. קה"ד דבעי הכלה דצריך להכריע טפח: ילך. מיותר. הוא למדרש אע"פ שאיפה שלמה מדדת לדק משלך ותן לו והיינו הכרעה וכמד. נתי למדוד בכיוה כדי ביהא יותר על מדתו: היכי יהיב ליה כו'. האמרת דגזירת הכתוב הוא שיכריע בשעת המשקל: אלא במקום שנהגו. כלומר אין גזירת הכתוב להכריע בשעת

זיין. ענפערט די גמרא די נגע זעט אוס ווי די זון און זי זעט ניט אוס ווי די זון. זי זעט אויס ווי די זון וואס דיא זוהן זעהט אויס נידעריגער פון שאטען. און דיא נגע זעהט ניט אויס וויא דיא זוהן. ווארום דיא נגע איז ווייס. און דיא זוהן איז רויט. פרעגט די גמרא און וויא מיר האבען פריער גיהערט אז דיא זוהן איז ווייס. מיר זעהן דאך אז באיד אין דער פריא און פארין נאכט איז דיא זוהן רויט; ענפערט דיא גמרא עס קען זיין דיא זוהן איז טאקי ווייס. נאר פארין נאכט איז זיא רויט וויל זיא גייט פאר דיא טיר פון גיהנם ווערט זיא רויט פון דעם פייער פון גיהנם. און אין דער פריא איז זיא רויט וויל זיא גייט אינטער דעם גן עדן ווערט זיא רויט פון דיא רויזין וואס אין גן עדן (ווארום דר גיהנם איז אין מערב זייט אונ דער גן עדן איז אין מזרח זייט). אנדערע זאגין פארקערט. פארין נאכט איז דיא זוהן אין מערב זייט געגין דעם גן עדן וואס ער איז אין מזרח זייט. בעלייכטען דיא רויזין פון גן עדן אויף דיא זוהן וואס אין מערב און זיא ווערט רויט. און אין דער פריא אז דיא זוהן איז אין מזרח זייט. געגין דעם גיהנם וואס ער איז אין מערב זייט. בעלייכט דער פייער פון גיהנם אוף די זוהן. ווערט זיא רויט:

לה מתניתין. וחייב. אז אקרעמער פאר קופט אזעלכע זאכן וואס מען וועגט אין אזאג שאל. למשל ער וועגט אפונט פלייש אין א וואג שאל. אין איין שאל ליגט דער פונט און אין אנדערין שאל ליגט דיא פלייש. דארף דיא שאל מיט דיא פלייש אראפ ציהען אטפח נידעריגער וויא דיא שאל מיט דעם פונט. אבער אז ער האט גיוואוגין גלייך אויף גלייך. דארף ער אים אוועק געבין דעם איבער וואג. למשל פון אגלייכע וואג ביז אטפח אראפ ציהען פערט אהויט. דארף ער אים דער ליגן דעם לויט. זאגט דיא גמרא פון וואנען ווייסען מיר אז דיא וואג דארף אראפ שווערין אטפח. ריש לקיש זאגט עס שטייט אין פסוק אבן שלמה וצדק. אגאנצען שטיין און ארינטיגען זאקסטו וועגין. איז דער ווארט וצדק איבעריג. עס שטייט דאך שוין ער זאל געבין אגאנצע וואג; נאר מען מיינט דער נאך וויא ער האט שוין גיגעבין ארינטיגע וואג. זאל ער נאך צוא לייגין אביסול פון זיינע סחורה דיא וואג זאל נידעריגער ווערין מיט אטפח. פרעגט די גמרא אויב אזוי זאג מיר דעם סוף פון דער משנה. אז ער האט גיוואוגין דיא שאלין גלייך אויף גלייך. זאל ער געבין צום וואג וואס עס פעלט ביז עס זאל אראפ ציהען אטפח. אויב אין דער תורה שטייט אז עס דארף אראפ ציהען אטפח. וויא אזוי האט ער גימעגט וועגין גלייך אויף גלייך. נאר אזוי איז דער דין. דיא תורה הייסט מען זאל געבין אביסול מער וויא דיא וואג איז.

משום דמחזי כשיקרא רב משרשיא בריה דרב חייא אמר דילמא אתי לאפקועינהו מתרומה ומעשר :

(דף פד) **פיסקא** שחמתית ונמצאת לבנה לבנה ונמצאת שחמתית שניהם יכולים לחזור בהן [א"ר פפא מרקתני לבנה] ש"מ הא שמשא סומקתי היא תדע דקא סמקא צפרא ופניא והאי דלא חזינן ליה כולי יומא נהורין הוא דלא בריא, מיתיבי (ויקרא יג) ומראה עמוק מן העור כמראה החמה עמוקה מן הצל והתם לבן הוא כמראה חמה ולא כמראה חמה כמראה

כדר' יוסי כמו שמניא מסכן יהא קורא מספק כאדם שקורא בתורה : משום דמחזי כשיקרא . שהרי בשביל הבאת בכורים קא קרי ובמה לא נקרקע שלו גדלו וקא מסקר וכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני : דילמא אתי לאפקעינהו . מאן דחזי דקרו עלייהו כבכורים והאיר כשיהיו לו בכורים כאלו לא יפרים מהן תרומה דקסבר בכורים והאין הן אי נמי האי גברא גופיה הילכך עבוד בהו היכרא שלא לקרות :

[מדקתני לבנה ש"מ . שחמתית אדומה ולא שחורה דהא שני מראות יש בחיטין ולא יותר לבנות ואדומות ומדקרי להא לבנה ולאידך שחמתית שמע מינה שחמתית אדומה ועל שם החמה שהיא אדומה קרי לחיטין אדומות שחמתית] : נהורי הוא דלא בריא . מאור עינינו אינו ברור כ"כ מתוך אור היום שמכהה עינינו אבל לצפרא ופניא שהיום חשוך ניכר אדמימות שבחמה וכל פפא לפרש מבנתנו לא אמאי מיקרי שחמתית : עמוק . הלבן נראה עמוק אצל השחור : לבן הוא . כדכתיב ואם בהרת לבנה היא ומדמדמי ליה לחמה ש"מ לבנה היא

ולקחת ובאת . דוא זאגסט נעמען די בכורים און זאגסט זיא ברענגען אין ירושלים . דם שניידן די בכורים און ברענגען אין ירושלים דארף זיין דורך איין מענטשן . זאל דער מענטש לייענען די פרשה . אבער אז געשניטען האט איינער און געבראכט האט אן אנדערער דארף מען ניט לייענען די פרשה . און דער וואס האט געקויפט די צוויי בוימער זאל ער אויך שיקען די בכורים דורך אשליח וועט מען ניט דארפן לייענען די פרשה . רב אחא בריה דרב אויא האט געזאגט צוא רב אשי דאס איז דאך נאר פסוקים זאל ער ניט שיקען דורך אשליח נאר ער זאל אליין ברענגען די בכורים און זאל לייענען די פרשה . אזוי וויא מען לערנט א פרשה אין די תורה . האט רב אשי געזאגט ווען ער וואלט ניט ברענגען בכורים וואלט ער דאך איצט ניט געלייענט די פרשה . לייענט ער דאך נאר די פרשה פון וועגן די בכורים . און טאמער דארף ער גאר ניט ברענגען בכורים . ווארום די ערד וואס ארום די צוויי בוימער זענען ניט זיינע זאגט ער דאך ליגען . רב משרשיא בריה דרב חייא זאגט אז מען וועט זאגן ער זאל לייענען די פרשה וועט ער מיינען דאס איז אמת בכורים . וועט ער פון זיא ניט געבן תרומה און מעשר . אבער אז ער לייענט ניט די פרשה ווייס ער שוין אז עס איז א ספק און פון ספק וועגן וועט ער שוין געבן תרומה און מעשר פון די פירות :

לך פיסקא . שחמתית . אז איינער האט געזאגט צו זיין חבר פאר קויף מיר א זעקיל ווייץ וואס זענען שחמתית (רויטע ווייץ) . און ער האט אים געגעבן דעם זעקיל ווייץ . און די ווייץ זענען גאר ווייסע . אדער ער האט געזאגט צוא זיין חבר פאר קויף מיר א זעקיל ווייץ ווייסע . און ער האט אים געגעבן דעם זעקיל ווייץ . און די ווייץ איז גאר שחמתית רויטע . קענען ביידע חרטה האבען . רב פפא זאגט ווייל ווייץ איז נאר דא צווייא ערליי . רויטע און ווייסע . אז די ווייסע הייסט לבנה . הייסען די רויטע שחמתית . און ווייל די זוהן וואס זיא הייסט חמה איז רויט דריבער רופט מען די רויטע ווייץ שחמתית . ווייל זיא איז רויט וויא די זוהן : פון דאנען ווייסען מיר אז די זוהן איז רויט . זאגט די גמרא איך וועל דיר ברענגען א ראיה (אבעווייזונג) אז די זוהן איז רויט . ווארום אין דער פריא און פארין נאכט איז די זוהן רויט . און דאס וואס מיר זעהן ניט די זוהן אגאנצין טאג . ווייל די ליכטיגקייט פון אונזערע אויגין זענען ניט קלאר . דריבער קענען מיר ניט זעהן א גאנצן טאג די רויטקייט פון די זוהן . נאר באלד אין דער פריא און פארין נאכט זעהט מען וויא די זוהן איז רויט . זאגט די גמרא איך וועל דיר א קשיא פרעגן . עס שטייט אין פסוק דער געשטאלט פון דיא נגע איז טיפער (נידעריגער) פון דיא הויט . אזוי וויא דיא זוהן זעהט אויס טיפער (נידעריגער) פון דעם שאטען . און די נגע איז דאך ווייס . אז ער גלייכט די נגע צוא די זוהן . מוז דאך די זוהן אויך ווייס

הייתי אומר מה תמר אין גזעו מחליף אף צדיק אי גזעו מחליף לכך נאמר ארז. התם בשאר מיני ארזים כדרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא אמרי בי רב עשרה מיני ארזים הם שנאמר (ישעיה מא) אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדו וגו'. ארז ארזא וכו':

בגמ' הקונה ב' אילנות בתוך כדה הנכו כפוקי מספקי אי קנה קרקע וכו' ומביא ואינו קורא ופריך הגמרא ודלמא הוו בכורים ובעו קריאה והילכו:

(דף פא ע"ב) **לג** **ודעביד** להו] כרבי יוסי ברבי חנינא דאמר בצרן ושגרן ביד שליח ומת שליח בדרך מביא ואינו קורא מאי טעמא דכתיב (דברים כו) ולקחת והבאת (דף פג) עד שתהא לקיחה והבאה באחד והא ליכא אמר רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי מכדי פסוקי נינהו ליקרי א"ל

מעלליו: לכך נאמר תמר. כדכתיב נמי יקרא התרועת אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו: אין גזעו מחליף. אם נקצץ: אף צדיק אין גזעו מחליף. אם מת בלא יוליד בן כמותו א"כ אם יפול לא יקום: לכך נאמר ארז. כדכתיב כי בנטע יפול צדיק וקם:

[בצרן ושגרן ביד שליח. או שמת שליח בדרך שבשליחות עצמו בצרן ומת בהאי סדרך ומיהו שליח אחר יהיו עד לירושלים או שהביאוהו בעלים עצמן מבם והולך: מביא והינו קורא. אין הבעלים קורין וכו']: מכדי פסוקי מינהו ליקרי. ולמאי עביד להו

אונ דער קען בלייבט צוא עולם הבא. אונ אז עס וואלט געשטאנען דער צדיק איז גלייך צו א טייטל בוים. אונ עס וואלט ניט געשטאנען ער איז גלייך צוא א טענען בוים אויך. וואלט איך זאגן אזוי וויא דער טייטל בוים אז מען האקט אים אפ. וואקסט שוין ניט קיין אנדער טייטל בוים פון דעם ווארציל: אזוי דער צדיק אז ער איז געשטארבען וואקסט ער שוין ניט אויף צוריק ווער וועט ניט צוריק לעבעדיג ווערין. דריבער שטייט אז דער צדיק איז גלייך צוא א טענען בוים. אזוי וויא א טענען בוים אז מען האקט אים אפ וואקסט ארויס פון דעם ווארציל איין אנדער טענען בוים. אזוי אז דער צדיק שטארבט. וועט ער צוריק לעבעדיג ווערין. זעהן מיר דאך אז מען האקט אפ דעם טענען בוים וואקסט ארויס פון דעם ווארציל איין אנדער טענען בוים. ענטפערט דיא גמרא ניט אלע טענען בוימער זענען גלייך. אנדערע טענען בוימער אז מען האקט זייא אפ וואקסט אויף צוריק אונ אנדערע טענען בוימער וואקסן ניט אויף צוריק. אזו וויא רבה בר רב הונא הט גזאגט אין בית המדרש האט מען גזאגט צעהן ערליי טענען בוימער זענען דא. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איך וועל געבין אין דער מדבר טענען בוימער וואס זייא הייסען שטה הדס עץ שמן איך וועל טאהן אויף דער וויסט בוימער וואס זייא הייסען ברוש תדהר ותאשור:

לג דער דין איז אז איינער זאגט צוא זיין חבר פאר קויף מיר צוויא בוימער אין דיין פעלד. אונ ער האט אים פאר קויפט. ווייס מען ניט אויב ער האט גיקויפט דיא ערד וואס אונטער דיא בוימער אונ וואס ארום דיא בוימער אויך. דארף ער ברייגגען בכורים אונ לייענען דיא פרשה ארמי אובד אבי וואס עס שטייט אין דיא סדרה תבא. ווארום ער קען דאך זאגן האדמה אשר נתתה לי. דיא ערד וואס דוא האסט מיר גיגעבין. ווארום ער האט דאך ערד. אדער דיא ערד וואס ארום דיא בוימער אונ אונטער דיא בוימער גיהער ניט צו אים. קען ער ניט זאגין האדמה אשר נתתה לי. דיא ערד וואס דוא האסט מיר גיגעבין. ווארום ער האט דאך ניט קיין ערד. זאל ער ברייגגן בכורים אונ דיא פרשה זאל ער ניט לייענען. פרעגט דיא גמרא טאמער איז דאס בכורים דארף ער דאך יא לייענען דיא פרשה. ענטפערט דיא גמרא ער טוהט אזוי וויא רבי יוסי ברבי חנינא האט גזאגט אז איינער הט אפ געשניטען זיינע וויינטרויבן אונ ער האט זייא געשיקט דורך א שליח אונ דער שליח הט זייא גיברייננגט אין ירושלים. אדער דער שליח האט אפ געשניטען דיא ווינטרויבן אונ ער האט זייא געפירט אין ירושלים. אונ ער איז גישטארבען אין וועג. אונ דער בעל הבית האט גיהייסען איין אנדער שליח ער זאל נעמען דיא בכורים אונ זאל זייא ברייננגען אין ירושלים. אדער דער בעל הבית אליין האט גינומען די בכורים אונ ער פירט זייא אין ירושלים. איז דער דין דער שליח וואס דער בעל הבית הט אפ געשניטען דיא ווינטרויבין. אונ דער שליח אדער דער בעל הבית וואס האט גינומען די בכורים פון דעם גישטארבענעם שליח זאלין זייא ניט לייענען דיא פרשה. ווארום עס שטייט אין פסוק

דין . ונשים (דף עט) עד נפח עד שתבא אש שאינה צריכה נפוח . עד מידבא עד שתדאיב נשמתן יאמרי לה עד דעביד מאי דבעי . א"ר יהודה אמר רב כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו שנאמר (יחזקאל ט') ונתתי את פני בהם מהאש יצאו והאש תאכלם . כי אתא רב דימי א"ר יונתן כל המרפה עצמו מדברי תורה נופל בגיהנם שנאמר (משלי כא) אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח ואין רפאים אלא יורדי גיהנם שנאמר (שם ט) ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול קרואיה :

(דף פ ע"ב) **לב וארז** אין גזעו מחליף והא דרש רבי חייא בר לולייני (אפיתחא דבי נשיאה) מ"ד (תהלים צב) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה אם נאמר תמר למה נאמר ארז ואם נאמר ארז למה נאמר תמר אם נאמר ארז ולא נאמר תמר הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות אף צדיק אין עושה פירות לכך נאמר תמר ואם נאמר תמר ולא נאמר ארז הייתי

הכנוהו כל עולם. כלו' לית דין ולית דיין : עד נפח . כלו' אש מתגופה מעצמו כדכתיב תאכלהו אש לא נפח: שהדליק כמתקן. כמו דתקין נפח : עד דעבד . קדשא בריך הוא מאן דבעי למעבד לרשעים לעה"ב דאילו בעה"ז דרכם לנהם כדי לטרדן לעה"ב . עד דריש ליה עד דעביד מידעא דריש ליה מאי דבעי בלבין קלי : מהאש יצאו . מן התורה פרשו דכתיב בה הלוא כה דברי כאש נאם ה' וכתיב מימינו אש דת למו : רפאים בעמקי שאול. כפל לבין הוא יו"כ : אם נאמר תמר . בעושה פירות ואין גזעו מחליף : למה נאמר ארז . בגזעו מחליף ואין עושה פירות קבו קראי אהדדי אם מדמהו לתמר וארז מכל וכל :

אף צדיק אין עושה פירות . שאוכל צדקותיו בעוה"ז ואין לו לעוה"ב א"נ שאין מאכילין אותו פרי

ביז עס וועט ווי טאהן זייערע נשמות . אנדערע זאגין עד מידבא: מיינט מען ביז גאט וועט טאהן מיט דעם רשע וואס ער וועט וועלין . רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין דער וואס שיידט זיך אפ פון דיא תורה . וועט אים אפייער פאר ברענען . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט איך וועל געבין מיין פנים אויף זייא פון פייער זענען זייא אוועק גיגאנגען (פון די תורה וואס זיא ווערט גערופין פייער זענען זייא אוועק גיגאנגען) · דריבער וועט זייא אפייער פר ברענען . אז רב דימי איז גיקומען האט ער גזאגט פון רבי יונתנס וועגין דער וואס לאזט זיך אפ פון תורה לערנען . וועט ער פאלען אין גיהנם . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דער מענטש בלאנדזשעט אוועק פון קלוגען וועג (ער בלאנדזשעט אוועק פון די תורה) . וועט ער רוהען אין די פארזאמלונג פון דיא רפאים . רפאים ווערין גירופען דיא וואס זענין אין גיהנם . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער ווייס ניט אז דארט זענען רפאים (דארט זענין די מענטשין וואס וועלין נידערין אין גיהנם) . אין די טיפע גרוב זענען אירע גירופענע :

לב וארז . פרעגט דיא גמרא אז מען האקט אפ א טענען בוים וואקסט ניט פון דעם ווארציל אין אנדער טענען בוים . רבי חייא בר לולייני האט דאך גידרשנט עס שטייט אין פסוק דער צדיק וועט בליהען וויא א תמר (א טייטל בוים) אונ ער וועט גרויס ווערין אזוי וויא דער ארז (טענען בוים) אין וואלד . איז דאך א קשיא אז עס שטייט תמר צו וואס שטייט ארז : אונ אז עס שטייט ארז צוא וואס שטייט תמר . אויב דער צדיק איז געגליכען צוא א תמר וואס אויף אים וואקסט פירות אונ אז מען האקט אים אפ וואקסט ניט צוריק אויף א טייטל בוים פון דעם ווארציל . קען ער דאך ניט זיין געגליכען צו א טענען בוים . ווארום אויף דעם טענען בוים וואקסט ניט פירות . אונ אז מען האקט אים אפ וואקסט צוריק אויף א טענען בוים פון דעם ווארציל . אונ אז ער איז געגליכען צוא א טענען בוים קען ער דאך ניט זיין געגליכען צוא א טייטל בוים . נאר אז עס וואלט געשטאנען דער צדיק איז גליך צוא א טענען בוים . אונ עס וואלט ניט געשטאנען ער איז גליך צוא א טייטל בוים אויך . וואלט איך זאגין אזוי וויא אויף דעם טענען בוים וואקסט ניט קיין פירות . אזוי אויף דעם צדיק וואקסט אויך ניט קיין פירות . ער עסט אויף דעם שכר פון זיינע מצות אויף דער וועלט . אונ אויף עולם הבא בלייבט אים גאר ניט . דריבער שטייט אז דער צדיק איז גליך צוא א טייטל בוים . אזוי וויא אויף א טייטל בוים וואקסט פירות . אזוי אויף דעם צדיק וואקסט אויך פירות . ער עסט דיא פירות פון זיינע מצות אויף דער וועלט .

(דף עה ע"ב) **לא א"ר** שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד (במדבר כא) על כן יאמרו המושלים בואו חשבון וגו' המושלים אלו המושלים ביצרם בואו חשבון בואו ונחשב חשבונו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה תבנה ותכונן אם אתה עושה כן תבנה בעה"ז ותכונן לעה"ב עיר סיחון אם משים אדם עצמו כעיר זה שמהלך אחר שיחה נאה מה כתיב אחריו כי אש יצאה מחשבון וגו' תצא אש מן המחשבים ותאכל את שאינם מחשבים. ולהבה מקרית סיחון מקריית צדיקים שנקראו שיחין. אכלה ער מואב זה המהלך אחר יצרו כעיר זה שמהלך אחר שיחה נאה. בעלי במות ארנון אלו גסי הרוח דאמר מר כל אדם שיש בו גסות הרוח נופל בגיהנם. ונירם אמר רשע אין רם. אבד חשבון אבד חשבונו של עולם. עד דיבון אמר הקב"ה המתן עד שיבא דין

מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים. פשטיה דקרא מיירי כשנלחם סיחון במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו נתנבאו בלעם והבריו בשלמת סיחון למואב. ומיהו פרשה יתירה היא דמה צריך לכתוב זה אם להשמיענו דעמון ומואב טהרו בסיחון הרי כבר כתיב והוא נלחם במלך מואב הראשון וא"נ יותר הלכך לדרשה כתבה משה רבינו: המושלים ביצרם. צדיקים כדכתיב ומושל ברוחו מלוכד עיר וכתיב צדיק מושל יראת אלהים: הפסד מצוה. שמתבטל מריוח בשביל שעוסק במצוה או נותן צדקה ומחסר ממונו: כנגד שכרה. שמרובה לעתיד לבא: ושכר עבירה. שלא להשתכר בעבירה עכשיו: כנגד הפסדה. שמפסיד יותר לעתיד לבא: אם אתה עושה כן. להשב הפסד כנגד שכר וכו': כעיר זה ס'. שמתפתה ביצרו ובדברי האפיקורסים והינו מושל ביצרו: תצא אש מן המחשבין. צדיקים והגהל באין מחשבין כדאמרינן בפרקין לעיל כאו"א נכוה מחופתו של חבירו שגדול סימנו: שנקראו שיחין. אילנות כדכתיב צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה וכתיב והוא עומד בין ההדסים וא"ר (יונתן) [יוחנן] אין הדסים אלא צדיקים כדכתיב ויהי אומן את הדסה וכתיב אעלה בתמר אוחזה בסנסניו ואמור רבנן אני אמרתי אעלה בתמר ולא עלתה בידי אלא סנסן אחד ומנו (דניאל) חנניה מישאל ועזריה ההוא אחד כשיתים מתרגמינן תחות חד אילנא וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ מתרגמינן כל אילנא חקלא: ער מואב. כעיר שמהלך אחר תאותו. ואכלה נמי הלב גבי הרוה המגביהין דעתן כבמות הרנין הללו: בעלי במות. כמו בעלי גסים: דאמר מר כל אדם וכו'. בפ"ק דע"ז אמר ר"ל כל המתיהר נופל בגיהנם שנאמר זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהנם שנאמר יום עברה היום ההוא: אבד חשבונו

לא אמר. רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט פון רבי יונתן וועגן עס שטייט אין פסוק דריבער זאגין דיא מושלים בואו חשבון. מושלים מיינט מען די א צדיקים וואס געוועלטיגען אויף דעם יצר הרע: בואו חשבון מיינט מען קומט מיר וועלין רעכענען דעם רעכענונג פון דער וועלט. דעם שאדין וואס דער מענטש האט אויף דער וועלט פון דער מצוה וואס ער טוהט (ווארשיל ער גיט צדקה: ער האנדילט ניט שבת אונ יום טוב). געגען דעם שכר וואס ער וועט האבען פון דיא מצוה אויף עולם הבא. אונ דעם פאר דינסט וואס דער מענטש האט אויף דער וועלט פון אַעבירה וואס ער טוהט. זאל ער בערעכענען געגען דעם שאדין וואס ער וועט האבען פון דיא עבירה אויף עולם הבא: תבנה ותכונן. אויב דוא וועסט אזו טאהן תבנה. וועסט דוא גיבאהט ווערין אויף דער וועלט. ותכונן אונ דוא וועסט גיפעסטיגט ווערין אויף עולם הבא. עיר סיחון. אויב דער מענטש איז אזוי וויא דער יונגער איינזיל וואס ער גייט וואו ער זעהט שיינע גראז. אזו גייט דער מענטש אויך וואו עס איז דא פערגעניגען. אונ וואו הין דער יצר הרע פירט אים. אונ ער רעכענט גאר ניט פריערדיגען רעכענונג. פון דיא מצות מיט עבירות. וואס שטייט נאך דעם פסוק כי אש יצאה מחשבון. עס וועט ארויס גיין אפייער פון דיא וואס רעכענען יא. אונ עס וועט פאר ברענען דיא וואס רעכענען ניט. להבה מקרית סיחון. אפילו אם פייער וועט ארויס גיין פון דיא צדיקים וואס זייא ווערין גירופען בוימער. אכלה ער מואב. אונ עס וועט פאר ברענען דעם מענטשין וואס ער גייט נאך זיין יצר הרע אזו וויא דער יונגער איינזיל וואס ער גייט נאך דיא שיינע גראז. בעלי במות ארנון אונ דער פייער וועט פאר ברענען דיא מענטשין וואס האלטען זיך גרויס. ווארום דער תנא האט געזאגט דער מענטש וואס איז גרויס ביי זיך פאלט ער אין גיהנם. ונירם. דער רשע זאגט עס איז ניטא קיין העכערער איבער אים. עס איז ניטא קיין גאט. אבד חשבון עס איז פאר לארין דער רעכענונג פון דער וועלט. מען דארף גאר ניט רעכענען דיא מצות מיט עבירות. עד דיבון. גאט זאגט צום רשע ווארט ביז אויף דיר וועט קומען אמשפט. ונשים עד נופח. ביז אויף דיר וועט קומען אזוי אפייער וואס מען דארף אים ניט אויף בלאזין. דאס איז דער פייער פון גיהנם. עד מידבא.

לראות כמה רחבה וכמה ארכה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע הרבה כרכים בראת בעולמך של א"ה"ע ולא נתת מדת ארכן ומדת רחבן וירושלים ששמך בתוכה ומקדשך בתוכה וצדיקים בתוכה אתה נותן בה מדה מיד (סס) ויאמר אליו רוץ דבר אל הנער הלז לאמר פרזות תשב ירושלים מרוב אדם ובהמה בתוכה. אמר רבי שמעון בן לקיש עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים אלף טפף גינאות אלף קפ"ל מגדלים אלף ליצוי בירניות אלף ושני שילה טטרפאות וכל אחד ואחד הוא כצפורי בשלוותה. תניא א"ר יוסי אני ראיתי צפורי בשלותה והיו בה מאה ושמונים אלף שווקים של מוכרי ציקי קדרה. (יחזקאל מא) והצלעות צלע אל צלע שלש ושלשים פעמים כאי שלש ושלשים פעמים (א"ר לוי) אמר רב פפי משום רבי יהושע דסיכני אם שלש ירושלים הם כל אחד ואחד יש בה שלשים דורים למעלה אם שלשים ירושלים הם כל אחד ואחד יש בה שלשה מדורים למעלה:

את ירושלים. לעבותה קטנה: פרזות תשב ירושלים. מה פרזות הללו אין להם שיעור כבנין ישובן אלא כמה שרוצין בונין אף ירושלים כן: אמר ר"ל. הירושלים דהוית ג' פרסי עתיד הקב"ה לה כיף כה מגדלים כאלף פעמים בחשבון קפ"ל וגינאות כאלף פעמים טב"ף כל הני גימטריאות הם והאי דהאריך בסימנים כה"ג היינו משום דלשון הגון הוא בעירס בלא חשבון ויכד החשבון בתיבה בה פעלת: אלף ושני שילה. שנים ואלף פעמים בחשבון גימטריא שילה: ליצוי. גימטריא הוא: טטרפאות. קטנים מבינה זת: ה"ג מאה ושמונים אלף שווקים של מוכרי ציקי קדרה. מין מאכל: שלש ושלשים פעמים. פשטיה דקרא בהאים מיירי והכא יתורא דקרא דקהיב פעמים קא דריש דמשמע שלשה ירושלים ובכל אחת שלשים פעמים זו למעלה מזו א"נ פעמים אשלש קאי והכי קאמר שלשה פעמים זה ע"ג זה בשלשים: אם ירושלים דלעת"ב הוית גדולה כאורך כשלש ירושלים שהיתה כבר. כל אחד ואחד יהיה בה בכל בית ובית ל' מדורות למעלה זה על גב זה ע"כ פירוש רשב"ם:

וויא פיל זאל זיין איר לענג. האבען דיא מלאכים גזאגט פאר גאט רבונו של עולם פיל שטעט האסטו בשאפען אין דיין וועלט וואס גוים וואוהנען אין זייא. אונ דוא האסט ניט גיגעבען אמאס וויא לאנג אונ וויא ברייט זייא זאלין זיין. אונ ירושלים וואס דיין נאמען איז אין איר. אונ דיין מקדש איז אין איר. אונ צדיקים זענען אין איר. גיבסטו אמאס וויא לאנג אונ ווי ברייט זיא זאל זיין. האט גאט באלד גזאגט צום מלאך לויף אונ רייד צום פריערדיגען מלאך אז ירושלים זאל זיין אהאגענע שטאט. וויא ברייט אונ וויא לאנג מען וועט וועלין זאל מען איר מאכען. ווייל אין איר וועט זיין פיל מענטשין אונ פיל בהמות. אמר. רבי שמעון בן לקיש האט גזאגט גאט וועט פאר גרעסערין ירושלים. טויזענד טפ"ף גערטנער. טפ"ף בטרעפט הונדערט ניין אונ זעכציג. וועט ירושלים פאר גרעסערט ווערין מיט הונדערט ניין אונ זעכציג טויזענד גערטנער. טויזענד קפ"ל טארעמס. קפ"ל בטרעפט צוויי הונדערט מיט צעהן וועט ירושלים פר גרעסערט ווערין מיט צוויי הונדערט צעהן טויזענד טארעמס. טויזענד ליצו"י פאלאצין. ליצו"י בטרעפט הונדערט זעקס אונ פערציג. וועט ירושלים פאר גרעסערט ווערין מיט הונדערט זעקס אונ פערציג טויזענד פאלאצין. טויזענד מיט צוויי שילה טטרפאות (קליינע פאלאצין). שיל"ה בטרעפט דריי הונדערט פינף אונ פערציג. וועט ירושלים פאר גרעסערט ווערין מיט דרייא הונדערט פינף אונ פערציג טויזענד מיט זעקס הונדערט ניינציג קליינע פאלאצין. אונ אין יעדער פאלאץ וועלין זיין מענטשין אזו פיל וויא עס איז גיוועזן אין דיא שטאט צפורי ווען זיא איז גיוועזן גוט בוואוהנט. מיר האבען גילערנט רבי יוסי האט גזאגט איך האב גיזעהן די שטאט צפורי ווען זיא איז גיוועזן בוואוהנט. איז אין איר גיוועזן הונדערט מיט אכציג טויזענד גאסען וואס מען פלעגט דארט פאר קויפען אזוי אמין עסין וואס הייסט ציקי קדרה. אין פסוק שטייט והצלעות צלע אל צלע (דיא ווענט וועלין זיין אנאנד צו אנאנד) דריי אונ דרייסיג מאהל. וואס מיינט מען דריי אונ דרייסיג מאהל. האט רב פפי גזאגט פון רבי יהושע פון סכנים ווען אויב דער ירושלים וואס וועט זיין ווען משיח וועט קומען. וועט ער זיין דרייא מאהל אזוי גרויס וויא פריערדיגער ירושלים. וועט זיין אין יעדער שטוב דרייסיג וואוהנונגען אין דיא הייך (דרייסיג שטאק. עטאז. וועט זיין די הייך). אונ אויב ירושלים וועט זיין דרייסיג מאהל אזו גרויס וויא ער איז גיוועזן. וועט זיין אין יעדער שטוב דריי וואוהנונגען דיא הייך (דריי שטאק. עטאז-דיא הייך):

ר אמר רבה אמר רבי יוחנן עתידין צדיקים שנקראים על שמו של הקדוש ב"ה שנאמר (ישעיה מג) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן*) שלשה נקראו על שמו של הקב"ה ואלו הן. צדיקים. ומשיח. וירושלים. צדיקים הא דאמרן. משיח דכתיב (ירמיה כג) וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. ירושלים דכתיב (יחזקאל מח) ושם העיר מיום ה' שמה אל תקרי ה' שמה אלא ה' שמה. אמר רבי אלעזר עתידין צדיקים שאומרים לפניהם קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה שנאמר (ישעיה ד) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו. ואמר רבה א"ר יוחנן עתידה ירושלים שתגבה שלשה פרסאות למעלה שנאמר (זכריה יד) וראמה וישבה תחתיה מאי תחתיה כתחתיה ומנאי דהאי תחתיה שלשה פרסי הויא אמר רבה אמר לי ההוא סבא לדידי חזי לי ירושלים קטייתא תלתא פרסי הואי ושמא תאמר יש צער לעלות ת"ל (ישעיה ס) מי אלה כעב תעופינה א"ר פפא ש"מ האי עיבא תלתא פרסי מידלי. אמר רבי חנינא בר פפא בקש הקב"ה לתת את ירושלים במדה שנאמר (זכריה ב) ואומר (אל המלאך הדובר בי) אנה אתה הולך ויאמר אלי למוד את ירושלים לראות

*) בילקוט ירמיה רז"ל

נקראו על שמו. שיהא שמם ה': אל תקרי ה' שמה. אלא ה' שמה: לומר לפניהם. מלאכים יאמרו: ש"מ. מדקאמר מדמה עיבא לעליית ירושלים דהאי עיבא תלתא פרסי מדלין מן ארעא: למוד

ר אמר. רבה האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין ווען משיח וועט קומען וועלין די צדיקים גירופען ווערין אויף דעם נאמען פון גאט. זייער נאמען וועט זיין ה'. אזו וויא עס שטייט אין פסוק אלע וועלין גירופען ווערין אויף מיין נאמען. אונ צו מיין כבוד האב איך אים בשאפען. אונ האב גימאלט זיין צורה. אונ האב אים גימאכט ער זאל ווערט זיין צוא האבען אויף זיך מיין נאמען. וויל איך האב אים גיגעבין תורה אונ מצות. אונ אז דער מענטש לערנט תורה אונ היט מצות האט ער כבוד פון גאט. רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט פון רבי יונתן וועגין דריי ווערין גירופען אויף דעם נאמען פון גאט. צדיקים אונ משיח אונ ירושלים. אז צדיקים ווערין גירופען אויף דעם נאמען פון גאט. האבען מיר שוין געזאגט פריער: ביי משיח שטייט אין פסוק דאס איז זיין נאמען וואס מען וועט אים רופען ה' צדקנו. ביי ירושלים שטייט אין פסוק ושם העיר מיום ה' שמה. זאלסט ניט לייענען ה' שמה. נאר זאלסט לייענען ה' שמה. דער נאמען פון ירושלים וועט זיין ה'. רבי אלעזר האט געזאגט אז משיח וועט קומען וועלין מלאכים זאגין פאר די צדיקים קדוש. אזו וויא זייא זאגין קדוש פאר גאט. אזו וויא עס שטייט אין פסוק אונ עס וועט זיין דער וואס וועט בלייבען אין ציון: אונ דער וואס וועט בלייבען אין ירושלים וועט צוא אים געזאגט ווערין קדוש. נאך האט רבה געזאגט פון רבי יוחנן וועגין ווען משיח וועט קומען וועט ירושלים אויף גיהויבען ווערין דריי מייל העכער וויא זיא איז היינט: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וראמה וישבה תחתיה. זיא וועט אויף גיהויבען ווערין אונ זיא וועט זיצען אויף איר ארט. וואס מיינט מען אויף איר ארט. אזוי וויא איר ארט איז. אזו ווי זיא איז היינט גרויס דריי מייל. וועט זיא העכער ווערין מיט דריי מייל. פרעגט די גמרא פון וואנען ווייסען מיר אז ירושלים איז גרויס דריי מייל: האט רבה געזאגט אאלטער מאן האט מיר געזאגט איך האב גיוועזין ירושלים דעם ערשטין מאהל ווען יודין זענען אין איר גיוועזען. איז זיא גרויס געוועזען דריי מייל: טאמער וועסטו זאגין עס וועט זיין שווער ארויף צו גיין אין ירושלים. שטייט אין פסוק זיי וועלין ארויף פליהען אזוי וויא די וואלקינס. רב פפא זאגט וויל מיר זאגין ירושלים וועט זיין הויך דריי מייל: אונ מען וועט ארויף פליהען אויף ירושלים אזו וויא די וואלקינס. ווייסען מיר פון דאנען אז די וואלקינס זענען הויך פון דיא ערד דריי מייל. אמר. רבי חנינא בר פפא זאגט גאט האט גיוואלט געבין א מאס וויא גרויס ירושלים זאל זיין אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זכריה הנביא האט געזאגט איך האב געזאגט צום מלאך וואס האט מיט מיר גירעט וואו הין גייסטו. האט דער מלאך צו מיר געזאגט איך גיי מעסטין ירושלים צוא זעהן וויא פיל זאל זיין איר ברייט אונ

לבנ ע לכבודו: בעדן גן אלהים היית. בחירם מלך צור כתיב ומי סבור אתה להיות כאדה"ר שהיה בג"ע שהיה לו כל החופות הללו: אודם פטדה גו'. עד זהב הרי י' הכל כל אבן יקרה לא קחשיב דכולל ואח"כ מפרש מאי כל אבן יקרה אודם פטדה וגו': וזהב אר"י גרוע שבכולן זהב וכו'. וזהב אקרא קא מהדר לפרושי גרוע שבכולן זהב מכלל דחשיבי יותר מהאי: בך נסתכלתי. כשבראתי עולמי שאתה עתיד למרוד בי ולעשות עצמך אלוה ובראתי באדם נקבים במוציאין רעי. תוף חלול הוא וגם מנוקב ביום הבראך כוננו ביום שבראתי אל נבי שאתה נברא בו ביום כימו נקבים באדם: וקנסתי לו מיתה. וכינו תופך שהקבר שהוא חלול כמו תוף:

ונתתה מהודך עליו ולא כל הודך זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלמה. אמר רבי חמא ברבי חנינא עשר חופות עשה הקדוש ב"ה לאדם הראשון בגן עדן שנאמר (יחזקאל כח) בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתך אודם פטדה וגו' מר זוטרא אמר אחת עשרה שנאמר כל אבן יקרה. מסוכתך אמר רבי יוחנן וגרוע שבכולם זהב דקא חשיב ליה לבסוף מאי (שם) מלאכת תפיך ונקביך בך אמר רב יהודה אמר רב אמר לו הקדוש ברוך הוא לחירם מלך צור בך נסתכלתי ובראתי נקבים נקבים באדם וא"ד ה"ק בך נסתכלתי (ע"ג) וקנסתי מיתה על אדם הראשון. מאי (ישעיה ד) ועל מקראה אמר רבה אמר רבי יוחנן לא כירושלים של עוה"ז ירושלים של עוה"ב ירושלים של עוה"ז כל הרוצה לעלות עולה של עוה"ב אין עולין לה אלא המזומנים לה:

צוא דיא חרפה. וואס דיא קלענערע צדיקים וועלין זיך שעמען פאר דיא גרעסערע. נאך איזוי אגלייכען זאגט דער פסוק גאט האט גזאגט צוא משה דוא זאלסט געבין פון דיין שיינקייט אויף יהושע. פון דיין שיינקייט אבער ניט דיין גאנצע שיינקייט. דיא אלטע לייט פון דעם דור וואס זייא האבען געזעהן משה אונ יהושע האבען גזאגט. דער פנים פון משה האט געלויכטען וויא דיא זוהן. אונ דער פנים פון יהושע האט געלויכטען וויא דיא לבנה. ווייא צוא דיא שאנדע וויי צוא דיא חרפה. רבי חמא ברבי חנינא האט גזאגט צעהן חופות האט גאט געמאכט צוא אדם הראשון אין גן עדן. אזו וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט צו חירם דער מלך פון צור דוא מיינסט צוא זיין וויא אדם הראשון. ביסטו דען אויך געוועזן אין עדן אין דעם געטליכען גארטען. האט מען דארט פאר דיר אויך געמאכט צעהן סוכות פון טייערע שטיינער פון אודם פטדה יהלום תרשיש שוהם ישפה ספיר נופך ברקת זהב. מר זוטרא זאגט עלף סוכות איז געוועזן. ווארום עס שטייט אין פסוק כל אבן יקרה מסוכתך. איין סוכה איז נאך געוועזן אלעלפטע וואס זיא איז געוועזן געמאכט פון אלע טייערע שטיינער צו זאמען. רבי יוחנן זאגט דיא סוכה וואס איז געוועזן געמאכט פון גאלד. איז געוועזן דיא ערגסטע סוכה. הייל דער פסוק רעכונט גאלד צום לעצטין. וואס מיינט דער פסוק דיא ארבעט פון דיין פויק אונ פון דיינע לעכער וואס זענען געמאכט אין דיר נאפיק מיינט מען דעם בויך. ווייל ער איז געמאכט וויא א פויק אינוועניג ליידיג. האט רב יהודה גזאגט פון רבס וועגין גאט האט גזאגט צוא חירם דער מלך פון צור ווען איך האב בשאפען דיא וועלט האב איך גיקוקט אויף דיר. אז דו וועסט אמאהל גיבארין ווערין אונ דוא וועסט דיך מאכען פאר א גאט. דריבער האב איך בשאפען אין מענטשין אבויך. אונ נאך לעכער. פון דעם עסין זאל ווערין צואה. אונ דיא צואה זאל ארוס גיין פון מענטשין. מען זאל דיך ניט האלטען פאר אגאט. אנדערע זאגין אזוי האט גאט גזאגט צוא חירם ווען איך האב בשאפען דיא וועלט האב איך גיקוקט אויף דיר. אז דוא וועסט אמאהל גיבארין ווערין אונ דו וועסט זיך מאכען פאר אגאט. דריבער האב איך גיקנסט אויף אדם הראשון אונ אויף אלע מענטשין זייא זאלין שטארבען ודעם פויק מיינט מען דעם קבר. פריער שטייט דיא חופות וועלין זיין צוא דיא געריפענע. האט רבה גזאגט פון רבי יוחנן וועגין דער ירושלים פון משיח צייט וועט ניט זיין וויא דער ירושלים וואס היינט איז. דער ירושלים וואס היינט איז ווער עס וויל קומען אין ירושלים. דער קומט. אבער דער ירושלים וואס וועט זיין ווען משיח וועט קומען. וועט ניט טארין אריין קומען אין ירושלים נאר די מענטשין וואס מען וועט זיי רופען זיי זאלין קומען:

גל של עצמות:

כה מיתיבי (ויקרא כו) ואולך אתכם קוממיות ר״מ אומר מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון רבי יהודה אומר מאה אמה כנגד היכל וכתליו שנאמר (תהלים קמד) בנינו כנטיעים מגודלים בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל כי קאמר רבי יוחנן לכוי דבי זיקא:

כט ואמר רבה (בר בר חנה) אמר ר״י עתיד הקב״ה לעשות שבע חופות לכל צדיק וצדיק שנאמר (ישעיה ד) וברא ה׳ על כל מכון הר ציון ועל מקראה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חפה (מאי כי על כל כבוד חפה) מלמד שכל אחד ואחד עושה לו הקב״ה חופה לפי כבודו ועשן בחופה למה א״ר חנינא כל מי שעיניו צרות בתלמידי חכמים בעה״ז מתמלאות עיניו עשן לעה״ב. ואש בחופה למה אר״ח מלמד שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלמה כיוצא בדבר אתה אומר (במדבר כז) ונתתה

קוממיות. ב׳ קומות כתי ממי״ן דריש: כב׳ קומות של אדם הראשון. שגובהו עד מאה אמה: כמס׳ חגיגה: כנגד היכל. של בית שני שהיה גובהו מאה אמה ולפי קומתו צריך שערים גבוהים וקשה לר׳ יוחנן דאמר רוס עשרים: לכוי דבי זיקא. לחלונות העשויות לאויר והיינו שצריך דקרא הגוונות התומה: ענן יומם. א׳ עשן זוגה ג׳ אש ד׳ להבה ה׳ כי על כבוד ו׳ חופה ז׳. ול״נ כי על כל כבוד איש מן התבנין הבל וסוכה תהיה לצל יומם דסמיך ליה לכיפיה דהאי קרא הוא הו׳ והאי על כל כבוד נכדמפרש בסמוך אתא: בעיניו צרות. בלא להנהותו מנכסיו: נכוה. הוא הו שנ קטן מחופתו של חבירו הגדול הימנו: בכלותו גדול. פרהו מכה ויהושע: אוי לאותה בושה. בזמן מועט נתמעט הכבוד כל כך שבזמני יהושע היה נביא ומנך כמשה ולא יכול

צום תלמיד ווען דוא וואלסט ניט געזעהן וואלסטו ניט געגלויבט. לאבסטו דאך פון די רייד וואס דיא חכמים דרשנן. האט רבי יוחנן אקוק געטאהן אויף דעם תלמיד איז פון אים געווארין אבארג ביינער:

כח מיתיבי. דיא גמרא פרעגט עס שטייט אין פסוק ואולך אתכם קוממיות: רבי מאיר זאגט יעדער מענטש וועט זיין הויך צוויי הונדערט איילין. צוויי מאהל אזוי הויך ווי אדם הראשון איז געוועזן. רבי יהודה זאגט יעדער מענטש וועט זיין הויך הונדערט איילין. אזוי הויך ווי דיא ווענט פון בית המקדש זענען געוועזן. אזו וויא עס שטייט אין פסוק אונזערע זיהן וועלין וואקסן וויא דיא פלאנצונגען. אונ אונזערע טעכטער וועלין זיין וויא דיא אויס געהאקטע ווינקלען. אזוי וויא דער בית המקדש איז געוועזן. אונ אז דער בית המקדש איז הויך הונדערט איילין. מוזין דאך דיא טויערין אויך זיין הויך. העכער וויא צוואנציג איילין. איז דאך אקשיא אויף רבי יוחנן וואס ער זאגט פריער אז דער אריין גאנג פון די טויערין וועלין זיין הויך נאר צוואנציג איילין. ענטפערט דיא גמרא רבי יוחנן מיינט ניט דיא טויערין וואס מען גייט אריין דורך זייא נאר ער מיינט די פענסטער וואס דער לופט גייט אריין דורך זיי. וועלין זיין ברייט צעהן איילין אונ הויך צוואנציג איילין. אבער דיא טויערין פון אריין גאנג וועלין זיין העכער וויא צוואנציג איילין:

כט ואמר. נאך האט רבה גזאגט פון רבי יוחנן'ס וועגין ווען משיח וועט קומען וועט גאט מאכען זיבען חופות צו יעדער צדיק. אזו וויא עס שטייט אין פסוק גאט וועט באשאפען אויף דעם גאנצען אן ברייטונג פון דעם בארג ציון אונ אויף איהרע געראמענע. א וואלקן ביים טאג. אונ ארויך. אונ אליכטיגקייט. אונ אפלאם פייער ביי נאכט. ווארום אויף יעדער כבוד וועט זיין אחופה. פרעגט דיא גמרא פאר וואס האט דאך געדארפט שטיין. אויף יעדער חופה וועט זיין כבוד. נאר דער פסוק לערונט אונז אז גאט מאכט פאר יעדער צדיק אחופה נאך זיין כבוד. צו וואס דארף מען ארויך אין דיא חופה. האט רבי חנינא גזאגט דער מענטש וואס האט ניט געוואלט אתלמיד חכם זאל הנאה האבען פון זיין פאר מעגין אויף דער וועלט. וועלין זיינע אויגען פול ווערין מיט רויך אויף יענע וועלט. צו וואס דארף מען פייער אין דער חופה: האט רבי חנינא גזאגט דער פסוק לערנט אונז אז יעדער צדיק וועט אפ געבריט ווערין פון דעם פייער וואס וועט זיין אין דעם חברס חופה ודער קלענערער צדיק וועט אפ געבריט ווערין פון דעם פייער וואס וועט זיין אין דער חופה פון גרעסערין צדיקו. ווי צו דיא שאנד ווי

העולם ועד סופו שנאמר (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך:

(ישעיה נד) **כדכד ושמתי** כדכד שמשותיך אר"ש בר נחמני פליגי בה תרי אמוראי בארעא יהודה וחזקיה בניו של ר"ח ותרי מלאכים ברקיע מיכאל וגבריאל ח"א שוהם וח"א ישפה אמר להם הקב"ה להוי כדין וכדין (שם) ושעריך לאבני אקדח כי הא דיתיב רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר ברום עשרים ומעמידם בשערי ירושלים לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעתא דצלצלתא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזא מלאכי השרת דקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחקוק בהם עשר ברום עשרים אמר להו הני למאן אמרו ליה שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל דרוש רבי ולך נאה לדרוש כאשר אמרת כן ראיתי אמר ליה ריקה אלמלא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה נתן עיניו בו ונעשה גל

שמשותיך. חומותיך. פליגי בה. בתרגום של חומות ירושלים ממה יהיו אלו אבנים שעתידין להיות: כדין וכדין. כדברי זה וכדברי זה [ושים כדכד] מתורגם ויספה תרגם ותע"פ שמקרא זה קדם לגני דבי הייא טובא י"ל שכן התנבא ישעיה בדברי כל המפרשים עיהודה לבנות: וחוקק עשר. של רוחב ברום עשרים והיינו אקדח לשון קודח שחוקק כסה ומשמע נמי אבן טובה שמאירה כאש קודחת כמו קודחי אש: אקדח. קרבונקל"ש בלע"ז ובתרגום יונתן אבני גומרי כניעתא דלגלגלתא. גילא עוף קטן כמו נגל"ל:

ווי עס שטייט אין פסוק די פעלקער וועלן גיין צו דיין ליכטיגקייט. אונ די קעניגען וועלן גיין צו דיא שיינונג פון דיין לייכטונג:

כדכד ושמתי. גאט האט גזאגט איך וועל מאכען דיינע מויערן פון כדכד. וואס איז כדכד. האט רבי שמואל בר נחמני גזאגט אין דעם קריגען צוויי אמוראים אויף דער ערד יהודה אונ חזקיה דיא קינדער פון רבי חייא. אונ צוויי מלאכים אין הימעל. מיכאל אונ גבריאל. איינער זאגט כדכד איז שהם. אונ איינער זאגט כדכד איז ישפה. ושהם אונ ישפה זענען צוויי טייערע שטיינער וואס זענען געווען אין חשן ואפוד; האט גאט גזאגט זאל זיין וויא דער זאגט אונ וויא דער זאגט. מען זאל מאכען דיא מויערן פון ירושלים. פון שהם אונ פון ישפה. אין פסוק שטייט דיינע טויערן וועלן זיין פון שטיינער וואס הייסען אקדח. ווארום רבי יוחנן איז אמאהל געזעסען אונ האט גידרשנט אז משיח וועט קומען וועט גאט ברענגען טייערע שטיינער אונ פערל וואס וועלן זיין גרויס דרייסיג איילן. אונ מען וועט אין זייא אויס שניידען אזוי פון צעהן איילן דיא ברייט אונ צוואנציג איילן דיא לענג. אונ דאס וועלן זיין די טויערן פון ירושלים ודריבער וועט מען רופען דיא שטיינער אקדה. ווייל אקדה איז דער טייטש לעכערן. מען וועט מאכען אין יעדער שטיין אלאך פון צעהן איילן ברייט אויף צוואנציג איילן דיא לענג. אונ אקדה איז דער טייטש ברענען. ווייל דיא שטיינער וועלן לייכטען אזוי וויא אברענענדיגער פייער. האט אתלמיד געלאכט פון רבי יוחנן אונ האט גזאגט מאדאך מיר געפינען ניט אטייערן שטיין וואס זאל זיין גרויס וויא דיא איי פון דעם קליינעם פויגיל וואס הייסט צלצל. וועלן מיר געפינען אזוי אגרויסען שטיין וויא דוא זאגסט. אמאהל איז דער תלמיד גיפארען אין אשיף אויף דעם ים. איז דיא שיף פאר יאגט געווארין דורך אווינט אין אווייטע אינזול. האט דער תלמיד געזעהן וויא מלאכים זעגין טייערע שטיינער אונ פערל. וואס זייא זענען גרויס דרייסיג איילן דיא לענג אונ דרייסיג איילן דיא ברייט. אונ זייא האבען אויס געזעגט אין יעדער שטיין אלאך פון צעהן איילן דיא ברייט אונ צוואנציג איילן דיא לענג. האט דער תלמיד גזאגט צוא דיא מלאכים צוא וואס זענען דיא טייערע שטיינער מיט דיא פערל. האבען די מלאכים צוא אים גזאגט דיא שטיינער אונ דיא פערל וועלן זיין טויערן אין ירושלים. דער נאך איז דער תלמיד גיקומען פאר רבי יוחנן אונ האט גזאגט צוא אים רבי. דרשן. פאר דיר פאסט דוא זאלסט דרשנען. אזוי וויא דוא האסט גזאגט האב איך געזעהן. האט רבי יוחנן גזאגט

בה אמר רבה (בר בר חנה) אמר רבי יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן שנאמר (שם מ) יכרו עליו חברים ואין כירה אלא סעודה שנאמר (מ"ב ו) ויכרה להם כרה גדולה ויאכלו וישתו ואין חברים **אלא** תלמידי חכמים שנאמר (שה"ש ח) היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך והשאר חולקים אותו ועושים בו סחורה בשוקי ירושלים שנאמר (איוב מ) יחצוהו בין כנענים ואין כנענים אלא תגרים שנאמר (הושע יב) כנען בידו מאזני מרמה לעשוק ארב. ואבע"א מהכא (ישעיה כג) אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ:

סוכה. היינו מלמעלה גג וד' דפנות מד' רוחות: צלצל. היינו סכוך בלא מחיצות: והקבלנו. פירוש לשון מוטעט שקוברין לתלות בצוארו כמין קמיע:

בן ואמר רבה אמר ר' יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן שנאמר (איוב מ) התמלא בשכות עורו זכה עושין לו סוכה לא זכה עושין לו צלצל שנאמר (שם) ובצלצל דגים ראשו זכה עושין לו צלצל לא זכה עושין לו ענק שנאמר (משלי א) וענקים לגרגרותיך זכה עושין לו ענק לא זכה עושין לו קמיע שנאמר (איוב מ) ותקשרנו לנערותיך והשאר פורשו הקב"ה על חומות ירושלים וזיוו מבהיק מסוף העולם

בה אמר: רבה בר בר חנה האט געזאגט פון רבי יוחנן'ס וועגין ווען משיח וועט קומען וועט גאט מאכען א סעודה פאר די צדיקים פון דיא פלייש פון לויתן. אזוי וויא עס שטייט יכרו עליו חברים. יכרו איז דער טייטש א סעודה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ויכרה להם כרה גדולה. ער האט געמאכט פאר זייא א גרויסע סעודה און זייא האבען געגעסען און געטרונקען. חברים מיינט מען תלמידי חכמים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך. דיא תלמידי חכמים וואס זיצען אין דיא געֶרטנער (אין דיא בתי מדרשים) און פאר געטען דעם קול פון גאט. זייא הערין זיין תורה. און דיא איבעריגע פלייש פון לויתן (ווארום אין לויתן איז דא מער פלייש וויא דיא וואס מען וועט דארפין צוא דער סעודה) וועט מען צוא טיילען און מען וועט האנדלען מיט דיא פלייש אין דיא גאסען פון ירושלים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יחצוהו בין כנענים. מען וועט אים צוא טיילען צווישען כנענים. און כנענים מיינט מען סוחרים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב. דער סוחר האלט אין האנט דיא פאלשע וואג ער האט ליב צוא גזלען: אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין פון דעם פסוק אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ. אירע הענדלערים זענען הערין (פירשטען) און אירע הענדלערס זענען דיא גרעסטע לייט פון דער וועלט:

בן ואמר. נאך האט רבה געזאגט פון רבי יוחנן'ס וועגין אז משיח וועט קומען וועט גאט מאכען א סוכה פאר די צדיקים פון דיא פעל פון לויתן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק התמלא בשכות עורו. פון זיין פעל וועסטו מאכען דעם גאנצען ארט פול מיט סכות. דער וואס וועט זוכה זיין. וועט מען אים מאכען א סוכה (נאך מיט פיר ווענט). און דער וואס וועט ניט זוכה זיין וועט מען אים נאר מאכען א צלצל (נאך אן ווענט): אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ובצלצל דגים ראשו. מיט דיא הויט פון פיש וועט מען מאכען א שאטין איף זיין קאפ. דער וואס וועט זוכה זיין וועט מען פאר אים מאכען אבאך פון דיא הויט פון לויתן. און דער וואס וועט ניט זוכה זיין וועט מען אים מאכען א האלדז באנד ארום זיין האלדז אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וענקים לגרגרותיך און א האלדז באנד צוא דיין האלדז: דער וואס וועט זוכה זיין וועט מען אים מאכען א האלדז באנד. און דער וואס וועט ניט זוכה זיין וועט מען איהם מאכען א קמיע. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא וועסט אים אן בינדען פאר א קמיע צוא דיינע קליינע קינדער. און דיא איבעריגע הויט פון לויתן וועט גאט פאר שפרייטען אויף דיא מויערין פון ירושלים. און דיא שיינקייט וועט לייכטען פון איין עק וועלט ביז צום אנדערין עק וועלט. אזוי

מאי דכתיב (תהלים כד) כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלו שבע ימים וארבע נהרות שמקיפין את א"י ואלו הן שבע ימים ימה של טבריא וימה של סדום וימא של חילת וימה של חילתה וימה של סבכי וים אספמיא וים הגדול ואלו הן ארבע נהרות ירדן וירמוך וקירומיון ופיגה. כי אתא רב דימי אמר רבי יונתן עתיד גבריאל לעשות (דף עה) קניגיא עם לויתן שנאמר (איוב מ) התמשוך לויתן בחכה ובחבל תשקיע לשונו ואלמלא הקדוש ב"ה עוזרו אינו יכול לו שנאמר (שם) העושו יגש חרבו. כי אתא רב דימי אמר רבי יונתן בשעה שלויתן רעב מוציא הבל מפיו ומרתיח מימות שבמצולה שנאמר (שם) ירתיח כסיר מצולה ואלמלא מכניס ראשו לג"ע אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו שנאמר (שם מא) ים ישים כמרקחה. ובשעה שצמא עושה תלמים תלמים בים שנאמר (שם) אחריו יאיר נתיב. א"ר אחא בר יעקב אין תהום חוזר לאיתנו עד שבעים שנה שנא' (שם) יחשב תהום לשיבה ואין שיבה פחותה משבעים שנה:

שבות הו בטיתים כס מזו קו: כי הוא. הקב"ה על ימים יסדה לא"י: קניגיא. צידת חיות בקשת ורומח. כל מיני צידה קרוי כן וכן בתוספתא תולין וכי מפס רבינו קניגי היה או בליסטרי היה: התמשוך וגו'. וכי אתה יכול לעשות קניגיא עם לויתן מכלל דעתידה לקנות: העושו יגש חרבו. בכמות כתיב באיוב וה"ס ללויתן מפני ריחו. שמתוך שיש לו הבל והמימות הרבה יוצא ריח קשה: כמרקחה. כבשמים כמו רוקח מרקחת מתוך שהכניס ראשו לג"ע: תלמים תלמים. שנראין הפירות עמוקים בים כתלמים של מחרישה: אחריו. כששתה יאיר נתיב הים: איננו חוזר לאיתנו. מרוב המים ששתה:

אמר

אַזוֹי לַאנְג ווִיא דֶער לְוְיָתָן לֶעבְּט. לֶעבְּן דִיא בְּהֵמוֹת אוֹיךְ. אַז רַב דִימִי אִיז גִיקוּמֶען הָאט עֶר גֶזָאגְט פוּן רַבִּי יוֹחָנָן וֶועגִין עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק גָאט הָאט גֶעגְרִינְדֶעט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹיף יַמִּים; אוּנ אוֹיף טַייכֶען הָאט עֶר זִיא גִיפֶעסְטִיגְט. אוֹיף ווִיא פִיל יַמִּים אוּנ ווִיא פִיל טַייכֶען; דָם מֵיינְט מֶען דִיא זִיבְּעֶן יַמִּים אוּנ דִיא פִיר טַייכֶען וָואס זֵייא רִינְגְלֶען אַרוּם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. דָאס זֶענֶען דִיא זִיבְּן יַמִּים. דֶער יַם פוּן טְבֶרְיָה; דֶער יַם פוּן סְדוֹם. דֶער יַם פוּן חִילַת. דֶער יַם פוּן חִילְתָה. דֶער יַם פוּן סִיבְּכִי. דֶער יַם פוּן אַסְפַּמְיָא. אוּנ דֶער גְרוֹיסֶער יַם. אוּנ דָאס זֶענֶען דִיא פִיר טַייכֶען. יַרְדֵן יַרְמוּךְ קִירוֹמְיוֹן פִיגָה. אַז רַב דִימִי אִיז גִיקוּמֶען הָאט עֶר גֶזָאגְט פוּן רַבִּי יוֹנָתָן וֶועגִין וֶוען מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען וֶועט דֶער מַלְאָךְ גַבְרִיאֵל הָאבֶּען אַמִלְחָמָה מִיט דֶעם לְוְיָתָן. עֶר וֶועט וֶועלִין פַאנְגֶען דֶעם לְוְיָתָן. אַזוֹי ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק גָאט הָאט גֶזָאגְט צוּא אִיוֹב וֶועסְטוּ קֶענֶען צִיהֶען דֶעם לִוְיָתָן מִיט אַוֶוענְטְקֶע. וֶועסְטוּ קֶענְעֶן מִיט אַשְׁטְרִיק אַרוֹיס צִיעֶן זַיין צוּנְג. זֶעהְן מִיר אַז מֶען וֶועט דַארְפִין פַאנְגֶען דֶעם לְוְיָתָן. נָאר אִיוֹב וֶועט אִים נִיט קֶענְעֶן פַאנְגֶען. אוּנ וֶוען גָאט וָואלְט נִיט גִיהאָלְפֶען דֶעם מַלְאָךְ גַבְרִיאֵל. וָואלְט עֶר אִים אוֹיךְ נִיט גִיקֶענְט פַאנְגֶען; אַזוֹי ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶער וָואס הָאט אִים בַּשַׁאפֶען וֶועט גִינֶענְגֶען צוּ אִים מִיט זַיין שְׁוֶוערְד. אַז רַב דִימִי אִיז גִיקוּמֶען הָאט עֶר גֶזָאגְט פוּן רַבִּי יוֹנָתָן וֶועגִין וֶוען דֶער לְוְיָתָן אִיז הוּנְגֶערִיג צִיהְט עֶר אוֹיס אַהִיץ פוּן זַיין מוֹיל אַז אַלֶע וַואסֶער פוּן דֶער טִיפֶענִישׁ וֶוערִין הֵייס. אַזוֹי ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֶר מַאכְט הֵייס דִיא טִיפֶענִישׁ אַז זֵייא קָאכֶען ווִי אַטָאפּ. וֶוען דֶער לְוְיָתָן וָואלְט נִיט אַרַיין גִישְׁטֶעקְט זַיין קָאפּ אִין גַן עֵדֶן. וָואלְט קֵיין בַּשֶׁעפֶענִישׁ נִיט גִיקֶענְט בַּשְׁטֵיין בַּייא זַיין שְׁלֶעכְטִין רֵיחַ וָואס גֵייט אַרוֹיס פוּן זַיין מוֹיל וֶוען עֶר אִיז הוּנְגֶערִיג. אַזוֹי ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַז עֶר נֶעמְט אַרוֹיס דִיא קָאפּ פוּן גַן עֵדֶן. אוּנ שְׁטֶעקְט צוּרִיק אַרַיין אִין וַואסֶער פוּן יַם. מַאכְט עֶר דֶעם יַם עֶר זָאל שְׁמֶעקִין ווִיא בְּשָׂמִים פוּן גַן עֵדֶן. אוּנ וֶוען עֶר אִיז דָארְשְׁטִיג אוּנ עֶר טְרִינְקְט דִיא וַואסֶער פוּן יַם. וֶוערְט דֶער יַם אַזוֹי ווִיא אַגִיהַאקֶערְטֶע פֶעלְד. מֶען דֶער קֶענְט ווִיא דִיא וַואסֶער פֶערְט אִין יַם. אַזוֹי ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק נָאךְ זַיין טְרִינְקֶען וֶוערְט אַוֶועג אִין וַואסֶער. רַבִּי אַחָא בַּר יַעֲקֹב זָאגְט דֶער אָבְּגְרוּנְד קוּמְט נִיט צוּא זַיין שְׁטַארְקֵייט. דִיא וַואסֶער וֶוערְט נִיט דֶער פִירְט צוּרִיק ווִיא עֶס אִיז גִיוֶועזְן. בִּיז זִיבֶּעצִיג יָאהר. אַזוֹי ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֶר רֶעכֶנְט דֶעם אָבְּגְרוּנְד צוּ אַלְט. אוּנ אַלְט הֵייסְט נִיט וֶוענִיגֶער ווִיא זִיבֶּעצִיג יָאהר:

כוורא כליתא מעלי בשרא מליחא לא מעלי:

כג ואמר רב יהודה אמר רב בשעה שבקש הקב"ה לברוא את העולם א"ל לשר של ים פתח פיך ובלע כל מימות שבעולם אמר לפניו רבש"ע די שאעמוד בשלי בעט בו והרגו שנאמר (איוב כו) בכחו רגע הים ובתבונתו מחץ רהב אמר רבי יצחק ש"מ שר של ים רהב שמו ואלמלא מים מכסים אותו אין כל בריה יכולה לעמוד מפני ריחו שנאמר (ישעיה יא) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים אל תקרי לים מכסים אלא לשר של ים מכסים:

נקבה ומה בלע להיותה ולמנה : ובלע כל מימות : כדי שתגלה היבשה : די שתבלע . מים שלי דלכתי כתיב והים אינו מלא שבולע אותם : רוגע הים . נבין שנירם : מפני ריחו . שהוא מוסרח לפי שמת ולכך הוא מכסיה : אל תקרי לים מכסים . שפרי הים עצמו מים הוא ע"כ פי' רשב"ם ז"ל : אימתי בהמות בהררי אלף בטוחות . אלא יומתו כל שעה שיגיח הירדן אל פיו של לויתן דכל זמן

כד אמר רב יהודה אמר רב ירדן יוצא ממערת פמיים תניא נמי הכי ירדן יוצא ממערת פמיים ומהלך בימה של סיבכי ובימה של טבריא ומתגלגל ויורד עד שמגיע לפיו של לויתן שנאמר (איוב מ) יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו . מתקיף לה רבא בר עולא האי בבהמות בהררי אלף כתיב אלא אמר רבא בר עולא אימתי בהמות בהררי אלף בטוחות בשעה שמגיח ירדן לפיו של לויתן. כי אתא רב דימי אמר רבי (יונתן) [יוחנן] מאי

בשאפען דוא זאלסט דיך שפילען מיט איס . ווייל גאט שפילט זיך מיט דעם לויתן . מיט א נקבה פאסט ניט גאט זאל זיך שפילען . פרעגט דיא גמרא ביי די בהמות פאר וואס האט מען ניט איין גיזאלצען די נקבה . ענטפערט דיא גמרא פיש איין גיזאלצענע איז גוט . פלייש איין גיזאלצענע איז ניט גוט :

כג ואמר . נאך האט רב יהודה גזאגט פון רבס וועגין ווען גאט האט גיוואלט בשאפען דיא וועלט . האט גאט גזאגט צום שר פון ים עפין דיין מויל אונ שלינג איין אלע וואסערין וואס איז דא אויף דער וועלט . האט דער שר פון ים גזאגט פאר גאט רבונו של עולם גענוג פאר מיר וואס איך דער האלט מיינע וואסער : האט גאט אטרעט גיטאהן אויף אים אונ הט אים גיהרגת . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מיט זיין כח האט ער גישפאלטען דעם ים . אונ מיט זיין פאר שטאנדיקייט האט ער גישלאגין דעם רהב . רבי יצחק זאגט פון דאנען ווייסען מיר אז דער שר פון ים הייסט רהב . ווען דיא וואסער וואלט ניט צוא גידעקט דעם גישטארבינעם שר . וואלט קיין מענטש ניט גיקענט אויס האלטען פון דעם שטעכדין ריח . ווייל עס שטינקט פון אים אזוי וויא פון א גישטארבינעם מענטש . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זייא וועלין ניט שלעכטס טאן אונ זייא וועלין ניט פאר דארבין אויף מיין גאנצען הייליגען בארג . ווייל דיא וועלט וועט פול וועדין מיט וויסענשאפט פון גאט כמים לים מכסים אזוי וויא דיא וואסער וואס דעקין צוא דעם ים . דו זאלסט ניט לייענען לים מכסים . דיא וואסער דעקין צוא דעם ים . נאר זאלסט לייענען לשר של ים מכסים . דיא וואסער דעקין צו דעם שר פון ים :

כד אמר . רב יהודה הט גזאגט פון רבס וועגין דער ירדן גייט ארויס פון א קעלער פון דער שטאט פמיים . זאגט דיא גמרא מיר האבען אויך אזוי גילערנט דער ירדן גייט ארויס פון א קעלער פון דער שטאט פמיים . אונ ער גייט ביז אין דעם ים פון סיבכי אונ אין דעם ים פון טבריה . דער נאך פארט ער אריין אין דעם גרויסען ים אונ אין דעם גרויסען ים גייען די וואסער פון ירדן ביז צו דיא מויל פון לויתן . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער לויתן איז פאר זיכערט אז דער ירדן וועט זיך ציהען צו זיין מויל : הט רבא בר עולא גיפרעגט דער פסוק שטייט גאר ביי דיא בהמות וואס עסין אויף אלע טאג גראז פון טויזענד בערג . האט רבא בר עולא גיענטפערט אזוי מיינט דער פסוק ווען זענען דיא בהמות וואס עסין אויף אלע טאג גראז פון טויזענד בערג . זיכער אז זייא וועלין נאך לעבין . ווען די וואסער פון ירדן ציהען זיך צום מויל פון לויתן . ווארום

בריה ולויתן נחש עקלתון דכתיב (ישעיה כז) ביום ההוא יפקד ה' בחרבו הקשה וגו' על לויתן וגו' :

כב א"ר יהודה א"ר כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם ואף לויתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם ואלמלי נזקקין זה לזה מחריבין את כל העולם מה עשה הקב"ה סירס את הזכר והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא שנאמר (ישעיה כז) והרג את התנין אשר בים . ואף בהמות בהררי אלף זכר ונקבה בראם ואלמלי נזקקין זה לזה מחריבין את כל העולם מה עשה הקב"ה סירס את הזכר וצינן את הנקבה ושמרה לצדיקים לעתיד לבא שנאמר (איוב מ) הנה נא כחו במתניו ואונו בשרירי בטנו . הנה נא כחו במתניו זה זכר ואונו בשרירי בטנו זו נקבה התם נמי לסרסיה לזכר וליצננה לנקבה דגים פריצי וליעבד איפכא אבע"א מלחא דנוקבתא עדיף אבע"א כיון דכתיב (תהלים קד) לויתן זה יצרת לשחק בו בהדי נקבה לאו אורח ארעא הכא נמי למלחה לנקבה כוורא ·

לויתן זכר וזקוף הוא כבריח : עקלתון . לויתן נקבה שמקיף את כל העולם : זכר ונקבה בראם . כדכתיב נחש בריח ונחש עקלתון : מחריבין את העולם . שיהו להן וולדות הרבה גדולים שמחריבין את העולם : סירס את הזכר . שלא יזקק לבא דגים א"נ דלא ליהוי ליה יצר התאוה : שנאמר והרג את התנין . סיפיה דהאי קרא דיפקוד ה' בחרבו הקשה הוא ומדלא כתיב יהרוג וכתיב יפקוד קרא דריש הכי והכי משמע ליה קרא יפקוד ה' בחרבו הקשה על לויתן נחש בריח לעתיד לבא כאשר עשה את לויתן נחש עקלתון שהרי הרג את התנין אשר בים מכבר ימי בראשית : בהררי אלף . פסוק הוא בספר תהלים במזמור לאסף כי לי כל חיתו יער בהמות בהררי אלף על שם שרועה אלף הרים בכל יום : כחו במתניו . שלא הטיל זרע מימיו : ואונו בשרירי בטנו . שלא ילדה מימיה ולעיל מיניה כתיב באיוב הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך : התם נמי . גבי לויתן : וליצננה . ללויתן נקבה ולמאי הרגה . דגים פריצי . ולא מצי כהו לימן : כ"ג אבע"א כיון דכתיב לויתן זה יצרת לשחק וכו' . דאמרינן במס' ע"ז בשעה רביעית הקב"ה יושב ומשחק עם לויתן : הכא נמי למלחה . לבהמה

אזוי וויא עס שטייט אין דעם פסוק אין דעם זעלביגען טאג וועט גאט בפעלין מיט זיין שטארקין שווערד אויף דעם לויתן דאס ער הייסט נחש בריח אונ אויף דעם לויתן וואס ער הייסט נחש עקלתון :

כב אמר · רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין אלין וואס גאט האט בשאפען אויף דער וועלט האט ער בשאפען אזכר מיט אנקבה · אונ דער לויתן נחש בריח אונ דער לויתן נחש עקלתון · איז אויך איינער אזכר אונ איינע אנקבה · אונ ווען זייא וואלטין זיך בהעפט איינער מיט דעם אנדערין זייא זאלין האבען קינדער · וואלטין זייא חרוב גימאכט דיא וועלט · וואס האט גאט גיטאהן · דעם זכר האט ער גימאכט אסריס (ער זאל זיך ניט קענען בהעפטין צו אנקבה) · אונ די נקבה האט ער גיהרגית אונ ער האט איר איין גיזאלצן צו דיא צדיקים ווען משיח וועט קומען · ווארום עס שטייט אין פסוק ער האט גיהרגית דעם פיש וואס אין ים : אונ דיא בהמות וואס עסין אויף אטאג טויזענד בערג גראז האט אויך גאט בשאפען איינעם אזכר אונ איינע אנקבה · אונ ווען זייא וואלטין זיך בהעפטין איינער מיט דעם אנדערין זייא זאלין האבען קינדער · וואלטין זייא חרוב גימאכט דיא וועלט · וואס האט גאט גיטאהן : דעם זכר האט ער גימאכט סריס (ער זאל זיך ניט קענען בהעפטין צוא אנקבה) : אונ ער האט אפ געקילט די נקבה · זי זאל ניט גילוסטען צו אזכר · אונ זיא ווערט גיהיט פאר דיא צדיקים ווען משיח וועט קומען · אזו וויא עס שטייט אין פסוק זיין קראפט איז אין זיינע לענדין דאס מיינט מען דעם זכר (עס איז פון אים ניט ארויס גיגאנגען זרע) · זיין קראפט איז אין נאפיל פון זיין בויך · דאס מיינט מען דיא נקבה (ווייל זיא האט ניט גיהאט קיין קינדער) · פרעגט דיא גמרא האט מען בייא דעם לויתן אויך גידארפט אזוי טאהן · דעם זכר מאכען פאר אסרס · אונ די נקבה זאל מען אפ קילען · פאר וואס האט מען איר גיהרגית · ענפערט דיא גמרא פיש האבען גרויסע תאוות צוא משגל זיין : וואלט ניט גיהאלפען וואס מ׳ וואלט איר אפ גיקילט · פרעגט דיא גמרא פאר וואס האט גאט ניט גיטאהן פאר קערט · ער זאל הרגענען דעם זכר אונ אים איין זאלצען · ענפערט דיא גמרא אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין אפיש אנקבה איין גיזאלצין · איז בעסער וויא אפיש אזכר איין גיזאלצען · אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין ווייל עס שטייט אין פסוק דעם לויתן האסטו

ציפרא פסקיה לרישיה שקלא להחוא אבן טבא שדייה לספינתא הוה ציפרי מליחי בהדן אותבינהו עלייהו שקלוה ופרחו להו בהדיה :

כ ת"ר מעשה בר' אליעזר ור' יהושע שהיו באין בספינה והיה ר' אליעזר ישן ור' יהושע נעור נזדעזע רבי יהושע וננער ר' אליעזר א"ל מה זה יהושע מפני מה נזדעזעת א"ל מאור גדול ראיתי בים א"ל שמא עיניו של לויתן ראית דכתיב (איוב מא) עיניו כעפעפי שחר :

כא א"ר אשי אמר לי הונא בר נתן זמנא חדא הוה אזלינא במדברא והואי אטמא דבשרא בהדן פתחנא ונקירנא ואנחנא אעישבי אדמייתינן ציבי הלם אטמא וטויניה. כי הדרן לבתר תריסר ירחי שתא חזינהו להנהו גומרי דהוו קא (כחמימי) [מלהשי] כי אתא לקמיה דאמימר אמר לי ההוא עישבא כמתרי הוה הנהו גומרי דרתמא הוו. (בראשית א) ויברא אלהים את התנינים הגדולים הכא תרגימו אורזילי דימא רבי יוחנן אמר זה לויתן נחש בריח .

אמוראי וכקלה להביא אבן טבא והניחה לספינה · ציפרי · לנכות אם יהיו והיו : ופרחו לבן נכרי · הביא אבן :
נזדעזע. הכד תרדה : פתחנא ונקירנא . מיניה חלב וגיד כנכה : הלם . פנתחברה יחד כמהלה : דסמתרי . עשב במחבר כדאמריק במקבל בכ"ע ובאלו טרפות דעביד ליה כמתרי והיו : דריתמא : רותם שאין גחליו כבין מהרה :
אורזילא דימא . דאמים שנים : נחש בריח . כות

דעם פיש : איז דער פיש לעבעדיג געווארן . איז דער פיש נאך אמאהל געקומען צוא דיא שיף אונ האט איר געוואלט איין שלינגען . איז נאך אמאהל געקומען דיא קראה אונ הט אפ געהאקט דיא קאפ פון דעם פיש . איז געגאנגען דער שווימער אונ האט גענומען דעם טייערן שטיין אונ האט אים אריין געווארפען אין דיא שיף . אונ אין דיא שיף זענען געוועז פייגלאך איין געזאלצענע צום עסין . האט דער שווימער געלייגט דעם שטיין אויף דיא טויטע פייגלאך זענען די פייגלאך לעבעדיג געווארין אונ זייא האבען גענומען דעם שטיין אונ זענען מיט אים אוועק געפלויגין :

כ תנו רבנן . דיא רבנן האבען געלערנט אמאהל איז רבי אליעזר אונ רבי יהושע גיפארען אין אשיף אויף דעם ים . איז רבי אליעזר געשלאפען . אונ רבי יהושע איז אויף געוועזן . האט רבי יהושע אציטער געטאהן פון שרעק . האט זיך רבי אליעזר אויף געוואכט . הט רבי אליעזר גזאגט צו רבי יהושע וואס איז דאס . פאר וואס האסטו אציטער געטאהן . הט רבי יהושע גזאגט אגרויסע בעלייכטונג האב איך געזעהן אויף דעם ים . הט רבי אליעזר גזאגט טאמער האסטו געזעהן דיא אויגען פון לויתן . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא אויגען פון לויתן זענען וויא די בלעמען פון דעם מארגין שטערין :

כא אמר . רב אשי האט גזאגט הונא בר נתן האט מיר גזאגט אמאהל בין איך געגאנגען אין דער מדבר אונ מיר האבען געהאט מיט אונז אפאלקע פלייש פון אבהמה (אאינטערשטע פערטיל אקס) . מיר האבען געעפינט דיא פלייש אונ אויס געטלייבערט (ארויס גענומען דיא חלב מיט דיא טרפה אדערין) . אונ מיר האבען דיא פלייש געלייגט אויף דעם גראז . ביז מיר האבען געברענגט האלץ צוא מאכען פייער . איז דיא פלייש צוריק בהעפט געווארין . עס איז ניט געוועזן צוא דער קענען אז מען האט געשניטען אין דיא פלייש . אונ מיר האבען דיא פלייש געבראטען . אין צוועלף חדשים ארום אז מיר זענען צוריק גיך מען אויף דעם ארט . האבען מיר געזעהן דיא קוילין ברענען נאך . אז איך בין געקומען פאר אמימר אונ האב אים דאס דער ציילט . האט אמימר צוא מיר גזאגט דיא גראז וואס האט גאנץ גימאכט דיא פלייש הייסט סמתרי . אונ דיא קוילין וואס האבען געברענט אזאה . זייא זענען געוועזן פון דעם האלץ וואס הייסט רתמא . עס שטייט אין פסוק גאט האט בשאפען דיא גרויסע תנינים . וואס מיינט מען תנינים . אין בבל זאגט מען דאס איז אורזילא דימא . דיא ווילד טירען וואס זענען אין ים עווזול איז אגרויסע חיה) . רבי יוחנן זאגט דאס זענען די גרויסע פיש וואס הייסען לויתן . איינער איז אזכר אונ ער הייסט נחש בריח . ווייל ער שווימט גלייך וויא אריגול . אונ איינע איז אנקבה . זיא הייסט נחש עקלתון . ווייל זיא איז איין געבויגען קרום אונ זיא רינגלט ארום דיא גאנצע וועלט .

יז רב ספרא משתעי זמנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפיק רישיה מימא ואית ליה קרני וחקיק עלייהו אנא בריה קלה שבים והוינא ש' פרסי ואזילנא לפומיה דלויתן א"ר אשי ההוא עיזא דימא הוה דבחישא ואית לה קרני:

יח רבי (יונתן) [יוחנן] משתעי זמנא חדא הוה קאזלינן בספינתא וחזינן ההיא קיטליתא דהוו מקבעי בה אבנים טובות ומרגליות והדרי לה מיני דכוורי דמקרי (בירשא) [כרשא] נחית (ע"כ) בר אמוראי לאתויי ורגש ובעי דנשמטיה לאטמיה ושדי זיקא דחלא ונחת נפק בת קלא ואמר לן מאי אית לכו בהדי קיטליתא דדביתהו דר' חנינא בן דוסא דעתידא לשדיא תכלתא בה לצדיקי לעלמא דאתי:

נריה קלה שבים. מבריות קטנים שבים: לפומיה דלויתן. שיאכלני היום: עיזא דימא. בכל מה שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה כבהיטת חולין: דכחישא. הוסרת ליה בקרניה לנקב אחר מזונותיה:
קרטליתא. ארגז: דמקרי בירשא. כך שמו: בר אמוראי. אדם היודע לשוט במים:
נפל דנישמטיה לאטמא. פסקה לתוך ירכו: זריק ליה חלא. הומן וברח מריתו לים: למישדייה ביה.
לכאיו בו: והזינא ההוא אבן טבא. לתוך הים ודרא ליה תנינא. כ"ג אתא ההוא תנינא רגא וקא בעי למבלע לספינתא: אתא פושקנצא. עורב נקבה וקטעיה לרישיה דתנינא: איתהפיכו מיא והוו דמא. מרוב דם שהיה גדול הרבה: הדר קא בעי' לטבועי לספינתא. אתא ההוא פושקנצא וקטליה ואזל בר

יט רב יהודה הינדואה משתעי זמנא חדא הוה אזלינא בספינתא והזינא ההוא אבן טבא דהדר ליה תנינא ונחת בר אמוראי לאתויה אתא תנינא קא בעי למיבלע לספינתא אתא (ציפרא) [פושקנצא] פסקיה לרישיה אתהפכו מיא והוו דמא אתא תנינא חבריה שקליה ותליא לה ואחייה הדר אתא קא בעי בלעא לספינתא הדר אתא ציפרא

לעבער אזו זיא די צוויי טייבען וס זענען אין סוריא:

יז רב ספרא האט דער צײלט אמאהל זענען מיר גיפארען מיט אשיף אויף דעם ים. האבען מיר גיזעהן וויא אפיש האט ארויס גישטעקט זיין קאפ פון וואסער. אונ דער פיש האט הערנער אונ אויף דיא הערנער איז גיוועזען אויס געקריצט דיא ווערטער. איך בין איינער פון דיא קליינע בשעפעניש וואס אין ים. אונ איך בין גרויס דריי הונדערט מייל. אונ איך גיי צוג מייל פון לויתן ער זאל מיך היינט איין שלינגען. רב אשי זאגט דאס איז ניט גיוועזען אפיש נאר דאס איז גיוועזען אקאזע פון ים. וואס זיא האט הערנער אונ זיא גראבט מיט דיא הערנער אין די ערד וס אויף דעם גרונד פון ים. זיא זוכט דארט אירע שפייז:

יח רבי יוחנן האט דער צײלט אמאהל זענען מיר גיפארין מיט אשיף אויף דעם ים. האבען מיר גיזעהן אקעסטיל וואס אין איר איז גיוועזען איין גיזעצט טייערע שטיינער אונ פעריל. אונ ארום דיא קעסטיל איז גיוועזען אגרויסער פיש וואס מען רופט אים כרשא. איז אראפ גיגאנגען פון אונ ער שיף אשווימער צוא נעמען דיא קעסטיל. האט דער פיש אציטער גיטאן אונ ער האט גיוואלט אפ רייסען דיא פיס פון דעם שווימער. האט דער שווימער אוועק גיוואן אלאגיל עסיג. אונ וויא דער פיש האט גישמעקט דעם ריח פון עסיג איז ער אנטלאפין אין ים אונטער דיא וואסער. האט דער שווימער גיוואלט נעמען דיא קעסטיל איז ארויס גיגאנגען אקול פון הימעל אונ האט גזאגט צו אונז וואס האט איר צו דיא קעסטיל פון רבי חנינא בן דוסא ווייב. ווען משיח וועט קומען וועט זיא האלטען אין דיא קעסטיל תכלת צו די ציצית פון דיא צדיקים:

יט רב יהודה הינדואה האט דער צײלט אמאהל בין איך גיפארען מיט אשיף אויף דעם ים האב איך גיזעהן אטייערין שטיין אין ים אונ אפיש איז גילעגען ארום דעם שטיין. איז אראפ גיגאנגען פון אונזער שיף אשווימער צוא נעמען דעם שטיין. איז גיקומען דער פיש אונ האט גיוואלט איין שלינגען דיא שיף. איז גיקומען אקראה אונ האט אפ גיהאקט דעם קאפ פון דעם פיש. איז ארויס גיגאנגען אזוי פיל בלוט פון דעם פיש אז דיא גאנצע וואסער איז גיווארין בלוט. איז גיקומען איין אנדער פיש אונ האט גינומען דעם שטיין אונ האט אים גילייגט אויף

יד (ואמר רבה בר בר חנה) אמר לי (ההוא טייעא) תא אחוי לך בלועי דקרח חזאי תרי ביזעי והוה נפיק מינייהו קוטרא (שקל) [שקלין] גבבא דעמרא (ומשייה) [ואמשיניה] במיא (ואנהיה) [ודעציתה] ברישא דרומחא ועייליה התם וכי אפיק הוה איחרך אחרוכי אמר לי אצית מאי שמעת ושמעית דהוו אמרין משה ותורתו אמת והם בדאים אמר לי כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם להבא כבשר בקלחת ואמרי הכי משה ותורתו אמת והם בדאים:

טו ואמר רבה בר בר חנה אמר לי (ההוא טייעא) תא ואחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי (אזלי והזאי דעביד כוי כוי) שקליהא לסלתאי ואנחתיה בכוותא דרקיעא אדמצלינא בעיתא ולא אשכחיתה אמרי איכא גנבי הכא אמר לי גלגלא דרקיע הוא דהדר נטר עד למחר כי השתא ומשכחת לה:

טז רבי יוחנן משתעי זמנא חדא הוה אזלינן בספינתא והזינן ההוא כוורא דאפיק רישיה ממיא ודמי עיניה כתרי סיהרי ונפוץ מיא מתרתי אוסייה כתרי מברי דסורא:

רב

ביזעי. בקעים דכתיב ותבקע האדמה וגו': קוטרא. עשן: שקל גבבא דעמרא. לקח גיזת צמר ורחצה במים: איהרוך איהרוכי. נגהו גבבי ולסף על די שנכווין במים: אצית. הטה. שבעת ושמעית דקאמרי. שהרי ידעו היום שאולה: כל ל' יומין. כל ר"ח. בקלחת. שמהפכין אותה כדי שתתבשל:

היכא דנשקי ארעא ורקיעא. מקום גבוה היה שם שנושקין יחד זה לזה ולאו היינו סוף העולם דהא מהלך העולם חמש מאות שנה כוי וארץ ישראל אמצעיתו של עולם הוא דכתיב יושבי על טבור הארץ והיינו מקומו של רבב"ח: סילתאי. כל נחש כלי: דהדר. חוזר כדאמרינן בפסחים גלגל חוזר ומזלות קבועים:

אוסייה. נחיריו: מברי דסורא. נסכות שבסוריא:

יודין זאלין זיין אין גלות. ער זאל זיי קענען ארויס רייזין פון גלות:

יד ואמר. נאך האט רבה בר בר חנה גזאגט דער טערק האט צו מיר גזאגט קום איך וועל דיר ווייזין דעם ארט וואו קרח איז אריין אין דער ערד. האב איך גיזעהן צוויי שפאלטען אין דער ערד אונ פון דיא שפאלטען איז ארויס גינאנגען ארויך. האב איך גינומען אשטיקל גישוירע וואל אונ האב דיא וואל איין גינעצט אין וואסער אונ האב ארויף גיזעצט די וואל אויף דעם שפיץ פון אשפיז. אונ האב דעם שפיז מיט דיא וואל אריין גישטעקט אין דעם שפאלט. אז איך האב דיא וואל צוריק ארויס גינומען איז גיוועזן דיא וואל ארום גיזענקט פון פייער. האט דער טערק צו מיר גזאגט פאר נעם דיינע גידאנקען צו הערין. האב איך גיהערט וויא קרח מיט זיינע מענטשין האבען גזאגט משה אונ זיין תורה איז אמת אונ מיר זענען ליגנער. האט דער טערק צו מיר גזאגט אלע דרייסיג טעג (אלע ראש חודש) ברייגנט זייא דער גיהנם אויף דעם ארט. אונ זייא דרייען זיך אין גיהנם ארויף אונ אראפ אונ אויף אלע זייטען אזוי וויא פלייש וואס ווערט גיקאכט אין אקעסיל: וואס מען קערט איר אויף אלע זייטען זיא זאל געשווינד פארטיג ווערין. אונ זייא זאגין אזוי משה אונ זיין תורה זענען אמת אונ מיר זענען ליגנער:

טו ואמר. נאך האט רבה בר בר חנה גזאגט דער טערק האט צוא מיר גזאגט קום איך וועל דיר ווייזין וואו דיא הימעל מיט דיא ערד קושען זיך וואו דער הימעל ליגט אויף דיא ערד. דארט איז גיוועזן אה הויכר בארג. אונ דער בארג איז גיוועזן נאנט צום הימעל: בין איך גיגאנגען אונ האב גיזעהן אז אין הימעל איז דא פענסטער. האב איך גינומען מיין קארב מיט ברויט אונ האב גילייגט אין פענסטער פון הימעל. דער נאך וויא איך האב אפ גידאווינט האב איך גיזוכט מיין קארב מיט ברויט אונ איך האב ניט געפינען. האב איך גזאגט זענען דען דא גנבים אויף דעם ארט. האט דער טערק צוא מיר גזאגט דער ראד מיט דיא מזלות וואס אין הימעל האבען זיך דא גידרייט. האבען זייא פאר שלעפט דיין קארב. ווארט ביז מארגין אין דער צייט וועט דא דער ראד ווידער זיין וועט ער צוריק ברייגגען דיין קארב וועסטו אים געפינען:

טז רבי יוחנן האט דער צייט אמאהל זענען מיר גיפארען מיט אשיף אויף דעם ים, האבען מיר גיזעהן אפיש האט ארויס גישטעקט זיין קאפ פון וואסער. זיינע צווייא אויגען זענען גיוועזן אזוי ליכטיג וויא צוויי לבנות אונ ער האט ארויס גישפריצט וואסער פון זיינע צווייא נאז

מכתני לן אמר לי דלמא שקלת מידי מינייהו אהדרת דגמירי דמאן דשקיל מידי מינייהו לא מסתגי ליה אזלי אהדרתיה והדר מסתגי לן כי אתא לקמייהו דרבנן אמרו לו כל אבא חמרא וכל בר בר חנה סיכסא למאי הלכתא (עביד) [עבדית] הכי למידע אי כב"ש איבעי לך למימני חוטין אי כב"ה איבעי לך למימני חוליות:

יג (ואמר רבה בר בר חנה) אמר לי (ההוא טייעא) תא אחוי לך טורא דסיני אזלי והזאי דהדרן ליה עקרבי וקיימן כי הטרי חיוורתי שמעתי בת קול שאומרת אוי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי כי אתאי לקמיהו דרבנן אמרו לי כל אבא חמרא וכל בר בר חנה סיכסא זזוה לך למימר (מופר לך) ורבב"ה סבר דלמא משבועתא דמבול קאמר ורבנן א"כ אוי למה:

ואמר

לחכמים. ללמוד ממנו דין ציצית אי כב"ש אי כב"ה הלכה: ולא הוה קא מסתגי לן. בהמות שהיו בידינו לא היו יכולין לזוז: כל אבא חמרא. דכב"ח שייש רבי אבא בר ר"ה וכמו כן רבינא כמו גבי אמלא. חמרא כלומר שוטה כחמור: סיכסא. שוטה כדאמרינן בסנהדרין ענדקן סכסן: למאי הלכתא. פסקא ליה מפני דבעי למחוי אי הלכה כב"ש דפליגי במס' מנחות דת"ר כמה חוטים הוא מתן ב"ש אומרים ד' וב"ה אומרים ג' [וכמה תהא מבולבלת וכו'] איבעי לך למימני חוטין. יחוליות מקמי דהדריה ותיתי ותימא לן: חוליות. ג' חוטין גדיל קרי ליה חוליא במסכת מנחות: [illegible]. מין הגלות כדכתיב קראי טונא בכניהם: ורבב"ח סבר דלמא שבועתא דמבול. דכתיב אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד שבועה היא רוצה להפר ויחריב את העולם במבול ילפינן לא רוצה להפר. ורבנן דקרי ליה סיכסא אמרי א"כ לא הוה אמר אוי הנה מבוס דבכל נרתם לו גר:

די קניא גיווען : אונ איך האב אפ געשניטען איין ווינקול פון אטלית מיט דער ציצה פו איינעם פון זייא. האבען מיר ניט געקענט אוועק גיין פון ארט. האט דער טערק צוא מיר גזאגט טאמער האסטו עפעס גינומען פון זייא. גיב אוועק צוריק. ווארום מיר ווייסען דער ווס נעמט עפעס פון זייא קען ער ניט אוועק גיין פון דעם ארט. בין איך גיגאנגען אונ האב צוריק גיגעבין. דער נאך זענען מיר אוועק גיגאנגען. ווייא רבה איז גיקומען פאר דיא רבנן. האבען דיא רבנן גזאגט צוא אים. אבא איז אנאר אזוי וויא אאייזיל ורבה איז צוויי ווערטער רבי אבאו. אונ בר בר חנה איז אשוטה. צו וואס האסטו דען אפ געשניטען דעם ווינקול פון טלית מיט דער ציצה. מען זאל וויסען וויא דיא ציצית זייערע זענען גימאכט גיווארין (זייא זענען דאך גיווען אין דיא צייט פון משה רבינו) וויא בית שמאי אדער וויא בית הלל (וואס זייא קריגען אין דיא מסכת מנחות וויא פיל פעדים זאל זיין אונ וויא פיל קניפ מיט גיפלאכטענע זאל זיין). האסטו גידארפט ציילין דיא פעדים אונ דיא קניפ מיט דיא גיפלאכטענע אונ וואלסט אונז קומען זאגין. וואלטין מיר שוין גיוואוסט וויא דער דין איז:

יג ואמר. נאך האט רבה בר בר חנה גזאגט דער טערק האט מיר גזאגט קום איך וועל דיר ווייזין דעם בארג סיני. בין איך גיגאנגען אונ האב גיזעהן אז שלאנגען זענען ארום גערינגעלט ארום דעם בארג. אונ זייא שטייען ארום דעם בארג אזוי וויא די ווייסע איזלען: אונ איך האב גיהערט אקול האט גזאגט ווי איך האב גישווארין. אונ איצט אז איך האב גישווארין. ווער וועט מיר מתיר זיין דיא שבועה. אז איך בין גיקומען פאר דיא רבנן האבען זייא גזאגט צו מיר אבא איז אנאר אזוי וויא אאייזיל אונ בר בר חנה איז אשוטה. דוא האסט גידארפט זאגין מופר לך (דיא שבועה זאל זיין גישטערט). אונ רבה בר בר חנה האט גיטראכט טאמער וויל גאט חרטה האבען פון דיא שבועה וואס ער האט גישווארין ער זאל ניט ברענגען אמבול אויף דער וועלט. אונ איצט וויל גאט יא ברענגען צמבול. דריבער וויל ער מען זאל אים מתיר זיין דיא שבועה: אונ דריבער האט רבה בר בר חנה ניט גיוואלט מתיר זיין דיא שבועה. אונ די רבנן האבען גזאגט אז רבה איז גיווען אנאר אונ ער האט יא גידארפט מתיר זיין. זייא זאגין עס קען ניט זיין אז גאט זאל מיינען דיא שבועה פון מבול. ווארום אז גאט וואלט וועלין ברענגען אמבול וואלט ער דאך גיוועזן אין כעס אויף דער וועלט. וואלט ער ניט גזאגט אוי איך האב גישווארין ודעם ווארט אוי וואלט ער ניט גזאגט. נאר געוויס הט גאט רחמנות גיהאט אויף יודין אונ ער האט גיוואלט מען זאל אים מתיר זיין די שבועה ווס ער הט גישווארין

במדברא ורזינן הני אווזי דשמטי גדפייהו משמנייהו וקא נגרי נחלי דמשחא מתותייהו ואמינא להו א״ת לי מנייכו חולקא לעלמא דאתי חדא דליא לי אטמא וחדא דליא לי גדפא כי אתאי לקמיה דרבי אליעזר אמ׳ לי עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין:

יב ואמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה קאזלינן במדברא ואתלוי בהדן ההוא טייעא דהוה שקיל עפרא ומורח ליה ואמר הא אורחא לדוכתא פלן והא אורחא לדוכתא פלן אמרינן ליה כמה מרחקינן ממיא ואמר לן הבו לי עפרא יהבינן ליה ואמר לן תמניא פרסי תנינן ויהבינן ליה אמר לן דמרחקינן תלתא פרסי אפכית ליה ולא יכילית ליה. (אמר רבה בר בר חנה) אמר לי (ההוא טייעא) תא ואחוי לך מתי מדבר אזלי ואחזתינהו ודמו כמאן דמיבסמי (דף עד) וגנו אפרקיד והוה זקיפי ברכיה דחד מינייהו ועייל טייעא תותיה ברכיה כי רכיב גמלא וזקפא רומחיה ולא נגע ביה פסקי הדא קרנא דתכלתא דחד מינייהו ולא הוה מכתגי

דשמטי גדפייהו: נופלות מהם כנפיהן מרוב שומנן: דליא לי גדפא. הגביה לי הכנף רמז זה חלקך לעתיד לבא: ליתן עליהם את הדין. שבהנאתם מתעכב משיח ויש להן צער בעלי חיים לאותן אווזים מחמת שומנן: טייעא. סוחר ישמעאל: וספסיק. האי עפרא בהאי עפרא לגבוהו אם יהיה בקי כל כך: אמר לי. ההוא טייעא הא אחוי לך וכו׳: ה״ג אזלי ואחזתינהו ודמו כמאן דמיבסמי. שהיו שוכבין בפנים צהובות כשתויי יין: אפרקיד. פניהם למעלה סוביינ״ש בלע״ז: ועייל טייעא תותי בירכיה. כלומר ראיתי שטייעא הוליך תחת ברכי המת רכוב על הגמל ורומחו בידו ולא נגע ביה בברכיה וליכא למימר דגובה הברכים כשיעור שיכול טייעא ללכת תחת ברכי המת ורומחו בידו ולא יהיה נוגע בו דהאי שיעורא קאמר ולא הוא ממש מעכב הכי הוה ליה למימר ועייל פרשא תותי ברכיה כו׳ א״נ ועייל גמלא: בקלי הדא קרנא. כנף הטלית דהכילו

האבען מיר געזעהן געגדז וואס זייערע פעדערן פאלען ארויס פון פעטקייט. אונ אונטער זייא גייען טייכען מיט שמאלץ. האב איך געזאגט צוא דיא געגדז וועל איך האבען פון אייך א חלק אויף עולם הבא. איין גאנדז האט אויף גיהויבען א פאלקע. אונ איין גאנדז הט אויף גיהויבען א פליגעל. צוא ווייזן אז איך וועל עסן פון זיי א פאלקע מיט א פליגעל ווען משיח וועט קומען. ווען איך בין גיקומען פר רבי אליעזר אונ האב אים דער ציילט פון דיא געגדז. הט רבי אליעזר צו מיר געזאגט אז דיא יודין וועלין גישטראפט ווערין דורך דיא געגדז. ווארום ווייל דיא יודין זינדיגען דריבער קומט ניט משיח. מוזין נאך דיא געגדז ארום גיין. אונ די געגדז האבען גרויס צער ארום צוא גיין ווייל זייא זענען אזוי פעט. אבער אז משיח וועט קומען וועט מען שעכטין דיא געגדז:

יב ואמר. נאך האט רבה בר בר חנה געזאגט אמאהל זענען מיר גיגאנגען אין דער מדבר האט זיך בהעפט צוא אונז א טערקישער סוחר. דער סוחר פלעגט נעמען אביסעל ערד אונ הט גישמעקט צוא דיא ערד. פלעגט ער וויסען צוא זאגין דיא וועג גייט צוא דעם ארט אונ די וועג גייט צוא דעם ארט. אמאהל האבען מיר געזאגט צו אים וויא ווייט זענען מיר פון וואסער; האט ער געזאגט צו אונז גיט מיר ערד וועל איך אייך זאגין. האט מען אים גיגעבין ערד; האט ער געזאגט פון דעם ארט ביז צום וואסער איז ווייט אכט מייל. דער נאך זענען מיר ווייטער גיגאנגען האבען מיר גיוואלט וויסען וויא ווייט מיר זענען איצט פון וואסער. האבען מיר אים נאך אמאהל גיגעבין אביסעל ערד. האט ער אונז געזאגט מיר זענען ווייט פון וואסער דרייא מייל. האבען מיר גיטאהשט דיא ערד צוא פרובין אים אויב ער וועט דער קענען. אונ מיר האבען אים ניט גיקענט נארין. ער האט אלע מאהל דער קענט. האט דער טערק צוא מיר געזאגט קום איך וועל דיר ווייזן וואו ליגען דיא יודין וואס זענען גישטארבען אין דער מדבר; בין איך גיגאנגען אונ האב זייא גיזעהן. אונ זייא ליגען מיט א פרייליך פנים אזוי וויא זייא וואלטין גיטרונקען פיל ווין. אונ זייא ליגען אויף דעם רוקען מיט דעם פנים ארויף. אונ איינער פון זייא האט גיהאלטען אויף גישטעלט דיא קניא. אונ איך האב גיזעהן וויא א טערק האט גיריטען אויף א קעמעל אונ האט גיהאלטען דעם שפיז אויף גישטעלט. האט ער גיריטען אונטער דער קניא. אונ דער שפיץ פון שפיז האט ניט אן גערירט דיא קניא. אזוי הויך איז

ט ואמר רבה בב"ח זמנא חדא הוה אזלינן בספינתא וסגאי ספינתא בין שיצא לשיצא דכוורא תלתא יומא ותלתא לילותא איהו בזקיפא ואנן בשיפולא וכ"ת לא מסגי ספינתא טובא כי אתא רב דימי אמר כמיחם קומקומא דמיא מסגיא שיתין פרסי ושדי פרשא גירא וקדמא ליה איהו וא"ר אשי ההוא גילדנא דימא הואי דאית ליה תרי שיצי:

י ואמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה אזלינן בספינתא חזאי ההיא צפ"ת' דה"ה קאי עד קרסוליה במיא ורישיה ברקיעא ואמרינן לית מיא ובעינן למיחת לאקורי נפשין נפק בת קלא ואמר לן לא תהיתו להכא דנפלה ליה חצינא לבר נגרא הכא הא שבע שנין ולא מטיא לארעא ולא משום דנפישי מיא אלא משום דרדיפי מיא. א"ר אשי ההוא זיז שדי הוא דכתיב (תהלים נ) וזיז שדי עמדי:

יא אמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה אזלינן במדברא

רבה: ב"ח. כשפיר' בין גלא לגלא. כשפירי בגב הדג אחד לצד הראש ואחד לצד הזנב: איהו בזקיפא. שהים הולך כנגד הרוח: אנן. אזלינן בשיפולא כמו שהרוח הולך המים של ים אינן נשפין אלא ע"י רוח הולכין בהם: כמיחם קומקומא דמיא. כשיעור שמחממין קומקומא של מים חמים: ושדי פרשא גירא. כששים פרסאות יורה כחץ ונקבה על שפת הים לארץ הוא הזנב דקדמא לה בשיטתא נקן: גילדנא. שם דג קטן הוא כנומר דג זה הוי מדגים קטנים שבים: דאית ליה תרי שיצי. אבל שאר דגים גדולים שבים אין להם אלא סנפיר אחד באמצע הגב:

ותהא להוות ניפרתא כו'. פ"א: ואמרינן ליכא מיא. הייט כסבורין שאינן עמוקין כולי ולא קאי במיא אלא עד קרסוליה: חצינא. גרזן או מעצד: לבר נגרא. חרש עצים: ולא משום דעמיקי מיא. מהלך שבע שנים לא הגיע הגרזן לקרקע: אלא משום דרדיפי מיא. מתוך חריפות הנהר לא היה נגלל עדיין ולא מחמת העומק בלבד: וזיז שדי עמדי. ראשו מגיע לרקיע:

ט וְאָמַר. נָאךְ הָאט רַבָּה בַּר בַּר חָנָה גִיזָאגְט אַמָאהל זֶענִין מִיר גִיפָארִין אִין אַשִׁיף אוֹיף דֶעם יַם. אוּנ דִיא שִׁיף אִיז גִיגַאנגֶען נֶעבִּין אַפִישׁ אוּנ פוּן אֵיין פְלוֹס פֶעדֶער בִּיז צוּם אַנדֶערִין פְלוֹס פֶעדֶער אִיז דִי שִׁיף גִיגַאנגֶען דְרַיי טֶעג אוּנ דְרַיי נֶעכְט (אַזוֹי לַאנְג אִיז גִיוֶוען דֶער פִישׁ). דֶער פִישׁ אִיז גִיגַאנגֶען גֶעגִין דֶעם ווינְט וְאִיז עֶר גִיגַאנגֶען פַאמֶעלִיךְ) . אוּנ מִיר זֶענֶען גִיגַאנגֶען מִיט דִי שִׁיף גְלַייךְ מִיט דֶעם ווינְט. דֶער ווינְט הָאט גֶעיָאגְט אוּנְזֶער שִׁיף. טָאמֶער וֶועסְטוּ זָאגֶען אוּנְזֶער שִׁיף אִיז נִיט גֶעשְׁווינְט גִיגַאנגֶען. אַז רַב דִימִי אִיז גִיקוּמֶען הָאט עֶר גִיזָאגְט אַזוֹי לַאנְג וִוי עֶס דַארְף דוֹיעֶרִין אָקֶעסִיל וַואסֶער וַוארֶעם צוּ מַאכִין, אִיז דִי שִׁיף אַוֶועק גֶעשְׁוואוּמֶען זֶעכְצִיג מַייל. אַז אַרַייטֶער וָואלְט גִישָׁאסֶען נֶעבִּין דִי שִׁיף אוּנ וואלְט גִיוָוארְפִין אַפַייל. וָואלְט דִי שִׁיף גִילָאפִּין גֶעשְׁווינְטֶער וִוי דִי פַייל. אוּנ רַב אַשִׁי הָאט גִיזָאגְט דֶער פִישׁ אִיז גִיוֶוען פוּן דִי קְלֵיינֶע פִישׁ וָואס אִין יַם. וָואס עֶר הָאט צְווייא פְלוֹס פֶעדֶערִין. אֵיין פְלוֹס פֶעדֶער נֶעבִּין קָאפּ אוּנ אֵיין פְלוֹס פֶעדֶער נֶעבִּין הִיידִיל. אָבֶּער דִיא גְרוֹסֶע פִישׁ וָואס אִין יַם הָאבִּין נַאר אֵיין פְלוֹס פֶעדֶער אִין מִיטֶען דֶעם רוּקֶען:

י וְאָמַר. נָאךְ הָאט רַבָּה בַּר בַּר חָנָה גִיזָאגְט אַמָאהל זֶענִין מִיר גִיפָארִין אִין אַשִׁיף אוֹיף דֶעם יַם. הָאבִּין מִיר גִיזֶעהִין אַפּוֹגִיל אִיז גִישְׁטַאנֶען אִין וַואסֶער בִּיז דִי קְנֶעכִיל. אוּנ זַיין קָאפּ אִיז גִיוֶוען הוֹיךְ בִּיז צוּם הִימֶעל. הָאבִּין מִיר גִימֵיינְט אַז אוֹיף דֶעם אָרְט אִיז נִיטָא קֵיין וַואסֶער וְאִיז דִיא וואסֶער נִיט טִיף. הָאבִּין מִיר גִיוָואלְט ארַייס גֵיין פוּן דִיא שִׁיף אִין וַואסֶער אָפּ קִילֶען אוּנְז פוּן דִיא הִיץ: אִיז אַרוֹיס גִיגַאנגֶען אֵיין קוֹל פוּן הִימֶעל אוּנ הָאט גִיזָאגְט צוּ אוּנְז אִיהר זָאלְט נִיט אַרָאפּ גֵיין אִין דֶעם וַואסֶער. וָוארוּם פוּן צִימֶערְמַאן אִיז אַרָאפּ גִיפַאלִין אהאק אוֹיף דֶעם אָרְט אִין דֶעם וַואסֶער אַרַיין. אוּנ עֶס אִיז שׁוֹין זִיבֶּען יָאהר. אוּנ דִיא הַאק אִיז נָאךְ נִיט גִיקוּמֶען צוּם גְרוּנְד. אוּנ נִיט נָאר וַוייל דִיא וַואסֶער אִיז אַזוֹי טִיף דֶרִיבֶּער אִיז דִיא הַאק נָאךְ נִיט גִיקוּמֶען צוּם גְרוּנְד. נָאר וַוייל דִי וואסֶער אִיז שְׁטְרֶיימִיג אוֹיךְ. אוּנ דֶער שְׁטְרוֹים לָאזְט נִיט דִי הַאק זָאל קוּמֶען צוּם גְרוּנְד. רַב אַשִׁי זָאגְט דֶער פוֹיגִיל הֵייסְט זִיז שָׂדַי. וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זָאגְט דֶער פוֹיגִיל זִיז שָׂדַי אִיז מִיט מִיר. זַיין קָאפּ אִיז בִּיז צוּם הִימֶעל:

יא וְאָמַר. נָאךְ הָאט רַבָּה בַּר בַּר חָנָה גִיזָאגְט אַמָאהל זֶענֶען מִיר גִיגַאנגֶען אִין דֶער מִדְבָּר

דהגרוניא כמה הוה שיתין בתי אתא תנינא בלעה אתא פושקנצא ובלע לתנינא וסליק יתיב באילנא תא חזי כמה נפיש חיליה דאילנא אמר רב פפא בר שמואל אי לאו דהואי התם לא הימני:

ז ואמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה אזלינא בספינתא וחזינא ההוא כוורא דיתבא ליה אכלא טינא באוסיה ואידחוהו מיא ושדיוהו לגודא וחרוב מיניה שיתין מחוזי ואכלו מיניה שיתין מחוזי ומלחו מיניה שיתין מחוזי ומלאו מחד גלגלא דעיניה תלת מאה גרבי משחא וכי הדרן לבתר תריסר ירחי שתא חזינן דהוה קא מנסרי מגרמיה מטללתא ויתבי למבנינהו הנך מחוזי:

פיתן בתי, הגרוניא קא"ל: אתא תנינא, רבו קא"ל: פושקנצא. עורב נקבה: בא לכא. על ענף האחד כדרך העופות: לא הימני. לא האמנתי:
כוורא. דג: אכלה טינא. שרץ קטן: באוסיה. באזניו של דג נכנס השרץ וי"ל דהיינו כלבית כדאמרינן במסכת שבת ס' אימור הן א מת הלב על גבור אימת כלבית על לויתן: ואידחוהו מיא. והשליכוהו ליבשה כדרך ים שאינו סובל דבר מת: וחרבו מיניה שיתין מחוזי. בהשליכוהו המים על שפת כרכים ושבכן כולן ששיה גדול כל כך: ואכלו מיניה שיתין מחוזי. בעודו לח: ומלחו מיניה שיתין מחוזי. אחרים שהיו רחוקין משם מלחו מיניה והוליכו למקומן: מחד גלגלא דעיניה. מגלגל עיניו לקחו שמן תלת מאה גרבי: למבנה. לבנה אחרת: היו מנסרי. לבנות מעצמות הדג את אן מחוזי שנפיל: דיתבא הלהא אגביה. שהיה חול נקבן על גבו: וקדחא. עשבים על החול: וסברינן יבשתא היא. היי סים

ח ואמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה קאזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דיתבא ליה חלהא אגביה וקדחא אגמא עילויה סברינן יבשתא היא וסלקינן ואפינן ובשלינן אגביה וכד חם גביה אתהפך ואי לאו דהוה מקרבא ספינתא הוה טבעינן:
ואמר

ואיז דיא זאבע געוועזן גרויס וויא זעכציג הייזער. איז געקומען אשלאנג אונ האט איין געשלונגען דיא זאבע. איז געקומען צקראה אונ האט איין געשלונגען דעם שלאנג: אונ איז ארויף געפלויגען אויף אבוים אונ האט זיך געזעצט אויף אצווייג. קען מען זעהן וואס פאר אשטארקע צווייג דאס איז געוועזן אז אויף איהם האט געקענט זיצען אזוי אגרויסע קראה. רב פפא בר שמואל האט געזאגט ווען איך וואלט אליין ניט געוועזן דארטין אונ וואלט אליין ניט געזעהן. וואלט איך דאס ניט געגלויבט:

ז ואמר. נאך האט רבה בר בר חנה געזאגט אמאהל בין איך געפארין אין אשיף אויף דעם ים. האב איך געזעהן אפיש וואס אקליינער שרץ איז אריין געגאנגען אין זיינע נאז געשטר: אונ פון דעם שרץ איז דער פיש געפייגערט. האט דיא וואסער ארויס געשטויסין דעם פיש אונ די וואלען האבין איס אוועק געטאהן אויף דעם ברעג וואסער איז ער געפאלין אויף זעכציג שטעט אונ דיא אלע הייזער פון דיא זעכציג שטעט זענען צוא בראכין געווארין. אונ יעדער שטאט איז געוועזן גרויס וויא דיא שטאט מחוזא. אונ די מענטשין פון די זעכציג שטעט האבין אלע געגעסין פון דעם פיש. אונ נאך מענטשין פון נאך זעכציג שטעט אנדערע וואס יעדער שטאט איז געוועזן גרויס וויא דיא שטאט מחוזא. האט יעדער גינומען פון דעם פיש וויא פיל ער האט געקענט נעמען אונ האט געטראגין אהיים אונ האט דאס איין געזאלצין. אונ פון איין אויג פון דעם פיש האט מען ארויס גינומען דרייא הונדערט פעסער אייל (פיש טראן). אין צוועליף חדשים ארום זענען מיר נאך אמאהל געקומען אויף דעם ארט. האבין מיר געזעהן וויא מען זעגט דיא ביינער פון דעם פיש אונ מען מאכט פון זייא ברעטער אויף צו באהען דיא הייזער פון דיא שטעט וואס זענען צו בראכין געווארין:

ח ואמר: נאך האט רבה בר בר חנה געזאגט אמאהל זענען מיר געפארין אין אשיף אויף דעם ים. האבין מיר געזעהן אפיש וואס אויף איהם איז געוועזן זאמד. אונ אויף דיא זאמד איז אויף געוואקסין גראז. האבין מיר גימיינט דאס איז אטרוקענער אינזעל אויף דעם ים וואזוי לאנג אונ ברייט איז דער פיש געוועזן. זענען מיר ארויף געגאנגען אויף דעם גראז אונ מיר האבין געבאקט אונ געקאכט אויף דעם גראז. וויא דער פייער האט דורך געווארעמט דעם זאמד אונ דעם פיש האט אנגיהויבין הייס צו ווערין: האט זיך דער פיש אקער געגעבין אויף אזייט. ווען מיר וואלטין ניט געוועזן נאנט צוא דיא שיף וואלטין מיר דער טרונקען געווארין:

ליליתא. דהוה קא רהיט אקופי דשורא דמחוזא ורהיט פרשא כי רכיב סוסיא מתתאי ולא יכיל ליה זמנא הדא הוה מסרגן ליה תרתי (חיותא) [כודנייתא] וקיימין (ע"ב) אתרי גשרי דרוגנג ושוור מהאי להאי ומהאי להאי ונקיט תרי כסי דחמרא בידיה וטוריק מהאי להאי ומהאי להאי ולא נטפא מינייהו נטפא לארעא ואותו היום (תהלים קז) יעלו שמים ירדו תהומות הוה ושמעת מלכותא וקטליה:

ה אמר רבה (בר בר חנה) לדידי חזי לי אורזילא בר יומיה דהוה כהר תבור והר תבור כמה הוי (ארבעין) [ארבע] פרסי ובי משכא דצואריה תלתא פרסי ובי מרבעתא דרישיה פרסה ופלגא רמה כופתא וסכריה לירדנא:

ו ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההיא אקרוקתא דהוה כי אקרא דהגרוניא ואקרא דהגרוניא

מפלגך להתאי דבורמיז: אקופי דשורת. על גבי החומה וכאי עובדא להודיע לדקותיו של הקב"ה שמרחם על בריותיו ואינו נותן רשות לאלו להזיק וגם שלא לאתא בדרך יחידי: ורהיט פרשא. לפי תומו: ולא יכיל ליה. שהיה השד רץ ביותר ומיהו הפרש לא היה מתכוין לכך: מסרגן. שהיה אוכף וסרגא נתונין על הפרדות: אתרי גישרי דרוגנג. שאותו נהר והיו נתוקים זה מזה והשד מדלג מפרדה זו לפרדה זו: תרי כסי דחמרא. שניהם מלאים יין והוה מוריק תרוייהו ביחד זה בתוך זה בכדי דקא מבורר ואין נשפך אפי' טפה אחת ואעפ"כ שהיה אותו היום רוח סערה שהיו עולים יורדי הים באניות עד לב השמים ויורדים עד תהומות מכח הגלים ואעפ"כ לא נפלה טפה לארץ: יעלו שמים וגו'. פסוק זאת גבי יורדי הים בתהלים: שמעו בי מלכא וקטלו ליה. מלכא דבידי שאין דרכו של שד להראות לבני אדם והרגוהו מפני שהיה מגלה סודם: ואית דאמרי בי מלכא קיסר שהיה ירא שלא יטול מלכותו שהיה אותו שד מאדם שבא על בידה והיה דר בין האנשים:

אורזילא בר יומא. ראם בן יום אחד דאותו היום נולד: כהר תבור. כן היה גדול: בי מרבעתא דרישיה. מקום שנתת ראשו כשרובץ על הקרקע: רמה כופתא. הטיל רעי: סכריה. הרעי לירדנא לפי שעה עד שנתמסמסו המים מעט מעט:

אקרוקתא. צפרדע: כאקרא דהגרוניא. גדול היה כאותה כרך: ואקרא דהגרוניא כמה הוי

אויף דיא שפיצען מאהערין פון מחוזא. אונ אונטען אויף דיא ערד איז גילאפען אריטער וואס האט גערייטען אויף אפערד. אונ ער האט ניט גיקענט לופען אויף דיא ערד אזו געשווינד וויא דער שד איז גילאפען אויף דיא העכער. אמאהל האט דער שד גזאטילט צוויא אייזלען. אונ די צווי אייזלען זענען גישטאנען אויף דיא צוויי בריקען פון טייך רוגנג. איין אייזל איז גישטאנען אויף דעם בריק. אונ דער אנדערער אייזיל איז גישטאנען אויף דעם אנדערין בריק. אונ פון איין בריק צום אנדערין בריק איז גיוועזן וויט. אונ דער שד איז גישפרונגען פון דעם אייזיל אויף דעם אייזיל. אונ צוריק פון אנדערין אייזיל אויף דעם אייזיל. אונ ער האט גיהאלטען צווי פולע גלעזער ווין אין דיא הענט. איין גלאז ווין אין דיא האנט אונ איין גלאז ווין אין דיא אנדערע האנט. אונ ווען ער איז גישפרונגען פון איין אייזיל אויף דעם אנדערין הט ער שפרינגענדיג גיגאסען פון דער גלאז אין דער גלאז. אונ צוריק פון דער גלאז אין דער גלאז. אונ עס איז ניט אראפ גיפאלען איין טראפען אויף דיא ערד. אונ אין דעם טאג איז גיוועזן אזו אשטורעם ווינט אז דיא שיפען וואס זענין גיפארען אויף דעם ים האבען זייא דיא וואלען אויף געהויבין ביז צום הימעל. אונ אראפ גענידערט ביז צום אבגרונד. פון דעסטוועגין איז ער געשפרונגען מיט דיא גלעזער ווין אונ איין טראפען איז ניט אראפ גיפאלען אויף דיא ערד. אונ דער מלך פון דיא שדים הט גיהערט וואס דער שד הט גיטאן. הט ער אים גיהרגעט. ווייל ער הט ניט גידארפט ווייזן פר מענטשין דיא קונצען וואס די שדים קענען:

ה אמר. רבה האט גזאגט איך האב גיזעהן אורזיל מיר אזוי אתיהו דעם טאג וואס ער איז גיבארין גיווארין. איז ער גיוועזן גרויס וויא דער בארג תבור. אונ דער בארג תבור איז גרויס פיר מייל. אונ דיא לייננג פון זיין האלדז איז גיוועזן דרייא מייל. אונ דער ארט ווא זיין קאפ איז גילעגין אויף דער ערד איז גיוועזן גרויס אמייל מיט אהאלבע מייל. אונ דיא צואה וואס פון אים איז ארויס גיגאנגען מיט איין מאהל. האט דאס פאר שטאפט דעם ירדן (ביז עס איז בישאבוייז צוא גאנגען אין דעם וואסר):

ו ואמר. נאך האט רבה בר בר חנה גיזאגט איך האב גיזעהן אזאבע איז זיא גוועזן גרויס וויא דיא שטאט אקרא דהגרוניא. אונ אין דיא שטאט אקרא דהגרוניא איז גיוועזן זעכציג הייזער

ב **אמר** רבה אשתעו לי נחותי ימא האי גלא דמטבע לספינתא מתחזי כי צוציתא דנורא חיורתי ברישא ומחינן לה באלוותא דחקיק עלה אהי"ה אשר אהי"ה י"ה ה' צבאות אמן אמן סלה ונייח:

ג **אמר** רבה (בב"ח) אשתעו לי נחותי ימא בין גלא לגלא תלת מאה פרסי ורומא דגלא תלת מאה פרסי זמנא חדא הוה אזלינן באורחא ודלינן גלא עד דחזינן בי מרבעתא דכוכבא זוטא דהויא כמבזר ארבעין גריוי ביזרא דחרדלא ואי דלינן טפי הוה מיקלינן מהבלא ורמיא לה גלא קלא לחברתה (ואמ"ה לה) חברתי מי שבקת מידי בעלמא דלא שטפתיה וניתי אנא ונחרביה אמר לה פוק חזי גבורתיה דמריך דאפילו כמלא חוטא דחלא לית דעבר שנאמר (ירמיה ה) האותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו:

ד **אמר** רבה (בר בר חנה) לדידי חזי לי הורמין בר ליליתא

אמר רבה וכו'. כל הני עובדי דקא חשיב משום מה דכתיב ה' וגו' לאודיע מה שכרן של צדיקים לעתיד לבא או לפרש מקראות האמורים בספר איוב המדברים בנפלאות גדולות ובהמות ודגים גדולים בכל שיחת ת"ח צריכה תלמוד : דמטבע. שרוצה לטבוע : הוה ניה בריבא. בהולך לפניה : צוציתא דנורא חיורתי. אש לבנה ומלאך מזיק הוא : אלוותא. מקלות כמו לא בהלה ולא בגנות בשבת : אמן אמן סלה. גרסינן : ונייח. מזעפו : בין גלא לגלא כו'. משום דאמרינן בסמוך ורמא גלא קלא לחבריה איצטריך לאשמעינן דמהלך מאות פרסה שמע קולו של חבירו : דלינן גלא. יותר משיעור גבהו הגביהנו למעלה עד לרקיע א"כ הגבהה דרקיע נפיש עד מהלך קרוב לת"ק שנה שיש מן הרקיע לארץ : מרבעתיה. בכינו (כ"א בכבו) : דכוכבא זוטא. כוכב קטן שבקטנים : ביזרא. כזה זרע מ' כור של חרדל דנפישי מכל שאר זרעים : מקליק מהבליה. נשרפים מחום הכוכב : ורמא ליה גלא. נתן קולו כלומר צעק כדוגמת תהום אל תהום קורא לקול וגו' ושמא שמלאכים הממונים עליהם הם : שבקת מידי בעלמא וכו'. מפני שהגביה כ"כ היה סובר שיצא חוץ לשפת הים ושטף את העולם : ונחרביה. מפני עון הדור : א"ל. גלא לחבריה : פוק חזי גבורתא דמרך וכו'. כלומר אין לי רשות לצאת : כמלא חוטא דחלא. כמלא רוחב החוט איני יכול לצאת חוץ מן החול: שנאמר האותי לא תיראו. הנמודה קאמר לה :

כורמין. במ"ן גרסינן מתמועת אלא מרי ולא במעתי כורמיז בזיי"ן ובד הוא כדאמרינן בסנהדרין מכלגך

ב אמר. רבה האט גזאגט דיא מענטשין וואס פארען מיט שיפען אויף דעם ים האבען מיר דער צייכט. דער וואל וואס וויל דער טרינקען א שיף. ווערט פריער געזעהן א שטיק פייער אווייסער וואס ער גייט פאר אוים פאר דעם וואל (דאס איז דער מלאך וואס וויל דער טריינקען די שיף). אונ מען שלאגט אויף דעם פייער מיט שטעקנס וואס אויף זייא איז געקריצט די ווערטער אהיה אשר אהיה יה ה' צבאות אמן אמן סלה. ווערט דער ים רוהיג (אונ דער פייער מיט דעם וואל פאלען אריין צוריק אין וואסער):

ג אמר. רבה האט גזאגט די מענטשין וואס פארין מיט שיפען אויף דעם ים האבען מיר דער ציילט. פון איין וואל צום אנדערין וואל איז הייט דריי הונדערט מייל. אונ דיא הייך פון וואל איז אויך דריי הונדערט מייל: אמאהל זענען מיר גיגאנגען אין וועג (מיט אשיף אויף דעם ים). האט אונז א וואל אויף גיהויבען אזוי הויך ביז נאנט צום הימעל. ביז מיר האבען גיזעהן דעם ארט וואו דער קלענסטער שטערין זיצט אין הימעל. דער ארט איז אזוי גרוים ווי א שטיק פלאץ וואס מען קען אויף אים פאר זייען פערציג מאס נבור. אבור איז דרייסיג סאה: א סאה פר נעמט פלאץ זעקס ציג איילין דיא לייגג אויף פופציג איילין דיא ברייט. קלענער פון חרדל ווענעפט. גארציצען). ווען דער וואל וואלט אונז העכער אויף גיהויבען. וואלטין מיר פאר ברענט גיווארין פון דיא היץ פון דעם שטערין. אונ מיר האבען גיהערט ווי א איין וואל האט געשריגען צום אנדערין וואל. אונ האט גזאגט צוא איר. מיין חברתה האסטו עפעס גילאזין אויף דער וועלט וואס דוא האסט נית פאר פלייצט. וועל איך גיין דאס פאר פלייצין: האט דער אנדערער וואל גזאגט צו איר גיי זעה דיא שטארקייט פון דיין האר. איך טאר נית ארויף גיין אויף דעם זאמד וואס ארום ים אפילו איין פאדים ברייט אויך נית. אזו וויא עס שטייט אין פסוק גאט זאגט פאר מיר וועט איר נית מורא האבען. פאר מיר וועט איר נית ציטערין. וואס איך האב גיטאהן דיא זאמד אגרענעץ ארום ים. דאס איז א גיזעץ אויף אייביג אז דער ים זאל נית אריבער דעם זאמד:

ד אמר. רבה האט גזאגט איך האב גיזעהן דעם שד הורמיז בר ליליתא ער איז גילאפען

מי שצריך לגבול סביב יצאו אלו שאין צריכין לגבול סביב אמר רב משרשיא מכאן למצרים מן התורה :

המוכר את הספינה פרק חמישי

(דף עג) **א מתני'** המוכר את הספינה מכר את התורן ואת הנס ואת העוגין ואת כל המנהיגין אותה וכו' : **גמ'** תורן איסקריא וכן הוא אומר (יחזקאל כז) ארז מלבנון לקחו לעשות תורן עליך . נס אדרא וכה"א (שם) שש ברקמה ממצרים היה מפרשך להיות לך לנס . עוגין תני רבי חייא אלו עוגנין שלה וכה"א (רות א) הלהן תשברנה עד אשר יגדלו הלהן תעגנה לבלתי היות לאיש . מנהיגין א"ר אבא [אלו] המשוטין שלה וכה"א (יחזקאל כז) אלונים מבשן עשו משוטיך ואבע"א מהכא (שם) וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט :

אמר

צריכין גבול הולך אינן בכלל השדה סביב : מכאן נמצרים מן התורה . בהקיף את השדה קנה את המצרים שלהן וכל האילנות הנטועים בין המצרים בכלל שדה דהכי משמע סביב כל האילנות הנטועין בקרקע המוכר שהוא סביב השדה קנה (אותם) : המוכר את הספינה . סתם : תורן ונס ועוגין וכל המנהיגין . בגמרא מפרש : איסקריא . מפרש שפורסין עליו את הוילון בראש הספינה : וכה"א ארז מלבנון גו' . ראיה לדבר דתורן דמתני' היינו אסקריא שהאיסקריא מארז או מאילן גבוה עושין אותה : הדרא . הוא הוילון שפורסין על התורן להוליך את הספינה ברוח . ווילו"א בלע"ז : וכה"א . דהיינו אדרא . משש מפשתים וקנבוס מין בגד : עוגנין האנקורא"ש של ברזל ומשליכין במים להעמיד הספינה במקום אחד : וכה"א דעוגין דמתני' לשון עיכוב הוא כדכתיב הלהן תעגנה כמו תעכבנה התעכבנו מלהנשא לבעל אלמא עוגין דמתני' היינו עוגנין : משוטות . בקורין רימ"א שמשוטטין בהן את הספינה : וכה"א אלונים מבשן עשו משוטיך . בספינה איירי ביחזקאל וקתני חכמיך הספינה וכליה ומדקתני המשוטות ש"מ דעיקר המשוטי הספינה הן ונמכרין בכלל הספינה ושייך למימר דכל המנהיגין דמתני' אתא לרבויינהו : כל תופשי משוט . אלמא עיקר הספינה ע"י תופשי משוטות דסד"א חבלים המושכין את הספינה ליהוי עיקר מנהיגין אבל משוטות לא מזדבני קמ"ל :

תזר

אבער דער תרוב המורכב אונ סבן השקמה וואס אין דעם גרענעץ וואס ארום וויס מען אויך ועמעס בוימער זייא זענען אונ אויף וועמעס ערד זייא זענען גיפלאנצט גיווארין . ווייל זיי האבען אנאמען אין שטאט . דיא בוימער גיהערין גיט צוא אברהם . נאר צוא עפרון . רב משרשיא האט גזאגט פון דאנען וייכן מיר אז דיא תורה פסקנט אז איינער קויפט אפעלד . גיהער דער גרענעץ וואס ארום פעלד אויך צוא דיא פעלד . אונ אויב אויף דעם גרענעץ ארום זענען גיפלאנצט בוימער . גיהערין דיא בוימער אויך צוא דעם וואס האט גיקויפט דיא פעלד . אזו ווי עס שטייט אין פסוק וכל העץ אשר בכל גבולו . אלע בוימער וואס וואקסען אויף דיא אלע פיר גרענעצין סביב . וואס דיא גרענעצין זענען ארום דיא פעלד . דאס איז אלץ געבליבען צוא אברהם

פרק חמישי

א המוכר . ווער האט פאר קויפט א שיף האט ער פאר קויפט דעם תורן אונ דעם נס אונ דעם עוגין אונ דיא מנהיגין . זאגט דיא גמרא תורן איז איסקריא . דער מאסט . אונ אזוי שטייט אין פסוק אמענען בוים פון וואלד האבען זייא גנומען צוא מאכען א תורן . נס איז א פלאכטע וואס איז פאר שפרייט אויף דעם מאסט . אונ אזוי שטייט אין פסוק גיוועבטע ליינוואנד פון מצרים איז גיוועזען דיין פאר שפרייטונג עס זאל זיין א נס . עוגין . האט רבי חייא גילערנט איז דער טייטש פאר בינדונג . וואס עס פאר בינדט דיא שיף זיא זאל בלייבען שטיין אויף איר ארט : דאס איז דער אנקער . אונ אזוי שטייט אין פסוק נעמי האט גזאגט צוא רות אונ צוא ערפה אויב צוא זייא וועט איר האפען ביז זייא וועלין גרויס ווערין . הלהן תעגנה . אויב דורך זייא וועט איר זיין פאר בונדען איר זאלט ניט זיין צוא אמאן . איז תעגנה איז דער טייטש פאר בונדען . מנהיגין . האט רבי אבא גזאגט דאס זענען דיא וויאסלעס וואס מען שטופט מיט זייא אין דיא וואסער . אונ אזוי שטייט אין פסוק מען האט גינומען בוימער פון בשן אונ מען האט פון זייא גימאכט משוטין . וויאסלעס . אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין פון דעם פסוק זיי האבען גיגיערט פון זייערע שיפען דיא אלע מענטשין וואס האלטען דעם משוט . די וויאסלעס :

הבן ואמרי לה לישוע הבן דין שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין אל יהיו מזידין:

המוכר את הבית פרק רביעי

(דף סח ע"ב) **א** [משנה] המוכר את השדה מכר את האבנים שהן לצורכה כו' ולא את חרוב המורכב ולא סדן השקמה וכו': (דף סט ע"ב) [גמ'] מה"מ אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא (בראשית כג) ויקם שדה עפרון אשר במכפלה וגו' מי

שהוא לסוף שבעה: ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו. בענין טוב ולא על ידי גזירה ומצות לא יבטלו עוד: אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין. במה שלוקחים נשים באיסור כגון יש שיש איסור בדבר: ואל יהיו מזידין. דמשו"ה דלא יכלו לעמוד בה יבטלוהו ונמצאו מזידין הלכך לא גזרינן: מה"מ. דחרוב המורכב וסדן השקמה אין נמכרין בכלל שדה וכיון דמשכחינן דאינן בכלל שדה ממילא ידעינן דלפי' אם אמר כל מה שבתוכה אין נמכרין כדקתני מתניתין בין כך ובין כך לא מכר כו דכל מה שבתוכה לא מהני אלא טפויי תשמישי דשדה וכו': דכתיב ויקם שדה עפרון וגו'. עפרון מכר לו השדה לאברהם בשלמא כדכתיב נתתי לך השדה וגו' וקא מסדר ליה עפרון ארץ ד' מאות וגו' ואפ"ה קנה אברהם כל האילנות כדכתיב ויקם שדה עפרון וגו' וכל העץ אשר בכל גבולו סביב על ידי קניית השדה כתם קנה גם את כל האילנות [והאי אשר בכל גבולו קרא יתירא הוא דמלי למיכתב וכל העץ אשר בשדה דהיינו מתוך גבולי השדה ולמידרש אתי מי שצריך לגבול אותן אילנות קנה שצריכין להיות להן גבול סביב שלא יערער אדם עליהם לומר בתוך שלי נטועים ושלי הם דהיינו כגון אינמת דקים שאין לכם שם והדבר ניכר מי נטעם נפיכך צריך לעשות להם גבול סביב אבל כל הרוב כמורכב וסדן השקמה גדולים והבוכים והוובא מילתייהו וידוע של מי הן וקרקע מי הן נטועים ואי' נר בין

אונ זיא לאזט אונז ניט היטען מצות אונ זיא לאזט אונז ניט אריין גיין צוא אברית מילה· אנדערע זאגין זיא לאזט אונז ניט אריין גיין צו אפדיון אבן. וואלט גידארפט זיין מיר זאלין גיזר זיין אויף אונז מיר זאלין ניט נעמען ווייבער אונ מיר זאלין ניט גיבארין קינדער. וועלין דיא קינדער פון אברהם אבינו פר לענדט ווערין פון זיך אליין. נישט דורך גזירה העט. נאר מען דארף לאזין די יודין זאלין זייא טאהן וויא זייא טוהען. בעסער זאלין זייא טאהן עבירות אומגעריך וזייא נעמען ווייבער אונ ווייסען ניט אז עס איז אסור). אבער אז מען וועט אויף זייא גוזר זיין זייא זאלין ניט נעמען ווייבער. וועלין דאך שוין אלע וויסען אז מען טאר ניט נעמען ווייבער. אונ זייא וועלין יא נעמען. וועלין זייא דאך טאהן אעבירה [במזיד] גערין. איז דאך דיא עבירה גרעסער:

פרק רביעי

א משנה. המוכר. אז איינער האט פאר קויפט אפעלד האט ער פאר קויפט דיא שטיינער וואס מען דארף צוא דיא פעלד. אבער חרוב המורכב אאלטער באקסין בוים וואס ער איז אריין גיזעצט גיווארין אין איין אנדער ווארציל. איז ער ניט פאר קויפט. אונ סדן השקמה אאלטער פייגין בוים איז אויך ניט פאר קויפט. זאגט דיא גמרא פון וואנען ווייסען מיר אז דיא צוויי בוימער זענען ניט פאר קויפט מיט דיא פעלד: האט רב יהודה גזאגט פון רבס וועגין. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא פעלד פון עפרון וואס אין איר איז דא דער געטאפילטער קעלער. דאס איז געבליבען צוא אפאר קויפונג צוא אברהם. אונ אלע בוימער וואס אין דעם גרענעץ וואס ארום. גיהער אויך צוא אברהם. זעהן מיר אפילו אברהם האט ניט מער גזאגט נאר ער קויפט דיא פעלד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אברהם הט גזאגט איך האב גיגעבין דיא געלט פון דער פעלד. אונ עפרון האט אויך גזאגט אפעלד וואס איז ווערט פיר הונדערט מאָער. אונ פון בוימער האבען זייא ביידע גאר ניט גישמועסט פון דעם. וועגין זענען דיא בוימער אויך פאר קויפט גיווארין צוא אברהם. נאר צוא וואס שטייט אין פסוק די בוימער וואס אין גרענעץ וואס ארום גיהערין צו אברהם. צוא וואס איז דער מאנט דער ווארט גרענעץ. זאל שטיין אלע בוימער וואס אין דער פעלד גיהערין צו אברהם נאר דער פסוק דער ציילט אז ניט אלע בוימער גיהערין צו אברהם. דיא בוימער וואס דארפין ארום אגרענעץ. מע זאל וויסען וועמעס זייא זענען. אונ אויף וועמעס ערד זייא זענען גיפלאנצט גיווארין. דיא גיהערין צוא אברהם.

חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר ביה דבר מועט וכמה א"ר יוסף אמה על אמה א"ר חסדא וכנגד הפתח. עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט מאי היא א"ר פפא כסא דהרסנא ועושה אשה כל תכשיטיה ומשיירה דבר מועט מאי היא א"ר פפא בת צידעא שנאמר (תהלים קלז) אם אשכחך ירושלים וגו' תדבק לשוני לחכי וגו' מאי על ראש שמחתי א"ר יצחק זה אפר מקלה שבראש חתנים א"ל רב פפא לאביי היכא מנח לה א"ל במקום תפילין שנא (ישעיה סא) לשים לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר. וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנאמר (שם סו) שמחו את ירושלים וגו' שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. תנא אמר רבי ישמעאל בן אלישע מיום שחרב בהמ"ק דין הוא שנגזור על עצמנו שלא נאכל בשר ולא נשתה יין אלא שאין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה ומיום שפשטה מלכות שגוזרת עלינו גזירות קשות ומבטלת ממנו תורה ומצות ואין מנחת אותנו ליכנס לשבוע הבן

נו: אלא אם כן רוב יכולים לעמוד בה: אלא כך אמרו חכמים. כו' ומסקנא דמלתא דרבי יהושע הוא. כסא דהרסנא. קערה של מאכל דגים מטוגנים בשמן בסלת: בת צידעא. טיפלי"א שגילות הנשים לשוח בם כדי להסיר את השער: אם אשכחך. אכולהו קאי: אפר מקלה. אפר כירה השרופה באש קרוי כן ומשום דאיכא נמי אפר פרה הוצרך לפרש כן: פאר תחת אפר. מכלל שהיו רגילין ליתן אפר במקום פאר דהיינו תפילין דכתיב פארך חבוש עליך: לשבוע הבן. מילה

דיא גזרה. איז מען אויף זיי גוזר. אונ אויב די גאנצע פאלק וועלין ניט קענען מקיים זיין דיא גזרה נאר אביסול מענטשין וועלין קענען מקיים זיין דיא גזרה. איז מען ניט גוזר אויף זיי די גזרה. אונ דאס מערסטע פאלק איז גלייך וויא דיא גאנצע פאלק. אויב דאס מערסטע פאלק קענען ניט מקיים זיין דיא גזרה איז מען ניט גוזר. נאר אזוי האבען דיא חכמים געזאגט אז א מענטש קאלכט אויס זיין שטוב מיט קאלך. זאל ער א שטיקול לאזין ניט געקאליכט. ווי פיל זאל זיין דיא שטיקול. האט רב יוסף געזאגט אאייל דיא לענג אויף אאייל דיא ברייט. רב חסדא זאגט דאס זאל זיין געגין דיא טיר. א מענטש מעג אן גרייטען אלע ערליי עסינווארג אויף א סעודה. א קליניקייט זאל ער פאר פעלין. וואס זאל זיין דיא קליניקייט. רב פפא זאגט פיש געפרעגילט מיט מעל אונ מיט זייער פעטס. אז ער לאזט דאס איבער. איז אויך גענוג. א אשה מעג אן קליידען איר אלע צירונג נאר א קליניקייט זאל זיא איבער לאזין. וואס איז דאס קליניקייט. רב פפא זאגט בת צידעא. דיא האר וואס ביי דיא שלייפין זאל זיא ניט אראפ נעמען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אויב איך וועל דיך פאר געסין ירושלים. זעהן מיר אז מען טאר ניט פר געסין אן ירושלים. אין פסוק שטייט איך וועל אויף ברענגען ירושלים אויף מיין הויפט שמחה. רבי יצחק זאגט דאס מיינט מען דיא אש וואס מען לייגט ארויף אויף דיא קעפ פון דיא חתנים: רב פפא הט געזאגט צוא אביי אויף וועלכין ארט אויף דעם קאפ לייגט מען דיא אש. האט אביי געזאגט אויף דעם ארט וואו דיא תפלין ליגען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מען זאל טאהן צו די וואס טרויערין אויף ציון מען זאל געבין דאס שיינקייט (דיא תפלין) אויף דעם ארט וואו דיא אש איז געלעגין: זעהן מיר אז דיא אש ליגט אויף דעם ארט פון די תפלין. אונ דער וואס טרויערט אויף ירושלים וועט ער זוכה זיין צוא זעהן איר שמחה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איר זאלט אייך פרייען מיט ירושלים. איר זאלט אייך פרייען מיט ירושלים אלע וואס האבן געטרויערט אויף איר. מיר האבען געלערנט רבי ישמעאל בן אלישע האט געזאגט פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב געווארין וואלט געווען דער דין מיר זאלין גוזר זיין אויף אונז מיר זאלין ניט עסין פלייש אונ מיר זאלין ניט טרינקען וויין: נאר מען טאר ניט גוזר זיין א גזרה אויף יודין סיידין דאס מערסטע יודין וועלין קענען בשטיין ביי דיא גזרה. אונ ביי דיא גזרה מען זאל ניט עסין פלייש אונ ניט טרינקען וויין וועלין ניט קענען בשטיין דאס מערסטע יודין. דריבער האט מען ניט גוזר געווען. אונ פון דעם טאג וואס דיא מלוכה פון אדום האט זיך פאר שפרייט אויף אונז וואס זיא איז גוזר אויף אונז שווערע גזרות אונ זיא לאזט אונז ניט לערנען תורה.

דידך והדר אקוץ ד״די משום דר״ל דאמר (צפניה ב) התקוששו וקושו קשוט עצמך ואחר כך קשט אחרים :

ט ת״ר מ״שחרב הבית (באחרונה) [בשניה] רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ולא לשתות יין נטפל להם ר׳ יהושע אמר להן בני מפני מה אין אתם אוכלים בשר ואין אתם שותים יין אמרו לו נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי המזבח ועכשיו בטל ונשתה יין שממנו מנסכים על גבי המזבח ועכשיו בטל אמר להם אם כן להם לא נאכל שכבר בטלו מנחות. אפשר בפירות. פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים, אפשר בפירות אחרים. מים לא נשתה שכבר בטלו נסוך המים שתקו. אמר להם בני בואו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר שכבר נגזרה גזרה ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה (אמר רב אדא בר אהבה מאי קראה) דכתיב (מלאכי ג) במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כלו (אי איכא גוי כולו אין אי לא לא) אלא כך אמרו חכמים

אמר ליה זיל הלידנא וכו׳ : התקוששו. הסר קש מבין עיניך תחלה [כמו לקושש קש] כלומר קשוט עצמך :
אפשר בפירות. ויפה אמרת ונפרוש גם מן הלחם :
בפירות אחרים. שאין מביאים בכורים אלא משבעת המינים : שכבר נגזרה גזרה חורבן ונתחייבנו להתאבל כדכתיב שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה : במארה אתם נארים. קבלתם עליכם בגזירות ארור להביא המעשר אל בית האוצר כדכתיב במלאכי הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו׳ ואעפ״כ אותי אתם קובעים גוזלין את המעשר והתרומה כדכתיב הכא ואמרתם במה קבענוך המעשר והתרומה : הגוי כלו. כי הקהל כולו קבלו זאת הגזרה ומסתמא אם לא היו כולם יכולין לעמוד בה לא היו מסכימים וזכו כולו אלמא לא הגזר

מַיְנֶע צְוַוייגֶען. עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא וַוייל רֵישׁ לָקִישׁ הָאט גֶזָאגְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הִתְקוֹשְׁשׁוּ וָקוֹשׁוּ. אִיז דֶער טַייטְשׁ פְּרִיעֶר צִיר דִיךְ. דֶער נָאךְ וֶועסְטוּ צִירֶען אַנְדֶערֶע. פְּ יָגֶר וֶועה דוּא זָאלְסְט נִיט טָאהן עֲבֵירוֹת. דֶער נָאךְ וֶועסְטוּ שְׁטְרָאפִין אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין זֵיי זָאלִין אוֹיךְ נִיט טָאהן עֲבֵירוֹת:

ט תָּנוּ רַבָּנָן. דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערְנְט וֶוען דֶער אַנְדֶערֶער בֵּית הַמִקְדָשׁ אִיז חָרוּב גִיוָוארִין. זֶענֶען גִיוֶוען בַּיי יוּדִין פִיל מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבֶּען זִיךְ אָפּ גִישֵׁיידְט זֵייא זָאלִין נִיט עֶסִין פְלֵייש אוּנ נִיט טְרִינְקֶען וַויין. הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זִיךְ בַּהֶעפְט צוּא זֵייא אוּנ הָאט זֵייא גִיפְרֶעגְט מַיינֶע קִינְדֶער פַאר וואס עֶסְט אִיר נִיט קֵיין פְלֵייש אוּנ טְרִינְקְט נִיט קֵיין וַויין. הָאבֶּען זֵייא גֶזָאגְט צוּא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ ווי אַזוֹי זָאלִין מִיר עֶסִין פְלֵייש. פְלֵייש פְלֶעגְט מֶען דָאךְ מַקְרִיב זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ: אוּנ אִיצְט אִיז נִיטָא דֶער מִזְבֵּחַ. וִויא אַזוֹ זָאלִין מִיר טְרִינְקֶען וַויין. וַויין פְלֶעגְט מֶען גִיסֶען אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ. אוּנ אִיצְט אִיז נִיטָא דֶער מִזְבֵּחַ. הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ צוּ זֵייא גֶזָאגְט אוֹיב אַזוֹי זָאלִין מִיר בְּרוֹיט אוֹיךְ נִיט עֶסִין. וָוארוּם פוּן מֶעל פְלֶעגְט מֶען מַקְרִיב זַיין מְנָחוֹת. אוּנ אִיצְט אִיז מֶען שׁוֹין נִיט מַקְרִיב מְנָחוֹת. הָאבִּן זֵיי גֶזָאגְט צוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דוּ בִּיסְט גִירֶעכְט מֶען דַארְף טאקי נִיט עֶסִין קֵיין בְּרוֹיט. אוּנ מֶען קֶען לֶעבִּין מִיט פֵּירוֹת. הָט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ צוּ זֵיי גֶזָאגְט זָאלִין מִיר פֵּירוֹת אוֹיךְ נִיט עֶסִין. וָוארוּם פוּן פֵּירוֹת פְלֶעגְט מֶען בְּרֵיינְגֶען בִּכּוּרִים. אוּנ אִיצְט בְּרֵיינְגְט מֶען שׁוֹין נִיט בִּכּוּרִים. הָאבֶּען זֵייא גֶזָאגְט מִיר וֶועלִין עֶסִין אַנְדֶערֶע פֵּירוֹת וָואס פוּן זֵייא בְּרֵיינְגְט מֶען נִיט בִּכּוּרִים. הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ צוּ זֵיי גִיזָאגְט זָאלִין מִיר וַואסֶער אוֹיךְ נִיט טְרִינְקֶען. וָוארוּם מֶען פְלֶעגְט גִיסֶען וַואסֶער אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ. אוּנ אִיצְט אִיז שׁוֹין נִיטָא דֶער מִזְבֵּחַ. הָאבִּין זֵיי גֶעשְׁוִויגֶען. הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ צוּ זֵייא גִיזָאגְט מַיינֶע קִינְדֶער קוּמְט אִיךְ וֶועל אַייךְ זָאגִין. מֶען זָאל גָאר נִיט טְרוֹיעֶרִין אוֹיף יְרוּשָׁלַיִם קֶען נִיט זַיין. וָוארוּם עֶס אִיז גִיוֶוען אַגְזֵרָה פוּן גָאט דֶער בֵּית הַמִקְדָשׁ זָאל חָרוּב וֶוערִין דֶוהךְ אוּנְזֶערֶע זִינְד דַארְף מֶען טְרוֹיעֶרִין אוֹיף דֶעם. צוּ פִיל טְרוֹיעֶרִין קֶען מֶען אוֹיךְ נִיט. וָוארוּם מֶען אִיז נִיט גוֹזֵר אַגְזֵרָה אוֹיף אַוֶועלְט מֶענְטְשִׁין סַיידִין דָאס מֶערְסְטֶע מֶענְטְשִׁין קֶענֶען מְקַיֵים זַיין דִיא גְזֵרָה. אַזוֹי וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִיר זֶענְט גִיפְּלוּכְט גִיוָוארִין מִיט אַפְלוּכוּנְג אַז אִיר זָאלְט גֶעבִּין מַעֲשֵׂר. אוּנ אִיר גַזְלְת מִיךְ. אִיר בְּרֵיינְגְט נִיט דֶעם מַעֲשֵׂר. דִי גַאנְצֶע פָאלְק אַלֶע יוּדִין הָאבִּין אוֹיף זִיךְ גִינוּמֶען דִיא גְזֵרָה זֵיי זָאלִין גֶעבִּין דֶעם מַעֲשֵׂר. זֶעהְן מִיר אוֹיב דִי גַאנְצֶע פָאלְק קֶענֶען מְקַיֵים זַיין

(דף ס) ז [מ]משנה לא יפתח אדם להצר השותפין פתח כנגד פתח וכו'. גמ' מנהני מילי א"ר יוחנן דאמר קרא (במדבר כד) וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו מה ראה ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה אמר ראוין הללו שתשרה עליהם שכינה:

ט רבי ינאי הוה ליה אילן הנוטה לרה"ר הוה ההוא גברא דהוה ליה נמי אילן הנוטה לרה"ר אתו בני רה"ר הוו קא מעכבי עילויה אתא לקמיה דרבי ינאי א"ל (ע"ב) זיל האידנא ותא למחר בליליא שדר קציה להההוא דידיה למחר אתא לקמיה א"ל זיל קוץ א"ל הא מר נמי אית ליה א"ל זיל חזי אי קוץ דידי קוץ דידך אי לא קוץ דידי לא תקוץ את מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר מעיקרא סבר ניחא להו לבני רה"ר דיתבי בטוליה כיון דחזא דקא מעכבי שדר קצייה ולימא ליה זיל קוץ דידך

וירא את ישראל שוכן. ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים לפי ד אמר מה טובו אוהליך שאין פתחי אהליהם מכוונים. [דמתני' ישראל כהאי גוונא שותפין דמי דלא היה רבות ברכים אלא מתני' נ"ל כדאמרי' במסכת בכורות דף נו] : אמר ראוין הגנו. מדכתיב התם מה טובו אוהליך קא דייק :

[הוו מעכבי עלויה. בני רה"ר שענפיו מזיקין לגמל ורוכבו] : זיל האידנא. שהיה רוצה לקצוץ עצמו תחלה כדלקמן : אי קוץ דידי. אם כבר קציץ כבר : כיון דחזי דמעכבי. הכין שבבבל כגוזו מזיקין על כלו : ולימא ליה זיל קוץ וכו'. ואמאי

ז משנה. לא. אמענטש זאל ניט עפענען אין אשותפותדיגען הויף אטיר געגען אטיר. צווייא בעלי בתים וואס יעדער בזונדער וואהנט אין זיין וואהנונג: זאל מען ניט עפענען אטיר געגען אטיר. איינער זאל ניט זעהן וואס בייא זיין חבר אין שטוב איז. זאגט דיא גמרא פון וואנען ווייסען מיר דאס. האט רבי יוחנן גזאגט ווארום עס שטייט אין פסוק בלעם האט אויף גיהויבען זיינע אויגען אונ ער האט גיזעהן וויא דיא יודין רוהען יעדער שבט בזונדער. וואס פאר אגרויסע זאך האט בלעם גיזעהן אויף דיא יודין. ער האט גיזעהן אז דיא טירען פון זייערע גיצעלטין זענען ניט גלייך איינס געגען דאס אנדערע. האט בלעם גזאגט דיא מענטשין זענען ווערט דיא שכינה זאל רוהען אויף זייא:

ח רבי ינאי האט גיהאט אבוים וואס דיא צווייגין זענען גיוועזן אויס גיבויגען אין גאס אריין. נאך אמענטש איז גיוועזן אין דער גאס וואס ער האט אויך גיהאט אבוים וואס די צווייגן זענען גיוועזן אויס גיבויגען אין גאס אריין. זענען גיקומען דיא מענטשין פון גאס אונ האבען אים ניט גילאזט האלטען דעם בוים. נאר ער זאל אפ האקין דיא צווייגין. איז דער מענטש גיקומען פאר רבי ינאי פרעגין אויב דער דין איז אז ער זאל אפ האקין דיא צווייגן. האט רבי ינאי צו אים גזאגט גיי איצט אונ קום מארגין. ביי נאכט האט רבי ינאי געשיקט אמענטשין אונ ער הט אפ גיהאקט דיא צווייגען פון זיין בוים. אויף מארגין איז דער מענטש גיקומען פאר רבי ינאי. האט רבי ינאי צו אים גזאגט גיי האק אפ דיא צווייגען פון דיין בוים. האט דער מענטש גזאגט צוא רבי ינאי דער רבי האט דאך אויך אבוים וואס דיא צווייגען זענען אים געבויגין אין גאס אריין. האט רבי ינאי גזאגט צוא דעם מענטש גיי זעה אויב דיא צווייגען פון מיין בוים זענען אפ גיהאקט. זאלסטו אפ האקין דיא צווייגין פון דיין בוים אויך. אויב דיא צווייגען פון מיין בוים זענען ניט אפ גיהאקט גיווארין. זאלסטו דיינע צווייגען אויך ניט אפ האקין. פרעגט דיא גמרא וואס הט רבי ינאי פריער גימיינט וואס ער האט ניט גיהייסען אפ האקין. אונ וואס האט ער איצט געמיינט וואס ער האט יא גיהייסען אפ האקין. ענטפערט דיא גמרא פריער הט רבי ינאי געמיינט אז די מענטשין פון גאס זענען צו פרידען פון דעם אויס געבויגינעם בוים. זיי זיצען אונטער זיין שאטען. וויא רבי ינאי הט גיזעהן אז דיא מענטשין פון שטאט ווילען ניט אבוים וואס די צווייגען זענען אויס גיבויגען אין גאס. ווילען זיי דאך זיין בוים אויך ניט. נאר זייא שעמען זיך אים צוא זאגין ער זאל אפ האקין דיא צווייגען פון זיין בוים. האט ער געשיקט אמענטשין ער זאל אפ האקין די צווייגין פון זיין בוים אויך. פרעגט דיא גמרא פאר וואס האט רבי ינאי ניט גזאגט צו דעם מענטש האק דוא פריער אפ דיינע צווייגן דער נאך וועל איך אפ האקין

לאו שמיה דיין חזא דכתיב ביה בראש כל מותא אנא דם בריש כל חיי אנא חמר אמר להו אלא מע"ה דנפל מאיגרא ומית דנפל מדיקלא ומית דמאי קטליה ותו מאן דדרכיה למימת משקו ליה חמרא וחיי אלא הכי בעי למיכתב בריש כל מרעין אנא דם בריש כל אסוון אנא חמר כתבו הכי ברם סבי דיהודאי אמרי בריש כל מרעין אנא דם בריש כל אסוון אנא חמר באתר דלית חמר תמן מיתבעי סמנין:

(דף נט) ו **אמר** רב יהודה אמר שמואל צינור המקלח מים לחצר חבירו ובא בעל הגג לסתמו בעל החצר מעכב עליו דא"ל כי היכי דאת קנית לך חצר דידי למישדא ביה מיא לדידי נמי קני לי מיא דאיגרך איתמר רבי אושעיא אמר מעכב רב חמא אמר אינו מעכב אזל שייליה לרבי ביסא א"ל מעכב קרי עליה רמי בר חמא (קהלת ד) והחוט המשלש לא במהרה ינתק זה ר' אושעיה בנו של ר' חמא בנו של ר' ביסא:

הדין בשביל שהוא: בריש כל מותא אנא דם. ראש לכל המיתות היא הדם שאין אדם מת אלא ע"י רוב דם שלא הקיז בזמן הראוי לו: בריש כל חיין אנא חמר. שאין מחיה כל כך כיין: דדרכיה למימת. כגון גוסס: בריש כל מרעין אנא דם. כל החלאים באדם ע"י הדם הם באים שלא הקיז: בריש כל אסוון. כו' באשה שתאו כמדתו וכראוי לו לא יבא לידי חולי: תמן מתבעין סמנין. שם מבקשין סמנים לרפואה במקום שאין יין מצויין החלאים: צינור. של שופכין: לדידי נמי קני לי מ"מ דאיגרך להשקות בהמותי שעל מי"ה כן נהגליתי לך ודמי למקח וממכר שאני שעבדתי לך חצרי בשביל מימיך ואם אתה חוזר בך אני לא אחזור בי: מעכב. על בעל הגג: אינו מעכב. דלא שעבד לו מימיו אלא כל ימי ביתו יורדין לחצרו: אזל שייליה לרבי ביסא. אביו של רבי חמא וזקנו של רבי אושעיא: לא במהרה ינתק. דדרשינן נמי מפיך מפי זרעך ומפי זרע זרעך וגו' מדור שלישי ואילך תורה מחזרת לאכסניא שלה: זה רבי אושעיא. שאמר זקנו:

אויף דעם טויער בראש כל מותא אנא דם. איך בלוט ברייננ אלע מענטשען צום שטארבין. בריש כל חייא אנא חמר. איך וויין בריינג אלע מענטשען צום לעבין. האט רבי בנאה גיזאגט וויא איז אז איינער פאלט אראפ פון אבוידים אונ שטארבט. אדער ער פאלט אראפ פון אבוים אונ שטארבט. ווען מען אויך זאגין אז דיא בלוט האט אים גיהרגת. אדער דער וואס האלט ביי דעם שטארבין ער איז אגוסס וועט מען אים געבין טרינקען וויין. וועט ער לעבין. נאר אזוי דארף מען שרייבין דער הויפט פון אלע קראנקייט איז בלוט. דער הויפט פון אלע מעדיצינען איז וויין. האט מען אזוי געשריבען. דיא יודישע אלטע לייט זאגין דער הויפט פון אלע קראנקייט איז בלוט. דער הויפט פון אלע מעדיצינען איז וויין. אויף דעם ארט וואו עס איז ניטא קיין וויין דארט דארף מען מעדיצינען:

ו אמר. רב יהודה האט גזאגט פון שמואלס וועגין א רינע וואס פון איר גיסט וואסער אין דעם חברס הויף. למשל דער דאך פון ראובנס שטוב גייט אריין אין שמעונס הויף. אונ ביי דעם דאך איז גיוועזן א רינע. אז עס האט גירעגינט אויף דעם דאך איז דורך דיא רינע אבגיגאסען גיווארין דיא וואסער אין שמעונס הויף. אונ דער בעל הבית פון דאך (ראובן) וויל פר מאכען דיא רינע. קען דער בעל הבית פון הויף (שמעון) אים ניט לאזין פאר מאכען. ווארום שמעון קען זאגין צו ראובן אזוי וויא דוא האסט גיקויפט מיין הויף דיא וואסער פון דיין דאך זאל אריין גיגאסען ווערין אין מיין הויף אזוי האב איך גיקויפט דיא וואסער פון דיין דאך. מיר האבען גילערנט רבי אושעיא זאגט שמעון קען נייטין ראובן ער זאל ניט צוא נעמען דיא רינע רב חמא זאגט שמעון קען ניט נייטין ראובן דיא רינע זאל בלייבען ביי דעם דאך. נאר אז ראובן וויל נעמט ער צוא דיא רינע. איז מען גיגאנגען פרעגין ביי רבי ביסא וויא דער דין איז (רבי ביסא איז גיוועזן דער פאטער פון רבי חמא אונ דער זיידע פון רבי אושעיא). האט רבי ביסא גזאגט שמעון קען פאר האלטען דיא רינע ביי דעם דאך (אזוי וויא רבי אושעיא זאגט). האט רמי בר חמא גיזייענט אויף רבי אושעיא דעם פסוק אפאדים וואס ער איז גיפלאכטען אין דרייען וועט ער ניט געשווינד איבער געריסען ווערין. דאס מיינט מען רבי אושעיא דער זוהן פון רבי חמא וואס רבי חמא איז דער זוהן פון רבי ביסא. דריי תלמידי חכמים צוא זאמען וועט דיא תורה ניט אוועק געריסען ווערין פון זייא. אזוי וויא מיר זעהן רבי אושעיא האט גילערנט אזוי וויא רבי ביסא:

דסבור דאמר נכסי לטובי: אזלו. ט' הא יום: אכלי ביה קורצא. הלשינו עליו: חזנא דביתהו. דר' בנאה: לנשיק אל המלך. לבון הכוונה כדי שלא יבינו כי הלא ע"י בעלה: ואכלו בשריה. של עבד: וקא מלו ביה מיא. שואבין מים בעורו: ומשקו ביה מיא. בעורו: לא י"ל. לבני הבינה: לחכימי דיהודאי. ר' בנאה: זרונקא. נאד של עור וכך אמרה היה היה לי וגזלוהו ממני ובהמתו ואכלו הבשר ומן העור עשו הנאד ושואבין בו מים ובו יין בו: באבולא. על דלתות השער היה כתוב בו כדי שי למתן מתנה כ"א: כל דיין המיוחד לדון דיני העיר ממנין דמתקרי לדינא שתובעין אותו לדין על מ ין שתובעין ממנו: לאו שמיה דיין. ופסול לדין דכיון דלהכי בלא יקבל שחד: ומזמין ליה לד"א. בלא בדין ויצא מן הדין זכאי: דמפקין מיניה ממונא בדינא לאו שמיה דיין. דגזלן פסול לדון שיטוות

אזל א"ל כולהו נכסים דהאי. אזלו אכלו קורצא בי מלכא אמרי איכא גברא חד ביהודאי דקא מפיק ממונא דאינשי בלא סהדי ובלא מידי אתיוהו חבשוהו אזלה דביתהו אמרה להו לבי מלכא עבדא חד הוה לי פסקי לרישיה ופשטו למשכיה ואכלו בשריה וקא מלו ביה מיא משקי ביה להברייא ולא קא יהבו לי דמיה ולא אגריה לא ידעי מאי קאמרה להו אמרי ניתי לחכימא דיהודאי ולימא קריוהו לרבי בנאה אמר זרונקא אמרה לכו אמרי הואיל והכים כולי האי ליתב אבבא ונידון דינא חזא דהוה כתיב (אבבא דאבולא) [באבולא] כל דיין דמתקרי לדין לא שמיה דיין אמר להו אלא מעתה אי אתא איניש מעלמא (ע"ב) ומזמין ליה לדינא לאו שמיה דיין אלא כל דיין דאיתקרי לדין ומפקין מיניה ממונא בדין לאו שמיה דיין כתבי הבי ברם סבי דיהודאי אמרי כל דיין דמתקרי לדין ומפקין מיניה ממונא בדין

לאו

זאל אוועק געבין דאס גאנצע פארמעגין צוא דעם זוהן וואס איז ניט געגאנגען שלאגין אויף זיין פאטערס קבר. זענען געגאנגען די קינדער אונ האבין געמסרת פאר דעם מלך: אונ זייא האבין געזאגט עס איז דא איין מענטש צווישען די יודין וואס ער נעמט געלט פון מענטשין אן עדות אונ אן אבעשרייבונג. האט מען געבריינגט רבי בנאה אונ מען האט אים געבונדען אונ איין געזעצט אין תפיסה. איז געגאנגען די ווייב פון רבי בנאה אונ האט געזאגט פאר דעם מלך אחכמה וואס קיינער זאל ניט פארשטיין וועט מען מוזין פרעגין בייא איר מאן. וועט ער גרוים ווערין בייא דעם מלך. אונ זיא האט אזוי געזאגט איך האב געהאט אקנעכט אונ מען האט אפ געהאקט זיין קאפ. אונ מען האט אפ געצויגין זיין פעל. אונ מען האט אויף געגעסין זיין פלייש. אונ מיט די פעל זיינע שעפט מען וואסער. אונ די וואסער גיט מען טרינקען די מענטשין פון דער ישיבה. אונ מען גיט מיר ניט קיין געלט פאר דעם קנעכט. אונ מען גיט מיר ניט קיין ניץ געלט פאר די פעל. האט קיינער ניט געוואוסט וואס זיא האט געזאגט: האבין די מענטשין פון מלך געזאגט מען זאל ברייננען דעם קלוגסטען פון די יודין וועט ער זאגין וואס זיא מיינט: האט מען גערופין רבי בנאה. האט רבי בנאה געזאגט זיא האט אייך געזאגט אמשל (זיא זאגט געהאט א שעפס. האט מען אים געגזלת פון איר אונ מען האט אים געשאכטין אונ מען האט אויף געגעסין די פלייש אונ פון די פעל האט מען געמאכט אלאגיל אונ מיט דעם לאגיל שעפט מען וואסער אונ מען טרינקט פון אים). האבין די מענטשין פון מלך געזאגט ווייל ער איז אזוי קלוג. זאל ער זיצען בייא דעם טויער וואו די דיינים זיצען אונ זאל אויך זיין א דיין. האט רבי בנאה געזעהן עס איז אויף געשריבען אויף דעם טויער דער דיין וואס א מענטש מאנט בייא אים געלט אונ ער רופט אים צום משפט אפילו ער וועט גערעכט זיין טאר ער שוין ניט זיין קיין דיין. האט רבי בנאה געזאגט צוא די דיינים אויב אזוי וועט זיין. אז א מענטש פון דער וועלט וועט וועלין פסול מאכין א דיין. וועט ער מאנען געלט בייא דעם דיין אונ וועט איהם רופין צום משפט. וועט ער שוין ניט טארין זיין קיין דיין. אפילו ער וועט גערעכט זיין. נאר אזוי זאלט איר שרייבין דער דיין וואס מען מאנט בייא אים געלט אונ ער וויל ניט בצאהלין. אונ מען רופט אים צום משפט. אונ די דיינים פסקנען ער זאל בצאהלין אונ ער בצאהלט ניט: נאר די דיינים נייטען אים ער זאל בצאהלין. טאר ער שוין ניט זיין קיין דיין. האבין זייא אזוי אויף געשריבען. די יודישע אלטע לייט זאגין דער דיין וואס מען מאנט בייא אים געלט אונ ער וויל ניט בצאהלין. אונ מען רופט אים צום משפט אונ די דיינים נייטען אים ער זאל בצאהלין. טאר ער שוין ניט זיין קיין דיין. נאך האט רבי בנאה געזעהן עס שטייט געשריבען

טובי בר מתנה תפסיה בדיקניה אתא אביי א"ל במטותא מיניה דמר שבקיה לשנה אחריתי הדר אתא תפסיה בדיקניה הדר אתא אביי ולא שבקיה עד דאייתי בכפרא וגזייה לדיקניה:

ד ההוא (גברא) דאמר להו חביתא דעפרא לחד בראי. חביתא דגרמי לחד בראי חביתא דאודרא לחד בראי. לא הוו ידעי מאי קאמר להו אתו לקמיה דר' בנאה אמר להו אית לכו ארעא אמרו ליה אין אמר להו אית לכו חיותא אין אית לכו ביסתרקי אין אי הכי הכי קאמר לכו:

ה ההוא גברא דשמעה לדביתהו דקא אמרה לברתה אמאי לא צניעת באיסורא הך איתתא עשרה בני אית לה ולית לי מאביך אלא חד כי שכיב אמר כל נכסי לחד ברא ולא ידעי להי מינייהו (פקיד) אתו לקמיה דר' בנאה א"ל זילו חבוטו קברא דאבוכון עד דקאי ומגלי לכו להי מינייכו שבק אזלו כולהו ההוא דבריה הוה לא אזל

מנגדיהם: אתא אביי. סו' בבגל בסים אוכנו על הנכרי:
בהוא דאמר להו. אלא מחמת מיתה היה ומחלק נכסיו לבניו על פיו: חביתא דעפרא. אמר מניח לאחד מבני והיך חכמה אמר שלא יבינו בכל שהוא עשיר ובעל נכסים: חביתא דגרמי. חבית מלאה עצמות: אודרא. מוכין: אית לכו ארעא. כשדייל לכם קרקע מתכנסים הא"כ היינו חביתא דעפרא והבהמות שיש בהן עצמות וזה חביתא דגרמי:
ביסתרקי. וכל מיני בגדים עשוין ממוכין:
(אמאי לא צניעת באיסורא. כלומר תעביד איסורך בצנעה): להך ברא. לאחד מבניו אותו שיכירו ב"ד: חבוטו. הכו בכאות על קברו ובמשוך מתכוון שלהן בזה ממוזרים עו פניו בשוילכו על קברו להכות: א"ל כולהו נכסי דהאי. שלא רלה לחבוט על קבר אביו והוא נודע שבנם ומסתברת דלזה הסב יותר ויפה דן ר' בנאה דלא סייך בכח אלא בודאי דדידי והיינו בה כלא לנו לחבוט דומיא

איז דער מכשף גיקומען צום קבר פון רב טובי בר מתנה און ער האט געפינט דעם קבר. האט רב טובי אן גינומען דיא באָרד פון מכשף און האט אים ניט גיוואָלט אפ לאָזען. איז גיקומען אביי און האט גיזאגט צוא רב טובי איך בעט דיך לאז אים אפ. האט רב טובי איהם אפ גילאָזט. אויף דעם אנדערין יאָהר איז ווידער גיקומען דער מכשף און האט געפינט דעם קבר פון רב טובי בר מתנה. האט רב טובי אן גינומען דיא באָרד פון מכשף. איז ווידער גיקומען אביי בעטין פאר דעם מכשף מען זאל אים אפ לאָזען. האט רב טובי אים ניט גיוואָלט אפ לאָזען ביז מען האט גימוזט ברייניגען א שעריל און מען האט אפ געשוירין דיא גאנצע באָרד פון מכשף:

ד ההוא. א קראנקער מענטש האט א מאהל צוא טיילט זיין פאר מעגין פאר זיין טויט און ער האט גיזאגט א פאס ערד גיב איך צוא דעם זוהן. א פאס ביינער גיב איך צוא דעם זוהן. א פאס פעדערין גיב איך צוא דעם זוהן. און ער איז גישטארבין. האבין דיא קינדער ניט גיוואסט וואס דער פאטער האט צו זייא גיזאגט. זענען זייא גיקומען פאר רבי בנאה פרעגין וואס דער פאטער האט גימיינט. האט רבי בנאה צוא זייא גיזאגט האט איר פעלדער. האבין זייא גיזאגט יא. האט איר בהמות. האבין זייא גיזאגט יא. האט איר בעטגעוואנט. האבין זייא גיזאגט יא. האט רבי בנאה צוא זייא גיזאגט אויב אזוי ווייס איך שוין וואס אייער פאטער האט גימיינט. איינער זאל נעמען פעלדער (דאס איז דיא פאס ערד). איינער זאל נעמען בהמות (דאס איז דיא פאס ביינער). איינער זאל נעמען בעטגיוואנט (דאס איז דיא פאס פעדערין):

ה ההוא. א מענטש האט אמאהל גיהערט ווייא זיין ווייב זאגט צו איר טאכטער פאר וואס ביזטו ניט מזנה אין דער שטיל. קיינער זאל ניט וויסען. איך האב צעהן קינדער און פון דיין פאטער האב איך נאר איינס. איידער ער איז גישטארבין האט ער גיזאגט מיין גאנץ פאר מעגין זאל גיהערין צוא איין זוהן. און ער האט ניט גיזאגט צוא וועלכין. און ער איז גישטארבין. האט מען ניט גיוואוסט צוא וועלכין קינד זאל מען געבין דעם פאר מעגין. איז מען גיקומען פאר רבי בנאה פרעגין וואס מען זאל טאן. האט רבי בנאה גיזאגט צוא דיא קינדער גייט קלאפט מיט שטעקינס אויף אייער פאטערס קבר ער זאל אויף שטיין און זאל אייך זאגין צוא וועלכין פון אייך האט ער גימיינט דאס פאר מעגין. זענען אלע קינדער גיגאנגען קלאפין מיט שטעקינס אויף דעם קבר. דער וואס איז גיוועזען איהר זוהן איז ניט גיגאנגען. האט רבי בנאה גיזאגט מען זאל

דשכבה לדיקים קיימין בלא מהו וקא חשיב גבדייהו אליעזר עבד אברהם : בכנפה . בין זרועותיה: ה"ג. רבי בנאה לאליעזר : זיל חימא ליה , ואברהם בנתה קא׳ אגבא וכן לו רבות ליכנס : א"ל ליעול . דהין כאן הנאפת אי גניחא באגפים בכנפה דשרה : דמידע ידע דיצה"ר בהאי עלמא ליכא . ולא צריכא לאתגמועי מיניה : על עיין ונפק. נכנס רבי בנאה ונסתכל מדת אורך המערה ויצא והא"כ ליין מכהון : למערתא דאדם . כדדרשינן בעירובין בפ׳ כיצד מעברין ממרא קרית ארבע א"ר יצחק ארבע על שם ארבע זוגות שנק רו שם אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה : בדמות דיוקני . יעקב דאמרינן בסמוך שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון : בדיוקני עצמה . דהיינו אדם הראשון דכתיב גביה בצלם אלהים ברא אותו : הא בעינא לציוני מבחוץ. ונפיקך צריך אני המלה למדוד מבפנים : כמדת החיצונה . בנה ג׳ אבות והמהות כן מדת הפנימית וכמ"ן דהיינו מכפלה ב׳ בתים זה לפנים מזה ופנוגהתא דרב ובמולא בכיצד מעברין : כן מדת התחתונה . ודי לך בציון העליונה : בשני עקביו של אדם הראשון והיו דומין וכו׳ . והא דכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב הא פרכינן לה בפ׳ במה בהמה נפ׳ק בוהא ומוקמינן לה דהוות בשעה אחת קודם תחיית המתים : שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו . בהשוכר את הפועלים פריך וליחשוב נמי רבי יוחנן ומשני הדרת פנים לא ה"ל : אמגושא. מכשף : מחטט שכבי . חופר קברי מתים ונפשיטן

עבד אברהם דקאי קמי בבא א"ל מאי קעביד אברהם א"ל גאני בכנפה דשרה ומעיינא ליה ברישיה א"ל זיל אימא ליה בנאה קאי אבבא א"ל ליעול וליתי מידע ידיע דיצה"ר בהאי עלמא ליכא על עיין ונפק כי מטא למערתא דאדם הראשון יצתה בת קול ואמרה לו נסתכלת בדמות דיוקני בדיוקני עצמה אל תסתכל והא בעינא לציוני מערתא כמדת החיצונה כך מדת הפנימית ולמ"ד ב׳ בתים זו למעלה מזו קיימי כמדת העליונה כך מדת התחתונה. א"ר בנאה אנא נסתכלתי בשני עקביו של אדם הראשון ודומים לשני גלגלי חמה . הכל בפני שרה כקוף בפני אדם . שרה בפני חוה כקוף בפני אדם חוה בפני אדם כקוף בפני אדם אדם בפני שכינה כקוף בפני אדם . שופריה דרב כהנא (מעין שופריה דרב והרב) מעין דרבי אבהו דרבי אבהו מעין דיעקב אבינו דיעקב אבינו מעין דאדם הראשון . (דאדם הראשון מעין דשכינה) . ההוא אמגושא דהוה כחטט שכבי כי מטא למערתא דרב

טוב

דיא טיר פון קעלער . האט רבי בנאה געזאגט צוא אליעזר וואס טוהט איצט אברהם . האט אליעזר געזאגט אברהם שלאפט אין שוים פון שרה . אונ זיא לאוזט איהם דעם קאפ . האט רבי בנאה געזאגט צו אליעזר גייא זאג צוא אברהם בנאה שטייט בייא דיא טיר . האט אברהם געזאגט צו אליעזר גייא זאג צו רבי בנאה ער זאל אריין קומען . מען ווייס אז אויף דער וועלט איז ניטא דער יצר הרע . דארף איך מיך ניט בעהאלטין פאר איהם . איז רבי בנאה אריין געקומען אין קעלער אונ האט געזעהן וויא לאנג אונ ווי ברייט דער קעלער איז . אונ איז ארויס געגאנגען . וויא רבי בנאה איז געקומען צו דעם קעלער וואו אדם הראשון איז געוועזן . איז ארויס געגאנגען אקול אונ האט געזאגט צוא רבי בנאה דוא האסט געקוקט אויף דעם מענטש וואס ער איז גלייך צו מיין געשטאלט . דאס איז יעקב . האט מען דיר ניט געשטערט . אין מיין געשטאלט אויף אדם הראשון וואס ער איז געוועזן דער געשטאלט פון גאט . אויף איהם זאלסטו ניט קוקען . האט רבי בנאה געזאגט איך דארף בעצייכענען דעם קעלער . מוז איך דאך אריין גיין אינווייניג . האט מען געזאגט צו רבי בנאה וויא גרויס דיא אויסווייניגסטע שטוב איז . אזוי גרויס איז דיא אינווייניגסטע שטוב . אונ נאך דעם וואס זאגט אז דער קעלער איז געוועזן צוויא שטובען איינע אויף דיא אנדערע . האט מען געזאגט צו רבי בנאה ווי גרויס דיא אויבערשטע שטוב איז . אזוי גרויס איז דיא אונטערשטע שטוב . רבי בנאה האט געזאגט איך האב געזעהן דיא צוויא פיאנטעס פון אדם הראשון האבין זייא געגליכטין אזוי וויא דיא צוויא רעדער פון דיא זוהן . אלע מענטשין זעהן אויס געגין שרה אזוי וויא אמאלפע געגין א מענטש . שרה זעהט אויס געגין חוה אזוי וויא אמאלפע געגין אמענטש . חוה זעהט אויס געגין אדם אזוי ווי אמאלפע געגין אמענטש . אדם זעהט אויס געגין דיא שכינה . אזוי וויא אמאלפע געגין אמענטש . דיא שיינקייט פון רב כהנא איז געוועזן אביסעל ווייניגער וויא דיא שיינקייט פון רב . אונ דיא שיינקייט פון רב איז געוועזן אביסעל ווייניגער וויא דיא שיינקייט פון רבי אבהו . אונ דיא שיינקייט פון רבי אבהו איז געוועזן אביסעל ווייניגער ווי די שיינקייט פון יעקב אבינו . אונ די שיינקייט פון יעקב אבינו איז געוועזן אביסעל ווייניגער וויא דיא שיינקייט פון אדם הראשון . עס איז געוועזן אמכשף וואס ער פלעגט אויף גראבין די טויטע אונ נעמען אפ ציהען זייערע קליידער . אמאהל

דאיכא ינוקא הא דליכא ינוקא ואבע"א הא והא דליכא ינוקי ולא קשיא הא דאיכא שמעא והא דליכא שמעא ואבע"א הא והא דאיכא שמעא ולא קשיא הא בליליא הא ביממא. ושל עם הארץ דומה (דף נה) למדורה וקדרות מקיפות אותה. מטה של ת"ח כיצד כל שאין תחתיה אלא סנדלין בימות החמה ומנעלים בימות הגשמים ושל ע"ה דומה לאוצר בלוס:

ג רבי בנאה הוה מציין מערתא (דרבנן) כי מטא למערתא דאברהם אבינו אשכחיה לאליעזר עבד

נו: היכא דאיכא ינוקא. כיוצא אלא אביו לאכול צריך להושיב הבלן היאך גד הטבעת מבחוץ פן יתהפך בו התינוק ויטנפו הבלין: ולי ליכא ינוקא. יעשה מבפנים ולא יתהפכו נהין פן יכבל בה הבהמה במאך ובא כביב הבלין: הא דאיכא שמעא. יעשה מבפנים ולא יתהפכו מבחוץ פן יכבל הבהמה: הא דליכא שמעא. יעשה מבחוץ ולא מבפנים פן יזוק בה האוכלין ומיהו היכא דאיכא שמעא יעשה מבפנים מגד היושבין ולא מבחוץ שיכולין ליזהר מן הטבעת יותר מן הבהמה שהוא הולך והם יושבין: הא ביממא. יהיה מבחוץ שיכול השמש ליזהר ולא מבפנים דמזיק לאוכלים שאין להם המקום: למדורה. מוקפת קדרות והאש באמצע ואף כאן המטה והאש באמצע וסקפרות סביב: כל שאין תחתיה כו'. כדאמרינן בפסחים אוכלין תחת המטה אפילו מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהם. דרך לנעול מנעלים בימות החמה וסנדל בימות הגשמים בשביל הטיט: אלא סנדלים בימות החמה. ומניחין שם עד ימות הגשמים שצריך להם: לאוצר בלוס. בכמ"ך כמו עיסה בלוסה במסכת שבת בפרק כלל גדול עיסה מעורבבת ממינים הרבה וכן אוצר בלוס מינים הרבה מעורבבות בתוכו יחד וכן מטה של ע"ה כל דבר מניח תחת מטתו אוכלין וכלים:

רבי בנאה. אדם גדול וחשוב היה לפיכך ניתן לו רשות ליכנס במערה לציין אבל אחר לא כדאמרינן התם גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם והיה נכנס במערה ומודד מדה ארכו מבפנים ואח"כ מודד מבחוץ כנגדו ועושה שם ציון כדי להכיר מקום הטומאה ולא יבואו טהרות דרך כאן שלא יאהילו על הקבר: הבעתים לגינעזר. דהגיא במס' דרך ארץ דבבעה

אקינד אויך. זאל זיין דער רינג אויס ווייניג טיש. ביא דער זייט וואס קינדער זיצט ניט ווארום טאמער וועט דאס קינד זיך שפילען מיט דעם רינג. דער וויל וועט ער אשאקיל טאהן דעם טיש. וועט אויס גיגאסען ווערין דאס עסין. אונ אויב עס איז ניטא קיין קינד ביא דעם טיש. זאל זיין דער רינג נעבין דיא זייט וואו מענטשין זיצען. ווארום אז דער רינג וועט זיין אין דיא אנדערע זייט. אויס ווייניג. דארט קומט דער בעדינער מיט עסין. אונ וויל ער איילט זיך וועט ער זיך פאר טשעפין אן דעם רינג אונ וועט מאכען אשאדין. אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין ביידע ברייתות שמועסין אז עס איז ניטא קיין קינד זיצען ביי דעם טיש. אונ עס איז ניט קיין קשיא. אויב עס איז דא אבעדינער זאל זיין דער רינג אינוויינג וואו די מענטשין זיצען. אנ אויב עס איז ניטא קיין בעדינער. זאל זיין דער רינג אויס ווייניג. אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין ביידע ברייתות שמועסין אז עס איז דא אבעדינער. אונ עס איז ניט קיין קשיא. ביי נאכט זאל דר רינג זיין אינווייניג וו דיא מענטשין זיצען. ווארום אז דער רינג וועט זיין אויס ווייניג וועט זיך דער שמש פאר טשעפין אן דעם רינג אונ וועט מאכען אשאדין. ווייל עס איז ביי נאכט וועט ער ניט דער זעהן דעם רינג. אונ ביי טאג זאל זיין דער רינג אויס ווייניג. ווארום דער שמש וועט זעהן דעם רינג וועט ער זיך היטען ער זאל זיך ניט פאר טשעפין. אונ דער טיש פון אעם הארץ איז גלייך אזוי וויא אפייער וואס דיא טעפ שטייען ארום דעם פייער אונ דר פייער איז אין מיטן. אזו איז דר טיש. אויף דעם מיטן טיש ליגט אטיש טוך אונ אויף דעם טישטוך ליגט דאס עסין אונ דיא טעפ מיט דיא שיסלען שטייען אויף דעם טיש ארום דעם טישטוך וויא איז דיא בעט פון אתלמיד חכם אז אונטער דיא בעט שטייט ניט מער נאר היקצעכיר שיך אום זומער. אונ לעדערנע שיך אום ווינטער. אונ די בעט פון אעם הארץ איז וויא אאויס געמישטער אוצר אלע עסין ווארג אונ אלע כלים שטייען אלץ אונטערין בעט:

ג רבי בנאה פלעגט ארין גיין אין דיא קעברס וואו דיא גישטארבענע צדיקים דיגען דארט ליגען. אונ ער פלעגט אויס מעסטין דעם קעבער אינווייניג דיא לענג אונ דיא ברייט. דער נאך פלעגט ער מאכין אזוי אצייכן אויס ווייניג פון הויבין אויף דעם קעבער. מען זאל וויסען וועלכע שטיק ערד איז טמא. כהנים זאלין דארט ניט גיין. אונ אנדערע זאכין וואס אויף דעם ארט וועט ליגען. וועט זיין טמא. וויא רבי בנאה איז גיקומען צום קעבער וואו אברהם אבינו איז גילעגין. האט ער גיטראפין אז אליעזר דער קנעכט פון אברהם שטייט פאר

ושלמאה ר' יהודה אומר הר שעיר עמון ומואב ר"ש אומר ערדיקס אסיא ואספמיא:

(דף נז ע"ב) ב **ועוצם** עיניו מראות ברע (ישעיה לג) א"ר חייא בר אבא זה שאין מסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה היכי דמי אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא אי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא לעולם דליכא דרכא אחרינא ואפ"ה מיבעי לכנים נפשיה. בעא מיניה ר' יוחנן מר' בנאה חלוק של ת"ח כיצד כל שאין בשרו נראה מתחתיו. טלית של ת"ח כיצד כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח. שלחן של ת"ח כיצד שני שלישי גדיל ושליש גלאי שעליו כוטות וקערות מונחות וטבעתו מבחוץ והא תניא טבעתו מבפנים לא קשיא הא דאיכא

שאינו מסתכל. כשהוא הולך לשפת הנהר: היכי דמי. דמשבח ליה קרא אם עוצם עיניו דמשמע שאם לא יעצים עיניו אינו לא צדיק ולא רשע: אי דאיכא דרכא אחרינא והזיל. נכך: רשע הוא. ולאע"פ שעוצם עיניו לא היה לו להתקרב אצלן להתרחק מן עבירה דקי"ל הרחק מן הכיעור: אנוס הוא. אם מסתכל דרך הליכה והאנוס רחמנא פטריה ולמה מזקיק הכתוב לעצום עיניו: למיכף נפשיה. לכבוש עיניו נגד אחר והיינו דמשבח ליה קרא דאי אנוס נפקא מהכי הוא: כל שאין בשרו נראה מתחתיו: שיהא ארוך עד פסת רגלו שלא יהא כשהוא הולך יחף: טלית. מקפידין שמתכסה בו על כל הבגדים שהוא לבש: שאין חלוקו נראה כו'. וכ"ש דאי קאי עד לידי חלוק דאיכא גנאי טפי: שני שלישי גדיל וכו'. שני שלישי רוחב השלחן מכוסה במפה מצד שאוכלין לקנח פיהם ונותן עליה את הפת ושליש החיצון מגולה כדי שיתן עליו קערות וכוסות שלא ילכלכו המפה ויתבזו. ואין ואית דמפרש שליש גלאי כלומר שני שלישי גדיל דהיינו מפה מכה וזו ומשנים כל סביב השלחן ושליש תוכו מגולה. גדיל קרי המפה על שם דאריגה וגלאי לא היה: וטבעתו. כל שלחן שהיו רגילין לתלות כשפתו לתלותו בו יהיה מבחוץ ולא מבפנים מצד שאוכלין כדמפרש והזיל: מבפנים. מצד הסמוך

פֿעדער פֿון קני קנזי קדמוני דארף מען ניט געבן מעשרות. מיר דארפֿן גילע ונט רבי מאיר זאגט קני קנזי קדמוני איז נפתוחא ערבאה שלמאה. רבי יהודה זאגט קני קנזי קדמוני איז הר שעיר עמון מואב. רבי שמעון זאגט קני קנזי קדמוני איז ערדיקס אסיא אספמיא:

ב **ועוצם**. אין פסוק שטייט אז ער פֿר מאכט זיינע אויגען ער זאל ניט זעהן קיין שלעכטס וועלכע שלעכבן זאל ער ניט זעהן. רבי חייא בר אבא זאגט מען מיינט אז ער גייט ביא דעם ברעג טייך זאל ער ניט קוקן אויף די ווייבער ווען זיא שטייען אין טייך און וואשען. פֿרעגט די גמרא וויא שמועסט דא. אויב ער האט געהאט איין אנדער וועג צוא גיין ניט נעבן טייך. און ער איז געגאנגען נעבן טייך. אפילו ער וועט ניט קוקן אויף די ווייבער איז ער אויך א רשע. און אויב עס איז ניטא קיין אנדער וועג נאר נעבן טייך. אפילו ער וועט געווענליג קוקן אויף די ווייבער איז אויך ניט קיין גרויסע עבירה. ווארום ער מוז דאך גיין און די ווייבער זענען אים אנטקעגין מוז ער דאך קוקן אויף זייא. און די עבירה וואס דער מענטש כוזם ווייל ער איז געצוואונגען. איז ער פטור פון שטראף. ענטפערט די גמרא עס שמועסט טאקי אז עס איז ניטא קיין וועג נאר נעבן טייך. פון דעסטוועגן דארף דער מענטש זיך נייטין און ניט קוקן אויף די ווייבער. און אז ער האט טאקי אזוי געטאהן ער האט זיך געניית און האט פֿר מאכט די אויגען און האט ניט געקוקט. לויבט אים דער נביא און זאגט אים צוא גרויס שבח אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. רבי יוחנן האט געפֿרעגט ביי רבי בנאה די העמד פון א תלמיד חכם וויא דארף זיין געמאכט. האט רבי בנאה געזאגט זיא דארף זיין לאנג ביז צוא די ערד דאס ליב זאל אונטען ניט געזעהן ווערין. וויא זאל זיין געמאכט די אויבער קלייד פון א תלמיד חכם. זיא זאל זיין אזוי לאנג אז די העמד זאל ניט געזעהן ווערין אונטען א טפח די ברייט. און אז זיא וועט זיין לאנג גלייך מיט די העמד. איז געווים גוט. וויא זאל זיין דער טיש פון א תלמיד חכם. צוויי דריטל טיש זאל זיין בדעקט מיט א טיש טוך. אויף דעם טיש טוך זאל זיין דאס ברויט און די איבעריגע עסין. און אויף דעם דריטל טיש וואס אן א טיש טוך דארט שטעלט מען די גלעזער און די שיסלען וואס מען האט אין זייא געגעסין און געטרונקען און זייא זענין שמוציג. און דער רינג פון טיש זאל זיין אויס ווייניג. פון דער זייט טיש וואס קיינער זיצט ניט. פֿרעגט די גמרא מיר האבען דאך געלערנט דער רינג זאל זיין אינוויינינג נעבן די מענטשין וואס זיצען ביי דעם טיש. זאגט די גמרא עס איז ניט קיין קשיא. אויב ביא דעם טיש זיצט

ארחיקי לי אמר ליה הני מילי לאילנות אבל לגפנים בעינן טפי והאנן תני אחד גפנים ואחד כל האילן א״ל ה״מ אילן לאילן וגפנים לגפנים אבל אילן לגפנים בעינן טפי א״ל אנא לא קייצנא דאמר רב האי דיקלא דטעין קבא אסור למקציה וא״ר חנינא לא שכיב שכחת ברי אלא דקץ תאנתא בלא זימניה מר אי ניחא ליה ליקוץ :

בכחת ברי. כך שמו :
מפסיק בנכסי הגר. (בלא יזכה בחזקת הבירו) [ב׳ נחות של גר והלז נטוע בינתים המזיק באחת מהן לא קנה את הכלתה אלא האי דאחזיק בה נבדה קנה] : מאי חצובה. איזה דבר הוא ומאי חשיבותיה להחשב כמילה : שבו תיחם. בין שבט לשבט כן היה נהים לפי שאינו יוקק לא מכאן ולא מכאן : לא מנה יהושע כו׳. כדאמרינן בפ״ק יהושע כתב ספרו : על הגבולין. כדי נכרתות בתחומין ושבטים דקרא אתא לא מעיין כי טעם הכב אותן עיירות : כל שהראהו הקב״ה למשה. בשעת מיתתו שנאמר ויראהו ה׳ את כל הארץ את הגלעד עד דן : חייב במעשר. דהתם כתוב עממים הכתובים בכל מקום אבל קיני קנזי וקדמוני בהגנו לאברהם בברית בין הבתרים לא נתיישבו במעבר לעתיד לבא כיהושיים לנו לעתיד כדאמרינן בב״ר ה״נ אם כבשו ישראל מהם אהרי מות יהושע כולן פטורין מן המעשר כו׳ : תניא ר״מ אומר. כולהו תנאי בפי׳ קיני וקנזי וקדמוני פליגי :

חזקת הבתים פרק שלישי

(דף נו) **א** ניתיב רב אחא בר אויא קמיה דר׳ אסי ויתיב וקאמר משמיה דרבי אסי בר׳ חנינא] חצובא מפסיק בנכסי הגר מאי חצובא אמר רב יהודה אמר רב שבו תיחם יהושע לישראל את הארץ. וא״ר יהודה אמר רב לא מנה יהושע אלא עיירות העומדות על הגבולין. א״ר יהודה אמר שמואל כל שהראהו הקב״ה למשה חייב במעשר לאפוקי מאי לאפוקי קיני וקנזי וקדמוני. תניא ר״מ אומר נפתוהא ערבאה ושלמאה.

זיי ווייגשטאקען אונ זיי אנדערע בוימער דארף מען נאר דער ווייטערן פיר איילין. האט רב יוסף גזאגט בוימער פון בוימער דארף מען נאר דער ווייטערן פיר איילין. אדער ווייג שטאקען פון ווייגשטאקען דארף מען נאר דער ווייטערן פיר איילין. אבער בוימער פון ווייגשטאקען דארף מען דער ווייטערן מער וויא פיר איילין. האט רבא גזאגט איך וועל ניט אפ האקען מיינע בוימער. ווארום רב האט גזאגט דער טייטל בוים וואס אויף אים וואקסט א קב טייטלען. טאר מען אים ניט אפ האקען. אונ רבי חנינא האט גזאגט מיין זוהן שכחת איז געשטארבען ווייל ער האט אפ געהאקט א פייגען בוים פאר דער צייט. אויב דוא ווילסט האק אפ:

פרק שלישי

א יתיב. רב אחא בר אויא איז געזעסען פאר רבי אסי אונ האט געזאגט פון רבי אסי ברבי חנינא וועגען דער גראז וואס הייסט חצובא צוא טיילט דיא פעלדער פון אגר. ווען דער דין איז אז אגר איז געשטארבען אונ האט געלאזען אפאר מעגין. ווער עס האט דעם פאר מעגין צוא געהערט דאס אונ אויב ער האט געלאזן פעלדער. ווער עס גייט פריער אין די פעלדער אונ פאר בעסערט דארט עפעס. צוא דעם געהערין דיא פעלדער. אונ אויב צווישען איין פעלד אונ דיא אנדערע וואקסט דער גראז חצובא. ווערין דיא פעלדער צוא טיילט. אונ יעדער פעלד ווערט גירעכענט בזונדער. אז ער האט עפעס פאר בעסערט איין פעלד. געהערט דיא איין פעלד צוא אים. אבער דיא איבעריגע פעלדער געהערין נאך ניט צוא אים. וואס איז חציבא רב יהודה זאגט פון רבס וועגין מיט דעם חצובא האט יהושע צוא טיילט ארץ ישראל צו דיא יודען. עס איז געוועזען צווישען פעלדער פון צוויי מענטשין איינע געבין אנדערין. האט ער אריין געשטעקט דעם גראז חצובא צווישען דיא ביידע פעלדער. ווייל דער גראז האט ניט קיין ווארצלען אין דיא זייטען נאר גלייך אראפ. נאך האט רב יהודה געזאגט פון רבס וועגין. יהושע האט ניט מער גיציילט נאר דיא שטעט וואס זענען געשטאנען ביי דיא גרענעצין. רב יהודה האט געזאגט פון שמואלס וועגין דיא פעלדער וואס גאט האט געוויזען צוא משה רבינו איידער ער איז געשטארבען. דארף מען געבין מעשר פון דיא תבואות. פרעגט דיא גמרא פון וועלכע פעלדער דארף מען ניט געבין מעשרות. גאט האט דאך געוויזען צוא משה גאנצן ארץ ישראל. ענטפערט דיא גמרא פון דיא

דרום וכתיב: כיה ורעב : את אוצרו הטוב . וכיפיה לתת מטר ארצך :
ידרים . נותלו יחזיר פניו לדרום : וסימנך .
כלה התליף : דמצדד אצדודי . מעט לצד
דרום : אדרימו . שהיו פונים לצד ירושלים מקום דכתיב והתפללו אליך דרך ארצם וגו' :
צרכה . כלפי ג והיה ארתיקי לי . ד' אמות :

צפון ויכון אתה בראתם . **ואמר רפרם בר פפא אמר** רב חסדא מיום שחרב בהמ"ק **לא ירדו גשמים מאוצר** ט"ב שנאמר (דברים כח) **יפתח ה' לך את אוצרו הטוב** בזמן שישראל עושים רצונו של מקום ושרויים בארצם **גשמים יורדים** מאוצר טוב ובזמן שאין שרויים בארצם אין יורדים מאוצר טוב :

ו א"ר יצחק הרוצה להתחכם ידרים שיתעשר יצפין וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום ריב"ל אמר לעולם ידרים שמתוך שמתחכם כתעשר שנאמר (משלי ג) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד והאמר ריב"ל שכינה במערב (לא צריכא) דמצדד אצדודי . א"ל רב חנינא לרב אשי כגון אתון דיתביתו לצפונא דארעא דישראל אדריטו אדרומי ומנ"ל דבבל לצפונא דארעא דישראל קיימא דכתיב (ירמיה א) מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ :

(דף כו) **ז רבא** בר רב חנין הוו ליה הנהו דקלי אמצרא דפרדסא דרב יוסף הוו ציפרי יתבי בדקלי ונחתי בפרדסא ומפסדי ליה א"ל זיל קוץ א"ל והא

פסוק צפון אונ ימין האכטו בשאפין : אז ימין איז דיא אנדערע זייט פון צפון . איז ימין דרום . זעה מיר אז פון דרום איז מען הונגעריג . נאך האט רפרם בר פפא גזאגט פון רב חסדא ווענין פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב געווארין האט נאך נישט גירעגענט פון גוטען אוצר : אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט וועט עפענען פון דיינעט רעגין זיין גוטען אוצר . צוא געבין רעגין אין דיין לאנד . ווען דיא יודין טוהען דעם ווילען פון גאט . אונ זייא וואוהנען אין זייער לאנד . גייט דער רעגין פון גוטען אוצר . אונ ווען דיא יודין וואוהנען ניט אין זייער לאנד . גייט ניט דער רעגין פון גוטען אוצר :

ו אמר . רבי יצחק האט גזאגט דער וואס וויל קלוג ווערין זאל ער דאווענען מיט דעם פנים צוא דרום . אונ דער וואס וויל רייך ווערין . זאל ער דאווענען מיט דעם פנים צוא צפון . דער סימן איז . דער טיש מיט דעם לחם הפנים איז גישטאנען אין בית המקדש אין צפון זייט . אונ דיא מנורה איז גישטאנען אין דרום זייט . אונ דיא מנורה ווייזט אויף חכמה . ווארום דיא חכמה בעלייכט דעם פנים פון מענטשין . רבי יהושע בן לוי זאגט אייביג זאל א מענטש דאווענען מיט דעם פנים צוא דרום זייט . ווארום אז ער וועט קלוג ווערין . וועט ער רייך ווערין . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אין דיא רעכטע זייט פון דיא תורה איז לאנגע טעג . אין דיא לינקע זייט פון דיא תורה איז רייכקייט אונ כבוד . פרעגט דיא גמרא רבי יהושע בן לוי האט דאך גזאגט דיא שכינה איז אין מערב זייט . ענטפערט דיא גמרא רבי יהושע בן לוי מיינט ער זאל שטיין מיט דעם פנים אין ווינקול מערב אונ דרום . רב חנינא האט גזאגט צוא רב אשי איר ווייל איר וואוהנט אין צפון זייט פון ארץ ישראל . זאלט איר שטיין מיט דעם פנים צוא דרום זייט . פון וואנען ווייסען מיר אז בבל שטייט אין צפון זייט פון ארץ ישראל . ווארום עס שטייט אין פסוק פון צפון זייט (פון בבל) וועט גיעפינט ווערין דיא שלעכץ אויף אלע זיצער פון דער לאנד :

ז רבא בר רב חנין האט גיהאט טייטל בוימער ביא דעם ברעג ווייגארטין פון רב יוסף . פלעגין קומען פייגלען אונ פלעגין זיצען אויף דיא טייטל בוימער . דער נאך פלעגין זייא אראפ פליהען אין וויינגארטין אונ פלעגין שאדין טאהן דעם וויינגארטין . האט רב יוסף גזאגט צו רבא האק אפ דיינע טייטל בוימער . האט רבא גזאגט מיינע טייטל בוימער זענען דאך ווייט פיר איילין פון דיין פעלד . האט רב יוסף גזאגט ווען איך וואלט האבען אין מיין פעלד פראסטע בוימער וואלט גינוג גיוועהן דוא זאלסט זיין ווייט פון מיר פיר איילין . אבער אז איך האב ווין שטאקין דארפסטו דיך דער ווייטערין מער וויא פיר איילין . האט רבא גזאגט מיר האבען דאך גילערנט

[וחוזרת] אחורי הכיפה שנאמר (קהלת א) הולך אל דרום וסובב אל צפון . הולך אל דרום ביום וסובב אל צפון בלילה . סובב סובב הולך הרוח גו' אלו פני מזרח ומערב שפעמים מסבבתן ופעמים מהלכתן הוא היה אומר אתאן לרבי אליעזר (איוב לז) מן החדר תבא סופה זו רוח דרומית וממזרים קרה זו רוח צפונית מנשמת אל יתן קרח זו רוח מערבית ורחב מים במוצק זו רוח מזרחית והאמר מר רוח דרומית מעלת רביבים ומגדלת עשבים לא קשיא הא דאתיא מטרא בניחותא הא בשפיכותא . אמר רב חסדא מ"ד (שם) מצפון זהב יאתה זו רוח צפונית שמוזלת את הזהב וכן הוא אומר (ישעיה מו) הזלים זהב מכים . אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בהמ"ק לא הוגשמה רוח דרומית דכתיב (שם ט) ויגזור על ימין ורעב ויאכל על שמאל ולא שבעו וכתיב (תהלים פט) צפון

מהלכת לעולם רוח צפונית בלילה ומן המערב היא פונה לצפון בכך הילוכה מן המזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון : וחוזרת אחורי כיפה . דרך חלון : הולך אל דרום . את היקף היום קרי הילוך שהוא בתוך העולם ואת היקף בלילה קרי סיבוב שהוא מקיף מבחוץ וביום לעולם מהלכת בדרום אפי' ביום קצר אינו מהלך אלא ברוח דרומית : וסובב אל צפון בלילה . אף בלילה קצרה כל תקופת תמוז אינו סובב אלא ברוח צפונית : פעמים מהלכתן . ביום ארוך כל תקופת תמוז החמה יוצאה מקרן צפונית מזרחית ושוקעת בקרן מערבית צפונית : ופעמים מסבבתן . ביום קצר החמה יוצאה בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן דרומית מערבית ומהלכת בלילה ג' רוחות : אתאן לר"א . דאמר לאכסדרה דומה : וממזרים קרה ..נית . שהרוח מזרה ופזרה : והאמרת רוח דרומית מעלה רביבים : וכאן אתה אומר רוח מזרחית מגלה מים : הא דאתיא מטרא בניחותא . בא מן הדרום וכי אתא בשפיכותא בא מן המזרח כדכתיב מים במוצק : לא הוגשמה רוח דרומית . שהיתה רגילה להביא רביבים עובים : והכתיב צפון וימין . אלמא ימין הוא

אונ אז דיא זוהן קומט פארין נאכט צום ווינקיל מערב אונ צפון . גייט זיא דיא גאנצע צפון זייט בייא נאכט . אונ זיא גייט צוריק אונטערין הימל דורך אפענסטער . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק הולך אל דרום . דיא זוהן גייט אין דרום זייט בייא טאג . ווארום אפילו דעם קלענכטין טאג גייט אויך דיא זוהן גאנץ דרום זייט : וסובב אל צפון . אונ זיא רינגולט ארום דיא צפון זייט בייא נאכט . ווארום אפילו דיא קלענסטע נאכט רינגולט אויך דיא זוהן גאנץ צפון זייט . סובב סובב הולך הרוח . אמאהל רינגולט דיא זוהן . אונ אמאהל גייט דיא זוהן . דאס איז דיא מזרח זייט אונ דיא מערב זייט . ווען דער טאג איז קליין אונ דיא זוהן גייט ארויס פון ווינקיל מזרח אונ דרום אונ זיא גייט אונטער אין ווינקיל דרום אונ מערב . רינגולט דיא זוהן גאנץ מערב אונ גאנץ צפון אונ גאנץ מזרח . אונ ווען דער טאג איז גרויס אונ דיא זוהן גייט ארויס אין ווינקיל צפון אונ מזרח . אונ זי גייט אונטער אין ווינקיל מערב אונ צפון . רינגולט זיא ארום נאר צפון זייט בייא נאכט . אונ זיא גייט בייא טאג גאנץ מזרח אונ גאנץ דרום אונ גאנץ מערב . רבי אליעזר פלעגט זאגין עס שטייט אין פסוק מן החדר תבא סופה פון דעם חדר קומט דער שטורעם ווינט . דאס מיינט מען דרום זייט . וממזרים קרה אונ פון דיא צוא בראבענע זייט קומט קעלט . דאס מיינט מען צפון זייט . מנשמת אל יתן קרח . פון דעם אטעם פון גאט ווערט גיגעבין אייז . דאס מיינט מען מערב זייט , ורוחב מים במוצק . דיא ברייט פון וואסער וואס גייט מיט שטארקייט . דאס איז מזרח זייט . פרעגט דיא גמרא דער תנא האט דאך גיזאגט אז פון דרום זייט גייט רעגין אונ פון דעם רעגין וואקסט גראז . ענטפערט דיא גמרא . עס איז ניט קיין קשיא דער רעגין וואס גייט רוהיג אונ פייכטלאך קומט פון דרום זייט . אונ דער רעגין וואס גייט מיט אפלייץ אונ מיט א שטורעם קומט פון מזרח זייט . רב חסדא זאגט עס שטייט אין פסוק פון צפון קומט גאלד : דאס מיינט מען דעם צפון זייט (וואס ער בריינגט היין אויף דער וועלט ווערט אהונגער) ווערט גאלד וואלוויל . אונ אזוי שטייט אין פסוק הזלים זהב מכים . עס ווערט וואלוויל דיא גאלד פון ביטיל : רפרם בר פפא האט גיזאגט פון רב חסדא ווענין פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב גיווארין : האט נאך נישט גירעגינט פון דרום זייט : אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז גאט האט גוזר גיווען אויף רעכטס (אויף דרום זייט) עס זאל ניט גיין קיין רעגין איז מען הונגעריג : אונ אז ער גייט עסן אויף לינקס אין צפון זייט (וואס דארט איז דא גאלד) איז ער ניט זאט גיווארן . ווארום די גאלד קען מען דאך ניט עסן : רעכטס אונ לינקס : איז דרום אונ צפון : אזוי וויא עס שטייט אין

רב ששת לשמעיה לכל רוחתא אוקמן לבר מסדינחא ולאו משום דלית ביה שכינה אלא משום דמורו ביה מינאי ורבי אבהו סבר שכינה במערב דא"ר אבהו מאי אוריה אויר יה :

ה אמר רב יהודה (אמר רב) מ"ד (דברים לב) יערוף כמטר לקחי זו רוח מערבית הבאה מערפו של עולם. (שם) תזל כטל אמרתי זו רוח צפונית שמזלת את הזהב וכן הוא אומר (ישעיה מו) הזלים זהב מכיס. כשעירים עלי דשא זו רוח מזרחית שמסערת את כל העולם כשעיר. וכרביבים עלי עשב זו רוח דרומית שמעלת רביבים ומגדלת עשבים. תניא רבי אליעזר אומר עולם (ע"ג) לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת וכשחמה מגעת לקרן מערבית צפונית נכפפת ועולה למעלה מן הרקיע רבי יהושע אומר עולם לקובה הוא דומה ורוח צפונית מסובבת וכשחמה מגעת לקרן מערבית צפונית מקפת וחוזרת :

רב ששת אמר עיניה הוה : לכל רוחתא אוקמן. בשמיעתי להתפלל : דמורו בה מינאי. מורים שצריך להתפלל במזרח : אוריה. אני במערב כך קורין למערב כ בין פרסי. ולי נראה שכך קורין למזרח בלשון לע"ז והאי דאמר יהן אויר יה שהשכינה במערב ופניו למזרח כמלא המזרח אוירו :

יערוף כמטר לקחי. משה רבינו דימה את התורה נד' רוחות כנגד ת"ה לעולם בלא כם כקח"ת לעולם בלא תורה : מערפו של עולם. אני במעתי מהוקתו של עולם ע"ב שהשכינה במערב כ"ל ואני אומר מאחוריו של עולם שבמערב קרוי אחור כדאמר כן קדם אהלך ואינני ואחור וגו' : שמזלת את הזהב. שמחממת ומביאה חרב והרעבון בא והזהב זול : וכה"א. דכתיב זילותא לגבי זהב : כשעיר. כד : לאכסדרה. שאין לה דופן רביעית : אינה מסובבת. כמוזלה : למעלה מן הרקיע. ומהלכת את רוחו של נפין כנגד של רקיע : לקובה. אהל שגולה מוקף : לקרן מערבית צפונית. בגילה שבחמה

דוא ווייסט מעגסטו מיך שטעלין דאוונען. נאר ניט אין מזרח זייט : ניט ווייל דיא שכינה איז נישטא אין מזרח זייט. נאר ווייל דיא אפיקורסים זאגין אז דיא שכינה איז נאר אין מזרח זייט. דריבער וויל איך ניט דאוונען אין מזרח זייט. צו ווייזין אז דיא שכינה איז אין די גאנצע וועלט. אונ רבי אבהו האלט דיא שכינה איז אין מערב זייט. ווארום רבי אבהו האט גזאגט פאר וואס רופט מען מערב זייט אוריה. דאס איז צוויא ווערטער אויר יה. דער לופט וואו גאט איז :

ה אמר : רב יהודה האט גיזאגט פון רבס וועגין עס שטייט אין פסוק יערוף כמטר לקחי. משה רבינו האט גיזאגט מיין תורה איז אזוי וויא דער רעגין וואס קומט פון מערב זייט. וואס מערב זייט איז דער נאקין (דער אינטערגאנג) פון דער וועלט (דער רעגין וואס קומט פון מערב זייט איז גוט צוא דיא תבואה). תזל כטל אמרתי. מיין זאג (מיין תורה) איז אזוי וויא דער טהא וואס ער מאכט וואלויל דיא גאלד : ווארום ווען עס איז טהא איז אהיין אן רעגין. אונ דיא היץ קומט פון צפון זייט. אונ דיא היץ מאכט אהונגער. אונ ווען עס איז אהונגער איז גאלד (געלט) וואלוויל. ווארום מען גיט פיל געלט פאר איין ברויט. תזל איז דער טייטש וואלויל: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק הזלים זהב מכיס. ביא זייא איז וואלוויל דאס גאלד פון בייטיל. נאך האט משה רבינו גיזאגט מיינע רייד זענען כשעירים עלי דשא. אזוי וויא אר רעגין מיט אשטורעם ווינט וואס רעגינט אויף גראז. דאס מיינט מען דעם ווינט וואס קומט פון מזרח זייט. וואס ער מאכט שטורעמען דיא וועלט אזוי וויא אשער. נאך האט משה רבינו גיזאגט מיינע רייד זענען כרביבים עלי עשב. אזוי וויא אדינער רעגין וואס רעגינט אויף גראז : דאס מיינט מען דעם רעגין וואס קומט פון דרום זייט. וואס ער מאכט וואקסין דיא גראז. איז דיא תורה גענגליכען צו אלע פיר זייטין פון דער וועלט. מיר האבין גילערנט רבי אליעזר זאגט דיא וועלט איז אזוי וויא אאכסדרה. ואאכסדרה איז אשטוב אין הויף גימאכט דרייא ווענט אונ דיא פערטע וואנט איז האפין : אונ דיא וועלט איז אויך פאר מאכט פון דרייא זייטין אונ דיא פערטע זייט (דיא צפון זייט) איז האפין אונ אז די זוהן קומט צום ווינקיל פון מערב אונ צפון בייגט זיא זיך איין אונ גייט איבער דעם הימעל דיא גאנצע צפון זייט ביז זיא קומט צום ווינקיל מערב אונ דרום. גייט זיא אראפ פון הימעל אונ גייט ווייטער אונטער דעם הימעל צוא לייכטין אויף דיא ערד. רבי יהושע זאגט דיא וועלט איז גליך צו אשובה (קובה איז אגעצעלט וואס האט פיר ווענט ארום). אונ דיא צפון זייט איז אויך פר מאכט.

ילה רב אחא בר יעקב אימא כעבד שנוטל פרס מרבו וחוזר לאחוריו ומשתחוה קשיא ור' הושעיה סבר ששכינה בכל מקום דאמר רבי הושעיה מנין שהשכינה בכ"מ שנא' [נ"ח] (שם) אתה הוא ה' לבדך וגומר שלוחיך לא כשלוחי בשר ודם שלוחי ב"ו ממקום שמשתלחין לשם מחזירין שליחותם אבל שלוחיך למקום שמשתלחין שם מחזירין שליחותם שנאמר (איוב לח) התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הננו יבאו ויאמרו לא נאמר אלא ילכו ויאמרו מלמד שהשכינה בכ"מ ואף ר' ישמעאל סבר שהשכינה בב"מ דתנא דבי רבי ישמעאל מניין שהשכינה בכ"מ שנאמר (זכריה ב) הנה המלאך הדובר בי יוצא ומלאך אחר יוצא לקראתו אחריו לא נאמר אלא לקראתו מלמד שהשכינה בכל מקום ואף רב ששת סבר שכינה בכל מקום דאמר ליה רב

הם למזרח משתחוים וכ"ת אין דרך להשתחוות בצוק לרב הם עושין כעבד הנוטל פרס מרבו וחוזר לאחוריו ומשתחוים כשהוא הולך לאחוריו משתחוה פניו מחזיק תמיד כלפי זה אלא פרס. מנין: אתה הוא ה' לבדך כתיב וצבא השמים כתיב ועל עסקי שליחות צבא השמים הוא מדבר ואומר אתה הוא לבדך נחמיה ט: לשם מחזירין שליחותן. כשבאין לומר עשינו שליחותך צריכין לשוב אל מקום ששלחם עומד שם: למקום שמשלחן. כלומר מקום ששלחם שם השכינה מצויה ואומרים לו עשינו שליחותך: והנה המלאך הדובר בי יוצא, בנבואת זכריה למוד את ירושלים כמה ארכה וגו' ומלאך אחר יוצא לסתור שליחותו של ראשון שחזר בו המקום מליתן בה מדה ואומר פרזות תשב ירושלים יהיו במדה מדה השכינה כאן ואחריו לא נאמר אלא לקראתו זה בא מכאן וזה בא מכאן:

האט רב אחא בר יעקב גיפרעגט טאמער טוהען דיא זוהן מיט דיא לבנה אזוי ויא אקנעכט וואס שטייט נעבין בעל הבית אונ ער נעמט אמתנה פון זיין בעל הבית אונ ער רוקט זיך אפ פון בעל הבית אינטער זיך אונ בוקט זיך פאר אים. אזוי איז דיא שכינה אין מזרח אונ דיא זוהן מיט דיא לבנה זענען אויך אין מזרח. אונ זייא רוקן זיך אפ פון מזרח (פון די שכינה) צו מערב אונ זייא בוקן זיך גענין דיא שכינה וואס זיא איז אין מזרח. בלייבט אקשיא. אונ רבי הושעיא זאגט דיא שכינה איז אויף דיא גאנצע וועלט: ווארום עס שטייט אין פסוק דוא גאט ביזט אליין. עס איז קיינער ניט גלייך צוא דיר. דיינע שלוחים זענען ניט וויא דיא שלוחים פון אמענטשין. אז אמענטש שיקט אשליח פון דעם ארט וואס דער שליח ווערט געשיקט. אויף דעם ארט מוז דער שליח צוריק קומען ענפערין אויף זיינע שליחות. אבער דיא שלוחים פון גאט אויף דעם ארט וואס זייא זענען געשיקט גיווארין פון דארט ענפערין זיי זייערע שליחות. ווארום גאט איז דארט אויך דא. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא שיקסט אוועק בליצען אונ זייא גייען אוועק אונ זייא זאגין צו דיר מיר זענען דא אונ מיר האבען גיטאהן וואס דו האסט גיהייסען האט דאך גידארפט שטיין אונ זייא קומען צוריק צו גאט ענפערין מיר זענען דא. אונ עס שטייט ניט אזו. נאר עס שטייט זייא גייען אוועק. אונ אויף דעם ארט וואס זיי זענען. דארט ענפערין זייא מיר זענען דא אונ מיר האבען גיטאהן וואס דוא האסט גיהייסען. זעהן מיר דאך אז דיא שכינה איז אויף דיא גאנצע וועלט. אונ רבי ישמעאל האלט אויך אז דיא שכינה איז אויף דיא גאנצע וועלט. ווארום דבי רבי ישמעאל הט גילערונט פון וואנען ווייסען מיר אז דיא שכינה איז אויף דיא גאנצע וועלט: ווארום עס שטייט אין פסוק זכריה הנביא האט גיזאגט דער מלאך וואס האט גירעט מיט מיר גייט ארויס (צו זאגין אמאס וויא גרויס ירושלים זאל זיין) אונ נאך אמלאך איין אנדערער איז ארויס גיגאנגען גענין דעם מלאך צו זאגין מען זאל שוין ניט מעסטען ירושלים. איז דאך אקשיא די ביידע מלאכים זענען דאך געשיקט גיווארין פון גאט אויב גאט איז נאר אויף איין ארט. זענען דאך ביידע מלאכים פון איין ארט ארויס גיגאנגען. הט דאך גידארפט גיין איין מלאך אינטער דעם אנדערין. אונ עס שטייט ניט ער איז גיגאנגען אינטער אים. נאר עס שטייט דער אנדערער מלאך איז גיגאנגען אנטקעגין דעם ערשטין מלאך. איז דאך איין מלאך למשל גיגאנגען פון מזרח צו מערב. אונ אין דער זעלביגער רגע איז דער אנדערער מלאך ארויס געשיקט גיווארין אנטקעגין דעם ערשטין פון מערב צו מזרח. זעהן מיר דאך אז דיא שכינה איז אויף די גאנצע וועלט. אונ רב ששת האלט אויך אז די שכינה איז אויף די גאנצע וועלט. ווארום רב ששת האט גזאגט צו זיין בעדינער (רב ששת איז גוועזן בלינד) צו ווילכער זייט

ואכלי בשרא שמינא בי רבא רבא אמר אנא ענישתיה דכי הוה אזיל לבי טבחא למשקל אומצא הוה אמר להו אנא אשקל בשרא מקמי שמעיה דרבא דאנא עדיפנא מיניה רב נחמן בר יצחק אמר אנא ענישתיה דרנב"י ריש כלה הוה כל יומא קמי דניעול לכלה הוה מרהיט בהדיה רב אדא בר אהבה לשמעתיה והדר עייל לכלה ההוא יומא עכבוהו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרב אדא בר אהבה משום דלא הוו בסיומא אמרו ליה אימא לן הני שמעתתא דמעשר בהמה היכי אמרינהו רבא אמר להו הכי והכי אמר רבא אדהכי נגה ליה לרב נחמן בר יצחק אתו רבנן אמרו ליה קום דנגה לן למה יתיב מר אמר להו קא נטרנא לערסיה דרב אדא בר אהבה אדהכי נפק קלא דנח נפשיה דרב אדא בר אהבה וכסתברא דרב נחמן בר יצחק ענשיה:

עד דאתם הולכים לל אביי לגרוס שמועות כלומר לגמוד שלא לבוקע: אתו ואכלו. כלו ולמדו הלכות לבובות ומרווחות אלל רבא: שמעיה דרבא. בלוהו לקנות בשר: ריש כלה. דורש ברבים בשבתות: דלא הוו בסיומא. י"א שלא היו בשלה כשנשבת רב נחמן לאם בנה וי"א דלא היו בסיומא דפרקיה דרבא בדרש בשבת ברגל הלכות אלא זוה בפ' אחרון של בכורות: במעשרא דמעשר בהמה. פ' אחרון דבכורות ורבא אמרינהו בסיפיה דפרקא: אתו רבנן. תלמידי הישיבה שבאים לשמוע: נטרנא לערסיה דרב אדא. אנא מלפה כאן שיביאו את מטת רב אדא מת:

לאבותינו. אנשי כנסת הגדולה שאמרו מקרא זה בספר עזרא: ולכא השמים. החמה והירח ככוכבים ומזלות: לך משתחוים. נמע כ: ודיילמא

(דף כה) **ד אמר** רבי יהושע בן לוי בואו ונחזיק טובה לאבותינו שהודיענו מקום תפלה שנאמר (נחמיה ט) וצבא השמים לך משתחוים. מתקיף לה

לערנען פעטע דינים. וואס איר וועט וויסען דעם טעם פון יעדער דין. אונ ווייל רב אדא פלעגט פאר שעמען אביי. דריבער איז ער געשטראפט געווארין אונ איז געשטארבען. רבא האט גזאגט איך האב געשטראפט רב אדא. אז רב אדא פלעגט קומען אין יאטקע קויפען פלייש אונ דער בעדינער פון רבא פלעגט אויך קומען קויפען פלייש פלעגט רב אדא זאגין צום קצב איך וועל נעמען פלייש פריער פאר דעם בעדינער פון רבא. וואר־ום איך בין בעסער פון אים. האט דאך רב אדא פר שעמט רבא. רב נחמן בר יצחק האט גזאגט איך האב געשטראפט רב אדא. ווארום רב נחמן בר יצחק איז געוועזן אדרשן. אלע טאג איידער ער פלעגט גיין זאגין די דרשה פלעגט רב אדא בר אהבה איבער זאגין אויף געשווינד די דרשה מיט רב נחמן בר יצחק. דער נאך פלעגט רב נחמן גיין זאגין די דרשה. דעם טאג האבען רב פפא אונ רב הונא בריה דרב יהושע פר האלטען רב אדא בר אהבה. ווייל רב פפא אונ רב הונא זענען ניט געוועזן בייא דער סוף דרשה פון רבא. האבען זייא ניט געוואוסט וואס רבא הט גערעדט. האבען זייא פאר האלטען רב אדא ער זאל זייא זאגין דעם סוף דרשה פון רבא. אונ זייא האבען גזאגט צו אים זאג אונז די דינים פון מעשר בהמה וויא אזוי רבא האט זייא גזאגט. האט רב אדא גזאגט אזוי אונ אזוי האט רבא גזאגט. דער ווייל איז שפעט געווא־ין צו רב נחמן בר יצחק. ווארום ער האט געווארט אויף רב אדא. ווענען גיקומען די רבנן צו רב נחמן אונ האבען גזאגט צוא אים קום צו די דרשה ווא־ום עס איז שוין שפעט. וואס זיצט דער רבי. האט רב נחמן גזאגט צוא די רבנן איך ווארט מען וועט באלד ברייגגן רב אדא בר אהבה געשטארבען אין זיין בעט. דער ווייל איז ארויס גיגאנגען אקול אז רב אדא בר אהבה איז געשטארבען. אונ עס ווייזט אויס אז טאקי רב נחמן בר יצחק הט איב געשטראפט. ווייל ער הט אים פר שעמט ער האט ניט גיקענט גיין זאגין די דרשה:

ד אמר. רבי יהושע בן לוי האט גזאגט מיר דארפין דאנקען אונזערע עלטערין זיי האבען אינז גזאגט דעם ארט וואס דארט דארף מען בעטין פאר גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וצבא השמים לך משתחוים. דיא זוהן מיט דיא לבנה בוקין זיך צו דיר. אונ די זוהן מיט דיא לבנה שטייען אין מזרח אונ בוקין זיך צוא מערב. איז דער ארט פון תפלה אין מערב זייט. דארף מען שטיין אין מזרח. אונ מיט דעם פנים צוא מערב. דיא תפלות זאגין גיין צו מערב:

(דף כב) ג רב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרות בספינה א"ל ריש גלותא לרבא פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא נקיט ליה שוקא א"ל רבא לרב אדא בר אהבה זיל תהי ליה אקנקניה אזל בעא מיניה פיל שבלע כפיפה מצרית והקיאה דרך בית הרעי מהו לא הוה בידיה א"ל מר ניהו רבא טפח ליה בסנדליה א"ל בין דידי לרבא טובא איכא מיהו על כרחך אנא רבך ורבא רבה דרבך לסוף לא נקט ליה שוקא פסיד גרוגרות דידיה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל חזי מר מאי עבד בי א"ל מאן דלא שהייה אוניתיה דמלכא דאדום לא ליעהייה לאוניתך דכתיב (עמוס ב) כה אמר ה' על שלשה פשעי מואב ועל ארבעה לא אשיבנו על שרפו עצמות מלך אדום לסיד נח נפשיה דרב אדא בר אהבה רב יוסף אמר אנא ענישתיה דאנא לטייתיה רב דימי אמר אנא ענישתיה דאפסיד גרוגרות דידי אביי אמר אנא ענישתיה דהוי אמר להו לרבנן עד דמגרריתו גרמי בי אביי אתו ואכלו

נקיט ליה שוקא. הכריז שלא ימכור אדם בעיר גרוגרות אלא הוא: תהי ליה אקנקניה. הריח לו בקנקני אם יין הוא או חומץ כלומר בדקהו בהלכות אם ת"ח הוא אם לאו. ריח היין כשמריחין אותו אם טוב הוא קרי תהייה: כפיפה מצרית. כף של גללים של ערבה: מהו. מי אמרינן כמו מעוכל והוה ליה ככלי גללים ואינו מקבל טומאה עוד: א"ל רב דימי לרב אדא: מר ניהו רבא. אתה הוא רבא לפי שטעה על רבא שהוא גדול העיר וסבור שהוא זה: טפח ליה בסנדליה. הכהו על סנדלו כמקל דרך שחוק כמי שמשה למי שאינו חשוב: דלא שהייה. דלא נמנע מליפרע: לאוניתיה. אונאת בשת: דמלכא דאדום. אע"פ שהוא אדומי: על שרפו. מחמת בזיון: דאמר להו לרבנן עד דמגרריתו גרמא בי אביי. שהיה רגיל לומר לתלמידים

ג רב דימי פון נהרדעא האט געברייננט פייגין געטריקענטע אין אשיף. האט דער ריש גלותא געזאגט צוא רבא גייא זעה אויב רב דימי איז אלמדן זאלסטו אויף האלטען דעם מארק. עס זאל קיינער נישט פאר קויפען פייגין אין שטאט. ביז רב דימי וועט האבען פאר קייפט זיינע פייגען. האט רבא געזאגט צוא רב אדא בר אהבה גיי שמעק אויף זיין קרוג אויב ער איז ווין אדער עסיג. דאס מיינט מען גיי פרוב רב דימי אויב ער איז אלמדן אדער ניין. איז רב אדא גיגאנגען צוא רב דימי אונ האט גיפרעגט ביא אים אז אעלפאנד האט איין גישלונגען אקארב וואס איז גיפלאכטען פון ריטער. אונ דיא קארב איז אין גאנצען ארויס גיגאנגען מיט דיא צואה. וויא איז דער דין. אויב אשרץ רירט אן איצט דיא קארב קען זיא טמא ווערין. אדער ניין. האט רב דימי ניט גיוואוסט צוא ענטפערין. האט רב דימי געזאגט צוא רב אדא דו ביסט דאס רבא ווארום רב דימי האט גיהערט אז רבא וואונט אין דיא שטאט. האט ער גימיינט אויף רב אדא אז דאס איז רבא. האט רב אדא אקלאפ גיטאהן אויף דעם שוך פון רב דימי. אונ האט געזאגט צוא אים פון מיר ביז צוא רבא איז נאך גאנץ ווייט נאר איך קען נאך זיין דיינער ארבי. אונ רבא קען נאך זיין דיין רבים ארבי. האט מען ניט אויף גיהאלטען דעם מארק. האט רב דימי שאדין גיהאט זיינע פייגען. איז רב דימי גיקימען פאר רב יוסף. אונ האט געזאגט צוא אים זעה וואס מען האט מיר גיטאהן. האט רב יוסף געזאגט דער וואס האט ניט גיווארט אונ האט געשווינד בצאהלט דיא מענטשין וואס האבען פאר שעמט דעם מלך פון אדום. דער זאל נישט ווארטען אונ זאל געשווינד בצאהלען דיא מענטשין וואס האבען דיך פאר שעמט. ווארום עס שטייט אין פסוק אזוי האט גאט געזאגט אויף דרייא זינד וואס מואב האט גיטאהן. בין איך זייא מוחל. אבער דיא פערטע זינד בין איך ניט מוחל. ווייל זייא האבען פאר ברענט דיא ביינער פון דעם מלך פון אדום אויף וואפנע; זייא זאלין אים פאר שעמען. איז רב אדא בר אהבה גישטארבין. רב יוסף האט געזאגט איך האב אים גישטראפט. ווייל איך האב אים גישאלטען. רב דימי האט געזאגט איך האב אים גישטראפט ווייל איך האב שאדין גיהאט מיינע פייגין. אביי האט געזאגט איך האב אים גישטראפט. ווארום רב אדא פלעגט זאגין צוא דיא תלמידים איידער איר זאלט גריזען ביינער בייא אביי. קומט בעסער עסין פעטע פלייש ביי רבא. דאס מיינט מען איידער איר זאלט לערנען ביי אביי מאגערע דינים וואס איר ווייסט ניט דעם טעם פון זייא. בעסער קומט צוא רבא ביי אים וועט איר

דגריס ולא דייק. שגורס הרבה ולא דייק ללמד התינוקות שלא יטעו: מ"ט עבדת הכי. שלא הרגת את הנקבות: את זכר. עמלק: והרבו מונע הרבו מדם. כיפיה דאהי קללה:

אתי לאתרשולי רב דימי מנהרדעא אמר כ"ש דגרים טפי קנאת סופרים תרבה חכמה]. אמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גרים ולא דייק וחד דייק ולא גרים מותבינן ההוא דגרים ולא דייק מ"ט שבשתא ממילא נפקא ורב דימי מנהרדעא אמר מותבינן ההוא דדייק ולא גרים מ"ט שבשתא כיון דעל על דכתיב (מ"א יא) כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא לגבי' דדוד א"ל (ע"ג) מ"ט עבדת הכי א"ל דכתיב (דברים כה) תמחה את זכר עמלק א"ל והא אנן זכר קרינן א"ל לדידי זכר אקריון שייליה לרביה א"ל היכי אקריתן א"ל תמחה את זכר עמלק שקל ספסירא ובעא למקטליה א"ל אמאי א"ל דכתיב (ירמיה מח) ארור עושה מלאכת ה' רמיה א"ל שבקיה להוא גברא וליקום בארור א"ל הא כתיב, (שם) וארור מונע חרבו מדם א"ד קטליה וא"ד לא קטליה:

רב

תלמידים. זאל מען ניט אפ טאהן שמעון פון מלמדות. ווארום עס קען זיין דאס וואס ראובן לערנט מעהר ווי שמעון, איז נאר ווייל מען זאל איהם געבן די בעסטע תלמידים. אבער אז ער וועט זעהן שמעון איז שוין ניט קיין מלמד. אונ ער איז נאר געבליבען איין מלמד וועלין דאך סייא וויא מוזין צוא איהם קומען די בעסטע תלמידים. וועט ער אויך אנהייבן שוואכער צוא לערנען. רב דימי מנהרדעא זאגט אז מען וועט שמעון אפ זאגן פון מלמדות וועט נאך ראובן מעהר אונ בעסער לערנען מיט די קינדער. ווארום די קנאה פון די מלמדים מערט חכמה צוא די תלמידים. אז ראובן וועט זעהן מען האט אפ געזאגט שמעון פון מלמדות ווייל ער האט געלערנט ווייניגער פאר איהם. וועט ער איצט נאך מעהר לערנען. רבא זאגט אויב עס איז דא אין איין שטאט צווייא מלמדים. איינער לערנט פיל מיט די תלמידים. נאר ער גיט ניט אכטונג זייא זאלין ניט זאגן גרייזין. אונ איין מלמד גיט אכטונג די קינדער זאלין ניט זאגן גרייזין. נאר ער לערנט ווייניג מיט די קינדער. זאל מען האלטין דעם מלמד וואס לערנט פיל אונ גיט ניט אכטונג אויף גרייזין. ווארום די גרייזין וועלין אוועק גיין. דער קינד וועט עלטער ווערין וועט ער אליין אכטונג געבין ער זאל ניט זאגן גרייזין. אונ רב דימי פון נהרדעא זאגט מען זאל האלטין דעם מלמד וואס גיט אכטונג אויף גרייזין אונ לערנט ווייניג ווארום דער גרייז וואס גייט אריין אין קינד בלייבט ער שטיין אויף אלע מאהל. ווארום עס שטייט אין פסוק ששת חדשים איז דארט (אין אדום) געזעסין יואב אונ אלע יודין ביז ער האט פאר שניטען אלע זכרים פון אדום. וויא יואב איז געקומען פאר דוד המלך. האט דוד געזאגט צוא יואב פאר וואס האסטו אזוי געטאהן. פאר וואס האסטו געלאזט לעבין די נקבות. האט יואב געזאגט צוא דוד ווארום עס שטייט אין פסוק תמחה את זכר עמלק. דוא זאלסט אפ מעקין די זכרים פון עמלק. האט די תורה נאר געהייסין הרגנין די זכרים. האט דוד געזאגט צוא יואב מיר לייענען ניט זכר עמלק. נאר מיר לייענען זכר עמלק. עס זאל ניט בלייבין קיין אנדיינקונג פון עמלק. דארף מען דאך די נקבות אויך הרגנן. האט יואב געזאגט צוא מיר האט מען געלייענט זכר עמלק. האט יואב געפרעגט בייא זיין רבי וויא האסטו מיר געלייענט. האט דער רבי געזאגט איך האב דיר געלייענט תמחה את זכר עמלק. האט יואב גענומען א שווערד אונ האט געוואלט הרגנין זיין רבי. האט דער רבי געזאגט צוא יואב פאר וואס ווילסטו מיך הרגנן. האט יואב געזאגט ווייל עס שטייט אין פסוק פארפלוכט זאל זיין דער וואס טוהט די ארבעט פון גאט פאלש. האט דער רבי געזאגט צוא יואב לאז מיך לעבין. גענוג פאר מיר די קללה. האט יואב געזאגט צום רבי עס שטייט דאך אין פסוק פארפלוכט זאל זיין דער וואס פארמיידט זיין שווערד פון בלוט. אז איך וועל דיך ניט הרגנן וועט דאך זיין אויף מיר א קללה. אנדערע זאגין יואב האט איהם געהרגעט. אונ אנדערע זאגין יואב האט איהם ניט געהרגעט:

שילמלא ה"א נשתכחה תורה מישראל שבתחלה מי שהיה לו אב מלמדו תורה ומי שלא היה לו אב לא היה למד תורה מאי דריש (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם ולמדתם אתם התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים מאי דריש (ישעיה ב) כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים ועדיין מי שהיה לו אב היה מעלהו ולומד ומי שלא היה לו אב לא היה עולה ולומד התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל פלך ופלך ומכניסין אותם כבן ט"ז וכבן י"ז וכשרבו כועס עליו בועט בו ויוצא עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ומכניסים אותם כבן שש וכבן שבע. א"ל רב לרב שמואל בר שילת עד שית לא תקביל מכאן ואילך קביל וספי ליה כתורא. וא"ל רב לרב שמואל בר שילת כי מחית לינוקא לא תמחי ליה אלא בערקתא דמסאנא דקרי קרי דלא קרי ליהוי צוותא לחבריה:

בניה בני כדאמרינן ביבמות: ולמדתם אתם. אלא עצמו מצווה ללמדו: פלך. הרבה מדינות בפלך אחד והוא ל' אפרכיא: רב שמואל בר שילת מלמד תינוקות היה: וספי. האכילנו והשקא תורה בע"כ כשור שמותנין עול על צוארו: לא תמחי אלא בערקתא דמסאנא. ברצועות מנעל כלומר מכה קלה שלא יוזק: ליהוי צוותא לחבריה. אינו זקוק לו ליסרו יותר גדולי ולא לסלקו מלפניך אלא ישב עם חבריס בצוותא וסופו לתת לב

ב אמר רבא האי מקרי ינוקי דגרים ואיכא אחרינא דגרים טפי מיניה לא מסלקינן ליה דילמא אתי

צו גוטען. דער מענטש איז יהושע בן גמלא. ווארום ווען ניט ער וואלט פאר געסין געווארין די תורה פון די יודין. ווארום אין אנהייב איז געוועזן דער קינד וואס האט געהאט א פאטער. האט דער פאטער מיט איהם געלערנט תורה. אונ דער קינד וואס האט ניט געהאט א פאטער. האט ער ניט געלערנט תורה. וואס האבין זייא גידרשת. עס שטייט אין פסוק ולמדתם אותם את בניכם. האבין זייא גילייענט אתם. ולמדתם אתם את בניכם. איהר זאלט לערנען מיט אייערע קינדער. יעדער פאטער זאל לערנען מיט זיינע קינדער. האט מען געמאכט א תקנה מען זאל זעצין מלמדים אין ירושלים וואס זאלין לערנען תורה מיט פרעמדע קינדער. וואס האבין זייא גידרשת. עס שטייט אין פסוק פון ציון וועט ארויס גיין תורה. די רייד פון גאט וועט ארויס גיין פון ירושלים. איז אבער נאך ניט גוט גיוועזן. דער קינד וואס האט געהאט א פאטער האט איהם דער פאטער געברייננגט אין ירושלים אונ ער האט גילערנט תורה ביי דעם מלמד. אונ דער קינד וואס האט ניט געהאט א פאטער איז ער ניט גיקומען לערנען אין ירושלים. האט מען געמאכט א תקנה מען זאל זעצין מלמדים אין יעדער פלך אין איין פלך איז דא פיל מדינות. אונ אז דער קינד איז אלט גיווארין זעכצין יאהר אדער זיבעצין יאהר האט מען אים געברייננגט צום מלמד אין חדר לערנען תורה. אונ אז דער רבי איז אין כעס גיווארין אויף אים איז ער אנטלאפין פון חדר. ביז יהושע בן גמלא איז גיקומען אונ ער האט געמאכט א תקנה מען זאל זעצין מלמדים אין יעדער מדינה אונ אין יעדער שטאט. אונ אז דער קינד וועט אלט ווערין זעקס אדער זיבען יאהר זאל מען איהם ברייננגען אין חדר. רב האט גיזאגט צוא דעם מלמד רב שמואל בר שילת אז מען וועט ברייננגען צו דיר אין חדר א קינד פאר זעקס יאהר זאלסטו איהם ניט צו נעמען. אז דער קינד איז עלטער ווי זעקס יאהר זאלסטו איהם צו נעמען. אונ זאלסט אין איהם שטאפין תורה מיט געוואלד. אזוי ווי מען שפאנט דעם אקס צום האקער אונ ער מוז שלעפין. נאך האט גיזאגט רב צו רב שמואל בר שילת אז דוא וועסט שלאגין א קינד זאלסטו איהם נאר שלאגין מיט די בענדער פון די שיך ניט מיט א שטארקע זאך. דער וואס וועט פארגין אונ לערנען זאל ער לערנען. אונ דער וואס וועט ניט וועלין לערנען זאל ער אויך זיין אין חדר. ער וועט זיין צחבר מיט די איבעריגע קינדער. ער וועט זעהן אז אנדערע קינדער לערנען וועט ער אויך לערנען:

ב אמר. רבא האט גיזאגט אויב אין א שטאט זענען דא צוויא מלמדים. למשל ראובן אונ שמעון. אונ ראובן לערנט מיט זיינע תלמידים. מער ווי שמעון לערנט מיט זיינע

על ידי מלאך המות נמלה בהכשו כו': כדאמרינן . במתו ע"פ השכינה אין רמה רלויה נשלוט כמי שנבוך מפי השכינה שאין הרמה נוגה הנה נוטיפת מרה כמטפטפ . מסכינו של מלאך המות דאמר מר מונה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות : ישכון לבטח עליו . הכי ד יב ליה ישכון בנימין לבטח על כמיכות ידידות השכינה : בעטיו של נחש . בעצתו של נחש כלומר לא היו ראויין למות אלא שנגזרה גזרת מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצת נחש בעטיו הרגום של בעצתו כדכתיב תיעטו כל וגו' וכתיב התיב עטה ועטה : ואחיותיהם . בבני ישי כתיב : יהושע בן גמלא . אחד מן הכהנים גדולים שבמבו

ותולעה אלו הם אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים ובנימין בן יעקב אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים כדאמרן בנימין בן יעקב דכתיב ביה (דברים לג) ולבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו . וי"א אף דוד דכתיב ביה (תהלים ס) אף בשרי ישכון לבטח ות"ק רחמים הוא דקא בעי . ת"ר ד' מתו בעטיו של נחש אלו הם בנימין בן יעקב . ועמרם אבי משה . וישי אבי דוד . וכלאב בן דוד . וכולהו גמ־א לבר מישי דמפרש ביה קרא דכתיב (ש"ב יז) ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש אחות צרויה אם יואב וכי בת נחש היא והלא בת ישי היא דכתיב (ד"ה א ב) ואחיותיהם צרויה גו' אלא בת מי שמת בעטיו של נחש :

לא יחפור פרק שני

(דף כ:) **א אמר** רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא

שיין דיא תּוֹרָה זָאל אַרוֹים זָאגִין אַז גאט הָאט גִיגֶעבִּין אַקוּשׁ צוּא מִרְיָם . דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערוּנְט אוֹיף זִיבֶּען מֶענטְשִׁין הָאט נִיט גִיוֶ, טיגט קיין ווערעם נאך זייער שְׁטַארְבִּין : דס זענין זַייא . אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב מֹשֶׁה אַהֲרֹן מִרְיָם אוּנ בִּנְיָמִין בֶּן יַעֲקֹב . אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב מֹשֶׁה אַהֲרֹן מִרְיָם הָאבֶּען מִיר שוֹין פְרִיעֶר גִזָאגְט אַז זַייא זֶענֶען גִישְׁטָארְבֶּען דוּרְךְ דֶעם קוּשׁ פוּן גָאט . אוּנ דֶער וָואס שְׁטַארְבְּט דוּרְךְ דֶעם קוּשׁ פוּן גָאט קֶענֶען נִישְׁט אוֹיף אִים קיין וֶוערֶעם . אוּנ בַּיי בִּנְיָמִין בֶּן יַעֲקֹב שְׁטֵייט אִין פָּסוּק צוּא בִּנְיָמִין הָאט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ גִזָאגְט עֶר אִיז גֶעלִיבְּט פוּן גָאט עֶר וֶועט רוּהֶען (אִין קֶבֶר דִיא וֶוערֶעם וֶועלִין אִים נִיט בַּייסֶען) וַוייל עֶר אִיז פַאר זִיכֶערְט אוֹיף גָאט . אַנְדֶערֶע זָאגִין דָוִד הַמֶלֶךְ וֶועט אוֹיךְ נִיט הָאבְּען קיין וֶוערֶעם אִין קֶבֶר . וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט בַּייא אִים מֵיין לַייבּ וֶועט רוּהֶען זִיכֶער אִין קֶבֶר . אוּנ דֶער עֶרְשְׁטֶער תַּנָא פַאר וָואס רֶעכֶנְט נִיט דָוִד הַמֶלֶךְ . וָוארוּם דָוִד הָאט גִיבֶּעטִין עֶס זָאל אַזוֹי זַיין עֶר זָאל נִישְׁט הָאבֶּען קיין וֶוערֶעם אִין קֶבֶר . אוּנ מֶען ווייס דָאךְ נִיט וָואס גָאט הָאט אִים גִיעֶנְפֶערְט . דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערוּנְט פִיר מֶענְטְשִׁין זֶענֶען גִישְׁטַארְבֶּען וָואס זַייא אַלֵיין הָאבֶּען קיין עֲבֵירָה נִיט גִיהַאט . נָאר דוּרְךְ דִי עֵצָה פוּן דֶעם שְׁלַאנְג וָואס עֶר הָאט אָן גִירֶעט חַוָה זִיא זָאל עֶסִין פוּן עֵץ הַדַעַת . אִיז גִיוָוארִין אַגְזֵירָה אוֹיף אַלֶע לֶעבֶּעדִיגֶע זָאכֶען זַייא זָאלִין שְׁטַארְבֶּען . דָאס זֶענֶען דִיא פִיר . בִּנְיָמִן דֶער זוּהְן פוּן יַעֲקֹב . עַמְרָם דֶער פָאטֶער פוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ . יִשַׁי דֶער פָאטֶער פוּן דָוִד הַמֶלֶךְ . כִּלְאָב דֶער זוּהן פוּן דָוִד הַמֶלֶךְ . אַלֶע ווייסֶען מִיר אוֹיס וֶויינִיג אַז אַזוֹי אִיז גִיוֶוען . נָאר אוֹף יִשַׁי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַז עֶר אִיז גִישְׁטָארְבֶּען דוּרְךְ דֶעם עֵץ הַדַעַת . וָוארוּם אִין פָּסוּק שְׁטֵייט עֲמָשָׂא אִיז גִיוֶוען דֶער זוּהן פוּן אַמֶענְטְשׁ וָואס זַיין נָאמֶען אִיז גִיוֶוען יִתְרָא הַיִשְׂרְאֵלִי . וָואס זַיין וַוייבּ אִיז גִיוֶוען אֲבִיגַיִל דִי טָאכְטֶער פוּן נָחָשׁ דִיא שְׁוֶועסְטֶער פוּן צְרוּיָה . צְרוּיָה אִיז גִיוֶוען דִיא מוּטֶער פוּן יוֹאָב . אִיז דֶען אֲבִיגַיִל גִיוֶוען דִיא טָאכְטֶער פוּן נָחָשׁ . זִיא אִיז דָאךְ גִיוֶוען דִי טָאכְטֶער פוּן יִשַׁי . וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּיי דִי קִינְדֶער פוּן יִשַׁי זֵייעֶרֶע שְׁוֶועסְטֶער זֶענֶען גִיוֶוען צְרוּיָה אוּנ אֲבִיגַיִל . נָאר דֶער פָּסוּק מֵיינְט אֲבִיגַיִל אִיז גִיוֶוען אַטָאכְטֶער פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס עֶר אִיז גִישְׁטָארְבֶּען דוּרְךְ דִיא עֵצָה פוּן שְׁלַאנְג מֶען זָאל עֶסִין פוּן עֵץ הַדַעַת :

פרק שני

א אָמַר רַב יְהוּדָה הָאט גִיזָאגְט פוּן רַבְ'ס וֶועגִין מֶען דַארְף דֶער מַאנֶען דֶעם מֶענְטְשִׁין

ש"מ תשובה עבד :

(דף יז) **מד** ת"ר שלשה הטעימן הקב"ה בעה"ז מעין עוה"ב ואלו הם אברהם יצחק ויעקב . אברהם דכתיב ביה (בראשית כד) בכל . יצחק דכתיב ביה (שם כז) מכל . יעקב דכתיב ביה (שם לג) כל . ג' לא שלט בהם יצה"ר ואלו הם אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל . וי"א אף דוד דכתיב (תהלים קט) ולבי חלל בקרבי ות"ק ההוא צעריה דקא מדכר . ת"ר ששה לא שלט בהם מלאך המות אלו הם אברהם יצחק יעקב משה אהרן ומרים . אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל . משה אהרן ומרים דכתיב בהו (במדבר לג) על פי ה' והא אמר רבי אלעזר אף מרים בנשיקה מתה דאתיא שם שם ממשה אלא מפני מה לא נאמר בה על פי ה' שגנאי הדבר לומר . תנו רבנן שבעה לא שלטה בהן רמה ותולעה

בכל מכל כל . באברהם כתיב וה' ברך את אברהם בכל ביצחק כתיב ואוכל מכל ביעקב יש לי כל : ומר לא חסרו שום טובה: ולבי חלל בקרבי. יצר הרע מת בקרבי : צעריה קא מדכר . על שהיה מתרעם ואומר במת בקרבו מרוב צרות: בלא מיתה כמו משה. לא בנשיקה מתו ע"פ השכינה: בכל מכל כל . שלא חסרו שום כבוד ומצינו כבוד זה למעלה ולהלן שנאמר בהם על פי ה' ואלו מתו

אים . איז געווים אז ישמעאל הט גיטאהן תשובה :

מד תנו רבנן . דיא רבנן האבען געלערנט דריי מענטשין הט גאט זייא געגעבין צו פאר זוכען אויף דער וועלט דעם טעם פון עולם הבא . דס זענען די דריי מענטשין . אברהם יצחק יעקב . ביי אברהם שטייט בכל . גאט האט אים געבענשט מיט אלין . מיט אלע פערגעניגונגען מיט דעם פערגעניגען פון עולם הבא אויך . ביי יצחק שטייט מכל . איך האב געגעסין פון אלין . אלע טעמים האב איך געהאט אין דעם עסין . אפילו דעם טעם פון גן עדן אויך . בייא יעקב שטייט כל . איך האב אלין . אפילו דיא גוטס פון גן עדן אויך . אויף דריי מענטשין האט ניט גיוועלטיגט דער יצר הרע . דאס זענען זייא : אברהם יצחק יעקב . וואראום ביי אברהם שטייט בכל . ביי יצחק שטייט מכל . ביי יעקב שטייט כל . זייא זענען געבענשט געווארין מיט אלין . אונ אז דער יצר הרע וואלט אויף זייא געוועלטיגט אונ וואלט זייא אן געריט צוא עבירות . וואלט זייא שוין ניט געהאט קיין רוה . וואלט שוין ניט געווען קיין ברכה . אנדערע זאגין אויף דוד המלך האט אויך ניט געוועלטיגט דער יצר הרע . וואראום דוד המלך האט גזאגט מיין הארץ איז געשטארבין אין מיר . דער יצר הרע רעט מיך שוין ניט אן צו קיין עבירה . אונ פאר וואס רעכינט ניט דער ערשטער תנא דוד המלך . וואראום ער האט דוד המלך האט אויך געהאט א יצר הרע . אונ וואס ער האט גזאגט מיין הארץ איז געשטארבען אין מיר . דאס האט ער דער ציילט זיינע צרות . פון פיל צרות וואס ער האט געהאט איז דיא הארץ זיינע אזוי וויא געשטארבען . דיא רבנן האבען געלערנט אויף זעקס מענטשין האט ניט געוועלטיגט דער מלאך המות . זייא זענען געשטארבען דורך גאט . ניט דורך דעם מלאך המות . דס זענען זייא . אברהם יצחק יעקב משה אהרן מרים . אברהם יצחק יעקב וויל ביי זייא שטייט בכל מכל כל . זייא זענען געבענשט געווארין מיט אלעם גוטען ; אונ מיט דער זאך אויך זייא זאלין ניט געשאבטען ווערין פון מלאך המות . משה אהרן מרים ביי זייא שטייט על פי ה' . זייא זענען געשטארבען דורך די מויל פון גאט . גאט האט זייא געגעבין אקוש אויף זייער מויל אונ האט פון זייא ארויס גיצויגין דיא נשמה (אונ אברהם יצחק יעקב זענען אויך אזוי געשטארבען) . פרעגט דיא גמרא ביי מרים שטייט דאך ניט אז זיא איז געשטארבין דורך דיא מויל פון גאט . האט רבי אלעזר גזאגט מרים איז אויך געשטארבין דורך דעם וואס גאט האט איר אקוש געטאהן . אונ האט ארויס געצויגין פון איר דיא נשמה . וואראום מיר לערנען אגזרה שוה שם שם פון משה . ביי משה שטייט וימת שם משה . אונ ביי מרים שטייט ותמת שם מרים . אזוי וויא משה איז געשטארבען דורך דעם קוש פון גאט . איז מרים אויך געשטארבען דורך דעם קוש פון גאט . נאר פאר וואס דען שטייט ניט ביי מרים על פי ה' . אז זיא איז געשטארבען דורך דעם קוש פון גאט . ווייל עס איז ניט

זגולגלים כגלגל : [ושט את הבכירה . וביזה את שעבודה בביתה בכורות . בעתגוס כל נוזון וכו'] :

בעיקר כתיב הבא למה זה לי וכתיב התם (שמות טו) זה אלי ואנוהו . וכפר בתחית המתים דכתיב הנה אנכי הולך למות . ושט את הבכירה דכתיב ויבז עשו את הבכורה] ושעשה ישמעאל תשובה בימיו מנ"ל כי הא דרבינא ורב חמא בר ביזנא הוו יתבי קמיה דרבא וקא מנמנם רבא א"ל רבינא לרב חמא בר ביזנא ודאי דאמריתו משמיה דרבי יוחנן כל מיתה שנאמר בה גויעה אינו אלא מיתה של צדיקים א"ל אין והא דור המבול דכתיב בהו גויעה א"ל גויעה ואסיפה קאמרינן והא ישמעאל דכתיב ביה גויעה ואסיפה אדהכי איתער בהו רבא אמר להו דרדקי הכי אמר רבי יוחנן ישמעאל תשובה עשה בחיי אביו מנ"ל דכתיב (בראשית כה) ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו (מכדי ישמעאל קשיש מיצחק מ"ש דקחשיב ליה ברישא אלא ש"מ תשובה עבד ואדבריה ליצחק מקמיה) ודלמא דרך חכמתן קחשיב אלא מעתה (שם לה) ויקברו אותו עשו ויעקב בניו הכי נמי אלא ש"מ מדאקדמיה אדבוריה אדבריה מקמיה ומדאדבריה ש"מ

בשיינען . האט עשו געזאגט צוא וואס טויג מיר גאט וואס מען האט אויף אים געזאגט זה אלי . אונ ער האט געלייקנט אין תחית המתים . ווארום עס שטייט אין פסוק עשו האט געזאגט הנה אנכי הולך למות . איך גיי צום שטארבען , צו וואס טויג מיר דיא בכורה . אונ ער האט ניט געגלויבט . אז נאך דעם טויט לעבט דער מענטש אויף יענע וועלט . אונ עס וועט קומען אצייט וואס די טויטע וועלין אויף שטיין פון דיא קברים אונ וועלין לעבעדיג ווערין . אונ וועלין נעמען שכר פאר זייערע מצות . אונ ער וואלט נעמען שכר פאר דיא עבודה וואס ער וואלט געדינט גאט מיט זיין בכורה ; אונ ער האט פאר שעמט דיא בכורה . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ויבז עשו את הבכורה . עשו האט פאר שעמט דיא בכורה . פון וואנען ווייסען מיר אז ישמעאל האט געטאהן תשובה ווען אברהם האט געלעבט . וואהם רבינא אונ רב חמא בר ביזנא זענען געזעסן פאר רבא . אונ רבא האט געדרימלט . האט רבינא געזאגט צו רב חמא בר ביזנא איז אמת אז איר האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין ביי יעדער מיתה וואס עס שטייט גויעה ויגוע וימת . ער איז פאר גאנגען אונ געשטארבען . שטעהט מען פון א צדיק . האט רב חמא געזאגט עס איז אמת . מיר האבען אזוי געזאגט . האט רבינא געפרעגט בייא דיא מענטשען וואס זענען דער טרונקען געווארין אין מבול . זייא זענען דאך געוועזן רשעים . אונ ביי זייא שטייט גויעה . האט רב חמא געזאגט מיר מיינען וואו עס שטייט גויעה אונ אסיפה . ויגוע ויאסף . דאס שטייט נאר בייא צדיקים . האט רבינא געפרעגט ביי ישמעאל שטייט דאך אויך ויגוע ויאסף . אונ ישמעאל איז דאך געוועזן ארשע . דער וויל האט רבא אויף געוואכט פון שלאף ; האט רבא געזאגט צו זייא קינדער אזוי האט רבי יוחנן געזאגט ישמעאל האט געטאהן תשובה ווען זיין פאטער אברהם האט נאך געלעבט . פון וואנען ווייסען מיר דאס . ווארום עס שטייט אין פסוק יצחק אונ ישמעאל דיא קינדער פון אברהם האבען אים בגראבען . איז דאך אקשיא ישמעאל איז דאך געוועזן עלטער פון יצחק . פאר וואס שטייט יצחק פריער נאך ישמעאל . נאר ישמעאל האט געטאהן תשובה . דריבער האט ער געלאזט גיין יצחק פאר אים . פרעגט דיא גמרא טאמער האט טאקי ישמעאל ניט געטאהן תשובה ; אונ ישמעאל איז געגאנגען פאר אוים פאר יצחק . נאר דיא תורה שטעלט יצחק פאר ישמעאל . ווייל יצחק איז געוועזן אצדיק אונ ישמעאל איז געוועזן ארשע . ענטפערט דיא גמרא אז עס שטייט ביי יצחק עשו אונ יעקב זיינע קינדער האבען אים בגראבען . פאר וואס האט דא דיא תורה ניט געשטעלט יעקב פאר עשו . נאר די תורה שטעלט אזוי וויא עס איז געוועזן . ביי דער לויה פון יצחק איז געגאנגען עשו פאר אוים אונ אינטער אים איז געגאנגען יעקב . אונ אז ביי דער לויה פון אברהם שטייט פריער יצחק דער נאך ישמעאל . איז טאקי אזוי געוועזן . פריער איז געגאנגען יצחק דער נאך ישמעאל . אונ ווייל ישמעאל האט געלאזט יצחק וואר גיין פאר

בצוארו שכל חולה שראה אותה מיד נתרפא ובשעה שנפטר מן העולם נטלה הקב"ה ותלאה בגלגל חמה (והיינו) [אמר אביי היינו] דאמרי אינשי אידלי יומא אידלי קצירא. ד"א שלא מרד עשו בימיו ד"א שעשה ישמעאל תשובה בימיו שלא מרד עשו בימיו דכתיב (בראשית כה) ויבא עשו מן השדה והוא עיף וגו' ותנא אותו היום נפטר אברהם אבינו מן העולם ועשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים לנחם את יצחק אבינו ומ"ש של עדשים (אמר רבה בר מרי) אמרי (לה) במערבא משמיה דרבה בר מרי מה עדשה זו מגולגלת אף אבלות מגולגלת ומחזר על באי עולם ד"א מה עדשה זו אין לה פה אף אבל אין לו פה מאי בינייהו איכא בינייהו לנחומי בביעי.

אולטגמטית. יוזז כוכבים: מבקימין לפתחו. ליטול עלה ימנו: אידלי יומא. הוגבה הממה כבחמה זורחת: אידלי קצירא. מיקל החולי: עדשים. אין להם פה. כמו ביצים לפילין ולבצלר מיני קטניות כמין סדק: הכי אין לו פה. כיוצב ודומה: לנחומי בביעי, אין להם פה אבל אין

מג נא"ר יוחנן חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום בא על נערה מאורסה כתיב הכא ויבוא עשו מן השדה וכתיב התם (דברים כב) כי בשדה מצאה. הרג את הנפש כתיב הכא עיף וכתיב התם (ירמיה ד) אוי נא לי כי עיפה נפשי להורגים, כפר בעקר

זאגט אגוטער פערליך האט ג האנגען ביי אברהם אבינו ע"ה אויף זיין האלדז. דער קראנקער וואס האט געזעהן דעם פערליך. איז ער באלד געזונד געווארין. אונ ווען אברהם איז אוועק געגאנגען פון דער וועלט. ער איז געשטארבין האט גאט גינומען דעם פערליך אונ האט איהם אויף געהאנגען אין הימעל אויף דעם ראד וואס ער פירט דיא זוהן. אביי זאגט דאס איז וואס מענטשין זאגין אז דיא זוהן האט זיך אויף געהויבין צוא שיינען אויף דער וועלט. האט זיך אויך געהויבין דער קראנקער איז די קראנקייט זיינע גרינגער געווארין. אנדערע זאגין דיא ברכה איז געווען וואס עשו איז ניט געווארין ארשע אזוי לאנג וויא אברהם האט געלעבט. אנדערע זאגין דיא ברכה איז געווען וואס ישמעאל האט געטאהן תשובה ווען אברהם האט נאך געלעבט. פון וואנען ווייסין מיר אז אזוי לאנג וויא אברהם האט געלעבט איז עשו נאך ניט געווען ארשע. ווארום עס שטייט אין פסוק עשו איז געקומען פון פעלד אונ ער איז געווען מיד. אונ מיר האבען געלערנט דעם טאג איז אברהם אבינו געשטארבין. האט יעקב גימאכט אגעקאכץ פון לינזען צוא געבין עסין יצחק אבינו. פאר וואס האט ער געקאכט לינזען. אין ארץ ישראל זאגט מען פון רבה בר מרים וועגין אזוי וויא דער לינזין איז קיילעכדיג. אזוי אבלות איז אויך קיילעכדיג אונ דאס גייט ארום אויף דער גאנצער וועלט צוא אלע מענטשין. אנדערע זאגין דריבער עסט אבל לינזען אזוי וויא דיא לינזין האט ניט קיין מויל. עס איז ניטא אין איהר קיין שפאלט. אזוי אבל האט אויך ניט קיין מויל. ווארום דער אבל דארף זיצען אונ שווייגין. וואס איז דער אונטער שייד צווישין דיא ביידע טעמים: ענטפערט דיא גמרא דער אונטער שייד איז אויב מען זאל דעם אבל געבין עסין אייער. נאך דעם טעם וואס אבל האט ניט קיין מויל. אאיי האט אויך ניט קיין מויל. אונ נאך דעם טעם וואס אבלות איז אקיילעכדיגע זאך. אאיי איז דאך ניט קיילעכדיג ווען מיר דעם ערשטין טאג וואס עשו איז געווארין ארשע. איז אברהם געשטארבען:

מג אמר. רבי יוחנן האט גזאגט פינף עבירות האט עשו געטוהן דעם טאג. ער האט מזנה געווען מיט הנערה המאורסה (מיט א כלה). וואס אהרן זאט איר נאך ניט גיהייראטעט. ווארום דא שטייט ויבא עשו מן השדה. עשו איז געקומען פון פעלד אונ ביי נערה המאורסה שטייט כי בשדה מצאה. ער האט איר געפונען אין פעלד. זאגין מיר אז עשו איז געקומען פון פעלד וואס ער האט דארט מזנה געווען מיט דיא נערה המאורסה. אונ עשו האט גיהרגעט א מענטשין. ווארום דא שטייט ער איז געווען מיד. אונ דארט שטייט וויא צו מיר מיין נפש איז מיד צו הרגנן. איז עשו אויך געווען מיד פון דעם הרגנן. אונ עשו האט געלייקנט אין גאט. ווארום דא שטייט למה זה לי. צו וואס טויג מיר דער זה. אונ דארט שטייט זה אלי ואנוהו. דאס איז מיין גאט אונ איך וועל איהם

לפי שממהרת להיות לה זרע : הוכפלו ביפין . ולין לך כפול טוב ממנו : שדומה ליום . בהם נהמה : קציעה . מין בושם הוא : קרנא דקרש . מין חיה וקרניה מבהירין כמין צבע : כורכמא דריקא . כרכום הגדל בגינה · במיניה . בבות מעולה מבלל כרכומין :

אע"פ שלא הוכפלו בשמות הוכפלו ביפין דכתיב (איוב מב) ויהי לו שבעה בנים וג' בנות ויקרא שם האחת ימימה ושם השנית קציעה ושם השלישית קרן הפוך . ימימה שדומה ליום . קציעה שריחה נודף כקציעה . קרן הפוך אמרי דבי רבי שילא שדומה לקרנא דקרש . מחכו עלה במערבא קרנא דקרש לקות הוא אלא א"ר חסדא ככורכמא דרישקא במיניה כדכתיב (ירמיה ד) כי תקרעי בפוך עיניך רבי שמעון ברבי איתילידא ליה ברתא הוה קא חלשא דעתיה א"ל אבוה רבייה נולדה לך א"ר בר קפרא תנחומין של הבל נחמך אבוך דתניא אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אוי לו למי שבניו נקבות אשרי למי שבניו זכרים אי אפשר לעולם בלא בושם ובלא בורסקי אוי למי שאומנותו בורסקי אשרי למי שאומנותו בושם :

מיב **נכתנאי** (בראשית כד) וה' ברך את אברהם בכל מאי בכל ר"מ אומר שלא היתה לו בת רבי יהודה אומר שהיתה לו בת . אחרים אומרים בת היתה לו לאברהם ובכל שמה (לקמן בפרק מי שמת הביאו מאמר זה ואמרו אימר דשמעת ליה לרבי יהודה דאפילו ברתא לא הסריה רחמנא לאברהם דעדיפא מברא מי שמעת ליה) . רבי אלעזר המודעי אומר אצטגנינות (גדולה) היתה (לו לאברהם) [בלבו של אברהם] שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו רשב"י אומר מרגלית טובה היתה לאברהם תלויה בצוארו

גימאפילט געווארין מיט זייער שיינקייט . ווארום עס שטייט אין פסוק ער האט געהאט זיבען זיהן אונ דרייא טעכטער . איינע האט ער גירופין ימימה . דיא אנדערע האט ער גירופין קציעה . דיא דריטע האט ער גירופין קרן הפוך . ימימה האט מען איר גירופין וויל זיא איז געווען שיין וויא דער טאג אזוי וויא דיא זוהן . קציעה האט מען איר גירופין . וויל פון איר האט גישמעקט אזוי וויא פון דיא בשמים וואס הייסט קציעה . קרן הפוך פאר וואס האט מען איר גירופין . האבין דבי רבי שילא גיזאגט וויל זיא האט אויס גיזעהן אזוי וויא דיא הערנער פון דיא חיה וואס הייסט קרש . אין ארץ ישראל האט מען גילאכט אויף דעם וואס רבי שילא האט גיזאגט . דיא הערנער פון דיא חיה וואס הייסט קרש זענען דאך שווארץ . האט רב חסדא גיזאגט דיא דריטע האט אויס גיזעהן אזוי וויא זאפרען וואס וואקסט אין אגארטין . אונ וויא דיא בעסטע זאפרען . וויא עס שטייט אין פסוק כי תקרעי בפוך עיניך . אז דוא וועסט פארבין מיט פוך דיינע אויגין . זאגין מיר אז פוך איז דער טייטש פארב : דיא ווייב פון רבי שמעון ברבי האט גיבארין צוא איהם אטאכטער . האט רבי שמעון צער גיהאט . האט דער פאטער גיזאגט צוא רבי שמעון אמערונג איז גיבארין גיווארין צוא דיר . פון אנקבה ווערט גימערט דיא וועלט . האט בר קפרא גיזאגט צוא רבי שמעון מיט אנארישע טרייסטונג האט דיך דיין פאטער גיטרייסט . ווארום מיר האבין גילערנט דיא וועלט קען ניט זיין אן זכרים אונ אן נקבות . פון דעסטוועגין וויא צוא דעם וואס זיינע קינדער זענען נקבות . וואוהל צוא דעם וואס זיינע קינדער זענען זכרים . דיא וועלט קען ניט זיין אן בשמים הענדלער אונ אן אגארבער . פון דעסטוועגין וויא צוא דעם וואס זיין ארבעט איז אגארבעריי . וואוהל צוא דעם וואס זיין האנדיל איז מיט בשמים :

מיב בתנאי . תנאים קריגען אין דער זאך . עס שטייט אין פסוק גאט האט גיבענשט אברהם בכל . מיט אלין . וואס מיינט מען מיט אלין . רבי מאיר זאגט די ברכה איז גיוועזען וואס ער האט ניט גיהאט קיין טאכטער . רבי יהודה זאגט די ברכה איז גיוועזען וואס ער האט יא גיהאט אטאכטער . אנדערע זאגין אברהם האט גיהאט אטאכטער אונ זי האט גיהייסן בכל . רבי אלעזר המודעי זאגט אברהם איז גיוועזען אגרויסער שטערן זעהר . אלע קעניגע פון מזרח זייט אונ פון מערב זייט זענען גיקומען צוא איהם פרעגין וואס ער זאגט פון זייערטוועגין אויף דיא שטערין . רבי שמעון בן יוחאי

מאחר רגע שאם מקדים רגע או מאחר רגע אחד מיד מתה בין רגע לרגע לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי (שם לד) איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל אמר רבא מכאן שאין אדם נתפס על צערו: (שם ב) **מאי וישמעו** שלשת רעי איוב וגו' מאי ויועדו יחדו אמר רב יהודה אמר רב מלמד שנכנסו כלם בשער אחד ותנא בין כל אחד ואחד ג' מאות פרסה מנא הוו ידעי א"ר כלילי הוו להו וא"ד אילני הוו להו כיון דכמשי הוו ידעי, אמר רבא היינו דאמרי אינשי או חברי כחברי דאיוב או מיתותא. (בראשית ו) ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה רבי יוחנן אמר רביה באה לעולם רשב"ל אמר מריבה באה לעולם אמר ליה רבי שמעון בן לקיש לדידך דאמרת רביה באה לעולם מפני מה לא נכפלו בנותיו של איוב א"ל אע"פ

ומתרפס נשון רש"י: באין אדם נתפש. ליתחייב על סבות מדבר קשה מחמת צער יסורין דקאמר לא בדעת ידבר ולא אמר ברשע ידבר אלא לא בדעת ידבר וכו':

כלילי הוו להו. כתרים ובכל כתר ג' פרצופין ואיש את שמו מ וקק על הפרצוף וכשבאין יסורין על א' מהם פרצופו משתנה וכן אילני: דכמשא. נלד"א: או חברה כחברי דאיוב. אם אין לו לאדם אוהבים נוח לו מיתה: לרוב על פני האדמה: ובנות יולדו להם רביה באה לעולם. כשנולד בת

אויף איר מוטער לייב. ווערט דער אדם לויז ווערט געבארין דאס קינד: אונ ער קומט ניט מיט ארגע פריער אונ ניט מיט ארגע שפעטער ווארום אז ער וואלט קומען מיט ארגע פריער אדער מיט ארגע שפעטער. וואלט דיא אשה באלד געפייגערט. פון איין רגע ביז דיא אנדערע רגע איז מיר ניט פאר טאהשט געווארין. זאל מיר פאר טאהשט ווערין פון איוב אויף אויב. איוב רעט ניט מיט וויסענשאפט. זיינע רייד זענען ניט מיט שכל. רבא זאגט פון דאנען זעהן מיר אז איינער רעט גגין גאט שלעכטע רייד פון צער אונ יסורין. ווערט ער ניט געשטראפט אויף דיא רייד. ווארום גאט האט ניט געזאגט אויף איוב ער רעט מיט רשעות. נאר ער האט געזאגט ער רעט מיט נארעשקייט:

מאי וישמעו: דיא דריי גוטע פריינד פון איוב האבין געהערט פון דיא יסורים וואס אויף איוב איז געקומען. האבין זייא זיך פער זאמלט צו זאמען. רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגין דער פסוק דער ציילט אונז אז אלע דרייא גוטע פריינד זענען אריין גגאנגען אין שטאט דורך איין טויער. אונ מיר האבין געלערנט פון איין גוטען פריינד ביז צום אנדערין איז געוועזען ווייט דריי הונדערט מייל. פון וואנען האבין זייא אלע געוואוסט וואס מיט איוב איז געווארין: אנדערע זאגין זייא האבין געהאט קרוינען. אויף יעדער קרוין זענען געוועזען דרייא פנימס. פון זיינע דרייא גוטע פריינד. אונ ווען גוטען פריינד עס האט געטראפין אאומגליק. איז זיין פנים וואס אויף דיא קרון געענדערט געווארין. אנדערע זאגין זייא האבין געהאט ביימער. יעדער גוטער פריינד האט געפלאנצט דריי ביימער. אונ אויף יעדער בוים איז געוועזען גע שריבען אנאמען. אונ וועלכער בוים זיינע בלעטער זענען געל געווארין. האט מען געוואוסט אז דעם מענטש האט געטראפין אאומגליק. רבא זאגט דאס איז וואס מענטשין זאגין אדער מען זאל האבין אזעלכע חברים וויא איוב האט געהאט. אונ אויב ניט איז בעסער אז מען שטארבט. אין פסוק שטייט אז דער מענטש האט אנגיהויבין לרוב על פני האדמה. אונ צו זייא איז געבארין טעכטער. וויא איז דער טייטש דער ווארט לרוב. רבי יוחנן זאגט לרוב איז דער טייטש מערין. וויא עס האבין אן געהויבין טעכטער געבארין צו ווערין. איז געווארין אמערונג אויף דער וועלט ווארום איין זכר קען דאך מעוברת מאכין פיל נקבותו. רבי שמעון בן לקיש זאגט לרוב איז דער טייטש קריג. וויא עס זענען געבארין געווארין נקבות אויף דער וועלט איז געווארין קריג אויף דער וועלט. האט רבי שמעון בן לקיש געזאגט צו רבי יוחנן נאך דיר וואס דוא זאגסט אז נקבות ווערין געבארין קומט אמערונג אויף דער וועלט. פאר וואס ווען גאט האט געבענשט איוב פאר וואס האט גאט ניט געטאפילט זיינע טעכטער. האט רבי יוחנן געזאגט אבילו זיי זענען ניט געטאפילט געווארין אין דיא נעמען ווער האט געהאט פריער דריי טעכטער אונ ער האט ניט געהאט ער נאך זעקס טעכטער. אבער זייא זענען

בלהדס : מטשטשות את הארץ . שוביס את הארץ כשיש : דרקון . נחש : מכישה . נושכה

כאור עיניו של אדם בין גומא לגומא לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי (שם לח) מי פלג לשטף תעלה הרבה טיפין בראתי בעבים וכל טפה וטפה בראתי לה דפוס בפני עצמה שלא יהו שתים בדפוס אחד שאלמלא שתים בדפוס אחד מטשטשות את הארץ ואינה עושה פירות בין טפה לטפה לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי ומאי משמע דהאי תעלה לישנא דדפוס הוא אמר רבה בר (עולא, [שילא] דכתיב (מ"א יח) ויעש תעלה כבית סאתים זרע . (איוב לח) ודרך לחזיז קולות הרבה קולות בראתי בעבים וכל קול וקול בראתי לו שביל בפני עצמו כדי שלא יהו שני קולות יוצאים משביל אחד שאם יהו ב' יוצאים משביל אחד מחריבין את העולם בין קול לקול לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי , (שם לט) הידעת עת לדת יעלי סלע חולל אילות תשמור יעלה זו אכזרית על בניה ובשעה שכורעת (ע"ג) לילדת עולה לראש ההר כדי שתפול ממנה ותמות ואני מזמין לה נשר ומקבלו בכנפיה ומניחו לפניה ואינו מקדים ואינו מאחר אפילו רגע אחד שאם מאחר אפילו רגע אחד מיד מתה בין רגע לרגע לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי. (שם) חולל אילות תשמור אילה זו רחמה צר ובשעה שכורעת לילד אני מזמין לה דרקון ומכישה בבית הרחם ומתרפה ויולדת ואינו מקדים רגע ואינו מאחר

רגע

גימאכט די ליכטיגקייט פון דעם מענטשינס אויגן . פון איין גריבול ביז די אנדערע גריבול איז מיר נישט פאר טאהשט געווארין . זאל מיר פאר טאהשט ווערין פון איוב אויף אויב . גאט האט גזאגט מי פלג לשטף תעלה ווער האט געטיילט צום פאר פלייצונג אגריבול : פיל טראפינס וואסער האב איך בעשאפין אין וואלקינס . אונ צוא יעדער טראפין האב איך בעשאפין אבזונדער לעכיל . צווייא טראפינס זאלין נית ארויס גיין פון איין לעכיל . ווארום ווען צווייא טראפינס וואלטין ארויס גיין פון איין לעכיל . וואלטין זייא גימאכט דיא ערד וויא ליים אונ עס וואלט ניט גיוואקסין פון די ערד פון איין טראפין צום אנדערין טראפין איז מיר ניט פאר טאהשט געווארין . זאל מיר פאר טאהשט ווערין פון איוב אויף אויב . זאגט דיא גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז תעלה איז דער טייטש אגריבול . האט רבה בר שילא גזאגט שטייט אין פסוק ויעש תעלה כבית סאתים זרע ער האט גימאכט אגראבין וויא מען קען פאר זייען צווייא סאה . גאט האט גיזאגט ודרך לחזיז קולות . פיל דונערין האב איך בעשאפין אין דיא וואלקינס . אונ צוא יעדער דונער האב איך בעשאפין אבזונדער וועג . צווייא דונערין זאלין נית ארויס גיין פון איין וועג . ווארום ווען צווייא דונערין וואלטין ארויס גיין פון איין וועג . וואלטין זייא חרוב גימאכט דיא וועלט . פון איין דונער צו דעם אנדערין דונער איז מיר נישט פאר טאהשט געווארין . זאל מיר פאר טאהשט ווערין פון איוב אויף אויב . גאט האט גיזאגט צוא איוב ווייסטו דיא צייט ווען דיא יעלי סלע (דיא שטיינבעקין) גיבארין זייערע קינדער . ווייסטו צו היטין דיא צייט ווען די אילות (דיא אינדעין) גיבארין זייערע קינדער . דיא שטיינבאק נאווי אחיהו האט פיינט אירע קינדער . אונ ווען זיא דארף גיבארין דאס קינד גייט זיא ארויף אויף אהויכין בארג . דאס קינד זאל אראפ פאלין אונ גיהרגת ווערין . אונ וויא דאס קינד הייבט אן צוא פאלין איז שוין אנגיבריט אאדלער וואס ער נעמט דאס קינד אויף זיין פליגעל אונ ער לייגט אנידער דאס קינד נעבין איר מוטער אונ דער אדלער קומט ניט פריער אונ נית שפעטער אפילו מיט איין רגע אויך ניט . ווארום אז ער וואלט גיקומען מיט איין רגע שפעטער וואלט שוין דאס קינד גילעגין אויף דיא ערד טויט . פון איין רגע ביז דיא אנדערע רגע איז מיר קיין מאהל נית פאר טאהשט געווארין . זאל מיר פאר טאהשט ווערין פון איוב אויף אויב . ווייסטו צוא היטין דיא צייט ווען דיא אילות (דיא אינדעין) גיבארין זייערע קינדער . דיא אילה האט אאיינגען מוטער לייב . אונ ווען זיא קומט צוא גיבארין דאס קינד . קען גיט דאס קינד ארויס גיין פון איהר . נאר איך ברייט אן כון אירעטווגין אשלאנג אונ ער קומט צו איר אונ גיט איר אביס

שנינו אמר (רבא) [רב] עפרא לפומיה דאיוב מן הסערה לבון שער כדקתני הכהה נימין כולתי כלום יש עבד שמוכיח את רבו (שם לח) ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה אמר רבא [עפרא לפומיה דאיוב] דלא דידיה לא מסתכל אבל אברהם אפילו בדידיה לא מסתכל דכתיב (בראשית יב) הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את מכלל דמעיקרא לא הוה ידע. (איוב ז) כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה אמר רבא מלמד שכפר איוב בתחית המתים:

(איוב ט) מן אשר בשערה ישופני והרבה פצעי חנם אמר רבא איוב בסערה חירף ובסערה השיבהו בסערה חירף דכתיב אשר בסערה ישופני אמר לפניו רבש"ע שמא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף לך בין איוב לאויב בסערה השיבהו דכתיב (שם לח) ויען ה' את איוב מן הסערה וגו' ויאמר אזר נא כגבר חלציך אשאלך וגו' א"ל הרבה נימין בראתי (בראשו של אדם) [באדם] וכל אחד ואחד בראתי לו גומא בפני עצמו שלא יהו שתים יונקות בגומא א' שאלמלא ב' יונקים בגומא אחת מחשבות

מאור

זינגען. וואו עס איז געוועזן אאלמנה וואס קיינער האט ניט געוואלט מיט איר חתונה האבען; האט איוב גירופען זיין נאמען אויף איר. ער האט געזאגט זיא איז זיינע קריבה. האט מען שוין מיט איר חתונה געהאט. איוב האט געזאגט ווען עס וואלט געוואגן געווארין מיין כעס מיט זיינע צרות וואלטען מיינע צרות מער געוואגן. רב זאגט ערד הט מען געדארפט אריין שיטען אין די מויל פון איוב ער זאל דאס ניט זאגן. ער שמועסט מיט גאט אזוי וויא מען שמועסט מיט א חבר. איוב האט געזאגט עס איז נישטא צווישען אונז (צווישען מיר מיט גאט) ווער אונז זאל שטראפין. עס איז נישטא ווער עס זאל צוהאלטען זיין האנט אויף אונז ביידע. רב זאגט ערד הט מען געדארפט אריין שיטען אין דיא מויל פון איוב ער זאל דאס ניט זאגן. איז דען דא אקנעכט וואס זאל שטראפין זיין בעל הבית. איוב האט געזאגט איך האב געמאכט אפאר בינדונג מיט מיינע אויגען איך זאל ניט קוקע אויף א מיידיל. רבא זאגט ערד האט מען געדארפט אריין שיטען אין דיא מויל פון איוב ער זאל דאס ניט זאגן. אויף אפרעמדע מיידיל האט ער ניט גיקוקט אבער אויף זיינע מיידלאך האט ער יא געקוקט. אונ אברהם אבינו האט אפילו אויף זיין ווייב אויך ניט געקוקט. וואר ם עס שטייט אין פסוק אברהם האט געזאגט צוא זיין ווייב איצט וויים איך אז דוא ביזט אשיינע ווייב. אבער ביז איצט האט ער ניט געוואוסט. איוב האט געזאגט אזוי וויא דער וואלקין ווערט פאר לענדט אונ גייט אוועק. אונ קומט ניט מער צוריק. אזוי דער וואס נידערט אין גרוב. אין קבר. וועט ער שוין ניט אויף גיין צוריק. רבא זאגט דער פסוק דער ציילט אונז אז איוב האט געלייקנט אין תחית המתים:

מן אשר. איוב האט געזאגט מיט אשטורעם האט מיך גאט צוא קלאפט. אונ ער הט גימערט מיינע וואונדען אומזיסט. רבא זאגט איוב האט גילעסטערט גאט מיט שטורעם. אונ מיט שטורעם האט אים גאט געענפערט. מיט שטורעם האט איוב גילעסטערט גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איוב האט געזאגט מיט אשטורעם האט מיך גאט צוא קלאפט. איוב הט געזאגט פאר גאט רבונו של עולם טאמער איז אשטורעם ווינט פאר דיר פארביי געגאנגען אונ עס איז דיר פאר טאהלט געווארין פון ווארט איוב אויף דעם ווארט אויב. איוב איז מיין נאמען אונ אויב איז אפיינד. דריבער מיינסטו אז איך בין דיין פיינד. האט אים גאט געענפערט מיט שטורעם. וואריום עס שטייט אין פסוק גאט האט געענפערט צוא איוב פון שטורעם. אונ ער האט געזאגט צוא איוב. שטארק נאר וויא א העלד דיינע לענדען. אונ איך וועל דיך פרעגן. האט גאט געזאגט צוא איוב פיל האר האב איך בשאפען אויף דעם מענטשין. אויף זיין קאפ אונ אויף זיין גאנצען לייב. אונ צו יעדער האר האב איך בשאפען אבזונדער גריבול. צווי האר זאלין ניט וואקסען פון איין גריבול. ווארום ווען צווי האר וואלטין וואקסן פון איין גריבול. וואלטען זייא פינסטער

(איוב י) **לז ע״ב** דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל אמר רבא בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין אמר רבש״ע בראת שור פרסותיו סדוקות. בראת חמור פרסותיו קלוטות. בראת ג״ע בראת גיהנם בראת צדיקים בראת רשעים מי מעכב על ידך. ומאי אהדרו ליה חבריה דאיוב (שם טו) האף אתה תפר יראה ותגרע שיחה לפני אל. ברא הקב״ה יצר הרע ברא לו תורה תבלין. דרש רבא (שם כט) ברכת אובד עלי תבא ולב אלמנה ארנין. ברכת אובד עלי תבא [מלמד] שהיה גוזל שדה יתומים ומשביחה ומחזירה להם. ולב אלמנה ארנין כל היכא דהוה אלמנה דלא נסבי לה הוה שדי שמיה עלה ואתו ונסבי לה (שם ו) לו שקול ישקל כעסי וגו׳ אמר (רבא) [רב] עפרא לפומיה דאיוב הברותא כלפי שמיא (שם ט) לא יש בינינו מוכיח ישת ידו על

לפטור את כל העולם מדינו של הקב״ה לומר שהאונסים הם ע״י הקב״ה שברא (להם) יצה״ר וה״ק על דעתך כי לא ארשע אם היה הפך לא הייתי רשע : בראת שור בפרסות סדוקות והחמור בפרסות קלוטות. את זה טהרת ואת זה טמאת הכל בא על ידך אתה בראת בו את סימני הטומאה : בראת צדיקים. ע״י יצה״ט : בראת רשעים. ע״י יצה״ר לפיכך אין ניצול מידך כי מי יעכב האונסים הם החוטאים : ברא לו תורה. כן תבלין שיהא מבטלת את הרהורי [עבירה] כדאמרינן בעלמא אם פגע בך מנוול זה משכהו לבהמ״ד אם אבן הוא נמוח וכו׳ הלכך לאו אנוסים נינהו שהרי יכולין הם להציל את עצמן : ברכת אובד. שהיה סבור שאיבד את שדהו : שדי שמיה עלה. אומר שהיא קרובתו או מדבר בה לנושאה : הברותא כלפי שמיא. מדבר לפני שכינה כאדם המתוכח עם חבירו בא ונשקול מי חייב למי :

ווערט פירט זיך אליין. דריבער טרעפט גוטס דעם רשע אונ שלעכטס דעם צדיק. אונ רבי יהושע זאגט איוב האט נאר גירעדט געגען שטן. ער האט גזאגט דער שטן איז א רשע. ווייל ער האט אן גירעדט גאט מען זאל אים פרובין מיט יסורים :

לט על. איוב האט גזאגט צוא גאט אז דוא וואלסט ווערין וואלט איך ניט געזינדיגט אונ פון דיין האנט קען קיינער ניט פרייא ווערין. רבא זאגט איוב האט גיוואלט פריי מאכען די גאנצע וועלט פון גאטס משפט. ער האט גזאגט פאר גאט רבונו של עולם דוא האסט בעשאפען אאייזיל מיט קייליכדיגע קלאהען אונ האסט גיזאגט ער איז טמא. דוא האסט אאקס מיט צוא שפאלטענע קלאהען. אונ האסט גזאגט ער איז טהור. דוא האסט בעשאפען גיקענט מאכען פארקערט אויך דעם אייזיל מיט צוא שפאלטענע קלאהען אונ זאגין ער איז טהור. אונ דעם אקס האסטו גיקענט בעשאפען מיט קייליכדיגע קלאהען אונ זאגין ער איז טמא. דוא האסט בשאפען אגן עדן. אונ האסט בשאפען אגיהנם. דוא האסט בעשאפען צדיקים דורך דעם יצר טוב אונ האסט בעשאפען רשעים. דורך דעם יצר הרע. ווער קען דען דיר זאגין דוא זאלסט ניט אזוי טאהן. דוא וואלסט ניט בשאפען דעם יצר הרע מיט אזוי פיל פערגעניגונגם. וואלט דער מענטש ניט זינדיגען. האסטו דאך אים גיבריינגט צו די עבירות. פאר וואס זאלסטו אים שטראפין. וואס האבען דיא חברים פון איוב גיענפערט צוא איוב. דוא שטערסט דיא מורא פאר גאט. אונ דוא מינערסט דיא תפלה פאר גאט. דוא זאגסט אז דער מענטש איז גירעכט געגין גאט. אמת גאט האט בעשאפען דעם יצר הרע. גאט האט אבער בעשאפען דיא תורה וואס זיא איז וויא בשמים [אזוי וויא בשמים נעמט אוועק דעם שלעכטין גישמאק פון עסין. אונ עס גיט אריין אגוטען טעם. אזוי דיא תורה נעמט אוועק דיא שלעכטס פון יצר הרע. אונ זיא פאר בעסערט אים. וואריום דורך דעם יצר הרע וואס ער רעט צו דעם מענטשין צוא טאהן אעבירה. אונ דער מענטש טוהט ניט דיא עבירה. פאר דעם נעמט דער מענטש שכר]. רבא האט גידרשת עס שטייט אין פסוק איוב האט גזאגט דיא ברכות פון דעם פאר לארענעם זאל אויף מיר קומען אונ דיא הארץ פון דיא אלמנה האב איך גימאכט זינגען. דיא ברכות פון דעם פאר לארענעם זאל אויף מיר קומען. דער פסוק דער ציילט אונז אז איוב פלעגט גזלנען פעלדער פון יתומים אונ פלעגט זייא פאר בעסערין אונ ער פלעגט זייא צוריק אוועק געבין. ווען איוב פלעגט אוועק נעמען דיא פעלד פון יתום. האט דער יתום גימיינט ער האט שוין דיא פעלד פאר לארין. דער נאך ווען איוב האט אים צוריק גיגעבין דיא פעלד אפאר בעסערטע. האט ער גיבענשט צוא איוב. אונ דיא הארץ פון דיא אלמנה. האב איך גימאכט

לעבדו שבור את החבית ושמור את יינה. א"ר שמעון בן לקיש הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות. הוא שטן דכתיב ויצא השטן; הוא יצר הרע דכתיב (איוב א) רק אליו אל תשלח ידך וכתיב התם (בראשית ו) רק רע כל היום. הוא מלאך המות דכתיב אך את נפשו שמור אלמא ביה קיימא מלתא:

הגה: אלמא בדידיה קיימא. ניטול את נפשו והזהירו שלא ליטלה:
בעבור הרעימה. שהתרעם על שהיא עקרה ותתפלל:
להפוך קערה על פיה. כלומר לעקור כל כבוד שהוכף וגידף:

לה א"ר לוי שטן ופנינה לש"ש נתכוונו שטן דחזייה להקב"ה דקא נטה בתר איוב אמר דלמא ח"ו מנשיא ליה לרחמנותיה דאברהם. פנינה דכתיב (ש"א א) ובעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעימה דרשה רב אחא בר יעקב בפפוניא ואתא שטן ונשקיה אכרעיה. (איוב ב) בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו לא חטא אבל בלבו חטא [מאי קאמר] (שם) ארץ נתנה ביד רשע [וגו'] אמר רבא בקש איוב להפוך קערה על פיה א"ל אביי לא דבר איוב אלא כנגד שטן כתנאי ארץ נתנה ביד רשע רבי אלעזר אומר בקש איוב להפוך קערה על פיה א"ל ר' יהושע לא דבר איוב אלא כנגד שטן:

על

האָט געזאָגט צוא זיין קנעכט צוא, ברעך די פאס און היט די ווין זיא זאָל ניט אויס גיגאָסען ווערין. רבי שמעון בן לקיש זאָגט ער איז דער שטן און ער איז דער יצר הרע און ער איז דער מלאך המות. ער איז דער שטן אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער שטן איז ארויס גיגאנגען. ער איז דער יצר הרע אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאָט האָט געזאָגט צום שטן רק אליו אל תשלח ידך. נאָר צוא אים זאָלסטו ניט שיקען דיין האַנט. און ביי דעם יצר הרע שטייט אויך רק רע כל היום. דער יצר הרע איז נאָר שלעכט אגאנצין טאָג. ווייל ביי דעם שטן שטייט דער וואָרט רק. און ביי דעם יצר הרע שטייט דער וואָרט רק. זעהן מיר אַז דער שטן און דער יצר הרע איז איינער. און דאָס איז דער מלאך המות אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאָט האָט געזאָגט צום שטן נאָר זיין נשמה זאָלסטו היטען. אַז מען האָט אים גיהייסען ער זאָל זיא היטען זעהן מיר אַז די נשמה פון מענטשין איז אין זיין האַנט. ער קען זיא צו נעמען אַז ער וויל. איז ער דאָך דער מלאך המות:

לה אמר. רבי לוי האָט געזאָגט דער שטן און פנינה האָבען גימיינט פון גאָטס וועגין. דער שטן האָט גיזעהן אַז גאָט האַלט אַזוי שטאַרק פאַר איוב. האָט ער גיטראַכט טאָמער וועט גאָט פאַר געסין די ליבשאַפט פון אברהם אבינו. ביי פנינה מיט חנה שטייט אין פסוק פנינה פלעגט דער צערענען צו חנה וואָס זיא האָט ניט קיין קינדער. און חנה פלעגט אין כעס ווערין. און פנינה האָט דאָס גיטאָהן פון גאָטס וועגין. זיא האָט גיוואָלט חנה זאָל שטורעמען און שטאַרק בעטין פאַר גאָט זיא זאָל אויך האָבען קינדער. רב אחא בר יעקב האָט דאָס גידרשנט אין די שטאָט פפוניא. איז גיקומען דער שטן און האָט אים אַקוש גיטאָהן אויף די פוס. אין פסוק שטייט מיט דעם אַלעס האָט איוב ניט געזינדיגט מיט זיינע לעפצין. רבא זאָגט מיט די לעפצין האָט ער ניט געזינדיגט. אבער אין האַרצען האָט ער געזינדיגט. וואָס האָט איוב גיטראַכט אין האַרצען. ארץ נתנה ביד רשע. די וועלט איז גיגעבין גיוואָרין צום רשע אין האַנט. רבא זאָגט איוב האָט גיוואָלט אומקערין די שיסל מיט דעם מויל אַראָפּ. ער האָט גיוואָלט אומקערין די וועלט. ער האָט געזאָגט אַז גאָט גיט גאָר ניט אַכטונג אויף דער וועלט. נאָר די וועלט פירט זיך אַליין. דריבער טרעפט גוטס דעם רשע און שלעכטס דעם צדיק. אביי זאָגט איוב האָט נאָר גירעדט געגין שטן. ער האָט געזאָגט דער שטן איז אַ רשע ווייל ער האָט אַן גירעדט מען זאָל אים פרובין מיט יסורים. זאָגט די גמרא תנאים קריגען אין דער זאַך; אין פסוק שטייט איוב האָט געזאָגט די ערד איז גיגעבין גיוואָרין צום רשע אין האַנט; רבי אלעזר זאָגט איוב האָט גיוואָלט אומקערין די שיסל מיט דעם מויל אַראָפּ. ער האָט גיוואָלט אומקערין די וועלט. ער האָט געזאָגט אַז גאָט גיט גאָר ניט אַכטונג אויף די וועלט. נאָר די

הזאבים (שם) ואולם שלח נא ידך וגו' ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך וגו' ויהי היום ובניו ובנותיו אוכלים ושותים יין בבית אחיהם הבכור ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות והאתונות רועות על ידיהם מאי הבקר היו חורשות והאתונות רועות על ידיהם א"ר יוחנן מלמד שהטעימו הקב"ה לאיוב (דף טז) מעין העה"ב :

(שם ג) **לז ויאמר** ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב וגו' ותסיתני בו לבלעו חנם א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול כאדם שמסיתין אותו וניסת. תנא יורד ומסית עולה ומשטין נוטל רשות ונוטל נשמה (שם ב) ויען השטן את ה' ויאמר עור בעד עור וגו' ויאמר ה' אל השטן וגו' אך את נפשו שמור אמר רבי יצחק קשה צערו של שטן יותר משל איוב משל לאדם שאומר לעבדו

שהאתונות רועות כו' ע"י הבקר דריש ליה לקרא בהוכלה הזיז מתלם המענה בהזרע לומת בבעתו : מעין העוה"ב . כדכתיב הרה ויולדת יחדו הריון ולידה ביום אחד :

ס"ג במתניתא תנא יורד ו...עולה ומרגיז ניטל רשות ונוטל נשמה ופ"פ יורד למטה ומתעה את הבריות להטות ועולה למעלה ומרגיז את המדה המלך בהסטנותו נוטל הימנו רשות להרוג את הנוטה מכיון שנתנה רשות דכתיב והסיתני בו : לבלעו כל בטן . בהוזקן לשמור את נפש איוב כלא

אִיוֹב הָאבֶּען דִיא קָאזְעס גִיהַרְגֶעט דִיא וֶועלְף. הָאט דֶער שָׂטָן נָאךְ גְזָאגְט פַאר גָאט. שִׁיק נָאר דַיין הַאנְט אוֹיף אִיוֹב אוּנ שְׁלָאג אִים נָאר. וֶועסְטוּ זֶעהְן אַז עֶר וֶועט דִיךְ לֶעסְטֶערְן. הָאט גָאט גִיזָאגְט צוּם שָׂטָן אַלְץ וָואס צוּא אִיוֹב גִיהֶער זַיין גַאנְץ פַאר מֶעגְן אִיז אִין דַיין הַאנְט. נָאר צוּ אִיוֹב אַלֵיין זָאלְסְטוּ נִיט שִׁיקְן דַיין הַאנְט. אִים אַלֵיין זָאלְסְטוּ גָאר נִיט טְאהְן. עֶס אִיז אַמָאהְל גִיוֶועזְן אַטָאג אוּנ דִיא זִיהְן אוּנ טֶעכְטֶער פוּן אִיוֹב הָאבֶּען גִיגֶעסְן אוּנ גֶעטְרוּנְקֶען וַויין בַּייא דֶעם עֶלְצְטִין בְּרוּדֶער אִין שְׁטוּב. אִיז אַשָׁלִיחַ גִיקוּמֶען צוּא אִיוֹב אוּנ הָאט גִיזָאגְט דִיא אָקְסְן הָאבֶּען גִיהַאקֶערְט אוּנ דִיא אֵייזְלֶען הָאבֶּען זִיךְ גֶעפִּיטֶערְט נֶעבְּן זַייא. וָואס מֵיינְט מֶען דִיא אָקְסְן הָאבְּן גִיהַאקֶערְט אוּנ דִיא אֵייזְלֶען הָאבֶּען זִיךְ גֶעפִּיטֶערְט נֶעבְּן זַייא. רַבִּי יוֹחָנָן זָאגְט דֶער פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז אַז גָאט הָאט גִיגֶעבְּן צוּא אִיוֹב עֶר זָאל פַאר זוּכֶען דֶעם טַעַם פוּן עוֹלָם הַבָּא. אַזוֹי וִויא דִיא אָקְסְן הָאבֶּען גִיהַאקֶערְט הָאט שׁוֹין גִיוַואקְסֶען. אוּנ דִיא אֵייזְלֶען זֶענֶען גִישְׁטַאנֶען נֶעבְּן דִיא אָקְסְן אוּנ הָאבֶּען שׁוֹין גִיגֶעסְן דִיא אִיצְט גִיוַואקְסֶענֶע תְּבוּאָה :

לז וַיֹאמֶר. גָאט הָאט גְזָאגְט צוּם שָׂטָן הָאסְטוּ גִיטְאהְן דַיין הַארְץ צוּ מַיין קְנֶעכְט אִיוֹב. דוּא הָאסְט מִיךְ אָן גִירֶעט אִיךְ זָאל אִים פַאר דַארְבְּן אוּמְזִיסְט. רַבִּי יוֹחָנָן זָאגְט וֶוען דֶער פָּסוּק וָואלְט נִיט גִישְׁטַאנֶען. וָואלְט מֶען דָאס אַלֵיין נִיט גִיקֶענְט זָאגְן. וָוארוּם מֶען זָאגְט אוֹיף גָאט אַזוֹי וִויא אוֹיף אַמֶענְטְשׁ וָואס מֶען רֶעט אִים אָן עֶר זָאל צוּא אֵיינֶעם שְׁלֶעכְט זַיין. אוּנ עֶר וֶוערְט אִיבֶּער גִירֶעט. אוּנ טוּהְט דִיא שְׁלֶעכְטְס צוּא יֶענֶעם. דֶער נָאךְ זֶעהְט עֶר אַז מֶען הָאט אִים גִינַארְט. אוּנ עֶר הָאט נִיט גִידַארְפְט טְאהְן דִיא שְׁלֶעכְטְס וָואס עֶר הָאט גִיטָאהְן. מִיר הָאבֶּען גִילֶערְנְט דֶער שָׂטָן קוּמְט אַרָאפּ אוּנ רֶעדְט אָן דִיא מֶענְטְשִׁין זַייא זָאלִין זִינְדִיגֶען. דֶער נָאךְ גֵייט עֶר אַרוֹיף אוֹיף דֶעם הִימֶעל אוּנ רֶעדְט אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ פַר גָאט עֶר הָט גִיטָאן עֲבֵירוֹת. דֶער נָאךְ נֶעמְט עֶר רְשׁוּת פוּן גָאט צוּא הַרְגֶענֶן דֶעם מֶענְטְשׁ. אוּנ עֶר גֵייט אַרָאפּ אוּנ נֶעמְט צוּא דִיא נְשָׁמָה פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ: הָאט דֶער שָׂטָן גִיעֶנְפֶערְט אוּנ הָאט גְזָאגְט פַאר גָאט אֵיין הוֹיט גִיט דֶער מֶענְטְשׁ פַאר דִיא אַנְדֶערֶע הוֹיט לְמָשָׁל אַז מֶען וִויל שְׁלָאגְן אַמֶענְטְשִׁין אוֹיף דֶעם פָּנִים. וֶועט עֶר פַאר שְׁטֶעלִין מִיט דִי הַאנְט. אוּנ עֶר וִויל בֶּעסֶער מֶען זָאל אִים שְׁלָאגְן אוֹיף דִיא הַאנְט נָאר נִיט אוֹיף דֶעם פָּנִים. וֶועט עֶר דָאךְ זַיין פַאר מֶעגְן גֶעוִויס אַוֶועק גֶעבְּן נָאר מֶען זָאל אִים נִיט שְׁלָאגְן. הָאט גָאט גְזָאגְט צוּם שָׂטָן אִיוֹב אִיז אִין דַיין הַאנְט. דוּ מֶעגְסְט אִים שְׁלָאגְן. נָאר זַיין נְשָׁמָה הִיט. עֶר זָאל נִיט שְׁטַארְבְּן. רַבִּי יִצְחָק זָאגְט דֶער צַעַר פוּן שָׂטָן וָואס עֶר הָאט גִימוּזְט הִיטֶען דָאס לֶעבְּן פוּן אִיוֹב. עֶר זָאל נִיט שְׁטַארְבְּן פוּן יִסוּרִים: אִיז גִיוֶועזְן גְרֶעסֶער וִויא דֶער צַעַר פוּן אִיוֹב וָואס עֶר הָאט גִיהַאט פוּן זַיינֶע יִסוּרִים. לְמָשָׁל אַמֶענְטְשׁ

מצאתי נאמן כאברהם ע"ד שאמרת לי (בראשית יג) קום התהלך בא"י לארכה ולרחבה כי לך אתננה ובשעה שבקש לקבור את שרה לא מצא מקום קבורה עד שקנה בד' מאות שקל כסף ולא הרהר אחר מדותיך. (איוב א) ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו (בכל הארץ) [בא"י] איש תם וישר וגו' מאי וסר מרע אמר (רבה) [ר' (אבא)] בר שמואל איוב ותרן בממונו היה מנהגו של עולם אדם נותן חצי פרוטה לחנוני ואיוב ויתרה משלו:

מלותו שאמרת לו התהלך בארץ אני בה: ה"ג מנהגו של עולם אדם נותן חצי פרוטה לחנוני. מי שיש לו מלאכה מועטת לעשות אומר לפועל חצי פרוטה אני נותן לך ונלך אצל חנוני ונקנה בפרוטה ככר או בצים ונחלוק ואיוב ויתרה לחצי הכני משלו ונותן לו כל הפרוטה שהיה רע בעיניו להקדק בדבר קל שאינו ממון:

לן א"ר יוחנן גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב (בראשית כב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ואילו באיוב כתיב (איוב א) איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע (שם) ויען השטן את ה' ויאמר החנם ירא איוב אלהים הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו מסביב מעשה ידיו ברכת ומקנהו פרץ בארץ מאי מעשה ידיו ברכת א"ר שמואל בר רב יצחק כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. מאי ומקנהו פרץ בארץ א"ר יוסי בר חנינא מקנה של איוב (פרץ) [פרצו] גדרו של עולם מנהגו של עולם זאבים הורגים את העזים ומקנה של איוב העזים הורגים את הזאבים

קענעבט אברהם. דוא האסט געזאגט צוא אים קום התהלך בארץ. שטיי אויף אונ גייא אין דער לאנד אין דער לענג אונ אין דער ברייט וואהרום צו דיר וועל איך געבין דיא לאנד. אונ ווען ער האט געוואלט בגראבען שרה האט ער ניט געפונען קיין ארט וואו איר צוא בגראבען ביז ער הט געקויפט פאר פיר הונדערט טאלער. אונ ער האט גאר ניט גיטראכט וואו איז וואס גאט הט מיר צו געזאגט אז דיא לאנד איז מיינע ואיז דר טייטש משוט בארץ ומהתהלך בה. איך האב גישוועבט אויף דער וועלט. אונ איך האב גיזעהן דעם מענטש וואס דוא האסט געזאגט צוא אים התהלך בה. גייא אין דער לאנד דאס איז אברהם. האט גאט געזאגט צום שטן האסטו גיטאהן דיין הארץ צוא מיין קנעכט איוב. עס איז ניטא וויא ער אין דיא גאנצע וועלט. ער האט מורא פאר גאט אונ קערט אפ פון שלעכטין. וואס מיינט מען ער קערט אפ פון שלעכטין. רבי אבא בר שמואל זאגט איוב איז ניט קארג גיוועזן אין געלט. דער מנהג פון דער וועלט איז אז איינער דארף געבין זיין ארבעטער א האלבע פרוטה. אונ א מטבע פון א האלבע פרוטה איז ניטא. גייט דער בעל הבית מיט דעם ארבעטער אין א קראם. אונ זייא קויפען פר א פרוטה פירות אונ זיי צו טיילן דיא פירות. יעדער נעמט פירות פר א האלבע פרוטה. אונ איוב פלעגט ניט אזוי טאהן. נאר ער פלעגט אוועק געבין דעם ארבעטער די גאנצע פרוטה:

לן אמר. רבי יוחנן זאגט וואס עס שטייט בייא איוב איז גרעסער וויא דאס וואס עס שטייט בייא אברהם. וואהרום ביי אברהם שטייט איצט וייס איך אז דוא האסט מורא פר גאט. אונ בייא איוב שטייט ער איז גיוועזן א מענטש וואס איז גיגאנגען מיט גאנצקייט אונ גלייכקייט אונ האט מורא פאר גאט אונ קערט אפ פון שלעכטין: האט דער שטן גיענטפערט פאר גאט אונ האט געזאגט אומזיסט האט איוב מורא פאר גאט דוא האסט דאך פאר שטעלט פאר אים אונ פר זיין שטוב אונ פאר אלין וואס צוא אים גיהער. עס זאל צוא זיי קיין שלעכטין צו קומען. אלין וואס ער טוהט מיט זיינע הענט האסטו גיבענשט. אונ זיינע בהמות האבען אויס גיבראכען אין דעם לאנד: וואס מיינט מען וואס ער טוהט מיט זיינע הענט האסטו גיבענשט. האט רב שמואל בר רב יצחק געזאגט דער וואס האט גענומען א פרוטה פון איוב אונ האט מיט איר גיהאנדילט איז ער גיבענטשט גיוואהרין: וואס מיינט מען זיינע בהמות האבען אויס גיבראכען אין דעם לאנד. רבי יוסי בר חנינא זאגט. דיא בהמות פון איוב האבען אויס גיבראכען דעם צאם (דעם פירונג) פון דער וועלט. דער פירונג פון דער וועלט איז. וועלף הרגנן דיא קאזעס. אונ ביי דיא בהמות פון

היה בתר דשכיב משה מי שריא שכינה ע' עכו"ם והא אמר מר בקש משה שלא תשרה שכינה ע' עכו"ם וניתן לו שנאמר (שמות לג) ונפלינו אני ועמך:
לה א"ר יוחנן דורו של איוב שטוף בזמה היה שנא' (איוב כז) הן אתם כלכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו וכתיב (ש"ה ז) שובי שובי ונחזה בך. אימא בנבואה דכתיב (ישעיה א) חזון ישעיהו בן אמוץ א"כ למה זה הבל תהבלו ל"ל. וא"ר יוחנן מ"ד (רות א) ויהי בימי שפוט השופטים דור ששופט את שופטיו א"ל טול קיסם מבין שיניך א"ל טול קורה מבין עיניך א"ל (ישעיה א) כספך היה לסיגים א"ל (שם) סבאך מהול במים. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר מלכת שבא אשה היתה אינו אלא טועה מאי מלכת שבא מלכותא דשבא. (איוב א) ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן גו' ויאמר ה' אל השטן מאין תבא וגו' משוט בארץ ומהתהלך בה אמר לפניו רבונו של עולם שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי

והא אמר מר. בפ"ק דברכות: [ונפלינו. ונבדלנו בלכתך עמנו מכל האומות]:
ונחזה בך לשון זיו הוא זה להסתכל בניים שהעכו"ם אומרים לישראל שובי לתורתנו ותהי עמנו:
שופט את שופטיו. שהיו השופטים עצמם מקולקלין והיה פתחון פה לנשפט להוכיח את מוכיחו שאם אומר לו השופט טול קיסם מבין שיניך כלומר פרוש מעבירה קטנה פלונית שבידך יכול [זה] לומר לו טול קורה מבין עיניך פרוש מעבירה חמורה שבידך: כספך. ויינך כמו אלא יהי כרוצאי יין: מהול. מעורב וכן כל לשון הויות בתורה לשון ערבוב: קום התהלך. היינו דקאמר ומתהלך בה

איוב איז געוועזן אגוי). ווארום אז איוב וואלט געוועזן אגוי דער נאך ווי משה רבינו איז געשטארבן האט דאך שוין ניט גערוהט די שכינה אויף די גוים. ווארום דער תנא האט געזאגט משה האט געבעטין די שכינה זאל ניט רוהען אויף די גוים און גאט האט געזאגט ער וועט אזוי טאהן. אזו וויא עס שטייט אין פסוק משה רבינו האט געזאגט מיר זאלין זיין אפ געשיידט איך און דיין פאלק:

לה אמר. רבי יוחנן זאגט דער דור פון איוב פלעגין די מאנען און ווייבער נאך יאגין זנות צוא מזנה זיין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איוב האט געזאגט הן אתם כולכם חזיתם. איר אלע האט געזעהן; ולמה זה הבל תהבלו. צוא וואס זאלט איר טאהן נארישקייט. און שלמה המלך האט געזאגט די גוים זאגין צוא די יודין שובי שובי ונחזה בך. קער דיך צו אונז וועלין מיר זעהן און קוקען אויף די ווייבער און מיר וועלין מזנה זיין מיט דיר צו זאמען. אזו דעם זעהן פון איוב מיינט מען אויך זייא האבען געזעהן און געקוקט אויף ווייבער צום מזנה זיין מיט זייא. פרעגט די גמרא טאמער מיינט מען כלכם חזיתם. איר האט אלע געזעהן נביאות. אזו וויא עס שטייט אין פסוק חזון ישעיהו בן אמוץ. די זעהונג פון דעם נביא ישעיהו. ענטפערט די גמרא אז איוב וואלט גימיינט נבואה. פאר וואס האט ער געזאגט איר רעדט נארישקייט. נאך האט רבי יוחנן געזאגט עס שטייט אין פסוק ויהי בימי שפוט השופטים. די מענטשן האבען געמשפט דעם שופט. דער שופט האט גיטאהן נאך גרעסערע עבירות וויא זייא האבען גיטאהן. אז דער שופט האט געזאגט צוא איינעם נעם ארויס דעם שפענדל פון צווישען דיינע ציין. דאס מיינט מען דוא זאלסט דיך אפ שיידין פון דיינע קליינע עבירות וואס דוא טוהסט. האט דער מענטש געזאגט צום שופט נעם אראפ דעם בעלעק פון צווישען דיינע אויגען; שיידט דו דיך אפ פון דיינע גרויסע עבירות וואס דוא טוהסט. אז איינער האט געזאגט צוא זיין חבר דיינע זילבער געלט איז געמישט מיט בלייא. האט דער חבר צוא אים געזאגט דיינע וויין וואס דוא פאר קויפסט איז געמישט מיט וואסער. רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט פון רבי יונתן וועגן דער וואס זאגט מלכת שבא איז געוועזן אאשה. איז א טעות. מלכת שבא מיינט מען די קעניגרייך פון שבא. עס שטייט אין פסוק עס איז געוועזן א טאג זענען געקומען די מלאכים צוא שטיין נעבין גאט. איז געקומען דער שטן אויך. האט גאט געזאגט צום שטן פון וואנען קומסטו. האט דער שטן געזאגט איך קום משוט בארץ ומהתהלך בה. דער שטן האט געזאגט פאר גאט רבונו של עולם איך האב געוועזען אין די גאנצע וועלט און איך האב ניט געפונען אזא גלויביגען מענטש אזוי וויא דיין

הני עיקר נביאותייהו לאוה״ע. מיתיבי חסיד היה באוה״ע ואיוב שמו ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו באו עליו יסורין התחיל מחרף ומגדף כפל לו הקב״ה שכרו בעה״ז כדי לטורדו מן העה״ב תנאי היא דתניא רבי אלעזר אומר איוב בימי שפוט השופטים היה שנאמר (איוב כז) הן אתם כלכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו איזהו דור שכולה הבל הוי אומר זה דורו של שפוט השופטים. ר׳ יהושע בן קרחה אומר איוב בימי אחשורוש היה שנאמר (שם מב) ולא נמצאו נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ איזהו דור שנתבקשו נשים יפות הוי אומר זה דורו של אחשורוש. ואימא בימי דוד דכתיב ביה (מ״א א) יבקשו לאדוני המלך נערה יפה התם בכל גבול ישראל הכא בכל הארץ. ר׳ נתן אומר איוב בימי מלכת שבא היה שנא׳ (איוב א) ותפול שבא ותקחם וחכמים אומרים בימי כשדים היה שנאמר (שם) כשדים שמו שלשה ראשים. וי״א בימי יעקב היה ודינה בת יעקב נשא כתיב הכא (שם ב) כדבר אחת הנבלות תדברי וכתיב (בראשית לד) כי נבלה עשה בישראל וכולהו תנאי סבירא להו דאיוב מישראל הוה לבר מי״א דאי סלקא דעתך מעכו״ם

רש״י: הייתי לאברהם: שבולו הבל. המוציא שבקן לא היו כלום כדאמרי׳ לקמן שהשפטו היה לו פ״פ לכבוש את שופטו ומוכיחו: בימי מלכת שבא הוה. ונז גם גדוד מכבדים עליו: בימי מלכות כשדים בימי נבוכדנצר היה. ונא גם מבאה גדוד עי׳ וכלהו הני תנאי. כו׳ מסקנא דתיובתא הוא דתרין לעיל תנאי היא הכיא מתניתא דלעיל ס״ל דעו״ג הוה והני תנאי דהא מהימנא כלם: בירא להו דישראל הוה בר מי״א דאמרי בימי יעקב הוה:

האבין זייא גיזאגט נביאות צוא יודין אויך. אבער אנדערע פון דיא זיבען זעננען געוועזען יודין. פרעגט די גמרא מיר האבין געלערנט עס איז געוועזען ביי די פעלקער איינער אפריוער. זיין נאמען איז געוועזען איוב. ער איז נישט מער געקומען אויף דער וועלט נאר צו נעמען זיין שכר. איז אויף איהם געקומען יסורים האט ער אן געהויבען צו לעסטערן גאט. האט איהם גאט געגעבען זיין שכר טאפיל אויף דער וועלט ער זאל פאר טריבען ווערין פון עולם הבא. זעהן מיר דאך אז איוב איז געוועזען אגוי. זאגט דיא גמרא תנאים קריגען אין דער זאך ווען איוב איז געוועזען. וואררום מיר האבען געלערנט רבי אליעזר זאגט איוב איז געוועזען אין דיא צייט פון שפוט השופטים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איר אלע האבען דאך געזעהן ווארום זאגט איר ליידען נארישקייט. וועלכער דור איז געוועזען אין גאנצען נארעש רשעים. דאס איז געוועזען דער דור פון שפוט השופטים. דיא מענטשין האבען געמשפט דיא שופטים. ווייל דיא שופטים אליין זענען געוועזען רשעים. רבי יהושע בן קרחה זאגט איוב איז געווען אין דיא צייט פון אחשורוש. ווארום עס שטייט אין פסוק עס איז ניט געפונען געווארין אין דיא גאנצע וועלט אזעלכע שיינע ווייבער וויא דיא טעכטער פון איוב זענען געוועזען. אין וועלכער צייט האט מען געזוכט שיינע ווייבער. אין דיא צייט פון אחשורוש. פרעגט דיא גמרא טאמער איז איוב געוועזען אין דיא צייט פון דוד. ביי דוד שטייט דאך אויך דיא קנעכט זיינע האבען צוא איהם געזאגט מען זאל זוכען פאר דעם קעניג א שיינע מיידיל. ענטפערט דיא גמרא ביי דוד האט מען גאר געזוכט שיינע מיידיל פון יודין. און דיא טעכטער פון איוב זענען געוועזען דיא שענסטע פון דיא גאנצע וועלט. רבי נתן זאגט איוב איז געוועזען אין דיא צייט פון מלכת שבא. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אנהנה פון שבא זענען געקומען און האבען צוא גענומען דיא בהמות פון איוב. דיא חכמים זאגען איוב איז געוועזען אין דיא צייט פון כשדים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא כשדים האבען זיך צוא טיילט אין דריי טייל און האבען צוא גענומען דיא בהמות פון איוב. אנדערע זאגען איוב איז געוועזען אין דיא צייט פון יעקב. און דינה דיא טאכטער פון יעקב איז געוועזען זיין ווייב. ווארום דא שטייט איוב האט געזאגט צוא זיין ווייב כדבר אחת הנבלות תדברי. דוא רעדסט אזוי וויא איינע שלעכטע ווייב רעדט. און ביי דינה שטייט אויך כי נבלה עשה בישראל אשלעכטע זאך איז געטאהן געווארין ביי יודין. דינה האט געטאהן א שלעכטע זאך. (זיא האט מזנה געוועזען) איז דאך דינה געווען דיא שלעכטע ווייב פון איוב. און דיא אלע תנאים האלטען אז איוב איז געוועזען איוד. אויסער דיא וואס זאגין אז איוב איז געוועזען אין דיא צייט פון יעקב. דיא האלטען אז

ז'ורו כעין :

כד יתיב ההיא מרבנן קמיה דרב שמואל בר נחמני ויתיב וקאמר איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה א"ל עליך אמר קרא (איוב א) איש היה בארץ עוץ איוב שמו א"ל אלא מעתה (ש"ב יב) ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה וגו' מי הוה אלא משל בעלמא הוא הכי נמי משל בעלמא הוא א"ל א"כ שמו ושם עירו למה לי . ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוויהו איוב מעולי גולה היה ומדרשו בטבריה היה . מיתיבי ימי שנותיו של איוב משעה שנכנסו ישראל למצרים ועד שעה שיצאו (ע"ג) אימא כמשעה שנכנסו ועד שעה שיצאו . מתיבי שבעה נביאים נתנבאו לאוה"ע בלעם ואביו . ואיוב ואליפז התימני ובלדד השוחי . וצופר הנעמתי . ואליהוא בן ברכאל הבוזי . וליטעמיך אליהוא בן ברכאל הבוזי ה"נ דלא מישראל הוה והא כתיב ממשפחת רם אלא איתנבויי איתנבי לאוה"ע אטו כולהו נביאי מי לא אתנביאו לאוה"ע כולהו נביאי עיקר נביאותייהו לישראל הני

משל היה. ללמוד סימנו התשובה למקטרגים על מדת הדין ושאין אדם נתפס על צערו : איש היה . אלמא הוה : אלא מעתה ולרש אין כל וגו' וכבשה דקאמר ותהי לו לבת : מי הוה . משום דכתיב ותני : אימא כמשעה שנכנסו וכו'. ר"י שנה דכתיב ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה אף שנותיו הוכפלו דכתיב ויחי איוב אחרי זאת מאה וארבעים שנה למדנו שהיה בן ע' כשבאו יסורין עליו שכי ר"י ונעולה מעולי גולה הוה : נתנבאו לעכו"ם . אלמא עו"ג היה : אליהוא של כרתך מדיתביה קרא בהמו ובם אחיו ושם משפחתו ישראל הוה וא"ד ממשפחת

יאָהרין פון אבוים אונ זיין זכות בשיצט אויף דעם דור אזוי וויא אבוים בעשיצט אויף איין מענטשין פון דיא היץ . דאס מיינט מען איוב וואס ער האט פיל יאָהרין געלעבט :

כד יתיב . איינער פון דיא רבנן איז געזעסין פאר רב שמואל בר נחמני אונ האט געזאגט איוב איז ניט געוועזן אונ איז ניט באשאפין געוואָרין . עס איז נאר אמשל . האט רב שמואל געזאגט צום דעם למדן אויף דיר זאגט דער פסוק איש היה בארץ עוץ איוב שמו. אמענטש איז געוועזן אין לאנד עוץ זיין נאמען איז געוועזן איוב . זעהן מיר אז איוב איז יא געוועזן . האט דער למדן געזאגט צו רב שמואל עס שטייט אין פסוק דער ארעם מאן האט גאר ניט געהאט נאר אקליינע שעפסיל אונ זיא איז געוועזן ביא אים וויא אטאכטער. איז דען אזוי געוועזן . דאס איז נאר אמשל . איוב איז אויך נאר אמשל . האט רב שמואל געזאגט צום למדן אז דאס וואלט נאר געוועזן אמשל . צו וואס שטייט זיין נאמען אונ דער נאמען פון זיין שטאט . רבי יוחנן אונ רבי אלעזר זאגין ביידע איוב איז געוועזן פון דיא מענטשין וואס זענען אויף געגאנגען פון גלות בבל . אונ זיין בית המדרש איז געוועזן אין טבריא . פרעגט דיא גמרא מיר האבין געלערנט דיא יאהרין פון איוב זענען געוועזן פון דער צייט וואס דיא יודין זענען אריין געגאנגען אין מצרים ביז די צייט וואס זייא זענען ארויס געגאנגען פון מצרים . זעהן מיר דאך אז איוב איז געוועזן אין דיא צייט וואס דיא יודין זענען געוועזן אין מצרים . ענטפערט דיא גמרא איוב איז טאקי געוועזן פון דיא מענטשין וואס זענען אויף געגאנגען פון גלות בבל . נאר ער האט געלעבט אזוי לאנג ווי עס איז געוועזן פון דער צייט וואס דיא יודין זענען אריין געגאנגען אין מצרים ביז זייא זענען ארויס געגאנגען פון מצרים . דאס איז צוויא הונדערט מיט צעהן יאהר . פרעגט דיא גמרא מיר האבין געלערנט זיבען נביאים האבין נביאות געזאגט צוא דיא פעלקער בלעם מיט זיין פאטער איוב אונ אליפז התימני . אונ בלדד השוחי אונ צופר הנעמתי : אונ אליהוא בן ברכאל הבוזי . זעהן מיר דאך אז איוב איז געוועזן אגוי : פרעגט דיא גמרא אונ אויף אליהוא בן ברכאל הבוזי וועסט אויך זאגין אז ער איז ניט געוועזן איוד . עס שטייט דאך ער איז געוועזן פון דיא משפחה רם . דאס מיינט מען פון אברהם . נאר זייא האבין נביאות געזאגט צוא דיא פעלקער . אבער זיי אליין זענען געוועזן יודין . פרעגט דיא גמרא אלע נביאים האבין דאך נביאות געזאגט צוא דיא פעלקער פאר וואס רעכענט ער נאר דיא זיבען . ענטפערט דיא גמרא אלע נביאים זענען אן געבריט געווארין צו זאגין נביאות צו יודין . נאר אביסול האבין זייא געזאגט נביאות צוא דיא פעלקער אויך . אבער דיא זיבען נביאים זענען נאר אן געברייט געווארין צו זאגין צו דיא פעלקער . נאר אביסול

(תהלים פט) איתן האזרחי וכתיב התם (ישעיה מא) מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו (ס"א) [ואימא יעקב דכתיב ביה (בראשית לב) ויזרח לו השמש. ההוא מבעי ליה שמש שבאה בעבורו זרחה בעבורו] . קא חשיב משה וקא חשיב הימן והאמר רב הימן זה משה כתיב הכא הימן וכתיב התם (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא. תרי הימן הוו . משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב מסייע ליה לרבי לוי בר לחמא דאמר ר' לוי בר לחמא איוב בימי משה היה כתיב הכא (איוב יט) מי יתן אפוא ויכתבון מלי וכתיב התם (שמות לג) ובמה יודע אפוא ואימא בימי יצחק דכתיב ביה (בראשית כז) מי אפוא ואימא בימי יעקב דכתיב ביה (שם מג) אם כן אפוא זאת עשו ואימא בימי יוסף דכתיב ביה (שם לז) איפה הם רועים לא ס"ד דכתיב (איוב יט) מי יתן בספר ויוחקו ומשה איקרי מחוקק דכתיב (דברים לג) וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק . רבא אמר איוב בימי מרגלים היה כתיב הכא (איוב א) איש היה בארץ עוץ איוב שמו וכתיב התם (במדבר יג) היש בה עץ מי דמי התם עץ הכא עוץ הכי קאמר להו משה (למרגלים ראו אם) [לישראל] ישנו לאותו אדם ששנותיו ארוכות כעץ ומגין על דורו

כדמע אבהתי : ואימא יעקב וכו'. לא גרסינן לה. דלא ס"ג במתניתא דלעיל במנין דעברה וקמס קא מביא אברהם ואיתן האזרחי ו.ז מביא אלף דקשר מג' גני קדה הוא : והאמר רב סימן זה משה גני ויהכה מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וגו' [אי תמר וכן כך דהימן זה משה להימן דהוא קדא אימא דכתיב ביה והימן וכלכל וגו'] : הרי סימן הוא. מבכיל להימן כאזרחי סימן אתריגלה הוה : ששנותיו כעץ. איוב שהאריך ימים רבים :

האזרחי אויך . האט רב געזאגט איתן האזרחי איז אברהם . ווארום דא שטייט איתן האזרחי : אונ אזרחי איז דער טייטש שיינונג. אונ דארט ביא אברהם שטייט מי העיר ממזרח צדק קראהו לרגלו . אונ מזרח איז אויך דער טייטש שיינונג . לערנען מיר אפ אז איתן האזרחי איז אברהם . פרעגט דיא גמרא טאמער מיינט מען איתן האזרחי איז יעקב . ווארום ביא יעקב שטייט ויזרח לו השמש . די זוהן איז אויך געשיינט . ענטפערט דיא גמרא דעם ויזרח לו השמש דארף מען האבן אויף איין אנדער דרש . דיא זוהן וואס איז אונטער געגאנגען פון זיינעט וועגן . האט אויף געשיינט פון זיינעטוועגן . פרעגט דיא גמרא ער רעכנט משה אונ ער רעכנט הימן . רב האט דאך געזאגט אז הימן איז משה . ווארום דא שטייט הימן אונ דארט ביא משה שטייט בכל ביתי נאמן הוא . אין איין גאנצע שטוב איז ער בגלויבט . אונ הימן איז אויך דער טייטש בגלויבט . ענטפערט דיא גמרא עס איז געוועזן צוויי הימן . איינער האט געהייסן הימן . אונ איין הימן מיינט מען משה : משה האט געשריבען זיין ספר תורה אונ דיא פרשה פון בלעם אונ דעם ספר איוב . וועט זיין א ראיה צוא רבי לוי בר לחמא : ווארום רבי לוי בר לחמא האט געזאגט איוב איז געווען אין דיא צייט פון משה . ווארום דא ביא איוב שטייט מי יתן אפוא ויכתבון מלי . אונ דארט ביא משה שטייט ובמה יודע אפוא . האט איוב אפ געלערנט דעם ווארט אפוא פון משה . פרעגט דיא גמרא טאמער איז איוב געוועזן אין דיא צייט פון יצחק . ביא יצחק שטייט אויך מי אפוא . אונ טאמער איז איוב געוועזן אין דיא צייט פון יעקב . ביי יעקב שטייט אם כן אפוא זאת עשו . אונ טאמער איז איוב געוועזן אין דיא צייט פון יוסף ; ביא יוסף שטייט אויך איפה הם רועים . ענטפערט דיא גמרא איוב איז געוועזן נאר אין דיא צייט פון משה . ווארום ביא איוב שטייט מי יתן בספר ויוחקו . ווער וואלט געגעבן אז מיינע רייד זאלין געקריצט ווערין אויף א ספר . אונ משה ווערט גירופין קריצער . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וירא ראשית לו . ער האט געזעהן דעם אנהייב פאר זיך . כי שם חלקת מחוקק ספון . ווארום דארט איז דיא פעלד וואס דער מחוקק וקריצלער וועט בעהאלטין ווערין . רבא זאגט איוב איז געוועזן אין דיא צייט פון דיא מרגלים . ווארום דא ביא איוב שטייט א מענטש איז געוועזן אין דיא לאנד עוץ זיין נאמען איז איוב . אונ דארט ביא די מרגלים שטייט היש בה עץ . פרעגט דיא גמרא איז דען דאס גלייך . ביא דיא מרגלים שטייט עץ אונ ביא איוב שטייט עוץ . ענטפערט די גמרא אזוי האט משה געזאגט צו דיא מרגלים איהר זאלט זעהן אויב עס לעבט נאך דער מענטש וואס זיינע יאהרין זענען אזוי לאנג וויא דיא

משה עבד ה' אפשר משה מת וכתב וימת אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע דברי רבי יהודה ואמרי לה רבי נחמיה א"ל ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתיב (שם לא) לקוח את ספר התורה הזה אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע כמו שנאמר להלן (ירמיה לו) ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו. כמאן אזלא הא דא"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן נימא רבי יהודה היא ודלא כר' שמעון אפילו תימא רבי שמעון הואיל ואישתני אישתני. יהושע כתב ספרו והכתיב (יהושע כד) וימת יהושע וגו' דאסקיה אלעזר והכתיב (שם) ואלעזר בן אהרן מת דאסקיה פנחס. שמואל כתב ספרו והכתיב (ש"א כח) ושמואל מת דאסקיה גד החוזה ונתן הנביא. דוד כתב (ספרו) [ספר תהלים] על ידי עשרה זקנים ולחשוב נמי איתן האזרחי אמר רב איתן האזרחי הוא אברהם כתיב הכא איתן

דהכיא. פלוגתא דתנאי בהאי וימת שם וגו': כמו שכת' לאלו וכו'. הכא מלתא קאי דקאמר הקב"ה אומר ומשה כותב כמו שאלמו בהגהות כותבין מפי כהן: יחיד קורא אותם. כלומר אין מפסיקין בהם: נימא רב יהודה היא. דאמר לא כתבן משה לפיכך כתבן משאר התורה והלא כר"ש: הואיל ואשתני. לכתוב

גיזאגט עס שטייט אין פסוק משה דער קנעכט פון גאט איז דארט געשטארבן. קען דאס זיין משה איז געשטארבן אונ ער האט געשריבן וימת. ער איז געשטארבן; אז ער איז געשטארבן ווי אזוי האט ער געשריבן. נאר ביז וימת האט משה געשריבן. אונ פון וימת ביז צום סוף תורה האט יהושע געשריבן. אזו זאגט רבי יהודה. אונ אנדערע זאגן רבי נחמיה זאגט אזוי. האט רבי שמעון גיזאגט קען דאס זיין אז אין דער תורה זאל פעלן אפילו איין אות. אונ מען זאל זאגן צוא נעמען דיא ספר תורה. אז מיר זאגן משה האט נאר געשריבן ביז וימת משה. האט דאך אין דיא ספר תורה געפעהלט אכט שורות ווען משה האט גיגעבן. וואלט מען דאס ניט גערופן ספר תורה. ווארום אפילו איין אות זאל נאר פעהלן הייסט דאס אויך ניט קיין ספר תורה. נאר אזוי איז געוועזן ביז וימת משה האט גאט גזאגט אונ משה האט נאך גזאגט וויעדער אונ האט געשריבן. אונ פון וימת משה ביז צום סוף תורה האט גאט גזאגט אונ משה האט ניט נאך גיזאגט נאר ער האט געשריבן מיט טרערין. אזוי וויא עס שטייט ביא ירמיה הנביא; ברוך האט גזאגט צוא זייא ירמיה האט מיט זיין מויל גיזייגט צוא מיר די אלע רייד אונ איך האב געשריבן אויף אספר מיט טינט. זאגט דיא גמרא דאס וואס רבי יהושע בר אבא האט גזאגט אז רב גידל האט גזאגט פון רבס וועגן דיא לעצטע אכט פסוקים פון דיא תורה לייענט זייא איין מענטש. וועלין מיר זאגן אז דאס איז נאר וויא רבי יהודה אונ ניט ווי רבי שמעון. ווארום נאך רבי יהודה אזוי וויא דיא אכט פסוקים זענען גיענדערט געווארין אונ זענען געשריבן געווארין דורך יהושע. אזוי זענען זייא גיענדערט געווארין אז נאר איינער זאל זייא לייענען. אבער נאך רבי שמעון וואס ער זאגט אז דיא אכט פסוקים האט אויך משה געשריבן. זענען דאך זייא אכט פסוקים ניט גיענדערט געווארין פון דיא גאנצע תורה אין שרייבן. פאר וואס זאלין זייא זיין גיענדערט אין לייענען. זאגט דיא גמרא אפילו רבי שמעון האלט אויך אז נאר איינער זאל לייענען דיא אכט פסוקים. ווייל זייא זענען גיענדערט געווארין אונ זענען געשריבן געווארין מיט טרערין. ניט מיט טינט. זענען זייא גיענדערט געווארין אז נאר איינער זאל זייא לייענען; פרעגט דיא גמרא יהושע האט געשריבן זיין ספר. עס שטייט דאך וימת יהושע. יהושע איז געשטארבן. ענטפערט דיא גמרא פון וימת יהושע הט געשריבן אלעזר. פרעגט די גמרא עס שטייט דאך ואלעזר בן אהרן מת. אלעזר איז געשטארבן. ענטפערט דיא גמרא פון ואלעזר בן אהרן מת הט געשריבן פנחס. פרעגט די גמרא שמואל הנביא הט געשריבן זיין ספר. עס שטייט דאך ושמואל מת. ענטפערט דיא גמרא פון ושמואל מת האט געשריבן גד החוזה אונ נתן הנביא. דוד האט געשריבן דעם ספר תהלים דורך צעהן זקנים. זאל מען רעכענען איתן

ותשבחות. ומי כתבן משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב. ויהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה. שמואל כתב ספרו וספר שופטים ורות. דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים. ע"י אדה"ר, וע"י מלכי צדק וע"י אברהם וע"י משה. וע"י הימן וע"י ידותון וע"י אסף (דף טו) וע"י שלשה בני קרח. ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וקינות. חזקיהו וסיעתו כתבו ישעיה משלי ושיר השירים וקהלת. אנשי כנסת הגדולה כתבו יחזקאל ושנים עשר דניאל ומגלת אסתר. עזרא כתב ספרו ויחס של דברי הימים עד לו. מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב לא עלה עזרא מבבל עד שיחס עצמו ועלה ומאן אסקיה נחמיה בן חכליה:

לג אמר מר יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה תניא כמ"ד שמונה פסוקים שבתורה יהושע כתבם דתניא (דברים לד) וימת שם משה

אחרית. סוף הפירשיות נספך לאחרית ותקוה ביאת דוד משם: ופרשת בלעם. נבואתו ומשליו אע"פ שאינן צרכי משה ותורתו וסדר מעשיו: וח' פסוקים. מן וימת שם עד סוף הספר: שמואל כתב ספרו ושופטים. שאותן קדמו לו ועמד וכתב ספרן ומה שעלה לפניו אל בימיהם וכן רות שהיתה בימי השופטים: ע"י עשרה זקנים. כתב בו דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו ויש שהיו בימיו כגון אסף והימן וידותון. [מן] הלוים המשוררים: ע"י אדם הראשון. כגון גלמי ראו עיניך ולי מה יקרו רעיך אל שאדם הראשון אמרו: ע"י מלכי צדק. נאם ה' לאדוני שב לימיני וכל המזמור: וע"י אברהם. כדאמרינן לקמן איתן האזרחי זה אברהם: וע"י משה. תפלה למשה איש האלהים וכל י"א מזמורים כסדרן: וע"י הימן, משכיל להימן: וע"י ידותון. למנצח לידותון: חזקיה וסיעתו. בני דוד שהאריכו ימים אחריו: כתבו ישעיה. שהרגו מנשה ולא כתב ספרו שלא היו הנביאים כותבין ספריהם אלא לפני מיתתן: משלי וקהלת. דכתיב בספר משלי אשר העתיקו אנשי חזקיה וגו' ועל שם שחזקיה גרם להם לעסוק בתורה כדאמרינן בפ' חלק נעץ חרב על פתח בהמ"ד וכו' נקרא [הדבר] על שמו: אנשי כנסת הגדולה. חגי זכריה ומלאכי ומרדכי וזרובבל וחבריהם: כתבו ספר יחזקאל. שנתנבא בגולה ואיני יודע למה לא כתבו יחזקאל בעצמו אם לא מפני שלא ניתנה נבואה ליכתב בחוצה לארץ וכתבוה אלו לאחר שבאו לארץ: וכן ספר דניאל שהיה בגולה וכן מגלת אסתר: ושנים עשר. נביאים מתוך שהיו נבואותיהן קטנות לא כתבו הנביאים עצמן איש איש ספרו ובאו חגי זכריה ומלאכי וראו שרוה"ק מסתלקת שהם היו נביאים האחרונים ועמדו וכתבו נבואותיהם וצרפו גם אות קטנות עמהן ועשאום ספר גדול שלא יאבדו מתוך קטנם: עד לו. עד שייחס לעצמו: מסייע ליה כו' עד שייחס לעצמו. שכתב דברי הימים עד שייחס בו את עצמו: ומאן אסקיה. מי סיימו:

תניא כמ"ד וכו' [כו'] הך דקתני לעיל יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה אתיא כי הא תנא דלקמיה דאמר נמי יהושע כתבו: דתניא

האט זאטו געזאגט צוא גאט מיט געזאנג אונ לויב נרות איז אזוי וויא רוה. זאטו. אבער דער סוף פון איוב איז נאר גיווען גוט פאר אים אליין. ווער האט געשריבען דיא אלע ספרים. משה האט געשריבען זיין ספר; דיא תורה. אונ דיא פרשה פון בלעם. זיינע משלים מיט זיינע נביאות; אונ דעם ספר איוב. אונ יהושע האט געשריבען זיין ספר אונ דיא לעצטע אכט פסוקים פון דיא תורה. פון וימת משה ביז לעיני כל ישראל. שמואל הנביא האט געשריבען זיין ספר אונ דעם ספר שופטים אונ דעם ספר רות. דוד המלך האט געשריבען דעם ספר תהלים. אונ ער האט געשטעלט נאך קאפיטלאך וואס צעהן אלטע לייט האבען געזאגט. קאפיטל קלט האט אדם הראשון געזאגט. קאפיטל קי האט מלכי צדק געזאגט. קאפיטל פט האט געזאגט אברהם אבינו. פון קאפיטל צ ביז קא האט משה רבינו געזאגט. אונ עס איז דא קאפיטלאך פון הימן. פון ידותון. פון אסף. אונ פון קרחס דרייא קינדער. ירמיה האט געשריבען זיין ספר אונ דעם ספר מלכים. אונ קינות ומגלת איכה. חזקיהו המלך מיט זיינע מענטשין האבען געשריבען דיא ספרים. ישעיה משלי שיר השירים אונ קהלת. דיא אנשי כנסת הגדולה האבען געשריבען דיא ספרים. יחזקאל תרי עשר דניאל מגלת אסתר; עזרא האט געשריבען זיין ספר אונ דעם יחוס פון דברי הימים ביז זיין יחוס. דאס וועט זיין אראיה צוא רב. וואריום רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגין עזרא איז ניט ארויף געגאנגען פון בבל ביז ער האט געשריבען דעם ספר דברי הימים אונ זיין יחוס אויך. דער נאך איז ער געקומען אין ארץ ישראל. אונ ווער האט ווייטער געשריבען דעם ספר דברי הימים. נחמיה בן חכליה האט געשריבען פון עזרא ביז צום סוף:

לג אמר. דער תנא האט געזאגט יהושע האט געשריבען זיין ספר אונ דיא לעצטע אכט פסוקים פון דיא תורה. זאגט דיא גמרא מיר האבען גילערנט אזוי וויא דער וואס זאגט אז דיא לעצטע אכט פסוקים פון דיא תורה האט יהושע געשריבען. וואריום מיר האבען

בהושע וכי עם הושע דבר תחלה והלא ממשה ועד הושע כמה נביאים היו וא"ר יוחנן שהיה תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו פרק ואלו הם הושע ישעיה עמוס ומיכה, וליקדמיה להושע ברישא כיון דכתיב נבואתיה גבי חגי זכריה ומלאכי ואינהו סוף נביאים הוו חשיב ליה בהדייהו וליכתביה לחודיה ולקדמיהו איידי דזוטרי מירכס מבדי ישעיה קדים לירמיה [ויחזקאל] לקדים לישעיה ברישא כיון דמלכים סופיה חורבנא וירמיה כוליה חורבנא ויחזקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא וישעיה כוליה נחמתא סמכינן חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא:

לב (ת"ר) סדרן של כתובים. רות תהלים איוב. משלי. קהלת. שיר השירים. קינות. דניאל ומגלת אסתר. עזרא. דברי הימים. ולמ"ד איוב בימי משה היה לקדמיה לאיוב ברישא. אתחולי פורענותא לא מתחלינן. רות נמי פורענותא הוה. פורענותא דאית ליה אחרית דאר"י למה נקרא שמה רות שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותושבחות

שנתנבאו באותו הפרק. בימי אותם המלכים עוזיהו יותם אחז יחזקיהו נתנבאו ארבעה נביאים הללו כתיב כן חוץ ממיכה שלא היה בימי עוזיהו אבל היה בימי יותם אחז יחזקיה: חגי זכריה ומלאכי. סופן של נביאים שהם היו בבית שני בבנין הבית באחרון: ישעיה קדים לירמיה ויחזקאל. שהרי ישעיה בימי עוזיה וירמיה בימי יאשיהו ובניו נתנבאו בירושלים ויחזקאל בגולה בימי צדקיהו: רות תהלים ואיוב כו'. רות קדמה בימי שפוט השופטים תהלים דוד אמרן והוא קדם לאיוב כמ"ד בימי מלכת שבא היה ואח"כ ג' ספרי שלמה: משלי קהלת. בזקנותו כדאמרי' בגמ': שיר השירים. נראה בעיני שאמרו לעת זקנתו: קינות. ירמיה אמרן בסוף אחר שלמה: דניאל. אחר ירמיה בימי נ"נ בגולה: אסתר. אחריו בימי אחשורוש: עזרא. אחריו בימי דריוש השני שעמד אחר אחשורוש: וכמ"ד איוב בימי משה היה. לקמן: רות נמי פורענותא היא. רעב וגלות ומיתת אלימלך ובניו: דאית ליה

וואָרום עס שטייט אין פסוק דער אָן הייבּ רייד פון גאָט איז געווען מיט הושע. איז דאָך אַקשיא איז דען געווען דיא ערשטע רייד פון גאָט מיט הושע. פון משה רבינו ביז הושע זענען דאָך געווען פיל נביאים וואָס גאָט האָט מיט זייא גערעט. האָט רבי יוחנן געזאָגט אַזוי מיינט מען הושע איז געווען דער ערשטער צוא דיא פיר נביאים וואָס האָבּען נביאות געזאָגט אין דער צייט פון דיא פיר מלכים עוזיה יותם אחז יחזקיהו. דאָס זענען דיא פיר נביאים. הושע ישעיה עמוס מיכה. איז דאָך הושע געווען פאַר ישעיה. זאָל מען שטעלין זיינע נביאות פאַר ישעיה. ענטפערט די גמרא ווייל דיא נביאות פון הושע איז געשריבּען צו זאַמען מיט דיא נביאות פון חגי זכריה מלאכי. אונ חגי זכריה מלאכי זענען די לעצטע נביאים. דאַרף דאָך שטיין זייערע נביאות צום לעצטען. דעריבּער שטייט שוין דיא נביאות פון הושע אויך צום לעצטען. פרעגט דיא גמרא זאָל מען שרייבּען דיא נביאות פון הושע באַזונדער. אונ מען זאָל זייא שטעלין פריער פאַר ישעיה. ענטפערט דיא גמרא ווייל דער ספר פון הושע איז קליין. אַז ער וועט זיין באַזונדער וועט ער פאַרלאָרין ווערין. פרעגט דיא גמרא ישעיה איז דאָך געווען פאַר ירמיה אונ פאַר יחזקאל זאָל שטיין דער ספר פון ישעיה פריער. ענטפערט דיא גמרא ווייל דער סוף פון ספר מלכים איז חורבן. אונ דער ספר ירמיה איז אין גאַנצען חורבן. דעריבּער איז דער ספר ירמיה נעבּען ספר מלכים. אונ דער אָן הייבּ פון ספר יחזקאל איז חורבן. דעריבּער שטייט דער ספר יחזקאל נעבּען ספר ירמיה. אונ דער סוף פון ספר יחזקאל איז נחמות אונ דער ספר ישעיה איז אין גאַנצען נחמות דעריבּער שטייט דער ספר ישעיה נאָך דעם ספר יחזקאל. ווייל מיר שטעלין חורבן נעבּען חורבן. אונ נחמות נעבּען נחמות:

לב תנו רבנן. דיא רבנן האָבּען געלערנט דער סדר פון כתובים איז רות. תהלים. איוב. משלי. קהלת. שיר השירים. קינות איכה. דניאל. מגלת אסתר. עזרא. דברי הימים: פרעגט דיא גמרא נאָך דעם וואָס זאָגט איוב איז געווען אין דיא צייט פון משה. זאָל מען זיין ספר שטעלין גאָר צום ערשטין. ענטפערט דיא גמרא מען הייבּט ניט אָן מיט צרות. פרעגט די גמרא רות איז דאָך אויך צרות. ענטפערט דיא גמרא פון דיא צרות פון רות איז אַרויס געקומען אגוטע ערכוף פאַר אַלע יודין. דעריבּער הייסט דאָס ניט קיין צרות. וואָרום רבי יוחנן האָט געזאָגט פאַר וואָס האָט מען איר געגעבּען רות. ווייל פון איר איז געבּאָרין געוואָרין דוד המלך וואָס ער

מונח שנאמר (דברים לא) ושמתם אותו מצד הארון מצדו מונח ולא בתוכו הא מה אני מקיים אין בארון רק לרבות (ע"ב) שברי לוחות שמונחות בארון מנלן מדרב הונא דאמר רב הונא מ"ד (ש"ב ו) אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו מלמד שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון ואידך ההוא מיבעי ליה לכדר' יוחנן דא"ר יוחנן א"ר שמעון בן יוחאי מלמד שהשם וכל כנוייו מונחים בארון ואידך נמי מיבעי ליה להכי אין ה"נ אלא שברי לוחות מונחים בארון מנ"ל נפקא ליה מדתני רב יוסף דתני רב יוסף (דברים י) אשר שברת ושמתם בארון מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחים בארון ואידך ההוא מיבעי ליה לכדריש לקיש דאר"ל אשר שברת א"ל הקב"ה למשה יישר כחך ששברת:

לא ת"ר סדרן של נביאים יהושע שופטים. שמואל מלכים ירמיה. יהזקאל. ישעיה. תרי עשר. מכדי הושע קדים דכתיב (הושע א) תחלת דבר ה' בהושע

דמשיק"א היה מונח בצד ימינו מן הארון: שברי לוחות מונחים. תחת הלוחות: כב כב. תרי זימני כתיבי לוחות ולשברי לוחות: אשר שברת. קרא יתירא הוא למכתבים ולמתכם לדרשה: יישר כחך. לנמדך בכלל מן הדברי' שעשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום:

אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איהר זאלט לייגען דיא ספר תורה ביא דער זייט פון ארון. ביי דער זייט פון ארון דארף מען לייגען דיא ספר התורה אבער ניט אין ארון. וואס דען וועלין מיר מקיים זיין מיט דעם פסוק אין בארון רק. וואס דער פסוק קומט מערין אז אין ארון איז געלעגען נאך אזאך אויסער דיא לוחות. דאס מיינט מען דיא צוא בראכענע לוחות זענען אויך געלעגען אין ארון. פון וואנען ווייסען מיר אז דיא צוא בראכענע לוחות זענען אויך געלעגען אין ארון. פון רב הונא ווייסען מיר דאס. ווארום רב הונא האט געזאגט עס שטייט אין פסוק מען האט גינומען דעם ארון וואס אויף אים ווערט גירופען שם שם ה' צבאות יושב הכרובים. פאר וואס שטייט צווייא מאהל שם. ווייל דיא גאנצע לוחות מיט דיא צוא בראכענע ליגען אין דעם ארון. פרעגט דיא גמרא אונ דער וואס זאגט אז דיא צוא בראכענע לחות זענען ניט געלעגען אין דעם ארון. צוא וואס שטייט צווייא מאהל שם שם. ענטפערט דיא גמרא דער צווייא מאהל שם דארף שטיין. אזוי ווי רבי יוחנן האט געזאגט. ווארום רבי יוחנן האט געזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגן דער צווייא מאהל שם. לערנט אונז אז דער העכסטער נאמען פון גאט אונ אלע ביא נעמען פון גאט זענען געלעגען אין דעם ארון (דער העכסטער נאמען פון גאט איז הוי"ה. דער ביא נאמען איז. אלהים. שדי. צבאות. רחום. חנון אונ נאך ווייטער). פרעגט דיא גמרא איז דאך אקשיא אויף דעם אנדערין תנא. דער שם שם דארף דאך שטיין צוא וויזין אז דער נאמען פון גאט מיט אלע ביי נעמען זענען געלעגין אין ארון. ענטפערט דיא גמרא עס איז טאקי אזוי. דער שם שם ווייזט טאקי אז דער נאמען פון גאט מיט אלע ביינעמען זענען געלעגין אין ארון. נאר פון וואנען ווייסין מיר אז דיא צוא בראכענע לוחות זענען געלעגין אין ארון. ענטפערט דיא גמרא דאס ווייסין מיר פון רב יוסף. ווארום רב יוסף האט געלערנט. עס שטייט אין פסוק אשר שברת ושמתם בארון דיא וואס דוא האסט צוא בראכין זאלין אויך ליגען אין ארון. לערנט אונז דער פסוק אז דיא גאנצע לוחות מיט דיא צוא בראכענע לוחות זענען געלעגין אין ארון. פרעגט דיא גמרא אונ דער תנא וואס לערנט אפ פון שם שם אז דיא צוא בראכענע לוחות זענען געלעגין אין ארון. צוא וואס דארף ער דעם פסוק אשר שברת. ענטפערט דיא גמרא דעם פסוק דארף מען אזוי וויא ריש לקיש האט געזאגט. גאט האט געזאגט צוא משה אשר שברת. יישר כחך ששברת: עס זאל געשטארקט ווערין דיין כח ווייל דוא האסט צוא בראכין דיא לוחות. ווארום מיט דעם צוא ברעכין האט ער געטאהן א טובה צוא דיא יודין. ווייל זייא האבין נאך ניט גינומען דיא לוחות. האט זייא גאט ניט גיקענט שטראפין אויף דעם עגל:

לא תנו רבנן. דיא רבנן האבין געלערנט דער סדר פון נביאים איז יהושע שופטים שמואל מלכים ירמיה יחזקאל ישעיה תרי עשר. פרעגט דיא גמרא הושע איז דאך געווען פריער.

ספר תורה נכנס ויוצא כשהוא דחוק דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר באמה בת חמשה טפחים והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה מונחות בארכו של ארון כמה לוחות אוכלות בארון י"ב טפחים נשתייר שם חצי טפח אצבע לכותל זה ואצבע לכותל זה פרנסתו ארון לארכו צא ופרנס [ארון] לרחבו כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים נשתייר שם טפח ומחצה צא מהן חצי טפח אצבע ומחצה לכותל זה ואצבע ומחצה לכותל זה נשתייר שם טפח ששם.

היה צריך להיות רחבו כל כך אלא בשביל ס"ת המונח לארכו לרוחב הארון שלא יהא נכנס ויוצא בדוחק: ור"י אומר. מדת הארון באמה של ה' טפחים היתה ר"י לטעמי' דקאמר אמת כלים באמה בת ה': מונחות לארכו של ארון. מוטלות על רחבן ולא על חודן: אצבע לכותל זה. בהטבלת ד' אצבעות ולאו דוקא אצבע והאי אצבע קטנה קאמר בטפח ד' אצבעות בגודל וה' באצבע ו' בקטנה: שבו עמודים עומדים. ב' עמודי כסף כמין עמודי ס"ת שוכבים לארכו והלוחות ביניהם שנא' עמודיו עשה כסף: מונח שם גלוח. של ארון: ועליו ס"ת מונח. והאמרינן לקמן

עמודים עומדים שנא' (ש"ה ג) אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון (וכתיב) (שם) עמודיו עשה כסף וגו' וארגז ששיגרו [בו] פלשתים דורון לאלהי ישראל מונח שם בצדו שנאמר (ש"א ו) ואת כלי הזהב אשר השיבותם לו [אשם] תשימו בארגז מצדו ועליו ס"ת מונח

איז נאך געבליבען פון ארון דרייא טפחים. דארף מען אראפ נעמען אטפח אויף דיא ווענט פון ארון. אהאלבער טפח איז געוועזן דיא גרעב פון איין וואנט פון ארון. אונ אהאלבער טפח איז געוועזן דיא גרעב פון דיא אנדערע וואנט פון ארון. איז געבליבען ליידיג אין ארון צווייא טפחים דיא צווייא טפחים זענען געווען דיא ספר תורה זאל נאך אריין געלייגט ווערין אונ ארויס גינומען ווערין אייננ. וואראום דיא לייננ פון דיא ספר תורה איז געוועזן זעקס טפחים. אונ זעקס טפחים אין זעקס טפחים קען מען ניט אריין לייגין אונ ניט ארויס נעמען. דריבער האט גימוזט זיין דיא ברייט פון ארון איננווייניג אכט טפחים. אזוי זאגט רבי מאיר. רבי יהודה זאגט יעדער אייל איז געוועזן לאנג נאר פינף טפחים איז געוועזן דיא לייננ פון ארון צוועלף מיט אהאלבן טפח. אונ דיא ברייט פון ארון איז געוועזן זיבען מיט אהאלבן טפח. אונ דיא לוחות זענען געוועזן לאנג זעקס טפחים אונ ברייט אויך זעקס טפחים. אונ דיא גרעב איז געוועזן דריי טפחים. אונ מען האט געלייגט דיא לוחות איין טאוועל נעבן אנדערן טאוועל. איז געוואהרין דיא לייננ צוועליף טפחים: אונ אזוי זענען זייא געלעגין צוא דיא לייננ פון ארון: וויא פיל האבין דיא לוחות פאר נומען פון ארון. צוועליף טפחים. איז געבליבען אהאלבער טפח. וואס דער ארון איז געוועזן לייננער וויא דיא לוחות. אהאלבער טפח איז צווייא פינגער. איין פינגער איז געוועזן דיא גרעב פון איין וואנט פון ארון. אונ איין פינגער איז געוועזן דיא גרעב פון דיא אנדערע וואנט פון ארון. האט מען שוין אויס גירעכענט דיא לייננ פון דעם ארון. איצט וועט מען אויס רעכענען דיא ברייט פון ארון. דיא ברייט פון דיא לוחות האבען פאר נומען אין ארון זעקס טפחים. איז נאך דער ארון געוועזן ברייטער מיט אטפח אונ אהאלבן טפח. אהאלבן טפח דארף מען אפ רעכענען אויף דיא ווענט. איין פינגער איז געוועזן דיא גרעב פון איין וואנט פון ארון. אונ איין פינגער איז געוועזן דיא גרעב פון די אנדערע וואנט פון ארון. (אונ אויב מען וועט מעסטין דעם טפח מיט דעם קליינעם פינגער איז גירעכנט זעקס פינגער אין אטפח. אהאלבער טפח איז דרייא פינגער. איז געוועזן דיא גרעב פון יעדער וואנט אפינגער מיט אהאלבן פינגער). איז געבליבען אין ארון אטפח ליידיג. דארטין זענען געלעגין דיא זיילין. וואראום עס שטייט אין פסוק דיא זיילין האט ער געמאכט פון זילבער. צווייא זילבערנע זיילן אזוי וויא דיא זיילין פון אספר תורה. זענען געלעגין אין ארון. איינער פון דער זייט לוחות. אונ איינער פון דער זייט לוחות. אונ דער קאסטין וואס דיא פלשתים האבין געשיקט אמתנה צו גאט איז געשטאנען אין קדשי קדשים נעבין ארון. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ דיא גאלדענע כלים וואס איר וועט אים צוריק געבין פאר איער שולד זאלט איר אריין לייגין אין קאסטין אונ דעם קאסטין זאלט איהר שטעלין ביא דער זייט פון ארון. אונ אויף דעם קאסטין איז געלעגין דיא ספר תורה.

בהב א"ל רבא לר' זירא נטע ר' ינאי ת' כרמי א"ל דילמא שתים כנגד שתים וא' יוצא זנב :

ל תניא ארון שעשה משה אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה של ששה טפחים והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה ומונחות לארכו של ארון וכמה לוחות אוכלות בארון שנים עשר טפחים נשתיירו שם שלשה טפחים צא מהם טפח מחצה לכותל זה ומחצה לכותל זה נשתיירו שם שני טפחים שבהם ס"ת מונח שנאמר (מ"א ח) אין בארון רק שני לוחות אבנים אשר הניח שם משה בחורב מאי אין בארון רק מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ס"ת המונח שם. פרנסתו ארון לארכו צא ופרנס ארון לרחבו כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים נשתיירו שם שלשה טפחים צא מהם טפח מחצה לכותל זה ומחצה לכותל זה נשתיירו שם שני טפחים שלא יהא

כפר

ב' כנגד ב' . ב' גפנים כנגד ב' ואחד יוצא זנב כנגד קרוי כרם וכו' :

לארכו של ארון . זו אצל זו : אוכלות . תופסות כך ג' מפנה אוכל גדרום אמה אחת גבי יסוד מזבח ולא כלפין מקרא כי יוכלו אזיקים בס' יחזקאל : צא מהם טפח . לעובי הכתלים בשני מבחוץ נמדד אמתים וחצי ארכו : ספר תורה. שבהם מנח כמו שנאמר ויכתוב משה את התורה וגו' : אין ורק . שני מיעוטין הן : שבהם ס"ת מונח . ארכו לרחבו של ארון : פרנסתו הארון לארכו. כלומר מלאת כל חללו לארכו ופירשת לכי מדתו : שבה טפחים . במדת נתכן : כדי בלא יפול ס"ת וכו' . כלומר לא

איז גאר ניט מעגליך אמעטש זאל דאס אפ שרייבין . רבא האט גיזאגט צו רבי זירא רבי ינאי האט גפלאנצט פיר הונדערט ווייץ גערטנער . האט רבי זירא גיזאגט צוא רבא מאמער מיינסטו איטליכע ווייגגערטנער . צווייא ווייץ שטאקן געגין צווייא ווייץ שטאקן אונ איינער גייט ארויס וויא א ווידיל :

0 0
0 0

0

ל תניא . מיר האבין גילערונט דער ארון וואס משה האט גימאכט דיא לייג איז גיוועזן צווייא איילין מיט אהאלבס. דיא ברייט איז גיוועזן אאייל מיט אהאלבס . דיא הייך איז אויך גיוועזן אאייל מיט אהאלבס . יעדער אייל איז גיוועזן לאנג זעקס טפחים (איז גיוועזן דיא לייג פון ארון פופצעהן טפחים. אונ דיא ברייט פון ארון איז גיוועזן ניין טפחים . אונ דיא הייך פון ארון איז אויך גיוועזן ניין טפחים) אונ דיא לוחות זענען גיוועזן לאנג זעקס טפחים . אונ ברייט אויך זעקס טפחים. אונ גראב דרייא טפחים. ודיא לחות זענען גיוועזן צווייא טאוולען . איינער אויף דעם אנדערין . אונ אז מען האט זייא אויף גימאכט אונ גילייגט איין טאוועל נעבין אנדערין . איז גיווארין צוועלף טפחים אליינג אונ זעקס טפחים אברייט) . אונ דיא לייג פון דיא צווייא טאוולען זענען גילעגין אין דיא לייג פון ארון : וויא פיל האבין דיא לייג פון דיא לחות פארנומען אין ארון . צוועלף טפחים . איז דער ארון גיוועזן לייגער וויא דיא לחות מיט דרייא טפחים . דארף מען אראפ נעמען אטפח אויף דיא ווענט פון ארון . אהאלבער טפח איז גיוועזן דיא גרעב פון איין וואנט פון ארון · אונ אהאלבער טפח איז גיוועזן דיא גרעב פון דיא אנדערע וואנט פון ארון . איז געבליבען אין ארון ליידיג צווייא טפחים . אין דיא צווייא טפחים איז גילעגין דיא ספר התורה וואס משה רבינו האט געשריבען . דיא לייג פון די ספר התורה איז גילעגין צו דיא ברייט פון ארון . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אין בארון רק שני לחות אבנים אשר הניח שם משה בחרב . אין ארון איז ניט מער גיוועזן נאר דיא צווייא שטיינערנע טאוולין וואס משה האט דארט אריין גילייגט אין חורב (אויף דעם בארג סיני פאר וואס שטייט צווייא מאהל ניט . אין אונ רק . דער ווארט אין איז דער טייטש ניט . ניט דאס. נאר דאס . אונ דער ווארט רק איז דער טייטש נאר דאס . אונ ניט דאס . ווא עס שטייען צווייא ווערטער איינער נאך דעם אנדערין ווינציגער צוא מאכין . מאכט דאס ניט ווייניגער נאר דאס מערט נאך . קומט דאס צוא מערין אז אין ארון איז גילעגין די ספר תורה פון משה רבינו נעבין דיא לחות . האט מען שוין אויס גירעכנט דיא לייג פון ארון . איצט וועט מען אויס רעכנען דיא ברייט פון ארון . דיא ברייט פון דיא לוחות האבין פאר נומען אין ארון זעקס טפחים.

אפילו לבו אטום לבתולה יין מפקחו שנאמר (זכריה ט) ותירוש ינובב בתולות:

(דף יג ע ב) **כח ת"ר** מדביק אדם תורה נביאים וכתובים כאחד דברי ר"מ ר"י אומר תורה בפני עצמה נביאים בפני עצמן וכתובים בפני עצמן והכמים אומרים כל אחד וא' בפני עצמו ואר"י מעשה בבייתוס בן זונין שהיו לו ח' נביאים מדובקין כאחד ע"פ ראב"ע וי"א לא היו לו אלא אחד אחד בפני עצמו אמר רבי מעשה והביאו לפנינו תורה נביאים וכתובים מדובקין כאחד והכשרנום:

(דף יד) **כט ת"ר** אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר מעל ארכו שאלו את רבי שיעור ס"ת בכמה א"ל בגויל ו' בקלף איני יודע רב הונא כתב שבעין ספרי תורא ולא איתרמי ליה אלא חד רב אחא בר יעקב כתב חד אמשכא דעגלא ואתרמי ליה יהבו ביה רבנן עינייהו ונח נפשיה אמרו ליה רבנן לרב המנונא כתב רבי אמי ת' ספרי תורות אמר להו דילמא (דברים לג) תורה צוה לנו משה

פירוש: כמו לנבות עליו מסביר לדעת בוסת: ינובב בתולות. לב אטום כבתולה עושה נבוב וחלול: כל אחד ואחד בפני עצמו. כל ספר וספר של נביאים וכתובים צריך להיות כרך לעצמו: ב ייתוס כו' ח' נביאים. כל ספרי נביאים ח' הן: שיעור ס"ת בכמה. ארכו מיבעיא לנו: בגויל. כשהוא עב והקיפו גדול צריך ו' טפחים זו היא מדה להיות נגמר בו' טפחים [היקף ואורך בינוני]: ולא אתרמי ליה. ארכו כהקיפו: (אתרמי ליה. ארכו כהקיפו): דילמא תורה צוה לנו משה כתב ת' פעמים אבל ת' ספרים אין כאן להדם ה' לכתוב:

האט נים געקענט. ילרב. האט ער עטליכע הערצער. רב הונא בר חיננא רב יהושע זאגט דער וואס איז געוואוהנט צוא טרינקען ויין. אפילו זיין הארץ איז פאר מאכט אזוי וויא א בתולה. וואס עס קען נים אריין גיין אין זיין הארץ קיין חכמה. וועט דער וויין אים עפענען זיין הארץ. אונ ער וועט קלוג ווערין: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ותירוש ינובב בתולות. דיא הארץ וואס איז פאר מאכט אזוי וויא א בתולה. וועט דער וויין עפענען דאס הארץ דיא חכמה זאל קענען אריין גיין אין זיין הארץ:

כח תנו רבנן. דיא רבנן האבין געלערנט מען מעג צוא זאמען נייען תורה נביאים כתובים אזוי זאגט רבי מאיר. רבי יהודה זאגט תורה זאל זיין בזונדער. נביאים בזונדער. כתובים בזונדער. אונ דיא חכמים זאגין יעדער ספר פון נביאים זאל זיין בזונדער. אונ יעדער ספר פון כתובים זאל זיין בזונדער. נאך האט רבי יהודה געזאגט ביתוס בן זונין האט געהאט דיא אכט ספרים פון נביאים צוא זאמען גענייט אונ גימאכט וויא איין ספר. וויל רבי אלעזר בן עזריה האט איהם געהייסין אזוי מאכן. אנדערע זאגין פאר קערט איז געווען ביתוס בן זונין האט געהאט יעדער ספר פון נביאים בזונדער. רבי זאגט מען האט אמאהל געבריינגט פאר אונז תורה נביאים כתובים צוא זאמען גענייט וויא איין ספר. האבין מיר געזאגט עס איז כשר:

כט תנו רבנן. דיא רבנן האבין געלערנט אז א ספר תורה טאר מען נים מאכין לענגער וויא גרעבער אונ נים גרעבער וויא לענגער. למשל אז דיא גרעב פון דיא ספר תורה ארום אונ ארום איז אאייל. זאל דיא לענג פון די ספר תורה אויך זיין אאייל. מען האט געפרעגט בייא רבי ווי לאנג דארף זיין אספר תורה. האט רבי געזאגט בייא גראבע פארמעט דארף זיין דיא לענג זעקס טפחים. ווארום דיא גרעב ארום וועט אויך זיין זעקס טפחים. אונ בייא דינע פארמעט קען מען נים זאגין וויא לאנג זיא זאל זיין. וויל מען ווייס נים וויא גראב זיא וועט זיין: רב הונא האט געשריבען זיבעציג ספר תורות. האט איהם נאר געטראפין איינע דיא גרעב מיט דיא לענג זאל זיין איין מאס. רב אחא בר יעקב האט געשריבען איין ספר תורה אויף א פעל פון א קאלב. האט ער באלד געטראפין דיא לענג מיט דיא גרעב זאל זיין גלייך. האבין דיא רבנן אים געגעבין א עין הרע איז ער געשטארבין: דיא רבנן האבין געזאגט צו רב המנונא רבי אמי האט געשריבען פיר הונדערט ספרי תורות האט רב המנונא געזאגט צוא דיא רבנן טאמער מיינט איר דעם פסוק תורה צוה לנו משה האט רבי אמי געשריבען פיר הונדערט מאהל. אבער פיר הונדערט גאנצע ספרי תורות

חתים אמר כאן התים בכולהו רבנן טביומי אנא שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא קם אתא עד דאתא אימנו רבנן עליה דרב אחא מדפתי לאותביה ברישא כד שמעי דאתא (בעי למיפתח רב אחא מדפתי) שדרו זוגא דרבנן לגביה לאמלוכי ביה עכבינהו שדרו זוגא אחרינא עכבינהו עד דמלו בי עשרה ופתח איהו ותנא [ודרש] לפי שאין פותחין בכלה פחות מעשרה קרי רב אחא מדפתי אנפשיה כל המריעין לו לא במהרה כטיבין לו וכל המטיבין לו לא במהרה מריעין לו (ולאו מלתא היא אגב צערא דנפשיה קאמר) תינוקות כאי היא כי הא דברתיה דרב חסדא הוה יתבא בכנפיה דאבוה ויתבי קמיה רבא ורמי בר חמא אמר לה מאן בעית מינייהו אמרה ליה תרוייהו אמר רבא ואנא בתרא:

הותם שמו טביומי : קיימא לי בעתא . מזל : שדרו זוגא דרבנן לגביה . דמר בר רב אשי : לאמלוכי ביה. ליטול עלה [ורשות] לאמליך את רב אחא : פתח ותנא . ועשה דרשה : כל המריעין לו כו'. כלומר הוזיל ונדהית הכניה לא ימליכוני עוד : איש נבוב . כקערה חלול בלא כריסו מלאה : ילבב

כן אמר רב אבדימי דמן חיפה קודם שאכל אדם ושתה יש לו שני לבבות לאחר שאכל ושתה אין לו אלא לב אחד שנאמר (איוב יא) ואיש נבוב ילבב וכתיב (שמות כז) נבוב לוחות ומתרגמינן חליל לוחין אמר רב הונא בריה דרב יהושע הרגיל ביין אפילו

טביומי. נאר איך. געווים וועט איצט זיין מיין צייט איך זאל ווערין ראש ישיבה. איז ער גיגאנגען צוא דיא שטאט מחסיא. איידער ער איז גיקומען צוא דיא שטאט מחסיא דער וויל האבין דיא רבנן גיזאגט זייא ווערין מאכען פאר ראש ישיבה רב אחא מדפתי. וויא דיא רבנן האבען גיהערט אז מר בר רב אשי איז גיקומען. האבען דיא רבנן געשיקט צווייא לומדים צוא מר בר רב אשי פרעגין בייא אים א עצה אויב זייא זאלען מאכען רב אחא מדפתי פאר ראש ישיבה. אדער ניין. האט מר בר רב אשי פאר האלטען דיא צווייא לומדים בייא זיך: האבען דיא רבנן געשיקט נאך צווייא לומדים. האט ער זייא אויך פאר האלטען. ביז עס זענען גיקומען צעהן לומדים. האט מר בר רב אשי אן גיהויבען צוא דרשענען. פאר וואס האט ער גיווארט ביז צעהן מענטשין ווערין קומען ווייל מען טאר ניט אן הייבען זאגין א דרשה אז עס זענען דא ווייניגער וויא צעהן מענטשין. אונ מר בר רב אשי איז גיווארין ראש ישיבה. האט רב אחא מדפתי גיזייענט אויף זיך דער מענטש וואס אים ווערט שלעכט. ניט אויף געשווינד ווערט אים צוריק גוט. אונ דער מענטש וואס איהם איז גוט. ניט אויף געשווינד ווערט אים שלעכט. א מענטש קען לעבין אלאנגע צייט אין שלעכטס. אונ א מענטש קען לעבין אלאנגע צייט אין גוטס. אונ זיין מזל ענדערט זיך ניט. דריבער אז איך בין איצט ניט גיווארין ראש ישיבה. ווער ווייס אוב איך וועל נאך אמאהל ווערין ראש ישיבה. פון וואנען ווייסען מיר אז דיא קינדער זענען נביאים. אזוי וויא עס האט אמאהל גיטראפען אז דיא טאכטער פון רב חסדא איז גיזעסין אויף איר פאטערס שויס. אונ רבא מיט רמי בר חמא זענען גיזעסין פאר רב חסדא. האט רב חסדא גיזאגט צוא זיין טאכטער וועלכין פון דיא ביידע ווילסטו נעמען פאר א מאן. האט דיא טאכטער גיזאגט איך וויל ביידע. האט רבא גיזאגט איך וויל זיין דער לעצטער מאן. אונ אזוי איז גיוועזן:

כן אמר. רב אבדימי פון חיפה האט גיזאגט א מענטש איידער ער עסט אונ טרינקט האט ער צווייא הערצער. (אז עס איז אים א ספק אויף א זאך קען ער ניט קלערין אויף רינג וויא צוא טאהן. אמאהל טראכט ער אזוי. אונ אמאהל טראכט ער אזוי) אבער דער נאך ווי ער האט שוין גיגעסין אונ גיטרונקען. האט ער נאר איין הארץ. קען ער שוין קומען צו איין מיינונג. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ואיש נבוב ילבב. נאך שטייט אין פסוק נבוב לחות. טייטשט דער תרגום חליל לחין. אוים גיהויליטע ברעטער. איז נבוב דער טייטש ליידיג. מיינט דער פסוק ואיש נבוב. דער מענטש וואס איז ליידיג. ער האט אליידיגען בויך ווייל ער

האט

שנטלה מן הנביאים מן החכמים לא נטלה, אמר אמימר וחכם עדיף מנביא שנאמר (תהלים צ) ונביא לבב חכמה מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול אמר אביי תדע דאמר גברא רבה מלתא ומתאמרה משמיה דגברא רבה אחרינא כותיה אמר רבא מאי קושיא דלמא תרוייהו בני חד מזלא נינהו אלא אמר רבא תדע דאמר גברא רבה מלתא ומתאמרה (ע"ב) משמי' דרבי עקיבא בן יוסף כותיה אמר רב אשי מאי קושיא דלמא להא מלתא בר מזליה דר"ע הוא אלא אמר רב אשי תדע דאמר גברא רבה מלתא ומתאמרה הלכה למשה מסיני כותיה ודלמא כסומא בארובה ולאו טעמא קאמר בה. א"ר יוחנן מיום שחרב בהמ"ק נטלה נבואה מן הנביאים ונתנה לשוטים ולתינוקות שוטים מאי היא כי הא דמר בר רב אשי הוה קאי בריסתקא דמחוזא שמעיה להההוא שוטה דקאמר ריש מתיבתא דמליך במתא מחסיא השתא טביומי

לע"פ שנטלה מן הנביאים. שאינן חכמים מן החכמים לא נטלה: ונביא. יש לו לבב חכמה: תדע. שלא נטלה מן החכמים: משמיה דר"ע כותיה. ולימא למימר בני חד מזלא נינהו שכוון ר"ע הכא מזלו הכבי: ולאו טעמא קאמר. במילתיה ודיין דאמר מנ"ל אין זה כסומא שמכוין לירד בארובה במקרה דעלמא אלא סברת הלב היא הלכה לו בנבואה וזכה לחכמים להלכה למשה מסיני: בריסתקא. שוק רחבות הרבים: דמליך בי"ש מתיבתא. שעתיד להיות ראש ישיבה עליהם: טביומי תנים. כשהוזכם כמגילת

התים

געגומען געווארין. אמימר זאגט אחכם איז בעסער וויא אנביא ווארום עס שטייט אין פסוק ונביא לבב חכמה. דער נביא האט אקלוגע הארץ. ווער בעסער מיט זיך מיט וועמען. געווים דער קלענערער בערימט זיך מיט דעם גרעסערין: אז דער נביא בערימט זיך ער האט אקלוגע הארץ. איז דאך אקלוגע הארץ גרעסער וויא נביאות. אביי זאגט איך וועל דיר ווייזן אז פון די חכמים איז נים אוועק גענומען געווארין דיא נביאות. ווארום אגרויסער תלמיד חכם פון דער שטאט האט געזאגט אזאך. און איין אנדערער גרויסער תלמיד חכם פון איין אנדערער שטאט האט אויך געזאגט דיא זעלבינע זאך. פון וואנען האבען געוואוסט ביידע צוא זאגין איין זאך. נאר עס איז געקומען צו זייא אנביאות. רבא זאגט דאס איז קיין קשיא נים עס קען זיין דיא ביידע תלמידי חכמים זענין געבארין אין איין מזל. דריבער האבען זייא איין חכמה רבא זאגט איך וועל דיר זאגין פון דעם קען מען וויסען אז פון דיא חכמים איז נים צוא גענומען געווארין דיא נביאות. ווארום אגרויסער למדן האט געזאגט אזאך. און רבי עקיבא בן יוסף וואס ער איז געווען מיט פיל יארין פריער פאר אים האט אויך אזוי געזאגט. און דא קען מען נים זאגין ווייל זייא זענען ביידע געבארין אין איין מזל. דריבער איז זייער חכמה גלייך. ווארום מיר זעהן אז זייער חכמה איז נים גלייך. ווארום רבי עקיבא בן יוסף איז געווען פיל מעהר חכם וויא דער למדן. האט רב אשי געזאגט דאס איז אויך נים קיין קשיא טאמער צוא דער זאך איז דער למדן געווען אין איין מזל מיט רבי עקיבא בן יוסף. נאר זאגט רב אשי פון דעם קען מען וויסען אז פון דיא חכמים איז נים צוא גענומען געווארין דיא נביאות. ווארום אגרויסער למדן האט געזאגט אזאך. און גאט האט געזאגט צו משה רבינו אויף דעם בארג סיני אזוי וויא דער למדן האט געזאגט. פרעגט דיא גמרא טאמער האט דער למדן נאר געטראפען אזוי וויא אבלינדער טרעפט אין גרוב וואס דארט דע דער בלינדער צוא גיין אין גרוב. נאר עס האט געטראפען. אזוי האט דער למדן נאר נים געקלערט מיט זיין שכל וואס ער זאל זאגין. נאר עס האט געטראפען) און ער האט געזאגט זאגט רב אשי נים אזוי איז געווען. נאר דער למדן האט געזאגט דיא זאך מיט חכמה. פון וואנען איז אים געקומען אזוי אקלוגע חכמה. נאר דאס איז געווען אנבואה. רבי יוחנן זאגט פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב געווארין איז אוועק גענומען געווארין דיא נביאה פון דיא נביאים. און זיא איז געגעבען געווארין צוא דיא נארין און צוא דיא קינדער. פון וואנען ווייסען מיר אז דיא נארין זענען נביאים. אזוי וויא עס האט אמאהל געטראפען מר בר רב אשי איז געשטאנען אין דיא גאס פון מחוזא. האט ער געהערט וויא אנאר זאגט דער וואס וועט איצט ווערין ראש ישיבה אין דער שטאט מחסיא הייסט ער זיך טביומי. האט מר בר רב אשי געזאגט פון אלע רבנן חתמת זיך קיינער נים

אחיו ובית אביו ואמרו לו אבותיך גנזו אוצרות והוסיפו על של אבותם ואתה בזבזת אוצרותיך ואוצרות אבותיך אמר להם אבותי גנזו אוצרות למטה ואני גנזתי אוצרות למעלה שנאמר (תהלים פה) אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. אבותי גנזו במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו שנאמר (שם פט) צדק ומשפט מכון כסאך. אבותי גנזו דבר שאין עושה פירות ואני גנזתי דבר שעושה פירות שנא' (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. אבותי גנזו אוצרות ממון ואני גנזתי אוצרות נפשות שנא' (משלי יא) פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם. אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי שנאמר (דברים כד) ולך תהיה צדקה. אבותי גנזו לעה"ז ואני גנזתי לעה"ב שנאמר (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך:

כשאמת מארץ תצמח אף מגשים נשקף הארץ נותנת גמול: נשקף. מביט כמו נשקפה ותיבה כ.ו' זכות צדקה מביט ומסתכל למטה: מכון כסאך. גמיזת תחת מכון הכסא: דבר שעושה פירות. והקרן קיים לעוה"ב והפירות אוכל בעולם הזה שנאמר כי פרי מעלליהם יאכלו:

אטו חכם לאו נביא. וכי אין חכם ראוי להיות נביא דקאמרת ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה להכמים מכלל דמעיקרא לא היתה נבואה לחכמים: ה"ק

(דף יב) **א"ר** אבדימי דמן חיפה מיום שחרב בהמ"ק ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים אטו חכם לאו נביא הוא הכי קאמר אף על פי שניטלה

אז ער האט ארוים גינומען זיינע אוצרות פון זיינע עלטערן אונ האט אלץ צוא טיילט צוא ארעמע לייט אין אהונגער יאהר. זענען גקומען צוא מוניבז זיינע ברידער אונ זיין פאטערס משפחה אונ האבין גיזאגט צוא איםדיינע עלטערין האבין גיזאמעלט אוצרות אונ זייא האבין נאך פאר גרעסערט דיא אוצרות פון זייערע עלטערין. אונ דוא האסט ארוים גינומען דיינע אוצרות אונ דיא אוצרות פון דיינע עלטערין אונ האסט זייא אוועק גיגעבין צו ארעמע לייט. האט מונבז צוא זייא גיזאגט מיינע עלטערין האבין בעהאלטין אוצרות אויף דער ערד. איך האב בעהאלטין אוצרות אויף דעם הימעל. אזוי ווייא עס שטייט אין פסוק אז דער אמת שפראצט פון דער ערד. (דאס מיינט מען אז מען גיט צדקה אויף דיא ערד) ווערט פון הימעל גיקוקט אויף דיא צדקה מען זאל בצאהלין דעם שכר. מיינע עלטערין האבין בעהאלטין זייערע אוצרות אויף אזוי א ארט וואס אהאנט קען זייא נעמען. אונ איך האב בעהאלטין אוצרות אויף אזוי אארט וואס קיין האנט קען זייא ניט נעמען, אזוי ווייא עס שטייט אין פסוק צדק אונ משפט זענען אן גיברייט בייא דיא שטוהל פון גאט. מיינע עלטערין האבין בעהאלטין אזעלכע אוצרות וואס אויף זייא וואקסט ניט קיין פירות נאר אז מען זאל עסין פון די אוצרות ווערין זיי אלע מאהל ווייניגער אונ איך האב בעהאלטין אזעלכע אוצרות וואס אויף זייא וואקסט פירות. ווען מען דיא פירות אונ דער קרן בלייבט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק איר זאלט זאגין צום צדיק ער איז גוט. די פרוכט פון זייערע גוטע מעשים וועלין זייא עסין. מיינע עלטערין האבין בעהאלטין אוצרות געלט אונ איך האב בעהאלטין אוצרות נפשות. אזוי ווייא עס שטייט אין פסוק דיא פרוכט פון צדיק איז אבוים פון לעבין אונ דער וואס קויפט נפשות איז אחכם. מיינע עלטערין האבין בעהאלטין אוצרות פאר אנדערע מענטשין. אונ איך האב בעהאלטין אוצרות פאר זיך: אזוי ווייא עס שטייט אין פסוק ולך תהיה צדקה. דיין צדקה וועט זיין פאר דיר. מיינע עלטערין האבין בעהאלטין אוצרות פאר דיא וועלט. אונ איך האב בעהאלטין אוצרות פאר עולם הבא. אזוי ווייא עס שטייט אין פסוק דיינע צדקות וועלין גיין פאר דיר אונ דער כבוד פון גאט וועט דיך פאר זאמלען:

כן אמר. רבי אבדימי פון חיפה האט גזאגט פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב גיווארין איז אוועק גינומען גיווארין דיא נבואה פון דיא נביאים. אונ זי איז גיגעבין גיווארין צוא דיא חכמים. פרעגט די גמרא אונ ווען דער בית המקדש איז גיווען האט אחכם ניט גיקענט זיין אנביא נאר אזוי מיינט מען אפילו עס איז צוא גינומען גיווארין דיא נבואה פון דיא נביאים וואס זענען ניט חכמים. אבער פון דיא נביאים וואס זענען חכמים איז דיא נבואה ניט צו

[ביבוש קצירה תשברנה. כשתכלה זכות שבידם וייבש להלוחית מעשה לדקה שלהם אז ישברו: דלא סיימוה קמיה. דרב אמי דלעניי אוה"ע הנקן רבא וכך דאמרן לעיל דבדרה נמי איפרא הורמיז למגוה רבה משום שלום מלכות קבלינהו ולא אפשר להלקן לעניי אוה"ע דאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של נכרי אבל במעות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת דהיכהו נמי ידעי דישראל רגילין לפרנס עניי נכרים כדאמרי' במס' גיטין מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום]: אתה אמרת וכו'. מתורתך למדנו לפיכך נבראת אדם יחידי לומר לך כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא וכתיב קול דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו אף כשאתה מקיים וחי אחיך עמך הן מעלים על ידך היין והיי זרעיותיו במדה טובה מרובה ממדת פורענות לעולם:

מונבז המלך. בנה של הילני המלכה מזרע חשמונאים:

שלום מלכות שמע רבי אמי ואיקפד אמר לית ליה (ישעיה כז) ביבוש קצירה תשברנה וגו' ורבא משום שלום מלכות ור' אמי נמי משום שלום מלכות דאיבעי ליה למפלגינהו לעניי אוה"ע ורבא נמי לעניי אוה"ע יהבינהו ור' אמי דאיקפד הוא (דף יא) דלא סיימוה קמיה]. תניא אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה פעם אחת באתה אשה אחת ועמדה לפניו בשני בצורת אמרה לו רבי פרנסני אמר לה העבודה אין בקופה של צדקה כלום אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים עמד ופרנסה משלו לימים חלה בנימין הצדיק ונטה למות אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו מיד קרעו לו גזר דינו תנא הוסיפו על שנותיו כ"ב שנים:

בה ת"ר מעשה במונבז המלך שבזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת וחברו עליו אחיו

רבא האט צו גינומען דאס געלט פון דיא הורמיז דיא מוטר פון שבור מלכא איז ער אין כעס גיוועזן אויף רבא. אונ ער האט גיזאגט האלט דען ניט רבא דעם פסוק ביבוש קצירה תשברנה: אז עס וועט טרוקען ווערין איהר שניט דאס מיינט מען אז דער זכות פון זייערע צדקות וועט טרוקען ווערין ווערין זיא צו בראכעי ווערין. פאר וואס האט רבא גינומען זייער געלט געבין פון זייערטוועגין זייע צדקות. זאגט דיא גמרא רבא האט גינומען דאס געלט עס זאל זיין שלום פון מלך צוא דיא יודין: פאר וואס איז רבי אמי אין כעס גיוועזן אויף רבא. ער האט דאך גימוזט נעמען עס זאל זיין שלום פון מלך צוא דיא יודין. ענטפערט די גמרא רבי אמי איז ניט אין כעס גיוועזן אויף רבא פאר וואס ער האט גינומען. ער איז נאר אין כעס גיוועזן פאר וואס ער האט ניט צוא טיילט צוא גוישע ארעמע לייט דאס גאנצע געלט. זאגט דיא גמרא רבא האט טאקי צוא טיילט צוא גוישע ארעמע לייט דאס גאנצע געלט. נאר רבי אמי איז אין כעס גיוועזן ווייל מען האט איהם ניט דער ציילט אז רבא האט צוא טיילט דיא גאנצע געלט צוא גוישע ארעמע לייט. ואונ רבי אמי וואס ער האט ניט גינומען דיא געלט פון שלום וועגין. ווייל אין זיין שטאט איז ניט גיוועזן קיין גוישע ארעמע לייטו. מיר האבין גילערנט מען האט גיזאגט אויף בנימין הצדיק ער איז גיוועזן גבאי אויף צדקה. אמאהל אין אהונגער יאהר איז גיקומען פאר איהם איין אשה. אונ האט גיזאגט צו איהם רבי גיב מיר עסין. האט בנימין גיזאגט צוא דיא אשה איך שווער אז אין דיא קעסטיל איז ניטא איין גראשין פון צדקה געלט. האט דיא אשה גיזאגט צוא בנימין רבי אויב דוא וועסט מיך ניט שפייזין וועט שטארבין דיא אשה מיט זיבען קינדער. האט בנימין איהר גיגעבין עסין פון זיין געלט. אין אצייט שפעטער איז בנימין הצדיק קראנק גיווארין אונ ער איז גיוועזן נאנט צום שטארבין. האבין דיא מלאכים גיזאגט פאר גאט רבונו של עולם דוא האסט גיזאגט דער מענטש וואס דער האלט בים לעבין אפילו איין מענטשין פון יודין איז גלייך ויא ער האלט דער האלטין בים לעבין אגאנצע וועלט מענטשין. אונ בנימין הצדיק האט דער האלטין בים לעבין איין אשה מיט זיבען קינדער זאל ער שטארבין בייא דיא ווייניג יאהרין וואס ער האט גילעבט. האט מען באלד צוא ריסען דעם גזר דין. מיר האבין גילערנט מען האט צוא גיגעבין צוא זיינע יאהרין נאך צווייא אונ צוואנציג יאהר:

כה תנו רבנן. די רבנן האבין גילערנט עס האט אמאהל גיטראפין בייא דעם מלך מונבז

זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהנם שנא' (צפניה א) יום עברה היום ההוא אמר ר"ג עדיין צריכין אנו למודעי רבי אליעזר המודעי אומר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב ומי כעמך וגו' וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שהעכו"ם עושים חטא הוא להם לפי שאין עושים אלא לחרף אותנו בו שנאמר (ירמיה מ) ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי חטאתם לה' ולא שמעתם בקולו והיה לכם הדבר הזה נענה ר' נחוניא בן הקנה ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל וחסד נמי ולאומים חטאת אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו נראין דברי ר' נחוניא בן הקנה מדברי ומדבריכם שהוא נותן צדקה וחסד לישראל ולאומים חטאת. מדקאמר מדברי מכלל דהוא נמי אמר מאי היא דתניא אמר ריב"ז כשם שחטאת מכפר על ישראל כך צדקה וחסד מכפרין על אוה"ע :

בנגולת לפניה : כמודעי. מהר המודעית היה : ויעש ה' כאשר דבר וגו'. בנבוזראדן קאמר ליה לירמיה כשהיה מגלה את ישראל לבבל :

כד איפרא הורמיז אמיה דשבור מלכא שדרה ד' מאה ארנקי דדינרי לקמיה דרבי אמי ולא קבלינהו שדרתינהו לקמיה דרבא וקבלינהו [משום שלום

די שלעכין וואס ער טוהט וועט אים ברייננען צו עברה. צום גיהנם: ווארום עברה מיינט מען דעם גיהנם. אזו וויא עס שטייט אין פסוק דער טאג איז א טאג פון עברה. פון גיהנם. וואס דיא רשעים וועלין געשטראפט ווערין צום גיהנם. רבן גמליאל זאגט מיר דארפין נאך אן קומען צו רבי אליעזר המודעי. ווארום רבי אליעזר המודעי זאגט צדקה טוהט דער הויבין דיא פאלק. דאס מיינט מען דיא יודין. דיא צדקה וואס דיא יודין טוהען דאס מאכט זייא גרויס. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. זעהן מיר אז דיא יודין ווערין גירופין גוי א פאלק. אונ דער חסד פון דיא פעלקער איז אזינד. דאס מיינט מען אלע צדקות אונ חסד וואס דיא פעלקער טוהען. איז דאס אזינד צו זייא. ווארום זייא טוהען ניט פון מצוה וועגין. נאר צו לעסטערין מיט דיא צדקה אונז יודין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. נבוזראדן האט גיזאגט צו ירמיה הנביא ווען ער האט פארטריבען דיא יודין אין בבל. גאט האט גיבראכט אונ האט גיטאהן אזוי וויא ער האט גירעט. ווארום איהר האט געזינדיגט צו גאט אונ איהר האט ניט גיהערט זיין שטימע דריבער איז גיווארין צוא אייך דיא זאך וואס מען האט אייך פארטריבען אין גלות. האבין דיא גוים אונז גילעסטערט וואס מיר זענען ניט פרום. רבי נחוניא בן הקנה זאגט אזוי מיינט דער פסוק צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת. צדקה טוהט דער הויבין דיא פאלק. דאס מיינט מען דיא יודין. אונ חסד טוהט אויך דער הויבין דיא יודין. ואז מען גיט געלט צום ארעם מאן. דאס איז צדקה. אונ אז מען טוהט א טובה צו א ארעם מאן אדער צו אריבין דאס איז חסד. אונ ביי דיא פעלקער איז זייא קיין צדקה אונ ניט קיין חסד נאר עבירות. האט רבן יוחנן בן זכאי גיזאגט צו זיינע תלמידים מיר גיפעלט דיא רייד פון רבי נחוניא בן הקנה בעסער וויא מיינע רייד אונ וויא אייערע רייד. ווארום רבי נחוניא גיט צדקה מיט חסד צוא דיא יודין. אונ אויך עבירות גיט ער צוא דיא פעלקער. פרעגט דיא גמרא אז רבן יוחנן בן זכאי זאגט אז די רייד פון רבי נחוניא גיפעלט איהם בעסער וויא זיינע רייד. האט דאך רבן יוחנן אויך עפעס גיזאגט אויף דעם פסוק. וואס האט ער גיזאגט אויף דעם פסוק. זאגט דיא גמרא ווארום מיר האבין גילערונט רבן יוחנן בן זכאי זאגט אזוי וויא א קרבן חטאת איז מכפר אויף דיא יודין זייערע עבירות: אזוי איז ביי דיא פעלקער דיא צדקה אונ חסד וואס זייא טוהען איז מכפר אויף זייערע עבירות:

כד איפרא, הורמיז דיא מוטער פון שבור מלכא האט געשיקט פיר הונדערט בייטלען געלט צו רבי אמי ער זאל דאס צו טיילין אויף צדקה. האט רבי אמי ניט גיוואלט צוא נעמען. האט זיא געשיקט דאס געלט צוא רבא האט ער זייא צו גינומען. האט רבי אמי גיהערט אז

הכי זה צדיק גמור. נדבר זה ומתכבד זו: כאן בישראל כאן בעו״ע. ישראל דעתם לשמים בין יחיה בין לא יחיה אין מהרהרין אחר מדת הדין אבל העו״ע אינו נותן אלא על מנת כן ואם לא מהרהרין: יום עברה ביום הכוס. ביום הדין מבתעי

ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב (ש״ב ז) ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שהעכו״ם עושין חטאת הוא להם שאין עושין אלא להתגדל בו שנאמר (עזרא ו) די להון מהקרבין ניחוחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי. ומאן דעביד הכי לאו מעליותא היא והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני או בשביל שאזכה לחיי העה״ב ה״ז צדיק גמור ל״ק כאן בישראל כאן בעכו״ם. נענה ר׳ יהושע ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שהעכו״ם עושין חטאת הוא להם לפי שאין עושין אלא כדי שתמשך מלכותן שנאמר (דניאל ד) להן מלכא מלכי ישפר עליך וגו׳ הן תהוה ארכא לשלותך נענה רבן גמליאל ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וחסד. לאומים חטאת כל צדקה וחסד שהעכו״ם עושין חטאת הוא להם לפי שאין עושין אלא להתיהר בו וכל המתיהר נופל בגיהנם שנאמר (משלי כא)

זד

דאס מיינט מען דיא יודין. דיא צדקה וואס דיא יודין טוהען דאס מאכט זייא גרויס. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. זעהן מיר אז דיא יודין ווערין גירופען גוי. אונ דער חסד פון דיא פעלקער איז זינד. דאס מיינט מען אלע צדקות אונ חסד וואס דיא פעלקער טוהען: איז דאס אזינד צוא זייא. ווארום זייא טוהען ניט פון מצוה וועגין. נאר פון גרויסקייט וועגין (גאט זאל זייא גרויס מאכען). אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וועגן דריוש המלך האט גיגעבין קרבנות אויף דעם בית המקדש האט ער גזאגט מען זאל מקריב זיין קרבנות צו דעם גאט וואס אין הימעל אונ מען זאל בעטין דער מלך מיט זיינע קינדער זאלין לעבין. פרעגט דיא גמרא אונ דער וואס טוהט אזוי איז ניט גוט. מיר האבען דאך גילערנט אז איינער זאגט דער טאלער זאל זיין אויף צדקה וויל מיין קינד זאל לעבין. אדער וויל איך זאל זוכה זיין צוא עולם הבא: איז ער אצדיק. ענטפערט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא. אז איד זאגט אזוי איז ער אצדיק. ווארום איד וועט ניט חרטה האבען אפילו גאט וועט ניט טאהן וויא ער האט פערלאנגט. נאר ער זאגט גאט איז גירעכט. אבער אגוי ניט נאר אויף דעם תנאי אויב עס וועט גיטאהן ווערין וויא ער האט גיוואלט. אבער אז עס וועט ניט גיטאהן ווערין ווי ער האט גיוואלט. האט ער חרטה אויף דעם גאנצין גוטין וואס ער האט ביז איצונד גיטאהן. איז דאך דיא צדקה גאר ניט. רבי יהושע האט גיענטפערט צדקה טוהט דער הויבען דיא פאלק דאס מיינט מען דיא יודין. דיא צדקה וואס דיא יודין טוהען דאס מאכט זייא גרויס. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ: זעהן מיר אז דיא יודין ווערין גירופען גוי: אפאלק. אונ דער חסד פון דיא פעלקער איז אזינד. דאס מיינט מען אלע צדקות אונ חסד וואס דיא פעלקער טוהען. איז דאס אזינד צוא זייא. ווארום זייא טוהען ניט פון מצוה וועגין. נאר פון וועגין זייער קעניגרייך זאל לאנג גידויערין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דניאל האט גיזאגט צוא נבוכדנצר. קעניג מיין עצה זאל דיר גיפעלין דוא זאלסט געבין צדקה. וועט זיין אדערלייגערונג צו דיין פרידען. רבן גמליאל האט גיענטפערט צדקה טוהט דער הייבן דיא פאלק דאס מיינט מען דיא יודין. דיא צדקה וואס דיא יודין טוהען דאס מאכט זייא גרויס. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. זעהן מיר אז דיא יודין ווערין גירופען גוי. אפאלק. אונ דער חסד פון דיא פעלקער איז אזינד. דאס מיינט מען אלע צדקות אונ חסד וואס די פעלקער טוהען. איז דאס אזינד צוא זייא. ווארום זייא טוהען ניט פון מצוה וועגין. נאר זייא זארין זיך מיט דעם גרויס האלטען. אונ דער וואס האלט זיך גרויס פאלט ער אריין אין גיהנם: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער רשע וואס האלט זיך גרויס. זיין נאמען ווערט גירופען לץ. עושה בעברת זדון.

די

נאמנים מה טעם הוא מרומים ישכון מצדות סלעים משגבו משום דלחמו נתן ומימיו נאמנים:

כב וא"ר אבהו שאלו את שלמה בן דוד איזהו בן העה"ב אמר להם כל (ישעיה כד) שכנגד זקניו כבוד כי הא דיוסף בריה דרבי יהושע (בן לוי) חליש ואתנגיד א"ל אבוה מאי חזית א"ל עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה א"ל עולם ברור ראית א"ל אנן היכי איתנן א"ל כי היכי דאיתנן הכא איתנן התם ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן מאן נינהו אילימא ר"ע וחביריו משום הרוגי מלכות ותו לא פשיטא דהא איכא מעשים טובים בלאו הכי נמי לא אלא הרוגי לוד:

כג תניא אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו בני מהו שאמר הכתוב (משלי יד) צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת נענה רבי אליעזר ואמר

כנגד זקניו כבוד. אותם שחולקים להם כבוד בעוה"ז מחמת חכמת זקנתם: עליונים למטה. אותם שהם עליונים כאן מחמת עושרם ראיתי שם [שהם] למטה: ותחתונים למעלה. ראיתי עניים שהם כאן שפלים ושם ראיתים חשובים: ואנן. בני תורה היכי איתנן אם יש חשיבותינו: כי היכי דאיתנן הכא. חשובים ונכבדים הכי איתנן התם: הרוגי מלכות ותו לא. כלומר רק מעלה להודיע הוא דאתי בהו שהרגו של קהלות הכם ותו לא הואי בהו: הרוגי לוד. לוליינוס ופפוס אחים שהרגן טוריינוס בלודקיא כדאמרינן במסכת תענית ע"י גזרה שגזר על ישראל להשמיד על שנמצאת בת המלך הרוגה ותבדו את ישראל עליה ועמדו האחין הללו ואמרו מה לכם על ישראל אנחנו הרגנוה:

הוא מרומים ישכון מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים. פאר וואס וועט זיין זיין רוהונג גאנץ הויך אונ זיין שטארקייט וועט זיין וויא אין אפעסטונג פון שטיינער. ווייל ער האט געגעבן זיין ברויט אונ וואסער צו ארעמע לייט:

כב ואמר. נאך האט רבי אבהו געזאגט מען האט געפרעגט ביי שלמה בן דוד ווי אזוי קען מען וויסען וועלכער מענטש האט עולם הבא. האט שלמה צו זייא געזאגט דיא מענטשין וואס האבען כבוד פאר זייער תורה אויף דער וועלט. דיא וועלין האבען עולם הבא אויך. אזוי וויא עס האט אמאהל געטראפען יוסף דער זוהן פון רבי יהושע איז קראנק געווארין אונ איז געוועזען אזוי וויא גוסס. ווען ער נאך אז ער איז געזונד געווארין. האט דער פאטער צו אים געזאגט וואס האסטו געזעהן. האט יוסף געזאגט איך האב געזעהן א פארקערטע וועלט. דיא מענטשין וואס זענען דא אויף דער וועלט גרויס דורך זייער רייכקייט. זענען דארט אויף יענע וועלט קליין. אונ דיא מענטשין וואס זענען דא אויף דער וועלט גאנץ נידעריג ווייל זייא זענען ארעם. זענען דארט אויף יענע וועלט גרויס. האט דער פאטער געזאגט צו זיין זוהן יוסף דו האסט געזעהן אריכטיגע וועלט. נאך האט געפרעגט רבי יהושע ביי זיין זוהן מיר תלמידי חכמים וויא זענען מיר דארט אויף יענע וועלט. האט דער זוהן געזאגט אזוי וויא מיר זענען חשוב אויף דער וועלט אזוי זענען מיר חשוב אויף יענע וועלט. אונ איך האב געהערט מען האט דארט געזאגט דיא מענטשין וואס זענען נהרג געווארין פון מלך קען קיין מענטש ניט שטיין אויף דעם ארט וואו זיי שטיין. יעצט פרעגט דיא גמרא וועלכע מענטשין האט יוסף געמיינט. מיר זאלין זאגין אז ער מיינט רבי עקיבא מיט זיינע חברים וואס זייא זענען נהרג געווארין פון מלך. צו דען נאר ווייל זייא זענען נהרג געווארין פון מלך דריבער איז זייער עולם הבא אזוי גרויס. אפילו ווען זייא וואלטין ניט נהרג געווארין פון מלך נאר זייא וואלטין געשטארבין אויף זייער בעט. וואלט אויך זייער עולם הבא גרויס געווען. ווייל זייא זענען געווען גרויסע צדיקים אונ האבען געהאט פיל תורה מיט מעשים טובים. נאר יוסף האט געמיינט דיא צוויי ברידער פפוס אונ לוליינוס וואס זענען נהרג געווארין אין לוד (אזוי וויא עס שטייט אין מסכת תענית):

כג תניא. מיר האבען געלערנט רבן יוחנן בן זכאי האט געזאגט צו זיינע תלמידים. מיינע קינדער וואס מיינט דער פסוק צדקה תרומם גוי דער הויבן דיא פאלק אונ דער חסד פון דיא פעלקער איז זינד. האט רבי אליעזר געענטפערט צדקה טוהט דער הויבן דיא פאלק.

היא שמצלת מדינה של גיהנם ההוא דכתיב ביה עברה דכתיב (צפניה א) יום עברה היום ההוא ואיזו היא שמצלת ממיתה משונה (ע"ג) נותנה ואינו יודע למי נותנה נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה. נותנה ואינו יודע למי נותנה לאפוקי מדמר עוקבא. נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה לאפוקי מדר' אבא ואלא היכי ליעבד ליתבה לארנקי של צדקה מיתיבי מה יעשה אדם ויהיו לו בנים [זכרים] ר' אלעזר אומר יפזר מעותיו לעניים ר' יהושע (בן קרחה) אומר ישמח את אשתו

זהו דכתיב בו לא יועיל הון ביום עברה: נותנה ואינו יודע למי נותנה. כדמפרש בגמרא יתננה לכיס של צדקה. דמר עוקבא והכי אבא. במס' כתובות מר עוקבא הוה שדי לחד עניא בשבבותיה כל יומא ד' זוזי בצנורא דבבא והעני אינו יודע מי נותנה והוא יודע מי נוטלה ורבי אבא הוה צייר בסודריה ושדי לאחוריה וממציא נפשיה בידי עניי והעני נוטלה ויודע ממי נוטלה והוא אינו יודע למי נותנה: בדבר מצוה. לפני תשמיש: א"ל בבי תשא. אם כתה נשאת את ראשם בהגבהה קרנם בכופר בצדקה:

בדבר מצוה רבי אליעזר בן יעקב אומר לא יתן אדם פרוטה לתוך ארנקי של צדקה אלא א"כ ממונה עליה כר' חנינא בן תרדיון כי קאמרינן דממונה עליה כר' חנינא בן תרדיון א"ר אבהו אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע במה תרומם קרן ישראל א"ל בכי תשא. וא"ר אבהו שאלו את שלמה בן דוד עד היכן כחה של צדקה אמר להם באו וראו מה פירש דוד אבא (תהלים קיב) פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד. (רבא) [ר' אבא] אמר מהכא (ישעיה לג) הוא מרומים ישכון מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים

גיט. אונ דער וואס נעמט דיא צדקה ווייס ניט פון וועמען ער נעמט. אז ער גיט די צדקה אונ ער ווייס ניט צוא וועמען ער גיט. דאס איז ניט וויא מר עוקבא האט געטאהן. וואָרום מר עוקבא פלעגט געבען צוא איין אָרעמען שכן אַלע טאג פיר גילדין אונ ער פלעגט לייגען דס געלט אונטער דיא טיר. מר עוקבא האָט געוואוסט וועמען ער גיט. נאר דער אָרעם מאן האָט ניט געוואוסט פון וועמען ער נעמט. אז ער נעמט דיא צדקה אונ ער ווייס ניט פון וועמען ער נעמט דאס איז ניט וויא רבי אַבָּא האָט געטאהן. וואָרום רבי אַבָּא פלעגט איין בינדען געלט אין אַפאַטשיילע אונ ער פלעגט לייגען דיא פאַטשיילע אויף דיא פלייצעס. אונ פלעגט גיין צווישען דיא אָרעמע לייט. אונ דיא אָרעמע לייט פלעגן אַראָפּ נעמען דיא פאַטשיילע מיט געלט פון זיינע פלייצעס. דער אָרעם מאן האָט געוואוסט פון וועמען ער נעמט. אָבער רבי אבא האָט ניט געוואוסט וועמען ער האָט געגעבין. נאר וויא דען זאל ער טאָהן. ער זאל דאס געלט אַריין וואַרפען אין דעם בייטיל פון צדקה. אונ דיא גבאים פון צדקה צוא טיילען דאס געלט צוּ אָרעמע לייט. דער אָרעם מאן ווייס ניט ווער האָט דאס געלט געגעבין. אונ דער בעל הבית ווייס ניט ווער האָט דאס געלט גענומען. פרעגט דיא גמרא מיר האָבען געלערנט וואס זאל אַמענטש טאָהן ער זאל האָבען קינדער זכרים: רבי אליעזר זאָגט ער זאל פאר שפּייזען זיין געלט צוא אָרעמע לייט. רבי יהושע זאָגט ער זאל דער פרייען זיין ווייב מיט אַמצוה פאר דעם תשמיש. רבי אליעזר בן יעקב זאָגט אַמענטש זאל ניט געבען אפילו איין פרוטה אין דער בייטיל פון צדקה. סיידין דער גבאי פון צדקה איז אַזוי פרום וויא רבי חנינא בן תרדיון. זעהן מיר דאך אז מען דאַרף ניט געבען אין בייטיל פון צדקה. ענטפערט דיא גמרא מיר מיינען אויך ער זאל געבין אין אַזוי אַבייטיל פון צדקה. וואס דער גבאי איז אַזוי פרום וויא רבי חנינא בן תרדיון. רבי אבהו זאָגט משה רבינו האָט געזאָגט פאר רבונו של עולם מיט וואס וועסטו אויף הייבין דיא שטאַרקייט פון דיא יודין. האָט גאָט געזאָגט מיט כי תשא. דאָס מיינט מען מיט צדקה אַזוי וויא עס שטייט אין דיא סדרה כי תשא. נאך האָט רבי אבהו געזאָגט מען האָט גיפרעגט בייא שלמה בן דוד ביז וויא וויים איז גרויס דער כח פון צדקה. האָט שלמה צוא זייא גיזאָגט קומט אונ זעהט וואס מיין פאטער דוד האָט געזאָגט אז ער האָט פאר שפּייזט געלט צוא אָרעמע לייט. זיין צדקה וועט שטיין אויף אייביג זיין גרויסקייט וועט דער הויבין ווערין מיט כבוד. רבי אַבָּא זאָגט פון דעם פסוק ווייסען מיר דעם כח פון צדקה. עס שטייט אין פסוק

ב דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מדת ב"ו אדם מביא דורון גדול למלך ספק מקבלים אותו ממנו ספק אין מקבלים אותו ממנו ואם תמצא לומר מקבלים אותו ממנו ספק רואה פני המלך ספק אינו רואה והקב"ה אינו כן אדם נותן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר (תהלים יז) אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך. ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי אמר כתיב אני בצדק אחזה פניך מאי אשבעה בהקיץ תמונתך אמר רב נחמן בר יצחק אלו תלמידי חכמים שמנדדין שינה מעיניהם בעה"ז והקב"ה משביען מזיו השכינה לעה"ב. א"ר יוחנן מ"ד (משלי יט) מלוה ה' חונן דל אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו כביכול עבד לוה לאיש מלוה:

כא א"ר חייא בר אבא (אמר) ר' יוחנן [רמי] כתיב (שם יא) לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות וכתיב (שם י) לא יועיל אוצרות רשע וצדקה תציל ממות ב' צדקות הללו למה אחת שמצלת מדינה של גיהנם ואחת שמצלת ממיתה משונה ואיזה היא

אני בצדק. תהלה ואחר כך אחזה פניך בתפלה: אשבעה בהקיץ תמונתך. כשהר הקיצה אשבעה תמונתך: מלוה ה' חונן דל. כחונן דלים נעשה מלוה להקב"ה והכתיב עבד לוה לאיש מלוה: ואיזו היא צדקה המצלת מדינה של גיהנם. כלומר איזו מן המקבלות הללו מדבר מדין גיהנם

ב דרש. רבי דוסתאי ברבי ינאי האט גידרשת קום אונ זעה אז דער פירונג פון גאט איז ניט וויא דער פירונג פון אמענטשין. דער פירונג פון אמענטשין איז. אז אמענטש ברייינגט אגרויסע מתנה צו אמלך. וויים ער נאך ניט אויב מען וועט צו נעמען פון אים דיא מתנה. אדער מען וועט ניט צוא נעמען פון איהם דיא מתנה. אונ אויב מען וועט צוא נעמען פון איהם דיא מתנה. וויים ער נאך ניט אויב ער וועט זעהן דעם פנים פון מלך. אדער ניין. אבער גאט איז ניט אזוי. אז אמענטש גיט אפרוטה צוא אארעם מאן. איז ער זוכה צוא זעהן דעם פנים פון דער שכינה אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט גיזאגט אז איך גיב צדקה בין איך זוכה צו זעהן דיין פנים. אשבעה בהקיץ תמונתך. ווייל איך שטייא אויף פריא פון שלאף צוא לערנען תורה. וועל איך זוכה זיין איך זאל זאט ווערין מיט דיין גישטאלט. רבי אלעזר פלעגט געבין אפרוטה צו אארעם מאן: דער נאך פלעגט ער דאוונען. ער האט גיזאגט עס שטייט אין פסוק אני בצדק אחזה פניך. פריער גיב איך צדקה. דער נאך זעה איך דיין פנים מיט תפלה. וואס מיינט דער פסוק אשבעה בהקיץ תמונתך. רב נחמן בר יצחק זאגט דאס מיינט מען דיא תלמידי חכמים וואס זייא טוהען אפ דעם שלאף פון זייערע אויגען אויף דער וועלט. זייא זאלין לערנען תורה בייא נאכט. וועט זייא גאט זאט מאכען מיט דיא שיינקייט פון דער שכינה אויף עולם הבא. רבי יוחנן זאגט עס שטייט אין פסוק מלוה ה' חונן דל. דער וואס גיט צדקה צום ארעם מאן. איז גלייך וויא ער וואלט דאס געלט פאר בארגט צוא גאט. ווען דער פסוק וואלט ניט אזוי גזאגט. וואלטין מיר דאס אליין גאר ניט גיקענט זאגין. דער מענטש זאל זיין אמלוה אונ גאט זאל זיין אלוה. אונ דער לוה איז אקנעכט צום מלוה:

כא אמר. רבי חייא בר אבא האט גזאגט רבי יוחנן האט גיפרעגט עס שטייט אין פסוק דאס באר פערמעגין פון מענטשין קען אים ניט העלפין אין דעם טאג וואס גאט איז אין כעס. אבער צדקה איז מציל פון טויט. אונ אין אנדערין פסוק שטייט דיא אוצרות פון רשע קענען ניט העלפין אונ צדקה איז מציל פון טויט. צוא וואס זאגט שלמה צוויי מאהל איין זאך אז צדקה איז מציל פון טויט. נאר איין מאהל זאגט שלמה אז צדקה איז מציל פון גיהנם. דער נאך זאגט שלמה. אז צדקה איז מציל פון אמיתה משונה. וועלכער פסוק שמועסט פון דיא צדקה וואס איז מציל פון גיהנם. דער פסוק וואס אין אים שטייט עברה. כעס: ווארום ביי דעם גיהנם שטייט אין פסוק יום עברה היום ההוא. דער טאג פון גיהנם איז אטאג פון כעס. אונ וועלכע צדקה איז מציל פון אמיתה משונה. אז דער וואס גיט דיא צדקה וויים ניט צוא וועמען ער

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתיב התם (דברים יג) יצאו אנשים בני בליעל מה להלן ע"ז אף כאן ע"ז :

יט תניא א"ר (אליעזר) [אלעזר] בר' יוסי כל צדקה וחסד שישראל עושים בעה"ז שלום גדול ופרקליטין גדולים בין ישראל לאביהם שבשמים שנאמר (ירמיה טז) כה אמר ה' אל תבא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תנוד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם ה' החסד ואת הרחמים חסד זה גמילות חסדים רחמים זו צדקה . תניא ר' יהודה אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר (ישעיה נו) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות . הוא היה אומר עשרה דברים קשים נבראו בעולם הר קשה ברזל מחתכו ברזל קשה אש מפעפעו אש קשה מים מכבין אותו מים קשים עבים סובלים אותם עבים קשים רוח מפזרתן רוח קשה גוף סובלו גוף קשה פחד שוברו . פחד קשה יין מפיגו . יין קשה שינה מפכחתו ומיתה קשה מכולם וצדקה מצלת מן המיתה שנאמר (משלי י) וצדקה תציל ממות :

פרקליטין . מלומי יושר של מלאכי השרת : כי אספתי את שלומי מאת העם הזה . ומהו השלום את החסד ואת הרחמים שהיו רגילין לעשות (והיינו עושין): מפעפעו. מרככו: הגוף סובלו. כל הגוף מלא רוח :

גלייך וויא ער וואלט געדינט עבודה זרה · דא בייא צדקה שטייט דוא זאלסט דיך היטען טאמער וועט זיין אין דיין הארץ דבר בליעל · אשלעכטע זאך ; אונ דארט בייא עבודה זרה שטייט עס זענען ארויס גינאנגען מענטשין בני בליעל שלעכטע . אזוי וויא דארט האבין דיא שלעכטע מענטשין געדינט עבודה זרה . אזוי דיא שלעכטע מענטשין וואס גיבען ניט צדקה . איז גלייך וויא זייא וואלטין געדינט עבודה זרה :

יט תניא . מיר האבין גילערונט רבי אלעזר ברבי יוסי האט גיזאגט אלע צדקות אונ חסד וואס די יודין טוהען אויף דער וועלט . ווערט פון דעם גרויס שלום אונ עס ווערין פון דעם גרויסע מליצים גוטע צווישען דיא יודין מיט גאט . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אזוי האט גאט גיזאגט דוא זאלסט ניט קומען אין דיא הויז פון אאבל . אונ דוא זאלסט ניט גיין בקלאגין . אונ דוא זאלסט ניט שאקלען אויף זייא מיט דעם קאפ צו זיפצען אויף זייא . ווארום איך האב איין גיזאמלט מיין שלום פון דעם פאלק . אזוי זאגט גאט . וואס איז גיוועזן דער שלום . דער חסד אונ דער רחמים וואס זייא פלעגין טאהן ; חסד מיינט מען גמלות חסדים ; אונ רחמים מיינט מען צדקה . אזוי לאנג וויא דיא יודין האבין גיטאהן גמלות חסדים אונ צדקה . איז גיוועזן שלום צווישען גאט אונ דיא יודין . אז זייא האבין אויף גיהערט צו טאהן גמלות חסדים מיט צדקה ; האט אויף גיהערט דער שלום ; מיר האבין גילערונט רבי יהודה זאגט דיא מצוה פון צדקה איז אזוי גרויס אז זיא מאכט נאנט דיא גאולה . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אזוי האט גאט גיזאגט איהר זאלט היטען דעם משפט (איהר זאלט טאהן וויא דער דין איז . ניט גנבנן ניט גזלנן אונ ניט אנדערע פאלשקייט) אונ איהר זאלט טאהן צדקה ווארום עס איז נאנט מיין הילף זאל קומען . אונ מיין גירעכטיקייט זאל בעוויזען ווערין . רבי יהודה האט גיזאגט צעהען שטארקע זאכין זענען בשאפין גיווארין אויף דער וועלט . אהארטער בארג . צו שניידט איהם דער אייזין . אהארטין אייזין מאכט איהם דער פייער ווייך . אשטארקער פייער . פארלעשט אים דער וואסער . אשטארקין וואסער . טראגין איהם דיא וואלקינס . שטארקע וואלקינס . דער ווינט פארשפרייט זייא . איין שטארקין ווינט . טראגט אים דער מענטש (וואו ום דער מענטש איז פול מיט ווינט) . אשטארקער גוף . צו ברעכט איהם אשרעק . אשטארקע שרעק . שטילט איהם דער וויין (אז אמענש שרעקט אונ ער טרינקט וויין . ווערט ער רוהיג אונ ער הערט אויף צו שרעקין) . אז מען האט שטארקין וויין ניטרונקען . זאל מען שלאפין ; אונ דער שלאף ציהט אויס דעם וויין . דער טויט איז ערגער פון אלין . אונ צדקה רעטעט דעם מענטש פון טויט . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צדקה רעטעט פון טויט :

יח דרש רבי יהודה בר שלום כשם שמזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה כך הסרונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה זכה הלוא פרוס לרעב לחמך לא זכה ועניים מרודים תביא בית. כי הא דבני אחתיה דריב"ז חזא להו בחלמא דבעו מיחסר שבע מאה דינרין עשינהו ושקל מינייהו לצדקה פש גבייהו שיבסר דינרי כי מטא מעלי יומא דכפורי שדרו דבי קיסר שקלינהו אמר להו רבן יוחנן בן זכאי לא תדחלו שיבסר דינרי גבייכו שקלינהו מיניכו אמרו ליה מנא ידעת אמר להו חלמא חזאי לכו בה. מא אמרו ליה אמאי לא אמרת לן דניתבינהו אמר להו אמינא כי היכי דתעבדו מצוה לשמה. רב פפא הוה קא סליק בדרגא אישתמיט כרעיה בעי למיפל הלש דעתיה אמר השתא כן איחייב מאן דסני לן כמחללי שבתות וכעובדי ע"ז א"ל חייא בר רב מדפתי לרב פפא שמא עני בא לידך ולא פרנסתו דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד ע"ז כתיב הכא (דברים טו) השמר

כשם שמזונותיו של אדם. כשם שמתפרנס ממנו הסרונותיו. הפסד שעתיד להפסיד: זכה. למזל טוב יתן לאחרים הברון לעניים: חזא להו בחלמא. במוצאי יוה"כ: דבעי מיחסר ז' מאה דינרי. בתוכה שנה: שקל מינייהו לצדקה. כל השנה היה כופן בדברים ונתנו מהם לצדקה. פש גבייהו. ערב י"כ שיבסר דינרי שלא נתנו לצדקה משבעה מאה דינרים: לא תדחלו. לאפסד יותר: אמאי לא אמרת לן. מתחלה שכן תלמה וסיינו נותנין הכל: הבתא כן. אם נפל בי: אחייב מאן דסני לן. כאדם שתולה קללתו בחבירו: מחללי שבתות ועובדי ע"ז. בסקילה ואמר מר מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו דדמי לסקילה דהך בית הסקילה היה גבוה ב' קומות:

יח דרש. רבי יהודה בר שלום האט גידרשת אזוי וויא אום ראש השנה ווערט אויס גיזעצט אמענטשין וויא פיל ער זאל דעם יאהר פארדינען אויף זיין פרנסה. אזוי ווערט אויס גיזעצט אום ראש השנה וויא פיל ער זאל דעם יאהר שאדין האבין. אויב דער מענטש איז זוכה גיט ער אוועק דעם שאדין צו ארעמע לייט. האט ער שכר: אונ אויב ער איז ניט זוכה קומען צו איהם אין שטוב דיא פיינד וואס גיזועלטיגען אויף איהם. אונ נעמען ביא איהם וויא פיל ער דארף שאדין האבען. אזוי וויא עס האט אמאהל גיטראפין רבי יוחנן בן זכאי האט גיזעהן אין חלום אז זיין שוועסטערס קינדער דארפין שאדין האבין דעם יאהר זיבען הונדערט גילדין. אגאנץ יאהר האט רבי יוחנן זייא גענייט אונ האט פון זייא גינומען געלט אויף צדקה. וויא עס איז גיקומען ערב יום כפור איז נאך געבליבען בייא זייא זיבעצין גילדין פון דיא זיבען הונדערט גילדין. אום ערב יום כפור זענען גיקומען די פאליציי פון קיסר אונ מען האט בייא זייא גינומען פאר אבילבול דיא זיבעצין גילדין. האט רבי יוחנן בן זכאי צו זייא גיזאגט איהר זאלט ניט מורא האבין מען וועט מער ניט נעמען בייא אייך. זיבעצין גילדין איז בייא אייך געבליבען. האט מען זייא בייא אייך צו גינומען. האבין זייא גיזאגט צו רבי יוחנן פון וואנען ווייסטו דאס. האט רבי יוחנן צוא זייא גיזאגט אזוי האב איך אויף אייך גיזעהן אין חלום. האבין זייא גיזאגט צוא רבי יוחנן פאר וואס האסטו אונז אגאנץ יאהר גאר ניט גיזאגט וואלטין מיר דיר אוועק גיגעבין דיא גאנצע זיבען הונדערט גילדין מיט איין מאהל האט רבי יוחנן צוא זייא גיזאגט אז איהר וואלט וויסען אז איהר דארפט דיא זיבען הונדערט גילדין שאדין האבין וואלט איהר ניט גיגעבין דיא געלט אויף צדקה פון מצוה וועגין. נאר איהר וואלט זאגין איידער שאדין האבין איז בעסער צוא געבין אויף צדקה. אבער אז איהר האט ניט גיוואוסט. האט איר יעדער מאהל גיגעבין אויף צדקה פון מצוה וועגין. רב פפא איז ארויף גיגאנגען אויף אלייטער האט זיך ארוק גיטאהן דיא פוס זיינע אונ ער האט גיקענט אראפ פאלין. האט ער צער גיהאט. אונ האט גיזאגט ווען איך וואלט אראפ גיפאלין. וואלט איך גיוועןן פאר שולדיגט וואלט איך דאך גישטראפט גיווארין אזוי וויא איינער וואס איז מחלל שבת אדער ער דינט עבודה זרה. האב איך דען אזוי אעבירה. האט רבי חייא בר רב פון דפתי גיזאגט צו רב פפא טאמער איז גיקומען צו דיר אארעם מאן אונ דוא האסט איהם גאר ניט גיגעבין. ווארום מיר האבין גילערנט רבי יהושע בן קרחה זאגט דער וואס טוהט אפ זיינע אויגין פון ארעם מאן ער גיט ניט צדקה. איז

בהם מדינה של גיהנם וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא אם אלהיכם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסן א"ל כדי להנצל אנו בהם מדינה של גיהנם א"ל אדרבה זו מחייבתן לגיהנם אמשול לך משל למה"ד למלך ב"ו שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורים וגזר עליו שלא להאכילהו ולא להשקותו והלך אדם אחד והאכילהו והשקהו לכששמע המלך הלא כועס עליו ואתם קרויים עבדים דכתיב (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים א"ל ר"ע אמשול לך משל למה"ד למלך שכעס על בנו וחבשו בבית האסורים וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו לכששמע המלך משגר לו דורון ואנו קרויים בנים שנאמר (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם א"ל אתם קרוים בנים ואתם קרוים עבדים בזמן שאתם עושים רצונו של מקום קרוים בנים ובזמן שאין אתם עושים רצונו על מקום קרוים עבדים ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום א"ל הרי הוא אומר (ישעיה נח) הלוא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית אימתי ועניים מרודים תביא בית בזמן הזה וקאמר הלוא פרוס לרעב לחמך

דרש

דורך דעם וואס זייא געבען צדקה וועלין זייא ניט זיין אין גיהנם. דיא שאלה האט געפרעגט דער רשע טורנוסרופוס צו רבי עקיבא. אויב גאט האט ליב אָרעמע לייט פאר וואס שפייזט ער זייא אַליין ניט. האט רבי עקיבא צו אים געזאגט ווייל גאט וויל דיא רייכע זאלין ניט געמשפט ווערין גיהנם. אונ דורך דעם וואס זייא געבען צדקה וועלין זייא ניט זיין אין גיהנם. האט טורנוסרופוס געזאגט צו רבי עקיבא פארקערט די צדקה וועט איך נאך פאר שולדיגען איר זאלט קומען אין גיהנם. איך וועל דיר זאגען א משל. א מלך איז אמאהל אין כעס געוועזען אויף זיין קנעכט. אונ ער האט אים אריין געזעצט אין תפיסה. אונ ער האט פאר זאגט מען זאל אים ניט געבין עסין אונ ניט טרינקען. איז געקומען א מענטש אונ האט אים געגעבין עסין אונ טרינקען. או דער מלך האט דאס געהערט איז ער אין כעס געווארין אויף דעם מענטשין. אונ איר ווערט גירופען קנעכט צו גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט זאגט צו מיר זענען דיא יודין קנעכט. אונ גאט מאכט זיינע קנעכט ארעם ער וויל זייא ניט געבען עסין. דריבער ווער עס האט אויף זייא רחמנות אונ גיט זייא עסין וועט גאט אויף אים זיין אין כעס. האט רבי עקיבא געזאגט צו טורנוסרופוס איך וועל דיר זאגען א משל. א מלך איז אמאהל אין כעס געוועזען אויף זיין זוהן. אונ ער האט אים אריין געזעצט אין תפיסה אונ ער האט פאר זאגט מען זאל אים ניט געבען עסין אונ ניט טרינקען. איז געקומען א מענטש אונ האט אים געגעבין עסין אונ טרינקען. או דער מלך האט דאס געהערט האט ער געשיקט א מתנה צו דעם מענטשין: אונ מיר ווערין גירופען קינדער צו גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איר זענט קינדער צו אייער גאט. הט טורנוסרופוס געזאגט צו רבי עקיבא איר ווערט גירופען קינדער צו גאט אונ איר ווערט גירופען קנעכט צו גאט. ווען איר טוהט דעם ווילען פון גאט. ווערט איר גירופען קינדער: אונ ווען ער טוהט ניט דעם ווילען פון גאט. ווערט איר גירופען קנעכט צו גאט. אונ איצט טוהט איר דאך ניט דעם ווילען פון גאט. ווערט איר דאך גירופען קנעכט. טארט איר דאך ניט שפייזין דיא ארעמע לייט. הט רבי עקיבא געזאגט צו טורנוסרופוס עס שטייט אין פסוק הלא פרוס לרעב לחמך. דו זאלסט אפ ברעכין דיין ברויט אונ געבין צום הונגעריגען. אונ אויב ניט. ועניים מרודים תביא בית. וועסטו ברענגען צו דיר אין שטוב דיא פעלקער וואס געוועלטיגען אויף דיר אונ זייא וועלין צו נעמען דיין פאר מעגען. אונ זייא שרייען נאר מיר דארפין אזוי ווי זייא וואלטין געוועזן ארעמע לייט. ווען געוועלטיגען פעלקער אויף אונז. דיא צייטען. אונ דער נביא זאגט דוא זאלסט אפ ברעכין פון דיין ברויט אונ געבין דעם הונגעריגען. זעהן מיר דאך או אייביג דארף מען געבין עסין דעם ארעמען מאן. אפילו ווען מיר טוען ניט דעם ווילען פון גאט:

גודר פ״ץ משובב נתיבות לשבת. וא״ר יצחק מ״ד (משלי כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד משום דרודף צדקה ימצא צדקה אלא לומר לך כל הרודף צדקה הקב״ה ממציא לו מעות לעשות מהם צדקה רב נחמן בר יצחק אמר הקב״ה ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה כדי לקבל עליהם שכר לאפוקי מדדרש רבה דדרש רבה מ״ד (ירמיה יח) יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקב״ה רבש״ע אפילו בשעה שכובשים את יצרם ומבקשים לעשות צדקה [לפניך] הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו שכר עליהם רבי יהושע [בן לוי] אומר [כל הרגיל לעשות צדקה] זוכה לבנים בעלי חכמה בעלי עושר בעלי אגדה בעלי חכמה דכתיב (דף י) ימצא חיים. בעלי עושר דכתיב צדקה. בעלי אגדה דכתיב וכבוד כתיב הכא וכבוד וכתיב התם (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו:

נמוקין: ימצא צדקה. משמע יבא לידי עניות וימצא בני אדם שיעשו לו צדקה: יהיו מוכשלים לפניך. את אנשי ענתות היה מקלל שהיו מבקשים את נפשו: ימצא חיים. וכתיב גבי חכמה כי מוצאי מצא חיים: בעלי אגדה. מתוך שהם דרשנים ומושכין לבו של אדם הכל מכבדים אותם:

לבעל הדין. רשע או עכו״ם: להציל אנו בהם. בשכר צדקה מצילה מגיהנם כדאמרינן לקמן בסמוך:

יז תניא היה ר׳ מאיר אומר יש פתרון פה לבעל הדין להשיבך ולומר לך אם אלהיכם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסן אמר לו כדי להנצל אנו בהם

וועט דאס זיין גלייך ווי דוא וואלסט דיא וועלט אויף געבאהט. דוא וועסט אויף שטערין פארמעגענטין אויף גוטע מעשים אויף פיל דורות לאנג. מען וועט דיך רופען דוא האסט פר צאמט אלע אוים פרעכונג. דוא האסט צוריק געקערט דיא וועגין צוא זיצען אויף זייא. נאך האט רבי יצחק געזאגט עס שטייט אין פסוק דער וואס יאגט נאך צוא טאהן צדקה אונ חסד. וועט ער געפינען לעבין אונ צדקה אונ כבוד. פרעגט דיא גמרא ווייל ער יאגט נאך צוא טאהן צדקה דריבער פלוכט מען אים אז ער וועט זיין ארעם מאן אונ ער וועט געפינען מענטשין וואס וועלין אים געבין צדקה. נאר אזוי מיינט מען דער וואס יאגט נאך צוא טאהן צדקה. גיט אים גאט גוטע געשעפטין ער זאל פאר דינען אונ זאל האבען געלט צוא טאהן מיט זייא צדקה. רב נחמן בר יצחק זאגט אזוי מיינט דער פסוק גאט וועט אים צוא ברענגען אזעלכע מענטשין וואס זענען ווערט מען זאל מיט זייא טאהן צדקה. ער זאל נעמען שכר פאר דער צדקה. ניט אזעלכע מענטשין וואס רבה האט אויף זייא גידרשת. וואדום רבה האט גידרשת עס שטייט אין פסוק זייא זאלין זיין געשטרויכעט פאר דיר אין דיא צייט פון דיין כעס טוה מיט זייא: אזוי האט ירמיה געזאגט פאר גאט רבונו של עולם אפילו ווען זייא נעמען איין זייער יצר הרע אונ זייא ווילען טאהן צדקה פאר דיר. זאלסטו זייא צוא ברענגען אזעלכע מענטשין וואס זענען ניט ווערט מען זאל זייא געבין צדקה. זייא זאלין ניט נעמען קיין שכר אויף דיא צדקה. רבי יהושע בן לוי זאגט דער וואס איז געוואוהנט צוא טאהן צדקה איז ער זוכה צוא האבען קינדער חכמים. אונ רייכע. אונ זאלין קענען דרשנן. אויף חכמים ווייסען מיר ווייל עס שטייט אין פסוק דער וואס יאגט נאך צוא טאהן צדקה וועט ער געפינען לעבין. אונ דער וואס געפינט חכמה געפינט ער לעבין. אויף עשירים ווייסען מיר ווייל עס שטייט אין פסוק ער וועט טאהן צדקה. א רייכער קען טאהן צדקה. אבער ניט א ארעם מאן. אויף דרשנים ווייסען מיר ווייל עס שטייט אין פסוק וכבוד ער וועט האבען כבוד. אונ עס שטייט כבוד חכמים ינחלו. דיא חכמים וועלין האבען כבוד. ווייסען מיר אז דער וואס יאגט נאך צו טאהן צדקה וועט ער האבען כבוד פון חכמה. אונ וועלכע חכמים האבען כבוד. דאס זענען די דרשנים:

יז תניא. מיר האבען געלערנט רבי מאיר האט געזאגט דער וואס וויל קריגען קען עפענען דיא מויל זיינע אונ דיר ענטפערין. אויב גאט האט ליב ארעמע לייט פאר וואס שפייזט ער זייא אליין ניט. זאגסטו אים זאגין ווייל גאט האט אזוי דיא רייכע זאלין ניט געמשפט ווערין אין גיהנם.

אע״פ ששחד בחיק. שהוא עושה צדקה בסתר: חמה עזה. עדיין היא בתוקפה ורבי אלעזר סבר דהאי ושחד בחיק אדיבא קאי [ושחד בחיק] יכפה חמה עזה: ותפק לרעב נפשך. הוא פיוס דברים

(דברים ט) כי יגרתי מפני האף והחמה ואילו בעושה צדקה כתיב (משלי כא) מתן בסתר יכפה אף [ושוחד בחיק חמה עזה] ופליגא דרבי יצחק דאמר רבי יצחק אף כיפה חמה אינו כיפה שנא׳ (שם) ושחד בחיק חמה עזה אע״פ ששחד בחיק חמה עזה וא״ד א״ר יצחק כל דיין הנוטל שוחד מביא חמה עזה לעולם שנאמר ושחד בחיק חמה עזה ואמר ר׳ יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בו׳ ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי״א ברכות הנותן פרוטה לעני מתברך בו׳ ברכות דכתיב (ישעיה נח) הלוא פרוס לרעב לחמך וגו׳ (שם) (אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה׳ יאספך אז תקרא וה׳ יענה תשוע ויאמר וגו׳) והמפייסו בדברים מתברך בי״א ברכות דכתיב (שם) ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים ונחך ה׳ תמיד והשביע בצחצחות נפשך וגו׳ ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וקורא לך גודר

בייא אים מַתָּן בְּסֵתֶר יִכְפֶּה אַף . דֶער וָואס גִיט אַמַתָּנָה צוּם אָרֶעם מַאן אִין דֶער שְׁטִיהל . וֶועט עֶר זַיינְבַּייגִין דֶעם אַף . וְשׁוֹחַד בְּחֵיק חֵמָה עַזָּה . דֶער וָואס גִיט צְדָקָה אִין שׁוּים . אִין דֶער שְׁטִיל . וֶועט עֶר אַיינְבַּייגִין דֶעם שְׁטַארְקִין חֵמָה וַאף אוּנ חֵמָה זֶענֶען צְווייא שְׁלוּחִים צוּא שְׁטְרָאפִין דִי זִינְדִיגֶע. אוּנ רַבִּי אֶלְעָזָר קְרִיגְט אוֹיף רַבִּי יִצְחָק . וָוארוּם רַבִּי יִצְחָק הָאט גִיזָאגְט דֶער וָואס גִיט צְדָקָה אִין דֶער שְׁטִיל קֶען עֶר נָאר אַיינְבַּייגִין דֶעם אַף . אָבֶּער נִיט דֶעם חֵמָה . וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק שׁוֹחַד בְּחֵיק חֵמָה עַזָּה : אֲפִילוּ עֶר גִיט צְדָקָה אִין שׁוּים . אִין דֶער שְׁטִיהל . פוּן דֶעסְטְווֶעגִין אִיז דֶער חֵמָה שְׁטַארְק : אַנְדֶערֶע זָאגִין אַזוֹי הָאט רַבִּי יִצְחָק גִיזָאגְט דֶער דַיָין וָואס נֶעמְט שׁוֹחַד . בְּרֵיינְגְט עֶר אַיין שְׁטַארְקִין כַּעַס אוֹיף דֶער וֶועלְט . וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְשׁוֹחַד בְּחֵיק חֵמָה עַזָּה . דֶער דַיָין וָואס בֶּעהַאלְט דֶעם שׁוֹחַד אִין שׁוּים בְּרֵיינְגְט עֶר אַשְׁטַארְקִין כַּעַס אוֹיף דֶער וֶועלְט . נָאךְ הָאט רַבִּי יִצְחָק גִזָאגְט דֶער וָואס גִיט אַפְּרוּטָה צוּא אַאָרֶעם מַאן . וֶוערְט עֶר גִיבֶּענְשְׁט מִיט זֶעקְס בְּרָכוֹת . אוּנ דֶער וָואס טְרֵייסְט דֶעם אָרֶעם מַאן מִיט גוּטֶע רֵייד . וֶוערְט עֶר גִיבֶּענְשְׁט מִיט עֶלְף בְּרָכוֹת . דֶער וָואס גִיט אַפְּרוּטָה צוּם אָרֶעם מַאן וֶוערְט עֶר גִיבֶּענְשְׁט מִיט זֶעקְס בְּרָכוֹת . וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַז דוּא וֶועסְט אָפּ בְּרֶעכִין פוּן דַיין בְּרוֹיט אוּנ וֶועסְט גֶעבִּין צוּם הוּנְגֶערִיגֶען . וֶועט אוֹיף גִשְׁפָּאלְטֶען וֶוערִין דַיין לִיכְטִיגְקֵייט אַזוֹי וִויא דֶער מָארְגִנְשְׁטֶערִין . דַיין הֵיילוּנְג וֶועט שְׁנֶעלִּינְד עֶנְטְשְׁפְּרָאצִין . דַיין צְדָקָה וֶועט גֵיין פַאר דִיר . דֶער כָּבוֹד פוּן גָאט וֶועט דִיךְ פַר זַאמְלֶען . אַז דוּא וֶועסְט רוּפֶען צוּא גָאט וֶועט עֶר דִיר עֶנְטְפֶערִין . אַז דוּא וֶועסְט שְׁרַייעֶן צוּא גָאט . וֶועט עֶר זָאגִין אִיךְ בִּין אָן גִיבְּרֵייט דִיר צוּא הֶעלְפִין . אוּנ דֶער וָואס טְרֵייסְט דֶעם אָרֶעם מַאן מִיט גוּטֶע רֵייד וֶוערְט עֶר גִיבֶּענְשְׁט מִיט עֶלְף בְּרָכוֹת ; וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַז דוּא וֶועסְט אוֹיס צִיהֶען צוּם הוּנְגֶערִיגֶען דַיין נֶפֶשׁ וְעָ׳ שְׁטֵייט נִיט דַיין בְּרוֹיט וֶועסְטוּ אִים גֶעבִּין . נָאר דַיין נֶפֶשׁ וֶועסְטוּ אִים גֶעבִּין . דָאס מֵיינְט מֶען דוּא וֶועסְט אִים גֶעבִּין גוּטֶע רֵיידְ . אוּנ דֶעם נֶפֶשׁ וָואס אִיז אוּנְטֶער טֶענִיג וֶועסְטוּ זַאט מַאכֶען מִיט גוּטֶע רֵייד . וֶועסְטוּ גִיבֶּענְשְׁט וֶוערִין פוּן גָאט מִיט דִיא בְּרָכוֹת . עֶס וֶועט שַׁיינֶען אִין דֶער פִינְסְטֶער דַיין לִיכְטִיגְקֵייט וֶוען עֶס וֶועט חַס וְשָׁלוֹם זַיין אַפִינְסְטֶערְנִישׁ אוֹיף דֶער וֶועלְט . וֶועט דִיר לִיכְטִיג זַיין . אוּנ וֶוען דוּ וֶועסְט זַיין אִין אַפִינְסְטֶערְנִישׁ . וֶועט דִיר לִיכְטִיג וֶוערִין אַזוֹי וִויא הַאלְבִּין טָאג . גָאט וֶועט דִיךְ אֵייבִּיג פִירֶען . אוּנ עֶר וֶועט זַאט מַאכֶען דַיין נֶפֶשׁ אֲפִילוּ אִין אַדָארְשְׁטִיגֶע צַייט . אוּנ דַיינֶע בֵּיינֶער וֶועט עֶר שְׁטַארְקִין ; אוּנ דוּא וֶועסְט זַיין אַזוֹי וִויא אַגָארְטִין וָואס עֶר אִיז זַאט מִיט וַואסֶער . וָואס זַיינֶע פְּרוּכְטִין וַואקְסִין זֵייעֶר שֵׁיין . אוּנ דוּא וֶועסְט זַיין אַזוֹי וִויא אַקְוָואל וַואסֶער וָואס דִיא וַואסֶער פֶעלְט נִיט קֵיין מָאהל . אוּנ פוּן דִיר וֶועט אוֹיף גִיבָּאהְט וֶוערִין דִיא אֵייבִּיגֶע וִויסְטֶעקֵייט וָואס אִיצְט אִיז גִיוֶוען דִיא וֶועלְט פַאר ווִיסְט פוּן שְׁלֶעכְטֶע עֲבֵירוֹת . אוּנ מִיט דַיינֶע גוּטֶע מַעֲשִׂים וֶועסְטוּ דִיא וֶועלְט פַר בֶּעסֶערִין .

עולא (ע"ב) משגש ארחתיה דאימיה משמיה דרבי אלעזר מ"ד (שם נט) וילבש צדקה כשריון לומר לך מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול רבי חנינא אמר מהכא (שם סד) וכבגד עדים כל צדקותינו מה בגד זה כל נימא ונימא מצטרפת לבגד גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול:

טו (אמר רבא האי מלתא אישתעיא לי עולא משגש ארחתיה דאימיה) אמאי קרו ליה עולא משגש ארחתיה דאימיה דבעא מיניה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת מנין למצורע בימי ספורו שמטמא אדם א"ל וכו' אהדר ליה בבדיחותא חלש דעתיה דרב ששת אשתתיק רב אחדבוי בר אמי ואיתעקר תלמודיה אתיא אימיה וקא בכיא קמיה צווחה ולא אשגח בה אמרה ליה חזי להני חדי דמצית מינייהו בעא רחמי עליה ואתסי:

טז א"ר אלעזר גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו דאילו במשה רבינו כתיב כי

אדיר בכחו: משגש ארחתיה דאימיה. לרב ששת קרי ליה הכי ע"ל המגשש דרכי אמו בגרם לנטותה מדרך כאשר נבאר (באמתר בלמתר זה). משגש לשון ממשמש ובגשון: קליפה. חגיי"ל בלע"ז: וכבגד עדים כל צדקותינו. כלומר כל צדקותינו נמאסו מחמת רשענו כבגד מאוס שהרם מסירו מעליו: עדים. כדמתרגמינן ויסר ואעדי וכן מעדה בגד ביום קרה מ"מ מקום צדק: לבגד ונדתה צדיקים לבגד הגון:

כוה קא מהדר ליה רב אחדבוי לרב ששת בבדיחותא. לפי שהיה רב ששת נכשל בתשובותיו: אישתתיק רב אחדבוי. נעשה אלם: אתיא אימיה. דרב ששת: נוותה קמיה. מתפלל עליו: להני חדי. הדדים הללו: הדיים. תנגוס של הוס: דמצית מינייהו. שינקת מהן:

אף וחמה. ב' נגיעות קשה הם ליפרע מן החוטאים:

זיין מוטער גימוזט טאהן ניט וויא אאשה דארף טאהן פון רבי אלעזרס וועגן. עס שטייט אין פסוק ער האט אן גיקליידט צדקה אזוי וויא אפאנצער. דאס מיינט מען אזוי וויא אפאנצער וואס ער ווערט גימאכט פון קליינע שטיקלאך האט מען בהעפט פון אלע שטיקלאך אונ מען האט גימאכט אגרויסן פאנצער. אזוי צדקה יעדער פרוטה רעכנט מען צו זאמען ביז עס ווערט אגרויסער חשבון. רבי חנינא האט גיזאגט פון דעם פסוק. וכבגד עדים כל צדקותינו. אונזערע אלע צדקות זענען אזוי וויא אפאר מיאוסע קלייד. (זענען דיא צדקות געגליכן צו אקלייד ודיא צדקות פון דיא רשעים זענען גלייך צו אפאר מיאוסע קלייד. אונ דיא צדקות פון דיא צדיקים זענען גלייך צו אשיינע קלייד). אזוי וויא אקלייד בהעפט מען צו זאמען אפאדים צוא אפאדים ביז עס ווערט אגרויסע קלייד. אזוי צדקה בהעפט מען אפרוטה צוא אפרוטה ביז עס ווערט אגרויסער רעכענונג:

טו אמר. רבא האט גיזאגט דיא זאך האט מיר דער צייליט עולא דאס קינד. רב ששת וואס ער האט פאר קרימט דיא וועגן פון זיין מוטער. מיט וואס האט רב ששת פאר קרימט דיא וועגן פון זיין מוטער. וואריום רב אחדבוי בר אמי האט גיפרעגט פון רב ששת פון וואנען ווייסן מיר אז אמצורע אין דיא זיבען ריינע טעג וואס ער ציילט איז ער נאך טמא אז ער קען מטמא זיין אמענטשין. האט רב ששת איהם געענטפערט. רב אחדבוי איז ניט גיפעלין וואס רב ששת האט גיזאגט. האט רב אחדבוי געענפערט צוא רב ששת מיט אגילעכטער. איז רב ששת בייא זיך אראפ גיפאלין אונ פארשעמט גיוואָרין. איז רב אחדבוי בר אמי שטום גיוואָרין אונ האט פאר געסין זיין לערנען. איז גיקומען דיא מוטער פון רב ששת אונ האט גיוויינט פאר איהם. ער זאל מתפלל זיין צו גאט רב אחדבוי זאל גיזונד ווערין. דיא מוטער האט געשריגען. אונ רב ששת האט ניט גיקוקט אויף איהר שרייען. האט דיא מוטער ארויס גינומען איהרע בריסט אין בית המדרש אונ האט גיזאגט צוא רב ששת זעה דיא בריסט וואס דוא האסט גיזויגען פון זייא. האט רב ששת מתפלל גיוועזן אונ רב אחדבוי איז גיזונד גיווארין:

טז אמר. רבי אלעזר האט גיזאגט דער וואס גיט צדקה אין דער שטיל קיינער זאל ניט וויסען. איז ער גרעסער וויא משה רבינו. וואריום בייא משה רבינו שטייט אז ער האט גיזאגט איך האב מורא פאר דעם אף אונ פאר דעם חמה. אונ דער וואס גיט צדקה אין דער שטיל. שטייט

עשה הצדקה. מורה המעשים את האחרים מדלא כתיב ועושה הצדקה בנוב: זכה. למאל מיב: עניים מרודים. זו הנוגשים בנועקים תמיד הכו הכו שלנו לריכים: מרודים. קונפלייי"ט כמו

היה עני המחזיר על הפתחים אין נזקקין לו אמר ליה אין נזקקין לו למתנה מרובה אבל נזקקין לו למתנה מועטת:

יד אמר רב אסי לעולם אל ימנע אדם את עצמו מלתת שלישית השקל בשנה שנאמר (נחמיה י) והעמדנו עלינו מצות לתת שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו ואמר רב אסי שקולה צדקה כנגד כל המצות שנאמר והעמדנו עלינו מצות מצוה אין כתיב כאן אלא מצות. א"ר אלעזר גדול המעשה יותר מן העושה שנאמר (ישעי' לב) והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם אמר להו רבא לבני מחוזא [במטותא מינייכו] עושו אהדדי כי היכי דתיהוי [לכו] שלמא במלכותא וא"ר אלעזר בזמן שבהמ"ק קיים אדם נותן שקלו ומתכפר לו ועכשיו שאין בהמ"ק קיים (זכה (ישעיה נ הלוא פרוס לרעב לחמך לא זכה) [אם עושין צדקה מוטב ואם לאו] באין (נוגשים) [עכו"ם] ונוטלין אותה בזרוע (שנאמר ועניים מרודים תביא בית) אמר מר עוקבא אע"פ כן נחשב לנו בצדקה שנא' (ישעיה נח) ונוגשיך צדקה אמר רבא האי מילתא אישתעיא לי עולא

געערונט אויב ער איז געוועזן צוערעם מאן וואס גייט אין דיא הייזער זאל מען אים ניט געבין פון צדקה. האט רב ספא געזאגט מען דארף אים ניט געבין אגרויסע מתנה פון צדקה. אבער אקליינע מתנה פון צדקה דארף מען אים יא געבין.

יד אמר: רב אסי האט געזאגט אמענטש זאל זיך קיין מאהל ניט פאר מיידין פון צוא געבין אדריטול טאלער איאהר אויף צדקה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מיר האבין אויף געשטעלט אויף זיך מצות צוא געבין פון אונזערט וועגין אדריטול טאלער איאהר צוא דיא ארבעט פון בית המקדש: נאך האט רב אסי געזאגט צדקה איז גלייך געגין אלע מצות ווארום עס שטייט אין פסוק מיר האבין אויף געשטעלט אויף זיך מצות. עס שטייט ניט מיר האבין אויף אונז געשטעלט אמצוה. נאר מיר האבין אויף אונז געשטעלט מצות. מיינט מען פיל מצות. ווארום דיא איין מצוה פון צדקה איז געוואוגין געגין פיל מצות. רבי אלעזר האט געזאגט דער מענטש וואס גייט צוא זאמען נעמען דיא געלט אויף צדקה. איז זיין מצוה גרעסער וויא דיא מצוה פון דעם מענטש וואס גיט דיא צדקה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק והיה מעשה הצדקה שלום. דער וואס איז זיך מטריח צוא גיין בעטין מענטשין זייא זאלין געבין צדקה וועט ער האבין שלום. ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם. אונ דער וואס ארבעט מענטשין זאלין געבין צדקה וועט ער האבין שטילקייט אונ וועט לעבין זיכער ביז אייביג. רבא האט געזאגט צו דיא מענטשין פון דיא שטאט מחוזא איך בעט פון אייך איינער זאל נייטין דעם אנדערין ער זאל געבין צדקה. וועט איר האבין שלום פון מלך. נאך האט רבי אלעזר געזאגט ווען דער בית המקדש איז געשטאנען האט אמענטש געגעבין זיין האלבין טאלער אלע יאהר אויף קרבנות. אונ דיא קרבנות האבין אויף אים מכפר געוועזן. היינט אז דער בית המקדש איז ניטא. אויב מען טוהט צדקה איז גוט. אונ אויב ניט קומען דיא גוים אונ נעמען אוועק בייא דעם יודין זיין פאר מעגין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ועניים מרודים תביא בית. דיא גוים וואס זענען ארעם אונ געוועלטיגען אויף דיר זייא וועלכע אריין ברייגען צוא דיר אין שטוב: אונ וואס זייא וועלין נעמען וועלין זייא צוא נעמען. מר עוקבא זאגט פון דעסטוועגין וועט דאס גאט אונז רעכענען גלייך וויא מען וואלט בייא אונז גינומען אויף צדקה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ונוגשיך צדקה. וואס מען וועט בייא דיר אוועק נעמען. וועט דאס זיין גירעכענט גלייך וויא מען וואלט בייא אונז גינומען אויף צדקה. רבא זאגט דיא זאך האט מיר דער ציילט עולא וואס קינד. רב ששת וואס ער האט פאר קריטט דיא וועגין פון זיין מוטער (דאס מיינט מען דורך איהם האט

אבע"א סברא האי קא מבזי והאי לא קא מבזי אבע"א קרא (ישעיה נח) הלוא פרוס לרעב לחמך בשי"ן כתיב פירוש והדר הב ליה והתם כתיב (שם) כי תראה ערום וכסיתו [כי תראה] לאלתר ורב יהודה אמר בודקין לכסות ואין בודקין למזונות אבע"א קרא ואבע"א סברא

עָרוּם וְאָמַר כַּסּוּנִי נוֹתְנִים לוֹ כְּסוּת מִיָּד: פְּרוֹס. דְּרוֹשׁ וְחַקּוֹר תְּחִלָּה: לִכְשֶׁתִּרְאֶה לָךְ. כְּלוֹמַר כְּמוֹתוֹ: אֵין מַקְקִין לוֹ. לָתֵת מָעוֹת מִן הַקּוּפָּה אִתְּמַר שֶׁלְּמַד לַחֲזוֹר עַל הַפְּתָחִים דַּיּוֹ בְּכָךְ: וְלָא אִיזְדַּקִּיק. לִיתֵּן אֲפִילוּ לְפַרְנָסָה (לִפְרוּסָה רַבִּ"ן):

אבע"א סברא האי קא מצערא ליה והאי לא קא מצערא ליה אבע"א קרא הכא כתיב הלוא פרוס לרעב לחמך פרוס לאלתר וכדקרינן והתם כתיב כי תראה ערום וכסיתו כשיראה לך תניא כותיה דרב יהודה אמר כסוני בודקין אחריו פרנסוני אין בודקין:

יג **תניא** אם היה חוזר על הפתחים אין נזקקין לו. ההוא עניא דהוה מחזר על הפתחים דאתא לקמיה דרב פפא לא מזדקיק ליה א"ל רב סמא בריה דרב ייבא לרב פפא אי מר לא מזדקיק ליה אינש אחרינא לא מזדקיק ליה לימות ליה והא תניא אם היה

מיט דעם שכל. ווארום אז דער מענטש וואלט האבען קליידער. וואלט ער זיך ניט פאר שעמט צוא גיין נאקעט. דריבער איז געוויס אז ער האט ניט קיין קליידער. אונ מען דארף שוין גאר ניט פרעגין. נאר מען קויפט פאר אים קליידער אונ מען גיט אים: אבער אז ער זאגט ער האט ניט צוא עסין; פאר שעמט ער זיך גאר ניט. דריבער קען זיין עס איז ליגען. דארף מען אויף אים נאך פרעגין. אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר ווייזין אפסוק ביא עסין שטייט. הלא פרוש לרעב לחמך. שטייט פרוש מיט אשי"ן. איז דער טייטש פרוש דוא זאלסט נאך פארשטין ווער דער מענטש איז. אויב ער איז טאקי אארעם מאן זאלסטו אים געבין דיין ברויט. אונ ביא קליידונג שטייט אז דוא וועסט זעהן אנאקעטין זאלסטו אים צוא דעקין. אזוי וויא דוא וועסט נאר זעהן ער איז נאקעט. זאלסטו אים באלד צוא דעקין. רב יהודה זאגט פאר קערט אז איינער קומט בעטין קליידונג. זאל מען נאך פרעגין ווער ער איז. אויב ער איז טאקי ארעם. אבער אז איינער קומט בעטין עסין. זאל מען גאר ניט נאך פרעגין. נאר מען זאל אים באלד געבין. אויב דוא ווילסט וועל איך דיר ווייזין אפסוק. אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר ווייזין מיט דעם שכל. אויב דוא ווילסט וועל איך דיר ווייזין מיט דעם שכל. פון נישט עסין האט אמענטש צער. דריבער קען מען אים נישט הייסין ווארטין ביז מען וועט אויף אים נאך פרעגין. נאר מען מוז אים שוין געבין עסין. אבער אז ער גייט נאקעט איז דאך דער צער ניט אזוי גרויס אונ ער קען ווארטען ביז מען וועט אויף אים נאך פרעגין. אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר ווייזין אפסוק. ביא עסין שטייט הלא פרוש לרעב לחמך. אונ מיר לייענען פרוש מיט אשי"ן. איז דער טייטש פרוס אפ ברעכין. אז אארעם מאן קומט צוא דיר בעטין ברויט. זאלסטו באלד אפ ברעכין פון דיין ברויט אונ אים געבין. אבער דארט ביי קליידונג שטייט אז דוא וועסט זעהן אנאקעטין זאלסטו אים צוא דעקין. אז דוא וועסט זעהן געוויס אז ער איז אארעם מאן זאלסטו אים צוא דעקין. זאגט די גמרא מיר האבען גילערנט אזוי וויא רב יהודה. אז איינער זאגט מען זאל אים צוא דעקין ער איז אארעם מאן אונ מען זאל אים געבין אקלייד. דארף מען פריער זעהן אויב ער איז אארעם מאן. אבער אז ער בעט מען זאל אים געבין עסין. זוכט מען גאר נישט. נאר מען גיט אים באלד:

יג תניא. מיר האבין גילערנט דער ארעם מאן וואס גייט אין די הייזער בעטין. גיט מען אים ניט פון צדקה. אמאהל איז גיוועזען אארעם מאן וואס ער איז גיגאנגען אין די הייזער. איז גיקומען פאר רב פפא ער זאל אים געבין פון צדקה. ורב פפא איז גיוועזען אגבאי פון צדקה האט רב פפא אים ניט גיוואלט געבין. האט רב סמא בריה דרב ייבא גיזאגט צו רב פפא אויב דוא וועסט דעם ארעם מאן גאר ניט געבין. וועט אים איין אנדער מענטש אויך ניט געבין. זאל ער שטארבין פון הונגער. האט רב פפא גיזאגט צוא רב סמא מיר האבין דאך

צדקה שאין להם עניים לחלק פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן מעות של צדקה אין מונין אותם שתים שתים אלא אחת אחת :

(דף ט) **יא ת"ר** אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה ולא בהקדש עם הגזברין ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנא' (מ"ב יב) ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים א"ר אלעזר אע"פ שיש לו לאדם גזבר נאמן בתוך ביתו יצור וימנה שנאמר (שם) ויצרו וימנו :

יב אמר רב הונא בודקין למזונות ואין בודקין לכסות אבע"א קרא ואבע"א סברא אבע"א

כיון שלא יאמרו מעות של צדקה הוא גונב כו טין. פרוטות שגבו נוקחין דינרי כסף לפי שהפרוטות של נחשת מתעפשות : ואין פורטין לעצמן. פן יאמרו שפורטים בזול : אין מונים אותם שתים שתים . פן יאמרו שנים הוא נוטל ואינו מונה אלא אחת :

אין מחשבין. לומר היכן נתתם מעות שגביתם: שאין רחיה לדבר . דלאו בגבאי צדקה כתיב אלא בגזברי הקדש הנותנים לבנ לעושי המלאכה שהפועלים מרובים למלאכות הרבה לגודרים לחוצבי האבן לבונים ולאומני' ולקנות עצים ואבני מהלב ואי אפשר לעמוד על החשבון כדאמרינן בעלמא בעל הבית טרוד בפועליו הוא ואינסי : יצור וימנה . הכסף שהוא מופקד בידו ואע"פ שאינו בא עמו לחשבון לאחר מכאן יצור וימנה שנא' ויצרו וימנו וגו' והדר ויתנו את הכסף המתוכן הממוי ע"י עושי המלאכה וגו' :

בודקין למזונות . אם בא עני ואמר פרנסוני בודקין שלא יהיה רמאי : ואין בודק לכסות . בא

זייא אריין ליגען אין דיא בייטיל וואס אין איר ליגט דיא צדקה געלט . אונ אז ער וועט קומען וועט ער ארויס נעמען זיין געלט . דיא רבנן האבען געלערנט דיא גבאים פון צדקה אז זיי האבען נית קיין ארעמע לייט וועמען צוא געבין דיא צדקה געלט . זאלין זייא אויס טאהשין דיא קליינע געלט אויף זילבער געלט בייא אנדערע מענטשין . נאר נית בייא זיך אליין . דיא גבאים וואס נעמען צו זאמען עסינוואַרג ביי בעלי בתים צום צוא טיילען דיא ארעמע לייט . אז זייא האבען נית קיין ארעמע לייט וועמען דאס עסין צוא געבין . פאר קויפען זייא דאס עסין צוא אנדערע מענטשין . אונ לאזין ליגען דאס געלט . אונ זייא פאר קויפען נית צוא זיך . מען זאל זייא נית חשד זיין זיי האבען גיקויפט פאר וואלוויל . געלט פון צדקה טאר מען נית ציילען צוויי מטבעות מיט איין מאהל נאר איינציג ווייס :

יא תנו רבנן . דיא רבנן האבען גילערנט מען זאל נית רעכענען מיט דיא גבאים פון צדקה וואו זייא האבען אויס גיגעבין דיא געלט פון צדקה . אונ מיט דיא גבאים פון הקדש זאל מען אויך נית רעכענען וואו זייא האבען אויס גיגעבין דיא געלט פון הקדש . אפילו עס איז ניטא קיין ריכטיגע בעווייזונג צוא דער זאך אז מען דארף נית רעכענען מיט דיא גבאים פון צדקה אונ פון הקדש . אבער אדערמאנונג צוא דער זאך איז דא . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מען זאל נית רעכענען מיט דיא גזברין וואס מען וועט געבין דאס געלט זייא אין האנט זייא זאלין געבין דיא ארבייטער ווארום זייא האבען אלין גיטאהן מיט אמת . אזוי ווי מען הט זיך נית גירעכינט מיט דיא גבאים וואס האבען אבטוונג גיגעבין אויף דיא ארבעט פון בית המקדש אונ זייא האבען איין גיקויפט אלע מאטריאלין צוא דיא ארבעט אונ אויס גיצאהלט אלע ארבעטער . אזוי רעכענט מען נית מיט גבאים פון הקדש . אונ נית מיט גבאים פון צדקה . רבי אלעזר זאגט אפילו אמענטש הט אפירער אין זיין גישעפט וואס ער איז אנאמאן . אונ ער וועט קיין מאהל מיט אים נית רעכענען וואו ער האט דיא געלט אויס גיגעבין פון דעסטוועגין זאל ער אים צוא ציילען דם געלט וואס ער גיט אים . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מען האט איין געבונדען דאס געלט אונ איבער גיציילט אונ גיגעבין צוא דיא גבאים . וואס מען האט גיוואוסט אז מען וועט זיך מיט זייא נית רעכענען :

יב אמר . רב הונא האט גזאגט אז איינער קומט צוא דיא גבאים פון צדקה אונ זאגט איך בין ארעם גיט מיר עסין . דארף מען נאך פרעגין אויף אים אויב עס איז אמת אז ער איז ארעם . אבער אז ער קומט צוא דיא גבאים נאקעט אונ ער בעט מען זאל אים קויפען אקלייד . זאל מען גאר נית פרעגין אויף אים נאר מען זאל באלד קויפען . אויב דוא ווילסט וועל איך דיר ווייזין

יזהירו כזוהר וגו' זה דיין שדן דין אמת לאמתו וגבאי צדקה (שם) ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו מלמדי תינוקות כגון מאן כגון רב שמואל בר שילת דרב אשכחיה לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתיה א"ל שבקת להימנותיך א"ל דא תליסר שנין דלא חזאי והשתא נמי דעתאי להתם ורבנן מאי אמר רבינא (שופטים ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו:

מלמדי תינוקות. מלמדין רבים הם שמלמדין ומחנכין אותן בדרך טובה: בגינתיה נטיעותיך. בשביל רגיל ללמדם באמונה ולישב על גבן תמיד: דעתאי להתם. לתינוקות: ורבנן מאי. ת"ח בעוסקין בתורה תמיד מאי כתיב בהו: לפרוש זה מזה. מפני החשד שלא יאמרו זה הגונב יחידי דעתו לגנוב: אבל זה פורש לחנות וזה לשער. זה לגבות מיושבי השער וזה לגבות מיושבי החנות ובלבד שיהיו שניהם כאחד: לא יתנם לתוך

ת"ר גבאי צדקה אינן רשאין לפרוש זה מזה אבל פורש זה לשער וזה לחנות מצא מעות בשוק לא יתנם בתוך כיסו אלא נותנם לתוך ארנקי של צדקה ולכשיבא לביתו יטלם כיוצא בו היה נושה בחבירו מנה ופרעו בשוק לא יתנם בתוך כיסו אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה וכשיבא לביתו יטלם. תנו רבנן גבאי צדקה

רב נתן בר אמי אונ ער האט פון אים גינומען פיר הונדערט גילדין אויף צדקה. וויל רב נתן איז געוועזן א נגיד אונ ער האט גיקענט געבין צדקה. עס שטייט אין פסוק דיא קלוגע וועלין שיינען וויא דיא שיינקייט פון הימל. ווען מען מיינט מען דיא קלוגע. דאס מיינט מען דעם דיין וואס פאר אים קומט א דין תורה. אונ ער איז א חכם צו פאר שטיין ווער עס איז גירעכט אונ ווער ניט. אונ ער פסקנט א אמתה דין תורה. אונ נאך מיינט מען דעם גבאי פון צדקה. וואס ער איז קלוג צו פאר שטיין אויף יעדער ארעם מאן וואס ער דארף. אין פסוק שטייט דיא וואס מאכען פרום פיל מענטשין וועלין זיין וויא דיא שטערין וואס זענען אייביג. דאס מיינט מען דיא מלמדים וואס לערנען מיט קינדער תורה אונ מוסר אונ מאכען זייא פרום. אזוי וויא וועלכער מלמד. אזוי א מלמד וויא רב שמואל בר שילת איז געוועזן. רב האט אמאהל גיטראפען רב שמואל בר שילת איז גישטאנען אין זיין גארטען. האט רב גזאגט צוא רב שמואל האסט שוין אוועק גילאזין דיין אמונה. דוא פלעגסט אייביג לערנען מיט דיא קינדער מיט אמת אונ איצט האסטו גילאזין דיא קינדער אונ ביסט גיקומען אין גארטען. האט רב שמואל גזאגט צוא רב עס איז שוין דרייצעהן יאהר וויא איך האב ניט גיזעהן דעם גארטען. אונ איצט אז איך בין אין גארטען איז אויך מיינע גידאנקען צוא דיא קינדער אונ גיב אכטונג פון וויי'ן וואס זייא טוהען. אונ וואס זאגט דער פסוק אויף דיא רבנן וואס לערנען אין בית המדרש. רבינא זאגט אויף זייא זאגט דער פסוק דיא וואס האבען ליב גאט וועלין זיין אזוי וויא דיא זוהן ווען זיא גייט ארויס מיט איר שטארקע ליכטיגקייט:

תנו רבנן. די רבנן האבען גילערנט אז צוויא מענטשין גייען צוא זאמען נעמען צדקה. טארין זייא זיך ניט אפ שיידין איינער פון אנדערין. מען זאל ניט חושד זיין אז דער וואס איז געוועזן אליין נעבין דעם געלט האט עפעס גיגנבית. אבער דער מעג גיין צוא דיא מענטשין וואס זיצען נעבין טויער צוא נעמען פון זייא צדקה. אונ דער אנדערער גייט צוא דיא מענטשין וואס זענען אין קראם נעמען פון זייא צדקה. אויב די ערטער זענען נאנט איינער נעבין אנדערין. אז זייא זעהן איינער דעם אנדערין. אז איינער פון דיא צוויא מענטשין האט גיפונען געלט אין גאס ווען ער איז גיגאנגען צו זאמען נעמען אויף צדקה. זאל ער ניט אריין לייגען דיא געלט אין קעשענע. וארום מען וועט מיינען ער האט ארויס גינומען פון דיא צדקה געלט אונ לייגט צו זיך אין קעשענע. נאר ער לייגט אריין דיא גיפונענע געלט אין דיא בייטיל וואס אין איר לייגט דיא צדקה געלט. אונ אז ער וועט קומען אהיים וועט ער צוריק נעמען דיא גיפונענע געלט. נאך אזוי אגבייבען. איינער פון דיא צוויא מענטשין האט גימאנט ביא זיין חבר געלט. אונ ווען ער איז גיגאנגען צו זאמען נעמען דיא צדקה געלט. האט דער חבר אים גיטראפען אונ ער הט אים בצאהלט זיין געלט אין גאס. זאל ער ניט אריין לייגען דאס געלט אין קעשענע. נאר ער זאל

הא הימוני מהימן. יחיד נביית גזבר : שני אחין . לגבי הימנותא כחד דמי : מאי שררותיה . דקופה דקאמרה עלה לפי שאין עושין שררה על הציבור וכו' : [אפילו בע"ש שיש פתחון פה לגנאי שנית לומר טרוד אני] : ופקדתי על וכו'. אלמא אסור למכבן: הגיד. עשיר: וגבאי נדקה . המשכילים אלו של מהו נריך :

קרא . אבע"א סברא האי קא מצטער האי לא קא מצטער ואבע"א קרא (מיכה ז) טובים היו הללי הרב מהללי רעב . שבי קשה מכולם דכולהו איתנהו ביה :

ח אמר מר אין עושין שררות על הצבור פחות משנים מנא ה"מ אמר רב נחמן אמר קרא (שמות כח) והם יקחו את הזהב וגו' שררות הוא דלא עבדי הא הימוני מהימן מסייע ליה לרבי חנינא דאמר ר"ח מעשה ומינה רבי שני אחין על הקופה מאי שררותא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לפי שממשכנין על הצדקה אפילו בע"ש :

ט איני והכתיב (ירמיה ל) ופקדתי על כל לוחציו ואמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב אפילו על גבאי צדקה לא קשיא הא דאמיד הא דלא אמיד כי הא דרבא אכפייה לרב נתן בר אמי ושקיל מיניה ד' מאה זוזי לצדקה . (דניאל יב) והמשכילים יזהירו

אפסוק יקר בעיני ה' המותה לחסידיו . צוא שטארבען אויף זיין בעט דאס איז ביי גאט טייער . ניישט יעדער מענטש איז זוכה צוא דעם . נאר דיא פרומע . צוא שטארבען פון הונגער איז ערגער וויא צוא שטארבען פון שווערד . אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן מיט דעם פאר שטאנד . אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן מיט אפסוק . אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן מיט דעם פאר שטאנד . דער וואס שטארבט פון הונגער האט גרויס צער פריער ביז ער שטארבט . אונ דער וואס ווערט גיהרגת פון שווערד . ווערט ער גיהרגת אין איין מנוט . אונ ער האט ניט קיין צער . אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן מיט אפסוק . דיא מענטשין וואס זענען דער שלאגן גיווארין פון שווערד . זייא איז בעסער גיוועזן וויא דיא מענטשין וואס זענען גישטארבען פון הונגער . די מענטשין וואס ווערין גיפאנגען זייא איז ערגער וויא אלע . וואררום דער גוי קען מיט אים אלין טאהן . ער קען אים הרגענען מיט אשווערד . אונ ער קען אים לאזין שטארבען פון הונגער . דריבער איז אגרויסע מצוה אויס לייזין דיא געפאנגענע :

ח אמר . דיא גמרא זאגט מען טאר ניט מאכען עלצטע אויף אשטאט ווייניגער ווי צוויי מענטשין . פון וואנען וויסען מיר דאס . האט רב נחמן גזאגט דער פסוק זאגט זייא זאלין נעמען דיא גאלד פון משכן . אז מען זאגט זייא . איז דאך מער וויא איינער . אונ ניט ווייניגער וויא צוויי . פרעגט דיא גמרא עלצטע אויף דיא שטאט טאר ניט זיין ווייניגער וויא צוויי . אבער מען גלויבט איינעם אויך ער זאל זיין אגבאי אויף געלט . וועט זיין אראיה צוא רבי חנינא . וואררום רבי חנינא האט גזאגט . עס האט אמאהל גיטראפען רבי האט גימאכט צווייא ברידער פאר גבאים אויף דיא געלט פון שטאט . אונ צווייא ברידער זענען אזוי וויא איין מענטש . מעג דאך איין מענטש אויך זיין אגבאי אויף פרעמדע געלט . זאגט דיא גמרא מיט וואס הייסט מען אעלצטער אויף דיא שטאט . וואררום רב נחמן האט גזאגט פון רבה בר אבוהם וועגין . ווייל דער עלצטער פון שטאט קען שיקן נעמען אמשכון ביי איינעם ער זאל געבין אויף צדקה . אפילו ערב שבת מעג ער אויך הייסען נעמען אמשכון :

ט איני : פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי . וואררום עס שטייט אין פסוק גאט זאגט איך וועל בפעלין צוא שטראפין אלע וואס האבען דיא יודין צוא גערדריקט . האט רב יצחק בר שמואל בר מרתא גזאגט פון רבס וועגין אפילו אויף דיא גבאים פון צדקה וועט אויך גאט בפעלין . זעהן מיר דאך אז דער גבאי פון צדקה טאר קיינעם ניט צוא דריקען . זאגט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא אז דער מענטש איז אנגיד אונ ער קען געבין צדקה . נאר ער וויל ניט . מעג דער גבאי ביי אים נעמען אמשכון . אבער אז דער מענטש קען ניט געבין צדקה אונ דער גבאי נייט אים ער מוז געבין . וועט דער גבאי גישטראפט ווערין . אזוי וויא רבא האט גינייט

א"ל ערוקו ערוק פלנא דליוה לפלגא אתו הנהו פלגא קמיה דרבי אמרו ליה ליתבו רבנן בהדן אמ' להו לא אמרו ליה ערוקינן אמר להו ערוקו ערוק כולהון פש ההוא כובס . עדיוה אכובס ערק כובס פקע בלילא

לקמיה דרבי : דליוה לפלגא . מחל המלך דמי הכתי ובלקה מעליהם : בדיוה אכובס. הטעינה פאות המלך על הכובס :

שבי כולהו איתנהו ביה בזמן ביד העכו"ם לעבות בו כל חפצו אם למות אם לחרב אם לרעב :

אמר רבי ראיתם שאין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ :

ז איפרא הורמיז אמיה דשבור מלכא שדרה ארנקי דדינרי קמיה דרב יוסף אמרה ליה תהוי דא למצוה רבה יתיב רב יוסף וקא מעיין בה מצוה רבה מאי היא א"ל אביי מדתני רב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבוים ש"מ מצוה רבה (פ"ג) פדיון שבוים הוא . א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמור רבנן מצוה רבה פדיון שבוים הוא [א"ל] דכתיב (ירמיה טו) והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם כה אמר ה' אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי וא"ר יוחנן כל המאוחר בפסוק זה קשה מחברו חרב קשה ממות אבע"א סברא ואבע"א קרא . אבע"א סברא האי מינוול והאי לא קא מינוול . אבע"א קרא (תהלים קטז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו . רעב קשה מחרב אבע"א סברא ואבע"א

קרא

שטאט. האט רבי צוא זייא גזאגט לויפט . זענען העלפט עמי הארצים אנטלאפן . האט דער קיסר אראפ גענומען פון זייא אהאלבע קרוין . אונ האט גזאגט מען זאל נאר געבין געלט אויף אהאלבע קרוין . זענען דיא העלפט עמי הארצים גיקומען פאר רבי . אונ האבען גזאגט צו אים זאלין דיא רבנן אויך געבין מיט אונז אויף דיא האלבע קרוין . האט רבי גזאגט דיא רבנן ווערין ניט געבין . האבען דיא עמי הארצים גזאגט וועלין מיר אויך אנטלויפען . האט רבי צוא זייא גזאגט לויפט . זענען אלע עמי הארצים אנטלאפין : איז געבליבען א וועשער . האט מען ארויף גיווארפען אויף דעם וועשער ער זאל געבין געלט צוא מאכען דיא קרוין . איז דער וועשער אויך אנטלאפין . איז צוא שפאלטען גיווארין דיא קרוין . האט מען ניט גימאכט דיא קרוין . אונ מען הט ניט גזאגט די רבנן זאלין מאבען די קרוין . הט רבי גזאגט איצט זעהט מען אז די פורענות וואס קומט אויף דער וועלט איז נאר דורך די עמי הארצים :

ז איפרא הורמיז דיא מוטער פון מלך פרס : האט געשיקט אביטיל געלט צוא רב יוסף . אונ זיא האט גזאגט דאס געלט זאל זיין אויף אגרויסע מצוה . איז רב יוסף גיזעסין אונ האט גיקלערט וועלכעס הייסט אגרויסע מצוה . האט אביי גזאגט צוא רב יוסף וייל רב שמואל בר יהודה האט גילערנט מען נעמט ניט פון יתומים געלט אויף צדקה : אפילו אויס צוא לייזין גיפאנגענע נעמט מען אויך ניט . זעהן מיר אז אויס צו לייזין גיפאנגענע איז דיא גרעסטע מצוה פון צדקה . רבא האט גזאגט צוא רבה בר מרי פון וואנען ווייסען מיר דיא זאך וואס דיא רבנן האבען גזאגט אויס צוא לייזין גיפאנגענע איז דיא גרעסטע מצוה . האט רבה גזאגט ווארום עס שטייט אין פסוק אונ עס וועט זיין אז זייא וועלין זאגין צוא דיר וואו הין וועלין מיר גיין : זאלסטו זאגין צוא זייא אזוי האט גאט גזאגט ווער עס דארף שטארבין וועט גיין צום שטארבן : אונ ווער עס דארף גיהרגת ווערין דורך דעם שווערד . וועט גיין צום שווערד . אונ ווער עס דארף שטארבין פון הונגער . וועט שטארבין פון הונגער . אונ ווער עס דארף גיפאנגען ווערין . וועט גיפאנגען ווערין . אונ רבי יוחנן זאגט וועלכעס עס שטייט שפעטער אין פסוק . איז אלין ערגער פאר דיא פריערדיגע . גיהרגת ווערין דורך דעם שווערד איז ערגער וויא צו שטארבין אויף דעם בעט . אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין מיט דעם פאר שטאנד . אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין מיט אפסוק . אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין מיט דעם פאר שטאנד . אז מען ווערט גיהרגת מיט דעם שווערד איז דער מענטש פאר מיאוסט . אונ אז מען שטארבט אויף דעם בעט איז מען נישט פאר מיאוסט . אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין מיט

מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהם ואמר רב יהודה מנדה זו מנת המלך בלו זה כסף גולגלתא והלך זה ארנונא:

(דף ח) ן רבי פתח אוצרות בשני בצורת ואמר יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה בעלי תלמוד [בעלי הלכה] בעלי אגדה אבל עמי הארץ אל יכנסו דחק יונתן בן עמרם ונכנס א"ל רבי פרנסני א"ל קרית א"ל לאו א"ל שנית א"ל לאו א"ל א"כ במה אפרנסך א"ל פרנסני ככלב פרנסני כעורב פרנסיה לאחר שיצא יתיב רבי וקא מצטער אמר אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ אמר לפניו ר"ש בר רבי שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות בכבוד תורה [מימיו] בדקו אחריו ומצאו אמר רבי יכנסו הכל רבי לטעמיה דאמר רבי אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ כי ההוא דמי כלילא דשדי אטבריא אתו לקמיה דרבי ואמרו ליה ליתבו רבנן בהדן אמר להו לא אמרו ליה ערוקינן א"ל

ילך לא מועטים הם הגוים בעמים יהלו מנחת מלך ובריה יהיו גולים מלכלת מנה מלך ובריס. יהגו כמו לא יהל דברו: מנדה בלו והלך. דריוש נוס את פחת עבר הנהר על הגבי כנסת הגדולה: מנת המלך. מנחת מכים שהם מטילין תמיד על בני המדינה: ארנונא. עבורי התבואות והבהמה מדי שנה בשנה:

ככלב וכעורב. שהם הקב"ה עליהם שנאמר יודע צדיק דין דלים לפי שהכלב מזונותיו מועטין לפיכך שוהה אכילתו במעיו שלשה ימים ובני עורב כתיב לבני עורב אשר יקראו לפי שהעורב אכזרי על בניו והקב"ה מזמין להם יתושין מתוך צואתם ואוכלים: דמי כלילא. עטרה למלך קיסר: אתו. עמי הארץ

צביסול פון דיא יודין װעלין לערנען. נעהרו משא מלך שרים. װען זיא זיין פרייא פון צוא געבין פאדאטקעס צום מלך אונ צוא דיא שרים. זעהן מיר אז דער װאס לערנט תורה איז ער פרייא פון פאדאטקעס. און דיא רייד פון כתובים האט ער עובר געװען װארום עס שטייט אין פסוק דער מלך דריוש האט געזאגט צוא זיינע פירשטען מנדה בלו והלך זאלט איהר נישט געװעלטיגען ארויף צוא װארפין אויף דיא חכמים. אונ רב יהודה האט געזאגט מנדה איז דיא פאדאטקעס װאס דיא מדינה דארף געבין פון הייזער אונ פלעצער. בלו איז קאפ געלט. װאס יעדער מענטש צאלט פאר זיך. הלך איז װאס מען גיט אצעהנטיל פון תבואות אונ פון בהמות צום מלך. פון דיא אלע פאדאטקעס זענען חכמים פרייא:

ן רבי האט געעפענט שפייכלערס תבואה צו טיילען ארעמע לייט אין א הונגער יאהר. אונ ער האט געזאגט דיא מענטשין װאס האבען געלערנט תנ"ך. אדער משניות. אדער גמרא. אדער דינים. אדער אגדתות. זאלין אריין קומען אין דיא שפייכלערס נעמען עסין. אבער עמי הארצים זאלין ניט אריין קומען. האט יונתן בן עמרם זיך אריין געקװעטשט אונ איז אריין געגאנגען אין אשפייכלער. אונ ער האט געזאגט צו רבי שפייז מיך. האט רבי געזאגט צו יונתן האסטו געלערנט תנ"ך. האט יונתן געזאגט ניין. האסטו געלערנט משניות. האט ער געזאגט ניין. האט רבי צו איהם געזאגט מיט װאס װעל איך דיך שפייזין. האט יונתן געזאגט צו רבי שפייז מיך אזוי װיא גאט שפייזט דעם הונט אונ דיא קראה. האט רבי איהם געגעבין שפייז. דער נאך װיא יונתן איז ארויס געגאנגען פון שפייכלער. איז רבי געזעסין אונ האט געהאט צער. אונ האט געזאגט װיא צו מיר איך האב געגעבין מיין ברויט א עם הארץ. האט רבי שמעון דער זוהן פון רבי געזאגט צו רבי. טאמער איז דאס געװען יונתן בן עמרם דיין תלמיד. װאס ער װיל קיין מאהל ניט הנאה האבין פון דער תורה. האט מען נאך געזוכט אונ עס איז טאקי אזוי געװען. דאס איז געװען יונתן בן עמרם. דער נאך האט רבי געזאגט אלע יודין מעגין אריין גיין געשפייזט װערין פון דיא שפייכלערס. פאר װאס האט רבי ניט געװאלט שפייזין דיא עמי הארצים. װייל רבי האט געזאגט אלע פורעניות װאס קומען אויף דער װעלט. קומט נאר דורך דיא עמי הארצים. אמאהל האט דער מלך ארויף געװארפין אויף דיא מענטשין פון טבריא זייא זאלין מאכין פון זיינעט װעגין אקרוין. זענען דיא עמי הארצים געקומען פאר רבי אונ האבען געזאגט זאלין דיא רבנן אויך געבין געלט צוא דיא קרוין. האט רבי צוא זייא געזאגט דיא רבנן װעלין ניט געבין. האבען דיא עמי הארצים געזאגט צוא רבי אויב דיא רבנן װעלין ניט געבין װעלין מיר אנטלויפען פון

צדיקים שהם מרובים עאכ"ו, כי אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל אמאי לא תימא ליה מהאי קרא (שיר ח) אני חומה ושדי כמגדלות אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות (דף ה) אלו תלמידי חכמים והוא סבר לה כדדרש רבא אני חומה זו כנסת ישראל ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות (רב הונא) [רב נחמן] בריה דרב חסדא שדא כרגא ארבנן א"ל ר"נ בר יצחק עברת אדאורייתא אדנביאים אדכתובים. אדאורייתא דכתיב (דברים לג) אף חובב עמים כל קדושיו בידך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע אפילו בשעה שאתה מחבב העכו"ם יהיו כל קדושיו בידך. והם תכו לרגלך תני רב יוסף אלו ת"ח שמכתתין את רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה. ישא מדברותיך לישא וליתן בדבריו של מקום. אדנביאים דכתיב (הושע ח) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך שרים אמר (רבא) [עולא] פסוק זה בלשון ארמית נאמר אם כלם יתנו בגוים עתה אקבצם ואם מעט מהם ויחלו ממשא מלך ושרים. אדכתובים דכתיב (עזרא ז) מנדה

וכוח לו חומה כדכתיב אשר שמתי חול גבול לים: אלו ת"ח. אלמא אין צריכין חומה: זו כנסת ישראל. כולן בונין לענין חומה וגודרין עצמן מליטמא בעכו"ם: שאתה מחבב העכו"ם. ומראה להם פנים להתפלל על בניך: כל קדושיו. של ישראל בידך הם לשומרם: בלשון ארמי נאמר. יתנו תרגום של יתנו כמו ובנתם ותנינן: אם כולם. וכן יתנם יהיו שונים ועוסקים בתורה כשיגלו באומות: עתה אקבצם. בקרוב אקבצם: ויחלו מעט ממשא. וגומר

דאך אַלץ וַחומה. מאַדאַך דיא זאַמד וואס זייא זענען ווייניגער וויא דיא גוטע מעשים פון דיא צדיקים. פון דעסטוועגען בעשיצט זיא אויף דעם ים אזוי וויא עס וואלט געווען אַמאָהער ארום ים. דיא גוטע מעשים פון דיא צדיקים וואס זייא זענען מער וויא דיא זאַמד בעשיצט זייא געוויס אויף דיא צדיקים אזוי וויא עס וואלט געווען אַמאָהער ארום זייא. אז ריש לקיש איז געקומען פאַר רבי יוחנן. האָט רבי יוחנן געזאָגט צוא ריש לקיש פאַר וואס האָסטו ניט געזאָגט צוא רבי יהודה פון דעם פסוק. איך בין אַמאָהער אונ מיינע בריסט זענען וויא דיא טורעמס. איך בין אַמאָהער דאָס זאָגט דיא תורה. אונ מיינע בריסט זענען וויא דיא טורעמס דאס מיינט מען דיא תלמידי חכמים. זעהן מיר אז דיא תורה איז וויא אַמאָהער צוא היטען דיא תלמידי חכמים. אונ ריש לקיש האָט געדרשנט דעם פסוק אזוי וויא רבא האָט גידרשנט. איך בין אַמאָהער דאָס מיינט מען דיא יודין זייא זענען ארום געצאַמט אזוי וויא מיט אַמאָהער זייא זאָלין זיך ניט צוא מישען מיט דיא פעלקער. אונ מיינע בריסט זענען וויא דיא טורעמס דאָס מיינט מען דיא שוהלען וואס מען דאַווינט אין זייא אונ דיא בתי מדרשים וואס מען לערנט אין זייא תורה. רב נחמן בריה דרב חסדא האָט אַרויף געוואָרפין פאַדאטקעס אויף דיא רבנן. האָט רב נחמן בר יצחק געזאָגט צוא רב נחמן בריה דרב חסדא דוא האָסט עובר געווען אויף דער תורה אונ אויף דיא נביאים אונ אויף כתובים. אויף דער תורה האָסטו עובר געווען וואָרום עס שטייט אין דער תורה אף חובב עמים כל קדושיו בידך. משה האָט געזאָגט פאַר גאָט רבונו של עולם. אף חובב עמים. אַפילו ווען דוא האָסט ליב די פעלקער אונ דוא מאַכסט זייא געוועלטיגען אויף דיא יודין. אָבער דיא הייליגע צדיקים פון דיא יודין זאָלין זיין אין דיין האַנט ניט אין זייער האַנט. והם תכו לרגלך: אונ זיי ווערין צו שטויסין פון דיינעטוועגין. רב יוסף האָט געלערנט דאָס מיינט מען דיא תלמידי חכמים וואס זייא צו שטויסין זייערע פיס אונ גייען פון איין שטאָט צו דער אַנדערע אונ פון איין מדינה צוא דיא אַנדערע זייא זאָלין לערנען תורה. ישא מדברותיך. זייא זאָלין זיך בעשעפטיגען מיט דיינע רייד. מיט דיא רייד פון דיא תורה. זעהן מיר אז דיא צדיקים זענען ניט אין דיא האַנט פון דיא פעלקער זייא זאָלין דאַרפין געבין פאַדאטקעס צוא דיא פעלקער. אויף דיא רייד פון דיא נביאים האָט ער עובר געווען. וואָרום עס שטייט אין פסוק גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך שרים. עולא זאָגט דער גאַנצער פסוק איז געזאָגט געוואָרין אויף לשון ארמית. ניט אויף לשון קודש. אם כלם יתנו בגוים. אויב אַלע יודין וואס זענען צווישען דיא פעלקער וועלין לערנען. עתה אקבצם. וועל איך זייא שוין פאַר זאַמלען. ואם מעט מהם. אונ אויב

מלכות נחתכין על פיו מאי איבא למימר שהשליכוהו לגוב אריות: (דף ג ע"ב) ובבא בן בוטא היכי אסביה עצה להורדוס למסתריה לבהמ"ק והאמר רב חסדא לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי אבע"א שאני מלכותא דלא הדרא ביה דאמר שמואל אי אמר מלכותא עקרנא טורא עקר ולא הדר ביה (אבע"א תיובתא הוי ביה):

י"ב חדב: תיובת. ניקוש בבית מזומן ליפול:
ולא אשתעי בהדיה. לפי שהפסיק בין העניים לנפוקים ולא קיבל כמעט:
דמאי דבינא אהבן. הכיל יעלת תומת השיר על התכמים כמו [על] בהר בני השיר: הול מכפולה מועט, ממעשיהם של נדיקים: מגין על הים.

(דף ז ע"ב) ההוא חסידא דהוה רגיל דקא משתעי אליהו בהדיה בנה בית שער ולא אשתעי בהדיה:

רבי יהודה נשיאה רמא דשורא ארבנן א"ל רשב"ל רבנן לא צריכי נטירותא דכתיב (תהלים קלט) אספרם מחול ירבון (מאי אספרם כחול ירבון אי נימא צדיקים) [אספרם למאן אילימא לצדיקים דנפישי מחלא] השתא בכולהו ישראל כתיב בהו (בראשית כב) כחול אשר על שפת הים צדיקים דאית בהו נפישי מחלא אלא אלו מעשיהם של צדיקים שאספרם מחול ירבון (ק"ו) ומה חול שמועט מגין על הים מעשיהם של צדיקים

מאלט גיהייסן חתך. התך איז טייטש אפ געשניטען. מען האט אים אפ געשניטען פון זיין גרויסקייט. דאס איז געוועזן זיין שטראף. אבער נאך דעם וואס זאגט הדיבער האט מען איהם גירופן התך ווייל אלע קעניגליכע זאכין ווענען אפ געשניטען געווארין דורך אים. דאס מיינט מען אין דיא גאנצע קעניגרייך איז קיין זאך ניט גיטאהן געווארין אן דניאלס עצה. מיט וואס איז דניאל געשטראפט געווארין. ענפערט דיא גמרא זיין שטראף איז געוועזן וואס מען האט אים אריין געווארפין אין גרוב צוא דיא לייבין. פרעגט דיא גמרא וויא אזוי האט בבא בן בוטא גיגעבין אעצה צו הורדוס ער זאל צווארפין דעם בית המקדש. רב חסדא האט דאך גיזאגט אמענטש טאר ניט צוא ווארפין אשוהל. ביז ער וועט האבין אויף געבאוט אין אנדער שוהל. ענפערט דיא גמרא אמלך איז אנדערש. ער מעג צו ווארפען אידער ער באהט. ווייל ער וועט ניט חרטה האבען. ער וועט געוויס אויף באהען. ווארום שמואל האט גיזאגט אויב אמלך זאגט איך וועל אוים רייסען בערג. וועט ער זייא געוויס אויס רייסען אונ וועט ניט חרטה האבען: אבער ביי אפראסטען מענטש האבען מיר מורא טאמער נאך דעם צוא ווארפען וועט ער חרטה האבין אונ וועט ניט אויף באהען קיין נייע שוהל. אנדערע זאגין ווייל אין בית המקדש איז געוועזן פיל שפאלטען אין דיא ווענט אונ מען האט מורא געהאט טאמער וועט אליין אין פאלען. דריבער האט מען אים גירעכנט צוא ווארפען באלד:

דהוא. עס איז אמאהל געוועזן אחסיד וואס ער איז גיוואוהנט געוועזן אליהו הנביא זאל מיט אים שמועסין. האט דער חסיד גיבאהט פאר דעם טויער פון זיין הויף אשטיבול. דער היטער פון זיין הויף זאל דארט זיצען. האט אליהו שוין ניט גיוואלט שמועסין מיט דעם חסיד. ווייל דיא ארעמע לייט וועלין ניט קענען אריין קומען אין הויף ווייל דער היטער וועט זייא ניט אריין לאזין. אונ אז זייא וועלין שטיין אין גאס וועט מען ניט הערין אין שטוב זייער גיבעט:

ה רבי יהודה נשיאה האט ארויף גיווארפין אויף דיא רבנן זייא זאלין אויך געבין צוא שטייער גלייך מיט אלע בעלי בתים פון שטאט מען זאל מאכין אמאהער ארום די שטאט. האט רבי שמעון בן לקיש גיזאגט צוא רבי יהודה דיא רבנן דארפין ניט קיין היטונג. ווארום עס שטייט אין פסוק איך וועל זייא ציילין וועלין זייא זיין מער וויא זאמד. ווען מען וועט מען ציילין. איך זאל זאגין מען וועט ציילין דיא צדיקים. אונ זייא וועלין זיין מער וויא זאמד. מאראך ביי אלע יודין שטייט זייא וועלין זיין אזוי וויא דיא זאמד וואס נעבין דעם ברעג ים. וועלין דיא צדיקים פון דיא יודין זיין מער וויא דיא זאמד וויא אזוי קען דאס זיין. נאר דאס מיינט מען דיא גוטע מעשים פון דיא צדיקים אז מען וועט זייא ציילין וועלין זייא זיין מער וויא דיא זאמד פון ים. אז

ויקראו לפניו אברך . אמרו מי שלא ראה בנין הורדוס לא ראה בנין נאה מימיו במאי בנייה אמר רבה באבני שישא ומרמרא א"ד באבני כוחלא שישא ומרמרא אפיק שפה ועייל שפה כי היכי דלקבל סידא סבר למישעייה בדהבא אמרי ליה רבנן שבקיה דהכי שפיר טפי דמחזי כי אדוותא דימא :

ג **ובבא** בן בוטא היכי משיא ליה עצה להורדוס והאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי יהושע ב"ל מפני מה נענש דניאל מפני שהשיא עצה לנ"נ דכתיב (דניאל ד) להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה פרוק ועויתך במחן ענין הן תהוה ארכא לשלותך וגו' וכתיב (שם) ולקצת ירחין תרי עשר . אי בעית אימא שאני עבדא דאיחייב במצות ואבע"א שאני בהמ"ק דלא סגי בלא מלכא ומנ"ל דאיענש אילימא משום דכתיב (אסתר ד) ותקרא אסתר להתך ואמר רב התך זה דניאל הא ניחא למ"ד שחתכוהו מגדולתו אלא למ"ד שכל דברי מלכות

כן הורק מלגיו : שישא . שיש ירוק בקורין כו"ש : ומרמרא . שיש לבן : כוחלא . שיש נצבע כעין כחול : אדוותא דימא . גלי שיש שהם נראים וגו"ס ונפסק מתעבבת כגליהן :
נענש דניאל . לקמן מפרש מונגו : מלכי ישפר עלך . עלתי תיטב בעיניך : במחן עניין . בנתינת עניים : הן תהוה ארכה לשלותך . יהא ארוך לשלותך : כלא מטא . כל פורענות התלוי בא עליו : לקצת ירחין תרי עשר . ובסביל עלתו כל דניאל תלה לו

גערופען פאר יוסף יונגער קעניג . מען האט געזאגט ווער עס האט ניט געזעהן דעם בית המקדש וואס הורדוס האט געבאהט . האט ער איין זיין לעבען ניט געזעהן קיין שיינע געבאיי . מיט וואס האט ער געבא זט דעם בית המקדש . רבה זאגט מיט גרינע מירמעל שטיין און מיט ווייסע מירמעל שטיין . אנדערע זאגען ער האט געבאהט מיט דריי ערליא שטיינער . בלויע מירמעל שטיין . און גרינע מירמעל שטיין . און ווייסע מירמעל שטיין . איין שורה שטיינער זענען געווען ארויס און איין שורה אריין . דיא וואפיגע זאל זיך האלטען . הורדוס האט געוואלט בקלעבין דיא ווענט מיט גאלד . האבען דיא רבנן צוא אים געזאגט זאל אזוי זיין . אזוי איז שענער . עס זעהט אויס וויא דיא וואלין פון ים וואס איינער איז ארויף און איינער אראפ און דס בלענדט דיא אויגען . אזוי דיא פערשידענע קאלארין פון דיא שטיינער בלענדין אויך דיא אויגען :

ג ובבא . פרעגט דיא גמרא וויא אזוי האט געמעגט בבא בן בוטא געבין אעצה צוא הורדוס מיט וואס ער זאל מכפר זיין זיינע עבירות . רב יהודה האט דאך געזאגט פון רבס וועגן . אנדערע זאגין רבי יהושע בן לוי האט געזאגט פאר וואס איז דניאל געשטראפט געווארין . ווייל ער האט געגעבין אעצה צוא נבוכדנצר ווים ער זאל טאהן עס זאל אויף אים ניט מקוים ווערין דער חלום . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דניאל האט געזאגט צוא נבוכדנצר . מלך מיין עצה זאל דיר געפעלין . דיינע זינד זאלסטו אים לייזין מיט צדקה . דיין פאר קרימונג זאלסטו אויס לייזין מיט דיא טובות וואס דו וועסט טאהן צו ארעמע לייט . וועט זיין אדערלייגנערונג צוא זיין פרידען : און עס שטייט זיין פרידען איז דער לייגנערט געווארין ביז צוועלף חדשים . ענטפערט דיא גמרא אז דוא וויסט וועל איך דיר זאגין נבוכדנצר איז געווען אעכו"ם האט מען אים ניט גיבארפט געבין אעצה . אבער הורדוס איז געווען אקנעכט וואס ער איז געווען פאר באטין צוא טאהן אלע מצות וואס אאשה דארף טאהן . איהם האט מען יא געמעגט געבין אעצה . און אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין ווייל דער בית המקדש מוז געבאהט ווערין דורך אמלך דריבער איז דאך דיא עצה ניט געווען הורדוס זאל האבין אטובה . נאר דיא יודין זאלין האבין אטובה . דריבער האט מען געמעגט געבין צוא הורדוס דיא עצה ער זאל באהען דעם בית המקדש . אבער דיא עצה וואס מען האט געגעבין צוא נבוכדנצר איז געווען נבוכדנצרס טובה . דריבער האט מען אים ניט געטארט געבין דיא עצה ; פון וואנען ווייסין מיר אז דניאל איז געשטראפט געווארין . זאלין מיר זאגין ווייל עס שטייט אין פסוק אסתר האט גירופין איהר בדינער התך . און רב האט געזאגט התך איז דניאל . דאס איז רעכט נאך דעם וואס זאגט פאר וואס האט מען אים גירופין התך ווייל אזוי מיט אזוי ווערין פארטאהטעט איז געווען וויא ער

הוא כבה אורו של עולם ילך ויעסוק באורו של עולם הוא כבה אורו של עולם רבנן דכתיב (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור ילך ויעסוק באורו של עולם בהמ"ק דכתיב (ישעיה ב) ונהרו אליו כל הגוים א"ד הכי אמר ליה הוא סימא עינו של עולם (רבנן) דכתיב (במדבר טו) ואם מעיני העדה ילך ויעסוק בעינו של עולם (בה"מ) דכתיב (יחזקאל כד) הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם א"ל מכתפינא ממלכותא א"ל שדר שליחא ליזיל שתא באורחא וליעכב שתא וליהדר שתא אדהכי והכי סתרת ליה ובנית ליה עבד הכי שלחו ליה אם לא סתרת אל תסתור אם סתרת אל תבנה אם סתרת ובנית עבדא בישא בתר דעבדין מתמלכין אם זיינך עליך ספרך כאן לא רכא ולא בר רכא הורדוס עבדא קלניא מיעבד ומנא תימרא דהאי רכא לישנא דמלכותא הוא דכתיב (שמואל ב ג) ואנכי היום רך ומשוח מלך. אבע"א מהכא (בראשית מא) ויקראו

דלגת. שנינו לבד ולאן שומע: הנני מחלל את מקדשי וגו'. שפיה דקרא מחמד עיניכם: מכתפינא מ[מ]לכותא. כפופים הם לגלבי רומיים: מתמלכין. נוטלין רשות: אם זיינך עלך ספרך כאן. אם נתגאית בכלי מלחמתך בהגנת אם בן אהוניך ספר יוחסין שלך בידינו כוה ידענו שאת עבד: לא רכא ולא בר רכא. לא מלך ולא בן מלך: קלניא מתעביד. נעשה

הוֹרדוס דוּא הָאסְט פַאר לָאשְׁין דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דֶער וֶועלְט: זָאלְסְטוּ אוֹיף בָּאהֶען דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דֶער וֶועלְט. עֶר הָאט פַאר לָאשְׁין דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דֶער וֶועלְט. דָאס מֵיינְט מֶען דִיא רַבָּנָן וָואס עֶר הָאט גִיהַרְגֶ'ת. דִיא רַבָּנָן זֶענֶען דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דֶער וֶועלְט. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִיא מִצְוָה אִיז גְלַייך צוּ אַלִיכְט. אוּנ דִיא תּוֹרָה אִיז דִיא לִיכְטִיגְקֵייט. זָאל עֶר גֵיין אוֹיף בָּאהֶען דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דֶער וֶועלְט. דָאס מֵיינְט מֶען דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְנָהֲרוּ אֵלָיו כָּל הַגוֹיִם. אַלֶע פֶעלְקֶער וֶועלִין לַייכְטֶען אַז זַייא וֶועלִין גֵיין צוּם בֵּית הַמִקְדָשׁ. ווייל דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן בֵּית הַמִקְדָשׁ וֶועט שַׁיינֶען אוֹיף זַייא. אַנְדֶערֶע זָאגֶן אַזוֹי הָאט בָּבָא בֶּן בּוּטִי גִזָאגְט צוּא הוֹרדוס. דוּא הָאסְט בְּלִינְד גִימַאכְט דִיא אוֹיגֶען פוּן דֶער וֶועלְט. דָאס זֶענֶען דִיא רַבָּנָן וָואס דוּא הָאסְט גִיהַרְגֶ'ת. דִיא רַבָּנָן זֶענֶען גִיהֵייסֶען דִיא אוֹיגֶען פוּן דֶער וֶועלְט. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אוֹיבּ עֶס וֶועט פַאר הוֹילִין וֶוערִין פוּן דִיא אוֹיגֶען פוּן דֶער עֵדָה. זָאלְסְטוּ אוֹיף בָּאהֶען דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ וָואס עֶר אִיז דִיא אוֹיג פוּן דֶער וֶועלְט. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק גָאט זָאגְט אִיךְ וֶועל פַארְשְׁטֶערְן מַאכֶען מַיין הֵיילִיגְקֵייט וָואס דָאס אִיז אֵייעֶרֶע גְרוֹיסֶע שְׁטַארְקֵייט דִיא גְרוֹיסְטִיגְקֵייט פוּן אֵייעֶרֶע אוֹיגֶען. הָאט הוֹרדוס גִיזָאגְט אִיךְ הָאבּ מוֹרָא פַאר דֶעם מֶלֶךְ פוּן רוֹים צוּא בָּאהֶען דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ. הָאט בָּבָא בֶּן בּוּטִי גִזָאגְט צוּא הוֹרדוס שִׁיק אַשָׁלִיחַ צוּם מֶלֶךְ פוּן רוֹים פְרֶעגֶען אוֹיבּ דוּא זָאלְסְט בָּאהֶען דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ. אַיָאהר וֶועט דֶער שָׁלִיחַ גֵיין אִין וֶועג בִּיז עֶר וֶועט קוּמֶען אִין רוֹים. אַיָאהר וֶועט דֶער שָׁלִיחַ זַיין אִין רוֹים. אַיָאהר וֶועט דֶער שָׁלִיחַ גֵיין אִין וֶועג פוּן רוֹים בִּיז אַהֵיים. אִין דִיא דְרַייא יָאהר וֶועסְטוּ קֶענֶען צוּא וַוארְפֶען דֶעם אַלְטֶין בֵּית הַמִקְדָשׁ אוּנ אוֹיף בָּאהֶען אַנַייעֶם בֵּית הַמִקְדָשׁ. הָאט הוֹרדוס אַזוֹי גִיטָאהן. אוּנ הָאט גֶעשִׁיקְט אַשָׁלִיחַ אִין רוֹים. הָאט דֶער מֶלֶךְ פוּן רוֹים גֶעשִׁיקְט צוּ הוֹרדוס. אוֹיבּ דוּא הָאסְט נָאךְ נִיט צוּא וַוארְפֶען דֶעם אַלְטֶין בֵּית הַמִקְדָשׁ. זָאלְסְטוּ נִיט צוּא וַוארְפֶען. אוּנ אוֹיבּ דוּא הָאסְט שׁוֹין צוּא וַוארְפֶען. זָאלְסְטוּ נִיט בָּאהֶען קֵיין נַייעֶם בֵּית הַמִקְדָשׁ. אוּנ אוֹיבּ דוּא הָאסְט שׁוֹין צוּא וַוארְפֶען דֶעם אַלְטֶין בֵּית הַמִקְדָשׁ. אוּנ הָאסְט שׁוֹין אוֹיף גִיבָּאהט אַנַייעֶם בֵּית הַמִקְדָשׁ. דִיא שְׁלֶעכְטֶע קְנֶעכְט דֶער נָאךְ וִויא זַייא הָאבֶּן שׁוֹין גִיטָאהן פְרֶעגֶין זַייא אוֹיבּ זַייא זָאלִין טָאהן. אוֹיבּ דַיינֶע גִיוֶוער אִיז אוֹיף דִיר. וָואס דוּא הָאסְט גִיהַרְגֶ'ת דַיינֶע בַּעֲלֵי בָּתִּים אָבֶּער דַיין סֵפֶר פוּן יִחוּס אִיז דָא פַאר שְׁרִיבֶּען וֶוער דוּא בִּיסְט. לֹא רַכָּא וְלֹא בַּר רַכָּא. דוּא בִּיסְט נִיט אַמֶלֶךְ. אוּנ נִיט אזוהן פוּן אַמֶלֶךְ. נָאר דֶער קְנֶעכְט הוֹרדוס הָאט זִיךְ אַלֵיין פְרַייא גִימַאכְט. פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא פוּן וַואנֶען וֵוייסֶען מִיר אַז רַכָּא אִיז דֶער טַייטְשׁ אַמֶלֶךְ. וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָוִד הַמֶלֶךְ הָאט גִיזָאגְט וְאָנֹכִי הַיּוֹם רַךְ וּמָשׁוּחַ מֶלֶךְ. אִיךְ בִּין הַיינְט גִיזַאלְבְּט גִיוָוארִין פַאר אַמֶלֶךְ. אוּנ אוֹיבּ דוּא וִוילְסְט וֶועל אִיךְ דִיר זָאגֶין פוּן דֶעם פָּסוּק וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ. דִיא מִצְרִים הָאבֶּען

הכי כי היכי דניפוק ליה שם דנביב בת מלכא אמר מאן דריש (דברים כ) מקרב אחיך תשים עליך מלך רבנן קם קטלינהו לכולהו רבנן שייריה לבבא בן

אהדר ליה כלילא דיאלי. גליה מתרגמינן יגלא וכו׳ בין פקורין הנויין ובעטרו קבין כמחנין וכו׳ לו עטרה מעורו סביב עיניו : הכבא מיסת הג׳

בוטא למיסב עצה מיניה (דף ו) אהדר ליה כלילא דיאלי ונקרינהו לעיניה יומא חד אתא ויתיב קמיה א״ל חזי מר האי עבדא בישא מאי עבד (קם קטלינהו לכולהו רבנן וקטלינהו לכולהו מרוותיה) א״ל מאי איעבד ליה א״ל נלטייה מר א״ל כתיב (קהלת י) גם במדעך מלך אל תקלל א״ל האי לאו מלך הוא א״ל לא יהא אלא עשיר דכתיב (שם) ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר [לא יהא אלא נשיא וכתיב ונשיא בעמך לא תאור] א״ל (והכתיב (שמות כג) ונשיא בעמך לא תאור) בעושה מעשה עמך [והאי לאו עושה מעשה עמך] א״ל מסתפינא איכא איניש דשמע מלתא ואזיל ומודע ליה א״ל השתא מיהא ליכא איניש גבן א״ל (קהלת י) כי עוף השמים יוליך את הקול. א״ל אנא הוא אי הוה ידענא דצניעיתון כולי האי לא הוה קטילנא לכו השתא מאי תקנתיה דההוא גברא א״ל הוא

נאך איר טויט. צוא וואס האט ער זיא גיהאלטען אין האניק. ער האט גיוואלט עס זאל ארויס גיין אויף אים אנאמען אז ער האט גינומען אטאכטער פון אמלך פאר אווייב. ווארום דיא חשמונאים זענען גיוועזן מלכים. דער נאך האט הורדוס גזאגט ווער דרשת דעם פסוק מקרב אחיך תשים עליך מלך. דוא זאלסט נעמען אויף דיר אמלך נאר פון דיינע ברידער. נאר פון יודין. דאס דרשענן נאר דיא רבנן. דריבער ווילען זייא ניט אז זאל זיין אמלך. איז ער גיגאנגען אונ האט גיהרגת אלע רבנן. נאר דעם תנא בבא בן בוטי האט ער גילאזין לעבין. ער זאל האבען ביי וועמען צוא פרעגין אעצה. אונ ער האט גינומען דיא פעל פון אשרץ וואס הייסט יאלי. וואס דיא האר זיינע שטעכין וויא נאדלען. אונ ער האט גימאכט דיא פעל קיילעכדיג אזוי וויא אקרוין. אונ האט אן גיטאהן דיא פעל צוא בבא בן בוטי אויף דיא אויגען. האבען דיא האר אים אויס גישטאכען דיא אויגען איז ער בלינד גיווארין. אמאהל איז הורדוס גיקומען אונ האט זיך גיזעצט נעבין בבא בן בוטא. ואונ ער האט זיך ניט גיגעבין צוא דער קענען אז ער איז הורדוס. אונ ער האט גזאגט צוא בבא בן בוטא זאל דער רבי זעהן דער שלעכטער קנעכט הורדוס וואס ער האט אלץ גיטאהן. ער האט גיהרגת אלע רבנן. אונ ער האט גיהרגת זיינע בעלי בתים. האט בבא בן בוטי גזאגט צוא הורדוס וואס זאל איך אים טאהן. האט הורדוס גזאגט צו בבא בן בוטי שעלט אים. האט בבא בן בוטי גזאגט עס שטייט אין פסוק אפילו אין דיינע גידאנקען זאלסטו ניט פלוכין אמלך. האט הורדוס גזאגט צוא בבא הורדוס איז דאך ניט קיין מלך מעגסטו דאך אים פלוכין. האט בבא גזאגט איז ער ניט קיין מלך אבער אריכער מענטש איז ער דאך. אונ עס שטייט אין פסוק אין דיא צימערין וואו דוא שלאפסט וואס דארט איז קיינער ניטא פון דעסטוועגין זאלסטו ניט פלוכין דעם רייכין. אונ ווען ער וואלט קיין רייכער אויך ניט גיוועזן. ער איז נאר אזוי אגרויסער מאן. טאר מען אים אויך ניט פלוכין. ווארום עס שטייט אין פסוק ונשיא בעמך לא תאור. אגרויסען מאן פון דיין פאלק זאלסטו ניט פלוכין. האט הורדוס גזאגט צוא בבא ווען טאר מען אים ניט פלוכין אז ער טוהט וויא דיין פאלק טוהט. ער איז פרום. אבער הורדוס האט דאך ניט גיטאהן וויא דיין פאלק טוהט. מעגסטו דאך אים פלוכין. האט בבא גזאגט איך האב מורא אים צוא פלוכין. טאמער ווערט אמענטש הערין ווי איך פלוך אים ווערט מען אים גיין זאגין. האט הורדוס גזאגט צוא בבא אבער איצט איז דאך קיינער נישטא נעבין אונז. פלוך אים איצט. האט בבא בן בוטי גזאגט עס שטייט אין פסוק דיא פייגלען פון הימעל פירען דעם קול פון מענטשין. האט הורדוס גזאגט צוא בבא בן בוטי איך בין הורדוס. ווען איך וואלט ווייסען אז איר זענט אזוי פרום וואלט איך אייך ניט גיהרגת. איצט וואס איז מיין תקנה. מיט וואס זאל איך מכפר זיין דיא עבירה. האט בבא בן בוטי גזאגט צו

מסכת בבא בתרא

גננא. שסיה גובהו מאה לאמות כדתנן במס' מדות: בבנינא. בית ראשון ת"י שנים ובית שני ת"ך שנה:

(דף ג) (חגי ב) **א גדול** יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון רב ושמואל ואמרי לה רבי אלעזר ור' יוחנן ח"א בבנין וח"א (ע"ב) בשנים ואיתא להא ואיתא להא:

ב הורדוס עבדא דבית חשמונאי הוה נתן עיניו באותה תינוקת יומא חד שמע [ההוא גברא] בת קלא דהות קאמרה כל עבדא דמריד השתא מצלח קם קטלינהו לכולהו מרוותיה ושיירה לאותה תינוקת כד חזת ההיא תינוקת דקא בעי למנסבה סליקא לה לאיגרא [ירמא קלא] ואמרה כל מאן דאתי ואמר מרבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא דלא אשתייר מינייהו אלא ההיא ינוקתא וההיא ינוקתא (תפול ותימות השתא) נפלה [מאגרא לארעא] (לה ומתה) טמנה בדובשא שבע שנים א"ד בא עליה וא"ד לא בא עליה מ"ד בא עליה [הא דטמנה] לית ביה ליצריה למ"ד לא בא עליה ל"ל למעבד הכי

פרק ראשון

א גדול. אין פסוק שטייט עס וועט זיין גרויס דער כבוד פון דעם בית המקדש וואס ער איז דער לעצטער. מער פון דעם כבוד וואס עס איז געוועזן ביי דעם ערשטין בית המקדש. מיט וואס וועט זיין דער כבוד מער: רב און שמואל קריגען. אנדערע זאגין רבי אלעזר און רבי יוחנן קריגען. איינער זאגט דער כבוד איז וייל דער לעצטער בית המקדש איז געוועזן העכער געבאהט וויא דער ערשטער בית המקדש. דער ערשטער בית המקדש איז געוועזן הויך דרייסיג איילין. און דער אנדערער בית המקדש איז געוועזן הויך הונדערט איילין. און איינער זאגט דער כבוד איז וייל דער לעצטער בית המקדש איז געשטאנען מער יאהרין וויא דר ערשטער בית המקדש. דער ערשטער בית המקדש איז געשטאנען פיר הונדערט מיט צעהן יאהר. און דער אנדערער בית המקדש איז געשטאנען פיר הונדערט מיט צוואנציג יאהר. און די אלע זאגען איז אמת. דער לעצטער בית המקדש איז געוועזן העכער וויא דער ערשטער און ער איז געשטאנען לייגער וויא דער ערשטער

ב הורדוס איז געוועזן אקנעכט ביי דיא השמונאים. האט ער געגעבין זיינע אויגען אויף א מיידיל פון דיא חשמונאים ער זאל זיא נעמען פאר אווייב. איין טאג האט הורדוס גיהערט אקול פון הימעל וואס זאגט דער קנעכט וואס וועט זיך איצט בעפרייען פון זיין בעל הבית. וועט ער זיין גליקליך. איז הורדוס גיגאנגען און האט גיהרגת דיא גאנצע משפחה השמונאים. נאר דיא מיידיל האט ער גילאזט לעבין. וויא דיא מיידיל האט גיזעהן אז הורדוס וויל זיא נעמען פאר אווייב. איז זיא ארויף גיגאנגען אויף דעם בוידים. און האט געשריגן גאנץ הויך און האט געזאגט ווער עס וועט קומען זאגין איך בין גיבארין פון דיא משפחה חשמונאים. איז ליגען. נאר ער איז אקנעכט פון דיא השמונאים. ווארום פון דיא חשמונאים איז ניט מער געבליבען נאר דיא מיידיל. דאס האט זיא גזאגט אויף זיך. און די מיידיל וועט באלד אראפ פאלען און גיהרגת ווערין. און זיא איז טאקי אראפ גיפאלען פון בוידים אויף די ערד. און איז גיהרגת גיווארין. האט הורדוס בעהאלטען דאס מיידיל אין האניק זיבען יאהר. אנדערע זאגין ער האט מיט איר מזנה גיוועזן נאך איר טויט. און אנדערע זאגין ער האט מיט איר ניט מזנה גוועזן נאך איר טויט. די וואס זאגין ער הט מיט איר מזנה גוועזן נאך איר טויט. דריבער הט ער זי בעהאלטען אין האניק זיא זאל זיין פריש ווי אלעבעדיגע ער זאל שטילען זיין יצר הרע אין תאוה וואס ער האט צוא איר גיהאט. און דיא וואס זאגין ער האט מיט איר ניט מזנה גיוועזן נאך

מיא עילאי אזלי ומזקי לתתאי מי מתקן רבי חייא בר אבא אמר על העליון לתקן ורבי אלעאי משום רבי חייא בר יוסי אמר התחתון מתקן וסימניך (בראשית לט) ויוסף הורד מצרימה:

(דף קיח ע"ב) ב [משנה שתי גינות זה על גב זה והירק בינתים ר"מ אומר של עליון רבי יהודה אומר של תחתון וכו'] רבי שמעון אומר כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול הרי הן שלו והשאר של תחתון: [גמ'] (דף קיט) אמר אפרים ספרא תלמידו של ר"ל משום ר"ל הלכה כר"ש אמרוה קמיה דשבור מלכא. א"ל אפריון נמטייה לר"ש:

גדול.

בותים וורדים דרך הפתחים הוו ולאו בוכר ומבכיר הוו אלא בית כל זה ושאליה של זה: ויוסף הורד מצרימה. כתרגומו איתחת ור' חייא בר' יוסי אמר התחתון מתקן וכו': קמיה דשבור מלכא. לי נראה שבור מלכא ממש ומלך פרס היה ובקי בדינים ואמרוה לההיא דר"ש קמיה וקלסיה ואמר אפריון נמטייה לר"ש יקבל הן מתנו על דבר זה ואע"ד שבור מלכא שמואל דבכמה דוכתי קרי ליה הכי ואין מיושב בה דמאי אמרוה אי להא דר"ש דמתני' אטו שמואל לא הוה ידע לה למתני' ולי להא דאפרים ספרא אטו אי לאו דאמר ר"ל הלכה כר"ש שמואל מי לא קים בדינים למיקשיה לר"ש עד דשמע מבמיה דר"ל דהלכתא כוותיה: אפריון. הן בלנו:

אויבערשטע שטוב זיא איז געוועזן זיינע. אונ איינער האט געוואשט אין דיא אונטערשטע שטוב. זיא איז געוועזן זיינע. אונ דיא ליים וואס איז געווען בקלעבט אויף דיא אויבערשטע פאדלאגע איז פאר טריקונט געווארין. אונ עס איז אראפ גינומען געווארין פון דיא ברעטער. אונ אז דער אויבערשטער גיסט וואסער אויף דיא פאדלאגע. גייט דיא וואסער אראפ אין דיא אונטערשטע וואהנונג. דורך דיא שפאלטין פון דיא ברעטער. אונ עס מאכט שאדין. ווער זאל דאס פאריכטען. רבי חייא בר אבא זאגט דער אויבערשטער דארף דאס פאריכטען. אונ רבי אלעאי זאגט פון רבי חייא בר' יוסים וועגין דער אונטערשטער דארף פאריכטען. דער סימן איז יוסף האט געניעדערט אין מצרים. איז יוסף נידעריג: יוסי אונ יוסף איז איין נאמען. איז אסימן רבי חייא ברבי יוסי זאגט דער נידעריגער דארף פאריכטען:

ב משנה. שתי. צוויא גערטנער איינער איבער דעם אנדערין: דער אויבערשטער גארטין געהער צו ראובן. אונ דער אונטערשטער גארטין געהער צוא שמעון: אונ צווישען דיא ביידע גערטנער וואקסט גראז. רבי מאיר זאגט דיא גראז געהער צום אויבערשטין גארטין. רבי יהודה זאגט דיא גראז געהער צום אונטערשטין גארטין. רבי שמעון זאגט וויא ווייט דער בעל הבית פון דעם אויבערשטין גארטין קען אוים ציהען דיא האנט אונ נעמען דיא גראז וואס זו קעגט אויף זייט בארג. איז דיא גראז זיינע. אונ דיא איבעריגע גראז געהער צו דעם בעל הבית פון דעם אונטערשטין גארטין. אפרים ספרא דער תלמיד פון ריש לקיש האט גזאגט פון ריש לקישס וועגין. דער דין איז וויא רבי שמעון. האט מען דאס געזאגט פאר דעם מלך פון פרסיע. וויא רבי שמעון האט גיפסקנט ביא דיא צוויא גערטנער. איז דאס דעם מלך געפעלין. האט דער מלך געזאגט רבי שמעון וועט האבין חן ביא אונז פאר זיין חכמה:

ר הא זבניה בתריסר אלפי דינרי פלגינהו לחתנוותיה:

(דף קטו) **יא ת"ר** (דברים כד) לא תבא אל ביתו לעבט עבטו לביתו אי אתה נכנס אבל אתה נכנס לביתו של ע"ב וכה"א (משלי כז) קח בגדו כי ערב זר וגו', ואומר (שם ו) בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך אם ממון יש לו בידך התר לו פסת יד ואם לאו הרבה עליו ריעים:

יב תניא (דברים יז) לא ירבה לו נשים רבי יהודה אומר מרבה הוא ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר"ש אומר אפילו אחת והיא מסירה את לבו ה"ז לא ישאנה א"כ מה תלמוד לומר ולא ירבה לו נשים אפילו כאביגיל:

הסלק לתוך עליה וקלטה עליה את הריח: וזבניה. נגלימה בתריסר אלפי דינרי:
בני אם ערבת לרעך גו' נוקשת באמרי פיך. פלוגיתו בדברים: עשה זאת והנצל. התר פס יד אם פרכת ואם לא ערבת אלא נוקשת בהודאת דברים רהב רעך הרבה עליו ריעים לבקש מחילה: אם ממון יש לו בידך. אם נעשית לו ערב ואם נוקשת בדברים רהב רעך:
איפחית מעזיבה. והתקרה קיימת אלא שהמים

הבית והעליה פרק עשירי

(דף קיז) **א הנהו** בי תרי דהוו דיירי חד עילאי וחד תתאי איפחית מעזיבה כי משי מיא

צוועלף טויזענד גילדין. אונ די געלט האט ער צו טיילט צו זיינע איידימם:

יא תנו רבנן. די רבנן האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק דו זאלסט ניט אריין גיין אין שטוב פון דעם מענטש וואס האט ביי דיר גיבארגט געלט. צוא נעמען ביי אים אמשכון. צו אים אין שטוב זאלסטו ניט אריין גיין נעמען אמשכון. אבער דו מעגסט אריין גיין אין די שטוב פון דעם מענטש וואס האט ערב גיוועזן וגוט גישטאנען פאר דעם געלט. אונ מעגסט נעמען ביי אים אמשכון: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק נעם זיין קלייד ווארום ער האט ערב גיוועזן פאר אפרעמדין. נאך זאגט דער פסוק מיין זוהן אויב דו האסט ערב גיוועזן דו ביסט גוט גישטאנען פאר דיין חבר. דו האסט גיגעבין דיין האנט פאר אפרעמדין: דו ביסט גישטרויכעלט גיווארין מיט די זאג פון דיין מויל. דו ביסט בצוואונגען גיווארין מיט די זאג פון דיין מויל. דאס זאלסטו איצט טאהן מיין זוהן. וועסטו גירעטעט ווערין. ווארום דו ביסט גיקומען אין די האנט פון דיין חבר: לך התרפס ורהב רעיך. אויב דיין חבר מאנט ביי דיר געלט. העפין אויף די האנט דיינע אונ גיב אים דאס געלט. אונ אויב ער מאנט ניט ביי דיר געלט. נאר ער מאנט דיר פאר וואס דו האסט אים דער צערינט. שיק צו אים פיל גוטע פריינד אונ בעט אים ער זאל דיר מוחל זיין. התרפס איז דרייא ווערטער. התר פס יד. העפין אויף דיין האנט. אונ בגאהל. ורהב רעיך. זאלסט גרויס מאכין דיין חבר. אונ דו זאלסט זיין געגין אים נידעריג. אונ זאלסט אים בעטין ער זאל דיר מוחל זיין:

יב תניא. מיר האבין גילערנט עס שטייט אין פסוק דער מלך זאל ניט נעמען פיל ווייבער. רבי יהודה זאגט דער מלך מעג נעמען וויא פיל ווייבער ער וויל. נאר זייא זאלין זיין פרומע זייא זאלין ניט אפ נייגין זיין הארץ פון גאט. די תורה האט נאר גיאסרת צו נעמען פיל ווייבער אזעלכע וואס זענען ניט פרומע. רבי שמעון זאגט אפילו איין ווייב אויב זיא איז ניט פרום זיא וועט אפ טאהן זיין הארץ פון גאט. טאר ער זיא ניט נעמען. נאר וואס רעדן שטייט אין פסוק ער זאל ניט נעמען פיל ווייבער. אפילו זייא זענען אזוי פרום וויא אביגיל. טאר ער זייא אויך ניט נעמען:

פרק עשירי

א הנהו. צוויא מענטשין האבין גיוואהנט אין אשטוב. איינער האט גיוואהנט אין די

מהו שיסדרו בבע"ח א"ל גמר מיכה מיכה מערכין גבי ערכין כתיב (ויקרא כז) ואם מך הוא מערכך וגבי בעל חוב כתיב (שם כה) וכי ימוך אחיך מנין לערום שלא יתרום דכתיב (דברים כג) ולא יראה בך ערות דבר [א"ל לאו כהן הוא מר מ"ט קאי מר בבה"ק א"ל לא מתני מר טהרות דתניא רשב"י אומר קבריהם של עכו"ם אין מטמאין שנאמר (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויין אדם ואין עכו"ם קרויין אדם] א"ל בארבעה לא מצינא בשיתא מצינא א"ל ואמאי א"ל דחיקא לי מלתא דבריה ועייליה לג"ע א"ל פשוט גלימך ספי שקול מהני טרפי ספא שקי כי הוה נפיק שמע דאמר מאן קאכיל לעלמיה כרבה בר אבוה נפץ שדינהו אפילו הכי אתיוה לגלימיה סהט גלימיה ריחא

ערות דבר. בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערות דבר ש"מ אין אדם מברך כשהוא ערום ותרומה בעי ברכה וה"ה דבעי מיניה לענין תורה דפסק תנן אין מגביהין תרומה ערום: [לאו כהן מר. דאמרי' במ"ד דאליהו הוא פנחס דכתיב ביה קנא קנאתי וכן בפנחס בקנאו את קנאתי: אין מטמאין. תניא אה"ל כתיב אדם כי ימות באהל]: בארבעה לא מצינא. בגירסא דארבעה סדרים כגון מועד ישועות נשים נזיקין שבהן נוהגות בזמן הזה כבזמן הבית וקדשים נמי כדכתיב בכל מקום מוקטר מוגש ואמרינן אלו ת"ח העוסקים בהלכות עבודה בכל מקום מעלה עליהן הכתוב כאילו מקריבים אותם בבהמ"ק: בשיתא מצינא. בתמיה זרעים אינו נוהג בח"ל וכן טהרות: ספי. נקוט: טרפי. עלין: נפץ. אביקבו"ק בלע"ז: סהט גלימא. נשמע ריח מתוך

אגעווען בית הקברות. האט רבה געזאגט צו אליהו הנביא וויא איז דער דין אויב מען נעמט אהין אוועק ביא דעם לוה אוועק צוא געבין דעם מלוה. אהער ניין. האט אליהו געזאגט מיר לערנען אגזרה שוה מיכה מיכה פון ערכין. ביא ערכין שטייט ואם מך הוא מערכך. אונ ביא אבעל חוב שטייט וכי ימוך אחיך: אזוי וויא ביא ערכין אז איינער זאגט איך זאל געבין מיין שאצונג וויא עס שטייט אין דיא תורה אין דיא סדרה בחקתי. נעמט מען ניט ביא אים אלץ וואס ער האט צו בצאהלין זיין שאצונג. אזוי ביא אבעל חוב נעמט מען אויך ניט אלץ ביא דעם לוה צו געבין דעם מלוה פאר זיין חוב. נאך האט רבה געפרעגט ביא אליהו הנביא פון וואנען וויסין מיר אז אנאקעטער טאר ניט אפ שיידין תרומה. האט אליהו גיענפערט ווארום עס שטייט אין דיא תורה ולא יראה בך ערות דבר. ווען דו רעדסט צו גאט זאל ניט גיזעהן ווערין ביא דיר קיין שענדליכע זאך. אונ אז ער איז נאקעט ווערט דאך גיזעהן דיא ערוה. אונ אז מען שיידט אפ תרומה דארף מען דאך מאכין אברכה דריבער טאר מען ניט אפ שיידין תרומה ווען מען איז נאקעט. האט רבה געזאגט צוא אליהו דו ביסט דאך אכהן פאר וואס שטייסטו אויף אבית הקברות. האט אליהו געזאגט צו רבה דו האסט ניט גילערנט דיא מסכת טהרות: ווארום דארט שטייט רבי שמעון בן יוחאי זאגט גוישע קברים זענען ניט מטמא. ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט אויף דיא יודין איר זענט מיינע שעפסין. דיא שעפסין פון מיין פיטערונג. איר זענט אדם. נאר יודין ווערין גירופין אדם. אבער גוים ווערין ניט גירופין אדם. אונ ביא דיא טומאה פון אמת שטייט אדם כי ימות. אז אאדם וועט שטארבין איז זיין קבר מטמא. אז איד שטארבט איז זיין קבר מטמא. אבער אז אגוי שטארבט איז זיין קבר ניט מטמא. האט רבה געזאגט צו אליהו דיא פיר סדרים משניות קענען מיר ניט. זאגין מיר קענען זעקס סדרים. האט אליהו געזאגט צו רבה פאר וואס קענסטו ניט לערנען. האט רבה געזאגט וויל איך בין אארעם מאן. האט אליהו אבין געפירט רבהן אין גן עדן. אונ אליהו האט געזאגט צו רבה נעם אראפ פון דיר דיין קאפאטע אונ קלויב צו זאמען דיא בלעטער אונ לייג זייא אריין אין דיא קאפאטע. האט רבה צו זאמען געקליבען דיא בלעטער אונ האט זייא אריין גילייגט אין דיא קאפאטע. וויא רבה האט אנגיהויבין ארויס צו גיין מיט דיא בלעטער פון גן עדן. האט ער גיהערט וויא מען זאגט ווער עסט אויף זיין ווערלט אזוי וויא רבה בר אבהו. האט ער אויס געשאקילט דיא קאפאטע אונ האט ארויס גיווארפין דיא בלעטער. פון דעסטוועגין האט ער גיבריינגט דיא קאפאטע. אונ דיא קאפאטע האט אין זיך אריין גיצויגין דעם ריח פון דיא בלעטער. האט ער פאר קויפט דיא קאפאטע אונ האט פאר איר גינומין

שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. ת"ר ממשמע שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך איני יודע שעד בקר מה ת"ל עד בקר מלמד שאינו עובר אלא עד בקר ראשון בלבד מכאן ואילך מאי אמר (רבי) [רב] עובר משום בל תשהא א"ר יוסף מאי קראה (משלי ג) אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך:

(דף קיב) ט תניא (דברים כד) ואליו הוא נושא את נפשו מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר א"ע למיתה לא על שכרו ד"א ואליו הוא נושא את נפשו כל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל נפשו ממנו רב הונא ורב חסדא ח"א נפשו של גזלן וח"א נפשו של נגזל כ"ד נפשו של גזלן וכו' כדאיתא בפרק הגוזל ומאכיל:

(דף קיד) י אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו בבית הקברות [של נכרים] אמר ליה מהו

יום עד בבקר התמה וכי כתיב לא תבא על הבקר בשכיר לילה תוקמיה דכשתעבד לו לבקר משכלתה שכירותו וכן לא תלין נמי לא תוקמיה בשכיר לילה דהא לא משתעבד ליה עד הבקר: ממשמע שנא' וכו' בלין לינה קרויה אלא עד הבקר דכתיב ולא ילין לבקר וכל לינה שבמקרא לינת לילה היא: מאי קראה. דילא לאיחור בל תשהא:

ואליו הוא נושא את נפשו. הוא מוסר נפשו עליו לעלות בכבש גבוה וסיכן בעצמו ליפול ולהתלות באילן כשעלה עליו למסוק זיתים ולגדור תמרים ומסר נפשו עליו למיתה שמא יפול מן הכבש או מן האילן: כ"ג ד"א ואליו הוא נושא את נפשו. ופליגי בהא רב הונא ורב חסדא במשמעותא דקרא: ח"א נפשו של שכיר. נענש עליו כאילו הורגו: וח"א נפשו של גזלן. מגיד לך הכתוב שגורם מיתה לעצמו:

שמועסט פון אגידונגענעם ביי טאג צוא ארבעטין. ענטפערט דיא גמרא לוין געלט ווערט ניט בצאהלט ביז נאך דיא גאנצע צייט. אז עס האט שוין אן גיהויבען צוא ווערין דיא אנדערע צייט בצאהלט מען פאר דיא ערשטע צייט. דריבער קען מען ניט זאגען אז דער פסוק הייסט בצאהלען אין דעם זעלביגען טאג דיא לוין געלט פון דעם טאג ארבעטער. אז אים קומט ניט דיא לוין געלט ביז עס ווערט נאכט. אונ אזוי קען מען ניט זאגען אז דער פסוק הייסט בצאלען פאר טאג דיא לוין געלט פון דעם נאכט ארבעטער. אז אים קומט ניט דיא לוין געלט ביז עס ווערט טאג. דריבער מוז מען זאגען דעם טאג ארבעטער איז צייט צוא בצאהלען אגאנצע נאכט ביז טאג. אונ דעם נאכט ארבעטער איז צייט צוא בצאהלין אגאנצען טאג ביז נאכט. דיא רבנן האבען גילערנט אז עס שטייט אין פסוק עס זאל ניט נעכטיגען מיט דיר דיא לוין געלט פון דעם גידונגענעם. אז מען זאגט געכטיגען מיינט מען דאך ביז פריא. צוא וואס שטייט ביז פריא. נאר דער פסוק לערנט אונז אז ער איז ניט מעהר עובר אויף אזאו נאר ביי דעם ערשטין אין דער פריא. וויא איז אז ער גיט אים שפעטער ביי טאג אויך ניט די לוין געלט. האט רב גזאגט ער איז עובר אויף בל תשהא. דוא זאלסט ניט האלטען ביי זיך דיא לוין געלט פון דיין ארבעטער. רב יוסף זאגט וואו שטייט דאס בל תשהא. אין ספר משלי האט שלמה גזאגט דוא זאלסט ניט זאגען צוא דיין חבר גיי איצט אונ קום מארגען וועל איך דיר געבין. אונ דוא האסט איצט אויך צו געבין. ווערן מיר אז מען טאר ניט האלטען ביי זיך פרעמדע געלט אז יענער מאנט אונ איך האב אים צו געבין:

ט תניא. מיר האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק אונ צו אים (צו דעם לוין געלט) טראגט ער זיין לעבין. פאר וואס איז דער מענטש ארויף גיגאנגען אויף אזוי אהויכין לייטער. אדער ער איז ארויף גיגאנגען אויף אבוים. אונ ער האט זיך איין גישטעלט אין סכנת נפשות. ווארום טאמער וועט ער אראפ פאלין אונ גיהרגת ווערין. דאס אלץ האט ער גיטאהן וועגין זיין לוין געלט. דארף מען דאך אים דאס לוין געלט בצאהלין. אנדערע זאגין אזוי מיינט דער פסוק אונ צו אים (צו דעם לוין געלט) טראגט ער זיין לעבין. דער וואס בעהאלט דיא לוין געלט פון דעם גידונגענעם ארבעטער איז גלייך וויא ער וואלט ביא אים גינומען זיין נשמה. רב הונא אונ רב חסדא קריגען איינער זאגט גאט נעמט אוועק דיא נשמה פון גזלן. אונ איינער זאגט דער גזלן נעמט אוועק דיא נשמה פון דעם מענטש וואס ער האט ביא אים גיגזלת. נאזוי וויא עס שטייט אין ב"ק פרק הגוזל ומאכיל:

י אשכחיה. רבה בר אבוה האט אמאהל גיטראפין אליהו הנביא איז געשטאנען אין

מנהתי להו אשלייהו כיסתגי להו (דף קה) ואי לא לא מסתגי להו]. רבה בר רב נחמן הוה קאזיל בארבא חזא ההוא אבא דקאי אגודא דנהרא אמר להו האי דמאן אמרו ליה דרבה בר רב הונא אמר (עזרא ט) ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה אמר להו קוצו קוצו. אתא רבה בר ר"ה אשכחיה דקייץ אמר מאן דקציה תקוץ ענפיה אמרו כולהו שני דרבה בר רב הונא לא איקיים ליה זרעא לרבה בר ר"נ:

(דף קי ע"ב) **ת"ר** מנין לשכיר יום שגובה כל הלילה שנא' (ויקרא יט) לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר ומנין לשכיר לילה שגובה כל היום שנאמר (דברים כד) ביומו תתן שכרו ואימא איפכא שבירות

הוה וידוע הוא שלא יקוצו ומה הועיל קללה שלו: אי מנהתו אשלייהו מסתגי להו. אם יוכלו למחות הבלם ולבא ממטע למטע או מכפר לכפר נייק ממטה למעלה ילכו: ואי לאו לא מסתגי להו. הן לכם מהלך בעבר זה והולכין על כרחן דרך שפתו השנית בהרי על כרחן כשהולכין כנגד היער של נכרי ילכו בשפתו השניה ולכשיגיעו כנגד שלו למה יטריחו לעבור את רוחב המים והרי הן צריכין לחזור ולעבור עד אחר כשכלותה הקצירים]: חזא ההוא אבא. יער שהיה רבה בר רב הונא לפי שאין העליונים והתחתונים קוללים ורבה בר ר"נ לא היה יודע שכן היה שהיה עניין והתחון של נכרי סמוכל: ויד השרים והסגנים. פסוק הוא בספר עזרא: תקוץ ענפיה. ימותו בניו:

היפוך הנא. דלא הלין בשכיר לילה ולא הנא בשכיר יום: שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. כדאמרינן בקידושין נבך כשכיר שנה בריי שכירות שנה זו מה נמי בתחלה שנה אחרת הגונה לא משתעבד ליה לשכיר

גוי וועלן בלייבן שטיין. וואס וועט העלפן וואס רבה וועט אויס האקן זיין וואלד. סיי וויא וועט מען דאך ניט קאנען ציהן שטריק. ווייבער האט רבה אזוי גזאגט אויב דער גוי וועט אויס האקן זיינע וועלדער. וועל איך אויס האקן מיין וואלד. אונ אויב דער גוי וועט זיינע וועלדער ניט אויס האקן. צו וואס זאל איך אויס האקן מיין וואלד. וועלן דיא שיפערס קאנען ציהן דיא שטריק דורך דעם גוי'ס וועלדער. וועלן זייא דאך דורך מיין וואלד אויך קאנען ציהען דיא שטריק. אונ אויב זייא וועלן ניט קאנען ציהען דיא שטריק דורך דעם גוי'ס וועלדער. וועלן זייא דאך מוזען גיין דורך דעם טייך. נאר זייא וועלן גיין אויף דעם ברעג וואס אויף דיא אנדערע זייט טייך. וועלן זייא שוין גיין דיא שטיק וועג וואס געגען מיין וואלד איז אויך. צו וואס זאל איך אויס האקן מיין וואלד. רבה בר רב נחמן איז געגאנגען אין א שיף. האט ער געזעהן א וואלד שטייט ביי דעם ברעג טייך. האט ער געפרעגט וועמעס איז דער וואלד. האט מען אים געזאגט דער וואלד געהער צו רבה בר רב הונא. האט רבה בר רב נחמן געזאגט דעם פסוק דיא הענט פון דיא יודישע שרים איז געוועזן צו ערשט אין דעם פעלשונג. ער האט געמיינט אויף רבה בר רב הונא וואס ער איז אשר ביי יודען האט ער אליין ניט מקיים געוועזן דעם דין אפ צו האקן דעם וואלד. דריבער שטייען דיא אנדערע וועלדער וואס נעבן זיין וואלד אויך ניט אויס געהאקט (ווארום רבה בר רב נחמן האט ניט געוואוסט דיא מעשה וואס פריער שטייט אז דיא וועלדער זענען געוועזן גוי'שע). האט רבה בר רב נחמן געזאגט צו זיינע מענטשן האקט אויס דעם וואלד. איז געקומען רבה בר רב הונא אונ האט געטראפן מען האקט זיין וואלד. האט ער געזאגט ווער עס האט געהייסן האקן דעם וואלד. זאלן אפ געהאקט ווערן זיינע צווייגן. עס זאלן שטארבן זיינע קינדער. מען זאגט אזוי לאנג וויא רבה בר רב הונא האט געלעבט. האבען נישט געלעבט דיא קינדער פון רבה בר רב נחמן:

תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט פון וואנען ווייסן מיר אז איינער האט גידונגען א ארבעטער ער זאל ביי אים ארבעטן א גאנצן טאג. האט ער צייט א גאנצע נאכט אים צו בצאהלן זיין לוין געלט. ווארום עס שטייט אין פסוק עס זאל ניט נעכטיגען דיא לוין געלט פון דעם גידונגענעם ביז דיר ביז אין דער פריא. אונ פון וואנען ווייסן מיר אז איינער האט גידונגען א ארבעטער ער זאל ביי אים ארבעטן א גאנצע נאכט. האט ער צייט א גאנצן טאג אים צו בצאהלן זיין לוין געלט. ווארום עס שטייט אין פסוק אין זיין טאג זאלסטו געבן זיין לוין געלט. פרעגט דיא גמרא טאמער פאר קערט דער פסוק וואס אין אים שטייט דיא לוין געלט זאל ניט נעכטיגען ביי דיר ביז אין דער פריא. שפרעכט פון א גידונגענעם ביי נאכט צו ארבעטן. אונ דער פסוק וואס אין אים שטייט אין דעם זעלביגען טאג זאלסטו געבן זיינע לוין געלט.

קנא הוגע לאשתו ונאהבו לבוק ורולה נכיס אותו מתאוה לה: כנה שבבני מעים. תולעים: מילתא הא הקנאה ואת האהבה. שבאתין לנו טוב עליו כנה את לכעוס :

[הגה. יער: ניקיצו עילאי ותתאי. מי שיש לו יער על הנהר אילני למעלה הימנו למטה הימנו הוצך דרך המים: הגה דבי פרזק רופילא הוה. אותו בלמטה ובלמעלה לא של ישראל היה מיכול לקוץ אותו יער של בית פרזק פחת פרכיים

לאשה אחרת והורגת כנה שבבני מעים וי"א אף מוציא את הקנאה ומכנים את האהבה. א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי שיתין היטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך וכו' (דאמרינן לעיל בב"ק פ' החובל): ירושלמי והסיר ה' ממך כל חולי רב הונא בשם ר"א בן יעקב כל חולי זה רעיון וא"ר יוחנן (דברים כח) ונתן עול ברזל על צוארך זה רעיון א"ר אבין והסיר ה' ממך כל חולי זה יצה"ר שראשו מתוק וסופו מר:

[קודם היתה בגמ' שצריך לקוץ היער בסמוך לנהר בספינות הולכות שם כבגיל מושכי הספינה ביוכלו לעלות על היבשה]:

ז רבה בר רב הונא הוה ליה ההיא אבא אגודא דנהרא אמרו ליה ניקוץ מר אמר להו קוצו עילאי ותתאי והדר ניקוץ אנא היכי עביד הכי והכתיב (צפניה ב) התקוששו וקושו ואמר ריש לקיש קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים התם אבא דבי פרזק רופילא הוה ואמר אי קייצו קייצנא ואי לא קייצו אמאי איקוץ דאי מכתתי

גייט אין גאס (ווייל ער איז אן געגעסין זאט האט ער אתאוה צוא אשה). אונ אז ער זעהט אין גאס אנדערע ווייבער. גלוסט ער שוין ניט צוא זייא. אונ עס הרגת דיא ווערים וואס אין בויך. אנדערע זאגין דאס עסין ציהט אוים דיא קריג פון זיין הארצען. ווארום אז מען איז זאט. איז מען ניט אין כעס. אונ מען איז ליב אונ פריינדליך צוא אלע מענטשין. רבא האט גזאגט צו רבה בר מרי פון וואנען וויסען מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין זעכציג מענטשין זענען גילאפען אונ האבען ניט גיקענט האפען דעם מענטש וואס עסט באלד אין דער פריא ודאס שטייט אין בבא קמא אין פרק החובל. דער ירושלמי זאגט עס שטייט אין פסוק גאט וועט אפ טאהן פון דיר אלע קראנקייט. וועלכע קראנקייט. רב הונא האט גזאגט פון רבי אליעזר בן יעקבס וועגין. אלע קראנקייט דאס מיינט מען טראבטונג. וואס דער מענטש טראבט אונ קלערט פיל. דס מאכט אים קראנק. רבי יוחנן האט גזאגט עס שטייט אין פסוק גאט וועט געבין אויף דיין האלז אייזערנעם יאך. דאס מיינט מען טראבטונג. דוא וועסט האבען פיל צוא טראבטען אונ צוא קלערין. רבי אבין זאגט עס שטייט אין פסוק גאט וועט אפ טאהן פון דיר אלע קראנקייט. דאס מיינט מען ער וועט אפ טאהן פון דיר דעם יצר הרע. אין אנהייב ווען ער רעט אן צו די עבירה איז ער זיס. אבער אין לעצט איז ער ביטער:

ר"ה בר רב הונא האט גיהאט אוואלד ביא דעם ברעג טייך. נאון דער דין איז אז מען האט אוואלד נעבין ברעג טייך מוז מען אים אוים האקין. ווייל דיא מענטשין וואס שלעפין דיא שיפען מיט שטריק מוזין גיין אויף דעם ברעג אויף דיא ביידע זייטין פון טייך. אונ אז דער וואלד וועט זיין מוזין זייא ניט קענען ציהען דיא שטריק צווישען דיא ביימער. דריבערו האט מען גזאגט צו רבה ער זאל הייסין אוים האקין זיין וואלד. האט רבה צוא זיא גזאגט זאלין פריער אפ האקין דיא וואס האבען וועלדער ביא דעם טייך העכער פון מיין וואלד אונ נידעריגער פון מיין וואלד דער נאך וועל איך אפ האקין. פרעגט דיא גמרא האט דען רבה גימעגט אזוי טאהן. עס שטייט דאך אין פסוק התקוששו וקושו. האט ריש לקיש גזאגט דער פסוק מיינט פריער זא סטו דיך צירען: דער נאך וועסטו צירען אנדערע מענטשין. פריער זאלסטו אליין מקיים זיין דיא מצוה. דער נאך וועסטו זאגין מוסר צו אנדערע מענטשין. זייא זאלין אויך מקיים זיין דיא מצות. האט רבה פריער גידארפט אוים האקין זיין וואלד. דער נאך וועט ער הייסין דיא אנדערע מענטשין זייא זאלין אויך אוים האקין זייערע וועלדער. ענפערט דיא גמרא דיא וועלדער וואס זענען גיוועזן נעבין טייך האבען גיקערט צוא אשה וואס האט גיהייסין רופילא. אונ רבה האט גיוואוסט אז דער גוי וועט ניט וועלין אוים האקין זייגע וועלדער אונ אז דיא וועלדער פון דעם

יוסי ברבי חנינא אמר זו צואה דאמר מר צואת החוטם וצואת האוזן רובם קשה ומעוטם יפה ר"ח אמר זו צנה דאר"ה הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנא' (משלי כב) צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ר' אלעזר אומר זו מרה. תנ"ה מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה שהיא מחלה כל גופו של אדם ד"א [מחלה] שפ"ג חלאים תלוין במ"ה וכולם פת שחרית [במלח] וקיתון של מים מבטלתן, ת"ר י"ג דברים נאמרו בפת שחרית מצלת מן החמה ומן הצנה ומן הזיקן ומן המזיקן ומחכימת פתי וזוכה בדין ללמוד תורה וללמד ודבריו נשמעים ותלמודו מתקיים. בידו ואין בשרו מעלה הבל. ונזקק לאשתו ואינו מתאוה לאשה

המחמם בשר התוכה ומין עבה הוא דאמרי' בהמייבל את כבפינה : צנים פחים. קור הנופה ואלו היינו הוא דקאמר במולא דבמולא זיקא בלא צנה נמי מזיק : זו מרה. בהמרירות שנה גדלה ונובעת ומתפשטת בגידין ובעצמות : וקיתון של מים. למי שאין לו יין : וזיקין. היינו הוא דאמר במולא : ומחכימת פתי. שדעתו מיושבת עליו לפי שאינו מוטרד בעינוי : וזוכה בדין. אם יש לו דין עם חברו דעתו מיושבת ליישב דבריו בב"ד לטעמי : ללמוד ולגמ'. מחמת ישוב הדעת : ודבריו נשמעים. לבריות שיש לו לב להטעימן : הבל. זיעה וזוהם : מזקק לאשתו. אם בעל הרהורים הוא ומתוך שלבו טוב בבוקר שאכל

ניט פון אַפּגעבטין ווינט. ענטפערט דיא גמרא זייא שטארבען אויך פון ווינט. וואָרום ווען דער ווינט וואָלט ניט אַריין גיין אין דעם מענטש דורך דיא מכה. וואָלט מען גיבריינגט דעם גראָז סמתרי. אונ מען וואלט אים גילייגט אויף דעם אָרט וואו דאס לייב איז צוא האַקט גיוואָרין וואָלט דאס צוריק צו זאַמען גיוואַקסען. אונ ער וואָלט גילעבט. נאָר דער ווינט וואָס איז אַריין גיגאַנגען אין דעם מענטש. דאס הרגת אים באַלד. רבי יוסי ברבי חנינא זאָגט דער פסוק מיינט גאָט וועט אָפּ טאָהן פון דיר דיא צואה. וואָרום דער רבי האָט גזאָגט דיא צואה פון נאָז. אונ די צואה פון אויער. אויב זייא זענען פיל: איז ניט געזונד. אונ אויב עס איז ווייניג איז יאָ געזונד. רבי חנינא זאָגט דער פסוק מיינט גאָט וועט אָפּ טאָהן פון דיר דיא קעלט. וואָרום רבי חנינא האָט גזאָגט אַלין איז ביי גאָט אין האַנט. נאָר קעלט ניט. פון קעלט זאָל זיך דער מענטש אַליין היטען. אַזוי וויא עס שטייט אין פסוק קעלט אונ היץ איז אין דיא וועג פון דעם פאַרקרימטען. דער וואָס וויל זיך היטען זאָל ער זיך דער ווייטערין פון זייא. זאָגט דיא תורה אָבער דער וואָס וועט היטען דיא מצות פון גאָט. אפילו פון קעלט וועט אים אויך גאָט היטען. רבי אלעזר זאָגט דער פסוק מיינט גאָט וועט אָפּ טאָהן פון דיר די גאַל קראַנקייט. מיר האָבען אויך אַזוי גילערנט מחלה אַקראַנקייט. וועלכע קראַנקייט. דאס מיינט מען דיא גאַל קראַנקייט. פאַר וואָס ווערט גערופען דיא גאַל קראַנקייט מחלה. אַקראַנקייט. זאָל מען באַלד זאָגען וועלכע קראַנקייט. ודיא גאַל קראַנקייט. ווייל דיא גאַל קראַנקייט מאַכט קראַנק דעם גאַנצען מענטש. דריבער ווערט זיא גערופען אַקראַנקייט: פון אַלע קריינק. אַנדערע זאָגען דריבער רופט מען די גאַל קראַנקייט מחלה. ווייל מתנה בטרעפט דריי אונ אַכציג. אונ אין דיא גאַל איז דאָ דרייא אונ אַכציג קראַנקייטין. אונ אַז מען עסט באַלד אין דער פריא אפילו נאָר ברויט מיט זאַלץ אונ מען טרינקט אפילו נאָר אַקריגיל וואַסער. קענען אַלע קראַנקייטין צוא אים ניט קומען. די רבנן האָבען גילערנט דרייצעהן זאַכען איז גזאָגט גיוואָרין אַז מען עסט באַלד אין דער פריא. דאס רעטעט דעם מענטשין פון היץ אונ פון קעלט ואַז מען איז הונגעריג קען מען זומער הלשין פון היץ. אונ ווינטער שטאַרקט זיך דיא קעלט ביי דעם הונגעריגען מער וויא ביי דעם וואס איז זאט. אונ פון שלעכטע ווינטען. וואָרום אז דער בויך איז ליידיג אונ ער ציהט אין זיך אַריין דעם ווינט קען דאס אים שאַדין: אונ פון שדים. אונ דאָס מאַכט קלוג אפילו דעם נאַר. אונ אַז ער האָט מיט איינעם אַדין תורה נאָך דעם עסין. וועט ער געווינען דיא דין תורה. אונ ער איז זוכה צוא לערנען תורה פאַר זיך אונ צוא לערנען מיט אַנדערע: אונ זיינע רייד זענען אָן גינומען ביי מענטשין. אונ וואָס ער לערנט גידיינקט ער (דיא זעקס זאַכען זענען בעסער נאָך דעם עסין. ווייל זיין שכל איז רוהיג. אונ ער איז פרייליכער) אונ דאס לייב זיינע שוויצט ניט (ווייל ער איז געזונד אונ שטאַרק). אונ ער איז מיישב המטה מיט זיין ווייב נאָך דעם עסין איידער ער

אמר הכי אלא ברוך אתה בעיר שיהא בית הכסא סמוך לשלחנך אבל בית הכנסת לא ור"י לטעמיה דאמר שכר פסיעות יש ברוך אתה בשדה שיהו נכסיך משולשין שליש בתבואה שליש בזיתים שליש בגפנים. ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם מה ביאתך לעולם בלא חטא כך יציאתך מן העולם בלא חטא (ע"ב) לא קשיא הא למהדר ליה שורא ורתקא הא דלא מהדר ליה שורא ורתקא:

(דברים ז) ו והסיר ה' ממך כל חולי אמר רב זה העין רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד אמר תשעים ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ ושמואל אמר זה הרוח ושמואל לטעמיה דאמר שמואל הכל ברוח ולשמואל הא איכא הרוגי מלכות הנך נמי אי לאו זיקא עבדי להו סמתרי והיי ר' יוסי

הכי אלא רבי יוחנן לא אמר הכי : סמוך לשלחנך . שאמר כמוך לביתך בנה הנעיך והרחיק בגבולות והאי דנקט שולחנך בה כל לנדוק עלמך לפני התפלה ולאחר תפלה כדאמרינן בברכות הנלך לנקביו ואוכל חומס לתגור שהכיקוהו על גבי אפיו ולאחר התפלה שהאוכל דוחק ומוליא את המעולל והסיכה לריך להרחיק פעמים שהעמוד חוזר ובא לידי הדוחק : אבל בהכ"נ . כמוך לביתו לרבי יוחנן לאו מעליותא היא : רבי יוחנן לטעמיה . דאמר במסכת סוטה שכר פסיעות יש דאמר למדנו יראת חטא מבתולה וקבול שכר מאלמנה שאמרה לו ולא שכר פסיעות יש לה יש בית הכנסת בשכונתי ואני באה לבית מדרשך להתפלל : משולשין . בית שנה שלוקה בגפנים ובזיתים אינו לוקה בתבואה ויש שנה שלוקה בזו ולא בזו ונמלא לו פליטה : לא קשיא . דהא הדר : שורא ורתקא . חומה ורתוקת גדר של נסרים כמו חיל וחומה : כל חלי . קבר בכל החולאים הנוויין בו וזו העין עין רעה : עבד מאי דעבד . יודע היה ללחוש על הקברות ולהבין על כל קבר וקבר באיזה מיתה מת אם בזמנו אם בעין רעה : הכל ברוח . כל החולאים והולאות מיתה ע"י נשיבת הרוח באין הכל לפי שאם והאדם יש לך אדם שרוח פלוני קשה לו ובכל פלונית : והאיכא הרוגי מלכות . הרוגי הרב : הי לאו זיקא . בה כנס במכה : עבד כמתרי והיי . כס

זאלן זיין וויא דוא ביסט . האט רבי אבא גזאגט צוא דיא תלמידים פון רב . רבי יוחנן האט ניט אזוי גזאגט . נאר אזוי מיינט מען . געבענשט זאלסטו זיין אין שטאט . אז בית הכסא זאל זיין נאנט צוא דיין טיש . אמענטש זאל זיך ריינגען פאר דעם עסן . אונ נאך דעם עסן . אבער אז דיא שוהל איז נאנט צוא זיין שטוב . איז ניט אזוי גוט . ווארום רבי יוחנן זאגט אז איינער גייט טאהן א מצוה . צאהלט אים גאט פאר דיא טריט אויך . דריבער וואס ווייטער דיא שוהל איז . וועט ער האבען מער שכר . פאר זיינע טריט וואס ער גייט צוא דיא שוהל . געבענשט זאלסטו זיין אין פעלד . דיינע גיטער זאלין זיין צוא טיילט אין דרייא טייל . א דריטול זאל זיין תבואה . א דריטול זאל זיין אייל בירטען . א דריטול זאל זיין וויינשטאקן . געבענשט זאלסטו זיין אין דיין קומען . אונ געבענשט זאלסטו זיין אין דיין ארויס גיין . דאס מיינט מען דיין ארויס גיין פון דער וועלט זאל זיין וויא דיין קומען אויף דער וועלט . אזוי וויא דוא ביסט געקומען אויף דער וועלט אן עבירה . אזוי זאלסטו ארויס גיין פון דער וועלט אן עבירה . איז דאך אבער א קשיא פון רב אויף רב . אמאהל האט רב גזאגט א מענטש זאל האבען זיינע פעלדער נאנט פון שטאט . אונ אמאהל האט ער גזאגט א מענטש זאל האבען זיינע פעלדער ווייט פון שטאט . זאגט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא . אז דיא פעלדער האבען א מאהער ארום . מענטשין קענען ניט זעהן וואס אינווייניג איז . איז גוט דיא פעלדער זאלין זיין נאנט פון שטאט . אבער אז דיא פעלדער האבען ניט קיין מאהער ארום . איז גוט זייא זאלין זיין ווייט פון שטאט . מענטשין זאלין ניט געבין א עין הרע :

ו והסיר . אין פסוק שטייט גאט וועט אפ טאהן פון דיר אלע קראנקייטין . רב זאגט דאס מיינט מען גאט וועט דיך היטען פון א עין הרע . ווארום אלע קראנקייטין קומען פון א עין הרע . ווארום רב איז אמאהל גיוועזן אויף דעם בית הקברות . אונ ער האט גיקענט וויסען אויף יעדער קבר . פון וואס דער מענטש איז גישטארבען . אונ אויב ער איז גישטארבען צוא זיין צייט אדער פאר זיין צייט . האט רב גזאגט פון יעדע הונדערט מענטשין זענען ניין אונ ניינציג גישטארבען פון עין הרע את איינער איז גישטארבען מיט דער נאטור . שמואל זאגט דער פסוק מיינט גאט וועט אפ טאהן פון דיר אלע שלעכטע לופטין אונ ווינטען . ווארום שמואל זאגט אלע קראנקייט אונ שטארבונג קומט נאר פון א שלעכטין ווינט וואס ער גייט אריין אין דעם מענטשין . פרעגט דיא גמרא עס איז דאך דא מענטשין וואס ווערין גיהרג'ט מיט א שווערד דורך דעם מלך .

בהי דלניסא רבה לא הוה חזינא לניסא זבא (ע״ב) חזינא קשיא:

ד מתני׳ המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים לא יזרענה חטין חטין יזרענה שעורים [רשב״ג אומר]: גמ׳ [א״ר חסדא] מ״ט דרשב״ג דכתיב (צפניה ג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית:

המקבל שדה לזרעה שעורים. ובתבואות קל קל הטין לו השעורים או תבואות לא יזרענה הטין. שהחטין מכחישות את הקרקע יותר מן השעורים: לא תזבון. לא תקנה שדה הסמוכה לעיר שעין כל העיר שולטת בה תמיד: אסור לאדם כו׳. שלא יכשילנה בעין הרע: קרובין לעיר. שלא יצא טורח נכנסים פירות: ספק נדה. וכ״ש ודאי: ולאמר לאו

(דף קז) ה א״ל רב יהודה לרבין בר רב נחמן רבין אחי לא תזבון ארעא דסמיכא למתא דא״ר אבהו א״ר הונא אמר רב אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חברו בשעה שעומדת בקמותיה איני והא אשכחינהו ר׳ אבא לתלמידי דרב אמר להו מאי אמר רב בהני קראי (דברים כח) ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך ואמרו ליה הכי אמר רב ברוך אתה בעיר שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת ברוך אתה בשדה שיהא נכסיך קרובים לעיר. ברוך אתה בבואך שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעת ביאתך מן הדרך. ברוך אתה בצאתך שיהו צאצאי מעיך כמותך וא״ל ר׳ יוחנן לא

דור המקה איז גיוועזן. פאר וואס ביסטו ניט גיוועזן ביא דער כטארע. אונ אז מיר פסקנן דער פאסטוק איז פטור. גיווים וויל מיר זאגן נסים טרעפן ניט. נאר אלע מענטשן וועגן גלייך. דריבער דא ביי דער פעלד דארפן מיר אויך אזוי זאגן אז ער וואלט גיזייט וואלט דער איינגעריק זיינע תבואה אויך אויף גגעסן. ווייל נסים טרעפן ניט אונ דער בעל הבית איז ניט פרימער ווי דיא גאנצע וועלט. איז דאך אקשיא אויף שמואל:

ד משנה. המקבל. אז איינער האט גינומען ביי זיין חבר אפעלד אונ דער חבר האט מיט אים אויס גירעט ער זאל אין איר זייען גערשטין. טאר ער ניט זייען אין איר ווייץ. וואריום ווייץ מאכט מאגער דיא ערד מער וויא גערשטין. אבער אז דער חבר האט מיט אים אויס גירעט ער זאל אין איר זייען ווייץ. מעג ער אין איר זייען גערשטין. רבן שמעון בן גמליאל זאגט ער טאר ניט זייען גערשטין. רב חסדא זאגט אין דער גמרא פאר וואס אסרית רבן שמעון בן גמליאל ווייל עס שטייט אין פסוק יודין וועלין ניט טוהן אומרעכט אונ וועלין ניט ריידן ליגען אונ אין זייער מויל וועט ניט געפונען ווערן קיין פאלשקייט דריבער טאר מען ניט טאהן אנדערש ווי מען רעט. אז ער האט גזאגט ער וועט זייען ווייץ. מוז ער זייען ווייץ: אז ער האט גזאגט ער וועט זייען גערשטין. מוז ער זייען גערשטין:

ה אמר. רב יהודה האט גזאגט צוא רבין בר רב נחמן. רבין מיין ברודער זאלסט ניט קויפן אפעלד וואס איז נאנט צום שטאט. וואריום רבי אבהו האט גזאגט אז רב הונא האט גזאגט פון רבס וועגן אמענטש טאר ניט שטיין ביי זיין חברס פעלד ווען דיא תבואה איז פולשטענדיג גיוואקסן. ער זאל נישט געבן אעין הרע. דריבער זאלסטו קויפן דיין פעלד ווייט פון שטאט. דיא מענטשן פון שטאט זאלין אויף איר ניט קוקן. וועלין זיא ניט געבן קיין עין הרע. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך נישט אזוי. וואריום רבי אבא האט גיטראפן דיא תלמידים פון רב האט ער ביי זיא גיפרעגט וואס האט רב גזאגט אויף דיא פסוקים גיבענשט זאלסטו זיין אין שטאט. גיבענשט זאלסטו זיין אין פעלד. גיבענשט זאלסטו זיין אין דיין קומען. גיבענשט זאלסטו זיין אין דיין ארויס גיין. האבען דיא תלמידים פון רב גזאגט צוא רבי אבא. אזוי האט רב גזאגט. גיבענשט זאלסטו זיין אין שטאט. דיין שטוב זאל זיין נאנט צוא דיא שוהל. גיבענשט זאלסטו זיין אין פעלד. דיין פאר מעגין זאל זיין נאנט צוא דיא שטאט. גיבענשט זאלסטו זיין אין דיין קומען. אז דו וועסט קומען פון וועג זאלסטו ניט טרעפן אז דיין ווייב איז אספק טאמער איז זיא נדה: נאר זאלסט איר טרעפן גיווים טהור. גיבענשט זאלסטו זיין אין דיין ארויס גיין: דאס מיינט מען דיא קינדער וואס וועלין ארויס גיין פון דיר:

[לא שנו . לא מכה מדינה היא מ..] : אבל לא זרעה . והיכי דמי וכה דכהגה לא מגבה ליס : ר׳ חנינא בן דוסא . במס׳ תענית :

הכורו וכו׳ : גמ׳] (דף קו) אמר שמואל לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב אבל לא זרעה כלל לא דא״ל אילו זרעתה הוה מקיים בי (תהלים לז) לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו מתיב רב ששת שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר ובא זאב וטרף ובא ארי ודרס אין אומרים אילו היה שם היה מציל אלא אומדין אותו אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור ואמאי נימא ליה אי הוית התם הוה מקיים בי (ש״א יז) גם את הארי גם הדוב הכה עבדך משום דא״ל אי הוית חזית לאתרחושי לך ניסא הוה איתרחיש לך ניסא כרבי חנינא בן דוסא דמתיין עיזי דובי בקרנייהו וליפא ליה (ש״א כך") נהי

פעלד . אדער דיא זאנגען זענען אויס גיקלאפט געווארין פון אשטארקען ווינט זענען די קערנער ארויס גיפאלען . אויב דיא מכה איז געוועזן אין דיא מדינה . די איישעריקען האבען אויף גיגעסין די תבואה פון נאך פיל פעלדער אויך . אדער נאך פיל פעלדער איז זייערע תבואה אויס גיקלאפט געווארין : זאל ער אים אפ רעכענען פון דיא תבואה וואס ער האט אים צוא גיזאגט צוא געבין . למשל פון דיא פעלד וואלט מען גידארפט אראפ נעמען תבואה פופציג קארין אאחד . און ער דארף געבין דעם בעל הבית למשל צעהן קארין און אז דער איישעריק האט קאליע גימאכט למשל פינף און צוואנציג קארין יווייז . דארף ער ניט מער געבין דעם בעל הבית נאר פינף קארין אאחד . שמואל זאגט דאס איז נאר אז ער האט גיזייט דיא פעלד און עס האט גיוואקסין נאר דאס איישעריק האט אויף גיגעסין : דארף ער אים אפ רעכענען נאך דעם חשבון (ויא פריער שטייט) . אבער אז ער האט גאר ניט גיזייט . אפילו דאס איישעריק האט אויף גיגעסין די תבואה פון אלע פעלדער . קען ער ניט זאגען אז איך האט גיזייט וואלט מיינע תבואה אויך אויף גיגעסין געווארין דארף איך דיר ניט בצאהלען דיא ניין געלט פון דיין פעלד . וואדום דער בעל הבית קען צוא אים זאגען ווען דוא וואלסט גיזייט וואלט אויף מיר מקוים געווארין דער פסוק זיי וועלין זיך ניט שעמען אין דיא שלעכטע צייט און ווען עס וועט זיין אהונגער וועלין זייא זאט זיין . האט רב ששת גיפרעגט אפאסטוך וואס האט געפיטערט שעפסין : און ער האט גילאזין דיא סטאדע שעפסין אין פעלד און ער איז גיקומען אין שטאט . דער ווייל איז געקומען אוואלף אין פעלד און האט גיהאפט א שעפס . אדער א לייב איז געקומען און האט צוא טרעטין א שעפס . זאגין מיר ניט אז דער פאסטוך וואלט דער בעי געווען וואלט ער געקענט ראטעווען דעם שעפס . און ווייל ער איז אוועק געגאנגען זאל ער דארפין בצאהלען . נאר מיר שאצען אפ דעם כח פון דעם פאסטוך אז ער איז אשטארקער מענטש אז ער וואלט דער בעי געווען וואלט ער טאקי געקענט ראטעווען דעם שעפס . דארף ער בצאהלען . און אויב דער פאסטוך איז אשוואכער מענטש אז ער וואלט דארט געווען וואלט ער אויך ניט געקענט ראטעווען דעם שעפס . איז ער פטור . איז דאך א קשיא פאר וואס זאל ער פטור זיין דער בעל הבית קען דאך זאגין צו אים ווען דוא וואלסט דארט געווען וואלט אויף דיר מקוים געווארין דער פסוק אזוי ויא דוד המלך הט גזאגט צוא שאול דעם לייב און דעם בער האט דיין קנעכט גישלאגען . וואלט דיר אויך געטראפען אזוי אנס פון מיינעט וועגין דוא זאלסט קענען ראטעווען מיינע שעפסין . ענטפערט דיא גמרא ווייל דער פאסטוך קען זאגין צום בעל הבית ווען דוא וואלסט ווערט געווען פון דיינעט וועגין זאל געטאהן ווערין נסים . וואלט דיר געטראפען אזעלכע נסים וויא עס הט געטראפען ביי רבי חנינא בן דוסא זיינע קאזעס האבען גישטאכען דיא בערין מיט זייערע הערנער און דיא בערין האבען גיהאנגען אויף דיא הערנער און דיא קאזעס זענען געקומע מיט דיא בערין אין שטאט . און אזוי אנס האט דאך געקענט זיין אפילו איך בין דארט ניט געווען . פרעגט דיא גמרא זאל דער בעל הבית זאגין צום פאסטוך צוא אזוי אגרויסען נס וויא ביא רבי חנינא בן דוסא איז געווען בין איך טאקי ניט ווערט . אבער טאמער בין איך ווערט אקלענערין נס אזוי וויא ביי

המקבל פרק תשיעי

(דף קה) **א תנן** התם פריצי זיתים וענבים ב"ש מטמאים וב"ה מטהרים מאי פריצי זיתים אמר רב הונא רשעי זיתים א"ר יוסף מאי קראה (דניאל יא) ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד החזון ונכשלו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (יחזקאל יד) והוליד בן פריץ שופך דם:

(ע"ב) **ב תניא** היה נושא משאוי על ראשו ותפילין בראשו אם היו תפילין רוצצות אסור ואם לאו מותר באיזו משאוי אמרו במשאוי של ד' קבין תני רבי חייא המוציא זבל על ראשו ותפילין בראשו ה"ז לא יסלקם לצדדין ולא יקשרם במתניו מפני שהוא נוהג בהם מנהג בזיון אבל קושרם על זרועו במקום תפילין משום דבי רבי שילא אמרו אפילו מטפחת שלהן") אסור להניח על הראש שיש בו תפילין וכמה אמר אביי אפילו רבעא דרבעא דפומבדיתא:

ג ומשנה המקבל שדה מחברו ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו

נ' כ"ח על לבם")

פריצי זיתים. כדמפרש רשעי זיתים וענבים שכן לעולם כושר שאין ביכולן נגמר לעולם: מטהרין. מן טומאת אוכלים דלא הוי לאכילה: רוצצות. מתמעכות תחת המשא: ואם לאו. בשום קל או שאינו מוטל עליהם: באיזה משאוי. הוי רצוצה: במקום תפילין. אלא תפילין של יד: אפילו מטפחת שלהן. שכורכין בה תפילין בלילה: אסור להניח לבם משאוי על הראש בשעה שהתפילין במקומן מונחים: וכמה. יהא במשאוי ויהא אסור להניח על הראש אלא א דרבי שילא. ריבעא דריבעא. רביע ליטרא דכל מועט הוא:

פרק תשיעי

א תנן. מיר האבען געלערנט פריצי זיתים וענבים בית שמאי זאגען זייא קענען טמא ווערין. אונ בית הלל זאגען זייא זענען טהור. זייא קענען ניט טמא ווערין. וואס איז פריצי זיתים וענבים: רב הונא זאגט שלעכטע איילבירטען אונ שלעכטע ווייניטרויבען וואס זייא ווערין קיין מאהל ניט צייטיג. רב יוסף זאגט פון וואנען ווייסען מיר אז פריצי איז דער טייטש שלעכטע. ווארום עס שטייט אין פסוק ובני פריצי עמך. דיא שלעכטע קינדער פון דיין פאלק ווערין דער הויבען ווערין אויף צוא שטעלין דיא נבואה אונ זייא וועלין געשטרויכעלט ווערין. רב נחמן בר יצחק זאגט פון דעם פסוק והוליד בן פריץ שופך דם. ער וועט געבאהרין א שלעכטין זוהן וואס פאר גיסט בלוט:

ב תניא. מיר האבען געלערנט איינער האט געטראגען א משוי אויף זיין קאפ. אונ תפלין טראגט ער אויך אויף זיין קאפ. אויב דיא תפלין ווערין אראפ געקוועטשט דורך דיא משא. טאר מען ניט טראגען דיא משא אויף דיא תפלין. אונ אויב דיא משא איז גרינגער אזוי אז זיא קוועטשט ניט דיא תפלין. מעג ער טראגען צו זאמען דיא משא מיט דיא תפלין. וועלכע משא קוועטשט אראפ דיא תפלין. א משא פון פיר קבין. אבער ווייניגער וויא פיר קבין מעג מען. רבי חייא האט געלערנט אז איינער טראגט א קארב מיסט אויף זיין קאפ. אונ ער טראגט תפלין אויף זיין קאפ. זאל ער ניט אוועק רוקען דיא תפלין אויף אזייט. אונ ער זאל ניט אראפ נעמען דיא תפלין זייא אן בינדען אויף דיא לענדין. ווייל ער פאר שעמט דיא תפלין. נאר ער זאל זייא אראפ נעמען פון קאפ אונ אן בינדען אויף דיא האנט נעבין דיא תפלין וואס אויף דיא האנט. פון דבי רבי שילא האט מען געזאגט אפילו דיא ביטיל וואס דיא תפלין ליגען אין איר טאר מען אויך ניט אוועק ליגען אויף דעם קאפ ווען דיא תפלין זענען אויף דעם קאפ. האט אביי געזאגט אפילו א פערטיל פונט פון דיא וואג וואס אין פומבדיתא. טאר מען אויך ניט:

ג משנה. המקבל. ראובן האט גינומען א פעלד פון שמעון ער זאל איר אקערין אונ זייען אונ זאל אפ שניידען פון איר דיא תבואה פאר זיך. אונ צוא שמעון זאל ער געבין צעהן קארין ווייץ א יאהר פון געלט פון דיא ערד. אונ א היישעריק האט אויף געגעסין דיא תבואה פון

[דהני קטליהו . לא היה לו ליפול בידן : והביל . כהמס] : כה"ג מאי . מי הוי מתה מחמת מלאכה או לא : דנשי קטלוהו . בעל בעילות הרבה ומת :

כתא איתיביה עד כתי ש"מר שכר חייב לשמור עד כדי הייתי ביום אכלני הו"ב וקרח בלילה (בראשית לא) א"ל התם נמי בחזני מתא אמר ליה אטו יעקב אבינו חזן מתא הוה דא"ל ללבן נטרי לך נטירותא יתירתא כחזני מתא :

השואל פרק שמיני

(דף מ) **א ההוא** גברא דשאיל שונרא טהבריה הבור עליה עכברי וקטלוה . יתיב רב אשי (לקמיד בעיא) [וקמיבעיא] ליה כה"ג מאי כי כתה מחמת מלאכה דמי או לא א"ל רב מרדכי [לרב אשי] הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא גברי דנשי קטלוהו לא דינא ולא דיינא א"ד אכיל עכברי טובא והביל ומית יתיב רב אשי וקא מעיין בה כה"ג מאי א"ל רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרוניא גברא דנשי קטלוהו לא דינא ולא דיינא :

תנן

ביי איוב האט גיטראפין . אבער אפאסטוך וואס ער היט נאר די בהמות ביי טאג . וועלכע טרעפונג עס טרעפט אים וואס ער האט ניט גידארפט טראכטין אז אזוי וועט זיין . איז ער פטור . פרעגט די גמרא מיר האבען גילערנט וויא דארף זיין די היטונג פון דעם וואס נעמט גיצאהלט פאר זיין היטונג : אזוי וויא יעקב אבינו האט געהיט . וואס ער האט גזאגט ביי טאג האט מיך פארברענט די היץ . ביי נאכט בין איך גיפראָרין גיוואָרין פון קעלט . ענטפערט די גמרא דער היטער פון שטאט דארף היטען אזוי וויא יעקב אבינו האט געהיט . האט אביי גזאגט צו רבה איז דען יעקב אבינו גיוועזן אשטאט היטער . פאר וואס דען האט ער אזוי גוט געהיט . האט רבה גזאגט יעקב האט צוא גזאגט צו לבן איך וועל דיינע שאפסין אזוי גוט היטען אזוי וויא אשטאט היטער היט .

פרק שמיני

א ההוא . אמענטש האט אמאהל גיבארגט אקאץ ביי זיין חבר . זענען ארויף גיפאלין אויף די קאץ פיל מייז אונ האבען זיא גיהרגת . איז רב אשי גיזעסין אונ האט גיקלערט וויא דער דין איז . ווארום דער מענטש האט דאך גיבארגט די קאץ זיא זאל הרגנן די מייז . אונ זיא איז גיהרגת גיווארין פון די מייז הייסט דאס אזוי וויא איינער בארגט אהאק צו האקין מיט איהר האלץ . אונ פון דעם האקין איז די האק צו בראכין גיווארין . דארף מען ניט בצאהלין פאר די האק . דארף מען פאר די קאץ אויך ניט בצאהלין . אדער מען דארף יא בצאהלין פאר די קאץ . ווארום זיא איז דאך ניט גיהרגת גיווארין פון דעם וואס זיא האט גיגעבן די מייז . נאר די מייז האבען זיא גיהרגת . האט רב מרדכי גזאגט צו רב אשי אזוי האט גזאגט אבימי פון הגרוניא פון רבאס וועגין אמאן וואס ווייבער האבען אים גיהרגת איז נישטא קיין משפט אויף די ווייבער . האט ער זיך גידארפט שטארקין אויף זייא . אנדערע זאגין אזוי אז גיוועזן מיט די קאץ זיא האט גיגעסין צו פיל מייז איז זיא קראנק גיווארין אונ איז גיפיגערט . איז רב אשי גיזעסין אונ האט גיקלערט אין דעם דין . אויב מען דארף בצאהלין פאר די קאץ אדער ניין . האט רב מרדכי גזאגט צו רב אשי אזוי האט גזאגט אבימי פון הגרוניא אמאן וואס האט מזנה גיוועזן מיט פיל ווייבער אונ פון דעם איז ער קראנק גיווארין אונ איז גישטארבין . איז אויף די ווייבער נישטא קיין משפט . האט ער ניט גידארפט מזנה זיין צו פיל . ביי די קאץ איז אויך אזוי האט זיא ניט גידארפט צו פיל עסין :

ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו מכלל דחלה חולי אחריתי. ת"ר שלשה חלאים חלה אלישע אחד שדחפו לגיחזי בשתי ידיו ואחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שמת בו שנא' ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו:

(דף פח) **כג תניא** מפני מה חרבו חנויות של בית היני ג' שנים קודם ירושלים מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה שהיו אומרים (ע"ב)

(דברים יד) עשר תעשר ואכלת ולא מוכר תבואת זרעך ולא לוקח:

(דף צג) **כד וההוא** רעיא דהוה קא רעי חיותא אגודא דנהר פפא שריג חדא מינייהו ונפלת למיא אתא לקמיה דרבה ופטריה אמר מאי הוי ליה למעבד (ע"ב) הא נטר כדנטרי אינשי אמר ליה אביי אלא מעתה על למתא בעידנא דעיילי אינשי הכי נמי דפטור אמר ליה אין וכו'] איתיביה אלו הם אונסים ששומר שכר פטור עליהם כגון (איוב א) ותפול שבא ותקחם ואת הנערים הכו לפי חרב א"ל התם בחזני מתא

והתפת. ונתרפא: הרי אמר ימות בו. מכלל דחלה עוד כלה מת בו:

של בית היני. שם מקום: שהעמידו דבריהם. כלומר מה שאסור מדברי חכמים מצאו לו סיוע מן התורה: עשר תעשר ואכלת. הרי קראי דסמיכי להדדי:

[חיותא. בהמות: שריג. סתליקה: הא נטר כדנטרי אינשי. ואין אבידה אלא אונס]: בחזני מתא. שומרי העיר בלילה שכל כמך אבני העיר עליהם לשמור גופם וממונם מהן והוי כמו נטירותא יתירתא:

גידארפט פון איר שטארבן. ווען מיר אז ער איז שוין אמאהל קראנק געוועזן איין אנדער קראנקהייט וואס ער איז פון דיא קראנקהייט געזונד געווארין. דיא רבנן האבען געלערנט דרייא מאהל איז אלישע קראנק געוועזן. איין מאהל ווייל ער האט אוועק געשטויסען זיין קנעכט גיחזי פון זיך מיט ביידע הענט. דאס אנדערע קראנקהייט ווייל ער האט אנגערייצט בערין אויף דיא קינדער. אונ דאס דריטע קראנקהייט וואס פון איר איז ער געשטארבען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אלישע איז קראנק געווארין זיין קראנקהייט וואס ער האט גידארפט פון איר שטארבין:

כג תניא. מיר האבען געלערנט פאר וואס זענען דיא קראמען פון דיא שטאט היני חרוב געווארין דרייא יאהר פריער וויא ירושלים איז חרוב געווארין. ווייל וואס דיא חכמים האבען גיאסרת האבען זייא געזוכט צו לערנען פון דיא תורה מתיר צו זיין. זייא פלעגין זאגין עס שטייט אין פסוק עשר תעשר ואכלת. דו זאלסט מעשרין דיינע תבואה אונ עסין. אבער אז מען וויל דיא תבואה פאר קויפין דארף מען ניט מעשרין. נאך שטייט אין פסוק תבואת זרעך. דיא תבואה וואס דו האסט אליין פאר זייט זאלסטו מעשרין. אבער דיא תבואה וואס דו האסט גיקויפט זאלסטו ניט מעשרין. אונ דיא חכמים זאגין אז אלע תבואה דארף מען מעשרין:

כד ההוא. עס איז געוועזן א פאסטוך וואס ער האט געפיטערט דיא בהמות בייא דעם ברעג פון טייך פפא. האט זיך איין בהמה אויס געגליטשט אונ איז אריין געפאלין אין וואסער. איז ער גיקומען פאר רבה האט רבה גזאגט ער דארף ניט בצאהלין. וואס האט דער פאסטוך גיזאלט טאהן ער האט געהיט אזוי וויא אלע מענטשין היטען. האט אביי גזאגט צו רבה אז דער פאסטוך וואלט גיגאנגען אין שטאט אריין אין דער צייט ווען אלע מענטשין גייען פון פעלד אין שטאט אריין אונ דיא בהמה וואלט אריין גיפאלין אין טייך. וואלסטו אויך זאגין אז דער פאסטוך איז פטור. האט רבה גזאגט יא דער פאסטוך וואלט טאקי פטור געוועזן. פרעגט דיא גמרא מיר האבען גילערנט אויף דיא טרעפונגען איז דער וואס היט פאר געלט פטור. למשל אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בייא איוב דיא מיליטער פון דער מדינה שבא זענען גיפאלין אויף דיא פאסטוכער אונ האבען צו גינומען דיא בהמות אונ דיא יונגען האבען זייא גיהרגת מיט דיא שווערדין. אבער אויף איין אנדער טרעפונג דארפין זייא בצאהלין. ענטפערט דיא גמרא דער היטער פון דיא שטאט וואס ער דארף היטען בייא נאכט אונ דיא אלע שטאט מענטשין פארלאזין זיך נאר אויף זייא מיט זייער גאנצין פאר מעגין אונ מיט זייער לעבין: דיא היטערס מוזין גוט היטען. אונ זייא ווערין אנדערש ניט פטור גיווען. זייא האט גיטראפין אזוי וויא

בנו עשה סעודה גדולה היו כל אוה"ע מרננים ואומרים ראיתם זקן וזקנה שהביאו אסופי מן השוק ואומרים בננו הוא ולא עוד אלא שעושין משתה גדול להעמיד דבריהם מה עשה אברהם אבינו הלך וזימן כל גדולי הדור ושרה אמנו זימנה את נשותיהם וכל אחת ואחת הביאה בנה עמה ומניקתה לא הביאה ונעשה נס בשרה אמנו ונפתחו דדיה כשתי מעינות והניקה את כלם ועדיין היו מרננים ואומרים אם שרה הבת תשעים שנה תלד אברהם בן ק' שנה יוליד מיד נהפך קלסתר פנים של יצחק ונהפך ונדמה לאברהם פתחו כולם ואמרו (בראשית כה) אברהם הוליד את יצחק :

סקרוס כ"ה שיאל המנה ולמי זקני : אסופי . ילד מן השוק ולא נודע אב מי ומולחו אספו אל הבית : בעא רחמי . כדי שיכירו בינו ובין בנו : בעא רחמי והוה חולשא . שיחלה האדם לפני מותו ויצוה לביתו :

כב עד אברהם לא הוה זקנה מאן דהוה בעי לכשתעי בהדי אברהם משתעי בהדי יצחק בהדי יצחק משתעי בהדי אברהם אתא אברהם בעי רחמי והוה זקנה שנאמר (בראשית כד) ואברהם זקן בא בימים . עד יעקב לא הוה חולשא אתא יעקב בעא רחמי והוה חולשא שנאמר (בראשית מח) ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד דאתא אלישע לא הוה דחליש ואתפח אתא אלישע בעי רחמי ואתפח שנאמר (מ"ב יג) ואלישע

פרעגט די גמרא וויא פיל קינדער האט דען שרה גיזייגט , נאר איינעם . דארף דאך ניט שטיין קינדער . נאר עס דארף שטיין שרה וועט זייגן אקינד . האט רבי לוי גזאגט דעם טאג וואס אברהם האט אנטוויינט זיין זוהן יצחק האט ער גימאכט אגרויסע סעודה . האבען אלע פעלקער גימאכט אונ האבען גזאגט דיא צוויא אלטע לייט האבען גיפונען אקינד אין גאס אונ האבען אים אביין גינומען צו זיך אין שטוב אונ זייא זאגין דאס איז אונזער זוהן : אונ זייא מאכין נאך אסעודה אגרויסע . צו פאר שטארקין זייערע רייד אז דער קינד איז זייערער . וואס האט אברהם גיטאהן האט ער גיבעטין צו דיא סעודה אלע גרעסטע לייט . אונ שרה האט גיבעטין זייערע ווייבער . אונ יעדעס ווייב האט מיט גיברענגט איר זייגענדיגעס קינד . אונ דיא האמען האבען זייא ניט גיברענגט . אונ דיא קינדער האבען גיוואלט זייגין . איז גיווארין אנס ביא אונזער מוטער שרה . אז אירע בריסט זענען גיעפינט גיווארין אזוי וויא צוויא קוואלין אונ זיא האט אן גיזייגט אלע קינדער . האבען דיא פעלקער נאך גיהאט צוא ריידין . אונ זייא האבען גזאגט שרה וואס זיא איז אלט נייצניג יאהר האט זיא טאקי געבארין דאס קינד . אבער דאס קינד איז ניט פון אברהם . ווארום אברהם איז שוין אלט הונדערט יאהר . האט גאט גימאכט אז דער פנים פון יצחק זאל זיין גלייך צום פנים פון אברהם : האבען אלע מודה גיוועזען אז יצחק איז געבארין פון אברהם :

כב עד . ביז אברהם אבינו איז קיין מענטש ניט אלט גיוועזען . ווער עס האט גיוואלט שמועסין מיט אברהם . האט ער גישמועסט מיט יצחק . אונ ווער עס האט גיוואלט שמועסין מיט יצחק האט ער גישמועסט מיט אברהם . ווייל מען האט ניט קענט ווער איז אברהם אונ וועלכער איז יצחק . האט אברהם גיבעטין ביא גאט איז גיווארין אעלטער . האט מען שוין גיוואוסט דער עלטערער איז אברהם אונ דער יונגערער איז יצחק . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אברהם איז גיוועזען אלט ער איז גיקומען אין יאהרין . ביז יעקב איז קיין מענטש ניט קראנק גיוועזען . נאר מען איז פלוצלונג גישטארבין . איז גיקומען יעקב אונ האט גיבעטין ביא גאט אז מען זאל קראנק ווערין פאר דעם שטארבין . דער מענטש זאל זאגין ווידוי אונ מאכין אצואה פאר זיין שטארבין ; אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מען האט גזאגט צוא יוסף דיין פאטער איז קראנק . ביז אלישע הנביא איז ניט גיוועזען מען זאל קראנק ווערין אונ גיזונד ווערין נאר פאר דעם שטארבין איז מען קראנק גיווארין . אונ וויא אלישע איז גיקומען האט ער גיבעטין ביא גאט מען זאל קראנק ווערין אונ גיזונד ווערין . דער מענטש זאל אין מיטען זיינע יאהרין או תשובה טאהן . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ אלישע איז קראנק גיווארין זיין קראנקייט וואס ער האט

אמנו צנועה היתה איתמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי יצחק יודעים היו מלאכי השרת ששרה אמנו באהל היתה אלא מאי באהל כדי לחבבה על בעלה רבי יוסי ברבי חנינא אמר כדי לשגר לה כוס של ברכה, תניא משום ר' יוסי למה נקוד על איו שבאליו למדה תורה דרך ארץ שישאל אדם באכסניא שלו והאמר שמואל אין שואלין בשלום אשה כלל על ידי בעלה שאני :

לא אורח כנשים : כדי לחבבה על בעלה. להודיע שהיא צנועה מאחר שהכרותיה שאינה נראית וצריך לשאול אחריה : על איו שבאליו. איו שלו נקוד והנמ"ד אינה נקודה : למדה תורה וכו'. והיינו נקודת איו דלא היו צריכין לשאול דיודעין היו שהיא באהל דכל נקודה עוקרת התיבה שאינה אלא להרבה ודרוש מינה דרך א"ץ : באכסניא. אית אושפיזא : ע"י בעלה. לא שישאל לה בעצמו אלא לבעלה ישאל משלומה הגבירה : קמטין. פרגא"ס : כיה אחרה ואדוני זקן. א"ל

(בראשית יח) **כא אחרי** בלותי היתה לי עדנה אמר רב חסדא אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטים נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטים וחזר היופי למקומו . כתיב (שם) ואדוני זקן וכתיב ואני זקנתי דלא מותיב הקב"ה כדקאמרה איהי תנא דבי רבי ישמעאל גדול השלום שאפילו הקב"ה שינה בו שנאמר ותצחק שרה וגו' ואדוני זקן וכתיב ויאמר ה' אל אברהם וגו' ואני זקנתי . (שם כא) ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה כמה בנים היניקה שרה א"ר לוי אותו היום שגמל אברהם את יצחק בנו

האבען גזאגט צו אברהם ווא איז שרה. האט אברהם גזאגט זיא איז אין געצעלט. דיא מלאכים האבען געוואוסט וויזזין אברהם אז זיין ווייב שרה איז אפרומע. זיא קומט ניט צווישען מאנסלייט ווארום מען האט דאך גימיינט אז זייא זענען מענטשען. רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגן. אנדערע זאגין רבי יצחק האט גזאגט. דיא מלאכים האבען געוואוסט אז אונזער מוטער שרה איז גיוועזן אין געצעלט. נאר צו וואס דען האבען זייא גידארפט אז אברהם זאל זאגין זיא איז אין געצעלט. איר ליב צו מאכין אויף איר מאן אז זיא איז פרום אונ קומט ניט צווישען מאנסלייט. רבי יוסי ברבי חנינא האט גזאגט דריבער האבען זייא גיפרעגט ווא שרה איז. זייא האבען איר גיוואלט שיקען א כוס פון בענטשען. מיר האבען געלערנט פון רבי יוסיס וועגן פאר וואס איז געפינטולט דער איין פון דעם ווארט אליו. וויל דיא תורה לערנט אונז דרך ארץ אז א מענטש קומט אין אגאכט הויז זאל ער פרעגין דעם מאן וואס מאכט זיין ווייב אונ זאל פרעגין דיא ווייב וואס מאכט איר מאן. דריבער האבען דיא מלאכים גיפרעגט ביי אברהם ווא איז דיין ווייב שרה. אונ ביי שרה האבען זייא גיפרעגט איז. ווא איז ער. ווא איז אברהם. פרעגט דיא גמרא שמואל האט דאך גזאגט מען טאר ניט פרעגין אויף א אשה וואס זיא מאכט. ענטפערט דיא גמרא מען טאר ניט פרעגין ביי דיא אשה וואס זיא מאכט. אבער מען מעג פרעגין ביי דעם מאן וואס זיין ווייב מאכט. אונ מען מעג פרעגין ביי דיא ווייב וואס איר מאן מאכט :

כא אחרי בלותי היתה לי עדנה. רב חסדא זאגט אזוי האט שרה גזאגט דער נאך וויא מיין לייב איז שוין אלט גיווארין. אונ מיין לייב איז פול מיט קנייטשין. זאל מיין לייב צוריק יונג ווערין אונ דיא קנייטשין זאלין אויס גיגלייכט ווערין. אונ מיין שיינקייט זאל צוריק קומען. פרעגט דיא גמרא עס שטייט אין פסוק שרה האט גזאגט מיין האר איז אלט. אונ גאט האט גזאגט פאר אברהם אז שרה האט גזאגט איך בין אלט. האט דאך גאט ניט גזאגט וויא זיא האט גזאגט. דבי רבי ישמעאל האט גילערנט שלום איז גרויס אפילו גאט האט גיענדערט דעם אמת נאר עס זאל זיין שלום. ווארום עס שטייט אין פסוק שרה האט גילאכט אונ האט גזאגט מיין האר וואס איז אברהם איז שוין אלט. קען דען זיין אז איך זאל נאך גיבארין קינדער. אבער גאט האט ניט גיוואלט עס זאל זיין א קריג (ווארום אברהם וועט זיין בייז אויף שרה פאר וואס זיא האט גזאגט אז ער קען שוין ניט האבען קינדער). דריבער האט גאט גיענדערט אונ האט גזאגט צו אברהם אז שרה האט גזאגט אויף זיך אליין איך בין שוין אלט צו האבען קינדער. עס שטייט אין פסוק שרה האט גזאגט ווער האט גירעט צו אברהם אז שרה וועט זייגין קינדער.

קנטרא . מבקל גדול בקורין לגנב"ר מלה מגיס : עובר לסוחר . מגמד שבכל מקום היה מתקבל בבקל והיכא דוכתא דקרו לקנטרין תיקלא : סלת . עדיף מקמח : מכ ן בהלכה עיניה נכה באורחין . בית המגיה קמח והוא בגת : פירס : נדה . הזר נהיות

אברהם דכתיב כן תעשה כאשר דברת ומאי שנא לגבי לוט דכתיב (דף פז) (בראשית יט) ויפצר בם מאד א"ר אלעזר מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול :

כתיב (בראשית יח) ואקחה פת לחם וכתיב ואל הבקר רץ אברהם א"ר אלעזר מכאן שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה רשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושין מנ"ל מעפרון מעיקרא כתיב (שם כג) ארץ ארבע מאות שקל כסף ובסוף כתיב (שם) וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון וגו' עובר לסוחר דלא שקיל מיניה אלא קנטרין דאיכא [דוכתא] דקרו ליה לתיקלא קנטרא , כתיב קמח וכתיב סלת א"ר יצחק מכאן שהאשה עיניה צרה באורחים יותר מן האיש . כתיב (שם יח) לושי ועשי עוגות וכתיב ויקח חמאה וחלב ואילו לחם לא אייתי לקמייהו אמר אפרים מקשאה תלמידו של ר"ם משמיה דר"מ אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה היה ושרה אמנו אותו היום פירסה נדה . (בראשית יח) ויאמרו אליו איה שרה וגומר ויאמר הנה באהל להודיע שׂרה אמנו

פאר קערין סדום . אונ מיכאל איז גיגאנגען מציל זיין ורעטטין לוט . אין פסוק שטייט אויך אזוי . ויהפוך את הערים האל . ער האט פאר קערט דיא שטעט . אונ עס שטייט ניט ויהפכו . זייא האבען פאר קערט . זעהן מיר אז נאר איינער האט פאר קערט . פרעגט דיא גמרא פאר וואס בייא אברהם האבען דיא מלאכים צו אים גזאגט אזוי זאלסטו טאהן וויא דו האסט גירעט . האבען זייא אים באלד צו גזאגט אז זייא וועלין בייא אים עסין . אונ בייא לוט שטייט ער האט שטארק גיבעטין בייא זייא ביז זייא האבען גיוואלט אריין גיין צו אים . רבי אלעזר זאגט פון דאנען ווייסין מיר צו אקליינעם מענטשין לאזט מען זיך בעטין . אונ צוא אגרויסין מענטשין לאזט מען זיך ניט בעטין . נאר וואס ער פארלאנגט טוהט מען באלד :

כתיב . עס שטייט אין פסוק אברהם האט גזאגט איך וועל נעמען אשטיקול ברויט . ניט מער . דער נאך שטייט אין פסוק אברהם איז גילאפין צו דיא אקסין . ער זאל מאכין פאר זייא אסעודה מיט פלייש . רבי אלעזר זאגט פון דאנען זעהן מיר אז דיא צדיקים זאגין צוא ווייניג אונ טוהען פיל . אבער דיא רשעים זאגין צו פיל . אונ אפילו אביסול טוהען זייא אויך ניט . דאס ווייסין מיר פון עפרון . אין אנהייב האט עפרון גזאגט צו אברהם אשטיקול ערד וואס איז ווערט פיר הונדערט טאהלער . צווישען מיר אונ דיר איז דאס גאר ניט . דער נאך שטייט אברהם האט גיהערט וואס עפרון האט גזאגט אונ ער האט אפ גיוואגין צו עפרון פיר הונדערט טאלער אזעלכע גרויסע וואס אלע סוחרים והענדלערס נעמען דאס פאר געלט . עפרון האט ניט גיוואלט נעמען קיין אנדער געלט נאר קנטרין וגרויסע טאלערס . עס איז דא ערטער וואס מען רופט אויף אגרויסין טאלער קנטרא . עס שטייט אין פסוק אברהם האט גזאגט צוא שרה דו זאלסט נעמען קמח סלת . קמח איז דאך פראסטע מעהל אונ סלת איז גוטע מעהל . וועלכע זאל זיא נעמען . האט רבי יצחק גזאגט פון דאנען זעהן מיר אז אאשה איז קארג צו געבין עסין אפרעמדין מענטש נאך מער וויא אמאנספערזאהן . שרה האט גזאגט מען זאל נעמען פראסטע מעהל ; אונ אברהם האט גזאגט מען זאל נעמען גוטע מעהל . עס שטייט אין פסוק אברהם האט גזאגט צו שרה קנעט טייג אונ מאך קוכונס . דער נאך שטייט אברהם האט גינומען פוטער אונ מילך אונ האט געגעבין פאר זייא צום עסין . פאר וואס האט ער ניט גיבראכט פאר זייא דיא קוכונס . האט אפרים מקשאה דער תלמיד פון רבי מאיר גזאגט פון רבי מאירס וועגין אברהם אבינו האט גיגעסין זיין פראסטע עסין אויך מיט ריינקייט . אונ אונזער מוטער שרה האט דעם טאג גיזעהן דם נדה . איז זיא טמא גיווארין אונ דיא טייג איז אויך טמא גיווארין . דריבער האט אברהם ניט גיוואלט געבין עסין דיא טייג ודיא קוכונס . עס שטייט אין פסוק דיא מלאכים

(בראשית יח) **יט וירא** אליו ה' וגו' כחום היום מאי כחום היום אמר רבי חמא בר חנינא אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה ובא הקב"ה לשאול באברהם הוציא הקב"ה חמה מנרתקה כדי שלא יטריח אותו צדיק באורחים שדריה לאליעזר למיפק לבראי נפק ולא אשכח אמר לא מהימנינא לך היינו דאמרי תמן לית הימנותא בעבדי נפק איהו חזייה להקב"ה דקאי אבבא היינו דכתיב (שם) אל נא תעבור מעל עבדך כיון דחזא דקא אסר ושרי אמר לאו אורח ארעא למיקם הכא היינו דכתיב (שם) וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מעיקרא [אתו] קמו עליה כי הזיוהו דהוה ליה צערא אמרו לאו אורח ארעא למיקם הכא מאן נינהו ג' אנשים מיכאל וגבריאל ורפאל מיכאל שבא לבשר את שרה רפאל שבא לרפאות את אברהם גבריאל דאזיל למהפכיה לסדום והכתיב (שם יט) ויבאו שני המלאכים סדומה בערב דאזיל מיכאל בהדיה לשזביה ללוט דיקא נמי דכתיב (שם) ויהפוך את הערים האל ולא כתיב ויהפכו ש"מ, מאי שנא לגבי אברהם

הוציא חמה מנרתקה. להוציא חמה כדי שלא יהו עוברי דרכים מצויין : תמן אמרי. בא"י : כיון דחזא. הקב"ה : דקא אסר. אברהם את מילתו ושרי אמר לאו אורח ארעא למיקם הכא : היינו דכתיב. דמעיקרא כתיב נצבים עליו ולבסוף כתיב וירץ לקראתם : דיקא נמי. דחד הוא דאזל להפוך סדום :

צוא דיא שטוב פון זייערע פיס . פון דיר איז געבארין געווארין ישמעאל וואס ער וועט אזו טאהן . ער וועט זיך בוקן צו דיא שטויב פון זיינע פיס :

יט וירא . גאט איז געזעהן געווארין צוא אברהם כחום היום . וואס מיינט מען כחום היום . רבי חמא ברבי חנינא זאגט דער טאג איז געוועזן דער דריטער טאג וויא אברהם האט זיך מל געוועזן . איז גאט געקומען צוא אברהם פרעגין וואס ער מאכט . וויא גאט האט געזעהן אז אברהם איז נאך ניט געזונד האט גאט ארויס גענומען דיא זוהן פון איר שייד . עס זאל ווערין אגרויסע היץ ווערין מענטשין ניט גיין אין וועג וועט אברהם ניט האבען קיין בשעפטיגונג מיט פרעמדע מענטשין (כחום היום מיינט מען וויא דער טאג איז הייס געווארין) . האט אברהם געשיקט זיין קנעכט אליעזר ער זאל גיין זעהן טאמער גייען עפעס פרעמדע מענטשין זאל ער זיי ברייגגען אין שטוב . איז אליעזר געגאנגען אויפען וועג אונ האט קיינעם ניט געטראפען . האט אברהם געזאגט צוא אליעזר איך גלויב דיר ניט . דאס איז וואס מען זאגט אין ארץ ישראל קנעכט האבען ניט קיין נאמנות . איז אברהם אליין ארויס געגאנגען . האט ער געזעהן וויא גאט שטייט נעבין טיר . איצט איז רעכט וואס עס שטייט אין פסוק אברהם האט געזאגט צוא גאט דוא זאלסט ניט אוועק גיין פון דיין קנעכט . ווייל גאט האט געזעהן אז אברהם בינט צוא די מילה אונ בינט אויף דיא מילה . האט גיזאגט עס איז ניט קיין דרך ארץ מען זאל דא שטיין . האט גאט געוואלט אוועק גיין . האט אברהם אים גיבעטין ער זאל ניט אוועק גיין . איצט איז רעכט וואס עס שטייט אין פסוק אברהם האט אויף געהויבען זיינע אויגן אונ ער האט געזעהן דריי מענטשין שטייען נעבין אים אונ ער האט געזעהן איז ער געלאפען אנטקעגין זיי . אז זייא זענען געשטאנען נעבין אים . צוא וואס האט ער גידארפט לויפען געגין זיי . נאר פריער זענען זיי געקומען אונ האבן זיך געשטעלט נעבין אים . וויא זייא האבען געזעהן אז ער האט צער פון דער מילה . האבען זייא געזאגט עס איז ניט קיין דרך ארץ דא צו שטיין . זענען זייא אוועק געגאנגען . איז אברהם געלאפין נאך זייא אונ האט זייא צוריק גירופין . (אונ לקראתם איז ניט דער טייטש אנטקעגין זייא . נאר לקראתם איז צווייא ווערטער לקרא אותם זייא צו רופין) . ווער זענען געוועזן דיא דרייא מענטשין . דאס זענען געוועזן דרייא מלאכים . מיכאל גבריאל רפאל . מיכאל איז געקומען זאגין שרה אז זיא וועט האבען א זוהן . רפאל איז געקומען היילין דיא מילה פון אברהם . גבריאל איז געגאנגען פאר קערין סדום . פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק צווייא מלאכים זענען געקומען אין סדום פארין נאכט . ניט גבריאל אליין . זאגט דיא גמרא מיכאל איז געגאנגען מיט גבריאל . גבריאל איז געגאנגען צו

נראו כמי שאכלו ושתו . אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו וכל מה שעשה אברהם ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם (במדבר יא) ורוח נסע מאת ה' . ויקח חמאה וחלב (שמות טז) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים . והוא עומד עליהם תחת העץ (שם יז) הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב . ואברהם הולך עמם לשלחם (שם יג) וה' הולך לפניהם יומם , יקח נא מעט מים (שם יז) והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ופליגא דרב חמא בר' חנינא וכן תנא דבי ר' ישמעאל בשכר ג' זכו לג' בשכר חמאה וחלב זכו למן . בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענן . בשכר יוקח נא מעט מים זכו לבארה של מרים , (בראשית יח) יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם אמר רבי ינאי ברבי ישמעאל א"ל וכי בערביים חשדתנו שהם משתחוים לאבק רגליהם כבר יצא ממנו ישמעאל :

וירא

מה"ה כ' . כגון שלוחים הגיז בעצמו : יוקח נא מעט מים . על ידי שליח : זכו לשלש . מתנות בניתנו להם במדבר ע"י משה ואהרן : זכו לעמוד הענן . עומד עליהם תמיד כדכתיב וענן עומד עליהם : לבארה של מרים . קיים נמי והכית בצור ונעמוד ענן פליגי : ורחצו רגליכם . והטעמו תחת העץ כלא יכנים ע"ז בתוך ביתו שהערביים רגילים להשתחוות לאבק רגליהם וכן נדמו לו כערביים : כבר יצא ממנו ישמעאל . ממך יצא הרגיל לעבודה כן :

האט געזאגט פון רבס וועגין אַלץ וואס אברהם האט געטאהן צוא די מלאכים דורך זיך אַליין האט גאט געטאהן צוא זיינע קינדער אויך דורך זיך אַליין . אונ אַלץ וואס אברהם הט געטאהן [illegible] די מלאכים דורך אַשליח . האט גאט געטאהן צוא זיינע קינדער אויך דורך אַשליח . עס שטייט אין פסוק צוא די אָקסין איז אברהם אַליין גילאָפען . האט ער אַליין גיגעבין פלייש צו די מלאכים . האט גאט אַליין גיגעבין פלייש צוא די יודין . אַזוי וויא עס שטייט אין פסוק [illegible] האט גיצויגען פון גאט אונ עס האט געמאַכט פליהען שלייו פון ים [illegible] עופות . עס שטייט אין פסוק אברהם אַליין האט גענומען פוטער אונ מילך . אונ האט גיגעבין צוא די מלאכים . [illegible] יודין האָבען גידאַרפט עסין שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט איך וועל מאַכען [illegible] צוא [illegible] ברויט פון הימעל . עס שטייט אין פסוק אברהם איז געשטאַנען נעבין די [illegible] אונטער [illegible] בוים . אונ גאט האט געזאגט צוא משה איך וועל שטיין פאר דיר דאָרט ביי [illegible] שטיין אין חורב . עס שטייט אין פסוק אברהם איז גיגאַנגען מיט די מלאכים זייא צוא [illegible] . [illegible] איז גיגאַנגען פאר די יודין ביי טאָג מיט אַוואָלקענדיגען זייל ביי נאַכט מיט [illegible] אברהם האט געזאגט עס זאָל גענומען ווערין אַביסעל וואסער . דורך אַשליח [illegible] האבען גידאַרפט וואסער האט גאט געזאגט צוא זיין שליח . צו משה . [illegible] שלאָגין [illegible] וועט אַרויס גיין פון איהם וואסער וועט דאס פאָלק טרינקען . זאגט די גמרא , [illegible] חמא ברבי חנינא . וואָרום רבי חמא ברבי חנינא האט געזאגט . אונ דבי רב [illegible] אַזוי געזאגט פאר דרייא זאַכען האָבען די יודין זוכה געווען צוא דרייא זאַכען [illegible] פוטער אונ מילך וואס אברהם האט געגעבין צוא די מלאכים . האָבען די יודין זוכה [illegible] מען זאָל זייא געבין עסין מן . פאַר דעם וואס אברהם איז געשטאַנען נעבין די מלאכים ווען זייא האָבען געגעסין . האָבען די יודין זוכה געווען צו אַוואָלקענדיגען זייל איז געשטאַנען שטענדיג איבער זייא . פאַר דעם וואס אברהם האט געזאגט עס זאָל גענומען ווערין אַביסעל וואסער . האָבען די יודין זוכה געווען צוא דעם ברונען פון מרים ודאס איז דער שטיין וואס משה האט איהם געשלאָגען אונ פון איהם איז גיגאַנגען וואסער . רב אונ רב חמא קריגען נאָר אין איין זאך וואס די יודין האָבען גיהאט פאַר דעם וואס אברהם איז געשטאַנען נעבין די מלאכים . רב זאגט פאַר דעם איז גאט געשטאַנען נעבין שטיין . אונ רב חמא זאגט פאַר דעם הט זייא גאט בדעקט מיט די וואָלקנס . עס שטייט אין פסוק אברהם האט געזאגט עס זאָל גנומען ווערין אַביסעל וואסער אונ איר זאָלט וואשען אייערע פיס . רבי ינאי ברבי ישמעאל זאגט די מלאכים האָבען געזאגט צו אברהם ביסטו אונז [illegible] אַז מיר זענען אַראַבער וואָס זיי בוקן זיך

אנים והתרנגולת מאשפתה בדלא אניסא אמר רבי יוחנן מובחר שבבהמות שור מובחר שבעופות תרנגולת אמר אמימר זוגתא אוכמתא בי בטניתא דמשכחתא ביני עצרי דלא מציא פסיא קניא . (ברכות יח) ואל הבקר רץ אברהם אמר רב יהודה אמר רב בן בקר אחד רך ב׳ וטוב ג׳ ואימא חד כדאמרי אינשי רכיך וטוב א״כ לכתוב רך טוב מאי וטוב ש״מ לדרשה ואימא תרי מדטוב לדרשא רך נמי לדרשה מתיב (רבא) [רבה] בר עולא ואי תימא רב הושעיא ואי תימא רבי נתן בר׳ אושעיא ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו כל חד וחד יהבי לנער הד . ויקח חמאה וחלב ובן הבקר וגו׳ דקמא קמא דמטיא אייתי לקמיהו ולמה לי תלתא תבגי בהר אמר רב חנן בר רבא כדי להאכילן ג׳ לשונות בחרדל :

יח א״ר תנחום בר חנילאי לעולם אל ישנה אדם מן המנהג שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם ומלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם אכלו ס״ד אלא אימא נראו

בדלא אניסא . בגידול אפוטרופוס : זוגתא . תרנגולת : פטניתא . כמפוטמת בבית . ל״א בטניתא בעלת כרס : דמשכחתא ביני עצרי . בין הגיתות ואוכלת הפרצנים : דלא מציא פסיא קניא . שאינה יכולה לפסוע הקנה מרוב שמנה : קמא קמא דמטיא . כלומר שמגיע לאכול שנגמר בישולו : לשונות בחרדל . מעדן מלכים ובריא הוא :

נאך ניט גיגרבעט . און אהון פון מיסט קאכטין וואס זיא האט נאך ניט גיארבעט קיין הינדראך . רבי יוחנן זאגט דיא בעסטע פון בהמות איז אקסין פלייש . דיא בעסטע פון עופות איז אהון . אמימר זאגט אשווארצע הון מיט אגרויסן בויך וואס זיא גייט ארום צווישען דיא קעלטערס וואס מען טרעטט דארט דיא וויינטרויבין אונ זיא עסט דיא קערנער . אונ זיא איז אזוי פעט אז זיא קען ניט אריבער שפרייזען איבער אשטעקיל . דיא הון איז גוט צום עסין . עס שטייט אין פסוק צו דיא אקסין איז אברהם גילאפין . רב יהודה זאגט פון רבס וועגן בן בקר איז איין אקס . רך איז נאך אאקס . וטוב איז אדריטער אקס . פרעגט דיא גמרא טאמער האט אברהם גינומען נאר איין אקס וואס דען שטייט אין פסוק בן בקר רך וטוב . אזוי ווי מענטשין זאגען אאקס וואס ער איז יונג אונ גוט . ענטפערט דיא גמרא אויב בן בקר רך וטוב איז איין אקס . הט געדארפט שטיין בן בקר רך טוב . פאר וואס שטייט וטוב , קומט דאס צוא דרשנן ער האט גינומען אאקס וואס ער איז טוב . גוט . פרעגט דיא גמרא טאמער האט ער נאר גינומען צוויא אקסין . בן בקר רך . איז איין אקס . אונ וטוב איז נאך אאקס . ענטפערט דיא גמרא ווייל מיר דרשנן וטוב איז איין אקס . איז רך אויך איין אקס . אונ בן הבקר איז אויך איין אקס . איז דרייא אקסין . האט רבה בר עולא גיפרעגט . אנדערע זאגין רב הושעיא האט גיפרעגט . אנדערע זאגין רבי נתן ברבי אושעיא האט גיפרעגט עס שטייט דאך אין פסוק אברהם האט גיגעבין צום יונג און ער הט ניאיילט אים צוא מאכען . איז דאך נאר גיוועזן איין אקס . ווארום אז עס וואלט גיוועזן מער ווייא איין אקס וואלט גידארפט שטיין צוא מאכען זייא . ענטפערט דיא גמרא יעדער אקס האט ער גיגעבין צו אבזונדר יונג יעדער יונג הט פערטיג גימאכט זיין אקס . עס שטייט אין פסוק אברהם הט גענומען פוטער אונ מילך אונ דיא אקסין וואס ער האט גימאכט . ווייבעס עס איז פריער פערטיג גיווארין האט ער גיבראכט פאר זייערע געסט זייא זאלין דאס עסין . פרעגט דיא גמרא צוא וואס האט מען גידארפט דרייא אקסין . פאר דרייא מענטשין איז גענוג איין אקס אויך . האט רב חנן בר רבא גיזאגט אברהם האט זייא גיוואלט געבין עסין דרייא צונגען מיט זענעפט :

יח אמר . רבי תנחום בר חנילאי האט גיזאגט אייביג זאל אמענטש ניט ענדערין פון דעם מנהג . משה רבינו איז ארויף גיקומען אויף דעם הימעל . אונ דארט איז דער מנהג ניט צו עסין . האט ער אויך ניט גיגעסין . דיא מלאכים זענען אראפ גיקומען אויף דיא ערד . אונ דא איז אמנהג צוא עסין . האבען זייא אויך גיגעסין . פרעגט דיא גמרא האבען דען דיא מלאכים גיגעסין . נאר זאג עס האט אים גידוכט ווי זייא וואלטען גיגעסין אונ גיטרונקען . רב יהודה

(דף פג:) **יז משנה** מעשה ברבי יוחנן בן מתיא שאמר לבנו צא ושכור לנו פועלים הלך ופסק להם מזונות כשבא אצל אביו א"ל בני אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך שהם בני אברהם יצחק ויעקב וכו': **גמ'** (דף פו ע"ב) למימרא דסעודתא דאברהם אבינו עדיפא מדשלמה והכתיב (מ"א ד) ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סלת וששים כור קמח עשרה בקר בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי וידמור וברבורים אבוסים ואמר גורין בן אסטיון משמיה דרב הללו לעמילן של טבחים ר' יצחק אומר הללו לציקי קדרה. ואמר ר' יצחק אלף נשים היו לשלמה כל אחת ואחת עשתה לו בביתה כך מאי טעמא זו סבורה שמא אצלה סועד היום וזו סבורה שמא אצלה סועד היום ואילו גבי אברהם כתי' (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב וא"ר יהודה אמר רב בן בקר אחד רך ב' וטוב ג' התם תלתא תורי לתלתא גברי הכא לכל ישראל ויהודה שנאמר (מ"א ד) יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים. מאי ברבורים אבוסים אמר רב שאובסים אותם בעל כרחן ושמואל אמר שאובסים ועומדים מאליהם ור' יוחנן אמר מביאים אחד מבריתה בדגא אנ"ם

כבשתו. כעת מלכותו המלך והדיוט וכו': כבני אברהם וגו'. כסעודתו כל הכבשים גדולה מכל כולה כדמפרש בגמ': הללו. הקמח והסלת: לעמילן של טבחים. הלוש עבייות נכסות פי הקדרות וכתוב זוהמת התבשיל: הללו. הבקר והצאן המנויים זה הפסוק: לציקי קדרה. הינו הלוה נמין מהכל בשמו ציקי קדרה הוא הו"ל בלע"ז: ברבורים. תרנגולים: שאובסים אותם בע"כ. שמזינין אותם מאכל בפיהם בחזקה: תור. שור: בהלה חיים. בלא עשה מלאכה:

יז משנה. מעשה עס האט אמאהל געטראפען אז רבי יוחנן בן מתיא האט געזאגט צו זיין זוהן גיי דינג ארבייטער פון אונזערטוועגען. איז ער געגאנגען אונ האט זייא צו געזאגט צו געבען עסין. אז ער איז געקומען צום פאטער. האט דער פאטער צו אים געזאגט מיין זוהן. אפילו דו וועסט מאכען פון זייערטוועגען אזוי א סעודה וויא שלמה המלך פלעגט מאכען אין דער צייט ווען ער איז געוועזען א מלך. האסטו נאך זייא ניט בצאהלט דעם חוב. וואראום דו דארפסט זייא געבען גוט עסין. ווייל זייא זענען דיא קינדער פון אברהם יצחק יעקב. זייערע סעודות זענען געוועזען גרעסערע וויא דיא סעודות פון שלמה המלך. פרעגט דיא גמרא וויא קענען מיר זאגען אז דיא סעודות פון אברהם אבינו זענען געוועזען גרעסער וויא דיא סעודות פון שלמה המלך. עס שטייט דאך אין פסוק דיא סעודה פון שלמה צוא איין טאג איז געוועזען דרייסיג כור פיינע מעהל. אונ זעכציג כור פראסטע מעהל. צעהן אקסין פעטע. צוואנציג אקסין געפיטערטע. הונדערט שעפסין. אויסער הירש וואס מען כעג עסין. אינגען. הערשין. יחמורים. אונ ברבורים אבוסים. אונ גורין בן אסטיון האט געזאגט פון רבס וועגין דיא מעהל איז נאר געוועזען צו מאכען פון זייא שטארציין צוא דעקין דיא טעפ. רבי יצחק זאגט דיא אלע בהמות זענען נאר געוועזען צוא איין פאטראגע וואס מען רופט דאס טאפ געבראטענס: נאך האט רבי יצחק געזאגט טויזענד ווייבער האט שלמה המלך געהאט. יעדער ווייב האט בייא זיך אין שטוב אלע טאג געמאכט אזוי א סעודה. וואראום יעדער ווייב האט געמיינט טאמער וועט היינט שלמה בייא איר עסין. אונ בייא אברהם אבינו שטייט צוא די אקסין איז אברהם געלאפען אונ ער האט גינומען בן בקר רך וטוב. אונ רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגין בן בקר איז איין אקס. רך איז נאך א אקס. וטוב איז אדריטער אקס. זעהן מיר דאך אז בייא דיא סעודה פון אברהם איז נאר געוועזען דרייא אקסין. ענטפערט דיא גמרא בייא דיא סעודה פון אברהם איז געוועזען דרייא אקסין צוא דרייא מענטשין. אבער דא בייא שלמה איז געוועזען דיא סעודה פאר אלע יודין. אונ עס שטייט אין פסוק יהודה אונ ישראל זענען געוועזען אזוי פיל אזוי וויא דיא זאמד וואס בייא דעם ברעג ים. זאגט דיא גמרא וואס איז ברבורים אבוסים. רב זאגט דאס איז אזעלכע הענער וואס מען שטאפט אין זייא אריין דאס עסין מיט כח ביז טיף אין האלדז. אונ שמואל זאגט דאס איז אזעלכע הענער וואס שטאפין זיך אליין. רבי יוחנן זאגט מען פלעגט ברייננגען צו שלמה אאקס פון זיין פאשע וואס ער האט

נשיב זיקא וואושא ביני קניא סבר גונדא דפרשי הוא אמר תינח נפשיה דההוא גברא ולא יממר בידא דמלכותא כי הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה ב״נ שגופך טהור ויצאת נשמתך בטהור נפל פיתקא מרקיע בפומבדיתא רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה נפקי אביי וכולהו רבנן לאיעסיק ביה לא הוו ידעי דוכתיה אזלו לאגמי חזו צפרא דמטללי וקיימי אמרי ש״מ התם הוא ספדוהו תלתא יומי ותלתא לילותא נפל פיתקא כל הפורש יהא בנדוי ספדוהו שבעה יומי נפל פיתקא לכו לבתיכם לשלום . ההוא יומא דנח נפשיה דלייה זעפא ודריה לההוא טייעא כי רכיב גמלא מהאי גיסא דנהר פפא ושדייה בהך גיסא אמר מאי האי אמרו ליה נח נפשיה דרבה בר נחמני אמר לפניו רבש״ע כולי עלמא דידך הוא ורבה בר נחמני דידך הוא את דרבה ורבה דידך אמאי קא מחרבת ליה לעלמא נח זעפא :

פרחים שמתפרחים אחריו : בפומבדיתא . והוא רחק ישיבה נה: מטללי . עושין לו כנפיהם: דלי זעפא . גבה רוח סערה : את דרבה . אתה הולכו של רבה :

רבי שמעון בן חלפתא וכו׳ . משום דאיירי בריש׳ דאגדתא בבעלי בשר נקט לה : ככרין דנרד . אגודות של נרד והוא עשוי כבלין : למארי דיכי . לבעליו של רוח זה :

טז רבי שמעון בן חלפתא בעל בשר הוה יומא חד הוה חמימא ליה הוה סליק ויתיב אשינא דטורא אמר לה לברתיה בתי הניפי עלי במניפא ואני אתן ליך ככרין דנרד אדהכי נשיב זיקא אמר כמה ככרים דנרד למארי דיכי :

גיהערט צו לערנען . דער ווייל האט אזא גיטאהן אווינט איז גיווארין אלארעם אונ אגערויש צווישען דיא שטוקלאך . האט רבה גימיינט אמתנה רייטער פון מלך קומען אים תאפין . האט רבה גזאגט בעסער וויל איך שטארבין אונ וויל ניט איבער גיגעבין ווערין אין דיא הענט פון מלך . ווען רבה איז גישטארבין האט ער גזאגט טהור טהור (דיא זאך וואס איז גיווען אספק אין הימעל . איז טהור) . איז ארויס גיגאנגען אקול פון הימעל אונ האט גזאגט וואהל צו דיר רבה בר נחמני דיין גוף איז טהור אונ דיין נשמה איז ארויס גיגאנגען מיט דעםווארט טהור . איז אראפ גיפאלין אקוויטול פון הימעל אין פומבדיתא רבה בר נחמני איז גירופין גיווארין ער זאל קומען אין דער ישיבה וואס אין הימעל . איז ארויס גיגאנגען אביי מיט אלע רבנן מען זאל זיך באשעפטיגען מיט זיין קבורה . מען האט אבער ניט גיוואוסט דעם ארט ווא רבה ליגט . זענען זייא גיגאנגען צום ארט אגמא האבען זייא גיזעהן פון ווייטענס פיל פייגעלאך האבען זיך צו זאמען גיקליבען אין דער הייך אונ זייא זענען אויף איין ארט . זייא פליהען ניט אוועק . האבען דיא רבנן גיזאגט געוויס דארטין ליגט רבה . האבען דיא רבנן אים מספיד גיווען דרייא טאג אונ דרייא נעכט . איז אראפ גיפאלין אקוויטול פון הימעל דער וואס וועט אוועק גיין פון דאנען זאל ער זיין אין חרם . האבען זייא אים מספיד גיווען זיבען טעג . איז אראפ גיפאלין אקוויטול פון הימעל יעדער זאל גיין אהיים לשלום . דעם טאג וואס רבה איז גישטארבין איז גיווארין אגרויסער שטורעם ווינט אונ אטערק האט גערייטען אויף אקעמיל אונ איז גיגאנגען נעבין טייך פפא . האט דער ווינט אים אויף גיהויבין אונ אריבער גיווארפין אויף דיא אנדערע זייט טייך . האט דער טערק גיפרעגט פאר וואס איז היינט אזוי אגרויסער ווינט . האט מען אים גזאגט רבה בר נחמני איז גישטארבין . האט דער טערק גזאגט פאר גאט רבונו של עולם דיא גאנצע וועלט איז דיינע אונ רבה בר נחמני איז אויך דיינער . דו האסט ליב רבהן . אונ רבה האט דיך ליב . פאר וואס ווילסטו חרוב מאכין דיא וועלט . איז דער שטורעם שטיל גיווארען :

טז רבי שמעון בן חלפתא איז גיווען אדיקער מענטש . אמאהל איז גיווען אהייסער טאג איז אים שטארק הייס גיווען : איז ער ארויף גיגאנגען אויף אבארג אונ האט זיך דארט גיזעצט . אונ האט גזאגט צו זיין טאכטער פאכע אויף מיר מיט אפאכער וועל איך דיר געבין עטליכע בינטלאך בשמים . דער ווייל האט אנגיהויבין צו בלאזין א ווינט . האט רבי שמעון גזאגט וויא פיל בינטלאך בשמים דארף מען געבין צו דעם בעל הבית פון דעם ווינט :

פריסתקא דמלכא אבתריה ולא אשכחיה ערק ואזיל (מפומבדיתא לאקרא) מאקרא לאגמא ומאגמא לשחין ומשחין לצריפא ומצריפא לעינא דמיא ומעינא דמיא לפומבדיתא איקלע פריסתקא דמלכא לההוא אושפיזא דרבה קריבו תכא קמיה ואשקוהו תרי כסי ודליוה לתכא מקמיה הדר פרצופיה לאחוריה אמרו ליה מאי נעביד ליה גברא דמלכא הוא אמר להו קריבו תכא לקמיה ואשקוהו חד כסא ודליוה לתכא מקמיה וליתסי עבדי ליה הכי ואיתסי אמר מידע ידענא דגברא דקא בעינא הכא הוא בחיש אבתריה ואשכחיה אמר אזלינא מהא אי מקטל קטלו לההוא גברא לא מגלינא ואי נגידי מנגדין ליה מגלינא אתיוה לקמיה עייליה לאדרונא וטרקיה לבבא באנפיה בעא רחמי פרק אשיתא ערק ואזל לאגמא הוה יתיב אגירדא דדקלא וקא גריס קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת לשער לבן טמא ואם שער לבן קודמת לבהרת טהור ספק הקב"ה אמר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא אמרי מאן נוכח נוכח רבה בר נחמני דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות שדרו שליח בתריה ולא הוה מצי מלאך המות למקרב ליה דלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה אדהכי נשיב

ופתיהם: פריסתקא. שליח: איקלע פריסתקא. לאותו בחותו פונדק שהיה רבה נחבא בו: אשקוהו תרי כסא ודליוה לתכא. ושדים הממונים על הזוגות מזיקים את השותה זוגות ובני הבית לא נתכוונו לכך: אהדרו לו. בני הפונדק לרבה מה נעביד: מגידי מגדי ליה. ולא ייסרוני ביסורים אגלה: וטרקיה לבבא. סגר הדלת: פרק אשיתא. נפלה החומה: אגירדא דדיקלא. על גזע דקל קצוץ: אם בהרת קדמה לשער לבן טמא. דשער לבן שפרח בו הוא סימן לטומאה כדכתיב והנה נהפך שער לבן בבהרת: טהור. לפי מה שכתוב בתורה: גוונא. גדוד של

פומבדיתא אין אקרא. אונ פון אקרא אין אגמא. אונ פון אגמא אין שחין, אונ פון שחין אין צריפא, אונ פון צריפא אין עינא דמיא. אונ פון עינא דמיא אין פומבדיתא ודאס איז נעמען פון שטעט. אונ עס קען זיין אז עס איז געווען צווייא פומבדיתאו. דער נאך האט גיטראפען אז דער שליה פון מלך איז גיקומען אין דעם גאסט הויז וואו רבה איז דארט געווען בהאלטען. האט מען גישטעלט א טיש פאר דעם שליח פון מלך אונ מען האט אים גיגעבין טרינקען צווייא כוסות וויין. אונ מען האט צוא גענומען דעם טיש פון אים. ווייל ער האט גיט גענקען צווייא כוסות דס איז זוגות. דריבער האט זיך אים פאר דרייט דער פנים אויף אינטען. האבען די מענטשען פון גאסט הויז גיזאגט צוא רבה וואס זאל מען טאהן מיט אים. ער איז דאך א מענטש פון מלך. האט רבה צוא זייא גזאגט שטעלט צוריק דעם טיש פאר אים אונ גיט אים טרינקען נאך א כוס. אונ נעמט צוא דעם טיש פון אים. וועט ער גיזונד ווערין. האט מען אזוי גיטאהן. אונ ער איז געזונד גיווארין. האט דער שליח גזאגט איך ווייס אז דער מענטש וואס איך זוך אים איז ער דא. האט ער אים גזוכט אונ האט אים גפונין. האט דער שליח גזאגט איך וועל אוועק גיין פון דאנען. אוב מען וועט מיך וועלין הרגנן וועל איך ניט אויס זאגין. אבער אז מען וועט מיך פייניגען מיט יסורים וועל איך אויס זאגין. האט מען גיבראכט רבהן פאר דעם שליח. האט דער שליח אריין גפירט רבהן אין אשטוב אונ ער האט פאר שלאסין די טיר פאר אים ער זאל ניט אנטלויפין. האט רבה גיבעטין ביי גאט איז אויס גיבראכין גיווארין די וואנט אונ ער איז אנטלאפין אונ איז גיגאנגען אויף דעם פעלד. אונ ער איז גיזעסין אויף א ווארציל פון אאפגיהאקטין בוים אונ האט גילערונט. דער ווייל האט מען געקריגט אין דער ישיבה וואס אויף דעם הימעל אויב די נגע וואס הייסט בהרת איז גיווארין פריער וויא די ווייסע האר. איז ער טמא. אונ אויב די ווייסע האר איז פריער גיוואקסין וויא דער בהרת. איז ער טהור. אויב עס איז אספק מען ווייסט ניט וועלכע זאך איז פריער גיקומין: גאט האט גזאגט ער איז טהור. אונ די גאנצע ישיבה וואס אין הימעל האבען גזאגט ער איז טמא. האט מען גזאגט ווער וועט אונז דעם אמתין דין זאגין. רבה בר נחמני וועט זאגין. ווארום רבה בר נחמני האט גזאגט איך בין איין למדן אין נגעים אונ איך בין איין למדן אין אהלות. האט מען געשיקט דעם מלאך המות ער זאל גיין ברייננגען רבה בר נחמני אויף דעם הימעל. האט דער מלאך המות גיט גיקאנט צו גיין צו רבה ווייל זיין מויל האט ניט אויף-

ליה סמני בגובתא תותי בי סדיא ואיתסי הוה קא מצטער רבי למסמכיה ולא הוה מסתייעא מלתא א"ל לא לצטער מר לדידי חזי לי ספרא דאדם הראשון וכתיב ביה שמואל ירחינאה (דף פו) חכים יתקרי רבי לא יתקרי ואסו דרבי על ידו תהא, רבי ורבי נתן סוף משנה רב אשי ורבינא סוף הוראה וסימניך (תהלים עג) עד אבא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם:

מו אמר רב כהנא אשתעי לי רב חמא בר ברתיה (דחמא) [דחסא] רבה בר נחמני אגב שמדא נח נפשיה אכלי ביה קורצא בי מלכא אמרו איכא חד גברא ביהודאי דקא מבטל תריסר אלפי גברא מישראל ירחא בקיטא וירחא בסיתוא מכרגא דמלכא שדרו פריסתקא

ומוהו עד עיניו: הוה מצטער רבי למסמכיה. עגת ומתעסק לסומכו לפי שהכם נקי היה כל כך: ולא הוה מסתייעא מלתא. שהיתה השעה נטרפת לו לא היו שהכמים נאספים: ה"ג. חכים איתקרי רבי לא איתקרי: ספרא דאדם הראשון. שהראהו הקב"ה דור דור וסופריו דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו: רבי ורבי נתן סוף משנה. כך זה כתוב לשם: סוף משנה. סוף הנאים עד ימיהן אמרו איש את דבריו בשם"ד והיו התלמידים גורסין שמועה שמועה לבדה ולא היו מסכתות סדורות וסדר על הסדר והם כללו האמור בדורות שלפניה' וסדרו את המסכתות ואחריהם לא הוסיפו אלא מעט: סוף הוראה. סוף כל האמוראין עד ימיהם לא היתה גמרא על הסדר אלא כשהיתה שאלה נשאלת בטעם המשנה בבהמ"ד או שאלה על מעשה המאורע בדין ממון או איסור והיתר כל אחד ואחד אומר טעמו ורב אשי ורבינא סדרו שמועות אמוראים שלפניהם וקבעו על סדר המסכתות כל א' וא' אצל המשנה הראויה לו: והקשו קושיות בים להשיב ופירוקין שראוין לתרץ בו והאמוראים שעמהם וקבעו הכל בגמרא כגון איתיביה מותיב ודמינהו איבעיא להו והתירוצין שעליהם ומה שביררו אותם שלפניהם אותם שאמרו לפניהם הקושיות והתירוצין [שעליהם] לא קבעום בגמרא על סדר המסכתות והמשנה בסדר [רבי] ונהו רבי ורבינא וקבעום: וסימנך עד אבא אל מקדשי אל. מקדשי סימנא דרב אשי: אבינה. סימנא דרבינא: לאחריתם. סימן סוף הוראה:

רבה בר נחמני. בר פלוגתיה דרב יוסף: אגב שמדא נח נפשיה. מחמת אימת מלכות מת. דקא מבטל. וכו' שמקבלין אליו בנים ועברי לשמוע דרשות של פסח ושל חגיס וכשמתקבצין שלוחי המלך לגבות המס גולגולת של כל אדם ואדם אינם מוצאין בבתיהם

רבי גזאגט איך וועל ניט קענען ליידן. האט שמואל גזאגט צוא רבי איך וועל דיר בשמירען אמאשטש אויף דעם אויג. האט רבי גזאגט איך וועל ניט קענען ליידן. האט שמואל אריין גילייגט אזוי אקרייטער אין ארעדיל אונ האט גילייגט דיא רעדיל מיט דיא קרייטער אונטער דיא קישען וואס רבי איז אויף איר גילעגן. אונ די שטארקייט פון די קרייטער איז אריין גיגאנגן אין דיא קישען אונ אין קאפ פון רבי ביז אין מוח אונ אין דיא אויגען. אונ דאס האט גיהיילט דיא אויג. אונ רבי איז געזונד גיווארין. האט רבי גזאגט אז דיא חכמים זאלין רופען שמואלין רבי אונ ער זאל מעגין פסקנען דין תורות אונ שאלות. אונ רבי האט דאס ניט גיקענט אויס פירען. האט רבי גיהאט פון דעם גרויס צער. האט שמואל גיזאגט צוא רבי דוא זארגסט דיך ניט מצער זיין. איך האב גיזעהן דעם ספר פון אדם הראשון וואס דארט זענען פאר שריבען אלע רבנים. שטייט דארטין שמואל ירחינאה וועט נאר גירופען ווערין חכם. אונ ניט רבי. אונ דיא היילונג פון רבי וועט זיין דורך אים. נאך שטייט דארטין אין דעם ספר רבי אונ רבי נתן וועלין זיין דיא לעצטע תנאים אונ זייא ווערין מאכען דיא משניות. רב אשי אונ רבינא וועלין זיין דיא לעצטע אמוראים וואס זייא ווערין מאכען דיא גמרא. דער סימן איז דער פסוק עד אבא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם. מקדשי איז אסימן אויף רב אשי; אבינה איז אסימן אויף רבינא. לאחריתם זייא ווערין זיין דיא לעצטע:

מו אמר. רב כהנא האט גזאגט רב חמא דער זוהן פון חסאס טאכטער האט מיר דער ציילט אז רבה בר נחמני איז גישטארבען דורך אגזירה פון שמד. מען האט אויף אים גימסרת ביי דעם מלך אונ מען האט גזאגט עס איז דא אמענטש צווישען דיא יודין וואס ער שטערט צוועלף טויזענד יודין איין חודש זומער אונ איין חודש ווינטער זייא זאלין ניט געבין פאראטקעס צום מלך. ווארום אין דעם חודש ניסן אונ אין חודש תשרי פלעגין צוא זאמען קומען דיא יודין צוא רבה. הערין דיא דרשות פון פסח אונ פון סוכות. אונ אז דיא עלצטע פון מלך פלעגין קומען צוא דיא יודין אין ניסן אונ אין תשרי אפ נעמען דיא מאנאטליכע פאראטקעס פלעגין זייא אין ניסן אונ אין תשרי קיינעם ניט טרעפען אין דער היים. האט דער מלך געשיקט אשליח צו רבה ער זאל קומען צוא אים. אונ מען האט אים ניט געפונען. ווארום ער איז אנטלאפען פון

אמערתיה אמינא מתניתא דמר מתנינא ואתפאי אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי יומא חד ריש ירחא הוה נגה ליה ולא אתא א"ל מ"ט נגה ליה למר אמר ליה אדאוקמינא לאברהם (ומשי) [ומשינא] ידיה וכצלי ומגנינא ליה וכן ליצחק וכן ליעקב ולוקמינהו בהדי הדדי סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא זמניה א"ל יש דוגמתן בעה"ז א"ל איכא רבי חייא ובניו גזר רבי תעניתא ואחתינהו לרבי חייא ובניו אמר משיב הרוח ונשב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מטרא כי מטא למימר מחיה המתים רגש עלמא אמרי ברקיע מאן גלי רזיא בעלמא אמרי אליהו אתיוהו לאליהו מחיוהו שתין פולסי דנורא אתא אידמי להו כדובא דנורא על בינייהו וטרדינהו :

דמר קא מתניתא. תוספתא כל הדוני שסידר לסדר סדרים אני שונה תמיד דרבי חייא סדרה לתוספתא כדאמרי' בעלמא רבי לא שנאה רבי חייא מנא ליה ואמרינן כל מתניתא דלא מיתנייא בי רבי חייא ורבי אושעיא לא תותבו מינה בבי מדרשא: תקפי ברחמי. מרבין בתפלה: ומייתי למשיח בלא זמניה. לכך אין ניתן לי רשות להעמידן יחד: יש דוגמתן. שהיא כמעלת תפלתן: פולסי. הכאות מלקות:

שמואל ירחינאה. הוא שמואל בר אבא אביו של רב ועל שהיה בקי בסוד העיבור כדאמרינן במסכת ר"ה אמר שמואל יכילנא לתקוני כולה גלותא קרי ליה ירחינאה: אימלי לך סמא. בתוך העין: אשטר לך משטר. אמשח לך על גב העין. משטר מפסת מולי"ר בלע"ז כדאמרינן בפסחים גבי כותח הבבלי (הומן האדומי) משטר קשטר מטבל פתו: גובתא. קנה הגלול: הותיב בי כדיה. תחת מראשותיו וזוקף את הזוק הכסם יהולך דרך עצם גולגלתו

יג שמואל ירחינאה אסיה דרבי הוה חלש רבי בעיניה א"ל אימלי לך סמא א"ל לא יכילנא אשטר לך משטר אמר ליה לא יכילנא הוה מותיב ליה

אויגען. אויף מארגען בין איך גיגאנגען אונ האב מיך פאר שפעט אויף דיא מערה פון רבי חייא. אונ האב גזאגט איך לערין דיא ברייתות וואס דער רבי האט גימאכט. בין איך גיזונד גיווארין. אליהו הנביא פלעגט אלע מאהל קומען אין דער ישיבה פון רבי. אמאהל איז גיוועזן ראש חודש אונ עס איז שוין שפעט גיוועזן אונ ער איז נאך ניט גיקימען. דער נאך אז ער איז געקומען האט רבי צוא אים גזאגט פאר וואס ביסטו היינט אזוי שפעט גיקומען. האט אליהו גזאגט ביז איך האב אויף גיוועקט אברהם אונ האב אים גיוואשען זיינע הענט. אונ ער האט גידאווינט אונ האב אים צוריק פר שלעפערט. אונ אזוי האב איך גיטאהן מיט יצחק אונ אזוי האב איך גיטאהן מיט יעקב. דער וויל איז שפעט גיווארין: האט רבי גיפרעגט צו אליהו פאר וואס האסטו ניט אויף גיוועקט אלע דריי מיט איין מאהל. האט אליהו גיזאגט מען האט מורא גיהאט טאמער וועלין זייא דאווענען אלע דריי מיט איין מאהל אונ זייא וועלין שטארק בעטין. וועלין זייא ברייגגען משיח פאר דער צייט. דריבער האב איך זייא גימוזט אויף וועקין איינציג וויז. האט רבי גזאגט צוא אליהו איז דא אויף דער וועלט אזוי אגלייכען. זייא זאלין קענען ברייגגען משיח מיט זייער תפלה. האט אליהו גזאגט עס איז דא רבי חייא מיט זיינע קינדער. האט רבי גוזר גיוועזן מען זאל פאסטען. אונ ער האט גיהייסען רבי חייא מיט זיינע קינדער זאלין גיין צום עמוד דאווענען. האט רבי חייא גזאגט משיב הרוח. גאט מאכט בלאזין אווינט. האט גיבלאזין אווינט. ער האט גזאגט מוריד הגשם. גאט מאכט נידערין רעגין. האט געניידערט רעגין. ווייא רבי חייא האט גיוואלט זאגין מחיה המתים האט אציטער גיטאהן דיא וועלט. האט מען גזאגט אין הימעל ווער האט אוים גזאגט דעם סוד אויף דער וועלט אז רבי חייא מיט זיינע קינדער קענען לעבעדיג מאכען דיא טויטע אונ ברייגגען משיח פאר דער צייט מיט זייער תפלה. האט מען גזאגט אליהו האט דאס אויס גזאגט. האט מען גיברייגגט אליהו אונ מען האט אים גישלאגין זעכציג מלקות מיט אפייערדיגען שטעקין: אונ אליהו האט זיך באלד פאר שטעלט וויא אפייערדיגער בער. אונ ער איז אריין גילאפען אין שוהל גישווינד צווישען דיא מענטשין. אונ האט זייא פאר מישט דאס דאווענען איז רבי חייא מיט זיינע קינדער שטיל גיווארין:

יד שמואל ירחינאה איז גיוועזן דער דאקטאר פון רבי. אמאהל איז בייא רבי שלאף גיוועזן אאויג. האט שמואל גזאגט צוא רבי איך וועל דיר אריין שיטען אין אויג אזוי אפראשעק. האט

מעשה חייא א״ל רבי ישמעאל ברבי יוסי אפילו ממר א״ל אין אפילו מאבא א״ל ח״ו לא תהא כזאת בישראל. א״ר זירא אמש נראה לי ר׳ יוסי בר ר׳ חנינא אמרתי לו אצל מי אתה תקוע אמר לי אצל רבי יוחנן ורבי יוחנן אצל מי אצל רבי ינאי ורבי ינאי אצל מי אצל רבי חנינא ורבי חנינא אצל מי אצל רבי חייא אמרתי לו ורבי יוחנן אצל רבי חייא לא אמר לי באתר דזקוקין דנורא ובעורין דאשא כאן מעייל בר נפחא לתמן. א״ר חביבא אשתעי לי רב חביבא בר סורמקי חזי ליה ההוא מרבנן דהוה שכיח אליהו גביה דלצפרא הוו שפירין עיניה ולאורתא דמיין כד מיקליין בנורא אמרי ליה מאי האי אמר לי דאמרי ליה לאליהו אחוי לי רבנן כי סלקי במתיבתא דרקיע אמר לי בכולהו מצית בהו לאיסתכולי לבר מגוהרקא דרבי חייא דלא תסתכל ביה מאי סימנייהו בכולהו אזלי מלאכי כי סלקו ונחתי לבר מגוהרקא דרבי חייא דמנפשיה סליק ונחית ולא מצאי לאוקמי אנפשאי איסתכלי ביה אתו תרי בוטיטי דנורא ומחיוה להחוא גברא וסמינהו לעיניה למחר אזלי אשתטחי אמערתיה

את זה סדרו: לא תהא כזאת בישראל. לא תאמר זאת בישראל: אמש נראה לי. בחלום: תקוע. ויושב בישיבה של מעלה: ורבי יוחנן אצל רבי חייא לא: אמרתי אני וכי אין רבי יוחנן ראוי לישב אצל רבי חייא: ובעורין. תרגום דלפידים: דלצפרא הוו ספירין עיניה. בבקר ראיתי את עיניו יפות ולערב ראיתיו דומות כאילו נכוו באור: אמרי ליה. אמרתי לו: דאמרי. אמרתי לאליהו: גוהרקא. קתדרא: בוטיטי. ניצוצות כונטלייא״ש בלע״ז: מהגיתא

האָב איך דאָך גימאַכט אַז דיא תּוֹרָה זאָל ניט פאַר געסין ווערין פון יודין. דאָס איז וואָס רַבִּי האָט גזאָגט דיא מַעֲשִׂים פון חִיָּא זֶענֶען גרויס. האָט רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסִי גזאָגט צו רַבִּי זֶענֶען דיא מַעֲשִׂים פון רַבִּי חִיָּא נאָך גרעסער וויא דַיינֶע מַעֲשִׂים. האָט רַבִּי גזאָגט יאָ. האָט רַבִּי יִשְׁמָעֵאל גזאָגט צוא רַבִּי זֶענֶען דיא מַעֲשִׂים פון רַבִּי חִיָּא גרעסער וויא דיא מַעֲשִׂים פון מיין פאָטער. האָט רַבִּי גזאָגט חַס וְשָׁלוֹם אַזעלכֶעס ווערין יודין ניט זאָגין. גֶעווּיס זֶענֶען דיא מַעֲשִׂים פון דיין פאָטער גיוועזען גרעסער וויא דיא מַעֲשִׂים פון רַבִּי חִיָּא. רַבִּי זֵירָא האָט גזאָגט נֶעכְטִין ביי נאַכט האָב איך גיזעהן אין חָלוֹם רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא. האָב איך גזאָגט צוא אים נֶעבִין וועמען זיצט אין דער יְשִׁיבָה וואָס אין הימעל. האָט רַבִּי יוֹסִי גזאָגט ער זיצט נֶעבִין רַבִּי יוֹחָנָן. אונ רַבִּי יוֹחָנָן זיצט נֶעבִין רַבִּי יַנַּאי. אונ רַבִּי יַנַּאי זיצט נֶעבִין רַבִּי חֲנִינָא. אונ רַבִּי חֲנִינָא זיצט נֶעבִין רַבִּי חִיָּא, האָב איך גזאָגט צוא רַבִּי יוֹסִי אונ רַבִּי יוֹחָנָן איז ניט ווערט צוא זיצען נֶעבִין רַבִּי חִיָּא. האָט רַבִּי יוֹסִי צוא מיר גזאָגט אמָשָׁל. דעם שְׁמִיד דאַרף מען ער זאָל מיט זיין בלאָז זאַק אויף בלאָזין פייער. דאָס איז נאָר אַז עס איז דאָ קליינֶע פונקען פייער דאַרף ער זייא אויף בלאָזין. אָבֶּער אויף דעם אָרט וואו עס זענען פונקען פייער אונ פלאַמען פייער. ווער דאַרף דאָרט ברֵיינגען דעם שְׁמִיד. אָן דעם שְׁמִיד איז אויך דאָ גענוג פייער. אַזוי דאָ אויף דעם אָרט וואו רַבִּי חֲנִינָא מיט רַבִּי חִיָּא זיצען. ווער דאַרף דאָרט צוא האָבין רַבִּי יוֹחָנָן. רַב חֲבִיבָא האָט גזאָגט מיר האָט דער צֵיילְט רַב חֲבִיבָא בַּר סוּרְמַקִי איך האָב גיזעהן אַלַמְדָן איינער פון די רַבָּנָן. וואָס אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא פלעגט צוא אים קומען. אין דער פריא האָב איך גיזעהן זיינֶע אויגען זענען זייא גיוועזען שיין. ביי נאַכט האָב איך גיזעהן זַיינֶע אויגען האָבען זייא אויס גיזעהן ווייא פאַר ברענט אין פייער. האָב איך גיפרעגט ביי דעם לַמְדָן ער זאָל מיר זאָגין וואָס דאָס איז. האָט דער לַמְדָן מיר גזאָגט איך האָב אַמאָהל גזאָגט צוא אֵלִיָּהוּ וויז מיר דיא רַבָּנָן ווען זייא גייען אַרויף אין דער יְשִׁיבָה וואָס אין הימעל. האָט אֵלִיָּהוּ צוא מיר גזאָגט אויף אַלֶע רַבָּנָן וועסטו קענֶען קוקען. נאָר אויף דיא שטוהל פון רַבִּי חִיָּא וועסטו ניט קענֶען קוקען. האָב איך גזאָגט צוא אֵלִיָּהוּ זאָג מיר אסימָן איך זאָל וויסען וועלכֶע שטוהל איז רַבִּי חִיָּאס. האָט אֵלִיָּהוּ גזאָגט צוא מיר ביא אַלֶע רַבָּנָן גייען מיט מַלְאָכִים ווען זייא גייען אַרויף אונ ווען זייא גייען אַראָפּ. אויסער דיא שטוהל פון רַבִּי חִיָּא. ער גייט אַליין אַרויף אונ גייט אַליין אַראָפּ. אונ איך האָב מיך ניט גיקענט איין האַלטען. אונ האָב גיקוקט אויף רַבִּי חִיָּא. זֶענֶען באַלד גיקומען צווייא פונקען פייער אונ האָבען מיך גישלאָגין אין דיא אויגען; אונ האָבען בלינד גימאַכט מיינע

ועבד הפשי מאדוניו . אטו לא ידעינן דקטן וגדול שם הוא אלא כל המקטין עצמו על דברי תורה בעה"ז נעשה גדול לעה"ב וכל המשים עצמו כעבד על ד"ת בעה"ז נעשה הפשי לעה"ב :

יג ר"ל הוה מציין מערתא דרבנן כי מטא למערתא דר' חייא איעלמא מיניה חלשא דעתיה אמר רבש"ע לא פלפלתי תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה לו תורה כמותו פלפלת תורה כמותו לא רבצת כי הוו מינצו רבי חנינא ורבי חייא א"ל רבי חנינא לרבי חייא בהדי דידי קא מנצית ח"ו אי משתכחת תורה מישראל מהדרנא לה מפלפולי א"ל ר' חייא לרבי חנינא בהדי דידי קא מנצית דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל מאי עבידנא אזלינא ושדינא כיתנא וגדלינא נישבי וצידנא טביי ומאכילנא בשרייהו ליתמי ואריכנא מגילתא וכתיבנא חמשה חומשי וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי ומתנינא שיתא ינוקא שית' סדרי ואמרנא להו עד דהדרנא ואתינא אקרו אהדדי ואתנו אהדדי ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל היינו דאמר רבי גדולים מעשה

מציין מערתא דרבנן . שלא יטמאו כהנים לעבור עליהם ולהאהיל שלא תארע תקלה על ידי צדיקים : איעלמא מיניה . לא יכול למצוא מקומו : רבלת . נאהרים לבין י־ארגין בדבר ומקשה : רבי חנינא . ברבי חמא : שדינא כיתנא . זורע אני זרעוני פשתן : שדינא . משליך : וגדלינא נישבי . וקולע אני ממנו רשתות ומכמורות : וצידנא טביי ואני צד צביים : ואריכנא מגילתא . ומתקן אני בעורותיהם קלפים : וסליקנא למתא . למקום שאין מלמדי תינוקות : ומקרינא ה' ינוקי. לכל אחד ספרו : ומתנינא . על פה שיתא סדרי משנה לשיתא ינוקי : אקרו אהדדי . למדו זה את זה מקראות : ואתנו אהדדי . למדו זה

וויסען מיר דען ניט אז דארט אויף יענע וועלט איז גרוס מיט קליין גלייך . נאר אזוי מיינט מען דער וואס מאכט זיך קליין אויף דיא תורה אויף דיא וועלט . ווערט ער גרויס אויף יענע וועלט . אונ דער וואס מאכט זיך וויא אקנעכט אויף דיא תורה אויף דיא וועלט . ווערט ער פריא אויף יענע וועלט :

יג ריש לקיש פלעגט בעצייכענען אלע קעברים וואס אינוויינינג זענען גיווען גישטארבענע רבנן . וויא גרויס דער קעלער איז גיוועזן אינוויינינג . האט ער אים בעצייכונט פון הויבן . אויף דעם ארט זאלין ניט גיין כהנים ווארום זייא וועלין טמא ווערין . וויא ריש לקיש איז גיקומען צוא דעם קעלער וואס אין אים איז רבי חייא גילעגין . האט ער ניט געוואוסט וואו דער קעלער איז הין גיקומען . האט ריש לקיש גיהאט גרויס צער אונ הט גזאגט פר גאט רבונו של עולם האב איך דען ניט גילערונט תורה מיט אזוי אחכמה וויא רבי חייא . איז ארויס גיגאנגען אקול פון הימעל אונ האט גזאגט צוא ריש לקיש דוא האכט טאקי גילערונט תורה מיט אזוי אחכמה וויא רבי חייא . דו האסט אבער ניט גילערונט מיט אנדערע אזוי פיל תורה וויא רבי חייא . ווען רבי חנינא אונ רבי חייא האבען זיך געקריגט . האט רבי חנינא גזאגט צוא רבי חייא מיט מיר קריגסטו ; ווען חס ושלום דיא תורה וועט פאר געסין ווערין פון יודין וועל איך איר צוריק דער מאנען מיט מיין חכמה . האט רבי חייא גזאגט צו רבי חנינא מיט מיר קריגסטו . איך האב גימאכט דיא תורה זאל ניט פאר געסין ווערין פון יודין . וואס האב איך גיטאהן . איך בין גיגאנגען אונ האב פר זייט פלאקס . אז דיא פלאקס איז אויף גיוואקסען האב איך גיפלאכטען פון דיא פלאקס נעצין . אונ האב גיפאנגען הערשין . אונ האב זייא גישאכטען . דיא פלייש פון דיא הערשין האב איך גיגעבין עסין צוא יתומים . פון דיא פעל האב איך גימאכט פארמעט אויף דיא פארמעט האב איך געשריבען דיא פינף חומשים פון דיא תורה . אונ בין גיקומען אין אשטאט וואס דארט זענען ניטא מלמדים . אונ האב גינומען פינף קינדער . אונ האב אוים גילערונט דיא פינף קינדער דיא פינף ספרים . איך האב גילערונט מיט יעדער קינד איין ספר פון דיא תורה . דער נאך האב איך גינומען זעקס קינדער אונ האב אויס גילערונט דיא זעקס קינדער דיא זעקס סדרים משניות . איך האב גילערונט מיט יעדער קינד איין סדר משניות . אונ איך האב זייא פאר זאגט ביז איך וועל נאך אמאהל קומען . זאלט איר אויס לערנען איינער דעם אנדערין דעם ספר חומש אונ דעם סדר משניות . ביז יעדער קינד זאל קענען דיא גאנצע תורה אונ דיא גאנצע משניות .

לישכוב רבי אלעזר בשניה ונופלין עילויה מילי דצבורא ויתיב ק' אחריני דלא נשלוט ביה נורא דג הנם כל תלתין יומין הוה בדק נפשיה שגר תנורא סליק ויתיב בגויה ולא הוה ש טה ביה נורא יומא חד יהבו ביה רבנן עינא ואיחרכו שקיה וקרי ליה קטינא חריך שקיה :

יב אמר [רב יהודה אמר רב] (ירמיה ט) מי האיש החכם ויבן את זאת [ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה] על מה אבדה הארץ (דבר זה) (ע"ב) אמרו חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר (שם) ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה אמר רב (נחמן) [חמא] מ"ד (משלי יד) בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תודע . בלב נבון תנוח חכמה זה ת"ח בן ת"ח . ובקרב כסילים תודע זה ת"ח בן עם הארץ . אמר עולא היינו דאמרי אינשי אסתירא בלגינא קיש קיש קריא . אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא מאי דכתיב (איוב ג) קטן וגדול שם הוא ועבד

קטינא חריך שקיה . דאיש נוגה הוה : דבר זה . על מה אבדה הארץ : אמרו חכמים . מי האיש החכם : אמרו הנביאים . ואשר דבר פי ה' אליו : שלא ברכו בתורה תחלה . כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפניה וקרא יתירא דאשר נתתי לפניהם קא דריש ברכה אשר נתן לנו תורת אמת בזאת לפניה כל דברי תורה וכיון דלא מברכין גלו דעתייהו שאינה מתנה חשובה להם : תודע . מודיע לכל ומתפאר בחכמה : בן עם הארץ . היינו בקרב כסילים מתפאר כסילים : אסתירא בלגינא . סלע אחד בלגינא : קיש קיש קריא . מקשקש ומשמיע קול ואם היה מלא מעות לא היה משמיע קול :

ער גיפאסט נאך הונדערט טעג רבי אלעזר זאל ניט שטארבן אין זיין צייט וועט ניט פאלין אויף אים דער פירונג פון ארץ ישראל . וועט ער זיין רוהיג צו לערנען תורה . דער נאך האט ער גיפאסט נאך הונדערט טעג עס זאל אויף אים ניט געוועלטיגען דער פייער פון גיהנם אלע דרייסיג טעג האט ער זיך גיפרובט . ער האט אויסגיהייצט אהויבן און איז אריין גיגאנגען אין הויבן און איז גיזעסין אינוויינינג און דער פייער האט אים ניט גיברענט . אמאהל האבען דיא רבנן אים גיגעבין אעין הרע וועגען אז גיזעהן גיווארין זיינע קניא . האט מען אים גירופין קטינא חריך שקיה . דער קליינער מיט דיא אפ גיזענגקטע קניא . ווארום רבי זירא איז גיוועזן אקליינער :

יב אמר . רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין עס שטייט אין פסוק ווער איז דער קלוגער מענטש ער זאל דאס פאר שטיין . אונ ווער איז דער מענטש וואס די מויל פון גאט האט צוא אים גירעט אונ ער זאל דאס זאגין . פאר וואס איז פאר לארין גיווארין דיא ערד . דיא חכמים האבען גזאגט אונ האבען דאס ניט בשיידט . דיא נביאים האבען גזאגט אונ האבען דאס ניט בשיידט . ביז גאט אליין הט די זאך בשיידט . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט ווייל זייא האבען פאר לאזין מיין תורה וואס איך האב גיגעבין פאר זייא . רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין תורה האבען זייא גילערנט . נאר פאר דעם לערנען האבען זיי ניט גימאכט קיין ברכה אויף דער תורה . רב חמא האט גזאגט עס שטייט אין פסוק אין די הארץ פון דעם פאר שטאנדיגען רוהט דיא חכמה . אונ צווישען דיא נארין ווערט זיא בעוואוסט . אין דיא הארץ פון דעם פארשטאנדיגען רוהט דיא חכמה . דאס מיינט מען אתלמיד חכם וואס ער איז אזוהן פון אתלמיד חכם . אין זיין הארץ רוהט דיא תורה . ער בערימט זיך ניט מיט איר . אונ צווישען דיא נארין ווערט בעוואוסט די חכמה . דס מיינט מען אתלמיד חכם וואס ער איז אזוהן פון אעם הארץ . ער דער צייקט פאר אלע מענטשין אז ער קען לערנען אונ בערימט זיך מיט זיין תורה . עולא זאגט דאס איז וואס מענטשין זאגען אז איין טאלער ליגט אין אקריגול קלאפט דאס . אונ דער קריגול דער ציילט פאר אלע מענטשין אז אין אים ליגט עפעס . אבער אז דער קריגול וואלט גיוועזן פול מיט געלט . וואלט גאר ניט גיקלאפט אונ קיינער וואלט ניט וויסען אז אין דעם קריגול איז דא געלט . רבי ירמיה האט גזאגט צוא רבי זירא עס שטייט אין פסוק קליין אונ גרויס זענען דארטין אונ אקנעכט איז פרייא פון זיין בעל הבית . וואס דער ציילט איוב

אפילו הקב"ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו שנא' (ירמיה טו) ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה:

ט א"ר פרנך א"ר יוחנן כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם שנאמר (ישעיה נט) ואני זאת בריתי אותם אמר וגו' לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. מאי אמר ה' אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר זה מאי מעתה ועד עולם אמר רבי ירמיה מכאן ואילך התורה מחזרת על אכסניא שלה:

הקב"ה אמר לי בתלמוד והתקיים לפניו אם הוכל לבטלה: יקר מזולל. תלמיד חכם מעם הארץ: מפיך ומפי וגו' אמר כ' גו'. הקב"ה אמר כן לכי ערב מעתה שלא ימוש עד עולם: ארבעין תעניתא. שלא תפסוק תורה מזרעו: תלמודא דבבלאה. גמרא שלנו: דלא נטרדיה. בשעלה לא"י ללמוד מפי רבי יוהנן והמוגהים שבא"י לא היו בני מחלוקת ונוהין זה לזה כבמן כדאמרי' בסנהדרין ומייבכין את הטעמים בלא קושיות ופירוקין:

י רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא אקריוה לא ימושו מפיך יתיב מ' תעניתא אחרינא וא קריוה לא ימושו מפיך ומפי זרעך (יתיב מאה") תעניתא אחרינא ואקריוה לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר מכאן ואילך לא צריכנא תורה מחזרת על אכסניא שלה:

יא רבי זירא כי סליק לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא דלישכח תלמודא דבבלאה מיניה כי היכי דלא נטרדיה יתיב ק' תעניתא אחרנייתא דלא לישלוט (רנ"ל גריס מ' ")

צ ריק קערין צו מיר אונ דו וועכט שטיין פאר מיר. דער וואס לערונט תורה מיט אזוהן פון אעם הארץ. אפילו גאט איז גוזר אשלעכטע גזרה. איז ער זיא מבטל פון זיינעטוועגין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אויב דו וועכט אויסציהען טייער פון פראכט ופון אעם הארץ וועסטו מאכין אלמדן. זאגט גאט וועסטו זיין אזוי וויא מיין מויל:

ט אמר. רבי פרנך האט גזאגט פון רבי יוחנן וועגין אז ער איז אתלמיד חכם. אונ זיין זוהן איז אתלמיד חכם. אונ זיין איניקול איז אתלמיד חכם. וועט שוין דיא תורה קיין מאהל ניט אוועק גיין פון זיינע קינדער. וועלין שוין אלע דורות זיין תלמידי חכמים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט איך מאך מיט זייא אפאר בינדונג אז דיא תורה וועט ניט אפ גיטאהן ווערין פון דיין מויל אונ פון דעם מויל פון דיינע קינדער אונ פון דעם מויל פון דיינע קינדערס קינדער. האט גאט גזאגט פון איצט ביז אייביג. וואס האט גאט גזאגט. גאט האט גזאגט איך בין דיר ערב נאיך גראנאטיר דירו אויף דער זאך. וואס מיינט מען פון איצט ביז אייביג. האט רבי ירמיה גזאגט פון דריטען דור אונ ווייטער גייט שוין דיא תורה אין איר גאסט הויז. אזוי וויא זיא איז ביז איצט גיוועזן בייא דיא עלטערין. אזוי וועט זיא זיין ווייטער בייא דיא קינדער:

י רב יוסף האט גיפאסט פערציג תעניתים דיא תורה זאל ניט אוועק גיין פון זיינע קינדער. האט מען אים גימאכט לייענען אין חלום דעם פסוק לא ימושו מפיך. דיא תורה וועט ניט אפ גיטאהן ווערין פון דיין מויל. האט ער גיפאסט נאך פערציג טעג האט מען אים גימאכט לייענען אין חלום דעם פסוק דיא תורה וועט ניט אפ גיטאהן ווערין פון דיין מויל אונ ניט פון דעם מויל פון דיינע קינדער. האט ער גיפאסט נאך פערציג טעג. האט מען אים גימאכט לייענען אין חלום דעם פסוק דיא תורה וועט ניט אפ גיטאהן ווערין פון דיין מויל אונ ניט פון דעם מויל פון דיינע קינדער אונ ניט פון דעם מויל פון דיינע קינדערס קינדער. האט רב יוסף גזאגט פון דריטען דור אונ ווייטער דארף איך שוין ניט בעטין. ווארום דיא תורה גייט אין איר גאכט הויז:

יא רבי זירא אז ער איז גיקומען אין ארץ ישראל האט ער גיפאסט הונדערט טעג פון אים זאל פאר געסין ווערין דיא גמרא וואס ער האט גילערנט אין בבל. עס זאל אים ניט מישען אין קאפ דיא גמרא פון בבל צו זאמען מיט דיא גמרא פון ארץ ישראל. דער נאך

בן לקוניא כי נח נפשיה אמטיוהו למערתא דאבוה הוה הדרא ליה עכנא למערתא אמרו לה עכנא עכנא פתחי פיך ויכנס בן אצל אביו לא פתחה להם כסבורים העם לומר שזה גדול מזה יצתה בת קול ואמרה לה: מפני שזה גדול מזה זה היה בצער מערה וזה לא היה בצער מערה:

המלמדו תורה קיימו לבן: צער מערה. כמו זבלי' כס רשב"י ורבי אלעזר בנו י"ג שנים במסכת שבת: מקפה את בניו. בסית רגיל נומר מקפה את בני כשמבעם: ורבי נמי נייה בולי האי. למוור על בני אהרים לבמול את יבם לו בן: את תשוב. יבהל נמועכ בהוכחתך: והשיבך אני ולפני תעמוד.

ח איקלע רבי לאתריה דרבי טרפון אמר להו יש בן לאותו צדיק שהיה מקפח את בניו אמרו לו בן אין לו בת יש לו וכל זונה שנשכרת בב׳ שוכרתו בארבע אתיוהו לקמיה א"ל אי הדרת בך יהיבנא לך ברתאי הדר ביה א"ד נסבה וגרשה א"ד לא נסבה כלל כדי שלא יאמרו בשביל זו חזר זה ולמה ליה כולי האי דאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה א"ר חייא בר אבא א"ר [יוחנן ואמרי לה א"ר שמואל בר נחמני א"ר] יונתן כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר (ירמיה טו) אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד כל המלמד את בן עם הארץ תורה אפילו

קויפט נפשות איז אדכם. דאס איז רבי שמעון בן איסי בן לקוניא וואס ער האט געלערנט תורה מיט דעם זוהן פון רבי אלעזר. אונ אז מען לערנט תורה מיט אפילו איין קינד איז גלייך וויא ער וואלט איהם געקויפט פאר א זוהן. אז דער זוהן פון רבי אלעזר איז געשטארבען האט מען איהם געוואלט אריין טראגן אין דער מערה צוא זיין פאטער. האט א שלאנג ארום גערינגעלט די מערה אונ האט אריין גענומען דעם ווידול אין מויל. האט מען ניט געקענט אריין גיין אין די מערה. האט מען געזאגט צום שלאנג. שלאנג שלאנג העפען דיין מויל אונ נעם ארויס דעם ווידול פון מויל. וועט אריין גיין דער זוהן צום פאטער. האט דער שלאנג ניט געהערט. האט דאס פאלק געוואלט זאגן אז רבי אלעזר איז גרעסער וויא זיין זוהן. איז ארויס געגאנגען א קול פון הימעל אונ האט געזאגט. נישט ווייל דער פאטער איז גרעסער פאר דעם זוהן דריבער קען ניט דער זוהן אריין קומען אין די מערה. זיא זענען ביידע גלייך: נאר ווייל רבי אלעזר האט אמאהל געהאט צער אין דער מערה ווער האט געלערנט מיט זיין פאטער דרייצעהן יאהר אין דער מערה דריבער איז ער זוכה צו ליגען אין די מערה. אבער דער זוהן האט קיין מאהל ניט געהאט צער אין דער מערה. דריבער איז ער ניט זוכה צוא ליגען אין דער מערה:

ח איקלע. רבי איז אמאהל געקומען אין די שטאט וואו רבי טרפון האט געוואוינט. האט ער געפרעגט ביא די מענטשען פון שטאט האט דער צדיק רבי טרפון געלאזען א זוהן. ווארום רבי טרפון פלעגט אלע מאהל שווערין ביא זיינע קינדער. האבען די מענטשען פון שטאט געזאגט צו רבי אזוהן האט ער ניט. א זוהן פון א טאכטער (אייניקעל) איז דא אונ דיא זונה וואס פאר דינגט זיך צום מונה זיין מיט איר פאר צוויא גילדין. גיט זיא איהם פיר גילדין ער זאל מיט איר מונה זיין. ווייל ער איז געוועזען שיין. האט מען דעם אייניקעל געבראכט פאר רבי. האט רבי צוא איהם געזאגט אויב דו וועסט תשובה טאהן וועל איך דיר געבען מיין טאכטער פאר א ווייב. האט ער תשובה געטאהן. אנדערע זאגן ער האט טאקי חתונה געהאט מיט די טאכטער פון רבי. נאר ער האט איר געגט. אנדערע זאגן ער האט מיט איר ניט חתונה געהאט. מען זאל ניט זאגן ער האט תשובה געטאהן דורך די ווייב. פרעגט די גמרא פאר וואס האט רבי אזוי נאך געזוכט אויף די קינדער פון די תנאים זייא פרום צו מאכין. האט רב יהודה געזאגט פון רבס וועגין. אנדערע זאגן רבי חייא בר אבא האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין. אנדערע זאגן רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט פון רבי יונתן וועגין. דער וואס לערנט תורה מיט זיין חברס זוהן איז ער זוכה צו זיצען אין דער ישיבה וואס אין הימעל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צו ירמיה הנביא אויב דו וועסט צוריק קערין די יודין צו מיר. וועל איך דיך

היו מוטלין בה בני הולדה: ואפ"ה. דלא אתא מיטרא בשמשו שני: כי הוו עקרו פוגלא. לנון: ממטרא. מן השרתם: הוה קיימא בירא מליא מיא. היתה הגומא עומדת מלאה מים:

שוכרתו באתנן. מחמת יופיו: אסמכיה ברבי. היו קורין אותו רבי כדי שיקרא ויעסוק לבו על ה"ת: ואשלמיה. מסרו לר"ש ללמדו תורה: כל יומא הוה אמר. אותו הבן: לקרייתי אנא איזיל. לעירי אני הפך לילך: מומי עזובה דא. בשבועה הנהני ואת ולא אהדר עוד לילך: ולוקח נפשות חכם.

כתיב (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו אמרי הואיל ומרחם (רחמן) נרחם עליה כולהו שני יסורי דרבי אלעזר לא שכיב איניש בלא זמניה כולהו שני יסורי דרבי לא אצטריך עלמא למטרא דאמר (מר) [רבה] בר רב שילא קשה יומא דמטרא כיומא דדינא ואמר אמימר אי לאו דצריך לעלמא בעו רבנן רחמי עלייהו ומבטלי ליה אפילו הכי כי הוו עקרי פוגלא כמשרא הוה קיימא בירא מליא מיא:

ז **איקלע** רבי לאתרי' דרבי אלעזר בר' שמעון אמר להו יש בן לאותו צדיק אמרו לו יש לו בן וכל זונה שנשכרת בב' שוכרתו בד' אתיוה אסמכיה [ברבי] ואשלמיה לר' שמעון בן איסי בן לקוניא אחוה דאימיה כל יומא הוה אמר לקרייתי אנא איזיל א"ל חכים עבדו יתך וגולתא דדהבא פריסו עליך ורבי קרו לך ואת אמרת לקרייתי אנא איזיל א"ל מומי עזובה דא כי גדל יתיב במתיבתא דרבי שמעיה לקליה אמר הא קלא דמי לקליה דר"א בר"ש אמרו ליה בריה הוא קרי עליה (משלי יא) פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם פרי צדיק עץ חיים זה רבי יוסי בר' אלעזר בר' שמעון ולוקח נפשות חכם זה ר"ש בן איסי בן

רחמנות אויף אלץ וואס ער האט בשאפען. האט מען גזאגט אין הימעל ווייל ער הט רחמנות וועלין מיר רחמנות האבען אויף אים. דיא אלע יאהרין וואס רבי אלעזר האט גיהאט יסורים איז קיין מענטש ניט געשטארבען פאר דיא צייט. אונ דיא אלע יאהרין וואס רבי האט גיהאט יסורים. האט דיא וועלט ניט גידארפט עס זאל גיין רעגין. ווארום רבה בר רב שילא הט גזאגט דער טאג וואס אין אים גייט רעגין איז ער אזוי שלעכט וויא דער טאג וואס מען משפט אין אים דיא וועלט. אונ אמימר האט גזאגט ווען מען וואלט ניט גידארפט דעם רעגין צו דיא וועלט. וואלטין דיא רבנן גיבעטין עס זאל קיין מאהל ניט גיין רעגין. פון דעסטוועגין אפילו עס איז קיין רעגין ניט גיוועזען אז מען האט אויס גיריסען ארעטאך פון אזאגאן. איז דיא גריבעל פון רעטאך גיוועזען פול מיט וואסער:

ז איקלע. רבי איז אמאהל גיקומען אין דיא שטאט וואו רבי אלעזר ברבי שמעון האט גיוואוהנט. האט רבי גזאגט צוא דיא מענטשין פון שטאט האט דער צדיק רבי אלעזר ברבי שמעון גילאזין אזוהן. האבען זייא גזאגט צוא אים ער האט גילאזין אזוהן. אונ דיא זונה וואס ווערט פאר דונגען פאר צוויי גילדין. זיא נעמט פאר דעם זונות צוויי גילדין. גיט זיא אים פיר גילדין ער זאל מיט איר מזנה זיין. ווייל ער איז זייער שיין. האט מען אים גיבראכט פאר רבי. האט רבי גיהייסען מען זאל אים אויך רופען רבי. אונ רבי האט איבער גיגעבין דעם זוהן פון רבי אלעזר צוא רבי שמעון בן איסי בן לקוניא דער ברודער פון זיין מוטער. ער זאל מיט אים לערנען תורה. אלע טאג פלעגט ער זאגין איך וועל גיין אין מיין שטאט. האט רבי שמעון גיזאגט צוא דעם קינד מען וויל דיך מאכען פאר אחכם. אונ מען וויל דיר אן טאהן אגאלדענע קלייד. אונ מען וועט דיך רופען רבי. אונ דוא זאגסט איך וועל גיין אין מיין שטאט. האט דער זוהן פון רבי אלעזר גיזאגט איך שווער איך זאל שוין דאס פאר לאזין. איך וועל שוין ניט מער זאגין איך וויל גיין אין מיין שטאט. אז דער זוהן פון רבי אלעזר איז גרוים גיווארין. איז ער גיזעסין אין דער ישיבה פון רבי. האט רבי גיהערט זיין קול. האט רבי גיזאגט דער קול איז גלייך צו דעם קול פון רבי אלעזר ברבי שמעון. האט מען גיזאגט צוא רבי ער איז אזוהן פון רבי אלעזר. האט ער אויף אים גילייענט דעם פסוק פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם. דיא פרוכט פון צדיק ודיא קינדער פון צדיקו איז אביים פון לעבין דאס מיינט מען רבי יוסי דער זוהן פון רבי אלעזר ברבי שמעון. אונ דער וואס

הוה ענוותן . אמר רבי חביבין יסורין קביל עליה תליסר שני שית בצמירתא ושבע בצפירנא ואמרי לה שבע בצמירתא ושית בצפירנא אהורייריה דבי רבי הוה עתיר מאיבור כלכא כד הוה רמי כיסתא לחיותא הוה אזיל קלא בתלת מילי הוה מכוין דרמי בההיא שעתא דעייל רבי לבית הכסא ואפילו הכי מעבר ליה קליה לקלייהו ושמעי ליה נחותי ימא ואפילו הכי יסורי דרבי אלעזר ברבי שמעון עדיפי מדרבי דאילו רבי אלעזר ברבי שמעון מאהבה באו ומאהבה הלכו דרבי על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו . על ידי מעשה באו מאי היא דההוא עגלא דהוו קא מכטו ליה לשחיטה אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי א"ל זיל לכך נוצרת אמרי הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין , ע"י מעשה הלכו יומא חד הוה קא כנישא אמתיה דרבי ביתא הוה שדיא בני כרכושתא וקא כנשא להו אמר לה שבקינהו כתיב

מהם כנכתמ"ד נעלמות מהם וגומין כדכר : תנינין . יסורין שהיה שהושילו יסורים של ר"א בלא ס:ש: בו רמה : בצמירתא . חבן שבמקום קטנים : צפירנא . חולי שבתוך הפה וכמו מיסג"ת : אהורייריה . סומר סוסים : כיסתא . מספוא : עכר קליה . דלכי : לקלייהו. דחיותא : תליא לרישיה בכנפיה דרבי . החביא ראשו תחת כנפי כסותו : אמרי . כרקיע : כנשא ביתא . מכבדת הבית : שדיין כמי ככרכושתא

ווייל זייא האבען גיזעהן אז הלל קען בעסער רעדען פאר זייא . אלע שאלות וואס מען האט גיפרעגט ביי הלל האט ער געוואוסט צוא ענפערין . אונ אלע שאלות וואס מען הט ביי זייא גיפרעגט . האבען זייא ניט געוואוסט צוא ענפערין . אונ זייא זענין פר שעמט געבליבען . האבען זייא גימוזט אפ טרעטין פון דיא נשיאות . נאר רבן שמעון בן גמליאל איז געווען ס גיוועזן ביייא זיך נידעריג . רבי האט גזאגט ווייל איך זעה אז יסורין זענען געליבט פאר גאט ווארום רבי אלעזר ווייל ער האט געליטען יסורים דריבער האבען אויף אים ניט גיוועלטיגט דיא ווערעם . האט ער אויף זיך גינומען יסורים דרייצעהן יאהר . זעקס יאהר זאל ער האבען יסורים פון צמירתא דאס איז אשטיין אין בויך געבען די ארין . אונ זיבען יאהר זאל ער האבען יסורים פון צפירנא דאס איז אזוי אקראנקייט אין מויל . אנדערע זאגין פאר קערט זיבען יאהר זאל ער האבען צמירתא אונ זעקס יאהר צפירנא . דער פערד היטער פון רבי איז גיוועזן רייכער פר דעם מלך פון פערסיע . ווען ער פלעגט געבין פיטערונג צוא די בהמות פלעגט מען הערין דעם גישרייא פון די בהמות ביז דריי תחום שבת פלעגט דער פערד היטער אבטונג געבין ער זאל געבין דיא פיטערונג צוא דיא בהמות אין דער צייט ווען רבי איז אריין גיגאנגען אין בית הכסא . דורך דעם גישריי פון די בהמות זאל מען ניט הערין דעם גישריי פון רבי פון זיינע יסורים . זאגט די גמרא פון דעסטוועגין איז דער גישריי פון רבי גיוועזן העכער וויא דער געשרייא פון דיא בהמות . דיא וואס זענען גיפארען אויף דעם ים מיט שיפען פלעגין הערין דעם קול פון רבי . זאגט די גמרא פון דעסטוועגין זענען דיא יסורים פון רבי אלעזר ברבי שמעון גיוועזן ליבער וויא דיא יסורים פון רבי . ווארום דיא יסורים פון רבי אלעזר ברבי שמעון זענען צוא אים גיקומען פון ליבשאפט אונ זייא זענען אוועק גיגאנגען פון אים פון ליבשאפט . ווארום ביי נאכט פלעגט ער זייא רופען זייא זאלין קומען צוא אים . אונ אין דער פריא פלעגט ער זייא הייסען זייא זאלין אוועק גיין פון אים . אונ אזוי איז גיוועזן . אונ דיא יסורים פון רבי זענען גיקומען צוא אים דורך א מעשה . אונ זייא זענען אוועק גיגאנגען פון אים דורך א מעשה . דורך וועלכע מעשה זענען זייא גיקומען צוא אים ; מען הט אמאהל געפירט א קאלב מען זאל איר שעכטין . האט דיא קאלב דער זעהן וויא רבי גייט איז זיא צוא גיגאנגען צוא רבי אונ האט בעהאלטען איר קאפ אונטער זיינע קליידער אונ זי הט גיוויינט . האט רבי צוא איר גזאגט גייא דוא ביסט צוא דעם בשאפען גיווארין מען זאל דיך שעכטין . האט מען גזאגט אין הימעל ווייל ער האט ניט קיין רחמנות זאל קומען אויף אים יסורים . אונ דורך וועלכע מעשה זענען זייא אוועק גיגאנגען פון אים . אמאהל האט דיא דינסט פון רבי גיקערט דיא שטוב . זענען גילעגין אויף דער ערד קליינע קעצלאך . האט דיא דינסט גיוואלט זיי ארויס קערין . האט רבי צו איר גזאגט לאזין זייא ליגן . ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט

יש לי בניכם ואתם מבקשים לאבדה הימני אחתוהו לרבי אמר להם רבי יהושע בן קרחה מי שיש לו אב חיה ומי שאין לו אב ימות אחתוהי נמי לר"א בר"ש חלש דעתיה אמר קא חשביתו ליה כוותי עד ההוא יומא כי הוה אמר רבי מלתא הוה מסייע ליה ר"א בר"ש מכאן ואילך כי הוה א"ל רבי יש לי להשיב א"ל ר"א בר"ש כך וכך יש לך להשיב זו היא תשובתך השתא הקפתנו תשובות חבילות שאין בהם ממש חלש דעתיה דרבי אתא א"ל לאבוה א"ל בני אל ירע לך שהוא ארי בן ארי ואתה ארי בן שועל והיינו דאמר רבי ג' ענותנין הן ואלו הם אבא (דף פה) ובני בתירה ויונתן בן שאול רשב"ג הא דאמרן בני בתירה דאמר מר הושיבוהו בראש ומינוהו לנשיא עליהם יונתן בן שאול דקאמר ליה לדוד (ש"א כג) ואתה תמלוך על ישראל ואני אהיה לך למשנה מבאי דלמא יונתן בן שאול דחזא דגריר עלמא בתר דוד בני בתירה נמי דחזו להלל דעדיף מינייהו אלא רשב"ג ודאי הוה

הימני. שמא הבלוט בו מין רעה: שאין לו אב. דגה נפשיה דר"ש ב"י: רשב"ג הא דאמרן. דקאמר אתה ארי בן שועל: בני בתירה. במס' פסחים שהיו נשיאים ובשביל שראו להלל שהיה גדול בתורה ועלה הלכן מבבל עזבו נשיאותן ומינוהו נשיא עליהם: דחזו להלל דעדיף. מינייהו והלכות שהיו נשאלין

האב נאר איין זוהן אונ איך ווילט איהם פאר לירען פון מיר. ווארום איך האב מורא פאר אעין הרע. האט מען רבי צוריק גיזעצט אויף דיא ערד. האט רבי יהושע בן קרחה גיזאגט דער וואס האט אפאטער דארף לעבין. אונ דער וואס האט ניט קיין פאטער זאל שטארבין. מען דארף דאך מורא האבען אויך רבי אלעזר איך פאר אעין הרע. האט מען רבי אלעזר ברבי שמעון אויך צוריק גיזעצט אויף דיא ערד. האט זיך רבי מצער גיוועזן פאר וואס מען האט אלעזר ברבי שמעון אויך צוריק גיזעצט אויף דיא ערד. האט רבי גיזאגט איז רבי אלעזר ברבי שמעון בייא אייך אזוי חשוב וויא איך (עיין מהרש"א). ביז דעם טאג אז רבי פלעגט פרעגין אקשיא. פלעגט רבי אלעזר זאגין דאס איז אגרויסע קשיא. אונ אז רבי פלעגט זאגין אתירוץ. פלעגט רבי אלעזר זאגין דאס איז אגוטער תירוץ. אונ רבי אלעזר פלעגט ברענגען אראיה צוא זיינע רייד פון אמשנה אדער פון אברייתא. פון דעם טאג אונ ווייטער אז רבי פלעגט זאגין צוא רבי אלעזר איך האב צוא פרעגין אקשיא: איידער רבי האט נאך פון מויל ארויס גיזאגט דיא קשיא. האט שוין רבי אלעזר גיזאגט צוא רבי די אונ דיא קשיא ווילסטו פרעגין אונ דאס איז דער תירוץ אויף דיינע קשיות. דוא האסט אונז ארומגערינגלט מיט פיל קשיות. וואס זייא זענען גאר קיין קשיות ניט. האט זיך רבי מצער גיוועזן: איז ער גיקומען צום פאטער אונ האט דאס איהם דער ציילט. האט דער פאטער גיזאגט צוא רבי. מיין זוהן זאל דיך ניט פאר דריסען. ווארום רבי אלעזר איז אלייב דער זוהן פון אלייב. אונ דוא ביסט אלייב דער זוהן פון אפוקס. דאס איז וואס רבי האט גיזאגט דריי מענטשין זענען גיוועזן בייא זיך נידעריג. דס זענען זייא. מיין פאטער. אונ דיא קינדער פון בתירה. אונ יונתן דער זוהן פון שאול המלך. רבן שמעון בן גמליאל האבען מיר שוין גיזאגט זיינע נידעריגקייט. וואס ער האט אויף זיך גיזאגט איך גיגין רבי שמעון בן יוחאי בין אזוי וויא אפוקס גיגין אלייב. דיא קינדער פון בתירה האבען אויך גיוויזען זייערע נידעריגקייט. זייא זענען גיוועזן נשיאים אונ ווייל זייא האבען גיזעהן אז הלל קען בעסער לערנען פאר זייא. זענען זייא אראפ גיגאנגען פון זייערע נשיאות. אונ האבען גימאכט הלל פאר אנשיא. יונתן דער זוהן פון שאול המלך האט אויך גיוויזען זיינע נידעריגקייט. ווארום ער האט גיזאגט צוא דוד המלך דוא וועסט קעניגען אויף דיא יודין אונ איך וועל זיין דער אנדערער פון דיר. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסען מיר אז זייא זענען בייא זיך גיוועזן נידעריג. יונתן דער זוהן פון שאול קען זיין ער איז בייא זיך גאר ניט גיוועזן נידעריג נאר ווייל ער האט גיזעהן אז אלע יודין ציהען זיך צוא דוד. דריבער האט ער געוואוסט אז ניט ער וועט זיין אמלך נאר דוד. דריבער האט ער גיבעטין בייא דוד אז ער וויל זיין דער אנדערער פון איהם. אונ דיא קינדער פון בתירה קען אויך זיין זייא זענען בייא זיך גאר ניט גיוועזן נידעריג. נאר

ר"א בר שמעון בעיליתיה לא סליק היה רעה למיתייהו
יומא חד מעלי יומא דכפורי הוה הוו טרידי שדרוה
רבנן לבני בירי ואסקיה לערסיה ואמטיוה למערתא
דאבוה אשכחוה לעכנא דהדרא ליה למערתא אמרו
לה עכנא פתחי פיך יכנס בן אצל אביו פתחה להו:
ו שלח רבי לדבר באשתו שלחה ליה כלי שנשתמש
בו קדש ישתמש בו חול תמן אמרין
באתר דמרי ביתא תלא זייניה כולבא רעיא קולתיה
תלא שלח לה נהי דבתורה גדול ממני אבל במע"ט
מי גדול ממני שלחה ליה בתורה מיהא גדול ממך
לא ידענא אבל במעשים טובים ידענא דהוה קביל
עליה יסורין בתורה מאי היא דכי הוו יתבי רשב"ג ורבי יהושע בן קרחה אספסלי יתבי
קמייהו רבי אלעזר ברבי שמעון ורבי אארעא מקשו ומפרקו אמרו מימיהם אנו שותים
והם יושבים על גבי קרקע עבדי להו ספסלי אסקינהו אמר להם רשב"ג פרידה אחת
יש

מקום שתמיד נשירו: לבני בירי. שם כפר אחד שהיו גיבורים: עכנא. נחש: דהדרא ליה למערה. הקיפה את המערה כעין עגול ונכנה אלא פיה: פתחי פיך. הרחיבי זנבך מעל פיך ויהן מקום ליכנס: לדבר באשתו. שתנשא לו: תמן אמרי. בא"י אומרים המשל זה כנגד זה: באתר דמרי תלא זייניה כולבא רעיא קולתיה תלא. יתד שהיה הגבור רגיל לתלות בו כלי זיינו הנבל הרועה תרמילו תלה בו לנ"א בלע"ז: בתורה מיהא. לדבריך הוא גדול ממך בתורה: אנא לא ידענא. אלא שכך שמעתי כן: אבל במעשים טובים. אני יודעת שהוא גדול ממך דהא קביל עליה יסורין: רבן שמעון בן גמליאל. אביו של רבי: ורבי יהושע בן קרחה. ורבנן עוסקת בהדייהו אלא שהיהם גדולי הדור: אמרו. רבנן דבי מדרשא דיתבי אספסלי: פרידה אחת. בן אחד: נהנהם.

וואס רבי אלעזר ברבי שמעון איז געלעגען אויף דעם בוידים איז ניט געקומען קיין שלעכטע חיה אין זייער שטאט. אמאהל אום ערב יום כפור זענען די מענטשען פון עבריא געווען בעשעפטיגט אין די זאכען פון יום כפור. האבען די רבנן געשיקט צו די מענטשען פון דעם דארף בירי זייא זאלען אראפ נעמען רבי אלעזר פון בוידים. אונ זייא זאלען אים טראגען מיט זיין בעט צו דער מערה וואו זיין פאטער רבי שמעון ליגט. ווי זייא זענען געקומען צו דער מערה האבען זייא געפונען א שלאנג ליגט ארום די מערה אונ ער האלט דעם ווידל אין מויל. האבען זייא געזאגט צום שלאנג. שלאנג שלאנג הייב אויף דיין מויל אונ נעם ארויס דעם ווידל אונ מאך אָרט מען זאל קענען אריין גיין. וועט אריין גיין דער זוהן צו זיין פאטער. האט דער שלאנג געהערט אונ מען האט געטראגען רבי אלעזר אין די מערה אונ מען האט איהם געלייגט נעבען זיין פאטער:

ן שלח. רבי האט געשיקט צו די ווייב פון רבי אלעזר זיא זאל מיט אים חתונה האבען האט זיא געשיקט. צו רבי כלי דיא וואס מען האט גענוצט אין איר הייליגקייט. דארף מען ניט ניצען אין איר פראכטע זאכען. אין ארץ ישראל האט מען געזאגט אויף דעם משל. אויף דעם ארט וואו דער בעל הבית פון שטוב איינגט אויף זיינע געווער ושווערד אונ בקסו ווי דער שלעכטער פאסטוך דארט אויף איינגען זיין טארבע. האט רבי צוא איר געשיקט אמת רבי אלעזר איז געווען גרעסער פאר מיר אין תורה. אבער אין מעשים טובים איז ער ניט געווען גרעסער פון מיר. האט דאס ווייב פון רבי אלעזר געשיקט צו רבי אז רבי אלעזר איז געווען גרעסער פאר דיר אין תורה דאס האב איך ניט געוואוסט. נאר דו אליין זאגסט אז ער איז געווען גרעסער פאר דיר אין תורה. אבער אין מעשים טובים ווייס איך אז רבי אלעזר איז געווען גרעסער פאר דיר. ווארום ער האט דאך אליין גינומען אויף זיך יסורים. פון וואנען ווייסן מיר אז רבי אלעזר איז געווען גרעסער פאר רבי אין תורה. אז רבן שמעון בן גמליאל אונ רבי יהושע בן קרחה זענען געזעסן אויף בענק. איז פאר זייא געזעסן רבי אלעזר ברבי שמעון אונ רבי אויף דיא ערד. רבי אלעזר אונ רבי פלעגן פרעגן קשיות איינער דעם אנדערין אונ זאגען ענטפערין תירוצים. האבען די אנדערע רבנן פון בית המדרש וואס זענען אויך געזעסן אויף בענק געזאגט. מיר טרינקען זייערע וואסער (מיר לערנען זייער תורה). אונ זייא זיצען אויף די ערד. האט מען געמאכט פאר זייא בענק אונ מען זאט רבי אלעזר מיט רבי געזעצט אויף דיא בענק. האט רבן שמעון בן גמליאל געזאגט צוא די רבנן איין טויב האב איך [illegible]

בישראל כי הוה קא ניחא נפשיה אמר לה לדביתהו ידענא בדרבנן דרתיחי עלי ולא מיעסקו בי שפיר אוגנין בעליתא ולא תדחלין מינאי . א"ר שמואל בר נחמני אישתעיא לי אימיה דרבי יונתן דאישתעי לה דביתהו דרבי אלעזר בר' שמעון לא פחות מתמני סרי ולא טפי מעשרין ותרתין שנין אוגניתיה בעליתא כי הוה סליקנא מעיינא ליה במזייה כי הוה משתמיט ביניתא מיניה הוה אתא דמא יומא חד חזאי ריחשא דקא נפיק מאודניה חלש דעתאי איתחזי לי בחלמא אמר לי לא מידי הוא יומא חד שמעי בזילותא דצורבא מרבנן ולא מחאי כדבעי לי. כי הוו אתו בי תרי לדינא הוו קיימי אבבא אמר מר מלתיה ומר מלתיה נפק קלא מעיליתיה ואמר איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי יומא חד הוה קא מינצית דביתהו בהדי שיבבתה אמרה לה תהא כבעליך שלא ניתן לקבורה אמרי רבנן כולי האי ודאי לאו אורח ארעא א"ד רשב"י אתחזי להו בחלמא וא"ל פרידה אחת יש לי ביניכם ואי אתם רוצים להביא אצלי אזול רבנן לאיעסוקי ביה לא שבקו בני עכבריא דכל שני דהוה ניים ר"א

סרבעה במינתהו תופס גנבים ולא בא לבהמ"ד תמיד ולהראות נו הנסים לא דמן ל"א על אכתו ב..כנ.ו מגלא לבהמ"ד בנים רבות : דרתיחי עלי . על שלקחו גנבים על ידו והוו להו קרובים : אוגנין בעניתי . השכיבני בעלייתי : במזייה . בשערו : ביניתא . בער : ריחבא . תולעת : חלש דעתאי . דאגתי ם נא מעתה יסריה ויריקיה : כולי האי . מבנידע לבריות שהיתו היו ולא נקבר אין זה כבודו : פרידה . גוזל א' : יש לי ביניכם . אביו היה : עכבריא שם

קינדער האט די שלעכטע ווייב פון רבי אלעזר גענומען פון יודין . ווארום דאס ווייב פון רבי אלעזר האט ניט געלאזן רבי אלעזר זאל גיין אין בית המדרש אז ווייבער מיט שאלות וויל קינדער האט ניט פאר שטאנען גוט צוא פסקנן . האט מע... ...טמא געוועזן . האבען זייא זיך ניט בהעפט מיט די מאנען ... דאך ווייניגער קינדער . איידער רבי אלעזר איז געשטארבען האט ער געזאגט צוא זיין ... אז די רבנן וועלען אין כעס אויף מיר . אונ זייא וועלען מיך ניט בגראבען ... ... דריבער זאלסטו מיך לייגען אויף דעם בוידים . אונ איר זאלט ניט מורא האבען פאר מיר . רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט די מוטער פון רבי יונתן האט מיר גזאגט אז די ווייב פון רבי אלעזר ברבי שמעון האט איר דערציילט . נישט ווייניגער וויא אכטצעהן יאהר אונ נישט מער ווי א צווייא אונ צוואנציג יאהר איז רבי אלעזר געלעגין אויף דעם בוידים . אז איך פלעג ארויף גיין אויף דעם בוידים פלעג איך זעהן אין די האר זיינע אונ עס איז ניטא כנים ווערעם . אז עס פלעגט ארויס פאלין א האר פון זיין קאפ . פלעגט גיין בלוט . אמאהל האב איך געזעהן אווארעם קריכט ארויס פון זיין אויער . האב איך געהאט צער טאמער וועט ער אנהייבען פארפוילט ווערין . איז ער געזעהן געווארין צו מיר אין חלום אונ האט מיר געזאגט דאס איז גאר ניט . איך האב אמאהל געהערט וויא איינער האט פארשעמט א למדן . אונ איך האב יענעם נישט געשטראפט פאר דעם אזוי וויא איך האב אים געדארפט שטראפין . דריבער איז געוועזן דער ווארעם אין אויער . אז צווייא מענטשין פלעגין קומען צו א דין תורה . פלעגין זייא שטיין בייא די טיר . דער האט געזאגט זיינע טענות . אונ דער האט געזאגט זיינע טענות . אונ עס פלעגט ארויס גיין א קול פון בוידים אונ האט געזאגט דער מענטש וואס הייסט אזוי איז אומגירעכט . אונ דער מענטש וואס הייסט אזוי איז גירעכט . אמאהל האט זיך די ווייב פון רבי אלעזר געקריגט מיט איר שכנתע . האט די שכנתע צו איהר גיזאגט דוא זאלסט זיין אזוי וויא דיין מאן וואס ער איז ניט בגראבין געווארין . האבין די רבנן גיזאגט אזוי פיל מאר מען איהם ניט פארשעמען . אז אלע מענטשין זאלין וויסען אז רבי אלעזר איז געשטארבין אונ מען בגראבט אים ניט . אנדערע זאגין זיין פאטער רבי שמעון בן יוחאי איז גיזעהן געווארין צו די רבנן אין חלום אונ האט געזאגט צו זייא איין טויב האב איך צווישען אייך אונ איר ווילט זיא ניט ברענגען צו מיר . ווענען די רבנן גיגאנגען צו רבי אלעזר זייא זאלין זיך בשעפטיגען מיט זיין בגרעבנים . האבען די מענטשין פון די שטאט עכבריא ניט גילאזין צו נעמען רבי אלעזר פון בוידים . ווארום די אלע יאהרין

אמר להו אחי ורעי בואו בצפרא אמר להו זילו מפני ביטול תורה יומא חד שמעה דביתהו אמרה ליה את קא מייתית להו עילווך כלית ממון של בית אבא איכרדה אזלת לבי נשא סליקו ואתו הנך שיתין ספינאי עיילו ליה שיתין עבדי בי נקיטי שיתין ארנקי ועבדו ליה שיתי מיני לפרא ואביל להו יומא חד אמרה לה לברתה זיל בקי באבוך מאי קעביד האידנא אתיא אמר לה זיל אמרי לאכך שלנו גדול משלהם קרי אנפשיה (משלי לא) היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה אכל ושתי וברי נפק לבית מדרשא אייתו לקמיה שיתין מיני דמא טהרינהו הוו קא מרנני רבנן ואמרי ס"ד לית בהו חד ספק אמר להו אם כמותי הוא יהיו כלם זכרים ואם לאו תהיה נקבה אחת ביניהם היו כולם זכרים ואסיקו להו אלעזר על שמיה . תניא אמר רבי כמה פריה ורביה בטלה רשעה זו מישראל

שעושים מתלמידים : אמר להו . למתלמידים : ביטול תורה . שהיה עוסק בגרסתו תמיד בביתו : את מייתית להו עליך . אתה מביאן עליך : כלית ממון . במאכל ובקנית בגדים : כספנאי . יורדי הים בספינות : עיילו ליה שיתין עבדי . לפי שעמד עליהם מזל של ים והטביעם לה' לא על בזכותו של רבי אלעזר וניצולו בזכותו ובשבעה מן הים שלחו לו דורון : אמרה לה . אמתו לברתה : בקי באבוך . בדקי באבוך מהו עושה . בקי ל' בקיאות וידיעה : אמר . ר"א לבתו זילי אמרי : שלנו . עיבר גדול משלהם : היתה כאניות סוחר . על התורה נאמר : וברי . נתחזק : נפק לבי מדרשא . אותו היום שלא עסקתו אביהו : שיתין מיני דמא . שהראו לו הנשים לראות אם דם נדה הוא אם לאו דם טוהר דקיימא לן המבה דמים הם טמאים במבה ובאר מראה דמים טהורים : טהרינהו . להזקק לבעליהן בלא טבילה : יהיו כולן זכרים . יתעברו כולן הלילה זכרים : רשעה . זו מלכות

אים ניט צוא קוועטשין זיינע מכות . ביא נאכט פלעגט רבי אלעזר זאגן צוא דיא מכות מיינע ברידער אונ מיינע גוטע פריינד קומט ; אין דער פריא פלעגט ער זאגן צו דיא מכות גייט אוועק פון מיר . איר זאלט מיך ניט שטערין פון לערנען . אמאהל האט דס וייב גיהערט וויא ער רופט דיא מכות זייא זאלין צוא אים קומען . האט דאס וייב צו אים גזאגט דו אליין ברענגסט אויף דיר דיא מכות . דוא פאר לענדסט מיין פאטערס געלט . מיט אזוי פיל קליידער פאר פוילין . אונ מיט אזוי פיל עסינוואהרג . האט זיא זיך קריגט מיט איר מאן אונ איז גיגאנגען צוא איר פאטער . דער וייל זענען גיגאנגען זעכציג שיפען אויף דעם ים . איז אויף גישטאנען אויף זייא אוואל וואסער אונ האט זייא גיוואלט דער טרינקען . האבען זייא גיבעטין צוא גאט זייא זאלין גיהאלפין ווערין אין דעם זכות פון רבי אלעזר . אונ זייא זענין גיהאלפען גיווארין . וויא דיא זעכציג שיפען זענען גיקומען צום פארט . זענען גיגאנגען דיא זעכציג שיפערס צוא רבי אלעזר אונ האבען מיט גיברענגט זעכציג קנעכט . אונ דיא זעכציג קנעכט האבען גיהאלטען זעכציג בייטלען געלט . אונ זייא האבען גיגעבין צוא רבי אלעזר די זעכציג בייטלען געלט . אונ דיא קנעכט האבען גימאכט פאר רבי אלעזר זעכציג ערליי עסינווארג אונ ער הט זייא גיגעסין . אמאהל האט דיא וייב פון רבי אלעזר גזאגט צוא איר טאכטער גיי צו דיין פאטער אונ זעה וואס ער טוהט איצט . איז זיא גיקומען צוא איר פאטער . האט דער פאטער צוא איר גזאגט גייא זאג דיין מוטער אונזער רייכקייט איז גרעסער וויא זייערע . האט רבי אלעזר גילייענט אויף זיך דעם פסוק דיא תורה איז גיווארין אזוי וויא אשיף פון אסוחר פון וייטינס ברענגט זיא איר ברויט . דיא תורה האט גיברענגט מיין ברויט פון וייטינס . פון דיא שיפען פון ים ; הט רבי אלעזר גיגעסין אונ גיטרונקען אונ איז גיזונד גיווארין אונ איז גיגאנגען אין בית המדרש . זענען גיקומען פאר אים זעכציג ווייבער אונ האבען אים גיפרעגט שאלות אויף זייערע בלוט . זייא זענען טמא אדער טהור . האט רבי אלעזר אויף אלע גזאגט טהור . האבען די רבנן גירעט אויף רבי אלעזר אונ האבען גזאגט וויא קען דאס זיין אז אלע זעכציג ווייבער זאלין זיין טהור . אונ אויף איינע זאל ניט זיין אספק טאמער איז טמא . האט רבי אלעזר גזאגט צוא דיא רבנן אויב דער דין איז וויא איך האב גזאגט . זאלין דיא אלע זעכציג ווייבער דיא נאכט מעוברת ווערין אונ אלע זאלין גיבארין זכרים . אונ אויב עס איז ניט וויא איך זאג . זאל איינע פון זיי גיבארין א נקבה . זענען אלע זעכציג גיווען זכרים . אונ אלע זעכציג האט מען גירופען אלעזר . אויף דעם נאמען פון רבי אלעזר . זאגט דיא גמרא מיר האבען גילערנט רבי האט גזאגט וויא פיל

(ירמיה מט) עזבה יתומיך אני אחיה עשה בשביל אלמנותי אמר לה (שם) ואלמנותיך עלי תבטחו נח נפשי׳ דרבי שמעון בן לקיש והוה קא מצטער רבי יוחנן בתריה טובא אמרו רבנן מאן ליזיל ליתביה לדעתיה ניזיל ר׳ אלעזר בן פדת דמהדרין שמעתתיה אזיל יתיב קמיה כל מלתא דהוה אמר ר״י א״ל תניא דמסייעא לך אמר את כבר לקישא בר לקישא כי הוה אמינא מלתא הוה מקשי לי כ״ד קושייתא ופריקנא ליה כ״ד פירוקי וממילא רווחא שמעתא ואת אמרת תניא דמסייעא לך אטו לא ידענא דשפיר קאמינא הוה קאזיל וקרע מאניה וקא בכי ואמר היכא את בר לקישא היכא את בר לקישא והוה קא צווח עד דשף דעתיה מיניה בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה :

ואלמנותיך עלי תבטחו. פסוק בירמיה : מצטער. מהרהר על שמיתה שלא היה מוצא תלמיד ותיק כמותו : דשף דעתיה. נעקרה ממנו דעתו ונשתטה : והיינו הכי. דאמר רבי אלעזר ברבי שמעון לעיל בפקות שלכם כך : לא כמוך. דעתיה אהכי מלבקש רחמים ומשולה ביסורין שמא חטא באחד מן כל יקים : באורתא הוו מייכין ליה שיתין נמטי. בערב היו מקפלין תחתיו במשכבו ס׳ לבדים שקורין פלטר״ר : משיכלי. כמין עריבות קטנות שמשתמשים בהם מים ושופכין ונותנין לע״ז קוקרי״ן : ונגדי מתותיה שיתין משיכלי דמא וכיבא. ומוציאים (מגופו) מתחתיו בבקר עריבות מלאות דם וליחה דם לקוי שלגין בגופו ממנו מכאב שבא עליו : מיני לפדא. מיני מאכל

(ה״ג) ה ואפילו הכי לא ככך רבי אלעזר בר׳ שמעון אדעתיה קביל עליה יסורין באורתא הוו מייכין ליה שיתין נמטי לצפרא נגדי מתותיה שיתין משיכלי דמא וכיבא למחר עבדה ליה דביתהו שיתין מיני לפדא ואכיל להו וברי ולא הוה שבקה ליה דביתהו למיפק לבי מדרשא כי היכי דלא לדחקוהו רבנן באורתא אמר

דאז דיינע יתומים איך וועל זייא דער נערין. האט זיא געזאגט צו רבי יוחנן טוה פון מיינעט וועגין איך זאל ניט בלייבען אַאַלמנה. האט רבי יוחנן צוא איר געזאגט אז דוא וועסט בלייבען אַאלמנה וועכטו דיך אויף מיר פאר זיכערין. איז רבי שמעון בן לקיש געשטארבין. דער נאך הט רבי יוחנן געהאט גרויס צער פאר וואס דורך אים איז ריש לקיש געשטארבין. האבען די רבנן געזאגט ווער פון אונז זאל גיין ברוהיגען רבי יוחנן. האבען זייא געזאגט רבי אלעזר בן פדת זאל גיין ווייל ער איז צחריף אונ אַגרויסער למדן וועט ער שוין וויסען וואס מיט אים צוא ריידין. איז רבי אלעזר גיגאנגען צוא רבי יוחנן אונ איז גיזעסין פאר אים. אויף יעדער זאך וואס רבי יוחנן הט געזאגט האט רבי אלעזר צו אים געזאגט מיר האבען גילערנט אזוי ווא דוא זאגסט. האט רבי יוחנן געזאגט צוא רבי אלעזר ביסטו דען אויך אזוי וויא דער זוהן פון לקיש: איך פלעג זאגין אַזאך האט ער מיך גיפרעגט פיר אונ צוואנציג קשיות. אונ איך פלעג אים ענטפערין פיר אונ צוואנציג תירוצים. פון דעם פלפול פלעגט דער ברייטערט ווערין דער דין. אונ דוא זאגסט מיר האבען גילערנט אזוי וויא דוא זאגסט. ווייס איך דען אליין ניט אז איך זאג גוט. איז רבי יוחנן גיגאנגען אונ האט צו ריסען זיינע קליידער אונ האט געוויינט. אונ האט געזאגט. וואו ביסטו זוהן פון לקיש. וואו ביסטו זוהן פון לקיש. אונ ער האט אזוי לאנג געשריען ביז זיין פאר שטאנד איז פון אים אוועק גיגאנגען: אונ ער איז משוגע גיווארין. האבען די רבנן גיבעטין פאר גאט פון זיינעט וועגין אונ ער איז געשטארבין :

ה ואפילו. זאגט די גמרא אפילו רבי אלעזר ברבי שמעון האט געזאגט (אין סימן ב) צוא זיין בויך פרייט אייך מיינע גידערים איך בין אויף איך פאר זיכערט אז ווערעם וועלין אייך ניט גיבין אין קבר. ווייל געווים זענען די אלע מענטשין וואס איך האב גיכאפט רשעים. פון דעסטוועגין האט זיך רבי אלעזר ברבי שמעון אויף דעם ניט פאר לאזין. ווארום טאמער איז דאך גיהרגעט גיווארין דורך אים אַגערעכטער מאן. האט ער אויף זיך גינומען יסורים. ביי נאכט פלעגט מען ליגען אונטער אים זעכציג פילצענע שטיקער. אין דער פריא פלעגט מען ארויס נעמען פון אונטער אים זעכציג טעלערס בלוט מיט איטער. פון די מכות וואס ער האט גיהאט. ביי טאג הט דאס ווייב גימאכט פון זיינעט וועגין זעכציג ערליי שפייזין אונ ער פלעגט זייא אויף עסין אונ פלעגט גיזונד ווערין. זיין ווייב פלעגט אים ניט לאזין גיין אין בית המדרש. די רבנן זאלין

תקרי עלי עין [אלא עולי עין]. רב יוסי בר חנינא אמר מהכא (גרסינן מה) וידגו לרוב בקרב הארץ. מה דגים שבימים מים מכסים אותם ואין העין שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהם יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא חזייה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה א״ל חילך לאורייתא א״ל שופרך לנשי א״ל אי הדרת בך יהיבנא לך אחתי דשפירא מינאי קביל עליה בעי למיהדר לאתויי מאניה ולא מצי הדר אקרייה אתנייה ושוייה גברא רבא יומא חד הוה מפלגי בי מדרשא הסייף והסכין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי מקבלין טומאה משעת גמר מלאכתן ומאימתי גמר מלאכתן רבי יוחנן אמר משיצרפן בכבשן ר״ל אמר משיצחצחן במים א״ל לסטאה בלסטיותיה ידע א״ל ומאי אהנית לי התם רבי קרו לי הכא רבי קרו לי א״ל אהנאי לך דאקרבינך תחת כנפי השכינה חלש דעתיה דרבי יוחנן חלש ריש לקיש אתאי אחתיה קא בכיא אמרה ליה עשה בשביל בני אמר לה

עזבה

חזייה. ר״ל בזויה לבטיס: שוור. קפץ: א״ל. רבי יוחנן: חילך לאורייתא. כמה כחך יפה לכבוד של תורה: שופרך. יפיך: לנשי. ראוי לנשים ולא מלי. לאתויי מאניה דמתקבל עליו של תורה תבא כחו: הסייף והסכין. מתנה הוה בסדר טהרות: הפגיון. חרבפי״ד: ומגל יד ומגל קציר. פלגיל״א בלע״ז: לסטאה בלסטיותיה ידע. לפי שהיית לסטים אתה בקי במלאכת כלי אומנות ליסטיות: רבי קרו לי. רבנן של ליסטים והיו להם קורין: אתאי אחתיה. דרבי יוחנן אשתו דר״ל: וקא בכיא. קמיה דרבי יוחנן להתפלל על בעלה: עזבה יתומיך אני אחיה:

פון דעם פסוק וידגו לרוב בקרב הארץ. זיא זאלין זיין אזוי פיל וויא פיש אין דער לאנד. אזו וויא די פיש וואס אין ים בדעקט זיא דיא וואסער אונ דיא אויג געוועלטיגט ניט אויף זיא. אזוי דיא קינדער פון יוסף געוועלטיגט ניט דיא אויג אויף זיא. אמאהל האט רבי יוחנן זיך גיבאדין אין ירדן. האט ריש לקיש אים געזעהן איז ער אויך אריין געשפרונגען אין ירדן צוא רבי יוחנן. האט רבי יוחנן געזאגט צו ריש לקיש דיין כח וואלט גוט געווען צו תורה לערנען. האט ריש לקיש געזאגט צו רבי יוחנן דיין שיינקייט פאסט פאר ווייבער. האט רבי יוחנן געזאגט צו ריש לקיש אויב דו וועסט תשובה טאהן (ווארום ריש לקיש איז געווען א גזלן) וועל איך דיר געבין פאר א ווייב מיין שוועסטער וואס זיא איז שענער וויא איך. האט ריש לקיש אויף זיך גינומען צו טאהן תשובה. האט ער גיוואלט צוריק א שפרונג טאהן נעמען זיינע קליידער. האט ער ניט געקענט אזוי א שפרונג טאהן וויא פריער. ווארום וויא ער האט אויף זיך גינומען דעם יאך פון דיא תורה איז שוין שוואך גיווארין זיין כח. האט רבי יוחנן גילערנט מיט ריש לקיש תורה נביאים כתובים משניות ביז ער האט אים גימאכט פאר א גרויסין למדן אמאהל האט מען געקריגט אין בית המדרש אין אדין א שווערד אונ א מעסער אונ א שפיז וואס מען בראט אויף אים פלייש אונ א שפיז וואס מען האלט אין דער מלחמה צוא שטעכין מיט אים. אונ א קליינער שעלפ וואס מען שניידט מיט אים תבואה. אונ א גרויסער שארפ האקמעסער וואס מען שניידט מיט אים היי. ווען קענען זיא טמא ווערין. ווען זיא ווערין פערטיג. ווען ווערין זיא פערטיג. רבי יוחנן זאגט אז מען ברענט זיא אין פייער צום שטארקין זענען זיא שוין פערטיג. ריש לקיש זאגט אז מען בעגיסט אויף זיא קאלטע וואסער ווען מען נעמט זיא ארויס פון פייער דאמאלס ווערין זיא פערטיג. האט רבי יוחנן געזאגט צו ריש לקיש אגזלן ווייס זיינע גזלנישע כלים. ווייל דוא ביסט געווען א גזלן ווייסטו ווען דיא כלים ווערין פערטיג. האט ריש לקיש געזאגט צוא רבי יוחנן וואס פאר א טובה האסטו מיר גיטאהן. דארט ביי דיא גזלנים האט מען מיך גירופען רבי. אונ דא רופט מען מיך אויך רבי. האט רבי יוחנן געזאגט צוא ריש לקיש איך האב דיר גיטאהן א טובה איך האב דיך גיבראכט אונטער דיא פליגעל פון גאט. איך האב דיך גימאכט פאר א יוד. איז רבי יוחנן גיווארין אין צער פון דיא רייד פון ריש לקיש. איז ריש לקיש קראנק גיווארין. איז גקומען דיא שוועסטער פון רבי יוחנן (דיא ווייב פון ריש לקיש) אונ האט גיוויינט פאר רבי יוחנן. ער זאל בעטין פאר גאט אויף איר מאן ער זאל לעבין. אונ זיא האט געזאגט צוא רבי יוחנן טוה פון וועגין מיינע קינדער. אונ בעט פאר גאט מיין מאן זאל לעבין. האט רבי יוחנן געזאגט צוא איר פאר

בת תשעה קבין . א"ר פפא אבריה דרבי יוחנן כהמת בת חמשת קבין ואמרי לה בת שלשה קבין דרב פפא גופיה כי דקורי דהרפניא :

ד א"ר יוחנן . אנא אישתיירי משפירי ירושלים האי מאן דבעי מיחזי שופריה דר' יוחנן נייתי כסא דכספא מבי סילקי ונימלייה פרצידי דרומנא סומקא ונהדר ליה כלילא דוורדא סומקא לפומיה ונותביה בין שמשא לטולא ההוא זהרורי מעין שופריה דרבי יוחנן . איני והאמר מר שופריה דרב כהנא מעין שופריה דר' אבהו ושופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו ויעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון ואילו רבי יוחנן לא קחשיב ליה שאני רבי יוחנן דהדרת פנים לא הויא ליה . רבי יוחנן הוה אזיל ויתיב אשערי טבילה אמר כי סלקן בנות ישראל מטבילת מצוה לפגעו בי כי היכי דליהוי להו בני שפירי כוותי גמירי אורייתא כוותי אמרי ליה רבנן מר לא מסתפי מעינא בישא אמר להו אנא מזרע יוסף קאתינא דלא שלטי ביה עינא בישא דכתיב (בראשית מט) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וא"ר אבהו אל תקרי

לא סבפי . ואחיך בהלותם מגונה על תלותנו בבר בניגו נדהקו : כי דקורי דהרפנית . כלים בעוצין כהרפנית : אשתיירי . נותרתי : בופריה . זיכרוני תלכו וקירון [illegible] פניו : מבי סילקי . כבולא מבית הלומן בהוא נסוב ממולא נכב הלב (כבוי) : סילקי . [illegible] ומן הלב : פרצידי . גרעינין : ונהדר ליה כלילה . יכוונכנהו כפה לפיו כביו בג ורד הדוב : זיכר וכי הנפקי מינים . על בני הלכן : מעין . ולא הכל : הדרת פנים . זקן : שולי עין . עולים למנולה מן העין וחילא מלמטה בהיא היגה יכולה לבלוע כהן :

רבי יוחנן איז געוועזן גרויס אזוי וויא א בעכער פון פינף קווארט. אנדערע זאגין אזוי וויא א בעכער פון דריא קווארט. אונ דיא מילה פון רב פפא איז געוועזן גרויס אזוי וויא דיא קערב וואס ווערין געמאכט אין הרפניא : (דעם פירוש פון דער הגדה וועסטו געפינען אין סוף סדר נזיקין)

ד אמר. רבי יוחנן זאגט איך בין געבליבען פון דיא שיינע מענטשין וואס זענען געוועזן אין ירושלים. זאגט דיא גמרא דער וואס וויל זעהן די שיינקייט פון רבי יוחנן. זאל ער נעמען א זילבערנעם כוס אנייעם אזוי וויא דער גאלד שמיד האט אים נאר פערטיג געמאכט אונ האט ארויס גענומען פון פייער. אונ ער זאל אריין שיטען אין דעם כוס פול קערנער פון רויטע מילגרויבען. אונ ער זאל מאכין ארום דעם כוס פון הויבין אזוי וויא א קרוין פון רויטע רויזין אונ ער זאל שטעלין דעם כוס צווישען דיא זוהן אונ דעם שאטען ואויף דעם ארט וואו דיא זוהן לאזט זיך אויס אונ דער שאטען הייבט זיך אן דיא שטראלען וואס עס וועט זיין אויף דער ערד פון דיא זוהן וואס וועט שיינען דורך דעם כוס. איז אביסעל פון רבי יוחנס שיינקייט. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי. ווארום דער רבי האט געזאגט דיא שיינקייט פון רב כהנא איז אביסעל פון דיא שיינקייט פון רבי אבהו. אונ דיא שיינקייט פון רבי אבהו איז אביסעל פון דיא שיינקייט פון יעקב אבינו. אונ דיא שיינקייט פון יעקב אבינו איז אביסעל פון דיא שיינקייט פון אדם הראשון אונ רבי יוחנן רעכענט מען גאר ניט צווישען דיא שיינע. ענטפערט דיא גמרא דאס לייב פון רבי יוחנן איז טאקי געוועזן זייער קלאר אונ שיין נאר ער איז ניט געוועזן בעזעס קיין מיט אשיינעם בארד. איז דער פנים ניט שיין גיוועזן ; זאגט דיא גמרא רבי יוחנן פלעגט גיין זיצען בייא דיא טויערין פון דיא מקוהס. ער האט געזאגט אז דיא יודישע טעכטער וועלין ארויס גיין פון טבילה זאלין זייא מיך בגעגענען וועלין זייא קוקען אויף מיר. וועלין זייא האבען קינדער וואס וועלין זיין אזוי שיין וויא איך. אונ וועלען קענען לערנען תורה אזוי וויא איך. האבין דיא רבנן געזאגט צו רבי יוחנן האסטו ניט מורא פאר א עין הרע. האט רבי יוחנן צו זייא געזאגט איך קום ארויס פון דיא קינדער פון יוסף: וואס אויף זייא געוועלטיגט ניט דער עין הרע. ווארום עס שטייט אין פסוק בן פרת יוסף בן פרת. יוסף איז א זוהן מיט חן. עלי עין. רבי אבהו זאגט זאלסט ניט לייענען עלי עין. נאר זאלסט לייענען עולי עין. דיא קינדער פון יוסף זענען אויף דעם אויג. ניט דיא אויג געוועלטיגט אויף זייא. זייא שטייען צו מאהן. נאר זייא געוועלטיגען אויף דיא אויג אונ האבען ניט מורא פאר איר. רבי יוסי ברבי חנינא זאגט

דיקולי דיקולי דתרבא ומותבי בשמשא בתמוז ובאב ולא מסריה כל תרבי נמי לא סריח כל תרבי לא סריח שורייקי סומקי מסריח הכא אף ע"ג דאיכא שורייקי סומקי לא מסריה קרי אנפשיה (תהלים טז) אף בשרי ישכון לבטח ואף רבי ישמעאל בר' יוסי מטא (דף פד) כי האי מעשה לידיה פגע ביה אליהו א"ל עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה אמר ליה מאי איעביד הורמנא דמלכא הוא א"ל אביך ערק לאסיא את ערק ללודקיא :

ג כי הוו מקלעי רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי אלעזר ברבי שמעון בהדי הדדי הוה עייל בקרא דתורי בינייהו ולא הוה נגען בהו אמרה להו ההיא מטרוניתא בניכם אינם שלכם אמרו לה שלהם גדול משלנו . כל שכן . א"ד הכי אמרו לה (שופטים ח) כי כאיש גבורתו . א"ד הכי אמרו לה אהבה ד הקת את הבשר ולמה להו לאהדורי לה והכתיב (משלי כו) אל תען כסיל כאולתו שלא להוציא לעז על בניהם. א"ר יוחנן אבריה דרבי ישמעאל ברבי יוסי כהמת בת

טעם נדבר כגון הך דניימי בהנותל : דיקולי דתרבא . כלים מלאים בומן לפי שבעל בשר היה מאד : בשמשא . לנסות אם יסריח וירום תולעים : כל תרבא לא מסרח . אלא א"כ יש בשר עמו : שורייקי סומקי . גווניס אדומים וזהו מין בשר : כי האי מעשה לידיה . מינהו המלך לתפוס גנבים ולסטים :
לגבי הדדי . פנים אל פנים : בקרא דתורי . למד בקר : בינייהו . בין שניהם מתחת כריסן מתוך שכריסן גדול : מטרוניתא . שרית נכרית : אינם שלכם . שאינכם יכולין להזקק לנשותיכם : שלהן גדול משלנו . כרכן כל נשותינו גדול משלנו : כי כאיש גבורתו . אבר המשמש . ל"א שלהן גדול תאוה של אשה מרובה משל איש : כל שכן . שהאותם מרובה והיכם נזקקין לכן ונגעלות להריס : אהבה דוחקת

נייגט אויף דיא זוהן אין דעם חדש תמוז אונ אב . אונ דיא פעטס איז ניט פאר שטונקען געווארין. פרעגט דיא גמרא אלע פעטס ווערט ניט פאר שטונקען . ענטפערט דיא גמרא אלע פעטס ווערט ניט פארשטונקען אז אין זייא איז ניטא רויטע פלעקין ואז אין זייא איז ניטא קיין פלייש. אבער אז עס איז דא רויטע פלעקין (עס איז דא פלייש אין דיא פעטס) ווערט יא פארשטונקען ; אבער דא בייא רבי אלעזר אפילו עס איז געוועזן רויטע פלעקין (עס איז געוועזן פלייש אין דיא פעטס). פון דעסטוועגין איז ניט פאר שטונקען געווארין. האט רבי אלעזר אויף זיך געזייגט דעם פסוק אפילו מיין פלייש וועט רוהען זיכער אין קבר . צו רבי ישמעאל ברבי יוסי איז אויך געטראפין געווארין אזוי אזוי אזוי ווייא צוא רבי אלעזר . דער מלך האט געבעטין אויף רבי ישמעאל ער זאל כאפין גנבים . האט אליהו הנביא בגעגינט צוא רבי ישמעאל אונ האט געזאגט צו אים ביז וויא לאנג וועסטו איבער געבין דיא פאלק פון אונזער גאט צום הרגנן . האט רבי ישמעאל געזאגט צוא אליהו וואס זאל איך טאהן . עס איז אגעבאט פון מלך אויף מיר . האט אליהו געזאגט דיין פאטער איז אנטלאפין אין אסיא דוא אנטלויף אין לודקיא :

ג כי. אז רבי ישמעאל ברבי יוסי אונ רבי אלעזר ברבי שמעון האבען זיך בגעגינט איינער מיט דעם אנדערין אונ זייא זענען געשטאנען אפנים געגין אפנים . האט געקענט דורך גיין צווישען זייא אונטער זייערע בייכער אפאר אקסין . אונ דיא אקסין האבען זייא ניט אן גערירט . האט אפירשטען צוא זייא געזאגט אייערע קינדער זענען ניט פון אייך . ווארום מיט אזעלכע גרויסע בייכער קענט איר דאך ניט זיין בייא אייערע ווייבער . האבין זייא געזאגט צוא דיא פירשטען דיא בייכער פון אונזערע ווייבער זענען גרעסער וויא אונזערע בייכער . האט דיא פירשטין געזאגט זענען דאך געווים דיא קינדער ניט אייערע . אנדערע זאגין אזוי האבען זייא איר געענטפערט אזוי וויא דער מענטש איז אזוי איז זיין שטארקייט . איז דער גליד אויך גרוים דריבער קענען מיר זיין בייא אונזערע ווייבער . אנדערע זאגין אזוי האבען זייא איר געענטפערט דיא ליבשאפט קווענטשט צו זאמען דאס לייב . פרעגט דיא גמרא צו וואס האבען זייא איר גידארפט ענטפערין אויף אזעלכע זאכין . עס שטייט דאך אין פסוק דוא זאלסט ניט ענטפערין דעם נאר אויף זיינע נארישע קשיות . ענטפערט דיא גמרא דריבער האבין זייא איר געענטפערט זיא זאל ניט זאגין שענדליכע רייד אויף זייערע קינדער אז זייא זענען ממזרים . רבי יוחנן זאגט דיא מילה פון רבי ישמעאל ברבי יוסי איז געוועזן גרוים אזוי וויא אצאגיל פון ניין קווארט ; רב פפא זאגט דיא מילה פון רבי

ע" ה"ה　5

אשתמע מלתא בי מלכא אמרו קריינא דאגרתא איהו ליהוי. פרוונקא אתיוה לרבי אלעזר ברבי שמעון וקא תפים גנבי ואזיל שלח ליה ר׳ יהושע בן קרחא חומץ בן יין עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה שלח ליה קוצים אני מכלה מן הכרם. שלח ליה יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו. יומא חד פגע בו ההוא כובס קרייה חומץ בן יין אמר מדחציף כולי האי ש״מ רשיעא הוא אמר להו תפסוהו ותפסוהו לבתר דנח דעתיה אזל בתרייהו לפרוקיה ולא מצי קרי עליה (משלי כא) שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו זקפוהו כם תותי זקיפא וקא בכי א״לרבי אל ירע בעיניך שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום הכפורים הניח ידו על בני מעיו ואמר שישו בני מעי שישו ומה ספקות שלכם כך ודאות שלכם עאכ״ו מובטח אני בכם שאין רמה ותולעה שולטת בכם ואפ״ה לא מיתבא דעתיה אשקייה סמא דשינתא ועיילוה לביתא דשישא וקרע לכריסיה הוו מפקי מיניה דיקולי

רש״י: קריינא דאגרתא. מכל הוא: פרוונקא. שליח: חומץ בן יין. רשע בן צדיק: יבא בעל הכרם. הקב״ה כי כרם ה׳ צבאות בית ישראל: ויכלה ויטול את קוציו כל כרם: קרי עליה: על הכובס: ותפסוהו הלתוהו: קם. רבי אלעזר: תותי זקיפא. תחת העץ: על נערה המאורסה. בביאה בסקילה וכל הסקלין נתלין: ודאות שלכם. מקום בית

גיזאגט דער וואס קען לייענען דעם בריף. דער זאל זיין דער שליח אוועק צו טראגען דעם בריף. דאס איז א משל אויף רבי אלעזר. ווייל רבי אלעזר ווייס די עצה וויא אזוי צו חאפען גנבים. זאל ער זייא גיין חאפען. האט מען גיבראכט רבי אלעזר ברבי שמעון פאר דעם מלך און מען האט אויף אים גיבאטען ער זאל חאפען די גנבים. און ער פלעגט זייא חאפען. האט רבי יהושע בן קרחה געשיקט צוא רבי אלעזר דוא ביסט עסיג דער זוהן פון וויין. דוא ביסט א רשע דער זוהן פון א צדיק. ביז וויא לאנג וועסטו איבער געבען די פאלק פון אונזער גאט צום הרגנן. האט רבי אלעזר געשיקט צוא רבי יהושע איך נעם ארויס די דערנער פון וויין גארטען. איך נעם ארויס די רשעים פון די יודין. האט רבי יהושע געשיקט צוא רבי אלעזר זאל קומען דער בעל הבית פון דעם וויין גארטען און ער זאל ארויס נעמען זיינע דערנער. זאל גאט אליין ארויס נעמען די רשעים. אמאהל האט א וועשער בגעגינט רבי אלעזר בן שמעון. האט דער וועשער גירופען אויף רבי אלעזר דו ביסט עסיג דער זוהן פון וויין. האט רבי אלעזר גיזאגט ווייל ער איז אזוי אעזות פנים. געוויס איז ער א רשע. האט רבי אלעזר גיזאגט צו זיינע מענטשען חאפט אים. האבען זייא אים גיחאפט. דער נאך ווי א עס איז געשטילט גיווארען דער כעס פון רבי אלעזר אויף דעם וועשער. איז ער געגאנגען נאך זיינע מענטשען און האט זייא גיבעטען זייא זאלין אים אפ לאזין. און זייא האבען אים ניט גיוואלט אפ לאזין. האט רבי אלעזר גילייענט דעם פסוק אויף דעם וועשער. דער וואס היט זיין מויל און זיין צונג ער זאל ניט ליידין וואס מען דארף ניט. היט ער זיין לייב פון צרות. און דעם וועשער האט מען אויף גיהאנגען. איז רבי אלעזר גישטאנען אונטער דעם גיהאנגענעם און האט גיוויינט. האבען מענטשען גיזאגט צו רבי אלעזר רבי זאלסט דיך ניט מצער זיין אויף דעם וועשער וואס מען האט אים גיהאנגען. ווארום ער מיט זיין זוהן האבען מונה גיווען און יום כפור מיט א מיידיל וואס אחתן האט איר מקדש גיווען. האט רבי אלעזר גילייגט זיינע הענט אויף זיין בויך און האט גיזאגט פרייט אייך מיינע גידערים איר זאלט אייך פרייען. מאראך אויף די מענטשען וואס איך איז גיווען א ספק אויב זייא זענען רשעים: איז דער וואכט גיווארין אז זייא זענען רשעים. וואס אייך איז גאנץ צוא געוויס אז זייא זענען רשעים. איז טאקי געוויס אז זייא זענען רשעים. איך בין פאר זיכערט אויף אייך מיינע גידערים אז די ווערעם פון קבר וועלין אויף אייך ניט גיוועלטיגען. זאגט די גמרא פון דעסטוועגין איז רבי אלעזר ניט בערוהיגט גיווען. טאמער האט מען דורך אים גיהרגת ערליכע מענטשען אויך. האט מען אים גיגעבין טרינקען א שלאף טרונק. און מען האט אים אריין גינומען אין א שטוב פון מארמער שטיין און מען האט אויף גישפאלטען זיין בויך און מען האט ארויס גינומען פון זיין בויך קערב פול מיט פעטס. און מען האט די פעטס

יאספון ואל מעונותם ירבצון תזרח השמש לצדיקים יאספון רשעים לגיהנם ואל מעונותם ירבצון אין לך כל צדיק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו יצא אדם לפעלו יצאו צדיקים לקבל שכרן ולעבודתו עדי ערב במי שהשלים עבודתו עדי ערב:

ב רבי אלעזר ברבי שמעון אשכח להההוא פרהגונא דקא תפים גנבי א"ל היכי יכלית להו לאו כחיותא מתילי דכתיב בהו בו תרמוש כל חיתו יער א"ד מהאי קרא קאמר ליה (תהלים י) יארוב במסתר כאריה בסכה דלמא שקלת צדיקי ושבקת רשיעי א"ל מאי איעביד הורמנא דמלכא הוא א"ל תא אגמרך היכי תעביד עול בארבע שעי לחנותא כי חזית איניש דקא שתי חמרא וקא נקיט כסא בידיה וקא מנמנם שאיל עילויה אי צורבא מרבנן הוא וניים אקדומי קדים לגירסיה, אי פועל הוא קדים קא עביד עבידתיה אי עבידתי' בליליא רדודי רדיד ואי לא גנבא הוא ותפסיה אשתמע

ואל מעונותם ירבצון. כלדיקים: עדי ערב. עד יום מותם:

פרהגונא. ממונה של מלך: תפיס גנבי. מודק אחריהם ותופסן: היכי יכלת להו. להבין ההגונים: לאו כחיותא מתילי. וכי לא כחיות נמשלו שמתחבאות ביום במסתריהם: דלמא. הני דשקלת לדיקי נינהו: הורמנא דמלכא הוא. מצות המלך היא: בארבע שעי. שהיא שעת סעודה והכל נכנסים בחניות וסועדין: אקדומי אקדים לגירסיה. השכים בעוד לילה ולכך הוא מנמנם: ואי פועל הוא. שכיר יום: ואי עבידתיה בליליא. אומן שמלאכתו בלילה: רדודי רדיד. תרגום וירקעו את פחי ורדידו מזהב הוטי נחשת וברזל לעשות מהטים ואומנותו בלילה לפי שמוכרין בכלי אומנותו המנוקב בנקבים דקים זה דק מזה ואין קולו נשמע בלילה ואפי' לא נשמע קול פטיש בביתו באותו לילה אין לך לתופסו על כך דילמא רדודי רדיד: גנבא הוא. ולכך הוא ישן שניעור בלילה לארוב עוברי דרכים או לחתור

וואהנונגען. דיא זוהן וועט אויף שיינען צו דיא צדיקים. אונ דיא רשעים וועלין ווערין פארזאמולט אין גיהנם. אין זייערע וואהנונגען וועלין זייא ליגען. יעדער צדיק האט אוואהנונג אין גן עדן נאך זיין כבוד. דער מענטש גייט ארויס צו זיין ארבעט: דיא צדיקים וועלין ארויס גיין נעמען שכר פאר זייער תורה אונ מצות. צו זיין ארבעט גייט ער ביז נאכט דאס מיינט מען דעם צדיק וואס האט אויס גיקאזין זיין ארבעט ביז נאכט. ער האט גילערונט תורה אונ האט געהיט מצות ביז ער איז געשטארבין:

ב רבי אלעזר ברבי שמעון האט אמאהל גיטראפין א יגעם פון דיא פאליציי וואס ער זוכט גנבים אונ חאפט זייא. האט רבי אלעזר גיזאגט צו דעם שר וויא אזוי קענסטו חאפין דיא גנבים. זייא זענען דאך גלייך צוא דיא חיות ביי טאג זענען זייא בעהאלטין. אונ ביי נאכט טוהן זייא אויך זייערע זאכין מיט גרוים חכמה. אזוי וויא דער פסוק זאגט אויף זייא ביי נאכט קריכען ארום אלע חיות אין וואלד. דאס מיינט מען דיא רשעים קריכען ארום אויף דער וועלט אזוי וויא חיות. אנדערע זאגין פון דעם פסוק האט רבי אלעזר גיזאגט צום שר דער רשע לאקערט אין פאר בארגעניש אזוי וויא דער לייב ליגט אין זיין ביידיל אונ לאקערט צוא פאנגען. טאמער דיא וואס דו האפסט זענען צדיקים. אונ דיא רשעים לאזטו ארום גיין. האט דער שר גיזאגט צו רבי אלעזר וואס קען איך טאהן דאס איז אגיבאט פון קיסר אויף מיר אז איך מיז האפין דיא גנבים. האט רבי אלעזר גיזאגט צום שר קום איך וועל דיך לערנען וויא דוא זאלסט טאהן. אז עס וועט קומען דיא פערטע שעה אויפין טאג זאלסטו אריין גיין אין דיא שינקען וואו מען פארקויפט עסין אונ טרינקען. אז דוא וועסט זעהן אמענטש זיצט אונ טרינקט וויין. אונ ער האלט דיא גלאז ווין אין האנט אונ שלאפט. זאלסטו פרעגין אויף אים ווער ער איז. אויב ער איז אלמדן אונ שלאפט. איז ער געוויס אויף גישטאנען גאנץ פריא לערנען. שלעפערט אים איצט. אויב ער אז אארבעטער איז ער געוויס אויף גישטאנען גאנץ פריא צוא זיין ארבעט. אויב זיין ארבעט איז ביי נאכט: האט ער געוויס גיארבעט אגאנצע נאכט. שלעפערט אים איצט. אויב ער איז ניט אלמדן אונ ניט אארבעטער. דריבער איז ער געוויס אגנב. איז ער אויף גיוועזן אגאנצע נאכט מעגסטו אים חאפין. דיא עצה פון רבי אלעזר איז גיהערט גיווארין ביי דעם מלך. האט מען

קאמר אמר אביי ש"מ בניתא אבריסה תקלא לבאי נ"ם למקה וממכר :

(דף פג) **ג רבה** בר בר חנה תברי ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא שקל לגלימייהו אתו אמרו לרב א"ל הב להו גלימייהו א"ל דינא הכי א"ל אין (משלי ב) למען תלך בדרך טובים יהיב להו גלימייהו אמרי ליה עניי אנן וטרחינן כולי יומא וכפינן ולית לן מידי אמר ליה זיל הב להו אגרייהו אמר ליה דינא הכי א"ל אין (שם) וארחות צדיקים תשמור :

יפעיה : ש"מ. מדקתני הפי׳ מעוברת דמשמע שהמעוברת כבדה מן הריקניות : הלי בניתא. דג. למכר בשוק במשקל : הכריסה הקלה לפי כריסה כובדה אם כריסה גדול משקלה יותר: למקח וממכר. אם ראית דג שכריסו גדול אל תקנהו במשקל אלא א"כ יוציא את מעיו :

שקולאי. נושאי משאות : תברי ליה. שלא במקום מדרון ונפשיעה : בדרך טובים לפנים משורת הדין : וארחות צדיקים תשמור. כיפיה דקרא הוא :

אלו רשעים שבו. שמניחין להם יכולת להלך ברשעתם ואין נפרעין מהם : תורח השמש. לעוה"ב :

הפועלים פרק שביעי

(ע"ב) **א דרש** רבי זירא ואמרי לה תנא רב יוסף מ"ד (תהלים קד) תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער תשת חשך ויהי לילה זה העולם הזה שדומה ללילה בו תרמוש כל חיתו יער אלו רשעים שבו שדומין לחיות שביער תזרח השמש יאספון

איזיל מיט דעם קינד וואס דאס זענען צוויי מענטשין. ווייסען מיר שוין אויך אז אמעוברה׳ה מעג געווים רייטען אויף דעם איזיל. צוא וואס דער ציילט ד א גמרא אז אמעוברהטע מעג רייטין אויף דעם איזיל. האט רב כפא געזאגט דיא גמרא מיינט אז זיא איז מעוברת אונ זייגט אויך. מעג זיא רייטען איף דעם איזיל מיט דעם קינד. אביי זאגט ווייל דיא גמרא לערונט אפילו אמעוברהטע מעג אויך רייטען אויף דעם איזיל. זעהן מיר אז אמעוברהטע אשה איז שווערער וויא אליידיגע. ווייסען מיר אז אפיש וועגט נאך דעם בויך. אז ער האט אגרויסען בויך וועגט ער שווערער. דאס דארף מען וויסען געגין קויפען. אז מען קויפט פיש זאל מען ניט קויפען אפיש מיט אגרויסען בויך. ווייל דיא קישקעס וועגין פיל :

ד רבה בר בר חנה האט גידונגען טרעגערס זיא זאלין טראגין פעסער ווין. האבען דיא טרעגערס צוא בראכען אפאס ווין. האט רבה צוא גינומען זייערע קליידער זייא זאלין אים בצאלין פאר דיא פאס ווין. זענען דיא טרעגערס גיקומען צוא רב אונ האבען אים דער ציילט. הט רב גזאגט צו רבה גיב זייא זייערע קליידער. האט רבה געזאגט צו רב איז דער דין אזוי. הט רב געזאגט צוא רבה יא אזוי דארף זיין. דוא זאלסט גיין אין גוטען וועג. אפילו עס קומט זייא זאלין בצאלין פון דערסטוועגין זאלסטו זייא שענקען. האט רבה זייא אוועק גיגעבין זייערע קליידער. האבען דיא טרעגערס געזאגט צו רב מיר זענען ארעמע לייט אונ מיר האבען גיארבעט אגאנצין טאג אונ מיר זענען הונגעריג אונ מיר האבען ניט וואס צוא עסין. האט רב געזאגט צוא רבה גייא בצאהל זייא פאר זייער ארבעט. האט רבה געזאגט צוא רב איז דער דין אזוי אז איך זאל זייא בצאהלין. האט רב געזאגט יא דוא דארפסט זייא בצאהלין. ווייל דוא דארפסט היטען די וועג פון דיא צדיקים :

פרק שביעי

א דרש. רבי זירא האט גידרשעט. אנדערע זאגין רב יוסף האט דאס גילערונט. עס שטייט אין פסוק דו האסט גימאכט פינסטערניס זאל זיין ביא נאכט. ביא נאכט קריכען ארוס אלע חיות אין וואלד. דו האסט גיטאן פינסטערניס זאל זיין ביא נאכט. דאס מיינט מען דיא וועלט וואס זיא איז גליך צו נאכט. קריכען ארום אלע חיות אין וואלד. דאס מיינט מען דיא רשעים וו׳ס זענען אויף דער וועלט. וואס זייא זענען גליך צוא דיא חיות וואס אין וואלד. אז דיא זוהן הייבט אן צוא שיינען ווע׳ן זייא פאר שאמולט. א׳נ זייא גייען זיך לייגין אין זייערע

אם כן ליתני מפני החשד מאי מפני שמעביד על דעתו של בעה"ב ש"מ משום דשני הוא וכל המעביר על דעת בעה"ב נקרא גזלן :

ב [פיסקא] השוכר את החמור והבריקה או שנעשית אנגריא אומר לו וכו'. מאי והבריקה הכא תרגימו נהוריתא רבא אמר אבזקת ההוא דא"ל אבזקת במלתא דמלכא א"ל במאי בטלי כסף או בטלי דהב א"ד בטלי כסף אמר וקטלוהו א"ר בטלי דהב אמר ושבקוהו :

(דף עט ע"ב) **ב ת"ר** השוכר את החמור לרכוב עליה איש לא תרכוב עליה אשה אשה רוכב עליה איש ואשה בין גדולה ובין קטנה אפילו מעוברת ואפילו מניקה השתא מניקה אמרת מעוברת מבעיא . אמר רב פפא מעוברת והיא מניקה קאמר

נהוריתא . מולייר"א בלע"ז היינו בחמור הסומא : אבזקת ז. התולעים המלוים רגליה: אבזקת במלתא דמלכא . ראיתי עם מאכל שהאלים של אוצר המלך : בטלי כסף . כלי פשתן : בטלי דהב . כלי צמר לבושים אדום : וקטלוהו באין עם אוכל כלי פשתן :

ואשה בין גדולה בין קטנה . פסק לרכוב עליו אשה מרכיב עליה כל אשה שירצה בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה והכי מעוברת מניקה. שהיא ג' גופים והולד כבד אמרת הרכב עם ולדה : מעוברת. דחד גופא היא

מאן האט ניט קיין קאפאטע . ווערין זייא זאגין דער בעל הבית האט ניט מקיים געווען זיין נדר . אונ אין אמת האט דער בעל הבית זיין נדר מקיים געווען . ער האט דעם ארעם מאן געגעבין געלט אויף אקאפאטע . נאר דער ארעם מאן האט ניט געקויפט . דריבער טאר ניט דער ארעם מאן קויפען פאר דעם געלט נאר וואס דער בעל הבית הייסט אים . אבער איין אנדערער מעג יא ענדערין דיא רייד פון בעל הבית . ענטפערט דיא גמרא אויב דער טעם איז ביי דעם ארעם מאן מען זאל ניט חושד זיין דעם בעל הבית . זאל באלד דיא גמרא זאגין דריבער זאל דער ארעם מאן קויפען וואס דער בעל הבית הייסט אים מען זאל ניט חושד זיין דעם בעל הבית . פאר וואס זאגט דיא גמרא דעם טעם ער זאל ניט ענדערין דיא רייד פון בעל הבית . געוויס מיינט מען ניט ווייל מען וועט חושד זיין דעם בעל הבית . נאר אז חושד זיין טאר מען אויך ניט ענדערין דיא רייד פון בעל הבית . ווארום ווער עס ענדערט דיא רייד פון בעל הבית הייסט ער אגזלן :

ב פיסקא . השוכר . אז איינער האט געדונגען אאייזיל והבריקה . אדער מען האט גענומען דעם אייזיל צוא דיא ארבעט פון מלך : פרעגט דיא גמרא וואס מיינט מען והבריקה . דא אין בבל זאגט מען והבריקה איז דער טייטש זיא איז בלינד געווארין . זיא האט בעקומען אפעלער אויף דיא שוואַרציל פון אויג . רבא זאגט והבריקה מיינט מען אבזקת . ווערעם האבען צוא געסין די פיס פון דעם אייזיל . איינער האט אמאהל געזאגט אבזקת במלתא דמלכא . איך האב געזעהן ווערעם האבען צוא געסין דיא קליידער פון מלך . האט מען בייא אים געפרעגט וועלכע קליידער . דיא ליינוואנדענע קליידער וואס זייא גלאנצין וויא זילבער . אדער דיא וואלענע קליידער וואס זייא זענען געפארבט וויא גאלד . אנדערע זאגין ער האט געזאגט דיא ליינוואנדענע קליידער האבען דיא ווערעם צוא געסין . האט מען אים גיהרגעט . ווייל ער האט גזאגט ליגען . ווערים עסין ניט קיין ליינוואנד . אנדערע זאגין ער האט געזאגט דיא וואלענע קליידער האבען דיא ווערעם צוא געסין : האט מען איהם אוועק געלאזט . ווייל עס קען זיין עס איז אמת . ווארום ווערעם עסין וואל :

ג תנו רבנן . דיא רבנן האבען געלערנט אז איינער דינגט אאייזיל אויף אים זאל רייטען אזכר , טאר ניט רייטין אויף אים אאשה . אונ אז ער האט גידונגען דעם אייזיל אויף אים זאל רייטען אאשה . מעג אזכר אויך רייטין אויף אים . אונ אז ער האט גידונגען דעם אייזיל אויף אים זאל רייטען אאשה . מעגין רייטין אויף אים אלע ערליי ווייבער . אגרויסע אונ אקליינע אפילו אמעוברתה . אונ אפילו אאשה וואס זייגט אקינד מעג זיא רייטען אויף דעם אייזיל מיט דעם קינד . פרעגט דיא גמרא אז דוא זאגסט אאשה וואס זייגט אקינד מעג זיא רייטען אויף דעם

נכסיו לבניו בחייו א"ר דביש ליה בהא מתא ולא אזיל למתא אחריתי :

האומנין פרק ששי

(דף עח) א [משנה השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה וכו' ומ"ה חייב ואמרי בגמ' הא מני רבי מאיר היא דאמר כל המעביר על דעתו של בעל הבית (ע"ב) נקרא גזלן ואמרי בגמ' הי ר"מ וכו' אלא הא ר' מאיר דתניא] ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ הנותן דינר לעני ליקח לו חלוק לא יקח בו טלית טלית לא יקח בו חלוק מפני שמעביר על דעתו של בעה"ב ודלמא שאני התם דאתי למיחשדי' דאמרי אינשי אמר פלניא זבנינא ליה לבושא לפלוני עניא ולא זבן ליה א"נ זבנינא ליה גלימא ולא זבן ליה

נכרי הם שלא שיזכנה את עצמו ופעמים שהנכרי שומע ומעמיד עדים ותובעו בדיניהם : דאתי למהדריה . לבעה"ב כנודר ואינו מקיים שמעו עליו שאמר ליקח טלית לפלוני עני . ולא קנה [לו] :

זאגן דער מענטש פרעגט אלין זאגן אז זיי פאר מעגן גיהער צו דעם גוי ווייל ער האט ניט גיוואלט ווייזן אז ער איז רייך . דער ווייל האט מען דאס דער ציילט דעם גוי . איז דער גוי גיקומען מיט עדות אונ האט צוא גינומען דעם מענטשנס פאר מעגן · וואס קען איצט דער מענטש שרייען . אנדערע זאגן דער וואס שרייבט אפ זיין פאר מעגן צוא זיינע קינדער ווען ער לעבט נאך . דיא קינדער וועלן צוא נעמען דאס פאר מעגן אונ ער וועט בלייבן אארעם מאן . וואס קען איצט דער מענטש שרייען . אנדערע זאגן אז איינעם איז שלעכט אין די שטאט אונ ער גייט ניט אין אין אנדער שטאט :

פרק ששי

א משנה . השוכר . אז איינער האט גדונגען אאייזיל ער זאל מיט אים פארין אויף אבארג . אונ ער איז מיט אים גיפארין אין אטאהל . אונ דער אייזיל איז גיפיגערט דארף ער בצאהלין . זאגט די גמרא די משנה איז גילערנט גיווארין אזוי ווי רבי מאיר . וואס ער זאגט דער וואס טוהט אנדערש וויא דער בעל הבית האט אים גיהייסען . הייסט ער אגזלן . זאגט דיא גמרא וואו האט דאס רבי מאיר גזאגט . ווארום מיר האבען גילערנט רבי שמעון בן אלעזר האט גזאגט פון רבי מאירס וועגן אז איינער גיט אגילדין צוא אארעם מאן ער זאל קויפען פאר דעם גילדין אהעמד . זאל ער ניט קויפען פאר דעם גילדין אקלייד . אונ אז ער האט גזאגט צום ארעם מאן ער זאל קויפען פאר דעם גילדין אקלייד טאר ער ניט ענדערין זיינע רייד אונ קויפען פאר דעם גילדין אהעמד . ווייל ער טאר ניט אנדערש טאהן נאר וויא דער בעל הבית הייסט אים . זעהן מיר אז רבי מאיר האלט מען טאר ניט טאהן אנדערש וויא דער בעל הבית הייסט ; פרעגט דיא גמרא טאמער איז דארט אאנדער טעם וואס דער ארעם מאן טאר ניט ענדערין וויא דער בעל הבית זאגט אים . ווייל מען וועט דעם בעל הבית חושד זיין ער האט ניט מקיים גיוועזן דעם נדר . למשל מען האט גיהערט דער בעל הבית האט גזאגט ער וועט קויפען פאר דעם ארעם מאן אקלייד וואס הייסט לבושא . [אאויבער קלייד] : אונ דער בעל הבית האט מאקי גיגעבין דעם ארעם מאן געלט ער זאל קויפען אאויבער קלייד . אונ דער ארעם מאן האט גיקויפט פאר דעם געלט אהעמד . אז מענטשין וועלין זעהן דער ארעם מאן האט ניט קיין קלייד . וועלין זייא זאגן דער בעל הבית האט גזאגט איך וועל קויפען אקלייד פאר יענעם ארעם מאן אונ ער האט ניט גקויפט ; אונ זייא וועלין ניט וויסען אז ער האט מקיים גיוועזן זיין נדר אונ ער האט מאקי גיגעבין געלט צום ארעם מאן אויף אקלייד נאר דער ארעם מאן האט ניט גיקויפט . אדער דער בעל הבית האט גזאגט צום ארעם מאן ער וועט קויפען פאר אים אקלייד וואס הייסט גלימא . אך פעטשע . אונ דער בעל הבית האט מאקי גיגעבין דעם ארעם מאן געלט ער זאל קויפען אקאפאטע . אונ דער ארעם מאן האט גיקויפט פאר דעם געלט איין אנדער מלבוש . אז מענטשין וועלין זעהן דעם ארעם

שאין לו שאסיר לעבור לפניו ת"ל (שמות כב) לא תהיה לו כנושה ר' אמי ור' אסי דאמרי תרוייהו כאילו דנו בשני דינין שנאמר (תהלים סו) הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים. אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא בעדים עובר משום (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשול וריש לקיש אמר גורם קללה לעצמו שנא' (תהלים לא) תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק אמרי ליה רבנן לרב אשי קא מקיים רבינא כל מה דאמור רבנן שלח ליה בהדי פניא דמעלי שבתא לישדר לי מר עשרה זוזי דאתרמי לי קטינא דארעא למזבן שלח ליה ניתי מר סהדי ונכתב כתבא שלח ליה אפילו אנא נמי שלח ליה כ"ש מר דטריד בגירסא ומשתלי וגורם קללה לעצמו. ת"ר ג' צועקים ואינם נענים ואלו הן מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא בעדים. והקונה אדון לעצמו. ומי שאשתו מושלת עליו. הקונה אדון לעצמו מאי היא א"ד תולה נכסיו בנכרי א"נ הכותב נכסיו

הריה לו כנושה. לא הרא' בעיניו כנוש' בו בירא' ויגוש: לראשנו. ל' נושה כדמתרג' כרכיבת הרי אנו כאלו באש ובמים: עובר משום לפני עור. עולה על דעתו של לוה לכפור: קללה. כשתובעו וזה כופר הכל מקללין אותו ואומרים שהוא דובר על צדיק עתק: ומשתלי. ישכח כל אתי והגרים קללה לעצמי: צועקים. בב"ד של מטה: ואין נענין. שהרי הם גרמו לעצמן: קונה אדון לעצמו. מפרש לקמן: תולה מעותיו בנכרי. אמר מעות שלי מבתנם בהן של פלוני

דימי איז געקומען פון ארץ ישראל האט ער גזאגט פון וואגען ווייסן מיר אז איינער מאנט בייא זיין חבר הונדערט גילדין אונ ער ווייסט אז דער חבר האט ניט צו באצאהלין. אז ער מאר ניט גיין פאר בייא זיין חבר. ווארום דער חבר וועט פארשעמט ווערין. שטייט אין פסוק דו זאלסט ניט זיין צו אים אזוי וויא אמאנער. אז דו וועסט גיין פאר בייא אים וועט ער מיינען דו מאנסט אים. רבי אמי אונ רבי אסי זאגין ביידע עס איז גלייך וויא ער וואלט אים געמשפט מיט צווייא דינים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דו האסט געמאכט רייטין אמענטשין ודו האסט גרויס געמאכט אמענטשין ער זאל אונז מאנען. זענען מיר געקומען אין פייער אונ אין וואסער. רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגין דער וואס האט געלט אונ ער פאר בארגט זייא אן עדות. איז ער עובר אויף אלאו פאר אבלינדין זאלסטו ניט געבין אשטרויכלונג. ווארום ער האט גיבראכט דער צו אז דער לוה זאל לייקענען דאס געלט: אונ ריש לקיש זאגט דער מלוה ברענגט נאך אויף זיך קללות. ווארום אז ער מאנט בייא זיין חבר דאס געלט. אונ דער חבר לייקענט. וועלין אנדערע זאגין אז דער חבר האט טאקי ניט גיבארגט. אונ ער מאנט אומזיסט. וועט מען אים פלוכין מיט קללות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס זאלין פאר שטומט ווערין דיא פאלשע לעפצין וואס זייא ריידין אויף דעם צדיק שטארקע רייד. דא וועט מען אויך זאגין. דער לוה איז אצדיק. ער האט גאר ניט גיבארגט. אונ דער מלוה איז ארשע ער מאנט אומזיסט. וועט מען אים פלוכין. דיא רבנן האבען גזאגט צו רב אשי רבינא איז מקיים אלץ וואס דיא רבנן זאגין. אמאהל האט גיטראפין ערב שבת פארין נאכט האט רב אשי געשיקט צו רבינא ער זאל אים בארגין צעהן גילדין. עס האט זיך מיר גיטראפין צו קויפין אשטיקול פעלד פעלט מיר צו צעהן גילדין. האט רבינא געשיקט צוא רב אשי ברענג עדות אונ שרייב אוועקסיל וועל איך דיר בארגין. האט רב אשי געשיקט צוא רבינא אפילו איך דארף אויך האבען עדות מיט אוועקסיל. האט רבינא געשיקט צוא רב אשי דוא דארפסט געוויס האבען עדות מיט אוועקסיל. וויל דוא ביסט שטענדיג פאר נומען מיט דיין לערנען וועסטו פאר געסין. אונ אז איך וועל דיך מאנען אונ דוא וועסט זאגין מיר קומט ניט. וועט מען מיך פלוכין איך מאן דיך אומזיסט. דיא רבנן האבען גילערנט דריי שרייען צוא בית דין: אונ בית דין ענטפערין זייא ניט. ווייל זייא האבען אליין גיבראכט אויף זיך דיא שלעגין. דאס זענען דיא דרייא. דער וואס האט געלט אונ ער פאר בארגט זייא אן עדות. דער נאך אז דער לוה לייקענט. ווס קען אים בית דין העלפין. אונ דער וואס קויפט אבעל הבית אויף זיך. אונ דער וואס זיין ווייב געוועלטיגט אויף אים. זאגט דיא גמרא וואס מיינט מען ער האט גיקויפט אבעל הבית אויף זיך. אנדערע

מתמוטטין אמר רבי אלעזר הללו מתמוטטין ועולים והללו מתמוטטין ואינם עולים (חבקוק א) למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו א"ר הונא צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע :

(דף ע"ג ע"ב) **ט רב** סעורם אחוה דרבא הוה תקיף אנשי דלא מעלי ומעייל להו בגוהרקא דרבא אמר ליה רבא שפיר קעבדת דתניא ראית שאינו נוהג כשורה מנין שאתה רשאי להשתעבד בו ת"ל (ויקרא כה) לעולם בהם תעבודו ובאחיכם יכול אפילו נוהג כשורה ת"ל ובאחיכם בני ישראל איש באחיו וגו' :

(דף ע"ה ע"ב) **י תניא** רשב"י אומר מנין לנושה בחברו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום שאסור להקדים לו שלום ת"ל (דברים כג) נשך כל דבר אשר ישך אפילו דבור אסור :

יא תניא ר"ש אומר מלוי ברבית יותר ממה שמרויחין מפסידין ולא עוד אלא שמשימין משה רבינו חכם ותורתו אמת ואומרים אילו היה יודע משה רבינו שהיה ריוח בדבר לא היה כותבו . כי אתא רב דימי אמר מנין לנושה בחברו מנה ויודע שאין

הללו מהו עשין ועולין והללו כו' . והכי משמע קרא טובה הנה לא ימוטו לעולם כגומר והנה ימוטו אין מוטתו מוטת עולם הנה הן כנכן ימוטו לעולם : צדיק גמור אינו בולע . ומ"מ כמתמוטט עולה ואינו נבלע לעולם :

תקיף . כופה : גוהרקא . עגלה מוכנה למרכבת אדם ובלשון אשכנז רייטוואגע"ן : נהם תעבודו . וכתיב נמי תעבודו :

מפסידין . כדאמרינן בפרקין מתמוטטין לעולם : מבה מנה . ליכנא מעליא נקט : לא

רבי אלעזר גיזאגט דיא וואס פאר בארגן ניט אויף פראצענט אויב זייא פארליהרען זייער פארמעגן ווערין זייא צוריק רייך . אונ דיא וואס פאר בארגן אויף פראצענט פאר לירען זייער פארמעגן אונ ווערין ניט צוריק רייך . אין פסוק שטייט חבקוק הנביא האט גיזאגט פאר גאט פאר וואס קוקסטו אויף דיא פאלשע מענטשין דוא שווייגסט אז דער רשע שלינגט איין דעם וואס ער איז פרימער פאר אים האט רב הונא גיזאגט דער רשע קען נאר איין שלינגען דעם וואס ער איז פרימער פאר אים . אבער דעם אמתן צדיק קען ער ניט איין שלינגען :

ט רב סעורם דער ברודער פון רבא פלעגט האפין מענטשין וואס זענען ניט גוט ניט פרום אונ פלעגט זייא איינשפאנען אין דעם רייטוואגין פון רבא . האט רבא גיזאגט צוא זיין ברודער דוא טוהסט גוט . ווארום מיר האבען גילערונט אז דוא זעהסט אמענטש וואס פירט זיך ניט ווי א איוד דארף זיך פירען . פון וואנען ווייסין מיר אז דוא מעגסט ארבעטין מיט אים . שטייט אין פסוק אייביג זאלט איר דינען מיט זייא אונ מיט אייערע ברידער . איר זאלט ארבעטין מיט דיא גוישע קנעכט אונ מיט אייערע ברידער אויך . איך וואלט מיינען אפילו דער יוד וואס פירט זיך ווי א איוד דארף זיך פירען מעג מען אויך מיט אים ארבעטין . שטייט אין פסוק מיט אייערע ברידער דיא יודין איין ברודער מיט דעם אנדערין זאל ניט שווער ארבעטין :

י תניא . מיר האבען גילערונט רבי שמעון בן יוחי זאגט למשל אז ראובן מאנט בייא שמעון הונדערט גילדין . אונ ביז איצט פלעגט שמעון ניט זאגין צו ראובן פריער גוט מארגין . נאר אז ראובן האט צו שמעון גזאגט גיט מארגין . האט שמעון אים גיענטפערט צוריק גוט מארגין אדער גוט יאהר . אונ היינט אז שמעון האט גיבארגט געלט בייא ראובן . וויל שמעון איהם זאגין פריער גוט מארגין . פון וואנען ווייסין מיר אז דאס טאר מען ניט . שטייט אין פסוק נשך כל דבר אשר ישך . דו זאלסט ניט נעמען קיין בייסונג . אלע רייד פון בייסונג זאלסטו ניט נעמען . אפילו פראצענט פון רייד טאר מען אויך ניט נעמען .

יא תניא . מיר האבען גילערונט רבי שמעון זאגט דיא מענטשין וואס פאר בארגין געלט אויף פראצענט . האבען שאדין מער וויא זייא פאר דינען . אונ נאך מער זייא מאכין משה רבינו פאר אנאר . אונ זיין תורה פאר אליגען . זייא זאגין ווען משה רבינו וואלט וויסען אז עס איז אפאר דינסט פון דעם פראצענט . וואלט ער גאר ניט געשריבען אז מען טאר ניט . אז רב

(דף ע ע"ב) ז מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו (משלי כח) מאי לחונן דלים א"ר כגון שבור מלכא :

(דף עא) ח תני רב יוסף (שמות כב) אם כסף תלוה את עמי גוי עמי ונכרי עמי קודם עני ועשיר עני קודם עניך ועניי עירך עניך קודמין עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין [אמר מר עמי ונכרי עמי קודם פשיטא אר"נ אמר לי הונא לא נצרכה דאפילו לנכרי ברבית ולישראל בחנם]. תניא א"ר יוסי בא וראה כמה סמיות עיניהם של מלוי ברבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו עד לחייו והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין והותמין פלוני זה כפר באלהי ישראל. תניא ר"ש בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא ברבית עליו הכתוב אומר (תהלים טו) כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הא למדת שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין. והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטין

שבור מלכא. מלך פרס היה ונוטל מן נשך מישראל ונותן כמס גוים דנים :
עמי ונכרי. כאן גלות עמי קודם : עניך ועניי עירך. עניים כמס קרוביך וממשפחתך : עניך קודמין. דכתיב עמך הקרובים לך : עניי עירך קודמין. לעניי עיר אחרת דהכי הוי עמך עפי : יורד עמו עד לחייו. רגיל להתקוטט עמו כאילו הכהו וכאילו כאן להורגו ואני כמעתי כאלו יורד לתוך אומנתו כל חבירו ולמעט מזונותיו כל חבירו וקנה בעיני בזיון הכמים לישראל להזיק ולגמול רעה ועוד דהמלוין בכתיבות עד י"ב שנה מתגלגל להם עם כמו מלקן והולך יורד עמו לחייו ומתי יורד לתוך אומנות היכה הא גייסנו ולכופו לתורה קאמר: פלוני כפר באלוה ישראל. ברבית : מתמוטטין דוק הכי עושה אלה לא ימוט הא הא נתן בנשך ימוט :

ז מרבה. דער וואס מערט זיין פר מעגין דורך פראצענט. וועט ער דאס זאמלען פר ארעמע לייט. פר וועלכע ארעמע לייט. האט רב גזאגט אזוי ווי דער מלך שבור פון די מדינה פרס פלעגט טאהן. ער פלעגט נעמען געלט ביי יודין און פלעגט צו טיילען די ארעמע גוים.

ח תני. רב יוסף האט גילערנט עס שטייט אין פסוק אויב דוא וועסט פאר בארגין געלט מיין פאלק. אז א יוד און א גוי קומען בארגין געלט. זאל ער פריער בארגין דעם יודין. אז א ארעם מאן און א רייכער קומען בארגין געלט זאל ער פריער בארגין דעם ארעם מאן. אויב א ארעם מאן דיינער א קרוב און א ארעם מאן פון דיין שטאט קומען בארגין געלט. זאלסטו פריער בארגין דעם ארעם מאן וואס ער איז דיין קרוב. אויב א ארעם מאן פון דיין שטאט און א ארעם מאן פון אן אנדערע שטאט קומען בארגין געלט. זאלסטו פריער בארגין דעם ארעם מאן פון דיין שטאט. פרעגט די גמרא פריער שטייט אז א יוד און א גוי קומען בארגין געלט זאל מען פריער בארגין דעם יוד. געוויס דארף מען פריער בארגין דעם יוד. האט רב נחמן גיזאגט הונא האט מיר גיזאגט דער פסוק מיינט אפילו דער גוי וויל געבין פראצענט. און דער יוד וויל אומזיסט. זאל מען פריער בארגין דעם יודין: מיר האבין גילערנט רבי יוסי זאגט קום און זעה וויא פאר בלענדט זענען די אויגן פון די מענטשין וואס פאר בארגין געלט אויף פראצענט. אז א מענטש רופט זיין חבר רשע. ווערט זיך דער חבר קריגען מיט אים גלייך וויא ער וואלט ביי אים דאס לעבין גינומען. און די מענטשין וואס פאר בארגין געלט אויף פראצענט זייא ברייגען עדות און א שרייבער מיט טינט צוא א פעדער. און שרייבין און חתמנן דער מענטש דא זיך גילייקינט אין גאט. גאט האט גיזאגט מען זאל ניט נעמען פראצענט און ער נעמט. מיר האבין גילערנט רבי שמעון בן אלעזר זאגט דער וואס האט געלט און ער פאר בארגט זייא ניט אויף פראצענט. אויף אים זאגט דער פסוק זיין געלט האט ער ניט גיגעבין אויף ביסונג. אויף פראצענט. און ער האט ניט גינומען שוחד צו בעשולדיגען דעם פרומען און דעם גירעכטין. דער וואס טוהט די אלע זאכין וועט זיך ניט אויס גליטשען אויף אייביג. ער וועט זיין פאר מעגין ניט פאר לירען אויף אייביג. לערנען מיר פון דאנען דער וואס פאר בארגט יא זיין געלט אויף פראצענט. וועט זיין פארמעגין פארלארין ווערין. פרעגט די גמרא מיר זעהן דאך די וואס פאר בארגין ניט אויף פראצענט און נאך דעסטוועגין פארלירען זייא זייער פאר מעגין. האט רבי

קאמר בתר דקם רב אמרי לחו מאי קרי קרי דקאמ־ רב אמרי לי הכי קאמר רב האי מאן דיהיב זוזי לגינאה אקרי וקא אזלי עשרה קרי בני זרתא בזוזא וא"ל יהיבנא לך בני גרמידא איתנהו שרי ליתנהו אסור פשיטא מהו דתימא כיון דמטילא קא רבו שפיר דמי קמ"ל:

(פ"ג) ו רב יוסף בר חמא תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי ועביד בהו עבידתא אמר ליה (רבה) [רבא] בריה מאי טעמא עביד מר הכי א"ל אנא כרב נחמן סבירא לי דאמר ר"נ עבדא נהום כריסיה לא שוי א"ל איטור דאמר ר"נ כגון דארו עבדיה דמרקד בי כובי עבדי אחיני מי אמר א"ל אנא כי הא דרב דניאל בר [רב] קטינא אמר רב סבירא לי דאמר התוקף עבדו של חבירו ועושה בו מלאכה פטור (דף סה) דניהא ליה דלא נכתרי עבדיה א"ל ה"מ היכא דלא מסיק ביה זוזי מר כיון דמסיק בהו זוזי מיחזי כרבית:

דלויין תמיד: יהיבנא לך. ללאחר זמן: בני גרמידא. אמה ואמה: איתנהו. הם יש עו עתה גדולים בני אמה: ליתנהו. ושוין קטנו. הכל:
תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי. מחזיק בעבדים של בעלי הוגות בהו וכופם לעשות מלאכתו: נהום כריסיה. לאם מאכלו ואדיני זהו ביום מלאכתו: דארו עבדיה. כך שמו: דמרקד בי כובי. בית חיי ומרקד בחנויות בבתות יין: דלא נכתרי עבדיה. בלא ירגיל להיות בטל ויתעלל בכתרי הקי"ו מבמבת כדין המתפעלים בתיבת מי"ן ופר"ן כלמר יתפעל בר ויאמר תבתרר בבתי"ו מתמלצת לבבסיק אותיות הכורב ובגזרת כף הכתוסף בה הבתוהה וכו׳ בגבין גמלא מסתרי מסתמיך תבתסי הבתקול:

מרבה

רב גזאגט. אז איינער האט גיגעבען געלט צוא אגערטנער ער זאל אים געבין פלוצערין. אינט האט מען פאר קויפט צעהן פלוצערין וואס יעדער פלוצער איז לאנג אהאלב איל פאר אגילדין. האט דער גערטנער גזאגט איך וועל דיר געבין צעהן פלוצערין פאר אגילדין וואס יעדער פלוצער וועט זיין לאנג אאייל. אויב דיא פלוצערין וואס זענען לאנג אאייל זענען שוין דא. מעג ער אים געבין. אבער אז דיא פלוצערין וואס זענען לאנג אאייל זענען נאך ניטא. זייא זענען נאך קליין נאר זייא זיצען אין דיא ערד אונ וועלין נאך וואקסען. טאר מען ניט. פרעגט דיא גמרא גוויס טאר מען ניט. דאס איז דאך פראצענט. פר וואס פאר קויפט ער אים וואלוול וויל ער גיט אים פאר אויס געלט. ענפערט דיא גמרא איך האלט מיינען ווייל דיא קליינע פלוצערין זענען שוין דא גיהערין זיי שוין צום קויפער. אונ וואס זייא ווערין גרעסער דס וואקסען זייא דאך פון זיך אליין. זאל מען מעגין. הט רב גזאגט אז דאס טאר מען אויך ניט:

ו רב יוסף בר חמא פלעגט חאפען דיא קנעכט פון דיא מענטשין וואס ער האט בייא זייא גימאנט געלט. אונ ער האט גינייט דיא קנעכט זייא זאהין ביי אים ארבעטין. הט זיין זוהן רבא צוא אים גזאגט פאר וואס טוהסטו אזוי אזוי. האט רב יוסף גזאגט צו זיין זוהן איך האלט וויא רב נחמן. וואס ער זאגט אקנעכט איז ניט ווערט דיא ברויט פון זיין בויך. ער פאר דינט ניט זיין עסין. אונ איך גיב דאך דעם קנעכט עסין אונ זיין ארבעט איז ווייניגער ווערט. פר דין איך דאך גאר ניט. האט רבא גזאגט צום פאטער ווען האט דאס רב נחמן גזאגט נאר אויף זיין קנעכט דארו וואס ער טאנצט צווישען דיא קראמען פאר אגלעזיל ווין. אבער אויף אנדערע קנעכט האט רב נחמן ניט גזאגט אז זייא פאר דינען ניט זייער ברויט. האט רב יוסף גזאגט איך האלט אזוי וויא רב דניאל בר רב קטינא האט גזאגט פון רבס וועגין אז איינער חאפט זיין חברס קנעכט אונ ער ארבעט מיט אים דארף ער ניט בצאהלין צו זיין חבר. וואורום דער חבר וויל אז ער האט ניט צו געבין זיין קנעכט ארבעט. זאל ער ארבעטין ביי אין אנדערין. דער קנעכט זאל זיך ניט גיוואונען ארום צוא גיין ליידיג. וואורום פון ליידיג גיין ווערט מען פויל. אונ איך חאפ נאר אויך אזעלכע קנעכט וואס גייען ליידיג. האט רבא גזאגט צום פאטער דאס איז נאר אז ער מאנט ניט קיין געלט בייא דעם בעל הבית פון קנעכט. אבער דוא. ווייל דוא מאנסט געלט בייא דיא בעלי בתים פון דיא קנעכט. זעהט אויס אז דו ארבעטסט מיט זייערע קנעכט פאר פראצענט:

אמר רבא עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם עד כאן (איוב כז) יכין רשע וצדיק ילבש עד כאן ותו לא אלא אפילו עד כאן יכין רשע וצדיק ילבש:

(דף סב) ד תניא שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים אם שותים שניהם מתים ואם שותה אחד מהם מגיע לישוב דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד במיתת חבירו עד שבא ר"ע ולימד (ויקרא כה) וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך:

ה אמר רב כהנא הוה יתיבנא בשילהי פרקי דרב ושמעית דקאמר קרי קרי ולא ידענא מאי קאמר

ילבש. כלא מת והניח לבניו מעות של רבית אין חייבים להחזיר וע"ז נאמר יכין וגו' הכי תניא לה בתוספתא: עד כאן ותו לא. בתמיה כ"ש דרבית דרבנן אין הבן חייב להחזיר: אפילו עד כאן. דרבית דאורייתא הוא: יכין. האב בשוא רשע וימות ולא יחזיר והבן שבוא צדיק אינו חייב להחזיר: אם ישתו שניהם ימותו בנמא שאין מספיקין לשניהם: ואם ישתה האחד מגיע לישוב. ויימא מים: עמך. חייך קודמין: בשלהי. פרקין כשהיה נדרש באתי ונא בסעתי התלה דבריו: שמעתי דקאמר קרי קרי. שמעתי דורש ומזכיר זלועין

וואס דיא תורה האט גיאסרת: למשל ער פאר בארגט הונדערט גילדין מען זאל אים צוריק געבין הונדערט מיט צוואנציג. פון איצט שמועסט דיא משנה פון אזעלכע פראצענט. וואס די תורה האט ניט גיאסרת. נאר דיא רבנן האבען גיאסרת. עס איז געוועזען אהאנדיל צווישען זייא. אונ דורך דעם האנדיל איז גינומען געווארין פראצענט. אונ אזוי האט רבא גיזאגט ביז איצט שמועסט דיא משנה פון אזעלכע פראצענט וואס דיא תורה האט גיאסרת. פון איצט שמועסט דיא משנה פון אזעלכע פראצענט וואס דיא תורה האט ניט גיאסרת. נאר דיא רבנן האבען גיאסרת. ביז איצט שמועסט מען פון אזעלכע פראצענט אז ער איז געשטארבין אונ האט גילאזין דיא פראצענט געלט צוא דיא קינדער. דארפין זייא ניט אוועק געבין. אויף אים זאגט דער פסוק דער רשע וועט אן גרייטען אונ דער צדיק וועט אן קליידין. פרעגט דיא גמרא די פראצענט וואס מען שמועסט ביז איצט וואס דיא תורה האט גיאסרת דארף דער זוהן ניט אוועק געבין. אבער אנדערע פראצענט דארף ער יא אוועק געבין: דיא פראצענט וואס דיא משנה שמועסט ווייטער וואס זענען נאר אסור פון דיא רבנן דארף דאך געווים דער זוהן ניט אוועק געבין. ענטפערט דיא גמרא אזוי מיינט מען אפילו דיא פראצענט וואס דיא משנה שמועסט ביז איצט וואס דיא תורה האט גיאסרת דארף דער זוהן אויך ניט אוועק געבין. ווייל עס שטייט אין פסוק דער רשע וועט אן גרייטען אונ דער צדיק וועט אן קליידין. אונ דיא פראצענט וואס נאר די רבנן האבען גיאסרת. דארף געווים דער זוהן ניט אוועק געבין:

ד תניא. מיר האבען גילערונט צוויי מענטשין זענען גיגאנגען אין וועג. אונ איינער האט גיהאט אקריגול וואסער. אויב ביידע וועלין טרינקען פון דיא וואסער. וועלין ביידע שטארבען פון דארשט. ווארום דיא וואסער וועט ניט גינוג זיין פאר ביידע ביז זייא וועלין גיקומען צוא אבוואהנטין ארט. אונ אויב איינער וועט טרינקען וועט ער קומען ביז צוא אבוואונטען ארט. אבער דער חבר וועט שטארבען פאר דארשט. בן פטירא האט גידרשת בעסער זאלען זייא ביידע טרינקען אונ ביידע זאלען שטארבען. אונ איינער זאל ניט זעהן וויא זיין חבר וועט שטארבען. ביז רבי עקיבא איז גיקומען אונ האט גילערונט עס שטייט אין פסוק וחי אחיך עמך. דיין ברודער זאל לעבין מיט דיר. דיין לעבין איז פריער וויא דיין חברס לעבין. דריבער דער וואס די וואסער איז זיינע. זאל ער טרינקען אונ בלייבען לעבין: אונ ווס דער חבר וועט שטארבען. קען ער ניט פאר זארגין:

ה אמר. רב כהנא האט גיזאגט איך בין אמאהל גיזעסען בייא דער דרשה פון רב איך בין אבער גיקומען צום סוף דרשה. אונ דעם אן הייב דרשה האב איך ניט גיהערט. איך האב נאר גיהערט וויא רב האט גיזאגט פלוצערין פלוצערין. אונ איך וויים ניט וואס ער האט גימיינט. וויא רב איז אויף גישטאנען פון דער דרשה האב איך גיזאגט צוא דיא תלמידים וואס האט דאס רב גיזאגט עטליכע מאהל דעם וואורט פלוצערין. האבען דיא תלמידים גיזאגט צוא מיר אזוי האט

של נכרי הם: קלא אילן. צבע הדומה לתכלת ורמאה אמר פתיל תכלת והכלה דמיו יקרים שצבוע בדם חלזון שאינו עולה מן הים אלא אחת לשבעים שנה: סורא דפרת. סורא היושבת על נהר פרת ואין זו סורא כאן: גבי שרצים. כתיב ביה' המעלה כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים: אלא בשביל דבר זה. כדמפרש לקמיה שאין מטמאים ונאים ואין נמאסים בשקצים הללו לשכי כתיב לשון עילוי שמעלה גדולה היא אצלם:
של תורה. דרך הלואה: עד כאן יכין רבא ואזיק

משקלותיו במלח ומטי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא:

ב רבינא איקלע לסורא דפרת א"ל רבי חנינא מסורא דפרת לרבינא יציאה דכתב רחמנא גבי שרצים למה לי א"ל אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני עתיד ליפרע ממי שמערב קרבי דגים טמאים בקרבי דגים טהורים ומוכרן לישראל א"ל אנא המעלה קא קשיא לי מאי שנא [הכא] המעלה דכתב רחמנא א"ל לכדתנא דבי רבי ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל אמר הקב"ה אלמלא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה שאינן מטמאים בשרצים דיי א"ל ומי נפיש אגרייהו טפי מרבית ומציצית ומטשקלות אמר ליה אע"ג דלא נפיש אגרייהו טפי מאיסי למיכלינהו:

ג [פיסקא] איזהו תרבית המרבה בפירות וכו' [אטו כל הני דאמרינן עד השתא לאו רביה הוא א"ר אבהו עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם] וכן אמר

און איך וועל וויסען גיצאהלט צוא ווערין פון דעם וואס פארבט זיין קלייד מיט דיא פארב פון אזוי אבוים. און ער זאגט דאס איז תכלת: וואָרום תכלת וואס דיא תורה האט גזאגט איז אטייערע פארב. וואָרום איין מאהל אין זיבעציג יאהר גייט ארויס פון'ם ים אוואָרעם וואס ער הייסט חלזון. און מיט זיין בלוט ווערט גיפארבט. און דאס הייסט תכלת. און דיא פאלשע מענטשין נעמען אזוי אפארב פון אבוים: און זאגין דאס איז דער תכלת:

ב רבינא איז אמאהל גיקומען אין דיא שטאט סורא וואס ביי דעם טייך פרת. האט רבי חנינא גזאגט צו רבינא פרעגט האט דיא תורה גישטעלט ביי שרצים יציאת מצרים. עס שטייט אין פסוק איר זאלט נית עסין שרצים וואָרום איך בין דער גאט וואס האב אייך אויף גיבראכט פון מצרים. האט רבינא גזאגט צוא רבי חנינא גאט האט גזאגט איך האב געוואוכט אין מצרים וועלכער מצרי איז גיבארין גיווארין פון ערשטין טראפין זרע. און וועלכער מצרי איז גיבארין גיווארין נית פון ערשטין טראפין זרע. דאס מיינט מען וועלכער מצרי איז גיוועזן אבכור צוא זיין פאטער. איז ער גישטארבין. און וועלכער מצרי עס איז נית גיוועזן אבכור צו זיין פאטער האט ער גילעבט. וועל איך זו זעהן גיצאהלט צוא ווערין פון דעם מענטש וואס צוא מישט דיא פעטס פון דיא טרפה פיש מיט דיא פעטס פון כשרה פיש און פאר קויפט זייא צוא אידין: האט רבי חנינא גזאגט צוא רבינא איך פרעג אויף דעם ווארט מעלה. אויף גיבראכט. אין דיא גאנצע תורה שטייט איך האב אייך ארויס גיצויגען פון מצרים. און דא שטייט איך האב אייך אויף גיבראכט פון מצרים. האט רבינא גזאגט דאס איז אזוי וויא רבי ישמעאל האט גילערנט. גאט האט גזאגט ווען איך וואלט אויף גיבראכט דיא יודין פון מצרים נאר פון וועגין דיא זאך וואס זיי זאלען זיך נית מטמא צוא עסין שרצים. וואלט מיר אויך גינוג גיוועזן. האט רבי חנינא גיפרעגט איז דען דער שכר פון נית עסין שרצים גרעסער וויא נית נעמען פראצענט. אדער וויא צוא גיין אין ציצית. אדער וויא נית צו געבין פאלשע וואג. האט רבינא גזאגט דער שכר פון נית עסין שרצים איז טאקי נית גרעסער וויא דער שכר פון אלע מצות. נאר זייא זיינען אבער מיאוס צו עסין זייא. דריבער שטייט ביי שרצים דער ווארט המעלה. ווייל המעלה איז טייטש גרויסקייט. דאס איז אגרויסקייט פאר יודין אז זייא פר מיאוסען זיך נית צוא עסין שרצים:

ג פיסקא. איזהו. וועלכעס הייסט מערונג. אז ער מערט זיין פאר דינסט דורך פירות. פרעגט דיא גמרא דיא אלע זאכין וואס דיא משנה האט גזאגט ביז איצט. ווערט דען נישט נימערט זיין געלט. האט רבי אבהו גזאגט ביז איצט שמועסט דיא משנה פון אלערליי פראצענט

לעבור עליו משעת עשיה. ת"ר (סס) לא תעשו עול במשפט במדה. משקל ובמשורה (במשפט במשמעו) במדה זה מדידת קרקע שלא ימדוד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים במשקל שלא יטמין משקלותיו במלח ובמשורה שלא ירתיח והלא דברים ק"ו ומה משורה שהיא א' משלשים ושש (ושלשה) בלוג הקפידה עליו תורה ק"ו להין והצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין ו לוג וחצי לוג ורביעית הלוג. אמר רבא למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית יציאת מצרים גבי ציצית יציאת מצרים במשקלות. אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותן לישראל ברבית וממי שטומן

משקלותיו

במגה או הפרס טומן במלח להכבידו וכשהוא לוקח במשקל לוקח בהלו : מ עה עביה. משעת הטמנה ואפילו לא שקל בהן : לא ימדוד לאחד בימות החמה כו'. אחין הבאין לחלוק את השדה לא ימדוד המודד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים כלומר החבל מפני שהחבל לח בימות הגשמים ומתפשט כל צרכו ובימות החמה מתוך יובשו הוא נגמד וכוין : משורה. מדת הלח היא : ירתיח. אשקומ"א בלעז בממלא את המדה כמולאה את היין ולאחר זמן נמלאת הכרס : יציאת מצרים גבי רבית. נפרשת בהר סיני : גבי משקלות. בקדושים תהיו : שהבחנתי במצרים. הרי שבאו עשרה רווקים על מצרית אחת ונתעברה מהן בעשר עיבורים עשר בכורות שהן בכורות כל אחיהן כלם מתו : תולה מעותיו בנכרי. מלוה מעותיו לישראל ברבית ואומר

מאהל אז מען טאר ניט גוזן : האט רב אשי גזאגט דיא תורה מיינט אז איינער בעהאלט זיינע געוויכטער אין זאלץ. דיא פונטען זאלין שווערער ווערין. אז ער וועט קויפן סחורה זאל ער קויפען אויף דיא שווערע וואג. דאס טאר מען ניט. פרעגט דיא גמרא געוויס טאר מען דאס ניט. דאס איז דאך אויך אמתה גזלה. ענטפערט דיא גמרא דיא תורה מיינט אזוי ווי ער לייגט נאר אריין דיא פונטען אין זאלץ. זייא זאלין שווערער ווערין ער זאל קענען נארין. אפילו ער האט נאך ניט גינארט. איז ער שוין עובר אויף אלאו פון אפארשע וואג. דיא רבנן האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק איר זאלט ניט טאהן קיין אומרעכט אין משפט אין מדה אין משקל אונ אין משורה. משפט מיינט מען אדין תורה : מדה מיינט מען אמאס פון ערד : אז מען מעסט ערד מעסט מען מיט אשטריק. אונ אז צוויא מענטשין האבען זיך גידארפט טיילען מיט ערד. זאל מען נישט מעסטן צוא איינעם אום זומער אונ צום אנדערין אום ווינטער מיט דעם זעלביגען שטריק. ווארום זומער איז דער שטריק קירצער. ווייל ער איז איין געטריקונט : אונ ווינטער איז דער שטריק לייגער. ווייל ער איז נאס קען מען אים גוט אויס ציהען. וועט איינער האבען ווייניגער ערד וויא דער אנדערער. במשקל מיט אוואג מיינט מען. ער זאל ניט בעהאלטען זיינע פונטען אין זאלץ. במשורה איז אמאס פון נאסע זאכען. זאגט דיא תורה ווען ער מעסט משקה זאל ער נישט מעסטן מיט אשאם. ווארום דיא מאס איז ניט פול. איז דאך אקל וחומר. מאהאך משורה וואס דאס איז גאר אקלייניגע מאס. זיא איז אזעקס אונ דרייסיג חלק פון אקווארט. האט דיא תורה גזאגט מען זאל ניט נארין מיט דעם ביסול שאם : אז מען מעסט מיט אהין אונ מיט אהאלבע הין אונ מיט אדריטול הין אונ מיט אפערטעל הין מיט אלוג מיט אהאלבין לוג. דארף ער געוויס זעהן ער זאל ניט מעסטין מיט שאם. רבא האט גזאגט צוא וואס האט דיא תורה גישטעלט יציאת מצרים ביא פראצענט. יציאת מצרים ביי ציצית. יציאת מצרים ביי אפאלשע וואג. ביי די דריי זאכען שטייט איך בין אייער גאט וואס איך האב אייך ארויס גינומען פון מצרים. גאט האט גזאגט איך האב גיוואוסט אין מצרים וועלכער מצרי איז גיבארין גיווארין פון ערשטן טראפין זרע. אונ וועלכער מצרי איז גיבארין גיווארין ניט פון ערשטין טראפין זרע : דאס מיינט מען וועלכער מצרי איז אבכור צוא זיין פאטער. איז ער גישטארבען. אונ וועלכער מצרי איז ניט גיוועהן אבכור צוא זיין פאטער האט ער גילעבט. וועל איך וויסען גיצאהלט צוא ווערין פון דעם וואס זאגט אז דאס איז גוישע געלט. אונ ער בארגט זייא צוא איודין אויף פראצענט. אונ אין אמת איז דאס גאר זיין געלט. אונ איך וועל וויסען גיצאהלט צוא ווערין פון דעם וואס בעהאלט זיינע פונטען אין זאלץ זייא זאלין שווערער ווערין.

אין מפרכסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים :

(ע״ג) **יד ההוא** עבדא סבא דאזיל צבעיה לרישיה ולדקניה אתא לקמיה דרבא אמרו לו זבנן א״ל ויהיו עניים בני ביתך אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל זבניה יומא חד א״ל אשקיין מיא אזל הווריה לרישיה ולדקניה א״ל חזי דגנא קשיש מאבוך קרי אנפשיה צדיק מצרה נחלץ וגו׳ (משלי יא) :

כגונב את העין בבירה זו : אין מפרכסין . מפרש בגמרא: לא את האדם. עבד כנעני העומד לימכר : לבעיה בביה זקנו לבן ולבעו בחור (ומראה) [ומראהו] כבחור : זבנן. קנה אותי לעבד וכנעני היה ועבד עברי אסור לאחר הודכן בתין היובל ג : ויהיו עניים . מבנה היא . טוב לי לפרנס עניי ישראל ויתמכוני : דקניה . זקנו : צדיק מצרה נחלץ . זה רבא :
לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי . ניליף מרבית ותונאה בברי מיכרו ממון לא תגנוב דעברת בדברות לא קמיבעיא ליה דאזהרה לגונב נפשות הוא בדאמרינן בסנהדרין : למיקט . לצער : ע״מ לשלם כפל . ברולה לחבחותו ויודע בו שלא יקבל : לאו ומבקשות . לא תעשו עול : וגו׳ לטומן משקלותיו .

איזהו נשך פרק חמישי

[דף סא ע״ב] **א לא** תגנובו (ויקרא יט) דכתב רחמנא למה לי לכדתניא לא תגנובו על מנת למיקט לא תגנובו ע״מ לשלם תשלומי כפל א״ל רב ייסר לרב אשי לאו דכתב רחמנא במשקלות למה לי א״ל לטומן משקלותיו במלה האי גזל מעליא הוא

פון אינווייניג וועט ער ניט אויס קלויבין . ווייל דאס איז נאר צו גנבנן די אויג פון מענטשין . דער וואס קויפט מיינט אז די גאנצע ארבעס איז אזוי ריין ווי די וואס איז פון הויבען . אונ אפילו ער זאגט ניט אז די ארבעס איז אויס געקליבענע . נאר ער שווייגט . טאר מען אויך ניט . ווארום דער קויפער נארט זיך אליין . ער מיינט זייא זענען אין גאנצין ריין : אונ אין אמת זענען זייא ווערעבדיג אינווייניג ווערט׳טו . נאך אדין איז אז איינער וויל פאר קויפען אקנעכט אבנעני אדער אבהמה . אדער כלים . זאל ער זייא ניט אויס פוצען אונ שיין מאכין . דער קויפער זאל זיך ניט גינארין :

יד ההוא . אמאהל האט אאלטער קנעכט אפ גיפארבט די האר פון זיין קאפ אונ זיין באָרד . זייא זאלין אויס זעהן שווארץ . וועט מען מיינען אז ער איז איונגער מאן . אונ ער איז גיגאנגען זיך פאר קויפין פאר אקנעכט : איז ער גיקומען צו רבא אונ האט גזאגט צו אים קויף מיך פאר אקנעכט . האט רבא גזאגט צו אים דער תנא האט גזאגט די ארעמע לייט זאלין זיין דיינע שטוב מענטשין . אז דו דארפסט קנעכט זאלין דיך בעדינען . זאלסטו בעסער נעמען יודישע ארעמע לייט פאר קנעכט . איז דער קנעכט גיקומען צו רב פפא בר שמואל . האט רב פפא אים גיקויפט . אמאהל האט רב פפא גזאגט צום קנעכט גיב מיר אטרונק וואסער : איז גיגאנגען דער קנעכט אונ האט אפ גיוואשין די פארב פון זיין קאפ אונ פון זיין באָרד אונ ער האט גזאגט צו רב פפא זעה אז איך בין עלטער פאר דיין פאטער אונ דו פערלאנגסט איך זאל דיך בעדינען האט רב פפא אויף זיך גיזאגט דעם פסוק דער צדיק (רבא) איז ארויס גיצויגין גיווארין פון די צרה . אונ צו מיר איז זיא גיקומען :

פרק חמישי

א לא : צו וואס האט די תורה גישטעלט מען זאל ניט גנבנן פרעמדע געלט . מאָאך מען טאר ניט נעמען פראצענט אונ אז איינער קויפט אזאך בייא זיין חבר טאר מען ניט נארין . טאר מען דאך געווים ניט גנבנן . זאגט די גמרא די תורה זאגט מען טאר ניט גנבנן אפילו ער מיינט ניט דאס נעמען פאר זיך . ער וויל נאר יענעם דער צערינען . אונ מען טאר ניט גנבנן מען זאל בצאהלין טאפיל . למשל ער וויל שיינקען איינעם אמתנה אונ יענער וויל ניט נעמען אמתנה . וויל ער בייא אים גנבנן ער זאל דארפין בצאהלין אים טאפיל . טאר מען דאס אויך ניט . רב ייסר האט גזאגט צו רב אשי צו וואס האט די תורה געשריבען אז מען טאר ניט געבין אפאלשע וואג . דאס איז דאך גזלה . אונ די תורה האט דאך שוין גזאגט איין

ואמר (דברים ל) לא בשמים היא מאי לא בשמים היא א"ר ירמיה [שכבר נתנה תורה מהר סיני] אין אנו משגיחין בבת קול שכבר כתבת בתורה בהר סיני (שמות כג) אחרי רבים להטות. אשכחיה רבי נתן לאליהו א"ל מאי עביד קב"ה בההוא שעתא א"ל קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני בני אמרו אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום ונמנו עליו וברכוהו ואמרו מי ילך ויודיענו אמר להם רבי עקיבא אני אלך שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיענו ונמצא מחריב את כל העולם כולו מה עשה ר"ע לבש שחורים ונתעטף שחורים וישב לפניו ברחוק ד' אמות א"ל רבי אליעזר עקיבא מה יום מיומים א"ל ר' כמדומה לי שחבריך בדילין ממך אף הוא קרע בגדיו וחלץ מנעליו ונשמט וישב ע"ג קרקע זלגו עיניו דמעות לקה העולם שליש בזיתים ושליש בחטים ושליש בשעורים וי"א אף בצק שבידי אשה טפח. תנא אך גדול היה באותו היום שבכל מקום שנתן בו עיניו ר' אליעזר נשרף ואף ר"ג היה בא בספינה עמד עליו נחשול לטבעו אמר כמדומה לי שאין זה אלא בשביל ר' אליעזר בן הורקנוס עמד על רגליו ואמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך שלא ירבו מחלוקת בישראל

נח

הכנו נקבות כעגולה להכניס זנבו אלא פיו : כל טהרות שטיהר ר' אליעזר. ע"י מעשה שאירע כשאלה הלכה זו בבהמ"ד שנפלה טומאה לאויר תנור זה והזו ושבו על גביו טהרות וטיהרם ר"א והביאום ושרפום לפניו : לבש שחורים. ענין צער ואבל : אף הוא קרע בגדיו. שהמנודה חייב בקריעה : וחלץ מנעליו שהמנודה אסור בנעילת הסנדל במ"ק : ונשמט. מן הכסא : טפח. נתקלקל : אך גדול. מכה גדולה : ר"ג נכנס כיס ועל פיו נענה : שלא

געשריבען אין דיא תורה אויף דעם בארג סיני מען זאל נייגען דעם דין נאכ׳ן ברוב דעם דין וויא פיל מענטשין זאגין. ניט וויא איינער זאגט. רבי נתן האט געטראפען אליהו הנביא אונ האט גיזאגט צוא אים וואס טוהט גאט איצט אין דער צייט. האט אליהו גזאגט גאט לאכט: אונ ער זאגט מיינע קינדער זענען גיזיגט מיינע קינדער זענען גיזיגט. מען הט גזאגט דעם טאג האט מען גיבראכט אלע זאכען וואס רבי אליעזר האט מטהר גיוועזען. אונ מען האט זייא פאר ברענט. אונ מען האט גיציילט דיא דעת פון דיא חכמים אונ מען האט אים מחרים גיוועזען. אונ מען האט גזאגט ווער וועט גיין אים זאגין אז ער איז אין חרם. האט רבי עקיבא גזאגט איך וועל גיין. טאמער וועט גיין אמענטש אפראסטער אונ וועט אים פלוצלונג זאגין אז ער איז אין חרם. וועט רבי אליעזר חרוב מאכען דיא וועלט. וואס האט רבי עקיבא גיטאהן. ער האט אן גיקליידט שווארצע קליידער אונ האט זיך איין גיוויקעלט אין שווארצע קליידער. אונ ער האט זיך גיזעצט פאר רבי אליעזר ווייט פון אים פיר איילין. האט רבי אליעזר גזאגט צוא אים. עקיבא וואס איז היינט אנדערש וויא אלע טאג. האט רבי עקיבא גזאגט צוא רבי אליעזר. רבי מיר דוכט אז דיינע חברים שיידין זיך אפ פון דיר. האט רבי אליעזר גיוואוסט אז ער איז אין חרם. האט ער צעריסען זיינע קליידער. אונ האט אויס גיטאהן זיינע שיך. אונ ער האט זיך אראפ גירוקט פון דיא שטוהל אונ האט זיך גיזעצט אויף דיא ערד. אונ טרערין האבען גיגאסען פון זיינע אויגען. אונ דיא וועלט איז גישלאגען גיווארין. א דריטעל איילבירטען זענען קאליע גיווארין. אונ א דריטעל ווייץ איז קאליע גיווארין. אונ א דריטעל גערשטין איז קאליע גיווארין. אנדערע זאגין אפילו דיא טייג וואס דיא ווייבער האבען גיהאלטין אין דיא הענט אונ גיקנעטין איז אויך קאליע גיווארין. מיר האבען גילערונט אגרויסער שלאק איז גיוועזען דעם טאג. יעדער ארט וואס רבי אליעזר האט אויף אים אקוק גיטאהן. איז ער פאר ברענט גיווארין. רבי גמליאל איז דעם טאג גיוועזען מיט אשיף אויף דעם ים. האט אוואל וואסער אים גיוואלט דער טרינקען. האט רבן גמליאל גזאגט מיר דוכט אז מען וויל מיך דער טרינקען פון וועגין רבי אליעזר בן הורקנוס. האט רבן גמליאל זיך גישטעלט אויף דיא פיס אונ האט גזאגט רבונו של עולם דו ווייסט דאך דעם אמת אז איך האב דאס ניט גיטאהן פון וועגין מיין כבוד אונ ניט פון וועגין מיין פאטערס כבוד. נאר פון דיין כבוד וועגין. עס זאל ניט גימערט ווערין

חתכו חוליות. תנור העשוי חוליות מצרפו בכבשן כדרך כלי חרס ואח"כ צורף החוליות ונותן חול בין חוליא לחוליא: ר' אליעזר מטהר. דאינו כלי חרס אלא כמין כעין כלי גללים וכלי אדמה שאין מקבלין טומאה: והכמים מטמאין. דאלו כבר החוליות כבר הטורים שלהם שהיו עשויין כעין קדרות גדולות ופיו למעלה וצורף בכבשן כבאר קדרות ומושיבין אלא שהיה מושיבו על הארץ או על הדף ומדביק את [שפלית] הטיט סביב על (בוליו) [בוליו] נעשבתו עב בי גיע ויחזיק את חומו: עכנאי. נחש

יא תנן התם חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מטהר וחכמים מטמאים (ע"ב) וזה הוא תנור של עכנאי מאי עכנאי א"ר יהודה אמר שמואל שהקיפוהו דברים כעכנא זו וטמאוהו תנא באותו היום השיב ר' אליעזר כל תשובות שבעולם ול"א קיבלו היכנו אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח נעקר חרוב ממקומו מאה אמה ואמרי לה ד' מאות אמה אמרו לו אין מביאין ראיה מן החרוב חזר ואמר להם אם הלכה כמותי אמת המים יוכיחו חזרו אמת המים לאחוריהם אמרו לו אין מביאין ראיה מאמת המים חזר ואמר אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו הטו כותלי בית המדרש ליפול גער בהם רבי יהושע אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה טיבכם לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע ולא זקפו מפני כבודו של ר"א ועדיין מטין ועומדים חזר ואמר להם אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו יצתה בת קול ואמרה מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכל מקום עמד רבי יהושע על רגליו ואמר

צוא דיא מענטשין פון מחוזא איר זאלט טייער האלטען אייערע ווייבער וועט איר רייך ווערין:

יא תנן. מיר האבען גילערנט אהויבין וואס איז גימאכט פון שטיקער. און מען האט אריין גישאטין זאמד צווישען דיא שטיקער. רבי אליעזר זאגט דער הויבין קען נית טמא ווערין. און דיא חכמים זאגין ער קען יא טמא ווערין. דאס איז דער הויבין פון עכנאי. פאר וואס רופט מען דעם הויבין עכנאי. רב יהודה האט גזאגט פון שמואלס וועגין וויל מען האט דעם הויבין ארום גערינגולט מיט רייד אזוי וויא אשלאנג וואס רינגולט ארום און נעמט דעם ווידל אין מייל. און עס איז געבליבען אז דער הויבין איז טמא. זאגט דיא גמרא מיר האבען גילערנט אין דעם טאג האט רבי אליעזר גיענפערט אלע ענפערניג וואס עס קען נאר זיין. צוא ווייזין אז דער הויבין איז טהור. און מען האט נית אן גינומען פון אים. האט רבי אליעזר גזאגט צוא דיא חכמים אויב דער דין איז וויא איך. זאל דער באקסין בוים בעווייזין. איז דער באקסין בוים אויס גריסען גיווארין פון זיין ארט און איז גיקומען אהער. הונדערט איילין איז גיוועזען וויט דער באקסין בוים. אנדערע זאגין ער איז גיוועזען וויט פיר הונדערט איילין. האבען דיא חכמים גזאגט צוא רבי אליעזר מען ברענגט נית קיין בעווייזונג פון א באקסין בוים. האט רבי אליעזר גזאגט צוא דיא חכמים אויב דער דין איז וויא איך. זאל דער קוואל וואסער בעווייזין. האט זיך דער קוואל וואסער אפ גערוקט אינטער זיך צוריק. האבען דיא חכמים גזאגט צוא רבי אליעזר מען ברענגט נית קיין בעווייזונג פון א קוואל וואסער. דער נאך האט רבי אליעזר גזאגט אויב דער דין איז ווי איך זאלין דיא ווענט פון בית המדרש בעווייזין. האבען זיך דיא ווענט פון בית המדרש איין גיבויגען איין צוא פאלין. האט רבי יהושע אויף זייא אגישריי גיטאהן און האט גזאגט צוא זייא אויב תלמידי חכמים קריגען איינער מיט דעם אנדערין אין אדין. וואס ווילט איר. זענען דיא ווענט נית איין גיפאלען וויל זייא האבען גיגעבין כבוד צוא רבי יהושע. און זייא האבען זיך נית אויף גישטעלט. וויל זייא האבען גיגעבין כבוד צוא רבי אליעזר. און דיא ווענט שטייען נאך איין גיבויגען. דער נאך האט רבי אליעזר גזאגט אויב דער דין איז וויא איך. זאל מען בעווייזין פון הימעל. איז ארויס גיגאנגען אקול פון הימעל און האט גזאגט וואס האט איר אייך צוא קריגען מיט רבי אליעזר. וועלבע זאך רבי אליעזר זאגט איז דער דין וויא ער זאגט. האט רבי יהושע זיך גישטעלט אויף דיא פיס און האט גזאגט דיא תורה איז נית אויף דעם הימעל. וואס מיינט מען זיא איז נית אויף דעם הימעל. האט רבי ירמיה גזאגט דיא תורה איז איין מאהל גיגעבין גיווארין אויף דעם בארג סיני. מיר קוקען נישט אויף דעם קול פון הימעל. ווייל מען האט שוין איין מאהל

שבל ה תין מאונאה שנאמר ובידו אנך א"ר אבהו ג' אין הפרגיד ננעל בפניהם אונאה וגזל ועבודה זרה. אונאה דכתיב ובידו אנך. גזל דכתיב (ירמיה ו) חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד. ע"ז דכתיב (ישעיה סה) העם המכעיסים אותי על פני תמיד:

י אמר רב יהודה לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי התבואה שנא' (תהלים קמז) השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך. אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כד משלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא. ואמר רב חיננא בר פפא לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שלא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה שנאמר (שופטים ו) והיה אם זרע ישראל וגו' וכתיב (שם) וידל ישראל מאד מפני מדין. אמר רבי חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנא' (בראשית יב) ולאברם היטיב בעבורה והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו:

תנן

בפניו: בכל ע"י שליח. נפרעין על כל עבירה ע"י שליח: ובידו. לא מסרם לשליח: פרגוד. מחיצה שבין השכינה לצבא מרום: אינו ננעל. לנפרעין כאילו מן המקום אלא תמיד רואה את תם עד שיפרע: ובידו אנך. משמע שרואה תמיד אותו (ומשמש) בה: על פני. לפני ואין מתבייש כאדם לבן המעביר: גבולך שלום. אימתי כשחלב חטים ישביעך הקב"ה: מכדא. כד שנותנים בו שעורים: נקיש ואתי תיגרא. השער מקשקש וכא ואני שמעתי כשכד מקשקש כדרך כלי ריקם שנשמע בו קול הברה כשמקשקשין עליו: וידל ישראל. לעיל מיניה כתיב (ויפנו) [ויחנו] עליכם וישחיתו את יבול הארץ: אוקירו נשייכו. כבדו נשותיכם: מת זה. עיר שרים כלה דר בתוכה כך שמה:

הזהב

דורך אַשְׁלִיחַ. נאר פאר דער צערנונג שטראפט גאט אליין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ובידו אנך. דאס דער צערנונג איז ביי גאט אין האנט צוא שטראפען דעם מענטש וואס דער צערנט. רבי אבהו זאגט דריי זאכען זענען דא וואס פאר זייא ווערט ניט פאר מאכט מיט אהאנג. נאר גאט קוקט שטענדיג אויף זייא ביז ער שטראפט יענעם. אז איינער דער צערינט זיין חבר. אז איינער גזלת ביא זיין חבר. און אז איינער דינט עבודה זרה. אויף דער צערנונג שטייט אין פסוק ובידו אנך. דעם שטראף פון דער צערנונג האט גאט אין האנט. אויף גזלה שטייט אין פסוק חמס און שוד ווערט געהערט אין דיא שטאט ירושלים. און דיא עבודה זרה שטייט אייביג פאר מיר (חמס איז אז איינער נעמט אוועק אזאך ביא זיין חבר. און ער בצאהלט אים פר דיא זאך. נאר זיין חבר וויל ניט פר קויפען. און שוד איז אז איינער נעמט אוועק אזאך ביא זיין חבר און בצאהלט אים ניט). אויף עבודה זרה שטייט אין פסוק דאס פאלק וואס דער צערנען מיך. זייער עבירה שטייט אייביג פאר מיר:

י אמר. רב יהודה האט גזאגט אייביג זאל אמענטש זיין געהיט אין זיין שטוב זאל זיין תבואה ברויט. ווארום אז עס איז ניטא צוא עסין ווערט אקריג אין שטוב. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געמאכט שלום אין דיין גרענעצין. אין דיין שטוב. מיט וואס האט ער געמאכט דעם שלום. ווייל ער האט דיך זאט געמאכט מיט פעטן ווייץ. רב פפא זאגט דאס איז וואס מענטשין זאגין אז עס לאזט זיך אויס דיא גערשטען פון קריג. (אז עס איז ניטא וואס צוא עסין.) קלאפט דיא קריג אין דיא טיר און זיא קומט אריין אין שטוב. רב חיננא בר פפא האט גזאגט אייביג זאל אמענטש זיין געהיט אין זיין שטוב זאל זיין תבואה. ברויט. ווארום יודין זענען נאר גירופען געווארין ארעמע לייט ווייל זייא האבען ניט געהאט קיין תבואה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דיא יודין פלעגין זייען. פלעגין רויבען אויף זייא מדין. און די איבעריגע פעלקער. און פלעגין צוא נעמען דיא תבואה. זענען דיא יודין זייער ארעם געווארין פר מדין. רבי חלבו האט גזאגט אייביג זאל אמענטש זיין געהיט צוא געבין כבוד זיין ווייב. ווארום דיא ברכה וואס ווערט געפונען ביי אמענטשין אין שטוב איז נאר פון וועגין זיין ווייב. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צוא אברהם האט ער געגעבין גוטס פון וועגין שרה. גאט האט געגעבין גוטס צוא אברהם ווייל שרה איז ביא אים טייער געווען. ווערן רייך. דאס איז וואס רבא פלעגט זאגין

ז א"ר חנינא בריה דרב אידי מ"ד (ויקרא כה) לא תונו איש את עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות אל תונהו. אמר רב לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה:

ח א"ר אלעזר מיום שחרב ב"ה ננעלו שערי תפלה שנא' (איכה ג) גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו שנאמר (תהלים לט) שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש. ואמר רב כל ההולך אחר עצת אשתו נופל בגיהנם שנאמר (מ"א כא) רק לא היה כאחאב וגו' א"ל רב פפא לאביי והא אמרי אינשי אתתך גוצא גחין ותלחוש לה לא קשיא הא במילי דעלמא והא במילי דביתא. ל"א הא במילי דשמיא הא במילי דעלמא:

ט אמר רב חסדא כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה שנאמר (עמוס ז) והנה ה' נצב על חומת אנך ובידו אנך אמר רבי אלעזר הכל נפרע בידי שליח

שאלה לו אגבי הכה ולא יודה הוא מיגלמי יודה: עמיתו. עם אתו: באונאת אשתו. באונאת דברים לצערה: אונאתה קרובה. לבא פורענות אונאתה ממהר לבא:
שמעה תפלתי. אין לשונו מלשון בקשה שמבקש מהקב"ה שישמע תפלתו אבל אל תחרש יש לשונו מלשון בקשה ונוגע כמו אני בוטח שאין דרכך לשתוק ולא להחריש. אל תחרש אל תעשה אל תהן משמעים לשון בקשה ומשמשין לשון עתיד כגון אל יתן למוט רגלי לשון בקשה. ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה הוא לשון עתיד: רק לא היה כאחאב. סיפא דקרא אשר הסתה אותו איזבל אשתו: אתתך גוצא. אשתך קטנה כפוף עצמך ושמע דבריה: כל השערים. של תפלה ננעלו: חוץ משערי אונאה. הצועק על אונאת דברים אין שעריו ננעל

דער שטעקן מיט דיא פעדים זענען זיינע. וועט יהודה מודה זיין איז גוט. וועט ער ניט מודה זיין וועט זיא גיין פאר ברענט ווערין אונ וועט ניט פאר שעמען יהודה:

ז אמר. רבי חנינא בריה דרב אידי האט גיזאגט עס שטייט אין פסוק לא תונו איש את עמיתו. אמענטש זאל ניט נארין זיין חבר. עמיתו איז צוויא ווערטער. עם אתו. ער זאל ניט נארין דעם פאלק וואס מיט אים. דער מענטש וואס איז גלייך מיט דיר אין תורה אונ אין מצות זאלסטו אים ניט נארין. רב האט גיזאגט איביג זאל אמענטש זיין געהיט ער זאל ניט דער צערינען זיין ווייב וואורום ווייל א אשה וויינט באלד. קען ער געשווינד גישטראפט ווערין:

ח אמר. רבי אלעזר האט גיזאגט פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב גיווארין זענען פאר שלאסן גיווארין דיא טויערין פון תפלה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אפילו איך וועל שרייען אונ בעטין איז פאר מאכט מיין תפלה. אונ אפילו דיא טויערין פון תפלה זענען פאר שלאסין. אבער דיא טויערין פון טרערין זענען ניט פארשלאסין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט הער מיין תפלה אונ נעם פאר מיין גישריי. צוא מיינע טרערין וועסטו געוויס ניט שווייגין. נאך האט רב גיזאגט דער וואס גייט נאך דיא עצה פון זיין ווייב פאלט ער אין גיהנם. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס איז ניט גיוועזן אזוי אשלעכטער מלך וויא אחאב. ווייל זיין ווייב איזבל האט אים אן גירעט. האט רב פפא גיזאגט צו אביי מענטשין זאגין דאך אז דיין ווייב איז אקליינע זאלסטו דיך איינבייגין אונ זאלסט בייא איר פרעגין אעצה. זאגט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא. אין וועלטליכע זאכין זאל ער בייא איר ניט פרעגין אעצה. אונ אין שטוב זאכין זאל ער בייא איר יא פרעגין אעצה. אנדערע זאגין אזוי. אין געטליכע זאכין זאל ער בייא איר ניט פרעגין אעצה. אונ אין וועלטליכע זאכין זאל ער בייא איר יא פרעגין אעצה:

ט אמר. רב חסדא האט גיזאגט אלע טויערין פון תפלה זענען פאר שלאסען גיווארין. נאר אז איינער שרייט צוא גאט ווייל זיין חבר דער צערנט אים מיט רייד. פאר אים איז קיין טויער פאר שלאסען. זיין תפלה קומט צוא גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק והנה ה' נצב על חומת אנך ובידו אנך גאט שטייט אויף דעם כעס פון דער צערנונג אונ אין זיין האנט איז דיא דער צערנונג. דיא גמרא טייטשט דעם ווארט חומת גלייך וויא עס וואלט גישטאנען חמת. כעס. גאט שטייט אונ פאר נעמט דאס גישריי וואס מען שרייט צוא אים אויף דעם כעס וואס מען האט אים דער צערנט. הרי"ף. רבי אליעזר זאגט אויף אלע עבירות שטראפט גאט

אע"ג דדש ביה בשמ"ה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי
יוחנן (דף נט) נוח לו לאדם שיבא על כפק אשת איש
ואל ילבין פני חבירו ברבים כנא לן כדדרש רבא מ"ד
(תהלים לה) ובצלעי שמחו ונאספו וגו' קרעו ולא דמו
אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאם
היו מקרעין בשרי לא היה דמי שותת לארץ ולא עוד
אלא אפי' בשעה שעוסקים בנגעים ואהלות אומרים לי
דוד הבא על אשת איש מיתתו במה ואני אומר להם
מיתתו בחנק ויש לו חלק לעה"ב אבל המלבין פני
חבירו ברבים אין לו חלק לעה"ב. (ואמר) מר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר
רב (הונא) [חנא] בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה א"ר יוחנן משום ר"ש בן
יוחאי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנ"ל
מתמר דכתיב (בראשית לח) היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה:

ע"ש : דדש ביה. כבר הורגל בכך ממכנין
אותו כן ואין פניו מתלבנות ומ"מ זה להכלימו מתכוין :
ובצלעי. בשביל אבתי זו שמתהלך תמלאתי בה כמו
ויבן ה' את הצלע : כדדרש רבא דטובה מעשה של
דוד ובת שבע מצלן. וספק אשת איש היא שהיוצא
למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו על מנת
שאם ימות בתחלה מגורשת מעכשיו ולא תזקק ליבם
וכל אותן סימים היה ספק מגורשת אם מת מגורשת
מתחלה ואם לא מת לא נתגרשה : שמחו ונאספו
קרעו ולא דמו. אם קרעוני לא מצאו דם : היא
מוצאת והיא שלחה. אע"פ שהיו מוציאין אותה לשריפה
לא אמרה לבן ליהודה נבעלתי אלא שלחה לו למי

א"ר

דער וואס איז מזנה מיט אז ערה וואס האט אמאן. אונ דער וואס פאר שעמט זיין חבר צווישען
פיל מענטשען. אונ אז ער רופט זיין חבר מיט אמיאוסן נאמען, פרעגט די גמרא אז ער רופט
זיין חבר מיט אמיאוסן נאמען פאר שעמט ער דאך אים. האט מען דאך דאס שוין גירעכינט.
ענטפערט די גמרא אפילו ער איז ג'וואוינט מיט דעם נאמען: אלע מענטשען רופן אים דעם
נאמען. אונ ער ווערט שוין גאר ניט פארשעמט. פון דעסטוועגין דער וואס רופט אים דעם נאמען
ווייל ער וויל אים פארשעמען. וועט ער נידערין אין גיהנם אונ וועט קיין מאהל ניט ארויף גיין.
רבה בר בר חנה האט גיזאגט פון רבי יוחנן וועגין עס איז בעסער אמענטש זאל מזנה זיין מיט
אאשה וואס עס איז זיא אספק טאמער איז זיא אאשת איש. אונ ער זאל ניט פארשעמען זיין חבר
צווישען פיל מענטשען. פון וואנען ווייסין מיר דאס. אזוי וויא רבא האט גידרשת. עס שטייט
אין פסוק דוד המלך האט גיזאגט ובצלעי שמחו ונאספו. פון וועגין מיין ווייב בת שבע האבען
זייא זיך גיפרייט אונ האבען זיך פאר זאמילט. קרעו ולא דמו. ווען זייא וואלטין מיין לייב צוריסען
וואלט קיין בלוט ניט גיגאנגען. דוד האט גיזאגט רבונו של עולם עס איז באוואסט פאר דיר
אז זייא וואלטין גיריסען מיין לייב, וואלט מיין בלוט ניט גירונען אויף דיא ערד. אונ נאך מער
טוהען מיינע פיינד. אפילו ווען זייא לערנען דיא מסכת נגעים אדער דיא מסכת אהלות. זאגין
זייא צו מיר דוד. דער וואס איז מזנה מיט אאשה וואס האט אמאן. וועלכע מיתה קומט אים
(ווייל דוד האט מזנה גיוועזן מיט בת שבע). אונ איך זאג זייא זיין מיתה איז חנק (מען זאל אים
דער ווערגין) אבער ער האט עולם הבא. אבער דער וואס פאר שעמט זיין חבר צווישען פיל
מענטשען דער האט ניט קיין עולם הבא. אונ בת שבע איז גיוועזן אספק צי זיא איז אאשת איש
אדער ניין: ווארום ווען איר מאן אוריה איז גיגאנגען אין דער מלחמה. האט ער איר גיגעבין אגט
מיט אתנאי. אויב ער וועט גיהרגט ווערין אין דער מלחמה זאל דאס זיין אגט פון איצט. אונ
אויב ער וועט קומען צוריק פון דער מלחמה זאל ניט זיין דער גט. אונ דיא גאנצע צייט וואס
אוריה איז גיוועזן אין דער מלחמה. האט מען נאך ניט גיקענט וויסען אויב זיא איז גיגט אדער ד'
ניין. מר זוטרא בר טוביה האט גיזאגט פון רבס וועגין. אנדערע זאגין רב חנא בר ביזנא האט
גיזאגט פון רבי שמעון חסידאס וועגין. אונ אנדערע זאגין רבי יוחנן האט גיזאגט פון רבי שמעון
בן יוחאים וועגין עס איז בעסער אמענטש זאל זיך אליין ווארפין אין אפייערדיגען קאלך הויבין
אונ ער זאל ניט פאר שעמען זיין חבר צווישען פיל מענטשען. דאס ווייסין מיר פון תמר. עס
שטייט אין פסוק מען האט גיפירט תמר צום פאר ברענען אונ זיא האט ניט גיוואלט זאגין אז
זיא איז מעוברת פון יהודה. נאר זיא האט געשיקט זאגין איך בין מעוברת פון דעם מענטש וואס

שהרי הדבר מסור ללב. ולפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך שאין בידי ליתן טעם למה נאמר בו ויראת מאלהיך וה"ק שהרי כל הדברים הללו אין מוכרין ומוכרין מסורות לבריות אלא ללבו של (מוכרו ויודע) [שיודע הוא יודע] אם לשקל אם לעקלקלות ויכול הוא לומר לא עשיתי כי אם לטובה הייתי סבור שיש לך תבואה למכור והייתי חפץ לקנות מקח זה. וכל דבר המסור ללב. כל אותו נאמר בו הוי ירא מן היודע מחשבות הלב לשון נא אם לאונאה:

הכל ס"ד. וכי הכל יורדין. ס"ד כל היורדין לגיהנם

הלא יראתך כסלתך תקותך ותום דרכיך זכור נא מי הוא נקי אבד. אם היו חמרים מבקשים תבואה ממנו לא יאמר להם לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה ויודע בו שלא מכר מעולם רבי יהודה אומר אף לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים שהרי הדבר מסור ללב וכל דבר המסור ללב נאמר בו (ויקרא יט) ויראת מאלהיך. א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי גדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה נאמר בו (שם כה) ויראת מאלהיך וזה לא נאמר בו ויראת מאלהיך ורבי אלעזר אומר זה בגופו וזה בממונו ר' שמואל בר נחמני אמר זה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון:

ן תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק כל המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים א"ל שפיר קאמרת דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתי חיורא א"ל אביי לרב דימי במערבא במאי זהירי א"ל באחוורי אפין דא"ר חנינא הכל יורדין לגיהנם חוץ מג' הכל ס"ד אימא כל היורדין לגיהנם עולים חוץ מג'. שיורדין ואינם עולים ואלו הן הבא על אשת איש והמלבין פני חבירו ברבים והמכנה שם רע לחבירו מכנה היינו מלבין אע"ג

ווייל דוא האסט געוואלט ער זאל דיר געבין רייכקייט. דוא ביסט גיגאנגען אין גאנצין וועג ווייל דוא האסט געוואלט מען זאל דיר געבין דיין האפענונג. גידיינק נאר וועלכער ריינער מענטש ווערט פאר לארין. טאר מען אזוי ניט זאגין. אויב פורמאנס וואס פארין מיט אייזלען. מיט פורען. פרעגין בייא איינעם ווער פאר קויפט תבואה. זאל ער זייא ניט זאגין גייט צו יענעם ער פאר קויפט תבואה. אונ ער ווייס אז יענער האט קיין מאהל ניט פאר קויפט תבואה. רבי יהודה זאגט אמענטש זאל ניט גיין דינגען אזאך צום קויפען. ווען ער האט ניט קיין געלט. ווייל דיא זאכען פון גינארין דעם חבר ווייס קיינער ניט נאר דיא הארץ פון מענטש. ווארום פאר מענטשין קען ער זיך פאר ענטפערין. איך האב גימיינט ער האט תבואה צוא פאר קויפין. אדער איך האב יא געלט אין קעשענע אונ האב טאקי גיוואלט קויפין דיא זאכן. אונ איף אלע זאכין וואס קיינער ווייסט ניט נאר זיין הארץ. האט דיא תורה גיזאגט דו זאלסט מורא האבען פאר גאט. ער ווייסט וואס דו האסט גיטראכט. רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין: גינארין דעם חבר מיט רייד איז אגרעסערע עבירה וויא אים גינארין מיט געלט. ווארים בייא גינארין מיט רייד שטייט אין דיא תורה דו זאלסט מורא האבען פאר גאט. אונ בייא גינארין מיט געלט שטייט ניט דוא זאלסט מורא האבען פאר גאט. אונ רבי אלעזר זאגט אז מען פארשעמט אמענטשין ווערט דעם מענטשינס גוף ווארויל ביי מענטשין. הט ער אשאדין גטאן זיין גוף. אונ אז ער גינארט אים אין געלט. האט ער אים נאר געלט אשאדין גיטאהן. רבי שמואל בר נחמני זאגט דעם שאדין פון געלט קען מען צוריק געבין אונ דעם שאדין פון גוף קען מען ניט צוריק געבין:

ן תני. אתנא האט גילערינט פאר רב נחמן בר יצחק דער וואס פאר שעמט זיין חבר צווישען פיל מענטשין. איז גליך וויא ער וואלט זיין בלוט פאר גאסין: האט רב נחמן גזאגט צום תנא דו זאגסט ריכטיג. ווארום מיר זעהן עס גייט אוועק דיא רויטקייט פון זיין פנים. אונ דער פנים ווערט ווייס אזוי וויא אטויטער. אביי האט גיזאגט צוא רב דימי דיא מענטשין פון ארץ ישראל אין וועלכע זאך זענען זייא מער געהיט. האט רב דימי גיזאגט זייא זאלין ניט ווייס מאכין דעם חבירס פנים. זייא זאלין ניט פארשעמען. ווארום רבי חנינא האט גיזאגט אלע מענטשין נידערין אין גיהנם. נאר דרייא מענטשין ניט. פרעגט דיא גמרא נידערין דען אלע אין גיהנם. נאר אזוי מיינט מען. אלע מענטשין וואס נידערין אין גיהנם גייען ארויף פון גיהנם נאר דרייא מענטשין זענען דא וואס נידערין אין גיהנם אונ גייען ניט ארויף צוריק. דאס זענען דיא דרייא מענטשין

ג אמר רב פפי אמר לי רבינא לדידי אמ׳ לי ההוא מרבנן ורב טבות שמיה ואמרי לה רב שמואל בר זוטרא שמיה דאי הוו יהבי ליה כל חללא דעלמא לא הוה משני בדבוריה וכו׳ :

ואפילו בירושלים. שאין מעשר טהור נפדה שם דכתיב כי ירחק ממך המקום ונתתה בכסף ולא בקרוב בירושלים :

(דף נג) **ד א״ר** אלעזר מנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו (ע״ב) אפי׳ בירושלים שנא׳ (דברים יד) כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר (בראשית מג) וישא משאת מאת פניו :

(דף נח ע״ב) **ה ת״ר** (ויקרא כה) לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר אתה אומר באונאת דברים או אינו אלא באונאת ממון כשהוא אומר (שם) כי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך הרי אונאת ממון אמור הא מה אני מקיים לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הא כיצד אם היה בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים אם היה בן גרים אל יאמר לו זכור מעשה אבותיך אם היה גר ובא ללמוד תורה אל יאמר לו פה שאכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים יבא ללמוד תורה שנאמרה מפי הגבורה אם היו יסורין באים עליו או אם היו חולאים באים עליו או שהיה מקבר את בניו אל יאמר לו כדרך שאמרו לו חבריו לאיוב (איוב ד) הלא

ג אָמַר. רַב פַּפִּי הָאט גֶזָאגְט רַבִינָא הָאט מִיר גֶזָאגְט אֵיינֶער פוּן דִיא רַבָּנָן עֶר הֵייסְט רַב טָבוֹת. אַנְדֶערֶע זָאגִין עֶר הֵייסְט רַב שְׁמוּאֵל בַּר זוּטְרָא. הָאט עֶר מִיר גֶזָאגְט וֶוען מֶען וָואלְט אִים גֶעבִּין דָאס פַאר מָגִין פוּן דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט. וָואלְט עֶר נִיט עֶנְדֶערִין זַיינֶע רֵייד :

ד אָמַר. רַבִּי אֶלְעָזָר הָאט גֶזָאגְט פוּן וַואנֶען וֵוייסֶען מִיר אַז מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אִיז טָמֵא גֶיוָוארִין לֵייזְט מֶען אִים אוֹיס מִיט גֶעלְט אֲפִילוּ אִין יְרוּשָׁלַיִם. ווארום עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ שְׂאֵת אִיז דֶער טַייטְשׁ עֶסִין. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיִשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו. מֶען הָאט גֶיטְרָאגִין חֲלָקִים עֶסִין פוּן יוֹסֵף צוּא זַיינֶע בְּרִידֶער. זָאגְט דֶער פָּסוּק אוֹיב דוּא קֶענְסְט נִיט עֶסִין דִיא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וַוייל זַייא זֶענֶען טָמֵא גֶיוָוארִין. זָאלְסְטוּ זַייא אוֹיס טָאהשִׁין אוֹיף גֶעלְט :

ה תָּנוּ רַבָּנָן. דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גֶילֶערְנְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ דֶער פָּסוּק זָאגְט אִיר זָאלְט נִיט דֶר צֶארִינֶען אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערִין מִיט רֵייד פְרֶעגְט דִי גְמָרָא דוּא זָאגְסְט אַז תוֹנוּ אִיז דֶער טַייטְשׁ צֶערִינֶען: אוּנ דֶער פָּסוּק מֵיינְט אֵיינֶער זָאל נִיט דֶער צֶערִינֶען דֶעם אַנְדֶערִין מִיט רֵייד. טָאמֶער אִיז נִיט אַזוֹי. נָאר תוֹנוּ אִיז דֶער טַייטְשׁ נַארִין: אוּנ דֶער פָּסוּק מֵיינְט אֵיינֶער זָאל נִיט נַארִין דֶעם אַנְדֶערִין מִיט גֶעלְט: עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא אַז אִין פָּסוּק שְׁטֵייט אַז דוּא וֶועסְט פַאר קוֹיפֶען אַזַאךְ צוּ דַיין חַבֵר. אָדֶער דוּא וֶועסְט קוֹיפֶען אַזַאךְ פוּן דַיין חַבֵר זָאלְט אִיר נִיט נַארִין אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערִין. שְׁטֵייט דָאךְ שׁוֹין אֵיינֶער זָאל נִיט נַארִין דֶעם אַנְדֶערִין מִיט גֶעלְט. וָואס דֶען מֵיינְט דֶער פָּסוּק לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ. אִיר זָאלְט נִיט דֶער צֶערִינֶען אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערִין מִיט רֵייד. וָואס מֵיינְט מֶען דֶער צֶערִינֶען מִיט רֵייד. אוֹיב אֵיינֶער אִיז נִיט פְרוּם גֶיוֶועזֶען דֶער נָאךְ הָאט עֶר תְּשׁוּבָה גֶיטָאהן. זָאל מֶען נִיט זָאגִין צוּא אִים גֶידֵיינְק נָאר וָואס דוּא הָאסְט אַמָאהל גֶיטָאהן: אוֹיבּ עֶר אִיז אַזוֹהן פוּן אַגֵר. זָאל מֶען נִיט זָאגִין צוּא אִים גֶידֵיינְק נָאר וֶוער דַיינֶע עֶלְטֶערִין זֶענֶען גֶיוֶועזֶען. אוֹיבּ עֶר אַלֵיין אִיז אַגֵר אוּנ עֶר קוּמְט לֶערְנֶען תוֹרָה. זָאל מֶען נִיט זָאגִין צוּא אִים דִיא מוֹיל וָואס הָאט גֶיגֶעסִין נְבֵלוֹת אוּנ טְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. זָאל קוּמֶען לֶערְנֶען תוֹרָה וָואס אִיז גֶזָאגְט גֶיוָוארִין פוּן דִיא מוֹיל פוּן גָאט. אוֹיבּ יְסוּרִים קוּמֶען אוֹיף אַמֶענְטְשִׁין. אָדֶער קְרַאנְקְהַייטִין קוּמֶען אוֹיף אַמֶענְטְשִׁין. אָדֶער עֶר הָאט בֶּגְרָאבִין זַיינֶע קִינְדֶער. זָאל מֶען נִיט זָאגִין צוּא אִים אַזוֹי וִויא דִיא חֲבֵרִים הָאבֶּען גֶזָאגְט צוּא אִיּוֹב. וַוייל אוֹיף דִיר זֶענֶען גֶיקוּמֶען יְסוּרִים גֶעוִויס בִּיסְטוּ נִיט פְרוּם. דוּא הָאבְּסְט נָאר מוֹרָא גֶיהַאט פַאר גָאט

אין כאן הסכון אמנה: אבל אמרו חכמים כו'. סיפא קתני ההוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו אלמא יש כאן מבוס מחוסרי אמנה: תנאי היא. דאהכהן רבי יוחנן בן מתיא דפליג: מעשה ברבי יוחנן כו'. משנה היא בהשוכר את הפועלים: שאמר לבני להוזר בהנאו עד שלא יתחילו המלאכה ולפסוק להם מזונות קלים: לא סמכא דעתיהו. על דברי הבן:

שמעון אומר אף על פי שאמרו טלית קונה דינר זהב ואין דינר זהב קונה טלית מ"מ כך הלכה אבל מ"ו מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפליגה היא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדבורו תנאי היא דתנן מעשה ברבי יוחנן בן מתיא שאמר לבנו צא ושכור לנו פועלים הלך ופסק להם מזונות וכשבא אצל אביו א"ל בני אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם ע"מ שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד ואי ס"ד דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה היכי א"ל ויל הדר בך ש ני התם דפועלים גופיהו לא סמכא דעתייהו כ"ט מידע ידעי דעל אבוה סמיך:

אמר

זאָגְסְט נֵיין זָאל דָאס זַיין ריכְטִיג וויא דוא הָאסְט גְזאָגְט. יָא אָדֶער נֵיין. זָאלְסְטוּ נִיט חֲרָטָה הָאבְּן. נָאר אַזוֹי זָאלְסְטוּ מְקַיֵים זַיין. אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא אוֹיף רַב. עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא אַבַּיֵי זָאגְט דֶער פָּסוּק מֵיינְט אַז אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט רֵיידְן מִיט זַיין מוֹיל יָא אוּנ מֵיינֶען אִין הַארְצְן נֵיין. אָדֶער רֵיידְן מִיט זַיין מוֹיל נֵיין אוּנ מֵיינֶען אִין הַארְצְן יָא. אָבֶּער אַז עֶר הָאט גְזָאגְט יָא אוּנ הָאט גִימֵיינְט אִין הַארְצְן אוֹיךְ יָא. אָדֶער עֶר זָאגְט נֵיין אוּנ מֵיינְט אִין הַארְצְן אוֹיךְ נֵיין. נָאר דֶער נָאךְ הָאט גִיטְרָאפֶען אַסִיבָּה וָואס עֶר מוּז חֲרָטָה הָאבֶּען אוּנ עֶר הָאט חֲרָטָה. הֵייסְט עֶר נִיט אַאוּמְגְלֵייבִּיגֶער מֶענְטְשׁ. פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא מִיר הָאבֶּען גִילֶערְנְט רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט אַפִילוּ מִיר הָאבֶּען גְזָאגְט אַז רְאוּבֵן הָאט גִיהַאט אַקְלֵייד אוּנ עֶר הָאט זִיא פַאר קֵייפְט צוּא שִׁמְעוֹן פַאר אַגָאנְדֶענֶעם רֶענְדִיל. אוֹיב שִׁמְעוֹן הָאט גִינוּמֶען צוּא זִיךְ דָאס קְלֵייד. אַפִילוּ רְאוּבֵן הָט נָאךְ נִיט גִינוּמֶען דֶעם רֶענְדִיל פוּן שִׁמְעוֹן. קֶען שׁוֹין קֵיינֶער נִיט חֲרָטָה הָאבֶּען. אָבֶּער אַז רְאוּבֵן הָט גִינוּמֶען דֶעם רֶענְדִיל פוּן שִׁמְעוֹן. אוּנ שִׁמְעוֹן הָאט נָאךְ נִיט גִינוּמֶען דָאס קְלֵייד פוּן רְאוּבֵן. קֶען מֶען חֲרָטָה הָאבֶּען. אַזוֹי אִיז טַאקִי דֶער דִין. נָאר מֶען הָאט גְזָאגְט וֶוער עֶס אִיז אָפּ גִיצָאהְלְט גִיוָוארִין פוּן דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען דֶער טְרוּנְקֶען גִיוָוארִין אִין מַבּוּל. אוּנ פוּן דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען גִיוֶוען דֶער דוֹר הַפְלָגָה. דֶער וֶועט אָפּ גִיצָאהְלְט וֶוערִין פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס אִיז נִיט מְקַיֵים זַיינֶע רֵייד. וֶועהְן מִיר דָאךְ אַז מֶען טָאר נִיט חֲרָטָה הָאבֶּען. עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא תַּנָאִים קְרִיגֶען אִין דֶער זַאךְ. וָוארוּם מִיר הָאבֶּען גִילֶערְנְט רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתְיָא הָאט אַמָאהל גְזָאגְט צוּא זַיין זוּהְן גֵייא דִינְג פוּן אוּנְזֶערְט וֶועגִין אַרְבֶּעטְעֶר. אִיז עֶר גִיגַאנְגֶען אוּנ הָאט זֵייא צוּא גְזָאגְט צוּא גֶעבִּין עֶסִין. אַז עֶר אִיז גִיקוּמֶען צוּא זַיין פָאטֶער. הָאט דֶער פָאטֶער צוּא אִים גְזָאגְט מַיין זוּהְן אַפִילוּ דוּא וֶועסְט מַאכֶען פַאר זֵייעֶרְט וֶועגִין אַסְעוּדָה אַזוֹי וִויא דִיא סְעוּדָה וָואס מֶען פְלֶעגְט מַאכֶען פַאר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אִין דֶער צַייט וֶוען עֶר אִיז גִיוֶוען אַמֶלֶךְ. הָאסְטוּ נָאךְ אוֹיךְ נִיט גִיטָאהְן דַיין שׁוּלְדִיגְקֵייט צוּא זֵיי. וָוארוּם זֵייא זֶענֶען דִיא קִינְדֶער פוּן אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב. אוּנ זֵייעֶרֶע סְעוּדוֹת זֶענֶען גִיוֶוען גְרֶעסֶער וִויא דִיא סְעוּדוֹת פוּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ: נָאר אַזוֹי טוּה אֵיידֶער זֵייא וֶועלִין אָן הֵייבֶּען אַרְבֶּעטִין גֵייא זָאג זֵייא אִיךְ דִינְג אַייךְ אוֹיף דֶעם תְּנַאי אִיר זָאלְט פוּן מִיר נִיט מֶער פַאר לַאנְגֶען נָאר בְּרוֹיט מִיט אַרְבֶּעס. אוּנ אַז מִיר וֶועלִין זָאגִין אַז אֵיינֶער זָאגְט צוּא אַזַאךְ צוּא זַיין חַבֵר. אוּנ עֶר אִיז נִיט מְקַיֵים הֵייסְט עֶר אַאוּמְגְלֵייבִּיגֶער מֶענְטְשׁ. וִויא אַזוֹי הָאט רַבִּי יוֹחָנָן גִיהֵייסֶען זַיין זוּהְן עֶר זָאל חֲרָטָה הָאבֶּען. אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא אוֹיף רַבִּי יוֹחָנָן. עֶנְטְפֶערְט דִי גְמָרָא דָארְטִין אִיז אַנְדֶערְשׁ דִי אַרְבֶּעטֶער אַלֵיין הָאבֶּען זִיךְ בַּאלְד אִין אָנְהֵייבּ נִיט פַר לָאזְט אוֹיף דִי רֵייד פוּן דֶעם זוּהְן. וָוארוּם זֵייא וֵוייסֶען אַז עֶר מוּז פְרֶעגִין בַּיי זַיין פָאטֶער. אוּנ וִויא זַיין פָאטֶער וֶועט זָאגִין אַזוֹ וֶועט בְּלֵייבֶּען:

הזהב פרק רביעי

(דף מח ע״ב) **א פיסקא** אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדבורו. איתמר אביי אמר אודועי מודעינן ליה רבא אמר מילט לייטינן ליה אביי אמר אודועי מודעינן ליה דכתיב (שם) ונשיא בעמך לא תאור רבא אמר מילט לייטינן ליה דכתיב בעמך בעושה מעשה עמך:

(דף מט) **ב איתמר** דברים רב אמר אין בהם משום מחוסרי אמנה ורבי יוחנן אמר יש בהם משום מחוסרי אמנה מיתיבי ר׳ יוסי ברבי יהודה אומר מה ת״ל (ויקרא יט) הין צדק והלא הין בכלל איפה הוא אלא לומר לך שיהא הן שלך צדק ולאו שלך צדק אמר אביי ההוא שלא ידברו אחד בפה ואחד בלב מיתיבי רבי שמעון

מודעינן ליה. דע שאתה תחזור סופו להפרע ממך: בעושה מעשה עמך. בעמך ד״סיק הכי וכאי לאו עושה מעשה עמך הוא דכתיב באחרית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב: דברים. בלא מעות (היינו קונה רב לטעמיה דאמר כנגדו הוא קונה) הין בכלל איפה. שהסק י״ב לוגין והאיפה ג׳ סאין שהן ע״ב לוגין: אלא שיהא הן שלך כו׳. כלומר כשאתה מדבר הן או לאו קיים דבריך והצדק אותם: שלא ידבר אחד בפה כו׳. בשעה שהוא אומר הדבור לא יהא בדעתו לבטל אבל אם נשתנה השער לאחר זמן והוא חוזר בו לכי ביה״ז השער

זאך און זייא האבען אזוי גיטאהן. זייא האבען דיא זאך גינומען. און דער נאך האט גיטראפען אשאדין. פון וואגען וויסין מיר אז מען דארף בצאהלין. שטייט אין פסוק על כל דבר פשע. אז ער האט גירעט צו איין אנדערין יענער זאל דאס נעמען פאר זיך. איז ער אויך חייב:

פרק רביעי

א פיסקא. אבל: אז איינער האט עפעס גיקויפט בייא זיין חבר און ער האט חרטה. זאל בית דין צו אים זאגין ווער עס איז אפ גיצאהלט גיווארין פון דיא מענטשין וואס זענען דער טרונקען גיווארין אין מבול. און פון דיא מענטשין וואס זענען גיוועזען דער דור הפלגה. און פון דיא מענטשין פון סדום און עמורה. און פון דיא מצריים בייא דעם ים. דער וועט אפ גיצאהלט ווערין פון דעם מענטש וואס איז ניט מקיים זיינע רייד. זאגט דיא גמרא מיר האבען גילערנט אביי זאגט מען פלוכט אים ניט נאר מען זאגט אים דו זאלסט וויסען אז דו וועסט חרטה האבען וועט גאט פון דיר גיצאהלט ווערין אזוי וויא ער איז גיצאהלט גיווארין פון דיא אלע וואס עס שטייט אין דיא משנה. רבא זאגט מען פלוכט אים (אזוי וויא עס שטייט אין דיא משנה). אביי זאגט מען זאגט אים נאר. און מען פלוכט אים ניט. ווארום עס שטייט אין פסוק ונשיא בעמך לא תאור אנשיא אין דיין פאלק זאלסטו ניט פלוכין. רבא זאגט מען פלוכט אים יא. ווארום עס שטייט אין פסוק בעמך. אין דיין פאלק. אז ער טוהט אזוי וויא דיין פאלק. אזוי וויא איד דארף טאהן. ער זאגט ניט ליגען. טאר מען אים ניט פלוכין. אבער אז ער זאגט ליגען. מעג מען אים פלוכין:

ב איתמר. מיר האבען גילערנט אז איינער האט גיקויפט אזאך בייא זיין חבר נאר מיט רייד. ער האט אים ניט גיגעבין געלט. און ער הט ניט גינומען דיא זאך צוא זיך. זייא האבען נאר אפ גירעט צווישען זיך אז דער זאל דיא זאך פר קויפען און דער זאל קויפען. אויב איינער האט חרטה. רב זאגט ער הייסט ניט אאומגלייביגער מענטש. און רבי יוחנן זאגט ער הייסט אאומגלייביגער מענטש. פרעגט דיא גמרא מיר האבען גילערנט רבי יוסי ברבי יהודה זאגט צוא וואס שטייט אין פסוק הין צדק. דוא זאלסט האבען אריכטיגען העמער. אז עס שטייט מען זאל האבען אריכטיגע איפה. ווייל מען דארף האבען אריכטיגע מאס: דארפין דאך אלע מאסין זיין ריכטיג. וואס איז דער אונטער שייד אאיפה אדער אהין. נאר הין מיינט מען ניט אמאס. נאר הין איז דער טייטש יא. אז דוא זאגסט יא זאל דאס זיין ריכטיג. און אז דוא

כתובב לשלוח יד. אמר כפני עדים אטול פקדונו של פלוני לעצמי : חייב. נהוכביה מהיום ההוא והלאה אם נאנס חייב באחריות :
אמר לעבדו. שילח יד וכן עבה. מניין. שהוא חייב :

ברכה במעשה ידינו התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה מדד ואח"כ בירך הרי זו תפלת שוא לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקיל ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיך :

(דף מג ע"ב) ו **מתני'** החושב לשלוח יד בפקדון ב"ש אומרים חייב וב"ה אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד שנאמר (שמות כב) אם לא שלח ידו במלאכת רעהו וגו' :

(דף מד) ז **תנא** ה"מ דת"ר (כם) על כל דבר פשע בש"א מלמד שחייב על המחשבה כמעשה ובה"א אינו חייב עד שישלח בו יד שנא' אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. א"ל ב"ש לב"ה והלא כבר נאמר על כל דבר פשע א"ל ב"ה לב"ש והלא כבר נאמר אם לא שלח ידו כו' א"כ מה ת"ל על כל דבר פשע שיכול אין לי אלא הוא אמר לעבדו ולשלוחו מנין ת"ל על כל דבר פשע:

אבל

תבואה : אז ער האט ...ין אפ גימאסטין דער נאך האט ער גיבעטין גאט זאל שיקען אברכה אין דיא גימאסטענע תבואה. איז דאס אאומזיסטע תפלה. ווייל אין אזא : וואס איז גיוואגין אונ אין אזאך וואס איז גימאסטין אונ אין אזאך וואס איז גיציילט איז ניטא קיין ברכה. אברכה איז נאר דא אין אזאך וואס איז פארשטעלט פון אויג. אז דער בעל הבית אליין ווייס ניט וויא פיל דא איז דא. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט וועט געביטען אברכה זאל זיין מיט דיר אין דיינע פארדעקטע זאכין וואס דוא אליין ווייסט אויך ניט וויא פיל דארט איז דא :

ו מתניתין. החושב : אז איינער האט גיטראכט ער זאל ניצען מיט דיא זאך וואס מען האט ביא אים בהאלטין. ער האט גזאגט פאר עדות דיא זאך וואס ראובן האט ביא מיר בעהאלטין וועל איך דאס נעמען פאר מיר. דער נאך איז דיא זאך גיגנבת גיווארין אדער פארלארין גיווארין. איידער ער האט מיט דיא זאך גענוצט. בית שמאי זאגין ער דארף בצאהלין פאר דיא זאך אונ בית הלל זאגין ער ווערט אנדערש ניט חייב צו בצאהלין. סיידין ער האט שוין דיא זאך גינומען פאר זיך. דער נאך אז עס ווערט אשאדין דארף ער בצאהלין. ווארום אין דיא תורה שטייט ער זאל שווערין אויב ער האט ניט גינומען דיא זאך פון זיין חבר פאר זיך. שמועסט דיא תורה אז דער שאדין איז גיוועזן דער נאך וויא ער האט שוין דיא זאך גינומען פאר זיך. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז מען טראכט נאר איז מען שוין חייב. ווארום דיא רבנן האבען גילערונט עס שטייט אין פסוק על כל דבר פשע. בית שמאי זאגין דער פסוק לערונט אונז אז מען איז חייב אויף דעם טראכטין אזוי וויא אויף דעם טאון. אז מען רעט נאר מען זאל דיא זאך נעמען פאר זיך ווערט ער שוין חייב צו בצאהלין אויף אלע שאדינס וואס עס ווערט אין דיא זאך. גלייך וויא ער וואלט שוין דיא זאך גינומען פאר זיך. אונ בית הלל זאגין ער ווערט אנדערש ניט חייב צו בצאהלין. סיידין ער האט שוין דיא זאך גינומען פאר זיך. דער נאך אז עס ווערט אשאדין דארף ער בצאהלין: ווארום אין דיא תורה שטייט ער זאל שווערין אויב ער האט ניט גינומען דיא זאך פון זיין חבר פאר זיך. שמועסט דיא תורה אז דער שאדין איז גיוועזן דער נאך וויא ער האט שוין דיא זאך גינומען פאר זיך. האבען בית שמאי גיזאגט צו בית הלל עס שטייט דאך אין פסוק על כל דבר פשע : אז מען רעט נאר איז מען שוין חייב. האבען בית הלל גזאגט צו בית שמאי עס שטייט דאך אין פסוק אויב ער האט ניט גינומען דיא זאך פאר זיך. נאר צו וואס דען שטייט אין פסוק על כל דבר פשע. ווייל איך וואלט מיינען נאר אז ער אליין האט גינומען דיא זאך פאר זיך. אונ עס טרעפט אשאדין דארף ער בצאהלין. אבער אז ער האט גזאגט צו זיין קנעכט אדער צו זיין שליח זייא זאלין נעמען דיא

ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו מלמד שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן א״ל זיל איתי סהדי דאח״ה את א״ל אית לי סהדי ודהלי מיניה דגברא אלמא הוא א״ל לדידיה זיל אנת איתי סהדי דלאו אחיך הוא אמר ליה דינא הכי המע״ה א״ל הכי דיינינן לך ולכל אלמי דחברך :

(דף מג) **ה** א״ר יצחק לעולם יהא כספו של אדם מצוי בידו שנא׳ (דברים יד) וצרת הכסף בידך וא״ר יצחק לעולם ישליש אדם מעותיו שליש בקרקע ושליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו, ואמר רבי יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר (שם כח) יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך, תנא דבי רבי ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו שנאמר יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך. ת״ר ההולך למוד את גרנו אומר יה״ר מלפניך ה׳ אלהינו שתשלח ברכה

בחתימת זקן : ויכר יוסף את אחיו. שכשנשבה מהם היו כולם חתומי זקן והם לא הכירוהו שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן : דלאו אחיך הוא. הואיל עדים ביש לו לזה שבאו מהם ומכירין בו מי הוא שהיתה אמם ויעידו שאינו בן אביך או בקש עדים אחרים :

מצוי בידו. לא יפקידנו לאחרים במקום אחר שאם תזדמן לו סחורה בכבר יהא מזומן לו : תחת ידו. להיות מזומן לו לצורך ריוח הבא פתאם : אין הברכה מתברכת ורבה מאליו פוייב״ן בלע״ז : באסמיך. דרים ליה לשון דבר הסמוי מן העין : שאין עין שולטת בו. שנאמר באסמיך לשון גנזים :

איז דער ברודער געקומען פאר רב חסדא. האט רב חסדא געזאגט צום ברודער מרי האט אגוטע טענה געגען דיר אז ער קען דיך ניט. אונ עס קען זיין עס איז אמת אז ער קען דיך ניט. ווארום עס שטייט אין פסוק יוסף האט דער קענט זיינע ברידער. אונ דיא ברידער האבען אים ניט דער קענט. פאר וואס. וייל יוסף איז אוועק געגאנגען פון זייא אן אבארד. אונ ווען זייא האבען אים געזעהן האט ער שון געהאט אבארד. בייא דיר קען אויך אזוי זיין. מרי האט דיך געלאזן אין הויזה אן אבארד. אונ איצט ביסטו געקומען מיט אבארד. דריבער דער קענט ער דיך ניט. ניי ברענג עדות אז דוא ביסט אברודער. האט דער ברודער געזאגט איך האב עדות נאר זייא האבען מורא פאר מרי וייל ער איז אשטארקער מענטש. האט רב חסדא געזאגט צו מרי גיי דוא ברענג עדות אז ער איז ניט דיין ברודער. האט מרי געזאגט צו רב חסדא איז אזוי דער דין אז איך דארף ברענגען עדות. דער וואס וויל אויס ציהען פון זיין חבר דער דארף ברענגען עדות. אונ ער וויל אויס ציהען פון מיר הער ירושה. דארף ער ברענגען עדות אז ער איז אברודער. האט רב חסדא געזאגט אזוי פסקענען מיר צו דיר אונ צו אלע מענטשין וואס זייא זענען שטארקער פאר זייערע חברים. אז דיא שטארקע זאלין ברענגען עדות :

ה אמר רבי יצחק האט געזאגט אייביג זאל אמענטש האבען זיין געלט בייא זיך טאמער טרעפט זיך צו קויפין אסחורה וואלוול וואס מע קען פארדינען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דו זאלסט איינבינדען דיין געלט אין דיין האנט. נאך האט רבי יצחק געזאגט אייביג זאל אמענטש צו טיילין זיין געלט אין דרייא טייל. פאר אדריטעל זאל ער קויפין פעלדער. הייזער. פאר אדריטעל זאל ער קויפין סחורה צום האנדלען. אונ אדריטעל זאל ער האבען בייא זיך. טאמער טרעפט זיך אפ אוואלוועלער פאר דינסט. נאך האט רבי יצחק געזאגט אברכה ווערט נאר געפונען בייא דיא זאך וואס איז בדעקט פון אויג. וואס קיינער זעהט דאס ניט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט וועט געבעטען אברכה זאל זיין מיט דיר. באסמיך. אין דיינע פארדעקטע זאכין וואס קיינער זעהט דאס ניט. דבי רבי ישמעאל האבען געלערנט אברכה ווערט נאר געפונען אויף דיא זאכין וואס דיא אויגן פון מענטשין קוקען ניט אויף דעם. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט וועט געבעטען אברכה זאל זיין מיט דיר. באסמיך. אין דיינע פארדעקטע זאכין וואס קיינער זעהט דאס ניט. דיא רבנן האבען געלערנט דער וואס גייט מעסטען דיא תבואה וואס אין זיין שייער. איידער ער הייבט אן צו מעסטען זאל ער זאגין עס זאל זיין דער ווילען פון פאר דיר אונזער גאט דו זאלסט שיקען אברכה אין דיא ווערק פון אונזערע הענט. עס זאל פיל אויס געמאסטין ווערין. אז ער הייבט שוין אן צו מעסטען זאל ער זאגן געלויבט איז גאט וואס ער שיקט אברכה אין דעם באדנג

ואין מניחים אותם ובניהם רוצים לירד לנכסי אביהם ואין מניחים אותם :

ג ואלו הן נכסי נטושין הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן המורישין הלכו להם למדינת הים ולא שמעו בהן שמת וכו' ואלו הן נכסי רטושין הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן המורישין כאן ואינו יודע להיכן הלכו] מ"ש הנך דקרי להו נטושים ומ"ש הני דקרי להו רטושים (דף לט) נטושים דבעל כרחן דכתיב (שמות כג)והשביעית תשמטנה ונטשתה אפקעתא דמלכא רטושים דמדעתן דכתיב (הושע י) אם על בנים רוטשה : (ע"ב) ד מרי בר איסק אתא ליה אחא מבי הוזאה א"ל פלוג לי א"ל לא ידענא לך אתא לקמיה דרב הסדא א"ל שפיר קא"ל שנא' (בראשית מב) ויכר

נכנסה אם הייס גם מתים ויהיו נכסיהם אלמנות נפילה שאין בית דין מניחין אותם ליטלה ובניהם כיתומים שלא יירשו נכסיהם וכו' קללות הם אחד על הרב ואחד על בני:
ונטושין. משמע בעוזבים בעליה מדעתם והלכו להם דכיון דהיה לו לגלות הוי דו יורש לנכסי ולא לוה ס"מ לה ניחא ליה ונטושים משמע שנטשום בעליהם בעל כרחן כגון שנשבו (כדמפרש בגמרא לקמן) : ה"ג נטושין על כרחן דכתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה. היינו על כרחו : אפקעתא דמלכא. מצות המלך : רטושים דמדעתן דכתיב אם על בנים רוטשה היינו מדעתו ולא בפיה דכתיב ביבה דקרא ואם שאין בעמך היו ירחים שלא יבואו אויבים עליהם וכל מבצרך יוסד יגלו בגילה מאליהם וישארו העיירות שהודים מאין היכ כבוד שאין בית ארבאל ביום מלחמה כשודדים הבאים למלחמה ע"י מהרב על עם היושב בשלוה שלא נזהרו בהם לברוח מפניהם ושודדים את הכל וכמוהו הגלת יהודה וגו' הגלת שלומים מתוך ישיבת שלום שאין מחריד הגלה כ"כ. בית ארבאל ת"י בית מארב אל"ף למ"ד יתירים כו כמו יענו את יזרעאל שהוא לשון זריעה ולא לשון עיר מדקאמר יוסד כבוד שאין בית ארבאל מכלל דהוא יומא לאו בית ארבאל ביום מלחמה היה אלא מוכן בא בלנס והמה עוזבים אם על בנים והולכים להם מדאגת האויב שמא יבא עליהם. רוטשה נעזבה :
ל"א ליה אחא מבי הוזאה. שהלך אביו לבי הוזאה ונשא אשה וילדה לו את זה וזה והזר מרי לכאן וירד לנכסי אביו ובא זה אחריו לזמן מרובה ותבע חלקו : שפיר קאמר לך. שאינו מכירך ואין זה רמאות שבשביל מאליך לא היה לך התימה זקן ועכשיו בא בתימות

[...]ין וועלין חתונה האבען און מען וועט זיא ניט לאזין. און דיזע קינדער וועלין ירשנען זייער פאטערס פאר מעגען און מען וועט זיא ניט לאזין · ווייל זיא וועלין פריער געפאנגען ווערין און דארט וועלין זיא גיהרגעט ווערין . און אין דער היים וועט מען ניט וויסען אויב זיי לעבען אדער זיא זענען געשטארבען :

ג אלו. נטושין מיינט מען דעם פארמעגען וואס דער בעל הבית פארלאזט אים. למשל זיין פאטער אדער ברודער אדער איין אנדער פריינד וואס דארף מאבין ירשנען זיין פארמעגען. און זיא זענען אוועק געגאנגען אין אויסלענדישע מדינה און זיא האבען דא געלאזין זייער פארמעגען. און מען ווייסט ניט אויב זיא לעבען נאך אדער זיא זענען געשטארבען : רטושין מיינט מען דעם פאר מעגען וואס דער בעל הבית פארלאזט אים. למשל אפאטער אדער אברודער אדער איין אנדער פריינד וואס דארף מאבין ירשנען זיין פאר מעגען : און זיא זענען דא געוועזן און מען ווייסט ניט וואהין זיא זענען אוועק. פרעגט די גמרא פאר וואס רופט מען דעם ערשטען פאר מעגען נטושין. און דעם אנדערן פאר מעגען רופט מען רטושין. ענטפערט די גמרא נטושין מיינט מען זיא זענען פארלאזין ניט וואלונטאריג. וואס מיר זאגען זיא זענען אוועק געגאנגען אין אויסלענדישע מדינה. מיינט מען ניט זיא זענען אליין אוועק געגאנגען. נאר מען מיינט זיא זענען געפאנגען געווארין אין אויסלענדישע מדינה. דריבער איז געבליבען דאס פאר מעגען. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק והשביעית תשמטנה ונטשתה. דעם זיבעטען יאהר זאלסטו פארלאזין דיינע פעלדער. ניט מיט דיין גוטען ווילען פארלאזט ער זיא. נאר ווייל גאט הייסט. רטושין מיינט מען זיא זענען פאר לאזין מיט זיין גוטען ווילען. זיא זענען אליין אוועק געגאנגען און מען ווייסט ניט וואו זיא זענען. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אם על בנים רוטשה די מוטער מיט די קינדער זענען פארלאזין געווארין : ווייל די מאנען זענען אליין אוועק געגאנגען און האבען געלאזין די מוטער מיט די קינדער :

ד מרי. צו מרי בר איסק איז געקומען אברודער פון הוזאה. און האט געזאגט צו אים גיב מיר העלפט פון דעם פארמעגען וואס דו האסט געירשנט פון אונזער פאטער. האט מרי געזאגט צו אים איך ווייס גאר ניט אויב דו ביסט מיינער אברודער. איך קען דיך גאר ניט ·

ה' ההרדים אל דברו אלו ת"ח [אמרו] אחיכם אלו בעלי בקרא שונאיכם אלו בעלי משנה מנדיכם אלו עמי הארץ שמא תאמר אבד סברם ובטל סיכוים ת"ל ונראה בשמחתכם שמא תאמר ישראל יבושו ת"ל והם יבושו עכו"ם יבושו וישראל ישמחו:

מרנן: אלו ת"ח. בעימבו תגמים בהכ: ללמד עעמי מסנתם זה כזו וזה כזו שאין הכל בקיאין כבולן: בונאיכם אלו בעלי משנה. בשונאים בעלי משנה את בעלי התלמוד לפי שבעלי התלמוד מורים על בעלי משנה שהן מבלי עולם כדאמרי' במסכת סוטה התנאים מבלי עולם שמורים הלכה מתוך משנתם: מנדיכם אלו עמי הארץ. בתלמידי חכמים שונאין ומרחיקין אותם מנדה: שמא תאמר אבד סברם. כל אלו סברי כתיב למען שמי יכבד ה' דמשמע שהם אומרין אבל אין הדבר כן: ת"ל ונראה בשמחתכם. ולא נאמר והראה כך אגד הנביא אני והאיכם בונאיכם מנדיכם כלנו נראה בשמחתכם: והם יבושו. אותה בשם עכו"ם שאינן ממנו ואינן נקראים על שם ישראל הם יבושו וישראל ישמחו:

המפקיד פרק שלישי

(דף לט) **א** [מ"ש לוה דמהימן ליה למלוה] ומ"ש מלוה דלא מהימן ליה ללוה לוה מקיים ביה במלוה (משלי יא) תומת ישרים תנחם מלוה מקיים ביה בלוה (שם) וסלף בוגדים ישדם:

ליה מקיים במלוה. מקרא זה תומת ישרים תנחם אם לא כאדם ישר ונאמן הוא לא היו מעבירים אותו מן הבמים שנאמר תומת ישרים תנחם:

(דף לח ע"ב) **ב** **והרה** אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים (שמות כב) ממשמע שנאמר והרגתי אתכם יודע אני שנשותיהם אלמנות ובניהם יתומים אלא מה תלמוד לומר והיו נשיכם וגו' מלמד שנשותיהם מבקשות לינשא ואין

שנשותיהן מבקשות כו'. כגון שילכו בשבי ולא ידעו

ציטערין צוא זייגע רייד. דאס מיינט מען דיא תלמידי חכמים וואס לערנען גמרא. ווייל זייא ווילען וויסען דעם ריכטיגען דין זייא זאלין ניט זינדיגען געגען גאט. אייערע ברידער העלין זאגין. דאס מיינט מען דיא וואס לערנען תנ"ך זייא זענען אויך יודין אונ ברידער פון דיא וואס לערנען גמרא: דיא וואס האבען אייך פיינט דאס מיינט מען דיא וואס לערנען משניות. ווארום די וואס לערנען משניות האבען פיינט דיא מענטשין וואס לערנען גמרא. דיא וואס פאר טרייבען אייך. דאס מיינט מען דיא דאזיגע עמי הארצים. וואס זייא וואלטין גערין דער ווייטערט פון זיך דיא תלמידי חכמים. טאמער וועסטו זאגין ווייל אלע האבען פיינט דיא מענטשין וואס לערנען גמרא. דריבער איז פאר לארין זייער אפענונג. אונ עס וועט בטל ווערין אויף וואס זייא קוקען. שטייט אין פסוק מיר אלע וועלין זעהן אייער שמחה. דיא וואס לערנען תנ"ך אונ משניות אונ דיא עמי הארצים אלע ווערין זעהן דיא שמחה פון די וואס לערנען גמרא. טאמער וועסטו זאגין אז דיא יודין וואס האבען ניט גילערינט גמרא נאר תנ"ך אונ משניות אונ דיא עמי הארצים וועלין זיך שעמען: שטייט אין פסוק זייא ווערין זיך שעמען (אונ עס שטייט ניט איר וועט אייך שעמען) . דיא גוים וועלין זיך שעמען אבער דיא יודין ווערין זיך פרייען:

פרק שלישי

א מאי שנא. דיא גמרא פרעגט פאר וואס דער לוה גלויבט דעם מלוה. אונ דער מלוה גלויבט ניט דעם לוה. ענפערט די גמרא דער לוה איז מקיים אויף דעם מלוה דעם פסוק. די גאנצקייט פון דיא פרומע טוהט זייא פירען. ווען דער מלוה וואלט ניט פרום גיוועזן וואלט אים גאט ניט רייך גימאכט. אונ דער מלוה איז מקיים אויף דעם לוה דעם פסוק דיא פאר קרימונג פון דיא פאלשע טוהט זייא רויבען. ווייל ער איז ארעם אונ דארף בארגין. געוויס איז ער א פאלשער מענטש:

ב והרה. גאט זאגט מיין כעס וועט דער הייצט ווערין וועל איך אייך הרגנן מיט דעם שווערד אונ אייערע ווייבער וועלין זיין אלמנות אונ אייערע קינדער יתומים. פרעגט די גמרא אז דער פסוק זאגט איך וועל אייך הרגנ'. ווייסען מיר דאך שוין אז אייערע ווייבער ווערין זיין אלמנות אונ די קינדער ווערין זיין יתומים. צו וואס זאגט דער פסוק אייערע ווייבער וועלין זיין אלמנות אונ אייערע קינדער וועלין זיין יתומים. נאר [illegible] דער פסוק אייערע ווייבער וועלין זיין אייביגע אלמנות.

מדה גדולה מזו. ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד הא גופא קשיא אמרת בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו והדר אמרת ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד א״ר יוחנן (ע״ג) בימי רבי נשנית משנה זו שבקו כולי עלמא מתני׳ ואזלו בתר תלמודא הדר דרש להו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד מאי דרוש כדדריש רבי יהודה ברבי אילעאי מ״ד (ישעיה נח) והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם הגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם כזדונות ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ שזדונות נעשות להם כשגגות והיינו דתנן רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון. דרש רבי יהודה ברבי אילעאי מ״ד (שם סו) שמעו דבר ה׳

זכינה בגי מני פלוני הכא הוה: בימי רבי נשנית משנה זו. הא דקתני תלמוד אין לך מדה גדולה מזו נפי במשנתנו תלמידי שמאי והלל שהיו לפניו ג׳ דורות רבו מחלוקת בתורה ונעשית כשתי תורות מתוך צער השעבוד מלכיות [וגזירות] שהיו גוזרין עליהם ומתוך כך לא היו יכולין לתת לב לברר דברי המחלוקת עד ימיו של רבי שנתן הקב״ה לו חן בעיני אנטונינוס מלך רומי כדאמרי׳ בע״ז וניחו מצרה ובנה וקבץ כל תלמידי א״י ועד ימיו לא היו מסכתות סדורות אלא כל תלמיד ששמע דבר מפי גדול הימנו גרסה ונתן סימנין הלכה פלוני ופלוני כשנתקבצו אמר כל א׳ מה ששמע ונתנו לב לברר טעמי המחלוקת דברי מי ראויין לקיים וסדרו המסכתות דברי נזיקין לבדם ודברי יבמות לבדם ודברי קדשים לבדם וסתם נמי במשנה דברי יחידים שראה רבי את דבריהם ונאה כדי לקבוע הלכה כמותם לפיכך אמרו בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו שיתנו לב לטעמי המשנה: שבקי כולי עלמא מתניתין. מלחזור על גרסת משנתם: ואזלו בתר תלמודא. לחשוב בסברא: הדר דרש להו כוי רץ למשנה. לפי שראה שן ישכחו המשניות ויחליפו שמות החכמים ובמקום חייב יאמרו פטור ובמקום אסור יאמרו מותר: מאי דרוש. מתהלה כשדרש בתלמוד גדול: לעמי פשעם. עמי דהיינו ת״ח את הטאתם אני קורא פשע שהיה להם לתת לב בטעמי משנתם שיבררו להם על העיקר ולא יורו הלכה מתוך משנה שאינה עיקר: ולבית יעקב. אלו עמי הארץ שגגות הן ...: אפילו פשע שלהם אני קורא שגגה: הוי זהיר בתלמוד. שלא תורה טעמי המשניות או אם תשמע דבר משנה מרבך הזהר לשאול טעמים ומי שנאה: ששגגת תלמוד. אם שגית בהוראה בשגגת תלמודך שלא ידעת טעם המשנה ונתת (את ה) [את] טעם אחר ומתוך כך דמית (ליה) [לה] דין אי הוראה שבאת לידך ולימדתו סימנו שלא כדת שאין הטעם כמו שהיית סבור שהיית יודע טעם המשנה לא דמית לה מעשה שבא לידך : עולה זדון. עונש אתה עליך כמזיד שזדון הוא בידך שלא שאלת טעם מרבך

וויא דאס איז. דער נאך זאגט מען אז אייביג זאל מען לויפען לערנען משניות מער וויא גמרא. האט רבי יוחנן גזאגט אין דיא צייט פון רבי איז גילערונט גיווארין דיא משנה. אז דאס בעסטע לערנען איז גמרא. האבען אלע פאר לאזין דאס משניות לערנען אונ זענען גיגאנגען לערנען גמרא. דער נאך האט רבי גערערשת אייביג זאל מען לויפען לערנען משניות מער וויא גמרא. וואס האט ער גידרשת פריער אז ער האט גזאגט אז גמרא איז גרעסער וויא משניות. אזוי וויא רבי יהודה ברבי אילעאי האט גידרשת עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט זאגין צוא מיין פאלק זייערע פשעים (מוטוויליגע זינדן) אונ צו דיא הויז געזינד פון יעקב זאלסטו זאגין זייערע חטאות (אומגעוויליגע זינדן) ; דוא זאלסט זאגין צו מיין פאלק זייערע פשעים. דס מיינט מען דיא תלמידי חכמים. דיא עבירות וואס דיא תלמידי חכמים טאהן אומגערן. וייל זייא האבען ניט געוואוסט דעם דין. ווערט זייא גירעכענט גלייך וויא זייא וואלטין גיטאהן וויסענדיג. וואָרום זייא האבען גידארפט לערנען וואלטין זייא וויסען. אונ צוא דיא הויז געזינד פון יעקב זאלסטו זאגין זייערע חטאים. דאס מיינט מען דיא עמי הארץ. דיא עבירות וואס דיא עמי הארץ טוהען במזיד זייא ווייסען אז דאס איז אעבירה אונ טוהען. ווערט זייא גירעכענט גלייך וויא זיי וואלטין גיטאהן ניט וויסענדיג. וואָרום זייא האבען טאקי גיוואוסט אז דאס איז אעבירה. זייא האבען אבער ניט געוואוסט וויא גרויס דער שטראף איז פון דיא עבירה. דריבער זענען אלע גיגאנגען לערנען גמרא. זייא זאגין וויסען ריכטיג דיא דינים. דאס איז וואס מיר האבין גילערונט רבי יהודה זאגט דוא זאלסט דיך היטען צוא לערנען גמרא דוא זאלסט וויסען ריכטיג דעם טעם פון יעדער משנה. וואָרום אז דער וואס לערונט גמרא האט ניט גילערונט ריכטיג דעם טעם פון דער משנה. נאר ער האט גילערונט אפאלשין פשט. דריבער האט ער פארש גיפסקנת א דין. ווערט ער גישטראפט גלייך וויא ער וואלט גיוואוסט דעם דין אונ האט פון דעסטוועגין ניט גיטאן וויא דער דין איז ווייל ער וויל נישט פאלגין דיא תורה. וואָרום אז ער וואלט זיך גימאטערט אדער ער וואלט גיפרעגט ביים צו רעכטערין למדן וואלט מען אים גזאגט דעם ריכטיגען דין. רבי יהודה ברבי אילעאי האט גידרשת עס שטייט אין פסוק הערט צוא דיא ווארט פון גאט די וואס

כל אדם . וא"ר י אמר רב כל המקיים בעצמו כך סוף בא לידי כך . ת"ר רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה דברי ר"מ ר"י אומר כל שרוב חכמתו הימנו . רבי יוסי אומר אפי' לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו אמר רבא כגון רב בהורה דאסברן [זוהמא ליסטרון וכו'] . אמר עולא תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה וקורעין זה על זה :

כד בעא מיניה רב חסדא מרב הונא תלמיד וצריך לו רבו מאי א"ל חסדא חסדא לא צריכנא לך את צריכת לי עד מ' שנין איקפדי אהדדי ולא עייל לגבי הדדי יתיב רב חסדא מ' תעניתא משום דחלש דעתיה דרב הונא יתיב רב הונא מ' תעניתא משום דחשדיה לרב חסדא :

כה ת"ר העוסקים במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה ונוטל עליה שכר בתלמוד אין לך מדה

מקרא . תורה נביאים וכתובים : משנה . כמו שהן שנויות ואין טעמן מפורש בהן : כל שרוב חכמתו הימנו . אם מקרא אם משנה אם גמרא : [האיר עיניו . שהודיעו טעם משנה אחת שלא יכול להבין : דאסברן זוהמא ליסטרון . בסדר טהרות הוא שנויה ולא הייתי יודע מה כלי הוא ולמדני שהיא כף גדולה שמסלקין בו זוהם הקדירה וקוראת לגדין : עומדין זה מפני זה . כדין תלמיד לרב לפי שהיו יושבין תמיד בבית המדרש יחד ומקשין ומפרקין וכולם למדין זה מזה] :

[וצריך לו רבו. ששמע שמועות ביש בידו מפי אחרים : מאי . קודם לאביו לענין אבידה] :

מדה . היא קצת : ואינה מדה. שהמשנה והתלמוד יפים ממנה מפני שתלויים בגירסא ומשתכחין שבימיהם לא היה תלמוד נכתב וגם לא היה ניתן ליכתב אלא לפי שנתמעטו הלבבות התחילו הדורות האחרונים לכותבו : בתלמוד . כבר פירשתי למעלה שזהו לתת לב להבין בתימות טעמי המשנה גם יש ובשביל סותרות זו את זו יבין להבין ביזיו שהן קיימות או לדעת דברי התנאים החולקים בדבר ונימא .

די תורה האט אים נאר גיהייסן ער זאל זיך היטען פון אשאדין . אבער צדקה אונ גמלות חסדים מוז יעדער מענטש געבין . די רבנן האבען גילערונט וואס מיר זאגין אין די משנה ארבי . מיינט מען א רבי וואס האט אים גילערונט גמרא . אונ ניט א רבי וואס האט מיט אים גילערונט תנ"ך אדער משניות . אזוי זאגט רבי מאיר . רבי יהודה זאגט פון וועמען ער האט גילערונט דאס מערסטע חכמה . סיי גמרא אונ סיי משניות אונ סיי תנ"ך דער הייסט זיין רבי . רבי יוסי זאגט אפילו ער האט אים נאר ליכטיג גימאכט זיינע איגען ווער האט מיט אים גילערונט נאר איין משנה וואס ער האט ביז איצט ניט גיוואוסט . הייסט ער שוין זיינער ארבי . רבא זאגט אזוי ווי רב סחורה האט מיר געגעבין צו פארשטיין די משנה זוהמא ליסטרין . הייסט ער שוין מיינער ארבי . עולא זאגט די תלמידי חכמים פון בבל שטייען אויף איינער פאר דעם אנדערין אזו וויא א תלמיד פאר ארבי . אונ אז א נער שטארבט רייסען זיי אלע די קליידער אויף אים . אזוי וויא אויף ארבי . ווייל זיי לערנען איינער פון אנדערין :

כד בעא . רב חסדא האט גיפרעגט ביי רב הונא א תלמיד וואס דער רבי דארף אים . למשל דער תלמיד לערונט ביי דעם רבי די חכמה פון דער גמרא . אונ דער תלמיד ווייס אבער פיל משניות . וואס ער האט גילערונט ביי איין אנדער רבין . דארף דער רבי פרעגין ביי אים א משנה . אויב דער רבי פון דעם תלמיד האט פאר לארין אזאך . אונ דער פאטער פון דעם תלמיד האט פאר לארין אזאך . איז דער רבי אויך פריער פאר דעם פאטער . אדער פאר אזוי ארבי איז דער פאטער פריער . האט רב הונא גזאגט צו רב חסדא . חסדא חסדא איך דארף דיך ניט . דוא דארפסט מיך . ביז פירציג יאהר איז אין בעס גיוועזן איינער אויף דעם אנדערין . אונ זייא זענען ניט אריין גיגאנגען איינער צום אנדערין . רב חסדא האט גיפאסט פערציג תעניתים ווייל ער האט פאר שעמט רב הונא . רב הונא האט גיפאסט פערציג תעניתים ווייל ער האט חושד גיוועזן רב חסדא אז ער מיינט זיך גרויס צו האלטען געגין אים :

כה תנו רבנן . די רבנן האבען גילערונט די וואס לערנען תנ"ך . איז גוט אונ עס איז ניט גוט . די וואס לערנען משניות איז גוט אונ מען נעמט שכר פאר דעם לערנען . אונ די וואס לערנען גמרא איז ניטא בעסער וויא דאס גיוו . אונ אייביג זאל מען לויפען לערנען משניות מער וויא גמרא . פרעגט די גמרא . פריער זאגט מען אז גמרא לערנען איז נית ו בעסער

(ע"ב) **כא אמר** רבא מדברי שניהם נלמד צער חיים דאורייתא:

כב ת"ש אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו ואי ס"ד צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיף ליה אפ"ה כדי לכוף את יצרו עדיף:

(דף לג) **כג משנה** אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת אבדתו ואבדת רבו שלו קודמת אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לעה"ז ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא ואם אביו חכם של אביו קודמת היו אביו ורבו נושאין משאוי מניח את של רבו ואח"כ מניח את של אביו היה אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו ואם אביו חכם פודה את אביו ואח"כ פודה את רבו: **גמ'** מנא ה"מ אמר [ר"י אמר] רב אמר קרא (דברים טו) אפס כי לא יהיה בך אביון שלך קודם לשל כל

מדברי שניהם מדקאמרי תרוייהו פריקה עדיפא: מנה ה"מ דשלו קודם: לא יהיה בך אביון, הזהר מן העניות: כל המקיים בעצמו כך. אע"פ שלא הטיל עליו הכתוב יש להדם לכנס לפנים משורת הדין וגם לדקדק שלו קודם הם לא בהפסידא דמוכח ולא המיד מדקדק פורק מעליו עול גימלות חסדים וצדקה וכוף בלשכן לבריות: שלמדו חכמה. סברת טעמי המשנה ובנין שלא יהו הותרות זו את זו וטעמי איסור והיתר והחיוב והפטור וזהו נקראת תלמוד:

כא אמר. רבא זאגט פון זייא ביידע לערנען מיר אז די תורה האט געזאגט מען זאל ניט מצער זיין א לעבעדיגע זאך:

כב תא שמע. פרעגט די גמרא מיר האבען דאך געלערנט אויב עס שטייט א גוטער פריינד פון ראובן און ער בעט ראובן זאל אים העלפען אראפ נעמען די משא פון זיין אייזיל. און עס שטייט א שונא פון ראובן און ער בעט ראובן זאל אים העלפען אויף לאדען די משא אויף זיין אייזיל. וועמען זאל ראובן העלפען. איז א מצוה ראובן זאל העלפען דעם שונא ארויף לייגען די משא אויף דעם אייזיל. ראובן זאל בייטען זיין יצר הרע ער זאל ווערין שלום מיט זיין שונא. אויב עס איז וויא רבא זאגט אז די תורה האט געזאגט מען זאל ניט מצער זיין א לעבעדיגע זאך. איז דאך בעסער אז ראובן זאל העלפען זיין גוטען פריינד אראפ צו נעמען די משא פון אייזיל. ווארום דער אייזיל האט דאך צער וואס די משא ליגט אויף אים. ענטפערט די גמרא ניין. די תורה האט טאקי געזאגט מען זאל ניט מצער זיין א לעבעדיגע זאך. פון דעסטוועגען צו בייטין דעם יצר הרע ער זאל שלום ווערין מיט זיין שונא איז מער מצוה:

כג משנה. אבדתו. אויב ער האט פארלארין א זאך און זיין פאטער האט פארלארין א זאך. זאל ער פריער זוכין זיין זאך. אויב ער האט פארלארין א זאך און זיין רבי האט פארלארין א זאך. זאל ער פריער זוכין זיין זאך. אויב זיין פאטער האט פארלארין א זאך און זיין רבי האט פארלארין א זאך. זאל ער פריער זוכען די זאך פון זיין רבי. ווארום זיין פאטער האט אים געבראכט אויף די וועלט. און זיין רבי וואס לערנט מיט אים תורה ברענגט אים צו עולם הבא. און אויב זיין פאטער איז אויך א למדן. זאל ער פריער זוכען די זאך פון זיין פאטער. אויב זיין פאטער טראגט א משוי און זיין רבי טראגט א משוי. זאל ער פריער אוועק לייגין די משא פון זיין רבי. דער נאך זאל ער אוועק לייגין די משא פון זיין פאטער: אויב זיין פאטער און זיין רבי זענען געפאנגען געווארין. זאל ער אויסלייזין פריער זיין רבי. דער נאך לייזט ער זיין פאטער. און אויב זיין פאטער איז אויך א למדן. לייזט ער אוים דעם פאטער פריער. דער נאך לייזט ער אוים זיין רבי. פרעגט די גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז איביג איז זיין זאך פריער. האט רב יהודה געזאגט פון רבם ווייל עס שטייט אין פסוק נאר עס זאל ניט זיין אין דיר קיין ארעם מאן (דוא זאלסט זעהן אז דו זאלסט ניט זיין קיין ארעם מאן). דריבער איז איביג דיינע פריער פון אנדערע מענטשינס. נאך האט רב יהודה געזאגט פון רבב וועגין דער וואס איז אזוי מקיים דעם פסוק. ער טוהט ניט קיין מענטשין קיין טובה און גיט ניט צדקה. ער זעהט נאר פאר זיך. ווייל ער האט מורא טאמער וועט ער זיין א ארעם מאן. וועט זיין סוף זיין אז ער וועט זיין א ארעם מאן. ווארום

להתפרנס אמר רחמנא תן לו דרך הלואה יש לו ואינו רוצה להתפרנס מנין ת"ל תעביטנו כ"מ:

(דף לב) **כ׳ ת"ר** מנין שאם א"ל אביו הטמא או שא"ל אל תחזיר שלא ישמע לו שנא' (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה' כלכם חייבים בכבודי טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמורו הא לאו הכי הוה אמינא ציית ליה ואמאי האי עשה והאי לא תעשה ועשה ולא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה איצטריך סד"א הואיל והוקש כבוד אב ואם לכבודו של מקום שנא' כאן (שמות כ) כבד את אביך ואת אמך ונאמר להלן (משלי ג) כבד את ה' מהונך הילכך לציית ליה קמ"ל דלא לישמע ליה:

ואינו רוצה להתפרנס. מבלי הלוה מכלך: מנין. שאתה חייב להעביטו ולהכריע ממנו אחר מיתה: ת"ל תעביטנו. והכי מפרש בכתובות פ' מציאת האשה:
אני ה'. אע"פ שאמרתי לך ירא את אביך אני והוא לכבודי ואם אמר לך אביך עבור על דברי לאו שבת אל תשמע לו: הוה אמינא ליצית ליה. דאתי עשה דכיבוד ודחי לא תעשה דלא תוכל להתעלם: דאבידה עשה ולא תעשה היא. השב תשיבם ולא תוכל להתעלם: הוקש כבודם. בגזרה שוה כבד את אביך כבד את ה' מהונך:
מדכרי

אים בארגן. צווייא מאהל דער ווארט בארגן. נאר איך וואלט מיינען אז איינער האט ניט קיין געלט. אונ ער וויל ניט מען זאל אים שיינקען. זאגט דיא תורה דוא זאלסט אים בארגן. אבער אז ער האט געלט אונ ער וויל ניט געבין פון זיין געלט. נאר פון דיין געלט. פון וואנען וויסען מיר אז מען דארף אים בארגן. אונ דער נאך אז ער וועט שטארבין וועט מען אפ נעמען פון זיין פאר מעגין. דריבער שטייט אין פסוק צוויי מאהל דער ווארט בארגן. אז אפילו ער האט זאל מען אים אויך בארגן:

כ׳ תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט פון וואנען וויסין מיר אז אפאטער זאגט צוא זיין זוהן וואס ער איז אכהן ער זאל זיך מטמא זיין צו אמת. אדער ער זאגט צו אים אז דו וועסט עפעס געפינען זאלסטו ניט אוועק געבין. זאל דער זוהן ניט פאלגין דעם פאטער. ווארום עס שטייט אין פסוק יעדער מענטש זאל מורא האבען פאר זיין פאטער אונ מוטער. אונ מיינע שבתים זאלט איר היטען איך בין גאט. איר אלע מוזט געבין כבוד צוא מיר. דער זוהן אונ דער פאטער מוזין טאהן וואס גאט הייסט. דריבער אז דער פאטער זאגט צום זוהן ער זאל מחלל שבת זיין אדער ער זאל טאהן איין אנדער עבירה. טאר ער אים ניט פאלגין. פרעגט דיא גמרא ווייל דיא תורה האט געשריבען מען זאל מורא האבען פאר פאטער אונ מוטער אונ היטען מיינע שבתים. פון דאנען וויסין מיר אז אפאטער זאגט צוא זיין זוהן וואס ער איז אכהן ער זאל זיך מטמא זיין צו מתים אדער ער זאגט צו אים ער זאל ניט אוועק געבין וואס ער געפינט זאל ער אים ניט פאלגין. אבער אז דער פסוק וואלט ניט געשטאנען וואלט איך מיינען אז ער זאל פאלגין דעם פאטער אונ זאל זיך מטמא זיין צו מתים אונ ער זאל ניט אוועק געבין וואס ער געפינט. פאר וואס? פאלגין דעם פאטער איז דאך א מצות עשה. אונ אז ער וועט ניט אוועק געבין וואס ער געפינט. איז ער עובר אויף א מצות עשה אונ א מצות לא תעשה. אונ א מצות עשה קען ניט אוועק שטויסין א מצות עשה אונ א מצות לא תעשה ומצות עשה השב תשיבם. דו זאלסט אוועק געבין וואס דו געפינסט. אונ א מצות לא תעשה לא תוכל להתעלם. אז דו זעהסט דעם חברס זאך ליגט פארלארין. טארסטו ניט לאזין ליגען אונ אוועק גיין. ענטפערט דיא גמרא דער פסוק איר זאלט היטען מיינע שבתים מוז שטיין. ווארום איך וואלט מיינען ווייל עס איז גלייך געווארין דער כבוד פון פאטער אונ מוטער צום כבוד פון גאט. ווארום דא שטייט כבד את אביך ואת אמך. דו זאלסט געבין כבוד צו דיין פאטער אונ מוטער. אונ דארט שטייט כבד את ה' מהונך. דו זאלסט געבין כבוד צו גאט פון דיין פארמעגין. דריבער זאל מען פאלגין פאטער אונ מוטער אזוי וויא מען פאלגט גאט. דריבער זאגט דער פסוק איר זאלט היטען מיינע שבתים (אונ אלע מצות) אונ איר זאלט ניט פאלגין אייער פאטער אונ מוטער וואס זייא הייסען אייך טאהן אעבירה. אדער זייא הייסין אייך איר זאלט ניט טאהן אמצוה. נאר איר מוזט אלע מקיים זיין דיא מצות פון גאט:

ביטורין ובהוקה: מתנה מועטת מנין . אם אי
אפשר לך ליתן מתנה מרובה : אין לי אלא שנתברך
הבית בגללו. דהכי כתיב קרא אשר ברכך ה' אלהיך
תתן לו : לר' אלעזר בן עזריה. בקידושין: שאין
לו ממה ליתפרנס . ואינו רוצה להתפרנס משלך
במתנה : אמר רחמנא העבט דרך הלואה : יש לו

דמגיזתא לדיינו אלא אימא שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין :

(קד לא) יח א"ל ההוא מדרבנן לרבא ואימא (ויקרא יט) הוכה חדא זימנא תוכיח תרי זימני א"ל הוכח אפילו מאה פעמים משמע תוכיח אין לי אלא הרב לתלמיד תלמיד לרב מנין ת"ל הוכה תוכיח מ"מ :

(ע"ב) יט פתוח תפתח (דברים טו) אין לי אלא לעניי עירך לעניי עיר אחרת מנין ת"ל פתוח תפתח מ"מ . נתון תתן אין לי אלא מתנה מרובה מתנה מועטת מנין ת"ל נתון תתן מ"מ . העניק תעניק אין לי אלא שנתברך הבית בגללו מעניקים לו לא נתברך הבית בגללו מנין ת"ל העניק תעניק מ"מ . ולרבי אלעזר בן עזריה דאמר נתברך הבית בגללו מעניקים לו לא נתברך הבית בגללו אין מעניקים לו העניק תעניק לכה לי דברה תורה כלשון בני אדם . העבט תעביטנו אין לי אלא שאין לו ואינו רוצה

פרעגט דיא גמרא וויא דען האבען זיא גידארפט משפטין . וויא דיא פעלקער משפטין, נאר אזוי מיינט מען זייא האבען גישטעלט זייערע רייד נאר וויא דיא תורה משפט . אונ זיי האבען נישט גיטאהן מער וויא דער דין איז :

יח אמר . איינער פון דיא רבנן האט גזאגט צוא רבא טאמער הוכח מיינט מען מען זאל שטראפין דעם מענטשין איין מאהל תוכיח מיינט מען מען זאל איהם שטראפין נאך אמאהל . איז צווי א מאהל . אבער מער וויא צווייא מאהל דארף מען שוין איהם ניט שטראפין . האט רבא גזאגט הוכח מיינט מען אפילו הונדערט מאהל זאל מען אויך שטראפין . נאר איך וואלט מיינען אז נאר א רבי זאל שטראפין זיין תלמיד . אבער א תלמיד זאל ניט שטראפין זיין רבי . דריבער שטייט הוכח תוכיח אפילו א תלמיד מעג שטראפין זיין רבי אז ער זעהט דער רבי טוהט ניט וויא מען דארף :

יט פתוח תפתח . עפענען זאלסטו עפענען דיין האנט צוא געבין צדקה . פר וואס שטייט צוייא מאהל דער ווארט עפענען . ווארום איך וואלט מיינען נאר צוא דיא ארעמע לייט פון דיין שטאט זאלסטו עפענען דיין האנט צוא געבין צדקה . אבער צוא דיא ארעמע לייט פון איין אנדער שטאט דארפסטו ניט געבין צדקה דריבער שטייט צווייא מאהל עפענען . מען זאל געבין צדקה צוא אלע ארעמע לייט . אין פסוק שטייט נתון תתן . געבין זאלסטו געבין צדקה . פאר וואס שטייט צווי מאהל דער ווארט געבין . ווארום איך וואלט מיינען אז מען קען געבין דעם ארעם מאן א גרויסע מתנה . זאל מען אים געבין : אבער אז מען קען אים ניט געבין א גרויסע מתנה נאר א קלייניגקייט . זאל מען אים גאר ניט געבין . דריבער שטייט אין פסוק געבין זאלסטו געבין . וויא פיל דוא קענסט געבין . זאלסטו געבין . אין פסוק שטייט העניק תעניק . אז דוא האסט גיהאט א קנעכט אונ ער האט אפ געדינט זיינע זעקס יאהר . ווען ער גייט ארויס פריי פון דיר זאלסטו אים געבין פון אלץ וואס גאט האט דיך גיבענשט . צוא וואס שטייט צווי מאהל . העניק תעניק . נאר איך וואלט מיינען אויב דיא שטוב פון בעל הבית איז גיבענשט גיווארין דורך דעם קנעכט . זאל אים דער בעל הבית געבין פון אלץ וואס ער האט אין שטוב . אבער אז דיא שטוב איז ניט גיבענשט גיווארין פון זיינעט וועגין . זאל מען אים נישט געבין . דריבער שטייט אין פסוק צווייא מאהל דער ווארט געבין . העניק תעניק אפילו דיא שטוב איז ניט גיבענשט גיווארין דורך אים זאל מען אים אויך געבין . פרעגט דיא גמרא נאך רבי אלעזר בן עזריה וואס ער זאגט אויב דיא שטוב איז גיבענשט גיווארין דורך דעם קנעכט גיט מען אים . אבער אז דיא שטוב איז ניט גיבענשט גיווארין דורך אים גיט מען אים ניט . צוא וואס עס שטייט העניק תעניק . ענפערט די גמרא די תורה רעט ווי מענטשין רעדין . וואס זייא זאגין צווייא מאל איין ווארט . אין פסוק שטייט העבט תעביטנו . דוא זאלסט אים בארגין . צוא וואס שטייט בארגין זאלסטו

(ע"ג) **מז רבי** ישמעאל בר' יוסי הוה כאזיל באורחא פגע ביה ההוא גברא דהוה דרי פתכא דאופי אותבינהו וקא מיתפח א"ל דלי לי א"ל כמה שוין א"ל פלגא דזוזא יהיב ליה פלגא דזוזא ואפקרה הדר זכה בהו הדר יהיב ליה פלגא דזוזא ואפקרה הזייה דהוה בעי למיהדר למזכה בהו א"ל לכ"ע אפקרינהו ולך לא אפקרינהו:

פתכא דאופי. מבאוי של עלים: וקא מתפח. פוחד לפוש: דלי לי. הטעינני: הדר זכה בהו. חזר לזהו בעלים והחזיק בהן מן ההפקר: זה בית חייהם ללמוד להם אומנות להתפרנס בו חוקים ותורות כתיבי בריש' דק"א. דיני דמגיזתא נדיינו. כתמיה דמגיזתא גוולי הדין

יח תני רב יוסף (שמות יח) והודעת להם זה בית חייהם, את הדרך זה גמילות חסדים. ילכו זה ביקור חולים, בה זו קבורה. ואת המעשה זה הדין. אשר יעשון זו לפנים משורת הדין. אמר מר אשר ילכו. זה ביקור חולים היינו גמילות חסדים. לא נצרכה אלא לבן גילו דאמר מר בן גילו נוטל אחד מששים מחליו ואפילו הכי מיבעי ליה למיזל לגביה. בה זו קבורה היינו ג"ח לא נצרכה אלא לזקן ואינה לפי כבודו. אשר יעשון זו לפנים משורת הדין דא"ר יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה ולא דיני

מז רבי ישמעאל ברבי יוסי איז צמאהל געגאנגען אין וועג. האט איהם באגעגנט אמענטש וואס האט געטראגען אמשא האלץ. האט דער מענטש אראפ געלייגט די האלץ פון דיא פלייצעס אונ האט גערוהט. האט דער מענטש געזאגט צו רבי ישמעאל העלף מיר אויף הייבען די משא. האט רבי ישמעאל געזאגט צום דעם מענטש וויא פיל איז ווערט דיא האלץ. האט דער מענטש געזאגט דיא האלץ איז ווערט אהאלבען גילדין. האט רבי ישמעאל געגעבען צום דעם מענטש אהאלבען גילדין. אונ רבי ישמעאל האט מפקיר געוועזען דיא האלץ. ווייל ער וויל זאל זיא גענומען. האט דער מענטש צוריק זוכה געוועזען דיא האלץ. האט רבי ישמעאל איהם געגעבען נאך אמאהל אהאלבען גילדין. אונ האט נאך אמאהל מפקיר געוועזען דיא האלץ. האט רבי ישמעאל געזעהן וויא דער מענטש וויל גיין נאך אמאהל נעמען דיא האלץ. האט רבי ישמעאל געזאגט איך האב געשייענקט דיא האלץ פאר דיא גאנצע וועלט ווער עס וויל מעג זיא נעמען. נאר צו דיר האב איך זיא ניט געשייענקט. דוא טארפסט ניט נעמען דיא האלץ:

יח תנו. רב יוסף האט געלערנט עס שטייט אין פסוק והודעת להם. דוא זאלסט זיא מאכען וויסען: דאס מיינט מען דוא זאלסט לערנען דיא יודען אמלאכה זיא זאלען האבען פון וואנעט צו לעבען. את הדרך. דעם וועג. דאס מיינט מען גמילות חסדים. איין מענטש זאל טאהן אטובה דעם אנדערן מענטשין. ילכו. זיא זאלען גיין. מיינט מען זיא זאלען גיין מבקר חולה זיין. בה. אין איהר. מיינט מען אז עס איז דא א מת זאל מען איהם בגראבען. ואת המעשה. אונ דאס טוהן מיינט מען אז איינער קריגט מיט זיין חבר זאלען זיא גיין צו אדין תורה. אשר יעשון. וואס זיא זאלען טוהן. מיינט מען מען זאל טוהן נאך מער ווי דער דין איז. פרעגט דיא גמרא דער תנא האט געזאגט אשר ילכו מיינט מען ביקור חולים: דאס איז דאך גמילות חסדים. אונ גמילות חסדים שטייט דאך שוין. ענטפערט דיא גמרא דער תנא זאגט מען זאל גיין מבקר חולה זיין אפילו צו דעם מענטש וואס ער איז מיט איהם געבארין אין איין מזל. וואָרום דער תנא זאגט אז איינער גייט מבקר חולה זיין צו דעם מענטש וואס ער איז מיט איהם געבארין אין איין מזל. נעמט ער צו א זעכציגסטע חלק פון זיין קראנקייט. פון דעסטוועגען באדארף ער גיין צו איהם מבקר חולה זיין. פרעגט די גמרא דער תנא זאגט בה מיינט מען קבורה. מען זאל בגראבען א מת. דאס איז דאך גמילות חסדים. אונ גמילות חסדים שטייט דאך שוין אז מען מוז טאהן. ענטפערט דיא גמרא דער פסוק מיינט אפילו ער איז אאלטער מאן אונ עס איז ניט זיין כבוד. פון דעסטוועגען מוז ער זיך בשעפטיגען מיט דעם מת איהם צו בגראבען: זאגט דיא גמרא דער תנא זאגט אשר יעשון מיינט מען זיא זאלען טאהן מער וויא דער דין איז וואָרום רבי יוחנן האט געזאגט ירושלים איז נאר חרוב געווארן ווייל זיא האבען געמישפט אדין תורה.

יד ת"ר המוצא כלי עץ משתמש בהם בשביל שלא ירקבו כלי נחשת משתמש בהם בחמין אבל לא על ידי האור מפני שמשחקן כלי כסף משתמש בהם בצונן אבל לא בחמין מפני שמשחירן מגרפות וקרדומות משתמש בהם ברך אבל לא בקשה מפני שמפחירן כלי זהב וכלי זכוכית לא יגע בהם עד שיבא אליהו וכדרך שאמרו באבידה כך אמרו בפקדון פקדון מאי עבידתיה גבי' [אמר רב אדא בר חמא] א"ר ששת בפקדון שהלכי בעליהן למדינת הים :

משתמש בהן בחמין . וכ"ש בצונן : אבל לא ע"י האור . לא יתן הכלי על האור : מגריפות . ודינו"ב עשוין לגרוף הפירות ול:פריד הלכים המדובקות : שמפחיתן . פוגמן : מאי עבידתיה גביה . מה לו להשתמש בו יבא בעליו ויבתמש בו :

והתעלמת מהם. ללמדך נא שמותר להתעלם: ובעמים כלי אתה נתעלם . דכתיב לא תוכל להתעלם: והיא בבית הקברות . האבידה בבית הקברות : ואינה לפי כבודו . ביצינו : או בניה . נשל מנ:לאכה כלו ביבטל (מדמי הבבתה) [כ:בבתה] מרובה על דמי האבידה :

טו [פיסקא] מצא שק או קופה [וכל דבר] שאין דרכו ליטול ה"ז לא יטול כו' מנא ה"מ דת"ר (דברים כב) והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כיצד היה כהן והוא בבית הקברות או שהיה זקן ואינה לפי כבודו או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חברו לכך נאמר והתעלמת מהם :

רבי

בעל הבית איז ניטא געבי זייא . איז דער שאדין זייער פיל : דיא אקסין צוא ברעכין אלע יונגע בוימלאך אונ דיא יונגע צווייגין . אונ זיי צו טרעטין די ווייגשטאקין אונ אנדערע פירות וואס דארט ליגט . די אקסין פאלען דורך דיא בוימער אונ צו ברעכין די פיס :

יד תנו רבנן . דיא רבנן האבען גילערונט אז איינער געפינט הילצערנע כלים . זאל ער ניצען מיט זייא . זייא זאלין ניט פאר פוילט ווערין . אז ער געפינט קופערנע כלים זאל ער ניצען מיט זייא מיטווארעמע זאכען [אונ מיט קאלטע זאכען] . אבער ער זאל ניט שטעלין דיא כלים נעבין פייער . ווארום זייא ווערין פאר ברענט ווערט אפ געריבען דיא קופער . אז ער געפינט זילבערנע כלים . זאל ער ניצען מיט זייא קאלטע זאכען . אבער ניט ווארעמע . ווייל זייא ווערין שווארץ . אז ער געפינט ווידלעס העק . זאל ער ניצען מיט זיי ווייכע זאכען . אבער ניט הארטע זאכען . ווייל זייא ווערין צוא בראכען . אז ער געפינט גאלדענע כלים אדער גלעזערנע כלים . זאל ער זייא ניט אן רירען ביז אליהו הנביא וועט קומען . וועט ער זאגין וועמס זענען דיא כלים . אונ אזוי וויא מען האט גיזאגט ביי דעם וואס געפינט פאר לארענע כלים . אזוי האט מען געזאגט ביי דעם וואס האט ביי זיך בעהאלטענע כלים . פרעגט דיא גמרא וויא קומט ער צוא ניצען מיט בעהאלטענע כלים . דער בעל הבית וואס האט זייא גיגעבין בעהאלטין ביי אים . זאל ער ניצען מיט זייא . האט רב אדא בר חמא גיזאגט פון רב ששת וועגין דא שמועסט אז למשל ראובן האט גיגעבין בעהאלטין כלים ביי שמעון . אונ ראובן איז אוועק אין דיא מדינות פון ים . ווייטע מדינות . מען ווייסט ניט ווען ער וועט צוריק קומען . קענען דאך דיא כלים קאליע ווערין . זאל ער טאהן מיט דיא כלים אזוי וויא פריער שטייט ביי דיא געפונענע כלים :

טו פיסקא . מצא . אז איינער האט גיפונען אזאק אדער אקארב אדער אנדערע זאכין וואס עס איז ניט שיין פאר אים ער זאל זייא נעמען . זאל ער ניט נעמען נאר ער זאל זייא לאזין ליגען אונ זאל אוועק גיין . זאגט דיא גמרא פון וואנען ווייסין מיר דאס . ווארום דיא רבנן האבען גילערונט עס שטייט אין פסוק והתעלמת . דו זאלסט דיך פארהוילין והו זאלסט דיך ניט מאכין ווערין . אמאהל מעגסטו דיך פארהוילין . אונ אמאהל טארסטו דיך ניט פארהוילין . וויא מיינט מען . אויב ער איז גיוועזען א כהן אונ דיא פארלארענע זאך ליגט אויף דעם בית הקברות . אדער ער איז גיוועזען אאלטער מאן אונ עס איז ניט שיין פאר אים ער זאל דיא זאך אויף הייבין : אדער וואס ער וועט זיך שטערין פון זיין ארבעט אויף צוא הייבין דיא זאך איז מער ווערט וויא דיא גאנצע זאך . אויף דעם שטייט אין פסוק והתעלמת מהם . דוא מעגסט דיך פארהוילין פון דיא זאך אונ איר לאזין ליגען :

אחד לשלשים יום מעלי לה. אבע"א לא קשיא הא בחד והא בשנים אבע"א לא קשיא הא בידא הא בהוטרא אבע"א לא קשיא הא בדעמרא הא בדכיתנא:

יב א"ר יוחנן כסא דחרשין ולא כסא דפושרין ולא אמרן אלא בכלי מתכות אבל בכלי חרס לית לן בה ובכלי מתכות נמי לא אמרן אלא דלא צויץ אבל דצויץ לית לן בה ולא אמרן אלא דלא שדא ביה ציבי אבל שדא ביה ציבי לית לן בה:

יג א"ר יוחנן מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן ילבש (בכלי) [בגדי] פשתן וישתמש בכלי זכוכית וישכור פועלים ואל ישב עמהם ילבש (בכלי) [בגדי] פשתן בכיתנא רומיתא וישתמש בכלי זכוכית בזוגיתא חיורתא וישכור פועלים ואל ישב עמהם תרגומא (דף ל) בתורי דנפיש פסידייהו:

ת"ר

דניעור קבלה: כחד. באלף א' מן ניעורו קורא: בגדים שאוחזין בב' ראשים ומנערין ממתחן אותם יותר מדאי וקשה לה: דעמרא. קשה לה בנגיעה ונקרעת:

כסא דחרשין. מה לשתות כוס של מכשפים מכוס של מים פושרים ואידי דאיירי במילי דר' יוחנן בהלכות ד"א נקט הני במשנה: צויץ. רותח: ציבי: כל דבר שנותנין לתוך המשקה או תבנין או עקרי בשמים קרי ציבי:

ורוצה לאבדן. עומדו את בנו יכול אדם כגון שבשובה הנה מאבד מהר הון רב: כיתנא רומיתא. דמיהם יקרים וממהרים לבלות: תרגומא. לקן בכיתות דפועלים: בתורי. בפועלים המנהיגים בשוורים של בע"ה: דנפיש פסידייהו. שרוב עבודת קרקעות שלהם בשוורים היתה אף חרישת הכרמים ובגלותם מנהיגים כלי המחרישה בעגלה בין שורות הכרם עם השוורים ונותנין שם הענבים לפיכך אם אין הבעלים עמהם יש הפסד גדול שאין דרך הפועלים לחוס על הכרם ועל השוורים ומנהיגים אותם על הגפנים ועל הנטיעות והם מתקלקלים והשוורים נחבלים ונשברים:

גזאגט דער וואס האט איבער בייזיך אין שטוב: זאל ער אויס שאקלען זיין קלייד אלע טאג. זעהן מיר דאך אז דאס שאקלען מאכט קאליע די קלייד. ענטפערט די גמרא אז מען שאקלט אויס דאס קלייד אלע טאג ווערט קאליע דאס קלייד. איין מאהל אין דרייסיג טאג אויס צו שאקלען. איז גוט צום קלייד. אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן עס איז ניט קיין קשיא אז איין מענטש שאקלט אויס דאס קלייד. איז גוט צום קלייד. אונ אז צוויי מענטשן האלטען דאס קלייד אונ שאקלען איר: איז ניט גוט צום קלייד. זיא וועט צוריסען ווערין. ווייל דער ציהט צו זיך אונ דער ציהט צו זיך. אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן עס איז ניט קיין קשיא אז מען שאקלט אויס דאס קלייד מיט די הענט. איז גוט צום קלייד. אונ אז מען קלאפט אויס מיט א שטעקין איז ניט גוט צום קלייד. אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן עס איז ניט קיין קשיא ביא א וואלענע קלייד איז ניט גוט דאס אויס ציהען. אונ ביא א פלאקסענע קלייד איז גוט דאס אויס ציהען:

יב אמר. רבי יוחנן האט גזאגט בעסער זאל מען טרינקען א כוס פון מכשפים: אונ מען זאל ניט טרינקען א כוס ווארעמע וואסער. דאס איז נאר אז די וואסער איז גיווארעמט גיווארין אין אייזערנע כלי. אבער אז די וואסער איז גיווארעמט גווארין אין א ערדענע כלי. מעג מען טרינקען די וואסער. אונ ווען זאל מען ניט טרינקען די ווארעמע וואסער פון אייזערנע כלי: אז די וואסער האט ניט גיקאכט. אבער אז די וואסער האט גיקאכט. אונ זיא איז אפ געקיהלט גיווארין. אונ זיא איז ווארעם. מעג מען איר טרינקען. אונ ווען זאל מען ניט טרינקען די ווארעמע וואסער פון אייזערנע כלי אז די וואסער האט ניט גיקאכט: אויב מען האט ניט אריין גילייגט אין די וואסער קיין טעה אדער אנדערע בשמים: אבער אז אין די וואסער איז עפעס אריין גילייגט גיווארין: מעג מען טרינקען די וואסער:

יג אמר. רבי יוחנן האט גזאגט דער מענטש וואס זיין פאטער האט אים גימאכט ירשנן פיל געלט. אונ ער וויל די געלט פאר לירען. זאל ער זיך מאכען פלאקסענע קליידער. אונ זאל ניצען מיט גלעזערנע כלים. אונ ער זאל דינגען ארבעטער אונ זאל ניט זיצען נעבין זיי: ער זאל זיך מאכען פלאקסענע קליידער. דאס מיינט מען רוימישע פלאקס. וואס עס איז גאנץ טייער אונ עס ווערט געשווינד צעריסען. אונ ער זאל ניצען מיט גלעזערנע כלים. דאס מיינט מען מיט ווייסע גלאז טייערע. אונ ער זאל דינגען ארבעטער אונ זאל ניט זיצען נעבין זייא. ווס זאלין די ארבעטער טוהן. זייא זאלין ארבעטין אין די ווייגערטנער מיט אקסין. אונ אויב דער

וראו אם נמחית אבן הטוען:

ט אבוה דרב פפא אירכס ליה חמרא ואשכחוה אתא לקמיה דרבה בר רב הונא א"ל זיל אייתי סהדי דלאו רמאי את וטול אזל אייתי סהדי א"ל ידעיתון ביה דרמאי הוא א"ל אין א"ל אנא רמאה אנא א"ל אנן לאו רמאי את קאמרינן אמר רבה בר רב הונא מסתברא לא מייתי איניש חובתא לנפשיה:

(דף כט ע"ב) י אמר מר השואל ס"ת מחבירו הרי זה לא ישאילנו לאחרים מאי איריא ס"ת אפילו כל מילי נמי דאמר רשב"ל כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר ס"ת איצטריכא ליה מהו דתימא ניחא ליה לאיניש דתיעביד מצוה בממוניה קמ"ל:

יא מצא כסות מנערה אחת לשלשים יום. למימרא דניעור מעלי לה והא"ר יוחנן מי שיש לו גרדי אומן בתוך ביתו ינער כסותו בכל יום אמרי בכל יום קשה לה אחד

במס' תענית בחוני המעגל: צאו וראו אם נמחית אבן נכסת בגשמים שגבהו הגשמים למעלה הימנה יש גשמים יותר מדאי ותתפלל עליהם שילכו:
א"ל אין. כבכורים בא"ל ידעיתו ביה דלאו רמאי הוא שכך היה לו לבודקן: מסתברא. בזה היה דעתך מתחלה ואין כאן משום מגיד וחוזר ומגיד: לא מייתי איניש חובה לנפשיה. וכשהכירן לב"ד בטוח היה שלא יעידו חובתו:
מאי איריא ס"ת שהוא נוח להתקלקל בשבעות וקריעה: כאן שנה רבי. במס' גיטין הקן הבולה גט וכו' דבכלהו שייך למימר אין אדם רוצה שיהא פקדונו ביד אחר:
[גרדי אומן בביתו שיארג לו טליתות הדבות תמיד: ינער כסותו בכל יום ולמדנו דכך אורך

המעגל האט געזאגט גייט זעהט אויב דער גרויסער שטיין איז שוין בעדעקט מיט וואסער. אויב עס האט שוין אזוי פיל גירעגנט אז די וואסער איז שוין איבער דעם שטיין. איז שוין צוא פיל רעגין. וועל איך בעטין דער רעגין זאל אויף הערין:

ט אבוה. ביא דעם פאטער פון רב פפא איז פאר לארין גיווארין אאייזיל. האט איהם איינער גיפונען. איז דער פאטער פון רב פפא גיקימען מיט דעם מענטש וואס האט גיפינען דעם אייזיל צוא אדין תורה פאר רבה בר רב הונא. האט רבה געזאגט צו רב פפאס פאטער גיי ברייננג עדות אז דוא ביסט ניט קיין פאלשער מענטש. וועסטו נעמען דעם אייזיל. איז רב פפאס פאטער גיגאנגען אונ האט גיבראכט עדות. האט רבה געזאגט צוא דיא עדות איר קענט דעם מענטש אז ער איז אפאלשער. האבען די עדות געזאגט יא. האט רב פפאס פאטער געזאגט צוא דיא עדות איך בין אפאלשער. האבען דיא עדות געזאגט מיר האבען געזאגט דוא ביסט ניט קיין פאלשער. ווארום מיר האבען גימיינט אז מען פרעגט אונז אויב מיר קענען דיך אז דו ביסט ניט אפאלשער. האט רבה בר רב הונא געזאגט געוויס איז אמת אז זייא האבען אזוי גימיינט. ווארום אמענטש וועט ניט ברייננגען עדות זייא זאלין אויף אים זאגין שלעכטין. געוויס האט רב פפאס פאטער געוואוסט אז דיא עדות קענען אים אז ער איז אערליכער מאן:

י אמר. דער תנא האט געזאגט אז איינער האט גיבארגט אספר תורה ביי זיין חבר. טאר ער זיא ניט פאר בארגין צו איין אנדערין. פרעגט דיא גמרא פאר וואס זאגט דער תנא אספר תורה. ווערכע זאך מען בארגט טאר מען ניט פאר בארגין צוא איין אנדערין. ווארום רבי שמעון בן לקיש האט געזאגט דא האט רבי גילערנט אז איינער בארגט אזאך טאר ער ניט דיא זאך פאר בארגין. אז איינער דינגט אזאך טאר ער ניט דיא זאך פאר דינגען. ענפערט דיא גמרא דער תנא דארף לערנען דעם דין ביי אספר תורה. אז ראובן בארגט אספר תורה ביי שמעון טאר זיא ראובן ניט פאר בארגין צוא לוי. ווארום איך וואלט מיינען אז אמענטש וויל טאהן אמצוה מיט זיין געלט. דריבער וויל שמעון אז ראובן זאל פאר בארגין דיא ספר תורה צוא לוי. זאגט דער תנא אז ראובן טאר ניט פאר בארגין דיא ספר תורה פון שמעון צוא לוי ביז ער זאל פרעגין ביא שמעון. אונ שמעון זאל היסען געבין דיא ספר תורה צו לוי:

יא מצא. אז איינער האט גיפונען אקלייד זאל ער זיא אויס שאקלען איין מאהל אין דרייסיג טעג. פרעגט דיא גמרא איז דען דאס שאקלען גוט פאר דיא קלייד. רבי יוחנן האט דאך

פיסקא רבי יהודה אומר וכו') ורמינהו בג' במרחשון שואלין את הגשמים ר"ג אומר בז' בו שהוא ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבא"י לנהר פרת א"ר

מלכן סוף] : כדי שיגיע וכו'. ונח ידניקוס הגבמים הלמח כולי האי בעינן ומתני' תני ג' לודיא דדינרי. כלי מלא זהובים : ווו היא שפניא.

יוסף לא קשיא כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני במקדש ראשון דנפישי ישראל טובא דכתיב (מ"א ד) יהודה וישראל רבים כחול אשר על (שפת) הים לרוב בעינן כולי האי במקדש שני דלא נפישי ישראל טובא דכתיב בהו (עזרא ב) כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות ששים לא בעינן כולי האי :

(כ"ב) ח ומשחרב בית המקדש שיבנה בב"י התקינו שיהיו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומשרבו האנסין התקינו שיהיו מודיעין לשכניו ולמיודעיו ודיו]

מאי משרבו האנסין דאמרי אבידתא למלכא רבי אמי אשכח אודיא דדינרי הזייה ההוא בר רומאה דקא מירתת א"ל זיל שקול לנפשך דלאו פרסאי אנן דאמרי אבידתא למלכא. ת"ר אבן טוען היתה בירושלים כל מי שאבד אבדה נפנה לשם וכל מי שמוצא אבדה נפנה לשם זה עומד ומכריז וזה עומד ונותן סימניו ונוטלה וזו היא ששנינו צאו וראו

וויסען אז דא האט מען געפונען אזאך : אזוי זאגט רבי מאיר. פרעגט דיא גמרא רבי יהודה זאגט אז אין דריי טעג קען יעדער יוד קומען פון ירושלים ביז אהיים. מיר האבען דאך גילערנט דעם דריטען טאג אין חודש חשון הייבט מען אן צו בעטין אויף רעגין. רבן גמליאל זאגט דעם זיבעטין טאג אין חשון דאס איז דער פופצעהנטער טאג נאך סוכות הייבט מען אן צו בעטין אויף רעגין. ווייל סוכות זענען אלע יודין אין ירושלים אונ ביז פופצעהן טאג וועט קענען קומען צהיים אפילו דער וואס וואוינט אין סוף ארץ ישראל ביי דעם טייך פרת. אונ ער וועט קומען פר דעם רעגין. זעהן מיר אז פון ירושלים ביז סוף ארץ ישראל דארף מען גיין פופצעהן טאג. וויא אזוי זאגט רבי יהודה נאר דריי טעג. זאגט רב יוסף עס איז ניט קיין קשיא ביי דעם ערשטין בית המקדש זענען גיוועין פיל יודין אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יהודה אונ ישראל זענען גיוועין פיל וויא דיא זאמד וואס ביי דעם ים. האט זייער וואוהנונג פאר נומען ביז פופצעהן טעג ווייט פון ירושלים. אבער ביי דעם אנדערין בית המקדש וואס דיא יודין זענין גיוועין ווייניג. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דאס גאנצע פאר זאמלונג זענין גיוועין פיר רבוא מיט צוויא טויזענד דריי הונדערט מיט זעכציג. האבען זייא ניט גיוואוהנט אזוי ווייט. איז גינוג גיוועין צו גיין דריי טעג פון ירושלים ביז צו די לעצטע וואוהנונג :

ח משחרב : וויא דער בית המקדש איז חרוב גיווארין האבען דיא רבנן גזאגט אז מען געפינט אזאך זאל מען אויס רופען אין דיא שולען אונ אין דיא בתי מדרשים. אונ וויא עס איז פיל גיווארין שלעכטע מענטשין. האבען דיא רבנן גזאגט אז איינער געפינט אזאך זאל ער נאר פרעגין זיינע שכנים אונ זיינע גוטע פריינד. אויב זייא האבען עפעס פאר לארין : אונ אז זייא האבען גאר ניט פאר לארין. דארף ער קיינעם ניט מער פרעגין. נאר ער האלט די זאך פר זיך. וואס מיינט מען שלעכטע מענטשין. אז זייא הערין איינער האט עפעס גיפונען נעמען זייא דאס צו ביי אים אונ גיבען אוועק צום מלך. רבי אמי האט אמאהל גיפונען אברי מיט רענדלאך. האט איינער פון רום גיזעהן וויא רבי אמי האט מורא. האט דער רוימער גזאגט צו רבי אמי נעם דאס גענצט פאר דיר. מיר זענען ניט קיין פערסיאנער וואס זייא זאגין וואס מען געפינט גיהער צום מלך. דיא רבנן האבען גילערנט אגרויסער שטיין איז גיוועין אין ירושלים. ווער עס האט עפעס פאר לארין איז גיקומען צו דעם שטיין. אונ ווער עס האט עפעס גיפונען איז אויך גיקומען צוא דעם שטיין. דער וואס האט גיפונען האט זיך גישטעלט אויף דעם שטיין. אונ האט אויס גערופין איך האב עפעס גיפונען. אונ דער וואס האט פאר לארין האט באלד גזאגט סימנים. אונ האט צוא גינומען דיא זאך. דאס איז וואס מיר האבען גילערנט חוני

(ע"ב) ה אבוה דשמואל אישבח הני חמרי במדברא ואהדרינו למרייהו לבתר שנים עשר ירחי שתא לפנים משורת הדין :

(דף כז ע"ב) ו והיה עמך עד דרוש אחיך אותו (דברים כב) וכי תעלה על דעתך שיתננו לו קודם שידרשנו אלא דורשהו אם רמאי הוא אם לאו :

[ולבתר י"ב ירחי שתא מצאם :
דורשהו והכי משמע עד דרוש אחיך אותו [עד דרשך את אחיך] :
[כדי שילך כל א' וא' לביתו : שלשה. סימניה המכריז ולידע אם אבד לו כלום ואם יבין באבד יחזיר שלשה. ויכריז יום אחד : אני אבדתי והלו סימנים ובגמ' פריך דהני' ימים אין כתות לכריז לסוף א"י : שכני מקום. שנמצא בו אבידה במחא שלהן

(דף כח) ז מתני' ועד מתי חייב להכריז עד כדי שידעו בו שכניו דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר ג' רגלים ואחר הרגל האחרון ז' ימים כדי שילך לביתו ג' ויחזיר ג' ויכריז יום אחד : גמ' תנא שכני אבדה [מאי שכני אבידה אלימא שכני דבעל אבידה אי ידע ליה ליזל ולהדרי נהליה אלא שכני מקום שנמצאת בו אבידה :

רב

גיגנבת דעם כוס. ווארום אים הארט ניט פרעמדע געלט. האט מען דעם תלמיד גיבונדען אונ ער האט מודה גיוועזן אז ער האט גיגנבת דעם כוס :

ה אבוה. דער פאטער פון שמואל האט גיפונען אייזלען אין דער מדבר. אונ ער האט זייא אוועק גיגעבין צו זייער בעל הבית. דער נאך וויא ער האט זייא גיהאלטין בייא זיך ליי"… וויא צוועלף חדשים. זאגט דיא גמרא ער האט גיטאהן מער וויא דער דין איז. ווארום ער האט זייא גידארפט האלטין נאר ביז צוועלף חדשים. דער נאך זייא פארקויפין אונ אוועק לייגין דאס געלט. אונ ער האט זייא ניט פאר קויפט. נאר ער האט אוועק גיגעבין דיא אייזלען אליין ווערין תוספות :

ו והיה. אין פסוק שטייט דיא גיפונענע זאך זאל זיין מיט דיר ביז דיין ברודער וועט אים פארשטין איז דאך אקשיא וועט מען דיא זאך אוועק געבין איידער מען וועט אויף דיא זאך פרעגין. אז קיינער וועט ניט פרעגין אויף דיא זאך. צו וועמען וועט מען זיא געבין נאר אזוי מיינט דער פסוק אז איינער וועט קומען מאנען בייא דיר דיא זאך. אונ ער וועט זאגין דאס איז זיינע ער האט פארלארין. אפילו ער זאגט סימנים פון דעסטוועגין זאלסטו אויף דעם מענטשין גוט נאך פארשטין. טאמער איז ער אפאלשער : אונ דיא זאך איז אפרעמדינס אונ ער ווייסט דיא סימנים ווייל ער האט דיא זאך בייא יענעם גיזעהן. אדער ניין. ער איז אאמת'ר מענטש זאלסטו אים דיא זאך אוועק געבין :

ז מתני' ועד : ביז וויא לאנג דארף ער אויס רופען. ביז דיא שכנים וועלן וויסען : אזוי זאגט רבי מאיר : רבי יהודה זאגט דרייא ימים טובים. ווען יודין קומען אין ירושלים אויף יום טוב. זאל ער אויס רופען איך האב גיפונען אזאך. אויב קיינער האט זיך ניט אפ גערופין דעם ערשטין יום טוב. רופט ער אויס דעם אנדערין יום טוב. אונ אויב קיינער האט זיך ניט אפ גערופין דעם אנדערין יום טוב. רופט ער אויס דעם דריטען יום טוב : אונ אויב קיינער האט זיך ניט אפ גערופין דעם דריטען יום טוב. זאל ער ווארטען נאך יום טוב זיבען טעג : יעדער זאל גיין דרייא טעג ביז ער וועט קומען אהיים. אונ זעהן וואס אים פעלט. אונ דרייא טעג ביז ער וועט קומען צוריק אין ירושלים. אונ דעם זיבעטין טאג וועט ער אויס רופען די זאך האב איך פאר לארין אונ דאס זענען אירע סימנים. וועט מען אים אוועק געבין. אונ אויב נאך זיבען טעג רופט קיינער ניט אויס. גיהער דיא זאך צוא דעם וואס האט איר געפונען. זאגט די גמרא מיר האבען גילערנט דיא שכנים פון דער אבדה. וואס מיינט מען דיא שכנים פון דער אבדה. מיר זאלין זאגין מען מיינט דיא שכנים פונים מענטש וואס האט פאר לארין. אויב ער ווייס וועלכער מענטש עס האט פאר לארין. זאל ער אים אוועק געבין. נאר מען מיינט ביז דיא אלע מענטשין וואס וואוהנען נאנט צוא דעם ארט וואס דיא זאך איז גיפונען גיווארין. תלין

אלו מציאות פרק שני

(דף כב ע"ב) **א אמר** ר' יוחנן משום רבי ישמעאל בן יהוצדק מנין לאבידה ששטפה נהר שהיא מותרת דכתיב (דברים כב) וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאת זו שאבודה ממנו ואינה מצויה אצל כל אדם:

(דף כג) **ב אמר** לך רבה התם היינו טעמא משום דאין מעבירין על האוכלין:

(ע"ב) **ג אמר** רב יהודה [אמר שמואל] בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשני בדבורייהו במסכת בפוריא ובאושפיזא:

ד מר זוטרא חסידא אגניב ליה כסא דכספא מאושפיזא חזייה להחוא בר בי רב דמשי ידיה ונגיב בגלימא דחבריה אמר היינו האי דלא איכפת ליה אממונא דחבריה כפתיה ואודי:

אין מעבירין על האוכלין. השולח אוכלין בדרך אין רשאי לעבור עליהם ולהניחם שם: מעבירין. נאו לבין הריכה הוא אלא כמו אין מעבירין על הגנות:

במסכת. יש בידך מסכת פלוני סדורה בגרסא או לאו ואע"פ בסדורה היא לו יאמר לו לאו ומדת ענוה היא: בפוריא. במטת מטהר יאמר לו לאו ומדת צניעות היא: אושפיזא. שאלוהו על אושפיזו אם קבלו בסבר פנים יפות יאמר לא ומדה טובה היא כדי שלא יקפצו בו בני אדם שאינן מהוגנין לבא תמיד אליו ויכלו את ממונו:

אגניב ליה כסא דכספא. כלי של אושפיזו היה:

פרק שני

א אמר. רבי יוחנן האט געזאגט פון רבי ישמעאל בן יהוצדקס וועגין פון וואנגען ווייסין מיר אז איינער האט פארלארין אזאך. אונ דער טייך האט דיא זאך פארפלייצט. דער וואס געפינט דיא זאך מעג ער זיא נעמען פאר זיך. ווארום עס שטייט אין פסוק אזוי זאלסטו טאהן צו דיין אייזיל אונ אזוי זאלסטו טאהן צו דיין קלייד אונ אזוי זאלסטו טאהן צו אלע זאכין וואס דיין ברודער וועט פארלירען. וואס פון אים וועט זיין פארלארין אונ דו וועכט געפינען. אז פון דעם בעל הבית וועט זיין פארלארין. אונ אלע מענטשין קענען דאס געפינען. ווער עס געפינט דארף אוועק געבין צום בעל הבית. אבער אז דיא זאך איז פארלארין פון בעל הבית. אונ קיין מענטש קען דאס נישט געפינען אזוי וויא דא וואס דער טייך האט פארפלייצט. אויב איינער האט דיא זאך געפונען. דארף ער זיא נישט אוועק געבין צום בעל הבית נאר ער מעג דאס נעמען פאר זיך:

ב אמר. רבה וועט דיר זאגין דארט איז איין אנדער טעם אז מען זעהט עסינווארג ליגט אויף דיא ערד טאר מען נישט לאזין ליגען אונ אוועק גיין. נאר מען מוז אויף הייבין:

ג אמר. רב יהודה האט געזאגט פון שמואלס וועגין אין דיא דרייא זאכין זענען דיא רבנן געוואהנט צו זאגין ליגען, אז מען פרעגט איינעם פון דיא רבנן דו קענסט דיא מסכת: אפילו ער קען זיא: זאגט ער אויך ער קען נישט ווייל ער וויל זיך נישט גרויס האלטין. אונ אז מען פרעגט אים אויב ער האט משמש המטה גיוועזן. זאגט ער אויך ניין ווייל עס איז נישט שיין צוא זאגין יא. אונ אז א בעל הבית האט פאר בעטין איינעם פון דיא רבנן צו זיך אונ ער האט אים גיגעבין עסין טרינקען אונ וואהנונג אלין אומזיסט. אז איינער פרעגט אים אויב דער בעל הבית האט אים גוט אויף גינומען אפילו ער האט אים גוט אויף גינומען. זאגט ער מען האט אים נישט גוט אויף גינומען. ווארום אז ער וועט לויבין דעם בעל הבית וועלין אלע לויפין צוא אים עסין אונ טרינקען וועלין זייא דעם בעל הבית ארעם מאכין

ד מר. אין דעם גאסט הויז וואו מר זוטרא חסידא איז איין גישטאנען איז גיגנבעט גיווארין א זילבערנער כוס פון דעם גאסט הייזער. דער ווייל האט מר זוטרא גיזעהן וויא א תלמיד וואשט דיא הענט אונ ווישט זייא אפ מיט א פרעמדע קלייד. האט מר זוטרא גזאגט דער תלמיד האט

(דף טז) ג אמר רמי בר חמא הא גברא והא תיובתא אמר רבא גברא חזינא תיובתא לא חזינא כו' שלחוה קמיה דרבי אבא בר זבדא אמר ליה זו אינה צריכה לפנים אמר רבא זו צריכה לפנים ולפני ולפנים :

(דף יז) ד נא"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד (ע"ב) לא אמר כלום] מ"ט כל מעשה ב"ד כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי א"ל רבי חייא בר אבא לר' יוחנן ולא משנתנו היא זו הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה א"ל אי לאו דדלאי לך חספא לא משכחת מרגניתא תותה :

(דף כ) ה ההוא גיטא דאשתכח וכו' (ע"ב) א"ל רב עמרם לרבה היכי פשיט מר איסורא מממונא א"ל תרדא . שטרי הליצה ומיאונין תנן. פקע ארזא דבי רב מר אמר משום להאי דידי פקע ומר אמר משום להאי דידי פקע :

הא גברא והא תיובתא . כלו' הדם גדול וכמוהו תשובתו דקתני אלא אמר כל ס וכו' : אינה צריכה לפנים . אינה צריכה כדי לתנה להכניסה לפני בני הישיבה שאין בהם יודע לפרקה ותשובת הגאונים מפרשים לגמרי דליכא קושיא מעליא אל תעלום לגו :

הטוען אחר מעשה ב"ד . דבר שהוא הגאי ב"ד כגון כתובה וכו' :

תרדא . מבועמם : פקע הרזא . כשבר העמוד שבהמ"ד שנשען עליו : משום להאי דידי פקע . בשביל מזלי שקינא על שגדפתני : ומר אמר משום להאי דידי פקע . שהשבת על דברי לבייבני בבית המדרש ע"כ :

א"ד

ג אָמַר . רָמִי בַּר חָמָא הָאט גֶיזָאגְט דָאס אִיז דֶער מֶענְטְשׁ אוּנ דָאס אִיז זַיין קַשְׁיָא . הָאט רָבָא גֶיזָאגְט אַמֶענְטְשִׁין זֶעה אִיךְ אַקַשְׁיָא זֶעה אִיךְ נִיט . הָאט מֶען גֶעשִׁיקְט דִיא קַשְׁיָא פָאר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָא הָאט רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָא גֶיזָאגְט דִיא קַשְׁיָא דַארְף מֶען נִיט אַרַיין בְּריינְגֶען אִינְוֶוינִיג אִין דֶער יְשִׁיבָה . וָוארוּם עֶס אִיז נִיט קֵיין גְרוֹיסֶע קַשְׁיָא . רָבָא זָאגְט דִיא קַשְׁיָא דַארְף מֶען אַרַיין בְּרֵיינְגֶען גָאר אִינְוֶוינִיג . צוּא דִיא גְרֶעבְּסְטֶע תַּלְמִידִים פוּן דֶער יְשִׁיבָה זִייא זָאלְן דָאס עֶנְטְפֶערְן . וָוארוּם דָאס אִיז גָאר אַגְרוֹיסֶע קַשְׁיָא :

ד אָמַר . רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא הָאט גֶיזָאגְט פוּן רַבִּי יוֹחָנָן וֶוען אַז בֵּיתדִין הָאבֶּען בֶּשׁוּלְדִיגְט אֵיינֶעם צוּא בַּצָאהְלִין אוּנ עֶר זָאגְט עֶר הָאט שׁוֹין בֶּעצָאהְלְט (לְמָשָׁל בֵּית דִין הָאבֶּען גֶיזָאגְט אַז אַמַאן גִיט אוֹיבּ דַארְף עֶר אִיר גֶעבִּין כְּתוּבָּה . אוּנ דֶער מַאן הָאט גִיגֶעבּ זַיין וַוייבּ . אוּנ זִיא מָאנְט אִים דִיא כְּתוּבָּה אוּנ עֶר זָאגְט עֶר הָאט שׁוֹין בַּצָאהְלְט דִיא כְּתוּבָּה) . אִיז זַיינֶע רֵייד גָאר נִיט . וָוארוּם דֶער וָואס מָאנְט וַוייל בֵּיתדִין הָאבֶּען גִיהֵייסִין מֶען זָאל אִים גֶעבִּין . אִיז גְלַייךְ וִויא עֶר וָואלְט גִיהַאט אַוֶועקְסִיל אוֹיף זַיין חַבֵר . אוּנ אַזוֹי לַאנְג וִויא דֶער וֶועקְסִיל אִיז נִיט אָפּ גִינוּמֶען גִיוָוארִין . אִיז אַסִימָן אַז עֶס אִיז נָאךְ נִיט בַּצָאהְלְט גִיוָוארִין . הָאט רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא גֶזָאגְט צוּ רַבִּי יוֹחָנָן דֶער דִין שְׁטֵייט דָאךְ אִין אַמִשְׁנָה . אַז אַאִשָּׁה וַוייזְט אַגֶט . אִיר מַאן הָאט אִיר גִיגֶעבּ . אוּנ זִיא הָאט נִיט קֵיין כְּתוּבָּה . אוּנ דֶער מַאן זָאגְט עֶר הָאט אִיר שׁוֹין בַּצָאהְלְט דִיא כְּתוּבָּה . אִיז זַיינֶע רֵייד גָאר נִיט . נָאר עֶר מוּז בַּצָאהְלִין דִיא כְּתוּבָּה . אוּנ זִיא שְׁרַייבְּט אִים אַקְוִויטוּל אַז זִיא הָאט אָפּ גִינוּמֶען דִיא כְּתוּבָּה . הָאט רַבִּי יוֹחָנָן גֶזָאגְט צוּ רַבִּי חִיָּיא וֶוען אִיךְ וָואלְט דִיר נִיט אוֹיף גִיהוֹיבִּין דֶעם שַׁארְבִּין וָואלְסְטוּ נִיט גִיפוּנֶען דֶעם פֶּערִיל וָואס אִיז גִילֶעגִין אוּנְטֶער דֶעם שַׁארְבִּין . וֶוען אִיךְ וָואלְט דִיר נִיט זָאגִין דֶעם דִין . וָואלְסְטוּ נִיט גִיוָואכְט דֶעם טַעַם פוּן דֶער מִשְׁנָה :

ה הַהוּא . עֶס אִיז אַמָאהְל גִיפוּנֶען גִיוָוארִין אַגֶט בַּייא דֶעם בֵּיתדִין פוּן רַב הוּנָא . הָאט רַב עַמְרָם גֶזָאגְט צוּ רַבָּה וִויא אַזוֹי לֶערוּנְסְטוּ דִינִים פוּן אִיסוּר פוּן גֶעלְט דִינִים . הָאט רַבָּה גֶזָאגְט צוּ רַב עַמְרָם תַּרְדָא . דוּ הָאסְט אַפַארְמִישְׁטֶען מוֹחַ . מִיר הָאבֶּען גִילֶערְנְט שְׁטָרוֹת פוּן חֲלִיצָה אוּנ פוּן מִיאוּנִין וָואס דָאס אִיז אוֹיךְ אַאִיסוּר . דֶער סַייל אִיז צוּ בְּרָאכִין גִיוָוארִין דֶער זַייל וָואס אִיז גִיוֶועזִין אִין בֵּית הַמִדְרָשׁ . רַב עַמְרָם הָאט גֶזָאגְט דֶער זַייל אִיז צוּ בְּרָאכִין גִיוָוארִין דוּרְךְ מֵיין מַזָל . וַוייל דוּ הָאסְט מִיךְ גֶעזִידוּלְט . אוּנ רַבָּה הָאט גֶזָאגְט דֶער זַייל אִיז צוּ בְּרָאכִין גִיוָוארִין דוּרְךְ מֵיין מַזָל . וַוייל דוּ הָאסְט מִיךְ פַארְשֶׁעמְט אִין בֵּית הַמִדְרָשׁ . אָפּ צוּ פְרֶעגִין מֵיינֶע רֵייד :

מסכת בבא מציעא פרק ראשון

(דף ס) **א והוא** רעיא דהוו מסרי ליה כל יומי חיותא בסהדי יומא חד מסרו ליה בלא סהדי לסוף אמר להו לא היו דברים מעולם אתו סהדי אסהידו ביה דאכל תרתי מינייהו אמר רבי זירא וכו׳ משתבע אשארא א"ל אביי והא גזלן הוא וכו׳) (ע"ב) ותיפוק ליה דהו"ל רועה וא"ר יהודה סתם רועה פסול לא קשיא הא דידיה הא דעלמא דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרועה היכי מסרינן והכתיב (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו:

ותיפוק ליה דה"ל רועה. אהלכי קמתמה דקבס ליה והא גזלן הוא ותיפוק ליה דבלאו הך גזילה פסול לשבועה: דאר"י סתם רועה. אפילו לא כועד עליו בגזל: פסול. לעדות דסתמיה. גזלן הוא שמרעה בהמותיו בשדות של אחרים: דידיה. רועה בהמות שלו פסול דבשביל הנאתו רועה אותן בשדות אחרים אבל רועה בהמות העיר בשכר בשביל הנאות אחרים אינו חושש להרעות עד שיגיע למרעה המופקר לכל: דאל"ת"ה. דלא אמרינן על רועה בהמות דעלמא שהוא גזלן אלא הויתא לרועה היכי מסרינן: כי הדר ביה טעמא אחרינא הוא. הא דאמר דכי הדר ביה הרבות בידו לאו משום דעד השתא לאו כיד בעל הבית הוא אלא טעמא אחרינא הוא שאינו שלו כעבד שהם נהגו לגוז ב לו שכרו מכאן והילך ולהוזר בו יהוזקוב בו :

(דף י) **ב והא** אמר רב פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום אמר ליה כל כמה דלא הדר ביה כיד בעל הבית הוא כי הדר ביה טעמא אחרינא הוא דכתיב (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים

אמר

פרק ראשון

א הַהוּא. עס איז געוועזן אַפּאסטוך וואס די בעלי בתים פון שטאט פלעגן אים געבן אַלע טאג זייערע בהמות צום פאשן. נאר זיי פלעגן אים געבן פאר עדות. אַמאהל איין מאל האבין זיי אים געגעבין די בהמות אָן עדות. האט דער פאסטוך צוא גינומען די בהמות אונ האט גיזאגט עס איז ליגען מען האט אים גאר ניט גיגעבין בהמות צום פאשן. דער נאך זיינען גיקומען עדות אונ האבען גיזאגט זיי האבען גיזעהן ווי דער פאסטוך האט אויף גיגעסין צוויא בהמות. האט רבי זירא גיזאגט דער פאסטוך דארף שווערין אויף די איבעריגע בהמות וואס מען מאנט ביי אים. אז ער האט זיי ניט גינומען. האט אביי גיזאגט וויא אזוי קען מען אים געבין א שבועה ער איז דאך א גזלן. פרעגט די גמרא וואס דארפסטו זאגין ער איז א גזלן. ער איז דאך אַפּאסטוך. אונ רב יהודה האט גיזאגט אַפּאסטוך איז פסול צו עדות אונ צוא שבועה. ווייל ער פאשעט די בהמות אויף פרעמדע פעלדער איז ער א גזלן. ענטפערט די גמרא עס איז ניט קיין קשיא. דער פאסטוך וואס פאשעט זיין אייגענע בהמות. פיטערט ער זיי אויף פרעמדע פעלדער. איז ער א גזלן. אבער דער פאסטוך וואס פאשעט פרעמדע בהמות. פיטערט ער זיי ניט אויף פרעמדע פעלדער. איז ער ניט קיין גזלן. ווארום אז דוא וועסט ניט אזוי זאגין. וויא אזוי געבן מיר בהמות צוא אַפּאסטוך. טאמער וועט ער זיי פיטערין אויף פרעמדע פעלדער. אונ עס שטייט דאך אין פסוק פאר א בלינדין זאלסטו ניט געבין אַשטרויכלונג: דאס מיינט מען דוא זאלסט ניט ברייגען א מענטשין צוא אַעבירה. אונ מיר ברייגען דאך דעם פאסטוך צוא אַעבירה. ער זאל זיין א גזלן אונ זאל פיטערין די בהמות אויף פרעמדע פעלדער. נאר ווייל די בהמות זענען ניט זיינע פיטערט ער זיי ניט אויף פרעמדע פעלדער. ווארום א מענטש זינדיגט ניט ער זאל ניט הנאה האבען פון די עבירה:

ב וְהָא. רב האט דאך גיזאגט א ארבעטער קען חרטה האבען אפילו אין מיטען טאג. האט ער גיזאגט צוא אים אזוי לאנג וויא ער האט ניט חרטה גיהערט ער צום בעל הבית. אונ זיין האנט איז גלייך וויא די האנט פון בעל הבית. וואס ער געפינט אונ פארדינט גיהערט צום בעל הבית. אונ דאס וואס ער קען חרטה האבין ווען ער וויל. דאס איז דורך איין אנדער זאך: ווייל עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט צוא מיר זענען די יודין קנעכט זיינע. זאגן מיינע קנעכט אונ זיי טארין ניט זיין קנעכט ביי קנעכט:

עליו כאילו המית הגבעונים: לכל הני בניו ובנותיו לא. הא מלא נפש גבליו יקח לא נסקה מן הגזל נפש בגזול לגבי בניו ובנותיו לא. נשבה בזון הנפשות בני בשגגה: [דלא יהיב דמי]. ממשן יהיב דמי וזה לא היה רוצה לגמור:
רבינא: גמלא נדקא היה: כלי. מרגלות זהב: והירי. צמידים: בני פרוזות. עשירים הם:

וכ"ת נפש דידיה אין אבל נפש בניו ובנותיו לא תא שמע בשר בניו ובנותיו וכ"ת ה"מ היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי לא ת"ש מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם וכ"ת הני מילי היכא דקעביד בידים אבל גרמא לא ת"ש אל שאול ואל בית הדמים אשר המית את הגבעונים וכי היכן מצינו שהרג שאול את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקים להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן:

ד גבאי צדקה לוקחין מהם דבר מועט אבל לא דבר מרובה רבינא איקלע לבי מחוזא אתו נשי דבי מחוזא דמו קמיה כבלי ושירי קביל מינייהו אמר ליה רבה תוספאה לרבינא והתניא גבאי צדקה מקבלים מהם דבר מועט אבל לא דבר מרובה א"ל הני לבני מחוזא דבר מועט נינהו:

ההוא

בײַ זײַן חבר איז נאר גלײַך וויא ער הרגת אים אַלײן ווערט ער נאר גישטראפט פאר אים אַלײן אָבער פאר זײַנע זיהן אונ זײַנע טעכטער ווערט ער גאר ניט גישטראפט. דריבער שטײט אין פסוק אז עס איז גלײַך וויא ער וואלט גיהרגת זײַנע זיהן אונ זײַנע טעכטער אויך. אונ טאמער ווערסטו זאגין דאס איז נאר אז ער גזלת בײַ זײַן חבר אַזאך אונ גיט אים נאר ניט פאר דיא זאך. אָבער אז ער בצאהלט אים פאר דיא זאך איז ניט גלײַך וויא ער וואלט אים גיהרגת. שטײט אין פסוק מחמס בני יהודה. פון דיא חמס וואס יהודה האט גיטאהן; חמס הײסט אז מען נעמט אַוועק אַזאך בײַ זײַן חבר אונ מען בצאהלט אים פר דיא זאך). איז גלײַך וויא זײַא וואלטין פאר גאסען רײַן בלוט אין זײַער לאנד. אונ טאמער ווערסטו זאגין דאס איז נאר אז ער אַלײן גזלת בײַא זײַן חבר מיט זײַנע אײגענע הענט: ווערט ער גישטראפט גלײַך וויא ער וואלט אים גיהרגת. אָבער אז ער אַלײן האט בײַ יענעם ניט גיגזלת. נאר דורך אים איז גיווארין דיא גזלה. ווערט ער ניט גישטראפט גלײַך וויא ער וואלט אים גיהרגת. שטײט אין פסוק אויף שאול אונ אויף דיא בלוטיגע הויז וואס ער האט גיהרגת דיא גבעונים. וואו געפינען מיר אז שאול האט גיהרגת דיא גבעונים. נאר ווײַל שאול האט גיהרגת דיא כהנים פון די שטאט נוב וואס זײַא פלעגין געבין וואסער אונ שפײַז צוא דיא גבעונים; רעכנט דער פסוק גלײַך וויא ער וואלט גיהרגת דיא גבעונים:

ד גבאי; דיא מענטשין וואס נעמען געלט אויף צדקה. צוא טײַלען אָרעמע לײַט; מעגין זײַא נעמען בײַ ווײַבער אַקלײנינגקײט אויף צדקה. אָבער פיל ניט. רבינא איז אַמאהל גיקומען אין מחוזא. זענען גיקומען דיא ווײַבער פון מחוזא אונ האבען גיווארפען פר אים גאלדענע קײטין אונ פינגערלאך. האט רבינא אַלין צוא גינומען. האט רבה תוספאה גיזאגט צוא רבינא מיר האבען דאך גילערנט די גבאים פון צדקה מעגין נאר נעמען פון ווײַבער אַקלײנינגקײט אָבער ניט פיל; האט רבינא גיזאגט בײַא דיא מענטשין פון מחוזא וואס זײַא זענען רײַך איז דאס אַקלײנינגקײט. אַזוי יעדער אשה מעג געבין אויף צדקה אָן איר מאנס וויסען. אָבער נאר אַקלײנינגקײט. אונ דאס קלײנינגקײט ווערט גירעכנט נאך איר מאנס פאר מעגין. רײַך אָדער אָרעם:

לצדיק חיל חוטא (איוב כז) כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו. רב הונא ורב חסדא חד אמר נפשו דנגזל וחד אמר נפשו של גזלן מ"ד נפשו של נגזל דכתיב (משלי א) כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח. מ"ד נפשו של גזלן דכתיב (שם כב) אל תגזל דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש. ואידך נמי הכתיב נפש בעליו יקח מאי בעליו בעליו השתא. ואידך נמי הכתיב וקבע את קובעיהם נפש מה טעם קאמר מה טעם וקבע את קובעיהם משום דקבעי נפש. אמר רבי יוחנן כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח. ואומר (ירמיה ה) ואכל קצירך ולחמך יאכלו בניך ובנותיך ואומר (יואל ד) מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם ואומר (ש"ב כא) אל שאול ואל בית הדמים אשר המית הגבעונים מאי ואומר וכ"ת

ולאו חילו לרב חסדא דסלקי וגמל ילקי: [כי ישל אלוה נפשו. משליך הקדוש ברוך הוא נשמתו ומאבד ממנו נשמה אחת]: אל תגזל דל כי דל הוא. אע"פ שדל הוא ואין לו מה לגזול: אל תדכא עני בשער. נועבר עני ולקט שכחה ופאה המתחלקין בשעריך אל תדכאנו בם: וקבע את קובעיהם נפש. גוזל נפש גוזליהם: בעליו דהשתא. גזלן שנעשה עכשיו בעלים לממון: ואכל קצירך ולחמך. והומה לך כאוכל בניך ובנותיך לפי שאין לך ביה במה לפרנסם: מחמס בני יהודה. מגזל שגזלו מעלה אני עליהם כאילו שפכו דם נקי: המית הגבעונים. כדמפרש לקמיה בהמית כהני נוב: [שהיו מספקין מים ומזון לגבעונים] שהגבעונים היו מכתבים למזבח [חוטבי עצים] ושואבי מים ומעלם עליו

ער גיגעבין צוא רב חסדא. האט רב חסדא אפ גישאפט דעם ארים. האט רב חסדא גילייענט אויף זיך דעם פסוק עס איז בעהאלטין פאר דעם צדיק. פאר מיר. דאס גוטס פון דעם זינדיגער פון דעם ארים. אין פסוק שטייט וואס איז דיא אפענונג פון דעם פאלשין וואס ער גזלת. נאט וועט אוועק ווארפין זיין נשמה. רב הונא אונ רב חסדא קריגען אין דעם פסוק. איינער זאגט דיא נשמה פון נגזל. פון דעם וואס איז גיגזלת גיווארין ואונ אזוי מיינט דער פסוק וואס איז די אפענונג פון דעם פאלשין וואס ער גזלת. גאט וועט דאך אים רעכענען גליך וויא ער וואלט אוועק גינומען ביא אים זיין נשמה. אונ איינער זאגט דיא נשמה פון גזלן. ואונ אזוי מיינט דער פסוק וואס איז דיא אפענונג פון דעם פאלשין וואס ער גזלת. גאט וועט דאך אוועק נעמען זיין נשמה. דער וואס זאגט מען מיינט דיא נשמה פון נגזל. ווארום עס שטייט אין פסוק אזוי אין דער שטייגער פון א גזלן ער נעמט דיא נשמה פון דעם בעל הבית. אונ דער וואס זאגט מען מיינט דיא נשמה פון גזלן. ווארום עס שטייט אין פסוק זאלסט ניט גזלנען דעם ארעם מאן ווארום ער איז אארעם מאן זאלסט ניט צוא שטויסען דעם ארעם מאן אין טויער ווארום גאט וועט קריגען זייער קריג אונ ער וועט אוועק נעמען ביא דיא וואס האבען זייא גיגזלת. זייערע נשמות. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק ער וועט נעמען די נשמה פון בעל הבית, מיינט מען דאך דיא נשמה פון נגזל. איז דאך אקשיא אויף דעם וואס זאגט די נשמה פון גזלן, ענטפערט דיא גמרא דעם בעל הבית מיינט מען דעם איצטיגען בעל הבית. אונ איצט איז דער בעל הבית דער גזלן. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק ער וועט אוועק נעמען ביא זייערע גזלנים דיא נשמה. מיינט מען דאך דיא נשמה פון גזלן. איז דאך אקשיא אויף דעם וואס זאגט דיא נשמה פון נגזל. ענטפערט דיא גמרא דער פסוק זאגט אטעם. פאר וואס וועט ער גזלנען דיא גזלנים. ווייל דיא גזלנים נעמען אוועק דיא נשמה פון נגזל. רבי יוחנן זאגט אז איינער גזלת ביי זיין חבר אפילו וואס איז ווערט אפרוטה. איז גליך וויא ער וואלט ביא אים גינומען דיא נשמה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אזוי איז דיא וועג פון גזלן ער נעמט צו דיא נשמה פון בעל הבית. נאך זאגט דער פסוק דער וואס וועט עסן דיין שניט אונ דיין ברויט, איז גליך וויא ער האט עסן דיינע זין אונ דיינע טעכטער. נאך זאגט דער פסוק דיא רויב וואס יהודה האט גירויבט איז גליך וויא זיא וואלטין פר גאסען בלוט אין זייער לאנד. נאך זאגט דער פסוק אויף שאול אונ אויף דיא בלוטיגע הויז. וואס ער האט גיהרגת דיא גבעונים. פרעגט דיא גמרא וואס ברענגט מען אזוי פיל פסוקים. נאר באמער ווערסטו זאגן אז איינער גזלת

שפוותיה סבר אחוכי קמחייך ביה חלשא דעתיה ונח נפשיה למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן חזיתו לבבלאה היכי עביד אמרו ליה דרכיה הכי על לגבי מערתא חזא דהוה (ע״ג) הדרא ליה עכנא א״ל עכנא עכנא פתח פומיך ויכנס הרב אצל תלמיד ולא פתח יכנס חבר אצל חבר ולא פתח יכנס תלמיד אצל הרב פתח ליה בעא רחמי ואוקמיה א״ל אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי לא חלשא דעתאי השתא ליתי מר בהדן א״ל אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא אזלינא ואי לא לא אזלינא הואיל וחליף שעתא חליף תיריה אוקמיה שייליה כל ספיקא דהוה ליה ופשט נהו ניהליה והיינו דא״ר יוחנן דילכון אמרי דילהון היא :

ג רב חסדא הוה ליה ההוא אריסא דהוה תקיל ויהיב תקיל ושקיל פלגיה קרא אנפשיה (משלי יג) צפון לצדיק

פכנא. נחש גדול עשוי כגלגל ומקיף את פי המערה ונותן זנבו לתוך פיו ואין אדם יכול ליכנס : פתח פיך. הרחיבי פתחך והסיר זנבך מפיך ועשה פתח ליכנס : אי מצית למבעי רחמי דתו לא שכיבנא. אי אקבלנא לך הזלינא בהדך ואעמוד אצלך בכ״ה : ואי לא הואיל ויהיף בשתא. ואיתרחיש ניסא חליף זמנא אחך עוד עמך במות הכתוב עלי ואמות עוד פעם אחרת אלא אלך לביתי הי ולא אעמוד עוד אלך פן אמות פעם אחרת ואית דמפרשי הואיל וחליף שעתא וקבלתי צער מיתה לא אקבל עוד פעם אחרת לילך מכאן ובספרים מוכח שהלך לביתו דאמר רב כהנא הי לאו דכיבנא כהנא לאו אנא גלאי אמרי ניה ואנא למקום תורה גלית א״ל לאו הגא גלאי כדגלו בהר הי בי סברי לא עבור מקום תורה גליתי אלא מאימת מלכות ברחתי אלמא כהך הכי הי ניה ועוד אמרינן בברכות ירושלמי דפגע ביה ההוא גברא א״ל מאי עבדי בבייתא גמור בלעג עליו בהיה מת והיה א״ל נגד דינים דהכותא גברא מתתם התם ומית הכותא גברא פגע ביה אהדינא א״ל ה״נ ומיה אהו לקניה דרבי יוחנן א״ל כר הינם דאמיה מבברא ליה ואיתתיה דאבוה מיקרא כו׳ : תיריה. הקלו מבנהו : דילכון אמרי. בלבם הייתי אומר תורה בל בני א״י [היא] : דילכון היא. בל בני בבל : תקיל ויהיב. לרב חסדא : תקיל ושקיל. לנפשיה מדקדק בחלוקה ואינו מוותר מחלקו כלום. נ״א מהנה היה נוטל והכך בהר אריסיה ליטול כלים : [קרא אנפשיה]. רב חסדא לצדיק והאחרים. תועה וגנבן

גיווארין. איז רב כהנא געשטארבן. אויף מארגן האט רבי יוחנן גזאגט צוא דיא רבנן איר האט געזעהן וואס דער בבלי פון בבל האט געטאהן. ער האט גילאבט פון מיר. האבען דיא רבנן גזאגט צוא רבי יוחנן ער האט גאר ניט געלאבט נאר זיין שטייגער איז אזוי געוועזן צוא האלטען דיא מויל גלייך וויא מען לאכט. איז רבי יוחנן גיגאנגען צוא דעם קעלער וואו רב כהנא איז דארט געלעגן. האט ער געזעהן אשלאנג ליגט ארום דעם קעלער אונ ער האלט דעם וויידיל אין מויל. אונ מען קען ניט אריין גיין אין דעם קעלער. האט רבי יוחנן גזאגט צום שלאנג. שלאנג שלאנג העפין דיין מויל אונ נעם ארויס דעם וויידיל פון מויל אונ מאך אטיר מען זאל קענען אריין גיין אין דעם קעלער. וועט אריין גיין דער רבי צוא זיין תלמיד. האט דער שלאנג ניט גיעפינט. זאל אריין גיין אחבר צוא אחבר. האט דער שלאנג ניט געעפינט. זאל אריין גיין דער תלמיד צום רבי. האט דער שלאנג געעפינט. האט רבי יוחנן גיבעטין צוא גאט איז רב כהנא לעבעדיג גיווארין. האט רבי יוחנן גזאגט צוא רב כהנא ווען איך וואלט וויסען אז דער נאטור פון דיר איז צוא האלטען דיא מויל אזוי וויא לאכענדיג. וואלט איך ביי מיר ניט אזוי דער נידערט געווארין. קום מיר וועלין גיין צוריק אין בית המדרש. האט רב כהנא גזאגט צוא רבי יוחנן אויב דוא קענסט אויס בעטין אז איך זאל שוין ניט שטארבן. וועל איך גיין מיט דיר. אונ אויב דוא קענסט דאס ניט אויס בעטין. וועל איך ניט גיין מיט דיר. ווייל עס איז שוין איין מאהל אריבער דיא צייט. איך האב שוין געליטען דעם צער פון טויט. וויל איך שוין ניט לעבעדיג ווערין אונ נאך אמאהל שטארבן. האט רבי יוחנן אים אויף געוועקט אונ האט אים אויף געשטעלט. אונ האט ביי אים גיפרעגט אלץ וואס אים איז געוועזן אספק. אונ רב כהנא האט אים אלץ גזאגט. דאס איז וואס רבי יוחנן האט גזאגט. איך האב גימיינט דיא תורה איז אייערע (צו דיא רבנן פון ארץ ישראל). איצט זעה איך אז דיא תורה איז זייערע. צוא דיא רבנן פון בבל. דיא רבנן פון בבל קענען בעסער לערנען וויא דיא רבנן פון ארץ ישראל:

ג רב חסדא האט געהאט אאריס אפעלד ארבעטער וואס ער האט געארבעט אין זיינע פעלדער געהאקערט גזייט געשניטען. אונ פאר זיין ארבעט פלעגט ער נעמען אחלק אין דיא תבואה פון פעלד. וואס ער פלעגט נעמען העלפט תבואה פאר זיך. אונ העלפט תבואה האט

דיתיב וקא מסיים מתיבתא דרומא לרבנן אמר להו ר״ל היכא אמרו ליה אמאי אמר להו האי קושיא והאי קושיא האי פירוקא והאי פירוקא אמרי ליה לריש לקיש אזל ריש לקיש א״ל לרבי יוחנן ארי עלה מבבל ליעיין מר במתיבתא דלמחר אותבוה בדרא קמא קמיה דרבי יוחנן אמר שמעתתא ולא אקשי שמעתתא ולא אקשי אנחתיה אחורי שבע דרי עד דאותביה בדרא בתרא. א״ל רבי יוחנן לר״ש בן לקיש ארי שאמרת נעשה שועל אמר רב כהנא יהא רעוא דהני שבע דרי ליהוו חילוף שבע שנין דאמר לי רב קם אברעיה א״ל נהדר מר ברישא אמר שמעתתא ואקשיה אמר שמעתתא ואקשיה עד דאוקמיה בדרא קמא. ר׳ יוחנן הוה יתיב אשבע בסתרקי שלפי ליה חדא ביסתרקא מתותיה אמר שמעתתא ואקשי ליה עד דשלפי ליה כולי ביסתרקי מתותיה עד דיתיב ארעא. רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה אמר להו דלו לי עיני ואחזיה דלו ליה במכחלתא דכספא חזא דפריטא שפוותיה

מהימין עליו. וכפיר עגדת דקא תיה : מתייס מתיבתא דיומא לרבנן. היה מחזיר ושונה לפה מה בדרש רבי יוחנן אותו היום לפי כר״ל הכם גדול היה ולאחר שכמעו כולם [מפי הרב] היה חוזר ומכוון בידם : בדרא קמא. בבע שורות תלמידים יושבים לפניו זה לפנים מזו : ביסתרקא. תפי״ד בלע״ז : מסרחי גביניה. גבות עיניו גדולים ומכסים עיניו : פריטא כפוותיה. נקרעה שפתו ע״י מכה : הדרא ליה

אויף דיר וזו זאלכט זיבען יאהר ניט פרעגין קיין קשיא צוא רבי יוחנן. איז רב כהנא געקומען אין ארץ ישראל אונ האט געטראפן ריש לקיש זיצט אונ חזרת מיט די תלמידים די גמרא וואס רבי יוחנן האט היינט געלערנט. האט רב כהנא געזאגט צו די תלמידים וואו איז ריש לקיש. האבין די תלמידים געזאגט צוא רב כהנא צוא וואס דארפסטו ריש לקיש. האט רב כהנא צו זיי געזאגט איך האב צוא פרעגין אזוי אקשיא אזוי אקשיא אונ האב צוא ענפערן אזוי אתירוץ אזוי אתירוץ. האבען די תלמידים געזאגט צוא ריש לקיש. אזוי האט דער פרעמדער מענטש געזאגט. איז געגאנגען ריש לקיש אונ האט געזאגט צוא רבי יוחנן אלייב איז אויף געגאנגען פון בבל. גיב אכטונג אונ קלער איבער די גמרא וואס דוא וועסט מארגין לערנען. מארגין האט מען געזעצט רב כהנא אין די ערשטע שורה תלמידים וואס זיצען פאר רבי יוחנן. האט רבי יוחנן געזאגט איין דין אונ רב כהנא האט גאר ניט געפרעגט. דער נאך האט רבי יוחנן געזאגט נאך אדין. אונ רב כהנא האט גאר ניט געפרעגט. האט מען געזעצט רב כהנא אינטער די זיבעטע שורה. ביז מען האט איהם געזעצט אין די לעצטע שורה: האט רבי יוחנן געזאגט צוא רבי שמעון בן לקיש דער לייב וואס דוא האסט געזאגט איז געווארין אפוקס. האט רב כהנא געזאגט עס זאל זיין דער ווילען אז די זיבען שורות וואס מען האט מיך אראפ גערידערט. זאל זיין גערעכנעט פאר די זיבען יאהר וואס רב האט מיר געהייסען ווארטען. האט רב כהנא זיך געשטעלט אויף די פיס. אונ האט געזאגט צוא רבי יוחנן הייב אן פון אנהייב. האט רבי יוחנן געזאגט אדין אונ רב כהנא האט אים געפרעגט אקשיא. אונ רבי יוחנן האט געזאגט נאך אדין. אונ רב כהנא האט אים געפרעגט אקשיא. ביז מען האט אים צוריק געשטעלט אין די ערשטע שורה. רבי יוחנן איז געזעסין אויף זיבען קישנס. האט ער געהייסען מען זאל ארויס נעמען איין קישן פון אונטער אים. האט רבי יוחנן געזאגט נאך אדין. האט רב כהנא אים געפרעגט אקשיא. האט מען ארויס גענומען נאך אקישן פון אונטער רבי יוחנן. אונ אזוי פיל קשיאס האט רב כהנא געפרעגט ביז מען האט ארויס גענומען אלע קישנס פון אונטער רבי יוחנן. אונ רבי יוחנן איז געבליבען זיצען אויף די ערד. רבי יוחנן איז געוועזן אאלטער מאן. אונ ער האט געהאט גרויסע ברעמען. האט רבי יוחנן געזאגט צוא די תלמידים הייבט אויף מיינע ברעמען פון מיינע אויגען אונ איך וויל זעהן דעם מענטשן וואס האט מיך געפרעגט די קשיאס. האט מען אויף געהויבען די ברעמען מיט זילבערנע רעדי. רב כהנא האט געהאט צוא שפאלטענע ליפפין. האט איהם געזעהן וויא ער לאכט, וויא רבי יוחנן האט אקוק געטאהן אויף רב כהנא. האט רבי יוחנן געמיינט אז רב כהנא לאכט פון אים. איז רבי יוחנן פיי זיך גייער האר נישט

היך דמוקדש לא הכא אלא הנהו דלא נפקי הון לקלעים מפכלי ביוגא : ושדה אחוזה . שהקדישה בעלים ולא גאלה ומכרה גזבר כשהלוקח מחזיר ביובל מתחלקת לכהנים : ושדה חרמים . יובל שהחרימו בדיקן : וגזל הגר . נמי קרי ליה מתנות גבוליים שלא נתנו לכהן כמבמר הון לירושלים יצא ואיל אחמו יעלם לירושלים להקריב :

(בעי אחויי . ר"ל שלא גזלה לעצמו אלא להראות לנכרים על תיבנא של חבירו כיגזלו) : לקועיה . גלוגריה מבר מפיקתו : תוא . היה שור וזוא שור הבר כדמתרגמינן ותוא תורבלא תור בור בלא יער : אין מרחמין

ופדיון הבן ופדיון פטר חמור ושדה אחוזה ושדה חרמים וגזל הגר :

הגוזל ומאכיל פרק עשירי

(דף קי"ג ע"ב) **א אמר** רב ביבי בר גידל אמר ר"ש חסידא גזל עכו"ם אסור דאמר רב הונא מנין לגזל עובד כוכבים שהוא אסור שנאמר (דברים ז) ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך בזמן שהם מסורים בידך ולא בזמן שאינם מסורים בידך :

(דף קי"ז) **ב ההוא** גברא דהוה בעי אחויי אתיבנא דחבריה אתא לקמיה דרב א"ל לא תחוי ולא תחוי א"ל מחוינא ומחוינא יתיב רב כהנא קמיה דרב שבטיה לקועיה מיניה קרי רב עילויה (ישעיה נא) בניך עלפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו אף כמונם של ישראל כיון שנפל ביד עכו"ם אין מרחמין עליו א"ל רב כהנא עד האידנא הוו פרסאי דלא קפדי אשפיכות דמים והשתא איכא יוונאי דקפדי אשפיכות דמים ואמרי מרדין מרדין קום סק לארעא דישראל וקביל עלך שלא תיקשי לרבי יוחנן שבע שנין אזל אשכחיה לריש לקיש דיתיב -

---

געהייליגט צו גאט אבעלד וואס ער האט געירשת. אונ ער האט איר ניט צוריק אויס געלייזט. אונ דער גבאי פון בית המקדש האט איר פאר קויפט. אז עס קומט יובל אונ דיא פעלד קומט צוריק צום גבאי. צוא טיילט מען דיא פעלד צו דיא כהנים. אונ אז איינער האט גזאגט דיא פעלד זאל זיין חרם. גיט מען דיא פעלד צו דיא כהנים. אונ אז איינער האט גיגזלת געלט ביא א גר. אונ דער גר איז גישטארבין אן קינדער. דארף דער גזלן געבין דאס געלט צו דיא כהנים :

פרק עשירי

א אמר. רב ביבי בר גידל האט גזאגט פון רבי שמעון חסידאס וועגין מען טאר ניט גזלנען ביא א גוי. ווארום רב הונא האט גזאגט פון וואנען ווייסין מיר אז מען טאר ניט גזלנען ביא א גוי. ווארום עס שטייט אין פסוק דו זאלסט עסין דיא אלע פעלקער וואס גאט גיט דיר. ווען דיא גוים זענען גיגעבין אין דיין האנט. מעגסטו זייער פאר מעגין אויך נעמען אבער ווען דיא גוים זענען ניט גיגעבין אין דיין האנט. טארסטו ניט נעמען זייער פארמעגין :

ב ההוא. איין יוד האט אמאהל גיוואלט ווייזין צו א גוי וואו זיין חברס שטרוי ליגט. דער גוי זאל אוועק נעמען דיא שטרוי ביא דעם חבר. איז דער יוד גיקומען פאר רב. האט רב צוא איהם גזאגט זאלסט ניט ווייזין זאלסט ניט ווייזין. האט דער יוד גזאגט איך וועל ווייזין איך וועל ווייזין. איז רב כהנא גיזעסין פאר רב. האט רב כהנא צו בראכין דיא האלדז פון דעם יודין: אונ דער יוד איז גישטארבין. האט רב גילייענט דעם פסוק אויף דעם יוד. דיינע קינדער זענען פאר חלשת גיווארין זייא זענען געבליבען ליגען אין אלע גאסין אזוי וויא א תוא (א ווילדער אקס) אין דיא נעץ. אזוי וויא דער תוא אז ער פאלט אריין אין דיא נעץ האט מען ניט רחמנות אויף איהם: אזוי יודישע געלט אז עס פאלט אריין אין דיא הענט פון א גוי. האט דער גוי ניט רחמנות אויף דעם יודין אונ ניט אויף זיין געלט. דריבער האסטו גוט גיטאהן וואס דו האסט דעם יוד גיהרגת. האט רב כהנא גזאגט צו רב ביז איצט זענען גיוועזין דיא פרסיים אין דער מדינה זייא האט ניט גיהארט אז מען האט גיהרגת אמענטשין. איצט זענען דיא יוונים אין דער מדינה וואס זיי א שטראפין דעם וואס הרגת מענטשין. האט רב גזאגט צוא רב כהנא אנטלויף אין ארץ ישראל. נאר זאלסט נעמען

אחד ובחור ובתולה מצד אחד :

(דף ק"י ע"ב) **ד ת"ש** כ"ד מתנות כהונה ניתנו לאהרן ולבניו וכולן נתנו בכלל ובפרט כלל וברית מלח כל המקיימן כאילו מקיים כלל ופרט כלל וברית מלח וכל העובר עליהן כאילו עובר על כלל ופרט וכלל וברית מלח ואלו הן י' במקדש וד' בירושלים וי' בגבולין י' במקדש חטאת בהמה וחטאת העוף ואשם ודאי ואשם תלוי וזבחי שלמי צבור ולוג שמן של מצורע ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות וד' בירושלים הבכורה והביכורים והמורם מן התודה ואיל נזיר ועורות קדשים וי' בגבולין תרומה ותרומת מעשר וחלה וראשית הגז והמתנות ופדיון

ובתולה. יצחק ורבקה : בכלל ופרט וכו'. לכל קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה כלל וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש פרט כל מנחה בפני עצמו כל תרומות הקדשים חזר וכלל והדר כתיב ברית מלח עולם היא וגו' [בסוף הפרשה] : כל המקיימן כאילו מקיים. כל התורה כולה שניתנה לדרוש בכלל ופרט וכלל וכאילו קיים כל הקרבנות שנכתב בהן ברית מלח : עשר במקדש. נאכלים לפנים מן הקלעים : ד' בירושלים, בכל העיר : וי' בגבולין. בערי א"י : אשם ודאי. ה' הן גזילות מעילות שפחה חרופה נזיר ומצורע והדר חשיב להו : אשם תלוי. בא על ספק כרת שלא נודע לו עבר ודאי שיביא חטאת : וזבחי שלמי צבור כבשי עצרת שקראן שלמים כדכתיב ובני כבשים בני שנה וקדשי קדשים הן כדכתיב קדש יהיו לה' לכהן ונאכלים לפנים מן הקלעים : ולוג שמן של מצורע. מה שנשאר בלוג מיציקה לכף הכהן כל השמאלית נאכל לכהנים דהויא כמנחות וכזבחים לכל קרבנם לרבות לוג שמן של מצורע דהוא נמי קרוי קרבן דכתיב והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן וסמיך ליה לקרא קרא בקדשי הקדשים תאכלנו בויקרא קרא : מותר העומר. מנחת העומר נקמצת ושיריה נאכלים וכל המנחות קדשי הקדשים הם כדכתיב לא תאכל עליו חמץ וגו' : ושירי מנחות. כל מנחות הנקמצות מנחת נדבה ומנחת חוטא ומנחת סוטה : הבכורה. בכור הם נאכל בכל העיר וכן הבכורים נראים התומה כדכתיב והנחתם לפני ה' אלהיך וגו' ואמר מר ותרומת ידך אלו בכורים : והמורם מתודה. חזה ושוק וד' חלות מד' מינים שבה חלות ורקיקין חמץ ורבוכה וכתיב והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לכהן הזורק וגו' : מורם מאיל נזיר. זרוע בשלה וחלה ורקיק וחזה ושוק של שלמים בכלל תודה הוא דתודה שלמים איקרי והנך תרתי תודה ואיל נזיר משום דדמיין להדדי חשיב להו כחדא כדקאמר בשמעתא הורין בפרק הזרוע : ועורות קדשים. עורות עולה וחטאות ואשמות אבל קדשים קלים עורותיהן לבעלים כדאמרי' בזבחים פרק טבול יום ואע"ג דחשיב להו בהדי הנך דירושלים למעוטי דלא נתנה בין בהדי הנך דגבולין דהיינו עורות לא מחשיב להו אלא בירושלים ובהדי הנך

איז פון אברהם אבינו. פון איין זייט איז גיפאלט אאלטער מאן מיט אאלטע ווייב דאס איז אברהם אונ שרה. פון אנדערן זייט איז גיפאלט אבחור מיט אם יידיל דאס איז יצחק מיט רבקה:

ד תא שמע. מיר האבן גילערנט פיר אונ צוואנציג מתנות זענען גיגעבן גיווארן צו אהרן מיט זיינע קינדער אונ אלע זענען גיגעבן גיווארן מיט אכלל אונ אפרט אונ אכלל אונ ברית מלח. דער וואס גיט דיא פיר אונ צוואנציג מתנות. איז גלייך וויא ער וואלט מקיים גיוועזן דיא גאנצע תורה וואס זיא איז גיגעבן גיווארן מיט כלל אונ פרט אונ כלל. אונ וויא ער וואלט מקריב גיוועזן אלע קרבנות וואס ביי זייא שטייט ברית מלח. אונ דער וואס גיט ניט דיא פיר אונ צוואנציג מתנות. איז גלייך וויא ער וואלט ניט מקיים גיוועזן דיא גאנצע תורה וואס זיא איז גיגעבן גיווארן מיט כלל אונ פרט אונ כלל אונ וויא ער וואלט ניט מקריב גיוועזן קרבנות וואס ביי זייא שטייט ברית מלח; דאס זענען דיא פיר אונ צוואנציג מתנות צעהן וואס ווערין גיגעסין אין בית המקדש. אונ פיר וואס ווערין גיגעסין אין ירושלים. אונ צעהן וואס ווערין גיגעסין אין גאנץ ארץ ישראל. צעהן ווערין גיגעסין אין מקדש. אחטאת פון בהמות. אונ אחטאת פון עופות. אונ אאשם וואס ווערט גיבראכט אויף אגעוויסע עבירה. אונ אאשם וואס ווערט געבראכט אויף אספק עבירה. אונ דיא שלמים וואס אלע יודין ברענגען. דאס איז דיא צווייא שעפסין פון שבועות; אונ דער קווארט אייל וואס דער מצורע ברענגט. אונ וואס עס בלייבט פון עומר. אונ דיא צווייא ברויט פון שבועות. אונ דער לחם הפנים. אונ וואס עס בלייבט פון אלע מנחות. פיר ווערין גיגעסין אין ירושלים. אבכור. אונ בכורים. אונ וואס עס ווערט אפגישיידט פון אתודה דיא ברוסט אונ דיא פאקע אונ דיא פיר חלות. אונ וואס עס ווערט אפגישיידט פון דעם איל וואס דער נזיר ברענגט ואפאדערשטע פוס אונ אחלה אונ אקבלו אונ דיא פעל פון קרבנות (פון עולה חטאת אשם). אונ צעהן אין גאנץ ארץ ישראל. תרומה. אונ תרומת מעשר. חלה. אונ דיא ערשטע וואל וואס מען שערט פון דיא שעפסן. אונ אז מען שעכט אבהמה גיט מען צום כהן דיא פאדערשטע פוס אונ דיא באקן אונ דעם מאגן. אונ פדיון באכער אז מען לייזט אויס אווך אבכור. אונ אז מען לייזט אויס אבכור פון אאייזל. אונ אז איינער האט

יתפ נכך. גזל ומברך (ג״ן פ׳) [בוצע] כמו כל בוצע בצע:

ק״ נחת חכמים נוחה הימנו. אין רוח חכמה וחסידות נקרבו:

דוד ושלמה בהיכ מלך אחד ומלך שני כתיב ירושלים עיר הקדש: זקן וזקנה. אברהם ושרה: כהור

והכשירן הכתוב לגבי המזבח:

הגוזל עצים פרק תשיעי

(דף צד) **א תניא** ר״א בן יעקב אומר הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר (תהלים י) ובוצע ברך נאץ ה׳:

ב ת״ר הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו. אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו דתניא מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה אמרה לו אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה באותה שעה אמרו הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלים מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו:

(דף צז ע״ב) **ג ת״ר** איזהו מטבע של ירושלים דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקדש מצד אחד ואיזהו מטבע של אברהם אבינו זקן וזקנה מצד אחד

תורה האט פסול געמאכט צוא אקרבן אויף דעם מזבח אלע עופות. נאר טויבען ועגען כשר צום מזבח:

פרק תשיעי

א תניא. מיר האבען געלערנט רבי אליעזר בן יעקב זאגט אז איינער הט געגזלת אסאה ווייץ. און ער האט דיא ווייץ געמאלין און געמאכט מעהל. און ער האט דיא מעהל געקנעטין און געמאכט ברויט. און האט דיא ברויט געבאקט. און האט אפ געשיידט פון דיא ברויט חלה און געגעבין צום כהן. וויא אזוי מאכט ער אברכה. דאס הייסט ניט ער האט געלויבט גאט: נאר ער האט געלעסטערט גאט. אויף דעם זאגט דער פסוק אז דער גזלן מאכט אברכה. לעסטערט ער גאט:

ב ת״ר. רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט אגזלן אדער דער וואס האט פאר בארגט געלט און האט גינומען פראצענט. אז זייא ווילען צוריק געבין. דער גזלן וויל צוריק געבין וואס ער האט געגזלת. און דער מלוה וויל צוריק געבין דיא פראצענט. זאל מען ניט צו נעמען פון זייא. און דער וואס נעמט יא צוריק פון זייא. האבען אים דיא חכמים ניט ליב: ווייל ער איז ניט פרום. רבי יוחנן זאגט אין דיא צייט פון רבי איז געלערנט געווארין דיא משנה. וואדום מיר האבען געלערנט עס האט אמאהל געטראפין אגזלן האט געוואלט טאהן תשובה און צוריק געבין אלין וואס ער האט געגזלת. האט זיין ווייב צו אים געזאגט דוא נאר אז דו וועסט טאהן תשובה און אלין אוועק געבין. אפילו דער גארטיל איז דאך אויך ניט דיינער. וואס וועט דיר בלייבין פון וואנען וועסטו ווייטער לעבין. האט ער חרטה געהאט און האט ניט תשובה געמאכט און איז געווען ווייטער אגזלן. אין דער צייט האבען דיא חכמים געזאגט אז אגזלן אדער דער וואס הט פאר בארגט געלט און האט גינומען פראצענט. אז זייא ווילען צוריק געבין דיא גזלות און דיא פראצענט. ווייל זייא ווילען תשובה טאהן. זאל מען פון זייא ניט צו נעמען. נאר מען זאל זייא אהין שיקקען. און זייא זאלין תשובה טאהן זייא זאלין ניט מער גזלן און ניט נעמען פראצענט. און דער וואס נעמט יא צו פון זייא האבען אים דיא חכמים ניט ליב. ווייל ער איז ניט קלוג און איז ניט פרום. טאמער וועלין זייא אויך חרטה האבען און וועלין ניט תשובה טאהן:

ג תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט וועלכע מטבע איז פון ירושלים. פון איין זייט איז געמאכט דוד און שלמה. פון אנדערין זייט איז געמאלט דיא שטאט ירושלים. וועלכע מטבע

יום בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ולבסוף כתיב (דף נג) (שם כג) הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך:

אחד הצועק ואחד הנצעק, והכא אפי׳ והכתיב אחד בניס במשמע: אלא שממהרין לצועק. תהלם כדאמרינן בשים:

יח א״ל רבא לרבה בר מרי כנא הא מלתא דאמרי אינשי בתר מרי נכסי ציבי משוך, אמר לו דכתיב (בראשית יג) וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים. אמר רב חנין כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחלה שנאמר (שם טז) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך וגו׳ וכתיב (שם כג) ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה והני מילי דאית ליה דיינא בארעא א״ר יצחק אוי לו לצועק יותר מלנצעק. תנ״ה אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע אלא שממהרים לצועק יותר מן הנצעק:

יט וא״ר יצחק לעולם אל יהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה שנאמר (שם כ) הנה הוא לך כסות עינים אמר לה הואיל וכסית ממני ולא גלית שהוא אישך וגרמת לי הצער הזה יהי רצון שיהיו לך בנים כהויי עינים ונתקיים בזרעה דכתיב (שם כז) ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות. א״ר אבהו לעולם יהא אדם מן הנרדפים ולא מן הרודפים שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה הכשירן

קען מען פון אים אויך רייך ווערין. האט רבה גזאגט עס שטייט אין פסוק. לוט וויל ער איז גיגאנגען מיט אברם. האט ער אויך גיהאט שעפסין אונ רינדער אונ גיצעלטין. רב חנין זאגט אז איינער זאגט צו זיין חבר גאט זאל דיך שטראפין פון מיינעט וועגין. ווערט ער פריער גישטראפט ווערין. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק שרי האט גזאגט צוא אברם מיין רויב זאל זיין אויף דיר. גאט זאל דיך שטראפין פון מיינעט וועגין. איז שרי פריער גישטראפט גיווארין. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אברהם איז גקומען בקלאגין שרה אונ בעוויינען איר. דאס איז נאר אז עס איז דא דיינים אויף דער וועלט. האבען דאך דיא דיינים גיקענט משפטין דעם דין. דארף ער ניט געבין דעם משפט צוא גאט. אבער אז אים קען ניט העלפין דער דיין. מעג ער געבין דעם משפט צוא גאט. אונ אין דער צייט פון שרה מיט אברהם זענען גיוועזען דיינים. דער בית דין פון שם בן נח. רבי יצחק זאגט דעם שרייער איז ערגער ווי דער וואס מען שרייט אויף אים. דער וואס שרייט צוא גאט ער זאל שטראפין זיין חבר. ווערט ער נאך מער גישטראפט ווערין ווי זיין חבר. מיר האבען אויך אזוי גילערנט עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט איך וועל אין בעם ווערין אונ הער איך בידע הערגין. דעם שרייער, אונ דעם וואס מען שרייט אויף אים. נאר דעם שרייער שטראפט מען נאך פריער ווי מען שטראפט דעם וואס מען שרייט אויף אים:

יט ווארט. נאך האט רבי יצחק גזאגט דיא קללה פון צפראסטין מענטש זאל ניט זיין גרינג ביי דיר. ווארום אבימלך האט גישאלטען שרהן. איז דיא קללה מקוים גיווארין ביי איר קינד. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אבימלך האט גזאגט צוא שרה דאס זאל דיר פאר דעקין דיינע אויגען. אזוי האט אבימלך גזאגט צו שרה. ווייל דוא האסט צו גידעקט פון מיר אונ האסט מיר ניט גזאגט אז אברהם איז דיין מאן אונ דו האסט מיר גיברענגט אזוי פיל צער. זאל זיין דער ווילען פון גאט דוא זאלסט האבען קינדער מיט טונקעלע אויגען. אונ דיא קללה איז מקוים גיווארין ביי איר קינד. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אז יצחק איז אלט גיווארין זענען טונקעל גיווארין זיינע אויגען פון צוא זעהן. רבי אבהו זאגט איביג זאל א מענטש זיין פון דיא נאך געיאגטע. אונ ער זאל ניט זיין פון דיא נאך יאגער. אז מען יאגט נאך א מענטשין אים צוא טאהן שלעכטס. זאל ער נאר בעטין צוא גאט ער זאל אים העלפין. אונ זאל ניט צוריק יאגען שלעכטס צוא טאהן. אפילו ער קען צוריק שלעכטס טאהן. זאל ער אויך ניט טאהן. ווארום פון אלע עופות ווערט קיינע ניט אזוי פיל נאך געיאגט ווי אלטע טויבין אונ יונגע טויבין. אלע עופות וויזען נאך פון דיא טויב אונ דיא הענגין. אונ דיא טויב וויל קיינעם ניט נאך יאגין ; אונ דיא

נכפנת היזק ממון והתה עול דבר אה"כ מכתיף הכרו עמו : גגני: אגנים נפון מודי ל"א גגלים ממב ולהבון יפר דגגלים ממב אורחיה הוא : קרית הבנך . נהוכיתו ולא ענך : כמי גודא , כותל הפל עליו כלומר כניהו ויפול ברבעתו דההו בידים : דשתית מיניה . בשתית ממנו ככר בגמא : לא תשדי ביה קלא . מומ"א בלע"ז כלומר דבר הגלגך גך פעם אהת טוב לא תבזהו :
כד הוינן זוטרי גגברי . כשהיינו קטנים היינו חשובים כגברי השתא דקשישנא עכשיו שהוזקנו הגנו בפלים כתינוקות :

להוד

דלינא א"ל דכתיב (שופטים ד) ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי כלבא בכפניה גללי מבלע דכתיב (משלי כז) נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק. א"ל רבא לרבה ב"מ מנא הא מלתא דאמרי אינשי קרית להברך ולא ענך רמי גודא רבה שדי ביה א"ל דכתיב (יחזקאל כד) יען טהרתיך ולא טהרת מטמאתך לא תטהרי עוד. א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא א"ל דכתיב (דברים כג) לא תתעב אדומי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו :

יז א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי כד הוינן זוטרי לגברי השתא דקשישנא לדרדקי. אמר ליה מעיקרא כתיב (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם

זיין אשתהף. וועל איך אויך ניט גאבען דאס געשעפט. האט רבה געזאגט עס שטייט אין פסוק ברק האט געזאגט צוא דבורה אויב דוא וועסט גיין מיט מיר אין דער מלחמה, וועל איך אויך גיין. אויב דוא וועסט ניט גיין מיט מיר. וועל איך אויך ניט גיין. רבא האט געזאגט צוא רבה בר מרי פון וואנען ווייסען מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין אהונט ווען ער איז הונגעריג שלינגט ער שטיינער. דאס מיינט מען ער זוכט אויס הארטע זאכען. אזוי וויא שטיינער. צום עסין. עס זאל לאנג ליגען אין בויך ביז עס וועט פאר דייעט ווערין. וועט ער ניט אזוי געשווינט צוריק הונגעריג ווערין. האט רבה געזאגט עס שטייט אין פסוק דער וואס איז זאט פאר מיאוסת ער אפילו זיסע זאכען. אונ דער וואס איז הונגעריג זענען ביי אים אלע ביטערע אונ שלעכטע זאכען אויך זיס. רבא האט געזאגט צוא רבה בר מרי פון וואנען ווייסען מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין אז דוא האסט גירופען דיין חבר אונ ער האט דיר ניט געענפערט דאס מיינט מען אז דוא האסט געזאגט מוסר צוא דיין חבר ער זאל אוועק גיין פון זיין שלעכטין וועג. אונ ער פאלגט דיך ניט. מעגסטו נעמען אגרויסע וואנט אונ ווארפען אויף אים. דאס מיינט מען דוא מעגסט אים אוועק שטויסען פון דיר אונ ער זאל אריין פאלען אין זיין שלעכטין פירונג. האט רבה געזאגט עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט ווייל איך האב דיך גירייניגט אונ דוא האסט ניט גיוואלט ריין ווערין פון דיין טומאה. וועסטו שוין ניט ריין ווערין. רבא האט געזאגט צוא רבה בר מרי פון וואנען ווייסען מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין. דער ברונע, וואס דוא האסט גיטרונקען פון אים. זאלסטו ניט אריין ווארפען אין אים בלאטע. האט רבה געזאגט עס שטייט אין פסוק זאלסט ניט פאר מיאוסן אדום. ווארום ער איז דיין ברודער ואדום איז עשו זאלסט ניט פאר מיאוסין אמצרי. ווארום דוא האסט אמאהל גיוואוהנט אין זיין לאנד :

יז אמר. רבא האט געזאגט צוא רבה בר מרי פון וואנען ווייסען מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין. אז מיר זענען גיוועזען יונג. זענען מיר גיוועזען גירעכענט פאר מענטשין. איצט אז מיר זענען אלט גיווארין. האלט מען אונז וויא קינדער. האט רבה געזאגט פריער ווען די יודין זענען ארויס גיגאנגען פון מצרים. שטייט אין פסוק גאט איז גיגאנגען פאר זייא ביי טאג מיט א וואלקענדיגען זייל. צו פירען זיא אין וועג. אונ ביי נאכט מיט א פייערדיגען זייל צו בעלייכטין זייא. דער נאך שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צוא משה איך וועל שיקען א מלאך פאר דיר ער זאל דיך היטען אין וועג :

יח אמר. רבא האט געזאגט צו רבה בר מרי פון וואנען ווייסען מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין. נאך דעם רייכין מענטשין ציהט זיך פעטס. אז מען בהאלט זיך צוא א רייכען מענטשין

יד א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי חמרא למריה וטיבותא לשקיה א"ל דכתיב (במדבר כ) וסמכת את ידך עליו וגו' למען ישמעו כל עדת בני ישראל וכתיב (דברים לד) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל וגו':

טו א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי מטייל ואזיל דקלא בישא גבי קינא דשרכי א"ל דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ותנן במתניתין ותנינא בברייתא כתוב בתורה דכתיב (בראשית כח) וילך עשו אל ישמעאל. שנוי בנביאים דכתיב (שופטים יא) ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו. משולש בכתובים דכתיב (בן סירא יג) כל עוף למינו ישכון ובן אדם לדומה לו. תנן במתניתין כל המחובר לטמא טמא כל המחובר לטהור טהור. ותנינא בברייתא ר"א אומר לא להנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו:

טז א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי אי דלית דורא דלינא ואי לא לא דלינא

המגלה וכו'. היין של מלך הוא והבוהין אותו מהזיקו טובה לבעל המשקה ולא למלך: ויסמוך את ידיו. הלא החכמה והגדולה במשה כאילו הוא נתנה ליהושע והיא היתה הגא מפי הקב"ה: קינא דשרכי. אילנות בטלים ואין עושין פרי כמו נבראו סרכא בטלן כלומר דרך דקל רע ליגדל בגן אילן סרק: המחובר לטמא טמא. במסכת כלים [הוא]. בפרק טבעת וכו': לא להנם הלך זרזיר. ר"א סבר זרזיר עוף טמא היא ורבנן פליגי עליה בהלין טרפות: זרזיר. היזקורני"ל: אי דלית. אם הדלה והגביה כמשוי עמי דלינא: דולא. משוי משל הוא שאין אדם רוצה ליכנס

יד אמר. רבא האט געזאגט צוא רבה בר מרי פון וואנען ווייסען מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין דיא וויין געהער צום בעל הבית: אונ א דאנק גיט מען צוא דעם בעדינער וואס דער לאנגט דיא וויין. האט רבה געזאגט אזוי שטייט אין פסוק. גאט האט געזאגט צו משה דוא זאלסט אנלעגען ווארוף לייגין דיין האנט אויף יהושע. אלע יודין זאלין הערין אז דיין חכמה האט יהושע. אונ עס שטייט אין פסוק יהושע בן נון איז פול גיווארין מיט חכמה וויל משה האט ארויף גילייגט זיין האנט אויף אים: והאבען דאך אלע יודין גיוואוסט אז די חכמה האט יהושע גנומען ביא משה. האבען זייא דאך גידארפט געבין כבוד צוא משה. אונ עס שטייט אין פסוק: אלע יודין האבען געהערט צו יהושע וואס ער וועט זיי געביטען:

טו אמר. רבא האט געזאגט צוא רבה בר מרי. פון וואנען ווייסין מיר די זאך וואס מענטשין זאגין. דער שלעכטער בוים גייט צו דיא לידיגע בוימער וואס אויף זייא וואקסט ניט קיין פירות (דיא שלעכטע בוימער וואקסין נעבין דיא לידיגע בוימער וואס אויף זייא וואקסט ניט קיין פירות). האט רבה געזאגט דיא זאך שטייט איין מאהל אין דיא תורה. דאס אנדערע מאהל שטייט אין נביאים. דאס דריטע מאהל שטייט אין כתובים. אונ מיר האבען דאס געלערנט אין א משנה: אונ אין א ברייתא. אין דיא תורה שטייט עשו איז גיגאנגען צוא ישמעאל. צווייא גלייכע מענטשין: אין נביאים שטייט עס האבען זיך צוא זאמען געקליבען צוא יפתח לידיגע מענטשין אונ זענען ארויס גיגאנגען מיט אים. אזוי ווייא יפתח איז גיוועזן. אזעלכע מענטשין זענין גיקומען צו אים. אונ אין כתובים שטייט בן סירא האט געזאגט יעדער פויגיל רוהט נעבין זיין גלייכין (נעבין אזוי א פויגיל וויא ער איז). אונ דער מענטש גייט אויך צוא זיין גלייכין. צוא אזוי א מענטש וויא ער איז. א צדיק גייט צוא א צדיק. א רשע גייט צוא א רשע: אין א משנה האבען מיר גילערנט וואס עס איז בהעפט צוא טומאה איז טמא. אונ וואס עס איז בהעפט צוא טהור איז טהור. אין א ברייתא האבען מיר גילערנט רבי אליעזר זאגט ניט אומזיסט איז גיגאנגען דער זרזיר צום עורב. נאר וויל זייא זענען ביידע איין מין:

טז אמר. רבא האט געזאגט צוא רבה בר מרי פון וואנען ווייסען מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין אויב דוא וועסט אויף הייבין דיא משא וועל איך אויך אויף הייבען. אונ אז דוא וועסט ניט אויף הייבען. וויל איך אויך ניט אויף הייבען. כמשל איינער זאגט צום אנדערין וועסט זיין א שותף מיט מיר אין דעם געשעפט. וועל איך מאכען דאס געשעפט. אונ אז דוא וועסט ניט

שדי גברתי וגו' :

יב א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי מלתא דמיגניא דאית בך קדים אמרה א"ל דכתיב (בראשית כד) ויאמר עבד אברהם אנכי. א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי שפיל ואזיל בר אווזא ועינוהי מטייפין אמר ליה דכתיב (ש"א כה) והטיב ה' לאדוני וזכרת את אמתך וגו' :

יג א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלהא דאמרי אינשי שיתין תכלי מטיוה לככא דקל הבריה שמע ולא אכל א"ל דכתיב (מ"א א) ולי אני עבדך ולצדוק הכהן ולבניהו בן יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא (בראשית כד) ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו וכתיב בתריה (שם כה) ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה :

א"ר

שפיל ואזיל. כלו' מהמת ענותנותו כל אדם לא יהא כוס מלשאול דבר הצריך לו בין לתורה בין לפרנסתו לתבוע הוכי : ועינוהי מטייפין. עיניו מלפות למעלה ליתהוק למזונותיו והכרו בכתובות נטוף עינך : כאשר ייטב. באביגיל כתיב בדיתה מהנבאה בימות נבל בבלה ובתוך דבריה נתנומת לדוד שיזכור את יופיה :

תכלי. אבילות ומכאובות : ולי אני עבדך. אלמא קובל היה עליו בלא זימנו למשתה : ביהין. לאו מקרא נפקא אלא מלתא בעלמא הוא דקאמרי אינשי ולאו דוקא הוא : ויוסף אברהם. כתקנה ביצחק·

און זָאלְסְט לֵייגֶן גֶעבִּין דִיר ; דָאס מֵיינְט מֶען דוּא זָאלְסְט מוֹדֶה זַיין אַז עֶס אִיז אֱמֶת וִויא עֶר זָאגְט · וָוארוּם אַז דִיךְ וֶועט פַאר דְרִיסֶען וֶועט אִיר אַייךְ קְרִיגֶען · הָאט רַבָּה גְזָאגְט צוּא רָבָא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶער מַלְאָךְ הָאט גְזָאגְט צוּ הָגָר · הָגָר דִיא דִינְסְט פוּן שָׂרָה · הָאט הָגָר גְזָאגְט אִיךְ בִּין טַאקִי אַדִינְסְט אוּנ אִיךְ אַנְטְלוֹיף פַאר מַיין בַּעַל הַבַּיתְטֶע שָׂרָה :

יב אָמַר · רָבָא הָאט גְזָאגְט צוּא רַבָּה בַּר מָרִי פוּן וַואנֶען וֵוייסְין מִיר דִיא זַאךְ וָואס מֶענְטְשִׁין זָאגִין · אוֹיבּ אִין דִיר אִיז דָא אַמִיאוּסֶה זַאךְ ; זָאלְסְטוּ נִיט וַוארְטִין בִּיז מֶען וֶועט דִיךְ פַאר שֶׁעמֶען מִיט דִיא זַאךְ · נָאר זָאלְסְט אַלֵיין פְרִיעֶר זָאגִין דִיא מִיאוּסֶה זַאךְ הָאבּ אִיךְ גִיטָאהן · אָדֶער אַזוֹי אַמֶענְטְשׁ בִּין אִיךְ · הָאט רַבָּה גְזָאגְט צוּא רָבָא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אֱלִיעֶזֶר הָאט גְזָאגְט אִיךְ בִּין דֶער קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם · רָבָא הָאט גְזָאגְט צוּא רַבָּה בַּר מָרִי פוּן וַואנֶען וֵוייסִין מִיר דִיא זַאךְ וָואס מֶענְטְשִׁין זָאגִין דִיא קַאטְשְׁקֶע גֵייט גַאנְץ נִידֶערִיג אוּנ דִיא אוֹיגִין אִירֶע קוּקֶען וַוייט · אַפִילוּ דֶער מֶענְטְשׁ וָואס אִיז בַּייא זִיךְ גַאנְץ נִידֶערִיג פוּן דֶעסְטְוֶועגִין דַארְף עֶר זִיךְ נִיט שֶׁעמֶען צוּא טָאהן וָואס עֶר דַארְף · צוּא פְרֶעגִין אַלִין אִין דֶער תּוֹרָה · אוּנ צוּ הַאנְדְלֶען · אוּנ אוֹיף צוּא מָאנֶען זַיינֶע חוֹבוֹת ; הָאט רַבָּה גְזָאגְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אֲבִיגַיִל הָט גְזָאגְט צוּא דָוִד וֶוען גָאט וֶועט טָאהן גוּטֶס צוּא מֵיין הַאר זָאלְסְטוּ גִידֵיינְקֶען דַיין דִינְסְט · זִיא הָאט גִיוואוּסְט דוּרְךְ נְבִיאוֹת אַז אִיר מַאן נָבָל וֶועט שְׁטַארְבִּין · הָט זִיא גְזָאגְט צוּא דָוִד עֶר זָאל גִידֵיינְקִין אִיר שֵׁיינְקֵייט אוּנ זָאל אִיר נֶעמֶען פַר אַוַוייבּ :

יג אָמַר · רָבָא הָאט גְזָאגְט צוּא רַבָּה בַּר מָרִי פוּן וַואנֶען וֵוייסֶען מִיר דִיא זַאךְ וָואס מֶענְטְשִׁין זָאגִין זֶעכְצִיג קְרַאנְקְייטִין קוּמְט צוּא דִיא צֵיין פוּן דֶעם מֶענְטְשִׁין וָואס עֶר הָט גִיהֶערְט זַיין חַבֵר עֶסְט אוּנ עֶר הָאט נִישְׁט גִיגֶעסִין · הָאט רַבָּה גְזָאגְט צוּא רָבָא וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק נָתָן הַנָּבִיא הָאט גְזָאגְט אוּנ צוּ מִיר דַיין קְנֶעכְט אוּנ צוּא צָדוֹק הַכֹּהֵן אוּנ צוּא בְּנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע אוּנ צוּא דַיין קְנֶעכְט שְׁלֹמֹה הָאט אֲדוֹנִיָהוּ נִיט גֶערוּפִין צוּא דֶער סְעוּדָה וָואס עֶר הָאט גִימַאכְט · הָאט רָבָא גְזָאגְט צוּא רַבָּה דוּא זָאגְסְט פוּן יֶענֶעם פָּסוּק · אוּנ אִיךְ זָאג פוּן דֶעם פָּסוּק ; יִצְחָק הָאט גִיבְּרֵיינְגְט זַיין וַוייבּ רִבְקָה אִין דֶער שְׁטוּבּ פוּן זַיין מוּטֶער שָׂרָה · אוּנ עֶר הָט גִינוּמֶען רִבְקָה אוּנ זִיא אִיז גִיוָוארִין זַיין וַוייבּ · אוּנ עֶר הָאט אִיר לִיבּ גִיהַאט · אוּנ יִצְחָק הָט זִיךְ גִיטְרֵייסְט מִיט רִבְקָה נָאךְ זַיין מוּטֶער · בַּאלְד דֶער נָאךְ שְׁטֵייט אַבְרָהָם הָאט גִימֶערְט צוּא גֶעמֶען אַוַוייבּ אִיר נָאמֶען אִיז גִיוֶוען קְטוּרָה · וַוייל אַבְרָהָם הָאט מְקַנֵא גִיוֶוען זַיין זוּהְן יִצְחָק וָואס עֶר הָאט אַוַוייבּ ; הָאט עֶר אוֹיךְ גִינוּמֶען אַוַוייבּ :

של ערבה קלופה הכלים והבכורים ניתנים לכהנים א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא (פ"כ) (ויקרא יג) וטמא טמא יקרא:

י א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה ואמרי אינשי שיתין רהיטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כריך דכתיב (ישעיה מט) לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא (שמות כג) ועבדתם את ה' אלהיכם זו ק"ש ותפלה וברך את לחמך ואת מימיך זו פת במלח וקיתון של מים מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך ותניא מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה שפ"ג חלאים יש בה מחל"ה בגימטריא הכי הוי וכולן פת במלח שחרית וקיתון של מים מבטלם:

יא א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי חבריך קרייך חמרא אוכפא לגביך מוש א"ל דכתיב (בראשית מז) ויאמר הגר שפחת שרי וגו' ותאמר מפני שרי

כבכורים: וטמא טמא. הרי זה מגלה צערו ... שהוא טמא כדי שיבקשו רחמים עליו כפירוש ... סיפיה דקרא: ... בישיבה ... בהם:
לגבאי וכו'. כלומר של ... ... כלומר כהוא לגביו ... ... כלומר ... לאין כמו כורו לה: מפחת שרי. אמר לה כמלאך ... פונה שרי גברתי:

מענטשין ברינגען בכורים אין גאהדענע כלים. אדער אין זילבערנע כלים. און דיא אָרעמע לייט ברינגען בכורים אין קערב פון ריטער געפלאכטין. דיא ריטער זענען געוועזען ווייס אָפ געשיילט דיא קאָרע. ביא דיא רייכע האט מען צוא גענומען דיא בכורים. און דיא כלים האט מען זייא צוריק געגעבין. און ביא דיא אָרעמע האט מען צו גענומען דיא קערב מיט דיא בכורים און מען האט געגעבין דיא כהנים. האט דער אָרעם מאן דיא קארב אויך פארלארין. האט רבא געזאגט צוא רבה דו זאגסט פון בכורים. און איך זאג פון דעם פסוק וטמא טמא יקרא. דער טמא דאַרף אוים שרייען פאר אלע מענטשין אז ער איז טמא. ניט גענוג וואס ער איז קרענקליג. דארף ער נאך זיך אליין פארשעמען:

י אמר: רבא האט געזאגט צו רבה בר מרי פון וואנען ווייסין מיר דיא זאך וואס דיא רבנן האבען געזאגט: זאלסט אויף שטיין גאנץ פריא עסין. זומער זאלסטו עסין פריא איידער דיא היץ קומט. ווארום אין היץ קען מען ניט עסין. און אז ער וועט ניט עסין וועט ער ניט האבען כח אוים צו האלטין דיא היץ. און ווינטער זאלסטו עסין פריא וויל עס איז קאלט. און אז א מענטש איז זאט איז אים ניט אזוי קאלט: און מענטשין זאגין זעכציג לויפערס וועלין לויפין און וועלין ניט קענען חאפין דעם מענטשין וואס עסט אין דער פריא. האט רבה געזאגט ווארום עס שטייט אין פסוק אז זייא וועלין ניט הונגעריג זיין און וועלין ניט דארשטיג זיין. וועט זייא ניט שלאגין דיא היץ זומער. און דיא זוהן וועט זייא ניט שלאגין ווינטער. ווארום ווינטער ווען דיא זוהן איז איז אגרויסער פראסט. האט רבא געזאגט צו רבה דו זאגסט פון יענעם פסוק. און איך זאג פון דעם פסוק: איר זאלט דינען אייער גאט. דאס מיינט מען איר זאלט זאגין קריאת שמע און איר זאלט דאווענען. וועט גאט בענטשין דיין ברויט און דיין וואסער. דאס מיינט מען דיא ברויט מיט זאלץ און דעם קריגעל וואסער וואס דו וועסט עסין אין דער פריא באלד נאך דעם דאווענען. פון נאך דעם עסין און ווייטער והסרותי מחלה מקרבך. וועל איך אפ טאהן קראנקייט פון דיר. און מיר האבען געלערנט וועלכע קראנקייט וועט גאט אפ טאהן. נאל קראנקייט. פאר וואס רופט מען דיא נאל קראנקייט מחלה. ווארום זעכציג און דרייא קראנקייט איז דא אין דיא נאל. און דער ווארט מחלה בטרעפט דרייא און זעכציג. און אז מען עסט א שטיקעל ברויט מיט זאלץ אין דער פריא און מען טרינקט א קריגעל וואסער. דאס טרייבט אוועק דיא אלע קראנקייט:

יא אמר. רבא האט געזאגט צוא רבה בר מרי פון וואנען ווייסין מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין אז דיין חבר האט דיך גירופען אייזיל. זאלסטו געמען א זאטיל פון אייזיל

לשמות : פקד . מדלא כתיב ויפקוד את שרה וכתיב פקד משמע פקד כבר התלה נתרפאו : כהדי הוצא לקי כרבא . קוץ הגדל אצל הכרוב כשבא לעקרו פעמים שנעקר הכרוב עמו ונמצא לוקה בשבילו כלומר שכני רשע לוקין עמו : כלכם פשעתם. אף הנביא במשמע : עד אנה מאנתם . ומשה ואהרן בכלל : אותן שהוכפלו שמותם . בברכת משה דן גד זבולן נפתלי ואשר והודיעך שהיו בהן הלשים שבכולם היו ואריכין חזוק גם כן כפל את שמם להתחזק (שלא יבלום יבלום עין רע) והוא הביא יוסף לפני פרעה כדי שלא יכירו אותם להיות לאבי גיבות ולהעריכן : בסלים והבכורים מהמן לכהן : והעשירים לא היו נותנין (כליסם) [קלתותיהם] לכהן : נצרים .

וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו וגו וכתיב (בראשית כא) וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו כאשר אמר אברהם על אבימלך :

ח א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא א"ל דכתיב (ירמיה ב) למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם ה' א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא (שמות טז) עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב (בראשית מז) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים מאן נינהו חמשה אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אותם שהוכפלו בשמות . יהודה נמי איכפולי מכפל א"ל למלתיה הוא דאכפל דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד (דברים לג) יחי ראובן ואל ימות וגו' וכו' :

ט א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי בתר עניא אזלא עניותא א"ל דתנן עשירים מביאים בכורים בקלתות של זהב ושל כסף עניים בסלי נצרים של

אבימלך . האט גאט געהיילט אבימלך און זיין ווייב און זיינע דינסטען . און עס שטייט דער נאך גאט האט דער מאנט שרה אזוי וויא ער האט געזאגט . אזוי וויא אברהם האט געזאגט און געבעטין אויף אבימלך זיין ווייב זאל האבען קינדער . אזוי פריער איידער מען האט געענטפערט צו אבימלך דאס מען שוין געענטפערט צו אברהם אז שרה זאל האבען א קינד :

ח אמר . רבא האט געזאגט צו רבה בר מרי פון וואנען ווייזען מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין מיט דעם דארין ווערט געשלאגין דער קרויט . דער קרויט וואס וואקסט נעבין דארין . אז מען רייסט אויס דעם דארין . ווערט דער קרויט אויך אויסגעריסען . דאס מיינט מען דיא צדיקים וואס זענען צוא זאמען מיט דיא רשעים . אז דיא רשעים ווערין געשלאגין . ווערין דיא צדיקים אויך געשלאגין . האט רבה געזאגט וואר'ום עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט וואס קריגט איר צו מיר אלע האט איר געזינדיגט צו מיר . האט מען דעם נביא אויך גירעכענט צווישען דיא זינדיגער . האט רבא געזאגט צו רבה דו זאגסט פון יענעם פסוק . איך וועל דיר זאגין פון דעם פסוק גאט האט געזאגט ביז וויא לאנג וועט איר נישט וועלין היטען מיינע געבאט און מיינע לערנונג . דאס האט גאט געזאגט צו דיא יודין און צוא משה מיט אהרן אויך . האט מען משה מיט אהרן גירעכנט צו זאמען מיט אלע יודין וואס היטען ניט דיא געבאט פון גאט . רבא האט געזאגט צו רבה בר מרי עס שטייט אין פסוק בייא יוסף און פון זיינע ברידער האט ער גינומען פינף מענטשין ודיא וואס ווערין גירופין קצה . דיא ערגסטע . דאס מיינט מען דיא שוואכסטע און האט זייא געשטעלט פאר פרעה . וועלכע פינף ברידער זענען דאס געווען . האט רבה געזאגט אזוי האט געזאגט רבי יוחנן דיא פינף וואס זייערע נעמען שטייט טאפיל . דאס איז דן גד זבולן נפתלי אשר . (אין דיא סדרה וזאת הברכה ווען משה האט זייא געבענשט . האט ער געזאגט דיא פינף נעמען צוויא מאהל . ווייל זייא זענען געווען שוואכע . דער בער האט ער זייערע נעמען צוויא מאהל דער מאנט אין דיא ברכה זייא זאלין געשטארקט ווערין) . פרעגט דיא גמרא דער נאמען פון יהודה שטייט דאך אויך צוויא מאהל . און יהודה איז דאך געווען א שטארקער . ענטפערט דיא גמרא יהודהס נאמען איז געטאפעלט געווארין צוא איין אנדער זאך . אזוי וויא רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט פון רבי יונתן וועגין (אזוי וויא עס שטייט אין דיא גמרא):

ט אמר : רבא האט געזאגט צו רבה בר מרי פון וואנען ווייסין מיר דיא זאך וואס מענטשין זאגין . נאך א ארעם מאן גייט דיא ארעמקייט . האט רבה געזאגט מיר האבען געלערנט דיא רייכע

גם צדיק תהרג הלוא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא נביא הוא וכבר למד אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא אחותך היא מכאן לבן נח שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד . (שם) כי עצור עצר ה׳ א״ר אליעזר שתי עצירות הללו למה אחת באיש שכבת זרע שתים באשה שכבת זרע ולידה במתניתא תנא שתים באיש שכבת זרע וקטנים שלשה באשה שכבת זרע וקטנים ולידה רבינא אמר שלשה באיש שכבת זרע וקטנים ופי הטבעת ארבעה באשה שכבת זרע ולידה וקטנים ופי הטבעת . (שם) בעד כל רחם אמרי דבי ר׳ ינאי אפילו תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה . אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה אמר ליה דכתיב (איוב מב) וה׳ שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו א״ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא (בראשית כ) ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא

נמחל לו : שהיה לו ללמוד ולא למד . דרך ארץ מדקאמר ליה דהמנה נביא הוא דמשמע אין ממש בדבריך והוי אתה ליהרג : שכבת זרע . שבמעי אשה לא יכולה לפלוט : פי טבעת . נקב הגדולים

גיב צוריק דיא ווייב צו דעם מאן . ווער דער מאן איז דארף מען אים אלץ צוריק געבין זיין ווייב . נאר וואס דו זאגסט צוא מיר אפאלק וואס איז גירעכט ווילסטו הרגנן . ער אליין האט דאך מיר גיזאגט אויף שרה דיא איז מיינע אשוועסטער . אונ זיא האט מיר גיזאגט אויף אברהם ער איז מיינער אברודער . האט גאט גיזאגט אברהם איז אנביא . אונ ער האט גיוואכט אז ער וועט ניט אזוי זאגין וועט מען אים הרגנן . אונ וואס דוא זאגסט דו ביסט גירעכט דוא האסט ניט גיוואסט אז זיא איז אווייב . אברהם האט איך גילערונט אז אפרעמדער מענטש קומט אין אשטאט זאל מען אים נאר פרעגין אויב ער וויל עסין אדער טרינקען . אבער נישט מען זאל אים פרעגין אויף זיין ווייב . אויב זיא איז אווייב אדער אשוועסטער . האט איר בעדארפט טאהן וויא אברהם האט אייך גילערונט . אונ אז איר האט ניט אזוי גיטאהן קומט אייך צו הרגנן . פון דאנען ווייסין מיר אז אבן נח ווערט גיהרגת ווייל ער האט גידארפט לערנען אונ ער האט ניט גילערונט : אין פסוק שטייט כי עצור עצר ה . גאט האט אויף גיהאלטין . רבי אליעזר האט גיזאגט צו וואס שטייט צוויא מאהל דער ווארט אויף האלטין . בייא זכרים איז אויפגיהאלטין גיווארין איין זאך די שכבת זרע . אונ בייא נקבות איז אויפגיהאלטין גיווארין צוויא זאכין דיא וואס זענען גיווען מעוברת האבען ניט גיקענט גיבארין דאס קינד . אונ דיא וואס זענען ניט גיווען מעוברת האט פון זייא ניט גיקענט ארויס גיין זייערע שכבת זרע . אין אברייתא האבען מיר גילערנט צוויא זאכין זענען אויף גיהאלטין גיווארין בייא זכרים . שכבת זרע אונ השתנה . אונ דרייא זאכין איז אויף גיהאלטין גיווארין בייא נקבות . שכבת זרע . אונ השתנה . אונ זייא האבען ניט גיקענט גיבארין קינדער . רבינא זאגט דרייא זאכין איז אויף גיהאלטין גיווארין בייא זכרים . שכבת זרע אונ השתנה אונ צואה . אונ פיר זאכין איז אויף גיהאלטין גיווארין בייא נקבות . שכבת זרע אונ קינדער האבען אונ השתנה אונ צואה . עס שטייט אין פסוק גאט האט אויף גיהאלטין אלע מוטער לייבער , דבי רבי ינאי זאגין אפילו אהן , וואס איז גיווען בייא אבימלך אין שטוב האט ניט גילייגט איר איי וואס זיא האט גיהאט אין בויך . רבא האט גיזאגט צו רבה בר מרי פון וואנען ווייסין מיר דיא זאך וואס דיא רבנן האבען גיזאגט דער וואס בעט בייא גאט ער זאל רחמנות האבען אויף זיין חבר אונ זאל אים געבין דיא זאך . אונ ער אליין דארף אויך דיא זאך . ווערט ער פריער גיענפערט . פריער גיט גאט אים דיא זאך . דער נאך גיט ער צו זיין חבר . האט רבה גיזאגט עס שטייט אין פסוק גאט האט צוריק גיקערט צו איוב ווייל ער האט גיבעטין פאר זיין חבר . האט מען פריער גיענפערט צו איוב דער נאך צו זיין חבר . האט רבא גיזאגט צוא רבה דו זאגסט פון יענעם פסוק . אונ איך זאג פון דעם פסוק אברהם , האט גיבעטין צו גאט פאר

סקדמה: מקורייהו. מיני צלפן ועיקרן נ"ל הכלה לי קור שהוא רך לאכול וגדל בכיב שיביו כלומר כלה מיקרם מפני במפסיד ואוכל את הקור: גופני קני דקלי. מדמי היין יכולין אנו לקנות קרקעות ואילו דקלי לא קני גופני אין בכהן עולה הנאה לדבר מייעט. כל אלו באמרו. כלע מנה ומאתים וכ' מאות דמי יושת הם: אבל צער. שדואג על בושתו אינו

אבל טעים בהו טעמא דחמרא א"ל מאי האי א"ל ביני גופני קיימי אמר מכחשי בחמרא כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו רב חסדא חזא תאלי בי גופני א"ל לאריסיה עקרינהו גופני קני דיקלי לא קני גופני:

ז מתני' אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר (בראשית כ) ועתה השב אשת האיש וגו' ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר (שם) ויתפלל אברהם אל האלהים: גמ' ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנא' (שם) השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך. אשת נביא בעי אהדורי אשת אחר לא בעי אהדורי א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן השב אשת האיש מכל מקום ודקא אמרת (שם) הגוי גם

צוא מאכען. נאר אז דער לידיגער בוים איז ווייניגער ווערט וויא דער בוים מיט פירות. זאל מען אפ האקן דעם לידיגען בוים פריער. אבער אז דער לידיגער בוים איז מער ווערט וויא דער בוים מיט פירות. זאל מען דעם בוים מיט פירות פריער אפ האקן. דער אריס (דער פעלד ארבעטער) פון שמואל האט אמאהל געבראכט צו שמואל טייטלען. וויא שמואל האט געגעסן דיא טייטלען האט ער פאר זוכט אטעם פון ווין אין דיא טייטלען. האט שמואל געזאגט צום אריס פאר וואס האבען דיא טייטלען אטעם פון ווין. האט דער אריס געזאגט וויל דיא טייטל בוימער שטייען צווישען ווין שטאקן. האט שמואל געזאגט אז דיא טייטלען ציהען אטעם פון דיא וויינשטאקן מאכען זייא דאך מאגער דיא וויינשטאקן. מארגען זאלסטו אויס רייסען דיא טייטל בוימער וואס צו שטען דיא ווין שטאקן. אונ דוא זאלסט מיר ברענגען פאר אסימן זייערע ווארצלען. רב חסדא האט געזעהן טייטעל בוימער שטייען צווישען דיא וויינשטאקן. האט ער געזאגט צו זיין אריס רייס אויס דיא טייטל בוימער. פון ווין שטאקן קען מען פאר דינען צוא קויפען טייטל בוימער. אבער פון טייטל בוימער קען מען ניט פאר דינען צו קויפען ווין שטאקן:

ז משנה. אף על פי. אפילו ער בצאהלט אים פאר אלע שאדינס וואס ער הט אים געטאהן. פון דעסטוועגן ווערט אים ניט געשיינקט פון הימעל ביז ער זאל בעטען בייא אים ער זאל אים מוחל זיין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צו אבימלך גיב צוריק די ווייב צו דעם מאן. אונ בעט אים ער זאל מתפלל זיין פאר דיר. ווען מיר אפילו אבימלך האט געגעבן צוא אברהם טויזענד באלער אונ שעפסין אונ רינדער קנעכט אונ דינסטין. פון דעסטוועגען האט ער אים געמוזט איבער בעטין ער זאל אים מוחל זיין. אונ פון וואנען ווייסן מיר אויב ער איז אים ניט מוחל. איז ער אשטרעכטער מענטש. וואדום עס שטייט אין פסוק אברהם האט מתפלל געווען צוא גאט אונ גאט האט אויס געהיילט צוא אבימלך. אבער אז אברהם וואלט ניט מתפלל געווען וואלט אבימלך ניט געהיילט געווארן. וואלט דאך דאס געווען אשלעכטיגקייט פון אברהם. זאגט דיא גמרא דיא רבנן האבען געלערנט דאס אלץ וואס מען האט געזאגט ער דארף בצאהלין. דאס איז נאר פאר דעם פאר שעמען. אבער דעם צער וואס ער האט פון דעם וואס ער שעמט זיך: אפילו ער וועט ברענגען אלע שעפסין פון נביות אונ וועט זייא מקריב זיין פאר קרבנות זאל מען אים ניט מוחל זיין ביז ער זאל בעטין ביי דעם מענטש אליין ער זאל אים מוחל זיין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צו אבימלך גיב צוריק דיא ווייב צוא דעם מאן ווארום ער איז אנביא וועט ער בעטין פון דיינעט וועגין. פרעגט דיא גמרא וויל זיא איז אווייב פון אנביא דריבער דארף ער זיא צוריק געבין. אבער אווייב פון איין אנדערין ניט פון אנביא וואלט מען ניט דארפין צוריק געבין. האט רבי שמואל בר נחמני געזאגט פון רבי יונתן וועגין אזוי האט גאט געזאגט

למאניה אמר זה מעלה ארובה וזה אינו מעלה ארובה אלא האי תנא הוא דתניא (א"ר אלעזר הקפר ברבי מה ת"ל) (במדבר ו) וכפר עליו מאשר חטא על הנפש [וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו מה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר עאכ"ו] :

ו **אמר** רב דיקלא דטעין קבא אסור למקצציה מיתיבי כמה יהא בזית ולא יקצצנו רובע שאני זיתים דחשיבי א"ר חנינא לא שכיב שיבחא ברי אלא דקץ תאנתא בלא זימניה אמר רבינא אם היה מעולה בדמים מותר תניא נמי הכי (דברים כ) רק עץ אשר תדע זה אילן מאכל כי לא עץ מאכל הוא זה אילן סרק וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר מה ת"ל כי לא עץ מאכל הוא להקדים סרק למאכל (דף לב) יכול אפי' מעולה בדמים תלמוד לומר רק . שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי אביל

עליו . בנזיר כתיב ׳ על הנפש . מטמא בהמת בנפש אדם : מכל דבר . כמס ף עצמו בתעניות : רובע . קב : ואם היה מעולה בדמים . דמיו יקרים לימין יותר משבח פירותיו : רק עץ אשר תדע . ק"א יתירא הוא דמ"ל למיכתב רק אשר לא הוא מאכל : זה עץ מאכל . וה"ק רק עץ אשר תדע אם אינך יודע קרוב למאור הוא הוא קאו ואפילו של מאכל : יכול אפילו מעולה בדמים . לקורה יותר מפירות יהא כרה קודם לו : ת"ל רק . מיעוט

און ער האט געזאגט אז איך וועל צוא בייסען דאס לייב . וועט זיא צוריק געזונד ווערין . און אז איך וועל צוא בייסען דיא קליידער וועלין זיא ניט צוריק גאנץ ווערין . נאר דאס איז דר תנא . וואָרום מיר האבען געלערנט רבי אלעזר הקפר ברבי האט געזאגט עס שטייט אין פסוק דער נזיר זאל אויף זיך מכפר זיין ווייל ער האט געזינדיגט אויף אנפש . אויף וועלכין נפש האט ער געזינדיגט . נאר ער האט געזינדיגט אויף זיך אליין . וואס ער האט זיך מצער געווען און האט ניט געטרונקען קיין ווייִן . איז דאך אקל וחומר . מאדאך דער נזיר וואס ער האט זיך ניט מער מצער געווען נאר פון וויין . ווערט ער גירופען אזינדיגער . דער וואס איז זיך מצער פון אלע זאכען . ער פאסט און עסט גאר ניט . הייסט ער געוויס אזינדיגער . און דער וואס בייסט זיין לייב און מאכט זיך ביילין הייסט ער אויך געוויס אזינדיגער :

ו אמר . רב זאגט אבוים וואס אויף אים וואקסט אקב טייטלען . טאר מען אים ניט אפ האקין . פרעגט דיא גמרא מיר האבען געלערנט וויא פיל איילבירטען זאל וואקסען אויף אאיילבירט בוים מען זאל אים ניט טארין אפ האקין . אפערטיל קב . זעהן מיר דאך אז עס וואקסט נאר אפערטיל קב טאר מען שוין ניט אפ האקין . ענפערט דיא גמרא איילבירטען זענין טייער . דריבער אז עס וואקסט נאר אפערטיל קב איילבירטען טאר מען אויך ניט אפ האקין דעם בוים . אבער טייטלען זענען וועלוועלער . אויב עס וואקסט אויף דעם בוים אגאנצער קב טייטלען טאר מען אים ניט אפ האקין . אבער אז עס וואקסט ווייניגער וויא אקב מעג מען אים אפ האקין . רבי חנינא האט געזאגט מיין זוהן שיבחא איז געשטארבין ווייל ער האט אפ געהאקט אפייגין בוים פאר דער צייט . ווען עס האט נאך אויף אים געוואקסין פייגין . רבינא זאגט אז איינער האט אבוים וואס אויף אים וואקסט פירות און דיא האלץ פון בוים איז מער ווערט וויא דיא פירות . מעג מען אים אפ האקין . זאגט דיא גמרא מיר האבען אויך אזוי געלערנט . עס שטייט אין פסוק נאר אבוים וואס דוא ווייסט (אז ער טויג דיר ניט צו קומען צום פעסטונג) אפילו אויף אים וואקסט פירות מעגסטו אים אפ האקין . און אויב אויף דעם בוים וואקסט ניט קיין עסינוואַרג ער איז אליידיגער בוים מעגסטו אים אויך אפ האקין . איז דאך אקשיא אז מען מעג אלע ביימער אפ האקין . צוא וואס שטייט אין דיא תורה מען מעג אים אפ האקין ווייל אויף אים וואקסט ניט קיין עסינוואַרג . אפילו עס וואלט אויף אים וואקסין עסינוואַרג וואלט מען אים אויך מעגין אפ האקין . נאר פריער זאל מען אפ האקין דיא ליידיגע ביימער . טאמער וועט גענוג זיין . אז מען וועט מען מוז דיא ביימער מיט פירות אויך אפ האקין . מעג מען זיא אויך אפ האקין . איך וואלט מיינען אפילו דיא האלץ פון דעם ליידיגען בוים איז מער ווערט פון דעם בוים מיט דיא פירות . זאל מען אויך פריער אפ האקין דעם ליידיגען בוים . שטייט אין פסוק רק . ווייניגער

מגרת): ונו כאיסר שמן. שמן שוי כאיסר: אע"פ שאינו רשאי. כדמפרש טעמא בגמרא: קוצץ נטיעות אין רשאי דעובר בבל תשחית: מיכן. גטיעה בת בנה בתי ככף כדאמרינן נגהונס:

לנפשותיכם ואדרוש. מיד עצמכם אדרוש: וכפר

עומדת על פתח חצירה ושיבר את הכד בפניה ובו כאיסר שמן גלתה את ראשה והיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה העמיד עליה עדים ובא לפני ר"ע א"ל לזו אני נותן ד' מאות זוז א"ל לא אמרת כלום החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור אחרים שחבלו בו חייבים והקוצץ נטיעותיו אע"פ שאינו רשאי פטור אחרים חייבים:

(דף נא ע"ב) **חמאן** תנא דשמעת ליה דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו אילימא האי תנא הוא דתניא (בראשית ט) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש ר"א אומר מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם ודלמא קטלא שאני אלא האי תנא הוא דתניא מקרעין על המת ולא מדרכי האמורי א"ר אלעזר שמעתי המקרע על המת יותר מדאי לוקה משום בל תשחית וכ"ש גופו ודילמא בגדים שאני דפסידא דלא הדר הוא כי הא דר' יוחנן קרי למאני מכבדותיה ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היזמי והיגי מדלי להו למאניה

איז גיוועזן פאר אגראשין בוימאייל. האט זיא איר גידעקט איר קאפ. אונ זיא האט איין גינעצט דיא האנט אין דיא אייל. אונ האט ארויף גילייגט דיא האנט אויף איר קאפ בשמירען דיא האר מיט דיא אייל אונ ער האט גישטעלט אויף דעם עדות. אז פאר איין גראשין האט זיא אליין אויף גידעקט איר קאפ. אונ ער איז גיקומען פאר רבי עקיבא. אונ ער האט גיזאגט צוא רבי עקיבא. רבי צוא דיא אשה זאל איך געבין פיר הונדערט גילדין. אונ דיא עדות האבין גיזאגט פאר רבי עקיבא אלץ וואס זייא האבין גיזעהן פון דיא אשה. האט רבי עקיבא גיזאגט צוא דעם מענטש. דוא האסט גאר ניט גיזאגט. דיינע רייד איז גאר ניט. אז איינער בייזט זיך אליין. אפילו ער טאר ניט. פון דעסטוועגין איז ער פטור. ווארום וועמען ווער ער באצאהלין. אבער אז אנדערע בייזין אים זענען זייא חייב צו באצאהלין. אונ אז איינער האקט אויס זיינע אייגענע בוימער אפילו ער טאר ניט אויס האקין זיינע בוימער. פון דעסטוועגין איז ער פטור. ווארום וועמען וועט ער באצאהלין. אבער אז אנדערע האקין אויס זיינע בוימער זענען זייא חייב צו באצאהלין. אזוי דיא אשה אויך. זיא אליין מעג זיך פאר שעמען. אבער דוא טארסט איר ניט פאר שעמען:

ה מאן. ווער איז דער תנא וואס ער האט גיזאגט אז א מענטש טאר ניט בייזין זיך אליין. וואלין מיר זאגין אז דאס איז דער תנא ווארום מיר האבין גילערנט עס שטייט אין פסוק נאר אייער בלוט צוא אייערע נפשות וועל איך פארשטין. רבי אליעזר זאגט דער פסוק מיינט פון אייערע נפשות וועל איך פארשטין אייער בלוט. אז איר וועט אייך אליין הרגנן וועל איך שטראפין אייערע נשמות פאר וואס איר האט אייך אליין גיהרגית. זעהן מיר דאך אז רבי אליעזר האלט א מענטש טאר ניט הרגנן זיך אליין אזוי בייזין זיך אליין טאר ער אויך ניט. איז דער תנא רבי אליעזר. טאמער האט רבי אליעזר נאר הרגנן טאר ניט א מענטש זיך אליין. אבער בייזין זיך אליין מעג ער יא. נאר דאס איז דער תנא. ווארום מיר האבין גילערנט מען מעג רייסין דיא קליידער פאר צער אויף א מת. אונ עס איז ניט אסור ווייל דיא אמוריים טוהען אויך אזוי. רבי אלעזר זאגט איך האב גיהערט אז איינער רייסט פיל קליידער אויף א טויטין קומט אים מלקות. ווייל אין דיא תורה שטייט בל תשחית. דוא זאלסט ניט פאר דארבין. מאראך קליידער טאר מען ניט פאר דארבין. טאר מען דאך דאס לייב געוויס ניט פאר דארבין. זאגט דיא גמרא טאמער קליידער טאר מען ניט פאר דארבין ווייל דאס איז א שאדין וואס קען ניט צוריק קומען. אז מען צורייסט א קלייד קען זיא ניט צוריק גאנץ ווערין ווי פריער. אבער אז מען בייזט דאס לייב קען צוריק געזונד ווערין. מיר זעהן רבי יוחנן האט גירופין זיינע קליידער זייא זענען מיין כבוד. אז איך קלייד מיך אין שיינע קליידער האב איך כבוד. אונ רב חסדא אז ער איז גיגאנגען צווישין דערנער האט ער אונ גיהויבין די קליידער.

יהודה אומר הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו ר"ש אומר עשירים רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם עניים כפחותין שבהם:

(דף פז) ג תניא רבי יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצות

בוטה: סוף הגה כולן שוין כנך: כפחותים שבכם: פחותים שבעניים להקל דכיון דעני הוא בכבודו קלה: סומא אין לו בושת. פי' אם בייש הוא את חבירו פטור: כל שישנו במשפטים. דהא הפיקח מכלל ושפטו: רב יוסף. סגי נהור הוה: ובעגלה כשתניח לה עד ברגליה שעומדת על [illegible]

האמורות בתורה אמר רב ששת בריה דרב יהודה מ"ט דרבי יהודה אמר קרא (דברים ז) אלה העדות והחקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחוקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחוקים אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מ"ד הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצות קא עבידנא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקידנא וקא עבידנא מצות והשתא דשמעינן להא דרבי חנינא דא"ר חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן מאי טעמא כי מפקידנא אית לי אגרא טפי:

(דף צ ע"ב) ד משנה מעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק באת לפני רבי עקיבא והייבו ליתן לה ת' זוז א"ל רבי תן לי זמן ונתן לו זמן שמרה עומדת

שאצט יעדער מענטש בזונדער דעם גרויסן מענטש נאך זיין גרויסקייט. אונ דעם קליינעם מענטש נאך זיין קליינקייט. אונ אזוי זאל מען בצאהלין דאס פארשעמונג. רבי שמעון זאגט אז מען פארשעמט רייכע מענטשין זאל מען זיא שאצין גלייך וויא זיא האלטין גיוועזן פרייע מענטשין נאר האבען אונ ניט פארקויפט) אונ גלייך ויא זיא וואלטין אמאהל רייך גיוועזן. נאר זיא זענען צוראפ געגנידערט פון זייער פאר מעגין. דאס איז אמיטעלע בצאהלונג. ניט רייך אונ ניט ארעם. אונ ארעמע לייט צו געבן פאר שעמט זייא וויא זייא וואלטין גיוועזן גאר דיא ארעמסטע. דארף מען פאר זייער פארשעמונג וויניג בצאהלין:

ג תניא. מיר האבען גילערנט רבי יהודה זאגט אז אבלינדער פאר שעמט אמענטשין. דארף ער ניט בצאהלין. אונ אזוי האט רבי יהודה גיזאגט אז אבלינדער איז פטור פון אלע מצות וואס שטייט אין דיא תורה. רב ששת דער זוהן פון רב יהודה האט גיזאגט פאר וואס האלט רבי יהודה אז אבלינדער איז פטור פון אלע מצות. ווארום עס שטייט אין פסוק דאס זענען דיא עדות אונ דיא חקים אונ דיא משפטים. דער וואס דארף היטען דיא משפטים דארף ער היטען מצות אונ חוקים אויך. אונ אבלינדער דארף ניט היטען משפטים. דארף ער מצות אונ חוקים אויך ניט היטען. רב יוסף האט גיזאגט אמאהל פלעג איך זאגין דער וואס וועט קומען מיר זאגין אז דער דין איז וויא רבי יהודה וואס ער זאגט אז אבלינדער איז פטור פון מצות וועל איך מאכין איום טוב צוא דיא רבנן. ווייל איך בין בלינד אונ בין פטור פון מצות. אונ איך טוה יא מצות. איצט אז איך האב גיהערט וואס רבי חנינא האט גיזאגט אז דער וואס איז גיבאטין צוא טאהן מצות אונ ער טוהט מצות. איז ער גרעסער וויא דער וואס איז ניט גיבאטין אויף מצות אונ טוהט מצות. דער וואס וועט קומען מיר זאגין אז דער דין איז ניט וויא רבי יהודה. נאר איך בין מחויב צו טאהן מצות. וועל איך מאכין איום טוב פאר דיא רבנן. ווארום אז איך בין גיבאטין צוא טאהן מצות האב איך פאר מיינע מצות מער שכר:

ד מעשה. עס האט גיטראפן איינער האט אויף גידעקט דעם קאפ פון אאשה אין גאס. איז דיא אשה גיקומען פאר רבי עקיבא צוא אדין תורה: האט רבי עקיבא גיהייסן ער זאל איר געבין פאר דיא חרפה פיר הונדערט גילדין. האט דער מענטש גיזאגט צוא רבי עקיבא: רבי גיב מיר צייט איך זאל קענען בעקומען דיא פיר הונדערט גילדין איר צוא בצאהלין. האט רבי עקיבא אים אויס גיזעצט אצייט ווען ער זאל איר געבין דאס געלט. האט ער גיווארט ביז ער האט גיזעהן זיא שטייט אין טיר פון הויף. האט ער צו בראכין אקרוג פאר איר אונ אין דעם קרוג

מפני שדבש וכל מיני מתיקה קשין למכה והעלה מכתו גרגותני יכול יהא חייב לרפאותו ת"ל רק מאי גרגותני אמר אביי נאתא כריכתא מאי אסותיה אהלא וקירא וקלבא ואי א"ל אסייך אנא א"ל דמית עלי כארי‌א ארבא ואי א"ל אייתינא אסיא דמגן במגן א"ל אסיא דמגן במגן מגן שוי' ואי אמר מייתינא לך אסיא רחיקא א"ל אסיא רחיקא עינא עוירא ואי א"ל הך הב לדידי ואנא מסינא נפשאי א"ל פשעת בנפשך ושקלה מינאי מפי ואי א"ל קוץ לי מקיץ א"ל כל שכן פשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק:

כאהא כרכתא . כבר מח : אהלא . אהלמ"י בלע"ז : וקירא . שעוה : וקלבא . ריטינ"א בלע"ז של יין : ואי א"ל . מזיק : אסייך אנא . אני מרפא אותך ואיני נותן דמי אסיין : רחיקא . ומוזיל גבי : עינא עוירא . שעתיד לילך לדרכו ואין רואה את עור עיני כל זה : אסיא דמגן . סירכא בעלמא וקרוב הוא : כ"ש . דלא ניחא לי בהכי דהא פשעת בנפשך ג"א גדול הוא לי דקרו לי שור המזיק :
וכולן . עניים ועשירים : רואין אותם . לפי את העשירים : כאילו ירדו כו' . ואין שמין העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי עשרו שהרי אין לדמי

(דף פו) ב [פיסקא] בשת הכל לפי המבייש והמתבייש . מני מתניתין לא רבי מאיר ולא ר' יהודה אלא רבי שמעון היא דתנן וכולן רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב דברי רבי מאיר רבי יהודה.

און אנדערע זיסע זאכען . און אויף דער מכה איז אויף געוואקסען גרגותני . ווארט איך מיינען א ער דארף דינגען דעם דאקטאר ער זאל אים היילין . שטייט אין פסוק רק . אז עס איז נאר פון דער מכה . דארף דער שלעגער דינגען אדאקטאר מען זאל אים היילין . אבער אז דער קראנקער האט ניט געפאלגט דעם דאקטאר . דריבער איז ער קראנק געווארין . דארף ער ניט דינגען דעם דאקטאר מען זאל אים היילין . וואס איז גרגותני . אביי זאגט גרגותני איז נאתא כריכתא . ווילד פלייש . מיט וואס היילט מען דאס . מיט אהלא און קירא און קלבא . (דאס איז וואקס און הייוון פון ווין און בשמים) : און אויב דער שלעגער זאגט איך וויל ניט דינגען אדאקטאר נאר איך אליין וועל דיך היילין . קען דער קראנקער זאגין דוא ביסט ביי מיר גלייך וויא א לייב וואס לאקערט אויף מיר מיך צו הרגנן . און אויב דער שלעגער זאגט איך וועל ברייגגען אדאקטאר וואס וועט דיך היילין אומזיסט . קען דער קראנקער זאגין דער דאקטאר וואס היילט אומזיסט איז גאר ניט ווערט . און אויב ער זאגט איך וועל דיר בריינגען אדאקטאר פון א ווייטע שטאט . קען דער קראנקער זאגין א ווייטער דאקטאר בלייבט דער אויג בלינד . דאס איז א משל אויב א ווייטער דאקטאר היילט איינעם אאויג . בלייבט דער אויג בלינד . ווארום ער היילט ניט גוט . ווייל ער איז נישטא מען זאל אים קיגנען מאנען פר וואס האסטו ניט גוט אויס געהיילט . און אויב דער קראנקער זאגט גיב מיר דאס געלט פון דאקטאר איך וועל מיך אליין היילין . קען דער שלעגער זאגין דוא וועסט דיך אליין שאדין מאכען עס זאל מיך פיל געלט קאסטין . און אויב דער קראנקער זאגט צום שלעגער זאג מיר וויפיל דוא וועסט מיר געבין פאר דעם היילונג . וועסטו שוין פריי זיין פון דעם דאקטער . קען דער שלעגער זאגין דאס וויל איך געוויס ניט . ווארום דוא וועסט דיך ניט היילין וועלין בלייבין דיינע מכות . און ווער דיך וועט זעהן וועט ער זאגין דאס זענען די מכות וואס דער מענטש האט אים געמאכט : וועט מען מיך אייביג דער מאנען צום שלעכטין :

ב פיסקא . בשת . אז איינער פאר שעמט זיין חבר . דארף מען זעהן ווער דער פאר שעמער איז . און ווער עס איז פאר שעמט געווארין . אזוי זאל מען אפ שאצין דאס בצאלונג . אויב אפראסטער מענטש פאר שעמט דארף ער מער בצאהלין . און אויב מען פארשעמט אאיידעלין מענטש דארף מען מער בצאהלין . פרעגט דיא גמרא וויא ווער וועט אויס קומען דיא משנה . ניט וויא רבי מאיר און ניט וויא רבי יהודה נאר וויא רבי שמעון . ווארום מיר האבען געלערנט אלע יודין אפילו דיא ארעמע זעהן מיר זייא גלייך וויא זייא וואלטין געוועזן פרייע מענטשין וניט פאר דונגען און ניט פאר קויפטו און גלייך וויא זייא וואלטין אמאל רייך געוועזן . נאר זייא זענען אראפ געניידערט פון זייער פאר מעגין . ווארום זייא זענען דיא קינדער פון אברהם און יצחק און יעקב . דריבער זענען אלע יודין גלייך ארעמע און רייכע . אזוי זאגט רבי מאיר . רבי יהודה זאגט מען

אלפים ושני רבבות חסר אחד והיתה אשה עוברה ביניהם וראויה להשלים ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גרם לשכינה שתסתלק מישראל:

כג ההיא אתתא דעאלת (ג"מ פא) בההוא ביתא נבח בה כלבא א"ל מאריה לא תסתפי מיניה שקילי גביה אמרה ליה שקילא (טיבותיה דההוא גברא) [טיבותיך] שדיא אחיזרי כבר נד וולד:

גליון: ... [בקילא טיבותך וכו'. נטלה פיה טובתך ומוטלת על הקוצים מה שאתה מגאמני הכלב: כבר נד. ונעקר ממקומו]:

החובל פרק שמיני

(דף פה) א ורפא ירפא (שמות כא) יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רקן אמר מר יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק שלא מחמת המכה בעי קרא

אמרי מאי שלא מחמת המכה כדתניא הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש א. כל מיני מתיקה מפני

און צוואנציג טויזענד · וויא איז אז עס איז אמאהל געוועזען צוויא און צוואנציג טויזענד יודען. ווייניגער איינעם. איינער האט געפעלט צו צוויי און צוואנציג טויזענד · האט דיא שכינה ניט גערוהט אויף דיא יודען. צווישען דיא יודען איז געוועזען אשה וואס איז געוועזען מעוברת. הט מען געוואורט אז דיא אשה וועט האבען אקינד וועט שוין זיין צוויא און צוואנציג טויזענד יודען וועט שוין רוהען דיא שכינה. דער נייער הט איינער געהערעוועט אהונט. און דער הונט הט אנגיהויבען בייללען אויף דיא אשה. האט זיך דיא אשה דער שראקען און האט מפיל געוועזען דאס קינד. איז דאך שוין וויטער נישטא קיין צוויי און צוואנציג טויזענד יודען. האט דאך דער בעל הבית פון הונט גיבראכט דער צו אז דיא שכינה זאל אפ גיטאהן ווערין פון דיא יודין:

כג ההיא. אאשה איז אמאהל אריין גיגאנגען אין אשטוב צום באקין, הט אהונט געבילען אויף איר. האט דער בעל הבית פון שטוב גזאגט צוא דיא אשה זאלסט ניט מורא האבען פאר דעם הונט ער האט ניט קיין ציין. האט דיא אשה גזאגט צום בעל הבית נעם דיין טובה און לייג זיא אויף דיא דערנער. דאס קינד האט זיך שוין גערירט פון ארט. איך וועל אים געוויס מפיל זיין:

פרק שמיני

א ורפא. עס שטייט אין פסוק אז איינער האט גישלאגין זיין חבר. און דער חבר איז קראנק געווארין. דארף ער דינגען אדאקטאר מען זאל אים היילין. וואלט איך מיינען אפילו ער איז קראנק געווארין ניט פון דעם שלאגין. דארף ער אויך דינגען אדאקטאר מען זאל אים היילין. שטייט אין פסוק רק. נאר. נאר פון דעם שלאגין אז ער איז קראנק געווארין דארף ער דינגען אדאקטאר מען זאל אים היילין. אבער אז ער איז קראנק ניט פון דעם שלאגין דארף ער ניט דינגען אדאקטאר מען זאל אים היילין. פרעגט דיא גמרא דער תנא זאגט איך וואלט מיינען אפילו ער איז קראנק געווארין ניט פון דעם שלאגין זאל ער אויך דארפין דינגען אדאקטאר אים צו היילין. דריבער שטייט אין פסוק רק. נאר פון דעם שלאגין אז ער איז קראנק געווארין דארף ער דינגען אדאקטאר מען זאל אים היילין. אבער אז ער איז קראנק ניט פון דעם שלאגין דארף ער ניט דינגען אדאקטאר מען זאל אים היילין. איז דאך אקשיא אז ער איז קראנק ניט פון דעם שלאגין דארף מען האבען אפסוק אז ער דארף אים ניט היילין. געוויס דארף אזוי זיין אן דעם פסוק. ענטפערט דיא גמרא וואס מיינט מען ניט פון שלאגין. אזוי וויא מיר האבען גילערנט. איינער האט גישלאגין זיין חבר און ער האט אים גימאכט אמכה. און דער דאקטאר האט אים פאר זאגט ער זאל ניט עסין קיין האניק און קיין זיסע זאכען. וויל האניק און אנדערע זיסע זאכען שאדין צו דער מכה. און ער האט ניט גיפאלגט דעם דאקטאר. און ער האט יא גיגעסין האניק

או לשון הקדש או לשון יונית ואמר רבי יוסי בבבל לשון ארמי למה או לשון הקדש או לשון פרסי אמרי לשון יונית לחוד וחכמת יונית לחוד. וחכמת יונית מי אסירא והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רשב"ג (איכה ג) עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא ה' מאות מהם למדו תורה וחמש מאות מהם למדו חכמת יונית ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא אמרי שאני בית ר"ג שהיו קרובים למלכות וכדתניא המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי אבטולמוס בר ראובן התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות של בית ר"ג התירו להם לספר בחכמת יונית מפני שקרובים למלכות:

אלא לשון לה"ק ופורסי לשון גלוע היא: פרסי. לשון שלא מתרמי בארץ ישראל הסמוכה ליון נקט יוני ובבבל הסמוך לפרס נקט ל' פרסי: חכמת יונית. רמי שאין הקרובים ומגכות מכפרין בה: עיני עוללה לנפשי. ל"ג מ"ד כלומר כך א"ר שמעון קורא אני על עצמי כמקרא הזה בוכה עלי לעולל עיני בכבי והמעה מכל משפחות העיר: ילדים. בחורים: המספר קומי. לפנים במלח: מדרכי האמורי. במספרים מגפניהם ומגייבן בלורית מאחריהן:

כא ת"ר לא יגדל אדם את הכלב אלא א"כ קשור בשלשלת אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר וקושרו ביום ומתירו בלילה וכו':

כב דרש רבי דוסתאי דמן בירי (במדבר י) ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל ללמדך שאין השכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים

לערנען דיא גריכישע חכמות, מיר האבען דאך גילערינט רבי זאגט צוא וואס לערינט מען אין ארץ ישראל דעם לשון סורסי. מען דארף נאר לערנען אדער לשון קדש אדער גריכיש. אונ רבי יוסי האט געזאגט צוא וואס לערונט מען אין בבל דעם לשון ארמיש מבארף נאר לערנען אדער לשון קדש אדער לשון פערסיע. זעהן מיר דאך אז מען מעג לערנען גריכיש. ענטפערט דיא גמרא דיא גריכישע שפראכע מעג מען לערנען. אבער דיא גריכישע חכמות טאר מען ניט לערנען. פרעגט דיא גמרא אונ דיא גריכישע חכמות טאר מען ניט לערנען. רב יהודה האט דאך געזאגט פון שמואלס וועגין אז רבן שמעון בן גמליאל האט אויף זיך גיזייגט דעם פסוק עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי. מיינע אויגען זענען פאר מיאוסט גיווארין פון גיוויין וואס איך האב גיוויינט מער וויא אלע טעכטער פון מיין שטאט. טויזענד יונגע מענטשין איז גיוועזען אין מיין פאטערס משפחה. פינף הונדערט פון זייא האבען גילערונט תורה. אונ פינף הונדערט פון זייא האבען גילערונט גריכישע חכמות. אונ דיא אלע טויזענד זענען גישטארבין. פון זייא איז ניט מער געבליבען נאר איך דא אונ דער זוהן פון מיין פאטערס ברודער וואס ער וואהנט אין עסיא. אז מען וואלט ניט גיטארט לערנען דיא גריכישע חכמות. וויא אזוי האבען דיא משפחה פון רבן גמליאל גילערונט דיא גריכישע חכמות. ענטפערט דיא גמרא וויל דיא משפחה פון רבן גמליאל פלעגין אריין קומען צוא דיא גרויסע לייט פון דער מדינה האבען זייא גימוזט קענען דיא גריכישע חכמות. אזוי וויא מיר האבען גילערונט דער וואס גאלט אפ דיא האר פון פאדערשטין האלבין קאפ. האט ער גיטאהן וויא דיא אמוריים. טאר מען ניט. צוא אבטולמוס בר ראובן האט מען מתיר גיוועזען ער זאל אפ גאלין דעם פאדערשטין האלבין קאפ: וויל ער גייט אריין צו דיא גרויסע לייט פון דער מדינה. אונ צוא דער משפחה פון רבן גמליאל האט מען מתיר גיוועזען צוא שמועסין דיא גריכישע חכמות. וויל זייא גייען אריין צו דיא גרויסע לייט פון דער מדינה:

כא תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט אמענטש זאל ניט אהאלטען אהונט סיידין ער איז אן גיבונדען מיט אקייט. אבער אין אשטאט וואס איז נאנט צוא אגרענעץ מעג מען אהאלטען אהונט. ביים טאג זאל ער זיין צוא גיבונדען. אונ ביים נאכט זאל ער אים אויף בינדען:

כב דרש. רבי דוסתאי פון בירי האט גידרשנט עס שטייט אין פסוק ווען דער ארון האט גירוהט פלעגט משה זאגין גאט קער צוריק דיא צוויי צעהן טויזענדער אונ דיא צוויי טויזענד יודין. דער פסוק לערונט אונז אז די שכינה רוהט ניט אויף דיא יודין אז זייא זענען ווייניגער וויא צוויי

גנות ופרדסין משום סרחון ואין מגדלין בה תרנגולים משום קדשים ואין מלינים בה את המת גמרא:
ב ת"ר כשצרו בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבפנים ואריסטובלוס מבחוץ ובכל יום היו משלשלים להם בקופה דינרין והיו מעלים להם תמידים היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית אמר להם כ"ז שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידכם למחר שלשלו דינרין בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע להצי החומה נעץ צפרניו בחומה ונזדעזעה א"י ארבע מאות פרסה על ד' מאות פרסה באותה שעה אמרו ארור האיש שיגדל חזירים וארור האדם שילמד את בנו חכמת יונית ועל אותה שעה שנינו מעשה שבא עומר מגנות צריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר. והכמת יונית מי אסירי והתניא אמר רבי בא"י (דף כג) לשון סורסי למה

סרחון. שבגנים רעים הגדלים שם וזורקן בחוץ ועוד דרך גנות לזבלן ויש סרחון: משום קדשים. שהתרנגולים מנקרים באשפה ומביאים בשר שרצים בפיהם ומטמאים את הקדשים: גמרא. מסורת היא בידינו ואין טעם לדבר: הורקנוס ואריסטובלוס אחין היו ומריבין על דבר המלוכה: היו משלשלין אותן. שבפנים מורידין מעל החומה דינרין מתרומת הלשכה בקופה לאותן שבחוץ לקנות תמידין: נעץ צפרניו. תקע שם דרך החזיר כשגוררין אותו: ועל אותה שעה שנינו. במנחות: מעשה שבא העומר. שהיה רגיל לבוא מן הקרוב לירושלים אותה שעה בא מגנות צריפין רחוק מירושלים לפי שהחריבו בני המלור את התבואות בשדה: מבקעת עין סוכר. שם מקום: לשון סורסי למה אלא או לשון הקדש או לשון יונית.

וואקסט אין זייא שלעכטע גראז אונ מען רייסט זייא אויס אונ זייא בלייבן ליגען אונ ווערין פאר פוילט שטינקט אויך פון זייא. פאר וואס טאר מען ניט האדעוון קיין הינער אין ירושלים. ווייל הינער גייען ארום אויף דיא מיסטען אונ קלויבן ווערים. טאמער וועלין זייא נעמען אין מויל אביינדיל פון אשרץ גרויס וויא אלינזו. אונ וועלין דאס ארויף וואַרפען אויף פלייש פון קרבנות. וואס עס איז דא אין ירושלים אין אלע שטובין. שלמים תודה מעשר בהמה אונ נאך אנדערע קרבנות. פאר וואס טאר ניט נעכטיגען אמת אין ירושלים. אויף דעם האבען אונזערע עלטערין פאר באטין אונ מיר ווייסין ניט פאר וואס:

ב תנו רבנן. דיא רבנן האבין גילערונט ווען דיא משפחה חשמונאי האבין באגערט איינער אויף דעם אנדערין דאס מיינט מען דיא צוויא ברידער הורקנוס אונ אריסטובלוס. איז הורקנוס גיוועזן אינווייניג אין ירושלים. אונ אריסטובלוס איז גיוועזן אויס ווייניג אויסער ירושלים אלע טאג פלעגין דיא מענטשין פון אינווייניג אראפ לאזין אין אקעסטיל געלט צוא דיא מענטשין וואס זענען גיוועזן אויס ווייניג זייא זאלין קויפין שעפסין מקריב זיין דעם קרבן תמיד אונ די מענטשין וואס זענען גיוועזן אויס ווייניג פלעגין זייא ארויף געבין שעפסין צו מקריב זיין המידים. איז דארט גיוועזן אויסווייניג אאלטער מאן וואס האט גיקענט דיא גריכישע חכמות. האט ער צוא זייא גיזאגט אזוי לאנג וויא זייא זענען מקריב קרבנות אין ירושלים וועט איר זייא ניט איין נעמען. אויף מארגין האבען דיא מענטשין פון אינווייניג אראפ גילאזין געלט אין אקעסטיל מען זאל קויפין שעפסין. אונ זייא פלעגין אראפ לאזין שטריק מען זאל אנבינדען דיא שעפסין מיט דיא שטריק אונ זייא זאלין ארויף ציהען דיא שעפסין אינווייניג אין שטאט אריין. האבען זייא אנגיבונדין אחזיר אויף דיא שטריק. אונ דיא מענטשין פון אינווייניג האבען גישלעפט דיא שטריק. זייא האבען גימיינט זייא שלעפין שעפסין. וויא דער חזיר איז גיקומען צום העלפט מאהער. האט דער חזיר איין גישטעקט זיינע נעגיל אין וואנט. האט ארץ ישראל אציטער גיטאהן פיר הונדערט מייל אויף פיר הונדערט מייל. אין דער צייט האט מען גיזאגט פאר פלוכט זאל זיין דער מענטש וואס וועט האדעווען חזירים אין ארץ ישראל אונ פאר פלוכט זאל זיין דער מענטש וואס וועט לערנען זיין זוהן דיא גריכישע חכמות. אויף דיא צייט פון דער מלחמה האבין מיר גילערונט עס האט גיטראפין מען האט גיבראכט דעם עומר פון דיא גערשטין וואס האט גיוואקסין אין דעם ארט גנות צריפין. ווייט פון ירושלים. אונ דעם שתי הלחם דיא צוויא ברויט וואס מען איז מקריב שבועות האט מען גיבראכט פון דיא ווייץ וואס האט גיוואקסין אין דעם טאהל עין סוכר. אויך ווייט פון ירושלים. ווארום דער חיל פון אריסטובלוס האבען צוא טרעטין אלע תבואות וואס ארום ירושלים. פרעגט דיא גמרא טאר מען דען ניט

הבית הלוט בה דכתיב (ויקרא כה) וקם הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו וקסבר לא נחלקה ירושלים לשבטים ואינה מביאה ע"ע דכתיב (דברים כא) כי ימצא חלל באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך לרשתה וירושלים לא נחלקה לשבטים ואינה נעשית עה"נ דכתיב עריך וירושלי' לא נחלקה לשבטים ואינה מטמאה בנגעים דכתיב (ויקר' יד) ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות מפני אהל הטומאה ומשום דלא ליתזקו עולי רגלים ואין עושין בה אשפתות משום שקצין ואין עושין בה כבשונות משום קוטרא ואין עושין בה גנות

יהא למי מיוחדת היא : אהל הטומאה : שמא יהא כזית מן המת מוטל בדרך וכגזוזטראות מאהילות עליו ועל העוברים בדרך ונמצא מרבה את הטומאה : מבוס ברגלים . דרכן לינדל באשפה ומרבים טומאה לפי שמתים בה ומטמאים הקדשים שבירושלים : קיטרא . עשן שמקטיר את התנור וגנאי הוא : כבשון

מען טאר ניט אדעוועהן הינער אין ירושלים . און מען טאר ניט ראזין נעכטיגען אמת אין ירושלים ; זאגט דיא גמרא פאר וואס אז איינער פארקויפט אשטוב אין ירושלים איז זיא ניט פארפאלין בייא דעם קויפער . ווייל עס שטייט אין פסוק דיא שטוב וואס אין דיא שטאט וואס זיא האט אמאהער ארום זאל בלייבין שטיין אויף אייביג צו דעם וואס האט איר גיקויפט און צוא זיינע קינדער נאך אים . אויב דיא שטוב קען בלייבין בייא דעם קויפער פאר אים און פאר זיינע קינדער בלייבט זיא בייא אים . אבער ירושלים איז ניט צו טיילט גיווארען צו דיא שבטים . נאר אלע יודין האבין אחלק אין ירושלים . ווט דאך דיא שטוב כיי וויא סיא ניט בלייבין בייא אים און בייא זיינע קינדער אויף אייביג . דריבער קען דער פאר קויפער זיא אים לייזין צו יעדער צייט ווען ער האט געלט . און אז ער האט ניט אויס גילייזט ביז יובל . גייט זיא צום פאר קויפער אום יובל פריי אן געלט . פאר וואס דארף ירושלים ניט ברייניגען אעגלה ערופה . ווארום עס שטייט אין פסוק אז עס וועט גיפונען ווערין אגיהרגתר אויף דיא ערד וואס גאט גיט דיר צום ירשנן ; אבער ירושלים איז ניט צו טיילט גיווארין צוא שבטים . איז דאך ירושלים ניט געירשת גיווארין . פאר וואס ווערט ניט ירושלים אעיר הנדחת ווייל שטייט אין פסוק עריך . אין איינע פון דיינע שטעט . און ירושלים איז ניט צוא טיילט גיווארין צוא שבטים . ווערט דאך ירושלים ניט גירופין דיין שטאט . ווארום זיא גיהער צוא אלע יודין . פאר וואס אז עס איז דא אנגע אין אשטוב אין ירושלים . ווערט ניט טמא דיא שטוב . ווארום עס שטייט אין פסוק איך וועל געבין אנגע צרעת אין דיא שטוב וואס אין דיא לאנד וואס איר האט זיא געירשת . אבער ירושלים איז ניט צוא טיילט גיווארין צוא שבטים . איז ירושלים ניט געירשת גיווארין . פאר וואס טאר מען ניט ארויס ציהען בעלקינס און גאנעקעס פון דיא שטובין וואס זענען אין ירושלים . דורך צוויא זאכין . איינס עס זאל ניט גימערט ווערין טומאה . אז פון שטוב וועט ארויס גיין אבעלעק אדער אגאנעק טאמער וועט ליגען אונטער דעם בעלעק אדער אונטער דעם גאנעק אשטיקיל פלייש פון אמת גרויס וויא אאייל בירט . וועלכער מענטש עס וועט גיין אונטער דעם בעלעק אדער אונטער דעם גאנעק . אדער וועלכע כלים און עסינווארג עס וועט דורך גיטראגין ווערין אונטער דעם בעלעק אדער אונטער דעם גאנעק וועט אלץ טמא ווערין . און אז עס וועט קומען יום טוב וואס אין ירושלים זענען דא פיל מענטשין און דיא גאסין זענען איינג פון מענטשין און איינער שטויסט דעם אנדערין אז פון וואנט וועט ארויס גיין בעלקעס און גאנעקעס . וועלין זיך פיל מענטשין שאדין מאכין . פאר וואס זאל מען ניט מאכין אין ירושלים קיין מיסט קאסטינס ; ווייל אויף דיא מיסט קאסטינס אדעוועהן זיך שרצים און זייא פייגערין דארט וועט גימערט ווערין טומאה אין ירושלים . פאר וואס טאר מען ניט מאכין אין ירושלים קאלך הויבינס . ווייל דער רויך פון דיא קאלך הויבינס מאכט שווארץ דיא ווענט פון דיא הייזער איז ניט שיין . פאר וואס טאר מען ניט מאכין אין ירושלים גערטנער און ווייןגערטנער ווייל גערטנער דארף מען מיסטען . וועט שטינקען אין ירושלים פון דיא מיסט . און ווייןגערטנער

בשבת וקורין בשני ומפסיקין בשלישי וברביעי וקורין בחמישי ומפסיקים ערב שבת כדי שלא ילינו בלא תורה שלשת ימים . מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי א"נ תלתא גברי ותלתא פסוקי כנגד כהנים לוים וישראלים אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי נגד י' בטלנין

יח ת"ר ה' דברים נאמרו בשום משביע ומשחין ומצהיל פנים ומרבה הזרע והורג כנים שבבני מעים וי"א מכנים אהבה ומוציא את הקנאה :

(ע"ב) **יט** **עשרה** דברים נאמרו בירושלים אין הבית חלוט בה ואין מביאה עגלה ערופה ואינה נעשית עיר הנדחת ואינה מטמאה בנגעים ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות ואין עושין בה אשפתות ואין עושין בה כבשונות ואין עושין בה גנות ופרדסות חוץ מגנת וורדין שהיו מימות נביאים ראשונים ואין מגדלין בה תרנגולים ואין מלינין בה את המת אין הבית

קורין בב' וה' תיקן בגוייהו קריאה יתירה] : י בטלנין . בני אדם בטלים ממלאכתן לעסוק בצרכי צבור ולבא קודמין לבהכ"נ כדי שיהו מצויין עשרה לבית התפלה ומתפרנסים משל צבור : משחן . מחמם את הגוף : מכנים את האהבה . מתוך שמשמח את הלב :

אין הבית חלוט בה דאין בתי ערי חומה אלא גאולה תהיה לו אם ירצה לגאול ואם יגיע יובל יוצא ביובל כבתי ערי חצרים : זיזין . קורות יוצאין מן הכתלים גזוזטראות אולטרלי"ר בלע"ז על פני רה"ר שבחוץ : כבשונות . משרפות סיד לקדירות : גינת. וורדין כך שמה וי"א היתה גינה לקטרת והיים כיפת הירדן ע"פ שדרך הורד לגדל על שפת הירדן : אין מלינים בה מת . מת בו אדם באותו היום קוברין אותו מיד : עריף . משמע שהפסה

אונ מיטוואך ניט . אונ מען זאל לייענען די תורה דאנערשטאג . אונ פרייטאג ניט ; עס זאל ניט אריבער גיין דריי טעג אן תורה . ענטפערט די גמרא פריער איז געוועזען די תקנה אז איין מענטש זאל לייענען דריי פסוקים . אדער דריי מענטשען זאלין לייענען דריי פסוקים . יעדער זאל לייענען איין פסוק . געגין כהנים לוים ישראלים איז געקומען עזרא אונ האט געמאכט א תקנה מען זאל לייענען צוא דריי מענטשען צעהן פסוקים (צוא איינעם דריי פסוקים צום אנדערין דרייא פסוקים צום דריטען פיר פסוקים) געגין די צעהן בטלנים וואס דארפין זיין אין יעדער שטאט ואין א שטאט דארף זיין צעהן מענטשען לידיגע זייא זאלין ניט טאהן קיין ארבעט . נאר די שטאט זאלין זייא געבין פרנסה . אונ די צעהן מענטשען זאלין קומען פריא אונ אבענד אין שוהל צום דאווענען :

יח תנו רבנן : די רבנן האבען געלערנט פינף זאכען איז געזאגט געווארין ביי קנאבל . עס מאכט זאט . אונ עס הער ווארעמט דעם מענטש . אונ עס מאכט שיין דעם פנים . אונ עס מערט די שכבת זרע . אונ עס הרגת די ווערים וואס אין בויך . אונ אנדערע זאגין דם ברייננגט אין דעם מענטשען ליבשאפט . ער זאל ליב האבען אלע מענטשען אונ ער זאל קיינעם ניט מקנא זיין :

יט עשרה . צעהן זאכען איז געזאגט געווארין ביי ירושלים . אז איינער פר קויפט א שטוב אין ירושלים . איז די שטוב ניט פאר פאלען ביים דעם וואס האט איר געקויפט . נאר ווען דער פאר קויפער האט געלט גיט ער צוריק דאס געלט אונ נעמט אפ די שטוב . אונ אז ער האט ניט אויס געלייזט די שטוב ביז יובל . אז עס קומט יובל גייט די שטוב צום פאר קויפער אומזיסט אן געלט . אונ ירושלים ברייננגט ניט קיין עגלה ערופה ווייא עס שטייט אין סוף סדרה שופטים . אונ ירושלים ווערט ניט קיין עיר הנדחת ווייא עס שטייט אין די סדרה ראה קפיטול יג . אונ אז עס איז דא א נגע אין א שטוב אין ירושלים . איז די שטוב ניט טמא . אונ פון די שטובין וואס אין ירושלים טאר ניט ארויס גיין קיין בעקעס אונ קיין גאנעקים פון די וואנט אויף די גאס . אונ מען טאר ניט מאכין קיין מיסט קאסטינס אין ירושלים . אונ מען טאר ניט מאכין אין ירושלים קאכך הויבינס צו ברענען וואפנע אונ טעפ . אונ מען טאר ניט מאכין אין ירושלים קיין גערטנער אונ קיין וויינגערטנער . נאר ארויזין גארטין מעג מען מאכין אין ירושלים . ווייל ווען די ערשטע נביאים זענען געוועזען אין ירושלים איז אין זייער צייט אויך געוועזען רויזין גארטינס אין ירושלים . ווייל די רויזין דארף מען צוא קטרת . אונ

שהוו כה הבריות אומרות עליו מה הנאה יש לפלוני ומה הבריות מזיקות לו עליו הכתוב אומר מהיות טוב אל תקרי רע ומי כתיב מהיות טוב אל תקרי רע אין כתיב כה"ג (משלי ג) אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות:

(דף פב) י׳ עשר תקנות תיקן עזרא שיהו קורין בתורה במנחה בשבת וקורין בשני וחמישי ודנין בשני ובחמישי ומכבסין בחמישי בשבת ואוכלין שום בערב שבת ושתהא אשה משכמת ואופה ושתהא אשה חוגרת בסינר ושתהא אשה חופפת וטובלת ושיהו רוכלין מחזירין בעיירות ותיקן טבילה לבעלי קריין. שיהו קורין במנחה בשבת משום יושבי קרנות ושיהיו קורין בשני ובחמישי) עזרא תיקן והא מעיקרא הוה מתקנה דתניא (שמות טו) וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה (מיד) נלאו עמדו נביאים שביניהם ותקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקים באחד בשבת

[מכבסין] בגדיהם לכבוד שבת: ואוכלין שום [לקמן מפרש טעמא] (משום שמטת עונה בליל שבת כדרב יהודה והשום מרבה זרע כדלקמן): ושתהא אשה משכמת ביום שצריכה לאפות ואופה שתהית כדמו לה כדי שתהא פת מצויה לעני המחזר: בינר. דוגמת מכנסים קטנים: ואשה חופפת. במסרק ביום טבילתה משום הגילה ולקמן פריך הא דאורייתא הוא: רוכלין. מביאין בשמים לנשים להתקשט בהם: מחזירין בעיירות. ולא יוכלו בני העיירות לעכב עליהם: משום יושבי קרנות: יושבי הגיות כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין

רעגין דאס האט שלמה המלך גיבאטין. אזוי ווי מיר האבען גילערונט אז מען הט שוין אראפ גינומען דיא תבואות פון פעלד. אונ ער לאזט ניט קיין מענטש אריין גיין אין זיין פעלד. וואס זאגין מענטשין אויף אים וואס פאר הנאה האט דער מענטש היינט פון דיא פעלד. אונ וואס פאר אשאדין טוהען אים דיא מענטשין אז זייא גייען אין דיא פעלד. אויף אים זאגט דער פסוק אז דוא קענסט זיין אגוטער זאלסטו ניט גירופען ווערין אשלעכטער. פרעגט דיא גמרא שטייט דען אפסוק אז דוא קענסט זיין אגוטער זאלסטו ניט גירופען ווערין אשלעכטער. ענטפערט דיא גמרא יא עס שטייט אפסוק אזוי אגלייכין. דוא זאלסט ניט פאר מייחן גוטס פון אמענטשין אז דוא קענסט אים טאן דאס גוטס:

י׳ עשר. צעהן זאכען האט עזרא גיבאטין. מען זאל לייענען אין דער ספר תורה שבת צו מנחה. אונ מאנטאג אונ דאנערשטאג. אונ בית דין זאלין משפטין דין תורות מאנטאג אונ דאנערשטאג. אונ יעדער מענטש זאל וואשין זיינע קליידער דאנערשטאג זייא זאלין זיין ריין אויף שבת: אונ מען זאל עסין קנאבליך ערב שבת: אונ אאשה זאל אויף שטיין פרייטאג פריא אונ זאל באקין חלות. אונ אאשה זאל גיין מיט אפארטוך. אונ אאשה זאל זיך איס קעמען פאר דער טבילה. אונ קראמערניקעס זאלין ארום גיין אין די קליינע שטעטלאך אונ אין די דערפער פאר קויפען בשמים צוא ווייבער זייא זאלין זיך צירען. אונ דער וואס ווערט שכבת זרע זאל ער זיך טובל זיין. זאגט דיא גמרא פאר וואס לייענט מען אין דיא ספר תורה שבת צוא מנחה. ווייל די מענטשין וואס האנדלען אגאנצע וואך קומען ניט אין שוהל אפילו מאנטאג אונ דאנערשטאג אויך ניט. פון זייערט וועגין לייענט מען שבת צוא מנחה. זייא זאלין נאך תורה הערין. פרעגט דיא גמרא הט דען עזרא גימאכט דיא תקנה מען זאל לייענען מאנטאג אונ דאנערשטאג. דיא תקנה הבען דאך דיא נביאים גימאכט נאך פר עזרא. ווארום מיר האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק זייא זענען גיגאנגען דריי טעג אין דער מדבר אונ האבען ניט גיפונען וואסער. דיא דרשנים זאגין וואסער מיינט מען תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אלע דארשטיגע גייט צום וואסער. דאס מיינט מען דיא תורה איז פרייא צוא לערנען. אזוי וויא וואסער איז פרייא צום טרינקען. וויא דיא יודין זענען גיגאנגען דריי טעג אן תורה זענען זייא מיד גיווארין. זענען אויף גישטאנען דיא נביאים וואס זענען גיוועין צווישען זייא אונ האבען גימאכט אתקנה מען זאל לייענען דיא תורה שבת. אונ זונטאג ניט. אונ מען זאל לייענען די תורה מאנטאג. אונ דינסטאג

עג) ים ודרום ירשה. תניא רשב"א אומר תלושים שבהרים בחזקת כל השבטים הן עומדין ומחוברים בחזקת אותו השבט ואין לך כל שבט ושבט מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק שנאמר (דברים א) פנו וסעו לכם ובאו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים וגו' וכן אתה מוצא בכנעניים ובפרזים ובאמוריים שלפניהם שנאמר ואל כל שכניו אלמא שכניו הכי הוו:

והרמים (קהלת ז): בחזקת כל השבטים. כל מי שירצה יטול דהא במטלטלים ובאר הכלל והמלקוח הוו: וכן אתה מוצא בכנענים. אע"פ שכתיב יאן הר האמורי [אף] כנעני ופרזי כך היו להם ויפרשו שירשו היה להם לכל אחד הר ושפלה ונגב ועמק [אין בדות ובקעות לכן כקבלת נגב בכל שטה היא נגובה באין שם לא אילנות ואמה זורעת ומנגבה]: מפסיע ואזיל מיהד ליתד פסיעות גסות ולא היה רוצה להסתלק אל מלר הבדה: גדולה. הרואה מראה לא שהוא ירא שמים מאד והיינו הוצא לתחים שהתנה יהושע ומהוי כיוהרא: בגיזרא דפרזלא. כלומר נידוי.

טו רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא איסתלקו לצדי הדרכים הוה מפסיע ואזל רב יהודה בן קנוסא קמייהו א"ל רבי לר' חייא מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו א"ל רבי חייא שמא רבי יהודה בן קנוסא תלמידי הוא וכל מעשיו לשם שמים כי מטו לגביה חזייה א"ל אי לאו יהודה בן קנוסא את גזרתינהו לשקך בגיזרא דפרזלא:

טז [אמרו עשרה הני חד סרי הוין] מהלכין בשבילי הרשות שלמה אמרה כדתניא הרי שכלו פירותיו מן השדה ואינו מניח בני אדם ליכנס בתוך שדהו

ווען יודין זענען אביין גיקומען אין ארץ ישראל אלע אפ געשניטענע תבואה אונ אפ געריסענע בוימער וואס מען האט גיפונען אויף דיא בערג. דאס האט יעדער יוד גימעגט נעמען. אפילו עס איז ניט גילעגין אין זיין חלק. אונ דיא תבואה אונ בוימער וואס זענען גיוועזען בהעפט צו דיא ערד. האט דאס גיקערט צו דעם שבט וום דאס איז גיוועזען אין זיין חלק. אונ יעדער שבט האט גיהאט אין זיין חלק בערג אונ טאהלין אונ טרוקענע ערד אונ טיפע ערטער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק קערט איך אונ ציהט אונ קומט צום בארג פון אמורי אונ צוא זיינע אלע שכנים אויף דעם גלייכן פלאץ. אונ אויף דעם בארג אונ אין דעם טאהל אונ אין טרוקענעם ארט אונ אויף דעם ברעג ים. אונ ניט נאר דער אמורי האט גיהאט דיא אלע זאכען. נאר דער כנעני אונ דער פריזי (אונ אלע זיבען אומות) אונ דיא אמוריים וואס פאר זייא זענען גיוועזען. האבען אויך גיהאט דיא אלע זאכען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צוא אלע שכנים פון דעם אמורי. זעהן מיר אז אלע שכנים האבען אויך אזוי גיהאט וויא דער אמורי (בערג טאהלין טרוקענע ערד אונ טיפע ערטער). אונ אז דיא יודין האבען גירשת די גאנצע לאנד פון אלע זיבען פעלקער האבען דאך אלע אזוי גיהאט:

טו רבי אונ רבי חייא זענען אמאהל גיגאנגען אין וועג. זענען זייא גיגאנגען ביי דער זייט פון וועג אונ פאר אויס פאר זייא איז גיגאנגען רב יהודה בן קנוסא אונ ער האט ניט גיוואלט גיין אויף דער זייט וועג (ווייל דארט זענען פעלדער) נאר אין מיטען וועג. אונ ער איז גישפרונגען פון איין בערגיל אויף דעם אנדערין. האט רבי גזאגט צוא רבי חייא ווער איז דאס דער וואס גייט פאר אויס אונ ער ווייזט אזוי אגרויסע פרומקייט אז ער וויל ניט גיין ביי די זייטין פון דיא פעלדער. האט רבי חייא גזאגט צוא רבי טאמער איז דאס מיין תלמיד רבי יהודה בן קנוסא אזין וואס ער טוהט מיינט ער פון גאטס וועגין אונ ניט פון גרויסקייט. אז רבי אונ רבי חייא זענען גיקומען ביז רבי יהודה בן קנוסא האבען זייא גזאגט צוא אים ווען דוא וואלסט ניט גיוועזען רבי יהודה בן קנוסא וואלטין מיר אפ גיזעגט דיינע פיס מיט אאייזערנע זעג. מיר וואלטין דיך מחרים גיוועזען:

טז אמרו. מען האט גיפרעגט דוא זאגסט צעהן זאכען האט יהושע גיבאטין. מען האט דאך דא אויס גירעכונט עלף זאכען. ענפערט דיא גמרא דיא זאך אז מען מעג גיין אין פרעמדע פעלדער פון דער צייט וואס מען האט אראפ גינומען דיא תבואה פון פעלד. ביז דעם אנדערין

ומלקטין עשבים בכל מקום חוץ מתלתן וקוטמין נטיעות בכל מקום חוץ מגרופיות של זית ומעין היוצא בתחלה בני העיר מסתפקין ממנו ומחכין בימה של טבריא ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה ונפנין לאחורי הגדר אפילו בשדה מלאה כרכום ומהלכין בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה ומסתלקין לצדי הדרכים מפני יתידות הדרכים והתועה בין הכרמים מפסג ועולה מפסג ויורד ומת מצוה קונה מקומו :

(דף פו ע"ב) **יד ת"ר** ימה של טבריה בחלקו של נפתלי היתה ולא עוד אלא שנטל מלא חבל חרם בדרומה לקיים מה שנא' (דברים לג) ים

תלתן מין קטנית וכמו פנגרי"א : וקוטמין נטיעות. מן האילן קוטם בד ליטע או להרכיב ולא יקפיד בעל האילן : חוץ מגרופיות של זית. הקולין זיתין לשרוף מגית בהי גרופיות מלא בני הגרופים כדאמרי' פרק הספינה והן מחליפות ומגיחות בדין ומשם אין לקטם נטיעה מפני שמכביד את הגרופיות : בתחלה. מחדש וכ"ב מעיינות ישנים שהיו בימי יהושע : ומחכין. מטילין חכה לצוד דגים : בימה של טבריה. ולקמן פ"פ שבחלק נפתלי היתה כולה כדאמרינן לקמן : שלא יפרוס קלע. דרך צדים לתקוע יתדות ולעשות גדרי קנים במים לצוד בם דגים וקורין לו במקומנו גז"ר בלשונם קורין לו ווכ"א (שלא יפרוס קלע) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה : לאחורי הגדר לקמן מפרש לה לא נצרכה אלא ליטול צרור לקנח ואע"פ שפורץ את הגדר : ומהלכין בשבילי הרשות. שהם בני אדם משהכניסו תבואתם עד שעת הזריעה מפקירים שדותיהם ליכנס בהם כל אדם לקצר את הדרך שלא יקיף והן נקראין שבילי הרשות לפי שברשות עובים והתנה יהושע שלא יקפידו על כך : עד שתרד רביעה שניה. [זמנה] בי"ז במרחשון כדתנן בתענית ומאז ואילך הזרעים צומחות וקשה להם דריסת הרגל : ומסתלקין לצדי הדרכים. בכל עת ואפילו בזמן שהתבואה גבוהה הפקיר לכל אדם להסתלק מן הדרך מפני היתדות וליכנס לגבול שדה חבירו וילך על המיצר אצל הדרך : מפני יתדות הדרכים. בימות החמה יבש הטיט ונעשה כיתדות מקום דריסת האדם ובהמה שדרכו שם בימות החורף ונעשה כיתדות : מפסג. מנתק זמורות הגפנים המעכבות אותו ועולה ויורד עד שמוצא את הדרך : מקומו. מקום שנפל שם בעת מותו קנאו ליקבר ואין בעל השדה מעכב עליו : מלא חבל חרם. מלא חבל של מצודה היה לו בדרומה מן היבשה למשוך רשתו : חרם כמו מצודים. וחרמי

איינער האט אפ גיהאקט אאיילבירט בוים. אונ ער האט גילאזין עטליכע קליינע צווייגלאך פון זייא זאל אויף וואקסין נייע בוימער, פון דיא צווייגלאך טאר מען ניט נעמען. אונ אז בייא איינעם אין פעלד איז גיעפינט גיווארין אנייער קוואל. זאלין אלע מענשין פון שטאט מעגין שעפין וואסער פון דעם קוואל; אונ אלע יודין זאלין מעגין פאנגען פיש מיט אנעץ פון דעם ים וואס אין טבריא. אפילו דער ים גיהער צום שבט נפתלי. נאר ער זאל ניט שטעלין אין וואסער קאסטינס פון שטאבעטין דיא פיש זאלין דארטין גיפאנגען ווערין. ווייל דיא קאסטינס פארהאלטין דיא שיפען וואס שווימען אויף דעם וואסער. אונ אז איינער דארף ארויס גיין (דאס מענשליכע בעדערפניש) זאל ער מעגין גיין בייא דער וואנט פון אפרעמדע פעלד. אפילו אין פעלד איז פארזייט פול זאפרען. אונ ער מעג אפ ברעכין אשפענדיל פון וואנט אפ צוא ווישען דיא צואה. אונ מען זאל מעגין גיין אין פרעמדע פעלדער פון דער צייט וואס מען האט ארעפ גינומען דיא תבואה פון פעלד. דאס איז אין סוף זומער. ביז עס גייט דער אנדערער רעגין. דאס איז זיבעצין טעג אין חשון. ווארום נאך דעם אנדערין רעגין הייבין שוין אן דיא פעלדער צו וואקסין אין ארץ ישראל. אונ זומער ווען דיא ערד איז פארטריקונט איז שלעכט צו גיין אויף מיטען וועג. ווייל ווינטער איז גיווארין לעכער אין דיא בלאטע פון דיא טריט פון מענטשין אונ פון בהמות. אונ זומער אז דיא ערד ווערט פארטריקונט. בלייבט דיא גאנצע ערד גריבער אונ בערגלאך איז שלעכט צו גיין) זאל מען מעגין גיין בייא דיא זייטין פעלדער. אפילו אין פעלד איז דא תבואה. אונ אז איינער בלאנדזעט צווישען וויין גערטנער מעג ער גיין צווישען דיא צווייגין אונ ער מעג אפ ברעכין צווייגין צו מאכין פאר זיך אוועג דורך צו גיין פון דעם וויין גארטין אויף דעם אמתין וועג. אונ אז אמענטש איז גיגאנגען אין אפרעמדע פעלד אונ איז גיפאלין אונ גישטארבין זאל מען אים בגראבין אין דיא פעלד:

ד תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט דער ים פון טבריה האט גיקערט צום שבט נפתלי. אונ אויף דעם ברעג ים אויף דיא טריקענעש האט ער גיהאט אחלק אזוי אשטיק וויא ער האט גידארפט דיא נעצין ארויס צוא ציהען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האט גירשת דעם ים אונ דרום זייט. מיר האבען גילערנט רבי שמעון בן אלעזר זאגט

מיתיבי ושאר פורעניות המתרגשות ובאות על הצבור כגון היכוך חגב זבוב צרעה ויתוש ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקים לא קשיא כאן בלח כאן ביבש דאמר ריב"ל שחין שהביא הקב"ה על המצריים לח מבחוץ ויבש מבפנים שנאמר (שמות ט) ויהי שחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה ודלת הננעלת לא במהרה תפתח מאי היא מר זוטרא אמר סמיכה רב אשי אמר כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו רב אחא מדפתי אמר לעולם אין מטיבין לו ולא היא רב אחא מדפתי מלתא דנפשיה הוא דקאמר. והלוקח בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו אפילו בשבת בשבת ס"ד אלא [כדאמר רבא התם אומר לנכרי ועושה הבא נמי אומר לנכרי ועושה וכו']:

דהוו מסרבי אהא בוגדא וקטעיה לידא דההוא ינוקא: מתריעין. בלא ור׳ נ..הגה וכשופרות ובהליכות במסכת תענית: היכוך. במין שהכך כהדס עליה פרוטי"ל בלע"ז: ודלת הננעלת. על הלחם מגיות מלאית: לא במהרה תפתח. כ"מ להפובי בהמתים: [והלוקח בית. מנכרי: אונו. כגו מכירה: לא היו מתריעין. בשבת: צועקים. ביחיד: יבש. קשה מלא: אבעבועות פורחת. נפריחתו דהיינו מבחוץ כוה מבעבע דהיינו לח מכלל דבפנים הוי יבש]: מלתא דנפשיה. בב"ב בהשותפין דאימנוה לאונביה בריבתא ולא אסתייעא מילתא:

שיהו מרעין. בה מות בהורשין ולא יקפיד בעל (כנית) [היער] על כך: ומלקטין עצים. מבדה הנרז כן עשבים למאכל בהמה: יהון מבדא הלבן. דמעלו לה עשבים הגדלות עמה והת נכן מכבין את הלבן

יג ת"ר עשרה תנאים התנה יהושע (דף פא) שיהיו מרעין בחורשין ומלקטין עצים בשדותיהם ומלקטין

קאנטראקט אפילו אום שבת. טאמער וועט דער גוי חרטה האבען. פרעגט דיא גמרא מיר האבען גילערנט אונ אנדערע שטראף וואס עס שטורעמט אונ עס קומט אויף אשטאט. למשל קרעץ. אײשעריקן. שלעכטע פליגען. צרעות (בינען). מוקען. שלאנגען עגדעסין. אויף דיא זאכן בלאזט מען ניט שופר אום שבת. נאר מען שרייט צו גאט מיט תפלות אפילו אום שבת. זעהן מיר דאך אז אויף קרעץ בלאזט מען ניט שופר אום שבת. זאגט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא. אויף פייכטע קרעץ בלאזט מען ניט שופר אום שבת. אונ אויף טרוקענע קרעץ בלאזט מען שופר אפילו אום שבת. ווארום רבי יהושע בן לוי האט גיזאגט דיא פארכעס וואס גאט האט גיבראכט אויף דיא מצרים איז גיוועזן פייכט פון אויבענויניג אונ טרוקען פון אינוויניג. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער שחין איז גיוועזן בל עזאך (פייכט מיט מאטעריע) אין דעם ביהונג (אוים וויניג) בייא מענטשין אונ בייא בהמות. אבער אינוויניג איז גוועזן טרוקען. אונ אז אטיר ווערט פארשלאסין ניט געשווינד ווערט זיא גיעפינט. וואס מיינט מען דאס. מר זוטרא זאגט דאס מיינט מען סמיכה. אז מען זאגט איינעם אפ פון רבנות. ניט געשווינד קומט ער צוריק צוא רבנות. רב אשי זאגט אז עס ווערט איינעם שלעכט. ניט געשווינד ווערט אים צוריק גוט. רב אחא פון דפתי זאגט עס ווערט אים שוין קיין מאהל ניט גוט. זאגט דיא גמרא עס איז ניט אזוי עס ווערט צוריק גוט. נאר רב אחא פון דפתי זאגט זיין זאך. ווייל עס איז שלעכט גיווארין אונ עס איז אים ניט צוריק גוט גיווארין. אונ אז איינער קויפט א שטוב בייא אגוי אין ארץ ישראל שרייבט מען דעם קאנטראקט אפילו אום שבת. פרעגט דיא גמרא מעג מען שרייבין אום שבת. נאר אזוי וויא רבא האט גיזאגט דארטין (אויף איין אנדער זאך) מען זאגט צוא אגוי אונ דער גוי טוהט. דא מיינט מען אויך אזוי. מען זאגט צוא אגוי אונ ער שרייבט דעם קאנטראקט אום שבת:

יג תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט צעהן זאכין האט יהושע גיבאטין צוא דיא יודין ווען זייא זענען אריין גיגאנגען אין ארץ ישראל. מען זאל פיטערין בהמות אפילו אין פרעמדע וועלדער. אונ מען זאל מעגין אריין גיין אין אפרעמדע פעלד קלויבין דיא שטיקלאך האלץ וואס עס איז פארשפרייט אין פעלד. אונ מען זאל מעגין רייסין גראז פון אפרעמדע פעלד געבין עסין אבהמה. נאר פון דיא פעלד וואס אין איר וואקסט תלתן טאר מען ניט רייסין קיין גראז. ווייל דיא גראז דארף מען צו דיא תלתן. אונ אז מען רייסט אוים דיא גראז ווערט קאליע דיא תלתן. אז מען זאל מעגין אפ האקין יונגע צווייגין פון אפרעמדין בוים מען זאל זייא אריין פלאנצין. נאר גו

ב ו: הבן. ברית מילה ע"ש שעברו עליו ז' ימים: ישוע הבן. מ"ה שעושין לפדיון הבן בכור ישוע מתרגמינן פורקן כמו פדיון]: רב לא עייל קמיה דשמואל. טעמא אמרי' לקמן: שמואל לא עייל קמיה דרב אסי. שהיה גדול ממנו ורב אסי תלמיד של רב הוה: מאן נטרח. מי יטריח מבחוץ ויבא בשתרונה יחידי: ניתרה שמואל. בחוץ ויבאו רב ורב אסי רב ואחר כך תלמידו: מלתא בעלמא הוא דעביד לשמואל. שמואל קטן שבכולם הוה וזה שאין רב נכנס לבית טיבותא ויקרא הוא דקעביד ליה משום מעשה דלטייה לשמואל בבמחה שכליה: אדבריה עליה. השמשו שיין נגנוג בו כבוד: אדהכי והכי.

להו חובה א"ל חובה תכבריניהו לבנה בילה שניה דרב אדא בר אהבה לא אקיים ז"עא (רב הונא מחובה):
יא רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן רב לא עייל קמיה דשמואל (ע"ג) שמואל לא עייל קמיה דרב אסי רב אסי לא עייל קמיה דרב אמרי מאן נטרח שמואל וניתי רב ורב אסי. ונתרח רב או רב אסי רב מלתא בעלמא הוא דעבד ליה לשמואל משום ההוא מעשה דלטייה אדבריה רב עליה אדהכי והכי אתא שונרא קטעיה לידא דינוקא נפק רב ודרש התול מותר להרגו ואסור לקיימו ואין בו משום גזל ואין בו משום השבת אבדה לבעלים:
יב א"ר אחא בר פפא משום רבי אבא בר פפא משום רבי אדא בר פפא ואמרי לה א"ר אבא בר פפא משום רבי חייא בר פפא משום ר' אחא בר פפא ואמרי לה א"ר אבא בר פפא משום רבי אחא בר פפא משום רבי חנינא בר פפא מתריעין על החיכוך בשבת ודלת הננעלת לא במהרה הפתח והלוקח בית בא"י כותבין עליו אונו אפילו בשבת מיתיבי

אזוי לאנג וויא רב אדא בר אהבה האט געלעבט האבען זיך נישט געהאלטען דיא קינדער וואס רב הונא האט געהאט פון חובה. זייא זענען אלע געשטארבען:
יא רב אונ שמואל אונ רב אסי אלע דריי זענען אמאהל געוועזען אויף אברית מילה: אנדערע זאגען אויף אפדיון הבן. רב האט נישט געוואלט אריין גיין אין שטוב פאר שמואל. שמואל האט נישט געוואלט אריין גיין פאר רב אסי. רב אסי האט נישט געוואלט אריין גיין פאר רב. האבען זייא געזאגט ווער זאל ווארטען. ווער זאל אריין גיין דער לעצטער אליין בזונדער. שמואל זאל ווארטען. אונ פריער זאל אריין גיין רב דער נאך רב אסי. אונ שמואל זאל אבסור ווארטען אויף דיא גאס אונ שפעטער וועט ער אריין קומען אליין. פרעגט דיא גמרא פאר וואס הט נית געווארט רב אדער רב אסי אויף דיא גאס: ענטפערט דיא גמרא שמואל איז געוועזן קלענער ווי רב אונ וויא רב אסי. נאר פאר וואס האט רב נית געוואלט אריין גיין פאר שמואל. ווייל רב האט געוואלט געבען כבוד שמואלין ווייל ער האט אים אמאהל געשאלטן. דער ווייל איז געקומען אקאץ אונ האט אפ געהאקט דיא האנט פון דעם קינד. האט רב גדרשת אקאץ מעג מען הרגנען. אונ מען טאר איר נית האלטען. אונ אז איינער הרגעט אפרעמדע קאץ איז דאס נית קיין גזלה. אונ אז בייא איינעם איז פאר לארין געווארין אקאץ אונ זיין חבר האט איר געפונען. דארף ער זיא אים נית אוועק געבין. אונ ער זאל זיא נית נעמען פאר זיך. נאר ער זאל איר לאזין לויפען:
יב אמר רבי אחא בר פפא האט געזאגט פון רבי אבא בר פפאס וועגין. אונ ער האט געזאגט פון רבי אדא בר פפאס וועגין. אנדערע זאגין אזוי איז געווען רבי אבא בר פפא האט געזאגט פון רבי חייא בר פפאס וועגין. אונ ער האט געזאגט פון רבי אחא בר פפאס וועגין. אונ אנדערע זאגין אזוי איז געוועזן רבי אבא בר פפא האט געזאגט פון רבי אחא בר פפאס וועגין. אונ ער האט געזאגט פון רבי חנינא בר פפאס וועגין. אז אין אשטאט איז געווארין אקראנקקייט פון קרעץ. זאל מען תפלה טאהן, אונ מען זאל בלאזין מיט שופרות אונ מיט טרומייטין אפילו אום שבת. אונ אז אטיר ווערט פארשלאסין. ווערט זיא נית געשווינט געעפינט. דאס מיינט מען אז בייא אמענטשין איז פארשלאסין געווארין דיא טיר פון פרנסה. וועט זיא נית געשווינט געעפינט ווערין. נית געשווינט וועט ער צוריק געהאלפין ווערין. דריבער דארף ער כסדר בעטין. אונ אז איינר קויפט אשטוב בייא אגוי אין ארץ ישראל. שרייבט מען דעם

שהיו מרעין בהמה דקה שהיו להם בחורשים: ואע"פ שהיו הוא בין סמוך לבתיהן. ולא היו רועים בשדות אחרים ומשום הו בין ליכא גזל דאמרינן לעיל אבל מגדלים בחורשים ולקמן נמי בתקנת יהושע תיקן ש"א יקפיד בעל היער על כך אפ"ה נמנעו מפני שהיה קטנה סיתה בינייהם ושל אחרים היתה: חיה דקה לגייס ובועלים: כלבים כופרים. קטנים וגנבים הם ל"א כלבים גדולים של ציידים ואין מזיקין: חולדות כנאים גדגות נכנה: לנקר את הבית. מן כעבכבים: וורדיני. כנה: דקטיני. דקים: דמתתאי שקיה. שוקים גולן:

נכנסין אצלו ישבו ובדקו ולא מצאו בו אלא אותו עון של אותו העז ואף הוא בשעת מיתתו אמר יודע אני שאין בי עון אלא עון אותו העז שעברתי על דברי חבירי]:

ט א"ר ישמעאל מבעלי בתים שבגליל העליון היו בית אבא ומפני מה חרבו שהיו מרעין בחורשים ודנין דיני ממונות ביחיד ואע"פ שהיו להם חורשים סמוך לבתיהם שדה קטנה היתה ומעבירין דרך עליה:

י כשם שאמרו אין מגדלין בהמה דקה כך אמרו אין מגדלין חיה דקה רבי ישמעאל אומר מגדלים כלבים כופרים והחתולים וקופים וחולדות כנאים מפני שעשויים לנקר את הבית מאי חולדות סנאים אמר רב יהודה שרצא הרצא א"ד הרזא דקטיני שקי ורעיא ביני וורדיני מאי שרצא דמתתאי שקיא. [א"ר יהודה אמר רב עשינו עצמנו בבבל כא"י לבהמה דקה א"ל רב אדא בר אהבה לרב הונא דידך מאי א"ל לדידן קא מנטרא להו —

פרעמדע פעלדער] . די חברים פון חסיד זענען געזעסן און האבען גיקלערט ארום זיינע מעשים. און האבען נישט מער גיפונען אויף איהם נאר די איין עבירה פון די ציג . און דער חסיד אליין ווען ער איז גישטארבען האט ער גיזאגט איך ווייס אז איך האב ניט קיין אנדער עבירה . נאר די עבירה פון די ציג. וואס איך האב ניט גיפאלגט מיינע חברים . וואס זיי האבען גיזאגט אז איך האב ניט גימעגט האלטען פון די ציג . ווייל די מילך אירע קומט פון גיגזלטע עסנס:

ט אמר . רבי ישמעאל האט גיזאגט מיין פאטערס משפחה זענען גיווען פון די בעלי בתים וואס האבען גיוואוינט אין אויבערשטין גליל . און פאר וואס זענען זיי ארעם גיווארין . ווייל זיי האבען גיפיטערט זייערע יונגע בהמות אין פרעמדע וועלדער . און אז עס פלעגט קומען פאר זיי אדין תורה אין געלט זאכען . פלעגט נאר איינער משפטין. [און דער תנא האט גיזאגט אין אבות איין מענטש זאל ניט זיין אליין] . און אפילו די וועלדער זענען גיווען נאנט נעבען זייערע שטובען . און אין אפגעמיטען וואלד מעג מען פיטערן בהמות. נאר ווייל צווישען זייערע הייזער און די וועלדער איז גיווען א קליינע פעלד אפגעמידע און זיי פלעגען טרייבען די בהמות דורך די קליינע פעלד ביז אין וואלד אריין . דער ווייל פלעגען די בהמות עפעס קאליע מאכען אין דעם פעלד . טריבער זענען זיי גישטראפט גיווארין:

י כשם . אזוי וויא מען האט גיזאגט אז מען טאר ניט האלטען יונגע בהמות . אזוי האט מען גיזאגט אז מען טאר ניט האלטען יונגע חיות . רבי ישמעאל זאגט מען מעג האלטען קליינע הינט און גאנץ גרויסע יאגט הינט . און מלפנים . און קעץ . און חולדות סנאים מעג מען אויך האלטען . ווייל זיי מאכען ריין די שטובין פון מייז . וואס איז חולדות סנאים . רב יהודה זאגט דאס איז שרצא הרגא . אנדערע זאגען דאס רופט מען חרזא וואס ער האט דינע פיס און ער פיטערט זיך צווישען די דערנער . און וואס איז שרצא . ער האט נידעריגע פיס. [חולדות סנאים און שרצא הרצא און חרזא . דאס זענען קעץ וואס האלטען זיך אין די וועלדער . און מען מעג זיי האלטען אין שטוב אויך . ווייל זיי בייסן ניט קיין מענטשין]. רב יהודה האט גיזאגט פון רבס וועגן מיר האבען אונז גימאכט אין בבל אזו וויא אין ארץ ישראל . מען זאל אין בבל אויך ניט האלטען קיין יונגע בהמות . רב אדא בר אהבה האט גיזאגט צו רב הונא וואס איז מיט דיינע יונגע בהמות . האט רב הונא גיזאגט מיין ווייב היטה היט זיי . האט רב אדא גיזאגט האט שוין דען תובה בגראבין אירע קינדער וואס זיא האט ניט מער וואס צוא טאהן נאר צו היטען די יונגע בהמות . און ווייל רב אדא האט אזוי גירעט דעם ווארט פון קינדער בגראבין .

במה גדול כבוד הבריות שור שהולך ברגליו ה' שה שהרכיבו על כתפו ד' :

ח מתני' אין מגדלין בהמה דקה בא"י אבל מגדלין בסוריא ובמדברות שבא"י אין מגדלין הרנגולים בירושלים מפני הקדשים ולא כהנים בא"י מפני הטהרות אין מגדלים הזירים בכל מקום לא יגדל את הכלב אא"כ היה קשור בשלשלת אין פורסין נישובים ליונים אלא אם כן היה רחוק מן הישוב ל' ריס : (דף פ) [ת"ר מעשה בחסיד אחד שהי' גונח מלבו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שיינק חלב רותח משחרית לשחרית והביאו לו עז וקשרו לו בכרעי המטה והיה יונק ממנה משחרית לשחרית לימים נכנסו לו חבריו לבקרו כיון שראו אותה העז קשורה בכרעי המטה חזרו לאחוריהם ואמרו לסטים מזויין בביתו של זה ואנו נכנסין

נשכתיר יוצא כמסתירים לגנוב להרע : שה שהרכיבו . הגנב על כתפו וזלזל את עצמו בו לפיכך הקיל הקב"ה עליו בתשלומין :
אין מגדלין בהמה דקה בא"י מפני ישוב א"י שמבעיר את ה דות וכל שדות א"י סתמן זרועות : אבל מגדלים בסוריא אף על גב דהוה נמי כבוש וקסבר דלא שמיה כבוש והויא כח"ל ובח"ל מותר לגדל דלא הייבינן לישוב ואם יפקידו שדות אחרים ישלמנה : אין מגדלין תרנגולים בירושלים . אפילו ישראל : [מפני הקדשים . שישראל אוכלים שם בשר שלמים ותודה ומעשר בהמה ודרך תרנגולים לנקר באשפה שמא יביאו עצם כשרצה מן השרץ ויטמאו את הקדשים : ולא יגדלו כהנים תרנגולים בכל א"י] : מפני הטהרות . שהכהנים אוכלים תרומה וכן צריכין ליזהר (בטהרה) [בטהרתן]: הזירים . טעמא מפרש בגמרא : את הכלב . מפני שנושך ומנבח ומפלת האשה מיראתו : נישבים . פחים שלא ילכדו בהם יוני בני הישוב : ל' ריס ד' מילין : [גונח . פירש"י גונח גנוחי כאב הלב לא היה יכול להשיב רוחו : לסטים מזוין . רועה שדות אחרים גוזל את הרבים :

אשעפס ארבעט ניט . דארף ער נאר בצאהלין פיר שעפסין . רבי יוחנן בן זכאי זאגט קום און ועה ווא גרויס בייא דיא תורה איז דער כבוד פון אמענטשין . אז דער גנב האט גיגנבת אאקס . וואס דער אקס איז גיגאנגען מיט דיא פיס . דארף ער בצאהלין פינף אקסין . אז ער האט גיגנבת אשעפס וואס ער האט אים גיטראגען אויף דעם אקסיל . דארף ער נאר בצאהלין פיר שעפסין :

ח מתניתין . אין . מען טאר ניט האדעווען יונגע בהמות אין ארץ ישראל . ווייל זיי מאכען קאליע דיא פעלדער . אבער אין סוריא און אין דיא מדברות (דיא וויסטע הערטער) וואס אין ארץ ישראל מעג מען האדעווען יונגע בהמות . מען טאר ניט האדעווען הינער און הינער אין ירושלים . ווארום אין ירושלים איז דא קרבנות וואס אלע יודין עסין . שלמים תודה מעשר בהמה . און הענער און הינער זענען שטענדיג אויף דיא מיסט . טאמער וועלין זיא האפען אין מויל אביינדיל פון אשרץ וואס ער איז גוויס ווייא א יגדז און זייא וועלין אים אריין ברייגגען אין שטוב און ארויף ווארפען אויף דיא קרבנות . וועלין דאך דיא קרבנות טמא ווערין . און כהנים טארין ניט האדעווען הינער אין גאנצין ארץ ישראל . ווייל בייא כהנים איז אייביג דא תרומה . האבין מיר מורא טאמער וועלין דיא הינער מטמא זיין דיא תרומה מיט אביינדיל פון אשרץ : אויך טאר ניט האדעווען חזירים אין דיא גאנצע וועלט ווא זייא וואהנען . און אויך טאר ניט האדעווען אהונט סיידין ער איז אנגיבונדין מיט אקייט . מען טאר ניט פאר שפרייטין נעצין צוא פאנגען טויבין . ווייל עס וועלין אריין פליהען אין דיא נעצין טויבין פון שטאט וואס זייא האבען בעלי בתים און ער וועט זייא פאנגען איז דאך דאס אגזילה . סיידין ער שטעלט דיא נעצין ווייט פון שטאט דרייסיג ריס . דאס איז פיר תחום שבת . אכט טויזענד איילין . אזוי ווייט וועלין ניט פליהען דיא טויבין פון שטאט . דיא רבנן האבען גילערנט עס האט אמאהל גיטראפען אחסיד האט גיהאט אקראנקע ברוסט . האט מען גיפרעגט דיא דאקטורים וואס מען זאל טאהן . האבען זייא גיזאגט ער האט ניט קיין אנדער הילף נאר ער זאל זייגין פון אבהמה הייסע מילך אלע אין דער פריא . האט מען גיבראכט אציג און מען האט איר אנגיבונדין בייא דיא פיס פון בעט . און ער פלעגט זייגין פון דיא ציג אלע אין דער פריא . אמאהל זענען אריין גיקומען צו אים זיינע חברים מבקר חולה זיין . ווי זייא האבען דער זעהן דיא ציג איז אן גיבונדען בייא דיא פיס פון בעט . האבען זייא זיך אפ גירוקט אינגער זיך . און האבין גיזאגט אגזלן מיט געווער איז דא בייא דעם מענטש אין שטוב וועלין מיר אריין גיין צוא אים . ווייל די ציג איז אגזלן ער גייט ארום צו גאנבין , מאג און עסט פון

ז **שאלו** תלמידיו את רבי יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן אמר להם זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו כביכול עשה עין של מטה כאילו אינו רואה ואוזן של מטה כאילו אינה שומעת שנא' (ישעיה כט) הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה [והיה במחשך מעשיהם וגו'] וכתיב (תהלים צד) ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב וכתיב (יחזקאל ט) [כי אמרו] עזב ה' את הארץ ואין ה' רואה (תניא א"ר מאיר משלו משל משום ר"ג למה הדבר דומה לשני בני אדם שהיו בעיר ועשו משתה אחד זימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך ואחד לא זימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך אי זה מהם ענשו מרובה הוי אומר זה שזימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך א"ר מאיר בא וראה כמה גדול כחה של מלאכה שור שביטלו ממלאכתו חמשה שה שלא ביטלו ממלאכתו ד' אמר רבי יוחנן בן זכאי בא וראה כמה

החמירה תורה לשלם כפל ד' וה': השוה כבוד עבד. לא ירא מבני אדם כמוך בלא ירא מהקב"ה אבל גנב לא השוה עבד לקונו אלא כיבד העבד יותר מקונו שהוא ירא מבני אדם ומעין של מעלה לא נזהר: לסתיר עצה. כמו

ז שאלו. דיא תלמידים האבען געפרעגט ביי רבי יוחנן בן זכאי פאר וואס האט די תורה שווערער געמאכט ביי אגנב ווער וויא ביי אגזלן. (אגנב בצאהלט אלע מאהל צוויי מאהל אזוי פיל וויא ער האט גע גנבת. אונ אז ער גנבת אאקס אדער אשעפס אונ ער שעכט אים אדער פר קייפט אים. דארף ער בצאהלין פאר דעם אקס פינף אקסין אונ פאר דעם שעפס פיר שעפסין. אונ אגזלן בצאהלט אייביג נאר דאס וואס ער האט גיגזלת) האט רבי יוחנן צוא זייא גזאגט דער גזלן האט גלייך גימאכט דעם כבוד פון קנעכט צום כבוד פון בעל הבית. ער האט געוויזען אז ער האט ניט מורא פאר גאט אונ ער האט ניט מורא פאר מענטשין. אונ דער גנב הט ניט גלייך גימאכט דעם כבוד פון קנעכט צום כבוד פון בעל הבית. ער הט געוויזען אז פאר מענטשין הט ער מורא אונ פאר גאט האט ער ניט מורא. ווארום ער זאגט גאט זעהט גאר ניט אונ ער הערט גאר ניט וואס אויף דער וועלט איז. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער נביא זאגט וויי צוא דיא מענטשין וואס זייא בהאלטען זיך טיף פון גאט צוא פאר באהגן עצות אונ זייא טוהען אלין אין דער פינסטער. אונ וויא דוד המלך האט גזאגט אויף דיא רשעים זייא זאגין גאט זעהט ניט אונ דר גאט פון יעקב פאר שטייט ניט. אונ וויא יחזקאל הנביא האט גזאגט אויף דיא רשעים זיי זאגין גאט האט פאר לאזין דיא וועלט אונ גאט זעהט גאר ניט. רבי מאיר זאגט רבן גמליאל האט גזאגט אמשל. צוא וואס די זאך איז גלייך. צוויי מענטשין זענען אמאהל גיוועז אין איין שטאט. אונ זייא האבען ביידע גימאכט אסעודה. איינער הט גיבעטין אויף דיא סעודה דיא מענטשין פון שטאט. אונ דיא קינדער פון מלך האט ער ניט גיבעטין אויף דיא סעודה. אונ איינער האט ניט גיבעטין דיא מענטשין פון שטאט אונ ער האט ניט גיבעטין דיא קינדער פון מלך. ער האט גימאכט דיא סעודה פאר זיך אליין. וועלכער האט אגרעסערין שטראף פון מלך. געוויס דער וואס הט גיבעטין אלע שטאט מענטשין אונ ער האט ניט גיבעטין דיא קינדער פון מלך. ווארום ער הט געוויזען אז דיא שטאט מענטשין האט ער ליב. אונ דיא קינדער פון מלך האט ער ניט ליב. אדער פר דיא שטאט מענטשין האט ער מורא. אונ פאר דעם מלך מיט זיינע קינדער האט ער ניט מורא. אונ יענער האט געוויזען אז ער האט קיינעם ניט ליב אונ ער הט פאר קיינעם ניט מורא. אונ דא בייא דעם גנב מיט דעם גזלן איז אויך אזוי. דער גזלן האט פאר קיינעם ניט מורא. ניט פאר גאט אונ ניט פאר מענטשין. אונ דער גנב האט מורא פאר מענטשין אונ האט ניט מורא פאר גאט. רבי מאיר זאגט קום אונ זעה וויא פיל דיא תורה האט גיוואוסט פאר דיא ארבעט אונ פאר דינסט פון אמענטשין. אז דער גנב האט גיגנבת אאקס. וואס ער האט גישטערט דעם בעל הבית פון דיא ארבעט. דארף ער בצאהלין פינף אקסן. אז ער האט גע גנבת אשעפס וואס ער הט אים ניט געשטערט פון דיא ארבעט. ווא גז

לחירות א"ל למה א"ל שסימיתי את עינו ג"ל אין בדבריך כלום שכבר אין לו עדים:

(דף עט ע"ב) וא"ר אלעזר ראוהו שהטמין בחורשין וטבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' אמאי הא לא מע"ך אמר רב הסדא שהכישה במקל אמרי וכו' דראוהו גזלן הוא כיון דכטמרי כנייהו גנב הוא] ואלא גזלן היכי דמי א"ר אבהו כגון בניהו בן

עובר כשבה: שכבר אין לך עדים. ועל פי עצמך לא תבלם קנס:

[בהטמין בחורשין בגומן כיער לגנוב בהמות הרועות שם: כיון דראהו גזלן הוא. ולא דומה לגנב בפני שנים דהתם אע"ג דהזי ליה שאר היכי לא מכחפי מינייהו דנימא אמר לא מינייהו שקילנא מידי אבל חורשין מרעה לכל מה ולא ידע דמאן ניהו הך בהמה וכיון דלא מיכחפי מכולי עלמא גזלן הוא:

יהוידע שנאמר (ש"ב כג) ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו רבי יוחנן אומר כגון בעלי שכם שנאמר שופטים ט) וישימו לו בעלי שכם מארבים על ראשי ההרים ויגזלו כל אשר יעבור עליהם בדרך ורבי אבדו מ"ט לא אמר מהאי אמר לך דכיון דמיטמרי איטמורי לאו גזלני נינהו ור' יוחנן הא דקא מיטמרי דלא נחזינהו אינשי וניערקו מינייהו:

שאלו

פאר וואס גייט ער ארויס פריי. האט רבן גמליאל גיזאגט וייל איך האב אים בלינד גימאכט אזויג. האט רבי יהושע גיזאגט צוא רבן גמליאל דיינע רייד איז גאר ניט. וואראם עבי האט דאך ניט קיין עדות אז דו האסט אים בלינד גימאכט אזויג. נאר פון וואנען ווייסט מען אז דו דאכט אים בלינד גימאכט אזויג. ווייל דו ביסט אליין מודה. אונ מודה בקנס איז פטור. וואראם דאס וואס אקנעכט גייט ארויס פריי אז מען מאכט אים בלינד אזויג. דאס האט די תורה גיקנסת דעם בעל הבית. אונ אז דער בעל הבית איז אליין מודה אז ער האט אים בלינד גימאכט אזויג איז ער אמודה בקנס. אונ אמודה בקנס איז פטור]:

ן אמר. רבי אלעזר האט גיזאגט אז מען האט גיזעהן איינער בהאלט זיך אין וואלד צווא נעבען די בהמות וואס ווערין דארט געפיטערט. אונ ער האט גישאכטין אדער ער האט פאר קויפט די בהמות וואס ער האט גיגנבת. בצאהלט ער פאר אאקס פינף אקסין אונ פאר אשעפס פיר שעפסין. פרעגט די גמרא פאר וואס זאל ער בצאהלין פיר אדער פינף ער האט דאך ניט גיצוי די בהמה צו זיך. נאר אין וואלד האט ער זיא גישאכטין אדער פאר קויפט. וויא אזוי הייסט ער אגנב. האט רב חסדא גיזאגט אז ער האט אקלאפ גיטאהן די בהמה מיט אשטעקין. אונ זיא איז אוועק גיגאנגען פון די סטאדע. הייסט דאס שוין גיגנבת. דער נאך האט ער גישאכטין אדער פאר קויפט דארף ער בצאהלין פיר אדער פינף. פרעגט די גמרא אז מען האט גיזעהן וויא ער גייט אריין אין וואלד אונ נעמט אבהמה אונ שעכט איר אדער ער פאר קויפט איר אז אלע האבען גיזעהן איז ער דאך ניט אגנב נאר אגזלן אונ אגזלן בצאהלט דאך ניט פיר אדער פינף. ענפערט די גמרא ווייל ער בהאלט זיך פון די מענטשין זייא זאלין אים ניט זעהן. דריבער הייסט ער אגנב. נאר וויא אזוי איז אגזלן. האט רבי אבהו גיזאגט אזוי וויא בניהו בן יהוידע. ווארום עס שטייט אין פסוק ער האט אוועק גינומען דעם שפיז פון דעם מצרים האנט. אונ ער האט אים גיהרגעט מיט זיין שפיז. רבי יוחנן זאגט אגזלן הייסט אזוי וויא די מענטשין פון שכם האבען גיטאהן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק די מענטשין פון שכם האבען גישטעלט מענטשין אויף די שפיץ בערג זייא זאלין אויס קוקען ווער עס פארט אין וועג. אונ ווער עס גייט דורך פארין אין וועג פלעגין זייא אוועק נעמען ביי אים אלץ וואס ער האט גיהאט. פרעגט די גמרא פאר וואס זאגט ניט רבי אבהו פון דעם פסוק פון שכם. ענפערט די גמרא רבי אבהו זאגט ווייל די מענטשין פון שכם בהאלטען זיך. הייסען זייא ניט גזלנים. אונ רבי יוחנן זאגט דאס וואס זייא בהאלטען זיך איז ניט ווייל זייא האבען מורא. נאר אז די יא וועג פארין וועלין זייא זעהן וועלין זייא אנטלויפען. דריבער בהאלטין זייא זיך זייא זאלין קענען פלוצלונג ארויף פאלען אויף דעם מענטשין אונ ביי אים אלץ אוועק נעמען:

יהיב דמי גזלן לא יהיב דמי א"ל אי יהיב דמי המסן בייתא ליה והא א"ר הונא תליוה וזבין זביניה זבינא לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני :

הלכה כמו שבניהו לו ומלוי ולא להנה : שנבתפרם . עמה שרבים כלומר נתחזק כתטאת שנגלו דמתני מעשיו :
בקוזות. מוט"ב מתן פיסת לגבי' כבינות הגנולים לסודיע שה"ח כלס ר"של ולכור בלא פדיון : דהילא הנאה מינה . לאחר זמן כתגיפה

מרובה פרק שביעי

(דף סה ע"ב) **א אמר** רבא שור בן יומו קרוי שור איל בן יומו קרוי איל שור בן יומו קרוי שור דכתיב (ויקרא כב) שור או כשב או עז כי יולד איל בן יומו קרוי איל דכתיב (בראשית לא) ואילי צאנך לא אכלתי אילים הוא דלא אכל כבשים אכל אלא לאו ש"מ איל בן יומו קרוי איל :

(דף סז ע"ב) **ב תניא** א"ר עקיבא מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' מפני שנשתרש בחטא רבא אמר מפני ששנה בחטא :

(דף סט) **ג תנן** כרם רבעי היו מציינין אותו בקוזות אדמה סימנא כי אדמה מה אדמה אילא הנאה מינה אף האי נמי כי מפרק שרי לאיתהנויי מינה

און װעלכער הייסט המסן . האט רב אשי געזאגט דער המסן נעמט אװעק דיא זאך בייא זיין חבר . און ער בצאהלט איהם װיא פיל דיא זאך קאסט . דער גזלן נעמט צוועק און בצאהלט ניט . האט רב אדא געזאגט איז ער בצאהלט פאר װאס רופט מען איהם חמסן . רב הונא האט דאך געזאגט אז מען האט געזאגט צוא איינעם אויב דוא װעסט ניט פאר קויפן דיא זאך װעט מען דיך אויף הייגגען . און ער האט פאר קויפט . איז דאס אגוטע פארקייפונג . ענטפערט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא . אז ער האט געזאגט איך וויל פארקויפן . איז דאס פאר קויפט . און אז ער האט ניט געזאגט איך וויל פארקויפן . איז דאס ניט פארקייפט נאר עס איז גליך ווי געגזלט :

פרק שביעי

א אמר : רבא האט געזאגט אאקס דעם זעלביגען טאג װאס ער װערט געבאהרין . הייסט ער אאקס . אאיל דעם זעלביגען טאג װאס ער װערט געבארין . הייסט ער אאיל . פון װאנען ווייזין מיר אז אאקס דעם זעלביגען טאג װאס ער װערט געבארין הייסט ער אאקס . װארום עס שטייט אין פסוק אאקס אדער אשעפס אדער אציג אז זייא װעלין געבארין װערין . װען ער װערט געבארין איז ער שוין אאקס . און פון װאנען ווייזין מיר אז אאיל דעם זעלביגען טאג װאס ער װערט געבארין הייסט ער אאיל . װארום עס שטייט אין פסוק יעקב האט געזאגט צוא לבן דיא אילים פון דיא שעפסין האב איך ניט געגעסין . אילים האט ער ניט געגעסין . אבער שעפסין האט ער יא געגעסין . נאר אזוי האט יעקב געמיינט אפילו דיא קליינע אילים װאס זענען נאר װאס געבארין געווארין פון דיא שעפסין . האב איך אויך ניט געגעסין . און וויל ער רופט זייא אילים . זעהן מיר אז אאיל דעם טאג װאס ער איז געבארין געווארין װערט ער שוין גערופין איל :

ב תניא . מיר האבען געלערנט רבי עקיבא זאגט פאר װאס האט דיא תורה געזאגט אז ער דאס געגנבת אאקס אדער אשעפס און ער האט איהם געשאכטין אדער פאר קויפט דארף ער בצאהלין פאר דעם אקס פינף אקסין און פאר דעם שעפס פיר שעפסין . וויל ער איז איין געווארצילט געווארין אין דיא עבירה . רבא זאגט ווייל ער דאס צווי מאהל געזינדיגט . איין מאהל װאס ער דאט געגנבת . און דאס אנדערע מאהל װאס ער האט געשאכטען אדער פאר קויפט :

ג תנן . מיר האבען געלערנט אז איינער פלאנצט אווין גארטין דיא פירות פון דעם ערשטע דריא יאהר איז ערלה און מען מאר ניט הנאה האבען פון זייא . און דיא פירות פון דעם פערטין יאהר מוז מען פירין אין ירושלים . און דארט עסט מען זייא . און אויב ער וויל ניט פירין

אקרא כמיך דכתיב ותני הלקת השדה מלאה שעורים : מלך פורץ . גדר שדה להדריך לעשות לו דרך ולהוכיחו יהיה כב"כ דלך המלך אין לו שיעור] : מכדי גמרא בלהו ליה . לא נלך אלא ללמוד

פלשתים בהו וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו שלחו ליה אסיר להציל עצמו בממון חבירו אבל אתה מלך ומלך פורץ לעשות דרך ואין מוחים בידו . ורבנן ואיתימא רבה בר מרי אמר גדישים דשעורים דישראל הוו וגדישים דעדשים דפלשתים וקא מיבעיא להו מהו ליטול גדישים של שעורים דישראל ליתן לפני בהמתו על מנת לשלם גדישים של עדשים דפלשתים שלחו ליה (יחזקאל לג) חבול ישיב רשע גזלה ישלם אע"פ שגזילה משלם רשע הוא אבל אתה מלך ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו] :

(דף כא) ז [בשלמא למ"ד הני תרתי היינו דכתיב ולא אבה דוד לשתותם אמר כיון דאיכא איסורא לא ניהא לי אלא למ"ד] טמון באש קא מיבעיא ליה מכדי גמרא הוא דשלחו ליה מאי לא אבה דוד לשתותם דלא אמרינהו משמייהו אמר כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי כל המוסר עצמו לכות על דברי תורה אין אומרים דבר הלכה משמו :

(דף ס:) ח א"ל רב אדא בריה דרב אויא לרב אשי מה בין גזלו להמבן אמר ליה המסן יהיב

אים געענטפערט וואס מען האט אים געענטפערט. רב הונא זאגט עס איז געוועזן שייערן מיט גערשטין יודישע. אונ די פלשתים פלעגן זיך בעהאלטין אין די שייערן האט דוד געפרעגט אויב ער מעג זיך מציל זיין מיט פרעמדע געלט. אויב ער מעג פאר ברענגען די פרעמדע שייערן גערשטין די פלשתים וואס אין די שייערן זאלין אויך פארברענט ווערין. האט מען געשיקט צוא אים זאגין אמענטש טאר זיך ניט מציל זיין מיט פרעמדע געלט. נאר דו ביסט דאך אמלך. אונ א מלך מעג אויס ברעכין אפרעמדע וואנט אונ מאכין א וועג אין א פרעמדע פעלד פאר זיך אונ פאר זיין חיל. אונ מען טאר אים ניט ווערין. דריבער מעג ער פאר ברענגען די פרעמדע שייערן אויך זיך מציל צוא זיין. אונ די רבנן זאגין. אנדערע זאגין רבה בר מרי האט גיזאגט. עס איז גיוועזן יודישע שייערן מיט גערשטין. אונ עס איז גיוועזן שייערן פון פלשתים מיט ארבעס. האט דוד גיפרעגט אויב מען מעג נעמען די יודישע שייערן מיט גערשטין געבין פאר א בהמה אויף דעם תנאי צוא בצאהלין די שייערן מיט ארבעס פון די פלשתים. פאר די גערשטין. האבען די רבנן געשיקט צו דוד עס שטייט אין פסוק חבול ישיב רשע גזלה ישלם. אפילו מען בצאהלט די גזלה פון עסנוועגין איז מען א רשע. נאר דו ביסט אמלך אונ א מלך מעג אויסברעכין א פרעמדע וואנט אונ מאכין א וועג אין א פרעמדע פעלד פאר זיך אונ פאר זיין חיל. אונ מען טאר אים ניט ווערין :

ז בשלמא. פרעגט די גמרא נאך דעם וואס זאגט די צווייא זאכין וויא רב הונא אונ וויא רבה בר מרין איז רעכט וואס עס שטייט דוד האט ניט גיוואלט טרינקען די וואסער וראס מיינט מען דוד האט ניט גיוואלט לערנען דעם דין וויא מען האט געשיקט צוא אים]. וואריט ער האט גיזאגט ווייל עס איז אסור צוא אלע מענטשין וויל איך דאס אויך ניט טאן. אבער דער וואס זאגט אז דוד האט גיפרעגט אויף די בעהאלטענע כלים וואס זענען פאר ברענט גיוואלין אין שייער אויב מען דארף פאר זייא בצאהלין אדער ניין. האבין דאך די רבנן אים געשיקט זאגין אויב ער איז פטור אדער חייב. פאר וואס האט דוד ניט גיוואלט טרינקען ופאר וואס האט ער ניט גיוואלט לערנען דעם דין. ענטפערט די גמרא דעם דין האט דוד גילערנט. נאר ער האט ניט גיוואלט זאגין דעם דין אין זייער נאמען. ער האט גיזאגט אזוי האב איך גילערנט בייא דעם בית דין פון שמואל הרמתי דער וואס שטעלט איין זיין לעבין אויף דער תורה. זאגט מען ניט קיין דין פון זיינעטוועגין :

ח אמר. רב אדא דער זוהן פון רב אויא האט גיזאגט צו רב אשי וועלכער הייסט גזלן

שביק מר אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקנה ילדה מלקטת לו לבנות זקנה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מכאן ומכאן אמר להם אי הכי אימא לכו מלתא דשויא להרוייכו (שמות כב) כי תצא אש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ישלם המבעיר את הבערה אמר הקב"ה עלי לשלם את הבערה שהבערתי אני הצתי אש בציון שנאמר (איכה ד) ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ואני עתיד לבנותה באש שנא׳ (זכריה ב) ואני אהיה לה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. שמעתתא פתח הכתוב בנזקי ממונו וכו׳:

דשויא להרוייכו. הגדתא ומשמעתא דכל אחד ואחד מוכח ביה מתחלתו ו הפלו בה: כי תצא מעצמה. הנהו גרמנו לו שהן קוצו והבעירה הקב"ה לגלג כאילו היא הבעירה: [אמר בשער. סנהדרין זקני השער]: טמון באש קא מיבעיא ליה. מעשה בא לפני המתנה בבלפו לנביו גדיש של ישראל והולך לבאול הלכה אם הייבים לגלם כלים הטמונים בתוכו כרבי יהודה או פטורים כרבנן: [גדישין דשעורין כו׳.

(ש"ב כג) ו ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת הגבורים [במחנה פלשתים וישאבו מים מבור מבית לחם אשר בשער וגו׳] מאי קא מיבעיא ליה אמר רבא טמון באש קא מיבעיא ליה (וכו׳) [אי כרבי יהודה אי כרבנן ופשטו ליה מה דפשטו ליה רב הונא אמר גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מטמרי

ביי רבי יצחק ער זאל זאגן אדין. דער אנדערער האט געבעטין ביי רבי יצחק ער זאל זאגן אגדתא. האט רבי יצחק אן גיהויבען צוא זאגין אגדתא. האט דער ניט גילאזין. האט רבי יצחק אן גיהויבען צוא זאגין אדין. האט דער אנדערער ניט גילאזין. האט רבי יצחק צוא זייא גיזאגט איך וועל אייך זאגין אמשל. צו וואס איר זענט גלייך. אמענטש האט אמאהל גיהאט צוויא ווייבער איינע איונגע אונ איינע אאלטע. דיא יונגע ווייב האט אויס געקליבען דיא ווייסע האר פון זיין בארד אונ האט זייא אויס געריסען ער זאל אויס זעהן יונג. דיא אלטע ווייב האט אויס געקליבען דיא שווארצע האר פון זיין בארד אונ האט זייא אויס געריסען. ער זאל אויס זעהן אלט. דער וויל האט ער גאר ניט גיהאט קיין בארד. איר זענט אויך אזוי. דער לאזט ניט זאגין אגדתא. דער לאזט ניט זאגין אדין. דער וויל זאגט מען גאר ניט. רבי יצחק האט גזאגט צוא זייא אויב אזוי איז. וועל איך אייך זאגין אזאך וואס עס איז גלייך פאר אייך ביידע. עס איז אדין אונ אגדתא. עס שטייט אין פסוק אז עס וועט ארויס גיין אפייער אונ זיא וועט טרעפין דערנער. דער פייער וועט ארויס גיין פון זיך אליין. זאל בצאהלין פאר דעם שאדין דער וואס האט אן גיצונדען דעם פייער. גאט האט גזאגט איך דארף בצאהלין פאר דעם פייער וואס איך האב אן געצונדען. איך האב אן געצונדען אפייער אין ציון. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האט אן געצונדען אפייער אין ציון אונ עס האט גאר פערברענט אירע פונדאמענטין. אונ איך בין אן גיבריים איך זאל איר אויף באהען מיט פייער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ איך וועל זיין צו איר אמאהער פון פייער ארום אונ צוא כבוד וועל איך זיין אין איר. ווער נאך האט ער גיזאגט פון דעם פסוק אדין:

ח ויתאוה. דוד האט גיגלוסט אונ האט גיזאגט ווער וועט מיר געבין טרינקען וואסער פון דעם ברונען וואס אין בית לחם וואס ער איז אין טויער. האבען דרייא שטארקע מענטשין דורך גישפאלטין אין דיא מחנה פלשתים אונ זייא האבען אן גישעפט וואסער פון דעם ברונען וואס איז בית לחם וואס ער איז אין טויער. זאגט דיא גמרא דיא וואסער וואס עס שטייט אין פסוק מיינט מען דאך ניט וואסער. נאר מען מיינט תורה. דוד האט גיוואלט וויסען אדין. וועלכין דין האט ער גיוואלט וויסען. האט רבא גיזאגט עס האט גיטראפין אין דער מחנה אז דיא מענטשין פון דוד האבען פארברענט אשייער מיט תבואה. אונ אין דעם שייער איז גיוועזען בעהאלטין כלים. האט דוד גיפרעגט אויב מען דארף בצאהלין פאר דיא כלים אויך. אדער פאר דיא כלים דארף מען ניט בצאהלין. אויב דער דין איז וויא רבי יהודה. דארף מען בצאהלין פאר דיא כלים אדער דער דין איז וויא דיא רבנן דארף מען ניט בצאהלין פאר דיא כלים. והאט מען

דבר: כבר. כוי כתב הלונות: אם אמרנו וגו'. בד' אגפים מגודעים: דליכא ספק נפשות. במקום סיגלה בה: ת"ש. כיפיה דקיל ושתה לכו ונפלה אל מחנה ארם גו': דלית בהו נקבה. הכתב מבוס נקבה הוא דעבדי:

כבר כוי דכתיב (ירמיה ט) כי עלה מות בחלונינו. ת"ר רעב בעיר פזר רגליך שנא' (בראשית יב) ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם ואומר (מ"ב ז) אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר ומתנו שם מאי ואומר וכ"ת ה"מ היכא דליכא ספק נפשות אבל היכא דאיכא ספק נפשות לא ת"ש (שם) לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה. ת"ר דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים דכיון דיהיבא ליה רשותא מסגי להדיא. שלום בעיר אל יהלך אדם בצדי דרכים דביון דלית ליה רשותא מחבא חבוי ומסגי. ת"ר דבר בעיר אל יכנס אדם יחידי לבית הכנסת שמלאך המות מפקיד שם כליו. וה"מ היכא דלא קרו ביה דרדקי ולא מצלו ביה עשרה. ת"ר כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר כלבים משחקים אליהו [הנביא] בא לעיר. וה"מ דלית בהו נקבה:

ד יתיב רב אמי ורב אסי קמיה דרבי יצחק נפחא מר א"ל לימא מר שמעתתא ומר א"ל לימא מר אגדתא פתח למימר אגדתא ולא שביק מר פתח למימר שמעתתא ולא שבק

פעסטער. ווייל עס שטייט אין פסוק דער טויט איז אויף גיגאנגען אין אונזערע פענסטער. דיא רבנן האבען גילערונט אז עס איז אהונגער אין שטאט זאלסטו פארשפרייטען דיינע פיס. זאלסטו אוועק גיין פון דיא שטאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס איז גיוועזען אהונגער אין לאנד האט אברם גיוואנדערט אין מצרים צו וואהנען דארטין. נאך זאגט דער פסוק דיא פיר קרעציגע מענטשין האבען גיזאגט אויב מיר וועלין זאגין מיר וועלין אריין קומען אין שטאט איז אהונגער אין שטאט וועלין מיר דארט שטארבין. צו וואס ברייגגט מען דעם אנדערין פסוק. נאר טאמער וועסטו זאגין ווען זאל מען אנטלויפין פאר דעם הונגער. אז ער וועט קענען קומען אויף אזעלכען ארט: אבער אז ער וועט קומען אויף דעם ארט וואו עס איז ניטא דער הונגער. איז ער אין אסכנה טאמער וועט מען אים הרגנען. זאל ער ניט לויפין צו דעם ארט. נאר ער זאל זיצען אין דיא שטאט וואו דער הונגער איז. שטייט אין פסוק דיא קרעציגע האבען גיזאגט איידער מיר זאלין קומען אין שטאט וואס דארט איז אהונגער. וועלין מיר בעסער גיין צו דיא מחנה ארם. אפילו אין דיא מחנה ארם זענען מיר אין סכנת נפשות. פון דעסטוועגין וועלין מיר אהין גיין טאמער וועלין זייא אונז לאזין לעבין. דיא רבנן האבען גילערונט אז עס איז אמגפה אין שטאט זאל אמענטש ניט גיין אין מיטען גאס. ווייל דער מלאך המות גייט אין מיטען גאס. ווייל ער האט ערלויבניס צו הרגנען גייט ער פרייא אין מיטען גאס. ווען עס איז שלום אין שטאט. זאל אמענטש ניט גיין אין דיא זייטין פון גאס. ווייל דער מלאך המות האט ניט קיין ערלויבניס צוא הרגנען בעהאלט ער זיך אונ גייט בייא דער זייט. דיא רבנן האבען גילערונט ווען עס איז אמגפה אין גיקומען אין אשטאט זאל אמענטש ניט אריין גיין אליין אין אשוהל. ווייל דער מלאך המות בעהאלט דארט זיינע כלים. דאס איז נאר אויב אין דיא שוהל לערנען ניט קיין קליינע קינדער. אונ עס דאווענען ניט צעהן מענטשין. אבער אז אין דיא שוהל לערנען קליינע קינדער אדער עס דאווענען צעהן מענטשין. אין דיא שוהל קומט ניט דער מלאך המות מעג מען אין איר אריין גיין אליין. דיא רבנן האבען גילערונט אז הינט וויינען איז אסימן אז דער מלאך המות איז גיקומען אין שטאט. אז הינט פרייען זיך איז אסימן אז אליהו הנביא איז גיקומען אין שטאט. נאר אז עס איז ניטא אנקבה צווישען זייא. דיא אלע הינט וואס דארט שטייען זענען אלע זכרים. אבער אז צווישען זייא איז דא אהונט אנקבה. פרייען זייא זיך מיט דיא נקבה. אבער אליהו איז גאר נישטא אין שטאט:

ד יתיב. רב אמי אונ רב אסי זענען גיזעסין פאר רבי יצחק נפחא. איינער האט גיבעטין

התחלה שנאמר (יחזקאל כא) והכרתי ממך צדיק ורשע בכי רב יוסף כולי האי נמי לאין דומין א"ל אביי טיבותא הוא לגבייהו דכתיב (ישעיה נז) כי מפני הרעה נאסף הצדיק א"ר יהודה אמר רב (ע"ב) לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב שנא' (שמות יב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר . ת"ר דבר בעיר כנס רגליך שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ואומר (ישעיה כו) לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך ואומר (דברים לב) מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה מאי ואומר וכ"ת ה"מ בליליא אבל ביממא לא ת"ש לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך וכ"ת ה"מ היכא דליכא אימה מגואי אבל היכא דאיכא אימה מגואי כי נפיק יתיב ביני אינשי בצוותא דעלמא טפי מעלי ת"ש מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה אע"ג דמחדרים אימה מחוץ תשכל חרב . רבא בעידן ריתחא הוה סכר

ה"ג כולי האי נמי לאין דומין . כלומר להכל תחזיקם כצדיקים שקודמין לפורענות : טיבותא הוא . שלא יראו ברעה העתידה לבא דכתיב וכו' : בכי טוב . כשעוד החמה זורחת ילין במלון ולא ימתין עד שתחשך ולבקר לא יצאו עד שיאיר : כי טוב . ליכא מעליא האור כי טוב כלומר טוב הוא לצאת בו ולהכנס בו מפני המזיקים והלסטים : חרב . חרבו של מלאך המות : אימה . אימת מות של מלאך ולא בגלוי כל כך : ריתחא .

ער הייבט אן צו הנגן די צדיקים פריער . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איך וועל פארשניידין פון דיר אצדיק אונ ארשע . פריער דעם צדיק דער נאך דעם רשע . רב יוסף האט געוויינט אזוי פיל זאל מען ארבעטין אין תורה אונ אין מצות . דער נאך וועגען די צדיקים גלייך צו גאר ניט : וארום זייא ווערין געשטראפט פריער וויא די רשעים . האט אביי געזאגט צו רב יוסף דאס איז אטובה פאר די צדיקים וואס זייא שטארבין פריער אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כי מפני הרעה נאסף הצדיק . דער צדיק שטארבט פריער ער זאל ניט זעהן די שלעכטס וואס עס ועט קומען אויף דער וועלט . רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגין אז אמענטש גייט אוועק ער פארט אין וועג זאל ער ניט גיין אונ נישט פארין ביי נאכט . נאר ער זאל אריין גיין אין אגאסט הויז ווען עס איז נאך ליכטיג ווען די זוהן שיינט נאך אונ ער זאל ניט אוועק גיין פון גאסט הויז אין דער פריא . ביז די זוהן וועט אויף שיינען . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האט געזאגט צו די יודין אין מצרים קיין מענטש פון אייך זאל ניט ארויס גיין פון די טיר פון זיין שטוב ביז עס וועט ווערין טאג , די רבנן האבען געלערנט אז עס איז אמגפה אין שטאט זאלסטו איין זאמען דיינע פיס אין שטוב . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האט געזאגט צו די יודין אין מצרים קיין מענטש פון אייך זאל ניט ארויס גיין פון די טיר פון זיין שטוב ביז עס וועט ווערין טאג . ווייל ביי נאכט איז געווען אמגפה אין מצרים . נאך זאגט דער פסוק גיי מיין פאלק קום אין דיינע שטובין אונ פארשליס דיינע טירען פון דיינטוועגין . נאך זאגט דער פסוק אויף די גאס הרגת דער שווערד פון מלאך המות אונ אין די שטובין איז די מורא פאר דעם מלאך המות . פרעגט די גמרא מיר ווייסין דאך שוין פון דעם פסוק פון מצרים אז מען דארף זיין אין שטוב ווען עס איז אמגפה . צוא וואס ברענגט מען נאך אפסוק . נאר פון מצרים וואלטין מיר מיינען אז נאר ביי נאכט דארף מען זיין אין שטוב . אבער ניט ביי טאג . דריבער ברענגט מען דעם אנדערין פסוק גייא מיין פאלק קום אין דיינע שטובין אונ פארשליס דיינע טירען . אפילו ביי טאג אויך . נאר טאמער וועסטו זאגין ווען דארף מען זיין פארשלאסין אין שטוב . ווא אין שטוב איז ניטא קיין מורא . אבער אז אין שטוב איז אויך דא אמורא . וואלט איך זאגין אז ער וועט גיין אין גאס זיצען צווישען מענטשין ער זאל פרייליכער ווערין איז בעסער . דריבער ברענגט מען דעם דריטען פסוק . אין די גאס הרגת דער שווערד פון מלאך המות . אונ אין שטוב איז דא די מורא פון מלאך המות . אזוי מיינט דער פסוק אפילו אין שטוב איז אויך דא אמורא פון מלאך המות . פון דעסטוועגין זאל מען זיצען אין שטוב . ווייל אין גאס הרגת דער שווערד פון מלאך המות ; איז אלע מאהל אין גאס ערגער וויא אין שטוב . ווען עס איז געווען אבעס פון גאט אונ עס איז געווען אמגפה . פלעגט רבא פארמאכין די

כנוכר בעניים : דמי כופרא : היינו כלוס ומכ״ר עכשיו : והא הוו תמרי . לאחר זמן : גמ׳ . עם הקקע דהכל נכלל בסכנה קרקע בפירוקים נותן עיניו קנת כבבת בלאחר זמן :

את אמר להו האי מאן דקץ כופרא מאי משלם אמרו ליה מעלם דמי כופרא והא הוו תמרי (אלא) [אמרו ליה] משלם דמי תמרא אמר להו והא לאו תמרי שקיל מיניה אמרו ליה אימא לן את אמר להו בששים אמרו ליה מאן אמר כוותיך אמר להו הא שמואל חי ובית דינו קיים שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושבקוהו :

(דף ס) **ג א״ר** שמואל בר נחמני א״ר יונתן אין פורענות באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר (שמות כב) כי תצא אש ומצאה קוצים אימתי אש יוצאה בזמן שהקוצים מצויין לה ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנא׳ ונאכל גדיש (ואכל) [ויאכל] גדיש לא נאמר אלא ונאכל גדיש שנאכל גדיש כבר . תני רב יוסף מ״ד (שם יב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים תחלה

ווייסן מיר אז דו ביסט אַ למדן. האט אלעזר צו זייא גיזאגט אדער איר זאגט פרעגין בייא מיר אזאך. אדער איך וועל פרעגין פון אייך אזאך. האבען זייא גיזאגט צוא אלעזר פרעג דו. האט אלעזר צו זייא גיזאגט דער וואס האט אפּ גיהאקט אומצייטיגע טייטלען וואס זאל ער בצאהלין. האבען זייא גיזאגט צו אים ער בצאהלט וויא פיל דיא אומצייטיגע טייטלען זענען ווערט גיוועזן. האט אלעזר גיזאגט זייא וואלטין דאך גיווארין צייטיגע טייטלען וואלטין זייא דאך מער ווערט גיוועזן. האבען זייא גיזאגט צו אלעזר ער בצאהלט וויא פאר צייטיגע טייטלען. האט אלעזר צו זייא גיזאגט ער האט דאך ניט גינומען פון אים צייטיגע טייטלען. פאר וואס זאל ער צאהלין פאר צייטיגע טייטלען. האבען זייא גיזאגט צו אלעזר זאג דו וויא פיל זאל ער בצאהלין. האט אלעזר צו זייא גיזאגט מען שאצט מיט זעכציג בוימער: אז איינער וואלט גיקויפט אפעלד מיט זעכציג טייטל בוימער וואס אויף זייא איז דא אומצייטיגע טייטלען. וויא פיל עס איז בצאהלט פאר דיא טייטלען פון איין בוים. אזוי פיל זאל ער אים בצאהלין פאר דיא טייטלען וואס ער האט אפּ גיהאקט. האבען זייא גיזאגט צו אלעזר ווער זאגט אזוי וויא דו. האט אלעזר צו זייא גיזאגט שמואל לעבט און זיין בית דין לעבט אויך: האט מען געשיקט פרעגין בייא שמואל וויא דער דין איז. האט שמואל צו זייא גיזאגט אלעזר האט אייך גוט גיזאגט אז מען שאצט מיט זעכציג בוימער. האבען זייא אפּ גילאזט דעם אלעזר זעירא:

ג אמר. רבי שמואל בר נחמני האט גיזאגט פון רבי יונתן ווען קיין שטראף קומט ניט אויף דער וועלט. נאר ווען רשעים זענען דא אויף דער וועלט. און דיא שטראף הייבט נאר אן פון דיא צדיקים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז עס וועט ארויס גיין אפייער און זיא וועט טרעפין דערנער. ווען גייט ארויס אפייער. ווען עס איז דא דערנער וועט גייט ארויס אפייער פון גאט צו שטראפין דיא וועלט. נאר אז עס איז דא דערנער. רשעים און דיא שטראף הייבט אן נאר פון צדיקים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ונאכל גדיש. עס שטייט ניט ויאכל גדיש. ער וועט פאר ברענגען דעם שייער. נאר עס שטייט ונאכל גדיש. דער שייער איז שוין לאנג פאר ברענט גיווארין. נאך איידער דיא דערנער ברענען. דאס מיינט מען דיא צדיקים זענען פריער גישטראפט גיווארין. נאך איידער דער שטראף האט אן גיהויבין בייא דיא רשעים. רב יוסף האט גילערנט עס שטייט אין פסוק ווען גאט האט גיהרגעט דיא בכורים פון מצרים האט ער גיזאגט צו דיא יודין איר זאלט ניט ארויס גיין קיין מענטש פון דיא טיר פון זיין שטוב ביז פריא. ווארום וויל עס איז גיגעבין גיווארין ערלויבניס צו דעם פארדארבער ער זאל הרגנן. קוקט ער גאר ניט אויף צדיקים אדער רשעים. נאר וועמען ער טרעפט הרגעט ער. דריבער האט מען גיהייסין אלע יודין זאלין זיין אין דער שטובין. נאך מער טוהט דער פארדארבער

דהאי אריך קועיה והאי זוטר קועיה אלא מעתה גמלא פרסא וגמלא טייעא דהאי אלים קועיה והאי קטי קועיה ה"נ דהוו כלאים זה בזה אלא אמר אביי זה ביציו מבחוץ וזה ביציו מבפנים רב פפא אמר הא טעונה חדא ביעתא בשיהלא והא טעונה כמה ביעתא בשיהלא:

קועיה. הרטומו בי"ק בלעז: טייעא. ערבי: אלים קועים. גולגלו עב: קטין. דק: ביציו מבחוץ. ביצי הזכרות נכרין בחוץ וכל מבחוץ: בשיהלא. נטעינה אחת או׳ כבר אינו טוען כיצה כניס עד בתוך הרחמים:

פטור מדיני אדם. דכבר גרמא בנזקין פטור: הפורץ גדר. ויצאת הבהמה וברחה: הכופף קמתו. לנגד הדליקה כדי שתבער בה הלהב:

מכלני אוכמי. מנהג אבלים: כופרא. בזמרים כנופר

הכונס פרק ששי

(ע"ב) **א תניא** א"ר יהושע ד' דברים העושה אותם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חברו והכופף קמתו של חברו בפני הדליקה והשוכר עדי שקר להעיד והיודע עדות לחברו ואינו מעיד לו:

(דף נט) **ב (אלעזר)** [אליעזר] זעירא (ע"ב) הוה סיים מסאני אוכמי (והוה אזיל) [וקאי] בשוקא דנהרדעא אשכחוהו דבי ריש גלותא ואמרי ליה מאי שנא הני מסאני אמר להו דקא מאבילנא אירושלים א"ל את (חשיבת) [חשיבא] לאתאבולי אירושלים סבור יוהרא הוא אתיוהו וחבשוהו אמר להו גברא רבא אנא אמרו ליה מנא ידעינן אמר להו או אתון בעו מנאי מילתא או אנא איבעי מינייכו מלתא אמרו ליה בעי

את

און דר אקורצע האנז. דארף דאך זיין אקעמל פון פערסיע און אקעמל פון טירקיי אוך צוויי מינים: ווארום דר האט אגראבע האלז און דר אדינע האלז. האט אביי געזאגט אווילדע גאנדז אזכר וועגען זיינע אייער פון אויס ווייניג. און אפראסטע גאנדז אזכר וועגען זיינע אייער אינוויינג. רב פפא זאגט אווילדע גאנדז אנקבה טראגט פריער איין איי. און אז די איי ווערט גיבארין: טראגט זיא נאך אאיי. און אפראסטע גאנדז אנקבה טראגט עטליכע אייער מיט איין מאהל:

פרק ששי

א תניא. מיר האבען גילערנט רבי יהושע זאגט פיר זאכין וועגען דא דער וואס טוהט זייא. פון בית דין איז ער פטור. בית דין קענען אים ניט הייסין ער זאל בצאהלין. אבער גאט הייסט ער זאל בצאהלין. דאס וועגען דיא פיר זאכין איינס איז אז ער ברעכט אויס אוואנט פון זיין חברים אשטאל און זיין חברים בהמה איז ארויס גיגאנגען און איז אנטלאפין און מען ווייסט ניט ווא זיא איז. דאס אנדערע איז. אז ער האט גינומען זיין חברים שטייענדיגע תבואה און האט זייא איינגיבויגין צו אפייער און זייא וועגען פאר ברענט גיווארין. דאס דריטע איז. ער האט גידונגען פאלשע עדות און זייא האבען עדות גיזאגט אז ראובן האט גיבארגט געלט בייא שמעון. דאס פערטע איז. אז איינער ווייסט עדות צו זאגין פאר זיין חבר און דורך זיינע עדות וואלט דער חבר גיקענט אפ נעמען זין געלט וואס אים קומט בייא איינעם. און ער האט גיט גיוואלט עדות זאגין. און זיין חבר האט ניט אפ גינומען זיין געלט. האט ער אים שאדין גיטאהן:

ב אלעזר זעירא האט אן גיטאהן שווארצע שיך און איז גישטאנען אין דיא גאס פון נהרדעא. דיא מענטשין פון ריש גלותא האבען אים גיטראפין שטייענדיג. האבען זייא גיזאגט צו אים פאר וואס גייסטו אין שווארצע שיך ווארום פארצייטין פלעגין אלע גיין אין ווייסע שיך. האט אלעזר גיזאגט וויל איך טרויער אויף ירושלים. האבען דיא מענטשין פון ריש גלותא גיזאגט צו אלעזר. ביסטו דען אזוי אגרויסער צדיק וואס דו טרויערסט אויף ירושלים. זייא האבען גימיינט דאס איז נאר אגרויסקייט. האבען זייא אים גינומען און האבען אים גיבונדען. האט אלעזר צו זייא גיזאגט איך בין אגרויסער למדן. האבען זייא גיזאגט צו אים פון וואנען

(דף נה) נא' בהם טוב א"ל עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב שאלני אם נא' בהם טוב אם לאו שאיני יודע אם נאמר בהם טוב. אם לאו כלך אצל ר' תנחום בר חנילאי ש־יה רגיל אצל ריב"ל שהיה בקי באגדה אזיל לגביה. א"ל ממנו לא שמעתי אלא כך אמר לי שמואל בר נחום אחי אמו של רבי אחא בר חנינא ואמרי לה אבי אמו של רבי אחא בר חנינא הואיל וסופן להשתבר [וכי סיפן להשתבר] מאי הוי אמר רב אשי חס ושלום פסקה טובה מישראל. א"ר יהושע (בן לוי) הרואה טי"ת בחלומו סימן יפה לו מאי טעמא איליכא משום דכתיב טוב אימא (ישעיה יד) וטאטאתיה במטאטא השמד. תו' טי"ת קאמרינן. אימא (איכה א) טומאתה בשוליה טי"ת בי"ת קאמרינן אימא (שם ג) טבעו בארץ שעריה אלא הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחלה שמבראשית עד וירא אלהים את האור לא כתיב טי"ת. וא"ר יהושע ב"ל הרואה הספר בחלומו חסו עליו מן השמים ופדאוהו והני מילי בכתבא:

רתמונה נתורה נאמרה לטובה: הספד. היכה זו לנדה כראוהו.

ז אמר שמואל אווז ואווז הבר כלאים זה בזה מתקיף לה רבא בר רב חנן מ"ט איליכא משום

דהאי

חנינא איידער דוא פרעגסט מיך פאר וואס שטייט ביי דיא אנדערע עשרת הדברות למען ייטב לך ; פרעג מיך אויב עס שטייט בייא די אנדערע דברות למען ייטב לך. אדער ניין. וארום איך ווייס גאר ניט אויב עס שטייט ביי דיא אנדערע דברות למען ייטב לך. אדער עס שטייט ניט. גיי צוא רבי תנחום בר חנילאי ער פלעגט זיין אלע מאהל ביי רבי יהושע בן לוי וואס ער ווייס די דרשות פון פסוקים. וועט ער דיר זאגן. איז רבי חנינא גיגאנגען צוא רבי תנחום. האט רבי תנחום גזאגט צוא רבי חנינא פון רבי יהושע בן לוי האב איך דאס ניט גיהערט. נאר אזוי האט מיר גזאגט שמואל בר נחום דער ברודער פון רבי אחא בר חנינאס מוטער. אנדערע זאגן דער פאטער פון רבי אחא בר חנינאס מוטער. ווייל גאט האט גיוואוסט אז דיא ערשטע לוחות וועלין צוא בראכבען ווערין. דריבער האט מען ניט געשריבען אין זייא למען ייטב לך. פרעגט די גמרא צוא ווייל זייא וועלין צוא בראכבען ווערין ; דריבער שטייט ניט למען ייטב לך. הט רב אשי גזאגט ווען עס וואלט גישטאנען למען ייטב לך אונ דיא לחות זענען צוא בראכען גיווארין. ווארט אפ גיבראכען גיווארין דיא גוטס פון דיא יודין. דריבער האט מען אין דיא ערשטע לחות ניט גישטעלט למען ייטב לך. נאר אין דיא אנדערע לחות וואס זענען געבליבען גאנץ האט מען גישטעלט למען ייטב לך. רבי יהושע בן לוי זאגט דער ווס זעהט אטי"ת אין חלום. איז אגוטער סימן. פרעגט דיא גמרא פר וואס איז אגוטער סימן. זאלין מיר זאגן ווייל טי"ת לייענט מען טוב. מען קען דאך לערנען טאטאתיה במטאטא השמד. איך וועל זיא אויס קערין מיט אבעזים פון פאר טיליגונג. ענפערט דיא גמרא אים האט מען דאך גיוויזען אין חלום איין טי"ת. מאכט דאס טוב. אבער טאטאתיה אדער מטאטא איז דאך צוויי טית"ן. פרעגט דיא גמרא טאמער האט מען גימיינט טומאתה בשוליה. ענפערט דיא גמרא מען מיינט ער האט גיזעהן אין חלום אטי"ת מיט אבי"ת. מאכט דאס טב. גוט. פרעגט דיא גמרא טאמער מאכט דאס טבעו בארץ שעריה. ענפערט דיא גמרא אפילו ער זעהט אטי"ת איין איז דאס אויך צוא גוטען. ווייל דער ערשטער טי"ת וואס שטייט אין דיא תורה איז צו גוטען. וואר־ום פון בראשית ביז וירא אלהים את האור איז ניטא קיין טי"ת. אונ דער ערשטער טי"ת הייבט זיך אן מיט טוב ; נאך האט רבי יהושע בן לוי גזאגט אז ער זעהט אין חלום דעם ווארט הספד געשריבען. איז דאס צוא גוטען. דס מאכט חסו עליו מן השמים ופדאוהו. מען האט אויף אים רחמנות גיהאט פון הימעל אונ מען האט אים אויס גילייזט. אבער נאר אז ער זעהט דעם ווארט הספד געשריבען :

ז אמר. שמואל האט גזאגט אגאנדז אונ אווילדע גאנדז זענען צוויי מינים. האט רבא בר רב חנן גיפרעגט פאר וואס זענען זייא צוויי מינים. מיר זאלין זאגן ווייל דער הט אלאנגע האלדז

(דברים לב) הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט :א"ר חנא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני מ"ד (שמות לד) ארך אפים ולא כתיב ארך אף ארך אפים לצדיקים ולרשעים :

ד ת"ר לא יסקל אדם מרשותו לרה"ר מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרה"ר ומצאו חסיד אחד א"ל ריקה מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך לגלג עליו לימים נצרך למכור שדהו והיה מהלך באותו רה"ר ונכשל באותם אבנים אמר יפה אמר לי אותו החסיד מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך :

(דף נג) ה דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא כדרגיז רעיא על ענא עביד לנגידא סמיתא :

(דף נד ע"ב) ו שאל רבי חנינא בן עגיל לרבי חייא בר אבא מפני מה בדברות הראשונים לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונים נאמר

אל הבריות לתאוה: ארך אף. משמע מאריך רוגז וממתין מליפרע: ארך אפים. משמע שני רצונים א' של טובה וא' של רעה: לצדיקים. מלשלם שכר טוב לאלתר: ולרשעים. מליפרע מהם לאלתר:

לא יסקל. לפנות אבנים: מרשות שאינה שלך. שאתה עתיד אתה למוכרה: לרשות שלך. רה"ר כל ימי חייו הוא שלו: לגלג עליו. לא היה מכיר טעמו כל דבר:

עביד לנגידא סמייתא. לעז המושכת מקור עיניה וככלת ומפלת בבורות והעדר אחריה כך כשהמקום נפרע מישראל ממנה להם פרנסים שאינם מהוגנים: נאמר בהן טוב. גבי כבוד אב ואם דכתיב למען ייטב לך: ופתח בו טי"ת שהוטבה ולאבות

דער בשעפער זיין ווערק איז גאנץ זיינע אלע וועגין איז מיט דין . רבי חנא האט גזאגט אנדערע זאגין רבי שמואל בר נחמני האט גזאגט עס שטייט אין פסוק ארך אפים ער דער לייגערט צווייא כעסין . עס דארף דאך שטיין ארך אף . ער דער לייגערט דעם כעס . נאר אזוי מיינט מען ארך אפים . גאט דער לייגערט צוויי ערלייא ווילונם . ער דער לייגערט זיין ווילען צוא דיא צדיקים . ער בצאהלט ניט באלד זייער שכר . נאר ער וואַרט ביז צוא עולם הבא . אונ ער דער לייגערט זיין ווילען צו דיא רשעים . ער שטראפט זייא ניט באלד : נאר ער וואַרט ביז זייא שטארבין שטראפט ער זייא אין גיהנם :

ד תנו רבנן : אמענטש זאל ניט ארויס ראמען דיא שטיינער פון זיין פעלד אונ ווארפין אין דיא גאס . עס האט אמאהל גיטראפען אמענטש האט אויס גערומט דיא שטיינער פון זיין פעלד אונ האט זייא גיווארפען אין גאס . האט אים גיטראפען אחסיד אונ האט גזאגט צו אים דוא נאר פאר וואס נעמסטו ארויס דיא שטיינער פון דעם ארט וואס ער איז ניט דיינער . אונ דוא ווארפסט זייא אויף אזוי אארט וואס ער איז דיינער . האט דער מענטש געלאכט פון דעם חסיד . אין אצייט שפעטער האט דער מענטש גידארפט פאר קויפען זיין פעלד . אונ ער איז גיגאנגען אין דער גאס וואו ער האט גיווארפען דיא שטיינער . אונ ער איז גשטרויכעלט גיווארין אונ איז גיפאלען דורך זיינע שטיינער וואס ער האט גיווארפען אין גאס . האט ער גזאגט אמת האט מיר גזאגט דער חסיד פאר וואס נעמסטו דיא שטיינער פון אזוי אארט וואס ער איז ניט דיינער אונ ווארפסט זיי אויף אארט וואס ער איז אייביג דיינער . דיא גאס געהער דאך אייביג צוא אלע מענטשין :

ה דרש . איינער פון גליל האט גידרשת פאר רב חסדא אז דער פאסטוך ווערט אין כעס אויף דיא שעפסין מאכט ער בלינד דעם שעפס וואס גייט פאר אוים . זעהט ער ניט וואו צו גיין . פאלט ער אריין אין אגרוב . פאלען אלע אריין אין דיא גרוב . אזו אז גאט ווערט אין כעס אויף די יודין מאכט ער אויף זייא ערכטע וואס זענען רשעים . אונ זייא פירען דיא יודען אין שלעכטין וועג :

ו שאל . רבי חנינא בן עגיל האט גיפרעגט ביי רבי חייא בר אבא פאר וואס ביא דיא ערשטע עשרת הדברות וואס עס שטייט אין דיא סדרה יתרו שטייט ניט למען ייטב לך . ביא כבד את אביך ואת אמך . ביא דיא אנדערע עשרת הדברות וואס עס שטייט אין דיא סדרה ואתחנן שטייט יא למען ייטב לך ביי כבד אביך ואת אמך . האט רבי חייא גזאגט צוא רבי

את הולדות ונותנין לבעל:

(דף נ) ג ת"ר מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא שעה ראשונה אמר להם שלום שניה אמר להם שלום שלישית אמר להם עלתה אמרו לה מי העלך אמרה להם זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהיגו אמרו לו נביא אתה אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו א"ר אחא אעפ"כ מת בנו בצמא שנא' (תהלים נ) וסביביו נשערה מאד מלמד שהקב"ה מדקדק עם חסידיו אפילו כחוט השערה ר' נחוניא אומר מהכא (שם פט) אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו. א"ר חנינא כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרו חייו שנאמר הצור

הופר ומוכר הבורות לרבים ושותי רגלים שותים מהם : שעה ראשונה . שעדיין היא ראויה לחיות היה בתוך המים : אמר לכם בזוב . תעלה וזקן שניה : בליבית . דומה לה בבות בתנא נפבה אם יבשם בם : אמר לכם כבר עלתה . ודאי כדאמריק לקמן דפביעא ליה דלא המות בם : זכר של רחלים . אילו של יצחק : וזקן מנהיגו . זה אברהם : מצטער בו . להפור בורות ומערות לשותי רגלים : על כביביו . לדיקים הדבקים בו : נשערה מאד . לי הוט השערה : ונורא על כל סביביו . מטיל אימת משפטו עליהם : ותרן . לעבור על כל פשעים : יותרו חייו . יופקרו חייו וגופו במותם

ווערט גיוועזן איידער זיא האט געבארין דאס קינד. ווארום אז זיא איז געוועזן מעוברת איז זיא געוועזן אין אסכנה טאמער וועט זיא שטארבין ביים קינד האבען. דריבער פרעגט רבן שמעון בן גמליאל אויב מען וועט אזוי שאצין ווייא דיא משנה זאגט וועט ער גאר ניט דארפין געבין. ווארום אאשה איז ווערט נאך דעם געבארין דאס קינד מער וויא זיא איז ווערט געוועזן מיט דיא קינדער וואס זיא האט געהאט אין בויך. איידער זיא האט זייא געבארין. נאר מען שאצט דיא קינדער וויא פיל זייא זענען ווערט געוועזן אז זייא וואלטין געלעבט. און דאס געלט גיט מען דעם מאן:

ג תנו רבנן: דיא רבנן האבען געלערנט עס איז געוועזן איינער נחוניא וואס ער פלעגט גראבין ברונענס אין וועג. אז דיא יודין וועלין גיין אויף יום טוב אין ירושלים. זאלין זייא האבען אין וועג וואסער צוא טרינקען: האט אמאהל גיטראפען אז דיא טאכטער פון דעם נחוניא איז אריין גיפאלען אין אגרויסען ברונען. האט מען דאס גזאגט צוא רבי חנינא בן דוסא: דיא ערשטע שעה האט רבי חנינא גזאגט עס איז שלום. זיא וועט ארויף קומען. דיא אנדערע שעה האט אויך רבי חנינא גזאגט עס איז שלום. זיא וועט ארויף קומען. דיא דריטע שעה האט רבי חנינא גזאגט זיא איז שוין ארויף גיקומען. האט מען גיפרעגט ביי איר ווער האט דיך ארויף גינומען פון גרוב. האט זיא גזאגט עס איז גיקומען אאלטער מאן וואס האט געפירט אזכר פון שעפסין (דאס איז געוועזן אברהם אבינו ער האט געפירט דעם איל פון יצחק) האט ער מיך ארויס גענומען פון גרוב: מען האט גזאגט צו רבי חנינא ביסטו דען אנביא וואס דוא האסט געוואוסט ווען זיא איז ארויס גיגאנגען פון גרוב. האט רבי חנינא צוא זייא גזאגט איך בין ניט קיין נביא און איך בין ניט אזוהן פון אנביא. נאר אזוי האב איך גזאגט דיא זאך וואס דער צדיק האט פון איר צער גיהאט. זאלין זיינע קינדער אין דעם גישטרויכעלט ווערין. דער צדיק נחוניא האט אזוי פיל צער גיהאט צוא גראבין דיא ברונענס. זאלין זיינע קינדער אין אברונען גישטרויכעלט ווערין און שטארבין. דאס קען ניט זיין. רבי אחא זאגט פון דעסטוועגין איז אזוהן פון רבי נחוניא גישטארבין פון דארשט. ווארום עס שטייט אין פסוק וסביביו נשערה מאוד. דיא צדיקים וואס זענען ארום גאט ווערין גישטראפט אויף אהאר. גאט שטראפט זיינע חסידים אפילו אויף אעבירה וואס איז דין וויא אהאר. רבי נחוניא זאגט פון דעם פסוק אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו. גאט איז שטארק אין דער פערזאמלונג פון פיל הייליגע מלאכים און פארכטיג איז ער אויף אלע צדיקים וואס ארום אים זענען. רבי חנינא זאגט דער וואס זאגט גאט שיינקיט אויף דיא עבירות וואס מען טוהט. וועט גישיינקט ווערין זיין לעבין. זיין לעבין וועט זיין פריי און ווער עס וועט וועלין וועט זיין לעבין צו נעמען. ווארום עס שטייט אין פסוק

אשי הא ל"ל קרא סברא הוא דכאיב ליה כאיבה אזיל לבי אסיא אלא קרא לכדר"נ אמר רבה בר אבוה דאמר מנין שאין נזקקין אלא לתובע תחלה שנאמר מי בעל דברים יגיש דבריו אליהם אמרי נהרדעי פעמים שנזקקין לנתבע תחלה והיכי דמי דקא זילי נכסיה:

(דף מה ע"ב) ב מִשְׁנָה אדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות] שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה אמר רשב"ג (דף מט) א"כ משהאשה יולדת משבחת [אלא שמין את הולדות ונותן לבעל וכו'.

גמ'] מאי קאמר אמר (רב) [רבה] הכי קאמר וכי אשה משבחת קודם שתלד [יותר מלאחר שתלד] והלא אשה משבחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד אלא שמין את

שאין נזקקין אלא לתובע תחלה. כגון ראובן תובע משמעון מנה שהלוהו (בעדים או בשטר) ושמעון משיבו הפסדת משלי כשור לי מה שהפסדת או מכית שור שלי ונפחת מדמיו שנתמעט בו בתחלה נזקקין לטענת ראובן ומוציאין לו מנה משמעון ואחר כך נזקקין לטענת שמעון לדון על דבר ההפסד והמכות: דקא זילי נכסיה. שיש כאן תגרים שיקנו בדמים יקרים ומחר ילכו להם א"נ בקרקעותיו שאין לו פירות תביעה זו שרואין אותו דהוא דחוק יותר וניתן לו הפסד או משכונו ימכרם ויבלם לו מהם:

מאי קאמר דמשמע דהכי קאמר ליה דא"כ לדידך אית לך מה שהיא יולדת משבחת וה"ק כל קאמר דמפחתא: והלא אשה משבחת. כדמים לאחר שתלד דמעיקרא דמיה פחותין לימכר שמסוכנת היא למות בצער לידה והכי משמע מתני' א"כ דקא שמין כדקאמרת אשה כח דלא יהיב ליה מידי דמשהאשה יולדת משבחת:

ווען עס טוהט וויא. דער גייט צום דאקטאר. נאר דעם פסוק דארף מען צו דער זאך וואס רב נחמן האט געזאגט פון רבה בר אבוהם וועגין. פון וואנען ווייסן מיר אז פריער ענפערט מען דעם וואס מאנט פריער ולמשל ראובן זאגט צו שמעון גיב מיר דיא הונדערט גילדין וואס דוא האסט ביא מיר גיבארגט. אונ שמעון ענפערט דו האסט ביא מיר גיחאפט. גיב מיר צוריק וואס דו האסט ביא מיר גיחאפט. וועל איך דיר בצאהלין דיא הונדערט גילדין. וויל ראובן האט פריער גימאנט נעמט מען פריער הונדערט גילדין פון שמעון אונ מען בצאהלט צוא ראובן. דער נאך קלערט מען אויף דיא טענה פון שמעון וואס ער זאגט אז ראובן האט ביא אים גיחאפט. ווארום עס שטייט אין פסוק מי בעל דברים יגש אליהם. ווער עס מאנט פריער זאל ער פריער גינענען זיינע טענות צוא בית דין. אונ בית דין זאל פריער פסקנן זיין דין. דיא חכמים פון נהרדעי זאגין אמאהל ענפערט מען פריער דעם וואס ווערט גימאנט. מען ענפערט פריער צו שמעון. אויב דיא זאכין וואס שמעון מאנט ווערין אלע טאג ווערלוועלער. אדער היינט זענען דא סוחרים וואס ווילען קויפין דיא זאכין. אונ מארגין ווען זייא אוועק פארין וועט שמעון שאדין האבען. ענפערט מען פריער צו שמעון אפ נעמען דיא זאכין פון ראובן. דער נאך ענפערט מען צו ראובן אפ צו נעמען זיין געלט פון שמעון:

ב משנה. אדם. אויב אמענטש האט גיוואלט שלאגין זיין חבר. דער וויל איז דורך גיגאנגען אאשה. האט ער גישלאגין דיא אשה. אונ זיא האט מפיל גיוועזן אירע קינדער. דארף ער בצאהלין געלט פאר דיא קינדער. וויא בצאהלט מען דיא געלט פאר דיא קינדער. מען שאצט אפ דיא אשה וויא פיל איז זיא ווערט גיוועזן אז מען וואלט איר פאר קויפען פר אדינסטו איידער זיא האט מפיל גיוועזן דיא קינדער. והאט דאך דער בעל הבית גירעכונט דיא קינדער וועלין אמאהל זיין קנעכטו. אונ וויא פיל איז זיא ווערט דער נאך וויא דיא קינדער זענען שוין גיבארין. מען האט זייא כפיל גיוועזן. וויא פיל זיא איז איצט ווייניגער ווערט. אזוי פיל דארף דער מענטש וואס האט איר גישלאגין בצאהלין. רבן שמעון בן גמליאל זאגט אויב מען שאצט אזוי אז אאשה האט שוין גיבארין דאס קינד ווערט זיא בעסער. נאר מען שאצט דיא קינדער אונ דאס גיט ער צום מאן. פרעגט דיא גמרא וואס זאגט רבן גמליאל. האט רבה גזאגט אזוי זאגט רבן גמליאל איז דען אאשה וואס איז משובחת מער ווערט איידער זיא האט גיבארין דאס קינד וויא זיא איז ווערט דער נאך וויא זיא האט שוין גיבארין דאס קינד. עס איז דאך פארקערט אאשה איז מער ווערט דער נאך וויא זיא האט שוין גיבארין דאס קינד. וויא זיא איז

כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי שכר על הפרישה עד שבא רבי עקיבא ולימד את ה׳ אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים:

לא ידע מה לרבות : יגדל אדם וכו׳ . ס״נ כאי לא יכמרט לא יקיימט כולו :

(קף מו) ה [פיסקא] ר׳ אליעזר אומר אין לו שמירה אלא סכין וכו׳ אמר רבה מאי טעמא דר״א דאמר קרא (שמות כא) ולא ישמרנו שוב אין לו שמירה לזה א״ל אביי אלא מעתה דכתיב (שם) ולא יכסנו שוב אין לו כסוי לזה וכ״ת ה״נ והתנן כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור אלא אמר אביי היינו טעמא דר״א כדתניא ר׳ נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו שנא׳ (דברים כב) ולא תשים דמים בביתך:

שור שנגח את הפרה פרק חמישי

(פ״ג) א אמר ר״ש בר נחמני מנין להמוציא מחבירו עליו הראיה שנא׳ (שמות כד) מי בעל דברים יגש אליהם ראיה אליהם מתקיף לה רב אשי

תירא מערט גאר ניט. מערין אלע אתין גאר ניט. האט שמעון אדער נחמיה צ״א זייא גיזאגט אזוי וויא איך האב גינומען שכר אויף דעם דרשנן דיא אתין. אזוי וועל איך נעמען שכר אויף דעם זיך צו שיידין זיך פון דעם דרשנן. ביז רבי עקיבא איז גיקומען אונ האט גילערונט את ה׳ אלהיך תירא. דו זאלסט מורא האבען פאר גאט אונ פאר תלמידי חכמים אויך:

ה פיסקא. רבי אליעזר זאגט דער אקס וואס האט גישטויסן דרייא מאהל. קען מען אים שוין ניט היטען. נאר מען מוז אים שעכטין. רבה זאגט פון וואנען ווייס דאס רבי אליעזר. ווארום עס שטייט אין פסוק ולא ישמרנו. ער וועט אים ניט היטען. וייל ער האט ניט קיין שמירה. מען קען אים ניט היטען. נאר מען מוז אים שעכטין. האט אביי גיזאגט צו רבה אז עס שטייט אין פסוק ולא יכסנו. ער וועט אים ודעם גרוב) ניט צו דעקין. וועסטו אויך טייטשין וייל ער האט ניט קיין צו דעק. מען קען אים ניט צו דעקין. אז מען דעקט צו דיא גרוב: אונ עס איז אריין גיפאלין אבהמה. דארף מען בצאהלין אויב זיא איז גיהרגת גיווארין. טאמער וועסטו זאגן טאקי אזוי: מען דארף טאקי בצאהלין. מיר האבען דאך גילערונט אז ער האט צוגידעקט דיא גרוב אזוי וויא עס דארף זיין. אונ עס איז אריין גיפאלין איניינעניג אאקס אדער אאייזיל אונ איז גיהרגת גיווארין דארף מען ניט בצאהלין. האט אביי גיזאגט פון דאנען ווייס דאס רבי אליעזר. ווארום מיר האבען גילערונט רבי נתן זאגט פון וואנען ווייסין מיר אז אמענטש זאל ניט האלטען אין שלעכטין הונט אין זיין שטוב. אונ ער זאל ניט שטעלין אשלעכטין לייטער אין זיין שטוב. ווארום עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט ניט טאהן קיין בלוט אין דיין הויז. אונ פון אשלעכטין הונט אונ אשלעכטין לייטער קען מען גיהרגת ווערין. אזוי טאר מען ניט האלטין אאקס וואס האט שוין דרייא מאהל גישטויסין. טאמער וועט ער הרגנן אמענטשין. נאר מען מוז אים שעכטין:

פרק המישי

א אמר. רבי שמואל בר נחמני האט גיזאגט פון וואנען ווייסין מיר אז איינער וויל אויסציהען פון זיין חבר ולכיבל ראובן מאנט געלט ביא שמעון. אונ שמעון זאגט ער איז ניט שולדיג. דארף ראובן ברייניגען עדות אדער איין אנדערע ריכטיגע בעווייזונג אז עס איז אמת אז אים קומט געלט ביא שמעון. אבער אז ראובן קען ניט בעווייזין. דארף שמעון ניט בצאהלין. ווארום עס שטייט אין פסוק מי בעל דברים יגש אליהם. ווער עס מאנט זאל גיבען זיינע בעווייזונג צו דיא דיינים. האט רב אשי גיפרעגט דארף מען דען אויף דעם הפסוק. דאס פארשטייט מען אליין

לי להוציא מהם רות המואביה ונעמה העמונית והלא דברים ק"ו . מה בשביל שתי פרידות טובות חס הקב"ה על שתי אומות גדולות ולא החריבן בתו של ר' אם כשרה היא וראויה לצאת ממנה דבר טוב עאכ"ו דרוה חיה :

פרידות . גוזלות : כמו כל רבי : אם להוציא לגרע כשר עלכ"ו שהתים :
דקאמרה מואב . לבון פריצות שהוא מאמים :
אנגריא לשתעבד בהם להביא להם מים ומזון :
אתין . וגמין ריבוין : כשהגיע לאת ה' אלהיך תירא :

ג א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה אפילו שכר שיחה נאה דאילו בכירה דקאמרה מואב א"ל הקב"ה למשה (דברים ב) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה מלחמה הוא דלא הא אנגריא עביד בהו צעירה דקאמרה בן עמי א"ל הקב"ה למשה (שם) וקרבת מול בני עמון אל תצורם ואל תתגר בם כלל דאפי' אנגריא לא תעביד בהו . וא"ר חייא בר אבא א"ר יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשביל לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה קדמתה ד' דורות לישראל עובד ישי ודוד ושלמה ואילו צעירה עד רחבעם דכתיב (מ"א יד) ושם אמו נעמה העמונית :

(דף מא ע"ב) ד תניא שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע (דברים ו) לאת ה' אלהיך תירא פירש אמרו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהן אמר להם כשם

נעמה פון עמון . דריבער טאר מען נאך ניט מלחמה האלטין ניט מיט עמון אונ ניט מיט מואב . זאגט עולא איך וועל איצט לערנען אקל וחומר . מאדאך וועגין צוויא גוטע טייבער האט גאט רחמנות גהאט אויף צוויא גרויסע פעלקער אונ מען האט זייא ניט גהרגת . דיא טאכטער פון רבי (פון רב שמואל) אויב זיא וואלט געווען אפרומע אונ עס וואלט פון איהר געבאהרין געווארין גוטע קינדער . געוויס וואלט איר גאט גלאזט לעבין :

ג אמר . רבי חייא בר אבא האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין גאט גוזלת ניט קיין עבר פון קיין מענטשין . אפילו פאר שיינע רייד בצאהלט אויך גאט שכר . ווייל דיא עלצטע טאכטער פון לוט האט גירופין איר קינד מואב . ואיך האב איהם געבארין פון מיין פאטער האט זיא דאך מיאוס גירעט . האט גאט געזאגט צו משה דו זאלסט ניט בלאגערין מואב אונ דוא זאלסט ניט רייצין מיט זייא אמלחמה . אמלחמה זאל מען ניט מאכין מיט מואב . מען זאל זייא ניט הרגנן . אבער ארבעטין מיט זייא מעג מען . אבער דיא יינגסטע האט גירופין איר קינד עמון איך האב איהם געבארין פון מיין פאלק . האט זיא דאך שיין גירעט . האט גאט געזאגט צו משה אז דוא וועסט גענענען קעגין דיא קינדער פון עמון . זאלסטו זייא ניט בלאגערין אונ דו זאלסט דיך מיט זייא גאר ניט רייצען . אפילו ארבעטין זאלסטו אויך ניט מיט זייא . נאך האט רבי חייא בר אבא געזאגט פון רבי יהושע בן קרחה וועגין אייביג זאל זיך אמענטש איילין צוא טאהן אמצוה . ווייל דיא עלצטע טאכטער פון לוט האט זיך געאיילט פאר דיא יינגסטע מיט איין נאכט פריער . האט זיא געבראכט פיר דורות יודין פריער פאר דיא יינגסטע . דיא פיר דורות זענען עובד ישי דוד שלמה . אונ פון דיא יינגסטע איז געבארין רחבעם דער זוהן פון שלמה . אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דער נאמען פון זיין מוטער (פון רחבעמס מוטער) איז נעמה פון עמון :

ד תניא . מיר האבען געלערנט שמעון העמסוני אונ אנדערע זאגין נחמיה העמסוני האט גידרשת אלע ווערטער את וואס עס שטייט אין דיא תורה . דערווארט את זאל צוא געבין נאך אמאך . וויא ער איז געקומען צום את ה' אלהיך תירא . האט ער זיך אפ געשיידט . ער האט ניט געוואלט דאס צוא דרשנן . פאר וועמען זאל מען מורא האבען אויסער גאט . האבען דיינע תלמידים צוא איהם געזאגט רבי דיא אלע אתין וואס דו האסט גידרשת וואס וועט זיין מיט זייא . אדער אלע אתין דארפין מירין . אדער אלע אתין מעגין נימ . אויב דער את פון את ה' אלהיך

ואמר בואי כלה בואי כלה :

שור שנגח ארבעה וחמשה פרק רביעי

(דף לו ע"ב) **א תנן** התם התוקע לחבירו נותן לו סלע וכו' . (דף לז) חנן בישא תקע ליה להההוא גברא אתא לקמיה דרב הונא א"ל זיל הב ליה פלגא דזוזא ה"ל זוזא מבא בעי למיתבה ליה מיניה פלגא דזוזא לא הוה משתקיל ליה תקע ליה אחרינא ויהביה ניהליה :

תוקע . כתכה כנגד אזנו לשון מורי ל"א תקיעה ממש: נותן לו סלע. דמי בשתו נגד נערה וזקנה ורפוי אם יכנס שם (בגמ' מסיק דהוא סלע מדינה והוא פלגא דזוזי במינית של סלע ל רי) : זוזא מבא. פהות נורהו : ולא הוה משתקל ליה . לא הוה יכול לגוליהו :
מולכים עצמם . בבהתילו בקלקול ושכרו את בלעם :

ב רב שמואל בר יהודה שכיבא ליה ברתיה אמרי ליה רבנן לעולא קום ניזיל נינחמיה אמר להו מאי אית לי גבי נחמתא דבבלאי דגידופא הוא דאמרי מאי אפשר לי למיעבד הא אפשר להו למיעבד עבדי אזיל הוא להודיה לגביה א"ל (דברים ב) ויאמר ה' אלי אל הצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה וכי עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות אלא נשא משה ק"ו בעצמו אמר ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה (במדבר כה) צרור את המדינים והכיתם אותם (ע"ב) מואבים עצמם לא כ"ש א"ל הקב"ה לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי שתי פרידות טובות יש לי

פרעגט זיך שטעלין אונ פרעגט זאגין צום שבת קום כלה קום כלה. אונ וויל שבת איז אזוי טייער. דריבער ערב שבת פארין נאכט לויפט יעדער מענטש אין גאס אן גרייטין אויף שבת ; אונ מען לויפט אהיים צוא נעמען שבת. דריבער מעג מען לויפען. אונ אז מען טוהט א טאריך לויפענדיג דארף מען ניט בצאהלין :

פרק רביעי

א תנן . מיר האבען געלערנט אז איינער האט גישלאגען זיין חבר אויף דעם אויער . גיט ער אים אהאלבין גילדין פאר דעם וואס ער האט אים פאר שעמט . זאגט די גמרא חנן בישא האט גישלאגין אמענטשין אויף דעם אויער . זענען זייא גיקומען אדין תורה האבען פאר רב הונא . האט רב הונא גזאגט צו חנן גייא גיב אים אהאלבין גילדין . האט חנן גיהאט אאפגעריבענעם גילדין . האט ער גיוואלט מען זאל אים אהערשט געבין פון דעם גילדין אהאלבין גילדין . האט קיינער נישט גיוואלט נעמען דעם גילדין . האט ער אים נאך אמאהל גישלאגין אויף דעם אויער אונ האט אים אוועק גיגעבין דעם גאנצין גילדין :

ב בייא רב שמואל בר יהודה איז גישטארבין אטאכטער . האבען די רבנן גיזאגט צו עולא מיר ווילין גיין צו רב שמואל מנחם אבל זיין . האט עולא גיזאגט צו די רבנן וואס האב איך צו גיין מיט די טרייסטער פון בבל . זייא טרעסטערין נאר גאט . זייא זאגין צום אבל וואס קען איך טאהן גיגען גאט . אבער אז זייא האלטין גיקענט וואלטין זייא גיטאהן . איז עולא אליין גיגאנגען צו רב שמואל מנחם אבל זיין . האט עולא גיזאגט צו רב שמואל עס שטייט אין פסוק משה רבינו האט גיזאגט גאט האט גיזאגט צו מיר דו זאלסט ניט באגערין מואב אונ דוא זאלסט ניט רייצין מיט זייא אמלחמה . איז דאך אקשיא האט דען משה גיוואלט מאכין אמלחמה מיט מואב אונ ניט פרעגין בייא גאט . וואס גאט האט אים גידארפט אן זאגין ער זאל ניט מלחמה האלטין מיט מואב . נאר משה האט גיוואלט לערנין אקל וחומר אז ער זאל מלחמה האלטין מיט מואב . ער האט אזוי גיזאגט מחמת די מדינים וואס זייא זענען נאר גיקומען העלפין מואב . האט די תורה גיזאגט צו משה דו זאלסט באגערין די מדינים אונ זאלסט זייא שלאגין . מואב אליין דארף מען דאך געווים שלאגין . האט גאט גיזאגט צו משה ניט וויא דו טראכסט . טראכט איך . צוויא גוטע טויבין האב איך ארויס צו נעמען כון עמון איינע אונ פון מואב איינע . רות פון מואב אונ

המניח פרק שלישי

(דף ל) **א ת"ר** הם דים הראשונים היו מצניעין קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהם ומעמיקים להם ג' טפחים כדי שלא יעכב המחרשה רב ששת שדי להו בנורא רבא שדי להו בדגלת. א"ר יהודה האי מאן דבעי למיהוי חסידא ליקיים מילי דנזיקין רבא אמר מילי דאבות ואמרי לה מילי דברכות:

(דף לא) **ב ת"ש** הקדרין והזגגין שהיו מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון והשלישי נתקל בשני הראשון חייב בנזקי שני והשני חייב בנזקי שלישי ואם מחמת הראשון נפלו הראשון חייב בנזקי כלם ואם הזהירו זה את זה פטורין:

(דף לב ע"ב) **ג ומודה** איסי בן יהודה בע"ש בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות בע"ש כאי ברשות איכא כדרבי חנינא דא"ר חנינא בואו ונצא לקראת כלה מלכתא ואמרי לה לקראת שבת [כלה] מלכתא ר' ינאי מתעטף [וקאי] ואמר

(ומודה איסי בן יהודה. בריי"תא שם תניא איסי בן יהודה אומר רץ חייב מפני שהוא משונה פירוש אם אחד רץ ואחד מהלך הוזיק זה את זה הרץ חייב וע"ז קאי ומודה וכו') : בוהו וגלת. כלדם כמקבל פני המלך :

פרק שלישי

א תנו רבנן. די רבנן האבען געלערנט די פאר צייטיגע חסידים פלעגען באהאלטען זייערע דערנער און זייערע שטיקער גלאז אין די פעלדער ווי טפחים טיף אין די ערד מען זאל קענען אקערן פון הויבן. די דערנער זאלן ניט פאר האלטען דעם אקער. רב ששת פלעגט אריין ווארפען זיינע דערנער אין פייער. און פלעגט זיי פאר ברענגען. רבא פלעגט אריין ווארפען זיינע דערנער און שטיקער גלאז אין דעם טייך דיגלת. רבי יהודה זאגט ווער עס וויל זיין א חסיד זאל ער מקיים זיין וואס עס שטייט אין די מסכתות נזיקין. ער זאל זיך היטען ער זאל קיינעם ניט טאהן קיין שאדין. רבא זאגט ער זאל מקיים זיין וואס עס שטייט אין די מסכת אבות. אנדערע זאגין ער זאל מקיים זיין וואס עס שטייט אין די מסכת ברכות. ער זאל מאכען א ברכה אויף יעדער זאך:

ב תא שמע. קום הער וואס מיר האבען געלערנט דריי טעפערס אדער דריי גלעזערס זענען געגאנגען איינער אונטער דעם אנדערין. און עס איז ערשטער געלעגין אויף די גאס. האט זיך דער ערשטער געשטרויכעלט אן די זאך און איז געפאלען. און דער אנדערער האט זיך געשטרויכעלט אן דעם ערשטין און איז אויך געפאלען. און דער דריטער האט זיך געשטרויכעלט אן דעם אנדערין און איז אויך געפאלען. און זיי האבען צוא בראכען זייערע טעפ אדער זייערע גלאז. דער ערשטער דארף בצאהלין דעם אנדערינס שאדין. און דער אנדערער דארף בצאהלין דעם דריטונס שאדין. און אויב דער אנדערער און דער דריטער זענען געפאלען דורך דעם ערשטין. דארף דער ערשטער בצאהלין אלע שאדינס דעם אנדערינס און דעם דריטונס. און אויב דער ערשטער ווי ער איז געפאלען האט ער געשריגען צום אנדערין ער זאל זיך היטען. און דער אנדערער ווי ער איז געפאלען האט ער געשריגען צום דריטען ער זאל זיך היטען. און זיי האבען זיך ניט געהיט און זענען געפאלען. זענין ביידע פטור:

ג ומודה. און איסי בן יהודה איז מודה אז איינער איז געלאפען אין גאס ערב שבת שפעט פארין נאכט. און צוויבנדיג. האט ער געטאהן א שאדין איינעם ווס איז ניט געלאפין נאר געגאנגען. דארף ער ניט בצאהלן דעם שאדין. ווייל ערב שבת פארין נאכט מעג ער לויפין. אזוי ווי רבי חנינא פלעגט זאגין צוא זיינע תלמידים ערב שבת פארין נאכט קומט מיר וועלין ארויס גיין געגען די כלה און מלכה. אנדערע זאגין אזוי פלעגט רבי חנינא זאגין צוא די תלמידים ערב שבת פארין נאכט. קומט מיר וועלין ארויס גיין געגין דעם שבת וואס זי ווערט גערופין שבת און כלה און מלכה. רבי ינאי ערב שבת פארין נאכט פלעגט ער זיך אן טוהן אין זיינע קליידער און

ביצו כילה : המור גרס . מתרגמינן עתיר נכסי : יוסף איקרי שור . בכור שורו הדר לו : בדר בחצר חבירו . דלא קיימא לאגרא : שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר שנאמר ושאיה יוכת שער . שד שממו שהיה מכתת שערי בית שאין בני אדם דרין בו והלכך זה שעמד בו הכניסו לא בית שהוא בהוי וז"ל מאין אדם יוכת שער מזיקין מכתתין הוקן (ספר שדים) :
בירה . בית גדול : בנר חנוכה פטור . שמצוה להניח ברשות הרבים לפרסומי ניסא : וזוגגין . מוכרי כלי זכוכית :

עלי שור וזוכה לנחלת יששכר דכתיב (שם) יששכר חמור גרם . א"ד אויביו נופלין לפניו כיוסף דכתיב ביה (דברים לג) עמים ינגח יחדו אפסי ארץ וזוכה לבינה כיששכר דכתיב (ד"ה א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל וגו' :

כיצד הרגל פרק שני

(דף כא) **א אמר** רב סחורה אמר רב הונא אמר רב הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אי צריך להעלות לו שכר משום שנאמר (ישעיה כד) ושאיה יוכת שער אמר מר בר רב אשי לדידי חזי לי ומנגח כתורא :

(דף כב) **ב ת"ש** גמל טעון פשתן ועבר בר"ה נכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקו בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל גמל חייב הניח חנוני נרו מבחוץ חנוני חייב ר' יהודה אומר בנר חנוכה פטור

ת"ר

עס שטייט אין פסוק בן פורת יוסף. אזוהן פון חן איז יוסף. דיא טעכטער פין מצרים האבען גיטרעטען אויף דיא דעכער פון דיא מויער צוא זעהן יוסף (יוסף ווערט גירופען אאקס אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בכור שורו הדר לו). אונ ער איז זוכה צוא דיא נחלה פון יששכר. אזו וויא עס שטייט אין פסוק יששכר איז אאייזיל מיט ביינער. ער איז אזוי וויא אשטארקער אייזיל. דאס מיינט מען ער איז רייך מיט פאר מעגן. אנדערע זאגין אזוי מיינט מען זיינע פיינט ועלין פאלען פאר אים. אזוי וויא זייא זענען גיפאלען פאר יוסף. ווארום ביי יוסף שטייט ער וועט שטויסען פעלקער. ער וועט אלע צו זאמען שטויסען ביז אין עק וועלט. אונ ער וועט זוכה זיין צו פר שטאנדיגקייט אזו וויא יששכר. אזו וויא עס שטייט אין פסוק די קינדער פון יששכר וויסין צו פאר שטיין דיא צייטין. צו וויסען וואס די יודין זאלין טאהן :

פרק שני

א אמר. רב סחורה האט גזאגט. רב הונא האט גזאגט פין רבס וועגין אז איינר וואוהנט אין זיין חברס הויף. אונ זיין חבר וויס גאר ניט. אויב דיא שטובין זענען גיוועזען לידיג. אונ זיי זיינען ניט גישטאנען צום פר דינגען. דארף ער ניט בצאהלין פר זיין וואונען. ווייל עס שטייט אין פסוק ושאיה יוכת שער. דער שד וואס ער הייסט שאיה. ציא שטויסט ער דיא טירין פין דיא לידיגע הייזער. איצט אז ער האט גיוואוינט איז דיא שטוב געבליבען גאנץ. האט ער דאך דעם בעל הבית פון שטוב גיטאהן אטובה. מר בר רב אשי האט גזאגט איך האב גיזעהן דעם שד וואס צו שטויסט דיא הייזער. אונ ער שטויסט אזו וויא אאקס :

ב תא שמע. קום הער וואס מיר האבען גילערנט אז א קעמיל איז גיוועזען בלאדין מיט פלאקס. אונ ער איז גיגאנגען מיט דיא פלאקס אין גאס. אונ דיא פלאקס איז ארין גיגאנגען אין א קראם. אונ דיא פלאקס האט זיך אן גיצונדען אין דיא ליכט פון קרעמער. אונ דיא פלאקס האט אן גיצונדען א שטוב. דער בעל הבית פון קעמיל דארף בצאהלין פאר דיא שטוב. אבער אז דער קרעמער האט גישטעלט דיא ליכט אויף דיא גאס נעבין טיר פון דיא קראם. אונ דיא פלאקס האט זיך אן גיצונדען. דארף דער קרעמער בצאהלין. רבי יהודה זאגט אויב דס איז געווען א חנוכה ליכט. וואס דיא מצוה איז צוא ברענגען אויף דיא גאס נעבין דיא טיר. דארף ניט דער קרעמער בצאהלין :

נחמיה והלא גם לפני אחאב עשו כן אלא שהניחו ס"ת על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה. והאידנא נמי עבדינן הכי אפוקי מפקינן אנוחי לא מנחינן. ואב"א אנוחי נמי מנחינן קיים לא אמרינן. ארבב"ח הוה אזילנא בהדיה דר' יוחנן למשאל שמעתא כי הוה עאל לבהכ"ס והוה בעינא מיניה מלתא לא פשיט לן עד דמשי ידיה ומנח תפילין ומברך והדר אמר לן אפילו קיים אמרינן לימד לא אמרי'. והאמר מר גדול ת"ת שהתלמוד מביא לידי מעשה לא קשיא הא למיגמר הא לאגמורי:

מנחו כהפיסה : והאידנא . מפקינן ס"ת קמי גברא רבה : אנוחי . על מטתו לא מנחינן : כי הוה פייש לבית הכסא . כלומר זמנא חדא כי הוה פייש לבית הכסא אמר לן הכי קיים אמרינן לימד לא אמרינן ולימד אמרו לחזקיה והאידנא לא משום כשהיה דחזקיה דלימד עדיף מקיים :
מביא לידי מעשה . אלמא מעשה עדיף : למגמר . לעלמו מעשה עדיף אבל לאגמורי לאחרים עדיף מנועשה הילכך לימד לא אמרינן :
זורעי . היינו צדקה וחסד כדמפרש לקמיה : לנחלת שני שבטים . דהכי משמע רגליכם יבולהו בנחלת השור והחמור יוסף ויששכר : בנות צעדה עלי שור .

ט א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מ"ד (ישעיה לב) אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים שנא' אשריכם זורעי ואין זריעה אלא צדקה שנאמר (הושע י) זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד ואין מים אלא תורה שנא' (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים וזוכה לנחלת שני שבטים זוכה לכילה כיוסף דכתי' (בראשי' מט) בן פורת יוסף גו' בנות צעדה עלי

צו חזקיהו מען האט גילייגט אספר תורה אויף זיין מטה. אונ מען האט גיזאגט דער וואס ליגט אויף דיא מטה האט מקיים גיוועזן וואס עס שטייט אין דיא תורה. אונ איצט טוהט מען אויך אזוי מען טראגט אספר תורה פאר אגרויסין צדיק אז ער איז גישטארבין. נאר מען לייגט ניט דיא ספר תורה אויף דיא מטה ווא דער מת ליגט. אנדערע זאגין איצט לייגט מען אויך אספר תורה אויף דער מטה נעבין דעם מת; נאר מען זאגט ניט אז דער מת האט מקיים גיוועזן וואס אין דיא ספר תורה שטייט. רבה בר בר חנה האט גיזאגט איך בין אמאהל גיגאנגען מיט רבי יוחנן אונ איך האב גיוואלט פרעגין ביא אים אדין. דער וויל איז ער אריין גיגאנגען אין בית הכסא. וויא ער איז ארויס גיגאנגען פון בית הכסא האב איך ביא אים גיפרעגט דעם דין. האט ער מיר גאר ניט גיענפערט ביז ער האט גיוואשין דיא הענט אונ ער האט גילייגט תפלין אונ האט גימאכט אברכה דער נאך האט ער אונז גיזאגט אז אצדיק שטארבט לייגט מען נעבין אים אויף דער מטה אספר תורה. אונ מען זאגט דער צדיק האט מקיים גיוועזן אלין וואס אין דיא ספר תורה שטייט. נאר מען זאגט ניט ער האט גילערנט דיא תורה. פרעגט דיא גמרא דער תנא האט דאך גיזאגט אז לערנען איז גרויס. ווארום דער לערנען ברייגגט מען זאל וויסען וואס צו טאהן. אז מיר זאגין דער צדיק האט מקיים גיוועזן אלין וואס אין דיא תורה שטייט. האט ער דאך גימוזט פריער לערנען דיא גאנצע תורה. ווארום אז ער האט ניט גילערנט. פון וואנען האט ער גיוואסט צו מקיים זיין. ענפערט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא. לערנען פאר זיך האט ער טאקי גילערנט אונ מען זאגט דער מת האט גילערנט אונ האט מקיים גיוועזן וואס אין דיא ספר תורה שטייט. נאר מען זאגט ניט ער האט גילערנט מיט אנדערע:

ט אמר. רבי יוחנן האט גיזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין עס שטייט אין פסוק וואוהל צו אייך איר זייט אויף אלע וואסערין זייא שיקען דיא פיס פון אקס אונ פון איזיל. דאס מיינט מען דער וואס בשעפטיגט זיך מיט תורה אונ מיט גמילות חסדים איז ער זוכה צו דיא נחלה פון צוויי שבטים. ווארום עס שטייט אין פסוק וואוהל צוא אייך איר זייט. זייען מיינט מען צדקה געבין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זייט צוא צדקה וועט איר שניידין ווייל דער חסד איז גיוועזן; וואסער מיינט מען דיא תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אלע דארשטיגע גייט צום וואסער. ווער עס איז דארשטיג תורה לערנען. זאל גיין צוא דיא תורה. אונ ער איז זוכה צוא דיא נחלה פון צוויי שבטים. ער איז זוכה צוא אחופה אזוי וויא יוסף. וואס

שמואל ב"נ אומר שהשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב (משלי כג) כי שוחה עמוקה זונה . אלא שחשדוהו מאשת איש מאי שוחה, אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה. בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב (ירמיה יח) אתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למ"ד שחשדוהו מזונה מאי למות. שהשליכוהו לבאר טיט. דרש רבא מ"ד (שם) ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הק"ב"ה רבש"ע אפילו בשעה שעושים צדקה הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר :

(ד"ה ב לב) **ח וכבוד** עשו לו במותו שהושיבו ישיבה על קברו . פליגי בה רבי נתן ורבנן חד אמר ג' (דף יז) וח"א ז' ואמרי לה שלשים . ת"ר וכבוד עשו לו במותו זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו ל"ו אלף חלוצי כתף דברי רבי יהודה א"ל רבי נחמיה

כלותם עלי למות . דהכא איש אית בה חיוב מיתה אבל בזונה פנויה ליכא מיתה :
וכבוד עשו לו במותו . בחזקיה כתיב : ישיבה : אל ידיש לעסוק בתורה שם : ג' ימים הושיבו [שם] ישיבה : וחד אמר . ז' ימים : זה חזקיה מלך יהודה . ליכא דתלמודא הוא ולא לאשמעינן דזהו חזקיה דהאי קרא בחזקיה כתיב אלא אגב אורחיה דמפרש מאי כבוד עשו לו במותו נקט ואמר הכי : חלוצי כתף . כמו והללה נגלו שקרעו בגדיהם עד

בזויגען . אונ פיל נעצין האבען זיא בעהאלטין צוא מיינע פים . רבי אליעזר זאגט זיי האבען חושד געוועזן ירמיהו אז ער האט מזנה געוועזן מיט א זונה. רבי שמואל בר נחמני זאגט זיי האבען חושד געוועזן ירמיהו אז ער האט מזנה געוועזן מיט אשת איש . זאגט דיא גמרא דער וואס זאגט אז זיא האבען חושד געוועזן ירמיהו אז ער האט מזנה געוועזן מיט א זונה. איז רעכט וואס עס שטייט אין פסוק כי כרו שוחה . זיא האבען געגראבען א גרוב . ווארום ביי א זונה שטייט אויך אזו כי שוחה עמוקה זונה . א זונה איז ווי א טיפע גרוב . נאר דער וואס זאגט אז זיא האבען אים חושד געוועזן מיט אשת איש . ווארום רופט מען דאס שוחה. א גרוב . ענטפערט דיא גמרא אז אשת איש איז מזנה איז זיא דען נים א זונה . פרעגט די גמרא דער וואס זאגט אז מען האט ירמיהו חושד געוועזן אז ער האט מזנה געוועזן מיט אשת איש . איז רעכט וואס עס שטייט אין פסוק ירמיהו האט געזאגט פאר גאט . דוא גאט ווייסט אז זייערע אלע עצות אויף מיר איז מיך צו הרגען . ווארום אז מען איז מזנה מיט אשת איש קומט ער זאל הרגען . אבער דער וואס זאגט אז מען האט אים חושד געוועזן ער איז מזנה מיט א זונה וואס האט ניט קיין מאן . פאר וואס קומט אים צו הרגען . ענטפערט דיא גמרא דאס הרגען איז ניט דורך דיא זונה . נאר זיא האבען אים אריין געווארפען אין א גרוב מיט ליים . ער זאל דארט דער טרונקען ווערין . רבא האט גידרשנט עס שטייט אין פסוק זיא זאלען זיין געשטרויכעלט פאר דיר אין דער צייט פון דיין כעס טוה מיט זיא . אזוי האט ירמיה געזאגט פאר גאט רבונו של עולם אפילו ווען זיי וועלין טאהן צדקה . זאלסטו זיא שטרויכלען זיא זאלין געבין דיא צדקה צו אזעלכע מענטשין וואס זענין רשעים ווס דו ביסט אין כעס אויף זיא . זיא זאלין ניט האבען שכר פאר דיא צדקה :

ח וכבוד . מען האט געטאהן כבוד צוא חזקיהו ווען ער איז געשטארבין . וואס איז געווען דער כבוד . מען האט געזעצט א ישיבה אויף זיין קבר . תלמידים זענען געזעסן אויף זיין קבר אונ האבען געלערנט תורה . אין דעם קריגט רבי נתן מיט דיא רבנן . איינער זאגט דרייא טעג איז דיא ישיבה געזעסן . אונ איינער זאגט זיבן טעג איז די ישיבה געזעסן . אונ אנדערע זאגין דרייסיג טעג איז דיא ישיבה געזעסן אויף זיין קבר . דיא רבנן האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק מען האט געטאהן צוא אים כבוד ווען ער איז געשטארבין . דאס מיינט מען מען האט געטאהן כבוד צו חזקיהו מלך יהודה ווען ער איז געשטארבין . פאר זיין מטה ווא מען האט אים געטראגין זענען געגאנגען זעקס אונ דרייסיג טויזענד מענטשין צעריסען דיא קליידער ביז מען האט ארויס געזעהן זייער אקסיל . אזוי זאגט רבי יהודה . זאגט רבי נחמיה געזאגט צו רבי יהודה פאר דעם מלך אחאב האט מען דאך אויך אזוי געטאהן . נאר דעם כבוד האט מען געטאהן

מלבר תיקו במערבא אמרי משום דרבי זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה:

(טו כ"ג) **ה תניא** ר' נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו שנא' (דברים כב) ולא תשים דמים בביתך. (קף פי) תניא צבוע זכר לאחר ז' שנים נעשה עטלף. עטלף לאחר ז' שנים נעשה ערפד. ערפד לאחר ז' שנים נעשה קימוש. קימוש לאחר ז' שנים נעשה חוח. חוח לאחר ז' שנים נעשה שד. שדרו של אדם לאחר ז' שנים נעשה נחש והוא דלא כ"ע במודים:

(פ"ג) (ד"ה כב) **ו וישכב** חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד אמר ר"א במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה (כס כז) וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים רבי אלעזר אומר זני זני. רב שמואל בר נחמני אומר בשמים שכל המריח אותם בא לידי זמה:

(ירמיה יח) **ז כי** כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי ר' אלעזר אומר שחשדוהו מזונה ר שמואל

דהיינו אם קטן נמכר בו' יוסף ג' דינרין ויקח את הגדול בט' עד שליש משלו. דהיינו אותו שליש שיוסיף בהידור מ.ו.ה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם: מכאן ואילך. מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו:

(צבוע זכר. פי' בע"ק אפשר גי' הצבועים מתרגמינן מיכור אפעיה: ערפד תרגום ירושלמי עטלף ערפדא):

ויקברוהו במעלה וגו'. בחזקיהו כתיב בספר דה"י. וישכיבוהו במשכב. באסא מלך יהודה: זנ זני. מיני מיני בשמים הרבה כדמתרגם למינהו לזנוהי

וויי' מען ניינציג רובל. זאל ער געבין נאך דרייסיג רובל. וואס הייסט אויך אדריטל מער. ווארום זעכציג איז צוויי מאהל דרייסיג. נאך דרייסיג צו. ביז ניינציג. איז דאך דיא דרייסיג אדריטל. ווייס מען ניט וויא מען מיינט. אדריטל פון זעכציג. אדער אדריטל פון ניינציג. אין ארץ ישראל האט מען גזאגט פון רבי זיראס וועגין ביז אדריטל גיט אמענטש פון זיין געלט. מער וויא אדריטל גיט ער פון גאטס געלט. למשל אז אפאסטע ספר תורה קאסט זעכציג רובל. אונ ער האט געגעבן פאר אשענערע ביז ניינציג רובל. דאס האט ער געגעבן פון זיין געלט. פאר דעם וועט אים גאט ניט בצאהלין אויף דער וועלט נאר אויף יענער וועלט. אבער אז ער האט געגעבן פאר אשענערע מער וויא ניינציג. מער וויא אדריטל. דס וועט אים גאט בצאהלין אויף דיא וועלט:

ה תניא. מיר האבען געלערנט רבי נתן זאגט פון וואנען ווייסען מיר אז אמענטש טאר ניט האלטען אשלעכטין הונט אין זיין שטוב. אונ ער טאר ניט שטעלין אשלעכטין לייטער אין זיין שטוב: ווארום עס שטייט אין פסוק דיא זאלסט ניט טאהן קיין בלוט אין דיין שטוב. אונ פון דעם הונט אדער פון דעם לייטער קען דאך איינער שטארבין. תניא. מיר האבען געלערנט אשנאנג וואס הייסט צבוע אונ ער איז אזכר. נאך זיבען יאהר ווערט פון אים אעטלף. אעטלף נאך זיבען יאהר ווערט פון אים אערפד. אערפד נאך זיבען יאהר ווערט פון אים אקימוש. אקימוש נאך זיבען יאהר ווערט פון אים אחוח. אחוח נאך זיבען יאהר ווערט פון אים אשד. דיא שדרה פון אמענטשין נאך זיבען יאהר ווערט פון אים אשלאנג. דאס איז נאר אז ער האט ניט געקניט צו מודים:

ו וישכב. דער מלך חזקיהו איז געשטארבין מיט זיינע עלטערין אונ מען האט אים בגראבין במעלה קברי בני דוד. רבי אלעזר זאגט במעלה איז דער טייטש דיא בעסטע. מען האט אים בגראבין נעבין דיא בעסטע פון דער משפחה. דאס איז דוד אונ שלמה. בייא אסא דער מלך פון יהודה שטייט מען האט אים געלייגט אויף אגעלעגער וואס ער איז געווען פול מיט בשמים וזנים. וואס מיינט מען בשמים וזנים. רבי אלעזר זאגט מען מיינט פיל מינים בשמים. רב שמואל בר נחמני זאגט אזעלכע בשמים וואס ווער עס שמעקט זייא נעמט אים אן אגלוסטונג צוא מזנה זיין:

ז כי. ירמיה הנביא האט געזאגט אויף דיא יודין זייא האבען געגראבען אגרוב מיך צוא

אמר מבעה זה אדם ושמואל אמר מבעה זה השן רב אמר מבעה זה אדם דכתיב (ישעיה כא) אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו ושמואל אמר מבעה זה השן דכתיב (עובדיה א) איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף איכדין איתבליש עשו אתגליין כטמרוהי:

(דף ט ע"ב) **ד** **א"ר** אסי א"ר זירא א"ר הונא במצוה עד שליש מאי שליש אילימא שליש ביתו אלא מעתה אי אתרמי ליה תלתא מצותא ליתיב לכוליה ביתיה אלא א"ר זירא בהידור מצוה עד שליש במצוה. בעי רב אשי שליש מלגיו או שליש מלבר

אמר שומר. הקב"ה: אתא בוקר. גאולה לצדיקים: וגם לילה. חושך לרשעים: אם תבעיו. בתשובה ותבקשו מחילה: בעיו. אלמא באדם כתיב בעיו: איתגליין. תרגומו של נבעו אלמא לשון גילוי הילכך אמר מבעה זה השן דמבעה לי מגולה הוא דשיני הן פעמים מגולה ופעמים מכוסה: שליש ביתו. שחייב אדם לבזבז במצות שליש או נכסיו או שליש מה שיש לו: בהידור מצוה עד שליש במצוה. שאם מוצא ב' ס"ת לקנות ואחד מהודר מחבירו יוסיף שליש בדמים ויקח את המהודר דתניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לך ס"ת נאה לולב נאה ציצית נאה: מלגיו. כגון אם הקטן שוה ששה יוסיף ב' דינרים דהיינו שליש מלגיו שליש מתוך הדמים ויקח את המהודר: או שליש מלבר. שהדמים יחלוק לב' ויוסיף חלק ג' מבלו

מיט זַיינֶע פִיס גֶייֶענְדִיג. דָאס אַנְדֶערֶע. אַז אֵיינֶער הָאט גִיגְרָאבְּן אַגְרוּבּ. אוּנ אִין גְרוּבּ אִיז גִידְרַייז גִיפַאלְן אַבְּהֵמָה אוּנ אִיז גִיהַרְגֶעט גִיוָוארִין. דָאס דְרִיטֶע אִיז מַבְעֶה. דָאס פֶערְטֶע. אַז [illegible] הָאט אָן גִיצוּנְדְרִין אַפַייֶער אוּנ דֶער פַייֶער הָאט פַארְבְּרֶענְט אַפְרֶעמְדֶע שְׁטוּבּ אָדֶער אַן אַנְדֶערֶע זַאכִין. זָאגְט דִיא גְמָרָא וָואס אִיז מַבְעֶה. רַב זָאגְט מַבְעֶה מֵיינְט מֶען אַמֶענְטְשׁ. אַז אַמֶענְטְשׁ הָאט גִיטָאהְן אַשָׁאדִין. אוּנ שְׁמוּאֵל זָאגְט מַבְעֶה מֵיינְט מֶען אַצָאן. דִי בְּהֵמָה הָאט גִיטָאהְן אַשָׁאדִין מִיט אִירֶע צֵיין. וִויא הָאט גִיגֶעסִין פְרֶעמְדֶע תְּבוּאָה. רַב זָאגְט מַבְעֶה מֵיינְט מֶען אַמֶענְטְשׁ. וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶער הִיטֶער וָואס מֵיינְט מֶען גָאט הָאט גִיזָאגְט. עֶס אִיז גִיקוּמֶען דֶער פְרִיא מָארְגִין (דִיא לִיכְטִיגְקֵייט) צוּ דִיא צַדִיקִים. אוּנ עֶס אִיז גִיקוּמֶען דִיא נַאכְט (דִיא פִינְסְטֶערְנִישׁ) צוּא דִיא רְשָׁעִים. אִם תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ. אוֹיבּ אִיר ווִילְט תְּשׁוּבָה טָאהְן אוּנ בֶּעטִין. זָאלְט אִיר בֶּעטִין. זֶעהְן מִיר אַז בַּייא אַמֶענְטְשׁ שְׁטֵייט דֶער וָוארְט בְּעָיוּ. דָאס אִיז דֶער זֶעלְבִּיגֶער וָוארְט וָואס מַבְעֶה. דְרִיבֶּער מַבְעֶה מֵיינְט מֶען אַמֶענְטְשׁ. אוּנ שְׁמוּאֵל זָאגְט אַז מַבְעֶה. מֵיינְט מֶען אַצָאן. וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפּוּנָיו. דֶער פָּסוּק וֶוערְט גִיטַייטְשְׁט אַזוֹי וִויא רַב יוֹסֵף הָאט גִיטַייטְשְׁט. וִויא אַזוֹי אִיז עֵשָׂו גֶעזוּכְט גִיוָוארִין. עֶס אִיז אוֹיף גִידֶעקְט גִיוָוארִין זַיינֶע בֶּעהַאלְטֶענֶע זַאכֶען. אִיז נִבְעוּ דֶער טַייטְשׁ אוֹיף גִידֶעקְט. וֶוערְט דָאךְ גִיזָאגְט דֶער וָוארְט נִבְעוּ אוֹיף אַזוֹי אַזַאךְ וָואס אַמָאהל אִיז צוּא גִידֶעקְט אוּנ אַמָאל אִיז אוֹיף גִידֶעקְט. אוּנ נִבְעוּ אִיז דִיא זֶעלְבִּיגֶע וָואס מַבְעֶה. דְרִיבֶּער קֶענֶען מִיר זָאגִין אַז מַבְעֶה אִיז אַצָאן. וָוארוּם דֶער צָאן אִיז אוֹיךְ אַמָאהל אוֹיף גִידֶעקְט. וֶוען דִיא מוֹיל אִיז הָאפִין. אוּנ אַמָאהל צוּ גִידֶעקְט וֶוען דִי מוֹיל אִיז פַר מַאכְט:

ד אָמַר. רַב אַסִי הָאט גִיזָאגְט רַבִּי זֵירָא הָאט גִיזָאגְט פוּן רַב הוּנָא'ס וֶועגִין אַמֶענְטְשׁ דַארְף גֶעבִּין פַאר אַמִצְוָה בִּיז אַדְרִיטוּל. פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא וָואס מֵיינְט מֶען אַדְרִיטוּל. מִיר זָאלִין זָאגִין אַדְרִיטוּל פַאר מֶעגִין. וֶועט דָאךְ זַיין אַז אִים וֶועט טְרֶעפִין צוּ טָאהְן דְרַייא מִצְוֹת מִיט אֵיין מָאהל. וֶועט עֶר דַארְפִין אַוֶועק גֶעבִּין זַיין גַאנְץ פַאר מֶעגִין. הָאט רַבִּי זֵירָא גִיזָאגְט אַזוֹי מֵיינְט מֶען. דִיא שֵׁיינְקֵייט פוּן דֶער מִצְוָה דַארְף קָאסְטִין אַדְרִיטוּל פוּן דִיא מִצְוָה. לְמָשָׁל עֶר וִויל קוֹיפֶען אַסֵפֶר תּוֹרָה. אוּנ עֶס אִיז דָא צוּ פַר קוֹיפֶען צְוֵויי סִפְרֵי תוֹרוֹת. אֵיינֶע אִיז שֶׁענֶער וִוי דִיא אַנְדֶערֶע. זָאל עֶר גֶעבִּין אַדְרִיטוּל גֶעלְט מֶער אוּנ זָאל קוֹיפֶען דִיא שֶׁענֶערֶע. הָאט רַב אַשִׁי גִיפְרֶעגְט וִויא מֵיינְט מֶען אַדְרִיטוּל מֶער. אַדְרִיטוּל פוּן אִינְוֵוייניג. לְמָשָׁל פַאר דִיא פְּרָאסְטֶע סֵפֶר תּוֹרָה וִויל מֶען זֶעכְצִיג רוּבֶּל. אוֹיבּ מֶען וִויל פַאר דִיא שֶׁענֶערֶע אַכְצִיג רוּבֶּל. זָאל עֶר צוּ גֶעבִּין נָאךְ צְוָואנְצִיג רוּבֶּל (אַדְרִיטוּל פוּן זֶעכְצִיג) אוּנ זָאל קוֹיפֶען דִיא שֶׁענֶערֶע. אָבֶּער אַז מֶען וִויל טַייעֶרֶער וִויא אַכְצִיג רוּבֶּל. דַארְף עֶר נִיט קוֹיפֶען דִיא שֶׁענֶערֶע. אָדֶער מֶען מֵיינְט אַדְרִיטוּל פוּן אוֹיסְוֶוענִיג. אוֹיבּ מֶען וִויל פַאר דִיא פְּרָאסְטֶע סֵפֶר תּוֹרָה זֶעכְצִיג רוּבֶּל. אוּנ פַאר דִיא שֶׁענֶערֶע

(דף ב ע"ב) **א ת"ר** (שמות כא) כי יגח אין נגיחה אלא בקרן שנאמר (מ"א כב) ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם וגו' ואומר (דברים לג) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו [בהם עמים ינגח] מאי ואומר וכ"ת דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן ת"ש בכור שורו הדר לו:

ב ותולדה דקרן מאי היא נגיפה וכו' מאי שנא נגיחה דקרי ליה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב כי יגוף האי נגיפה נגיחה הוא דתניא] פתח בנגיפה וסיים בנגיחה לומר לך זוהי נגיחה זוהי נגיפה מ"ש גבי אדם דכתיב כי יגח ומ"ש גבי בהמה דכתיב כי יגוף אדם דאית ליה מזלא כתיב כי יגח בהמה דלית לה מזלא כתיב כי יגוף:

(דף ג ע"ב) **ג ארבעה** אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער וכו'. מאי מבעה רב אמר

פתח בנגיפה. כי יגוף שור איש את שור רעהו: וסיים בנגיחה או מדע כי שור נגח הוא ולא כתיב כי שור נגף הוא אלא שור נגח: לומר לך. דהך נגיפה לאו דחיפה בגוף אלא נגיחת קרן וליכא למימר דהכתי נגיפה הוי [אב] ונגיחה זוהי נגיפה דהיינו דחיפת בגוף דהא נגיחה אשכחן דבקרן היא: גבי אדם. כשהשור נגח אדם כתיב כי יגח שור את איש וגבי נגיחת שור בשור כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו: אדם. דאית ליה מזלא. שיש לו דעת לשמור את גופו: כתיב כי יגח. דודאי נתכוון השור להרע ובא עליו בכח אבל נגיפה הוי משמע במזלו עומד ודחפו בקרניו לפי שאין ליה מזלא ולימא נוח להמיתו בנגיפה דהוא (נגיפה) [דחיפה] קרן מעט אלא בנגיחה בכח ובכוונה ובהתיכת קרן נגוף: אמר.

א תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק כי יגח. אז ער וועט שטויסן. וואס עס שטייט דער ווארט יגח מיינט מען ער וועט שטויסן מיט דיא הערנער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צדקיה בן כנענה האט געמאכט אייזערנע הערנער אונ ער האט געזאגט אזוי האט גאט געזאגט באלה תנגח את ארם. מיט דיא הערנער וועסטו שטויסן דיא מענטשין פון ארם. נאך שטייט אין פסוק בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו. זיינע הערנער זענען אזוי וויא דיא הערנער פון א ראם. בהם עמים ינגח. מיט זייא וועט ער שטויסן די פעלקער. פרעגט דיא גמרא צו וואס ברייגגט מען דעם אנדערן פסוק. נאר טאמער וועסטו זאגין אז תורה פון נביאים לערנען מיר ניט אפ. דער פסוק כי יגח שטייט אין דיא תורה. אונ דער פסוק קרני ברזל שטייט אין נביאים. דריבער ברייננט דיא גמרא דעם אנדערן פסוק בכור שורו הדר לו וואס ער שטייט אין דיא תורה:

ב תולדה. וועלכער שאדין איז גלייך צוא דעם שאדין וואס דער אקס טוהט מיט דיא הערנער. דאס איז נגיפה. אז דער אקס טוהט אשטויס מיט זיין גוף. פרעגט דיא גמרא פאר וואס נגיחה אז דער אקס שטויסט מיט זיינע הערנער רופט מען דאס אב אפאטער. ווייל עס שטייט אין דיא תורה כי יגח. אז דער אקס וועט שטויסן מיט דיא הערנער. נגיפה אז דער אקס שטויסט מיט זיין גוף שטייט דאך אויך אין דיא תורה כי יגוף. ענטפערט דיא גמרא דער ווארט כי יגוף מיינט מען ניט ער וועט שטויסן מיט דעם גוף. נאר מען מיינט דאס זעלביגע וואס כי יגח. אז ער וועט שטויסן מיט דיא הערנער. ווארום מיר האבען געלערנט דער פסוק הייבט אן מיט נגיפה. כי יגוף. אונ ער לאזט אויס מיט נגיחה. שור נגח. צו זאגין דיר אז נגיחה מיט נגיפה איז איינס. אזוי וויא נגח מיינט מען ער האט געשטויסן מיט דיא הערנער. אזוי כי יגוף מיינט מען אויך ער וועט שטויסן מיט דיא הערנער. פרעגט דיא גמרא פאר וואס אז אאקס שטויסט אמענטשין רופט מען דאס נגיחה. אונ אז אאקס שטויסט אבהמה רופט מען דאס נגיפה. ענטפערט דיא גמרא ווייל אמענטש האט אמזל דריבער ניט אזוי גרינג אונ ניט אזוי געשווינד קען אאקס הרגנן אמענטשין. דריבער שטייט כי יגח. דער אקס האט געשטויסן דעם מענטש מיט זיין גאנצין כח ביז ער האט אים געקענט הרגנן. אבער אבהמה האט דאך ניט קיין מזל. דריבער שטייט כי יגוף. ווייל איין בהמה הרגת דיא אנדערע בהמה גאנץ גרינג נאר מיט איין שטויס:

ג ארבעה. פיר ערליי שאדינס שטייט אין דיא תורה. איינס אז אאקס טוהט אשאדין

ספר

עין יעקב

חלק רביעי

כולל כל האגדות שבתלמוד בבלי וירושלמי , הנמצאות במסכתות

בבא קמא , בבא מציעא , בבא בתרא .

עם פירוש רש״י בשלמותו והחדושים שנתוספו בו , ככל הנמצא

בספר עין יעקב הגדול .

עם איזה מאמרים , מתוספות , מהרש״א , הרי״ף , ועיון יעקב .

גם ציוני הדפים בש״ס , ומראה המקומות בתנ״ך , והגהות הב״ח .

תוספת על זה פירוש עברי דייטש הנהוג במדינתנו

נעתק ע״י ה״ר יוסף מאיר יעבץ מעתיק המשניות ע״ש

ווארשא

ישראל ברוך ב״ר יוסף ז״ל , הכהן אלאפין נ״י .

בשנת תרמ״ה לפ״ק

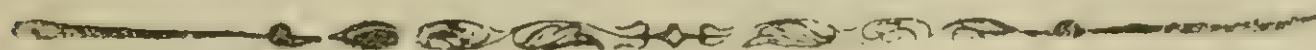
Энъ Іааковъ

ТОМЪ 4

זה המאמר שייך לדף קצד

[?]יך . פליה שעמד בגילוי פנים לפני המקום אפשר שאף על פי שיש לדון דבריו של גלית שאין כוונתו להרים כי אמר אלהיו ית'
כי אם מפני ה' אלהים ולנ"א ברו לכם בחרו לכם איש מלחמה שאם הוא יבא להלחם בודאי ירד אלי משמע עלי שאם
עבר אבל בזה תבועת אדם כי אינו ירא מפני אדם אבל מ"מ עמד בגילוי פנים לפני המקום לומר בחרו לכם איש מלחמה שקרא
להקב"ה איש ולכך אמר הקב"ה בריני מפילו ביד בן איש שהוא אינו חושב מפני אדם גם בני איש בריני מפילו ביד מי שעדיין לא
יצא בו שם בפני עצמו והוא נתלה בשם אבותיו שהוא טפל לאבותיו דוד בן איש אפרתי דוד נמי קאמר אתה בא אלי בחרב א"ל ואנכי
בא אליך וכו' . קשה כיון דגלית נמי אמר ואם אני אוכל והכיתיו ואפילו הכי אמרינן דלכדו פיו הואיל ופתיחת פיו היתה לרעתו אם
יבא אלי והכני אם כן גם דוד פתח פיו לרעה ואמר אתה בא אלי ואף על גב דהדר ואמר ואנכי בא אליך מכל מקום פתיחת פיו
לרעתו היתה . ורש"י ז"ל פירש ואין זו פתיחת פיו לרעה דאח"כ אתה בא לנצול כי ע"י דבר שאין בו ממש ואני בא לנצול בשם
שבגהוגות שלו ומ"מ לא נתיישב לי עדיין מה שפתח תחלה ואמר אתה בא אלי ולכאורה הי"ל לומר דאינו דומה פתיחת פיו של גלית
שכבר נכשל שני פעמים בלשונו וגם שבליבים היה מכשול לפיו שפתח ברעתו אבל לדוד שלא נכשל בלשון פעם אחת אין נחוש על
פתיחת פיו שאמר אתה בא אלי והנכון הוא שבדברי גלית הם ב' חלוקות הא' אם יבא אלי והשני וכו' ואם אני אוכל והכיתיו ופתח
ברעתו כי פיו הכשילו אבל דברי דוד אינם שתי חלוקות לומר פתח ברעתו אלא הכל הוא חלוקה אחת שהוא בא בכח אדם ואני בא
בשם ה' צבאות : ועוד רמוז כי הוא בא בכח ברכתו של עשו ועל חרבך תחיה דהיינו אתה בא בחרב ואני בא בירושתו של יעקב
אבינו שהיא התפלה בשם ה' צבאות ועוד ירמוז כי חרבך אשר אתה בא אלי היא תפלע ממך בשם ה' צבאות כי בחרבו של גלית הרגו
דוד לגלית : כדי לבטלם מק"ש . הכוונה לפי שאמרו חז"ל לעיל על פסוק ואמר אליהם שמע ישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת
שמע שחרית וערבית אין אתם נמסרים בידם . ולזה נתכוון הרשע הזה לבטל את ישראל מקריאת שמע שהיא נקראת בשכבך ובקומך
וזהו השכם והערב שחרית וערבית כי מתוך ביטול קריאת שמע לא יהיה להם תקומה . ויתיצב ארבעים יום כנגד ארבעים יום שנתנה
בהם התורה נראה דכיון שנשלמו ארבעים יום שניתנה בהם התורה שוב לא היה קיום והתייצבות לגלית אלא ויתיצב גלית במנין כל
אותם הארבעים יום שעדיין לא נשלמו כדי שיזכר לישראל קבלת התורה אבל כיון שנשלמו ירד גלית למטה לארץ וממלכו יהדפוהו לפי
שעמד להם לישראל זכות קבלת התורה שקיבלו לאחר מ' יום : עוד אפשר שרצה גלית לבטל לישראל ארבעים יום שעסק התורה כי
גבורתם טרודים ודואגים ממנו לא היו לומדים תורה כי אמר גלית כל זמן שיש עוסקים בתורה אינו יכול להם ויש בידם ושם
ארבעים יום של קבלת התורה לכך צריך לבטל ארבעים יום כדי להיות הזכות שבידם מארבעים יום בקבלת התורה ועתה נפסק
ממנה ארבעים יום ולא ערך כנגדם במלחמה :

סליק סדר נשים

כט פיסקא רשב"א אומר ראית מימיך וכו'. תניא רשב"א אומר מימי לא ראיתי צבי קייץ וארי סבל ושועל חנוני והם מתפרנסים שלא בצער והם לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני. ומה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי שנאמר (ירמיה ה) עונותיכם הטו אלה וגו':

צבי קייץ. מייבש קציעות בשדה: סבל. נושא משא: כל אומנות. אין לאדם מהן הנאה לעת זקנה אלא בימי ילדותו אבל תורה מהנה לאדם כל ימיו ואף בזקנותו כשאינו יכול לעסוק בה עכשיו אוכל מן הקודמת: ינובון בשיבה. יצמחו כמה ויתיהד הכהן לעת זיקנתו דשנים ורעננים יהיו:

ל פיסקא ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומנות וכו'. תניא ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שכל אומניות שבעולם אין עומדות לו אלא בימי ילדותו אבל בימי זקנותו הרי הוא מוטל ברעב אבל תורה אינו כן עומדת לו לאדם בעת ילדותו ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנותו בעת ילדותו מה הוא אומר (ישעיה מ) וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים בזקנותו מהו אומר (תהלים צב) עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו:

סליק סדר נשים

כט פיסקא. תניא: מיר האבען געלערנט רבי שמעון בן אלעזר זאגט איך האב קיין מאהל ניט געזעהן אהירש זאל טריקענען פייגין אין פעלד. אדער אלייב זאל טראגין אמשא צו פאר דינען אויף זיין עסין. אדער אפוקס זאל זיין אקרעמער. פון דעסטוועגין האבען זייא פרנסה אן צער; זייא זענען דאך ניט מער בשאפען געווארין נאר מיך צוא בדינען. אונ איך בין בשאפען געווארין צוא דינען גאט. מאדאך אלע בשעפענעש וואס אוף דער וועלט וואס זיי זענען ניט מער בשאפען געווארין נאך מיך צוא בדינען ווערין געשפייזט אן צער. איך וואס איך בין בשאפען געווארין צוא דינען גאט. איז דען ניט געוויס אז עס דארף זיין איך זאל געשפייזט ווערין אן צער. נאר ווייל איך האב געזינדיגט הט מען פון מיר אוועק גינומען מיין פרנסה. אזו ווי עס שטייט אין פסוק אייערע זינד האבען אייך דאס גיטאהן וואס מען האט פאר מיטען פון אייך דעם רעגין:

ל פיסקא. רבי נהוראי זאגט איך לאז אוועק אלע מלאכות פון דער וועלט. אונ איך לערין מיין זוהן קיין מלאכה. נאר תורה לערין איך אים. ווארום אלע מלאכות קענען נאר געבין אמענטשין ברויט ווען ער איז אין דער יוגענד. ווען ער האט כח צו ארבעטין. אבער אויף דער עלטער ווען ער האט שוין ניט קיין כח צו ארבעטין. שטארבט ער פאר הונגער. אבער דיא תורה איז ניט אזוי. זיא גיט דעם מענטשין פרנסה אין דער יוגענד ווען ער לערונט ער זאל קענען לערנען. אונ זיא גיט אים פרנסה אין דיא לעצטע יאהרין אויף זיין עלטער. פון דיא תורה וואס ער האט גילערנט אין זיין יוגענד. האט ער פרנסה אין זיינע אלטע יאהרין. אויף זיינע יונגע יאהרין האט ישעיה הנביא גיזאגט דיא וואס האפין צו גאט וואס אונ זוכין ניט קיין פרנסה נאר דיא לערנען תורה ווערין אומטאהשין אלע מאהל פרישע אונ נייעס כחות זייא וועלין ניט מיד ווערין; אונ זייא וועלין גרויס אונ העך הייכט ווערין. אזוי הויך ווי דער אדלער גייט אויף מיט זיינע פליגעל. אונ אויף זיינע אלטע יאהרין האט דוד המלך גיזאגט. זייא וועלין נאך פרוכטבאר זיין אויף דער עלטער. אונ זייא וועלין זיין פעט אונ צווייגבאפטיג:

מלך ולא כ"ג מ"ט לאו משום דפסולי אלא משום דזיל אומנותייהו . ת"ר עשרה דברים נאמרו בגרע מהלך על צדו ורוחו גסה ונתלה יושב (ואינו יושב) ועינו צרה ועינו רעה אוכל הרבה ומוציא קמעא וחשוד על העריות ועל הגזל ועל שפיכות דמים :

כח תניא רבי אומר אין לך אומנות שעוברת מן העולם אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה אי אפשר לעולם בלא בשם ובלא בורסקי אשרי מי שאומנתו בשם ואוי לו למי שאומנתו בורסקי א"א לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקבות . ר"מ אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו שאין עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות אלא למי שהעושר שלו שנאמר (חגי ב) לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות :

רשב"א

בגרע : מהמם מדהגאות : מהלך על צדו ורוחו גסה ונתלה יושב (ואינו יושב) . בגבתן כימני גאוה אלל אין זו דומה לזו ובכולן הוא הלוק ממדת הכשרים שהלה יושב ואינו יושב אא"כ נכמך או להחוריו או על גדו דכך גאוה ובשביל שבגיות מוכרין נפשם לידו שאת מהנהגה : ועינו צרה . בממונו להוציא כלום מפני שהוא מלומד לאכול אלל המקדשין ואינו מלומד להוציא : ועינו רעה . נותן עיניו על הבריאים שיתנו ויהיו נריכים לו : אוכל הרבה . שמלומד לאכול עם כמה אנשים בכל יום : ומוציא קימעא . מתוך שמאכלו יפה בלחם נקי ובשר שמן שממעטין את הזבל באדם מכין לכעידה שקשה מאכל בריאה : והשוד על העריות . מתוך שהנשים מריכות לו ועסקו עמהן : ועל הגזל . שהנשים גוזלות מבעליהן ומוליאות לו : ועל שפיכות דמים . זימנין דשפיך ליה לדמא לספות מרביעית : שעוברת מן העולם . שבטילה מן העולם בין בשיה נקיה בין בשיה מאוסה יש בה לורך ואם לא ילמדנה זה ילמדנה אחר . (ומ"מ) אשרי מי שרואה את הוריו . שלדיו ואת ילדיו באומנות נקיה : בשם . מוכר בשמים :

נגי

נָדוֹל . נִישְׁט וַוייל זֵייא זֶענֶען פְּסוּל . נָאר וַוייל זֵייעֶר אַרְבֶּעט אִיז זֵייעֶר פְּרָאסְט . תָּנוּ רַבָּנָן . דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערְנְט צֶעהְן זַאכֶען אִיז גִיזָאגְט גִיוָוארִין בַּיי דֶעם דָאקְטָאר וָואס לָאזְט בְּלוּט פוּן אַאָדֶער . עֶר גֵייט דִיא הִיטְעל אוֹיף אַזַייט מִיט גְרוֹיסְקֵייט . אוּנ עֶר אִיז גְרוֹיס בַּיי זִיךְ . אַז עֶר זִיצְט אוֹיף אַשְׁטוּהל . זִיצְט עֶר אָן גִילֶענְט . אוֹיף אַזַייט אָדֶער אוֹיף אִינְטֶען . אוּנ עֶר אִיז קַארְג . עֶר פַארגִינְט נִיט אוֹיס צוּא גֶעבִּין אוֹיף זִיךְ פוּן זַיין גֶעלְט . עֶר וִויל נָאר עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען פוּן פְרֶעמְדֶע . אוּנ עֶר אִיז שְׁלֶעכְט אוֹיף אַלֶע מֶענְטְשִׁין . עֶר ווִיל אַלֶע זָאלִין קְרַאנְק זַיין וֶועט עֶר פַאר דִינֶען . עֶר עֶסְט פִיל . אוּנ גֵייט ווֶייניג אַרוֹיס . וַוייל עֶר עֶסְט זֵייעֶר אֵיידֶעלֶע עֶסִין אִיז דָא ווֶייניג צוֹאָה . אוּנ עֶר אִיז חָשׁוּד עֶר זָאל מְזַנֶה זַיין מִיט דִיא וַוייבֶּער וָואס קוּמֶען צוּא אִים עֶר זָאל זֵייא הֵיילִין . אוּנ דִיא וַוייבֶּער גַזְלֶנֶן בַּיי זֵייעֶרֶע מַאנֶען אוּנ בְּרֵיינְגֶען צוּא אִים . אוּנ עֶר נֶעמְט צוּ בַּיי זֵייא . אִיז עֶר דָאךְ דֶער גַזְלָן . אוּנ עֶר אִיז חָשׁוּד צוּ הַרְגֶנֶן אַמֶענְטְשִׁין . עֶר צַאפְּט אַמָאהל אָפּ צוּ פִיל בְּלוּט . שְׁטַארְבְּט יֶענֶער :

כח תַּנְיָא . מִיר הָאבֶּען גִילֶערְנְט רַבִּי זָאגְט עֶס אִיז נִיטָא אַאַרְבֶּעט זִיא זָאל אַוֶועק גֵיין פוּן דֶער וֶועלְט . אַלֶע עֶרְלַייא אַרְבֶּעט מוּזִין גִיטָאהן וֶוערִין אוֹיף דֶער וֶועלְט . וואוֹהל צוּ דֶעם קִינְד וָואס עֶר זֶעהְט זַיינֶע עֶלְטֶערִין הָאבְּען אַשֵׁיינֶע אַרְבֶּעט . אוּנ עֶר לֶערְנְט זִיא אוֹיךְ . ווֵיי צוּא דֶעם קִינְד וָואס עֶר זֶעהְט זַיינֶע עֶלְטֶערִין הָאבֶּען אַמִיאוּסֶה אַרְבֶּעט . אוּנ עֶר מוּז אוֹיךְ לֶערְנֶען דִיא אַרְבֶּעט . דִיא וֶועלְט קֶען נִיט זַיין אָן אַבְּשָׂמִים הֶענְדְלֶער . אוּנ זִיא קֶען נִיט זַיין אָן אַגַרְבֶּר . וואוֹהל צוּ דֶעם ווָאס הַאנְדִילְט מִיט בְּשָׂמִים . זַיין הַאנְדִיל שְׁמֶעקְט . ווֵייא צוּא דֶעם וָואס אִיז אַגַארְבֶּער . זַיין אַרְבֶּעט שְׁטִינְקְט . דִיא וֶועלְט קֶען נִיט זַיין אָן זְכָרִים אוּנ אָן נְקֵבוֹת . וואוֹהל צוּא דֶעם וָואס זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען זְכָרִים . ווֵייא צוּא דֶעם וָואס זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען נְקֵבוֹת . רַבִּי מֵאִיר זָאגְט אֵייבִּיג זָאל אַמֶענְטְשׁ לֶערְנֶען זַיין זוּהְן אַרֵיינֶע מְלָאכָה אוּנ אַגְרִינְגֶע . אוּנ עֶר זָאל בֶּעטִין בַּייא גָאט וָואס דִיא רַייכְקֵייט אוּנ פַארְמֶעגִין אִיז אִין זַיין הַאנְט . עֶר זָאל אִים רַייךְ מַאכֶען . וָוארוּם פוּן אַמְלָאכָה קֶען מֶען נִיט אָרֶעם וֶוערִין . אוּנ פוּן אַמְלָאכָה קֶען מֶען נִיט רַייךְ וֶוערִין . אוֹיף רַייכְקֵייט מוּז מֶען נָאר בֶּעטִין צוּא דֶעם וָואס דִיא רַייכְקֵייט אִיז זַיינֶע . אַזוֹי ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק צוּא מִיר אִיז דִיא זִילְבֶּער צוּ מִיר אִיז דִי גָאלְד הָאט גִיזָאגְט גָאט :

הסידים. טוב שברופאים לגיהנם והכשר שבטבחים שותפו של עמלק. רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שאדם אוכל משכרה בעה"ז והקרן קיימת לעה"ב ושאר כל אומניות אינן כן וכשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב אבל התורה אינה כן אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו בנערותו מהו אומר (ישעיה מ) וקוי ה' יחליפו כח בזקנותו מהו אומר (תהלים צב) עוד ינובון בשיבה וכה"א באברהם אבינו (בראשית כד) ואברהם זקן וגו' וה' ברך את אברהם בכל מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה שנאמר (שם כו) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי:

כסכנה ותמיד הם בגיהנם יותר מן העולם: טוב שברופאים לגיהנם. אינו ירא מן החולי ומאכילו מאכל בריאים ואינו משבר לבו למקום ופעמים שהורג נפשות ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא: טוב שבטבחים. ספיקי טרפות באים לידו וחס על ממונו ומאכילן: אבל התורה אינה כן. בלא כבא לידי זקנה או יסורין ואינו יכול לעסוק בה הוא אוכל ממתן שכרה דכתיב עוד ינובון בשיבה:

סורו רע. מנהגו רע קרבתו רעה להם דבל עמו ביחד כר אליו ובא לביתו: הצורפים. צורפי זהב העושים לנשים צירים נזמים וטבעות: הסריקים: סורק בגדים לנשים פלוקיירי"א: הנקורות. מנקרי רחיים של יד שנשים טוחנות בהם כדתן נכרותם אלו מלאכות שמלאכה עוברת לבעלה טוחנת ואופה והמריקן בריתא דידה: והרוכלין. מוכרים קישוטי בשמים לנשים: והספרין. שנשים צריכות להם בגילוח שיער: והגרע. אומן שמקיז דם ע"ם שמגרע את הדם: הבורסקי. מעבד להם עורות ללבוש ולגעול:

כז ת"ר כל שעסקו עם הנשים סורו רע כגון הצורפים והסריקין והנקירות והרוכלין והגרדיים והספרים והכובסים והגרע והבלן והבורסקי אין מעמידין מהם לא מלך

שיפן זענען דס מערסטע חסידים. דער דאקטאר וואס זאגט אויף זיך אז ער איז דער בעסטער (און איז זיך ניט מישב מיט אנדערע דאקטורים. קען זיין ער זאל אטעות האבען און געבין שלעכטע מעדיצין וועט דער מענטש שטארבין. דריבער) וועט ער זיין אין גיהנם (מהרש"א). און דער פרומסטער פון די קצבים. איז אשותף פון עמלק (דאס הייסט ער איז אזוי שלעכט ווי עמלק). רבי נהוראי זאגט איך לאז אוועק אלע מלאכות פון דער וועלט. און איך וויל ניט מער לערנען מיין זוהן נאר תורה. ווייל דער מענטש עסט פון איר שכר אויף דיא וועלט. און דער קרן (דער הויפט שכר) בלייבט אים צוא עולם הבא. אבער אנדערע מלאכות זענען ניט אזוי. אז אמענטש קומט צוא אקראנקהייט. אדער צוא דער עלטער. אדער ער האט יסורים. און ער קען ניט ארבעטין. שטארבט ער פאר הונגער. אבער דיא תורה איז ניט אזוי. זי היט אים פון אלעם שלעכטין אין זיין יוגענד. און זיא גיט אים אגוטען סוף און אגוטע האפנונג אין זיין עלטער. אין זיין יוגענד וואס זאגט דער נביא אויף אים: דיא וואס האפען צוא גאט וועלין אום טאהשין זייערע כוחות. אין זיין עלטער וואס זאגט דוד המלך אויף אים. זייא וועלין נאך פרוכטבאר זיין אויף זייער עלטער. און אזוי זאגט דיא תורה אויף אברהם אבינו. אברהם איז אלט גיווארין. און גאט האט גיבענטשט אברהם מיט אלץ. מיר געפינען אז אברהם האט מקיים גיווען די גאנצע תורה איידער זי איז גיגעבין גיווארין: אזוי ווי עס שטייט אין פסוק ווייל אברהם הט גיהערט מיין קול און ער האט געהיט וואס איך האב געהייסען היטען. מיין גיבאט און מיינע גיזעץ און מיינע לערנונג:

כז תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט דער מענטש וואס זיין האנדיל איז מיט ווייבער. איז זיין פירונג ניט גוט. גאלד שמידען וואס זייא מאכען ווייבערשע צירונג. און דיא וואס קעמען און פוצען ווייבערשע קליידער. און דיא וואס מאכען און פאריכטען אז עס ווערט קאליע קליינע מיהלשטיינער וואס ווייבער מאהלין מיט זייא אין דער היים. און דיא וואס פאר קויפען בשמים צוא ווייבער זיי זאלין זיך מיט דעם צירען: און וועבערס וואס וועבין ווייבערשע קליידער. און שערערס. וואס ווייבער ברייגען זייערע קליינע קינדער ער זאל זיי אפ שערין. און דיא וואס וואשין ווייבערשע וועש. און דער דאקטאר וואס עפינט אאדער צוא בלוט לאזין און אבעדער. און אגארבער. פון דיא מענטשין מאכט מען ניט קיין מלך. און ניט קיין כהן

יהודה אמר רב ואיתימא רבי אלעזר אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה: מר נמי עבר ליה אדשמואל דאמר שמואל אין משתמשין באשה א"ל אנא כאידך דשמואל סבירא לי דאמר שמואל הכל לשם שמים:

(דף פב) **כ׳ משנה** רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו (של אדם) ר"ש בן אלעזר אומר ראית מימיך חיה ועוף שיש להם אומנות מתפרנסים שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני (ומה אלו שנבראו לשמשני הם מתפרנסים שלא בצער ואני שנבראתי לשמש את קוני) אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי · אבא גוריון איש צידן אומר משום אבא גוריא לא ילמד אדם את בנו חמר · גמל קדר ספן רועה וחנוני שאומנותן אומנות לסטים ר׳ יהודה אומר משמו החמרים רובם רשעים והגמלים רובם כשרים . הספנים רובם חסידים

לשם שמים. ולאן דעתי להנאה נתכוונתי אלא להיות קורבה ולעשות קורת רוח לאמה כבעלי מהנה הם בהרין:
נקיה וקלה. מפרש בגמרא ולא יאמר בנכו אומנות זו אינה מעכבת אלא ינקש רחמים ממי שהעושר שלו: **חמר גמל ספן קדר** (בעלי קדרות) [בעלי קרונות] כל אלו אומנותן לסטיות שמלוין בדרכים הם נכנסים ונוקטין עלים מן הכרמים ופירות ועוד שמשכירים לאדם ומטעין על תנאם: **רועה**. בהמות שלו מטעין לרעות בשדות אחרים: **חנוני**. מלומד באונאה להטיל מים ביין ולגזרות בקטין: **משמו**. של אבא גוריא: **החמרים רובן רשעים**. מפני לסטיות: **הגמלים רובן כשרים**. שפורשים למדבריות למקום גדודי חיות ולסטים ויראים לנפשם ומשברים לבם למקום: **הם נים רובן חסידים**. שפורשין למקום

האט רב הסדא געזאגט צו רב אחא ווייסטו דען ניט אז זיא איז מקודש צו אמאן. איז זיא אאשת איש. דארף מען זיך דער חייטערין פון איר. האט רב אחא געזאגט צו רב הסדא דו האסט איבער געוועזן אויף דיא רייד פון רב. ווארום רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגן. אנדערע זאגין רבי אלעזר האט געזאגט פון רבס וועגן. אמענטש טאר ניט מקדש זיין זיין טאכטער צו אמאן ווען זיא איז נאך קליין. נאר ער מוז ווארטין ביז זיא וועט גרויס ווערין. אונ זיא וועט זאגין דעם מאן וויל איך. האט רב הסדא געזאגט צו רב אחא דו האסט אויך איבער געוועזן אויף דיא רייד פון שמואל. ווארום שמואל האט געזאגט מען טאר ניט אאשה זאל בעדינען אמאנספערזאן. האט רב אחא געזאגט איך האלט וויא דיא אנדערע רייד פון שמואל. וואס שמואל האט געזאגט אלץ זאל מען טאהן פון גאטס וועגין: אונ איך האב אויך גיטאהן פון גאטס וועגין. צו ווייזין מיין טאכטער וויא ליב איך האב זיא פאר איהרע פרומקייט. אונ איך האב ליב איהר טאכטער. ווייל געוויס וועט דיא מוטער איר לערנען זיא זאל אויך זיין פרום:

כ׳ משנה. רבי מאיר זאגט אייביג זאל אמענטש לערנען זיין זוהן אריינע ארבעט אונ אגרינגע. אונ ער זאל בעטין צו גאט וואס דיא רייכקייט אונ פארמעגין איז זיין. ער זאל אים בגליקען. ווארום עס איז ניטא קיין ארבעט עס זאל אין איר ניט זיין ארעמקייט אונ רייכקייט. עס איז ניטא קיין ארעמקייט פון ארבעט. אונ עס איז ניטא קיין רייכקייט פון ארבעט. נאר אלין וויא דער מענטש איז זוכה. רבי שמעון בן אלעזר זאגט האסטו אמאהל געזעהן אז היות אונ עופות זאלין ארבעטין צו פארדינען אויף זייער עסין. אונ זייא ווערין געשפייזט אן צער. זייא זענען דאך ניט מער בשאפין געווארין נאר מיך צו בדינען. אונ איך בין בשאפין געווארין צו בעדינען מיין בשעפער. איז דען ניט געוויס אז איך דארף געשפייזט ווערין אן צער. נאר איך האב שלעכט גיטאהן ועגינדיגט האב איך גיגזלת מיין פרנסה. אבא גוריון איש צידן האט געזאגט פון אבא גוריאס וועגין אמענטש זאל ניט לערנען זיין זוהן צו זיין אפורמאן צו פארין מיט אין אייזעל אדער מיט אקעמיל. אונ ער זאל אים ניט לערנען זיין אטעפער. אונ ניט אשיפער. אונ ניט פסטוך. אונ ניט אקרעמער. ווארום זייער ארבעט איז אגזלנישע ארבעט: רבי יהודה זאגט פון אבא גוריאס וועגין דיא וואס פארין מיט אייזעלן זענען דאס מערסטע רשעים: אונ דיא וואס פארין מיט קעמלען זענען דאס מערסטע פרומע. דיא וואס פארין מיט

איבווני כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על שמת באותה מיתה דתניא (במדבר ל) אישה הפרם וה' יסלח לה במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיתה שותה יין ומטמאה למתים:

צריכה סליחה: במה הכתוב מדבר. מאחר שאינה צריכה כפרה ומה שאכלה בהיתר אכלה ומה הוא זה הסליחה: והיא שותה יין. מזידה ואע"פ שהיתה כיון שהיא לאיסור נתכוונה צריכה סליחה:
כל הדוויים. כל מי שיש להם לב לדוות ידוו על זה שאינו מתכוון ויש כאן נשיאת עון:
[לא סבר לה מר דמקדשה. אין אדוני יודע שהיא מקודשת ויש לו להתרחק מאשת איש]: כב

כד רבי עקיבא כי הוה מטי להאי פסוקא הוה בכי אמר ומה מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה אמרה תורה צריכה כפרה וסליחה מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר עאכ"ו ביוצא בדבר אתה אומר (ויקרא ה) (והוא לא) [ולא] ידע ואשם ונשא עונו כשהיה ר"ע מגיע לפסוק זה היה בוכה ומה מי שנתכוין לאכול שומן ועלה בידו חלב אמרה תורה והוא לא ידע ואשם ונשא עונו מי שנתכוין לאכול חלב ועלה בידו חלב עאכ"ו איסי בן יהודה אומר והוא לא ידע ואשם ונשא עונו על דבר זה ידוו כל הדוויים:

כה רב אחא בר אבא איקלע לבי רב חסדא התניה שקליה לבת ברתיה [אותבה בכנפיה אמר ליה לא סבר לה מר דמקדשה א"ל עברת לך אדרב דאמר רב יהודה

גיהאט צער אויף דער זאך ביז ער איז געשטארבן. ווארום מיר האבן גילערנט עס שטייט אין פסוק דער מאן האט פארשטערט דיא נדרים וועט גאט איר מוחל זיין. איז דאך א קשיא גאט האט דאך גיזאגט אז דער מאן מעג פארשטערין אירע נדרים. האט זיא דאך ניט קיין עבירה אז זיא האלט ניט דעם נדר. צו וואס דארף זיא מען זאל איר מוחל זיין. ענטפערט דיא גמרא דער פסוק שטייט אזוי. א אשה האט גיטאהן א נדר זיא זאל זיין א נזירה (זיא זאל ניט טרינקען וויין). דער מאן איז גיוועזן אין היים. האט מען אים דער ציילט פון דעם נדר. האט דער מאן גיזאגט איך וויל ניט דעם נדר. דיא ווייב האט נאך ניט גיוואוסט אז דער מאן האט איר גישטערט דעם נדר. פון דעסטוועגן האט זיא גיטרונקען וויין און האט זיך מטמא גיוועזן צו מתים. אין אמת האט זיא דאס גיטערט טאהן ווייל זיא האט אבער ניט גיוואוסט אז דער מאן האט איר גישטערט איז זיא דאך גיגאנגען טאהן א עבירה. דריבער דארף זיא בעטן ביי גאט ער זאל איר מוחל זיין:

כד רבי עקיבא אז ער איז גיקומען צו דעם פסוק האט ער געוויינט. אונ ער האט גיזאגט טראכט דער וואס האט גיוואלט עסין חזיר פלייש אונ ער האט גיגעסין שעפסין פלייש, למשל עס איז גילעגן אשטיק פעטע פלייש. האט ער גימיינט דאס איז חזיר פלייש. האט ער דאס גיגעסין. אונ אין אמת איז דאס גיוועזן שעפסין פלייש. האט דיא תורה גיזאגט דער מענטש דארף תשובה טאהן. מען זאל אים פאר געבין דיא עבירה וואס ער האט גיטראכט צו טאהן. דער וואס האט גימיינט צו עסין חזיר פלייש אונ ער האט טאקי גיגעסין חזיר פלייש. וויא גרויס דארף זיין דיא תשובה זיינע. נאך אזוי אגלייבן זאגט דער פסוק ער האט ניט גיוואוסט אונ ער האט פארשולדיגט וועט ער ליידין זיין זינד. אז רבי עקיבא איז גיקומען צו דעם פסוק האט ער געוויינט. טראכט דער וואס האט גיוואלט עסין שמאלץ. אונ ער האט גיגעסין חלב: האט דיא תורה גיזאגט ער האט ניט גיוואוסט אונ ער האט פארשולדיגט וועט ער ליידין זיין זינד. דער וואס האט גיוואלט עסין חלב אונ ער האט גיגעסין חלב. געוויס וועט ער ליידין זיין זינד. איסי בן יהודה זאגט עס שטייט אין פסוק ער האט ניט געוואוסט אונ ער האט פארשולדיגט וועט ער ליידין זיין זינד. אויף דער זאך דארפין וויא טאהן אלע הערצער אז מען טוהט א עבירה אומערין זאל מען אויך ליידין א שטראף:

כה רב אחא בר אבא איז אמאהל גיקומען צוא זיין איידים רב חסדא. האט רב אחא גינומען זיין איניקל. זיין טאכטערס טאכטער. אונ האט איר גיזעצט ביי זיך אויף דעם שויס.

שמעיה דהוו קאמרי פלימו קטל גברא ערק וטש בבית הכסא אזל בתריה נפל קמיה כד חזייה דהוה מצטער גלי ליה נפשיה א"ל מ"ט אמרת הכי אלא היכי אימא. א"ל לימא מר רחמנא ניגער ביה בשטן:

כג רבי חייא בר אשי הוה רגיל כל עידן דהוה נפיל על אפיה הוה אמר הרחמן יצילני מיצה"ר. יומא חד שמעתינהו דביתהו אמרה מכדי הא כמה שני דפריש ליה מינאי מ"ט קאמר הכי יומא חדא הוה קא גרים בגינתיה קשטה נפשה חלפה ותנייה קמיה אמר לה מאן את אמרה אנא חרותא דהדרי מיומא תבעה אמרה ליה אייתי ניהלי להך רומנא דריש צוציתא שוור אזל אייתה ניהלה כי אתא לביתיה הוה קא שגרא דביתהו תנורא סליק וקא יתיב בגויה אמרה ליה מאי האי אמר לה הכי והכי הוה מעשה אמרה ליה אנא הואי לא אשגח בה עד דיהבה ליה סימנא אמר לה אנא מיהא לאיסורא

סקה: הלקית כמו סקל: שמעיה דקאמרי פלימו קטל גברא. הבמיע (לאנבי ביתו) קול יוצא מגהוץ פלומרים פלימו קטל גברא: ערק. פלימו כסבור שנתים עליו נוגשי המלך להרגו: טפא. נתכה: בבית הכסא. חוץ לעיר: הוייה. בטן לפלימו דמצטער. מ"ט אמרת הכי. למה הורגלת לקללני: אלא היכי אימא. להוזק מעלי בלא התפללני: דסכים מינאי. מתמת זקנה ומה יכא מיצר הרע: קשטה נפשה. בתכשיטים בקשוטי נשים בשמים ותפרכמון: חלפה ותנייה קמיה. עברה לפניו ושנתה פעם שניה: חרותא. שם זונה ייכרת בעיר: דהדרי מיומא. שחזרתי היום מגלוס שליתא. ענף קטן שבגובה הדקל: שוור. קפץ וקא יתיב בגויה. לכמיה את עצמו: ליבה ספרס.

גיטאהן אונ האט אריין גיווארפען אין כוס זיינע שפייאכץ. האט מען אויף אים אן געשריגען הט ער זיך גימאכט ווי ער גישטארבען. דער וייל האט דער שטן גימאכט אז פלימו האט גיהעיט אקול פון דיא גאס מען זאגט פלימו האט גיהרגת אמענטש. איז פלימו אנטלאפין אונ האט זיך בעהאלטין אין בית הכסא ווארום ער האט מורא גיהאט מען זאל אים ניט הרגנן. איז דר שטן גיקומען צוא אים אין בית הכסא. אונ איז גיפאלען פאר אים אונ איז גישטארבען. פלימו האט גימיינט דאס איז איין אנדער מענטש וואס שטארבט פאר אים. האט ער זיך נאך מער דער שראקין. וויא דער שטן דאס גיזעהן אז פלימו הט אזוי פיל צער. האט ער זיך בעוויזען אז ער איז דר שטן. האט דער שטן גיזאגט צוא פלימו נו וואס זאגסטו אזוי. פאר וואס פלוכסטו מיך: האט פלימו גיזאגט וויא דען זאל איך זאגין האט דער שטן גיזאגט זיא פלימו דוא זאלסט זאגין גאט זאל אן שרייען אויף דעם שטן:

כג רבי חייא בר אשי איז גיוועזן גיוואהנט ווען ער פלעגט פאלין אויף זיין פנים אונ האט גיזאגט תחנון. פלעגט ער זאגין גאט זאל מיך מציל זיין פון דעם יצר הרע. אמאהל האט דאס דיא ווייב זיינע גיהערט. האט דיא ווייב צו זיך אליין גיזאגט. וויא פיל יאהרין ער איז שוין פון מיר אפ גישיידט. וויל ער איז אלט. פאר וואס זאל ער אזוי זאגין. האט ער דען נאך מורא פאר דעם יצר הרע. אמאהל האט רבי חייא גיערונגט אין גארטין האט דיא ווייב זיינע אן גיטאהן אירע צירונג. אונ איז פאר בייא גיגאנגען פאר אים. אפאר מאל הין אונ צוריק. האט רבי חייא גיזאגט צו זיין ווייב ווער ביסטו. ער האט איר ניט דער קענט: האט זיא גיזאגט איך בין דיא זונה חרותא. איך בין היינט אהער גיקומען. האט רבי חייא איר גימאנט ער זאל מיט איר מזנה זיין: האט זיא גיזאגט צוא רבי חייא ברייננ מיר דעם צווייגיל וואס אויף דעם שפיץ בוים. האט רבי חייא אשפרונג גיטאהן אונ האט אפ געריסען דעם צווייגיל אונ האט איהר גיגעבין. אונ ער איז גיוועזן בייא איר. אונ ער האט גימיינט אז ער איז מזנה מיט דיא זונה. זיא רבי חייא איז גיקומען אהיים האט ער גיזעהן וויא זיין ווייב האט אויס גיהייצט אהויבין. איז ער אריין גיגאנגען אונ האט זיך גיזעצט אין הויבין. ער האט גיוואלט פארברענט ווערין אין הויבין. וייל ער האט געמיינט ער האט גיטאהן אעבירה. האט דאס ווייב צו אים גיזאגט וואס איז מיט דיר גיוועזן וואס דו ווילסט פאר ברענט ווערין. האט ער איר דערציילט וואס אים האט גיטראפין. האט דאס ווייב צוא אים גיזאגט דו האסט ניט מזנה גיוועזן. דיא אשה בין איך דאס גיוועזן. האט רבי חייא איר ניט גיוואלט גלויבין. ביז זיא האט אים גיגעבין אצייכין. האט רבי חייא גיזאגט איך האב דאך אבער גיוואלט מזנה זיין. אזוי לאנג זיא רבי חייא האט גילעבט האט ער

בא רבי מאיר הוה מתלוצץ בעוברי עבירה יומא חדא אידמי ליה שטן כאתתא בהך גיסא דנהרא לא הוה מברא נקט מצרא וקא עבר ואזיל כי מטא פלגא דמצרא שבקיה אמר אי לאו דקא מכריזין עלך ברקיע הזהרו ברבי מאיר ותורתו שויתינהו לדמך כתרתי מעי. ר' עקיבא הוה מתלוצץ בעוברי עבירה יומא חדא אידמי ליה שטן כאתתא בריש דקלא נקטיה לדקלא וקא סליק ואזיל כי מטא לפלגא דדקלא שבקיה אמר אי לאו דמכריזין עלך ברקיעא הזהרו בר' עקיבא ותורתו שויתין לדמך כתרתי מעי:

מתלוצץ בעוברי עבירה. אומר שקל הוא להתגבר על יצרו אם הוה רוצה: אידמי ליה שטן, דהוא יצה"ר: בהך גיסא דנהרא. לצד השני שמעבר המים: לא הוה מברא. ספינה המעברת: נקט מצרא. חבל מתוח מכותל הנהר אל שפתו ואוחזין בו ובא על דף קצר הנוטל בראשו ועובר: שבקיה. יצר לר' מאיר:

כולי עלמא אתכא. על השלחן אוכלין: וכיבי. ולע"ז המוציאין ליחה ומאוסין: תיב שפיר. שב כהוגן כאלו המאכלו: יהבו ליה כסא. מזגו ליה כוס: אכמר שדא ביה כיתו. השליך בתוכו את כיחו לפתם הוציא מן הריאה. אכמרה טיפי"ר בלע"ז: נחרו ביה. נערו בו: שקא ומית. כוס שהזיק עצמו כמתו

כב פלימו הוה רגיל למימר כל יומא גירא בעיניה דשטנא יומא חד מעלי יומא דכפורי הוה אידמי ליה כעניא אתא קרא אבבא אפיקו ליה רפתא א"ל יומא כי האידנא כולי עלמא מגואי ואנא אבראי עייליה וקריבו ליה ריפתא א"ל יומא כי האידנא כולי עלמא אתכא ואנא לחודאי אתיוה אותבוה אתכא והוה מלא נפשיה שיחנא וכיבי עליה וקא עביד ביה מילי דמאיסא א"ל (ע"ב) תיב שפיר א"ל הבו לי כסא יהבו ליה כסא אכמר שדי ביה כיתו נחרו ביה שקא ומית שמעיה

בא רבי מאיר פלעגט אלע מאהל לאכען פון די מענטשין וואס טוהען עבירות. ער פלעגט זאגין אז א מענטש וויל זיך שטארקין אויף דעם יצר הרע. איין מאהל האט זיך דער יצר הרע פאר שטעלט פאר אאשה און איז געשטאנען ביי דער זייט טייך. און רבי מאיר איז געשטאנען ביי די אנדערע זייט טייך. און עס איז ניט געוועזען קיין שיף צו שיפען. נאר עס איז געוועזען אשמאלע ברעטיל איבער דעם וואסער פון איין ברעג ביז צום אנדערין ברעג. און איבער דעם ברעטיל איז געוועזען אנגעצויגין א שטריק פון איין ברעג ביז צום אנדערין ברעג. וויא רבי מאיר האט דער זעהן די אשה האט ער זיך אן געהאלטען ביי דעם שטריק און איז גיגאנגען אויף דעם ברעטיל. וויא ער איז גיקומען אין מיטען דעם ברעטיל. האט דער יצר הרע איהם אפ גילאזין. האט דער יצר הרע גזאגט צו רבי מאיר ווען מען וואלט ניט איהם גערופין אויף דיר אין הימעל איר זאלט אייך היטען מיט רבי מאיר און מיט זיין תורה. וואלט איך גימאכט פון דיין בלוט אזוי וויא צוויי גידערים. רבי עקיבא פלעגט אויך לאכען פון די מענטשין וואס טוהען עבירות. ער פלעגט אויך זאגין אז א מענטש וויל קען ער זיך אפ האלטען פון צו טאהן אעבירה. אמאהל האט זיך דער שטן פר שטעלט פר אאשה און איז גיזעסין אויף אשפיץ ביים. האט רבי עקיבא אן גינומען דעם בוים און איז גיקראכען אויף איהם צו דיא אשה. אז ער איז גיקומען אין האלבען בוים האט דער יצר הרע איהם אפ גילאזין. האט דער יצר הרע גזאגט ווען מען וואלט ניט אויס גערופין אין הימעל איר זאלט אייך היטען מיט רבי עקיבא און מיט זיין תורה. וואלט איך גימאכט דיין בלוט אזו וויא צוויי גידערים:

כב פלימו איז געוועזען געוואוהנט צו זאגין אלע טאג אפייל זאל זיין אין דיא אויגען פון שטן. אמאהל אום ערב יום כפור האט זיך דער יצר הרע פאר שטעלט פאר אארעם מאן. האט ער אן גיקלאפט אויף דיא טיר. האט מען איהם ארויס דער לאנגט אשטיקול ברויט. האט דער שטן גזאגט אטאג אזוי וויא היינט איז אלע שטוב מענטשין זיצען אינווייניג אין שטוב. און איך זאל זיין אויס ווייניג. האט מען איהם אריין גינומען אין שטוב. און מען האט איהם גיגעבין אשטיקול ברויט. האט דער שטן צוא זייא גזאגט אטאג אזו וויא היינט איז. אלע שטוב מענטשין זיצען ביי דעם טיש. און איך אליין זאל שטיין ביי דיא טיר. האט מען איהם גיהייסען ער זאל זיצען ביא דעם טיש. האט ער זיך פול גימאכט מיט קרעץ און מיט הייטער און האט גיטאהן מיאוסע זאכען. האט פלימו גזאגט צוא איהם זיין וויא מען דארף און פאר מיאוס ניט דעם טיש. האט דער שטן גזאגט גיט מיר אכוס צום טרינקען. האט מען איהם גיגעבין אכוס צום טרינקען. האט ער אהיבטש

והגולה י׳ במטה. כחזקת שהיא מתה וקלקלו עמה ולפת היא כיתה: דמחברי בי י׳ וגנבי כשורא. שיש בה מבאוי לעברה:
דל כרעיך. מהר ללכת בנקדמתה: כגון אנן. נאמין: ר׳ חנינא בר פפי וחביריו. ר׳ צדוק ורב כהנא (בפ״ק דף מ):
אסקינהו. העלו עליהם לנדותה ונתנום בעלייתו: מכדי דקא הלפא חדא מינייהו. שהיתה עוברת אחת פי הסולם שמן העליה לבית: נפל נהורא באיפומה. נפל אור בבית דרך פי העליה שהיו פניה מאירות: וקא סליק. להוכעה: אפשה. כרהיב ופיסק רגליו לעמוד במקומו בחוזק להתגבר על יצרו: קמר נורא בי עמרם. הזעיק בני הבכורה לאסוף ולבא לכבות הדליקה כדי שיהדלו מילכו מיתנייסהם: אתו רבנן. שהיו סבורין שיש שם דליקה לכבות את הדליקה: אכספתינן. רב עמרם נלב״ר ביאת ממנו:

והוציאוה עשרה במטה א״ר יוסף תדע דמחברי בי עשרה וגנבי כשורא ולא מכספא מהדרי:

(דף פא) **יט רב** ורב יהודה הוו קאזלי באורחא (אתא) [הוה קאזלא] ההיא אתתא קמייהו א״ל רב לרב יהודה דל כרעיך מקמי גיהנם א״ל והא מר אמר בכשרים שפיר דמי א״ל מי יימך דבכשרים כגון אנא ואת אלא כגון ר׳ חנינא בר פפי וחבריו:

כ הנך שבייתא דאתאן לנהרדעא אסקינהו לבי רב עמרם חסידא אמר שקולו דרגא מקמייהו בהדי דקא חלפה חדא מינייהו נפל נהורא באיפומה שקליה רב עמרם לדרגא דלא הוו יכלין בי עשרה למידלה דלייה להודיה סליק ואזיל כי מטא לפלגא דדרגא אפשה רכא קלא אמר נורא בי עמרם אתו רבנן א״ל כסיפתינן אמר להו מוטב תיכספו בי עמרם בעלמא הדין ולא תיכספו מיני לעלמא דאתי אשבעיה (ליצריה) דינפק מיניה נפק מיניה כי עמודא דנורא א״ל חזית דאת נורא ואנא בישרא ואנא עדיפנא מינך:

רבי

זיא איז געשטארבן און זיא טראגן איר אויסער דיא שטאט צו בגראבן איר און דארט האבען זיא מיט איר מזנה געווען. רב יוסף זאגט איך וועל דיר ווייזן אז עס איז אזוי. צעהן מענטשין העפטין זיך און גנבנן אבעלק אשווערין וואס אלע צעהן מענטשין מוזין אים טראגן. און זיא שעמען זיך ניט איינער פאר דעם אנדערין:

יט רב און רב יהודה זענען אמאהל געגאנגען אין וועג. פאר אויס פאר זיי איז געגאנגען אאשה. האט רב געזאגט צוא רב יהודה הייב אויף דיינע פיס מיר וועלין געשווינד אנטלויפין פאר דעם גיהנם. מיר זאלין ניסט גיין אינטער דיא אשה. נאר מיר זאלין גיין פאר אויס פאר איר. האט רב יהודה געזאגט צוא רב דוא האסט דאך געזאגט אז פרומע מעגן זיין אליין מיט אאשה. האט רב געזאגט צוא רב יהודה ווער זאגט דאס אז פרומע מיינט מען אזו וויא איך און דוא. טאמער מיינט מען פרומע אזוי וויא רבי חנינא בר פפי און זייגע חברים:

כ הנך: מען האט געבראכט אין נהרדעא געפאנגענע ווייבער. האט רב עמרם חסידא געהייסען דיא שטאט מענטשין זאלין זיא אויס לייזן. און מען זאל זיא ארויף ברייגגען צו אים אויף דעם בוידים. האט רב עמרם געהייסען מען זאל צוא נעמען דעם לייטער פון בוידים. וויא איינע פון דיא ווייבער איז געגאנגען פאר דעם פענסטער וואס פון בוידים אין שטוב אריין איז געווארין ליכטיג אין שטוב פון איר שיינקייט. האט רב עמרם גענומען אזוי אלייטער וואס צעהן מענטשין וואלטין אים ניט געקענט אויף הייבען. און ער האט אים אליין אויף געהויבען. און האט אים געשטעלט צום בוידים: און איז געגאנגען אויף דעם לייטער ער זאל אריין גיין אויף דעם בוידים מיט איר מזנה צוא זיין: וויא ער איז געקומען אין אהאלבען לייטער. איז ער געבליבען שטיין און האט אן געהויבען צוא שרייען אפייער ברענט ביי עמרם. זענען דיא רבנן געקומען צוא לויפען: זיא האבען געמיינט עס ברענט טאקי. און רב עמרם האט דאס געטאהן ער זאל זיך פאר מיידין פון דיא עבירה. האבען דיא רבנן געזאגט צוא רב עמרם דוא האסט אונז פאר שעמט. דוא זאלסט וועלין מאחן אזוי אזאך. האט רב עמרם געזאגט בעסער איר זאלט איך שעמען מיט עמרם אויף דיא וועלט. איר זאלט אייך ניט דארפין שעמען מיט מיר אויף יענע וועלט. האט רב עמרם בשווארין דעם יצר הרע ער זאל פון אים ארויס גיין. איז דער יצר הרע ארויס געגאנגען פון אים אזוי וויא אפייערדיגער זייל. האט רב עמרם געזאגט צום יצר הרע זעה דו ביסט פייער און איך בין פלייש און איך בין בעסער פון דיר:

מטהר הוא אינם נאמנים. לא יתיחד אדם עם שתי נשים: **גמ'** (דף פ ע"ב) לימא מתני' דלא כאבא שאול דתניא כל שלשים יום יוצא בחיק ונקבר באשה אחת וב' אנשים אבל לא באיש אחד ושתי נשים אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים אפילו תימא אבא שאול בשעת אנינות תביר יצריה ורבנן סברי כרבי יצחק דא"ר יצחק (איכה ג) מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו אפילו בשעת אנינותו של אדם יצרו מתגבר עליו ואבא שאול כי כתיב ההוא במתרעם על מדותיו כתיב וה"ק מה יתרעם על מדותיו וכי גבר על חטאיו דיו חיים שנתתי לו ורבנן (אין מתגבר אפילו באנינות) כי ההוא מעשה דההיא אתתא דהוה עובדא ואפיקתיה:

יח פיסקא] אבל אשה אחת מתי חדת עם שני אנשים א"ר יהודה אמר רב לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצים אפילו בעשרה נמי לא. הוה מעשה והוציאוה

זו מהמדרגה שלפני הוא סמוכה כמותם: כל שלשים יום. ולד שמת בתוך שלשים יום אין צריך לנכוח במותו לכוליהו לקבורה לא במטה ולא בכליכה אלא בחיק: ונקבר באשה אחת וב' אנשים. ואין צריך רבים לעשות אלא ג': אבל לא באיש אחד ושתי נשים. משום יחוד שלא היו בתי הקברות סמוכות לעיר: מה יתאונן. מה מועיל אניות לאדם לבמוק על מה שהזהר בינגו כל זמן שהוא חי צריך להיות גבר על חטאיו באל"כ יכלה יצרו גובר עליו ויחטיאנו: על מדותיו. על קורותיו הקורות אותו: מה יתאונן אדם חי. למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו אחר כל החסד שאני עושה עמו שנתתי לו חיים והא שבאתי עליו מיתה: וכי גבר על חטאיו. הוא שאני הטא לי ונלאקתו הוא הי בחמיס: ורבנן. אפילו הגבר יצריה כדאמרת יב' לחוש בפעמים שאין בו אנינות ועובין עליו כאילו נוחין פיסק מה דוחלין לעבירה כי ההיא עובדא דהוה עובדא נכשלו האשה ואפיקתיה לתינוק חי בחזקת מת לעבור פניה עם כהונה מתה לקוברו ל"ה ממורי סקן ל"ת ורבנן אלא כולה בהבא שאול וגרם דיו חיים שנתתי לו כי היא עובדא דהבית איתהא דלמריך במ"ק שקושא על מתה יותר מדאי עד שמתו ז' בניה וסיה אמריכם מגמס בנתגלגלת יותר על מחביה. דהוה עובדא ואפיקתיה ל"ג:

מיט צוויי ווייבער. זאגט די גמרא מיר ווערין זאגין אז די משנה איז ניט וויא אבא שאול ווארום מיר האבען גילערנט אז אקינד שטארבט פאר דרייסיג טעג. טראגט מען אים צום בגראבין אין שויס און פאלעו. אונ צוא דער קבורה איז גענוג עס זאל נאר גיין דריי מענטשין. איין אשה את צוויא מאנס לייט. אבער ניט איין זכר מיט צווייא נקבות. אבא שאול זאגט עס מעג גיין איין זכר מיט צוויי נקבות אויך. זעהן מיר דאך אז אבא שאול האלט אז איין זכר מעג זיין אליין מיט צוויי נקבות. ניט וויא אין דער משנה שטייט. ענטפערט די גמרא אבא שאול האלט אויך אז איין זכר טאר ניט זיין אליין מיט צוויי נקבות. נאר ביי דער לויה וייל עס איז אטרויער איז צוא בראכען דער יצר הרע. וועלין זייא ניט טאהן קיין עבירה. דריבער מעג דא גיין איין זכר מיט צווייא נקבות. אונ די רבנן האלטען אזוי וויא רבי יצחק וואס ער זאגט עס שטייט אין פסוק מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו. וואס העלפט די טרויערקייט ביי דעם מענטשין. אפילו ווען דער מענטש איז טרויריג. פון דעסטוועגין שטארקט זיך אויף אים דער יצר הרע. אזוי לאנג וויא דער מענטש לעבט דארף ער זיך שטארקין אויף זיינע זינד. דריבער אפילו צוא אלויה טאר אויך ניט גיין איין זכר מיט צווייא נקבות. אונ אבא שאול זאגט דער פסוק שטעקט פון אזוי אמענטש וואס איז ביז אויף גאט. ווייל אים גייט ניט גוט אויף דער וועלט. אונ אזוי זאגט דער פסוק מה יתאונן אדם חי. וואס טרויערט דער לעבעדיגער מענטש. אים איז שלעכט. האט ער זיך דען גישטארקט אויף זיינע זינד. האט ער דען ניט גיטאהן עבירות. גינוג פאר אים דאס לעבין וואס איך האב אים גיגעבין. אונ די רבנן זאגין אפילו מיר ווערין זאגין אמענטש טוהט ניט קיין עבירה ווען ער איז טרויריג. פון דעסטוועגין טאר אויך ניט גיין איין זכר מיט צווייא נקבות צוא דער לויה. ווארום טאמער וועלען זיי גאר ניט טרויריג. אונ עס איז גאר ניט קיין לויה. אזוי וויא עס האט אמאהל גיטראפין אאשה איז גיגאנגען מיט אקבר אונ זי האט גיטראגין אלעבעדיג קינד. אונ זי האט גזאגט דם קינד איז טויט. אונ זיא גייט אים בגראבין. אונ זייא זענען גיגאנגען מזנה זיין:

יח פיסקא: אבל. אבער איין אשה מעג זיין אליין מיט צווייא זכרים. רב יהודה זאגט פון רבס וועגין דאס איז נאר אז די צווייא זכרים זענען פרומע אבער אז די מאנספיט זענען ניט פרומע. אפילו זייא זענען צעהן. טאר אויך ניט זיין איין אשה מיט זייא. עס האט אמאהל גיטראפען צעהן זכרים האבען ארויס גיטראגין איין אשה אין אבעט: זייא האבען גזאגט

טז פיסקא רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר **אף** מי שהיה מוכתב באסטרטיא וכו'. **א"ר** יהודה אמר שמואל בחיילות של בית דוד. אמר רב יוסף מאי קראה דכתיב (ד"ה א ז) והתיחשם בצבא במלחמה וטעמא מאי אמר רב יהודה א"ר כדי שתהא זכותם וזכות אבותם מסייעתם והאיכא (ש"ב כג) צלק העמוני מאי לאו דאתי מעמון לא דיתיב בעמון. והאיכא (שם) אוריה החתי מאי לאו דאתי מחת לא דיתיב בחת. והאיכא אתי הגתי וכי תימא ה"נ דיתיב בגת והא א"ר נחמן אתי הגתי בא ובטלה לע"ז ועוד אמר רב יהודה א"ר ד' מאות ילדים היו לו לדוד וכולם בני יפת תואר היו וכולם מסתפרים קומי ומגדלי בלורית היו וכולם יושבים בקרוניות של זהב והיו מהלכים בראשי גייסות והם הם בעלי אגרופים של בית דוד דאזלי לבעותי עלמא:

בחיילות של בית דוד. שהיו באים (בממלוקות) [בהטקס] תדם בהדם והודין הליגא והוה בין היכטרטיה וכוהנין בשמות משפחת פלוני ופלוני זהדם פלוני והיו זהירין ליהכן מכל מום כדמפרש : סייעם זכות אבותם במלחמה : והו ליכא לא מיהון : צלק העמוני. בגבורי דוד : דאתי מעמון. ונתגייר הלמא לא מקליד גו הגברים: והא אמר רב נחמן. במס' ע"ז: בא אתי גגתי. שהיה נכרי ובטלה לע"ז של עטרת מלכם וכוה בו בקין עגומים : ילדים. בחורים היו לדוד שהייעתיו ולא היו בניו : בני יפת תואר. בנים שנקחו יבראל במלחמה כדכתיב ונשאתה אל תוך ביתך ומהוך כך היו נוהגים כמשפט הנכרים : מסתפרים קומי ומגדלי בלורית. מאחורי ערפם : לבעותי עלמא. אבל לא היו יורדין בתוך המלחמה עם ישראל :

ממזר ודאי. שנולד לו מחייבי כריתות : אינו נאמן. דקרוב הוא אצלו והיינו כבר נאמן עליו : ואפילו שניהם. האב והאם : עם שתי נכים. מפני שדעתן קלה ושתיהן נוחות להתפתות ולא הירא

(דף עח) **יז משנה** האומר בני זה ממזר אינו נאמן ואפילו שניהם מודים על העובר שבמעיה ממזר

טז פיסקא. רבי חנינא בן אנטיגנוס זאגט דער וואס איז געווען פאר שריבען באיסטרטיא של מלך. וואס איז איסטרטיא. רב יהודה זאגט פון שמואלס וועגין איסטרטיא איז דער טייטש חיל. דער וואס איז געווען פאר שריבען אין דעם חיל פון דוד המלך איז ער אויך געווען מיוחס. רב יוסף זאגט ווארום עס שטייט אין פסוק והתיחשם בצבא במלחמה. דיא חיל וואס זענען גיגאנגען אין דער מלחמה זענען געווען מיוחסים. צוא וואס האט מען גידארפט מיוחסים. רב יהודה זאגט פון רבס וועגין ווייל זייער זכות אונ דער זכות פון זייערע עלטערין זאלין זיא העלפין אין דער מלחמה. פרעגט דיא גמרא צלק העמוני איז דאך אויך געווען פון דודס חיל. אונ ער איז דאך געווען אגוי געבארין פון עמון נאר ער האט זיך מגייר געווען. ענטפערט דיא גמרא ער איז געווען איוד נאר ער האט געוואהנט אין עמון. פרעגט דיא גמרא אוריה החתי איז דאך אויך געווען פון דודס חיל. אונ ער איז דאך געווען אגוי געבארין פון חת. נאר ער האט זיך מגייר געווען. ענטפערט דיא גמרא ער איז געווען איוד נאר ער האט געוואהנט אין חת. פרעגט דיא גמרא אתי הגתי איז דאך אויך געווען פון דודס חיל. טאמער וועסטו זאגין אז אתי איז געווען איוד נאר ער האט געוואהנט אין גת. רב נחמן האט דאך געזאגט אתי הגתי איז געקומען אונ האט מבטל געווען זיין עבודה זרה. איז דאך אתי געווען אגר. אונ נאך האט רב יהודה געזאגט פון רבס וועגין. פיר הונדערט יונגע מענטשין האט געהאט דוד המלך אין זיין חיל. אונ דיא מענטשין זענען געווען געבארין פון דיא שיינע גוישע ווייבער וואס דיא יודין פלעגין נעמען אין דער מלחמה. אונ אלע פלעגין זיין געשארין פון פארונט. אונ אינטען פלעגט וואקסין גרויסע האר. אונ אלע זענען געזעסין אין גאלדענע פורען. אונ זיא זענען געגאנגען דיא ערשטע אין חיל. אונ זייא זענען געווען דיא שטארקסטע מענטשין פון דודס חיל: וועהן מיר אז ניט מיוחסים זענען אויך געווען אין דודס חיל. ענטפערט דיא גמרא זייא האבען ניט געניגערט אין דער מלחמה מיט דיא יודין צו זאמען. זייא זענען נאר געגאנגען דער שרעקין דעם שונא. אונ אתי הגתי איז אויך אזוי געווען:

יז משנה. האומר. אז איינער זאגט אויף זיין זוהן. דער זוהן מיינער איז אממזר. איז ער ניט בגלויבט. אפילו דער פאטער אונ דיא מוטער זאגין אויף דעם קינד וואס ביי די מוטער אין בויך. אז ער איז אממזר. זענען זייא ניט בגלויבט. אמענטש גאר ניט זיין אליין אין אע־ונג

סנהדרין ולמעלה וכל שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים וגבאי צדקה משיאין לכהונה ואין צריך לבדוק אחריהם ר' יוסי אומר אף מי שהיה חתום עד בערכי הישנה של צפורי ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר אף מי שהיה מוכתב באסטרטיא של מלך:

(ע"ב) **מן פיסקא** ולא מסנהדרין ולמעלה. מ"ט דתני רב יוסף כשם שבית דין מנוקים בצדק כך מנוקים מכל מום אמר מרימר מאי קראה (ש"ה ד) כלך יפה רעיתי ומום אין בך. איבא מום מומא ממש אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא (במדבר יא) והתיצבו שם עמך בדומים לך ודלמא משום שכינה א"ר נחמן אמר קרא (שמות יח) ונשאו אתך בדומים לך:

דכולהו מפרש בגמרא: אף מי שהיה חותם בערכי הישנה של צפורי. עיר סמוכה לצפורי ושמה ישנה כדאמרינן בערכין בשור חדשה שביהודה דקיימו עיר ישנה חדשה כדכתיב לה חדשה: בערכי. שהיה כתוב בספרי הדיינין בשם דנוין לייחס את כהונים נדון בהיו מיוחסין וכותבין על הסדר פלוני ופלוני מיוחסין כו' שאין דנין בני המקום נמצא דיין בהני מיוחסי: בחיבתי טית של מלך. בגמ' מפרש לה: מכל מום. פסול יוחסין ובסנהדרין קאמר בין בגוף בין קשה אבל דיינין בשלמא נא כדלקמן: עמך. מיוחסים כמותך: ודלמא משום שכינה. סנהדרין בכלותה שעה הוגרכו להיות מיוחסים משום שכינה שלבה נבואה נאספו כה כדכתיב ואצלתי מן הרוח וגו' אבל סנהדרין בכה נדון כגון סנהדרין דיתבו הוקן מכה לא: ונשאו אתך. גבלין וכ"ש במכה הכה אלא לסנהדרין דיתבו קאי וכא מגלד ונשאו אתך:

האט מקריב געווען קרבנות אויף דעם מזבח. דארף מען שוין מער ניט זוכען טאמער איז דא אפסול. וואָרום אז עס וואלט געווען אפסול וואלט בית דין אים ניט געלאזט טאהן די עבודה. אונ אויב מען ווייס אויף אשה אז איר פאטער אדער איר מוטערס פאטער איז געווען אלוי אונ האט געזונגען אויף די ברעט וואס ביי דעם מזבח. דארף מען שוין ניט מער זוכען טאמער איז דא אפסול. אונ אויב ער איז געווען איינער פון די סנהדרין. דארף מען שוין ניט מער זוכען טאמער איז דא אפסול. אונ די אלע ווייבער וואס מען ווייס אז זייערע עלטערין זענען געווען דיינים. אדער זייא זענען געווען גבאים פון צדקה. מעגן כהנים חתונה האבען מיט זייערע טעכטער. אונ מען דארף ניט נאך זוכען טאמער זענען זייא פסול. רבי יוסי זאגט אפילו ווער עס איז געווען פאר שרייבען ופאר אמיוחס אדער פאר אעדות ביי די דיינים פון די שטאט ישנה וואס זיא איז נאגט צוא די שטאט צפורי. דארף מען אויך ניט נאך זוכען טאמער זענען זייא פסול. רבי חנינא בן אנטיגנוס זאגט אפילו ווער עס איז געווען פאר שרייבען צו גיין אין חיל פון דוד המלך. דארף מען אויך ניט נאך זוכען טאמער זענען זייא פסול. ווארום די חיל פון דוד זענען אלע געווען מיוחסים:

מן פיסקא. דער וואס איז איינער פון די סנהדרין. דארף מען ניט נאך פרעגען אויף אים. געוויס איז ער אמיוחס. פאר וואס. ווארום רב יוסף האט געלערנט אזוי ווי א בית דין דארף זיין ריין מיט פרומקייט. אזוי דארפין זייא זיין ריין פון אלע פעלערס. מרימר זאגט פון דעם פסוק דו ביסט אין גאנצען שיין מיין פריינדין אונ עס איז ניטא אין דיר קיין פעלער. פרעגט די גמרא טאמער מיינט מען פון אמתין פעלער זאלין זייא זיין ריין. ער זאל ניט האבען אצובראכענע האנט אדער אצובראכענע פוס ער זאל ניט זיין בלינד. אבער אז מען איז ניט איחסן טעג מען אויך זיין צווישען די סנהדרין. האט רב אחא בר יעקב גזאגט עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט צו משה דו זאלסט נעמען זיבעציג מענטשין אונ זייא זאלין זיך שטעלין דארטין מיט דיר. מיט דיר מיינט מען זייא זאלין זיין גלייך מיט דיר. זאלכע מיוחסים וויא דו ביסט. פרעגט די גמרא די זיבעציג מענטשין האבען טאקי גדארפט זיין מיוחסים. ווייל זייא האבען גדארפט שטיין פאר גאט אויף זייא זאל רוהען די נבואה. אבער סנהדרין צום משפטין דינים דארף מען ניט מיוחסים. נאר זייא זאלין קענען רעדען. האט רב נחמן גזאגט ביי די סנהדרין פון יתרו שטייט. יתרו האט גזאגט צו משה זייא וועלין טראגן מיט דיר. מיט דיר מיינט מען זייא זאלין זיין גלייך מיט דיר. אזעלכע מיוחסים וויא דו ביסט. ווען מיר אז סנהדרין נאר צו דינים משפטין דארפין אויך זיין מיוחסים:

והמשה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה ממשמע שנא' ופניהם קדמה איני יודע שאחוריהם כלפי מערב מה ת"ל אחוריהם אל היכל ה' מלמד שהיו מפריעין עצמם ומתריזין כלפי מעלה וקאמר נביא מי שעשה הרעה הזאת בישראל ימות על מטתו :

יג ת"ר ממזירי ונתיני טהורים לעתיד לבוא דברי רבי יוסי רבי מאיר אומר אין טהורים א"ל רבי יוסי והלא כבר נאמר (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם א"ל ר"מ כשהוא אומר מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם ולא מן הממזרות א"ל רבי יוסי כשהוא אומר אטהר אתכם הוי אומר אף מן הממזרות בשלמא לר"מ היינו דכתיב (זכריה ט) וישב ממזר באשדוד אלא לר' יוסי מאי וישב ממזר באשדוד כדמתרגם רב יוסף יתבון בית ישראל לרוחצן בארעהון דהוו דמו בה לנוכראין . אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי א"ר יוסף אי לאו דא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי הוה אתי אליהו ומפיק מינן צוורני צוורני :

(דף עו) יד מתני' אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה ולא מן הדוכן ולמעלה ולא מן סנהדרין

אחוריהם שבדים למזרחו : אי יודע שאחוריהם אל ההיכל. שהוא במערב העזרה : מה ת"ל אחוריהם. אחוריהם ממש שהוא מפורש שהיו מתכוונין להראות אחוריהם לגנאי :
וישב ממזר באשדוד. יבדלו הממזרים וישבו בפני עצמן : ויתבון בית ישראל לרוחצן. תרגום של לבטח : דהוו דמיין בה לנוכראין. תרגומו של ממזר ה"ק וישב העם שביה ממזר מגבול ארצו ונעשה כממזר באשדוד גם הוא מגבול א"י ויחזרו הלקה להם אע"פ שלא נכבשה בימיו כדכתיב אתה זקנת ובאת בימים והארץ נשארה הרבה מאד לרשתה וכתיב ואזיל ה' כרתי פלשתים העזתי והאשדודי וגו' : צוורני צוורני. הזורות הנזורה :
אין בודקין מן המזבח ולמעלה. התחיל לבדוק בהמנות ומצא שאבי אביו שמש על המזבח (א"צ לבדוק כלא אבי אביו דכיון דהוה שמש על המזבח) בידוע שמיוחס הוא : ולא מן הדוכן ולמעלה. אם מעיד עליו שעמד אצל הלוים בדוכן לשורר שיר : ולא מן סנהדרין ולמעלה. אם נמנה בסנהדרין א"צ לבדוק את אמו וכן שוטרי הרבים וגבאי צדקה משיאין בשהיכן לכהנים ואין צריכין לבדוק אחריהם וטעמא

אונ זייער פנים איז געוועזן צו מזרח. פרעגט דיא גמרא אז עס שטייט זייער פנים איז געוועזן צו מזרח. ווייסן מיר דען ניט אז זייער אינטען איז געוועזן צוא מערב צום היכל. צו וואס דען שטייט אין פסוק אז זייער אינטען איז געוועזן צום היכל פון גאט. נאר דער פסוק דערציילט אונז אז זיא האבען זיך אויך גידעקט אונ זיא האבען גיטאהן דאס מענשליכע בדערפעניש געגען היכל. זאגט דער נביא דער וואס האט גיטאהן אזוי אשלעכץ ביי יודן. זאל ער שטארבן אויף זיין בעט :

יג תנו רבנן דיא רבנן האבען גילערנט. ממזרים אונ נתינים דאס זענען דיא גבעונים וואס שטייט אין ספר יהושע קפיטל ט וועלין ריין ווערין אז משיח וועט קומען אזוי זאגט רבי יוסי. רבי מאיר זאגט זיא וועלין ניט ריין ווערין. הט רבי יוסי גזאגט צוא רבי מאיר עס שטייט דאך אין פסוק איך וועל שפריצען אויף אייך ריינע וואסער אונ איר וועט ריין ווערין. האט רבי מאיר גזאגט צוא רבי יוסי עס שטייט נאר פון אייערע טומאות אונ פון אייערע עבודה זרות וועט איר ריין ווערין. אבער ניט פון ממזרות. האט רבי יוסי גזאגט צוא רבי מאיר אז עס שטייט אין פסוק איך וועל אייך ריין מאכען. מיינט מען אפילו פון ממזרות אויך. פרעגט דיא גמרא נאך רבי מאיר איז רעכט וואס עס שטייט אין פסוק וישב ממזר באשדוד. דיא ממזרים וועלין זיין אפ גישיידט פון יודין אונ וועלין זיצען בזונדער אין אשדוד. אבער נאך רבי יוסי פאר וואס וועלין זיצען דיא ממזרים אין אשדוד. ענטפערט דיא גמרא דער פסוק מיינט אזוי וויא רב יוסף האט איבער גיזעצט (אפ גיטייטשט). דיא יודין וואס זענען גיוועזן פרעמד פון זייער לאנד אזוי וויא אממזר וואס ער איז פאר שטויסען. וועלין זיא איצט זיצען רוהיג אפילו אין אשדוד. רב יהודה האט גזאגט פון שמואלס וועגין דער דין איז וויא רבי יוסי. רב יוסף זאגט ווען רב יהודה וואלט ניט גזאגט פון שמואלס וועגין אז דער דין איז וויא רבי יוסי. וואלט גיקומען אליהו הנביא אונ וואלט פון אונז ארויס גינומען פיל מענטשין אונ וואלט זיא פסול גימאכט. ווייל מען ווייס ניט ווער זיא זענען. טאמער זענען זיא פון ממזרים :

יד משנה. אין. אויב מען נעמט אויף אשה אז איר פאטער אדער איר מוטערס פאטער

השמש ובא השמש עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי שנאמר (ש"א ג) ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב וגו':

(סימן ס) **יב צוה** ה' ליעקב סביביו צריו רב יהודה אומר כגון הומניא לפום נהרא (יחזקאל יא) ויהי כהנבאי ופלטיהו בן בניהו מת ואפול על פני (ואקרא בקול) [ואזעק קול] גדול ואומר אהה ה' אלהים רב ושמואל חד אמר לטובה וחד אמר לרעה מ"ד לטובה כי הא דאיכתנדרי דמישן התניה דנבוכדנאצר הוה שלח ליה מבולי האי שבייא דאייתית לך לא שדרת לן דקאי לקמך בעי לשדורי ליה מישראל א"ל פלטיהו בן בניהו אנן דחשבינן ניקום קמך הכא ועבדין ניזלו להתם ואמר נביא מי שעשה טובה לישראל ימות בחצי ימיו. מ"ד לרעה דכתיב (יחזקאל יא) ותבא אותי אל שער בית ה' הקדמוני הפונה קדימה והנה בפתח (השער) (שער ההיכל בין האולם ולמזבח) עשרים וחמשה איש ואראה בתוכם את יאזניה בן עזור ואת פלטיהו בן בניהו שרי העם וכתיב (שם ח) ויבא אותי אל (שער) [חצר] בית ה' הפנימית והנה (בפתח ההיכל בין האולם ולמזבח עשרים) [פתח היכל ה' בין האולם ובין המזבח כעשרים] וחמשה

מוס ה' ליעקב סביביו צריו. לריס שסיו אויביו אותם בגלות דהיינו עמון ומואב בגלות נמצא לאחר מן הכל וגו' ומדרינן במנך עמון ומואב שבינו כיסי דירושלים היו אותם גם היו סובבין אותם לף בגלותם כגון הומניא דבר"ל דכולה דממתא היא כדאמרינן לעיל הוביכה מהדית בבבל והיו מצירים לישראל בכפוי נהרא: חד אמר לטובה. כיס מיתת בנביא עליו: וחד אמר לרעה. שהיה רע בעיניו מיתה יפה: דאיכתנדריא דמישן. בלשון של מישן: מי שעשה הטובה הזאת. שבקש לא הגלם

ווערט אנטער גיין. איידער עס איז פאר לאשן געווארן די ליכט פון עלי. האט אויף געשיינט די זוהן פון שמואל הרמתי. איידער עלי איז געשטארבן איז שמואל געבארן געווארן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא ליכט פון גאט איידער זיא איז פאר לאשן געווארן אונ שמואל איז געלעגן אין היכל אונ גאט האט מיט אים גירעט אונ האט אים גימאכט פאר נביא:

יב צוה. גאט האט גיבאטין אויף יעקב אז דיא פיינד זיינע ועמון אונ מואב וואס זייא האבען אים שלעכטס גיטאהן אין ארץ ישראל. זייא זאלין אים שלעכטס טאהן אין גלות אויך. רב יהודה זאגט דאס מיינט מען דיא שטאט הומניא (דאס איז עמון) וואס זייא טוהען שלעכטס צוא דיא יודין וואס וואהנען אין פום נהרא. אין פסוק שטייט יחזקאל הנביא האט גזאגט אונ עס איז גיוועזן ווען איך האב גזאגט נביאות איז גישטארבן פלטיהו בן בניהו. בין איך גיפאלין אויף מיין פנים. אונ האב געשריגען מיט אגרויסען קול. אונ איך האב גזאגט גאט וויא צו מיר. רב אונ שמואל קריגען. איינער זאגט צוא גוטין האט דער נביא געשריגען. אונ איינער זאגט צום שלעכטין האט דער נביא געשריגען. דער וואס זאגט צו גוטין האט דער נביא געשריגען. אזוי ווייא דער איכתנדרי (דער געוועלטיגער) פון מישן ער איז גיוועזן דער איידים פון נבוכדנצר. האט ער געשיקט צו נבוכדנצר פון אזוי פיל גיפאנגענע מענטשין וואס דו האסט גיבראכט. האסטו צו אונז ניט געשיקט איין מענטש ווער עס זאל שטיין פאר אונז. האט נבוכדנצר גיוואלט שיקען צו אים אמענטשין פון יודין. האט פלטיהו בן בניהו גזאגט צו נבוכדנצר מיר וואס מיר זענען גרויסע לייט. וועלין מיר שטיין פאר דיר דא. אונ אונזערע קנעכט זאלין גיין דארטין צוא דיין איידים. האט דער נביא גזאגט דער מענטש וואס ער האט גיטאהן אזוי אגרויסע טובה צוא דיא יודין זאל ער שטארבין אין זיינע האלבע יאהרין. אונ דער וואס זאגט צום שלעכטין האט ער געשריגען. ווארום עס שטייט אין פסוק זיא האט מיך גיבראכט צום טויער פון גאטס הויז (בית המקדש). וואס ער קערט זיך צו מזרח זייט. אונ אין טיר פון טויער זענען גישטאנען פינף אונ צוואנציג מענטשין. אונ איך האב גיזעהן צווישען זייא איז גיוועזן יאזניה בן עזור אונ פלטיהו בן בניהו וואס זייא זענען דיא גרעסטע פון פאלק. אונ עס שטייט אין פסוק ער האט מיך גיבראכט צום אינוויינגסטען הויף פון בית המקדש. אונ אין טיר פון גאטס היכל צווישען דעם אולם אונ דעם מזבח זענען גישטאנען פינף אונ צוואנציג מענטשין. מיט דעם אינטען צום היכל פון גאט

דרכיב אמר היינו דובא ניידא א"ל רבי ללוי הראיני פרסיים א"ל דומים לחיילות של בית דוד הראיני חברים אמר ליה דומים למלאכי חבלה הראיני ישמעאלים א"ל דומים לשעירים של בית הכסא הראיני תלמידי חכמים שבבבל א"ל דומים למלאכי השרת:

יא כי הוה ניחא נפשיה דרבי אמר הומניא איכא בבבל כולה דעמונאי היא. מסגריא איכא בבבל כולה דממזראי היא. בירקא איכא בבבל שני אחים יש שם שמחליפים נשותיהם זה לזה. בירתא דסטיא איכא בבבל היום סרו מאחרי דאקפי פירא דכוורי ואזלו וצדו בהו בשבתא שמתינהו ר' אחי בר יאשיה ואשתמוד. אקרא דאגמא איכא בבבל אדא בר אהבה יש בה (ע"ג) היום יושב בחיקו של אברהם. היום נולד רב יהודה בבבל דאמר מר כשמת ר"ע נולד רבי. כשמת רבי נולד רב יהודה כשמת רב יהודה נולד רבא. כשמת רבא נולד רב אשי ל' מדך שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר (קהלת א) וזרח השמש

עמיד בכינותא: דובא ניידא. דוב מדד: הראיני פרסיים. בעל משלות ודומיות היה לוי ואמר ליה רבי משול לי פרסיים למה הן דומין: לחיילות של בית דוד. גבורים: חברים. אומה המוכה לפרסיים ומבחיתים הם וטרפנים הם יותר מפרסיים: לשעירים. מלובשים בהוריה ודומים לשדים: דומין למה"ש. לבושים ועטופים לבנים (לבנים) כמלאכי השרת דכתיב והאיש לבוש הבדים והכי נמי אמרינן בפרק ב"מ על רבי יהודה שהיה מתעטף [יושב] בסדינין המצויינין [המצויירין] ודומה למלאך ה' ובנדרים נמי אמרינן מהן מלאכי השרת רבנן ומאי קרי להו מלאכי השרת משום דמצויינין כמלאכי השרת במלבושיהם נאים:

כי הוה ניחא נפשיה. מלקה נגוסה בפיו: הומניא. עיר בשמה כך: מסגריא. עיר היא וכל הנך שמות מקומות נינהו: בירתא דסטיא. על שם שבנו מאחורי המקום ופירש רבי היאך כגון: דאקפי פירא דכוורי [ואזלו וצדו בשבתא. הקיף הכיכר דגים סרכה והלכו וצדו]: דאקפי. הקיף כדמתרגמינן ויקף סגולא וקפא פרזלא: פירא. בריכה שעשויה לקבל דגים ובלע"ז ביבר: ואישתמוד. נשתמדו: היום יושב בחיקו של אברהם. י"א מת היום וא"כ אין זה רב אדא שבתלמוד ונראה דהאי יושב בחיקו של אברהם היינו שנכנס בבריתו מילה והוא רב אדא בר אהבה שהאריך ימים שנולד משמת רבי עד דורות האמוראים בימי רב נחמן בר יצחק כדאמרי' בב"ב:

אמי אז ער האט גיזעהן אפעריקאנער רייט אויף אפערד. האט ער גיזאגט דאס איז דער בער וואס איז פאר וואגילט רבי האט גיזאגט צוא לוי וויז מיר אגלייכען צוא דיא פרסיים: צו וועמען זענען דיא פרסיים גליך. האט ער גיזאגט זייא זענען גליך צום חיל פון דוד המלך: זיי זענין אזוי שטארק וויא דער חיל פון דוד המלך. נאך האט רבי גיזאגט צו לוי וויז מיר דיא פאלק וואס מען רופט זייא חברים. האט לוי גיזאגט זייא זענען גליך צוא מלאכי חבלה. נאך האט רבי גיזאגט צוא לוי וויז מיר דיא טערקין. האט לוי גיזאגט זייא זענען גליך צוא דיא שדים פון בית הכסא ווייל זייא גייען אין שווארצע קליידער. נאך הט רבי גיזאגט צוא לוי וויז מיר די תלמידי חכמים וואס זענען אין בבל. האט לוי גיזאגט זייא זענען גליך צוא מלאכים. ווייל זייא גייען אין ווייסע קליידער:

יא כי. איידער רבי איז גישטארבין האט ער גיזאגט אשטאט הומניא איז דא אין בבל: אלע מענטשין וואס וואוינען אין איר זענען עמונים. אשטאט מסגריא איז דא אין בבל וואס אלע זענען ממזרים. אשטאט בירקא איז דא אין בבל דארט וואוהנען צוויי ברידער וואס טאהשין זייערע ווייבער. דער וואונט מיט דעמס ווייב און דער וואונט מיט דעמס ווייב. אין בבל איז דא אשטאט וואס ער הייסט בירתא דסטיא ווייל זייא האבען היינט אפ גיקערט פון גאט. עס איז דארט גיוועזן אסאזעווקע. האט דער וואסער ארויין גיפלייצט אין דער סאזעווקע זייער פיל פיש. זענען גיגאנגען דיא מענטשין פון דער שטאט און האבען גיפאנגען דיא פיש אום שבת. הט רבי אחי בר יאשיה גיזאגט זייא זאלין זיין אין חרם. האבען זייא זיך גישמדת. אין בבל איז דא אשטאט וואס זיא הייסט אקרא דאגמא. דארט וואוהנט אדא בר אהבה: היינט זיצט ער אין דיא שויס פון אברהם אבינו. מען האט אים מל גיוועזן. היינט איז גיבארין גיווארין רב יהודה אין בבל. וואדום דער תנא האט גיזאגט ווען רבי עקיבא איז גישטארבין. איז גיבארין גיווארין רבי. ווען רבי איז גישטארבין. איז גיבארין גיווארין רב יהודה. ווען רב יהודה איז גישטארבין איז גיבארין גיווארין רבא ווען רבא איז גישטארבין. איז גיבארין גיווארין רב אשי. דער תנא לערונט אונז אז אצדיק גייט נים אוועק פון דער וועלט. ביז עס ווערט בשאפען איין אנדער צדיק אזוי וויא ער איז גיוועזן. אזוי ווא עס שטייט אין פסוק דיא זון וועט שיינען און דיא זון

מטותיהם זה בזה ומחליפים נשותיהם זה בזה ומכריחים ערסותם בשכבת זרע שאינה שלהם אמר ליה היכי נעביד א"ל זיל בתר שתיקותא כי הא דבדקי בני מערבא כי מינצו בי תרי בהדי הדדי חזו הי מינייהו דקדים ושתיק אמרי האי מיוחס טפי אמר רב שתיקותא דבבל היינו יחוסא איני והא איקלע רב לבי בר שפי חלא ובדק בהו (היכי בדק) [מאי] לאו ליוחסים לא אי שתקי אי לא שתקי אמר רב יהודה אמר רב אם ראית שני בני אדם שמתגרים זה בזה [שמין] פסול יש באחד מהם ואין מניחים אותם לדבק אחד בחברו אריב"ל אם ראית שתי משפחות מתגרות זו בזו שמץ פסול יש באחת מהם ומניחים אותה לדבק בחברתה:

נבינתא. אי זו אשה מיוחסת: זיל בתר שתיקותא. כלא לך מבפחה שתקנית בשהם בני מריבה סם פסולין במהוך פסולן בכיו פורבין מכם נמרו אותם והחזיקו במריבה ומיוחסת דבבל היינו שתיקותא שאף בכם שתקים הוחזקו במיוחסין א"כ סבא לבדוק בבבל אינו בודק א' א' בשתקים: לבי בר שפי חלא. בי האיש שפי חלא: ופם הומן כמו פסיפה ין להתריד ואין מניחין אותו. מן השמים לידבק בחברו לע הטילו מן השמים מריבה ביניהם:

ותלת עילאין בפומה. נהיה (כהלכותא) [השתא] בגמרא דניהא כתיב ושה בבל: בפומה בין שיניה. בפומה משמע מבפנים בין שיניה משמע מבפנים שפולטת מבחוץ: (זו חליזון והדייב ונציבין. ככ בגמרא מפורש מקומות שם שנהם שנהריב עברת הבבליב דרך שם): בולעתן. מובלת עליכם: ומסורבלין כדוב בעלי. כבר לשון עובי ושמן שה ובעלמה נמי המריק קבן מסורבל נכבר המלובש כבר כבבבל: דוב אין לו מנוחה. כבבא קבור בוין וכא

(דף פ"ב) (דניאל ז) י ותלת עלעין בפומה בין שיניה אמר רבי יוחנן זו חליזון והדייב ונציבין שפעמים בולעתן ופעמים פולטתן (שם) וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדוב תני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלים ושותים כדוב ומסורבלים כדוב ומגדלים שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב רבי אמי כי הוה חזי פרסי

פסוק די מענטשן וואס עסן: ו. טרינקען צוא זאמען. אונ זייא שטעלין זייערע בעטין איינע געגין די אנדערע. אונ זייא טאהשין די ווייבער איינר מיט דעם אנדערין. ער גייט אין אפרעמדין בעט צוא זיין חברס ווייב. אונ דער חבר גייט אין אפרעמדע בעט צוא זיין ווייב. אונ זייא פאר שטינקען זייערע בעטין מיט פרעמדע זרע. האט רב יהודה גזאגט וויא זאלין מיר טאהן. האט עולא גזאגט מיר דארפין גיין נאך דעם שווייגין. אז דוא וועסט זעהען אמשפחה וואס שווייגין. זאלסטו וויסען אז זייא זענין מיוחסים. אזוי וויא מען זעהט אין ארץ ישראל. אז מען קריגט אין ארץ ישראל צוויי מענטשן קריגען. זעהט מען ווער עס פאר שווייגט פריער. זאגט מען אז דער איז אמיוחס. רב זאגט דאס שווייגין פון בבל ווייל די מענטשן פון בבל שווייגין. דאס איז אסימן אויף זייער יחוס. פרעגט די גמרא עס איז דאך ניט אזוי. ווארום רב איז אמאהל געקומען צוא בר שפי חלא. אונ ער האט נאך גיפרעגט אויף זייא. געוויס ווייל ער האט גיוואלט וויסען אויב זייא זענען יחסנים. ענטפערט די גמרא ניין. ער האט נאר גיוואלט וויסען אויב זייא שווייגין. אדער ניין. רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין אז דוא וועסט זעהען צוויא מענטשין קריגען איינער מיט דעם אנדערין. זאלסטו וויסען אז איינער איז כשר אונ איינער איז פסול. אונ ווייל גאט וויל ניט די ביידע מענטשין זאלין זיין חבר איינער מיט דעם אנדערין. דריבער האט ער גימאכט אקריג צווישען זייא. רבי יהושע בן לוי זאגט אז דוא האסט געזעהן צווייא משפחות קריגען איינע מיט די אנדערע. זאלסטו וויסען אז איין משפחה איז אכשרה אונ איינע איז אפסולה. אונ ווייל גאט וויל ניט די ביידע משפחות זאלין זיין בהעפט איינע מיט די אנדערע. דריבער האט ער גימאכט אקריג צווישען זייא:

י ותלת. אונ דרייא ביינער איז גיוועזן ביי די חיה אין מויל צווישען אירע ציינער די חיה מיינט מען בבל. וואס מיינט מען דריי ביינער. רבי יוחנן זאגט דאס איז חליזון אונ הדייב אונ נציבין. אזעלכע דריי שטעט. אמאהל האט בבל די דרייא שטעט איין גישלונגען. זיא האט גיוועלטיגט אויף זייא. אונ אמאהל האט בבל זייא אויס געשפיגען. אין אנדער פסוק שטייט אין איר איז גוועזן אאנדער חיה גלייך צו אבער. רב יוסף האט גילערנט דאס מיינט מען די פרסיים. זייא עסין אונ טרינקען וויא אבער. אונ זייא זאין גרויסע האר וויא אבער. אונ זייא האבען ניט קיין רוה אזוי וויא אבער. רבי

ידוס א"ל ר' יוחנן נסיב בנתאי . ולא היה הגון
גם מפני שהוא מא"י והוא היה מבבל :
אורייתן כשרן בנתין לא כשרן . תלמידי משה
הורתי כשרה לך ובתי אינן הגון : מאי דעתך .
שאתה מהזיק כ"ל במיוחסים דתנן עשרה יוחסין
וגו' וכגון אתה שעלו כל הפסולים : מהיכא

(ע"ב) **מ זעירא** הוה קא משתמיט מיניה דר' יוחנן דה"ה אמר ליה נסיב ברתי יומא חד הוו קאזלו באורחא מטו לעורקמא דמיא ארכביה לר' יוחנן אכתפיה וקא מעבר ליה א"ל אורייתין כשרן בנתין לא כשרן מאי דעתיך אילימא מדתנן עשרה יוחסין עלו מבבל [וגו] אטו כהני לויי וישראלי כולהו סליקו כי היכי דאשתייר מהני אשתייר נמי מהני אשתמיטתיה הא דא"ר אלעזר לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה בסולת נקיה ועלה . עולא איקלע לפומבדיתא לבי רב יהודה חזייה לרב יצחק בריה דגדל ולא נסיב אמר מ"ט לא קמנסיב ליה מר אתתא לבריה א"ל מי ידענא מהיכא אנסביה א"ל אטו אנן מי ידעינן מהיכא קאתינן דלמא מהנך דכתיב (איכה ה) נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה וכ"ת נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ודלמא מהנך דכתיב (עמוס ו) השוכבים על מטות שן וסרוחים על ערסותם וא"ר יוסי בר חנינא אלו בני אדם המשתינים מים בפני מטותיהם ערומים ומגדף בה רבי אבהו אלא מעתה א"ה היינו דכתיב (שם) לכן עתה יגלו בראש גולים משום דמשתינים מים בפני מטותיהם ערומים יגלו בראש גולים אלא א"ר אבהו אלו בני אדם שאוכלים ושותים זה עם זה ומדבקין מטותיהם

מ' זעירא פלעגט זיך באהאלטין פון רבי יוחנן ער זאל אים ניט זעהן. װארום רבי יוחנן האט גזאגט צוא זעירא נעם מיין טאכטער פאר א ווייב. אונ זעירא האט ניט געוואלט חתונה האבען מיט איר. ווייל ער איז געוועזן פון בבל אונ רבי יוחנן איז געוועזן פון ארץ ישראל. אמאהל איז געגאנגען זעירא אין וועג מיט רבי יוחנן. ווענען זייא געקומען צו א שטראום וואסער. האט זעירא גינומען רבי יוחנן אויף זיין אקסיל אונ האט אים אריבער גיטראגין דעם וואסער. האט רבי יוחנן גזאגט צוא זעירא מיין תורה איז בייא דיר כשר. אונ מיין טאכטער איז ביי דיר ניט כשר. וואס איז דיין מיינונג זאלין מיר זאגין ווייל מיר האבען גילערנט צעהן ערליי מיוחסים זענען אויף גיגאנגען פון בבל אין ארץ ישראל. איז דאך דא אין בבל מיוחסים. זענען דען אלע כהנים אונ אלע לוים אונ אלע ישראלים אויף גיגאנגען פון בבל אין ארץ ישראל. אזוי וויא עס איז געבליבען אין בבל פון דיא מיוחסים. אזוי איז געבליבען פון דיא ניט מיוחסים אויך. ענטפערט דיא גמרא רבי יוחנן האט פאר געסין וואס רבי אלעזר האט גזאגט אז עזרא איז ניט אויף גיגאנגען פון בבל ביז ער האט איר גמאכט ריין אזוי ווי ריינע מעהל זענען אלע מענטשין פון בבל נאר מיוחסים. עולא איז אמאהל גיקומען אין פומבדיתא צוא רב יהודה. האט עולא גיזעהן אז רב יצחק דער זוהן פון רב יהודה איז שוין גרויס אונ האט נאך ניט חתונה גיהאט. האט עולא גזאגט צוא רב יהודה פאר וואס מאכסטו ניט חתונה דיין זוהן. האט רב יהודה גזאגט ווייס איך דען פון וואו איך זאל נעמען פאר אים א ווייב. ווייס איך דען ווערכע אשה איז אביותחת. האט עולא גזאגט אונ מיר ווייסען דען פון וועמען מיר זענען געבארין. טאמער זענען מיר פון דיא ווייבער וואס מען האט מיט זייא מונה גיוועזן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מען האט גישפיניגט ווייבער אין ציון. בתולות האט מען גישפיניגט אין דיא שטעט פון יהודה. ווערסטו וועלין זאגין אז אגוי אדער אגוישער קנעכט איז גוהה מיט אידישע טאכטער. דאס קינד וואס זיי האט פון אים איז כשר. טאמער זענען מיר אבער פון דיא וואס דער פסוק זאגט אויף זייא. זיי ליגען אויף בעטין פון העלפאנד ביין. אונ זייא שטינקען אויף זייערע בעטין. האט רבי יוסי בר חנינא גזאגט דאס זענען דיא מענטשין וואס שטייען נאקעט פאר דיא בעט אונ זענען משתין. האט רבי אבהו גילאכט פון רבי יוסי אונ האט גזאגט אויב אזוי פאר וואס שטייט אין פסוק זייא וועלין גיין אין גלות דיא ערשטע. ווייל זייא שטייען נאקעט פאר דיא בעט אונ זענען משתין. דריבער וועט זייא נייא זאלין גיין אין גלות דיא ערשטע. האט רבי אבהו גזאגט אזוי מיינט דער

רבא סבר למדרשיה בפרקא א"ל ההוא סבא לעלם כתיב ר' אבינא רמי כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת. ת"ר בראשונה שם בן שתים עשרה אותיות היו מוסרים אותו לכל אדם משרבו הפריצים היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה והצנועים שבכהונה מבליעים אותו בנעימות אחיהם הכהנים תניא א"ר טרפון פעם אחת עליתי אחר אחי אמי לדוכן והטיתי אזני אצל כ"ג ושמעתי שהבליע שם בנעימות אחיו הכהנים א"ר יהודה א"ר שם בן מ"ב אותיות אין מוסרים אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משכר ואינו מעמיד על מדותיו וכל היודעו והזהיר בו והמשמרו בטהרה אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו מוטלת על הבריות ונוחל שתי עולמים העה"ז והעה"ב:

מוסרים אותו וכו': לעלם. לעלם כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי. מדלא כתיב שמי וזכרי משמע שלשמות ב' שמות ואמר לו זה שמי מיוחד וזה זכרי לא אכל: שם בן י"ב. ושם מ"ב לא פירשו לנו: משרבו הפריצים. הוא מבין בו: לצנועים שבכהונה. לברך בו פעם במקדש לאחר עבודת נסך של תמיד של שחר: מבליעין אותו בנעימת אחיהם הכהנים. אומר בלא שם בקיאין בו ומברכין בשם בן ד' אותיות כשהיו מושכין את קולם בנעימה היו הללו ממהרין להבליע את השם בן י"ב ולא היה נשמע לרבים מקול נעימות המאריכין בנעימה ניסוס של בקולן טרונפ"י: אחר לאחי אמי. ש"ס (לוי במסכת מדות) [כהן] ור' טרפון היה כהן בתוספתא דכתובות מעשה ברבי טרפון שקדש ש' נשים בשני בצורת כדי שיאכלו תרומה: לדוכן (שאומרים לוים השיר אחר שנוהג בשעת ניסוך היין וכ"ג היה מברך בנשיאות כפים בשבת אותו היום ור' טרפון עלה אחר שני אמו לנסכות בחליל וכאחר כלי שיר שהלל כשיר בחב כדאמרינן בערכין או שהיה קטן ומריעין בקול עם אחיו משוררי הלוים כדאמרינן בערכין) [לברך ברכת כהנים]: ואינו מעמיד על מדותיו. לגמור היכא שמא יתהמם לו להנקם:

זעירא

פסוק זה שמי לעולם. דער לעולם שטייט אן אוא"ו. לייענט מען לעלם. צו פארהיילין: עס זאל קיינער ניט וויסען. רבא האט געוואלט דרשנען אין אדרשה דעם פירוש פון דעם שם הוי"ה. האט אאלטער מאן געזאגט צו רבא עס שטייט לעלם. מען דארף פאר הוילין. רבי אבינא האט גיפרעגט עס שטייט אין פסוק זה שמי והוה זכרי דאס איז מיין נאמען אונ דאס איז מיין דערמאנונג. אונ עס שטייט ניט זה שמי וזכרי. דאס איז מיין נאמען אונ מיין דערמאנונג. נאר גאט האט איס געזאגט צוויא נעמען. ניט וויא איך ווער געשריבען ווער איך גילייענט. איך ווער געשריבען יהו ה אונ ווער גילייענט אדני. איין נאמען האב איך צום שרייבין. אונ איין נאמען האב איך צום דערמאנט ווערין. דיא רבנן האבען גילערונט אין אנהייב פלעגט מען לערנען דעם שם פון צוועלף אותיות צו אלע מענטשין. וויא עס זענען גימערט גיווארין רשעים. האט מען דעם שם נאר גילערונט צוא דיא פרומע כהנים. אז זייא פלעגין דוכנען פלעגין זייא זאגין דעם שם פון צוועלף אותיות. אונ דיא פרומע כהנים אז זייא האבען ג דוכנות מיט נאך כהנים צוא זאמען. וואס זייא האבען ניט גיוואסט פון דעם שם פון צוועלף אותיות. אונ זייא פלעגין נאר זאגין דעם שם פון פיר אותיות. ווען זייא פלעגין זינגען דעם שם פון פיר אותיות. פלעגין דער ווייל זאגין אויף געשווינד דיא פרומע דעם שם פון צוועלף אותיות. אונ פלעגין אים איין שלינגען יענע כהנים זאלין ניט הערין. מיר האבען גילערונט רבי טרפון האט געזאגט אמאהל בין איך ארויף גיגאנגען נאך מיין מוטערס ברודער אויף דיא ברעט וואו דיא כהנים שטייען. האב איך איין גיבויגין דעם אויער נעבין כהן גדול אונ איך האב גיהערט וויא ער האט איין גישלונגען דעם שם המפורש ווען זיינע ברידער דיא כהנים האבען גיזונגען. רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגין דעם שם פון צווייא אונ פערציג אותיות זאגט מען ניט צוא קיינעם. נאר צו דעם וואס בעהאלט זיינע גוטע מעשים. אונ איז נידעריג ביא זיך. אונ ער האט שוין אפ גירעבט העלפט יאהרין. אונ ער איז ניט קיין כעסן. אונ ער איז ניט קיין שכור. אונ אז איינער דערצערינט אים איז ער מוחל. אונ דער וואס ווייסט דעם שם פון צווייא אונ פערציג אותיות. אונ ער איז אפ געהיט מיט אים. אונ ער היט צו ריידין דעם שם נאר ווען ער איז טהור: איז ער געליבט ביא גאט. אונ ער איז גלוסטיג ביא מענטשין: אונ אלע בשעפעניש האבען מורא פאר אים. אונ ער ירשנט ביידע וועלטין דיא וועלט אונ יענע וועלט:

נאם ה' (והיו) [והייתם] לי לעם (ואני) [ואנכי] אהיה (להם) [לכם] לאלהים. אמר רבי חלבו קשים גרים לישראל כספחת שנאמר (ישעיה יד) ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב כתיב הכא ונספחו וכתיב התם (ויקרא יד) לשאת ולספחת. א"ר חמא ברבי חנינא כשהקב"ה (דף עא) מטהר את השבטים שבטו של לוי מטהר תחלה שנאמר (מלאכי ג) וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי וזקק אותם כזהב [וככסף] והיו לה' מגישי מנחה בצדקה אמר ריב"ל כסף מטהר ממזרים שנא' וישב מצרף ומטהר כסף מאי מגישי מנחה בצדקה א"ר יצחק צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שמשפחה שנטמעה נטמעה:

לעם ומתוך שאני מקרבן הם יהיו לי לעם אבל גרים אין מקרבין אותן מן השמים אלא א"כ הם מקרבין עצמם שאלו להיות טובים: קשים גרים. שאינם זהירים במצות והרגילים אצלם נמשכים אחריהם ולומדים ממעשיהם: מטהר השבטים. מיחסם: כסף מטהר ממזרים. המוטמעים בישראל מחמת ממונם והוא גורם להם שיטהרו שלעתיד לבא אין הקב"ה מבדילם מאחר שנדבקו בהם משפחות ישראל ברבה: שנא' וישב מצרף ומטהר כסף. אותם שנטמעו מחמת עשרם. וסיפיה דקרא והיו לה' מגישי מנחה בצדקה צדקה עשה הקב"ה עמהם מבדילם אלא כולן שנטמעו נטמעו וריב"ל הכי ליה כאי מטהר נמי מבדיל פסולים קאמר אלא מטהרם ומכשירם כולם:

עיסה. כעיסה בלילה מעורבת (ר"ל שאינם מיוחסים אחרי הארצות כא"י) ומהם ר"י מרומי שמעתי עיסה כפסולת ענבים שנסחטו מהקש שלהם:

שם בן ד' אותיות קריאתו ככתיבתו ופירושו תגמ"ס

ז **אמר** רב יהודה אמר שמואל כל הארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל:

ח **אמר** רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרים אותו לתלמידיהם פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמים בשבוע אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא כמ"ד פעם אחת בשבוע דכתיב (שמות ג) זה שמי לעולם לעלם כתיב

רבא

נאך וועל איך זיין צוא אייך אגאט: רבי חלבו זאגט וועגן אזוי שלעכט צו יודין אזוי וויא קרעץ. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער גר וועט בהעפט ווערין צו זייא. ונספחו על בית יעקב. דא שטייט ונספחו אונ דארט שטייט לשאת ולספחת. אזוי וויא ספחת מיינט מען קרעץ. אזוי ונספחו איז אויך דער טייטש קרעץ. דיא גרים וואס זענען בהעפט צו דיא יודין זענען אויך בייא זייא אזוי וויא קרעץ. רבי חמא ברבי חנינא זאגט ווען גאט וועט ריינינגען דיא שבטים. ער וועט אויס קלויבין פון זייא דיא רשעים. דאס ערשטע וועט ער ריין מאכין דעם שבט לוי. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט וועט צוריק קערין אונ וועט לייטערין אונ וועט ריין מאכין זילבער אונ וועט ריין מאכין דעם שבט לוי אונ וועט זייא קלאר מאכין וויא גאלד אונ וויא זילבער. אונ זייא וועלין זיין צו גאט צום גינענגען מנחות מיט גירעכטיגקייט. רבי יהושע בן לוי זאגט געלט מאכט ריין ממזרים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט וועט צוריק קערין אונ וועט לייטערין אונ וועט ריין מאכין זילבער. דאס מיינט מען דיא ממזרים וואס זענען צו מישט גיווארין צווישען יודין דורך זייער געלט. וועט גאט זייא אלע ריין מאכין. וואס מיינט מען זייא וועלין גינענגען מנחות מיט צדקה. רבי יצחק זאגט גאט האט גיטאן צדקה מיט דיא יודין דיא פסולה משפחות וואס זענען צו מישט גיווארין צווישען יודין. בלייבין שוין צווישען יודין אזוי וויא אלע כשרה יודין. אונ דיא לוים פון זייא וועלין אויך גינענגען מנחות:

ז אמר. רב יהודה האט גזאגט פון שמואלס וועגין אלע לענדער זענען אזוי וויא טייג געגין ארץ ישראל. אונ ארץ ישראל איז וויא טייג געגין בבל. אזוי וויא אטייג איז צו מישט פון פיל זאכין. אזוי זענען אלע לענדער צו מישט. פסולה מענטשין אונ כשרה. אבער ארץ ישראל איז געגין זייא ריין מיט כשרה מענטשין. אונ בבל איז נאך ריינער וויא ארץ ישראל ארץ ישראל ווערט גירופין אטייג. צו מישט כשרה יודין מיט פסולה. געגין בבל:

ח אמר. רבה בר בר חנה האט גזאגט פון רבי יוחנן וועגין דעם שם פון פיר אותיות קענען דיא חכמים זאגין צוא זייערע תלמידים וויא מען זאל אים לייענען. אונ דעם פירוש פון אים. איין מאהל אין דער וואך. אנדערע זאגין צווייא מאהל אין דער וואך. רב נחמן בר יצחק זאגט מיר גיפעלט וויא דער וואס זאגט נאר איין מאהל אין דער וואך. ווארום עס שטייט אין

עבדי יהודה בר פפא ממזרא בטי בר טוביה ברמות רוחא לא שקיל ניטא דהירותא]:

ה אמר רב יהודה אמר שמואל ד' מאות עבדים ואמרי לה ד' אלפים עבדים היו לו לפשחור בן אמר וכולם נטמעו בכהונה וכל כהן שיש בו עזות פנים אינו אלא מהם [אמר אביי כולהו יתבי בשורא דבנהרדעא] ופליגא דר' אלעזר דא"ר אלעזר אם ראית כהן בעזות מצח אל תהרהר אחריו שנאמר (הושע ד) ועמך כמריבי כהן א"ר אבין בר רב אדא אמר רב כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו כשהקב"ה משרה שכינתו מעיד על כל השבטים ואין מעיד עליו שנאמר (תהלים קכב) ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל אימתי הוי עדות לישראל בזמן שהשבטים שבטי יה א"ר חמא בר חנינא כשהקב"ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל שנאמר (ירמיה לא) בעת ההיא נאם ה' אהיה להם לאלהים לכל משפחות בית ישראל לכל ישראל לא נאמר אלא לכל משפחות (והם יהיו לי לעם):

(שם) ו והמה יהיו לי לעם] אמר רבה בר רב הונא זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים דאילו בישראל כתיב בהו (יחזקאל ז) והייתי להם לאלהים (והם) [והמה] יהיו לי לעם ואילו בגרים כתיב (ירמיה ל) מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאם

פשחור בן אמר. בימי ירמיה היה: נטמעו בכהונה ; ולא גרסינן נחלה: נטמעו. נטמעו בנות כהנים שהיו מחזיקים עצמן ככהנים מתוך שהיו אוכלין תרומה מחמת עבדי כהן: אל תהרהר אחריו. לומר משפחתם שהם בני מריבה כדכתיב כמריבי כהן: עדות לישראל. אימתי שבטי ישראל הוא מעיד עליהם שהם משלו: משפחות ישראל. משפחות שהם ישראל גמורים: בישראל כתיב. והייתי להם לאלהים אע"פ שאינם לי

דער טיך פאר מאכט געווארין דורך דיא שטיינער. דיא וואסער האט ניט געקענט גיין אזוי וויא פריער. רב יהודה האט אויס גערופן אין פומבדיתא גדא אונ יונתן זענען קנעכט. יהודה בר פפא איז אממזר. בטי בר טוביה וויל ער איז בייא זיך גרויס געוועזן. האט ער ניט געוואלט נעמען אגעשריבענעם פאפיר אז ער זאל זיין פרייא:

ה אמר. רב יהודה האט גזאגט פון שמואלס וועגין פיר הונדערט קנעכט. אנדערע זאגין פיר טויזענד קנעכט. האט פשחור בן אמר גיהאט. אונ דיא אלע קנעכט זענען צו מישט געווארין צווישען דיא כהנים. אונ יעדער כהן וואס איז אעזות פנים. איז ער גאר פון דיא קנעכט. אביי זאגט דיא אלע זיצען אין דיא מויערין פון נהרדעא. אונ שמואל קריגט אויף רבי אלעזר. ווארום רבי אלעזר האט גזאגט אויב דוא זעהסט אכהן אעזות פנים זאלסטו ניט טראכטין טאמער איז ער פסול. ווארום עס שטייט אין פסוק דיין פאלק זענען קריגערס אזוי וויא דיא כהנים. זעהן מיר דער שטייגער איז כהנים קריגען איינער מיט דעם אנדערין. רבי אבין בר רב אדא האט גזאגט פון רבס וועגין דער וואס נעמט אזוי אנווייב וואס זיא פאסט ניט פאר אים. ווען גאט וועט מאכען רוהען זיין שכינה אויף דיא יודין. אויף אלע שבטים וועט ער עדות זאגין. אונ אויף דעם מענטש וועט ער ניט עדות זאגין. ווארום עס שטייט אין פסוק דארטין זענען אויף גיגאנגען דיא שבטים. שבטי יה עדות לישראל: ווען איז גאט אעדות אויף דיא יודין אז זייא זענען זיינע. ווען דיא שבטים זענען געטליכע מענטשין פרומע. רבי חמא בר חנינא זאגט ווען גאט וועט מאכען רוהען דיא שכינה אויף יודין. וועט ער נאר מאכען רוהען דיא שכינה אויף דיא משפחות וואס זענען מיוחסים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט זאגט אין דיא צייט וועל איך זיין גאט זייא אגאט צוא אלע יודישע משפחות: עס שטייט ניט צו אלע יודין. נאר צו דיא יודישע משפחות. דאס מיינט מען דיא משפחה זאלין זיין פרומע יודין:

ו והמה. אונ זייא וועלין זיין צו מיר אפאלק. רבה בר רב הונא זאגט דיא מעלה איז דא בייא יודין מער וויא בייא גרים. בייא יודין שטייט איך וועל זיין צו זייא אגאט. פריער. דער נאך וועלין זייא זיין צו מיר אפאלק. אונ בייא גרים שטייט ווער איז דאס דער וואס ער דער זעקט זיין הארץ גינענען צו מיר. זאגט גאט. פריער זאלט איר ווערין צו מיר אפאלק. דער

קאתינא עבדא הוא א״ל לא סבר מר ל״א דא״ר אבא אמר רב הונא אמר רב כל ת״ח שמורה הלכה ובא ואמרה אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו א״ל הא איכא רב מתנה דקאי כוותי רב מתנה לא חזייה לנהרדעא תליסר שני ההוא יומא אתא א״ל דכיר מר מאי דאמר שמואל כי קאי חדא כרעא אגודא וחדא כרעא במברא א״ל הכי אמר שמואל כל דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא דלא אשתייר מינייהו אלא ההיא רביתא דסלקא לאיגרא ורמיא קלא ואמרה כל דאמר מבית חשמונאי אנא עבדא הוא נפלה מאיגרא ומתה אכרוז עליה דעבדא הוא ההוא יומא אקרען כמה כתובתא בנהרדעא כי קא נפיק נפקו אבתריה למרגמיה אמר להו אי שתיקו ואי לא מגלינא עלייכו הא דא״ש תרתי זרעייתא איכא בנהרדעא חדא מיקרי דבי יונה וחדא מיקרי דבי עורבתא וסימניך טמא טמא טהור טהור שדיוה להוא רינבא מידייהו וקם אטמא בנהר מלכא [מכריז רב יהודה בפומבדיתא אדא ויתתן

עבדי

לעבדים והוו נמי כולם עבדים: אם קודם בנא מעשה לידו אמר. לאלתר כמו שהיה לתלמידיו כשם ככו נאמן להומרה כשעת מעשה והם לאו אינו נאמן להעיד כשם ככו שמא מ״ת מעשה הבא לידו הוא אמר כן: אגודא. שפת הנהר: המברא. על הנהר ת״כ כתוך הכפינה לעבור הנהר: אקרען כמה כתובתא. מנשי אוסה המשפחה: כי קא נפיק. רב יהודה: למרגמיה. לפי שגילה את פסולם: זרעייתא. משפחות: וקם אטמא בנהר מלכא. בהוין האבנים שהשליכו בנהר עמד מכבול כתימה במי הנהר ויבש את המים להלן. אטמא כתימה כדמתרגמינן כתמוס טמונין:

און ער איז געווארין אמלך. און ער האט גירופין זיין זוהן אויף דעם נאמען פון די חשמונאים. און אלע חשמונאים זענען פאלשע חשמונאים. זייא זענען קנעכט. זייא זענען געבארין פון הורדוס. האט רב נחמן גזאגט צו רב יהודה האלטסטו דען ניט וואס רבי אבא האט גזאגט אז רב הונא האט גזאגט פון רבס וועגין דער תלמיד חכם וואס פסקנט אדין און קומט זאגין דעם דין אין בית המדרש. אויב ער האט גזאגט דעם דין איידער עס איז צו אים גיקומען די שאלה. מעג ער פסקנען דיא שאלה. אזוי ווייא ער האט גילערנט דעם דין. און אויב ער האט דעם דין קיין מאהל ניט גזאגט. נאר איצט אז פאר אים איז גיקומען א שאלה. פסקנט ער דעם דין. נעמט מען נים אן דעם דין. האט רב יהודה גזאגט רב מתנה זאגט אויך אזוי ווייא איך. רב מתנה האט שוין דרייצעהן יאהר ניט גיזעהן נהרדעא. דעם טאג איז רב מתנה גיקומען אין נהרדעא. האט רב יהודה גזאגט צו רב מתנה דו גידיינקסט וואס שמואל האט גזאגט ווען ער איז גישטאנען מיט איין פוס אויף דעם ברעג טייך. און מיט דעם אנדערין פוס איז ער גישטאנען אויף דעם פראם. האט רב מתנה גזאגט אזוי האט שמואל גיזאגט דער וואס וועט זאגין איך בין פון דיא משפחה פון חשמונאי. איז ער אקנעכט. ווארום פון דיא אמתה חשמונאים איז ניישט מער געבליבען נאר איין מיידיל. און דיא מיידול איז ארויף גיגאנגען אויף דעם דאך און האט געשריגען מיט אקול און האט גזאגט ווער עס וועט זאגין איך בין פון דיא חשמונאים. איז ער אקנעכט. און דיא מיידול איז אראפ גיפאלין פון דאך און איז גישטארבין. האט מען אויס גערופין אויף דעם מענטש אז ער איז אקנעכט. דעם טאג האט מען צוריסען אין נהרדעא פיל כתובות. פון דיא ווייבער וואס האבען גיהאט שדוכים מיט דיא פאמיליע חשמונאים. איצט אז עס איז דער וואסט גיוואריין אז זייא זענען קנעכט. האט מען ניט גיוואלט דיא שדוכים. אז רב יהודה איז ארויס גענאנגען פון רב נחמן זענען דיא משפחה החשמונאים ארויס גיגאנגען מיט שטיינער און האבען גיוואלט הרגנן רב יהודהן. האט רב יהודה צו זייא גזאגט. אויב איר ווילט שווייגן שווייגט. און אויב איר וועט ניט שווייגין וועל איך אויף אייך אויס זאגין וואס שמואל האט גזאגט צווייא משפחות איז דא אין נהרדעא. איינע רופט מען דבי יונה. און איינע רופט מען דבי עורבתא. אסימן איז. דיא משפחה וואס זענען טהור רופט מען זייא דבי יונה. ווייל א טויב איז טהור. און דיא משפחה וואס איז טמא רופט מען דבי עורבתא. ווייל א קראה איז טמא. פון דעם ווארט צווייא. ביז דעם ווארט טמא; דאס האט רב יהודה ניט גזאגט. נאר דיא גמרא זאגט דאס. האבען זייא אוועק גיווארפין דיא שטיינער פון זייערע הענט אין דעם טייך וואס הייסט נהר מלכא. און

א"ל מאי שיאטיה דמר הכא א"ל טסקא דהזמנותא שדר מר אבתראי א"ל השתא שותא דמר לא גמירנא פסקא דהזמנותא משדרנא למר אפיק דיסקא דהזמנותא מבי הרייה ואחזי ליה א"ל הא גברא והא טסקא א"ל הואיל ואתא מר להכא לישתעי מיליה כי היכי דלא לימרו מחניפי רבנן אהדדי א"ל מ"ט שמתיה מר להההוא גברא ציער שלוחא דרבנן ונגדיה מר דרב מנגיד על מאן דמצער שלוחא דרבנן דעדיף מיניה עבדי ליה מ"ט אכריז מר עליה דעבדא הוא א"ל דרגיל דקרי אינשי עבדי ותניא כל הפוסל פסול ואינו מדבר בשבחו של עולם ואמר שמואל במומו פוסל אימר דאמר שמואל למיחש לאכרוזי עליה מי אמר אדהכי והכי אתא ההוא בר דיניה מנהרדעא א"ל ההוא בר דיניה לרב יהודה לדידי קרית לי עבדא דאתינא מבית חשמונאי מלכא אמר ליה הכי אמר שמואל כל דאמר מדבית חשמונאי קאתינא

נומר מברי ליה היגריה בממונא לעבות כקצת הליה או דינו כדי להפטר ממנו : מאי שיאטיה דמר הכא . מה דרכו של אדוני לבוא הלום כלומר למה בא אדוני הנה : שותא דמר לא ידענא . שיחתו של אדוני איני מבין לדבר בלשון זה לשונו : לדינא מזמינא ליה . בתמיה : אפיק דיסקא דהזמנותא . כלומר שטר הזמנה מחיקו שבלא לו רב נחמן שיגא לפניו : מבי הדייה. מתוך חיקו: לימא מר מיליה . ידבר דבר זכותו על ריבו של אותו האיש : מצער שלוחא דרבנן בזה שליחו לפניו יתחייב מלקות : דרב מגיד אמאן דמצער שלוחא דרבנן . כדאמרינן בפ"ק : דעדיפא מיניה . המורה ממנה עשיתי לו לקיבו : אדהכי אמר ההוא בר דיניה לרב יהודה לדידי . דאתינא מבית חשמונאי קרית לי עבד : כל דאמר מבית חשמונאי אנא עבד הוא . שכל זרעו הרגם הורדוס עבד בית ומלך התחיהם וקרא בנו על שם בית חשמונאי ומכראת להו בנות ישראל נכיב דנזכרים הם להבית כ.והם

רב נחמן האט געשיקט צוא רב נחמן פערטיג אף דעם מענטש דעם רב יהודה ער זאל אוועק גיין פון דיר. ווארום ער וויל ווייזן אויף דיר אז דוא ביסט אעם הארץ. הט רב נחמן גזאגט צו רב יהודה וואס טוהסטו דא: הט רב יהודה גזאגט צוא רב נחמן דוא האסט דאך געשיקט צוא מיר אקוויטול איך זאל קומען פאר דיר צוא אדין תורה. האט רב נחמן גזאגט צוא רב יהודה מאדאך איך פאר שטייא ניט צו ריידין אזוי וויא דו רעדסט. וועל איך דיר שיקען אקוויטול דוא וואלסט קומען צו מיר האבען אדין תורה: האט רב יהודה ארויס גינומען פון בוזעם דעם קוויטול וואס רב נחמן האט צו אים געשיקט. אונ האט אים געוויזען. האט רב יהודה גזאגט צו רב נחמן דאס איז דער מענטש אונ דאס איז דער קוויטול. האט רב נחמן גזאגט צו רב יהודה וויל דו ביסט שוין אהער גיקומען דערצייל מיר דיא זאך. מען זאל ניט זאגין דיא רבנן חנפ'ן איינער דעם אנדערין. האט רב נחמן גזאגט צו רב יהודה פאר וואס האסטו מחרים גיוועזן דעם מענטש. האט רב יהודה גזאגט ווייל דער מענטש דאס מצער גיוועזן דעם שליח פון די רבנן ומיין שליחו. האט רב נחמן גזאגט צו רב יהודה האסטו אים גידארפט שלאגין מלקות. ווארום רב פלעגט שלאגין מלקות דעם מענטש וואס האט מצער גיוועזן דעם שליח פון דיא רבנן. האט רב יהודה גזאגט איך האב אים בעסער גיטאהן וויא מלקות שלאגין. איך האב גזאגט ער זאל זיין אין חרם: האט רב נחמן גזאגט צו רב יהודה פאר וואס האסטו אויס גערופין אויף אים אז ער איז אקנעכט. האט רב יהודה גזאגט ווייל ער איז גיוואהנט צו רופין מענטשין איר זענט קנעכט. אונ מיר האבען גילערנט דער וואס זאגט אויף אנדערע זייא זענען פסול. איז ער אליין פסול. אונ ער רעט קיין מאהל ניט קיין גוטס אויף דיא מענטשין פון דער וועלט: אונ שמואל האט גזאגט זיין פעלער זאגט ער אויף יענעם. אז ער זאגט אויף אנדערע מענטשין זייא זענען קנעכט. איז אבימן אז ער אליין איז אקנעכט. האט רב נחמן גזאגט שמואל זאגט נאר מען זאל מורא האבען בימיר איז ער אקנעכט. אבער מען זאל אויס רופין אויף אים אז ער איז געוויס אקנעכט. דאס האט שמואל גאר ניט גזאגט. דער ווייל וויא רב נחמן מיט רב יהודה האבען גישמועסט. איז גיקומען דער מענטש פון נהרדעא. האט דער מענטש גזאגט צו רב יהודה מיך האסטו גערופין אז איך בין אקנעכט. איך קום ארוים פון דעם מלך חשמונאי פון זיין פאמיליע. האט רב יהודה גזאגט אזוי האט שמואל גזאגט דער וואס זאגט איך בין גיבארין פון דיא פאמיליע פון דעם מלך חשמונאי. זאל מען וויסען אז ער איז אקנעכט: ווארום הורדוס איז גיוועזן אקנעכט בייא די חשמונאים. אונ ער האט אויס גיהרגת אלע חשמונאים. ער האט איינעם ניט גילאזן.

הונא בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה פרנס על הצבור אסור בעשיית מלאכה בפני ג' א"ל פורתא דגונדריא הוא דקא עבידנא א"ל מי סניא מעקה דכתיב באורייתא או מחיצה דאמור רבנן א"ל ליתיב מר אקרפטא א"ל ומי סניא אצטבא דאמור רבנן או ספסל דאמרי אינשי א"ל ליכול מר אתרונגא א"ל הכי אמר שמואל כל האומר אתרונגא (תלתא) [תילתא] ברמות רוחא (דאית ביה לימא) או אתרוג כדקריוה רבנן או אתרוגא כדאמרי אינשי א"ל לישתי מר אנבגא א"ל מי סניא איספרגוס דקריוה רבנן או אנפק דאמרי אינשי א"ל תיתי דונג תשקינן אמר ליה הכי אמר שמואל אין משתמשין באשה כלל בין גדולה בין קטנה נשדר לה מר שלמא לילתא א"ל הכי אמר שמואל קול באשה ערוה אפשר על ידי שליח א"ל הכי אמר שמואל אין שואלין בשלום אשה. על ידי בעלה. א"ל הכי שמואל אין שואלין בשלום אשה כלל. שלחה ליה דביתהו שרי ליה תיגריה דלא נשווך בשאר (אינשי) [ע"ה]

שהוא חתן הכניה : אסור לעשות מלאכה בפני הצבור. שגנאי הוא ובזיון לצבור שכפופין לזה שאין לו מי שיעשה מלאכתו : דגונדריא. היינו מעקה באחד הלשונות : מי סניא. כלו' מי מכוער ובזוי לי הורס ולשון שלג כגון אדם שאתה מדבר בענקי בפה ומהכין היה הכל יכולים להוכיח בדברין ולקטנו נכודיעו שלא היה לו להכלה עליו להאמינו לפניו : אקרפיטא. ספסל : טלאת ברמות רוחא. מתוך שהכליה רוחו גבה הוא מגנה בדיבורו : אנבגא. כוס שהוא רביעית והיו רגילין לשתות כוס אחד ממשקה כששוי לשתותו בהריה וקורהו אספרגוס במס' ברכות : אנפק. כוס של רביעית ולשון אנפק היה בגור כפיהם : איתי דוגג. הבא נהי בכך שמים : אין משתמשין באשה. שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים : קטנה היא. רב נחמן קאמר ליה : לילתא. שם אשתו : קול באשה ערוה. שנאמר השמיעני את קולך ואם אגיל בשלומה השיבני : א"ל. רב נחמן אפשר לשלוח לה שאלת שלום ע"י שליה : אין שואלין בשלום אשה. שמא מתוך שאלת שלום יהיו רגילין זה עם זה ע"י שלומם ויבאו לידי הרגל : אמר רב נחמן ע"י בעלה. אפילו הכי שליה לדבר : אין שואלין בשלום אשה כלל. שמרגיל לבה ודעתה (לימשך) אחריו. שלחה ליה ילתא לרב נחמן שרי ליה תיגריה. פטור אותו מלגניך זה לבין התלמוד

איני האט געזאגט פון שמואלס וועגן אז א מענטש ווערט אויף גענומען צוא זיין אפירער פון א שטאט טאר ער ניט טאהן קיין ארבעט. ווען דריי מענטשין זעהן. האט רב נחמן געזאגט איך האב נאר געמאכט אביסעל גונדריא (מעקה). האט רב יהודה געזאגט צוא רב נחמן פאר וואס זאגסטו גונדריא. אונ זאגסט ניט מעקה. אזוי ווי עס שטייט אין דיא תורה: אדער זאג מחיצה אזוי וויא דיא רבנן זאגין. איז דען מעקה אדער מחיצה מיאוסה ווערטער. דער נאך האט רב נחמן געזאגט צוא רב יהודה זיץ אויף דיא קרפיטא. האט רב יהודה געזאגט צוא רב נחמן פר וואס זאגסטו קרפיטא. אונ זאגסט ניט אצטבא אזוי וויא דיא רבנן זאגין. אדער זאג ספסל אזוי וויא מענטשין זאגין. איז דען אצטבא אונ ספסל מיאוסה ווערטער. קרפיטא איז אבאנק. אצטבא איז אבאנק. ספסל איז אבאנק. דער נאך האט רב נחמן געזאגט צוא רב יהודה טאמער וועסטו עסין אתרונגא. האט רב יהודה געזאגט צוא רב נחמן אזוי האט שמואל געזאגט דער וואס זאגט אתרונגא איז אסימן אז א דריטעל פון גאוה איז דא אין אים. אדער מען זאגט אתרוג אזוי וויא דיא רבנן זאגין. אדער מען זאגט אתרוגא אזוי וויא מענטשין זאגין. דער נאך האט רב נחמן געזאגט צוא רב יהודה טאמער וועסטו טרינקען אנבגא. האט רב יהודה געזאגט צוא רב נחמן פאר וואס זאגסטו אנבגא. אונ זאגסט ניט איספרגוס אזוי וויא דיא רבנן זאגין אדער אנפק אזוי וויא מענטשין זאגין. איז דען איספרגוס אונ אנפק מיאוסה ווערטער. דער נאך האט רב נחמן געזאגט זאל קומען מיין טאכטער דונג אונ זאל אונז געבין צום טרינקען. האט רב יהודה געזאגט צוא רב נחמן אזוי האט געזאגט שמואל מען טאר ניט אאשה זאל בעדינען מאנס לייט. האט רב נחמן געזאגט זיא איז נאך קליין. האט רב יהודה געזאגט שמואל האט בפירוש געזאגט אז אאשה טאר ניט בעדינען מאנס לייט. סיי אגרויסע אונ סיי אקליינע. האט רב נחמן געזאגט צוא רב יהודה פאר וואס זאגסטו ניט אגרוס צוא מיין ווייב ילתא. האט רב יהודה געזאגט צו רב נחמן אזוי האט געזאגט שמואל מען טאר ניט הערין דעם קול פון אאשה. אונ אז איך וועל צוא איר גריסען וועט זיא דאך מיר ענטפערין. האט רב נחמן געזאגט צוא רב יהודה שיק דורך א מענטש צוא איר אגריס. האט רב יהודה געזאגט צוא רב נחמן אזוי האט געזאגט שמואל מען טאר ניט גריסען צו אאשה אפילו דורך אשליח אויך ניט. האט רב נחמן געזאגט צוא רב יהודה גריס מיין ווייב דורך איר מאן. דורך מיר. האט רב יהודה געזאגט צוא רב נחמן. אזוי האט געזאגט שמואל מען טאר גאר ניט גריסען צוא אאשה. אפילו דורך איר מאן אויך ניט. דיא ווייב פון

את משפחתו ולנושא אשה שאינה הוגנת לו [אליהו כופתו והקב"ה רוצעו] וכל הפוסל פסול ואינו מדבר בשבחו של עולם ואמר שמואל במומו פוסל:

ד ההוא גברא [דמנהרדעא] דעל לבי מטבחיא בפומבדיתא אמר להו הבו לי בשרא אמרו ליה נטר עד דשקיל שמעיה דרב יהודה בר יחזקאל (ברישא) וניהב לך אמר מאן יהודה בר שויסקאל דקדים לי דשקיל מן קמאי אזלו אמרו ליה לרב יהודה (איקפיד אפיק שיפורא) ושמתיה אמרו ליה רגיל דקרי אינשי עבדי אכריז עליה דעבדא הוא אזל ההוא גברא אזמניה לדינא לקמיה דרב נחמן אייתי פיתקא דהזמנתא אזל רב יהודה לקמיה דרב הונא א"ל איזיל או לא איזיל א"ל מיזל לא מיבעיא לך למיזל משום דגברא רבא את אלא משום יקרא דבי נשיאה קום זיל אתא אשכחיה דקעביד מעקה א"ל לא סבר מר להא דאמר רב הונא

מאי דקאמר ואזיל: אוי לו לפוסל זרעו ולפוגם את משפחתו. כגון שנשא אשה שאינה הוגנת לו [כלו' אליהו לאו אליהו דכתיב במקרא הוא דא"כ מקמי דהוה אתי מאן כתביה אלא שמא מלאך שהוא כותב (מעלה)]: כל הפוסל. מגדף תמיד את המשפחות הוא עצמו פסול: ואינו מדבר בשבחו של עולם. אין דרכו של פסול לדבר בשבח הבריות לעולם: נטר עד דשקיל שמעיה דרב יהודה. המתן עד שיטול שלוחו של רב יהודה שעומד כאן ליטול: בר שויסקאל. לשון גנאי גרגרן אוכל שויסקי גלי כדאמרינן בפסחים באלו עוברין פסח מג. מאן לימא לן דלא שויסקי עבדינהו בשם רבינו הלוי: שמתיה. כדאמרינן דמנדין לכבוד הרב במ"ק: אמרו ליה. לרב יהודה רגיל הוא גברא דקרי לאינשי עבדי: לקמיה דרב הונא. נימלך בו אם יש לו לילך לפני רב נחמן: לא איבעיא לך למיזל. לפני רב נחמן שאתה גדול ממנו ואתה רבם בפומבדיתא ורב נחמן ראש נהרדעא ודיין לראש גלותא והתניה דבי נשיאה כדאמרינן בהגוזל וכתובות משום דרב נחמן חתניה דבי נשיאה הוה עולא בשמעתין דר' יוחנן: יקרא דבי נשיאה.

גילערנט אלע מענטשין ווער עס נעמט אוייב וואס איז פסול צוא אים. אליהו הנביא שרייבט אונ גאט חתמת. דיא ווערטער שרייבט אליהו. וויי צוא דעם מענטש וואס מאכט פסול זיינע קינדער. אונ ער פאר שעמט זיין משפחה. אונ דער וואס נעמט אוייב וואס איז פסול צוא אים אליהו בינדט אים אונ גאט שלאגט אים מלקות. אונ דער מענטש וואס זידלט מענטשין אונ זאגט אויף זייא אז זייא זענען פסול. איז א סימן אז ער אליין איז פסול ווארום דער וואס איז פסול רעט קיין מאהל ניט קיין גוטס אויף דיא מענטשין פון דער וועלט. נאר אויף יעדער מענטש געפינט ער איין אנדער פעלער. שמואל זאגט מיט זיין פעלער מאכט ער פסול. ער מיינט אז אלע זענען אזוי פאלש אונ אזוי שלעכט וויא ער איז:

ד ההוא. א מענטש פון נהרדעא איז געוועזן אין פומבדיתא. איז ער אריין גיגאנגען אין א יאטקע קויפען פלייש. האט ער געזאגט צום קצב גיב מיר פלייש פאר געלט. האט דער קצב געזאגט צוא דעם מענטש ווארט ביז דער קנעכט פון רב יהודה בר יחזקאל וועט פריער גענומען פלייש. דער נאך וועט מען דיר געבין פלייש: האט דער מענטש געזאגט ווער איז דאס דער יהודה בר שויסקאל וואס ער זאל זיין פריער וויא איך. ער זאל גענומען פלייש פריער פאר מיר (שויסקאל איז א פרעסער וואס עסט גיבראטענע פליישן). איז מען גיגאנגען אונ מען האט געזאגט דיא רייד פון דעם מענטש פאר רב יהודה. איז רב יהודה אין כעס גיווארין אונ האט גיבלאזין שופר אונ ער האט געזאגט דער מענטש זאל זיין אין חרם. דער נאך האט מען געזאגט פאר רב יהודה אז דער מענטש רופט אלע מענטשין וויא זענען קנעכט. האט רב יהודה אים גערופין אויף דעם מענטש אז ער איז א קנעכט. איז גיגאנגען דער מענטש אונ האט גערופין רב יהודה ער זאל גיין מיט אים האבען א דין תורה פאר רב נחמן. אונ ער האט גיבראכט א קוויטיל פון רב נחמן צוא רב יהודה ער זאל קומען האבען א דין תורה. איז גיגאנגען רב יהודה צו רב הונא פרעגין ביי אים א עצה אויב ער זאל גיין האבען א דין תורה פר רב נחמן אדער ניין. האט רב הונא געזאגט צוא רב יהודה דוא דארפסט אפילו ניט גיין האבען א דין תורה פאר רב נחמן. ווייל דוא ביסט א גרויסער מאן. גרעסער וויא רב נחמן. נאר ווייל רב נחמן איז א איידים פון נשיא. פון וועגין דעם כבוד פון נשיא. גייא צו אים. איז רב יהודה געקומען פאר רב נחמן. האט רב יהודה געטראפין אז רב נחמן מאכט א ואנט ארום זיין דאך וואס איז א מעקה וואס עס שטייט אין דער תורה. האט רב יהודה געזאגט צוא רב נחמן האטסטו. דען ניט וואס רב הונא בר

ככרוב והם שמו עצמם כנמר א"ר אבהו אמר אדון אע"פ ששמו עצמם כנמר חשובים לפני ככרוב : ג אמר רבה בר בר חנה כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו מעלה עליו הכתוב כאילו חרשו לכל העולם כולו וזרעו מלח שנאמר (ירמיה ז) אלה העולים מתל מלח תל חרשא. אמר רבה בר רב אדא אמר (רבא) [רב] כל הנושא אשה לשם ממון הויין לו בנים שאינם מהוגנים שנא' (הושע ה) בה' בגדו [כי בנים זרים ילדו] ושמא תאמר ממון פלט ת"ל (שם) עתה יאכלם חדש את חלקיהם ושמא תאמר חלקו ולא חלקה ת"ל חלקיהם ושמא תאמר לזמן מרובה ת"ל חדש מאי משמע א"ר נחמן בר יצחק חדש נכנס וחדש יצא וממונם אבד. ואמר רבה בר רב אדא ואמרי לה אמר רב סלא אמר רב המנונא כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו ותנא על כולם אליהו כותב והקב"ה חותם אוי לו לפוסל את זרעו ופוגם את

מישראל רבה. לא ידעו אבי מישראל הם: אמר אדון. מכנים ומקרא ודרש אדן כמו אדון אומר כמו אמר אדן בקנ"ס: ככרוב. קרובים ככרובי הקודש כהיות שקודש דכתיב ניס פני כברוב: כנמר. כהס א שאינה מקפדת תגרתה מוג:

כאילו חרשו כו'. מבוס דלא יכלו להגיד יהבום קרי בו תל מלח הרבא לבון הורב. בנים זרים. מתאבה שבולב לו ומבוס ממון נכנב כדמסיים קרא יאכלם חדש את חלקיהם ממון שגבלב לבמו יאכלם בחדש אחד: ושמא תאמר חלקו. כגון נכסי לאן ברזל: ולא חלקה. כגון נכסי מלוג דכיא לאו איסורא אנדה בהדרב לינבה לגיוהם: שאינה הוגנת. פסולה לו: כופתו. הלוקה בבית דין כופתין שתי ידיו על העמוד במס' מכות כופתו קושרו: רוצעו. מלקהו ברצועה: על כלם. כהנים לוים וישראלים: הגיהו כותב.

קינדער אויב זייא זענען פון יודין. דאס איז אסופי. אפֿרעמדע קינד וואס מען האט אים געפונען אין גאס. אונ ער קען ניט זיין פאטער אונ ניט זיין מוטער. אונ ער ווייסט ניט אויב ער איז איד אדער גוי. אין פסוק שטייט כרוב אדון ואמר. רבי אבהו זאגט גאט האט געזאגט איך האב געמיינט אז די יודין וועלין זיין ביי מיר גירעכנט אזוי וויא מלאכים. אונ זייא האבען זיך געמאכט אזוי וויא דיא לעמפערטין וואס זייא זענען מנה. אנדערע זאגין אזוי האט רבי אבהו געזאגט. נאט האט געזאגט אפילו דיא יודין האבען זיך געמאכט וויא דיא לעמפערטין. פון דעסטוועגין זענען זייא ביי מיר גירעכנט וויא דיא מלאכים:

ג אמר. רבה בר בר חנה האט געזאגט דער וואס נעמט א ווייב וואס פאסט ניט פאר אים. רעכנט אים דער פסוק גלייך וויא ער וואלט צו האקערט דיא גאנצע וועלט אונ ער וואלט אויף איר געזייט זאלץ. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אלה העולים מתל מלח תל חרשא. דיא קינדער וואס האבען ניט געקענט זאגין זייער יחוס רופט זייא דער פסוק מלח תל חרשא. וויא ער וואלט גיהאקערט אונ פאר זייעט זאלץ. רבה בר רב אדא האט געזאגט פון רבס וועגין דער וואס נעמט א ווייב פון וועגין געלט. וועט ער האבען קינדער ניט פרומע. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זייא האבען גיפעלשט אין גאט ווייל זייא האבען גיבארין קינדער פון אזוי א ווייב וואס זיא איז פרעמד צו אים; זיא פאסט ניט פאר אים. ער האט איר נאר גינומען ווייל זיא האט גיהאט פיל געלט. טאמער וועסטו זאגין דאס געלט וועט בלייבען ביי אים. שטייט אין פסוק זיי וועלין איצט אויף עסין אין איין חודש זייער חלק; טאמער וועסטו זאגין זיין חלק וועט אויף גיגעסין ווערין ווייל ער האט גענומען א ווייב וואס פאסט ניט פאר אים. אבער ניט איר חלק. וואָרום זיא האט דאך גינומען אמאן איתם. שטייט אין פסוק חלקיהם. זייער ביידענס חלק וועט אויף גיגעסין ווערין. טאמער וועסטו זאגין צו איר חלק וועט דויערין א לאנגע צייט ביז ער וועט אויף גיגעסין ווערין. שטייט אין פסוק חודש. עס וועט נאר דויערין איין חודש. אזוי וויא רב נחמן בר יצחק זאגט. א חודש גייט אריין אונ א חודש גייט ארויס אונ זייער געלט איז פארלארין; ומען מיינט ניט אז אין איין חודש וועט זייער געלט פארלארין ווערין. נאר עס וועט ניט אוועק גיין איין חודש וואס אין אים זאל ניט פארלארין ווערין א טייל פון זייער געלט. ביז עס וועט אין גאנצען פארלארין ווערין נאך האט רבה בר רב אדא געזאגט. אנדערע זאגין רב סלא האט געזאגט פון רב המנונא וועגין דער וואס נעמט א ווייב וואס איז פסול צוא אים למשל א גרושה נעמט א כהן. אליהו הנביא בינדט אים. אונ גאט שלאגט אים מלקות. מיר האבען

גמ' מאי איריא דתני עלו מבבל ניתני הלכו לא"י כלתא אגב אורחיה קמ"ל [כד] תניא (דברים יז) וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך מלמד שבהמ"ק גבוה מכל ארץ ישראל וא"י גבוה מכל הארצות בשלמא בה"מ גבוה מכל א"י היינו דכתיב (שם) דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית. אלא א"י גבוה מכל הארצות מנ"ל דכתיב (ירמי' כג) לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' וגו' כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא וגו':

(דף ע) **ב** **א"ר** אלעזר לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה ועלה כתיב (נחמיה ז) אלה העולים מתל מלח תל חרשא כרוב אדון ואמר ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם תל מלח אלו בני אדם שדומין מעשיהם למעשה סדום שנהפכה לתל מלח. תל חרשא זה שקורא אבא ואמו משתקתו. **ולא יכלו להגיד** בית אבותם וזרעם אם מישראל הם זהו אסופי שנאסף מן השוק **שאינו מכיר לא את אביו ולא** את אמו. כרוב אדון ואמר א"ר אבהו אמר אדון אני אמרתי יהיו ישראל לפני חשובים **בכרוב**

כשלמא בהמ"ק גבוה. כדמפרש מיניה דהא בא"י מבאר קאי: דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית וגו'. מכאן שבמקדש גבוה מכל א"י דמכל מדינה כתיב ועלית: אשר העלה. [וגו'] מארץ צפון דהיינו בבל ומכל הארצות אשר הדחתים שם וכתיב אשר העלה:

לא עלה עזרא. כל עצמו של עזרא לנקות את כסא נתכוין לפי שראה אותם שנתערבו באומות ולא שהיו חכמי הדור עולין עמו ואין עוד בבבל שיתעסק לבדוק בהם ליהבן עמד והפריש פסוליהם והוליכם עמו וכדור שראו שפרשתן שכירו בהם ולא הששו שיתערבו בהם אלו [הפסולין] פסולים ולדורות כבאים שני כיון דאמר מר לשכת הגזית ששם היו יושבים מיוחסי כהונה ולויה בכל יום מוזהר אזיר מפסולים: [למעשה סדום]. שהיו מגלי עריות דכתיב רעים והטאים רעים בגופם והטאים בממונם ואמריק בתלק דמתי לאיתתא דחבריה ומפילה אמר ליה הסוי נגד עד דמעברא שרי ממזרים [לגבי] ישראל: תרשא. לשון מחרישין: בית אבותם. אביו: וזרעם. אמו: זה אסופי. דאלו שתוקי מכיר לבודע אמו שבאה

בהנים. לוים. ישראלים: ואונ ווייטער שטייט אין דער גמרא: פרעגט דיא גמרא צוא וואס לערונט דיא משנה זייא זענען אויף גיגאנגען פון בבל אין ארץ ישראל. זאל דיא משנה לערנען זייא זענען גיגאנגען אין ארץ ישראל. ענטפערט דיא גמרא דיא משנה וויל אונז דער ווייל דער ציילען נאך אנאך. אזוי וויא מיר האבען גילערונט. אז ארץ ישראל שטייט אויף אבארג אונ פון בבל אין ארץ ישראל דארף מען ארויף גיין. ווארום עס שטייט אין פסוק דו זאלסט אויף שטיין אונ זאלסט אויף גיין צוא דעם ארט וואס גאט וועט אויס דער ווילען. דער פסוק לערונט אונז אז דער בית המקדש איז העכער פון גאנץ ארץ ישראל. אונ ארץ ישראל איז העכער פון אלע לענדער. פרעגט דיא גמרא דאס ווייסען מיר טאקי אז דער בית המקדש איז העכער פון גאנץ ארץ ישראל. ווייל עס שטייט אין פסוק אז עס וועט זיין קריג אין דיינע שטעט. זאלסטו אויף גיין צום בית המקדש: אבער אז ארץ ישראל איז העכער פון אלע לענדער. פון וואנען ווייסען מיר דאס. ווארום עס שטייט אין פסוק גאט זאגט עס וועלין קומען טעג מען וועט שוין מער ניט זאגין וויא גאט לעבט וואס ער האט אונז אויף גיבראכט פון מצרים. נאר מען וועט זאגין אזוי וויא גאט לעבט וואס ער האט אויף גיבראכט דיא יודין פון דער גאנצער וועלט. אז מען זאגט אויף גיבראכט. איז דאך ארץ ישראל העכער פון אלע לענדער:

ב אמר. רבי אלעזר זאגט עזרא איז ניט אויף גיגאנגען פון בבל ביז ער האט איר גימאכט דיא ריינע מעהל. ער האט אפ גיטיילט דיא פסולה מענטשין בזונדער. אונ דיא כשרה בזונדער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא מענטשין זענען אויף גיגאנגען פון תל מלח תל חרשא כרוב אדון ואמר. אונ זייא האבען ניט גיקענט זאגין זייער משפחה אונ זייערע קינדער אויב זייא זענען פון יודין אדער ניין. פאר וואס האט מען גירופין דעם ארט תל מלח. ווייל דארט זענען גיוועזען מענטשין וואס זייא האבען גיטאהן אזוי וויא דיא מענטשין פון סדום האבען גיטאהן. וואס פון סדום איז גיווארין זאלץ. פאר וואס האט מען גירופין דעם ארט תל חרשא. ווארום חרשא איז דער טייטש שטיל. אונ אויף דעם ארט זענען גיוועזען קינדער. אז דאס קינד האט גיפרעגט אויף זיין פאטער האט דיא מוטער אים גיהייסין ער זאל שווייגין: זיא האט ניט גיוואלט זאגין ווער זיין פאטער איז. אין פסוק שטייט זייא האבען ניט גיקענט זאגין זייער משפחה אונ זייערע

ממנהו נהלה: שמעון בן שטח. אחי אשתו היה ומתניתהו:
והיתה לו ולזרעו אחריו וגו'. בין זרע פסול הלל ולכתחילה [לא] קאמר דהא מחלל קרייה רחמנא בנתחלל מקודשת כהן: חולין שבו. חללין שבו חללין שבכהנים לוי דקרא בכהנים לוי כתיב: ובעל מום דעבודתו פסולה מנ"ל. הא עבד בשוגג דאילו במזיד כתיב אך אל הפרכת לא יבא וגו' ולא יחלל את מקדשי: הנא עבד כנא ידיעה מנלן דלא מכשרינן ליה מסאי קרא והיתה לו ולזרעו אחריו: הכי סקן לו. לעיל והיתה לו ולזרעו כתיב אלמא בשלמים הוא (דכבר) [דהכבר]:

עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה ליושנה: **ד בן** גרושה ובן חלוצה דעבודתו כשרה מנ"ל א"ר יהודה אמר שמואל דאמר קרא (במדבר כה) והיתה לו ולזרעו אחריו בין זרע כשר ובין זרע פסול אבוה דשמואל אמר מהכא (דברים לג) ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אפילו חולין שבו תרצה ר' ינאי אמר מהכא (דברים כו) ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל כהן שלא היה בימיו אלא זה כשר ונתחלל. בעל מום דעבודתו פסולה מנ"ל אמר רב יהודה אמר שמואל אמר קרא (במדבר כה) לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום כשהוא שלם ולא כשהוא חסר והא שלום כתיב א"ר נחמן וא"ו דשלום קטיעא הוא:

עשרה יוחסין פרק רביעי

(דף סט) **א ומשנה** עשרה יוחסין עלו מבבל לארץ ישראל כהני לויי וישראלי וכו' ז' יכאי

שלעכץ דורך אלעזר בן פועירא אונ מען האט גיהרגת אלע יודישע חכמים. איז די וועלט גיוועזן וויסט פון תורה ב' . שמעון בן שטח איז געקומען אונ האט צוריק גיקערט די תורה צו איר אלטקייט. אזוי וויא זיא איז פריער גיוועזן. ווארום שמעון בן שטח איז גיוועזן א ברודער פון דיא מלכה. הט דיא מלכה אים בעהאלטען מען זאל אים ניט הרגנן:

ד בן. אז א כהן האט גענומען א ווייב וואס איז א גרושה אדער א שוועסטער מאן הט איר ניגט; אדער זיא האט גינומען חליצה. אונ זיא האט א זוהן פון דעם כהן. אונ דער זוהן האט מקריב גיוועזן קרבנות אין בית המקדש. פון וואנען ווייסען מיר אז זיינע קרבנות זענען כשר. האט רב יהודה גזאגט פון שמואלס וועגן עס שטייט אין פסוק דיא כהונה זאל זיין צו פנחס אונ צו זיינע קינדער נאך אים. וועלכע קינדער ער וועט האבען. סיי פון א כשרע ווייב אונ סיי פון א פסולה ווייב. זענען זייא אלץ כהנים. דער פאטער פון שמואל האט גזאגט פון דעם פסוק ווייסען מיר: ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה. חילו איז דער טייטש דיא פסולה; גאט זאל בענטשין דיא פסולה כהנים אויך. אונ דיא קרבנות וואס דיא פסולה כהנים וועלין מקריב זיין. זאל גאט אויך וועלין אן נעמען. רבי ינאי זאגט פון דעם פסוק ווייסען מיר. דוא זאלסט קומען צו דעם כהן וואס וועט זיין אין דיא טעג. קען דען א מענטש גיין צו דעם כהן וואס איז ניט אין זיינע טעג. נאר מען מיינט א כהן וואס איז גיוועזן כשר. אונ ער איז פסול גיווארין. זאלסטו צו אים גיין אזוי וויא ער איז אין דיינע טעג. אפילו ער איז שוין אין דיין צייט פסול. זאלסטו אויך צו אים גיין. א כהן וואס הט א פעלער וועס פעלט אים אפוס אדער אזאנט. אונ ער האט מקריב גיוועזן א קרבן. איז דער קרבן פסול. פון וואנען ווייסען מיר דאס. האט רב יהודה גזאגט פון שמואלס וועגן עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט זאגין צו פנחס איך וועל אים געבין את בריתי שלום. די כהונה ג הער נאר צו פנחס מיט זיינע קינדער ווען זיי זענען גאנץ. וויא האבען ניט קיין פעלער. אבער דיא קינדער וואס האבען פעלערם זענען ניט קיין כהנים. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך ניט את בריתי שלם. גאנץ. נאר עס שטייט את בריתי שלום. מיט פרידען. האט רב נחמן גזאגט דער וא"ו פון שלום איז אפ גיהאקט. ער איז אזוי וויא א יו"ד. לייענט מען שלים. גאנץ:

פרק רביעי

א משנה. עשרה. צעהן ערליי מיוחסים זענען אויף גיצאגען פון בבל אין ארץ ישראל

ואלעזר בן פועירה שמו ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך ינאי המלך לבם של פרושים עליך ומה אעשה הקם להם בציץ שבין עיניך הקים להם בציץ שבין עיניו היה שם זקן אחד ויהודה בן גדידא שמו ויאמר יהודה בן גדידא לינאי המלך ינאי המלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן שהיו אומרים אמו נשבית במודיעית ויבוקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חכמי ישראל בזעם ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך ינאי המלך הדיוט שבישראל כך הוא דינו אתה מלך וכהן גדול כך הוא דינך ומה אעשה אם אתה שומע לעצתי רומסם ותורה מה תהא עליה הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד אמר רב נחמן בר יצחק מיד נזרקה בו אפיקורסות דהוה ליה למימר תינח תורה שבכתב תורה שבע"פ מאי מיד ותוצץ הרעה ע"י אלעזר בן פועירה ויהרגו כל חכמי ישראל והיה העולם משתומם

לפני הקב"ה בגלותנו והשבותנו. לבם של פרושים עליך. שונאים הם ואין מאמינים במלכותך: ומה אעשה. לידע היכן הוא: הקם להם בציץ שבין עיניך. הן ציץ הקודש על מצחך ויתמהו על רגליהם לפי שהשם כתוב בו והם יגעו את לבם לתמוה כי מסיות כהן ואע"ג דלאו בעת עבודה כדאמרינן נפיק בהני בגדי כהונה נתנו ליכנות בהם: שהיו אומרים אמו נשבית במודעית. לכך מיתו מן הבית הפרושים אומרים עליו אמו נשבית בכר במודעית כרך כל בית המשוגלי כיה ובניה פסולה לכהונה ונבלה אביו ומלה הלל: ויבדלו חכמי ישראל בזעם. בכעס המלך עליהם: כך הוא דינו. לבטול הרשעו: וכך הוא דינך. כהנים בלא תוקם מהם: רומסם. הורגם: מה תהא עליה. במה תתהכה: הלא הרי ספר תורה כרוכה ומונחת. ובתוכן כתובות המצות ולא יתבטלו: ותוצץ הרעה. לשון ניצוץ וינק ניק ויגמול בקדים ל"א נערה לשון מוציא כניצן

עד

פאלגענדע טיטשען. און מען האט גיגאסן. און דארטן צווישען די חכמים איז געוועזן איי מענטש וואס האט גילאכט פון תורה און מצות. און האט גיהאט אשלעכט הארץ. זיין נאמען איז געוועזן אלעזר בן פועירה. האט אלעזר בן פועירה געזאגט צו ינאי המלך. דו זאלסט וויסען אז די פרושים וויא פרומע זאגען דיך פיינט אין הארצן. האט דער מלך גיפרעגט וויא אזוי קען איך וויסען אז דו זאגסט אמת. האט אלעזר געזאגט נעם די גאלדענע בלעך פון כהן גדול און גיב זיא אויף דיין שטערן. וועלין זיך די אלע פרושים אויף שטעלין. ווייל אויף די בלעך איז געוועזן אויסגעקריצט דער שם הויה. און זיא וועלין דיר זאגן אז דו טארסט ניט גיין אין די בלעך. און דו טארסט ניט זיין א כהן. האט ינאי אזוי גיטאהן. ער האט גיגעבן די גאלדענע בלעך פון כהן גדול אויף זיין שטערן. און אלע פרושים האבען זיך אויף גישטעלט. און דארט איז געוועזן אאלטער מאן זיין נאמען איז געוועזן יהודה בן גדידא. האט יהודה בן גדידא געזאגט צו ינאי המלך גענוג פאר דיר די קרוין פון מלוכה. לאז די קרוין פון כהונה צו די קינדער פון אהרן. ווארום די פרושים האבען געזאגט די מוטער פון ינאי המלך איז געוועזן געפאנגען צווישען גוים אין די שטאט מודעית. און אבהן טאר ניט נעמען אזוייב אזעלכע וואס איז געוועזן געפאנגען צווישען גוים. טאמער האבען די גוים מיט איר מזנה געוועזן. האט דאך זיין מוטער ניט געטארט גענומען ווערין צו זיין פאטער: איז דאך ינאי המלך דער זוהן וועלכער פסול צו זיין אכהן. האט מען נאך גיזוכט אויב די זאך איז אמת. און מען האט ניט געפונען אז זיין מוטער איז געוועזן געפאנגען. געגען די יודישע חכמים אפגישיידט געווארין פון מלך מיט כעס. דער מלך איז אויף זיא אין כעס געוועזן. האט אלעזר בן פועירה געזאגט צוא ינאי המלך. ביי אפראסטין יודין איז אזוי דער דין אז ער מאכט ליידן זיין חרפה. אבער דוא ביסט אמלך און אכהן גדול. דיין דין איז אויך דוא זאלסט ליידן דיין חרפה. געוויס ניט. האט דער מלך גיפרעגט און וואס זאל איך טאהן. האט אלעזר געזאגט אויב דוא וועלסט הערין מיין עצה. הרגה זייא. האט דער מלך געזאגט און וואס וועט זיין מיט די תורה. טאמער וועט די תורה פאר געסען ווערין. האט אלעזר געזאגט די תורה איז פאר וויקעלט און ליגט אין אווינקעל ווער עס וועט וועלין לערנען זאל קומען און לערנען. רב נחמן בר יצחק זאגט עס איז באלד אריין גיקומען אין ינאי המלך אפיקורסות ווארום ער האט גיבראכט זאגין צו אלעזר דס איז רעכט די געשריבענע תורה וועט ניט פאר געסען ווערין. אבער וויא וועט זיין מיט די אויס ווייניגסטע תורה. וואס די רבנן לערנען. אז די רבנן וועלין ניט זיין וועט מען דאך פאר געסען. גלייך באלד אזוי גיפראגט די

קמ"ל בשלמא לר"מ ה"ד (שם כד) אז תנקה מאלתי וגו' וכו' בשלמא לר"מ היינו דכתיב (ויקרא כו) אם בחקותי תלכו ואם בחקותי תמאסו אלא לרחב"ג ל"ל אצטריך סד"א אם בחקותי תלכו ברכה ואם בחקותי תמאסו לא ברכה ולא קללה קמ"ל בשלמא לר"מ היינו דכתיב (ישעיה א) אם תאבו ושמעתם ואם תמאנו ומריתם אלא

תפילה דילה דפורענותא: למה לי אם בחקותי תלכו. נשמע מכלל ברכה קללה: גלגליתא. גבה: אלו המלך. מן הכהנים של חשמונאי הוה: לכוחלי'. שם מדינה שבמדבר: מלוחין. ירקות הן וזמן קקולי בלשון ארמי [כמון] סקוטפים מלוח עני ביה: כשהיו עסוקים בבנין בית שני. שבאו מן הגולה והיו עניים אוכלין מלוחים במלאכה: ורף אנו נאכל מלוחים. להיות זכר לעני אבותינו ולהודות

לרחב"ג למה לי אצטריך סד"א אם תאבו טוב ואם תמאנו לא טובה ולא רעה קמ"ל מאי (דף כג) חרב תאכלו אמר רבא מילהא גליניתא נהמא דשערי אקושא ובצלי דאמר מר פת פורני חריבה במלח ובצלים קשים לגוף כהרבות:

(דף כו) ג תניא מעשה בינאי המלך שהלך לכוחלי' שבמדבר וכבש שם ששים כרכים ובחזרתו היה שמח שמחה גדולה שלח וקרא לכל חכמי ישראל אמר להם אבותינו היו אוכלים מלוחים בזמן שהיו עסוקים בבנין בהמ"ק אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו והעלו מלוחים על שלחנות של זהב ואכלו היה שם אדם אחד איש לץ לב רע ובליעל ואלעזר

אָבער נאָך רַבִּי חֲנִינָא צוא וואס דאַרף מען זאָגען יאָ אונ ניין. ענטפערט דיא גמרא איך וואָלט מיינען אויב דוא וועסט גוט זיין וועסטו האָבען שכר. אונ אויב דוא וועסט ניט גוט זיין וועסטו ניט האָבען קיין שכר. אָבער אַשטראָף אויך ניט. זאָגט דער פסוק דער שטראָף פון דיא זינד ליגט בייא דיא מיר. זאָגט דיא גמרא נאָך רבי מאיר איז רעכט וואס עס שטייט דאַמאָלס וועסטו זיין ווערין פון מיין פלוכונג. אונ אויב ניט וועסטו ניט זיין ווערין. שטייט טאָפעל יאָ אונ ניין. נאָך רבי מאיר איז רעכט וואָס עס שטייט אויב איר וועט גיין אין מיינע גיזעץ. אונ אויב איר וועט פאַר מיאוסען מיינע גיזעץ. שטייט טאָפיל יאָ אונ ניין. אָבער נאָך רבי חנינא בן גמליאל צוא וואָס דאַרף שטיין טאָפיל יאָ אונ ניין. ענטפערט דיא גמרא עס דאַרף שטיין טאָפיל. וואָרום איך וואָלט מיינען אויב איר וועט גיין אין מיינע גיזעץ וועט זיין אַברכה. אונ אויב איר וועט מיינע גיזעץ פאַר מיאוסין. וועט ניט זיין קיין ברכה אונ ניט קיין קללה. מוז שטיין טאָפיל. אַז איר וועט פאַר מיאוסין מיינע גיזעץ וועט זיין אַקללה. זאָגט דיא גמרא נאָך רבי מאיר איז רעכט וואס עס שטייט אין פסוק אויב איר וועט וועלין אונ צוא הערין. אונ אויב איר וועט ניט וועלין אונ ווידער שפעניגען. שטייט טאָפיל יאָ אונ ניין. אָבער נאָך רבי חנינא בן גמליאל צוא וואס שטייט טאָפיל יאָ אונ ניין. ענטפערט דיא גמרא עס דאַרף שטיין טאָפיל. וואָרום איך וואָלט מיינען אויב איר וועט וועלין. וועט איר האָבען גוטס. אונ אויב איר וועט ניט וועלין וועט איר ניט האָבען גוטס אָבער שלעכטס אויך ניט. דריבער שטייט טאָפיל אַז איר וועט ניט וועלין וועט איר האָבען שלעכטס. וואס מיינט דער פסוק איר וועט אין שווערד פאַר לענדט ווערין. רבא זאָגט דאָס מיינט מען שטיקער זאַלץ מיט האַרטע ברויט גערעסטעטע אונ ציבעלעס. וואָרום דער תנא זאָגט גערשטענע ברויט טרוקענע מיט זאַלץ אונ ציבעלעס איז שלעכט צום גוף אַזוי וויא שווערדין:

ג תניא. מיר האָבען געלערנט עס האָט אַמאָהל געטראָפין ינאי המלך איז גיגאַנגען צו דער מדינה כוחליא וואס אין דער מדבר אונ האָט דאָרט איין גינומען זעכציג שטעט. ווען ער איז צוריק גיגאַנגען פון דער מלחמה איז ער גיוועזען גאַנץ פריילאַך. האָט ער גישיקט רופין אַלע יודישע חכמים. אונ ער האָט גיזאָגט צו זייא אונזערע עלטערין ווען זייא האָבען גיבאַהט דעם בית המקדש האָבען זייא גיגעסין אַזעלכע גראז וואָס הייסט מלוח. ווייל זייא זענען גיוועזען אָרעמע לייט. וועלין מיר אויך עסין דעם גראז וואס הייסט מלוח. אויף אַאָנדיינקען פון אונזערע עלטערין. אונ מיר וועלין לויבין גאָט וואָס ער האָט אונז בגליקט אַז מיר זענען היינט רייך גיוואָרין. האָט דער מלך גיהייסין. אונ מען האָט גיבראַכט דעם גראז וואָס הייסט מלוח אויף

הוא לא נימטנא מהא אי בעי לה במתנה נישקליה רב גידל לא נחית לה דכתיב (משלי טו) ושונא מתנות יחיה ר' אבא לא נחית לה משום דהפך בה רב גידל לא מר נחית לה ולא מר נחית לה ומיקריא ארעא דרבנן:

(דף סא) **ב מתני'** ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי שנאמר (במדבר לב) ויאמר אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן וכתיב ואם לא יעברו חלוצים ר' חנינא בן גמליאל אומר צריך הדבר לאומרו שאלמלא כן יש במשמע שאפילו בארץ כנען לא ינחלו (מ"ג) בשלמא לר"מ היינו דכתי' (בראשי' ד) אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ אלא לר"ח, ל"ל סר"א אם תיטיב אגרא אם לא תיטיב לא אגרא ולא דינא קמ"ל

דאגיעא קמייתא. כלומר בלקחה מגולם: [ולא מכמלא מיניה]. היינו סימן טוב בימתנה אדם מקהי הלבון: ארעא דרבנן. הפקר לתלמידים: כל תנאי שאינו כפול. ותב"ג הומר. התנאי בטול פלוני וכו': שאת. מחלת בכר: ואם לא תיטיב לפתח. פורענות מוכנת לגלא הגמלא כפילה כעינא ואם לא כפלה מכי אמר אם תיטיב שאת כוה שמעינן דאפילו אם לא תיטיב נמי שאת דתנאי בלא כפלו איש מבטל מתנה: למה לי. אם לא תיטיב נשמע מכללא: סד"א וכו'. כלו' מכללא לא הוה נפקא לן אלא ביטול מתנה הא אם לא תיטיב לא תשא בכר ופורענות נמי לא תקבל לכבי הלטריך

מאן הייסט אַישָׁע. האָט רבי יצחק גזאָגט צו רבי אַבָּא פאַר וואָס האָסטו אַזוי געטאָהן. דוא דאָסט גיקויפט דיא פעלד וואָס רב גידל האָט געדונגען. האָט רבי אַבָּא גזאָגט איך האָב ים געוואוסט אז רב גידל דינגט דיא פעלד. האָט רבי יצחק גזאָגט צוא רבי אַבָּא גיב איצט אַוועק דיא פעלד צוא רב גידל. ער וועט דיר צוריק געבין דאָס געלט וואָס דוא האָסט פאַר איר גיגעבין. האָט רבי אַבָּא גזאָגט פאַר קויפען דיא פעלד וועל איך ניט. וואָרום דאָס איז די ערשטע פעלד וואָס איך האָב גיקויפט. אַז איך וועל זיא פאַר קויפען איז ניט קיין גוטער סימן. אויב ער וויל וועל איך זיא אים שיינקען. רב גידל איז נישט אַריין גיגאַנגען אין דיא פעלד. ווייל עס שטייט אין פסוק דער וואָס האָט פיינט מען זאָל אים שיינקען דער וועט לעבין. רבי אַבָּא איז נישט אַריין גיגאַנגען אין דיא פעלד. ווייל רב גידל האָט איר געדונגען. נישט רבי אַבָּא איז אַריין גיגאַנגען אין דיא פעלד. אונ נישט רב גידל איז אַריין גיגאַנגען אין דיא פעלד. איז די פעלד גיוועזען הפקר (פריי) פאַר אַלע רבנן. אונ מען האָט דיא פעלד גערופין. דיא רבנן פעלד:

ב רבי מאיר זאָגט. יעדער תנאי וואָס ער איז ניט אזוי גירעדט וויא דער תנאי פון בני גד אונ בני ראובן איז גיוועזן. איז ער ניט קיין תנאי. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האָט גזאָגט צוא דיא יודין אויב דיא בני גד אונ בני ראובן וועלין אַריבער גיין דעם ירדן. זאָלין זייא נעמען זייער חלק אויף דער זייט ירדן. אונ אויב זייא וועלין ניט אַריבער גיין דעם ירדן גיוואָפינט זאָלין זייא ניט נעמען קיין חלק אויף דער זייט ירדן. אזוי בייא יעדער תנאי מוז אוים גירעדט ווערין אויב מען וועט מקיים זיין דעם תנאי זאָל אזוי זיין. אונ אויב מען וועט ניט מקיים זיין דעם תנאי זאָל ניט אזוי זיין. רבי חנינא בן גמליאל זאָגט דאָרט האָט משה רבינו גימוזט זאָגין דעם תנאי טאָפיל אויף יאָ אונ ניין. וואָרום אַז ער וואָלט ניט אזוי זאָגין. אַז זייא וועלין ניט אַריבער גיין דעם ירדן גיוואָפינט זאָלין זייא ניט נעמען אויף דער זייט ירדן נאָר אין ארץ כנען. וואָלט מען גימיינט פון דיא ערשטע רייד אויב זייא וועלין ניט אַריבער גיין דעם ירדן גיוואָפינט. זאָלין זייא אפילו אין ארץ כנען אויך ניט נעמען קיין חלק. דריבער האָט גימוזט משה רבינו זאָגין אַז אפילו זייא וועלין ניט אַריבער גיין דעם ירדן גיוואָפינט זאָלין זייא אויך נעמען אחלק אין ארץ ישראל. אָבער בייא אַיין אַנדער תנאי דאַרף מען ניט מער זאָגין נאָר אויב מען וועט מקיים זיין דעם תנאי וועט אזוי זיין. וועט מען שוין אַליין וויסען אויב מען וועט ניט מקיים זיין דעם תנאי וועט ניט אזוי זיין. זאָגט דיא גמרא נאָך רבי מאיר וואָס ער זאָגט אַז מען דאַרף טאָפלען דעם תנאי. איז רעכט וואָס עס שטייט אין פסוק אויב דוא וועסט גוט זיין וועט מען דיר מוחל זיין. אונ אויב דוא וועסט ניט גוט זיין וועט ליגען דיא זינד ביי די טיר:

ולא ללמוד תורה הם באים אלא לקפחני בהלכות הם באים וכי אשה בעזרה מנין אמר רבי יוסי יאמרו מאיר שבב יהודה כעס יוסי שתק [דברי] תורה מה תהא עליה וכי אין אדם עשוי לקבל קדושין לבתו בעזרה ואין אשה עשויה לעשות לה שליח לקבל קדושיה בעזרה ועוד דחקה ונכנסה מאי ׃

נוקין הגליס כתלמות להודיענו כהם חריפים ואין עומד כנגדם : וכי אשה בעזרה מנין . דקתני קדשי קדשים והרי אי יוצאים חוץ לעזרה אפי' לעזרת נשים הם נפסלים ביוצא ונשים אין נכנסות לה כדתנן במלבות הטומאות בפ"ק דמס' כלים : לבתו . קטנה או נערה : דחקה ונכנסה מהו . וכי לא הוצרכו לבהול כבהמ"ד מה יאמרו [אם] קדשה אשקידושין הם אם לאו :

האומר פרק שלישי

(דף נט) **א רב** גידל הוה מהפך בההוא ארעא אזיל ר' אבא זבנה אזיל רב גידל קבליה לר' זירא אזיל ר' זירא וקבליה לר' יצחק נפחא אמר ליה המתן עד שיעלה (עמנו) [אצלנו] לרגל כי סליק אשכחיה א"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו מאי א"ל מיקרי רשע ואלא מר מאי טעמא עביד הכי א"ל לא הוה ידענא השתא נמי ניתבה ניהליה מר א"ל זבוני לא מזבינא לה דארעא קמייתא הוא

מהפך נכסיה הרעה. מחזר עליה לקנותה : קבליה . קבל עליה סיפר דברי נעקתו לר' זירא : לרגל . כשהולכים בהלכות כרגל היו מקבלים פני הרב : עני המהפך בחררה . מחזר אחריה לזכות בה מן ההפקר או כיהגנה לו בעל הבית : נקרא רשע . שיודע לפני הכרו : לא הוה ידענא . שרב גידל מהפך בה :

איך לערין מיט איך . וויא אזוי קומט אריין אאשה אין דיא עזרה . דער כהן זאל איר דארט מקדש זיין מיט דיא פלייש פון קדשי קדשים . אונ אויב דער כהן האט ארויס גיטראגין דיא פלייש פון דיא עזרה . צו דעם ארט ווא דיא אשה איז גישטאנען . איז דיא פלייש פסול גיווארין אונ מען דארף דיא פלייש גאר ברענגען . איז דאך דיא פלייש גאר ניט ווערט . קען מען דאך ניט מקדש זיין אאשה מיט דיא פלייש . האט רבי יוסי גיזאגט מען וועט זאגין מאיר איז גישטארבען . יהודה איז אין כעס . יוסי האט געשוויגען . וואס וועט זיין מיט דיא תורה . ווער וועט לערנען מיט דיא תלמידים תורה . אונ אויף דיא קשיא פון רבי יהודה איז דא אתירוץ . קען דען ניט זיין דער כהן האט גיגעבין זיין חלק פלייש אין דער עזרה צוא איין אנדער כהן אז דיא פלייש זאל זיין קידושין פאר זיין טאכטער . אונ אפאטער קען צוא נעמען קידושין פאר זיין טאכטערס וועגין . אדער אאשה האט אריין געשיקט אפרעמדין מענטש ניט איהר פאטער אין דער עזרה ער זאל זיין איר שליח צוא נעמען דיא פלייש פון דעם כהן . אונ דאס זאל זיין אירע קידושין . אונ אזוי וויא דער שליח נעמט נאר דיא פלייש . איז שוין דיא אשה מקודש צום כהן . אדער דיא אשה איז אריין גיגאנגען אין דיא עזרה אפילו זיא טאר ניט . אונ דער כהן האט אי' דארט מקדש גיווען מיט דיא פלייש פון קרבן . דארף מען דאך וויסען אויב זיא איז מקודש אדער ניין ׃

פרק שלישי

א רב גידל האט גידונגען אפעלד ער האט איר גיוואלט קויפין . נאר דער פארקויפער האט גיוואלט מער געלט . אונ רב גידל האט גיוואלט געבין ווייניגער . דער ווייל איז גיגאנגען רבי אבא אונ האט גיקויפט דיא פעלד . איז גיגאנגען רב גידל צוא רבי זירא אונ האט גיקלאגט פאר רבי זירא אויף רבי אבא . פאר וואס ער האט גיקויפט דיא פעלד וואס ער האט גידונגען . איז גיגאנגען רבי זירא אונ האט דער ציילט דיא זאך פאר רבי יצחק נפחא . האט רבי יצחק נפחא גיזאגט צוא רבי זירא ווארט ביז יום טוב וועט רבי אבא צוא אונז קומען וועלין מיר אים פרעגין . וויא רבי אבא איז גיקומען . האט רבי יצחק אים גיטראפען . אונ האט גיזאגט צו אים ווי איז דער דין אז אארעם מאן איז גיקומען צוא אבעל הבית אונ האט גיבעטין ביי אים ער זאל אים שיינקען אקיכול . אונ ווען קיינער וואלט ניט קומען . וואלט דער בעל הבית אים גיגעבין דאס קיכול . איז גיקומען איין אנדערער אונ האט אויס גיבעטין דאס קיכול פון בעל הבית . אונ האט דעם קיכול צוא גינומען . מוז מען אזוי . צוא זיין . האט רבי אבא גיזאגט דער צווייטער אארעם

רשע מכף מעול וחומץ (רבא) [רבה] אמר מהכא (ישעיה א) למדו היטב דרשו משפט אשרו המוץ: (דף נז) הה תניא שמעון העמסוני [ואמרי לה נחמיה העמסוני] היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע (דברים ו) לאת ה' אלהיך תירא פירש אמרו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהם אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה עד שבא ר' עקיבא ולמד את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח:

דהמוך לי חמוך: אשרו המוץ. מחזקו יד הנגזל להצילו מיד עושקו ולא אשרו הומץ לא גרסינן הכא אלא בב"ק גבי מנין שמוקין לתובע תחלה: היה דורש כל אתין שבתורה. לרבויא: פירש. בנתיילה לרבות שום דבר לבשותו למולא: קנתרנים. מקניטים: לקפחני. כמו לקפחהת שוקי

(דף נב ע"ב) ת"ר לאחר פטירתו של ר' מאיר אמר להם ר"י לתלמידיו אל יכנסו תלמידי ר"מ לכאן מפני שקנתרנים הם ולא ללמוד תורה הם באים אלא לקפחני בהלכות הם באים דחק סומכוס ונכנס אמר להם כך שנה לי ר' מאיר המקדש בחלקו בין בקדשי קדשים ובין בקדשים קלים לא קדש כעס ר' יהודה [עליהם] אמר להם לא כך אמרתי לכם אל יכנסו תלמידי רבי מאיר לכאן מפני שקנתרנים הם ולא

איז געשטארבען. רבה בר שילא האט געזאגט וויא שטייט אין פסוק אז המצן איז טייטש אגזלן. דוד המלך האט געזאגט מיין גאט רעטע מיך פון דיא האנט פון ארשע אונ פון דיא האנט פון דעם פארקריכטען וחוצין אונ פון גזלן: רבה זאגט פון דעם פסוק לערונט איך גוט זיין פארשטט דעם משפט. אשרו המוץ. שטארקט דעם גירויבטען:

הה תניא. מיר האבען גילערונט שמעון העמסוני אנדערע זאגין נחמיה העמסוני האט גידרשת אלע ווערטער את וואס עס שטייט אין דיא תורה. אז דער ווארט את זאל מערין נאך אזאך וואס עס שטייט ניט אין דיא תורה. וויא ער איז גיקומען צום את ה' אלהיך תירא. דו זאלסט מורא האבען פאר גאט. האט ער ניט געוואסט וואס צו דרשנן פון דעם ווארט את. פאר וועמען זאל מען נאך מורא האבען אויסער גאט. האבען זיינע תלמידים צו אים גזאגט. רבי אזוי וויא מען קען ניט דרשנן דעם את פון את ה' אלהיך תירא. אזוי קען מען ניט דרשנן אלע אתין פון דער תורה. וואס וועט זיין מיט דיא אלע אתין וואס דו האסט גידרשת. האט ער גזאגט צו זייא אזוי וויא איך האב גינומען שכר אויף דעם דרשנן. אזוי וועל איך נעמען שכר אויף מיין צוריקציהען וואס איך וויל שוין ניט דרשנן. ביז רבי עקיבא איז גיקומען אונ ער האט גידרשת דעם את פון את ה' אלהיך תירא. מען מיינט מען זאל מורא האבען פאר תלמידי חכמים אזוי וויא מען האט מורא פאר גאט:

תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט דער נאך וויא רבי מאיר איז גישטארבען. האט רבי יהודה גזאגט צוא זיינע תלמידים דיא תלמידים פון רבי מאיר זאלין ניט קומען אין מיין בית המדרש. ווייל זייא זענען קריגערס. זייא וועלין ניט קומען לערנען תורה. זייא וועלין נאר קומען קריגען אויף דיא דינים וואס איך לערין מיט אייך. זייא וויזען נאר ווייזען אז זייא קענען בעסער לערנען פאר אונז. סומכוס איז גיוועזן א תלמיד פון רבי מאיר האט ער זיך אריין גיקוועטשט צווישען דיא תלמידים פון רבי יהודה אונ איז אריין גיקומען אין בית המדרש. אונ ער האט גזאגט צו דיא תלמידים פון רבי יהודה. אזוי האט רבי מאיר מיט מיר גילערונט אז אכהן האט גינומען א חלק פון דיא קרבנות. אונ מיט דעם חלק האט ער מקדש גיוועזן אאשה. סיי דער חלק פלייש איז גיוועזן פון קדשי קדשים פון א חטאת אדער פון א אשם. אונ סיי דיא פלייש איז גיוועזן פון גרינגע קדשים (פון שלמים אדער נאך אזעלכע קרבנות). איז דאס ווייב ניט מקודש גיווארין צום כהן. איז רבי יהודה אין כעס גיווארין אויף זיינע תלמידים. אונ ער האט גזאגט צו זייא האב איך דען אייך ניט גזאגט אז דיא תלמידים פון רבי מאיר זאלין ניט אריין קומען אין בית המדרש. ווייל זייא זענען קריגערס: זייא קומען ניט לערנען תורה. זייא קומען נאר קריגען אויף דיא דינים וואס

הוא דאיכא מאי עניות דתורה דכתיב (שה"ש ח) אחות לנו קטנה ושדים אין לה וא"ר יוחנן זה עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד. י' קבים גבורה ירדו לעולם תשעה נטלו פרסיים וכו'. עשרה קבין כנים ירדו לעולם תשעה נטלה מדי וכו'. עשרה קבין כשפים ירדו לעולם תשעה נטלו מצרים וכו'. עשרה קבין נגעים ירדו לעולם תשעה נטלו חזירים וכו'. עשרה קבין זנות ירדו לעולם תשעה נטלו ערבים וכו'. עשרה קבין עזות ירדו לעולם תשעה נטלה מישן וכו'. עשרה קבין שיחה ירדו לעולם תשעה נטלו נשים וכו'. עשרה קבין שחרות ירדו לעולם תשעה נטלה כושים וכו'. עשרה קבין שינה ירדו לעולם תשעה נטלו עבדים וא' נטלו כל העולם כולו:

(דף נג) ד [והא] תניא הצנועין מושכין את ידיהם והגרגרנים חולקים מאי חולקים

ח טפים כדקתני סיפא מעשה באחד שחטף חלקו וחלק חבירו והיו קוראין אותו בן חמצן עד יום מותו אמר רבה בר שילא מאי קראה (תהלים עא) אלהי פלטני מיד

לנאה ולא בנו: מאי עניות. דהו"ל סימנא לגסות רוח: עניות דתורה. דאיכה טהה על גסי הרוח דמתוך גסותן אין מסתכלין כל צרכן ואין מחזירים על שמועתם: דכתיב אחות לנו קטנה. אלמא עניות דתורה בעילם הוא שהיה גס רוחא כדכתיב ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים ... ולא היה דורש עוסק בתורה ולא זכו אלו חכמים ללמד לאחרים ... וכתב ללמד כדכתיב בעזרא כי הכין (ה') את לבו לבנין בתורה) [לבבו לדרוש את תורת] ה' וללמד (לישראל) [בישראל] חק ומשפט: עזות. ממזרים: ש' נטלה מישן. רובן ממזרים כדאמריק לקמן גבי יוחסין כו' ובבבלי פ"ק דיבמות:

הצנועין מושכין ידיהם. ממנו גבי לחם הפנים תנית מ' שנים שבימי שמעון הצדיק נשתלחה ברכה בלחם הפנים וכל כהן המגיעו כזית יש אוכל ושבע יש אוכל ומותיר מכאן ואילך נשתלחה מארה בלחם הפנים וכל כהן המגיעו כפול הצנועין מושכין ידיהם ממנו דלא מסתי להו מידי והגרגרנים חולקים וקס"ד דהאי חולקין להו ליטול חלקי המגיעו קאמר כיון דנשתלחה בו מארה כפול ... הנח חולקין דרך עילוי מנה חלק ו נהבירו ונוטל כנגדו בשקיה אחר אלמא אית ביה דין הלוקה ... ממונו כולו ומשני נשולה היו בו דין הלוקה ומאי חולקין חלקו כמגיעו ... וכהונו ביה לו הוסף חלק חבירו ואוכל וכה דתנן במסכת סוכה הגרגרנים חולקים בנפח חלקו כמגיעו האמר ובעוד שהיתה בו ברכה: מאי קראה.

דיא גמרא וועלכע אָרעמקייט מיינט מען. אָרעמקייט תורה: דער מענטש וואס איז גרויס בייא זיך פאר ליבט ער דיא חכמה פון דער תורה. אונ אין בבל איז דא תורה. איז אסימן אז עס איז ניטא קיין גאוה. אונ אין פסוק שטייט מיר האבען אקליינע שוועסטער זיא האט ניט קיין בריסט. האט רבי יוחנן גזאגט דאס מיינט מען דיא מדינה עילם זיא האט זוכה געווען צוא לערנען תורה פאר זיך: אונ זיא האט ניט זוכה געווען צוא לערנען תורה מיט אנדערע. דס הייסט זיא האט ניט געהאט קיין בריסט צוא געבין זויגין. דריבער איז אסימן אין עילם איז דא גאוה. צעהן מאס שטארקייט איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט. ניין מאס האבען גענומען פערסיע. אונ איין מאס דיא גאנצע וועלט. צעהן מאס כנים (לייז) איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט. ניין מאס האבען גינומען מדי. אונ איין מאס דיא גאנצע וועלט. צעהן מאס כישוף איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט. ניין מאס האבען גינומען מצרים אונ איין מאס די וועלט. צען מאס קרעץ איז גקומען אוף דער וועלט. ניין מאס האבען גינומען חזירים. אונ איין מאס דיא גאנצע וועלט. צעהן מאס זנות איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט. ניין מאס האבען גינומען די אראבער. זייא זענען פיל מזנה אונ האבען פיל ווייבער. אונ איין מאס האט גינומען דיא גאנצע וועלט צעהן מאס עזות איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט. ניין מאס האט גינומען מישן. זייא זענען גרויסע עזות פנימער. אונ איין מאס האט גינומען דיא גאנצע וועלט. צעהן מאס רייד איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט. ניין מאס האבען גינומען ווייבער אונ איין מאס האבען גינומען מאנס לייט. צעהן מאס שווארצקייט איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט. ניין מאס האבען גינומען די מענטשין פון כוש; אונ איין מאס הט גינומען די גאנצע וועלט. צעהן מאס שלאף איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט, ניין מאס האבען גינומען קנעכט. אונ איין מאס האט גינומען דיא גאנצע וועלט.

ד והא. דיא גמרא פרעגט מיר האבען גילערנט דיא פרומע האבען אפ ניצויגין דיא הענט פון דעם לחם הפנים אויב עס איז זייא אן גיקומען אקליינע שטיקעל. אונ דיא פרעסערס חולקים האבען גיטיילט איז אקשיא אויף רבי יהודה אין דער גמרא. ענטפערט דיא גמרא חולקים מיינט מען איינער האט גיהאפט זיין חברס חלק. אזוי וויא עס שטייט ווייטער עס האט גיטראפין איינער האט גיהאפט זיין חלק אונ זיין חברס חלק. האט מען אים גירופין בן חמצן (גזלן) ביז עד

שמא הרהר דבר ע"ז בלבו :

ג **עשרה** קבין חכמה ירדו לעולם תשעה נטלה א"י ואחת כל העולם כולו עשרה קבין יופי ירדו לעולם תשעה נטלה ירושלים ואחת כל העולם כולו עשרה קבין עשירות ירדו לעולם תשעה נטלה (רומי) [רומיים קדמונים] ואחד כל העולם כולו עשרה קבין **עניות** ירדו לעולם תשעה נטלה בבל ואחד כל העולם כולו י' קבין גסות הרוח ירדו לעולם ט' נטלה עילם ואחד כל העולם כולו ונסות לבבל לא נחית והכתיב (זכריה ה) ואשא עיני וארא והנה שתים נשים יוצאות ורוח בכנפיהם ולהנה כנפים ככנפי החסידה ותשנה את האיפה בין הארץ ובין השמים ואומר (למלאך) [אל המלאך] הדובר בי אנה המה מוליכות את האיפה ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער וא"ר יוחנן זו חנופה וגסות הרוח שירדה לבבל אין להכא נחית ואשתרבובי הוא דאשתרבוב להתם דיקא נמי דכתיב לבנות לה בית ש"מ . איני והא אמר מר סימן לגסות הרוח עניות ועניות בבבל הוא

חנופה . תורה ודקך לקן האיפה . לפי מנין כתיב ,ואת פרשעה ושלך אותה אל תוך האיפה יל"ל בנימסר בידם הבליכו בתורה כדאמרינן בסנהדרין בדיוק בדודא דאבנא ואלו שתי נשים נבאו יא"ר- של חנופה וגסות הרוח כדכתיב ורוח בכנפיה היא גסות הרוח והנופה נראה בעיני דדיני לה מכנפי החסידה שעושה חסידות עם חברותי' כדאמרינן בחלו טרפות : להכא . לבבל : להתם לעילם : דיקא נמי דכתיב לבנות לה בית גבי הולכם כתיב לכן שתי נשים וגבי קביעותא כבבלא לבנות בית לקבוע בבבל כתיב לה דהייט חנופה לחודה ל"א

און אז ער האט געזאגט אויף דעם תנאי אז איך בין צדיק . אפילו מיר וויסן אז ער איז בית איצט געווען אגאנצער צדיק . פון דעסטוועגן איז זיא מקודש . טאמער האט ער איצט געטראכט צו דינען עבודה זרה :

ג עשרה : צעהן מאס חכמה איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט . ניין מאס חכמה האט גינומען ארץ ישראל . אונ איין מאס חכמה האט גינומען דיא גאנצע וועלט . צעהן מאס שיינקייט איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט . ניין מאס שיינקייט האט גינומען ירושלים . אונ איין מאס שיינקייט האט גינומען דיא גאנצע וועלט : צעהן מאס רייכקייט איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט . ניין מאס רייכקייט האט גינומען רום . אונ איין מאס רייכקייט האט גינומען די גאנצע וועלט . צעהן מאס ארעמקייט איז אראפ געקומען אויף דער וועלט . ניין מאס ארעמקייט האט גינומען בבל . אונ איין מאס ארעמקייט האט גינומען דיא גאנצע וועלט . צעהן מאס גאוה (גרויסקייט) איז אראפ גיקומען אויף דער וועלט . ניין מאס גרויסקייט האט גינומען עילם . אונ איין מאס גרויסקייט האט גינומען דיא גאנצע וועלט : פרעגט דיא גמרא אונ אין בבל האט ניט גינידערט קיין גרויסקייט . עס שטייט דאך אין פסוק איך האב אויף געהויבען מיינע אויגען אונ איך האב געזעהן צוויי ווייבער גייען ארויס . אונ זייא טראגן אויבט אין זייערע פליגל . אונ זייא האבען פליגעל אזוי וויא דיא פליגל פון דיא פויגיל חסידה . אונ זייא האבען גיטראגן דיא מאס אין דער מיטען צווישען ערד אונ הימעל . האב איך געזאגט צום מלאך וואס האט מיט מיר גירעט וואו הין פירען זייא דיא מאס . האט דער מלאך צוא מיר געזאגט צו באהען אשטוב אין בבל . האט רבי יוחנן געזאגט דיא צוויי ווייבער איז אמשל . איינע מיינט מען חניפה . דאס פאלשע חנפן . וואס איינער חנפת אונ שמייכלט זיין חבר . אונ די אנדערע ווייב מיינט מען דיא גאוה (דאס שטאלצקייט) . זייא זענען גיגאנגען באוען אהוז מען אין בבל . מיינט זיי זאלין זיך בזעצן אין דיא טעטשין פון בבל . זעהן מיר אוודיא מאס גרייסקייט איז גיקומען אין בבל . ענטפערט דיא גמרא גיקומען איז טאקי דיא גרויסקייט אין דער מדינה בבל . נאר פון דר מדינה בבל איז זיא פאר שלעפט גיווארין אין עילם . איך וועל דיר ווייזין אז עס איז אזוי . וואריום אין פסוק שטייט ציא באהען איר אשטוב . נאר פאר איינע פאר חניפה איין הט מען ויבויהט אשטוב אין בבל . אבער גאוה איז גיג גיגען אין עילם . פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי . דער תנא האט דאך געזאגט אסימן צו וויסען אויף אמענטשין אז ער איז גרוים ביי זיך אז ער איז ארעם . אונ ארעמקייט איז דא אין בבל : איז דאך גרויסקייט אויך אין בבל . ענטפערט

הלכות רבי יהודה אומר מדרש (ע"נ) מאי תורה מדרש תורה וה"מ דאמר לה תנינא אבל אם אמר לה תנא אנא עד דתני הילכתא ספרא וספרי ותוספתא . ע"מ שאני תלמיד אין אומרים (כבן) [כשמעון בן] עזאי או [כשמעון] בן זומא אלא כל ששואלים אותו בכ"מ דבר אחד בתלמודו ואומרו ואפילו במסכת כלה . ע"מ שאני חכם אין אומרים כחכמי יבנה כר"ע וחבריו אלא כל ששואלים אותו דבר חכמה בכל מקום ואומרה . ע"מ שאני גבור אין אומרים כאבנר בן נר וכיואב בן צרויה אלא כל שחבריו מתייראין ממנו מפני גבורתו . על מנת שאני עשיר אין אומרים כרבי (אליעזר) [אלעזר] בן חרסום וכרבי אלעזר בן עזריה אלא כל שבני עירו מכבדים אותו מפני עשרו . ע"מ שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו . ע"מ שאני רשע אפילו צדיק גמור מקודשת שמא

כל מדרשי (כספר ויקרא) [מקראות] : כ"נ . מאי תורה מדרש תורה : בן עזאי ובן זומא . תלמידים היו ונקראים ולא באו לכלל סמיכה ולא היה בימיהם כמותם בתורה כדתנן משמת בן עזאי בטלו השקדנים : בכל מקו' . בכ' מן המקומות : ואפילו במסכת כלה . שאין עומק בה ובריית' היא וכן שיא ששנויה כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה : דבר החכמה . מילתא דתליא בסברא : ר"א בן חרסום . אמרין במסכת יומא שהניח לו א' אביו אלף ספינות בים וכנגדן אלף עיירות ביבשה : ולראב"ע . י"ב אלפים עגלים היה מעשר מעדרו כל שנה :

מיין ווייב) אויף דעם תנאי אז איך בין אשונה . דאס הייסט איך בין אזוי אלערנער וואס מען רופט דאס אויף לשון קודש שונה . וועלכעס לערנען רופט מען שונה . חזקיה זאגט ער זאל לערנען דיא דינים וואס גאט האט גזאגט צו משה אויף דעם בארג סיני אויסווייניג . רבי יוחנן זאגט ער זאל לערנען תורה . (האט מען געמיינט אז תורה איז די געשריבענע תורה . חומש) . פרעגט די גמרא מיר האבען גילערנט וואס הייסט משנה דאס איז דיא זעלביגע וויא שונה) . רבי מאיר זאגט די דינים וואס גאט האט גזאגט צו משה אויף דעם בארג סיני אויסווייניג . רבי יהודה זאגט מדרש . אבער אז שונה זאל מען מיינען חומש . דאס זאגט קיינער ניט . איז דאך אקשיא אויף רבי יוחנן . ענפערט דיא גמרא וואס רבי יוחנן זאגט תורה מיינט ער ניט חומש . נאר ער מיינט וואס עס ווערט גידרשת אויף דעם חומש . ספרא ספרי . דאס האט ער גילערנט . און דאס איז נאר אז ער האט גזאגט צוא איר תנינא (אדער שונה) : אבער אז ער האט גזאגט צוא איר איך בין אתנא . מוז ער האבין גילערנט דיא דינים וואס גאט האט גזאגט צוא משה רבינו אויס ווייניג אויף דעם בארג סיני . און ער מוז האבען גילערנט ספרא און ספרי און תוספתא . אז איינער זאגט צו אאשה דוא זאלסט צוא מיר מקודש ווערין (דוא זאלסט זיין מיין ווייב) אויף דעם תנאי אז איך בין אתלמיד . זאגין מיר ניט ער זאל זיין אזוי אתלמיד וויא שמעון בן עזאי אדער וויא שמעון בן זומא . נאר אז מען פרעגט אים אזאך פון לערנען און ער וויס צו זאגין אין אלע מסכתות אפילו אין דער מסכת כלה . הייסט ער אתלמיד . אז איינער זאגט צוא אאשה דו זאלסט צוא מיר מקודש ווערין (דוא זאלסט זיין מיין ווייב) אויף דעם תנאי אז איך בין אחכם . זאגין מיר ניט ער דארף זיין אחכם אזוי וויא דיא חכמים פון יבנה . אדער אזוי וויא רבי עקיבא מיט זיינע חברים . נאר אז מען פרעגט אים אקלוגע זאך פון וועלכע זאך עס איז און ער וויס צו זאגין . הייסט ער אחכם . אז איינער זאגט צו אאשה דוא זאלסט צוא מיר מקודש ווערין (דוא זאלסט זיין מיין ווייב) אויף דעם תנאי אז איך בין אשטארקער . זאגין מיר ניט ער דארף זיין אזוי שטארק אזוי ווי אבנר בן נר . אדער אזוי וויא יואב בן צרויה . נאר אז זיינע חברים האבען מורא פאר אים ווייל ער איז שטארקער פאר זייא . הייסט ער אשטארקער . אז איינער זאגט צוא אאשה דו זאלסט צוא מיר מקודש ווערין (דוא זאלסט זיין מיין ווייב) אויף דעם תנאי אז איך בין רייך ; זאגין מיר ניט ער דארף זיין רייך אזו ווי רבי אלעזר בן חרסום . אדער וויא רבי אלעזר בן עזריה . נאר אז ער איז רייך אז דיא מענטשין פון זיין שטאט גיבען אים כבוד פון וועגין זיין רייכקייט . הייסט ער שוין רייך . אז איינער זאגט צוא אאשה דוא זאלסט צוא מיר מקודש ווערין (דוא זאלסט זיין מיין ווייב) אויף דעם תנאי אז איך בין אצדיק . אפילו מיר ווייסין אז ער איז ביז איצט גיווען אגמור רשע . פון דעסטוועגין איז זיא מקודש . טאמער האט ער גיטראכט תשובה צו טאהן .

ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו: פיסקא. כל שאינו לא במקרא ולא במשנה אינו מן הישוב א״ר יוחנן ופסול לעדות. ת״ר האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב וי״א פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין הלכה כי״א. דרש בר קפרא רגזן (דף מא) לא עלתה בידו אלא רגזנותו ולאדם טוב מטעימים אותו מפרי מעשיו בעה״ז. וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ דור הנאה ממנו שנא׳ (תהלים א) ובמושב לצים לא ישב מושבו מושב לצים:

האיש מקדש פרק שני

(דף מט) א תניא ר׳ יהודה אומר המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי והמוסיף עליו הרי זה מחרף ומגדף:

ב ע״מ שאני שונה חזקיהו אמר הלכות ורבי יוחנן אמר תורה מיתיבי איזהו משנה ר״מ אומר

קודר לבכר מעשה: בעבור ישמרו חקיו. ואמר מר לעיל תלמוד זה משנה: ינצרו. יקיימו: ופסול לעדות דכיון שאינו מן הישוב אין מקפיד על עדות שקר ואין לו בו בושת פנים: האוכל בשוק. הואיל ואין מקפיד על כבודו אין בוש לזלזל כבודו וליפסל: לא עלה בידו בשכרו אלא כחש בבשרו ברגזנותו ולא נשתכר כלום: דור. נדור: שנא׳ ובמושב לצים לא ישב. וז: שאינו בהדר מאלו במה יתעסק אם לא בליצנות:

פסוק כצורתו שבא להסר הוספת התרגום שלנו לומר לא אתרגם פסוק זה אלא כצורתו כגון לא תענה על ריב לא תסהד על דינא הרי זה בדאי (דאדרבה מצוה הוא להוציא הדין לאורה אלא הכי מתרגמינן לא תתמנע מלאלפא למאן דמתבעי מינך בדינא): והמוסיף עליו. שבא לומר הואיל וניתן רשות להוסיף אוסיף גם אני כל מקום שארצה: הרי זה מחרף. מבזה את המקום ומשנה את דבריו ואונקלוס כשהוסיף לא מדעתו הוסיף שהרי בסיני ניתן (התרגום) אלא שנשתכח וחזר ויסדו כדאמרינן במגילה ובוס שכל זה תרגום:

הלכות. הלכה למשה מסיני: תורה. קס״ד תורה שבכתב: מדרש תפרא וספרי שהן הלכות

יאך פון תורה לערנען. וואסער מיינט מען דיא תורה. אונ אזוי וויא דער מענטש ווערט געשטראפט פריער אויף ניט תורה לערנען. דער נאך ווערט ער געשטראפט אויף ניט מצות טאהן. אזוי אז מען גיט דעם מענטשין שכר: פריער גיט מען אים שכר אויף תורה לערנען. דער נאך גיט מען אים שכר אויף מצות טאהן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האט זייא געגעבן דיא לענדער פון דיא פעלקער. אונ דיא רייכקייט פון דיא פעלקער האבען זייא גירשת. זייא זאלין היטען זיינע געזעץ. זייא זאלין לערנען דיא תורה. אונ זייא זאלין היטען זיינע לערנונג. דאס מיינט מען זייא זאלין טאהן מצות: פיסקא. אין דער משנה שטייט דער וואס האט ניט גילערנט תנ״ך אונ ניט משניות אונ האנדילט ניט ערליך אונ טוהט ניט קיין מלאכה נאר ער גייט ארום ליידיג. דער טויג ניט צום בעזיצונג פון דער וועלט. רבי יוחנן זאגט ער איז פסול צו זיין א עדות. דיא רבנן האבען גילערנט דער וואס עסט אין גאס איז ער גלייך צוא א הונט. אונ אנדערע זאגין ער איז פסול צו זיין א עדות. רב אידי בר אבין זאגט דער דין איז ער איז פסול צוא עדות. בר קפרא האט געדרשת דער כעסן האט ניט מער פארדינט מיט זיין כעס. נאר וואס ער האט זיך אויף געגעבין דיא הארץ זיינע. ווארום מיט גוטען מאכט מען בעסער וויא מיט בייזין. אונ דעם גוטען מענטש גיט מען דיא פרוכט פון זיינע מעשים אויף דער וועלט. אונ דער מענטש וואס האט ניט גילערנט תנ״ך אונ ניט משניות אונ האנדילט ניט ערליך אונ טוהט ניט קיין מלאכה. נאר ער גייט אום ליידיג. זאלסטו אנדך טאהן דו זאלסט פון דעם מענטש קיין הנאה ניט האבען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דו זאלסט ניט זיצען מיט דיא מענטשין וואס לאכין פון תורה אונ מצות. אונ דער מענטש וויל ער האט גאר ניט גילערנט אונ ארבעט ניט אונ האנדילט ניט ערליך. איז ער אויך א רשע אונ לאכט פון תורה אונ מצות. דריבער זאלסטו מיט אים קיין בהעפטונג ניט האבען:

פרק שני

א תניא. מיר האבען גילערנט רבי יהודה זאגט דער וואס טייטשט א פסוק אזוי וויא ער איז געשריבען. איז ער א ליגנער. אונ דער וואס זאגט אויף דעם פסוק מער וויא עס שטייט אין אים. לעסטערט ער גאט. ווארום ער זאגט וואס גאט האט ניט גזאגט:

ב ער מינט. צו איינער זאגט צוא א אשה דו זאלסט צו מיר מקודש ווערין ודו זאלסט ווערן.

כדי לטורדן ולהורידן למדרגה התחתונה של גיהנם שנא' (משלי יד) יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות:

מז וכבר היה ר' טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד נשאלה שאלה זו בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול. נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול. נענה ר' עקיבא ואמר תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה. תניא ר' יוסי אומר גדול תלמוד שקדם לחלה מ' שנה. לתרומות ומעשרות נ"ד. לשמיטים ס"א. ליובלות ק"ג. ק"ג ק"ד הויין קסבר יובל מתחלתו הוא משמט. וכשם שהתלמוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה כדרב המנונא דאמר רב המנונא אין תחלת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנא' (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון ובשם שדינו קודם למעשה שכרו קודם למעשה שנאמר (תהלים קה) ויתן להם ארצות

תחתית שבה: למדרגה. אפילו"ה כדרך שעושין מדרגות לתרנים בבניינות המגדלים (במגביהין) [כשמגביהין] קרקעיתה: יש דרך ישר לפני איש. כשאין הרשעים בלוין נראה דרכן בעיניהם ישרה ואחריתה של אותה שלוה הזמנת דרכי מות היא: בית נתזה. שם אדם: שהתלמוד מביא לידי מעשה. שקדם לחלה ארבעים שנה. כשיצאו ממצרים: נתנה להם תורה בחורב שלישי ישראל לא נתחייבו עד שנכנסו לארץ דכתיב בבואכם ואמר מר מבוא: ביאה זו מכל ביאות שבתורה דכתיב בהו כי תבואו וכאן נאמר בבואכם שנכנסו לה והתרומות ומעשרות לאחר כיבוש וחילוק דכתיב תבואת זרעך שיהא כל אחד מכיר חלקו וכן י"ד שנה הרי נ"ד ומשם התחילו למנות שמיטין כדאמרינן בערכין ועשו שמיטה לסוף שבעה הרי ס"א שנים ולסוף נ' שנה יובל הרי ק"ג: מתחלתו משמט. מתחלת השנה מיוה"כ עבדים נפטרים ושדות חוזרות ועדיין לא עברו אלא מ"ט אבל בכניסת אינה משמטת אלא בסופה דכתיב מקץ שבע שנים תעשה שמטה לסוף שבע לפיכך כל שנה שביעית במנין ס"א: תחלת דינו. ביום הדין תחלת שאלות שואלין מפני מה לא עסקת בתורה: פוטר מים. פורק עול תורה: ראשית מדון. סוף תחלת דינו ואין מים אלא תורה דכתיב הוי כל צמא לכו למים: וכשם שדינו. פורענות תורה קודם לדין פורענות מעשה: כך שכרו. אם עסק בתורה

בוים אויף אאומריינעם ארט. דער רשע איז אויך אין גאנצן אומריין. נאר אביסול פון עטליכע מצות וואס ער הט איז ער ריין. ברייננט גאט אויף דיא רשעים פיל גוטס אויף דיא וועלט. אונ מען בצאהלט זייא פאר זייער ביסול מצות. מען זאל זייא פאר טרייבען פון עולם הבא. אונ מען זאל זייא אראפ נידערין גאנץ טיף אין גיהנם. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס איז דא אמענטש וואס ער מיינט אז זיין וועג איז גלייך. ווייל ער זעהט עס גייט אים גוט אויף דער וועלט. מיינט ער אז זיין פירונג איז גוט. דער סוף איז אבער אז זיין וועג פירט אים צום טויט:

מז וכבר. אמאהל האט גיטראפין אז רבי טרפון אונ נאך אלטע לייט זענען גיזעסין אויף דעם בוידים פון דעם מענטש וואס הייסט נתזה אין דיא שטאט לוד. האט מען פאר זייא גיפרעגט דיא שאלה. לערנען איז גרעסער וויא אמצוה טאהן. אדער אמצוה טאהן איז גרעסער וויא לערנען. האט רבי טרפון גזאגט אמצוה טאהן איז גרעסער וויא לערנען. רבי עקיבא האט גזאגט לערנען איז גרעסער וויא אמצוה טאהן. האבען אלע גזאגט לערנען איז גרעסער וויא אמצוה טאהן. ווארום פון לערנען ווייס מען וויא אזוי צוא טאהן אמצוה. מיר האבען גילערנט רבי יוסי האט גזאגט תורה לערנען איז גרויס. ווארום דיא תורה איז גיגעבין גיווארין מיט פערציג יאהר פריער וויא דיא מצוה פון חלה איז גיגעבין גיווארין. אונ זיא איז גיגעבין גיווארין מיט פיר אונ פופציג יאהר פריער וויא דיא מצות פון תרומה אונ מעשר איז גיגעבין גיווארין. אונ מיט איין אונ זעכציג יאהר פאר שמטה. אונ מיט הונדערט מיט דרייא יאהר פאר יובל. פרעגט דיא גמרא דיא מצות פון יובל איז דאך אין סוף יובל. איז דאך דיא תורה פריער פאר דיא מצות פון יובל הונדערט מיט פיר יאהר. ענטפערט דיא גמרא רבי יוסי האלט דיא מצות פון יובל זענען באלד אין אנהייב יובל. איז נאר הונדערט מיט דרייא יאהר. אונ אזוי וויא תורה לערנען איז פריער וויא אמצוה צוא טאהן. אזוי אז מען רופט דעם מענטש צום משפט פאר גאט. פריער פרעגט מען אים פאר וואס ער האט ניט גילערנט תורה. דער נאך פרעגט מען אים פאר וואס ער האט ניט גיטאהן מצות. אזוי וויא רב המנונא האט גזאגט דער אנהייב משפט פון מענטשין איז אויף תורה לערנען. פאר וואס האט ער ניט גילערנט תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פוטר מים ראשית מדון. דער אנהייב קריג איז פאר וואס האט ער פון זיך אראפ גיווארפין דעם

ביום פשעו ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שוב רשעו שנא' (שם) ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו וניהוי כמחצה עונות וכמחצה זכיות אמר ריש לקיש בתוהא על ראשונות :

צדיק ועל ידו כל העולם הוכרע לטוב רובו צדיקים : וניכוי . צדיק שמחזיק כמחצה עונות וכמחצה זכיות וגמר אחד מהן הכריעו : בתוהא . מתחרט . על כל הטובות שעשה :

למה צדיקים דומים בעוה"ז . מיסורין הבאים עליהם . ונופו . כלומר מעט ממנו : נקצץ . ממנו נופו : כך . נפרעים מן הצדיקים מיעוט עונות שבידם ונמצאו כולם נקיים : ולמה רשעים דומים בעוה"ז . בטובה שמשפיעים להם : נופו . מעט ולפי הנוי יש בידם מיעוט זכיות ובזו הנקצץ נופו. קבול שכרם כולו

מה **משנה** כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא שנאמר (קהלת ד) והחוט המשלש לא במהרה ינתק וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב :

מו **א"ר** אלעזר בר צדוק למה צדיקים נמשלים בעה"ז לאילן שכולו עומד במקום טהרה ונופו (גמרא) נוטה למקום טומאה נקצץ נופו כולו עומד במקום טהרה . כך הקב"ה מביא יסורים על הצדיקים בעה"ז כדי שיירשו העה"ב שנאמר (איוב ח) והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד ולמה רשעים דומים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום טומאה ונופו נוטה למקום טהרה נקצץ נופו כולו עומד במקום טומאה כך הקב"ה משפיע להם טובה בעולם הזה כדי

צוא דיא לעצטע יאהרן איז ער געווארן א רשע . האט ער פאר לארן זיינע אלע מצות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא פרומקייט פון דעם צדיק וועט אים ניט רעטן אין דעם טאג ווען ער וועט ווערן א רשע . אונ אז א מענטש איז געוועזן זיין גאנצין לעבין א אמתער רשע . אונ צו דיא לעצטע יאהרין האט ער געטאהן תשובה . דער מאנט מען אים ניט זיינע עבירות וואס ער האט געטאהן . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ דיא שלעכטס וואס דער רשע האט געטאהן . וועט ער ניט געשטרויכעלט ווערין דורך זייא . אין דעם טאג וואס ער וועט תשובה טאהן אויף זיינע עבירות . פרעגט דיא גמרא אז א צדיק האט געזינדיגט פאר וואס פאר ליהרט ער זיינע ערשטע מצות זאל ער זיין וויא דער מענטש וואס האט העלפט מצות אונ העלפט עבירות : האט ריש לקיש גזאגט דא שמועסט אז ער האט חרטה אויף דיא מצות פאר וואס ער האט זייא געטאהן :

מה משנה : כל . דער מענטש וואס לערנט תנ"ך אונ משניות אונ האנדילט ערליך אדער ער טוהט א מלאכה . ניט געשווינד וועט ער קומען צוא א עבירה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק א פאדים וואס איז געפלאכטין אין דרייען וועט ניט געשווינד צוא ריסען ווערין . אונ דער וואס לערנט ניט תנ"ך . אונ ניט משניות . אונ האנדילט ניט ערליך אדער ער טוהט ניט קיין מלאכה . ער גייט אום לידיג . העלפט ער ניט צוא דער בעזעצונג פון דער וועלט . נאר ער מאכט נאך שאדין צוא דער וועלט :

מו אמר : רבי אלעזר בר צדוק האט געזאגט צוא וואס זענען דיא צדיקים גליך אויף דער וועלט . צוא א בוים וואס ער שטייט אין גאנצין אויף א ריינעם ארט . נאר איין צווייג איז ארויס געבויגין אויף אן אומריינעם ארט . אז מען האקט אפ דעם צווייג . שטייט שוין דער גאנצער בוים אויף א ריינעם ארט . דער צדיק איז אויך אין גאנצין ריין . נאר א ביסיל פון עטליכע עבירות וואס ער האט איז ער געווארין אומריין . ברענגט גאט אויף דיא צדיקים יסורים אויף דיא וועלט . זייא זאלין תשובה טאהן אויף דיא ביסיל עבירות זייא זאלין אין גאנצין ריין ווערין . זייא זאלין ירשענען עולם הבא . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיין אנהייב וועט זיין ווייניג . אבער דיין סוף וועט זיך גרייכען זייער פיל . דער אנהייב פון דיא צדיקים איז קליין אויף דער וועלט . אבער דער סוף וועלכער איז גרויס אויף יענע וועלט . אונ צוא וואס זענען דיא רשעים גליך אויף דער וועלט . צוא א בוים וואס ער שטייט אין גאנצין אויף א אומריינעם ארט . נאר איין צווייג איז ארויס געבויגין אויף א ריינעם ארט . אז מען האקט אפ דעם צווייג . שטייט שוין דער גאנצער

ש:אם היתה שקולה מכרעת :

(ע"ב) מד ת"ר לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות. עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר (קהלת ט) וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שחטא איבד ממנו טובות הרבה ר"א בר' שמעון אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל העולם טובות הרבה. ר"ש בן יוחאי אומר אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה אבד את הראשונות שנאמר (יחזקאל לג) צדקת הצדיק לא תצילנו ביום

במחצה קבה אלא נפרעין מיד : בלא סיתה . כף המאזנים שקולה ויש באחד כעונות חלול כבה מכריעין את הכף להובה והאי מקיפין לשון עיוני כמו אין מקיפין כנועי לקפיה והידמו מקרב זאת אלא זאת ומעיין הם זכויות :

לפי שהעולם נידון אחר רובו וכו'. יר אה אדם עצמו כאילו נקול כל העולם מחצה צדיקים והכידים מחצה רשעים וכאילו מעשיו בקולים כמחצה על מחצה עשה מצוה אחת נמצאו זכיו יו מכריעין וגמלא

מיט די מענטשן וואס זענען מחלל השם. נאר מען שטראפט באלד אויף יעדער עבירה באזונדער. מר בריה דרבינא זאגט אין מקיפין מיינט מען. מען גלייבט ניט אויס די וואג. אויב עס איז געווען אויף איין וואג שאל למשל הונדערט מצות. און אויף דעם אנדערן שאל איז געווען הונדערט עבירות. אויב איינע פון די עבירות איז געווען אחילול השם. וועגט אראפ די שאל פון עבירות :

מד תנו רבנן. די רבנן האבן געלערנט אייביג זאל אמענטש זעהן אויף זיך אזוי אז ער איז האלבס ארשע און האלבס אצדיק. אז ער האט האלבס מצות און האלבס עבירות. אויב ער האט גיטאהן נאך אמצוה. וואויל צו אים. ווארום זיין וואג שאל מיט מצות האט אראפ גיוואוגן. און אויב ער האט גיטאהן נאך אעבירה. וויי צו אים. ווארום זיין וואג שאל מיט עבירות האט אראפ גיוואוגן. ווארום עס שטייט אין פסוק וחוטא אחד יאבד טובה הרבה. איין זינדיגער פאר לירט פון אמענטשן פיל גוטס. אמאהל טוהט אמענטש איין זינד. און דורך דער זינד פאר לירט ער פון זיך פיל גוטס. רבי אלעזר ברבי שמעון זאגט ווייל די וועלט ווערט געמשפט נאך דאס מערסטע. אויב דאס מערסטע זענען צדיקים. ווערט זיא געמשפט צום גוטן. און אויב דאס מערסטע זענען רשעים. ווערט זיא געמשפט צום שלעכטן. און יעדער מענטש באזונדער ווערט אויך געמשפט נאך דאס מערסטע אויב ער האט מצות מער וויא עבירות. הייסט ער אצדיק. און אויב ער האט עבירות מער וויא מצות. הייסט ער ארשע. דאריף אמענטש רעכענען אזוי אמאהל. אז העלפט מענטשן פון דער וועלט זענען צדיקים. און העלפט מענטשן זענען רשעים. און ער אליין איז אויך העלפט ארשע און העלפט אצדיק. אויב ער האט גיטאהן איין מצוה. וואויל צו אים. ווארום זיין וואג שאל מיט מצות האט אראפ גיוואוגן. האט ער שוין מצות מער וויא עבירות. הייסט ער שוין אצדיק. און דורך אים איז דאך שוין אין דער וועלט דא צדיקים מער וויא רשעים. וועט דאך שוין די וועלט געמשפט ווערן צום גוטן האט ער גיטאהן אטובה זיך און דער וועלט. אבער אז ער האט גיטאהן איין עבירה. וויי צוא אים. ווארום זיין וואג שאל מיט עבירות האט אראפ גיוואוגן. האט ער שוין עבירות מער וויא מצות. הייסט ער שוין ארשע. און דורך אים איז דאך שוין אין דער וועלט דא רשעים מער וויא צדיקים. וועט דאך שוין די וועלט געמשפט ווערן צום שלעכטן. האט ער גיטאהן שלעכטס פאר זיך און פאר די גאנצע וועלט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איין זינדיגער קען פאר לירן פיל גוטס. דורך איין זינד וואס דער מענטש האט געזינדיגט. האט ער פאר לארן פון זיך און פון די גאנצע וועלט פיל גוטס. רבי שמעון בן יוחאי זאגט אז אמענטש איז געווען זיין גאנצן לעבן אגאנצער צדיק. און

שלא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנא' (תהלים סו) און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' ואלא מה מקיים (ירמיה ו) הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם מחשבה העושה פירות הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה שאין בה פרי אין הקב"ה מצרפה למעשה ואלא הא דכתיב (יחזקאל יד) למען תפש את [בית] ישראל בלבם אמר רב אחא בר יעקב ההוא בע"ז הוא דכתיב דאמר מר חמורה ע"ז שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה עולא אמר כדרב הונא דא"ר הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס"ד אלא נעשית לו כהיתר א"ר אבהו משום ר' חנינא נוח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים וכו' כמו שכתוב למעלה במסכת חגיגה: מג תנן התם אין מקיפין בחלול השם אחד שוגג ואחד מזיד. מאי אין מקיפין אמר מר זוטרא שאין עושין כחנוני המקיף אמר מר בריה דרבינא לומר שאם

עובר עבירה ולהכיס לנגדן כימא לעשות כן: מחשבה העושה פירות. שקיים מחשבתו ועשה: מצרפה למעשה. ונפרעין ממנו אף על המחשבה: עולא אמר. הא דכתיב פרי מחשבותם בעובד ועושה כתיב כיון דמהרהר לעשות נצטרפה למעשה ואם לא עביד לה אין הורהו לבם בעיני אלא באלא הולכן לא כדרב הונא דאמר נעשית לו כהיתר:
אין מקיפין לו כחנוני המקיף. לאדם פעמים רבות תונה כל הקפותיו ביחד אין עושין כן מלמעלה

גיט געקענט טאהן דיא מצוה. רעכונט אויף איהם דער פסוק גלייך וויא ער וואלט געטאהן: אשלעכטע מחשבה רעכונט ניט גאט גלייך וויא עס וואלט געטאהן געווארין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אויב איך האב געזעהן אומרעכט אין מיין הארץ וועט גאט ניט הערין. נאר וויא דען וועט מקוים ווערין דער פסוק איך וועל ברענגען צוא דעם פאלק שלעכטס דיא פרוכט פון זייער טראכטונג נאר אזוי איז. א מחשבה וואס פון איר וואקסט פירות. ער האט געטראכט צו טאהן אעבירה. און ער האט טאקי דיא עבירה געטאהן. רעכונט גאט דיא טראכטונג פאר אעבירה: און מען שטראפט איהם פאר דעם טראכטין בזונדער. און פאר דעם טוהען בזונדער. גלייך וויא ער וואלט דיא עבירה צוויא מאהל געטאהן. און א מחשבה וואס פון איר וואקסט ניט פירות: ער האט געטראכט צוא טאהן אעבירה. און ער האט ניט געטאהן. רעכונט ניט גאט דאס טראכטונג פאר אעבירה. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק מען זאל אן נעמען דיא יודין מיט זייער הארץ. מען וועט זייא שטראפין אויף דיא שלעכטע טראכטונג וואס זייא טראכטין אין הארצין. האט רב אחא בר יעקב געזאגט. דאס איז נאר ביי עבודה זרה. אז איינער טראכט צו דינען עבודה זרה. אפילו ער האט ניט געדינט. ווערט ער אויך געשטראפט. ווארום דער תנא האט געזאגט דיא עבירה פון עבודה זרה דינען איז אזוי גרויס דער וואס לייקענט אין דיא עבודה זרה איז גלייך וויא ער איז מודה אין דיא גאנצע תורה. עולא זאגט אזוי וויא רב הונא האט געזאגט אז אמענטש טוהט אעבירה איין מאהל. דער נאך טוט ער דיא זעלביגע עבירה נאך אמאהל. איז שוין דיא עבירה מותר צוא איהם. פרעגט דיא גמרא וועט האט איהם דיא עבירה מתיר געווען. נאר אזוי מיינט מען דיא עבירה איז ביי איהם מותר געווארין. ער האט שוין דאס ניט פאר אעבירה. און אויב ער טראכט נאך אדריטען מאל צוא טאהן דיא זעלביגע עבירה. אפילו ער האט ניט געטאהן דיא עבירה. ווערט ער אויך געשטראפט אויף דעם טראכטין אליין. ווארום דעם וואס ער האט ניט געטאהן דיא עבירה איז ניט ווייל ער האט מורא געהאט פאר גאט צוא טאהן דיא עבירה. נאר ער האט ניט געהאט דיא עבירה. רבי אבהו האט געזאגט פון רבי חנינאס וועגין עס איז בעסער אז מענטש זאל טאהן אעבירה אין דער שטיל קיינער זאל ניט וויסען. און ער זאל ניט טאהן ווען אלע זאלין וויסען: ווארום עס וועט זיין א חילול השם:

מג תנן. מיר האבען געלערנט אז איינער טוהט אעבירה וואס עס איז א חילול השם. סיי ער האט געטאהן בשוגג סיי ער האט געטאהן במזיד. אין מקיפין. וואס מיינט מען אין מקיפין. זאגט מר זוטרא מען בארגט ניט אזוי וויא א קרעמער פר בארגט. דער קרעמער פאר בארגט צוא איין מענטש עטליכע מאל ביז ער ... און נאכדעם ... אבער גאט טוהט ניט אזוי

שאינו טוב אלא טוב לשמים ולבריות זהו צדיק טוב טוב לשמים ורע לבריות זהו צדיק שאינו טוב. כיוצא בדבר (שם) אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו וכי יש רשע רע ויש רשע שאינו רע אלא רע לשמים ורע לבריות זהו רשע רע. רע לשמים ואינו רע לבריות זהו רשע שאינו רע. הזכות יש לה קרן ויש לה פירות שנא' אמרו צדיק כי טוב כי פרי וגו'. עבירה יש לה קרן ואין לה פירות שנאמר אוי לרשע רע וגו' ואלא מה אני מקיים (משלי א) ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו עבירה שעושה פירות יש לה פירות ושאין עושה פירות אין לה פירות. מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו מאי ולחושבי שמו א"ר אסי אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא

כי פרי מעלליו יאכלו הילכך לא תנייה גבי אוכל פירותיהן בעוה"ז: רע לשמים ורע לבריות. כגון גוזל וגוזל וגונב: רע לשמים ואינו רע לבריות. מגנס עריות. מבזה מועדים הוכל הלב: אין לו פירות. אין נפרעין ממנו יותר מכדי רשעו: עבירה שעושה פירות. כגון חטא כפס במתוס תבוא

פון זייערע ווערק וועלין זייא עסין. איז דען דא אצדיק וואס ער איז גוט. אונ אצדיק וואס ער איז ניט גוט. נאר דער צדיק וואס ער איז גוט צוא גאט אונ צו מענטשין. דער איז אגוטער צדיק. אונ דער צדיק וואס ער איז גוט נאר צוא גאט. אונ צוא מענטשין איז ער שלעכט. דער איז אצדיק וואס ער איז ניט גוט. נאך אזוי אגלייכין שטייט אין פסוק. וויי צוא דעם שלעכטין רשע: אזוי וויא זיינע הענט האבען פאר דינט. אזוי וועט גיטאהן ווערין צוא אים. איז דען דא אשלעכטער רשע. אונ אניט שלעכטער רשע. נאר דער רשע וואס ער איז שלעכט צוא גאט אונ איז שלעכט צוא מענטשין (ער גנבת אונ גזלת). דער הייסט אשלעכטער רשע. אונ דער רשע וואס ער איז שלעכט צוא גאט אונ ער איז ניט שלעכט צוא מענטשין (ער איז מזנה. מחלל שבת. ער עסט טרפות). דער רשע איז ניט אשלעכטער רשע. אונ די דריי זאכען וואס דיא משנה רעדט (כבוד אב ואם. גמילות חסדים שלום מאכען) דער וואס טוהט זייא איז ער אצדיק צוא גאט אונ צוא מענטשין. אבער אז ער שיקט אוועק דיא מוטער פון דיא נעסט איז ער נאר אצדיק צוא גאט. אבער ניט צוא מענטשין. אונ פון דיא צדיקים שמועסט ניט דיא משנה. אמצוה האט קרן אונ האט פירות. ער האט שכר אויף דיא וועלט אונ אויף יענע וועלט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זאגט צום צדיק ער איז גוט דיא פרוכט פון זייערע מעשים וועלין זייא עסין. אעבירה האט קרן אונ האט ניט פירות. אויף דער וועלט ווערט ער ניט גישטראפט. נאר אויף יענע וועלט ווערט ער גישטראפט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וויי צוא דעם שלעכטין רשע אזוי וויא ער האט פאר דינט אזוי וועט ער האבען. נאר איין מאהל אויף יענע וועלט. נאר וויא אזוי וועט מקוים ווערין דער פסוק זייא וועלין עסין דיא פרוכט פון זייער וועג אונ פון זייערע עצות וועלין זייא זאט ווערין. נאר די עבירה וואס פון איר וואקסט פירות. למשל ער האט גיטאהן אעבירה אונ אנדערע לערנען אפ פון אים זייא זאלין אויך טאהן עבירות. האט זיין שטראף אויך פירות. מען שטראפט אים אויף דיא וועלט אונ אויף יענע וועלט. אונ דיא עבירה וואס פון איר וואקסט ניט קיין פירות. ער האט גיטאהן אעבירה אין דער שטיל אונ קיינער ווייס ניט פון איר. האט זיין שטראף אויך ניט קיין פירות. מען שטראפט אים נאר אויף יענע וועלט. אונ ניט אויף דיא וועלט. אגוטע מחשבה רעכינט גאט גלייך וויא עס וואלט גיטאהן ווערין. אז איינער טראכט צוא טאהן אמצוה. רעכינט אים גאט גלייך וויא ער וואלט דיא מצוה גיטאהן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דיא פרומע מענטשין האבען גירעט איינער צום אנדערין האט גאט פאר נומען זייערע רייד אונ ער האט גיהערט אונ עס איז פאר שריבען גיווארין אין אבוך עס זאל גידיינקט ווערין פאר גאט צוא דיא וואס האבען מורא פאר גאט אונ זייא טראכטען זיין נאמען. וואס מיינט מען זייא טראכטין זיין נאמען. זאגט רבי אסי אפילו איינער האט גיטראכט צוא טאהן אמצוה. אונ ער האט [illegible]

א״ל מי גרם לי לאו ענותנותא יהב ליה שיפא דדינרי : מיב רמי ליה רבא לרב נחמן תנן אלו דברים שאדם עושה אותן אוכל פירותיהם בעה״ז והקרן קיימת לו לעה״ב ואלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם לחבירו ות״ת כנגד כולם. בכבוד אב ואם כתיב (דברים ה) למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך. בגמילות חסדים כתיב (משלי כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. ובהבאת שלום כתיב (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו וא״ר אבהו אתיא רדיפה רדיפה כתיב הבא בקש שלום ורדפהו וכתיב התם רודף צדקה וחסד . בת״ת כתיב (דברים ל) כי הוא חייך ואורך ימיך אי הכי בשלוח הקן נמי כתיב (שם כב) למען ייטב לך והארכת ימים ליתני נמי [הא] תנא ושייר תני תנא אלו דברים ואת אמרת תנא ושייר אמר רבא ר׳ אידי אסברא לי (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו וכי יש צדיק טוב וצדיק שאינו

במקום אחר רחוק ד׳ מאות פרסי : לאו ענותא · כתמיה אם לא הענוות לא הוצרכתי להיות עכשיו במלאכת נסים : שיפא. שם כלי : דינרי . זהובים . יאריכון ימיך . לעוה״ב : ייטב לך. בחייך : ימצא חיים . לעוה״ב : צדקה וכבוד. בעוה״ז : חייך . בעוה״ז : ואורך ימיך . לעוה״ב : בשלוחה הקן נמי וכו׳ . ולימנייה : ר׳ אידי אסברה לי . היינו דומה דהנך כולהו סברות דהנך ממש ומצא טוב לשמים וטוב לבריות ובהניה כתיב כי פרי מעלליו יאכלו [דבההיא קרא כתיב כי טוב כי פרי מעלליו] יאכל בחיים אבל בשלוח הקן טוב לשמים הוא ואין כאן טוב לבריות ולא כתיב ביה

אליהו גזאגט צו רב כהנא דו האסט מיך מטריח געוועזן צו גיין פיר הונדערט מייל. ווארום אליהו איז דאמאלס געוועזן ווייט פון דעם ארט פיר הונדערט מייל. האט רב כהנא גזאגט צו אליהו ווער האט מיך געבראכט דער צו. נאר מיין ארעמקייט. ווען איך וואלט ניט ארעם געוועזן. וואלט איך ניט געהאנדלט מיט ווייבערשע זאכין. אונ וואלט ניט גיקומען צו רשעים הייבער. אונ עס וואלט מיר ניט געטראפין. וואס מיר האט געטראפין. האט אליהו גיגעבין צוא רב כהנא א שאפ רענדלאך . ער זאל רייך ווערין :

מיב רמי. רבא האט גירעדט בייא רב נחמן מיר האבען גילערנט אז א מענטש טוהט דיא זאכין. עסט ער זייערע פירות אויף דער וועלט. אונ דער קרן בלייבט שטיין אויף יענער וועלט. אונ דאס זענען דיא זאכין. אז ער גיט כבוד צוא זיין פאטער אונ מוטער. אז ער טוהט טובות צו מענטשין. אונ אז ער מאכט שלום צווישען מענטשין וואס קריגען. אונ תורה לערנען דאס איז גרעסער וויא אלע מצות. אז מ׳ גיט כבוד צו פאטער אונ מוטער שטייט אין פסוק עס זאל דערלענגערט ווערין דיינע טעג אונ עס זאל דיר גוט זיין. אז מען טוהט טובות צו מענטשין שטייט אין פסוק דער וואס יאגט נאך צו מאכין צדקה אונ חסד. וועט ער געפינען לעבין אונ געלט צו טאהן צדקה. אונ ער וועט האבען כבוד. אונ אז ער האט גימאכט שלום צווישען מענטשין וואס האבין גיקריגט: שטייט אין פסוק בקש שלום ורדפהו זוך שלום אונ יאג אים נאך. האט רבי אבהו גזאגט מיר לערנען אגזרה שוה רדיפה רדיפה. דא שטייט בקש שלום ורדפהו שטייט דער ווארט רדפהו נאך יאגין . אונ דארט שטייט רודף צדקה וחסד שטייט דער ווארט רודף. נאך יאגין. אזוי וויא דארט בייא רודף צדקה וחסד. אז מען טוהט טובות. געפינט מען לעבין אונ כבוד. אזוי אז מען מאכט שלום צווישען מענטשין וואס קריגען זיך. געפינט מען אויך לעבין אונ כבוד. אז מען לערנט תורה שטייט אין פסוק דאס איז דיין לעבין אונ דיא דער לייגערונג פון דיינע טעג. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין דיא תורה אז מען טרעפט א פויגיל מיט יונגע פייגעלאך וואס זענען אייער קינדער. זאל מען אוועק שיקען דיא מוטער אונ דיא קינדער מעג ער נעמען פאר זיך. אונ אז ער וועט אזוי טאהן וועט אים גוט זיין אונ עס וועט דערלענגערט ווערין זיינע טעג. זאל דיא משנה לערנען דיא מצוה אויך. ענטפערט דיא גמרא ער לערנט אביסעל. אונ אביסעל לאזט ער איבער. פרעגט דיא גמרא דער תנא לערנט דאך אלו דברים. דיא זאכען. געוויס מיינט ער נאר דיא זאכען. אונ ניט מער. אונ דוא זאגסט אביסעל לערנט ער אונ אביסעל לאזט ער איבער. האט רבא גזאגט רבי אידי האט מיר גיגעבין צוא פאר שטיין. עס שטייט אין פסוק זאגט צום צדיק ער איז גוט דיא פרוכט

בר פפי תבעתיה ההיא מטרוניתא אמר מלתא ומלי נפשיה שיחנא וכיבי אמרה היא טלהא ואיתסי (שבקה) ערק טשא בההוא בי בני דכי הוו עיילין ביה בתרין אפילו ביממא הוו מתזקין למחר אמרי ליה רבנן מאן נטרך א"ר לתו שני (דף מ) נושאי קיסר שמרוני כל הלילה אמרי ליה שמא דבר עבירה בא לידך ונצלת הימנה דתניא כל הבא דבר עבירה לידו וניצל הימנה עושים לו נס. (תהלים קג) גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו כגון רבי צדוק [וחביריו. ר' צדוק] תבעתיה ההיא מטרוניתא אמר לה חלש לי לבאי

שבא לידו וכפה יצרו ולא עבר הן מלה יתירים פוו : תבעתיה. נזמות : טבא. נטמן : בי בני. נים המרחץ : הוו מתזקין. שמזיין בו מזיקין : כגון ר' צדוק. כגון כח לכוף יצרו להתגבר בתבני קונו : תמר מתי נ"ת. דהא מלתא דלא מזדמן לי אלא מהלכ טמא יש לי ללמוד מכאן דעביד האי כבועל הרמיה לאוי למהנב טמא : תגרת תנורא. פותה הנכרים כסיקה את התנור ל..ת דבר הטמאה בם אלמה גדולה כיתה שאין יכ ל לפטר ממנה ומבור ביזה לאורבנו : קא מנהה ליה. לאותו גלי כתוכו : נפיל בכה. בתור של גיהנם : אי ידעי. אילו ידעתי שהתנור עליכם הדבר כ"כ : דיקולי. כלים כהנים עשויות עם סלכיכן : אטרחתן. בטייר

ולא מצינא איכא מידי למיכל אמרה ליה איכא דבר טמא אמר לה מאי נ"מ דעביד האי אכיל הא שגרא תנורא קא מנחת ליה סליק ויתיב בגויה אמרה ליה מאי האי אמר לה דעביד הא נפיל בהא אמרה ליה אי ידעי כולי האי לא צערתיך. רב כהנא הוה מזבן דיקולי תבעתיה ההיא מטרוניתא אמר לה איזיל איקשיט נפשאי סליק וקא נפיל מאיגרא לארעא אתא אליהו קבליה אמר ליה אטרחתן ארבע מאות פרסי א"ל

מיט איר מזנה זיין. האט רבי חנינא גזאגט אזוי איז זיין נאנין לייב געווארין פול מיט קרעץ, עס זאל איר פאר מיאוסת ווערין. האט זיא גזאגט אזוי איז ער באלד געזונד געווארין. איז רבי חנינא אנטלאפין אונ האט זיך בעהאלטין אין אזוי א באד אז אפילו צווייא מענטשין פלעגין אין איר אריין גיין אונ אפילו ביים טאג פלעגין זייא געשעדיגט ווערין פון דיא שדים וואס זענען דארט געווען. אונ רבי חנינא איז דארט געוועזן אליין אונ ביים נאכט. אויף מארגין האבען דיא רבנן גזאגט צו רבי חנינא ווער האט דיך געהיט. האט רבי חנינא צו זייא גזאגט צווייא היטערס פון קיסר האבען מיך געהיט אגאנצע נאכט. האבען דיא רבנן גזאגט צוא רבי חנינא עס האט גימוזט קומען צוא דיר אן עבירה. אונ דו האסט דיך גישטארקט אויף דעם יצר הרע אונ דו האסט ניט גיטאהן דיא עבירה. ווארום מיר האבען גילערנט דער מענטש וואס צוא אים איז גיקומען אן עבירה. אונ ער האט זיא ניט גיטאהן טוהט מען אים אנס. עס שטייט אין פסוק דיא וואס האבען שטארקין כח. זייא טוהען דיא רייד פון גאט. אונ זייא וילען נאר הערין דעם קול פון זיינע רייד. דאס מיינט מען רבי צדוק מיט זיינע חברים. וואס זייא האבען ניט אטשארקין כח געגין דעם יצר הרע. ניט צו טאהן קיין עבירה. נאר צוא טאהן דיא רייד פון גאט. ווארום אמאהל האט אגרעפין גזאגט צו רבי צדוק ער זאל מיט איר מזנה זיין. האט רבי צדוק צו איר גיזאגט מיין הארץ איז מיר שוואך אונ איך קען ניט איצט מזנה זיין. פאמער איז דא עפעס צו עסין. האט דיא גרעפין גזאגט עס איז דא צו עסין אבער טרפות. האט רבי צדוק צו איר גזאגט עס מעג זיין טרפות. דער וואס מעג מיט דיר מזנה זיין. מעג עסין טרפות אויך. האט זיא אויס געהייצט אהויבין אונ האט אריין גילייגט אין הויבין דיא טרפה פלייש צום בראטין. איז רבי צדוק אריין גיגאנגען אין דעם הויבין. האט דיא גרעפין גזאגט צוא רבי צדוק צוא וואס גייסטו אריין אין הויבין. האט רבי צדוק צו איר גזאגט דער וואס איז מזנה אונ עסט טרפות פאלט ער אריין אין פייער פון גיהנם. האט דיא גרעפין גזאגט צו רבי צדוק ווען איך וואלט וויסען אז ביא דיר איז דיא עבירה אזוי גרויס. וואלט איך דיך ניט מצער געוועזן: אונ איך וואלט דאס פון דיר ניט פארלאנגט. רב כהנא פלעגט פארקויפין קערב קליינע פאר ווייבער. האט אגרעפין טאנט צו אים ער זאל מיט איר מזנה זיין. האט רב כהנא גזאגט צו איר איך וועל זיין מיך אויס פוצן. איז ער ארויף גיגאנגען אויף דעם בוידים אונ האט זיך אראפ גיווארפין פון דעם בוידים אויף דער ערד. איז גיקומען אליהו הנביא אונ האט אים גכאפט אין דער לופטין. האט

גיזוקין [התם בהליכתן שאני והא"ר אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין] לא בהליכתן ולא בחזירתן התם סולם רעוע הוה דקביע הזיקא וכל היכא דקביע הזיקא לא סמכינן אניסא דכתיב (ש"א ט"ז) ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני. אמר רב יוסף אלמלא דרשיה אחר להאי קרא כר' יעקב בר ברתיה לא חטא ואחר מאי הוא א"ד כי האי גוונא הוא וא"ד לישנא (דגברא רבא) [דהוצפית המתורגמן] הוא דהוה גריר ליה דבר אחר אמר פה שהפיק מרגליות ילחך עפר נפק וחטא :

וסיפי לאמרי דרבי יעקב מעשה הוה : אין אדם. ואע"ג דבבליו. והא דמריה כוס מכתפי מהורא דקביעא :
אלמלא דרשיה אחר להאי קרא דלמען יאריך ימיך לעוה"ב. לא חטא. דהיינו נמי כה"ג הוא אמר אין שכר בעולם ויצא לתרבות רעה : דבר אחר. חזיר :
כהם שבא דבר עבירה לידו. כהא יושב ולא עבר עבירה דקאמר נוטל עליו שכר כמצוה

מיא רמי ליה רב טובי בר רב קיסנא לרבא תנן כל העושה מצוה אחת מטיבין לו עשה אין לא עשה לא ורמינהו ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה. א"ל התם כגון שבא דבר עבירה לידו וניצל הימנה. כי הא דרבי חנינא בר

גייען טאהן אמצוה האבען ניט קיין שאדין. ענטפערט דיא גמרא דאס איז נאר ווען מען גייט טאהן דיא מצוה. אבער ניט ווען מען גייט צוריק פון דיא מצוה: פרעגט דיא גמרא רבי אלעזר האט דאך געזאגט דיא מענטשין וואס גייען טאהן אמצוה האבען ניט קיין שאדין. ניט ווען זייא גייען צו טאהן דיא מצוה: אונ ניט ווען זייא גייען צוריק פון דיא מצוה. פאר וואס איז דער זקן אראב געפאלען פון בוידים. ענטפערט דיא גמרא דארט איז געוועזען אשלעכטער לייטער. איז געוועזען געווים דער שאדין (דאס אראב פאלען). אונ וואו דער שאדין איז געווים פארלאזט מען זיך ניט אויף אנס. וואריום עס שטייט אין פסוק שמואל דאט געזאגט צו גאט וויא אזוי וועל איך גיין שאול וועט הערין וועט ער מיך הרגנן. אפילו שמואל איז גיגאנגען טאהן אמצוה. וואריום נאט דאך איהם געשיקט ער זאל גיין זאלבין דוד פאר אמלך. נאר ווייל ער האט געוואוסט אז שאול וועט וויסען וועט ער איהם געווים הרגנן. האט ער מורא גיהאט צו גיין טאהן דיא מצוה. רב יוסף זאגט ווען אחר וואלט גידרשעט דעם פסוק למען ייטב לך אזוי וויא זיין מאטערס זוהן רב יעקב האט גידרשעט אז עס מיינט דיר וועט גוט זיין אויף יענע וועלט: אבער אויף דער וועלט בצאהלט מען ניט פאר קיין מצות וואלט ער ניט געזינדיגט. וואס האט אחר גיזעהן. אנדערע זאגען ער האט אויך גיזעהן אזוי אזאך וויא רב יעקב האט גיזעהן. איינער האט גימאכט אמצוה. אונ איז גיהרגעט געווארין. האט ער געזאגט אז מען בצאהלט ניט פאר אמצוה. צו וואס זאל מען זיא מאהן. אנדערע זאגען ער האט גיזעהן וויא אחזיר האט גישלעפט דעם צונג פון רבי חוצפית המתורגמן. האט ער געזאגט דיא מויל וואס האט גירעדט אזעלכע רייד וואס ווענען גלייך טייערע וויא פערל. זאל דיא מויל לעקין ערד. איז ער אוועק גיגאנגען פון בית המדרש אונ האט געזינדיגט (דיא מעשה פון אחר. שטייט אין דיא מסכת חגיגה אין אנדערין פרקו :

מיא רמי. רב טובי בר רב קיסנא האט גיפרעגט צו רבא מיר האבען גילערנט דער וואס טוהט אמצוה. גיט מען איהם גוטס אויף דער וועלט. נאר אז ער האט גיטאהן אמצוה גיט מען איהם גוטס. אבער אז ער האט ניט גיטאהן אמצוה. גיט מען איהם ניט קיין גוטס. מיר האבען דאך גילערנט אז ער איז גיזעסען אונ האט ניט גיטאהן קיין עבירה. גיט מען איהם שכר גלייך וויא ער וואלט גיטאהן אמצוה. האט רבא געזאגט דאס איז נאר אז עס איז צו איהם געקומען טאהן אעבירה: אונ ער האט זיך גישטארקט אונ האט ניט גיטאהן דיא עבירה. דער מענטש נעמט שכר גלייך וויא ער וואלט גיטאהן אמצוה. אבער אזוי אז אמענטש טוהט ניט קיין עבירה קומט איהם ניט קיין שכר. ביידין ער האט באקי גיטאהן אמצוה. נעמט ער שכר פאר דער מצוה: אזוי וויא עס האט אמאהל גיטראפין אמייסה וועגין האט גיזאגט צו רבי חנינא בר פפי ער זאל

שאין תחית המתים תלויה. דהוא מתן שכר ליודיעך שאין מתן שכר אלא לעוה"ב: ודילמא לא הוי הכי. לא היה הדבר הזה לעולם אלא מאריכין ימיו ובנותיו מנוח: ודילמא הוה קא מהרהר בעבירה הוה. ולא היה לנו לתמוה: ומאי מחשבה רעה. ומעשה לא עשה אין הקב"ה מצרפה למעשה ולא הוה [לו] ללקות: וכתבו בתוס' ובאוה"ע איפכא מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה דכתיב מחמס אחיך יעקב תכסך בושה ונכרת לעולם ולא מצינו מעשה עשו ליעקב שום רעה אלא מחשבתו הרעה אשר חשב עליו מצרפה הקב"ה למעשה ומחשבה טובה כל אוה"ע אין הקב"ה מצרפה למעשה כדכתיב בדניאל ועד מעלי שמשא הוה משתדל לשזבותיה פירוש שהיה דריוש עוסק בכל כחו להציל דניאל מגוב אריות אלמא אע"ג שהשתדל עד הערב קאמר קרא בלא הצילו אלא מבקש להצילו מדכתיב לשזבותיה ולא כתיב ושזביה ע"כ: למען תפוש. שתפסו בלבם בהרהורי ע"ז דהוא מעשי קרא: והאמר ר"א כו':

מ דתניא רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחית המתים תלויה בה בכבוד אב ואם כתיב (דברים ה) למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך בשלוח הקן כתיב (שם כב) למען ייטב לך והארכת ימים הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים ובחזרתו נפל ומת היכן טובות ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך ודלמא לאו הכי הוה ר' יעקב מעשה חזא ודלמא מהרהר בעבירה הוה מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה ודלמא מהרהר בע"ז הוה וכתיב (יחזקאל יד) למען תפוש את בית ישראל בלבם איהו נמי הכי קאמר אי ס"ד שכר מצוה בהאי עלמא אמאי לא אגין מצוה עליה כי היכי דלא ליתי לידי הרהור והאמר ר' אלעזר שלוחי מצוה אינם

ניזוקין

מען אים אויף דיא וועלט פאר זיינע עבירות. ער זאל נעמען צוא עולם הבא דעם גאנצען שכר פאר זיינע מצות:

מ דתניא. ווארום מיר האבען געלערנט רבי יעקב זאגט אלע מצות וואס שטייען אין דיא תורה. אונ נעבין דיא מצוה שטייט באלד מען וועט געבין שכר. שטייט באלד דער מאנט תחית המתים. צו ווייזין אז דעם שכר וועט מען ניט געבין אויף דיא וועלט נאר אויף יענע וועלט. בייא דער מצוה כבד את אביך ואת אמך שטייט אין פסוק עס זאל דערלענגערט ווערין דיינע טעג אונ עס זאל דיר גוט זיין; בייא אוועק שיקען אנעסט שטייט אין פסוק עס זאל דיר גוט זיין אונ דו זאלסט דער לענגערין דיינע טעג. וויא איז אז עס האט געטראפין אפאטער האט געזאגט צו זיין זוהן גיי ארויף אויף דעם בוידים אונ ברענג מיר אראפ יונגע פייגעלאך. אונ דער זוהן איז ארויף גיגאנגען אויף דעם בוידים אונ האט אוועק געשיקט דיא מוטער. אונ ער האט גינומען דיא קינדער. האט ער מקיים גיוועזען צוויא מצות מיט איין מאהל. אונ וויא ער איז צוריק גיגאנגען איז ער אראפ גיפאלין אונ איז גישטארבין. וויא זענען זיינע גוטע טעג. אונ וואו זענען זיינע לאנגע טעג. וואס דיא תורה האט אים צו געזאגט צו געבין. נאר וואס דיא תורה האט געזאגט דיר וועט גוט זיין. מיינט מען אויף דער וועלט וואס דארט איז אין גאנצען גוט. אונ עס וועלין דער לענגערט ווערין דיינע טעג: מיינט מען אויף דער וועלט וואס דארט איז אין גאנצין לאנג. פרעגט דיא גמרא טאמער איז אזעלכעס קיין מאהל ניט גיוועזען. ענטפערט דיא גמרא רבי יעקב האט אליין גיזעהן וויא דאס האט גיטראפין. פרעגט דיא גמרא טאמער האט ער גיטראכט צו טאהן אן עבירה. דריבער איז ער גישטראפט גיווארין. ענטפערט דיא גמרא אז איינער טראכט צו טאהן אן עבירה. אזוי לאנג וויא ער האט נאך דיא עבירה ניט גיטאהן. ווערט ער ניט גישטראפט: פרעגט דיא גמרא טאמער האט ער גיטראכט צוא דינען עבודה זרה. אונ עס שטייט אין פסוק דיא יודין האבען אנגינומען דיא עבודה זרה אין הארצין. זייא האבען גיטראכט צו דינען עבודה זרה. אונ אויף דעם טראכטין זענען זייא שוין גישטראפט גיווארין. דריבער איז דער זוהן אויך גישטראפט גיווארין אונ איז אראפ גיפאלין פון בוידים. ווייל ער האט גיטראכט צו דינען עבודה זרה. ענטפערט דיא גמרא רבי יעקב מיינט אויך אזוי. אויב גאט גיט שכר פאר א מצוה אויף דער וועלט. פאר וואס האט ניט בשיצט דיא מצוה אויף אים ער זאל ניט טראכטין צו דינען עבודה זרה. פרעגט דיא גמרא רבי אלעזר האט דאך געזאגט דיא מענטשין וואס

יתירה על זכיותיו מטיבין לו ודומה כמי שמקיים כל **התורה** כולה מכלל דהנך אפילו בהדא נמי אמר רב **שב** ניה **לומר** שאם היתה שקולה מכרעת וכל **העושה** **מצוה אחת** יתירה על זכיותיו מטיבין לו ורמינהו כל **שזכיותיו מרובין** מעונותיו מריעין לו ודומה כמי ששרף כל **התורה** כולה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת וכל **שעונותיו** מרובים מזכיותיו מטיבין לו ודומה כמי שקיים **כל התורה** כולה ולא חיסר אות אחת ממנה **אמר** אביי מתניתין דעבדין ליה יום טב ויום ביש רבא אמר **הא** מני ר' יעקב היא דאמר שכר מצוה **בהאי עלמא ליכא:**

דתניא

כאן: מכלל דהך הפי' הדא ובי'. ולפיכך לא קיים אלא מצוה יתירה ולא רובה עונות הוא: באם כ הה שקולה מכרעת. הא דקתני הלו דברים במחצה עונות ומחצה זכיות קאמר ויש במחצה זכיות אחד מהלו מכרעת את כפה נהיינו הוי רובא זכיות ולא צריך למצוה יתירה דמ"ד וכי לית בה הדא מכריע לגבי לחצי יתירה: מריעין לו. בעוה"ז לנקותו מעונותיו ביטול שכר בלא: מטיבין לו. לבלא לו שכר מצותיו שהיו כדי לטורדו: מריעין. דקתני מטיבין ומריעין: דעבדין ליה יום טב ויום ביש. מי שעושה מצוה יתירה דהוו רובא זכיות מתקנין לו בעוה"ז יום טוב בנפרעין ממנו עונותיו וזה תיקון יום טוב לו לעוה"ב. וכל שעונותיו מרובים מזכיותיו דקתני מריעין לו היינו דעבדין ליה סומכת יום ביש שמשלמין לו שכר מצותיו כאן לייות מתוקן לו יום רע (והנה דיוק דקתני מטיבין לו לעוה"ב הוא דקאמר): רבא אמר. לעולם כדאמרן מעיקרא מטיבין לו בשכר פירות וקרן קיימת וכן מתני' דקתני מריעין ר' יעקב היא:

אלין

האט געהאט העלפט מצות און העלפט עבירות. דער נאך האט ער געטאהן נאך איין מצוה (און אין דיא אלע מצות איז ניט געוועזן איינע פון דיא פריערדיגע פינף מצות). גיט מען אים גוטס אויף דער וועלט. און עס איז גלייך וויא ער וואלט מקיים געוועזן דיא גאנצע תורה. פרעגט די גמרא זאגט אויס אז מען האט איינע פון דיא פינף מצות. אפילו מען האט מער גאר ניט קיין מצות. האט מען אייך גוטס אויף דער וועלט און עולם הבא. וויא אזוי קען דאס זיין. אז מען זאל האבען אזוי פיל עבירות און נאר דורך איין מצוה זאל מען האבען עולם הזה און עולם הבא. האט רב שמעיה גזאגט אזוי מיינט מען. אז ער האט העלפט מצות און העלפט עבירות. און איין מצוה פון דיא העלפט מצות איז איינע פון די פינף מצות. האט ער עולם הזה און עולם הבא. אבער אז אין דיא העלפט מצות איז ניטא איין מצוה פון דיא פינף מצות. האט ער גאר עולם הבא און ניט עולם הזה. סיידן ער האט איין מצוה מער וויא דיא העלפט. גיט מען אים עולם הזה און עולם הבא. פרעגט דיא גמרא דער וואס טוהט איין מצוה מער וויא דיא העלפט מצות. גיט מען אים עולם הזה און עולם הבא. מיר האבען דאך ניט אזוי געלערנט. דער וואס האט מצות מער וויא עבירות גיט מען אים שלעכטס אויף דער וועלט. ער זאל אפ קומען זיינע עבירות אויף דער וועלט. און עס איז גלייך וויא ער וואלט פאר ברענט א גאנצע ספר תורה און ער וואלט פון איר ניט געלאזט אפילו איין אות. און דער האט זיינע עבירות מער וויא זיינע מצות. גיט מען אים גוטס אויף דער וועלט. מען בצאהלט אים אויף דער וועלט פאר זיינע מצות. צוא עולם הבא זאל ער נאר ניט האבען. און עס איז גלייך וויא ער וואלט מקיים געוועזן די גאנצע תורה און ער וואלט ניט פאר פעלט איין אות. דאס האט אביי געזאגט דיא גאנצע משנה שמועסט נאר פון עולם הבא. און וואס עס שטייט אין דער משנה מען טוט אים גוטס. מיינט מען. מען טוהט אים שלעכטס אויף דער וועלט. אים זאל גוט זיין אויף יענע וועלט. און וואס עס שטייט מען טוהט אים ניט קיין גוטס. מיינט מען. מען טוהט אים ניט קיין גוטס אויף יענע וועלט. וואריום מען טוהט אים גוטס אויף דיא וועלט. אים זאל שלעכט זיין אויף יענע וועלט. דאס מיינט מען. מען טאהט אים אנטקעגען טאג אויף יענע וועלט. אבער מען מאכט אים א בלייבען טאג אויף יענע וועלט. רבא זאגט מיר זאלען מאכן לערנען אין דיא משנה וויא מיר האבען פריער געלערנט. אז איינער האט מיט איין מצוה מער וויא העלפט. גיט מען אים גוטס אויף דער וועלט און אויף יענע וועלט. און וואס אין דער ברייתא שטייט אנדערש אז איינער האט מצות מער וויא עבירות. גיט מען אים שלעכטס אויף דער וועלט. אזוי זאגט רבי יעקב. וואס ער זאגט אז אויף דיא וועלט קען מען ניט קריגען שכר מצות. נאר מען באצאהלט אלין צוא עולם הבא דורך שכר...

משה [בערבות מואב שלשים יום] וכתיב (יהושע א) ויהי אחרי מות משה עבד ה' וכתיב (שם) משה עבדי מת ועתה קום עבור וגו וכתיב (שם) עברו (בתוך) [בקרב] המחנה וצוו את העם [לאמר הכינו לכם צדה כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן] וכתיב (שם ד) והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון צא מכנו ל"ג ימים למפרע הא למדת שבז' באדר מת משה. ומנין שבז' באדר נולד משה שנא' (דברים לא) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא שאין תלמוד לומר היום מה ת"ל היום (היום מלאו ימי ושנותי) מלמד שיושב הקב"ה וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש שנא' (שמות כג) את מספר ימיך אמלא:

אלמיפרע שכינו אלה ג' ימים וכשלשה עברו את הירדן דכתיב בעוד שלשת ימים וכתיב בעשור לחודש הראשון: צא ל"ג ימים ע. והם י' דניסן כ"ג דאדר למפרע והוא ז' באדר ו' ימים עברו ממנו וכ"ג הרי כ"ט באדר הסר כוס:

כשוכה מצוה אחת מפלם נגמ'. מטיבין לו. מפמש בהשי עגמת: ונוחל את הארץ. הוי בעוה"ב: אלו דברים וכו'. הני הוא דאוכל פירות והקרן קיימת אבל מגוה האחריתא לא ואין הקן מטיבין לו ונוחל את

(דף לט ע"ב) **מתני'** כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין לו ימיו ואינו נוחל את הארץ: גמ'. ורמינהו אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת [לו] לעולם הבא אלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים והכנסת אורחים והבאת שלום בין אדם לחבירו ות"ת כנגד כולם אמר רבי יהודה ה"ק כל העושה מצוה אחת יתירה

ערבות מואב דרייסיג טעג. אונ עס שטייט נאך אין פסוק אונ עס איז געוועזן דער נאך ווי משה דער קנעכט פון גאט איז געשטארבן. זא האט גאזאגט צו יהושע משה מיין קנעכט איז געשטארבן אונ איצט שטיי אויף אונ גיי אריבער דעם ירדן. האט יהושע גזאגט צוא דיא יודין גייט דורך אין דיא מחנה אונ איר זאלט געביטען דעם פאלק אונ איר זאלט אזוי זאגין איר זאלט אייך אן גרייטען שפייז ווארום נאך אין דריי טעג וועט איר אריבער גיין דעם ירדן. אונ דאס פאלק האט אזוי געטאהן אונ זייא זענען ארויף גיגאנגען פון ירדן דעם צעהנטין טאג אין ערשטין חודש. אין חודש ניסן. רעכין אראפ פון צעהנטין טאג אין ניסן דריי אונ דרייסיג טעג צוריק. דרייסיג טעג פון ווייגען. אונ דריי טעג פון אן גרייטן אריבער צוא גיין דעם ירדן. זעהן מיר אז דעם זיבעטין טאג אין אדר איז משה געשטארבן. אונ פון וואנען ווייסען מיר אז דעם זיבעטין טאג אין אדר איז משה גיבארין גיווארין. ווארום עס שטייט אין פסוק משה האט גזאגט צוא דיא יודין היינט בין איך אלט גיווארין הונדערט מיט צוואנציג יאהר איך קען שוין מער ניט ארויס גיין אונ ארין קומען: עס דארף ניט שטיין דער ווארט היינט. צוא וואס שטייט דער ווארט היינט: צו ווייזין אז גאט ניצט אונ דער פילט די יאהרין פון די צדיקים פון טאג צו טאג אונ פון חודש צוא חודש. אז ער זאל שטארבין דעם זעלביגען טאג וואס ער איז גיבארין גיווארין. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דעם צאל פון דיינע טעג וועל איך דער פילען:

מתני' כל. דער וואס טוהט איין מצוה גיט מען אים טובות אויף דער וועלט. אונ מען דער לענגערט אים זיינע טעג אויף דער וועלט. אונ ער ירשת דיא לאנד. דאס מיינט מען עולם הבא. אונ דער וואס טוהט ניט איין מצוה. גיט מען אים ניט קיין גוטס. אונ מען דער לענגערט ניט זיינע טעג. אונ ער ירשת ניט דיא לאנד. פרעגט דיא גמרא מיר האבען גילערנט דאס זענען דיא זאכען וואס א מענטש עסט זייערע פירות אויף דער וועלט אונ דער קרן בלייבט שטיין אויף יענער וועלט. דאס זענען דיא זאכען. געבין כבוד צוא פאטער אונ מוטער. טאהן טובות צוא מענטשין. צוא געבין עסן אפרעמדין: אמענטש וואס גייט דורך פון איין שטאט אין דיא אנדערע. אז מענטשין קריגען זיך איז אמצוה מען זאל מאכען שלום צווישען זייא. אונ תורה לערנען באשטייט געגען אלע מצות. זעהן מיר דאך אז ניט אויף אלע מצות גיט מען עולם הזה מיט עולם הבא. נאר אויף דיא פיער מצות. האט רב יהודה גזאגט אזוי מיינט דיא משנה דער וואס

מיקרו בני מעליא לא מיקרי [ת"ש] ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי :

(דף לח) **לה כתיב** (שמות טז) ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען אי אפשר לומר עד בואם אל ארץ נושבת שכבר נאמר אל קצה ארץ כנען ואי אפשר לומר אל קצה ארץ כנען שהרי כבר נאמר עד בואם גו' הא כיצד בז' באדר מת משה ופסק מן מלירד והיו מסתפקין ממן שבכליהם עד ט"ז בניסן. תניא אידך ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וכי מ' שנה אכלו והלא מ' שנה חסר ל' יום אכלו אלא לומר לך עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן. תניא אידך בז' באדר מת משה ובז' באדר נולד מנין שבז' באדר מת שנאמר (דברים לד) וימת שם משה עבד ה' וכתיב (שם) ויבכו בני ישראל את משה

וכי יאמר כתיב הוא דמתקריינהו. כלומר נהי דלא קרו להו בני מעליא לא מיקרו בנים : מבריתיה. דכתיב ע"ז כדכתיב פן תבחתון ועשיתם פסל וגומר : בני מעליא לא מיקרו. עוד לעולם: ת"ש. דהדרי איקרי בני אל חי על ידי תשובה :

אל ארץ נושבת. מעבר הירדן והלאך שהיא מיושבת ונתנן סיחון ועוג כדאשכחן במשה שהיה מהלוס ליכנס נה וקרו לה טובה : קצה ארץ כנען. בערבות מואב בשם ת מכה שהיא ארץ האמורי ועל שפת הירדן שהיא קצה כניסת ארץ כנען : חסר ל'. שנסתפקו מעוגות שהוציאו ממצרים דכתיב ויסעו מאילים ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילים ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני וכתיב בתריה נבבתנו על סיר הבשר וגומר וכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים אלמא בי"ו באייר המן התחיל לירד : ויבכו בני ישראל שלשים יום עמדו בערבות מואב לבכי ומשלמיה יהושע

מען זיא אויך קינדער : וועלין מיר מיינען זיא ווערין גערופין שלעכטע קינדער. אונ זייא וועלין שוין קיין מאהל ניט גערופין ווערין גוטע קינדער. דריבער ברייננט מען דעם פערטין פסוק אז דיא יודין וועלין תשובה טאהן וועט זיין אויף דעם אָרט וואס עס פלעגט געזאגט ווערין צוא זייא. איר זענט ניט מיין פאלק. וועט צוא זייא געזאגט ווערין איר זענט דיא קינדער פון דעם לעבעדיגען גאט :

לח כתיב. עס שטייט אין פסוק דיא יודין האבען געגעסען דעם מן פערציג יאהר ביז זייא זענען געקומען צוא אבעוועצטע לאנד. דעם מן האבען זייא געגעסען ביז זיי זענין געקומען צום עק לאנד כנען. זאגט דיא גמרא מיר קענען ניט זאגען אז זייא האבען געגעסען דעם מן ביז זייא זענען געקומען צוא אבעזעצטע לאנד. דאס איז אויף דיא אנדערע זייט ירדן. עס שטייט דאך אז זייא האבען נאר געגעסען דעם מן ביז זייא זענען געקומען צום עק לאנד כנען. דאס איז אויף דער זייט ירדן. אונ מיר קענען ניט זאגען אז זייא האבען נאר געגעסען דעם מן ביז זייא זענין געקומען צום עק כנען אויף דער זייט ירדן. ווארום עס שטייט דאך אז זייא האבען געגעסען דעם מן ביז זייא זענין געקומען צוא אבעזעצטע לאנד אויף דיא אנדערע זייט ירדן. וויא איז געווען. דעם זיבעטין טאג אין חודש אדר איז געשטארבין משה האט אויף געהערט צוא גיין דער מן. אין מואב אויף דער זייט ירדן. נאר פון דעם מן וואס זייא האבען געקליבען דעם לעצטין טאג אונ זייא האבען אים אריין געלייגט אין זייערע כלים. פון דעם מן האבען זייא געגעסען ביז דעם פערצעהנטען טאג אין ניסן ווען זייא זענין שוין געווען אין ארץ ישראל. זאגט דיא גמרא נאך אין אברייתא האבען מיר געלערנט עס שטייט אין פסוק די יודין האבען געגעסען דעם מן פערציג יאהר. האבען זייא דען געגעסען דעם מן פערציג יאהר : זייא האבען דאך געגעסען דעם מן פערציג יאהר ווי ניגער דרייסיג טעג נאר. דער פסוק זאגט אונז אז דיא קוכונס וואס דיא יודין האבען מיט גינומען פון מצרים האבען געהאט אזוי אטעם וויא דער מן : אונ דיא קוכונס פון מצרים האבען זייא געגעסען דרייסיג טעג. פון פופצעהנטין טאג אין ניסן ביז דעם פופצעהנטין טאג אין אייר. נאך אין אברייתא האבען מיר געלערנט דעם זיבעטין טאג אין אדר איז משה געשטארבין. אונ דעם זיבעטין טאג אין אדר איז משה געבוירין געווארין. פון וואנען ווייסען מיר אז דעם זיבעטין טאג אין אדר איז משה געשטארבין : ווארום עס שטייט אין פסוק משה דער קנעכט פון גאט איז דארט געשטארבין. אונ עס שטייט נאך אין פסוק דיא יודין האבען געוויינט אויף משה אין

שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים. א"ר אלעזר כל תלמיד חכם שאין עומד בפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח שנאמר (קהלת ח) וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא [מלפני אלהים] מורא זו איני יודע מהו כשהוא אומר (ויקרא יט) תקום ויראת הוי אומר מורא זו קימה: (דף ל) לו תניא (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרוים בנים [אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרוים בנים] דברי רבי יהודה ר"מ אומר בין כך ובין כך קרוים בנים שנא' (ירמי' ד) בנים סכלים המה ואומר (דברים לב) בנים לא אמון בם ואומר (ישעיה א) [זרע מרעים] בנים משחיתים ואומר (הושע ב) והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי מאי ואומר וכי תימא סכלים הוא דמיקרו בני כי לית בהו הימנותייהו לא מקרו בני ת"ש ואומר בנים לא אמון בם וכי תימא כי לית בהו הימנותייהו הוא דמיקרו בני כי פלחי לע"ז לא מקרו בני [ת"ש ואומר] זרע מרעים בנים משחיתים וכי תימא בנים משחיתים מיקרו

מכבוד שמים. שהרי פני יוצרו אינו מקבל אלא שחרית וערבית הולך מי בעומד מפני רבו שחרית אין רשאי לעמוד מפניו אלא ערבית וכתנו בתו ס' ודין זה אינו נוהג אלא בלומדם סדרים גבית רבו דמסתמא עמדו שחרית וערבית אבל בתלמידים חברים חייבים לעמוד אפי' ק' פעמים ביום במה יהא אחר ויתבדם ואפי' אותם הדרים גבית רבו זמי' אם כלו פנים הדבות צריך לעמוד: וטוב לא יהיה לרשע. אין טוב אלא תורה שנא' כי לקח טוב אלמא תלמודו משתכח ולא יאריך ימים אלא כלל ומה טעם לפי שאינו ירא ומורא זו קימה היא כמדפרש ואזיל:

וכי

פון זיין רבי דארף ניט זיין מער וויא דער כבוד פון גאט. ער גיט דאך כבוד צוא גאט אויך נאר איין מאהל אין דער פריא אונ איין מאהל פארין נאכט. אין דער פריא קריאת שמע אונ פארין נאכט קריאת שמע. רבי אלעזר זאגט דער תלמיד חכם וואס שטייט ניט אויף פאר זיין רבי. ווערט ער גירופען רשע. אונ ער וועט ניט לאנג לעבין. אונ ער וועט פאר געסין זיין לערנען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק טוב וועט ניט זיין דעם רשע. טוב מיינט מען די תורה. די תורה וועט ניט זיין ביי דעם רשע; אפילו ער וועט לערנן תורה. וועט ער זי פאר געסין, אונ ער וועט ניט לאנג לעבין. ער וועט זיין אזוי ווי א שאטען. ווייל ער האט ניט מורא פר גאט. זאגט די גמרא איך וייס ניט מיט וואס זאל ער מורא האבען. אז עס שטייט אין פסוק תקום ויראת; זאלסט אויף שטיין פאר א תלמיד חכם אונ זאלסט מורא האבען פאר גאט. זעהן מיר דער וואס שטייט אויף פאר א תלמיד חכם הייסט דאס ער האט מורא פאר גאט אונ דער וואס שטייט ניט אויף פר א תלמיד חכם. דאס הייסט ער האט ניט מורא פר גאט:

לז תניא. מיר האבען גילערונט עס שטייט אין פסוק איר זענט קינדער צוא אייער גאט; אז איר וועט אייך פירען אזוי וויא קינדער דארפין זיך פירען. וועט איר גערופין ווערין קינדער. אבער אז איר וועט אייך ניט פירען אזוי וויא קינדער דארפין זיך פירען. וועט איר ניט גערופין ווערין קינדער. אזוי זאגט רבי יהודה. רבי מאיר זאגט אפילו דיא יודין פירען זיך ניט וויא קינדער דארפין זיך פירען. הייסען זייא אויך קינדער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בנים סכלים המה. זייא זענען נארעשע קינדער. נאך זאגט דער פסוק קינדער וואס אין זייא איז ניטא קיין גלויבונג; נאך זאגט דער פסוק קינדער שלעכטע קינדער פאר דארבער. נאך זאגט דער פסוק אונ עס וועט זיין אויף דעם ארט וואס עס פלעגט גזאגט ווערין צוא זייא איר זענט ניט מיין פאלק. וועט צוא זייא גזאגט ווערין איר זענט דיא קינדער פון דעם לעבעדיגען גאט. פרעגט דיא גמרא צוא וואס ברייגט מען פיר פסוקים. ענטפערט די גמרא פון ערשטין פסוק וואלטין מיר מיינען נארישע קינדער ווערין גערופין קינדער. אבער קינדער וואס גלויבען ניט ווערין ניט גערופין קינדער. דריבער ברייגט מען דעם אנדערין פסוק אפילו ווען זייא גלויבין ניט ווערין זייא אויך גערופין קינדער. וועלין מיר מיינען ווען זייא גלויבען ניט ווערין דיא גערופין קינדער. אבער אז זייא דינען עבודה זרה ווערין זייא ניט גערופין קינדער. דריבער ברייגט מען דעם דריטען פסוק ווען זייא זענען שלעכטע קינדער אונ דינען עבודה זרה, רופט

שלא והא (ת"יא) [תנן] כל בעלי אומניות (שבירושלים) עומדים בפניהם ושואלים בשלומם אומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום א"ר יוחנן מפניהם עומדים מפני ת"ח אין עומדים א"ר (אסי) [יוסי] בר אבין בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים מפני ת"ח אין עומדים ודלמא שאני התם דאם כן נמצאת אתה מכשילן לעתיד לבא:

לה רבי יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני רבא מיקם לא קאים הידור עביד להו אביי יהיב ידא לסבי רבא משדר שלוחי' רב נחמן משדר גוזאי אמר אי לאו תורה כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא:

(פ"נ) לן א"ר איבו א"ר ינאי אין ת"ח רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא

עומדין מפניהם. כשמביאין בכורים קאי כדמוכח בתוך ירושלים: כמה חביבה מצוה. שהרי עד שלא עשאוה לא נחשבו בעיניהם ולאחר שהביאו מצוה הוא ואילו בני אדם (הנכנסים) [כשנכנסים] חשובים בעיר ועוסקין במצות לא הוו נמי מקמייהו: הרפתקי. מקראות וגלות ולא נסים הרבה ותוספות: עדו עלייהו. עברו עליהם: אביי יהיב ידיה [לסבי]. מושיט ידו לזקנים מפני כמה שעוברים הללו וכשנוגע עליו: רבא הוה משדר [שלוחיו] לפשוט להם יד אבל הוא עצמו לא: רב נחמן משדר גוזאי. שוטרים שהיו תמיד לפניו לפי שהיה בר התן הנשיא והיה ב"ד של נגידים לעמוד לפניו מטרחים להכות ולכוף מאן דלא ציית דינא וכשהיו זקנים עוברים לפניו היה שולח השוטרים להחזיק בידם אבל הוא עצמו לא (כנך) [בנא] לזלזל בתורתו דאמר אי לאו תורה כמה נחמן איכא בשוקא הילכך אין חשיבותי בשביל עצמי אלא בשביל תורה ואית דמפרשי אביי יהיב ידיה לסבי מכבד עצמו בזקנים ופושט להם ידו שיסמכו הוא עליהם רבא משדר שלוחיה שילכו לקראתו לכבודו וכן רב נחמן. וליתא דכל היכא דמסתמך הוא על אחרים כדאמר בפ"ק דיומא ר"ל הוה סמיך אכתפא דרבה בר בר חנה יהיב ליה ידא ביבנן ר"ל עליו ויצא לכבוד הגבר:

מכבוד

חכם. פרעגט דיא גמרא מיר האבען דאך געלערנט אלע בעלי מלאכות וואס אין ירושלים שטייען אויף פאר דיא מענטשין וואס זענען געקומען מיט בכורים. אונ מען פרעגט אויב עס איז פריען בייא זייא. אונ מען זאגט צו זייא ברידער אונזערע וואס איר זענט פון יענע שטאט. אייער קומען אהער זאל זיין צו שלום. האט רבי יוחנן געזאגט פאר דיא מענטשין וואס ברענגען בכורים דארפין בעלי מלאכות יא אויף שטיין. אונ פאר א תלמיד חכם דארף א בעל מלאכה ניט אויף שטיין. רבי יוסי בר אבין זאגט קום זעה וויא ליב איז א מצוה ווען מען טוהט איר אין דער צייט. ווארום פאר דיא מענטשין וואס האבען געבראכט בכורים צו דער צייט. דארפין בעלי מלאכות אויף שטיין. אונ פאר א תלמיד חכם דארפין בעלי מלאכות ניט אויף שטיין. פרעגט דיא גמרא טאמער דריבער דארפין בעלי מלאכות אויף שטיין פאר דיא וואס ברענגען בכורים. ווארום אז מען וועט ניט אויף שטיין פאר זייא. אונ זייא וועלין זעהן זייא האבען ניט קיין כבוד. וועלין זייא נאך אמאהל ניט וועלין קומען מיט בכורים. אבער ניט וועגין דיא מצוה שטייט מען אויף:

לה רבי יוחנן פלעגט אויף שטיין פאר אלטען גוי אויך. ווארום ער האט געזאגט דיא פיל צרות זענען שוין אריבער געגאנגען איבער דיא גוים. האבען זייא שוין אויך געזעהן פיל נסים אונ וואנדער פון גאט. רבא פלעגט ניט אויף שטיין פאר אלטען גוי. נאר כבוד פלעגט ער געבין אפילו צו אלטען גוי אויך. אביי אז ער פלעגט טרעפין אלטען גוי וואס איז אים שווער געווען צו גיין. האט ער אים געגעבין דיא האנט. דער גוי זאל זיך אן לעהנען אויף אים. רבא אז ער האט געזעהן אלטען גוי וואס איז אים שווער צו גיין. האט ער געשיקט זיין מענטשין ער זאל אים געבין דיא האנט צו העלפין אים. רב נחמן אז ער האט געזעהן אלטען גוי וואס איז אים שווער צו גיין. האט ער געשיקט זיינע בעדינטע זייא זאלין העלפין דיא גוים אריבער גיין. אבער ער אליין איז ניט געגאנגען. ווארום ער האט געזאגט ווען ניט דיא תורה וויא פיל נחמן בר אבא זענען דא אין גאס. איז דאך מיין גרויסקייט נאר דורך דיא תורה. אונ דעם כבוד פון דיא תורה קען איך ניט שיינקען:

לן אמר. רבי איבו האט געזאגט פון רבי ינאי ווענן א תלמיד חכם טאר ניט אויף שטיין פאר זיין רבי נאר איין מאהל אין דער פריא אונ איין מאהל פארן נאכט. וויל דער רבי

יעמוד מפניו ממקום רחוק ת״ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הדור יכול יהדרנו בממון ת״ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בה חסרון כיס יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ת״ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הדור יכול יעצים עיניו כאילו לא ראהו ת״ל [תקום] ויראת דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך ר׳ שמעון בן אלעזר אומר מנין לזקן שלא יטריח ת״ל זקן ויראת איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום אפילו כל שיבה במשמע ר׳ יוסי הגלילי היינו ת״ק איכא בינייהו יניק וחכים ת״ק סבר יניק וחכים לא ר׳ יוסי הגלילי סבר אפילו יניק וחכים:

(דף לג) **כל אין** בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני ת״ח בשעה שעוסקים במלאכתם ולא

זה הקם הכמס. ולכון נוטרי קן דבר הכתוב ולקמן פריך כ יש ת״ק: אלא במקום שיש לו הידור. בעמידהו הדיינו תוך ד׳ אמות דמוכחא מלתא במפניו הוא עומד: יכול יהדרנו בממון. יכול יהא הידור זה (הילוק) [הידור] ממון לכבדו בממון: יכול יעצים עיניו כמינו לא ראהו. לקמן פריך אטו ברשיעי עסקינן: דבר המסור ללב. לגבו של עושה הדבר הוא יודע אם רואהו הוא ואם לפי שיכול לבמט מטייני הבריות שלא יהזיקוהו כרשע ובידיעתו לכך זכות ויאמרו לא ראהו לכך נאמר ויראת מאלהיך בכל מחשבות גלויות לו ויודע כך בלבבור ולבטל מגונה נתכוונת: שלא יטריח. אם יכול לילך דרך אחרת שלא יעמיד את הצבור: זקן ויראת. נסמך זקן ויראת לזקן לומר בבף הזקן יירא: כל שיבה במשמע. ואפילו זקן אשמאי: ת״ק סבר יניק והכים לא. וה״ק ת״ק אין זקן אלא זקן בחוה הכי כדאמר הספה לי שבעים איש מזקני והכמים היו כדכתיב אשר ידעת כי הם וגו׳ אלמא זקנים וידועים היו: ור״י הגלילי. דמבני ע״ב לקרא ממשמעו זקנה ממש ודריש ליה זה שקנה הכמס בכבר הפי׳ יניק והכים:

שטיין פאר אים. שטייט אין פסוק תקום והדרת. דו זאלסט אויף שטיין פאר דעם חכם און זאלסט אים בשיינען. דער אויף שטיין פאר דעם חכם דארף נאר זיין אויף אזוי אארט וואס ער בשיינט אים מיט דעם אויף שטיין. דאס איז אז דער חכם שטייט נאענט פון דעם מענטש. און דער מענטש שטייט אויף פאר אים. איז דאס שיין פאר דעם חכם. אבער אז דער חכם איז פון ווייטען. און דער מענטש שטייט אויף. ווייכט מען דאך נישט פאר וועמען דער מענטש איז אויף געשטאנען. פרעגט די גמרא מאמער מיינט מען ער זאל אים בשיינען מיט געלט. שטייט אין פסוק תקום והדרת. זאלסט אויף שטיין און זאלסט בשיינען. אזוי וויא דאס אויף שטיין קאסט דאך ניט קיין געלט. אזוי דאס בשיינען זאל דיך אויך ניט קאסטען קיין געלט. איך האלט מיינען אז ער טרעפט דעם חכם אין בית הכסא אדער אין באד. זאל ער אויף שטיין פאר אים. שטייט אין פסוק זאלסט אויף שטיין און זאלסט בשיינען. מען דארף נאר אויף שטיין אויף אזוי אארט וואס דער ארט איז שיין. אבער ניט אין א בית הכסא און ניט אין א באד. איך וואלט מיינען ער מעג פארמאכן זיינע אויגן גלייך וויא ער זעהט ניט דעם חכם. און ער וועט ניט אויף שטיין פאר אים. שטייט אין פסוק דו זאלסט אויף שטיין. און דו זאלסט מורא האבען פאר גאט. דיא זאך וואס קיינער קען ניט וויסען נאר גאט אליין. ווארום פאר מענטשען קען ער זאגין ער האט ניט געזעהן אז דער חכם גייט. אבער גאט ווייסט דאך אז ער האט פארמאכט דיא אויגן ער זאל ניט זעהן וויא דער חכם גייט. האט דיא תורה אן געזאגט דו זאלסט מורא האבען פאר גאט. רבי שמעון בן אלעזר זאגט פון וואנען ווייסן מיר אז דער זקן זאל ניט מטריח זיין מען זאל אויף שטיין פאר אים. אז ער קען גיין דורך איין אנדער וועג מען זאל ניט דארפין אויף שטיין פאר אים. טאר ער ניט גיין דורך דיא וועג וואס מען זאל יא דארפין אויף שטיין פאר אים. שטייט אין פסוק זקן ויראת. דער זקן זאל מורא האבען. איסי בן יהודה זאגט עס שטייט אין פסוק מפני שיבה תקום. פאר אלטין מאן זאלסטו אויף שטיין. פאר אלע אלטע לייט אפילו ער איז אעם הארץ זאלסטו פאר אים אויף שטיין. פרעגט די גמרא רבי יוסי הגלילי זאגט דאך אזוי וויא דער ערשטער תנא. אז מען דארף נאר אויף שטיין פאר אלמדן. ענפערט דיא גמרא דער אונטער שייד איז א יונגער מאן און אלמדן. דער ערשטער תנא האלט אז א יונגער מאן און אלמדן דארף מען פאר אים ניט אויף שטיין. נאר פאר אלטין מאן און אלמדן דארף מען אויף שטיין. רבי יוסי הגלילי האלט אפילו א יונגער מאן און אלמדן דארף מען פאר אים אויך אויף שטיין:

לד״ אין. בעלי מלאכות ווען זייא ארבעטין טארין זייא ניט אויף שטיין פאר א תלמיד

לב מעשה בר׳ אליעזר ור׳ יהושע ור׳ צדוק שהיו מסובים בבית משתה בנו של רבן גמליאל והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם נתן הכוס לר׳ אליעזר ולא נטלו נתן לר׳ יהושע וקבלו א״ל ר׳ אליעזר מה זה יהושע אנו יושבים וגמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו א״ל מצינו גדול ממנו ששימש אברהם גדול הדור היה וכתיב בו (בראשית יח) והוא עומד עליהם ושמא תאמר כמלאכי השרת נדמו לו לא נדמו לו אלא לערביים ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אמר להם ר׳ צדוק עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות הקב״ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה ועורך שלחן לפני כל אחד ואחד ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו :

ומלומדה וגרסה ס״א נקראת תורתו :
לא נדמו לו אלא לערביים · שאמר להם ורחצו רגליכם שהעם היו משתחוים לאבק רגליהם כדאמרינן בב״מ אמרו לו כערביים שמשתחוים לאבק רגליהם : ר״ג ברבי · כלומר אדם גדול וזקן בן ברבי שבתלמוד :
זקן אשמאי · אשמאי רשע ועם הארץ : מזקני ישראל · גמר זקן מזקני מה להלן גדולים וחכמים דכתיב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו : אין זקן אלא

לג ת״ר (ויקרא יט) מפני שיבה תקום יכול אפילו מפני זקן אשמאי ת״ל זקן אין זקן אלא חכם שנאמר (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ר׳ יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא שקנה חכמה שנאמר (משלי ח) ה׳ קנני ראשית דרכו יכול

יעמוד

גליך מיט אלע מענטשן. נאר מען דארף אים אביסל בשיינגן :

לב מעשה. עס האט אמאהל געטראפען רבי אליעזר אונ רבי יהושע אונ רבי צדוק זענען געזעסן ביא א סעודה וואס דער זוהן פון רבן גמליאל האט געמאכט. אונ רבן גמליאל איז געשטאנען צו געבין טרינקען די געסט. האט רבן גמליאל געגעבין א כוס צו רבי אליעזר, האט ער ניט גענומען. אונ רבן גמליאל האט געגעבין א כוס צו רבי יהושע. אונ ער האט אים גענומען. האט רבי אליעזר געזאגט צו רבי יהושע. וואס איז דאס. מיר זיצען אונ גמליאל ברבי שטייט אונ גיט אונז צו טרינקען. האט רבי יהושע געזאגט צו רבי אליעזר מיר געפינען אז א גרעסערער פון רבן גמליאל האט אויך בדינט אורחים. אברהם אבינו איז דאך געוועזן דער גרעסטער פון דעם דור. אונ עס שטייט אין פסוק אברהם איז געשטאנען נעבין זיינע געסט אונ האט זיא בעדינט. טאמער וועסטו זאגן אז אברהם האט געמיינט זיינע געסט זענען מלאכים. דריבער האט ער זיא בעדינט. ניין. אברהם האט געמיינט זיא זענען אראבער. ווארום ער האט זיא געהייסן וואשין די פיס פון זייער שטויב. וייל די אראבער דינען צו די שטויב פון זייערע פיס. אונ מיר וואס מיר זענען יודין זאל רבן גמליאל ברבי ניט שטיין נעבין אונז געבין אונז טרינקען. האט רבי צדוק צו זיי א געזאגט ביז וואנען וועט איר אוועק לאזין דעם כבוד פון גאט אונ איר וועט שטוגעסן פון דעם כבוד פון מענטשין. גאט מאכט בלאזין ווינטען. אונ ברענגט אויף וואלקנס. אונ מאכט נידערין רעגין. אונ מאכט שפראצין די ערד. אונ בריייט אן א טיש מיט עסין פאר יעדער מענטשן בזונדער. גאט מעג אונז בדינען. אונ מיר זאל רבן גמליאל ברבי ניט שטיין נעבין אונז אונ אונז געבין טרינקען :

לג תנו רבנן. די רבנן האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק מפני שיבה תקום· פאר אַאַלטין מאן זאלסטו אויף שטיין. וואלט איך מיינען אפילו פאר אַאַלטין מאן אַם הארץ זאל מען אויך אויף שטיין. שטייט אין פסוק זקן. זקן מיינט מען א חכם. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צו משה פאר זאמול מיר זיבעציג מענטשין מזקני ישראל. פון די אלטע יודין. אונ די זקנים זענען דאך געוועזן חכמים ווארום דער רוח הקדש האט דאך גירוהט אויף זייא. רבי יוסי הגלילי זאגט זקן ווערט נאר גערופין דער וואס האט געקויפט חכמה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט מיך געקויפט דאס ערשטע וועג. אזוי זאגט די חכמה. זאגט די גמרא איך וואלט מיינען אפילו דער חכם איז גאנץ ווייט פון אים זאל ער שוין אויף

מוחל לגבי נתת א: בפומבייני. בגדים המפורסם שהיתו נתפר מדמין בכך כגון בגוליו:
אמר רבא דוליה היא. בתמיה הכבוד תלוי בתורה ואין יכול למחול על כבוד התורה שהיא של הקב״ה: ובתורתו יהגה. כי אם בתורת ה׳ חפצו ובתורתו יהגה [בתחלה היא נקראת תורת ה׳

ליה ליקריה והא קעבר משום (דברים כ) בל תשחית דעבד ליה בפומבייני ודילמא משה״ה לא רתח דעבד ליה בשעת ריתחיה:

לא א״ר יצחק בר שילא אמר רב מתנא אר״ח האב שמחל על כבודו כבודו מחול הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול רב יוסף אמר אפי׳ הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר (שמות יג) וה׳ הולך לפניהם יומם אמר רבא הכי השתא התם הקב״ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא מחיל ליה ליקריה (ע״ב) הכא תורה דיליה היא הדר אמר רבא אין תורה דיליה היא דכתיב (תהלים א) ובתורתו יהגה יומם ולילה [איני והא רבא משקי בי הלולא דברי׳ ודל ליה כסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה לרב מארי ולרב פנחס בריה דרב חסדא ולא קמו מקמיה איקפד ואמר הנו רבנן רבנן והנו רבנן לאו רבנן ותו כו׳ אפילו הכי הידור מיעבד ליה בעו]:

מעשה

ווען דאך זיין דיא עבירה אויף רב הונא פאר וואס האט ער אים געבראכט דער צו. עס שטייט דאך אין פסוק פאר א בלינדען זאלסטו ניט געבען א שטרויכלונג. ענטפערט דיא גמרא רב הונא האט פריער מוחל געוועזן זיין כבוד. דריבער ווען רבה וואלט עפעס געזינדיגט געגען פאטער. וואלטין בייד ניט געהאט קיין עבירה. פרעגט דיא גמרא רב הונא האט דאך עובר געוועזן אויף בל תשחית. מען טאר ניט פארדארבין קיין זאך. אונ ער האט צוריסין א זיידענע קלייד. ענטפערט דיא גמרא רב הונא האט צוריסען דעם נאט. קען מען צוריק צו נייען. איז דאס ניט קיין שאדין. פרעגט דיא גמרא טאמער דריבער איז רבה ניט אין כעס געוועזן ווייל עס איז ניט געוועזן קיין שאדין. ענטפערט דיא גמרא רב הונא האט דאס געטאהן ווען רבה איז געוועזן אין כעס. אונ דער שטייגער איז ווען א מענטש איז אין כעס צערינט ער שוין אויף א קלייניגקייט אויך. אונ דא איז רבה גאר ניט אין כעס געוועזן אויף דעם וואס דער פאטער האט געטאהן:

לא אמר. רבי יצחק בר שילא האט געזאגט פון רב מתנאס וועגין אז רב חסדא האט געזאגט אז דער פאטער איז מוחל דעם זוהן זיין כבוד. איז דער כבוד געשיינקט. דארף שוין ניט דער זוהן געבין כבוד צום פאטער. אז א רבי איז מוחל זיין כבוד צו דיא תלמידים. איז זיין כבוד ניט געשיינקט. נאר דיא תלמידים מוזין אים געבין כבוד אזוי וויא פריער. רב יוסף זאגט אפילו א רבי איז מוחל זיין כבוד צו דיא תלמידים. איז זיין כבוד געשיינקט. דארפין שוין ניט דיא תלמידים אים געבין כבוד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט איז געגאנגען פאר אויס פאר דיא יודין, זייא צו ווייזין דעם וועג. האט דאך גאט מוחל געוועזן זיין כבוד. האט רבא געזאגט איז דען גלייך איינס צום דאס אנדערע. דארטין ביא גאט דיא גאנצע וועלט איז זיינע. דיא תורה איז זיינע. קען ער מוחל זיין זיין כבוד. אבער דא דער כבוד פון דעם חכם איז דאך נאר דיא תורה. איז דען דיא תורה זיינע ער זאל מוחל זיין איר כבוד. דער נאך האט רבא געזאגט יא דיא תורה געהער טאקי צום חכם. דאס איז זיין תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ובתורתו יהגה יומם ולילה. אין זיין תורה טראכט ער טאג אונ נאכט. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי. ווען דער זוהן פון רבא האט חתונה געהאט. האט רבא געגעבין כוסות וויין צוא דיא געסט. האט ער געגעבין א כוס צו רב פפא אונ צו רב הונא דער זוהן פון רב יהושע. האבען זייא זיך אויף געשטעלט פאר רבא אונ האבען צו גענומען פון אים דעם כוס. דער נאך האט ער געגעבין א כוס צו רב מארי אונ צו רב פנחס דער זוהן פון רב חסדא. האבען זייא זיך ניט אויף געשטעלט פאר אים. איז רבא אין כעס געוועזן. אונ האט געזאגט. דיא רבנן זענען טאקי רבנן (רב פפא אונ רב הונא). אונ דיא רבנן זענען ניט קיין רבנן (רב מארי אונ רב פנחס). ענטפערט דיא גמרא אפילו דער תלמיד חכם איז מוחל זיין כבוד. פון דעסטוועגין דארף מען אים דאך ניט האלטין

במט תנו רבנן איזהו מורא ואיזהו כבוד מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו כבוד מאכיל ומשקה מלביש (ומנעיל) [ומכסה] מכניס ומוציא. איבעיא להו (דף לב) משל מי רב יהודה אמר משל בן רב נתן (אמר רב) [בר] אושעיא [אמר] משל אב. [מיתיבי נאמר (שמות כ) כבד את אביך ונאמר (משלי ג) כבד את ה׳ מהונך מה להלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס ואי אמרת משל אב מאי נפקא ליה מיניה לבטול מלאכה]. שאלו את ר׳ אליעזר עד היכן כבוד אב ואם אמר להם כדי שיטול ארנקי (של דינרים) ויזרקנו לים בפניו ולא יכלימנו:

לא עומד במקומו. מקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד זקנים. עם חביריו בעצה: ולא מכריעו. אם היו אביו ואחר חלוקים בדבר הלכה לא יאמר נראין דברי פלוני: משל מי. מאכיל ומשקה ומכבדו: ודילמא רתח. ואתי לאתויי מידי ברתחיה: וקא עבר. משום ולפני עור לא תתן מכשול.

ל רב הונא קרע שיראי באפי רבה בריה אמר איזיל איחזי אי רתח אי לא רתח ודילמא רתח וקעבר (ויקרא יט) אלפני עור לא תתן מכשול דמחיל ליה

זיין א כפרה פאר זיין גילעגער פאר אים. אזוי זאל דער זוהן זאגין ביז צוועלף חדשים נאך זיין שטארבן. פון נאך צוועלף חדשים אונ ווייטער אז דער זוהן דער מאנט זיין פאטער. זאל ער זאגין זכרונו לברכה לחיי העולם הבא:

במט תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט וואס הייסט מורא פאר א פאטער. אונ וואס הייסט כבוד געבין דעם פאטער. מורא הייסט אויב דער פאטער האט אבזונדער ארט צום שטיין אדער צום זיצען. טאר ניט דער זוהן שטיין אויף דעם פאטערס ארט. אונ ער טאר ניט זיצען אויף דעם פאטערס ארט. אונ אז דער פאטער רעדט עפעס אפילו ער האט א טעות. טאר ער ניט זאגין צום פאטער עס איז ניט וויא דו זאגסט. אונ אויב דער פאטער קריגט מיט איינעם אין א דין אדער אין אן אנדער זאך. טאר ער ניט זאגין מיר געפעלט בעסער וואס מיין פאטער זאגט. ווארום עס זעהט אויס אז דער פאטער דארף דער זוהן זאל זאגין וויא ער. ווייל דעם זוהנס שכל איז בעסער פון דעם פאטערס. כבוד הייסט ער זאל געבין דעם פאטער עסין אונ טרינקען ער זאל אים אן טאהן דיא קליידער אונ דיא שיך אונ זאל אים צודעקין אונ זאל אים אריין פירען אונ ארויס פירען. האט מען געפרעגט וועמעס זאל זיין דאס עסין. רב יהודה זאגט פון דעם זוהן. אז דער פאטער האט ניט מוז דער זוהן אים געבין. רב נתן בר אושעיא זאגט פון פאטער. אפילו דער פאטער האט ניט מוז ניט דער זוהן אים געבין. פרעגט דיא גמרא עס שטייט אין פסוק כבד את אביך. אונ עס שטייט אין פסוק כבד את ה׳ מהונך. אזוי וויא דער כבוד וואס דער מענטש טוהט צו גאט. גיט דאך דער מענטש פון זיין געלט. אזוי דער כבוד וואס דער זוהן דארף טאהן צום פאטער. דארף אויך דער זוהן מאהן מיט זיין געלט. אונ נאך א קשיא איז אז דו וועסט זאגין דער זוהן גיט דעם פאטער עסין אונ טרינקען אונ קליידונג אויף דעם פאטערס. וואס פאר א טובה טוהט דער זוהן דעם פאטער. ענטפערט דיא גמרא עס איז נאך אלין דעם פאטערס. נאר דער זוהן דארף אוועק לייגן זיין ארבייט צו געבין אים דאס עסין. אונ געבין אים אן טרונק וואסער אונ צו העלפען אים אן קליידען אונ ארויס פירען אונ אריין פירען. דאס פאר גיבט אלץ גייט. אונ דער זוהן האט שאדין זיין פארדינסט. מען האט געפרעגט ביא רבי אליעזר ביז וויא ווייט זאל א זוהן טאהן כבוד זיין פאטער אונ מוטער. האט רבי אליעזר צו זייא געזאגט אז דער פאטער אדער דיא מוטער זאל נעמען זיינע אביטיל געלט אונ אריין ווארפען אין ים. פאר אים. ער זאל זעהן. אונ ער זאל זייא ניט פארשעמען:

ל רב הונא האט צוריסען איידעלע קלייד פון זיין זוהן רבה פאר אים. ער האט געזעהן. ווער נאך האט רב הונא געזאגט איך וועל גיין זעהן אויב מיין זוהן איז אין כעס אויף מיר אדער ניין. פרעגט דיא גמרא וויא אזוי האט דאס רב הונא געטאהן. טאמער וועט רבה זיא זיין אין כעס.

בעינא גברא דשפיר כוותך שבקה ואזל לארץ ישראל שמע דקאזלה אבתריה אתא לקמיה דרבי יוחנן א״ל מהו לצאת מא״י לח״ל א״ל אסור לקראת אימא מהו א״ל איני יודע (ארתה) [אתרח] פורתא הדר אתא א״ל אסי נתרצית לצאת המקום יחזירך לשלום אתא לקמיה דר׳ אלעזר א״ל ח״ו דילמא מירתח רתח א״ל מאי אמר לך א״ל המקום יחזירך לשלום א״ל ואי איתא דרתח לא הוה מברך לך אדהכי והכי שמעי לארונה דקאתי אמר אי ידעי לא נפקא:

כה ת״ר מכבדו בחייו ומכבדו במותו בחייו כיצד הנשמע בדברי אביו למקום לא יאמר שלחוני בשביל עצמי מהרוני בשביל עצמי פטרוני בשביל עצמי אלא כולהו בשביל אבא במותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו וה״מ תוך י״ב חדש מכאן ואילך אומר זכרונו לברכה לחיי העוה״ב

פרכינהי׳. אומנם: נהרלית נולה. כנור סיס פריותי לחזור למקומו לבבל: יחזירך לשלום. עד פקאזיך: ח״ל. ר׳ אסי לר״א דילמא ח״ו מירתח רתח עלי ר׳ יוחנן:

הנשמע בדברי אביו למקום. הם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו להלוק לו כבוד לקבל דבריו שיאמר בשמו אל יתלה הכבוד בעצמו ואפי׳ יודע שיכבדוהו כאביו אלא יתלה הכבוד באביו: בלהוני בשביל אבא. בזוה צריך לי אבל אם אינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו אל יתלה בו.ין באינו לו אלא גנאי: הריני כפרת. משכבו. עלי יבא כל רע שראוי לבא על נפשו: מכאן ואילך. שכר קבל מה שקבל שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י״ב חדש:

רב אסי גזאגט איך וועל זוכען פון דיינעט וועגין אמאן. דער נאך האט זיא גזאגט איך וויל אמאן ער זאל זיין אזוי שיין וויא דוא. האט רב אסי גילאזען דיא מוטער אונ ער איז אנטלאפען אין ארץ ישראל. האט רב אסי גיהערט אז דיא מוטער זיינע קומט אין ארץ ישראל. איז רב אסי גיקומען פאר רבי יוחנן אונ האט אים גיפרעגט אויב ער מעג ארויס גיין פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ. האט רבי יוחנן גזאגט מען טאר ניט. האט רב אסי ווייטער גיפרעגט געגין אמוטער מעג מען ארויס גיין פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ. אדער גיין. האט רבי יוחנן גזאגט איך ווייס ניט. האט רב אסי געווארט אביסעל. אונ איז נאך אמאהל גיקומען פאר רבי יוחנן. האט רבי יוחנן גזאגט צוא רב אסי. אסי דוא ווילסט גיין צוריק אין בבל. גאט זאל דיך ברייננגען אויף דיין ארט אין בבל מיט פרידען. איז רב אסי גיקומען פאר רבי אלעזר. אונ האט גזאגט צוא אים טאמער חס ושלום איז רבי יוחנן אין בעס אויף מיר. האט רבי אלעזר גיזאגט צוא רב אסי וואס האט דיר רבי יוחנן גזאגט. האט רב אסי גזאגט רבי יוחנן האט צוא מיר גזאגט גאט זאל דיך ברייננגען אויף דיין ארט אין בבל מיט פרידען. האט רבי אלעזר גזאגט צוא רב אסי. ווען רבי יוחנן וואלט אויף דיר אין בעס גיוועזן וואלט ער דיך ניט גיבענשט. אונ רב אסי איז ארויס גיגאנגען פון ארץ ישראל געגין דיא מוטער דער וויל האט מען גיהערט אז דיא מוטער פון רב אסי איז גישטארבען אונ מען פירט איר אין ארץ ישראל צוא בגראבען זיא. האט רב אסי גזאגט ווען איך וואלט וויסען אז מיין מוטער לעבט שוין ניט וואלט איך ניט ארויס גיגאנגען פון ארץ ישראל געגין איר:

תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערינט. איזהו דארף געבין כבוד זיין פאטער ווען ער לעבט. אונ ער דארף אים געבין כבוד נאך זיין טויט. וויא אזוי גיט מען כבוד צו אפאטער ווען ער לעבט. אז דער זוהן ווייס אז דיא מענטשין פון זיין שטאט געבען כבוד צו זיין פאטער. אונ אז ער וועט צוא זייא זאגין אין זיין פאטערס נאמען. וועלין זייא פאלגין. זאל ער ניט זאגין אין זיין נאמען. נאר אין זיין פאטערס נאמען. לכאורה אז דער זוהן איז אין אשטאט אונ מען וויל איהם ניט מוחל זיין. זאל ער ניט זאגען שיקט מיך אוועק ווייל איך דארף זיין אין דער היים. אונ ער זאל ניט זאגין באשיינט שיקט מיך אוועק ווייל איך דארף זיין אין דער היים. פטרינט מיך אפ ווייל איך דארף זיין אין דער היים. נאר ער זאל זאגין שיקט מיך אהיים ווייל מיין פאטער דארף מיך. וויא אזוי גיט מען כבוד צוא אפאטער נאך זיין טויט. אז דער זוהן דער גייט זאגין עפעס וואס דער פאטער האט גזאגט. זאל ער ניט זאגין אזוי האט מיין פאטער גזאגט. נאר ער זאל זאגין אזוי האט גזאגט מיין הער מיין פאטער איך זאל

אשקיין מיא אדאייתי ליה נמנם גהין כאי עליה עד דאיתער אסתייעא מלתיה ודרש אביטי (תהלים עט) מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך א"ל רב יעקב בר אבוה לאביי כגון אנא דעד דאתינא מבי רב אבא מדלא לי כסא ואמא מזגא לי היכי אעביד א"ל מאמך קביל ומאביך לא תקבל דכיון דבר תורה הוא הלשא דעתיה. ר' טרפון הוה ליה ההיא אימא דכל אימת דהות בעיא למיסק לפוריא גחין וסליקה [וכל אימת דהות נחית נחתא עלויה] אתא וקא משתבח בי מדרשא אמרי ליה עדיין לא הגעת לחצי כבוד כלום זרקה ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה. רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאימיה אמר איקום מקמי שכינה דאתיא אמר רבי יוחנן אשרי מי שלא חמאן ר' יוחנן עברתו אמו מת אביו ילדתו מתה אמו וכן אביי. [איני והאמר אביי אמרה לי אם ההיא מרבינתי' הואי]:

רב אסי ה"ל ההיא אימא זקנה א"ל בעינא תכשיטים עבד לה בעינא גברא ניעיין לך בעינא

אבות: אסתייעא מילתיה. בגידו גהין ופתח בהגין מהרב מזמור להר בבסי' הכונב בלא י' מכת בו קודם ינון להורבו יב פרבים בבמקרא זה נכתו דרש מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך וגו' קינה לאסף מיבעי ליה והרם כך שאמר אסף בירה של שכינה הקב"ה המתו בעצים ובאבנים בכביתו ומתח כך הותיר פליטה בישראל שאלמלא כך לא נשתייר מהם שריד וכו"ל כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון: כגון אנא. שאני יתום והוא לאביי ויקר נאמי ישפת לי זאת מה אעבד: כיון דבר תורה הוא הלשה דעתיה. אם תקבל ממנו עבודה: אשרי מי שלא חמאן. שאי אפשר לקיים כבודם ככל צורך והוא נענש עליהם: מרבינתי'

רבי אבהו אנטשלאפן געווארין. איז אבימי געשטאנען איין גיבויגן געבין פאטער מיט דיא וואסער ביז דער פאטער האט אויף געוואכט פון שלאף. ווען אבימי איז געשטאנען געבין פאטער האט ער גיטראכט אין דעם קפיטל תהלים מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך. האט אים גאט גיהאלפין צוא דרשנן אדרשה אויף דעם קפיטל. רב יעקב בר אבוה האט גזאגט צוא אביי אזוי וויא איך אידער איך קום פון בית המדרש טראגט שוין מיין פאטער אגלאז. און מיין מוטער גיסט שוין אריין וויין אין גלאז. וואס זאל איך טאהן. האט אביי צוא אים גזאגט אז דיין מוטער בודט אזוי פון דיינעטוועגין זאלסטו אן נעמען. און אז דיין פאטער בודט אזוי פון דיינעטוועגין. זאלסטו ניט אן נעמען. ווייל דיין פאטער איז אלמדן וועט אים צמאהל פארדריסן פאר וואס ער בדינט דיך. רבי טרפון האט גיהאט אמוטער ווען זיא פלעגט דארפין אריין גיין אין בעט. פלעגט זיך רבי טרפון לייגין נעבין בעט. און זיא פלעגט זיך שטעלין אויף רבי טרפון און פון אים פלעגט זיא אריין גיין אין בעט. און ווען זיא פלעגט דארפין אראפ גיין פון בעט. פלעגט זיך רבי טרפון לייגין נעבין בעט און זיא פלעגט זיך שטעלין אויף רבי טרפון. און פון אים פלעגט זיא אראפ גיין אויף דער ערד. איז רבי טרפון גקומען אין בית המדרש און האט זיך בערימט אז ער איז מקיים דיא מצוה כבוד אם. האבען דיא חכמים צוא אים גזאגט דוא ביסט נאך ניט גיקומען צוא העלפט וויא מען דארף געבין כבוד. האט דיך שוין געטראפן אז דיין מוטער האט גענומען דיינע אביימיל געלט און האט אריין גיווארפען אין ים. און דוא האבסט איר ניט פאר שעמט פאר וואס זיא האט אזוי גיטאהן. רב יוסף אז ער האט גיהערט דעם קול פון די טריט פון זיין מוטער. האט ער גזאגט איך וועל אויף שטיין פאר דיא שכינה וואס קומט אן. רבי יוחנן זאגט וואויל צוא דעם וואס הט ניט גיזעהן זיין פאטער און מוטער. ווארום עס איז ניט מעגליך צוא היטען זיך מען זאל זיא ניט דער צערנען. און מען זאל זיא געבין כבוד אזוי וויא דער דין איז. ווען דיא מוטער איז מעוברת גיווארין מיט רבי יוחנן. איז געשטארבען זיין פאטער. און ווען דיא מוטער האט אים געבארין. איז דיא מוטער געשטארבין. און ביא אביי איז אויך אזוי גיוועזן. פרעגט דיא גמרא אביי [illegible] זאגין אסך מאהל מיין מוטער האט מיר גיזאגט. ענטפערט דיא גמרא דיא פרויא וואס האט איהם דער צויגען. האט ער זיא גירופען מוטער:

רב אסי האט גיהאט אאלטע מוטער. האט דיא מוטער גזאגט איך וויל צירונג. האט ער איר גיקויפט [illegible] איך וויל אמאן. האט

טבא לרבנן אמינא אנא לא מפקידנא וקא עבידנא השתא דשמענא להא דאמר ר' חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי דאין הלכה כר' יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן :

כן כי אתא רב דימי אמר פעם אחת היה לבוש סיאקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו ולא הכלימה (ונפל קורדקסן שלה והושיטו לה שלא תצטער) . תני אבימי בריה דר' אבהו יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם ויש מטחינו בריחים (מ"נ) ומביאו לעוה"ב א"ר אבהו כגון אבימי ברי קיים מצות כבוד חמשה בני סמכי הוו ליה לאבימי בחיי אביו וכי הוה אתי ר' אבהו קרי אבבא רהיט ואזל ופתח ליה ואמר אין אין ארמטאי התם. יומא חד א"ל אשקיין

פי' סתומ'ל : לא מפקידנא. שהיה סגי נהור : יומא טבא לרבנן. סעודה לתלמידים : פעם אחת היה לבוש. דמא בן נתינה : כירקו. לבוש שקורין סינד"ל : של זהב מרוקם בחוטי זהב : פסיוני. עוף פטום ומן מין שלוו שירד במדבר : וטורדו מן העולם. שנענש עליו שמראה לו צרות עין על סעודתו : ויש מטחינו בריחים. שהיא מלאכה קשה : ומביאו לעוה"ב. שמכבדו בדברי דברים טובים ונחומים והמלאכה מטיל עליו בלשון רכה ומראה לו צורך השעה שאין יכולין להתפרנס אלא ביגיעה זו. בתלמוד ירושלמי גרסינן מעשה בשניהם מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני פעם אחת אמר לו אביו מאין לך כל אלה א"ל אבא מאי איכפת לך טחון ואכול כלומר לעוס ואכול כדאמרו שקשה לו וביש מעשה באחד שהיה טוחן בריחים והיה לו אב זקן בנה המלך בשביל אביו לבא לעבודת המלך א"ל בנו אבא טחן ואני אלך תחתיך לעבודת המלך שאין לה קצבה (אי נבזונא טב לך והם למלקי טב לך) : ה' בני סמכי הוו לי' לאבימי בחיי אביו. ואפ"ה כי הוה קרי ר' אבהו אבבא היה אבימי רץ ופותח לו והיה מניח לאחד מבניו ליעך : אין אין. הפתח

דער וואס וועט מיר זאגן אז דער דין איז וויא רבי יהודה וואס ער זאגט אז אבלינדער איז פטור פון מצוה. וועל איך מאכן איום טוב פאר דיא רבנן. ווארום רב יוסף איז געוועזן בלינד. ווייל איך דארף ניט טאהן מצות אונ איך טוה יא. וועל איך האבען מער שכר. איצט אז איך האב געהערט וואס רבי חנינא האט געזאגט דער וואס איז געבאטען אויף אזאך ער זאל איר טאהן. אונ ער האט איר געטאהן. איז דיא מצוה גרעסער. וויא דער וואס איז נים געבאטען צוא טאן דיא מצוה. אונ ער האט איר געטאהן. ווער עס זעט קומען מיר זאגן אז דער דין איז ניט וויא רבי יהודה. נאר איך בין אויך געבאטען צוא טאהן מצות. וועל איך מאכען איום טוב פאר דיא רבנן :

כן כי. אז רב דימי איז געקומען פון ארץ ישראל האט ער געזאגט אמאהל איז דמא בן נתינה געוועזן אנגעקלייד אין אגאלדענעם מאנטיל אונ איז געזעסן צווישען דיא גרויסע לייט פון רוים. איז געקומען דיא מוטער אונ האט אראפ געריסען פון אים דעם מאנטיל. אונ האט אים געשלאגן אויף דעם קאפ. אונ האט אים געשפיגען אין פנים. אונ ער האט איר ניט פארשעמט. דער ווייל איז אראפ געפאלין פון דיא מוטער איר מאנטיל. האט ער אים אויף געהויבען אונ האט איר דער לאנגט. ויא זאל ניט צער האבען אויף צו הייבען דעם מאנטיל. אבימי דער זוהן פון רבי אבהו האט געלערנט עס איז אמאהל דא איינער וואס גיט עסן זיין פאטער פעטע פיגלאך. אונ ער ווערט אזוי געשטראפט אז ער גייט אוועק פון דער וועלט ווייל ער ווייזט אים אז ער פארגינט אים ניט דאס עסן. אונ ער רעדט שלעכטע רייד. אונ עס איז דא איינער וואס ער שטעלט זיין פאטער ביא א מיהל שטיין ער זאל ארבעטן. אונ דאס ברענגט אים צוא עולם הבא. אז ער רעדט מיט דעם פאטער מיט גוטען אונ מיט כבוד. דוא ווייסט איך בין ארעם. מיר וועלין ביידע ארבעטן. וועלין מיר ביידע האבען פון וואגען צוא לעבן. אדער נאך אנדערע גוטע רייד. רבי אבהו האט געזאגט מיין זוהן אבימי האט מקיים געוועזן דיא מצוה צוא געבין כבוד מיט זיין פאטער. אבימי האט געהאט פינף גרויס זיהן זייען זיין פאטער רבי אבהו האט נאך געלעבט. אונ אז רבי אבהו פלעגט קומען אהיים אונ פלעגט אן קלאפען אויף דיא טיר כדי מען זאל אים עפענען. פלעגט אבימי ניט לאזין איינער פון זיינע קינדער זאל גיין עפענען דיא טיר. נאר ער פלעגט אליין לויפען צוא דיא טיר אונ לויפענדיג פלעגט ער שרייען יא יא איך עפען ביז ער איז געקומען צוא דיא טיר אונ האט אים געעפינט. אמאהל האט רבי אבהו געבעטן צוא זיין זוהן אבימי ברענג מיר א טרונק וואסער. איידער ער האט געבראכט איז

כה בען מיניה מרב עולא עד היכן כבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה נכרי אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים רבוא שכר והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו. אמר רב יהודה אמר שמואל שאלו את ר' אליעזר עד היכן כבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה נכרי אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו אמרו פעם אחת בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בס' רבוא שכר ורב כהנא מתני בשמונים רבוא והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו לשנה האחרת נתן לו הקב"ה שכרו שנולדה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להם יודע אני בכם שאם מבקש אני מכם כל ממון שבעולם אתם נותנים לו אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא (וכששמעו חכמים בדבר אמרו) [וא"ר ח] ומה מי שאינו מצווה ועושה כך מצווה ועושה עאכ"ו דאר"ח גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דהוה אמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא

ס' לנות ... . היה מבתגר נכ ס' למה דינר' זכב : התת מראשותיו של אביו . ולמה ישן : ומה מי שאינו מצווה ועושה . כך שילם לו הקב"ה שכרו :
כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות. נר"ס פ'

כה בען. מען האט גיפרעגט בייא רב עולא ביז וויא וייט דארף זיין דער כבוד ווס מען דארף געבן פאטער אונ מוטער. האט עולא צוא זייא גזאגט גייט זעהט וואס א גוי האט גיטאהן צוא זיין פאטער אין דער שטאט אשקלון. אונ אזוי האט דער גוי גיהייסען דמא בן נתינה. אמאהל האבען דיא חכמים גידארפט קויפען סחורה או: האבען אים גיוואלט געבען זעקס מאהל הונדערט טויזענד רענדלאך צוא פאר דינען. אונ דער שליסעל פון דיא סחורה איז גילעגען אונטער דיא קישין צו קאפין פון זיין פאטער. אונ דער פאטער איז גישלאפען: האט ער ניט גיוואלט אויף וועקין דעם פאטער ארויס נעמען דעם שליסעל. רב יהודה האט גיזאגט פון שמואלס וועגין מען האט גיפרעגט ביי רבי אליעזר. ביז וויא וייט דארף זיין דער כבוד וואס מען דארף געבין פאטער אונ מוטער: האט רבי אליעזר צוא זייא גיזאגט גייט זעהט וואס א גוי האט גיטאהן צוא זיין פאטער אין אשקלון. דער גוי האט גיהייסען דמא בן נתינה. מען האט גזאגט אמאהל האבען דיא חכמים גיוואלט בייא אים קויפען שטיינער צום אפוד: אונ האבען אים גיוואלט געבין זעקס מאהל הונדערט טויזענד רענדלאך צוא פאר דינען. רב כהנא האט גיזאגט אכט מאהל הונדערט טויזענד רענדלאך צום פאר דינען האט מען אים גיוואלט געבין. אונ דער שליסעל פון דיא שטיינער איז גילעגין אונטער דיא קישין צוא קאפין פון זיין פאטער. אונ דער פאטער איז גישלאפען. האט ער ניט גיוואלט אויף וועקין דעם פאטער ארויס נעמען דעם שליסעל. אויף דעם אנדערין יאהר האט אים גאט בצאהלט זיין פאר דינסט. עס איז גיבארין גיווארין א פרה אדומה אין זיין סטאדע. זענען גיקומען דיא חכמים צוא אים קויפען דיא פרה אדומה. האט דמא גזאגט צוא דיא חכמים איך וייס אז איך וועל זאגין איר זאלט מיר געבין אייער גאנצין פאר מעגין אונ דאס גאנצע געלט פון דער וועלט. וועט איר מיר געבין פאר דיא פרה אדומה. נאר איך פאר לאנג ניט מער פון איך נאר איר זאלט מיר גורייק געבין דאס געלט וואס איך האב שאדין גיהאט דורך דעם כבוד פון מיין פאטער. ווייא דיא חכמים האבין דאס גיהערט. האבען דייא גזאגט. מאדאך דער וואס איז ניט פאר פליכטן צוא געבין כבוד זיין פאטער. אונ ער האט יא גיגעבין כבוד זיין פאטער. האט אים גאט אזוי בצאהלט. דער וואס איז פאר פליכטן צוא געבין כבוד זיין פאטער. אונ ער גיט אים כבוד. [illegible] איז בצאהלט. [illegible] רבי חנינא האט גזאגט דער וואס איז [illegible] מאכין. אונ ער האט איר גיטאהן. איז דיא מצוה גרעסער. [illegible] ... דיא מצוה. אונ ער האט איר גיטאהן. רב יוסף האט גזאגט [illegible]

כג שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר אבא אומר השקני מים ואימא אומרת השקני מים איזה מהם קודם א"ל הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך בא לפני ר' יהושע א"ל כך אמר לי רבי נתגרשה מהו א"ל מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה הטל להם מים בספל וקעקע להם כתרנגולים:

כד דרש עולא רבה אפתחא דבי נשיאה מ"ד (תהלים קלח) יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך. בשעה שאמר הקב"ה (שמות כ) אנכי ולא יהיה לך אמרו אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר (שם) כבד את אביך ואת אמך חזרו והודו למאמרות הראשונות רבא אמר מהכא (תהלים קיט) ראש דברך אמת ראש דברך ולא סוף דברך אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת:

א"ל כך. רבי יהושע כלומר כדרך שהשיב לך ר' אליעזר: נתגרשה. שאין אמי חייבת בכבוד אבי תו: מבין ריסי עיניך. בשר שבגבותיו כמו כשין אתה ניכר שהיית יתום ונכרו ריסי עיניך מן בכי כדאמרינן [בסנהדרין דף קד] והיה ר"ג שומע קולה ובוכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו: שבן אלמנה אתה. ולא צריך אתה למשנה אלא ללמוד בהם ואני אומר לך בכבוד שניהם שוה עליך: הטל להם מים בספל וקעקע. קרקר להם כמו שמקרקרין לתרנגולין ולפי פלי' היה צריך לעשות והוא שאלו כמו שעליו לעשות [אמר י הבא ואימא השיבו בלשון שחוק]:

חזרו והודו למאמרות הראשונות. מ"ש שחייב אדם בכבודו שאף הוא שותף בבריאתו כאביו ואמו והיא ומיהו מסורין בידו: ראש דברך אמת. לא הוזקק הכתוב לומר ראש דברך אמת ולא לפי שהיו מכחישים אחר דבריו הראשונים לומר בכבודו הזהיר ולאחר שגן הזרו והודו כששמעו סוף דבריו למדו שראש דבריו אמת:

בעו

כג שאל. דער זוהן פון אאלמנה האט גיפרעגט ביא רבי אליעזר. אז דער פאטער זאגט צום זוהן ער זאל אים געבין אטרונק וואסער. אונ דיא מוטער זאגט צום זוהן ער זאל איר געבין אטרונק וואסער. וועמען זאל ער פריער געבין. האט רבי אליעזר גזאגט צו אים דו זאלסט אוועק לאזין דעם כביר פון דיין מוטער. אונ זאלסט טאהן דעם כבוד פון דיין פאטער. ווארום דו מיט דיין מוטער דארפט איר געבין כבוד דיין פאטער. דער נאך איז ער גיקומען פרעגין דעם דין ביא רבי יהושע. האט רבי יהושע אים גיענטפערט אזוי וויא רבי אליעזר האט גזאגט. האט ער גיפרעגט ביא רבי יהושע וויא איז אז דיא מוטער איז גיגט גיווארין וואס זיא דארף שוין ניט געבין כבוד מיין פאטער אונ מיין פאטער וויל; איך זאל אים ברייגגען וואסער. אונ מיין מוטער וויל. איך זאל איר ברייגגען וואסער. וועמען זאל איך ברייגגען פריער. האט רבי יהושע צו אים גזאגט פון דיא ברעמען פון דייגע אויגין זעהט מען אז דו ביסט אזוהן פון אאלמנה. אונ דיין פאטער איז גישטארבין. אונ פון פיל וויינען איז דיר ארוים גיפאלין דיא האר פון דייגע ברעמען. דוא אליין פאר דיר דארפסטו ניט וויסען דעם דין. ווארום דוא האסט דאך ניט קיין פאטער. זאלסטו אזוי טאהן גים אריין וואסער אין אבעקין אונ זאלין דיא ביידע טרינקען ציא זאמען וויא דיא הינער. רבי יהושע האט אים גיענטפערט מיט גילעכטער:

כד דרש. עולא רבה האט גידרשת ביא דיא טיר פון נשיא. עס שטייט אין פסוק לובין אלע קעניגען פון דיא וועלט כי שמעו אמרי פיך. עס שטייט ניט מאמר פיך. דעם זאג פון דיין מויל; איין זאג; נאר עס שטייט. אמרי פיך; דיא זאג פון דיין מויל. פיל זאג. נאר אזוי איז גיוועזין. ווען גאט האט גזאגט אנכי אונ לא יהיה לך. האבען דיא פעלקער גזאגט גאט דרשת נאר פון זיין כבוד וועגין. דריבער זאגט ער נאר איך בין אגאט. אונ איר זאלט ניט האבען קיין אנדער גאט. וויא גאט האט גזאגט דו זאלסט געבין כבוד דיין פאטער אונ דיין מוטער. האבען זייא גזאגט אז גאט איז טאקי גירעכט. אים דארף מען געוויס געבין כבוד. ווארום ער האט דאך געגעבין דעם מענטשין דיא נשמה. אונ דאס גאנצע לעבין פון דעם מענטש איז אין זיין האנט. רבא זאגט פון דעם פסוק דוד המלך האט גזאגט ראש דברך אמת. דער אן הייב פון דייגע רייד איז אמת. איז דען נאר דער אן הייב רייד אמת. אונ ניט דער סוף רייד. נאר אזוי מיינט מען פון דיין סוף רייד קענט מען אז דער אן הייב פון דייגע רייד איז אויך אמת:

אי אפשר ובן בדין שכלשתן שותפין בו:

בא ת"ר שלשה שותפין הם באדם הקדוש ב"ה ואביו ואמו בזמן שאדם מכבד את אביו **ואת** אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני. תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני (דף לא) שמשדלתו בדברים לפיכך הקדים הקב"ה **כבוד** אב לכבוד אם וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב. תני תנא קמיה דרב נחמן בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלא דרתי ביניהם צערוני:

בב א"ר יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שנאמר (ישעיה סו) כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי. א"ר יהושע בן לוי אסור לו לאדם שיהלך ד' אמות בקומה זקופה שנא' (שם ו) מלא כל הארץ כבודו רב הונא בריה דרב יהושע לא סגי ד' אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי:

שאל

מעלה: זקן כדין. ביוקש לכבוד ומורא כל כמו שכרי לפי שם שותפין למקום: שלשה שותפין הם. מפרש בברייתא במסכת נדה אביו מזריע לובן ... אמו מזרעת אודם ... והקב"ה נופח בו נשמה ומראית עין ושמיעת אוזן ודיבור: משדלתו. מפתה אותו כדמתרגמינן כי יפתה אי ישדל: והלך (כולה) כדוב תלוי. והעובר בסתר הוא אומר אין במקום כאן לפיכך הוא בסתר לומר אין יודע מעלה כדוחק רגליו ומקלקל לומר אין כאן: מלא כל הארץ. מכמע משתרבב ויורד נמצא זוקף קומתו נראה כדוחק:

גליך גימאכט דאס פלוכין פון פאטער אונ מוטער צוא דעם פלוכין פון גאט. נאר צום שלאגי קען מען וויא ניט פאר גליכין. ווארום מען קען דאך ניט זאגין ער האט גישלאגין גאט. אונ דער דין דארף אזוי זיין. אז אלע דריי זאלין זיין גליך. ווארום אין דעם מענטש וועגין דא דריי שותפין. גאט. דער פאטער: דיא מוטער:

בא תנו רבנן. דיא רבנן האבין גילערונט דרייא שותפים איז דא אין דעם מענטש. גאט. דער פאטער. דיא מוטער. אז דער מענטש גיט כבוד צו זיין פאטער אונ מוטער. זאגט גאט איך רעכין אויף דיא גליך וויא איך וואלט אויך גיוואהנט מיט זייא אונ מען וואלט מיר אויך גיגעבין כבוד. מיר האבין גילערונט רבי זאגט ווייל גאט ווייסט אז אקינד גיט כבוד צוא דיא מוטער מער וויא צום פאטער. ווייל דיא מוטער נעמט אים איין מיט גוטע רייד. האט ער איר ליבער וויא דעם פאטער. דריבער האט גאט גישטעלט כבד את אביך ואת אמך. זאלסט געבין כבוד דיין פאטער אונ דיין מוטער. פריער דעם פאטער דער נאך דיא מוטער. אונ ווייל גאט ווייסט אז אקינד האט מורא פאר דעם פאטער מער וויא פאר דיא מוטער: ווייל דער פאטער לערונט תורה מיט אים. דריבער האט גאט גישטעלט איש אמו ואביו תיראו. אמענטש זאל מורא האבין פאר זיין מוטער אונ פאר זיין פאטער. פריער דיא מוטער דער נאך דעם פאטער. אתנא האט גילערונט פאר רב נחמן ווען אמענטש איז מצער זיין פאטער אונ מוטער. זאגט גאט איך האב גוט גיטאהן וואס איך וואהן ניט צווישען זייא. ווארום ווען איך וואלט גיוואהנט צווישען זייא. וואלט ער מיך אויך מצער גיוועזן:

בב אמר. רבי יצחק האט גיזאגט דער וואס טוהט א עבירה אין דער שטיל. קיינער זאל נישט וויסען. איז גליך וויא ער וואלט אוועק גישטויסין דיא פיס פון גאט. ער זאגט אויף דעם ארט איז גאט נישטא. ווארום עס שטייט אין פסוק אזוי האט גאט גיזאגט די הימעל איז מיין שטוהל אונ דיא ערד איז מיין פוסין בענקיל. רבי יהושע בן לוי זאגט אמענטש טאר ניט גיין פיר איילין דעם קאפ אויף גיהויבין אין דער הייך צום הימעל. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא גאנצע וועלט איז פול מיט דעם כבוד פון גאט. דריבער דארף אמענטש גיין מיט מורא אונ מיט אונטערטעניגקייט. רב הונא דער זוהן פון רב יהושע איז ניט גיגאנגען פיר איילין אפגידעקט דעם קאפ. ווארום ער האט גיזאגט דיא שכינה איז איבער מיין קאפ. דריבער דארף איך גיין מיט מורא אונ מיט אונטערטעניגקייט:

ה' וכפטיש יפוצץ סלע אם אבן הוא נימוח שנאמר (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים ואומר (איוב יד) אבנים שחקו מים:

ניט פיסקא האב חייב בבנו (וכו') וללמדו אומנות מנא לן אמר חזקיה דאמר קרא (קהלת ט) ראה חיים עם אשה אשר אהבת אם אשה ממש [היא] כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות אם תורה היא כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות וי"א אף להשיטו בנהר מ"ט חיותיה היא רבי יהודה אומר כל שאינו מלמדו אומנות כאילו מלמדו לסטות מאי בינייהו איכא בינייהו דאגמריה (נמי) עיסקא:

ך : מתפוצץ. שהאדם כאבן שבלב מתפעפע אל הגחל:
ראה חיים. אומנות שתחיה בו עם אשה מקום אומנות לאשה: אם אשה. דהמורה כאן אשה ממש היא כשם שמצינו שחייב אדם להשיאו אשה כך חייב וכו': מאי בינייהו. מאי קא מיפלגי ר' יהודה פיסקא. אם למד כתורה לת"ק הרי למדו חיים לר' יהודה דאתי לטעמא אומנות דוקא שבשעה פעמים שאין לו במה לעסוק בתורה ועומד ומלסטם: והוי ככתבה גי' אסור. להקישה שאין הכתב כלפי מעלה

כ תנו רבנן נאמר (שמות כ) כבד את אביך ואת אמך ונאמר (משלי ג) כבד את ה' מהונך השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום נאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו ונאמר (דברים ו) את ה' אלהיך תירא השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום נאמר (שמות כא) מקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר (ויקרא כד) איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום אבל בהכאה ודאי
אי

ווייסען מיר אויב דער יצר הרע איז הארט וויא אשטיין ווערט ער צוא ריבען פון דיא תורה, ווארום עס שטייט אין פסוק ווער עס איז דארשטיג זאל גיין צוא וואסער. איז די תורה געגליכען צוא וואסער. אונ עס שטייט אין פסוק אז וואסער צו רייבט דעם שטיין, קען דאך דיא תורה צוא רייבין דעם יצר הרע וואס ער איז הארט וויא אשטיין:

ימן פיסקא. האב. דער פאטער מוז לערנען דעם קינד אמלאכה. ער זאל האבען פון וואנען צוא לעבין אז ער וועט גרויס ווערין: פון וואנען ווייסען מיר דאס. האט חזקיה גזאגט ווארום עס שטייט אין פסוק ראה חיים עם אשה אשר אהבת. זעה דוא זאלסט האבען פון וואנען צו לעבין מיט דיא אשה וואס דוא האסט ליב. אויב אשה מיינט מען אווייב. אזוי וויא דער פאטער מוז געבין זיין זוהן אווייב; אזוי מוז ער אים לערנען אארבעט ער זאל האבען פון וואנען צוא לעבין מיט זיין ווייב, אונ אויב אשה מיינט מען תורה; אזוי וויא דער פאטער מוז לערנען מיט זיין קינד תורה. אזוי מוז ער אים לערנען אארבעט ער זאל האבען פון וואנען צוא לעבין. אנדערע זאגין דער פאטער מוז לערנען דעם קינד שווימען אין וואסער. ווארום דם איז זיין לעבין. אמאל דארף דאס אמענטש גאנץ נייטיג צוא האבען. ער זאל באטעווען זיין לעבין. רבי יהודה זאגט דער וואס לערנט ניט זיין קינד אמלאכה. איז גלייך וויא ער וואלט אים לערנען צוא זיין אגזלן. וואס מיינט רבי יהודה אויף דיא רייד פון דעם ערשטין תנא. זאגט דיא גמרא אויב דער פאטער האט אים גילערנט אהאנדיל. נאך דעם ערשטין תנא איז שוין דאס גענוג. ווארום דער פאטער האט דאך אים גילערנט פון וואס צוא לעבין. אונ רבי יהודה זאגט נאר אמלאכה מוז אים דער פאטער לערנען. ווארום אהאנדיל אליין איז ניט גענוג. אמאהל האט מען ניט קיין געלט מיט וואס צוא האנדלין. פון וואנען וועט ער לעבין. וועט ער מוזין ווערין אגנב אדער אגזלן:

כ תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק כבד את אביך ואת אמך: אונ עס שטייט אין אנדערין פסוק כבד את ה' מהונך. האט דער פסוק גליך גימאכט דעם כבוד פון פאטער אונ מוטער צום כבוד פון גאט. עס שטייט אין פסוק אמענטש זאל מורא האבען פאר זיין מוטער אונ פאר זיין פאטער. אונ אין אנדערין פסוק שטייט אמענטש זאל מורא האבען פאר גאט. האט דער פסוק גליך גימאכט די מורא פאר פאטער אונ מוטער צו די מורא פר גאט. עס שטייט אין פסוק דער וואס פלוכט זיין פאטער אונ מוטער דארף מען אים הרגנן. אונ אין אנדערין פסוק שטייט אז אמענטש וועט פלוכען גאט וועט ער לידין זיין זינד. האט דער פסוק

מעלה נומי כך הקב"ה אמר להם לישראל בני בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנא' (בראשית ד) הלוא אם תיטיב שאת ואם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרים בידו שנאמר (שם) לפתח חטאת רובץ ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך שנאמר (שם) ואליך תשוקתו ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר (שם) ואתה תמשל בו:

למכה: נומי. למהי פירכיל"א בלע"ז: לא תיטיב. לקח טוב: בלח. ההגהה על יצרך: מכתו ומתמו. כל יצה"ר בלדם להמיתו: ולם לתה רוצה. עסוק בתורה ולתה מושל בו: כל סוס. קלת יתירה כולה ללמדנו שכל בעוש סוס דעתו מתקדשת בגוול זה. יצה"ר מתגרה

יח ת"ר קשה יצה"ר שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר (בראשית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. א"ר יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר (שם ו) רק רע כל היום. (אמר ר"ל) [וא"ר שמעון בן לוי] יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר (תהלים לז) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנאמר (שם) לא יעזבנו בידו. תנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר (ירמיה כג) הלוא כה דברי כאש נאם ה'

האסט ליב. אונ מעגסט דיך באדין אין ווארעמע וואסער אונ אין קאלטע וואסער. אונ דו זארגסט גאר ניט מורא האבען. עס וועט דיר ניט שאדין. אבער אז דוא וועכסט ארויס נעמען דעם פלאסטער וועט דיא מכה פארשפרייט ווערין אין גוף אונ עס וועט ברייגגען אקראנקקייט. אזוי האט גאט גזאגט צו דיא יודין. מיינע קינדער איך האב בשאפין א יצר הרע. איך האב בשאפין דיא תורה זאל זיין בשמים צום יצר הרע. אויב איר וועט לערנען תורה וועט איר ניט גיגעבין ווערין אין דיא הענט פון יצר הרע. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק הלא אם תיטיב שאת, אויב דו וועסט לערנען תורה וואס זיא ווערט גירופין טוב. וועסטו זיין איבער דעם יצר הרע. דו וועכסט גיוועלטיגען אויף אים; אונ אויב איר וועט ניט לערנען תורה; וועט איר גיגעבין ווערין אין דיא הענט פון יצר הרע; אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בייא דיא טיר בייא דעם ארויס גאנג פון דעם מענטשין אויף דער וועלט ליגט דער יצר הרע דיך צו פאנגען אין זיין נעץ. אונ נאך מער וועט זיין. דאס גאנצע בשעפטיגונג פון דעם יצר הרע וועט נאר זיין מיט דיר ער זאל דיך מאכין זינדיגען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צו דיר וועט זיין זיין גלוסטונג. אונ אויב דו ווילסט לערנען תורה וועכסטו גיוועלטיגען אויף דעם יצר הרע. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דו וועסט גיוועלטיגען אויף אים:

יח תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט דער יצר הרע איז שווער. אפילו גאט וואס ער האט אים בשאפין. רופט אים ער איז שלעכט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער געדאנקען פון דעם מענטשינס הארץ איז שלעכט פון דער יוגענד. רבי יצחק זאגט דער יצר הרע פון דעם מענטש ווערט אויף אים בענייט אלע טאג. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער איז נאר שלעכט אגאנצע טאג. רבי שמעון בן לוי זאגט דער יצר הרע פון דעם מענטש שטארקט זיך אויף אים אלע טאג; אונ ער וויל אים הרגנן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער רשע ודער יצר הרע קוקט אויף דעם צדיק אונ ער וויל אים הרגנן. נאר ווייל גאט העלפט דעם צדיק. דריבער קען אים דער יצר הרע גאר ניט טאהן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט וועט ניט פארלאזין דעם צדיק אין דיא האנט פון דעם רשע. דאס מיינט מען דעם יצר הרע. רבי ישמעאל האט גילערונט מיין זוהן אויב דיך האט בגעגינט דער יצר הרע אונ ער רעט דיך אן צו טאן א עבירה. זאלסטו אים ציהען אין בית המדרש. אויב ער איז הארט וויא א שטיין. וועט ער צוא ריבען ווערין. אונ אויב ער איז הארט וויא אייזין. וועט ער צוא שפאלטין ווערין אויף קליינע שטיקער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מיינע רייד זענען אזוי וויא פייער זאגט גאט. אונ פייער צו שפאלט דעם אייזין. אונ מיינע רייד זענען אזוי וויא דער האמער וואס צוא קלאפט דעם שטיין. אונ נאך

שנאמר (ע"כ) (משלי ז) אמור לחכמה אחותי את ת"ת ואומר (שם) קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ואומר (תהלים קכז) כחצים ביד גבור כן בני הנעורים ואומר (שם מה) חציך שנונים ואומר (שם קכז) אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבשו כי ידברו את אויבים בשער מאי את אויבים בשער א"ר חייא בר אבא אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים שונאים זה את זה ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר (במדבר כא) את והב בסופה אל תקרי בסופה אלא בסופה:

אמר לה הלמוד לגמרא. אמור לחכמה אחותי את. שתהא בקי בה כאחותך שאסורה לך א"נ מכיפה דקרא ומודע לבינה תקרא שתהא יודעה לך: כחצים ביד גבור. שנלחם בהם עם אויביו כן בני הנעורים תלמידיו כל אדם קרויין בניו כמ"ש חזקיה (ד"ה כט) בני אל תשלו והומר בהם תגבי וכיגדים אשר נתן לי וגו': אשר מלא את אשפתו מהם. משום דדמינהו לחצים נקט מלוי אשפה: את אויבים בשער. כיפא דאשרי הגבר הוא: נשבו אויבים. מתוך שמקשים זה את זה ואין זה מקבל דברי זה: את והב בסופה. הכי ודרש נה בספר מלחמות מלחמה שע"י ספר התורה יש בסופה: ובמתם. את דברי: כם תם. שלם שהיא תבר בום כלה: מה שהנאתך. כל מה שדעתך (נח) [טהר] כימנו ואפי' דגש וכל מיני מתיקה שקשים

ת"ר (דברים יא) ושמתם סם תם נמשלה תורה כסם חיים מ"של לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שה"טיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה

פון דיא תורה זאלין זיין שארף אין דיין מויל. אויב אמענטש וועט דיך פרעגין אזאך פון דער תורה זאלסטו ניט שטאמלען מיט דעם מויל: נאר זאלסט אים באלד זאגין כשר צו טרייף: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זאג צו דיא חכמה דו ביסט מיין שוועסטער. דו זאלסט וויסען אזוי קלאר דיא גאנצע תורה. וויא דו ווייסט קלאר אז דיין שוועסטער טאר ניט זיין דיין ווייב. נאך זאגט דער פסוק דו זאלסט אן בינדען דיא רייד פון דיא תורה אויף דייניע פינגער. דו זאלסט זיא אויף שרייבין אויף דעם טאוויל פון דיין הארץ. נאך זאגט דער פסוק אזוי וויא דיא פיילין וואס זענען אין דיא האנט פון אשטארקין מענטש אפילו זיא זענען ניט שארף קען ער אויך מיט זיא הרגנן. אזוי זענען דיא יונגע יאהרין. וואס מען לערנט אין זיא תורה אפילו זיין שכל איז ניט אזוי שארף. פון דעסטוועגין ווערט ער אלמדן. נאך זאגט דער פסוק חציך שנונים. דייניע פיילין זענען שארף. אז דער מענטש איז אשטארקער אונ דיא פיילין זענען שארפע. געווים אז ער הרגנת מיט זיא זייער פיל. אזוי אז דער קינד איז יונג אונ האט אשארפין שכל. געווים אז זיין תורה לערנען וועט האבען אקיום אויף אייביג אונ ער וועט וויסען צוא ענטפערין יעדער דין וואס מען וועט אים פרעגין. נאך זאגט דער פסוק וואהל דעם מענטש וואס ער האט אן געפילט זיין שייד מיט דיא פיילין זייא ווערין זיך ניט שעמען אז זייא וועלין ריידין מיט דיא פיינט אין טויער: וואס מיינט מען מיט דיא פיינט אין טויער. רבי חייא בר אבא זאגט אפילו אפאטער מיט זיין זוהן אונ ארבי מיט זיין תלמיד. וואס זייא לערנען תורה אין איין בית המדרש ווערין זייא פיינד אייגער מיט דעם אנדערין. ווארום דער זאגט כשר אונ דער זאגט טרייף. זייא גייען אבער ניט אוועק פון בית המדרש ביז זייא האבען ליב אייגער דעם אנדערין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק את והב בסופה. זאלסט ניט לייענען בסופה. נאר זאלסט לייענען בסופה. פריער שטייט אין פסוק על כן יאמר בספר מלחמות ה': דריבער ווערט גיזאגט עס איז אגטליכע מלחמה. דורך דער ספר התורה. ואת והב בסופה. אין סוף ווערט ליבשאפט צווישען דיא מענטשין וואס האבען געקריגט:

ת"ר תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק ושמתם. סם תם. אגאנצער סם. דיא תורה איז געגליכען אזוי וויא אסם פון לעבין. דאס איז אמשל אמענטש האט אמאהל נישלאגין זיין זוהן אונ האט אים גימאכט אגרויסע מכה. דער נאך האט ער אים גלייגט אפלאסטער אויף דיא מכה. אונ ער האט גזאגט צו אים מיין זוהן אזוי לאנג וויא דער פלאסטער וועט ליגען אויף דיא מכה. מעגסטו עסין וואס דוא האסט ליב אונ מעגסט טרינקען וואס דוא

דבה בר ר"ה לא טעים אומצא עד דמייתי ליה לינוקא בי מדרשא. ר' חיי' בר אבא לא טעים אומצא עד דמקרי לינוק' ימוספיה. א"ר ספרא משום ריב"ח מ"ד (דברים ו) ושננתם לבניך אל תקרי ושננתם : לא ושלשתם לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד מי יודע כמה חיי לא צריכא ליומי. לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהיו אומרים (ויקרא יא) וא"ו דגחון חציין של אותיות של ספר תורה (שם י) דרש דרש חציין של תיבות (שם יג) והתגלח חציין של פסוקים (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער עי"ן דיער חציין של תהלים באותיות (שם עח) והוא רחום יכפר עון חציין דפסוקים :

תנו רבנן ה' אלפים ותתפ"ח פסוקים הוין פ"ת יתר עליו ספר תהלים שמנה חסר ממנו דברי הימים שמונה . ת"ר (דברים ו) ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר אלא אמור לו מיד

ניזק בגלוי ראש ולא הספיק להתפשט בכולה : שאני כולי האי. במיכרת לגאת בלא עטיפה הוגנה לך : לא טעים אומנא. כבר מעט בגהלים היו רגילין לטעום בבקר : עד דמקרי לינוקא ומוספיה. מהדר לו מה שקרא אתמול ומלמדו עוד פסוק יותר : הלא ובלבתם. מדלא כתיב ושניתם (…זימנא) מאי ושננתם כל' נוי"ן ש"מ שישמיע אותו שני פעמים והיינו ושלשתם) שילישם : ליומי. ימי השבוע : לפיכך נקראים וכו'. מילתא באפיס נפשיה היא : תלמוד. סברות וטעמי המשנה של משניות ולהרלם במה שסותרות זו את זו : נקראו הראשונים סופרים. דכתיב ומשפחות סופרים יושבי יעבץ : וא"ו דגחון : כל הולך על גחון : חסר ממנו ממנין ספר תורה : יהיו מחודדין בפיך. הזור עליהם ודוק בטעמם : שאם ישאלך

אהיטל אויף דיין קאפ נאר האט בדעקט דיין קאפ מיט א שטיקל פון אקלייד אונ ביסט גילאפן מיט דיין קינד אין חדר. האט רבי יהושע גזאגט איז דען ווייניג וואס עס שטייט אין פסוק דו זאלסט מאכן וויסען דיא תורה צוא דיינע קינדער וועט דאס זיין גירעכנט וויא דער טאג וואס דוא ביסט גישטאנען פאר גאט אויף דעם בארג סיני. פון דער צייט אונ ווייטער פלעגט רבה בר רב הונא ניט עסן דאס קליינע שטיקל גיבראטענע פלייש. ביז ער פלעגט ברייגגען זיין קינד אין בית המדרש צום לערנען תורה. אונ רבי חייא בר אבא פלעגט ניט עסן דם קליינע שטיקל גיבראטענע פלייש. ביז ער האט גיחזרת מיט זיין קינד וואס ער האט מיט אים נעכטין גילערנט. אונ נאך צוא גילערנט אביסול נייע אויך. ווייער שטייגער איז גיוועזן צו עסן אין דער פריא א שטיקל פלייש גיבראטען אויף קוילין. רב ספרא הט גזאגט פון רבי יוסי ברבי חנינא וועגין עס שטייט אין פסוק ושננתם לבניך. דוא זאלסט ניט לייענען ושננתם. נאר ושלשתם. דו זאלסט לערנען מיט דיין קינד יעדער זאך דריי מאהל. אמענטש זאל איביג צוא טיילען דיינע יאהרין אין דריי טייל. א דריטל יאהרין זאל ער לערנען תנ"ך. א דריטל יאהרין זאל ער לערנען משניות. א דריטל יאהרין זאל ער לערנען גמרא. למשל אמענטש לעבט זיבעציג יאהר. זאל ער לערנען ביז דריי אונ צוואנציג יאהר תנ"ך. ביז זעקס אונ פערציג יאהר משניות. אונ ביז זיבעציג יאהר גמרא. פרעגט דיא גמרא ווייס דען אמענטש וויא לאנג ער וועט לעבין. טאמער לעבט ער נאר ביז דריי אונ צוואנציג יאהר. וועט ער נאר האבען גילערנט תנ"ך. ניט מער. אדער טאמער לעבט ער נאר ביז זעקס אונ פערציג יאהר וועט ער נאר האבען גילערנט תנ"ך אונ משניות: ניט מער. ענטפערט דיא גמרא מען מיינט דיא טעג זאל ער צוא טיילען: אלע טאג זאל ער לערנען אדריטול תנ"ך אדריטול משניות אדריטול גמרא. דיא גמרא זאגט דריבער ווערין גערופין די ערשטע תנאים סופרים. וויל זייא פלעגין ציילען אלע אותיות פון דער תורה. וייא האבען גזאגט אז דער וא"ו פון דם ווארט גחון איז אהעלפט פון דיא אותיות וואס אין דער ספר תורה. דרש דרש איז אהעלפט פון דיא ווערטער וואס אין דיא ספר תורה. והתגלח איז אהעלפט פסוקים פון דיא ספר תורה. אין תהלים שטייט יכרסמנה חזיר מיער. דער עי"ן פון יער איז העלפט אותיות פון תהלים. והוא רחום יכפר עון איז העלפט פסוקים פון תהלים:

תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט פינף טויזנד אכט הונדערט אכט אונ אכטציג פסוקים איז דא אין דער ספר תורה. אין תהלים איז דא אכט פסוקים מער. אין דברי הימים איז דא אכט פסוקים ווייניגער. דיא רבנן האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק ושננתם דיא ווערטער

רב הונא לטעמיה דאמר בן עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה ס"ד אלא אימא כל ימיו בהרהורי עבירה. אמר רבא וכן תנא דבי רבי ישמעאל עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה כיון שהגיעו עשרים שנה ולא נשא אומר תיפח עצמותיו של אותו האיש. א"ר חסדא האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר ואי הוה נסיבנא בארביסר (דף ל) הוה אמינא לשטן גירא בעיניך. א"ל רבא לרב נתן בר אמי אדידך על צוארי דבריך משיתסר ועד כ"ב ואמרי לה מתמני סרי עד כ"ד כתנאי (משלי כב) חנוך לנער על פי דרכו ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר משיתסר ועד כ"ב וח"א מתמני סרי ועד כ"ד:

מן א"ר יהושע בן לוי כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני שנא' (דברי' ד) והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. רבי חייא בר אבא אשכחיה לר' יהושע בן לוי דשדי דיסנא ארישיה וקא ממטי ליה לינוקא לבי כנישתא א"ל מאי כולי האי א"ל מי זוטרא מאי דכתיב והודעתם לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מכאן ואילך

רבה

הכי לאמינא לשטן גירא בעינך. כלומר הייתי מתגרה בו ובשטן שלא יסיתני ולא אירא מיתטילני: אדירך על צוארי דבריך. בעוד ידך תקיפה על בנך קודם שיגדל ולא יקבל תוכחתך הביאו אשה: משיתסר. בכן הגיע זמן ניכנס ויותר מכ"ב אל שתהרהו ל"א הדיוך על צוארי דבריך בעשה בעוד ידך תקיפה עליו הוא זכיר לנמדו תוכחת ואי זה אמנו משיתסר עד כ"ב כליר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחה כל כך והל תכביד יסורין ותוכחת ויותר מכ"ב לאוב בלא יבעט וזה עיקר: ע"ס דכו. דכך שכל ימיו יכא מתנהג בו תנוך לו בנערותו ואיזו היא נערותו ר' יהודה ור' נחמיה וכו':

השדי דיסנא אריסיה. סדין שאינו רחוי לעטיפת ערתם אלא כסוי בעלמא שם על ראשו בלא

גיט זעהן מיין פנים ביז דוא וועסט תתונה האבען. ווארום רב הונא זאגט אז איינער איז אלט צוואנציג יאהר אונ ער האט נאך ניט חתונה געהאט. זענען זיינע אלע טעג מיט עבירות; פרעגט דיא גמרא וויא אזוי מיט עבירות. נאר מען מיינט אז זיינע אלע טעג גייען אוועק מיט טראכטונג פון עבירות. ער טראכט פון ווייבער. רבא זאגט אונ דבי רבי ישמעאל האבען אויך אזוי געלערנט ביז צוואנציג יאהר ווארט גאט דעם מענטש ווען וועט ער נעמען אווייב. אז ער איז אלט געווארין צוואנציג יאהר אונ האט נאך ניט גענומען קיין ווייב. זאגט גאט פאר פוילט זאלין ווערין דיא ביינער פון דעם מענטש. רב חסדא האט געזאגט דאס וואס איך קען בעסער לערנען פון מיינע חברים. ווייל איך האב חתונה געהאט דעם זעכצעהנטען יאהר; אונ ווען איך וואלט חתונה געהאט דעם פערצעהנטען יאהר וואלט איך געזאגט צום שטן אפיילו אין דיינע אויגען; איך האב ניט מורא פאר דיר טאמער וועסטו מיך מאכען זינדיגען. רבא האט געזאגט צוא רב נתן בר אמי ווען דיין האנט איז נאך אויף דעם האלדז פון דיין זוהן. ווען דיין זוהן איז נאך יונג דוא קענסט אים גייטין צוא וואס דוא ווילסט. זאלסטו אים געבין אווייב. דאס איז פון זעכצעהן ביז צוויא אונ צוואנציג יאהר. אנדערע זאגין פון אכטצעהן ביז פיר אונ צוואנציג. תנאים קריגען אין דעם. אין פסוק שטייט דוא זאלסט געוויינען דעם יונג אין זיין יוגענד ער זאל גיין אין גוטען וועג. אונ נאך זיין גע ואוהנונג וועט ער גיין זיין גאנצין לעבין אזוי. ווען הייסט דער יוגענד. רבי יהודה אונ רבי נחמיה קריגען. איינער זאגט פון זעכצעהן ביז צוויי אונ צוואנציג. אונ איינער זאגט פון אכטצעהן ביז פיר אונ צוואנציג:

מן אמר. רבי יהושע בן לוי האט געזאגט דער וואס לערנט תורה מיט זיין אייניקל. רעכענט אים אויף דער פסוק וויא ער אליין וואלט גינומען דיא תורה פון בארג סיני. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט מאכען וויסען דיא תורה צוא דיינע זיהן אונ צוא דיין זיהנס קינדער. וועט דאס זיין גירעכנט וויא דער טאג וואס דוא ביסט גישטאנען פאר גאט אויף דעם בארג סיני. רבי חייא בר אבא האט גיטראפען צוא רבי יהושע בן לוי אז ער האט ארויף גילייגט א שטיקעל פון אקלייד אויף זיין קאפ. אונ ער האט געפירט זיין קינד ... חדר. הט רבי חייא געזאגט צוא רבי יהושע וואס האסטו דיך אזוי גיאיילט. דוא האסט ניט צייט גיהאט צוא געסען

שמעתיה א"ל אנא עדיפנא מנך הוב את ואיזיל אנא שמע אביי דקא הוה אתי הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי דכי הוו עיילין תרין אפילו ביממא הוו מתזקי אמר להו לא ליתיב ליה איניש אושפיזא אפשר דמתרחיש ניסא על בת בההוא בי רבנן אידמי ליה כתנינא דז' רישוותא כל כריעה דכרע נתר חד רישא אמר להו למהר אי לא אתרחיש ניסא סכנתין:

יג **אמר** רב יהודה אמר שמואל הלכה נושא אדם אשה ואח"כ לומד תורה ר' יוחנן אמר ריחים בצוארו ויעסוק בתורה ולא פליגי הא לן והא להו:

יד **משתבח** ליה רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא דאדם גדול הוא א"ל כשיבא לידך הביאהו לידי כי אתא חזייה דלא פריס סודרא אמר לו מאי טעמא לא פריסת סודרא אמר לו דלא נסיבנא והדרינהו לאפיה מיניה אמר לו הזי דלא חזית לאפאי עד דנסבת רב

יצריה אחר מזונות ויספיקו : בי רבנן. נתרחק מן הישוב היה : לא ליתיב ליה אינש אושפיזא יכנס אחא ועל כרחו ילין בבית המדרש ויתפלל הקב"ה יעשה לו נס ויהרוג את המזיק : בת. לן : על. נכנס: אידמי ליה. מזיק : כתנינא דשבע רישי. שהיו לו ז' גולגולות : כל כריעה דכרע. רב אחא ומתפלל על אותו מזיק נתר חד רישא: סכנתין. סכנתם אותי :

נושא אשה. דהוי בלא הרהור ואחר כך הולך ולומד תורה: הא לן. בני בבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטלין עליו נושא אשה דהוי בלא הרהור ואחר כך הולך ולומד תורה : להו. לבני ארץ ישראל שלומדים במקומם אם נושא אשה יהיו צרכי הבית מוטלים עליו ויבטלוהו :

חזייה רב הונא לרב המנונא : דלא פריס סודרא : כדרך הנשואים שהיו רגילין לכסות ראשן :

לערנען ביי אים. האט אביי געהערט אז רב אחא קומט צו אים. אין בית המדרש פון אביי איז געווען א מזיק אשרה. אז צוויא מענטשן פלעגן אריין גיין אין בית המדרש אפילו ביי טאג, פלעגט ער זייא שאדין טאהן. האט אביי געזאגט צוא דיא מענטשן פון שטאט קיין מענטש זאל ניט אריין לאזין רב אחא נעכטיגען ביי זיך אין שטוב. וועט ער מוזין נעכטיגען אין בית המדרש, טאמער וועט זיך טרעפין א נס אז ער וועט הרגנען דעם מזיק. איז רב אחא אריין גיגאנגען אין בית המדרש אונד האט דארט גינעכטיגט. האט זיך דער מזיק פאר שטעלט וויא א שלאנג מיט זיבען קעפ. ביי יעדער מאהל וואס רב אחא האט זיך איין גיבויגען פאר גאט אונד האט גיבעטין איז איהם פון דעם מזיק. איז אים אראפ גיפאלען איין קאפ. אויף מארגין האט רב אחא געזאגט צו דיא מענטשן פון שטאט. ווען מיר וואלט ניט גיטראפען דער נס דער מזיק זאל גיהרגעט ווערין, וואלט איר מיך גיבראכט אין אסכנה:

יג אמר. רב יהודה האט געזאגט פון שמואלס וועגן דער דין איז פריער זאל א מענטש נעמען א ווייב דער נאך זאל ער לערנען תורה. רבי יוחנן זאגט ער וועט האבען א מיל שטיין אויף זיין האלדז (צוא געבין עסין א ווייב מיט קינדער) וועט ער קענען לערנען תורה. נאר פריער זאל ער לערנען תורה: דער נאך וועט ער נעמען א ווייב. זאגט דיא גמרא שמואל מיט רבי יוחנן קריגען ניט: נאר דיא תלמידים פון בבל וואס גייען אוועק פון זייער ארט צוא לערנען תורה אין ארץ ישראל. זאלין פריער נעמען ווייבער. דער נאך זאלין זייא לערנען תורה. ווארום אז זייא זענען ניטא אין דער היים. איז דאך אויף זייא ניטא קיין יאך פון דיא ווייב אונד קינדער. אבער די תלמידים פון ארץ ישראל וויל זייא לערנען אין דער היים וועט אויף זייא זיין דער יאך פון ווייב אונד קינדער. דריבער איז בעסער פריער זאלין זייא לערנען תורה. דער נאך זאלין זייא חתונה האבען:

יד משתבח: רב חסדא האט גילויבט פאר רב הונא אז רב המנונא איז א גרויסער למדן. האט רב הונא געזאגט צו רב חסדא אז רב המנונא וועט קומען צוא דיר שיק אים צוא מיר. אז רב המנונא איז גיקומען פאר רב הונא: האט רב הונא גיזעהן אז רב המנונא גייט ניט מיט א טלית אויף דעם קאפ. האט רב הונא געזאגט צוא רב המנונא פאר וואס גייסטו ניט מיט א טלית אויף דעם קאפ. האט רב המנונא געזאגט ווייל איך האב נאך ניט חתונה גיהאט. האט רב הונא אפ גיקערט זיין פנים פון רב המנונא. אונ רב הונא האט געזאגט צוא רב המנונא דו זאלסט

מיניה עבד שסרסו רבו בביצים מהו כמום שבגלוי דמי או לא לא הוה בידיה א"ל מה שמך אמ׳ להו המנונא א"ל לאו המנונא אלא קרנונא אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה כתניתא בעו מינך דתנן כ"ד ראשי איברים שבאדם כולן אינן מטמאין משום מחיה ואלו הם ראשי אצבעות ידים ורגלים וראשי אזנים וראש החוטם וראש הגויה וראשי דדים שבאשה רבי יהודה אומר אף שבאיש ותני עלה בכולם עבד יוצא בהם לחירות רבי אומר אף הסירוס בן עזאי אומר אף הלשון:

(דף כט ע"ב) יב ת"ר הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו ר׳ יהודה אומר אם בנו זריז ומוצלח ותלמודו מתקיים בידו בנו קודם כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוה לקמיה דאביי כי אתא חזייה דלא הוה מחדדן שמעתיה

בפניך: כמו מום שבגלוי דמי. שהרי תלוים בכיס ונכרים בחוץ או לא כוהיל וטמונים בתוך הכיס: קרנונא. יושב קרנות אתה ולא בעל הורה: מתניתא בעו מינך. גרסינן דמברייתא דתני עלה דמתניתין ר׳ אומר אף הסירוס יליף לה: אין מטמאין משום מחיה. שם אחד מן הנגעים כדכתיב ומחית בשר חי בשאת וכתיב בה לכל מראה עיני הכהן שתהא כולה נראית כאחד פרט למחיה שהיא במקום משופע ויורד לכל לד שאין יכול לראות ראש הנגע ורגליו כאחת: וראשי אזנים. שפת האוזן: ראש הגויה. גיד: וראשי דדים שבאשה. אבל שבאיש אינם בולטין כ"כ ואין זה שיפוע: לחירות. דכולם אם קללו לו רבו מום שבגלוי הוא והיינו הוזר: רבי. אומר אף הסירוס מוסיף על אלו לענין עבד ובן ועין לא אצטריך ליה לרבו למנות בתוספת דבהדיא כתיב וגיל קדי כי רב הוא ות"ק לא פליג בהא: אף הלשון. דדרכו לראותו כשהוא מדבר ומום שבגלוי הוא: אם היה בנו זריז והאב רואה שילניה ממנו ואין לו סיפוק נכסים שילמדו שניהם ילמוד בנו והוא

האט רב המנונא צוא זייא געזאגט האט איר דען בייא מיר געפרעגט אזאך אונ איך האב איך ניט גיענטפערט. האבען זייא ביי רב המנונא געפרעגט אקנעכט וואס דער בעל הבית האט אים אויס געשניטען זיינע אייער. וויא איז דער דין: הייסט דאס אעפענטליכער פעלער. ווייל מען קען דער קענט פון אויס ווייניג אז דיא אייער פעלין ביי אים. אדער דאס הייסט אבעהאלטענער פעלער. ווייל דיא אייער זענען גיוועזן בעהאלטען אין ביטיל: האט רב המנונא ניט געוואוסט צו ענטפערן. האבען זייא געפרעגט ביי אים וויא איז דיין נאמען. האט ער געזאגט מיין נאמען איז המנונא. האבען זייא געזאגט צו אים דיין נאמען איז ניט המנונא. נאר קרנונא. ווייל דו ביסט אפראסטער מענטש אונ ניט קיין למדן. דער נאך איז רב המנונא ניקומען פאר רב חסדא. אונ האט אים דער ציילט וואס מען האט ביי אים גיפרעגט. האט רב חסדא גזאגט צוא רב המנונא מען האט ביי דיר גיפרעגט אזוי אזאך וואס עס שטייט אין אברייתא. ווארום מיר האבען גילערונט דיא שפיצען פון פיר אונ צוואנציג גלידער וואס זענען דא אין אמענטשין. זענען נישט מטמא אויב אויף זייא איז דא ווילד פלייש. דאס זענען זייא. דיא שפיצען פינגער פון דיא הענט אונ פון דיא פיס. אונ דער ברעג פון אויער. אונ דער שפיץ נאז. אונ דער שפיץ פון דיא מילה. אונ דיא שפיצען בריסט פון אנקבה. רבי יהודה זאגט מיר כא־פין רעכענען דיא שפיצען בריסט פון אזכר אויך. אונ מיר האבען גילערונט אז אבעל הבית שניידט אפ בייא זיין גוישען קנעכט איינעם פון דיא פיר אונ צוואנציג גלידער. גייט ארויס דער קנעכט פרייא. רבי זאגט אז דער בעל הבית שניידט אויס דיא אייער פון זיין גוישען קנעכט. גייט ער אויך ארויס פרייא. בן עזאי זאגט אז דער בעל הבית שניידט אפ דעם צונג פון זיין גוישען קנעכט. גייט ער אויך ארויס פרייא:

יב תנו רבנן. די רבנן האבען גילערנט אז ער בארף דינגען אמלמד פאר זיך צום לערנען, אונ בארף דינגען אמלמד פאר זיין זוהן צוא לערנען. אונ צווייא מלמדים קען ער ניט דינגען; איז ער פריער פאר זיין זוהן. זאל ער דינגען אמלמד פאר זיך. רבי יהודה זאגט אויב דער פאטער זעהט אז דער זוהן וועט לערנען וועט ער זיין אלמדן. אגרעסערער פאר אים. זאל ער דינגען אמלמד פאר זיין זוהן. אזוי וויא רב אחא בר יעקב האט געשיקט זיין זוהן רב יעקב פאר אביי ער זאל בייא אים לערנען תורה. אז רב יעקב איז גיקומען פון אביי צוריק צום פאטער. האט דער פאטער גיזעהן אז זיינע לערנונג איז ניט מיט אשארפען שכל. האט דער פאטער גזאגט צום זוהן איך בין בעסער צים לערנען וויא דוא. זיץ דוא אין דער היים אונ איך וועל גיין צוא אביי

(דף כו ע"ב) י ת"ר הכהו על עינו וסמאה על אזנו והרשה עבד יוצא בהן לחירות בנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות אמר רב שמן לרב אשי למימרא דקלא לאו כלום הוא והתני רמי בר יחזקאל תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו משלם נזק שלם ואמר רב יוסף אמרי בי רב סוס שצנף והמור שנער ושברו כלים בתוך הבית משלמים חצי נזק א"ל שאני אדם דכיון דבר דעת הוא איהו מבעית נפשיה כדתניא המבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים כיצד תקע באזנו וחרשו פטור אחזו ותקע באזנו וחרשו חייב:

כנגד עינו. שהכה לכותל והבעיתו בקול ולאו כולה לו נתחרש: ושברו. בקול: מכלם נזק שלם. כשומכוס מוקמינן לה בב"ק דלמר בהמה שהזיקה בלרורות מכלם נזק שלם: ושברו את הכלים. בקלם: חלי נזק. כדין לרורות לרבנן דפליגי עליה דסומכוס בב"ק ולמרי אינו מכלם הלא חלי נזק לרורות: שאני אדם דבר דעת הוא. כאי ניזק וכי מיבעית מדעתיה קמיבעית שנותן לב אל מחד קול הבא פתאום.

(דף כט) יא סבי דניזוניא לא אתו לפרקיה דרב חסדא א"ל לרב המנונא זיל צנעינהו אזל אמר להו מ"ט לא אתו רבנן לפירקא א"ל (מאי) [אמאי] ניתי דבעינן מיניה מילתא ולא פשט לן א"ל מי בעיתו מינאי מידי ולא פשטינא לכו בעו מיניה

סבי דניזונית. שם מקום: זיל לנעינהו. המור עליהם להכנר ולישב בביתם וזה לשון נידוי כה"ת כדאמרינן במ"ק נאמר לו דכך רגוד הכנר ושב

גיצוויגען פון קנעכט צו זיין פריי. אונ דער מענטש איז גיגאנגען אונ האט גיקויפט אבעל הבית אויף זיך אליין. דריבער זאל מען אים שטעכין דעם אויער פאר דיא טיר אונ פאר דיא מזוזה:

י תנו רבנן: דיא רבנן האבען גילערנט אז איינער האט גיקויפט אגוישען קנעכט אונ ער האט אים געשלאגין אויף זיין אויג. אונ ער האט זיא בלינד גימאכט. אדער ער האט אים גישלאגין אויף זיין אויער אונ ער האט זיא טויב גימאכט. גייט דער קנעכט ארויס פריי. אבער אז ער האט אים געשלאגין געגין אויג. אונ ער איז בלינד גיווארין. אדער ער הט אים גישלאגין געגין אויער אונ ער איז טויב גיווארין. למשל ער האט אקלאפ גיטאהן אויף אוואנט אונ פאר שרעק פון דעם קלאפ איז ער בלינד גיווארין אדער טויב גיווארין גייט ניט ארויס דער קנעכט פריי: האט רב שמן גיזאגט צו רב אשי וועלן מיר זאגין אז מען טוהט אשאדין מיט דעם קול דארף מען ניט בצאהלען. רבי בר יחזקאל האט דאך גילערנט אז אהאן האט ארין גישטעקט דעם קאפ אין אגלעזערנע כלי: אונ האט אקריי גיטאהן אין דיא כלי אונ דיא כלי איז צוא בראכען גיווארין. דארף דער בעל הבית פון האן בצאהלען אגאנצען שאדין. אונ רב יוסף האט גיזאגט מען האט גיזאגט ביי רב. אז אפערד האט אגישריי גיטאהן אדער אאייזיל הט אגישריי גיטאהן אונ דורך דעם גישריי זענען צו בראכען גיווארין כלים אין שטוב. דארף זייער בעל הבית בצאהלען אהאלבין שאדין. זעהן מיר דאך אז מען טוהט אשאדין מיט אקול דארף מען בצאלען. האט רב אשי גזאגט ביי אמענטשין איז אנדערש ווייל ער האט שכל זיך אפ צוא האלטען אונ ניט צוא שרעקין. אז ער שרעקט יא. איז ער זיך אליין שולדיג. דריבער דארף מען אים ניט בצאהלען. אזוי וויא מיר האבען גילערנט אז איינער דער שרעקט זיין חבר: בית דין קענען אים ניט שולדיג מאכען. נאר גאט שטראפט אים. וויא אזוי איז גיוועזן. אז ער הט אגישריי גיטאהן צוא זיין חבר אין אויער. אונ ער איז טויב גיווארין. דארף ער אים ניט בצאהלען. אבער אז ער הט אן גינומען זיין חברס אויער אונ הט אגישריי גיטאהן אין זיין אויער. אונ ער איז טויב גיווארין. דארף ער בצאהלין:

יא סבי. י אלטע לייט פון ניזוניא זענען ניט גיקומען צוא דיא דרשה פון רב חסדא. האט רב חסדא גיזאגט צוא רב המנונא גיא בעהאלט זייא וואס זייא זאלין זיצען אין דער היים. דאס הייסט זייא זאלין זיין אין חרם. איז רב המנונא גיגאנגען צוא זייא אונ האט ביי זייא גיפרעגט פאר וואס זענט איר ניט גיקומען צוא דער דרשה. האבען זייא גיזאגט פאר וואס זאלין מיר יא קומען מיר האבען גיפרעגט ביי אים אזאך. אונ ער האט אונז ניט גיענפערט.

לו ואחת לבנו . והבאתה מלכד שלא ילחצנה במלחמה :

פירן להריס כגון אביו : בלא ילחצנה במלחמה. נגה עליה : חומר . לגור המרגליות ולגור סכוסס פסוי בנוהר להביא :

ט ת"ר (דברים טו) כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן ע"ג התבן מכאן אמרו חכמים הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו (פ"ב) (שמות כא) ורצע אדוניו את אזנו במרצע וגו' ר' יוחנן ב"ז היה דורש מקרא זה כמין חומר מה נשתנה אוזן מכל האברים שבגוף אמר הקב"ה אוזן ששמעה קולי על הר סיני (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע (בה) (שמות כא) (והגישו אל הדלת וגו') ר"ש [ב"ר] היה דורש את המקרא הזה כמין חומר מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והוצאתים מעבדות להירות והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם :

ת"ר

חברתה . ולקחה : אז ער איז איר מקדש איז גוטע קדושין . לך לאשה . צו דיר פר אווייב . ער זאל ניט נעמען צוויא ווייבער איינע פאר זיך אונ איינע פאר זיין פאטער . אדער איינע פאר זיך אונ איינע פר זיין זון . והבאתה דוא זאלסט איר ברייננען אהיים . אבער ער זאל איר ניט צוא דריקען אין דער מלחמה . ער זאל ניט מונה זיין מיט איר אין דער מלחמה :

ט תנו רבנן . דיא רבנן האבען גילערונט עס שטייט אין פסוק כי טוב לו עמך . עס איז אים גוט מיט דיר : דעם יודישען קנעכט וואס דוא האסט גיקויפט איז אים גוט מיט דיר . ער זאל זיין מיט דיר אין עסין . ער זאל זיין מיט דיר אין טרינקען . דער יודישער קנעכט זאל עסין דאס זעלביגע וואס דער בעל הבית עסט . אונ זאל טרינקען דאס זעלביגע וואס דער בעל הבית טרינקט . עס זאל ניט זיין דער בעל הבית זאל עסין קלארע ברויט . אונ דער קנעכט זאל עסין שווארצע ברויט . דער בעל הבית זאל טרינקען אלטין וויין . אונ דער קנעכט זאל טרינקען יונגען וויין . דער בעל הבית זאל שלאפען אויף בעט גיוואנט . אונ דער קנעכט זאל שלאפען אויף שטרוי . נאר זייא זאלין זיין ביידע גלייך . פון דאנען האבען דיא חכמים גזאגט דער וואס קויפט איודישען קנעכט . קויפט ער אבעל הבית אויף זיך : אין פסוק שטייט דער בעל הבית זאל שטעכין דעם אויער פון זיין קנעכט מיט אהאל . זאגט דיא גמרא רבי יוחנן בן זכאי הט גידרשת דעם פסוק אזוי גוט אזוי וויא אבינטל בשמים . פאר וואס איז געענדערט גיווארין דער אויער פון אלע גלידער פון דעם קנעכט . פר וואס שטעכט מען ניט קיין אנדר גליד נאר דעם אויער . נאר גאט האט גזאגט דער אויער וואס האט גיהערט אויף דעם בארג סיני צוא מיר זענען דיא יודין קנעכט . אונ ניט זייא זאלין זיין קנעכט צוא קנעכט . אונ דער מענטש איז גיגאנגען אונ האט גיקויפט אבעל הבית אויף זיך אליין . דריבער זאל מען אים שטעכין דעם אויער . עס שטייט אין פסוק דער בעל הבית זאל צו פירען דעם קנעכט צוא דיא טיר אדער צוא דער מזוזה . (מזוזה מיינט מען דער אוסאק פון דיא טיר וואס דיא מזוזה איז אויף דעם אן גישלאגין) אונ אויף דיא טיר אדער אויף דעם אוסאק זאל מען אים שטעכין דעם אויער . זאגט דיא גמרא רבי שמעון בר רבי האט גידרשת דעם פסוק אזוי גוט וויא אבינטול בשמים . פאר וואס איז גיענדערט גיווארין דיא טיר מיט דיא מזוזה פון אלע כלים וואס אין שטוב . מען זאל אים שטעכין דעם אויער נאר אויף דיא טיר אדער אויף דיא מזוזה . נאר גאט האט גזאגט דיא טיר אונ דיא מזוזה וואס זענען גיוועזן עדות אין מצרים ווען איך האב איבער געהיפט אויף דעם משקוף מיט ביידע מזוזות וואס איז דא האט דארטין גיוואהנט . אונ זייא זענען געבליבען לעבין : אונ איך האב גזאגט צוא מיר זענען דיא יודין קנעכט . ניט זייא זאלין זיין קנעכט בייא קנעכט . אונ איך האב זיי ארויס

זה הנמכר לע"ז עצמה:

(דף כא. ויקרא כה) ז וגאל את ממכר אחיו רשות אתה אומר רשות או
אינו אלא חובה ת"ל ואיש כי לא יהיה לו גואל וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים אלא זה שיש לו ואינו רוצה ליקח שהרשות בידו דברי ר' יהושע ר"א אומר וגאל את ממכר אחיו חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל (שם) ובכל ארץ אחזתכם גאולה תתנו הכתוב קבעו חובה:

(ע"ב) ח ת"ר (דברים כא) וראית בשביה בשעת שביה. אשת ואפילו אשת איש. יפת תואר
לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות. ואל יאכלו בשר המותות נבלות. והשקת אע"פ שאינה נאה. בה ולא בה ובחברתה. ולקחת ליקוחין יש לך בה. לך לאשה שלא יקח שתי נשים אחת לו ואחת לאביו אחת לו

הנמכר לע"ז עצמה. להטוב עלים ובאר נרמה לשם אלהות:
וכי יש לך אדם בישראל. מנוטלי חלק שאין שאין לו גואלים מזרע יעקב נעוד אחד מכל ישראל קיים בואו קרוב לו: אלא זה שיש לו. גואלים אבל אין הגואל רוצה ליקח ולימדך הכתוב שהרשות ביד קרוב: חובה. וכאי כי לא יהיה לו גואל דרש בבאי אמכר ביד הגאוי ליורבו לגאול ואין הגאולה מוטלת (עליו) אלא על הקרוב מן בכל:
יפת תואר. משמע מתוך שמתגרה בו יצרו שמתוך יופיה התירה לו ובקשי אלא דמוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות בשר מבוכנת שחוטה ואע"פ שהיא מאוסה כדכתיב ביחזקאל ולא בא בפי בשר פגול: ולא יאכלו בשר המותות. לאחר שימותו ויהיו נבלות: המותות. המורטיש"י: והשקת. בחשקו אלא הכתוב ואפי' אינה נאה: ולא בה ובחברתה. שלא יקח שתים: ליקוחין יש לך בה. קדושין תופסין ואע"פ שהיתה נכרית שהרי היא מתגיירה מדעתה: לך. ולא לאחרים שלא יקחנה

אאמתין גרן וועט ער פארקויפט ווערין. נאר צו אגר תושב. וואס איז אגר וואס ער האט אויף זיך גינומען ער זאל ניט דינען עבודה זרה אבער ציא אלע זאכין איז ער אגוי. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק לגר תושב. דער נאך וועט ער פארקויפט ווערין צו דיא משפחה פון גר. דאס איז צוא דיא גוים. אז גם שטייט אין פסוק לעקר. מיינט מען ער וועט פארקויפט ווערין צו בעדינגען דיא עבודה זרה אליין:

ז תנאל. דער דין איז אז איינער (משל ראובן) האט פאר קויפט אשטוב אדער אפעלד: דייל ער איז ארעם. דארף זיינער אברודער אדער דער נאנטסטער פון זיין משפחה אויס לייזין וואס ער האט פאר קויפט. אויב ער וויל. אבער אז ער וויל ניט לייזט ער ניט אויס. פרעגט דיא גמרא דוא זאגסטו ער לייזט אויס אויב ער וויל. טאמער האט דיא תורה גימיינט ער מוז אויס לייזין. שטייט אין פסוק אויב אמענטש וועט ניט האבען וועד עם זאל אויס לייזין. איז דאך אקשיא איז דען דא איוד וואס האט ניט ווער עס זאל אויס לייזין זיין פעלד. נאר מען מיינט ער האט ווער עס זאל אויס לייזין. נאר ער וויל ניט. אונ אז ער וויל ניט קען מען אים ניט נייטין. אזוי זאגט רבי יהושע. רבי אליעזר זאגט ער מוז אויס לייזין. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסטו אז ער מוז. טאמער נאר אז ער וויל. שטייט אין פסוק אין דער גאנצער לאנד וואס איר האט גיירשת זאלט איר געבין אאויס לייזונג. האט דער פסוק גימיינט מען מוז אויס לייזין. אונ וואס עס שטייט אויב ער וועט ניט האבען קיין אויס לייזער. מיינט מען דער אויס לייזער וועט אויך זיין ארעם אונ וועט ניט האבען קיין געלט אויס צו לייזין:

ח תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט עס שטייט אין פסוק וראית בשביה. דוא וועסט זעהן צווישען דיא מלחמות וואס דוא האסט גיפאנגען. ווען דוא וועסט פאנגען. וועסטו זעהן אשת. אנווייב. אפילו זיא האט אמאן. יפת תואר. אשיינע. ווארום דיא תורה האט גירעט קעגין יצר הרע. וויל זיא איז אשיינע דריבער רעט אים אן דער יצר הרע צוא איר: ווארום עס איז בעסער איוד זאל עסין גיפיינגערטע פלייש גישאכטענע. אונ ער זאל ניט עסין גיפיינגערטע פלייש נבלות. דריבער אידער ער זאל מיט איר מזנה זיין ווען זיא איז אגויה. איז בעסער ער נעמט איר צוא זיך אהיים אונ איז איר מגייר אונ נעמט איר פאר אווייב. וחשקת. דוא וועסט גלוסטין זא איר. אפילו זיא איז ניט קיין שיינע. בה. אין איר וועסטו גלוסטין. נאר איינע מעג ער גלוסטין. אבער ניט אז ער וועט גלוסטין צוא צווייא. צוא איר אונ צוא איר

שלא מכר ביתו תחלה. עד שלא מכר אלו : מ"ש הקדים לא כתיב. דמשמע אם לא הרגיש כופו לבא לכך וכולהו תנא לא יבאם לידו עד שמוכר דמשמע דפסיקא ליה לתנא דהדרכו בכך דלא תבוא לידי טיבוב התשובה עד שיקבל עוד פורעניות : אע"ג דבתו נמי עניינא לא כתיב. לדרוש ה סמיכת פרשה מ"מ אלול ופרשת רבית סמוכה לפרשת ממכר בית אם סמוך שמוכר את בתו אם יש לו בת קטנה קודם שלוה ברבית דניחא ליה וכו' : וכי ימוך אחיך. הכל כסדר סמיכת פרשיות הוא דידרשו וכולן זו קשה מחברתה : שנאמר לגר. פרשה אחרת היא שסמוכה למכר וכי תשיג יד גר ותושב עמך גו' ◦ אז

שמוכר את ביתו שנאמר (שם) כי ימכור בית מושב גו' ומאי שנא התם דאמר לא הרגיש ומאי שנא הכא דאמר לא בא לידו כדרב הונא דאר"ה כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה וכו' נעשית לו כהיתר לא באת לידו עד שמוכר את בתו שנא' (שמות כא) וכי ימכור איש את בתו לאמה ואע"ג דבתו לא כתיב בהאי ענינא הא קמ"ל נזבין איניש ברתיה ולא נוזיף ברביתא מ"ט ברתיה מגרעא ונפקא והא מוספא ואזלא לא באת לידו עד שלוה ברבית שנא' (ויקרא כה) וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך וסמיך ליה אל תקח מאתו גו' לא באת לידו עד שמוכר את עצמו שנא' (שם) וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך לא לך אלא לגר שנא' לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר גר תושב משפחת גר זה נכרי כשהוא אומר לעקר (ע"ג)

זה

דעם יאהר פון שמטה אדער פון דעם יאהר פון יובל איר וועט פאר קויפן וואס מען טאר ניט פאר קויפן וועסטו פאר קויפן דיינע זאכן פאר ארעמקייט. וועלכע זאכן דיא וואס ווערן גיגעבן פון איין האנט אין אנדערן האנט. דאס מיינט מען וועט שאפט צירונג קליידער. דאס רופט מען מטלטלין. ווייל מען טראגט דאס פון איין ארט צום אנדערן ארט. אויב דער מענטש האט ניט געמערקט אז זיין ארעמקייט איז אים גיקומען פון דער עבירה פון שביעית: דריבער האט ער נאך ניט תשובה גיטאהן. וועט ער מוזן פארקויפן זיינע פעלדער אויך. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דיין ברודער וועט ארעם ווערן. וועט ער פארקויפן פון זיינע פעלדער. עס איז ניט גיקומען צו אים אטראכטונג תשובה צו טאהן ביז ער מוז פארקויפן דיא שטוב זיינע. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז ער וועט פארקויפן א שטוב. פרעגט דיא גמרא פאר וואס פריער זאגט ער. ער האט ניט בעמערקט. זעהט אויס דער ווייל האט ער נאך ניט געמערקט. אבער ער וועט נאך בעמערקן תשובה צו טאהן. דער נאך זאגט ער עס איז ניט גיקומען צו אים אטראכטונג תשובה צוא טאהן ביז ער פארקויפט זיין שטוב. זעהט אויס אז דאס איז אגעוויסע זאך אז ער וועט ניט תשובה טאהן ביז ער וועט אלין פארקויפן. ענטפערט דיא גמרא דאס איז אזוי וויא רב הונא האט גזאגט. אז אמענטש טוהט אעבירה איין מאהל. אונ ער טוהט דיא זעלבינע עבירה נאך אמאהל. איז דאס שוין בייא אים ניט קיין עבירה. נאר וויא מען מעג דיא זאך טאהן. דריבער וועט ער שוין געוויס ניט תשובה טאהן. עס איז נאך ניט גיקומען צו אים אטראכטונג פון תשובה טאהן. ביז ער פארקויפט זיין טאכטער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז אמענטש וועט פארקויפן זיין טאכטער צוא אדינסט. אפילו דיא טאכטער פארקויפן שטייט ניט אין דער פרשה פון שמטה. נאר ווייל ווייטער שטייט אז ער וועט בארגן געלט אונ צאהלן פראצענט. אונ דאס איז געוויס אז ער האט שוין פריער פארקויפט דיא טאכטער. ווארום אמענטש זאל פארקויפן זיין טאכטער. אונ זאל ניט בארגן געלט אויף פראצענט. פאר וואס. ווארום אז ער פארקויפט זיין טאכטער ווערט דער תוב אלע מאהל ווייניגער: ווארום זיא ארבעט דאך פאר איר געלט. ביז זיא גייט ארויס פריי. אבער אז מען בארגט אויף פראצענט ווערט דער תוב אלע מאהל גרעסער. עס איז נאך ניט גיקומען צוא אים אטראכטונג פון תשובה טאהן. ביז ער בארגט געלט אויף פראצענט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דיין ברודער וועט ארעם ווערן שטייט נאנט צוא דעם פסוק דו זאלסט ניט געבען פון אים פראצענט. עס איז נאך ניט גיקומען צו אים אטראכטונג פון תשובה טאהן. ביז ער פארקויפט זיך אליין פאר אקנעכט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דיין ברודער וועט ארעם ווערן אונ ער וועט פארקויפט ווערן צו דיר. אונ ניט נאר צו דיר וועט ער פארקויפט ווערן נאר צו אגר. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק לגר. אונ ניט צו אגר צדק

ואמלל כל יושב בה בחית השדה ובעוף השמים וגם דגי הים יאספו. ואילו בדור המבול לא נגזרה גזרה על דגים שבים שנאמר (בראשית ז) מכל אשר בחרבה מתו ולא דגים שבים ואילו הבא אפילו דגים שבים ואימא עד דעביד לכולהו לא ס"ד דכתיב (ירמיה כג) כי מפני אלה אבלה ארץ אימא אלה לחוד והנך לחודייהו (ע"ב) מי כתיב ופרצו פרצו כתיב:

(דף כ) ו תניא ר' יוסי בר"ח אומר בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית. אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו שנאמר (ויקרא כה) בשנת היובל וגו' וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד לא הרגיש לסוף מוכר את שדותיו שנאמר (שם) כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו לא באת לידו עד

כדמים נגעו גלבת אין קאי: פרצו, כמו וזה יפרוץ מולדין בנין: כי מפני אלה אבלה הארץ בעלמא כתיב מיהו במשיין מינה דאבל הדא קאמר על זאת האבל הארץ דהא אלה חדא מהנך דקאמר (קאמר) [קמא הוא]: מי כתיב ופרצו. דמוכיח על ענין ראשון דליקום על (זאת) [כן] אבולה מילתא: פרצו כתיב. ומנתא באנפי נפשה היא ועלה לחודה כתיב על (זאת) [כן] תאבל:
בשנת היובל סוגיא. וכי תמכרו את תמכרו ותקם מה שמכרתי לכם בו סופך למכור ממכרך וכל כלי ביתך: לא הרגיש. לא שם לב לפורענות הבא עליו לחזור בו מעבירה שבידו גבי לא הרגיש גרסינן לסוף מוכר את שדותיו וגבי לא בא לידו כולהו גרסינן בתוספתא עד שם כך והכי מתמע תמא

חברים ווייבער. און בלוט צו בלוט האט אנגערירט מיינט מען זייא מערין עבירות אויף עבירות, און עס שטייט אין פסוק דריבער טרויערט דיא ערד און עס ווערט פארשניטען אלע וואס זיצען אויף דיא ערד. סיי חיות פון פעלד סיי פייגלאך וואס פליהען אונטער דעם הימעל. און דיא פיש פון ים וועלין אויך אויין גיטאהן ווערין. זייא וועלין פיגערין. פאר דער עבירה פון מזנה זיין. און דער וואס ווייסט ניט דיא דינים פון גיטין און קידושין און מישט זיך צו זאגין אדיי ביא אגט אדער ביא קידושין. קען ער דאך מתיר זיין אאשת איש. וועט ער דאך ברענגען אזוי אשטראף אויף דער וועלט וואס ביא דעם מבול איז אזוי ניט געוועזען. ווארום ביא דעם מבול איז אויך דיא פיש וואס אין ים קיין גזרה ניט געוועזען. ווארום עס שטייט אין פסוק אלין וואס אויף דער טריקעניש איז גיפיגערט. אבער דיא פיש וואס אין ים זענען ניט גיפיגערט. און דא שטייט אפילו דיא פיש וואס אין ים וועלין פיגערין. פרעגט דיא גמרא טאמער קומט אנדערש ניט דער שטראף ביז מען טיהט אלע עבירות וואס אין דעם פסוק שטייט. אבער אויף מזנה זיין אלין קומט גאר ניט אזוי אשטראף. ענטפערט דיא גמרא עס קען ניט זיין ווארום עס שטייט אין פסוק פאר פאלש שווערין וועט טרויערין דיא ערד. זעהן מיר אז פאר יעדע עבירה באזונדער פון דעם פסוק וועט פארוויסט ווערין דיא ערד. און פאר מזנה זיין אליין אויך. פרעגט דיא גמרא טאמער פאר פאלש שווערין אליין וועט וויסט ווערין דיא וועלט. און פאר דיא איבעריגע עבירות פאר אלע צו זאמען וועט וויסט ווערין דיא וועלט. אבער ניט פאר איינע עבירה. ענטפערט דיא גמרא שטייט דען ופרצו. עס שטייט דאך פרצו. אז עס וואלט גישטאנען אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף ופרצו. וואלט מען טאקי זאגין אז מען טוהט אלע עבירות צו זאמען ווערט פאר וויסט דיא וועלט. אבער מיט איין עבירה ניט. ווארום דער וא"ו פון ופרצו ציהט ארויף דעם ווארט צו דיא אלע פריערדיגע ווערטער. עס שטייט דאך אבער פרצו. דער ווארט פרצו גייט נאר אויף דעם ווארט ונאוף. ונאוף פרצו. זייא האבין זיך גשטארקט אין זנות. זייא האבין פיל מזנה גיוועזען צו ווייזין אז אויף דיא עבירה פון זנות אליין ווערט אויך וויסט דיא וועלט:

ו תניא. מיר האבין גילערנט רבי יוסי ברבי חנינא זאגט קום זעה וויא שווער עס איז דיא שטויב (דיא קליינע עבירות) פון שביעית פון שמטה. אז א מענטש האנדילט מיט דיא פירות וואס האבין גיוואקסין פון זיך אליין אום שמטה. ווערט ער גישטראפט ער זאל ארעם ווערין און זאל דארפין פארקויפין זיינע ווערטשאפט פון שטוב. ווארום עס שטייט אין פסוק אין דעם יאהר פון יובל. נאכט פון דעם פסוק שטייט אז איר וועט פארקויפין פארקויפונג צו דיין חבר. אדער דו וועסט קויפין פון דיין חבר. דער פסוק מיינט אז דו וועסט ניט היטען דיא מצוה פון

ועל דמצער שלוחא דרבנן ועל דהלא שמתא עילויה תלתין יומין ועל חתנא דדייר בבי חמיה, דדייר אין חליף לא והא ההוא חתנא דחליף אבבא דבי חמוה ונגדיה רב ששת ההוא מידם הות דייטא ומתיה מיניה נהרדעי אמרי בכולהו לא מנגיד רב אלא על דמקדש בביאה בלא שרוכי וא"ד אפילו בשרוכי נמי משום פריצותא:

(דף יג) **ה אמר** רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן אמר רב אסי א"ר יוחנן וקשים לעולם יותר מדור המבול שנאמר (הושע ד) אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף פרצו ודמים בדמים נגעו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף מולדין בנין מנשי חבריהון חובין על חובין מוסיפין וכתיב (שם) על כן תאבל הארץ ואומלל

בגולר גם נאמנו ונגיע בעלית וא"ל גם שנהגי בי נטל הוא דלמא לא ידעי ליה אינשי דבטליה קודם ביאה ניחא ושמא יתגנו בעלית לאחר שבטלו: בגה בי: ועל דמסר מודעא אגיטא. כגון נגם בחמונם מישראל דמודיא לפז על גיה: דמלגיר שלוחא דרבנן. שהזמינו לדין מפי הדיינים וזה קם עליו ומכאו: ועל חתנא דדייר בבי חמוה. במה יכשל גם שבתם המוהם איכבת את תהגה דאמר מר כוי והיר באבק מתהגה הרהבין: מידם הוה דימה. הבדוהממנו לבון דומה וכה דומה:

וקשים לעולם. דיינים המורים הורהה בעבירות ואין בקיאים יותר מדור המבול: מאי משמע. תהלה דקבין לעולם דקאי על זאת תאבל הארץ: כדמתרגם רב יוסף. דהיה בקי בתרגום נביאים שתרגם יונתן בן עוזיאל דהאי פרצו דמים

וואס איז מקדש מיט בעילה. אונ דעם וואס איז מקדש אן שדוכים. נאר ער האט זיך בקענט מיט אאשה האט ער גזאגט צו איר הרי את מקודשת לי. אונ דעם וואס איז מבטל אגט, איידער האט געשיקט אגט צוא זיין ווייב: דער נאך האט ער געזאגט דעם שליח אונ האט געזאגט צוא אים דער גט וואס איך האב דיר געגעבין זאל ער זיין בטל. אונ דעם וואס איז מוסר מודעא אויף אגט. למשל מען האט געצווינגן ראובן ער זאל גטין זיין ווייב. איז ער געגאנגען פאר דיא גט אונ האט גזאגט צו צווייא מענטשין איר זאלט וויסען דער גט וואס איך וועל דא געבין איז ער בטל. אונ דעם וואס האט מצער געוועזן דעם שליח פון ביתדין. ביתדין האבין געשיקט זייער שמש רופין איינעם צוא דין תורה. האט ער געשלאגין דעם שמש. אונ דעם מענטש וואס איז געוועזן אין חרם דרייסיג טאג. אונ ער האט ניט געזעהן אין דיא דרייסיג טעג מען זאל אים מתיר זיין דעם חרם. אונ דעם איידים וואס וואהנט בייא זיין שווער. דיא אלע מענטשין האט רב געשלאגין מלקות. פרעגט דיא גמרא דער איידים וואס וואהנט בייא זיין שווער האט מען אים געשלאגין מלקות. אבער אז ער וואהנט ניט בייא זיין שווער, ער גייט נאר פארבייא פאר דעם שווערס וואהנונג קומט אים ניט קיין מלקות. עס האט דאך אמאהל גיטראפן אאיידים איז גיגאנגען פאר דיא טיר פון זיין שווערס וואהנונג. האט רב ששת אים געשלאגין מלקות. ענטפערט דיא גמרא אויף דעם איידים האט מען גירעט אז זיין שוויגער האט אים ליב דריבער האט מען אים ניט געלאזט גיין פאר בייא זיין שווערס טיר טאמער וועט ער זיך וועהן מיט דיא שוויגער אונ וועט אביין גיין צו איר: דיא מענטשין פון נהרדעי זאגין אויף דיא אלע האט ער ניט געשלאגין מלקות נאר דעם וואס איז מקדש מיט בעילה אן שדוכים. האט ער געשלאגין מלקות. אנדערע זאגין אפילו מיט שדוכים. נאר אז ער האט מקדש געוועזן מיט בעילה. האט אים רב געשלאגין מלקות. ווייל דאס איז אפארשייטקייט:

ה אמר. רב יהודה האט גזאגט פון שמואלס וועגין דער וואס ווייס ניט דיא דינים פון גטין אונ קדושין זאל ער זיך ניט מישען צו זאגין אדין בייא גטין אדער בייא קדושין. רב אסי האט גזאגט פון רבי יוחנן וועגין דיא מענטשין וואס ווייסן ניט דיא דינים פון גטין אונ קדושין. אונ מישען זיך בייא אגט אדער בייא קדושין. זייא זענען ערגער צו דער וועלט וויא דיא מענטשין וואס זענען געוועזן אין דער צייט פון מבול. ווארום עס שטייט אין פסוק זיי שווערין אונ לייקענען הרגען אונ גנבענען אונ מזנה זיין דאס האט זיך גישטארקט אונ בלוט צוא בלוט האט אנגערירט. וואס ווייזן מיר פון דעם פסוק. זאגט דיא גמרא אזוי וויא רב יוסף האט גיטייטשט דעם פסוק. מזנה זיין האט זיך גישטארקט מיינט מען זייא האבען קינדער פון זייער

אשה לחזור על איש משל לאדם שאבדה לו אבדה מי חוזר על מי בעל אבדה מחזיר על אבדתו:

(דף ו׳) **ג איבעיא** להו מיוחדת לי מהו מיועדת לי מהו צלעתי מהו עוזרתי מהו נגדתי מהו עצורתי מהו סגורתי מהו תחתי מהו תפושתי מהו לקוחתי מהו פ״ט מיהא הדא דתניא האומר לקוחתי ה״ז מקודשת משום שנא׳ (דברים כג) כי יקח איש אשה איבעיא להו חרופתי מהו ת״ש דתניא האומר חרופתי מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה ויהודה רובא דעלמא הכי קאמרי האומר חרופתי מקודשת שנאמר (ויקרא יט) והיא שפחה נחרפת לאיש:

(ד׳ יב ע״ב) **ד רב** מנגיד על דמקדש בשוקא ועל דמקדש בביאה ועל דמקדש בלא שדוכי ועל דמבטל גיטא ועל דמסר מודעה אגיטא ועל

[הנדה. לה מגלגלתין]: ת והדת. לשון זהיו לגבר לחד: מיועדת. לשון הכר לא יעדה בהיה לשון קדושין כלשפ כשירים: עוזרתי נגדתי. לשון אעשה לו עזר כנגדו: סגורתי. לשון ויסגור בשר תחתנה: עצורתי. לשון עצרת שהיא נאספת עמי בבית וכבותי לאמת לשון כי אשה עצורה לנו ולא נסירא דסבות פנורים ממנו קאמר דהא אחימלך אמר לו לדוד אם נשמרו הנערים אך מאשה ודוד אהדר ליה אשה עצורה לנו והנו טהורים:

רב מנגיד כו׳. מס פרנותא: ועל דמבטל גיטא בטול

סטייגער איז אמאן זוכט צוא נעמען אווייב. אבער א ווייב זוכט ניט צוא גינומען ווערין צו אמאן. דאס איז גלייך וויא אמענטש פאר לירט אזאך. ווער זוכט וועמען. דער בעל הבית זוכט די זאך וואס פון אים איז פאר לארין גיווארין. אבער די זאך זוכט ניט זיא זאל צוריק קומען צוא איר בעל הבית. אונ די אשה איז דאך אויך פאר לארין גיווארין פון איר מאן. אזוי וויא עס איז גיוועזן ביי די ערשטע אשה חוה. גאט האט גינומען א ריפ פון אדם ריפען ווען ער איז גישלאפען אונ ער האט גמאכט פון די ריפ אווייב. איז דאך די ווייב פאר לארין גיווארין פון מאן. דריבער זוכט דער מאן די ווייב. אונ די ווייב זוכט ניט דעם מאן:

ג איבעיא להו: די תלמידים האבען גיפרעגט. אז איינער זאגט צוא א אשה מיוחדת לי: דוא זאלסט זיין מיט מיר איינס. אדער ער זאגט צוא איר מיועדת לי. דוא זאלסט זיין אן גיברייט צוא מיר. אדער ער זאגט צוא איר צלעתי: דו ביסט מיין ריפ. אדער ער זאגט צוא איר עזרתי דוא זאלסט זיין איין הילף צוא מיר. אדער ער זאגט צוא איר נגדתי. דוא זאלסט זיין גיגין מיר. אדער ער זאגט צוא איר עצורתי. דוא זאלסט זיין אויף גיהאלטען ביי מיר. אדער ער זאגט צוא איר סגורתי. מיין פאר שלאסענע. דו זאלסט זיין פאר שלאסען ביי מיר: אדער ער זאגט צוא איר תחתי. דוא זאלסט זיין אונטער מיר. אדער ער זאגט צוא איר תפישתי: דוא זאלסט זיין בצוואונגען צוא מיר: אדער ער זאגט צוא איר לקוחתי. דוא זאלסט זיין גינומען צוא מיר. וויא איז דער דין. איז דאס קידושין אדער ניין. זאגט די גמרא איינס קענען מיר וויסען וויא דער דין איז. וואראום מיר האבען גילערנט אז איינער זאגט צוא אשה לקוחתי. דוא זאלסט זיין גינומען צוא מיר: איז זיא מקודש צוא אים. וויל אין פסוק שטייט אויך אזוי. כי יקח איש אשה. אז אמאן וועט נעמען אווייב. די תלמידים האבען גיפרעגט אז איינער זאגט צוא אאשה חרופתי. וויא איז דער דין: זאגט די גמרא מיר האבען גילערנט אז איינער זאגט צוא אאשה חרופתי. איז זיא מקודש צוא אים. וואראום אין יהודה רופט מען אויף א ארוסה חרופה (חרופה מיינט מען קידושין) פרעגט די גמרא איז דען יהודה דאס מערסטע פון דער וועלט וויל אין יהודה זאגט מען אויף קידושין חרופה. דריבער זאל זיין אין דיא גאנצע וועלט אז איינער זאגט צו אאשה חרופתי. זאל זיא זיין מקודש צו אים. ענטפערט דיא גמרא אזוי מיינט מען אז איינער זאגט צו אאשה חרופתי. איז זיא מקודש צו אים: וואראום עס שטייט אין פסוק והיא שפחה נחרפת לאיש. אונ זיא איז א שפחה וואס איז מקודש גיווארין צו אמאן. שטייט דאך אין דיא תורה אז חרופה איז דער טייטש קידושין:

ד רב פלעגט שלאגן מלקות דעם מענטש וואס איז מקדש א אשה אין גאס. אונ דעם

מסכת קידושין פרק ראשון

בודקין את הזב. במאכל ובמשתה במשוי ובמשא בקפיצה ובחולי ובהרהור במה מהמית הוד אמן לחו וחמום כוח וטהור דלאוחזו אמר מכבזו פחלין ולו מרמט אונו וגחלו כאוגם גמי מטעה בהאגר בפרק בנות כותים כבר״ח אומר כי יומו מב דומה כבי אונם אמור:

(דף ב ע״ב) **א מ׳שנה** האשה נקנית בשלש דרכים וכו׳: **גמ׳** מאי איריא דתני שלש ליתני שלשה משום דקא בעי למיתני דרך ודרך לשון נקבה ו **וא** דכתיב (שמות יח) והודעת להם את הדרך ילכו בה ואלא הא דתניא בשבעה דרכים בודקין את הזב ליתני שבע משום דקבעי למיתני דרך ואשכחן דרך דאיקרי לשון זכר דכתיב (דברים כח) בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך א״ה קשו קראי אהדדי וקשיין נמי מתניתין אהדדי קראי אהדדי לא קשיין הכא דבתורה קאי ותורה איקרי לשון נקבה דכתיב (תהלים יט) תורת ה׳ תמימה משיבת נפש כתב לה בלשון נקבה התם דבמלחמה קאי ודרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה כתב לה בלשון זכר מתניתין אהדדי לא קשיין וכו׳:

ב תניא ר״ש אומר מפני מה אמרה תורה (דברים כב) כי יקח איש אשה ולא כתיב כי תלקח אשה לאיש מפני שדרכו של איש לחזור אחר אשה ואין דרכה של אשה.

פרק ראשון

א משנה. **הָאִשָּׁה נִקְנֵית** בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים. אַוייב גיהער צום מאן דורך דריי ערליי זאכין: פרעגט דיא גמרא פאר וואס לערונט מען אין דער משנה שלש וואס דאס איז לשון נקבה. זאל מען געזאגט שלשה וואס דאס איז לשון זכר. ענטפערט דיא גמרא ווייל ער וויל לערנען דעם ווארט דרך וואס דאס איז לשון נקבה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דו זאלסט זייא מאכין וויסען את הדרך ילכו בה. דעם וועג וואס זייא זאלין גיין אין איר. שטעלט ער שוין דעם ווארט שלש וואס דאס איז אויך לשון נקבה: פרעגט דיא גמרא דאס וואס מיר האבען גילערונט בשבעה דרכים בודקין את הזב. מיט זיבען זאכין פרובט מען א זב. דארף דאך שטיין בשבע. וואס דאס איז לשון נקבה. אבער ניט שבעה וואס דאס איז לשון זכר. ענטפערט דיא גמרא ווייל ער וויל לערנען דעם ווארט דרך וואס דאס איז לשון זכר. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בדרך אחד יצאו אליך. מיט איין וועג וועלין זייא ארויס גיין צו דיר. אחד איז לשון זכר: ובשבעה דרכים ינוסו לפניך. את מיט זיבען וועגין וועלין זייא אנטלויפין פאר דיר. אונ שבעה איז לשון זכר: שטעלט ער שוין דא אויך דעם ווארט שבעה וואס דאס לשון זכר: פרעגט דיא גמרא איז דאך אקשיא פון איין פסוק אויף דעם אנדערין. אין איין פסוק שטייט דרך לשון נקבה. אונ אין אנדערין פסוק שטייט דרך לשון זכר. אונ עס איז אקשיא פון איין משנה אויף דיא אנדערע: אין איין משנה שטייט דרך לשון נקבה. אונ אין דיא אנדערע משנה שטייט דרך לשון זכר. ענטפערט דיא גמרא דיא פסוקים איז קיין קשיא ניט. ווארום דרך איז לשון זכר אונ לשון נקבה. דער ערשטער פסוק שטייט ביי דיא תורה. אונ תורה איז לשון נקבה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק תורת ה׳ תמימה. דיא תורה פון גאט זיא איז גאנץ. משיבת נפש. זיא דער קוויקט דיא נשמה. דריבער רופט ער דעם ווארט דרך אויך לשון נקבה. אונ דער אנדערער פסוק וואס שמועסט ביי מלחמה. אונ דער שטייגער איז אזכר גייט אין דער מלחמה. אבער ניט אאשה. שמועסט מען דאך פון זכרים. דריבער רופט ער דעם ווארט דרך אויך לשון זכר. אונ דיא משנות איז אויך קיין קשיא ניט דיא משנה שמועסט פון א נקבה. רופט ער דעם ווארט דרך לשון נקבה. אונ דיא אנדערע משנה שמועסט פון א זב א זכר. רופט ער דעם ווארט דרך לשון זכר:

ב תניא. מיר האבען גילערונט רבי שמעון זאגט פאר וואס האט דיא תורה גזאגט אז א מאן נעמט נעמען א ווייב. אונ עס שטייט ניט אז א ווייב וועט גינומען ווערין צו א מאן. ווייל דער

בשמת ר' חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת אבא יוסי בן קטינתא בטלו חסידים ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטינתא שהיה מקטני חסידים משמת בן עזאי בטלו השקדנים משמת בן זומא בטלו הדרשנים משמת רשב"ג עלה גובאי ורבו צרות משמת רבי הוכפלו הצרות משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא א"ל רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא א"ל רב נחמן (בר יצחק) לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא. רבי פנחס בן יאיר אומר זהירות מביאה לידי נקיות וכו' רוח הקודש מביאה לידי תחית המתים ותחית המתים באה על ידי אליהו זכור לטוב המקום יזכנו לראות בביאתו ב"ב אמן:

האשה

איז געשטארבן האט אויף גיהערט צו זיין מענטשין וואס קענען טאן נסים: וויא אבא יוסי בן קטינתא איז געשטארבן. האבען אויף גיהערט צו זיין חסידים. פאר וואס האט מען אים גירופען אבא יוסי בן קטינתא ווייל ער איז גיוועזן דער קלענסטער פון די חסידים: וויא בן עזאי איז געשטארבין האבען אויף גיהערט צוא זיין מענטשין וואס זאלין זיצען שטענדיג אין בית המדרש אונ זאלין לערנען. וויא בן זומא איז געשטארבין האבען אויף גיהערט צו זיין מענטשין וואס זאלין זאגין דרשות אויף פסוקים. וויא רבן שמעון בן גמליאל איז געשטארבין איז גקומען אהייסעק אונ פיל צרות זענען גיקומען. וויא רבי איז געשטארבין זענען די צרות גיטאפירט גיווארין. וויא רבי איז געשטארבין האט אויף גהערט ענוות. אונ מען האט אויף גיהערט מורא צו האבען פאר א עבירה. רב יוסף האט גזאגט צום תנא זאלסט ניט לערנען ענוות האט אויף גיהערט. הארום איך בין דא: רב נחמן האט גזאגט צום תנא זאלסט ניט לערנען מען האט אויף גיהערט מורא צו האבען פאר א עבירה. ווארום איך בין דא. איך האב מורא צוא טאהן א עבירה. רבי פנחס בן יאיר זאגט די געשווינדיקייט פון מענטש וואס ער איז געשווינד אונ גיאיילט צוא טאהן אמצוה. דאס ברייננגט אים ער זאל זיין ריין פון עבירות. אונ אז ער איז ריין פון עבירות וועט דאס אים ברייננגען ער זאל האבען אריינע הארץ צו גאט ער זאל ניט טראכטין קיין שלעכטע טראכטונג. אונ אז ער האט אריינע הארץ וועט דאס אים ברייננגען ער זאל זיין אפ גישיירט אפילו פון די זאכין וואס מען מעג. אונ אז ער איז אפ גישיירט פון די זאכין וואס מען מעג וועט דאס אים ברייננגען צו הייליגקייט. אונ אז ער וועט זיין הייליג וועט דאס אים ברייננגען ער זאל זיין ביא זיך נידעריג. אונ אז ער וועט זיין ביא זיך נידעריג וועט דאס אים ברייננגען ער זאל מורא האבען איין עבירה צוא טאהן אפילו אומגערין. אונ אז ער וועט מורא האבען איין עבירה צו טאהן אפילו אומגערין וועט דאס אים ברייננגען צו חסידות. אונ חסידות וועט אים ברייננגען צו רוח הקדש. אונ רוח הקדש ברייננגט צו תחית המתים. אונ תחית המתים וועט זיין דורך אליהו הנביא. ער זאל דער מאנט ווערין צו גוטען. גאט זאל געבין מיר זאלין זוכה זיין צו זעהן ווען אליהו הנביא וועט קומען באלד אונ געשווינד אין אונזערע צייטין אמן:

סליק מסכת סוטה

שבשמים בעקבות המשיח חוצפא יסגי ויוקר יהא(יאמירו) הגפן תתן פריה והיין ביוקר(פי' פשטהכין) והמלכות תהפך למינות ואין תוכחת בית הועד יהיה לזנות. והגליל יחרב. והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת נערים ילבינו זקנים גדולים יעמדו מפני הקטנים בן מנבל אב בת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו פני הדור כפני הכלב הבן לא יתבייש מאביו ועל מי יש לנו להשען אלא על אבינו שבשמים:

יתן פיסקא בפולמוס של אספסינוס קיסר גזרו וכו' ושלא ילמד אדם את בנו הכמת יונית

ת"ר כשצרו מלכי בית חשמונאי זהעל זה וכו' משמת ר"י וכו'. ת"ר משמת ר' אליעזר נגנז ס"ת משמת ר' יהושע בטלו עצה ומחשבה משמת ר"ע בטלו זרועי תורה ונסתתמו מעינות החכמה משמת ראב"ע בטלה עטרת חכמים שעטרת חכמים עשרם

המגוזלים: נעיקות כמבית. כנף הגלות לפני ביאת משיח: והיין ביוקר. שהכל עוסקין במשתאות: אין תוכחה. אין לך אדם שיוכל להוכיח שכולם כבעים בחטא וכשמוכיחו אומר לו אתה כמוני: בית הועד. של חכמים יהיה לבית זנות שכלו בהכגיה ואין לימוד תורה ויצא חרב מאין היה ובעלי דעה מתגודדים שם מפני שהון לעיר כיו בתי מדרשות שלהם:

מגם כ"ת שהיה בעל הלכות מפי השמועה ברבה ומהדורות נפיו כאילו כתובים בספר כדאמרי' בסנהדרין הרבה תורה למדתי מרבותי ולא עוד אלא שאני שונה שלשת אלפים הלכות וכו': עלה ומתחשבה. בקיא זהיר במדרשות ונקי (בעלת במלכות) [בהלכות] ובתשובות במינין ובקי ברנזיהם כדאמרינן בפ"ק דחגיגה כי נח נפשיה אמרו ליה רבנן מה תיהוי עלן ממינאי אמר להם אבדה עצה מבני ישראל נסרחה חכמתם של עובדי כו"ם: זרועי תורה. עומק סברא ולסמוך טעמי תורה שבעל פה על מדרש מקראות והויות היתרים ולבונות כמשתנים במקרא: ר' אלעזר בן עזריה. כוה עשיר כדאמרינן י"נ אלפי עגלי היה מעשר מעדריה כל

גרויס; אונ דיא טייערקייט פון תבואה וועט זיין זייער גרויס. דער ווין שטאק וועט געבין זיין פרוכט; אונ ווין וועט זיין טייער ווייל פון צרות וועט מען טרינקען פיל ווינן. אונ דיא געצין דינער וועלין פארקערט ווערין צוא זיין אפיקורסים. איינער וועט ניט שטראפין דעם אנדערין. דיא הויז וואו חכמים פלעגין זיך דארט פאר זאמלען. וועט מען דארט מונה זיין מיט זונות. אונ דיא גרויסע שטעט וועלין וויסט ווערין. אונ דער וואס פלעגט מאכען דיא גרענעצין וועט פאר וויסט ווערין; אונ דיא מענטשין וואס בייא דיא גרענעצין וועלין ארום גיין פון שטאט צוא שטאט אונ מען וועט אויף זייא ניט רחמנות האבען. אונ דיא חכמה פון דיא לומדים וועט פאר מיאוסט ווערין. אונ דיא וואס האבען מורא פאר עבירות וועלין זיין פאר מיאוסט. אונ דער אמת וועט פעלין. יונגע וועלין פאר שעמען דעם פנים פון דיא אלטע. אלטע וועלין זיך אויף שטעלין פאר יונגע. דער זוהן וועט פאר מיאוסין דעם פאטער; דיא טאכטער וועט אויף שטיין מיט עזות פנים געגין דיא מוטער (זי וועט בייא איהר ניט זיין גיאכטעט) אונ דיא שנור וועט זיין מיט עזות פנים געגין דיא שוויגער. דיא שונאים פון מענטשין וועלין זיין זיינע שטוב מענטשין. דער פנים פון דעם דור (דאס מיינט מען דיא גרויסע לייט פון דעם דור) וועט זיין גירעכנט בייא דיא פראסטע מענטשין וויא דער פנים פון אהונט. דער זוהן וועט זיך ניט שעמען פאר זיין פאטער. אונ אויף וועמען האבען מיר אונז אן צוא לעגען; נאר אויף אונזער פאטער וואס אין הימעל:

יתן פיסקא. ווען דער חיל פון אספסינוס קיסר איז גיקומען אויף ירושלים דאס שטייט אין סימן טו. דיא רבנן האבען גילערונט ווען רבי אליעזר איז גישטארבין. איז א ספר תורה בעהאלטין גיווארין. ווארום רבי אליעזר איז גיוועזן אזוי וויא א ספר תורה; אלע דינים האט ער גיוואוסט. ווען רבי יהושע איז גישטארבין איז גישטערט גיווארין אלע עצות אונ טראכטונגען. עס איז שוין ניט גיוועזן בייא וועמען צוא פרעגין א עצה אונ אקלערונג. וויא רבי עקיבא איז גישטארבין איז גישטערט גיווארין דיא הערט וואס האבען אויף גיהאלטין דיא תורה. ווארום רבי עקיבא האט גיוואוסט צו דרשנן וויא אזוי צוא בהעפטין דיא תורה פון משה מיט דיא גמרא זייא זאלין זיין ביידע איינס. אונ עס איז פארמאכט גיווארין דיא קוואלין פון חכמה; וויא רבי אליעזר בן עזריה איז גישטארבין. איז בטל גיווארין דיא קרוין פון דיא חכמים. דיא קרוין פון דיא חכמים איז זייער רייכקייט. אונ רבי אליעזר בן עזריה איז גיוועזן א חכם אונ רייך. אונ וויא ער איז גישטארבין איז שוין ניט גיוועזן בצואמען א חכם אונ רייך. וויא רבי חנינא בן דוסא

אומר טהרה בטלה טעם הפירות וריחו מעשר ביטל שומן דגן רב הונא אשכח תמרתא דחנוניתא טרכה בסודריה אתא רבה בריה א"ל קא מורחנא מינך ריחא דחנוניתא א"ר בני טהרה יש בך יהביה ניהליה אדהכי אתא (רבא) [אבא] בריה שקלה יהבה ניהליה א"ל בני שמחת את לבי והקהית את שיני [היינו] דאמרי אינשי רחמי דאבא אבני ורחמי דבני אבני דהוה (להו) [ליה] רב אחא בר יעקב איטפיל ביה בר' יעקב בר ברת ה לכי גדל א"ל אשקיין מיא א"ל אטו ברך אנא בר ברך אנא והיינו דאמרי אינשי רבי רבי בר ברתך אנא:

יח (רבי יהושע) [ר"א הגדול] אומר מיום שחרב בית וחמדתנו שרי חכימיא למהוי כספריא וספריא כתלמידיא ותלמידייא לעמא דארעא ועמא דארעא (מ"כ) אזלא (ומנוולה) [ודלדלה] אין דורש ואין מבקש על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים

כהרים . כדי פרנסת [הדירה] : טירה . בספרו מיבדלו : בטלה טעם הפירות וריחם . מתוך שאין טהורים ונוהגים בטהרה קץ הקב"ה מלהר פירותם מטעם רע וריח רע : מעשר ביטל שומן דגן . כשון פיסוק מעשרות פסק שומן הדגן כשמו של מעשר דהיקרי הלב כדכתיב כל חלב יצהר וגו' : דחינוניתא . במנה ויש בה ריח טוב וזין המרים הוא לעולם : טהרה יש בך . נסיכך מריחה לך ולא בטל ריח (מהלכך) [ממך] : אתא בריה . בריה דרבה בר רב הונא : א"ל רב הונא לבריה : שמחת את לבי . בנטריא . והקהית את שיני . שהלויתני בהכהנך של בנך יותר מעלי שנטלת ממני ונתת לו : רחמי . אהבה : איטפל ביה . גדלו בביתו : רבי רבי . גדל גדל אותי והעש"כ לאני בנך : בר ברתך אנא. ואין עלי לכבדך כבן :

שרו הכימיא . שהחילו החכמים : כספריא . מלמדי תינוקות שהם קטנים מן החכמים : כעמא דארעא . כעמי הארץ : אזלא ומנוולה . הולכים והנים

מיר האבען געלערנט רבי שמעון בן אלעזר האט געזאגט . ווייל דיא יודין האבען אויף געהערט צוא זיין טהור . דריבער איז צו גינומען געווארן דער געשמאק אונ דער ריח פון דיא פירות . ווייל דיא יודין האבען אויף געהערט צוא געבין מעשר . איז צו גינומען געווארן דיא פעטס פון דיא תבואה . רב הונא האט אמאהל גיפונען אפעטין טייטל אונ ער האט גוט געשמעקט . האט ער איינגעוויקעלט דעם טייטל אין זיין מאנטל . איז גיקומען זיין זוהן רבה אונ האט גזאגט ווס פאטער איך שמעק פון דיר דעם ריח וויא פון אפעטין טייטל . האט רב הונא גזאגט צוא רבה מיין זוהן . ריינקייט איז דא אין דיר . דו ביסט דער ווייטערט פון טומאה . אונ ביסט טהור . דריבער שמעקסטו דעם ריח פון פעטע פירות . האט רב הונא גיגעבין דעם טייטל צוא זיין זוהן רבה . דער ווייל איז גיקומען אבא דער זוהן פון רבה . דער איניקול פון רב הונא . האט רבה גינומען דעם טייטל אונ האט אים גיגעבין צו זיין זוהן אבא . האט רב הונא גזאגט צוא רבה מיין זוהן דוא האסט דער פרייט מיין הארץ ווייל דו ביסט אפ געהיט פון טומאה אונ ביסט טהור . אונ דו האסט הייליג גימאכט מיינע צין דו האסט מיר געוויזען אז דו האסט דיין זוהן ליבער וויא מיך . פון מיר האסטו צוא גינומען דעם טייטל . אונ האסט אים גיגעבין צוא דיין זוהן . דאס איז וואס מענטשין זאגין דיא ליבשאפט פון פאטער איז אויף זיין זוהן . אונ דיא ליבשאפט פון דעם זוהן איז אויך זיין זוהן וואס ער האט . רב אחא בר יעקב האט אויף גיארעוועט ביי זיך זיין טאכטערס זוהן . ער האט גיהייסען רבי יעקב . אז דער רבי יעקב איז גרויס גיווארין . האט רב אחא גזאגט צוא דעם רבי יעקב גיב מיר אטרונק וואסער . האט רבי יעקב גזאגט צוא רב אחא בין איך דען דיין זוהן . איך בין דאך דיין טאכטערס זוהן . דאס איז וואס מענטשין זאגין ארעוועט אן ארעוועט דער נאך וועט ער זאגין איך בין דיין טאכטערס זוהן ניט דיינער . דארף איך דיך ניט פאלגין :

יח רבי אליעזר הגדול זאגט פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב גיווארין . האבען דיא חכמים אן גיהויבען צוא ווערין וויא דיא מלמדים . אונ דיא מלמדים ווערין גיווארין וויא דיא תלמידים . אונ דיא תלמידים זענען גיווארין אזוי וויא דיא עם הארצים . אונ דיא עמי הארצים וואס בשעפטיגען זיך מיט וועלט זאכען . סוחרים . בעלי מלאכות . ווערין אלע מאהל ארגער אונ ווערין פאר מיאוסט . קיינער פארשט ניט אויף יודין . קיינער בעט ניט פון זייערט וועגין . איך ווייסען האבען מיר אונז אן צוא לעגען . נאר אויף אונזער פאטער וואס אין הימעל . צום סוף פון גלות ווען משיח וועט דארפין קומען . וועט זיין דיא חציפות (עזות פנים) דיינער

מתוך רוחק תפלתו נשמעת שנאמר (ישעיה ל) כי עם בציון ישב בירושלים בכו לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך וגו' וכתיב בתריה (שם) ונתן ה' לכם לחם צר ומים לחץ ר' אחא בר חנינא אומר אף אין הפרגוד ננעל לפניו שנאמר (שם) ולא יכנף עוד מוריך רבי אבהו אמר (אף זוכה ומקבל פני) [משביעין אותו מזיו] שכינה שנאמר (שם) והיו עיניך רואות את מוריך:

יז פיסקא אין יום שאין בו קללה וכו'. אמר רבא כל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו שנאמר בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר הי בקר אילימא בקר דלמחר מי ידע מאי הוי אלא דחליף והא קא מקיימא עלמא אמאי קא מקיימא אקדושא דסדרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא שנאמר (איוב י) ארץ עיפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים ותופע כמו אופל הא יש סדרים תופיע מאופל: [פיסקא] ולא ירד טל לברכה וניטל טעם הפירות תניא ר"ש בן אלעזר אומר

פירוש: דקרא ותבכח חרה אלהיך: כי עם בציון ישב. אלו יושבי ישיבת תורה וביפה דקרא חנון יחנך לקול זעקך: לחם צר. כמי הכתוב מדבר כמי במתוכותיו שכין גלות ולעפ"כ יושב ועוסק בתורה: פרגוד. מחילה: לא יכנף. לא יתכסה ממך בכנף מגדו ומחיצתו: והיו עיניך רואות וגו'. וכן כתיב לא יכנף כקרא וגו':

דלמחר. מי יתן שיבא יום: מי ידע. אם יוטב מן הלילה: אלא דחליף. מי יתן והיה בו (הלילה) [יום שבא כבר] שעבר: אלא עלמא אמאי קיים. מאחר שהקללה מולכת ורבה: אקדושא דסידרא: סדר קדושה שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומרים קרייתו ותרגומו והם כעוסקים בתורה והיה מנהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ והם כאן שנים תלמוד תורה וקדושת השם תכית כוח. וכן אמן יהא שמיה רבא מברך בשונו לאחר דרשה בהדרבן וכו' שבכל שבת היו נוהגין כי נהם היו נקבצים כל העם לשמוע שאין שם בו מלאכה ויש כאן תורה וקדושת השם: סדרים. סדרי

עם שטייט אין פסוק דאס פאלק וואס וועט זיצען אין ציון און אין ירושלים. און וועלען לערנען תורה. וועלען זייא ניט דארפען וויינען. נאר גאט וועט דיר אלץ געבען אז ער וועט נאר הערין דיין געשרייא: דער נאך שטייט אין פסוק פון וועמען שמועסט מען. פון דעם מענטש וואס וועט אים געבען ברויט אייגנ ווייניג. דיא ביסעל ברויט און וואסער וועט אים שווער אן קומען. און פון דעם מענטשען וועט ער לערנען תורה: זיין תפלה וועט גאט אן נעמען. רבי אחא בר חנינא זאגט קיין וואנט איז ניט פאר מאכט פאר אים. נאר זיינע תפלות גייען גלייך צו גאט אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיין רבי (גאט) וועט ניט פאר דעקט ווערין פאר דיר. רבי אבהו זאגט מען מאכט אים זאט מיט די שיינקייט פון די שכינה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיינע אויגען וועלען זעהן (דיין רבי) גאט וואס האט דיך געלערנט תורה:

יז פיסקא: אין. עס איז ניטא קיין טאג וואס אין אים זאל ניט זיין א קללה. רבא זאגט אלע טאג איז דיא קללה גרעסער פון דעם טאג וואס איז אוועק געגאנגען: וואדום עס שטייט אין פסוק אין דער פריא וועסטו זאגען ווער וואלט געבען נאכט. בייא נאכט וועסטו זאגען ווער וואלט געבען פריא. מיר וואלטען זאגען ער מיינט דעם פריא וואס מארגען וועט זיין. פון וואנען ווייסט ער וואס מארגען פריא וועט זיין, וואס ער בעט דיזע פריא זאל שוין קומען. באמער וועט מארגען פריא נאך ערגער זיין. נאר ער מיינט דעם וואס איז שוין אוועק געגאנגען: אין דער פריא וועט ער זאגען וויא גוט מען דיא אוועק געגאנגענע נאכט. עס איז איצט אין דער פריא ערגער וויא בייא נאכט איז געוועזען. און בייא נאכט וועט ער זאגען וויא גוט מען דעם אוועק געגאנגענעם פריא. עס איז איצט בייא נאכט ערגער וויא אין דער פריא איז געוועזען. נאר אויף וואס שטייט דיא וועלט אויף דיא קדושה פון ובא לציון. און אויף דעם יהא שמיה רבא פון דעם קדיש וואס מען זאגט נאך א דרשה: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא לאנד (ארץ ישראל) איר דינסטיגקייט איז אזוי וויא פינסטער. דארט איז דער שאטען פון טויט. ווייל עס איז ניטא קיין סדרים (דער סדר קדושה און דער סדר פון דיא דרשה) דריבער איז דיא דינסטיגקייט אזוי וויא פינסטער. אבער אז דיא זעלבע סדרים וואלטען יא געוועזען (דער סדר קדושה און דער סדר דרשות) וואלט דיא לאנד געלייכטען פון איר פינסטערקייט: פיסקא. ולא. און דער טויא נידערט ניט צו א ברכה. און עס איז צו גענומען געווארין דער געשמאק פון די פירות.

וא"ר אליעא בר ברכיה אלמלא תפלתו של חבקוק היו שני ת"ח מתכסים בטלית אחד ועוסקים בתורה שנאמר (חבקוק ג) ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים חייהו א"ת בקרב שנים אלא בקירוב שנים. ואמר רבי אילעא בר ברכיה שני ת"ח המהלכים בדרך ואין ביניהם ד"ת ראויין לישרף שנאמר (מ"ב ב) ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם ויעל אליהו בסערה השמימה וגו' טעמא דאיכא דבור הא ליכא דבור ראויין לישרף. וא"ר אילעא בר ברכיה שני ת"ח הדרין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה אחד מת ואחד גולה שנאמר (דברים ד) לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת ואין דעת אלא תורה שנאמר (הושע ד) נדמו עמי מבלי הדעת. אמר רבי יהודה ברי' דר' חייא כל העוסק בתורה מתוך

תקות עניים האבד לעד שיתה ה' מורה להם וכו' להם מרות לאותן עניים עובר שיהיו הכוכבים נוהגים בהם כבוד וידעו כוכבים בהם אנוש ואינם אלוהות שאין כל הכבוד וגדולה שלהם: מתכסין בטלית אחד.. מרוב עוני: בקרב שנים. אותה פעולה שלך דהיינו ד"ת שהיא בקירוב שנים שבשנים (רולים) [צריכין] להתקרב כאחד בכסוי אחד: חייהו. רפאהו והבוות להם והן להם חיותם: המה הולכים הלוך ודבר. בד"ת באליהו ובאלישע כתיב: ראוין לישרף. בעל מנת כן בא רכב אש עליהם: א' מת. ע"י הבירו שהרגו בשגג: וא' גולה. לערי מקלט וא"כ מיתה סימן נקיבה וגלות סימן לגלות שא' מת ואחד גולה: בבלי דעת. שלא היה להם דעת להיות מלמדים זה את זה ולמדין זה מזה: נדמו עמי. סיפא

איביג נאר מענטשין. אונ ניט קיין געטער. אזאס איז דא איינער אויף דיא גאנייען וועלט. אויף יודין אונ אויף גוים. ווען ער וויל מאכט ער בייך אונ ווען ער וויל מאכט ער ארעם. נאך האט רבי אילעא בר ברכיה גזאגט ווען ניט דיא תפלה פון חבקוק הנביא וואלטין צוויא תלמידי חכמים גיוועזן צו גידעקט מיט איין קלייד אונ זאלטין גילערנט תורה. אזו ארעם וואלטין דיא תלמידי חכמים גיוועזן. וואריום עס שטייט אין פסוק חבקוק האט גיזאגט גאט איך האב גיהערט דיין הערונג אונ איך האב מורא. ה' פעלך בקרב שנים חייהו. דו זאלסט ניט לייגען בקרב שנים. נאר זאלסט לייגען בקירוב שנים. דער פסוק מיינט פעלך דיין ווערק דאס איז דיא תורה. בקרב שנים. וואס איצט מוזין זיצען אונ לערנען צוויי תלמידי חכמים איינער נאנט צום אנדערין. ווייל זיא זענען ביידע צוא גידעקט מיט איין קלייד. חייהו. גיב זייא זייער דער נערונג. זייא זאלין האבען גענוג פרנסה. זייא זאלין ניט זיין אזוי ארעם. נאך האט רבי אילעא בר ברכיה גזאגט. צווייא תלמידי חכמים וואס גייען אין וועג אונ זייא ריידין ניט פון דר תורה זענען זייא ווערט מען זאל זייא פאר ברענגען. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק ווען זייא אליהו ואלישע מיט אליהו זענען גיגאנגען אונ האבען גירעט (פון דער תורה) איז אראפ גיקומען אפייערדיגער בייטוואגין מיט פייאריגע פערד אונ האבען אפ גישיידט איינעם פון אנדערין אונ אליהו איז ארויף מיט אשטורעם אויף דעם הימעל. דאס איז נאר גיוועזן ווייל זייא האבען גירעט פון די תורה. דריבער זענען זייא ניט פאר ברענט גיווארין. אבער אז זייא וואלטין ניט גירעט פון די תורה וואלטין זייא פאר ברענט גיווארין. נאך האט אילעא בר ברכיה גזאגט צווייא תלמידי חכמים וואס וואוינען אין איין שטאט. אונ אז מען דארף קלערין אין א דין זענען זייא ניט גוט איינער מיט דעם אנדערין. דער וויל דער דין זאל זיין וויא ער זאגט. אונ דער וויל דער דין זאל זיין וויא ער זאגט אונ זייא ווילען ניט קלערין ביידע צו זאמען מיט גוטען זייא זאלין וויסען דעם אמת. ווא זם יעדערער זוכט זיין כבוד. וועט גאט מאכען איינער זאל הרגען דעם אנדערין אומבגערין: וועט איינער זיין גישטארבין אונ איינער וועט פאר טריבען ווערין אין דיא ערי מקלט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס זאל דארט אנטלויפען דער רוצח וואס וועט הרגען זיין חבר בבלי דעת: דעת מיינט מען דיא תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק נדמו עמי מבלי הדעת מיין פאלק איז פאר שניטען גיווארין. ווייל זייא האבען ניט קיין דעת. זייא האבען ניט קיין תורה: אזוי מיינט דער פסוק דער רוצח וואס וועט הרגען זיין חבר ווייל זייא האבען ניט גילערנט תורה צו זאמען. רב יהודה בריה דרבי חייא האט גזאגט דער וואס לערנט תורה פון ארעמקייט אונ זיין געגנשאפט וועט גאט צוא הערין זיין תפלה. אזוי ווי

עס

שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסרה כלום]. ת"ר שמיר זה ברייתו כשעורה ומששת ימי ב' נברא ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו וכיצד מצניעין אותו כורכין אותו בספוגין של צמר ומניחין אותו באיטוני של אבר מלאה סובין שעורין:

טו פיסקא ופסקו אנשי אמנה מאי אנשי אמנה א"ר יצחק אלו בני אדם המאמינים בהקב"ה דתניא ר"א הגדול אומר מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה והיינו דא"ר אלעזר מ"ד (זכריה ד) כי מי בז ליום קטנות מי גרם לצדיקים שיתבזבזו שלחנם לע"ל קטנות שהיתה בהם שלא האמינו בהקדוש ב"ה רבא אמר אלו קטנים בני רשעי ישראל שמבזבזים דין אביהם לע"ל אומר לפניו רבש"ע מאחר שאתה עתיד ליפרע מהם למה אתה הקהית שיניהם בם:

טז א"ר אליעא בר ברכיה אלמלא תפלתו של דוד היו כל ישראל מוכרי רבב שנאמר (תהלים ט) שיתה ה' מורה להם ידעו גוים אנוש המה סלה:

וא"ר

אמיר של פני הדיו כלבן הלוח: ואיטוני של אבר. גונחא מס"א בלע"ז:

אגלמיניס נבקע"ה. בוטמין בו לוותר ממונם לגוי ס' יור מצוה ולצדקה ולהוצאות בכבות

וימיכ מנים: שיתבזבזו שולחנם לע"ל. שאין מקבלין שכר שלם וכה מכמע כי מי בז ליום סכא הא כלדיקים: קטנות. קטני אמנה: קטני בני רשעי ישראל.

אבותו כבהן קטנים: במנבזין דין אביהם: קורעין דין אביהם כבאין להוגה הומרין לפניו כו': הקהית שיניהם בם. למה סאכלתם והערתם עלינו בגוותנו ונפרעת מהם בחייהם:

מוכרי רבב. עניים: רבב. הוא דבר מאוס כמו חלב ושומן ונדבק בבגדיהם ומאכין ואין לך אדם מהעסק בהם אלא עני: שיתה ה' מורה להם. לעיל מיניה כתיב כי לא לנצח ישכח אביון

פעלט פון איר גאר ניט. אונ אזוי וויא אטאהל וואס ווערט געשפאלטען אום ווינטער אונ עס פעלט פון איר גאר ניט. דיא רבנן האבען געלערנט דער שמיר איז גרוים אזוי וויא א גערשט. אונ ער איז בשאפען געווארין אין דיא ערשטע זעקס טעג ווען דיא וועלט איז בשאפען געווארין. אונ קיין הארטע זאך קען ניט בלייבען שטיין פאר איהם. נאר עס ווערט באלד צו שפאלטין. אונ וויא אזוי בעהאלט מען איהם. מען וויקעלט איהם איין אין שטיקער וואל. אונ מען לייגט איהם אריין אין אבלייענע רער. וואס דיא רער איז פול מיט גערשטענע קלייען:

טו פיסקא. ופסקו. עס האבען אויף געהערט צו זיין אמתה מענטשין. וואס מיינט מען אמתה מענטשין. רבי יצחק זאגט מען מיינט עס האבען אויף געהערט צו זיין מענטשין וואס זאלין אמת גלויבען אין גאט אונ זאלין זיך אמת פאר זיכערין אויף גאט. אוים צו געבין געלט צו בשיינען אמצוה. אונ צו געבין צדקה. אונ אוים צו געבין געלט אויף שבת אונ יום טוב. ווארום מיר האבען געלערנט רבי אליעזר הגדול האט געזאגט דער וואס האט ברויט אויף היינט צו עסין. אונ ער זארגט אונ פרעגט וואס וועל איך עסין מארגין. גלויבט ער ווייניג אין גאט. דאס איז וואס רבי אלעזר האט געזאגט עס שטייט אין פסוק כי מי בז ליום קטנות. ווער האט גירויבט דעם טאג דיא קליינקייט. ווער האט גיבראכט דיא צדיקים אז זייער טיש זאל גירויבט ווערין ווען משיח וועט קומען. זייערע קליינקייט. ווייל זיי זענען גיוועזן קליין אין גלויבען. זיי האבען ניט גיגלויבט אין גאט מיט זייערע גאנצע הארץ. רבא זאגט דער פסוק מיינט דיא קליינע קינדער פון דיא יודישע רשעים וואס זענען געשטארבין. וואס זיי צו רויבין וויא צו רייסען דעם גזר פון זייער פאטער אז משיח וועט קומען. דיא קינדער זאגין פאר גאט רבונו של עולם אז דוא האסט גיוואוסט דו וועסט זיי שטראפין אז משיח וועט קומען. צו וואס האסטו הייליג גימאכט זייערע ציין. צו וואס האסטו זיי גישטראפט מיט אונזער שטארבין. אז דוא האסט זיי שוין גישטראפט ווען זיי האבען גילעבט מיט אונזער שטארבין. דארפסטו זיי שוין ניט מער איצט שטראפין:

טז אמר. רבי אילעא בר ברכיה האט גזאגט ווען ניט דיא תפלה פון דוד וואלטין אלע יודין גיוועזן ארעמע לייט אונ וואלטין מוזין האנדלען מיט מיאוסה זאכען אזוי וויא חלב אונ פעטס. ווארום עס שטייט אין פסוק שיתה ה' מורה להם. דוד האט גיבעטין בייא גאט גיב צו דיא יודין צהערשאפט. זיי זאלין אויך רייך ווערין. דיא פעלקער זאלין וויסען אז זיי זענין

באן נביאים הראשונים לאפוקי חגי זכריה ומלאכי דאיקרו אחרונים דתניא משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ועדיין היו משתמשין בבת קול וכו':

יד פיסקא בטל השמיר ת"ר שמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק שנאמר (מ"א ו) והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה וגו' דברים ככתבן דברי רבי יהודה א"ל רבי נחמיה וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר (שם ז) כל אלה אבנים יקרות במדות גזית מגוררות במגרה מבית ומבחוץ אלא מאי לא נשמע בבית בהבנותו שהיה מתקן מבחוץ ומכניסן מבפנים אמר (רב נחמן) [רבי] נראין דברי רבי יהודה באבני מקדש ונראין דברי רבי נחמיה באבני ביתו ולר' נחמיה שמיר למה לי לאבני אפוד כדתניא אבנים הללו אין כותבין עליהם בדיו משום שנאמר (שמות כח) פתוחי חותם ואין מסרטין עליהם באיזמל [משום] שנאמר (שם) במלואותם (הא כיצד) [אלא] כותבין עליהם בדיו ומביא שמיר ומראה להם מבחוץ והם מתבקעים מאליהם כתאנה שמתבקעת בימות החמה ואינה חסרה כלום [וכבקעה זו שנבקעת

לאפוקי וכו'. אלמא כל יומי מקדש ראשון הוו : האחרונים. דחגי זכריה ומלאכי נקראו אחרונים : דברים ככתבם. כמשמען אבן שלמה מסע תבנה שהובאו מן המחצב ולא פתחום עוד בכלי ברזל : והלא כבר נאמר. מגוררות במגרה וגו' : שמיר למאי אתא דאמרינן במסכת גיטין שהביאו ע"י אשמדאי מלכא דשידי : אבנים הללו. של אפוד וחשן : פתוחי. חקוק מבפנים : במלואותם. שיהו בשלמותם שלא יהו חסרין כלום : ומראה להם.

זוערין גערופין די קעצטע נביאים. וארום מיר האבען גילערנט וויא די לעצטע נביאים זענען געשטארבן. דאס איז חגי זכריה מלאכי. איז אפגיטאהן געווארין דער רוח הקדש פון די יודין. נאר זייא האבען נאך גענוצט מיט אבת קול:

יד פיסקא. בטל השמיר. די רבנן האבען גילערנט דער שמיר וואס מיט אים האט שלמה גיבאהט דעם בית המקדש. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ די שטוב ווען זיא איז גיבאהט געווארין איז זיא גיבאהט געווארין מיט גאנצע שטיינער אזוי וויא מען הט זיי ארוים גיצויגען. רבי יהודה זאגט אזוי וויא עס איז געשריבען. אזוי איז געוועזן. מען האט דעם בית המקדש גיבאהט מיט גאנצע שטיינער אזוי וויא מען האט זייא אפ גיהאקט פון בארג. אונ מען האט זייא ניט ארום גיהאקט צום פאר גרייכען: האט רבי נחמיה גזאגט צוא רבי יהודה קען דען אזוי זיין. עס שטייט דאך אין פסוק די אלע זענען גיוועזן טייערע שטיינער אזוי וויא די מאס פון גיהאקטע שטיינער. אונ זייא זענען גיוועזן ארום גיזעגט מיט א זעג. אזעלכע שטיינער זענען אינוויינינג אונ אויס וויינינג. נאר וואס דען שטייט אין פסוק קיין אייזערנע כלי איז ניט גיהערט געווארין אין שטוב ווען מען האט אים גיבאהט. ווייל מען האט גיזעגט די שטיינער אויס ווייניג אונ מען האט זייא אריין גיטראגען גיזעגטע אינווייניג. האט רבי גזאגט בייא די שטיינער פון בית המקדש גיפעלט מיר די רייד פון רבי יהודה. אז מען האט זייא ניט ארום גיהאקט אונ ניט ארום גיזעגט. אונ ביי די שטיינער פון שלמה'ס שטוב גיפעלט מיר די רייד פון רבי נחמיה אז זייא זענען גיוועזן ארום גיזעגט. פרעגט די גמרא נאך רבי נחמיה צוא וואס האט מען גידארפט דעם שמיר. ענטפערט די גמרא צוא די שטיינער פון אפוד האט מען גידארפט דעם שמיר. אזוי וויא מיר האבען גילערנט די שטיינער פון חשן אונ פון אפוד האט מען ניט געשריבען אויף זייא מיט טינט. ווייל דער פסוק זאגט זייא זאלין זיין געקריצט וויא אתתימה. אונ מען קריצט ניט אויף זייא מיט אמעסעריל. ווייל דער פסוק זאגט במלואותם. אין זייער דער פילונג. עס זאל פון די שטיינער גאר ניט פעלין. אונ אז מען וועט קריצען אין דעם שטיין וועט דאך פעלין. נאר אזוי האט מען גיטאהן מען האט געשריבען אותיות מיט טינט אויף דעם שטיין. אונ מען האט גיבראכט דעם שמיר אונ מען האט גיהאלטן דעם שמיר איבער די אותיות האט זיך דער שטיין גישפאלטין אזוי וויא די אותיות זענען גיוועזן. אזוי וויא א פייג ווען וועט גישפאלטין אומזומר אונ עס

שגורמים שפלות לשונאיהם של ישראל ומה כתיב אחריו לכן הרחיבה שאול נפשה וגו' :

(מ"ה) **יג פיסקא** משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים . מאן נביאים הראשונים [א"ר הונא] שמואל ודוד ושלמה רב נחמן אמר בימי דוד זמנין סליק וזמנין לא סליק שהרי שאל צדוק ועלתה לו [שאל] אביתר ולא עלתה לו שנאמר (ש"ב ט:) ויעל אביתר מתיב רבה בר שמואל (ד"ה ב כו) ויהי לדרוש אלהים בימי זכריהו המבין בראות האלהים מאי לאו באורים ותומים לא בנביאות ת"ש משחרב בהמ"ק ראשון בטלו ערי מגרש ופסקו אורים ותומים ופסק מלך מבית דוד ואם לחשך אדם לומר (עזרא ב) ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו בקדש הקדשים עד עמוד הכהן לאורים ותומים [אמור לו] כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים ויבא משיח בן דוד אלא אמר רב נחמן

מאן

נתמלא : הרחיבה כלומר נפתח . לאחר שהגלו ה' פורעניות הללו לעולם כופה גופים בגיהנם :
זמנין סליק . פעמים עלה בידם בגענו ופעמים בלא עלה בידם שהרי כשברח דוד מפני אבשלום ויצא מירושלים שאל צדוק באורים ותומים ועלתה לו שהשיבוהו ושאל אביתר ולא עלתה לו שנא' ויעל אביתר הכהן עד תם וגו' שנסתלק מן הכהונה מפני שלא נענה באורים ותומים והכי אמר בס"ע גבי ארון ובכרתו מפני אבשלום כנו יצא עמו עד שעלה במעלה הזיתים ושאל באורים ותומים ונסתלק אביתר מן הכהונה הגדולה ונכנס צדוק תחתיו כדכתיב ויאמר המלך לצדוק השב את הארון וגו' : כל ימי זכריהו . בן יהוידע שהיה בימי יואש : ערי מגרש. ערי לוים שבשעירן הכתוב מגרשות : עד עמוד כהן וגו' . אלמלא היו אורים ותומים בבית שני : אמור לו . לא שהיו אורים ותומים אלא כאדם שאומר

דער בריטערט. צו ווייזן אז אויסער דעם וואס דער מענטש ווערט גישטראפט אויף דער וועלט ווערט ער נאך גישטראפט אין גיהנם אויך :

יג פיסקא. משמתו : וויא דיא ערשטע נביאים זענען גישטארבין . האבען אויף גיהערט דיא אורים ותומים צו זאגין וואס עס וועט זיין . ווער זענען גיוועזען דיא ערשטע נביאים . רב הונא זאגט שמואל אונ דוד אונ שלמה . רב נחמן זאגט אין דיא צייט פון דוד אמאהל האבען די אורים ותומים גיענטפערט . אונ אמאל האבען זייא ניט גיענטפערט . ווארום צדוק האט גיפרעגט בייא דיא אורים ותומים . האט מען אים גיענטפערט . אונ אביתר האט גיפרעגט בייא דיא אורים ותומים . אונ מען האט אים ניט גיענטפערט . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ויעל אביתר. אביתר איז אפגיטאהן גיווארין פון דיא כהונה ווייל מען האט אים ניט גיענטפערט . רבה בר שמואל האט גיפרעגט עס שטייט אין פסוק . עס איז גיוועזען צו פארשטין גאט אין דיא צייט . פון זכריה וואס ער האט פארשטאנען אין דיא זעהונג פון גאט . וואס מיינט מען דיא זעהונג פון גאט געווים דעם אורים ותומים . זעהן מיר דאך אז דער אורים ותומים האט גיענטפערט נאך דיא נביאים אויך . ענטפערט דיא גמרא די זעהונג פון גאט מיינט מען נביאות . פרעגט דיא גמרא מיר האבען גילערנט ווען דער ערשטער בית המקדש איז חרוב גיווארין איז בטל גיווארין דיא שטעט פון דיא לוים מיט דיא ליידיגע פלעצער וואס דיא לוים האבען גיהאט ארום זייערע שטעט אונ דיא אורים ותומים האבען אויף גיהערט צו ענטפערין . אונ עס האט אויף גיהערט דיא מלוכה פון דוד המלך׳ס משפחה . אונ אויב אמענטש וועט דיר וועלין זאגין עס שטייט דאך אין פסוק התרשתא האט גיזאגט צו זייא זייא זאלין ניט עסין . קיין קדשי קדשים ביז דער כהן וועט אויף שטיין צום אורים ותומים . זעהן מיר דאך אז בייא דעם אנדערין בית המקדש איז אויך גיוועזען אורים ותומים . זאלסטו אים ענטפערין דאס איז אזוי וויא איינער זאגט צו א זיין חבר ביז דיא מתים וועלין לעבעדיג ווערין אונ משיח בן דוד וועט קומען . אזוי האט התרשתא גימיינט ביז עס וועט אמאהל זיין אאורים ותומים אונ דער כהן וועט שטיין נעבין אים . אבער דיא גאנצע צייט וואס דער ערשטער בית המקדש איז גישטאנען איז גיוועזען דער אורים ותומים . איז דאך אקשיא אויף רב הונא וואס ער זאגט אז דער אורים ותומים איז נאר גיוועזען ביז שלמה איז גישטארבין . זאגט רב נחמן דער אורים ותומים איז טאקי גיוועזען דיא גאנצע צייט וואס דער ערשטער בית המקדש איז גישטאנען . אונ אלע נביאים וואס זענען גיוועזען אין דער צייט פון ערשטין בית המקדש ביז חגי זכריה מלאכי . ווערין גירופין דיא ערשטע נביאים : נאר חגי זכריה מלאכי

דנרדאי: טור רב הונא בטל זמרא כם מאה אווזי ומאה סאוי חיטי בזוזא ולא איבעין אתא רב חסדא זלזל ביה איבעי אווזא בזוזא ולא אשתכח אמר רב יוסף זמרי גברי ועניין נשי פריצותא זמרן נשי וענו גברי כאש בנעורת למאי נ"מ לבטולי הא מקמי הא. א"ר יוחנן כל השותה בארבעה מיני זמר מביא חמש פורעניות לעולם שנאמר (שם ה) הוי משכימי בבקר שכר ירדפו וגו' והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם גו' מה כתיב אחריו (שם) לכן גלה עמי מבלי דעת שגורמין גלות לעולם וכבודו מתי רעב שמביאין רעב לעולם והמונו צחה צמא שגורמים לתורה שתשתכח מלומדיה. וישח אדם וישפל איש שגורמים שפלות לשונאו של הקב"ה ואין איש אלא הקב"ה שנאמר (שמות טו) ה' איש מלחמה (ישעיה ב) ועיני גבוהים תשפלנת שגורמים

ודנקי. שמזמרין בשעה שחורשין והיינו אלא לכוין את השוורים ולתלמידים שהולכים נ' כ כדי שיערב עליהם: דגרדאי. היינו הא נמי לשחוק: בטל זמרא. גזר על דורו שלא יז... בביתם ובבית המשתאות: ולא איבעיין. לא הי רוצים לקנותם בכך: זלזל בה. לא הקפיד למחות בידם: כאש בנעורת. לפי שהעונה מעט אחר הזמר לענות אחריו ונמלאו האנשים נותנין לבם לקול הנשים וקול באשה ערוה כדכתיב השמיעני את קולך ומבעיר את יצרו כאש בנעורת אבל זמרי גברי ועניין נשי קלא פריצות יש דקול באשה ערוה אבל אין מבעיר יצרו כל כך שאין המזמרים משים אוזנם לקול העונין: לבטולי הא מקמי הא. אם אין שומעין לנו נבטל את שניהם נקדים לבטל את זו שהיא כאש בנעורת: נבל תוף. נגונין פטרגמיק

פון דיא וויסטע שטובין אונ ער שטויסט אזוי וויא אקס. רב הונא זאגט דעם גזאנג וואס דיא שיפערס זינגען ווען זייא ציהען דיא שיף אונ דעם גיזאנג וואס דיא האקער לייט זינגען ווען זייא האקערין. דאס מעג מען ווייל זייער גיזאנג איז נאר מען זאל פלייסיג ארבעטין. אונ וואס דיא וועבערס זינגען טאר מען ניט. ווייל זייער גיזאנג איז נאר ליצנות. אונ גילעכטערס; רב הונא האט גוזר גיוועזן מען זאל ניט זינגען אין דיא שטובין. אונ ניט אין דיא ווין הייזער. איז גיווארין הונדערט גענדז פאר א גילדין; אונ הונדערט סאה ווייץ פאר א גילדין. אונ מען האט נאך ניט גיוואלט קויפין פאר דעם געלט; דער נאך איז רב חסדא גיקומען אונ האט גרינג גימאכט; ער האט ניט גישטערט אז מען האט יא גיזונגען. האט מען גיוואלט געבין א גילדין פאר איין גאנדז. אונ מען האט קיין גאנדז ניט בקומען צום קויפין. רב יוסף זאגט אז זכרים זינגען. אונ נקבות ענטפערין. זייא זינגען נאך. איז דאס אפארשיטקייט. אבער אז נקבית זינגען אונ זכרים ענטפערין. זייא זינגען נאך. איז דאס אזוי וויא פייער אין פלאקס. וועט דאך געווים ברענגען; אזוי דא וועט אויך דער יצר הרע געווים ברענגען אין דיא טאנסלייט אונ זייא וועלין מזנה זיין. פרעגט דיא גמרא אפילו עס איז נאר אפארשייטקייט טאר מען דאך אויך ניט. ענטפערט דיא גמרא מען דארף ביידע שטערין. נאר אז מען קען ניט ביידע שטערין. זאל מען שטערין דעם גיזאנג פון ווייבער. נאר דיא זכרים זאלין זינגען אונ דיא ווייבער זאלין נאך זינגען. רבי יוחנן זאגט דער וואס טרינקט ווין ווען מען שפילט אויף דיא פיר כלים. ברענגט ער פינף ערליי שטראף אויף דיא וועלט. ווארום עס שטייט אין פסוק דער נביא זאגט הוי זייא שטייען אויף פריא אונ זוכען וואו מען קריגט אלטען ווין. אונ ווען מען שפילט אויף דיא פיר כלים כנור נבל תוף חליל. אונ זייא דיצען אונ טרינקען ווין. וואס שטייט דער נאך אין אנדערין פסוק דריבער וועט פארטריבען ווערין מיין פאלק ווייל זייא ווייסין מיך ניט. זייא וועלין ברענגען גלות אויף דער וועלט. אונ זייא וועלין זיין מענטשין פון הונגער. זייא וועלין ברענגען הונגער אויף דער וועלט. אונ זייא וועלין זיין טרוקען פון דארשט. זייא וועלין ברענגען אז דיא תורה וועט פארגעסין ווערין פון דיא וואס לערנען זיא. ווייל דיא תורה איז געגליכען צו וואסערן. וישח אדם וישפל איש. זייא וועלין ברענגען דער צוא אז גאט זאל נידעריג ווערין. ווארום איש מיינט מען גאט אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ה' איש מלחמה. ואז דיא יודין זענען זינדיג אונ זייא גיען אין גלות אונ ווערין גיפייניגט מיינט מען אז גאט קען זייא ניט העלפין. ווערט דאך גאט נידעריג אונ דיא אויגין פון דיא הויכע וועלין נידעריג ווערין. זייא וועלין ברענגען דער צוא אז דיא יודין וועלין נידעריג ווערין. אונ וואס שטייט נאך דיא פינף פורעניות דריבער האט דער גיהנם זיך

(דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים וקצרו השנים משום שנא' (משלי טו) ושונא מתנות יחיה משרבו זחוחי הלב רבו מחלוקת בישראל משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות:

(דף מח) **יב פיסקא** משבטלה סנהדרין בטלה שיר [מבית המשתאות] שנאמר (ישעיה כד) בשיר וגו' וכנ"ל דבסנהדרין כתיב אמר רב הונא בריה דרב יהושע דאמר קרא (איכה ה) זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם אמר רב אודנא דשמע זמרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר (צפניה ב) קול ישורר בחלון חורב בסף כי ארזה ערה. מאי כי ארזה ערה א"ר [בית המסוכך בארזים עיר הוא אלא] אפילו בית המסוכך בארזים מתרועע (א"ד אפילו בית המסוכך בארזים עיר הוא). אמר רב אשי ש"מ כי מתחיל חורבא בביתא בספא מתחיל שנאמר חורב בסף ואבע"א מהכא (ישעיה כד) ושאיה יוכת שער אמר מר בר רב אשי לדידי חזי לי ומנגח כתורא. אמר רב הונא זמרי דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי

לבבך: אחוי כלב. שאין מטין אזניהם לשמוע דברי רבם וכועסים על בניהם שלדקדק על שמועתם:

[ובי בית המסוכך בארזים עיר הוא: בלא יהא מה (ניהגב): מתרועע. לבון ערה (לשון גילוי) כמו ערו ערו: בכפא מתחיל · מאסקופת הבית ופתחיו · שאינן. בית השואה שאין יושב ומתוך כך בעליה מרקדים בה ומנגנין ופותחין פיהם בשיריו: אמרא דנגדי. מושכי ספינות בחבל. שרי. שאינם אלא לזרזן במלאכתן (ושלא יעפו): ודבקרי

דיא מענטשין וואס שטארקין זייער הארץ אונ פאר מאכען זייער האנט אונ וויהען ניט אפילו בארגין דעם ארעם מאן. אונ זייא זענען עובר אויף דעם וואס עס שטייט אין דער תורה. דוא זאלסט דיך היטען טאמער וועט זיין מיט דיין הארץ אשלעכטע זאך דוא וועסט ניט וועלין פאר בארגען דעם ארעם מאן קיין געלט אין זיין נויט. וויא עס זענען פיל געווארין דיא מענטשין וואס נעמען מתנות. זענען ווינציג געווארין דיא טעג אונ עס זענען קורץ געווארין דיא יאהרין: וויל עס שטייט אין פסוק דער וואס האט פיינט מתנות וועט ער לעבין. אבער דער וואס הט ליב מתנות וועט ער ניט לעבין. וויא עס זענען פיל געווארין דיא מענטשין וואס זענען גרויס ביי זיך. אונ יעדער זאגט ער קען בעסער לערנען וויא זיין חבר. איז געווארין פיל קריג ביי דיא יודין: וואס דער זאגט כשר. זאגט דער טרייף. וויא עס איז געמערט געווארין. דיא תלמידים פון שמאי אונ פון הלל וואס זייא האבען ניט בעדינט זייער רבי ווי עס האט גידארפט זיין. האבען זייא ניט געוואוסט דעם ריכטיגען דין. דריבער איז געווארין פיל קריג ביי דיא יודין. אונ די תורה איז געווארין וויא צוויי תורות:

יב פיסקא. משבטלה. וויא דיא סנהדרין זענען בטל געווארין האט אויף גיהערט דאס געזאנג פון דיא ווין הייזער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מיט געזאנג וועט מען ניט טרינקען ווין. אונ פון וואנען ווייסין מיר אז דער פסוק שמועסט ווען דיא סנהדרין וועלין בטל ווערין. האט רב הונא בריה דרב יהושע גזאגט עס שטייט אין פסוק זקנים (דיא סנהדרין) זענען פאר שטערט געווארין פון טויער. זענען דיא יונגע לייט פאר שטערט געווארין פון זייער זינגען. רב האט גזאגט דער אויער וואס הערט אגיזאנג. זאל ער אויס געריסען ווערין. רבא זאגט דיא שטוב וואס מען זינגט אין איר. וועט זיא וויסט ווערין. וואדום עס שטייט אין פסוק דער קול וואס זינגט אין פענסטער: חורב בסף. וועט זיין איר סוף זיא וועט ווערין וויסט. אין פסוק שטייט כי ארזה ערה. וואס איז דער טייטש כי ארזה ערה. רבי יצחק זאגט אזוי מיינט מען דיא שטוב וואס מען זינגט אין איר. אפילו זיא איז בדעקט מיט טענענבוים מיר וועט זיא אויך וויסט ווערין עיין מהרש"א. רב אשי זאגט פון דאנען ווייסין מיר אז עס הייבט אן צו קומען אפארוויסטונג אין אשטוב. הייבט דאס אן פון שוועל. וואדום עס שטייט אין פסוק חורב בסף. דיא פארוויסטונג אין שוועל. אז דו וויסט וועל איך דיר זאגין פון דעם פסוק ושאיה יוכת שער. דיא וויסטונג צו שטויסט דעם טויער. מר בר רב אשי האט גזאגט איך האב גיזעהן דעם שד

בתים רבה השחד והטיית המשפט ופסקה הטובה משרבו מקבלני טובותיך ומחזיקי טובותיך רבו איש הישר בעיניו יעשה שפלים נתגבהו וגבוהים הושפלו ומלכותא אזלא ונוולא משרבו צרי עין רבו טורפי טרף ורבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות ועברו על מה שכתוב בתורה השמר

פוקעות. כמו על נכסי בתים המהפים גביע מהורס בשהכהו כדיינים על ידם: כמו היום ויסר בעיניו יעשה. בהרואה בהדין מסביר לו פנים מפני טובה ספטם לו אינו ירא ממנו: שפלים נתגבהו. שאין הומה גדולים על הקטנים ואין ניכר בין גבוה לשפל: ומלכותא. מלכות של ישראל: [אזלא ונוולא] הולכת ומתנוולת: צרי עין. מלהטות העניים בממונם: טורפי טרף. גזלנים: ומאמצי הלב. מן העניים

מענטש איז רייך אונ דער איז ארעם. אדער דער איז אלמן אונ דער איז אעם הארץ. וועסטו דיך דער קענען מיט דעם רייכען אונ מיט דעם למדן; אונ מיט דעם ארעם מאן אונ מיט דעם עם הארץ וועסטו זיין פרעמד. דאס טאר מען ניט. אונ זייא טוהען יא אזוי. אונ זייא האבן אראפ גינומען פון זיך דיא מורא פון גאט. אונ האבען גינומען אויף זיך דיא מורא פון מענטשין. וויא עס זענען גימערט געווארין דיא מענטשין וואס זאגין אין דער שטיל צום דיין וועלכין מענטש ער זאל גירעכט מאכען. אונ וועלכין ער זאל פאר שולדיגען. אונ די דיינים טוהען ווי די מענטשין הייסען. האט זיך גימערט דער כעס פון גאט אויף דער וועלט. אונ דיא שכינה איז אפ גיטאהן גיווארין. ווייל עס שטייט אין פסוק גאט משפט צווישען דיא דיינים. אונ אז די דיינים משפטין פאלש; גייט גאט אוועק פון דיא דיינים. וויא עס האבען זיך גימערט דיא מענטשין וואס זייער הארץ איז נאר נאך געלט. זענען גימערט געווארין דיא מענטשין וואס זאגין אויף שלעכט גוט אונ אויף גוט שלעכט. אז זייא וועלין נאר דורך דעם פאר דינגען געלט. וויא עס האבען זיך גימערט דיא מענטשין וואס זאגין אויף שלעכט גוט אונ אויף גוט שלעכט. איז גימערט גיווארין דער וואה אוי אויף דער וועלט. יעדער שרייט עס איז אים שלעכט אונ שרייט אוי; וויא עס האבען זיך גימערט דיא מענטשין וואס ציהען זייערע שפייאכץ פון גרויסקייט וועגין. זענען פיל גיווארין מענטשין בעלי גאוה. אונ תלמידים וואס לערנען תורה זענען ווייניג גיווארין. אונ דיא תורה זוכט מאמער וועט יא געפינען ווער עס זאל איר לערנען. וויא עס זענען פיל געווארין מענטשין בעלי גאוה. האבען דיא יודישע טעכטער אן גיהויבען חתונה האבען נאר מיט דיא בעלי גאוה. ווארום אונזער דור קוקט נאר אויף דעם פנים. אז דער בעל גאוה גייט שיין אויס געפוצט. וויל מען אים נעמען פאר א חתן. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי דער תנא האט דאך גיזאגט דער מענטש וואס איז גרויס ביא זיך. איז ער ניט אן גינומען אפילו ביא זיינע שטוב מענטשין. אפילו זיין ווייב האט אים פיינט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אפילו דער וויין פערשט. אונ דער מענטש וואס איז גרויס ביא זיך וועט ער נישט האוהען אפילו אין זיין וואוינונג. ענטפערט דיא גמרא אין אנהייב אז זיא הער וועהט דעם מענטש וואס איז גרויס ביא זיך אונ גייט געפוצט. וויל זיא נאר אים פאר א מאן. דער נאך ווערין דיא מאנען ביי זייא פאר מיאוסט. וויא עס איז גימערט גיווארין דיא דיינים וואס געבין געלט אדער בתורה צוא בעלי בתים סותרים זייא זאלין האנדלען פאר דיא דיינים וועגין. דיא דיינים זאלין פאר דינגען דורך זייא. איז גימערט גיווארין דער דיין זאל נעמען געלט אונ זאל פאלש פסקנען. אונ עס האט אויף גיהערט דאס גוטס פון דער וועלט. וויא עס איז גימערט גיווארין דיא דיינים וואס זאגין צוא דיא בעלי בתים עס איז ביא מיר אן גינומען דיין טובה. אדער ער זאגט איך דאנק דיר פאר דיא טובה. איז גימערט גיווארין דיא מענטשין וואס טוהען וואס זייא ווילען. ווארום זייא האבען שוין ניט מורא פאר דעם דיין. ווייל דער דיין דארף זיין טובה. דיא נידעריגע זענען אויף גיהויבען גיווארין. אונ דיא הויכע זענען נידעריג גיווארין. אונ דיא יודישע קעניגרייך גייט אונטער אלע מאהל נידעריגער. וויא עס איז פיל גיווארין קארגע מענטשין וואס ווילען ניט געבין צדקה. זענען פיר גיווארין נזקנים. אונ עס זענען פיל גיווארין

דבניה ודבנתיה לא ת"ש לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה וגו' וכ"ת עון דאשת איש אין עון דפנויה לא ת"ש (שם) כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו [וגו' מאי] ועם לא יבין ילבט א"ר אלעזר אמר להם נביא לישראל אם אתם מקפידים על עצמכם מים בודקים נשותיכם ואם לאו אין מים בודקים נשותיכם:

יא משרבו בעלי הנאה נתעוותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם משרבו רואי פנים בדין בטל (דברים א) לא תגורו ופסק (שם) לא תכירו פנים ופרקו מהם עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם משרבו לוחשי להישות בדין רבה חרון אף ונסתלקה שכינה [משום] שנאמר (תלים פב) בקרב אלהים ישפוט משרבו (יחזקאל לג) אחרי בצעם לבם הולך רבו (ישעיה ה) האומרים לרע טוב ולטוב רע משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע רבו הוי בעולם משרבו מושכי הרוק רבו היהירים ונתמעטו התלמידים והתורה חוזרת על לומדיה משרבו היהירים התחלו בנות ישראל להנשא ליהירים שאין דורנו רואין אלא לפנים איני והאמר (רב מרי) [מר] האי מאן דמתייהר אפילו אאינשי ביתיה לא מתקבל שנאמר (חבקוק ב) ואף כי היין בוגד גבר יהיר ולא ינוה אפילו בנוה שלו (אין מתקיים) מעיקרא קפצי עלייהו ולבסוף מתזלי עלייהו משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים

פרש"י

מנאפות בין מאחורה: עון דבניה ודבנתיה. **אבהו דאפיה**: נמי. אינו מונע את אבהו מלבדוק: ת"ש לא אפקוד. לבדוק את הבנים ומה טעם על בנותיכם כי תזנינה:

נתעוותו הדינין המתוק בהם בעלי הנאה אין מטריחין עצמן לעיין בדין ובאיסור ובהיתר נהורות לגזור ומתוק כך נתקלקלו המעשים וכיון שכן אין לכקב"ה נחת בעולמו ואין עולמו נוח לו: נהיבות. מורכי הדיינין ומתלהטים עם הדיינין לפתוח בהם פתח נזכותו של זה ובחובתו של זה: רבה חרון אף. בשל הטיית המשפט אף וחרון באים שנאמר אם תטנה וגו' וחרה אפי: הולכים אחרי בלבם. **נבלתם**: האומרים לרע טוב. **משבחין** את הרשעים: רבו הוי הוי. דכתיב הוי בכהילא פרבהא בינה: מושכי הרוק. מאריכי ברוק ומדת גאוה היא: ונתמעטו התלמידים. כדקיימא לן סימן עבות גסות עניות של תורה: חוזרת על לומדים מחזרת אולי תמצא לומדים: ולבסוף מתזלי עלייהו. **מלאי** בעיניכם: מטילי מלאי. כדיינים מטילין

דיא מים המאררים. וועלין דיא מים המאררים זייא ניט קראנק מאכען. ווייל זייערע מאנען זענען אויך מזנה. צוא וואס ברייננט דיא גמרא דעם אנדערן פסוק אויך. ווייל מאמער וועסטו זאגן אז דער מאן אליין איז מזנה. העלפין ניט דיא מים המאררים צוא זיין ווייב. אבער אז זיינע זיהן אונ זיינע טעכטער זענען מזנה. העלפין יא דיא מים המאררים צוא זיין ווייב. דריבער ברייננט דיא גמרא דעם פסוק אז נאט זאגט איך וועל ניט בפעלין אויף איירע ווייבער ווייל איירע טעכטער אונ איירע שניר זענען מזנה. טאמער וועסטו זאגן נאר אז דער באן אדער זיינע טעכטער אונ שניר האבען אעבירה פון אאשת איש. העלפין ניט דיא מים המאררים. אבער אז זייא האבען מזנה געוועזן ווען זייא זענען געוועזן לידיג אן מאנען. העלפין יא דיא מים המאררים. שטייט אין פסוק ווארום זייא זענען אפ געשיידט צוא גיין מיט זונות. אונ מיט דיא זונות שעכטין דיא צוא מאכען מאהל צייטין. צוא עסין אונ טרינקען מיט זייא. אונ אליידיגע אן אמאן אז זיא איז מזנה. הייסט זיא אויך אזונה. וואס מיינט דער פסוק ועם לא יבין ילבט. דאס פאלק וואס פאר שטייט ניט וועט מיד ווערין. רבי אלעזר זאגט דער נביא האט גזאגט צוא דיא יודין אויב איר גיט אכטונג אויף אייך איר זאלט ניט מזנה זיין. וועלין דיא מים המאררים קראנק מאכען איירע ווייבער. אונ אויב איר אליין זענט אויך מזנה. וועלין דיא וואסער ניט קראנק מאכען איירע ווייבער:

יא משרבו. ווייא עס זענען גימערט געווארין מענטשין וואס ווילען הנאה האבען פון דער וועלט. זענען פאר קרימט געווארין דיא דינים. ווייל קיינער וויל זיך ניט מאטערין צו לערנען דיא דינים וויא עס דארף זיין. דורך דעם זענען קאליע געווארין אלע זאכען וואס דיא בעלי בתים טוהען. אונ נאט האט ניט קיין נחת פון דער וועלט. וויא עס זענען גימערט געווארין ביינים וואס חניפן דיא גרויסע לייט, איז בטל געווארין וואס דיא תורה האט געזאגט איר זאלט ניט מורא האבען פאר קיין מענטש. אונ זייא האבען יא מורא. אונ עס האט אויף גיהערט דיא תורה האט געזאגט איר זאלט ניט דער קענען קיין פנים. איר זאלט ניט זאגן דער

צרות משמת ראב"ע פסק העושר מן החכמים) משמת רבי חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת ר' יוסי קטינתא פסקו החסידים ולמה נקרא שמו קטינתא שהיה קטנותן של חסידים. משמת רבן יוחנן בן זכאי בטלה זיו החכמה. משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד תורה ומתה טהרה ופרישות משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטלה זיו הכהונה משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא. [גמ' ת"ר] רבי פנחס בן יאיר אומר מיום שחרב בהמ"ק בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם ונדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע וגברו בעלי לשון הרע ואין דורש ואין מבקש [ואין שואל] ועל מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים:

(דף מז ע"ב) י **פיסקא** משרבו הנואפין וכו'] ת"ר (במדבר ה) ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ואומר (הושע ד) לא אפקוד על בנותיכם וגו' מאי ואומר וכ"ת עון דידיה אין דבניה

לראות כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש היבות יתירות ואותיות יתירות כגון בת ובת דהני דורש בסנהדרין (דף נא) וזה כבוד תורה גדול שאין כה דבר לבטלה: אנשי מעשה. בטוח בתשובתו ועושה מעשה מופלאים כדאמר בתענית גמטי כבוריך ואמר להומן ידלק ולעזים להביא זאבים בקרניהם: קטנותם של חסידים. שהיו החסידים הולכים וכלים והוא היה מקטניהם וסופם: זיו החכמה. זה לא ידעתי מה הוא: משמת ר"ג הזקן בטל כבוד התורה. כמה' מגילה אמר שעד שמת הוא היה בריאות בעולם ולא היו למדין תורה אלא מעומד ומשמת הוא ירד חולי לעולם והוצרכו ללמוד תורה מיושבת: בטל זיו הכהונה. שהיה הכהן ועשיר וכשאים רבים אוכלים על שלחנו: בני חורין. מיוחסין: חפו ראשם. שגברו יד עזי פנים ממזרים שהם עשירים והלו עניים: נדלדלו אנשי מעשה. אין חש להם: ואין דורש לישראל: ואין מבקש. עליהם רחמים: מנוקה מעון. מעון ניאוף מאשה האסורה לו כגון שהו

אויף געהערט די רייכקייט פון די חכמים. וויא רבי חנינא בן דוסא איז געשטארבען איז שוין ניט געוועזען אזעלכע מענשען וואס זאלין קענען טאן נסים. וויא רבי יוסי קטינתא איז געשטארבען זענען שוין ניט מער געוועזען קיין חסידים. פאר וואס האט מען איהם גערופען קטינתא. ווייל ער איז געוועזען דער קלענסטער פון די חסידים. וויא רבן יוחנן בן זכאי איז געשטארבען. האט אויף געהערט די שיינקייט פון די חכמה. וויא רבן גמליאל הזקן איז געשטארבען. האט אויף געהערט דער כבוד פון די תורה. אונ עס איז אפ געשטארבען די ריינקייט. אונ די אפ שיידונג. מענטשען האבען שוין אויף געהערט צוא היטען זיך זייא זאלין ניט טמא ווערין. אונ זייא האבען אויף געהערט צוא היטען זייערע כלים זאלין ניט טמא ווערין. אונ זייא האבען אויף געהערט צוא זיין אפ געשיידט פון דער וועלט. נאר זייא האבען אן געהויבען הנאה צו האבען פון דער וועלט. ווי רבי ישמעאל בן פאבי איז געשטארבען האט אויף געהערט די שיינקייט פון די כהונה. ווי רבי איז געשטארבען האט אויף געהערט ענוות. אונ מען האט אויף געהערט מורא צוא האבען פאר אן עבירה. די גמרא זאגט די רבנן האבען געלערנט רבי פנחס בן יאיר זאגט וויא דער בית המקדש איז חרוב געווארין. שעמען זיך די לומדים. אונ די מיוחסים. אונ זייא ביינן אראפ זייער קאפ. אונ די פרומע מענטשען זענען ארעם געווארין. אונ די שטארקע מענטשין וואס גזלנן. שטארקן זיך אין געהנד אונ אין רייכקייט. אונ די מענטשין וואס רעדין לשון הרע שטארקן זיך אויך. אונ מען פארשט ניט אויף יודין. אונ מען בעט ניט קיין רחמנות אויף יודין. אונ מען פרעגט ניט אויף יודין. אויף וועמען האבען מיר אונז אן צוא לענען נאר אויף אונזער פאטער וואס אין הימעל:

י פיסקא. די רבנן האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק דער מאן וועט זיין ריין פון זינד אונ די ווייב וועט טראגין דעם שטראף פון די זינד. דער פסוק מיינט ווען דער מאן איז ריין פון זינד. ער האט קיין מאהל ניט מזנה געוועזען. מאכען די מים המאררים קראנק די ווייב זייניגע. אבער אז דער מאן איז ניט ריין פון זינד. ער האט אויך מזנה געוועזען. מאכען די מים המאררים ניט קראנק די ווייב זייניגע. נאך שטייט אין פסוק נאך זאגט איך וועל ניט באפעלין אויף אייערע טעכטער אז זייא וועלין מזנה זיין. אונ ניט אויף אייערע שניר אז זייא וועלין מזנה זיין. אז אייערע טעכטער אדער אייערע שניר וועלין מזנה זיין. אונ זייא וועלין ברענגען

(ישעיה כד) בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בהמ"ק בטל השמיר ונופת צופים ופסקו אנשי אמנה שנאמר (תהלים יב) הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם רשב"ג אומר (משום ר"ש בן הסגן) [העיד רבי יהושע] משחרב בהמ"ק אין לך יום שאין בו קללה ולא ירד טל לברכה וניטל טעם הפירות רבי (שמעון) [יוסי] אומר אף ניטל שומן הפירות (דף מט) בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס. בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו חכמת יונית בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא כלה באפריון בתוך העיר ורבותינו התירו שתצא כלה באפריון בתוך העיר משמת ר' מאיר בטלו מושלי משלים. משמת בן עזאי בטלו השקדנים. משמת בן זומא בטלו הדרשנים. משמת ר"ע בטלה כבוד התורה. (משמת רבי יהושע פסקה טובה מן העולם. משמת רשב"ג בא גובאי ורבו

שנהו נחורים מנגינהם וכשפסקו הסנהדרין והם זקנים שאמר הקב"ה עליהם תתן לך בכל שעריך נפסק השיר ג"כ) : נביאים הראשונים . [גמ' מח] זה נביאי בית ראשון אבל נביאי בית שני והם חגי וזכריה ומלאכי וחבריהם קורין אותם נביאים אחרונים) : נופת צופים . [גמ' מח] (פי' הרמב"ם ז"ל מין דבש שהיה בא מא"י נקרא צופים היה מאד יפה במראה ובטעמו וריחו) : אנשי אמנה . בוטחין בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דואגין למחר : [בפולמוס . היא שהביא אספסיינוס על ירושלים : בפולמוס של טיטוס . שהביא הורקנוס ואריסטובלוס אחיו ובין זה לזה היו המצים ובתים שנה כדאמר בס"ע : בפולמוס האחרון . זוא של חורבן הבית ושל טיטוס נמי הוה : באפריון בתוך העיר . שהיו מוליכין אותה מבית אביה לבית בעלה באפריון של מעילים וטליות מוזהבות מיקפות לה : מושלי משלים . נתן אות אמתלא וטעם לדבריו ליכנס גם בשער בינה כגון משלות שועלים דאמר בסנהדרין (דף לח) כי הוה דריש ר' מאיר בפירקא הוה דריש תלתא בשמעתא ותלתא אגדתא ותלתא מתלי: השקדנים . שוקדין על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמר ביבמות (דף סג) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה : הדרשנים . שהיה בקי בטעמי המקראות כדאמר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא : בטל כבוד תורה . שהיה נותן לבו

געווארין. האט אויך געהערט דאס געזאנג פון אלע ווין הייזער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מיט געזאנג וועט מען ניט טרינקען ווין: דער ווין וועט זיין ביטער בייא דיא וואס טרינקען אים. וויא די ערשטע נביאים זענען געשטארבען האבען אויף געהערט די אורים ותומים זאגין וואס עס וועט זיין. ווי דער בית המקדש איז חרוב געווארין. האט מען ניט מער געפונען דעם ווארעם וואס הייסט שמיר (עיין גטין פרק שביעי). אונ מען האט ניט מער בעקומען דיא האניק פון דעם ארט צופים. אונ עס האבען אויך געהערט צו זיין געטרייע מענטשין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק העלף גאט ווארום דיא פרומע האבען זיך אויס געלאזין. דיא גלייביגקייט פון דיא מענטשין. רבן שמעון בן גמליאל זאגט רבי יהושע האט עדות געזאגט פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב געווארין. איז ניטא קיין טאג וואס אין אים זאל ניט זיין א קללה. אונ דער טוי נידערט ניט צו א ברכה. אונ עס איז צוא גינומען געווארין דער געשמאק פון דיא פירות. רבי יוסי זאגט עס איז צו גינומען געווארין דיא פעטקייט פון דיא פירות. ווען דער חיל פון אספסיינוס איז אן גיקומען אויף ירושלים. האט מען גוזר געוועזן אז חתנים זאלין ניט ארויס גיין אן גיטאהן מיט קרוינען. אונ מען זאל ניט פויקין. ווען דער חיל פון טיטוס איז אן גיקומען אויף ירושלים. האט מען גוזר געוועזן אז א כלה זאל ניט גיין מיט א קרוין: אונ א מענטש זאל ניט לערנען זיין זוהן דיא חכמה פון דיא גריכען (דאס איז אזעלכע רעטעניש וואס דיא גריכען האבען געקענט דורך זייא שמועסין אויפען זוהנק איינער מיט דעם אנדערין). ווען דיא לעצטע חיל וואס האבען חרוב געמאכט דעם בית המקדש זענען אן גיקומען: האט מען גוזר געוועזן אז א כלה זאל ניט ארויס גיין מיט א חופה אין שטאט. אונ אונזערע רבנים האבען מתיר געוועזן א כלה זאל ארויס גיין מיט א חופה אין שטאט. וויא רבי מאיר איז געשטארבין האבען אויף געהערט צוא זיין מענטשין וואס וואלין קענין זאגן משלים צו די תורה. ווי בן עזאי איז געשטארבען האבען אויף געהערט זיין מענטשין וואס זאלין זיין עמזיג אין בית המדרש אונ לערנען. וויא בן זומא איז געשטארבען האבען אויף געהערט צוא זיין מענטשין וואס זאלין קענען זאגין דרשות אויף פסוקים. וויא רבי עקיבא איז געשטארבין האט אויף געהערט דער כבוד פון דיא תורה. וויא רבי יהושע איז געשטארבין האט אויף געהערט דאס גוטס פון דער וועלט. וויא רבן שמעון בן גמליאל איז געשטארבין איז געקומען היישעריק אונ נאך פיל צרות זענען געקומען. וויא רבי אליעזר בן עזריה איז געשטארבין האט

נקרא הזהו לקרותו בן הרצחן משרבו הנואפים פסקו המים המאררים וריב"ז הפסיקם שנאמר (הושע ד) לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם עם הזונות יפרדו משמת (יוסף) [יוסי] בן יועזר איש צרידה (יוסף בן יוחנן) [ויוסי בן יהודה] איש ירושלים בטלו האשכולות שנא' (מיכה ז) אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי יוחנן כה"ג העביר הודיות המעשר ואף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפין (ע"ב) עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים כל ימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי. (דף מח) משבטלה סנהדרין בטל השיר מבתי המשתאות שנאמר בשיר

להרוג: לא אפקוד. (עוד) על גילוי נבותיכם לבודקן כשוטות [ומפני מה על בנותיכם כי תזנינה ועוד] כי הם עם הזונות יפרדו הם עצמן מחפים כפריים סלו (וכתיב ונקה האיש מעון וגו' בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין מנוקה מעון גילוף באשה אסורה לו בין מזו שנסתרה בין מאחרת): אשכולות. כימי על אדם הכולל מדות המעלות והחכמות ופי' אשכולות איש שהכל בו זה כל כרמב"ם ורש"י כתב ח"י אשכולות. בגמ' מפרש שהכל בהם עד ימיהם לא היה מחלוקת בתלמוד ישראל כולם היו אומרים דברים כנתינתן למשה מסיני והם האשכולות נחלקו בסמיכות שקרבנות ביום טוב כדאמרינן בחגיגה והוא היה מחלוקת ראשון שהיה בישראל בדברי תורה: העביר הודיות המעשר. [מפרש בגמ'] (לפי שלא היו יכולין לומר ככל מצותך אשר צויתני לפי שהקב"ה צוה לתת מעשר ראשון ללוים והם היו נותנים באותו זמן לכהנים וזה היה בגזירת דינו של עזרא הסופר לפי שבטלה עזרא לא עלה כמו לוי כמו שביאר הכתוב ואריכה נעם ובכהנים ובני לוי לא מצאתי שם וקנס הלוים שלא יתנו להם מעשר ויתנו לכהנים): המעוררין. [בגמ' מפרש] (הם הלוים שהיו אומרים בכל יום בשעת קריאת השיר על הדוכן עורה למה תישן ה' והוא שתיק מזה ולמה שלא נאמרה עוד לפי שהיו אומרים זה הפסוק כאילו היו מדברים עם השם והיו צועקים אליו וזה הפסוק וזה מה שאינו ראוי לעשות לומר כלפי מעלה: נוקפין. ל' הכאה כמו מוקף באגרוף וזו היא עבודה שהיתה במקדש ואין צריך להאריך בפירושם): עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. בבית נפחים בחולו של מועד לעשות מלאכת דבר האבד במותר במועד ועמד הוא וגזר על כל נפחים אפילו בדבר האבד מפני שהקול נשמע למרחוק ואין הכל יודעין שהוא דבר האבד והכי אמרינן לה במ"ק: כל ימיו לא הוצרך אדם לשאול לחבירו על הדמאי. אם מעושר אם לאו שהוא התקין שיהו כל הלוקחין מעם הארץ מעשרין: בטל השיר. בגמ' מפרש (מדכתיב זקנים משער שבתו

געהרגת. אָבער דאָ האָט מען גיוואוסט ווער עס האָט געהרגעט. דאָס איז געוועזען אין דער צייט זיין אֶלְעָזָר בֶּן דִינַאי איז גיקומען. מען האָט אים גערופען תְּחִנָּה בֶּן פְּרִישָׁה. דער נאָך האָט מען אים גערופען בֶּן הָרַצְחָן. אַז עס זענען פיל געוואָרען דיא מענטשען וואָס האָבען מְזַנֶּה געוועזען מיט פרעמדע ווייבער. האָט אויך גיהערט דיא מַיִם הַמְאָרְרִים. אונ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי האָט גיהייסען אויפהערען צו געבען טרינקען א סוֹטָה דיא מַיִם הַמְאָרְרִים. וואָרום עס שטייט אין פָּסוּק גאָט האָט גזאָגט איך וועל ניט בפּוֹלען אייערע טעכטער אַז זייא וועלין מְזַנֶּה זיין. אונ ניט אויף אייערע שנור אַז זייא וועלין מְזַנֶּה זיין. אַז אייערע טעכטער אָדער אייערע שנור וועלין מְזַנֶּה זיין. אונ זייא וועלין טרינקען דיא מַיִם הַמְאָרְרִים. וועלין זייא ניט קראַנק מאַכען. וויל זייערע מאַנען זענען אויך מְזַנֶּה: אַז יוֹסִי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אונ יוֹסִי בֶּן יְהוּדָה אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם זענען גישטאָרבען. זענען בָּטֵל געוואָרען דיא אֶשְׁכּוֹלוֹת. דאָס מיינט מען עס איז שוין ניט מער געוועזען אַזעלכע מענטשען וואָס זאָלין האָבען אַלע מַעֲלוֹת. אַזוי וויא עס שטייט אין פָּסוּק אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי. עס איז ניטאָ קיין אֶשְׁכּוֹל. ואֶשְׁכּוֹל מאַכט אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ. אַ מענטש וואָס אין אים זאָל זיין אַלע מַעֲלוֹת איז שוין ניטאָ. מ'ין תארץ גלוסט צוא זעהן אזא צייטיגען מענטש. אונ עס איז ניטאָ. יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל האָט מְבַטֵּל געוועזען מען זאָל זיך ניט מִתְוַדֶּה זיין ווען מען רוימט אויס דיא מַעֲשֵׂר פון שטוב. אונ ער האָט נאָך צוויא זאַכען מְבַטֵּל געוועזען: ער האָט מְבַטֵּל געוועזען דיא מְעוֹרְרִים. דיא לְוִיִּם זאָלין ניט זאָגען אין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עוּרָה לָמָּה תִישַׁן ה': דער וועק דיך גאָט וואָרום שלאָפסטו. וויל עס איז ניט שיין. גלייך ווי מען זעהט אים וויא גאָט וואָלט גישלאָפען אונ זייא וועקין אים. אונ ער האָט מְבַטֵּל געוועזען די קלאַפּערס. אַז מען האָט גיבראַכט אַקָרְבָּן. פלעגט מען אים אַקלאַפּ געבען מיט א שטיק האָלץ צווישען די הערנער די בהמה זאָל אים פאַלין אין די אויגען. ער זאָל ניט זעהן וויא מען שעכט אים. האָט יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל גזאָגט מען זאָל ניט טאָהן אַזוי. וויל מען מאַכט אים אַפּעגער. ביז דיא צייט פון יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל פלעגין די קוּפֶער אונ אייזען אַרבּעטער קלאַפּין מיט זייערע האַמערס אין יְרוּשָׁלַיִם אום חוֹל הַמּוֹעֵד. וויל זיי פלעגין טאָהן זייער אַרבּעט אום חוֹל הַמּוֹעֵד. אונ יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הָט זייא ניט גילאָזט אַרבּעטין אום חוֹל הַמּוֹעֵד: אין דיא צייט פון יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל האָט קיין מענטש ניט גידאַרפט פרעגין אוי התבואה מיט דיא איז גימעשרת. וואָרום אַלע האָבען גימעשרת. וויא דיא סַנְהֶדְרִין זענען בָּטֵל

שרצים (בא ועמד לפניו) אמ' ליה רשע הגיע העת (שאתה מבקש) ליטול שכר שמונה שרצים (שם) וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד עולם יצאו מלפניו מצורע כשלג (שם ז) וארבעה אנשים היו מצורעים א"ר יוחנן זה גיחזי ושלשה בניו (שם ח) ויבא אלישע דמשק למה הלך אמר ר' יוחנן שהלך להחזירו לגיחזי בתשובה א"ל חזור בך אמר ליה מקובלני ממך כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד א"ד אבן שואבת תלה לו לחטאת ירבעם בן נבט והעמידה בין הארץ ובין השמים וא"ד שם חקק לה על שפתה והיתה אומרת אנכי ולא יהיה לך וא"ד רבנן כנע מקמי אלישע דכתיב (מ"ב ו) ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דמעיקרא לא הוה [רחיק] תניא ר"ש בן אלעזר אומר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת:

בפ' שמונה שרצים במסכת שבת: הגיע עת ליטול שכר. הולך בעיני"ו: אבן שואבת. במגנט"ה בלע"ז מן הארץ ומעמידו באויר בלא עיבה ועל ידי הוא אבן העמיד העגלים של ירבעם באויר: רבנן מגע. דוחה היה את התלמידים מלפני אלישע כדכתיב מכמה לפניו: דכתיב · לאחר שפירש ממנו: המקום אשר אנחנו יושבים. בית המדרש של רבינו: צר ממנו. שנתוספו התלמידים שם גיחזי דוחה: [יצר. כל חכמים הקדמונו בימין בלא יקון כפריה ורביה ובן סימוך כן יצ רת ויאבד את עצמו והבה אף היא דעתה קלה ואם ירדפוה תצא לתרבות רעה]:

בטלה עגלה ערופה. שהרי מכירין היו במי הרגיל

ט משנה משרבו הרצחנין בטלה עגלה ערופה משבא אלעזר בן דינאי ותחנה בן פרישה היה נקרא

פרק שמנה שרצים. איז גיחזי גיקומען אונ האט זיך גישטעלט פאר אלישע. האט אלישע צו אים גיזאגט רשע עס איז גיקומען דיא צייט דו זאלסט נעמען דעם שכר פון דעם פרק שמנה שרצים אויף דער וועלט. אונ דער צרעת פון נעמן זאל זיך בהעפטין אן דיר אונ אן דיינע קינדער ביז אייביג. אונ גיחזי איז אוועק גיגאנגען פון אלישע קרעציג ווייס וויא שניי [צריך לפרש גמרא פו]. אין פסוק שטייט פיר מענטשין זענען גיוועזן קרעציג. ווער זענען גיוועזן דיא פיר מענטשין רבי יוחנן זאגט דאס איז גיחזי מיט זיינע דרייא זיהן. דער נאך איז אלישע גיקומען אין דמשק. צוא וואס איז ער גיגאנגען אין דמשק. רבי יוחנן זאגט ער איז גיגאנגען צוא גיחזי זאגין אים ער זאל תשובה טאהן. אלישע האט גיזאגט צו גיחזי טוה תשובה האט גיחזי גיזאגט צו אלישע איך האב גילערנט פון דיר דער וואס זינדיגט אונ מאכט אנדערע זאלין אויך זינדיגען לאזט מען אים ניט ער זאל תשובה טאהן. וואס פאר אעבירה האט גיחזי גיטאהן. אנדערע זאגין גיחזי האט גינומען אזוי אשטיין אין האנט וואס אז מען האלט אים פון וייטין גענין גאלד הייבט זיך אויף דיא גאלד אין דיא הייך. האט גיחזי גיהאלטין דעם שטיין גענין דיא קאלב וואס ירבעם בן נבט האט גימאכט. האט זיך דיא קאלב אויף גיהויבין אין דיא הייך אונ איז געבליבין שטיין צווישען דיא ערד אונ הימעל. אונ קיינער האט ניט גיוואסט פאר וואס דיא קאלב האט זיך אויף גיהויבין. מען האט גימיינט זיא איז טאקי אגאט. האט מען איר נאך מער גיעדינט. אנדערע זאגין גיחזי האט אויס גיקריצט אויף דיא ליפפען פון דיא קאלב דעם שם המפורש. אונ דיא קאלב האט גיזאגט אנכי ה' אלהיך. לא יהיה לך אלהים אחרים. אנדערע זאגין ווען גיחזי האט בעדינט פאר אלישע. האט ער ניט גילאזין דיא רבנן זאלין קומען לערנען פאר אלישע. ווארום דער נאך וויא גיחזי איז אוועק גיגאנגען פון אלישע. שטייט אין פסוק דיא יונגע נביאים האבען גיזאגט צו אלישע דער ארט וואס מיר זיצען דארט פאר דיר איז איינג פאר אונז. אבער פריער ווען גיחזי איז גיוועזן איז ניט איינג גיוועזן. ווייל ער האט ניט גילאזין דיא נביאים זאלין קומען לערנען פאר אלישע. מיר האבען גילערנט רבי שמעון בן אלעזר האט גיזאגט דעם יצר הרע. אונ אוייב. אונ אקינד. זאל מען אפ שטויסין מיט דיא לינקע האנט. אונ מען זאל זייא גינענען צו זיך מיט דיא רעכטע האנט:

ט משנה. משרבו. אז עס זענען גיווארין פיל רוצחים וואס הרגנן מענטשין. איז בטל גיווארין עגלה ערופה. ווארום אעגלה ערופה ברייננט מען נאר אז מען ווייסט ניט ווער עס האט גיהרגנת.

הואי . (מ"ב ב) ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה והמים רעים והארץ משכלת וכי מאחר דמים רעים והארץ משכלת מאי מושב העיר טוב א"ר חנין חן מקום על יושביו :

ז א"ר (חנינא) [יוחנן] ג' חנות הן חן מקום על יושביו וחן אשה על בעלה וחן מקח על מקחו. ת"ר ג' חלאים חלה אלישע אחד על שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגיחזי בשתי ידיו ואחד שמת בו שנא' (שם יג) ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו :

הוי . למעט את ישראל ולומר כוכב אלו נתקיימו: יהגה מאי טיבותיה . דמקום הוא"ל והמים רעים והארץ משכלת : חן מקום על יושביו . ומשום כוח רע נראה להם טוב :
חן אשה על בעלה ואפי' היא מכוערה משאת חן בעיניו : אחד שגירה דובים . בפסוק שגירה דובים בתינוקות : חלה . חד היינו חלי וחד אשר ימות בו :
מי שקל כולי האי . בהאי קרא כתיבי שמונה דברים כסף ובגדים צאן ובקר ועבדים ושפחות וזיתים וכרמים : כסף ובגדים הוא דשקל . דכתיב ויצר ככרים כסף בשני חריטים ושתי חליפות בגדים : בש' ברלים .

ח תני רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידיו כו' . אלישע מה היא דכתיב (מ"ב ה) ויאמר נעמן הואל קח ככרים גו' וכתיב (שם) ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקיל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל א"ר יצחק באותה שעה היה אלישע עוסק בשמונה שרצים

שכר פון בלק פאר דיא צוויא אונ פערציג קרבנות . ענפערט דיא גמרא בלק האט גיהאט צוויא זאכין . איין מאהל וואס ער האט מקריב גיוועזן דיא קרבנות . פאר דעם שכר איז פון אים גיבארין גיווארין רות אונ שלמה . אונ ווייל ער האט גיטראכט מיט דיא צוויא אונ פערציג קרבנות שלעכטס טאהן דיא יודין . איז דאס אויך מקוים גיווארין . אז דיא בערין האבען צעריסען צוויא אונ פערציג קינדער יודישע . אין פסוק שטייט דיא מענטשין פון שטאט האבען גזאגט צוא אלישע דאס זיצונג פון דיא שטאט איז גוט אזוי וויא מיין האר זעהט . נאר דיא וואסער איז שלעכטע . אונ דיא ערד אדערוועט ניט אירע איינוואהנער . זייא שטארבין יונג . איז דאך אקשיא אז דיא וואסער איז שלעכטע אונ דיא מענטשין פון שטאט שטארבין יונג . מיט וואס איז דיא זיצונג פון דיא שטאט גוט . רבי חנין זאגט יעדער שטאט האט חן בייא אירע איינוואהנער . אפילו זיא איז שלעכט דוכט זייא זיא איז גוט :

ז אמר . רבי יוחנן האט גזאגט דרייערליי חן איז דא . דער חן פון ארט אויף זיינע איינוואהנער . דער חן פון אשה אויף איר מאן . אונ דער חן פון דיא סחורה אויף דעם וואס האט איר גיקויפט . דיא רבנן האבען גילערנט דרייא מאהל איז אלישע קראנק גיוועזן . איין מאהל ווייל ער האט אנגערייצט דיא בערין אויף דיא קינדער , אונ דאס אנדערע מאהל ווייל ער האט פארשטויסין גיחזי מיט ביידע הענט . אונ דאס דריטע מאהל קראנק זיין איז ער גישטארבין . ווארום עס שטייט אין פסוק אלישע איז קראנק גיוועזן זיין קראנקייט וואס ער איז גישטארבין . קראנק גיוועזן איז איינס . זיין קראנקייט איז צוויא . וואס ער איז גישטארבין איז דרייא :

ח תנו רבנן . דיא רבנן האבען גילערנט אייביג זאל א מענטש אוועק שטויסין נאר מיט דיא לינקע האנט . אונ ער זאל דער נענטערין צו זיך מיט דיא רעכטע האנט . ניט אזוי וויא אלישע וואס ער האט אוועק גישטויסין גיחזי מיט ביידע הענט . וואס איז גיוועזן אלישע מיט גיחזי . ווארום עס שטייט אין פסוק נעמן האט גזאגט צו גיחזי וויל אונ נעם צוויא צענטנער זילבער . אונ דער נאך האט אלישע גזאגט צוא גיחזי מיין הארץ איז ניט אוועק גיגאנגען אז דער מענטש האט זיך אום גיקערט פון זיין רייט וואגין אנטקעגין דיר . איז דען איצט גיוועזן דיא צייט צו נעמען זילבער אונ קליידער אייל בירטען אונ וויינגערטנער שעפסין אונ רינדער קנעכט אונ דינסטען . פרעגט דיא גמרא האט דען גיחזי אזוי פיל גינומען . ער האט דאך נאר גינומען זילבער אונ קליידער . האט רבי יצחק גזאגט אין דער צייט האט אלישע גילערנט דעם

ראה ממש כדתניא ר"ש ב"ג אומר כ"מ שנתנו חכמים עיניהם בו או מיתה או עוני ושמואל **אמר ראה** (שנתעברה) [שכולן נתעברה] בהן אמם ביוה"כ **ורבי** יצחק נפחא אמר בלורית ראה להם כאמוריים ר' אמר ראה יוחנן שאין בהם לחלוחית של מצוה ודלמא כזרעייהו (הוא) [ניהוה הוה] א"ר אלעזר לא בם ולא בז־עם עד כוף כל הדורות (שם) ויקללם בשם ה' ותצאן שתים דובים מן היער וגו' (דף מז) רב ושמואל **ח"א** נס ות"א נס בתוך נס מ"ד נס יער הוה דובים לא הוו ומ"ד נס בתוך נס לא יער הוה ולא דובים הוה וליהוו דובים ולא ליהוי יער משום דבעית:

הניה ולא ליהוו יער. אלו עביד ליה יער דקרי ליה נס: דבעיתי. פדובים להתגרות להם כשאין מקום פחוד להם לנוס ולהתחבא ומשקרובין ליער יוצאין (ונלאין) בהבטחה: בנו ויצתה ממנו רות. שיצאו ממנה דוד ושלמה שהקריבו ‏לבקרים קרבנות אלמא זה היה שכרו: לקללה

(מ"ב ג) **ו ותבקענה** מהם ארבעים ושני ילדים א"ר (יוסי בר') חנינא בשביל מ"ב קרבנות שהקריב בלק מלך מואב הובקעו מישראל מ"ב ילדים איני והאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק מלך מואב זכה ויצתה ממנו רות שיצא ממנה שלמה שכתוב ביה (מ"א ג) אלף עולות יעלה שלמה וא"ר יוסי (ברבי) [בן חוני] רות בתו של עגלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה תאותו מיהא לקללה הואי

גמליאל זאגט דער מענטש וואס די חכמים האבען אויף אים גיגעבן זייערע אויגען. אדער ער שטארבט אדער ער ווערט ארעם. אונ שמואל זאגט ער האט גיזעהן פון זייער פנים אז די מוטערס פון אלע קינדער זענען מעוברת גיווארין מיט די קינדער אום יום כפור. רבי יצחק נפחא זאגט ער האט גיזעהן די קינדער זייען בעוואקסין מיט האר אזוי וויא די אמוריים גייען. רבי יוחנן זאגט ער האט גיזעהן אז אין זייא איז ניטא קיין פייכטקייט פון מצות. פרעגט די גמרא טאמער ווערין זייא האבען קינדער פרומע. האט רבי אלעזר גזאגט ער האט גיזעהן אז ניט זייא זענען פרום. אונ ניט זייערע קינדער אונ ניט זייערע קינדערס קינדער ווערין זיין פרום. דריבער האט ער זייא גיפלוכט מיט דעם נאמען פון גאט. זענען ארויס גיגאנגען צוויא בערין פון וואלד אונ האבען צעריסען צוויי אונ פערציג קינדער. רב אונ שמואל קריגען. איינער זאגט עס איז נאר גיוועזן איין נס. אונ איינער זאגט עס איז גיוועזן צוויא נסים. דער וואס זאגט עס איז נאר גיוועזן איין נס. ווארום אוואלד איז דארט גיוועזן וואו אלישע איז גישטאנען. נאר בערין זענען ניט גיוועזן. איז גיווארין אנס. עס זענען גיווארין בערין. אונ דער וואס זאגט עס זענען גיוועזן צווייא נסים. ווארום דארט איז ניט גיוועזן קיין וואלד אונ ניט קיין בערין. איז גיווארין אנס עס איז גיווארין אוואלד אונ בערין זענען אויך גיווארין. פרעגט די גמרא צו וואס האט מען גיבארפט צוויי נסים. זאלין ווערין בערין אן אוואלד. ענפערט די גמרא דער בער אז ער האט ניט קיין וואלד האט ער מורא צו גיין פאר צוקען:

ו ותבקענה. די בערין האבען צעריסען צווייא אונ פערציג קינדער. רבי חנינא זאגט ווייל בלק מלך מואב האט מקריב גיוועזן צווייא אונ פערציג קרבנות. דריבער זענען צעריסען גיווארין צווייא אונ פערציג יודישע קינדער. פרעגט די גמרא עס איז דאך ניט אזוי. רב יהודה האט דאך גזאגט פון רבס וועגין אמענטש זאל אייביג לערנען תורה אונ טאהן מצות אפילו ער מיינט ניט פון גאטס וועגין. ווארום דער סוף וועט זיין ער וועט לערנען תורה אונ טאהן מצות פון גאטס וועגין: ווארום מיר זעהן דעם שכר פון בלק דער מלך פון מואב ער האט מקריב גיוועזן צווייא אונ פערציג קרבנות. האט ער זוכה גיוועזן פון אים זאל גיבארין ווערין רות. אונ פון רות איז גיבארין גיווארין שלמה המלך. וואס ביי אים שטייט אין פסוק אז ער האט מקריב גיוועזן טויזענד עולות: אונ רבי יוסי בן חוני האט גזאגט רות איז גיוועזן די טאכטער פון עגלון אאייניקיל פון בלק מלך מואב. זעהן מיר דאך אז דאס איז גיוועזן דער

רב מרדכי אלויה לרב (שימי בר) אשי מהגרוניא ועד בי קיפאי ואמרי לה עד בי דורא :

ה א"ר יוחנן משום ר"מ כל שאינו מלוה [ומת:וה] כאילו שופך דמים שאלמלא ליוהו אנשי יריחו לאלישע לא גירה דובים בתינוקית שנאמר (מ"ב ג) ויעל משם בית אל והוא עולה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר (ויקלסו) [ויתקלסו] בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח שהקרחת עלינו את המקום. מאי נערים ומאי קטנים א"ר אלעזר נערים שהיו מנוערים מן המצות קטנים שהיו מקטני אמנה (בכתניתא) תנא נערים היו ובזבזו עצמם כקטנים מתקיף לה ר"י ודלמא ע"ש מקומם מי לא כתיב (מ"ב ה) וארם יצאו גדודים וישבו מא"י ישראל נערה קטנה וקשיא לן קרי לה נערה וקרי לה קטנה, וא"ר פדת קטנה דמן נעורן התם לא מפרש מקומה הכא מפרש מקומם (שם ג) ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה' מאי ויראם אמר רב

ראה

ולא (דבר) [ישוב] אחר :
גל׳ קרח בהקרחת עלינו את המקום. שבשביל המים הרעים שהיה פרנסתן נבצית תים ולאחור : מקטני אמנה. שהיו דואגין בפסקת פרנסתן בשביל שנתרפאו המים : ודלמא קטנים ממש הוו ועל שם מקומם נקראו נערים שהיו מן נעורת : הכא מפורש מקומן. יריחו : ולימא דובים

טייטל בוימער. קיין אנדער זאך. דריבער זאגט מען דיא טייטל בוימער זענען פון אדם הראשון ווייל ער האט אויף זייא גוזר געווען זייא זאלין דא וואקסין. רב מרדכי האט בעלייט צו רב אשי פון הגרוניא ביז בי קיפאי. אנדערע זאגין ער האט אים בעלייט ביז בי דורא:

ה אמר. רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי מאירס וועגין דער וואס בעלייט ניט זיין חבר איז גלייך וויא ער וואלט בלוט פאר גאסען. ווארום ווען דיא מענטשין פון יריחו וואלטין בעלייט אלישע וואלט אלישע ניט אן גערייצט בערין אויף קינדער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. אלישע איז אויף געגאנגען פון דארטין אין בית אל. אונ וויא ער איז געגאנגען אין וועג. זענין ארויס געגאנגען קליינע קינדער פון שטאט אונ האבען געלאכט פון אים אונ האבען גזאגט צו אים גיי אויף קרח גייא אויף קרח. דוא האסט ליידיג גימאכט דעם ארט אויף אונז. ווארום אויף דעם ארט איז געווען שלעכטעס וואסער פלעגין דיא קינדער ברייגען פון איין אנדער ארט קריגלאך גוטע וואסער אונ פלעגין דאס פאר קויפען. אונ פון דעם איז געווען זייער דער נערונג. איצט אז אלישע האט גוט גימאכט דיא וואסער פון דעם ארט. האט ער צוא גינומען ביי דיא קינדער זייער פרנסה. דריבער זענען זייא אויף אים אין כעס געווען. פרעגט דיא גמרא פאר וואס האט מען זייא גערופין נערים קטנים. רבי אלעזר זאגט דאס זענען געווען גרויסע מענטשין. נאר נערים האט מען זייא גערופין ווייל זייא זענען געווען אפ גישאקלט פון מצות. קטנים האט מען זייא גערופין ווייל זייא זענען געווען קליין אין גלויבין. זייא האבען גידארפט גלויבין אז גאט וועט זייא געבין פרנסה פון איין אנדער זאך. אין אברייתא האט מען גילערנט זיי זענען געווען נערים. יונגע לייט. נאר זייא האבען גיטאהן אזוי וויא קינדער. האט רב יוסף גיפרעגט טאמער זענען זייא געווען קליינע קינדער. אונ נערים איז אנאמען פון אארט. דיא קינדער זענען געווען פון דעם ארט וואס הייסט נערים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מענטשין פון ארם זענען ארויס גיגאנגען אונ האבען גיפאנגען פון ארץ ישראל אנערה קטנה. האבען מיר גיפרעגט דער פסוק רופט איר נערה אונ ער רופט איר קטנה. אנערה איז דאך עלטער ווי אקטנה. האט רבי פדת גזאגט נערה איז אנאמען פון אארט. אונ דער פסוק מיינט אקטנה פון נעורן. טאמער מיינט מען דא אויך אזוי. ענטפערט דיא גמרא דארט שטייט נערה קטנה. אקליינע מיידיל. אונ עס שטייט ניט פון וועלכע שטאט דיא מיידל איז געוועזן. דריבער קענען מיר זאגין אז נערה איז דער נאמען פון דעם ארט. אבער דא שטייט דאך פון וואנען זיי זענען געוועזן. פון יריחו. ניט פון נעורן. עס שטייט אין פסוק אלישע האט זיך גיקערט אינטער זיך אונ ער האט גיזעהן דיא קינדער אונ האט זייא גישאלטן מיט דעם נאמען פון גאט. וואס מיינט מען ער האט זייא גיזעהן. רב זאגט ער האט זייא אן גיקוקט. אזוי וויא מיר האבען גילערנט רבן שמעון בן

שהראה להם באצבע גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. א"ר יהושע ב"ל היה מהלך בדרך ואין לו לויה יעסוק בתורה שנאמר (משלי א) כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך. וא"ר יהושע ב"ל בשביל ד' (אמות) [פסיעות] שליוהו פרעה לאברהם נשתעבדו בניו ד' מאות שנה. א"ר יהודה אמר רב כל המלוה את חבירו אפילו ד"א בעיר אינו ניזוק רבינא אלוייה (לרבה) [לרבא] בר יצחק ד"א בעיר מטא לידיה הזיקא ואיתציל. ת"ר הרב לתלמיד עד עיבורה של עיר חבר לחבר עד התחום שבת תלמיד לרב אין לו שיעור וכמה א"ר ששת עד פרסה ולא אמרן אלא רבו שאינו מובהק אבל רבו מובהק ג' פרסאות. רב כהנא אלוייה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי צניתא דבבל כי מטו התם א"ל ודאי דאמריתו הני בי צנייתא דבבל איתנהו משני אדם הראשון ועד השתא אמר ליה אדכרתן מלתא (דר') [דא"ר] יוסי בר חנינא מ"ד (ירמיה ב) ארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם וכי מאחר דלא עבר היכן ישב (ומאחר שלא ישב היכן עבר) אלא לומר לך ארץ שגזר עליה אדה"ר לישוב נתיישבה ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לישוב לא נתיישבה

מלוקין: ולזרעו. כדאמרינן שאין מלאך המות בא לשם: שליוהו פרעה. כדכתיב ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו: אינו ניזוק. אותו היוצא לדרך: עד עיבורה של עיר שהוא יוצא ממנו והוא בית החיצון שבתוך ע' אמה ושיריים לבתי העיר: בי צנייתא דבבל. מקום הוא ובו דקלים הרבה כמו לגבי נהר כברזל כברות: לא נתיישבה. והיינו לא ישב אדם שם לא גזר אדה"ר ישוב שם והוא דאמרי אינשי איתנהו משני אדה"ר שגזר עליו אדה"ר ישוב דקלים

האבען געלערנט וויא רבי יוחנן זאגט דער בנעני ווייל ער האט זייא געוויזען מיט זיין פינגער. האט ער זוכה געוועזען פאר זיך אונ פאר זיינע קינדער ביז אייביג. רבי יהושע בן לוי זאגט אז איינער גייט אין וועג אליין אונ ער האט ניט וועמען מיט אים זאל מיט גיין. זאל ער לערנען תורה, ווארום עס שטייט אין פסוק אבהעפטונג פון חן איז דיא תורה צוא דיין קאפף אונ אהאלזבאנד צוא דיין האלדז. נאך האט רבי יהושע בן לוי געזאגט ווייל פרעה האט געשיקט פיר קאפף אנייעס מענטשין צוא באלייטין אברהם. דריבער האט ער זוכה געוועזען אז דיא קינדער פון אברהם זאלין ארבעטין ביי אים פיר הונדערט יאהר. רב יהודה האט געזאגט פון רבם וועגין דער וואס באלייט זיין חבר אפילו נאר פיר איילין אונ אפילו גאר אין שטאט. דער נאך אז ער גייט אין וועג וועט אים ניט טרעפין קיין שאדין. רבינא האט באלייט רבא בר יצחק נאר פיר איילין אין שטאט. דער נאך אז רבא איז געקומען אין וועג איז ער געקומען צוא אשאדין. נאר גאט האט אים מציל געוועזען. דיא רבנן האבען געלערנט דער רבי דארף באלייטין אתלמיד ביז אין דיא לעצטע שטוב פון שטאט. דאס איז ביז זיבעציג איילין מיט צוויי דריטל פון שטאט. איין חבר דעם אנדערין חבר דארף באלייטין ביז אתחום שבת. ביז צוויא טויזענד איילין פון שטאט. אז אתלמיד באלייט ארבי איז גאר ניט אויס געזעצט וויא וויט ער דארף אים באלייטין: נאר וויא פיל. רב ששת זאגט ביז אמייל. דאס איז נאר ביא אזוי ארבי וואס ער האט פון אים גאר אביסל געלערנט דיא תורה זיינע. אבער אזוי ארבי וואס ער האט פון אים געלערנט דאס מערסטע תורה זיינע. דארף ער אים באלייטין דריי מייל. רב כהנא האט באלייט צוא רב שימי בר אשי פון פום נהרא ביז צנייתא דבבל. וואס איז אזוי אארט וואס דארט וואקסט פיל טייטיל בוימער. וויא זייא זענען געקומען צו דעם ארט. האט רב כהנא געזאגט צוא רב שימי איז דאס אמת וואס איר זאגט אז צנייתא דבבל דיא טייטל בוימער פון דעם ארט זענען פון אדם הראשון ביז איצט. האט רב שימי געזאגט צוא רב כהנא דוא האסט מיך דער מאנט אזאך וואס רבי יוסי ברבי חנינא האט געזאגט עס שטייט אין פסוק אלאנד וואס קיין מענטש איז אין איר ניט דורך געגאנגען. אונ קיין מענטש איז דארט ניט געזעסין. איז דאך אקשיא אז קיינער איז ניט דורך געגאנגען. איז דאך קיינער דארט ניט געזעסין. נאר אזוי מיינט מען דיא לאנד וואס אדם הראשון האט אויף איר גוזר געוועזען זיא זאל בזעצט ווערין. איז זיא בזעצט געווארין. אונ דיא לאנד וואס אדם הראשון האט אויף איר ניט גוזר געוועזען זיא זאל בזעצט ווערין. איז זיא ניט בזעצט געווארין. אונ אויף דעם ארט האט אדם הראשון גוזר געוועזען דאס זאל נאר וואקסען

אשר פדית ה' וגו' ונכפר להם הדם שאין ת״ל ונכפר להם הדם אלא רוה״ק מבשרתן אימתי שתעשו כך נכפר להם הדם:

(ע״ב) דתניא היה ר״מ אומר כופין ללויה ששכר לויה אין לה שיעור דכתיב (שופטים א) ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד (ואמת) וכתיב (שם) ויראם את מבוא העיר ומה חסד עשו עמו שכל איתה העיר הרגו לפי חרב ואת האיש ואת משפחתו שלחו (שנאמר) (שם) וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז תנא היא לוז שצובעין בה תכלת. היא לוז שבא סנחריב מלך אשור ולא בלבלה בא נבוכדנאצר ולא החריבה ואף מה״מ אין לו רשות לעבור בתוכה אלא זקנים שבה בזמן שדעתם קצה בהם (מוציאים אותן) [יוצאים] חוץ להומה והם מתים והלא דברים ק״ו ומה כנעני זה שלא הלך ברגליו ולא דבר בפיו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות המדבר בפיו והמהלך ברגליו לא כ״ש אלא במה הראה להם חזקיה אמר בפיו עיקם להם ר' יוחנן אמר באצבעו הראה להם תניא כותיה דר״י כנעני בשביל שהראה

כופין ללויה. כופין את מי שאינו רוצה ללוות את חבירו לדרך שילוהו: ויקרא שמה לוז. כיסיס דקרא הוא שמה עד היום הזה ומינה יליף שלא נתבלבל ולא חרבה כדאמרינן ל״מ שנאמר עד היום הזה לעולם ולעולמי עולמים הוא: שלא דבר בפיו: דלא כתיב אלא ויראם באצבעו או ברמיזת שפתים

פרעגט די גמרא דער ונכפר להם הדם דארף דאך ניט שטיין. ווארום ווער זאגט דס. ענטפערט די גמרא דער רוח הקודש האט דאס גזאגט דורך משה רבינו. אז איר וועט אזוי טאהן ווי דא שטייט אין דיא פרשה. וועט פאר געבין ווערין דאס בלוט פון דעם גיהרגתין:

ד תניא. מיר האבען געלערנט רבי מאיר פלעגט זאגין אז איינער האט ניט געוואלט בלייטין זיין חבר אין וועג. האט מען אים געצוואונגען ער זאל אים בלייטין. ווארום דער שכר פון בלייטין איז זייער גרויס. מען ווייס אליין ניט וויא פיל שכר גאט גיט פאר דער מצוה פון בלייטין. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא היטערס האבען גיזעהן א מענטש גייט ארויס פון שטאט האבען זייא גזאגט צוא אים ווייז אונז דעם אריין גאנג אין שטאט וועלין מיר טאהן מיט דיר חסד. האט ער זייא געוויזען דעם אריין גאנג אין שטאט. וואס פאר א חסד האבען זייא גיטאהן מיט אים. אלע מענטשין פון דער שטאט האבען זייא גיהרגת מיט דעם שווערד. אונ דעם מענטש מיט זיין פאמיליע האבען זייא אוועק געשיקט. אונ דער מענטש איז גיגאנגען אין לאנד חתים אונ האט גיבאהט א שטאט אונ האט גערופין איר נאמען לוז. מיר האבען גילערנט דאס איז דיא שטאט לוז וואס מען פארבט אין איר תכלת. דאס איז דיא שטאט לוז וואס סנחרב דער מלך פון אשור איז גיקומען אונ האט ניט פאר מישט אירע איינוואוהנער (ווארום סנחרב פלעגט ארויס טרייבען דיא מענטשין פון דיא שטאט אין איין אנדערע שטאט. אונ דיא מענטשין פון יענע שטאט אין די שטאט. אונ דיא מענטשין פון לוז האט ער ניט פאר טריבען. נאר ער האט זייא גילאזט זיצען אויף זייער ארט) . נבוכדנצר איז גיקומען אונ דיא שטאט לוז האט ער ניט וויסט גימאכט. אונ דער מלאך המות טאר אויך ניט אריין קומען אין דיא שטאט לוז. נאר דיא אלטע לייט אז זייער לעבין ווערט זייא פאר מיאוס אונ זייא ווילען שטארבין. גייען זייא ארויס אויסער דיא שטאט אונ שטארבין. אונ דאס איז אקל וחומר מאראך דער כנען וואס ער איז ניט גיגאנגען מיט זיינע פיס. אונ האט ניט גירעדט מיט זיין מויל. ער האט זייא נאר געוויזען. האט ער זוכה גיוועזען פאר זיך אונ פאר זיינע קינדער ביז אייביג אז דיא שטאט זאל ניט וויסט ווערין אונ דער מלאך המות זאל ניט אריין קומען אין שטאט. דער וואס רעדט מיט זיין מויל אטובה צוא טאהן זיין חבר. אונ ער גייט מיט דיא פיס אטובה צוא טאהן זיין חבר. איז געוויס אז ער וועט זוכה זיין פיל גוטס פאר זיך אונ פאר זיינע קינדער ביז אייביג. מיט וואס האט זייא דער מענטש געוויזען. חזקיה זאגט ער האט פאר זייא אקרים גיטאהן מיט דעם מויל. זייא זאלין פאר שטיין וואו צוא גיין. רבי יותנן זאגט ער האט זייא געוויזען מיט דעם פינגער. זאגט דיא גמרא -

נשמת רוח חיים באפיו. רבי (אלעזר) [אליעזר] בן יעקב א״מ במקום שנעשה חלל מצוארו מ״ט דרבי (אלעזר) [אליעזר] בן יעקב דכתיב (יחזקאל כא) לתת אותה על צוארי חללי רשעים:

(דף מו) **ב תניא** א״ר יוחנן בן שאול מפני מה אמרה תורה הבא עגלה בנחל אמר הקב״ה יבא מי שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות ויכפר על מי שלא הניחוהו לעשות פירות. הי פירות אילימא פריה ורביה אלא מעתה אזקן ואסריס הכי נמי דלא ערפינן אלא אמצות:

(דף מה ע״ב) **ג משנה** זקני אותה העיר רוחצין את ידיהם במים על מקום עריפתה של עגלה ואומרים (דברים כא) ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו וכי על לבנו עלתה שזקני ב״ד שופכי דמים הם אלא לא בא לידינו ופטרנוהו (ולא ראינוהו והנחנוהו. תנא לא בא לידינו ופטרנוהו) בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה (דף מו) והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל אשר

מנלה לי׳ : מ״ט דר׳ (אלעזר) [אליעזר] בן יעקב. דאמר מן הצואר הוא קרוי חלל : דכתיב על צוארי חללי רשעים. טילך ממנו היו מודדין כדכתיב אל החלל :
מי שלא עשה פירות. עגלה בת שנתה לא ילדה : במקום שאין עושה פירות. נחל איתן קשה : שלא הניחוהו. שהרגוהו :
לא בא לידינו ופטרנו וכו׳. בגמ׳ מפ׳ בלא מזונות והיינו ידינו לא שפכו לא נהרג על ידינו שפטרנוהו בלא מזונות והולך ללסטם את הבריות ועל כן נהרג : ולא ראינוהו והנחנוהו. יחידי בלא הבורס והיינו ועינינו לא ראו : והכהנים אומרים. כדכתיב ונגשו הכהנים וגו׳ ולא פירש על מה הם נגשים : אלא ש״ל ונכפר. כלומר ונכפר דכתיב בקרא לאו הוא זקנים ואמרו קאי דהיא אף זה בכלל אמירה אלא מלהא נהפי נפשה הוא ברוה״ק בשרה את ישראל על יד משה רבינו לכשיעשו כן ונכפר להם הדם :

אלע אז דיא נשמה איז אין נאז . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אלע וואס האבען אלעבעדיגען אטעם אין זיינע נאז לעבער . רבי אליעזר בן יעקב זאגט מען זאל מעסטען פון דעם ארט וואו ער ווערט גיהרגעת . פון האלדז . פון וואנען ווייס דאס רבי אליעזר בן יעקב אז דער מענטש שטארבט פון האלדז . ווארום עס שטייט אין פסוק מען זאל איר געבין אויף דיא העלזער פון דיא גיהרגעטע רשעים :

ב תניא . מיר האבען גילערנט רבי יוחנן בן שאול זאגט פאר וואס האט די תורה גזאגט מען זאל ברייגגען אקאלב אין אטאהל . גאט האט גזאגט עס זאל קומען אזעלכע וואס פון איר איז נאך ניטא קיין פירות . דיא קאלב האט דאך נאך ניט גיבארין קיין קינדער . אוג מען זאל איר אפ האקין דעם קאפ אין אזוי אארט וואס פון אים איז ניטא קיין פירות . אין אזוי אטאהל וואס דיא ערד איז הארטע אונ עס וואקסט ניט . אונ דאס זאל פאר געבין אויף דעם וואס מען האט אים גיהרגעת . אונ מען האט ניט גילאזין פון אים זאל זיין פירות . פרעגט דיא גמרא וואס פאר א פירות מיינט מען . מיר זאלין זאגין קינדער . אז ער וואלט גילעבט וואלט ער האבען קינדער . דארף דאך זיין אז מען האט גיהרגעת אאלטין מאן אדער אזעלכין וואס קען ניט האבען קיין קינדער . דארף מען ניט ברייגגען אקאלב צום הרגנן . נאר פירות מיינט מען מצות . אז ער וואלט גילעבט וואלט ער מקיים גיוועזן מצות :

ג משנה . דיא אלטע לייט פון דער שטאט . וואשין זייערע הענט מיט וואסער אויף דעם ארט וואס מען האט אפ גיהאקט דיא קאלב דעם קאפ . אונ זייא זאגין אונזערע הענט האבען ניט פאר גאסען דיא בלוט אונ אונזערע אויגען האבען ניט גיזעהן . פרעגט דיא גמרא איז דען אויף גיגאנגען אויף אונזער הארץ צו זאגין אז דיא אלטע לייט פון בית דין פאר גיסען בלוט . נאר אזוי האבען זייא גימיינט דער מענטש איז ניט גיקומען פאר אונז מיר זאלין אים אוועק לאזין אן עסין . (מיר זאלין זאגין טאמער איז ער גיוועזן הונגעריג . אונ איינער איז גיגאנגען אין וועג מיט עסין . האט ער ביי אים גיוואלט אוועק נעמען דאס עסין . איז גיווארין אקריג צווישען זייא האט יענער אים גיהרגעט) . אונ מיר האבען אים ניט גיזעהן מיר זאלין אים אוועק לאזין אן בגלייטונג פון נאך מענטשין . אונ דיא כהנים זאגין פאר גאט דוא זאלסט פאר געבין צו דיין פאלק ישראל וואס דוא האסט זייא אויס גילייזט . ונכפר להם הדם יעט זייא פאר געבין ווערין דאס בלוט .

אבל במלחמת מצוה הכל יוצאים אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה א״ר יהודה בד״א במלחמת מצוה אבל במלחמת חובה הכל יוצאים ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה:

עגלה ערופה פרק תשיעי

(דף מה ע״ב) **א משנה** מאין היו מודדין ר׳ (אלעזר) [אליעזר] אומר מטבורו רבי עקיבא אומר מחוטמו ר׳ (אלעזר) [אליעזר] בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו. **גמ׳** במאי קא מיפלגי מ״ס עיקר חיותא באפיה הוא ומ״ס עיקר חיותא בטבורו הוא ליכא כי הני תנאי מהיכן הולד נוצר מראשו וכה״א (תהלים עא) ממעי אמי אתה גוזי ואומר (ירמיה ז) גזי נזרך והשליכי אבא שאול אומר מטבורו ומשלח שרשיו אילך ואילך אפילו תימא אבא שאול עד כאן לא קאמר אבא שאול התם אלא לענין יצירה [דכי מיתצר ולד ממציעתיה מיתצר] אבל לענין נשמה דכ״ע באפיה הוא שנאמר (בראשית ז) כל אשר נשמת

היא התלת הפילה : כד״א : מחזירים מן המערכה וכו׳ בלינן זין ממקומן במלחמת הרשות : אבל במלחמת מצוה · כגון כיבוש א״י בימי יהושע הכל יוצאין : ר׳ יהודה אומר וכו׳. מפרש בגמרא :
עיקר היותא כו׳. הילכך עיקר הלל מיקרי ומודדין מינים · כדכתיב אל הערים אשר סביבות החלל : אתה גוזי. [אתה] מרחם כי יצרת ראשי הכלל: דגוזי לישנא דרישא הוא דכתיב גזי נזרך שער ראשך הנני וגל ראשך : אפילו תימא אבא שאול. כר״ע

פאר ברייטערין זייער כאנו׳. אבער ביא די מלחמה וואס דיא יודין זענען גיגאנגען מיט יהושע איין נעמען ארץ ישראל. גייען אלע אין דיא מלחמה. אפילו אחתן גייט ארויס פון זיין חדר און אכלה גייט ארויס פון איר חופה. רבי יהודה זאגט נאר ביי אמלחמה וואס עס איז אמצוה זענען דא מענטשין וואס גייען ניט אין דיא מלחמה. אבער ביי דיא מלחמה וואס עס איז אסור. גייען אלע אין דיא מלחמה. אפילו אחתן גייט ארויס פון זיין חדר און אכלה גייט ארויס פון איר חופה:

פרק תשיעי

א משנה. דער דין איז אז מען געפינט אגיהרגתין מענטש אין פעלד און מען ווייס ניט ווער עס האט אים גיהרגת. זאל מען מעסטין פון דעם גיהרגתין ביז צוא דיא שטעט וואס ארום דעם גיהרגתין. און וועלכע שטאט עס איז דיא נעענטסטע זאל זיא ברייגען אעגלה. און מען זאל איר אפ האקין דעם קאפ ואזוי וויא עס שטייט אין דיא סדרה שופטים. זאגט די משנה פון וועלכין ארט זאל מען מעסטין. רבי אליעזר זאגט פון נאפיל. רבי עקיבא זאגט פון נאז. רבי אליעזר בן יעקב זאגט פון דעם ארט וואס דער מענטש ווערט גיהרגת דאס איז דיא האלדז. פון דארט זאל מען מעסטין. פרעגט דיא גמרא אין וואס קריגען דיא צוויי תנאים. רבי עקיבא האלט דאס מערסטי לעבונג איז אין דיא נאז. רבי אליעזר האלט דאס מערסטע לעבונג איז אין דעם נאפיל. זאגט דיא גמרא וועלין מיר זאגין אז דיא וואס קריגען האלטען וויא דיא תנאים. ווארום מיר האבען גילערונט פון וועלכין ארט הייבט אן דאס קינד בשאפען צוא ווערין ביי דיא מוטער אין בויך. פון קאפ. און אזוי שטייט אין פסוק ממעי אמי אתה גוזי. פון דיא גידערים פון מיין מוטער ביסטו מיין קאפ צוא הערשט בשאפען גיווארין. פון וואגען ווייסען מיר אז גוזי מיינט מען דעם קאפ. ווארום עס שטייט אין פסוק גזי נזרך והשליכי. פליק אוים די האר פון דיין קאפ און ווארף זייא אוועק. אבא שאול זאגט דאס קינד ווערט בשאפען פון דעם נאפיל און זייגע ווארצלען פאר שפרייטין זיך אהער און אהער. פון דעם נאפיל וואקסט ער צום קאפ און צוא דיא פיס. דער תנא וואס האלט אז ער ווערט בשאפען פון קאפ. האלט ער ווי רבי עקיבא אז דאס לעבין פון מענטשין איז אין קאפ. און אבא שאול האלט וויא רבי אליעזר אז ער ווערט בשאפען פון נאפיל. און דאס לעבין איז אויך אין נאפיל. זאגט דיא גמרא מען קען זאגין אז אבא שאול האלט וויא רבי עקיבא: אבא שאול זאגט נאר גענין בשאפען. אז דם קינד ווערט בשאפען. ווערט ער בשאפען פון מיטען. פון נאפיל. אבער גענין דיא נשמה האלטען

רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב זהו המתירא מן העבירות שבידו לפיכך תלת׃ לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן רבי יוסי אומר אלמנה לכ"ג גרושה והלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין ה"י הוא הירא ורך הלבב :

(דברים כ) ט והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם בעקיבו של עם מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן וכל מבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו שתחלת ניסה נפילה (ש"א ד) שנאמר נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם ולהלן הוא אומר (שם לא) וינוסו ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וגו' בד"א במלחמת הרשות אבל

תורה : לפיכך . בשביל זהו שילך מעבירות שבידו בנה ונטע ואירס לחזור בגללן כדי שיתלה בכך שהזרה (?) ולא יתביישו לומר מעבירות שבידו הוא ירא והולך : ר"י אומר וכו' . בגמרא מפרש במאי פליגי אדרבי יוסי הגלילי :

בעקיבו של עם . בסופו של עם בעומדים שלא יחזרו אחרונים לאחוריהם לנוס :

מעמידין זקיפין מלפניהם . בראשם כנגד המלחמה מעמידים בני אדם גבורים ממונים לזקוף כשיפול אחד מן הגלגלים (?) יעמידוהו ויזקפוהו ויגבירו את לבבי בלבנה (?) כדרכיהם : [ואחרים] והגבורים האחרים מאחוריהם : וכשילין של ברזל בידיהן . לשמור שלא יסוגו וכשילין כמין מגל בקורדום (?) מרש"י : שתחלת ניסה נפילה . בגמ' פריך אדרבא מיבעי ליה בתחילה (?)

זעהן קיין בלאנקע שווערדין . רבי יוסי הגלילי זאגט ער האט מורא אונ האט אוויך הארץ טייטש מען . ער האט אוויך הארץ ווייל ער האט מורא . אונ ער האט מורא ווייל ער ווייסט ער האט גיטאהן עבירות . נאר ווייל דיא תורה האט אים ניט גיוואלט פארשעמען . אז מען וועט זעהן ער גייט ניט אין דר מלחמה וועט מען דאך וויסען אז ער האט עבירות ; דריבער האט דיא תורה גיזאגט דער וואס האט גיבאהט אשטוב . אונ האט נאך ניט גיוואהנט אין איר . אונ דער וואס האט גיפלאנצט אוויינגארטין אונ האט נאך ניט גיגעסין פון איר דיא פרוכטין . אונ דער וואס האט מקדש גיוועזן אאשה אונ האט נאך ניט חתונה גיהאט מיט איר . דיא דרייא ערליי מענטשין זאלין גיין אהיים . אונ דער וואס האט מורא פאר זיינע עבירות זאל אויך גיין אהיים . מען וועט אבער ניט וויסען פאר וואס ער גייט אהיים . מען וועט זאגין ער גייט אהיים דורך זיין שטוב אדער דורך זיין ווייט גארטין אדער דורך זיין ווייב . רבי יוסי זאגט אפילו ער האט אקליינע עבירה . ער האט נאר עובר גיוועזן אלאו . למשל אכהן גדול האט חתונה גיהאט מיט אאלמנה ; אדער אפראסטער כהן האט חתונה גיהאט מיט אגרושה אדער מיט אחלוצה . אדער אישראל האט חתונה גיהאט מיט אממזרת אדער מיט אטאכטער פון דיא גבעונים . אדער איודישע טאכטער האט חתונה גיהאט מיט אממזר אדער מיט איינעם פון דיא גבעונים . אונ ער האט מורא פאר דיא עבירה . הייסט ער הירא ורך הלבב . ער האט מורא אונ זיין הארץ איז ווייך . זיא שרעקט . מעג ער גיין אהיים :

ט והיה . אונ עס וועט זיין אז דיא שוטרים וועלין אויף הערין צוא רייזען צום פאלק זאל מען מאכען עלצטע איבער דעם פאלק . אין סוף אינטער די מחנה שטעלט מען שטארקע מענטשין . אונ פון פארנט פאר דיא מחנה שטעלט מען שטארקע מענטשין . אויב דיא מענטשין וואס זענען פון פארנט וועלין אן הייבען פאלען . זאל מען זייא אויף שטעלין . אונ דיא איבעריגע מענטשין זאל מען שטארקין מיט רייד . זייא זאלין בלייבען שטיין אויף זייער ארט . אונ זאלין זיך שטארקין צוא דיא מלחמה . אונ דיא מענטשין וואס זענען גישטאנען אינטער דיא מחנה . האבען גיהאלטען אייזערנע העק אין זייערע הענט . אונ ווער עס האט גיוואלט אנטלויפען פון דיא מלחמה . האבען דיא מענטשין גינומען אים אפ האקין דיא פיס . ווארום אנטלויפען איז איין אנהייב פון פאלען . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא יודין זענען אנטלאפען פאר די פלשתים אונ אגרויסע מגפה איז גיוועזן אין פאלק . אונ דארטין שטייט דיא יודין זענען אנטלאפען פאר די פלשתים אונ עס זענען גיפאלען גיהרגיטע . ווען זאגין מיר אז דער וואס האט מורא גייט צוריק פון דער מלחמה . אונ דער וואס האט גיבאהט אהויז אדער גיפלאנצט אוויינגארטין אדער מקדש גיוועזן אאשה גייט ניט אין דער מלחמה . דאס איז נאר ביי אזו אמלחמה וואס דיא יודין גייען

דאמיה מיתרו ואי אמא דאמיה מיוסף אבוה דאמיה מיתרו דיקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל תרי משמע ש"מ:

(דף מד) ז ת"ר (דברים כ) אשר בנה אשר נטע אשר ארש למדך תורה ד"א שיבנה אדם בית ויטע כרם ואחר כך ישא אשה. ואף שלמה אמר בחכמתו (משלי כד) הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך. הכן בחוץ. מלאכתך זה בית ועתדה בשדה לך זה כרם אחר ובנית ביתך זו אשה. ד"א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ועתדה. בשדה לך זה משנה אחר ובנית ביתך זה הלמוד. ד"א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה. ועתדה בשדה לך זה תלמוד. אחר ובנית ביתך אלו מע"ט. ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה ותלמוד ועתדה בשדה לך אלו מע"ט אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר:

ח מתני' (דברים כ) ויספו השוטרים לדבר אל העם וגו' ר"ע אומר הירא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה

רבי

הגהות הב"ח: (א) גמ' הולך ליהנו בן פוטס בן אלעזר ס הכן בחוץ: תרי פוטי. מדלא כתיב פוטאל: ועתדה בשדה לך. וגלגה מלאכתך בשדה לך: תלמוד: לאת סבלא [לסבין] בטעמי המשנה והלכה כדברי מי: ויספו השוטרים. על דברי הכהן: נקשרי. כשמתקשרים לעמוד לנוסים שלא יפתיחם לוויכים

דערגענן אנשיא פון דיא יודין. זעהן מיר דאך אז זיין מוטערס פאטער איז געוועזן יתרו. נאר פונדעם איז געוועזן פון ביידע. פון יוסף אונ פון יתרו. אויב זיין מוטערס פאטער איז געוועזן פון יוסף. איז זיין מוטערס מוטער געוועזן פון יתרו. אונ אויב זיין מוטערס מוטער איז געוועזן פון יוסף: איז זיין מוטערס פאטער געוועזן פון יתרו: זאגט דיא גמרא מיר זעהן פון פסוק אז עס איז אזוי. ווארום עס שטייט אלעזר האט גינומען אוייב פון דיא טעכטער פון פוטיאל. מיינט מען פון צווייא פוטיאלס. פון יוסף אונ פון יתרו:

ז תנו רבנן. דיא רבנן האבין גלערנט עס שטייט אין פסוק דער וואס האט געבאוט אשטוב. אונ האט גפלאנצט אוויין גארטין. אונ האט גנומען אווייב: דיא תורה לערנט דעם מענטש חיא אזוי ער זאל זיך פירען. פריער זאל ער באהען אשטוב. דער נאך זאל ער פלאנצען אוויין גארטין. דער נאך זאל ער נעמען אווייב. שלמה המלך מיט זיין חכמה האט גזאגט בנייט אן אין דרויסען דיין ארבעט. דאס מיינט מען ער זאל באהען אשטוב. דו זאלסט אן בנייטין אין פעלד פון דיינעטוועגין. דאס מיינט מען ער זאל פלאנצין אוויין גארטין. דער נאך זאלסטו באהען דיין שטוב. דאס מיינט מען ער זאל נעמען אווייב. אנדערע זאגין אזוי האט שלמה גימיינט בנייט אן אין דרויסין דיין ארבעט. דאס מיינט מען ער זאל לערנען תנ"ך: אונ בנייט אן אין פעלד פון דיינעטוועגין. דאס מיינט מען ער זאל לערנען משניות. דער נאך וועסטו באהען דיין שטוב. דאס מיינט מען ער זאל לערנען גמרא. אנדערע זאגין אזוי האט שלמה גימיינט. בנייט אן אין דרויסען דיין ארבעט. דאס מיינט מען ער זאל לערנען תנ"ך מיט משניות. אונ בנייט אן אין פעלד פון דיינעטוועגין. דאס מיינט מען ער זאל לערנען גמרא. דער נאך וועסטו באהען דיין שטוב. דאס מיינט מען מעשים טובים. רבי אליעזר דער זוהן פון רבי יוסי הגלילי זאגט אזוי האט שלמה גימיינט בנייט אן אין דרויסין דיין ארבעט. דאס מיינט מען ער זאל לערנען תנ"ך משניות גמרא: אונ בנייט אן אין פעלד פון דיינעטוועגין. דאס מיינט מען מעשים טובים. דער נאך וועסטו באהען דיין שטוב. דאס מיינט מען דוא זאלסט לערנען דיא חכמה פון דער תורה. אונ פאר דעם לערנען וועסטו האבען שכר:

ח מתניתין: דיא שוטרים זאגין ביידין צום פאלק מער וואס דער כהן האט גירעט. זייא זאלין זאגין דער וואס האט מורא אונ האט אווייך הארץ זאל ער גיין אהיים. רבי עקיבא זאגט מורא אונ אווייך הארץ מיינט מען פראסט ער קען ניט שטיין ביי דיא וועלכער ווען זייא בינדען זיך צוא זאמען זייא זאלין פעסט שטיין גענגין דיא וואס וועלין אויף זייא שיסען. אונ ער קען ניט

כל ואל תחפזו בהוכלן הכנה בגבורה : ב"מ . מדקאמר ובמה האמר חולי מעים הם : ליטרח בנפשיה . לנקב ברפואות בטרם יכבד עליו חוליו : וכ"כ למה. אמר לכם ומה היא הבטחה זו שהבטיחן כי ה' אלהיכם ההולך ולא אמר כי ה' אלהיכם עמכם מה היא הליכה זו דמשמע הולך מתוך: שהשם וכל כינויו מונחים בארון . כיוצא בדבר במלחמה : שפטפט ביצרו . ואזל [וכבש] אותו ולא חטא : וכנא שבטים מבזין אותו . כדאמרינן גמרא בן

תאמר מפני שחולי מעיים הם ת"ל כולם גבורים אמר רב כרי ש"מ האי מאן דנפיש זבליה חולי מעיים הוא למנ"מ ליטרח בנפשיה . (משלי יב) דאגה בלב איש ישחנה רב אמי ורב אסי ח"א יסיחנה מדעתו וח"א ישיחנה לאחרים :

ופיסקא אבל אתם אין אתם כן אלא (דברים כ) כי ה' אלהיכם ההולך עמכם וגו' זה מחנה הארון וכל כך למה מפני שהשם [וכל] כנוייו מונחים (דף מג) בארון (כיוצא בדבר אתה) [וכן הוא] אומר (במדבר לא) וישלח אותם משה אלף למטה לצבא. אותם אלו סנהדרין. ואת פנחס זה משוח מלחמה . כלי הקדש זה הארון והלוחות שבו . וחצוצרות התרועה אלו השופרות. תניא לא הלך פנחס למלחמה אלא ליפרע דין אבי אמו שנאמר (בראשית לז) והמדנים מכרו אותו אל מצרים למימרא דפנחס מיוסף קאתי והכתיב (שמות ו) ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה [מאי] לאו מיתרו קאתי שפיטם עגלים לע"ז לא מיוסף שפטפט ביצרו והלא שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה יהרוג נשיא [שבט] מישראל אלא אי אבוה דאמיה מיוסף אמא דאמיה

פרעגן אַרויס גיין דאָס מענטשליכע געבּרויך (בּדרך ארץ). האָבּען זייא געמאַכט בערג מיסט מיט זייער צואה טאָמער וועסטו זאָגען ווייל זייערע גידערים זענען קראַנק געווען. שטייט אין פסוק אַלע זענען געווען שטאַרקע מענטשן . רב מרי זאָגט פון דאַנען ווייסען מיר דער וואָס פון אים גייט אַרויס פיל צואה, זענען קראַנק זיינע גידערים. צו וואָס דאַרף מען דאָס וויסען. ער זאָל פרעגען בייא אַדאָקטאָר אונ זאָל זעהן באַלד געזונד צו ווערין. אין פסוק שטייט דאגה בלב איש ישחנה. דער מענטש וואָס האָט זאָרג אין האַרצין ישחנה. רב אמי אונ רב אסי קריגען איינער זאָגט יסיחנה מדעתו. ער זאָל אַרויס שטויסין די זאָרג פון זינען. אונ זאָל זיך בּשעפטיגען מיט אַנדערע זאַכין. אונ איינער זאָגט ער זאָל די זאָרג דערציילען פאַר אַנדערע מענטשין וועלין זייא אים העלפין אָפּ צוא טאָהן פון אים די זאָרג :

ן פיסקא. אבל. אָבּער איר זענט ניט אַזוי. נאָר אַייער גאָט גייט מיט אַייך. דאָס איז די מחנה וואָס האָבען גיטראָגין דעם אָרון. פאַר וואָס האָט ער זייא דאָס גידאַרפט זאָגין. ווייל דער שם הוי"ה. דער נאָמען פון גאָט אונ אַלע בייא נעמען זענען גילעגין אין אָרון. דריבער האָט ער זייא דאָס גיזאָגט זייא זאָלין וויסען די היילינקייט פון דעם אָרון. אונ אַזוי שטייט אין פסוק וישלח אותם משה אלף למטה לצבא. אותם. זייא. מיינט מען די סנהדרין. אונ פנחס אויך וואָס ער איז גיזאַלבט גיוואָרין צו גיין אין דער מלחמה. כלי הקדש. די היילינגע כלים דאָס מיינט מען דעם אָרון אונ די לוחות וואָס אין אים. אונ די חצוצרות. דאָס מיינט מען די שופרות. מיר האָבען גילערנט ניט אומזיסט איז פינחס גיגאַנגען אין דער מלחמה. נאָר ער איז גיגאַנגען צו בּצאָהלין אַשטראָף די מדינים פאַר זיין מוטערס פאָטער. וואָרום עס שטייט אין פסוק די מדנים האָבען פאַרקויפט יוסף צו די מצריים. פרעגט די גמרא איז דען פינחס גיבּאָהרין פון יוסף. עס שטייט דאָך אין פסוק אֶלעזר בּן אהרן האָט גינומען אַ ווייב פון פוטיאלס טעכטער. ווער איז פוטיאל געווען יתרו. פאַר וואָס רופט מען אים פוטיאל ווייל ער האָט געשטערט קעלבער צו דער עבודה זרה. איז דאָך די מוטער פון פינחס גיוועזען פון יתרו. ניט פון יוסף. זאָגט די גמרא ניין. די מוטער פון פינחס איז גיוועזען פון יוסף. וואָרום פוטיאל מיינט מען יוסף. פאַר וואָס האָט מען גירופין יוסף פוטיאל שפטפט ביצרו. ווייל ער האָט גיוועלטיגט אויף דעם יצר הרע. פרעגט די גמרא די שבטים פלעגין דאָך אים פאַרשעמען האָט איר גיזעהן דער מענטש וואָס זיין מוטערס פאָטער האָט געשטערט קעלבער צו די עבודה זרה. זאָל ער

דשעים ולא (לפרסימיה) [ליפתח ביה] כלל אלא להודיע שבחו של דוד:

(ש"ב כה) **ד ויפלו** ביד דוד וביד עבדיו [מאי נינהו] דכתיב (רות א) ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה א"ר יצחק אמר הקב"ה יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה. דרש רבא בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים הללו שנאמר (שם) ותשנה קולן ותבכינה עוד:

גבורים: שהודיעו שבחו דוד: שאלמו גבור כזה:

בני הנשוקה. שנשקה לחמותה ליפרד ממנה בלא ותבכינה עוד. פעם אחת לשעבר תשעים כתיב ותשאנה קולן ותבכינה: ארבע דמעות. לשתי בכיות מב' עינים:

כתיב שובך בספר שמואל: וכתיב שופך. בדברי הימים: אשפתו וגו'. בהילות של נבוכדנצר כתיב והיידי דנקט פלוגתא דרב ושמואל בדרשא דקראי נקט לה: מפני שאומנין. הכל את גבורים: אל

ה פיסקא בני עמון באין בנצחונו של שובך וכו'. כתיב שובך וכתיב שופך רב ושמואל (ואמרי לה רב אמי ורב אסי) חד אמר שובך שמו ולמה נקרא שמו שופך שכל הרואה אותו נשפך לפניו כקיתון וחד אמר שופך שמו ולמה נקרא שמו שובך שעשוי כשובך. (ירמיה ה) אשפתו כקבר פתוח כלם גבורים רב ושמואל (ואמרי לה רב אמי ורב אסי) ח"א בשעה שזורקים חץ עושים אשפתות של חללים וש"ת מפני שאומנין בקרב ת"ל כולם גבורים וח"א בשעה שעושים צרכיהם עושים אשפתות של זבל ושמא תאמר

חץ איז דער טייטש העלפם. מיר האבען נאך נישט דער ציילט דיא העלפט לויב פון דעם רשע. ער איז נאך שטארקער גיוועזן וויא דער פסוק דער ציילט פון אים. נאר פאר וואס רעדט ציילט מען ניט דיא גאנצע שטארקייט זיינע. ווייל מען טאר נישט דער ציילען דיא לויב פון רשעו. פרעגט דיא גמרא זאל מען גאר ניט דער ציילען פון אים. נאר מען וויל דער ציילען דיא שטארקייט פון דוד. אז ער איז נאך שטארקער גיוועזן פון דעם רשע:

ד ויפלו. דיא פיר קינדער פון ערפה זענען גיפאלין אין דיא הענט פון דוד אונ אין דיא הענט פון זיינע קנעכט. פאר וואס איז דאס אזוי גיוועזן. ווייל עס שטייט אין פסוק ערפה האט גיקושט איר שוויגער נעמי אונ איז אוועק גיגאנגען פון איר אונ האט זיך ניט מגייר גיוועזן. אונ רות האט זיך בהעפט צו נעמי אונ האט זיך מגייר גיוועזן. זאגט רבי יצחק גאט האט גיזאגט זאלין קומען דיא קינדער פון דיא וואס האט זיך גיקושט. אונ זאלין פאלין אין דיא הענט פון דיא קינדער פון דיא וואס האט זיך בהעפט. ווארום דוד איז גיבארין פון רות. רבא האט גידרשת פאר דיא פיר טרערין וואס ערפה האט גענידערט אויף איר שוויגער האט זיא זוכה גיוועזן פון איר זאל גיבארין ווערין אזעלכע פיר שטארקע מענטשין. ווארום עס שטייט אין פסוק ערפה אונ רות האבען אויף גיהויבין זייער שטימע אונ זייא האבען געוויינט נאך. האט ערפה פריער גינאסין צוויא טרערין. פון יעדער אויג אטרער. אונ איצט נאך אמאהל צוויא טרערין פון יעדער אויג אטרער:

ה פיסקא. דיא קינדער פון עמון זענען גיקומען מיט דיא שטארקייט פון שובך. אין איין פסוק שטייט שובך אונ אין איין פסוק שטייט שופך. רב אונ שמואל קריגען. איינער זאגט זיין נאמען איז גיוועזן שובך. נאר פאר וואס האט מען אים גערופין שופך. ווייל ווער עס האט אים גיזעהן איז צו גאסין גיווארין פאר אים אזוי וויא אקריגל וואסער פאר שרעק. אונ איינער זאגט זיין נאמען איז גיוועזן שופך. נאר פאר וואס האט מען אים גערופין שובך. ווייל ער איז גיוועזן גימאכט הויך אונ דיק אזוי וויא אטאבין שלאק. עס שטייט אין פסוק בייא דעם מיליטער פון נבוכדנצר. אשפתו כקבר פתוח כלם גבורים. רב אונ שמואל קריגען. איינער זאגט יעדער וועלכער וואס האט גיווארפין אפייל האט ער גימאכט בערג מיט גיהרגטע מענטשין. טאמער וועסטו זאגין חייל זייא זענען גיוועזן גרויסע קינצלער אין מלחמה אבער זייא זענען גיט שטא ק גיוועזן שטייט אין פסוק אלע זענען גיוועזן שטארקע מענטשין. אונ איינער זאגט ווען זייא

בהם התורה. ויצא איש הבינים ממחנות פלשתים מאי בינים אמר רב שמבונה מכל מום ושמואל אמר בינוני שבאחיו דבי ר' שילא אמרי שהיה עשוי כבנין ר' יוחנן אמר בר מאה פפי וחדא נאנאי. וגלית שמו מגת תני רב יוסף שהכל דשין באמו כגת. כתיב ממערות וקרינן ממערכות תני רב יוסף שהכל הערו באמו. כתיב (רות א) ערפה וכתיב (ש"ב כא) הרפה רב ושמואל ח"א הרפה שמה וח"א ערפה שמה ח"א הרפה שמה ולמה נקרא שמה ערפה שהכל עורפין אותה מאחוריה וח"א ערפה שמה ולמה נקרא שמה הרפה שהכל דשין אותה כהריפות וכה"א (שם יז) ותקח האשה ותפרוש את המסך על פי הבאר ותשטח עליו הריפות ולא נודע דבר ואב"א מהכא (משלי כז) אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי. (ש"ב כא) את ארבעת אלה יולדו להרפה בגת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו מאן נינהו אמר רב חסדא סף ומדון גלית וישבי בנוב כתיב (שם) וחץ חניתו וקרינן ועץ חניתו אמר ר' אלעזר עדיין לא (הגיעו לשבחו) [הגיענו לחצי שבחו] של אותו רשע מכאן שאסור לספר בשבחן של

לו כח לסבול: מבונה מכל מום. מתוקן וממוקה מכל מום של כיעור: שבאחיו. ארבע אחים היו כדלקמן: בר מאה פפי וחדא נאנאי. בן התערובת שנאו מרבה אנשים על אמו בלילה אחת וג' העברה מן אחד מאה הכאשון אביו וכולם מנאפים: נאנאי. זהו אב גלבון פרסי. פפי מדרבנו"ם ולבון איש בבירים שיצא מבין אנשים הרבה: כתיב ממערות. ממערות פלשתים: כתיב ערפה. שם כאחת ערפה: וכתיב הרפה. אשר בילידי הרפה והוא ערפה כדאמרינן [לקמן] שנגזר עליה שיפלו בניה נהרג ביד בני רות שדבקה בשכינה: עורפין אותה. פסקידה עומה כבהמה פנים כנגד עורף: כהריפות. חטין כתושין:

סף ומדון וגלית וישבי. כולם בספר שמואל: חץ. נשון הני סודיעך ככתוב שלא כספר

מהרש"א. הני מפלו ע"י בן איש פי' שעדיין לא בא נפלו אלו באיפרש בקרא ייבואו כי היה נער כו' וק"ל: נגדו פי' כו' ויורד אלי כו' פירש"י משמע עלי שהוא יורד כו' ע"ב והוא דחוק ונראה דהרב שמפחד במלחמה אינו הולך נגד שכנגדו ועומד במקומו והיפך הזריז ואינו מפחד הולך אל נגד שכנגדו להלחם בו והיינו דקאמר הכא פיו שכבילו גומר וירד אלי ובן כי אתה בא אלי גו' שהוא יעמוד במקומו כאלו הוא מפחד אע"ג דודאי לא היה מפחד מדוד כמפורש בקרא אינו לא הוי מגלי תוי וה"ג פי' רש"י בהדיא בספר שמואל גבי יונתן באמר אם כה יאמרו אלינו דמו עד הגיענו גו' ואם כה יאמרו עלו גו' ע"ש, ומהא הפתח הא דמגלי הדר א"ל ואני בא אליך גו' שפרש"י ואין זה פתיחת פה לרעה כו' ופירוש דחוק הוא אבל לכ"עתו ניחא דהכי סימן והאי רע ככלל אחד עומד במקומו משום פחד והבניה הולך אלא בלי פחד אבל כשנויהם סלבין זה כנגד זה אין בם מפחד כלל וע"כ דוד א"ל אתה בא אלי בחרב גו' גם אנכי בלא פחד ממך באתי אליך בשם ה' גו' מה שאין כן גליה לא אמר רק וירד אלי וגו' אתה בא אלי במקלות גו' ולא אמר שהוא בא אל דוד אלא כמפחד ועומד במקומו ואיך שיהיה קלא קשה אמאי לא תכיב נמי הכא דקאמר ויאמר הפלשתי אל דוד לכה אלי וגו'. ומה שפי' רש"י עוד כאן ואיך והכני ואף על גב דהדר אמר גומר והכיתיו מכל מקום פתיחה פיו לרעתו עכ"ל. נראה נפרש בדרך אחרת דודאי ובכתוב לא אמרו אלא בלשון ספק ואם אני אוכל לו והכיתיו אבל סכא אי הוה קאי אם יוכל סכני הנ"ל למתכב כמו כן אם יוכל לי והכני ושינה למכתב אם יוכל להלחם אתי והכני דמשמע מלא אם לשון ספק לא קאי רק איוכל להלחם אתי ולא אהכני והיינו דפיו שכבילו בלא גומר והכני בלשון ספק כמו והכיתיו וד"ק. ויתיצב מ' יום כו' עיין פירוש רש"י ועוד יש לפרש ע"פ מ"ש את זה לעומת זה עשה אלהים לגד הטומאה לעומת לד הטהרה והקדושה וכמו שהתורה מגד קדושתה קבלה משה בעמדו ארבעים יום נגד כיני כן מיהן כח לגד הטומאה שעמד גלית נגד נתרף מערכות אלהים ארבעים יום אמנם כח הטהרה והקדושה גוברת כי כחו של גליה לא היה יום בלא כיום ולא בלילה נ"ב באין כן עמידת משה היה בשלימות ארבעים יום וארבעים לילה וק"ל:

מאי בינים כו'. בכל סיפור זה בגנהו הוא ולאודועיה שבחיה דדוד כדלקמן באמר מבונה מכל מום כמה שכתוב באגיה מיגאל ועוזיה אשר אין בהם כל מום דהאי' כיבהא דכוסילתא לא כוה בהם ובאמר בינוני שבאחיו כמ"ש בהפלת הנה ונתת לי זרע אנשים לא ארוך ולא גוץ ובאמר שהוא עשוי כבנין גורה על הזקן כבנין ובאמר בר מאה פפי כו' אפשר ברמז כמה סנירים כמו שבא מ"ם שהוא מספר מאה ומדברי הירושלמי שבתבו התוספות נראה כי דרשו כן מרמז ממערות ממאה ערלות ור"י קא"ל נפי שיטתי שהורה שכתוב לד טומאה שהיה בו מזנות אמו. ועיין בזה בתוספות והרי"ף וגלית שמו מגת שהכל דשין כו' דלא ס"ל למכתב מגת אלא גליה הגתי כמו שכתוב בקרא דסוף שמואל וע"כ דרשו מגת שבא מאשה זו שהכל דשין כו'. כתיב הרפה כו' משמע לאו דערפה זו היא הרפה פי' רש"י כדאמרינן לקמן שנגזר עליה שיפלו בניה כו'. ולכאורה היא גופה מנלן ויש לפרש דמה לו להזכיר דארבעה יולדו להרפה ויפלו גו' שכבר הזכירם למעלה מזה בקרא מפורש בפרטות שנפלו ביד דוד ועבדיו אבל אמשוטיק דזכתה ערפה נארבעה גבורים בללו מפני הנשיקה לחמותה אבל רות שדבקה גם זכתה למעלה יתירה ממנה שנפלו בני נבוקה ביד בניה של רות הדבוקה וכזאי גוזא הוא מפורש בקרא ישבי נפל ביד אבישי וגלית נפל ביד אלחנן שהוא דוד כדאמרינן במדרשות ומתן ביד יהונתן בן שמעי אחי דוד הרי אלו שנבה מבניה של רות היו הוגן מבנתי כתוספתי נפל בידו סף איש מפורש שאבניס של רות שיב ודע גם שערפה מפורש בקרא דמואביה היתה קרא בניס פלשתים דבגת מולדו לה שהוא מארץ פלשתים גם בקרא מפורש שבבה ערפה מבדה מואב עם המותה ולא זכר שוב שבבה מתמותה לבדה מואב וק"ל:

ארבעת אלה יולדו להרפה גו'. מאן נינהו א"ר חסדא כו'. לא ידענא מה הידש לן רב חסדא שהרי כן מפורש בהדיא בקרא בסוף ספר שמואל ד. שיב אלו הארבעה וכתיב בתר הכי ארבעת אלה נפלו גו'. ואפשר משום דגבי גלית לאו מפורש בקרא שהיה מילידי הרפה כמפורש בסוף וישבי ומדון. משום הכי קאמר מאן נינהו הארבעה מילידי הרפה וקאמר דחשיב נמי גלית בהדיא ה"ג משום דכתיב ביד דוד גו'. ונקרא אינו מפורש שאחד מהארבעה אלה שנפל ביד דוד וקאמר שהרי גלית היה בתוך הארבעה אלה ומאת שנפל ביד דוד ולא סגי הכא לפרש כיון שככר מפורש וע"כ וין אלהנן גו' את גלית גו' דכתיב כאן שיהו דוד וק"ל:

אַרוּיס גֶעגַאנְגֶען פוּן דִיא מַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים אִישׁ הַבֵּינַיִם. וָואס אִיז דֶער טַייטְשׁ בֵּינַיִם. רַב זָאגְט עֶר אִיז גִיוֶועזֶען גִיבָּאהט אָן אַפֶּעלֶער שְׁמוּאֵל זָאגְט עֶר אִיז גִיוֶועזֶען דֶער מִיטֶעלְסְטֶער פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער. דְבֵי רַבִּי שִׁילָא זָאגְט עֶר אִיז גִיוֶועזֶען גִימַאכְט שְׁטַארְק אַזוֹי אַ בִּנְיָן. הָאט רַבִּי אֶלְעָזָר גִיזָאגְט

אפילו לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אין אתם נמסרים בידם. ת"ר ב' פעמים מדבר עמהם: א' בספר ואחד במלחמה בספר מהו אומר (ע"ב) שמעו דברי מערכי המלחמה וחזרו בלמלחמה מהו אומר (שם) אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו כנגד ד' דברים שאוה"ע עושים מניפין ומריעין וצווחין ורומסין:

ג ופיסקא] פלשתים באים בנצחונו של גלית וכו' גלית א"ר יוחנן שעמד בגלוי פנים לפני המקום שנאמר (ש"א יז) ברו לכם איש וירד אלי ואין איש אלא המקום שנאמר (שמות טו) ה' איש מלחמה אמר הקב"ה הריני מפילו ביד בן איש שנאמר (ש"א יז) ודוד בן איש אפרתי (הוא) [הזה] א"ר יוחנן משום ר"מ בג' מקומות לכדו פיו לאותו רשע א' ברו לכם איש וירד אלי. ואידך אם יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים. ואידך [דקאמר ליה לדוד] הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות דוד נמי קאמר ליה אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון דוד הדר א"ל ואנכי בא אליך בשם ה' אלהי צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת ויגש הפלשתי השכם והערב אמר רבי יוחנן כדי לבטלם מקריאת שמע שחרית וערבית ויתיצב ארבעים יום [א"ר יוחנן] כנגד ארבעים יום שניתנה בהם

ב' פעמים מדבר עמהם אחד בספר. כשיוצאין מארצם: שמעו דברי מערכי המלחמה. מי ראוי לחזור ומי ראוי שלא יחזרו הראוים לחזור כגון בונה בית ונוטע כרם וארס אשה וירא ורך לבב ואע"ג דכתיב בהו ודברו השוטרים לקמן אמרינן דכהן קאמר להו אלא השוטרים משמיעין דבריו לעם: אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו. ארבע אזהרות: כנגד ארבעה דברים שאה"ע עושים. נאיים: מגיפין. בתריסין: ומריעין. בקרנות: וצווחין. בקולם: ורומסין. בגלגלת סוסים ודפקותם אבל להטת החרבות ושפעת קלגסין הם עיקר המלחמה ואינם נאיים:

בגלוי פנים. בחוצפה: ברו. בחרו: לכדו פיו (פיו הכשילו) [אמר פיו את כבלום]:

וירד אלי. משמע עלי בזאת יגבר דהל"ל וילחם אתי: ואידך והכני. ואע"ג דהדר אמר ואם אני אוכל לו והכיתיו מ"מ פתיחת פיו לרעתו הוה: דוד נמי קאמר ליה ואני בא וגו'. ואין זו פתיחת פיו לרעה דקאמר ליה אתה בא נמשל כי ע"י דבר שאין בו ממש ואני בא נמשל כך בשם שהנצחון שלו: כנגד מ' יום. שהיתה תורה להתקבל ניתן

מען אים גערופן גלית. רבי יוחנן זאגט ווייל ער איז געשטאנען מיט אאויף גידעקטן פנים פאר גאט. ער איז געשטאנען מיט עזות פנים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גלית האט גזאגט ברו לכם איש וירד אלי. איש מיינט מען גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ה' איש מלחמה. האט גלית גזאגט קלויבט אייך אויס אפילו גאט אליין זאל גיין מיט מיר מלחמה האלטין. וועל איך פאר אים אויך שטארקער זיין. האט גאט גזאגט איך וועל אים מאכען פאלען אין די הענט פון אזוי אמענטש וואס מען רופט אים בן איש. ווארום עס שטייט אין פסוק דוד איז גיוועזן בן איש אפרתי: רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי מאירס וועגין אין דריי ארטער דריי מאהלן האט דער רשע גלית גזאגט זיין שטרויכלונג. איין מאהל האט ער גזאגט ברו לכם איש וירד אלי. קלויבט אייך אויס אמענטש ער זאל נידערין צוא מיר. דאס ער זאל מלחמה האלטען אויף מיר. ער זאל זיין שטארקער פאר מיר. ער זאל מיך איין נעמען. נאך אמאהל הט ער גזאגט אויב ער וועט קענען מיט מיר מלחמה האלטען אונ ער וועט מיך שלאגין וועלין מיר זיין קנעכט צוא אייך. נאך אדריטען מאהל. ער האט גזאגט צוא דוד בין איך דען אהונט וואס דיא קומסט צוא מיר מיט שטעקנס. פרעגט דיא גמרא דוד האט דאך אויך אזוי גזאגט צו גלית. דוא קומסט צוא מיר מיט אשווערד אונ מיט אשפיז. ענפערט דיא גמרא דוד הט אבער באלד גזאגט צוא גלית אונ איך קום צוא דיר מיט דעם נאמען פון גאט וואס ער הט בשאפען אלע הערשאפט פון הימעל אונ ער איז דער גאט פון דיא יודישע מחנה וואס דו האסט זייא היינט גילעסטערט. אין פסוק שטייט גלית הפלשתי האט גינענט צוא דיא יודישע מחנה אין דער פריא אונ אבענד. פאר וואס אין דיא צוויי צייטען. רבי יוחנן זאגט ווייל ער הט גיוואלט שטערין דיא יודין זייא זאלין ניט לייענען קריאת שמע ניט אין דער פריא אונ ניט פארין נאכט. אונ גלית האט זיך אזוי גישטעלט פערציג טעג. רבי יוחנן זאגט ווייל דיא יודין האבען פאר שפעטיגט פערציג טעג ביז זייא האבען אן גינומען דיא תורה: אין פסוק שטייט עס אז

וגו׳ על אויביכם אתם הולכים שאם תפלו בידם אין מרחמים עליכם. (דברים כ) אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם אל ירך לבבכם מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות אל תיראו כפני הגפת התריסים ושפעת הקלגסים ואל תחפזו מקול הקרנות ואל תערצו מפני קול הצווחה כי ה׳ אלהיכם ההולך עמכם הם באים בנצחונו של בשר ודם ואתם באים בנצחונו של מקום פלשתים באים בנצחונו של גלית ומה היה סופו שנפל בחרב והם נפלו עמו בני עמון באים בנצחונו של שובך ומה היה סופו שנפל בחרב והם נפלו עמו אבל אתם אין אתם כן אלא (שם) כי ה׳ אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם זה [מחנה] הארון:

פמוליס שנכנס שלינס (זאות) [יכולין] נלכת ברגליהם: צהלת סוסים. לגף הסוסים קרוי צהלה כלשון מקרא: שפעת הקלגסים. רכוי חיילות: הגפת תריסין. מגיפין וסוגרין ומדבקין התריסין זה סמוך לזה כדי שינקשו זה על זה וקולם נשמע כקול: סמון להיות על שכנגדן: בוכן. בר נגח הדרעזר: [מאי בנה שמע ישראל. למה מתחיל בלשון זה]:

ב פיסקא (דברים כ) ואמר אליהם שמע ישראל. (ל״ל למימר להו) [מאי שנא] שמע ישראל א״ר יוחנן משום ר״ש בן (עזאי) [יוחאי] א״ל הקב״ה לישראל אפילו

בוימאייל. אונ זייא האבען געפירט אויף אייזערן אזעלכע שוואכע מענטשין. דאס איז אלץ גיוועזען אז יודין אויף יודין האבען מלחמה גיהאלטען. אבער איצט גייט איר מלחמה האלטען מיט אייערע פיינט. אויב איר וועט פאלען אין זייערע הענט. וועלין זייא אויף אייך ניט רחמנות האבען. עס זאל ניט ווייך ווערין אייער הארץ. פון דעם געשריי פון דיא פערד. אונ ניט פון דעם בלאנק פון דיא שווערדין. איר זאלט ניט מורא האבען פאר דעם קלאנג פון דיא פאנצירען. אונ ניט פאר דיא פיל מיליטער. איר זאלט ניט איילין צוא אנטלויפען פאר דעם שרעק פון דיא טרומייטען. איר זאלט ניט צוא בראכען ווערין פאר זייער געשריי. ווארום אייער גאט גייט מיט אייך. זייא קומען מיט דיא שטארקייט פון א מענטשין. אונ איר קומט מיט די שטארקייט פון גאט. דיא פלשתים זענען גיקומען מיט די שטארקייט פון גלית. וואס איז גיוועזען זיין סוף. ער איז גיפאלען דורך דעם שווערד. אונ דיא פלשתים זענען גיפאלען מיט אים. די קינדער פון עמון זענען גיקומען מיט דיא שטארקייט פון שובך. וואס איז גיוועזען זיין סוף. ער איז גיפאלען דורך דעם שווערד. אונ זייא זענען גיפאלען מיט אים. אבער איר יודין זענט ניט אזוי. נאר אייער גאט גייט מיט אייך צו שטרייטין פון אייערט וועגין מיט אייערע פיינט אונ אייך צו העלפין. דס מיינט מען דעם ארון וואס ער גייט אין די מחנה:

ב פיסקא. אין דער תורה שטייט דער כהן זאל זאגין צו דיא יודין שמע ישראל. פרעגט דיא גמרא פאר וואס זאל ער זאגין מיט דעם לשון שמע ישראל: האט רבי יוחנן גזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין. גאט זאגט צוא דיא יודין אפילו איר האט ניט מער מקיים גיוועזען נאר דיא מצוה פון קריאת שמע אין דער פריא אונ ביי נאכט. וועט איר ניט גיגעבין ווערין אין דיא הענט פון אייערע פיינט. דיא רבנן האבען גילערנט צווייא מאהל האט דער כהן גירעט מיט דיא יודין. איין מאהל ביי דעם גרענעץ ווען דיא יודין זענען ארויס גיגאנגען פון זייער לאנד. אונ איין מאהל ביי דיא מלחמה: ביי דעם גרענעץ וואס האט דער כהן צו זייא גזאגט. ער האט גזאגט צוא זייא הערט אויס דיא רייד פון דיא פאר ברייטונג פון דער מלחמה. אונ ווער עס דארף גיין אהיים זאל גיין אהיים. אין דער מלחמה וואס האט ער גזאגט צוא זייא. עס זאל ניט ווייך ווערין אייער הארץ. איר זאלט ניט מורא האבען. איר זאלט אייך ניט איילין. איר זאלט ניט צוא בראכען ווערין. דאס האט ער זייא גזאגט נעגין דיא פיר זאכען וואס די פעלקער טוהען אין די מלחמה. זייא קלאפין מיט דיא פאנצירען. זיי טרומייטערין. זייא שרייען. דיא פערד טרעטין אונ שפרינגען אונ שרייען:

ג פיסקא. דיא פלשתים זענען גיקומען מיט דיא שטארקייט פון גלית. פאר וואס האט

לט (אמר רב חסדא) א"ר ירמיה בר אבא ד' כתות אין מקבלות פני שכינה כת לצים. כת שקרים. כת חנפים. כת מספרי לה"ר. כת לצים. דכתיב (הושע ז) משך ידו את לוצצים. כת שקרים דכתיב (תהלים קא) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. כת חנפים דכתיב (איוב יג) כי לא לפניו חנף יבא. כת מספרי לה"ר דכתיב (תהלים ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע צדיק אתה ה' לא יגור במגורך רע:

משך ידו הקב"ה מהיות את לוצצים: לא יגורך רע. לא יגור עמך רע וגבי מספר לה"ר כתיב דכתיב בהאי פרשתא כי אין בפיהו נכונה קברם פתוח גו'

משוח מלחמה. כהן שנתרבה ונמשח לכך: שנא' ונגש הכהן בגמרא פריך מאי קאמר (סיפי יליף לה"ק מהכא): ויקומו האנשים. כתיב גבי מלחמת פקח בן רמליהו עם אחז בדברי הימים שהכו מבני יהודה הרבה והם היו הנביא עודד שמו והוכיחם לבני ישראל ואמר להם נחמת ה' על אחיכם בני יהודה נתנם בידכם והכיתם בהם לאין מרפא ועתה אתם אומרים לכבוש אותם לעבדים במעוני והשיבו את השביה: לכל כושל. אל

משוח מלחמה פרק שמיני

מ משנה משוח מלחמה בשעה שהוא מדבר אל העם בלה"ק היה מדבר שנאמר (דברים כ) והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן [זה כהן משוח מלחמה] ודבר אל העם בלה"ק (שם) ואמר אליהם שמע ישראל וגו' על אויביכם ולא על אחיכם לא יהודה על שמעון ולא שמעון על בנימין שאם תפלו בידם ירחמו עליכם כמ"ש להלן (ד"ה ב כח) ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבישום וינעלום ויאכילום וישקום ויסכום וינהלום בחמורים לכל כושל וגו'

לט אמר. רבי ירמיה בר אבא האט געזאגט פיר ערליי מענטשין וועגן דא וואס וועלן ניט זעהן דיא שכינה. דיא מענטשין וואס לאכען פון תורה אונ מצות. דיא מענטשין וואס זאגין ליגען. דיא מענטשין וואס חנפנן. דיא מענטשין וואס זאגין לשון הרע. דיא מענטשין וואס לאכען פון תורה אונ מצות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משך ידו את לוצצים. גאט האט אפ גיצויגען זיין האנט פון דיא לצים. דיא מענטשין וואס זאגין ליגען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער וואס רעט ליגען זאל ניט זיין פאר מיינע אויגען. דיא מענטשין וואס חנפנן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פאר אים [פאר גאט] וועט ניט קומען דער וואס חנפת. די מענטשין וואס דער ציילען לשון הרע. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא ביסט אגאט וואס דוא וויל(ס)ט ניט קיין שלעכץ מיט דיר וועט ניט וואהנען קיין שלעכץ. גאט דוא ביסט אצדיק אין דיין וואהנונג וועט ניט וואהנען קיין שלעכטער. דער וואס רעט לשון הרע ווערט ער גירופען אשלעכטער:

פרק שמיני

א משנה. דער כהן וואס איז גיזאלבט גיווארין ער זאל גיין מיט דיא יודין אין דער מלחמה. ווען ער רעט צום פאלק דיא פסוקים וואס שטייען אין דיא סדרה שופטים. רעט ער זייא אויף לשון קודש. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס וועט זיין אז איר וועט גינעהנען צוא דער מלחמה זאל גינעהנען דער כהן (דאס מיינט מען דעם כהן וואס איז גיזאלבט גיווארין צוא גיין אין דער מלחמה. אונ ער זאל רידען צום פאלק. אויף לשון קודש. אונ ער זאל זאגין צוא זייא הערט צוא יודין איר גינעהנט היינט צוא אמלחמה. אויף אייערע פיינט. ניט אויף אייערע ברידער. ניט יהודה אויף שמעון. אונ ניט שמעון אויף בנימין. אז איר וועט פאלען אין דיא הענט פון אייערע ברידער וועלין זייא אויף אייך רחמנות האבען: אזוי וויא עס שטייט דארטין עס זענען אויף גישטאנען דיא מענטשין וואס זענען ארויס גירעט גיווארין מיט דיא נעמען אונ זייא האבען אן גינומען דיא גיפאנגענע אונ נאקעטע האבען זייא בקליידט פון דיא רויב. זייא האבען זייא גיגעבין קליידער אונ שיך אונ עסן טרינקען. אונ האבען זייא גישמירט מיט

האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים מר למתוק ומתוק למר מה כתיב אחריו לכן כאכול קש לשון אש וחשש להבה ירפה שרשם כמק יהיה ופרחם כאבק יעלה. וא"ר א כל המחניף לרשע סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו נופל ביד בנו ואם אינו נופל ביד בנו נופל ביד בן בנו שנאמר (ירמיה כח) ויאמר ירמיה הנביא אל חנניה הנביא וגו' אמן כן יעשה ה' יקים ה' את דבריך וגו' וכתיב (דף מג) (שם לז) ויהי הוא בשער בנימין ושם בעל פקודות ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה ויתפוש את ירמיה הנביא וגו' וכתיב (שם) ויתפוש יראיה בירמיה ויביאהו אל השרים. ואמר רבי אלעזר כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה גלמודה כאי גלמודה גמולה דא מבעלה ואמר רבי אלעזר כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה כתיב הכא כי עדת חנף גלמוד וכתיב התם (ישעיה מט) ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם ;

הושלם באמת : ויאמר ירמיה נתנוה הנביא באמר נבואות שקר על גלות יכניה וכלי המקדש שנגנו כמו כשוד שנתים יהיה אני משיבם אל המקום הזה : אמן כן יעשה ה'. חנניה היה זו שביה טומר בהדיא שקר אתה ניבא : הוא בשער בנימין. ויהי כמה ימים כיה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ בנימין להלוק נחלה שנפלה לו ותפשו יראיה ואמר לו אל הכשדים אתה נופל : גמולה. גדולה כמו ויגמל :

אמר .

עס איז ליכטיג. אונ אויף ליכטיג זאגען זייא עס איז פינסטער. אויף ביטער זאגען זייא עס איז זיס : אונ אויף דאס זאגען זייא עס איז ביטער. ווייל זייא זענען פאלש אונ חניפן דריבער זאגען זייא ניט דעם אמת. וואס שטייט נאך דעם פסוק אזוי ווי דער צונג פייער פאר ברענט דעם שטרוי. אונ דער פלאם מאכט שוואך דיא פלעווע. אזוי וועט דער פייער פון גיהנם פאר ברענען דיא מענטשין וואס חנפנען. זייער ווארציל וועט זיין וויא צוא גאנגען. אונ זייער בליהונג וועט אויף גיין וויא שטויב. וואס זייא זענען איינגיווארצלט אויף דער וועלט אונ וואס זייא בליהען. וועט אלץ פאר לענדט ווערין. נאך האט רבי אלעזר גזאגט דער וואס חנפת דעם רשע. וועט זיין דער סוף ער וועט ארייין פאלין צו דעם רשע אין דיא הענט. אונ אויב ער פאלט ניט ארייין אין דיא הענט פון דעם רשע. פאלט ער ארייין אין דיא הענט פון דעם רשעס זוהן. אונ אויב ער פאלט ניט ארייין אין דיא הענט פון דעם רשעס זוהן. פאלט ער ארייין אין דיא הענט פון דעם רשעס אייניקול. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ירמיה הנביא האט גיזאגט צוא חנניה הנביא אמן אזוי זאל גאט טאהן גאט זאל אויף שטעלין דיינע רייד. האט ירמיה גיחנפת חנניה. אונ עס שטייט אין פסוק ירמיה איז גיוועזן אין טויער בנימין אונ דארט איז גיוועזין בעל פקודות (אעלצטער) זיין נאמען איז גיוועזן יראיה דער זוהן פון שלמיה דער אייניקול פון חנניה. האט ער אן גינומען ירמיה הנביא. אונ נאך שטייט אין פסוק יראיה האט אן גינומען ירמיה אונ האט אים גיבראכט צוא דיא שרים ; זעהן מיר ווייל ירמיה האט גיחנפת חנניה איז ער ארייין גיפאלען אין דיא האנט פון יראיה וואס ער איז דער אייניקול פון חנניה. נאך האט רבי אלעזר גזאגט אפאר זאמלונג יודין וואס חנפנען איינער דעם אנדערין. איז זיא פאר מאוסט אזוי וויא אנדה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כי עדת חנף גלמוד. אפאר זאמלונג וואס חנפנען זענען וויא אנדה. ווארום אין דיא שטעט פון ים רופט מען אנדה גלמודה. וואס איז טייטש גלמודה. גמולה דא מבעלה ; זיא איז אפ גישיידט פון מאן נאך האט רבי אלעזר גזאגט זיא פאר זאמלונג וואס חנפנען איינער דעם אנדערין. וועלין זייא פאר טריבען ווערין ווארום דא שטייט כי עדת חנף גלמוד. אונ דארט שטייט ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם. אזוי וויא דארטין גלמודה איז דער טייטש אליין ווייל זייא זענען פאר טריבען גיווארין. אזוי עדת חנף גלמוד. מיינט מען אויך דיא מענטשין וואס חנפנען וועלין זיין אליין ווייל זייא וועלין פאר טריבען ווערין ;

בן פזי מותר להחניף לרשעים בעה"ז שנא' (ישעיה לב) לא יקרא **עוד** לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע מכלל דבעה"ז שרי **רשב"ל** אמר מהכא (בר' פר' לג) כראות פני אלהים ותרצני ופליגא דרבי **לוי דא"ר לוי** משל דיעקב ועשו למה הדבר דומה לאדם שזימן את חבירו לסעודה ויודע בו שמבקש להורגו **א"ל** טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך אמר ליה ידע ליה מלכא להאי מסתפינא למקטליה:

ולכילי. לי כלתה נפשי שמתאוה יין תמיד: ושוע. הא דרים נקיע ד"א מר להחניפו לעשו נתכוין יעקב לומר לו ראיתי פניך כראות פני אלהים אדר' לוי דאמר לא להחניפו נתכוין אלא נאוים עליו ולהודיעו שהיה רגיל בראות המלאכים:

לא ישועו כי אסרם. כשיאסור עליהם יסורים לא ישועו:

לח א"ר אלעזר כל אדם שיש בו חניפה מביא אף לעולם שנא' (איוב לו) וחנפי **לב ישימו** אף ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת שנאמר (שם) לא ישועו כי אסרם. **ואר"א** כל אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנאמר (משלי כד) אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים יזעמוהו לאומים ואין קוב אלא קללה שנא' (במדבר כג) מה אקוב לא קבה אל ואין לאומים אלא עוברין שנאמר (בראשית כה) ולאם מלאם יאמץ. **ו**אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו הנופה נופל בגיהנם שנאמר (ישעיה ה) **הוי** האומרים

בן פזי האט גיזאגט מען מעג חנפן דיא רשעים אויף דער וועלט. ווארום עס שטייט אין פסוק אז משיח וועט קומען וועט מען ניט טארין רופן דעם שלעכטין מענטש. גוט הארציגער. אונ צו דעם פארשין וועט מען ניט טארין זאגין דו ביסט אהאר. ווייל מען וועט ניט טארין חנפנן. אבער היינט מעג מען חנפן. רבי שמעון בן לקיש זאגט פון דעם פסוק. יעקב האט גיזאגט צו עשו דו ביסט ביי מיר אזוי בווילינט גלייך וויא איך וואלט גיזעהן דעם פנים פון א מלאך: האט דאך יעקב גיחנפת צו עשו. אונ רבי שמעון בן לקיש קריגט אויף רבי לוי. ווארום רבי לוי האט גיזאגט אז יעקב האט ניט געמיינט חנפנן עשו. ער האט נאר גיוואלט אויף אים מאכין א מורא. עשו זאל הערין אז יעקב זעהט מלאכים. אונ דער ענין פון יעקב מיט עשו איז גלייך וויא א מענטש האט א מאהל גיבעטין זיין חבר אויף א סעודה. דער ווייל האט זיך דער חבר דער וואוסט אז דער מענטש וויל אים הרגנן. האט דער חבר גיזאגט צו אים דער טעם פון דעם עסין וואס איך עס ביי דיר איז גלייך צו דעם טעם פון דעם עסין וואס איך האב גיגעסין ביי דעם מלך. האט דער מענטש ביי זיך גיטראכט דער מלך קען דעם מענטש. האב איך אים מורא צו הרגנן:

לח אמר. רבי אלעזר האט גיזאגט דער מענטש וואס חנפת ברייננט דעם כעס פון גאט אויף דער וועלט ווארום עס שטייט אין פסוק דיא הערצער וואס חנפנן טוהען כעס אויף דער וועלט. אונ נאך מער איז גאט ניט הערין זיין תפלה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק לא ישועו כי אסרם. אז גאט וועט ברייננען אויף זייא יסורים. וועט זייא ניט העלפין זייער שרייען. נאך האט רבי אלעזר גיזאגט דער מענטש וואס חנפת אפילו דיא קינדער וואס ליגען אין זייער מוטערס בויך פלוכין אים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער וואס זאגט צום רשע דוא ביסט צדיק. ווייל ער חנפת אים. יקבוהו עמים יזעמוהו לאומים. פעלקער וועלין אים פלוכין. דיא קינדער וואס ליגען אין זייער מוטערס בויך וועלין אויף איהם צערענען. ווארום יקבוהו איז טייטש פלוכין אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מה אקוב לא קבה אל. וואס זאל איך פלוכין אז גאט פלוכט ניט. אונ לאומים מיינט מען קינדער וואס ליגען אין זייער מוטערס בויך. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אויף יעקב מיט עשו ווען זייא זענען נאך גיווען אין זייער מוטערס בויך ולאם מלאם יאמץ. איין קינד וועט זיין שטארקער פון דעם אנדערין. נאך האט רבי אלעזר גיזאגט דער מענטש וואס חנפת פאלט אריין אין גיהנם. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא וואס זאגין אויף שלעכטס עס איז גוט. אונ אויף גוט זאגין זייא עס איז שלעכט. אויף פינצטער זאגין זייא

(דף מא) **לז משנה** פרשת המלך כיצד מוצאי יום טוב הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית עושין לו בימה של עץ בעזרה ויושב עליה שנאמר (דברים לא) מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסכות וגו׳ חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכהן גדול וכהן גדול נותנו למלך והמלך עומד ומקבל ויושב וקורא. אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים וכשהגיע אצל (שם) לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא זלגו עיניו דמעות אמרו לו לא תתירא אגריפס המלך אחינו אתה אחינו אתה וקורא מתחלת אלה הדברים. [גמ׳ בשמיני ס"ד אימא בשמינית]:

ס כבוד מלכותו שבשב עושים להלל ולהודות: בימים. אלמנר"א: מקץ שבע שנים. בסוף שבע שנים שהיא קריאה על יד מלך הוא כדהוי׳ בספרי בפרשת כי לך את משנה התורה הזאת אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה: וקורא ויושב. וקורא מיושב: אגריפס המלך. מלך ישראל היה מזרעו של הורדוס יהודה (שהרג) [שנהרג] הבית בימיו: זלגו עיניו דמעות. לפי שהמקרא הזה פסלו מן המלכות: אחינו אתה. שאמו מישראל ע"כ: מתחלת אלה הדברים עד שמע שבואתחנן:

אגרופה. כתה של חנופה אע"ג דאמו מישראל אין ראוי למלכות דעבד הוא ו ינה מילתא: נתעוותו הדינין. שהחניפו הדיינין את בעלי הדין: ונתקלקלו המעשים. שהגדולים היו עוברי עבירה ולא מיחו בידם מפני החנופה: ואין לך אדם שיכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך. שמתוך שלא מיחו ביד עוברי עבירה נמדו הדורות את מעשיהם ונמלאו

(ע"ב) **לז פיסקא** וכשהגיע ללא תוכל וגו׳. תנא משום רבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה מפני שחנפו לו לאגריפס המלך אמר ר"ש בן חלפתא מיום שגברה אגרופה של חנופה נתעוותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך דרש רב יהודה בר מערבא ואיתימא ר"ש בן

לז משנה וויא אזוי האט דער מלך געלייענט די פרשה. די נאכט וואס נאך דעם ערשטן טאג סוכות. דעם יאהר וואס נאך שמטה. (שמטה האט זיך אויס געלאזט ראש השנה. צוא יענער שמטה הייסט ער דער אכטער יאהר. און צוא די נייע שמטה הייסט ער דער ערשטער יאהר) האט מען געמאכט אקאסטין פון האלץ אין די עזרה. און דער מלך איז געזעסן אויף דעם קאסטין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אין סוף זיבען יאהר אין דעם יום טוב וואס נאך דער יאהר פון שמטה אין דעם יום טוב סכות. זאל דער מלך לייענען די פרשה פון מלך וואס שטייט אין די סדרה שופטים. דער שמש פון די שוהל נעמט די ספר תורה. און ער גיט איר צום גבאי פון שוהל. און דער גבאי גיט איר צום סגן (דער אנדערער פון כהן גדול). און דער סגן גיט איר צום כהן גדול. און דער כהן גדול גיט איר צום מלך: און דער מלך שטייט און נעמט די ספר תורה. און זעצט זיך און לייענט אין איר די פרשה פון מלך. דער מלך אגריפס האט זיך געשטעלט און האט גינומען די ספר תורה און האט גילייענט שטייענדיג. האבען די חכמים אים געלויבט. און אז ער איז גיקומען צום פסוק דו טארסט נישט געבין אויף דיר א מלך א פרעמדין וואס ער איז נישט דיין ברודער. האט געגאסן טרערין פון זיינע אויגן. ווייל ער איז נישט געוועזן פון יודין. האבען די חכמים צו אים געזאגט דו זאלסט נישט מורא האבען אגריפס המלך דו ביסט אונזער ברודער דו ביסט אונזער ברודער. ווארום זיין מוטער איז געוועזן פון יודין. און ער לייענט פון אנהייב אלה הדברים:

לז פיסקא. אז דער מלך אגריפס איז גיקומען צום פסוק דו טארסט ניט געבין אויף דיר א מלך א פרעמדין. האבען די חכמים צו אים געזאגט דו ביסט אונזער ברודער. זאגט די גמרא מיר האבען גילערנט פון רבי נתן וועגין אין דער צייט זענען די יודין פארשולדיגט געווארין מען זאל זייא פארלענדין. ווייל זייא האבען געחנפת דעם מלך אגריפס. רבי שמעון בן חלפתא זאגט פון דער צייט וואס עס האט זיך געשטארקט דער כח פון חנפנן. זענען פארקרימט געווארין אלע דינים. און עס זענען קאליע געווארין אלע זאכין. און אין מענטש קען ניט זאגין צו זיין חבר מיינע מעשים זענען גרעסער וויא דיינע מעשים. ווארום ביידינס מעשים זענען ניט גוט. אלע טוהען עבירות. רב יהודה פון ארץ ישראל האט גידרשת. אנדערע זאגין רבי שמעון

ר' חייא בר אבא ומלויה בהדי רבי אבהו עד בבא דאושפיזיה משום יקרא דבי קיסר ההוא יומא אלויה רבי אבהו לר' חייא בר אבא עד אושפיזיה ואפ"ה לא איתותב דעתיה מיניה:

לד אמר רבי יצחק לעולם תהא אימת צבור עליך שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה רב נחמן אמר מהכא (ד"ה א כח) ויקם המלך דוד על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי א"ר אלעזר כך אמר להם דוד לישראל אם אתם שומעים לי אחי אתם ואם לאו עמי אתם ואני רודה אתכם במקל:

מלמת הכהנים ועניים כגון פלכין נותנין לא רוצה לא על מוכר סדקית. בתמיה מתוך בדמיהן קנים לה קנים כרכה ולהפיס דעתו כיה אומר כן: שמעוני אחי ועמי. היה מזהירם להתנדב לבדק הבית לבנין בהמ"ק: אם אתם שומעים לי. להיות שלמים נמקום: אחי. והבירי אתם שלמת כמלך אומם לגור עליו אם כברים פס: עמי אתם. כבושין תחתי:

קומו וברכו וגו'. בספר עזרא כתיב בכל ברכות במקדש כך היו מברכין ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם למען אברהם וכן למחיה מתים: ויברכו שם כבודך. ובתר העם יענו ברוך

(פ"ג) **לה תנו** רבנן מנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר (נחמיה ט) קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ומנין שעל כל ברכה תהלה שנא' (שם) ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה:

פרשת

דאט גיהאט צו פאר קייפן קליינע קייטין. צוא וועמען קומען מער קויפערס. געווים צוא דעם וואס פארקויפט קליינעקייטין. ווארום דאס דארפין אלע האבען. אבער דימאנטען אונ פעריל דארף דאך ניט יעדער. בייא אונז איז אויך אזוי. רבי חייאס דרשה איז דימאנטין אונ פעריל. דריבער איז בייא זיין דרשה ווייניג מענטשין. אונ מיין דרשה איז קליינעקייטין דריבער איז בייא מיין דרשה דא פיל מענטשין. אלע טאג פלעגט רבי חייא בגלייטען רבי אבהו ביז צו דיא טיר פון זיין נאכט הויז. ווייל ער איז געוועזן גרויס בייא דעם קיסר. דעם טאג האט רבי אבהו באגלייט רבי חייא ביז צו זיין נאכט הויז. פון דעסטוועגין איז נאך רבי חייא געוועזן בייז:

לד אמר. רבי יצחק האט געזאגט איביג זאל זיין דיא מורא דעם צבור אויף דיר. ווארום דיא כהנים ווען זייא דוכנן שטייען זייא מיט זייער פנים צום פאלק אונ מיט דעם אינטען צו דיא שכינה צום ארון הקדש. רב נחמן זאגט פון דעם פסוק דער מלך דוד האט זיך געשטעלט אויף זיינע פיס אונ האט געזאגט הערט מיך צו מיינע ברידער אונ מיין פאלק. פאר וואס האט דוד זייא גירופין ברידער אונ פאלק. אז ער רופט זייא מיינע ברידער דארף ער זייא ניט רופין מיין פאלק. ווארום פאלק איז דאך נידעריגער וויא ברידער. אונ אויב ער האט זייא נאר גיהאלטין פאר א פאלק ווארום האט ער זייא גירופין ברידער. האט רבי אלעזר געזאגט אזוי האט דוד געזאגט צוא דיא יודין. אויב איר וועט מיך פאלגין אונ איר וועט געבין נדבות אויף דעם בית המקדש זענט איר מיינע ברידער. אונ אויב איר וועט מיך ניט הערין. זענט איר מיין פאלק אונ איך וועל אויך אייך גיוועלדיגען מיט א שטעקין. זעהן מיר ווען דיא יודין זענען פרום. זענען זייא ברידער פון מלך. אונ אויף זייא איז ניטא קיין מורא פון מלך ווארום א ברודער ווארפט ניט קיין מורא אויף דיא איבעריגע ברידער:

לה תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט פון וואנען וויסין מיר אז מען ענפערט ניט אמן אין בית המקדש. ווארום עס שטייט אין פסוק קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם. אונ פון וואנען ווייסין מיר אז אויף יעדער ברכה האט מען גילויבט גאט. ווארום עס שטייט אין פסוק ומרומם על כל ברכה ותהלה. אויף יעדער ברכה זאלסטו געבין אלויב. וצוא יעדער ברכה וואס מען האט געזאגט אין בית המקדש האט מען אויסגילאזט אזוי. ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם מגן אברהם. אונ אזוי מחיה המתים. אונ אזוי אלע ברכות. אונ אמן האט מען ניט גיענפערט. נאר מען האט געזאגט ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

לב אמר רבי אבהו מריש הוה אמינא ענוותנא אנא כיון דחזיתיה לר' אבא דמן עכו דאיהו אמר חדא טעמא ואמר אמוריה חד טעמא ולא קפיד אמינא לאו ענוותנא אנא מאי ענותנותיה דר' אבהו דאמרה לה דביתהו דאמוריה דר' אבהו לדביתהו דרבי אבהו האי דידן לא צריך ליה להאי דידך והא דגחין וזקיף עליה יקרא דמלכותא הוא דעבד ליה אזלת דביתהו אמרה ליה לר' אבהו אמר לה ומאי לך מינה מיני ומיניה יתקלס עילאה ותו איסנו רבנן עליה דר' אבהו למנוייה בריש מתיבתא חזייה לרבי אבא דמן עכו (דתפסי) [דנפישין] ליה בעלי חובות אמר להו אית לכו רבה (ס"א אמר להו עד דמצלנא ליה לרבי אבא לא אתא עד דאציל ליה):

לג ר"בי אבהו ורבי חייא בר אבא איקלעו לההוא אתרא ר' חייא בר אבא דריש שמעתא ור' אבהו דריש אגדתא שבקי כ"ע לר' חייא בר אבא ואתו לקמיה דר' אבהו חלש דעתיה אמר להם רבי אבהו אמשול לכם משל למה הדבר דומה לשני בני אדם שנכנסו לעיר אחת אחד מוכר מיני אבנים טובות ומרגליות ואחד מוכר מיני סדקית על מי קופצים לא על מי שמוכר מיני סדקית כל יומא ויומא הוה אזיל ר'

אמוריה. המתרגם לרבים מה שהוא לוחש לו בעת הדרשה: לא צריך לדידך. הכא הוא כמו בשלך: יקרא דמלכותא. שהיה רבי אבהו נשוא פנים בבית המלך שהאמרינן בחגיגה: נשוא פנים כגון רבי אבהו בי קיסר ובסנהדרין אמרו דהוו נפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה ומשרן קמיה רבה דעמיה מדברנא דאומתיה: והא רבנן אימנו עליה. ועוד זה מענותנותו: נפישי עליה בעלי חובות. שהיה צריך ללוות: א"ל הבהו אית לכו רבה. הכא גדול וראוי לישב בראש יותר ממני כדי שיושיבוהו בראש ויהנין לו מתנות ומעשרים ויהו כדי שיהא השוב משמעו דבריו כדתניא והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו:

רב"ג ר' אבהו דרש באגדתא: שמעתא. הלכות דינין ואיסור והיתר: סדקית. כלי

לב אמר. רבי אבהו האט געזאגט אין אנהייב האב איך געמיינט אז איך בין אעני: זויא איך האב געזעהן רבי אבא פון עכו ער האט געזאגט איין טעם אויף א דין. אונ זיין אמורא האט געזאגט איין אנדער טעם אויף דעם דין. אונ רבי אבא איז ניט אין כעס געוועזען אויף דעם אמורא. האב איך גיזאגט איך בין שוין ניט קיין עניו. נאר רבי אבא איז אעניו. וואס איז געוועזען דיא ענוות פון רבי אבהו. ווארום פארצייטין איז געוועזען אמנהג אז א חכם האט געזאגט א דרשה. איז נעבען אים געשטאנען א מענטש. דער חכם האט געזאגט אהין אדער אנדערע עטליכע ווערטער צוא דעם מענטש אויף לשון קדש. אונ אין דער שטיל. אונ דער מענטש פלעגט איבער זאגין וואס מען האט אים געזאגט אין דער הייך אלע זאלין הערין אונ זאלין פארשטיין. דער מענטש האט געהייסן אמורא אדער מתורגמן. האט אמאהל געטראפין אז דיא ווייב פון דעם אמורא וואס איז געשטאנען נעבין רבי אבהו. האט געזאגט צו דיא ווייב פון רבי אבהו. מיין מאן דארף ניט זיין אאמורא בייא דיין מאן. ער קען אליין אויך זאגין אזוי א דרשה וויא דיין מאן. נאר וואס ער שטייט איינגעבויגן נעבין דיין מאן. ער טוהט אים כבוד ווייל ער איז גרויס בייא דעם קיסר. איז געגאנגען דיא ווייב אונ האט דאס געזאגט פאר רבי אבהו. האט רבי אבהו צו איר געזאגט וואס הארט דיך דאס. פון מיר אונ פון אים ווערט גילויבט גאט. נאך האט געטראפין דיא רבנן האבען געוואלט מאכין רבי אבהו פאר א ראש ישיבה דאס רבי אבהו גיזעהן אז רבי אבא פון עכו האט פיל בעלי חובות. ער איז שולדיג פיל געלט. זאגט רבי אבהו געזאגט איר האט אגרעסערין פון מיר. רבי אבא פון עכו איז גרעסער פון מיר. מאכט אים פאר א ראש ישיבה. ווארום דעם ראש ישיבה פלעגט מען רייך מאכין:

לג רבי אבהו אונ רבי חייא בר אבא האבען זיך געטראפין אויף א ארט. רבי חייא בר אבא האט גידרשת אין איין בית המדרש דינים. אונ רבי אבהו האט גידרשת אין אנדערין בית המדרש אגדתא דרשות: זיינען אלע אוועק געגאנגען פון רבי חייא בר אבא, אונ זיינען גיקומען פאר רבי אבהו. איז רבי חייא בייא זיך אראפ גיפאלין. האט רבי אבהו צו זייא געזאגט איך וועל אייך זאגין א משל צוא וואס דיא זאך איז גליך. צוויא מענטשין זענען אריין געגאנגען אין א שטאט. איינער האט גיהאט צוא פאר קויפין דימאנטען אונ פעריל. אונ איינער

ברכה מאי מברך אמר ר' זירא אמר רב חסדא אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו' כי עקר כרעיה (למיסק) מאי אמר יר"מ ה' אלהינו וכו' :

(ע"ב) **לא אמר** רבא בר אהינא אסברא לי (דברים יג) אחרי ה' אלהיכם תלכו בזמן שהכהנים מברכים את העם מה הן אומרים א"ר זירא א"ר חסדא (תהלים קג) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח וגו' ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה'. במוספי דשבתא מה הן אומרים א"ר אסי (שם קלד) שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' וגו' שאו ידכם קדש וברכו את ה' (שם קלה) ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה ולימרו נמי יברכך ה' מציון דכתיב בההוא ענינא אמר יהודה בריה דר"ש בן פזי מתוך שהתחיל בברכותיו של הקב"ה מסיים בברכותיו של הקב"ה במנחתא דתעניתא מאי אמרי אמר רב אחא בר יעקב (ירמיה יד) אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וגו' למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע וגו' (דף מ) בנעילה דיומא דכפורא מאי אומר אמר מר זוטרא ואמרי לה במתניתא תנא (תהלים קכח) הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך וראה בנים לבניך שלום על ישראל :

ניניהם כשהם יושבין ונכנס ליטב במקומו מנהיג פסיעתו על כרחו והוא לבון מפסיע ונראה כמפסיע על ראשיהם ולפיכך לריך להקדים או יטב לו מבחוץ: ולא נכאתי כפי לבך. שכבן סיס : וכי עקר כרעיה. בעבודה למיסק והוא מחזיר פניו כלפי היכל מאי אמר : בר אהינא אסברא לי (בר אהינא) הכם שמו בר אהינא הסברא לי כהיפי טעמו של דבר : . בעת מה הם אומרים . שיהיו מברכים פנים ומודים לפניו על ברכותיו לברכות שכן נוהג לבן : ברכו ה' מלאכיו ברכו ה' כל לבאיו ברכו ה' כל מעשיו . שלש מקראות הן כנגד ג' ברכות : במוספי דשבתא. שבות בשיאות כפים [אדם] שאינו כהול לריך להדש את דברי טעם : ברוך ה' מציון. אינו באותו מזמור והיינו דקא פריך מאי יברכך ה' מציון דכתיב בההוא עינא : במנחתא דתעניתא. שנושאין בו כפים מה שאין כן בשאר מנחות משום שכרות כדאמרינן במסכת תענית בפרק בתרא : אמורים

פון דיא הייליגע פאלק . דאס מיינט מען אז דיא תלמידים זענען געזעסין אין בית המדרש אויף דר ערד . בין איך קיין מאהל ניט געגאנגען צווישען דיא תלמידים . חאזרום עס וואלט אויס זעהן וויא איך וואלט געטרעטין אויף זייערע קעפ . אונ איך האב ניט געדוכענט אן אברכה . וואס איז דיא ברכה . האט רבי זירא געזאגט פון רב חסדאס וועגין אשר קדשנו בקדושתו של אהרן . ווען דער כהן גייט פון זיין ארט צום ארון קודש צום דוכענען . וואס זאגט ער . יהי רצון . אזוי וויא עס שטייט אין סדור :

לא אמר . רבא האט געזאגט בר אהינא האט מיר געגעבין צו פר שטיין . עס שטייט אין פסוק אחרי ה' אלהיכם תלכו . איר זאלט גיין נאך גאט . דאס מיינט מען ווען דיא כהנים בענטשין דאס פאלק . וואס זאגט דאס פאלק האט רבי זירא געזאגט פון רב חסדאס וועגין . זיי זאגין דיא פסוקים ברכו ה' מלאכיו גבורי כח . ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו . ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה' . ווען מען דוכענט שבת צו מוסף . וואס זאגט דאס פאלק . רבי אסי זאגט דאס פאלק זאגט דיא פסוקים שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' אונ ווייטער . שאו ידיכם קודש וברכו את ה' . ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה . פרעגט דיא גמרא זאלין זיי זאגין יברכך ה' מציון . וייל דער פסוק שטייט ביי דער זאך געבין דיא פריערדיגע פסוקים . אבער ברוך ה' מציון שטייט גאר ניט נעבין דיא פסוקים . האט יהודה דער זוהן פון רבי שמעון בן פזי געזאגט ווייל ער האט שוין אן גיהויבען צו זאגין דיא ברכות פון גאט . ברכו את ה' ; לאזט ער אויס אויך מיט דיא ברכות פון גאט . ברוך ה' ; אין א תענית צו מנחה ווען דיא כהנים דוכענען . וואס זאגט דאס פאלק . רבי אחא בר יעקב זאגט זיי זאגין די פסוקים . אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך . מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ אונ ווייטער) למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע אונ ווייטער) . אונ יום כפור צו נעילה ווען מען דוכענט וואס זאגט דאס פאלק מר זוטרא זאגט אונ אנדערע זאגין אין א ברייתא האבען מיר געלערנט . דיא פסוקים זאגט מען הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך וראה בנים לבניך שלום על ישראל :

בנפשו כן הוא [וגו'] רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין שנאמר (שם) אל תלחם ואל תתאו. וא"ר יהושע בן לוי אין עג"ה ערופה באה אלא בשביל צרי העין שנאמר (דברים כא) וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו וכי על לבנו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הם אלא לא בא לידינו ופטרנוהו ולא ראינוהו והנחנוהו לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה:

(דף לט) **כתן אמר** רבא בר רב הונא כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר (נחמיה ח) וכפתחו עמדו ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר (איוב לב) והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד ר"ז אמר ר"ח מהכא (נחמיה ח) ואזני כל העם אל ספר התורה:

ר' שאלו תלמידיו את ר' אלעזר בן שמוע במה הארכת ימים אמר להם מימי לא עשיתי בפנדריא בבית הכנסת ולא פסעתי על ראשי עם קודש ולא נשאתי כפי בלא ברכה

כתלמיד הבוערים ומנחם בן סרוק פירשו לשון ביעור תמיד היה מבער בנפשו כמה יאכל זה ועד מתי: ופטרנוהו בלא מזונות כלומר למזונות הולכך ולא היה לו ורחה אחד מפלא מזונות וכלא להוטפס ממנו כאונס דעטנו ובלא זה עליו והרגו: בלא לויה. והנורה שילך עמהם:

וכפתחו. וכשפתחיל בעזרא כתיב: עמדו. שתקו: במה הארכת ימים. איזה זכות בידך (עיקר) בהארכת כה ימים: קפנדריא. לקצר דרכו דרך בהכ"נ לפי כפתח זה ולצאת כנגדו ולשון קפנדריא מפרש בנרכות אדמקיפנא דרי איעול כלא עד שאני מקיף כביב השורות כלנו אכנוס בזה ואקצר את דרכי. דרי שורות בתים: ולא פסעתי על ראשי עם קודש. שהיו התלמידים יושבין בבהמ"ד ע"ג קרקע והמהלך

אל תלחם ואל תתאו. דוא זאלסט ניט עסין קיין ברויט מיט דעם קארגין. אונ דוא זאלסט ניט גלוסטין צוא זיינע גוטע שפייז. נאך האט רבי יהושע בן לוי גזאגט אעגלה ערופה ברייננגט מען נאר דורך דיא קארגע מענטשין. ווארום עס שטייט אין פסוק זייא זאלין שרייען אונ זאלין זאגין אונזערע הענט האבען ניט פאר גאסען דיא בלוט אונ אונזערע אויגין האבען ניט גיזעהען. איז דאך אקשיא איז דען אויף גיגאנגען אויף אונזער הארץ צוא זאגין אז דיא אלטע לייט פון בית דין ווערין פאר גיסען בלוט. נאר אזוי מיינען זייא דער מענטש איז ניט גיקומען פאר אונז. מיר זאלין אים אוועק שיקען. מיר האבען אים ניט גיזעהען מיר זאלין אים אוועק לאזין. ער איז ניט גיקומען צוא אונז מיר זאלין אים אוועק שיקען אן עסין. מיר זאלין זאגין ער איז גיוועזען הונגעריג האט ער גיזעהען אין וועג איינער גייט אונ האט עסין. האט ער גיוואלט דאס עסין אוועק נעמען פון יענעם. האט יענער אים גיהרגת. אונ מיר האבען אים ניט גיזעהען מיר זאלין אים אוועק לאזין אן אבעלייטונג פון פיל מענטשין צו זאמען. זעהן מיר אז עס קען אמאהל זיין. איינער איז הונגעריג אונ בעט ביי אקארגין מענטש ער זאל אים געבין עפעס עסין. אונ דר קארגער וויל ניט געבין. דער פון קומט מען צוא אגישלעג ביז איינער זאל הרגנן דעם אנדערין:

כתן אמר. רבא בר רב הונא האט גזאגט ווייא דיא ספר תורה ווערט געעפינט צום לייענען אין איר. טאר מען ניט שמועסין אפילו צוא פסקנן אדין. ווארום עס שטייט אין פסוק וכפתחו עמדו: אז מען האט גיעפינט דיא ספר תורה. עמדו. האבען זייא געשוויגען. עמידה איז דער טייטש שווייגין. ווארום עס שטייט אין פסוק והוחלתי כי לא ידברו. איך האב גיהאפט זייא וועלין ניט רידין. כי עמדו לא ענו עוד. ווארום זייא האבען געשוויגען אונ האבען ניט געענפרט. רבי זירא זאגט פון רב חסדאס וועגין פון דעם פסוק. די אויערין פון גאנצען פאלק איז גיוועזען צו דיא ספר תורה. מען זאל הערין וואס מען לייענט:

ר' שאלו. דיא תלמידים האבען גיפרעגט ביי רבי אלעזר בן שמוע מיט וועלכין זכות לעבסטו לאנג. האט רבי אלעזר צוא זייא גזאגט איך האב קיין מאהל ניט גימאכט דיא שול פאר אדורך גאנג. אז אין אשוהל איז גיוועזען צוויא טירען. איין טיר האט זיך גיעפינט אין איין גאס. אונ די אנדערע טיר האט זיך גיעפינט אין איין אנדער גאס. אונ איך האב טאקי גידארפט גיין פון איין גאס אין דיא אנדערע גאס. בין איך ניט גיגאנגען דורך דיא שוהל אפ צו קירצען דיא וועג. נאר איך בין גיגאנגען ארום דיא שוהל: אונ איך האב ניט גיטרעטין אויף די קעפ

שם אזכיר את שמי והיכן אבא אליך וברכתיך בבית הבחירה שם אזכיר את שמי בבית הבחירה:

פ"ג כז אמר ר' יהושע בן לוי מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים שנא' (במדבר ו) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. ואריב"ל מנין שכל כהן שמברך מתברך ושאין מברך אין מתברך שנא' (בראשית יב) ואברכה מברכיך:

כח וא"ר יהושע בן לוי אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר (משלי כב) טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל אל תקרי יבורך אלא יברך. ואמר רבי יהושע בן לוי מנין שאפילו עופות (שמים) מכירין בצרי עין שנאמר (שם א) כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף. וא"ר יהושע בן לוי כל הנהנה מצרי עין עובר בלאו שנאמר (שם כג) אל תלחם את לחם רע עין וגו' כי כמו שער בנפשו

באהל מועד שבמדבר ובשילה ובבית עולמים: ושמו את שמי. הלא הכתוב הזה (בהקב"ה) [ניתן] להיות ברכה זו שימת שמו על שמו ולא עשאה צורך ישראל אלא צורך המקום: ואברכם מברכיך. דתינו ואני אברכם לישראל קאי כרבי עקיבא דאמר בהלו ערפות למדנו ברכה לישראל מפי כהנים מפי הגבורה לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם הוי כהנים מברכים לישראל והקב"ה מברכם עמהם:

לברך. ברכת המזון: לטוב עין. שונא בצע ונותן חסד בממונו: מכירין בצרי עין. ואין אוכלים משלהן: כי חנם מזורה הרשת. לעיל מינה מתהעי בצרי עין נהרגה לדם וגו' כל און יקר נמצא: מזורה. לשון זורה על טעם גמרות של בגידים דרכם לזרות הטיט והמזורים ברשתם כדי שיבואו העופות לאכול ואלו צרי עין נהגם מלבדים מזונותיהם שזורין ברשתם בעיני כל בעלי כנף אף הם מכירים בהם ואין נהנים ממעט עיבס: כי כמו שער בנפשו כן הוא. שער זה של כתוב ל' פעל הוא ונקודהו מוכח שתגיו קמ"ץ והאיו פת"ה וטעמו מלמטה כאילו זה האוכל (מודה) [מודד] ומשער בנפשו של צר עין וכן הוא לשון

פסוק איז פאר דרייט. אזוי דארף שטיין אויף יעדער ארט וואס איך וועל קומען צוא דיר אונ וועל דיך בענטשין דארט וועל איך דער מאנען מיין נאמען. דעם שם המפורש. וואו וועל איך קומען צוא דיר דיך בענטשין. אין בית המקדש. דארט אין בית המקדש וועל איך דער מאנען מיין נאמען. דעם שם המפורש. אבער אויסער דעם בית המקדש טאר מען ניט דער מאנען דעם שם המפורש:

כז אמר. רבי יהושע בן לוי האט גזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז גאט גלוסט צוא הערין דיא ברכה וואס דיא כהנים בענטשין דיא יודין. ווארום עס שטייט אין פסוק זיי זאלין מאכן מיין נאמען אויף דיא יודין אונ איך וועל זייא בענטשין. איז דאך דיא קשיא אז גאט אליין בענטשט דיא יודין צוא וואס דארף מען דיא כהנים. נאר גאט האט ליב צוא הערין ווי דיא כהנים בענטשין דאס פאלק. נאך האט רבי יהושע בן לוי גזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז דער כהן וואס בענטשט דיא יודין ווערט ער גיבענטשט. אונ דער כהן וואס בענטשט ניט די יודין ווערט ער ניט גיבענטשט. ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט איך וועל בענטשין די וואס וועלין דיך בענטשין:

כח ואמר. נאך האט רבי יהושע בן לוי גזאגט מען זאל ניט געבין אכוס וויין צום בענטשין נאר צוא אזוי אמענטשין וואס ער איז גוט. ער גיט צדקה אונ טוהט גמילות חסדים מיט זיין געלט: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל. זאלסט ניט לייענען יבורך. ער זאל ווערין גיבענטשט: נאר זאלסט לייענען יברך. ער זאל בענטשין. וויל ער האט גיגעבין פון זיין ברויט צום ארעם מאן. נאך האט רבי יהושע בן לוי גזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז אפילו עופות דער קענען ווען דער מענטש איז קארג אונ זייא עסין ניט זיינע קערנער. ווארום עס שטייט אין פסוק אומזיסט איז פאר שפרייט דיא קערנער פון דעם קארגען אין דיא נעץ. ווארום יעדער עוף וואס האט פליגעל דער קענט מיט דיא אויגען דיא קערנער פון דעם קארגען. אונ ער וויל ניט אריין גיין אין דיא נעץ זייא עסין. נאך האט רבי יהושע בן לוי גזאגט דער וואס האט הנאה פון אקארגין מענטשין. איז ער עובר אויף א לאו: ווארום עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט ניט עסין דיא ברויט פון אקארגין מענטש. ווארום דער קארגער האט פריער בערעכנט וויא פיל דער מענטש וועט אויף עסין. אונ וויא לאנג ער וועט עסין. רב נחמן בר יצחק זאגט ער איז עובר אויף צווייא לאוין. ווארום עס שטייט אין פסוק

הקדוש ב״ה: ארורים אביו ואמו של זה שכך גרמו לו:

דף לח **כן תניא** אידך (במדבר ו) כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי ת״ל ושמו את שמי שמי המיוחד לי יכול אף בגבולין כן נאמר כאן ושמו את שמי ונאמר להלן לשום את שמי שם מה להלן בבית הבחירה אף כאן בבית הבחירה ר׳ יאשיה אומר אינו צריך הרי הוא אומר (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך בכל מקום ס״ד אלא מקרא זה מסורס הוא בכל מקום אשר אבא אליך וברכתיך שם

כל הממזר. א״א והוליד ממזר ומתוך מעשיו נהגו לבא בקהל ה׳ והיינו מולא אבב הולך בין הכשרים ועובד ע״ז: ארורים הלא אבר עבאהו לעביד פבל ויכבבה וכן דרים לא כונס כ״א לפי פשוטו אותן של גריות כגון בוכב עם הוגנהו ואבת אביו ועם אחותו כולן א״א ונמיקב כתרי ארורים שוכב עם כל בהמה א״א בעבהה מעבה נסמה במנאפת מקלה אביו ואמו כא על אבת אים מזלזל באביו ואמו בגדלו גידולים רשים בביתם מסגה גור מפתה א״א בביא סימא בדבר ואינה יודעת עוכבה כמוהו מסיג גבול רעהו בא על אבתו סרי הסיג גבולו מכה רעהו נסתר גורם לו כלחם כתריו בהמות כבדיקת מים המרים שקה בוהד לכבות לוקה בוהד להיות עוקב אחר במגלף ולפהות לו אבה אים וגתם לו מיתה מטה משפט גר יתום אינו יודע לדורבו [א״א אם נתגייר גר וכם ונבא הגר ישראלית ונהגה וכבוריים בזנא כן הגר ואין לאחיו בנתגייר הלך בירושה אף אם ההזיק בנכסי אביו הרי מטה משפט גר ויתום כפשוטו שהממזר הולך עם יתומי האב והאלמנה כה״ג ועוד דמיונות רבים כ״ל]:

בשם המיוחד. ככהנו: בכ״מ ס״ד. וכי בכ״מ שם המיוחד נזכר הכתוב זה שמי וזה זכרי לא כשאני נכתב אני נקרא ועוד וכי בכל מקום בבינה כאה ושרה דכתיב אבא אליך והוא לא ייחד מקום לכזכרת ס׳: מסורס. מהופך: בכ״מ אשר אבא אליך נאבן

איךישע ווייב. אונ איינער האט מיט איר מזנה געוועזן. אונ זיא האט געהאט א ממזר. אלע מיינען אז דער זוהן איז פון גר. אונ דער גר איז געשטארבן. גיט מען אים דיא גאנצע ירושה. האט מען דאך שלעכט גיפסקנט דעם זוהן וואס ער איז א גר. ווארום אין אמת אז דער גר האט ניט קיין אנדער קינד נאר דעם וואס ער האט זיך מיט אים מגייר געוועזן. איב ער האט גינומען זיין פאטערס פאר מעגין. קען מען ניט אוועק נעמען פון אים: אונ אז איינער האט צוויא ווייבער מיט קינדער. אונ איין ווייב האט מזנה געוועזן מיט א פרעמדין. אונ האט א זוהן פון דעם פרעמדין מאן. דער נאך איז איר מאן געשטארבן. אז מען גיט טיילין דיא ירושה קומט דער ממזר אויך נעמען א חלק צווישן די יתומים. ווארום מען מיינט ער איז אויך א יורש. גזלת מען דאך דיא יתומים. אונ מען גזלת דיא אנדערע אלמנה. האט מען דאך פאלש גיפסקנת דעם דין פון דיא יתומים מיט דיא אלמנה. אז ער איז מזנה מיט זיין פאטערס ווייב וואס זיא איז א אשת איש. ער איז מזנה מיט א אשת איש וואס זיא טוהט אזוי וויא א בהמה. ער איז מזנה מיט זיינע שוועסטער וואס זיא איז א אשת איש: ער איז מזנה מיט זיין שווינגער ווס זיא איז א אשת איש: אונ אז איינער איז מזנה מיט א אשת איש. אונ איר מאן האט דער זעהן וויא זייא האבען זיך פאר בארגין. אונ ער גיט איר טרינקען דיא מים המאררים. אונ זיא שטארבט. דער וואס האט איר פאר פירט אונ האט מיט איר מזנה געוועזן. דער האט איר גיהרגת. אונ דער וואס נעמט געלט ער זאל איבער רעדין א אשת איש זיא זאל מזנה זיין מיט איינעם:

כן תניא. מיר האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק אזוי זאלט איר בענטשין דיא יודין. מיט דעם שם המפורש זאל מען בענטשין. פרעגט דיא גמרא דוא זאגסט מיט דעם שם המפורש זאל ער בענטשין. טאמער ניין. מיט א נאמען פון גאט. וועלכין עס איז. מעג מען אויך בענטשין דיא יודין. שטייט אין פסוק ושמו את שמי. זייא זאלין טאהן מיין נאמען. דער נאמען וואס איז אפ געזונדערט נאר פאר מיר אליין. קיין בעפעניש אויף דער וועלט הייסט ניט מיט דעם נאמען. נאר איך אליין. דאס איז דער שם המפורש. איך וואלט מיינען אפילו אויסער דעם בית המקדש זאלין כהנים דוכנען מיט דעם שם המפורש. דא שטייט ושמו את שמי. אונ דארטין שטייט לשום את שמי שם. אזוי וויא דארטין מיינט מען אין בית המקדש. אזוי דא ביי דוכנען מיינט מען אויך אין בית המקדש. רבי יאשיה זאגט מען דארף גאר ניט אפ לערנען א גזרה שוה שמי שמי ווארום עס שטייט אין פסוק אויף יעדער ארט וואס איך וועל דער מאנען מיין נאמען וועל איך קומען צוא דיר. מעג מען דען אויף יעדער ארט דער מאנען דעם שם המפורש. נאר דער

מאות וחמשים אמר רבי לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום ר' שמעון אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות של ת"ר אלף ושלשת אלפים והמש מאות וחמשים נמצא לכל א' מישראל ת"ר אלף ושלשת אלפים והמש מאות והמשים כאי בינייהו א"ר משרשיא ערבא וערבא דערבא איכא בינייהו :

כה דרש רב יהודה בר נחמני מתורגמניה דר' שמעון בן לקיש כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בשביל נואף ונואפת שנאמר (דברים כז) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תועבת ה' וגו' דעביד פסל ומסכה בארור סגי ליה אלא זה שבא על הערוה והוליד בן והלך לבין הנכרים ועבד ע"ז אמר הקדוש

בריתות של ת"ר אלף ושלשת אלפים ותק"נ ויש כאן אחת ואחת ת"ר אלף ושלשת אלפים ותק"נ : מאי בינייהו . מאי מוסיף רבי ובמאי פליגי : אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא . אם נשבע כל אחד ערב על ערבותו של חבירו או לא רבי שמעון בן יהודה סבר לא נעשה כל אחד ערב על חבירו אלא שיקיימו את המצות נמצא כל אחד ואחד ערב על מ"ח בריתות של כל אחד ואחד אבל לא נעשה [כל אחד ואחד] ערב על ערבותו של חבירו אלא על חובתו של חבירו ואתא רבי למימר לדברי ר"ש בנא למנות אף בריתות שערבות יש לו למנות מ"ח בריתות של ס' רבוא לכל א' ואחד ובכל אחד ואחד מאלה יש ס' רבוא שכולם נתערבו זה בזה של חובתם ועל ערבותם נמצא כל אחד מקבל עליו ערבות של ס' רבוא בשביל חובתו של חבירו ובכל אחד מס' רבוא כללו [קיבל עליו בריתות] ס' רבוא בשביל ערבות שנתערבו אחד על חבירו וזה קבל עליו את הערבות של ערבים :

כל הפרשה של הר גריזים לא נאמרה אלא בנואף ונואפת (אשת איש) : בארור סגי ליה . בהגיים ספר בעיקר הוא בגיא ליה בארור : אלא זה שבא על

גיט זיין אכט אונ פערציג בריתות פון זעקס מאהל הונדערט טויזענד אונ דרייא טויזענד אונ פינף הונדערט מיט פופציג , קומט אויס אז יעדער יוד האט אכט אונ פערציג מאהל זעקס מאהל הונדערט טויזענד אונ דרייא טויזענד אונ פינף הונדערט מיט פופציג בריתות. פרעגט די גמרא מיט וואס האט רבי אנדערש גזאגט פון וויא מען האט פריער גזאגט . האט רב משרשיא גזאגט דער אונטערשייד איז אין דיא ערבות . פריער זאגין מיר אז יעדער יוד האט ערב גיוועזן פאר זיין חבר ער זאל ניט עובר זיין דיא אכט אונ פערציג בריתות. האט יעדער יוד אויף זיך גינומען אכט אונ פערציג מאהל זעקס מאהל הונדערט טויזענד מיט דרייא טויזענד מיט פינף הונדערט מיט פופציג בריתות , אונ רבי האלט אז יעדער יוד האט ערב גיוועזן פאר זיין חבר ער זאל ניט עובר זיין דיא אכט אונ פערציג בריתות . אונ ער האט ערב גיוועזן פאר זיין חברים ערב אויך דריבער האט יעדער יוד אויף זיך גינומען זעקס אונ זיינציג מאהל זעקס מאהל הונדערט טויזענד מיט דרייא טויזענד מיט פינף הונדערט מיט פופציג בריתות :

כה דרש . רב יהודה בר נחמני דער מתורגמן פון רבי שמעון בן לקיש האט גידרשת , אז דיא אלע ארורים וואס שטייען אין דיא סדרה תבא שמועסט נאר פון איין עבירה . פון מזנה זיין מיט אאשת איש . ווארום עס שטיט אין פסוק פאר פלוכט זאל זיין דער מענטש וואס ער וועט מאכען אבילד אונ אגיגאסענעם בילד וואס דאס איז פאר מיאוסט ביי גאט . איז דאך א קשיא דער וואס מאכט בילדער ער זאל דינען צוא זייא , זיין שטראף איז נאר וואס מען פלוכט אים , ער לייקענט דאך אין גאט . קומט דאך אים אגרעסערע שטראף . נאר דער פסוק מיינט ניט דעם מענטש וואס וויל דינען עבודה זרה . נאר אזוי מיינט דר פסוק אז איינער האט מזנה גיוועזן מיט אאשה וואס האט אמאן . אונ זיא הט גיבארין פון אים אזוהן . דער זוהן איז אממזר . ער טאר ניט נעמען קיין יודישע ווייב . דריבער איז ער גיגאנגען צווישען גוים אונ האט גערינט עבודה זרה . האט גאט גזאגט פאר פלוכט זאלין זיין . זיין פאטער אונ מוטער וואס זייא האבען גיבראכט דער צוא ער זאל דינען עבודה זרה . אונ אזוי דרשת רב יהודה בר נחמני אז אלע ארורים שמועסין פון אזעלכין וואס איז מזנה מיט אאשה וואס האט אמאן . ער פר שעמט זיין פאטער אונ מוטער . אז ער איז מזנה מיט אאשת איש . פאר שעמט ער זיין פאטער אונ מוטער אונ ער פאר רוקט דעם גרענעץ פון זיין חבר . אונ ער האט פאר פירט אויף אשלעכטין וועג די אשה וואס איז גיוועזן בלינד אין דער זאך . זיא האט ניט גיוואוסט וויא גרויס דער שטראף איז . אונ אויב אנוי מיט זיין זוהן האבען זיך מגייר גיוועזן אונ דער גר דער טאט דר הט גישטען

דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו' וכתיב (שם כט) ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם וגו' נמצא מ"ח בריתות על כל מצוה ומצוה רבי שמעון מוציא הר גריזים והר עיבל ומכנים אהל מועד שבמדבר ובפלוגתא דהני תנאי דתניא ר' ישמעאל אומר כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד רבי עקיבא אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב ואין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום ר"ש אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרת עליה מ"ח בריתות של ת"ר אלף ושלשת אלפים וחמש מאות

דברי הברית וגו'. בתר קללות וברכות כתיב אלה דברי הברית וגו' אלמא בברית ערבות מואב בברכות וקללות קן ברית הורב ודהר גריזים והר עיבל לא צריך [לאהדורי] קרא דפלג קאי (הנא) וכו' אחרי: מ"ח בריתות. לכל אחד מישראל ט"ז פעמים זימני הוי מ"ח: מוציא הר גריזים. לפי שלא אמר יהושע אליהם כל התורה אלא מצות בפרשה: ומכניס אוהל מועד. שלאחר שהוקם המשכן דבר הקב"ה עם משה ביחוד ולמדו כל התורה כדכתיב וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמר: כללות נאמרו בסיני בפסח נלמדה התורה בסיני ולא נתפרשה לו (ובאהל מועד נתפרשה לו) כיון בסיני נאמר וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך ולא פירש מתן דמים כיצד והקטרת אימורים והפשט וניתוח וכליל של עולה ובפרשת ויקרא באהל מועד פירשה: ונשתלשו בערבות מואב. מפי משה לישראל. ת"ק סבירא ליה כרבי ישמעאל דילכך בר סיני ואהל מועד הדא הוא ורבי שמעון סבירא ליה כר"ע דסלקי תרי מינהו: ר"ש בן יהודה אומר מ"ח בריתות. לכל אחד של ת"ר אלף ושלשת אלפים חמש מאות וחמשים כמנין שהיו (בסיני) [במדבר] שכל אחד נעשה ערב על כל אחיו. כ"ג בתוספתא אמר רבי לדברי רבי שמעון בן יהודה אין לך כל מצוה ומצוה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות

וואָרום עס שטייט אין פסוק דאס זענען די רייד פון דעם ברית וואס גאט האט געבאָטן צו משה. און נאָך שטייט אין פסוק איר זאָלט היטען די רייד פון דעם ברית און איר זאָלט זייא טאָהן. איז געווען זעכצעהן בריתות אויף יעדער מצוה אויף דעם באַרג סיני. און זעכצעהן בריתות אויף יעדער מצוה אין ערבות מואב. און זעכצעהן בריתות אויף יעדער מצוה אויף דעם באַרג גריזים און עיבל. צו זאַמען איז אַכט און פערציג בריתות אויף יעדער מצוה. רבי שמעון זאָגט מען זאָל ניט רעכענען וואס עס איז גזאָגט געוואָרין אויף דעם באַרג גריזים און אויף דעם באַרג עיבל. ווייל דאָרט איז ניט געזאָגט געוואָרין אַלע מצות; נאָר די אָרורים וואס שטייט אין דיא סדרה תבא. נאָר מען זאָל רעכענען וואס עס איז געזאָגט געוואָרין אין אהל מועד. און דער תנא פון דער ברייתא מיט רבי שמעון קריגען אין דאס זעלבינע וואס דיא תנאים קריגען. וואָרום מיר האָבען געלערונט רבי ישמעאל זאָגט דער כלל פון דיא מצות איז געזאָגט געוואָרין אויף דעם באַרג סיני. למשל ביי דעם באַרג סיני איז געזאָגט געוואָרין דו זאָלסט שעכטין אויף דעם מזבח דיינע עולות און שלמים. עס שטייט אָבער ניט ווי אַזוי איז מען מקריב אַ עולה און ווי אַזוי איז מען מקריב שלמים. אָבער אין אהל מועד האָט מען שוין געזאָגט יעדער מצוה ווי אַזוי זיא זאָל געטאָהן ווערין. רבי עקיבא זאָגט אַלע מצות זענען געזאָגט געוואָרין אויף דעם באַרג סיני ריכטיג ווי זייא זאָלין געטאָהן ווערין. און אין אהל מועד זענען דיא מצות איבער געחזרט געוואָרין דעם אַנדערין מאהל. און אין ערבות מואב זענען דיא מצות איבער געחזרט געוואָרין דעם דריטען מאהל. דער ערשטער תנא פון דיא ברייתא האַלט אַזוי ווי רבי ישמעאל. אַז דער באַרג סיני מיט דעם אהל מועד איז איין זאַך. אויף דעם באַרג סיני איז געווען דער כלל און אין אהל מועד איז געווען דער פרט. דריבער רעכענט ער ניט דעם אהל מועד. און רבי שמעון האַלט ווי רבי עקיבא אַז דער באַרג סיני איז באַזונדער. און דער אהל מועד איז באַזונדער. דריבער רעכענט ער דאס פאַר צוויי זאַכין; און עס איז ניטאָ קיין מצוה אין דער תורה וואס אויף איר זאָל ניט זיין אכט און פערציג בריתות. רבי שמעון בן יהודה פון דאָרף עכו זאָגט פון רבי שמעונ'ס וועגין. עס איז ניטאָ קיין מצוה אין דער תורה וואס אויף איר זאָל ניט זיין אַכט און פערציג בריתות פון זעקס מאהל הונדערט טויזענד און דרייא טויזענד און פינף הונדערט מיט פופציג יודין. וואָרום יעדער יוד איז געוואָרין אַ ערב (אַגוטשטייער) אויף אַלע יודין זייא זאָלין מקיים זיין דיא מצות. רבי זאָגט נאָך רבי שמעון בן יהודה פון דאָרף עכו וואס ער זאָגט פון רבי שמעונ'ס וועגין עס איז ניטאָ קיין מצוה אין דער תורה וואס אויף איר זאָ

בלפי הר עיבל ופתחו בקללה והאי (דברים כז) על על בסמוך אתה אומר על בסמוך או אינו אלא על ממש כשהוא אומר (שמות מ) וסכות על הארון את הפרכת הוי אומר על בסמוך:

כד פיסקא הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה וכו'. ת"ר ברוך בכלל וברוך בפרט ארור בכלל וארור בפרט ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי כאן (ע"ב) ד'. ד' וד' הרי כאן ח'. ח' וח' הרי ט"ז. וכן בסיני וכן בערבות מואב שנאמר (דברים כח) אלה דברי

לשמה הוי דכתיב בספר יהושע: על הר גריזים ועל הר עיבל. בכתוב בתורה על בסמוך דהתפרש ואזיל: על הארון. בע"כ לאו על ממש דהא מחיצה הוי פרוכת ולא הויא כך:
ברוך בכלל ברוך בפרט. כל הברכות והקללות שאמרו בהר גריזים ובהר עיבל בכלל ופרט ברוך אשר יקים את דברי התורה פותח ארור אשר לא יקים הרי כלל וכן כל אחת ואחת בפרט ברוך וארור. ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור אשר יעשה פסל ומסכה וכן כולם: ללמוד וללמד לשמור ולעשות. כל המצות כולן נעשות ארבעה אלה ולמדם אותם ושמרתם לעשותם וכתיב ולמדתם אותם את בניכם הרי כאן ארבעה מצות לכל מצוה ומצוה ועל ארבעתן נשבע ארור וברוך בכלל ופרט ברוך אם ילמדו ארור אם לא ילמדו וכן ללמד וכן לשמור וכן לעשות בכל אחד ד' בריתות ברית לברוך בכלל וברית לברוך בפרט ברית לארור בכלל וברית לארור בפרט: ד' וד' ח'. ד' בריתות על ללמוד וד' על ללמד הרי ח': ח' וח'. דאיכא עוד ח' לשמור ולעשות: וכן בסיני. כשאמרו כל המצות למשה [illegible] כולם בארור וברוך בכלל ופרט: וכן בערבות מואב. כשאמרה לישראל דכתיב בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה וגו': שנאמר אלה דברי

מיינט מען ניט אויף דעם בארג. נאר מען מיינט נאנט צום בארג. פרעגט דיא גמרא דו זאגסט אז על מיינט מען נאנט. טאמער מיינט מען על אויף דעם בארג. ענטפערט דיא גמרא אז עס שטייט אין פסוק וסכות על הארון את הפרוכת. דו זאלסט בדעקן דעם פרוכת אויף דעם ארון. איז דען געווען דער פרוכת אויף דעם ארון. דער פרוכת איז דאך געווען א וואנט. נאר מען מיינט דו זאלסט פארשטעלן מיט דעם פרוכת אזוי וויא א וואנט. נאנט פון ארון:

כד פסקא: הפכו: זייא האבען אומגעקערט זייער פנים געגען בארג גריזים אונ האבען אנגיהויבן צו זאגן ברוך. דיא רבנן האבען גילערנט זייא זאגן ברוך אויף דעם כלל תורה. גיבענשט זאל זיין דער וואס וועט מקיים זיין דיא תורה. אונ זייא זאגן ברוך אויף איינצעלנע מצות. למשל זייא זאגן גיבענשט זאל זיין דער וואס וועט ניט מאכן קיין בילדער צוא דינען זייא. דער נאך זאגן זייא ארור אויף דעם כלל תורה. גיפלוכט זאל זיין דער וואס וועט ניט מקיים זיין דיא תורה. אונ דיא זאגן ארור אויף איינצעלנע עבירות: למשל זייא זאגן גיפלוכט זאל זיין דער וואס וועט מאכן א בילד צום דינען צו אים. ואונ אזוי ווייטער וויא עס שטייט אין דיא סדרה תבא. ער זאל בענטשין דעם וואס וועט לערנען דיא מצוה: אונ דעם וואס וועט לערנען מיט אנדערע דיא מצוה: אונ דעם וואס וועט היטען דיא מצוה. אונ דעם וואס וועט טאהן דיא מצוה. איז פיר ברכות אויף יעדער מצוה. דער נאך זאל ער פלוכין פיר מאהל אויף יעדער מצוה. דעם וואס וועט ניט לערנען דיא מצוה. אונ דעם וואס וועט ניט לערנען מיט אנדערע דיא מצוה. אונ דעם וואס וועט ניט היטען דיא מצוה. אונ דעם וואס וועט ניט טאהן דיא מצוה. איז דא אויף לערנען פאר זיך פיר מאהל ברית. צווייא מאהל מיט ברוך. אויף דעם כלל איין מאהל ברוך. אונ אויף דעם פרט איין מאהל ברוך: אונ צווייא מאהל מיט ארור. אויף דעם כלל איין מאהל ארור. אונ אויף דעם פרט איין מאהל ארור. אונ אויף יעדער זאך בזונדער האט גאט כורת ברית גיוועזן. אונ אויף לערנען מיט אנדערע איז אויך אזוי דא פיר מאל ברית. צווייא מאהל מיט ברוך. איין מאהל ברוך אויף דעם כלל. אונ איין מאהל ברוך אויף דעם פרט. אונ צווייא מאהל מיט ארור. איין מאהל ארור אויף דעם כלל: אונ איין מאהל ארור אויף דעם פרט. אונ אויף היטען דיא מצוה איז אויך דא פיר מאהל ברית. צווייא מאהל מיט ברוך. אונ צווייא מאהל מיט ארור. אונ אויף טאהן דיא מצוה איז אויך דא פיר מאהל ברית. צווייא מאהל מיט ברוך. אונ צווייא מאהל מיט ארור. איז דא זעכצעהן מאהל ברית אויף יעדער מצוה. אונ אזוי איז גיוועזן אויף דעם בארג סיני. איז גיגעבן גיווארין דיא מצות מיט ברוך אונ מיט ארור. אויף דעם כלל אונ אויף דעם פרט. אונ אזוי איז גיוועזן אין ערבות מואב. איז גיגעבן גיווארין דיא מצות מיט ברוך אונ מיט ארור: אויף דעם כלל אונ אויף דעם פרט.

הרם את מטך. ידך לא על מטה הקב"ה: ישראל ממשלותיו. ליהודה שנתקדש שמו על ידם: שכבר נאמר לוי למעלה. משה כתב בתורה אלה יעמדו לברך וגו' בשמעון ולוי וגו': שכבר נאמר לוי למטה. בספר יהושע וכל ישראל וזקניו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים והלוים אלמא כהנים ולוים למטה היו: הראוי לשרת. לשאת את הארון והיינו מבן ל' עד בן נ': למטה. אצל הארון: אלו ואלו ישראל ולוים (זקנים ונערים):

ויהודה עוד רד עם אל ועם קדושים נאמן ועליו מפורש בקבלה (תהלים סט) הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש וגו' (שם) אל תשטפני שבולת מים ואל תבלעני מצולה ואל תאטר עלי באר פיה באותה שעה היה משה מאריך בתפלה א"ל הקב"ה ידידי טובעים בים ואתה מאריך בתפלה לפני אמר לפניו רבש"ע מה יש לי לעשות א"ל (שמות יד) דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו וגו' לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל שנאמר (תהלים קיד) היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו מ"ט היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו משום דהים ראה וינס:

כג תניא ר' (אלעזר) [אליעזר] בן יעקב אומר אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר לוי למעלה ואי אפשר לומר למעלה שכבר נאמר למטה הא כיצד זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה רבי יאשיה אומר כל הראוי לשרת למטה והשאר למעלה רבי אומר אלו ואלו למטה עומדים הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כלפי

אין ים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אפרים האט מיך ארומגערינגעלט מיט ליגען. און אלע ידין האבען מיך ארומגערינגעלט מיט פאלשקייט: זייא האבען געזאגט זייא גלויבין אין מיר. אונ האבען ניט גיגלויבט. אבער יהודה האט אריין גענידערט אין ים ווייל ער האט גיגלויבט גאט. אונ ער האט גיגלויבט די הייליגקייט פון גאט: אויף דעם שבט יהודה שטייט אין תהלים. זייא האבען גיבעטין צו גאט העלף מיר גאט ווארום דיא וואסער זענען שוין גיקומען ביז צו דער נשמה: דער שטראם וואסער זאל מיך ניט פארפלייצין. דיא טיפעניש זאל מיך ניט איינשלינגען. דיא גרוב זאל ניט פארשליסען אויף מיר איר מויל. בייא דער צייט האט משה לאנג גיבעטין פאר גאט. האט גאט געזאגט צו משה מיינע פריינד טרינקען אין ים אונ דוא בעטסט אזוי לאנג פאר מיר. האט משה געזאגט פאר גאט רבונו של עולם וואס זאל איך טאהן. האט גאט געזאגט צו משה רייד צו דיא יודין זייא זאלין ציהען. אונ דו הייב אויף דיין שטעקין אונ נייג דיין האנט אויף דעם ים אונ שפאלט אים. דריבער האט זוכה געוועזן דער שבט יהודה ער זאל גיוועלטיגען אויף דיא יודין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יהודה איז גיווארין זיין הייליגקייט דיא יודין זיין גיוועלטיגקייט. פאר וואס איז גיווארין יהודה דיא הייליגקייט פון גאט. אונ ער זאל גיוועלטיגען אויף דיא יודין. ווייל דער ים האט גיזעהן ווי דער שבט יהודה שפרינגט אריין אין אים אונ איז אנטלאפין:

כג תניא. מיר האבען געלערנט רבי אליעזר בן יעקב זאגט מיר קענען ניט זאגין אז דער שבט לוי איז גישטאנען אונטען צווישען דיא בערג. ווארום עס שטייט אין פסוק אז דער שבט לוי זאל שטיין אויף דעם בארג. אונ מיר קענען ניט זאגין אז דער שבט לוי איז גישטאנען אויף דעם בארג. ווארום עס שטייט אין פסוק אז דער שבט לוי זאל שטיין אונטען צווישען די בערג. וויא אזוי איז גיוועזן. דיא אלטע כהנים אונ דיא אלטע לוים זענען גישטאנען אונטען צווישען דיא בערג. אונ דער איבעריגער שבט לוי זענען גישטאנען אויף דעם בארג. רבי יאשיה זאגט דיא לוים וואס מעגין בעדינען. וואס זייא מעגין טראגין דעם ארון. דאס זענען פון דרייסיג יאהר ביז פופציג. זענען גישטאנען אונטען צווישען די בערג. אונ די איבעריגע לוים זענען גישטאנען אויף דעם בארג: רבי זאגט אלע יודין כהנים לוים ישראלים זענען גישטאנען אונטען צווישען דיא בערג. אונ זייא האבען אומגיקערט זייער פנים גיגען בארג גריזים. אונ האבען געזאגט דיא אלע ברכות. דער נאך האבען זייא אומגיקערט זייער פנים גיגען בארג עיבל אונ האבען געזאגט דיא אלע ארור. אונ וואס עס שטייט אין פסוק על הר גרזים ועל הר עיבל.

מאי הוה קאמר (א"ל מאי האי א"ל לה"ק) א"ל אנמרין אנמרי' ולא הוה קא גמר א"ל אשתבע לי דלא מגלית אישתבע ליה כי קאמר ליה יוסף (בראשית נ) אבי השביעני לאמר א"ל זיל איתשיל אשבועתך א"ל איתשיל נמי אדידך ואף על גב דלא ניהא ליה אמר ליה (שם) עלה וקבור את אביך כאשר השביעך :

איתשיל אשבועתך . תשאל לחכמים שיתירו לך · אושפזיכן לגבורה. בית קדשי הקדשים נמי בחלקו: בכתפו אפרים . שיהיו לבסוף עליו ובתוכו בלמודתו:

בב יהודה מאי היא דתניא היה רבי מאיר אומר בשעה שהיו ישראל עומדים על שפת הים היו שבטים מדיינים זה עם זה זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים קפץ (דף לז) שבטו של בנימין וירד תחלה לים שנאמר (תהלים סח) שם בנימין צעיר רודם א"ת רודם אלא רד ים והיו שרי יהודה רוגמין אותם שנאמר (שם) שרי יהודה רגמתם (שרי זבולן שרי נפתלי) לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה שנאמר (דברים לג) ובין כתפיו שכן א"ל רבי יהודה לא כך היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד תחלה לים וזה אומר אין אני יורד תחלה לים קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחלה שנאמר (הושע ג) סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה

לשון פרעה האט מיט אים געשמועסט · האט אים יוסף געענטפערט · דער נאך האט יוסף געשמועסט צוא פרעה אויף לשון הקודש · האט פרעה ניט געוואוסט וואס יוסף זאגט · האט פרעה אים געפרעגט וואס פאר אשפראך דאס איז · האט יוסף געזאגט דאס איז לשון קודש · האט פרעה געזאגט צוא יוסף לערין מיך דיא שפראכע · האט יוסף אים געלערנט אונ ער האט זיך ניט געקענט אויס לערנען · האט פרעה געזאגט צוא יוסף שווער מיר אז דוא וועסט ניט אויס זאגן אז איך קען ניט קיין לשון קודש · האט יוסף געשוואורין · ווען יוסף האט געזאגט צוא פרעה מיין פאטער האט מיך בשווארין איך זאל אים בגראבין אין לאנד כנען · האט פרעה געזאגט צוא יוסף גייא זייא דיר מתיר דיא שבועה · האט יוסף געזאגט צוא פרעה זאל איך מיר מתיר זיין דיין שבועה איך · אפילו פרעה האט ניט געוואלט מען זאל בגראבין יעקב אין כנען · פון דעסטוועגין האט ער געזאגט צוא יוסף גייא אויף אין כנען אונ בגראב דיין פאטער אזוי וויא ער האט דיך בשווארין :

בב יהודה מאי היא . וואס איז געוועזן מיט יהודה : ווען האט ער געהייליגט דעם נאמען פון גאט . מיר האבען געלערנט רבי מאיר האט געזאגט ווען דיא יודין זענען געשטאנען ביי דעם ים · האבען דיא שבטים געקריגט איינער מיט דעם אנדערין · יעדער שבט האט געזאגט איך וועל פריער אריין גיין אין ים · האט אשפרונג גיטאהן דער שבט בנימין אונ איז אריין צום ערשטין אין ים · אזוי וויא עס שטייט אין פסוק שם בנימין צעיר רודם : דוא זאלסט ניט לייענען רודם · נאר זאלסט לייענען רד ים : בנימין דער יונגסטער שבט האט אריין געגידערט אין ים · אונ דיא גרויסע לייט פון שבט יהודה האבען אויף זייא געווארפין מיט שטיינער · אזוי וויא עס שטייט אין פסוק שרי יהודה רגמתם · דיא שרים פון יהודה האבען געווארפין שטיינער אין ים אויף דעם שבט בנימין · דריבער האט זוכה געוועזן בנימין הצדיק אז ער איז געווארין אנאכסט הש"י צו גאט · אז גאט וואהנט ביי אים · אויף זיין ערד איז געוועזן געבאהט דער קדשי קדשים · אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ובין כתפיו שכן · ער רוהט צווישען זיינע אקסלען · פון חלק בנימין איז ארויס גיגאנגען אזוי וויא אאקביל אין חלק יהודה · אונ אויף דעם אקביל איז געוועזן געבאהט דער קדשי קדשים · האט רבי יהודה געזאגט צוא רבי מאיר ניט אזוי איז געוועזן דיא מעשה · נאר אזוי האבען דיא שבטים געקריגט · דער שבט האט געזאגט איך וויל ניט אריין גיין דער ערשטער אין ים · אונ דער שבט האט געזאגט איך וויל ניט אריין גיין דער ערשטער אין ים · האט אשפרונג גיטאהן נחשון בן עמינדב ער וויא כ' שבט יהודה אונ האט אריין גיגידערט דער ערשטער

אלה תולדות יעקב יוסף ייצאו כבנימין אחיו וכולן נקראו על שמו של יוסף שנאמר (בס מו) ובני בנימין בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד. בלע שנבלע בין האומות. בכר שהיה בכור לאמו. אשבל ששבו אל. גרא שגר באכסניות. ונעמן שנעים ביותר. אחי וראש אחי וראשי הוא מופים וחופים הוא לא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו. וארד א״ד שירד לבין אוה״ע וא״ד שפניו דומין לוורד:

בתחיגב כאלו של יוסף אלמא מקרי ישראל נאמו של יוסף ושא כרועה. אלה תולדות יעקב יוסף. תולדות שיאלו מיעקב כנגדן ראוי נאה מיוסף: ויאלו מבנימין אהיו. הוסב עברה בפהיו מיוסף כנעסר לאכסניות: שגר באכסניות. באלין נכריס: מפיס מפרה נדבתי ר׳ תנחומא בהיה פיו כפי יעקב אביו כהלכות בקבל מבה ועבר:

אצטגניני׳ חכמיו והוזים בכוכבים ויודעין בחכמות כמזלות: גנוני מלכות. גווני מלכות בחכמה וגבורה ויפי: עדות ביהוסף שמו. סיפיה דקרא שפת לא ידעתי אשמע:

(פ״ג) **כא א״ר** חייא בר אבא אמר ר׳ יותנן בשעה שאמר פרעה ליוסף (בראשית מא) ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו אמרו לו אצטגניני׳ עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילהו עלינו אמר להון גנוני מלכות אני רואה בו אמרו לו אם כן יהא יודע בשבעים לשון (אמר להון אי הכי למחר איבדקיה בליליא) בא גבריאל ולמדו שבעים לשון לא הוה כא גמר הוסיף לו אות אחת משמו של הקב״ה ולמד שנא׳ (תהלים פא) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע לצפרא כל לישנא דאשתעי פרעה בהדיה אהדר ליה איהו לסוף הוה קא משתעי יוסף בלה״ק ולא הוה פרעה ידע מאי

פון יעקב. ווארום עס שטייט אין פסוק אלה תולדות יעקב יוסף. אזוי פיל קינדער ווי עס אי געבארין געווארין פון יעקב. האט געדארפט געבארין ווערין פון יוסף. נאר ווייל פון יוסף איז ארויס געגאנגען די זרע פון די צעהן פינגער. דריבער האט ער פאר לארין צעהן קינדער. אונ ער האט נאר געהאט צווי מנשה מיט אפרים. אונ די צעהן קינדער זענען געבארין געווארין פון זיין ברודער בנימן. אונ אלע צעהן קינדער זענען גערופען געווארין אויף דעם נאמען פון יוסף. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק די קינדער פון בנימין זענען געווען בלע בכר אשבל גרא נעמן אחי ראש מפים חפים ארד. בלע האט ער געהייסען ווייל יוסף איז איין געשלונגען געווארין צווישען די פעלקער. בכר. ווייל יוסף איז געווען אבכור ביי זיין מוטער. אשבל: ווייל גאט האט איהם געפאנגען. גרא. ווייל ער האט געוואוינט אין פרעמדע הייזער. נעמן. ווייל ער איז געווען זייער זיס. אחי וראש. ווייל ער איז געווען מיין ברודער אונ מיין קאפ. מפים וחופים. ער האט ניט געזעהן מיין חופה. אונ איך האב ניט געזעהן זיין חופה. וארד. אנדערע זאגין דריבער האט מען איהם גערופען ארד. ווייל יוסף האט געגידערט צווישען די פעלקער. אונ אנדערע זאגין דריבער האט מען איהם גערופען ארד דער פנים פון יוסף איז געווען שיין ווי א רויז:

כא אמר. רבי חייא בר אבא האט געזאגט פון רבי יוחנן ווען פרעה האט געזאגט צוא יוסף איטער דיר זאל קיין מענטש ניט אויף הייבין קיין האנט אונ קיין פוס אין מצרים. האבען די שטערין זעהר געזאגט צוא פרעה אקנעכט וואס זיין בעל הבית האט איהם געקויפט פאר צוואנציג טאלער מאכסטו איהם געוועלטיגען אויף אונז. האט פרעה צוא זייא געזאגט איך זעה אויף איהם צייכונס אז ער וועט זיין אמלך. האבען די שטערין זעהר געזאגט צוא פרעה דארף דאך יוסף קענען זיבעציג שפראכין. האט פרעה צוא זייא געזאגט מארגין וועל איך איהם פרובין אויב ער קען זיבעציג שפראכין. ביי נאכט איז געקומען גבריאל צו יוסף אונ האט מיט איהם געלערנט זיבעציג שפראכין. יוסף האט אבער ניט געקענט אויס לערנען די זיבעציג שפראכין. האט גבריאל צוא געגעבין צוא יוסף איין אות פון דעם נאמען פון גאט. האט ער שון געקענט לערנען. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים. ווען יוסף איז ארויס געגאנגען אויף דעם לאנד מצרים האט מען איהם געגעבין אנאמען יהוסף. ווייל ער האט געדארפט פאר שטיין אומעקליכע שפראכין וואס ער האט ניט פאר שטאנען. אין דער פריא איז געווען וועלכין

בילו על שמו של הב"ה יוסף מאי היא דכתיב (בראשית לט) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו א"ר יוחנן שניהם לדבר עבירה נתכוונו ויבא הביתה לעשות מלאכתו רב ושמואל חד אמר לעשות מלאכתו ממש נכנס וחד אמר לעשות צרכיו נכנס (שם) ואין איש מאנשי הבית שם אפשר בית גדול כביתו של אותו רשע ולא היה בו איש תנא דבי רבי ישמעאל אותו היום יום אידם היה והלכו כולם לבית ע"ז שלהם והיא אמרה להם חולה אני אמרה אין לה יום שיזקק לה יוסף כהיום הזה (שם) לאמר שכבה עמי באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון א"ל יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות שנאמר (משלי כט) ורועה זונות יאבד הון. מידי אביר יעקב מי גרם לו שיכתב שמו על גבי [אבני] אפוד אלא אביר יעקב משם רועה אבן ישראל משם זכה יוסף ונקרא רועה ישראל שנאמר (תהלים פ) רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף תנא ראוי היה יוסף לצאת ממנו שנים עשר שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו שנאמר (בראשית לז) אלה

נכתב על יהודה: לדבר עבירה. ואלו מלאכתו תמיד: מלאכתו ממש. מלאכה: צרכיו. תמיד: יאבד הון. שם טוב כבוד יקר נכ הון: מידי אביריו של יעקב. משם זכה להיות רועה ומשם זכה להיות כאבן מאבני ישראל: רועה ישראל האזינה. כלפי שכינה נאמר: נוהג כצאן יוסף. קרי (פס) כצאן יוסף

אין יאך דא יהוה דער נאמען פון גאט . זאגט די גמרא ווען האט יוסף געהיילגט דעם נאמען פון גאט אין דער שטיל . ווארום עס שטייט אין פסוק עס איז אמאהל געוועזן א טאג אונ יוסף איז גיקומען אין שטוב צוא טאהן זיין ארבעט . רבי יוחנן זאגט ביידע יוסף אונ פוטיפרס ווייב . האבען ביידע גימיינט צוא טאהן א עבירה . מזנה צוא זיין : ער איז גיקומען אין שטוב צוא טאהן זיין ארבעט . אין דעם קריגען רב אונ שמואל . איינער זאגט יוסף איז גיקומען טאהן זיין ארבעט . אונ איינער זאגט זיין ארבעט מיינט מען ער איז גיקומען מזנה זיין . אין פסוק שטייט אונ פון די שטוב מענטשין איז דארט קיין מענטש ניט גיוועזן . פרעגט די גמרא וויא אזוי קען דאס זיין אז אזוי א גרויסע שטוב וויא ביי פוטיפר איז גיוועזן . איז דארט קיינער ניט גיוועזן נאר דבי רבי ישמעאל האט גילערנט דער טאג איז גיוועזן ביי די מצריים איום טוב . זענען אלע גיגאנגען אין קלויסטער אונ די ווייב פון פוטיפר האט גזאגט זיא איז קראנק . איז זיא ניט גיגאנגען אין קלויסטער . ווארום זיא האט גיטראכט עס איז ניטא קיין בעסערער טאג וואס זיא קען זיך בהעפטין מיט יוסף . וויא דער טאג איז . אונ זיא האט גזאגט צוא יוסף ליג מיט מיר . באלד איז גיקומען דער גישטאלט פון זיין פאטער אונ איז געזעהן גיווארין צו יוסף אין פענסטער . אונ ער האט גזאגט צוא יוסף . יוסף יוסף די נעמען פון דיינע ברידער וועלין אמאהל געשריבען ווערין אויף די שטיינער פון אפוד . אונ דוא וועסט אויך זיין צווישען זיא דוא ווילסט אז דיין נאמען זאל אפ גימעקט ווערין פון צווישען זייא . אונ מען זאל דיך רופען רועה זונות . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער וואס גיזעלינט זיך מיט זונות וועט פארליערן דעם טייערין נאמען וואס דאס איז בעסער וויא אלע גוטס . וויא יוסף האט דאס גיהערט פון זיין פאטער . האט ער תשובה גיהאט פון זיינע שלעכטע גידאנקען . דריבער שטייט אין פסוק מידי אביר יעקב . ווער האט דאס גיטאהן אז דער נאמען פון יוסף זאל געשריבען ווערין אויף די שטיינער פון אפוד . נאר די שטארקייט פון יעקב . עס שטייט אין פסוק משם רועה אבן ישראל : פון דארטין האט זוכה גיוועזן יוסף ער זאל גירופען ווערין דער פאסטוך פון די יודין . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק רועה ישראל האזינה . גאט וואס דוא פיטערסט די יודין פאר גיב אונזער גיבעט . נוהג כצאן יוסף . גאט פירט אונז אזוי וויא יוסף האט גיפירט די יודין וואס זענען גירופען גיווארין זיינע שעפסין . אבן ישראל . אונ ער האט זוכה גיוועזן זיין נאמען זאל זיין געשריבען אויף דעם שטיין צווישען אלע שבטים פון די יודין . מיר האבען גילערנט יוסף איז גיוועזן ווערט פון איהם זאל גיבארין ווערין צוועלף שבטים אזוי וויא עס איז גיבארין גיווארין

מחסם ומרובים היו: וידברו בני יוסף וגו'. כיפיה דקרא ולאי עם רב אשר עד כה ברכני ה': עולי עין. עולין על כמין ולאין העין שולט עליהם: וידגו לרוב. כך ככן יעקב ממנסה ואפרים: כגיר תהלים כא. ההכן הצא"ת קלי: כתולדותם בפיק. כבמות אשר קרא להם לגוליהם:
נכתר שנתיחד עם הערוה והעמיד על עצמו וככם את יצרו: יהודה שקידש ש"ש בפרהסיא על הים כדלקמן: נקרא כלו. שם בן ד' אותיות כלול

בני יוסף עמהם שנאמר (יהושע יז) וידברו בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתת לי גו' וחבל אחד גו' ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה אמר להם לכו והחביאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין רעה אמרו ליה זרעיה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא דכתיב (בראשית מט) בן פרת יוסף בן פרת עלי עין וא"ר אבהו א"ת עלי עין אלא עולי עין. רבי יוסי בר' חנינא אמר מהכא (שם מח) וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין העין שולט בהן הני חמשין אותיות חמשין נכי חדא הויין אמר רבי יצחק הוסיפו ליוסף אות אחת שנאמר (תהלים פא) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים מתקיף לה רב נחמן בר יצחק כתולדותם בעינן שלא בכל התורה כולה בנימן כתיב הכא בנימין שלם כדכתיב (בראשית לה) ואביו קרא לו בנימין:

ב אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא יוסף שקידש שם שמים בסתר זכה והוסיפו לו אות אחד משמו של הקב"ה יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא זכה ונקרא כולו

איז געווען פיל מענטשין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא קינדער פון יוסף האבען גירעדט מיט יהושע אונ האבען גזאגט צו אים ווארום האסטו מיר גיגעבין איין חלק אונ איך בין פיל פאלק. האט יהושע צו זייא גזאגט אויב דו ביסט פיל פאלק גיי דיר אויף אין וואלד. יהושע האט צו זייא גזאגט גייט בעהאלט אייך אין דיא וועלדער עס זאל אויף אייך ניט גיוועלטיגען קיין עין הרע. האבען זייא גזאגט צו יהושע אויף דיא קינדער פון יוסף גיוועלטיגט ניט קיין עין הרע. ווארום עס שטייט אין פסוק בן פרת יוסף בן פרת עלי עין. האט רבי אבהו גזאגט דו זאלסט ניט לייענען עלי עין. נאר זאלסט לייענען עולי עין. זייא גייען אונ גיוועלטיגען אויף דיא אויג. אבער דיא אויג גיוועלטיגט ניט אויף זייא. רבי יוסי ברבי חנינא זאגט פון דעם פסוק האבען זייא אים גיענפערט. וידגו לרוב בקרב הארץ. זייא זאלין זיין אויף דער וועלט אזוי פיל וויא פיש. אזוי וויא דיא פיש וואס אין ים. פאר דעקט דער וואסער אויף דיא פיש אונ דיא אויג גיוועלטיגט ניט אויף זייא. מען קען זייא ניט געבין קיין עין הרע. אזוי דיא קינדער פון יוסף גיוועלטיגט ניט דיא אויג אויף זייא. מען קען זייא ניט געבין קיין עין הרע. אונ ווייל דיא העלפט פון דר עיבל איז געווען אקעגענערע. דריבער שטייט והחציו. מיט אה'. אונ דיא קעגענערע העלפט איז געווען אויף דעם הר עיבל. פרעגט דיא גמרא אין דיא נעמען פון דיא צוועלף שבטים איז דא פופציג אותיות. עס איז דאך נאר דא ניין אונ פערציג: רבי יצחק זאגט מען האט צוא גיגעבין צו יוסף א אות אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים. האט רב נחמן בר יצחק גיפרעגט מען דארף דאך שרייבין דיא נעמען וואס מען האט זייא גערופין ווען זייא זענען גיבארין גיווארין. האט מען דאך גירופין יוסף ניט יהוסף. נאר אין דיא גאנצע תורה איז געשריבען בנימן. מיט איין יו"ד. איז נאר ניין אונ פערציג אותיות. דא אויף דעם אפוד איז גישטאנען בנימין מיט צווייא יודי"ן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער פאטער האט אים גירופין בנימין מיט צווייא יודי"ן:

ב אמר. רב חנא בר ביזנא האט גזאגט פון רבי שמעון חסידא'ס וועגין. יוסף וואס ער האט גיהייליגט דעם נאמען פון גאט אין דער שטיל. האט ער זוכה גיווען מען האט אים צו גיגעבין איין אות פון דעם נאמען פון גאט. מען האט אים גירופין יהוסף. אבער יהודה וואס ער האט גיהייליגט דעם נאמען פון גאט ווען אלע יודין זענען דער ביי גיווען. האט ער זוכה גיוועזן אז אין זיין נאמען איז דא דער גאנצער נאמען פון גאט. אין דעם ווארט יהודה

הנותרים על האבן השנית כתולדותם שנית כתולדותם ולא ראשונה כתולדותם מפני שיהודה מוקדם וחמשים אותיות היו כ"ה על אבן זו וכ"ה על אבן זו ר' חנינא בן גמליאל אומר (ע"ג) לא כדרך שהלוקין בחומש הפקודים הלוקין באבני אפוד אלא כדרך שהלוקין בחומש שני כיצד בני לאה כסדרן בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן ובני שפחות באמצע ואלא מה אני מקיים כתולדותם בשמותם שקרא להם אביהם ולא בשמות שקרא להם משה ראובן ולא ראובני שמעון ולא שמעוני דן ולא דני גד ולא גדי תיובתא דרב כהנא תיובתא ואלא מאי והחציו תנא חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של מול הר עיבל מפני שלוי למטה אדרבה מפני שלוי למטה בצרי להו ה"ק אע"פ שלוי למטה
בני

נכתב בשבט אבמותם וגו' דהך שבט דהר גריזים כתובים על כלתה ושבט דהר עיבל כתובין על השניה והיינו דכתיב והחציו אותו הלוי התשוק בלחת מן הלבנים כתולדותם. כסדר לידתן שבט שאחרונים כסדרן גד אשר יששכר זבולון יוסף בנימין זהו סדר לידתן ושבט שאבותים נכתבו בה יהודה ראובן שמעון לוי דן נפתלי כסדר לידתן חוץ מיהודה: וכ"ה על אבן זו. לקמיה פריך בשבט אחרונים כ"ד הוא דהוו: לא כדרך שהלוקין בחומש הפקודים. כלו' לא כדרך שסדורין בחומש הפקודים הוא ספר וידבר שנסדרו ברגלו אלא בשמות הלבנים אשר יצמחו אתכם: כיוצא בני. בתחלת ואלה שמות רא בן שמעון לוי יהודה יששכר זבולון באמת מכן ובבניה בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף: א"כ מה תלמוד לומר כתולדותם. הואיל ולא כדרך לידתן הם נסדרין: תיובתא דרב כהנא. דלכולי עלמא אין זה סדר הר גריזים והר עיבל דאילו סדר הר גריזים שמעון לוי ויהודה יששכר ויוסף ובנימין ובהר עיבל ראובן גד ואשר זבולון דן ונפתלי: מרובה מחציו כו'. והיינו דקאמר והחציו אל מול הר עיבל (כמיוחן שבחאתו) [החציו ממועט שבחציו]: מפני שלוי למטה. וקני

באמצע ולוים פיה עם הארון בין שני ההרים כדלקמן: כ"ש דבצרי להו. הגיו של הר גריזים שהרי שבט לוי מהן היה: אלא ה"ק אע"פ שלוי למטה. אפ"ה חציו של הר גריזים מרובה מפני שיוסף
עמםם

אויף איין שטיין אונ די נעמען פון די איבעריגע זעקס אויף דעם אנדערן שטיין. אזוי ווי זיי זענען געבארן געווארן. דער אנדערער שטיין איז געוועזן ווי זיי זענען געבארן געווארן. גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין. אבער דער ערשטער שטיין איז ניט געוועזן ווי זיי זענען געבארן געווארן. ווייל יהודה איז געשטאנען דער ערשטער: יהודה ראובן שמעון לוי דן נפתלי. אונ פופציג אותיות איז דא. פינף אונ צוואנציג אותיות אויף דעם שטיין. אונ פינף אונ צוואנציג אותיות אויף דעם אנדערן שטיין. רבי חנינא בן גמליאל זאגט ניט ווי זיי זענען צוטיילט אין ספר במדבר זענען זיי צוטיילט אויף די שטיינער פון אפוד. נאר אזוי ווי זיי זענען צו טייט אין אנדערן חומש. אין ספר שמות. אזוי זענען זיי געוועזן צו טיילט אויף די שטיינער פון אפוד. די קינדער פון לאה כסדר. ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן. אויף איין שטיין. אונ אויף דעם אנדערן שטיין איז געשטאנען די קינדער פון רחל איינער פון דער זייט אונ איינער פון דער זייט. אונ אין מיטען זענען געשטאנען די קינדער פון די דינסטין. בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף. נאר וואס וועלין מיר טאהן מיט דעם פסוק וואס ער זאגט כתולדותם. ווי זיי זענען געבארן געווארן. דער פסוק מיינט מען זאל שרייבן די נעמען וואס זייער פאטער האט זיי גערופין. ניט די נעמען וואס משה האט זיי גערופין. ראובן זאל מען שרייבן ניט ראובני. שמעון ניט שמעוני. דן ניט דני. גד ניט גדי. סיי ווי זעהן מיר פון דאנען אז אויף דעם אפוד איז געוועזן אנדערש געשריבען. ניט ווי זיי זענען געשטאנען אויף די בערג. ווארום אויף דעם הר גריזים איז געשטאנען שמעון לוי יהודה יששכר יוסף בנימין. אונ אויף דעם הר עיבל איז געשטאנען ראובן גד אשר זבולן דן נפתלי. איז דאך אקשיא אויף רב כהנא. איז טאקי אקשיא. פרעגט די גמרא נאר פאר וואס שטייט והחציו. מיט אה' ענפערט די גמרא מיר האבען געלערנט די העלפט וואס זענען געשטאנען אויף דעם הר גריזים זענען געוועזן מער ווי די העלפט וואס זענען געשטאנען אויף דעם בארג עיבל. ווייל די לוים זענען געוועזן אונטען צווישען די בערג. פרעגט די גמרא ווייל די לוים זענען געוועזן אונטען צווישען די בערג זענען דאך די מענטשין פון בארג גריזים געוועזן ווייניגער ווי די מענטשין פון בארג עיבל. ענפערט די גמרא אזוי מיינט מען אפילו די לוים זענען דאך געוועזן אונטען צווישען די בערג. פון דעסטוועגין זענען די מענטשין פון בארג גריזים געוועזן מער ווי די מענטשין פון בארג עיבל. ווייל דער שבט יוסף איז געוועזן אויף דעם בארג גריזים. אונ דער שבט יוסף

הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה תועבת ה׳ אלו ואלו עונין אמן הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה (דברים כז) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה והיו אלו ואלו עונין אמן עד שגומרים ברכות וקללות ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון שנא׳ (שם) באר היטב ונטלו את האבנים ובאו ולנו במקומם:

(דף לו) **יט גמ׳** מאי (יהושע ח) והחציו אמר רב כהנא כדרך שחלוקין כאן כך חלוקין באבני אפוד מיתיבי שני אבנים טובות היו לו לכ״ג על כתפיו אחת מכאן ואחת מכאן ושמות של י״ב שבטים כתוב עליהם ששה על אבן זו וששה על אבן זו שנאמר (שמות כח) ששה משמותם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים

מכאן על ההרים: **הפכו**. הלוים פניהם כנגד הר גריזים ופתחו בברכה כל הארורים היו אומרים בהלה בלשון ברכה: **אלו ואלו**. שבהר גריזים ושבהר עיבל והא דכתיב אלה יעמדו לברך לא שהיו השבטים מברכים ומקללים אלא הלוים העומדים בין שני ההרים הופכים פניהם להר גריזים בברכה ולהר עיבל בקללה: **הביאו את האבנים**. דכתיב ובנית שם מזבח וגו׳ וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת באר היטב: **ונטלו את האבנים**. סתרו את המזבח לאחר שהעלו העולות והשלמים כדכתיב והעלית עליו עולות: **ולנו במקומם**. בבית מלונם בגלגל ושם הקימו את האבנים:

מאי והחציו. בספר יהושע הכי כתיב בההיא קרא דמתניתין וכל ישראל וזקניו וגו׳ חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל למה לי למיכתב והחציו דמשמע חציו המיוחד או חציו שנזכר במקום אחר: **כדרך שחלוקין**. השבטים בהר גריזים ובהר עיבל כדכתיב אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל: **כך חלוקין באבני אפוד**. שאמור

מיט ארון. געגין דיא כהנים אונ דיא לוים. דיא לוים האבען אומגיקערט זייער פנים געגין דעם בארג גריזים אונ האבען אנגיהויבין צו בענטשין דאס פאלק. גיבענשט זאל זיין דער מענטש וואס ער וועט ניט מאכין קיין בילד אונ קיין גיגאסענעם גאט וואס דאס איז אומווירדיג אונ פארמיאוסט ביי גאט. דיא וואס זענען גישטאנען אויף דעם בארג גריזים אונ דיא וואס זענען גישטאנען אויף דעם בארג עיבל האבען גיענפערט אמן. דער נאך האבען די לוים אומגיקערט זייער פנים צום בארג עיבל. אונ האבען אנגיהויבין פלוכין דאס פאלק. פאר פלוכט זאל זיין דער מענטש וואס ער וועט מאכין אבילד אדער אגיגאסענעם גאט. אונ דיא וואס זענען גישטאנען אויף דעם בארג עיבל. אונ דיא וואס זענען גישטאנען אויף דעם בארג גריזים האבען גיענפערט אמן. אונ אזוי האט מען גיטאהן ביז מען האט אפ גזאגט אלע ברכות אונ אלע קללות; דער נאך האט מען גיבראכט דיא שטיינער אונ מען האט גיבאהט דעם מזבח. אונ מען האט בשמירט דיא שטיינער מיט וואפנע. אונ אויף דיא וואפנע האט מען געשריבען אלע רייד פון דיא תורה איבער גיזעצט אויף זיבעציג שפראכין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק באר היטב. גוט בשיידט. אונ. זייא האבען גינומען דיא שטיינער אונ זענען גיקומען אונ האבען גינעכטיגט אויף זייער ארט:

יט גמרא. אין פסוק שטייט והחציו אל מול הר עיבל. אונ העלפט יודין זענען גישטאנען אויף דעם בארג עיבל. פאר וואס שטייט והחציו מיט אה׳. וואס שטיין והחציו. האט רב כהנא גזאגט אזוי וויא דיא יודין זענין דא צו טיילט גוואהרין. העלפט אויף דעם הר גריזים אונ העלפט אויף דעם הר עיבל. אזוי זענען זייא צוטיילט געוואהרין ביי דיא שטיינער פון אפוד. זעקס שבטים זענען גיוועזען געשריבען אויף איין שטיין. אונ זעקס שבטים זענען גיוועזען געשריבען אויף דעם אנדערין שטיין. זעקס שבטים פון איין שטיין זענען גישטאנען אויף דעם בארג גריזים אונ זעקס שבטים פון דעם אנדערין שטיין זענען גישטאנען אויף דעם בארג עיבל. דריבער שטייט והחציו מיט אה׳; ווייל דאס מיינט מען דיא צוויא העלפטין פון אפוד. פרעגט די גמרא פיר האבען גילערונט צוויא טייערע שטיינער האט דער כהן גדול גיהאט אויף זיינע אקסלען איין שטיין אויף דעם אקסיל. אונ איין שטיין אויף דעם אקסיל. אונ דיא נעמען פון דיא צוועלף שבטים איז גיוועזען געשריבען אויף דיא צוויא שטיינער. זעקס נעמען אויף דעם שטיין. אונ זעקס נעמען אויף דעם אנדערין שטיין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זעקס פון זייערע נעמען

בע' לפתן שנא' וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך ובתר הכי כתיב כתב מכאן קללות ... ובאו ולנו בגלגל שנא' (יהושע ד) והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון יכול בכל מלון ומלון ת"ל

עד: [illegible] ... גלגל [illegible]

אשר תלינו בו הלילה וכתי' (שם) ואת י"ב האבני' האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל. תנא צרעה לא עברה עמהם ולא והכתיב (שמות כג) ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה וגו' אר"ל על [שפת] הירדן עמדה וזרקה בהם מרה וסמתה את עיניהם מלמעלה וסרסתן מלמטה שנאמר (עמוס ב) ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת רב פפא אמר שתי צרעות היו הדא דמשה והדא דיהושע דמשה לא עברה דיהושע עברה:

(דף לג) יח **משנה** ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל והכהנים והלוים והארון עומדים למטה באמצע הכהנים מקיפין את הארון והלוים את הכהנים וישראל מזה ומזה שנאמר (יהושע ח) וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלוים וגו'

הפכו

וואפנע. אונ אויף דיא וואפנע האבען זייא געשריבען אלע ה' ייד פון דיא תורה. איבער גיזעצט אויף זיבעציג שפראך. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק באר היטב. נגט בשיידט ; דער נאך האבען זייא מקריב גיוועזן עולות אונ שלמים. אונ זייא האבען גיגעסין אונ גיטרונקען אונ האבען זיך גיפרייט. אונ דיא לוים האבען גזאגט דיא ברכות אונ קללות. אונ זייא האבען צוא ווארפען דיא שטיינער. אונ זייא זענען גיקומען אונ האבען גינעכטיגט אין גלגל. אזו וויא עס שטייט אין פסוק איר זאלט טראגין דיא שטיינער מיט אייך אונ איר זאלט זייא לייגין וואו איר וועט נעכטיגען. וואלט איך מיינען אויף יעדער ארט וואס זייא וועלין נעכטיגען זאלין זייא אויף שטעלין דיא שטיינער. שטייט אין פסוק וואו איר וועט נעכטיגען דיא נאכט. אונ עס שטייט אין פסוק אונ דיא צוועלף שטיינער וואס זייא האבען גינומען פון ירדן האט יהושע אויף גישטעלט אין גלגל. מיר האבען גילערנט דיא צרעה איז ניט אריבער גיגאנגען מיט די יודין דעם ירדן. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק איך וועל שיקען דיא צרעה פאר דיר אונ זיא וועט פאר טרייבען דיינע פיינט. האט ריש לקיש גזאגט דיא צרעה איז גישטאנען ביי דעם ברעג ירדן אונ זיא האט גיווארפען אויף זייא איר גיפט אונ זיא האט בלינד גימאכט זייערע אויגין פון אויבין. אונ פון אונטען האט זיא זייא מסרס גיוועזן זייא זאלין ניט קענען האבען קינדער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איך האב פאר טיליגט דעם אמורי פאר זייא. וואס זיין הייך איז גיוועזן וויא דיא הייך פון צעדערנבוים אונ ער איז גיוועזן שטארק אזוי ווי אלינדענבוים אונ איך האב פר טיליגט זיין פרוכט פון הויבין ובלינד גימאכט זיינע אויגין. אונ זיינע ווארצלען האב איך פאר טיליגט פון אונטען. ער זאל ניט קענען האבען קינדער. רב פפא זאגט צווייא צרעות זענען גיוועזן. איינע פון משה. אונ איינע פון יהושע. דיא צרעה פון משה איז ניט אריבער גיגאנגען דעם ירדן. אונ דיא צרעה פון יהושע איז אריבער גיגאנגען דעם ירדן:

יח משנה. זעקס שבטים זענען ארויף גיגאנגען אויף דעם בארג גריזים. אונ זעקס זענען ארויף גיגאנגען אויף דעם בארג עיבל. אונ דיא כהנים אונ דיא לוים אונ דער ארון זענען גישטאנען אונטען צווישען ביידע בערג. דיא כהנים האבען ארומגערינגלט דעם ארון. אונ דיא לוים האבען ארומגערינגלט דיא כהנים. אונ דיא יודין זענען גישטאנען אויף דעם בארג אונ אויף דעם בארג. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אלע יודין אונ דיא אלטע אונ שוטרים אונ דיא שופטים זענען גישטאנען אויף דיא בערג פון דער זייט ארון. אונ פון דער

להם תקנה אלא שריפה כמאן אזלא הא דתניא (דברים כא) ושבית שביו לרבות כנענים שבח"ל שאם הוזרים בתשובה מקבלים אותם (דף לו) למאן כר' שמעון:

יז בוא וראה כמה נסים נעשו באותו היום עברו את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל יותר מס' מיל ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם וכל העומד בפניהם מיד נתרז שנאמר (שמות כג) את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם אשר תבא בהם ונתתי את כל אויביך אליך ערף ואומר (שם טו) תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה אמור מעתה ראוין היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כבביאה ראשונה אלא שגרם דחטא. וא"ח"כ הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו (עליו) [עליהם] את כל דברי התורה בשבעים

ושבית שביו. לרבות כנענים שבחוץ לארץ דקא בתוך ארץ כתיב כי תצא למלחמה מן הארץ להוי לארץ והכי קאמר קרא כי תצא למלחמה במלחמת הרשות הכתוב מדבר דכי תצא משמע כשעולה על דעתך לצאת ושבית שביו לרבות כנענים שבתוכה קא כתיב להתיר כנעניים שבח"ל ולקיים מהם יפת תואר שלא יהו בכלל לא תחיה כל נשמה דהאי ושבית קרא יתירה הוא: כמאן כר"ש. דאמר שכתבו להם שיחזרו בתשובה ויקבלו האומה לא היו העומדים חוץ לגבולים בכלל לא תחיה כל נשמה אבל לר' יהודה כולם בכלל לא תחיה כל נשמה:

ערף. נתקלקל ברעי: והמותי. לשון מהומה וערבוב כגוף מה שבתוכו: ביאה ראשונה. בימי יהושע: ביאה שניה. בימי עזרא: לעשות להם נס. לעלות בזרוע ולא יהיו משועבדים למלכות: אלא שגרם. עונש של ישראל בימי בית ראשון שנגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות כדכתיב מי בכם מכל

ווייל זייא היטען ניט דיא תורה וואס איז געשריבען געווארין אויף דיא וואפנע. אונ רבי יהודה זאגט דר פסוק מיינט די פעלקר וועלין זיין אזו ווי וואפנע. אזו ווי וואפנע ווערט ניט פר בעסערט נאר אז מען ברענט זייא. אזוי דיא פעלקער וועלין צנדערש ניט פאר בעסערט ווערין נאר דורך דעם פייער פון גיהנם. זאגט דיא גמרא וויא ווער וועט זיין וואס מיר האבען גילערונט עס שטייט אין פסוק ושבית שביו. דוא וועסט פאנגען זיין פאנגעשאפט. דאס מיינט מען אז דוא וועסט האלטען מלחמה אויסער ארץ ישראל אונ דוא וועסט דארט זעהן אשיינע גויה פון דיא כנענים. מעגסטו איר נעמען פאר אווייב. ווארום אז זייא טוהען תשובה נעמט מען זייא צוא די יודישע פר זאמלונג. דס איז אזוי ווי רבי שמעון. וואס ער האט גזאגט פייער אז אלע גוים וואס זענען אויסער ארץ ישראל אז זייא טוהען תשובה נעמט מען זייא צוא דיא יודישע פאר זאמלונג:

יז בוא. קום זעה וויא פיל נסים עס איז גיטאהן געווארין צוא דיא יודין אין דעם טאג. זייא זענען אריבער ג גאנגען דעם ירדן. אונ זענען גיקומען צום בארג גריזים אונ צום בארג עיבל. וואס זייא זענען וייט פון ירדן מער וויא זעכציג תחום שבת. אונ קיין בשעפעניש האט ניט גיקענט בשטיין פאר זייא. אונ ווער עס האט זיך גישטעלט פאר זייא האט פון אים אנגיהויבען גיין צואה פון שרעק. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט מיין מורא וועל איך שיקען פאר דיר. אונ איך וועל פאר טומלען דאס גאנצע פאלק וואס דוא וועסט קומען צווישען זייא. אונ איך וועל געבין דיינע אלע פיינד וועלין זיין צוא דיר מיט זייער האקין. ווייל זייא וועלין אנטלויפען פאר דיר. נאך שטייט אין פסוק עס וועט פאלען אויף זייא אמורא אונ אציטערניש דורך דיין גרויסען ארעם וועלין זייא שווייגין וויא אשטיין. ביז דין פאלק וועט אריבער גיין. דס מיינט מען דאס ערשטע מאהל וויא יודין זענען ארין גיקומען אין ארץ ישראל. אין דיא צייט פון יהושע. ביז עס וועט אריבער גיין דאס פאלק וואס דוא האבסט גיקויפט. דאס מיינט מען דאס אנדערע מאהל וויא יודין זענען ארין גיקומען אין ארץ ישראל. אין דיא צייט פון עזרא. פון דאנען זעהן מיר אז דיא יודין זענען גיוועזען אן גיברייט עס זאל זייא גיטאהן ווערין נסים ביי דעם אנדערין ארין קומען אין ארץ ישראל. אזו ווי ביי דעם ערשטין מאל. נאר ווייל זייא האבען געזינדיגט. דריבער איז ניט גיטאהן געווארין קיין נסים פון זייערט וועגין. דער נאך האבען זייא גיבראכט דיא שטיינער אונ האבען גיבאהט פון דיא שטיינער אמזבח. אונ בשמירט דיא שטיינער מיט

באר באר. ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן שנאמר (יהושע ד) ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן ואחד שהקים יהושע בגלגל שנאמר (שם) ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל:

מז ת"ר כיצד כתבו ישראל את התורה רבי יהודה אומר על גבי אבנים כתבוה שנא' (דברים כז) וכתבת על האבנים את כל דברי התורה ואח"כ סדוהו אותו בסיד א"ל רבי שמעון לדבריך היאך למדו אומות [של אותו הזמן] את התורה א"ל בינה יתירה נתן הקב"ה באומות ושיגרו נוטירין שלהם וקלפו את הסיד והשיאוה באותה שעה נתחתם גזר דינם (על ע"ז) לבאר שחת שהיה להם ללמוד תורה ולא למדו רבי שמעון אומר על גבי סיד כתבוה וכתבו להם למטה (דברים כ) למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלים אותם אמר רבא בר (רב) שילא מ"ט דר"ש דכתיב (ישעיה לג) והיו עמים משרפות סיד על עסקי סיד ורבי יהודה אמר לך כסיד מה סיד אין לו תקנה אלא שריפה אף אותם האומות אין להם

כיצד כתבו. על המזבח כבר שכל: היאך למדו אומות העולם [כשעתיקו התורה] הלא לא נצטוו לכתבם בע' לשון אלא לבאר ולמדה כל הרוצה שלא יאמרו שהתורה פה לאומות לומר לא היה לנו מבינין ללמוד: נוטירין שלהם. סופרים שלהם והם קורים אותם נוטרי"ן: וקבילוה. והעתיקוה כלומר נגלוה מהם ע"י העתקה: וכתבוה להם מלמטה. בסוף הסיד: למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות. לעיל מיניה כתיב כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע שבעה אומות היושבים חוץ מגבול ארץ ישראל שלא נצטוו להחרימם אלא אותם שבתוך הגבולים נצטוו להחרימם כדי שלא ילמדו אותם מעשה קלקלות: אבל אותם היושבים חוצה לה אם הם חוזרים בתשובה נקבל אותם וכ"ש בכנעני' שבחוצה לה אם הם חוזרים בכם אנו מקבלים אתכם ובתשובה אין מקבלים בתחלת ירחי שנים: מ"ט דרבי שמעון. דאמר על גבי סיד כתבוה: על עסקי סיד. בתורה נכתבה עליו וסיד מגולה לעיניהם ולא למדוה: אלא שרפה. גיהנם שכל זמן שאין מתגיירים הם קרויים עמים אין תקנה אלא משרפות סיד: כ"ג

דיא שטיינער דיא אלע רייד פון דיא תורה באר היטב. נאך נין קלאר. לערנען מיר אפ באר פון באר. אזוי וויא לארטין האט ער געשריבען אויף שטיינער. אזו דא וואס עס שטייט הואיל משה באר. האט ער אויך געשריבען אויף שטיינער: דיא אנדערעליי שטיינער וואס יהושע האט גישטעלט אין ירדן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צוועלף שטיינער האט יהושע גישטעלט אין ירדן. דיא דריטע ערלייא שטיינער וואס יהושע האט גישטעלט אין גלגל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ דיא צוועלף שטיינער וואס זייא האבען גינומען פון ירדן הט זייא יהושע אויף גישטעלט אין גלגל:

מז תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט וויא אזוי האבען דיא יודין געשריבען דיא תורה אויף דעם מזבח וואס אויף דעם בארג עיבל. רבי יהודה זאגט זייא האבען געשריבען די תורה אויף דיא שטיינער. אזו וויא עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט שרייבען אויף די שטיינער דיא אלע רייד פון דיא תורה. דער נאך האט מען בשמירט דיא שטיינער מיט וואפנע. האט רבי שמעון גיזאגט צוא רבי יהודה נאך דיינע רייד אז דיא וואפנע איז גיוועזען בשמירט אויף דיא אותיות. וויא אזוי האבען דיא פעלקער פון יענער צייט גילערנט תורה. האט רבי יהודה גיזאגט האט גיגעבין גרויס חכמה אין דיא פעלקער אונ זייא האבען געשיקט זייערע שרייבערס אונ זייא האבען אפ גישייילט דיא וואפנע אונ זייא האבען איבער גיזעצט דיא תורה אויף אלע שבעים לשון. דיא האבען גיקענט לערנען דיא תורה. אונ האבען איר ניט גילערנט. רבי שמעון זאגט מען האט געשריבען דיא תורה אויף דיא וואפנע. אונ אונטען הט מען געשריבען דעם פסוק פאר וואס הייסט גאט פאר ניכטען דיא פעלקער וואס וואהנען אין ארץ ישראל. פון וועגין זייא זאלין אייך ניט לערנען צו טאהן אלע אומווירדיגקייט. דס איז נאר דיא גוים וואס וואהנען אין ארץ ישראל. אבער דיא גוים וואס וואהנען אויסער ארץ ישראל. אויב זייא ווילען תשובה טאהן ווערט מען זייא צו נעמען צו די יודישע פאר זאמלונג. רבא בר שילא זאגט פאר וואס האלט רבי שמעון אז מען האט געשריבען דיא תורה אויף דיא וואפנע. ווארום עס שטייט אין פסוק והיו עמים משרפות סיד. מיינט דער פסוק דיא פעלקער וועלין פאר ברענט ווערין אין גיהנם

ווייל

גמרא שבעה פרים ושבעה אילים. בדה"י והכי רישיה דקרא ויהי בעזור האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה' ויזבחו שבעה פרים ושבעה אילים: מלאת כל א"י במות. מזבחות דעל כל פסיעה מזבח: כתיב כידון. בדה"י ויבאו עד גורן כידון וישלח עזא וגו' ובשמואל כתיב גורן נכון: בתחלה. כשבא הארון שם נעשה להם ככידון הורג שהרג את עזא: ולבסוף. לאחר שהוהה שלשה חדשים בבית עובד אדום נעשה (להם) נכון שהכין את ביתו דכתיב [ויברך] ה' את עובד אדום ואשתו ושמונה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אחד והיינו דכתיב פעולתי השמיני גו' וכתיב ששים ושנים לעובד אדום ובמעתי גבם לבי מגתם מבני הלגו גורן נכון הוא גורן ארונה היבוסי וא"כ אף ה"נ בתחלה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שהעלהו בשני ובוספי הרב וכידון לבק שבר והורכן כמו ירהו עיניו כידו: נמצאת אומר. סיפא דברייתא דלעיל הוא אלא מבוה דקאי בה ועל דבר זה נקט עוה כפסיק בכל הני: שהעמיד משה בעבר הירדן. בערבות מואב והא דתני בברייתא קאי בארץ כנען וקרי עבר במזרחי עבר הירדן וכי קאי בערבות מואב או בשאר המקומות קרי ארץ כנען עבר הירדן והוא עבר המערבי: בגלגל. לאחר שבנו בהם המזבח בהר עיבל קפלום והביאום לגלגל וקבעום שם:

ויך בעם שבעים איש וחמשים אלף איש רבי אבהו ור' אלעזר ח"א שבעים איש היו וכל אחד ואחד שקול כחמשים אלף איש וח"א נ' אלף היו וכל אחד ואחד היה שקול כשבעים סנהדרין:

(ש"ב ו) **טו ויהי** כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים ויזבח שור ומריא וכתיב (ד"ה א טו) שבעה פרים ושבעה אילים א"ר פפא בר שמואל על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא על כל שש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים א"ל רב חסדא א"כ מלאת כל א"י במות אלא א"ר חסדא על כל שש פסיעות שור ומריא על כל ששה סדרים של שש פסיעות ז' פרים וז' אילים. כתיב (שם יג) גרן כידון וכתיב (ש"ב ו) נכון [א"ר יוחנן] בתחלה כידון ולבסוף נכון נמצאת אומר שלשה מיני אבנים היו אחד שהקים משה בעבר הירדן שנאמר (דברים א) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר ולהלן הוא אומר (שם כז) וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת וגו' ואתיא באר

גישלאגן וייל זייא האבן גיקוקט אויף דעם א־ן . נאר ווייל זייא האבן גירעט צום ארון שלעכטע רייד . ווער האט דיך דער צערוגט וואס דו ביסט אין כעס ניוואָרן אונ ביסט געבליבען ביי דיא פלשתים . אונ ווער האט דיך איבער גיבעטין וואס דוא ביסט איבער גיבעטין גיוואָרין אונ ביסט צוריק גיקומען . האט גאט גישלאגן אין דעם פאלק זיבעציג מענטשן אונ פופציג טויזנט מענטשן . רבי אבהו אונ רבי אלעזר קריגען . איינער זאגט מען האט נאר גישלאגן זיבעציג מענטשן : נאר יעדער מענטש פון דיא זיבעציג איז גיוועזן גיוואוגין געגין פופציג טויזנט אנדערע מענטשן . אונ איינער זאגט מען האט גישלאגען פופציג טויזנט מענטשן : אונ יעדער מענטש פון דיא פופציג טויזנט איז גיוועזן גיוואוגין קעגין זיבעציג סנהדרין :

טו ויהי . עס שטייט אין פסוק אז דיא וואס האבן גיטראגין דעם ארון פון גאט האבן גיטרעטין זעקס טריט . האט ער גישאכטען אאָקס אונ אגעפיטערטין אקס . אונ אין איין אנדער פסוק שטייט מען האט גישאכטען זיבען אקסין אונ זיבען ווידערס . האט רב פפא בר שמואל גזאגט אויף יעדער טריט האט מען גישאכטען אאָקס אונ אגעפיטערטין אקס . אונ אויף יעדערע זעקס טריט האט מען גישאכטען זיבען אקסין אונ זיבען ווידערס . האט רב חסדא גזאגט צו רב פפא האט מען דאך פול גימאכט גאנץ ארץ ישראל מיט מזבחות אויף יעדער טריט האט מען גידארפט א מזבח . האט רב חסדא גזאגט אזוי איז גיוועזן אויף אלע זעקס טריט האט מען גישאכטען אאָקס אונ אגעפיטערטין אקס . אונ אויף אלע זעקס מאהל זעקס טריט האט מען גישאכטען זיבען אקסין אונ זיבען ווידערס . פרעגט דיא גמרא אין דברי הימים שטייט גורן כידון . אונ אין שמואל שטייט גורן נכון . האט רבי יוחנן גזאגט אין אנהייב ווען מען האט דעם ארון גיבראכט אויף דעם ארט איז דער ארון גיוועזן וויא א שפיז . ער האט גיהרגעט עוזה . דער נאך וויא דער ארון איז שוין גישטאנען דריי חדשים ביי עובד אדום . איז דער ארון גיוועזן נכון : גיברייט . ער האט אן גיברייט דיא שטוב פון עובד אדום מיט קינדער אונ מיט רייכקייט . זעהן מיר אז דריי ערליי שטיינער איז גיוועזן . איינערליי וואס משה האט אויף גישטעלט אויף דער זייט ירדן . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אויף דער זייט ירדן אין לאנד מואב . הואיל משה באר האט משה אן גיהויבען צו בשיירין די תורה . אונ דארטין שטייט דוא זאלסט שרייבן אויף

שנשתנו פניו כחררה אלא מעתה כל היכא דכתיב ויחר ה"נ התם כתיב אף הכא לא כתיב אף :

יג דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לד"ת זמירות שנאמר (תהלים קיט) זמירות היו לי חקיך בבית מגורי א"ל הקב"ה ד"ת שכתוב בהן (משלי כג) התעיף עיניך בו ואיננו אתה קורא אותן זמירות הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו שנא' (במדבר ז) ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ואיהו אתיה בעגלה :

(ש"ב ו) יד ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה' משום דראו ויך . ר' אבהו ור' אלעזר ח"א קוצרים ומשתחוים היה וח"א מילי [נמי] אמור (פ"ג) מאן אמריך דאמריית ומאן פייסך דאיפייסת (שם)

ויך

כשהמריק ביומא בגמרו יאכיהו : חררה . עוגה שאופין על גבי גחלים :

נענש דוד . שמת על ידו עוזה : זמירות היו לי חקיך בבית מגורי . כשהייתי בורח מפני אויבי ונגורתי מפניו הייתי משתעשע בחקיך והיו לי זמירות לשעשועי : התעיף . לשון וכפלת דמתרגמינן ותעיף אם תכפול עיניך לסתום עין בדברי תורה שאין מסתכל בהם מיד והיננו : לא נתן . עגלות לבני קהת לפי שיש עליהם לשאת בכתף כי לא היו הם ממונים אלא על דבר קדושת הארון והשלחן [והמנורה ומזבח הזהב] :

ויך באנשי בית שמש וגו' לאו בהך הלכה דדוד כתיב אלא כשהביאוהו הפלשתים ויהידי דאיירי בארון נקט לה : משום דראו . והסתכלו בו ויך בתמיה : קוצרים ומשתחוים היו . ולא בטלו מלאכתם לכבודו והאי ראו לשון בזיון כמו אל תראוני שאני שחרחורת : מאן אמריך דאמריית . מי הכעיסך שהכעסת ולא הגלת עצמך מן השביה . ועסה : מאן פייסך . שנתפייסת גלה מאליך :

לעבין : ויחר ה' על אשר פרץ ה' פרץ בעוזה . רבי אלעזר זאגט דער פנים פון דוד איז געווארין שווארץ אונ איינגעטריקנט אזוי ווי אקיכול וואס ווערט געבאקט אויף קוילין . וויל גאט האט אויך געבראכען אאוים ברעכונג אין עוזה . פרעגט דיא גמרא וואו עס שטייט ויחר זאלין מיר אויך אזוי דרשנן . אז זיין פנים איז געווארין שווארץ אונ איינגעטריקנט אזוי ווי אקיכול וואס איז געבאקט אויף קוילין . ענטפערט דיא גמרא אלע מאהל שטייט ויחר אף . איז דער טייטש דער כעס איז דער היצט געווארין . אבער דא שטייט ניט אף . נאר ויחר אליין . איז דער טייטש שווארץ אונ איין געטריקנט געווארין :

יג דרש . רבא האט גדרשת פאר וואס איז דוד המלך געשטראפט געווארין וואס דורך אים איז עוזה געשטארבין . וויל ער האט גירופען דיא תורה זמרות . אגיזאנג . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיינע חקים זענען ביי מיר געווען אגיזאנג . אין דער שטוב וואו איך האב געפארכטין . דוד המלך האט גזאגט ווען איך האב מורא געהאט פאר מיינע פיינט אונ איך בין געווען פאר זארגט . האט מיך דיין תורה פרייליך געמאכט אזוי וויא אגיזאנג . הט גאט גזאגט צוא דוד המלך דיא רייד פון דיא תורה וואס ביא זייא שטייט התעיף עיניך בו ואיננו . דיא ווערסט נאר אמאך געבין מיט דיין אויג דוא ווערסט נאר אביסול איר אויף הערין צוא לערנען . איז שוין ניטא דיא תורה ביא דיר דארף מען דאך דיא תורה אייביג לערנען . רופסטו זייא זמרות . אגיזאנג . אגיזאנג איז דאך נאר אמאהל . ווערט אוים אז מען דארף ניט לערנען דיא תורה שטענדיג . זאגט גאט איך וועל דיך מאכען שטרויכלען ודוא ווערסט פאר געסין אזוי אזאך וואס אפילו דיא קינדער פון חדר ווייסין דאס אויך . ווערסטו זעהן אז דיא תורה מוז מען אייביג לערנען . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צוא דיא קינדער פון קהת האט משה ניט גיגעבין קיין פורען . וואָרום אויף זייא איז געווען אהייליגע דינסט . אויף דעם אקסיל האבען זייא דאס גיבארפט טראגין . אונ דוד הט גיבראכט דעם ארון אויף אוואגין :

יד ויך . גאט האט געשלאגען דיא מענטשין פון בית שמש וויל זייא האבען גיזעהן דעם ארון פון גאט . פרעגט דיא גמרא וויל זייא האבען גיזעהן דעם ארון דריבער דארף מען זייא שלאגין . זאגט דיא גמרא רבי אבהו אונ רבי אלעזר קריגען אין דער זאך : איינער זאגט מען האט זייא געשלאגין וויל זייא האבען געשניטען דיא תבואה אונ האבען זיך גיבוקט צום ארון . אונ האבען ניט אוועק געלייגט זייערע ארבעט צו געבין כבוד דעם ארון . נאר זייא האבען גיקוקט אויף דעם ארון אזוי וויא מען קוקט אויף אפראסטע זאך . אונ איינער זאגט ניט מען האט זייא

געשלאגין

יא כיון שעלה ארון שבישראל מן הירדן חזרו מים למקומן שנא' (יהושע ד) **ויהי בעלות הכהנים** נושאי ארון ברית ה' מתוך הירדן נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישובו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו ונמצא ארון **ונושאיו** הכהנים מצד אחד וישראל מצד אחד נשא ארון את נושאיו ועבר שנאמר (שם) **ויהי** כאשר (תמו) [תם] כל העם לעבור ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם **ועל** דבר זה נענש עוזה שנאמר ויבואו עד גורן נכון **וישלח** עזה אל ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו הבקר אמר ליה הקדוש ב"ה עזה ארון נושאיו נושא הוא עצמו לא כ"ש:

יב ויחר אף ה' בעוזה ויכהו שם האלהים **על השל** רבי יוחנן ורבי אלעזר ח"א על עסקי שלו וח"א שעשה צרכיו בפניו (שם) **וימת שם עם ארון** אלהים אמר ר' יוחנן עזה בא לעוה"ב שנאמר עם ארון האלהים מה ארון לעולם קיים אף עזה בא לעוה"ב (שם) ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזה א"ר אלעזר שנשתנו

כיון שעלה וכו'. היינו דברייתא דלעיל מיהו אלא איידי דתנא לה ומכאן אתה מהדר לאתויי כו' לה ונו' בגלים הכא: חזרו המים למקומם. שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם וכשעברו נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה ונמשכו לאחוריהם סביבה את' נושאי ארון והכהנים מצד זה וכו' ואע"ג דהאי קרא דויהי כאשר (תמו) [תם] כל העם לעבור קדים דמשמע דהאי נתקו כפות רגלי הכהנים בתר הכי כתיב לא הוי הכי אלא אין מוקדם ומאוחר דהאי כהדין כתיב כלא נפקי להו מן הירדן דכתיב ביה ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם והעם כבר עלו וכיון דהארון וכהנים עלו ועברו לאחוריהם עד שבאו לפניהם הרי יצאו להם מן הירדן ואלו הן דקאמר ויצו יהושע את הכהנים לאמר עלו מן הירדן אלא אין מוקדם ומאוחר והאי עלו מן הירדן דקאמר נהו הכי קאמר להו כלקו רגליכם לאחוריכם ופודם לעבר שמזרחי וכתיב בתריה נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישובו מי הירדן למקומם: נשא ארון את נושאיו ועבר והיינו קרא קמא דכתיב ויהי כאשר (תמו) [תם] כל העם לעבור ויעבור ארון ברית ה' וגו':

על עסקי שלו. שנהג שגגה לאחוז בו שסבר שצריכין של לארון כי יפל ויתן ובשלייתו דבר (שמשיל) [שמוטל] מעלה למטה: כארון לעולם קיים. שהגין עגו כדאמרינן

יא כיון. ווי דער לעצטער מענטש פון די יודען איז ארויף גיגאנגען פון ירדן. זענען די וואסער צוריק גיגאנגען צו זייער ארט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק ווי די כהנים וואס האבען גיטראגען דעם ארון זענען אויף גיגאנגען פון ירדן. זענען פאר רוקט גיווארען די טריט פון די פיס פון די כהנים צו די טריקענעש האבען זיך צוריק גיקערט די וואסער פון ירדן צו זייער ארט אונד זיא זענען גיגאנגען אזוי ווי נעכטען אייער נעכטען אויף אלע ברעגעס. ווערט געפונען אז דער ארון מיט די כהנים וואס האבען אים גיטראגען זענען גיוועזען פון דער זייט ירדן. אונד די יודען זענען גיוועזען פון די אנדערע זייט ירדן, האט דער ארון גיטראגען די מענטשין וואס האבען אים גיטראגען. אונד ער איז אריבער דעם ירדן. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אונד עס איז גיוועזען אז עס האט זיך אויס גילאזען דאס גאנצע פאלק אריבער צו גיין דעם ירדן: איז אריבער גיגאנגען דער ארון פון גאט אונד די כהנים פאר דאס פאלק. אונד אויף דיא זאך איז גישטראפט גיווארען עוזא: אזוי ווי עס שטייט אין פסוק זייא זענען גיקומען ביז צום גורן נכון. האט עוזא געשיקט זיין האנט צום ארון פון גאט אונד ער הט אים אן גינומען ער זאל ניט פאלען ווארום די אקסין האבען זיך אויס געריסען: האט גאט גיזאגט צו עוזא מאראך דער ארון האט גיטראגען די מענטשין וואס האבען אים געטראגען. ווי ער דאך זיך אליין געווים טראגען:

יב ויחר. דער כעס פון גאט האט גיברענט אויף עוזה. אונד גאט האט אים דארט גישלאגען על השל. וואס איז דער טייטש על השל. רבי יוחנן אונ רבי אלעזר קריגען. איינער זאגט על השל איז דער טייטש אויף דעם פעלער וואס ער האט גיטאן אונד האט צו גיהאלטען דעם ארון. אונד איינער זאגט עוזה האט גיטאהן זיין בדערפעניש פאר דעם ארון. של איז דער טייטש ארויס ווארפען. וואס ער האט ארויס גיווארפין די צואה פון זיך. אונד עוזה איז דארט גישטארבין בייא דעם ארון פון גאט. רבי יוחנן זאגט עוזה וועט קומען צוא עולם הבא. ווארום עס שטייט אין פסוק מיט דעם ארון פון גאט. אזוי וויא דער ארון לעבט אייביג. ווארום ער איז דאך בהאלטין גיווארין. אזוי עוזה וועט קומען צוא עולם הבא ער זאל דארט אייביג

עלמא בהספדיה והם השבוה לרעה ארץ אוכלת יושביה היא. ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם אמר רב משרשיא מרגלים שקרי הוו בשלמא ונהי בעינינו [כחגבים] לחיי אלא וכן היינו בעיניהם מנא [הוו] ידעי ולא היא כי הוו מברו אבילי תותי ארזי הוו מברי להו וכיון דהזינהו סלקו באילנא שמעו דקא אמרי קא חזינא אינשי דדמו לקמצי באילני. (שם יד) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא אמר רבב"ה א"ר יוחנן אותה הלילה ליל ת"ב היה אמר הקב"ה הם בכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות. (שם) ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים וכבוד ה' נראה באהל מועד א"ר חייא בר אבא מלמד שנטלו אבנים וזרקום כלפי מעלה. (שם) וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה' אמר ר"ל מלמד שמתו מיתה משונה. א"ר חנינא בר פפא דרש רב שילא איש כפר תמרתא מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על טבורם והיו תולעים יוצאים מלשונם ונכנסים בטבורם ומטבורם נכנסים בלשונם רב נחמן בר יצחק אמר באסכרה מתו:

ס"ג ולא היא כי הוו מברי אבילי תותי ארזי הוו מברי ולא היו בזה בקרנים דאינהו שמעינהו לאמוריים שהיו קורים אותם הגנבים: דמי הוו מברי. האמוריים את אבליהם כשחוזרים מן הקבר דאמרינן לעיל בפ"ג דוכתא דמטי שכיב הבירא מנייהו ומברין לאבל כשודה תחת הארזים לנחמו: כד חזינהו: מרגלים והיו יראים לעמוד לפניהם סלקו וכו': וזרקום כלפי מעלה. ברצו לרגום אותם [קאי] נגד אכבוד ה' במגפה. מ"לא קרינן במגפה מבמת מיוחדת והאויב להם מדה כנגד מדה: באסכרה מתו. בהוא בא על לה"ה כדאמרינן בפרק כ"ט:

כין

מרגלים ווער זייא זענען. אנדערע זאגין איוב איז גישטארבען זענען אלע גיוועזען בשעפטיגט מיט זיין הכפד. האט זיך קיינער ניט אומגיקוקט אויף דיא מרגלים. אונ דיא מרגלים האבען דאס גירעכונט פאר שלעכטס. זייא האבען גזאגט צו די לאנד פאר לענדט אירע מענטשין: די מרגלים האבען גזאגט מיר זענען גיוועזען אין אונזערע אויגען אזוי וויא הייששעריקען. אונ אזוי זענען מיר גיוועזען אין זייערע אויגען. האט רב משרשיא גזאגט דיא מרגלים זענען גיוועזען ליגנערס. מיר זענען גיוועזען אין אונזערע אויגען וויא הייששעריקען איז רעכט. נאר מיר זענען גיוועזען אין זייערע אויגען וויא הייששעריקען. פון וואנען האבען זייא דאס גיוואוסט. זאגט דיא גמרא דיא מרגלים האבען דאס גיקענט וויסען. ווארום אז דיא גוים האבען גיגעבין עסין זייערע אבלים ווען זייא זענען גיגאנגען צוריק פון בגרעבנים פלעגין זייא געבין עסין אונטער דיא טענען בוימער. וויא דיא מרגלים פלעגין זעהן אז דיא גוים קומען צוא דיא טענען בוימער. זענען דיא מרגלים ארויף גיגאנגען אויף דיא ביימער: האבען דיא מרגלים גיהערט וויא דיא גוים וואס זיצען אונטער דיא בוימער זאגין מיר האבען גיזעהן מענטשין אויף דיא בוימער אונ זייא זענען אזוי קליין וויא דיא הייששעריקען. אין פסוק שטייט דיא גאנצע פאלק יורין האבען אויף גיהויבען זייער קול אונ דאס פאלק האט גיוויינט דיא נאכט. האט רבה בר בר חנה גזאגט פון רבי יוחנן ווענין. דיא נאכט איז גיוועזען תשעה באב. האט גאט גזאגט זייא האבען היינט גיוויינט אאומזיסטע געוויין. אונ איך וועל זייא מאכען אז דיא נאכט וועט זיין אגעוויין אויף אייביג. דיא גאנצע פאלק האבען גזאגט מען זאל ווארפען אויף זייא שטיינער אונ דער כבוד פון גאט איז גיזעהן גיווארין אין אוהל מועד. רבי חייא בר אבא זאגט דער פסוק לערונט אונז אז זייא האבען גינומען שטיינער אונ האבען גיווארפען גענגין גאט. דיא מענטשין וואס האבען גירעט שלעכטע רייד אויף דיא לאנד זענען גישטארבען דורך אמגפה פר גאט. ריש לקיש זאגט זיי זענין גישטארבען מיט אגיענדערטען טויט. ניט וויא אלע מענטשין שטארבין. רבי חנינא בר פפא זאגט רב שילא פון דארף תמרתא האט גידרשת דער פסוק לערונט אז זייערע צינגער זענען גיווארין לאנג ביז צוא זייער נאפיל אונ ווערים זענען ארויס גיגאנגען פון זייערע צינגער אונ זענען אריין גיגאנגען אין נאפיל. אונ פון נאפיל זענען אריין גיגאנגען ווערים אין זייערע צינגער. רב נחמן בר יצחק זאגט זייא זענען גישטארבין דורך אסכרה. דאס איז אזוי אקראנק יט אין האלדז וואס מען ווערט דער שטיקט:

(שם) ט ויהס כלב את העם אל משה אמר (רבא) [רבה] שהסיתם בדברים דהזייה ליהושע דקא משתעי אמרי ליה דין ריש קטיעא ימלל אמר כלב אי משתעינא אמרי בי מלתא והסטין לי (אשתקינהו ברישא והדר אמינא להו) אמר להם וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם סברי בגנותיה קא משתעי אישתיקו אמר להם והלא הוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן אם יאמר עשו סולמות ועלו לרקיע לא נשמע לו : (שם) עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו א"ר חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו אלא ממנו כביכול אפילו בה"ב אין יכול להוציא כליו משם :

(במדבר יג) י ארץ אוכלת יושביה היא דרש רבא אמר הקב"ה אני חשבתיה לטובה והם חשבוה לרעה אני חשבתיה לטובה דכל היכא דמטו מיית השיבא דידהו כי היכי דלטרדו ולא לשאלו אבתרייהו וא"ד איוב נח נפשיה ואטרידו כולי עלמא

ויהס . שיסקס אל משה [כדברים] שהתחיל לדבר והיו סבורים שבגנותו רוצה לדבר : שהסיתם בדברים כמספרם והזיל : דהזייה ליהושע . שרצה לדבר והשתיקוהו בנזיפה ואמרו לו ריש קטיעא ימלל . מי שראשו קטוע שאין לו בנים ליטול חלק בארץ הוא ידבר לפנינו : והסטין לי . משתקן אותי : עלה נעלה . אף לשמים אם יאמר עלים : ממנו . מן הקב"ה : אל תקרי ממנו ל"ג אלא שמרת בקריאה בין ממנו שנאמר על יחיד שמדברים עליו לממנו של רבים שאומרים על עצמם . אין יכול להוציא כליו . אלא כפקידים שם : בעל הבית . אדון העולם :

אני חשבתיה לטובה שהראיתיה להם כאוכלת יושבים שמתים בה תדיר : השיבא איוב . באותו הנה אכוזו עליהם ושים דקאמר כלב כי נלם מעליהם :

ט ויהס : כלב האט שטיל געמאכט דאס פאלק זאגט רבה ער האט זייא שטיל געמאכט מיט רייד וויל ער האט אנגעהויבען צו ריידין פון משה זענען זייא שטיל געווארין : זייא האבען געמיינט ער וועט אויך ריידין שלעכץ אויף משה . ווארום כלב האט געזעהן אז יהושע רעט מיט דיא יודין . אונ דיא יודין האבען געזאגט צו אים דער אפ געהאקטער קאפ זאל ריידין . וויל ער האט ניט קיין קינדער וויל ער גיין אין ארץ ישראל : אבער ווייא אזוי הייסט ער מיר וואלין גיין מיט קליינע קינדער אין ארץ ישראל . טאמער הרגת מען אונז . דער וואס האט ניט קיין קינדער איז זיין קאפ ווייא אפ געהאקט : האט כלב געזאגט אויב איך וועל אנהייבין מיט זייא צו שמועסין : וועלין זייא מיר אויך עפעס זאגין אונ זייא וועלין מיך שטיל מאכין . איך וועל זייא פריער שטיל מאכין . זייא זאלין שווייגין . דער נאך וועל איך זייא זאגין . האט כלב געזאגט צו זייא צוא דען נאר דאס איינע האט אונז דער זוהן פון עמרם געטאהן . האבען זייא געמיינט אז כלב וויל ריידין שלעכץ אויף משה . האבען זייא געשוויגען . האט כלב צו זייא געזאגט משה האט דאך אונז ארויס גענומען פון מצרים . אונ האט פון אונזערטוועגין צוריסען דעם ים . אונ ער האט פון אונזערטוועגין געמאכט נידערין מן . אויב ער וועט צוא אונז זאגין מאכט לייטערס אונ גייט ארויף אויף דעם הימעל דארפין מיר אים אויך פאלגין : מיר וועלין אויף גיין אין ארץ ישראל אונ מיר וועלין איר ירשנן מיר וועלין איר קענען איין נעמען . אונ דיא מענטשין (מרגלים) וואס זענען ניטאנגען אויף ניסאנגען מיט אים האבען געזאגט . מיר וועלין ניט קענען אויף גיין צום פאלק ווארום ער איז שטארקער פון אונז . רבי חנינא בר פפא האט געזאגט אגרויסע זאך האבען דיא מרגלים גירעט אין דער צייט כי חזק הוא ממנו . זאלסט ניט לייענען ממנו נאר ממנו . דיא מרגלים האבען געזאגט אז דאס פאלק איז שטארקער פאר גאט . אפילו דער בעל הבית פון דער וועלט אז ער וואלט ביי זייא בעהאלטין כלים : וואלט ער דאס אויך ניט געקענט אפ נעמען פון זייא :

י ארץ . דאס איז אלאנד וואס פאר לענדט אירע איינוואוהנער . האט רבא גידרש'ת גאט האט געזאגט איך האב דאס געטראכט צוא גוטען . אונ זייא האבען דאס געטראכט צום שלעכטין . איך האב געטראכט צום גוטען וואו די מרגלים זענען געקומען איז געשטארבען דער גרעסטער פון ארט דיא מענטשין פון ארט זאלין זיין בשעפטיגט מיט דעם טויטען ווען זייא ניט נאך פרעגין אויף די

מצוען דכתיב (ישעיה ל) כי היו בצוען שריו ואפ"ה חברון מבונה אחד משבעה בצוען] ותברון טרשים הואי והא כתיב (ש"ב טו) ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון ואמר רב אויא (אמר) [ואיתימא] רבה בר בר חנה שהלך להביא כבשים מחברון ותניא אילים ממואב כבשים מחברון מיניה אידי דקלישא ארעא עבדא רעיא ושמין קנינא:

(במדבר יג) **ח וישבו** מתור הארץ (דף לג) (וכתיב) וילכו ויבאו אמר רבי יוחנן משום רשב"י מקיש הליכה לביאה מה ביאה בעצה רעה אף הליכה בעצה רעה. (שם) ויספרו לו ויאמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה אפס כי עז העם א"ר יוחנן משום ר' מאיר כל דבר לשון הרע שאין אומרים דברי אמת בתחלתו אין מתקיים בסופו:

ויהם

כגל שאר הארץ לפיכך יתהו נקבורת מתים: כי היו בצוען שריו. של מלך ישראל בגלותם אל פרעה נעזור לו על מלך אשור אגמא פרעה בצוען יתיב ושם הולכין לבקשו]: אלכה נא ואשלמה את נדרי וגו' כגו' אלכה נא ואשלמה בחברון את נדרי אשר נדרתי בגשור כדכתיב בתריה כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור ובחברון מאי בעי והלא לא היה שם המזבח כי אם בגבעון: להביא כבשים. לעולה דאמר מר במגמות כבשים מחברון אלמא ארץ מרעה היתה. מינה כלומר מתשובתך אתה מסייעני בלא טיפש הטובה ליזרע כשאר הארץ וכו': דקלישא ארעא משר שלא עושין דק וקלוש ומועט הוא ומתוק שך לא היו הורשין וזורעין אותה הבואות מאכל אדם. עבדא רעיא. מגמתה ומעלה עשבים והולכים הצאן: ושמין קנינא. מקנה הצאן שמן שדרך הצאן להיות מרביה בארץ יבשה ועשבים יפה מארץ לחה:

וילכו ויבאו ל"ג (אלה) וכתיב וילכו יתירא הוא כיון דכתיב וישובו לא ה"ל למימר אלא ויבאו אל משה: מקיש הליכתן. שהלכו לתור הארץ לביאתן: אף הליכתן בעצה רעה שמתחלה להוציא דבה נתכוונו: אין מתקיים במתזיקים השומעים אותם בנדתן לפיכך אומרים דבר אמת תחלה כדי שיאמינו אלא מרגלים לכך פתחו בשבח הארץ הטוב:

פון דעסטוועגין איז חברון געוועזן בעסער פאר צוען זיבען מאהל אזוי פיל. פרעגט דיא גמרא איז דען חברון געוועזן הארטע ערד. עס שטייט דאך אין פסוק אונ עס איז געוועזן אין סוף פערציג יאהר האט אבשלום געזאגט צום מלך איך וועל גיין אונ וועל בצאהלין מיין נדר ואין חברון וואס איך האב אנגדר גיטאהן צו גאט ווען איך בין געוועזן אין גשור. איז דאך אקשיא בצאהלט מען דען אנגדר אין חברון. אין חברון איז מען דאך ניט מקריב קרבנות. האט רב אויא געזאגט. אנדערע זאגין רבה בר בר חנה האט געזאגט אבשלום איז געגאנגען ברייגגען שעפסין פון חברון. ווארום אין חברון איז דא גוטע שעפסין. ווייל דארט איז אגוטע פיטערונג. אונ מיר האבען גילערנט אילים גוטע ברייגגט מען פון מואב. שעפסין גוטע ברייגגט מען פון חברון. ווערן מיר דאך אז חברון איז ניט קיין הארטע ערד. ענטפערט דיא גמרא פאר קערט אין. פון דאנען ווייסן מיר אז חברון איז שלעכטע ערד. ווארום ווייל דיא ערד איז שלעכט זייט מען ניט אין איר. דריבער וואקסט דארט גראז. אונ דיא בהמות פון דארטין זענען פעט:

ח וישובו. דיא מרגלים האבען זיך צוריק גיקערט פון אויס זעהן דאס לאנד. אונ זייא זענין גיקומען. איז דאך דער ווארט גינאנגען איבעריג. האט רבי יוחנן גזאגט פון רבי שמעון בן יוחים וועגין מיר גלייכין דעם אהין גיין צו דעם צוריק קומען. אזוי וויא דער צוריק קומען איז דאך געוועזן מיט א שלעכטע עצה. אזוי דער אהין גיין איז אויך געוועזן מיט א שלעכטע עצה. אין פסוק שטייט זייא האבען דערציילט צו משה אונ האבען גזאגט צו איהם מיר זענען גיקומען צו דיא לאנד וואס דו האסט אונז געשיקט אונ זיא רינט מילך אונ האניק אונ דאס איז איהרע פרוכט נאר דאס אלין איז גאר נישט ווארום דאס פאלק איז שטארק. האט רבי יוחנן גזאגט פון רבי מאיר'ס וועגין יעדער לשון הרע אז מען זאגט ניט פריער אביסול אמת ווערט ער גיט אן גינומען. דיא וואס ווילען זאגין ליגען. אין אנהייב ריידין זאגין זייא אמת. דער נאך באלד מישען זייא אריין דיא ליגנים אויך. מען זאל ניט דער קענען אונ מען זאל זייא אויף אלין גלייבין. אזוי האבען גיטאהן דיא מרגלים אויך. זייא האבען אן גיהויבין מיט אמת אונ אויס געפירט מיט ליגען. אונ דיא יודין האבען אין גאנצין גיגלויבט:

ויקרא משה להושע בן נון יהושע אמר לו יה יושיעך מעצת מרגלים והיינו דכתיב (שם יד) ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וגו׳ (שם יג) ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק אחימן מיומן שבאחיו ששי ששמים את הארץ כשחיתות תלמי שמשים את הארץ תלמים תלמים ד״א אחימן בנה ענת ששי בנה אלוש תלמי בנה תלבוש ילידי הענק שמעניקים חמה בקומתם:

(במדבר יג) ׳ וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים מאי נבנתה אילימא נבנתה ממש אפשר אדם בונה בית לבנו קטן קודם שיבנה בית לבנו הגדול דכתיב (בראשית י) ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען אלא שהיתה מבונה על אחד משבעה בצוען [ואין לך טרשים בכל ארץ ישראל יותר מחברון משום דקברי בה שכבי ואין לך מעולה בכל הארצות יותר מארץ מצרים שנאמר (שם יג) כגן ה׳ כארץ מצרים ואין לך מעולה בכל ארץ מצרים יותר מצוען·

רש״י : והיינו דכתיב ועבדי כלב וגו׳. שהיה דקרא והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה היא חברון כדכתיב ויתן את חברון לכלב ב״מ כלב הוא דהזיל לחברון : מיומן . גבור שבהם כמו יד הימין הגבוה משמאל : כשחיתות . שמקום רגליו מעמיק בארץ מרוב כבדו וניכר שם כגומא ובחת ולשון ששי לא פורש לי מאי דמי לשחיתות ונראה לשון עמודי שש שהם כבדים ומקום מעמדם ניכר: תלמים. כתלם המחרישה במענה כספר ומעמיק בארץ : שהיו מעניקים את החמה בקומתם . מרוב גובה קומתם דמין שהיו לוהם נוקב ועונק בנקב שהחמה יוצאה בו :

לבנו קטן כנען קטן מבניו של חם היה ומצרים שני לבניו : מבונה . לשון אבנה ממנה כלומר מיושבת בפירות : [טרשים סלעים שאין עושין פירות בארץ לחה : דקברי נה שכבי לא גרסי׳ מ״ט הלא שכי קאמר והדע דטרשין היא והיינו רעויה לפירות

פון דיא מרגלים. דריבער איז רעדט וואס עס שטייט אין פסוק נאט האט גזאגט מיין קנעכט כלב וויל מיט אים איז גיוועזן איין אנדער ווילען. דריבער וועל איך אים ברייננען אין דיא לאנד וואס ער איז אין איר גיוועזן. דאס איז חברון. וועהן מיר אז נאר כלב איז גיוועזן אין חברון. אין פסוק שטייט דיא מרגלים האבען גזאגט דארט איז דא אחימן ששי תלמי דיא קינדער פון דעם ריז. דעם עלצטין האט מען גירופין אחימן. וויל ער איז גיוועזן דער רעכטער דער שטארקסטער פון דיא ברידער. דעם אנדערין האט מען גירופין ששי. וויל אויף דעם ארט וואס ער איז גישטאנען אדער גיגאנגען איז פארדארבין גיווארין דיא ערד. זיא איז גיווארין גריבער. דעם דריטען האט מען גירופין תלמי וויל ער האט גימאכט דיא ערד בייטין וואגאנגעס. מיט זיין גיין האט ער אזוי צו גראבין דיא ערד אזוי ווי מען וואלט איר צו גראבין צו מאכין בייטין. אנדערע זאגין אחימן האט גיבאהט דיא שטאט ענת. ששי האט גיבאהט דיא שטאט אלוש. תלמי האט גיבאהט דיא שטאט תלבוש. ילידי הענק האט מען זיא גירופין. וויל ענק איז דער טייטש אהאלדז באנד. אונ זייא זענען גיוועזן אזוי הויך. אז זייא זענען גישטאנען נעבין דיא זוהן קאנט אויסגיזעהן אז דיא זוהן איז ארום זייער האלדז אזוי וויא אהאלדז באנד:

׳ וחברון. אונ חברון איז גיבאהט גיווארין זיבען יאהר פאר צוען מצרים. פרעגט דיא גמרא וואס מיינט מען גיבאהט גיווארין. מיר זאלין זאגין אז חברון איז גיבאהט גיווארין זיבען יאהר פריער פאר צוען מצרים. קען דען זיין אז אמענטש זאל באהען אשטוב פאר זיין יונגערין זוהן פריער וויא ער האט גיבאהט אשטוב פאר זיין עלטערין זוהן. אונ עס שטייט אין פסוק דיא קינדער פון חם זענען גיוועזן כוש אונ מצרים פוט אונ כנען. האט חם פריער גיבאהט חברון פאר כנען זיין יונגערין זוהן דער נאך האט ער גיבאהט צוען פאר מצרים זיין עלטערין זוהן. נאר אזוי מיינט מען חברון איז גיוועזן גיבאהט זיבען מאהל שענער אונ בעסער וויא צוען מצרים. אונ עס איז ניטא קיין ערגערע ערד אין גאנץ ארץ ישראל וויא חברון איז. דריבער בגראבט מען אין איר טויטע. אונ עס איז ניטא קיין בעסערע לאנד צווישען אלע לענדער וויא מצרים איז. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אזוי וויא דער גארטין פון גאט דער גן עדן אזוי איז דיא לאנד מצרים: אונ עס איז ניטא קיין בעסערע שטאט אין דעם גאנצין לאנד מצרים. וויא צוען איז. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא שרים פון דיא יודין זענען גיקומען אין צוען וויל פרעה דער מלך פון מצרים וואהנט אין צוען אונ אז דארט וואהנט דער מלך איז דאך דאס דיא בעסטע שטאט

(שם) ויחפרו לנו את הארץ אמר ר' חייא בר אבא (א"ר יוחנן) מרגלים לא נתכוונו אלא לבושתה של א"י כתיב הכא ויחפרו לנו את הארץ וכתיב התם (ישעיה כד) וחפרה הלבנה ובושה החמה . (במדבר יג) ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור א"ר יצחק דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו ואנו לא עלה בידנו אלא אחד סתור בן מיכאל . סתור שסתר מעשיו של הקב"ה מיכאל שעשה עצמו מך . א"ר יוחנן אף אנו נאמר נחבי בן ופסי נחבי שהחביא דבריו של הקב"ה ופסי שפסע על מדותיו של הקב"ה :

אלא מעכב על ידן : כלום יש אדם וכו' . כלומר גם הקב"ה מה כלום היה אומר לו לעשות דבר בכוחו גבה לידי תקלה : לבושתה של ארץ ישראל (אותם) [אותו כלימה] שבאלו התלה שמות המרגלים : לא עלה בידינו . אין אנו יודעין לדרוש : שסתר דברי . בכתיב ועשה עצמו [של הקב"ה] כדאי : שעשה עצמו של הקב"ה מך . הלא כדאמריק לקמן אמר בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם : שהחביא דבריו . לא אמרם כמות שהם : שפסע . דלא שלא אמרם כאשר הם :
יהושע לא הולך לילך שכבר נקם משה עליו

(במדבר יג) ויעלו בנגב ויבא עד חברון ויבאו מיבעי' ליה: אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות אמר להם אבות העולם בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים יהושע כבר בקש משה עליו רחמים שנאמר (במדבר יג) ויקרא

גיפעלן . אבער גיט אין די אויגען פון גאט . אין פסוק שטייט די יודין האבען גזאגט ויחפרו לנו את הארץ . האט רבי חייא בר אבא גזאגט וואס די יודין האבען פאר לאנגט מען זאל שיקען די מרגלים האבען זייא גימיינט די מרגלים זאלין גיפינען אשענדליכע זאך אויף ארץ ישראל . ווארום דא שטייט ויחפרו לנו את הארץ . אונ דארט שטייט וחפרה הלבנה ובושה החמה . אזוי ווי וחפרה איז דער טייטש שעמען . אזוי ויחפרו איז אויך דער טייטש שעמען . די מרגלים זאלין פאר שעמען ארץ ישראל . אין פסוק שטייט דאס זענען זייערע נעמען צום שבט ראובן שמוע בן זכור . רבי יצחק זאגט די זאך איז בייא אונז איבער גיענטפערט גיווארין פון אונזערע עלטערין : אז די נעמען פון די מרגלים זענען ניט גיוועזן גיבארענע נעמען . נאר וועגין דעם וואס זייא האבען גיטאהן . האט מען זייא גיגעבין זייערע נעמען מיר ווייסען נאר איין נאמען . סתור בן מיכאל . בן מיכאל מיינט מען ניט זיין פאטער האט גיהייסען מיכאל . נאר אים אליין האט מען גירופען סתור בן מיכאל . סתור האט מען אים גירופען ווייל ער האט צו חאפין וואס גאט האט גיטאהן . אונ מיכאל האט מען אים גירופען ווייל דאס מאכט מיך אל : ער האט גזאגט אז גאט איז ארעם . ער האט ניט קיין כח צו העלפין די יודין זיי זאלין צריין גיין אין ארץ ישראל . רבי יוחנן זאגט מיר וועלין אויך זאגין איין נאמען . נחבי בן ופסי . מיינט מען ניט זיין פאטער האט גיהייסען ופסי . נאר אים אליין האט מען גירופען נחבי בן ופסי . נחבי האט מען אים גערופין ווייל ער האט בעהאלטען די רייד פון גאט . ער האט ניט גזאגט די ריכטיגע רייד אויף ארץ ישראל . ופסי האט מען אים גערופין ווייל ער האט אריבער געשפרונגען אויף די מדות פון גאט . אונ ער האט ניט דער מאנט אז גאט קען אלץ טאהן . אונ אלע שטארקע זאכען קענין אים ווייא גאר נישט :

ויעלו . זייא זענען ארויף גיגאנגען אין דרום זייט אונ ער איז גיקומען ביז חברון . פרעגט די גמרא עס באדארף דאך שטיין זייא זענען גיקומען ביז חברון . האט רבא גזאגט דער פסוק לערנט אונז אז כלב האט זיך אפגישיידט פון די עצה פון די מרגלים אונ ער איז גיגאנגען אונ האט זיך פארשפרייט אויף די קברים פון אונזערע עלטערין אברהם יצחק יעקב . אונ ער האט גזאגט צו זייא איר זענט דאך די פאטערס פון דער וועלט איר זאלט בעטין פון מיינעטוועגין גאט זאל אויף מיר רחמנות האבען איך זאל גירעטעט ווערין פון די עצה פון די מרגלים . איז גאר כלב אליין גיקומען ביז חברון . אונ יהושע האט ניט גידארפט גיין אויף די קברים ווייל משה רבינו האט שוין גיבעטין פון זיינעטוועגין . אזוי ווי עס שטייט אין פסוק משה האט גירופען הושע בן נון יהושע . משה האט גזאגט צו יהושע גאט זאל דיר העלפין פון די עצה

בשני מוטות אמר רבי יצחק (בלמד ששני מוטות הוו) טורטני וטורטני דטורטני הא כיצד (נמצא אתה אומר) שמונה נשאו אשכול (שנים) אחד נשא רמון ואחד נשא תאנה יהושע וכלב לא נשאו כלום (מאי טעמא) אבע"א משום דהשיבי ואבע"א שלא היו באותה עצה ופליגי בה רב אמי ורבי יצחק נפחא חד אמר לדברי ר' יהודה (ע"ג) כחנייתן עברו לדברי ר' אלעזר בר' שמעון בזה אחר זה עברו וחד אמר בין לר' יהודה בין לרבי אלעזר בר"ש כחנייתן עברו (מיהו) מ"ס אדם קל מ"ס מים קלים :

(במדבר יג) **ה שלח** לך אנשים ויתורו [אמר ריש לקיש] שלח לך לדעתך וכי אדם בורר חלק רע לעצמו היינו דכתיב (דברים א) וייטב בעיני הדבר אמר ריש לקיש בעיני ולא בעיני המקום.

ויחפרו

שמונה אנשים היו מסייעין אל"ף כמתרגמינן אותו בזל נהפס : ממשמע שנאמר וישאוהו . היכי יודע כיצד שנים : א"ר יצחק טורטני וטורטני דטורטני. משאוי ומשאוי אחת משאוי שבתחתונים מסייעין את העליונים ובכל אחד היו ב' מוטות כיצד ב' מוטות הולכין זה אצל זה וד' נושאים אותם וב' מוטות אחרים וד' בני אדם נושאין אותם וכן באלכסון מתחת שנים העליונים מוט האחד לראש האחד ומוט אחד לראש השני והולכין באלכסון ורבי יצחק לאו מקרא שמיע ליה אלא דפשיטא ליה דרמון ותאנה שני בשנים ויהושע וכלב לא נשאו כלום פשו להו המניא להשכול יחס לא מדרש כתיבין המלמדנו דלאו מוט אחד אמר קרא לא ביינו ודפיק לכוון ה' בני אדם למשאוי אלא שמעינן מיניה ת' מוטות הוו והא רבי יצחק לא שמעינן דשני משאות היו שם וכל אחד ב' מוטות : שלא היו באותה עצה . להביא אשכול משונה כזה שהמרגלים לרעה נתכוונו לומר כשם שפירותיה משונים כך יושביה משונים גבורים וגבוהים : לדברי רבי יהודה . שאמר לא גבהו המים אלא י"ב מילין כאורך מחניהם : דקא הגייתן עברו בירדן כל רוחב מחניהם עברו יחד שלכך לא היה אורך כעברה אלא י"ב מילין : ולדברי ר"א בר"ש . דאמר יותר מג' מאות מיל בזה אחר זה עברו אים אחר אים נמצא שבהו הרבה מאוד נעכור דהי כחנייתן עברו משום דמים קולי מאדם לא היו שגבהין כ"כ : מים קלים . כתוב הם קלים מן האדם : ומר סבר אדם קל · לרוץ כמו המים :

שעיקך . אמי איני אמה אותך אבל ישראל הם אומרים לך שתשלחם כדכתיב ותקרבון אלי כלכם וגו' ואמר אמי

וואס דען שטייט אין פסוק מיט צווי · נאר מען מיינט מען האט אים גיטראגן מיט צוויא שטעקינס. רבי יצחק זאגט אשטעקן אונטער אשטעקן · וויא אזוי איז גיוועזן. אכט מענטשין האבען גיטראגין איין אשכול · (אצווייגל וויינטרויבין) · ביי יעדער שטעקין צוויא מענטשין · איינער האט גיטראגין אמילגרוים. איינער האט גיטראגין אפייג · אונ יהושע מיט כלב האבען גאר ניט מיט גיטראגין. אנדערע זאגין וויל זייא זענען גיוועזן גרויסע לייט דריבער האבען זייא גאר ניט גיטראגין · אונ אנדערע זאגין וויל זייא זענען ניט גיוועזן אין דיא עצה צוא זאגין לשון הרע · דריבער האבען זייא גאר ניט גיטראגין · רב אמי אונ רבי יצחק נפחא קריגען · איינער זאגט נאך רבי יהודה וואס ער זאגט אז דיא וואסער פון ירדן האבען זיך אויף גיהויבין נאר צוועלף תחום שבת אזוי וויא זייא האבען גירוהט אזוי זענען זייא אריבער גיגאנגען דעם ירדן · דיא גאנצע מחנה אין דער ברייט. נאך רבי אלעזר ברבי שמעון וואס ער זאגט אז דיא וואסער פון ירדן האבין זיך אויף גיהויבען מער וויא דרייא הונדערט תחום שבת. זענען זייא גיגאנגען איין מענטש נאך דעם אנדערין. אונ איינער זאגט סיי נאך רבי יהודה אונ סיי נאך רבי אלעזר ברבי שמעון אזוי וויא זייא האבען גירוהט אזוי זענען זייא אריבער גיגאנגען דעם ירדן ; נאר רבי יהודה האלט אז דער מענטש איז אזוי גרינג צוא לויפען וויא דיא וואסער ; דריבער איז דיא וואסער גיוועזן הויך נאר אזוי וויא דיא מחנה צוועלף תחום שבת ; אונ רבי אלעזר האלט אז דיא וואסער איז פיל גרינגער צום לויפען וויא דער מענטש · דריבער איז די וואסער גיוועזן העכער וויא דיא מחנה ; אונ דיא וואסער איז גיוועזן הויך ביז דרייא הונדערט תחום שבת :

ה שלח ; גאט האט גיזאגט צוא משה שיק דיר מענטשין זייא זאלין אויס זעהן דיא לאנד כנען אז נאך דער ווארט לך · צוא דיר. איבעריג ; זאגט ריש לקיש גאט האט גיזאגט צוא משה איך געביט דיר ניט צוא שיקען. נאר אויב דוא ווילסט שיק · ווארום אז גאט וואלט גיהייסען שיקען. וואלט דאך ניט ארויס גיקומען פון דעם שיקען קיין שלעכץ. ווארום אפילו אמענטש קלויבט אויך ניט אויס פאר זיך אשלעכטין חלק. דריבער איז רעכט וואס עס שטייט אין פסוק משה האט גיזאגט אין מיינע אויגען איז גיפעלען דיא זאך וואס יודין האבין גיוואלט מען זאל שיקען מרגלים ; האט ריש לקיש גיזאגט משה האט גימיינט אין מיינע אויגען איז דאס

עוברים על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם שנאמר (במדבר לג) והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם (וכתיב (שם) ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם וכתיב (שם) והיה כאשר דמיתי לעשות לכם) אם אתם עושים כן מוטב ואם לאו באים מים ושוטפים אתכם (שנאמר (יהושע ג) עד השמידו אותכם) מאי אותכם אותי ואתכם עודם בירדן אמר להם יהושע (שם ד) הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי בני ישראל למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם וגו' סימן לבנים שעברו אבות את הירדן עודם בירדן אמר להם יהושע (שם) שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים [הכין] שתים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון וגו' יכול בכל מלון ומלון ת"ל במלון אשר תלינו בו הלילה :

עודם בירדן אמר להם יהושע וכו'. כדכתיב והכהנים נושאי הארון עומדים בתוך הירדן עד תום כל הדברים אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע דהכי כתיב במשנה כי אתם עוברים את הירדן אל ארץ יען והורשתם וגו' כגון קודם שעברו את הירדן התנה עמהם על מנת להורישם : ושוטפים אתכם. גרסינן בברייתא : הרימו לכם וגו'. הם האבנים שהקימו (דאמרי לקמן שלשה מיני אבנים הם היו) מנהגם ונגד רגלי הכהנים לזכרון להיות סימן לבנים שעברו אבות את הירדן : שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים וגו' הם שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקפלום וקבעום בגלגל: דמדלי אינש אכתפיה שאדם עצמו מגביהו על כתפו ואין אחר מסייעו : תילתא דטעוניה הואי אינו אלא כלים מכאן בהוא נושא כמשמעותו אחר נמצא בהיה כל אחד מהם נושא משא ק"כ סאין : ומכאן אתה מחשב כמה היה באשכול. שמשאו

ד' אמר רב יהודה אבא חלפתא (ור') אלעזר בן מתיא וחנניא בן חכינאי עמדו על אותן אבנים וכל אחת שערוה משוי מ' סאה וגמירי דכל טעונא דמדלי אינש אכתפיה תילתא דטעוני הואי ומכאן אתה מחשב אשכול שנאמר (במדבר יג) וישאוהו במוט בשנים ותניא ממשמע שנאמר במוט איני יודע שהוא בשנים ומה ת"ל בשנים בשני

וויסען אַז אויף דעם תּנאי גייט איר אַריבּער דעם ירדן אַז איר זאָלט אַרויס טרייבען די ווייטער פון דעם לאַנד פאַר אייך. אַזוי וויא עס שטייט אין פּסוק איר זאָלט פאַר טרייבען אַלע ווייטער פון דעם לאַנד פאַר אייך. אויב איר וועט אַזוי טאָהן איז גוט. אונ אויב ניט וועלין קומען די וואַסער אונ וועלין אייך פאַר פלייצין. וואָס מיינט מען אותכם. מיך אונ אייך. ווען די יודין זענען נאָך גיוועזען אין ירדן. האָט יהושע צוא זייא גזאָגט יעדער מענטש פון אייך זאָל אויף הייבען איין שטיין אונ זאָל אים טראָגין אויף זיין אַקסיל. אַזוי זאָלין טאָהן צוועלף מענטשין. צוא די צוועלף שבטים פון יודין. די צוועלף שטיינער זאָלין זיין אַ צייכן ביי אייך. אַז אייערע קינדער וועלין אַמאָהל פרעגין מען זאָל זייא זאָגין וואָס זענען די שטיינער ביי אייך. זאָלט איר זייא זאָגין דאָס איז אַ צייכן צוא די קינדער אַז זייערע עלטערין זענען אַמאָהל אַריבּער גיגאַנגען דעם ירדן. ווען די יודין זענען נאָך גיוועזען אין ירדן האָט יהושע צו זייא גזאָגט טראָגט פון דאָנען פון ירדן פון דעם אָרט וואו די פיס פון די כהנים שטייען צוועלף שטיינער: אונ איר זאָלט די צוועלף שטיינער מיט נעמען מיט אייך אונ איר זאָלט זייא לייגין וואו איר וועט נעכטיגען: איך וואָלט מיינען אויף יעדער אָרט וואו זייא וועלין נעכטיגען זאָלין זייא דאָרט מיט נעמען די שטיינער. שטייט אין פּסוק נאָר אויף דעם אָרט וואו איר וועט נעכטיגען די נאַכט:

ד' אָמַר. רב יהודה האָט גזאָגט מיין פאָטער חלפתא אונ רבי אלעזר בן מתיא אונ חנניא בן חכינאי זענען גישטאַנען אויף די שטיינער וואָס מען האָט אַרויס גינומען פון ירדן, אונ יעדער שטיין איז גיוועזען שווער וויא פערציג סאה. אונ מיר האָבען גילערנט יעדער משא וואָס אַמענטש הייבט אַליין אויף פון די ערד אונ לייגט זיא אויף זיין אַקסיל. איז נאָר אַדריטול פון דער משא וואָס אַמענטש קען טראָגין אַז איין אַנדערער לייגט אים אַרויף אויף זיין אַקסיל. קען אַמענטש טראָגין הונדערט מיט צוואַנציג סאה אונ פון דאָנען קען מען ברעכענען דעם אשכול וואָס די מרגלים האָבען גיבּראַכט. וואָרום עס שטייט אין פּסוק זייא האָבען אים גיטראָגין מיט אַ שטעקין מיט צווייא אונ מיר האָבען גילערנט אַז עס שטייט אין פּסוק מען האָט אים גיטראָגין מיט אַ שטעקין. טוז דאָך דאָס גיטראָגין ווער ין דורך צוויי מענטשין.

את הירדן . ובשעה שסבבו את יריחו . ובשעה שהחזירוהו למקומו . (דף לד) וכיון שנטבלו רגלי הכהנים במים חזרו המים לאחוריהם דכתיב (שם) וכבוא נושאי הארון עד הירדן ורגלי הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה המים (וגו') [דכתיב] ויעמדו המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד וגו' וכמה גובהן (רוחבן) של מים י"ב מיל על י"ב מיל כנגד מחנה ישראל דברי רבי יהודה א"ל ר' אלעזר ב"ר שמעון לדבריך וכי אדם קל או מים קלים הוי אומר מים קלים א"כ באים מים ושוטפים אותם אלא מלמד שהיו המים נגדשים ועולים למעלה כיפין ע"ג כיפין יותר משלש מאות מילין עד שראו אותם כל מלכי מזרח ומערב שנאמר (שם ה) ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וגו' ואף רחב הזונה אמרה לשלוחי יהושע (שם ב) כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף וגו' וכתיב (שם) ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח וגו' (מאי שנא התם דכתיב (שם ה) ולא היה בם עוד רוח ומ"ש הכא דכתיב (שם ב) ולא קמה דאפי' אקשויי לא אקשו) עודם בירדן אמר להם יהושע דעו של מה כן אתם עוברים

הארון והלוים וגו': ובשעה שסבבו את יריחו. כדכתיב ויקרא יהושע בן נון אל הכהנים ויאמר אליהם שאו את ארון הברית: כשהחזירו למקומו. לבית קדשי הקדשים בימי שלמה כדכתיב ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון והיינו שהחזירוהו למקומו שהשגלה בימי עלי (לארץ פלשתים) נתיק בית קדשי הקדשים של משכן שעשה משה גבה ויצא כשהמשכן נקבע בשילה וכשהחזירוהו פלשתים לא היה לו מקום קבוע שהרי חרב משכן שילה ונתנוהו בבית אבינדב ומשם הביאו דוד לבית עובד [אדום] ומשם לעיר דוד עד שבנה שלמה את בית המקדש ובנה לו את הדביר לפנים מן ההיכל ואמה טרקסין הוצאה במקום הפרוכת והיה קבוע מקומו כמיוחד והדכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית וגו': וכיון שנטבלו. בשפה מזרחית בשכינתן לאותו הגון הגיע לא וריהב שלא היו יורדים מן העליונים ולמטה אלא שם עומדים והמים הבאים תמיד נגבהים ועולים למעלה כדכתיב קמו נד אחד והכהנים עמדו שם עד שעברו כלם: כמה גובהן של מים גרסי': י"ב מיל כנגד מחנה ישראל. שהיו י"ב מיל על י"ב מיל וכשעברו כהנייהו רוחב מחניהם עברו יחד כמות שבאת רוחב י"ב מיל נמצא שלא בהו בשעברם אלא משך י"ב מיל של אורך מחניהם עד שעלו האחרונים של סוף המחנה וכנגדם גבהו המים: הוי אומר מים קלים. לרוץ מן האדם וא"כ שהמים לא גבהו אלא י"ב מיל וחזרו למקומם נמצא שעדיין לא הספיקו לעבור ובאים המים ושוטפים אותם: כיפין. אולמות: ואף רחב אמרה. לשלוחי יהושע: קודם שעברו את הירדן שעל קריעת ים סוף היו מפחדים עדיין:

כהנים וואס האבען גיטראגען דעם ארון פון גאט וואס ער איז דער האר פון דער וועלט, מיר האבען גילערונט רבי יוסי זאגט אין דרייא ערטער האבען דיא כהנים גיטראגען דעם ארון. ווען זייא זענען אריבער גיגאנגען דעם ירדן. אונ ווען זייא האבען ארומגערינגעלט די שטאט יריחו: אונ ווען זייא האבען גיטראגען דעם ארון צוריק אויף זיין ארט אין קדשי קדשים וואס שלמה המלך האט גימאכט. אונ אז דיא פיס פון דיא כהנים זענען איין גיטונקט גיווארין אין דיא וואסער פון ירדן. איז דיא וואסער גיגאנגען צוריק אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דיא וואס האבען גיטראגען דעם ארון זענען גיקומען ביז צום ירדן. אונ דיא פיס פון דיא כהנים וואס האבען גיטראגען דעם ארון זענען איין גיטונקט גיווארין אין עק וואסער. אונ עס שטייט אין פסוק דיא וואסער איז געבליבען שטיין. דיא וואס האבען גענידערט פון הויבין זענען אויף גישטעלט גיווארין וויא א וואנט. וויא פיל איז גיוועזען דיא הויך פון דיא וואסער צוועלף תחום שבת אויף צוועלף תחום שבת. אזוי וויא דיא מחנה פון דיא יודין איז גיוועזען. אזוי זאגט רבי יהודה. האט רבי אלעזר ברבי שמעון גיזאגט צוא רבי יהודה. נאך דיינע רייד וועט איז גרינגער צום לויפין איז דער מענטש גרינגער פאר דיא וואסער. אדער דיא וואסער איז גרינגער פאר דעם מענטש. געווים איז דיא וואסער גרינגער צום לויפין וויא דער מענטש. וועלין דאך קומען דיא וואסער אונ זייא פאר פליצין. נאר דער פסוק לערונט אונז אז דיא וואסער האבען זיך גיהויבען אלע מאהל העכער. אזוי וויא גיוועלבער אויף גיוועלבער. ביז העכער וויא דרייא הונדערט תחום שבת. ביז אלע מלכים פון מזרח אונ פון מערב האבען גיזעהן דיא וואסער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דיא אלע מלכים פון אמורי האבען גיהערט אז גאט האט אויס געטריקענט דיא וואסער פון ירדן. אונ רחב הזונה האט גיזאגט צוא דיא מרגלים וואס יהושע האט געשיקט מיר האבען גיהערט אז גאט האט אויס געטריקענט דיא וואסער פון ים סוף. אונ עס שטייט אין פסוק מיר האבען גיהערט איז צוא גאנגען אונזער הארץ אונ עס איז ניט גישטאנען קיין אטעם. ווען דיא יודין זענען נאך גיוועזען אין ירדן. האט יהושע צוא זייא גיזאגט איר ווייסט

יחיד ביה"ש מבירין בלשון ארמי לא קשיא הא ביחיד הא בצבור ואין מלה"ש מבירין בלשון ארמי והתניא יוחנן כהן גדול שמע [בת] קול מבית קדשי הקדשים שאמר נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא באנטוכיא ושוב מעשה בשמעון הצדיק ששמע [בת] קול מבית קה"ק שהוא אומר בטילת (סבילת) עבידתא דאמר סנאה לאיתאה על היכלא ונהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו וכתבו אותה שעה וכיונו ובלשון ארמי (היו אומרים) [היה אומר] אבע"א בת קול שאני דלאשמועי עבידא ואי בעית אימא גבריאל הוה דאמר מר בא גבריאל ולמדו שבעים לשון:

(פ"ג) ג ת"ר כיצד עברו ישראל את הירדן בכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים ואותו היום נסע תחלה שנאמר (יהושע ג) הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם בירדן בכל יום לוים נושאים את הארון ואותו היום הכהנים נשאוהו שנאמר (שם) והיה כנוח כפות רגלי הכהנים נושאי ארון ה' ארון כל הארץ וגו'. תניא רבי יוסי אומר בג' מקומות נשאו הכהנים את הארון. כשעברו את

יחיד. לפי שמשמיעים מן השמים נמצר לא צריכי לשי שלאמר קן אל כשיר לא ימלא איש מולם בתפלתם של רבים: נצחו טליא וכו'. שהלכו פרחי כהונה בני בית החשמונאי להלחם עם יונים לפני יום הכפורים ונצחום בו ביום ושמע יוחנן בת קול מבית קדשי הקדשים: עבידתא. היא לשון העביד את היתו עבודה גדולה וגו': גסקלגס. שם מלך יון היה: בלשון בת קול. לותה מדה המטונה על כך יודעת שניהם לכון מפני שעבוים להשמיע וזהו מבתלאות לכל הלכיות פעמים לזה ופעמים לזה: דאמר מר. לקמן בפרקין ולמדו ליוסף שבעים לשון: אחר שני דגלים. כדכתיב בפרשת נשא גבי מסעות דגלים: לפניכם. משמע לפני כלכם: בכל יום הלוים נושאים. בני קהת כדכתיב ומשמרתם הארון

תפלה. ווייל מלאכים קענען נים די ארמיש שפראכע. ענטפערט די גמרא עס איז נים קיין קשיא. אז איינער דאוונט ביי זיך פאר זיך אין שטוב. דיין תפלה נעמען צו מלאכים. זאל ער נים דאוונען אויף די ארמיש שפראכע. ווייל די מלאכים קענען נים ארמיש. אבער אז ער דאוונט מיט צעהן מענשען אין שוהל. די תפלות נעמט צו גאט אליין. מעג ער בעטען אויך ארמיש אויך. פרעגט די גמרא די מלאכים קענען נים ארמיש. מיר האבען דאך געלערנט יוחנן כהן גדול האט געהערט א קול גיין ארויס פון קדשי קדשים אונ האט געזאגט די יונגע כהנים וואס זענען געגאנגען מלחמה האלטען מיט די יונים אין אנטוכיא. האבען איין גענומען די מלחמה. דער קול האט גערעט ארמית. נאך האט געטראפען שמעון הצדיק האט געהערט א קול גיין ארויס פון קדשי קדשים אונ האט געזאגט דער חיל וואס דער שונא האט געוואלט ברענגען אויף ירושלים חרוב צו מאכען דעם בית המקדש. דער חיל איז שוין נישטא. אונ גסקלגס דער מלך פון יון איז געהרגעט געווארען אונ זיינע גזרות זענען אויך בטל געווארען. האט מען באצייכענט די צייט ווען דער קול איז געהערט געווארען. האט מען געזעהן אז עס איז פונקט גיווען. אונ דער קול האט גערעט ארמית. ענטפערט די גמרא אז דו ווילסט וועל איך דיר זאגען ווייל דער קול איז באשאפען געווארען צו מאכען הערען אויף דער וועלט וואס מען זאגט אין הימעל. דריבער מוז דער קול קענען אלע שפראכען ארמית אויך. אונ אז דו ווילסט וועל איך דיר זאגען די רייד וואס יוחנן כהן גדול אונ שמעון הצדיק האבען געהערט. דאס האט דער מלאך גבריאל גערעט. אונ דער מלאך גבריאל קען ארמית אויך. ווארום דער תנא האט געזאגט אז דער מלאך גבריאל האט אים געלערנט יוסף זיבעציג שפראכען. האט ער דאך געקענט ארמית אויך:

ג תנו רבנן. די רבנן האבען געלערנט ווי אזוי זענען די יודין אריבער געגאנגען דעם ירדן. אלע טאג ווען פריער געגאנגען צוויי דגלים נאך די צוויי דגלים האט געצויגען דער ארון אונ דעם טאג וואס מען האט געטראגען אריבער גיין דעם ירדן האט דער ארון געצויגען פריער אונ דער נאך האבען געצויגען אלע מחנות. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דער ארון הברית פון גאט וואס ער איז דער האר פון די גאנצע וועלט. גייט פאר אייך אין ירדן. אלע טאג האבען די לוים געטראגען דעם ארון. דעם טאג האבען די כהנים געטראגען דעם ארון. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אז עס האט גערירט די טריט פון די פיס פון די

סכת. לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי היינו בכך פלמו: בקול נמוך. מדלא כתיב כיה עניה
תמהו. כגון ארמי אובד אבי וגו' והיינו גנות שמהודים באבותם לבן הארמי היה רשע: מפני מה תיקנו. מילא אדם אומר תפלתו בלחש כדאשכחן בחנה וקולה לא ישמע: שלא נביים עוברי עבירה. שמתודים בתפלתם על עבירות שבידם: לגנו. גנות שעברו עליו דהיינו גנות שעברו על ישראל גנות לבן הארמי גנות מגרים: שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה. לא קבע לשחיטת חטאת מקום בפני עצמו שלא יבינו שזאת חטאת ויתביישו: וטמא טמא יקרא. כלומר כורו מעליו כי טמא הוא:
ותפלה. דקתני מתניתין בכל לשון לא צריך קרא דרחמי מיכסו ובכמאה ליבעי דידעי לכוונו לבם ליגלי:

אלו נאמרים פרק שביעי

(דף לג ע"ב) **א תניא** רשב"י אומר אדם אומר שבחו בקול נמוך וגנותו בקול רם
שבחו בקול נמוך מוידוי מעשר וגנותו בקול רם ממקרא בכורים וגנותו בקול רם והא"ר יוחנן משום רשב"י מפני מה תקנו תפלה בלחש מפני שלא לבייש את עוברי עבירה שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה לא תימא גנותו אלא אימא צערו כדתניא (ויקרא יג) וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים:

(דף לג) **ב נפיסקא** אלו נאמרים בכל לשון וכו' ותפלה. תפלה רחמי הוא כל היכא דבעי מצלי) ותפלה בכל לשון והא"ר יהודה (א"ר) לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי דא"ר יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין

הָאט מֶען אִים גִיגְ'יֶיעֶנְט דֶעם פְּסוּק מָה רַב טוּבְךָ:

פרק שביעי

א תַּנְיָא. מִיר הָאבְּען גִילֶערְנְט רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי זָאגְט אַמֶענְטְשׁ זָאל זָאגְן זַיין לויב מִיט אַנִידֶערִיגֶע שְׁטִימֶע. אוּנ זַיין שַׁאנְד זָאל עֶר זָאגְן מִיט אַהוֹיכֶע שְׁטִימֶע. אַז אַמֶענְטְשׁ דארף זָאגְן זַיין לויב מִיט אַנִידֶערִיגֶע שְׁטִימֶע. דָאס ווייסְן מִיר פוּן דֶעם וִידוּי וָואס עֶר זָאגְט ווען עֶר רַאמְט אוֹיס דֶעם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי פוּן שְׁטוּב. לויבְּט עֶר זִיךְ אַז עֶר הָאט גִיטָאן מִצְוֹת אוּנ עֶר הָאט נִיט פַארְגֶעסְן. דָאס זָאגְט עֶר מִיט אַנִידֶערִיגֶע שְׁטִימֶע: וָוארוּם דָארְט שְׁטֵייט נִיט וְעָנִיתָ. דוּ זָאלְסְט שְׁרַייעֶן. אוּנ אַז מֶען דַארְף זָאגְן זַיין שַׁאנְד מִיט אַהוֹיכֶע שְׁטִימֶע. דָאס ווייסְן מִיר פוּן דִיא פַּרְשָׁה וָואס מֶען לֵייעֶנְט ווען מֶען בְּרֵיינְגְט בִּכּוּרִים. דָארְט שְׁטֵייט זַיין שַׁאנְד. עֶר אִיז גִיבּוֹירְן פוּן לָבָן הָרָשָׁע אוּנ מֶען אִיז גִיוֶועזְן קְנֶעכְט אִין מִצְרַיִם. אוּנ דָאס דַארְף עֶר זָאגְן מִיט אַהוֹיכֶע שְׁטִימֶע. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט וְעָנִיתָ. דוּ זָאלְסְט שְׁרַייעֶן. פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא רַבִּי יוֹחָנָן הָאט דָאךְ גִיזָאגְט פוּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי וֶועגְן וָואס הָאבְּען דִיא חֲכָמִים גִיזָאגְט מֶען זָאל דַאוֶונֶען שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שְׁטִיל. ווייל אִין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה זָאגְט מֶען וִידוּי. זָאגְט יֶעדֶער זַיינֶע עֲבֵירוֹת: אַז עֶר ווֶעט זָאגְן הוֹיךְ ווֶעט עֶר פַארְשֶׁעמְט ווֶערְן אַז דֶער חֲבֵר ווֶעט הֶערְן זַיינֶע עֲבֵירוֹת. וָוארוּם מִיר גֶעפִינֶען אַז דִיא תּוֹרָה הָאט נִיט אָפְּגִיטֵיילְט קֵיין אָרְט פוּן עוֹלָה בּוּזוּנְדֶער אוּנ חַטָּאת בּוּזוּנְדֶער. נָאר אוֹיף דֶעם אָרְט וָואס מֶען שֶׁעכְט אַעוֹלָה שֶׁעכְט מֶען אַחַטָּאת. מֶען זָאל נִיט ווִיסֶען ווֶער עֶס הָאט גִיבְּרַאכְט אַעוֹלָה אוּנ ווֶער אַחַטָּאת. דֶער וָואס הָאט גִיטָאן אַעֲבֵירָה זָאל נִיט פַארְשֶׁעמְט ווֶערְן. עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא זָאלְסְט נִיט זָאגְן זַיין שַׁאנְד זָאל אַמֶענְטְשׁ זָאגְן הוֹיךְ. נָאר זַיין צַעַר זָאל אַמֶענְטְשׁ זָאגְן הוֹיךְ. אַזוֹי וִויא מִיר הָאבְּען גִילֶערְנְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא. ווייזְט מֶען דֶער טָמֵא זָאל אוֹיסְרוּפְן אַז עֶר אִיז טָמֵא. עֶר דַארְף דֶער צֵיילְן זַיין צַעַר צוּ פִיל מֶענְטְשֶׁן אוּנ דִיא פִיל מֶענְטְשֶׁן ווֶעלְן בֶּעטְן צוּ גָאט פוּן זַיינֶעטְוֶועגִין עֶר זָאל גִיהֵיילְט ווֶערִין:

ב פִּיסְקָא. דִיא זַאכִין ווֶערִין גִיזָאגְט אוֹיף ווֶעלְכֶע שְׁפְּרַאךְ מֶען ווִיל. דַאוֶונֶען מֶעג מֶען אוֹיךְ אוֹיף ווֶעלְכֶע שְׁפְּרַאךְ מֶען ווִיל. פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא רַבִּי יְהוּדָה הָאט דָאךְ גִיזָאגְט אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט בֶּעטְן זַיין בֶּעדַארְפְנִיש אוֹיף דִיא אַרַמִישֶׁע שְׁפְּרַאךְ. וָוארוּם רַבִּי יוֹחָנָן הָאט גִיזָאגְט דֶער וָואס בֶּעט זַיין בֶּעדַארְפְנִיש אוֹיף דִיא אַרַמִישֶׁע שְׁפְּרַאךְ. נֶעמֶען נִיט צוּ דִיא מַלְאָכִים זַיין

אל"ף ה"נ דלא הוא ובי תימא ה"נ והכתיב (שם) ומלאך פניו הושיעם וגו' וינשאם כל ימי עולם. אלא משמע הכי ומשמע הכי:

ג תניא ר"מ אומר נאמר (איוב א) ירא אלהים באיוב ונאמר (בראשית כב) ירא אלהים באברהם מה ירא אלהים האמור באברהם מאהבה אף ירא אלהים האמור באיוב מאהבה ואברהם גופיה מנא לן דכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי מאי איכא בין עושה מאהבה לעושה מיראה איכא (בינייהו) הא דתניא ר"ש בן אלעזר אומר גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור הכא כתיב (שמות כ) ועושה חסד לאלפים לאוהבי והתם כתיב (דברים ז) ולשומרי מצותיו לאלף דור התם נמי כתיב לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור האי לדסמיך ליה והאי לדסמיך ליה. הנהו תרי תלמידי דהוו קיימי קמיה דרבא חד א"ל אקריון בחלמאי (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וחד אמר ליה אקריון בחלמאי (שם ה) וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו וגו' אמר להו תרוויכו [רבנן] צדיקי גמורי אתון מר מאהבה ומר מיראה:

אהבה. כי ירא אלהים אתה: תלוי לו. זכות. להורותיו לבנין עליהם עד אלפים דור: לאלפים לאוהביו. סמך לאוהביו לאלפים ולשומרי קרא כמך לאלף דור הכי נמי מוקי מצותיו דהיינו מיראה ואין אנו דומים לפרוש מיראה ופרוש מאהבה דסוטה מאהבה כבבל ומיראה פורענות הקנאה והשונאים והך מאהבה כמקום ומיראתי במצותיו וגודלו והיותו מוטלה עליו: וישמחו כל חוסי בך וגו'. כיפא דקרא וישלטו בך אוהבי שמך:

תניא

וואגין עס איז טאקי אזוי. נאט האט ניט זייער צרה, עס שטייט דאך אין פסוק אז גאט שיקט א מלאך ער זאל זיי העלפן. אונ גאט טראגט זייא אייביג נאר לא מיט למ"ד אל"ף. איז א מאהל דער טייטש ניין. אונ א מאהל איז דער טייטש צו אים:

ג תניא. מיר האבען גילערנט רבי מאיר זאגט בייא איוב שטייט ירא אלהים. אונ בייא אברהם שטייט ירא אלהים. אזוי ווי דער ירא אלהים וואס עס שטייט בייא אברהם: האט אברהם געדינט גאט ניט נאר מיט מורא נאר מיט ליבשאפט. אזוי דער ירא אלהים וואס עס שטייט בייא איוב. האט אויך איוב געדינט גאט ניט נאר מיט מורא נאר מיט ליבשאפט. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז אברהם האט געדינט גאט מיט ליבשאפט. ענטפערט דיא גמרא וואריס עס שטייט אין פסוק דיא קינדער פון אברהם וואס ער האט מיך ליב. פרעגט דיא גמרא וואס איז דער אונטערשייד צו מען דינט גאט מיט ליבשאפט: צו מען דינט אים נאר מיט מורא. ענטפערט דיא גמרא דער אונטערשייד איז אזוי ווי רבי שמעון בן אלעזר האט גילערנט. דער וואס דינט גאט מיט ליבשאפט. איז גרעסער ווי דער וואס דינט גאט נאר מיט מורא. דער וואס דינט גאט נאר מיט מורא ציהט זיך זיין זכות נאר ביז טויזענד דורות. אונ דער וואס דינט גאט מיט ליבשאפט ציהט זיך זיין זכות ביז צוויא טויזענד דורות. דא שטייט גאט טוהט חסד צו צוויי טויזענד דורות צו דיא וואס האבען מיך ליב. אונ דארטין שטייט צו דיא וואס היטען זייניע מצות וואס זייא האבען מורא טוט ער חסד ביז טויזענד דורות. פרעגט דיא גמרא דארטין שטייט דאך אויך צו דיא וואס האבען אים ליב אונ צו דיא וואס היטען זייניע מצות טוט ער חסד ביז טויזענד דורות. ענטפערט דיא גמרא דארט שטייט לאלפים לאהבי. נעבין צווייא טויזענד שטייט דיא וואס האבען מיך ליב. צו ווייזין אז גאט טוהט חסד צו צווייא טויזענד דורות. נאר צו דיא וואס האבען אים ליב. אונ דא שטייט ולשומרי מצותיו לאלף דור. צו ווייזין אז גאט טוהט חסד צו דיא וואס היטען זייניע מצות וויל זייא האבען מורא פאר אים. נאר צו טויזענד דורות. צוויי תלמידים זענען געשטאנען פאר רבא איינער האט גזאגט מען האט מיר גיחלומט אין חלום דעם פסוק מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. אונ איינער זאגט מען האט מיר גילייענט אין חלום דעם פסוק וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו. האט רבא צו זייא גזאגט איר זענט ביידע אמתה צדיקים. נאר איינער דינט גאט מיט ליבשאפט. דאס מען אים גילייענט דעם פסוק וישמחו. אונ איינער דינט גאט מיט מורא

כיון שראו את השכינה עולל הגביה צוארו ותינוק שמט דד אמו מפיו ואמרו (שם) זה אלי ואנוהו שנאמר (תהלים ח) מפי עוללים ויונקים יסדת עוז • (תניא) היה ר"מ אומר מנין שאפי' עוברין שבמעי אמן אמרו שירה שנא' (דף לא) (שם סח) במקהלות ברכו אלהים אדני ממקור ישראל :

(דף כז ע"ב) ב משנה בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס לא עבד איוב את המקום אלא מאהבה שנאמר (איוב יג) הן יקטלני לו איחל ועדיין הדבר שקול לו אני מיחל או איני מיחל לו ת"ל (שם כז) עד אגוע לא אסיר תומתי ממני מלמד שמאהבה עשה אמר ר' יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית דורש כל ימיך לא עבד איוב המקום אלא מיראה שנאמר (שם א) איש תם וישר וירא אלהים וסר מרע והלא יהושע בן הורקנוס תלמיד תלמידך לימד שמאהבה עשה . גמ' (דף לא) ונחזי האי לא היכי כתיב אי בלמ"ד אל"ף כתיב לא הוא ואי בלמ"ד וא"ו כתיב לו הוא . וכל היכא דכתיב בלמ"ד אל"ף לא הוא אלא מעתה (ישעיה סג) בכל צרתם לא צר דכתיב בלמ"ד אל"ף

גדול מיונק כדכתיב מעולל ועד יונק והדר המקרא אומר בן כלו' הכל מן המסוך עד הגרוע כמו מבור ועד בב : במקהלות · כשנקהלו על הים : ממקור . אף אותם שבמקור : מאהבה . שאהב את המקום : שקול. מסקלי שוה מכריע כלאן וכלאן : לו אני מיחל או איני מיחל . והא"ך הן יקטלני הלא הוא סרגני לא איחל לו עוד דים לא שהוא נדוש כמו לו בלמ"ד וא"ו כדמפרש בגמרא : מיראה . מדאגת פורענות שלא תבא עליו : ירא אלהים . ולא אוהב אלהים : תלמיד תלמידך. תלמידו של רבי עקיבא [היה] : ניחזי האי לא כו' : ואמאי האי עדיין הדבר שקול : ה"ג דלא רוא . ולאבר קרא אינו הוהם לצרתם ולא לו כב :

זה אלי ואנוהו . דאס איז מיין גאט אונ איך וועל אים באשיינען . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פון דיא מויל פון דיא עוללים וקליינע קינדער) אונ דיא זייגענדיגע קינדער האבנו גיגרינדט פעסטינגט שטארקייט . רבי מאיר פלעגט זאגין פון וואנען ווייזן מיר אז אפילו דיא קינדער וואס זענען אין זייער מוטערס בייך האבען אויך גזאגט שירה וואראם עס שטייט אין פסוק במקהלות ברכו אלהים אדני ממקור ישראל . ווען דיא יודין זענען געוועזן פארזאמלט ביים דעם ים האבען גילויבט גאט דיא קינדער וואס זענען נאך געוועזן אין זייער מוטערס בויך :

ב משנה אין דעם טאג וואס רבי אלעזר בן עזריה איז געווארין א נשיא . האט רבי יהושע בן הורקנוס גידרשת . איוב האט געדינט גאט נאר ווייל ער האט אים ליב גיהאט . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איוב האט גזאגט הן יקטלני לו איחל . אפילו גאט וועט מיך הרגענען צו אים וועל איך האפין . זאגט דיא גמרא דיא זאך איז נאך אויף א זואג געשטאנען . דאס הייסט מיר ווייסן נאך ניט וויא איוב האט געמיינט . אויב ער האט געמיינט הן יקטלני אפילו גאט וועט מיך הרגענען לו איחל פון דעסטוועגין וועל איך צו אים האפין . אדער אזוי האט איוב געמיינט הן יקטלני . גאט הרגעט דאך מיך . לא איחל . איך וועל ניט מער האפין צו אים . שטייט נאך א פסוק איוב האט גזאגט עד אגוע לא אסיר תומתי ממני . ביז איך וועל שטארבין וועל איך ניט אפטאהן מיין גאנצקייט פון מיר : זעהן מיר אז איוב האט געדינט גאט מיט ליבשאפט . רבי יהושע האט גזאגט ווער וועט אראפ נעמען דיא ערד פון דיינע אויגין רבן יוחנן בן זכאי . דו פלעגסט אייביג דרשנען אז איוב האט געדינט גאט נאר ווייל ער האט מורא גיהאט ער זאל אים ניט שטראפין . ווייל עס שטייט אין פסוק איוב איז געוועזן א מענטש מיט גאנצקייט אונ מיט ריכטיגקייט ער האט מורא גיהאט פאר גאט אונ האט אפ גיקערט פון שלעכטין . זעהן מיר אז ער האט פאר גאט נאר מורא גיהאט . יהושע בן הורקנוס וואס ער איז א תלמיד פון דיין תלמיד ער האט גילערנט אז איוב האט געדינט גאט ווייל ער האט אים ליב גיהאט . פרעגט דיא גמרא לאמיר זעהן דער ווארט לא איחל ; וויא ער שטייט . אויב עס שטייט למ"ד אל"ף . לא . איז דער טייטש ניין . אונ אויב עס שטייט למ"ד וא"ו . לו . איז דער טייטש צו אים . פרעגט דיא גמרא אונ וואו עס שטייט לא מיט למ"ד אל"ף . איז דער טייטש ניין . אונ אז עס שטייט בכל צרתם לא צר ; שטייט אויך דער לא מיט למ"ד אל"ף . וועסטו אויך טייטשין לא ניין . וועט זיין דער טייטש בכל צרתם לא צר . ווען דיא יודין האבען א צרה . האט גאט ניט זייער צרה . וועסטו זאגין

השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר שאין ת"ל לאמר מה תלמוד לומר לאמר מלמד שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה וכו'. (בברייתא מפורש יותר) ת"ר (את זו) [בו ביום] (דף ל ע"ב) דרש ר"ע בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה כגדול המקרא את ההלל והם עונים אחריו ראשי פרקים משה אמר (שם) אשירה לה' וישראל אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה וישראל אומרים אשירה לה'. רבי (אלעזר) [אליעזר] בנו של ר' יוסי הגלילי אומר כקטן המקרא את ההלל והם עונים אחריו מה שהוא אומר משה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה והם אומרים כי גאה גאה ר' נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בביהכ"נ שהוא פותח תחלה והם עונים אחריו. במאי קא מיפלגי ר"ע סבר לאמר אמילתא קמייתא ורבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי סבר לאמר אכל מלתא ומלתא. ורבי נחמיה סבר ויאמרו לאמור כולהו בהדי הדדי לאמר דפתח משה ברישא. ת"ר דרש רבי יוסי הגלילי בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה עולל מוטל על ברכי אמו ותינוק יונק משדי אמו כיון

ביום הוא יום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה בנשיאות שנתרבו תלמידים שנתנו רשות ליכנס שלא שהיה רבן גמליאל אומר כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש וריבתה תורה בו ביום ולא היתה הלכה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה : שאין ת"ל לאמר. שאינו דומה לשאר לאמר שבתורה שהשכינה מדברת בדבור למשה לחזור ולאמרו לישראל אבל כאן אין לומר כן : כגדול המקרא את ההלל. מקרהו כנביא להוציאן ידי חובתן : והן עונין אחריו ראשי פרקים. הללויה שהוא ראש הפרשה על כל דבר שהוא אומר עונין אחריו הללויה וכבי תק לה במסכת סוכה : כסופר. מלמד תינוקות והוא המיד נגב"ה ופורס על שמע לשבח כנועדים פורס לשון פרוסה כגדול מתחיל בברכות שלפני ק"ש והם עונין אחריו וקורין כולם יחד כך שבחה רוח הקדש על כלם וכוונו יחד את השירה כהכתבה : לאמר אמילתא קמייתא. קאי שעונין תמיד אשירה לה' : ורבי נחמיה סבר ויאמרו. אמשה ובני ישראל קאי ומשמע דאמור כולהו בהדי הדדי: לאמר דפתח משה ברישא ה"ק ויאמרו כולם אחר שגרשו לאמר דהיינו אחר שפתח רבה: עולל גדול

לאמר. צוא וואס שטייט אין פסוק דער ווארט לאמר. נאר דער פסוק לערנט אונז אז דיא יודין האבען גיענטפערט שירה נאך משה. דיא רבנן האבען גילערנט רבי עקיבא האט גידרשת ווען דיא יודין זענען אויף גיגאנגען פון ים. האבען זיא גיוואלט זאגין שירה. וויא אזוי האבען זיא גיזאגט שירה ווי אגרויסער וואס זאגט הלל פאר דעם צבור. אונ זייא ענטפערין נאך אים דעם אנהייב קפיטל. וואס דער גרויסער זאגט. ענטפערין זיא נאך אים הללויה. ביא דיא שירה איז אויך אזוי גיוועזן משה האט גיזאגט אשירה לה אונ דיא יודין האבען גיזאגט אשירה לה'. משה האט גיזאגט כי גאה גאה. אונ דיא יודין האבען גיזאגט אשירה לה'. אונ אזוי האבען זייא גיזאגט דיא גאנצע שירה. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי זאגט אזוי וויא אקינד וואס זאגט הלל פאר דעם צבור. אונ דיא מענטשין ענטפערין נאך אים אלץ וואס ער זאגט. ביא דיא שירה איז אויך אזוי גיוועזן משה האט גיזאגט אשירה לה'. אונ זייא האבין גיזאגט אשירה לה. משה האט גיזאגט כי גאה גאה. אונ זייא האבען גיזאגט כי גאה גאה. רבי נחמיה זאגט אזוי וויא דער מלמד וואס זאגט פאר דעם צבור דיא ברכות פון קריאת שמע אונ קריאת שמע. ער הייבט אן צו זאגין אונ אלע זאגין מיט אים. אזוי משה האט גיזאגט דיא שירה אונ אלע האבען גיזאגט מיט אים. נאר משה האט אנגיהויבין. פרעגט דיא גמרא אין וואס קריגען זייא. רבי עקיבא האלט אז דער ווארט לאמר גייט אויף דיא ערשטע זאך. אז דיא יודין האבען אויף אלץ וואס משה האט גיזאגט. נאר גיענטפערט דעם ווארט אשירה לה': רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי האלט יעדער ווארט וואס משה האט גיזאגט האבען דיא יודין אויך נאך גיזאגט. אונ רבי נחמיה האלט אלע האבען גיזאגט דיא שירה צו זאמען. נאר משה האט אנגיהויבין. דיא רבנן האבען גילערנט רבי יוסי הגלילי האט גידרשת ווען דיא יודין זענען אויף גיגאנגען פון ים. האבען זייא גיוואלט זאגין שירה. וויא אזוי האבען זייא גיזאגט שירה. דאס קינד איז גילעגין אויף דיא קניה פון דיא מוטער. אונ דאס קליינע קינד האט גיזויגין פון דיא מוטערס בריסט. וויא זייא האבען דער זעהן דיא שכינה האט דאס קינד א הויב גיגעבין דעם האלדז אונ דאס זויגענדע קינד האט ארויס גינומען פון מויל דיא מוטערס בריסט. אונ זייא האבען גיזאגט

סח לי זעירא. בעיר מאנשי ירושלים : זקן ממרא :
שמרה על ב"ד של לשכת הגזית ומיתתו בחנק :
זו (הואיל) כל הכא נוטה עקרה מפום דלא נסתרה הפקידה :
ס ניחם דרב.נמוס' ברכות המריך דכל היכא דתני בו

ארוסה פרק רביעי

(דף כה) **א** א"ר יאשיה ג' דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים בעל שמחל על קינויו קינויו מחול וזקן ממרא שרצו ב"ד למחול לו מוחלין לו ובן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו וכשבאתי אצל חבירי שבדרום על ב' הודו לי ועל זקן ממרא לא הודו לי כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל :

(דף כו) **ב** **תניא** (במדבר ה) ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר"ע א"ל רבי ישמעאל אם כן יסתרו כל העקרות ויפקדו וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה אם כן מה ת"ל ונזרעה זרע שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח (ואם היתה יולדת) נקבות יולדת זכרים קצרים יולדת ארוכים שחורים יולדת לבנים :

בשם שהמים פרק חמישי

(ס ע"ב) **א** **משנה** בו ביום דרש ר"ע (שמות טו) אז ישיר משה ובני ישראל את השירה

פרק רביעי

א אמר רבי יאשיה האט געזאגט דריי זאכן האט מיר דערציילט זעירא וואס ער איז געוועזן פון דיא מענטשן פון ירושלים. אז א מאן וויל שענקען זיין ווייב וואס זיא האט זיך פארבארגין מיט איין אנדערן. אונ ער וויל ניט זיא זאל טרינקען דיא מים המאררים. מעג ער. אונ אויב עס איז געוועזן אקרי בייא בית דין אין אדין: אונ זייא זענען געגאנגען צום בית דין אין ירושלים. אונ דער בית דין פון ירושלים האט געזאגט דעם דין. אונ איין דיין וויל ניט פארגין דעם בית דין פון ירושלים: ער הייסט זקן ממרא. דארף מען אים הרגנן: אונ אויב בית דין וויל אים שענקען אונ ניט הרגנן. מעגין זייא. אונ אקינד וואס ער איז א סורר ומורה ואזוי וויא עס שטייט אין דיא סדרה תצא. אונ זיינע פאטער אונ מוטער ווילען אים מוחל זיין. מען זאל אים ניט הרגנן. מעגין זייא. אונ אז איך בין געקומען צוא מיינע חברים אין דרום. איף צווייא זאכין האבין זייא מיר מודה געוועזן: אז מען קען מוחל זיין. נאר אויף זקן ממרא האבען זייא מיר ניט מודה געוועזן. אים קען מען ניט מוחל זיין מען מוז אים הרגנן. ווארום ער וועט אן ריידן פיל מענטשין זייא זאלין פסקנן וויא ער. וועט ווערין פיל קריג בייא יודין:

ב תניא. מיר האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק ונקתה ונזרעה זרע. אויב זיא וועט ריין זיין וועט זיא האבען קינדער. אויב זיא איז געוועזן אעקרה וועט זיא האבען קינדער. אזוי זאגט רבי עקיבא. האט רבי ישמעאל געזאגט אויב אזוי וועלין אלע עקרות זיך פארבארגין מיט פרעמדע מאנען אונ וועלין ניט בוגה זיין. וועלין זייא זוכה זין צוא האבען קינדער פון זייערע מאנען. אונ דיא פרומע עקרה וואס וועט זיך ניט פארבארגין. וועט שאדין האבען. זיא וועט נאך קיין קינדער ניט האבען. נאר אזוי איז עקרות וועלין ניט האבען קינדער אפילו זייא וועלין זיך פארבארגין. נאר וואס דען שטייט אין פסוק זיא וועט האבען קינדער. אויב זיא האט ביז איצט געהאט שווער קינדער. וועט זיא האבען גרינג. אויב זיא האט געהאט נקבות. וועט זיא האבען זכרים. אויב זיא האט געהאט קליינע קינדער וועט זיא היינט האבען גרויסע. אויב זיא האט ביז איצט געהאט שווארצע קינדער: וועט זיא האבען ווייסע:

פרק חמישי

א משנה אין דעם טאג וואס רבי אלעזר בן עזריה איז געווארין אנשיא האט גידרשנט רבי עקיבא עס שטייט אין פסוק אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו

מדוכא אמר רבה בר שילא דמשפע במדוכה . פרוש מה חובתי ואעשנה הא מעליותא היא אלא דאמר מה חובתי תו ואעשנה . פרוש מאהבה פרוש מיראה אמרו ליה אביי ורבא לתנא לא תיתני פרוש מאהבה פרוש מיראה דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה אמר רב נחמן בר יצחק דמטמרא מטמרא דמגליא מגליא (ודמטמרא) דבי דינא רבא ליתפרע מהני דחפו גונדי . אמר לה ינאי מלכא לדביתהו אל תתיראי מן הפרושים ולא ממי שאינם פרושים אלא מן הצבועים שדומין לפרושים שמעשיהם כמעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס :

א"ר

הולך כפוף : כמדוכה . דוכא שהוא עשוי כמכתשת ורחבו כפוף : פרוש מה חובתי ואעשנה . למדני מה שיש לעשות ואעשנה : הא מעליותא היא . הא אינו ברי באיסורים ובדקדוקי המצות ובא ללמוד : מה חובתי תו ואעשנה . מה עלי לעשות עוד ולא עשיתי ומראה עצמו כאילו קיים את הכל : פרוש מאהבה . מאהבת שכר מצוה ולא מאהבת מצות בוראו : ומיראה . של עונשין אלא מה על האדם לעשות מאהבת יוצרו כאבר' אבי ה' אלא יבוא השכר לבא : דמטמרא מטמרא וכו' . הנסתרות נסתרות מבני אדם והנגלויות גלויות ומ"מ לב"ד הגדול כולן גלויות וכוא יפרע מן המכסין בטליתות ומראין עצמן כפרושין ואינן פרושין : אל תתיראי מן הפרושין . שהפרושין היו שונאים אותו לפי שהרג מן החכמים הרבה ונהפך להיות צדוקי כדאמרינן בקידושין וכשמת היתה אשתו יראה מהם שלא יעבירו המלוכה מבניה והיתה אומרת לו לבקש מלפניהם עליה ואמר לה אל תתיראי מן הפרושים שצדיקים הם ולא יגמלוך רעה ולא לבניך שלא יפתא להם : ולא ממי שאינן פרושים . שהם אוהבי : אלא מן הצבועים . כלומר שאין מראיהם כתולדתם אלא צבועים מבחוץ ואין תוכם כברם שמעשיהם כמעשה זמרי שהם רשעים : ומבקשים שכר כפנחס . ואומרים לבריות לכבדם כפנחס ואיכא דקא מפרשי לה לענין גניעותא :

כח

ער יָא אויף חייבע . נאָר ער מאכט זיך ניט קוקענדיג) · דער ווייל גייט ער ארויף אויף אוואנט אונ צוא קלאפט זיך דעם קאפ אונ עס גייט ארויס בלוט פרוש מדוכא זאָגט רבה בר שילא ער גייט איין גיבויגין אזוי וויא א שטויסעל . פרוש מה חובתי ואעשנה ; ער פרעגט ביי מענטשין זאָגט מיר וואָס דארף איך טאָהן מצות מעשים טובים וועל איך טאָהן . פרעגט דיא גמרא דאָס איז דאָך גוט . אז ער ווייס ניט אונ ער פרעגט מען זאָל אים זאָגין מיט וואָס מען דינט גאָט . אזוי דארף דאָך זיין . ענטפערט דיא גמרא עס שמועסט ער פרעגט וואָס האָב איך נאָך צוא טאָהן איך האָב שוין אלע מצות אונ מעשים טובים גיטאָהן ; נאָר זאָגט מיר וואָס איז נאָך דאָ צוא טאָהן וועל איך אויך טאָהן . דאָס איז דאָך פאלש . הלואי זאָל א מענטש מקיים זיין דיא מצות וואָס שטייט אין דיא תורה . אונ מען דארף ניט זוכען מער . פרוש מאהבה איז . ער טוהט מצות ווייל ער האָט ליב דעם שכר וואָס גאָט גיט פאר מצות מקיים זיין . אָבער נישט ווייל ער האָט ליב גאָט מיט זיינע מצות . פרוש מיראה איז . ער טוהט מצות ווייל ער האָט מורא גאָט וועט אים שטראָפין . אביי אונ רבא האָבען גזאָגט צום תנא זאָלסט ניט לערנען אז פרוש מאהבה את פרוש מיראה טויג ניט . וואָרום רב יהודה האָט גזאָגט פון רבס וועגין אייביג זאָל א מענטש לערנען תורה אונ טאָהן מצות אפילו ניט פון גאָטס וועגין . וואָרום פון דעם וואָס ער וועט זיין גיוואוינט צוא לערנען תורה אונ טאָהן מצות . וועט ער קומען צוא טאָהן פון גאָטס וועגין אויך . רב נחמן בר יצחק זאָגט דיא בעהאלטענע זאַכען וואָס א מענטש טוהט . זענען נאָר בעהאלטין פון אונז מענטשין . אונ דיא עפענטליכע זאַכען וואָס א מענטש טוהט . זענען האָפען אונ בעוואוסט צוא אלע מענטשין . אָבער פאר דעם גרויסין בית דין וואָס אין הימעל איז אלין בעוואוסט . אונ זייא וועלין שטראָפין דיא מענטשין וואָס זענען בדעקט מיט א קלייד פון הויבין ; וואָס אין דער שטיל טוהען זייא עבירות ; אונ פאר מענטשין ווייזין זייא זיך פאר גאנץ פרום . ינאי המלך האָט גזאָגט צוא זיין ווייב דוא זאָלסט ניט מורא האָבען פאר דיא פרומע . וואָרום א פרומער וועט ניט טאָהן שלעכץ . אונ דוא זאָלסט ניט מורא האָבען פאר דיא ניט פרומע . וואָרום זייא זענען מיינע גוטע פריינד . דוא זאָלסט נאָר מורא האָבען פאר דיא גיפארבטע . וואָס זענען ניט פרום . אונ ווייזין זיך פאר מענטשין אז זיי זענען פרום . זיי טוהען אזוי וויא זמרי אונ ווילען שכר אזוי וויא פנחס ; זמרי אונ פנחס שטייט אין סוף סדרה בלק אונ אנהייב סדרה פינחס :

י מאי קטן שלא כלו לו חדשיו הבא תרגימו זה ת"ח המבעט ברבותיו ר' אבא אמר זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה דא"ר (אבא) [אבהו א"ר הונא] אמר רב מאי דכתיב (משלי ז) כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה כי רבים חללים הפילה זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה (ע"כ) ועד כמה עד מ' שנה איני והא רבה אורי בשוין:

יא פיסקא ומכות פרושים וכו' ת"ר ז' פרושים הם. פרוש שכמי. פרוש נקפי. פרוש קיזאי. פרוש מדוכא. פרוש מה חובתי ואעשנה. פרוש מאהבה. פרוש מיראה. פרוש שכמי זה העושה מעשה שכם. פרוש נקפי זה המנקף את רגליו. פרוש קיזאי אמר רב נחמן בר יצחק זה המקיז דם בכתלים. פרוש מדוכא

המבעט ברבותיו וקרי ליה קטן שלא כלו לו חדשיו ע"ש שימיו מתקצרים כדאמרינן בפרק קמא דחגיגה: כי רבים חללים הפילה. בחכם ורב קא מתרגם ותלמיד שלא הגיע להוראה קרי ליה נמי בכי: זה תלמיד שלא הגיע וכו'. הפילה לשון נפל שלא כלו לו חדשיו: ועצומים. לשון עוצם עיניו שעוצמים ובורחים מלהורות והינם מורים נהרגים בעונם: ועד כמה. הוי ראוי להוראה: והא רבה אורי. וכל שנותיו לא חיו אלא ארבעים שנה כדאמרינן בר"ה רבה ואביי מדבית עלי קאתו וכו': בשוין. אם הוא גדול העיר בחכמה מותר להורות אף שאין בעיר זקן ממנו:

פרוש שכמי פרוש נקפי פרוש קיזאי פרוש מדוכא. כולהו מפרש להו: מעשה שכם. שמלו שלא לשם שמים אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו בני אדם ולא (לשמים) [לשם שמים]: מנקף את רגליו. מהלך בשפלות עקב בצד גודל ואינו מרים רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקף את אצבעותיו באבנים: מקיז דם בכתלים. מוטה עצמו כעוצם עיניו שלא יסתכל בנשים ומתוך כך מכה ראשו בכותל והדם יוצא: דמטעי.

גיגאנגען צוא אגעווינערין. האט דער אביעטער געהערט וויא אין אבלי קלאפט עפעס. האט ער איך געמאכט דיא בלי איז ארויס דיא כתף. האט דיא געוועזען געבארין דאס קינד. האט מען שוין געוואוסט אז זיא איז אמכשפה:

י מאי. וואס מיינט מען אקינד וואס האט זיך נאך ניט אויס געלאזין זיינע חדשים. דא אין ברייתא האט מען געזאגט דאס מיינט מען אתלמיד חכם וואס פאר שעמט זיינע רבים. אונ וויל דער תלמיד חכם וועט ניט לאנג לעבין. דריבער רופט מען אים אקינד וואס זיינע חדשים האבין זיך נאך ניט אויס געלאזין: רבי אבא זאגט דאס מיינט מען אתלמיד וואס איז נאך ניט גיקומען צוא פסקנן שאלות. ער איז נאך אזוי וויא אקינד אונ ער פסקנט. ווארום רבי אבהו האט גזאגט רב הונא האט גזאגט פון רבס וועגין. עס שטייט אין פסוק פיל דער שלאגענע האט זיא גימאכט פאלען. אונ אירע אלע גיהרגעטע זענען גיוועזען שטארקע. פיל דער שלאגענע האט זיא גימאכט פאלען. דאס מיינט מען דיא תלמידי חכמים וואס זענען נאך ניט גיקומען צוא פסקנן שאלות אונ פסקנן יא. אונ אירע אלע גיהרגעטע זענען גיוועזען שטארקע. דאס מיינט מען דיא תלמידי חכמים וואס מעגין פסקנן שאלות אונ ווילען ניט פסקנן. פרעגט דיא גמרא וויא פיל יאהר זאל ער אלט זיין ער זאל מעגין פסקנן שאלות. זאגט דיא גמרא ביז פערציג יאהר טאר ער ניט פסקנן. פון פערציג יאהר אונ ווייטער מעג ער שוין פסקנן. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי. ווארום רבה האט גיפסקנט שאלות פאר פערציג יאהר. ענטפערט דיא גמרא אז דער תלמיד חכם קען אזוי גוט לערנען וויא דער מורה הוראה. מעג ער אויך פסקנן שאלות אפילו פאר פערציג יאהר:

יא פיסקא. ומכות פרושים. די רבנן האבען גילערונט זיבען ערליי פרושים זענען דא: פרוש שכמי. פרוש נקפי. פרוש קיזאי. פרוש מדוכא. פרוש מה חובתי ואעשנה. פרוש מאהבה. פרוש מיראה. פרוש שכמי הייסט דער וואס טוהט אזוי וויא שכם האט גיטאהן. די מענטשין פון שכם האבען זיך גימלת ניט פון גאטס וועגין. נאר פון זייער הנאה וועגין. אזוי איז דער מענטש פרום ניט פון גאטס וועגין: נאר פון זיין הנאה וועגין. פרוש נקפי הייסט דער וואס שטויסט זיך זיינע פיס ער גייט אזוי וויא איינער וואס גייט פאר זארגט. ער גייט טריט בטריט אונ שלעפט דיא פיס אויף דער ערד (ער הייבט זייא ניט אויף פון דער ערד). דריבער שטויסט ער אן דיא פיס אן דיא שטיינער וואס אויף דיא ערד. פרוש קיזאי זאגט רב נחמן בר יצחק דאס איז דער וואס מאכט צוא דיא אויגין ער זאל ניט קוקען אויף ווייבער אין אמת קוקט

משנתן:

ט׳ פיסקא אשה פרושה וכו׳. ת"ר בתולה צליינית ואלמנה שובבית וקטן שלא כלו לו חדשיו הרי אלו מבלי עולם איני והא"ר יוחנן למדנו יראת חטא מבתולה וקבול שכר מאלמנה יראת חטא מבתולה דרבי יוחנן שמעה להההיא בתולה דנפלה על אפה ואמרה רבש"ע בראת גן עדן בראת גיהנם בראת רשעים בראת צדיקים יהי ר"מ שלא יכשלו בי בני אדם קבול שכר מאלמנה דהה"א ארמלתא דהואי בי כנישתא בשיבבותא וכל יומא הות אתיא ומצלה בי מדרשא דרבי יוחנן אמר לה בתי לא יש בית הכנסת בשיבבותיך א"ל רבי ולא שכר פסיעות [יש לי] כי קאמרינן כגון יוחני בת רטיבי:

מאי

צליינית בעלת תפלה: ואלמנה שובבית. הולכת ומבקרת שכנים תמיד: הרי אלו מבלי עולם שאלו נואפות ומכשפות ומראות עצמן כצדקניות שלא יבדקו אחריהן: קטן שלא כלו לו חדשיו. לקמן מפרש: וקבול שכר מאלמנה. שהיתה טורחת עצמה יותר מן הצורך כדי לקבל שכר פסיעות והוא"ל למדנו מזה שיטריח האדם עצמו במצות כדי לקבל שכר יותר: בראת צדיקים. ננחול גן עדן: בראת רשעים. נירש גיהנם: שלא יכשלו בי בני אדם. להפקיד הנקם ע"י מגן עדן ויירש גיהנם: כי קאמר. מבלי עולם: כגון יוחני בת רטיבי. אלמנה מכשפה היתה וכשמגיע עת לידה אשה היתה עוצרת רחמה במכשפות ואחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי תשמע תפלתי והולכת ומבטלת כשפיה והולד יוצא פעם אחת היה לה שכיר יום בבי׳ והיה הולכת לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מתקשקשים בכלי כמו שהולד מקשקש במעי׳ כלה וגלה ופתח את מגופת הכלי והכשפים יצאו והולד נולד וידעו כי בעלת כשפים היא:

פון דער וועלט. זייא מאכען דאך בזיצען די וועלט: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק הריני עולם לו. דער וואס לערנט דינים. איז דיא וועלט זיינע. אונ אין זיין זכות שטייט זיא. דא איז נאר דיא תנאים וואס פסקנן דינים פון דיא גמרא. אבער דיא וואס פסקנן דינים פון דער משנה. זייא פאר דארבין דיא וועלט:

ט׳ פיסקא: אשה פרושה. דיא רבנן האבען געלערנט אמיידל וואס דאווינט. אונ אאלמנה וואס גייט שטענדיג צוא אירע שכנים זעהן וואס זייא טוהען. אונ אקינד וואס זיינע חדשים האבען זיך נאך ניט געענדיגט דאס וועט שטיין אין סימן יו. דיא מענטשין פר דארבין דיא וועלט. ווארום אזעלכע פרומע מיידלאך אונ אזעלכע אלמנות. זענען געווים זונות אונ מכשפות. אונ פאר שטעלין זיך פאר פרום מען זאל זייא ניט חושד זיין. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי. ווארום רבי יוחנן האט געזאגט וויא אזוי מורא צוא האבען פאר אעבירה קענען מיר אפ פון אבתולה. אונ וויא אזוי צוא נעמען שכר פאר אמצוה לערנען מיר אפ פון אאלמנה. ווארום רבי יוחנן האט אמאהל געהערט וויא אמיידל איז געפאלען אויף איר פנים אונ האט געזאגט רבונו של עולם דוא האסט בשאפען אגן עדן אונ האסט בשאפען אגיהנם האסט בשאפען רשעים אונ האסט בשאפען צדיקים. עס זאל זיין דער ווילען פון דיר אז דורך מיר זאל קיין מענטש ניט געשטרויכלט ווערן. קיין מענטש זאל ניט זינדיגען דורך מיר. וויא אזוי צוא נעמען שכר פאר אמצוה לערנען מיר אפ פון אאלמנה. עס איז אמאהל געוועזען אאלמנה וואס נאנט פון איר איז געוועזען אשוהל. אונ אלע טאג פלעגט זיא קומען דאווענען אין בית המדרש פון רבי יוחנן. וואס ער איז געוועזען ווייט פון איר. האט רבי יוחנן צוא איר געזאגט מיין טאכטער איז דען ניטא אשוהל נאנט פון דיר וואס דוא גייסט אזוי וויט. האט דיא אלמנה געזאגט צוא רבי יוחנן רבי צאהלט מען דען ניט שכר פאר יעדער טריט וואס אמענטש גייט מאכען אמצוה. אז איך גייא מער טריט ביז צוא דיא שוהל וועל איך האבען מער שכר. זעהן מיר דאך אז אמיידל אונ אאלמנה זענען אויך פרום. ענטפערט דיא גמרא וועלכע אלמנות פאר דארבין דיא וועלט. אזו וויא יוחני בת רטיבי איז געוועזען: דיא יוחני איז געוועזען אאלמנה אמכשפה אז אאשה אמעוברתע האט געדארפט געבארין אקינד. פלעגט זיא מאכען מיט כשוף זיא זאל ניט קענען געבארין דאס קינד: אז דיא יוחני פלעגט זעהן דיא מעוברתה האט גרויס צער. פלעגט זיא זאגין איך וועל גיין מתפלל זיין זיא זאל געבארין דאס קינד פלעגט זיא אפ טאהן אירע כשוף אונ דיא אשה האט געבאהרין דאס קינד. אלע מענטשין האבען איר געהאלטען פאר אהייליגע אלמנה. אמאהל האט בייא איר אין שטוב געארבעט אארבעטער. אונ זיא איז

ולא ידע מה רטין תני תנא ולא ידע מה תני :
ח תנו רבנן איזהו ע"ה כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית בברכותיה דברי (רבי אלעזר ור' יהושע) [רבי מאיר] וחכ"א כל שאינו מניח תפילין . בן עזאי אומר כל שאין לו ציצית בבגדו . רבי יונתן בר יוסף אומר כל מי שיש לו בנים ואינו מגדלן לתלמוד תורה אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שמש ת"ח זהו עם הארץ קרא ולא שנה הרי זה בור לא קרא ולא שנה עליו הכתוב אומר (ירמיה לא) וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה (משלי כד) ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב א"ר יצחק אלו ששונין הלכות פשיטא מהו דתימא מאי שונים שונים בחטא וכדר"ה דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו (הותרה לו ס"ד אלא אימא נעשה לו כהיתר) קמ"ל תני התנאים מבלי עולם ס"ד אמר (רבא [רבינא] שמורין הלכה מתוך משנתן תניא נמי הכי אמר רבי (ישמעאל) [יהושע] וכי מבלי עולם הם והלא מיישבי עולם הם שנאמר (חבקוק ג) הליכות עולם לו אלא שמורין הלכה מתוך משנתן

אלא מבין מה הם ומה פירושן אלא כך מעביר משנתו בשמועה כמו שאמרו על ידי רוחב ליחבים : תני תנא . ולא תנא אלא שמע בתלמוד בונה משנתו והיינו יודע מה היא :
שהרי עם הארץ מוחזק על הטהרות ועל המעשרות והמחזק מגעו טמא : כל שאינו קורא ק"ש . קרא ולא שנה ידע מידי אבל ידע לקרות וקרא נביא וכתובים אלא : שמוים הלכות . בלא שמשו ת"ח ולא הקפידו על טעמי משנה הלכות . משניות : פשיטא . דהכי הוא אלא במאי נדרשיה אי לאו בהכי : הותרה לו . דומה בעיניו כהיתר : מבלי עולם ס"ד . ומה הם גורמים להתיר : שמורים הלכה מתוך משנתן . קאמר שמבלים עולם בהוראה טעות הכין האין יודעין טעם המשנה פעמים שמדמים לה דבר שאינו דומה ועוד יש משניות הרבה דאמרינן הא מני רבי פלוני היא ויחידאה היא ולית הלכתא כותיה ועוד שאינם יודעים במחלוקת התנאים הלכה כדברי מי הלכך מורין הוראות טעות : הליכות עולם לו . כשונה הלכות העולם שלו ונזכותו :

אויך אַזוי עֶר לֶערוּנְט אוּנ עֶר וֵויס נִיט וָואס עֶר לֶערוּנְט · וַוייל עֶר הָאט נִיט גִילֶערוּנְט קיין גְמָרָא :

ח תָּנוּ רַבָּנָן . דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערוּנְט וֶוער הֵייסְט אַעַם הָאָרֶץ . דֶער וָואס לֵייעֶנְט נִיט קְרִיאַת שְׁמַע אִין דֶער פְרִיא אוּנ בַּייא נַאכְט מִיט דִיא בְּרָכוֹת . אַזוֹי זָאגְט רַבִּי מֵאִיר . אוּנ דִיא חֲכָמִים זָאגֶין דֶער וָואס לֵייגְט נִיט תְּפִלִּין . בֶּן עַזַאי זָאגְט דֶער וָואס גֵייט נִיט אָקְלֵייד מִיט צִיצִית . רַבִּי יוֹחָנָן בַּר יוֹסֵף זָאגְט דֶער וָואס הָאט קִינְדֶער אוּנ עֶר זֶעהט נִיט דִיא זָאלְן לֶערְנֶען תּוֹרָה : אַנְדֶערֶע זָאגֶין אֲפִילוּ עֶר הָאט גִילֶערוּנְט תּוֹרָה נְבִיאִים כְּתוּבִים אוּנ מִשְׁנִיּוֹת נָאר עֶר הָאט נִיט גִילֶערוּנְט גְמָרָא . הֵייסְט עֶר אַעַם הָאָרֶץ . אוּנ אַז עֶר הָאט גִילֶערוּנְט תּוֹרָה נְבִיאִים כְּתוּבִים אוּנ מִשְׁנִיּוֹת הָאט עֶר אוֹיךְ נִיט גִילֶערוּנְט . הֵייסְט עֶר אַבּוּר . אַז עֶר הָאט נִיט גִילֶערוּנְט תּוֹרָה נְבִיאִים כְּתוּבִים . אוּנ מִשְׁנִיּוֹת אוֹיךְ נִיט . אוֹיף אִים זָאגְט דֶער פָּסוּק אִיךְ וֶועל פַאר זַייעֶן בֵּית יִשְׂרָאֵל אוּנ בֵּית יְהוּדָה אַפַארְזַייהוּנְג פוּן מֶענְטְשֶׁין אוּנ אַפַארְזַייהוּנְג פוּן בְּהֵמוֹת . דִיא וָואס קֶענֶען לֶערְנֶען זֶענֶען מֶענְטְשֶׁין . דִיא וָואס קֶענֶען נִיט לֶערְנֶען זֶענֶען בְּהֵמוֹת . עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מַיין זוּהְן הָאב מוֹרָא פַאר גָאט אוּנ פַאר דֶעם מֶלֶךְ . וְעִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרָב . רַבִּי יִצְחָק זָאגְט דָס מֵיינְט מֶען דוּא זָאלְסְט דִיךְ נִיט מִישֶׁען מִיט דִיא מֶענְטְשֶׁין וָואס הָאבֶּען גִילֶערוּנְט דִינִים פוּן מִשְׁנִיּוֹת אוּנ הָאבֶּען נִיט גִילֶערוּנְט גְמָרָא . פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא גֶעווִיס יָא אַז דֶער פָּסוּק מֵיינְט אַזוֹי . עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא מִיר וָואלְטִין מֵיינֶען אַז שׁוֹנִים אִיז דֶער טַייטְשׁ טָאפִּיל . דֶער פָּסוּק זָאגְט מֶען זָאל זִיךְ נִיט מִישֶׁען מִיט דִיא מֶענְטְשֶׁין וָואס טוּהֶען צְווַייא מָאהל אֵיין עֲבֵירָה . אַזוֹי וִויא רַב הוּנָא הָאט גְזָאגְט אַז אַמֶענְטְשׁ טוּהְט אַעֲבֵירָה אֵיין מָאהל אוּנ צְווַיי מָאהל . אִיז בַּייא אִים גְלַייךְ וִויא מֶען מֶעג טָאהן דִיא זַאךְ . וִויא עֶס אִיז גָאר נִיט קֵיין עֲבֵירָה . לָאזְט מִיךְ הֶערִין רַבִּי יִצְחָק אַז נִיט דָאס מֵיינְט דֶער פָּסוּק . נָאר אַזוֹי וִויא מֶען הָאט פְרִיעֶר גִיזָאגְט . מִיר הָאבֶּען גִילֶערוּנְט דִיא תַּנָּאִים פַאר דַארְבִּין דִיא וֶועלְט . פַאר וָואס פַאר דַארְבִּין דִיא תַּנָּאִים דִיא וֶועלְט . הָאט רַבִּינָא גְזָאגְט וַוייל זַייא פַּסְקֶנֶען דִינִים פוּן מִשְׁנִיּוֹת . דִיא דִינִים זֶענֶען נִיט קֵיין רִיכְטִיגֶע . זֶענֶען זַייא מַתִּיר וָואס עֶס אִיז אָסוּר . אוּנ מַאכֶען כָּשֵׁר וָואס עֶס אִיז טְרֵיף . זָאגְט דִיא גְמָרָא מִיר הָאבֶּען אוֹיךְ אַזוֹי גִילֶערוּנְט . רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָאט גְזָאגְט זֶענֶען דֶען דִיא תַּנָּאִים פַאר דַארְבֶּער

א"ר יוחנן זה המשיא עצה למכור בנכסים מועטים דאמר רב אסי א"ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים מה שמכרו מכרו אביי אמר זה המשיא עצה למכור בנכסי' כרשב"ג דתניא נכסי לך ואחריך לפלוני ירד הראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר הראשון בלבד:

ז (אמר) רב יוסף בר חמא אמר רב ששת זה המכריע אחרים באורחותיו רבי זריקא אמר רב הונא זה המקיל לעצמו ומחמיר לאחרים עולא (בר רב) אמר זה (דף כב) שקרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים אתמר קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים רבי אלעזר אמר הרי זה עם הארץ ר' שמואל בר נחמני אמר הרי זה בור רבי ינאי אמר הרי זה כותי רב אחא בר יעקב אמר הרי זה אמגושי. אמר רב נחמן בר יצחק כסתברא כוותיה דרב אחא בר יעקב דאמרי אינשי רטין מגושא

וסבים ישאלו על ססתחים: שקדמו ומכרו. קודם שבאו סבנות לבית דין והעמידו ב"ד בנכסים בחזקת סבנות:

המכריע לאחרים באורחותיו ראו ועשו כרשעי ולא בדרכי ולא נתכוין זה אלא לבראות את עצמו כבשר בעיני הבריות ואין תוכו כברו אלא שלא ידקדקו אחריו לבדוק בתועבותיו: שקרא. מקרא: ושנה. משנה: ולא שמש ת"ח. ללמוד התלמוד סברת טעמי המשנה מה הם רשע הוא שאין תורתו על בוריו ואין ללמוד סימנו שע"י הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לטבות ולחייב ובטהרות לטמא ולטהר כהתמריק בכמה דוכתי מ"ם אמר מר הכי ומר הכי והמריק מאי בינייהו (והמריק) [איכא בינייהו] כך וכך ועדיו כוה בהבומע את קולו בוחם מסמיותיו כככור בבקי בטעמיכן ומכגין בו כבוד כתלמיד חכם: איתמר גרסינן: הרי זה עם הארץ. החשוד על הטהרות ועל המעשרות: בור. גרוע מעם הארץ: כותי. הכור לאכול פתו ולשתות יינו דכיון דלא שמש חכמים אינו מקפיד על דברי חכמים לדעתם ולא שנה אלא להבהות עצמו כת"ח: אמגושי. מכרף האוהז את העינים ויוגב את הלבבות ילך זה כן: רטין מגוזא. לוהם המכשף טוהם את טהמיו ואינו

ואגט רב אסי פון רבי יוחנן ווענין אויב דיא זיהן האבען גיחאפט דאס פאר מעגין אונ האבין פאר קויפט. איז פאר פאלען. דער וואס גיט זייא א עצה צוא דער זאך. הייסט אקלוגער רשע. אביי זאגט אקלוגער רשע הייסט אז ער גיט א עצה צו פאר קויפען דאס פאר מעגין אזוי ווי רבן שמעון בן גמליאל זאגט. ווארום מיר האבען גילערנט אז איינער זאגט צוא זיין חבר מיין פאר מעגין גיב איך דיר. אונ אז דוא וועסט שטארבין זאל גיהערין דער פאר מעגין צו יענעם. איז גיגאנגען דער ערשטער אונ האט פאר קויפט אונ האט אויף גיגעסין. אונ איז גישטארבין. גייט דער אנדערער צוא דיא וואס האבען גיקויפט אונ ער נעמט אוועק פון זייא. אזוי זאגט רבי. רבן שמעון בן גמליאל זאגט דער אנדערער הט נאר וואס דער ערשטער הט גילאזין אונ הט ניט פאר קויפט אבער וואס ער הט פר קויפט איז פאר פאלען. אז איינער גיט אים א עצה ער זאל פאר קויפען הייסט ער אקלוגער רשע:

ז אמר. רב יוסף בר חמא זאגט רב ששת האט גזאגט אקלוגער רשע הייסט אז ער זאגט מוסר צוא אנדערע אונ ער לערנט זייא ווייא אזוי זייא זאלין פרום זיין. דער וועיל מיינט מען איף אים אז ער איז אויך פרום. רבי זריקא זאגט פון רב הונאס וועגין אקלוגער רשע הייסט פאר זיך האלט ער אלץ גרינג אונ פאר אנדערע מאכט ער אלץ שווער. עולא זאגט אקלוגער רשע הייסט דער וואס האט גילערנט תורה נביאים כתובים אונ משניות אונ גמרא האט ער ניט גילערנט. ארשע איז ער ווארום פון משניות אליין וועגען דיא דינים ניט ריכטיג: אונ אקלוגער איז ער. ווארום קינער ווייס דאך ניט אז ער האט ניט גילערנט גמרא. נאר מען הערט אים לערנענדיג. גיט מען אים כבוד אזוי וויא א למדן. דיא גמרא זאגט מיר האבען גילערנט אז איינער האט גילערנט תורה נביאים כתובים אונ משניות אונ גמרא האט ער ניט גילערנט רבי אלעזר זאגט ער הייסט אעם הארץ. רבי שמואל בר נחמני זאגט ער הייסט אבור. נאך ערגער וויא אעם הארץ. רבי ינאי זאגט ער איז וויא אכותי. מען טאר ניט עסן זיין ברויט אונ מען טאר ניט טרינקען זיין וויין. רב אחא בר יעקב זאגט ער איז וויא אמכשף. ווס ער גינארט מענטשין. דער גינארט אויך מענטשין מען זאל מיינען ער איז אלמדן אונ איז פרום. אונ ער ווייס גאר ניט וויא אזוי פרום צוא זיין. רב נחמן בר יצחק זאגט עס ועהט אויס וויא רב אחא בר יעקב זאגט ווארום מענטשין זאגין דער מכשף רעט זיינע בישוף ווערטער אונ ער ווייס אליין ניט דעם מיינונג פון די ווערטער. נאר מען האט אים אויס גילערנט אזוי צו זאגין. דער מענטש איז

ליה לכדר' יוסי ברבי חנינא דא"ר יוסי ברבי חנינא אין ד"ת מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו עליה ערום שנאמר אני חכמה שכנתי ערמה. אמר ר' יוחנן אין ד"ת מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו (יודע) שנאמר (איוב כח) והחכמה מאין תמצא: [פיסקא] רבי יהושע אומר רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות מאי קאמר ה"ק רוצה אשה בקב ותפלות עמו מתשעה קבין ופרישות: [פיסקא] הוא היה אומר חסיד שוטה וכו'. היכי דמי חסיד שוטה כגון דטבעה אתתא בנהרא ואמר לא מסיקנא לה משום דקא מסתכלנא בערוה. ורשע ערום היכי דמי רשע ערום א"ר (חנינא) [יוחנן] זה המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו רבי אבהו אמר זה הנותן פרוטה לעני להשלימו למאתים זוז דתנן מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היו לו מאתים זוז חסר אחת אפילו אלף נותנים לו כאחד ה"ז יטול רב אסי א"ר

נגעה: הכתם. תורה: במעמיד עצמו ערום עליה. מפריש מכל עסקיו ונעשה עניה עני והפקר כל ל"ת במשים עצמו ערום עליה גרסינן במערים (נקיים) [ביתקיים] תורתו להבין על יד ונלמוד מכל אדם: מהין המנח. מן הכבוי כהין המנח: רוצה אשה ... והנאות. כגה היא רוצה מזונות מועטים ויהא הנאתה מאוי לה בתבמים: מתשעה קבין ופרישות. לפרוש מן התאוות נפיקן אין טוב בתלמוד תורה: מטעים דבריו לדיין המתנקשים כלא הדיין בעדי איזה לדבריו כל זה קבים נסקה יהדי עלמותו ורשע הוא בעונש על לא הבא במע בוא: להשלים לו מאתים זוז. ומעשר לא יטול לקט ויש לו קרובים עניים כישלים נכסים מועטים. דתנן מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובים הבנים יירשו והבנות יזונו בנכסים מועטים הבנות יזונו

גיט אבין אין אמענטשין די חכמה פון די תורה. גייט אבין אין אים קלוגשאפט צוא אנדערע זאכען אויך. ווען זיא שוין וויסען זיא צו בעהאלטין אירע אומערבעטע זאכען קיינער זאל ניט וויסען. אונ וואס דרשענן די רבנן מיט דעם פסוק אני חכמה שכנתי ערמה. ווי דארפין דעם פסוק אזוי וויא רבי יוסי ברבי חנינא האט גזאגט. די תורה האט אנדערש ניט קיין קיום נאר ביא דעם מענטשין וואס שטעלט זיך נאקעט פון אירעט וועגין. ער ווארפט אוועק אלע געשעפטין אונ נאר צוא לערנען תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איך חכמה רוה נאר ביא דעם נאקעטין. רבי יוחנן זאגט די תורה האט נאר אקיום ביי דעם וואס האלט זיך פאר גאר ניט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק והחכמה מאין תמצא. די חכמה ווערט גיפונען ביי דעם וואס איז ביא זיך נאר ניט: פיסקא. רבי יהושע זאגט רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות. פרעגט די גמרא וואס זאגט רבי יהושע. אזוי זאגט ער א אשה וויל בעסער איין אמאן וואס פאר דינט ווייניג. אונ ער איז שטענדיג מיט איר. איידער אמאן וואס פאר דינט פיל נאר זיין אהחד אזוי פילו. אונ ער איז אפ געשיירט פון איר: פיסקא. הוא היה אומר חסיד שוטה. וואס איז אחסיד שוטה. אאשה האט זיך גיטרונקען אין טייך. האט דער חסיד גזאגט איך וועל איר ניט ארויס גיבען. וואריום איך וועל דאך דער ווייל מוזן קוקען אויף איר ערוה: וואס הייסט אקלוגער רשע. האט רבי יוחנן גזאגט אז ער דארף האבען מיט איינעם א דין תורה: גייט ער פריער צום דיין אונ גיט אים צוא פאר שטיין זיינע טענות. נאך איידער זיין חבר קומט. אונ וויא באלד דער דיין גיבאכט שוין אויף אים גירעכט צוא מאכען אים. ווערט שוין ניט העלפין דער נאך זיין חברס טענות. אונ דאס טאר מען ניט. רבי אבהו זאגט דאס מיינט מען אז ער גיט צוא אארעם מאן אגראשין. אונ מיט דעם גראשין זאל ער האבען צוויי הונדערט גילדין. וואריום מיר האבען גילערנט דער וואס האט צוויי הונדערט גילדין טאר ער ניט נעמען לקט שכחה פאה מעשר עני. אבער אז ער האט גיהאט צוויא הונדערט ווייניגער איין גילדין. אפילו מען גיט אים טויזענד גילדין צדקה מיט איין מאהל. מעג ער נעמען. איז דער רשע גיגאנגען אונ האט אים גישיינקט אגילדין ער זאל האבען צוויא הונדערט גילדין. וועט ער שוין ניט קענען נעמען לקט שכחה פאה: רב אסי זאגט פון רבי יוחנן וועגין אקלוגער רשע הייסט אז ער גיט אעצה מען זאל פאר קויפען דאס ביסעל פאר מעגין. וואריום דער דין איז אז איינער איז גישטארבען אונ האט גילאזען זין אונ טעכטער. אונ אקליינעם פאר מעגין. זאלין די גראבער נייעט ווערין פון דעם פאר מעגין. אונ די זין זאלין גיין אפילו אין די הייזער

רדפו בתי הוד דכתיב (תהלים עא) לאמר אלהים עזבו רדפו ותפשוהו כי אין מציל מאי דרוש (דברים כג) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך ולא הוו ידעי דעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה מאי (שה"ש ח) בוז יבוזו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה ולא כרבי יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו הלל עסק בתורה שבנא עבד עסקא לסוף א"ל תא נערוב ונפלוג יצתה בת קול ואמרה (שם) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו:

ז (ע"ב) **פיסקא** רבי אלעזר אומר המלמד את בתו תורה למדה תפלות [תפלות] ס"ד אלא באילו למדה תפלות אמר ר' אבהו מ"ט דר"א דכתיב (משלי ח) אני חכמה שכנתי ערמה כיון שנכנסה בו חכמה באדם נכנסה בו ערמומית ורבנן האי אני חכמה שכנתי ערמה מאי דרשי ביה מיבעי' ליה

[illegible] רדפו ותפשוהו כי אין מציל [illegible] לאמר אלהים עזבו [illegible] ולא יראה בך [illegible] כשמעון אחי עזריה [illegible] הלל עסק בתורה מתוך עוני כדמפרש במסכת יומא:

למדה תפלות. ס"ד וכי התורה תפלות קרית לה: כאילו. שמתוכה היא מבינה ערמומית ועושה דבריה

איין אונ האפט אים. עס איז גיווא ווער אים זאל רעטין. ווארום די עבירות זיינע האבען [illegible] זיינע מצות. וואס האבען זיא גידרשנט. פון וואנען האבען זיא גיוואוסט אז א עבירה פארלעשט א מצוה. ווארום עס שטייט אין פסוק עס זאל ניט גיזעהן ווערין ביא דיר קיין שענדליכע זאך ווארום גאט וועט זיך צוריק קערין פון דיר. ווען מיר אז גאט זעהט ביא אימעצין א עבירה דער פייערט ער זיך פון אים. דריבער וועט גאט ניט מציל זיין דעם דוד. זיא האבען אבער ניט גיוואוסט אז א עבירה פארלעשט א מצוה. אבער א עבירה פארלעשט ניט תורה. אונ דוד המלך האט דאך גילערנט תורה. פרעגט די גמרא פאר וואס שטייט אין פסוק בוז יבוזו לו. פאר שאנדען פאר שאנדען וועט מען דעם מענטש וואס גיט אוועק די תורה פאר געלט. צוא וואס בעדארף מען זיא מאהל פארשעמען. האט עולא גיזאגט ניט אזוי וויא שמעון דער ברודער פון עזריה. אדער וויא רבי יוחנן דבי נשיאה. נאר אזוי וויא הלל מיט שבנא. ווארום שמעון מיט עזריה זענען גיווען ברידער. עזריה האט גיהאנדעלט: אונ האט גיגעבען צו שמעון זיין פרנסה ער זאל לערנען תורה. אונ אזוי האט גיטאהן דער נשיא מיט רבי יוחנן. דריבער ווען שמעון פלעגט זאגען א דין. האט מען דער מאנט דעם ברודערס נאמען אויך. שמעון דער ברודער פון עזריה. אדער רבי יוחנן פון נשיא. האט מען דער מאנט דעם נאמען פון נשיא אויך. אבער ביי הלל מיט שבנא איז ניט אזוי גיווען. ווארום אז רב דימי איז גיקומען האט ער גיזאגט הלל אונ שבנא זענען גיווען ברידער: הלל האט גילערנט תורה שבנא האט גיהאנדעלט. דער נאך האט שבנא גיזאגט צו הלל קום מיר וועלין אונז צו טיילין. איך וועל דיר געבען העלפט פון מיין האנדיל. דו וועסט מיר געבען העלפט פון דיין תורה. איז ארויס גיגאנגען א קול פון הימעל אונ האט גיזאגט אויב א מענטש וועט געבען דאס גאנצע פארמעגין פון זיין שטוב פאר די ליבשאפט פון דער תורה זאל מען אים פארשעמען. האט הלל ניט גיוואלט נעמען פרנסה פון זיין ברודער אויף דער וועלט. אונ ער האט אים ניט גיוואלט געבען א חלק פון זיין תורה אויף יענער וועלט. האט הלל פארשעמט זיין ברודער צווי מאהל איין מאהל אויף דער וועלט דען זיין נאמען זאל ניט גירעכנט ווערין מיט אים צוא זאמען. אונ איין מאהל אויף יענער וועלט. [illegible] אויך ניט זיין בעסאמען.

ז פיסקא. רבי אליעזר זאגט דער וואס לערנט זיין טאכטער תורה. האט ער אזוי גילערנט נארישקייט. פרעגט די גמרא איז די תורה נארישקייט. נאר אזוי האט רבי אליעזר גיזאגט עס איז גלייך וויא ער וואלט איר גילערנט נארישקייט. רבי אבהו זאגט פאר וואס זאגט רבי אליעזר אזוי. ווארום עס שטייט אין פסוק אני חכמה שכנתי ערמה. דיא באלד עס

אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקו בתורה אמאי לא הגינה עלייהו אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנה ומצלה בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנה אצולי לא מצלה מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגני אצולי לא מצלה רבינא אמר לעולם זכות דתורה ורקאמרת אינה מצווה ועושה נהי דפקודי לא מפקדי באגרא דמקריין בנייהו ומתנן בנייהו ונטרן לגברייהו עד דאתו מבי רבנן מי לא מפלגי בהדייהו :

ה הגיע לפרשת דרכים . מאי פרשת דרכים אמר רב חסדא זה תלמיד חכם ויום המיתה רב נחמן בר יצחק אמר זה ת"ח ויראת חטא מר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ליה שמעתא אליבא דהילכתא דבר אחר עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה אמר רב יוסף דרש ר' מנחם בר' (יוסף) [יוסי] להאי קרא כסיני ואלמלא דרשוהו דואג ואחיתופל הכי לא רדפו

עידנא דלא עסיק בה . מגנא במצוה ואינו עוסק במצוה אגוני מגנה מן הפורענות : אצולי לא מצלה מיצר הרע [ודקתני בברייתא עבירה מכבה מצוה ואו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שכר לעתיד]: אמאי לא הגינה עלייהו . מיצר הרע שבהטיאה ונעשה רשעים גמורים כלומר אמאי לא הגינהו מן העבירות : לעולם זכות דתורה . ולא שעוסקת בתורה אלא שטורחת בבנים ובבעלה שיעסקו : ודמקריין ומתניין . שטורחות על בניהן להביאן אל בית הספר לקרות מקרא ולשנות משנה : ונטרן לגברייהו . וממתינות את בעליהן שיואלין נטיר אחרת ללמוד תורה :

מאי פרשת דרכים מה הוא מדמה להגיע לפרשת דרכים דאם אבוקה היינו מצוה עמוד השחר היינו תורה אלא פרשת דרכים מאי היא : ויום המיתה . [והוא] ת"ח ביום מותו [וידע] שלא פירש לשוק מעליו עול תורה : ויראת חטא . זהו ליראת חטא אחר שזכה לתורה ניצול מכולם שבתורה מלמדתו דברי מצוה ודברי איסור וממה הוא צריך לפרוש ויראת חטא שומעו מלרדוף אחר יצרו : דסליקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא . וה"ק עליה עמוד השחר ניצל מן החיה וכו' זכה לתורה ניצול מיצר הרע ומן העבירות ועדיין אינו יודע באיזה דרך מבטח אם יוכה

געלערנט תורה . פאר וואס האט דיא תורה ניט בשיצט אויף זייא דער יצר הרע זאל זייא ניט מאכין זינדיגען . האט רבא געזאגט נאר אזוי איז . דיא תורה ווען מען לערנט איר . בשיצט זיא פון יסורים . אונ זיא איז מציל פון יצר הרע ער זאל אים ניט מאכין זינדיגען . אונ ווען מען לערנט איר ניט . מען האט שוין אפ געלערנט בשיצט זיא נאר פון יסורים . אבער זיא איז ניט מציל פון יצר הרע . אבער א מצוה סיי ווען מען טוהט דיא מצוה . אונ סיי ווען מען טוהט ניט דיא מצוה . מען האט איר שוין אפ גיטאהן . בשיצט דיא מצוה פון יסורים . אבער זיא איז ניט מציל פון יצר הרע : רבינא זאגט וואס אין דער משנה שטייט אז זיא האט אזכות ווארט מען איר : מיינט מען אזכות פון תורה . אונ וואס דו פרעגסט זיא איז דאך ניט געבאטין צו לערנען תורה : אמת זיא איז ניט געבאטין צו לערנען תורה . נאר מען מיינט ניט איר תורה לערנען . מען מיינט דעם שכר וואס זיא ברענגט אירע קינדער אין חדר צו לערנען תנ"ך אונ צו לערנען משניות . אונ זיא ווארט אויף איר מאן ביז ער קומט פון בית המדרש . אדער ביז ער קומט פון דער ישיבה . נעמט זיא דען ניט אחלק פון דער תורה גלייך מיט איהר מאן אונ מיט אירע קינדער . אויב זיא האט אזוי אחלק תורה . בשיצט דאס אויף איר ביז דרייא יאהר :

ה הגיע . אונ אז ער איז געקומען צו דעם ארט ווא דיא וועגין שיידין זיך . פרעגט דיא גמרא וואס איז גלייך צו דעם משל . רב חסדא זאגט דאס מיינט מען אתלמיד חכם אין דעם טאג ווען ער שטארבט . דיא וועגין שיידין זיך . ער גייט אוועק פון דיא וועלט צו יענע וועלט . אויב ער ווייסט ביי זיך אז ער האט געהיט דיא מצות אונ ער האט געלערנט תורה . גייט ער אוועק פרייליך . ער איז שוין פריי פון אלע צרות . רב נחמן בר יצחק זאגט דאס מיינט מען אתלמיד חכם וואס לערנט תורה אונ טוהט מצות אונ האט מורא צו טאהן אעבירה . דער מענטש וועט שוין געוויס ווערין פון אלע צרות . מר זוטרא זאגט דאס מיינט מען דער תלמיד חכם וואס איז זוכה אוים צו פסק'ן דין לערנען ווי דער דין איז . דאס היסט ער ווייסט דיא וועג . אנדערע זאגין אעבירה פארלעשט אמצוה . אבער אעבירה פארלעשט ניט תורה . רב יוסף זאגט רבי מנחם ברבי יוסי האט גידרש'ט דעם פסוק אזוי ווייא אויף דעם בארג סיני . אז דען דואג אונ אחיתופל וואלטען איך אזוי גידרש'ט . וואלטען זייא ניט נאך געיאגט נאך דוד המלך . ווארום עס שטייט אין פסוק דואג אונ אחיתופל האבען געזאגט גאט האט אים פארלאזען יאגט

עליך זו מיתה והקיצות היא תשיחך לעוה"ב משל לאדם שהיה מהלך (בדרך) באישון לילה ואפלה ומתירא מן הקוצים ומן הברקנים ומן הפחתים ומחיה רעה ומן הלסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך נזדמנה לו אבוקה של אור ניצול מן הקוצים ומן הברקנים ומן הפחתים ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הלסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך כיון שעלה עמוד השחר ניצול מחיה רעה ומן הלסטים ועדיין אינו יודע באיזו דרך מהלך כיון שהגיע לפרשת דרכים ניצול מכולם ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה שנאמר (שה"ש ח) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה אמר רב יוסף מצוה בעידנא דעסיק בה מגנה ומצלה בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנה אצולי לא מצלה תורה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה מגנה ומצלה. מתקיף לה רבא אלא

מצוה אין נכרה גדול כמצוה ועונה : היא תשיחך. תלין בעדך את זכותך : פחתים. גומות : נזדמנה לו אבוקה של אור. כך זכה לקיים מצות ניצול ממקצת פורעניותיו : ועדיין מתירא מחיה רעה ומלסטים. בדרכו לילך בגולה כן יפגעו בו כדכתיב הבה הבן ויפי ניגה בו תרמוס כל חיתו יער : הגיע עמוד השחר. ולא כלין זכה לתורה ניצול מן הרעה ומן היסורין : ועדיין אינו יודע וכו'. שמא יכפנו יצרו לבטל ויבוא עליו יצר הרע ופורעניות : הגיע לפרשת דרכים. זכה הכיר את דרכו ואף כלין הגיע ליום מיתה וגא פירש מן התורה עד יום מותו ניצול מכלם יהכי מפרש גם לקמיה : עבירה מכבה. שכר מצוה : ואין עבירה מכבה. שכר מי שעסק בתורה קודם לכן המגמה מיא לא מגני כולי האי : לכבות את האהבה. זו תורה כדכתיב הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה יין סוד : אמר רב יוסף. לעולם מגינה מן היסורין הרבה ומה היא מגינה דקאמר הגא קאת מן הכמא כלא יכשילנו יצר הרע קאמר : מצוה בעידנא דעסיק בה. והיינו לפי שעה דקאמר : מגנה. מן היסורין : ומגנה. מיצר הרע שלא יכשילנו לחטוא : בעידנא

אותך. ווען דוא וועסט גיין וועט דיך דיא תורה פירען. אויף דער וועלט. בשכבך תשמור עליך. ווען דוא וועסט ליגען אין קבר וועט דיא תורה דיך היטען. והקיצות היא תשיחך. ווען דוא וועסט אויף שטיין פון קבר צוא עולם הבא. וועט דיא תורה ריידין פון דיינעט וועגין דיך גירעכט צו מאכין ביים דעם משפט. דאס איז גליך צו א מענטש וואס גייט אין וועג אין א פינסטערע נאכט. אונ ער האט מורא פאר דערנער אונ פאר גריבער. אונ פאר שלעכטע חיות. אונ פאר גזלנים. אונ ער בלאנדזשעט. ער ווייס ניט אין וועלכע וועג ער זאל גיין וואזוי דער מענטש לעבט אויף דער וועלט. האט ער מורא פאר פיל צרות וואס עס קען אויף איהם קומען. דאס זיך איס גיטראפין א פאקעל פייער. האט ער שוין גיט מורא ניט פאר דערנער אונ ניט פאר גריבער. וואזוי אז דער מענטש האט זוכה גיוועזן צו טאהן מצות. ווערט ער אפ געהיט פון א ביסעל צרות. נאר ער האט נאך מורא פאר שלעכטע חיות אונ פאר גזלנים: אונ ער ווייס ניט אין וועלכע וועג ער זאל גיין. ווי א דער מארגינשטערין איז אויף גיקומען האט ער שוין ניט מורא ניט פאר שלעכטע חיות אונ ניט פאר גזלנים. וואזוי אז דער מענטש האט זוכה גיוועזן צו לערנען תורה: ווערט ער געהיט פון אלע צרותו. נאר ער ווייס ניט אין וועלכע וועג ער זאל גיין. ווי א ער איז גיקומען צו דעם ארט ווא דיא וועגין שיידין זיך. דארט שטייט בעשריבען יעדער וועג דאס הייסט עס ווייזט אים ווא הין זיא גייט. ווייס ער שוין ווא צו גיין אויך. אנדערע זאגין א עבירה פארלעשט א מצוה. אבער א עבירה פארלעשט ניט דיא תורה. אזוי ווי א עס שטייט אין פסוק פיל וואסער קענען ניט פארלעשין דיא ליבשאפט פון דיא תורה. זעהן מיר דאך אז א מצוה בשיצט ניט אזוי שטארק. רב יוסף זאגט דער זכות פון א מצוה איז אויך גרוים צוא בשיצען אויף דיא סוטה. נאר וואס דען איז דער אונטערשייד פון א מצוה צו תורה. א מצוה ווען דער מענטש טוהט איר. בשיצט זיא אויף אים פון יסורין. אונ זיא איז אים מציל פון יצר הרע ער זאל אים ניט אן ריידין צו זינדיגען. אונ ווען ער טוהט ניט דיא מצוה: ער האט זיא שוין אפ גיטאהן. בשיצט זיא נאר אויף אים פון יסורים. אבער עס איז אים ניט מציל פון יצר הרע. דער יצר הרע קען אים מאכין זינדיגען. אבער אז מען לערנט תורה. סיי ווען מען לערנט אונ סיי ווען מען לערנט שוין ניט. ער האט שוין אפ גילערנט. בשיצט דיא תורה אויף אים פון יסורים. אונ זיא איז אים מציל פון יצר הרע. ער זאל אים ניט מאכין זינדיגען. האט רבא גיפרעגט איבער וויא מיר זאגין איצט. דיזעס אונ אחיתופל האבין דאך

והטיך בצדקה פרק ועויתך במחן ענין (דף כא) הן תהוי ארכא לשלותך וכתיב כלא מטא על נבוכדנצר מלכא וכתיב לקצת ירחין תרי עשר לעולם רבי ישמעאל היא ואשכחן קרא דאמר (דתאני ומתלית) [ותני] דכתיב (עמוס ה) כה אמר ה' על שלשה פשעי אדום ועל ארבעה לא אשיבנו ומאי אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דאיכא למיפרך דילמא שאני עכו"ם דלא מיפקד דינא עלייהו:

ד פיסקא ויש זכות תולה שלש שנים. זכות דמאי אי לימא זכות דתורה הא אינה מצווה ועושה היא אלא זכות דמצוה ומי מגנה כולי האי והתניא את זו דרש רבי מנחם ברבי יוסי (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב המצוה בנר ואת התורה באור לומר לך מה נר אינו מאיר אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה וכה אור מאיר לעולם אף תורה מגינה לעולם ואמר (שם) בהתהלכך תנחה אותך וגו' בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמור עליך

גריעתן לעניי: והטיך בצדקה פרק. השליך על ידי צדקה פרק: ועויתך במחן ענין. ועונותיך בחנינת עניים: הן תהוי ארכא לשלותך. הן תהיה אורך זמן לשלותך שלא יבא עליך הפורענות וכן עשה היה מקבץ בכל יום עניי ישראל שהביא בגולה והיו צריכין לפרנסה ומפרנסן והיה דניאל כשהשיאו עצה זו לכך נהכוין שרוה את ישראל שנפלו בגולה ומחזירין על הפתחים: וכתיב כלא מטא. כל הפורענות בא על נבוכדנצר: לקצת ירחין תרי עשר. אלמא תלה לו זכות שנים עשר חדש: לעולם. מתניתין דקתני שלש שנים ר' ישמעאל היא: ואשכחן קרא דאמר. והאי בונה בהלכות זמן כלומר מקרא כתיב שהקב"ה מאריך זמן אחר זמן עד שלשה פעמים הילכך הוו להו ג' שנים: דלא מיפקד דינא עלייהו. עכו"ם אין מזהירים מן השמים לפקוד עונותיהם עליהם בעולם הזה אבל ישראל מזהירים ליפרע בעולם הזה ומדקדקין אחריהם:
זכות דמאי. איזה זכות מגינה כ"כ: זכות תורה. בהיותה עוסקת בתורה: הא לא מפקדה. דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם וכיון דהיא

זינד זאלבסט אוים ליזין מיט צדקה. אונ דיין פאר קרימונג וואלסטו אוים ליזין מיט מתנות צוא ארעמע לייט. וועט זיין אדער ליינגערונג צוא דיין פריד. נאך שטייט אין פסוק אלין איז גקומען אויף דעם מלך נבוכדנצר. אין ענדע פון צוועלף חדשים. זעהן מיר אז עס איז דא אזכות טארט מען ביז צוועלף חדשים. ענטפערט דיא גמרא דיא משנה איז טאקי וויא רבי ישמעאל אז עס איז דא אזכות וואס טארט מען ביז צוועלף חדשים. נאר מיר געפינען אפסוק וואס ער זאגט אז נאט טארט צוויי דריי מאהל צוועלף חדשים איז דאך דאס דריי יאהר. ווארום עס שטייט אין פסוק אזוי האט גאט גזאגט אויף דיא דריי זינד פון אדום בין איך מוחל אונ אויף פיר בין איך ניט מוחל. פרעגט דיא גמרא פר וואס זאגין מיר אפילו עס איז ניטא קיין ראיה צוא דער זאך. פון העסטוועגין איז דא אדערמאנונג צוא דער זאך פון דניאל איז דאך אגאנץ גוטע ראיה אז עס איז דא אזכות ווארט מען. ענטפערט דיא גמרא מען קען אפ פרעגין דיא ראיה. פאמער בייא זאגיי איז אנדערש. ווייל אגוי שטראפט מען ניט אויף דיא וועלט אזוי געשווינד אויף זיינע עבירות. דריבער אז ער האט אזכות ווארט מען אים. אבער דעם יודין וואס מען שטראפט אים אויף דיא וועלט באלד געשווינד אויף זיינע עבירות קען זיין אפילו ער האט אזכות טארט מען אויך ניט:

ד פיסקא. ויש. עס איז דא אזכות וואס מען ווארט איר דריי יאהר. וועלכער זכות איז אזוי גרוים. זאלין מיר זאגין דער זכות וואס זיא הט גילערנט תורה. זיא איז דאך ניט גיבאטין תורה צוא לערנען. פאר וואס זאל זיין דער זכות אזוי גרוים. וועלין מיר זאגין דער זכות פון דיא מצות וואס זיא האט גיטאהן. מצות בשיצען גאר ניט אזוי שטארק אויף דעם מענטשין אים צוא היטען פון פורענות. ווארום מיר האבען גילערנט דאס האט רבי מנחם ברבי יוסי גידרשת עס שטייט אין פסוק כי נר מצוה ותורה אור. פאר וואס זאגט דער פסוק אז דיא מצוה איז אליכט אונ דיא תורה איז אליכטיגקייט. צוא זאגין אונז אזוי ויא אליכט לייכט נאר ווען זיא ברענט. אז דיא ליכט הערט אויף צוא ברענגען. ווערט צוריק פינסטער. אזוי אמצוה בשיצט נאר פון יסורים ווען מען טוהט דיא מצוה. אבער אז מען האט שוין דיא מצוה אפ גיטאהן. בשיצט זיא ניט מער. אונ אזוי וויא דיא ליכטיגקייט לייכט דאך אייביג. אזוי דיא תורה בשיצט אייביג אויף דעם מענטשין. בייא ווען ער לערנט. אונ בייא ווען ער לערנט ניט. נאך זאגט דער פסוק בהתהלכך תנחה

בלבד אמרו אלא אפילו כת עצמו שנאמר (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו בנהיצתו אמר אביי שמא תפרוס נדה למימרא דביעתותא מרפי אין דכתיב (אסתר ד) ותתחלחל המלכה מאד וי"ר רב שפירסה נדה והא אנן תנן הרדה מבלקת דמים פחדא צמית ביעתותא מרפיא :

ג פיסקא יש לה זכות תולה לה וכו'. מני מתניתין [לא אבא יוסי בן חנן ולא ר' אלעזר בן יצחק איש כפר דרום ולא רבי ישמעאל] דתניא אם יש לה זכות תולה ג' חדשים כדי הכרת עובר (שנא' (במדבר ה) ונקתה ונזרעה זרע דברי אבא יוסי בן חנן ר' אלעזר בן יצחק איש כפר דרום אומר תשעה חדשים כתיב הכא ונקתה ונזרעה זרע וכתיב התם (תהלים כב) זרע יעבדנו יסופר לה' לדור זרע הראוי לספר רבי ישמעאל אומר י"ב חודש ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר (דניאל ד) להן מלכא מלכי ישפר עלך ותש"ך

כבאלו הכי הכיה : עמו במחילתו. ובמדבר נמי כתיב מחנות לבניה מן הקלעים מרנה שכינה והלוים יחם סביב למשכן העדות זה מחנה לויה והדגלים ג' פרסאות זה מחנה ישראל ומשה היה לוי נקאמר עמו : שמא תפרוס נדה. אגב ביעתותא דמים מכריס והנדה והזב והזבה ובעל קרי אסורים במחנה לויה כדילפינן בפרק אלו דברים : פחדא לניית. דהגה שאינה נחם פתאום אלא דואגת שמא יבואו אויבים להורגה אמת אה המקור מלהוליא דם ואפילו בשעת וסתה והרי הנדה אדהגה היאמר דקתני הגיע שעת וסתה ולא בדקה כשלה מפני שאורח בזמנו בא ר"מ אומר אם היתה במחבא והגיע שעת וסתה ולא בדקה טהורה אם בדקה אחר כך ומצאה טהורה ולא אמרינן אורח בזמנו בא שהרדה מבלקת את הדמים : ביעתותא. הבא עליה פתאום כגון זו שלא היתה חרדה עד עכשיו ופתאום היא מרגשת בצערה וכן כאסתר שבאת לי שמועת מרדכי פתאום : מרפיא. את הדמים ופותח את המקור :

מני מתניתין דקתני יש זכות תולה שלש שנים : כדי הכרת עובר. דדרים ונקתה על ידי זכות כדי ונזרעה זרע כשיעור שהעובר ניכר במעוברת : הראוי לספר. הראוי להיות ולבא לספר שבחו של מקום : ואע"פ שאין ראיה. גמורה לדבר שזכות תולה עד י"ב חודש : זכר לדבר. לקמיה מפרש אמאי אינה ראיה : להן מלכא מלכי ישפר עלך. דניאל אמר לנ"ל כשפתר לו החלום ביתה נטרד מן האנשים להיות עם בהמה וחיה : להן מלכא. המנם כמלך : מלכי ישפר עליך. עצתי היטב עליך נ"אמין

לידה. אזוי וויא עס שטייט. אין פסוק משה האט גינומען די ביינער פון יוסף מיט זיך. אין זיין ארט וואו ער איז גיוועזן. אונ משה איז דאך גיוועזן א לוי. האט אביי גזאגט ניט מען האט מורא גיהאט טאמער וועט זיא שטארבין. נאר מען האט מורא גיהאט טאמער פון שרעק וועט זיא זעהן דם נדה. פרעגט דיא גמרא וועלין מיר זאגין אז שרעק מאכט שוואך דעם קוואל עס זאל ארויס גיין בלוט פון נדה. זאגט דיא גמרא יא עס איז אזוי. וואורום עס שטייט אין פסוק ותתחלחל המלכה מאוד. דיא מלכה האט זיך זעהר שראקין. האט רב גזאגט זי האט גיזעהן נדה. פרעגט דיא גמרא מיר האבען דאך גילערנט שרעק נעמט אוועק דיא בלוט. ענטפערט די גמרא אז אשה שרעקט פאר אנאך וואס עס דארף אויף איר קומען. למשל זיא האט מורא מען וועט איר הרגען. דיא זארג נעמט אוועק פון איר דיא בלוט. אבער אז עס קומט אויף א אשה אפלוצלונגע שרעק. ווערט גיעפינט דער קוואל אונ עס גייט ארויס פון איר דם נדה :

ג פיסקא. יש. אויב זיא האט אזכות ווארט מען איר. וויא ווער וועט זאגין דיא משנה. ניט וויא אבא יוסי בן חנן. אונ ניט וויא רבי אלעזר בן יצחק וואס ער וואהנט אין דארף דרום. אונ ניט וויא רבי ישמעאל. וואורום מיר האבען גילערנט אויב זיא האט אזכות ווארט מען איר דרייא חדשים. מען זאל וויסען אויב זיא איז מעוברת אדער ניין. וואורום עס שטייט אין פסוק ונקתה ונזרעה זרע. אויב זיא האט אזכות זאל זיא זיין ריין אזוי לאנג ביז מען וועט וויסען אויב זיא איז מעוברת מיט אקינד. אדער ניין: אזוי זאגט אבא יוסי בן חנן: רבי אלעזר בן יצחק פון דארף דרום זאגט ניין חדשים ווארט מען איר. ביז דאס קינד וועט גיבאהרין ווערין. וואורום דא שטייט ונקתה ונזרעה זרע. אונ דארט שטייט זרע יעבדנו יסופר לה' לדור. אזוי וויא דארט מיינט מען גיבארענע קינדער וואס וועלין לעבין אונ דער ציילין די לויב פון גאט. אזוי דא ביי דיא סוטה מיינט מען אויך אויב זיא האט אזכות אונ זיא איז מעוברת ווארט מען איר ביז זיא וועט גיבארין דאס קינד. דאס איז ביז ניין חדשים. רבי ישמעאל זאגט צוועלף חדשים ווארט מען איר. אפילו עס איז ניטא קיין אמתה בעהווייזונג [illegible] עס איז דא אזכות ווארט מען איר ביז צוועלף חדשים. פון [illegible] זאך איז דא. וואורום עס שטייט אין פסוק דניאל האט [illegible] קעניג. מיין עצה זאל דיר גיפעלין [illegible]

היה נוטל פרק שלישי

(דף כ) **א משנה** אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלאת גידים והם אומרים הוציאוה הוציאוה שלא תטמא את העזרה אם יש לה זכות תולה לה יש זכות תולה שנה אחת ויש זכות תולה שלש שנים מכאן אמר בן עזאי חייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה תדע שהזכות תולה לה רבי אליעזר אומר המלמד את בתו תורה מלמדה תפלות ר' יהושע אומר רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות . הוא היה אומר חסיד שוטה ורשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושים הרי אלו מבלי העולם :

מתמלאת גידין. ואדק מבלטייה ומפהין וגרליה כמלאב גידין וגם כברה ועבית ביעה ביעה

שלא תטמאו וכי תניא בכפרי כמין סרכיעין מוזקין בה :

[בלת הטמאה את העזרה. בעבי נקבור או עזרת נכים כתלא דנך שם ולקמיה פריך והא אמרינן בעלמא דבעבי נקבור לא נתקדשו וכ"ש עזרת נכים מת מותר ליכנס למחנה לויה : תדע שזכות תולה. הרתה והגמ בפרשת סוטה שהזכות תולה דילפינן מונקתה ונזרעה זרע ונקתה ע"י זכיה כדי זריעת צע ע' הדבים וי"ח יותר כדמפרש בגמרא] : מלמדה תפלות . מפרש בגמ' : רוצה אשה בקב והפלה . גרסינן ובגמרא מפרש מאי קאמר : מכות פרושים . מפרש בגמ' שמכה עצמו בכתלים להראות שמות ענוו ולנוע :

נסתגם לויה בהר הבית דהא עזרת נכים וגם שער נקנור לא נתקדשו בקדושת עזרה והוי קן בכלל

(ע"ב) **ב והם** אומרים הוציאוה וכו'. מאי טעמא דדילמא מתה למימר דמת אסור במחנה לויה והתניא טמא מת מותר ליכנס למחנה לויה ולא טמא מת בלבד.

פרק שלישי

א משנה: אינה. איידער דיא סוטה האט גיענדיגט אויס צוא טרינקען דיא וואסער. איז איר פנים געל גיווארין אונ דיא אויגין זענען גרויס גיווארין. אונ דיא אדערין זענען פול אונ גישוואלין גיווארין: אונ דיא מענטשין וואס זענען דארט גיוועזן האבען גיזאגט מען זאל איר געשווינד ארויס פירען פון דיא עזרה. זיא זאל ניט מטמא זיין דיא עזרה: ווארום מען האט מורא גיהאט טאמער שטארבט זיא שוין אין דיא עזרה. אויב זיא האט אזכות פון מצות אונ גוטע מעשים וארט מען איר. אונ זיא ווערט ניט אזוי געשווינד קראנק פון דיא מים המאררים: עס איז דא אזכות וואס מען ווארט איר א יאהר. אונ עס איז דא אזכות וואס מען ווארט איר דריא יאהר. פון דאנען האט בן עזאי גיזאגט אמענטש דארף לערנען זיין טאכטער תורה: אויב זיא האט מזנה גיוועזן אונ האט גיטרונקען דיא מים המאררים. אונ עס האט איר ניט באלד געשאט. וועט זיא וויסען אז דורך דיא מצות וואס זיא האט ווארט מען איר. רבי אליעזר זאגט דער וואס לערנט זיין טאכטער תורה. לערנט ער איר פאלשקייט. רבי יהושע זאגט אאשה וויל בעסער אזוי אמאן וואס פאר דינט ווייניג. אונ ער איז שטענדיג מיט איר. איידער אמאן וואס פאר דינט פיל נאר (?) מאהל אזוי פיל אונ ער איז אפ גישיידט פון איר: ער פלעגט זאגין אחסיד וואס איז אנאר. אונ אקלוגער רשע. אונ אאשה וואס איז אפ גישיידט פון דיא פערגעניגונגס פון דער וועלט. אונ דיא מאנכלייט וואס זענען אפ גישיידט פון דער וועלט אונ ער וויל ניט קוקען אויף קיין זאך. דריבער אז ער גייט אין גאס גייט ער אראפ גיבויגין דעם קאפ. ביז ער צו קלאפט זיך דעם קאפ אן אוואנט אדער אן איין אנדער זאך. דיא אלע מענטשן פאר דארבין דיא וועלט :

ב והם. אונ דיא מענטשין וואס זענען דארט גיוועזן האבען גיזאגט מען זאל דיא סוטה געשווינד ארויס פירען פון דיא עזרה. וויל טאמער וועט זיא שטארבין. פרעגט דיא גמרא וועלין מיר זאגין אז אמת טאר ניט זיין אין דעם ארט וואס הייסט מחנה לויה דאס איז די עזרה וואו דיא ווייבער זענען גישטאנען. מיר האבען דאך גילערנט אז איינער איז טמא גיווארין פון אמת מעג ער אריין גיין אין דיא מחנה לויה. אונ ניט נאר אטמא מת מעג אריין גיין אין דיא מחנה לויה. נאר מען מעג אפילו דעם מת אליין אויך אריין טראגין אין דיא מחנה

ז דרש רבא בשכר שאמר אברהם (שם) ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות לאפר פרה ולעפר סוטה והא איכא נמי עפר כיסוי הדם התם הכשר מצוה איכא הנאה ליכא. דרש רבא בשכר שאמר אברהם (שם יד) אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לשתי מצות לרצועה של תפילין ולתכלת של ציצית בשלמא רצועה של תפילין דכתיב (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותנא ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש אלא הוט של תכלת מאי היא דתניא היה ר"מ אומר מה נשתנה תכלת מכל הצבעונים מפני שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר (שמות כד) ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר וכתיב (יחזקאל א) כמראה אבן ספיר דמות כסא:

לאפר פרה. לטהר ולזכות את ישראל ממעשה העגל: הנאה ליכא. ואין זה קבול שכר אבל כאן יש הנאה בסוטה לעשות שלום ושלא יוצא ממזרות בישראל אם זונה היא ואם נקיה ונזרעה זרע ומשבחת לעז מעל בניה: בשכר אם מחוט ועד שרוך נעל. שהבריח עצמו מן הגזל: חוט של תכלת. כנגד מחוט ורצועה של תפילין כנגד שרוך דהיינו רצועה: בשלמא רצועה של תפילין. קבול שכר הוא דאיכא הנאה כדכתיב וכו': אלא חוט של תכלת. דאיכא מה הנאה איכא: מה נשתנה תכלת. שהזהיר הכתוב עליה: שהתכלת דומה לים. לא לגמרי שמקיים מצות ציצית כאלו הקביל פני שכינה והכי הוה לה לספרי ולאטריכו כל הני משום דלא אבכת קרא אלא ברקיע שדומה לכסא הכבוד הילכך תכלת דומה לים וים דומה לרקיע דתכלת לא דמי לרקיע כ"כ. אלא דומה לדומה כגון תכלת קרוב למראה הים והים קא הוינן דים קרוב למראה הרקיע: ורקיע דומה לכסא הכבוד קראי קא דרשינן דכתיב ברקיע כמעשה לבנת הספיר וכתיב בכסא הכבוד כמראה אבן ספיר דמות כסא:

מסמלאם

אינה

ז דרש. רבא האט גידרשת ווייל אברהם אבינו האט גזאגט איך בין ערד און אש. האבין זיינע קינדער זוכה גיוועזן צו צווייא מצות. צו דיא אש פון דיא פרה אדומה. און צוא דיא ערד פון דיא סוטה: פרעגט דיא גמרא עס איז דאך דא נאך אמצוה מיט ערד. מיט ערד דעקט מען צו דיא בלוט פון אחיה און פון אעוף אז מען שעכט זייא. ענטפערט דיא גמרא דאס איז נאר אמצוה. אבער הנאה פון דער מצוה איז ניטא. אבער פון דיא אש פון פרה אדומה איז דא אמצוה און הנאה. מען ווערט טהור. און דאס איז מכפר אויף דיא עבירה פון עגל. און דיא ערד פון אסוטה איז אויך הנאה. אויב זיא האט ניט מזנה גיוועזן. וועט זיין שלום צווישען איר מיט איר מאן. און זיא וועט האבין שיינע קינדער. רבא האט גידרשת ווייל אברהם אבינו האט גזאגט צום מלך פון סדום איך וויל ניט נעמען פון דיר קיין פאדים און קיין שנירול פון אשוך. האבען זיינע קינדער זוכה גיוועזן צו צווייא מצות. צו דיא רצועות פון תפלין. און צוא תכלת פון ציצית. פרעגט דיא גמרא בייא רצועות פון תפלין איז דא אמצוה און הנאה. ווארום עס שטייט אין פסוק אלע פעלקער פון דער וועלט וועלין זעהן אז דער נאמען פון גאט ווערט גירופין אויף דיר וועלין זייא מורא האבין פאר דיר. און מיר האבען גילערונט רבי אליעזר הגדול האט גזאגט דאס מיינט מען זייא וועלין זעהן דיא תפלין וואס אויף דיין קאפ: נאר פון דיא תכלת וואס אויף דיא ציצית וואס פאר הנאה איז דא. ענטפערט דיא גמרא מיר האבען גילערונט רבי מאיר פלעגט זאגין פאר וואס האט דיא תורה גיהייסן נעמען צו ציצית תכלת. ניט קיין אנדערע פארבין. ווייל דער קאלאר פון תכלת איז גליך צום ים. און דער קאלאר פון ים איז גליך צום הימעל. און דער קאלאר פון הימעל איז גליך צום כסא הכבוד. ווארום עס שטייט אין פסוק זייא האבען גיזעהן דעם גאט פון ישראל און אונטער זיינע פיס איז גיוועזן ווייס אזוי ויא דער דימאנט ספיר. און אזוי וויא דיא קלארקייט פון הימעל. זעהן מיר אז דער קאלאר פון הימעל איז אזוי וויא דער קאלאר פון שטיין ספיר. און עס שטייט אין פסוק אזוי וויא דער קאלאר פון דעם שטיין ספיר אזוי איז דער קאלאר פון כסא הכבוד. זעהן מיר אז דער קאלאר פון הימעל איז אזוי וויא דער קאלאר פון כסא הכבוד. און דער קאלאר פון תכלת איז גליך צו זייא. דריבער אז דער מענטש גייט ציצית מיט תכלת. איז גליך וויא ער וואלט גיזעהן דעם כסא הכבוד. דאס אליין דארף זיין אהנאה בייא אמענטשין צו ער איז זוכה צו זעהן דעם קאלאר פון כסא הכבוד

כאיר דקאמר היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה כאכל בהמה אמרו לו התינח עשירה עניה מאי איכא למימר אלא לשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה:

(דף ט״ו ע״ב) **ג תנו רבנן** ג׳ צריכין שיראו עפר סוטה ואפר פרה ורוק יבמה משום ר׳ ישמעאל אמרו אף דם צפור:

(דף י״ז) **ד דרש** רבי עקיבא איש ואשה זכו שכינה ביניהם לא זכו אש אוכלתן אמר רבא והאשה עדיפא מהאיש מאי טעמא האי מצרף והאי לא מצרף. אמר רבא מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה שאם זכתה הויין לה בנים כאברהם אבינו דכתיב ביה (בראשית י״ח) ואנכי עפר ואפר לא זכתה תהזור לעפרה:

נפ״ק גבי נפדה באדם מודר: ג. ה. לא האכילתו מעדנים לפה מגיאה מאכל בהמה: אלא. היא שבתה מעשה בהמה בהפקירה עצמה נהשמיש למי שאינו בן זוגה:

עפר סוטה. דכתיב אל המים שילאה עליהם מדלא כתיב במים: ואפר פרה. דג״ש גמירי מהדדי עפר סוטה ואפר פרה כדלקמן: ורוק יבמה. לעיני הזקנים דכתיב לעיני הזקנים והללה וירקה: אף דם צפור. של מצורע שבחטו אל כלי חרש על המים חיים וצריך שלא יהן מים אלא כשיעור שיהיה דם צפור ניכר בהם:

זכו. הלכו בדרך ישרה שלא יהא הוא נואף ולא היא מנאפת: שכינה ביניהם. שהרי חלק את שמו ושכנו ביניהם יו״ד באיש וה״א באשה: לא זכו אש אוכלתן. שהקב״ה מסלק את שמו מביניהם ונמצאו אש ואש: והאשה עדיפא מהאיש. אש של אשה קרבה ומתהרת לאכול ולפרוע מבל איש: מאי טעמא האי מצרף. אש של אשה נוח לדלוק שאין אות של שם מפסיקתו אלא מחובר היא ונקראת אש אבל של איש אין אותיות של אש מצורפות יחד שהיו״ד של שכינה מפסיקתן:

דרש

זיין איר קרבן אזעלכע זאכן וואס א בהמה עסט. האבען דיא חכמים צו איהם גזאגט דאס איז רעכט אז זיא איז רייך. האט זיא איהם גיגעבין עסין גוטע שפייזין דריבער איז איר קרבן דאס עסין פון א בהמה. אבער אז זיא איז ארעם. האט זיא דאך איהם ניט גיגעבין עסין גוטע שפייזין. פאר וואס זאל זיין איר קרבן דאס עסין פון א בהמה. נאר אזוי איז. וויל זיא האט גיטאהן אזוי וויא א בהמה. וואס האט ניט קיין מאן נאר ווער עס וויל איז מיט איר מזנה. דריבער זאל זיין איר קרבן דאס עסין פון א בהמה:

ד תנו רבנן דיא רבנן האבען גילערנט דרייא זאכן דארף מען זייא זאלין געזעהן ווערין. דיא ערד פון דיא סוטה וואס מען שיט ארויף אויף דעם וואסער. דארף מען זעהן ערד אין דיא וואסער. עס זאל ניט זיין וויניג ערד. אונ דיא אש פון דיא פרה אדומה וואס מען שיט ארויף אויף דיא וואסער. דארף מען זעהן אש אין דיא וואסער. עס זאל ניט זיין וויניג אש. אונ דיא שפייאכץ וואס דיא יבמה שפייט אויס פאר דעם יבם. דארף זיין אזוי פיל אז מען זאל דיא שפייאכץ זעהן אויף דיא ערד. פון רבי ישמעאלס וועגין האט מען גזאגט דיא בלוט פון דיא פייגיל וואס מען גיסט אריין אין דיא וואסער וואס ביי א מצורע. דארף אויך זיין אזוי פיל בלוט אז מען זאל דער קענען דיא בלוט אין דיא וואסער:

ה דרש. רבי עקיבא האט גידרשת אז איש ואשה. מאן אונ ווייב זענען זוכה צו גיין אין גוטען וועג. זייא זענען ניט מזנה. איז דיא שכינה צווישען זייא. דעם יוד פון איש בהעפט מען צום ה׳ פון אשה. איז דער שם י״ה. אבער אז זייא זענען ניט זוכה נאר זייא זענען מזנה. נעמט גאט צו זיין נאמען. בלייבט אש ביי דעם מאן אונ אש ביי דער ווייב. דריבער וועט זייא פאר ברענען א פייער. רבא זאגט דער פייער פון דיא אשה אז זיא איז מזנה איז שטארקער וויא דער פייער פון דעם מאן. אויב ער איז מזנה. פון וואנען ווייסן מיר. ווארום ביי דיא אשה שטייט דער ווארט אש נאנט. איין אות נעבין אנדערין. אבער ביי דעם איש. שטייט דאך איוד צווישען דיא אותיות אש. רבא האט גזאגט פאר וואס האט דיא תורה גזאגט מען זאל ברייגגען ערד פאר א סוטה. אונ אריין שיטען אין דיא וואסער וואס מען גיט איר טרינקען: אויב זיא איז זוכה זיא האט ניט מזנה גיוועזן. וועט זיא האבען קינדער אזוי וויא אברהם אבינו וואס ער האט גזאגט ואנכי עפר ואפר. איך בין ערד אונ אש. אונ אויב זיא איז ניט זוכה. זיא האט מזנה גיוועזן. וועט זיא גיין צו איר ערד. זיא וועט שטארבין:

היה מביא פרק שני

א משנה היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידה כדי ליגעה וכו':

גמ' תניא אבא חנין אומר משום ר' אלעזר [אליעזר] (וכ"כ למה) כדי ליגעה כדי שתחזור בה אם כך הוא חסה התורה על עוברי רצונו ק"ו על עושי רצונו:

(דף טו) **ב תניא** אמר ר"ש בדין הוא שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה שלא יהא חוטא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהודר ובדין הוא שתהא חטאת חלב טעונה נסכים שלא יהא חוטא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהודר אבל חטאתו של מצורע ואשמו טעונין נסכין לפי שאין באין על חטא:

ג פיסקא ר"ג אומר כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה תניא אמר להם ר"ג לחכמים סופרים הניחו לי ואדרשנה כמין חומר (ע"ג) דמטעיה לרבי מאיר

וכ"ב למה לה טירחין ליגעה: על מצרי גלמה. כלה זונה עברה על לעונו כל מקום יגעה בהודה כלה הבדק: כלה יהא יגעה נשבר להקל במנחתו יותר מכל מנחות: חטאת חלב. כל חטאת כתב קרי חטאת חלב דכתב חלב כתיב כל חלב וכל דם לא תאכלו וכתיב בתריה פרשת חטאת: נסכים. כולה נמנחה עברון לנסכים יין ושמן רביעית ההין כמו שמקריבין לעולה ושלמים ומפני מה אינה טעונה דכתיב בפרשת נסכים לפלא נדר או לנדבה נדר או נדבה טעון נסכים ואין חטאת ואשם טעונים נסכים: חטאת ואשמות של מצורע אינהכו בהדיא לנסכים במסכת מנחות פרק כל מדות: חומר. כמין חומר וכולה כל זהב ותחמן כו כ' מחרי הלוך לגוי: דמטעיה לרבי מאיר דלמד. וכו' בפ"ק

פרק שני

א משנה. היה. דער מאן האט געבראכט דיא מנחה פון דער סוטה אין אקארב וואס זיא איז געפלאכטן פון קארע וואס הייסט ארום אבוים. אונ ער האט געשטעלט דיא מנחה מיט דיא קארב אויף איר האנט זיא זאל מיד ווערין. זאגט דיא גמרא מיר האבען געלערנט אבא חנין זאגט פון רבי אליעזרס וועגין צו וואס האט מען דאס געשטעלט אויף איר האנט: מען זאל איר מיד מאכין. טאמער וועט זיא מודה זיין אז זיא האט מזנה געוועזן. וועט זיא ניט טרינקען דיא מים המאררים. וועט זיא ניט קראנק ווערין. אויב דיא תורה האט רחמנות געהאט אויף אזעלכע וואס טוהען ניט דעם ווילען פון גאט. געוויס אז דיא תורה האט רחמנות אויף אזעלכע וואס טוהען יא דעם ווילען פון גאט:

ב תניא. מיר האבען געלערנט רבי שמעון זאגט דער דין דארף זיין אז איינער ברענגט אמנחה אויף אעבירה וואס ער האט געטאהן. זאל ער דארפין ברענגען צו דיא מנחה בוימאייל מיט בשמים. אזוי וויא אלע מנחות זענען מיט בוימאייל אונ מיט בשמים. ווארום פאר וואס זאל דער זינדיגער פארדינען. זיין מנחה זאל קאסטין וועלוועלער. נאר פאר וואס האט מען געזאגט אז צו אמנחה וואס אויף אעבירה דארף מען ניט ברענגען בוימאייל מיט בשמים. דער קרבן זאל ניט זיין שיין. דער דין וואלט געדארפט זיין אז איינער האט געגעסין חלב אונ ער ברענגט אקרבן חטאת. זאל מען דארפין ברענגען צו דעם קרבן. נסכים ואמנחה אונ ויין. אזוי וויא מען ברענגט צו אלע קרבנות. ווארום פאר וואס זאל דער זינדיגער פארדינען. נאר פאר וואס האט מען געזאגט אז צו אקרבן חטאת דארף מען ניט ברענגען נסכים. דער קרבן זאל ניט זיין שיין. אבער דער קרבן חטאת פון אמצורע אונ דער אשם פון אמצורע צו זייא דארף מען ברענגען נסכים ווייל זייא קומען ניט אויף אעבירה:

ג פיסקא. רבן גמליאל זאגט אזוי וויא דיא סוטה האט געטאהן וויא אבהמה. אזוי איז איר קרבן פון אעסין וואס אבהמה עסט. מיר האבען געלערנט רבן גמליאל האט געזאגט צוא דיא חכמים איר חכמים לאזט מיך וועל איך דרשנען דיא זאך אזוי שיין וויא דיא גאלדענע צירונג וואס מען גייט ביא דעם האלדז. ווארום ער האט געהערט וויא רבי מאיר זאגט זיא האט געגעבין עסין דעם נואף וואס האט מיט איר מזנה געוועזן דיא בעסטע שפייזן. דריבער זאל

תפושמים יפגיע. כבכיל פושעים הפגיע: סערס. כרש"י;

דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י וכי לאכול מפריה היה צריך אלא כך אמר משה רבינו הרבה מצות נצטוו ישראל שאינם מתקיימות אלא בארץ [ישראל] אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו על ידי אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאילו עשיתם שנאמר (ישעיה נג) לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע לכן אחלק לו ברבים שאני מהלק לו שכר שלם שמא תאמר כאחרונים ולא כראשונים ת"ל ואת עצומים יחלק שלל כאברהם יצחק ויעקב שהיו עצומים בתורה ובמצות תחת אשר הערה למות נפשו שמסר עצמו למיתה שנאמר (שמות לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת. ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר. והוא חטא רבים נשא שכיפר על מעשה העגל. ולפושעים יפגיע שבקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר (ירמיה ז) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי:

היה

דרש. רבי שמלאי האט גידרשה. פאר וואס האט משה רבינו גיגלוסט אריין צוא גיין אין ארץ ישראל. האט ער דען גיוואלט עסין דיא פירות פון ארץ ישראל. אדער ער האט גיוואלט זאט ווערין פון איר גוטס. נאר אזוי האט משה רבינו גזאגט פיל מצות זענען יודין גיבאטין גיווארין ווס מען קען זייא ניט מקיים זיין נאר אין ארץ ישראל. וועל איך אויך אריין גיין אין ארץ ישראל דיא מצות זאלין מקוים ווערין דורך מיר אויך. האט גאט גזאגט צוא משה דוא ווילסט דאך נאר מקיים זיין דיא מצות. דוא זאלסט נעמען שכר פאר זייא. איך רעכין אויף דיר גליך ווייא דוא האסט אלע מצות מקיים גיוועזן. אונ איך וועל דיר געבין שכר פאר אלע מצות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע. דער פסוק גייט אויף משה רבינו לכן אחלק לו ברבים. איך וועל אים געבין א גאנצין שכר. מאמער וועסטו זאגין אזוי א שכר וויא דיא לעצטע מענטשין האבען. אבער ניט וויא דיא ערשטע. שטייט אין פסוק ואת עצומים יחלק שלל. מיט דיא שטארקע וועט ער צוא טיילין דיא רויב. דיא שטארקע מיינט מען אברהם יצחק יעקב וואס זייא זענען גיוועזן שטארק אין דיא תורה. מיט מצות. דער שכר קומט אים תחת אשר הערה למות נפשו. ווייל ער האט זיך איבער גיגעבין צום שטארבין פאר דיא יודינס וועגין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה רבינו האט גזאגט אז איצט אויב דו וועסט פר געבין זייער זינד איז גוט אונ אויב ניט זאלסטו מיך אפ מעקין פון דיין ספר וואס דוא האסט גשריבען. ואת פושעים נמנה. אונ משה איז געצייכט גיווארין מיט דיא זינדיגע. מיט דיא מענטשין וואס זענען גישטארבין אין דער מדבר. והוא חטא רבים נשא. אונ ער האט גיטראגין אויף זיך דעם זינד פון פיל מענטשין. וואס ער האט גינומען אויף זיך דיא זינד פון דעם עגל. ולפושעים יפגיע. אונ ער בעט גאט זאל רחמנות האבען אויף דיא זינדיגע יודין. דייא זאלין תשובה טאהן. וואררום יפגיע איז דער טייטש תפלה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט צוא ירמיה הנביא דוא זאלסט ניט מתפלל זיין פאר דעם פאלק אונ זאלסט ניט טראגין פאר זייא קיין גיזאנג אונ קיין גיבעט. ואל תפגע בי. אונ זאלסט ניט בעטין צו מיר פאר זייערט וועגין:

במיתתם יותר מבחייהם שכן אתה מוצא בשעה שהיו ישראל במדבר וסרחו במעשיהם ועשו עגל קצף הקב"ה על ישראל אמר למשה (דברים ט) הרף ממני ואשמידם כמה צדיקים היו באותו הדור וכמה חסידים משה ואהרן ויהושע אלדד ומידד ושבעים זקנים ושאר חכמים ותלמידים ולא עשה בשבילם ולא ביטל הגזירה אלא בשביל משה) . (שם) וא"ר חמא ב"ח מאי דכתיב (שם יג) אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלוך אחרי שכינה והלא כבר נאמר (שם ד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא אלא הלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא הלביש ערומים דכתיב (בראשית ג) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה הלבש ערומים הקב"ה ביקר חולים דכתיב (שם יח) וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים . הקב"ה קבר מתים דכתיב (דברים לד) ויקבור אותו בגיא אף אתה קבור מתים . הקב"ה נחם אבלים דכתיב (בראשית כה) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם רב ושמואל ח"א דבר הבא מן העור וחד אמר דבר שהעור נהנה (בו) [ממנו] . דרש ר' שמלאי תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה ג"ח תחלתה ג"ח דכתיב (שם ג) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וסופה גמילות חסדים דכתיב ויקבור אותו בגי :

דרש

ויברך אלהים את יצחק בנו . נחמו על אביו יצחק ברכת אבלים : דבר הבא מן העור . של צמר גפן : שהעור נהנה ממנו . של פשתן שאדם לובש כמוך לעורו : תחלתה גמילות חסדים . מלביש ערומים :

זייער שטארבן . מער וויא זייא זענען ביי זייער לעבן . וואַרום אַזוי געפינען מיר יען דיא יודין זענען געוועזן אין דער מדבר . אונ זייא האבען געזינדיגט מיט דעם עגל וואס זייא האבען געמאכט . איז גאט אין כעס געוועזן אויף דיא יודין אונ ער האט געזאגט צוא משה לאז מיך אפ וועל איך זייא פאר טיליגען . פיל צדיקים זענען געוועזן ביי דעם דור . פיל חסידים זענען געוועזן משה אהרן יהושע אלדד מידד אונ דיא זיבעציג זקנים אונ נאך אנדערע חכמים אונ תלמידים . אונ גאט האט ניט געטאהן פון זייערט וועגין . אונ ער האט ניט מבטל געוועזן דיא גזרה נאר פון וועגין משה . נאך האט רבי חמא בר חנינא געזאגט עס שטייט אין פסוק איר זאלט גיין אינטער גאט . קען דען אמענטש גיין אינטער גאט . עס שטייט דאך אין פסוק גאט איז אברענענדיגער פייער ער איז אצארענדיגער גאט . נאר מען מיינט ער זאל גיין נאך דיא מדות פון גאט . אזוי וויא גאט האט בקליידט נאקעטע אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געמאכט פאר אדם אונ זיין ווייב העמדלעך פון פעל אונ ער האט זייא אן גיקליידט . אזוי זאלסטו אויך בקליידען נאקעטע . גאט האט מבקר חולים געוועזן . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט איז געזעהן געווארין צוא אברהם אין פלאין פון ממרא . זעהן אונ פרעגין אים אויב ער איז שוין געזונד געווארין נאך דעם מל זיין . אזוי דוא זאלסט אויך גיין צוא קראנקע פרעגין וואס זייא מאכען . גאט האט בגראבין מתים . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האט אים בגראבין אין טהל . אזוי דוא זאלסט אויך בגראבין מתים . גאט האט גיטרייסט אבלים . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער נאך וויא אברהם איז גישטארבין האט גאט געבענטשט זיין זוהן יצחק . אונ האט אים גיטרייסט . אזוי דוא זאלסט אויך טרייסטין אבלים . אין פסוק שטייט גאט האט גימאכט צוא אדם אונ צו זיין ווייב כתנות עור אונ האט זייא אן גיקליידט : רב אונ שמואל קריגען . איינער זאגט דיא העמדער איז געוועזן פון דיא זאכען וואס מען נעמט אראפ פון דיא פעל . פון וואל . אונ איינער זאגט דיא העמדל איז געוועזן פון אזוי אזאך וואס די הויט פון מענטשין האט פון דעם הנאה . דאס איז פלאקס . רבי שמלאי האט גידרשת דער אנהייב תורה איז גמלות חסדים . אונ דער סוף תורה איז גמלות חסדים . דער אנהייב תורה איז גמלות חסדים . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט הט געמאכט פאר אדם אונ זיין ווייב העמדראך פון פעל אונ הט זייא אן גיקליידט . דער סוף תורה איז אויך גמלות חסדים . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער הט אים בגראבין אין טאהל :

ויקבר אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור א"ר ברכיה סימן בתוך סימן ואפי' הכי ולא ידע איש את קבורתו וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל (דף יד) גסטרא של בית פעור הראונו היכן משה קבור עמדו

...ן בתוך סימן. כלומר סימנים הרבה בלבן מולב בגיא מול בית פעור והוא על ס קן וכו': מלכות הרשעה. קיסר: גסטרא. מוב כמו שאמר קוסוס דוכוס טלטון והכינו גנרליות ליכטון קטון גסטרא:

למעלה נדמה להם למטה לכטה נדמה להם למעלה נחלקו לשתי כתות אותם העומדים למעלה נדמה להם למטה אותם העומדים לכטה נדמה להם למעלה לקיים כה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה א"ר חמא ברבי חנינא אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור כתיב הכא ולא ידע איש את קבורתו וכתיב התם (סס לו) וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים וא"ר חמא בר חנינא מפני מה נקבר משה רבינו מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור:

וסב וא"ר חמא ברבי חנינא מפני מה נסתתר קברו של משה מעיני ב"ו מפני שגלוי וידוע לפני הקב"ה שעתיד בה"מ ליחרב ולהגלות את ישראל מארצם שמא יבואו לקבורתו של משה באותה שעה ויעמדו בבכי ויתחננו למשה ויאמרו לו משה רבינו עמוד בתפלה בעדנו ועומד משה ומבטל את הגזירה מפני שחביבים צדיקים במיתתם

וואגין משה איז ניט געשטארבין. ווארום דא שטייט וימת שם משה. אונ דארט שטייט ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. לערנען מיר אגזרה שוה שם שם. אזוי וויא דארט דיא פערציג טעג איז משה געשטאנען אונ האט בעדינט פאר גאט. אזו דא אויך שטייט משה אונ בדינט פאר גאט. אין פסוק שטייט ער האט אים בגראבין אין טאהל אין לאנד מואב געגין דיא עבודה זרה פעור. רבי ברכיה זאגט דער פסוק גיט א סימן אויף א סימן אונ פון דעסטוועגין וויים דאך קיין מענטש ניט וואו ער איז בגראבין. דער מלך ארם האט אמאול געשיקט צוא דעם פירשט פון דעם ארט וואס דארט איז דיא עבודה זרה פעור. אונ האט געזאגט צוא אים ווייז אונז וואו משה איז בגראבין. אז זייא זענען געשטאנען אין דיא היך. האט זייא אויס געזעהן אז דער קבר פון משה איז אין דער נידער. אז זייא זענען געשטאנען אין דער נידער: הט זייא אויס געזעהן אז דער קבר פון משה איז אין דיא היך. האבען זייא זיך צוא טיילט אויף צווייא טייל. איין טייל איז געשטאנען הויבין. אונ איין טייל איז געשטאנען אונטען. דיא וואס זענען געשטאנען אין דיא היך. האט זייא אויס געזעהן אז דער קבר איז אונטען. דיא וואס זענען געשטאנען אונטען. האט זייא אויס געזעהן אז דער קבר איז הויבין. צוא מקיים זיין וואס עס שטייט אין פסוק קיין מענטש האט ניט געוואוסט זיין בגרעבנים ביז היינטיגען טאג. רבי חמא ברבי חנינא זאגט משה רבינו אליין וויים ניט ער וואו איז בגראבין. דא שטייט ולא ידע איש את קבורתו. קיין מענטש וויים ניט זיין בגרעבנים. אונ דארט שטייט וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים. דאס איז דיא ברכה וואס משה דער געטליכער מענטש האט געבענטשט. אזוי וויא דארטין ווערט משה גירופען איש. אזוי דא אז עס שטייט איש. מיינט מען אויך משה. נאך האט רבי חמא ברבי חנינא געזאגט פאר וואס איז משה רבינו בגראבין געווארין געגין דיא עבודה זרה פעור. ער זאל מכפר זיין דיא עבירה וואס דיא יודין האבען געטאהן מיט די עבודה זרה פעור:

סב ואמר. נאך האט רבי חמא בר חנינא געזאגט פאר וואס איז פאר בארגין געווארין דער קבר פון משה פון אלע מענטשין. ווייל גאט האט געוואוסט אז דער בית המקדש וועט חרוב ווערין אונ יודין וועלין פאר טריבין ווערין פון זייער לאנד. טאמער וועלין זייא אין דער צייט קומען צום קבר פון משה רבינו אונ זייא וועלין דארט וויינען אונ בעטין בייא משה. אונ זייא וועלין זאגין צוא אים משה רבינו שטייא אויף אונ בעט פון אונזערט וועגין. וועט זיך משה שטעלין מתפלל זיין אונ וועט מבטל זיין דיא גזרה ווארום צדיקים זענען ליבער בייא גאט נאך

למשה וסופו ליהושע :
בכנפי השכינה . בכנף הוד לגונו : מי יקום לי עם מרעים . להוכיחם לפני : פשר דבר . שהיה יודע לעשות פשרה בינו ובין (בניו) [בני] : סמליון . שם חכם :

היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה :

ס תניא אמר רב יהודה אלמלא מקרא כתוב א״א לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכתיב (דברים לד) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן קיימא דכתיב (במדבר לב) ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלא ואת קריתים ואת נבו ואת בעל מעון (ונבו ששם מתו ג׳ נביאים משה אהרן ומרים) והיכן משה קבור בחלקו של גד דכתיב (דברים לג) וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון מחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה הוי ארבעה מילין אותן ארבעה מילין מי הוליכו מלמד שהיה משה (מת) מוטל בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים (שם) צדקת ה׳ עשה ומשפטיו עם ישראל והקב״ה מאי אמר (תהלים צד) מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ושמואל אמר (קהלת ח) מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ורבי יוחנן אמר (איוב כח) והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה ורב נחמן (בר יצחק) אמר (דברים לד) וימת שם משה עבד ה׳. סמליון אמר וימת שם משה ספרא רבא דישראל :

סא תניא רבי אליעזר הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל היה בת קול משמיע ואמר וימת משה ספרא רבא דישראל ויש אומרים לא מת משה כתיב הכא וימת שם משה וכתיב התם (שמות לד) ויהי שם עם ה׳ ארבעים יום וארבעים לילה מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש (דברים לד) ויקבור

האבן גידרשת דעם שבת · פאר האלבין טאג האט משה גידרשת. דר נאך איז צו גינומען גיווארין די חכמה פון משה · אונ עס איז גיגעבין גיווארין צוא יהושע :

ס תניא. מיר האבען גילערנט רבי יהודה זאגט ווען דער פסוק וואלט ניט גישטאנען. וואלט מען דאס אליין ניט גיקאנט זאגין וואו איז משה גישטארבין אין דעם חלק וואס גיהער צוא ראובן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה איז אויף גיגאנגן פון ערבות מואב צום הר נבו. אונ דער בארג נבו איז גיוועזן אין חלק פון ראובן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ דיא קינדער פון ראובן האבען גיבאהט דיא שטאט חשבון אונ אלעלא אונ קריתים אונ נבו אונ בעל מעון. (דארט זענען גישטארבין אלע דריי נביאים משה אהרן מרים). אונ וואו איז משה בגראבין אין דעם חלק פון גד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גד האט גיזעהן צוא הערשט פאר זיך אז דארט אין זיין לאנד איז דא אפעלד וואס משה רבינו וועט דארט זיין בהאלטין. פון דעם חלק פון ראובן ביז דעם חלק פון גד וויא פיל איז. פיר תחום שבת. דיא פיר תחום שבת ווער האט אים געפירט : נאר משה איז גילעגין אין דיא פליגעל אדער אין דיא פאלעס פון גאט. אונ דיא מלאכים האבען גיזאגט משה האט גיטאהן דיא גירעכטיגקייט פון גאט. אונ זיינע משפטים האט ער גיטאהן מיט דיא יודין. אונ גאט וואס האט גיזאגט. ווער וועט שטיין מיט דיא שלעכטע מענטשין. אונ ווער וועט שטיין מיט דיא מענטשין וואס טוהען אומרעכט : מען זאל זיא שטראפין פון מיינעט וועגין. אז משה איז נישטא : שמואל זאגט גאט האט גיזאגט ווער איז אזוי קלוג אונ ווער ווייס צוא פאר גלייכין אזוי אז משה איז נישטא. רבי יוחנן זאגט גאט האט גיזאגט דיא חכמה פון וואנען וועט גיפונען ווערין אונ וואו וועט מען געפינען דיא פאר שטאנדיגקייט. אז משה איז נישטא. רב נחמן זאגט גאט האט גיזאגט משה דער קנעכט פון גאט איז גישטארבין. סמליון זאגט גאט האט גיזאגט משה דער גרויסער שרייבער פון דיא יודין איז גישטארבין :

סא תניא : מיר האבען גילערנט רבי אליעזר הגדול זאגט צוועלף תחום שבת אויף צוועלף תחום שבת וויא גרויס דיא מחנה יודין זענען גיוועזן האט מען גיהערט וויא א קול פון הימעל שרייט אונ זאגט משה דער גרויסער שרייבער פון דיא יודין איז גישטארבין. אנדערע

רב לך א"ר לוי ברב בישר ברב בישרוהו ברב בישר דכתיב (במדבר טז) רב לכם בני לוי ברב בישרוהו רב לך ד"א רב לך רב יש לך ומנו יהושע ד"א רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן וכל כך למה תנא דבי ר' ישמעאל לפום גמלא שיחנא (דברים לא) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת"ל היום ומה ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש שנא' (שמות כג) את מספר ימיך אמלא. לא אוכל עוד לצאת ולבא מאי לצאת ולבא אילימא לצאת ולבא ממש והכתיב (דברים לד) ומשה בן מאה עשרים שנה במותו לא כהתה עינו ולא נס לחה וכתיב (שם) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ותניא שתים עשרה מעלות היו שם ופסעם משה בפסיעה אחת אמר רב שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן לצאת ולבא בדברי תורה מלמד שנסתתמו ממנו מעינות החכמה (שם לא) וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד תנא אותה שבת של דיוזגי היתה

רב בישר. אף בני מהלוקתו רב לכם בני לוי והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה וגענש באותה מדה: רב יש לך. הגיעה מלכותו של יהושע ואין מלכות נוגעת בחברתה ואפילו כמלא נימא: דבר אחר רב לך. די לך אל תרבה עוד בקשה: שלא יאמרו הרב כמה קשה. שאינו מתפייס ונומע לו: והתלמיד כמה סרבן. מפציר ולבוק הכמים הוא כך מסרבין בו לבאת את בת אהרו בנדרים ובשבועות במסרב בו הבירו שיאכל עמו: (וכל כך למה. מה עונש רב בשמעו לא המורים בסרבה בההגות הרבה ולא נענה): לפום גמלא שיחנא. לפי כח הגמל מרבין במשאוי אף כאן לפי צדקתו מדקדקים אחריו: היום מלאו. וביום זה נולדתי: לא נס לחה. לא נרה לחלוחית כחו: דיוזגי. שני זוגות בני הכרים היו בה התלאת היום

צאגט צוא מיר פיל צוא דיר. רבי לוי האט גזאגט משה האט גזאגט דעם ווארט רב. אונ דעם ווארט רב האט גאט גזאגט צוא משה: משה האט גזאגט דעם ווארט רב. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האט גזאגט צוא קרח. פיל צוא אייך איר קינדער פון לוי. דעם ווארט רב האט גאט גזאגט צוא משה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט פיל צוא דיר. אנדערע זאגין רב לך איז דער טייטש ארבי איז דא צו דיר. דאס איז יהושע. אנדערע זאגין אזוי מיינט מען רב לך. פיל צוא דיר. גענוג בעטין. מען זאל ניט זאגין וויא שלעכט איז דער רבי. אונ וויא שטארק דער תלמיד בעט. אונ פאר וואס איז גאט אויף אים אזוי אין כעס גיוועזן. דבי רבי ישמעאל האבען גילערונט נאך דעם קעמיל לייגט מען דיא משא. ווייל משה איז גיוועזן אזוי פרום. דריבער איז בייא אים אקליינע עבירה אויך גרויס. אין פסוק שטייט משה האט גזאגט צוא דיא יודין הונדערט מיט צוואנציג יאהר בין איך היינט. צוא וואס שטייט דער ווארט היינט. צוא זאגין אז ריכטיג היינט האבען זיך אויס גילאזין דיא הונדערט מיט צוואנציג יאהר. ווארום היינט בין איך גיבארין גיווארין. דער פסוק דער ציילט אונז אז גאט לאזט אויס דיא יאהרין פון דיא צדיקים פון טאג צוא טאג. אונ פון חודש צוא חודש. דער צדיק שטארבט אין דעם זעלבין חודש אונ אין דעם זעלביגען טאג וואס ער איז גיבארין גיווארין: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דעם צאהל פון דיינע טעג וועל איך דר פילען. משה רבינו האט גזאגט איך קען ניט ארויס גיין אונ קומען. וואס מיינט מען ארויס גיין אונ קומען. מיר זאלין זאגין ווייל משה איז שוואך גיווען דריבער קען ער ניט ארויס גיין אונ קומען. עס שטייט דאך אין פסוק משה איז אלט גיוועזן הונדערט מיט צוואנציג יאהר ווען ער איז גישטארבין. זיין אויג איז ניט טונקעל גיווארין. זיין פייכטקייט איז פון אים ניט אנטלאפין. אונ נאך שטייט אין פסוק משה איז ארויף גיגאנגען פון ערבות מואב ביז צום בארג נבו. אונ מיר האבען גילערונט צוועלף טרעפ איז דארטין גיוועזן. אונ מיט איין שפרונג איז משה ארויף גישפרונגען אלע צוועלף טרעפ. זעהן מיר דאך אז משה איז גיוועזן שטארק פאר זיין טויט. נאר וואס דען מיינט ער איך קען ניט ארויס גיין אונ אריין קומען. האט רב שמואל בר נחמני גזאגט פון רבי יונתנס וועגין. משה רבינו האט גימיינט איך קען ניט ארויס גיין אונ אריין גיין אין דער תורה. ווייל עס איז פאר מאכט גיווארין פון אים דיא קוואלין פון חכמה. אין פסוק שטייט משה אונ יהושע זענען גיגאנגען אונ האבען זיך גישטעלט אין אהל מועד. מיר האבען גילערונט דער שבת איז גיווען אפאר. צוויי חכמים

דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו ר' אלעזר אומר אף מורידין אותו מגדולתו דכתיב (בראשית לח) ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו רבי שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו שנאמר (שם) ותמת בת שוע אשת יהודה וכתיב (שם) וימת ער ואונן:

בארית ישראל: אף מורידין אותו מגדולתו. אף חכמים למתחיל ואינו גומר אלא אם כן נוהג [...] במת בעבר הירדן: דכתיב וירד יהודה וגומר. [...] התחיל בהצלת יוסף ולא גמר כדאמר מה בצע וגומר: נקרא יוסף עצמות בחייו. שנאמר והעליתם את עצמותי מזה ועודנו חי: שהוריד אצטגניני פרעה מגדולתן. כשפתר את החלום והם לא ידעו לפתרו: לעצמו. למשכב זכור מתוך יפיו: פרעו. היינו סרוס יקירה. הוא בא גבריאל וסרסו לא גרסינן:

נג

נח אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקא אמרי ליה עבדך אבינו ולא מיחה ולא אמר להו מידי: ואמר רב יהודה א"ר ואיתימא ר' (יוסף) [חמא] ברבי חנינא מפני מה מת יוסף קודם אחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות (בראשית לט) ויוסף הורד מצרימה אמר רבי אלעזר אל תקרי הורד אלא הוריד שהוריד אצטגניני פרעה מגדולתם. (שם) ויקנהו פוטיפר סריס פרעה אמר רב שקנאו לעצמו (בא גבריאל וסרסו) בא גבריאל ופרעו מעיקרא כתיב פוטיפר ולבסוף כתיב פוטיפרע:

נט פיסקא מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה שנאמר (דברים לד) ויקבור אותו בגי מול בית פעור וגו' ע"כ. (שם ו) ויאמר ה' אלי רב

איז געקומען און האט איר געענדיגט. רעכענט דער פסוק אויף דעם וואס האט איר געענדיגט גלייך וויא ער וואלט געטאהן אין גאנצן. רבי אלעזר זאגט דער וואס הייבט אן צוא טאהן א מצוה און ער ענדיגט זיא ניט. נידערט מען אים אראפ פון זיין גרויסקייט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אין דער צייט האט יהודה אראפ געניעדערט פון זיינע ברידער. ווייל ער האט אן געהויבן מציל זיין יוסף. מען זאל אים ניט הרגענן. און ער האט אים ניט מציל געווען אין גאנצן: דריבער האט ער אראפ געניעדערט פון זיין גרויסקייט. רבי שמואל בר נחמני זאגט אז מען הייבט אן א מצוה און מען ענדיגט זיא ניט. בגראבט מען דיא ווייב מיט דיא קינדער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בת שוע דיא ווייב פון יהודה איז געשטארבען. און זיינע צוויא קינדער ער און אונן זענען אויך געשטארבען:

נח אמר. רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגן פר וואס איז יוסף גערופען געווארען בײנער. ווען ער האט נאך געלעבט. אזוי וויא יוסף אליין האט אויך זיך געזאגט. איר זאלט אויף ברענגען מיינע ביינער. ענטפערט דיא גמרא ווייל ער האט ניט געווערט אויף דעם כבוד פון זיין פאטער. דיא ברידער האבען געזאגט צוא אים דיין קנעכט אונזער פאטער. און ער האט זיי ניט געווערט. און ער האט ניט געזאגט צוא זייא אויף אייער פאטער זאלט איר ניט זאגען ער איז מיין קנעכט. נאך האט רב יהודה געזאגט פון רבס וועגן. אנדערע זאגען רבי חמא ברבי חנינא האט געזאגט פר וואס איז געשטארבען יוסף פריער וויא אלע ברידער. ווייל ער האט זיך געפירט מיט גרויסקייט. אין פסוק שטייט ויוסף הורד מצרימה. רבי אלעזר זאגט זאלסט ניט לייענען הורד. נאר זאלסט לייענען הוריד. ער האט אראפ געניעדערט דיא שטערן זעהער פון פרעה פון זייער גרויסקייט. וויא האבען ניט געוואוסט צוא באשיידען דעם חלום פון פרעה: און יוסף האט געוואוסט. אין פסוק שטייט ויקנהו פוטיפר סריס פרעה. רב זאגט פוטיפר האט געקויפט יוסף פאר זיך ער זאל מיט אים מזנה זיין. איז געקומען דער מלאך גבריאל און האט געמאכט ער זאל ניט קענען מזנה זיין. ווארום פריער שטייט פוטיפר. ער איז געווען א זכר. דער נאך שטייט פוטיפרע. ווייל ער איז געווארען אזוי וויא א נקבה. ער האט ניט געקענט בלייבען קיין זכר און ניט קיין נקבה:

נט פיסקא. ווער איז בייא אונז גרעסער וויא משה רבינו. און קיינער האט זיך ניט באשעפטיגט מיט זיין בגראבען. נאר גאט אליין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט אים בגראבען אין טאהל געגען דיא עבודה זרה פעור. אין פסוק שטייט ויאמר ה' אלי רב לך: גאט האט

שתי ארונות הללו אמרו אחד של מת ואחד של שכינה אמרו וכי דרכו של מת להלך עם שכינה אמרו (פ"נ) קיים זה מה שכתוב בזה. ואי לא איעסק ביה משה לא הוו מיעסקי ביה ישראל והכתיב (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם ותו אי לא איעסקו ביה ישראל בניו לא הוו מיעסקי ביה והכתיב (שם) ויהיו לבני יוסף לנחלה אמרו הניחו לו כבודו במרובים יותרממועטים ותו אמרו הניחו לו כבודו בגדולים יותר מבקטנים קברו בשכם מאי שנא בשכם (אמרו) [א"ר חמא בר חנינא] משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבדה קשיא קראי אהדדי כתיב (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף כי השבע וגו' וכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם א"ר חמא ברבי חנינא כל העושה דבר

של אליעזר ועבדו חי הוא: קיים זה מה שכתוב בזה: אגדה זו מפורשת במכילתא בפרשת ויהי בשלח כתיב בזה אנכי וכתיב בזה התחת אלהים אנכי כתיב בזה לא יהיה לך וכתיב בזה את האלהים אני ירא לא תשא חי פרעה זכור את יום השבת ושבות שנת ושק אין זה אלא לשבר וכן הוא אומר ויכלכל את אבי יכילאו וכן כל עברת הדברות ולא תגלה את אחיך לא תחמוד לא הטוב ומי אחיך עמך: ואי לא איעסק ביה משה. כלומר היאך הניחו ישראל למשה להתעסק בו הוא לבדו וכי לא היו לבבושה אם לא נתעסק משה בו לא היו הם מתעסקים: והכתיב וכו'. אלמא לאחר שנפטר משה בערבות מואב נתעסקו בהם ישראל והעבירום את הירדן: ותו אי לא הוו מתעסקי ביה ישראל לאחר שנפטר משה מי לא היו מתעסקים ביה בניו והיאך הניחו בניו את של משה להתעסק ביה והכתיב בשכם ויהיו לבני יוסף נחלה אלמא בנחלתם קברוהו דהכי ביה עליהם: אמרו. בניו בעצמם הניחו לו שיתעסקו בו ישראל כולם: כבודו במרובים יותר ממועטים. וישראל אמרו בעצמם בעוד משה קיים הניחו לו להתעסק בו משה לבדו. כבודו בגדולים יותר מבקטנים: משכם גנבוהו. וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה ושם היו רועים והוזן אינו מקום ולא דכתיב ויאמר האיש נסעו מזה כך אמר לו אתה אומר את אחי אנכי מבקש נכנסו עצמם מן האחוה מלא והיינו מחזיקים עצמם כאחים לך כי שמעתי אומרים נלכה דותינה לבקש לך נכלי דתות ודין הילך להמיתך אם הנה אלים: העלו בני ישראל לא כתיב ויקח משה. ומ מצרים

פון יוסף און דער ארון פון די לוחות געגאנגען איינער נעבן אנדערן. די מענטשן וואס פלעגן דורך גיין פלעגן זאגן וואס זענען די צוויי קאסטנס. האט מען זיי געענטפערט אין איין קאסטן ליגט א מת. און אין דעם אנדערן קאסטן ליגען די לוחות וואס גאט האט געגעבן. האבען די דורך גייערס געפרעגט דארף דען גיין א מת נעבן די לוחות פון גאט. האט מען זיי געענטפערט ווייל דער מת האט מקיים געווען וואס עס שטייט געשריבען אין די לוחות. הדיבער מעגן זיי גיין איינס נעבן אנדערן. פרעגט די גמרא אויב משה וואלט זיך ניט באשעפטיגט מיט די ביינער פון יוסף. וואלטן זיך די יודן ניט באשעפטיגט מיט זיינע ביינער. עס שטייט דאך אין פסוק די ביינער פון יוסף וואס די יודן האבען אויף גיבראכט פון מצרים האבען זיי בגראבען אין שכם. און נאך א קשיא. ווען די יודן וואלטן זיך נים באשעפטיגט מיט זיינע ביינער. וואלטן זיך זיינע קינדער נים באשעפטיגט מיט זיינע ביינער. עס שטייט דאך אין פסוק שכם איז געווען די נחלה פון יוסף'ס קינדער. האבען דאך די קינדער פון יוסף געווים גיקאנט בגראבען די ביינער פון יוסף ביי זיך אין זייער שטאט שכם. פאר וואס שטייט אזא אויף דעם נאמען פון משה. און אויף דעם נאמען פון אלע יודן. ענטפערט די גמרא די קינדער פון יוסף האבען גילאזט אלע יודן זאלין זיך באשעפטיגען מיט די ביינער בגראבען. ווייל זיי האבען גזאגט עס איז מער כבוד פאר יוסף אז אלע יודן ווערין זיך באשעפטיגען מיט זיינע ביינער. וויא מיר זעלין אונז אליין באשעפטיגען מיט זיינע ביינער און ווען משה האט גילעבט האבען די יודן גזאגט עס איז מער כבוד פאר יוסף אז משה רבינו זאל זיך באשעפטיגען מיט זיינע ביינער. וויא מיר ווערין אונז באשעפטיגען מיט זיינע ביינער. מען האט בגראבען די ביינער פון יוסף אין שכם. פאר וואס אין שכם. האט רבי חמא בר חנינא גזאגט פון שכם האט מען אים גיגנבת. און אין שכם ווערין מיר אים צוריק אוועק געבן. פרעגט די גמרא איז דאך אקשיא די פסוקים. אין איין פסוק שטייט משה האט גינומען די ביינער פון יוסף מיט זיך. און אין איין אנדער פסוק שטייט די ביינער פון יוסף וואס די יודן האבען אויף גיבראכט פון מצרים האבען זיי בגראבען אין שכם. האט רבי חמא ברבי חנינא גזאגט דער וואס טוהט אמצוה און ער ענדיגט זיא נים. און איין אנדערער

היכן יוסף קבור אמרו סרה בת אשר נשתיירה מאותו דדור הלך משה אצלה א"ל כלום את יודעת היכן יוסף קבור אמרה לו ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס הנהר כדי שיתברכו מימיו הלך משה ועמד על שפת הנילוס אמר יוסף יוסף הגיע עת שנשבע הקב"ה לגאול את ישראל והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה את עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקים משבועתך מיד צף ארונו של יוסף ואל תתמה היאך ברזל צף שהרי כתיב (מ"ב ו) ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים ויצעק ויאמר אהה אדני והוא שאול וגו' וישלך שמה ויצף הברזל והלא דברים ק"ו ומה אלישע תלמידו של אליהו ואליהו תלמידו של משה צף הברזל מפניו מפני משה רבינו עאכ"ו רבי נתן אומר בקברניט של מלכים היה קבור הלך משה ועמד על קברניט של מלכים אמר יוסף הגיע עת שנשבע הקב"ה לגאול את ישראל והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה את עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקים משבועתך באותה שעה נזדעזע ארונו של יוסף נטלו משה והביאו אצלו וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היה ארונו של יוסף וארון של שכינה מהלכין זה עם זה והיו עוברים ושבים אומרים מה טיבן של שתי

שיתברכו מימיו. תמיד לפי שאין אין מצרים שותה מימי גשמים אלא כולה שותה יאורים והנילוס מגילוס עד סוף המדינה כמה פרסאות ונילוס עולה ומשקה ומתברך ומגגלה אותם יאורים ומשם משקים את השדות והיינו דכתיב והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ וגו' ולא עליהם יהיה הגשם ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא באה ולא עליהם ואין כתוב כאן גשם אלא ולא עליהם יהיה אותו נגף שהם שותין ממנו ויונקן תרגם ולא עליהם תיסק נילוס: ויהי האחד מפיל הקורה. בתלמידי אלישע כתיב במלכים: ואת הברזל. הבאילוהו לו: תלמידו של משה. ולא שלמד מפיו אלא תורתו של משה נמדו לאליהו: בקברניט של מלכים. בקבורות של

שרח דיא טאכטער פון אשר איז געבליבען פון דעם ערשטין דור. איז משה געגאנגען צו איר אונ האט איר געפרעגט טאמער ווייסטו ווא יוסף איז בגראבין. האט שרח געזאגט צו משה דיא מצרים האבען געמאכט אאייזערנעם קאסטין. אונ האבען אריין געלייגט יוסף אין קאסטין. אונ זייא האבען אריין געשטעקט דעם קאסטין אין דעם טייך נילוס. דיא וואסער פון נילוס זאלין געבענשט ווערין. איז משה געגאנגען אונ האט זיך געשטעלט בייא דעם טייך נילוס. אונ ער האט געזאגט יוסף יוסף עס איז געקומען דיא צייט וואס גאט האט געשווארין אויס צו לייזין דיא יודין אונ עס איז געקומען דיא צייט פון דיין שבועה וואס דו האסט געשווארין דיא יודין זייא זאלין דיך מיט נעמען פון מצרים. אויב דוא וועסט דיך ווייזין איז גוט וועלין מיר דיך מיט נעמען. אונ אויב ניט זענען מיר ריין פון דיין שבועה. איז דער קאסטין פון יוסף באלד ארויף געשוואמען. אונ דו זאלסט דיך ניט וואנדערין וויא אזוי אייזין שווימט. ווארום עס שטייט אין פסוק איינער האט אראפ געווארפין אבעלעק אונ דער אייזין דיא האק איז אריין געפאלין אין וואסער. האט דער מענטש געשריגען וויא מיין האר דיא האק איז אנגעבארגטע. האט ער אריין געווארפין אין דעם וואסער אשטיק האלץ. איז דיא האק ארויף געשוואמען. ואזוי שטייט בייא אלישע הנביא. איז דאך דיא זאך אקל וחומר. מאדאך אלישע וואס ער איז געוועזען אתלמיד פון אליהו הנביא. אונ אליהו איז געוועזען אתלמיד פון משה רבינו. איז ארויף געשוואמען דער אייזין פאר אלישע. פאר משה רבינו איז דאך געווים ארויף געשוואמען דער אייזערנער קאסטין. רבי נתן זאגט יוסף איז געוועזען בגראבין אין דעם זאאל וואו אלע קעניגען ליגען בגראבין. איז משה געגאנגען אונ האט זיך געשטעלט בייא דעם זאאל וואו דיא מלכים זענען בגראבין אונ ער האט געזאגט יוסף עס איז געקומען דיא צייט וואס גאט האט געשווארין ער זאל אויס לייזין דיא יודין. אונ עס איז געקומען דיא צייט פון דיין שבועה וואס דו האסט געשווארין דיא יודין זייא זאלין דיך מיט נעמען פון מצרים. אויב דו וועסט דיך ווייזין איז גוט וועלין מיר דיך מיט נעמען. אונ אויב ניט זענען מיר ריין פון דיין שבועה. אין דער צייט האט אציטער געטאן דער קאסטין וואס יוסף איז אין איהם געלעגין. האט משה גענומען דעם קאסטין אונ האט איהם געבראכט צו זיך. אונ דיא אלע יאהרין וואס דיא יודין זענען געווען אין דער מדבר איז דער ארון

ויקירן ליה אודניה א"ל מאי האי אמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי מוטל בבזיון שקל קולפא מחייה ארישיה נתרין עיניה נפלן אכרעא דיעקב פתחינהו יעקב לעיניה ואחיך והיינו דכתיב (תהלים נח) ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב (בראשית כז) למה אשכל גם שניכם יום אחד ואע"ג דמיתתן ביום אחד לא הואי קבורתם מיהא ביום אחד הואי. ואי לא איעסק ביה יוסף אחיו לא הוו מעסקי ביה והכתיב (שם נ) וישאו אותו בניו ארצה כנען אמרו הניחו לו כבודו במלכים יותר מבהדיוטות:

נז פיסקא מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה תנו רבנן בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות שנאמר (משלי י) חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט ומנין היה יודע משה רבינו היכן

אודניה. כבדו לאזניו משמוש · מאי האי. למה אינכם קוברים אותו : שקל קולפא. מקל כמו קולפי עבי בלעי ... בערכין : ואי לא איעסק ביה יוסף. אחיו לא הוו מעסקי ביה כלומר הילך הניחוהו אחיו ליוסף ליטול לו לבדו את הכבוד של קבורת אביהם כי כולן מעליהם הגדול ול"ז הבו לו ואם לא נתעסק בו הוא הם לא היו מתעסקים בו : והכתיב וישאו אותו בניו. אלמא אף הם היו מתעסקים במטתו וקבורתו ומשקנא כתב אחרי קברו [את] אביו אלא עתה בו שהוא [היה] עיקר הדבר: אמרו. אחיו ביניהם: הניחו לו. להתעסק בו כנגד כלנו: כבודו. של אבינו: במלכים. שיוסף מלך הוא: נתעסקו בביזה. (ויגלו את) [של] מצרים: כדי

עשו מיט יעקב. חושים בן דן איז אויך דארט געווען. ער איז געווען טויב: האט ער גאר ניט געהערט וואס עשו מיט יעקבס קינדער האבען דא גירעדט. דריבער האט ער גיפרעגט וואס דאס איז וואס מען בגראבט ניט זיין זיידען יעקב. האט מען גזאגט צו אים עשו לאזט ניט באגראבין ביז נפתלי וועט קומען פון מצרים. האט חושים גזאגט אונ ביז נפתלי וועט קומען פון מצרים וועט דער זיידע ליגען אזוי שענדליך. האט חושים גינומען א שטעקין אונ האט גיגעבין א קלאפ דעם עשו אויף זיין קאפ. זענען ארויס גיפאלין זיינע אויגין פון קאפ. אונ זענען גיפאלין אויף די פיס פון יעקב: האט יעקב גיעפינט זיינע אויגין אונ האט גילאכט: אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דער צדיק וועט זיך פרייען אז ער וועט זעהן א נקמה. זיינע טריט וועט ער וואשין אין די בלוט פון דעם רשע. אין דיא צייט איז מקוים גיווארין דיא נביאות פון רבקה וואס זיא האט גזאגט פאר וואס זאל איך פארווארפין אייך ביידע אין איין טאג. אמת זייא זענען ניט גישטארבין אין איין טאג. אבער בגראבין זענען זייא גיווארין אין איין טאג. פרעגט דיא גמרא ווען יוסף וואלט זיך ניט בעשעפטיגט מיט דעם בגרעבנים פון זיין פאטער יעקב. וואלטין זיך דיא ברידער ניט בשעפטיגט מיט דיא בגרעבנים פון זייער פאטער יעקב. פאר וואס האבען דיא ברידער גילאזין דעם גאנצין נאמען פון דיא בשעפטיגונג צו יוסף. גלייך וויא זייא וואלטין גאר ניט גיטאהן ביי דיא קבורה. עס שטייט דאך אין פסוק דיא קינדער האבען אים גיטראגין אין דעם לאנד כנען. ענטפערט דיא גמרא דיא ברידער האבען גיזאגט לאזט דער נאמען זאל זיין אויף יוסף. ווארום עס איז מער כבוד פאר אונזער פאטער אז מען וועט זאגין אמלך האט זיך בשעפטיגט מיט זיין בגרעבנים. וויא מען זאל זאגין פראסטע מענטשין האבען זיך בשעפטיגט מיט זיין בגרעבנים. אונ יוסף איז דאך געווען א מלך:

נז פיסקא. ווער איז גרעסער וויא יוסף. אז מיט זיין בגראבין האט זיך קיינער ניט בשעפטיגט נאר משה רבינו. דיא רבנן האבען גילערנט קום זעה וויא ליב זענען גיווען מצות אויף משה רבינו. ווען דיא יודין זענען ארויס גיגאנגען פון מצרים זענען אלע יודין גיוועזן בשעפטיגט צו נעמען גאלד זילבער פון מצרים: אונ משה האט גיטאהן מצות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער מענטש וואס האט אקלוגע הארץ נעמט ער מצות. אונ דער נאר וואס ער איז נאר פרום מיט דיא ליפין. ווערט ער מיד צו טאהן מצות. פרעגט דיא גמרא פון וואנען האט משה רבינו גיוואוסט ווא יוסף איז בגראבין. ענטפערט דיא גמרא

בארונו של יעקב נטלו כולם כתריהם ותלאום בארונו של יעקב תנא ל"ו כתרים נתלו בארונו של יעקב :

נו ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד תנא אפילו סוסים ואפילו חמורים כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו וקא מעכב אמר להו (שם) ממרא קרית הארבע היא חברון א"ר יצחק קרית ארבע ד' זוגות היו אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה. איהו קברה ללאה בדידיה והאי דפייש דידי הוא אמרו ליה (זבינהו מינך) [זבינתה] אמר להו נהי דזביני בכירותא פשיטותא מי זביני אמרו ליה אין דכתיב (שם נ) בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק אין כירה אלא ל' מכירה שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה אמר להו הבו לי איגרתא אמרו ליה איגרתא בארעא דמצרים היא ומאן ניזיל ניזיל נפתלי דקליל כאילתא דכתיב (שם מט) נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר א"ר אבהו א"ת אמרי שפר אלא אמרי ספר חושים בן דן תמן הוה ויקירן

וקא מעכב. בלא יקברוהו שם : **אמר קרית ארבע :** כמה שאינה מוזקת אלא ד' זוגות כא דא"ר יצחק לאו [illegible] דעשו היא אלא תלמודא קאמר לה למימר טעמא דעכובא דודאי כך טוא בדברי עשו שאינה מחזקת אלא כמונה קברים : **איהו.** יעקב : קברה ללאה בדידיה. בחלק המגיעו כדכתיב ושמה קברתי את לאה : זבינתה. כשמכרת הבכורה : נהי דזביני בכירותא. בלא אטול פי שנים אלא כמותו : פשיטותא מי זביני. חלקי בחלק פשוט לא מכרתי : אמרו ליה אין. פשיטותך נמי זבינת חלקך במערה זו שכך אמר אבינו בשעת מיתה אשר כריתי לי : ואין כירה אלא לשון מכירה. כמו ואכרה לי בחמשה עשר כסף : הבו לי איגרת. כתבו לי שטר כשמכרם : [illegible] אודייה

אייגנט אויף דעם קאסטן וואס יעקב ליגט איננווייניג. האבען אלע גינומען זייערע קרוינען אונ האבען אויף גיהאנגען אויף דעם קאסטן פון יעקב. מיר האבען גילערונט זעקס אונ דרייסיג קרוינען זענען גיהאנגען אויף דעם קאסטן וואס יעקב איז אין אים גילעגין :

נו ויספדו. מען הט דארטין גיקלאגט אגרויסין אונ אשווערין קלאג. מיר האבען גילערונט אפילו פערד אייזלען האבען אויך גיקלאגט ; דיא פערד אונ דיא אייזלען זענען גיגאנגען אין שווארצין גיקליידעט. גלייך וויא זייא וואלטין אויך גיט [illegible]. וויא זייא זענען גיקומען צוא דיא מערת המכפלה ; איז געקומען עשו אונ האט אים ניט גילאזט בגראבין. ער האט אזוי גיזאגט ממרא קרית הארבע היא חברון. ממרא קרית הארבע איז חברון ; האט רבי יצחק גיזאגט פאר וואס רופט מען חברון קרית ארבע. וייל דארט איז גיוועזן אארט צוא בגראבין פיר פאר מענטשין. אדם אונ חוה. אברהם אונ שרה. יצחק אונ רבקה. יעקב אונ לאה. האט עשו גיזאגט דעם ארט אויף צווייא קברים האב איך מיט יעקב גירשת פון אונזער פאטער יצחק. איין קבר פר יעקב. האט יעקב בגראבין זיין ווייב לאה אין זיין קבר. אונ דער קבר וואס איז געבליבען איז פאר מיר. האבען דיא קינדער פון יעקב גיזאגט צוא עשו דוא האסט דיין חלק אויך פר קויפט ווען דוא האסט פאר קויפט דיא בכורה. האט עשו צוא זייא גיזאגט איך האב נאר פאר קויפט דיא בכורה. איך זאל ניט נעמען קיין צווייא חלקים. אבער מיין חלק וואס איך דארף נעמען גלייך מיט מיין ברודער דאס האב איך ניט פאר קויפט. האבען דיא קינדער פון יעקב גיזאגט צוא עשו דוא האסט אלץ פאר קויפט. דוא זאלסט גאר ניט האבען קיין חלק אין דיא מערת המכפלה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יעקב האט גיזאגט איר זאלט מיך בגראבען בקברי אשר כריתי לי אין מיין קבר וואס איך האב מיר גיקויפט אין דער לאנד כנען ; ווארום רבי יוחנן האט גיזאגט פון רבי שמעון בן יהוצדק וועגין כריתי איז דער טייטש פר קויפן אונ קויפין. ווארום אין דיא שטעט פון ים רופט מען אויף פאר קויפין אונ קויפין כירה. האט עשו גיזאגט צו דיא קינדער פון יעקב ווייזט מיר דאס געשריבענע פאפיר אז איך האב פאר קויפט אזוי וויא איר זאגט. האבען זייא גיזאגט צו עשו דער פאפיר איז אין מצרים. ווער זאל אין [illegible] גייט ברייינגען. נפתלי זאל גיין ער איז גרינג צום לויפין אזוי וויא אאילה [illegible] אהערהו. אזוי [illegible] וויא עס שטייט אין פסוק נפתלי איז אזוי וויא אאילה וואס ווערט געשיקט. הנותן אמרי שפר : איז ער ברייינגט שיינע אנטווארט. רבי אבהו זאגט זאלסט ניט לייענען אמרי שפר. נאר זאלסט לייענען אמרי ספר. ער ברייינגט דיא זאך וואס עס שטייט אין דעם געשריבענעם פאפיר פון

רב) מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן (דף יב) ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית אורה עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתך וכיון שהטילוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתך והיינו דכתיב (שם ב) ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו לידע מה יהא בסוף נבואתה:

נה פיסקא יוסף זכה לקבור את אביו וכו' מ"ש מעיקרא דכתיב (בראשית נ) ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה והדר וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו ומ"ש לבסוף דכתיב (שם) וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו לקבור את אביו אמר רבי יוחנן בתחלה עד שלא ראו בכבודן של ישראל לא נהגו בהן כבוד ולבסוף שראו בכבוד נהגו בהם כבוד דכתיב (שם) ויבאו עד גרן האטד וכי גרן יש לה לאטד א"ר אבהו מלמד שהקיפוהו כתרים לארונו של יעקב כגורן זה שמקיפין לו אטד שבאו שם בני עשו בני ישמעאל ובני קטורה תנא כולם למלחמה באו כיון שראו כתרו של יוסף שתלוי

ני ס' מתנבאה בבית לאהרן. עד כלא טנד מבה והיינו הנביאה אחות אהרן: פלי באת מעיקרא. דהקדימנו למצרים מקני אהי יוסף ומהי בנה נבנוף דכתיב הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו: וכי. דרך לאכוף אטדים ולעבות מכן גורן: שמקיפין לו אטד. גדר של קוצים: ל"ו כתרים. י"ב כתרים דישמעאל וכ"ג אלופים דעשו וא"ת כ"ג כתרים היינו וקנז נמנו שני פעמים וא"ה קרח מנוי שני פעמים שני קרח הב אהד מבני אל פז ואהד מבני אהליבמה מכל מקום ל"ה כתרים וכתרו של יוסף הרי ל"ו:

וקא

משה. האט רב עמרם גזאגט פון רבס וועגן; אנדערע זאגן רב נחמן האט גזאגט פון רבס וועגן. ווייל מרים האט נביאות גזאגט ווען זיא איז געוועזן נאר דיא שוועסטער פון אהרן אליין. ווען משה איז נאך ניט געוועזן. אונ זיא האט גזאגט מיין מוטער וועט געבוירן א זוהן ואס ער וועט העלפן דיא יודען. אונ אז משה איז געבוירן געווארן. איז פול געווארן דיא גאנצע שטוב מיט ליכטיגקייט. האט דער פאטער איר אקוש געטאהן אויף דעם קאפ. אונ ער האט גזאגט צוא איר מיין טאכטער דיינע נביאות איז מקוים געווארן. אונ וויא מען האט משה אריין געווארפען אין טייך. האט דער פאטער איר געשלאגען אויף דעם קאפ. אונ ער האט גזאגט צוא איר מיין טאכטער וואו איז דיינע נביאות. דריבער שטייט אין פסוק זיין שוועסטער האט זיך געשטעלט פון ווייטען צוא וויסען וואס מיט משה וועט געטאהן ווערין. זיא האט געוואלט וויסען וואס וועט זיין דער סוף פון אירע נביאות:

נה פיסקא. יוסף האט זוכה געווען צוא בגראבען דעם פאטער. פרעגט דיא גמרא פאר וואס פריער שטייט אין פסוק יוסף איז אויף געגאנגען צוא בגראבען זיין פאטער. מיט איהם זענען אויף געגאנגען אלע קנעכט פון פרעה. דער נאך זענען געגאנגען אלע שטוב מענטשין פון יוסף. אונ דיא ברידער פון יוסף. אונ דיא שטוב מענטשין פון זיין פאטער; דער נאך ווען דיא זענען צוריק געגאנגען. שטייט אין פסוק יוסף איז צוריק געגאנגען אין מצרים. ער מיט זיינע ברידער. דער נאך זענען געגאנגען אלע וואס זענען אויף געגאנגען מיט יוסף צוא בגראבען זיין פאטער. אויף גייענדיג זענען דיא מצריים געגאנגען פאר דיא ברידער; אונ צוריק גייענדיג זענען דיא מצריים געגאנגען אינטער דיא ברידער. האט רבי יוחנן גזאגט אין אנהייב איידער דיא מצריים האבען געזעהן דעם כבוד פון יודין. האבען זייא ניט געגעבין כבוד צו דיא יודין; דער נאך וויא זייא האבען געזעהן דעם כבוד פון יודין. האבען זייא אויך געגעבין כבוד צוא די יודין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זייא זענען געקומען צום גרן האטד. ביז צום שייער דערנער. פרעגט דיא גמרא מאכט מען דען פון דערנער א שייער. האט רבי אבהו גזאגט דער פסוק דייטלט אונז אז דער קאסטין וואס יעקב איז אין איהם געלעגין האט מען איהם ארום גערינגלט מיט דערנער. דיא קינדער פון עשו אונ דיא קינדער פון ישמעאל אונ די קינדער פון קטורה זענען געקומען צוא דער לויה פון יעקב. מיר האבען געלערנט אלע זענען געקומען קריגען מיט די קינדער פון יעקב. וויא זייא האבען געזעהן דיא קרוין פון יוסף קרוינען פון מלכים אונ פון שרים אזוי וויא א שייער וואס ער איז ארום גערינגלט מיט

מעוברת היתה רובו של ראשון ורובו של אדרן ואמצעי שלם:

(שמות ב) נג ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ותינק לך את הילד מאי שנא מעבריות מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק אמר הקב"ה פה שמדבר עמי יינק דבר טמא והיינו דכתיב (ישעיה כח) את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי בחלב ולעתיקי משדים. (שמות ב) ותאמר לה בת פרעה לכי ותלך העלמה א"ר אלעזר מלמד שהלכה בזריזות כעלמה רבי שמואל בר נחמני אמר שהעלימה את דבריה. (שם) ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה אמר ר' חמא ברבי חנינא מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה היליכי הי שליכי. (שם) ואני אתן את שכרך אמר רבי חמא בר' חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירים להם אבידתן אלא שנותנים להם שכר עמה שנא' ואני אתן את שכרך:

(שמות טו) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה אחות אהרן ולא אחות משה אמר רב עמרם [אמר רב ואמרי לה אמר רב נחמן אמר רב

הדבר בהלפיתו: מוני של אהרן. לא יכר אלא בשעת ימים: ורובו של שלישי דהיינו ניסן יתגנבי שלם. אלא סבי שלם:
מאי שנא מן העבריות. דקאמר לה מכלל דהמצריות לא מהא לה: דבר טמא. שהכילוה דברים טמאים והתינוק טועם בהלבה כל מה שהוכלה כדאמרי' ביומא גבי אגד הסמן: את מי יורה דעה. למי למד הקב"ה תורה למי שגמל והפרים עצמו מן החלב טמא ונתיק משדים טמאים כמו ויעתק משם: שהלכה בזריזות כעלמה. שכל כחה עליה כמו חזק ואמץ זקוף ועלים: שהעלימה את דבריה. שלא אמרה שהיא אחותו ושהיא מגילה את אמו: הילכי. הרי לך שלכי:
סליקא

ענטפערט דיא גמרא דער יאהר איז געוועזן מעוברת: צוויא מאהל אדר. דאס מערכטע פון ערשטין אדר: אונ דער אנדערער אדר אין גאנצין. אונ דאס מערכטע פון ניסן. דאס רופט מען דריא חדשים:

נג ותאמר. דיא שוועסטער פון משה האט גזאגט צו דיא טאכטער פון פרעה זאל איך גיין רופען צו דיר אפרוי איודישע זיא זאל זייגין דאס קינד. פרעגט דיא גמרא פאר וואס איודישע אם. ענטפערט דיא גמרא ווייל מען האט גיטראגין משה צו אלע מצרישע אמען אונ ער האט ניט גיוואלט פון זייא זייגין. האט גאט גזאגט דיא מויל וואס וועט דארפין ריידין מיט מיר זאל זייגין פון אזוי אאשה וואס עסט אומריינע זאכען. דאס איז וואס דער פסוק זאגט וועמען האט גאט גילערונט וויסענשאפט. אונ וועמען האט גאט גיגעבין צוא פאר שטיין זיינע הערונג. צוא דעם וואס האט זיך אפ גישיידט פון דיא מצרישע מילך אונ צוא דעם וואס האט זיך אפ גערוקט פון דיא מצרישע בריסט. האט דיא טאכטער פון פרעה גזאגט צוא מרים גייא. ותלך העלמה. איז גיגאנגען דיא עלמה. פאר וואס רופט איר דעם פסוק עלמה. האט רבי אלעזר גזאגט ווייל זיא איז גיגאנגען מיט געשווינדיגקייט אזוי וויא איונגע וואס האט נאך דיא גאנצע כוחות: רבי שמואל בר נחמני האט גזאגט דריבער האט מען איר גערופין עלמה. ווייל זיא האט פאר הוילין אירע רייד. זיא האט ניט גזאגט אז זיא איז אשוועסטער אונ זיא גייט ברייגען דיא מוטער. דיא טאכטער פון פרעה האט גזאגט צוא יוכבד הילכי את הילד הזה נא דיר דאס קינד. רבי חמא בר חנינא האט גזאגט זיא האט נביאות גזאגט אונ זיא האט ניט גיוואוסט וואס דיא נביאות איז. הילכי איז דער טייטש הי שליכי. נא דיר דיין קינד. דיא טאכטער פון פרעה האט גזאגט צוא יוכבד אונ איך וועל געבין דיין לוין געלט. האט רבי חמא ברבי חנינא גזאגט ניט גענוג צוא דיא צדיקים וואס מען גיט זייא אוועק וואס זייא האבען פאר לארין: נאר מען גיט זייא נאך צוא געלט אויך. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ איך וועל געבין דייך לוין געלט:

נד ותקח. מרים הנביאה דיא שוועסטער פון אהרן האט גינומען דעם פייק אין האנט. פרעגט דיא גמרא איז זיא דען נאר דיא שוועסטער פון אהרן. אונ ניט דיא שוועסטער פון

תשל כו־ו כיון דשדיוהו למשה במיא אמרו תו לא קא חזינן כי ההוא סיכנא במלו לגזרותייהו והם אינם יודעים שעל מי מריבה הוא לוקה והיינו דאמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב (במדבר כ) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל המה שראו אצטגניני פרעה וטעו היינו דקאמר משה (שם יא) שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו אמר להם משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם:

נב אמר ר' חנינא בר פפא אותו היום עשרים ואחד בניסן היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לומר לפניך שירה על הים ביום זה ילקה ביום זה. רבי אחא בר' חנינא אמר אותו היום ששה בסיון היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לקבל תורה בהר סיני ביום זה ילקה ביום זה בשלמא למאן דאמר בששה בסיון משכחת לה ג' ירחי דאמר מר בז' באדר מת משה בז' באדר נולד משה משבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי הוו אלא לכאן דאמר בכ"א בניסן היכי משכחת לה אותה שנה מעוברת

המו [illegible] דלא: כיון דשדיוהו למשה במים. כל זמן שהיה גיהור אין לך נקיות גדול מזה וכעל הסימן של נקייה: רגלי. בשבילי כמו ויבקך ה' אותך לרגלי: בשבילי נצלתם. שנטלו מצרים גזרתם:

ביוה על היה. בכ"א בניסן כדהניא בסדר עולם הרעמסס לסוכות ומסוכות לאיתם ומאיתם לפי החירות הרי ג' ובכניסי ויוגד למלך מצרים כי נרה העם חמישי ובששי רדפו מצרים אחריהם וליל שביעי ירדו לים שנאמר ולא קרב זה אל זה כל הלילה ובשחרית אמרו שירה ויום שביעי היה ויו"ט האחרון של פסח היה: דאמר מר בשבעה באדר מת משה. בפ"ק דקידושין ילפינן לה מקראי דכתיב ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום וכתיב משה עבדי מת ועתה קום עבור את הירדן וכתיב כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון צא מהם ל"ג למפרע תמצא בשבעה באדר מת משה. ומנין שנו' באדר נולד שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא מה התלמוד לומר היום היום מלאו ימי ושנותי: תלתא ירחי הוו. והם ג' חדשים

גיוועז אלע זכרים וואס וועלען געבארען ווערען זאל מען אריין ווארפען אין וואסער. וויא די כומער האט אריין געווארפען דעם משה אין וואסער האבען די שטערין זעהר געזאגט מיר זעהן שוין ניט דעם צייכען האבען זייא מבטל געווען די גזרה. אונז זייא האבען אבער ניט געוואוסט אז דער העלפער פון יודין וועט געשלאגען ווערין דורך די וואסער וואס די יודין האבען מיט אים געקריגט. אונז דאס איז וואס רבי חמא ברבי חנינא האט געזאגט. עס שטייט אין פסוק דאס זענען די וואסער פון קריג וואס די יודין האבען געקריגט דאס זענען די וואסער וואס די שטערין זעהר פון פרעה האבען געזעהן און האבען געהאט א טעות. אונז דאס איז וואס משה האט געזאגט שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו. רגלי איז דער טייטש פון מיינעטוועגען. האט משה געזאגט צו די יודין דורך מיר זענט איר אלע געהאלפען געווארין. זעקס מאהל הונדערט טויזענד מענטשין איז דאס פאלק וואס איך בין צווישען זייא. אונז אלע זענען דורך מיר געהאלפען געוואריו. ווייל מען האט מיך אריין געווארפען אין וואסער דריבער איז בטל געווארין די גזרה:

נב אמר. רבי חנינא בר פפא האט געזאגט דער טאג וואס מען האט אריין געווארפען משה אין וואסער. איז געווען דער איין אונז צוואנציגסטער טאג אין ניסן. האבען די מלאכים געזאגט פאר גאט. רבונו של עולם דער וואס איז אנגעבריים צו זאגען פאר דיר שירה ביים דעם ים אין דעם טאג. זאל ער געשלאגען ווערין דעם טאג. רבי אחא ברבי חנינא זאגט דער טאג וואס מען האט אריין געווארפען משה אין וואסער. איז געווען דער זעקסטער טאג אין סיון. האבען די מלאכים געזאגט פאר גאט רבונו של עולם דער וואס איז אנגעבריים צו נעמען די תורה אויף דעם בארג סיני דעם טאג זאל ער געשלאגען ווערין דעם טאג. זאגט די גמרא דער וואס זאגט אז משה איז אריין געלייגט געווארין אין וואסער דעם זעקסטין טאג אין סיון. איז רעכט וואס מיר זאגען אז ער איז געבארין געווארין מיט דרייא חדשים פריער ווארום דער תנא האט געזאגט דעם זיבעטין טאג אין אדר איז משה געבארין געווארין. אונז דעם זיבעטין טאג אין אדר איז משה געשטארבען. פון זיבען טאג אין אדר ביז זעקס טאג אין סיון איז דרייא חדשים. אבער דער וואס זאגט מען האט משה אריין געלייגט אין וואסער איין אונז צוואנציג טעג אין ניסן. פון זיבען טאג אין אדר ביז איין אונז צוואנציג טעג אין ניסן איז נאך ניט קיין דרייא חדשים

שנאמר (תהלים ג) שני רשעים שברת ואמר ריש לקיש אל תקרי שברת אלא שרבבת:

(שמות ב) **נא ותפתח** ותראהו את הילד ותרא מבעי ליה אמר ר׳ יוסי בר׳ חנינא מלמד שראתה שכינה עמו. (שם) והנה נער בוכה קרי ליה ילד וקרי ליה נער תנא הוא ילד וקולו כנער דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה א״כ עשיתו למשה רבינו בעל מום אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה אמרה שמא לא אזכה לחופתו. (שם) ותאמר עליו ותאמר מילדי העברים זה כנא ידעה אמר רבי יוסי ברבי חנינא מלמד שראתה אותו מהול. זה א״ר יוחנן מלמד שנתנבאה שלא מדעתה זה נופל ואין אחר נופל והיינו דא״ר אליעזר מאי דכתיב (ישעיה ח) וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים צופים ואינם יודעים מה צופים מהגים ואינם יודעים מה מהגים ראו שמושיעם של ישראל במים הוא לוקה עמדו וגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכהו

בברכות בהרואה פרק רואה׃. שרבבת. ניבות דאשתרבוב׃
ראתה עמו שכינה. ותרא את ילדה עם כמו נא אלא. יעקב את אחיו׃ נער. גדול משמע׃ בעל מום. וקולו גס ונפסל בקול לעבודה בשיר׃ זה ואין אחר נופל. ליאור שאותו היום בטלו גזירותיו׃ וכי יאמרו אליכם. האומות דיבו כמוגו אל האובות׃ המצפצפים והמהגים. גביא קרי להו הכי לנגלוי שאינם אלא מצפצפים כעגורים ומהגים כיונים מוציאים קול בגרונם ואינם יודעים מה אומרים כך דרך כל המנחשים אינם רואים אלא סימן אבל לא פירושו כל דבר׃ ראו. המנחשי פרעה׃ שמושיעם של ישראל וכו׳. וכן מלתא לאו רבי אלעזר קאמר לה דקרא לאו אמצרים קאי אלא אגמודה קאמר לה וקאי אבא דאמרינן לעיל ואין אחר נופל כדר׳ אלעזר דאמר דאינן יודעים מה סוגים כלכך דהו מגיים ולא

רשעים ואין מסכת ברכות ביי דיא מעשה פון עוג מלך הבשן אזו וויא עס שטייט אין פסוק שני רשעים שברת. האט ריש לקיש גזאגט דוא זאלסט ניט לייענען שברת. דוא האסט צו בראכין. נאר זאלסט לייענען שרבבת. דוא האסט זייא גרוים גימאכט:

נא ותפתח ותראהו את הילד. פרעגט דיא גמרא עס דארף דאך שטיין ותרא את הילד. זיא האט גיזעהן דאס קינד האט רבי יוסי ברבי חנינא גזאגט זיא האט גיזעהן דיא שכינה מיט אים. איז דער טייטש ותראהו את הילד. זיא האט גיזעהן אים. גאט איז מיט דעם קינד. והנה נער בוכה. פרעגט דיא גמרא פריער רופט ער אים ילד. אקליין קינד. דער נאך רופט ער אים נער. אעלטער קינד. ענטפערט דיא גמרא מיר האבען גילערנט ער איז גיוועזן אקליין קינד. נאר דער קול פון וויינען איז גיוועזן וויא פון אעלטער קינד. אזוי זאגט רבי יהודה. האט רבי נחמיה גזאגט צו רבי יהודה זאגסטו דאך אז משה רבינו האט גיהאט אפעלער. ווארום אבוי וואס דער קול זיינער איז גיוועזן עלטער וויא זיינע יאהרין. איז דאס גיוועזן אפעלער. אונ ער האט ניט גיטארט זינגען אין בית המקדש. אונ משה איז דאך אויך גיוועזן אלוי. נאר דער פסוק דער ציילט אונז אז דיא מוטער האט גימאכט אחופה אין דעם קעסטיל אזוי וויא מען מאכט צו אעלטער קינד. זיא האט גזאגט מאמער וועל איך ניט זוכה זיין צוא זעהן זיין חופה. דיא טאכטער פון פרעה האט רחמנות גיהאט אויף דעם קינד אונ זיא האט גזאגט דאס איז פון דיא יודישע קינדער. פון וואנען האט זיא גיוואוסט אז דאס איז איהדישע קינד. מען האט דאך מצרישע קינדער אויך אריין גיווארפין אין וואסער. האט רבי יוסי ברבי חנינא גזאגט דער פסוק זאגט אונז אז זיא האט גיזעהן ער איז גימלת. פרעגט דיא גמרא אין פסוק שטייט מילדי העברים זה. פון דיא יודישע קינדער איז דער. איז דאך דער ווארט זה איבעריג. האט רבי יוחנן גזאגט זיא האט נביאות גזאגט אונ האט ניט גיוואוסט וואס זיא זאגט. נאר דער איז אריין גיווארפין געווארין אין וואסער. אונ מער וועט מען שוין ניט אריין ווארפען אין וואסער. ווארום דעם טאג האט מען בטל גיוועזן דיא גזרה. דאס איז אזוי וויא רבי אליעזר האט גזאגט עס שטייט אין פסוק אויב דיא פעלקער וועלין צו אייך זאגין פארשט צוא דיא בישוף אוב אדער ידעוני אזוי וויא מיר טוהען. המצפצפים והמהגים. זייא קוקען אונ זייא ווייסין ניט וואס זייא קוקען. זייא ברומען אונ זייא ווייסין ניט וואס זייא ברומען. דיא שטערין זעהער האבען גיזעהן אז דער העלפער פון דיא יודין וועט גישלאגין ווערין מיט וואסער. האבען זייא גזג׳

לרחוץ. לטבול מס לבס גילות: וכן הוא אומר כו׳: ב[illegible]ב ומתנקה מעונו קרי רחוץ: לשון מיתה. כדמפרש טעמא ואזיל שהיו מוחות בידה הגלתו של תוהי נדין: דאמר מר. גבי ברכות הזהב דאחשורוש במסכת מגילה: בשני רשעים. דעוג מלך הבשן

ע״ב **ותרד** בת פרעה לרחוץ על היאור. (שמות ב) א״ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מלמד שירדה לרחוץ מגלולי בית אביה וכן הוא אומר (ישעיה ד) אם רחץ ה׳ את צואת בנות ציון. (שמות ב) ונערותיה הולכות על יד היאור א״ר יוחנן אין הליכה זו אלא לשון מיתה וכן הוא אומר (בראשית כה) הנה אנכי הולך למות. (שמות ב) ותרא את התבה בתוך הסוף כיון דחזו דקבעי לאצולי למשה. אמרו לה גברתנו מנהגו של עולם מלך ב״ו גוזר גזרה אם אין כל העולם מקיימין אותה בניו ובני ביתו מקיימין אותה ואת עוברת על גזרת אביך בא גבריאל וחבטן בקרקע. (שם) ותשלח את אמתה ותקחה ר׳ יהודה ורבי נחמיה חד אמר ידה וחד אמר שפחתה מאן דאמר ידה דכתיב אמתה מאן דאמר שפחתה מדלא כתיב ידה ולמאן דאמר שפחתה הא אמרת בא גבריאל וחבטן בקרקע דשייר לה חדא דלאו אורח ארעא דבת מלכים למיקם לחודה ולמאן דאמר ידה לכתוב ידה הא קא משמע לן דאשתרבב אשתרבובי דאמר מר וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשני רשעים שנאמר

אונ די דינע שטעקלאך וועלין פאר שניטען ווערין:

ב ותרד. דיא טאכטער פון פרעה האט געניטערט צום טייך צוא וואשין זיך. רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין דער פסוק דער ציילט אונז אז זיא איז גיגאנגען זיך טובל זיין פון דיא טומאה פון איר פאטערס עבודות זרות. זיא האט זיך געוואלט מגייר זיין. אונ אזוי שטייט אין פסוק אויב גאט וועט אפ וואשין דיא מיאוסקייט פון ציונס טעכטער. דאס מיינט מען גאט וועט זייא אפ וואשין פון זייערע עבירות. עס שטייט אין פסוק דיא דינסטען פון פרעהס טאכטער זענען גיגאנגען נעבין דעם טייך. רבי יוחנן זאגט דעם גיין מיינט מען זייא זענען גיגאנגען צום שטארבין (אזוי וויא ווייטער שטייט). אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עשו האט גזאגט איך גיי צום שטארבין. אונ דיא טאכטער פון פרעה האט גיזעהן דיא קעסטיל אויף דעם וואסער צווישען דיא שטעקלאך. וויא דיא דינסטען אירע האבען גיזעהן אז דיא וויל נעמען דאס קעסטיל וואס משה ליגט אין איר. אונ זיי האבען פארשטאנען אז אין קעסטיל ליגט געווים א קינד. האבען זייא גזאגט צו פרעהס טאכטער. פירשטען. דער פירונג פון דער וועלט איז. אז א מלך איז גוזר א גזירה אויב דיא גאנצע וועלט האלטען ניט דיא גזירה. אבער זיינע קינדער אונ זיינע שטוב מענטשין האלטען געווים דיא גזירה. אונ דוא ווילסט ניט האלטען די גזירה פון דיין פאטער. איז גיקומען דער מלאך גבריאל אונ האט זייא אוועק גיטאהן אויף דיא ערד. אין פסוק שטייט זיא האט געשיקט את אמתה אונ זיא האט גינומען דעם קעסטיל. רבי יהודה אונ רבי נחמיה קריגען. איינער זאגט זיא האט געשיקט איר האנט. אונ איינער זאגט זיא האט געשיקט איר דינסט. דער וואס זאגט זיא האט געשיקט איר האנט ווארום עס שטייט אמתה. ואמתה איז טייטש איר אייל. ווארום מיט דיא האנט מעסט מען דיא איילען. אונ דער וואס זאגט איר דינסט. ווייל עס שטייט ניט ידה. איר האנט: נאר עס שטייט אמתה. אין טייטש אמתה איר דינסט. פרעגט דיא גמרא דער וואס זאגט זיא האט געשיקט איר דינסט. דוא זאגסט דאך דער מלאך גבריאל האט זייא גיווארפען אויף דיא ערד אונ זייא זענען גישטארבין. ענטפערט דיא גמרא איין דינסט איז געבליבען. ווארום עס איז ניט שיין א טאכטער פון א מלך זאל שטיין אליין. פרעגט דיא גמרא דער וואס זאגט זיא האט געשיקט איר האנט. פאר וואס שטייט ניט ידה. איר האנט. ענטפערט דיא גמרא דיא תורה דער ציילט אונז אז די האנט איז לאנג גיווארין עטליכע איילין. זיא זאל קענען אן נעמען דיא קעסטיל. אמתה איז טייטש איילין. ווארום דער תנא האט גיזאגט אזוי געפינט מען ביא דיא האנט פון פרעהס טאכטער. אז זיא איז לאנג גיווארין עטליכע איילין: אונ אזוי געפינט מען ביי דיא ציין פון דיא

הוא וכתיב התם (בראשית א) וירא אלהים את האור כי **טוב**. (שמות ב) ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו לה מצרים אלא משעה דאהדרה והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא. (שם) ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפני' ותיזיל אלא כל היכא **דשמעי** מצראי דמתיליד ינוקא מכטו ינוקא ומעוו התם כי היכי דלשמע לקלייהו ונעוי בהדייהו דכתיב (שה"ש ב) אחזו לנו שועלים קטנים מחבלים כרמים:

(שמות ב) **מט ותקח** לו תבת גמא מאי שנא גומא אמר רבי אלעזר מכאן לצדיקים שממונם חביב עליהם יותר מגופם וכל כך למה לפי שאין פושטים ידיהם בגזל ר"ש בר נחמני אמר דבר רך שיעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה. (שם) ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ שלא יריח אותו צדיק ריח רע. (שם) ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאור ר"א אומר ים סוף ר"ש בר נחמני אמר (ע"ג) אגם דכתיב (ישעיה יט) קנה וסוף קמלו:

ותרד

ותצפנהו שלשה ירחים. ג' חדשים יכלה להצפינו שלא הלכו המצרים לבדוק אחריה אלא לסוף ט' חדשים משהחזירה והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא ומהכא נפקא לן: אמאי תצפניה ותיזיל. מאחר שצפון נמסרים הוא כדכתיב והצפינו מה היה לה לדאוג: ומעוו התם. ולועקים שם ודרך תינוק לצעוק לקול תינוק חבירו: אחזו לנו שועלים. בת קול אומרת למי הים אחזו לנו שועלים הקטנים שהיו מטבעים כל מים בהיותם כמדר נפת הפרי קטן:

שחביב עליהם ממונם. כדמיו מועטין ואע"פ כדיכ משמר גופו יותר בכל מינים שקנים וחזקים:

דבר רך. גומא הוא משתמר יפה מן הכל לפי שהדבר הקשה כשהמים מוליכין אותו בחוזקה הוא נתקל בהם והוא ניגוף ונשבר אבל דבר רך נוהג והודבק לאחוריו: ריח רע. של זפת: אגם. של מים מרבה וקנים דקים אישיר"ד בלע"ז והוא קנה וסוף שמנו דקרא קנה קנים סוף ערבה דקה:

אונ דיא מוטער האט אים בהאלטין דריא חדשים. וואָרום דיא מצרים האבען גירעכענט אז זיא איז מעוברת געוואָרין. דער נאך וויא עמרם האט איר צוריק גינומען. האבען זייא געציילט דיא חדשים פון דער צייט. אונ אין אמת איז זיא געוועזען מעוברת מיט דריא חדשים פריער איידער ער האט איר נאך גינומען. האט זיא אים שוין ניט מער געקענט בהאלטין. פאר וואס? זאל ער נאך זיין בהאלטין. אז מען וועט אים ניט געפינען וועט מען אים דאך ניט אריין ווארפין אין וואסער. נאר דיא מצריים פלעגין אזוי טאהן. אז זייא האבען גיהערט בייא איודין איז גיבארין געוואָרין אקינד. אונ ער איז גיוועזען בהאלטין. פלעגין זייא ברענגען נאך אקינד. אונ דער קינד פלעגט אנהייבין שרייען. אז דאס בהאלטענע קינד האט געהערט אקינד שרייט. האט ער אויך אנגיהויבין שרייען. וואָרום אזוי איז דער שטייגער פון קינדער. פלעגין שוין דיא מצריים זוכען ביז זייא האבען אים גיפונען. וואָרום עס שטייט אין פסוק האפט אונז דיא פיקס. דיא קליינע פיקס דאס זענען דיא קליינע קינדער פון דיא מצריים וואס זייא פלעגין פארדארבין דיא וויינגערטנער דיא קליינע יודישע קינדער:

מט ותקח. זיא האט גינומען פון ווייגעטווענין אקעסטיל פון האלץ וואס הייסט גומא. פאר וואס פון גומא האלץ. האט רבי אלעזר גזאגט פון דאנען זעהן מיר אז בייא צדיקים איז זייער געלט ליבער וויא זייער גוף. פאר וואס איז דאס. ווייל זייא גזלנן ניט. דריבער האט מען גינומען דיא קעסטיל פון גומא האלץ ווייל דאס איז וואלוועלע האלץ. רבי שמואל בר נחמני זאגט דריבער האט מען גינומען גומא האלץ. דאס איז ווייך. אויב דיא קעסטיל וועט זיך אקלאפ טאהן אן אווייכע זאך. וועט זיא געווים בלייבין גאנץ. אונ אפילו עס וועט אקלאפ טאהן אין אהארטע זאך וועט זיא אויך בלייבען גאנץ. אונ זיא האט בקלעבט דאס קעסטיל מיט ליים אונ מיט פעך. מיר האבען גילערונט אינווייניג האט זיא בקלעבט מיט ליים. אונ אויס וויינינג האט זיא בקלעבט מיט פעך. דער צדיק זאל ניט שמעקין דעם שלעכטין ריח פון דיא פעך. אונ זיא האט אריין גילייגט דאס קינד אין דעם קעסטיל. אונ זיא האט גישטעלט דאס קעסטיל בייא דעם ברעג טייך בסוף. וואס מיינט מען בסוף. רבי אלעזר זאגט דער טייך איז גיוועזען דער ים סוף. רבי שמואל בר נחמני האט גזאגט בסוף מיינט מען צווישען דיא שטעקלאך וואס וואקסען בייא דעם ברעג טייך. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק קנה וסוף קמלו. דיא טרוקענע שטעקלאך

את בת לוי אפשר בת מאה ושלשים שנה היתה דא"ר חמא בר חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר (במדבר כו) אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים וקרי לה בת א"ר יהודה (בר ביזנא) שנולדו בה סימני נערות:

(שמות ב) ותהר האשה ותלד בן והא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא, א"ר יהודא בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות ש"א היו בפיתקא של חוה:

(שם) ותרא אותו כי טוב הוא תניא ר"מ אומר טוב שמו ר' יהודה אומר טוביה שמו ר' נחמיה אומר הגון לנביאות אחרים אומרים נולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה שנולד משה נתמלא כל הבית אורה כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא

במתניתין: דה"ר הגא. כיב מהלין: זו יוכבד. נפרקן כל יודדי מגריס אתה מולא בבעים הבר אחת וכללן אתה אומר הכאים מגרים: בבעים זו יוכבד שהלומה כהמכון נכניסתן לעיר: סימני נערות. הורה לימי עלומיה נאורה כנכים והולך פנים ונתפכטו הקמטין:

והא הות מיעברא ביה וכו'. מקמיה דאהדרה כדלקמן: מקיש לידתה וכו'. לא נכתב הריון אלא לדרוש כך: בפיתקא של חוה. בפסק דין שלה ובטל גזירות קללתה דעלבון והריון:

בזן לנביאות. ראתה ברוה"ק שעתיד לגאולה:

נ..עך הונדערט מיט דרייסיג יאהר. וואָרום רבי חמא בר חנינא האט געזאגט דיא טאכטער פון לוי מיינט מען יוכבד. ווען יעקב איז געגאנגען מיט זיין פאמיליע פון כנען אין מצרים. אין וועג איז דיא מוטער מיט איהר געוועזען מעוברת. אונ ווען מען איז אריין ג..ק מען אין דיא מויער וואס ארום מצרים. איז יוכבד געבארין געווארין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וואס זיא האט איהר געבארין צו לוי אין מצרים. געבארין איז זיא אין מצרים. אבער געטראגין האט מען זיא ניט אין מצרים. אונ פון דער צייט ביז איצט איז שוין געוועזען הונדערט מיט דרייסיג יאהר. אונ דער פסוק רופט איהר דיא טאכטער פון לוי. מען האט גידארפט זאגין יוכבד. וואָרום דער שטייגער איז ביי דער וועלט אז יונגע אשה וואס זיא האט נאך ניט קיין נאמען פאר זיך. קיינער קען איהר ניט. רופט מען זיא אויף איהר פאטערס נאמען. זיא איז דעם מענטשינס טאכטער. אבער אז זיא קומט אין דיא עלטערע יאהרין וואס אלע קענען איהר. רופט מען איהר מיט איהר אייגענעם נאמען. אונ אז יוכבד איז שוין אלט געוועזען הונדערט מיט דרייסיג יאהר. האט מען דאך איהר שוין ניט גידארפט רופין אויף איהר פאטערס נאמען. זיין טאכטער. נאר מען האט איהר גידארפט רופין יוכבד. האט רבי יהודה געזאגט עס איז ביי איהר געבארין געווארין צייכנס פון אנערה. זיא האט צוריק אויס געזעהן יונג. האט איהר קיינער ניט דער קענט אז דאס איז יוכבד. נאר מען האט געמיינט אז עמרם האט גינומען איין אנדער טאכטער פון לוי אייגענע. דריבער האט מען איהר גערופין דיא טאכטער פון לוי:

מז ותהר. דיא ווייב פון עמרם איז מעוברת געווארין אונ האט געבארין אזוהן. זיא איז דאך שוין געוועזען מעוברת מיט איהם. מיט דריא חדשים פריער. איידער ער האט איהר נאך גינומען. האט רבי יהודה בר זבינא גזאגט דער פסוק גלייכט צו דעם געבאהרין צום טראגין. אזוי וויא גיטראגין האט זיא דאך אן צער. אזוי געבאהרין האט זיא אויך אן צער. פון דאנען ווייסין מיר אז דיא פרומע ווייבער זענען ניט געוועזען אין דיא גזרה פון חוה. זייא זאלין האבען שווער קינדער:

מח ותרא. זיא האט געזעהן דעם קינד משה כי טוב הוא. מיר האבען גילערונט רבי מאיר זאגט טוב איז געוועזען זיין נאמען. רבי יהודה זאגט טוביה איז געוועזען זיין נאמען. רבי נחמיה זאגט זיא האט געזעהן אז ער איז גוט. ער איז אנגעברייט צו זיין אנביא. אנדערע זאגין דיא טענקייט איז געוועזען ער איז געבארין געווארין גימילת. אונ דיא חכמים זאגין ווען משה איז געבארין געווארין איז דיא גאנצע שטוב פול געווארין מיט ליכטיגקייט. דא שטייט וא האט איהם געזעהן ער איז גוט. אונ דארט שטייט גאט האט געזעהן דיא ליכטיגקייט אז עס איז גוט.

בן הוא והמת אותו ואה"כ היאורה תשליכוהו ולבסוף
אף על עמו גזר :

(שמות ב) **מן וילך** איש מבית לוי ויקח את בת לוי
להיכן הלך א"ר יהודה בר זבינא
שהלך בעצת בתו . תנא עמרם גדול הדור היה כיון
שגזר פרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשוא
אנו עמלים עמד וגרש את אשתו עמדו כולם וגרשו
נשותיהם אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל
פרעה הרשע שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה
גזרת על הזכרים ועל הנקבות פרעה לא גזר אלא
בעולם הזה ואתה גזרת בעוה"ז ולעה"ב פרעה רשע הוא
ספק גזרתו מתקיימת ספק אין מתקיימת ואתה צדיק ודאי גזרתך מתקיימת שנא' (איוב כב)
תגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולם והחזירו נשותיהם ויקח ויחזיר
מיבעי' ליה אמר ר"י בר זבינא שעשה לה מעשה לקוחין הושיבה באפריון ואהרן
ומרים מרקדין לפניהם ומלאכי השרת אומרים (תהלים קיג) אם הבנים שמחה .
את

הוליד שומרים אלא כמך על המולחת : תשליכוה. הוליד שומרים וקסדורין לדבר : ולבסוף על עמו. כדפרשית וכיון שעבר ס"ה ועדיין לוחין באצטגנינות בלא לקה העמידו הגזירה עד היום שהושלך ליאור : גדול הדור . והיו הכל נשמעין לדבריו : על הזכרים ועל הנקבות . שלא ילדו לא זכר ולא נקבה אלא בעולם הזה . שהנולדים מתים וחוזרים וחיין לעוה"ב : אתה גוזרת בעולם הזה ולעולם הבא שכיון שאין נולד אינו בא לעוה"ב : בת מאה ושלשים . כדמפרש והזיל שנולדה בירידתן למצרים דישראל נשתעבדו שם ר"י שנים ומשנולד משה לא נשתעבדו אלא שמונים שנים כדכתיב ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברו אל פרעה והיאך שנה יצאו נמצא שמנ"ו מירידתן עד שנולד משה ק"ל וכשהחזיר עמרם את יוכבד כבר היתה מעוברת ממשה כדאמרינן לקמן

האט ער גוזר גיוועזן אויף זיין גאנצע פאלק אויף דיא מצריים אויך . זיא זאלין אריין ווארפען זייערע זכרים אין וואסער . גאנצע דרייא חדשים ביז מען האט אריין גיווארפען משה מיט זיין קעסטיל אין וואסער . האבען דיא שטערין זעהערס גיזאגט דער העלפער פון דיא יודין איז שוין אין וואסער האט שוין אויף גיהערט דיא גזרה פון דיא מצריים אונ פון דיא יודין :

מן וילך . אמענטש פון בית לוי איז גיגאנגען אונ האט גינומען דיא טאכטער פון לוי . וואו הין איז ער גיגאנגען . האט רבי יהודה בר זבינא גיזאגט ער איז גיגאנגען נאך דיא עצה פון זיין טאכטער . מיר האבען גילערנט עמרם איז גיוועזן דער גרעסטער פון דעם דור . וויא פרעה האט גוזר גיוועזן אז אלע זכרים וואס וועלין געבארין ווערין זאל מען אריין ווארפין אין וואסער . האט עמרם גיזאגט אומזיסט וואס מיר מאטערין אונז מיט ווייבער אונ קינדער . האט עמרם גיגט זיין ווייב . האבין אלע גיגט זייערע ווייבער . האט דיא טאכטער גיזאגט צו איהר פאטער עמרם . דיין גזרה איז נאך שווערער וויא דיא גזרה פון פרעה . פרעה האט גוזר גיוועזן נאר אויף זכרים . אונ דוא ביזט גוזר אויף זכרים מיט נקבות . אז אלע האבין גיגט זייערע ווייבער . ווערט דאך ניט געבארין ווערין ניט זכרים אונ ניט נקבות . פרעה האט נאר גוזר גיוועזן אויף דער וועלט . ווארום דיא קינדער וואס ווערין דער טרונקען . שטארבין דאך נאר פון דיא וועלט . אבער זייא קומען צו עולם הבא . אונ דוא ביזט גוזר צו דיא וועלט אונ צו יענע וועלט . ווארום אז דיא קינדער ווערין ניט געבארין איז דאך ניט דיא וועלט אונ ניט יענע וועלט . פרעה איז א רשע וייס מען ניט צו זיין גזרה וועט בלייבין צו זיא וועט בטל ווערין . אבער דוא ביזט א צדיק דיין גזרה וועט געווים בלייבין . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא וועכסט גוזר זיין אונ גאט וועט אויף שטעלין דיין גזרה . האט עמרם צוריק גינומען זיין ווייב . האבען אלע יודין צוריק גינומען זייערע ווייבער : פרעגט דיא גמרא פאר וואס שטייט ויקח . ער האט גינומען : זעהט אויס ער האט גינומען אנייע ווייב . דארף דאך שטיין ויחזיר . ער האט צוריק גינומען דיא זעלבינע ווייב . האט רבי יהודה בר זבינא גיזאגט ער האט איר צוריק גינומען אונ האט מיט איר חתונה גיהאט אזוי וויא מיט אנייע ווייב . ער האט איר גיזעצט אין אפריון אונ אהרן מיט מרים האבען גיטאנצט פאר זייא אונ דיא מלאכים האבען גיזאגט דיא מוטער פרייט זיך מיט דיא קינדער . אין פסוק שטייט ער האט גינומען דיא טאכטער פון לוי . זיא איז דאך שוין אלט

יצרו וארדון שרידה את יצרו וא"ד על שהיו פניה דומה לורד. (ד"הא"ד) וי' אשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה אשחור זה כלב ולמה נקרא שמו אשחור שהושחרו פניו בתעניות אבי שנעשה לה כאב תקוע שתקע את לבו לאביו שבשמים היו שתי נשים נעשה' ם ים כשתי נשים חלאה ונערה לא חלאה ולא נערה הואי אלא בתחלה חלאה ולבסוף נערה (שם) ובני חלאה צרת וצהר ") ואתנן צרת שנעשית צרה לחברותיה צהר שהיו פניה דומות כצהרים אתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו :

(שמות א) מה ויצו פרעה לכל עמו לאמר א"ר יוסי בר' חנינא אף על עמו גזר וא"ר יוסי ברבי חנינא שלש גזירות גזר בתחלה (שם) אם בן

"בכתוב ולחר בח'

א ואם לבון הבת הכוכבה יאליים ומורדת אצדר"ל ורכי נמי קרי ניה מכד כקלת אהרינא על בם במלד בעלת מרגלים : בורידה את יצרו . שהיה מכיתו לספות עמהם : שהושחרו פניו . שקבל עליו תעניות סרבה בינלל מעלת מרגלים : שנעשה לה כאב . להתעכק בה ברפואות ובמזונות הצריכים לחולה : שתקע את לבו להכיו שבשמים . שלא להיות בעלת מרגלים : חלאה . חולה ולבסוף נערה שנתרפאת מחליה וחזרה לתואר פנים כנערה : ובני חלאה . ובניה הללה שנכנית ונתרפאת מבוכחים היו להיות צרת וצהר ואתנן : צרה לחברותיה . מתקנאות היו מיפיה : מוליך אתנן לאשתו . שהיה מתאוה למשכב נכיה :

אף על עמו גזר . דרש ר' הנהומא יום שנולד משה אמרו אצטגנינים לפרעה היום נולד מושיען של ישראל ואין אנו יודעים אם יהודי הוא אם מצרי עמד וקבץ כל עמו ובקש מהם ליתן לו בניה הנולדים בו ביום וגזר אף על עמו : בתחלה והמתן אותו . לא

גימאכט דעם יצר הרע . אונ האט זיך ניט גיקערט צו אים . אונ איז ניט גיוועזן מיט דיא עדה פון דיא מרגלים . ארדון האט ער גיהייסן ווייל ער האט גיוועלטיגט אויף דעם יצר הרע . אנדערע זאגין דריבער האט מען אים גערופין ארדין . ווייל ער איז גיוועזן דער מאן פון אשה זאג איר פנים איז גיוועזן רויט וויא ארוז . דער נאך וויא זיא איז גיזונד גיווארין . אין פסוק שטייט צו אשחור אבי תקוע זענען גיוועזן צוויא ווייבער . חלאה אונ נערה . אשחור איז כלב . פאר וואס האט מען אים גירופען אשחור . ווייל זיין פנים איז שווארץ גיווארין פון פאסטין . אבי האט מען אים גערופין ווייל ער איז גיווארין בייא איר אזוי וויא א פאטער . תקוע האט מען אים גערופין ווייל ער האט פאר רוקט זיין הארץ צוא דינען גאט . זענען גיוועזן צוויא ווייבער . מרים איז בייא אים גיוועזן אזוי וויא צוויא ווייבער . חלאה ונערה . דאס איז ניט גיוועזן חלאה . אונ ניט נערה . נאר מרים . נאר אין אנהייב איז זיא גיוועזן חלאה . קראנק . דער נאך ווען זי איז גיזונד גיווארין האט זיא אויס גיזעהן יונג וויא א נערה . אונ דיא געבויי פון חלאה ווען חלאה איז גיבאדט גיווארין . זיא איז גיזונד גיווארין פון איר קראנקייט זע נעז גיוועזן אירע נעמען צרת אונ צהר אונ אתנן . צרת האט מען איר גערופין ווייל זיא איז גיוועזן גיפיינט צוא אלע ווייבער . אלע האבען איר מקנא גיוועזן מיט איר שיינקייט . צהר האט מען איר גערופין . ווייל איר פנים האט גישיינט אזוי וויא דיא זוהן אין מיטען טאג . אתנן האט מען איר גערופין . ווייל דער וואס האט איר גיזעהן . האט גיגעבין אמתנה צוא זיין ווייב ער זאל איר בייעלזיין . ווייל דיא תאוה האט זיך בייא אים גישטארקט :

מה ויצו . פרעה האט גיבאטין צוא זיין פאלק אונ האט צוא זייא גזאגט . רבי יוסי ברבי חנינא האט גזאגט אויף זיין אייגענע פאלק אויף דיא מצרים האט ער אויך גזור גיוועזן זיי זאלין ארין ווארפען זייערע קינדער אין וואסער . ורבי תנחומא האט גידרשת דעם טאג וואס משה איז גיבארין גיווארין . האבען דיא שטערין זעהר גזאגט צוא פרעה . היינט וועט גיבארין ווערין דער וואס וועט העלפין דיא יודין נאר מיר ווייסען ניט וואס ער וועט זיין . איוד אדער אמצרי . האט פרעה פאר זאמלט זיין גאנצע פאלק . אלע מצריים . אונ האט זייא גיבעטין זייא זאלין ארין ווארפען אין וואסער אלע זכרים וואס וועלין גיבארין ווערין דעם טאג . נאך האט רבי יוסי ברבי חנינא גזאגט דרייא גזרות האט פרעה גוזר גיוועזן . דיא ערשטע גזרה איז גיוועזן וואס ער האט גזאגט צוא דיא היבאמס אויב עס וועט זיין אזוהן זאלט איר אים הרגנן . דיא אנדערע גזרה איז גיוועזן וואס פרעה האט גישטעלט היט גרס בייא אלע מעוברתע ווייבער . אז דיא היטערס האבין גיזעהן אזכר איז גיבארין גיווארין האבען זייא אים ארין גיווארפין אין וואסער . דיא דריטע גזר

באי ראמר בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות נמי ממרים קאתי דכתיב (ד"ה א ב) ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב (שמואל א יז) ודוד בן איש אפרתי (ד"ה א ב) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון (במדבר יג) בן יפונה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ואכתי בן קנז הוא דכתיב (יהושע טו) וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב הקטן ממנו אמר רבא חורגיה דקנז הוה (דף יב) דיקא נמי דכתיב הקנזי ע"מ עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה [מתחלתה] הו יד והלא מינסב הוה נסיב לה א"ר יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה. יריעות שהיו פניה דומות ליריעות ואלה בניה אל תקרי בניה אלא בוניה ישר שישר את עצמו. ושובב ששיבב את יצרו.

לכך זכתה. שיצאו מיוכבד: ותמת עזובה. זו כלב והיא מרים ולקמן מפרש למה נקראת שמה עזובה ומאי ותמת זהו שנצטרעה: ויקח לו כלב את אפרת. לאחר שנתרפאה חזר ולקחה לו לאשה אפרת קרי מרים וכתיב ודוד בן איש אפרתי: וכלב בן חצרון. פסוק הוא בדה"י: בן שפנה מעצת מרגלים: פירושא הוא דקא מהדר לשלם בן חצרון הוא ולמה נקרא שמו בן יפונה ע"ש מעשיו. הוא ואכתי בן קנז הוא: חורגיה דקנז. בן אשתו של קנז היה [illegible] אחיו מאמו: דיקא נמי דכתיב [illegible] כי מבתפי בכלב לא קרייה בן קנז כדכתיב בעתניאל אלא סקדי מאחי [illegible] של קנז: שהכל עזבוה. מתחלה הולמת היתה [illegible] לה הכא יריעות ולקמן קרי לה נמי חלאה [illegible] שעזבוה כל בחורי ישראל מלקבל אותה: [illegible] הוה נסיב לה. דכתיב [illegible] ותמת עזובה ויקח לו כלב [illegible] אלמא להדדי הוו: [illegible] הולה ונכלה [illegible] בדק כלומר [illegible] אותם צדיקים והיו בנים דומים [illegible] נוהלין: ליריעות. כלא תואר לדמיומות [illegible] היתה [illegible]: בוניה. [illegible] בנלה [illegible] מבולה [illegible] (לשון [illegible]) [בנבואין] ובנים: ישר ושובב וארדון שישר את עצמו. מלטפות אחר עצת המרגלים: ששיבב את עצמו.

זאלין פון זיא געבארין ווערין. דער וואס זאגט הייזער פון כהנים און לוים. כהנים און לוים וועלין פון זיא געבארין ווערין. דאס איז אהרן און משה. און דער וואס זאגט הייזער פון מלוכה. מלכים וועלין פון זיא געבארין ווערין. פון מרים זענען געבארין געווארין מלכים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עזובה איז געשטארבין האט כלב גענומען די אפרת פאר א ווייב. און אפרת האט געבארין צו אים דעם זוהן חור. און עס שטייט אין פסוק דוד איז געווען דער זוהן פון איש אפרתי. און עזובה און מרים און אפרת איז איינס. און דוד איז פון אפרת. דאס איז פון מרים. איז דאך פון מרים געבארין געווארין מלכים: אין פסוק שטייט כלב דער זוהן פון חצרון האט געבארין די עזובה אשה און יריעות. און דאס זענען אירע קינדער ישר שובב ארדון דער זוהן פון חצרון דער זוהן פון יפונה. פרעגט די גמרא וויא אזוי קען דאס זיין ער זאל זיין דער זוהן פון חצרון און פון יפונה. ענטפערט די גמרא ער איז געווען דער זוהן פון חצרון נאר חצרון איז גירופען געווארין צווייא נעמען. חצרון און יפונה. ווייל יפונה איז טייטש אפ קערין. ער האט זיך אפ געקערט פון די עצה פון די מרגלים. פרעגט די גמרא ער איז דאך געווען דער זוהן פון קנז: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עתניאל בן קנז דער יונגערער ברודער פון כלב האט איין גענומען די שטאט. האט רבא געזאגט ער איז געווען דער שטיף זוהן פון קנז: איך וועל דיר ביווייזן אז עס איז אזוי. ווארים עס שטייט אין פסוק הקנזי. עס שטייט נישט דער זוהן פון קנז. נאר עס שטייט הקנזי: זעהט אויס ער איז געוועזען פון די שטוב מענשין פון קנז. אבער נישט א זוהן: עזובה איז מרים. פאר וואס האט מען איר גירופען עזובה. ווייל אלע האבען איר אין אנהייב פאר לאזין. קיינער האט נישט געוואלט מיט איר חתונה האבען. ווייל זיא איז געווען א קראנקע. פרעגט די גמרא עס שטייט אין פסוק הוליד. ער האט איר געבארין איז זיא געווען זיינע א טאכטער. זיא איז דאך געווען זיינע אווייב. האט רבי יוחנן געזאגט דער וואס נעמט א ווייב פון וועגין. ווייל גאט האט געהייסען מען זאל האבען קינדער. איז גלייך ווי דיא ווייב וואלט געוועזען זיינע א טאכטער. פאר וואס האט מען איר גירופען יריעות. ווייל איר פנים איז געווען גלייך צוא א יריעה (צוא א גרינע פארבטע). אין פסוק שטייט ואלה בניה. זאלסט נישט לייענען בניה. נאר זאלסט לייענען בוניה. דאס זענען די געבויען פון איר מאן. וואס ער האט איר געבאהט די זאל זיין צופרידען מיט קינדער. ישר האט ער געהייסען. ווייל ער האט זיך גלייך געמאכט פון די עצה פון די מרגלים. שובב האט ער געהייסען ווייל ער האט צובראכען

אם בן הוא והמתן אותו וגם בת היא והיה אמר ר' חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה (שם) ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן להן מיבעי' ליה אמר רבי יוסי ברבי חנינא מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו. (שם) ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותם אלא שהיו מספקות להם מים ומזון. (שם) ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים המצריות העבריות כי חיות הנה מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה לא צריכה חיה אחריתי לאולודה אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלת יהודה (בראשית מט) גור אריה יהודה דן (שם) יהי דן נחש עלי דרך (שם) נפתלי אילה שלוחה (שם) יששכר חמור גרם יוסף (שם) בכור שורו הדר לו (שם) בנימין זאב יטרף דכתיב ביה כתיב ביה דלא כתיב ביה כתיב ביה (יחזקאל יט) ואמרת מה אמך לביא בין אריות רבצה בתוך כפירים רבתה גוריה:

בחיתן על האבנים אם בן הוא כו' [אתן] יכולות לבחון מיד אם בן הוא בלא שום הבחנה: בן פניו למטה. לארץ כדרך הממיטו: בת פניה למעלה. כדרך המשכב והכי מפרש בגמרא במסכת נדה: אליהן. משמע על עסקי ביאה נבון ויבא אליה: ותחיין. הוה ליה למכתב ולא המיתו את הילדים ותחיין משמע שהיו מסייעות להיותן שהיו מטמינות אותם בבתיהם ומגדלות אותם: אילימא חיות ממש. מילדות: כחיה נמשלה. והיות הבדה אינן צריכות למילדות: דכתיב ביה כתיב ביה. מי שכתוב בו בפירוש בשם בהמה וחיה הרי כתיב בו ושאין כתיב בו הרי כתיב בכל כנויותן יחד: מה אמך ע"י. אמך כנ"י כולה נקראת לביא:

אהרן

(שמות א) מד ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב (ולוי) [ושמואל] חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות.

מאן

אנקבה. אזוי ווערט גיבארין מיט דעם פנים אראפ. און א נקבה ווערט גיבארין מיט דעם פנים ארויף. אונ דיא היבאמס האבען מורא גיהאט פאר גאט אונ זייא האבען ניט גיטאהן כאשר דבר אליהן. אזוי וויא פרעה האט צוא זייא גירעט. פרעגט דיא גמרא להן האט גידארפט שטיין ווארום אליהן איז דער טייטש צוא זייא אונ להן איז דער טייטש צוא זייא. דארף דאך שטיין להן. דאס איז אקירצער ווארט: האט רבי יוסי ברבי חנינא גזאגט דער פסוק דער ציילט אונז אז פרעה האט מיט זייא גיוואלט מזנה זיין. אונ זייא האבען ניט גיוואלט. ווארום אליהן מיינט מען ער האט מיט זייא גירעט אזעלכע רייד וואס גיהער צוא זייא: זייא האבען דער נערט דיא קינדער. מיר האבען גילערנט ניט גענוג זייא האבען ניט גיהרגת דיא קינדער. זייא האבען נאך גיבראכט שפייז אונ וואסער פון זייערטוועגין. דיא היבאמס האבען גזאגט צוא פרעה דיא יודישע ווייבער זענען ניט וויא דיא ווייבער פון מצרים. כי חיות הנה. פרעגט דיא גמרא וואס מיינט מען חיות. מיר זאלין זאגין חיות מיינט מען היבאמס. א היבאם וואס דארף גיבארין אקינד דארף דען ניט צוא איר זאל קומען איין אנדער היבאם איר העלפין צוא גיבארין דאס קינד. גאר אזוי האבען דיא היבאמס גזאגט צוא פרעה. דיא יודישע פאלק זענען אזוי וויא דיא חיות פון וואלד. אונ אחיה דארף דאך גיט קיין היבאם. ביא יהודה שטייט ער איז ווי אלייב. ביא דן שטייט ער איז וויא אשלאנג. ביא נפתלי שטייט ער איז וויא אאיגד. ביא יששכר שטייט ער איז וויא אאייזל. ביא יוסף שטייט ער איז וויא אאקס. ביא בנימין שטייט ער איז ווי אוואלף. ביא דיא שבטים וואס עס שטייט צוא וועלכע חיות אונ בהמות זייא זענען געגליכען. שטייט דאך. אונ ביא דיא שבטים וואס עס שטייט ניט צוא וועלכע חיות זייא זענען געגליכען. האט אויף זייא גאט גזאגט צוא יחזקאל הנביא דוא זאלסט זאגין דיין מוטער איז אלייב אנקבה. צווישען דיא לייבין ליגט זיא. צווישען דיא יונגע לייבין האט זיא גיטאהן מערין אירע קינדער. זאגען מיר אז אלע יודין צוא זאמען זענען געגליכען וויא זייא וואלטען גיוועען חיות גיבארין גיווארין:

מד ויהי. אונ עס איז גיוועזן צו דיא היבאמס האבען מורא גיהאט פאר גאט האט ער גימאכט צו זייא הייזער. רב אונ שמואל קריגען. איינער זאגט הייזער פון מלוכה. ומלכים זאלין פון זייא גיבארין ווערין. אונ איינער זאגט הייזער פון כהנים אונ לוים. וכהנים אונ לוים

(דף יא) **מג ויאמר** מלך מצרים למילדות העבריות רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מאן דאמר אשה ובתה יוכבד ומרים ומאן דאמר כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ"ד אשה ובתה דתניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד. ד"א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה. פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה לולד. ד"א שהיתה פועה ברוה"ק ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל. ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים מאי אבנים אמר ר' (יוחנן) (חנן) סימן גדול מסר להן (אמר להן בשעה שכורעת לילד ירכותיה מצטננות כאבנים) איכא דאמרי כדכתיב (ירמיה יח) וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן וולד באמצע (ואיכא דאמרי בשעה שכורעת לילד ירכותיה מצטננות כאבנים). (שמות א)

אם

אליבא כת עמ מב. אבנו של אבן: פריה פועה לולד. שמשפעת אותו כדרך (שמוציאין) [שמשתקין] לתינוק בדברים ערבים לפתותו ולשתקו: פועה. זועקת כמו [פעיתא היא דא] כיולדה אפעה. ס"ג וראיתן על האבנים א"ר יוחנן סימן גדול מסר להן בשעה שכורעת לילד ירכותיה מצטננות כאבנים ד"א על האבנים כדכתיב וארד בית היוצר וגו' מה יוצר זה ירך מכאן וכו': סימן גדול. שלא יטעו כאלה ותביאנו והאמר מאי כאן ס' זה לכם סימן של ילדה ואין תטעו והכתובה ד"א להכי קרי למשבר אבנים אבנים כדכתיב גבי יוצר כלי הרס אבנים והבה שמי ליוצר דמיא: סדן. עץ שב בעליו רוכב ומגלגל הכלים שקורים מלמ"ש לעשות כדפוס הכלי לפי גדלו וקטנו: סימן גדול מסר לנו.

שטייט אין פסוק דאס איז מיין גאט וואס איך האב איהם שוין אמאהל געזעהן אונ איך וועל אים בשיינען:

מג ויאמר. דער מלך פון מצרים האט געזאגט צוא דיא יודישע הייבאמס. רב אונ שמואל קריגען. איינער זאגט שפרה אונ פועה זענין געוועזן אמוטער מיט אטאכטער. אונ איינער זאגט דאס איז געוועזן אשוויגער מיט אשנור. דער וואס זאגט אז דאס איז געוועזן אמוטער מיט אטאכטער. איז דאס געוועזן יוכבד אונ מרים: אונ דער וואס זאגט דאס איז געוועזן אשוויגער מיט אשנור. איז דאס געוועזן יוכבד אונ אלישבע. זאגט דיא גמרא מיר האבין געלערנט ווי דער וואס זאגט דאס איז געוועזן אמוטער מיט אטאכטער. ווארום מיר האבין געלערנט שפרה איז יוכבד. פאר וואס האט מען איר גערופען שפרה. ווייל זיא האט שיין געמאכט דאס קינד. אנדערע זאגין מען האט איר גערופען שפרה. ווייל אין אירע צייטען האבין זיך די יודין געמערט. פועה איז מרים. פאר וואס האט מען איר גירופען פועה. ווייל זיא פלעגט ריידין מיט דעם קליינעם קינד. שטיל צוא מאכען אים פון וויינען. אנדערע זאגין דריבער האט מען איר גערופין פועה. ווייל זיא האט גירעט מיט רוח הקודש. אונ זיא האט גזאגט מיין מוטער וועט געבאהרין אזוהן וואס ער וועט העלפין דיא יודין. פרעה האט געזאגט צוא דיא הייבאמס אז איר וועט מאכען געבאהרין דיא יודישע ווייבער. זאלט איר זעהן אויף דעם אבנים. וואס איז דס אבנים. האט רבי יוחנן געזאגט אגרויסען צייכין האט פרעה גיגעבין צו דיא הייבאמס. ער האט געזאגט צו זייא ווען אאשה דארף געבאהרין אקינד ווערין אירע פיס (פון דיא קניה ביז צום בויך) קאלט אזוי וויא שטיינער. איז אבנים דער טייטש שטיינער. אנדערע זאגען אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איך האב געגידערט אין שטוב צו אטעפער. האב איך געזעהן ער ארבעט זיין ארבעט אויף דעם אבנים: ... וויא דיא כלי וואס דער טעפער מאכט אויף איהר דיא טעס הייסט אבנים. אזוי דער ארט וואס דיא אשה זיצט אויף אים ווען זיא דארף געבאהרין הייסט אויך אבנים. אזוי ווי דער טעפער האלט אפוס פון דער זייט אונ אפוס פון דער זייט: אונ דער האלץ וואס ער רייט אויף אים. איז אין מיטען צווישען זיינע פיס; אונ אויף דעם האלץ קנעט ער דיא ליים צוא מאכין דיא טעס. אזוי דיא אשה ווען זיא געבארט דאס קינד. האלט זיא איין פוס פון דער זייט. אונ איין פוס פון דער זייט. אונ דאס קינד איז אין מיטען צווישען ביידע פיס. אויב דאס איז אזוהן זאלט איר אים הרגנן. אונ אויב דאס איז אטאכטער זאל זיא לעבין. רבי חנינא זאגט אנ־וויסע סימן האט פרעה זייא גיגעבין. זייא זאלין באלד דער קענע צווישען אזבן אונ

יונתי תמתי: פרש״י. גלה ממני חמן: תפניק. נשק תנני יונה: ... מקרה: מסבר. היימגולי״ל בנפ״א כמו בשובן ... ולהקים במתקן ... : לא כרת בכן. לא כו לך מילדות ... הולד: נמתפי. להתליק כנבר כמו הלקה ... בעיעות: עגולים. כעין ככר עגול נפסה להם נס: רבבה כצמח השדה. גדלים מן הארץ כצמח השדה: והנוחי. לנית חניך: בם כפירוש. ברחו בבינתו ככר: זה אלי. בגאותי ככר:

וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהם הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר (ש״ה ח) תחת התפוח עוררתיך (שמה חבלתך אמך) שמה חבלה ילדתך והקב״ה שולח מלאך מן השמים ומנקר אותם ומשפר אותם כחיה זו שמשפרת את הילד שנאמר (יחזקאל טז) ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי והמלח לא המלחת והחתל לא חתלת ונותן להם שני עגולים אחד של דבש ואחד של שמן שנאמר (דברים לב) ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור וכיון שמכירים בהם המצרים באים עליהם להרגם ונעשה להם נס ונבלעים בקרקע ומביאים שוורים וחורשים על גבם שנאמר (תהלים קכט) על גבי חרשו חורשים ולאחר שהולכים מבצבצים ויוצאים כעשב השדה שנאמר (יחזקאל טז) רבבה כצמח השדה נתתיך וגו׳ ולאחר שמתגדלים באים עדרים לבתיהם שנאמר (שם) ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים. אל תקרי בעדי עדיים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב״ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר (שמות טו) זה אלי ואנוהו:

ויאמר

יודין זכה געוועז ארויס צוא גיין מיט אגרויסען פאר מעגין פון מצרים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ. דיא פליגעל פון דיא טויב ופון דיא יודין איז בדעקט געווארין מיט זילבער. אונ אירע פליגעל זענין בדעקט געווארין מיט גרינע גאלד. אונ אז דיא ווייבער פלעגין מעוברת ווערין פלעגין זייא קומען אהיים. אונ אז עס איז גיקומען דיא צייט זייא זאלין האבען דאס קינד: פלעגין זייא גיין אין פעלד אונטער אעפיל בוים אונ דארט פלעגין זייא גיבארין דאס קינד: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונטער דעם עפיל בוים האב איך דיך דער וועקט דוא זאלסט ארויס גיין פון דיין מוטערס בויך. דארטין האט דיין מוטער גיהאט אירע שמערצין. דארטין האט דיין מוטער גיהאט אירע גיבורט שמערצין. אונ גאט האט געשיקט אמלאך פון הימעל אונ האט זייא ריין גימאכט אונ שיין גימאכט אזוי וויא דיא היבאם וואס מאכט ריין דאס קינד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אנדרי וואס האבין דיך גיבארין אין דעם טאג וואס מען האט דיך גיבארין האט מען ניט אפ געשניטען דיין נאפל אונ מען האט דיך ניט גיוואשין מיט וואסער דוא זאלסט קלאר ווערין. אונ מען האט דיך ניט בעזאלצין מיט זאלץ. אונ מען האט דיך ניט געוויקלט. אונ דער טלאך האט גיגעבין דיא קינדער צווייא קיכלאך איינעם פון האניק. אונ איינעם פון בוימאייל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האט אים גימאכט זייגין האניק פון שטיין. אונ בוימאייל פון אשטארקין פעלזין. אונ אז דיא מצריים האבען זיך דער וואוסט אז אין פעלד זענען דא יודישע קינדער. זענען זייא גיקומען זייא הרגנן. איז גיווארין אנס אונ דיא קינדער זענען אריין אין דיא ערד. האבין דיא מצריים גיבראכט אקסין אונ האבין גיהאקערט אויבין אויף דיא ערד: זייא זאלין צוא האקערין דיא קינדער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אויף מיר האבען גיהאקערט דיא מענטשין מיט דיא האקערס. דער נאך וויא זייא זענען אוועק גיגאנגען מיט דעם האקער זענען דיא קינדער ארויס גיגאנגען פון דיא ערד אזוי וויא גראז וואס שפראצט פון דיא ערד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צעהן טויזענטער קינדער אזוי וויא דיא שפראצונג פון פעלד האב איך דיך גיגעבין. אונ אז דיא קינדער זענען גרויס גיווארין זענין זייא גיקומען סטאדעס ווייז אהיים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא האסט דיך גימערט אונ ביסט גרויס גיווארין. אונ ביסט גיקומען אהיים בעדי עדיים. דוא זאלסט ניט לייענען וויא עס שטייט אין פסוק בעדי עדיים. נייערט ואלסט לייענען בעדרי עדרים. סטאדעס ווייז אונ ווען גאט האט זיך בוויזען צו דיא יודין ביים ים. האבען דיא קינדער צוא ערשט דער קענט גאט. אזוי וויא עס

ויעבידו מצרים את בני ישראל (ש"ב) בפרך רבי (אליעזר) [אלעזר] אמר בפה רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה (שם) וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה אמר רבא בתחלה בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה (שם) את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי [יונתן] שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ"ד נמי התם בפה רך הכא ודאי בפריכה:

נגאלוהו לא נאמר אלא בפרך: בפה רך: מפתי דברים ובשכר עד: תנא: בעבודה: בפריכה: בפרכון הגוף ומתנים: קשה. ה"ג בעבודה קשה אמר שמואל בר נחמני א"ר יונתן שהיו מחליפין וכו' והא קשה כלא היו רגילים בכך: ולמ"ד נמי. בפרך קאמר נפה רך כאן בפרך כתיב והאי פריכה כול הכא כתיב וימררו:

ושופתות: כשמושיבין את הסיר על גבי כירים קרי ליה שפיתה: אחת של חמין. לרחוץ תלוי בשליהם כנרה: בין שפתים. בין תלמי השדות מקומות נמוכים מאל גבול השדה גבוה מכאן והכרו גבוה מכאן והרין באמצע: יונה. ישראל שנאמר

מב דרש ר' עקיבא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו אבותינו ממצרים בשעה שיוצאות לשאוב מים מזמן להם הקב"ה דגים קטנים בכדיהם ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדרות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אותן אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותם וסכות אותם ומאכילות אותם ומשקות אותם ונזקקות להם בין שפתים שנאמר (תהלים סח) אם תשכבון בין שפתים בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר (שם) כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ וכיון

מיט דעם אין דיא אויגן . אין פסוק שטייט ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך . דיא מצרים האבען גיארבעט מיט דיא יודין מיט פרך . רבי אלעזר זאגט עס מיינט בפה רך . מיט אהייבע מויל . זייא האבען גיצויגן דיא יודין צו דיא ארבעט מיט גיטע רייד . רבי שמואל בר נחמני זאגט בפרך מיינט מען מיט צו ברעכונג . מיט שווערע ארבעט וואס צו ברעכט דעם גוף . אין פסוק שטייט דיא מצרים האבען פארביטערט דאס לעבין פון דיא יודין מיט שווערע ארבעט מיט ליים אונ מיט ציגעל אונ מיט אלע ארבעט וואס אין פעלד : רבא זאגט אין אנהייב האבען דיא יודין גיארבעט נאר מיט ליים אונ ציגעל . דער נאך האבען דיא יודין גימוזט ארבעטין אלע ארבעט וואס אין פעלד אויך . זייערע אלע ארבעט וואס דיא מצרים האבען גיארבעט מיט דיא יודין איז גיוועזן בפרך . מיט שווערקייט וואס צוא ברעכט דעם גוף . רבי שמואל בר נחמני האט גזאגט פון רבי יונתן מיינט דיא מצרים האבען אומגיטאהשט דיא ארבעט וואס זכרים דארפין טאהן . האבען נקבות גימוזט טאהן : אונ דיא ארבעט וואס נקבות דארפין טאהן . האבען זכרים גימוזט טאהן . אונ אפילו דער וואס טייטשט דעם פריערדיגען בפרך . מיט אהייבע מויל . טייטשט ער אויך דעם אנדערין בפרך . מיט צוא ברעכונג :

מב דרש . רבי עקיבא האט גידרשנט אין דעם זכות פון דיא פרומע ווייבער וואס זענען גיוועזן אין דער צייט . זענען אונזערע עלטערין ארויס גילייזט גיווארין פון מצרים . ווארים ווען דיא ווייבער זענען ארויס גיגאנגען שעפין וואסער . האט זייא גאט אן גיברייט קליינע פישלאך אין זייערע קריג . האבען זייא גישעפט העלפט וואסער אונ העלפט פישלאך קליינע . אונ זייא זענען גיקומען אהיים . אונ האבען גישטעלט צוויא טעפ בייא דעם פייער . אין טאפ מיט בלויז ווארעמע וואסער : אונ איין טאפ מיט פישלאך . אונ זייא האבין גיטראגין דיא צווייא טעפ צוא זייערע מאנען אין פעלד . אונ מיט דיא ווארעמע וואסער האבען זייא ארום גיוואשין זייערע מאנען פון דיא ליים . אונ זייא האבען איים געשמירט זייערע מאנען מיט שמעקעדיגע בוימאייל . אונ זייא האבען גיגעבין דיא מאנען עסין דיא פישלאך : אונ זייא האבען גיגעבין דיא מאנען צום טרינקען . אונ דיא מאנען האבען בזעל גיווען זייערע ווייבער צווישען דיא ביימין (דיא אגאנעס) וואס אין פעלד . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אויב איר וועט ליגען צווישען דיא גרענעצין וואו עס טיילט זיך אפ איין פעלד פון דיא אנדערע . דארטין איז דא צובאהאלטענער ארט) . פאר דעם וואס איר פלעגט ליגען צווישען דיא גרענעצין . דריבער האבין

(שם) למען ענותו בסבלותם ענותם מיבעי' ליה למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל . (שם) ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהם וחד אמר שממסכנות את בעליהם דאמר מר כל מי שעוסק בבנין מתמסכן (שם) את פתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתרוסס . וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פתום שראשון ראשון פי תהום בולעו . (שם) וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי' ליה אמר ר"ש בן לקיש רה"ק מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ (שם) ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו [דומים] בעיניהם כקוצים (שם) ויעבידו

של שמה בפתילים ומביאין לעבודה אותה שאינן ספק לא היה לישראל רידוי של כשהם לאלמנ"ם בלמ"ן: למען ענותו לפרעה. כבכול סבלותם של ישראל ביטו בהם לבנות: שמסכנות את בעליהם. בעל ידי אותם הערים ואותה העבודה נכתבת מצרים לסבוע בים: שממסכנות. מדלדלות כדכתיב ויד דלדלו את מצרים ובבנין עבודה זו הוא דאירע להם לאחי ניבנה לא גרסי' דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן ומאן דגרים ליה מתרגם לבך הכא ובשואל פי אכל בנין של כל אדם מסכנות פעמים שנופל בבנין וממית ממסכנות במביא את האדם לידי עניות דאמר מר ביבמות כל העוסק בבנין מתמסכן: ראשון ראשון מתרוסס. כשהיו בונין קצת היה מתרוסס ונופל והוזרין ובונין והוא מפלת: פי תהום בולעו. נבלע בארץ: רה"ק מבשרתן. לישראל והומר למצרים אין מושיע אתכם כן ירבה תמיד וכן יפרוץ: ויקוצו. היו דומה להם כאילו עיניהם ונוסם מלאים קוצים

דבי רבי אלעזר בריבי שמעון האט גיערונט. דער פסוק דער ציילט אונז מען האט גיבראכט דעם פארעם וואס מען מאכט אין אים ציגל אונ מען האט אין אים אריין גילייגט ליים. אונ מען האט דאס אויף גיהאנגען אויף דיא האלז פון פרעה. אונ יעדער יוד וואס ער האט גזאגט איך בין איידעל, איך קען ניט ארבעטין. האט מען גזאגט צו אים ביסטו דען איידעלער וויא פרעה. איז דיא ערשטע ארבעט האט מען אריין גיגעבין עליו. אויף אים; אויף פרעה. שרי מסים איז דער טייטש ערצטע איבער דער זאך וואס מען טוהט אויף דעם מענטשין אים גצוואנגען צו דיא ארבעט. למען ענותו בסבלותם. מען זאל אים פייניגען מיט זייערע ארבעט. האט דאך גידארפט שטיין מען זאל זייא פייניגען מיט זייערע ארבעט; נאר מען מיינט מען זאל פייניגען פרעה מיט דיא ארבעט פון דיא יודין. פרעה האט זיך גיפייניגט אונ האט גיטראגין אויף זיך ליים; דיא יודין זאלען אויך טוין ארבעטין. מען האט גיבאהט שטעט מסכנות צו פרעה. רב אונ שמואל קריגען. איינער זאגט מסכנות איז דער טייטש אסכנה; דיא מצרים זענען גיקומען אין אסכנה דורך דיא ארבעט. זייא זענען דער טרונקען גיווארין אין ים; אונ איינער זאגט מסכנות איז דער טייטש ארעמקייט. דיא מצרים זענען ארעם גיווארין דורך דיא ארבעט דיא יודין האבען צו גינומען דאס פארמעגין פון דיא מצרים. ואדער מען מיינט אלע הייזער וואס מען באהט ברענגען צו אסכנה. אמאהל פאלט איין דיא הויז אונ מענטשין ווערין גיהרגת. אונ אלע מענטשין וואס באהען הייזער ווערין ארעם. אזוי האט דער תנא גזאגט. את פיתום ואת רעמסס. רב אונ שמואל קריגען. איינער זאגט דיא שטאט האט גיהייסין פתום. פאר וואס האט מען איר גירופין רעמסס. ווייל יעדער ערשטע ביטול וואס מען האט אויף גיבאהט איז איין גיפאלין. האט מען נאך אמאהל אויף גיבאהט איז ווייטער איין גיפאלין. אונ אזוי איז גיוועזן אלע מאהל. אונ איינער זאגט דיא שטאט האט גיהייסין רעמסס. פאר וואס האט מען איר גירופין פתום. ווייל יעדער שטיק וואס מען האט אויף גיבאהט איז איין גיזונקען גיווארין אין דער ערד. אין פסוק שטייט וכאשר יענו אותו. אזוי וויא זייא פלעגין אים פייניגען. כן ירבה וכן יפרוץ; אזוי וועט ער זיך מערין אונ אזוי וועט ער זיך שטארקין. דארף דאך שטיין כן רבו וכן פרצו. אזוי האבען זייא זיך גימערט אונ אזוי האבען זייא זיך גישטארקט. וואָרום דיא תורה דער ציילט דאך אזאך וואס עס איז גיוועזן. האט רבי שמעון בן לקיש גזאגט דער רוח הקדש האט גזאגט צו דיא מצריים איר מיינט צו מינערין דיא יודין. וואס מער איר וועט זייא פייניגען. וועלין זייא זיך מערין אונ וועלין זיך שטארקין. ויקוצו מפני בני ישראל. דער פסוק דער ציילט אונז אז דיא מצריים האבען גיקוקט אויף דיא יודין. היא ...חי זייא ווערין גימערט אונ גישטארקט; איז בייא זייא גיווען וויא מען וואלט זייא גישטאכין

אבל על אומה אחת מביא א"נ הוא אינו מביא אבל הם באים ונופלים לתוך המים וכה"א (שמות יד) ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים והיינו דא"ר אלעזר מ"ד (שם יח) כי בדבר אשר זדו עליהם בקדרה שבשלו בה נתבשלו [מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב (בראשית כה) ויזד יעקב נזיד]. א"ר חייא בר אבא א"ר (יוחנן) [סימאי] ג' היו באותה עצה. בלעם איוב ויתרו. בלעם שיעץ נהרג. איוב ששתק נידון ביסורין. יתרו שברח זכו [מבני] בניו וישבו בלשכת הגזית שנאמר (דה"א ב) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (שופטים א) ובני קיני חותן משה. (שמות א) ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי' ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים. (שם) וישימו עליו שרי מסים מיבעי' ליה תנא (משום) [רבי] אלעזר ברבי שמעון (אמרו) כלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד מישראל שאמר להם איסטניס אני אומרים לו כלום איסטניס אתה יותר מפרעה. שרי מסים דבר שמשים (לבנים) (שם)

בנפשו לו ויזד יעקב נזיד באותה עצה. דכתיבא לע: יושבי יעבץ. תלמידי יעבץ היה גדול בתורה היה כדכתיב ויקרא יעבץ לאלהי ישראל אם ברך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל. תרעתים. מפרש בספרי שבמנו תרועה בהר סיני ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים: שמעתים. שבמנו מנין תרגום דבני יונדב בן רכב מבתשי קרא והם היו מבני בניו של יתרו כדמפרש והזיל המה הקינים: סוכתים. על שם שהיו יושבים בסוכות דכתיב ונשב באהלים ונשמע לכי מבשבות סופרים דהיינו סנהדרין וכן תרעתים זקני שער: ועלינו. מן הארץ מיבעי' ליה ויגרשום מן הארץ מאי ועלה מן הארץ הכי קאמר שיעלו שונאיהם מהרבה הוא"ל ויגרשום מכניסם: מלבן. כמין דפוס שעושים בו הלבנים שממלאים אותו טיט ומחליקים אותו והיא הלבנה: ותלו לו לפרעה. דהכי קאי קרא ומיניה כליק ויאמר אל עמו וגו' הבה נתחכמה לו פן ירבה וגו' וישימו עליו שרי מסים נמצא כ"ה בסבלותם וגו': איסטניס. מפונק ואינו יכול לעשות מלאכה: שרי מסים דבר שמשים. רידה

וועט ניט ברייננען קיין מבול אויף די מענטשן. אבער ער וועט ברייננען די מענטשן צום וואסער אונ וועט זייא אריין ווארפן אין וואסער אונ אזוי שטייט אין פסוק די מצרים זענען ניקאפן געגען דעם וואסער. אונ גאט האט אריין גיווארפן די מצרים אין ים. איצט איז רעכט וואס רבי אלעזר האט גיזאגט עס שטייט אין פסוק כי בדבר אשר זדו עליהם. אין דעם טאפ וואס די מצרים האבען גיקאכט די יודין זענען די מצרים אליין גיקאכט גיווארין. זאגט די גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז זדו מיינט מען א טאפ. ווארום עס שטייט אין פסוק ויזד יעקב נזיד. יעקב האט גיקאכט אעסין אין א טאפ. די מצרים האבען גיווארפן די יודין אין וואסער. זענען זייא אליין גיווארפין גיווארין אין וואסער. רבי חייא בר אבא האט גיזאגט פון רבי סימאים ווענין דרייא מענטשין זענען גיוועזען אין דער עצה מען זאל די יודישע קינדער ווארפין אין וואסער. בלעם איוב יתרו. בלעם וואס ער האט א עצה גיגעבין. איז ער גיהרגט גיווארין. איוב וואס ער האט געשוויגען איז אויף אים גיקומען יסורים. יתרו וואס ער איז אנטלאפין האבען זיינע איניקלאך זוכה גיוועזען אונ זענען גיזעסין אין לשכת הגזית צווישען די סנהדרין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב. אונ נאך שטייט אין פסוק ובני קיני חותן משה. קיני איז דער שווער פון משה איז דאך דאס יתרו. אונ אז עס שטייט די אלע משפחות זענען פון די קינים. דאס מיינט מען פון יתרו. אונ מען רופט זייא משפחות סופרים דאס מיינט מען סנהדרין. עס שטייט אין פסוק פרעה האט גיזאגט אויף די יודין ער וועט מלחמה האלטין מיט אונז ועלה מן הארץ. אונ ער וועט אויף גיין פון די לאנד. האט דאך גידארפט שטיין ועלינו מן הארץ. מיר וועלין מוזין אוועק גיין פון די לאנד. האט רבי אבא בר כהנא גיזאגט דאס איז אזוי וויא א מענטש וויל זיך פלוכין. זאגט ער זיין קללה אויף איין אנדערן. אזוי האבען די מצרים ניט גיוואלט זאגין מיר וועלין מוזין אוועק גיין פון די לאנד. האבען זייא גיזאגט די יודין וועלין אוועק גיין פון די לאנד. אין פסוק שטייט וישימו עליו שרי מסים. די מצרים האבען גיטאהן אויף אים א ציגעלע צום געטין פארטאנקים. האט דאך גידארפט שטיין די מצרים האבען גיטאהן אויף זייא. אויף די יודין. ענטפערט די גמרא

(שמות א) ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מ"ד חדש ממש דכתיב חדש ומ"ד שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך. ומאי אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה [כלל]. (שם) ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. תנא הוא התחיל בעצה תחלה שנאמר ויאמר אל עמו לפיכך לקה הוא תחלה שנאמר (שם ז) ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים (שם א) הבה נתחכמה לו להם מיבעי׳ ליה אמר ר׳ חמא ברבי חנינא באו ונתחכמה למושיען של ישראל במה נדונם באש כתיב (ישעיה סו) כי באש ה׳ נשפט נדונם בחרב (שם) ובחרבו את כל בשר [אלא] בואו ונדונם במים שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר (שם נד) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ והם אינם יודעים שעל כל העולם אינו מביא אבל

מוכיח בגא׳ כי ה׳ יתן חכמה מפיו וגו׳ : דגא׳ כתיב ויתה . מלך מלכים וממנין התחיו אחר : ונתחכם למושיעם. נחכם לנו חכמה לנגדו : במה נדונם . שנא׳ תכגל לדונם בו בידענו דרכיו במדה כנגד מדה לחר המבול ולגבי כדום : כי באש ה׳ נשפט . וקט ינמול : מונם נמים . כל הבן הילוד וגו׳ :

גיה נאמן. גאט זאל באהן צו מיין הערר אריכטיגע שטוב. לו מיינט מען גאט. אזו ווי עס שטייט אין פסוק ויקרא לו ה׳ שלום. ער האט גירופן צו אים. צו גאט. שלום:

ויקם. עס איז אויף גישטאנען אנייער מלך אויף מצרים וואס ער האט ניט גיוואוסט פון יוסף. רב אונ שמואל קריגען: איינער זאגט עס איז טאקי גיוועזן אנייער מלך. אונ איינער זאגט עס איז גיוועזן דער זעלביגער מלך. נאר ער האט גימאכט נייע גזרות. דער וואס זאגט עס איז גיוועזן אנייער מלך. ווארום עס שטייט מלך חדש. אנייער מלך. אונ דער וואס זאגט עס איז גיוועזן דער זעלביגער מלך נאר מיט נייע גזרות. פאר וואס זאגט ער ניט עס איז גיוועזן אנייער מלך. ווייל עס שטייט ניט דער מלך איז גישטארבן אונ עס האט גיקעניגט אנייער. זעהן מיר אז עס איז ניט גיוועזן אנייער מלך. פרעגט די גמרא אז עס איז ניט גיוועזן קיין נייער מלך. פאר וואס שטייט ער האט ניט גיוואוסט פון יוסף. ענטפערט די גמרא ער האט זיך גימאכט גלייך ווי ער וואלט גאר ניט גיוואוסט פון יוסף. עס שטייט אין פסוק פרעה האט גיזאגט צו זיין פאלק דאס יודישע פאלק זענען פיל אונ שטארקער פון אונז. מיר האבן גילערנט פרעה איז גיוועזן דער ערשטער פון דער עצה מען זאל פייניגען די יודין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פרעה האט גיזאגט צו זיין פאלק. דריבער איז פרעה פריער גישלאגן גיווארן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האט גיזאגט צו פרעה די צפרדעים וועלין אויף גיין אין דיר אונ אין דיין פאלק אונ אין דיינע אלע קנעכט. פרעה האט גיזאגט צו זיין פאלק ברייט אייך פאר מיר וועלין אונז קליגען אויף אים. האט דאך גידארפט שטיין מיר וועלין אונז קליגען אויף זייא. אויף די יודין: האט רבי חמא ברבי חנינא גיזאגט פרעה האט אזוי גיזאגט צו זיין פאלק קומט מיר וועלין אונז קליגען אויף דעם העלפער פון די יודין. מיט וואס וועלין מיר זייא משפטין. גאט זאל אונז ניט קענען צוריק משפטין. ווארום מיר ווייסן אז גאט משפט נאר דעם מענטשין מיט דיא זעלבינע זאך וואס ער האט גיזינדיגט. מיר זאלין משפטין די יודין מיט פייער. ווייס גאט אונז אויך משפטין מיט פייער. ווארום עס שטייט אין פסוק גאט משפט מיט פייער. מיר זאלין משפטין די יודין מיט אשווערד. וועט גאט אונז אויך משפטין מיט אשווערד. ווארום עס שטייט אין פסוק מיט זיין שווערד וועט ער משפטין אלע מענטשין. נאר קומט מיר וועלין משפטין די יודין מיט וואסער. ווארום גאט האט גישווארין ער זאל ניט ברענגען קיין פארפלייצונג אויף דער וועלט קיין מאהל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דאס איז ביי מיר ווי די וואסער פון נח. וואס איך האב גישווארין אז די וואסער פון נח זאלין שוין ניט מער קומען אויף דער וועלט. די מצרים האבען אבער ניט גיוואוסט אויף דער גאנצער וועלט וועט גאט ניט ברענגען קיין מבול. אבער אויף איין פאלק וועט גאט יא ברענגען אמבול אדער גאט

(בראשית נ) ויעל יוסף לקבור את אביו [ויעל עמו גם רכב גם פרשים] כי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה. משה זכה בעצמות יוסף אין גדול ממנו בישראל שנאמר (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף עמו מי לנו גדול כמשה שלא נתעסק בו אלא שכינה שנאמר (דברים לד) ויקבור אותו בגי. ולא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים שנאמר (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך כבוד ה׳ יאספך:

הול׳ גם כן בגדולים: מי לנו. לענין כבוד קבורה ליקבר בגדולים גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה שהוא גדול בישראל ואין בישראל גדול ממנו הרי במדה שמדד לקבור את יוסף ע״י גדול: גם מדדו לו שאין לנו גדול בכבוד קבורה כמשה שלא נתעסק בו אלא הקב״ה:

אינו כן. דיותר ממה שהוא מודד מודדין לו: דבאותה מדה. דיגמא מאותו ענין ומיהו יותר ממה שעשה משהלם דמדה טובה מרובה בתשלומים ממדת פורענות: אמור לחכמה. בבית אלא הקב״ה ומפיו

(דף יא) מ ופיסקא וכן לענין הטובה מרים וכו׳] מי דמי התם שעתא חדא הכא ז׳ יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א״ל [רבא] והא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא ה״ק וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות (שמות ב) ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו א״ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב (ש״א ג׳) ויבא ה׳ ויתיצב ויקרא כפעם בפעם. אחותו (משלי ז) אמור לחכמה אחותי את. מרחוק (ירמיה לא) מרחוק ה׳ נראה לי. לדעה (ש״א ב) כי אל דעות ה. מה (דברים י) מה ה׳ אלהיך שואל מעמך. יעשה (ש״ב כה) יעשה ה׳ לאדוני בית נאמן. לו (שופטים ו) ויקרא לו ה׳ שלום:

ויקם

קיין אנדערער נאר משה רבינו. משה האט זוכה געוועזן צו נעמען די ביינער פון יוסף און עס איז ניט געוועזן צווישען יודען קיין גרעסערער ווי משה. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק משה האט גענומען די ביינער פון יוסף מיט זיך. ווער איז נאך אזוי גרויס ווי משה. אז ביי זיין בגרעבניס האט זיך קיינער ניט באשעפטיגט נאר גאט אליין. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק גאט האט איהם בגראבין אין טאהל. און ניט אויף משה אליין האט מען גזאגט אז גאט האט איהם בגראבין. נאר אויף אלע צדיקים. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק עס וועט גיין פאר דיר דיין גירעכטיגקייט דער כבוד פון גאט וועט דיך פאר זאמלען:

מ פיסקא. וכן. פריער איז געשטאנען אזוי ווי מרים האט גיטאהן אזוי האט מען איר בצאהלט. מען האט דאך איר מער בצאהלט ווי זיא האט גיטאהן. זיא האט נאר גיווארט איין שעה. און אויף איר האט מען גיווארט זיבען טאג. האט אביי גזאגט אזו זאג אבער פאר א טובה צו בצאהלין איז ניט אזוי. מער ווי ער האט גיטאהן טוהט מען מיט איהם. האט רבא גזאגט צו אביי עס שטייט דאך אין דער משנה וכן לענין הטובה. פאר א טובה בצאהלט מען אויך אזוי ווי פאר א רעה. אזוי ווי פאר א רעה בצאהלט מען גלייך ווי ער האט גיטאהן: אזוי פאר א טובה בצאהלט מען גלייך ווי ער האט גיטאהן. אבער ניט מער. האט רבא גזאגט אזוי מיינט די משנה. וכן לענין הטובה. פאר א טובה בצאהלט מען די זעלביגע זאך ווי ער האט גיטאהן. נאר פאר א טובה בצאהלט מען מער ווי מען בצאהלט פאר א רעה. אין פסוק שטייט ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו. רבי יצחק זאגט דער גאנצער פסוק איז גזאגט גיווארין אויף דעם נאמען פון גאט. ותתצב. מיינט מען גאט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק גאט איז גיקומען ויתיצב. ער האט זיך גישטעלט. און האט גירופען שמואל. אחותו מיינט מען גאט אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אמור לחכמה אחותי את. זאג צו די חכמה דוא ביסט מיין שוועסטער. די חכמה הייסט א שוועסטער. און גאט איז די חכמה. מרחוק מיינט מען גאט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק מרחוק ה׳ נראה לי. פון ווייטען איז גאט גיזעהן גיווארין צו מיר. לדעה מיינט מען גאט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק כי אל דעות ה׳. גאט איז א גאט פון וויסען. מה מיינט מען גאט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק מה ה׳ אלהיך שואל מעמך: וואס פאר לאנגט גאט פון דיר. יעשה מיינט מען גאט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק יעשה ה׳ לאדוני

המלך א״ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם (דף יא) שנאמר (ש״ב יב) הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר (בראשית לז) וישלחהו מעמק חברון א״ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון שנאמר (שם טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם. כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב (ש״ב יד) ויולדו לאבשלום שלשה

[illegible] בעמק המלך: עצה עמוקה. של הקב״ה שהוא מלך עולם שגזר על דוד כן במעשה בת שבע: הנני מקים. הכי אבשלום אותה עצה וקיימה על בת דכתיב של הקב״ה דכתיב לעולם: דבכך נגע בשתים: וישלחהו מעמק חברון. ביוסף מפתעי קרא כשלחו יעקב אל אחיו והיה תחלת סבת ירידת ישראל למצרים: על אותו צדיק הקבור בחברון. זה אברהם: אין גדול ממנו. שהיה מלך הרי במדה במדד שנקבר אביו בגדולים וכה במדה מדדו לו שנקבר

בנים ובת אחת ושמה תמר א״ר יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב (שם) ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה וגו׳:

(דף ט ע״ב) **מתני׳** וכן לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר (שמות ב) ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה כל ישראל שבעה ימים במדבר שנאמר (במדבר יב) ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים. יוסף זכה לקבור את אביו אין באחיו גדול ממנו שנאמר ויעל

המלך. האט רבי חנינא בר פפא געזאגט דאס מיינט מען דיא טיפע עצה פון דעם מלך פון דער וועלט. וואס האט גאט אזוי גוזר געוועזן אויף דוד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צוא דוד איך וועל אויף שטעלין אויף דיר אשלעכץ פון דיין שטוב. האט אבשלום אויף געשטעלט דיא עצה אונ האט איר מקיים געוועזן. אונ ער איז געוועזן די שלעכץ וואס עס האט נידארפט זיין אויף דוד. נאך אזו אגלייכען זאגט דער פסוק וישלחהו מעמק חברון: ער האט אים געשיקט פון עמק חברון: האט רבי חנינא בר פפא געזאגט פון דער טיפע עצה פון דעם צדיק וואס איז בגראבין אין חברון דאס מיינט מען אברהם אבינו. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צוא אברהם דוא זאלסט וויסען אז דיינע קינדער וועלין זיין גרים אין אפרעמדע לאנד. האט יעקב איצט מקיים געוועזן דיא גזרה פון גאט. אין פסוק שטייט אבשלום האט געזאגט איך האב ניט קיין זוהן. האט אבשלום ניט גיהאט קיין קינדער. עס שטייט דאך אין פסוק עס זענען גיבארין געווארין צוא אבשלום דרייא זיהן אונ איין טאכטער איר נאמען איז געוועזן תמר. האט רבי יצחק בר אבדימי געזאגט מען מיינט ער האט ניט גיהאט אזוהן וואס זאל קענען זיין אמלך. רב חסדא האט געזאגט מיר האבען גילערונט דער וואס פאר ברענט זיין חברס תבואה. וועט ער ניט לאזין אזוהן וואס זאל איהם ירשנען. אונ אבשלום האט פאר ברענט דיא תבואה פון יואב. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. אבשלום האט גזאגט צו זיינע קנעכט זעהט די פעלד פון יואב איז נעבין מיין פעלד. אונ יואב האט דארט אין זיין פעלד גערשטין גייט אונ צינט איר אן:

מתני׳ משנה. וכן. אונ אזוי צום גוטען בצאהלט אויך גאט דעם שכר. אזוי וויא דיא מצוה איז געוועזן. מרים האט גיווארט אויף משה איין שעה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זיין שוועסטער האט זיך גישטעלט פון ווייטען. דריבער האבען דיא יודין אויף איר גיווארט אין דער מדבר זיבען טעג. אזו וויא עס שטייט אין פסוק מרים איז פאר שלאסין געווארין אויסער דיא מחנה זיבען טעג. אונ דאס פאלק האט ניט גיצויגין ביז מרים איז איינגיזאמלט געווארין צוריק אין דער מחנה. יוסף האט זוכה געוועזן ער זאל בגראבין זיין פאטער. עס איז ניט געוועזן צווישען דיא ברידער קיין גרעסערער פון יוסף. אזו וויא עס שטייט אין פסוק יוסף איז אויף גיגאנגען צוא בגראבין זיין פאטער. אונ מיט אים איז אויף גיגאנגען רייטוועגין אונ רייטער. וועער איז נאך אזוי גרויס וויא יוסף אז בייא זיינע ברידער האט זיך גיט בעפטיגט

מכף רגלו ועד קדקדו לא היה בו מום ובגלחו את ראשו והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך. תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלין בה לפיכך נתלה בשערו שנאמר (שם יח) ויקרא אבשלום לפני עברי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה ויחזק ראשו באלה שקל כפטירא בעא למפסקיה תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה ראה גיהנם שנבקעה מתחתיו. (שם יט) וירגז המלך ויעל על עלית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני אבשלום מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני, הני תמניא זמני בני למה. ז׳ דאסקיה מז׳ מדורי גיהנם אידך א״ד דקריב רישיה לגבי גופיה וא״ד דאתייה לעלמא דאתי. (שם יח) ואבשלום לקח ויצב לו בחייו את מצבת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על שמו ויקרא לה יד אבשלום עד היום הזה. מאי לקח [אמר ר״ל] שלקח מקח רע לעצמו(שם)את מצבת אשר בעמק המלך

מקץ ימים לימים. מזמן לזמן במיד עולם פיח ומגלה אחת לי״ב חדשים: דקריב רישיה לגבי גופיה. בחייה ראשו מובדל והוק מנותו וקרבו. ויקרא למצבת על שמו. גרס להותב רעה בהקלה על שמו: ויקרא לה יד אבשלום. כך סיר נקראה: בלקה מקח רע לעצמו. ה״ק קנה והבשלום לקח (הצררה) [לו את המצבה] כאלת בחייו וילך לו מן מלבם

לויבן אים. פון דיא פים ביז צום קאפ איז ניט גיוועז אין אים קיין פעהער. אונ אז ער פלעגט אפ שערין דיא האר פון קאפ אונ אלע ענדע יאהר פלעגט ער אפ שערין דיא האר. אז דיא האר פלעגט אים שווער ווערין צו טראגין פלעגט ער זייא אפ שערין אונ דיא האר פון זיין קאפ האבען גיוואגין צוויא הונדערט טאלער אויף דיא קעניגליכע געוויכט. ומיר האבען גילערונט מיט דיא וואג פלעגין וועגין דיא מענטשין פון טבריא אונ דיא מענטשין פון צפורין. דריבער איז אבשלום אויף גיהאנגען גיווארין ביא דיא האר. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. אבשלום איז גיטראפין גיווארין פאר דיא קנעכט פון דוד. אונ אבשלום האט גערימען אויף צאייזיל. אונ דער אייזיל איז גיקומען אונטער דיא צווייגין פון אגרויסין בוים האט זיך פארטשעפעט דיא האר פון זיין קאפ צווישין דיא צווייגין פון בוים. איז ער גיבליבען איינ גען. אונ דער אייזיל איז אנטלאפין. האט אבשלום גינומען זיין שווערד אונ האט גיוואלט אפ האקין דיא האר אדער דעם צווייג: האט דבי רבי ישמעאל גילערונט בייא דער צייט האט אבשלום דער זעהן דער גיהנם האט זיך גישפאלטין אונ גיעפינט אונטער אים. אויב ער וועט אפ האקין דיא האר פאלט ער אריין גלייך אין גיהנם. עס שטייט אין פסוק דער מלך דוד איז פאר ציטערט גיווארין אונ ער איז ארויף גיגאנגען אויף דעם בוידים פון טויער. אונ האט גיוויינט. אונ אזוי האט ער גיזאגט ווען ער איז גיגאנגען: מיין זוהן אבשלום. מיין זוהן מיין זוהן. מיין זוהן אבשלום. ווער וואלט געבין מיך זאל שטארבין פון דיינעט וועגין. אבשלום מיין זוהן מיין זוהן. אונ דער מלך האט פאר דעקט זיין פנים: אונ דער מלך האט געשריגען מיט אגרויסע שטימע. מיין זוהן אבשלום. אבשלום מיין זוהן מיין זוהן. פרעגט דיא גמרא צוא וואס האט דוד המלך גזאגט אכט מאהל מיין זוהן. ענטפערט דיא גמרא זיבען מאהל מיין זוהן האט ער גזאגט. ער זאל איהם ארויס נעמען פון דיא זיבען גיהנם: דעם אכטין מאהל מיין זוהן האט ער גזאגט. אנדערע זאגין דער קאפ זאל קומען צום גוף. אונ אנדערע זאגין מיט דעם אכטין מאהל מיין זוהן וואס ער האט גזאגט האט ער אים גיבראכט אין גן עדן. אין פסוק שטייט אבשלום האט גינומען אונ האט גישטעלט ביי זיין לעבין דיא מצבה וואס איז גישטאנען אין דעם טאהל פון מלך. ווארום ער האט גזאגט איך האב ניט קיין זוהן וואס ער זאל דער מאנען מיין נאמען. האט ער גירופען דיא מצבה אויף זיין נאמען אונ ער האט איר גירופען יד אבשלום. אונ אזוי רופט מען זיא ביז היינטיגין טאג. פרעגט דיא גמרא וואס האט אבשלום גינומען: האט ריש לקיש גזאגט ער האט גינומען פאר זיך אשלעכטע נעמונג. דיא מצבה וואס איז גיוועז אין עמק

אמרה לו בבקשה ממך הכר (נא) [פני] בוראך ואל תעלים עיניך ממני . (שם לח) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני היינו דאמר ר' (חמא) [חנין] בר ביזנא א"ר שמעון חסידא יוסף שקדש שם שמים בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב (תהלים פא) עדות ביה(ו)סף שמו יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה . צדקה ממני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים . (בראשית לח) ולא יסף עוד לדעתה אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי [משמיה דרב שמואל בר אמי] כיון שידעה שוב לא פסק ממנה כתיב הכא ולא יסף עוד לדעתה וכתיב התם (דברים ה) קול גדול ולא יסף :

בגרונו : מנא ידע . שממנו היה מעוברת שמא אף אחרים באו עליה : ויאמר . בת קול למעלה : כבושים . דברים עלומים שנגנזו מלפני שאלו מהן מלכים ואף לפי גאות אלא מיהודה כדכתיב גור אריה יהודה כבושים דברי סתר גזירה מלך כמו בהדי כבשי דרחמנא למה לך בברכות גבי חזקיהו : כיון שידעה . שידע בה שהיא צדקת ולב"ב נתכוונה :

מקן

לח פיסקא אבשלום נתגאה בשערו וכו' . ת"ר אבשלום בשערו מרד שנאמר (ש"ב יד) וכאבשלום לא היה איש יפה בכל ישראל להלל מאד

מכף

איז טייטש איך בעט דיך . תמר האט געזאגט צוא יהודה איך בעט דיך דער קען דיין בעשעפער אונ זאלסט ניט אוועק קערין דיינע אויגען פון מיר . האט יהודה דער קענט אונ ער האט געזאגט זיא איז גירעכט פון מיר איז זיא מעוברת . דאס איז וואס רבי חנין בר ביזנא הט געזאגט פון רבי שמעון חסידאס וועגין . יוסף וואס ער האט גיהייליגט דעם נאמען פון גאט אין דער שטיל . האט ער זוכה געווען מען האט גימערט צוא זיין נאמען איין אות פון דעם נאמען פון גאט . מען האט צוא גיגעבין צוא דעם נאמען יוסף אה . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עדות ביהוסף שמו . יהודה וואס ער האט גיהייליגט דעם נאמען פון גאט פאר פיל מענטשין . האט ער זוכה געווען . אונ ער ווערט גירופען אין גאנצען אויף דעם נאמען פון גאט . ווארום אין דעם ווארט יהודה . איז דאך דא דער שם הוי"ה . ווא יהודה האט מודה געווען אונ האט געזאגט זיא איז גירעכט פון מיר איז זיא מעוברת . איז ארויס גיגאנגען אקול פון הימעל אונ האט געזאגט צוא יהודה דוא האסט מציל געווען דרייא מענטשין פון פייער . תמר מיט אירע צווייא קינדער . איך שווער בייא דיין לעבין אז פון וועגין דיין זכות וועל איך מציל זיין דרייא מענטשין פון דיינע קינדער פון פייער . ווער זענען זייא . דאס איז חנניה מישאל ועזריה . אין פסוק שטייט יהודה האט געזאגט צדקה ממני . תמר איז גירעכט פון מיר איז זיא מעוברת . פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייס ער אז זיא איז מעוברת פון אים . טאמער האט זיא מזנה געווען ניט איין אנדערין אויך . אונ פון יענעם איז זיא מעוברת . ענטפערט דיא גמרא יהודה האט נאר געזאגט דעם ווארט צדקה . זיא איז גירעכט . אונ אקול פון הימעל איז ארויס גיגאנגען אונ האט געזאגט דעם ווארט ממני . פון מיר זענען ארויס גיגאנגען דיא פאר הוילענע זאכען . גאט האט אזוי גיוואלט אז פון יהודה מיט תמר זאלין גיבארין ווערין מלכים מיט נביאים . עס שטייט אין פסוק ולא יסף עוד לדעתה . האט דער אלטער שמואל דער שווער פון רב שמואל בר אמי געזאגט פון רב שמואל בר אמיס וועגין . וויא יהודה האט גיוואוסט אז זיא איז אצדקת האט ער שוין ניט אויף גיהערט פון איר . האט ער איר גיהאלטען פאר אווייב . ווארום דא שטייט ולא יסף עוד לדעתה . אונ דארט שטייט קול גדול ולא יסף . אזו וויא דארט איז דער טייטש ולא יסף . עס הט ניט אויף גיהערט . אזו דא איז אויך דער טייטש ולא יסף . ער הט ניט אויף גיהערט :

לח פיסקא . אבשלום האט זיך גרויס גיהאלטען מיט זיינע האר : דיא רבנן האבען גילערנט אבשלום האט געזינדיגט מיט זיינע האר . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אזוי וויא אבשלום איז ניט געווען קיין שיינער מענטש צווישען אלע יודין . ער איז געווען זייער שיין צום

והיינו דכתיב (תהלים נו) למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם א"ר יוחנן (לאחר) [בשעה] שנתרחקו סימניה נעשית כיונה אלמת. לדוד מכתם שיצא הימנה דוד שמך ותם לכל ד"א מכתם שהיה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול ד"א מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול כמנו ללמוד תורה כך בגדולתו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה. (בראשית לח) והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותימר ליה מימר א"ר זוטרא בר טוביה אמר רב חנה בר ביזנא א"ר שמעון חסידא ואמרי לה א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנא לן מתמר. (שם) הכר נא א"ר חמא בר חנינא בהכר בשר לאביו בהכר בשרוהו. בהכר בשר (שם לז) הכר נא הכתנת בנך היא אם לא בהכר בישרוהו הכר נא למי החותמת והפתילים הכר נא אין נא אלא לשון בקשה אמרה

רחוקים. על שנקו מרחקה שנעשו סימניה רחוקים: לדוד מכתם. שהיתה כיונה אלמת ועומדת ונולד ממנה דוד שהוא מך ותם: ותם. תמים בדרכיו: מכתו תמה. מקום מילה שהוא לאוי למכה היה תם ושלם שלא הולרך לחכרו: דבר אחר כשם שבקטנותו. קודם שמלך כך בגדולתו לאחר שמלך ולשון מכתם שהיה מכתו שמה והמימה מתהלכת: ועד כוסה לא נתכרה עכשיו ולא נשתמת: ובלחה וגו' לאיש אשר אלה לו. ולא שלחה לו לומר ממך אני הרה והני כימנים שלך: והימר ליה מימר. לבלוה לאמר לו שממני אני הרה ואלו סימניו: ואל ילבין כר. ואף זו נוח היה לה ליברף ואל תלבין פניו לפרסם שלחה לו כן אם יודה ויגלה הוא עצמו את הדבר יגלה ואם לאו תברף ואל תגלה היא את הדבר: בהכר בשר את אביו. דבר שנאמר נו ושמש

אונ האט גילייגט די סימנים געבן איר: זיא זאל זייא שיקן צוא יהודה. אונ מען זאל איר ניט פאר ברענגן. דאס איז וואס עס שטייט אין פסוק למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם. האט רבי יוחנן גזאגט דוד המלך האט גזאגט אלויב צוא גאט אונ ער האט דער ציילט יונת אלם רחוקים. ווען די סימנים זענען דער ווייטערט גיוואהרן: אונ תמר האט גימיינט מען וועט איר פאר ברענגן. איז זיא גיוועזן אזוי וויא א טויב וואס איז שטום. לדוד מכתם. וואס פון איר איז גיבארן גיווארן דוד וואס ער איז גיוועזן ביי זיך ארעם ונידעריג וויא א ארעם מאן. אונ גאנץ אין פרומקייט צוא גאט אונ צוא אלע מענטשן. אנדערע זאגן מכתם מיינט מען זיין מכה דיא מילה. איז גיוועזן גאנץ. מען האט אים ניט גידארפט מל זיין: ווארום ער איז גיבארן גיווארן נימהלת. אנדערע זאגן מכתם מיינט מען אזוי וויא דוד אין זיינע יונגע יאהרן איז ביי זיך קליין גיוועזן. געגן דעם וואס איז גרעסער גיוועזן פון אים. ער זאל ביא אים לערנען תורה. אזוי ווען דוד איז שוין גרויס גיוועזן ער איז שוין גיוועזן א מלך. פון דעסטוועגן איז ער בייא זיך קליין גיוועזן. געגן דעם וואס איז גרעסער גיוועזן פון אים. ער זאל בייא אים לערנען תורה. אין פסוק שטייט תמר האט געשיקט צוא איר שווער מען זאל אים זאגן צוא דעם מענטש וואס דיא זאכן זענען זיינע בין איך טראגין פרעגט דיא גמרא פאר וואס האט זיא אים ניט גזאגט גלייך. פון דיר בין איך מעוברת. האט רב זוטרא בר טוביה גזאגט פון רבס וועגן. אנדערע זאגין רב חנה בר ביזנא האט גזאגט פון רבי שמעון חסידאס וועגן. אנדערע זאגין רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי שמעון בן יוחאיס וועגן. עס איז בעסער פאר דעם מענטשן ער זאל זיך אריין ווארפן אין א ברענענדיגן קאלך הויבן. אונ ער זאל ניט פאר שעמען זיין נובר פאר פיל מענטשן. דאס ווייסן מיר פון תמר. וויא האט גיטראכט ווען יהודה מודה זיין אז פון אים בין איך מעוברת. איז גוט. אונ אויב ניט וועט זי פר ברענט ווערן אונ וועט אים ניט פאר שעמען. עס שטייט אין פסוק תמר האט גזאגט צוא יהודה הכר נא. האט רבי חמא בר חנינא גזאגט יהודה האט אן גזאגט דעם פאטער מיט דעם ווארט הכר דער קען. מיט דעם ווארט הכר האט מען אים אן גזאגט. מיט דעם ווארט הכר האט יהודה אן גזאגט צו זיין פאטער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יהודה האט גזאגט צום פאטער הכר נא. דער קען אויב דיא העמדיל איז פון דיין זוהן. אדער ניין. מיט דעם ווארט הכר האט מען אים אן גזאגט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מען האט גזאגט צוא יהודה הכר נא. דער קען צוא וועמען גיהערט דיא חתימה מיט דיא פעדים. עס שטייט אין פסוק הכר נא. איז דער ווארט נא איבעריג. נאר נא

(ע"ב) אי א ויקרא מלמד שהקריא אברהם שמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם משל אל עולם אכלתם הודו וברכו למי שאמר והיה העולם:

(בראשית לח) **כז ויראה** יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה חשבה לזונה א"ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה דא"ר שמואל בר נהמני א"ר יונתן כל כלה שצנועה בבית חמיה זוכה ויוצאים ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר נביאים דכתיב (ישעיה א) חזון ישעיה בן אמוץ מלכים מדוד וא"ר לוי דבר זה מסורת בידנו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים היו. (בראשית לח) היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה היא מתוצאת מיבעיא ליה אמר רבי אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל ורחקן בא גבריאל וקרבן והיינו

אלהי ישראל אל עולם: כיצד לאחר שאכלו ושתו. שבעו ועומדים לברכו לאברהם אמר להם וכי משלי אכלתם:

כי כסתה פניה בבית חמיה. ולא נהג אותה כל ימיה בגדלה בביתו לפיכך לא הכיר בה: (ל"א כשכסתה פניה בבית חמיה וה"ק אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טועה היה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היא).: אמוץ. אביו של ישעיה ואמציה מלך יהודה אחים היו ואמציה מזרע דוד היה ואמוץ אחיו נמצא היה אומר נביאים נפקו מינה: היא מוצאת. משמע לשון מציאה: היא מתוצאת. הוה משמע לשון הוצאה בעל כרחה: סימניה. חותם ופתילים ומטה: נפק נתגלגל. כבודו של כל אדם: ורחקן. כדי שתשרף ולא יצא דוד ממנה המכה את הדוב בצית מלה הגיה עבר הגוף: יונת אלם

גיפלאנצט. ענפערט דיא גמרא ביי אגיצעלט זאגט מען אויך גיפלאנצט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק ויטע אהלי אפדנו. ער האט גיפלאנצט דיא גיצעלטין פון זיין פאלאסט. עס שטייט אין פסוק ויקרא שם בשם ה' אל עולם. זאגט ריש לקיש זאלסט ניט לייענען ויקרא. נאר זאלסט לייענען ויקריא. ער האט גימאכט רופין. דער פסוק דער צייגט אונז אז אברהם האט גימאכט רופין דעם נאמען פון גאט אין דיא מויל פון אלע דורך גייער. וויא אזוי. דיא מענטשין וואס זענען גיגאנגען אין וועג פלעגט זייא אברהם אריין בעטין צו זיך. אונ פלעגט זייא געבין עסין אונ טרינקען. דער נאך ווען זייא האבען אפ גיגעסין אונ אויס געטרונקען. האבען זייא זיך גישטעלט לויבין אונ בענטשין אברהם אבינו. האט אברהם צו זייא גזאגט האט איר דען מיינס גיגעסין. איהר האט געגעסין פון דעם גאט וואס האט בשאפין דיא וועלט. האבען זייא גילויבט אונ גיבענטשט צו גאט וואס ער האט בשאפין דיא וועלט מיט זיין זאג:

כז ויראה. עס שטייט אין פסוק ווען יהודה האט גיזעהן תמר האט ער זיא גירעכנט פאר א זונה. ווייל זיא האט צוא גידעקט איר פנים. פרעגט דיא גמרא ווייל זיא האט צו גידעקט איר פנים דריבער האט ער איר גירעכנט פאר א זונה. האט רבי אלעזר גזאגט אזוי מיינט מען ווייל זיא האט צוא גידעקט איר פנים ווען זיא איז גיוועזען ביי איר שווער יהודה אין שטוב. האט איר יהודה קיין מאהל ניט גיזעהן דריבער האט ער זיא איצט ניט דער קענט. וואהרום רבי שמואל בר נחמני האט גזאגט פון רבי יונתן וועגין: דיא שנור וואס איז פרום ווען זיא איז ביי איר שווער אין שטוב. איז זיא זוכה פון איר זאל גיבארין ווערין מלכים אונ נביאים. דאס ווייסין מיר פון תמר. פון תמר איז גיבארין גיווארין נביאים אזוי וויא עס שטייט אין פסוק חזון ישעיהו בן אמוץ: דיא נבואה פון ישעיהו דער זוהן פון אמוץ. מלכים איז ארויס גיקומען פון דוד המלך. אונ רבי לוי האט גזאגט דיא זאך ווייסען מיר פון אונזערע עלטערין. וואס זייא האבען אונז גזאגט. אז אמוץ אונ אמציה זענען גיוועזען ברידער. אונ אמציה דער מלך פון יהודה. איז ארויס גיקומען פון דוד. איז דאך אמוץ אויך ארויס גיקומען פון דוד. זענען דאך פון דוד ארויס גיקומען מלכים אונ נביאים. אונ דוד איז ארויס גיקומען פון תמר. עס שטייט אין פסוק היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה; פרעגט דיא גמרא מוצאת איז טייטש גיפונען; האט דאך גידארפט שטיין היא מתוצאת. זיא איז אויס גיצויגין גיווארין. האט רבי אלעזר גזאגט מען מיינט טאקי גיפונען. היא מוצאת. דער נאך וויא זיא האט גיפונען דיא סימנים. האט זיא געשיקט צום שווער. כדי דער שר פון אדום האט דער ווייטערט דיא סימנים. זיא זאל זייא ניט געפינען. ווייל מען איר פאר ברענגען וועט דוד המלך ניט גיבארין ווערין. איז גיקומען דער מלאך גבריאל

רב פפא אמר חדא תמנת הואי דאתי כהאי גיסא ירידה וראיתי מהאי גיסא עליה כגון ורידנא ובי בארי ושוקא דנרש. (שם) ותשב בפתח עינים אמר רבי אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים מצפות לראותה רבי (יוחנן) [חנין] אמר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר (יהושע כו) תפוח (והעינים) [והעינם] ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קבל בך אביך קידושין א"ל יתומה אני שמא טמאה את א"ל טהורה אני:

(בראשית כא) **ויטע** אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר פרדס וחד אמר פונדק בשלמא למ"ד פרדס היינו דכתיב ויטע (אשל בבאר שבע ואמר ריש לקיש שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים) אלא למ"ד פונדק מאי ויטע כדכתיב (דניאל יא) ויטע אהלי אפדנו בין ימים להר צבי קדש. (בראשית כא) ויקרא שם בשם ה' אל עולם אמר ריש לקיש אל תקרי ויקרא אלא

מלכים ונביאים בישראל: דאתי מהאי גיסא. שהיתה יושבת באמצע שפוע ההר הבא לה מראש ההר יורד והבא לה מרגלי ההר עולה: כגון וורדינא ובי בארי וגרש. עיירות הן כיושבות בשפולי ההרים: מצפות לראותה. שהיו רגילים להתקבץ שם וללון והיה הכל עוברים: שנתנה עינים לדברים. דוגמא ופתאי היתה היתה מתכונת לשאלה שאין עבירה בדבר: גיורת אני. ולא עובדת עבודה זרה ולאו לך: אשת איש את. ואיך דהויה לי: פנויה אני. ולאוי לכל אדם: יתומה אני. והייתי קטנה והשיאוני אמי ואחי ואין לעד ואחוך כשוחין ליהכר עליו מבוש כלנו דאין זמנה להם והאם להביא קטנה אלא כלא וזכה בה כדכתיב את בהי נתתי לאיש בזה לאשה ולכן סברא לאו כתו של בה היתה במכמנת אבים ליעקב פלוס בנותיו של בם ויעקב כגר סיה יוסף מבן מלא (ועברים) [ועבר] בנה: טהורה אני. מגדה: ונטע בו. להכנות עוברים ושבים: פונדק. לנון בם הורהיו לשון חז"ל ניטריקון הוא "אכילה "שתייה "לויה שהיה מאכילם ומשקן ומלוה אותם: ויטע אה.לי אפדנו. פסוק הוא בדניאל על אחד מהמלכים: אלא ויקריא. למד לבריות לקרוא בשם הגבי

זיין. רב פפא זאגט איין תמנת איז געווען. אונ זיא איז געשטאנען אויף דעם מיטען ארויף גאנג פון בארג. דער וואס איז געגאנגען פון שפיץ בארג אראפ: ביא אים איז געווען תמנת אין דער נידער. אונ דער וואס איז געגאנגען פון אונטען ארויף בארג. ביא אים איז געווען תמנת אין דער הייך. אזוי וויא ורידנא. אונ בי בארי. אונ שוקא דנרש. דיא דרייא שטעט זיינען אויך געשטאנען אויף דעם מיטען ארויף גאנג פון בארג. עס שטייט אין פסוק תמר איז געזעסען בפתח עינים. וואס מיינט מען פתח עינים. האט רבי אלכסנדרי געזאגט דער פסוק דער ציילט אונז אז תמר איז געגאנגען אונ האט זיך געזעצט ביא דיא טיר פון אברהם אבינו. וואס אלע אויגען האפען דעם ארט צו זעהן. רבי חנין זאגט עס איז דא אארט וואס הייסט עינים. אונ אזוי שטייט אין פסוק תפוח אונ העינם. רבי שמואל בר נחמני זאגט תמר האט געגעבען אויגען צו אירע רייד. זיא האט געוויזען אז אירע רייד זענען אזוי אמת גליך וויא מען וואלט מיט דיא אויגען געזעהן. אז יהודה מעג ביא איר זיין. ווען יהודה האט געוואלט זיין ביא תמר. האט ער זיא געפרעגט טאמער ביסטו אגויה. האט תמר געזאגט איך האב מיך מגייר געווען. האט יהודה איר געפרעגט טאמער האסטו אמאן: האט תמר געזאגט איך בין אליידיגע. האט יהודה איר געפרעגט טאמער האט דיך דיין פאטער מקדש געווען צו איינעם אונ ער האט גענומען דיא קידושין פון דיינעטוועגן. האט תמר געזאגט איך בין איתומה. האט יהודה איר געפרעגט טאמער ביסטו טמא. האט זיא געענטפערט איך בין ריין:

לן ויטע. אין פסוק שטייט אברהם האט געפלאנצט אאשל אין באר שבע. ריש לקיש זאגט דער פסוק דער ציילט אונז אז אברהם אבינו האט געמאכט אזוין גארטין. אונ האט אין אים געפלאנצט אלע ערליי גוטע פרוכטען. דיא מענטשין וואס וועלין פאר ביא גיין זאלין עסין אונ הנאה האבין פון דיא פירות. רבי יהודה אונ רבי נחמיה קריגע. איינער זאגט אשל מיינט מען אזוין גארטין. אונ איינער זאגט אשל מיינט מען אגאסט הויז. זאגט דיא גמרא דער וואס זאגט אשל מיינט מען אזוין גארטין. איז רעכט וואס עס שטייט ויטע. ער האט געפלאנצט. אבער דער וואס זאגט אשל מיינט מען אגאסט הויז. פאר וואס שטייט ער האט

אבשלום בשערו דכתיב (ש"ב יח) ויחזק ראשו באלה. צדקיהו בעיניו דכתיב (מ"ב כה) ואת עיני צדקיהו עיר. אסא ברגלי דכתיב (מ"א טו) רק לעת זקנתו חלה את רגליו וא"ר יהודה אמר רב שאחזתו פודגרא. אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי פודגרא אמר (להם [ליה]) כמחט בבשר החי מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חייש ביה ואיכא דאמרי מרביה שמיע ליה ואיכא דאמרי (תהלים כה) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. דרש רבא מפני מה נענש המלך אסא מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר (מ"א טו) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה:

גדקיהו כו' בו. לא ידענא מאן השתנה לבכת וקן אלא ברגליו אלא רק במעט מרגנו: פודגרא. כבה חולי הוא בהוא ברגלים וקורין פודגרא: נשנב חבא. להלות: אנגריא. עבודת המלך: השמיע את כל יהודה. הזעיקו וקבאו את אבני רמה בבים מגר ישראל בונה עליו לכך לבלתי תת יוצא ובא גלגלא: אפילו חתן. שכתוב בו נקי יהיה לביתו: כתיב וירד במשמן התמנתה. אלמא תמנת בירידה: וכתיב עולה המנתה. אלמא עליה היא ושמשון ויהודה קרוייהו בהגן ישראל היו: בהגגה בה. בגבא עם השבה מגנות פלשתים המכורות נו: יהודה נתעלה בה. כמבם מגדו פגן והוא בשעפידו

לה כתיב (שופטים יד) וירד שמשון תמנתה וכתיב (בראשית לח) הנה חמיך עולה תמנתה אמר רבי אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה ר' שמואל בר נחמני אמר תרתי תמנת הואי חדא בירידה וחדא בעליה

רב

גיפאלין אויף איר. ער איז גיפאלין מיט דעם האלדז אויף דעם שווערד. אבשלום איז גישלאגין גיוואָרין מיט זיינע האר. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא האר פון זיין קאפ האבין זיך פאר־טשעפעט אן דעם בוים. צדקיהו איז גישלאגין גיוואָרין מיט זיינע אויגין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא אויגין פון צדקיהו האט ער בלינד גימאכט. אסא איז גישלאגין גיוואָרין מיט זיינע פיס. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אויף זיין עלטער איז ער קראנק גיוואָרין אויף זיינע פיס. רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין דיא פיס זענען קראנק גיוואָרין אויף דיא קראנקייט וואס הייסט פודגרא. האט מר זוטרא דער זוהן פון רב נחמן גזאגט צו רב נחמן. וואס איז פודגרא. האט רב נחמן גזאגט צו זיין זוהן מר זוטרא. דיא קראנקייט פודגרא איז עס שטעכט אין לייב אזוי וויא מען וואלט שטעכין מיט א נאדיל אין לעבעדיגע פלייש. פון וואנען ווייס דאס רב נחמן. אנדערע זאגין רב נחמן אליין האט גיהאט דיא קראנקייט. אנדערע זאגין ער האט דאס גיהערט פון זיין רבי. אנדערע זאגין דיא בהאלטענע זאכין מאכט גאט אנטפלעקין צו זיינע פרומע. אזוי דרויף האט השי"ת כורת ברית גיוועזן מיט דיא צדיקים ער זאל זייא אלץ מאכין וויסען. רבא האט גידרשנט פאר וואס איז דער מלך אסא גישטראפט גיוואָרין. ווייל ער האט גיארבעט מיט תלמידי חכמים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער מלך אסא האט גימאכט הערין ער האט פאר זאמלט דעם גאנצין שבט יהודה זייא זאלין טראגין דיא שטיינער פון הרמה. קיינער זאל ניט זיין פריי פון דיא ארבעט. רב יהודה האט גזאגט אפילו אחתן האט גימוזט ארוים גיין פון זיין חדר. אונ אכלה האט גימוזט ארויס גיין פון איר חופה. אונ גיין צו דיא ארבעט. אונ תלמידי חכמים פון בית המדרש האט ער אויך גינומען צו דיא ארבעט:

לה כתיב. עס שטייט אין פסוק שמשון האט גינידערט אין תמנת: זעהן מיר אז תמנת איז אין אטאהל. אונ עס שטייט אין פסוק דיין שווער גייט ארויף אין תמנה: זעהן מיר אז תמנת איז אויף אבארג. האט רבי אלעזר גזאגט תמנת איז ניט גיוועזן אין אטאהל. אונ ניט אויף אבארג. נאר אויף אגלייכין פלאץ. נאר שמשון איז פארמיאוסט גיוואָרין ביי גאט ווען ער איז גיוועזן אין תמנת. ווייל ער האט גינומען אגויישע ווייב. איז ביי אים גיוועזן תמנת אדערנידערונג: אונ יהודה איז גרויס גיוואָרין ביי גאט ווען ער איז גיוועזן אין תמנת. ווייל פון דארט זענען גיבארין גיוואָרין פרץ אונ זרח. וואס פון זייא איז ארויס גיקומען מלכים אונ נביאים ביי יודין. איז ביי אים גיוועזן תמנת אדויפגאנג. רבי שמואל בר נחמני זאגט צווייא תמנת זענען גיוועזן. צו איין תמנת האט מען גידארפט אראפ גיין. אונ צו איין תמנת האט מען גידארפט ארויף

וכתיב תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין והיינו דאמרי אינשי איהו בי קרי ואתתיה בי בוצינא :

לג ואמר ר' יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר (בראשית מט) דן ידין עמו כאחד [וגו'] ואמר רבי יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר (תהלים פד) כי שמש ומגן ה' אלהים אלא מעתה לא ימחק אלא מעין שמו של הקב"ה מה הקב"ה מגן על כל העולם כולו אף שמשון הגין בדורו על ישראל . ואמר רבי יוחנן בלעם חגר ברגלו אחת היה שנאמר (במדבר כג) וילך שפי שמשון הגר בשתי רגליו היה שנאמר (בראשית מט) שפיפון עלי ארח :

מין יקר הוא: קרי ובוצינא. מין תחד הוא אלא שאלו גדולים ואלו קטנים כלומר כמה שזוה פסיק היא עבוקה : כאחד . כיהידו של עולם שפט לדק : שמש. לשון השמה כמו ושמתי כדכד שמשותיך : על שמו של הקב"ה . משמע (שכינה שם) [שכינתא בשמו של] הקב"ה ממש : מעין שמו . שאין [שמש] שם ממש אלא מגין ומציל : שפי. בלשון כמו דשף מדוכתיה : שפיפון . (שפיפה) [שפייה] כפולה . מעין דוגמא . נשתנו מן שתחתונים לתפארת : ויסר כחו . לא מייתי ראיה אלא דכולן לקו : שאול בצוארו . ויגבה מכל העם משכמו ומעלה : ויפול עליה . במקום שהורגים בחרב דהיינו בצואר : לדקיסא

לד תנו רבנן חמשה נבראו כעין דוגמא של מעלה וכלם לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיהו בעיניו אסא ברגליו . שמשון בכחו דכתיב (שופטים טז) ויסר כחו מעליו. שאול בצוארו דכתיב (ש"א לא) ויקח שאול את החרב ויפול עליה . אבשלום

דער וואס איז מזנה איז זיין ווייב אויך מזנה . אזו וויא איוב האט גזאגט אויב מיין הארץ איז איבער גירעט געווארין אויף אאשה . איך זאל מיט איר מזנה זיין . אויב איך האב געשטאנען אין גיקוקט בייא דיא טיר פון מיין חבר ווען זיין ווייב וועט ארויס גיין ; זאל מיין ווייב מאהלין צוא איין אנדערין אונ אויף איר זאלין קניהען אנדערע ; זאלין אנדערע מיט איר מזנה זיין . דאס איז וואס מענטשין זאגין אז ער ארבעט ביי גרויסע פליצערין ארבעט זיין ווייב ביי קליינע פלוצערין . ביידע טוהען איין ארבעט . אז ער איז מזנה . איז זיא אויך מזנה :

לג ואמר . נאך האט רבי יוחנן גזאגט שמשון האט געמשפט דיא יודין אזוי הערלאך אזוי וויא גאט אליין וואלט זייא גמשפט . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דן ידין עמו כאחד . שמשון וואס ער איז פון שבט דן וועט ער משפטין זיין פאלק אזוי וויא גאט וואס ער איז איינער ; נאך האט רבי יוחנן גזאגט שמשון איז גירופין געווארין אויף דעם נאמען פון גאט . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כי שמש ומגן ה' אלהים . ווערט גאט גירופין שמש : אונ ער איז גירופין געווארין שמשון . פרעגט דיא גמרא זאל מען דעם ווארט שמשון ניט טארין אפ מעקין . ווייל דאס איז דער נאמען פון גאט : ענטפערט דיא גמרא שמש איז דאך ניט דער נאמען פון גאט . נאר גאט איז גוט צוא דיא וועלט אזוי וויא דיא זוהן . ווערט שמשון גירופין אזוי וויא גאט ווערט גירופין . אזוי וויא גאט בשיצט אויף דיא גאנצע וועלט . אזוי האט שמשון אין זיין צייט בשיצט אויף דיא יודין . נאך האט רבי יוחנן גזאגט בלעם איז גיוועזן לאהם אויף איין פיס . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וילך שפי . שפי איז טייטש אפשפרינגען . דיא פיס איז אפגעשפרונגען פון ארט . שמשון איז גיוועזן לאהם אויף ביידע פיס . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק שפיפון עלי ארח . שפיפון איז טייטש צוויא מאהל אפשפרינגען . ביידע פיס זענען אפ געשפרונגען פון זייער ארט ;

לד תנו רבנן . דיא רבנן האבין גילערינט פינף זענען בשאפין געווארין וואס זייער שיינקייט אונ שטארקייט איז ניט גיוועזן וויא דיא אונטערשטע מענטשין . נאר וויא דיא הימלישע שטארקייט אונ שיינקייט . אונ אלע פינף זענען גישלאגין געווארין דורך זייער שטארקייט אונ שיינקייט . שמשון איז גישלאגין געווארין אין זיין כח . שאול אין זיין האלדז . אבשלום אין זיינע האר . צדקיהו אין זיינע אויגין . אסא אין זיינע פיס . שמשון איז גישלאגין געווארין אין זיין כח . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זיין כח האט זיך אפ גיטאהן פון אים . שאול איז גישלאגין געווארין אין זיין האלדז . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק שאול האט גינומען דעם שווערד אונ איז ארויף

אע"פ כן לי זכור עיני אלה בעוה"ז ובכל עיני אחרת הכא במורה לי ומהקנה לעתיד לבא) : שחוזר לאחוריו. כשלדין אותו היו מרחיק לברוח אלא חוזר עקלקלות : שער העיר. בשער עזה משמעי קרא : על כתפיו. כשיעור כתפיו : קמי דשתי המרא חמרא. לפני כל אדם מביאים מה שרגיל בו לפני שותה יין מביאים יין : קמי רפיקא גריוא דובלא. לפני עובד אדמה והופר בגנים שרגיל לאכול ירק מביאים לו כל מלא ירק : דובלא.

יהודה) אמר רב אמר שמשון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי עשרים ושתים שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום ; (שופטים טז) **לב ויקח** שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים; **אמר רבי איבו בר נגדי אמר רבי חייא בר אבא אמר** שמשון יבא שועל שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו משבועתם . תניא אמר רבי שמעון החסיד בין כתפיו של שמשון ששים אמה היה שנאמר (שם טז) וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחוז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתפיו (תנא אין) [וגמירי דאין] דלתות עזה פחותות מששים אמה. (שם) ויהי טוחן בבית האסורים אמר רבי יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר (איוב לא) תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר ממנו א"ר פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפיקי גריוא דובלא. ואמר ר' יוחנן כל המזנה אשתו מזננת עליו שנאמר (שם) אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי וכתיב

וָועלְט. וֶועל אִיךְ נֶעמֶען אַנְקָמָה פוּן דִיא פְּלִשְׁתִּים. אוּנ דֶעם שְׂכַר פוּן אַנְדֶערִין אוֹיג וֶועסְטוּ מִיר גֶעבִּין צוֹא עוֹלָם הַבָּאו. רַב זָאגְט שִׁמְשׁוֹן הָאט גְזָאגְט פַאר גָאט רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם גֶעדֵיינְק מִיר דִיא צְוֵויי אוּנ צְוַאנְצִיג יָאהר וָואס אִיךְ הָאבּ גֶעמִשְׁפֶּט דִיא יוּדִין. אוּנ אִיךְ הָאבּ נִיט גְזָאגְט צוּ אֵיינֶעם פוּן זֵייא דֶער לַאנְג מִיר מַיין שְׁטֶעקִיל פוּן דֶעם אָרְט וואוּ עֶר לִיגְט בִּיז צוּ מִיר :

לב וַיִּקַּח. שִׁמְשׁוֹן אִיז גִיגַאנְגֶען אוּנ הָאט גִיפַאנְגֶען דְרַיי הוּנְדֶערְט פִיקְס. פַאר וָואס הָאט עֶר גִיפַאנְגֶען נָאר פִיקְס. הָאט רַבִּי אִיבוּ בַּר נַגְדִי גְזָאגְט פוּן רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא וֶועגִין. שִׁמְשׁוֹן הָאט גְזָאגְט זָאל קוּמֶען דֶער פוּקְס וָואס אַז עֶר לוֹיפְט קֶערְט עֶר זִיךְ אוּם אַלֶע מָאהל צוּרִיק אוֹיף אִינְטֶער זִיךְ. אוּנ עֶר זָאל גִיצָאהלְט וֶוערִין פוּן דִיא פְּלִשְׁתִּים וָוס זֵייא הָאבֶּען אוֹיךְ צוּרִיק גִיקֶערְט פוּן זֵייעֶר שְׁבוּעָה. מִיר הָאבֶּען גִילֶערְנְט רַבִּי שִׁמְעוֹן הֶחָסִיד הָאט גְזָאגְט צְווִישֶׁען דִיא אַקְסְלֶען פוּן שִׁמְשׁוֹן אִיז גִיוֶוען זֶעכְצִיג אֵיילִין דִיא בְּרֵייט. וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק שִׁמְשׁוֹן אִיז גִילֶעגִין בִּיז הַאלְבֶּע נַאכְט. הַאלְבֶּע נַאכְט אִיז עֶר אוֹיף גִישְׁטַאנֶען. אוּנ עֶר הָאט אָן גִינוּמֶען דִיא טִירֶען פוּן טוֹיעֶר פוּן שְׁטָאט מִיט דִי צְווַייא מְזוּזוֹת וּמְזוּזוֹת הֵייסְט דִיא בְּרֶעטֶער וָואס בַּייא דִיא זֵייטִין פוּן טִיר. וָואס דִיא טִיר אֵיינְגִיט אוֹיף דֶעם. אוּנ עֶר הָאט זֵייא אַוֶועק גִיצוֹיגִין פוּן אָרְט מִיט דֶעם רִיגִיל: אוּנ עֶר הָאט זֵייא גִינוּמֶען אוֹיף זַיינֶע אַקְסְלֶען. אוּנ מִיר הָאבֶּען גִילֶערְנְט אַז דִיא טִירֶען פוּן עַזָּה זֶענֶען גִיוֶוען נִיט וֶוינִיגֶער וִויא זֶעכְצִיג אֵיילִין. עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים : עֶר הָאט גִימָאהלִין אִין גִיפֶענְקֶענִיס. הָאט רַבִּי יוֹחָנָן גְזָאגְט מָאהלִין מֵיינְט מֶען מְזַנֶּה זַיין. אוּנ אַזוֹי הָאט אִיּוֹב גְזָאגְט זָאל מָאהלִין מַיין וַוייבּ צוּא אַיין אַנְדֶערִין. אוּנ אוֹיף אִיר זָאלִין קְנִיעֶן אַנְדֶערֶע. אִיּוֹב הָאט גִימֵיינְט מִיט זַיין קְלָלָה זַיין וַוייבּ זָאל זַיין צוּא אַיין אַנְדֶער מַאן. אַנְדֶערֶע אַנְדֶערֶע זָאלִין מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין. וֶועהְן מִיר אַז מָאהלִין מֵיינְט מֶען תַּשְׁמִישׁ. דֶער פָּסוּק דֶער צֵיילְט אוּנְז אַז יֶעדֶער פְּלִשְׁתִּי הָאט גִיבְּרַאכְט זַיין וַוייבּ אִין גִיפֶענְקֶענִיס שִׁמְשׁוֹן זָאל מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין. אוּנ זִי זָאל מְעוּבֶּרֶת וֶוערִין פוּן אִים. וֶועלִין זֵיי הָאבֶּען אַזֶעלְכֶע שְׁטַארְקֶע מֶענְטְשִׁין וִויא שִׁמְשׁוֹן. הָאט רַב פָּפָּא גְזָאגְט דָאס אִיז וָואס מֶענְטְשִׁין זָאגִין גָאט שִׁיקְט צוּ יֶעדֶער מֶענְטְשִׁין וָואס עֶר פַאר לַאנְגְט. פַאר דֶעם וָואס הָאט לִיבּ וַויין. שִׁיקְט אִים גָאט צוּא עֶר זָאל הָאבֶּען וַויין. פַאר דֶעם עֶרְד אַרְבֶּעטֶער וָואס עֶר גְרָאבְּט דִיא עֶרְד. אוּנ עֶר הָאט לִיבּ צוּא עֶסִין דִי גְרִינְוַוארְג פוּן גָארְטִין. שִׁיקְט אִים גָאט צוּא גְרִינְוַוארְג צוּא עֶסִין. אַזוֹי שִׁמְשׁוֹן הָאט לִיבּ גִיהַאט וַוייבֶּער. הָאט אִים גָאט צוּא גֶעשִׁיקְט אִין גִיפֶענְקֶענִיס זָאל עֶר הָאבֶּען וַוייבֶּער. נָאךְ הָאט רַבִּי יוֹחָנָן גְזָאגְט

הבכ"ש אשר בלהי ויצאו כמנו מים וישת א"ר יצחק דבי ר' אמי הוא נתאוה לדבר טמא לפיכך נתלו חייו בדבר טמא :

(שופטים יג) ל ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן א"ר (אהא) [חמא] בר' חנינא (אותו היום) הלוה נבואתו של יעקב אבינו דכתיב (בראשית מט) יהי דן נחש עלי דרך לפעמו א"ר יצ"ק דבי ר' אמי מלמד שהיתה רוח הקדש מקשקשת לפניו כזוג כתיב הכא לפעמו וכתיב התם (שמות כח) פעמון זהב ורמון.

טמא. ליבא בת אל נכר : בדבר טמא. לתי סכמוד בהלמלא כלא היה מת בנמלא : רוח ה'. היא נבואה שבברכה של יעקב : מקשקשת לפניו. ללוותו כאשר הולך : הותלה שבועתו של אבימלך. כשלא לבון לא יהא דבהו לפי שהם עברו על השבועה תחלה : במה ברכו. כל ברכה שבמקרא הוא לבון רבוי דבר המתברכה ומאי מ בובע ומה ברכה נמצא בו לא נמצא עובר במתבון : שברכו באמתו. להיות זרעו כנחל שוטף נמה שנתאוה נתברך :
נקם אחת משתי עיני. [שבר א' מפירי קן לי בנקמה א ושבר אחרת לעוה"ב] (במדרש אמר

בין צרעה ובין אשתאול א"ר אסי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זה בזה. (שופטים יג) והיא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים אמר ר' (אהא) [חמא] בר' חנינא (דף י) הוחלה שבועתו של אבימלך שנא' (בראשית כא) אם תשקר לי ולניני ולנכדי. (שופטים יג) ויגדל הנער ויברכהו ה' במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו אמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף :

(שם ט) לא ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה גו' ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים (אמר רב יהודה

זאך. צוא נעמען אוייב אגויה. דריבער איז אים גיגעבען גיווארין זיין לעבין ודאס וואסער: ווס ער האט גיקענט שטארבין פין דארשט] פון אזוינע זאך. פון אבאק פון אאייזיל:

ל ותחל. עס האט אן גיהויבען אווילען פון גאט צוא קלאפין אין שמשון אין דיא מחנה פון דן. רבי חמא ברבי חנינא האט גזאגט עס האט גירוהט אויף שמשון דיא נבואה פון יעקב אבינו (ער מיינט ותחל רוחען). אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יעקב אבינו האט גזאגט דן וועט זיין אזוי וויא אשלאנג וואס ליגט אויף מיטען וועג. לפעמו. צו קלאפין. רבי יצחק דבי רבי אמי זאגט דער רוח הקודש האט גיקלאפט פאר אים אזוי וויא אגלעקיל. דער רוח הקודש איז גיגאנגען פאר אים וואו ער איז גיגאנגען צוא היטען אים אונ צוא העלפין אים. דא שטייט לפעמו. אונ ביי דעם כהן גדול שטייט פעמון זהב ורמון. אזוי וויא דער כהן גדול ווען ער האט אן גיטאהן דיא אכט קליידער האבען דיא גלעקלאך פון דעם מעיל גיקלונגען. אונ דאמאלס האט דיא שכינה אויף איהם גירוהט. אזוי אויך שמשון האט אויך גירוהט דיא שכינה. אונ וואו ער איז גיגאנגען איז דיא שכינה גיגאנגען פאר אוים צוא היטען אים אונ צוא העלפין אים: בין צרעה ובין אשתאול. רבי אסי זאגט צרעה אונ אשתאול זענען גיוועזען צוויא גרויסע בערג האט זייא שמשון אויס געריסען אונ האט זייא גער בען איינעם אן דעם אנדערין ביז ער האט זייא צוא מאלין. והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים. ווס איז דער טייטש יחל: האט רבי חמא ברבי חנינא גזאגט עס איז גישטערט ובטל גיווארין דיא שבועה פון אבימלך. ווס ער הט גזאגט צוא אברהם אויב דוא וועסט פאלש זיין צו מיר אונ צו מיין זוהן אונ צו מיין איניקעל. ווייל דיא פלשתים האבען פריער גישטערט ומבטל גיוועזען דיא שבועה. דריבער האט שמשון גישלאגין דיא פלשתים אונ האט גיהאלפען דיא יודין. עס שטייט אין פסוק דער קינד איז גרויס גיווארין האט אים גאט גיבענשט. מיט וואס האט ער אים גיבענשט. רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין ער האט אים גיבענשט מיט דער מילה. דיא מילה זיינע איז גיוועזין אזוי ווי ביי אלע מענטשין. נאר די זרע הט גיפלייצט אזוי ווי אטייך:

לא ויקרא. שמשון האט גירופען צוא גאט. אונ ער האט גזאגט גאט גידיינק מיך אונ שטארק מיך נאר דאס מאהל וועל איך טאהן איין נקמה פון מיינע ביידע אויגען פון די פלשתים. דער מדרש זאגט שמשון האט גיבעטין ביי גאט דעם שכר פון איין אויג גב מיר אויף דער

(שופטים טז) **כמ ויהי** אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה **תנא רבי** אומר **אלמלא לא נקרא שמה דלילה** ראויה היתה שתקרא **דלילה דלדלה** כחו דלדלה לבו דלדלה מעשיו. **דלדלה** כחו **דכתיב** (שם) **ויסר** כחו מעליו **דלדלה** לבו **דכתיב** (שם) **ותרא** דלילה כי הגיד לה **את** כל לבו. **דלדלה מעשיו** דאסתלק שכינה **היכנו** דכתיב (שם) והוא **לא ידע** כי ה' סר מעליו. ותרא דלילה כי הגיד לה **את כל** לבו מנא **ידעה** א"ר (יוחנן) [חנן] א"ר ניכרין **דברי** אמת אביי אמר **ידעה באותו** צדיק **דלא** מפיק שם שמים לבטלה כיון דאמר לה (שם) כי נזיר אלהים אני אמרה **השתא** ודאי קושטא קאמר (שם) ויהי כי הציקה לו בדבריה **כל הימים** ותאלצהו **ותקצר נפשו** למות מאי **ותאלצהו** א"ר יצחק דבי ר' אמי בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו.(שם יג) ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל **תאכלי כל** טמא מאי כל טמא **ותו** עד השתא **דברים** טמאים קאכלה א"ר יצחק **דבי ר'** אמי דברים האסורים **לנזיר**. (שם טו) ויבקע אלהים את המכתש.

בפיו מרד. על ידי עינין מרד בנזירותו: כי סר ה' מזה. שהבק בלאהבה אשה כדי להתגרות בפלשתים: דכתיב וירד שמשון תמנתה וירא שם אשה. מבנות פלשתים והיטב בעיני שמשון ומעשה כל זו בהמנת קודם לזה שבפרשה: התחלת קלקולו מיסו. בעזה הוה. דכתיב דסמכת לזו קלקול הוה כולי האי בלקחה לו לאשה ולא בא עליה בזנות: מדלדלה. עקרה כמו אבני בר שנדלדלו: מנא ידעה. והלא כמה כזבים אמר לה קודם לכן ימכלה בקן: ניכרין דברי אמת. מתקבלים ונראים דברי אמת ודבורם על אופניהם שאתה בשרו גדול ולא היה שותה יין וכשיצא שהדברים כלאחרים בהאו לה שבדבר זה סיק כחו גדול אמת בן: ותאלצהו. לשון דוחק ומעקה: בשעת גמר ביאה. האות אשה מרובה: דברים האסורין לנזיר. משרת ענבים כגון מי שבתה ענבים במים ויש בהם טעם יין דלא נפקא מכל אשר יעשה מגפן היין: מכתש. מקום קביעות השן: נתאוה לדבר

כמ ויהי. אונ עס איז געוועזן דער נאך האט שמשון ליב גיהאט אַ אשה אין דעם טאהל שורק אונ איר נאמען איז געוועזן דלילה. מיר האבען גילערנט רבי זאגט ווען איר נאמען וואלט ניט געוועזן דלילה, וואלט מען איהר אויך גערופען דלילה. דלדלה כחו. זיא האט אויסגעריסען זיין כח אונ זיין הארץ: זיא האט אויס געריסען זיינע מעשים טובים וואס ער האט גהאט. זיא האט אויס געריסען זיין כח. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס איז אפ גטאהן געווארין זיין כח פון אידם. זיא האט אויס געריסען זיין הארץ. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דלילה האט געזעהן אז שמשון האט איהר גזאגט זיין גאנצע הארץ. זיא האט אויס געריסען זיינע מעשים טובים וואס ער האט ביז איצט גטאהן. ווארום די שכינה איז פון איהם אוועק געגאנגען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האט ניט גיוואוסט אז גאט האט זיך אפ גיטאהן פון אים. עס שטייט אין פסוק דלילה האט געזעהן אז שמשון האט איהר גזאגט זיין גאנצע הארץ. פון וואנען האט זיא גיוואוסט אז דאס איז דער אמת. האט רב חנן גזאגט פון רבס וועגין אמרה רייד דער קענט מען. אביי זאגט דלילה האט גוואוסט אז דער צדיק שמשון וועט ניט דער מאנען דעם נאמען פון גאט אויף אפארשטע זאך: ווייא ער האט צו איר גזאגט איך בין א נזיר פון גאט. האט זיא גזאגט איצט זאגט ער געוויס דעם אמת. עס שטייט אין פסוק זיא האט אים צו געדריקט מיט אירע רייד דיא אלע טעג: אונ זיא האט אים אזוי צוא געדריקט אז זיין לעבין איז קורץ געווארין אונ ער האט גיוואלט שטארבין. מיט וואס האט זיא אים אזוי שטארק צוא געדריקט. האט רבי יצחק דבי רבי אמי גזאגט: ווען ער האט איר בועל געווען. צוא דיא צייט פון ביאה האט זיא זיך ארויס גירוקט פון אונטער אים. עס שטייט אין פסוק דער מלאך האט גזאגט צוא דיא ווייב פון מנוח אונ איצט זאלסטו דיך היטען אונ זאלסט נים טרינקען קיין וויין. נים יונגען וויין אונ נים אלטען וויין. אונ זאלסט נים עסין קיין אומריינע זאך. וואס מיינט מען אומריינע זאך. אונ נאך ווידער האט זיא דען ביז איצט גיגעסין אומריינע זאכען. האט רבי יצחק דבי רבי אמי גזאגט מען מיינט נים אומריינע זאכען. נאר מען מיינט דיא זאכען וואס א נזיר טאר נים עסין אונ טרינקען. טאר זיא אויך נים. עס שטייט אין פסוק גאט האט צוא שפאלטין דעם מכתש וועגען דער צאן ציין אינווייניג וואס איז באק איז ארויס גיגאנגען פון אים וואסער אונ ער האט גטרונקען. האט רבי יצחק דבי רבי אמי גזאגט שמשון האט גילוסט צוא אומריינע

זלפי שגנב שלש לבבות לב אביו ולב ב״ד ולב כל ישראל לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים שנאמר (שם) ויקח שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום עודנו חי בלב האלה:

בח ת״ר שמשון בעיניו מרד שנאמר (שופטים יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר (שם טז) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו איני והא כתיב (שם יד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה׳ הוא (כי תואנה הוא מבקש מפלשתים) כי אזל מיהא בתר ישרות עיניו אזל. תניא רבי אומר שמשון תחלת קלקולו בעזה לפיכך לקה בעזה (תחלה) תחלת קלקולו בעזה דכתיב (שם טז) וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה לפיכך לקה בעזה דכתיב (שם) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו ויורידו אותו עזתה והכתיב (שם יד) וירד שמשון תמנתה וירא שם אשה בתמנתה תחלת קלקולו מיהא בעזה הוה:

ויהי

יעתות: לב אביו ולב ב״ד. דכתיב אלכה נא ואשלמה את נדרי וכתיב ואת אבשלום הלכו מאתים איש קרואים והולכים לתומם ואמרינן בסיטה ירושלמי קרואים מדוד שעל ידי מגות דוד הלכו שמי אמר לו כתוב לי שילכו עמי שני אנשים אותם באבתר וכתב לו והיה מראה החתמו של דוד לנביא והולכים אחריו וכן לנביא אחרים עד שכינס מאתים איש וכולם דאבי כנהדראות הרי לב אביו ולב ב״ד ולב אנשי ישראל כדכתיב והיה בקרב איש להשתחוות לו וכתיב מי ישימני שופט בארץ וכתיב ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל:

צווייא הונדערט מענטשין דיא גרעסטע פון סנהדרין. האט ער דאך גינארט דעם פאטער אז האט גינארט בית דין. אונ דיא יודין האט ער גינארט אז איינער פלעגט קומען צוא אים אונ פרעגט זיך וועלין בוקן צוא איהם. פלעגט אבשלום אים קושין. אונ ער האט גזאגט הלואי וואלט איך גיוועזן אביין וואלט איך דיך גירעכט גימאכט. וואורום דיינע טענות זיינען גאנץ ריכטיגע. אונ דער מיט האט ער גינגבת דיא הארץ פון אללע יודין. אונ אללע האבען זיך פאר זיכערט אויף אים. דריבער האט מען אריין גישטעקט אין אים דריי ריטער. אזו וויא עס שטייט אין פסוק ער האט גינומען דריי ריטער אין זיין האנט אונ האט זייא אריין גישטעקט אין די הארץ פון אבשלום ער האט נאך גילעבט אויף דעם בוים:

בח תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט שמשון האט געזינדיגט צוא גאט מיט זיינע אויגן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק שמשון האט גזאגט צום פאטער דיא אשה נעם איר פון מיינעטוועגן פאר אווייב. וואורום זיא איז גיפעלין אין מיינע אויגן. דריבער האבען די פלשתים אים גישטאכען זיינע אויגן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא פלשתים האבען אים אן גינומען אונ האבען אים גישטאכען זיינע אויגן. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי. עס שטייט דאך אין פסוק אונ זיין פאטער אונ מוטער האבען ניט גיוואוסט אז עס איז פון גאט ער זאל נעמען דיא אשה פון פלשתים פאר אווייב. האט דאך שמשון ניט געזינדיגט. ענטפערט דיא גמרא שמשון האט ניט גיוואוסט אז גאט וויל ער זאל נעמען דיא אשה. נאר ער איז גיגאנגען נעמען דיא אשה פון פלשתים ווייל זיא איז אים גיפעלין. מיר האבען גילערנט רבי זאגט די ערשטע עבירה האט שמשון גיטאהן אין עזה. דריבער איז ער גישלאגין גיווארין אין עזה: די ערשטע עבירה זיינע איז גיוועזן אין עזה וואורום עס שטייט אין פסוק שמשון איז גיגאנגען אין עזה האט ער דארט גיזעהן אאשה אזונה אונ ער האט מיט איר מזנה גיוועזן. דריבער איז ער גישלאגין גיווארין אין עזה. וואורום עס שטייט אין פסוק דיא פלשתים האבען אים אן גינומען אונ האבען אים גישטאכען זיינע אויגן. אונ האבען אים גיבראכט אין עזה. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק שמשון האט גינידערט אין תמנת אונ דארט אין תמנת האט ער גיזעהן אאשה פון פלשתים אונ האט איר גינומען. האט ער דאך גיטאהן אגיפה אין תמנת. פאר עזה. ענטפערט דיא גמרא מיט דיא אשה וואס אין תמנת האט שמשון חתונה גיהאט. איז נאך ניט גיוועזן אזוי אעבירה. אבער מיט דיא אשה וואס אין עזה האט ער מזנה גיוועזן. נאר טאקי דיא ערשטע עבירה זיינע גיוועזן אין עזה:

בתת ה' את ירכך וגו' והכתיב וצבתה בטנה ונפלה ירכה אמר אביי כי לייט לייט תחלה ירך והדר בטן לייט ומיא כי בדקי כי אורחייהו בדקי בטן ברישא והדר ירך בקללה נמי כתיב לצבות בטן ולנפל ירך ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על מים המרים] :

כו,א [כי לייט כו'. וקללה זאת תחלה: מפורענות: מינו כי בדקי מאן כי אורחייהו בדקי. בנמעיים נכנו תחלה ומקלקלות אותן ואח"כ נופלות לירך: בלא לבזיא לעז. שאמרו לה עכו ככדר כלה ואין פורענות א על ידן] :

שמשון הלך אחר עיניו. כדליף נקרן: על עשר פלגשי אביו. כדכתיב בספר שמואל ויפזוב [המלך] עשר נשים פלגשים לשמור הבית: לונביות.

כז משנה שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר (שופטים טז) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו אבשלום נתנאה בשערו לפיכך נתלה בשערו ולפי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות שנאמר (ש"ב יח) ויסבו עשרה נערים נושאי כלי יואב ויכו את אבשלום ולפי

גענוי דיין ירך ווערט אראפ פאלען. און דער בויך וועט ווערין געשוואלין. שטייט פריער דער ירך דער נאך דער בויך. עס שטייט דאך אין פסוק פאר קערט אויך. עס וועט געשוואלין ווערין דער בויך. און דער ירך וועט אראפ פאלען. שטייט דאך פריער דער בויך דער נאך דער ירך. האט אביי גזאגט ווען דער כהן האט איר גיפלוכט. האט ער פריער גיפלוכט דעם ירך דער נאך דעם בויך. ווייל דער ירך האט צוא ערשט הנאה גיהאט פון דיא עבירה. דער נאך דער בויך. אבער דיא וואסער וואס זיינען שוין אין בויך. און זייא מאכען איר קראנק. גייען זייא מיט זייער וועג. פריער מאכען זייא קראנק דעם בויך: דער נאך דעם ירך. פרעגט דיא גמרא ביי דעם פלוכען שטייט דאך אויך פריער דער בויך דער נאך דער ירך. עס שטייט דער בויך זאל געשוואלין ווערין און דער ירך זאל אראפ פאלען. ענטפערט דיא גמרא ווייל דער כהן האט איר גיפלוכט פריער דעם ירך דער נאך דעם בויך. אז מען וועט זעהן פריער ווערט געשוואלין דער בויך דער נאך פאלט אראפ דער ירך. וועט מען זאגין ווייל עס איז אנדערש וויא דער כהן האט גזאגט. איז דאס גאר ניט פון דיא מים המרים. דריבער זאגט איר דער כהן פריער וויא אזוי דיא וועט קראנק ווערין. פריער דער בויך דער נאך דער ירך. מען זאל ניט לאכען פון די מים המרים:

בין משנה. שמשון איז גיגאנגען נאך זיינע אויגען. וואס אים איז געפעלין. דריבער האבען דיא פלשתים אויס געשטאכין זיינע אויגען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא פלשתים האבען אים גינומען און זייא האבען אים געשטאכין זיינע אויגען. אבשלום האט זיך גרויס גיהאלטען מיט זיינע האר. דריבער איז ער אויף גיהאנגען געווארין ביי דיא האר. און ווייל אבשלום האט מנה געווען מיט דיא צעהן ווייבער פון פאטער. דריבער האט מען אין אים אריין געשטאכין צעהן שפיזין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס האבען זיך גיקערט צעהן יונגען וואס האבען גיטראגין די כלים פון יואב. און זייא האבען געשלאגין דעם אבשלום. און ווייל אבשלום האט גיגנבעט דריי הערצער דיא הארץ פון פאטער. און דיא הארץ פון בית דין. און די הארץ פון אלע יודין. ער האט גינארט דעם פאטער. און ער האט גינארט בית דין: און ער האט גינארט אלע יודין. וואריום אבשלום איז גיקומען צום פאטער צוא דוד המלך און האט גזאגט צוא אים ווען איך בין געוועזין אין דעם ארט גשור האב איך גימאכט א נדר. און אז גאט וועט מיך ברענגען צוריק אין גשור מקיים זיין דעם נדר. איך וויל אבער צווייא מענטשין פון דיא יודין זאלין גיין מיט מיר. שרייב מיר אויף א פתקא וועלכע צווייא מענטשין איך וועל זאגן זייא זאלין גיין מיט מיר מוזין זייא גיין. און דער פאטער האט אים אזוי געשריבען. איז אבשלום גיגאנגען צוא צווייא מענטשין און האט זייא גיוויזין דאס קוויטעלי פון פאטער וועלכען זייא גיגאנגען מיט אים. דער נאך האט ער גיוויזען דעם קוויטעל צוא אנדערע צווייא. וועלכען זייא אויך גיגאנגען מיט אים. און אזוי האט ער גיטאהן ווייטער ביז ער האט צו זאמען גינומען

נטלו ממנה שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נוטלין הימנו (ע"כ) וכן מצינו בנחש הקדמוני שנתן עיניו במי שאינו (שלו) [ראוי לו] מה שבקש לא ניתן לו ומה שבידו נטלו ממנו אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה עכשיו (בראשית ג) ארור (יהיה) [אתה] מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי ילך בקומה זקופה עכשיו על גחונך תלך אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם עכשיו (שם) ועפר תאכל הוא אמר אהרוג אדם ואשא את חוה לפיכך (שם) ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה. וכן מצינו בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניה ועוזיהו והמן שנתנו עיניהם במה שאינו שלהם מה שבקשו לא ניתן להם ומה שהיה בידם נטלו מהם [פיסקא הירך ותתחילה וכו'. מה"מ איליכא משום דכתיב (במדבר ה)

מורידה אותה לבטלה והפסידה כתובתה : נחש הקדמוני. נתן עיניו בחוה ובא עליה וסימנו דכתיב הנחש השיאני לשון השמים ונישואין הוא : שלו הימנו. קומה זקופה : יהא מלך. שילך עכשיו ערום מכל : אני אמרתי ילך בקומה זקופה. מקללתו אתה למד וכן כל אלה אתה למד מקללתו : קין. נתן עיניו בתאומה יתירה, שנולדה עם הבל שבתי תאומות נולדו עמו וסימנו דכתיב את אחיו את הבל בני אדם בני רבויים : קרח. על הכהונה ונבלע : בלעם. בממונו של בלק כדי לקלל את ישראל ונהרג במדין שהלך ליטול שכר כ"ד אלף שנפלו מישראל (על ידו) [בעצתו] : דואג. אביר הרועים. ועל שבתלמידים הוה ונתקנא בדוד בההוא גבור (נבון) [דבר] ואיש תואר ומראה פנים בהלכה כדכתיב הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי וגו' והמריק באגדת בפרק חלק כל הפסוק הזה אמרו דואג בלשון הרע : ואחיתופל. נתן עיניו במלוכה כדאמרינן בחלק ראה אש יוצא מאמתו וכסבור שעתיד למלוך ומה שבידו נטלו מהם לא יחצו ימיהם : גיחזי. בממונו של נעמן ונצטרע : אבשלום. במלכות ונהרג : ואדוניה. באבישג ונהרג : ועוזיהו. בכהונה ונצטרע והמן

דאס וואס זיא האט פריער געהאט נעמט מען אויך צו ביי איהר. זיא טאר ניט וואוהנען מיט איהמאן. אונ יעדער מענטש וואס גיט זיינע אויגען אויף אזאך וואס איז ניט זיינע. וואס ער האט געוואלט האבען גיט מען איהם ניט. אונ וואס ער האט נעמט מען אויך צו ביי איהם. אונ אזוי געפינען מיר ביי דעם ערשטען שלאנג. ער האט געגעבען זיינע אויגען אויף אזאך דאס געהער ניט צו איהם. ער האט געוואלט נעמען חוה פאר א ווייב. וואס ער האט געוואלט איז איהם ניט געגעבען געווארין. אונ וואס ער האט געהאט האט מען אויך צו גענומען פון איהם. גאט האט געזאגט איך האב געזאגט דער שלאנג זאל זיין א מלך אויף אלע בהמות אונ חיות. איצט זאל ער זיין פארפלוכט פון אלע בהמות אונ פון אלע חיות וואס אין פעלד. נאך האט גאט געזאגט איך האב געזאגט דער שלאנג זאל גיין אויף געשטעלט אויף פיס. אזוי ווי א מענטש. איצט זאל ער גיין אויף זיין בויך. אן פיס. נאך האט גאט געזאגט איך האב געזאגט דער שלאנג זאל עסין דאס וואס אלע מענטשין עסין. איצט זאל ער עסין ערד. דער שלאנג האט געזאגט איך וועל הרג׳נען דעם אדם אונ איך וועל נעמען חוה פאר א ווייב. דריבער זאגט גאט איך וועל מאכען א פיינדשאפט צווישען דיר אונ די אשה. אונ צווישען דיינע קינדער אונ אירע קינדער. אונ אזוי געפינען מיר ביי קין. ער האט געוואלט נעמען דעם פאר מעגין פון זיין ברודער הבל דיא תאומות זיינע. האט גאט ביי איהם דיא ערד אויך צוא גינומען (ועיין מהרש"א). אונ קרח האט געוואלט צו נעמען דיא כהונה פון אהרן. איז צוא גינומען געווארין זיין לעבין. אונ בלעם האט געוואלט קללות דיא ידין. ווייל ער האט געוואלט דיא געלט פון בלק. איז ער גיהרגת געווארין אין מדין. אונ דואג האט מקנא געוועזען דעם דוד. איז ער גיהרגת געווארין. אונ אחיתופל האט אויך מקנא געוועזען דיא מלוכה. איז ער דער ווארגין געווארין. גיחזי האט מקנא געוועזען דיא געלט פון נעמן. איז ער קרעציג געווארין אויף אייביג. אבשלום האט מקנא געוועזען דיא מלוכה פון זיין פאטער. איז ער גיהרגת געווארין. אדוניה האט געוואלט נעמען דיא אבישג השונמית. איז ער גיהרגת געווארין. עוזיהו האט מקנא געוועזען ער האט געוואלט זיין א כהן גדול. איז ער קרעציג געווארין. המן האט געוואלט הרג׳נען אלע יודין. איז ער אליין גיהרגת געווארין. דיא אלע מענטשין האבען גיגעבען זייערע אויגען אויף אזעלכע זאכען וואס איז ניט זייערע. דאס וואס זיא האבען געוואלט האט מען זיא ניט גיגעבען. אונ וואס זיא האבען גיהאט האט מען אויך ביי זיא צוא גינומען. אין דער משנה שטייט ווייל דער ירך איז געוועזען דער ערשטער צוא דער עבירה. דריבער ווערט ער גישטראפט צוא ערשטין. פון וואנען ווייסען מיר דאס. זאל איך זאגין ווייל עס שטייט אין פסוק גאט וועט

שעת שילוחו שנא׳ בסאסאה בשלחה תריבנה. אמימר מתני לה להא דר׳ חיננא בר פפא אהא (דא״ר חיננא בר פפא) מאי דכתיב (מלאכי ג) כי אני ה׳ לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם אני ה׳ לא שניתי לא הכיתי אומה ושניתי בה ואתם בני יעקב לא כליתם (ודיינו) דכתיב (דברים לב) חצי אכלה בם חצי כלים והם אינם כלים. א״ר המנונא אין הקב״ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנא׳ (איוב כ) במלאת שפקו יצר לו:

כה דרש רבי חיננא בר פפא מ״ד (תהלים לג) רננו צדיקים בה׳ לישרים נאוה תהלה אל תקרא נאוה תהלה אלא נוה תהלה זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשה ידיהם דוד דכתיב (איכה ב) טבעו בארץ שעריה משה דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד קרשיו בריחיו ועמודיו ואדניו היכא אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל:

ת״ר כוטה נתנה עיניה במי שאינו (שלה) [ראוי לה] מה שבקשה לא ניתן לה ומה שבידה נטלו

פירוש

ובלבל את כל האומות וכ״ג קתני בבריה דהך: ילאה מהוכפלא דקודבין א״ל ר״ע מנימין טע״ה בכיר שלא כמהריב וכו׳: הכא. מן המקרא הזה: הכי כליב. מכותי כלות. במלאת ספקו. כל ממנו: יצר לו. (הכא לו) [הבולמי] ל״ה:

אלא נוה תהלה. על מסקי נוה כתיב שבנו יהללוהו שלא שלטו שונאיהם וכו׳ להיות נהנין מהם:

דוד דכתיב טבעו בארץ שעריה. לעיל מיניה כתיב חבל ה׳ להשחית חומת בת ציון ועלה כתיב טבעו בארץ שעריה ומלודה לציון היא עיר דוד וביתו כדכתיב בספר שמואל ובכבואו לריס בימי לדקיהו סגמו דלתות השערים שהיו של נחשת או של ככף וזהב כדי שלא יתאוו אויביה ועליהם והכניס לא נשלו אתם:

מה שבקשה לא ניתן לה. שאסורה לבועל: ומה שבידה נטלו ממנה. אם זוהה מתה ואם הודיה

בר פפא האט געזאגט גאט שטראפט ניט דעם מלך ביז צו דער צייט וואס די מדינה דארף פאר לענדט ווערין. ווארום עס שטייט אין פסוק בסאסאה בשלחה תריבנה. אז עס ווערט פול די מאס מיט עבירות. קריגט זיך גאט מיט איהר. אונ ער שיקט איהר אוועק פון דער וועלט. אמימר האט גלערנט וואס רבי חיננא בר פפא האט געזאגט אויף דער זאך. עס שטייט אין פסוק כי אני יי לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם. אני יי לא שניתי. איך גאט האב ניט געטאפילט. איך האב ניט געשלאגן צפאקלק איין מאהל אונ נאך צמאהל. מיט די וועלבינע מכה. ווארום זיי וועלין זאגן אז מיין כח איז נאהר אין דער איין זאך: נאר אז איך דארף זיי שלאגין נאך צמאהל. שלאג איך זיי מיט איין אנדער מכה. אזוי וויא עס איז געווען אין מצרים ואתם בני יעקב לא כליתם. אונ איהר קינדער פון יעקב. איהר וועט ניט פארלענדט ווערין דאס מיינט דער פסוק חצי אכלה בם. מיינע פיילין וויל איך פארלענדין אויף זייא. מיינע פיילין וועלין פארלענדט ווערין אויף די יודין. אונ די יודין ווערין ניט פארלענדט ווערין: רב המנונא האט געזאגט גאט שטראפט ניט אמענטשין ביז עס ווערט פול דיין מאס מיט זינד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק במלאת שפקו יצר לו: אז עס ווערט פול זיינע תאוות. ער האט זיך שוין זאט גגעסין מיט עבירות. וועט אן הייבין קומען אויף איהם צרות:

כה דרש. רבי חיננא בר פפא האט גדרשת: עס שטייט אין פסוק רננו צדיקים בה׳ לישרים נאוה תהלה. דוא זאלסט ניט לייענין נאוה תהלה. נאר זאלסט לייענין נוה תהלה: די צדיקים ווערין זינגען צו גאט אונ די רעכט פארטיגע ווערין לויבין גאט אויף די וואהנונג. אויף דעם בית המקדש. דאס איז משה אונ דוד. וואס די פיינד האבין ניט געהעלטיגט אויף די זאכין וואס זייא האבין געמאכט. ביא דוד שטייט די טויערין זענין איינגיזונקען גיווארין אין דער ערד. אונ די פיינד האבין זייא ניט אן גערירט. ביא משה האט דער תנא געזאגט ווען דער ערשטער בית המקדש איז געבויט געווארין. איז בעהאלטין געווארין דער אהל מועד. די העקצאך. די ברעטער. די ריגלען. די זיילען. וואו זענין זייא בעהאלטין געווארין. האט רב חסדא געזאגט פון אבימיס וועגין. אונטער די קעלערס פון בית המקדש:

תנו רבנן. די רבנן האבין גלערנט די סוטה האט געגעבין איהרע אויגין אויף אפרעמדין מאן וואס ער געהערט ניט צו איהר. וואס זיא האט געוואלט איז איהר ניט געגעבין געווארין. ווארום זיא מאג ניט חתונה האבין מיט דעם וואס האט מיט איהר מזנה געווען. און

לכמדה ומאחר דנפקא ליה מבי כל סאון סואן ברעש (נס ח) בסאסאה בשלחה תריבנה למה לי לכדרבי הינגא בר פפא דא"ר הינגא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה שנאמר בסאסאה בשלחה וגו' איני והאמר (רבה) [רבא] ג' כוסות האמורות במצרים למה אחת ששתתה בימי משה ואחת ששתתה בימי פרעה נכה ואחת שעתידה לשתות עם חברותיה וכי תימא הנך אזדי והני אחריני נינהו והתניא א"ר יהודה מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר"ע אמר מנימין גר המצרי אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני (ראוי) [מותר] לבא בקהל אלא אי אתמר הכי אתמר א"ר הינגא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן המלך עד

שעת

לכמדה. לומדים שבמדה שמודד מודדין לו כסאסאה מעין המדה: בילוחה. כשגולה מן העולם: ג' כוסות. בהגמו של שר המשקים: בימי פרעה נכה. שבא נבוכדנאצר מלך בבל ונשבות אם ארץ מצרים: עם חברותיה. לימות המשיח שאומה לא נשמדה במכה ראשונה: וכי תימא הנך אזדו. הראשונים כגו כולם והנו מאומות אחרות היו שנתייבשו בארץ מצרים: מצרי ראשון. שלא פגמו נ.גייר: אשיא לבני מצרית שניה. בת מצרית גיורת וגר שלישי שתהא היא שניה לגירות כדי שיהא בן בני שלישי והא י ליבא בק יקהל דכתיב בניב אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה' בהם סיפי מבים לבני מצרית ראשונה היה [בן] בני אני מיד הלם ואמרינן ביבמות וקדושין [בניב אשר יולדו] להם כלך אחר פסולן אמא עדיין מצריים הם דהללו בהר הומות מותרין לבא בקהל מיד ומנימין ליח ליה הא דאמרינן בברכות בהעמונים והמואבים והמצריים מותרין לבא בקהל שכבר עלה סנחרי

אפּ צו לערנען אז מען שטראפט אויף קליינע עבירות. ענטפערט דיא גמרא דער פסוק כל סאון לערנט אונז אז גאט שטראפט אזוי וויא דיא עבירה איז געוועזן. פרעגט דיא גמרא אז מיר ווייסן פון כל סאון אז גאט שטראפט וויא דיא עבירה איז געוועזן, צוא וואס דארפין מיר דעם פסוק בסאסאה בשלחה תריבנה. ענטפערט די גמרא. עס פסוק בסאסאה דארפין מיר אויף איין אנדער זאך אזוי וויא רבי הינגא בר פפא האט געזאגט. גאט שטראפט ניט קיין פאלק ביז עס קומט איהר צייט זיא זאל ווערן פארטריבן פון דער וועלט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בסאסאה בשלחה תריבנה. אז עס ווערט פול איהר מאס מיט עבירות, קריגט זיך גאט מיט איהר. און ער שיקט איהר אוועק פון דער וועלט. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי: רבא האט דאך געזאגט בייא דעם חלום פון שר המשקים וואס איהם האט נתקיימת אויף מצרים. פאר וואס מיינט די דרייא מאהל כוס. איין כוס פון פורענות וואס זיא האט געטרונקען אין דיא צייט פון משה רבינו. און איין כוס פון פורענות וואס זיא האט געטרונקען אין דיא צייט פון פרעה נכה. ווען נבוכדנצר דער קעניג פון בבל האט געשלאגן מצרים. און איין כוס פון פורענות וואס זיא וועט טרינקען מיט אנדערע פעלקער צוזאמען ווען משיח וועט קומען. זעהן מיר דאך אז גאט האט געשטראפט מצרים און זיא איז ניט פארלארין געווארין. טאמער וועסטו וועלין זאגין דיא מצריים וואס זענין געוועזן אין דיא צייט פון משה זענין טאקי אין גאנצין פארלארין געווארין. און דער נאך זענין געקומען אנדערע פעלקער און האבין זיך בזעצט וואהנען אין מצרים. מיר האבין דאך געלערנט רבי יהודה זאגט מנימין וואס איז געוועזן אגר פון מצרים איז ער געוועזן מיינער אתבר. ער איז געוועזן פון רבי עקיבאס תלמידים. האט מנימין גר המצרי אזוי געזאגט. איך בין דער ערשטער מצרי. דאס הייסט איך אליין בין אמצרי און האב מיך מגייר געוועזן. און איך האב חתונה געהאט מיט אזוי אמצרית וואס זיא איז אויך אמצרית און האט זיך מגייר געוועזן. דער זוהן וואס פון אונז איז געבארין. הייסט שוין דער אנדערער מצרי. וועל איך זוכען אטאכטער וואס איהר פאטער און מוטער זענין אויך מצריים און האבין זיך מגייר געוועזן. און דיא טאכטער הייסט אויך דיא אנדערע מצרית. און וועל מיין זוהן חתונה מאכין מיט דיא טאכטער. דער קינד וואס וועט פון זיי געבארין ווערין דאס איז מיין איינקעל. וועט שוין זיין דער דריטער מצרי. וועט ער שוין מעגין קענען מיט אידישע קינדער. ער וועט שוין מעגין חתונה האבין מיט אידישע טאכטער. זעהן מיר אז דיא מצריים וואס זענין געוועזן אין מצרים זענין אמת מצרים. און דיא מצריים זענין גאר ניט פארלארין געווארין. ווארים אז דאס וואלטין געוועזן אנדערע פעלקער. וואלט דאך ער געמעגט חתונה האבין מיט אידישע טאכטער. נאר אזוי דארפין מיר לערנען רבי הינגא

שמדדה בה מדדו לה היא עמדה על פתח ביתה ליראות לו לפיכך כהן מעמידה בשער נקנור ומראה קלונה לכל היא פרכה לו סודרין נאים על ראשה לפיכך כהן נוטל כיפה שעל ראשה ומניחה תחת רגליה היא קשטה לו פניה לפיכך פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות היא קלעה לו את שערה לפיכך כהן סותר את שערה היא הראתה לו באצבעותיה לפיכך צפרניה נושרות היא חגרה לו בצלצול לפיכך כהן מביא חבל מצרי וקושר למעלת מדדיה היא פשטה לו ירכה לפיכך ירכה נופלת היא קבלתו על כריסה לפיכך בטנה צבה היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה היא השקתו יין משובח בכוסות משובחים לפיכך כהן משקה אותה מים המרים במקדה של חרס היא עשתה בסתר יושב (מרים) [בסתר עליון] משים בה פנים שנאמר (איוב כד) ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים. דבר אחר היא עשתה בסתר המקום פרסמה בגלוי שנאמר (משלי כו) תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל:

פתח לתכבת: ליראות לו. (פרכסה לנגדו) [פרכסה לו כנגדו]: כיפה. נעיף: פניה מוריקות. ...הגן נקמן היתה ונספקה נבתית עד נכניה מוריקות ועיניה בולטות: הראתה לו באצבעותיה. למזה ני נגה ...: מאכל בהמה. בטורים: במקדה של חרס. פרוחה ומנוגה בכוכבות: מכים בה פנים. ...לפרוע ממנה ובמתי אני את פני ונתתי את פני ... גבון פונה אני מכל עסקי ופוסקני בכם: הכבס גולה במשאון. המכסה דבר הבגלוי למקום: במשאון. במחבר:

פי כל כהן בכה ללמדנו ...ף עבירות קטמות מפרשין ממנו: למה לי. מוגהת להתם ...:

כך ובי מאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצוא חשבון (קהלת ז) כי כל סאון סואן ברעש למה לי לכמרה

האט גימאכט די עבירה. האט מען איר גימאכט דעם שטראף. זיא איז גישטאנען ביא די טיר פון איר שטוב. זיא זאל גיזעהן ווערין פון איהם. דריבער שטעלט איר דער כהן אין דעם טויער פון נקנור אונ ער ווייזט איר שאנד צוא אלע מענטשין. זיא האט בדעקט אשיינע פאטשיילע אדער אשלייער אויף איר קאפ. דריבער נעמט דער כהן דעם שלייער פון איר קאפ אונ ער לייגט איס אונטער אירע פיס. זיא האט שיין גימאכט איר פנים. דריבער ווערט איר פנים געל. זיא האט פון זיינעט וועגין גיפארבט אירע אויגין. דריבער גייען אירע אויגין ארויס פון קאפ. זי האט גיפלאכטן אירע האר פון זיינעט וועגין. דריבער דארף דער כהן אויף פלעכטין אירע האר. זי האט געוויזען צו איס מיט אירע פינגער. ער זאל קומען צו איר. דריבער פאלן אראפ אירע נעגיל. זי האט זיך ארום גיגארטלט פון זיינעט וועגין מיט אברייטן גארטול. דריבער דארף דער כהן ברייננגן אשטריק וואס איז גפלאכטן פון קארע פון אבוים. אונ ער בינדט איהר דעם שטריק איבער איהרע בריסט. זיא האט איהם גגעבין איהר יריך ודיא פיס וואס איבער דיא קניא. דריבער פאלט אראפ פון איהר דער יריך. זיא האט איהם גנומען אויף איהר בויך. דריבער ווערט איהר בויך גישוואלין. זיא האט איהם גגעבין עסין דיא גוטע שפייז וואס אויף דער וועלט. דריבער איז איהר קרבן גערשטין וואס אבהמה עסט. זיא האט איהם גגעבין טרינקען גוטען וויין. אין גוטע גלעזער. דריבער גיט דער כהן איהר טרינקען דיא ביטערע וואסער אין אערדענעם קריגול. זיא האט גטאהן אין פארבארגין: דריבער גאט וואס ער איז פארבארגין וועט טאהן זיין פנים אויף איהר ער זאל איהר שטראפין אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא אויג פון דעם וואס וויל מזנה זיין היט דעם אבענד. ער דער ווארט ווען עס וועט שוין ווערין נאכט. ער זאגט ביא נאכט וועט קיין אויג ניט קוקען אויף מיר. ער וועט קענען פאר בארגין זיין פנים מען זאל איהם ניט זעהן. אנדערע זאגין אזוי זיא האט גטאהן אין פארבארגין. גאט וועט ווייזין דיא זאך אפין אלע וועלין וויסען. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דער וואס דעקט צוא אין דער פינסטער וואס גאט האט פיינט. וועט אויף גדעקט ווערין זיין שלעכץ אין אגאנצע פארזאמלונג.

כך וכי. פרעגט דיא גמרא אז מיר ווייסין פון מאחת לאחת למצוא חשבון. אז גאט רעכנט צו זאמען זיין עבירה צוא דיא אנדערע. אונ אלע קליינע עבירות רעכנט גאט צוא זאמען. אונ מען שטראפט אויף זייא. צו וואס בדארף שטיין דער פסוק כי כל סאון סואן ברעש

או נופל מן הגג או היה דורסו. מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו. מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או לסטין באין עליו. מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי:
כג תניא היה ר' מאיר אומר מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר (ישעיה כז) בסאסאה בשלחה תריבנה אין לי אלא סאה מנין לרבות אפי' תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תומן ועוכלא ת"ל (שם ט) כל סאון סואן ברעש ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפין לחשבון גדול ת"ל (קה' ז) אחת לאחת למצוא חשבון וכן מצינו בסוטה שבמדה שמדדה

בתים שבהן חגמתכי' נופל מן הגג. דיא ל' דבן יס דתן בית הסקילה היה גבוה שתי קומות: ההד מן העדים גל והפי וכו': היה דורסו. ח"י דמ"ב בלפניו ומפילו לארץ: גב זה דומה לסקילה: נחש מכישו. והאלה בו פנ: נמסר למלכות. מיתה מלכות מתיזין ראשו בסייף והרג כו' כו' אלא כהמתריקין בסנהדרין: סרונכי. בולמ"ש ודוה חולי בגרון:
בסאסאה. בתוך אותה סאה ע"מ בכתים מסלתה להנדון תריבנה: והין לי אלא סאה. כלומר עבירה גדולה: תרקב. הלי סאה הרי זקב דהיינו ג' קבים: תומן ועוכלא. מבהות קטנות הן ושיעורן מפרש בגמרא נב"ב בתוך כך הלה הבפינה: ומנין בכל פרוטה וכו'. הע"פ בנה נפרע ממנו פעם לאבונה ובגיה לה ויהר גו עליהם הלה מלטרסי

אראפ פון אדאך: אדער אחיה ווארפט אים אום אויף דיא ערד און צוא טרעט אים. און דער וואס האט גיטאהן אזוי א עבירה וואס בית דין וואלטין אים דארפין פאר ברענגען. שטראפט אים גאט. אדער ער פאלט אריין אין אפייער. אדער א שלאנג בייסט אים. און דער גיפט פאר ברענט אים אינווייניג. און דער וואס האט גיטאהן אזוי א עבירה. וואס בית דין וואלטין אים דארפין הרגנן מיט א שווערד: שטראפט אים גאט. אדער ער פאר זינדיגט צום מלך. און מען האקט אים אפ דעם קאפ מיט א שווערד. אדער גזלנים קומען אויף אים און הרגנן אים מיט זייערע שווערדין. און דער וואס האט גיטאהן אזוי א עבירה. וואס בית דין וואלטין אים דארפין דער שטיקען: שטראפט איהם גאט. אדער ער ווערט דער טרונקען אין א טייך. אדער ער בעקומט א קראנקייט אין האלדז. און דיא קראנקייט דער שטיקט אים און ער שטארבט:

כג תניא. מיר האבין גילערנט רבי מאיר האט גזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז מיט דיא מאס וואס דער מענטש מעסט. מעסט אים גאט אויך. מיט וואס דער מענטש זינדיגט. מיט דער זאך שטראפט אים גאט; ווארום עס שטייט אין פסוק בסאסאה בשלחה תריבנה. און דיא זעלבינע מאס וואס זיא האבען גזינדיגט. מעסט זיא ווען דוא קריגסט זיך מיט זיא ארויס צוא שיקען זיא צום פאר טריבען. זאגט דיא גמרא פון דאנען ווייסען מיר נאר ביי א סאה. ביי א גרויסע עבירה שטראפט מען גלייך מיט דיא מאס. פון וואנען ווייסען מיר אז ביי א קלענערע עבירה אפילו נאר ביי דריי קבין דאס איז א האלבע סאה אדער נאך א קלענערע עבירה. אפילו נאר ביי א פערטיל סאה. דאס איז א קב מיט א האלבין קב. אדער נאך א קלענערע עבירה. אפילו נאר ביי א זעקסטיל סאה. דאס איז איין קב. אדער נאך א קלענערע עבירה. אפילו נאר ביי א צוועלפטיל סאה. דאס איז א האלבער קב. אדער נאך א קלענערע עבירה. אפילו א פערטיל קב. אדער א האלבע פערטיל קב. אדער נאך א קלענערע עבירה. אזו וויא תומן און עוכלא איז וואס איז גאר א קליינע מאס שטראפט מען אז גלייך מיט דיא מאס. שטייט אין פסוק כל סאון סואן ברעש: אזו וויא איש איז דער טייטש א מענטש. איטליך איז דער טייטש א קליינער מענטש. האב נאך קלענערין. אזו סאה איז א גרויסע מאס און סאון איז גאר א קליינע מאס וואס צום קלענסטין. אפילו דיא קלענסטע עבירה מעסט אויך גאט מאס אין מאס. אזו וויא דיא עבירה איז ... איז די שטראף. און פון וואנען ווייסין מיר אז יעדער פרוטה ווערט צו זאמען גירעכענט ביז גיז ווערט א גרויסער רעכענונג. און דער נאך דעם נעמט מען אפ מיט איין מאהל דעם גאנצין חוב. נים מיינט מען אז מיר זעהן אז מענטש האט קליינע עבירות. און גאט שטראפט אים נים אויף זיא. פון וואנען ווייסען מיר אז זייא ווערין אלע גירעכענט ביז עס ווערט א גרויסער רעכענונג. שטראפט מען מיט איין מאהל. שטייט אין פסוק אחת לאחת למצוא חשבון. מען רעכענט איינס צו איינס ביז מען גיפינט א גאנצין חשבון. און אזו גיפינען מיר ביי די סוטה מיט דער מאס וואס זיא

האט

והאמר רב ששת הציף עלי מאן דמפרש חטאיה. כי היכי דלא לתשדו ארעוהי (בהדיה):

(דף ח) **כ תנן** האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו והאשה שני פרקים אחד מלפניה ואחד מלאחריה וכו'. אמר רבא גמירי דאין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות:

(ט"ב) **כא משנה** במדה שאדם מודד בה מודדין לו היא קשטה את עצמה לעבירה המקום מנוולה היא גלתה את עצמה לעבירה המקום גילה עליה הירך התחילה בעבירה תחלה ואח"כ הבטן לפיכך תלקה הירך תחלה ואח"כ הבטן ושאר הגוף לא פלט:

כב גמ' א"ר ורב יוסף אע"ג דמדה בטיל במדה לא בטיל דאמר רב יוסף וכן תני ר' חייא מיום שחרב בית המקדש אף על גב שבטל סנהדרין ארבע מיתות לא בטלו. והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה או

מהו תנר המתקלל: מלן ומפרש חטאיה. לבנים מחלה בלא נין פיר ונכנס כדבר: ינה נתבדו אחוהי. בנה יהיו באלו אחיו נובדין מלפיהם:

אותו מכסין אותו. כנגד: פרק אחד. המיכת כנגד מגפניו ובאלו כל גופו ערוה: גמירי. ביסורת כי ם מרכותם:

ירך התחיל בעבירה. (נגון לכמם) [הדך המצינ] שירך נהנה תחלה נקירוב בשר: לפיכך תלקה שירך תחלה. לקלל אותה דכתיב בתת ה' את ירכך נפלת: אע"ג דמדה עלמה בטיל. שבטלו ד' מיתות ב"ד: במדה לא בטיל. במודדין להם לעוברי עבירה מדה שמתחייבין בה ומתים בדוגמת אותה מיתה: דאמר רב יוסף. תלמודא קאמר דאמר רב יוסף כי כעלמא וכן תני וכו': דין ד' מיתות. דין

דין איז. פרעגט די גמרא יהודה האט מודה געווען זיין עבירה. תמר ווער ניט פאר ברענט ווערן. צוא וואס האט ראובן מודה געווען אויף זיין עבירה. רב ששת האט דאך געזאגט דער ווס דער ציילט זיינע עבירות. איז ער עזות פנים. ער שעמט זיך גאר ניט מיט די עבירות. ענטפערט די גמרא ווייל יעקב האט חושד געווען אלע ברידער אויף דער עבירה. דריבער האט ראובן מודה געווען אז דאס האט ער געטאהן:

כ תנן. מיר האבען געלערנט אז מען האט געהרגעט אמענטשין סקילה ומיט שטיינערן האט מען אים אויס געטאהן נאקעט. אמאנספערזאהן האט מען פאר דעקט איין שטיק פון זיין לייב די ערוה פארונט. און א נקבה האט מען פאר דעקט צוויי שטיקער פון איר לייב. איין שטיק די ערוה פון פארונט און איין שטיק די ערוה הינטען. וואהי ווייא עס שטייט ווייטער אין דער גמרא. רבא זאגט מיר האבען געלערנט דער יצר הרע געוועלטיגט ניט אויף אמענטש. אין אים צוא מאכען זינדיגען. נאר אויף די זאך וואס זיינע אויגען זעהן:

כא משנה. במדה. מיט די מאס וואס דער מענטש מעסט. מעסט אים גאט אויך. מיט וואס דער מענטש זינדיגט. מיט דער זאך שטראפט מען אים. זיא האט זיך אויס געצירט צוא דער עבירה. גאט פאר מיאוסת איר. זיא האט זיך אויף גידעקט צוא דער עבירה. גאט האט איר אויך אויף גידעקט. דער ירך ודיא פיס אויבער די קנאו האט ניא ערשט הנאה גיהאט פון דיזער עבירה. דער נאך דער בויך. דריבער ווערט גישטראפט דער ירך. דער נאך דער בויך. און דער נאך דער גאנצער גוף:

כב גמרא. אמר. רב יוסף האט געזאגט אפילו מדה איז בטל געווארין. די מאס וואס גאט האט געמאסטין וויא בית דין זאלין שטראפין פאר יעדער עבירה. איז בטל געווארין. ווארום וויא דער בית המקדש איז חרוב געווארין פסקען ניט בית דין מיתה: פון דעסטוועגען צוא שטראפין מיט אזוי אגלייכין וויא די מאס. איז ניט בטל געווארין: נאר גאט אליין שטראפט אזוי אגלייכין וויא בית דין וואלטין שטראפין. ווארום רב יוסף האט געזאגט און אזוי האט רבי חייא גילערנט. פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב געווארין. אפילו די סנהדרין זענען בטל געווארין. אבער די פיר מיתות זענען ניט בטל געווארין. פרעגט די גמרא די פיר מיתות זענען דאך יא בטל געווארין. ענטפערט די גמרא אזוי מיינט ער דער דין וואס גאט משפט אזוי וויא די פיר מיתות. זענען ניט בטל געווארין. דער וואס האט געטאהן אזו אעבירה. וואס בית דין וואלט אים געהרגעט מיט שטיינער. שטראפט אים גאט אדער ער פאלט

ומה שכרן מה שכרן כדקאמרינן אלא מה שכרן בעוה"ז (שם) להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם בשלמא יהודה אשכחן דאודי דכתיב (בראשית לח) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני אלא ראובן מנא לן דאודי דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד (דברים לג) יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר רבש"ע מי גרם לראובן שיודה יהודה וזאת ליהודה מיד (שם) שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא ולא הוה קא מעיילין ליה למתיבתא דרקיע (שם) ואל עמו תביאנו לא הוה קא ידע למשקל ולמטרח בשמעתא [בהדי רבנן] (שם) ידיו רב לו לא הוה קא סלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא (שם) ועזר מצריו תהיה בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תשרף תמר אלא ראובן למה ליה דאודי והאמר

במעשה בלהה כדלקמן ויהודה במעשה תמר נודע ממני: להם לבדם נתנה הארץ. יהודה זכה למלכות בתוספתא דברכות ראובן נטל חלק תחלה [נחלתו] בעבר הירדן: ולא עבר זר בתוכם. דרש רבי תנחומא אימתי לא עבר זר בתוכם כשבא משה לברכם. יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה. אין לך בברכת כל השבטים שהתחלה וזאת חוץ מזו: עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון. עצמות כל השבטים העלו ממצרים והוא שיוסף אמר להם והעליתם את עצמותי מזה אתכם עם עצמותיכם והיו עצמות כל השבטים בלדן קיימת ויהודה איבריו מפורקין ומתגלגלין בארונו מפני שנידה את עצמו בערבונו של בנימין שאמר וחטאתי לך כל הימים אפילו לעוה"ב ומכאן נפקא לן במכות נדוי חכם אפי' על תנאי הוא בא: מי גרם לראובן שיודה. במעשה יצועי אביו: יהודה. שהודה במעשה תמר אף היה מבורך בידם ומודה אגדה דרבי תנחומא כשאמר יהודה צדקה ממני עמד ראובן ואמר אני בלבלתי יצועי אבי עכשיו יחי ראובן בלדו קיימת כאילו מי וזאת ליהודה שהוא מתגלגל: לשפא. מקום שנתקו משם כמו דתנן מדוכתיה: למתיבתא. לישיבה של מעלה: למשקל ולמטרח. לישא וליתן עם שאר חכמים: ידיו רב לו. יהא לו גאון לריב ריבו והאי דכתיב ידיו לשון מלחמה של מלחמתה של תורה: אליבא דהלכתא. לא היה זוכה לומר

גיט געשעמט. וואס איז געוועזן זיין סוף האט ער זוכה געוועזן אונ האט גירשת עולם הבא. וואס איז געוועזן זייער שכר? פרעגט די גמרא עס שטייט דאך שוין זייער שכר. זייא האבען עולם הבא. נאר וואס איז זייער שכר אויף דער וועלט געוועזן. צו זייא אליין איז געגעבין געווארין די לאנד. אונ אפרעמדער איז ניט דורך געגאנגען דורך זייא. ראובן איז געוועזן דער ערשטער וואס האט גינומען א חלק אויף דער זייט ירדן. אונ יהודה איז געוועזן א מלך. זאגט די גמרא יהודה שטייט אין דער תורה אז ער האט מודה געוועזן זיין עבירה. ווארום עס שטייט אין פסוק יהודה האט דער קענט זיין משכון אונ ער האט גזאגט תמר איז גירעכט פון מיר איז זיא מעוברת. נאר פון וואנען ווייסען מיר אז ראובן האט מודה געוועזן. ווארום רבי שמואל בר נחמני האט גיזאגט פון רבי יונתן ווענין עס שטייט אין פסוק ראובן זאל לעבין אונ זאל ניט שטארבין אונ דאס איז צוא יהודה. נאר אזוי איז געוועזן דיא אלע יאהרין וואס דיא יידין זענין געוועזן אין דער מדבר. אונ זייא האבען מיט גיהאט דיא אלע צוועלף שבטים. יעדער איז גילעגין אין אבזונדער קאסטין. יעדער איז געוועזן זיין גוף אין גאנצין. נאר דער גוף פון יהודה זענען געוועזן דיא גלידער בזונדער אונ זענען ניט גילעגין רוהיג אין קאסטין. נאר זייא זענען גיווארפין געווארין פון איין ארט צום אנדערין ארט. האט משה רבינו גיבעטין ביי גאט אויף יהודה. אונ ער האט גזאגט רבונו של עולם ווער האט גיבראכט דער צוא אז ראובן זאל מודה זיין אויף זיין זינד מיט בלהה. יהודה האט דאס גיטאהן. ווייל יהודה האט מודה געוועזן אויף זיין זינד. האט ראובן אויך מודה געוועזן אויף זיין זינד. פאר וואס ראובן זאל ליגען אין קאסטין אין גאנצין אזוי וויא לעבעדיג. וזאת ליהודה. אונ דאס זאל זיין צוא יהודה. זיינע גלידער זאלין ליגען צו ווארפין. האט באלד גאט געהערט דעם קול פון משה וואס ער האט געבעטין אויף יהודה. זענען דיא גלידער צוזאמען גיגאנגען יעדער אויף זיין ארט. נאר מען האט ניט אריין גילאזט יהודה אין דיא ישיבה וואס אויף דעם הימעל. האט משה געבעטין דוא זאלסט אים ברענגען צוא זיין פאלק. האט מען ארויף גינומען יהודה צוא דער ישיבה וואס אין הימל. האט יהודה ניט געוואוסט צוא פלפל זיין אין דער גמרא מיט דיא רבנן. האט משה געבעטין ער זאל וויסען וויא זיך צוא קריגען מיט דיא רבנן אין דער גמרא. יהודה האט אבער ניט גיטראפין אום צוא פירען וויא דער דין איז. האט משה געבעטין גאט זאל אים זיין צוא הילף אים צוא פירען דיא גמרא וויא דער

משפחת בית אביה :

יח וכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו אם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה וסותר את שערה רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותרו היתה מתכסה בלבנים מכסה בשחורים היו עליה כלי זהב (ע"ב) וקטליאות נזמים וטבעות מעבירים ממנה כדי לנוולה ואח"כ מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה וכל הרוצה לראות בה רואה חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שלבה גס בהן. וכל הנשים מותרות לראותה שנאמר (יחזקאל כג) ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה :

יט ת"ר אומרים לפניה דברי הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הראשונים כגון (איוב ט) אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם יהודה הודה ולא בוש מה היה בסופו זכה וירש חיי העולם הבא. ראובן הודה ולא בוש מה היה בסופו זכה וירש חיי העולם הבא.

ומה

לדיקים הראשונים אלא כדי שתודה על קלקולה כדאמרינן לקמן יהודה הודה ולא בוש : אוחז בבגדיה. בבית הצואר שלה : אם נקרעו. אינו חושש : ואם נפרמו. אינו חושש פרימה גדולה מקריעה שנקראת לקרעים הרבה דמתרגמינן ... בלע"ז מפני כאלו דברים כילקא : עד שמגלה את לבה. ולקמן יליף לה מקרא : וסותר את שערה. מקליעתה ולקמן יליף לה מקרא : קטליאות. תכשיט הוא כמין חבי עגול פתוח וסוגרת בו את הצואר ומקיף את גרונה מן הצדדין : כל המצרי. עשוי מנורי דקל מסיב הגדל סביב הדקל וכרוך עליו : וקושרו למעלה מדדיה. כדי שלא יתמוטו בגדיה לארץ : שלבה גס בהן. כשאדם רואה בני ביתו דמיהו מתגברת עליו ולא תירא ולא תודה והנו מבקשים שתודה ולא ימחה שם הקדוש על המים : וכל הנשים מותרות לראותה. לקמן פריך והא תנא ריבא כל הרוצה לראות בה ר הא והפילו אנשי כו' ומתרץ לה והנשים חייבות לראותה : ונוסרו כל הנשים. מקרא הוא ביחזקאל : אומרים לפניה. בה במתניתין והומר לפניה דברים שאינה כדאי לשומען ופי' רש"י אינה ראויה שאומרים לפניה ר"ל בפני ס.סה דברי הודאות לדיקים הראשונים כדי שתודה על קלקולה : בכתובים הראשונים. בדברים הכתובים בתורה שנעשו בימים הראשונים כגון הגדה זו אשר חכמים יגידו ויודו על תשלומם : ולא כחדו. עונש מאבותם ומי כם ראובן

חיא פיל צדיקים האבין געזינדיגט אונ האבין מודה געווען אויף זייער זינד. זאל זיא אויך מודה זיין :

יח הכהן. אויב זיא האט ניט מודה געווען. האט דער כהן אן גנומען איהרע קליידער ביים האלדז אונ האט זייא אריס גטאן. אויב זייא זענין גלייך צוריסען געווארין אויף צווייא שטיק. איז רעכט. אונ אויב זיי זענין צוריסען געווארין אויף עטליכע שטיקער איז אויך רעכט ביז ער האט איף גדעקט דיא הארץ איהרע. אונ ער האט אויף גפלאכטין איהרע האר. רבי יהודה זאגט אויב דיא הארץ איהרע איז געווען אשיינע. האט ער ניט אויף גדעקט דיא הארץ. אונ אויב דיא האר איהרע זענין געווען שיינע. האט ער זייא ניט צו פלאכטין. אויב זיא איז געווען בדעקט מיט ווייסע קליידער. זאל מען איהר צו דעקין מיט שווארצע קליידער. אויב איף איהר איז געווען גאלדענע צירונג. האלדז בענדער אויערינגען פינגערלאך. נעמט מען דאס אראפ פון איהר. איהר צו מאוסין. דער נאך ברייינגט מען א שטריק גפלאכטין פון קארע האם ארום דיא בוימער. אונ מען בינדט ארום דעם שטריק איבער איהרע ברוסט. דיא צוריסענע קליידער זאלין ניט אראפ פאלין פון איהר. אונ ווער עס וויל קומען איר זעהן מעג איר קומען זעהן: נאר איהרע קנעכט אונ איהרע דינסטען טארין ניט גיזעהן ווערין פאר איר. ווייל זיא איז גיוואוינט מיט זייא. וועט זיא מיינען זייא וועלין איר דא עפעס העלפין. וועט זיא זיך דער וויל שטארקין אונ וועט ניט מודה זיין. אונ אלע ווייבער מוזין גיין זעהן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גם וועלין גישטראפט ווערין אלע ווייבער אונ זייא וועלין ניט טאהן אזוי וויא איר האט מזנה געווען :

יט תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט מען זאגט פאר איר דער ציילונגען אונ זאכען וואס עס האט גיטראפען. וואס עס שטייט געשריבען אין דיא תורה פון דיא ערשטע צדיקים וואס זייא האבען געזינדיגט אונ האבען מודה גיוועזן זייערע זינד. אזוי וויא איוב האט גזאגט וואס דיא חכמים זאגין אונ פרעגין ניט לייקענען זייערע זינד פון זייערע עלטערין. יהודה האט מודה גיוועזן זיינע זינד אונ ער האט זיך ניט גישעמט. וואס איז גיוועזן ביים סוף האט ער זוכה גיוועזן אונ האט גירשנט עולם הבא. ראובן האט מודה גיוועזן זיינע זינד אונ ער האט זיך

כל הקרבנות כולן שנאמר (תהלים נא) זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר (שם) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה:

טו ואמר יהושע בן לוי כל השם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר (תהלים נ) ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תקרי ושם אלא ושם:

(דף ז) **טז והלכה** והיתה לאיש אחר (דברים כד) אמר רב יוסף הכתוב קראו אחר שאין זה **בן זוגו** של ראשון שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס רשעה לתוך ביתו:

(דף ז) **יז (משנה)** היו מעלין אותה לב"ד הגדול שבירושלים ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עדי נפשות ואומרים לה בתי הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה שכנים הרעים עושים עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים ואומרים לפניה דברים שאינה כדאי לשומען היא וכל משפחת

נידו. ולא סכר קרבן אחר: זבחי. כל סזבחים במשמע:

השם אורחותיו. מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה של מצוה: אל תקרי ושם. בשמאל אלא ושם בימין:

הכתוב קראו אחר. למי שנשאה: שאין זה בן זוגו של ראשון. אם ישאנה:

ומאיימין עליה. שתאמר מודה: על עדי נפשות כדאמרינן בסנהדרין הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות וכו' בפרק אחד דיני ממונות: הרבה ילדות עושה. וגורם לנערה ילדה (שבאה) [שחטאה] עידי קלקול ובאה אמה הדבר אלא הביאני עלמן לידי מיתה מגונה זו: שכנים רעים. יוהטין לפתות ומלוין לה תמיד: שאינה כדאי לשומען. אינה ראויה לשומען שאומרים לפניה דברי כתובים

פאר אעולה. איב ער האט מקריב געווען אמנחה. האט ער געהאט שכר פאר אמנחה. אביער דער מענטש וואס איז נידעריג ביא זיך. רעכענט איהם דער פסוק שכר גליך וויא ער וואלט מקריב געווען אלע קרבנות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא קרבנות פון גאט זענען אצובראכענע הארץ. דאס איז גליך וויא ער וואלט מקריב געווען אלע קרבנות. אונ נאך מער זיין תפלה איז ניט פאר מיאוסט. נאר וואס ער בעט ניט איהם גאט. ווארום עס שטייט אין פסוק אצובראכען אונ אצושטויסען הארץ וועט גאט ניט פאר שעמען:

טו ואמר. נאך האט רבי יהושע בן לוי גזאגט דער וואס שאצט זיינע וועגין אויף דער וועלט ער ברעכנט דעם שכר פון מצות אונ דעם שטראף פון עבירות. דריבער זוכט ער צו טאהן מצות אונ דער ווייטערט זיך פון עבירות. וועט ער זוכה זיין צו זעהן דיא הילף פון גאט אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ושם דרך אראנו בישע אלהים. זאלסט ניט לייענען ושם נאר ושם. דער וואס שאצט זיינע וועגין וועט איהם גאט ווייזען זיין הילף:

טז והלכה. אין פסוק שטייט אז איינער וועט געבין זיין ווייב אונ זיא וועט אוועק גיין פון איהם אונ זיא וועט זיין צו איין אנדער מאן. זאגט רב יוסף דער מאן ווערט גרופין איין אנדערער געגען דעם ערשטין. ער איז ניט קיין פאר מיט דעם ערשטין. דער ערשטער מאן האט דיא רשעת ארויס געטריבען פון זיין שטוב. אונ דער אנדערער מאן האט דיא רשעת אריין גנומען צו זיך אין שטוב:

יז משנה. היו. מען האט געבראכט דיא סוטה צום גרויסען בית דין (פון איין אונ זיבעציג ביינים) וואס זענין געווען אין ירושלים. אונ מען האט גמאכט אמורא אויף איהר. (זיא זאל מודה זיין אז זיא האט מזנה געווען. מען זאל ניט דארפין אפ מעקין דעם נאמען פון גאט). אזוי וויא מען האט גמאכט אמורא אויף דיא עדות וואס זענין גקומען עדות זאגין אויף אמענטשין מען זאל איהם הרגנין. אונ מען זאגט צו איהר מיין טאכטער פיל וויין טרינקען קען בריינגען צום מזנה זיין פיל שפילען מיט מאנסלייט קען בריינגען צום מזנה זיין. וויל דוא ביזט נאך גאנץ יונג האט מען דיך גקענט איבער רעדין צום מזנה זיין. אדער שלעכטע שכנים האבין דיך אנגערעט צו מזנה זיין. טוה וועגין דעם גרויסען נאמען פון גאט וואס ער איז געשריבען גווארין מיט הייליגקייט ער זאל ניט אפ גמעקט ווערין אויף דעם וואסער. אונ מען זאגט פאר איהר אזעלכע זאכין וואס זיא מיט איהר גאנצע פאמיליע זענין ניט ווערט דאס צו הערין. מען דער ציילט איהר

יד אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת **אלא** א"כ משים עצמו כבשר שנאמר (ישעיה סו) והיה **מדי** חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר ה' א"ר זירא בשר כתיב ביה (ויקרא יג) ונרפא אדם לא כתיב ביה ונרפא. **א"ר** יוחנן אדם "אפר "דם "מרה בשר "בושה "סרוחה "רמה ואיכא דאמרי "בושה "שאול "רמה דכתיב בשי"ן. **ואמר** רב אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף **נפחת** שנאמר (שם יד) ולשאת ולספחת ואין שאת אלא לשון גבהות שנאמר (ישעיה ב) **ועל** כל ההרים הרמים **ועל** כל הגבעות הנשאות ואין כפחת אלא **טפילה שנאמר** (ש"א ב) ואמר ספחני נא אל אחת הכהונות לאכול פת לחם. א"ר יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים **נמוכי** הרוח לפני הקב"ה שבזמן שבהמ"ק קיים אדם **מקריב** עולה שכר עולה בידו מקריב מנחה שכר מנחה **בידו** אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו **הקריב** כל

כבשר. שהוא רך ולא נוהג גאות קשה: להשתחות. כי השתחואה היא כפיפת ראש כבשר ינוחו ויתפללו כי הם נשואים לפני אבל גסי הרוח לא ינוחו: בשר כתיב ביה ונרפא. ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא אדם כי יהיה בעור בשרו נגע צרעת כי קרי באדם לא כתיב ונרפא בחד מינייהו לפי דרכך למד שמי שהוא רך ועניו כבשר קרוב להתרפאות מיסורין כשאר על אבל מי שהוא קשה כאדם אין רפואה למכותיו דרוח קשה עוכרתו: אדם. לשם נקרא שמו אדם שהוא אפר דם מרה כלומר כולו שבל לכך לא יתגאה מרה הוא להלוחית מרה סרוחה מן המרירה שבכבד ומתגברת באדם הכל נפי כהדבים ובימי הפתים ולפי המאכל באוכל ועל ידים באים חלאים ונגעים ומכאובים יש בקרוי בדברי ברופאים מרה בתורה ויש בקרוי מרה אדומה: שאול. מקום שאול ביתו: נפחת. מתמעט מחשיבתו ומשפל פחות באנשים: ולשאת ולספחת. ע"ש כדרבא את עצמו בא לידי ספחת שאינו עיקר באנשים אלא נספח וטפל: טפלה. דבר שאינו חשוב בעצמו ומטפל לאחרים: ספחני נא. הספחי נא בגזירה ביה עלי מבנשי קרא לשאיד בנים גדולים אחרים שיוליאו את בני ודרך מגדולתם ויצטרכו לבקש מהם לאוכלם ולקולטם אצלם: אל אחת הכהונות. נאחת מן המשמרות: שכר עולה

יד אמר. חזקיה האט געזאגט די תפלה פון מענטשן ווערט אנדערש ניט נהערט. נאר ווען דער מענטש איז ביי זיך אזוי ווייך ווי פלייש. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק יעדער ראש חודש און יעדער שבת וועלן קומען אלע פלייש זיך בוקן פאר מיר האט גאט געזאגט. אלע פלייש מיינט מען די אלע מענטשן וואס זענען ביי זיך נידעריג און ווייך אזוי ווי פלייש. וועלן זיך בוקן פאר גאט אבער די מענטשן וואס זענען הארט און גרויס ביי זיך. ווייל זיי ביקן און זייערע תפלות וועלן ניט אן גענומען ווערן פאר גאט. רבי זירא זאגט ביי בשר שטייט ונרפא. עס שטייט אין פסוק ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא. אז דער מענטש איז ביי זיך ווייך ווי פלייש. אפילו עס טרעפט איהם א מאהל א מכה. וועט ער אויסגעהיילט ווערן. אבער ביי אדם שטייט ניט ונרפא. עס שטייט נגע צרעת כי תהיה באדם. אז אין א מענטש וועט זיין א נגע צרעת. און עס שטייט ניט דיא וועט געהיילט ווערן. ווארום אז ער איז ביי זיך א מענטש. גרויס ביי זיך. וועט איהם גאט ניט היילן פון זיינע יסורים. רבי יוחנן זאגט פאר וואס רופט מען דעם מענטש אדם. ווייל אדם איז דרייא ווערטער. אפר דם מרה. דער מענטש איז אש און בלוט און גאל. פאר וואס רופט מען דעם מענטש בשר. ווייל בשר איז דרייא ווערטער. בושה סרוחה רמה. ער איז פאר שעמט. און פאר שטינקען: און ווערים וועלן איהם עסן. אנדערע זאגן דיא דרייא ווערטער פון בשר. בושה שאול רמה: ער איז פאר שעמט. און וועט גיין אין גרוב. און ווערים וועלן איהם עסן. ווארום בשר שטייט מיט א שין. דריבער לייענען מיר שאול און ניט סרוחה מיט א סמך. רב אשי זאגט דער מענטש וואס איז גרויס ביי זיך. וועט ער קלענער ווערן. ווארום עס שטייט אין פסוק ולשאת ולספחת. שאת מיינט מען גרויסקייט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק ועל כל ההרים הרמים. אויף אלע הויכע בערג. ועל כל הגבעות הנשאות. און אויף אלע הויכע בערג. און ספחת איז טייטש אפגעזונדערט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק ואמר ספחני נא. ער וועט זאגן בהאלט מיך נאר צו איינע פון דיא בעדינונגען איך זאל האבען צו עסן א שטיקל ברויט. דער וואס איז ביי זיך גרויס געווען. וועט ער דער נאך זיין אבהענגיג צו אנדערע מענטשן. אבער ער זאל ווערן נאר ניט געזונט זיין. רבי יהושע בן לוי זאגט קום און זעה ווי גרויס זענען בייא גאט די מענטשן וואס זענען קליין ביי זיך. ווען דער בית המקדש איז געווען. האט א מענטש וואס האט געבראכט א קרבן עולה. האט ער געהאט שכר

רואה את השפל אבל מדת הקב"ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנאמר כי רם ה' ושפל יראה:

יג אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנאמר (תהלים קא) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו. ואיכא דמתני לה אמספרי לשון הרע שנאמר מלשני בסתר רעהו. א"ר אלכסנדרי כל מי שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קמעא עוכרתו שנאמר (ישעיה נז) והרשעים כים נגרש (כי השקט לא יוכל) ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קמעא עוכרתו אדם שאין בו אלא רביעית דם עאכ"ו. א"ר חייא בר אשי אמר רב תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית אמר רב הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כסאכאה לשבלתא אמר רבא בשמתא מאן דאית ביה ובשמתא מאן דלית ביה. אמר ר"נ בר יצחק לא מינה ולא מקצתה מי זוטרא מ"ד ביה (משלי טז) תועבת ה' כל גבה לב:

איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע. משום דכתיב ביה דקרא מלשני בסתר וגו': רוח קמעא עוכרתו. פורענות קלה טורפתו ומאבדתו: והרשעים. גסי הרוח דקרא דלעיל מתחלי בשפלים ונדכאים להחיות רוח שפלים וגו' כי לא לעולם אריב וגו' על אותם השפלים בעון בצעו קצפתי ואכהו וגו' דרכיו ראיתי וארפאהו וגו' בורא ניב שפתים וגו' אבל הרשעים שאינם שפלים ונדכאים כים נגרש כים המשליך וגורש רפש וטיט לשפתיו סביב: כמה רביעיות. לוג של מים אם רואין בו שרוח קמעא עוכרתו עוכרת את מימיו: אדם שאין בו אלא רביעית אחד שברביעית דם הוא מתקיים וזהו שיעור (שיערו חכמים) הלכה למשה מסיני שברביעית דם (מת) מטמא באהל מפני שהוא נפש וקרויה כיה של נפש מת לא יבוא: אחד משמונה בשמינית. משהו קטן הוא והיינו עוכלא כלומר צריך שיהא בו מעט גאוה שלא יהיו קלי דעת מהוללין בו ויהיו דבריו מתקבלים עליהם על כרחם: ומעטרא ליה כאסאכא לשבלתא. גסות מעט נאה והוגנת לו לתלמיד חכם ומעטרתו כהאכאה המעטרת לשבולת: בשמתא מאן דאית ביה. גסות הרוח: ובשמתא מאן דלית ביה. גסות הרוח לפי שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו כח להוכיחם: לא מינה ולא מקצתה. לא יתחזק אדם לא בכולה ולא במקצתה דגני זוטרא מ"ד ביה קרא תועבת ה' כל גבה לב:

מאן וועט ער זיך נִיט בַּהֶעפְטִין · אָבֶער גָאט אִיז נִיט אַזוֹי · ער אִיז הויך אוּנ זֶעהְט דֶעם נִידֶעריגְסְטֶען · אַזוֹי וויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק גָאט אִיז הויך אוּנ דֶעם נִידֶעריגְסְטֶען זֶעהְט עֶר:

יג אָמַר · רַב חִסְדָא הָאט גֶזָאגְט פוּן מַר עוּקְבָא וֶועגֶין דֶער מֶענְטְשׁ וָואס אִיז גְרוֹיס בַּיי זִיךְ זָאגְט גָאט אִיךְ מִיט אִים קֶענֶען מִיר נִיט וואוֹהנֶען צוּ זַאמֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט · אַזוֹי וויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶער וָואס רֶעט אִין דֶער שְׁטִיל אוֹיף זַיין חַבֵר אִים וֶועל אִיךְ פַאר שְׁנַיידִין · דֶער וָואס הָאט הויכֶע אויגִין אוּנ אַבְּרֵייטֶע הַארְץ וֶוער גְלוֹסְט אַלְץ אוּנ אִיז גְרוֹיס בַּייא זִיךְ אוֹתוֹ לֹא אוּכַל · זָאלְסְט נִיט לֵייעֶנֶען אוֹתוֹ · נָאר זָאלְסְט לֵייעֶנֶען אִתּוֹ לֹא אוּכַל · מִיט אִים צוּא זַאמֶען קֶען אִיךְ נִיט וואוֹהנֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט · אַנְדֶערֶע לֶערְנֶען דֶעם פָּסוּק אוֹיף דִיא מֶענְטְשֶׁין וָואס רֵיידִין לָשׁוֹן הָרַע · וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ · דֶער וָואס רֶעט אִין דֶער שְׁטִיל אוֹיף זַיין חַבֵר · אִים וֶועל אִיךְ פַאר שְׁנַיידִין · אוּנ אִיךְ קֶען נִיט וואוֹהנֶען מִיט אִים צוּא זַאמֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט · רַבִּי אַלֶכְּסַנְדְרִי זָאגְט דֶער מֶענְטְשׁ וָואס אִיז גְרוֹיס בַּיי זִיךְ · אֲפִילוּ אַקְלֵיינֶער ווִינְט וֶועט אִים פַאר דַארְבִּין · גָאט וֶועט אִים נָאר אַבִּיסֶעל אַשְׁטְרָאף גֶעבִּין אִיז עֶר שׁוֹין פַאר לָארִין · וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִיא רְשָׁעִים וֶועלִין שְׁטְרֶעמֶען וויא דֶער יַם: מַארְאַךְ דֶער יַם וָואס אִין אִים אִיז דָא פִיל קְוָואטִירְלַאךְ וַואסֶער אַז עֶס קוּמְט נָאר אַבִּיסֶעל אַווִינְט צוּא מִישְׁט עֶר שׁוֹין דָאס וַואסֶער · אַמֶענְטְשׁ וָואס אִין אִים אִיז נָאר דָא אֵיין קְוָואטִירֶל בְּלוּט · אַקְוָואטִירֶל בְּלוּט אִיז דָא אִין מַאגִין וָואס פוּן דֶעם לֶעבְּט דֶער מֶענְטְשׁ אִיז גֶעוִויס אַז עֶס קוּמְט אוֹיף אִים אַקְלֵיין ווִינְט נָאר אַקְלֵיינֶע שְׁטְרָאף צוּא מִישְׁט דָאס אִים בַּאלְד · רַבִּי חִיָיא בַר אַשִׁי הָאט גֶזָאגְט פוּן רַבְ'ס וֶועגִין אַתַּלְמִיד חָכָם דַארְף הָאבֶּען אִין זִיךְ אַבִּיסֶעל גְרוֹיסְקֵייט · אַזוֹי וֶוענִיג וויא עֶס אִיז אַאַכְטֶעל פוּן אַאַכְטֶעל פוּנְט · רַב הוּנָא בְּרֵיה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ זָאגְט אוּנ דָאס בִּיסֶל גְרוֹיסְקֵייט בְּשֵׁיינְט אִים אַזוֹי וויא דֶער זַאנְג בַּשֵׁיינְט דֶעם שְׁטְרוֹי · רָבָא זָאגְט אִין חֵרֶם זָאל זַיין דֶער וָואס הָאט אִין זִיךְ גְרוֹיסְקֵייט · אוּנ אִין חֵרֶם זָאל זַיין דֶער וָואס הָאט אִין זִיךְ קֵיין גְרוֹיסְקֵייט גָאר נִיט · רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק זָאגְט אַמֶענְטְשׁ דַארְף גָאר נִיט הָאבֶּען קֵיין גְרוֹיסְקֵייט · אַבִּיסֶעל אוֹיךְ נִיט · אִיז דֶען וֶוענִיג וָואס עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֶס אִיז פַאר מִיאוּסְט בַּייא גָאט דֶער וָואס זַיין הַארְץ אִיז גְרוֹיס:

כל הרים וגבעות ו] השרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה אמר רב יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני:

יב וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדע כאשרה כתיב הכא (ישעיה י) ורמי הקומה גדועים וכתיב התם (דברים ז) ואשריהם תגדעון. וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנא' (ישעיה כו) הקיצו ורננו שוכני עפר שוכבי עפר לא נאמר אלא שוכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו. וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנא' (תהלים קלח) (כי רם ה' ושפל יראה) וגבוה ממרחק ידע. ד"ש רב עוירא ואיתימא רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה

את הר סיני (תוס'): ילמד אדם מדעת קונו. להיות מן המושבה: כל הרים וגבעות. כגון תבור וכרמל שבאו כמו דכתיב למה תרצדון הרים גבנונים: כל ר. גדע וגרם אהרון כאשרה שצריך לגדם הסריס כדכתיב ואבדתם את שמם: ננער. מיקץ בתחיית המתים: שוכני עפר לא נאמר. להתחיית על כל המתים: שכן לעפר. משפיל עצמו עד לעפר: מיללת. מקוננת: וגבוה ממרחק יידע, ריביה דקרא כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק ידע והגבוה ממרחק מקודם שתבא עליו הפורענות ימים רבים ידע: שכינה מתאוננת ומתאבלת עליו כמו והדע לאמתחו וכמו ויודע בכם אנשי סוכות ידע כמניה למעלה לבון שבר: רואה את הגבוה. לקרבו ולהתגדל עמו והשוב בעיניו כמו כבכורה נהאנה כראשיתה ראיתי את אבותיכם נתתי עיני לקרבן ולהכנס:

והיכא

דעם צוא שטויסענעם. אונ מיר זעהן אז עס איז ווא דער וואס זאגט אז גאט וועט זיך ניהדריגען אונ זעט רוהען מיט דעם צוא שטייענען. ווארום גאט האט איעק געזאגט אלע בערג אונ אלע הויכע ערטער אונ האט גיטיגבט רוהען זיין שכינה אויף דעם בארג סיני. אונ ער האט נישט אויף גיהויבען דעם בארג סיני צוא זיך. רב יוסף האט געזאגט אייביג זאל זיך אמענטש אפ לערנען פון גאט ער זאל ליב האבען די מענטשען וואס זענען ביא זיך נידעריג. ווארום גאט האט אוועק גיזאגט אלע בערג אונ אלע הויכע ערטער אונ האט געמאכט רוהען זיין שכינה אויף דעם בארג סיני:

יב ואמר. נאך האט רבי אלעזר געזאגט דער מענטש וואס איז גרויס ביא זיך. איז ער ווערט מען זאל אים אפ שניידען אונ אויס רייסען אים מיט דעם ווארצל אזוי ווי א אילנות בוים. דא שטייט ורמי הקומה גדועים. דיא הויכע זאלען ווערין פאר שניטען. אונ דארטען שטייט ואשריהם תגדעון. זייערע ליגענע בוימער זאלט איר פאר שניידען. אזוי ווי דיא ליגענע בוימער וואס מען האט צוא זייא געדינט פאר עבודה זרה דארף מען דאך זייא אפ שניידען אונ ארויס רייסען מיט דעם ווארציל. אזוי דיא מענטשען וואס זענען גרויס ביא זיך דארף מען זייא אויך אפ שניידען אונ אויס רייסען מיט דעם ווארציל. נאך האט רבי אלעזר געזאגט דער מענטש וואס איז גרויס ביי זיך. ווערט ער נישט לעבעדיג ווערין צוא תחיית המתים. ווארום עס שטייט אין פסוק הקיצו ורננו שוכני עפר. איר וועט אויף וואכען אונ איר וועט זינגען שוכני עפר. האט גידארפט שטיין שוכבי עפר. דיא וואס ליגען אין דער ערד. דאס מיינט מען דיא טויטע. ווארום שטייט שוכני דיא וואס רוהען. נאר מען מיינט דער וואס האט ביא זיין לעבען גירוהט נאנט צוא דיא ערד. ער איז ביא זיך גיוועזען נידעריג אזוי ווי דיא ערד: דער וועט נאך זיין טויט לעבעדיג ווערין צוא תחיית המתים אבער דער וואס איז ביא זיך גרויס גיוועזען. וועט נישט אויף שטיין צוא תחיית המתים. נאך האט רבי אלעזר געזאגט דער מענטש וואס איז גרויס ביא זיך. דיא שכינה קלאגט אויף אים. ווייל עס וועט קומען אויף אים יסורים. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק וגבוה ממרחק ידע. דער וואס איז הויך ביא זיך. פון וייטען איידער דיא יסורים קומען אויף אים. נאך שוין דיא שכינה קלאגען אויף אים. רב עוירא האט גידרשנט אזוי, ואגין רבי אלעזר האט גידרשנט קום זעה די מדה פון גאט איז נישט ווי די מדה פון אמענטשען די מדה פון אמענטשען איז אגרויסער מאן בהעפט צוא זיך זיין חבר וואס ער איז אויך אגרויסער מאן; אבער דער מענטש וואס איז ביי זיך בהעפט ער זיך נישט נאך אבייגען מאן. אבער מיט א...

א"ר אלעאי דא"ר אבהו א"ר אלעאי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. דרש רב עוירא וזמנין אמר לה משמיה דר' אמי וזמנין אמר לה משמיה דר' אסי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט שנא' (איוב כד) רומו מעט ויכול ישנו בעולם ת"ל (שם) ואיננו ואם חוזר בו נאסף מן העולם בזמנו שנא' (שם) והומכו ככל יקפצון כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו (בראשית כד) בכל (שם כז) מכל (שם לג) כל ואם לאו (איוב כד) וכראש שבלת ימלו מאי וכראש שבלת ימלו רב הונא ורב חסדא חד אמר כסאסאה דשבלתא וחד אמר כשבלתא עצמה בשלמא למ"ד כסאסאה דשבלתא היינו דכתיב וכראש שבלת ימלו אלא למ"ד כשבלתא עצמה מאי וכראש שבלת ימלו אמר רב (אשי) [אסי] וכן תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שנכנס לתוך שדהו גבוה גבוה הוא מלקט. (ישעיה נז) ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וח"א אני את דכא ומסתברא כמ"ד אני את דכא שהרי הקב"ה הניח כל

פי' מתמעט. מתכבודו: רומו מעט. כיון שרמו נתמעטין: ואיננו בעולם. מתקיים: והומכו אם חזר ונעשה מך עניו שממיך את עצמו: ככל. כאלו שנאמר בהם כל: יקפצון. מן העולם ימותו מות ישרים אברהם כתיב ביה וה' ברך את אברהם בכל. יצחק כתיב ביה ואוכל מכל. יעקב כתיב ביה חנני אלהים וכי יש לי כל: כסאסאה דשבלתא. גבהו של שבולת שקורין זקן השבולת והוא נכבל וגבל מאליו: גבוה גבוה הוא מלקט. והיינו וכראש שבולת ימלו כשבולת גדולה הלכה למשנה תחלה: אתי דכא. אני מגביה את הדכא עד שכוכן אצלי והיינו אשכון את דכא: אני את דכא. אני אלך

וארט השמר. אדער דער ווארט פן. אדער דער ווארט אל. מיינט מען אן צו זאגן מען זאל דיא זאך ניט טאהן. האט דיא תורה א גזאגט מען זאל ניט פאר געסן. טאר מען דאך ניט גרויס זיין. ווארום אז מען וועט גרויס זיין וועט מען דאך פאר געסן. רב עוירא האט גידרשנט אמאהל האט ער דאס גיזאגט פון רבי אמים וועגן: אונ אמאהל האט ער דאס גזאגט פון רבי אסים וועגן. דער מענטש וואס איז גרויס ביא זיך. וועט זיין דער סוף זיינער אז ער וועט קליין ווערין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק רומו מעט. אז זייא וועלין גרויס ווערין. וועלין זייא קליין ווערין. איך וואלט מיינען אז ער וועט זיין אויף דער וועלט. שטייט אין פסוק ואיננו. ער וועט ניט זיין אויף דער וועלט: ער וועט שטארבין געשווינד. אונ אויב ער האט תשובה ער ווערט צוריק נידעריג: גייט ער אוועק פון דער וועלט צוא דער צייט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק והומכו ככל יקפצון. אויב זייא וועלין נידעריג ווערין. וועלין זייא אוועק גיין פון דער וועלט אזוי וויא דיא מענטשין וואס עס שטייט ביא זייא כל. אזוי וויא אברהם וואס ביי אים שטייט בכל. אונ אזוי וויא יצחק וואס ביי אים שטייט מכל. אונ אזוי וויא יעקב האט ביא אים שטייט כל. אונ אויב זייא וועלין ניט נידעריג ווערין. נאר זייא וועלין בלייבין ביי זייער גרויסקייט. שטייט אין פסוק וכראש שבלת ימלו. וואס מיינט מען וכראש שבלת ימלו. רב הונא אונ רב חסדא קריגען. איינער זאגט זייא וועלין פאר שניטען ווערין אזוי וויא דאס אויבערשטע פון דעם זאנג. אונ איינער זאגט זייא וועלין פאר שניטען ווערין אזוי וויא דער זאנג אליין. זאגט דיא גמרא דער וואס זאגט זייא וועלין פאר שניטען ווערין וויא דאס אויבערשטע פון דעם זאנג. איז רעכט וואס עס שטייט וכראש שבלת ימלו. וויא דער שפיץ פון שבלת וועלין זייא פאר שניטען ווערין. אבער דער וואס זאגט זייא וועלין פאר שניטען ווערין וויא דער זאנג אליין. פאר וואס שטייט וכראש שבלת ימלו. וויא דער שפיץ פון שבלת. דארף דאך שטיין וכשבלת וויא דער שבלת. וויא דער זאנג אליין וועלין זייא פאר שניטען ווערין. האט רב אסי גזאגט אונ אזוי האט דבי רבי ישמעאל גילערנט. לגשל א מענטש גייט אריין אין זיין פעלד שניידט ער די העכסטע זאנגין פריער. אזוי ראש שבלת מיינט מען ניט דעם שפיץ פון דיא זאנגען. נאר מען מיינט אז ווי די העכסטע זאנגען ווערין די גישווינד פר שניטען ווערין. אין פסוק שטייט ואת דכא ושפל רוח. רב הונא אונ רב חסדא קריגען. איינער זאגט מען מיינט אתי דכא. גאט זאגט איך וועל אויף הייבן דעם צוא שטיין ביז ער וועט וואהנען נעבין מיר. אונ איינער זאגט מען מיינט אני את דכא. גאט זאגט איך וועל מיך נידעריג מאכען אונ וועל וואהנען מיט

לא ינקה אמר רב כל הבא על אשת איש אפילו הקנהו להקב"ה שמים וארץ כאברהם אבינו דכתיב ביה (בראשית יד) הרמותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ לא ינקה מדינה של גיהנם קשיא להו לדבי ר' שילא האי יד ליד ידי מיבעי ליה אלא אמרי דבי ר' שילא אפילו קבל תורה כמשה דכתיב ביה (דברים לג) מימינו אש דת למו לא ינקה מדינה של גיהנם קשיא ליה לרבי יוחנן האי יד ליד יד מיד מיבעי' ליה אלא א"ר יוחנן (דף ה) אפילו עשה צדקה בסתר דכתיב (משלי כא) מתן בסתר יכפה אף ושוחד בחיק חמה עזה לא ינקה מדינה של גיהנם:

יא אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירא מהכא (ירמיה יג) שמעו והאזינו אל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (דברים ח) ורם לבבך ושכחת וכתיב (שם) השמר לך פן תשכח וכדרבי אבין א"ר

מתניתין ר' גו גבה לב · יד לא ינקה. ה"ג כל מי שיש בו גסות הרוח אפי' הקנהו וכו' ונ"ג כל הבא על אשת איש אפילו מבחשי ק"ת אלא בגסות הרוח: הקנהו להקב"ה וכו'. הכלישו בכשוו ע הכל שהגביהם בקולו קונה שמים וארץ דהיינו יד ליד אפי' דימה לאברהם בשעה הרמותי ידי וכו': קשיא להו לדבי ר' שילא. האי הרמה הוא: ה"ג האי יד ליד ידי [לא ינקה] מבעי' ליה: אפילו היא כמשה רבינו. שקבל תורה מיד הקב"ה לידו: יד מיד מבעי' ליה. דהא קרא במקבל תורה מוקים ליה לא בנותן והוה ליה למכתב יד מיד לא ינקה יד שקבלה מיד אף הוא לא ינקה: אפילו עושה צדקה בסתר. בנותן מידו ליד עני והכי משמע יד שנתנה ליד אף הוא לא ינקה: דכתיב ביה מתן בסתר יכפה אף. אלו דשייך האי קרא בקרא דלעיל אלא דבותא הוא שאע"פ שכופה אף והמס אינו מכפר על גבות הרוח:

ושכחת. אלא יבא גם רוח בגאמר ורם לבבך ושכחת אזהרת מגונה הלב לא לידי שכחה בבוכת אם שמלו ובשכחה הוא מוזהר השמר לך פן השכחה:

זאגט דער וואס איז גרויס ביא זיך אפילו ער לובט גאט אז ער האט בשאפן דיא הימעל אונ ערד. אזוי וויא אברהם אבינו וואס איהם האט געלויבט אז ער האט בשאפן דיא הימעל אונ ערד. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אברהם האט געזאגט איך האב אויף געהויבן מיין האנט צו גאט וואס ער איז דער איבערשטער גאט וואס ער האט בשאפן דיא הימעל אונ ערד. פון דעסטוועגן וועט ער ניט ריין ווערן פון דעם משפט וואס עס וועט זיין אין גיהנם. דאס מיינט מען יד ליד. אפילו ער הייבט אויף דיא האנט אזוי וויא אברהם האט אויף געהויבן דיא האנט: פון דעסטוועגן אויב ער איז גרויס ביא זיך וועט ער ניט ריין ווערן פון גיהנם. האבין דבי רב שילא געפרעגט האט דאך געדארפט שטיין אין פסוק יד לידי. ווארום אברהם אבינו האט דאך ניט געזאגט הרמותי יד. נאר ער האט געזאגט הרמותי ידי. האבין דבי רבי שילא געזאגט אזוי מיינט מען אפילו ער האט מקבל געווען דיא תורה אזוי ווי משה. וואס ביי איהם שטייט מימינו אש דת למו. פון זיין רעכטע האנט האט ער גענומען אתורה פון פייער: משה האט גענומען אתורה פון פייער פון דיא רעכטע האנט פון גאט: פון דעסט וועגן אז ער איז גרויס ביא זיך וועט ער ניט ריין ווערן פון דעם משפט וואס עס וועט זיין אין גיהנם. האט רבי יוחנן געפרעגט דארף דאך ניט שטיין אין פסוק יד ליד. אהאנט צו אהאנט. נאר עס דארף שטיין יד מיד. אהאנט פון אהאנט. ער האט גענומען דיא תורה מיט זיין האנט פון דיא האנט פון גאט. האט רבי יוחנן געזאגט אזוי מיינט מען אפילו ער גיט צדקה אין דער שטיל. דאס הייסט יד ליד. ער גיט צדקה מיט זיין האנט אין דיא האנט פון ארעם מאן. וואס אין פסוק שטייט אז מען גיט צדקה אין דער שטיל בייגט דאס אין דעם כעס פון גאט. אונ אז מען גיט שוחד וצדקתו אין שויס ואין דער שטילו שטילט דאס דעם שטארקען כעס פון גאט. פון דעסט וועגן אויב דער מענטש איז גרויס ביא זיך וועט ער ניט ריין ווערן פון דעם משפט וואס עס וועט זיין אין גיהנם:

יא אזהרה. וואו האט דיא תורה געזאגט אז אמענטש טאר ניט זיין גרויס ביא זיך. האט רבא געזאגט פון זעיראס וועגן פון דעם פסוק ווייזן מיר שמעו והאזינו אל תגבהו. הערט אונ פאר נעמט אונ זייט ניט גרויס ביא זיך. רב נחמן בר יצחק זאגט פון דעם פסוק ווייזן מיר ורם לבבך ושכחת. אז דיין הארץ וועט גרויס ווערן וועסטו פאר געסן אן גאט. אונ דיא תורה האט געזאגט השמר לך פן תשכח דוא זאלסט דיך היטען טאמער וועסטו פאר געסן אן גאט. אונ אזוי וויא רבי אבין האט געזאגט פון רבי אלעאי וועגן ווא עס שטייט דער

תצוד אמר רבא האי נפש יקרה נפש גבוה מיבעי׳ ליה ועוד היא תצוד מיבעי׳ ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשת א״ש אפי׳ למד תורה דכתיב בה (שם ג) יקרה היא מפנינים יקרה היא מכ״ג שנכנס לפני ולפנים אפילו הכי היא צדתו לדינה של גיהנם:

א״ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כל אדם שיש בו גסות הרוח כעובד עבודה זרה כתיב הכא (שם טז) תועבת ה׳ כל גבה לב וכתיב התם (דברים ז) ולא תביא תועבה אל ביתך ור׳ יוחנן דידיה אמר כאילו כופר בעיקר שנא׳ (שם ח) ורם לבבך ושכחת את ה׳ אלהיך ר׳ חמא בר חנינא אמר כאילו בא על העריות כולם כתיב הכא תועבת ה׳ כל גבה לב וכתיב התם (ויקרא יח) כי את כל התועבות האל עשו אנשי הא״ץ עולא אמר כאילו בנה במה שנאמר (ישעיה ב) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תקרי במה אלא במה. מאי (משלי יא) יד ליד לא

זונה עד ככר ג׳ ב׳: לסוף וככל גלא. וה״ק קרא אשה זונה עד ככר לחם ואשת א״ש זונה נפש יקרה הנגזות היא הנוזנה רודף אחריה וגד הוהם ומגיע. היא תצוד מבעי׳ ליה. כיון דמסיפיה לריביה קא דרשת ליה ככי איבעי ליה למכתב ואשת א״ש נפש יקרה היא תצוד הותה אבל השתא משמע דאשת איש נדה את הנפש יקרה: מכהן גדול. דאפי׳ ממזר ת״ח קודם לכ״ג ע״ה לפיחה ראשון ולבבך ראשון ומאי קרא דרבינן ליה בהוריות: ורם לבבך ושכחת. משנה אני עליך כאלו שכחת: את כל התועבות האל. גבי עריות כתיב: במה. ע״ז: אשר נשמה באפו. במחזיק את עצמו כבעל נפש וכיינו גאוה במחובה נפשו בעיניו: מאי יד ליד לא ינקה. סיפיה דקרא דאייתי לעיל סוף.

זיין מיט אאשת איש. וואו עס שטייט אין פסוק ואשת איש נפש יקרה תצוד. דער נפש וואס איז גרויס ביי זיך וועט דיא אשת איש אים ... גען ער זאל מיט איר מזנה זיין. האט רבא גזאגט דארף דאך ניט ... נפש יקרה. נאר עס דארף שטיין נפש גבוה. דער מענטש וואס איז הויך ביי זיך. אונ נאך דארף שטיין היא תצוד. זיא וועט אים פאנגען ועיין מהרש״א האט רבא גזאגט אזוי מיינט דער פסוק דער וואס האט מזנה געוועזן מיט אאשת איש. אפילו ער האט געלערנט תורה וואס ביי איר שטייט יקרה היא מפנינים. דיא תורה איז טייערער פאר דעם כהן גדול וואס ער גייט אריין אין לפני ולפנים. אין קדשי קדשים. פון דעסטוועגן וועט זיא אים פאנגען צום גיהנם. איז דער טייטש פון פסוק אזוי. ואשת איש. דער וואס האט מזנה געוועזן מיט אאשת איש. נפש יקרה. אפילו דער מענטש האט געלערנט תורה וואס זיא איז טייער. תצוד. וועט דיא עבירה אים ... אונ וועט אים ברענגען אין גיהנם

ועיין מהרש״א:

אמר. רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגן דער מענטש וואס איז גרויס ביי זיך איז גלייך וויא ער וואלט געדינט עבודה זרה: דא שטייט תועבת ה׳ כל גבה לב. אונ דארטן שטייט ולא תביא תועבה אל ביתך. אזוי זויא לא תביא תועבה. דו זאלסט ניט ברענגען קיין פאר מיאוסטע זאך. מיינט מען. מען זאל ניט ברענגען קיין עבודה זרה. אזוי תועבת ה׳ כל גבה לב. מיינט מען אויך דער וואס איז גבה לב. גרויס ביי זיך. איז ער ביי גאט פאר מיאוסט וויא ער האלט געדינט עבודה זרה. אונ רבי יוחנן אליין זאגט דער וואס איז גרויס ביי זיך איז גלייך וויא ער וואלט געלייקנט אין גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק או דיין הארץ וועט דער הויבן ווערן וועסטו פארגעסן אין דיין גאט: רבי חמא בר חנינא זאגט עס איז גלייך וויא ער וואלט מזנה געוועזן מיט אלע עריות. דא שטייט תועבת ה׳ כל גבה לב. אונ דארטן ביי עריות שטייט כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ. דער פסוק זאגט אונז דער וואס איז גרויס ביי זיך וועט ער גישטראפט אזוי וויא דער וואס איז מזנה מיט דיא עריות. עולא זאגט דער וואס איז גרויס ביי זיך איז גלייך וויא ער וואלט גיבאהט אבמה: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו. איר זאלט אייך פארמיידן פון דעם מענטש וואס ער איז גרויס ביי זיך. כי במה נחשב הוא. זאלסט ניט לייענען במה נאר זאלסט לייענען במה נחשב הוא. עס איז גירעכנט וויא ער וואלט גיבאהט אבמה. ואבמה איז אשטיין מקריב צו זיין אויף איהם קרבנות. עס שטייט אין פסוק יד ליד לא ינקה האט רב

ר׳ אמי כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה שנאמר (משלי ג) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם (ואשת איש נפש יקרה תצוד) אמר רבא האי בעד אשה זונה עד ככר לחם [בעד ככר לחם] עד אשה זונה מיבעי׳ ליה. אלא אמר רבא כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם (ואינו מוצא) אמר רבי זריקא א״ר אלעזר כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם. אמר רב חייא בר אשי אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה. תניא נמי הכי הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים. א״ר אבהו כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר (יחזקאל ד) ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אשר אדיחם שם. מאי (משלי ו) ואשת איש נפש יקרה תצוד. א״ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נכשל באשת איש שנאמר ואשת איש נפש יקרה תצוד

כי בעד אשה זונה וגו׳. הסתה ידים לא מכיפי׳ גריבה כפנין ככר לחם בלא הדם לשונה כל אשה. במילתיה דרבא גרסינן. בעד ככר לחם עד אשה זונה מינעית ליה. דמשמע בשביל ככר לחם חב העונש עד כדי עונש אשה זונה וה״ה נמי הי הוה כתיב עד אשה זונה בעד ככר לחם ל״ק ליה דרבא מידי דודאי מכיפיה גריבא נמי מדריב קרא אות עד ונפד קא קביה ניה דגבי ככר ל׳ ם הוה ליה למכתב בעד וגבי אשה זונה הוה ליה למכתב עד: המזלזל. האוכל תמיד בלא נטילת ידים: נעקר. מעובר על דברי חכמים חייב מיתה דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש: [מים ראשונים. בנפני המזון]: שיגביה ידיו. דאמרי אנשי׳ ואינו נמים מוכפין עד זרועותיו וכו׳: שמא יצאו מים וכו׳. דתנן במסכת ידים פ״ב וכו׳: אחרונים. בלאחר הסעודה שהיינו הכמים מפני במגה כדומית יש במסכת חולין: צריך להשפיל ידיו למטה. כדי שירד הזוהמא של הכבול בידיו בהיי להעביר הזוהמא כן]: בלא ניגוב ידים. דבר מאוס הוא והלחם בזוהמה. שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים. (ומפני שהוא ליחזקאל בעבותו במאוס והאכילו בלפיעי הבקר וגללי האדם דכתיב בגללי צואת האדם תעוגנה לעיניהם וכתיב בתריה ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים) אלמא דבר מאוס קרי טומאה: מאי ואשת איש וגו׳. פירוש דקרא דלעיל [הוא] כי בעד אשה

וועגן. דער וואס עסט ברויט אומגעוואשן די הענט. איז גלייך ווי ער וואלט ביי׳על געווען א זונה אזוי ווי עס שטייט אין פסוק כי בעד אשה זונה עד ככר לחם. דורך ברויט וואס ער האט געגעסן אומגעוואשן ווערט ער אזוי געשטראפט גלייך ווי ער וואלט ביי׳על געווען אז נה. האט רבא געזאגט פאר וואס שטייט אין פסוק בעד אשה זונה עד ככר לחם. האט דאך געדארפט שטיין אין פסוק פארקערט בעד ככר לחם עד אשה זונה. דורך ברויט ווערט מען געשטראפט אזוי ווי דורך א אשה זונה. נאר רבא זאגט דער מענטש וואס איז מזנה. וועט ער פאר ארעמט ווערן אז ער וועט זוכען ברויט און וועט ניט געפינען. רבי זריקא האט געזאגט פון רבי אלעזר וועגן דער וואס עסט שטענדיג ברויט אומגעוואשן. וועט ער אויסגעריסען ווערן פון דער וועלט. רב חייא בר אשי האט געזאגט פון רב וועגן די ערשטע וואסער וואס מען וואשט די הענט פאר דעם עסן. דארף ער אויפהייבן די הענט (די שפיץ פינגער זאלין זיין אין דער הייך. די לעצטע וואסער וואס מען וואשט די הענט נאך דעם עסן. דארף ער אראפ לאזן די הענט די שפיץ פינגער זאלין זיין אראפ די מיאוסקייט פון די הענט זאלין אראפ רינען. זאגט די גמרא מיר האבן אויך אזוי געלערנט דער וואס וואשט די הענט צום עסן דארף ער אויפהייבן די הענט אין דער הייך. ווארום טאמער ווען ער האט געוואשן די הענט איז די וואסער געגאנגען ווייטער. ווי דער גליד פון האנט. און די וואסער וואס ווייטער ווי דער גליד איז געווען טמא. אז ער וועט האלטן די האנט אראפ געבויגן. וועלין צוריק גיין די וואסער וואס געווען טמא אויף די האנט וועט דאך די האנט ווערן טמא. רבי אבהו האט געזאגט דער וואס עסט ברויט און די הענט זיינען ניט גוט אפגעווישט פון די גיסאטענע וואסער. איז גלייך ווי ער וואלט געגעסן ברויט וואס איז טמא. ווארום דער ברויט ווערט פאר מיאוסט אז מע האלט אים מיט נאסע הענט. איז גלייך ווי עס וואלט געווען טמא. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אזוי וועלין עסן די יודען זייער ברויט טמא ופאר מיאוסט צווישען די פעלקער וואס איך וועל זיי דארטן פארשטויסן. זעהן מיר וואס עס איז פאר מיאוסט ווערט גערופן טמא. עס שטייט אין פסוק ואשת איש נפש יקרה תצוד האט רבי חייא בר אבא געזאגט פון רבי יוחנן וועגן דער מענטש וואס איז גרויס ביי זיך. וועט ער ניט איבערוועלט ווערן צו מנאף

לעי לי לאיניש רוח טומאה בנפשיה:

(ע״ב) ו אמר רב חסדא זנותא בביתא כקריא לשומשמי וא״ר (פפא) [חסדא] תוקפא בביתא כקריא לשומשמי אידי ואידי באתתא אבל בגברא לית לן בה:

ז ואמר רב חסדא בתחלה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שרויה עם כל אחד ואחד שנאמר (דברים כג) כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחנך וכיון שחטאו (היתה שכינה מסתלקת) [נסתלקה שכינה] מהם שנא׳ (שם) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך:

ח א״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה״ז מקדימתו (ומוליכתו) [והולכת] לפניו לעוה״ב שנאמר (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך כבוד ה׳ יאספך וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו (ומוליכתו) [והולכת לפניו] ליום הדין שנאמר (איוב ו) ילפתו ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו רבי אלעזר אומר קשורה בו ככלב שנאמר (בראשית לט) ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לשכב אצלה בעוה״ז להיות עמה (ליום הדין) בעוה״ב:

(דף ד ע״ב) ט דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דר׳ אמי וזמנין אמר לה משמיה דר׳

פי׳ קריא. תולעת של שומשמין המכלכן כך זנות מחריב הבית: תוקפא. כעס: אידי ואידי. תוקפא וזנות דאמרינן דמחריבי ביתא: באתתא. כשאשה יושבת לה בשבעות נפשי בשלא מתעסקת בנמוסי׳ ואינה עושה מלאכה ולא משמרת ביתה ומפקרת את כל בעלה למלפפים: קודם שחטאו ישראל. בעגל: שרויה: עם כל אחד ואחד בביתו: נסתלקה שכינה מהם. מלכות לביתו דאינה יכולה לראות בעבירות שבביתם: מקדימתו. לפני (מעתו) [מיתתו] מכחת נפשו: מלפפתו. כורכתו:

צוא ער מעג אדער ער מוז אריין ברענגען אין זיך אהילען פון טומאה. געוויס איז ניט ער מוז אונ ניט ער מעג:

ו אמר. רב חסדא האט געזאגט זנות אין א הויז מאכט וויסט דיא שטוב. אזוי וויא דער וואָרעם וויסט אויס דיא מאהן. נאך האט רב חסדא געזאגט כעס אין א שטוב מאכט וויסט די שטוב. אזוי וויא דער וואָרעם עסט אויס דיא מאהן. אונ וואס איז נאר או דיא אשה איז מזנה אדער דיא אשה איז אַבעסן דאס איז ניט גוט פאר דיא שטוב. אבער אז דער מאן איז מזנה אדער דער מאן איז אבעסן. ווערט ניט וויסט דיא שטוב:

ז ואמר. נאך האט רב חסדא געזאגט אין אנהייב איידער דיא יודן האבן געזינדיגט מיט העגל. האט דיא שכינה גירוהט מיט יעדער איד בזונדער. ביי איהם אין זיין שטוב. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט גייט אין דיין מחנה. ווי דיא יודן האבן געזינדיגט אונ מזנה געווען. איז דיא שכינה אוועק גיגאנגען פון זייערע שטובין, זיא האט ניט געקענט זעהן דיא עבירות וואס זייא טוהען אין דיא שטובין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס זאל ניט געזעהן ווערן ביי דיר קיין שענדליכע זאך. ווארום גאט וועט זיך אפקערין פון דיר:

ח אמר. רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט פון רבי יונתן וועגין דער וואס טוהט איין מצוה אויף דער וועלט. אז דער מענטש שטארבט אונ מען טראגט אים צום קבר גייט דיא מצוה פאר אים אונ ברענגט אים צוא עולם הבא. אזו וויא עס שטייט אין פסוק עס וועט גיין פאר דיר דיין גירעכטיגקייט אונ דער כבוד פון גאט וועט דיך פאר זאמלען. אונ דער וואס טוהט איין עבירה אויף דער וועלט אז ער שטארבט אונ מען טראגט אים צום קבר. וויקעלט זיך איין דיא עבירה אין דעם מענטש אונ זיא פירט אים צום משפט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זייא נעמען זיך ארום אונ זייא גייען אין וועג אונ זייא גייען אין דיא וויסטקייט ביז זייא ווערין פאר לארין. רבי אלעזר זאגט דיא עבירה איז אן גיבונדין אן דעם מענטש אזוי וויא א הונט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יוסף האט ניט גיוואלט הערין דיא רייד פון פוטיפרס ווייב. צוא ליגען ביי איהר. צוא זיין מיט איהר. צוא ליגען ביי איהר אויף דער וועלט. אונ צו זיין מיט איהר אויף יענע וועלט:

ט דרש. רב עוירא האט אמאהל גזאגט פון רבי אמים וועגין. אונ אמאהל פון רבי אסיב

(דף ג) **ג מהו** לשון קינוי אר"נ בר יצחק אין קינוי אלא לשון התראה וכה"א (יואל ב) ויקנא ה' לארצו:

ד תניא היה רב מאיר אומר אדם עובר עבירה בסתר הקב"ה מכריז עליו בגלוי שנאמר (במדבר ה) ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו ואין עברה אלא לשון הכרזה שנאמר (שמות לו) ויצו משה ויעבירו קול במחנה אמר ריש לקיש אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות שנאמר (במדבר ה) איש איש כי תשטה אשתו תשטה כתיב:

ה תנא דבי רבי ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו אא"כ נכנס בו רוח שנאמר (במדבר ה) ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו מאי רוח רבנן אמרי רוח טומאה רב אשי אמר רוח טהרה ומסתברא כמ"ד רוח טהרה דתניא וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר חובה אי אמרת בשלמא רוח טהרה שפיר אלא אי אמרת רוח טומאה רשות וחובה לעיולי

ויקנא ה' לארצו. התרה בינך והכיר וגזם שלא יבזיתו עוד את ארצו דבגילות גולבי מבתשי פרפתא לגיל: ולארצו. על ארצו כמו ויבאלו אלבי במקום לאשתו על אשתו האמם הריכון לבעל: אדם עובר עבירה בסתר. כגון אשה ערולה עיברית בסתר: והקב"ה מכריז בגלוי. במתן בלב בפלה לקוח לה והדבר מתפרסם בגלוי: ואין עברה. גרסינן: אלא לשון הכרזה. הקב"ה מתכוון להעביר קול:

[רוח טומאה ולקמן מפרש רוח. סתרה או רוח טומאה ע"י בטן בבא להקפיאו לכקיטו את אבתן: רבנן. דבי רב אשי אמרי רוח טומאה: רוח טהרה שבולה את הפרילות: מסתברא כמ"ד. דרוח דקאמר דבי ישמעאל טהרה היא: דתניא. דקאמר ר' ישמעאל רשות פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע לקמן מפרש טעמייהו: שפיר. או רשות או חובה:

ג מהו. וואס איז דער טייטש פון דעם ווארט קינוי: האט רב נחמן בר יצחק געזאגט קינוי איז דער טייטש פר זאגען ופאר באטען) דער מאן פאר זאגט זיין ווייב זיא זאל זיך ניט פר בארגען מיט יענעם מענטש. אזו וויא עס שטייט אין פסוק ויקנא ה' לארצו. גאט האט פאר באטען דיא איישעריקען וואס הייסען ילק חסיל גזם זיי זאלען שוין ניט פר דארבען ארץ ישראל:

ד תניא. ביי האבען גילערנט רבי מאיר פלעגט זאגען אז א מענטש טוהט א עבירה אין דער שטיל. מאכט גאט אז אלע זאלען וויסען פון דער עבירה: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו. עבר איז טייטש אוים שרייען ואזוי וויא עס שטייט אין פסוק ויצו משה האט גיבאטען ויעבירו קול במחנה: מען האט אוים געשריגען מיט א קול אין דער מחנה. זיא האט זיך פר בארגען מיט דעם פרעמדען מענטש אין דער שטיל. אונ דער מאן האט אוים געשריגען די זאך פאר אלע מענטשין. ריש לקיש זאגט א מענטש טוהט ניט קיין עבירה ביז זיין שכל ווערט אים פר נארעשט אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איש איש כי תשטה אשתו זיין ווייב ווערט נארעש ווערין:

ה תנא. דבי רבי ישמעאל האבען גילערנט א מענטש גייט ניט אן זאגען זיין ווייב זיא זאל זיך ניט פאר בארגען מיט קיין מאנספערזאן. ביז ווען עס איז איהם געקומען א רוח פון הימעל ער זאל אזוי טאהן. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק עס וועט ארויף גיין אויף איהם א רוח ואזוי וויא ווילען פון קנאה אונ ער וועט אן זאגען זיין ווייב זיא זאל זיך ניט פר בארגען מיט קיין מאנספערזאן. וואס פאר א ווילען וועט קומען אויף איהם. דיא רבנן זאגען א ווילען פון טומאה. דער שטן וועט אין איהם אריין געבען א ווילען ער זאל אן זאגען דאס ווייב זיא זאל זיך ניט פאר בארגען מיט קיינעם. עס זאל ווערין דורך דעם א קריג צווישען מאן אונ ווייב. רב אשי זאגט פון הימעל וועט אין איהם אריין קומען א ווילען. ער זאל היטען אויב דיא ווייב זיינע איז ערגעץ אהער גיין. זאגט דיא גמרא מיר האבען א באווייזונג וויא דער וואס זאגט אז דעם ווילען מיינט מען פון הימעל. ווארום מיר האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק וקנא את אשתו. ער זאל זאגען זיין ווייב זי זאל זיך ניט פאר בארגען מיט קיינעם. אויב ער וויל זאגט ער איר. אונ אויב ער וויל ניט שווייגט ער. אזוי זאגט רבי ישמעאל. רבי עקיבא זאגט ער מוז איר זאגען. אויב מיר וועלען זאגען אז דער ווילען איז פון גאט: איז רעכט וואס מען קערט צוא מען מעג אדער מען מוז. אבער אז מיר וועלען זאגען אז דער ווילען איז פון שטן צו מאכען א קריג צווישען מאן אונ ווייב ווי אזוי קריגט מען

מסכת סוטה פרק ראשון

(דף ב) **א תניא** רבי מאיר אומר נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין:

ב אמר רב שמואל בר יצחק כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנאמר (תהלים קכה) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן וקשה לזווגן כקריעת ים סוף שנאמר (שם סח) אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות (אל תקרי מוציא אלא כמוציא) איני והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלונית לפלוני לא קשיא הא בזווג ראשון הא בזווג שני:

מהו

פרק א

בקלקולה. במולה ובבזיונה בממולים אותה כדקתני מתניתין קושר חבל למעלה מדדיה: יזיר עצמו מן היין. שהיין מביא לידי קלות ראש ושום גרס לה: כי פתח. כשהיה בא לדרוש בפרשת סוטה: אין מזווגין אשה אלא לפי מעשיו. למושם לנגוע ולדיק ופרוצה לפרוץ: כי לא ינוח שבט וגו'. לא יזדווג ממשלת הרשע בגורל לדיק: וקשה. לפני הקב"ה: לזווגם. הך דלפי מעשיו: כקריעת ים סוף. שנשתנו בו מעשי בראשית: מושיב יחידים ביתה. אדם יחיד ואשה יחידה והוא מזווגם יחד ומייבש מהם בית אחד: מוציא אסירים בכושרות. הוציא ישראל ממצרים בהדב כשר לא חמה ולא צנה מקיש זווג יחידים למוציא אסירים: איני. מי הוי זווג לפי רשע וזכות והא מקודם יצירתו שאין מודע רשעו וזכותו מכריזין בת זוגו וא"ת הכל גלוי לפניו והא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כדאמריך במסכת נדה מלאך הממונה על ההריון נוטל טפה ומביאה לפני הקב"ה ואומר לפניו טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טפש עני או עשיר אבל צדיק ורשע לא קאמר [ליה] דאין א בידי שמים: זווג ראשון. לפי המזל: זווג שני. לפי מעשיו וקשה לזווג לפי שאינה בת זוגו:

ויקא

פרק א

א תניא. מיר האבען גילערנט רבי מאיר זאגט פאר וואס שטייט נאנט די פרשה פון נזיר צו די פרשה פון סוטה. צו זאגין דיר דער וואס זעהט ווי די סוטה ווערט פר מיאוסט און פאר שעמט. וועט ער זיך אפ שיידין פון וויין טרינקען. ווארום שכרות און די פרייליכקייט פון וויין בריינגט צום מזנה זיין:

ב אמר. רב שמואל בר יצחק האט געזאגט אז ריש לקיש פלעגט אן הייבען דרשנען די פרשה פון סוטה. האט ער פריער אזוי געזאגט גאט גיט צו צאמען שטעלין א ווייב נאר אזוי ווי ער איז ווערט. א פרומע ווייב גיט מען צו א צדיק. און א רשעת גיט מען צו א רשע. ווארום עס שטייט אין פסוק עס וועט ניט רוהען דאס שלעכטקייט פון רשע אויף די צדיקים. רבה בר בר חנה האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין עס איז שווער ביי גאט זייא צו זאמען פארין אזוי וויא עס איז שווער געוועזין צו שפאלטען דעם ים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט מאכט זיצען די איינצעלנע מענטשין אין איין שטוב ואמר וואס איז געוועזין אליין אהן א ווייב און א ווייב וואס איז געוועזין אליין אהן א מאן. פארט זייא גאט צו זאמען. פון זייא זאל ווערין א גאנצע שטוב. און ער האט ארויס גינומען די געבונדענע יודין פון מצרים אין א גוטען חודש. א חודש ניסן וואס עס איז ניט הייס און ניט קאלט. איז דאס צו זאמען פארונג פון מאן און ווייב גלייך צו דאס ארויס נעמען יודין פון מצרים. פרעגט די גמרא עס איז דאך ניט אזוי. מען פארט ניט צו זאמען א פרומע מיט א פרומען און א רשע מיט א רשעת. ווארום רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגין פערציג טעג איידער דאס קינד ווערט באשאפען גייט ארויס א קול אין הימעל און רופט אויס יענעמס טאכטער זאל גינומען ווערין צו יענעם. יענעמס שטוב זאל פאר קויפט ווערין צו יענעם. יענעמס פעלד זאל פאר קויפט ווערין צו יענעם. און איידער די קינדער ווערין באשאפען געווארין ווייס מען דאך ניט וואס זייא וועלין זיין רשעים צו צדיקים. זאגט די גמרא עס איז ניט קיין קשיא. דאס ערשטע פאר. א בחור וואס נעמט א מיידיל. ווערט אויס גערופען פערציג טעג פריער איידער זייא ווערין באשאפען געווארין. די אנדערע פאר. אז א מאן האט שוין געהאט א ווייב. גיט אים גאט א ווייב אזוי וויא ער איז ווערט:

מדת אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע וטוה בשוק (ע"ב) ופרומה משני צדדיה ורוחצת עם בני אדם עם בני אדם ס"ד אלא במקום שבני אדם רוחצין זו מצוה מן התורה לגרשה שנאמר (דברים כד) כי מצא בה ערות דבר וגו' ושלחה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר הכתיב קראו אחר לומר שאין זה בן זוגו של ראשון זה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס רשעה לתוך ביתו זכה שני ושלחה שנאמר (שם) ושנאה האיש האחרון וגו' ואם לאו קוברתו שנאמר (שם) או כי ימות האיש האחרון כדאי הוא במיתה שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס רשעה לתוך ביתו (מלאכי ב) כי שנא שלח ר' יהודה אומר אם שנאתה שלח ר' יוחנן אומר שנאוי המשלח ולא פליגי הא בזווג ראשון הא בזווג שני דא"ר אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר (שם) וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר [אתה] בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך:

אדם רע. שם כל אדם שהיא שאינה כוננה כו' שמתוך כך אינה נכנסת ביניהם ומזה הזהירו: ופרומה משני צדדיה. אצל אצילי ידיה כדרך הדומיות שבגלגסת שבשרן נראה מצדיהן: עם בני אדם ס"ד. א"כ רגלים לדבר שזונה היא והכורה לו: במקום שבני אדם רוחצים. והיא נכנסה לעיניהם אחר יציאתם כשהם לובשים בגדיהם: כי מצא בה. פסוק הוא בנבואת מלאכי: אם שנאתה שלח. כר"ע: אם שנואה. היא לפני המקום שלח כב"ש. והיא דגרסי שנוי המשנה וזו שמעתי שנוי כמשנה לפני המקום ואפילו לב"ה נהי דלא קייפינן שלא לבזוליה מיהו שנוי הוא: זווג ראשון. אשת נעורים וכן משמעי קרא כדכתיב בתריה אשת נעוריך וכתיב ובמרמתם ברוחכם ובאשת נעוריך אל יבגוד:

איר העמד איז האפען ביי דיא ארעמס פון ביידע זייטען אז מען זעהט ארויס אירע בריסט. אונ זיא וואשט זיך מיט מאנס לייט. פרעגט דיא גמרא מיט מאנס לייט איז זי דאך אזונת. גאר מען מיינט זיא וואשט זיך אויף דעם ארט ווא מאנס לייט האבין זיך גיוואשין. אונ ווי די מאנס לייט האבין נאר אן גיטאהן זייערע קליידער אוועק צו גיין איז זי אן גיקומען זיך אויס טאהן. אזוי אווייב איז אמצוה פון דער תורה מען זאל איר גטין. ווארום עס שטייט אין פסוק אז ער געפינט אויף איר אזאך פון זנות זאל ער זיא גטין. אין פסוק שטייט ער ווערט איר ארוס שיקען פון זיין שטוב אונ זיא ווערט גיין אונ ווערט זיין צו איין אנדער מאן. דער פסוק רופט אים איין אנדערער. צוא זאגין אונז אז ער איז ניט גלייך צום ערשטין מאן: דער ערשטער מאן הט ארוס געטריבען דיא שלעכטע פון זיין שטוב. אונ דער אנדערער האט אריין גיבראכט די שלעכטע אין זיין שטוב. אז דער אנדערער איז זוכה טרייבט ער זיא אויך ארויס פון זיין שטוב. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דער אנדערער מאן ווערט איר אויך פיינט האבען. אונ אויב ער איז ניט זוכה בגראבט זיא אים. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אדער דער אנדערער מאן ווערט שטארבין. ער איז ווערט ער זאל שטארבין. ווארום דער ערשטער מאן האט ארויס געשיקט דיא שלעכטע פון זיין שטוב. אונ דער אנדערער מאן האט אריין גינומען דיא שלעכטע אין זיין שטוב. אין פסוק שטייט כי שנא שלח. רבי יהודה זאגט אזוי מיינט מען אויב דוא האסט פיינט דיין ווייב שיק איר אוועק פון דיר. גט איר. רבי יוחנן זאגט אזוי מיינט מען דער וואס גט זיין ווייב איז ער גיפיינט ביי גאט. אונ רבי יהודה מיט רבי יוחנן קריגען ניט. דער וואס גט די ערשטע ווייב זיינע וואס ער האט איר גינומען אין זיין יוגענד. האט אים גאט פיינט: אונ דיא אנדערע ווייב אויב ער האט איר פיינט מעג ער זיא גטין. ווארום רבי אלעזר האט גזאגט דער וואס גט זיין ערשטע ווייב אפילו דער מזבח גיסט אויף אים טרערין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק נאך דיא אנדערע זאך טוהט איר. איר בדעקט מיט טרערין דעם מזבח פון גאט. עס איז געוויין אונ געשריי גאט וויל זיך ניט קערין צוא אייערע מנחות. אונ ער וויל ניט נעמען קיין בווילינג פון אייער האנט. אונ איר פרעגט פאר וואס איז דאס אזוי. ווייל גאט איז געווען א עדות צווישען דיר אונ צווישען דיין ווייב וואס דוא האסט גינומען אין דיין יוגענד. וואס דוא ביסט צוא איר פאלש גיווארין אונ זיא איז דיין בהעפטונג אונ דיא ווייב פון דיין פאר בינדונג:

אומר אפילו הקדיחה תבשילו שנאמר כי מצא בה ערות דבר] ר"ע אומר אפי' מצא אחרת נאה הימנה [שנאמר (שם) והיה אם לא תמצא חן בעיניו]. [גמרא] במאי קמפלגי בדר"ל דאמר ר"ל כי משמש בד' לשונות אי דלמא אלא דהא ב"ש סברי [והיה אם לא תמצא חן בעיניו] כי מצא בה ערות דבר דהא מצא בה ערות דבר ור"ע סבר כי מצא בה ערות דבר אי נמי מצא בה ערות דבר:

ו **תניא** היה רבי מאיר אומר כשם שיש דעות במאכל כך יש דעות בנשים יש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו וזו היא מדת פפוס בן יהודה שהיה נועל בפני אשתו ויוצא ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו וזו היא מדת כל אדם שמדברת עם אחיה וקרוביה ומניחה ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך התמחוי מוצצו ואוכלו וזו היא

[הקדיחה. שרפה לו ע"י אור או במלח כמו כי אש קדחה באפי: ערות דבר. לב"ה משמע נמי או ערוה או שאר דבר כהוגן: ר"ע אומר אפילו. לא מצא בה ערוה ולא דבר]: כי משמש בד' לשונות. במקום ד' לשונות כלנו נכתב כי בתורה במקום אם במקום פן במקום אלא במקום אשר. במקום אם כמו כי ימצא בקרבך כי יקרא כי תראה המור וכו' במקום אלא לסתור דבר האמור למעלה לומר אינו כן אלא כן כמו ויאמר לא כי צחקת וכן ולא תקפוץ את ידך כי פתוח תפתח ומי' במקום פן כמו כי תאמר בלבבך רבים וגו' לא תירא מהם גו' וכו'. וכן כל כי הסמוכים לאף אף כי תאמר לא אבורנו אף כי אנכי אעננו כלן נדרשין בלשון היתה וכו' ועוד משמש בלשון דהא דהיינו אשר או מפני כלו' ליתן טעם כמו לא לאקתי כי יראה כלו' מפני יראה וכן כי יבא אלי העם לדרוש אלהים מפני שבא אלי העם וכולהו מתרגמינן ארי שלשון ארי בארמי משמש כל לשונות כי בעברי ואם באת וכו': דהא מצא בה. מפני שמצא בה [הא לאו הכי לא יגרשנה וב"ה נמי הכי משמע לא לשון מכוי מפני שמצא בה] או ערוה או דבר ואם לאו לא יגרש. הילכך לא תמצא חן דקאמר קרא היינו מפני שמצא בה כדמפרש ביה ולא משום חן של מי: ור"ע. מפרש ליה להאי כי בלשון אם הילכך תרי מילי נינהו אם לא תמצא חן של מי בעיניו ואם מצא בה ערות דבר: יש דעות במאכל. דעות בני אדם הלוקות באסטניסות של מאכל ומצאתה יש שהוא איסטנים וקץ במאכל נוהמת מיאוס מיעוט ויש שאינו איסטנים כ"כ ויש שאינו איסטנים כלל כך דעות בני אדם הלוקים בפריצות יש מקפיד על פריצות מועט ויש שאינו מקפיד כ"כ ויש שאינו מקפיד כלל: פפוס בן יהודה. בעלה של אשה אחת היה וכשיוצא מביתו לשוק נועל דלת בפניה שלא תדבר

דאס גאר זאגען דאס עסין מעג ער זיא גטין. ווארום עס שטייט אין פסוק ער האט אויף איהר געפונען ערות דבר. אדער ער האט געפונען אויף איהר אפעלער פון זנות. אדער איין אנדער פעלער. מעג ער איהר גטין. רבי עקיבא זאגט אפילו ער האט געפונען א שענערע ווייב פון איהר מעג ער זיא אויך גטין: ווארום עס שטייט אין פסוק אויב זיא וועט ניט געפינען קיין חן אין זיינע אויגען. זיא וועט איהם ניט געפעלען: מעג ער זיא גטין. זאגט דיא גמרא אין וואס קריגען דיא תנאים. אין דעם וואס ריש לקיש האט געזאגט: ווארום ריש לקיש האט געזאגט דער ווארט כי האט פיר טייטשין. אויב. טאמער. נאר. ווארום. בית שמאי האלטין אזו מיינט דער פסוק אויב זיין ווייב וועט ניט געפינען חן אין זיינע אויגען כי מצא בה ערות דבר. ווארום ער האט ביי איהר געפונען אזאך פון זנות: און בית הלל טייטשין אויך כי ווארום. כי מצא בה ערות דבר. ווארום ער האט געפונען אויף איהר זנות: אדער איין אנדער זאך. און רבי עקיבא טייטשט דעם ווארט כי. אויב: אויב זיא האט ניט געפונען קיין חן אין זיינע אויגען. זיא געפעלט איהם ניט. מעג ער זיא גטין. און אויב ער האט ביי איהר געפונען אזאך פון זנות. מעג ער זיא אויך גטין:

ו תניא. מיר האבען גילערונט רבי מאיר האט געזאגט אזו וויא עס איז דא דעות אין עסין: אזו איז דא דעות ביי ווייבער. עס איז דא א מענטש אז א פליג פאלט אריין אין זיין גלאז משקה שטעלט ער אוועק דיא גלאז און וויל ניט טרינקען דיא משקה פון גלאז. דס איז דיא מדה פון פפוס בן יהודה: ווען ער פלעגט גיין אין גאס פלעגט ער פאר שליסען דיא טיר קיין מענטש זאל ניט אריין קומען צוא זיין ווייב. און עס איז דא א מענטש אז א פליג פאלט אריין אין זיין כוס: ווארפט ער ארויס דיא פליג: און טרינקט אויס דעם כוס. דס איז דיא מדה פון אלע מענטשין. זיין ווייב שמועסט מיט איהרע ברידער. און מיט איר פאמיליע: און ער לאזט דא. און עס איז דא א מענטש אז א פליג פאלט אריין אין זיין עסין גנגט ער אפ דאס א גיקעכטע עסין וואס אויף דעם פליג און עסט דאס. דאס איז א שלעכטע מדה: ער זעהט זיין ווייב גייט ארויס אין גאס מיט דעם בלויזין קאפ. און שפינט אין גאס. און איהרע קליידער און

ג תניא היה רבי טרפון אומר כל מקום שאתה מוצא אגוריאות של עכו"ם אף ע"פ שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להזקק להם שנאמר (שמות כא) ואלה המשפטים אשר תשים לפנ הם לפניהם ולא לפני עכו"ם ד"א לפניהם ולא לפני הדיוטות:

(דף פט) ד אכלה בשוק גירגרה בשוק הניקה בשוק בכולן רבי מאיר אומר תצא ר"ע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה א"ל רבי יוחנן בן נורי א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה והתורה אמרה (דברים כד) כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר (שם יט) על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה להלן דבר ברור אף כאן דבר ברור:

(דף צ) ה ומשנה ב"ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה שנאמר (דברים כד) כי מצא בה ערות דבר ובית הלל אומר

אגוריאות. אסיפות כמו אוגר בקיץ: לפניהם. קאי אהכתיב זקנים בעלו עמו אהר קדם מתן תורה כדכתיב ואל משה אמר עלה וגו' ואע"פ שנכתבה פרשה זו לאחר מתן תורה קודם מ"ת נאמרה ונכתבה כמזבח והעלו העולה והשלמים וכל זו דם נכנסו לברית:

גירגרה בשוק. הלכה: נטויה גרון: מוזרות בלבנה. שהיה הטווה בשוק לאור הלבנה ודרכן לבית ביאות בטלות ולדבר בהבודות שבעיר: לא הנחת וכו'. שיש אוהבים מגילים קול בהגס ברמז מועט: סקידהם.

לארץ ווערין געשווינד. אונ דס הט מען גימיינט אזו ווי דר צאל פון ווארט ונושנתם. אכט הונדערט צוויי אונ פופציג:

ג תניא. מיר האבין גלערונט רבי טרפון האט גיזאגט ווא דוא געפינסט אפארזאמלונג פון דיינים וואס זענין געצין דינער. אפילו זייא משפטין זייערע דינים אזוי וויא דיא יודישע דיינים משפטין. פון דעסטוועגין טארסטו ניט גיין האבין אמשפט ביי דיא דיינים פון דיא געצינדינער. נאר דוא זאלסט האבין אמשפט בייא דיא יודישע דיינים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דאס זענין דיא דינים וואס דוא זאלסט טאהן פאר זיי. פאר דיא יודישע דיינים זאלסטו טאהן די דינים: אבער ניט פאר דיא דיינים וואס זענין געצין דינער. אנדערע זאגין מען מיינט פאר די סנהדרין זאלסטו זאגין דיא דינים אבער ניט פאר פראסטע מענטשין: פראסטע מענטשין טארין ניט זיין קיין דיינים:

ד אכלה. אאשה וואס האט געגעסין אין גאס. אדער זיא איז גגאנגין אין גאס דעם קאפ ארויף מען זאל זעהן איהר שיינעם האלדז. אדער זיא האט גזויגין אקינד אין גאס. רבי מאיר זאגט דיא אלע ווייבער זאלין ווערין גגט פון זייערע מאנען. רבי עקיבא זאגט מען דארף איהר ניט געבין: ביז די ווייבער וואס זיצען אין גאס ביי נאכט און שפינען בייא דיא ליכטיגקייט פון די לבנה רעדין פון איהר אז זיא איז ניט פרום. זאל איהר דער מאן געבין. ווארום דיא ווייבער ווייסין פון אלע ווייבער וועלכע איז פרום אונ וועלכע ניט. האט רבי יוחנן בן נורי גזאגט צו רבי עקיבא אויב דו וועסט דיך פארלאזין אויף דיא ווייבער וועסטו ניט לאזין איין טאכטער פון אברהם אבינו וואס זאל בלייבען וואוהנען מיט איהר מאן. ווארום אויף וועמען דיא ווייבער זענין בייז רעדין זייא אויף איהר: אונ דוא וועסט באלד הייסין דעם מאן ער זאל איהר געבין: נאר אזוי זאל זיין דיא תורה האט גזאגט דער מאן זאל געבין זיין ווייב ווייל ער האט אויף איהר גפונען ערות דבר אשענדליכע זאך. אונ דארט שטייט אויך אין פסוק דורך צוויי עדות אדער דורך דריי עדות יקום דבר. זאל בלייבין שטיין אזאך. אזוי וויא דארט איז דאך אקלארע זאך. ווארום עס איז דאך דורך עדות. אזוי דא מיינט מען אויך אקלארע זאך. אז עדות זאגין אויף אאשה אז זיא פירט זיך ניט גוט. זייא האבין פון איהר גזעהן שלעכטע זאכין. דארף איהר דער מאן געבין: אבער ניט דורך דעם וואס דיא ווייבער וואס שפינען פאר דיא לבנה רעדין:

ה משנה. בית שמאי זאגין אמענטש טאר ניט געבין זיין ווייב. סיידין ער האט גפונען זי האט כמעט גיזען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא ווייב וועט ניט געפינען קיין חן בייא איהר מאן ווייל ער האט אויף איהר געפינען אשענדליכע זאך. אונ בית הלל זאגין אפילו זי

אמר להו אותן פרדסיאות שהושיב ירבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל בא הושע ובטלן ואעפ"כ לא עלו ישראל לרגל אמר הקב"ה אותן שנים שלא עלו ישראל לרגל ילכו בשביה. א"ר חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה אר"ח [א"ר ירמיה] דריש מרימר מ"ד (דניאל ט) וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו אלא צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה (מ"ב כד) החרש והמסגר אלף חרש שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין מסגר כיון שסוגרין שוב אינן פותחין וכמה איף עולא אמר שהקדים שתי שנים (דברים ד) לונושנתם (ע"ב) אמר רב אחא בר יעקב ש"מ מהרה דמרי עלמא תמניא מאה וחמשין ותרתי הוא:

תניא

פרדסיאות . שומרים : אותן שנים שלא עלו . כותיל ולאן מוחה בידם וכם לא עלו ינלו וילכו בשבי : וישקוד . וימהר כמו כי שוקד אני על דברי ומתרגמינן אוחי אנא : גלות צדקיהו . תרבות ירושלים שגלו כולם : גלות יכניה . הוא ישראל קדמה לגלות צדקיהו י"א שנה וזו היא צדקה שמיהר והחריב ביתו [כדי] להגלות זוזה של צדקיהו לבבל בעוד שהכמי גלות יכניה קיימים שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה דכתיב בהו החרש והמסגר אלף : כיון שסוגרין . הלכה שהם סגורים בה שאין יודעים להשיב לשואליהם שוב אין לה פותחים אחרים : עולא אמר . היינו צדקה שמיהר להביא הרעה לסוף ח' מאות והמבים דהיינו ב' שנים קודם ונושנתם דהוא בגמטריא תתנ"ב ואם שהו עד ונושנתם היה מתקיים בהם כי אבד תאבדון : ש"מ מהרה דמרי עלמא. כמנין ונושנתם דהא כתיב כי אבד תאבדון מהר :

דריבער איז אויף איהם אויף געאנגען שלמבחר. האט רב געזאגט צו רב כהנא אונ רב אסי די היטערס וואס ירבעם האט געזעצט אויף דיא וועגין צו היטען דיא יודין זאלין ניט גיין אויף יום טוב אין ירושלים. האט הושע זיי צו גנומען פון דיא וועגין. אונ ער האט געזאגט ווער עס וויל קען גיין אין ירושלים. פון דעסט וועגין האבין דאך יודין ניט געוואלט גיין אין ירושלים אויף יום טוב. האט גאט געזאגט דיא יאהרין וואס יודין זענין ניט אויף געאנגען אויף יום טוב אין ירושלים זאלין זייא גיין געפאנגען אין גלות. רב חסדא האט געזאגט פון מר עוקבאס וועגין. אנדערע זאגין רב חסדא האט געזאגט פון רבי ירמיהס וועגין. מרימר האט גדרשת עס שטייט אין פסוק גאט האט געאייקט אויף דיא שלעכין אונ ער האט זיא געבראכט אויף אונז ווארום גאט איז אצדיק. איז דאך דיא קשיא וואייל גאט איז אצדיק דריבער האט גאט געאיילט אויף די שלעכץ אונ האט זיי געבראכט אויף אונז: נאר גאט האט געמאכט א צדקה מיט דיא יודין. וואס ער האט פאר טריבען דעם מלך צדקיהו מיט דיא איבעריגע יודין אין בבל. ווען דער מלך יכניה מיט זיינע פארטריבענע זענען נאך געוועזן אין בבל. ווארום ביי דיא פאר טריבענע פון יכניה שטייט דער חרש אונ דער מסגר זענען געוועזן טויזענד. חרש הט מען זייא גירופין וואייל ווען זייא האבען אן גיהויבין צוא דרשנן זענען אלע געווארין וויא טויב אונ וויא שטום (עיין פ"ק דחגיגה). זייא האבין ניט גיוואוסט וואס צוא ענטפערין. מסגר הט מען זייא גירופען אז זייא האבין פאר שלאסין א דין אונ האבען ניט געוואוסט וואס צוא ענטפערין. האט שוין קיינער ניט גיוואוסט צוא ענטפערין. זיי זענען געוועזן טויזענד. אונ וואייל זייא זענען געוועזן גרויסע לומדים אונ חכמים דריבער האט גאט גיאיילט צו פר טרייבין דיא איבעריגע יודין אין בבל. דער חרש והמסגר זאלין לערנען תורה מיט דיא אלע יודין. דס איז דיא צדקה וואס גאט הט גיטאהן מיט דיא יודין. עולא זאגט דס איז געוועזן דיא צדקה וואס ער האט זייא פאר טריבען צווייא יאהר פריער פאר דער צייט פון ונושנתם. גאט האט געזאגט אויב זייא וועלין דינען עבודה זרה. וועלין זייא זיצען אין ארץ ישראל ביז ונושנתם דאס איז אכט הונדערט צוויי אונ פופציג יאהר. אונ ווען דיא יודין וואלטין נאך געזעסן אזוי לאנג אין ארץ ישראל. וואלט אבער באלד מקוים געווארין וואס עס שטייט ווייטער אין פסוק ואבדתם מהרה. איר וועט פאר לארין ווערין געשווינד. דריבער האט גאט זיי פאר טריבען מיט צוויי יאהר פריער. אונ אז עס איז ניט מקוים געווארין ונושנתם. דארף ניט מקוים ווערין ואבדתם. רב אחא בר יעקב זאגט פון דאנען זעהן מיר אז גאט זאגט געשווינד דערט דאס אכט הונדערט מיט צוויי אונ פופציג יאהר. ווארום גאט האט געזאגט איר וועט פאר

ורשום דאיניש לא אית עלוהי ומנוקה מכל מום ומן שחין דנפיק עד טצהר הדת ועתיק מאי אסותיה אמר אביי גינברא ומרהכא ובבריתא וחלא דחמרא ומשחא דזיתא ונטפיק חורא ושייפי ליה בגדפא דאווזא:

(דף כח) ב אמר רבי יהושע בן לוי לא חרבה ארץ ישראל עד שעבדו בה שבעה בתי דינין עבודה זרה ואלו הן ירבעם בן נבט ובעשא בן אחיה ואחאב בן עמרי ויהוא בן נמשי ופקה בן רמליהו ומנחם בן גדי והושע בן אלה שנא׳ (ירמיה טו) אמללה יולדת השבעה נפחה נפשה באה שמשה בעוד יומם וגו׳. אמר רב אמי מאי קראה (דברים ד) כי תוליד בנים ובני בנים. א״ל רב כהנא ורב אסי לרב. כתיב בית בהושע בן אלה (מ״ב יז) ויעש הרע בעיני ה׳ רק לא כמלכי ישראל וכתיב (שם) עליו עלה שלמנאסר וגו׳ אמר

מולהא למלכות ליהרג שאם היה מוכתב למלכות שקהו נשל כדאמרי׳ בנ״מ בהשוכר: ורשום דאיניש. רושם שימן בעושים על העבדים כדאמרי׳ במסכת שבת: לא אית עלוהי. מאדם אחר הוא מן המוכר אה: ומנוקה מכל מום. כמו לכתים מזוין דמקהו בגנב: ומן שחין דנפיק עד טוהר. ומכל שחין שיצא בפניו עד שתי שנים דמאים למיקם קמיה: עד טוהר. בלשון פרסי שתי שנים והאי דקאמרינן בעבדים ניצא היינו היכא דזבין כהמא אבל הכא כיון דהוי מיהו בטל וזה עכשיו אין לו שחין והכך שאין יכן שהולך לו הוזר עד שתי שנים נריכך עד ג׳ שנים מ״ג עמו שאם יצא בו אותו שחין עד שתי שנים שיהא מקחו בטל לפי שבכבר היה בו כמום בזה ולא לאותו: גינברא. כמשמעו זנגביל: מרהכא. שבולת כיגי ככף שיוצא ממנו במקום שמתיכין אותו בשעת הפירתו נון סהריה וקורין לו קויילו״ן: ובבריתא. גפרית: ושייפי ליה בגדפא דאווזא. וכוך אותו בנוצה של אווז:

שבעה בתי דינין. ז׳ משפחות של מלכים ממלכי ישראל והכך דמלכי יהודה לא קא חשיב שהיו בימיהם של אלו והוי כב״ד אחד המלך ובנו ובן בנו וכל מלכים שקמו מזרעו אהרין קרי חד ב״ד שלום בן יבש וזכריה לא קא חשיב לפי שלא מלכו שנה שלמה וכן זמרי אבל עמרי הביו של אחאב על שם בית דים של אחאב נקרא ומפני שאחאב הרשיע לעשות יותר נקרא סקלקול על שמו בימי הושע בן אלה גלו עשרת השבטים ומדאוד שעתא קרי ליה חרבה [דהיינו אמללה] יולדת השבעה שילדה שבעה משפחות לע״ז: עליו עלה. מפני שלא הרשיע כשאר המלכים באו הפורענות בימיו בהמיה: פרדסיאות

קיין ברבול און קיין קריג ניט פון מלך און ניט פון דיא מלכה. און אויף אים איז נים׳א קיין צייכן אז ער איז אקגעבט צוא וועמען. ער גיהער ניט צו קיין מענטשין נאר צו דעם וואס קויפט אים איצט. און ער איז ריין פון אפעלער. און ער הט ניט קיין פארך. און אויב ער הט אמאל גיהאט אפארך ווייס איך ניט. נאר עס איז שוין מעהר וויא צוויי יאהר חיא איך קען אים אז ער האט ניט קיין פארך. קיין נייעם פארך און קיין אלטען פארך. מיט וואס היילט מען אויס אפארך. הט אביי גזאגט מען זאל נעמען אינגבער און שטיקלאך שלעכטע זילבער. חיס עס פאלט אראפ פון שמעלצין דארט וואו מען גראבט די זילבער. און שוועבל. און עסיג פון וויין. און אייל פון איילבירטען. און ווייסע נטפיק. און מען זאל אוים מישען אלץ צוא זאמען און דס זאל מען שמירען אויף דעם פארך מיט אפעדער פון אגאנץ:

ב אמר. רבי יהושע בן לוי הט גזאגט ארץ ישראל איז ניט פריער חרוב גיווארין. ביז זיבען קעניגליכע פאמיליען פון יודישע מלכים האבען געדינט עבודה זרה. און דאס זענען זייא. ירבעם בן נבט. בעשא בן אחיה. אחאב בן עמרי. יהוא בן נמשי. פקח בן רמליהו. מנחם בן גדי. הושע בן אלה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא וואס הט גיבארין זיבען פאמיליען צוא דיא עבודה זרה איז פאר שניטען גיווארין. זיא איז גישוואלען גיווארין. איר זוהן איז אונטער גיגאנגען ווען עס הט נאך גידארפט זיין טאג. ווארום זייא זענען פאר טריבען גיווארין אין גלות פאר דיא אויס גיזעצטע צייט. רב אמי זאגט דאס ווייסין מיר פון דעם פסוק: אז דו וועסט גבוירען קינדער און קינדערס קינדער ונושנתם בארץ. און איהר וועט אייך עלטערין אין דעם לאנד, און איהר וועט דינען עבודה זרה. וועט איהר פאר לארין ווערין פון ארץ ישראל. האבין יודין גדארפט זיין אין ארץ ישראל אזוי פיל יאר ווי דר וואורט ונושנתם בטרעפט. אבט הונדערט מיט צוויי און פופציג יאהר. און זיי זענין פאר טריבען גווארין מיט צווייא יאהר פריער. איז דאך זייער זוהן אונטער גגאנגין ווען עס האט נאך גדארפט זיין טאג. רב כהנא און רב אסי האבין גזאגט צו רב עס שטייט ביי הושע בן אלה ער האט גטאהן וואס עס איז שלעכט אין דיא אויגין פון גאט נאר ניט אזוי שלעכט וויא דיא מלכים פון ישראל האבין גטאהן. און עס שטייט אין פסוק אויף איהם איז אויף גגאנגען שלמנאסר. איז דאך אקשיא ווייל ער איז ניט אזוי שלעכט גוועזען

בזמנה והגזת. דם למטה כפלים. תנא כשם שקשה למטה כפלים כך יפה למעלה כפלים א"ר פפא (ע"ב) לכפה למטה מן הביצים למעלה למעלה מן הביצים וכשות שלא בזמנה תנא כשם שקשה שלא בזמנה כך יפה בזמנה א"ר פפא זמנה תמוז שלא בזמנה טבת. יומי ניסן ויומי תשרי לא מעליא ולא קשיא:

קוילנדר"א כמו זרע גד: שלא בזמנה. לקתים מפ:ם: והקזת דם למטה. סיא ממעטת כפלים בכולן: למטה מן הביצים. כמו ברגליו ובשוקיו: למעלה. בכתפים ובגופו ובקריבותת:

הזורק פרק שמיני

(דף סט) **א אמר** רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות ודרך קרפיפות כדי לפוטרן מן המעשר:

דרך טרקסמון. דרך הכבושה ונהון ליכנס לפנים ודומה לי בהוא לשון יוני כמו טרקטין: כדי להייבן במעשר. דקי"ל אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנאמר בערתי הקדש מן הבית ודרשי' לה דרך שער. לאפוקי דרך הגגות ודרך גגות דלא יליף מוהלין בפערק בב"מ בהשוכר:

המגרש פרק תשיעי

(דף סו) **א אתקין** רב יהודה בשטר זביני דעבדי עבדא דנן מוצרק לעבדו ופטיר ועטיר מן חרורי ומן עלולי ומן ערורי מלכא ומלכתא ורשום

מוצדק לעבדו. דינו פסוק לעבדות שאין בום ערעור במכירה: ופטיר ועטיר מן חרורי ופרוש ומופלג מכל חירות כמו הנפטר מרכו. ועטיר. כמו עיטרא בטור הלוקה רק הבמות לא סרו מתרגמינן לא עיטרא: ומן ערורי מלכא ומלכתא. ומערעור המלך והמלכה שלא הטה להיות

בלוט פון אדער אונטען. מינערט דם די זרע צוויי מאהל אזוי פיל וויא יענע זאבען מינערין מיר האבין גילערונט אזו ווי בלוט לאזין פון אדער אונטען מינערט דיא זרע צוויי מאהל אזוי פיל: אזו בלוט לאזין פון אדער אויבין מערט דיא זרע צוויי מאהל אזו פיל: רב פפא האט גזאגט אונטען מיינט מען אונטער דיא אייער. בלוט לאזין פון אדער פון פוס. הויבין מיינט מען איבער דיא אייער. בלוט לאזין פון די הענט פון האלדז. מיר האבין גילערונט אזו ווי מען עסט בשות ניט אין דער צייט מינערין די זרע. אזו אז מען עסט בשות אין דער צייט מעהרין די זרע. רב פפא האט גזאגט די צייט צו עסין בשות איז אין דעם חודש תמוז. די צייט ניט צו עסין כשות איז אין חודש טבת. דער חודש ניסן אונ דער חודש תשרי אז מען עסט בשות. ניט עס איז גוט אונ ניט עס איז שלעכט:

פרק שמיני

א אמר. רבה בר בר חנה האט גזאגט פון רבי יוחנ'ס וועגין. וס רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי יהודה ברבי אלעאים וועגין זעה די היינטיגע דורות זענען ניט ווי די פר צייטיגע דורות. דיא פאר צייטיגע דורות פלעגין אריין ברייגגן זייערע פירות פון פעלד אין שטוב אריין דורך דיא טירען. זייא זאלין מוזין געבין מעשר. אונ דיא היינטיגע דורות ברייגגען אריין זייערע פירות דורך דיא דעכער אונ דורך דיא קרפיפות. זייא זאלין ניט בדארפין געבין קיין מעשר:

פרק תשיעי

א אתקין. רב יהודה האט גימאכט אז איינער קויפט אקנעכט דארף מען דאך שרייבין אויף אפאפיר או דער קנעכט איז פאר קויפט גיווארין צו דעם בעל הבית. זאל מען אין דעם פפיר אזוי שרייבין. דער קנעכט ווערט פאר קויפט מיט גירעכטיגקייט. קיינער קען ניט קריגען אויף דעם פאר קויפונג. ער איז אפ גישיידט אונ ווייט פון אלע פרייהייט. אונ ער האט ניט אויף זיך

לבי סהרחר עזבני כהי דרך דכתיב (שם קב) ענה בדרך כחי קצר ימי עון דכתיב (שם לא) כשל בעוני כחי. שלשה דברים מתישין גופו של אדם ואלו הן אכל מעומד ושתה מעומד ושימש מטתו מעומד. חמשה קרובים למיתה יותר מן החיים ואלו הן אכל ועמד שתה ועמד הקיז דם ועמד ישן ועמד שימש מטתו ועמד. ו' העושה אותן כיד כת ואלו הן הבא

מהדר . מיקך דלגה : אכל ונעמד . מיד קודם בבכה מעט :
כשנכה איקן . כוון כאחת : מעורת . שם אכה :
ומיעוטן יפה . כגים לאדם-מעט מהם יפה גופו לרפואה וטוב ביהה לו קלת מבלא יהא לו בלוב אבל רובן קשה כבים לו סרכנס : דרך . אהלך מרכיב : ודרך ארץ . המטה : עושר . מיעוטו יפה ורובו קשה במכסלו מת"ת ומגביה לבבו : חמין . לרחוץ ולשתות : והנתק . לרעת : וגודגדניות.

בדרך ונתייגע הקיז דם ונכנס לבית המרחץ ושתה ונשתכר וישן ע"ג קרקע ושימש מטתו א"ר יוחנן והוא שעשאן כסדרן אמר אביי כסדרן מת שלא כסדרן חלש איני והא מעורת עבדה ליה לעבדה תלת מינייהו ומית ההוא כחוש הוה. ה' רובן קשה ומיעוטן יפה ואלו הן דרך ודרך ארץ עושר ומלאכה יין ושינה חמין והקזת דם. ה' ממעטין את הזרע ואלו הן המלח והרעב והנתק בכיה ושינה על גבי קרקע וגודגדניות וכשות שלא בזמנה

אשרעק אונ זארג ; ער שרעקט אונ זארגט אויף דיא צייט וואס וועט זיין. למשל ער זארגט אויף פרנסה. אדער ער שרעקט פאר זיינעם אשונא אונ הט מורא דער שונא וועט אים טאן שלעכץ. דאס אנדערע איז אז מען איז שטענדיג אין וועג. דס דריטע איז אז ער זארגט אויף זיינע עבירות. אז שרעק אונ זארג מאכען שוואך דעם כח ווייזען מיר פון דעם פסוק דוד המלך הט גזאגט מיין הארץ איז ארומגערינגעלט מיט שרעק אונ זארג מיין כח האט מיך פאר לאזט. אז אוועג מאכט שוואך דעם כח ווייזען מיר פון דעם פסוק ער הט גיפייניגט אין וועג מיין כח ער האט קורץ גימאכט מיינע טעג. אז דיא זארג פון עבירות מאכט שוואך דעם כח ווייזען מיר פון דעם פסוק עס איז גישטרויכלט מיין כח דורך דיא זארג פון מיינע עבירות. דריי זאכען מאכען שוואך דעם גאנצען גוף פון מענטשין. אז ער הט גיגעסין שטייענדיג. אדער ער הט גטרונקען שטייענדיג. אדער ער הט בועל גיוועזען אאשה שטייענדיג. אז א מענטש טוהט איינע פון די פינף זאכען איז ער נענטער צום טויט ווי צום לעבין. אז ער הט גיגעסען זיצענדיג אונ הט זיך באלד אויף גישטעלט. אדער ער האט גיטרונקען זיצענדיג אונ האט זיך באלד אויף גישטעלט. אדער מען הט אים גילאזין בלוט פון אדער אונ ער הט זיך באלד אויף גישטעלט. אדער ער איז גישלאפען אונ האט זיך באלד אויף געשטעלט. אדער ער האט בועל גיוועזען אאשה אונ באלד נאך דיא בעילה הט ער זיך אויף גישטעלט. אז איינער טוהט דיא זעקס זאכען שטארבט ער באלד : ער איז גיקומען פון וועג אונ איז גיוועזען אפ גימאטערט הט מען אים גילאזין בלוט פון אדער. אונ נאך דעם איז ער באלד אריין גיגאנגען אין א באד. אונ באלד נאך דעם הט ער גיטרונקען וויין ביז ער איז שיכור גיווארין. אונ איז גישלאפען אויף דיא ערד. אונ הט בועל גיוועזען אאשה. רבי יוחנן זאגט דס איז נאר אז ער הט גיטאן כסדר אזוי וויא דא שטייט. אביי זאגט אז ער הט גיטאהן כסדר וויא דא שטייט. שטארבט ער. אז ער האט גיטאהן דיא זעקס זאכען נאר ניט כסדר וויא דא שטייט : ווערט ער שוואך. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזו. אאשה וואס האט גיהייסען מעורת הט גיטאהן צו איר קנעכט דריי זאכען פון די זעקס. אונ ער איז גישטארבין. זאגט די גמרא ווייל דער קנעכט איז גיוועזען מאגער דריבער האבן אים דריי זאכן אויך גיהרגעט. אכט זאכען זענען דא אז מען טוהט זייא פיל איז ניט גוט. אונ אז מען טוהט אביסול איז גוט. איז מען גיזונד. אבער אז מען טוהט פון זייא גאר ניט איז אויך ניט גוט. צו גיין אין וועג. אונ תשמיש המטה. רייכקייט. ארבעטין. וויין טרינקען. שלאפין. צו באדין אין ווארעמע וואסער. אונ בלוטלאזין פון אדער עטלעכע. אכט זאכין מינערין די זרע פון מענטשין. זאלץ. הונגער. קרעץ. וויינען. שלאפען אויף דער ערד קיין ... אונ אז מען עסט ... ניט אין דער צייט : אונ אז מען לאזט

מפחד בלילות. רב ושמואל חד אמר מלך והדיוט והד אמר מלך והדיוט ומלך:

(דף ע) **ה אריב״ל** אכל בשר שור בלפת ולן בלבנה בליל י״ד או ט״ו בתקופת תמוז אחזתו אחילו תנא והממלא כרסו מכל דבר אחזתו אחילו אמר רב פפא אפילו מתמרי פשיטא ס״ד אמינא הואיל ואמר מר תמרי משבען ומשחנן ומשלשלן ומאשרן ולא מפנקן אימא לא קמ״ל מאי אחילו א״ר אלעזר אש של עצמות מאי אש של עצמות [אמר אביי] אשא דגרמי:

ו א״ל אליהו לרבי נתן אכול שליש ושתה שליש והנח שליש לכשתכעוס תעמוד על מלואך

תני ר׳ חייא הרוצה שלא יבא לידי חולי מעים יהא רגיל בטיבול קיץ וחורף. סעודתך שהנאתך הימנה משוך ידך הימנה ואל תשהה עצמך בשעה שאתה צריך לנקביך:

ז **שלשה** דברים מכחישין כחו של אדם ואלו הן פחד דרך ועון. פחד דכתיב (תהלים לח) לבי

כלומפלאות קלוני״ש בלע״ז: מלך והדיוט. שם שלמה לא חזר שוב למלכותו:

מכל דבר. שהוא טוב לו ומתוק לחכו ואוכל תמיד כל תאותו מביאו לידי חולי שמו אחילו: כולהי ואמר מר. שהתמרים יפה כל כך לגוף: משחנן. מחממות: משלשלן. משלשלות: מאשרן. מחזקות כח: ולא מפנקן. אין מענגות את הלב כמות האיכטנים והנ״פ שהן מתוקות:

אכול שליש. מלא מעיך שליש ושתה שליש והנח שליש במעך ריקם: לכשתכעוס. וימלא בטנך כעס תעמוד על מלואך הבל אם המלא מעיך אכילה ושתיה לכשתכעוס תבקע: בטבול. לטבול בחומץ או פת ביין: שהנאתך. שערבה לך: משוך ידך הימנה. שלא תמלא כריסך:

פחד. דאגה שדואג על דבר שעתיד כגון מיתה מזונות או פחד אויב וקורין אימ״א: סהגרתי

איינער זאגט שלמה איז גוועזן אמלך. און ווען אשמדאי האט אים פאר ווארפן איז ער געוואהרן אויס מלך ביז ער איז געשטארבן. און איינער זאגט ער איז צוריק געווארן אמלך. איז ער געוועזן אמלך און אפראסטער און אמלך ביז ער איז געשטארבן:

ה אמר. רבי יהושע בן לוי האט געזאגט אז איינער האט געגעסן אקסין פלייש מיט לפת לפת איז אלע ערד פירות. קארטאפיל. מעהרין. קרויט. ריבען. און געשלאפן ביין און באלד נאך דעם עסין האט ער גענעכטיגט אונטער דיא לבנה. די נאכט וואס געהער צום פערצעהנטין אדער דיא נאכט וואס געהער צום פופצעהנטין טאג אין תקופת תמוז. בעקומט ער אקראנקייט וואס הייסט אחילו. מיר האבען געלערנט דער וואס עסט ביז ער האט אפולען בויך. פון וועלכין עסין עס איז. בעקומט ער אקראנקייט וואס הייסט אחילו. רב פפא זאגט אפילו ער האט געגעסן טייטלען. פרעגט דיא גמרא געוויס מיינט מען טייטלען אויך. ענטפערט דיא גמרא ווייל דער תנא האט געזאגט טייטלען מאכען זאט. און זייא דער הייצען דעם מענטש וואס עסט זיי. און זייא מאכען אדורך דעם מאגען. און זייא גיבען דעם מענטש כח. און זייא מאכען ניט איידיל דעם מענטש. נאר ער זאל זיין פראכט געזונדט. וואלטין מיר מיינען וואס מעהר מען עסט פון זיי געזינטער איז. דריבער זאגט אונז רב פפא אז אפילו ער האט געגעסן טייטלען ביז אפולען בויך. ווערט ער אויך קראנק. וואס איז די קראנקייט אחילו. רבי אלעזר זאגט די ביינער ווערן הייס ווי אפייער וואלט אין זיי געברענט:

ו אמר. אליהו הנביא האט געזאגט צו רבי נתן דוא זאלסט עסין אדריטל. און זאלסט טרינקען אדריטל. און אדריטל בויך זאלסטו לאזין ליידיג. טאמער וועסטו אין כעס ווערן זאל זיין אארט אין בויך וואו דער כעס זאל זיין. וועט דער בויך ווערן ריכטיג פול. ווארום אז דוא וועסט פול מאכען דעם בויך מיט עסין און טרינקען. אז דוא וועסט אין כעס ווערן. קען פלאצין דער בויך. רבי חייא האט געלערנט דער וואס וויל זיינע גידערים זאלין ניט קראנק ווערין. זאל ער זיין געוואונט איין צו טונקען זיין ברויט אין עסיג אדער אין וויין. סיי זומער און סיי ווינטער. אז דוא וועסט עסין אזוי אעסין וואס דוא האסט הנאה. זאלסטו ניט עסין ביז דער בויך וועט דיר פול ווערין. זאלסט אויף הערין אין מיטען צו עסין. און ווען דוא דארפסט גיין צום מענשליכען געברויך. זאלסטו דיך ניט אויף האלטען:

ז שלשה. דריי זאכען מאכען שוואך דעם כח פון אמענטש. דאס זענען זייא. איינס איז

ההוא: גומד. נגוד: [ובכיהורי ערכות דר"כ כלי מהיתי קיח מקודש כל תרס נכנת מים]: גא כרך. היינו הבק לומר דבר אחד בל בנ"ת כל סימים בזה אומר סייתי מלך והיינו אומר דבר בכות אחרת: כדקי בכרעיה. ברגליו של בר דומית נבל פרגולים: במוקי קאתי. היינו בא לבכבר יתף הלא

אותביה לחד גפיה ברקיעא ולחד גפיה בארעא פתקיה ארבע מאה פרסי על ההיא שעתא אמר שלמה (קהלת א) מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש (כי זה) [וכתיב (שם ב) וזה היה] חלקי מכל עמלי מאי (כי) וזה רב ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר גונדו: היה מחזר על הפתחים כל היכא דמטי אמר (שם א) אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים. כי מטא גבי סנהדרין אמרו רבנן מכדי שוטה בחדא מלתא לא סריך מאי האי אמרו ליה לבניהו מי בעי לך מלכא לגביה אמר להו לא שלחו להו למלכוותא קאתי מלכא לגבייכו. שלחו להו אין קאתי שלחו להו בדקו בכרעיה שלחו להו במוקי קאתי וקא תבע להו בנדותייהו וקא תבע לה נמי לבת שבע אמיה אתיוה לשלמה והבו ליה עזקתא דחקיק עליה שם ושושילתא דחקיק עליה שם כי עייל חזייה פרח ואפ"ה הוה ליה ביעתותא מיניה והיינו דכתיב (שה"ש ג) הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל כלם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד

גינומען דיא קייט פון אשמדאי. אונ האט אים גיגעבין זיין פינגעריל. האט אשמדאי איין גישלונגען דעם פינגעריל. אונ האט גיצייגט איין פליגל אויף דעם הימעל. אונ איין פליגל אויף דיא ערד. אונ ער האט אוועק גיטאהן שלמהן אויף פיר הונדערט מייל וייט. אויף דיא צייט האט שלמה גיזאגט וואס פאר איבעריגט דער מענטש מיט זיין גאנצע ארבעט וואס ער וועט ארבעטין אונטער דיא זוהן. אונ נאך שטייט אין פסוק שלמה האט גיזאגט דאס איז מיין חלק פון מיין גאנצע ארבעט. וועלכעס איז זיין חלק. קריגען רב מיט שמואל. איינער זאגט זיין שטעקין. אונ איינער זאגט זיין קלייד. שלמה איז גיגאנגען צו דיא טירען בעטין מען זאל אים עפעס שיינקען. וואו ער איז גיקומען האט ער גיזאגט איך בין קהלת איך בין גיוועזען א מלך אויף דיא יודען אין ירושלים. וויא שלמה איז גיקומען צוא דיא סנהדרין. האבען די רבנן גיזאגט א משוגענער אדער א נאר האלטען זיך ניט איבעריג ביי איין זאך. וואס קען דאס זיין מיט דעם מענטשין. מען הערט ניט פון אים קיין נארישקייט נאר דאס איינע וואס ער זאגט ער איז שלמה המלך. און דער צייט וואס שלמה איז ניט גיוועזען אין דער היים. איז דער ווייל אשמדאי גיוועזען א מלך אויף שלמהס ארט. אונ קיינער האט אים ניט דער קענט. מען האט גימיינט אז דאס איז שלמה. דיא חכמים האבען אבער גיוואלט וויסען אויב דאס איז שלמה אדער ניין האבען זייא גיזאגט צוא בניהו דער מלך רופט דיך צוא זאלסט קומען צוא אים. אדער ניין. האט בניהו גיזאגט ניין. ער רופט מיך ניט האבען דיא חכמים געשיקט צוא דיא ווייבער פון שלמה פרעגין אויב דער מלך קומט צוא זייא אדער ניין. האבען דיא ווייבער גיענטפערט יא ער קומט צוא אונז. האבען דיא חכמים געשיקט צוא דיא ווייבער איר זאלט זעהן דיא פיס וואס ער האט. ווארום שדים האבען הינערשע פיס. האבען דיא ווייבער גיענטפערט ער קומט אין זאקין. אונ ער וויל זייא בועל זיין ווען זייא זענען נדות. אונ ער האט גיוואלט בועל זיין זיין מוטער בת שבע. דער נאך האט מען גיבראכט שלמהן אהיים אונ מען האט אים גיגעבין א פינגעריל וואס אויף אים איז גיוועזען אויס געקריצט דער נאמען פון גאט. אונ א קייט וואס אויף אים איז גיוועזען אויס געקריצט דער נאמען פון גאט. וויא שלמה איז אריין גיקומען אין שטוב. אונ אשמדאי האט אים דער זעהן. איז ער אוועק גיפלויגין. פון דעסטוועגין האט שלמה גישראקין פאר אשמדאי. דריבער זאגט דער פסוק ארום די בעט פון שלמה זענען גישטאנען זעכציג גבורים פון דיא שטארקסטע יודין. אלע האבען גיהאלטען שווערדין זייא זענען גיוועזען גילערנט מלחמה צו האלטען. יעדער האט גיטראגין דיא שווערד אויף דיא זייט פון דיא שרעק וואס שלמה האט גישראקין ביי נאכט. רב אונ שמואל קריגען

ד א"ל בניהו מ"ט כי חזיתיה להההוא סמיא דהוה קא טעי באורחא אסיקתיה לאורחיה א"ל מכרזי עליה ברקיעא דצדיק גמור הוא ומאן דעביד ליה ניחא נפשיה זכי לעלמא דאתי ומ"ט כי חזיתיה לההוא רויא דקא טעי באורחא אסיקתיה לאורחיה א"ל מכרזי עליה ברקיע דרשע גמור הוא ועבדי ליה ניחא נפשיה בי היכי דליכליה לעלמא. מ"ט כי חזיתיה לההוא חדוותא בכית א"ל בעי מימת גברא בגו תלתין יומין ובעיא מינטר ליבם קטן תליסר שנין. מ"ט כי שמעתיה לההוא גברא דא"ל לאושכפא עביד לי מסאני לשב שנין אחיכת א"ל ההוא ז' יומי לית ליה מסאני לשב שני בעי מ"ט כי חזיתיה לההוא קסמא דהוה קסים אחיכת א"ל דהוה יתיב אבי גזא דמלכא לקסום מאי דאיכא תותיה תרתיה גביה עד דבנייה לבית המקדש יומא חד הוה קאי לחודיה א"ל כתיב (במדבר כד) כתועפות ראם לו ואמרינן בתועפות אלו מה"ש ראם אלו השדים מאי רבותייכו מינן א"ל שקול שושילתא מינאי יהב לי עזקתך ואחוי לך רבותאי שקליה לשושילתא מיניה ויהב ליה עזקתא בלעיה אותביה

אסיקתיה. מה הבטנו לו: ובעיא מינטר ליבם קטן. עד שיגדל כדי שנים ויגדל ויחלוץ להלכה וידע היה זה בשעתה להמתין י"ג שנים: ז' יומי לית ליה. אינו בטוח להיות ז' ימים שמא למחר ימות: אבי גזא. התחיו היה אוצר גדול זהב וכסף טמון: תרתיה גביה. אייתו אותו שלמה לאשמדאי תרת כו' אימי איסור כשמזיק בכ"ק מאן להכה נגזרה במולא: הוה קאי להודיה. שלמה אצל אשמדאי: כתועפות ראם לו. להקב"ה יש לו תועפות ראמים למשלחתו ולפרע פורענות בגליותו: מאי רבותייכו. שנשתבח הקב"ה בהם: עיזקתך. טבעתו היה שם הקוק עליה: פתקים.

שמיר. האט דער שלית צו גנומען דעם שמיר. איז גיגאנגען דער האן אונ האט זיך דער ווארגן ווייל ער קען ניט האלטן זיין שבועה:

ד אמר. בניהו האט גזאגט צו אשמדאי פאר וואס אז דו האסט גיזעהן דעם בלינדען וואס האט גיבלאנדזעט אין וועג. האסטו איהם ארויף געפירט אויף דעם וועג. האט אשמדאי גזאגט מען הט אויס גערופן אין הימעל אויף דעם בלינדען אז ער איז אאמתר צדיק. אונ ווער עס טוט איהם טאהן אטובה וועט ער זוכה זיין צו עולם הבא. נאך הט בניהו גיפרעגט דעם אשמדאי פר וואס אז דו האסט גיזעהן דעם שכורען וואס הט גיבלאנדזעט אין וועג האסטו אים ארויף געפירט אויף דעם וועג. הט אשמדאי גזאגט מען האט אויס גירופען אין הימעל אויף דעם שכור אז ער איז אאמתר רשע. האב איך אים גיטאהן אטובה. ער זאל די הנאה האבען אויף דער וועלט אונ זאל אם נעמען דעם שכר טאמער הט ער אמאהל גיטאהן אמצוה. נאך הט בניהו גיפרעגט דעם אשמדאי פר וואס אז דו האסט גיזעהן די פרייליכע חתונה האסטו גיוויינט הט אשמדאי גזאגט אין די דרייסיג טעג נאך דער חתונה דארף שטארבען איר מאן. אונ זיא וועט דארפן ווארטן אויף איר כאנים ברודער ער זאל איר יבום זיין אדער חליצה געבען דרייצעהן יאהר. נאך האט בניהו גיפרעגט דעם אשמדאי פאר וואס אז דוא האסט גיהערט דער מענטש האט גזאגט צום שוסטער ער זאל אים מאכען אפאאר שיך זייא זאלין זיין שטארק אויף זיבען יאהר. האסטו גילאכט. הט אשמדאי גזאגט דער מענטש וועט שיין ניט לעבין זיבען טאג. ווייל ער האבען שיך אויף זיבען יאהר. נאך האט בניהו גיפרעגט צו אשמדאי. פר וואס אז דו האסט גיזעהן דעם כישוף מאכער ער מאכט כישוף האסטו גילאכט. האט אשמדאי גזאגט וואו דער כישוף מאכער איז גיזעסן. אין דער ערד אונטער אים איז גיוועזן אקעניגליכער אוצר. אונ ער הט ניט גיוואוסט. לאז ער בעסער מאכען כישוף אויף דיא זאכען וואס ליגען אונטער אים. שלמה המלך הט פר האלטען דעם אשמדאי ביי זיך ביז ער האט אויף גיבאהט דעם בית המקדש. אמאהל איז גישטאנען שלמה המלך אליין מיט אשמדאי. קיינער איז ניט מער גיוועזן. הט שלמה גזאגט צו אשמדאי עס שטייט אין פסוק כתועפות ראם לו. גאט האט תועפות אונ ראם. אונ מיר האבען גזאגט תועפות מיינט מען מלאכים. ראם מיינט מען שדים. מיט וואס זענען דיא שדים גרעסער פאר אונז. האט אשמדאי גזאגט צו שלמה נעם אראפ פון מיר דיא קייט. אונ גיב מיר דיין פינגערל וואס אויף אים איז אויס גיקריצט דער נאמען פון גאט. וועל איך דיר ווייזן מיין גרויסקייט. הט שלמה אראפ

אנסיה משתיא שקל לבינתא אותיב אחברתה אתו א"ל לשלמה א"ל הכי אמר לכו דדר אשקיוהו למתר אמר להו ואמאי לא קא בעי לי מלכא לגביה אמרו ליה אנסיה מיכלא שקל לבינתא מחברתה אותבה אארעא אתו אמרו ליה לשלמה אמר להו הכי אמר לכו נגידו מיניה מיכליה לסוף תלתא יומי עייל לקמיה שקל קניא ומשח ארבעה גרמידי ושדא קמיה א"ל מכדי כי מיית ההוא גברא לית ליה בהדין עלמא אלא ארבעה גרמידי השתא כבשתיה לכולי עלמא ולא שבעת עד דכבשת נמי לדידי א"ל לא קא בעינא מינך מידי בעינא דאיבנייה לבית המקדש וקא מיבעי לי שמירא א"ל לדידי לא מסר לי לשרא דימא מסריה ולא יהיב ליה אלא לתרנגולא ברא דמהימן ליה אשבועתיה ומאי עביד ביה ממטי ליה לטורי דלית בהו ישוב ימנח להו אשינא דטורא ופקע טורא ומנקיט ומייתי ביזרני דאילנא ושדי התם והוי ישוב והיינו דמתרגמינן נגר טורא בדקו קינא דתרנגולא ברא דאית ליה בני והפויה לקיניה זוגיתא חיורתי כי אתא בעי למיעל ולא מצי אזל אייתי שמירא ואותביה עילויה רמא ביה קלא שדייה שקליה אזל חנק נפשיה אשבועתיה׃ א"ל

סנכה נלא שבין מיניס גבמתא מאד : אנסיס מנהיא . בפה ברנה : נגידי מיכלא מיניה . מפכו יהכס מלהאכילו כי אם מעט : קמא . קנה : דשימון ליה אשבועתיה . מהימנו בשבועתו כשנשבע לו להחזירו לו : דלית בהו ישוב . של ארעים ואילנות להתפרנס בהם : ופקע טורא . מתבקע מעט כמין סדק עד שמבליך בה זרע האילנות וגדלים אילנות בה ומתפרנס מ..ם : בדקו קינא . בדקו עד שהיו נקיאין סיכן יש קן של דוכיפת דהוא תרנגולא ברא : זגיתא . זכוכית כדי שיראה את בניו ולא יוכל לכנוס אצלם ויהא צריך לשמיר לבקע הזכוכית : ותנק ניה . בלוחו של שלמה קלא : חנק נפשיה . כתרנגול :

הסיקתיס

גְטרוּנְקֶען . הָאט אַשְׁמְדַאי גנוּמֶען אוּנ הָאט גֶלֵייגְט אַצִיגוּל אוֹיף אַצִיגוּל . הָאט מֶען גֶזָאגְט צוּא שְׁלֹמה אַזוֹי הָאט אַשְׁמְדַאי גְטָאהן . הָאט שְׁלֹמה גְזָאגְט אַזוֹי הָאט עֶר אַייךְ גְזָאגְט גִיט אִיהם נָאךְ אַמָאהל וַויין צוּם טְרִינְקֶען . אוֹיף מָארגִין הָאט ווידֶער אַשְׁמְדַאי גְפְרֶעגְט פַאר וָואס רוּפְט מִיךְ נִיט דֶער מֶלֶךְ צוּ זִיךְ . הָאט מֶען גֶזָאגְט צוּ אִיהם דֶער מֶלֶךְ שְׁלֹמה הָאט הַיינְט צוּ פִיל גֶגֶעסִין . הָאט אַשְׁמְדַאי אַרָאפּ גנוּמֶען דֶעם צִיגוּל פוּן דֶעם אַנְדֶערִין . אוּנ הָאט אִיהם גְלֵייגְט אוֹיף דִיא עֶרְד . הָאט מֶען גְזָאגְט צוּ שְׁלֹמה אַזוֹי הָאט אַשְׁמְדַאי גְטָאהן . הָאט שְׁלֹמה גְזָאגְט אַזוֹי הָאט עֶר אַייךְ גְזָאגְט נֶעמְט צוּ פוּן אִיהם דָאס עֶסִין . נָאךְ דְרַייא טֶעג אִיז עֶר אַרַיין גְגַאנְגֶען פַאר שְׁלֹמה . הָאט אַשְׁמְדַאי גְנוּמֶען אַשְׁטֶעקִיל אוּנ הָאט אָפּ גְמָאסְטִין פִיר אֵיילִין . אוּנ הָאט גְוָוארְפִין דֶעם שְׁטֶעקִיל פַאר שְׁלֹמה . אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט צוּ שְׁלֹמה . אַז דוּא וֶועסְט שְׁטַארְבִּין וֶועסְטוּ דָאךְ אוֹיף דֶער וֶועלְט נִיט מֶער הָאבִּין נָאר פִיר אֵיילִין . אִיצְט הָאסְטוּ אַיין גְנוּמְען דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט . אוּנ דוּא בִּיזְט נָאךְ נִיט זַאט גְוָוארִין בִּיז דוּ ווִילְסְט מִיךְ אוֹיךְ אַיין גֶענֶמֶען . הָאט שְׁלֹמה גְזָאגְט צוּ אַשְׁמְדַאי אִיךְ וִויל פוּן דִיר גָאר נִיט . נָאר אִיךְ וִויל בּאהֶען דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ . אוּנ אִיךְ דַארְף הָאבִּין דֶעם שָׁמִיר . הָאט אַשְׁמְדַאי גְזָאגְט צוּ שְׁלֹמה צוּ מִיר אִיז דֶער שָׁמִיר נִיט גֶגֶעבִּין גְוָוארִין . צוּם שַׂר פוּן יַם אִיז דֶער שָׁמִיר גֶגֶעבִּין גְוָוארִין . אוּנ דֶער שַׂר פוּן יַם גִיט נִיט דֶעם שָׁמִיר צוּ קֵיין אַנְדֶערִין נָאר צוּם ווִילְדֶען הָאן . ווַייל עֶר גְלוֹיבְּט אִים מִיט אַשְׁבוּעָה אַז עֶר וֶועט אִים צוּרִיק אָפּ גֶעבִּין . אוּנ וָואס אוּהט דֶער ווִילְדֶער הָאן מִיט דֶעם שָׁמִיר . עֶר טְרָאגְט אִים אַוֶועק אוֹיף דִיא בֶּערְג וָואס זֶענֶען ווִיסְט וָואס אוֹיף זֵייא וואקְסְט גָאר נִיט . אוּנ עֶר לֵייגְט דֶעם שָׁמִיר אוֹיף דֶעם בַּארְג ווֶערְט אִין דֶעם בַּארְג שְׁפַּאלְטִין . אוּנ דֶער הָאן קְלוֹיבְּט צוּזַאמֶען קֶערְנֶער פוּן בּוֹימֶער אוּנ עֶר ווַארְפְט אַרַיין אִין דִיא שְׁפַּאלְטִין . וואקְסִין אַרוֹיס בּוֹימֶער . ווֶערְט אַבֶּעזֶעצֶעגֶער אָרְט אוּנ דֶער הָאן הָאט פוּן וואגְען צוּ עֶסִין . דֶרִיבֶּער רוּפְט מֶען דֶעם הָאן נַגַר טוּרָא . עֶר צוּ שְׁפַּאלְט בֶּערְג . הָאט מֶען גִיזוּכְט בִּיז מֶען הָאט גִיפוּנֶען דִיא נֶעסְט פוּן דֶעם ווִילְדֶען הָאן . הָאט מֶען גִיזֶעהן עֶר הָאט קִינְדֶער . הָאט מֶען בַּדֶעקְט זֵייא נֶעסְט מִיט ווַייסֶע גְלָאז . ווִיא דֶער הָאן אִיז גִיקוּמֶען צוּ זַיין גֶעסְט הָאט עֶר גִיוָואלְט אַרַיין גֵיין צוּ זַיינֶע קִינְדֶער . אוּנ עֶר הָאט נִיט גֵיקֶענְט . אִיז עֶר גִיגַאנְגֶען אוּנ הָאט גִיבְּרַאכְט דֶעם שָׁמִיר אוּנ הָאט אִים גִילֵייגְט אוֹיף דֶעם גְלָאז . דֶער גְלָאז זָאל צוּ שְׁפַּאלְטִין ווֶערִין . הָאט דֶער שָׁלִיחַ פוּן שְׁלֹמה אַרוֹיס גִישְׁרַייא גִיטָאהן . הָאט זִיךְ דֶער הָאן דֶער שְׁרָאקִין הָאט עֶר אַרָאפּ גִיוָואַרְפִין דֶעם

כי אתא סייריה לגושפנקא גלייה אשכחיה חברא אמר כתיב (משלי כ) לץ היין הומה שכר וכל שוגה בו לא יחכם וכתיב (הושע ד) זנות יין ותירוש יקח לב לא איעביד כי צחי לא סגיא ליה אישתי רוה וגנא נחית אתא שדא ביה שושילתא סתמיה כי איתער הוה קא מפרזל א"ל שמא דמרך עלך כי נקיט ליה ואתא כטא דקלא חף ביה שדייה מטא לביתא שדייה מטא גבי כובא דההיא ארמלתא נפקת איהי (ע"ב) איתכנא ליה כפא לקומתיה מיניה איתבר ביה גרמא אמר היינו דכתיב (משלי כה) ולשון רכה תשבר גרם חזא סמיא דהוה קא טעי באורחא אסקיה לאורחיה חזא רויא דהוה קא טעי באורחא אסקיה לאורחיה חזא הרוותא דהוו קא מהרן לה בכה שמעיה לההוא גברא דהוה קאמר ליה לאושכפא עביד לי מסאני לשב שני אחיך חזא ההוא קסמא דהוה קסים אחיך כי מטא להתם לא עיילוה לגביה דשלמה עד תלתא יומי יומא קמא א"ל אמאי לא קא בעי לי מלכא לגבי א"ל אנסיה

סתמוס פלשתים טמונין פלשתאי: כי אתא. אשכחתי: סייריה לגושפנקיה. ומלא שלם: לא כאי ליה. לא יכול להתאפק: רוה וגנא. נתהלך ונרדם: נחית אתא. נכנסו מן החוץ: כתמיה. כבר השלשלת סביב צוארו בלא אבל רחבו גלגל: כוה קא מפרזל. מתגעגע ומתעבק לנתקה כיתנו: דמרך. הקב"ה: חף ביה. נתחכך בו: מגלה. גריף קטן כמו מגלה דצוידי: דארמלתא. אלמנה סיחה דרכה בו: היתגנאת ליה. למבוך מעליו בלא יהוף בו: כפא לקומתיה. לצד אחד והתהלך עוכי כתפיו מן הבית: ולשון רכה תשבר גרם. פ"י לשון רכה בהגנה מענה רך נשברה עצמי: אסקיה. סעלהו להטותו אל הדרך: רויא. שכור: אסקיה. אל הדרך: הזאת הרוותא דהוו מהתן לה. רהס

קומען האט ער ארום גזעהן די תהומה. אונ האט אפ גדעקט דעם ברונען אונ ער האט גזעהן אז אין ברונען איז דא וויין. האט אשמדאי גזאגט עס שטייט אין פסוק דער רשע וואס טרינקט וויין אונ ער ברומט מען זאל אים געבין אפטען וויין אונ דער מענטש וואס איז פארוירט אין דעם וויין זעט ער ניט קלוג זיין. אונ נאך שטייט אין פסוק מזנה זיין אונ וויין אונ יונגער וויין נעמט אוועק די הארץ פון מענטשין. וועל איך דעם וויין ניט טרינקען. אז ער איז אבער דארשטיג גווארן אונ האט זיך ניט גקענט איין האלטין פון טרינקען האט ער גיטרונקען און איז שכור גווארן אונ איז אנשלאפין גווארן. איז בניהו אראפ גגאנגען פון בוים אונ האט ארויף גווארפין אויף אים די קייט. אונ האט ארום גנומען די קייט ארום זיין האלדז. ער זאל זיא ניט קענען אראפ נעמען. אז אשמדאי האט זיך אויף גוואכט פון שלאף איז ער גוועזן אזוי וויא משוגע אונ האט גוואלט אראפ רייסין די קייט פון זיך. האט בניהו גזאגט צו אשמדאי דער נאמען פון גאט איז אויף דיר. וויא בניהו האט איהם גהאלטין מיט די קייט אונ האט איהם געפירט. ווען זיי גקומען צו א בוים. האט זיך אשמדאי גקראצט אונ געריבען אן דעם בוים אונ האט איהם אומגווארפין. דער נאך איז בניהו מיט איהם גגאנגען ווייטער ביז צוא א בוואהנט ארט. איז ער גיקומען צו א שטוב אונ האט איהר אומגווארפין. דער נאך איז ער גקומען צו א קליין שטיבעלע פון אן אלמנה. איז די אלמנה ארויס גגאנגען צו איהם אונ האט איהם גבעטין ער זאל ניט אומווארפין איהר קליין שטיבעלע. האט זיך אשמדאי איינגיבויגין אוועק צוא גיין פון די שטוב. איז איהם צוא בראכין גווארין א ביין. האט אשמדאי גזאגט דאס שטייט אין פסוק א ווייכער צונג גוטע רייד צו ברעכט א ביין. דורך די ווייכע רייד פון די אלמנה איז צובראכין גווארין מיין ביין. דער נאך האט ער גזעהן א בלינדער בלאנדזעט אין וועג. האט ער איהם ארויף געפירט אויף דעם רעכטין וועג. דער נאך האט ער גזעהן איינער איז שיכור אונ בלאנדזעט אין וועג. האט ער איהם ארויף געפירט אויף דעם רעכטין וועג. דער נאך האט ער גזעהן מען פירט א כלה צו דער חופה. אונ מען פרייט זיך זייער שטארק. האט ער גוויינט. דער נאך האט ער גהערט וויא א מענטש זאגט צוא א שוסטער מאך מיר א פאר שיך זייא זאלין זיין שטארק אויף זיבען יאהר. האט ער גלאכט. דער נאך האט ער גזעהן וויא א כישוף מאכער מאכט כישוף. האט ער גלאכט. וויא בניהו מיט אשמדאי זענין גקומען אין ירושלים. האט מען ניט אריין געפירט אשמדאי צו שלמה ביז דריי טעג. דעם ערשטין טאג האט אשמדאי גפרעגט פאר וואס רופט מיך ניט דער מלך צו זיך. האט מען גזאגט צו איהם דער מלך שלמה האט צו פיל גיין

א"ל איכא שמירא דאייתי משה לאבני אפוד א"ל היכי אשתכח אמר ליה אייתי שדה ושדתין כבשינהו אהדדי אפשר דידעי ומגלו לך אייתי שדה ושדתין כבשינהו אהדדי אמרי אנן לא ידעינן דילמא אשמדאי מלכא דשידי ידע אמר להו היכא איתיה אמרי ליה איתיה בטורא פלן כריא ליה בירא ומליא ליה מיא ומכסיא בטינרא והתימא בגושפנקיא וכל יומא סליק לרקיעא וגמר מתיבתא דרקיעא ונחית לארעא וגמר מתיבתא דארעא ואתי סייר ליה לגושפנקיה ומגלי ליה ושתי ומכסי ליה וחתים ליה ואזיל:

ג שדריה לבניהו בן יהוידע יהיב ליה שולשילתא דהקיק עלה שם ועזקתא דהקיק עלה שם וגבבי דעמרא וזיקי דחמרא אזל כרא בירא מתתאי ושפינהו למיא וסתמינהו בגבבי דעמרא וכרא בירא מעילאי ושכינהו לחמרא וטמינהו סליק יתיב באילנא בי

שמיר מבשת יתי כרחבית ולין כל דבר קשה יכול לעמוד מפניו: לאבני האפוד. דהתני' במס' סוטה אבנים הללו אין כותבין עליהם בדיו שנא' פתוחי חותם ואין משרטטין עליהם באיזמל שנא' במלואותם אלא כותבים בדיו ומראה להם שמיר מבחוץ והם נבקעות מאליהן: כבשינהו. כפאם ניבוריה לומר לו היכן הוא: כבשינהו. להאי לבון מכבש של בגדים: איתיה. אשמדאי בעולם לבבו: בטורא פלן. בהר פלוני: כריא ליה בירא. כרה לו בם בור: טינרא. אבן: והתמיה בגושפנקא. בחותמו: סייר לגושפנקיה. בדקו שלא נגע אדם בו לגלות בורו: וגבבי דעמרא. גיזות למר: וזיקי דחמרא. נודות יין: בירא מתתאי. במורד ההר למטה ממקום של אשמדאי: ושפינהו למיא. כגון הבופה יין להבריח הריק מי בור העליון לתוך התחתון דרך קנה שנקב בשפה שבין שתי הבורות ומתוך שהראשון קרקעיתו גבוה מקרקעים התחתון נרוקו המים להוטי מאליהן: וסתמינהו. לנקבים שבין זה לזה כדי שכשיתן יין בעליון לא יזוב ממנו לתחתון: וכרא בירא ההרינא מעילאי. לבורו של אשמדאי: וטמינהו מילא הוקן שתי בגוות עפר כדי שלא יבין אשמדאי: טמינהו. סתמם כדמתרגמינן

מען ניט. האבען די רבנן צו אים געזאגט עס איז דא א שמיר וואס משה רבינו האט מיט אים געשפאלטען די שטיינער פון אפוד. דאס איז אזוי א בעשעפעניש וואס אלע הארטע זאכען מוזין געשפאלטען ווערין פאר אים. האט שלמה געזאגט צו די רבנן וואו געפינט מען דעם שמיר. האבען די רבנן צו אים געזאגט ברענג א שד און א שדה און קוועטש זיי צוזאמען. אונ דוא זאלסט זיי פייניגען מאמער וויסען זיי וועלין זיי דיר זאגין. האט ער גיבראכט א שד אונ א שדה אונ געקוועטשט אונ האט זיי געפייניגט זיי זאלין אים זאגין וואו דער שמיר איז. האבען זיי געזאגט מיר וויסען ניט טאמער אשמדאי דער מלך פון די שדים וייס וואו דער שמיר איז. האט שלמה געזאגט צו די שדים. וואו געפינט מען דעם אשמדאי. האבען די שדים געזאגט אשמדאי איז ביי יענעם בארג. דארט אויף דעם בארג האט ער גיגראבען פאר זיך א ברונען פול מיט וואסער. אונ דער ברונען איז בעדעקט מיט א שטיין. אונ פאר התמת מיט זיין חתימה. אונ אלע טאג גייט ער ארויף אין הימעל אונ ער לערנט ביי די ישיבה וואס אין הימעל. דער נאך גייט ער אראפ אויף די ערד אונ לערנט ביי די ישיבה וואס אויף דער ערד. דער נאך קומט ער צוא זיין ברונען אונ זעהט ארום די חתימה אויב זיא איז ניט געעפינט געווארין. אונ ער דעקט אויף דעם ברונען אונ טרינקט פון די וואסער. אונ דעקט אים צוריק צו: אונ פאר חתמת אים אונ גייט אוועק:

יג שדריה: האט שלמה המלך געשיקט דעם בניהו בן יהוידע אונ ער האט אים גיגעבען א קייט וואס אויף איר איז געווען אויס געקריצט דער נאמען פון גאט. אונ א פינגערל וואס אויף איר איז געווען אויס געקריצט דער נאמען פון גאט. אונ שטיקער וואל. אונ לאגלען וויין. איז יהוידע געגאנגען אונ האט גיגראבען א גרוב אונטער דעם ברונען אין די גרעב פון בארג. אונ האט געמאכט א לאך אין דעם אונטערשטען דעק פון דעם אויבערשטען ברונען. איז א ראפ געלאפען געווארין די וואסער פון אויבערשטען ברונען אין אונטערשטען אריין. דער נאך האט ער פארשטאפט די לאך מיט די שטיקער וואל: אונ האט גיגראבען א גרוב איבער די גרוב פון אשמדאי: אונ האט געמאכט א לאך אין דעק. אונ ער האט אריין געגאסען אין דעם אויבערשטען ברונען וויין. איז די וויין אריין געגאסען געווארין אין דעם ברונען פון אשמדאי. דער נאך האט ער פאר שטאפט מיט ערד דעם אויבערשטען ברונען אונ דעם אונטערשטען ברונען אז אשמדאי זאל ניט דער קענען אז דא איז גראבען געווארין. אונ בניהו איז ארויף געגאנגען אויף א בוים אונ איז געזעסען. ווען אשמדאי איז

באוכמתא לקותא היא בדוק אשכחוה כי קא נפיק כרו ליה בירא ושדו ליה ציפתא עילויה ואמרי ליה ליתי מר לינה נהר ליה רב חסדא מאחוריה אמר ליה לינוקא פסוק לי פסוקיך אמר ליה (ש"ב ב) נטה לך על ימינך או על שמאלך א"ל לשמעיה מאי קא חזית א"ל ציפתא דשדיא א"ל הדר מינה לבתר דנפק א"ל רב חסדא מנא הוה ידע מר א"ל חדא דנחר לי מר ועוד דפסק לי ינוקא פסוקא ועוד דהשידי עבדי דלא מעלו:

(קהלת ב) **עשיתי** לי שרים ושרות ותענוגות בני האדם שדה ושדות. שרים ושרות אלו מיני זמר ותענוגות בני האדם אלו ברכות ומרחצאות שדה ושדות הכא תרגימו שדה ושדתין במערבא אמרי שידתא. א"ר יוחנן ש' מיני שדים היו בשיחין ושידה עצמה איני יודע מה היא אמר מר הכא תרגימו שדה ושדתין שדה ושדתין למאי איבעיא ליה דכתיב (מ"א ו) והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה וגו' אמר להו לרבנן היכי אעביד א"ל

שחור לקותא היה שם בבשר ובזה העור לגנן: כרו ליה בירא. העמו גומץ שיפול בו: ושדו [ליה] ציפתא. השליכו מחצלת ע"פ הבור כדי שלא יבין מושבו: ליתי מר לינו. לשכב במשכבו: נהר ליה רב חסדא. עשה לו סימן כמו נחרת סוסיו: א"ל. רב חסדא לינוקא פסוק לי פסוקיך. נטה לך. פסוק הוא בשמאל: הדר מינם. חזור מעליהם לימין או לשמאל:

בריכות. נרחץ בהן בלוק: הכא תרגימו. בבבל: שדה ושדתין. שד זכר ושדה נקיבה: שדתא. שידה עגלה למרכב נשים ושרים: בשיחין. בתחו מריב: מה היא. מה דמותה ומה טיבה וי"א שדה עגמה כתם בולן ואמן איני יודע מה היא: היכי אעביד. בלי כלי ברזל: במירא.

צווי טעג פעל. אדער אנוייסען פלעק אויף אשווארצע פעל. איז דארט געוועזן אמכה. איז די פעל געענדערט געווארן. האט מען געזוכט אונ מען האט געפונען אזו ווי רב ששת האט געזאגט. ווייא רב ששת איז ארויס געגאנגען פון ריש גלותא. האבען דיא קנעכט געגראבען אגרוב אויף דעם וועג. אונ זייא האבען בדעקט אראגאזע אויף דיא גרוב. אונ זייא האבען געזאגט צוא רב ששת קום רבי מיר וועלין דיך פירען אפ רוהען. איז רב חסדא געגאנגען אינטער רב ששת אונ האט אהוסט געטאהן. ווארום רב חסדא האט פאר שטאנען אז מען האט דא געמוזט עפעס טאהן. האט רב ששת געזאגט צו אקינד זאג מיר דיין פסוק. האט דער קינד געזאגט אבנר האט געזאגט צוא עשהאל נייג אפ פון וועג אונ גייא אויף דיא רעכטע זייט אדער אויף דיא לינקע זייט. האט רב ששת געזאגט צום בעדינער וואס זעהסטו. האט דער בעדינער געזאגט איך זעה אראגאזע ליגט. האט רב ששת געזאגט צום בעדינער גייא אוועק פון דיא ראגאזע. רעכטס אדער לינקס. ווייא רב ששת איז אריבער געגאנגען. האט רב חסדא געזאגט צוא רב ששת פון וואנען האסטו געוואוסט ניט צוא גיין אויף דיא ראגאזע. האט רב ששת געזאגט צו רב חסדא איין מאהל דוא האסט אהוסט געטאהן: האב איך פר שטאנען אז דא מוז עפעס זיין. דאס אנדערע דער קינד האט מיר געזאגט אפסוק אז מען דארף גיין לינקס אדער רעכטס. דם דריטע ווייל דיא קנעכט זענען ניט גוטע וואלט איך אליין אויך געטראכט טאמער האבען זייא געמאכט עפעס אשטרויכלונג אין וועג:

ב עשיתי לי שרים ושרות ותענוגות בני האדם שדה ושדות. שלמה המלך האט געזאגט איך האב מיר געמאכט שרים ושרות. דאס מיינט מען זינגער אונ זינגערינס. אונ מענטשליכע פערגניגען מיינט מען קוואלין וואסער צום באדין אין קאלטע וואסער. אונ בעדער צום באדין אין ווארעמע וואסער. איך האב מיר געמאכט שדה אונ שדתין. דא אין בבל טייטשט מען אשד זכר אונ אשד נקבה: אין ארץ ישראל טייטשט מען שידתא. קאטשין מיט קארעטין צום פארין שפאצירען. רבי יוחנן זאגט דריי הונדערט מינים שדים זענען געוועזן אין דעם ארט שיחין. אונ וואס איז אשד אונ וויא ער זעהט אויס. וויים איך אליין ניט. זאגט דיא גמרא פריער האט מען געזאגט אז שלמה המלך האט געהאט שדים זכרים אונ שדים נקבות. צוא וואס האט ער זייא געדארפט. ווארום עס שטייט אין פסוק דער בית המקדש ווען ער איז געבויט געווארן גאנצע שטיינער אזו וויא מען האט זייא ארויס געצויגן האט מען זייא געבויט. שלמה האט געזאגט צו דיא רבנן וויא אזוי וועל איך מאכן. מיט וואס וועל איך שפאלטין דיא שטיינער אז מיט אייזן טאר

אהדמו לי הדמי רתיותא אייתו תלת כרצי אותיבו קמיה א"ל הא בעלת ג' רגלים הואי פסיק אייתו חדא מעלמא אותיבו קמיה א"ל לשמעיה אותביה נמי להך דידך אותבה אמר להו האי בת חמש רגלים הואי א"ל אי הכי ליעברו קמיה דמר וליכול א"ל לחיי קריבו תבא קמיה ואייתו קמיה בישרא ואותיבו קמיה וריסתנא דחנקא חמתא גששיה ושקלה כרכה בסודריה לבתר דאכיל אמרי ליה (דף סה) איגניב לן כסא דכספא בהדי דקא מעייני ואתי אשכחוה דכרוכה בסודריה (אמר) [אמרין] ליה הוי מר דלא מיכל קא בעי אלא לצעורן אמר להו אנא מיכל אכלי וטעמי ביה טעמא דחיורא אמרי ליה חיורא לא עביד לן האידנא אמר להו בדקו ברוכתיה דאמר רב חסדא אוכמא בחיורא וחיורא באוכמתא

נבלת קדוש ישראל: אהדמו לי הדמי דחיותא. סדרו לפני נתחי הבהמה לנתחיה אהדמו הניחו כלומר ערכו הנתחים: א"ל. ריש גלותא: אי הכי. מכוח דתסידי טוא: ליעבדו קמיה דמר. כלומר קמי שמעינן דמר יסדרו המאכל בסיתר: תבא. פלחן: ריסתנא דחנקא חמתא. המגבעת ישי"ן עם קנין בעל כך סיכך באדם בילעו ונחנק מכוס דרכ בטת כגי נהור הוה ולא ירחנו ויאכל ויחנק: גבבה. מטבה והכניס באותו עלם סקל כל הסתיכה וכרכה בסודריה: איגניב לן כסא דכספא. שהיו מחזים אותו כיכך בסודריה ירולים לבדוק מהו: א"ל. ריש גלותא: חיורא. בשר בעלת שהין מיכל אכלי. וטעמו טעמתי: היורא לא עביד לן כאידנא. לא שהטנו היום בהמה בעלת שהין נדוכתא. כעור (היו בודקין) במקום ריסתנא א נכף סיכך והמלאנו בעור כהוא לבן: דאמר רב חסדא חורה באוכמתא נקורה. טלאי לבן בעור שחור

יינער גיבראכט. דער נאך האט רב ששת גזאגט צו די קנעכט פון ריש גלותא צוא שניידט די בהמה און ברייננט אהער אהער שטיקער און שטעלט צוזאמען אלע שטיקער אזו וויא עס איז געוועזן פריער פאר דעם צוא שניידן. האבען די קנעכט גיבראכט דריי פיס און האבען גילייגט פאר רב ששת. האט רב ששת צוא זיא גזאגט האט דען די בהמה נאר גיהאט דריי פיס. זענען די קנעכט גיגאנגען און האבען אפ געשניטען אפוס פון אלעבעדיגע בהמה. און האבען גיבראכט פאר רב ששת. האט רב ששת גזאגט צוא זיין בעדינער לייג אנידער דיא פוס וואס דוא האסט גינומען אויך: האט ער זיא אנידער גילייגט. האט רב ששת גזאגט צוא די קנעכט האט די בהמה גיהאט פינף פיס: האט מען אויס געוויזען אז זייא גיבען עסין טרפות. האט דער ריש גלותא גזאגט צוא רב ששת אויב דער רבי וויל ניט עסין בייא אונז דורך די קנעכט. וועלין די קנעכט מאכען דאס עסין פאר דעם רבים בעדינער. דער בעדינער וועט זעהן אז עס איז כשר גימאכט גיווארין. וועט דער רבי מעגין עסין. האט רב ששת גזאגט רעכט איך וועל עסין. האט מען פאר אים גישטעלט א טיש. און מען האט גיבראכט פאר אים פלייש. און מען האט גירייניגט פאר אים א חלק פלייש מיט א ביינדיל. און רב ששת איז געוועזן בלינד. האבען זייא גיטראכט ער וועט געוויס אראפ שלינגען דעם ביינדיל וועט ער דער ווארגין ווערין. רב ששת האט ארום גיטאפט די שטיקול פלייש. האט ער גיפונען אינווייניג דעם ביינדיל. האט ער גינומען די גאנצע שטיקול פלייש און האט איר איינגעוויקעלט אין זיין פאטשיילע: דער נאך וויא מען האט אפ גיגעסין האט מען גזאגט צוא רב ששת בייא אונז איז גיגנבת גיווארין א זילבערנער כוס. ווייל זייא האבען גיזעהן ער וויקעלט אין די פאטשיילע. און זייא האבען ניט געוואוסט וואס ער וויקעלט. דריבער האבען זיי גזאגט עס איז גיגנבת גיווארין א זילבערנער כוס. מען זאל בייא אים זוכען וועט מען געפינען וואס ער האט בעהאלטין. וויא זייא האבען גזוכט בייא אים האבען זייא גיפונען די איינגעוויקעלטע שטיקול פלייש. האבען זייא גזאגט צום ריש גלותא איצט זעהן מיר אז דער רבי האט גאר ניט גיוואלט עסין. ער האט נאר גיוואלט מיר זאלין האבען צער. האט רב ששת צו זיי גזאגט איך האב יא גיגעסין נאר איך האב פאר זוכט די פלייש איז די בהמה גיוועזן א קראנקע מיט א ארך פון הויבין. האבען די קנעכט גזאגט צוא רב ששת מיר האבען היינט ניט גישאכטען קיין פארבעוואטע בהמה. האט רב ששת גזאגט צוא די קנעכט זוכט אויף דעם ארט וואו איך ווייז אייך. פון וואנען איר האט אויס געשניטען די שטיקול פלייש וואס איר האט מיר גיגעבין. ווארום רב חסדא האט גזאגט אז מען געפינט א שווארצן פלעק אויף

מדותי שמדותי תרומות. מתרומות מדותיו של ר"ע :

מי שאחזו פרק שביעי

(סז:) **א רב** עמרם חסידא כי הוו מצערי ליה בי ריש גלותא הוו מגנו ליה אתלגא למחר אמרו ליה מאי ניחא ליה למר דלייתו ליה אמר הני כל דאמינא להו מיפך אפכי אמר להו בישרא סומקא אגומרי וחמרא מרקא אייתו ליה אינהו בישרא שמינא אגומרי וחמרא חייא שמעה ילתא ומעיילא ליה לבי מסותא ומוקמא ליה במיא דבי מסותא עד דמהפכי מיא דבי מסותא והוו דמא וקאי בישריה פשיטי פשיטי . רב יוסף איעסק בריחיא רב ששת איעסק בכשורי אמר גדולה מלאכה שמחממת את בעליה . א"ל ריש גלותא לרב ששת מ"ט לא סעיד מר גבן א"ל דלא מעלו עבדי דחשידי אאבר מן החי אמר ליה מי יימר אמר ליה השתא מחוינא לך אמר ליה לשמעיה זיל גנוב אייתי לי חדא כרעא מחיותא אייתי ליה אמר להו אהדמו .

מדותי תרומות מתרומות מדותיו של ר"ע. כלומר אף ותלמידים מתוך ספרי מדותיו של ר"ע וכייע בקיאה אחר בקיאה :

כוו מצערי ליה. העבדים מפני שהיה חסיד ופרוש והמיר עליהם בתיכוניים : (אתלגא. דרך להזיז לו חולה מרמת לגה כמפורש בגמרא ורפואתו בכלה שמיגה את.ומרה והמרה היה פי' בלה מוזגת מים כמבואר שם בגמ'): סומקא. כחוש : מרקא. מזוג במים הרבה : ילתא. אשת רב נחמן והיתה בת הנשיא ואשת אב ב"ד והבונה כדהמריק בהעור והרוטב דרב נחמן היזמיה דבי נבילה הוה : מסותא. מרחץ : מתהפכים. מתחמת זיעה אדומה כיוצא ממנו ע"י בכלת שגינה והמרה היית : פשיטי. בכרות עגולות : רב יוסף מתעסק. לתגגה : ברחיא. כדי שיתחמם ויזע : בכשורי.

אזוי האט געזאגט רבי שמעון צו זיינע תלמידים. מיינע קינדער לערונט מיין תורה. וואראס מיין תורה איז אויפגעקליבען געווארין דיא בעסטע פון דיא בעסטע וואס רבי עקיבא האט אויס געקליבען :

פרק שביעי

א רב עמרם דער פרומער פלעגט האבין צער פון דיא קנעכט פון ריש גלותא. דיא קנעכט האבין אים אמאהל געלייגט שלאפין אויף דעם שניי. אויף מארגין האבין דיא קנעכט געזאגט צו אים. וואס ווילט דער רבי מען זאל אים ברייננען. האט רב עמרם געטראכט וואס איך וועל זייא זאגין וועלין זייא מאכין פאר קערט. וועל איך זייא זאגין פאר קערט. וועל איך האבין וואס איך וויל. האט ער געזאגט איך וויל רייטע פלייש מאגערע. געבראטין אויף קוילען. אונ וויין געמישט מיט פיל וואסער: האבין דיא קנעכט אים געבראכט פעטע פלייש געבראטין אויף קוילין. אונ ריינעם וויין אן וואסער: האט ילתא דיא ווייב פון רב נחמן דאס געהערט וואס מען האט געטאהן צו רב עמרם. האט זיא געהייסין מען זאל אים ברייננען אין אבאד. אונ מען זאל אים לאזין שטיין אין דיא הייסע וואסער פון באד. ביז עס איז געווארין רויט וויא בלוט דיא וואסער פון באד: ווייל עס איז ארויס געשאסען פון אים ארויסטע שווייס פון די פעטע פלייש מיט דיא ריינע וויין. וואס ער האט געגעסין אונ געטרונקען. אונ דיא לייב וואס איז געווארין ווייסע פלעקין קילעכדיגע. רב יוסף אז אים פלעגט קאלט ווערין. פלעגט ער מאכין דיא מילשטיינער ביז ער האט זיך דער שוויצט. רב ששת אז אים פלעגט קאלט ווערין. פלעגט ער טראגין בעקעס שווערע ביז ער האט זיך דער שוויצט. רב ששת האט געזאגט וויא גרויס אונ גוט איז ארבעט אז זיא דער ווארעמט דעם ארבעטער. דער ריש גלותא האט אמאהל געזאגט צוא רב ששת פאר וואס עסט ניט אמאהל דער רבי ביא אונז. האט רב ששת געזאגט צום ריש גלותא ווייל איר האט ניט קיין געטרייע קנעכט. זייא זענין אין חשד זייא זאלין נאך שניידען א שטיק פלייש פון א לעבעדיגע בהמה אונ קאכין אונ מיר געבין צוא עסין. האט דער ריש גלותא געזאגט צוא רב ששת ווער זאגט דאס אז מיינע קנעכט ווערין אזו טאהין. האט רב ששת געזאגט צום ריש גלותא איך וועל דיר ווייזין אז עס איז וויא איך זאג. האט רב ששת געזאגט צוא זיין בעדינער גייא גנבא אונ ברייננ מיר אפוס פון א בהמה. ווס עס קומט צוא שטעהן ביא דעם ריש גלותא האט דער

האומר פרק ששי

(דף סז) **א תניא** איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים. ר' מאיר חכם וסופר. ר' יהודה חכם לכשירצה. רבי טרפון גל של אגוזים. רבי ישמעאל חנות מיוזנת. ר"ע אוצר בלום. רבי יוחנן בן נורי קופת הרוכלים. רבי אלעזר בן עזריה קופה של בשמים. משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. רבי יוסי נימוקו עמו. רבי שמעון טוחן הרבה ומוציא קמעא. תנא משכח קמעא ומה שמוציא אינו מוציא אלא סובין. וכן אמר רבי שמעון לתלמידיו בני שנו

מדותי

חכם וסופר. כדמתרגמינן כסופר אמר תי לו נגלר תני: חכם לכשרוצה. כשהיה רוצה להיות מתון ומתיישב בדבריו היה חכם: גל של אגוזים. מפרש באבות דר' נתן מה גל של אגוזים אדם נוטל אחת מהן וכן כקבוצות ונופלות זו על זו כולם כך ר' טרפון בא תלמיד ואומר לו דבר היה מביא לו ראיה מקרא מדרש משנה הלכה והגדה הכל ביחד: חנות מיוזנת. כב מוכן בה תמיד שאין התגרי צריך לומר ללוקחין המתינו ואביא נכה כן צריך אדם ללמוד מפיו מזומן לו והתלמודו ערוך בפיו: אוצר בלום. כך מפורשת באבות דר' נתן למה היה ר' עקיבא דומה לפני בעל קופתו ויצא נבדה מלא בעורים קצר ונתן בה מלא חטים נתן בה וכן פולין וכן עדשים וכשבא לביתו בורר כל מין ומין לעצמו כך ר"ע כשלמד מרעותיו שמע דבר מקרא מרבותיו ואחריו הלכה ואחריו מדרש ואחריו אגדה נתן לבו להזור עליהם ולגורכן על שהיו סדורים בפיו ולא נאמר אלמוד מקרא נעלמה מדרש לעצמו הכל כשנעשה חכם גדול **עשה כל** התורה מטבעות מטבעות סדר מדרש ספרא וספרי לבדם ושלם למתמה להלמידיו והלכות לעצמם והגדות לעצמם. **ומלה** בעיני אוצר בלום סגור מבגידות לבדן מהיטות [מהיטות] כמו בשיבים בתיבות גדולות ליתן חטים מכאן שעורים מכאן עדשים מכאן כמו פיו בלום ורגלי מבולמות כבכורות קל ה"א בלע"ז: קופת הרוכלים. מפרש התם מה רוכל זה בבא לעיר בושלים ממנו הפרכמו, עמך אומר כן פלייטון עמך אומר כן קנמון עמך אומר כן כך צריך לשאול דבר במקרא מבינו וכן בתלמוד וכן במד ש וכן בהגדה ואין בבה זה דומה לבל ר"ע בנתן לבו שהגה ולמד בכל מבולבל והא"כ כדכן: קופה של בשמים. דומה לקופת הר כליה אלא שברוכל מהוך שאימנתו בכך מרבה מינים יותר וקושר כל אחד בצרור לבדו להיות מזומן לבותנו: קב ונקי. לא הרבה תלמוד כשאר חבריו אלא מה שאמר בבית המדרש נקי סוא שהלכה כיוותו לעולם: טוחן הרבה. שונה הרבה: ומוציא קמעא. מפרש ליה: תנא משכח קמעא. מהלמודו: ומה שמוציא אינו מוציא אלא סובין. ומה ששכח מתלמודו לא שכח אלא דברים שלא נראו שהלכה כמותן: שנו מדות. למדו מדותי:

מדותי

פרק ששי

א תניא. מיר האבין גילערנט איסי בן יהודה האט געציילט דיא לויב פון דיא חכמים: רבי מאיר איז א חכם אונ א שרייבער. רבי יהודה אז ער וואלט וועלין איבערלייגין יעדער זאך וואלט ער געוועזן א חכם. רבי טרפון איז וויא א באבארג ניס: אזוי וויא א באבארג ניס אז איינער נעמט ארויס איין נוס. שיטען זיך אראפ פיל ניס אויף דעם ארט. אזוי רבי טרפון אז איינער קומט צו אים פרעגין א שאלה. ברייינגט ער אים פיל ראיות פון תנ"ך פון מדרש פון משניות פון הלכות פון אגדות. רבי ישמעאל איז וויא א געשפייזטע געוועלב. אזוי וויא מען קומט אריין אין א רייכע קראם. וואס איינער וויל קויפין ליגט שוין פאר אים. אונ מען דארף אים ניט זאגין ווארט איך וועל ברייינגען. אזוי אז מען איז געקומען פרעגין א דין ביי רבי ישמעאל האט מען ניט געדארפט ווארטין ביז ער וועט קלערין דעם דין נאר ער האט אים שוין געזאגט. רבי עקיבא איז וויא א אוצר (א שפייכלער) וואס איינגעוויינג איז אפגעצאהמט מיט פיל ווענט: יעדער מין תבואה זאל ליגען באזונדער. אונ עס זאל ניט זיין אויסגעמישט אלע תבואות צו זאמען. אזוי דיא תורה לערנען פון רבי עקיבא איז ניט געוועזן אויס געמישט אלץ צו זאמען נאר גמרא באזונדער. תנ"ך באזונדער: מדרש באזונדער. רבי יוחנן בן נורי איז געוועזן אזוי וויא דיא קארב סחורה וואס דיא קאראבעלניקעס טראגין. אויף וועלכין מין סחורה מען פרעגט אים אויב ער האט. זאגט ער יא. ער האט אלין. אזוי איז געוועזן רבי יוחנן בן נורי וועלכין מין לערנען מען האט אים גיפרעגט. האט ער אלין געוואכט צו ענטפערין יא איך האב דאס געלערנט. רבי אלעזר בן עזריה איז וויא א קארב מיט בשמים. וואס דרינען ליגט אלערליי בשמים צום פארקויפין. אזוי איז געוועזן ביי רבי אלעזר בן עזריה אלערליי מינים תורה. מקרא משנה הלכה אגדה ספרא ספרי אונ נאך מינים תורה: דיא משנות פון רבי אליעזר בן יעקב איז ווייניג. אבער וואס ער זאגט איז אזוי דער דין. רבי יוסי טרעפט גלייך צום דין אזוי וויא א גרונטוואגע. רבי שמעון מאלט פיל אונ גיט ארויס אביסעל. מיר האבין גילערנט דאס מיינט מען ער פארגעסט אביסעל: אונ וואס ער פארגעסט איז נאר דיא זאכין וואס דער דין איז ניט אזוי. אזוי וויא קלייען פון מעהל. אזוי

תתרן תמרי אזיל קננקיט ואכיל א"ל הזי מר דבידאי עד-תינהו א"ל מאתר הרבי יאשיה את קרי עליה (משלי י) וצדיק יסוד עולם :

לא ת"ר מפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל ומבקרים חולי נכרים עם חולי ישראל וקוברים מתי נכרים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום :

(דף סב) **לב רב** הונא ורב חסדא הוו יתבי הליף ואזיל גניבא א"ל חד להבריה ניקום מקמיה דבר אוריין הוא א"ל מקמי **פלגאה** ניקום אדהכי אתא איהו לגבייהו אמר להו שלמא עלייכו מלכי שלמא עלייכו מלכי **אמרו** ליה מנא לך דרבנן איקרי מלכים אמר להו דכתיב (משלי ח) **בי מלכים ימלוכו** וגו' אמרו ליה ומנא לך דכפלינן שלמא למלכא אמר להו דאמר רב יהודה אמר רב מני שכופלים שלום למלך שנא' (ד"ה א' יב) ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים **לך** דויד ועמך בן ישי שלום שלום לך וגו אמרו ליה לטעום מר מידי אמר להו הכי אמר רב יהודה אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו שנא' (דברים א) ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת :

תניא

מקלות : רבי יאשיה. מהלך היה : מאתריה דר' יאשיה את. נסיבך אהר בין בדינך לפי שבואה דינם כרכים ומודיען :

עם מתי ישראל. לא בקברי ישראל אלא מתעסקין בהם אם מצאום הרוגים עם ישראל :

בר אוריין. בן תורה : פלגאה. חולק על החכמים בהיה מלעג נמר עוקצת בהיה לא מת דין כדאמרינן בפ"ק :

הכם

און האט זיי געוואלט עסן. האט דער מענטש געזאגט צו רב כהנא דער רבי זעהט אז איך וואָרף אַראפ די טייטלען מיט די הענט. וועגען די טייטלען טייגע. טאָרסטו זיי ניט נעמען. האט רב כהנא געזאגט צוא דעם מענטש דוא ביסט פון די שטאָט וואו רבי יאשיה וואוינט. דריבער וויל איך דיא דינים. ווייל רבי יאשיה לערנט איך. האט רבי כהנא געזייענט אויף רבי יאשיה דעם פסוק וצדיק יסוד עולם. דער צדיק איז דער פונדאמענט פון דער וועלט :

לא תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט מען שפייזט גוישע אָרעמע לייט צו זאמען מיט יודישע אָרעמע לייט. מען דארף גיין מבקר חולה זיין צוא קראנקע גוים און זיי געבען וואס עס פעלט זייא. אַזוי וויא מען איז מבקר חולה יודישע קראנקע. מען העלפט בגראבען דיא גוישע מתים. אַזוי וויא מען בגראבט דיא יודישע מתים. עס זאָל זיין שלום צווישען גוים מיט יודין :

לב רב הונא און רב חסדא זענען געזעסען. איז פאר בייגעגאנגען גניבא. האט איינער געזאגט צום אנדערען לאמיר אויף שטיין פאר אים וואָרום ער איז אַ למדן. האט דער אנדערער געזאגט פאר דעם קריגער וועלען מיר אויף שטיין: דער ווייל איז גניבא גיקומען צו זייא. האט גניבא צוא זייא געזאגט פריד אויף אייך מלכים. פריד אויף אייך מלכים. האבען זייא געזאגט צוא אים פון וואנען ווייסטו אז רבנן ווערין גערופען מלכים. האט גניבא צוא זייא געזאגט עס שטייט אין פסוק דיא תורה זאגט דורך מיר קעניגען אַלע מלכים. האבען זייא געזאגט צוא גניבא פון וואנען ווייסטו אַז צוא אַמלך זאגט מען צוויי מאהל שלום. האט גניבא צו זייא געזאגט. רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגין פון וואנען ווייסען מיר אַז צו אַמלך זאגט מען צוויי מאהל שלום. וואָרום עס שטייט אין פסוק אַבישם פון שטארקייט האט אָן געקליידט דעם עמשי וואס ער איז געוועזן דער עלטסטער פון דיא שטארקע צוא דיר דויד און מיט דיר דער זוהן פון ישי שלום שלום צוא דיר. האבען זייא געזאגט צו גניבא עס עפעס. האט גניבא געזאגט אַזוי האט געזאגט רב יהודה פון רבס וועגין אַמענטש טאר ניט פאר זוכען קיין עסין ביז ער גיט עסין צו זיין בהמה. אַזוי וויא עס שטייט אין פסוק איך וועל געבען גראז אין דיין פעלד צוא דיין בהמה. דער נאָך וועסטו עסין און וועסט זאט זיין :

אמר רבי יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ שנא' כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל:

כט פיסקא מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום מ"ט אילימא משום כבוד והא האי שיפורא דהוה מעיקרא בי רב יהודה ולבסוף בי רבה ולבסוף בי רב יוסף ולבסוף בי אביי ולבסוף בי רבא אלא משום חשדא:

(דף ס"א) ל נפיסקא עני המנקף בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום]

תנא אם ליקט ונתן ביד ה"ז גזל גמור. רב כהנא הוה קאזיל להוצל חזייה להוא גברא דהוה שדי אופי ונתרן

ואל למתק. מכאן אתה למד שהתלמוד לא ניתן ליכתב אלא מפני שהתורה משתכחת: מערבין בבית ישן. בני חצר שרגילין ליתן ערוב בבית אחד אין משנין את מקומו ויהא בבית אחר מפני דרכי שלום: אלימא משום כבוד. של בעל הבית: והא הואי שיפורא. של הקיפה ע"ש דמעיקרא הוי. בי רב יהודה. שהיה ראש ישיבה בפומבדיתא: ולבסוף. כשנפטר ומלך רבה כשהוא במקומו וכשמת רבה מלך רב יוסף וכשמת מלך אביי וכשמת מלך רבא ורב שרירא גאון פי' בתשובה השופר היה שופר של קהל שהיו נותנין לתוכו נדבה כשלוחה נגד הישיבה כמו י"ג שופרות היו במקדש: משום חשדא. שאילו ומתרגם העירוב בתוך אותו הבית אם באו לשנות את מקומו השכנים לאותו הבית ולא ירצו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב: [מנקף. חובט]: אם ליקט ונתן. ע"ג קרקע ביד הוא ומטי לידיה גזל גמור הוא: אופי.

דיר שרייבען; אבער דינים דאס איז גמרא טארסטו ניט שרייבען; רבי יוחנן זאגט גאט האט נאר כורת ברית געווען מיט די יודין. וועגין די דינים וואס זענען געזאגט געווארין אויסווייניג. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כי על פי הדברים האלה. וועגין די רייד וואס זענען געזאגט געווארין אויס ווייניג. האב איך כורת ברית געווען מיט דיר אונ מיט די יודין:

כט פיסקא. מערבין. אהויף וואס מען מאכט דיא פרייטאג ערובי חצרות; מען נעמט צו זאמען פון יעדער בעל הבית א שטיקול ברויט אונ מען לייגט אריין אין איין שטוב. אז מען איז שוין געוואוינט פון א לאנגע צייט צוא האלטען דעם ערוב בייא איין בעל הבית. טאר מען ניט טראגין דעם ערוב בייא איין אנדערע בעל הבית. עס זאל ניט זיין קיין קריג. נאר עס זאל זיין שלום; זאגט דיא גמרא וואס מיינט מען וועגין שלום. מיר זאלין זאגין וועגין כבוד. ווייל עס איז ניט שיין פאר דעם בעל הבית וואס מען נעמט צו פון אים דעם ערוב. דריבער וועט ער זיך קומען קריגען. מיר האבען דאך געלערנט דר קאסטען וואס אין אים איז געלעגין די געלט פון נדבות וואס מען פלעגט געבין אויף דר ישיבה. איז ער פריער געשטאנען ביי רב יהודה. אז רב יהודה איז געשטארבין איז ער געשטאנען בייא רבה. אז רבה איז געשטארבען איז ער געשטאנען בייא רב יוסף. אז רב יוסף איז געשטארבען איז ער געשטאנען ביי אביי. אז אביי איז געשטארבען איז ער געשטאנען בייא רבא. אונ מען האט ניט גיקוקט אויף דעם כבוד פון דיא פריערדיגע. נאר מען מיינט וועגין חשד. ווייל מען איז געווען געוואוינט אז ביי דעם בעל הבית אין טוב ליגט דער ערוב; אז מען וועט לייגען דעם ערוב אין איין אנדער שטוב. דיא מענטשין וואס וועלין אריין קומען צום ערשטין בעל הבית אונ זייא וועלין ניט געפינען דעם ערוב. אונ זייא וועלין ניט וויסען אז דער ערוב ליגט אין איין אנדער שטוב. וועלין זייא חושד זיין אז דיא מענטשין פון הויף האבען ניט געמאכט קיין ערובי חצרות; קען מען קומען צו א קריג:

ל פיסקא; עני. אז א ארעם מאן שטייט אויף דעם שפיץ איילבערבוים אונ האקט אראפ דיא איילבירטען. אונ זייא פאלען אראפ אויף דיא ערד. אז איינער נעמט צו די איילבירטען פון דער ערד; איז ער א גזלן. אזוי האבען דיא רבנן געזאגט. מען זאל ניט קומען קריגען איינער מיט דעם אנדערין. מיר האבען געלערנט אויב דער ארעם מאן האט גינומען דיא איילבירטען פון בוים אונ האט זייא געלייגט מיט דיא הענט אויף דיא ערד. אז איינער נעמט זייא צוא פון דיא ערד. איז ער א אמת'ר גזלן. רב כהנא איז אמאהל גיגאנגען צוא דיא שטאט הוצל. האט ער געזעהן וויא א מענטש ווארפט שטעקלאך אויף א מייטעל בוים אונ דיא מייטלען פאלען אראפ פון בוים. איז גיגאנגען רב כהנא אונ האט צו זאמען געקליבען דיא אראפ גיפאלענע מייטעך

ופרשת אחרי מ"ת. (פ"ג) ופרשת שתויי יין. ופרשת נרות. ופרשת פרה אדומה. אמר ר' אלעזר תורה רובה בכתב ומעוטה על פה שנאמר (הושע ח) אכתב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו ור' יוחנן אמר רובה על פה ומעוטה בכתב שנאמר (שמות לד) כי על פי הדברים האלה ואידך נמי הכתיב אכתב לו רובי תורתי ההוא אתמוהי קא מתמה אכתב לו רובי תורתי והלא כמו זר נחשבו ואידך נמי הכתיב כי ע"פ הדברים האלה ההיא משום דתקיפו למיגמרינה. דרש רבי יהודה בר נחמני מתורגמני' דרשב"ל כתיב כתב לך את הדברים האלה וכתיב כי על פי הדברים האלה הא כיצד דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה ודברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב [דבי] ר' ישמעאל תנא אלה אלה אתה כותב ואי אתה כותב הלכות.

אמר

מסמות שהרו זכין ותלויים ליכנס לבה: ופרשת אחרי מות. אע"פ שהיא של יוה"כ בו ביום נאמרה כדכתיב אחרי מות ומפני שמתו בני אהרן נשביל ביאה שלא לצורך נאמרה אותה אזהרה לאהרן ואל יבא בכל עת אל הקדש: ופרשת שתויי יין. לפי שמאותו היום והילך נאסרו דבא בביאת אהל מועד אלא רחמנא. ופרשת נרות. כשעלתה לפני כבו ביום שהיינו נכדליק: ופרשת פרה אדומה. לפי שביום שהוקם המשכן נשרפה הפרה להיות מטהרים לפסחיהם וקודם לכן לא יכלו לעשותה דבעינן והזה אל נכח פני אהל מועד דהכי אמרינן במסכת מגלה ירושלמית באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה: רובה בכתב. רוב התורה תלויה במדרש הכתוב ללמדה בכלל ופרט וגזרה שוה וכאלו מדות שהתורה נדרשת בהם: ומיעוטה על פה. שאין רמז ללמוד לה בתורה אלא למשה נאמרה על פה: כי על פי וגו'. על שבעל פה נכרת ברית אלמא איכי הואי רובה: אתמוהי קמתמה. וכי רובי תורתי היה לי לכתוב נהם והלא אותם שכתבתי להם כמו זר נחשבו: כתיב כתב לך את הדברים האלה. אלמא נכתבו. וכתיב על פי הדברים האלה. אלמא לא נכתבו: דברים. שאמרתי לך בכתב אי אתה רשאי למוסרן לישראל ע"פ: ודברים שבע"פ אי אתה רשאי

אשר היו טמאים לנפש אדם וואס שטייט אין דיא סדרה בהעלותך. דיא פרשת שלוח טמאים (דאס איז וישלחו מן המחנה וואס שטייט אין דיא סדרה נשא): אין די סדרה אחרי מות ביז נאך יום כפורן. אונ דיא פרשה אכהן זאל ניט טרינקען ווין וואס שטייט אין די סדרה שמיני. אונ דיא פרשה פון דיא מנורה אן צינדען. דאס איז בהעלותך את הנרות. אונ דיא פרשה פרה אדומה. רבי אלעזר זאגט דיא תורה איז דאס מערסטע טייל גיגעבין גיווארין געשריבען. אפילו דיא זאכען וואס זענען ניט ארויס געשריבען גיווארין. ווערין זייא אפ גילערונט פון דיא געשריבענע. פון אקל וחומר. פון אגזרה שוה. אונ פון דיא איבעריגע דרייצעהן מדות וואס דיא תורה ווערט גידרשת. אונ אביסעל איז גילערונט גיווארין אויסוועניג, וואס גאט האט גיזאגט צוא משה רבינו אויף דעם בארג סיני אויסוועניג. אזו וויא עס שטייט אין פסוק איך וועל שרייבען צוא אים דאס מערסטע פון מיין תורה. עס איז ביי אים ווי פרעמד. יוחנן מיר אז דאס מערסטע תורה איז געשריבען. אונ רבי יוחנן זאגט דאס מערסטע תורה איז גזאגט גיווארין צוא משה אויף דעם בארג סיני אויסוועניג.. אונ אביסעל איז געשריבען. אזו וויא עס שטייט אין פסוק כי על פי הדברים האלה. איך האב מיט דיר כורת ברית גיוועזען אויף דיא רייד וואס זענען גזאגט גיווארין אויסוועניג. איז דאך אקשיא אויף רבי יוחנן עס שטייט דאך אין פסוק איך וועל אים שרייבען דאס מערסטע תורה. נאר מען קען זאגן דער פסוק וואונדערט זיך. האב איך דען גידארפט שרייבען דאס מערסטע תורה. אז דאס ביסעל וואס איך האב געשריבען איז אויך ביי אים אזוי וויא פרעמד. איז דאך אקשיא אויף רבי אלעזר עס שטייט דאך אין פסוק כי על פי הדברים האלה. דאס מיינט מען דיא מצות וואס זענען שווער אפ צוא לערנען פון פסוק האט מען גילערונט מיט משה אויסוועניג. רבי יהודה בר נחמני דער מתורגמן פון רבי שמעון בן לקיש האט גידרשת. עס שטייט אין פסוק כתב לך את הדברים האלה. דוא זאלסט שרייבען דיא רייד. איז דיא תורה געשריבען. אונ עס שטייט כי על פי הדברים האלה. רופט דיא רייד וואס איז גזאגט גיווארין אויסוועניג. נאר אזוי האט גאט גזאגט צוא משה. דיא זאכען וואס איך האב דיר געשריבען טארסטו ניט זאגן צו דיא יודין אויסוועניג. אונ דיא זאכען וואס איך האב דיר גזאגט אויסוועניג. טארסטו זייא ניט געבין צוא דיא יודין געשריבען. דבי רבי ישמעאל האט גילערונט עס שטייט אין פסוק כתב לך את הדברים האלה. דוא זאלסט דיר שרייבען דיא רייד. דיא רייד פון דער תורה מעגסטו

אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתיב עלי רשב"ל אומר תורה חתומה ניתנה שנאמר (דברים לא) לקוח את ספר התורה הזה ואידך נמי דכתיב לקיחה הוא לבתר דאדבק ואידך נמי הכתיב במגלת ספר כתוב עלי ההוא דכל התורה כולה אקרי מגלה דכתיב (זכריה ה) ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגלת עפה אי נמי לכדרבי לוי דאר"ל ח' פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן אלו הן. פרשת כהנים. ופרשת לוים. ופרשת טמאים. ופרשת שלוח טמאים. ופרשת

כתוב עלי. מלא ניתן התורה הוזכרתי בה ואת שתי בנותיך הנמלאות נזכות דוד בעתיד לנאת מבית המואביה ונעמה העמונית אמו של רחבעם כתיב בסת בנמלאות וכתיב בתם מלאתי דוד עבדי אלמא מגלה אקראי מבוס דמתחלה נכתבה מגלת כלאחת וסדר מגלה זה והדר מגלת אברהם והיינו דקאמר במגלת אברהם כתוב עלי: התומה. גמורה מסויימת ובנמה: א"נ לכדר' לוי. אקראי מגילה אתן במגלה פרשיות שהוזכרו ליום נאמרו ונכתבו ונמכרו בו ביום ונכתבה כל אחת במגלה לבדה נפי שמוכדלות והוקות זו מזו הלכך קרי לבלא"ה נמי מגילה מבוס דכתוב ושבלגמים הולך וכתוב מפרשיות עד פרשת כהנים לבד ודינג פרשת כהנים כהונה כבר וכתב מפרשת כהנים עד פרשת שילות טמאים וכן כולם: פרשת כהנים. אמור אל הכהנים שהנכיות כהנים כתובות בה לא יטמא לא יקח מום בו לא יגש ומפני שבו ביום הוזקק לעבודה הוזכרו קדושתם לעודיעם: פרשת לוים. קח את הלוים דבהעלותך שבה הלכות לוים וי"א ואל הלוים תדבר והיינו כן כי אם עניינם אלא הקמת המשכן דמעשר יהבינן לא נהג עד כוף כ"ד שנה ועוד פרשת מעשר היקרי: פרשת לוים. הוזכרו לגי ביום שנזקקו לעיל: פרשת טמאים. ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם מבוס הלכות פסחה והמשכן הוקם בתחד בניסן ושוזהרה להם פרשת שלוח טמאים ויבדלו מן המחנה שבו ביום הוקבעו ג' מחנות מחנה שכינה מחנה לוים ומחנה ישראל והוזקקו להבדלה ומתוך כך הוזקקו טמאים ליבדל הוהל וצריכין שלוה ולא יוכלו ליכנס למשכן היאך יעשו פסחיהם וגו' לגי יכולים היו ליטהר עד ט"ו ולא נזקקו לפסח שני אלא אם כן לא יטהרו: ופרשת שלוח טמאים. ויבדלו מן המחנה במחוזו ביום הוקבעו המחנות וכשבגללין הפרוכת בכל כלוק

געשריבען דיא סדרה בראשית אונ מען האט איר געגעבן צוא דיא יודין. דער נאך דיא סדרה נח. דער נאך דיא סדרה לך לך: אונ אזוי ווייטער ביז דיא גאנצע תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט גזאגט בייא דער צייט ווען מען האט גזאגט אויף מיר אז איך טאר ניט קומען צווישען יודין. ווייל איך בין געבוירן פון מואב. האב איך דאמאלס גזאגט איך בין געקומען מיט א מגלה מיט א סדרה פון חומש. מיט די סדרה לך לך. וואס דארט איז געשריבען אויף מיר. ווארום עס שטייט אין פסוק ואת שתי בנותיך הנמצאות. דיינע צווייא טעכטער וואס זענען געפונען. אונ בייא דוד שטייט מצאתי דוד עבדי. איך האב געפונען מיין קנעכט דוד. וויא האב איך אים געפונען אין סדום בייא דיא טעכטער פון לוט. אונ ווייל דאס איז געווען פרי נאט אז איך זאל געבוירן ווערין פון מואב. געוויס מעג איך קומען צווישען יודין. אונ ווייל דוד האט גבריינגט נאר איין סדרה איז דאך דיא תורה געווען יעדער סדרה באזונדער. רבי שמעון בן לקיש זאגט דיא תורה איז אפ געשריבען געווארין אין גאנצין. דער נאך איז זיא געגעבין געווארין צו דיא יודין. ווארום עס שטייט אין פסוק מען זאל נעמען דיא ספר תורה מיינט מען אגאנצע ספר תורה. פרעגט דיא גמרא אויף רבי ינאי עס שטייט דאך מען זאל נעמען דיא ספר תורה. ענטפערט דיא גמרא דער פסוק שמועסט דער נאך וויא מען האט צוא זאמען גינייט אלע סדרות אונ עס איז גיווארין אגאנצע ספר תורה. איז דאך אקשיא אויף רבי שמעון בן לקיש וואס דוד האט גזאגט במגלת ספר. ענטפערט דיא גמרא דיא גאנצע תורה ווערט אויך גירופין מגלה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זכריה הנביא האט גזאגט דער מלאך האט גזאגט צו מיר וואס זעהסטו. האב איך גזאגט איך זעה המגלה צו זאמען גילייגט. אונ דאס מיינט מען דיא תורה. אדער מען מיינט אזוי וויא רבי לוי האט גזאגט דעם טאג וואס דער משכן איז אויף געשטעלט געווארין. זענען געזאגט געווארין אכט פרשיות פון דיא תורה. אונ ווייל דיא פרשיות זענען ווייט איינע פון דיא אנדערע. האט מען געשריבען יעדער פרשה אויף אבאזונדער פארמעט: דריבער ווערט גירופען יעדער פרשה מגלה. אונ אז מען האט דער נאך דער שריבען דיא איבעריגע תורה. האט מען דאך אויך גימוזט שרייבען שטיקער ווייז: ווארום דיא אכט פרשיות האט מען דאך שוין נאך אמאהל ניט געשריבען. איז אויס גישמען אז דיא גאנצע תורה איז געשריבען געווארין באזונדערע שטיקער. דריבער ווערט דיא גאנצע תורה גירופען מגלה. אפילו דער נאך וויא זיא איז שוין בהעפט געווארין. דאס זענען דיא אכט פרשיות. דיא פרשת כהנים וואס איז אמר אל הכהנים. דיא פרשת לוים וואס איז קח את הלוים וואס שטייט אין דיא סדרה בהעלותך. דיא פרשת טמאים דאס איז ויהי אנשים

וליטול מנה יפה ראשון א"ל אביי לרב יוסף מפני דרכי שלום דאורייתא היא א"ל דאורייתא ומפני דרכי שלום כל התורה כולה נמי מפני דרכי שלום היא דכתיב (משלי ג) דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום אלא אמר אביי לכדמר דתניא ב' ממתינין זה לזה בקערה שלשה אין ממתינין הבוצע הוא פושט ידו תחלה וכו':

(דף ס) **כת** רבי יוהנן ור"ל מעייני בספרי דאגדתא בשבתא [והא לא ניתן ליכתב אלא כיון דלא איפשר (תהלים קיט) עת לעשות לה' הפרו תורתך וכו'. אין כותבין איתיביה אף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה אר"ל משום ר' ינאי באל"ף בי"ת] א"ר יוחנן משום רבי בנאה התורה מגלה מגלה ניתנה שנאמר (שם מ) אז אמרתי

יהיה בראש: ולכהן ראשון. כשמתה: וליטול מנה יפה ראשון: אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר לאחר שיחלקו בשוה אומר לו ברור וטול אתה מה שתרצה: א"ל דאורייתא הוא. והרי אמרה לך משום דרכי שלום: אלא אמר אביי. דרכי שלום דקתני מתני': לכדמר. [אתא] רבה בר חמא ביה כנו: אין ממתינין. אין צריכין להמתין: הבוצע. כגון בעל הבית שהוא מברך המוציא ולאחר כולן קטן: הוא פושט ידו. בקערה תחלה לגמור את פרוסת המוציא:

[והא לא ניתן ליכתב. שום דבר גמרא והלכה והגדה כדאמרינן לקמן אלא אתה כותב וכו': כיון דלא אפשר. מלכתוב שנתמעט הלב והתורה משתכחת: עת לעשות לה'. אם בא עת לעשות תקנה לשם שמים הפרו דברי תורה לעשות הצריכה: אף היא. הילני המלכה במס' יומא: פרשת סוטה. כתוב משם פרשיות לכותבות שגאות: באל"ף בי"ת. כלומר ראשי תיבות]: אז אמרתי. כך אמר דוד אז אמרתי כשפטרתו עלי שאול והולך לפלשתים מלכות בקהל וכועד גבהמ"ד עמוני ולא עמונית כדאמרי' ביבמות: כנה באתי. עכשיו באתי לגלע:

היליגען דעם כהן. צו יעדער זאך וואס עס איז נאר אביד: זאל זיין דער כהן דער ערשטער. אז עס זיצען אפארזאמלונג מענטשען: זאל דער כהן זיין דער ערשטער צום ריידען. ביא אסעודה זאל דער כהן בענטשען אויף דעם כוס. אויב א כהן מיט א לוי אדער מיט א ישראל האבען שותפות א זאך. זאל מען דיא זאך צו טיילען גלייך: אונ דער ישראל אדער דער לוי זאגט צום כהן נעם דוא צוא ערשט וועלכען חלק דוא ווילסט: האט אביי גזאגט צו רב יוסף פאר וואס זאגט דיא משנה אז פון שלום וועגען איז דער כהן דער ערשטער. דיא תורה זאגט דאך אז דער כהן זאל זיין דער ערשטער צוא יעדער זאך. אזוי וויא רבי ישמעאל האט גילערנט פון וקדשתו. האט רב יוסף גזאגט דיא תורה האט טאקי גזאגט דער כהן זאל זיין דער ערשטער. נאר פאר וואס האט דאס דיא תורה גזאגט. עס זאל זיין שלום. האט אביי גזאגט אלע מצות פון די גאנצע תורה איז דאך נאר פון שלום וועגען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא וועגען פון דיא תורה זענען זיס. אונ אירע שלע וועגען ברייגען שלום. האט אביי גזאגט דיא משנה מיינט אזוי וויא רבה האט גזאגט. ווארום מיר האבען גילערנט אז צוויי עסען פון איין שיסעל. זאל ווארטען איינער אויף דעם אנדערין. אז דריי עסען פון איין שיסעל. דארפין זיי ניט ווארטען איינער אויף דעם אנדערין. דער וואס האט גימאכט המוציא זאל ער פריער אן הייבען עסין פון דיא שיסעל. דער נאך זאגט דיא גמרא ווייטער אזוי מיינט דיא משנה וואס דער כהן לייענט צו ערשט דאס האט דיא תורה גיהייסען פון וקדשתו. אונ וואס עס שטייט מפני דרכי שלום מיינט מען דער כהן טאר ניט מכבד זיין איין אנדערין. פון שלום וועגען. ווארום מען וועט זיך קריגען. יעדער וועט וועלין דער כהן זאל אים מכבד זיין:

כת רבי יוחנן אונ ריש לקיש האבען גילערנט שבת אין דעם ספר אגדתא. פרעגט דיא גמרא מען טאר דאך ניט שרייבען קיין גמרא אונ קיין אגדתא. נאר ווייל מען קען ניט גידיינקען אויס וויינינג. וועט דיא תורה פאר געסין ווערין. דריבער מעג מען שרייבען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז עס קומט א צייט וואס מען דארף טאהן פון גאטס וועגען מעג מען שטערין א דין פון דער תורה. פרעגט די גמרא מען טאר ניט שרייבען. מיר האבען דאך גילערנט הילני המלכה האט גימאכט א גאלדענע בלעך וואס אויף איר איז גיוועזען געשריבען דיא פרשה פון דער סוטה. האט ריש לקיש גזאגט פון רבי ינאים וועגען עס איז גיוועזען געשריבען מיט אותיות. יעדער אות איז גיוועזען אן אנהייב ווארט. אונ מען האט פון דעם אות גיווייסט א גאנצען ווארט. רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי בנאהס וועגען דיא תורה איז גיגעבען גיווארין ביסלאכווייז. מען האט אז

קאמרינן. והא הוה חזקיה הוה שבנא. הא איקטיל כולהו שני קאמרינן. והא הוה עזרא הוה נחמיה בן חכליה א"ר אחא בריה דרבא אף אני אומר מימות רבי ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במ"א ולא והא הוה הונא בר נתן שאני הונא בר נתן דמיכף הוה כייף ליה לרב אשי:

(מ"ב י) כה ויאמר לאשר על המלתחה וגו' מאי מלתחה א"ר אבא בר יעקב [אמר ר' יוחנן] דבר הנמלל ונמתח:

כו משנה אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל

מאי לאו לדרוש על גבי כלים וכסות: חזקיה. מלך יהודה גדול בתורה היה כדאמרינן בחלק: שבנא. גדול בתורה היה כדאמרינן בסנהדרין שבנא הוה דריש בתליסר רבוותא חזקיה בחד סרי רבוותא: נחמיה... כמתרגם הכנו כדאמרי' (בבא בתרא): ויאמר לאשר על המלתחה. ביהוא כתיב: דבר הנמלל ונמתח. בגדי פשתן הם שהוטן נמתח ע"י מניפה שמולל באצבעותיו כבשעה טוה: כהן קורא ראשון וכו'. כי היכי דלא ליתו לאינצויי הקינו להו רבנן הלא סידרא דכיון דתקינתא דרבנן היא הו לא מניק לבטויי ולמימר אנא קרינא ברישא:

ויתנה. שיקראו בה כהנים והדר בני לוי:

וקדשתו. כי את לחם וגו': לפתוח ראשון. לכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה כו'

מפני דרכי שלום: גמ' (ע"ב) מה"מ אמר רב מתנה דאמר קרא (דברים לא) ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי אטו אנן לא ידעינן דכהנים בני לוי נינהו אלא כהן ברישא והדר לוי. ועוד האריכו בראיות מפסוקים:

כז תנא דבי ר' ישמעאל (ויקרא כא) וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון ולטול

בייא איהם איז אויך געווען תורה אונ רייכקייט. פרעגט דיא גמרא שלמה האט דאך גהרגעת דעם שמעי בן גרא. ענטפערט דיא גמרא מען מיינט ער זאל זיין איינער מיט תורה אונ רייכקייט זיין גאנץ לעבין. אונ ביז שלמה האט נהרגעת דעם שמעי איז ער דאך ניט געווען איינער. פרעגט דיא גמרא ביי חזקיה המלך איז דאך געווען תורה אונ רייכקייט צו זאמען. ענטפערט די גמרא איז דאך געווען שבנא. ביי איהם איז אויך געווען תורה אונ רייכקייט: פרעגט דיא גמרא מען האט דאך גהרגעת דעם שבנא. ענטפערט דיא גמרא מען מיינט ער זאל זיין איינער מיט תורה אונ רייכקייט זיין גאנץ לעבין. אונ ביז מען האט גהרגעת דעם שבנא איז דאך חזקיה ניט געווען איינער. פרעגט דיא גמרא ביי עזרא הסופר איז דאך געווען תורה אונ רייכקייט צו זאמען. ענטפערט דיא גמרא עזרא איז ניט געווען איינער. ווארום עס איז געווען נחמיה בן חכליה ביי איהם איז אויך געווען תורה אונ רייכקייט צו זאמען. רב אחא בריה דרבא זאגט איך וועל אויך זאגין פון רבי ביז רב אשי געפינט מען ניט תורה מיט רייכקייט ביי איינעם. פרעגט דיא גמרא ביי הונא בר נתן איז דאך געווען תורה מיט רייכקייט צו זאמען. ענטפערט דיא גמרא הונא בר נתן איז געווען אונטער־טעניג אונטער רב אשי:

כה ויאמר. אין פסוק שטייט יהוא האט געזאגט צו דעם וואס האט צו שאפן איבער די מלתחה. וואס איז מלתחה. האט רבי אבא בר יעקב געזאגט פון רבי יוחנן וועגין דאס מיינט מען פלאקסענע קליידער. ווען מען שפינט די פאדים רייבט מען דעם פאדים צווישען די פינגער אונ מען ציהט איהם אויס ער זאל זיין לאנג ומלתחה איז צווייא ווערטער. מל. רייבין. תחה. ציהען

כו משנה: אלו. דיא זאכין האבין דיא חכמים געזאגט פון וועגין עס זאל זיין שלום: העט מען לייענט אין דיא ספר תורה. דעם ערשטין זאל מען אויף רופין א כהן. דעם אנדערין א לוי. דעם דריטען א ישראל. מען זאל ניט קריגען אין שוהל. עדער וועט זאגין מען זאל מיך אויף רופין דעם ערשטין. זאגט דיא גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז אזוי דארף מען לייענען. האט רב מתנה געזאגט עס שטייט אין פסוק משה האט געשריבען די תורה אונ האט זיא געגעבין צו דיא כהנים די קינדער פון לוי. ווייסין מיר דען ניט אז דיא כהנים זענין דיא קינדער פון לוי. נאר משה האט געגעבין דיא תורה פריער זאל אין איהר לייענען דער כהן אונ דער נאך דער לוי:

כז תנא. דבי רבי ישמעאל האט געלערנט. עס שטייט אין פסוק וקדשתו דוא זאלסט

נרשה א"ל כתובתה מרובה א"ל אני אלוך ותן לה כתובתה עמד זה וגרשה הלך הוא ונשאה כיון שהגיע זמנו ולא היה לו לפורעו א"ל בוא ועשה עמי בחובך והיו הם יושבים ואוכלים ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהם והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהם ועל אותה שעה נתחתם גזר דין ואמרי לה על שתי פתילות בנר אחד:

(דף נט) כד אמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דרבי וולס מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא והא הוה יהושע הוה אלעזר והא הוה אלעזר הוה פנחס והא הוה פנחס הוו זקנים והא הוה שאול הוה שמואל והא נח נפשיה כולהו שני קאמרי והא הוה דוד הוה עירא היאירי והא נח נפשיה כולהו שני קאמרינן והא הוה שלמה הוה שמעי בן גרא. והא קטליה כולהו שני קאמרינן

שתי פתילות בנר אחד. אחת היא: במקום אחד. שהיה תורה וגדולתם של ישראל במקום אחד שאין בישראל גדול בתורה ובעושר כמותו: והא הוה אלעזר. יותר לאחר שנפטר יהושע: והא הוה פנחס. לאחר אלעזר הורה וגדולה שהיה כה"ג אחר אביו: הוו זקנים. שקבלו מיהושע והאריכו ימים אחריו כדכתיב אשר האריכו ימים אחרי יהושע: שאול. גדול בתורה היה אלא שלא למד לאחרים כדאמרינן בעירובין שאול לא גלי מסכתא להכי כתיב ביה בכל אשר יפנה ירשיע: והא נח נפשיה. דשמואל קודם שאול: מלכו שני. משעמד בגדולה הא תורה וגדולה במקום אחד וזה בתחלת גדולתו לא היה יחיד בתורה: עירא היאירי. גדול בתורה היה כדאמרינן במ"ק דהוה

פארגין געלט אונ גיב איר דיא כתובה, האט דער בעל הבית איר געגט. אונ דער ארבעטער האט מיט איר חתונה געהאט. וויא עס איז געקומען דיא צייט וואס דער בעל הבית האט געדארפט בצאהלין דעם חוב צום ארבעטער. אונ דער בעל הבית האט ניט געהאט צו בצאהלין. האט דער ארבעטער געזאגט צום בעל הבית קום ארבעט ביי מיר פאר דעם חוב. דער ארבעטער מיט זיין ווייב זענען געזעסין אונ האבען געגעסין אונ געטרונקען. אונ דער בעל הבית האט געמוזט שטיין אונ זייא בעדינען אונ דער לאנגען צום טרינקען. אונ דיא טרערין זענען געפאלען פון זיינע אויגען אין זייער טרינקען. אויף דער צייט איז געחתמת געווארין דער גזר דין צו שטערבין אויף די יודין. אנדערע זאגין דער גזר דין איז געחתמת געווארין וויל עס זענען געווען צוויי קנייטלאך אין איין רער. איין ווייב האט געהאט צוויי מאנען:

כד אמר. רבה דער זוהן פון רבא האט געזאגט. אנדערע זאגין רבי הלל דער זוהן פון רבי וולס האט געזאגט פון משה רבינו ביז רבי געפינט מען ניט עס זאל זיין בייא איין מענטש תורה אונ רייכקייט. עס זאל ניט זיין צווישען אלע יודין קיין גרעסערער פון איהם אין תורה אונ ניט אין רייכקייט. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך געווען יהושע וואס בייא איהם איז געווען תורה אונ רייכקייט. איז געווען אלעזר וואס ביי איהם איז אויך געווען תורה אונ רייכקייט. איז דאך יהושע ניט געווען איינער. פרעגט דיא גמרא דער נאך וויא יהושע איז געשטארבין איז דאך געווען אלעזר איינער. איז אבער געווען פינחס וואס ביי איהם איז אויך געווען תורה אונ רייכקייט. פרעגט דיא גמרא דער נאך וויא אלעזר איז געשטארבין. איז דאך געווען פינחס איינער. זענען אבער געווען דיא זקנים בייא זייא איז אויך געווען תורה אונ רייכקייט. פרעגט דיא גמרא בייא שאול המלך איז דאך געווען תורה אונ רייכקייט צוזאמען. איז דאך געווען שמואל הנביא. בייא איהם איז אויך געווען תורה אונ רייכקייט. פרעגט דיא גמרא שמואל איז דאך געשטארבין פאר שאול. איז דאך שאול געבליבען איינער. ענטפערט דיא גמרא מען מיינט ער זאל זיין איינער מיט תורה אונ רייכקייט זיין גאנץ לעבין: אונ שאול איז דאך געווען איינער נאר זיינע לעצטע יאהרין. פרעגט דיא גמרא ביי דוד המלך איז דאך געווען תורה אונ רייכקייט צוזאמען: ענטפערט דיא גמרא איז דאך געווען עירא היאירי. בייא איהם איז אויך געווען תורה אונ רייכקייט. פרעגט דיא גמרא עירא היאירי איז דאך געשטארבין. איז דאך געבליבען דוד אליין. ענטפערט דיא גמרא מען מיינט ער זאל זיין איינער מיט תורה אונ רייכקייט זיין גאנץ לעבין. אונ דוד איז דאך געווען איינער נאר זיינע לעצטע יאהרין. פרעגט דיא גמרא ביי שלמה המלך איז דאך געווען תורה אונ רייכקייט צוזאמען. ענטפערט דיא גמרא איז דאך געווען שמעי בן גרא.

כמה שמך הגבור. ושק גנודקן: עלי ופליך: בבמי הה"ל כבן:
שליא דנגרי הוה. לא היה רבו להורס אלא רבו להומגות כל נגרים: מוליא. הנדרי"ן: כולך לגוף. כבנ: קידם. כספיט:

ביפיה בת פניאל בתו של כ"ג ששימש לפני ולפנים שנתעלל בה שבאי כל הלילה למחר הלבישה שבעה הלוקים והוציאה למכרה בא אדם אחד שהיה מכוער ביותר א"ל הראני את יפיה א"ל ריקה אם אתה רוצה ליקח קח שאין כיפיה בכל העולם כולו א"ל אעפ"כ הפשיטה ששה הלוקין וז' קרעתו ונתפלשה באפר אמרה לפניו רבש"ע אם עלינו לא חסת על קדושת שמך הגבור למה לא תחוס ועליה קונן ירמיה (ירמיה ו) בת עמי חגרי שק התפלשי באפר אבל יחיד עשי לך מספד תמרורים כי פתאום יבא השודד עלינו עליך לא נאמר אלא עלינו כביכול עלי ועליך [בא שודד]:

כג אמר רב יהודה א"ר ס"ד (מיכה ב) ועשקו גבר וביתו איש ונחלתו מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו ושוליא דנגרי הוה פעם אחת הוצרך רבו ללות א"ל שגר אשתך אצלי ואלונה לך שיגר אשתו אצלו שהה עמה שלשה ימים קידם ובא אצלו אמר ליה אשתי ששגרתי לך היכן היא א"ל אני פטרתיה לאלתר ושמעתי שהתינוקות נתעללו בה בדרך אמר לו מה אעשה אמר לו אם אתה שומע לעצתי גרשה

צפנת האט מען איר גערופן וויל אלע האבען גיקוקט אויף איר שיינקייט. בת פניאל. דיא טאכטער פון אהרן גד"ל וואס ער האט גיטאהן דיא עבודה אין קדשי קדשים: האט איר אגוי גיפאנגען אונ האט מיט איר מזנה גיוועזן א גאנצע נאכט צוא מארגין האט ער איר אן גיטאהן זיבען קליידער אונ האט איר געפירט אין גאס צום פאר קויפען. איז גיקומען אמענטש וואס איז גיוועזן זייער מיאוס. אונ האט גזאגט צום גוי ווייז מיר איר שיינקייט. האט דער גוי גזאגט צוא אים דוא נאר אויב דוא ווילסט איר קויפען קויף. אזו שיין וויא זיא איז. איז ניטא אין דער גאנצער וועלט. האט דער מיאוסער גזאגט פון דעסטוועגין וויל איך איר זעהן. האט דער גוי אראפ גיצויגען פון איר זעקס קליידער. אונ דיא זיבעטע קלייד האט זיא אליין צעריסען אונ זיא האט זיך גיוואלגען אין אש. אונ זיא האט גזאגט פאר גאט רבונו של עולם אויב דוא האסט איף אונז ניט רחמנות. פאר וואס זאלסטו ניט רחמנות האבען אויף דיין הייליגען נאמען דעם שטארקען. אונ אויף איר האט גיקלאגט ירמיהו הנביא מיין פאלק טוה אן אזאק וויקול דיך אין אש. מאך דיר אטרויער וויא אויף אבן יחיד וואס שטארבט. מאך דיר אביטערע קלאג. ווארום פלוצלונג וועט קימען ארויבער אויף אונז. עס שטייט ניט אויף דיר וועט קומען ארויבער. נאר עס שטייט אויף אונז וועט קומען ארויבער. כביכול אויף גאט אונ אויף דיא יודין וועט קומען דער רויבער:

כג אמר: רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין עס שטייט אין פסוק זייא האבען גירויבט דעם מענטש מיט זיין שטוב ומיט זיין ווייב אונ דעם מענטש מיט זיין נאר מעגין. אמענטש האט אמאהל גערבייט ביי א בעל הבית דער בעל הבית איז גיוועזן אסטאלארז. איז אים גיפעלין דיא ווייב פון זיין בעל הבית. אמאהל האט דער בעל הבית גידארפט בארגין געלט. האט דער ארבעטער גזאגט צום בעל הבית. שיק דיין ווייב צו מיר וועל איך איר בארגין. דער בעל הבית האט געשיקט דיא ווייב צום ארבעטער אונ דער ארבעטער האט איר פאר האלטען ביי זיך דריי טאג. אויף דעם פערטין טאג איז דער בעל הבית אויף גישטאנען גאנץ פריא אונ איז גיגאנגען צום ארבעטער אונ פרעגט ביי אים וואו איז מיין ווייב וואס איך האב צו דיר געשיקט. האט דער ארבעטער גזאגט איך האב איר באלד אוועק געשיקט מיט געלט. נאר איך האב גיהערט אז יונגע מענטשין האבען מיט איר מזנה גיוועזן אין וועג. זאגט דער בעל הבית וואס זאל איך טאהן. האט דער ארבעטער גזאגט אויב דוא וועסט פאלגין מיין עצה גט איר: האט דער בעל הבית גזאגט זיא האט אגרויסע כתובה. האט דער ארבעטער גזאגט איך וועל דיר

האסורים יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים הלך ועמד על פתח בית האסורים אמר (ישעיה מב) מי נתן למשסה יעקב וישראל לבוזזים ענה אותו תינוק ואמר (שם) הלא ה׳ זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו אמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל העבודה שאיני זז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקים עליו אמרו לא זז משם עד שפדאו בממון הרבה ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל ומנו רבי ישמעאל בן אלישע . אמר רב יהודה אמר רב מעשה בבנו ובבתו של רבי ישמעאל בן אלישע שנשבו לשני אדונים לימים נזדווגו שניהם במקום אחד זה אמר יש לי עבד שאין כיפיו בכל העולם וזה אמר יש לי שפחה שאין בכל העולם כולו כיפיה אמרו בוא ונשיאם זה לזה ונחלק בולדות הכניסם להדר זה ישב בקרן זוית זה וזו ישבה בקרן זוית זה זה אומר אני כהן בן כהנים גדולים אשא שפחה וזאת אומרת אני כהנת בת כהנים גדולים אנשא לעבד ובכו כל הלילה כיון שעלה עמוד השחר הכירו זה את זה ונפלו זה על זה וגעו בבכיה עד שיצאה נשמתם ועליהן קונן ירמיה (איכה א)

על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים :

רב אר״ל שמעון בן לקיש מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה צפנת שהכל צופים ביפיה

חנניא איז גיגאנגען אין אגרויסע שטאט אין רוים . הט מען אים גזאגט אקינד זיצט אין אטורמע . און ער האט שיינע אויגן . און ער איז שיין גיוואקסין . און מיט שיינע האר . איז רבי יהושע גיגאנגען און האט זיך גישטעלט ביי דיא טיר פון דעם אטורמע . און האט גזאגט דעם פסוק ווער האט גיגעבין יעקב זאל זיין גירויבט . און ישראל זאל זיין גירויבט . האט דער קינד גיענפערט דאס הט גיטאהן גאט ווייל מיר האבען גזינדיגט צוא אים . און דיא יודין האבין ניט גיוואלט גיין אין דיא וועגין פון גאט . און זייא האבען ניט גיהערט זיין תורה ; הט רבי יהושע גזאגט איך בין פאר זיכערט אויף דעם קינד אז ער וועט פסקנן שאלות ביי יודין . איך שווער איך זאל ניט אוועק גיין פון דאנען ביז איך וועל אים אויס לייזין פאר וויא פיל געלט מען וועט זאר וועלין פאר אים . מען האט גזאגט רבי יהושע איז נאכי ניט אוועק גיגאנגען פון דארט ביז ער האט אים אויס גילייזט פאר פיל געלט . און אין אקורצע צייט האט דער קינד גיפסקנט שאלות ביי יודין . דער קינד איז גיוועזן רבי ישמעאל בן אלישע . רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין אזוהן און אטאכטער פון רבי ישמעאל בן אלישע זענען גיפאנגען גיווארין צוא צוויא גוים . אמאהל זענען דיא צוויי גוים צו זאמען גיקומען אויף איין ארט . דער גוי הט גזאגט איך האב אקנעכט וואס עס איז נישטא אין דער גאנצער וועלט אמענטש וואס זאל זיין אזוי שיין וויא ער איז . און דער אנדערער גוי האט גזאגט איך האב אדינסט וואס עס איז נישטא אין דער גאנצער וועלט אמענטש וואס זאל זיין אזוי שיין וויא זיא איז . האבען דיא ביידע גוים גזאגט מיר וועלין חתונה מאכען דעם קנעכט מיט דיא דינסט . און מיר וועלין אונז צו טיילין מיט דיא קינדער . האט מען גיבראכט דעם קנעכט מיט דיא דינסט אין אבזונדערע שטוב . דער קנעכט איז גיזעסין אין איין ווינקול ; און דיא דינסט איז גיזעסין אין אנדערין ווינקול . דער קנעכט הט גזאגט איך בין אכהן דער זוהן פון אכהן גדול . וועל איך נעמען אדינסט . און זי האט גזאגט איך בין אטאכטער פון אכהן גדול . וועל איך נעמען אקנעכט . און זייא האבען ביידע גיוויינט אגאנצע נאכט . וויא דער מארגין שטערין איז אויף גיגאנגען . האבען זייא דער קענט איינער דעם אנדערין . אז זייא זענען שוועסטער און ברודער . זענען זייא גיפאלען איינער אויף דעם אנדערין . און זייא האבען געשריגען און גיוויינט ביז זייערע נשמות זענען ארויס גיגאנגען . און זענען גישטארבין . אויף זיי הט ירמיה הנביא גיקלאגט אויף די צוויי מענטשין וויין איך מיינע אויגן גידערין טרערן אזוי וויא וואסער :

רב אמר . רבי שמעון בן לקיש האט גזאגט אאשה וואס האט גיהייסען צפנה בת פניאל ,

בירבע בית דין: איסתרי. סלעים: שהיו מגנין את הפז ביופיין. והיינו המבוליים לבן כולו לרוכב לא הכלה נכתב אופיר מבוכהים הא ביופי מן הפז. בליוני דגושפנקא. גורות גלות שבהורתמיהם כרי בת עברה כנגדן: כמה מרחיקנא מרכותא חכתא. בלא הגעתי גלויד אותי פסוק: אינגד. מנט: פוסתא ופלגא. דף והלי: על

בפז והאמרי דבי רבי שילא תרתי מתקלי איסתירי פיזי נחות בעלמא חדא ברומי והדא בכולי עלמא אלא שהיו מגנין את הפז ביופיין מעיקרא הוו חשובי דרומאי נקטי בליוני דגושפנקא ומשמשי ערסי הו מכאן ואילך מייתי בני ישראל ואסרי בכרעי דפורייהו ומשמשי אמר ליה חד לחבריה הא היכא כתיבא א"ל (דברים כח) גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת אמר כמה מרחיקנא מרוכתא פלן אמר ליה אינגד פוסתא ופלגא א"ל אי מטאי לגביה לא איצטריכי לך. אמר רב יהודה אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל מאי דכתיב (איכה ג) עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי ארבע מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר ובכל אחד ואחד היו בה ת' מלמדי תינוקות וכל אחד ואחד היו לפניו ת' תינוקות של בית רבן וכשהיה אויב נכנס לשם היו דוקרין אותן בחוטריהן וכשגבר אויב ולכדום כרכום בספריהם והציתום באש:

בא ת"ר מעשה ברבי יהושע בן חנניא שהלך לכרך גדול שברומי א"ל תינוק אחד יש בבית האסורים

טייערע קינדער פון ציון המסלאים בפז. וואס מיינט מען המסלאים בפז. זאלין מיר זאגין מען מיינט זייא זענען געווען בערעקט מיט פז (טייערע גאלד) דבי רבי שילא האבען דאך גזאגט צוויי שטיקער פז איז גרוים וויא צוויי טאלער הט אראפ גענידערט אויף דער וועלט. איין שטיק איז געבליבען אין רוים. אונ איין שטיק איז געבליבען אין דיא גאנצע וועלט. וויא אזוי האבען געקענט זיין דיא קינדער בערעקט מיט פז. נאר מען מיינט דיא קינדער פון ציון זענען געוועזען אזוי שיין. אז זייא האבען פאר מיאוסט דעם פז. זייא זענען געוועזען שענער וויא פז. פריער איידער דער בית המקדש איז חרוב געווארין. פלעגין דיא גרויסע לייט פון רוים האלטען אין האנט פינגערלאך אונ אויף דיא פינגערלאך איז געוועזען שיינע צורות אונ דיא ווייבער פלעגין קוקען אויף די צורות ווען דיא מאנען פלעגין זייא בועל זיין. זייא זאלען האבען שיינע קינדער. נאך דעם חורבן פלעגין זייא ברענגען יודישע קינדער אונ פלעגין זייא צוא בינדען בייא דיא פיס פון בעט. אונ דיא ווייבער פלעגין קוקען אויף דיא קינדער ווען דיא מאנען פלעגין זייא בועל זיין. זייא זאלין האבען אזעלכע שיינע קינדער וויא דיא יודישע זענען. דיא תלמידים פון רבי שילא האבען גזאגט איינער צום אנדערין וואו שטייט דיא שטראף אין דיא תורה. האט דער אנדערער גיענטפערט עס שטייט אין פסוק אלע קראנקייט אונ אלע מכות וואס עס שטייט ניט אין דער תורה וועט זיי אויך גאט ברענגען אויף דיא יודין. נאר וויל דאס איז אמיאוסע זאך דריבער שטייט דאס ניט אין דער תורה. האט דער חבר גזאגט וויא ווייט בין איך פון דעם פסוק. האט דער אנדערער גיענטפערט אבסולוט. אבלאט ניט אהאלבע בלאט: האט דער חבר גזאגט אז איך וואלט גיהאלטען ביי דעם פסוק וואלט איך דיך ניט גיבראכט דוא וואלסט מיר זאגין. איך וואלט אויך גיוואוסט אזוי וויא דו. רב יהודה האט גזאגט פון שמואלס וועגין. אונ שמואל האט גזאגט פון רבן שמעון בן גמליאלס וועגין עס שטייט אין פסוק עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי. מיין אויג מאכט מיך פר מיאוסין פון וויינען מער פון אלע מיינע שטאט מענטשין. איך וויין מער וויא זייא אלע. וואר־ום פיר הונדערט שולען זענען גיוועזן אין די שטאט ביתר. אונ אין יעדער שוהל איז געוועזען פיר הונדערט מלמדים. אונ יעדער מלמד האט גילערנט מיט פיר הונדערט תלמידים. אונ אז אשונא איז אריין גיקומען צו זייא אין שוהל האבען זייא אים צוא שטאכען מיט זייערע טייטלען. אונ אז דער פיינד האט זיך גישטארקט אונ האט זייא איין גינומען האט ער זייא איין געוויקולט אין זייערע ספרים אונ הט זיי פר ברענט אין פייער. נאר איך בין געבליבען. אונ האב דאס אלץ גיזעהן דריבער וויין איך מער וויא אלע:

בא תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט עס האט אמאל גיטראפען רבי יהושע בן

זו מילה שניתנה בשמיני רבי שמעון בן לקיש אמר אלו תלמידי הכמים שמראין הלכות שחיטה בעצמם דאמר רבא כל מילי ליהוי איניש בנפשיה בר משחיטה וה"א. רב נחמן בר יצחק אמר אלו תלמידי חכמים שממיתין עצמן על ד"ת כר"ש בן לקיש דארשב"ל אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנא' (במדבר יט) זאת התורה אדם כי ימות באהל:

(דף נח) כי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ארבעים סאה קצוצי תפילין נמצאו בראשי הרוגי ביתר ר' ינאי ברבי ישמעאל אומר שלש קיפות של ארבעים ארבעים סאה במתניתא תנא ארבעים קופות של ג' ג' סאין ולא פליגי הא דרישא דא דדרעא אמר רבי אסי ד' קבין מוח נמצאו על אבן אחת עולא אמר ט' קבין אמר רב כהנא ואיתימא שילא בר מרי מאי קראה (תהלים קלז) בת בבל השדודה אשרי שישלם לך וגו' אשרי שיאחז ונפץ את עולליך אל הסלע (איכה ד) בני ציון היקרים המסלאים בפז מאי מסולאים בפז אילימא דהוו מחפי בפיזא

מילתו: זו מילה. הורגנו כל היום המגין דמיים: כל מבהיפה. במה יתהבנו כנגוו: וה"א. נרמת ומלהות נגעים מפני שמכוון לקפון עליו:
קלוצי תפילין. דפוסי תפילין הון מן הרצועה קרויס קליטה כדאמרי' במס' סוכה אוחז ברצועה ואינו אוחז בקליטה: ולא פליגי. רבה בר בר חנה ורבי ינאי ומתניתא: דדרעא. מ' סאה והריסא בבסם גדולים ד' בתים בכל קליטה הוי ג' זמני מ' סאה ואם תאמר ד' לא היא בבית אחד של זרוע גדול מאחד מבתי הראש לפי שבתין כל הרבע פרשיות בבית אחד וכבר כלם פרשה אחת בבית אחד ומ"מ דפוס של ראש מתוך שצריך לחלק הבתים ולהיות ריוח ביניהם יקובעים על מושב אחד והלך המושב לכ"ות רחב והוי על אחד ג' שבזרוע: ד' קבין. נהורגן

די מצוה פון מילה וואס דאס קינד ווערט געשניטן דעם אכטן טאג, עס איז דאך א סכנה טאמער וועט ער שטארבען. רבי שמעון בן לקיש זאגט דער פסוק כי עליך הורגנו מיינט די תלמידי חכמים וואס ווייזן אויף זיך די דינים פון שחיטה. ווארום רבא האט געזאגט אלץ מעג א מענטש ווייזן אויף זיך נאר ניט ווי מען שעכט און ניט קרעץ. ווארום שעכטן קען א מאהל זיין ער זאל זיך איינשניידן אין האלדז. און קרעץ איז אויך א סכנה עס זאל קומען אויף אים. פון דעסטוועגן ברענגען די תלמידי חכמים זיך אליין אין א סכנה. און ווייזן אויף זיך ווי אזוי מען שעכט. צו לערנען דעם דין פון גאטס וועגן. רב נחמן בר יצחק זאגט דער פסוק כי עליך הורגנו מיינט די תלמידי חכמים וואס זיי טייטן זיך פון וועגן די תורה. אזוי ווי רבי שמעון בן לקיש האט געזאגט די תורה האלט זיך נאר ביי דעם מענטש וואס טייט זיך פון וועגן איר. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק זאת התורה אדם כי ימות באהל די תורה האלט זיך נאר ביי דעם מענטש וואס ביי אים איז רעכט צו שטארבן אין בית המדרש וועגן איר:

כי אמר. רבה בר בר חנה האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגן פערציג סאה מיט פארין תפלין האט מען געפונען אויף די קעפ פון די געהרגעטע מענטשן וואס מען האט געהרגעט אין ביתר. רבי ינאי ברבי ישמעאל זאגט דריי קאסטענס וואס אין יעדער קאסטן איז געווען פערציג סאה מיט פארין תפלין. אין א ברייתא האבען מיר געלערנט פערציג קאסטענס אין יעדער קאסטן איז געווען דריי סאה מיט פארין תפלין. זאגט די גמרא רבה מיט רבי ינאי און מיט די ברייתא קריגען ניט. ווארום רבי ינאי מיט די ברייתא איז איין רעכענונג. און רבה מיט זיי קריגען אויך ניט. ווארום רבה שמועסט פון די תפלין וואס אויף די האנט. ווייל זיי וועגען קליין דריבער איז פון זיי נאר דא פערציג סאה. און רבי ינאי מיט די ברייתא שמועסן פון די תפלין וואס אויף דעם קאפ. ווייל זיי וועגען גרוים פאר נעמען זיי דריי מאל פערציג סאה. רבי אסי זאגט פיר קבין מוח ומארך פון קאפ האט מען געפונען אויף איין שטיין. רב כהנא זאגט אנדערע זאגען שילא בר מרי האט געזאגט דאס ווייזען מיר פון דעם פסוק בת בבל השדודה ... צוא דעם וואס וועט דיר בצאהלן פאר דעם ... און ... אונז געטאהן. וואיל צוא דעם וואס וועט ... דיינע יונגע קינדער ... צוא שטאקן ... קאפ אויף דעם שטיין אזו ווי די האבען געטאהן צוא די יודין. אין פסוק שטייט די

כיפ: כאמנת. ייהדת: גושפנקא. הותמי פלורתי שביע בו כדי שהבל נגלה מבתבהו לו: הורמנא דמלכא. שולטנות המלך קבל עליו לעבות

זרה א"ל כתוב בתורה (שם כג) זובח לאלהים יחרם אפקוהו וקטלוהו אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודה זרה א"ל כתוב בתורה (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אפקוהו וקטלוהו אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודה זרה א"ל כתוב בתורה (שם ד) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד אפקוהו וקטלוהו אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודה זרה אמר להו כתוב בתורה (שם כו) את ה' האמרת היום וגו' וה' האמירך היום כבר נשבענו להקב"ה שאין אנו מעבירים אותו בא"ל אחר ואף הוא נשבע לנו שאין מעביר אותנו באומה אחרת א"ל קיסר אשדי לך גושפנקא וגחין ושקליה כי היכי דלימרו קבל עליה הורמנא דמלכא אמר ליה חבל עליך קיסר חבל עליך קיסר על כבוד עצמך כך על כבוד הקב"ה עאכ"ו אפקוהו למקטליה אמרה להו אימיה יהבוהו ניהלי ואינשקיה פורתא אמרה להו בני לכו ואמרו לאברהם אביכם אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות אף היא עלתה לגג ונפלה ומתה יצתה בת קול ואמרה (תהלים קיג) אם הבנים שמחה. ריב"ל אמר

זו

צו זיא עס שטייט אין דיא תורה דו זאלסט דיך ניט בוקן צו איין אנדער גאט. האט מען אים ארויס געפירט אונ מען האט אים גיהרגת. דער נאך האט מען גיבראכט דעם פערטן קינד פאר דעם קיסר. האט מען גזאגט צו אים דין דיא עבודה זרה. האט דער קינד גזאגט צו זיא עס שטייט אין דיא תורה דער וואס שעכט צו דיא עבודה זרה זאל פארוויסט ווערין. האט מען אים ארויס געפירט אונ מען האט אים גיהרגת. דער נאך האט מען גיבראכט דעם פינפטן קינד פאר דעם קיסר. האט מען גזאגט צו אים דין דיא עבודה זרה האט דער קינד גזאגט צו זיא עס שטייט אין דיא תורה הערט איר יודין גאט איז אונזער גאט אונ ער איז איינער. האט מען איהם ארויס געפירט אונ מען האט איהם גיהרגת. דער נאך האט מען גיבראכט דעם זעקסטין קינד פאר דעם קיסר. האט מען גזאגט צו אים דין דיא עבודה זרה. האט דער קינד גזאגט צו זיא עס שטייט אין דער תורה דו זאלסט היינט וויסען אונ דו זאלסט צוריק קערין צו דיין הארץ אז גאט איז א גאט אויף דעם הימעל פון הויבין אונ אויף דער ערד אונטען אונ מער קיין גאט איז ניטא. האט מען אים ארויס געפירט אונ מען האט אים גיהרגת. דער נאך האט מען גבראכט דעם זיבעטין קינד פאר דעם קיסר. האט מען גזאגט צו אים דין דיא עבודה זרה. האט דער קינד גזאגט צו זיא עס שטייט אין דער תורה דו האסט היינט גילויבט גאט. אונ גאט האט היינט דיך גילויבט. מיר האבין גישוואורין צו גאט אז מיר זאלין אים ניט אום טאהשין אויף קיין אנדער גאט. אונ גאט האט גישווארין צו אונז אז ער זאל אונז ניט אום טאהשין אויף קיין אנדער פאלק. האט דער קיסר גזאגט צום קינד איך וועל אראפ ווארפין מיין פינגעריל וואס אויף דיים פינגעריל איז דא מיין צורה. אונ דו וועסט דיך איינבייגין אונ וועסט נעמען דעם פינגעריל. וועט מען זאגין אז דו האסט גינומען אויף זיך מיין גיוועלטיגקייט אונ דו בוקסט דיך צו מיר וועסטו מיך שוין פארגין אונ וועסט דיך בוקין צו דיא עבודה זרה אויך: האט דער קינד גזאגט צום קיסר וויא אויף דיר קיסר: וויא אויף דיר קיסר. אז דו זארגסט אזוי פיל אויף דיין כבוד וויא פיל דארף איך זארגין אויף דעם כבוד פון גאט. האט מען אים געפירט צום הרגנן. האט דיא מוטער צו זיא גזאגט גיט מיר אים איך וועל אים אביסל קושען. האט דיא מוטער גזאגט צו אירע קינדער. מיינע קינדער גייט זאגט צו אייער פאטער אברהם דו האסט גיוואלט שעכטין נאר איין זוהן פון גאטס וועגין. אונ איך האב גישאכטין זיבען זיהן פון גאטס וועגין: אונ דיא מוטער איז ארויף גיגאנגען אויף דעם דאך אונ איז אראפ גיפאלין אונ גישטארבין. איז ארוים גיגאנגין אקול פון הימעל אונ האט גזאגט דיא מוטער מיט דיא קינדער וועלין זיך פרייען. רבי יהושע בן לוי האט מטאגט דער פסוק כי עליך הרגנו כיינם

(שם) וזכור ה' לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה. אמר רב יהודה אמר שמואל ואי תימא רבי אמי ואמרי לה במתניתא תנא מעשה בד' מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון הרגישו בעצמם למה הם מתבקשים אמרו אם אנו טובעים בים אנו באים לחיי העוה"ב דרש להם הגדול שבהם (שם סח) אמר ה' מבשן אשיב אשיב ממצולות ים מבשן אשיב מבין שיני אריות אשיב ממצולות ים אלו שטובעין בים כיון ששמעו ילדות כך קפצו כולם ונפלו לתוך הים נשאו ילדים ק"ו בעצמם ואמרו מה הללו שדרכן לכך כך אנו שאין דרכנו לכך עאכ"ו אף הם קפצו לתוך הים ועליהם הכתוב אומר (שם מד) כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה. ורב יהודה אמר זו אשה ושבעה בניה אתיוהו לקמא קמיה דקיסר אמרו ליה פלח לעבודה זרה אמר להו כתוב בתורה (שמות כ) אנכי ה' אלהיך אפקוהו וקטלוהו אתיוהו לאידך לקמיה דקיסר אמרו ליה פלח לעבודה זרה אמר להו כתוב בתורה (שם) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אפקוהו וקטלוהו אתיוהו לאידך ואמרו ליה פלח לעבודה זרה אמר להו כתוב בתורה (שם לד) לא תשתחוה לאל אחר אפקוהו וקטלוהו אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודה זרה

לקלון. ילדים למשכב זכור וילדות לפלגשים: כבן כין בן מעריקין: שדרכן לכך. לתשמיש ואין קלונן מרובה כקלון שלנו: זו אשה. כדתנא כל

אדום דעם טאג וואס זייא האבען חרוב געמאכט ירושלים. וואס זייא האבען געזאגט איינער צום אנדערין מען זאל וויסט מאכען ירושלים ביז צום פונדאמענט. וואָרום דער אנדערער בית המקדש איז חרוב געווארין פון אדום. רב יהודה האט געזאגט פון שמואלס וועגין. אנדערע זאגין דאס האט רבי אמי געזאגט. אנדערע זאגין דאס האט מען אין אברייתא געלערנט. עס האט אמאהל געטראפען אז פיר הונדערט יונגע קינדער זכרים אונ נקבות זענען געפאנגען געווארין מען זאל מיט זייא מזנה זיין. אונ מען האט זייא געפירט אין א שיף אויף דעם ים. פארשטענדיג אויף דעם ים האבען זייא פאר שטאנען צו וואס מען פירט זייא. האבען דיא קינדער געפרעגט איינער ביי דעם אנדערין אויב מיר וועלין אונז דער טרינקען אין ים. וועלין מיר קענען האבען עולם הבא האט דער עלטערער קינד פון זייא געדרשנט עס שטייט אין פסוק נאך האט געזאגט מבשן אשיב אשיב ממצולות ים. מבשן אשיב איז טייטש. מבין שיני אריות אשיב. אפילו דער מענטש וואס איז צוריסען געווארין פון דיא ציין פון אלייב. וועט ער אויך קומען צו עולם הבא. אשיב ממצולות ים. אפילו דער וואס ווערט דער טרונקען אין דיא טיף פון ים. וועט ער אויך קומען צו עולם הבא: וויא דיא מיידלאך האבין דאס גיהערט. זענען אלע געשפרונגען אין ים אונ זענען דער טרונקען געווארין: האבין דיא זכרים געזאגט מארויף דיא מיידלאך וואס זענען באשאפען געווארין מען זאל זייא בועל זיין. האבין ניט געוואלט מען זאל מיט זייא מזנה זיין. מיר וואס זענען ניט באשאפין געווארין מען זאל אונז בועל זיין. געוויס אז מיר דארפין ניט ווערין מען זאל מיט אונז מזנה זיין. זענען דיא זכרים אויך אביין געשפרונגען אין ים אונ זענען דער טרונקען געווארין. אויף זייא זאגט דער פסוק כי עליך הורגנו כל היום אויף דיר גאט ווערין מיר גיהרגעט אגאנצין טאג מיר זענען גירעכענט אזוי וויא דיא שעפסין צום שעכטין. רב יהודה זאגט דער פסוק כי עליך הורגנו מיינט דיא אשה מיט אירע זיבען קינדער. מען האט געבראכט דעם ערשטין קינד פאר דעם קיסר. האט מען געזאגט צום קינד דין דיא עבודה זרה. האט דער קינד געזאגט צו זייא עס שטייט אין דיא תורה איך בין דיין גאט. האט מען אים ארויס געפירט אונ מען האט אים גיהרגעט. דער נאך האט מען געבראכט דעם אנדערין קינד פאר דעם קיסר. האט מען געזאגט צו אים דין דיא עבודה זרה. האט דער קינד געזאגט צו זייא עס שטייט אין דער תורה דו זאלסט ניט האבין קיין אנדערע געטער פאר מיר. האט מען אים ארויס געפירט אונ מען האט אים גיהרגעט. דער נאך האט מען געבראכט דעם דריטען קינד פאר דעם קיסר. האט מען געזאגט צו אים דין דיא עבודה זרה האט דער קינד געזאגט

ואנטונינוס והיינו דכתיב (יחזקאל כד) ונתתי את דמה על צחיח סלע לבלתי הכסות:

(בראשית כז) **יח הקול** קול יעקב והידים ידי עשו הקול זה אדריינוס קיסר שהרג באלכסנדריא של מצרים ששים רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים קול יעקב זה אספסיינוס קיסר שהרג בכרך ביתר ת׳ רבוא ואמרי לה ארבעת אלפים רבוא. והידים ידי עשו זו המלכות שהחריבה את בתינו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו. ד״א הקול קול יעקב אין לך תפלה שמועלת שאין בה מזרעו של יעקב והידים ידי עשו אין לך מלחמה שנוצחת שאין בה מזרעו של עשו והיינו דא״ר אלעזר (איוב ה) בשוט לשון תחבא בחרחורי לשון תחבא:

יט אמר רב יהודה אמר רב מ״ד (תהלים קלז) על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון מלמד שהראהו הקב״ה לדוד חורבן בית ראשון וחורבן בית שני חורבן בית ראשון שנא׳ על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בית שני דכתיב (שם)

אשה כנפ. על הגלה אין חוק: כלו יעלו בלין קח סס דמו של זכריה על הרצפה ולא נבלע: צחיח. כשיעות כתרגומו:

יח קול. שרה ונביא שולח מיעקב כלה יצחק בנבואה מיפה זו של ביתר: והיינו דה״ד פלמר. כלו דאמריק נשיל שכ״י לשון הרע הרב: פרית ומאגנו כמה יכנות: בחרחורי לשון. במריבת לשון כמו אל תתגר: שוט לשון. בכס מכס:

חרבה שטייט אין פסוק איך וועל געבין זייער בלוט אויף אפגעקלעטע שטיין. דיא בלוט זאל ניט צו גידעקט ווערין. ויא זאל ניט איין גיזאפט ווערין:

יח הקול. אין פסוק שטייט דער קול איז פון יעקב אונ דיא הענט זענען פון עשו. דאס מיינט מען יצחק האט גיוואוסט דורך זיינע נביאות אונ ער האט גיהערט דס געוויין פון יעקב ווס ער וועט אמאהל וויינען דורך דיא הענט פון עשו. דורך אנדריינוס קיסר וואס ער האט גיהרגת אין אלכסנדריא פון מצרים הונדערט מיט צוואנציג רבוא יודין. צווי מאהל אזו פיל ווי עס זענען ארוס גיגאנגען פון מצרים. נאך האט יעקב געוויינט דורך אספסיינוס קיסר וואס ער האט גיהרגת אין דיא שטאט ביתר פיר הונדערט רבוא יודין. אנדערע זאגין פיר טויזענד רבוא יודין. דיא הענט פון עשו וואס האבין גיטאהן. דאס מיינט מען דיא מלוכה ווס הט חרוב גמאכט אונזער בית המקדש אונ הט פר ברענט אונזער היכל אונ האט אונז פר טריבען פון אונזער לאנד. נאך הט מען גילערנט דעם פסוק הקול קול יעקב. אלע תפלות פון אלע מענטשין העלפין ניט. סיידין דיא קינדער פון יעקב. דיא יודין. בעטין אויך מיט דיא תפלה: ווערט מען גיענפערט. אונ אין פסוק שטייט והידים ידי עשו. די הענט זענען פון עשו. אז מיר זעהן א פאלק הט איין גיטומען א מלחמה. דאס איז ווייל צווישען דעם חיל זענען גיוועזן דיא קינדער פון עשו. ווייל דיא קינדער פון עשו האבין מיט גיהאלפען צו דער מלחמה. ווס מען הט פריער גיזאגט אז דורך דיא לשון הרע פון בר קמצא איז חרוב גיווארין דער בית המקדש. אונ עס זענען גיהרגת גיווארין אזו פיל טויזענדער יודין. דאס איז אזו וויא רבי אלעזר האט גיזאגט. עס שטייט אין פסוק אז דער צונג שלאגט וואלסטו דיך בעהאלטין. דס מיינט מען ביי די קריג פון צונג. אז מענטשין קריגען אונ ריידין אייער אויף דעם אנדערין. וואלסטו דיך בעהאלטין. וואריום דס גיפעכט שלעכין קומט ארוס פון לשון הרע:

יט אמר. רב יהודה הט גיזאגט פון רבס וועגין עס שטייט אין פסוק ביי דיא טייכען פון בבל דארט זענען מיר גיזעסען אונ מיר האבען גיוויינט אז מיר האבען דער מאנט דיא שטאט ציון. דער פסוק דער ציילט אונז אז גאט האט געוויזען צוא דוד המלך דעם חורבן פון ערשטין בית המקדש אונ דעם חורבן פון אנדערין בית המקדש. אויף דעם חורבן פון ערשטין בית המקדש שטייט אין פסוק ביי דיא טייכען פון בבל דארט זענען מיר גיזעסין אונ מיר האבען געוויינט. וואריום דער ערשטער בית המקדש איז חרוב גיווארין פון בבל. אויף דעם חורבן פון אנדערין בית המקדש שטייט אין פסוק גאט דוא וואלסט גידיינקען צוא דיא קינדער פון

ורמים בדמים נגעו. אשכחיה לדמיה דזכריה דהוה קא מירתח וסליק ואמר להו מאי האי אמרו לו דם זבחים דאשתפוך אייתי דמא ולא אידמי אמר להו אי אמריתו לי מוטב ואי לאו מסריקנא לבשרייכו במסרקי דפרזלא.

ורגועסו בעזרה. שטר פירטתא. שטר מילה שפרש מה יהא על נכסיו: גר תושב וכו׳: שלא קבל עליו כל מצות אלא ע"ז שנאמר כי לא יעשה עוד עולה וגו׳: ושיטו דכתיב. לדמיה דזכריה: של נחיה

אמרי ליה מאי נימא לך נביא הוה בן דהוה קא מוכח לן במילי דשמיא קמינן עלוית וקטלינן ליה והא כמה שנין דלא קא נייח דמיה. אמר להו אנא מפייסנא ליה אייתי סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה קטיל עילויה ולא נח בחורים ובתולות קטל עילויה ולא נח אייתי תינוקות של בית רבן קטל עילויה ולא נח. א"ל זכריה זכריה טובים שבהם אבדתי ניחא לך דאבדינהו לכולהו כדאמר ליה הכי נח. בההיא שעתא הרהר תשובה בדעתיה אמר ומה יהם [אם] על נפש אחת כך ההוא גברא דקטל כל הני נשמתא על אחת כמה כמה ערק אזל שדר [שטר] פירטתא בביתיה ואיגייר. תנא נעמן גר תושב היה נבוזראדן גר צדק היה. מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות בירושלים. מבני בניו של סנחרב למדו תורה ברבים מאן אינון שמעיה ואבטליון

דיא בלוט פון זכריה הנביא. צוא מקיים זיין וואס עס שטייט אין פסוק בלוט צוא בלוט האבען אן גערירט: נבוזראדן הט גיפונען דיא בלוט פון זכריה קאכט ארויף אין דיא היך. האט נבוזראדן גיפרעגט ביי דיא יודין וואס איז דאס פאר א בלוט. האבען דיא יודין גזאגט צוא אים דאס איז דיא בלוט פון קרבנות וואס איז אויס גיגאסען גיווארין. האט ער גיבראכט בלוט פון בהמות אונ האט אריין גיגאסען אין דיא בלוט. אונ דיא בלוט איז ניט גיווארען שטיל גיווארין. האט נבוזראדן גזאגט צו דיא יודין אויב איר וועט מיר זאגין וואס דיא בלוט איז. איז גוט. אונ אויב איר וועט ניט זאגין וועל איך רייסען אייער פלייש מיט אייזערנע קאמען. האבען דיא יודין גזאגט צו נבוזראדן דאס זאלין מיר דיר זאגין. א נביא איז גיוועזען ביי אונז וואס ער פלעגט אונז שטראפין מיר זאלין פרום ווערין. זיינען מיר אויף גישטאנען אויף אים אונ מיר האבען אים גיהרגת. אונ דאס איז שוין פיל יאהר אונ דיא בלוט רוהט ניט: האט נבוזראדן גזאגט צו דיא יודין איך וועל אים איבער בעטין. האט ער גיבראכט דיא סנהדרי גדולה וואין אונ זיבעציג דיינים אונ דיא סנהדרי קטנה. דריי אונ צוואנציג דיינים. אונ האט זייא גיהרגת אויף דיא בלוט. אונ די בלוט האט ניט גירוהט. מען האט גיבראכט בחורים אונ בתולות אונ מען האט זיי גהרגת אויף דיא בלוט. אונ דיא בלוט האט ניט גירוהט. מען האט גיבראכט קליינע קינדער פון חדר אונ מען האט זייא גיהרגת אויף דיא בלוט. אונ דיא בלוט האט ניט גירוהט. הט נבוזראדן גזאגט צו די בלוט. זכריה זכריה דיא בעסטע פון דיא יודין האב איך שוין גיהרגת. דו ווילסט איך זאל אלע הרגנן. ווייא נבוזראדן הט אזוי גזאגט איז דיא בלוט באלד שטיל גיווארין. אין דער צייט האט נבוזראדן גיטראכט תשובה צו טאהן. ער האט גזאגט. טאמער דיא יודין וואס זייא האבען נאר גיהרגת איין מענטש. זענען זייא אזוי גישטראפט גיווארין. איך וואס איך האב גיהרגת אזוי פיל מענטשין וועל איך דאך געוויס גישטראפט ווערין. איז נבוזראדן אנטלאפען אונ האט געשריבען אבריף אהיים וואס מען זאל טאהן מיט זיין פאר מעגין: אונ ער הט זיך מגייר גיוועזן: מיר האבען גילערנט נעמן האט זיך נאר מגייר גיוועזן ער זאל ניט דינען עבודה זרה. אבער דיא מצות פון דער תורה האט ער ניט גיהיט: אונ נבוזראדן האט זיך מגייר גיוועזן אונ איז גיווארין איוד אזוי וויא אלע יודין. דיא אייניקלאך פון המן האבען זיך מגייר גיוועזן אונ האבען גילערנט תורה אין בני ברק. דיא אייניקלאך פון סיסרא האבען זיך מגייר גיוועזן אונ האבען גילערנט תורה מיט קינדער אין ירושלים. דיא אייניקלאך פון סנחריב האבען זיך מגייר גיוועזן אונ האבען גילערנט תורה מיט פיל מענטשין. ווער זענען גיוועזן די אייניקלאך פון סנחריב וואס האבען זיך מגייר גיוועזן. דס איז שמעיה אונ אבטליון. אויף דיא בלוט פון

טז אשקא דריספק חרוב ביתר דהוו נהיגי כי הוה מתיליד ינוקא שתלי ארזא ינוקתא שתלי תורניתא וכי הוה מנסבי קיצי להו ועבדי להו גננא יומא חדא הוה קא חלפא ברתי' דקיסר איתבר שקא דריספק קצו ארזא ועיילו לה אתו נפול עלייהו מחונהו אתו אמרו ליה לקיסר מרדו בך יהודאי אתא עלייהו (איכה ב) גדע בחרי אף כל קרן ישראל א"ר זירא א"ר יוחנן אלו פ' אלף קרני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר בשעה שלכדוה והרגו בה אנשים ונשים וטף עד שהלך דמם ונפל לים הגדול ושמא תאמר קרובה היתה רחוקה היתה מיל תניא רבי אליעזר הגדול אומר שני נחלים בבקעת ידים אחד מושך אילך ואחד מושך אילך ושיערו חכמים שני חלקים מים ואחד דם במתניתא תנא שבע שנים בצרו אומות העולם את כרמיהם מדמם של ישראל בלא זבל:

(ע"ב) יז א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה סח לי זקן א' מאנשי ירושלים בבקעה זו הרג נבוזראדן רב טבחים מאתים ואחת עשרה רבוא ובירושלים הרג צ"ד רבוא על אבן אחת עד שהלך דמן ונגע בדמיו של זכריה לקיים מה שנאמר (הושע ד) ודמים

הורניתא פי' : גנזל. חופה: קרני מלחמה. לאפי גייסות תוקעי קרן ומתלחמים אליהם בני גבאה: ושמא תאמר קרובה היתה. לים: בקעת ידים. שם מקום: ואחד דם. מהרוגי ביתר: של זכריה. בן יהוידע הכהן שהרגוהו שרי יהודה במצות יואש כשהוכיחם על עונם ונעשה ...

איר זאָלט אייך פרייען מיט איר ומיט ירושלים) אַלע וואס האָבען איר ליב. איר זאָלט אייך פרייען אַפרייד מיט ירושלים אַלע וואס האָבען גיטרויערט אויף איר:

טז אַשקא. דורך אַזאַנט פון אַזאַגין איז חרוב גיוואָרין דיא שטאָט ביתר. בייא זייא איז גיוועזען דער מנהג אַז עס פלעגט גיבאָרין ווערין איינגעל פלעגט מען פלאַנצען אַטענענבוים אַרזי. אַז אַמיידעל פלעגט גיבאָרין ווערין פלעגט מען פלאַנצען אַבוים אַזקבה. אונ אַז אַחתן מיט אַכלה פלעגין חתונה האָבען. פלעגט מען אָפּ האַקין דיא צוויי בוימער אונ מען האָט גימאַכט פון זייא אַחופה. אַמאָהל איז גיפאָרין דיא טאָכטער פון קיסר. איז צו בראָכען גיוואָרין אַזאַנט פון איר וואָגין. האָט מען אָפּ גיהאַקט אַשטיקעל פון אַטענענבוים אונ מען האָט אַריין גיזעצט אין איר וואָגען; זענען דיא יודין אַרוף גיפאַלען אויף אירע בעדינטע אונ האָבען זייא גישלאָגין. זענען זייא גיקומען צום קיסר אונ האָבען גיזאָגט דיא יודין ווילען דיך ניט דינען. איז דער קיסר גקומען אויף זייא. עס שטייט אין פסוק ער האָט פר שניטען מיט כעס די גאַנצע שטאַרקיט אונ שיינקייט פון יודין. רבי זירא הט גיזאָגט אַז רבי אַבא האָט גיזאָגט פון רבי יוחנן וועגין דאָס מיינט מען דיא אַכציג טויזענד עלצטע פון דעם חיל וואָס בלאָזין מיט טרומייטען דאָס חיל זאָלין זיך פרזאַמלען וואָס זענען אַריין גיגאַנגען אין דיא שטאָט ביתר ווען מען האָט איר איין גינומען אונ זיי האָבען דאָרט גיהרגת מאַנסלייט אונ ווייבער אונ קליינע קינדער ביז דיא בלוט איז גיגאַנגען צום ים הגדול אונ אַריין גיגאָסען גיוואָרין אין ים. טאָמער וועסטו זאָגין אַז פון דיא שטאָט ביתר צום ים הגדול איז נאָנט. ניין. עס איז ווייט אַתחום שבת. צוויי טויזענד איילין. מיר האָבען גילערונט רבי אֱליעזר הגדול זאָגט צוויי טייכען זענען דא אין דעם אָרט בקעת ידים. דיא וואַסער פון איין טייך ציהט זיך אין דעם זייט. אונ די וואַסער פון אַנדערין טייך ציהט זיך אין איין אַנדער זייט. האָבען די חכמים בּרעכינט אַז אין יעדער טייך איז דא צוויי טייל וואַסער אונ איין טייל בלוט. אין אַברייתא האָבען מיר גילערונט זיבען יאָהר האָבען דיא פעלקער גימיסט זייערע פעלדער אונ ווייַן גערטנער מיט יודישן בלוט אָן מיסט:

יז אָמר. רבי חייא בר אָבין האָט גיזאָגט פון רבי יהושע בן קרחה וועגין אַאַלטער מאַן פון דיא מענטשין פון ירושלים האָט מיר גיזאָגט אין דעם טאָהל האָט נבוזראדן רב טבחים גיהרגת צוויי הונדערט מיט עלף רבוא (אַרבוא איז צעהן טויזענד) יודין. אונ אין ירושלים האָט ער גהרגת פיר אונ ניינציג רבוא יודין אויף איין שטיין. ביז זייער בלוט איז גיגאַנגען אונ האָט אָן גערירט

דהאי כל יומא ויומא ואילו יוסף לאו בחדא מטה והאי בחדא מטה ואילו יוסף לאו אשתו והאי אשתו פתח אידך ואמר מעשה ועמדו ארבעים מודיות בדינר נהסר השער מודיא אחת ובדקו ומצאו אב ובנו שבאו על נערה מאורסה ביה"כ והביאום לב"ד וסקלום וחזר השע' למקומו פתח אידך ואמר מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשתו לגרשה והיתה כתובתה מרובה מה עשה הלך וזימן את שושביניו והאכילם והשקם שיכרם והשכיבם על מטה אחת והביא לובן ביצה והטיל ביניהם והעמיד להם עדים ובא לב"ד היה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן ובבא בן בוטא שמו אמר להם' כך מקובלני משמאי הזקן לובן ביצה סולד מן האור ושכבת זרע דוהה מן האור בדקו ומצאו כדבריו והביאוהו לב"ד והלקוהו והגבו כתובתה ממנו. א"ל [אביי] לרב יוסף ומאחר דהוו צדיקי כולי האי מ"ט איענשו א"ל משום דלא איאבול על ירושלים דכתיב (ישעיה סו) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה:

ולא בילו ולא הסכו אלא נתעכר פניו: נהס: נשער. נתיקרה הכתובה: לובן ביצה. שהוא דומה לשכבת זרע להוציא קול שבא על אשתו: סולד. דערליי"ש מתייבש [ומגליד]: שכבת זרע נמוח פ' כאור. נכנס ונבלע כנגד והיט מגליד:

אשקא

נאר איין מאהל. אונ ער האט זיך געשטארקט אויף זיין יצר הרע אלע טאג. אונ יוסף איז ניט געווען מיט פוטיפרע אין איין בעט. אונ ער איז געווען מיט מיר אין איין בעט. אונ פוטיפרע איז ניט געווען אווייב פון יוסף. אונ איך בין געוועזן זיין ווייב. נאר וויל מיר האבען ניט געהאט קיין כתובה. דריבער האט ער מיך ניט בועל געוועזן. האט דער אנדערער אן געהויבען צוא זאגען. אמאהל איז געווען פערציג מאס תבואה פאר אגילדין. איז טייערער געווארין מיט איין מאס מען האט נאר גיגעבין ניין אונ דרייסיג מאס פאר אגילדין. האט מען געזוכט פאר וואס איז טייערער געווארין. האט מען געפונען אז אפאטער מיט אזוהן האבען בועל געוועזן אמיידיל ארסה אום יום כפור. האט מען זייא געבראכט צוא בית דין אונ מען האט זיי געווארפין מיט שטיינער ביז זייא זענען געשטארבין. איז צוריק וועקוועלער געווארין. אונ מען האט ווייטער פאר קויפט פערציג מאס פאר אגילדין. האט דער דריטער אן געהויבען צוא זאגען. אמאהל האט געטראפען אמענטש האט געוואלט געטין זיין ווייב. זיא האט אבער געהאט אגרויסע כתובה וואס האט ער געטאהן. איז ער געגאנגען אונ האט פאר בעטין צוא זיך זיינע גוטע פריינד. אונ ער האט זיי געגעבין עסין אונ טרינקען אונ האט זייא אנגעשיכרת אונ האט זייא געלייגט אלע אויף איין בעט. וואו זיין ווייב איז געלעגין. אונ ער האט גענומען אווייסעל פון אאיי אונ האט ארויף געגאסען אויפען בעט צווישען זיין ווייב אונ דעם גוטען פריינד. אונ ער האט געזאגט אז דאס איז שכבת זרע: אונ ער האט געשטעלט עדות אז זייא האבען געזעהן דיא שכבת זרע. איז ער געקומען צוא בית דין אונ האט געזאגט אז זיין ווייב וואס מוזה געווען מיט דעם גוטען פריינד זיינעם. קומט איר ניט קיין כתובה. איז דארט געווען אאלטער מאן פון דעם אלטען שמאים תלמידים. ער האט געהייסען בבא בן בוטא. האט בבא געזאגט צוא זייא אזוי האב איך געלערנט פון שמאי הזקן אז עס איז פאר וואהר דער ווייסעל פון אאיי איז אגעדיכט. זאל מען האלטען פייער איבער דיא ווייסעל וועט דיא ווייסעל פאר טריקענט ווערין אונ עס וועט זיך אפ שיילין פון דעם קלייד. אונ אויב שכבת זרע איז פאר נאסען אויף אקלייד. אונ מען האלט פון הויבין פייער. וועט דיא שכבת זרע איינגעזאפט אין דיא קלייד. דריבער קען מען דאך באלד וויסען וואס דאס איז. שכבת זרע אדער ווייסעל פון אאיי. האט מען געפרובט אונ מען האט געזעהן אז דאס איז ווייסער פון אאיי. האט מען אים געבראכט צוא בית דין אונ מען האט אים געשלאגען מלקות. אונ מען האט אפ גענומען פון אים איר כתובה. אביי האט געזאגט צו רב יוסף אז זייא זענען געוועזן אזעלכע גרויסע צדיקים. פאר וואס זענען זייא געשטראפט געווארין. האט רב יוסף געזאגט וויל זייא האבען ניט געטרויערט אויף ירושלים. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק איר זאלט אייך פרייען מיט ירושלים

כפלים. מין מלכא הוא במסכת ע"ז: הכוח אתרא. הר המלך: מעקריתו. דהמריתו ס' רבוא עיירות היו בהר המלך וזה אינו מחזיק אפילו ס' רבוא קנים: גמלא. דאוריי"ת בלע"ז כמו גמוד מכלתי: אין עורו מחזיק את בשרו. מכווצם הוא כווץ ואין יכול לאכול ולכבותו כה: דשמיע ליה. מה מעשים את צדיקים את רשעים: בארוס וארוסתו. מאותה העיר: בכפפא.

רבוא עיירות שהיה לו לינאי המלך בהר המלך דאמר רב יהודה אמר רב אסי ששים רבוא עיירות היה לו לינאי המלך בהר המלך וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים חוץ מג' שהיו בהם כפלים כיוצאי מצרים אלו הן כפר ביש כפר שחלים כפר דכריא כפר ביש דלא יהבי ביתא לאושפיזא כפר שחלים שהיתה פרנסתן מן שחלים כפר דכריא א"ר יוחנן שהיו נשותיהם יולדות זכרים תחלה ויולדות נקבות באחרונה ופוסקות. אמר עולא לדידי חזיא לי ההוא אתרא ואפילו שתין רבוותא קני לא מחזיק א"ל ההוא צדוקי לר' חנינא שקורי משקריתו א"ל (דניאל יג) ארץ צבי כתיב בה מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף א"י בזמן שיושבין עליה רווחא ובזמן שאין יושבין עליה גמרא ;

מן רב מניומי בר חלקיה ורב חלקיה בר טוביה ורב הונא בר חייא הוו יתבי גבי הדדי אמרי איכא דשמיע ליה מלתא מכפר סכניא של מצרים ליפא פתח חד מינייהו ואמר מעשה בארוס וארוסתו שנשבו לבין הנכרים והשיאום זה לזה אמרה לו בבקשה ממך אל תגע בי שאין לי כתובה ממך ולא נגע בה עד יום מותו וכשמת אמרה להם ספדו לזה שכפפם ביצרו יותר מיוסף דאילו ביוסף לא הוה אלא חדא שעתא והאי

וואָרום רב יהודה האָט געזאָגט רב אסי האָט געזאָגט זעכציג רבוא שטעט האָט ינאי המלך געהאַט אויף דעם הר המלך . אונ אין יעדער שטאָט איז געוועזען מענטשן אזוי פיל וויא עס איז געוועזען די יודען ווען זיי זענען ארויס פון מצרים . נאָר אין דריי שטעט איז געוועזען מענטשן צוויי מאָל אזוי פיל ווי די יודען וואָס זענען ארויס געגאַנגען פון מצרים ; דאָס זענען די דריי שטעט . כפר ביש . כפר שחלים . כפר דכריא . פאַר וואָס האָט מען גערופען די שטאָט כפר ביש . ווייל זיי זענען געוועזען שלעכטע מענטשן ; אַז עס איז געקומען אַ פרעמדער מענטש : פלעגט קיינער אים ניט אַריין נעמען אין שטוב צום נעכטיגען . כפר שחלים האָט מען גערופען . ווייל זייער האַנדעל איז געוועזען מיט שחלים . דאָס איז אַמין עסין . כפר דכריא פאַר וואָס האָט מען גערופען . האָט רבי יוחנן געזאָגט ווייל זייערע ווייבער פלעגן געבאָרין צוא ערשט זכרים דער נאָך נקבות ; אונ פלעגין שוין ניט מער האָבען קיין קינדער . עולא האָט געזאָגט איך האָב געזעהן דעם אָרט הר המלך . אפילו זעכציג רבוא שטיקלאך קען מען אויף דאָרט ניט שטעלין . אַאפיקורוס האָט געזאָגט צו רבי חנינא איר זאָגט ליגען . איר זאָגט אַז אויף דעם הר המלך איז געוועזען זעכציג רבוא שטעט . אפילו זעכציג רבוא שטעקלאך קען אויך דאָרט ניט שטיין . האָט רבי חנינא געזאָגט צום אפיקורוס ביי ארץ ישראל שטייט ארץ צבי . די לאַנד איז אַזוי וויא אַהערש . אַזוי וויא דער הערש אַז מען ציהט אַראָפ פון אים די פעל . אונ מען זאָל וועלין די פעל צוריק אַרויף ציהען אויף אים . וועט מען ניט קענען . ווייל די פעל ווערט באַלד איין געצויגען אונ קלענער . אַזוי איז ארץ ישראל . ווען די יודען זענען געזעסין אויף איר . איז זיא געווען ברייט . אונ אַז די יודען זיצען ניט אויף איר איז זיא איינגעצויגען געוואָרן :

מן רב מניומי בר חלקיה אונ רב חלקיה בר טוביה אונ רב הונא בר חייא זענען געזעסען אייגער נעבין אַנדערין . האָבען זיי געזאָגט אויב איינער פון אונז ווייס עפּעס צו דער צעהלען פון דעם דאָרף סכניא של מצרים . זאָל ער זאָגין : האָט איינער אָן געהויבען צוא זאָגין . עס האָט געטראָפען אַחתן אונ אַכלה זענען געפאַנגען געוואָרין צווישען גוים ; האָבען די גוים געגעבען דעם חתן ער זאָל חתונה האָבין מיט די כלה . נאָך דער חתונה האָט די כלה געזאָגט צום חתן איך בעט דיך דוא זאָלסט מיך ניט אָן רירען . וואָרום איך האָב ניט קיין כתובה פון דיר . אונ דער מאַן האָט איר ניט אָן גערירט ביז ער איז געשטאָרבען . אונ אַז ער איז געשטאָרבען האָט דאָס ווייב געזאָגט צו די חכמים איר מוזט אים מספיד זיין . וואָרום ער האָט זיך געשטאַרקט אויף דעם יצר הרע . מער וויא יוסף . וואָרום יוסף האָט זיך געשטאַרקט אויף זיין יצר הרע

לקיסר מרדו בך יהודאי אתא עליהו הוה בהו ההוא בר דרומא דהוה קפיץ מילא וקטיל בהו שקליה קיסר לתאגיה ואותביה אארעא אמר רבוניה דעלמא כולה אי ניחא לך לא תמטייה להחוא גברא לדידיה ולמלכותיה בידיה דחד גברא אכשליה פומא לבר דרומא ואמר (תהלים ס) הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו דוד נמי אמר הכי דוד אתמוהי קא מתמה על לבית הכסא אתא דרקונא שמטא לכרכשיה ונח נפשיה אמר הואיל ואתרחיש לי ניסא הא מנא אשבקינהו שבקינהו ואזל אזדקור ואכלו ושתו ואדליקו שרגי עד דאתחזי בליוני דגושפנקא בר־וק מילא אמר מיהדי קא הדו בי יהודאי הדר אתא עליהו א״ר אסי תלת מאה אלפי שליפי סייפא עלו לטור מלכא וקטלו בה תלתא יומין ותלתא לילותא ובהך גיסא הלולי ותנגי ולא הוו ידעי הני בהני:

(מיכה ב) **יד בלע** ה׳ ולא חמל את כל נאות יעקב כי אתא רבין א״ר יוחנן א״ו ששים רבוא

דיקור. נכמוה: עד דאתחזי. לגני סהיל׳ בגיוני דגושפנקא. מי שהיה לו צורה בטבעתו סיס מכירה לחוק מיל מן העיר נמלאה הגזוה:

פר זייא אהאן מיט אהין. פאר אסימן זייא זאלין זיך פריכטבארין און מערין אזוי די היגער. אמאהל איז פר ביי גיגאנגען אהיי פון רוים. האבען די חיל אוועק גינומען פון זיי דעם האן מיט די הון. זענען די יודין גיפאקען אויף דעם חיל און האבען זייא גישלאגען. איז דער חיל גיקומען צום קיסר אין רוים און האבען גזאגט צו אים די יודין ווילען דיך ניט פאר א קיסר. איז דער קיסר פון רוים גיקומען אויף זיי. עס איז גיוועזען ביי די יודין איינער. ער האט גיהייסען בר דרומא. ער פלעגט טאהן אשפרונג ווייט צוויי טויזענד איילין. און ער האט גיהרגעט פון די רוימער. האט דער קיסר אראפ גינומען זיין קרוין פון קאפ און האט זיא גילייגט אויף דיא ערד. און ער האט גזאגט צו גאט דוא ביסט דער האר פון דיא גאנצע וועלט. אויב דיר איז ליב זאלסטו ניט געבין מיך מיט מיין קעניגרייך אין דיא האנט פון דעם איין מענטשין. האט דעם בר דרומא גישטרויכלט זיין מויל און ער האט גזאגט צו גאט דעם פסוק הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו. פרעגט דיא גמרא דוד האט דאך אויך גזאגט דעם פסוק. ענטפערט דיא גמרא דוד האט זיך גיוואונדערט. גאט האסטו דען אונז פאר לאזין. און דוא וועסט ניט ארויס גיין מיט אונזער חיל. אבער דער בר דרומא האט גזאגט צו גאט דוא מעגסט אונז שוין פאר לאזין דוא דארפסט שוין ניט גיין מיט אונזער חיל. איך וועל זייא שוין העלפין. דריבער איז גאט אין כעס גיווארין. און דער בר דרומא איז אריין גיגאנגען אין בית הכסא איז גיקומען א שלאנג און האט ארויס גישלעפט פון אים דיא קישקעס. איז ער גישטארבען. האט דער קיסר גזאגט ווייל גאט האט מיר גיטאהן א נס. וועל איך זייא היינטיגען מאהל לאזין. האט דער קיסר זייא גילאזין און איז אוועק גיגאנגען. האבען זייא גישפרונגען און האבען גיגעסין און גיטרונקען און האבען אן גיצונדען אזוי פיל ליכט. אז דיא מענטשין וואס זענען גיווען ווייט פון שטאט אתחום שבת צוויי טויזענד איילין האבען גיקענט זעהן דיא צורות פון זייערע פינגער רינג פון דיא ליכטיגקייט וואס איז גיווען אין שטאט. האט דער קיסר גזאגט. דיא יודין פרייען זיך ווייל איך בין אוועק גיגאנגען פון זייא. איז ער צוריק גיקומען אויף זייא. רבי אסי זאגט דריי מאהל הונדערט טויזענד זעלנער מיט ארוס גיצויגענע שווערדין זענען אריין גיגאנגען אין טור מלכא. און זייא האבען גיהרגעט אין דיא יודין דריי טעג און דריי נעכט אין איין זייט שטאט. און אין דיא אנדערע זייט שטאט האט מען גימאכט חתונהס און מען האט גיטאנצט. און דיא מענטשין פון דער זייט שטאט האבען ניט גיוואוסט וואס עס טוהט זיך אין די אנדערע זייט שטאט. אזוי גרויס איז די שטאט גיוועזען:

יד בלע. אין פסוק שטייט גאט האט פאר דארבין און האט ניט רחמנות גיהאט אויף די ערטער וואהנונג פון יעקב. אז רבין איז גיקומען האט ער גזאגט פון רבי יוחנן וועגין דאס מיינט מען דיא זעכציג רבוא ארבוא איז צעהן טויזענד שטעט וואס ינאי המלך האט גיהאט אויף דעם הר המלך.

ברזל בי הוה קא מיית אמר להו לקליוה לההוא גברא ולבדרו לקטמיה אשב ימי דלא לשכחי' אלהא דיהודאי ולוכמיה בדינא :

יב אונקלוס בר קלוניקוס בר אחתיה דטיטוס הוה בעי לאגיורי אזל אסקיה לטיטוס בנגידא

אמר ליה מאן חשיב בההוא עלמא א"ל ישראל מהו לארבוקי בהו א"ל מילייהו נפישין ולא מצית לקיומינהו זיל איגרי בהו בהאי עלמא והוית רישא דכתיב (איכה א) היו צריה לראש אויביה שלו וגו' כל המיצר לישראל נעשה ראש א"ל דיניה דההוא גברא במאי א"ל (דף נו) במאי דפסק אנפשיה כל יומא מכנשי ליה לקטמיה ודייני ליה וקלו ליה ומבדר אשב ימי אזל אסקיה לבלעם בנגידא אמר ליה מאן חשיב בההוא עלמא א"ל ישראל מהו לארבוקי בהו א"ל (דברים כג) לא תדרוש שלומם וטובתם כל הימים . תניא אמר רבי אלעזר בוא וראה כמה גדולה כחה של בושה שהרי סייע הקב"ה את בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו :

יג אתרנגולא ואתרנגולתא חרב טור מלכא דהוו נהיגי כי הוו מפקי חתנא וכלתא מפקי קמייהו תרנגולא ותרנגולתא כלומר פרו ורבו כתרנגולים יומא חד הוה קא חליף ג ונדא דרומאי שקלינהו מנייהו נפלו עלייהו מחונהו אתו אמרו ליה לקיסר

נגידה. תוכ : נמלי דפסיק אנפשיה . מיקלי ובדורי קיטמא :
טור מלכא. מדינה שממה הר המלך : נפלו . בני כמדינה יהודים עלייהו דרומאי : מחונהו :
מכוס : גונדא . גדוד : כוה ככו. ביסודים : איזדקור

מען האט גיפונען אינווייניג איתוש גרויס וויא אוואלד פויגיל . ער האט געוואוגען צוויא טאלער . אין אברייתא האבען מיר גילערנט דער יתוש איז געוועזן גרויס וויא אטויב וואס איז אלט איאהר . ער האט געוואוגען צוויי פונט . אביי זאגט מיר האבען גילערנט דיא מויל פון דעם יתוש איז געוועזן קופער . זיינע נעגיל איז געוועזן אייזין . אז טיטוס איז גישטארבען האט ער גזאגט צוא זיינע מענטשין מען זאל אים פאר ברענען אונ מען זאל פאר שפרייטען זיינע אש אויף זיבען ימים . דער גאט פון דיא יודין זאל אים נישט קענען געפינען צוא שטעלין אים צום משפט :

יב אונקלוס דער זוהן פון קלוניקוס דער זוהן פון טיטוס אשוועסטער . הט זיך געוואלט מגייר זיין . איז אונקלוס גיגאנגען אונ האט מיט כישוף אויף געבראכט זיין פעטער טיטוס . הט אונקלוס גזאגט צו טיטוס ווער איז גרויס אויף יענע וועלט . האט טיטוס גזאגט דיא יודין . האט אונקלוס גיפרעגט ביי טיטוס זאל איך מיך בהעפטין צוא דיא יודין . האט טיטוס גזאגט זייא האבען פיל דינים דוא וועסט זייא ניט קענען מקיים זיין . גייא רייץ דיך מיט דיא יודין אויף דער וועלט . אונ טוה זייא שלעכטס וועסטו גרויס ווערין . אזו וויא עס שטייט אין פסוק היו צריה לראש אויביה שלו . דער וואס האט מצער גיוועזן יודין איז געווארין אעלצטער . אונ ווער עס הט פיינט גיהאט יודין איז גיזעסין רוהיג אונ פרייליך . האט אונקלוס גזאגט צו טיטוס מיט וואס משפט מען דיך . האט טיטוס גזאגט אזו וויא איך האב אויף מיר גיפסקנט . אלע טאג נעמט מען צוא זאמען מיינע אש . אונ מען מאכט מיך צוריק פאר אמענטש . אונ מען משפט מיך אונ מען פאר ברענט מיך אונ מען פאר שפרייט מיינע אש אויף זיבען ימים . דער נאך איז גיגאנגען אונקלוס אונ האט אויף געבראכט בלעם מיט כישוף : האט אונקלוס גזאגט צוא בלעם ווער איז גרויס אויף יענער וועלט . האט בלעם גזאגט דיא יודין . האט אונקלוס גיפרעגט ביי בלעם זאל איך מיך בהעפטין מיט דיא יודין . האט בלעם גזאגט צוא אונקלוס דוא זאלסט קיין מאהל ניט פארשטין זייער פרידען אונ ניט זייער גוטס . מיר האבען גילערנט רבי אלעזר האט גזאגט קום זעה וויא גרויס איז דיא עבירה אז מען פר שעמט אמענטשין ווארום גאט הט גיהאלפין דעם בר קמצא ער זאל חרוב מאכען זיין שטוב אונ זאל פאר ברענען זיין היכל :

יג אתרנגולא . וועגין אהאן אונ אהון איז חרוב געווארין טור מלכא . וויא אזוי . עס איז ביי דיא יודען אמנהג אז מען פלעגט פירען אחתן מיט אכלה צו דער חופה . פלעגט מען טראגין

וישתבחו א"ד קבורים ממש דאפילו מילי דמיטמרי אגליין ליה. עמד עליו נחשול שבים לטובעו אמר כסבורני אני שאלהיהם של אלו אין גבורתו אלא במים בא פרעה טבעו במים בא סיסרא טבעו במים אף הוא עומד עלי לטובעני במים אם גבור הוא יעלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה יצתה בת קול ואמרה [לו] רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה אמאי קרי לה בריה קלה דמעיילנא אית לה ומפקנא לית לה עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה עלה ליבשה בא יתוש ונכנס בחוטמו ונקר במוחו שבעה שנים יומא חד הוה קא חליף אבבא דבי נפחא שמע קול ארזפתא אישתיק אמר איכא תקנתא בכל יומא מייתו נפחא ומחו קמיה לעכו"ם יהיב ליה ד' זוזי לישראל א"ל מסתייך דקא חזית בסנאך עד תלתין יומין עביד דבי מכאן ואילך כיון דדש דש. תניא א"ר פנחס בן עריבא אני הייתי בין גדולי רומי וכשמת פצעו את מוחו ומצאו בו כצפור דרור משקל ב' סלעים. במתניתא תנא כגוזל בן שנה משקל ב' לטרין אמר אביי נקטינן פיו של נחושת וצפרניו של ברזל

סגורה תלת בלהה ולים: מילי דמיטמרי: משמון מנוגל על ישראל: נחשול. רוח סערה: סיסרא. נהר קישון גרפם: מעיילנא. פה לנכנס מלכל: מפקנא. מוצא דקן כית הרעי: ארזפתא. קורנס: אישתיק. הותו יתוש מלנקר מפני קול הקורנס: כיון דדש דש. מסתגל ביתוש ולא שמע קול הקורנס הכיר כה ולא היה ניקורו: צפור דרור. לגונדיל"א:

רשעים קבורים ובאו וממקום קדוש יהלכו וישתכחו: בעיר אשר בן עשו. זאלסט ניט לייענען קבורים נאר קבוצים און זאלסט ניט לייענען וישתכחו נאר וישתבחו. זאגט דער פסוק איך האב געזעהן רשעים וועלכע פארזאמעלט און קומען און זייא גייען פון אהייליגען ארט און זייא בערימען זיך אין שטאט אז זייא האבין אזוי געטאהן. אנדערע זאגין מען זאל לייענען אין פסוק קבורים. בגראבין. ווארום אלע בגראבענע און בהאלטענע זאכין זענען בעוויזען געוואהרין צוא טיטוס. ווייל טיטוס איז געפארין אויף דיא שיף מיט דיא כלים פון בית המקדש. איז אויף געשטאנען אויף אים אגאנצע וואסער פון ים און האט אים געוואלט דער טרענקען. האט טיטוס גזאגט מיר דוכט אז דער גאט פון יודין האט ניט מער שטארקייט נאר מיט וואסער. איז געקומען פרעה האט ער אים דער טרונקען אין וואסער. איז געקומען סיסרא האט ער אים דער טרונקען אין וואסער. מיך וויל ער אויך דער טרינקען אין וואסער. אויב ער איז שטארק זאל ער גיין אויף דיא טריקעניש און זאל מאכין מיט מיר אמלחמה. איז ארויס געגאנגען אקול פון הימעל און האט גזאגט צו טיטוס. דוא ביסט ארשע און דיין פאטער איז ארשע און דוא ביסט אאייניקל פון עשו הרשע איך האב אויף מיין וועלט אגרינגע בשעפעניש אקליינע. איר נאמען איז יתוש. פאר וואס רופט מען איר אגרינגע בשעפעניש. אמויל צום עסין האט זיא און דאס עסין גייט ניט ארויס פון איר. דוא טיטוס גייא ארויף אויף דיא טריקעניש און מאך אמלחמה מיט דעם יתוש. איז טיטוס ארויף געגאנגען אויף דיא טריקעניש. איז געקומען דער יתוש און איז אריין געגאנגען אין זיין נאז און האט אים געפיקט אין מוח זיבען יאהר. אמאהל איז טיטוס געגאנגען פאר דיא טיר פון אשמיד וואקאזאל. האט דער יתוש דער הערט דעם קול פון דעם האמער. איז ער שטיל געווארין. האט טיטוס גזאגט עס איז דא אהילף. אלע טאג האט מען געבראכט אשמיד וואקאזאל. און ער האט געקלאפט מיט דעם האמער נעבין טיטוס. אגוישען שמיד האט טיטוס געצאהלט פיר גילדין אטאג. צו איודישען שמיד האט טיטוס ניט געצאהלט. ער האט גזאגט צום יודין גענוג פאר דיר וואס דוא זעהסט דיא צרות פון דיין שונא. ביז דרייסיג טעג האט טיטוס אזוי געטאהן. ער האט גירופען שמידען זייא זאלין פאר אים קלאפען מיט דיא האמערס. און דער יתוש פלעגט שטיל ווערין. נאך דרייסיג טעג איז דער יתוש געוואוהנט געווארין מיט דעם קלאפין. פלעגין דיא האמערס קלאפין און ער פלעגט אויך פיקען. מיר האבען געלערנט רבי פנחס בן עריבא האט גזאגט איך בין געווען צווישען דיא גרעסטע פון רום. און אז טיטוס איז געשטארבין האט מען צוא שפאלטען זיין מוח און

למימר ליה לשבקינהו הדא זימנא והוא סבר דלמא כולי האי לא עביד והצלה פורתא נמי לא הוי: **י אסוותא** דמסיין ליה לר' צדוק מאי היא יומא קמא אשקוהו מיא דפארי למחר מיא דסיפוקא למחר מיא דקמחא עד דרווח מעיה פורתא: **יא אזל** שדריה לטיטוס הרשע ואמר (דברים לב) אי אלהימו צור חסיו בו זה טיטוס הרשע שחירף וגידף כלפי מעלה מה עשה תפש זונה בידו ונכנס לבית קדשי הקדשים והציע ספר תורה ועבר עליה עבירה ונטל סייף וגידר את הפרוכת ונעשה נס והיה דם מבצבץ ויוצא וקסבר הרג את עצמו שנאמר (תהלים עד) שאגו צורריך בקרב מועדיך שמו אותותם אותות אבא חנן אומר (שם פט) מי כמוך חסין יה מי כמוך חסין וקשה שאתה שומע ניאוצו וגידופו של אותו רשע ושותק דבי ר' ישמעאל תנא (שמות טו) מי כמוך באלים ה' מי כמוך באלמים מה עשה נטל את הפרוכת ועשאו כמין גרגותני והביא כל הכלים שבמקדש והניחן בהן והושיבן בספינה לילך ולהשתבח בעירו שנאמר (קהלת ח) ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו וממקום קדוש יהלכו וישתכחו בעיר אשר כן עשו אל תקרי קבורים אלא קבוצים אל תקרי וישתכחו אלא וישתבחו

ופנה כבר. ר' יוחנן: כולי האי. דליבעי לירושלים לא עביד לי והצלה דהפילו הכי: פורתא לא הוה הנצל בשיגא מינייהו הלי דהיטוי הצלה פורתא: מיא דפארי. מים שמבשלים בהם סובין: מיא דסיפוקא. סובין גסין וקמח מעורב בהן: שאגו צורריך בקרב מועדיך. בבית שאתה מתוועד בו: שמו אותותם אותות. אמרו בסימניהם סימן הם זה כל מי שהוא הוא לא שהרגנו את עלמו: [עצמו]. כינוי כלפי מעלה: חסין. מתחזק: כמין גרגותני. של גדול שמוליכין בו יין מגת לבור וקורין קלדויי"ל: וישתכחו בעיר אשר כן עשו.

אויף אינטער אונ ער פאר נארעשט זייער שכל. רבי יוחנן האט גידארפט בעטין ביא אספסינוס ער זאל אפ לאזין דאס מאהל. ער זאל ניט תרוב מאכין ירושלים. אונ רבי יוחנן האט גיטראכט טאמער אזוי פיל וועט אספסינוס ניט וועלין טאהן: וועט ער דער נאך אויף אביסעל אויך ניט קענען בעטין:

י אסוותא: דיא דאקטורים וואס האבין גיהיילט רבי צדוק. מיט וואס האט מען אים גיהיילט. דעם ערשטין טאג האט מען אים גיגעבין טרינקען וואסער וואס אין זיא האט זיך גיווייקט קלייען. אויף מארגין האט מען אים גיגעבין טרינקען וואסער וואס אין זיא האט זיך גיווייקט גראבע קלייען געמישט מיט מעהל. אויף מארגין האט מען אים גיגעבין טרינקען וואסער געמישט מיט פראסטע מעהל. ביז זיינע גידערים זענען ביסלאכווייז ברייטער גיווארין:

יא אזל. איז אספסינוס אוועק גיגאנגען אין רוים אונ האט געשיקט דעם טיטוס הרשע אונ טיטוס האט גזאגט אויף דיא יודין אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וואו איז זיין גאט: וואו איז דער שטארקער גאט וואס דיא יודין האבין זיך בשיצט אויף אים. אונ ער האט גילעסטערט געגין גאט. וואס האט טיטוס גיטאהן. ער האט גינומען א זונה אונ איז מיט איר אריין גיגאנגען אין קדשי קדשים. אונ ער האט אויס גישפרייט א ספר תורה. אונ ער האט אויף איהר מזנה גיוועזען. אונ ער האט גינומען א שווערד אונ האט גישטאכין אין דעם פרוכת. איז גיווארין א נס אונ עס איז ארויס גיגאנגען בלוט פון פרוכת. האט ער גימיינט ער האט גיהרגעט גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיינע בליידיגער האבין געשריגען אין דיין בית המקדש. זייא האבין גזאגט אז זייערע צייכין זענען אמתי צייכנס. אבא חנן זאגט דעם פסוק ווער איז נאך אזוי שטארק וויא דו. דו הערסט דיא לעסטערונג פון דעם רשע אונ דו שווייגסט. דבי רבי ישמעאל האבין גילערנט עס שטייט אין פסוק מי כמכה באלים ה'. ווער קען נאך אזוי שווייגן וויא דו קענסט. וואס האט טיטוס גיטאהן. ער האט גינומען דעם פרוכת אונ האט אים גימאכט אזוי וויא א זאק. אונ ער האט גיבראכט אלע כלים פון בית המקדש אונ האט זייא אריין גילייגט אין דעם זאק וואס ער האט גימאכט פון דעם פרוכת. אונ אין נאך אנדערע זעק אונ האט זייא אריין גילייגט אין א שיף. ער זאל גיין זיך בערימען אין זיין שטאט וואס פאר א שיינע כלים אונ גרויס רייכקייט וואס ער האט גיבראכט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איך האב גיזעהן

בשביל דרקון אישתיק קרי עליה רב יוסף ואיתימא ר׳ עקיבא (ישעיה מד) משיב חכמים אחור ודעתם יסכל איבעי למימר ליה שקלינן צבתא ושקלינן ליה לדרקון וקטלינן ליה וחביתא שבקינן לה **אדדבי אתא פריסתקא** עליה מרומי א״ל קום דמית ליה קיסר ואמרי הנהו חשיבי דרומי לאותיבך ברישא הוה מסיים חד מסאנא בעי למסיימא לאחרינא לא עייל בעא למשלפיה לאידך לא נפק אמר מאי האי א״ל לא תצטער שמועה טובה אתיא לך דכתיב (משלי טו) ושמועה טובה תדשן עצם אלא מאי תקנתיה ליתי איניש דלא מיתבא דעתך מיניה ולחליף קמך דכתיב (שם יז) ורוח נכאה תיבש גרם עבד הכי עייל א״ל ומאחר דחכמיתו כולי האי עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי א״ל ולא אמרי לך א״ל אנא נמי אמרי לך א״ל מיזל אזלינא ואינש אחרינא משדרנא אלא בעי מינאי [מידי] ואתן לך א״ל תן לי יבנה וחכמיה ושושילתא דרבן גמליאל ואסוותא **דמסיין** ליה לר׳ צדוק קרי עליה רב יוסף ואיתימא ר׳ עקיבא (ישעיה מד) משיב חכמים אחור ודעתם יסכל איבעי

אתריה: אין סוגרין את החבית. כדי שילך על הדרקון כך היה לנו להביא חומת העיר ולהרפס גזב כדי שיבנך הזהב בריוני מתוכה: והביתא שבקין לה. כך היינו מלפיד אולי יוכל להם ונגולתם מזגה והיה העיר קיימת וכלים עמך: פריסתקא. שליח: לא נפיק. שנתעבו אבריו משמחת השמועה: ורוח נכאה תיבש גרם. כלומר הכאה דומך מהמת השנאת תיבש העצם שלך: תן לי יבנה. שלא תחריבנה ולא תהרוג חכמיה: ושושילתא דר״ג. משפחת הנשיא שלא תהרגם שלא תכלה מלכות בית דוד: ואסוותא. רופאים תן לי מהגביך שירפאו את ר׳ צדוק שלא היה יכול לגלות הולך נפי שנתקלו מעיו בתעניותיו:

ואת

בראכין דיא פאס וועגין דעם שלאנג ער זאל אוועק גיין. אזוי האט איר גידארפט צו ברעכין דיא מאהער אונ ארויס ווארפין דיא שלעכטע מענטשין פון שטאט. האט רבי יוחנן געשוויגען. ער האט ניט גיוואלט צו ענפערין. האט רב יוסף אונ אנדערע זאגין רבי עקיבא האט גיזאגט אויף אים דעם פסוק גאט קערט צוריק דיא חכמים אויף אינטער אונ ער פאר נארעט זייער שכל. רבי יוחנן האט אים גידארפט ענפערין מען נעמט אצוואנג אונ מען נעמט אראפ דעם שלאנג אונ מען הרגעט אים אונ דיא פאס לאזט מען גאנץ. האבען מיר אויך גימיינט אזוי טאמער וועלין מיר אונז קענען שטארקין אויף דיא שלעכטע מענטשין. אונ דיא שטאט זאל בלייבין אין גאנצין. וועלין מיר מאכין שלום מיט דיר. דער ווייל איז גיקומען אשליח פון רוים אונ האט גזאגט צו אספסינוס דער קיסר איז גישטארבין. האבען דיא גרויסע לייט פון רוים גזאגט דו זאלסט זיין אקיסר. אספסינוס איז דאמאלס גיגאנגען אין איין שוך. האט ער גיוואלט אן טאהן דעם אנדערין שוך. איז דיא פוס ניט אריין גיגאנגען אין דעם שוך. האט ער גיוואלט אראפ ציהען דעם אנדערין שוך פון פוס. איז ער ניט אראפ גיגאנגען. האט אספסינוס גזאגט וואס קען דאס זיין. האט רבי יוחנן גזאגט דו זאלסט פון דעם קיין צער ניט האבען עס איז צו דיר גיקומען אגוטע הערונג. דו האסט גיהערט אגוטע זאך. אונ עס שטייט אין פסוק אגוטע הערונג מאכט פעט דעם ביין. האט אספסינוס גיפרעגט וואס זאל מען טאהן. האט רבי יוחנן גיזאגט מען זאל ברייגען אמענטש וואס דוא האסט אים פיינט. אונ ער זאל פאר ביי גיין פאר דיר וועסטו טרויריג ווערין. אונ עס שטייט אין פסוק דאס טרויריגע הארץ מאכט טרוקען דעם ביין. האט מען אזוי גיטאהן איז אריין גיגאנגען דער פוס אין שוך. האט אספסינוס גזאגט צוא רבי יוחנן אז איר זענט אזוי קלוג. פאר וואס ביסטו ביז איצט ניט גיקומען צוא מיר. האט רבי יוחנן גיזאגט צו אספסינוס איך האב דאך דיר שוין גזאגט. האט אספסינוס גיזאגט צוא רבי יוחנן איך האב דאך דיר אויך גיזאגט. האט אספסינוס גיזאגט צוא רבי יוחנן איך גיי אוועק פון ירושלים. איך וועל אהער שיקען איין אנדער מענטש. נאר בעט פון מיר עפעס וועל איך דיר געבין. האט רבי יוחנן גיזאגט צוא אספסינוס גיב מיר דיא שטאט יבנה. דוא זאלסט איר ניט חרוב מאכין. אונ דיא חכמים וואס אין יבנה זאלסטו ניט הרגענען. אונ דיא גאנצע משפחה פון רבן גמליאל זאלסטו אויך ניט הרגענען. אונ דוא זאלסט מיר געבין פון דיינע דאקטורים זייא זאלין היילין דעם רבי צדוק. האט רב יוסף אונ אנדערע זאגין רבי עקיבא האט גימיינט אויף אים דעם פסוק גאט קערט צוריק דיא חכמים

הוצא לישיילו בך. כמו שהוא נוהג: ואייתי מידי סריא. דבר מסריח כגון נבלה: ואגני גבך. השכב אצלך שיאמרו מת הוא ומסריח ככר: ולעיילו בך תלמידך. יכנסו תחת רגלי מטתך שמא ונא יגעו אחרים בשמא דאינון ידעין דהייא קליל ממיתא: בעו. בני בריוני: למדקריה. בחרבים שמא מערים הוא: אמר להו. אבא סיקרא: יאמרו. הרומיים עליכם שדחפו רבן דקרו: למדחפיה. אולי יצעק: דלאו מלכא אנא. והתעללת בי: אינך מלכא את. מכך אתה עתיד להיות: והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא. הוכח דאדיר הוא מושל: לבנון זה בית המקדש. שמלבין עונותיהם של ישראל: כרוך עליה. דרקון יחוש

ולישיילו בך ואייתי מידי סריא ואגני גבך ולימרו דנח נפשיה וליעיילו בך תלמידך ולא ליעול בך איניש אחרינא דלא לירגשון בך דקליל את דאינהו ידעי דחייא קליל ממיתא עביד הכי נכנס בו ר' אליעזר מצד אחד ור' יהושע מצד אחד כי מטו לפתחא בעו למדקריה אמר להו יאמרו רבן דקרו בעו למדחפיה אמר להו יאמרו רבן דחפו פתחו ליה בבא נפק כי מטא להתם אמר שלמא עלך מלכא שלמא עלך מלכא אמר ליה מיחייבת תרי קטלי חדא דלאו מלכא אנא וקא קרית לי מלכא ותו אי מלכא אנא עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי א"ל דקאמרת לאו מלכא אנא (ע"ב) איברא מלכא את דאי לאו מלכא את לא מימסרא ירושלים בידך דכתיב (ישעיה י) והלבנון באדיר יפול ואין אדיר אלא מלך דכתיב (ירמיה ל) והיה אדירו ממנו וגו' ואין לבנון אלא בית המקדש שנאמר (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון ודקאמרת אי מלכא אנא אמאי לא קא אתית לגבאי עד האידנא בריוני דאית בן לא שבקינן אמר לו אילו חבית של דבש ודרקון כרוך עליה לא היו שוברין את החבית בשביל

רבי יוחנן מאך דיך קראנק וועלין אלע קומען צו דיר מבקר חולה זיין . אונ מען זאל ברענגען אשטינקענדיגע זאך אונ מען זאל לייגען נעבען דיר : אונ מען זאל זאגען אז דו ביסט געשטארבען : אונ דיינע תלמידים זאלין אריין גיין צו דיר . טראגין דיך. ניט קיין אנדער מענטש . מען זאל גיט זעהען אז דוא ביסט גרינג : ווארום זייא וויסין אז אלעבעדיגער איז גרינגער וויא א טויטער . האט רבי יוחנן אזוי געטאהן וויא אבא סקרא האט אים געזאגט . אונ ער האט זיך געמאכט געשטארבען . איז אריין געגאנגען איהם צו טראגין . רבי אליעזר פון איין זייט . אונ רבי יהושע פון אנדערין זייט . וויא זייא זענען געקומען צום טויער פון שטאט . האבען דיא שלעכטע מענטשין איהם געוואלט שטעכין . וויסען צו ער איז טאקי געשטארבען . האט אבא סקרא צו זייא געזאגט דיא רוימער וועלין זאגין אז זייער רבי האבען זייא גע טאכין . האבען דיא שלעכטע מענטשין איהם געוואלט אראפ שטויסין פון דער מטה : וויסען צו איז ער טאקי געשטארבען . האט אבא סקרא צו זייא געזאגט דיא רוימער וועלין זאגין אפילו זייער רבי האבען זייא אראפ געווארפין פון דער מטה . האט מען געעפינט דעם טויער אונ מען האט איהם ארויס געטראגין . וויא רבי יוחנן איז געקומען צו דיא רוימער האט ער געזאגט צו אספסינוס פריד זאל זיין אויף דיר מלך . פריד זאל זיין אויף דיר מלך . האט אספסינוס געזאגט צו רבי יוחנן דו האסט פארשולדיגט מען זאל דיך הרגענען פאר צוייא זאכין . איין מאהל איך בין ניט קיין מלך אונ דו האסט מיך גערופען מלך . אונ דיא אנדערע זאך . אויב איך בין יא א מלך פאר וואס ביסטו ביז איצט ניט געקומען צו מיר . האט רבי יוחנן געזאגט צו אספסינוס : וואס דו זאגסט איך בין ניט קיין מלך . דו ביסט יא א מלך . ווארום אז דו וואלסט ניט געווען א מלך וואלט ירושלים ניט איבער געגעבען געווארין אין דיין האנט . ווארום עס שטייט אין פסוק והלבנון באדיר יפול . דער לבנון וועט פאלין ביי א אדיר : אדיר מיינט מען א מלך . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק והיה אדירו ממנו . זיין מלך וועט זיין פון איהם . אונ לבנון מיינט מען דעם בית המקדש . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ההר הטוב הזה והלבנון דער גוטער בארג אונ דער לבנון . אונ וואס דו האסט געזאגט אויב איך בין א מלך פאר וואס ביסטו ביז איצט ניט געקומען צו מיר . דיא שלעכטע מענטשין וואס זענען צווישען אונז האבען מיך ניט געלאזין . האט אספסינוס געזאגט צוא רבי יוחנן ווען איינער האט א פאס האניג אונ א שלאנג וויל זיך פאר וויקלען ארום דיא פאס . וואלט מען ניט צו

ליבא קמחא דשערא איכא אמרה ליה זיל אייתי לי אדאזל איזדבן הות שליפא כסאנא אמרה איפוק ואחזי אי משכחנא מידי למיכל איתיב לה פרתא בכרעה ומתה קרי עלה ר' יוחנן בן זכאי (דברים כו) הרכה בך והענוגה וגו' איכא דאמרי גרוגרת דרבי צדוק אכלה ואיסטניסא ומתה דרבי צדוק יתיב ארבעין שנין בתעניתא דלא ליחרוב ירושלים כי הוה אכיל מידי הוה מתחזי מאבראי וכי הוה בארי מייתי ליה גרוגרת מייץ מייהו ושדי להו כי הוה [קא] ניחא נפשה אפיקתה לכל דהבא וכספא שדיתיה בשוקא אמרה האי למאי מיבעיא לי היינו דכתיב (יחזקאל ז) כספם בחוצות ישליכו:

אבא סיקרא ריש בריוני דירושלים בר אחתיה דרבי יוחנן בן זכאי הוה שלח ליה תא בצינעא לגבאי אתא א"ל עד אימת עבדיתו הכי וקטליתו ליה לעלמא בכפנא א"ל מאי אעביד דאי אמינא להו מידי קטלו לי א"ל חזי לי תקנתא לדידי דאיפוק אפשר דהוי הצלה פורתא אמר לו נקוט נפשך בקצירי וליתו כולי עלמא ולישיילו

פת קיבר פלומדי"ר: סולתא. פרש של גללי בהמה: ומתה. מחמת איסטניסותא: גרוגרת. מאותם שהביאו לר' צדוק שמצץ את מימיה והשליכה והכליתה לרעבונה ומרית המאי של רבי צדוק נכנס בגרוגרת טעמה ומתה באסטניסות: הוה מתחזי. בגרונו: מאבראי. מבחוץ מחמת שהיה כחוש: כי הוה בארי. כשגמר תעניתו ורצה להבריא עצמו: הוו מייתי ליה גרוגרת. התאנים יבשים מפני שלא היה יכול לבלוע דבר קשה והיה מוצץ את מימיהם ומשליך הגרוגרת:

אבא סיקרא. כך שמו: שלח ליה. תא לגבאי בצנעא: אמר ליה. עד אימת עבדיתו הכי. דלא שבקיתו להשלימו: חזי לי תקנתא לדידי. ביניהני לצאת מן העיר: נקוט נפשך בקצירי. החזק עצמך כחולה כולא של עולם

מרתא גזאגט צום בעדינטען גיי ברייננ דיא שווארצע מעהל. איידער ער איז גיגאנגען איז דיא שווארצע מעהל אויך פאר קויפט גיווארין. איז ער גיקומען צו מרתא אונ האט גזאגט צו איר שווארצע מעהל איז אויך ניטא. גערשטין מעהל איז דא. האט מרתא גיזאגט צום בעדינטען גיי ברייננ מיר דיא גערשטין מעהל. איידער ער איז גיגאנגען איז דיא גערשטין מעהל אויך פאר קויפט גיווארין. זיא איז גיוועזן אויס גיטאהן דיא שיך האט זיא גזאגט איך וועל אליין גיין ווען טאמער וועל איך געפינען עפעס צום עסין. האט זיך איר אן גיקלעבט א שטיקל בלאטע אויף דעם פוס. איז זיא גישטארבין. ווייל זיא איז גיוועזן גאנץ איידיל. האט רבי יוחנן בן זכאי אויף איר גילייענט דעם פסוק דיא איידעלע וואס אין דיר אונ דיא וואס האט גילעבט מיט פערגעניגען וועלין שטארבין פון צרות. אנדערע זאגין דעם פייג פון רבי צדוק האט זיא גיגעסין. אונ ווייל דיא איז גיוועזן איידיל דריבער איז זיא גישטארבען. וואהרום רבי צדוק האט גיפאסט פערציג יאהר ירושלים זאל ניט חרוב ווערין. אז ער פלעגט עפיס עסין פלעגט מען זעהן אויס דרויסען ווי דאס עסין גייט אריין אין האלדז. דער נאך ווי ער האט אויף גיהערט צו פאסטען אונ ער האט גיוואלט גיזונד ווערין. פלעגט מען אים ברייננען טרוקענע פייגין אונ ער פלעגט אויס ציהען דיא זאפט אונ דיא פייגין פלעגט ער אוועק ווארפען. אונ דיא מרתא האט גיפונען די אוועק גיווארפענע פייג אונ האט אויף גיגעסין. פון דעם איז זיא גישטארבין. ווען מרתא איז גישטארבען האט זיא ארויס גינומען איהרע אלע גאלד אונ זילבער אונ האט גיווארפען אין גאס. אונ האט גזאגט צו וואס דארף איך דאס. דאס איז וואס עס שטייט אין פסוק זייער זילבער דארפען זיא גיווארפען אין די גאסען:

אבא סקרא איז גיוועזן דער עלצטער פון דיא שלעכטע מענטשין וואס זענען גיוועזן אין ירושלים. אונ ער איז גיוועזן דער זוהן פון רבי יוחנן בן זכאים שוועסטער. האט רבי יוחנן גישיקט צו אבא סקרא קום צו מיר אין דער שטיל קיינער זאל ניט וויסען. איז אבא סקרא גיקומען צו רבי יוחנן. האט רבי יוחנן גזאגט צו אבא סקרא ביז וויא לאנג וועט איהר אזוי טאהן אונ איהר וועט ניט לאזין מאכען שלום. אונ איהר וועט הרגנן דיא וועלט מיט הונגער. האט אבא סקרא גזאגט וואס קען איך טאהן. אז איך וועל זייא עפעס זאגין וועלין זייא מיך אויך הרגנן. האט רבי יוחנן גזאגט צו אבא סקרא זעה מיר עפעס צהילף אז איך זאל קענען ארויס גיין פון שטאט. טאמער וועל איך עפעס העלפין. האט אבא סקרא גזאגט צו

נקדימון בן גוריון . שנקדה לו חמה בעבורו . בן כלבא שבוע שכל הנכנס לביתו כשהוא רעב ככלב יוצא כשהוא שבע . בן ציצית הכסת שהיתה ציצתו נגררת על גבי כסתות א״ד שהיתה כסתו מוטלת בין גדולי רומי חד אמר להו אנא זייני להו בחטי ושערי וחד אמר להו בדחמרא ומלחא ומשחא . וחד אמר להו בדציבי . ושבחו רבנן לדציבי דרב חסדא כל אקלידי הוה מסר לשמעיה בר מדציבי דאמר רב חסדא אכלבא דחיטי בעי שתין אכלבי דציבי . הוה להו למיזן עשרים וחד שתא הוו בהו הנהו בריוני אמרי להו רבנן ניפוק ונעביד שלמא בהדייהו לא שבקינהו אמרי להו ניפוק ונעביד קרבא בהדייהו אמרי להו רבנן לא מסתייע מלתא קמו קלנהו להנהו אמברי דחטי ושערי והוה כפנא :

ד״ה . נקדה לשון מקדים בהרים : נקדה לו חמה . כדמפורש במסכת תענית : ציצתו . ציצית של טליתו : נגררת על גבי כרים וכסתות . כלומר שהיה מסבך אותו על גבי מילת : וא״ד . בן ציצית הכסת ולמה נקרא שמו שכסת שהיה כסתו מוטלת בין גדולי רומי כלומר שהיה הולך ברומי לסקביל שרי קיסר : זיני להו . להנך תלתא עתירי חטי ושערי מחמרא ומלחא ומיבי למיזן כל בני העיר עשרים וחד שתא : אקלידי . מפתחות : אכלבא . אוצר : בריוני . הוגים רקים ופוחזים למלחמה : אמרי רבנן להנך בריוני : לא מסתייעא מילתא . קמו . בריוני : קלנהו להנך אמברי . אוצרות התבואה והמלים כדי שילחמו :

מרתא . כלת : היורתא . פת נקיה : גושקרא .

ח מרתא בת בייתוס עתירתא דירושלים הואי שדרתיה לשלוחה אמרה ליה זיל אייתי לי סמידא אדאזל איזדבן אתא אמר לה סמידא ליכא חיורתא איכא אמרה ליה זיל אייתי לי אדאזיל איזדבן אתא ואמר לה חיורתא ליכא גושקרא איכא אמרה ליה זיל אייתי לי אדאזל איזדבן אתא ואמר לה גושקרא ליכא

וואס האט מען אים גירופען בן כלבא שבוע . ווייל ווער עס איז אריין גיגאנגען אין זיין שטוב הונגעריג וויא א הונט . איז ער ארויס גיגאנגען זאט . פאר וואס האט מען אים גירופען בן ציצית הכסת . ווייל זיינע ציצית האבען זיך גישלעפט אויף דיא זיידענע קאלדרעס וואס זענען געווען אויס גישפרייט אויף דיא ערד אונ ער איז גיגאנגען אויף זייא . אנדערע זאגען ווייל זיין שטוהל אין רוים איז גישטאנען צווישען דיא גרעסטע מענטשין וואס אין רוים . איינער פון די דריי רייכע האט גיזאגט איך וועל שפייזין ירושלים מיט ווייץ אונ מיט גערשטען . דער אנדערער האט גיזאגט איך וועל שפייזין ירושלים מיט וויין אונ מיט זאלץ אונ מיט בוימאייל . דער דריטער האט גיזאגט איך וועל געבין האלץ פאר גאנץ ירושלים . אונ דיא רבנן האבען גילויבט דעם וואס האט צוא גיזאגט האלץ צוא געבין . ווארום רב חסדא פלעגט אלע שליסלען געבין צוא זיין בעדינטען . נאר דעם שליסעל פון האלץ פלעגט ער אים ניט געבין . ווארום רב חסדא האט גיזאגט אויף איין שפייכלער ווייץ דארף מען זעכציג שפייכלער האלץ . דיא דריי רייכע מענטשין האבען גיקענט שפייזין ירושלים איין אונ צוואנציג יאהר . עס איז אבער גיוועזען אין ירושלים שלעכטע מענטשין וואס האבען נאר גיוואלט מלחמה . די רבנן האבען גיזאגט צוא דיא שלעכטע מענטשין מיר וועלין ארויס גיין מאכען שלום מיט זייא . האבען דיא שלעכטע מענטשין ניט גילאזט . האבען דיא שלעכטע מענטשין גיזאגט צו די רבנן מיר וועלין ארויס גיין מאכען מיט זייא מלחמה . האבען דיא רבנן גיזאגט איר וועט ניט גיווינען דיא מלחמה . זענען גיגאנגען דיא שלעכטע מענטשין אונ האבען פאר ברענט אלע אוצרות פון ווייץ אונ גערשטען איז גיווארין א הונגער .

ח מרתא דיא טאכטער פון ביתוס איז גיוועזען דיא רייכסטע פון ירושלים . האט זיא גישיקט איר בעדינגען אונ האט גיזאגט צוא אים גייא ברייננ מיר פיינע מעהל . אייידער ער איז גיגאנגען איז שוין פאר קויפט גיווארין . איז ער גיקומען צוא מרתא אונ האט גיזאגט פיינע מעהל איז ניטא . ווייסע מעהל איז דא . האט מרתא גיזאגט צום בעדינטען גיי ברייננ מיר דאס ווייסע מעהל . אייידער ער איז גיגאנגען איז דיא ווייסע מעהל אויך פאר קויפט גיווארין . איז ער גיקומען צוא מרתא אונ האט גיזאגט צו איר ווייסע מעהל איז שוין אויך ניטא . שווארצע מעהל איז דא . וואס

א : שדר בידי' עגלא תלת' בהדי דקאתי שדי ביה מומא בניב שפתים ואמרי לה בדוקין שבעין דוכתא דלדידן הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא סבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות אמר להו רבי זכריה בן אבקילוס יאמרו בעלי מומין קריבין לגבי מזבח סבור למקטליה דלא ליזיל וליכא אמר להו ר' זכריה יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג אמר ר' יוחנן ענותנותו של רבי זכריה בן אבקילוס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו . שדר עלייהו נירון קיסר כי קאתי שדא גירא למזרח אתא נפל בירושלים למערב אתא נפל בירושלים לארבע רוחות העולם אתא נפל בירושלים א"ל לינוקא פסוק לי פסוקיך א"ל (יחזקאל כה) ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל וגו' אמר קודשא בריך הוא בעי לחרובי ביתיה ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא ערק ואזיל ואיגייר ונפק מיניה רבי מאיר :

גדיים והגונות כיבהאל : בניב שפתים בשפה העליונה : לדידהו לאו הוי מומא . לקרובי משום שלום דידהו אלא מחוסר אבר : בדוקין . פי' לא כמו הנוטה בדוק : יאמרו המטיל מום בקדשים יהרג . שיהיו סבורים שבשביל שהטיל מום בקדשים ועבר על מום לא יהיה בו יהרג : ענותנותו . סבלנותו שסבל את זה ולא הרגו : שדא גירא למזרח . לקסום קסם בחצים כמוך לירושלים : פסוק לי כזה מנהגם בלימוד ל"נ : ביד עמי ישראל . על ידי עמי ישראל : לכפורי ידיה . לקנח ידיו : נקדס

ז שדריה עילוייהו לאספסיינוס קיסר אתא צר עלה תלת שני הוו בה הנהו תלתא עתירי . נקדימון בן גוריון . ובן כלבא שבוע . ובן ציצית הכסת .

נקדימון

אזו . איך גלויב דיר ניט . האט בר קמצא געזאגט צום קיסר שיק צו זיי א קרבן וועסטו זעהן אז זייא וועלין אים ניט מקריב זיין . האט דער קיסר געשיקט דורך בר קמצא א פעטע קאלב מען זאל איר מקריב זיין פאר א קרבן . ווי בר קמצא האט געפירט די קאלב . האט ער געמאכט א פעגער אין דיא אויבערשטע ליפ פון די קאלב . אנדערע זאגין ער האט געמאכט א פעגער אין די ברעמען פון די אויגין . אין א זא ארט וואס ביי אונז איז דאס א פעגער . און ביי די גוים הייסט דאס ניט קיין פעגער . דיא רבנן האבען געוואלט מען זאל דיא קאלב מקריב זיין . מען זאל האבען שלום מיט דעם מלך . האט רבי זכריה בן אבקילוס געזאגט מען וועט זאגין מען מעג מקריב זיין א בהמה מיט א פעגער אויף דעם מזבח . האט מען געוואלט הרגען דעם בר קמצא ער זאל ניט גיין זאגין צום קיסר אז מען האט ניט מקריב געוועזן זיין קרבן . האט רבי זכריה געזאגט מען וועט זאגין דער וואס מאכט א פעגער אין א קרבן זאל מען אים הרגען . האט רבי יוחנן געזאגט וואס רבי זכריה בן אבקילוס האט ניט געלאזט הרגען דעם בר קמצא . דאס האט חרוב געמאכט דעם בית המקדש און גם האט פאר ברענט דעם היכל און עס האט אונז פאר טריבען פון אונזער לאנד . דער קיסר פון רוים האט געשיקט אויף זייא דעם נירון קיסר . אז ער איז געקומען נאהנט פון ירושלים . האט ער געווארפען א פייל אין מזרח זייט . איז דיא פייל געפאלען אין ירושלים . ווער נאך האט ער געווארפען א פייל אין מערב זייט . איז דיא פייל געפאלען אין ירושלים . און ער האט געווארפען א פייל אין צפון זייט און אין דרום זייט און עס איז אלין געפאלען אין ירושלים . נירון קיסר האט געזאגט צו א קינד זאג מיר דיין פסוק . האט דאס קינד געזאגט עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט איך וועל געבין מיין נקמה אין אדום דורך מיין פאלק ישראל : האט נירון קיסר געזאגט גאט וויל חרוב מאכען זיין הויז . דעם בית המקדש . און ער וויל אפ ווישען דיא הענט אן דעם ביינטשין . אן מיר . דער נאך וועט גאט מיך שטראפין . איז ער אנטלאפין און האט זיך מגייר געוועזן . און פון אים איז געבארין רבי מאיר :

ז שדריה . האט דער קיסר פון רוים געשיקט אויף דיא יודין דעם אספסיינוס קיסר . איז אספסיינוס געקומען און האט בעלאגערט אויף ירושלים דרייא יאהר . אין ירושלים זענען געוועזן דרייא רייכע מענטשען . איינער האט געהייסען נקדימון בן גוריון . דער אנדערער בן כלבא שבוע , דער דריטער בן ציצית הכסת . פאר וואס האט מען אים גערופען נקדימון בן גוריון : ווייל דיא זון האט אויף געשיינט פון זיינעט וועגין אזוי וויא עס שטייט אין מסכת תענית . פאר

ה א"ר יוחנן מאי דכתיב (משלי כו) אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו וגו' אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים אתרנגולא ואתרנגולתא חרוב טור מלכא אשקא דריספק חרוב ביתר אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים דההוא גברא דרחמיה קמצא ובעל דבביה בר קמצא עבד סעודתא א"ל לשמעיה זיל אייתי לי קמצא אזל אייתי ליה בר קמצא אתא אשכחיה דהוה יתיב א"ל מכדי ההוא גברא בעל דבבא דההוא גברא הוא מאי בעית הכא קום פוק א"ל הואיל ואתאי שבקן ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתינא (דף נו) א"ל לא [א"ל] יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתיך א"ל לא [א"ל] יהיבנא לך דמי כולה סעודתיך א"ל לא נקטיה בידיה ואוקמיה ואפקיה אמר הואיל והוו יתבי רבנן ולא מיחו ביה ש"מ קא ניחא להו איזיל איכול [בהו] קורצא בי מלכא: ו אזל א"ל לקיסר מרדו בך יהודאי א"ל מי יימר א"ל שדר להו קורבנא חזית אי מקרבין ליה:

אזל

שדה שנתן לו יהודי אחד בשביל שלא יהרגהו מקחו קיים ואין בעל השדה יכול להוציאו מידו מטענת אנוס ויאמר שגזולה היתה ביד כותה דאגב אונסיה גמר ומקני דכיון שאמר ניה שה קרקע זו והמקני הקנייה נהניה בגב בלס:
מפחד. דואג לראות הנולד שלא תארע תקלה בכך אם אעשה זאת: שקא דריספק. דוכן של מרכבת נשים שקורין ריי"ם ובל"א בלבון אשכנז וכיא כעין עגלה כדאמרינן בהוהו ואה כגו כי מציילא ני כודנייתא בריספק: קמצא ובר קמצא. כך שם שני יהודים: דרחמיה קמצא. אוהבו היה כמו כן לא: א"ל לא. שבקינא לך: א"ל. איהו יהיבנא לך דמי פלגא בסעודתך: איכול קורצא. מגב נור: קורבנא. קרבן להקריב על גבי המזבח דקיימא לן אנו אוהבי לרבות את סגבריס מגוים

א: דער מלחמה. אז א גוי האט געוואלט הרגנן א יודין. און דער יוד האט געזאגט צום גוי נאריר א פעלד און הרגה מיך ניט. דער נאך איז געקומען איין אנדער יוד און האט געקויפט די פעלד פון דעם גוי. מעג בלייבן די פעלד ביי דעם יוד וואס האט געקויפט:

ה אמר. רבי יוחנן האט געזאגט, עס שטייט אין פסוק וואהל צוא דעם מענטש וואס ער עפערכט אייביג. און אז ער טוהט עפעס אזאך בעטראכט ער פריער וואס פון דער נאך קען ארויס קומען. און דער וואס מאכט הארט זיין הארץ; ער זארגט ניט אויף וואס עס וועט זיין ווערט ער אריין פאלן אין אשלעכץ. דורך קמצא און בר קמצא איז חרוב געווארן ירושלים. דורך אהאן מיט אהון איז חרוב געווארן טור מלכא; דורך אוואגנס פון אוואגין איז חרוב געווארן די שטאט ביתר. דער ציילט די גמרא דורך קמצא און בר קמצא איז חרוב געווארן ירושלים. וויא אזוי. עס איז געווען אמענטש וואס זיין גוטער פריינד האט גיהייסן קמצא. און זיין שונא האט גיהייסן בר קמצא. דער מענטש האט געמאכט א סעודה. האט ער געזאגט צו זיין בעדינער גיי ברייגג צוא דער סעודה קמצא. איז געגאנגען דער בעדינער און ער האט געבראכט צו דער סעודה דעם בר קמצא. וויא דער בעל הבית איז אריין געקומען האט ער גיטראפען בר קמצא זיצן ביי דער סעודה. האט דער בעל הבית געזאגט צו בר קמצא דו ביסט דאך מיינער אשונא וואס טוהסטו דו דא. גיי ארויס. האט בר קמצא געזאגט וייל איך בין שוין געקומען לאז מיך זיצען און איך וועל דיר בעצאהלען פאר מיין עסן און טרינקען. האט דער בעל הבית געזאגט ניין. איך וועל דיך ניט לאזן דא זיצען. האט בר קמצא געזאגט אז דו וועסט מיך לאזן דא זיצען. וועל איך דיר געבן העלפט געלט וויא פיל די סעודה קאסט דיך. האט דער בעל הבית געזאגט ניין. איך וועל דיך ניט לאזן דא זיצען. האט בר קמצא געזאגט אויב דוא וועסט מיך לאזן דא זיצען. וועל איך דיר געבן געלט וויא פיל די גאנצע סעודה קאסט דיך. האט דער בעל הבית געזאגט ניין. און דער בעל הבית האט אן גינומען בר קמצא ביי די האנט און האט אים ארויס געפירט פון שטוב. האט בר קמצא געזאגט ווייל דא זיינען געזעסן די רבנן. און האבן ניט גישטערט דעם בעל הבית. איז דאך זייא ליב געווען וואס ער האט מיך ארויס געווארפן פון דער סעודה; וועל איך גיין צום מלך און וועל אויף זייא זאגן רכילות און וועל אויף זייא מסרין:

ו אזל. איז בר קמצא געקומען צום קיסר און האט געזאגט צו אים די יודן האבן שוין ניט מורא פאר דיר און דו ביסט שוין ניט זייער קיסר; זאגט דער קיסר ווערט ואגט דאס אז עס איז

כפני הגזלנים ומפני החמכנים כדי שיאמר אדם למה אני גוזל ולמה אני חומס למחר ב"ד יורדין לנכסי ונוטלין שדה נאה שלי וסומכין על מה שכתוב בתורה (שמות כב) מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם :

(דף נב) ב ההוא אפוטרופוס דהוה בשבבותיה דר"מ דהוה קא מזבין ארעתא וזבין עבדי ולא שבקיה רבי מאיר אחזו ליה בחלמא אני להרוס ואתה לבנות ואפ"ה לא אשגח אמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין הנהו בי תרי דאגרי בהו שטן דכל בי שמשי הוו קא מנצו בהדי הדדי איקלע ר"מ להתם עכבינהו תלתא בי שמשי עד דעבד להו שלמא שמעיה דקאמר וי דאפקיה ר' מאיר לההוא גברא מביתיה :

(דף נה) ג ת"ר גזל מריש ובנאו בבירה ב"ש אומרים מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו וב"ה אומרים אין לו אלא דמי מריש בלבד משום תקנת השבין :

(ע"ב) ד משנה לא היה סיקריקון ביהודה בהרוגי המלחמה :

גזלן. לא ישיב דמי המנה שגזל ממנו : דלא כי במזלא. על עלו שבת : ... דקאמר וי דאפקיה מביתיה :
סיקריקון. נכרי רוצח שנתן לו ישראל קרקע בעד נפשו והומר לו כל קרקע זו ואל תמיתני ולפיכך המוכר כך כי טיכוס המוכר לישראל נגר בפולמוס כלו בלכה גזירות כנגד ישראל כיושבים בארץ יהודה. גזירתא קמייתא כל דלא קטיל ניקטליה. מציעתא כל דקטיל לייתי ארבע זוזי. בתרייתא כל דקטיל ניקטלוהו הלכך קמייתא ומציעתא כיון דקטלינהו אגב אונסיה גמר ומקני. ופירוש לא כיה סיקריקון בלם בא איש יהודי ולקח מן הגזלן

למשל ראובן האט גטאהן אשאדין צו שמעון. אויב ראובן בצאהלט דעם שאדין מיט פעלד טוט ער געבין די בעסטע פון זיינע פעלדער. דאס האט מען געמאכט פאר די גזלנים און די חמסנים. נאכדעם הייסט אז ער נעמט אוועק אן געלט. און אחמסן הייסט אז ער בצאהלט פאר דיא זאך. נאר יענער וויל ניט פאר קויפן. און ער נעמט אוועק ביי איהם דיא זאך מיט געוואלד) אמענטש זאל זאגין צו וואס זאל איך גזלנען און צו וואס זאל איך חמסנען. מארגין וועלין קומען בית דין און וועלין צו נעמען ביי מיר דיא בעסטע פעלד מיינע. און דיא וועלין זיך פארלאזין אויף דעם פסוק וואס שטייט אין דיא תורה דיא בעסטע פעלד און דעם בעסטין ווין גארטין זאל ער בצאהלין :

ב ההוא. עס איז אמאהל געוועזן אפוטרופוס (אפאטער איבער דעם פארמעגין פון פרעמדע יתומים) וואס ער האט געוואוינט נאהנט פון רבי מאיר. און דער אפוטרופוס פלעגט פאר קויפין דיא פעלדער פון דיא יתומים און פאר דעם געלט פלעגט ער קויפין קנעכט. האט רבי מאיר איהם ניט געלאזין. האט מען דעם אפוטרופוס געוויזען אין חלום ער זאל זאגין צו רבי מאיר איך צו ווארף און דו באהויסט. פון דעסטוועגין האט דער אפוטרופוס ניט געקוקט דארויף. ער האט געזאגט דיא רייד פון דיא חלומות מאכין ניט בעסער און ניט ערגער. עס זענען אמאהל געוועזן צוויא מענטשין וואס דער שטן האט זיך מיט זייא גירייצט. אלע פרייטאג צוא נאכט פלעגט ער מאכין אקריג צווישען דיא ביידע מענטשין און דיא פלעגין זיך קריגען. אמאהל איז רבי מאיר געקומען אין דיא שטאט און איז איינגישטאנען ביי דיא צוויא מענטשין: און ער האט דארט פארוואכט דרייא פרייטאג צו נאכטין. ביז ער האט געמאכט שלום צווישען זייא. האט רבי מאיר געהערט ווייא דער שטן האט געזאגט וויא צו מיר רבי מאיר האט מיך ארויס געטריבען פון דער שטוב :

ג תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט אז איינער האט גיגזלט אבאלקען און האט איהם איינגיבאהט אין זיין שטוב. דער נאך וויל ער גוטע תשובה מאכין און אוועק געבין וואס ער האט גיגזלט. בית שמאי זאגין ער זאל צו ווארפין דיא גאנצע שטוב און ער זאל אוועק געבין דעם באלקען צום בעל הבית וואס ער האט פון איהם גיגזלט. און בית הלל זאגין דער גזלן דארף נאר בצאהלין פאר דעם באלקען. מען זאל מוחל זיין תשובה מאכין. ווארום אז מען וועט זאגין ער דארף צו ווארפין דיא שטוב. און אוועק געבין דעם באלקען. וועט איהם זיין אשאד וועט ער גאר ניט וועלין תשובה מאכין :

ד משנה. לא. עס איז ניט געוועזן דער דין סיקריקון אין יהודה ווען מען האט גיהרגת

אין

בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה ורבנן התם מי חלה עלייהו שבועה כלל כיון דאמרו להו מארץ רחוקה באנו ולא באו לא חילה עלייהו שבועה כלל והאי דלא קטלינהו משום קדושת השם :

(דף מז) **ט ריש** לקיש זבין נפשיה ללודאי שקל בהדיה חייתא וגלגלתא אמר גמירי דיומא בתרא כל דבעי מינייהו עבדו ליה כי היכי דליחול אדמיה יומא בתרא אמרו ליה מאי ניחא לך אמר להו בעינא אכפתינכו ואותבינכו וכל חד מנייכו אמחיה חייתא ופלגא כפתינהו ואותבינהו וכל חד מינייהו כד מחייה חדא חייתא נפק נשמתיה תרקינהו לשיניה א"ל אחוכי קא מחייכת בי אכתי פש לך גבי פלגא דחייתא

להם . והוא לא נתחולל השבועה אי לאו משום יהודה נכרים : ירנן . דאמרי יב לו כפרה : התם . לאו משום באין הפרה הוא דאפילו הפרה לא צריך דמ' הייתה שבועה עלייהו כלל הלא נשבעו שקר : משום קדושת השם . שלא יאמרו הנכרים שנכו על שבועתן :

לודאי . אומה שאוכלים בני אדם : חייתא וגלגלתא . שק קטור ופקיע ועגול (או) של אבן או של עופרת בתוכו : דיומא בתרא . כשהורגים אותו : דליחול אדמיה . שיתחול על דמו : אכפתינכו ואותבינכו . לקשור אתכם ולהושיבכם : חייתא ופלגא . כלומר מכה ומחצה מכה : יתיב קהכיל ובתי . כל יתיו כל מה שהיה משתכר לא הוה מגמגם לגמרי ליום מחר : למוגא עליה . כד הו בכה ליתן עליו :

כריסי כרי . ממני ובומן בכמעי סוא לי כר וכסא : דמוריקא . כרכום :

קטלינהו כולהו נפק ואתא [יתיב] קאכיל ישתי אמרה ליה ברתיה לא בעית מידי למוגא עליה א"ל בתי כריסי כרי כי נח נפשיה שבק קבא דמוריקא קרא אנפשיה (תהלים מט) ועזבו לאחרים חילם :

הניזקין פרק חמישי

(דף מח ע"ב) **א תניא** א"ר שמעון מפני מה אמרו הניזקין שמין להם בעידית מפני

שבועה . דיא רבנן זאגין דארטין ביי די גבעונים איז אויף די עלצטע גאר ניט גיוועזן קיין שבועה ווייל די גבעונים האבין זייא גינארט . זייא האבען גזאגט מיר זענין גיקומען פון אוייטע לאנד . אונ זיי זענען גאר גיקומען פון אנאנטע לאנד . איז אויף דיא עלצטע גאר ניט גיוועזן קיין שבועה . נאר פאר וואס האבען דיא יודין ניט גיהרגת די גבעונים . עס זאל גיהייליגט ווערין דער נאמען פון גאט . גוים זאלין ניט זאגין יודין האלטען ניט זייערע שבועות :

ט ריש לקיש האט זיך פאר קויפט צוא דיא לודאים . וואס זייא עסין מענטשין פלייש . האט ריש לקיש גינומען מיט זיך א זאק . אונ אין זאק האט ער אריין גילייגט אקילעלדיגען שטיין . ריש לקיש האט גזאגט מיר ווייסין אז דעם לעצטין טאג וואס זייא ווילען הרגנען דעם מענטשין וואס דער מענטש בעט בייא זייא געבין זייא אים . ער זאל זייא נאר מוחל זיין אויף זיין בלוט וואס מען וועט אים הרגנען . ווייא עס איז גיקומען דער לעצטער טאג וואס מען האט שוין גידארפט הרגנען דעם ריש לקיש . האבין דיא לודאים גזאגט צו ריש לקיש וואס ווילסטו זאל מען דיר טאהן . האט ריש לקיש צו זייא גזאגט איך וויל אייך בינדען אונ אייך זעצין אונ צו יעדען פון אייך וועל איך שלאגין אקלאפ מיט אהאלבין קלאפ האט ער זייא גיבונדען אונ האט זייא גיזעצט . אונ ער איז צו גיגאנגען צוא איטלעם אונ ווייא ער האט אים גיגעבין אקלאפ מיט דעם זאק וואס איניווייניג איז גילעגין דער גרויסער שטיין . איז פון אים באלד ארויס גיגאנגען דיא נשמה . האט ער פארקריצט מיט דיא ציין . האט ריש לקיש צו אים גזאגט דו לאכסט פון מיר . דיר קומט דאך נאך פון מיר אהאלבען קלאפ . אונ אזוי האט ער גיטאהן צוא יעדען בזונדער . ביז ער האט אלע אויס גיהרגת . איז ער ארויס גיגאנגען פון זייא אונ איז גיקומען אהיים אונ האט זיך גיזעצט עסין אונ טרינקען : האט דיא טאכטער צוא איהם גזאגט מאטער ווילסטו אקישין צו ליגין זיך אביסול שלאפין . האט ריש לקיש צו איהר גזאגט מיין טאכטער מיין בויך איז מיין קישין . ער האט גיהאט אגרויסין אונ אפעטין בויך . ווען ריש לקיש איז גישטארבין האט ער גילאזין אביסול זאפרען . האט ער גילייגט אויף זיך דעם פסוק זייא פאר לאזין צו פרעמדע זייער פארמעגין :

א תניא . מיר האבין גילערינט רבי שמעון האט גזאגט פאר וואס האט מען גזאגט

אמר כנסת ישראל ביונה מתילא ש"מ מיתרריש לי ניסא אמר א"ז"ל אחוי בנתיה דר"נ אי קיימין בהימנותייהו אהדרינהו אמר נשי כל מילי דאית להו סדרן להדרי בביר. הכסא שמעינהו דקאמרן עדי נוברין ונהרדעי גוברין נימא להו משבוייהו דלרחקינהו מהכא דלא ליתי אינשי ולשמעי ולפרקינן קא ערק איהו וההוא גברא לדידיה איתרחיש ליה ניסא עבר במברא וההוא גברא אשכחוהו וקטלוהו כי הדרן ואתאין אמר הוו קא בחשן קידרא בכשפים:

קאמר. האי עורבא: כיונה מתילא. כיונה מתבלא דכתיב יונתי תמתי: סדרן להדרי. מפשת יסף כנית הכסא: עדי נוברין. אלו הנשים כפלים סס: ונהרדעי גוברין. ישראלים ההכיש פנהרדעי כפלים כיו כלו' ככה פכס כיו נפלים כך אלו בעליהן אין אמו גיכות עוד להם: עדי. אלו סמו עדה אמרם זאת אומרת: לרחקינהו מהכא. שירחיקו מכאן היסו והביא גברא. רב עיליש והוא הלים המסך בלבן השיפות: עבר מברא. מעבר סמים ולא יכול להביאו עוד:

פ"ס דר' יהודה. ד' ר' נדר שפ"ד בגיכס אין סנגס: ולא סכוס. נגבעונים כתיב: בבגס נגס

(דף מ) ז א"ר אלעזר בר' יוסי מפני מה אמרו המוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים לפיכך אומרים לו אמור לה הוי ידעת שמשום שם רע אני מוציאך ומשום נדר אני מוציאך:

ח פיסקא ר' יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר ושלא ידעו בו רבים יחזיר אמר ריב"ל מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב (יהושע ט) לא הכום בני

געוויס וועט מיך טרעפן אנס. האט רב עיליש געזאגט איך וועל גיין זעהן די טעכטער פון רב נחמן אויב זייא זענען נאך פרום וויא זייא זענען געווען. ווער איך זייא אויך מיט גיין. האט רב עיליש געזאגט ווייבער אלין וואס זייא ווייסין שמועסין זייא איינע מיט די אנדערע אין בית הכסא. איז רב עיליש גיגאנגען צום בית הכסא האט ער גיהערט וויא זייא זאגין איינע צו די אנדערע. די מענטשין וואס האבען אונז גיפאנגען זענען אויך אנדערע מאנען. אזוי וויא די מאנען וואס מיר האבען גיהאט אין נהרדעא. צו וואס זאלין מיר אנטלויפען פון דאנען; מיר וועלין זאגין צוא אונזערע פאנגער זייא זאלין אונז אוועק פירען ווייט פון דעם ארט. וואדום מאמער וועלין מענטשין הערין אז מיר זענען דא וועלין זייא קומען אונז אויס קויפן פון דאנען; איז רב עיליש מיט דעם מענטש וואס האט פר שטאנען די פייגיל שפראך אנטלאפין געווארין; צוא רב עיליש האט זיך גיטראפען אנס אונ ער איז אריבער גישוואומען דעם וואסער אויף אפראם. האט מען אים שוין ניט גיקענט חאפען. אונ דעם מענטש האט מען גיחאפט אונ מען האט אים גיהרגת. דער נאך אז מען האט אויס גילייזט די טעכטער פון רב נחמן אונ זיי זענען צוריק גיקומען אהיים: האט מען גיזעהן אז זיי האבין אויס געמישט די הייסע גיקעכץ ווס אין די טעפ מיט די הענט דורך כישוף:

ז אמר. רבי אלעזר ברבי יוסי האט גיזאגט פאר וואס האט מען גיזאגט אז איינער גט זיין ווייב ווייל זיא האט גיהאט אשלעכטין נאמען. מען האט איר חושד גיוועזען אז זיא איז מזנה. אדער ער האט איר גיגט ווייל אויף יעדער זאך פלעגט זיא באלד אנדר טאהן. טאר ניט דער מאן איר צוריק נעמען. דאס איז ווייל די יודישע טעכטער זאלין ניט זיין קיין זונות אונ זאלין ניט טאן קיין נדרים. ווארום זייא וועלין זעהן אז דורך דעם ווערין זייא גיגט. דריבער זאגט מען צו אים ער זאל זאגין צו זיין ווייב פאר דעם גט דוא זאלסט וויסען אז איך גט דיך ווייל דוא האסט אשלעכטין נאמען אדער ווייל דוא האסט גיטאהן נדרים. טאמער וועט זיא בעסער ווערין:

ח פיסקא: רבי יהודה זאגט דער נדר וואס פיל מענטשין ווייסען פון אים. זאל מען ניט צוריק נעמען די פרוי וואס האט גיגעבען. נאר ניט צוריק האבען פון דעם נדר. אונ אויב עס ווייסין ניט פיל מענטשין פון דעם נדר. מעג מען חרטה האבען פון דעם נדר. רבי יהושע בן לוי האט גיזאגט פר וואס האלט רבי יהודה אזוי. ווארום עס שטייט אין פסוק די יודין האבען ניט גישלאגין די גבעונים ווייל די עלצטע פון די עדה האבען גישווארין זייא זאלין בלייבען לעבין. הט מען דאך גיקענט מתיר זיין די שבועה. נאר ווייל אלע יודין האבין גיוואוסט פון דער שבועה דריבער האט מען זייא ניט גיקענט מתיר זיין די

(דף מג) **ה דריש** רבה בר רב הונא כשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת כך חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה אינה מקודשת א"ל רב חסדא מי דמי התם שייר בקנינו הכא לא שייר בקנינו הדר אוקי רבה בר ר"ה אמורא עילויה ודריש (ישעיה ג) והמכשלה הזאת תחת ידך אין אדם עומד על דברי תורה אלא א"כ נכשל בהם אע"פ שאמרו המקדש חצי אשה וכו' (והורה לדברי רב חסדא):

(דף מה) **ו בנתיה** דרב נחמן בחשן קידרא בידייהו קשיא ליה לרב עיליש כתיב (קהלת ז) אדם אחד מאלף מצאתי אשה בכל אלה לא מצאתי הא איכא בנתיה דרב נחמן גרמא (ליה) [להו] מלתא ואשתביין ואשתבאי איהו נמי בהדייהו יומא חד הוה יתיב גביה ההוא גברא דהוה ידע בלישנא דצפורי אתא עורבא וקא קרי א"ל מאי קאמר אמר ליה עיליש ברח עיליש ברח אמר עורבא שקרא הוא ולא סמיכנא עליה אדהכי אתא יונה וקא קריא א"ל מאי קאמרה א"ל עיליש ברח עיליש ברח אמר

אוקי אמורא עליה. שעמיד מתורגמן [לפניו] להזור ולדרוש: והמכשלה הזאת. כלומר כך התחיל בדרשה מקרא כתוב והמכשלה הזאת תחת ידך בלשון ירושלים שפסקו תורה מפי והיו בולעין לתקניהם בפניה לכה קצין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ידך כלו' דברים שמכוסין בזמנה אלך כח באמת בין כחב אמור לנו ותהיה קצין והמכשלה הזאת דברי תורה שאין אדם עומד על אמיתתה עד שיכשל בהם להורות טעות ויכלימוהו והוא נותן לב ומבין תחת ידך הם אף אני נכשלתי בהוראתי והחזרתי בי:

נחמן קידרא בידייהו. מגיסות הקדירה בידים כשהיא רותחת והרואה כבור שאין סכור שולטת בהן מצדקיות הם: אחד מאלף מצאתי. שהוא צדיק: א"ל. רב עילים לנכות נכרת: מאי

ה דרש רבה בר רב הונא האט גידרשת אזוי וויא אז איינער איז מקדש א האלבע אשה איז דיא קדושין גאר ניט. אזוי אז מען איז מקדש א אשה וואס העלפט איז זיא א דינסט און העלפט איז זיא פרייא. איז אויך דיא קדושין גאר ניט. האט רב חסדא גזאגט צוא רבה איז דען גלייך איין דין צום אנדערן. דארט אז ער האט מקדש גיוועזן א האלבע אשה. און ער האט גיקענט איהר מקדש זיין אין גאנצען. האט ער דאך גילאזין פון זיין קויפונג. דריבער איז דיא קדושין גאר ניט. אבער דא ביי דיא האלבע דינסט. האט ער מקדש גיוועזן אין גאנצין וואס ער האט נאר גיקענט מקדש זיין. דיא פרייע העלפט האט ער גיקענט מקדש זיין. און דיא אנדערע העלפט וואס זיא איז א דינסט האט ער ניט גיקענט מקדש זיין. דריבער דארף זיין גוטע קדושין: דער נאך האט רבה בר רב הונא גישטעלט א אמורא נעבין זיך און האט גידרשת עס שטייט אין פסוק דיא שטרויכלונג איז אונטער דיין האנט. א מענטש קען ניט בשטיין אוי דיא רייד פון דיא תורה. ער קען ניט וויסען דעם ריכטיגען דין פון דער תורה. ביז ער ווערט פריער גישטרויכעלט. ער האט פריער א טעות אזוי איך האב אויך גיהאט א טעות און ער האט גידרשת אזוי וויא רב חסדא האט גזאגט:

ו בנתיה. דיא טעכטער פון רב נחמן פלעגין אום מישען די הייסע גיקעכץ וואס אין טאפ. מיט דיא הענט: האט רב עליש גיפרעגט עס שטייט אין פסוק שלמה המלך האט גזאגט דאס פערזאגען האב איך גיפונען איינעם פון טויזענד וואס זאל זיין א צדיק. און נקבות האב איך אייך פון טויזענד אויך ניט גיפונען זאל זיין א פרומע. מיר זעהן דאך דיא טעכטער פון רב נחמן זעגען גיוועזן אזוי פרום אז דיא הייסע גיקעכץ האבען זייא ניט אפ געברית. די רייד פון רב עיליש האט אויף זייא מקטרג גיוועזן: אז זייא זענען גיפאנגען גיווארין. און רב עיליש איז אויך גיפאנגען גיווארין מיט זייא. אמאהל איז גיזעסין נעבין רב עיליש א מענטש וואס האט גיוואוסט וואס דיא פייגלען ריידין. איז גיקומען צוא פליהען א קראה און האט גירעט. האט רבי עיליש גזאגט צו דעם מענטש וואס זאגט דיא קראה. האט דער מענטש גזאגט דיא קראה זאגט עיליש אנטלויף עיליש אנטלויף. האט רב עיליש גזאגט דער קראה איז א ליגנער איך וועל מיך ניט פאר לאזין אויף אים. דער ווייל איז גיקומען א טויב און האט גירעט. האט רב עיליש גזאגט צוא דעם מענטש וואס זאגט דיא טויב. האט דער מענטש גזאגט דיא טויב זאגט עיליש אנטלויף עיליש אנטלויף. האט רב עיליש גזאגט דיא יודין זענען געגליכען צו א טויב.

פרי ברה דבת שמואל מאי קראה (שיר א) עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו אמר רבא עדיין חביבותא הוא גבן דכתיב נתן ולא כתיב הסריח]. ת"ר הנעלבים ואינן עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים עושים מאהבה ושמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר (שופטים ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו [מאי פרוסבול אמר רב חסדא פרוס בולי ובוטי (דף לז) בולי אלו עשירים דכתיב (ויקרא כו) ושברתי את גאון עוזכם ותני רב יוסף אלו בולאות שביהודה בוטי אלו העניים דכתיב (דברים כג) העבט תעביטנו]:

(דף לח ע"ב) **ד אמר** (רבא) [רבה] בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהם

דמפקי עבדיהו לחירות ודסיירי נכסייהו בשבת ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ב' משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתה בשבת ואחת קבעה סעודתה בערב שבת ושתיהן נעקרו:

וישראל בכיוי עשו את העגל ומ' : נרדינתן ריחו. כושמי עזב את ריחו הטוב כמו ולא כהן סיתון וגו' : עדיין חביבותא . אף על פי שהזכיר קלקולינו לא הזכיר אלא במרהית חבה דלא כתיב הסריח] : הנעלבים . גרסינן אותם שנעלבים מיד אחרים : ואינן עולבים . את אחרים : עושה. מעשה מאהבת המקום ולא ליטול שכר ולא מיראת פורענות : [פרוז. תקנה : בולי ובוטי . עשירים שלא יפסידו ועניים שלא ינעלו דלת בפניהן : בולאות. עשירים העבט . ומי כן הנווים עניים] :

דמפקי עבדייהו לחירות . ועברי בעשה שנא' לעולם בהם תעבודו : ודסיירי נכסייהו . שהולכים מטהלים בשבת לידע מה הם צריכים : בעידן בי מדרשא . שהחכם דורש דרשה לרבים בשבת והם יושבים בסעודה והיה להם להקדים או לאחר : בערב שבת . בליל שבת ואין כאן כבוד שבת דקיימא לן כבוד יום קודם לכבוד לילה והם היו מתכוונין בשביל ביטול בית המדרש . וא"ת דמפרשים בערב שבת ממש וכן בכל יום מגוז שובר אכל בשא מיכו אוכלא איסורא שיכנס לשבת כשבוע שבע שלא תאוה :

מגנה אונטער דער תופה . די יודין האבען אויך אזו געטאהן . ווען זייא זענען געשטאנען ביים דעם בארג סיני : האבען זייא געמאכט דעם עגל . רב מרי דער זוהן פון שמואלס טאכטער האט געזאגט אזו שטייט אין פסוק עד שהמלך במסבו . ווען דער מלך הקדוש ברוך הוא איז נאך געווען ביי זיין אן לערהונג . אויף דעם בארג סיני . נרדי נתן ריחו . האט שוין מיין בשמים אוועק געגעבין זיין ריח . דאס מיינט מען די יודין האבען אוועק געגעבין זייער אמונה אונ האבען געמאכט דעם עגל . רבא זאגט דער פסוק זאגט נאך מיט ליבשאפט . ווארום עס שטייט ער האט אוועק געגעבין . אונ עס שטייט ניט ער האט פאר שטונקען . די רבנן האבין געלערנט די וואס ווערין פאר שעמט . אונ זייא פאר שעמען ניט קיין אנדערין . זייא הערין זייער חרפה . אונ זייא ענטפערין ניט צוריק יענעמס חרפה . זייא טוהען מצות ווייל זייא האבען ליב גאט . אונ אז עס קומט אויף זייא יסורים . פרייען זייא זיך מיט די יסורים . אויף זייא זאגט דער פסוק דיא וואס האבען ליב גאט וועלין זיין אזוי וויא די זוהן ווען זיא גייט ארויס מיט אירע שטארקייט . וואס איז פרוסבול . האט רב חסדא געזאגט דאס איז א תקנה בולי ובוטי . פר די רייכע אונ פאר די ארעמע . בולי איז טייטש רייכע . אזו וויא עס שטייט אין פסוק איך וועל צוא ברעכין אייערע גרויסע שטארקייט . האט רב יוסף געלערנט דאס מיינט מען בולאות שביהודה . די רייכע מענטשין פון יהודה . בוטי איז טייטש ארעמע . אזו וויא עס שטייט אין פסוק העבט תעביטנו . דוא וועסט נעמען בייא אים אמשכון . ביי וועמען נעמט מען אמשכון . בייא דעם ארעם מאן :

ד אמר . רבה האט געזאגט דורך דיא דרייא זאכען גייען בעלי בתים אראפ פון זייער פאר מעגין . ווייל זייא מאכען פרייא זייערע גוישע קנעכט . אונ ווייל זייא זעהן ארום אום שבת זייערע פעלדער וואס עס פעלט צום פאר בעסערין . אונ ווייל זייא עסין אום שבת אין דער צייט ווען מען זאגט אדרשה אין בית המדרש אונ זייא גייען ניט הערין דיא דרשה . ווארום רבי חייא בר אבא האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין . צוויי משפחות זענען געווען אין ירושלים . איין משפחה פלעגין עסין אום שבת אין דער צייט וואס מען האט געזאגט אדרשה אין בית המדרש אונ אין משפחה פלעגין עסין ערב שבת זענען זייא געווען זאט . אונ האבען ניט געקענט עסין ביים נאכט דיא ערשטע סעודה פון שבת . אונ ביידע משפחות זענען אויס געריסען געווארין :

לימים בא בעל הדינר ואמר לה הבי לי דינרי אמרה ליה יהא סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהנית מדינרך כלום אמרו לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה וכששמעו חכמים בדבר אמרו מה מי שנשבע באמת כך הנשבע על שקר עאכ"ו. ומ"ט איענשה דאשתרש לה מקום דינר ומאי-מי שנשבע באמת כמי שנשבע באמת:

ב ההיא דאתאי לקמיה דרבה בר רב הונא א"ל מאי אעביד לך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא ואבא מרי לא מגבי כתובה לארמלתא א"ל הב לי מזוני אמר לה מזונות נמי לית ליך דא"ר יהודה אמר שמואל התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות אמרה ליה הפכוה לכורסיה כבי ת"י עבדו לי הפכוה לכורסיה והרצוה ואפ"ה לא איפרק מחולשא:

(דף ל' ע"ב) ג אמר (שמואל) [עולא] עלובה כלה שזנתה בתוך חופתה [אמר רב מרי

יסה. יוסיל להמיתו: דאשתרש לה מקום דינר. נשתכרה בו עיסה כעובי הדינר שאלו לא היה הדינר היתה מחסרת עוד עיסה בככר: ומאי מי שנשבע באמת. הלי לאו אמת הוה. כמי שנשבע באמת. דהא מוננת היא:

אין לה מזונות. מעתה דגליא דעתה דבעא לאינסובי ולהכי לא אתי ביהדה אלא כל ימי מיגר אלמנותך כניהו שהיא אלמנה בשביל כבודו: ספוים לכורסיה והרצוה. הפכו ככלא חקפוה כדי שיקיים קללה כך [ס"א הפכוה לכורסיה תפלה עליה]: לא איפרק מחולשא. לא ניצול מלנלה לידי חולי:

[שם ל'. תוספ: נקרב תוספת. בשיד שנים ויסאת.

גערבליבען אין דעם ברויט. אונ דעם ברוט מיטן רענדיל האט זיא ויעבען צוא אארעם מאן. אין אצייט שפעטער איז געקומען דער מענטש פון דעם רענדיל אונ ער האט געזאגט צוא דיא אלמנה גיב מיר מיין רענדיל. האט דיא אלמנה צוא אים געזאגט זאל סם המות הרגנן איינעם פון מיינע קינדער אויב איך האב הנאה גיהאט פון מיין רענדיל. מען האט געזאגט אין עטליכע טעג שפעטער איז געשטארבען איינע פון אירע קינדער. אז דיא חכמים האבען דאס געהערט האבען דיא געזאגט מאדאך דער וואס שווערט אמת ווערט געשטראפט; דער וואס שווערט פאלש וועט געוויס געשטראפט ווערין. אונ פאר וואס איז זיא געשטראפט געווארין. ווארום זיא האט יא הנאה גיהאט פון דעם רענדיל. ווארום זיא האט פאר דינט דיא שטיקעל טייג וואס עס האט געדארפט ליגען אויף דעם ארט וואו דער רענדיל איז געלעגין. זאגט דיא גמרא וואס זאגט מען פריער מאדאך דער וואס האט געשווארין אמת. דיא אלמנה האט דאך נישט געשווארין אמת. ווארום זיא האט דאך מאכי הנאה גיהאט פון דעם רענדיל. זאגט דיא גמרא דאס איז אזוי וויא זיא האלט געשווארין אמת. ווארום זיא האט דאך נים געוואוסט אז דער רענדיל ליגט אין דעם ברויט:

ב ההיא. אאלמנה איז אמאהל גיקומען פאר רבה בר רב הונא ער זאל הייסן דיא יתומים דיא זאלין איר בצאלין דיא כתובה. האט רבה געזאגט צוא איר וואס זאל איך דיר טאהן אז רב פלעגט נישט נעמען פון יתומים געלט צוא בצאהלין דיא אלמנה איר כתובה. אונ מיין פאטער פלעגט אויך נישט נעמען פון יתומים געלט צוא בצאהלין דיא אלמנה איר כתובה. האט דיא אלמנה געזאגט צוא רבה זאג דיא יתומים זייא זאלין מיר געבין עסין. האט רבה צו איר געזאגט עסין קומט דיר אויך נים. ווארום רב יהודה האט געזאגט פון שמואלס וועגין דיא אלמנה וואס מאנט איר כתובה ביים בית דין. קומט איר נישט קיין עסין פון דיא יתומים. האט דיא אלמנה געזאגט קערט אום זיין שטול. ודיא האט אים גישאלטן ער זאל שטארבין. ווארום פאר צייטין אז איינער איז געשטארבין דיא זיבען טעג פון שבעה איז געוועזן אומגעקערט די בעטין אונ דיא שטוהלין וואס מען זיצט אויף זייא. ווארום ער האט מיר נישטאהן אזוי וויא צוזייא. אזוי וויא רב אונ אזוי וויא שמואל. האט מען אומגעקערט דיא שטוהל פון רבה. ועס זאל מקיים ווערין איר קללה מיט דעם שטוהל אומקערין. אונ מען האט דיא שטוהל באלד צוריק אויף גישטעלט. זאגט דיא גמרא פון דעסטוועגין אבישול איז דיא קללה מקוים גיווארין. ווארום רבה איז שוואך אונ קראנק גיווארין:

ג אמר עולא. האט געזאגט וואס פאר א בזיון אונ פאר שעמט איז דיא כלה וואס איז

גלי לדרעיה אמר שדיא נשיב אמר (רבא) [רבה הכי] אמר רב אשה מפלת בו ושמואל אמר אפילו מרגלית טבים מרקבת בו רבי יוחנן אמר אפילו שכבת זרע שבמעי אשה מסרחת בו אמר רב נחמן [בר יצחק] ושלשתן מקרא א' דרשו (הושע יג) כי הוא בין אחים יפריא יבא קדים רוח ה' ממדבר עולה ויבוש מקורו וגו' יבוש מקורו זה מקורה של אשה ויחרב מעינו זה שכבת זרע שבמעי אשה (שם) הוא ישסה אוצר כל כלי חמדה זו מרגליות טבים אמר (רבא) [רב] עדי סוראה הוא דדייק קראי מאי כי הוא בין אחים יפריא אמר רבא אפי' (דף לג) שופתא בקופינא דמרא רפיא רב יוסף אמר אפילו סיכתא בדפנא רפיא רב אחא בר יעקב אמר אפילו קניא בכופתא רפיא:

כחמור והרוצה: גלייה. רב נחמן בר יעקב: לדרעיה שהיתה רוח מזרחית מנשבת והוחם לו: שדיא נשיב. כשידה מנשבת: שכבת זרע. הוך ג' ימים. מקורה של אשה. אוצר שבמעיה: עדי סוראה הוא. [הדבר הזה] מפני סורא הוא דדייק קראי: שופתא. בית יד: קופינא. הור שנראה כמרה שהוא פוטייל ומ"ש שדחוק בין ב' גדי ההור קרי ליה בין אחים שמחובקת: סיכתא בדפנא. יתד שבדופן: רפיא. שמתייבש מחמת החום ורפה: קניא בכופתא. קנה שאורג בכפיפה: רפיא. כמו יפריא:

השולח פרק רביעי

(דף לב) **א אמר** רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה והניחתו בכד של קמח ואפאתו בפת ונתנתו לעני לימים

בר יעקב. איז ער אויך גינאגען צו איהם. און רב נחמן בר יעקב האט אויך גירעדט דיא הענט זיינע. ער האט גזאגט דער שד בלאזט. ווייל אמזרח ווינט האט גיבלאזן אין איהם ווארעם גיוועזן דריבער האט ער אויך גירעדט דיא הענט. רבה האט גזאגט אזוי האט רב גזאגט אשה איז מפיל דעם טאג וואס דער מזרח ווינט בלאזט. שמואל זאגט אפילו דער פעריל וואס אין ים ווערט פר פוילט דעם טאג וואס אין איהם בלאזט דער מזרח ווינט. רבי יוחנן זאגט אפילו די זרע וואס ביי אשה אין בויך ווערט פאר שטינקן דעם טאג וואס דער מזרח ווינט בלאזט. רב נחמן בר יצחק זאגט אלע דרייא דרשנן פון איין פסוק. ער וועט זיך פרוכטבאריין צווישען די ברידער עס וועט קומען אמזרח ווינט דער ווינט פון גאט גייט אויף פון דער מדבר ער וועט אויס טריקענען זיין קוואל. ער וועט אויס טריקענען זיין קוואל דאס מיינט מען דיים קוואל פון דיא אשה. דעם קינד וואס אין איהרע גידערים. ער וועט טריקען מאכען זיין קוואל דאס מיינט מען דיא שכבת זרע וואס ביי דיא אשה אין בויך. ער וועט רויבין דעם אוצר פון אלע גלוסטיגע זאכען דס מיינט מען דיא פעריל וואס אין ים. רב האט גזאגט דעם דרש האבען דיא מענטשין פון סורא גידרשנת. וואס זייא קערין דעם מיינונג פון דיא פסוקים. וואס מיינט מען כי הוא בין אחים יפריא. האט רבא גזאגט ווען עס איז מזרח ווינט אפילו דער שטעקין וואס איז אין דיא לאך פון רידער ווערט אויך אין גיטריקענט און ער ווערט לויז. דער שטעקין וואס זיצט אין דיא לאך פון רידעל. זיצט ער אזוי ווי צווישען ברידער. ווארום דיא איידין ווס פון אלע זייטען זענען דאך וויא ברידער. און יפריא איז גלייך וויא עס וואלט גישטאנען רפיא. לויז. רב יוסף זאגט אפילו דער פלאקין וואס אין וואנט ווערט אויך לויז. ער ווערט אויך טריקען פון ווינט. רב אחא בר יעקב זאגט אפילו דער שטעקין וואס אין דיא וועבונג ווערט אויך לויז. ווייל ער ווערט טריקען פון ווינט:

פרק רביעי

א אמר. רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין אמענטש האט אמאהל אין אהונגער יאר גיגעבין בעהאלטען אגאלדענעם רענדיל ביי אאלמנה. און דיא אלמנה האט דעם רענדיל אריין גיליגט אין אקרוג מעהל. און זיא האט פון דיא מעהל גיבאקט אברויט. און דער רענדיל איז

(רבא) [רבה] בשעה שנושבת משתקת כל הרוחות מפניה והיינו דכתיב (איוב לז) אשר בגדיך חמים בהשקיט ארץ מדרום אמר רב תחליפא בר רב חסדא א"ר חסדא אימתי בגדיך חמים בשעה שמשקיט ארץ מדרום שבשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות מפניה: רב הונא ורב חסדא הוו יתבי חליף ואזיל גניבא עלייהו אמר חד לחבריה ניקום מקמיה דבר אוריין הוא א"ל אידך מקמיה פלגאה ניקום אדהכי אתא איהו לגבייהו אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה ברוחות (אמרו) [אמר] להו הכי אמר רב חנן בר רבא א"ר ארבע רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כולם שאלמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת ורוח דרומית קשה מכולן ואלמלא בן נץ מעמידה נחרב כל העולם כולו מפניה שנא' (שם לט) המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן. רבא ורב נחמן [בר יצחק] הוו יתבי הוי חליף ואזיל רב נחמן בר יעקב דיתיב בגוהרקא דדהבא ופרים עליה סרבלא דכרתי רבא אזל לגביה רב נחמן בר יצחק לא אזל לגביה אמר דלמא מאינשי דבי ריש גלותא נינהו רבא צריך להו אנא לא צריכנא להו כדחזא דרב נחמן בר יעקב הוה אזיל לגביה גלי

מהם: משתקת כל הרוחות מפניה. כשהיא מנשבת בשעה שהיא היא חמה מאד ומבטלת את כל הרוחות ולכך בא הכתוב לקרותה הרישית: משקיט ארץ. כשאין רוח דרומית שוקטת ומי שאת שמשקיטה רוח מזרחית משתקתה שבשעה שמנשבת רוח מזרחית משתקת כל הרוחות: פלגאה. בעל מריבה שהיתה לו מריבה עם מר עוקבא בסוף אלו נ"ד כתלמוד נב"ק בני אדם כעומדין עלי וכידי למוסרן למלכות והוא היה גניבא: כדמפרש התם: רוח צפונית. נוחה הוא לא חמה ולא צוננת וממתקת את כל הרוחות: בן נץ. מגלף כעפוי כנן: מעמידה. כנפיו: יאבר. לשון אברתו יגדיל כנף: גוהרקא. עגלה העשויה כמטה ומנהיגים בה סוסים: סרבלא דכרתי. גלימא הכלה דומה לכרתי: הגא לא צריכנא להו. דרב נחמן ההגים דנשיאה הוה

דעם קאפ פון יונה איז ער פאר תלשת גיווארן. שטעהט דאך דער פסוק וויא הייס דיא וועש איז גיוועזן. אבער ניט פון אוינט. האט רבה גיזאגט אזוי מיינט מען אז עס איז הייס אונ דער מזרח ווינט בלאזט. מאכט ער שטיל דיא קערט פון אלע ווינדען. תרישית איז דער טייטש שטיל: דאס איז וואס עס שטייט אין פסוק דיינע קליידער זענען ווארעם ווען מען מאכט שטיל דיא וועלט פון דרום זייט. האט רב תחליפא בר רב חסדא גיזאגט פון רב חסדאס וועגין ווען זענען דיינע קליידער ווארעם. ווען דיא וועלט איז שטיל פון דרום זייט: דער דרום ווינט בלאזט ניט. ווארום ווען דער מזרח ווינט בלאזט מאכט ער שטיל אלע ווינטען. רב הונא אונ רב חסדא זענען גיזעסן. איז גניבא גיגאנגען פאר ביא זייא. האט איינער גיזאגט צום אנדערן לאזין מיר אויף שטיין כבוד איהם ווארום ער איז א למדן. האט דער אנדערער גיזאגט פאר דעם קריגער וועלין מיר אויף שטיין. דער ווייל איז גניבא גיקומען צוא זייא. אונ ער האט גיזאגט צו זייא פון וואס שמועסט איר. האבען זייא גיזאגט צוא גניבא מיר שמועסין פון ווינטען. האט גניבא צוא זייא גיזאגט אזוי האט גיזאגט רב חנן בר רבא פון רבס וועגין פיר ווינטען בלאזין אלע טאג. אונ דער צפון ווינט בלאזט מיט אלע צו זאמען. ווארום ווען ניט אזוי האלט די וועלט ניט גיקענט בשטיין אפילו איין שעה. אונ דער דרום ווינט איז דער שווערסטער פון אלע ווינטען. אונ ווען ניט דער מלאך וואס הייסט בן נץ וואלט פאר שטעלט מיט זיינע פליגעל דעם ווינט. וואלט דיא גאנצע וועלט חרוב גיווארן פון דעם ווינט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט צוא איוב דוא פאר שטייסט וויא דער מלאך נץ פאר שטעלט מיט זיינע פליגעל. ער פאר שפרייט מיט זיינע פליגעל געגין דרום זייט צוא פאר שטעלין דעם ווינט. רבא אונ רב נחמן בר יצחק זענען גיזעסן איז פאר ביי גיגאנגען רב נחמן בר יעקב. ער איז גיזעסן אין א גאלדענעם וועגעלע אונ אויף דעם וועגעלע איז גיוועזן פאר שפרייט א בלאהער דיוואן. רבא איז גיגאנגען צו רב נחמן בר יעקב. אונ רב נחמן בר יצחק איז ניט גיגאנגען צו רב נחמן בר יעקב. ווארום ער הט אים ניט דר קענט. ער האט גיזאגט טאמער איז ער פון דיא מענטשין פון ריש גלותא. רבא דארף זייא. אונ איך דארף זייא ניט. ווי רב נחמן בר יצחק האט גיזעהן אז דאס איז רב נחמן

כפיסאי והתני רב חייא מ"ד (איוב כח) אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה יודע הקב"ה בישראל שאין יכולין לקבל גזירת ארומיים עמד והגלה אותם לבבל לא קשיא הא מקמי דנייתו חברי לבבל הא לבתר דאתו חברי לבבל:

(דף כ) **ב תניא** הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר' יהודה והחכמים אומרים אין השם מן המובחר:

כל הגט פרק שלישי

(דף כח ע"ב) **א מתני'** ג' דברים א"ר אלעזר בן פרטא לפני חכמים וקיימו את דבריו על עיר שהקיפוה כרקום ועל הספינה המיטרפת בים ועל היוצא לידון שהן בחזקת קיימין אבל עיר שכבשוה וכו':

(דף לא ע"ב) (יונה ד) **ב ויהי** כזרוח השמש וימן אלהים רוח קדים חרישית מ י חרישית אמר רב יהודה בשעה שמנשבת עושה תלמים בים א"ל (רבא) [רבה] אי הכי היינו דכתיב (שם) ויתך השמש על ראש יונה ויתעלף אלא אמר (רבא)

שהם מכבדים אותם: הבין דרכה. של תורה ולומדיה היכן היא ראויה להתישב: גזירות. בגוזרים גזירה שלא יפסקו בתורה ולא יקיימו מצוה: והגלה אותם לבבל. בחורבן הבית: הא מקמי דנייתי חברי לבבל. בימי כשדים נבוכדנאצר ואויל מרודך ובלשאצר: לבתר דאתו חברי. משכבש כורש את המלכות ומלך בבבל:

מעביר עליו קולמוס. על כל אות ואות: ונתכוין לכתוב יהודה. שהיה טועה וכסבור שאת צריך לכתוב יהודה · וטעה ולא הטיל בו דל"ת. וה י השם כתוב אלא שה א שלא לשמה:

כרקום. מצור מהרגמינן כרקומין: המיטרפת. ועדיין לא טבעה: לידון. בדיני נפשות: בשעה שמנשבת עושה תלמים בים. כתלם של מענית המחרישה דהיינו חרישית לשון חרישה לפי שחזקה היא: היינו דכתיב. בתמיה: ויתך השמש. הכתוב בא להעיד שנתחמם העולם והיה אומר בספר הכתוב בכח גבורת סערותיה ולכן שבה

גיב אונז אין דעם שאטען פון עשו. פרעגט דיא גמרא ווארין מיר דען זאגין אז די רוימער (עשו) זענען בעסער צו יודין וויא דיא פערסיאנער. רב חייא האט דאך גילערונט: עס שטייט אין פסוק גאט האט פאר שטאנען איהר וועג אונ ער ווייס איהר ארט. הייל גאט ווייס אז דיא יודין וועלין ניט קענען פאר נעמען דיא גזירות פון דיא רוימער. דריבער האט ער זיי פר טריבין אין בבל. זאגט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא. איידער דיא פרסים זענען גיקומען אין בבל. האבען דיא יודין גוט גיהאט אין בבל. בעסער וויא אין רוים: אבער דער נאך וויא דיא פערסיאנער זענען גיקומען אין בבל. איז שוין פאר יודין שלעכט גיוועזין אין בבל:

ב תניא. מיר האבען גילערונט אסופר דארף גידארפט שרייבען דעם שם. אונ ער האט אין זינען גיהאט צוא שרייבען יהודה. אונ ער האט גיהאט אטעות אונ האט ניט אריין גישטעלט אדלי"ת. איז געבליבען שטיין דער שם יהוה זאל ער נאך אמאהל איבער ציהען מיט דיא פעדער אונ טיינט אויף דיא פיר אותיות פון שם. אונ זאל הייליגען דיא אותיות צום הייליגען נאמען פון גאט. אזוי זאגט רבי יהודה. אונ דיא חכמים זאגין דער שם איז ניט צום בעסטין:

פרק שלישי

א מתניתין. שלשה. דריי זאכען האט רבי אלעזר בן פרטא גזאגט פר דיא חכמים. אונ דיא חכמים האבען אן גינומען זיינע רייד. אויף אשטאט וואס מען האט ארום גילעגערט. אונ אויף אשיף וואס זיא טריינקט אין ים. אונ אויף אמענטשין וואס מען פירט אים צום מישפט אויב מען זאל אים הרגנן. די אלע רעכענען מיר אז זיי לעבין נאך:

ב ויהי. עס שטייט אין פסוק אז דיא זוהן האט אויף גישיינט האט גאט אן גיבריט אמזרח ווינט חרישית. וואס איז דער טייטש חרישית. האט רב יהודה גזאגט חרישית איז דער טייטש האקערין. ווען דער ווינט בלאזט מאכט ער דעם ים אזוי וויא צוא האקערטע פעלדער צוגאנגען. האט רבה גיפרעגט אויב אזוי וואס שטייט אין פסוק דיא זוהן האט גישלאגן אויף

רבי דוסתאי ברבי ינאי א"ל אין רבי יוסי בר כיפר אמר (לי) [להו] לא הוו קא מצערו ליה אמרו ליה הדר מר היכי קא עביד א"ל טב רמו ליה כי אתו לגביה א"ל חזי מר לא מסתייה דלא סייען אלא א"ל נטי טב רמו ליה א"ל אמאי תעביד הכי א"ל אותם בני אדם הם אמה ולובען אמה ומדברים מחציין ושמותיהם מבוהלים ארדא וארטא ופילי בריש אומרים כפותו כופתין אומרים הרוגו הורגין אילו הרגו לדוסתאי מי נתן לינאי אבא בר כמיתי אמר ליה בני אדם הללו קרובים למלכות הן א"ל הן יש להם סוסים ופרדים שרצים אחריהם א"ל הן א"ל אי הכי שפיר עבדת:

...רח ליס לרבי חסתאי: לו מר ...א קא ...: ...ילא קמכדר לן: טב רמו ליה. הרבה הגוזו ... ...ורי ל"א טב רמו ליה יפה ראויות המכות הללו: ...אמאי תעביד הכי. ...ל להחזיר מיד: הן אמה. ...שי מדות גבוהים בקומה: ולובען אמה. ...לף מלבושיהן מהויימות ...מכל בני אדם: ומדברין ...מחצייהן. כלומר קולן עבה ונראה כדבור ...מעיינין:

... כרסאי: ...קלא ...רגא. ...ם ...פרסיים ...ים ...היד ...ין מדליקין ...ור ...להו ... ...הלה ...בית ...ו ...לחס: אמר. רבה בר בר חנה: ...הממגה ...ו ...טוין. לא ...הכיאתי ...לך. לא ...גלני ...לל בני עשו.

המביא פרק שני

(דף טז ע"ב) **א רבה** בר בר חנה חליש עול לגביה רב יהודה ורבא לשיולי ביה בעו מיניה שנים שהביאו גט וכו׳. אדהכי אתא ההוא (דף יז) חברא שקלא לשרגא מקמייהו אמר רחמנא או בטולך אי בטולא דבר עשו למטמרא דארומאי מעלו מפרסאי

פון אייך דיא כלי. האבען רבי דוסתאי אונ רבי יוסי גזאגט צוא דיא מענטשין פון נהרדעא מיר ווערין ניט פאר קויפען. האבען דיא מענטשין פון נהרדעא גזאגט צוא רבי דוסתאי אונ רבי יוסי גיט אונז צוריק דיא כלי. רבי דוסתאי ברבי ינאי האט גיזאגט יא איך וועל צוריק געבין. רבי יוסי בר כיפר האט גזאגט צוא זייא איך וועל ניט צוריק געבין. האבען דיא מענטשין פון נהרדעא מצער גיוועזן רבי יוסין. אונ זייא האבען גזאגט צוא רבי דוסתאי זעה וואס רבי יוסי טוהט אונז ער וויל ניט צוריק געבין דיא כלי. האט רבי דוסתאי צוא זייא גזאגט ער זאגט אים גוט חעט ער אייך צוריק געבין. ווען רבי דוסתאי אונ רבי יוסי זענען צוריק גיקומען צוא רבי אחאי. האט רבי יוסי גזאגט צוא רבי אחאי זעה ניט גענוג אז רבי דוסתאי הט מיר ניט גיהאלפן. ער האט נאך גזאגט צוא זייא מען זאל מיך גוט שלאגין. הט רבי אחאי גזאגט צו רבי דוסתאי פאר וואס האסטו אזו גיטאהן אונ דוא האסט גיזאגט צוריק אוועק געבין דיא כלי. האט רבי דוסתאי גזאגט צו רבי אחאי די מענטשין פון נהרדעא זענען הויך פיל איילין. אונ זייערע היטלען זענען הויך אאייל. אונ זייער שטימע איז גראב אז עס זעהט אוים גלייך ווי זייא וואלטין גירעט פון מיטען בויך פון דעם נאפיל. אונ זייערע נעמען זענען שרעקליך ארדא. ארטא. פילי. בריש. אז זייא זאגין מען זאל בינדען. בינדט מען. אז זייא זאגין מען זאל הרגנן. הרגת מען. ווען זייא וואלטין גיהרגת מיך דוסתאי. ווער וואלט גיגעבין צו מיין פאטער ינאי אזא אזוהן ווי איך בין. הט רבי אחאי גזאגט צו רבי דוסתאי דיא מענטשין זענען נאנט צום מלך אויך: האט רבי דוסתאי גזאגט יא. הט רבי אחאי נאך גיפרעגט האבען זייא פערד אונ איזלען וואס לויפען נאך זייא. הט רבי דוסתאי גזאגט יא. הט רבי אחאי גזאגט צו רבי דוסתאי אויב אזו האסטו רעכט גיטאהן וואס דוא האסט מורא גיהאט פאר זייא:

פרק שני

א רבה בר בר חנה איז קראנק גיוועזן איז ארין גיגאנגען צו אים רב יהודה אונ רבא מבקר חולה זיין. אונ זייא האבען בייא אים גיפרעגט ארין. דער ווייל איז ארין גיקומען א פערסיאנער אונ האט צו א גינומען דיא ליכט פון זייא. ווארום דיא פערסיאנער האבען איין טאג אין יאר איום טוב. וואס דיא נאכט טאר ניט ברענען קיין ליכט אין קיין שטוב נאר אין דער קירכע. בו גזאגט נאט איך בעט דיך אדער נעם אונז אין דיין שאטען. אין ארץ ישראל. אדער

שאינה גזוזה לא עברה (ע"ב) (ס"י) ועניתיך אמר מר זוטרא אפילו עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה (גם) לא אענך עוד תני רב יוסף שוב אין מראין לו סימני עניות:

(דף ח) ו [רב נחמן בר יצחק אמר בנהרות דארץ ישראל דכולי עלמא לא פליגי] כי פליגי בים הגדול דתניא איזהו ארץ ואיזהו ח"ל כל ששופע ויורד מטורי אמנון ולפנים א"י מטורי אמנון ולחוץ ח"ל והנסין שבים רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהם מטורי אמנון עד נחל מצרים מן החוט ולפנים א"י מן החוט ולחוץ ח"ל רבי יהודה אומר כל שכנגד א"י הרי הוא כא"י שנאמר (במדבר לד) וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול זה יהיה לכם גבול ים וכו':

(דף ט) ז תניא כשנאמרו דברים לפני ר' יוסי קרא עליו המקרא הזה (משלי כד) שפתים ישק משיב דברים נכוחים:

(דף יד) ח רבי אחאי ברבי יאשיה הוה ליה איספקא דכספא בנהרדעא (ע"ב) א"ל לרב דוסתאי ברבי ינאי ולר' יוסי בר כיפר בהדי דאתיתו אתיוה ניהלי אזיל יהבי ניהלייהו אמרי להו נקני מינייכו (אמר) [אמרין] להו לא אמרי להו אהדריה ניהלן רבי

עיברה כך גוזז מהם לצדקה ויכנו: ועניתך לא אענך עוד. כיפיה דהאת קרא הוא:
[רב נחמן בר יצחק אמר. הכך מהנייתא דהמביא יט אי בנהרות דארץ ישראל: דכולי עלמא לא פליגי. דכארץ ישראל דמיין]: כי פליגי בים הגדול. שהוא תחום מערבי של א"י ופליגי הגאי איכא למ"ד שפת הים הוא גבול והים גופיה לאו א"י הוא ואיכא למ"ד ים גופיה מא"י: איזהו ארץ. מקצוע לפונית מערבית של א"י הר ההר ובתרגום ירושלמי מתרגם הר ההר טורי אמנון וכתיב זה יהיה לכם גבול וגו': כל ששופע ויורד מטורי אמנון ולפנים. לצד א"י דהיינו לצד דרום הוי א"י וכו': והנסין שבים. א"י הי שבמערב: נחל מצרים. הוא הרוב א"י במקצוע מערבית דרומית ומהיבר לים הגדול וכו': שפתים ישק. ההוי הוא לינשק: איספקא. כלי: א"ל אין. מהדרנא: אמר להו לא. כדאמרינן לעיל אם כה לאמר אינו חוזר:

געשוואומען. אונ דיא ניט געשוירענע ווייל זיא איז גיוועזען שוואנגער איז זיא ניט אריבער געשוואומען
אין פסוק שטייט ועניתיך. האט מר זוטרא גזאגט אפילו אארעם מאן וואס נעמט צדקה דארף
אויך געבין צדקה: לא אענך עוד רב יוסף האט גילערנט אז דער ארעם מאן וועט אזו טאהן
אונ ער וועט אויך געבין צדקה, וועט ער זוכה זיין אז ער וועט גיט זיין קיין ארעם מאן:

ו רב נחמן בר יצחק האט גזאגט אויף דיא טייכען פון ארץ ישראל קריגט קיינער ניט.
אז זייא האבען דעם דין אזו וויא ארץ ישראל. מען קריגט נאר אויף דעם ים הגדול: איינער
זאגט אז דער ים הגדול איז ארץ ישראל. אונ איינער זאגט אז דער ים הגדול איז חוץ לארץ.
ווארום מיר האבען גילערנט וועלכעס הייסט ארץ ישראל אונ וועלכעס הייסט חוץ לארץ.
דער בארג אמנון ווערט צוא טיילט אויף צווייא טייל. דיא זייט בארג וואס צוא ארץ ישראל.
איז ארץ ישראל. אונ דיא זייט בארג וואס צוא חוץ לארץ: אונ דיא אינזלען וואס אויף דעם
ים. זעהן מיר גלייך וויא עס וואלט גיוועזען צוויגען פאר אפאדים פון דיא בערג אמנון ביז צום
טייך מצרים. פון דעם פאדים אין ווייניג איז ארץ ישראל. אונ פון דעם פאדים אויס ווייניג איז
חוץ לארץ. רבי יהודה זאגט אלין וואס אנקעגין ארץ ישראל. איז אזו וויא ארץ ישראל: אזו וויא
עס שטייט אין פסוק דער גרענעץ פון מערב זייט וועט זיין צוא איך דער גרויסער ים. אונ דער
גרענעץ וועט זיין צו איך דער גרענעץ פון מערב זייט:

ז תניא. מיר האבען גילערנט אז דיא רייד איז גיזאגט גיווארין פאר רבי יוסי:
האט ער אויף איהם גיזאגט דעם פסוק מען דארף קושען דיא לעפצין וואס ענטפערין
ריכטיגע רייד:

ח רבי אחאי ברבי יאשיה האט גיהאט אזילבערנע כלי אין נהרדעא. האט רבי אחאי
גזאגט צוא רבי דוסתאי ברבי ינאי אונ צוא רבי יוסי בר כיפר אז איר וועט קומען צוריק פון
נהרדעא זאלט איר מיט ברייגגען דיא כלי פון מיינעט וועגין. זענען זייא גיגאנגען אין נהרדעא
אונ דיא מענטשין פון נהרדעא האבען גיגעבין דיא כלי צו רבי דוסתאי אונ רבי יוסי. דער נאך
האבען דיא מענטשין פון נהרדעא גזאגט צוא רבי דוסתאי אונ רבי יוסי מיר ווערין אפ קויפען

מילך. רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דהוה גדיל כלילא לברתיה א"ל לא סבר לה מר הסיר המצנפת והרים העטרה א"ל דומיא דכ"ג בגברי אבל בנשי לא. מאי זאת לא זאת. דרש רב עוירא זמנין א"ל משמיה דרב אמי וזמנין א"ל משמיה דרב אסי בשעה שאמר הקב"ה לישראל הסיר המצנפת והרים העטרה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם זאת להם לישראל שהקדימו לפניך בסיני נעשה לנשמע א"ל לא זאת להם לישראל שהשפילו את הגבוה והגביהו את השפל והעמידו צלם בהיכל:

מתכלי: שהמנפל שכינה ותלה לזקיה נגולה: ומבתלן מלך. הכונין וגאים דבריך: באסיב. מצומצמים וה"ק קרא אם שלמים ומזונותך וכל שכן אם רבים: וכן נגוזו ועבר. כדי יש עבולים לשומרים נכבר על ידי גזיזה שבגוזם צדקת

דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרב אמי וזמנין אמר לה משמיה דרב אסי מאי דכתיב (נחום א) כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן נגוזו ועבר וגו' אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהם צדקה וכל שכן כשהם מרובים מאי וכן נגוז ועבר תנא דבי ר' ישמעאל כל הגוזז נכסיו ועושה מהן צדקה נצול מדינה של גיהנם משל לשתי רחלות שהיו עוברות במים אחת גזוזה ואחת שאינה גזוזה עברה שאינה

אין רב הונא צדיק ג קומען. אונ ער האט גיטראפען אז דער ריש גלותא זיצט מיט רב חסדא. האט רב הונא צוא זייא גזאגט איך שווער ביי גאט אז דאס איז נאר גיאסרת גיווארין פון די רבנן. נאר דוא הייסט חסדא. וחסדאין מיכך. אונ דיינע רייד זענען שיין. רבינא איז אמאל גיקומען צוא מר בר רב אשי. האט ער גיטראפען אז מר בר רב אשי פלעכט אקרוין פון רויזין פאר זיין טאכטער. האט רבינא גזאגט צוא מר בר רב אשי האלסטו דען ניט דעם פסוק אז דער מצנפת איז אפ ג טאהן גיווארין פון כהן גדול. מוזין אלע אראפ נעמען פון זיך דיא קרוינען. האט מר בר רב אשי גזאגט אזו וויא דער כהן גדול. מאנספערזאנען אונ חתנים טארין ניט גיין מיט קרוינען. אבער ווייבער אונ כלות מעגין יא גיין מיט קרוינען. וואס מיינט מען דאס ניט דאס. האט רב עוירא גידרשה אמאהל האט ער גזאגט פון רבי אמים וועגין אונ אמאהל האט ער גיזאגט פון רבי אסים וועגין. ווען גאט האט גזאגט צוא דיא יודין מען זאל אפ טאהן דעם מצנפת (דיא היטל פון כהן גדול) אונ מען זאל אראפ נעמען די עטרה (די קרוינען) פון דיא יודין. האבען דיא מלאכים גזאגט פאר גאט. רבונו של עולם וזאת. דאס אזו שטראפסטו דיא יודין וואס אויף דעם בארג סיני האבען זייא גזאגט נעשה (מיר וועלין טאהן) פר נשמע (מיר וועלין הערין) האט גאט גזאגט צוא דיא מלאכים ולא זאת. ניט דאס (האבען דען די יודין ניט דאס גיטאהן) זייא האבען נידעריג גימאכט דעם הויכען אונ זייא האבען אויף גיהויבען דעם נידעריגען. זייא האבען נידעריג גימאכט גאט. אונ האבען גרויס גימאכט דיא עבודה זרה. אונ זייא האבען גישטעלט א צלם אין בית המקדש:

ה דרש. רב עוירא האט גידרשה אמאהל האט ער גזאגט פון רבי אמים וועגין. אונ אמאהל האט ער גזאגט פון רב אסים וועגין. עס שטייט אין פסוק אזו האט גאט גזאגט אם שלמים וכן רבים וכן נגוזו ועבר. אויב אמענטש זעהט אז זיין פרנסה איז גאנץ. ער פר דינט נאר אזוי פיל וויא ער דארף צום לעבין ניט מער. זאל ער געבין פון זיין פאר דינסט אויף צדקה. וועט אים גאט העלפין ער זאל מער פאר דינען. אונ אויב דער מענטש זעהט אז ער פאר דינט מער וויא ער דארף אויף זיין הוצאה. דארף ער געווים געבין אויף צדקה. וואס מיינט מען וכן נגוזו ועבר. דבי רבי ישמעאל האבען גילערנט דער וואס שערט אפ פון זיין פאר מעגין אונ ער טוהט מיט זייא צדקה. וועט ער גירעטעט ווערין פון דעם דין פון גיהנם. ער וועט ניט גישטראפט ווערין אין גיהנם. דאס איז געגליכען צוא צווייא שעפסין וואס זענען גישוואמען אין וואסער. איין שעפס איז גיוועזען אפ גישוירין דיא וואל. אונ איין שעפס איז ניט גיוועזען אפ גישוירין דיא וואל. דיא גישוירענע וייל זיא איז גיוועזען גרינג איז זיא אריבער

הונא בר נתן לרב אשי מ״ד (יהושע טו) קינה ודימונה ועדעדה א״ל כתוותא דא״י קחשיב א״ל אטו אנא לא ידענא דמתוותא דארץ ישראל קחשיב אלא רב גביהה מארגיזא אמר בה טעמא כל שיש לו קנאה על חבירו ודומם שוכן עדי עד עושה לו דין א״ל אלא מעתה (שם) צקלג ומדמנה וסנסנה הכי נמי א״ל אי הוה רב גביהה מבי ארגיזא הכא הוה אמר בה טעמא רב אחא מבי חוזאי אמר בה הכי כל מי שיש לו צעקת לגימה על חבירו ודומם שוכן בסנה עושה לו דין. א״ל ריש גלותא לרב הונא כלילא מנ״ל דאסור א״ל מדרבנן דתנן בפולמוס של אכספיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס אדהכי קם רב הונא לאפנויי א״ל רב חסדא קרא כתיב (יחזקאל כא) כה אמר ה׳ אלהים הסיר המצנפת והרים העטרה זאת לא זאת השפלה הגבה והגבוה השפל וכי מה ענין מצנפת אצל עטרה אלא לומר לך בזמן שהמצנפת בראש כ״ג עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כ״ג נסתלקה עטרה מראש כל אדם אדהכי אתא רב הונא אשכחינהו דהוו יתבי א״ל האלהים כדרבנן אלא חסדא שמך והסדאין מילך

פי׳: דמנה. כמו: מהרגילה. שם מקום: קינה. לשון מרמת לשון שלשתו קנאה הוא לשון שלהם מהעיר על דינו הוא על רב אחרים כמו קנאתי וכמו בקנאו את קנאתי: צעקת לגימה. שגזל ממנו ויוכל להיות לשעבר מזונותיו: כלילא. היו עיקין עטרות להתחנ יש של זהב וכסף עגומות ומוזיירות בגפרית ומנה בקורין מי״ל ויש של ורד ושל הדס: בפולמוס. היא שבעלה אספסייונם קודם שבא טיטוס עליהם: ועל האירוס. מפרש בפרק בתרא דסוטה שבלא דהד פומא והוא זוג כמקשקש: רב חסדא. תלמידו של רב הונא היה ולא היה מסיב לפניו וכי קם רב הונא א״ל רב חסדא לריש גלותא קרא כתיב: מה ענין כו׳. והלא מלבוש מבגדי כהונה הוא: האלהים מדרבנן. אינו אמרו אלא מדרבנן וקרא בעטרה של מלך מיירי שכינ

דעם מזיל מעג מען: זאגט אונז יענער פסוק אז מען טאר גאר ניט. זינגען מיט דעם מויל אויך ניט. רב הונא בר נתן האט געזאגט צו רב אשי וואס מיינט מען קינה והימונה ועדעדה. האט רב אשי געזאגט דאס איז נעמען פון ארץ ישראל שטעט. האט רב הונא געזאגט ווייס איך דען ניט אז דער פסוק רעכנט דיא נעמען פון דיא ארץ ישראל שטעט נאר רב גביהה פון ארגיזא האט געזאגט א טעם אויף דיא נעמען. דער וואס איז אין כעס אויף זיין חבר. ווייל זיין חבר האט אים שלעכטס געטאהן. אונ ער שווייגט. דער וואס רוהט אויף אייביג: וועט טאהן א משפט צוא זיין חבר פון זיינעטוועגן. האט רב אשי געזאגט צוא רב הונא וואס וועסטו דרשנען אויף צקלג ומדמנה וסנסנה האט רב הונא געזאגט ווען רב גביהה פון ארגיזא וואלט דא געווען וואלט ער שוין געדרשנט א טעם אויף דיא דריי ווערטער אויך. רב אחא פון חוזאי האט אזוי געזאגט אויף די דרייא ווערטער. דער וואס האט צוא שרייען אויף זיין חבר ער האט ביי איהם צוא גענומען זיין פרנסה. אונ ער שווייגט. דער וואס האט גירוהט אויף דעם סנה וועט טאהן א משפט צוא זיין חבר פון זיינעט וועגן. דער ריש גלותא האט גיפרעגט ביי רב הונא פון וואנען ווייסען מיר אז א חתן טאר ניט ארויס גיין צוא דער חופה מיט א קרוין. האט רב הונא געזאגט נישט דער פסוק האט געאסרת נאר דיא רבנן האבען געאסרת. ווארום מיר האבען געלערנט ווען עס איז גיקומען אויף ירושלים דער חיל פון אכספסיינוס האבען דיא רבנן גוזר געווען אז א חתן זאל ניט גיין צוא דער חופה מיט א קרוין. אונ מען זאל ניט שפילען מיט דיא כלי וואס הייסט אירוס. דער ווייל איז רב הונא ארויס גינאנגען. האט רב חסדא געזאגט צום ריש גלותא עס שטייט אין פסוק אז א חתן טאר ניט גיין אין א קרוין צוא דער חופה. יחזקאל הנביא האט געזאגט אזוי האט גאט געזאגט מען זאל אפ טאהן דעם מצנפת אונ אויף הייבען דיא קרוין דאס ניט דאס דיא נידעריגע הויך מאכען אונ דיא הויכע נידעריגער מאכען. וואס געהער דער מצנפת צוא דער עטרה. נאר אזוי מיינט מען ווען דער מצנפת איז אויף דעם קאפ פון כהן גדול. מעג זיין א קרוין אויף דעם קאפ פון אלע מענטשין. דאס איז ווען דער בית המקדש איז גישטאנען. אבער אז דער בית המקדש איז חרוב גיווארין אונ עס איז אראפ גינומען גיווארין דער מצנפת פון דעם קאפ פון כהן גדול. איז אראפ גינומען גיווארין דיא קרוין פון דיא קעפ פון אלע מענטשין. דער ווייל

השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמם לא כ"ש אלא בקשו להאכילו דבר גדול. ומאי ניהו אבר מן החי :

ג שלחו ליה מר עוקבא לרבי אלעזר בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות מהו שרטט וכתב ליה (תהלים לט) אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי אע"פ שהרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום שלח ליה קא מצערי לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו שלח ליה (שם לז) דום לה' והתחולל לו דום לו לה' והוא יפילם לפניך חללים חללים השכם והערב עליהם לבית המדרש והם כלים מאליהם הדבר יצא מפי רבי אלעזר ונתנוהו לגניבא בקולר :

פי׳ וכי המיתון: בהמתן של לדיקים. בהכל שותמין. אבר מן החי. שהכנד מכן אבר, כשהוטה ומספר אותו תפסו עבדיו אבר מן החי והביאו התחת בלא יכין :
העומדים עלי. להרף ולנגף: ובידי למוסרם. כח בידי להלשין עליהם: לנגדי. מריבני
ונתנוהו: גניבא. הוא הולך עליו: קולר. בלשנת של ברזל שמתין בו המוסרין למלכות להריגה:
זמרא. לשורר בבית כמשתאות: ימר שכר. יסא

ד שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסור שרטט וכתב להו (הושע ט) אל תשמח ישראל אל גיל כעמים ולישלח להו מהכא (ישעיה כד) בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו אי מההוא הוה אמינא הני מילי זמרא דמנא אבל דפומא שרי קמ"ל. א"ל רב הונא

דאס מען איהם געגעבען עסען אגרויסען איסור. ווער איז געוועזען דער גרויסער מאן : רבי חנינא בן גמליאל. פרעגט די גמרא קען דאס זיין אז רבי חנינא זאל עסען וואס מען טאר ניט. מאראך גאט ברייגגט ניט קיין שטרויכלונג אויף די בהמות פון די צדיקים. די בהמות זייערע עסען ניט וואס מען טאר ניט. אויף די צדיקים אליין וועט דאך גאט געוויס ניט ברייגגען קיין שטרויכלונג. אז די צדיקים זאלען עסען אזוי אזאך וואס איז אסור. נאר מען האט איהם געוואלט געבען עסען אגרויסען איסור. מעוי האט אפ געשניטען אשטיק פלייש פון אלעבעדיגע בהמה אונ מען האט דאס געקאכט אונ מען האט איהם דאס געוואלט געבען עסען נאר גאט האט איהם אפ געהיט ער זאל דאס ניט עסען :

ג שלח. מר עוקבא האט געשיקט צו רבי אלעזר מענטשען זענען אויף געשטאנען אויף מיר. אונ ווילען מיר שלעכטס טאהן : אונ איך קען זייא איבער געבען צום מלך אין די הענט. ער זאל זייא שטראפען. מעג איך דאס טאהן אדער ניין. האט רבי אלעזר אב געווירעט אשטיקעל פאפיר אונ האט אויף געשריבען דעם פסוק איך האב געזאגט איך וועל היטען מיינע וועגען פון צוא זינדיגען מיט מיין צונג איך וועל היטען מיין מויל אזוי ווי מיט אשלאס ווען דער רשע איז נאך געגען מיר. אפילו דער רשע שטייט געגען מיר אונ דער צערינגט מיך פון רעסטענ וועל איך היטען מיין מויל אזוי ווי מיט אשלאס דריבער טארסטו זייא ניט איבער געבען צום מלך. האט מר עוקבא נאך אמאהל געשיקט צוא רבי אלעזר דיא רשעים וועהען מיך שטארק מצער. אונ איך קען ניט באשטיין געגען זייא האט רבי אלעזר געשיקט צו מר עוקבא דעם פסוק דום לה' והתחולל לו. האף צו גאט וועט ער זייא מאכען פאלען פאר דיר געהרגעטע: גיי אין בית המדרש אויף דיא אין דער פריה אונ פארן נאכט. וועלין דיא אליין פארלענדט ווערין. ווי רבי אלעזר האט ארויס גיזאגט דיא ווערטער. האט מען געשלאגען גניבא אין קייטען. אונ גניבא איז געווען דער ערשטער פייגער אויף מר עוקבא :

ד שלחו. מען האט געשיקט צוא מר עוקבא פרעגען פון וואנען ווייסען מיר אז מען טאר ניט זינגען פריילאך צו מאכין. האט מר עוקבא אב געווירעט אשטיקעל פאפיר אונ האט געשריבען דעם פסוק ישראל זאלען זיך ניט פרייען צוא דער פרייד וויא די פעלקער פרייען זיך. פרעגט די גמרא פאר וואס האט מר עוקבא זייא ניט געשיקט פון דעם פסוק מיט געזאנג זאל מען ניט טרינקען וויין. עס וועט ביטער זיין דער געטרענק צו די טרינקערס. ענטפערט די גמרא פון דעם פסוק וואלט איך מיינען נאר זינגען (שפילען) מיט אכלי טאר מען ניט. אבער זינגען מיט

באותו מקום זבוב מאיסותא וגימא סכנתא א"ד אידי ואידי בקע"ה זבוב אוגסא וגימא פשיעותא :

רב אמר רב חסדא לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פלגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה והפילה כמה רבבות מישראל. אמר רב יהודה אמר רב כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף הוא בא לידי שלש עבירות גלוי עריות ושפיכות דמים וחלול שבת. אמר רבה בר בר חנה הא דאמרי רבנן ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנרות צריך (דף ז) למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה אמר רב אשי אנא לא שמיע לי הא דרבה בר בר חנה וקיימתיה מסברא. אמר ר' אבהו לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי אדם גדול הטיל אימה יתירה בתוך ביתו והאכילוהו דבר גדול ומנו רבי חנינא בן גמליאל האכילוהו ס"ד השתא

כדמפרש טעמא ולזיל : נימא גלוהו מקום . חדש סיס להסיר את הספר ולא ניכבן כוונלא ליעבות כלות בפכה ומשום דסכנתא כוה הקפיד עליה וכרהה מפני אימתו : גלוי עריות . כשמגיע זמן טבילתה בעת לנה וכיל יראה לומר לא טבלתי ומשמשתו נדה : בשפיכות דמים . כי הכא לו פעמים בורחת מפניו וטפלת בההר הפחתים או מגבר והגול בההות . פעמים שמדלקת גר או מבללה משתבילכה מפני אימתו וכיח אינו יודע : שבכתם. פיוה בגלגל למהר : ערבתם. עירובי

אין בעם געוועזן. דער נאך האט ער געפונען אהאר איז ער אין כעס געווארין. רב יהודה זאגט אפליג האט ער געפונען אין דיא שיסל עסין, אונ אהאר האט ער געפונען אויף איר ערוה. אפליג אין שיסל איז נאר מיאוס. אבער אהאר אויף דיא ערוה איז א סכנה. ווארום פארצייטיגע ווייבער פלעגן אפ גאלין דיא האר פון דיא ערוה. אנדערע זאגן ביידע האט ער געפונען אין שיסל עסין. נאר אויף דעם פליג איז ער ניט אין כעס געווארין. ווייל דאס קען זיא ניט פאר היטען. דער פליג פליהט אליין אריין אין דעם עסין. אבער אויף דעם האר איז ער אין כעס געוועזן. ווייל זיא האט גידארפט אכטונג געבין דער האר זאל ניט אריין פאלין. אדער זיא האט גידארפט אכטונג געבין אין דעם עסין אונ ארויס נעמען דעם האר :

רב אמר. רב חסדא האט גיזאגט אמענטש זאל קיין מאהל ניט ווארפין קיין גרויסע מורא אויף זיינע שטוב מענטשין. וואר'ום ביא פלגש בגבעה ווייל דער מאן האט אויף איר גיווארפין אגרויסע מורא. זיינען דורך איר גיפאלין צעהן טויזענדער יודין. רב יהודה האט גיזאגט פון רבים וועגין דער וואס ווארפט אגרויסע מורא אויף זיינע שטוב מענטשין. וועט זיין דער סוף אז ער וועט קומען צו דריי עבירות. ער וועט בועל זיין זיין ווייב ווען זיא וועט זיין א נדה. זיא וועט אמאהל ניט קענען גיין טבילה. אונ זיא וועט מורא האבין פאר אים צו זאגין אז זיא איז ניט גיוועזן טבילה. וועט ער זיהר בועל זיין א נדה. אונ עס וועט אמאהל טרעפין אז ער וועט שיקען איינעם פון זיינע שטוב מענטשין ביא נאכט ער זאל אים עפעס ברייניגען. אונ ער קען אין דער פינסטער פאלין אין אגרוב אדער אויף אשטיין אונ ווערין גיהרגת : אונ עס קען טרעפין מען האט פארגעסין ערב שבת פאר אים אן צוא גרייטין עפעס אויף שבת. אונ מען האט זיך דערמאנט ערב שבת שפעט אדער אום שבת. אונ ווייל מען האט מורא פאר אים וועט מען אנגרייטין אום שבת אונ מען וועט מחלל שבת זיין. רבה בר בר חנה האט גיזאגט דאס וואס דיא רבנן האבין גיזאגט דרייא זאכין דארף אמענטש זאגין ביא זיך אין שטוב צו זיינע שטוב מענטשין ערב שבת פארין נאכט. האט איר גימעשרת דיא פירות וואס מען וועט כארגין עסין. האט איר גימאכט אעירוב חצרות. צינדט אן ליכט. דיא דריי זאכין דארף ער זאגין רוהיג אונ שטיל אונ זאל זיך ניט בייזערין. וועלין זייא אים פאלגין. רב אשי האט גיזאגט איך האב דאס פון רבה בר בר חנה ניט גיהערט. נאר מיט מיין שכל האב איך פארשטאנען אז דיא דרייא זאכין דארף מען זאגין רוהיג אונ שטיל ניט געבייזערט. רבי אבהו האט גיזאגט אמענטש זאל קיין מאהל ניט ווארפין קיין גרויסע מורא אויף זיינע שטוב מענטשין. ווארום אגרויסער מאן האט גיווארפין אגרויסע מורא אויף זיינע שטוב מענטשין.

רבב נתן. מנכל להכן ישראל בר מתכא יוא. ריזו לסמוך עליו: ויתנו הילד וגו׳. בפין מבתכים נלגן ישראל ומניחים נפותיכן עגונות ומכטלים מפריה ורביה פנקל בעי.יבם ילדים וילדות: שהי. בפי תיבות כותבים מן המקרא בלא ברם ב: בפלמה מלפא דהלא בבברא. הי לא סוה בי לה מדעתים: להיי. כלומר בפיר מני למימר דהלו גברא רבה הוא: וגמרא לא במיע ליה. הא גמרא דר׳ יצחק: דאכבים מריה על ידיס. לגלות גו כוד גמון דברים ספהומים על אמתתם: ותזנה עליו פלגשו. בפלגש בגבעה כתיב ותזנה כרתה עליו: אגוב מלא לס. בקערה: נימא מלא לה. נ.מן מפרש ולאבנתים גרכינן: נימא מת.ה לה והקפיד.

(דף ו ע״ב) **א ושלח** ליה רבי אביתר לרב חסדא גיטין הבאין משם לכאן אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם וכו׳] אמר רב יוסף מאן לימא לן דרבי אביתר בר סמכא הוא (**דהא** שדרה ליה ר׳ אביתר) [ועוד הא איהו דשלח ליה] לרב יהודה בני אדם העולים משם לכאן הם קימו בעצמן (יואל ג) **ויתנו הילד** בזונה והילדה מכרו ביין וישתו וכתב ליה בלא שרטוט ואמר רבי יצחק שתים כותבין שלש אין כותבין במתניתא תנא שלשה כותבין ארבעה **אין** כותבין אמר ליה אביי אטו כל דלא ידע הא **דרבי** יצחק לאו גברא רבה הוא בשלמא מלתא דתליא בסברא לחיי הא גמרא **היא** וגמרא לא שמיע ליה ועוד הא רבי אביתר **הוא** דאסכים מריה **על** ידיה דכתיב (שופטים יט) ותזנה עליו **פילגשו** רבי אביתר אמר זבוב מצא לה ר׳ יונתן אמר נימא מצא לה ואשכחיה רבי אביתר לאליהו **א״ל** מאי קעביד קב״ה א״ל עסיק בפלגש בגבעה ומאי קאמר **(א״ל)** אביתר בני כך הוא אומר א״ל ח״ו ומי איכא ספיקא קמי שמיא א״ל אלו ואלו **דברי** אלהים **חיים הן** זבוב מצא ולא **הקפיד** נימא **מצא** והקפיד **אמר** רב יהודה זבוב **בקערה** ונימא באותו

פרק ראשון

א ש״ח. רבי אביתר האט געשיקט צוא רב חסדא דיא גטין וואס ווערין געבראכט פון בבל אין ארץ ישראל. דארף ניט דער שליח זאגן פאר מיר איז דער גט געשריבען געוואררין און פאר מיר איז ער נחתמת געווארין. האט רב יוסף געזאגט ווער וועט אונז זאגן אז מען קען זיך פארלאזין אויף דיא רייד פון רבי אביתר. וואררום רבי אביתר האט געשיקט צוא רב יהודה דיא מענטשין וואס גייען אויף פון בבל אין ארץ ישראל זייא האבען אויף זיך מקיים געוועזען דעם פסוק זייא האבען געגעבין דעם קליינעם יונגיל פאר אזונה. אונ דאס קליינע מיידיל האבען זייא פארקויפט פאר וויין אונ זייא האבען געטרונקען: אונ דעם פסוק האט רבי אביתר געשריבען ניט אויף אווירע. אונ רבי יצחק האט געזאגט צוויא ווערטער פון אפסוק מעג מען שרייבען אן אווירע. דרייא ווערטער טאר מען ניט שרייבען אן אווירע: אין אברייתא האבען מיר גילערנט דרייא ווערטער מעג מען שרייבען אן אווירע. פיר ווערטער טאר מען ניט שרייבען אן אווירע. וויא אזוי האט רבי אביתר געשריבען אזוי פיל ווערטער אן אווירע. האט אביי געזאגט צוא רב יוסף צוא דער וואס ווייס ניט דעם דין פון רבי יצחק איז ער ניט אגרויסער מאן. אז ער וואלט ניט וויסען אזוי אזאך וואס מען דארף דאס לערנען מיט דעם שכל. אונ ער הט ניט געוואוכסט מיט זיין שכל אזוי צוא לערנען. איז רעכט. קען מען אויף אים זאגן אז ער איז ניט קיין גרויסער מאן: אבער דאס וואס רבי יצחק זאגט האט ער דאך אזוי גילערנט פון זיין רבי אן אשכל. אונ רבי אביתר האט דאס לערנונג ניט געהערט פון זיין רבי. אונ נאך ווידער נאט הט אויך גיערונט אזוי וויא רבי אביתר. וואררום עס שטייט אין פסוק ותזנה עליו פלגשו. זיין ווייב האט אויף איהם געזינדיגט. וואס איז געוועזען איר זינד. רבי אביתר זאגט ער האט געפונען אפליג אין דעם שיסול עסין. רבי יונתן זאגט ער האט געפונען אהאר. רבי אביתר האט אמאהל געטראפען אליהו הנביא. האט ער געזאגט צוא אים וואס טוהט איצט גאט. האט אליהו הנביא געזאגט גאט האלט איצט בייא דעם קאפיטול פון פלגש בגבעה. אונ וואס זאגט גאט. האט אליהו הנביא געזאגט. גאט זאגט מיין זוהן אביתר זאגט אזוי: האט רבי אביתר געזאגט צוא אליהו הנביא איז דען גאט אספק וואס דיא פלגש האט געזינדיגט אויף איהר מאן. האט אליהו הנביא צוא אים געזאגט ביידע ווערטער רייד איז אמת. פריער האט ער געפונען אפליג אין עסין איז ער ניט

יעלה על ראשו נאמר בשמואל ומורה ונאמר בשמשון (שופטים נ) ומורה מה מורה האמורה בשמשון נזיר אף מורה האמורה בשמואל נזיר א״ל ר׳ יוסי והלא אין מורה אלא של בשר ודם (דמתרגמינן ומרות אינש לא תהא עלוהי) א״ל ר׳ נהוראי והלא כבר נאמר (ש״א טז) ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני שכבר היתה עליו מורא ב״ו:

(ס״ג) **ב** **א״ל** רב לחייא בריה רטוף ובריך וכן א״ל רב הונא לרבה בריה הטוף ובריך למימרא דמברך עדיף והתניא ר׳ יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך א״ל ר׳ נהוראי השמים כך הוא שהרי גוליירין מתגרים במלחמה וגבורים נוצחים אלא תנאי היא דתניא אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע אלא שממהרין למברך תחלה. א״ר אלעזר א״ר חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנא׳ (ישעיה נד) וכל בניך למודי ה׳ ורב שלום בניך (אל תקרי בניך אלא בוניך):

מה מורה האמורה בשמשון נזיר. דכתיב כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן: (אין מורה אלא של בשר ודם. אלא הכא מורא ואימה כבר היה עליו):

הטוף. מים של מרחץ וכן כל הכתוב אל יקדים אחר: [השמים כך הוא. בגבורה ושל שם ויהי ימינו אל השמים ויברכם שהן בעולם כך הוא שהעונה אמן גדול מן המברך: והדא בהוא כך. שהרי גוליירין. הלסטין מתגרין במלחמה תחלה והדר גבורים באין ומנצחין אף כאן העונה בא לאחר המברך ומגלה לומר שהעונה אמן מבורך מן המברך: תנאי היא. דהיכא למ״ד דעונה אמן מבורך מן המברך ואית דאמר דהמברך מבורך: אחד העונה ואחד המברך במשמע. דקרא בגאמר גדלו וכו׳ אחד מברכה ונרוממה שמו יחדו אמן: אלא שממהרין למברך תחלה. ליתן שכר):

שלה

וארום עס שטייט אין פסוק ביי שמואל הנביא ומורה לא יעלה על ראשו. אמורה זאל נים ארויף גיין אויף זיין קאפ. ביי שמואל שטייט ומורה. אונ בייא שמשון שטייט ומורה. אזוי וויא דער מורה וואס שטייט ביי שמשון מיינט מען א גאל מעסער. שמשון זאל זיך נים גאלין ווייל ער איז א נזיר. אזוי דעם מורה וואס עס שטייט ביי שמואל הנביא מיינט מען אויך א גאל מעסער. ער זאל זיך ניט גאלין ווייל ער איז א נזיר. האט רבי יוסי גזאגט מאמער איז מורה דער טייטש פירכטין. מיינט מען שמואל זאל נים פירכטין פאר קיין מענטש. האט רבי נהוראי גזאגט עס שטייט דאך אין פסוק שמואל האט גזאגט וויא אזוי וועל איך גיין שאול וועט הערין וועט ער מיך הרגנן. זעהן מיר דאך אז שמואל האט יא מורא גיהאט פר מענטשין. נאר מוז מען טייטשען מורה א גאל מעסער:

ב **אמר**. רב האט גזאגט צוא זיין זוהן חייא אז עס וועט זיין אכוס צום בענטשין. זאלסטו כאפין דעם כוס אונ זאלסט בענטשין. אונ אזוי האט גזאגט רב הונא צוא זיין זוהן רבה. אז עס וועט זיין אכוס צום בענטשין. זאלסטו כאפען דעם כוס אונ זאלסט בענטשין. פרעגט די גמרא זאלין מיר זאגין אז דער וואס בענטשט האט מער שכר וויא דיא וואס צוא הערין אונ ענפערין אמן: מיר האבען דאך גילערנט רבי יוסי זאגט דער וואס ענפערט אמן האט מער שכר וויא דער וואס זאגט דיא ברכה. האט רבי נהוראי גזאגט איך שווער בייא דעם הימעל אז עס איז אזוי וויא רבי יוסי זאגט. ווארום אז מען גייט אין א מלחמה איז אזוי. דיא שוואכע מענטשין הייבין אן צוא רייצין דיא מלחמה. אונ דיא גבורים נעמען איין דיא מלחמה: דא איז אויך אזוי דער וואס מאכט דיא ברכה הייבט אן צוא לויבען גאט. אונ דער וואס ענפערט אמן פאר שטארקט ער דיא לויב פון גאט. נאר תנאים קריגען אין דעם. ווארום מיר האבען גילערנט דער וואס זאגט דיא ברכה אונ דער וואס ענפערט אמן זענען ביידע גלייך: נאר דער וואס זאגט דיא ברכה גיבט מען זיין שכר פריער וויא דער וואס ענפערט אמן. רבי אלעזר האט גזאגט פון רבי חנינאס וועגין תלמידי חכמים ברענגען פיל שלום אויף דער וועלט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיינע אלע קינדער וועלין גילערנט מיט דיא תורה פון גאט. אונ דיינע קינדער ברענגען פיל שלום אויף דער וועלט:

טת: פאה מכל אחד ו׳ הד ואילו יהושע וכלב לא קהשיב ש״מ :

שני נזירים פרק שמיני

(דף מ ע״ב) **א אמר** רב הונא המקיף את הקטן תרי הוא חייב א״ל רב אדא בר אהבה לרב הונא ודידך מאן מגלח להון א״ל חובת תקברינון הובה לבניה כולהו שני דרב ארא בר אהבת לא אתקיים ליה זרעא לרב הונא :

(דף נט) **ב רבי** [אליעזר] בן יעקב אומר מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה ת״ל (דברים כו) לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה שלא יתקן איש בתיקוני אשה אמ״ו לית רבנן לרבי שמעון בר אבא הזינא ליה לרבי יוהנן דלית ליה אמר להון מחמת זקנה נשרו. ההוא דאיתחייב נגידא קמיה דרבי אמי איגלאי בית השחי אהזייה דלא מגלח א״ל רבי אמי שבקוה דמן חברייא הוא :

הגדול אג״פ כנב״ן והו לא והק ג״נ לא : ואילו יהושע וכלב דשו מגיעלו לא קבינ. הנמה דקחלי וכהלו אמרינן ומגיעלו לא ה יין ומן הנכה ה ג האילך חבינ כולכו כחדא מפני שהיו מכיה בני האילך : א״ל רב אדא בר אהבה לרב הונא לדידך דאמרת דהמקיף את הקטן חייב קטנים דאיתנהו מגולהין כל כרלב גדאורהייכו דאינשי דקא מגלהי לכו כדי לבכרוקן אחר המולי : מאן קמגלח לכו א״ל הובה. קן במה דאבתו דרב הונא דקבבר רב הונא דאבה לא מספקא אלא דהקפה כרלב אילב דאהרים כלל : א״ל רב אדא תקבריניהו לבניס. דלדידך דאמרת המקיף את הקטן חייב כי מקפת ליה אשה נמי חייבת אבל לדידי אפילו גדול המקיף את הקטן פטור וה״ט פטי לאשה וכן בגדול המקיף את הגדול חייב וה״ה לאשה :

כלי זין למלחמה. כדמתרגמינן לא יהא תיקון זיין דגבר : שלא יתקן היב בתקוני אשה. דסכי מתרגמינן ליה שלא יכחול ושלא יפרכס כבגדי נשוגין של אשה : הזינא ליה לר׳ יוחנן דלית ליה. שער בבית השחי : איגלאי בית השחי. כי הוה מגלהי בהספט מלגיה לנגדים :

הכותים אין להם נזירות פרק תשיעי

(ד׳ סו) **א משנה** נזיר היה שמואל כדברי רבי נהוראי שנא׳ (ש״א א) ומורה לא

און יהושע מיט כלב האט ער ניט גירעכענט . געווים דארף מען ניט רעכענען די מיטעלע תנאים . נאר די ערשטע תנאים אונ די לעצטע תנאים רעכענט מען . ניט די מיטעלע :

פרק שמיני

א אמר . רב הונא האט געזאגט אז איינער שערט ארום די האר פון א קינד . קומט אים מלקות . האט רב אדא בר אהבה געזאגט צו רב הונא אונ דיינע קינדער ווער שערט זייא ארום די האר . האט רב הונא געזאגט מיין ווייב חובה שערט זייא ארום די האר : האט רב אדא געזאגט זאל חובה בגראבין אירע קינדער . די אלע יאהרין וואס רב אדא בר אהבה האט געלעבט . האבען זיך ניט געהאלטען די קינדער פון רב הונא . די קינדער פלעגען יונג שטארבין :

ב רבי אליעזר בן יעקב זאגט פון וואנען ווייסען מיר אז א אשה טאר ניט ארויס גיין בעוואפינט מיט שווערד אונ בוקס אין א מלחמה . שטייט אין פסוק עס זאל ניט זיין די כלים פון א מאנספערזאהן אויף א אשה . אונ א מאנספערזאהן זאל ניט אן קליידען די קליידער פון א אשה . א מאנספערזאהן זאל זיך ניט צירען אזו ווי א אשה ווערט געצירט . די רבנן האבען געזאגט צו רבי שמעון בר אבא מיר האבען געזעהן אז רבי יוחנן האט גיט קיין האר אונטער די ארעם . האט רבי שמעון געזאגט צו די רבנן פון גרויס אלטקייט זענען די האר ארויס געפאלן . א מענטש איז אמאהל פאר שולדיגט געווארן מען זאל אים שלאגען מלקות בייא דעם בית דין פון רבי אמי . ווייא מען האט אים אויס געטאהן די קליידער איז אויף געדעקט געווארן דער ארעם האט מען געזעהן אז ער האט האר אונטער דעם ארעם אונ ער גאלט זייא ניט : האט רבי אמי געזאגט לאזט אים אפ אונ שלאגט אים ניט . ווארום ער איז פון די ערליכע יודען :

פרק ט

א משנה . נזיר . שמואל הנביא איז געווען א נזיר אזו ווייא רבי נהוראי האט געזאגט :

דבינתא בעי למיקם וכו'] תו כד צבעין סביא דיקנהון תורן (ע"ג) עיקבי נימהון ש"מ מלתחת רבי ש"מ :

דמלעיל רבי והיינו. בבינתא כדקאי קאי] : וה מדלבעין סבית דיקנהון. כיסיכי דלתי דרדקי וכתר כפי הוורי דיקנהון מתלבנין שערי עקרי זקנו ש"מ דמלתחת רבי :

לקפחני. לנצחני :

ש"מ כל שמעתא וכו'. דבעיתי שמע מבי רבי שמע מלהבין דכתי מאן דבעי למימר להאי מילתא לא מצטרכא למימר אלא קמאי וב.רהי ומציעאי לא כדתנן במתני' ר"א ור"י ולא קתני רבי יהושע בן מגול בהדייהו : שקבל מן הזוגות. יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח שמעיה ואבטליון הלל ושמאי וזוגות קבלו מן חגי זכריה ומלאכי ונביאים קבלו הלכה למשה מסיני : ס"ג. בזורע את כרמו בני מיני חטין אם עבאן גורן אחת סגי פאה א' דכאיל ובכדה א' זרען אע"פ שכן בני מינן סגיל ושמכן מין הטוב היו חייב הגה פאה אחת אא"כ בס דעתו להוקן ולעבוס מכן שתי גרנות ואית כפרים דאית בכו בזורע שבת

כהן גדול פרק שביעי

(דף מס ע"ב) א ת"ר לאחר פטירתו של ר' מאיר אמר להם רבי יהודה לתלמידיו אל יכנסו תלמידי ר' מאיר לכאן מפני שקנתרנין הם ולא ללמוד תורה באים אלא לקפחני בהלכות הן באים דחק סומכוס ונכנס וכו' כעס רבי יהודה אמר להו לא כך אמרתי לכם אל יכנסו וכו' (דף נ) א"ר יוסי יאמרו מאיר שכב יהודה כעס יוסי שתק תורה מה תהא עליה :

(דף ס ע"ב) ב אמרו ש"מ כל שמעתתא דכתאמ־ה בבי תלתא קדמאי ובתראי אמרינן מיצעאי לא אמרינן אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא אמר נחום הלבלר כך מקובלני מר' מיאשה שקבל מאבא שקבל מן הזוגות שקבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני בזורע שבת וחרדל בב' ושלשה מקומות נותן

איבּיג אונטען. איז געווים אַז נאָר דער שפּיץ האָר ווערט אַלע מאָהל העכער. נאָך זעהן מיר אַז דיא אַלטע לייט פאַרבּן זייערע ווייסע בּערד איף שוואַרץ. זיא זאָגן יונג אויס זעהן. דער נאָך אַז דיא בּאָרד ווערט גרעסער. ווענן דיא שטיקלאך האָר וואָס געבּן לייב. ווייס. פון דעם וועהט מען אַז דיא האָר וואַקסט פון אונטען. דרייער ווענן דיא נייע צו געוואַקסענע שטיקלאך האָר ווייס. וואָרום זיי זענען דאָך ניט גיפאַרבּט גיוואָרן :

פרק שביעי

א תנו רבנן. דיא רבנן האָבּן גילערנט נאָך דעם ווי רבּי מאיר איז גישטאָרבּן. האָט רבּי יהודה גזאָגט צוא זיינע תּלמידים. דיא תּלמידים פון רבּי מאיר זאָלן ניט אַריין גיין אין מיין ישיבה. ווייל זיא זענען קריגער. אונ זיא קומען ניט לערנען תּורה פון מיר. זיא קומען נאָר מיט מיר צוא קריגן אין דינים. סומכוס האָט זיך אַריין גיקוועטשט אונ איז אַריין גיגאַנגען אין דיא ישיבה: איז רבּי יהודה אין כּעס גיוואָרן. אונ ער האָט גזאָגט צוא זיינע תּלמידים. האָבּ איך דען אייך ניט גזאָגט אַז דיא תּלמידים פון רבּי מאיר זאָלן ניט אַריין קומען אין מיין ישיבה. האָט רבּי יוסי גזאָגט מען וועט זאָגן מאיר איז גישטאָרבּן. יהודה איז אין כּעס. יוסי האָט געשוויגען. ביי וועמען וועלן דיא תּלמידים לערנען תּורה :

ב אמרו. מען האָט גזאָגט פון דאָנען ווייסען מיר דער דין וואָס איז גזאָגט גיוואָרן דורך דרייא מענטשן. דער ערשטער האָט גזאָגט צום אַנדערן אונ דער אַנדערער האָט גזאָגט צו אַדריטען. אַז מען זאָגט דעם דין. דאַרף ער נאָר זאָגן דעם נאָמען פון ערשטען. מיט דעם נאָמען פון לעצטען. אונ דעם נאָמען פון מיטעלסטן דאַרף ער ניט זאָגן. רב נחמן בר יצחק זאָגט מיר האָבּן אויך אזוי גילערנט. נחום הלבלר האָט גזאָגט אַזוי האָבּ איך גילערנט פון רבּי מיאשה. וואָס ער האָט גילערנט פון פאָטער. וואָס ער האָט גילערנט פון דיא פאָרן וואָס שטייען אין משנה ... וואָס זיא האָבּן גילערנט פון דיא נביאים. אונ דיא נביאים האָבּן גילערנט פון משה רבינו. וואָס משה האָט גילערנט אויף דעם באַרג סיני. אַז איינער האָט פאַר זייט שבת אונ חרדל אויף צווי אָדער אויף דרייא אָרטער. דאַרף ער געבּן פאה פון יעדער ... אויס גירעכנט אַזוי פיל ... אונ.

דידעי (דליהרובה) [דיחרב] מי ידעי לאימת אמר אביי ולא ידעי לאימת והכתיב (דניאל ט) שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך. ואכתי מי ידעי בהי יומא:

שלשה מינין פרק ששי

(דף לט) **א איבעיא** להו האי מזיא מלתחת רבי או מלעיל למאי נ"מ לנזיר שגלחוהו לסטים ושיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו [אי אמרת מלתחת רבי נזירות הא שקליה אלא אי אמרת מלעיל רבי מאי דאקדיש הא קיים]. ת"ש מהא אינבא חיה דקאים בעיקבא דבינתא [ואי ס"ד מלתחת רבי ברישא דבינתא

גנה בנישי ליחוד"כ אלמא יודעים היו שיחרב: ומבני הכי דידעי שיחרב לא ידעי אימת. הלכך בני נולד בלא בין נמנעים בשביל זה מלידור כיון דלא ידעי אימתי יחרב ופסק הכי וכי לא ידעו אימת יחרב: והכתיב. בספר דניאל: שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך. פי' שמישום שבעים דהיינו ת"ל שנה נגזר שיהא בין חרבן בית ראשון וחרבן בית שני דהיינו שבעים של גלות בבל וה"כ בעמד בית שני. ומבני: דאכתי לא ידעי באיזה יום. בתחלת שנה או בסופה:

איבעיא להו האי מזיא מלתחת רבי. אי בשר מלתחת רבי בסמוך לבשר ביולא מן כרחם תדל ולהבו כדקאי קאי: [או מלעיל רבי. ברחם בבשר מתגדל ויולא מאליו ומתגדל ושיקרו כדקאי קאי: למנ"מ לנזיר שגלחוהו לסטים ושיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו אי אמרת דהאי בינתא מלתחת רבי. הילכך למאי דאקדיש בקליה וסותר נזירותו: ואי אמרת מלעיל רבי. סוליל ושיירו בו כדי לכוף בו ראשו לעיקרו דאיכא לנימר דמאי דאקדיש קאי אלמאי אית ליה למעבד תגלחת מצוה ולאו סותר]: ת"ש מכאי אינבא חיה. ליטנרי"ש בלע"ז דהוא מבילי כנים: דקיימא בעיקבא דבינתא. בעיקר השער הסמוך לבשר: [ואי ס"ד דהאי בינתא מלתחת רבי. אלהכא דכי נפיק בערא נפיק אינבא לבר: בריבא דבינתא בעי למיקם. אינבא הנה נמי ש"מ מדקיימא אינבא כהדי בישרא דמלעיל

בית המקדש חרוב ווערין: וועט זיין איין אנדערער. וועט דער אנדערער חרוב ווערין. וועט זיין אדריטער. האבען זייא דאך גיוואוסט אז דער בית המקדש וועט חרוב ווערין. פון דעסטוועגין האבען זייא גיטאהן נדרים זייא זאלין זיין נזירים. ענטפערט דיא גמרא אמת זייא האבען גיוואוסט אז דער בית המקדש וועט חרוב ווערין. זייא האבען אבער ניט גיוואוסט ווען ער וועט חרוב ווערין. דריבער האבען זייא גיטאהן נדרים צוא זיין נזירים ווייל זיי האבען גימיינט זייערע נזירות וועט זיך אויס לאזין אונ זייא וועלין נאך קענען ברענגען קרבנות איידער דער בית המקדש וועט חרוב ווערין. האט אביי גזאגט האבען זייא דען ניט גיוואוסט ווען דער בית המקדש וועט חרוב ווערין. עס שטייט דאך אין פסוק שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך. עס איז אגזירה פון גאט איף דיין פאלק אונ אויף דיין הייליגע שטאט אז פון ערשטין חורבן ביז צום אנדערין חורבן זאל דויערין זיבעציג שמטות. ענטפערט דיא גמרא זייא האבען אבער ניט גיוואוסט וועלכין טאג עס וועט חרוב ווערין. אין אן הייב יאהר אדער אין סוף יאהר:

פרק ששי

א איבעיא. האבען דיא רבנן גיפרעגט דיא האר וואקסען פון אונטען. פון קאפ וואקסט ארויס דיא האר אלע מאהל העכער. אדער פון הויבין וואקסען דיא האר. אונ ניט פון לייב. צו וואס דארפין מיר דאס וויסען. אויב עס האט גיטראפין אז גזלנים האבען אפ גישוירען דעם נזיר. אונ זייא האבען גילאזין קורצע אונ קליינע האר אז מען וועט דעם האר איינבייגין וועט מען ריהרען דער שפיץ פון דעם האר צום ווארצל פון אנדערין האר. אויב דוא ווילסט זאגין דיא האר וואקסט פון אונטען. פון לייב ארויס. האבען דאך דיא גזלנים אפ גישוירין דיא האר וואס ער האט גיהייליגט. מוז ער אן הייבין נאך אמאהל צייליגן נזירות. אבער אז דו וועסט זאגין דיא האר וואקסט פון הויבין. האבען דיא גזלנים נאר אפ גישוירין דיא אויבערשטע האר. אונ דיא אונטערשטע האר וואס ער האט גיהייליגט שטייען נאך אט דיא פריער. דארף ער ניט צייליגן קיין נייע נזירות. זאגט דיא גמרא מיר קענען דיא זאך וויסען. מיר זעהן אלע מאהל אז עס איז דא אזא גיוויסע שוואר גירופען נאר אונטען. אז מיר זעהן זאגין דיא האר וואקסט פון אונטען. היינט זיך דיא אונטערשטע שטיקל האר אויף אין דיא הייך. דארף זאך דיא גיווערע אויך ארויף קומען אין דיא הייך. אונ מיר זעהן אלע מאהל אז דיא גיווערע בלייבט

בם מלחמה הוא דלא הא צעורי צערינהו ואילו צעירה דקרייתיה בן עמי א"ל (שם) אל תצורם ואל תתגר בם כלל אפילו צעורי לא. אמר ר' חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשכר לילה אחת שקדמה בכירה לצעירה (דף כד) זכתה וקדמתה ארבעה דורות [בישראל] למלכות:

בית שמאי פרק חמישי

(דף ל"ב ע"ב) **א פותחין** בתנאי נולד ה"ד אמרי להון אילו אתא אינש ואמר לכון דיחרוב בית המקדש מי הוה נדרתון א"ר יוסף אי הואי התם הוה אמינא להו הא כתיב (ירמיה ז) **היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה** זה מקדש ראשון ומקדש שני נהי

דרעי

בם עמי. גלוון נקיה היא דלא כלתה לגוריא דמאביה נתעברה: אמר אל תצורם ואל תתגר בם. ומדלא כתיב בהו מלחמה ש"מ דאפילו צערא לא ליעבד להו ולא עוד אלא בכירה דקרייתיה אב הכתוב פרסמה דכתיב ותקרא את אביה ובצעירה כתיב ותשכב עמו: ארבעה דורות בישראל. עובד ישי דוד ושלמה ואילו צעירה [לא אתא בישראל] עד רחבעם בן שלמה שבא מנעמה העמונית:

פותחין בתנאי נולד. ואפי' לכהנו דנדרו עד שלא חרב בית המקדש: ה"ד כגון דאמרי להו דאילו אתי אינש. בשעה שנדריתן ואמר לכון דחרב וכו': אי הואי התם. כשאמרו חכמים לנהוג הנדר, דהורבן בית המקדש הוי נולד הוי אמינא דלאו נולד הוא לפי שיודעין היו שעתיד ליחרב: דכתיב היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה. מקרא הוא בירמיה אל תבטחו אל דברי השקר לאמר היכל ה' וגו' ולא הבא עלינו רעה ומפרש לה רב יוסף הכא שהיה ירמיה מוכיח את הרשעים שהיו מתאבים מן הפורענות ואומרים יחרב היכל זה עוד יבנה לנו היכל בית שני ואם יחרב בית שני עד

איז ער געבארען: דאס זאגט גאט צו משה רבינו דו זאלסט ניט בלעגערן מואב און זאלסט ניט רייצען מיט זייא מלחמה צו האלטען. מלחמה זאל מען ניט האלטען מיט מואב. אבער אנדערע צער און יסורים מעג מען זייא טאהן. אבער דיא יונגסטע טאכטער פון לוט ווייל זיא האט שענער גירעדט. זיא האט ניט געזאגט אז איר קינד איז פון איר פאטער. נאר זיא האט גירופען דעם נאמען פון איר קינד עמון. ער איז געבארען פון מיין פאלק. האט גאט געזאגט צו משה דוא זאלסט ניט בלעגערן עמון און זאלסט ניט רייצען מיט זייא. און ווייל עס שטייט ניט דער ווארט מלחמה. מיינט מען מען טאר ניט רייצען אפילו מצער זיין טאר מען זייא אויך ניט: רבי חייא בר אבין האט געזאגט פון רבי יהושע בן קרחה וועגען אייביג זאל זיך א מענטש איילען צו טאהן א מצוה. ווארום מיר זעהן ווייל דיא עלטסטע טאכטער פון לוט האט גיטאהן דיא מצוה צו ברענגען קינדער אויף דער וועלט. מיט איין נאכט פריער פאר דיא יונגסטע טאכטער. האט זיא זוכה געוועזען פון איר זאלין געבארין ווערין מלכים ביי יודין מיט פיר דורות פריער ווי עס איז געבארין געווארין מלכים ביי יודין פון איר שוועסטער:

פרק חמישי

א פותחין. אז איינער האט גיטאהן א נדר און ער קומט צו א למדן ער זאל אים מתיר זיין דעם נדר. דארף דער למדן אים פרעגין פאר וואס ער האט חרטה פון דעם נדר. מעג דער למדן מיט אים אנהייבען צו ריידען פון אזוי אזאך וואס עס איז גיווארין נאך דעם נדר. לכתחלה דיא מענטשין וואס האבען גיטאהן א נדר זייא זאלין זיין נזירים. ווען דער בית המקדש איז גישטאנען. דער נאך איז דער בית המקדש חרוב גיווארין. זאל דער למדן צו זייא זאגין. ווען עס וואלט גיקומען א מענטש צו אייך ווען איר האט גיטאהן דעם נדר און ער וואלט אייך זאגין איר זאלט וויסען דער בית המקדש וועט חרוב ווערין און איר וועט ניט קענען מקריב זיין קרבנות פון אייערע נזירות: וואלט איר גיטאהן דעם נדר. אז זייא זאגין ניין. זאל דער חכם זייא מתיר זיין דעם נדר. רב יוסף האט גזאגט ווען איך וואלט דארט גיוועזן ווען דיא חכמים האבען גזאגט אז דער חורבן בית המקדש איז א נייע זאך וואס עס איז גיווארין נאך דייער נדר. וואלט איך זייא גזאגט אז דאס איז גאר ניט קיין נייע זאך. ווען זייא האבען גיטאהן דעם נדר האבען זייא אויך גיוואוסט אז דער בית המקדש וועט חרוב ווערין: ווארים עס שטייט אין פסוק ירמיה הנביא האט גזאגט צו דיא יודין און האט זיי גישטראפט פאר וואס זייא זאגין היכל ה היכל ה' היכל ה'. דיא רשעים האבען גזאגט וועט דער ערשטער

זנתה יצאו ממנה מלכים ונביאים זמרי זנה נפלו כמה רבבות מישראל:

ד׳ אמר רב נחמן בר יצחק גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה איני והא אמר רב יהודה [אמר רב] לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי׳ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה אלא אימא כמצוה שלא לשמה דכתיב (שופטים ה) תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך מאן אינון נשים באהל שרה רבקה רחל ולאה. א״ר יוחנן שבע בעילות בעל אותו רשע באותה שעה שנא׳ וכו׳. גופא אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי׳ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר מ״ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצתה ממנו רות דא״ר יוסי בר חנינא רות בת בנו של עגלון (בן בנו של בלק) מלך מואב [היתה]. א״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן מנין שאין הקב״ה מקפח אפילו שכר שיחה נאה מהכא דאילו בכירה דקרייתיה מואב א״ל רחמנא למשה (דברים ב) אל תצר את מואב ואל תתגר בם

גדולה עבירה לשמה. כלומר לשם מצוה]: היה. מדקאמרת גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה מכלל דמצוה שלא לשמה גריעא ומדקאמר מתוך שלא לשמה בא לשמה אלמא דמעליא שמתוך כך בא לעבות מצ׳: לשמה ומשני אימא כעבירה לשמה במצוה שלא לשמה דתרוייהו מעלי: מנשים באהל. מברכת נשים באהל תבורך גם היא ומאן נינהו נשים באהל שרה רבקה רחל ולאה שרה דכתיב הנה באהל ורבקה ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ולאה דכתיב ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: [תבורך. על שעשתה עבירה לשמה כדי להתיש כחו של אותו רשע כדי שתהא יכולה להרגו: מ״ב קרבנות. משבעה מזבחות שעשה בג׳ מקומות על כל אחד ואחד העלה פר ואיל בהם י״ד לכל מעמד ומעמד ובשבעה פעמים י״ד עולין מ״ב וקרבנותיו של בלק הוו שלא לשם מצוה]: ויצאה ממנו רות. שיצא ממנה דוד שריוה להקב״ה בשירות ותשבחות: דקרייתיה מואב. מבמש אבי:

גיווען. תמר האט מזנה גיווען זענען פון איר געבארין געווארין מלכים אונ נביאים. זמרי האט מזנה גיווען זענען דורך איהם געפאלען פיל צעהן טויזענדער יודען:

ד׳ אמר. רב נחמן בר יצחק האט געזאגט אז מען טוהט אעבירה פון גאטס וועגין פון איר זאל ארויס קומען אמצוה. איז דאס גרעסער וויא מען טוהט אמצוה אונ מען מיינט ניט פון גאטס וועגין. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי: רב יהודה האט דאך געזאגט פון רבס וועגין אייביג זאל אמענטש לערנען תורה אונ טאהן מצות אפילו ער מיינט ניט פון גאטס וועגין. ווארום פון דעם פיל לערנען תורה אונ פון דיא פיל מצות וואס ער וועט טאן ניט פון גאטס וועגין. וועט ער קומען דער צוא ער זאל טאהן פון גאטס וועגין. נאר אזוי זאג. אז מען טוהט אעבירה פון גאטס וועגין. איז גלייך וויא מען טוהט אמצוה ניט פון גאטס וועגין. ביידע זענען גוט. ווארום עס שטייט אין פסוק יעל דיא ווייב פון חבר הקיני זאל געבענשט ווערין פון דיא ווייבער וואס אין אהל. דיא ווייבער זאלין איר בענטשין: וואס זאלין דיא איר בענטשין. דיא זעלביגע ברכה וואס דיא ווייבער פון דיא געצעלטין זענען געבענשט געווארין. ווער זענען דיא ווייבער פון דיא געצעלטין. דאס איז שרה רבקה רחל לאה. ווייל זיא האט געטאהן אעבירה פון גאטס וועגין. אזוי וויא רבי יוחנן האט געזאגט זיבען מאהל האט דער רשע סיסרא בועל גיווען דיא אשה יעל. ווארום זיא האט געוואלט ער זאל שוואך ווערין חלש ער אנשלאפין ווערין וועט זיא איהם קענען הרגנען. זאגט דיא גמרא פריער איז געשטאנען רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגין אייביג זאל אמענטש לערנען תורה אונ טאהן מצות אפילו ער מיינט ניט פון גאטס וועגין. ווארום פון דעם פיל תורה לערנען אונ פון דיא פיל מצות וואס ער וועט טאהן ניט פון גאטס וועגין וועט ער קומען דער צוא ער זאל טאהן פון גאטס וועגין. ווארום ווייל בלק האט מקריב גיווען צוויא אונ פערציג קרבנות ואפילו ער האט ניט געמיינט פון גאטס וועגין. פון דעסטוועגין האט ער זוכה גיווען אז פון איהם איז געבארין געווארין רות. ווארום רבי יוסי בר חנינא האט געזאגט רות איז געווען אאייניקיל פון עגלון מלך מואב. אונ עגלון איז געווען אאייניקיל פון בלק. רבי חייא בר אבא האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין פון וואנען וויסין מיר אז גאט בצאהלט שכר אפילו פאר שיינע רייד. פון דאנען וויסין מיר. דיא עלצטע טאכטער פון לוט האט גירופען דעם נאמען פון איר קינד מואב: פון מיין פאטער

הויה (משלי ו) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם כי כלה משקה (הושע ב) אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי והא מינס אנים תנא משום רבי יוסי בן [רב] חוני למה נקוד על וא"ו (בראשית יט) שובקומה של בכירה לומר שבשכבה לא ידע הא בקומה ידע ומאי הוה ליה למעבד מאי דהוה הוה נפקא מינה דלפניא אחרינא לא איבעיא ליה למשתי חמרא:

ג דרש רבא מ"ד (משלי יח) אח נפשע מקרית עוז (פ"ב) ומדינים כבריח ארמון אח נפשע מקרית עוז זה לוט שפירש מאברהם ומדינים כבריח ארמון שהטיל מדינים בינו ובין ישראל כבריח ארמון שנאמר (דברים כג) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'. דרש רבא ואיתימא רבי יצחק מ"ד (משלי יח) לתאוה יבקש נפרד ובכל תושיה יתגלע לתאוה יבקש נפרד זה לוט ובכל תושיה יתגלע שנתגלה קלונו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דתנן עמוני ומואבי אסורין ואיסורן איסור עולם אמר עולא תמר זנתה זמרי זנה תמר זנתה

אח נפשע וגו' זה לוט שפירש מאברהם. אלמא כי אחים היו אצלם: מקרית עוז זה אברהם. דכתיב ביה כביכול אל מול אברהם ע"י שנעשה שפירש מאברהם גרם לו להיות שכן לאנשי סדום וע"י כך בא לידי מעשה בנותיו ונולדו עמון ומואב שאסורין לבא בקהל: כבריח. במנעול בו הארמון שלא יכנס בו אדם: לתאוה יבקש נפרד. זהו לוט והיינו כדאמרינן לעיל כל הפסוקים נדרשו בעבירה לשמה: בכל תושיה יתגלע. בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה דתנן עמוני ומואבי אסורין ואיסורן איסור עולם: תמר זנתה וילדו ממנה מלכים ונביאים. מלכים דוד כדכתיב ואלה תולדות פרץ וגו' ונביאים דאמרינן אמוץ ואמציה אחי הוו ולבא שמים סמוכה ולבסוף מזרעו של יעקב דכתיב כי תמנע גבל שלם:

וואס דורך דעם קומט מען צוא אככר לחם בעטין. כי כלה משקה: אזוי וויא עס שטייט דיא זונה זאגט איך וועל גיין נאך דיא וואס ליבען מיך וואס זייא געבען מיין ברויט מיין וואסער מיין וואל מיין פלאקס. שמני ושקויי: מיין בוימאייל אונ מיין טרינקען. אזוי לוט האט אויך גיזוכט מזנה צו זיין אונ געבין דער זונה איר טרינקען אונ איבעריגע זאכען וואס פעלט איר, אזוי גיוויס מיט דיא טעכטער האט ער אויך גימיינט מזנה צוא זיין: פרעגט דיא גמרא לוט איז דאך גיוועזן שכור האט ער דאך גאר ניט גיוואוסט ניט פון אמצהה אונ ניט פון אביה, ענטפערט דיא גמרא מיר האבען גילערנט פון רבי יוסי בן רב חונים וועגען. פאר וואס שטייט אפינטל אויף דעם וא"ו פון דעם ווארט ובקומה פון דיא עלטסטע טאכטער: צוא זאגין אונז אז זייען זיא האט זיך גילייגט צום פאטער האט ער ניט גיוואוסט. אבער ווען זיא איז אויף גישטאנען האט ער יא גיוואוסט. פרעגט דיא גמרא וואס האט ער גיזאלט טאהן ווען ער איז אויף גישטאנען. וואס עס איז שוין גיוועזן איז גיוועזן. ענטפערט דיא גמרא אבער די אנדערע נאכט האט ער ניט גידארפט טרינקען וויין ביז ער זאל שכור ווערין. נאר ער אליין האט מאכי גיוואלט מזנה זיין:

ג דרש. רבא האט גידרשת עס שטייט אין פסוק אח נפשע מקרית עוז ומדינים כבריח ארמון. אח נפשע מקרית עוז. אברודער האט גיזינדיגט פון אשטארקע שטאט. דער ברודער מיינט מען לוט. וואס ער האט גיזינדיגט אונ האט זיך אפ גישיידט פון אשטארקע שטאט. דאס מיינט מען פון אברהם אבינו האט זיך לוט אפ גישיידט. ומדינים כבריח ארמון. אונ ער האט גימאכט קריג צווישען זיך אונ דיא יודין. אזעלכע שטארקע קריג אזו ווי ארינגל פון אפאלאץ. אזו וויא עס שטייט אין פסוק עמון אונ מואב זאלין ניט קומען אין דיא פאר זאמלונג פון גאט. רבא האט גידרשת אנדערע זאגין רבי יצחק האט גידרשת עס שטייט אין פסוק לתאוה יבקש נפרד ובכל תושיה יתגלע. לתאוה יבקש נפרד מיינט מען לוט. לוט האט זיך אפ גישייד פון אברהם וויל ער האט גיזוכט צוא טאהן וואס ער גלוסט. ובכל תושיה יתגלע. אונ זיין שאנד איז אויף גידעקט גיווארין אין דיא גאנצע תורה. מען לייענט אין דיא שוהלען אונ אין דיא בתי מדרשים אז עמון אונ מואב טארין ניט קומען אין דיא יודישע פאר זאמלונג. אזו וויא מיר האבען גילערנט עמון אונ מואב זענען אסור אויף אייביג צו קומען אין דיא יודישע פאר זאמלונג. עולא האט גזאגט תמר האט מזנה גיוועזן אונ זמרי האט מזנה

[פי' דפסוק כזה לשם עבירה נאמר: אבל מ"מ אזיל לכף זכות] : אלכן הי' ה"ה

אבלו לשם מצוה ואחד אבלו לשם אבילה גסה זה שאבלו לשם מצוה צדיקים ילכו בם וזה שאבלו לשם אבילה גסה ופושעים יכשלו בם א"ל ר"ל האי רשע קרית ליה נהי דלא קא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהת הוא דקא עביד אלא משל לשני בני אדם זה אשתו ואחותו (עמה בבית) [עמו] וזה אשתו ואחותו (עמה בבית) [עמו] לאחד נזדמנה לו אשתו ולאחר נזדמנה לו אחותו זה שנזדמנה לו אשתו צדיקים ילכו בם וזה שנזדמנה לו ארותו ופושעים יכשלו בם מי דמי אנן חדא דרך קאמרינן הכא שתי דרכים אלא משל ללוט ושתי בנותיו הן שנתכוונו לשם מצוה (וישרים דרכי ה') צדיקים ילכו בם הוא שנתכוין לשם עבירה ופושעים יכשלו בם ודלמא הוא נמי לשם מצוה איכוין (לא ס"ד ד) א"ר יוחנן כל הפסוק כולו על שם עבירה נאמר (בראשית יג) וישא לוט (שם לט) ותשא אשת אדוניו את עיניה [את עיניו] (שופטים יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני וירא (בראשית לד) וירא אותה שכם בן חמור את כל ככר

פסח ווייל עס איז א מצוה צוא עסן א קרבן פסח דריבער האט ער געגעסען דעם קרבן פסח ווען ער איז נאך געווען הונגעריג. און איינער האט געגעסען א קרבן פסח ווייל ער האט געוואלט עסן פלייש. אבער ער איז שוין גאנץ זאט געווען פון פריערדיגע עסנס. דער וואס האט אים געגעסען ווייל עס איז א מצוה. ווערט ער גערופען צדיקים ילכו בם. און דער וואס האט אים געגעסען ווייל ער האט געוואלט עסן פלייש און ער איז שוין זאט געווען. רופט מען אים ופושעים יכשלו בם. האט ריש לקיש געזאגט צו רבה דעם רופסטו דוא רשע. אמת ער הט ניט געטאהן די מצוה אם בעסטען. ער האט דאך אבער געגעסען א קרבן פסח. נאר דאס איז גלייך צוא צוויא מענטשען. דער איז געלעגען אין בעט מיט זיין ווייב און מיט זיין שוועסטער. און דער אנדערער איז אויך געלעגען אין בעט מיט זיין ווייב און מיט זיין שוועסטער. צו איינעם הט זיך געטראפען אז ער האט בייא נאכט משמש המטה געווען מיט זיין ווייב. און צו דעם אנדערין האט געטראפען אז ער האט ביי נאכט משמש המטה געווען מיט זיין שוועסטער. דער וואס האט משמש המטה געווען מיט זיין ווייב. רופט מען אים צדיקים ילכו בם. און דער וואס הט משמש המטה געווען מיט זיין שוועסטער רופט מען אים ופושעים יכשלו בם. פרעגט די גמרא איז דען דאס גלייך; מיר שמועסען פון איין וועג. אז צוויא מענטשען האבען געטאהן איין זאך. און איינער הייסט א צדיק ער האט געטאהן א מצוה. און דער אנדערער הייסט א רשע ער הט געטאהן א עבירה. און דא שמועסט פון צוויא זאכען. איינער האט בועל געווען זיין ווייב. און דער אנדערער האט בועל געווען זיין שוועסטער. געוויס איז איינער א רשע. און דער אנדערער ניט. נאר דס איז גלייך צוא לוט מיט זיינע צוויא טעכטער. זייא האבען אלע געטאהן איין זאך. נאר ווייל זייא האבען געמיינט פון וועגן א מצוה צוא ברייגגען קינדער אויף דער וועלט. הייסען זייא צדיקים ילכו בם. און ער ווייל ער האט געמיינט מזנה צוא זיין. הייסט ער ופושעים יכשלו בם. פרעגט די גמרא טאמער האט לוט אויך געמיינט פון וועגן א מצוה צו ברייגגען קינדער אויף דער וועלט. האט רבי יוחנן געזאגט דער גאנצער פסוק שמועסט פון עבירה פון זנות. וישא לוט. לוט האט א יף גיהויבען. אזוי וויא עס שטייט ותשא אשת אדוניו את עיניה. די ווייב פון פוטיפר האט אויף גיהויבען אירע אויגען צוא יוסף מיט אים מזנה צוא זיין. אזו לוט האט אויך אויף גיהויבען מזנה צו זיין. את עיניו. זיינע אויגען. אזו וויא עס שטייט שמשון האט געזאגט צוא זיין פאטער די אשה זאלסטו נעמען פון מיינעט וועגן כי היא ישרה בעיני; ווייל זיא איז געפעלין אין מיינע אויגען. אזו לוט דאס איך געקוקט מיט זיינע אויגען צוא מזנה זיין. וירא. לוט האט געזעהן. אזו וויא עס שטייט וירא אותה שכם בן חמור. שכם האט געזעהן דינה און הט מיט איר מזנה געווען. אזו לוט האט אויך געזעהן צוא מזנה זיין. את כל ככר הירדן. אזו וויא עס שטייט אין וועגן אשה זונה קומט מען ביז צוא א ברויט בעטין; אזו לוט האט אויך געוואלט מזנה צו זיין.

ידעה הכתוב מדבר שהיא צריכה כפרה וסליחה וכשהיה מגיע ר"ע אצל פסוק זה היה בוכה ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה טעון כפרה וסליחה המתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר עאכ"ו וביוצא בדבר אתה אומר (ויקרא ה) ולא ידע ואשם ונשא עונו ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר [כגון חתיכה ספק של שומן ספק של חלב] אמר קרא ונשא עוני מי שנתכוין לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר עאכ"ו איסי בן יהודה אומר ולא ידע ואשם ונשא עונו ומה מי שנתכוין לעלות בידו בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר כגון ב' התיכות אחד של הלב ואחד של שומן ונשא עונו המתכוין לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר עאכ"ו על דבר זה ידוו הדווים:

ב **אמר** רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מאי דכתיב (הושע יד) כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהם אחד אכלו

מי שנתכוון. לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה גר': המתכוון לאכול בשר חזיר. גר' דתשיקרא לאיסורא איכוון דהא לא ידע דהבר לא נעלה מבוא שפי צריכה כפרה וסליחה:

ופ

נאט מוחל זיין. גאט אליין האט דאך גזאגט אז דער מאן מעג פאר שטערין דער ווייבס נדרים. נאר דא שמועסט אז אשה האט גיטאהן א נדר למשל זיא זאל ניט טרינקען וויין. און דער מאן איז גיוועזן אין גאס האט מען אים דער ציילט פון זיין ווייבס נדר. האט ער באלד גזאגט ער וויל ניט דעם נדר. אונ דאס ווייב האט ניט גיוואוסט אז דער מאן האט איר גישטערט דעם נדר. נאר זיא האט אליין ניט גיהאלטן דעם נדר אונ האט גיטרונקן וויין. ווייל זי האט גימיינט צוא זינדיגען ואפילו אין אמת האט זיא דאך ניט געזינדיגט. ווארום דער מאן האט דאך שון גישטערט דעם נדר. דארף זיא טאהן תשובה אונ בעטין בייא גאט ער זאל איר מוחל זיין. אז רבי עקיבא פלעגט קומען צוא דעם פסוק פלעגט ער וויינען. מאראך אז פאר איינעם איז גילעגין פלייש. אונ ער האט גימיינט אז דאס איז חזיר פלייש. אונ ער האט דאס גיוואלט עסין. אונ אין אמת איז דאס גיוועזן שעפסין פלייש. דארף ער גאט זאל אים מוחל זיין. דער וואס וויל עסין חזיר פלייש. אונ ער האט טאקי גיגעסין חזיר פלייש. איז געוויס אז ער דארף בעטין גאט זאל אים מוחל זיין. נאך אזוי אגלייכען שטייט אין פסוק ער האט ניט גיוואוסט אונ ער האט זיך פאר שולדיגט. וועט ער ליידין זינד. מאראך דער וואס האט גיוואלט עסין שעפסין פלייש אונ ער האט גיגעסין חזיר פלייש ולמשל עס איז גילעגין פאר אים אשטיקול פעטס. ער האט גימיינט דאס איז שמאלץ. האט ער גיגעסין. אונ דאס איז גאר גיוועזן חלבו. זאגט דער פסוק ער וועט ליידין זיין זינד. דער וואס האט גיוואלט עסין חזיר פלייש; אונ ער האט טאקי גיגעסין חזיר פלייש. געוויס אז ער וועט גישטראפט ווערין. א"ר בן יהודה זאגט עס שטייט אין פסוק ער האט ניט גיוואוסט אונ ער האט זיך פאר שולדיגט. וועט ער ליידין זיין זינד. מאראך דער וואס האט גיוואלט עסין שעפסין פלייש אונ ער האט גיגעסין חזיר פלייש ולמשל עס איז גילעגין פאר אים צוויי שטיקער פעטס; איינע איז גיוועזן חלב. אונ איינע איז גיוועזן שמאלץ. אונ ער האט גיוואלט עסין דיא שטיקול שמאלץ. אונ ער האט גיגעסין דיא שטיק חלבוג זאגט דר פסוק ער וועט ליידין זיין זינד. דער וואס האט גיוואלט עסין חזיר פלייש אונ ער האט טאקי גיגעסין חזיר פלייש. געוויס אז ער וועט גישטראפט ווערין. אויף דער זאך דארף מען קלאגין אונ וויינען:

ב אמר. רבה בר בר חנה האט גזאגט פון רבי יוחנן וועגין. עס שטייט אין פסוק דיא וועגין פון גאט זענען גלייך דיא צדיקים גייען אין זייא אונ דיא רשעים ווערין גישטרויכלט אין זיי. למשל צווייא מענטשין האבען גיבראטען זייערע קרבן פסחים. איינער האט גיגעסין דעם קרבן

ארבעים שנה ויאמר אבשלום (אל אביו כי נדר נדר עבדך בשבתו בגשור בארם וגו' ואם ימה את נדרי ומגלה אחד לי"ב חדש שנאמר (שם יד) ויהי מקץ ימים לימים אשר יגלח וגו' (דף ה) ויליף ימים ימים מבתי ערי חומה מה התם י"ב חדש אף כאן י"ב חדש :

מי שאמר פרק שלישי

(דף יט) **א תניא** רבי אלעזר הקפר ברבי אומר מה ת"ל (במדבר ו) וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא מפני שציער עצמו מן היין (נקרא חוטא) וק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר עאכ"ו והא האי קרא בנזיר טמא כתיב ואנן אפי' נזיר טהור קא אמרינן קא סבר ר' אלעזר הקפר נזיר טהור נמי חוטא הוא והיינו טעמא דכתיב קרא בנזיר טמא הואיל ושנה בחטא :

ו... ... קרבנות טהרה : ויליף מבתי ערי חומה. דכתיב בהו ימים תהיה גאולתו] מה להלן י"ב חדש דכתיב עד מלאת לו שנה תמימה :

ואם הפילו בנזיר טהור קא מרינן. מדמפרש ר' אלעזר הקפר טעמא דקרא בבזיר שציער עצמו מן היין והיינו נזיר טהור : הואיל ושנה בחטא. אבל הוי' עצמו מן היין ועכשיו שונה בחטא שהרי נזהר מן הטומאה ונטמא : איסה הפרס וה' יסלח לה. במה הכתוב מדבר הס באשה שנדרה והפר לה בעלה והיא לא ידעה וכו' :

מי

הריני נזיר ושמע פרק רביעי

(דף כג) **א ת"ר** (במדבר ל) אישה הפרם וה' יסלח לה באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה

זאגט אז אבשלום איז געווען אײַנביגער נזיר. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק און עס איז געווען צום סוף פערציג יאהר האט אבשלום געזאגט צו זיין פאטער דיין קנעכט האט געטאהן א נדר ווען ער איז געזעסן אין גשור אין ארם. וויל איך בצאהלען מיין נדר. און אלע צוועלף חדשים האט ער אפגעגאלט די האר איין מאהל. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק און עס איז געווען צום סוף ימים לימים פלעגט ער אפגאלין די האר. און מיר לערנען אפ ימים ימים פון בתי ערי חומה: אזו תיא דארט איז צוועלף חדשים רופט מען ימים. אזוי דא ימים מיינט מען אויך צוועלף חדשים :

פרק שלישי

א תניא. מיר האבען געלערנט רבי אלעזר הקפר ברבי זאגט עס שטייט אין פסוק מען זאל מכפר זיין אויף דעם נזיר ווייל ער האט געזינדיגט אויף דעם נפש. אויף וועלכען נפש האט דער נזיר געזינדיגט. נאר ער האט געזינדיגט אויף זיין אייגענעם נפש. ווייל ער האט מצער געוועזן זיין נפש און ער האט ניט געטרונקען קיין וויין. און מאראך דער נזיר וואס ער האט זיך מצער געוועזן נאר פון איין זאך. פון וויין טרינקען. הייסט ער אזינדיגער. דער וואס פאסט ער זאל זיך מצער זיין פון אלע זאכען. איז געוויס אז ער הייסט אזינדיגער. פרעגט די גמרא דער פסוק שטייט דאך באיי אנזיר וואס איז טמא געווארן. אז ער הייסט אזינדיגער. און מיר זאגען אז אפילו אנזיר וואס איז טהור הייסט אויך אזינדיגער. ענטפערט די גמרא רבי אליעזר הקפר האלט אנזיר וואס איז טהור הייסט אויך אזינדיגער. נאר פאר וואס שטייט אין פסוק בא נזיר טמא אז ער איז אזינדיגער. ווייל אנזיר טמא האט געמאכט צוויי עבירות. איין עבירה וואס ער איז געווארן אנזיר. און די אנדערע עבירה וואס ער האט מטמא געוועזן די נזירות.

פרק רביעי

א תנו רבנן. די רבנן האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק אז דער מאן האט געשטערט דער ווייבס נדרים. ווען גאט איז מוחל זיין וואס זיא האלט נט איר נדר. געוויס ווען איר

אל השמים וישבע בחי העולם אמרי לאו משום דימין גופה איקרי שבועה דתניא מנין לאומר ימין שהיא שבועה שנא' (ישעיה סב) נשבע ה' בימינו ומנין לאומר שמאל שזו שבועה שנא' (שם) ובזרוע עזו:

(דף ד ע"ב) **ד תניא** רבי יהודה אומר נזיר שמשון מותר ליטמא למתים שכן מצינו בשמשון שנטמא ר"ש אומר האומר נזיר שמשון לא אמר כלום שלא מצינו בשמשון שיצאת נזירות מפיו וכו' ושמשון לאו נזיר הוה והכתיב (שופטים יג) כי נזיר אלהים יהיה הנער התם מלאך הוא דקאמר ומנ"ל דאיטמי למתים אילימא מדכתיב (שם טו) בלחי החמור הכיתי אלף איש דילמא (שם יד) גדדויי גדיא בהו ולא נגע בהו אלא מהבא ויך מהם שלשים איש ויקח את חליצותם דילמא אשלחינן ברישא והדר קטלינהו ויך ויקח כתיב ודילמא גוססין שוינן אלא גמרא גמירא לה:

ה [נזיר עולם היכא כתיב דתניא] רבי אומר אבשלום נזיר עולם היה שנא' (ש"ב טו) ויהי מקץ ארבעים

דכתיב ליה: [נא. ימין שהיא כמו זה וזה: שנאמר נשבע ה' בימינו. בימינו אמר ונשבע בשבועה]: שנאמר ובזרוע עזו. מדכתיב ימינו וכתיב ובזרוע עזו אלמא דזרוע היינו שמאלו [והכי נמי אמרינן בפ"ק דברכות מנין שהקב"ה מניח תפילין דכתיב ובזרוע עזו ואין עוזו אלא תפילין וכו' ותפילין בשמאל קיימא]:

ושמשון לאו נזיר הוה והכתיב כי נזיר אלהים יהיה הנער. וקס"ד דמנוח קאמר להא מילתא דהו"ל דבר הנדור שאדם מדיר את בנו נזיר: מלאך הוא דקאמר. כי נזיר אלהים יהיה הנער: דילמא גדדויי גדיא בהו. מהתך בהן אבל הוא גופיה לא נגע בהו: ויך ויקח. דמשמע ויך והדר ויקח: [גוססין שוינן. וכהדי דהוו גוססין אשלחינהו ולא איטמי בהן]:

[נזיר עולם היכא כתיב. דמיקל כתנאי ומזן]:

הימעל און ער האט געשוואורן ביי דעם וואס לעבט אייביג. זאגט די גמרא עס איז ניט אזוי. נאר אז מען זאגט ימין. די רעכטע האנט. דאס אליין איז א שבועה. ווארום מיר האבען געלערנט פון וואנען ווייסען מיר אז איינער זאגט ימין. די רעכטע האנט. דאס איז א שבועה: ווארום עס שטייט אין פסוק נשבע ה' בימינו גאט האט געשוואורן ביי זיין רעכטע האנט. און פון וואנען ווייסען מיר אז איינער זאגט שמאל. די לינקע האנט. דס איז א שבועה. ווארום עס שטייט אין פסוק ובזרוע עזו. און ביי זיין שטארקען ארעם ביי די לינקע האנט האט אויך גאט געשווארין:

ד תניא: מיר האבען געלערנט רבי יהודה זאגט אז איינער זאגט ער זאל זיין א נזיר אזוי וויא שמשון. מעג ער זיך מטמא זיין צו מתים. ווארום שמשון האט זיך אויך מטמא געווען צוא מתים: רבי שמעון זאגט אז איינער זאגט ער זאל זיין א נזיר אזוי וויא שמשון. איז ער ניט קיין נזיר. ווארום שמשון האט אויך ניט געזאגט אויף זיך ער זאל זיין א נזיר. פרעגט די גמרא איז דען שמשון ניט געווען א נזיר. עס שטייט דאך אין פסוק מנוח האט געזאגט א נזיר פון גאט וועט זיין דער קינד. זאגט די גמרא ניט מנוח האט דאס געזאגט. נאר דער מלאך האט דאס געזאגט, אז שמשון איז א נזיר פון גאט: און פון וואנען ווייסען מיר אז שמשון האט זיך מטמא געווען צוא מתים: זאלין מיר זאגין ווייל עס שטייט אין פסוק מיט די באק פון אייזיל האב איך געשלאגין טויזענד מענטשין. טאמער האט ער זייא נאר געשלאגין מיט די באק פון אייזיל. אבער ער אליין האט ניט אן גערירט די מתים: נאר פון באנען ווייסען מיר עס שטייט אין פסוק ער האט געשלאגין פון זייא דרייסיג מענטשין און ער האט גענומען זייערע קליידער. פרעגט די גמרא טאמער האט ער פריער גענומען זייערע קליידער. דער נאך האט ער זייא גיהרגת. זאגט די גמרא ניין: עס שטייט ער האט זייא געשלאגין און האט גענומען זייערע קליידער. פרעגט די גמרא טאמער האט ער זייא געמאכט פאר גוססין. האבען זייא נאך ניט מטמא געווען. און דער ווייל האט ער אפ געצויגען זייערע קליידער. זאגט די גמרא מיר האבען אזוי געלערנט אז פריער האט ער זייא געהרגת דער נאך האט ער אראפ געצויגן פון זייערע קליידער און ער האט זיך מטמא געווען צוא מתים:

ה נזיר. וואו שטייט אין פסוק אז אן אייביגער נזיר מעג פאר קירצען די האר מיט א גאל מעסער אייב עס איז איהם שווער צוא טראגין די לאנגע האר: ווארום מיר האבען געלערנט רבי

מסכת נזיר פרק ראשון

(דף ב ע"ב) **א תניא** (שמות טו) **זה אלי ואנוהו אנאה** לפניו במצות אעשה לפניו סוכה נאה לולב נאה ציצית נאה אכתוב לפניו ס"ת נאה ואכרכנו בשירים נאים :

(דף ג) **ב פיסקא** הרי עלי לשלח פרע **הרי זה נזיר** כמאי דהדין שילוח ריבויא הוא דכתיב (שה"ש ד) שלחיך פרדס רמונים אימא מידי (דעבר) [דעבורין] כדכתיב (איוב ה) ושולח מים על פני **חוצות** תנא פרע פרע יליף כתיב הכא (במדבר ו) קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו **וכתיב התם גבי כהן הדיוט** (יחזקאל מד) ופרע לא ישלחו **ואבע"א האי שולח מים נמי** רבוי הוא כדמתרגם רב יוסף כדמשקן **ליה מיא** לפירא ורבי :

(ע"ב) **ג האומר** ימין ה"ז **שבועה מ"מ לאו משום** דכתיב (דניאל יב) **וירם ימינו ושמאלו אל**

[כנגא דגא. כמיכן בלכוי הדלה] : כגא דמדא התיתה. פריו היה ודעת לא היה פרהתו נהכוג : [מיהא ליה הנינא ין מית. כדי בהתא מגיה ליה נכל עת] : כי נתפו ידם בידין. דעתפין סורגין בכנעים : מהו דתימא היכולת עניד. פלי נכדה : והאי דא"ל. הכי מבוה דלא נימות דתיבוי הותתא שילוח מים גנוזים ומתקן : קמ"ל. דלא המריקן הכי וברית :

תמאי דהדין בילוה ריבוית היא. כדקאמרת דלגדל פרע משמע : דכתיב שלחיך פרדס רמונים. גדולך שגדלין יהיו כפרדס רמונים בלמה ומתגדל : אימא דבלוה מידי (דעבר) [דעבורי] היא דמשמע ביגוז בערו כמפנה מים ומעבירם ממקום למקום דכתיב ובולה מים וגו' [והאי נמי דהאמר הרי עלי] נבלה פרע משמע דהאמר הרי עלי להעביר כרע : תנא פרע פרע יליף כתיב הכא. בנזיר גדל פרע : וכתיב גבי כהן הדיוט ופרע לא יבלחו. מה פרע דכתיב גבי כהן הדיוט ליבנא דריבוי הוא דאמרינן בפרק כ"ג אף פרע האמור גבי נזיר גידול בער הוי והכי משמע ביציתי לגדל עד שיהא נגדל פרע כבן בלבים יום :

בלאמו ימין. בלא הוכי סבר זו ה"ז בבועה : מ"מ נהו משום דכתיב וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם : דקאמפיה ימיני נייבבע

פרק ראשון

א תניא. מיר האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק זה אלי ואנוהו. דאס איז מיין גאט אונ איך וועל איהם בעשיינען. איך וועל שיין ווערין פאר איהם מיט מצות. איך וועל מאכען פאר איהם אשיינע סוכה. אשיינעם לולב. שיינע ציצית. איך וועל שרייבען פר איהם אשיינע ספר תורה. אונ איך וועל דיא איינוויקלען אין שיינע זיידענע צייג :

ב פיסקא. הרי עלי לשלח פרע: אז איינער זאגט איך נעם אויף מיר צוא לאזין וואקסען דיא האר. איז ער אנזיר. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסען מיר אז שלח איז דער טייטש וואקסען. ווארום עס שטייט אין פסוק שלחיך פרדס רמונים: דיינע וואקסונג איז אזוי וויא עס וואקסען מילגרוימען אין אגארטען. פרעגט דיא גמרא טאמער איז שלחיך דער טייטש דאך גיין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ושולח מים על פני חוצות. ער שיקט דיא וואסער זאל גיין דורך די גאסען. אונ אז ער האט גזאגט הרי עלי לשלח פרע: האט ער גימיינט איך נעם אויף מיר איך זאל אראפ שערין דיא האר וואס וועט אויף וואקסען. זאגט דיא גמרא דער תנא לערנט ניט פון דעם ווארט לשלח. נאר פון ווארט פרע. דא שטייט ביי נזיר ער זאל זיין הייליג גדל פרע שער ראשו. ער זאל לאזין וואקסען דיא האר פון זיין קאפ. אונ עס שטייט אין פסוק ביי דעם כהן הדיוט ופרע לא ישלחו. די האר זאלין זייא ניט לאזין וואקסען ביז דרייסיג טעג. זעהן מיר אז האר וואקסען ביז דרייסיג טעג הייסט פרע. אזוי ביי נזיר אז עס שטייט גדל פרע מיינט מען ער זאל לאזין וואקסען דיא האר ביז דרייסיג טעג. דריבער אז איינער זאגט איך נעם אויף מיר לשלח פרע. מיינט ער איך זאל זיין אנזיר אונ זאל ניט אפ שערין דיא האר ביז זייא וועלין זיין גיוואקסען דרייסיג טעג. אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין אז שולח מים מיינט מען אויך וואקסען. אזוי וויא רב יוסף האט גיטייטשט דעם פסוק שולח מים על פני חוצות. אזוי וויא מען טרינקט אן וואסער צוא דיא פירות אונ זייא וואקסען :

ג האומר. אז איינער זאגט דיא רעכטע האנט איך זאל ניט עסין דעם ברויט. דאס איז אשבועה ער זאל דעם ברויט ניט עסין. פון וואנען ווייסען מיר אז דאס איז אשבועה. גיווים ווייל עס שטייט אין פסוק ער האט אויף גיהויבען זיין רעכטע האנט אונ זיין לינקע האנט צום

רב אחא בר הונא ושבשיה ואינסיב איתתא (דף לג) שרקיה טינא ואתיא לקמיה דרב חסדא אמר רבא מאן חכים למעבד כי הא מלתא אי לאו דרב אחא בר רב הונא דגברא רבא הוא :

(דף נ"ס ע"ב) **ההוא** נואף דעל גבי דהאי אינתתא אתא גברא סליק נואף איתיב (בבליי) [בבלאי] בבא הוה מהתן תהלי תמן וטעמינון חויא בעי מרי דביתא למיכל מן ההוא תהלי בלא דעתא דאינתתא א"ל ההוא נואף לא תיכול מנהון דטעמינון חויא אמר רבא אינתתיה שריא ם איתא דעבד איסורא ניהא ליה דליכול ולימות דכתיב (יחזקאל כג) (אנשי דמים) [כי] נאפו ודם בידיהן פשיטא מהו דתימא איסורא עביד והאי דא"ל דניחא ליה דלא לימות בעל דתיהוי אינתתא עילויה (משלי ט) מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם קמ"ל :

לעסוק ולבנות הלבות ולא לבת יפת מלתא ולמם ד פרש דהיינו (בגפא) [בכפא] כגן יהודי למעלם ונמצ: כהדם שטונה בהגל בתוך (הובלית) [זיבלית] הגל כדאמרינן בב"ב מאן דקיט מגלית וזובליא ואמר הזיל ואגזור דיקלא דפלגיא : ושבשיה ואינסבים איתתא. [ונטנהו לומר שלא יהא נאסר לאהי מם ואנכבים אתתא כדי שיחול הנדר] : ושרקיה טינא. טח פניו בטיט כדי שלא יכירנו רב חסדא כלומר היה אדם אחר מסב בנדר שלא יהא אסור כדי שיתיר לו דהפבר אילו היה מכירו לא היה מתיר לו : מאן חכים למעבד כי האי מילתא. בדקדק בכך בהשיאו אשה קודם שיחול על נדרו כדי שיתיר הנדר עליו קודם שלגה דקסבר כר' נתן דאמר לא יפר בוחיל ולא הל הנדר דר' נתן דיינת כוא ונהים לעוסקא דדינא :

תניא

ווייל נעמען אוייב איידער איך וועל האבען אוים געלערנט אלע דינים. איז ער גיגאנגען אויף דעם לייטער וואס שטייט ביי דעם טייטל בוים. אונ האט פאר ווארפען א שטריק אויף דיא צווייגען אראפ צו בייגין זייא. דאס מיינט מען דער מענטש האט אלץ גיטאן ער איז גילאפען ארויף און אראפ. אונ האט גיארבעט ער זאל קענען לערנען. אונ עס האט ניט גיהאלפען ער האט ניט גיקענט לערנען. איז גיקומען רב אחא בר הונא אונ האט גינארט דעם מענטשין ער האט אים גיזאגט דער נדר איז גאר ניט ער מעג נעמען אוייב. אונ ער האט גינומען אווייב. דער נאך האט רב אחא בשמירט דעם מענטשינס פנים מיט ליים. מען זאל אים ניט דער קענען. אונ ער האט אים גיבראכט פאר רב חסדא. ער זאל אים מתיר זיין דעם נדר. האט רבא גיזאגט ווער איז אזוי קלוג צו טאהן אזוי אזאך. ווען ניט רב אחא בר רב הונא וואס ער איז אגרוסער מענטש ער האט גיוואוסט ווייא צו טאן :

ההוא : איינער איז אמאהל גיקומען צו אאשה ער זאל מיט איר מזנה זיין. דער ווייל איז אהיים גיקומען דער מאן. איז דער מענטש גיגאנגען אונ האט זיך בעהאלטען אונטער דעם פארהאנג פון דער טיר. דארט אין שטוב איז אבער גילעגין תהלי וואס אשלאנג האט פון זייא גיגעסין : האט דער בעל הבית פון שטוב דער מאן גיוואלט עסין פון דיא תהלי. אונ דאס ווייב איז ניט גיוועזען דער ביי. האט זיא ניט געוואוסט אויב דער מאן וויל דיא תהלי עסין אדער ניין. האט דער מענטש אגישריי גיטאהן פון אונטער דעם פארהאנג צום מאן דוא זאלסט ניט עסין פון דיא תהלי וואָרום אשלאנג האט פון זייא גיגעסין. האט רבא גיזאגט דער מאן מעג וואוהנען מיט דיא ווייב. ווארום עס איז געווים אז זיא האט נאך ניט מזנה גיוועזען מיט דעם מענטש. ווארום אז דער מענטש וואלט שוין גיהאט מיט איר מזנה גיוועזען. וואלט ער דאך וועלין אז דער מאן זאל עסין דיא תהלי אונ ער זאל שטארבין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כי נאפו ודם בידיהן. דיא וואס זענען מזנה איז דא בלוט אין זייערע הענט. זייא הרגנן דיא מאנען פון דיא ווייבער. פרעגט דיא גמרא געווים אז עס איז אזוי דער דין. ענטפערט דיא גמרא איך וואלט וועלין מיינען. דער מענטש האט טאקי מזנה גיוועזען מיט דיא אשה. נאר פאר וואס האט ער גיזאגט צו איר מאן ער זאל ניט עסין דיא תהלי. ווייל ער האט גיוואלט איר מאן זאל לעבין. וועט זיין ווייב זיין אסור צוא אים. וארום זיא וועט דאך זיין ווייטער אאשת איש. ווען ער וועט מיט איר מזנה זיין וועט ער מער הנאה האבען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גיגנבהטע וואסער איז זיס אונ אבראנגענע ברויט איז גישמאק. זאגט אונז רבא אז מיר זאגען ניט אזוי. אונ דס ווייב איז מותר צום מאן :

יהודה אמר רב מ"ר (ירמיה ט) מי האיש החכם ויבן את זאת דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנא' (שם) ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו' היינו לא שמעו בקולי והיינו לא הלכו בה א"ר יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה:

ב איסי בר יהודה לא אתא למתיבתא ור' יוסי ג' יומי אשכחיה ורדימוס בר יוסי א"ל מ"ט לא אתי מר לבי מדרשא דאבא הא תלתא יומין א"ל כי טעמיה דאבוך לא ידענא היכא איתא א"ל לימא מר מאי קאמר (ליה) [לך] דלמא ידענא טעמיה א"ל הא דתניא רבי יוסי אומר כביסתן קודם לחיי אחרים קרא מנ"ל א"ל דכתיב (במדבר לה) ומגרשיהם יהיו לבהמתם וגו' מאי חייתם אילימא חיה והלא חיה בכלל בהמה הוא אלא מאי חייתם חיותם ממש פשיטא אלא לאו כביסה (והאיכא) [דהא איכא] צערא דערבוביתא:

(דף פא ע"ב) ג ההוא גברא דאיתסר הנייה דעלמא עליה אי נסיב איתתא כי לא תניינא הילכתא רהיט בגפא (וחובליא) [ותובליא] ולא מצו למיתנא אתא רב

דטים לעסוק בדברי תורה וכו: מי האיש החכם וגו׳ דבר זה נשאל לחכמים וכו׳. ולא פירשוהו מדכתיב ויאמר ה׳ על עזבם את תורתי מכלל דליכא דידע לאהדורי טעמא אלא קב"ה בלחוד:
ורדימוס בר׳ יוסי. היינו ר׳ מנחם בר׳ יוסי דמתקרי בך של קדושים: טעמא לא ידענא. דאמר למילתיה באיני יכול לעמוד על סוף דעתו: א"ל דכתיב. גבי לוים ולכל חייתם: אילימא חיה. ממש במשמעותה מבם: והלא חיה בכלל בהמה. כדכתיב זאת החיה אשר תאכלו מכל בהמה וכו׳ דכתיב לבהמתם למה לי חייתם: [הלא אלו כביסה. כוי] חייתם ממש דכביסת בגדים היינו חיותם דאי לא מכבסי בגדיהן איכא צערא דהיותא היינו נמי ערבוביתא דאמרן לעיל: ההוא גברא דאמר איתסר הנייתא דעלמא עליה אי נביב אתתא כי לא הנייה הילכתא. כלומר שאמר הנאת עולם עלי אם אקח אשה עד שאשנה הלכות: רהיט בגפא (והובליא) [ותובליא] גפא קרי סולם שעולין בו בהילן (הובליא) [תובליא] חבל שעולין בדקל ומוכנין להם למטה הענפים שבהם ככברים ומכל כל כן אדם הוא כך למעלה ולמטה

רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגן. עס שטייט אין פסוק ווער איז דער קלוגער מענטש ער זאל דאס פאר שטיין. פאר וואס איז פאר לארין געווארין די לאנד]. די זאך האט מען געפרעגט ביי חכמים אונ ביי נביאים אונ ביי מלאכים. אונ זייא האבין ניט געוואוסט. ביז גאט אליין האט געזאגט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט ווייל זייא האבען פאר לאזין מיין תורה. אונ זייא האבין ניט געהערט מיין שטימע: אונ זייא זענען ניט געגאנגען אין איר ואין דיא תורה. פרעגט דיא גמרא צו וואס שטייט טאפעלע ווערטער. זייא האבין ניט געהערט מיין שטיממע. אונ זייא זענען ניט געגאנגען אין דיא תורה: דיא תורה איז דאך דיא שטיממע פון גאט. האט רב יהודה געזאגט פון רבס וועגן. מען מיינט זייא האבין ניט געמאכט א ברכה אויף דער תורה באלד אין דער פריא:

ב איסי בר יהודה איז דריי טעג ניט געקומען צו דער ישיבה פון רבי יוסי: האט ורדימוס ברבי יוסי אים געטראפין. אונ האט אים געפרעגט פר וואס ביסטו ניט געקומען צו מיין פאטערס ישיבה שוין דריי טעג. האט איסי געזאגט צו ורדימוס איך קען ניט וויסען דאס לערנען פון דיין פאטער. האט ורדימוס געזאגט צו איסי זאג מיר וואס האט מיין פאטער מיט דיר געלערנט. פילייכט וועל איך וויסען וואס דיר צו זאגין. האט איסי געזאגט צו ורדימוס מיר האבין געלערנט. רבי יוסי זאגט. זייער וואשען דארפין זייא פאר זארגין פריער וויא זייער חברס לעבין. פון וואנען ווייסין מיר דאס פון פסוק. דאט ורדימוס געזאגט עס שטייט אין פסוק זייערע פלעצער וועלין זיין פאר זייערע בהמות אונ פאר זייער פערמעגין. ולכל חייתם. וואס מיינט מען חייתם. מיר וועלין זאגין חייתם מיינט מען חיות. אז עס שטייט פריער בהמות מיינט מען דאך חיות אויך. מיט וואס איז אנדערש חיה פון בהמה. וועלין מיר זאגין אז חייתם איז טייטש זייער לעבין. געוויס בדארפין זייא דעם פלאץ צוא זייער לעבין. נאר מען מיינט צום וואשען זאל דער פלאץ זיין: וואס וואשען איז דאס לעבין פון מענטשין. צום וואשין די א קליידער אונ צום וואשין דעם גוף: דם אלץ איז דם לעבין פון מענטשין ווייל עס שטייט פריער:

ג ההוא. איינער האט א מאהל געזאגט דיא נאנצע וועלט זאל אויף מיר אסור זיין. אויב איך

בך תנא הא לא הדלת איבא רמא:

ואלו נדרים פרק אחד עשר

(דף פא) **א אמר** שמואל ערבוביתא דרישא מתיא לידי עוירא ערבוביתא דמאני מתיא לידי שעמומיתא ערבוביתא דגופא מתיא לידי שיחני וכיבי. שלהו מהם הזהירו בערבוביתא הזהרו בחבורה הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה שנאמר (במדבר כד) זל מים מדליו (מדלים) שמהם תצא תורה ומפני מה אין מצויין תלמידי חכמים יוצאין מבניהם תלמידי חכמים אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה ירושה היא להם. רב שישא בריה דרב אידי אמר כדי שלא יתגדרו על הצבור מר זוטרא אמר מפני שהן מתגברין על הצבור. רב אשי אמר משום דקרו לאינשי חמרי. רבינא אמר שאין מברכין בתורה תחלה דאמר רב יהודה

ערבוביתא דרישא. כשאינו מסרק ראשו תמיד ומתוך כך איכא ערבוביתא ברישיה מתיא לידי עוירא. מביאה לידי סנוור עינים שזוהמת הראש מכה מאור עיניו: דמאני מתיא לידי שעמומיתא. כשיש בבגדיו ערבוביתא של זוהמא שאינו מכבסן תמיד ולובשן כשהם מזוהמים מביאו לידי שעמום ותמהון לב: ערבוביתא דגופא. כשגופו מזוהם שאינו רוחץ תמיד מביאה לידי שיחנא וכיבי השחין והבועות המכאיבות (ונראה דט״ס וצ״ל אבל שעמום קשה מזה לאמת כדכתב אליבא מרהוט): הזהרו בערבוביתא. כלומר הזהרו בהכנסת ובהילוך: הזהרו בחבורה. ללמוד תורה בחבורה שהתלמידים מחדדים זה את זה ואם טרח: הזהרו בבני עניים. להשתדל ללמדם תורה שמהם תצא תורה שאין להם עסק אחר ועוד בדעתם שפלה עליהם: נלאה מבניהם ת״ח. בעל הרוב אינו נמי תורה: ירושה היא להם. ולא ילמדו תורה מלחמר שהן סומכין שירושה היא להם: כדי שלא יתגדרו על הצבור. שאם לא היתה תורה פוסקת מהם יגיסו דעתם: דקרו לאינשי חמרי. שאין מנהגים בהם כבוד ומבזים אותן מפני תורה שבהם: שאין מברכין בתורה תחלה. תחלת עסקם בכל יום

מקיים זיין. איז שוין אעבירה:

פרק אחד עשר

א אמר: שמואל האט געזאגט דער וואס קעמט ניט דעם קאפ אונ ער האט לייז אין קאפ. דאס ברענגט דעם מענטשין צוא בלינד ווערין. דער וואס גייט אין שמוציגע קליידער אונ אין זייא איז דא לייז. דאס ברענגט דעם מענטשין די הארץ זאל זיין טרויעריג. אונ ער זאל זיין אזוי ווייא פאר מישט. דער וואס וואשט ניט ריין דעם גוף זיינעם. וועט ער האבין ווארצין אונ מכות אויף זיין גוף. מען האט געשיקט פון ארץ ישראל זאגין צו די מענטשין פון בבל איר זאלט אייך היטען צו האלטען ריין דיא קעפ אונ צוא וואשין ריין אייערע קליידער. אונ צוא וואשין ריין אייער גוף. אונ איהר זאלט היטען צוא לערנען תורה מיט אל תלמידים: אדער מיט פיל חברים. אונ איר זאלט היטען צוא לערנען תורה מיט ארעמע קינדער. וואָרום פון זייא וועט ארויס גיין תורה אוף דער גאנצער וועלט: ווייל זייא זענען ארעם בשעת זייא זיך נאר מיט דער תורה. אזוי ווייא עס שטייט אין פסוק יזל מים מדליו. עס וועט רינען וואסער (תורה) פון זייני ארעמע. פון דיא ארעמע קינדער וועט ארויס גיין תורה אויף דער וועלט. אונ פאר וואס זעהט מען דאס געווענליך אז דיא קינדער פון תלמידי חכמים זענען ניט תלמידי חכמים. דאס רב יוסף געזאגט מען זאל ניט זאגין אז דיא תורה ירושה מען פון תלמיד חכם ווערט געבארין אתלמיד חכם. ווען דיא קינדער פון תלמידי חכמים ניט וועלין לערנען תורה. זייא וועלין זאגין ווייל אונזער פאטער איז אלמדן. וועלין זייא געווים אויך זיין לומדים. רב שישא בריה דרב אידי זאגט דערפאר ווערין ניט געבארין תלמידי חכמים פון תלמידי חכמים זייא זאלין זיך ניט גרויס האלטען מיט זייער יחוס. מר זוטרא האט אז זייא וועלין זיין תלמידי חכמים זאלין זייא זיך שטארקען אויף דיא מענטשין פון עולם אונ וועלין זייא נעמען קשר גאלים אויף זייערע הוצאות. אונ זייא וועלין גיין דיא עולם מענטשין זייא חזלין פאתן ווייא וויקען. רב אשי זאגט אז זייא וועלין זיין תלמידי חכמים וועלין זייא פאר שעמען מענטשין אונ וועלין זייא רופען אייזלען. רבינא זאגט דערפאר זענען תלמידי חכמים ניט דייערע קינדער תלמידי חכמים אויך זיין תלמידי חכמים ווייל זייא מאכען ניט קיין ברכה אויף דער תורה באלד אין דער פריה. דער פריער מיהען זייא מברך זיין אונטער נאכדעם. דער גיך שטעקען זייא מברכה אויף דער תורה. וואָרום רב

ז ההוא בר בבל דסליק לארעא דישראל נסיב אתתא אמר לה בשילי [לי] תרין טלופחין בשילת ליה תרין רתה עלה למחר אמר לה בשיל לי גריוא בשילת גריוא. אמר לה אייתי לי תרין בוצינין אייתיאת ליה תרין שרגין. אמר לה תבר יתהון על בבא. הוה יתיב בבא בן בוטא על בבא וקא דאין דינא תברת יתהון על רישיה אמר לה מה הדין דעבדית אמרה ליה כך צוני בעלי אמר את עשית רצון בעליך המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא :

שני טלופחין. כלומר דבר מועט שכן דרך לשון בני אדם לומר על דבר מועט אחד או שנים והיא היתה שוטה והבינה הדבר כפשוטו : גריוא. כלומר סאה : בוצינין. תרגום של אבטיחים : שרגי. נרות דמתרגמינן בוצינא : תבריניהו אבבא. מתוך שהיה כועס על מעשיה אמר לה דלתבריניהו אדשא על ראש הפתח והיא הבינה בדבריו כלשון בבא בן בוטא שהיה גדול הדור : שני בנים כבבא. כנגד תרין שרגי ואייתי [הכא] האי עובדא לאשמועינן חסידותא דבבא בן בוטא : זיל בעי רחמי על נפשך. כך פתחו לו בחרטה : אלא גם הדלת. אלא נדרת היה כך הנאה : ערבוביתא

נערה המאורסה פרק עשירי

(דף פו ע״ב) **א אמר** ליה רבא לרב נחמן חזי מר האי מרבנן דאתא ממערבא ואמר אזדקיקו ליה רבנן לבריה דרב הונא בר אבין ושרו ליה נדריה וא״ל זיל ובעי רחמי על נפשך דהטאת דתני רב דימי אחוה דרב ספרא כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע אמר רב זביד מאי קראה (דברים כג) וכי תחדל לנדור לא יהיה בך

ז ההוא. איינער פון בבל איז געקומען אין ארץ ישראל. און האט גענומען אווייב אין ארץ ישראל. און ער האט געזאגט צו איהר קאך פון טיינעטוועגן צוויי ארבעס וער האט געמיינט אביסעל ארבעס גאר ווייניג. און זיא איז געווען אנאר האט זיא געמיינט פראסט צוויי ארבעס. האט זיא געקאכט נאר צוויי ארבעס. איז ער אויף איר אין כעס געווארין. מארגין האט ער געזאגט נו ווייב, קאך פאר מיר אגריווא ארבעס וער האט געמיינט פיל ארבעס זאל מען קאכין. עס זאל זיין וואס צו עסין. און זיא האט געקאכט אגריווא וואס אמאס וואס עס קען געהן זיין פאר פיל מענטשין. דער נאך האט ער געזאגט צו איהר ברייג מיר צוויי בוצינין. ער האט געמיינט צוויי פלוצערין. און זיא האט איהם געבראכט צוויי ליכט. ואין בבל רופט מען אויף פלוצערין בוצינין. און אין ארץ ישראל רופט מען אויף ליכט בוצינין. ער האט געזאגט צו איהר צוברעך די ליכט על בבא. ער האט געמיינט מען זאל די ליכט צוברעכין אויף די טיר. בבא איז טייטש אטיר אין בבל. ביי די טיר איז געזעסין בבא בן בוטא און האט געפסקנת אדין. האט זיא צו בראכין דיא ליכט אויף דעם קאפ פון בבא בן בוטא. האט בבא צו איהר געזאגט פאר וואס האסטו אזוי געטאהן. האט זיא געזאגט אזוי האט מיר מיין מאן געהייסן טאהן. האט בבא צו איהר געזאגט דוא האסט געטאהן דעם ווילען פון דיין מאן. גאט זאל דיר געבין דוא זאלסט האבין פון דיין מאן אזעלכע צוויי קינדער וויא בבא בן בוטי איז :

פרק עשירי

א אמר : רבא האט געזאגט צו רב נחמן זעה נאר איינער פון דיא רבנן איז געקומען פון ארץ ישראל. און ער זאגט דיא רבנן האבען מתיר געווען א נדר צום זוהן פון רב הונא בר אבין. און אזו האבען זיא געזאגט צוא איהם גיי דוא וואלסט ניסען אז דו זעהסט באדארפען מתפלל זיין צום גאט ער זאל דיר מוחל זיין דיא עבירה וואס דוא האסט געטאהן מיט דעם נדר. וואלסט געטאהן דעם נדר. האט ער געזאגט זיין. האבען זיא איהם מתיר געווען דעם נדר [illegible] רב דימי דער ברודער פון רב ספרא האט געלערנט. דער וואס מאכט א נדר אפילו [illegible] מקיים [illegible] רב זביד [illegible] דער [illegible] מקיים

(פ"ג) **ה ההוא** דאמר לה לדביתהו קונם שאי את נהנית לי עד שתטעימי תבשילך לרבי יהודה ולרבי שמעון ר"י טעים אמר ק"ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים המאררים בספק ואני על אחת כמה וכמה ור"ש לא טעים אמר ימותו כל בני אלמנה ואל יזוז שמעון ממקומו ועוד כי היכי דלא לתרגלי למנדר:

ו ההוא דאמר לה לדביתהו קונם שאי את נהנית לי עד שתראי מום יפה שביך (לר"ש) [לרבי ישמעאל] בר' יוסי אמר להם שמא ראשה נאה אמרו ליה סגלגל שמא שערה נאה דומה לאניצי פשתן שמא עיניה נאות טרוטות שמא אזניה נאות כפולות שמא חוטמה נאה בלום הוא שמא שפתותיה נאות עבות שמא צוארה נאה שקוט שמא כריסה נאה צבה הוא שמא רגליה נאות רחבות כשל אווז שמא שמה נאה לכלוכית [שמה] אמר להן יפה קורין אותה לכלוכית שהיא מלוכלכת במומין ושריה:

ימותו כל בני אלמנה. כלומר ימות בעלה ותהא אלמנה ואח"כ ימותו בניה: ואל יזוז שמעון ממקומו. כשיושב הבבלית ולהכי לא רצה לטעום: כי היכי דלא לתרגלי למנדר. שלא יהא קלות בנדרים:

מום יפה שביך. משום דהוו בה כ"כ מומין קאמר לה אם יש בה שום דבר יפה: שמא ראשה נאה. ולכך הדירה שהראשו לו' כגלגל. דומה לאניצי פשתן שהשערות עגולים: טרוטות. רכות: כפולות. כחוס: צוארה שקוט. שהצואר מונח בין כתיפותיה: א"ל יפה אתם קורין אותה לכלוכית שהיא מלוכלכת במומין. זה השם יפה לה ופיוס והוי מום יפה שבה ועל דעת כן הדירה שתודיעם אותו דבר יפה השם יפה לה שנשמה לכלוכית ולפי נמי מלוכלכת:

ההוא

ה ההוא. איינער האט אמאהל געזאגט צו זיין ווייב איך טוה אנדר דוא זאלסט ניט הנאה האבין פון מיר ביז דוא וועסט געבין פארזוכען דאס עסין צו רבי יהודה אונ רבי שמעון. רבי יהודה האט פארזוכט דאס עסין. ער האט געזאגט אקל וחומר. מאדאך די תורה האט געזאגט מיין נאמען וואס ער איז געשריבען געווארין מיט הייליגקייט. זאל אפ געמעקט ווערין אויף די מים המאררים. עס זאל ווערין שלום צווישען מאן אונ ווייב. וואס עס איז נאך אבספק טאמער וועט ניט ווערין שלום. ווארום טאמער האט זיא מזנה געווען. וועט איהר דער מאן מגרש זיין. איך דארף געוויס מוחל זיין אויף מיין כבוד. אונ רבי שמעון האט ניט געוואלט פאר זוכען דאס עסין. ער האט געזאגט אפילו איהר מאן וועט שטארבין אונ זיא וועט בלייבין אלמנה. אונ אירע אלע קינדער זאלין אויך אויס שטארבין. וועט זיך אויך שמעון ניט רירען פון דעם ארט צו גיין פאר זוכען דאס עסין. אונ פון וועגין נאך אזאך וויל איך ניט פאר זוכען דאס עסין. זייא זאלין זיך ניט געוואהנען צו טאהן נדרים:

ו ההוא. איינער האט אמאהל געזאגט צו זיין ווייב. איך טוה אנדר דו זאלסט ניט הנאה האבען פון מיר ביז דוא וועסט ווייזען פאר רבי ישמעאל ברבי יוסי וועלכעס פון דיר איז דאס שענסטע וואס הייסט אויב עס איז דא אין דיר איין זאך אשיינעו: ווארום זיא איז געווען פול מיט פעלערס. האט רבי ישמעאל געפרעגט טאמער איז איר קאפ שיין. האט מען געזאגט איר קאפ איז קיילעכדיג ניט שיין. טאמער איז אירע האר שיין. ניין. זייא זעהען אויס אזוי וויא די שטעקלאך פון פלאקס. טאמער איז אירע אויגען שיין. ניין. זייא זענען טריב. טאמער זענען אירע אויערין שיין. ניין. זייא זענען גרויס. טאמער איז איר נאז שיין. ניין. ער איז פערשטאפט. טאמער זענען אירע ליפפען שיין. ניין. זייא זענען גראב. טאמער איז איר האלז שיין. ניין. דער קאפ ליגט אויף די אקסלען: טאמער איז איר בויך שיין. ניין. ער איז אזוי וויא געשוואלין. טאמער זענען אירע פיס שיין. ניין. זייא זענען ברייט אזוי וויא ביא א גאנז. טאמער איז איר נאמען שיין. ניין. זיא הייסט לכלוכית. האט רבי ישמעאל געזאגט דאס איז דאס שענסטע. איר נאמען איז גאנץ שיין פאר איר. מען רופט איר לכלוכית. ווייל זיא איז פאר מיאוסט מיט פעלערס. האט רבי ישמעאל איר מתיר געווען או זיא מעג הנאה האבען פון איהר מאן:

(ע"ב) **ג מתני'** ועוד אמר רבי [מאיר] פותחין לו מן הכתוב שבתורה וא"ל אילו היית יודע שאתה עובר על (ויקרא יט) לא תקום ועל לא תטור ועל (שם) לא תשנא את אחיך בלבבך (שם) ואהבת לרעך כמוך (שם כה) וחי אחיך עמך שהוא עני ואין אתה יכול לפרנסו אמר אילו הייתי יודע שהוא כן לא הייתי נודר ה"ז מותר:

על לא תקום ולא תטור. שאם נקמת ממנו כלי ולא השאילך והריני משאילך או שאמר לך דבר שלא כהוגן ומתוך כך אתה נודר והתורה אמרה לא תשנא את אחיך בלבבך התורה הזהירך לפרנסו ולהוכיחו ולהחיותו: שהוא עני ואין אתה יכול לפרנסו. פותחין לו ואם אמר אילו הייתי יודע. בפתח כמו כל התורה כולו לא הייתי נודר הרי זה מותר:

(דף ס) **ד מעשה** באחד שנדר מבת אחיתו הנייה והכניסוה לבית רבי ישמעאל וייפוה א"ל ר"י בני מזו נדרת א"ל לאו והתירה רבי ישמעאל באותה שעה בכה רבי ישמעאל ואמר בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן וכשמת רבי ישמעאל היו בנות ישראל נושאות קינה ואומרות בנות ישראל על ר' ישמעאל בכינה וכן הוא אומר (ש"ב א) בנות ישראל על שאול בכינה:

ההוא

ג מתניתין: ועוד. נאך האט רבי מאיר גזאגט דער וואס קומט מען זאל אים מתיר זיין א נדר ולמשל ער האט גיטאהן א נדר זיין חבר זאל ניט הנאה האבען פון אים. ווייל ער האט אים נישט גיוואלט בארגין אזאך: אדער ער האט אים פיינט. אונ איצט וויל ער גוט ווערין מיט זיין חבר: הייבט מען מיט אים אן צו עפענען פון א פסוק אין דער תורה. אונ מען זאגט צוא אים ווען דו וואלסט ווייסען אז אין דיא תורה שטייט לא תקום ולא תטור. אז דוא וועסט בעטין ביי דיין חבר ער זאל דיר בארגין א כלי. אונ ער וועט ניט וועלין בארגין: דער נאך וועט דיין חבר קומען צו דיר דו זאלסט אים בארגין א כלי. טארסטו ניט זאגין צו אים נא דיר דיא כלי אונ איך בין ניט אזוי שלעכט ווי דו וואס דו האסט מיר ניט גיוואלט בארגין. אדער ער בארגט אים גאר ניט. אונ ער זאגט צו אים ווייל דו האסט מיר ניט גיוואלט בארגין וועל איך דיר אויך ניט בארגין. דאס טאר מען אויך ניט. אונ נאך שטייט אין דיא תורה דו זאלסט ניט פיינט האבין דיין ברודער אין דיין הארצין. אונ נאך שטייט אין דיא תורה דוא זאלסט ליב האבין דיין חבר ווי זיך אליין: אונ נאך שטייט אין דיא תורה דיין ברודער זאל לעבין מיט דיר. אונ טאמער וועט דיין ברודער ארעם ווערין אונ וועסט אים ניט קענען העלפין דורך דיין נדר. זאג דו אליין אויב דוא האסט רעכט גיטאהן מיט דיין נדר. אויב ער זאגט ווען איך וואלט ווייסען אז עס איז אזוי וואלט איך ניט גיטאהן דעם נדר. זאל מען אים מתיר זיין דעם נדר:

ד מעשה. עס האט אמאהל גיטראפין איינער האט גיטאהן א נדר ער זאל ניט הנאה האבין פון זיין שוועסטערס טאכטער. ער זאל איר ניט נעמען פאר א ווייב. האט מען גיבראכט דאס מיידעל צוא רבי ישמעאל אין שטוב אונ מען האט איהר אויסגעצירט אז זיא זאל שיין גיווארין. האט רבי ישמעאל צו אים גיזאגט מיין זוהן. פון דיא מיידול האסטו א נדר גיטאהן דיא זאלסט ניט איהר ניט הנאה האבין. זיא איז דאך שיין. האט ער גזאגט ניין. ווען איך וואלט ווייסען אז זיא איז אזוי שיין וואלט איך ניט גיטאהן דעם נדר. האט רבי ישמעאל אים מתיר גיווען דעם נדר: דאמאלס האט רבי ישמעאל געוויינט: אונ ער האט גזאגט דיא יודישע טעכטער זענען שיין. נאר דיא ארעמקייט מאכט זייא מיאוס. אונ אז רבי ישמעאל איז געשטארבען האבין דיא יודישע טעכטער גיטרויערט אונ האבין גיזאגט איהר יודישע טעכטער וויינט אויף רבי ישמעאל. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דיא יודישע טעכטער זאלין וויינען אויף שאול המלך. וואריום שאול המלך אונ רבי ישמעאל זייען ווארין פאר דיא יודישע טעכטער ווייל זיא זאלין חתונה האבין:

דכתיב (שמות ד) ויאמר ה' אל משה במדין וגו'. א"ל במדין נדרת לך והתר נדרך במדין דכתיב (שם ג) ויואל משה לשבת את האיש ואין אלה אלא שבועה דכתיב (יחזקאל יז) ויבא אתו באלה וכתיב (דה"ב לו) וגם במלך נ"נ מרד אשר השביעו באלהים מאי מרדותיה אשכחיה צדקיהו לנבוכדנאצר דקא אכל ארנבתא חיה א"ל נבוכדנאצר לצדקיהו אשתבע לי דלא מגלית עלי דלא תתפיל לי מלתא אשתבע ליה לסוף הוה קא מצטער צדקיהו בגופיה איתשיל אשבועתא וגלי ליה שמע נבוכדנאצר דקא מבזין ליה רברבנוהי שלח ואייתי סנהדרין וצדקיהו אמר להו חזיתון מאי עביד צדקיהו לאו הכי הוה דאשתבעית בשמא דשמיא דלא מגלית אמר אתשילית אשבועתאי אמר להון מתשילין על שבועתא אמרו ליה אין. אמר להו בפניו או אפילו שלא בפניו אמרו ליה בפניו אמר להו ואתון מאי עבדיתון מאי טעמא לא אמריתון לצדקיהו מיד (איכה ב) ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון א"ר יצחק מלמד ששמטו כרים מתחתיהם:

ארנבתא חיה. באותה מנובלת א"נ היה ממש שאכל אותה כשהיא חיה: הוה קא מצטער צדקיהו בגופיה. שהיה רוצה לגלות הדבר שהיה מכוין אותו בני העולם: איתשיל אשבועתיה. נשאל על שבועתו: מאי עבדיתון. דשריתון ליה מ"מ לא אמריתון ליה לצדקיהו דלא מצית למישרא אלא בפניו]. אין מתירין לו אלא בפניו הפוסקים הארוכים בזה לענין דינא אי פירוש בפניו רוצה לומר מדעת בעל מדיר אפילו שלא בפניו ממש או דוקא בפני ואפילו בעל כרחו והעולה לדעת רוב הפוסקים כאן שכשהנדר היתה להנאתו של חבירו צריך שיהיה בפניו ואפילו בע"כ:

מתני'

פסוק גאט האט געזאגט צו משה אין מדין גיי אין מצרים. צו וואס דארף שטיין דער ווארט במדין אין מדין. נאר אזוי האט גאט געזאגט צוא משה. אין מדין האסטו אנדר געטאהן. יתרו האט געהערט דיין נדר. זיא מתיר דיין נדר אין מדין. יתרו זאל וויסען אז מען האט דיר מתיר געוועזן דעם נדר. פון וואנען ווייסען מיר אז משה האט געשווארען צו יתרו. ווארום עס שטייט אין פסוק ויואל משה לשבת את האיש. דאס איז דער טייטש ער האט געשווארען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ויבא אותו באלה. אונ ער האט אים געבראכט אין אשבועה. אונ עס שטייט אין פסוק אין דעם מלך נבוכדנצר האט ער ווידער געשפעניגט וואס ער האט אים בשווארען בייא גאט. וואס האט ער אין אים ווידער געשפעניגט. ווארום צדקיהו האט געפונען אז נבוכדנצר עסט אלעבעדיגען האז. האט נבוכדנצר געזאגט צו צדקיהו שווער אז דו וועסט ניט אויס זאגען ווארום עס וועט מיר זיין אשאנדע. דאס צדקיהו געשווארען. דער נאך האט צדקיהו געהאט צער פאר וואס ער האט געשווארען ווארום ער האט געוואלט אויס זאגען: נבוכדנצר זאל זיך שעמען האט צדקיהו געפרעגט מען זאל אים מתיר זיין דיא שבועה: האט מען אים מתיר געוועזן אונ ער האט אויסגעזאגט אויף נבוכדנצר אז ער האט געגעסין אלעבעדיגען האז: האט נבוכדנצר געהערט אז זיינע גרויסע לייט פארשעמען איהם. האט ער געשיקט ברייגען דיא סנהדרין אונ צדקיהו: האט נבוכדנצר געזאגט צו דיא סנהדרין איר האט געזעהן וואס צדקיהו האט געטאהן. האט ער ניט געשווארען בייא דעם נאמען פון גאט אז דוא זאלסט ניט אויס זאגען. האט צדקיהו געזאגט מען האט מיר מתיר געוועזן דיא שבועה. האט נבוכדנצר געזאגט צו דיא סנהדרין מען קען מתיר זיין אשבועה. האבין דיא סנהדרין געזאגט יא מען קען מתיר זיין אשבועה. האט נבוכדנצר בייא זייא געפרעגט. דער וואס מען האט צו אים געשווארען מוז זיין דער בייא וויא מען איז מתיר דיא שבועה. אדער מען קען מתיר זיין אן אים אויך. האבין דיא סנהדרין געזאגט דער וואס מען האט צו אים געשווארען מוז זיין דער בייא. אונ אן אים קען מען ניט מתיר זיין: האט נבוכדנצר געזאגט צו דיא סנהדרין וויא האט איר געטאהן. פאר וואס האט איר ניט געזאגט צוא צדקיהו אז ער קאר ניט מתיר זיין דיא שבועה אן מיין וויסען. ווענן באלד געבליבען זיצען אויף דיא ערד אונ האבין געשוויגען דיא אלטע לייט פון ציון. רבי יצחק זאגט מען האט ארויס גינומען דיא קישענס אונטער זייא וואס זייא זענען געזעסין. אונ זייא זענען געבליבען זיצען אויף דיא ערד:

רבי אליעזר פרק תשיעי

(דף סד ע"ב) **א** א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי כל מקום (שאתה מוצא) [שנא'] נצים נצבים אינם אלא דתן ואבירם אלא מאי (שמות ד) כי מתו כל האנשים וגו' אמר ריש לקיש שירדו מנכסיהם תניא ד' השובים כמתים עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים עני דכתיב כי מתו כל האנשים מצורע דכתיב (במדבר יב) אל נא תהי כמת סומא דכתיב (איכה ג) במחשכים הושיבני כמתי עולם מי שאין לו בנים דכתיב (בראשית ל) הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי:

(דף סה) **ב** תניא המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו מנה"מ אמר ר"נ (ואי תימא רבי יוחנן) דכתיב

כל מקום שנאמר נצים נצבים אינם אלא דתן ואבירם. שכן מצינו בהם אשר הצו וכתיב יצאו נצבים הלכך הני רשעים עברים נצים היו דתן ואבירם וכן וינצו את משה ואת אהרן נצבים כלו' הנוכים פיהם למשה ולאהרן והם היו דתן ואבירם אלמא לא מתו: במחשכים הושיבני כמתי עולם. כבאדם נתון במחשך ואינו רואה חשוב כמת: ארבעה חשובים כמתים. כבר פירשתי בפ"ק מגלה לו דידהו מנכסיהם טפי מהם מהנך ארבעה: אין מתירין לו. לנודר אלא בפניו של מדיר: במדין וכו'. מאי במדין לך אלא הכי קאמר ליה במדין נדרת לפני יתרו לך ושאל לפני יתרו שאין מתירין לו לאדם אלא בפניו ויתרו הדירו למשה שלא לשוב מצרים מפני הוזן הנכים המבקשים להרגו ואמר רבי ה"ח מפר לעצמו: להרגתא

ברייגען אמענטשין צו טאהן אעבירה. האט רב אשי גזאגט דאס מערסטע האלץ פר ברענגט מען צום הייצין צום קאכין. טאמער וועט מען דיא האלץ פון מיין וואנד אויך ניצען צום הייצין אונ צום קאכין אונ ניט צוא דיא עבודה זרה:

פרק תשיעי

א אמר, רבי יוחנן האט גיזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין. ווא עס שטייט אין פסוק נצים אדער נצבים מיינט מען דאס דתן אונ אבירם. אז עס שטייט אין פסוק שני אנשים עברים נצים. צוויא יודישע מענטשין קריגען. איז דאס געוועזן דתן אונ אבירם. אונ זייא האבין גזאגט פאר פרעה אז משה האט גיהרגת דעם מצרי. האט פרעה גיוואלט הרגנן משה. דער נאך אז גאט האט געשיקט משה ער זאל גיין אין מצרים. האט גאט גזאגט צו משה דיא מענטשין וואס בגערין דוא זאלסט שטארבין. ווענען זייא שוין גישטארבין. איז דאך דתן אונ אבירם גישטארבין. דער נאך שטייט ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים. דיא נצבים דאס איז דתן אונ אבירם האבין בגעגינט משה'ן מיט אהרן. איז דאך אקשיא דער פסוק זאגט דאך פריער אז דתן אונ אבירם זענען שוין גישטארבין. האט ריש לקיש גזאגט גישטארבין מיינט מען זייא זענען ארעם גיווארין. מיר האבין גילערנט פיר ערלייא מענטשין ווענען גירעכנט ווייא גישטארבענע. אארעם מאן. אמצורע. אבלינדער. אונ דער וואס האט ניט קיין קינדער. אז אארעם מאן איז גלייך וויא גישטארבין. שטייט אין פסוק דיא אלע מענטשין ווענען גישטארבין. האט מען גזאגט פריער אז מען מיינט זייא ווענען ארעם גיווארין. אז אמצורע איז גלייך וויא גישטארבין. שטייט אין פסוק ווען מרים איז קרעציג גיווארין האט אהרן גיבעטין זיא זאל ניט זיין וויא טויט. אז אבלינדער איז גלייך וויא גישטארבין. שטייט אין פסוק ער האט מיך גיזעצט אין דער פינסטער אזוי ווי דיא טויטע. אז דער וואס האט ניט קיין קינדער איז גלייך וויא גשטארבין: ווארום עס שטייט אין פסוק רחל האט גיזאגט צו יעקב גיב מיר קינדער אונ אויב ניט בין איך גשטארבין:

ב תניא. מיר האבין גילערנט למשל ראובן האט גזאגט צו שמעון דו זאלסט טאן אנדער אדער זאלסט שווערין אויב דו וועסט מיר גיט טאן די זאך זאל מיין פארמעגין זיין אסור אויף דיר אז שמעון האט אזוי גטאהן. ער האט גזאגט איך טוה אנדר אדער איך שווער אויב איך וועל דיר גיט טאהן דיא זאך זאל זיין פארמעגין אויף מיר זיין אסור הנאה צו האבין פון אים. דער נאך אז שמעון וויל מתיר זיין דעם נדר אדער דיא שבועה. קען ער אנדערש ניט מתיר זיין נאר אז ראובן איז דער ביי. פון וואנען ווייסין מיר דעם דין האט רב נחמן גזאגט ווארום עס שטייט אין

ועבדך ירא את ה׳ מנעוריו וכתיב (משלי כז) יהללך זר ולא פיך הא באתרא דידעין ליה הא באתרא דלא ידעין ליה ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא שרו לי תגראי ברישא דכתיב ובני דוד כהנים היו וכי כהנים היו אלא מה כהן נוטל חלק בראש אף ת״ח נוטל חלק בראש וכהן מנ״ל דכתיב (ויקרא כא) וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב וגו׳. ותנא דבי ר״י וקדשתו וגו׳ לכל דבר שבקדושה (ע״כ) לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון. ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר לא יהיבנא אכרגא דכתיב (עזרא ד) מנדה בלו והלך וגו׳. ואמר רב יהודה מנדה זו מנת המלך בלו זה כסף גולגלתא והלך זה ארנונא ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא אכרגא מ״ט לבהודי אריא סיניה קאמר. רב אשי הוה ליה אבא זבניה לבי נורא א״ל רבינא לרב אשי הא איכא (ויקרא כט) ולפני עור לא תתן מכשול אמר להו רוב עצים להסקה ניתנו:

גבי נפשיה בבבל בהוריא לגו באלא מכס: שאני הגלחי בדיסא. בתירו הכי אלי כלומר פסקו לי דיני ההלכה: ובני דוד כהנים היו. שהיו חכמים ורבו דינם כבהנים: לפתוח ראשון. בקריאה בתורה בקורא ראשון: ולברך ראשון. ברכת המזון בזוה קודם לכל אדם: וליטול מנה יפה ראשון. אם בא לחלוק דבר עם ישראל פוסק ישראל ממנו בני חלקים שוים וכהן בורר אחד מהם בתחלה: והלך זה ארנונא. כשידה המלך כשהולך ממקום למקום: ארנונא. בלשון יון כשידה לשון שותפות שיש לו למלך בבהמות דארנונא לשון שותפות מדכתיב כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמורי: עבדא דנורא אנא. עבד לאש בהוא כומר לעובדי האש שעבדיו פטורים מכרגא ולא הוי כמודה בעבודה זרה דמוכחא מילתא דלא אמר הכי אלא לאפטורי מכרגא והא דקאמר צורבא מרבנן רבותא קאמר דאפי׳ צורבא מרבנן שרי ליה למימר הכי דהן סבורין לעבודה זרה והוא לשם שמים כדכתיב כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא. ישר: זבניה לבי נורא. מכרו לעובדי האש שמציתין האור בבית עבודה זרה שלהן: רוב עצים להסקה ניתנו. והיינו כמוכרו לעבודה זרה דמי ולא אזלא למתלי בהסירא וכל סיכא דאיכא למתלי תליא:

סי׳

ער איז. רבא האט געפרעגט עס שטייט אין פסוק עובדיה האט געזאגט צוא אליהו הנביא דיין קנעכט האט מורא פאר גאט פון זיין יוגענד. האט עובדיה זיך אליין געלויבט. עס שטייט דאך אין פסוק זאל דיך לויבען אפרעמדער ניט דיין מויל דיך אליין. ענטפערט דיא גמרא אין דעם ארט דאו מען קען איהם זאל ער זיך ניט לויבען. אונ וואו מען קען איהם ניט מעג ער זיך אליין לויבען. נאך האט רבא געזאגט אלמדן מעג זיך אליין לויבען איך בין אלמדן. פסקת מיין דין תורה פריער. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דיא קינדער פון דוד זענען געוועזען כהנים. זענען זייא דען געוועזען כהנים. נאר אזוי ווי א כהן נעמט א חלק פריער פאר אלע. אזוי א תלמיד חכם נעמט א חלק פריער פאר אלע. אונ דיא קינדער פון דוד זענען געוועזען תלמידי חכמים. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסען מיר אז א כהן נעמט א חלק פריער פאר אלע. ווארום עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט איהם (דעם כהן) הייליגען ווארום דיא ברויט פון דיין גאט איז ער מקריב. האבען דבי רבי ישמעאל געלערנט דוא זאלסט הייליגען דעם כהן צוא יעדער הייליגע זאך. מען זאל דעם כהן אויף רופען צוא דיא ספר תורה. דער ערשטער. בענטשען מיט מזומן זאל דער כהן. אונ אז דער כהן האט שותפות אייניגע מיט א ישראל. אונ זייא צוא טיילען דיא זאך אויף צוויא גלייכע טייל. נעמט דער כהן פריער דעם בעסטען חלק וועלכען ער וויל. נאך האט רבא געזאגט אלמדן מעג זאגען איך וועל ניט געבען פאראטעקעס. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק מנדה בלו והלך געבען זייא ניט. אונ רב יהודה האט געזאגט מנדה איז פאראטעקעס. בלו איז קאפ געלט. והלך איז דאס געלט וואס מען גיט פאר דעם מלך׳ס פערד. אין דער מלוכה. איך דער הוצאה געבען געלט דיא אלע מענשען פון דער מדינה. נאר דער כהן באדארף ניט געבען. נאך האט רבא געזאגט אלמדן מעג זאגען איך בין אשמש פון דעם כומר וואס דינט צום פייער וועל איך ניט געבען פאראטעקעס. ווארום ער זאגט דאס נאר דער ווייל ער זאל פון איהם אנטלויפען: ער זאל ניט דארפען געבען פאראטעקעס. רב אשי האט געהאט א וואלד. האט ער איהם פאר קויפט צו דיא וואס דינען צום פייער. האט רבינא געזאגט צו רב אשי עס איז דאך עבירה. פאסטער וועלען זייא דיא האלץ פאר ברענען צוא דינען עבודה זרה. אונ עס שטייט אין פסוק פאר א בלינדען זאלסטו ניט לייגען קיין שטרויכלונג. האט ער געזאגט אז מען קען זאגען דאס רוב האלץ געט מען נאר צו הייצען אין דער היים.

ב תניא (דברים ל) לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם אשנה שיקראוני רבי אשנה שאהיה זקן ואשב בישיבה אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא שנא' (משלי ז) קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך (ואומר (שם ו) קשרם על לבך תמיד ענדם על גרגרותיך) ואומר (שם ג) דרכיה דרכי נועם וגו' ואומר (שם) עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר ר' אלעזר בן צדוק אומר עשה דברים (לפועלם) (לשם פעלם) ודבר בהם לשמם אל תעשם עטרה להתגדל בהם ואל תעשם קרדום להיות עודר בו וק"ו ומה בלשאצר שלא נשתמש אלא בכלי קדש שנעשו (כלי) חול נעקר מן העולם המשתמש בכתרה של תורה עאכ"ו. אמר רבא שרי ליה לאינש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעין ליה דכתיב (מ"א יח) ועבדך ירא את ה' מנעוריו א"א קשיא דרבי טרפון משום דעשיר גדול הוה והוה ליה לפייסיה בדמים. רבא רמי כתיב ועבדך

קשרם על אצבעותיך. כלומר לא תכוין להתחזק אלא כדי שיהו מגורין בפיך וכוסיף על זה ואמר ענדם על גרגרותיך והה"כ כביא ראיה בסוף הכבוד לבא כשאמר דרכיה דרכי נועם והומר והומכיה מאושר: לפועלם. לשם הקב"ה שפעלם וצוה עליהם: ודבר בהן לשם שמים. שתהא כל כוונתך לשם שמים: להיות עודר בו. להשתכר ממנו כדי לאכול: ולא תעשם עטרה להתגדל בהם. שתלמוד כדי להתעטר ולהתגדל: כשאמר ועבדך ירא את ה'. דהפסר דליכו לא הוה ידע ליה: אלא קשיא דר' טרפון. דהא שרי לאינש לאודועי נפשיה בשעת הסכנה במקום שאין מכירין אותו המאי

וַאגֶען וֶוער עֶר אִיז. פַאר וָואס הָאט עֶר צַער גִיהַאט. עֶנְטְפֶערְט דִי גְמָרָא וַוייל רַבִּי טַרְפוֹן אִיז גִיוֶוען גַאנְץ רַייךְ הָאט עֶר גִידַארְפְט בַּצָאהלֶען וִויא פִיל מֶען הָט בַּיי אִים גִימָאנְט. אוּנ נִיט זָאגֶען וֶוער עֶר אִיז:

ב תַּנְיָא. מִיר הָאבֶּען גִילֶערְנְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דוּא זָאלְסְט לִיבּ הָאבֶּען גָאט אוּנ זָאלְסְט הֶערִין וָואס עֶר וֶועט דִיךְ גֶעבִּיטֶען אוּנ זָאלְסְט דִיךְ בַּהֶעפְטִין צוּא אִים. אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט זָאגֶען אִיךְ וֶועל לֶערְנֶען תַּנַ"ךְ וֶועט מֶען מִיךְ רוּפֶען חָכָם. אִיךְ וֶועל לֶערְנֶען מִשְׁנָיוֹת וֶועט מֶען מִיךְ רוּפֶען רַבִּי. אִיךְ וֶועל לֶערְנֶען גְמָרָא אַז אִיךְ וֶועל אַלְט וֶוערִין וֶועל אִיךְ זַיין אַראֹשׁ יְשִׁיבָה. נָאר אַמֶענְטְשׁ זָאל לֶערְנֶען וַוייל עֶר הָאט לִיבּ גָאט אוּנ עֶר הָאט לִיבּ דִיא תּוֹרָה. אוּנ דֶער כָּבוֹד וֶועט שׁוֹין אַלֵיין קוּמֶען. אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זָאלְסְט אָן בִּינְדֶען דִי תּוֹרָה אוֹיף דַיינֶע פִינְגֶער. זָאלְסְט שְׁרַייבֶּען דִיא תּוֹרָה אוֹיף דֶעם טָאוֶועל פוּן דַיין הַארְצֶען. נָאךְ זָאגְט דֶער פָּסוּק זָאלְסְט דִיא תּוֹרָה אָן קְנִיפֶּען אוֹיף דַיין הַארְץ שְׁטֶענְדִיג. זָאלְסְטוּ זַייא אָן בִּינְדֶען אוֹיף דַיין הַאלְדְז. נָאךְ זָאגְט דֶער פָּסוּק אִירֶע וֶועגִין זֶענֶען זִיסֶע וֶועגִין: נָאךְ זָאגְט דֶער פָּסוּק דִיא תּוֹרָה אִיז אַבּוֹים פוּן לֶעבִּין צוּא דִיא וָואס הַאלְטֶען אִיר, אוּנ דִיא וָואס עֶהגֶען אוּנְטֶער דִיא תּוֹרָה וֶועלִין זַיין גִילִיקְלַאךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן צָדוֹק זָאגְט דוּא זָאלְסְט טָאהן מִצְוֹת וַוייל גָאט הָאט גִיבָּאטֶען מֶען זָאל זַייא טָאהן. אוּנ דוּא זָאלְסְט רֵייךְעֶן אִין דֶער תּוֹרָה וַוייל גָאט הָאט גִיבָּאטֶען מֶען זָאל לֶערְנֶען תּוֹרָה. דוּא זָאלְסְט נִיט מַאכֶען דִיא תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת פַאר אַקְרוֹן דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט גְרוֹיס הַאלְטֶען דוּרְךְ אִיר. אוּנ דוּא זָאלְסְט נִיט מַאכֶען דִיא תּוֹרָה פַאר אַהַאק צוּא גְרָאבִּין מִיט אִיר דִיא זָאלְסְט דוּרְךְ דִיא תּוֹרָה פַאר דִינֶען גֶעלְט. וָוארוּם מַאהְךְ בֵּלְשַׁאצַר וָואס עֶר הָאט גִענִיצְט מִיט דִיא הֵיילִיגֶע כֵּלִים וָואס דִיא הֵיילִיגְקֵייט אִיז שׁוֹין פוּן זַייא אַוֶועק גִיגַאנְגֶען. אִיז עֶר אוֹיס גֶעוָוארְצֶעלְט גִיוָוארִין פוּן דֶער וֶועלְט. דֶער וָואס נִיצְט מִיט דִיא קְרוֹין פוּן דֶער תּוֹרָה. אִיז גֶעוִויס אַז עֶר וֶועט אוֹיס גֶעוָוארְצֶעלְט וֶוערִין פוּן דֶער וֶועלְט. רָבָא זָאגְט אַמֶענְטְשׁ מֶעג זִיךְ גֶעבִּין צוּ ... קֶענֶען תָאוּ מֶען קֶען אִים נִיט. אַז עֶר קוּמְט אִין אַשְׁטָאט וואוּ מֶען קֶען אִים נִישְׁט. בִּיטֶע עֶר זָאגִין אִיךְ בִּין פוּן דֶער שְׁטָאט אוּנ בִּין אַלַמְדָן. אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עוֹבַדְיָהוּ הָט גִיזָאגְט צוּ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא דַיין קְנֶעכְט הָאט מוֹרָא פַאר גָאט פוּן זַיין יוּגֶענְד: פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא אוֹיף רַבִּי טַרְפוֹן פַאר וָואס הָאט עֶר גִיהַאט צַער וָואס עֶר הָאט גִיזָאגְט צוּם שׁוֹמֵר וֶוער עֶר אִיז: מֶען מֶעג דָאךְ זָאגִין: עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא וַוייל רַבִּי טַרְפוֹן אִיז גִיוֶוען אַרֵייכֶער הָאט עֶר בֶּעדַארְפְט גֶעבִּין גֶעלְט צוּם שׁוֹמֵר אוּנ נִיט זָאגִין וֶוער

גזהתיה בשקא ושקליה ואמטייה למשדי בנהרא אמר אוי לו לטרפון שזה הרגו שמע ההוא גברא שבקיה וערק א"ר אבהו משום ר' חנניה בן גמליאל כל ימיו של ; ותו צדיק היה מצטער על דבר זה אמר אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם ק"ו ומה בלשאצר שנשתמש בכלי קדש שנעשו [כלין] חול שנאמר (יחזקאל ז) ובאו בה פריצים וחללוה כיון שפרצוה נעשה חול נעקר מן העולם דכתיב (דניאל ה) ביה בליליא קטיל בלשאצר המשתמש בכתרה של תורה שהוא קיים לעולם ועד עאכ"ו. ור' טרפון כיון דכי אכיל הוקפלו רוב המקצועות הוה אמאי צעריה ההוא גברא (משום דההוא) הוה גנבי ליה ענבי כולה שתא וכיון דאשכחיה לר' טרפון סבר היינו דגנבן אי הכי אמאי ציער נפשיה משום דר' טרפון עשיר גדול הוה והוה ליה לפייסו בדמים ;

תניא

ההוא גברא שהיה מתמרן]: שמע ההוא גברא. שהיה קרי ליה טרפון היה: שנשתמשתי בכתרה של תורה. שגילהו כשהודיעו שהוא ר' טרפון ולא הניחו אלא לכבוד תורתו: [פריצים. שהוליאו מבית המקדש ונעשה חול ולאפ"ה הרג עליהם בלשצר]: אי הכי ר' טרפון אמאי ליצער נפשיה. אי אמרת בשלמא דלא הוה קפיד ההוא גברא אלא אהאי בעלמא משום הכי הוה מצטער דילך לא הודיע דבזמן שהוקפלו רוב המקצועות הפקר הוה ומ"ט לא לייה ליה לגלות ליה דהוה טרפא אלא אי אמרת דכולה שתא הוו גנבין ליה שפיר עבד ליה למעבד לר' טרפון וכי הוה ליה לגלויי אמאי סוכא דלא מיחייב נכו ומסקיק תלמ"ג כיון דעשיר גדול הוה מיהו חזקא כי האי נוהגא הוה דהוה משום דהוה גברא עדיין הכהו לגביה הוהסה הא מביהו אבל ודאי לפטור עצמו בכנה כהונה הוה בחיוב חייב בו בדי כדאמרינן לקמן שרי ליה לזורבא מרבנן למימר לא יהיבנא כרגא ושרי ליה נמי למימר שאני לי היגראי ברישא שביוצא מדבריה כללו זכה תורה לתלמידי הכמים כשם שבכה לכהנים ולוים תרומות ומעשרות :

קדש

רבי טרפון אונ האט אים אריין גילייגט אין אזאק אונ האט אים גיטראגען אריין ווארפען אים אין טייך ׃ וויא רבי טרפון איז גילעגין אין זאק · האט ער גזאגט ווייא צוא טרפון אז דער מענטש גייט אים הרגנען · האט דער מענטש גיהערט אז דאס איז רבי טרפון · האט ער אים גילאזט ליגען אונ איז אנטלאפין גיווארין · האט רבי אבהו גזאגט פון רבי חנניה בן גמליאלס וועגן · אזו לאנג וויא רבי טרפון האט גילעבט האט ער גיהאט צער פון דער זאך · אונ ער הט גזאגט היי צוא מיר איך האב גענוצט מיט דיא קרון פון דער תורה · ווען ניט דיא תורה וואס איך האב גילערנט וואלט מען מיך דאך גיהרגעט · ווארום רבה בר בר חנה הט גזאגט פון רבי יוחנן׳ס וועגין דער ואס גיצט מיט דיא קרוין פון דיא תורה ווירט ער אויס געריסען פון דער וועלט ׃ ווארום מאראך בלשאצר וואס ער האט גענוצט מיט דיא היילעגע כלים וואס דיא היילינקייט איז שוין פון זייא אוועק גיגאנגען ׃ אזו וויא עס שטייט אין פסוק וויא דיא גוים וועלען גיקומען אין בית המקדש ׃ איז אראפ דיא היליגקייט פון אלע היליגע זאכען ׃ פון דעסטוועגין איז ער אויס געריסען גיווארין פון דער וועלט · אזו וויא עס שטייט אין פסוק דיא נאכט איז בלשאצר גיהרגעט גיווארין · דער וואס ניצט מיט דיא קרוין פון דער תורה וואס איר היילינקייט איז אויף אייבינ · איז געוויס אז ער ווערט אויס געריסען ווערין פון דער וועלט · פרעגט די גמרא אז רבי טרפון האט גיגעסען דיא פייגין האט מען שוין גיהאט בעהאלטען אלע מעסערס פון פייגען שניידען · זענען דאך שוין דיא פייגען וואס אין פעלד גיוועזען הפקר · פר ווס הט אים דער מענטש גיוואלט הרגנען · זאגט דיא גמרא ווייל בייא דעם מענטש הט מען גיגנבת ווייגטרייבען אגאנץ יאר ׃ אונ ער האט ניט געוואוסט ווער · וויא ער הט גיפונען רבי טרפון עסט אין פעלד פייגען · האט ער גימיינט אז ער איז דער גנב פון דעם גאנצען יאהר · פרעגט דיא גמרא וויא מיר האבען פריער גימיינט אז דער היטער האט נאר גימאנט פאר דיא איצטיגע ביסול פייגען וואס רבי טרפון האט גיגעסען · איז רעכט וואס רבי טרפון האט צער גיהאט וואס ער האט גזאגט אז ער איז אלמדן · ווארום ער האט גידארפט בצאלען פאר דיא ביסול פייגען אונ ניט ניצען מיט דיא תורה ׃ אבער איצט אז מיר זאגען דער היטער האט גימאנט פר די וויינטרויבן פון גאנצן יאהר · וואס האט רבי טרפון גיזאלט טאהן · האט ער דען גידארפט בצאלען פר אלע וויינטרויבן פון גאנצען יאהר וואס ער האט ניט גיגעסען · האט ער דאך גינוצט ניצען מיט די תורה · אונ

שנתנה לו במתנה נהלו אל שנאמר] וממתנה נחליאל וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנא' ומנחליאל במות ואם הגביה את עצמו הקב"ה משפילו שנאמר (שם) ומבמות הגיא ולא עוד אלא ששוקעין אותו בקרקע שנאמר (שם) ונשקפה על פני הישימון ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו (ע"ב) שנא' (ישעיה מ) כל גיא ינשא:

(דף נו ע"ב) **ב** **מנ"ל** דעיבורא דמתא כמתא דמי א"ר יוחנן דאמר קרא (יהושע ה) ויהי בהיות יהושע ביריחו גו' מאי ביריחו אילימא ביריחו ממש והא כתיב (שם) ויריחו סוגרת ומסוגרת אלא ש"מ בעיבורה אימא אפילו בתחומה הא כתיב בתחומה (במדבר לה) ומדותם מחוץ לעיר:

בבוקעין אותו. באר' כמו כמשקוף]: כל גיא ינשא. אע"ג דלא כתיב גבי האי קרא דמנחליאל במות דהא איתו כתיב בתורה והאי בנביאים אפילו הכי כיון דכתיב הקב"ה מגביהו כגיא מייתי האי דהמשפיל עצמו כגיא נשגב מדכתיב כל גיא ינשא: אלא ש"מ בעיבורה הוה קאי. וקרי ליה ביריחו: אימא אפי' בתחומה. האי בתוך בעיר והאי דכתיב ויהי בהיות יהושע ביריחו בתחומה הוי קאי: דכתיב ומדותם מחוץ לעיר. אלמא תחום בעיר חוץ לעיר מקרי ואינו מן העיר: [אשכחיה. לרבי טרפון גופיה דקא אכיל מן התאנים דקא סבר דהפקירא נינהו]: שהוקפלו. שהגיעו הכבשים כלומר שבשר כלה קיץ התאנים: המקוצעות. הכבשים שבהם מיוחדים לחתוך התאנים כשעושין מהם עגולים נקראים מקוצעות והכי אמרינן דקרי קרא לכבשים מקוצעות דכתיב ישבתו במקצועות ואפי' העגולים עצמם נקראים כן על שמם: [אשכחיה. גי' טרפון בבקא

קונם יין פרק שמיני

(דף סב) **א** **רבי** טרפון אשכחיה ההוא גברא בזמן שהוקפלו (רוב) המקצועות דקא אכיל אהותיה

וממדבר מתנה. פון מדבר ווערט דיא תורה געשענקט אמתנה. אונ אז דיא תורה ווערט געשענקט צוא דעם מענטש. נחלו אל. ווערט דער מענטש גירופען דיא נחלה פון גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וממתנה נחליאל. פון מתנה איז ער דיא נחלה פון גאט. אונ אז דער מענטש איז דיא נחלה פון גאט. ווערט ער גרויס. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ומנחליאל במות. פון נחליאל ווערט ער דער הויכט. אונ אויב דער מענטש איז גרויס בייא זיך: ווערט איהם גאט אראפ נידעריגן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ומבמות הגיא. פון דיא הויך ווערט ער אראפ נידעריגן אין טאהל. אונ נאך נידעריגער ווערט ער ווערן מען ווערט איהם אריין זעצין ביז אין דיא ערד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ונשקפה על פני הישימון. נשקפה איז אזוי וויא משקוף. אשוועל וואס זיצט אין דיא ערד אונ אלע טרעטען אויף איהם. אונ אויב דער מענטש האט חרטה. ער טוהט תשובה: אונ ווערט בייא זיך נידעריג. ווערט איהם גאט אויף הייבען. צוא וויא עס שטייט אין פסוק כל גיא ינשא. אלע טאהלין ווערין דער הייבין ווערין:

ב **מנא לן**. פון וואנען ווייסען מיר אז ביז זיבעציג איילען פון שטאט. ווערט גירעכענט אזוי וויא אין שטאט. האט רבי יוחנן גזאגט עס שטייט אין פסוק ווען יהושע איז געוועזען אין יריחו: וואס מיינט מען אין יריחו. טאקי אין שטאט יריחו. עס שטייט דאך אין פסוק יריחו איז געוועזען פאר שלאסען. נאר מען מיינט ער איז געוועזען נאנט פון יריחו. אין דיא זיבעציג איילין פון שטאט. איז גלייך וויא ער וואלט געוועזען אין שטאט. פרעגט דיא גמרא טאמער איז יהושע געוועזען ווייטער וויא זיבעציג איילען פון שטאט נאר אין צוויי טויזענד איילין פון שטאט. אונ ביז צוויי טויזענד איילען פון שטאט איז גלייך וויא אין שטאט. ענטפערט דיא גמרא ביי צוויי טויזענד איילין שטייט אין פסוק איר זאלט מעסטען אויסער דיא שטאט. זעהן מיר אז ווייטער וויא זיבעציג איילין הייסט שוין אויסער דיא שטאט:

פרק שמיני

א רבי טרפון האט אמאהל געפונען פייגען אין אפעלד. אונ ער האט זייא גיגעסין. אין דיא צייט וואס מען האט שוין בעהאלטען דיא מעסערס פון דיא פייגען שניידען. ווייל שוין די פייגען גיוועזען הפקר: אונ דער היטער פון דעם גארטען האט דאס גיזעהן. האט ער גינומען

מי שניא הדא ביאה מכלהון ביאות ומאי (שם יט) זמה א"ל עביד וכו' א"ל זו מה היא לא יכול בן אלעשה למיסבל [קם] ונפק הוא ואנתתיה מתמן:

יב מאי בן אלעשא דתניא לא לחנם פיזר בן אלעשא את מעותיו אלא להראות בהן תספורת של כ"ג דכתיב (יחזקאל מד) כסום יכסמו את ראשיהם תנא בעין לולינית מאי לולינית א"ר יהודה תספרתא יחידתא ה"ד אמר רבא ראשו של זה בצד עיקרו של זה והיינו תספורת של כהן גדול. (פ"ג) [כתיב (יונה ב) וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה וכתיב (שם) ויתפלל יונה גו' ממעי הדגה הא לא קשיא דילמא פלטיה דג גדול ובלעיה דג קטן]:

ביאות. כלומר איזו מגונה מן מינה לינך (?) שכבתה (ונרבעת): זו מה היא. לבין ספק שאינו יודע ממי מתעברת: לא יכול בן אלעשה לסבול. כל הוצין (?) זיעתא של רבי לפי שהיה עשיר גדול ולא היה יכול לראות זיעתא דחמיו:

מאי בן אלעשה. כלומר מנין דהוה עשיר: פיזר מעותיו. שהיה נותן ממון גדול לספר שהיה מספר לו כתגלחת של כ"ג: תספורת יחידאה. שאין כמותה: שהוא מופקר לכל. ללמוד תורתו לכל: [נחליאל. נעשית לו התורה כמו נחלה]: ספוקעין (?)

הנודר מן הירק פרק שביעי

(דף נד) א [אמר שמואל נו"ן סמ"ך עי"ן נונא סמא לעינים] מאי דכתיב (במדבר כא) וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה נתנה לו במתנה שנאמר [וממדבר מתנה וכיון שנתנה

אבהמה. פרעגט מען איר איז דאס תבל. איז אין דעם דא בשמים. האבטו דען, הנאה געהאט פון דעם זנות מעהר ווי מיט אמאן. דער נאך האט בר קפרא געפרעגט. ביי רבי וואס איז דער טייטש דער ווארט זמה. איז אויך געוועזן אזוי ווי פריער. ביז בר קפרא האט געזאגט זמה איז דביא ווערטער זו מה היא. וואס איז דאס. פון וועמען איז דאס קינד. אבער בן אלעשא האט ניט געקענט ציידין ווי בר קפרא פארשעמט דעם שווער זיינעם. איז ער מיט זיין ווייב אוועק געגאנגען פון דער חתונה:

יב מאי. פון וואנען ווייסן מיר אז בן אלעשא איז געוועזן רייך. ווארום מיר האבן געלערנט ניט אומזיסט האט בן אלעשא געגעבן אזוי פיל געלט צו א שערער. ער האט געוואלט אז דער שערער זאל אים ווייזן אונ שערין אזוי ווי דער כהן גדול איז געוועזן געשארין. ווארום עס שטייט אין פסוק זייערע קעפ זאלין זיין בדעקט מיט האר. מיר האבין געלערנט עס איז געוועזן אזוי ווי לולינית. וואס איז לולינית. האט רבי יהודה געזאגט דאס איז געוועזן אאיינצעלנע שערין. קיין מענטש איז ניט געוועזן אזוי געשוירין ווי דער כהן גדול. ווי אזוי איז געוועזן דאס שערין. האט רבא געזאגט דער שפיץ פון דעם האר האט געגרייכט ביז צום ווארצל פון דעם אנדערין האר. אזוי איז געוועזן געשארין דער כהן גדול. עס שטייט אין פסוק גאט האט אנגעברייט אגרויסן פיש איין צו שלינגען דעם נביא יונה. אונ עס שטייט אין פסוק יונה האט מתפלל געוועזן צו גאט אין דעם בויך פון פיש: אונ ער האט געזאגט אז אים איז דארט אינג. דאס איז ניט קיין קשיא טאמער האט אים דער גרויסער פיש אויס געשפיגען. אונ אקליינער פיש האט אים איינגעשלונגען:

פרק שביעי

א אמר. שמואל האט געזאגט נו"ן סמ"ך עי"ן. פיש מאכט בלינד די אויגען: אז מען עסט פיל פיש ווערט טינקער די אויגען. עס שטייט אין פסוק וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות. אז דער מענטש מאכט זיך אזוי ווי דער מדבר וואס ער איז הפקר ופרייא צוא אלע מענטשין. אלע מענטשין מעגין גיין אין דער מדבר אונ הנאה האבען פון אים. אזוי האבען אלע מענטשין הנאה פון זיין תורה. ווער עס וויל לערנען פון אים תורה. לערנט ער מיט אים. שענקט גאט צוא דעם מענטש די תורה. אזו ווי עס שטייט אין פסוק

אמר ליה לבר קפרא לא תבדחן ויהיבנא לך ארבעין גריוי חיטי אמר ליה ליחזי מר (דף נא) בכל גריוא דבעינא שקילנא שקל דיקולא רבה טחייה בכופרא וסחפיה על רישיה ואזל וא״ל ליכול לי מר ארבעין גריוי חיטי דרשינא בך אחיך רבי א״ל לאו אזהרתיך דלא תבדחן א״ל חיטי דרשינא קא נסיבנא אמר לה בר קפרא לברתיה דרבי למחר שתינא חמרא בריקודא דאבוך ובקורקני דאמך :

יא בן אלעשא חתניה דרבי הוה ועשיר גדול היה (ומטא) [אזמניה] לבי הלולא דר״ש בר רבי א״ל בר קפרא לרבי מאי (ויקרא כ) תועבה כל דא״ל רבי דהכי הוא תועבה אקשית בר קפרא. א״ל (רבי) פרשיה את א״ל תיתי דביתהו תרמי לי נטלא [אחת] אתיא רמיא ליה א״ל לרבי קום רקוד לי ואומר לך הכי אמר רחמנא תועבה תועה אתה בה לכסא אחרינא א״ל מאי (שם יח) תבל א״ל כענינא קדמאה א״ל עבד לי דאומר לך עביד א״ל תבל תבלין יש בה מי

[מתחיל נשבר כשבתו בבבל בזיונו] : דכל גריוא דבעינא. גריוה מהם שאינה הקה : דיקולא רבה. סל גדול : שהייה בכופרא. טח אותו בזפת כדי שלא יצאו החטין מתוך נקבי הסל : וכהפיה על רישיה. הפכו על ראשו : ליכול לי מר. יפדוד : חיטי דרשינא. שהלויתיך כלומר שאתה חייב לי לבדיחותא קאמר : ברקודא דאבוך. שירקד אביך לפני כשאתה : ובקורקני דאמך. שתהא אמך מקרקרת ומזמרת :
מאי תועבה. דכתיב גבי משכב זכור : תרמי לי נטלא. תמזוג לי הכוס : נטלא. כלי קטן : תועה אתה בה. שמניח משכבי אשה והולך אצל זכר : מאי תבל. דכתיב גבי אשה הנרבעת לבהמה : תבלין יש בה. בתמיה : מי שניית סדא כילה מכינו

וועלט. דריבער האט רבי גיזאגט צו בר קפרא דו זאלסט מיך ניט פריילאך מאכין : וועל איך דיר געבין פערציג מאסין ווייץ. האט בר קפרא גיזאגט צוא רבי. זאל דער רבי זעהן מיט וועלכע מאס איך וועל וועלין נעמען דיא ווייץ זאל איך נעמען. האט בר קפרא גינומען אגרויסע קארב אונ האט אויסגעשמירט אינווייניג מיט פעך אונ ער האט ארויף גישטעלט דיא קארב אויף זיין קאפ אונ איז גיגאנגען צו רבי. אונ ער האט גיזאגט צו רבי זאל דער רבי מיר אן מעסטין פערציג מאסין ווייץ וואס איך מאן בייא דיר. האט רבי גילאכט. האט רבי צו אים גזאגט איך האב דאך דיר נאר צו גיזאגט פערציג מאסין ווייץ אז דו וועסט ניט מאכין איך זאל לאכין. אבער אז דוא האסט מיך גימאכט צום לאכין. קומט דיר גאר ניט קיין פערציג מאסין ווייץ. האט בר קפרא גזאגט דיא ווייץ וואס איך האב דיר גיבארגט וויל איך צוריק אפ נעמען. (ועיין מהרש״א) בר קפרא האט גזאגט צו דיא טאכטער פון רבי מארגין וועל איך טרינקען וויין אז דיין פאטער וועט מוזין טאנצען אונ אויך דיין מוטער וועט מוזען זינגען :

יא בן אלעשא איז גיוועזן דער איידים פון רבי אונ ער איז גיוועזן אגרויסער עושר. ווען רבי האט חתונה גימאכט זיין זוהן רבי שמעון. האט רבי גיבעטין זיין איידים בן אלעשא ער זאל אויך קומען אויף דער חתונה. בר קפרא האט גיזאגט צו רבי וואס איז טייטש דער ווארט תועבה. וויא רבי האט גיטייטשט דאס ווארט תועבה. האט אים אלץ בר קפרא אפ גיפרעגט. עס איז ניט אזוי. האט רבי גיזאגט צו בר קפרא זאג דוא וואס איז דער טייטש תועבה. האט בר קפרא גזאגט צו רבי זאל קומען דיא ווייב פון רבי אונ זאל מיר אן גיסען אכוס וויין. איז זיא גיקומען אונ האט אים גיגעבין אכוס וויין. האט בר קפרא גזאגט צוא רבי שטייא אויף אונ טאנץ מיט מיר וועל איך דיר זאגין. אזוי האט גאט גזאגט דער וואס איז בוגה מיט אזכר הייסט ער תועבה. דאס איז דרייא ווערטער. תועה אתה בה : דו ביסט געהירט ונגיבלאנדזעט אין דער זאך. ווארום זאלסטו מזנה זיין מיט אזכר אונ ניט מיט דיין ווייב. צום אנדערין כוס האט בר קפרא גיזאגט צו רבי וואס איז דער טייטש דער ווארט תבל. האט רבי צוא אים גזאגט אויף דעם ווארט תבל אזוי וויא ער האט אים פריער גזאגט אויף דעם ווארט תועבה. אונ בר קפרא האט אים אלץ אפ גיפרעגט. האט בר קפרא גיזאגט צו רבי אז דו וועסט מיר טאהן וואס איך וועל דיר זאגין. וועל איך דיר זאגין וואס איז דער טייטש תבל. האט רבי גיטאהן אלץ וואס בר קפרא האט פארלאנגט. האט בר קפרא גזאגט אז אאשה איז זונה מיט

א.מר לה כ"ע במאני דפחרא ואתון במאני דפחרא אתון אהיתו במאני דכספא ודהבא אזלה ורמת חמרא במאני דכספא ודהבא וסרי. אמר לה אף אורייתא כן. אמרה ליה והאיכא שפירי וגמירי אמר לה אי הוו סנין הוו גמירי טפי:

ח ההיא דאתת לקמיה דרב יהודה [מנהרדעא] לדינא ואתחייבת [מן] דינא אמרה ליה שמואל רבך הכי דנן אמר לה ידעת ליה אמרה ליה אין גוצא ורבה כריסיה אוכם ורבה שיניה אמר לה לבזוייה קא אתית. תהוי ההיא אנתתא בשמתא פקעה ומתה:

ט ההוא גברא דיהב עבדא להבריה לאגמורי' אלפא מיני לפדי אגמריה תמני מאה אזמניה לדינא לקמיה דרבי אמר רבי אבותינו אמרו נשינו טובה אנו אפילו בעינינו לא ראינו:

י רבי עבד ליה הלולא לר"ש בריה ולא אזמניה לבר קפרא כתב על בית גנ:א כ"ד אלפין רבואין דינרין נפקא על בית גננא דין ולא אזמניה לבר קפרא אמר (להון) [ליה] אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"ו אזמניה אמר לעושי רצונו בעולם הזה כך לעוה"ב על אחת כמה וכמה. יומא דכהיך ביה רבי אתיא פורענותא בעלמא

אמר

מבושל. שהיה בחור: וסרי. נתקלקל היין: אי הוו סנין. שלא היו נאים:
לפדי. מיני מאכל: לאגמורי' אלפא מיני לפדי שילמדנו לעשות אלף מיני מאכל: אזמניה לדינא. על ד' מינים שלא לימדו: אבותינו אמרו נשינו טובה. דכתיב נשיתי טובה שאינו כבר אנו שעכשיו שבהוה אבל אנו לא ראינו טובה מעולם שאין אנו יודעים כמה מיני טעם יש בפירות כלומר דבר מופלא הוא שכל כך לימדו:
נפקי על בית גננא דין. להוצאת סעודה: ולא אזמניה לבר קפרא. לפי שהיה א"ש בדתו ומתיירא במה יעשה שום דבר שיצחוק: [אמר בר קפרא לרבי אם לעוברי רצונו משפיע לו טובה כל כך לעושי רצונו וכו' שהיה מגנהו על שלא זימנו: לעושי רצונו. משפיע לו בעוה"ז טובה כל כך

וועט איר האלטען אין אשיינעם גוף. וועט זיא קאליע ווערין. האט זיא גזאגט צוא רבי יהושע עס איז דאך דא שיינע מענטשין אונ קענען לערנען. האט רבי יהושע צו איר גיזאגט ווען זיי וואלטין ניט שיין גיוועזען וואלטין זייא מער גילערנט:

ח ההיא. אאשה איז אמאהל גיקומען פאר רב יהודה פון נהרדעא האבען אדין תורה איז זיא פאר שולדיגט גיווארין צוא בצאהלין. האט דיא אשה גזאגט צוא רב יהודה דיין רבי שמואל האט מיר אזוי געמשפט. אנדערש וויא דוא. האט רב יהודה גזאגט צוא דיא אשה. דוא קענסט מיין רבי שמואל. האט זיא גזאגט יא איך קען אים. ער איז אקליינער מיט אגרויסען בויך אשווארצער מיט גרויסע ציין. האט רב יהודה צוא איר גזאגט דוא ביסט גיקומען פר שעמען מיין רבי שמואל. זאל דיא אשה זיין אין חרם. איז איר צוא שפאלטין גיווארין דער בויך אונ איז גישטארבין:

ט ההוא. איינער האט אמאהל גיגעבין זיין קנעכט צו זיין חבר. דער חבר זאל אים לערנען דעם קנעכט טויזענד ערליי עסינס צוא מאכען. דער חבר האט אבער נאר אויס גילערנט דעם קנעכט אכט הונדערט מינים עסין צוא מאכען. ווען זייא גיקומען האבען אדין תורה פר רבי. האט רבי גזאגט אונזערע עלטערין האבין גזאגט מיר האבען אמאהל גיהאט גוטס. נאר מיר האבען פאר געסין. מיר האבען קיין גוטס אין אונזערע אויגין ניט גיזעהן. מיר האבען קיין מאל ניט געוואוסט אז מען קען מאכען הונדערט ערליי עסינס:

י רבי האט חתונה גימאכט זיין זוהן רבי שמעון. אונ ער האט ניט גיבעטין בר קפרא אויף דער חתונה. האט בר קפרא אויף געשריבען אויף דיא תופה. פיר אונ צוואנציג טויזענד רבוא [ארבעא] איז צעהן טויזענד] גילדין האט גיקאסט דיא תופה. אונ מען האט ניט גיבעטין בר קפרא אויף דיא חתונה. האט בר קפרא גיזאגט צו רבי מאראך דיא וואס טוהען ניט דעם ווילען פון גאט גיט זייא גאט אזוי פיל גוטס. צו דיא וואס טוהען דעם ווילען פון גאט וועט געווים גאט זייא געבין נאך מעהר גוטס. האט רבי גיבעטין בר קפרא ער זאל קומען אויף דיא חתונה. האט בר קפרא גיזאגט מאראך גאט גיט צו דיא וואס טוהען זיין ווילען. אויף דער וועלט אזוי פיל גוטס. וויא פיל גוטס וועט זייא שוין גאט געבין אויף עולם הבא. דער טאג וואס רבי האט אין איהם גילאכט. איז באלד גיקומען צרות אויף דער

ומן אשתו של טורנוסרופוס ומן קטיעא בר שלום (ע"ג) ן רב גמדא יהב ד' זוזא לספונאי לאתויי ביה מדעם לא אשכחו איתו ליה בהון קופא אישתמיט עייל לחרתא חפרו בתריה אשכחוה דרביע על מרגליתא איתינון ליה כולהון:

ז אמרה ליה בת קיסר לר' יהושע בן חנניה (חרמה) (תורה) מפוארה בבלי מכוער א"ל לא למדת מבית אביך במה מתנין יין אמרה ליה במאני דפחרא. אמר

מה שנתן לו יתר ומלותו ממון בההולכה לו נתעשר ר"ע: ומן אשתו של טורנוסרופוס. שהיה ר"ע מקנתו נקוהו בפני קיסר ומקנתו בדברים פעם אחת לא נכיהו סו וועף אמרה ניס אבתו מפני מה פניך זועפים אמר לה מפני ר"ע שמקנתר אותי בכל יום בדברים אמרה לו אלהיהם של אלו שונא זמה ואני אקן לו רבית ואכבי' אותו בדבר עבירה לפי שהיתה יפת תואר נתן לה רבית ונתקשטה והלכה לה אצל ר"ע וגלתה שוקה בפניו ר"ע הותב רק ושחק ובכה אמרה לו מה אליון רקק ושחק ובכה אמר לה שתים אפרש שחיבית את תפרש רקקתי על שבאת מטפה סרוחה. בכיתי על החי שופרה דבלי בארעא והא שחק שלפה בהיק שעתידה נתגייר ולהנבה לו ולא רלה להודיעה. אמרה לו כלום יש תשובה אמר לה הין הלכה ונתגיירה ונשאת לו לר"ע והכניסה לו ממון הרבה: ומן קטיעא בר שלום. בפ"ק דעבודה זרה שנתן כל ממונו לר"ע ותלמידיו:

קופא. קוף: אישתמיט. ברח ונכנס תוך חור אחד: איתינון [ליה] כולהון. ממדת חסידות ולא מן הדין: מכוער

פסוקים. אונ טורנוסרופוס פלעגט ניט וויסען צוא ענטפערין. אמאהל איז טורנוסרופוס געקומען אהיים זייער טרויעריג. האט דאס ווייב צוא אים געזאגט פאר וואס ביסטו אזו טרויעריג. האט ער צוא איר געזאגט ווייל רבי עקיבא דער צערונט מיך אלע טאג מיט זיינע רייד. האט דאס ווייב געזאגט צום מאן דער גאט פון דיא יודין האט פיינט מען זאל מזנה זיין. ערלויב מיר וועל איך אן רייצין רבי עקיבא ער זאל מיט מיר מזנה זיין וועט ער זינדיג ווערין. האט ער איר ערלויבט. אונ זיא איז געגאנגען אויס געצירט צוא רבי עקיבא. אונ זיא האט אויך גידעקט איהרע אפוס ביז איבער דיא קניא: רבי עקיבא זאל זעהן איר שענקייט. אונ ווי רבי עקיבא האט איר פוס דער זעהן. האט ער געשפיגען אונ גילאכט אונ גיוויינט. האט זיא געזאגט צוא רבי עקיבא זאג מיר וואס זענען דיא דרייא זאכין. האט רבי עקיבא צוא איר געזאגט צווייא זאכען וועל איך דיר זאגין: אונ דיא דריטע זאך וועל איך דיר ניט זאגין. איך האב געשפיגען ווייל איך האב מיך דער מאנט פון וואס פאר א מיאוס ארט דוא ביסט גיבארין גיווארין. איך האב גיוויינט ווייל אזו א שיינקייט וועט אמאהל פאר פוילט ווערין אין דער ערד. אונ וואס ער האט גילאכט ווייל ער האט גיוויסט אז ער וועט מיט איר חתונה האבין. אונ דאס האט ער איר ניט גיוואלט זאגין. האט זיא געזאגט צוא רבי עקיבא קען איך נאך תשובה טאהן: האט רבי עקיבא געזאגט יא. איז זיא גיגאנגען אונ האט זיך מגייר געווען. אונ האט חתונה גיהאט מיט רבי עקיבא. אונ האט אים גיגעבין פיל געלט. דיא וועקבטע איז פון קטיעא בר שלום. ווארום קטיעא בר שלום האט גישיינקט זיין גאנצין פאר מעגין צוא רבי עקיבא מיט זיינע תלמידים:

ן רב גמדא האט גיגעבין פיר גילדען צוא דיא שיפערס זייא זאלין אים עפעס ברייגגען. האבען זייא ניט גיפונען וואס צוא ברייגגען פון זיינעט וועגין. האבען זייא אים גיבראכט א מאלפע. איז דיא מאלפע אנטלאפין אונ האט זיך בעהאלטין אין א לאך. האט מען גיגראבין אין דיא לאך ארויס צוא נעמען דיא מאלפע. האט מען גיפונען זיא ליגט אויף א פעריל. האבין די שיפערס גינומען די אלע פעריל אונ האבן גיבראכט צו רב גמדא.

ן אמרה. דיא טאכטער פון קיסר האט גיזאגט צוא רבי יהושע בן חנניה עס איז א שאד א שיינע תורה אין א מיאוסע כלי. ווארום רבי יהושע איז גיוועזן מיאוס. האט רבי יהושע צו איר גיזאגט דיא האסט ניט גילערנט פון וויא עס ווערט געפירט ביא דיין פאטער אין שטוב. אין וואס האלט מען וויין. האט זיא גיזאגט אין ערדענע כלים. האט רבי יהושע צוא איר גיזאגט אלע מענשין האלטין וויין אין ערדענע כלים: אונ איר ביי דעם קיסר זאלט אויך האלטין וויין אין ערדענע כלים: איר דארפט האלטין וויין אין זילבערנע אדער אין גאלדענע כלים. איז גיגאנגען אונ האט גיהייסן אריין גיסען דיא וויין אין זילבערנע אונ אין גאלדענע כלים. דיא וויין זאער גיווארין. האט רבי יהושע צוא איר גיזאגט דיא תורה איז אויך אזוי. אז מיט

לא (חד מן ענא) [מן ענא] כנא הדא אנשיוה על כיף ימא אתא הוא אשכחיה ומן גוזא דזמנא חדא יהיב ד' זוזי ׳ספונאי אמר להון אייתו לי מדעם ולא אשכחו אלא גוזא על כיף ימא אתיוה ליה אמרו ליה עביד פרנא עליה אשתכח דהוה מלי דינרי דזמנא חדא טבעה ספינתא וכולי עבקא הוה מחית בההוא גוזא ואשתכח בההוא זמנא [ומן דפרוקיתא] וכן מטרוניתא ומן

זהב אי ע' ממון הנאן: אנשיה על כיף ימא. ששכחו לאותו היל על שפת הים ומצאו ר"ע ק: ומן גוזא. תיבה עשויה כמגיע כתובה ממון הספינה כדאמרינן בי גוזא דהמנא [גבון] הוגר: ד' אזי לספונאי. ליוודי הים לגיוה: אייתו לי מדעם. הביאו לי טוב דבר: מרגא עליה. ימתיק אדוננו עליו עד שנביא לך יותר: ומן מטרוניתא. פעם אחת הוגרכו ר"ע ותלמידיו מעות והלכו אצל מטרוניתא אמרה לו לר"ע כריני מלוה אותך והזכיר אתה לוה והקב"ה והים ערבים כדבר קבע לה זמן לפרעון כשהגיע הזמן חלה ר"ע הלכה אותה מטרוניתא על שפת הים אמרה רבש"ע גלוי וידוע לפניך בר"ע חולה ולא היה בידו לפרוע הוכו כלה באתה ערב כדבר מיד נשתטית בתו של קיסר ונטלה אוגי מלא הכניס טובים ודינרי זהב וזרקם לתוך הים והים הביאהו במקום שהיתה אותה מטרוניתא יושבת על שפת הים מיד נטלה אותו אוגנו והלכה לה לימים נתרפא ר"ע ובא לו אצל הסלא מטרוניתא ומעותיו בידו לפרעון תוכו אמרה לו הזהתי אצל הערב וזאת פרע כל התוב ואל לך מה

ער האט אים גיגעבן א האלבן פאר מעגין. צווייטינס פון דעם איל וואס אויף דיא שיף: ווארום פאר צייטין פלעגין דיא שיפערס מאכען אויף דיא שיף אאיל וואס איז אתה וואס לויפט געשווינד פון האלץ. אונ איגוויינדיג פלעגין זייא אן שיטען רענדלאך גאלדענע דאס זאל זיין אגוטער סימן: אז דיא שיף זאל לויפען אזוי געשווינד וויא דיא חיה. אונ זיא זאל ברענגען מיט איר האנדל פיל גאלד. אמאהל האט מען פאר געסין אונ מען האט גילאזט שטיין דעם איל מיט רענדלאך ביי דעם ברעג ים: איז גיקומען רבי עקיבא אונ האט אים גיפונען. דס דריטע: פון דעם קאסטין פון דיא שיף. אמאהל האט רבי עקיבא גיגעבין פיר גילדען צו דיא שיפערס אונ ער האט גזאגט צוא זייא ברענגט מיר עפעס. האבען זייא ניט גיהאט וואס אים צו ברענגן: נאר זייא האבען גיפונען אקעסטיל ביי דעם ברעג ים. האבען זייא גיבראכט דיא קעסטיל צו רבי עקיבא. אונ זייא האבען גזאגט צוא רבי עקיבא זאל אונזער רבי ווארטין ביי מיר וועלין עפעס ברענגען. האט רבי עקיבא גיעפינט דיא קעסטיל אונ האט גיפונען אין איר פול געלט. ווארום אמאהל איז דער טרונקין גיווארין אשיף: אונ דאס גאנצע אוצר פון דער שיף איז גילעגין אין דעם קעסטיל. אונ איצט האט מען דיא קעסטיל גיפונען בייא דעם ברעג ים. אונ דיא קעסטיל איז גיוועזין פון ישמעאלים (טירקען): ועיין מהרש"א. דיא פערטע. פון אריכע פרויא. אמאהל האט רבי עקיבא מיט זיינע תלמידים גידארפט געלט. איז רבי עקיבא גיגאנגען צוא אריכע פרויא זיא זאל אים דאס געלט בארגין. האט זיא גזאגט צו אים איך וועל דיר בארגין דאס געלט. נאר אויב גאט אונ דער ים וועלין מיר גוט שטיין פאר דעם געלט. אויב דו וועסט מיר ניט בצאהלין זאלין זייא מיר בצאהלין. אונ רבי עקיבא האט אויס גיזעצט אצייט ווען ער זאל בצאהלין. ווען דיא צייט איז גיקומען צום בצאהלין איז רבי עקיבא קראנק גיווארין. איז גיגאנגען דיא פרויא צום ברעג ים. אונ זיא האט גזאגט רבונו של עולם דוא ווייסט דאך אז רבי עקיבא איז קראנק אונ ער קען ניט בצאהלין אונ ער האט גזאגט אז דוא אונ דער ים וועלין בצאהלין: איז באלד משוגע גיווארין דיא טאכטער פון קיסר. אונ זיא האט גינומען אקעסטיל פול מיט דימאנטען אונ גאלדענע רענדלאך אונ האט אריין גיווארפין אין ים. אונ דיא קעסטיל איז גישוואומען ביז צוא דעם ארט ים וואו דיא פרוי איז גישטאנען. האט זיא גינומען דאס קעסטיל אונ איז גיגאנגען אהיים. דער נאך איז רבי עקיבא גיזונד גיווארין. איז ער גיקומען מיט געלד צוא דיא פרויא איר בצאהלין דעם חוב. האט דיא פרויא גזאגט איך בין גיוועזן ביי דעם ים וואס ער איז גוט גישטאנען פאר דעם געלט. אונ ער האט מיר בצאהלט דעם גאנצען חוב אונ נא דיר אוועק וואס ער האט מיר גיגעבין. אונ פון דעם געלט איז רבי עקיבא רייך גיווארין: דיא פינפטע. פון טורנוסרופוס ווייב איז אויך רבי עקיבא רייך גיווארין. ווארום רבי עקיבא אונ טורנוסרופוס פלעגין אביין קומען צום קיסר. אונ ווען זייא פלעגין זיין בייא דעם קיסר. פלעגט רבי עקיבא דער נעקעגען דעם טורנוסרופוס. ער פלעגט איהם פרעגין קשיות אונ

רבנא לא אית ליה אמרה ליה זיל הוי בבי רב אזיל הוה תרתי סרי שנין קמיה דר"א ור' יהושע למשלם תרתי סרי שנין קם ואתא לביתיה שמע מאחורי ביתיה דקא אמר לה חד רשע לדביתהו שפיר עביד לך אבוך חדא דלא דמי ליך ועוד שבקך ארמלות חיות כולהון שנין א"ל אי מינא' דילי צאית ליהוי תרתי סרי שנין אחרינא אמר הואיל ויהבית לי רשותא אהדר לאחורי' הדר אזל הוה תרתי סרי שנין אחרינתא אתא בעשרים וארבעה אלפין זוגין תלמידים נפוק כולי עלמא לאפיה ואף היא קדמה למיפק לאפיה אמר לה ההיא רשיעא ואת להיכן אזלת אמרה ליה (משלי יב) יודע צדיק (דין דליב) (נפש בהמתו) אתת לאתחואה ליה קא מדחו לה רבנן אמר להם הניחו לה שלי ושלכם שלה הוא שמע אבוה אתא ואיתשיל על נדריה ואשתרי מן נכסיה:

הכין שית מילי איתעתר ר"ע מן (בר) כלבא שבוע ומן אילא דספינתא דכל ספינתא עברא ליה

מכס: דלא דמי לך. שאינו דומה לך מתכסה חסוכה כמותך: ולא לחיך. שלא היו לך בגדים תלוין: יודע צדיק (דין דליב) [נפש בהמתו] יודע סוף זה דמה שמעתי בבבינו אית דאמרי דאיהי הוה ידעה דר"ע הוא ואמרה ליה דלא מתגנית כעני ואית דאמרי דלא הוה ידעה אלא הכי קא אמרה צדיק לא מבזי לאינשי: שלי ושלכם שלה הוא. תורתי ותורתכם בזכותה הוא שנתנה לי עצה [illegible] לבי רב:

אתעתר רבי עקיבא מן (בר) כלבא שבוע. דפליג ליה נכסיה: אילא דספינתא. בכל ספינה היו עושין דמות איל מעץ לנוי ולסימן שהיא הספינה שלו בהליכתה כאיל והיו ממלאים אותו דינרי זהב. [ה"נ] חד מן עגלא עיבין איל של

אמענטש. און האט געזאגט בייא דיא טיר גיט מיר אביסל שטרויא ווארום מיין ווייב האט געבארין א קינד. און איך האב גאר ניט אויף וואס איר צוא לייגין שלאפין. האט רבי עקיבא געזאגט צוא זיין ווייב זעה דעם מענטשין אפילו אביסול שטרויא האט ער ניט. האט דאס ווייב געזאגט צו רבי עקיבא גייא לערנען אין בית המדרש. איז ער געגאנגען אין בית המדרש און האט געלערנט צוועלף יאהר פאר רבי אליעזר און רבי יהושע. וויא דיא צוועלף יאהר האבען זיך אויס געלאזין. איז רבי עקיבא געקומען אהיים. וויא ער איז געשטאנען אינטער דיא שטוב איידער ער איז אריין געגאנגען. האט ער געהערט וויא א רשע זאגט צוא זיין ווייב: דיין פאטער האט דיר גוט געטאהן: וואס ער האט אנדר געטאהן דוא זאלסט ניט הנאה האבען פון זיין פאר מעגין. איין מאהל וייל דיין מאן איז ניט גלייך צוא דיר. ער איז ניט אזוי אחתן וויא דוא ביסט. און דאס אנדערע ער האט דיך געלאזין אלעבעדיגע אלמנה אויף דיין גאנץ לעבין: האט זיא געזאגט צוא דעם רשע ווען מיין מאן וואלט מיך געפאלגט וואלט ער געלערנט אין בית המדרש נאך צוועלף יאהר. האט רבי עקיבא געזאגט צוא זיך אליין. וייל מיין ווייב גיט מיר רשות (זי ערלויבט מיר): וועל איך גיין צוריק אין בית המדרש. איז ער געגאנגען צוריק אין בית המדרש און האט געלערנט נאך צוועלף יאהר. איז ער געקומען אהיים מיט פיר און צוואנציג טויזענד פאר תלמידים. זענען אלע מענטשין פון שטאט ארויס געגאנגען געגין רבי עקיבא. און דיא ווייב פון רבי עקיבא איז אויך געגאנגען אנטקעגין. האט דער רשע צוא איר געזאגט וואו הין גייסטו. (עס איז ניט שיין דוא זאלסט גיין אין אזעלכע ארעמע קליידער) און זייא האבען בייידע ניט געוואוסט אז דאס איז איר מאן רבי עקיבא ווען האט נאר געהערט אין שטאט אז עס קומט א רבה מיט פיר און צוואנציג טויזענד פאר תלמידים. זענען אלע געלאפין אנטקעגין. האט זיא געזאגט צו דעם רשע אצדיק ווייס דעם נפש פון זיין בהמה. ער איז ניט מצער און פאר שעמט ניט אפילו א בהמה וויפיל ער א גרעסערן מענטשין געוויס ניט פאר שעמען. וויא זיא האט געוועהן אז דאס איז איר מאן. איז זיא צו געגאנגען צו אים. האבען איר דיא תלמידים געוואלט אפ שטויסין. האט רבי עקיבא צוא דיא געזאגט לאזט איר. מיין תורה און אייער תורה. איז אלין דורך איר. ווייל [illegible] האט מיר געגעבין [illegible] איך זאל גיין אין בית המדרש לערנען. דער נאך האט דער פאטער [illegible] רבי עקיבא איז איר מאן. איז ער געקומען בעטען זאל אים מתיר זיין דעם נדר [illegible] [illegible] זיין ווייב זאל מעגין הנאה האבין פון זיין פאר מעגין:

[illegible] רבי עקיבא רייך געווארין. איין [illegible]

ר' יהודה כד אזל לבי מדרשא שקיל גולפא על כתפיה אמר גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה ר"ש שקיל צנא על כתפיה אמר גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה דביתהו דר' יהודה נפקת נקטת עמרא עבדת גלימא דהוטבי כד נפקת לשוקא מכסיא (ליה) [ביה] וכד נפיק ר' יהודה לצלויי הוה מכסי ומצלי וכד מכסי (ליה) [ביה] הוה מברך ברוך שעטני מעיל זמנא חדא גזר רשב"ג תעניתא ר' יהודה לא אתא לבי תעניתא אמרו ליה לא אית ליה כסויא שדר ליה גלימא ולא קביל (דף נ) דלי ציפתא א"ל לשלוחא חזי מאי איכא מיהו לא ניחא לי דאיתהני בהאי עלמא :

פירוש לאזנים : גולפא . קנקן והיה מביאו לבהמ"ד כדי לישב עליו : שמכבדת את בעליה. שבא היה יושב ע"ג קנקן : דהוטבי . גלימא חשובה : שעטני מעיל. שהיה חשוב בעיניו כמעיל : דלי ציפתא . הגביה מחצלת : חזי מאי איכא . ראה כמה עושר יש בו ומעשה נסים היה שנתמלא כל אותו מקום זהובים :

הות מנקיט תבנא מן מזייה . היתה מלקטת התבן משערו : רמינא לך ירושלים דדהבא . תכשיט של זהב שירושלים מצוייר בה וככי עביד לה כדאיתא בב' במה אשה : אליהו אדמי נון כאנשא . כדי לנחם אותם ולהראות להם שיש עניים יותר

ד רבי עקיבא איתקדשת ליה ברתיה (דבוי כלבא) [דכלבא] שבוע שמע (בר) כלבא שבוע אדרה הנאה מכל נכסיה אזלה ואתנסיבת ליה בסיתוא הוו גנו בי תבנא הות קא מנקיט ליה תבנא מן מזייה אמר לה אי הואי לי רמינא לך ירושלים דדהבא אתא אליהו אידמי להון כאינשא וקא קרי אבבא אמר להו הבו לי פורתא דתבנא דאולידת אתתאי ולית לי מדעם לאגנוייה אמר לה ר"ע לאנתתיה חזאי האי גברא דאפי' תבנא

ער פלעגט גיין אין בית המדרש האט ער גיטראגן אקרוג אויף זיין אקסיל . ער זאל האבין אין בית המדרש אויף וואס צו זיצען . האט רבי יהודה גזאגט ארבעט איז גרויס ופיל ווערטו ווארום זיא גיט כבוד צו איהר בעל הבית ; ווייל איך האב גטראגין דעם קרוג האב איך כבוד אונ זיץ נית אויף דיא ערד : רבי שמעון אז ער פלעגט גיין אין בית המדרש האט ער גיטראגין אקארב אויף זיין אקסיל . ער זאל האבין אין בית המדרש אויף וואס צו זיצען . האט רבי שמעון גזאגט ארבעט איז גרויס ופיל ווערטו ווארום זיא גיט כבוד צו איר בעל הבית . ווייל איך האב גטראגין דעם קארב האב איך כבוד אונ זיץ נית אויף דיא ערד . דיא ווייב פון רבי יהודה איז ארויס גיגאנגען אונ האט גיהאלטין וואל אונ האט גימאכט פון דיא וואל איינע קלייד . ווען זיא פלעגט ארויס גיין אין גאס פלעגט זיא זיך צו דעקין מיט דער קלייד . אונ אז רבי יהודה פלעגט גיין דאווענען פלעגט ער זיך אויך צו דעקין מיט דער קלייד . אונ האט גיבאהינט . אונ ווען ער פלעגט זיך צו דעקין מיט דיא קלייד פלעגט ער זאגין אברכה ברוך שעטני מעיל . גלויבט איז גאט וואס ער האט מיך איינגיוויקעלט אין אזויבער קלייד . אמאהל האט רבי שמעון בן גמליאל גוזר גיוועזען מען זאל פאסטין . אונ רבי יהודה איז נית גיקומען צום תענית . האט מען גיזאגט צו רבי שמעון בן גמליאל רבי יהודה האט נית קיין קלייד אין וואס צו קומען . האט רבי שמעון בן גמליאל געשיקט אקלייד צו רבי יהודה . האט רבי יהודה נית גיוואלט נעמין דיא קלייד . האט רבי יהודה אויף גהויבין אראגאזע אונ האט גזאגט צום שליח זעה וויא פיל רייכקייט דא ליגט . ועס איז געווארין אגאס אונ אונטער דיא ראגאזע איז גילעגין פיל געלט . נאר איך וויל נית הנאה האבען פון דיא וועלט :

ד רבי עקיבא האט מקדש גיוועזן דיא טאכטער פון כלבא שבוע ועיין כתובות פרק הו : דיא כלבא שבוע האט דאס גיהערט האט ער אנדר גיטאהן זיין טאכטער זאל נית הנאה האבען פון זיין פאר מעגין . אונ דיא טאכטער איז גיגאנגען אונ האט חתונה גיהאט מיט רבי עקיבא אום ווינטער . אונ זייא זענין גישלאפין אויף שטרויא . אין דער פריא פלעגט זיא אויס קלויבין דיא שטרויא פון זיינע האר . האט רבי עקיבא צו איר גזאגט אז איך וועל האבען געלט וועל איך דיר מאכען אגאלדענעם ירושלים דאס איז גיוועזן אזוי אצירונג אגאלדענע בלעך אויס גימאהלין דיא שטאט ירושלים . איז גיקומען אליהו הנביא אונ האט זיך פאר שטעלט אזוי וויא

באצבעתיה עד מתי אתה מאכילני צואתך :

ב רבי יהודה ור״ש אייתי לקמייהו בלוספיין ר״י אכל ור״ש לא אכל א״ל ר״י מ״ט לא אכיל מר א״ל ר״ש אלו אין יוצאין מבני מעים כל עיקר א״ל ר״י כ״ש שנסמוך עליהן למחר :

ג רבי יהודה הוה יתיב קמיה דר׳ טרפון א״ל רבי טרפון היום פניך צהובין א״ל אמש יצאו עבדיך לשדה והביאו לנו תרדין ואכלנום בלא מלח ואם אכלנום במלח כל שכן שהיו פנינו צהובים. אמרה ליה ההיא מטרוניתא לרבי יהודה מורה ורוי אמר לה הימנותא בידא דההיא אתתא אי טעימנא אלא קידושא ואבדלתא וארבעה כסי דפסחא והונרני צדעאי מן הפסח ועד העצרת אלא (קהלת ח) חכמת אדם תאיר פניו. א״ל ההוא מינא לר״י פניך דומין או כמלוי רבית או כמגדלי חזירים א״ל ביהודאי תרווייהו אסורין אלא כ״ד בתי כסאות אית לי מביתי ועד בי מדרשא וכל שעה ושעה לכל אחד ואחד אני נכנס •

רבי

חתך. שלא יגין לקחו הפתילה לאחר שנתנה לפנין פה כשמחזירה לקערה: מאכילני צואתך. צואה בתחת הפרמים: בלוספיין. ותאנים שנתבשלו יותר מדאי: אין אלא יוצאים מבני מעים כ״ש. דמעלו שבסמוך שניהן שאין אנו צריכין לאכול מאכל אחר למחר :

מורה וחוי. בעל הוראה ומשתכר מתוך שהתורה פניו צהובים כי כשעה שיתה שכורה בנשתכר : הימנותא בידא דההיא איתתא. האמנתי בידך שאיני שותה כל השנה יין אלא קידושא ואבדלתא : והונרני צדעאי. וקושר את צדעי פדחתי מכוב מיחוש ראשי מפני ד׳ כוסות שבלילי פסח הוכב מכן מפסח עד עצרת : כמגדלי חזירים. במתוך במרויחים כופה פניהם

גנומען דיא קערע אין מויל. איז דיא קערע נאס געווארין מיט שפייאכץ. אונ ער האט דיא נאסע קערע מיט שפייאכץ צוריק אביין גישטעקט אין שיסול. האט גזאגט דער וואס האט גינומען מיט די קערע צו דעם ווס האט גינומען מיט דעם פינגער ביז וויא לאנג וועסטו מיר געבין עסין דיא צואה וואס אונטער דיינע נעגיל:

ב רבי יהודה אונ רבי שמעון זיינין גיזעסין. האט מען גיבראכט פאר זייא פייגין וואס זיינין שטארק גיקאכט גיווארין · רבי יהודה האט זייא גיגעסין · אונ רבי שמעון האט זייא ניט גיגעסין. האט רבי יהודה גיזאגט צו רבי שמעון פאר וואס עסטו ניט. האט רבי שמעון גזאגט דיא פייגען גייען קיין מאהל ניט ארויס פון בויך. האט רבי יהודה גזאגט דארף מען זיי דאך גיווים עסין וואראום מען וועט נאך מארגין אויך זאט זיין · וועט מען ניט דארפין עסין קיין אנדער זאך:

ג רבי יהודה איז גיזעסין פאר רבי טרפון. האט רבי טרפון גזאגט צו רבי יהודה היינט איז דיין פנים פריילאך · האט רבי יהודה גזאגט צו רבי טרפון נעכטען זענין דיינע קנעכט ארויס גיגאנגען אין פעלד. אונ זייא האבין אינז גיבראכט תרדין אונ מיר האבין גיגעסין דיא תרדין און זאלץ: אונ אז מיר וואלטין גיגעסין דיא תרדין מיט זאלץ · וואלטין מיר נאך פריילאכער גיוועזין · אמלכה האט אמאהל גיזאגט צו רבי יהודה ער פסקת דינים אונ איז שיכור · ווייל זיא האט גיזעהן זיין פנים איז אלע מאהל רויט אונ פריילאך האט זיא גמיינט ער איז שטענדיג שכור · האט רבי יהודה צו איהר גזאגט איך שווער ביא מיינע נאמנות. אז איך טרינק ניט מער קיין ווין נאר צו קידוש אונ צו הבדלה. אונ אז איך טרינק פסח ביא דעם סדר פיר כוסות וויין. האב איך קאפ שמערצין אז איך טוז גין פארבונדען דיא שלייפין פון פסח ביז שבועות. נאר פאר וואס דען איז זיין פנים גיוועזין רויט אונ פריילאך · אזוי וויא שלמה המלך האט גיזאגט דיא חכמה פון מענטשין מאכט לייכטין זיין פנים. אאפיקורס האט גזאגט צוא רבי יהודה דיין פנים ווערט אויס אדער אזוי וויא דער וואס פארבארגט געלט אויף פראצענט. אדער וויא דער וואס פאשעט חזירים. האט רבי יהודה גיזאגט צום אפיקורס ביא יודין זענין ביידע אסור. מען טאר ניט פאר בארגין געלט אויף פראצענט · אונ מען טאר ניט פיטערין חזירים. נאר פאר וואס דען זעה איך אויס אזוי גוט: ווייל פיר אונ צוואנציג בית הכסאות איז דא פון מיין שטוב ביז צום בית המדרש. אונ אזוי וויא איך גייא פון שטוב צום בית המדרש אונ פון בית המדרש צום שטוב גיי איך אריין אין יעדער בית הכסא. דריבער איז מיין גוף ריין דעה איך שיין אויס. רבי יהודה אי

מאי ערסן א"ר (יוחנן) [יונתן] חושלא דשערי עתיקתא (דריש נפיא אמר אביי ובעיין בשולא כבשרא דתורא) רב יוסף אמר כמידי דשערי עתיקתא דריש נפיא אמר אביי ובעיין בשולא כבשרא דתורא א"ר יוחנן בורדם אין מבקרין אותו ואין מזכירין שמו מ"ט אמר רבי אלעזר כפני שהוא כמעין הנובע וא"ר אלעזר למה נקרא שמו בורדם שהוא כמעין הנובע:

הנודר מן המבושל פרק ששי

(דף מט ע"ב) א א"ל רב לחייא בריה וכן א"ל רב הונא לרבה בריה כל מידעם לא תפלוט קמי רבך לבר מן קרא ודייסא שהן דומין לפתילה של אבר ואפילו קמי שבור מלכא פלוט רבי יהודה ורבי יוסי חד אכיל דייסא באצבעתיה וחד אכל בהוצא א"ל דאכיל באצבעתיה לדאכיל בהוצא עד מתי אתה מאבילני רוקך א"ל דאכיל בהוצא לדאכיל באצבעתיה

הספרי . שעורים קלופים : דריש נפיא . בתחלת הרקדת הנפה : בורדם . תיבה אחת (בב') [בבתי] תיבות בור דם והוא חולי במקלה דם מלמטה : אין מבקרין אותו . מבוט דזמין צריך לנקביו ומגמרי ליה : ואין מזכירין שמו . לומר פלוני חולה חולי בורדם דאתו לבזן נקייה הוא ואה"נ בלה יתביים כחולה (א"נ) [מפני שהוא כמעין הנובע] . שהוסף מזה לוס דם כו כהנה להזכירו :
כל מדעם לא תפלוט . כל מאכל שאכלת אם תהא יושב לפני רבך ויש לך רוק בתוך פיך שאכלת ולא תפלוט אותו לפני רבך . [לבד] מקרא ודייסא בדומה וכו'. כבולע רוקו אחר שאכלה : לפתילה של אבר . שאינו מתעכל א"נ שכב קשים בגוף של אדם כפתילה של אבר : ואפילו לפני שבור מלכא פלוט . ולא תחביי : בהוצא . בקליפת עץ : מאבילני

גערעבטן אכטע ; דיא גערשטן זאל מען ארויס נעמען דיא גערשטע פון דיא זיפ ווען מען הייבט נאר אן צוא זיפען . אביי זאגט מען זאל דיא קאכין אזו לאנג ווי מען קאכט אקסן פלייש . רב יוסף זאגט ערסן איז מעהל פון אלטע גערשטן . דיא מעהל זאל מען ארויס נעמען דיא ערשטע פון דיא זיפ . ווען מען הייבט נאר אן צוא זיפען . אביי זאגט מען זאל דיא מעהל קאכין אזו לאנג ווי מען קאכט אקסען פלייש . רבי יוחנן זאגט דער מענטש וואס האט אבורדם (מארידען קראנקייט) ; זאל מען נישט גיין צו אים מבקר חולה זיין ; ווייל טאמער וועט ער דארפן ארויס צו גיין וועט מענטשין וועלין זיין ביי אים אונ ער וועט זיך שעמען . וועט ער זיך איין האלטען וועט ער האבין יסורים אין בויך . אונ מען זאל נישט דער מאנין זיין נאמען . מען זאל נישט זאגין פאר מענטשין יענער מענטש האט מארידען קראנקייט . פאר וואס זאל מען נישט זאגין ; האט רבי אלעזר גזאגט ווייל דיא בלוט גייט אזוי ווי וואסער פון אקוואל . מיאוסן זיך מענטשין צוא הערין דעם ווארט מארידען קראנקייט . נאך האט רבי אלעזר גזאגט פאר וואס רופט מען דיא מארידען קראנקייט בורדם . ווייל דאס איז צוויי ווערטער בור דם . דיא בלוט רינט אזוי ווי עס וואלט גיוועזן אברונען מיט בלוט . אונ דאס איז אזוי ווי אקוואל וואס קומט צו אלע מאהל נייע בלוט ;

פרק ששי

א אמר . רב האט גזאגט צוא זיין זוהן חייא . אונ אזוי האט רב הונא גזאגט צוא זיין זוהן רבה . נאך אלע עסינס וואס דוא האסט גיגעסין ; אויב דוא זיצט פאר דיין רבי אונ דוא הילסט אויס שפייען . זאלסטו איין שלינגען דיא שפייאכץ . אונ זאלסט ניט שפייען פר דיין רבי . אויסער אויב דוא האסט גיגעסין קרא אדער דייסא . זאלסטו ניט אראפ שלינגען דיא שפייאכץ . ווארום עס איז גלייך ווי דוא וואלסט אראפ גישלונגען א שטיקל בליא . אונ אפילו דוא זיצט פאר שבור מלכא דער מלך פון פרס . זאלסטו אויך אויס שפייען . ווארום דיא שפייאכץ וואס נאך דיא עסין קרא אדער דייסא . איז אסכנה אראפ צוא שלינגען . רבי יהודה אונ רבי יוסי האבין [illegible] גיגעסין דייסא פון איין שיסל . איינער האט גינומען דיא דייסא פון שיסל מיט זיין פינגער . אונ איינער האט גינומען דיא דייסא פון שיסל מיט א שטיקל [illegible] פון אגוזים . דער וואס דאס גינומען מיט דעם פינגער האט גיזאגט צוא דעם וואס האט גינומען [illegible]

גידרונא זוטרא מטא תיתורא איסתטט שדייה במיא וקא שכיב קרא אנפשיה למשפטיך עמדו היום וגו' שמואל חזייה לההוא עקרבא דיתיב על אקרוקתא ועברא נהרא טרקא גברא ומית קרי עליה למשפטיך עמדו היום וגו':

טז אמר שמואל אין מבקרין אלא למי שחלצתו חמה לאפוקי מאי לאפוקי הא דתניא ר' יוסי בן פרטא אומר (משום רבי אליעזר) אין מבקרין לא חולי מעים ולא חולי העין ולא מחושי הראש בשלמא חולי מעים משום כסופא אלא חולי העין ומחושי הראש מ"ט משום דרב יהודה דאמר רב יהודה דבורא קשי לעינא ומעלי לאשתא אמר רבא האי אשתא אי לאו דפרונקא דמלאכא דמיתותא היא מעלי (ע"ב) כחזרא לדקלא חד תלתין יומין כי תרייקא רנופא רב נחמן בר יצחק אמר לא היא ולא תרייקה אמר (רבא) [רבה] בר יונתן [אמר רב יהיאל] ערסן יפה להולה לרפואה

באי

פיזרלא. נמר: אלכתפס. מלבין פטילה זוה כל בגעון וכדאמרינן בעלמא בטעלא כיל דקטיר אהוגתא זוה בטיה לאיהב פרדה והפריכו בגא: אקרוקתא. צפרדע ועקרב היה יפו נביט בנהר וכאלו מפרדע פליו להעבירו בנהר ונגבך את הליה:

שחלצתו חמה כלהם המודין בטל [ידי] כלי דין שעליו נקרא הלון: לאפוקי מאן דחמה. דס"ל לשמואל כי הך ברייתא דאין מבקרין לבנן דקא מני ודשמואל נמי לאפוקי הני: משום כסופא. דחמין שלריך לנקביו ומכסיף: [דבורא קשה לעינא. וכן נמי לפיהוב הרלאם שטבע א' להב]: דפרונקא. שלית בעל ידיה מתים: כחזרא לדקלא. מאן שבמינו כדקלא שומרין אותו מבשמות והיות: תרייקא. מרקחת מו פ"ל וקורין לו תרייקא: הופנה

געריטען אויף אקליינעם אייזיל אונ איז גיקומען צוא אבריק איז דער אייזיל ווילד אונ משוגע גיווארין אונ ער האט אריין גיווארפען דעם הויכען מענטש אין וואסער אונ ער איז גישטארבין. האט רבה בר שילא גילייענט אויף אים דעם פסוק למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך. וויא פריער שטייט. שמואל האט גיזעהן וויא אשלאנג קריכט ארויף אויף אפראש אונ דער פראש שווימט אריבער דעם טייך. אויף דיא אנדערע זייט טייך איז דער שלאנג אראפ גיקראכען פון דעם פראש. אונ ער האט אביס גיטאן אמענטשין אונ דער מענטש איז גישטארבין. האט שמואל גילייענט אויף אים דעם פסוק למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך. וויא פריער שטייט:

טז אמר. שמואל האט גיזאגט מען גייט ניט מבקר חולה זיין נאר צוא דעם וואס האט אהיץ קראנקייט. ציא וועלכין קראנקין גייט מען ניט מבקר חולה זיין. אזו וויא מיר האבען גילערנט. רבי יוסי בן פרטא זאגט פון רבי אליעזרס וועגין מען גייט ניט מבקר חולה זיין צוא דעם וואס זיינע גידערים זענען קראנק. אונ ניט צוא דעם וואס האט אקראנקע אויג: אונ ניט צוא דעם וואס האט קאפ שמערצין. פרעגט דיא גמרא דער וואס זיינע גידערים זענען קראנק איז רעכט וואס מען גייט ניט צוא אים מבקר חולה זיין: ווייל ער דארף אלע עטליכע מינוטין ארויס צוא גיין. וועט ער זיך שעמען פאר מענטשין. וועט ער זיך אויף האלטען וועט ער נאך מער קראנק ווערין. אבער צוא דעם וואס האט קראנקע אוגין אדער ער האט קאפ שמערצין פאר וואס זאל מען ניט גיין צוא אים מבקר חולה זיין: זאגט דיא גמרא ווייל רב יהודה האט גיזאגט דער וואס האט קראנקע אויגען אדער קאפ שמערצין מאר ניט פיל רידין. אונ אז מענטשין וועלין קומען צו אים מבקר חולה זיין. וועט ער דאך מיט זייא רידין וועט ער נאך מער קראנק ווערין. דריבער זאל מען ניט גיין צוא זייא מבקר חולה זיין. אבער דער וואס האט אהיץ קראנקייט. וואס מער ער רעט איז פאר אים געזונטער. דריבער איז אמצוה מען זאל גיין צוא אים מבקר חולה זיין: רבא האט גיזאגט דיא היץ קראנקייט ווען זיא וואלט ניט גיוועזען אשליח פון מלאך המות. ווס רופט דיא היץ קען מען שטארבין. וואלט זיא אזו גוט גיוועזען פר דעם מענטש אזוי וויא דיא רעגענער וואס ארום אבוים. וואס זייא היטען דעם בוים בהמות אונ חיות זאלין ניט קומען צוא אים. או אמענטש האט היץ איין מאל אין דרייסיג טעג. איז דאס אזו גוט צום נוף אזו וויא אמעדיצין. רב נחמן בר יצחק האט גיזאגט. איך וויל ניט דיא היץ אונ איך וויל ניט דאס זאל זיין מיין מעדיצין: רבה בר יונתן האט גיזאגט פון רב יחיאלס וועגין ערסן איז צוא היילונג צוא אקראנקין וואס איז ערסן. האט רבי יונתן גיזאגט דאס איז אפ גישייקטע

יג רב יוסף חלש איעקר ליה תלמודיה אהדריה אביי קמיה היינו דבכל דוכתא אמרינן אמר רב יוסף לא שמיע לי הא מלתא וא"ל אביי את אמרת לן ומהא מתניתא אמרת לן רבי הוה גמיר תלת עשרה אפי הלכה אגמריה לרבי חייא ז' מנהון לסוף חלש רבי אהדרי רבי חייא קמיה הנהו ז' אפי דאגמריה ושתא אזדא להו הוה ההוא קצרא דהוה שמיע ליה לרבי כד הוה גריס להון אזל ר' חייא גמר יתהון קמי קצרא ואתא אהדרינהו קמי רבי כד הוה חזי ליה רבי להחוא קצרא א"ל רבי אתה עשית אותי ואת חייא א"ר זהבי אמר ליה אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי:

היקר ליה תלמודיה. שכחה עליו תלמודו שבכת: תלת עשרה אפי. ני"נ פנים: קצרא. כובס: אתה עשית אותי ואת חייא. דגמרת לפ דכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו כאלו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן: הכל מושלין בו. להמיתו אפילו זבוב אפילו יתוש: למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך. כלך שלמשפטיך עמדו ביתיכה של מעלה שהגיע קצם נמות כל עבדיך לקיים את דבר משפטו: שכיב ההוא גברא גובהא. אדם שהיה גבוה כלומר ארוך: רכיב גירדונא זוטרא. רוכב פרדה קטנה הקוטה

יד אמר רבי אלכסנדרי א"ר חייא בר אבא גדול נס שנעשה לחולה יותר מנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה דאילו חנניה מישאל ועזריה אש של הדיוט והכל יכולין לכבותה אבל של חולה אש של שמים הוא מי יוכל לכבותה. וא"ר אלכסנדרי א"ר חייא בר אבא ואמרי לה א"ר יהושע בן לוי כיון שהגיע קצו של אדם הכל מושלין בו שנא' (בראשית ד) והיה כל מוצאי יהרגני (רבא) [רב] אמר מהכא (תהלים קיט) למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך אמרו ליה לרבה בר שילא שכיב ההוא גברא גובהא (הוה) רכיב גירדונא

יג רב יוסף איז קראנק געווארן האט ער פארגעסן זיין לערנען. האט אביי איבער געחזרט דאס לערנען פאר רב יוסף. דאס איז וואס מיר זאגן אין פיל ערטער רב יוסף האט געזאגט איך האב ניט געהערט דיא זאך. האט אביי צוא אים געזאגט דוא אליין האסט אונז געזאגט דיא זאך אונ פון דיא ברייתא האסטו אונז געזאגט. רבי האט גילערנט דרייצען פשטים ומיני נוגען אויף איין דין. אונ רבי האט גילערנט צוא רבי חייא זיבען ערליי פשטים פון די דרייצעהן. דער נאך איז רבי קראנק געווארן. אונ ער הט פר געסין דיא אלע דרייצען פשטים. האט רבי חייא גיחזרת פאר רבי דיא זיבען פשטים וואס ער האט אים גילערנט. אונ נאך זעקס פשטים האבען זייא ביידע ניט גיוואוסט. איז גיווען א וועשער וואס ער האט גיהערט פון רבי דיא אלע דרייצעהן פשטים ווען ער האט זייא גילערנט. איז גיגאנגען רבי חייא אונ האט גילערנט פון דעם וועשער די נאך זעקס פשטים. אונ ער איז גיקומען פאר רבי אונ האט דיא גיחזרת פאר אים: ווען רבי האט גיזעהן דעם וועשער האט רבי גזאגט צו אים. רבי דו האסט באשאפען מיך אונ רבי חייאן. אנדערע זאגין אזו האט רבי גזאגט צום וועשער דו האסט באשאפען חייאן אונ חייא האט מיך באשאפין:

יד אמר רבי אלכסנדרי. האט גזאגט פון רבי חייא בר אבאס וועגין דער נס וואס ווערט גימאכט צוא א קראנקין ווס ער ווערט גיזונד. איז גרעסער וויא דער נס וואס איז גימאכט געווארן צוא חנניה מישאל ועזריה. ווארום בייא חנניה מישאל ועזריה איז גיווען א פייער פון א מענטש. וואס אלע האבען גיקענט דעם פייער פאר לעשין. אבער דער פייער פון א קראנקין איז א פייער פון הימעל ווער קען דעם פייער פאר לעשין. נאך האט גזאגט רבי אלכסנדרי פון רבי חייא בר אבאס וועגין. אנדערע זאגין רבי יהושע בן לוי האט גזאגט אז עס קומט דער סוף פון מענטשין. ווען עס לאזט זיך אוס זיינע יאהרין. גיוועלטיגין אלע בשעפעניש אויף אים צוא הרגנען אים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק קין האט גזאגט אונ עס וועט זיין יעדער עס וועט מיך געפינען וועט מיך הרגנען. רב זאגט פון דעם פסוק למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך. דער מענטש וואס איז היינט גישטאנען פאר דיין משפט. אונ מען האט גיפסקנט ער זאל שטארבין. וועגען אלע דיינע קנעכט צו הרגנען אים. מען האט גזאגט צו רבה בר שילא דער הויכער מענטש האט

מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל אלא מתעטף ויושב על גבי קרקע מפני שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנא' ה' יסעדנו על ערש דוי :

(ע"ב) **יא** (אמר רבין) [א"ר אמי אמר רב] מ"ד (יחזקאל יב) ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה זה נר וקערה (דף מא) ושטיח (דברים כח) ובחסר כל (אמר רבק בר אבא) [א"ר אמי אמר רב] בלא נר ובלא שלחן רב הסדא אמר בלא אשה. רב ששת אמר בלא שמש רב נחמן אמר בלא דעה תנא בלא מלח ובלא רבב. אמר אביי נקטינן אין עני אלא בדעה במערבא אמרי דדא ביה כולא ביה דלא דא ביה מה ביה דדא קני מה חסר דדא לא קני מה קני :

יב א"ר אלכסנדרי א"ר חייא בר אבא אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו כל עונותיו שנאמר (תהלים קג) הסולח לכל עונכי הרופא לכל תחלואיכי. רב הכנגא אומר הוזר לימי עלומיו שנאמר (איוב לג) רטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו · (תלים מא) [כל משכבו הפכת בחליו] אמר רב יוסף לומר שמשכחת תלמודו :

רב

הטיה. עוד נהכול עליו : **בלא רבב**. שומן : דהא פה כולא ביה. מי שיש בו דעת כמי שיש בו הכל שהוא נחכר כלום : [דהא קני מה חסר. מי שקנה דעת מה חסר כלום] : דלא קני. דעה מה קני מה יועיל כל מה שיקנה :

הוזר לימי עלומיו. להר שחלה ונתרפא מתחזק בכחו לסות יותר בריא ממה שהיה קודם חליו כדאמר רטפש מתריקון רטוב וכו' וי"א הוזר לימי עלומיו דנעשה כתינוק שלא טעם טעם הטא : לומר שמשכחת תלמודו. ימי עלומיו קדריש מענין העלמה :

גיערונט . דער וואס גייט אריין צו אקראנקין מבקר חולה זיין . אויב דער קראנקער ליגט אויף דיא ערד . זאל ער ניט זיצען אויף א בעט . און ניט אויף אשטוהל . און ניט אויף אבאנק . נאר ער זאל זיך איינוויקלען אין זיין מאנטיל און זאל זיצען אויף דיא ערד . ווייל די שכינה רוהט איבער דיא בעט פון קראנקען אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט לענט אן דעם קראנקען אויף זיין קראנקין בעט :

יא אמר . רבי אסי האט גזאגט פון רבס וועגין עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט צו יחזקאל הנביא דוא מענטשין זוהן מאך דיר כלים צוא גיין אין גלות . וואס זאלין זיין דיא כלים . אליכט און אשיסעל און א טעל אום צוא שפרייטין צוא עסין אויף איר . עס שטייט אין פסוק דוא וועסט גיין אין גלות און דיר וועט אלץ פעלין . וואס וועט פעלין . האט רבי אמי גזאגט פון רבס וועגין עס וועט פעלין אליכט און אטיש . רב חסדא זאגט אן אווייב . רב ששת זאגט אן אבעדינער . רב נחמן זאגט אן שכל . מיר האבין גילערונט אן זאלץ און אן פעטס . אביי זאגט מיר האבען גילערונט אז ארעם מאן הייסט נאר דער וואס האט קיין שכל . אין ארץ ישראל זאגט מען דער וואס האט שכל . האט אלץ . דער וואס האט ניט קיין שכל . האט גאר ניט . דער וואס האט גיקויפט שכל . וואס פעלט אים . דער וואס האט שכל ניט גיקויפט . וואס האט ער גיקויפט . אלץ וואס ער האט גיקויפט איז גאר ניט :

יב אמר . רבי אלכסנדרי האט גזאגט פון רבי חייא בר אבאס וועגין אקראנקער ווערט אנדערש ניט גיזונדט ביידין מען איז אים מוחל זיינע אלע עבירות אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פריער פאר גיט גאט דייגע אלע עבירות . דער נאך היילט ער דיינע אלע קראנקייט . רב המנונא זאגט ער גייט צוריק צו זיין יוגענד . אז איינער ווערט גיזונד פון אקראנקייט . ווערט ער נאך געזינטער וויא ער איז גיוועזן פריער פאר דיא קראנקייט . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק רטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו . זיין לייב איז גיווארין פייכט און דיק פון דער יוגענד . ער האט זיך צוריק גיקערט צו די טעג פון זיין יוגענד . עס שטייט אין פסוק כל משכבו הפכת בחליו זיין גאנצע אויס שפרייטונג פון זיין לערנען איז פאר קערט גיווארין אין דיא צייט וואס ער איז קראנק גיוועזן . זאגט רב יוסף דער פסוק זאגט אונז אז אמענטש פאר געסט זיין תורה ווען ער קראנק :

בעולם הזה (תהלים מא) ה' ישמרהו ויחייהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו. ה' ישמרהו מיצר הרע ויחייהו מן היסורים ואושר בארץ שיהו הכל מכבדים אותו ואל תתנהו בנפש אויביו שיזדמנו לו רעים כנעמן שרפאיהו מצרעתו ואל יזדמנו לו רעים כרחבעם שחלקו מלכותו. תניא ר"ש בן אלעזר אומר אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה סתור ואל תבנה מפני שסתירת זקנים בנין ובנין ילדים סתירה וראיה לדבר רחבעם בן שלמה (מ"א יב). אמר רב (ששת) [שישא] בריה דרב אידי לא לסעור אינש קצירא לא בתלת שעי קמייתא דיומא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי בתלת שעי קמייתא רווחא דעתיה בתרייתא תקיף חולשיה. א"ר אבין אמר רב מנין שהקב"ה זן את החולה שנאמר (תהלים מא) ה' יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו. וא"ר אבין אמר רב מנין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי. תנ"ה הנכנס לבקר את החולה לא ישב על גבי מטה

[רעים כנ"מן. שריפאהו מצרעתו כגון הגיחזי דהוה נביא וזקן והשיאו עצה לנעמן: אם יאמרו לך נערים בנה. בית המקדש וכו': וסימן לדבר רחבעם. דכתיב ויעזוב את עצת הזקנים וגו' ונהרג בית המקדש על אותה עצה והמודר לא פירש בבהמ"ק והיכא בברייתא דקתני בבית בבהמ"ק]: לא לסעור אינש. לא יבקר ופקידת כל האדם מתרגמינן וסעות: קצירא. חולה: בתלת שעי קמייתא רווחא דעתיה. וכסבור שמבקר שנתרפא ואין צריך לבקש רחמים עליו: בתרייתא תקיף חולשיה. וכסבור שהוא כתפס תקוה ומתיאש מן הרחמים: יסעדנו. כמו ולהם לבב אנוש יסעד: [מנין שהשכינה וכו', שנאמר ה' יסעדנו קרי ביה יסעדנו ה"נ יסעדנו ממש שמסעד שכינה על החולה כדאמרן בהדיא ששכינה שרויה למעלה ממטתו]: לא ישב ע"ג מטה ולא ע"ג ספסל. היכא מ"ד דדוקא כשהחולה שוכב ע"ג קרקע שנמצא מבקר גבוה ממקום שכינה:

באצאהלט איהם. מען משפט אים ניט אין גיהנם: נאר וואס באצאהלט אים גאט אויף דער וועלט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט וועט אים היטען. אונ וועט אים געבין לעבין. אונ ער גייט זיין גליקלאך אויף דער וועלט. אונ זאלסט אים ניט געבין אין דעם נפש פון זיינע פיינד. גאט זאל אים היטען פון יצר הרע. אונ ער זאל אים געבין לעבין אן יסורים: אונ ער זאל אים גליקלאך מאכען אויף דער וועלט: אלע זאלין אים געבין כבוד. אונ דוא זאלסט אים ניט געבין אין דעם נפש פון זיינע פיינד: דאס מיינט מען ער זאל האבין אזעלכע גוטע פריינד אזו וויא נעמן האט גיהאט. אלישע הנביא איז גיוועזן זיינער אגוטער פריינד אונ האט אים גיהיילט פון זיינע קרעץ. אונ ער זאל ניט האבען אזעלכע גוטע פריינד וויא דער מלך רחבעם האט גיהאט. וואס דורך זייער עצה איז צוא טיילט גיווארין זיין מלוכה. מיר האבין גילערונט רבי שמעון בן אלעזר האט גזאגט אויב אלטע מענטשין וועלין זאגין צוא דיר צוא ווארף דיא הויז: אונ יונגע מענטשין וועלין זאגין צוא דיר באה דיא הויז. זאלסטו צו ווארפען אונ זאלסט ניט באהען. ווארום וואס אלטע צוא ווארפען דאס הייסט גיבאהט. אונ וואס יונגע באהען. דאס הייסט צוא ווארפין. א בעוויזונג צוא דער זאך איז רחבעם בן שלמה (אין מלכים א' קפיטל יב). רב שישא בריה דרב אידי האט גזאגט אמענטש זאל ניט גיין ניט גיין מבקר חולה זיין נישט דיא ערשטע דריי שעה אין טאג. ווארום דיא ערשטע דריי שעה אין טאג איז אלע מאהל דעם קראנקען בעסער. וועט ער מיינען מען דארף שוין ניט בעטין פון זיינעט וועגין. ווארום ער איז שוין גיזונדט. אונ ניט דיא לעצטע דריי שעה אין טאג: ווארום דיא לעצטע דריי שעה אין טאג שטארקט זיך דיא קראנקייט. וועט ער מיינען אז ער קען שוין ניט גיזונד ווערין. וועט ער שוין ניט בעטין פון זיינעט וועגין. רבי אבין האט גזאגט פון רבס וועגין פון וואנען ווייסין מיר אז גאט שפייזט דעם קראנקען. ווארום עס שטייט אין פסוק גאט לענט אים זיין הארץ ער שפייזט אים אויף זיין קראנקין בעט זיין גילעגער האסטו אומגיקערט (פריש גיבעטן) אין זיין קראנקייט. נאך האט רבי אבין גזאגט פון רבס וועגין פון וואנען ווייסען מיר אז דיא שכינה רוהט איבער דיא בעט פון דעם קראנקין נאז דיא שכינה רוהט געבין צו קאפינס פון קראנקין) ווארום עס שטייט אין פסוק גאט לענט אן דעם קראנקין אויף זיין קראנקין בעט. אונ אלע גענדיגען מענטשין אן לעהנען. איז נאר אז מען לעהנט אים אן דעם קאפ. זאגט דיא גמרא מיר האבין אויך אזוי

מבקש עליו [רחמים] לא שיחיה ולא שימות רבא יומא קדמאה דחלש אמר להו לא תגלו לאינש דלא ליתרע מזלי מכאן ואילך אמר להו פוקו אכריזו בשוקא רבא חלש דסני לי ליחדי וכתיב (משלי כד) בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו ודרחים לי ליבעי עלי רחמי :

י (אמר רב יהודה אמר שמואל) [אמר רב] כל המבקר את החולה נצול מדינה של גיהנם שנאמר (תהלים מא) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' ואין דל אלא חולה שנא' (ישעיה לח) מדלה יבצעני אי נמי מהדין קרא (ש"ב יג) מדוע אתה ככה דל בן המלך ואין רעה אלא גיהנם שנאמר (משלי טז) כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה ואם בקרו מה שכרו מה שכרו כדאמרינן נצול מדינה של גיהנם אלא מה שכרו בעולם

ביותר. כלה מעיל דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון במתנער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה כדאמרי' בפרק הזהב דביון דר"א אמ"ה דרבי דעהל כמה זימנין נבית ככלה ונכח הפילין וקא מצטער אמ"ה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי ומשום הכי קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפלתו לחיי (נמוה ונקט) נהיות מפני שהיא תפלה יותר מעולה ומי שאינו מבקרו אינו מועילו להיות אלא אפילו היכא דהיכא ניח במלה נמירב אפילו היתה הגלה ווערתי היט מכנהו :

זאלין מיר זאגין אזוי מיינט מען דער וואס איז מבקר חולה וועט ער מתפלל זיין פאר דעם קראנקינס וועגין ער זאל לעבין. אונ דער וואס איז ניט מבקר חולה וועט ער מתפלל זיין פאר דעם קראנקינסוועגין ער זאל שטארבין : פאר וואס זאל ער בעטין אויף איהם ער זאל שטארבין. נאר אזוי מיינט מען דער מענטש וואס איז ניט מבקר חולה בעט ער ניט אויף דעם קראנקע ניט אויף לעבין ניט אויף שטארבין. וואדום אמאהל דארף מען בעטין אויף א קראנקען ער זאל לעבין. אונ אמאהל דארף מען בעטין ער זאל שטארבין : אז מען זעהט שטארבין וועט ער געווים נאר ער מאטערט זיך. ווייל ער ווייס ניט וואס עס איז מיט דעם קראנקען אונ וואס פאר איהם בעסער איז : טוהט ער איהם אפילו דיא קליינע טובה בעטין אויף איהם ער זאל שטארבין אויך ניט. אז רבא איז קראנק געווארין דעם ערשטין טאג האט ער געבעטין מען זאל פאר קיינעם ניט זאגין אז ער איז קראנק : זיין מזל זאל ניט שלעכט ווערין. ווארום עס קען זיין אז דאס איז גאר ניט קיין קראנקייט. אונ אז מען וועט זאגין אויף איהם ער איז קראנק וועט ער טאקי אין אמת קראנק ווערין ווייל אמאהל רעט מען אויס אווארט אשלעכטין אין אשלעכטע שעה אונ עס בלייבט אזוי. אז ער האט געזעהן ער איז דעם אנדערין טאג אויך קראנק. אדער נאך ווייטער דעם דריטען דעם פערטען. האט ער געזאגט גייט ארויס אין גאס אונ רופט אויס רבא איז קראנק. דער וואס האט מיך פיינט זאל זיך פרייען. אונ עס שטייט אין פסוק אז דיין פיינט וועט פאלין זאלסטו דיך ניט פרייען. אונ אז ער וועט געשטרויכעלט ווערין זאל דיין הארץ ניט פרייען. טאמער וועט גאט זעהן אז דוא פרייסט זיך אונ עס וועט שלעכט זיין אין די אויגין פון גאט. (עס וועט גאט ניט געפעלין). וועט ער אראפ נעמען פון איהם זיין כעס. וועל איך געזונד ווערין. אונ דער וואס האט מיך ליב. זאל ער מתפלל זיין אונ בעטין צו גאט איך זאל געזונד ווערין :

י אמר. רב האט געזאגט דער וואס גייט צו א קראנקען זעהן וואס ער מאכט. וועט ער ניט געמשפט ווערין אין גיהנם אויף זיינע עבירות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אשרי משכיל אל דל. דל מיינט מען א קראנקער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מדלה יבצעני. פון דיא קראנקייט וועט ער מיך אויס לאזין. אדער פון דעם פסוק מדוע אתה ככה דל בן המלך. דוא קעניגליכער זוהן ווארום זעהסטו אויס אזוי קראנק. זאגט דער פסוק וואול צוא דעם מענטש וואס ער קלערט זיך אויף דעם קראנקען. צוא זעהן מיט וואס איהם צוא העלפין. ביום רעה ימלטהו ה׳ : רעה מיינט מען גיהנם אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה. אלץ האט גאט גיטאהן פון זיינעט וועגין. אונ דעם רשע האט ער בשאפען צום טאג פון גיהנם. זאגט דער פסוק ווען עס וועט קומען דער טאג פון גיהנם. וועט איהם גאט מציל זיין. אונ אויב ער איז יא מבקר חולה וואס בצאהלט איהם גאט. פרעגט דיא גמרא מען האט דאך שוין געזאגט וואס גאט

ולוקמוהו א"ל בעישורייתא דרבי (ובבני) [ובבן] גילו דתניא רבי אומר הבת הניזונת מנכסי אחים נוטלת עשור נכסים אמרו לרבי לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן אחד אין לו לבן במקום בנות כלום אמר להם כך אני אומר ראשונה נוטלת עשור נכסים שניה במה ששיירה שלישית במה ששיירה וחוזרות כולן וחולקות בשוה ר' חלבו חלש אכריז רב כהנא רבי חלבו באיש (קף ם) ר' חלבו באיש לא איכא דקא אתי אמר להו לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה ולא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס רבי עקיבא לבקרו ובשביל שכבדו ורבצו לפניו חיה א"ל רבי החייתני יצא ר' עקיבא ודרש כל שאינו מבקר את החולה כאילו שופך דמים כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות מאי גורם אילימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה ושאינו מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות שימות סלקא דעתך אלא כל שאינו מבקר את החולה אין

בעישורייתא דרבי. שכל אחת נוטלת עשור מנכסים כשהיו אחר שנטלה אחת שלפניה עשור שנה וכן גמי כל אחד מן המבקרים נוטל אחד מס' מן החולי בשלא נוטלו אחר שבקרו אותו שלפניו: ובבן גילו. כמולד המבקר במזלו של חולה: וחוזרות כולן וחולקות בשוה. שכיון שכנה אחת כלא ניטל אינו כדין ביסיה הלק כל האחיות יותר על האחרונות: בא"ש. חלה: [כאילו שופך דמים. מפני שאני אדם שנכנסין ונבקרו מוכין לו לחולה כל צרכיו]: אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא

פון רבי. און אז דער מענטש וואס איז געקומען צום קראנקען מבקר חולה זיין איז געבארן געווארן אין דעם זעלבען מזל פון דעם קראנקען. ווארום מיר האבען געלערנט רבי זאגט אז איינער איז געשטארבען און האט געלאזען א טאכטער מיט זיהן. ירשענען די זיהן אין גאנצען און דיא טאכטער ווערט געשפייזט פון די ברידער. און זיא נעמט פון דיא ברידער א צעהנטיל פארמעגען. האט מען געזאגט צו רבי נאך דיינע רייד אז איינער איז געשטארבען און האט געלאזען צעהן טעכטער מיט איין זוהן. וועלין דיא צעהן טעכטער צוא נעמען דאס גאנצע פארמעגען (ווארום יעדע טאכטער וועט נעמען א צעהנטיל) און דער זוהן וועט גאר ניט נעמען. האט רבי צו זיא געזאגט אזוי זאג איך. די ערשטע נעמט א צעהנטיל פארמעגען. די אנדערע נעמט א צעהנטיל פון דעם פארמעגען וואס די ערשטע האט געלאזען. די דריטע נעמט א צעהנטיל פון דעם פארמעגען וואס דיא אנדערע האט געלאזען. און אזוי ווייטער. און וויא פיל עס בלייבט נאך דיא צעהנטע צו טיילין זיך אלע טעכטער גלייך*) אויב עס איז ניטא קיין ברידער: און אויב עס איז דא ברידער נעמען די ברידער. דא ביי דעם קראנקען איז אויך אזוי: דער ערשטער וואס קומט מבקר חולה זיין נעמט א זעכציג חלק פון די קרענק. דער אנדערער נעמט א זעכציג חלק פון דיא וואס איז געבליבען. און אזוי ווייטער. און נאך דיא אלע זעכציג בלייבט נאך גענוג קראנקייט ביי דעם קראנקען. רבי חלבו איז קראנק געווארן. האט רב כהנא אויסגערופען אין שטאט רבי חלבו איז קראנק רבי חלבו איז קראנק. איז קיינער ניט געקומען צו רבי חלבו מבקר חולה זיין. האט רב כהנא געזאגט צו די מענטשען פון שטאט. האט דען ניט אמאהל געטראפען ביי א תלמיד פון רבי עקיבאס תלמידים וואס ער איז קראנק געווארן און דיא חכמים זענען ניט אריין געגאנגען צו איהם מבקר חולה זיין. איז רבי עקיבא אליין אריין געגאנגען צוא איהם מבקר חולה זיין. און וויל רבי עקיבא האט אויס געקערט דיא שטוב און האט אויס געשפריצט דיא פאדלאגע פאר איהם. איז דער תלמיד געזונד געווארן. און ער האט געזאגט צו רבי עקיבא רבי דוא האסט מיך געזונד געמאכט. איז רבי עקיבא ארויס געגאנגען פון דעם תלמיד און האט געדרשנט דער וואס גייט ניט מבקר חולה זיין איז גלייך וויא ער וואלט דעם קראנקען געהרגעט. ווארום אז מענטשען וואלטען אריין קומען צו איהם. וואלטען זיי געזעהן וואס דעם קראנקען פעהלט. וואלטען זייא איהם געהאלפען. אז רב דימי איז געקומען האט ער געזאגט דער וואס איז מבקר חולה ברענגט ער איהם צום לעבען. און דער וואס איז ניט מבקר חולה ברענגט ער איהם צום שטארבען. זאגט דיא גמרא וואס מיינט מען ער ברענגט איהם.

*) וכן רק' לא כלו כל הכמה א אחר זו, ילא כלו כל הבנות. נגה הרס. האגר שנטלה כ"א עישורייתא הוזר ונוטלות כל אחת מה שנטלה וחולקות בשוה:

בעו והא ברקיע קביעי מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירין ואב לאו אין אנו מאירין באותה שעה זרק בהן חצים וחניתות אמר להם בכל יום ויום משתחוים לכם ואתם מאירים בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם ובכל יום ויום יורה בהם הצים והניתות ומאירים שנא' (שם) לאור חציך יהלכו לנגה ברק חניתך :

ט תניא בקור חולים אין לו שיעור מאי אין לו שיעור סבר רב יוסף למימר אין שיעור למתן שכרו אמרו. א"ל אביי וכל המצות מי יש שיעור למתן שכרן והא תנן הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות אלא אמר אביי אפילו גדול אצל קטן רבא אמר אפי' מאה פעמים ביום . תנ"ה ביקור חולים אין לו שיעור אפילו גדול אצל קטן ואפילו מאה פעמים ביום . א"ר אחא בר (חיננא) [חנינא] כל המבקר את החולה נוטל אחד מששים מצערו אמר לו אביי לרבא אם כן לעיילו שתין גברי ולוקמוהו

זבול נרקיע קביעי. כדכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים וזבול מלמעלה מן הרקיע הוא כדאיתא בפרק אין דורשין : אם אתה עושה דין לבן עמרם. ממהלוקתו של קרח ומכמש להו דהאי קרא בתהלוקתו של קרח מדרים מכום דגילאת מגיד והקריעת יש סוף מבתשי בספר חבקוק וכתיב ביה מהלה ראש מבית רשע ומכמש להו דהיינו קרח וכתיב בתריה שמש ירח עמד זבולה : אפילו גדול אצל קטן . שלא יאמר לא אבקר אלא גדול כמותי : אין לו שיעור. דמצוה בקטן כמו בגדול : לעיילו שתין ולוקמוהו . יכנסו ס' בני אדם כא' נבקרו ויעמוד כהו"א ס' מלערו ומיד יתרפא : כבמוריית'א

פסוק דיא זוהן אונ דיא לבנה איז געשטאנען אין הימעל זבול. וויא קומט דיא זוהן מיט די לבנה אין הימעל זבול . זייא דארפין דאך זיין אין הימעל רקיע . נאר די זוהן מיט דיא לבנה זענין ארויף גיגאנגען פון רקיע אין זבול אונ האבין גזאגט פאר גאט רבונו של עולם אויב דוא וועסט טאהן אמשפט צוא קרח פון משה'ס וועגין וועלין מיר לייכטין אונ אויב ניט וועלין מיר ניט לייכטין . האט גאט גיווארפין אויף זייא פיילין אונ שפיזען . אונ ער האט גזאגט צוא זייא אלע טאג בוקין זיך פעלקער צוא אייך אונ פון דעסטוועגין לייכט איר . פאר מיין כבוד הארט אייך ניט אונ פאר דעם כבוד פון אמענטשין ופון משה'ן הארט אייך יא . פון דער צייט אונ ווייטער אלע טאג גייען ניט ארויס דיא זוהן מיט דיא לבנה לייכטין ביז מען ווארפט אויף זייא פיילין אונ שפיזען גייען זייא לייכטין . אזו וויא עס שטייט אין פסוק צו די ליכטיגקייט פון דיינע פיילין גייען זייא : צוא דיא שיינונג פון דעם בלאנק פון דיינע שפיזען :

ט תניא : מיר האבין גילערנט גיין געוואר ווערין צו קראנקע וואס זיי מאכין . איז ניט אויס גיזעצט ווי פיל . וואס איז ניט אויס גיזעצט וויא פיל . רב יוסף האט גיוואלט זאגין עס איז ניט אויס גיזעצט . וויא פיל שכר מען וועט איהם געבין פאר די מצוה . האט אביי צו איהם גיזאגט אונ אלע מצות ווייסין מיר דען ווי פיל שכר מען וועט פאר זיי געבין . מיר האבין דאך גילערנט דוא זאלסט זיין געהיט צו טאהן אגרינגע מצוה . אזוי וויא אשווערע מצוה . ווארום דוא ווייסט ניט וויפיל שכר מען גיט פאר אמצוה . זאגט אביי אזוי מיינט מען אפילו אגרויסער למדן אונ אגרויסער חכם אונ אגרויסער עושר זאל גיין מבקר חולה זיין אפילו צוא אקלענערין פון איהם . רבא זאגט אזוי מיינט מען אפילו הונדערט מאהל אין טאג דארף מען גיין צום קראנקען גיוואר ווערין וואס ער מאכט . זאגט דיא גמרא מיר האבין אויך אזוי גילערנט . מבקר חולה זיין האט ניט קיין שיעור : אפילו אגרויסער חכם אונ אגרויסער למדן אונ אגרויסער עושר דארף גיין מבקר חולה זיין אפילו צו אקלענערין פון איהם . אונ אפילו הונדערט מאהל אין טאג . רבי אחא בר חנינא זאגט אז מען קומט צו אקראנקען גיוואר ווערין וואס ער מאכט : נעמט מען צו א זעכציגסטע חלק פון זיין קראנקייט . האט אביי גיזאגט צו רבא אויב אזוי זאלין אריין גיין צום קראנקען זעכציג מענטשין : וועט יעדער נעמען א זעכציגסטע חלק פון זיין קראנקייט . מעג דער קראנקער געזונט ווערין . האט רבא גיזאגט דאס מיינט מען אזוי וויא דער צעהנטער

מוטב תהיה אם לאו יברא ה' איני והתניא שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם. ואלו הן. תורה ותשובה. גן עדן וגיהנם. וכסא הכבוד. ובית המקדש. ושמו של משיח. תורה דכתיב (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. תשובה דכתיב (תהלים צ) בטרם הרים יולדו וגו' תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. גן עדן דכתיב (בראשית ב) ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם. גיהנם דכתיב (ישעיה ל) כי ערוך מאתמול תפתה. כסא הכבוד דכתיב (תהלים צג) נכון כסאך מאז. בית המקדש דכתיב (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. שמו של משיח דכתיב (תהלים עב) יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו. אלא ה"ק אי איברי לה פומא (הכא) מוטב ואי לא יברא ה' והא כתיב (קהלת א) אין כל חדש תחת השמש ה"ק אי לא מקרב פומא להכא לקרב להכא:

ודרש רבא ואיתימא ר' יצחק מ"ד (חבקוק ג) שמש ירח עמד זבולה שמש ירח בזבול מאי בעו

נאו. פלך גיהנם נברא עדיין: אימי. מי מכספק ניס למשה: שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם. כלומר שעלו במחשבה להבראות קודם שנברא העולם שאי אפשר לעולם בלא הם וכדמפרש במתניתין כל יבאל קודם לכל וגו' ברתן לא נברא העולם בלא גיהנם לענוש הרשעים: אי לא מקרב פומא להכא לקרב להכא. וקריטס נפלר ליתה בכלל אין כל חדש:

בריאה יברא ה': אויב אבגעשאפענע וועט גאט בשאפן. צו וואס שטייט טאפעלע ווערטער. נאר אזוי האט משה געזאגט. אויב דער גיהנם איז שוין בשאפן געווארן איז גוט. אונ אויב דער גיהנם איז נאך ניט בשאפן געווארן. זאל איהם גאט איצט בשאפן. פרעגט די גמרא האט דען משה ניט געוואוסט אז דער גיהנם איז שוין לאנג בשאפן געווארן. מיר האבן דאך געלערנט זיבען זאכן ווענן בשאפן געווארן איידער די וועלט איז בשאפן געווארן (עיין מהרש"א). אונ דאס ווענן די זיבען זאכן. תורה אונ תשובה. גן עדן אונ גיהנם. דער כסא הכבוד אונ דער בית המקדש. אונ דער נאמען פון משיח. פון וואנען ווייסן מיר אז די תורה איז בשאפן געווארן איידער די וועלט איז בשאפן געווארן. ווארום עס שטייט אין פסוק די תורה זאגט גאט האט מיך געקויפט בשאפן צו הערשט פון זיינע אלע בשאפונג. ביי תשובה שטייט אין פסוק איידער די בערג ווענן בשאפן געווארן אונ דוא האסט צוריק געקערט דעם מענטש ביז צום צו שטויסונג האסטו געזאגט איהר מענטשן טוהט תשובה. ביי דעם גן עדן שטייט אין פסוק גאט האט געפלאנצט א גארטען אין דעם ארט עדן נאך פריער איידער די וועלט איז בשאפן געווארן. ביי דעם גיהנם שטייט אין פסוק עס איז אנגיברייט פון נעכטן איידער די וועלט איז בשאפן געווארן דער גיהנם. ביי דעם כסא הכבוד שטייט אין פסוק עס איז אן גיברייט דיין שטוהל פון דאמאלס. איידער די וועלט איז בשאפן געווארן. ביי דעם בית המקדש שטייט אין פסוק כסא כבוד מרום. דער שטוהל פון גאט וואס ער איז אין הימעל. מראשון וואס ער איז בשאפן געווארן פאר דעם ערשטן טאג. איידער די וועלט איז בשאפן געווארן. מקום מקדשנו. איז ער געשטעלט געגען דעם ארט פון בית המקדש. איז דאך דער בית המקדש אויך געוועזן איידער די וועלט איז בשאפן געווארן. ביי דעם נאמען פון משיח שטייט אין פסוק זיין נאמען זאל זיין אויף אייביג פאר דיא זוהן. איידער די זוהן איז בשאפן געווארן איז געוועזן זיין נאמען ינון. נאר אזוי האט משה געזאגט אויב עס איז שוין בשאפן געווארן א מויל צום גיהנם איז גוט. אונ אויב ניט זאל גאט איצט בשאפן א מויל צום גיהנם. פרעגט די גמרא עס שטייט דאך אין פסוק עס ווערט ניט בשאפן קיין נייע זאך אונטער די זוהן. דער נאך וויא די זוהן איז בשאפן געווארן ווערט שוין ניט בשאפן קיין נייע זאך. וויא אזוי וועט בשאפן ווערן די מויל פון גיהנם. ענטפערט די גמרא דער גיהנם האט געהאט א מויל באלד וויא ער איז בשאפן געווארן נאר אזוי האט משה געזאגט אויב די מויל פון גיהנם איז אויף דעם ארט איז גוט. אונ אויב די מויל פון גיהנם איז ניט אויף דעם ארט. זאל זיא קומען אהער אויף דעם ארט:

ודרש. רבא האט גידרשנט אונ אנדערע זאגן רבי יצחק האט געזאגט עס שטייט אין

ומי ... מנין יש אותם . והיינו דכתיב ופקודת כל האדם יפקד עליהם : לא ה' שלחני לזה . נבי ... עדת קרח מלעיגים עליו והם מרים בפיהם אומר להם מדעתו כולא לוי כל מקום : ואם נחו

ולא רצותנו ולא לקחת מיד איש מאומה. עמוס דכתיב (עמוס ז) ויען עמוס ויאמר אל אמציה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים. ומתרגם רב יוסף ארי מרי גיתי אנא ושקמין אית לי בשפילתא. יונה דכתיב (יונה א) ויתן שכרה וירד בה לבא עמהם תרשישה מלפני ה' ואמר רבי יוחנן שנתן שכרה של ספינה כולה וא"ר רוכנוס שכרה של ספינה הוה ארבעת אלפים דינרי זהב :

ז וא"ר יוחנן בתחלה היה משה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה שנאמר (שמות ל) ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות כתובים באצבע אלהים : (דף לט ע"ב) א"ר שמעון בן לקיש רמז לבקור חולים מן התורה מנין דכתיב (במדבר טז) אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני מאי משמע אמר רבא אם כמות כל האדם ימותון אלה שהם חולים ומוטלים על מטותם ובני אדם מבקרים אותם מה הבריות אומרים לא ה' (שלחו) [שלחני] לזה. דרש רבא מאי דכתיב (שם) ואם בריאה יברא ה' אם בריאה גיהנם מוטב

איז גיוועזן אפילו דער יוד האט געוואלט מיט זיין גוטען ווילען פאר דינגען. האט ער אויך ניט געוואלט דינגען : דארום עס שטייט אין פסוק דיא יודין האבין געזאגט לא עשקתנו : דו האסט אונז ניט גערויבט. דוא האסט אונז ניט גענייט מיר זאלין דיר אזאך פאר קויפען אדער פאר דינגען. ולא רצותנו. אונ אפילו ווען מיר האבין געוואלט מיט אונזער גוטען ווילען דוא זאלסט ביי אונז אזאך קויפען אדער דינגען. האסטו אויך ניט געוואלט. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז עמוס איז רייך געוועזן. ווארום עס שטייט אין פסוק עמוס האט געזאגט צוא אמציה איך בין ניט קיין נביא אונ איך בין ניט אזוין פון נביא כי בוקר אנכי ובולס שקמים : האט רב יוסף גיטייטשט בוקר אנכי : איך בין אבעל הבית וואס איך האב פיל בהמות. אונ בולס שקמים. אונ איך האב אין טאהל זייער פיל שקמים בוימער. איז ער דאך רייך געוועזן. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז יונה איז רייך געוועזן. ווארום עס שטייט אין פסוק יונה האט געצאהלט פאר דיא שיף אונ ער איז אריין גיגאנגען אין איר צוא קומען מיט זייא אין תרשיש. האט רבי יוחנן גיזאגט יונה האט בצאהלט פאר די גאנצע שיף. אונ רבי רוכנוס האט גזאגט דיא שיף איז פאר דונגען גיווארין פאר פיר טויזענד רענדלאך. אונ דאס האט יונה אליין בצאלט. איז ער דאך רייך געווע' :

ז ואמר. נאך האט רבי יוחנן גיזאגט אין אנהייב האט משה גילערנט תורה אונ האט פאר געסין. ביז גאט האט אים געשיינקט דיא תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גיגעבין געשיינקט דיא תורה צו משה ווען ער האט אויף גיהערט צוא רעדין מיט איהם אויף דעם בארג סיני צווייא לוחות צווייא טאוולען וואס אויף זייא איז גיוועזן געשריבען מיט דעם פינגער פון גאט. רבי שמעון בן לקיש האט גיזאגט ווא האט דיא תורה דער מאנט אז מען דארף גיין צו אקראנקען גיוואר ווערין וואס ער מאכט. ווארום עס שטייט אין פסוק משה האט גיזאגט אויב דיא וועלין שטארבין אזוי וויא אלע מענטשין שטארבין. אונ דיא בפעלונג פון אלע מענטשין וועט אויף זייא אויך בפעלט ווערין. האט מיך ניט גאט געשיקט. וואס ווייסין מיר פון דעם פסוק. האט רבא גיזאגט אזוי מיינט דער פסוק אויב דיא וועלין שטארבין אזוי ווי אלע מענטשין שטארבין. זייא וועלין קראנק ווערין אונ וועלין ליגען אויף זייערע בעטין. אונ מענטשין וועלין אריין קומען צו זיי א גיוואר ווערין וואס זיי מאכין. וואס ווערין די מענטשין זאגין ניט גאט האט מיך געשיקט. ווערט מיר אז דיא תורה זאגט עס איז דער שטייגער מענטשין זאלין אריין גיין צו קראנקין גיוואר ווערין וואס ער מאכט. רבא האט גידרשת עס שטייט אין פסוק ואם

דכתיב (במדבר טז) לא חמור אחד מהם נשאתי אי בלא אגרא לאפוקי מאן דשקיל בלא אגרא אלא אפילו באגרא ודלמא משום דעני הוה אלא מפכל לך פסולתו שלך יהא. משמואל דכתיב (ש"א יב) הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי וגו' אי בחנם לאפוקי מאן דשקיל בלא אגרא אלא דאפילו בשכר ודלמא משום דעני הוה אלא מהכא (שם ז) ותשובתו הרמתה כי שם ביתו (ושם שפט את ישראל ויבן שם מזבח לה') ואמר רבא כל מקום שהלך שם ביתו עמו. אמר רבא גדול האמור בשמואל ממה שנאמר במשה דאילו במשה כתיב לא חמור אחד מהם נשאתי דאפי' בשכר ואילו גבי שמואל אפילו ברצון לא (שכר) [שכרו] דכתיב (שם יב) ויאמרו לא עשקתנו ולא

לאפוקי מאן דשקיל בלא אגרא. וכי מתהנה היה בלא נטל בלא שכר דלא הוה נוטל כלום עלמא נמי לאו גזלנין נינהו: אלא אפילו באגרא. בלא היה נוטל מכל אחרים: ודלמא. אי דלא שקיל אפילו באגרא לאו משום עושר דלמא משום דעני הוה ולא הוה ליה מהיכא ולהכי לא הוה צריך: אלא מהכא. במשכן דעביד הוי מכפל לך: ביתו עמו. כלי תשמישו וזה היה גדול עושר: לא חמור אחד מהם נשאתי. בשכר טרחו אפילו בשכר [אלא ברצון בעלים היה נושא ואילו גבי שמואל וכו': לא עשקתנו ולא רצותנו. בלא היה שכר לא בעל כרחם ולא ברצון]: אפי' ברצון. הזמנין מתפרש משום כבודא ולא מתא נטו:
וגו'

אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האט גזאגט איך האב איין אייזיל ניט גינומען פון די יודין: וויא האט משה גימיינט. אויב ער האט גימיינט ער האט ניט גינומען פון קיינעם אאייזיל און געלט. ווארום ווער געמט דען יא אן געלט. אגזלן: האט זיך משה גידארפט ברימען אז ער איז ניט קיין גזלן. נאר ער האט גימיינט אפילו פאר געלט האט ער אויך ניט גינומען. ווייל ער האט ניט גידארפט נעמען ביי קיינעם ווארום ער האט גיהאט אייגענע אייזלען. פרעגט דיא גמרא טאמער האט ער ניט גינומען ביי קיינעם קיין אייזיל. ווייל ער האט ניט גידארפט קיין אייזיל. ווארום ער איז גיוועזן ארעם. ער האט ניט גיהאט וואס צוא לייגין אויף דעם אייזיל. נאר פון דאנען ווייסין מיר אז משה איז רייך גיוועזן. ווייל גאט האט צוא אים גזאגט פסל לך. וואס דוא וועסט ארום האקין פון דיא לוחות זאל זיין דיינע. וויא פריער איז גישטאנען. פון וואנען ווייסין מיר אז שמואל הנביא איז גיוועזן רייך. ווארום עס שטייט אין פסוק שמואל האט גזאגט צוא דיא יודין זאגט מיר געגין גאט אונ געגין זיין גיזאלבטין מלך וועמעס אקס האב איך גינומען. אונ וועמעס אייזיל האב איך גינומען. וויא האט שמואל גימיינט. אויב ער האט גימיינט. ער האט ניט גינומען פון קיינעם אאקס אדער אאייזיל אן געלט. ווארום ווער נעמט דען יא אן געלט. אגזלן. האט זיך שמואל גידארפט ברימען אז ער איז ניט קיין גזלן. נאר ער האט גימיינט אפילו פאר געלט האט ער אויך ניט גינומען. ווייל ער האט ניט גידארפט נעמען בייא קיינעם ווארום ער האט גיהאט אייגענע בהמות. פרעגט דיא גמרא טאמער האט ער ניט גינומען ביי קיינעם קיין אקס קיין אייזיל. ווייל ער האט ניט גידארפט. ווארום ער איז גיוועזן ארעם. ער האט ניט גיהאט וואס צוא ארבעטן מיט דעם אקס אונ האט ניט גיהאט וואס צוא לייגין אויף דעם אייזיל. נאר פון דאנען ווייסין מיר אז שמואל איז רייך גיוועזן. עס שטייט אין פסוק שמואל פלעגט גיין אין אלע שטעט וואו יודין וואוגען. אונ ווער עס האט גיהאט צוא פרעגין אשאלה אדין תורה פלעגט ער זייא פסקנען דעם דין. אונ פלעגט צוריק קערין אין הרמה. ווארום דארט איז גיוועזן זיין היים. האט רבא גזאגט ניט דער פסוק מיינט צו דער ציילין אז אין הרמה איז גיוועזן זיין היים. נאר אזוי מיינט דער פסוק וואו שמואל איז גיגאנגען דארט איז גיוועזן זיין היים. ווארום אלע זאכען וואס אמענטש דארף אז ער איז אין דער היים. האט ער גינומען מיט זיך אין וועג. ער זאל ניט דארפין בארגין ביי קיינעם קיין זאך ווייל ער איז גיוועזן רייך. רבא האט גזאגט ביי שמואל שטייט נאך מער וויא ביי משה. ביי משה שטייט איך האב בייא קיינעם ניט גינומען אפילו איין אייזיל. אפילו פאר געלט האב איך אויך ניט גנומען. (איך האב קיינעם ניט גיבייט ער זאל מיר פאר דינגען אדער פאר קויפען זיין אייזל. אבער אז דער יוד וואלט מיט זיין גוטען ווילען גיווען פאר דינגען. וואלט משה גידונגען). אונ ביי שמואל

אין הקב"ה משרה שכינתו. בקביעות : עשר אמות אורך הקרש . אלמא משה גבוה עשר אמות היה ומשכן שהיה גדול כל כך מאחמת גבור היה : דאריך וקטין. ארוך בקומה וקטן בכח : חוץ מאחד. ידיעת כבוד יתעלה על אמתתו כדכתיב ותחסרהו מעט מאלהים :

ה **א"ר** יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא **על** גבור ועשיר וחכם ועניו וכולם ממשה . **גבור** דכתיב (שמות מ) ויפרוש את האהל על המשכן ואמר רב משה רבינו פרשו וכתיב (שם כו) עשר אמות ארך הקרש **וגו'** ואימא דאריך וקטין אלא מן הדין קרא דכתיב (דברים ט) ואתפוש בשני **הלוחות** ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם (לעיניכם) **ותניא** הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין (ששה) [שלשה] עשיר דכתיב (שמות לד) **פסל** פסולתן שלך יהא . חכם רב ושמואל דאמרי תרווייהו חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם נתנו למשה חוץ מאחד דכתיב (תהלים ח) ותחסרהו מעט מאלהים (וכבוד והדר תעטרהו) . עניו דכתיב (במדבר יב) והאיש משה ענו מאד (מכל האדם אשר על פני האדמה) :

ו **א"ר** יוחנן כל הנביאים כולם עשירים היו מנ"ל ממשה ומשמואל ומעמוס ומיונה . **ממשה** דכתיב

גיבאטין געווארן . אויף וואס זאל דיא שירה זיין אעדות : נאר זאגט דיא גמרא די דינים פון די תורה איז טאקי גיבאטין געווארן צוא אלע יודין . נאר דיא חכמה פון דיא תורה איז גיגעבין געווארן צו משה אליין . אונ משה הט דאך גיגעבין צו די יודין :

ה אמר . רבי יוחנן האט גזאגט גאט מאכט ניט רוהען זיין שכינה נאר אויף אזו אמענטשין דאס ער איז שטארק אונ רייך קלוג אונ איז נידעריג ביי זיך. דאס אלין לערנען מיר פון משה. פון וואנען ווייסען מיר אז משה איז געוועזן א שטארקער. ווארום עס שטייט אין פסוק ער האט פאר שפרייט דיא יריעות (דיא פלאכטעס) אויף דעם משכן . ווער האט פאר שפרייט . האט רב גזאגט משה אליין האט פאר שפרייט . אונ עס שטייט אין פסוק דיא לייננ פון אברעט איז געוועזן צעהן איילין . אונ אז דיא ברעט איז גישטאנען איז געוועזן דיא הייך צעהן איילין : איז דאך דיא הייך פון משכן געוועזן צעהן איילין . אונ אז משה האט גיקענט אליין ארויף לייגן דיא יריעות אויף דעם משכן איז דאך משה געוועזן הויך צעהן איילין . געוויס וויא הויך ער איז געוועזן אזוי שטארק איז ער געוועזן . פרעגט דיא גמרא טאמער איז משה געוועזן הויך אונ שמאל . אונ ער איז געוועזן שוואך אין כח . זאגט דיא גמרא פון דעם פסוק ווייסען מיר אז משה איז געוועזן שטארק . ווארום עס שטייט אין פסוק משה האט גזאגט איך האב אן גינומען דיא צוויא לוחות אונ האב זייא אוועק געווארפען פון מיינע ביידע הענט : אונ האב זייא צוא בראכין . אונ מיר האבין גילערנט דיא לוחות זענען געוועזן לאנג זעקס טפחים . אונ ברייט אויך זעקס טפחים . אונ גראב דריי טפחים . אונ אז משה האט גיקענט צו ברעכין מיט דיא הענט אזוי אשטיין : איז ער געוועזן אשטארקער . פון וואנען ווייסען מיר אז משה איז געוועזן רייך . ווארום עס שטייט אין פסוק פסל לך . וואס דוא וועסט ארום האקין פון די לוחות זאל זיין דיינע . אונ פון דעם איז משה רייך געווארין . (וויא פריער שטייט) . פון וואנען ווייסין מיר אז משה איז געוועזן אחכם . ווארום רב אונ שמואל זאגין ביידע פופציג טויערין פון חכמה איז בעשאפין געווארין אויף דער וועלט . אונ אלע זענען גיגעבין געווארין צוא משה . נאר איין טויער ניט . צוא וויסען ריכטיג וואס גאט איז : דאס האט ער ניט גיוואוסט אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוד המלך דאט גזאגט פאר גאט . דוא האסט משה רבינו אביסעל ווייניגער גימאכט . די גאטליכקייט (וואס גאט איז) דאס האסטו אים ניט גזאגט . פון וואנען ווייסין מיר אז משה איז געוועזן ביי זיך נידעריג . ווארום עס שטייט אין פסוק דער מענטש משה איז געוועזן בייא זיך זייער נידעריג :

ו אמר : רבי יוחנן האט גזאגט אלע נביאים זענען געוועזן רייך . דאס ווייסין מיר פון משה אונ פון שמואל אונ פון עמוס אונ פון יונה . פון וואנען ווייסען מיר אז משה איז רייך געוועזן .

אמר רב אחא בר אדא במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלת פסוקי (שמות יט) ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן:

ד׳ א״ר חמא בר חנינא לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות שנא' (שמות לד) פסל לך פסולתן יהא שלך. א״ר יוסי בר חנינא בתחלה לא נתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר (שם) כתב לך פסל לך מה פסולתן שלך יהא אף כתיבתן שלך יהא משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר (משלי כב) טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל מתיב רב חסדא (דברים ד) ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים ואותי צוה ואני לכם (שם) ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי. אותי צוה ואני לכם. (שם לא) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת השירה לחודה (שם) למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל אלא פלפולא בעלמא:

א״ר

אתריני מיהו לא הכיב (את) [זאת] ומשמע את (את) [זאת] הנפש דכתיב בירמיה גבי צדקיהו חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת:

פסל לך שלך יהא. וכל הספירין היו: טוב עין הוא יבורך. זה משה דכתיב ביה כי טוב הוא: כי נתן מלחמו לדל. אין לחם אלא תורה דכתיב לכו לחמו בלחמי ואין דל אלא ישראל שנאמר וידל ישראל עד מאד: מתיב רב חסדא ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם. אלמא דהכם צוהו ללמד את ישראל ומפרקין: ואני לכם. וקרא ה״ק ואותי צוה ה' ואני נתתי את לבי ללמד אתכם חקים ומשפטים: למען תהיה לי השירה הזאת לעד. ולי השירה לבדה קאמר מאי פסקוהא איכא: פלפולא בעלמא. נתן לו למשה וזהו נהג בו טובת עין לישראל:

שטייט אין פסוק כי אם גואל אנכי. אונ מען לייענט ניט דעם ווארט אם. דיא ווערטער ווערין געשריבען אונ ניט געלייענט. רב אחא בר אדא זאגט אין ארץ ישראל טיילט מען דעם פסוק אויף דריי טייל. ויאמר ה אל משה. הנה אנכי בא אליך: בעב הענן:

ד׳ אמר. רבי חמא בר חנינא הט גזאגט משה רבינו איז רייך געווארין פון די שטיקלאך שטיינער וואס ער האט אפ געהאקט פון דיא לוחות. ודיא עשרת הדברות וועגען דאך געשריבען געווארין אויף צוויא שטיינער טייערע. האט משה ארום געהאקט דיא שפיצען פון דיא שטיינער צו פאר גלייכען זייא. אונ פון דיא שטיקלאך איז ער רייך געווארין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט צוא משה פסל לך. דיא שטיקלאך שטיינער וואס דוא וועסט אפ האקין זאלין זיין דיינע. רבי יוסי בר חנינא האט גזאגט אין אנהייב איז דיא תורה געגעבין געווארין נאר צו משה אונ צוא זיינע קינדער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כתב לך פסל לך. שרייב פאר דיר אונ האק ארום דעם שטיין פאר דיר. אזוי וויא דיא שטיקלאך שטיינער וואס דוא וועסט ארום האקין וועט זיין דיינע. אזוי דיא עשרת הדברות וואס וועט זיין געשריבען אויף דיא שטיינער זאלין אויך זיין דיינע. נאר ווייל משה איז געוועזן אגוטער האט ער געגעבין דיא תורה צוא די יודין. אויף אים זאגט דער פסוק דער וואס האט אגוטע אויג זאל ער זיין געבענשט (דאס איז משה) ווייל ער האט געגעבין פון זיין ברויט צום ארעם מאן. ברויט מיינט מען תורה. אונ ארעם מיינט מען יודין. משה האט געגעבין זיין תורה צוא דיא יודין. האט רב חסדא געפרעגט עס שטייט אין פסוק משה רבינו האט געזאגט מיך האט גאט געבאטין אין דער צייט איך זאל אייך לערנען חקים אונ משפטים. ווען מיר דאך אז גאט האט געבאטין צוא משה ער זאל לערנען דיא תורה צוא דיא יודין. ענטפערט דיא גמרא אזוי האט משה געזאגט. גאט האט מיך געבאטין. אונ איך לערין דיא תורה מיט אייך. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק משה האט געזאגט זעהט איך האב אייך געלערנט חקים אונ משפטים אזוי וויא גאט האט מיך געבאטין. ענטפערט דיא גמרא אזוי מיינט מען גאט האט מיך געבאטין. אונ איך לערין מיט אייך. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק אונ איצט שרייבט צוא אייך דיא שירה. ענטפערט דיא גמרא נאר דיא שירה פון האזינו הט גאט געבאטין צוא דיא יודין זייא זאלין שרייבין. אבער דיא גאנצע תורה איז נאר געגעבין געווארין צוא משה. פרעגט דיא גמרא עס שטייט אין פסוק דיא שירה זאל זיין אעדות ביי דיא יודין. אז מיר וועלין זאגין דיא תורה איז צו די יודין ניט

מסיני מקרא סופרים ארץ ארץ שמים מצרים. עטור סופרים (בראשית יח) אחר תעבורו (שם כד) אחר (תלכו) [תלך] (במדבר לא) אחר תאסף (תהלים סח) קדמו שרים אחר נוגנים (שם לו) צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה קריין ולא כתבין (ש"ב ח) פרת דבלכתו (שם יז) איש דכאשר ישאל (ירמיה לא) באים דונבנתה (שם נ) לה דפליטה. (רות ג) את דהוגד הוגד. (שם ג) אלי דהגורן. (שם) אלי דהשעורים הלין קריין ולא כתבין. כתבין ולא קריין. (מ"ב ה) נא דיסלח (דף לח) (דברים ו) זאת דהמצוה. (ירמיה נא) ידרוך דהדורך (יחזקאל מח) חמש דפאת נגב (רות ג) אם דכי גואל הלין כתבין ולא קריין

אמר

מקרא סופרים ארץ ארץ. כתיב בו אתנחתא נקרא בקמ"ץ: שמים מצרים. אע"פ שאין בהם אל"ף בראשם כאילו היתה כתב: עטור סופרים אחר תעבורו אחר תלך אחר תאסף קדמו שרים אחר נוגנים. כל הני אחר מיותרין הם ואינם אלא להפסקת הלשון דהוה ליה למכתב תעדו ותעברו תסגר שבעת ימים ותאסף קדמו שרים ונוגנים אלא שכתבו להפסקת הלשון: צדקתך כהררי אל. הוה ליה למיכתב צדקתך הררי אל כדכתיב משפטיך תהום רבה ולומר בהררים הרמים כלומר המלאכים צריכין לצדקת ה' אלא שכתב כהררי אל להפסקת הלשון ובדברי מורי ראיתי דעטור סופרים היינו שהוגין יופי מפסיקין באחר כי היכי דליכתמע אח"כ (תעבו) [תלך] אח"כ תעבורו אח"כ תאסף קדמו שרים ואח"כ נוגנים צדקתך כהררי נפסק בטעם כהררי ממנה אל לומר שמלא אל הפוסק כאילו היתה בתחלת הפסוק ופירושו אל צדקתך עליה כהררים שהם גבוהים ואלמלא הפסק היה במשמע אחר כ"כו אחר שתעבורו אחר שתלך קדמו שרים אחר הנוגנים שהמנגנים קדמו להם צדקתך כהררים של אל וקרי ליה עיטור סופרים מפני דמשתפרי ליה למלתא בטעם הקריאה: קריין ולא כתבין פרת דבלכתו. בשמואל הוא להשיב ידו בנהר פרת פרת קרי ולא כתיב: איש דכאשר ישאל. בשמואל נמי הוא גבי אחיתופל כאשר ישאל איש בדבר אלהים איש קרי ולא כתיב: באים דונבנתה. בירמיהו [הנה] הנה ימים באים נאם ה' ונבנתה העיר וגו' באים קרי ולא כתיב: לה דפליטה. בסוף ירמיה בנבואת בבל אל יהי לה פליטה לה קרי ולא כתיב: את דהגד הוגד. ברות ויען בועז ויאמר לה הוגד הוגד לי את אשר עשית את חמותך הלי את קרי ולא כתיב מיהו בספרים שלנו קרי וכתיב ואף במסורה לא חשיב ליה בהני דקריין ולא כתבין: אלי דהגורן. ברות נמי היא ותאמר אליה כל אשר תאמרי אלי אעשה והפסוק שלאחריו ותרד הגורן ותעש ככל אשר צותה חמותה וקרי ליה אלי דהגורן אע"ג דבההיא קרא ליכא הגורן כיון דסמיך ליה בפסוק דלאחריו: אלי דהשעורים. ברות נמי הוא ותאמר שש השעורים האלה נתן לי כי אמר אלי [אלי] קרי ולא כתיב: כתבין ולא קריין נא דיסלח. במלכים בהשתחויתי בית רמון יסלח נא ה' לעבדך כתיב נא ולא קרי: זאת דהמצוה. בסדר ואתחנן כך מצאתי כתוב ולא מצאתי בספרים שלנו: ידרוך דהדורך. בסוף ירמיה ידרוך הדורך את קשתו ידרוך שני כתיב ולא קרי: חמש דפאת נגב. בסוף יחזקאל והנה מדותיה וגו' חמש מאות וארבעת אלפים חמש שני כתיב ולא קרי: אם דכי גואל. ברות ועתה כי אמנם כי אם גואל אנכי ששי אם כתיב ולא קרי ובמסורה חשיב כל הני וספי עלייהו אחריני

צו משה רבינו איז געווען ווי מען זאל לייענען די פסוקים. רבי יצחק האט געזאגט מקרא סופרים. דאס לייענונג פון די פסוקים וואס מען האט אונז איבער גיענפערט. ווי אזוי מען זאל דעם פסוק לייענען. עטור סופרים. אונ די איבעריגע ווערטער וואס שטייען אין די ספר תורה צו בשיינען דעם לשון פון פסוק. אונ די ווערטער וואס זענען ניט געשריבען אין די ספר תורה נאר מען לייענט זייא איז ווייניג. אונ די ווערטער וואס זענען געשריבען אין די ספר תורה אונ מען לייענט זייא ניט. דאס אלץ האט גאט געזאגט צוא משה רבינו אויף דעם בארג סיני. מקרא סופרים מיינט מען ארץ ארץ. שמים שמים. מצרים מצרים. עטור סופרים מיינט מען למשל אחר תעבורו אחר תלך אחר תאסף שרים אחר נוגנים. די אלע אחר זענען איבעריג. זייא שטייען נאר צו פאר שענערין דעם לשון פון פסוק. אדער עס שטייט צדקתך כהררי אל. איז דער כ"ף איבעריג. עס דארף שטיין צדקתך הררי אל. אזוי ווי עס שטייט ווייטער משפטיך תהום רבה. אונ עס שטייט ניט כתהום. דאס זענען די ווערטער וואס זענען ניט געשריבען אונ זייא ווערין געלייענט. מען לייענט בלכתו להשיב ידו בנהר פרת. אונ עס שטייט ניט דער ווארט פרת. מען לייענט כאשר ישאל איש. אונ עס שטייט ניט דער ווארט איש. מען לייענט הנה ימים באים. אונ עס שטייט ניט דער ווארט באים. מען לייענט אל יהי לה פליטה. אונ עס שטייט ניט דער ווארט לה. מען לייענט הוגד הוגד לי את אשר עשית. אונ עס שטייט ניט דער ווארט את. מען לייענט כל אשר תאמרי אלי. אונ עס שטייט ניט דער ווארט אלי. מען לייענט כי אמר אלי. אונ עס שטייט ניט דער ווארט אלי. דאס זענען די ווערטער וואס זענען געשריבען אונ מען לייענט זייא ניט. עס שטייט אין פסוק יסלח נא ה'. אונ מען לייענט ניט דעם ווארט נא. עס שטייט אין פסוק המצוה הזאת. אונ מען לייענט ניט דעם ווארט הזאת. עס שטייט אין פסוק ידרוך ידרוך הדורך. אונ מען לייענט ניט דעם אנדערין ידרוך. עס שטייט אין פסוק חמש חמש מאות. אונ מען לייענט ניט דעם אנדערין חמש. עס

לא שרי למשקל מאי שנא מדרש דלא דכתיב (דברים ד) ואותי צוה ה' בעת ההיא (לאמר לכם) [ללמד אתכם] וכתיב (שם) ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם מקרא נמי בחנם רב אמר שכר שימור ורבי יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים׃

(ע"ב) ג [אמר] רב איקא בר אבין א"ר חננאל אמר רב מ"ד ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא. בספר תורת האלהים זה מקרא. מפורש זה תרגום. ושום שכל אלו הפסוקים, ויבינו במקרא אלו פסקי טעמים ואמרי לה אלו המסורות. א"ר יצחק מקרא סופרים ועטור סופרים וקריין ולא כתבין וכתבין ולא קריין הלכה למשה מסיני

ליתן: רב לוי. מ"ט בהיתר למשקל שכר על המקרא מפני שהן מוליכים בכלל אלא על שכר שימור שמשמרין התינוקות שאין מניחין אותן לצאת ולעסוק בדברים בטלים ולא שכר לימוד המקרא וקטנים שצריכין שימור לומדים מקרא ולא גדולים והכי לא יל' דנו מקרא להקטנים נהגו דהואיל ובדי למשקל עליהו בשכר קטנים כשכר שכיר לו ליתן אבל מגדו מדרש דקטנים אין לומדים מדרש אלא יג' ליה וגדולים ליה להו שכר שימור ולא קמבעי להו כלל ולהכי שרי: ורבי יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים. שקיל מינייהו שמלמדו נקודות וטעמים ושהוא שכר שרי למשקל ופיסוק טעמים ליתו אלא במקרא ולהכי לא ילמדנו מקרא מפוס דקא [illegible] טב בעזיה לו לגב כבלל׃

האלהים זה תרגום. [illegible] פי' מקרא: ושום שכל אלו הפסוקים. נקודות המפסיקות בין פסוק לפסוק וקרי ליה שום שכל שעל ידיהם הדבר מבין המקרא כפי הנעת הטעמים כדאמרי בפ"ק דחגיגה נ"מ לפסוקי טעמי: המסורות. מה שנמסר במסורה: א"ר יצחק מקרא סופרים. קריאה במסרו לנו החכמים שמקראו סופרים:

ועטור סופרים. תיבות יתירות שנכתבו ליפות הלשון ונקרא עטור לפי שהן מעטרות את הלשון: קריין ולא כתבין. תיבות הן, ויות ותיבות נכתבות: כתבין ולא קריין. שנכתבות ותיבות נקראות: הלכה למשה מסיני. כך קבל משה מסיני ומסרן לישראל: מקרא

איין אנדערן וואס וואלט מיט איהם לערנען מדרש אומזיסט. האט דאך ראובן איהם קיין טובה ניט גיטאהן. דריבער מעג מען. פרעגט די גמרא פאר וואס שמועסט די משנה נאר פון אזוי ארט וואס מען נעמט גיצאהלט פאר תנ"ך לערנען אונ מען נעמט ניט קיין גיצאהלט פאר מדרש לערנען. זאל די משנה שמועסן פון פאר קערט ווא מען נעמט גיצאהלט פאר מדרש לערנען אונ מען נעמט ניט גיצאהלט פאר תנ"ך לערנען. ענטפערט די גמרא די משנה לערנט אונז אדין. אפילו ווא מען נעמט גיצאהלט פאר לערנען פאר תנ"ך לערנען מעג מען נעמען גיצאהלט. אבער פאר מדרש לערנען טאר מען ניט נעמען גיצאהלט. פרעגט די גמרא פאר וואס טאר מען ניט נעמען גיצאהלט פאר מדרש לערנען. תאמער עס שטייט אין פסוק משה רבינו האט גיזאגט מיך האט גאט גיבאטין אין דיזר צייט איך זאל מיט אייך לערנען. נאך אפסוק שטייט משה רבינו האט גיזאגט צו די יודין. זעהט איך לערין מיט אייך חקים אונ משפטים אזוי וי גאט האט מיך גיבאטין. אזוי וויא גאט האט מיך גיבאטין. אזוי וי איך לערין מיט אייך אומזיסט. אזוי זאלט איהר לערנען איינער מיט דעם אנדערן אויך אומזיסט. דארף מען דאך תנ"ך אויך לערנען אומזיסט. רב זאגט דער וואס לערנט תנ"ך לערנט ער דאך מיט קליינע קינדער. נעמט ער גאר ניט קיין שכר פאר דעם לערנען; נאר ווייל ער היט די קינדער זייא זאלין ניט ארומלויפין אונ זאלין ניט פאר ברייננען דעם טאג מיט נארעשקייט. אבער דער וואס לערנט מדרש לערנט ער דאך מיט גרויסע מענטשין; וואס מען דארף זיי ניט היטען; טאר ער ניט נעמען קיין גיצאהלט. רבי יוחנן זאגט דער וואס לערנט תנ"ך מיט קינדער. נעמט ער ניט שכר פאר דעם לערנען תנ"ך נאר ער נעמט שכר פאר דעם וואס ער לערנט מיט זייא די נקודות אונ די נגינות. אבער ביי מדרש איז דאך ניטא קיין נקודות אונ ניט קיין נגינות. דריבער טאר מען ניט נעמען גיצאהלט פר מדרש לערנען:

ג אמר: רב איקא בר אבין האט גזאגט רב חננאל האט גזאגט פון רבס וועגין, עס שטייט אין פסוק זייא האבען גילייענט אין דער ספר תורה פון גאט מפורש ושום שכל ויבינו במקרא. אין דער ספר תורה האבען זייא גילייענט די פסוקים. מפורש מיינט מען תרגום. ושום שכל מיינט מען די פסוקים. וואורום מען דארף וויסען מיט חכמה ביי וועלכין וואורט זיך אפ צו שטעלין. ויבינו במקרא מיינט מען די נגינות. וואורום דורך דער נגינה פאר שטייט מען דעם טייטש פון פסוק. אנדערע זאגען דאס מיינט מען די איבער [illegible]. וואס גאט האט גזאגט

וגו׳ וכתיב בתריה נשבע ה׳ ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק על דבורו של מלכי צדק והיינו דכתיב (בראשית יד) והוא כהן לאל עליון הוא כהן ואין זרעו כהן :

פוה דקאמר הנאם ס׳ שיס להרוגי דזיימ אברהם שב לימיני בהכסיתו במלחמת ד׳ מלכים בינב לימין ה׳ כלומר שיסיה בעזרו נמיח הויכיו הדום רגליו וכתיב בתריה מזמור אתה כהן לעולם ואברהם נקרא אחון כדאיתא בברכות נמען אחני למען אברהם שקראך אדון : על דברו של מלכי צדק . נטלה ממנו הכהונה :

אין בין המודר פרק רביעי

(דף לה ע״ב) **א איבעיא** להו הני כהני שלוחי דידן הוו או שלוחי דשמיא למאי נ״מ למודר הנאה אי אמרת שלוחי דידן הוו הא מהנו ליה ואסור ואי אמרת שלוחי דשמיא שרי מאי ת״ש דתנן וכו׳ :

(לז ע״ב) **ב פיסקא** מלמדו מדרש הלכות ואגדות ולא ילמדנו מקרא. מקרא מ״ט לא ילמדנו משום דקמהני ליה מדרש נמי קא מהני ליה אמר שמואל במקום שנוטלין שכר על המקרא ואין נוטלין שכר על המדרש מאי פסקא הא קמ״ל דאפי׳ במקום שנוטלין שכר על המקרא שרי למשקל על המדרש לא

הני כהני. במקריבין קרבנות: שלוחי דידן. דבעלי קרבנות: והא קמבעי ליה. שלים לכפר כפרתו ואיהו הדירו שלא יהנ׳ ממנו :

שנוטלין שכר על למוד המקרא. והכי לא ילמדנו מקרא כהנם לזה דקמהני ליה הכפר שמיה לו ליתן אבל מלמדו הלכות בחנם דלא קמהני ליה כיון : ואי מקרא. דבמנהגא תליא מילתא ולאו איסורא איכא אפילו למשקל שכר על המקרא הכין נמי והוי להו בפני עצמו דשקל כלל : והא קמ״ל . מתניתין : דאפילו במקום שנוטלים שכר וכו׳ . והכי לא ילמדנו מקרא דהואיל ושרי למשקל שכר אם מלמדו בחנם מהני ליה מן השכר שמיה לו

שטייט אין פסוק לדוד מזמור נאם ה׳ לאדני. גאט האט גירעט צוא מיין האר דאס מיינט מען צו אברהם. דער נאך שטייט גאט האט געשוואוירן אונ ער וועט ניט חרטה האבען דוא אברהם וועסט זיין אכהן אויף אייביג. על דברתי מלכי צדק. וועגן די רייד פון מלכי צדק. ווייל ער האט גיבענטשט צו אברהם פריער וויא צו גאט. דריבער איז געווארין אברהם אכהן. דריבער שטייט אין פסוק ביי שם והוא כהן לאל עליון. נאר ער אליין איז געוועזן אכהן צוא גאט. אבער זיינע קינדער האבען ניט זוכה געוועזן צוא זיין כהנים דורך אים. נאר אברהם איז געווארין אכהן דורך זיין אייגענעם זכות. אונ די קינדער פון אברהם האבען זוכה געוועזן די כהונה פון דעם זכות פון אברהם.

פרק רביעי

א איבעיא. מען האט געפרעגט די כהנים וואס וועגן מקריב קרבנות. וועגן זיי א שליח פון דעם בעל הבית וואס ברענגט דעם קרבן. אדער זייא וועגן שלוחים פון גאט. צוא וואס באדארפין מיר דאס וויסען. אז אכהן האט געטאהן אנדר אמענטש ולמשל ראובן זאל ניט הנאה האבין פון איהם. אונ דער ראובן האט געבראכט אקרבן. אויב דער כהן איז ראובנס שליח. טאר ניט דער כהן מקריב זיין דעם קרבן. ווייל ראובן האט דאך הנאה פון דעם כהן. ער איז מכפר זיינע עבירות. אבער אז דער כהן איז א שליח פון גאט. מעג ער מקריב זיין דעם קרבן:

ב פיסקא. אז ראובן האט געטאהן אנדר שמעון זאל פון איהם קיין הנאה ניט האבין: מעג ראובן לערנען מיט שמעון מדרש אונ דינים אונ אגדתא. נאר תנ״ך טאר ער איהם ניט לערנען. פרעגט די גמרא פאר וואס טאר ער ניט לערנען מיט איהם תנ״ך. ווייל שמעון האט הנאה פון ראובן. זאל ער איהם מדרש אויך ניט לערנען. ווארום שמעון האט הנאה פון ראובן. האט שמואל געזאגט דא שמועסט אין אזוי אן ארט וואס מען נעמט געצאהלט פאר תנ״ך לערנען. אונ מען נעמט ניט געצאהלט פאר מדרש לערנען. דריבער אז ראובן לערנט מיט שמעון תנ״ך אומזיסט. טוהט ער איהם א טובה. ווארום אז ער וואלט ניט לערנען מיט איהם אומזיסט. וואלט ער דאך געמוזט באצאהלן מען זאל מיט איהם לערנען תנ״ך. דריבער טאר מען ניט: אבער מדרש לערנען אלע אומזיסט. ווען ראובן וואלט ניט געלערנט מיט איהם. וואלט שמעון בעקומען

(ע"נ) **מז א"ר** אמי בר אבא מ"ד (קהלת ט) עיר קטנה ואנשים בה מעט יבא אליה מלך גדול סבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים עיר קטנה זה הגוף ואנשים בה מעט אלו האברים ובא אליה מלך גדול וסבב אותה זה יצה"ר ובנה עליה מצודים גדולים אלו עונות ומצא בה איש מסכן חכם זה יצ"ט ומלט הוא את העיר בחכמתו זו תשובה ומעשים טובים והאדם לא זכר את האיש המסכן ההוא דבשעת יצה"ר לית דמדכר ליה ליצה"ט (שם ז) החכמה תעוז להכם זו תשובה ומעשים טובים. מעשרה שליטים אשר היו בעיר אלו ב' ידים . וב' רגלים . וב' עינים . וב' אזנים . וראש הגויה . ופה :

יז א"ר זכריה משום ר' ישמעאל בקש הקב"ה להוציא כהונה משם שנאמר (בראשית יד) ומלכי צדק מלך שלם וגו' והוא כהן לאל עליון כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום הוציאה מאברהם שנא' (שם) ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון וגו' וברוך אל עליון וגו' א"ל אברהם וכי מקדימין ברכת עבד לברכת רבו (לפיכך הוציאה מאברהם) [מיד נתנה לאברהם] שנאמר (תהלים ק) לדוד מזמור נאם ה' לאדני וגו'

מעשרה שליטים . שלטים באדם שהן מעשה שלהם נעשים על ידיהם :

ומלכי צדק . הוא שם בן נח : לפיכך הוציא הכהונה מאברהם . ואע"פ שאברהם מזרעו של שם לא זכו בכהונה מחמת שם אלא מחמת עצמו וסיפא דקרא' והוא כהן ואין זרעו כהן כלומר שלא זכה זרעו בכהונה מחמתו משום שהכי נטלה מכל שם זרעו כל שם ונתנה לאברהם : נאם ה' לאדני . זה

ניט זעהן וואס מען טאר ניט . אונ דיא אויערן זאלין ניט הערין וואס מען טאר ניט . אונ צוא זאמען איז אכט אונ פערציג מיט צוויי הונדערט גליעדער . אונ דער ווארט אברהם בטרעפט צווייא הונדערט מיט אכט אונ פערציג :

מז אמר . רבי אמי בר אבא האט גזאגט עס שטייט אין פסוק אקליינע שטאט אונ די מענטשין וואס אין איר זענען ווייניג אונ עס איז איר געקומען צו איר אגרויסער מלך אונ האט איר ארומגערינגעלט אונ ער האט גיבאהט אויף איר גרויסע פעסטונגען . אקליינע שטאט דאס מיינט מען דעם גוף . דיא מענטשין וואס אין איר זענען ווייניג . דאס מיינט מען די גלידער פון דעם גוף זענען ווייניג . אונ עס איז געקומען צו איר אגרויסער מלך אונ האט איר ארומגערינגעלט . דאס מיינט מען דעם יצר הרע וואס ער איז דער מלך אויף דעם גוף . אונ ער האט גיבאהט אויף איר גרויסע פעסטע נעגין . דאס זענען דיא עבירות וואס דער גוף האט גיטאהן . אונ עס איז גיפונען געווארין אין דיא שטאט אארעמער מענטש אקלוגער . דאס מיינט מען דעם יצר טוב . וואס ער איז גיפונען געווארין אין דעם גוף . אונ ער האט גירעטעט (מציל געווען) דיא שטאט מיט זיין חכמה . דאס מיינט מען דער יצר טוב איז מציל דעם גוף . ווייל ער ברענגט דעם מענטשין ער זאל מאהן תשובה אונ מעשים טובים . אונ דער מענטש האט ניט גידענקט דעם ארעם מאן : ווען דער יצר הרע קומט אויף דעם מענטשין . פר געסט ער דעם יצר טוב . שטייט אין פסוק דיא חכמה שטארקט דעם חכם . דאס מיינט מען דיא תשובה אונ מעשים טובים וואס דער מענטש טוהט . שטארקין דעם מענטש . מער וויא דיא צעהן געוועלטיגער וואס זענען געוועזין אין דיא שטאט . ווער זענען דיא צעהן געוועלטיגער . דיא צוויי הענט . צוויי פיס . צוויי אויגן . צוויי אויערין . דיא מירה . דיא מויל :

יז אמר . רבי זכריה האט גזאגט פון רבי ישמעאלס וועגין . גאט האט גיוואלט שם דער זוהן פון נח זאל זיין אכהן . אזו וויא עס שטייט אין פסוק מלכי צדק דער מלך פון שלם (ירושלים) איז געוועזן אכהן צוא גאט . נאר ווייל ער האט גיבענטשט צו אברהם פריער וויא ער האט גיבענטשט צוא גאט . האט גאט צוא גינומען דיא כהונה פון שם אונ האט זיא געגעבין צוא אברהם . אזו וויא עס שטייט אין פסוק ער האט אים גיבענטשט אונ ער האט גזאגט געבענטשט זאל זיין אברהם צו גאט . אונ געבענטשט זאל זיין גאט . האט אברהם גזאגט צוא שם ; בענטשט מען דעם קנעכט פריער וויא דעם בעל הבית . האט גאט באלד געגעבין דיא כהונה צו אברהם . אזו וויא עס

בני אדם מלבא תחת כנפי השכינה שנא' (שם יד) תן לי הנפש והרכוש קח לך. (שם) וירק את חניכיו רב ושמואל ח"א שהריקן בתורה וחד אמר שהריקן בזהב שמונה עשר ושלש מאות א"ר אמי בר אבא ואליעזר כנגד כולן וא"ר זה הוא אליעזר בחושבנא הכי הוי. וא"ר אמי בר אבא בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו שנאמר (שם כו) עקב אשר שמע אברהם בקולי (שנותיו של אברהם חוץ משלשה עק"ב ב) חושבנא מאה ושבעים ותרתין וא"ר אמי בר אבא (פ"ג) השטן בחושבנא תלת מאה ושתין וארבע הוה וא"ר אמי בר אבא כתיב אברם וכתיב הוא אברהם בתחלת המליכו הקב"ה לאברהם על מאתים וארבעים ושמנה איברים ולבסוף על רמ"ח ואלו הן שתי עינים ושתי אזנים וראש הגויה:

א"ר

בשרו יותר ושקרו: שנאמר תן לי הנפש. ואברהם אמר נתתן לו ואילו נכנו לעצמו היה מכניסן תחת כנפי השכינה: שהריקן בתורה. זרזן בתורה ובשבילו אלו הדלתות לבן אחר הריקן מן התורה מלבון והנאה ריק בעשה נהם אגרות: שהריקן בזהב. כדכתיב ויריק הרוק דהיינו זהב כלומר שנתן להם זהב הרבה כדי שילכו: שנאמר עקב אשר שמע. מנין עק"ב שמע ואברהם היה קע"ב נמצא שבן שלש הכיר את בוראו: השטן בחושבנא תלת מאה ושתין וארבע הוו. וימות החמה שס"ה אם כן איכא חד יומא דלית ליה רשותא לאסטן דהיינו יום הכפורים: המליכו. הבליטו: שתי עינים ושתי אזנים. בתחלה המליכו הקב"ה על אבריו חוץ מאלו כרבותו ליוזהר מעבירה אבל עיניו ואזניו של אדם אינו ברשותו שהרי על כרחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבסוף כשנימול המליכו הקב"ה אפילו על אלו שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מטה:
ראש הגויה. כשימול:

מענטשין זייא זאלען זיך ניט מגייר זיין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער מלך פון סדום האט גזאגט צוא אברהם גיב מיר דיא מענטשין אונ דאס פאר מעגן נעם דיר; אונ אברהם האט אים געגעבין דיא מענטשין. אונ אז ער וואלט דיא מענטשין געהאלטין בייא זיך וואלט ער זייא דאך מגייר געוועזן. דריבער איז ער נישטראפט געווארין זיינע קינדער זאלין ארבעטין אין מצרים. אין פסוק שטייט וירק את חניכיו, ער האט גיוואפינט זיינע מענטשין. מיט וואס האט ער זייא גיוואפינט. קריגען אין דעם רב אונ שמואל. איינער זאגט ער האט זייא גיוואפינט מיט תורה. ווייל ער האט מיט זייא גילערנט תורה דריבער האבע זייא איין גינומען דיא מלחמה אונ איינער זאגט ער האט זייא גיוואפינט מיט גאלד. ער האט זייא גיגעבין פיל גאלד זייא זאלען גיין מיט אים אין דער מלחמה. אין פסוק שטייט אברהם האט מיט גינומען דרייא הונדערט מיט אכטצעהן מענטשין. רבי אמי בר אבא זאגט אליעזר בשטייט געגין אלע דרייא הונדערט מיט אכטצעהן; אנדערע זאגען דיא דרייא הונדערט מיט אכטצעהן מענטשין דאס מיינט מען אליעזר. דער ווארט אליעזר בטרעפט דרייא הונדערט מיט אכטצעהן. נאך האט רבי אמי בר אבא גזאגט. אברהם אבינו איז אלט גיוועזן דרייא יאהר ווען ער האט דער קענט אז עס איז דא אגאט אויף דער וועלט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עקב אשר שמע אברהם בקולי. דער ווארט עקב בטרעפט הונדערט מיט צוויי אונ זיבעציג. הונדערט מיט צווייא אונ זיבעציג יאהר האט אברהם געדינט גאט. אונ אברהם דאס גילעבט הונדערט מיט פינף אונ זיבעציג יאהר. האט דאך אים גיפעלט דיא ערשטע דרייא יאהר ביז ער האט דער קענט גאט. נאך האט רבי אמי בר אבא גזאגט דער ווארט השטן בטרעפט דרייא הונדערט פיר אונ זעכציג. אונ אין איאהר איז דא טעג דרייא הונדערט מיט פינף אונ זעכציג. דרייא הונדערט מיט פיר אונ זעכציג טעג מעג דער שטן מסטין אויף יודין. נאר איין טאג אין יאהר דאס איז יום כפור. טאר ער ניט מסטין אויף יודין. נאך האט רבי אמי בר אבא גזאגט. אמאהל שטייט אברם אונ אמאהל שטייט אברהם. אין אנהייב האט גאט גימאכט גיוועלטיגען אברהם איף צווייא הונדערט מיט דרייא אונ פערציג גלידער זיינע. ער האט אויף זייא גיוועלטיגט זייא זאלען ניט טאהן קיין עבירה. זייא זאלין נאר גיהערין צוא דיענען גאט; אברם בטרעפט צוויי הונדערט דרייא אונ פערציג. דער נאך וויא ער האט זיך מל גיוועזן האט אים גאט גימאכט גיוועלטיגען אויף נאך פינף גלידער. אויף זיינע צווייא אויגין אונ איף זיינע צוויי אויערין אונ אויף דיא מילה. אז דיא פינף גלידער זאלין אויך ניט טאהן קיין עבירה; דיא אויגען זאלען

(מולה לגדולה) שנאמר (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים וכתיב (שם) והיית לאב המון גוים:

יד א"ר לוי כל המנחש לו נחש שנא' (במדבר כג) כי לא נחש ביעקב והא בלמ"ד אל"ף כתיב אלא משום מדה כנגד מדה. תני אהבה בריה דרבי זירא כל אדם שאינו מנחש מכניסים אותו למחיצה שאפי' מלאכי השרת אינם יכולין ליכנס לה שנאמר (שם) [כי לא נחש ביעקב וגו'] כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל:

טו א"ר אבהו א"ר אלעזר מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו [למצרים] מאתים ועשר שנים מפני שעשה אנגריא בת"ח שנאמר (בראשית יד) וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות וירדוף עד דן. (רבי) שמואל (בר נחמני) אמר מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה שנאמר (שם טו) במה אדע כי אירשנה. רבי יוחנן אמר מפני שהפריש את בני

כל המנחש לו נחש. המקסמים והנחשים רודפים אחריו שניזוק בכל דבר ודאמרי' בפרק ערבי פסחים מאן דקפיד קפדין בהדיה שנאמר כי לא נחש וגו': בלמ"ד אל"ף. דמשמע דאין רודפין אחריו: מדה כנגד מדה. מאן דקפיד קפדין בהדיה דמשמע שהאדם מודד בה מודדין לו ולא נפיק מקרא: כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. שמלאכי השרת ישאלו לישראל מה פעל אל לפי שמתוך שאינם מנחשים מכניסים אותם למח לה שאין מלאכי השרת יכולים ליכנס לה ונ"מ בעיני דהיינו נמי מדה כנגד מדה שמתוך שאינו רוצה לקרות נחשים לידע העתידות אלא בוטח בהקב"ה משום הכי מגלה לו הקב"ה רזי עולם שאינם גלויים למלאכי השרת: מפני מה נענש אברהם. אע"פ שעבירת השעבוד מפורשת על אומרו במה אדע מכל מקום עבירה זו שעבירתו לגיות נופל במה אדע: שעשה אנג. את בת"ח. שהוציאם למלחמה כדכתיב: וירק את חניכיו ילידי ביתו. דהיינו בני אדם שהגו בתורה: שהפריז על מדותיו. שהרבה והגדיל לדבר על מדותיו של הקב"ה שאמר במה אדע

ספרית

האט געזאגט צו אברהם גייא פאר מיר אונ זייא גאנץ. קוק ניט אויף דיא מזלות. וואס שטייט ווייטער. וועסט דוא זיין אפאטער צוא פיל פעלקער: דוא וועסט האבין נאך פיל קינדער אויסער ישמעאל:

יד אמר. רבי לוי האט געזאגט דער וואס האט מורא פאר יעדער זאך דריבער פרעגט ער ביי דיא וואס ווייסען כישוף זייא זאלין אים זאגין. יאגט אים נאך דער כישוף. אלע שלעכטע זאכען קומען אויף אים. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק כי לא נחש ביעקב. פרעגט דיא גמרא דער לא שטייט דאך אלמ"ד מיט אאל"ף. איז דאך דער טייטש דער כישוף וועט ניט קומען אויף אים. זאגט דיא גמרא מיר לערנען דאס ניט פון אפסוק. נאר דאס איז מדה כנגד מדה. אזוי וויא ער טוהט. טוהט מען מיט אים. אזוי וויא ער יאגט נאך דעם כישוף. אזוי יאגט דער כישוף נאך אים. אהבה דער זוהן פון רבי זירא האט געלערנט. דער מענטש וואס מאכט ניט כישוף. ברייגגט מען זיין פאר גאט אין אזוי אארט וואס אפילו דיא מלאכים קענען ניט קומען דארטין: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כי לא נחש ביעקב. ווייל ביי דיא יודין איז גיטא קיין כישוף. דריבער וועט קומען אויף זייא אזוי אצייט וואס דיא מלאכים וועלין פרעגין ביי דיא יודין וואס טוהט גאט. ווייל דיא יודין וועלין זיין פאר גאט אין אזוי אארט וואס אמלאך טאר ניט קומען דארטין:

טו אמר. רבי אבהו האט געזאגט פון רבי אלעזרס וועגין. פאר וואס איז אברהם אבינו געשטראפט געווארען אז זיינע קינדער זאלין ארבעטין אין מצרים צוויי הונדערט מיט צעהן יאר; ווייל ער האט גיארבעט מיט תלמידי חכמים. ער האט זייא געפירט אין דער מלחמה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וירק את חניכיו. ער האט גיוואפינט דיא מענטשין וואס ער הט מיט זייא געלערנט תורה. וואס זענען געבארין געווארן ביי אים אין שטוב. וואס ער הט זייא מגייר געוועזן. וואס איז זיך מגייר איז גלייך ווי ער ווערט איצט געבארין צו זאמען. איז גיווען דריי הונדערט סיט אכטצעהן מענטשין. אונ אברהם מיט זיינע מענטשין האבין געיאגט די מלכים ביז דן; שמואל זאגט ווייל אברהם האט צוא פיל גיקלערט אין דיא מדות פון גאט. ער הט געזאגט מיט וואס וועל איך וויסען אז איך וועל ירשענן ארץ ישראל. דריבער איז ער געשטראפט געווארין זיינע קינדער זאלען ארבעטין אין מצרים. רבי יוחנן זאגט ווייל ער האט אפ גישיידט

מצות: ופליגא דרבי אלעזר. דרבי מוקי ליה לההי ק' במילה וכולה מוקי הא' קרא בתורה: במלה בו: אם כי דבר מגונה. עד עכשיו בלא אמר לי והיה תמים עד עכשיו: צא מאצטגנינות שלך. מתכסם הכמת מזלות שלך וכיינו דכתיב ויוצא אותו החוצה: כל

ברתי אתך ברית ואת ישראל. דבר אחר גדולה מילה שאלמלא מי"ה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ופליגא דרבי אלעזר דא"ר אלעזר גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים אחזו רעדה את עצמותיו אמר שמא דבר מגונה יש בי כיון שאמר ליה ואתנה בריתי ביני ובינך מיד נתקררה דעתו (בראשית יז) ויוצא אותו החוצה אמר לפניו רבש"ע הסתכלתי במזל שלי ואין לי בן אחד אלא ישמעאל א"ל הקב"ה אברהם צא מאצטגנינות שלך אין מזל לישראל:

יג א"ר יצחק כל המתמים את עצמו הקב"ה מתמם עמו שנא' (ש"ב כב) עם חסיד תתחסד וגו' רבי אושעיא אומר כל המתמים את עצמו שעה עומדת לו שנא

פון דער תורה. אזו וויא עס שטייט אין פסוק כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. איך האב כורת ברית געווען ואיך האב געמאכט מיין פארבינדונג מיט דיר אונ מיט דיא יודין. דורך דיא מצות מילה. וואס זיא איז געוואונגן געגין דיא אלע רייד. געגין אלע מצות פון דער תורה. נאך האט רבי געזאגט דיא מצוה פון מילה איז גרויס. ווען ניט דיא מצות מילה וואלט דיא הימעל מיט דיא ערד ניט געשטאנען. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אם לא בריתי יומם ולילה. ווען ניט דער ברית מילה וואס די מצוה איז מיט דעם מענטשין טאג אונ נאכט. וואלט איך גאר ניט געמאכט דיא געזעץ פון הימעל אונ ערד. אונ רבי האס ער האט געזאגט אז דער פסוק אם לא בריתי שמועסט פון מילה קריגט אויף רבי אלעזר. ווארום רבי אלעזר האט געזאגט אז דער פסוק אם לא בריתי שמועסט ניט פון מילה נאר פון תורה. דיא מצוה פון תורה לערנען איז גרויס. ווען ניט די תורה וואלטין דיא הימעל אונ ערד ניט געשטאנען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אם לא בריתי יומם ולילה ווען ניט דיא תורה וואס מען לערנט איהר טאג אונ נאכט: וואלט איך גאר ניט געמאכט די געזעץ פון הימעל אונ ערד. רב יהודה האט געזאגט פון רבס וועגין ווען גאט האט געזאגט צו אברהם אבינו גייא פאר מיר אונ זייא גאנץ. וועגין זיינע ביינער פערציטערט געווארין. אזוי לאנג וויא איך טיה מצות בין איך גאך אלץ ניט געווען גאנץ: טאמער האט גאט געפונען אין מיר ביז איצט אמיאוסע זאך. וויא גאט האט צו איהם געזאגט איך וועל געבין מיין פארבינדונג צווישען מיר אונ דיר. איז אים אפ געקיהלט געווארין זיין פארשטאנד. איז ער רוהיג געווארין. ווארום אז גאט וואלט אין איהם געפונין אמיאוסע זאך. וואלט ער האף מיט איהם ניט געמאכט קיין פארבינדונג. נאר וויל ביז איצט איז ער ניט געווען גימלת. איז ער ניט געווען גאנץ: אונ פון איצט אז ער וועט שוין זיין גימלת. וועט ער שוין זיין גאנץ. עס שטייט אין פסוק ויוצא אותו החוצה. ווארום אברהם האט געזאגט פאר גאט רבונו של עולם איך האב געקוקט אויף מיין מזל. האב איך געזעהן אז איך וועל ניט האבין קיין אנדער זוהן נאר ישמעאל. האט גאט געזאגט צו אברהם גיי ארויס פון צו זעהן אין די מזלות. יודין האבין ניט קיין מזל. דאס מיינט מען ויוצא אותו החוצה: גאט האט איהם ארויס גענומען אויסער דעם מזל:

יג אמר. רבי יצחק האט געזאגט דער מענטש וואס איז גאנץ מיט זיך אליין. ער קלערט נאר ג' . נאר ער פארלאזט זיך אויף גאט. איז גאט גאנץ מיט איהם. טוהט גאט פון דיגעם וועגין אלץ וואס ער דארף. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מיט דעם וואס טוהט מער פאר מען דארף טוהט גאט מיט איהם אויך מער וויא ער דארף. רבי אושעיא זאגט דער וואס מאכט זיך גאנץ. אפילו ווען איהם איז שלעכט פארלאזט ער זיך אויף גאט אז ער וועט איהם העלפין. וועט אויף שטיין צו איהם א גוטע צייט. גאט וועט איהם העלפין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט

רבי שמעון בן גמליאל אומר לא למשה רבינו בקש שטן להרוג אלא לאותו תינוק שנא׳ (שם) כי חתן דמים אתה לי צא וראה מי קרוי התן משה או אותו תינוק הוי אומר זה ה ינוק. דרש ר׳ יהודה בר (זבינא) [ביזנא] בשעה שנתרשל משה רבינו מן המילה באו אף וחמה ובלעוהו ולא שיירו ממנו אלא רגליו מיד והקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה ותגע לרגליו וגו׳ וירף ממנו באותה שעה בקש משה להרגם שנא׳ (תהלים לז) הרף מאף ועזוב חמה וי״א לחמה הרג שנא׳ (ישעיה ס) חמה אין לי והכתיב (דברים י) כי יגרתי מפני ה׳ף והחמה תרי חמה הוו ואבע״א גונדא דחמה :

כיה ובה״רהה פותהה ליכה ככותה : הוי ה׳מו ש פתיסק שגעשה נתן ע״י ברית שמתחנן לאהו בתנוס רהשוש : ולה שירו ממנו הלה רגליו ומק״ב כמילה כדכתיב ולה משה תלוי (שמות ב׳ יס : לסרגס . לאוהס שני מלאכים : שנאמר הרף מאף ועזוב חמה . כלומר הקב״ה אמר לו שיעזבם אמלה שרוצה היה להרגס : שנאמר חמה אין לי . אמאמ נהרג : גונדה דחמה . הי׳ [כלו] חמה אבל אינו גופיה נהרג :

כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית. כלומר ברית מילה ששקולה ככל הדברים דסיום של

יב תניא רבי אומר גדולה מילה שאין לך (צדיק גמור בעולם) [מי שנתעסק במצות] כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם המילה שנאמר (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים וכתיב ואתנה בריתי ביני ובינך. דבר אחר גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה שנאמר (שמות לד) כי על פי הדברים האלה כרתי

מאה׳ן מל צו זיין דאס קינד : אונ ער האט זיך גאר בשעפטיגט פריער מיט אנדערע זאכן . אזוי ווי עס שטייט אין פסוק ויהי בדרך במלון . ער איז געוועזן אין וועג אין נאכט הויז . דער ווארט אין וועג איז דאך איבעריג . עס האט געדארפט שטיין ער איז געוועזן אין נאכט הויז : נאר אזוי מיינט דער פסוק ווען ער איז גיקומען פון וועג האט ער זיך בשעפטיגט מיט דעם נאכט הויז . גיט מיט דעם קינד מל זיין . רבן שמעון בן גמליאל זאגט ניט משה רבינו האט דער שטן געוואלט הרגנן : נאר דעם קינד האט ער געוואלט הרגנן . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כי חתן דמים אתה לי . צפורה דיא ווייב פון משה האט געזאגט דיא ביזט ביי מיר א חתן פון בלוט . מען האט דיך געוואלט הרגנן . לאזין מיר זעהן ווער ווערט גרופן חתן . משה אדער דאס קינד . געווים דאס קינד . דער קינד דעם טאג וואס מען איז איהם מל . ווערט ער גירופן חתן . ווייל מען איז איהם מחתן צוא דיא ערשטע מצוה . האט מען דאך דעם קינד געוואלט הרגנן . רבי יהודה בר ביזנא האט גידרשנט ווען משה רבינו האט אויף גיהאלטן מל צו זיין דאס קינד . זענין גיקומען צווייא מלאכים אף אונ חמה אונ האבן איהם איין געשלונגען פון קאפ ביז צוא דיא מילה *) אונ האבן ניכשט מער געלאזין פון איהם נאר דיא פיס . האט באלד צפורה גינומען א שארפין מעסער אונ האט אפ געשניטען דיא ערלה פון איהר זוהן . האט דער מלאך איהם אפ געלאזין . האט משה געוואלט הרגנן דיא ביידע מלאכים . אזוי ווי עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צו משה לאז אפ פון אף אונ פאר לאז דעם חמה . אבער ווען גאט וואלט איהם ניט געהייסין אפ לאזין : וואלט ער זייא געהרגעט . אנדערע זאגן דעם מלאך חמה האט משה געהרגעט . אזוי ווי עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט איך האב ניט קיין חמה . ווייל משה האט איהם געהרגעט . פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק משה האט געזאגט איך האב מורא פאר דעם אף אונ פאר דעם חמה : ענטפערט דיא גמרא צווי חמה זענין געוועזן . איינעם האט ער געהרגעט אונ איינער איז געבליבן . אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן פאר דעם וועל פון חמה האט משה מורא געהאט : אבער חמה איין איז געהרגעט געווארין :

יב תניא . מיר האבן געלערנט רבי זאגט דיא מצוה פון מילה איז גרויס . וואריום עס איז ניטא איינער דער וועלט אזוי א צדיק וויא אברהם אבינו איז געוועזן . פון דעסטוועגן איז ער ניט גירופען תמים נאר פון וועגן דיא מילה . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט זיין פאר מיר אונ זאלסט זיין גאנץ . וועל איך געבין בריתי מיין פאר בינדונג צווישען מיר אונ דיר . נאך האט רבי געזאגט די מצוה פון מילה איז גרויס . דא איז געוואגן געגין אלע מצות

*) פיין מכרס״פ ע״י ח״ד

שנא' (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים. דבר אחר גדולה היא מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו שנאמר (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: [גמ'] רבי (אומר) [ד"א] גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה שנא' (שמות כד) הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה:

יא תניא ר' יהושע בן קרחה אומר גדולה מילה שכל זכיות שעשה משה רבינו לא עמדו לו בשעה שנתרשל מן המילה שנאמר (שמות ד) ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו. אמר רבי (יוסי) ח"ו שמשה נתרשל מן המילה אלא כך אמר משה אמול ואצא סכנה היא דכתיב (בראשית לד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. אמול ואשהה שלשה ימים הקדוש ברוך הוא אמר לי (שמות ד) לך שוב מצרים אלא מפני מה נענש מפני (דף לב) שנתעסק במלון תחלה שנאמר ויהי בדרך במלון

רבי

יש בה נכרת לגבה יג': לא נקרא שלם עד שמל. דכתיב על המילה א"ל הקב"ה התהלך לפני והיה תמים: שנאמר הנה דם הברית. ואע"ג דהאי דם לאו דם מילה הוא אלא קרבן מכל מקום כיון דהתורה כולה כתיב ברית ובמילה נמי כתיב ברית משמע שקולה כנגד כל המצות:

אמול ואצא סכנה. אם אצא בדרך תוך ג' ימים דכל ג' ימים כתיב ניה: דכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ולא נאמר דביום הג' כתיב ניה טפי איומא קמא אלא לכך המתינו במעון ולוי עד יום הג' כדי שיהו הנימולים כואבים בשלשה ג' ימים והכי מוכח בפרק ר' אליעזר דמילה: שנתעסק במלון תחלה שנאמר ויהי בדרך במלון. משמע דמיד שבא מן הדרך נתעסק במלון היה לו למול תחלה וכ"ת היאך ימול כיון שהיה לו לצאת לדרך י"ל דהוה מלון סמוך למצרים היה

אלע מצות וואס אברהם האט גיטאהן איז ער ניט גירופען געווארין גאנץ. ביז ער האט זיך מל געווען: אזוי ווי עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט צו אברהם גיי פאר מיר אונ זיי גאנץ. נאך האט רבי גיזאגט דיא מצוה פון מילה איז גרויס. ווען ניט דיא מצוה פון מילה וואלט גאט ניט בעשאפען דיא וועלט. אזו ווי עס שטייט אין פסוק אם לא בריתי יומם ולילה. ווען ניט דער ברית מילה וואס דיא מצוה איז מיט דעם מענטשין טאג אונ נאכט. וואלט איך גאר ניט גימאכט דיא געזעץ פון הימעל אונ ערד. גמרא. רבי זאגט דיא מצוה פון מילה איז גרויס: דיא איז גיוואגין געגין אלע מצות פון דער תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה. משה רבינו האט גיזאגט צו דיא יודין דאס איז דיא בלוט פון דעם קרבן וואס דורך דיא בלוט האט גאט מיט אייך כורת ברית געווען אויף די אלע רייד: שטייט דאך דער ווארט ברית ביי דיא בלוט. אונ דער ווארט ברית שטייט ביי די בלוט פון מילה. אזוי וויא דורך דיא בלוט פון דעם קרבן האט גאט כורת ברית געווען אויף דיא גאנצע תורה אזוי דורך דיא בלוט פון מילה האט אייך גאט כורת ברית געווען אויף דיא גאנצע תורה:

יא תניא. מיר האבין געלערנט רבי יהושע בן קרחה זאגט דיא מצוה פון מילה איז גרויס. ווארום דער זכות פון אלע מצות. וואס משה רבינו האט גיטאהן זענין איהם ניט ביי גישטאנען ווען ער האט ניט מל געווען זיין קינד צו דער צייט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ווען משה איז געווען אין וועג אין הארבעריג (אין גאסט הויז) האט איהם בעגעגינט א מלאך פון גאט אונ האט איהם געוואלט הרגנין. האט רבי גיזאגט חס ושלום משה רבינו האט ניט געוואלט מל זיין זיין קינד צו דער צייט. נאר אזוי איז געווען. אין דער זעלביגער צייט ווען דאס קינד איז געבארין געווארין האט גאט גיזאגט צוא משה ער זאל גיין אין מצרים. האט משה גיזאגט וויא זאל איך טאהן. איך זאל מל זיין דאס קינד אונ גיין אין וועג. איז א סכנה פאר דעם קינד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דעם דריטען טאג ווען זיי זענין נאך גיוועזן קראנק: וועהן מיר או דריי טעג נאך דעם מל זיין איז מען קראנק. זאל איך איהם מל זיין אונ ווארטין דריי טעג. גאט האט דאך מיר גיזאגט איך זאל שוין גיין אין מצרים. פרעגט דיא גמרא פאר וואס דען איז משה גישטראפט געווארין. נאר ווען משה איז גיקומען צו דעם נאכט הויז וואס נאנט צוא מצרים. דיא שטיקול וועג וואלט שוין ניט געווען קיין סכנה. האט ער באלד דיא ערשטע זאך גיארפט

(דף לא) ט שאיני נהנה לזרע אברהם אסור בישראל ומותר באוה"ע:

גמ' והאיכא ישמעאל (בראשית כא) כי ביצחק יקרא לך זרע כתיב והאיכא עשו ביצחק ולא כל יצחק:

(פ"ב) י משנה [קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עכו"ם

והא איכא ישמעאל. דהא אברהם אתא והוא מן האומות: יקרא לך זרע. כלומר זרע יהא נקרא ולא כל יצחק. ועשו אינו נקרא זרע יצחק לפי' מותר בכל האומות:

שי"ג בריתות וכו'. י"ג בריתות נכתבו בפרשת מילה: שהיא דוחה את השבת החמורה. דכתיב וביום השמיני ימול ביום ואפילו בשבת: מלא שעה. אלא מיד שנתרשל בקש מלאך להרגו. שהיא דוחה את הנגעים דכתיב ימול בשר ערלתו ואפי'

וכו' שאין הערלה קרויה אלא לשמצ שנא' (ירמיה ט) כי כל הגוים ערלים וגו' ואומר (ש"א יז) והיה הפלשתי הערל הזה ואומר (ש"ב א) פן תשמחנה בנות פלשתים פן תעלוזנה בנות הערלים]. ר' אלעזר בן עזריה אומר מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הרשעים שנא' כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב. ר' ישמעאל אומר גדולה היא מילה שי"ג בריתות נכרתו עליה. רבי יוסי (הגלילי) אומר גדולה היא מילה שהיא דוחה את השבת החמורה. ר' יהושע בן קרחה אומר גדולה היא מילה שלא נתלה למשה הצדיק עליה אפילו מלא שעה. רבי נחמיה אומר גדולה היא מילה שהיא דוחה את הנגעים. רבי (מאיר) אומר גדולה היא מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנא'

ט שאיני: אז איינער האט געזאגט איך טוה אנדר איך זאל ניט הנאה האבען פון אברהמס קינדער. טאר ער ניט הנאה האבען פון יודין. אונ ער מעג הנאה האבען פון אלע פעלקער. פרעגט דיא גמרא וויא אזו מעג ער הנאה האבען פון ישמעאל. ער איז דאך אויך אקינד פון אברהם: ענטפערט דיא גמרא עס שטייט אין פסוק כי ביצחק יקרא לך זרע. נאר יצחק ווערט גירופען אקינד פון אברהם. אבער ניט ישמעאל: ווארום ישמעאל הייסט אקינד פון הגר. פרעגט דיא גמרא וויא אזוי מעג ער הנאה האבען פון עשו. ער איז דאך אקינד פון יצחק אונ יצחק איז אקינד פון אברהם. ענטפערט די גמרא גאט האט ניט געזאגט צוא אברהם יצחק וועט גירופען ווערין דיין קינד. נאר אין יצחק וועט גירופען ווערין דיין קינד. האלב יצחק דאס איז יעקבו איז דיין קינד. אבער ניט גאנץ יצחק. עשו הייסט ניט אקינד פון אברהם:

י משנה. קונם. אז איינער האט געזאגט איך טוה אנדר איך זאל ניט הנאה האבען פון ערל: פון איד ערל (וואס איז ניט גימלת) מעג ער הנאה האבען. אונ פון אגוי אפילו ער איז גימלת. טאר ער ניט הנאה האבען. ווארום נאר אגוי ווערט גירופען ערל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אלע גוים זענען ערלים. נאך אפסוק שטייט דער פלשתי דער ערל. נאך אפסוק שטייט טאמער וועלין זיך פרייען דיא טעכטער פון דיא פלשתים. טאמער וועלין זיך פרייען דיא טעכטער פון דיא ערלים. זעהן מיר אז אגוי ווערט גירופען ערל. אבער ניט איד. רבי ישמעאל זאגט דיא מצוה פון מילה איז גאנץ גרויס ווארום דרייצעהן מאהל האט גאט געזאגט צו אברהם ער איז מיט אים כורת ברית אז ער וועט זיך מל זיין. רבי יוסי זאגט דיא מצוה פון מילה איז גרויס. ווייל זיא שטויסט אוועק שבת. מען מעג מל זיין אפילו אום שבת. רבי יהושע בן קרחה זאגט דיא מצוה פון מילה איז גרויס. ווארום גאט האט ניט גיווארט צוא דעם צדיק משה אויף דער מצוה אפילו איין שעה. אז משה האט ניט מל גיוועזן זיין זוהן צוא דער צייט. האט גאט גאר ניט גיווארט. נאר ער האט שוין געשיקט אמלאך ער זאל אים הרגנן. רבי נחמיה זאגט דיא מצוה פון מילה איז גרויס. אז אקינד האט אנגע אויף דער מילה: מעג מען אים שניידין דיא הויט מיט דער נגע. רבי זאגט דיא מצוה פון מילה איז גרויס. ווארום אויף

ע"ז איקרי אלוה דכתיב (שמות יב) ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים וגו' ולשבע יתהון דמקיימיתון מצות משמע מצות מלך ולשבע יתהון דמקיימיתון כל מצות משמע מצות ציצית דאמר מר שקולה מצות ציצית כנגד כל מצות שבתורה ולשבע יתהון דמקיימיתון תורה משמע תורה אחת ולשבע יתהון דמקיימיתון תורות משמע תורת מנחה תורת חטאת תורת אשם ולשבע יתהון דמקיימיתון תורת ומצות תורת משמע תורת המנחה ומצות משמע מצות מלך ולשבע יתהון דמקיימיתון תורה כולה משמע עבודה זרה דתניא חמורה עבודה זרה שכל הכופר בה כאילו מודה בתורה כולה ולשבע יתהון דמקיימיתון עבודה זרה ותורה כולה אי נמי תרי"ג מצות אלא משה רבינו מילתא דלא טריחא נקט :

פני ע"ד המקום ועל דעתי : לשבע יתהון דמקיימיתו תורה הוה משמע תורה אחת. שכתב לבד : משמע מצוה מלך. שנפרשת שום הבית עליך מלך וגו' סוף גם מצות : ולשבע להו הכי דמקיימיתו ענתים אם ו' ורה כולה ת"נ דמקיימיתו תרי"ג מצות. ולא מהו למיעבד מידי : אלא משה רבינו ע"ה מלתא דלא טריחא נקט. כשאמר ע"ד המקום ועל דעתי שכם נכלל הכל :

שקולה. שמכלולות מלהות תכן : וכלע יתהון. הגמא דסוס גדול מקולת בית כנד כל

ת ההוא חויא דהוה בעני שבור מלכא רמו עליה תריסר אורוותא דתיבנא ובלע יתהון : שאיני

נאט אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אין אלע געטער פון מצרים וועל איך טאהן אמשפט. דריבער אז זייא האבען גישווארין זייא זאלין דינען גאט ניט דיא עבודה זרה האבין זייא דאך גימוזט מיינען דעם אמתין גאט זאלין זייא דינען. צוא וואס האט משה זיי גיבעטען בשווערין אויף זיין מיינונג אונ אויף דעם מיינונג פון גאט. אפילו זייא וועלין שווערין אויף זייער אייגענעם מיינונג קענען זייא אויך ניט דינען עבודה זרה. אונ זייא קענען ניט זאגין מיר רופען די עבודה זרה גאט. דינען מיר דאך צוא גאט : אז ווען איר האט גישווארין האט מען אויך גירופען דיא עבודה זרה גאט. אונ איר האט גישווארין איר זאלט צוא דיא עבודה זרה ניט דינען : איז גלייך וויא זייא וואלטין ארויס גיזאגט מיר זאלין צוא געטער ניט דינען. נאר צוא גאט. האט איר דאך גימיינט איר זאלט ניט דינען צוא קיין עבודה זרה וואס זייא הייסען גאטער. נאר צו דעם אמתין גאט. פרעגט דיא גמרא זאל משה זייא בשווערין זייא זאלין מקיים זיין מצות : וועלין זייא זאגין זייא האבען גימיינט דיא מצות פון מלך. זאל משה זייא בשווערין זייא זאלין מקיים זיין אלע מצות. וועלין זייא זאגען זייא האבען גימיינט דיא מצוה ציצית : אזוי וויא דער תנא זאגט. דיא מצוה ציצית איז גירעכונט געגין אלע מצות פון דער תורה. זאל משה זייא בשווערין זייא זאלין מקיים זיין דיא תורה. וועלין זייא זאגען זייא האבען גימיינט נאר איין תורה. דיא געשריבענע. זאל משה זייא בשווערין זייא זאלין מקיים זיין תורות : מיינט מען דאך צווייא תורות. וועלין זייא זאגען זייא האבען גימיינט תורת מנחה תורת חטאת תורת אשם. זאל משה זייא בשווערין זייא זאלין מקיים זיין תורה אונ מצות. וועלין זייא זאגין תורה האבען זייא גימיינט תורת המנחה : אונ מצוה האבען זייא גימיינט מצות מלך. זאל משה זייא בשווערין זייא זאלען מקיים זיין דיא גאנצע תורה. וועלין זייא זאגען זייא האבען נאר גימיינט זייא זאלען ניט דינען עבודה זרה. ווארום מיר האבען גילערנט דער וואס לייקנט אין עבודה זרה איז גלייך וויא ער איז מודה אין דיא גאנצע תורה. זאל משה זייא בשווערין זיי זאלין ניט דינען עבודה זרה אונ זייא זאלען היטען דיא גאנצע תורה. אדער ער זאל זייא בשווערין זייא זאלען היטען תרי"ג מצות. ענטפערט די גמרא משה רבינו האט ניט גיוואלט מיט זיי אזו פיל ריידן. דריבער האט ער זייא גזאגט קורץ. איר זאלט שווערין אויף מיין מיינונג אונ אויף דעם מיינונג פון גאט :

ת ההוא. אין דיא צייטין פון דעם מלך שבור איז גיווען א שלאנג מען האט גיווארפען פאר איהם צוועלף שטאקין שטרוי אונ ער האט זייא אלע איין גישלונגען :

ישראל הוא שנאמר (קהלת א) כי ברב חכמה רב כעס ויוסיף דעת יוסיף מכאוב:

(כ ה) ז ההוא גברא דהוה מסיק בחבריה זוזי אתא לקמיה דרבא א"ל ללוה זיל פרע לי' א"ל פרעתיך א"ל רבא א"כ זיל אישתבע ליה דפרעתי' אזל ואייתי קניא ויהב זוזי בגויה [והוה] מיסתמיך ואזיל ואתי עליה לב"ד א"ל למלוה נקוט האי קניא בידך נקב ס"ת ואישתבע דפרעיה כל מה דהוה ליה בידיה ההוא מלוה רגז ותבריה לההוא קניא ואישתפיך הנהו זוזי בארעא ואישתכח דקושטא אישתבע וכו' (קודם מאמר זה מגיה הגמ' מכאם ראיות דלא עביד איניש דמשתבע אדעתא דנפשיה וע"ז מקשה) ואכתי לא עביד דמשתבע אדעתא דנפשיה והתניא וכן מצינו במשה רבינו כשהשביע את ישראל בערבות מואב אמר להם הוו יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ועל דבר המקום שנאמר (דברים כט) ולא אתכם לבדכם וגו' מאי א"ל משה רבינו לישראל לאו הכי קאמר להו דילמא עבידתון מילי ואמריתון על דעתנו משום הכי אמר להו על דעתי לאפוקי מאי לאו לאפוקי דאסיקו שמא לעבודה זרה אלוה מכלל דעביד איניש דמשתבע אדעתא דנפשיה לא ע"ז

שנאמר כי ברב חכמה רב כעס. ברוב דברי חכמות שנביאים יש סימן לרוב כעס שהכעיסו ישראל להקב"ה:

והתניא וכן מצינו וכו' שאמר ולא אתכם לבדכם. הכי פירושה אינו נשבעים אתכם על דעתכם לבדכם: לאפוקי מאי. קאמר להו הכי: לאו לאפוקי דאי אסיקו לה שמא לע"ז אלוה. ואלמא לא וכעו למיפטר נפשייהו דאמרי דפלחין לאלוה: לא. לאו לאפוקי מכוח האי קאמר הכי דאינהו לא מצי לאסוקי לע"ז בשמא דאלוה ולמיפטר נפשייהו דהא ע"ז איקרי אלוה מפלתה. א"כ לאמאי מסכת ישבע כי

וָואס עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק כִּי בְּרֹב חָכְמָה רַב כָּעַס. דְּרִיבֶּער הָט מֶען גִּיגֶעבֶּן צוּ דִי יוּדִין פִיל חָכְמָה פוּן דֶער תּוֹרָה. וַוייל גָאט אִיז אוֹיף זֵייא פִיל אִין כַּעַס גִּיוֶועֶן:

ז הַהוּא. אֵיינֶער הָאט גִּימָאנְט גֶעלְט בַּייא זַיין חָבֵר וְרָאוּבֵן הָאט גִּימָאנְט גֶעלְט בַּייא שִׁמְעוֹן. אִיז רְאוּבֵן גִּיקוּמֶען פַאר רָבָא. הָאט רְאוּבֵן גִּיזָאגְט צוּא שִׁמְעוֹן בֶּצָאהל מִיר. הָט שִׁמְעוֹן גִּיזָאגְט צוּא רְאוּבֵן אִיךְ הָאבּ דִיר שׁוֹין בֶּצָאהְלְט. הָאט רָבָא גִּיזָאגְט צוּא שִׁמְעוֹן שְׁוֶוער אַז דוּא הָאסְט אִים בֶּצָאהְלְט. אִיז גִּיגַאנְגֶען שִׁמְעוֹן אוּנ הָאט גִּינוּמֶען אַשְׁטֶעקֶען אוּנ הָאט אַרַיין גִּילֵייגְט דִיא גֶעלְט אִין שְׁטֶעקֶען. אוּנ עֶר הָאט זִיךְ אָן גִּילֶעהְנְט אוֹיף דֶעם שְׁטֶעקֶען אוּנ אִיז גִּיקוּמֶען מִיט דֶעם שְׁטֶעקֶען צוּא בֵּית דִין. אוּנ עֶר הָאט גִּיזָאגְט צוּא רְאוּבֵן נֶעם דֶעם שְׁטֶעקֶען אִין הַאנְט. הָאט שׁוֹין רְאוּבֵן גִּיהַאט דֶעם שְׁטֶעקֶען מִיט דִיא גֶעלְט אִין הַאנְט. הָאט שִׁמְעוֹן גִּינוּמֶען אַסֵפֶר תּוֹרָה אוּנ הָאט גִּישְׁוָוארִין אַז עֶר הָאט בֶּצָאהְלְט צוּא רְאוּבֵן אַלְץ וָואס רְאוּבֵן הָאט אִים גִּימָאנְט. אִיז רְאוּבֵן אִין כַּעַס גִּיוָוארִין אוּנ הָט צוּבְּרָאכֶען דֶעם שְׁטֶעקֶען אִיז אַרוֹם גִּיפַאלֶען דָאס גֶעלְט אוֹיף דִיא עֶרְד. הָאט מֶען גִּיזֶעהֶן אַז עֶר הָאט אֱמֶת גִּישְׁוָוארֶען. פְּרֶעגְט דִיא גְמָרָא שְׁוֶוערְט דֶען נִיט אַמֶענְטְשׁ אוֹיף זַיין מֵיינוּנְג. מִיר הָאבֶּען דָאךְ גִּילֶערוּנְט אַזוֹי גֶעפִינֶען מִיר בַּיי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אַז עֶר הָאט בַּשְׁוָוארִין דִיא יוּדִין אִין עַרְבוֹת מוֹאָב. הָט עֶר גִּיזָאגְט צוּא זֵייא אִיר זָאלְט וִויסֶען אַז אִיךְ בַּשְׁוֶוער אַייךְ נִיט וִויא אִיר מֵיינְט דִיא שְׁבוּעָה. נָאר וִויא אִיךְ מֵיין דִיא שְׁבוּעָה. אוּנ וִויא גָאט מֵיינְט. אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק נִיט מִיט אַייךְ אַלֵיין מַאךְ אִיךְ דִיא שְׁבוּעָה. וָואס הָאט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ גִּיזָאגְט צוּא דִיא יוּדִין. גֶעוִויס הָט עֶר אַזוֹי גִּיזָאגְט צוּא דִיא יוּדִין. טָאמֶער וֶועט אִיר טָאהְן עֲבֵירוֹת אוּנ אִיר וֶועט זָאגֶען אוֹיף אוּנְזֶער מֵיינוּנְג הָאבֶּען מִיר גִּישְׁוָוארִין. מֶעגִין מִיר טָאהְן דִיא זַאכֶען וָואס מִיר טוּהֶען. דְרִיבֶּער הָאט מֹשֶׁה צוּא זֵייא גִּיזָאגְט אִיר שְׁוֶוערְט אוֹיף מַיין מֵיינוּנְג. פַאר וָואס הָט דָס מֹשֶׁה צוּא זֵייא גִּיזָאגְט. וַוייל עֶר הָאט מוֹרָא גִּיהַאט טָאמֶער וֶועלִין דִיא יוּדִין רוּפִין דִיא עֲבוֹדָה זָרָה. גָאט. אוּנ זֵייא וֶועלִין דִינֶען צוּא דִיא עֲבוֹדָה זָרָה אוּנ זֵייא וֶועלִין זָאגִין מִיר דִינֶען דָאךְ צוּא גָאט. וֶועהְן מִיר דָאךְ אַז דֶער שְׁטֶעטִיגֶער אִיז אַמֶענְטְשׁ שְׁוֶוערְט אוֹיף זַיין אֵייגֶענֶעם מֵיינוּנְג. זָאגְט דִיא גְמָרָא דָאס הָאט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ נִיט גִּידַארְפְט מוֹרָא הָאבֶּען טָאמֶער וֶועלִין דִיא יוּדִין רוּפֶען דִיא עֲבוֹדָה זָרָה גָאט אוּנ זֵייא וֶועלִין צוּ אִיר דִינֶען. דִיא עֲבוֹדָה זָרָה וֶוערְט דָאךְ אַלֶע מָאל גִירוּפֶען

א"ל לעולא לאו יאי עבדי א"ל אין ופרע ליה בית השחיטה כי אתא לקמיה דר' יוחנן א"ל דילמא ח"ו אחזקית ידי עוברי עבירה א"ל נפשך דצלת קא תמה ר' יוחנן ונתן ה' לך שם לב רגז בבבל כתיב א"ל עולא ההוא שעתא (ע"ג) לא הוה עבר לן ירדנא:

ה אמר (רבא) [רבה] בר רב הונא כל אדם שכועס אפי' שכינה אינה חשובה כנגדו שנאמר (תהלים י) רשע כגובה אפו בל ידרוש אין אלהים כל מזמותיו רב ירמיה מדפתי אמר (אף) משכח תלמודו ומוסיף טפשות שנאמר (קהלת ז) כי כעס בחיק כסילים ינוח וכתיב (משלי יג) וכסיל יפרוש אולת רב נחמן [בר יצחק] אמר בידוע שעונותיו מרובין מזכיותיו שנאמר (שם כט) (איש אף יגרה מדון) ובעל חמה רב פשע:

ו א"ר (אחא) [אדא] בר חנינא אלמלא (לא) חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד מפני שערכה של ארץ ישראל

ישראל היו: א"ל אין. ומתירא לומר שלא עשה ישם שמא יהרגנו: ופרע ליה בית השחיטה. בימות הכתף: כי אתא. עולא לקמיה דר' יוחנן: אמר דשמא אחזקית ידי עוברי עבירה. שאמרתי לו זיל ופרע ליה בית השחיטה: נפשך הצלת. שאלמלא כך היה הורגך: קא תמה ר' יוחנן ונתן גו' שם לב רגז בבבל כתיב. והלך גבר כעסו של אותו בן מהחוה כ"כ להרוג את חבירו שהיה דהוה בא"י: ההוא שעתא לא הוה עבר לן ירדנא. ולא הוינא בההוא ארץ ישראל ועבר הירדן לא נתקדש לשכינה מותר ולמקלת קדושות:

כגובה אפו. בהגבורת כעסו: אין אלהים כל מזמותיו. שבכינה אינה השובה הגנדו:

שנאמר כי כעס בחיק כסילים ינוח. אלמא דכועס הוי כסיל וכתיב וכסיל יפרוש אולת אלמא מוסיף טפשות:

לא ניתן להם אלא ה' חומשי תורה וספר יהושע. שעיקרן של שאר נביאים לא היה אלא לתוכיח ישראל על עבירות שבידם ואלמלא (לא) חטאו לא הוצרכו לתוכחות: מפני שערכה של ארץ ישראל הוא. שבספר יהושע מפורש גבולות שבארץ ישראל וערך חלק של כל שבט ושבט והנחלות אשר נחלו ולפיכך אפילו לא חטאו היו צריכין ספר יהושע:

נאגט צוא עולא האב איך גוט גיטאהן וואס איך האב אים גישאכטין. האט עולא גזאגט יא האסט גוט גיטאהן. ביים אויף דעם ארט וואו דוא האסט גישאכטין ער זאל געשווינדר שטארבין. ווארום עולא האט מורא גיהאט טאמער וועט ער אים אויך הרגענן. אז ער איז גיקומען פאר רבי יוחנן אונ האט אים דאס דער ציילט. האט עולא גזאגט צ.א רבי יוחנן טאמער האב איך ניט גוט גיטאהן וייל איך האב גישטארקט דיא הענט פון דעם מענטש וואס האט גיטאהן אזוי אעבירה. ווארום ער וועט מיינען אז איך דאס מיט אמת זאגט ער האט גוט גיטאהן. האט רבי יוחנן גזאגט צוא עולא דוא האסט זיך גירעטעט. דער נאך האט זיך רבי יוחנן גיוואונדערט. עס שטייט דאך אין פסוק גאט וועט דיר געבין אהארץ מיט כעס. דארט. אין בבל. אבער ניט אין ארץ ישראל. אונ דער רוצח איז דאך גיוועזן אין ארץ ישראל. ווייא קומט צוא אים אזו אכעס. האט עולא גזאגט ער האט אים גישאכטין אין חוץ לארץ: מיר זענין נאך ניט גיהאט אריבער גיגאנגען דעם ירדן:

ה אמר. רבה בר רב הונא האט גזאגט. דער מענטש וואס איז אין כעס אפילו דיא שכינה איז ביי אים אויך גאר ניט גירעכונט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער רשע ווען זיין כעס וועדט דער הייכט. ווען ער איז שטארק אין כעס. פארשט ער גאר ניט. גאט איז גאר ניטא אין זיינע גידאנקען. רב ירמיה פון דפתי האט גיזאגט דער כעסן פאר געכט זיין לערנען. אונ ער ווערט אלע מאהל נארעשער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער כעס רוהט אין שוים פון דיא נארען: אונ נאך שטייט אין פסוק דער נאר רעט נארעשקייט אין דער תורה. ווייל ער האט זיין לערנען פאר געסין: רב נחמן בר יצחק זאגט דער מענטש וואס איז אכעסן זאל מען וויסען אז זיינע עבירות איז מער וויא זיינע מצות. אזו וויא עס שטייט אין פסוק ובעל חמה רב פשע. דער וואס איז אכעסן האט פיל זינד:

ו אמר. רב אדא בר חנינא האט גזאגט ווען דיא יודין וואלטין ניט גיזינדיגט וואלט מען ניט מער גיגעבין צו די יודין נאר די פינף חומשים פון די תורה. אונ ספר יהושע. ווייל אין ספר יהושע שטייט בשריבען דיא צו טיילונג פון ארץ ישראל. אונ אלע שטעט פון ארץ ישראל. דאס איז

והמקיימו כאילו הקריב עליה קרבן:

ג אמר שמואל כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע א"ר (אבא) [אבהו] מאי קראה (דברים כג) וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא ויליף חדלה חדלה כתיב הכא תחדל וכתיב התם (איוב כג) שם רשעים חדלו רוגז:

ד א"ר שמואל בר נחמני א"ר (יוחנן) [יונתן] כל אדם שכועס כל מיני גיהנם שולטין בו שנאמר (קהלת יא) והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך (כי הילדות והשחרות הבל). ואין רעה אלא גיהנם שנא' (משלי טז) כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה. ולא עוד אלא שהתחתוניות שולטות בו שנא' (דברים כח) ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש איזהו דבר שמכלה את העינים ומדאיב את הנפש הוי אומר אלו התחתוניות. עולא במסקיה לארעא דישראל אתלוון בהדיה תרין בני חוזאי קם חד שחטיה לחבריה א"ל

מדמה ליה לבונה במה משום דסליק אדעתיה דנודר דמצוה קא עביד דבהמה אסריה בנדרו ההיכולת והיינו נמי אסר אנפשיה וקאמר דטעה דאדרבה לבונה במה דמי דהכי דבהמה הזהיר לאקרויי קרבנות בפנים הא אזהריה דלא להקריב עלה לבנות במה ולהקריב בהון. ה"נ נהי דבהמה אסר עליה דברים האסורים כי מוסיף איהו (במה) [אמאי] דאסר רחמנא פשע כענין שאמרו בירושלמי בפרק פותחין לא דייך במה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים ושייך ביה נמי האי לישנא משום דנודר מתפיס בקרבן וכיון שאין קרבנות ראוי נמצא כבונה במה ומקריב בהון: והמקיימו. כלומר שאינו נשאל עליו: כאילו הקריב. (בבמה) [על אותו במה קרבן] ומחייב משום שחוטי חוץ: יליף חדלה חדלה. דה"ק וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא הא אם לא תחדל יהיה בך חטא: כל אדם שכועס כל מיני גיהנם שולטין בו. לפי שהכעס מביאו לכפור בעיקר כדאמרינן בפרק ר' אליעזר האורג המשבר כליו בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודת כוכבים: [כל מיני גיהנם שולטין בו. קשה לגופו כאילו היה נדון בכל מיני פורעניות בגיהנם א"נ מתוך כעסו בא לידי עבירה ומכלים עליו גיהנם]: לב רגז. היינו כעס בשביל לב רגז יהיה כליון עינים: שמכלה העינים. שהוא מאריך בחליו ומצפה תמיד לרפואות: במסקיה. כשעלה לארץ ישראל: אתלוון. עשו לו לויה: בני חוזאי.

זאל אים שעכין מיט אעוועד. טאמער וועט ער ניט מקיים זיין דעם נדר. נאר דער צונג פון דיא חכמים היילט. זייא זענין מתיר דעם נדר. מיר האבין גילערונט רבי נתן זאגט דער וואס טוהט אנדר איז גלייך וויא ער וואלט גיבאהט אבמה. אונ דער וואס האט ניט מתיר גיוועזן זיין נדר. נאר ער טוהט אזו וויא ער האט אנדר גיטאהן. איז גלייך וויא ער וואלט מקריב גיוועזן אקרבן אויף דיא במה:

ג אמר. שמואל האט גזאגט דער וואס טוהט אנדר אפילו ער איז מקיים פון דעסטוועגין הייסט ער ארשע. רבי אבהו האט גזאגט דאס ווייסען מיר פון פסוק וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא. אז דוא וועסט דיך פאר מיידין פון צו טאהן אנדר וועט ניט זיין אויף דיר קיין זינד. אבער אז דוא וועסט יא טאהן אנדר וועט דאס זיין אזינד. אונ מיר לערנען אגזרה שוה חדלה חדלה. דא שטייט תחדל. אונ דארט שטייט שם רשעים חדלו רוגז. דארטין אין קבר זענין די רשעים פאר מיטען פון כעס. אזוי וויא דארט אז ער איז ניט פאר מיטען פון כעס איז ער ארשע. אזו דא אז ער איז ניט פאר מיטען פון נדרים. נאר ער טוהט יא אנדר איז ער אויך ארשע:

ד אמר. רבי שמואל בר נחמני האט גזאגט פון רבי יונתנס וועגין דער מענטש וואס איז אין כעס גיוועלטיגען אויף אים אלע מינים גיהנם. ווייל פיל עבירות טוהט דער מענטש ווען ער איז אין כעס. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט אפ טאהן כעס פון דיין הארץ. ווערסטו אראפ נעמען שלעכץ פון דיין לייב. שלעכץ מיינט מען גיהנם. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אלץ האט גיטאהן גאט פון זיינעט וועגין. אונ דעם רשע האט גאט גיטאהן צום שלעכטין טאג. צוא דעם טאג וואס ער וועט געמשפט ווערין אין גיהנם. אונ דער מענטש וואס איז אכעסן גיוועלטיגט אויף אים דיא קראנקייט מארידען. אזו וויא עס שטייט אין פסוק גאט וועט דיר דארט געבין אהארץ מיט כעס אונ אאויגין פאר לענדונג אונ אשמערצין אין לייב. וועלכע זאך איז דאס וואס זיא פאר לענדט דיא אויגין אונ זיא מאכט שמערצין דאס לייב. דאס איז דיא מארידין קראנקייט. ווען עולא איז אויף גיגאנגען אין ארץ ישראל. זענין מיט גיגאנגען מיט אים אין וועג צוויי יודין פון חוזאי. האט איינער גישאכטין דעם אנדערין. האט דער רוצח

אל כך עם סלק : תלבשו פה . אפי' אבינו מה טיב לו בה שעת היתר : מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא. דעל פניכם משמע בושת פנים וכתיב בתריה לבלתי תחטאו · לא עמדו אבותיו על הר סיני . שהרי נתן טעם למעמד הר סיני לבעבור תהיה יראתו על פניכם וכתיב את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו ומי שאין לו בושת פנים איננו מוזכר :

ראוי לדוקרו . שמפני נדריו הוקרים במעשיו כל אדם : והתר נדרים לנקר . שאם נודר מפקרין מעשיו :

כל הבוטה . כל הנודר כמו מבטא שפתים : ולשון חכמים מרפא . שמתירין לו : הנודר כאילו בנה במה . שעשה איסור הבמות ונראה כמיני הלשכי

א י בר יאשיה אומר כל הצופה בנשים סוף בא לידי עבירה כל דמסתכל בעקבה של אשה הוין ליה בנים שאינם מהוגנים אמר רב יוסף ובאשתו נדה. א"ר שמעון בן לקיש עקבה דקתני מקום הטנף שהוא מכוון כנגד העקב ותניא (שמות כ) ובעבור תהיה יראתו על פניכם זה בושה (שם) לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא מכאן אמרו סימן יפה לאדם שהוא ביישן אחרים אומרים כל המתבייש לא במהרה הוא חוטא וכל שאין לו בשת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני :

ארבעה נדרים פרק שלישי

(דף כב) **א בר** ברתיה דר' ינאי סבא אתא לקמיה דר"י סבא א"ל אילו הות ידעת דפתחין פנקסך וממשמשין בעובדך מי נדרת א"ל לא ושרייה א"ר אבא מאי קראה (משלי כ) ואחר נדרים לבקר :

(משלי יב) **ב יש** בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא. כל הבוטה ראוי לדוקרו בחרב אלא שלשון חכמים מרפא תניא רבי נתן אומר הנודר כאילו בנה במה

אמענטש זאל ניט פיל רעדין מיט אשה : ווארום פון פיל רעדין קען מען קומען צו זנות זיין מיט איהר . רבי אחי בר יאשיה זאגט דער וואס קוקט אויף ווייבער וועט ער קומען צו זנות זיין. דער וואס קוקט אויף דעם עקבה פון אשה וועט ער האבין קינדער ניט פרומע . רב יוסף זאגט אפילו ער קוקט אויף דעם עקבה פון זיין ווייב , ווען זיא איז א נדה . וועלין זיינע קינדער ניט פרום זיין . וואס מיינט מען עקבה . האט רבי שמעון בן לקיש גיזאגט עקבה מיינט מען די ערוה . וואס זיא איז גלייך געגין דעם טריט . אונ מיר האבין גילערנט עס שטייט אין פסוק פון וועגין עס זאל זיין דיא מורא פון גאט אויף אייער פנים . דאס מיינט מען אמענטש זאל זיך שעמען , איהר זאלט ניט זינדיגען . דער פסוק לערנט אונז אז דאס שעמען ברענגט דעם מענטש ער זאל מורא האבין צו זינדיגען . ווארום ער טראכט גאט טוהט מיר אזוי פיל טובות ווי אזוי קען איך זינדיגען געגען איהם . פון דעם פסוק האבין דיא חכמים גיזאגט . עס איז א גוטער סימן אויף אמענטשין אז ער איז אשעמעוודיגער : אנדערע זאגין דער וואס שעמט זיך וועט ער ניט געשווינד זינדיגען : אונ דער וואס שעמט זיך ניט : זאל מען וויסען אז זיינע עלטערין זענין ניט געשטאנין אויף דעם בארג סיני ווען גאט האט גיגעבין דיא תורה.

פרק שלישי

א בר . דער זוהן פון דעם אדטען רבי ינאים טאכטער . איז גיקומען פאר זיין זיידע דער אלטער רבי ינאי . ער זאל איהם מתיר זיין א נדר . האט רבי ינאי צו איהם גיזאגט אז דוא וואלסט וויסען אז דורך דער עבירה וואס דוא וועסט טאהן א נדר : וועט מען אין הימעל עפענען דיין בוך אונ מען וועט זוכין דיינע מעשים . דיינע מצות אונ דיינע עבירות : וואלסטו גיטאהן א נדר . האט ער גיזאגט ניין . האט שוין רבי ינאי איהם מתיר גיוועזן דעם נדר · רבי אבא האט גיזאגט פון וואנען ווייסין מיר אז איינער טוהט א נדר זוכט מען אין הימעל וואס זיינע מעשים זענין . עס שטייט אין פסוק ואחר נדרים לבקר . נאך דעם ווי דער מענטש האט גיטאהן א נדר פארשט מען וואס ער איז א צדיק אדער א רשע :

ב יש . עס שטייט אין פסוק עס איז אמאהל דא איינער רעט אזוי עס שטעכט ווי א שווערד אונ דער צונג פון דיא חכמים היילט . דער וואס רעט דעם נדר . איז ער ווערט מען זאל

ז תניא רבי אלעזר הקפר ברבי אומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר עאכ"ו מכאן כל היושב בתענית נקרא חוטא והדין קרא בנזיר טמא כתיב משום דשנה בחטא הוא :

וכנזירות נמי לא כיון מתנדבין שלא יקראו חוטאים וג' מתני' דקתני נדר כנזיר דמשמע דכנדרים סתמיים כנזירות נמי ר"ש היא :

והדין קרא בנזיר טמא כתיב. על שם שטמא את עצמו כמת קאמר קרא אשר חטא על הנפש :

משום דשנה בחטא הוא. דעל שם דשנה שנאמר בחטא שציער עצמו ועוד שטמאה נזירותו נקט כתיב ביה אשר חטא על הנפש וה"ה נמי לכל נזיר דאיקרי חוטא וגלי רחמנא בחד וה"ה לכולהו ולהכי נקיט בהאי משום דזה שנה בחטא כ' פעמים דהולין הקלקלה בקולקל :

אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות. דגמירי טפי דכתיב בו כי לא ינקה : להאכילך תרומה טמאה. להזהיר הכי' כהן שלא ישא רגיל הגל

ואלו מותרין פרק שני

(כ') **א תניא** לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות ואל תהי רגיל אצל עם הארץ שסופו להאכילך טבלים ואל תהי רגיל אצל כהן עם הארץ שסופו להאכילך תרומה [טמאה] . אל תרבה שיחה עם האשה שסופך לבא לידי ניאוף רבי אחי

מצער געוועז ער זאל ניט טרינקען קיין וויין . דריבער האבין דיא פרומע קיין מאהל ניט געקענט ברייננען אקרבן חטאת . סיידין עס האט געטראפין זייא האבין טאקי געטאהן אעבירה וואס מען דארף ברייננען אחטאת :

ז תניא . מיר האבין געלערנט רבי אלעזר הקפר ברבי זאגט עס שטייט אין פסוק ביי אנזיר מען זאל פארגעבין אויף איהם ווייל ער האט געזינדיגט אויף אנפש . אויף וועלכין נפש האט ער געזינדיגט . נאר מען מיינט ער האט געזינדיגט אויף זיין אייגענעם נפש . ווייל ער האט זיך מצער געוועז ער זאל ניט טרינקען קיין וויין . איז דאך אקל וחומר . מאדאך דער נזיר וואס ער האט זיך נאר מצער געוועז מיט איין זאך ער זאל ניט טרינקען קיין וויין . הייסט ער אזינדיגער דער וואס איז זיך מצער ער שיידט זיך אפ פון אלע הנאות פון דער וועלט . הייסט ער געווים אזינדיגער . פון דאנען ווייסין מיר דער וואס פאסט ווען גאט האט ניט געבאטין צו פאסטין הייסט ער אזינדיגער . אונ דער פסוק וואס רופט דעם נזיר זינדיגער . שטייט ביי אנזיר וואס איז טמא געווארין אין דיא טעג פון זיינע נזירות האט ער געטאהן צוויי עבירות . איין עבירה וואס ער האט אויף זיך גענומען דיא נזירות . אונ דיא אנדערע עבירה פאר וואס ער האט מטמא געוועז דיא נזירות . אונ דער נזיר וואס האט ניט מטמא געוועז זיינע נזירות . האט ער נאר איין עבירה :

פרק שני

א תניא . מיר האבין געלערנט אמענטש זאל ניט זיין געוואוינט צו מאכן אנדר . ווארום אז ער וועט האבין פיל נדרים וועט ער זייא געוויס ניט מקיים זיין . אונ פון נדרים וועט ער זיך געוואוינען צו שווערין . אונ וועט דיא שבועות אויך ניט מקיים זיין . אונ דוא זאלסט ניט זיין געוואונט אביין צו קומען עפטערס צו אעם הארץ אין שטוב . ווארום אז דוא וועסט זיין ביי איהם אאיינגייער אין שטוב וועסטו עסין אויך ביי איהם . אונ ער וועט דיר געבין עסין אזעלכע זאכין וואס מען האט ניט געגעבין פון זייא קיין תרומה . אונ אז מען עסט אן תרומה קומט מיתה אונ אפילו אתלמיד חכם זאל ניט זיין אאיינגייער ביי אכהן אעם הארץ . ווארום אז ער וועט זיין אאיינגייער ביי דעם עם הארץ אין שטוב . וועט ער עסין אויך ביי איהם . אונ ער וועט איהם געבין עסין תרומה וואס איז טמא . ואונ אישראל אפילו אלוי טאר געוויס ניט זיין אאיינגייער ביי אכהן אעם הארץ אין שטוב . ווארום ער וועט זייא געבין עסין תרומה וואס איז טמא . העלין זייא האבין אטאפעלטע עבירה איין מאהל אעבירה פון תרומה . אונ פון תרומה וואס איז טמא .

לנדור נדר נזיר להזיר לה' מתקיף לה ר' מני הא' שנא אשם נזיר טמא דלא אכל משום דאתי על חטא כל אשמות נמי לא ליכול דעל חטא באין א"ל ר' יונה היינו טעמא כשהם תוהים גוזרים וכשהם מטמאים ורבין עליהם ימי נזירות מתחרטין בהם ונמצאו מביאים חולין לעזרה:

(דף י) **ה תניא** ר"י אומר חסידים הראשונים היו מתאוין להביא קרבן חטאת לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם מה היו עושין עומדין ומתנדבין נזירות למקום כדי שיתחייבו קרבן חטאת למקום רבי שמעון אומר לא נדרו בנזיר אלא הרוצה להביא עולה מתנדב ומביא שלמים מתנדב ומביא תודה וד' מיני להמה מתנדב ומביא אבל בנזירות לא התנדבו כדי שלא יקראו חוטאים שנאמר (במדבר ו) וכפר עליו מאשר חטא על הנפש:

תניא

נזיר לה'. שמינהו לשם שמים: משום דאתי על חטא. שנטמא ונהי דאין לאדם השוב לאכול דבר בקרב על חטא: כל אשמות נמי. וכ"ש חטאת אלא משום דאיידי שאשם נקט אשמות: תוהין. מתחרטין שמו ושהדה ניצב ויום ומתחרטין והיית: כשהם תוהין נוזרים. כשהם מתחרטין על מעשיהם הרעים: ורבין עליהם ימי נזירות. שמתחלה לא נתכוונו אלא לשנים יום: מביאין חולין לעזרה. ולאו דוקא בכל זמן שלא היו הכם נזירותן קיימת וקרבנותיהם הובה עליהם אלא כעין חולין קאמר שמתוך שאין כוונתן רצויה אף קרבנותיהם אינם רצויים אבל נסך גנרה שבא מן הדרום ליכא למיחש להכי שכיון שהיתה כוונתו כל כך רצויה בתחלה אף בכדי שלא נתחרט:

נמי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהן. [כלומר שהן מתיירא שלא יעשו שום חטא ורוצין ומביא קרבן להתכפר עליהם לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהן]: מה היו עושין. כדי שיתחייבו קרבן שאין מביאין קרבן חטאת אלא על חטא ממש. ענין אחר לפי שאין הקב"ה מביא קרבן על ידיהן שאין לידי שום תקלה ושוב חטא שיתחייבו קרבן חטאת: אלא הרוצה להתנדב מתנדב ומביא שלמים וכו'. אבל חטאת לא אתי בנדבה

האב דאס געהערט בין איך באלד אויף געשטאנען און האב אים געקושט אויף זיין קאפ: און איך האב געזאגט צו אים מיין זון אזעלכע נזירים וויא דו ביסט זאלין זיין פיל צווישען יודין. אויף דיר זאגט דער פסוק אז אמענטש וועט אויס רעדין אנדר ער וועט זאגען אז ער זאל זיין אנזיר פון גאטס וועגין. רבי מני האט געפרעגט פאר וואס האט שמעון הצדיק ניט געגעסען דעם אשם פון אנזיר וואס איז טמא געווארין. ווייל דער אשם קומט אויף אעבירה. זאל ער אלע אשמות ניט עסין. ווארום אלע אשמות קומען דאך אויף אעבירה. האט רבי יונה געזאגט צו רבי מני. אלע קרבנות אשמות און חטאות אמת זייא ווערין געבריינגט אויף אעבירה וואס זיי האבען פריער געטאהן אבער ווען זייא בריינגען דעם קרבן האבען זיי שוין חרטה אויף די עבירה. אבער ביי אנזיר איז ניט אזוי. ווען זייא האבען מורא טוהען זיי אנדר זייא זיין נזירים: און אז זיי ווערין טמא און די טעג פון די נזירות ווערין פיל. האבען זייא חרטה אויף די נזירות: נעמען די קרבנות גליך ווי זיי וואלטין געווען חולין. און עס איז גאר ניט רעכט מען זאל מקריב זיין אזוי אקרבן. דריבער האט שמעון הצדיק ניט געוואלט עסין פון אזעלכע קרבנות:

ה תניא: סיו האבין געלערנט רבי יהודה זאגט די ערשטע חסידים פלעגין גלוסטין צו בריינגען אקרבן חטאת. ווייל זיי האבין מורא געהאט טאמער וועלין זייא זינדיגען. און נאך דאס אבער ניט געבריינגט קיין שטרוכלונג נקיין עבירות צו זייא האבין זייא דאך ניט געקענט בריינגען קיין חטאות. וואס פלעגין זיי טוהן. פלעגין זייא טאהן אנדר זייא זאלין ווערין נזירים. וועלין זייא מוזין בריינגען אקרבן חטאת צוא נאט. רבי שמעון זאגט זייא האבין ניט געטאהן קיין נדר זייא זאלין זיין נזירים. נאר דער וואס וויל בריינגען אעולה. זאגט ער אויף אבהמה דיא בהמה זאל זיין אעולה. און ער בריינגט איהר אין בית המקדש מקריב צו זיין. דער וואס וויל בריינגען שלמים. זאגט ער אויף אבהמה דיא בהמה זאל זיין שלמים. און ער בריינגט איהר אין בית המקדש מקריב צו זיין. דער וואס וויל בריינגען אתודה מיט אירע פיר ערליי ברויט. זאגט ער אויף אבהמה דיא בהמה זאל זיין אתודה. און ער בריינגט איהר אין בית המקדש מיט מיט די פיר ערליי ברויט. אבער קיינער האט ניט געזאגט איך וועל געבין אנדבה איך זאל זיין אנזיר. מען זאל ניט גערופין ווערין זינדיגער. ווארום עס שטייט אין פסוק ביא אנזיר מען זאל פאר געבין אויף איהם ווייל ער האט געזינדיגט אז ער זיין איינגענומען נפש. פאר וואס האט ער ווי

אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה צדיקים מתרפאין בה דכתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר (שם) ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק רשעים נדונין בה שנאמר (שם) כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שרש וענף: (דף ט ע"ב) ד תניא אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא

אין גיהנם לעתיד לבא. לא לאחר מיתה קאמר דודאי איכא גיהנם לרשעים אלא לעתיד לבא לאחר תחה"מ קאמר שאותן רשעים שיהיו להרפות לדראון עולם כדכ' בדניאל לא יהיו נדונים בגיהנם אלא באותו היום שהקב"ה יוציא חמה מנרתקה כדי שיהיו אלו מתעדנין ומתרפאין בה צדיקים והני שני מתים בהדיא בפ"ק דע"ז דלאחר תחיית המתים קאמר: אשם נזיר טמא. שהתחיל למנות ונטמא כמה שסותר מנינו ומביא קרבן ומונה כבתחלה: בא לפני אדם אחד. כשבא להקריב קרבן מיהר ונגלח בעירו: שהוא יפה עיני. מיהר מלבון פנים כמים: ובקש לטורדני מן העולם. לילך אחרי מראה עיני: אמרתי לו. כך אמר בעצמו: פיר נבזר

אחד פ"א בא אדם אחד נזיר מן הדרום וראיתיו שהוא יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים אמרתי לו בני מה ראית להשחית שערך זה נאה אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי למלאות מים מן המעין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז יצרי עלי ובקש לטורדני מן העולם אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה העבודה שאגלחך לשמים מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו אמרתי לו בני כמותך ירבו נוזרי נזירות בישראל עליך הכתוב אומר (במדבר ו) איש כי יפליא לנדור

ברײן דורך אפענסטער. דאס הײלט די קראנקע. אונ ער קריגט אויף רבי שמעון בן לקיש: חאריס רבי שמעון בן לקיש האט געזאגט עס װעט גאר ניט זיין קיין גיהנם װען משיח װעט קומען אונ די מתים װעלין אויף שטײן: נאר גאט װעט ארױס נעמען דיא זוהן פון איר שייד. דיא צדיקים װעלין געהײלט װערין פון די זוהן. אונ דיא רשעים װעלין געמשפט װערין פון די זוהן. דיא צדיקים װעלין געהײלט װערין אזוי װיא עס שטײט אין פסוק עס װעט שײנען צו אײך װאס איר האט מורא פאר מײן נאמען אזוהן פון צדקה װאס זיא װעט זיין אהײלונג מיט אירע פליגול ואונטער איר באשיצונג) . אונ דיא צדיקים װעלין נאך האבען פאר געניגען פון דיא זוהן. אזוי װיא עס שטײט אין פסוק איר װעט ארױס גײן אונ איר װעט אײך מערין אזוי װי די געשמאסטע קעלבער. אונ דיא רשעים װעלין געמשפט װערין פון דיא זוהן: אזוי װיא עס שטײט אין פסוק דער טאג װעט קומען ער װעט ברענען װיא אהײבין אלע רשעים װעלין זיין װיא שטרוי אונ דער טאג װאס װעט קומען װעט זײ פר ברענען: אזוי האט גאט געזאגט אז ער װעט ניט איבער לאזין פון זײא קיין װארציל אונ קיין צװײג:

ד תניא. מיר האבין געלערנט שמעון הצדיק האט געזאגט אז אנזיר איז טמא געװארין אונ ער האט געבראכט אאשם. האב איך קיין מאל ניט געװאלט עסין פון דעם אשם. נאר פון אײן אשם האב איך יא געגעסין. אמאהל איז געקומען צו מיר אמענטש פון דרום זייט אונ ער איז געװען אנזיר. האב איך געזעהן דער מענטש האט שײנע אויגן. אונ אשײנעם פנים. אונ דיא האר דײנע זענין געװען לאנג ביז אויף די אקסלען אונ געקרײזעלט. האב איך געזאגט צוא דעם מענטש מײן זוהן פר װאס װילסטו פאר דארבין דײנע שײנע האר: אז דוא ביסט געװארין אנזיר װעסטו דאך מוזין אפ שערין דײנע האר. האט דער מענטש צו מיר געזאגט איך בין געװען אפאסטוך בײ מײן פאטערס בהמות אין מײן שטאט. אונ איך בין געגאנגען שעפין װאסער פון אקװאל. האב איך געקוקט אויף מײן פנים װאס איך האב געזעהן אין װאסער. אונ איך האב געזעהן אז איך בין שײן. האט דער יצר הרע געאײלט אויף מיר איך זאל גײן טאהן אעבירה. אונ ער האט געװאלט מיך פאר װארפין פון דער װעלט: האב איך געזאגט צו זיך אלײן רשע װאס האלסטו דיך גרויס אויף אזוי אװעלט װאס איז ניט דײנע. אויף דיר װעט דאך אמאהל זיין װערים. איך שװער איך זאל אפ גאלין דיא האר מײנע פון נאמען װעגין. זאגט שמעון הצדיק װיא איך

הא קמ״ל דשרי ליה [לאינש] לזרוזי נפשיה. ואמר רב גידל אמר רב האומר [אשכים] אשנה פ״ק זה או מסכת זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל ואמר רב גידל אמר רב האומר לחברו נשכים ונשנה פרק זה עליו להשכים שנאמר (יחזקאל ג) ויאמר אלי (בן אדם) קום צא אל הבקעה וגו׳ ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה׳ עומד:

ב **אמר** רב יוסף נדוהו בחלום צריך עשרה בני אדם להתיר לו והוא דתנו הילכתא אבל מתנו ולא תנו לא ואי ליכא דתנו הילכתא אפילו מתנו ולא תנו ואי ליכא ליזל וליתיב אפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי עשרה עד דמקלעי ליה עשרה דגמרי הילכתא:

(ס״ג) ג **[א״ר** זירא א״ר אלעזר] א״ר חנינא א״ר מיאשא משמיה דרבי יהודה בר אלעאי מ״ד (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי וגו׳ אלו בני אדם שהם יראים להזכיר את שמי לבטלה (שם) שמש צדקה ומרפא בכנפיה אמר אביי שמע מיניה הדין חירגא דיומא מסי ופליגא דר׳ שמעון בן לקיש דאמר רבי שמעון בן לקיש
אין

שני דהכי נמי יתיב כבר התורה סה וגו׳: עליו לטובים. מסתברא דה״ק כיון שאמר נשכים הרי קבל עליו סיפא מה מעורב בדבר כשם שהוא מעורב עכשיו ואתי קמ״ל הדא דקבלה נעלמא לדבר מניה מאילא דומיא דלדקה וקמ״ל נמי דעליו להטיבים כדעבד קב״ה:

פיגו. מסנה: תם. גמרא: ויתיב בלמא לבי עשרה. וכד מטיבין ליה היו מתירין לו נדיו:

הדין חירגא דיומא מסי. הנך כנראה כחמה כפסיא נכנסת דרך חלון קרוי חירגא וי״א דירגא דשמשא: ופליגא דר״ל. הא דאמרן דבחמה דגמן כזה איירי קרא דהיא מוקי לה בחמה דלמהיד: מתרפאין בה. כאותו שמש דלעתיד לבא: ולכם לאותם היום הבא. שמש של אותו יום:

פון בארג סיני ער זאל טאן מצות. מיט וואס איז בעסער דיא אנדערע שבועה פון דיא ערשטע. יאר אזו מיינט רב אמענטש מעג שווערין נאך אמאהל וואריום דורך דיא שבועה וועט ער זיך איילין צו מקיים זיין דיא מצוה. נאך האט רב גידל געזאגט פון רבס וועגין אז איינער זאגט איך וועל אויף שטיין פריא אונ וועל לערנען דעם פרק משניות: אדער דיא מסכתא. האט ער גיטאהן אגרויסען נדר צו גאט. נאך האט רב גידל געזאגט פון רבס וועגין אז איינער האט געזאגט צו זיין חבר מיר וועלין אויף שטיין פריא אונ מיר וועלין לערנען דעם פרק: באדארף ער אויף שטיין פריער פאר זיין חבר. וואריום אזוי שטייט אין פסוק דער נביא יחזקאל האט געזאגט גאט האט גיזאגט צו מיר שטיי אויף אונ גייא צום טאהל. אונ איך בין ארויס גיגאנגען צום טאהל. האב איך גיטראפען גאט איז גישטאנען אונ האט גירוהט אויף מיר:

ב **אמר**. רב יוסף האט געזאגט אז איינער האט גיהערט אין חלום מען זאגט צו אים דוא זאלסט זיין אין חרם. באדארף ער האבען צעהן מענטשין זאלין אים מתיר זיין דעם חרם. אונ אזעלכע צעהן מענטשין וואס לערנען גמרא. אבער אזעלכע וואס לערנען משניות אונ לערנען ניט גמרא. זאלין אים ניט מתיר זיין. אונ אויב עס איז ניטא אזעלכע צעהן מענטשין וואס לערנען גמרא. זאל ער געמען צעהן מענטשין אזעלכע וואס לערנען משניות אונ לערנען ניט גמרא. אונ אויב עס איז ניטא צעהן מענטשין וואס לערנען משניות. זאל ער גיין אונ זאל זיצען אויף דעם ארט וואו עס שיידין זיך צוויא וועגין אדער מער. אונ ער זאל געבין שלום צו צעהן מענטשין. אונ דיא צעהן מענטשין ענטפערין אים שלום. איז דער וויל מותר דער נדר. ביז עס וועט אים טרעפין צעהן מענטשין וואס לערנען גמרא וועלין זייא אים מתיר זיין דעם נדר:

ג **אמר**. רבי זירא האט געזאגט פון רבי אלעזרס וועגין. אז רבי חנינא האט געזאגט פון רבי מיאשאס וועגין וואס ער האט גיהערט פון רבי יהודה בר אלעאים וועגין. עס שטייט אין פסוק עס וועט שיינען צו אייך וואס איר האט מורא פאר מיין נאמען. דאס מיינט מען דיא מענטשין וואס האבין מורא צו דער מאנען מיין נאמען אומזיסט. וועט צו זייא שיינען א זוהן פון צדקה וואס דא וועט זיין א היילונג מיט אירע פליגעל אונטער איר באשיצונג. אביי זאגט פון דאנען ווייסען מיר אז דיא שטויב וואס ווערט גיזעהן אין שטוב אזוי וויא א פייל (ווען) די זוהן שיינט

דף ז ע"ב) **א אמר** רבי חנין אמר (רבי) [רב] השומע הזכרת השם מפי חברו צריך לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי שכל מקום שהזכרת השם מצוי שם עניות מצויה ועניות כמיתה שנא' (שמות ד) כי מתו כל האנשים וגו' ותניא (רשב"ג אומר) כל מקום שנתנו חכמים עיניהם (בו) או מיתה או עוני. א"ר אבא הוה קאימנא קמיה דרב הונא שמעיה להיא אתתא דאפקה הזכרת השם מפומה לבטלה שמתה ושרא לה לאלתר באנפה. ש"מ תלת ש"מ השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו. וש"מ נדהו בפניו אין מתירין אלא בפניו. וש"מ אין בין נדוי להפרה ולא כלום. אמר רב גידל א"ר מנין שנשבעים לקיים את המצוה שנא' (תהלים קיט) נשבעתי ואקימה וגו' והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא אלא הא

השומע הזכרת וכו'. כלומר השומע מפיו הזכרה לבטלה של שמים לשבועה מדכתיב את ה' אלהיך תירא: ואם לא נדהו הוא עצמו יהא במדוי. לא הויא בנידוי מאליו אלא ראוי להתנדות קאמר שהרי אינו המוזהר השומע ושותק מהמזכיר עצמו: שבכל מקום. ממאי קא יהיב טעמא דקאמר ואם לא נדהו את עצמו יהא בנדוי שהרי עניו המוצי דשם עניות מצויה דכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו' וברכתיך ומדהזכרת השם למצוה מביאה ברכה ופושר הזכרה לבטלה גורם ע עניות א"נ מדכתיב גבי שבועת שקר וכלתו את עציו וגו' ובתמורה מדמה הזכרת השם לבטלה לשבועת שקר: שנאמר כי מתו כל האנשים וגו'. דלא מתו ממש כדאמרינן לקמן בפרק כל הנשבע דמיהוו הוו דכ"מ שנאמר נצים ונצבים אינם אלא דתן ואבירם והיינו הוו במחלוקתו של קרח אלא מפני שנעשו עניים מתו דאע"ג דאמרינן התם ד' חשובים כמת עני וסומא ומצורע ומי שאין לו בנים הכא ודאי מעניות קאמר דאין לומר שנסמו דהא כתיב במחלוקתו של קרח העיני האנשים ההם תנקר וליכא למימר נמי שהיו מצורעים דהא כתיב בקרב (המחנה) [כל ישראל] וליכא למימר שנתרפאו במ"ה דהא אמריק שהזרו למומן במעשה דעגל וליכא למימר דמשום שלא היו להם בנים דא"כ היכי א"ל מפני זה שוב מגדימה וכי מפני שלא היה להם בנים לא היו דבריהם כמעשים נמלכות לגלגינו אל פרעה אלא ודאי מפני שירדו מנכסיהם ולא היו דבריהם נשמעים: או מיתה או עוני. אלמא שוו להדדי והקשה בתוס' אמאי איריא השומע הזכרת השם מפי חברו דצריך לנדותו אף המריע נימרוצמי דכל שאינו עושה כשורה צריך לנדוהו וכו' ותירצו דא"כ הכא מיהו בהזכרת השם בלחוד הוא דמהמירים כדי שהוא בעצמו יהא בנדוי מספי (במעשה) [בשוגג] תמיד והדכשיפנא: והלא מושבע ועומד מהר סיני. דכתיב ושמרתם המצוה האדם לשמור כתורה נ"א והלא מושבע ועומד מהר סיני

פרק ראשון

א אמר. רבי חנן האט געזאגט פון רבס וועגן אז איינער האט געהערט פון זיין חבר עס האט ארויס גירעט דעם נאמען פון גאט אומזיסט. ווען מען האט ניט גידארפט: דארף ער איהם מחרים זיין. ער זאל זאגן צו זיין חבר דו ביסט אין חרם. אונ אויב ער האט אים ניט מחרים גיוועזן. איז ער אליין אין חרם. ווארום אין דיא שטוב וואס מען איז גיוואהנט צו דער מאנען דעם נאמען פון גאט אומזיסט ווען מען דארף ניט. דארטן איז ארעמקייט. אונ ארעמו איז אזוי ווי שטארבן: ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צוא משה עס זענען גישטארבן אלע מענשין וואס האבין גיוואלט מען זאל דיך הרגנן. אונ באמת זענען זייא ניט גישטארבין. נאר זייא זענען ארעם גיווארין וואס דאס איז גלייך וויא גישטארבין. אונ מיר האבין גילערנט אז דיא חכמים האבין גיקוקט צוא שלעכטס. אדער מען איז גישטארבין אדער מען איז ארעם גיווארין. זעהן מיר אז ארעם איז גלייך צוא שטארבין רבי אבא האט געזאגט איך בין אמאהל גישטאנען פאר רב הונא. האט רב הונא גיהערט וויא א אשה דער מאנט דעם נאמען פון גאט אומזיסט וואס זיא האט גאר ניט גידארפט. האט רב הונא צוא איר געזאגט דוא זאלסט זיין אין חרם. אונ ער האט איר באלד מתיר גיוועזן דעם חרם ווען זיא איז גיוועזן דער ביי אונ האט גיהערט. פון דער זאך ווייסען מיר דרייא דינים. איינס ווייסען מיר אז מען הערט וויא איינער רעט ארויס דעם נאמען גאט אומזיסט. דארף מען אים מחרים זיין. נאך ווייסען מיר אז ווי יענער האט דעם חרם. אזוי דארף ער הערין וויא מען האט אים מתיר גיוועזן. אונ נאך אדריטע זאך ווייסען מיר אז באלד נאך דעם וויא ער האט געזאגט דוא זאלסט זיין אין חרם: אונ ער זאגען דוא זאלסט זיין מותר. אונ פון חרם ביז צום מתיר זיין דארף מען גאר ניט ווארטען. רב גידל האט געזאגט פון רבס וועגן פון וואנען ווייסען מיר אז עס איז א מצוה צוא שווערין מען זאל טאהן א מצוה. ווארום עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט געזאגט איך האב געשוואורין אונ האב מקיים גיוועזן דיינע מצות. פרעגט דיא גמרא יעדער יוד איז דאך בשוואורין

א אָז . אִין פָּסוּק שְׁטֵייט אִיךְ בִּין גֶענְבָּארְט גִיוֶועזְן אִין זַיינֶע אוֹיגְן אַזוֹי וִויא דִיא וָואס גְעפִינְט שָׁלוֹם . זָאגְט רַבִּי יוֹחָנָן אַזוֹי וִויא אַכַּלָּה וָואס זִיא אִיז גֶעפוּנֶען גִיוָוארְן גַאנְץ בַּייא אִיר מַאן בַּייא אִיר שְׁוֶוער אִין שְׁטוּב אוּנ זִיא אַיילְט זִיךְ צוּ גֵיין זָאגְן אִיר לוֹיב וִויא גוּט אִיר אִיז . צוּ אִיר פָאטֶער . אִין פָּסוּק שְׁטֵייט אוּנ עֶס וֶועט זַיין אִין דֶעם טָאג זָאגְט גָאט וֶועקְסְטוּ מִיךְ רוּפֶען אִישִׁי אוּנ וֶועסְט מִיךְ נִיט רוּפֶען בַּעְלִי . זָאגְט רַבִּי יוֹחָנָן אַזוֹי וִויא אַכַּלָּה בַּיי אִיר שְׁוֶוער אִין שְׁטוּב . וֶוען זִיא אִיז מִיט אִיר מַאן צוּ זַאמֶען . רוּפְט זִיא אִיהם אִישִׁי . אוּנ נִיט וִויא אַכַּלָּה וָואס זִיא אִיז בַּיי אִיר פָאטֶער אִין שְׁטוּב . נִיט מִיט אִיר מַאן צוּ זַאמֶען . נָאר פוּן וַוייטוּנְס רוּפְט זִי אִים בַּעְלִי (וְעַיין בהרי״ף בע״י) . אִין פָּסוּק שְׁטֵייט אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ . מִיר הָאבֶּען אַקְלֵיינֶע שְׁוֶועסְטֶער אוּנ זִיא הָאט נִיט קֵיין בְּרִיסְט . הָאט רַבִּי יוֹחָנָן גִזָאגְט דָאס מֵיינְט מֶען דִיא שְׁטָאט עֵילָם . זִיא הָאט זוֹכֶה גִיוֶועזְן צוּא לֶערְנֶען תּוֹרָה . אָבֶּער זִיא הָאט נִיט זוֹכֶה גִיוֶועזְן צוּא לֶערְנֶען תּוֹרָה מִיט אַנְדֶערֶע . דָאס מֵיינְט מֶען זִיא הָאט נִיט קֵיין בְּרִיסְט צוּ גֶעבִּין זַייגִין . אַנְדֶערֶע זָאלֶען פוּן אִיר זַאט וֶוערִין . אִין פָּסוּק שְׁטֵייט אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת . אִיךְ בִּין אַמָאהֶער אוּנ מַיינֶע בְּרִיסְט זֶענֶען וִויא דִיא טָארֶעמְס . הָאט רַבִּי יוֹחָנָן גִזָאגְט אִיךְ בִּין אַמָאהֶער זָאגְט דִי תּוֹרָה . דִיא תּוֹרָה בְּשִׁיצְט אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס לֶערוּנְט אִיר . אַזוֹי וִויא אַמָאהֶער . אוּנ מַיינֶע בְּרִיסְט זֶענֶען וִויא דִיא טָארֶעמְס . דָאס מֵיינְט מֶען דִיא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וָואס לֶערְנֶען תּוֹרָה מִיט אַנְדֶערֶע בְּשִׁיצֶען אוֹיף דִיא וֶועלְט אַזוֹי וִויא אַטָארֶעם בְּשִׁיצְט אוֹיף אַשְׁטָאט . רָבָא זָאגְט אִיךְ בִּין אַמָאהֶער מֵיינְט מֶען דִיא יוּדֶען . דוּרְךְ דִיא יוּדֶען שְׁטֵייט דִיא וֶועלְט . אַזוֹי וִויא עֶס וֶוערְט גִידַרְשֶׁת אוֹיף דֶעם וָוארְט בְּרֵאשִׁית . פוּן וֶועגִין דִיא יוּדֶען וָואס זַייא וֶוערִין גִירוּפֶען רֵאשִׁית . אִיז בַּשַׁאפֶען גִיוָוארֶען דִיא וֶועלְט) : אוּנ מַיינֶע בְּרִיסְט זֶענֶען וִויא דִיא טָארֶעמְס . דָאס מֵיינְט מֶען דִי שׁוּלֶען וָואס מֶען בָּאוּט אִין זַייא : אוּנ בָּתֵּי מִדְרָשִׁים וואס מֶען לֶערוּנְט אִין זַיי תּוֹרָה . דָס בַּשִׁיצְט אוֹיף דִיא וֶועלְט אַזוֹי וִויא אַטָארֶעם :

בר גמרא מיגנדר בעפרא שנאמר (תהלים קב) כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו: א"ר זירא אמר (רבה בר ירמיה) [ר' ירמיה בר אבא] דור שבן דוד בא קטיגוריא בתלמידי חכמים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר צירוף אחר צירוף שנא' (ישעיה ו) ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער. תני רב יוסף בזוזי ובזוזי דבזוזי. אמר רב חייא בר אשי אמר רב עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות שנאמר (יואל ב) כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם:

שניא למקום שהם יושבים והורסים ותמה מקודש עליהם עומדים מהם ליטב בגלל וכיני שהם עומדים מן הגלל ויושבים בהמה כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת א"י: קטיגוריא. הרבה מספרים ומלמדים חובה יעמדו עליהם: צירוף אחר צירוף. גזירות על גזירות: ועוד בה עשיריה. כשתשבה כשתלקה יהיו הבודדים ונה נותר כי אם העשירים אף הם תשוב והיתה לבער: בזוזי ובזוזי דבזוזי. שוללים אחר שוללים: כי עץ נשא פריו. מדכתיב תאנה וגפן נתנו חילם הרי עץ פרי אמור מה ת"ל כי עץ נשא פריו אף אילני סרק יטענו פירות:

דעם ארט וואו אשאטען איז: אונ אז זייא זענען גיזעסין אויף דעם ארט וואו אשאטען איז אונ עס איז זייא קאלט גיווארין. זענען זייא גיגאנגען אויף דעם ארט וואו דיא זונן איז. עס זאל זייא ווארעם ווערין. זייא זאלין ניט האבען צוא ריידין אויף ארץ ישראל עס איז צו קאלט עס איז צוא הייס: רבי חייא בר גמדא האט זיך גיקולערט אויף דיא ערד פון ארץ ישראל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיינע קנעכט האבען ליב אונ וואלגען דיא שטיינער פון ארץ ישראל: אונ אירע ערד האט חן ביא זייא. רבי זירא האט גזאגט פון רבי ירמיה בר אבאס וועגין דער דור וואס משיח וועט צוא אים קומען. וועט זיין אגרויסע פיינדשאפט אויף תלמידי חכמים. אז איך האב דאס גזאגט פאר שמואל. האט שמואל גזאגט עס ווערט אויף דיא גזרות אויף גזרות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז ניין טייל וועלין פאר לענדט ווערין אונ עס וועט נאר בלייבען אצענטיל. אונ פון דעם צעהנטיל וועט נאך אויך פאר לענדט ווערין. ביז עס וועט גאר ווייניג בלייבין: רב יוסף האט גילערנט עס וועט קומען אויף דיא יודין רויבערס אונ רויבערס. ביז זייא וועלין גאנץ ארעם בלייבין: רב חייא בר אשי האט גזאגט פון רבם וועגין ווען משיח וועט קומען וועלין אלע ליידיגע ביימער וואס זענען אין ארץ ישראל בעוואקסין ווערין מיט פירות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יעדער בוים וועט זיין בעוואקסין מיט פירות. דער פייגין בוים אונ דער ווינשטאק וועלין געבין זייער גוטען געשמאק אין זייערע פירות:

תוספות רבי חנינא הוי מנשק כיפי דעכו. פירש בערוך שהיו אבנים שהיו קלות אמר עדיין לא נכנסתי לא"י כיון שבאתי לכבודות אמר כבר נכנסתי לא"י וכן מפורש בהגהות בפרשת שלח לך כשעלה ר' חנינא מבבל היה יודע אם נכנס לא"י והיה בודק אבנים כל זמן שהיו קלות אמר עדיין לא נכנסתי לא"י כיון שמצא כבדות אמר הן אלו אבני א"י והיה מנשקם וקרא עליהם את הפסוק הזה כי רצו עבדיך את אבניה: דור שבן דוד בא. איירי דאיירי בברכת העולם הבא דפריש ניימא מסיים נקט לה נמי הכא: עתידין כל אילני סרק בא"י שיטענו פירות וכו'. לפי שרוצה לסיים בדבר טוב נקט לה הכא ולא קאמר לעיל דאיירי בהני מילי:

מהרש"א זה סוד העיבור כו'. כדאמרינן נמי לעיל שלא יגלו הסוד כו' ע"כ נקרא סוד עמי ואמר ובכתב ישראל לא יבאו זו ארץ ישראל על פי מ"ש פרק הפועלים לדידי הוי לי ספרא דאדם הראשון וכתיב ביה כו' רבי לא יתקרי רבינו סמיכה: דוכתא דמטה והכהן לא זכו כו'. נראה דהעבירה גופה נמי קאמר הכי דמטה והכהן לא זכו בה דכתיב כי לא תעבור את סירקן גו' והוא מי ישב כו' ולכך עבלתי לעבור במערה: ר"א מנשק כיפי דעכו כו'. ע' פרש"י ולא ידענא מאי רבותייהו טעמו כן בא"י כי והוי מן הראוי להיות כן בכל מקום ונראה לפרש דת"ק בביומו להקן מתקלים דהיינו מכשולי בעיר באותן כיפי וכלעים, ודני ואמי ור' אבי קימי אשמעת נסולא ר"ל אותן כלעים שעמידו ממשכא כו' למקום שהם פונים ללכת והשתא מיהא קרא דמייתי כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה וגו' אכולהו המותלתי קאי: צירוף אחר צירוף. לפי בישראל את יושו נמשלו ככסף נקי ואם לאו הרי הם כסיגים כמ"ש אלמך כסיר סיגיך גו' וכמפורש בתוכך במסכת חולין, וכמ"ש צרפתנו כצרוף את הכסף וצרפתים כצרוף הכסף, וז"ש אחר ע"ש ישראל בתחלה נמשלו לסיגים דצריך צירוף ועוד בה עשיריה דהיינו שעל ידי הצירוף בגלות לא ישאר רק המעשר מהם שהוא קדוש בכל מקום וכמ"ש כל הנותר בירושלים קדוש יאמר לו שב נצרפם כמ"ש ושבה והיתה לבער עד שיהיו ככסף נקי שנצרף שבעתים, ורב יוסף בא לפרש דהצירוף ע"י בזוזי ובזוזי דבזוזי דהיינו גלות אחר גלות: עתידין כל אילני סרק שבא"י כו'. עיין דברי התוספות לפי שרוצה לסיים בדבר טוב נקט לה הכא ולא פי' מכ"ל עיין שם, והוא דחוק ולולי דבריהם נראה דנקט לה הכא בפיר"ח סימן לחזר שם דוד בא וכמ"ש פרק חלק אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל דהיינו בבהרים בכלל צם אלו שאין בהם אילן מאכל רק אילני סרק ישאו פרים לישראל ודהאמר הכא גם מהאי קרא כי עץ נשא פריו ונראה לפרש עוד דבין הכא ובין התם מבמע ליה דאיירי מדכתיב בהו בשלמות פרי דר"ל גם שהוא אילן סרק ישא פרי עם רואי לגדל בו פרי מ"מ ישא פרי שלא נגידול ווה שלא סימן לחזר שם דוד בא ובן יוד נע"ו א"ר:

הדרן עלך מסכת כתובות

יה רבי אלעזר כי הוה סליק לארץ ישראל אמר פלטי לי מחדא כי סמכוהו אמר פלטי לי מתרתי כי אותבוהו בסוד העיבור אמר פלטי לי מתלתא שנא' (יחזקאל יג) והיתה ידי על הנביאים החוזים שוא וגו' בסוד עמי לא יהיו זה סוד העיבור ובכתב בני ישראל לא יכתבו זו סמיכה ואל אדמת בני ישראל לא יבאו כמשמעו. רבי זירא כי הוה סליק לארץ ישראל לא אשכח מברא למיעבר נקט במצרא וקעבר א"ל ההוא צדוקי עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפזיזותייכו קיימיתו א"ל דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה אנא מי יימר דזכינא לה. ר' אבא מנשק כיפי דעכו ר' חנינא מתקן מתקליה רבי אמי ורבי אסי (סס ע"ג) קיימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא ר' חייא בר

פלטי לי מחדא. נמלטתי מאחת מן קללות האמורות במקרא: נקט במצרא. יש מקום שאין גשר ומוליכים עץ על רוחב הנהר מגפה לגפה והיינו דהנך ניעך עליו כי אם אוחז בידיו בחבל המתוח למעלה ממנו קבוע שני ראשיו בשתי יתדות אחד מכאן ואחד מכאן בשתי עברי הנהר: עמא פזיזא. עם בהול: דקדמיתו פומייכו לאודנייכו. מתחלתכם הייתם בהולים שהקדמתם נעשה לנשמע ועודכם בבהלתכם כבתחלה למהר לעשות דבר בלא עיון: כיפי דעכו. האבנים ל"א כיפי דעכו כלשיה: מתקן מתקליה: מגוב ומתקן מכשולי העיר מהמת הכת שאין בעיתה הניבה עליו ומחזר כלא ישה הם רע על הדרכים: קיימי משמשא לטולא. כשהחמה

געשעהנד פערטיג אלע פירות. אז אויף שבועות איז געוועזען נייע ווייץ אונ נייע מעל אונ נייע פלאקס:

יה רבי אלעזר אז ער איז געקומען אין ארץ ישראל. האט ער געזאגט איך בין שוין פריי געוואָרן פון איין קללה. אז מען האט אים געזאגט ער מעג שוין זיין א רב. האט ער געזאגט איך בין שוין פריי געוואָרן פון צווייא קללות. אונ אז מען האט אים געזעצט צווישען דעם בית דין וואס האָבין געקלערט צוא מען זאל מעבר זיין דעם יאהר ומען זאל מאכען צוויי מאל אדר; אדער ניין: האט ער געזאגט איך בין שוין פריי געוואָרן פון דריי קללות. ווארום עס שטייט אין פסוק עס וועט זיין מיין האנט אויף דיא נביאים וואס זעהן פאלשקייט. אין דעם פר זאמלונג פון מיין פאָלק וועלין זייא ניט זיין. דאס מיינט מען ווען בית דין ווערין פאר זאמעלט צוא קלערין אויף דעם יאהר מען זאל מאכען צווייא מאהל אדר: אדער ניין: וועט ער ניט זיין אין דעם פאר זאמלונג. אונ איך בין יא געוועזען אין דעם פאר זאמלונג. אונ אין דעם געשריפט פון דיא יודין וועלין זייא ניט געשריבען ווערין. דאס מיינט מען זייא וועלין ניט האָבין קיין געשריפט אז זייא מעגין זיין רבנים. אונ איך מעג יא זיין א רב. אונ צוא דיא ערד פון די יודין וועלין זייא ניט קומען. זייא וועלין ניט קומען אין ארץ ישראל. אונ איך בין יא געקומען אין ארץ ישראל. רבי זירא אז ער איז געגאנגען אין ארץ ישראל אונ ער איז געקומען צו א טייך: האט ער ניט געפונען אברוק אריבער צוא גיין. האט ער זיך אן געהאלטין אן א שטריק אונ איז אריבער געגאנגען אויף א שמאלע ברעט. האט א אפיקורוס געזאגט צוא רבי זירא איר זענט א איבער געאיילטע פאָלק. איר האט צוא געזאגט מיט אייער מויל צוא טאהן. וואס אייערע אויערין האבין ניט געהערט וואס צוא טאהן. איר האט געזאגט נעשה ונשמע. מיר וועלין טאהן אונ מיר וועלין הערין פריער הערט מען אויב מען וועט קענען טוהען דער נאך זאגט מען איך וועל טאהן. אונ איר זענט נאך היינט אויך איבער געאיילט. פאר וואס האסטו ניט געווארט ביז א שיף וועט קומען דיך אריבער שיפען: דוא ביסט דאך געוועזען אין א סכנה דער טרונקען צוא ווערין: האט רבי זירא געזאגט צום אפיקורוס וויל ארץ ישראל איז אזו א ארט וואס משה אונ אהרן האבין ניט זוכה געוועזען אריין צוא קריגן: האב איך מורא געהאט טאמער וועל איך אויך ניט זוכה זיין אריין צוא קומען. דריבער האב איך מיך געאיילט אריבער צוא גיין דעם וואסער אונ אריין קומען אין ארץ ישראל. רבי אבא האט געקושט דיא שטיינער פון עכו: וואס איז ארץ ישראל. רבי חנינא פלעגט אפ ראמען דיא שטיינער פון דיא גאסען פון ארץ ישראל: מען זאל ניט האבען צוא רעדין אויף ארץ ישראל עס איז שלעכט צו גיין אין גאס. רבי אמי אונ רבי אסי אז זייא זענען געזעסין אונ געלערנט אונ דיא זוהן איז געקומען צוא זייא. זענען זייא געגאנגען אין

יאי משבחית בה בארעכון בית סאה אחת הניח לי אבא ממנה משח ממנה חמר ממנה עיבור ממנה קטניות ממנה רועות מקנתי . א"ל ההוא בר אמוראה לבר ארעא דישראל האי (תלתא) [תאלתא] דקימא אגודא דירדנא כמה גזריתו מינה א"ל שיתין כורי א"ל אבתי לא מעייליתו בה אחריבתוה אנן ק"כ כורי הוה גזרינן מינה א"ל אנא נמי מחד גיסא קאמינא לך . אמר רב חסדא מ"ד (ירמיה ג) ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי למה נמשלה ארץ ישראל לצבי לומר לך מה צבי זה אין עורו מחזיק בשרו אף ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה . ד"א מה צבי זה קל מכל החיות אף ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל את פירותיה אי מה צבי זה קל ואין בשרו שמן אף ארץ ישראל קלה לבשל ואין פירותיה שמנים ת"ל (שמות ג) ארץ זבת חלב ודבש שמנים מהלב ומתוקים מדבש :

(וכב"ב פ' מי שמת כביאו מאמר דומה לזה) :

פירוש: יאי משבחית בה בארעכון . יפה אתם משבחין אותה : בית סאה הניח לי אבא . י : א"ל בזה בר אמוראה . אחד מבני בבל אמר ליהודי מארץ ישראל : האי תאלתא דקיימא אגודא דירדנא . דקל פלוני שעומד על שפת הירדן : כמה גזריתו מינה . כמה תמרים אתם גוזרים ממנו . לקיטת תמרים קרויה גדירה בלשון משנה וגזרה בלשון ארמי : אין עורו מחזיק בשרו . כשעור כווץ ונומד לאחר שפשטו : אינה מחזקת פירותיה . שטובה פירותיה מרובין עד אין מקום להניחן :

קלה לבשל . כלי מפשתן הדבר הבינוסא ה"י . שממהרת לבשל פירותיה בעצרת :

יז אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד ששגר לבית חמיו יין חדש ושמן חדש וכלי פשתן חדש בעצרת מאי קמ"ל השיבותא דא"י קמ"ל ג

רבי

פאטער האט מיר געלאזין איין סאה ערד אין ארץ ישראל . פופציג איילין אויף פופציג איילין פון איר האב איך איל . פון איר האב איך וויין . פון איר האב איך קארן . פון איר האב איך ארבעס . פון איר פיטערין זיך דיא בהמות . איינער פון דיא אמוראים האט גזאגט צוא איידין ווען ער איז אריין געקומען האונגען אין ארץ ישראל . דער טייטעל בוים וואס שטייט נעבין דעם ירדן וויא פיל טייטלען האט איהר שוין אפ געשניטען פון אים . האט דער יוד גזאגט זעכציג כורים . האט דער אמורי גזאגט איהר זענט נאך ניט אריין געגאנגען אין ארץ ישראל . אונ איהר האט איהר שוין קאליע געמאכט . מיר פלעגין אראפ נעמען טייטלען פון דעם בוים הונדערט מיט צוואנציג כורים . האט דער יוד גזאגט איך מיין פון איין זייט בוים האב איך אראפ גינומען טייטלען זעכציג כור . אונ אז מיר וועלין אראפ נעמען דיא טייטלען פון אלע פיר זייטען פון בוים . וועלין מיר האבין צווייא הונדערט מיט פערציג כורים . רב חסדא האט גזאגט עס שטייט אין פסוק איך וועל דיר געבין א גלוסטיגע לאנד נחלת צבי . פאר וואס איז גיגליכען ארץ ישראל צו אהערש . צוא זאגין דיר . אזוי וויא אהערש אז מען ציהט אראפ פון אים דיא פעל . ווערט דיא פעל אין גיצויגין . אונ ניא איז שוין ניט אזוי גרוים וויא דער הערש . אז מען זאל וועלין דיא פעל צוריק ארויף ציהען אויף דעם הערש וואלט דיא פעל ניט גיקענט פאר נעמען דעם גאנצין הערש . אזוי ארץ ישראל אז מען נעמט אראפ פון איר דיא פירות . אונ מען זאל וועלין דיא פירות אוים שפרייטין אין ארץ ישראל . וואלט ארץ ישראל ניט גיקענט פאר נעמען דיא גאנצע פירות . אדער אזוי מיינט מען אזוי וויא אהערש איז גרינגער צום לויפען פון אלע חיות . אזוי איז ארץ ישראל גרינגער פון אלע לענדער פערטיג צוא מאכען אירע פירות . פרעגט דיא גמרא טאמער מיינט מען אזו . אזו וויא דער הערש איז גרינג צום לויפען אונ זיין פלייש איז ניט פעט . אזוי איז ארץ ישראל גרינג פארטיג צוא מאכען אירע פירות . אבער דיא פירות זענען ניט פעט . שטייט אין פסוק א לאנד וואס אין איר רינט מילך אונ האניק . דיא פירות זענין פעטער פון מילך אונ זיסער פון האניק :

יז אמר . רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין עס האט אמאל גיטראפין איינער האט געשיקט צוא זיין שווער אסחורה . נייע וויין . אונ נייע איל . אונ קליידער פון נייע פלאקס . אום שבועות . רב יהודה דער צייגט דיא גוטקייט פון ארץ ישראל . אז אין ארץ ישראל ווערט

דהוה מרבו בה מלכי דכתיב (ישעיה ל) כי היו בצוען שריו ואין לך טרשים בכל א"י יותר מחברון דהוו קברי בה שכבי ואפ"ה חברון מבונה על א' משבעה בצוען דכתיב (במדבר יג) וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים מאי נבנתה אילימא נבנתה ממש אפשר אדם בונה בית לבנו קטן קודם שיבנה לבנו גדול שנאמר (בראשית י) ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען אלא שמבונה על אחת משבע בצוען והני מילי בטרשים אבל שלא בטרשים ה' מאה והני מילי שלא בברכותיה אבל בברכותיה כתיב (בראשית כו) ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים:

טז תניא אמר ר' יוסי סאה ביהודה היתה עושה ה' סאים סאה קמח סאה סולת סאה סובין סאה מורסן וסאה קיבוריא א"ל ההוא צדוקי לר' חנינא יאי

בצוען: דמרבו בה מלכי. מצרים שנאמר כי היו בצוען שריו על (מלך) [מלכי] ישראל הכתוב מדבר שהלכו שמה לבקש עזרה ובטחו על מלכי מצרים שהיו קרובים ושלוחיהם מגיעין בצוען שהיתה של מלך מצרים מביאים תשורה: נבנתה. בנויה בכל טוב מבונה לשון בני כדכתיב ואבנה גם אנכי ממנה: לבנו הקטן. לבנו: לבנו הגדול. למצרים: על אחת ז'. הרי ז' פעמים ע' הרי ת"ן ובמקום שאינו טרשים כחברון יש להוסיף עד ת"ק ובברכותיה כתיב ק' שערים על אחת שבשאר שנים נותנת נמצא מאה פעמים ת"ק הרי ה' רבוא:

סאה קמח. הוא אבק דק היוצא מן הנפה והריחים שהוא כריחים של גריסין ואינן טחונים דקים והנפה מוציאה הקמח וקולטת הסולת ומחזיר מה שבנפה לריחים. סובין. מהמכתשת מוציאה כשטוחנין החטה לסולת הוא"ן במכתשת: מורסן. הן סובין היוצאים באחרונה: קיבוריא. קמח קלוס יפה שנשאר עמו סס קיבר וקורי

סאה. אין אלע לענדער איז ניטא קיין בעסערע לאנד וויא מצרים איז. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אזוי וויא דער גארטין פון גאט אזוי איז מצרים. אונ אין גאנץ לאנד מצרים איז ניטא קיין בעסערע שטאט וויא צוען איז; ווארום אין צוען האט מען גיארעגוועט אלע קעניגען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אין צוען זענען גיוועזן דיא שרים. אונ אין גאנץ ארץ ישראל איז ניטא אזעלכע הארטע ערד וויא אין חברון איז, דריבער האט מען אלע מתים בגראבען אין חברון. ווייל דיא ערד איז ניט גוט צום זייען. פון דעסטוועגן איז חברון גיוועזן זיבען מאהל בעסער אונ פרוכטבארער וויא צוען איז גיוועזן. ווארום עס שטייט אין פסוק חברון איז גיבאהט גיווארין זיבען יאהר פריער פאר צוען מצרים. זאגט דיא גמרא וואס מיינט מען גיבאהט גיווארין. מיר זאלין זאגין חברון איז טאקי גיבאהט גיווארין מיט זיבען יאהר פריער וויא צוען מצרים איז גיבאהט גיווארין. קען דאס זיין. וועט אמענטש באהען אשטוב פאר זיין יונגערין זוהן פריער וויא ער וועט באהען פאר זיין עלטערין זוהן. עס שטייט דאך אין פסוק דיא קינדער פון חם זענען גיוועזן כוש אונ מצרים פוט אונ כנען. האט חם גיבאהט דיא שטאט חברון פאר זיין יונגערין זוהן פאר כנען. פריער וויא ער האט גיבאהט דיא שטאט צוען פאר זיין עלטערין זוהן פאר מצרים. דאס קען דאך ניט זיין; נאר אזוי מיינט מען חברון איז גיבאהט זיבען מאהל בעסער וויא צוען. אונ אז אין צוען האט גיוואקסין פון א סאה ערד זיבעציג כורים. האט אין חברון גיוואקסין פון א סאה ערד זיבען מאהל זיבעציג כורים. דאס איז פיר הונדערט מיט ניינציג כורים. אונ דאס איז גיוועזן ביא דיא הארטע ערד פון ארץ ישראל. אונ ניט ביא דיא הארטע ערד איז ארץ ישראל גיוועזן מיט פינף הונדערט מאהל בעסער. אונ דאס איז גיוועזן ניט אין איין יאהר פון א ברכה. אבער אין איין יאהר פון א ברכה שטייט יצחק האט גיזייט אין דיא לאנד אונ ער האט גיפונען אין דעם יאהר הונדערט מאהל אזוי פיל. איז הונדערט מאהל פינף הונדערט כורים. איז פינף ריבוא. א ריבוא איז צעהן טויזענד. איז פופציג טויזענד כורים; אונ א כור איז דרייסיג סאה. איז דרייסיג מאהל פופציג טויזענד סאה. דאס איז פופצעהן מאהל הונדערט טויזענד סאה:

טז תניא: מיר האבין גילערונט רבי יוסי האט גיזאגט אין יהודה האט גיוואקסין פון איין סאה פינף סאה. איין סאה פראסטע מעהל. איין סאה פיינע מעהל. איין סאה גראבע קלייען איין סאה דינע קלייען. אונ איין סאה שווארצע מעהל. אאפיקורוס האט גיזאגט צוא רבי חנינא איר לויבט זייער ריכטיג אייער לאנד. דיא איז טאקי באמת אגוטע לאנד. איין

להההוא אתרא אייתי קמייהו אפרסקא דהוה כאילפס כפר הנו ואילפס כפר הינו כמה הוה חמש סאין. אכלו שליש והפקירו שליש ונתנו לפני בהמתן שליש. לשנה איקלע ר׳ אלעזר להתם ואייתו לקמיה נקטן בידיה ואמר (תהלים קז) ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה ר׳ יהושע בן לוי איקלע לגבלא חזנהו להנהו קטופי דהוו קיימי כי עיגלי אמר עגלים בין הגפנים אמרו ליה קטופי נינהו אמר ארץ ארץ הכניסי פירותיך למי את מוציאה פירותיך לערביים הללו שעמדו עלינו בחטאתינו לשנה איקלע ר׳ חייא להתם חזנהו דהוו קיימי כעזי אמר עזים בין הגפנים א״ל זיל לא תעביד לן כחבירך:

נקטן בידיה. מלאן קטנות מלאחות כיתן לאחם: קטופי. האשכולות כדמתרגמינן לא תבצר תקטיף: לשנה. לסוף שנה: בברכותיה. בברכה מבורכת: ביציבתה של צוען וכו׳. [כלומר] כדמפרש והולך ומעט ההם למד נא״י כדמפרש והולך: אני ראיתי בבקעת בית שאן. בית סאה מבאר תבואה: בית סאה עושה ע׳ כורין. וכיון דבסאה תבואה יש ע׳ כורין כ״ש נאלין מצרים שאין לך מעולה בכל הארצות כמצרים שהרי נמשלה לגן ה׳ ואין במצרים מעולה מצוען כצוען

תנו ת״ר בברכותיה של א״י בית סאה עושה ה׳ רבוא כורין בישיבתה של צוען בית סאה עושה ע׳ כורין דתניא א״ר מאיר אני ראיתי בבקעת בית שאן בית סאה עושה ע׳ כורין. ואין לך מעולה בכל הארצות יותר מארץ מצרים שנאמר (בראשית יג) כגן ה׳ כארץ מצרים ואין לך מעולה בכל ארץ מצרים יותר מצוען דהוה

רבי חלבו און רבי עוירא און רבי יוסי בר חנינא זענען אמאהל געקומען אויף איין ארט. האט מען געבראכט פאר זייא אפרסקים יעדער אפרסק איז געוועזן גרויס אזוי וויא א ראנדעל (אלפס) פון דארף הינו: און דער ראנדעל פון דארף הינו וויא גרויס איז געוועזן: אין אים האט מען געקענט אריין גיסען וואסער פינף סאה. א דריטיל פון דעם אפרסק האבען זייא געגעסען. און א דריטיל האבען זייא מפקיר געוועזן. און א דריטיל האבען זייא געגעבן פאר דיא בהמות. אויף דעם אנדערין יאהר איז געקומען רבי אלעזר אויף דעם ארט און מען האט פאר אים אויך געבראכט אפרסקים. זענען זייא געוועזן אזוי קליין אז ער האט געקענט האלטען דיא אפרסקים אין איין האנט. האט רבי אלעזר געזאגט דיא פרוכטבארע לאנד איז געווארען געזאלצענע ערד. ווייל דיא וואס זיצען אויף דער לאנד זענען שלעכט געווארען. רבי יהושע בן לוי איז אמאהל געקומען אין דעם ארט גבלא. האט ער געזעהן צווייגן ווינטרויבן וואס זענען געשטאנען אין ווייגארטן אזוי וויא קעלבער. פון ווייטענס האט רבי יהושע געמיינט אז דאס זענען קעלבער: האט ער געזאגט צו דיא מענטשען קעלבער זענען אין ווין גארטן צווישען דיא ווינשטאקען האבען דיא מענטשען צו אים געזאגט דאס זענען ניט קיין קעלבער נאר צווייגן ווינטרויבן. האט רבי יהושע געזאגט דוא ערד נעם אריין דיינע פירות; פאר וועמען ציהסט דו אויס דיינע פירות. פאר דיא אראבער וואס זייא זענען אויף געשטאנען אויף אונז דורך אונזערע זינד. אויף דעם אנדערן יאהר איז געקומען רבי חייא אין גבלא. האט ער געזעהן דיא צווייגן ווינטרויבן שטייען אזוי גרויס וויא ציגען. האט רבי חייא געפרעגט ציגען זענען צווישען דיא ווינשטאקן. האט מען געזאגט צוא רבי חייא גייא פון אונז זאלסט אונז ניט מאכען אזוי וויא דיין חבר האט געמאכט זאלסט אונז ניט פלוכען אזוי וויא רבי יהושע האט אונז געפלוכט:

תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט ווען ארץ ישראל איז געוועזן געבענשט אז מען האט גיזייט אויף א שטיק ערד וואס איז געוועזן גרויס א סאה פופציג איילין דיא לענג און פופציג איילין דיא ברייט. האט געוואקסען פינף רבוא כורין דאס איז פופצעהן מאהל הונדערט טויזענד סאה. ווען דיא שטאט צוען איז געוועזן בוואהנט. אז מען האט דארט געזייט אויף א שטיק ערד וואס איז געוועזן גרויס א סאה. האט געוואקסען זיבעציג כורין דאס איז צוויא טויזענד מיט איין הונדערט סאה. ווארום מיר האבען געלערנט רבי מאיר האט געזאגט איך האב געזעהן אין דעם טאהל בית שאן: אז מען האט דארט געזייט אויף א שטיק ערד וואס איז גיוועזן גרויס א סאה. האט געוואקסען זיבעציג כורין דאס איז צוויא טויזענד מיט איין הונדערט

מתק בהבוסק ביום נגלים : לפגר. לגון בימוס: דלית. כרם המודלה על גבי כלונסאות פרליה"ה בלע"ז: הוה עבדא ספי. שהי דלית בכל יום היין מהמעט מן האשכולות וזה פוגם הכסול: קדמתי בנשף. קודם עמוד השחר: והוי כמבי מיכסי עד לאקרא דהולבקני. כשהרך כל המקשאות ישתער לגן: נקסן

שינים להברו יותר ממשקהו חלב שנאמר (שם) ולבן שנים מחלב אל תקרי לבן שינים אלא ליבון שינים: יד רב חייא בר אדא מקרי דרדקי דר"ל הוה איפגר תלתא יומי ולא אתא כי אתא א"ל אמאי איפגרת א"ל דלית אחת הניח לי אבא ובצרתי ממנו יום ראשון ג' מאות אשכולות אשכול לגרב יום ב' בצרתי ג' מאות אשכולות ב' אשכול לגרב יום ג' בצרתי ממנה ג' מאות אשכולות ג' אשכול לגרב והפקרתי יותר מחציה א"ל אי לאו דאיפגרת הוה עבדא טפי. רמי בר יחזקאל איקלע לבי ברק חזינהו להנהו עזי דקאכלן תותי תאיני וקא נטיף דובשא מתאיני וחלבא טייף מנייהו ומערב בהדי הדדי אמר היינו זבת חלב ודבש. א"ר יעקב בן דוסאי מלוד לאונו ג' מילין פעם אחת קדמתי בנשף והלכתי עד קרסולי בדבש של תאנים. אמר ר"ל לדידי חזי לי זבת חלב ודבש של צפורי והוי שיתסר מילין אשיתסר מילין. אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי זבת חלב ודבש של כל א"י (דף קיב) והוי כמבי מיכסי עד אקרא דתולבקני עשרין ותרתי פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי. ר' חלבו ור' עוירא ור' יוסי בר חנינא איקלעו

גיגעבין טרינקען מילך. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ולבן שנים מחלב. זאלסט ניט לייענען לבן שינים: נאר זאלסט לייענען ליבון שינים: אז ער ווייזט צו זיין חבר ווייסע ציין, ער לאכט צוא אים. איז בייא זיין חבר בעסער וויא ער וואלט גיטרונקען מילך:

יד רב חייא בר אדא איז גיוועזן א מלמד בייא דיא קינדער פון ריש לקיש. איז אוועק גיגאנגען דרייא טעג אונ ער איז ניט גיקומען לערנען מיט דיא קינדער. דער נאך וויא רב חייא איז גיקומען. האט ריש לקיש צו איהם גיזאגט פאר וואס ביסטו גיגאנגען לעדיג. האט רב חייא גיזאגט מיין פאטער האט מיר גילאזין איין ווייַן גארטין דעם ערשטין טאג האב איך אפ געשניטען דרייא הונדערט צווייגלאך ווייַנטרויבין. פון יעדער צווייגיל ווייַנטרויבין איז גיוועזן א סאה ווייַן. דעם אנדערן טאג האב איך אפ געשניטען 300 צווייגלך ווינטרויבן פון צווייא צווייגלך ווייַנטרויבן איז גיוועזן א סאה ווייַן. דעם דריטען טאג האב איך אפ געשניטען דרייא הונדערט צווייגלאך ווייַנטרויבין פון דרייא צווייגלאך ווייַנטרויבין איז גיוועזן א סאה ווייַן. אונ מער וויא א העלפט ווייַן גארטין האב איך מפקיר גיוועזן, ווער עס וויל זאל גיין נעמען דיא ווייַנטרויבין: האט ריש לקיש גיזאגט צוא רב חייא ווען דו וואלסט ניט מבטל גיוועזן פון לערנען דיא דרייא טעג. וואלט אין ווייַן גארטין נאך מער גיוואקסין. ווארום דו האסט דאך אליין גיזעהן אז יעדער טאג איז דער עיין ווייניגער גיווארין פון דיא ווייַנטרויבין. ווייל דוא האסט ניט גילערונט מיט דיא קינדער. רמי בר יחזקאל איז אמאהל גיקומען אין דעם ארט בני ברק האט ער גיזעהן ציגען שטייען אונטער דיא פייגין בוימער אונ עסן פייגין. אונ דיא האניק רינט פון דיא פייגין אויף דיא ערד. אונ דיא מילך רינט פון די ציגען. אונ עס ווערט אויסגעמישט דיא מילך מיט דיא האניק. האט רמי גיזאגט דאס איז וואס דיא תורה זאגט אז ארץ ישראל איז א לאנד וואס אין איר רינט מילך אונ האניק. רבי יעקב בן דוסאי האט גיזאגט פון לוד ביז אונו איז דרייא תחום שבת (וועקס טויזענד איילין) אמאהל בין איך אויף גישטאנען גאנץ פריא פאר טאג. אונ בין גיגאנגען (פון לוד ביז אונו) ביז דיא קנעכיל אין האניק פון פייגין: ריש לקיש האט גיזאגט איך האב גיזעהן דעם ארט וואו עס האט גירונען מילך אונ האניק געבין דיא שטאט צפורי. איז דער ארט גרויס גיוועזן זעכצעהן תחום שבת דיא לייג אונ זעכצעהן תחום שבת דיא ברייט. רבה בר בר חנה האט גיזאגט איך האב גיזעהן אלע ערטער פון גאנץ ארץ ישראל וואס דארט האט גירונען מילך מיט האניק. אז מען זאל צוא זאמען נעמען אלע ערטער וועט זיין אזוי גרויס וויא פון דעם ארט בי מיכסי ביז דעם ארט אקרא דתולבקני. דאס איז צווייא אונ צוואנציג מייל דיא לייניג אונ זעכצעהן מייל דיא ברייט.

העה"ב מביא ענבה אחת בקרון או בספינה ומניחה בזוית ביתו ומספק הימנה כפטס גדול ועציה מסיקין תחת התבשיל ואין לך כל ענבה וענבה שאין בה ל' גרבי יין שנאמר ודם ענב תשתה חמר א"ת חמר אלא חומר. כי אתא רב דימי אמר מ"ד (בראשית מט) אוסרי לגפן עירה אין לך כל גפן וגפן שבא"י שא"צ עיר אחת לבציר.

ולא תלמוד לחרכו: חומר. כור והיא ל' סאין: גרבי. כדה: אין לך כל אילן סרק. אלא יעשה פרי: אין בו יין. אין בו לגלוה כפרי: סוסה. לבן סכסה שהיין מסית את השכור: רשה לי כעיניך. (ומתרגם) [ומתרגם] לבן שחוק ומתוק חוך לי כעינים בלך וטוב לי מיין כשתראני פנים צהובות ובוהקות: ואחוי לי שיניך. [דף א] לבן

(שם) ולשרקה בני אתונו אין לך כל אילן סרק שבא"י שאינו מוציא משוי שתי אתונות ושמא תאמר אין בו יין ת"ל (שם) כבס ביין לבושו ושמא תאמר אינו אדום ת"ל (שם) ובדם ענבים ושמא תאמר אינו מרוה ת"ל (שם) סותה ושמא תאמר אין בו טעם ת"ל (שם) חכלילי עינים מיין כל חיך שטועמו אומר לי לי וש"ת לנערים יפה ולזקנים אינו יפה ת"ל (שם) ולבן שנים מחלב אל תקרי לבן שינים אלא לבן שנים פשטיה דקרא במאי כתיב כי אתא רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע רמוז בעיניך דבסים מחמרא ואחוי לי שיניך דבסים מחלבא מסייע ליה לר' יוחנן דא"ר יוחנן טוב המלבין שינים

אהאגין אדער אויף אשיף אין חיינטרויב אונ וועט איהם ליגין אין שטוב אין אווינקעל אונ ער וועט שעפין פון איהם חיין אזוי ווי מען שעפט פון אגרויסע פאס. אונ דעם לידיגען וויינטרויב וועט מען פארברענגען צו קאכין פאר איהם. אונ יעדער וויינטרויב וועט זיין וויין ניט ווייניגער ווי דרייסיג סאה. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק ודם ענב תשתה חמר. זאלסטו ניט לייענען חמר. נאר זאלסט לייענען חומר: דיא בלוט (דיא חיין) וואס דוא וועסט טרינקען פון וויינטרויב. וועט זיין חומר. דרייסיג סאה. אז רב דימי איז גיקומען האט ער גיזאגט עס שטייט אין פסוק אוסרי לגפן עירה. מען וועט בינדען צו אווין שטאק אמויל אייזיל. צו יעדער וויין שטאק וואס וועט זיין אין ארץ ישראל וועט מען דארפין צו דינע ווינטרויבין אמויל אייזיל זאל פירען די ווינטרויבין אהיים. אין פסוק שטייט ולשרקה בני אתונו. אפילו יעדער לידיגער בוים וואס וועט וואקסין אין ארץ ישראל. וועט וואקסין אויף איהם פירות וואס מען דארף זייא פירען מיט צוויי אייזלען. טאמער וועסטו זאגין אין די פירות פון לידיגען בוים איז ניטא קיין זאפט. שטייט אין פסוק ער וועט וואשין אין וויין זיין קלייד. אזוי פיל ווין וועט זיין ואפילו פון דיא ווינטרויבין פון דעם לידיגען בוים. אז מען וועט וואשין קליידער אין חיין. טאמער וועסטו זאגין דער ווין וועט ניט זיין רויט. שטייט אין פסוק אין דיא בלוט פון דיא ווינטרויבין. דיא ווין וועט זיין רויט וויא בלוט. טאמער וועסטו זאגין דער וויין וועט ניט זיין שטארק. ער וועט ניט אן שיכערין. שטייט אין פסוק סותה. סותה איז טייטש אן ריידין. ער רעט אן דעם שכור ער זאל איהם טרינקען. טאמער וועסטו זאגין דער ווין איז ניט גישמאק. שטייט אין פסוק חכלילי עינים מיין. יעדער גומען וואס האט פארזוכט דעם ווין: בעט ער מען זאל איהם נאך געבין פון דעם ווין. חכלילי איז צווייא ווערטער. חכי דער גומען. לי לי צוא מיר זאל מען נאך געבין. טאמער וועסטו זאגין דער ווין איז נאר גוט פאר יונגע מענטשין. אבער פאר אלטע מענטשין איז ער ניט גוט. שטייט אין פסוק ולבן שנים מחלב. זאלסטו ניט לייענען ולבן שנים. נאר זאלסט לייענען ולבן שנים. דער מענטש וואס איז אלט אין יאהרין פאר איהם איז אויך גוט די ווין. זאגט דיא גמרא וויא לערנט מען דעם פראסטין פשט אין פסוק. אז רב דימי איז גיקומען האט ער גיזאגט. דיא יודין האבין גיזאגט פאר גאט רבינו של עולם טוה אהאנק צו מיר מיט דיינע אויגין: דאס איז בייא מיר גישמאקער ווי ווין: אונ וויז מיר דיינע ציין ודאס מיינט מען דוא זאלסט לאכין צוא מיר. דאס איז ביי מיר גישמאקער וויא מילך. דאס וועט זיין אבעוויזונג צו רבי יוחנן. וואס רבי יוחנן האט גיזאגט דער וואס ווייזט די ווייסע ציין צו זיין חבר. דאס מיינט מען ער לאכט צו איהם אונ ווייזט איהם אפרייליך פנים: דאס איז ביי זיין חבר בעסער וויא ער וואלט איהם

גלוסקאות וכלי מילת. דריש פסת בר לשון פסת היד שביל להכנס והטה כתכנס לא מבכחת אלא פת הסויה: וכלי מילה. דריש פסת לשון כתונת פסים: כתתמר. לשון תומר דקל: קינן בלפת. קנן בו עד שעבה לידתו כתוכו והעפ"כ בקנו את סותר ס' ליטרין: נפשה. נבדל אחד מן הקלח: והיינו עולים בסולם. נגנקט עלים פגליפס: ודם ענב תשתה. מתוך העננים תשתהו ולא

יג אמר ר' חייא בר יוסף עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר (תהלים עב) יהי פסת בר בארץ. ת"ר יהי פסת בר בארץ מראש הרים אמרו עתידה חטה שתתמר כדקל ועולה בראש הרים ושמא תאמר יש צער לקוצרה ת"ל (שם) ירעש כלבנון פריו הקב"ה מביא רוח מבית גנזיו ומנשבה עליה ומשרה את סלתה ואדם יוצא לשדה ומביא מלא פסת ידו וממנה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו (דברים לב) עם חלב כליות חטה אמרו עתידה חטה שתהא כשתי כליות של שור הגדול ואל תתמה שהרי שועל קינן בלפת ושקלוהו ומצאו בו ששים ליטרין בליטרא של צפורי. תניא א"ר יוסי מעשה בשיחין באחד שהניח לו אביו שלשה בדי חרדל ונפשת אחד מהם ונמצאו בו ט' קבין חרדל ועציו סיכבו בו סוכת יוצרין. אר"ש בן תחליפא קלח של כרוב הניח לנו אבא והיינו עולים ויורדים בו בסולם. (שם) ודם ענב תשתה חמר אמרו לא כעה"ז עה"ב העה"ז יש בו צער לבצור ולדרוך העה"ב

וואקסט דא ארוים אין פיל קליידער. דיא צדיקים וואס זענען בגראבין געווארין אין זייערע קליידער. איז דאך געווים אז זייא וועלין אויף שטיין אויך אין דיא קליידער:

יג אמר. רבי חייא בר יוסף האט געזאגט עס וועט אמאהל וואקסין אין ארץ ישראל פארטיגע קיכלאך אונ זיידענע קליידער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. יהי פסת בר בארץ. פסת מיינט מען פארטיגע ברויט. אונ פסת מיינט מען קליידער. דיא רבנן האבין געלערנט עס שטייט אין פסוק יהי פסת בר בארץ מראש הרים. עס וועט אמאהל וואקסין ווייץ אויף דיא בערג אזוי גרויס וויא דיא טייטעל בוימער: טאמער וועסטו זאגין עס וועט זיין שווער צו שניידין דיא ווייץ. שטייט אין פסוק ירעש כלבנון פריו. דער ווינט וועט שטורעמען אויף דיא פירות. אזוי וויא ער שטורעמט אויף דיא בוימער אין וואלד. גאט וועט ברענגען א ווינט פון זיינע אוצרות אונ דער ווינט וועט בלאזין אויף דיא תבואה. אונ דיא קערנער וועלין ארויס פאלין. אונ א מענטש וועט גיין אין פעלד אונ ער וועט ברענגען א פולע האנט קערנער ווייץ. אונ פון האנט וויין וועט ער שפייזין זיך מיט אלע זיינע שטוב מענטשין. עס שטייט אין פסוק עם חלב כליות חטה. מיט דיא פעטס פון דיא נירען ווייץ. מען האט געזאגט עס וועט אמאהל זיין א ווייץ אזוי גרויס אונ אזוי פעט אזוי וויא דיא צווייא נירען פון א גרויסין אקס. אונ דו זאלסט דיך ניט וואנדערין עס זאל זיין אזעלכע גרויסע פירות. וואריום א פוקס האט אמאהל געמאכט זיינע א נעסט אין א לפת (אין א ריב) ער האט ארויס גענעמין פון א רייבע. אונ עס איז געבליבען די בלויזע שאלאכץ ארום: אונ אינווייניג האט דער פוקס געהאט זיינע קינדער. אונ מען האט געוואוגין דעם שאלאכץ. האט ער געוואוגין זעכציג פונט מיט דיא וואג פון דיא שטאט ציפורי. מיר האבין געלערנט רבי יוסי האט געזאגט עס האט אמאהל געטראפין אין דעם ארט שיחין ביי איינעם וואס דער פאטער האט איהם גילאזין דריי צווייגין וואס אויף זיי האט געוואקסין חרדל. איז איין צווייגיל אפ געריסען געווארין. האט מען אין איהם געפונען ניין קבין חרדל: אונ מיט די האלץ האט מען בעדעקט די ביידלאך וואס די טעפער מאכין דארט זייערע טעפ. רבי שמעון בן תחליפא האט געזאגט אונזער פאטער האט אונז גילאזין אווארציל כרוב. איז מען ארויף גיגאנגען מיט א לייטער פון דער ערד אויף דעם ווארציל. אונ מען איז אראפ גיגאנגען מיט א לייטער פון ווארציל אויף די ערד. אין פסוק שטייט ודם ענב תשתה חמר. דיא בלוט פון וויין טרויבין וועט טו טרינקען וויין. ווען משיח וועט קומען וועט ניט זיין אזוי וויא היינט איז. היינט אז א מענטש האט וויינטרויבין האט ער פיל ארבעט. צו שניידין די ווינטרויבין פון ביים. אונ צוא טרעטין זיא דיא וויין ... ארויס גיין. אבער ווען משיח וועט קומען וועט א מענטש ברענגען אויף

רפאים תפיל כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו. כיון דחזייה דקא מצטער א״ל ר׳ מצאתי להם (רפואה) [תקנה] מן התורה (דברים ד) ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כלכם היום וכי אפשר לדבוקי בשכינה והכתיב (שם) כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא אלא כל המשיא בתו לת״ח והעושה פרקמטיא לת״ח והמהנה ת״ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מדבק בשכינה כיוצא בדבר אתה אומר (שם ל) לאהבה את ה׳ אלהיך וגו׳ ולדבקה בו וכי אפשר לאדם לדבק בשכינה אלא כל המשיא בתו לת״ח והעושה פרקמטיא לת״ח והמהנה ת״ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מדבק בשכינה. א״ר חייא בר יוסף עתידין צדיקים שמבצבצים ועולים בירושלים שנאמר (תהלים עב) ויציצו מעיר כעשב הארץ ואין עיר אלא ירושלים שנאמר (מ״ב יט) וגנותי (על) [אל] העיר הזאת. וא״ר חייא בר יוסף עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהם קל וחומר מחטה מה חטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושים צדיקים שנקברו בלבושיהם עאכ״ו:

רפאים תפיל. ולהכן רפאים תפיל: שלא שלכם תקנה. יהנו לת״ה מנכסיהם: העושה פרקמטיא. מהעסק בממון ת״ח כדי להגיע לידו שכר והם פנוים לעסוק בתורה ע״י זלו וכתיב היים כלכם היום ע״י דבוקו בל ת״ה יזכה להיות: גליבקאות

אנדער פסוק אז עמי הארצים וועלין ניט אויף שטיין צוא תחית המתים: ווארום עס שטייט אין פסוק כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל. דער וואס האט גענוצט מיט דיא ליכטיגקייט פון דער תורה. וועט דיא ליכטיגקייט פון דער תורה אים לעבעדיג מאכען; אונ דער וואס האט ניט גענוצט מיט דיא ליכטיגקייט פון דער תורה. וועט דיא ליכטיגקייט פון דער תורה אים ניט לעבעדיג מאכען. ווייא רבי אלעזר האט געזעהן אז רבי יוחנן האט צער וועיל די עמי הארצים וועלין ניט לעבעדיג ווערין צו תחית המתים. האט רבי אלעזר געזאגט איך האב געפונען א הילף צו די עמי הארצים פון א פסוק אין דער תורה. עס שטייט אין פסוק אונ איהר זענט בהעפט צו אייער גאט לעבט איהר אלע היינט. קען דען א מענטש זיין בהעפט צו גאט. עס שטייט דאך אין פסוק אז גאט איז אזוי וויא א פייער וואס פאר ברענט. נאר דער וואס מאכט חתונה זיין טאכטער מיט א תלמיד חכם. אונ דער וואס האנדילט מיט דיא געלט פון א תלמיד חכם. אונ ווי פיל עס איז דא פארדינט גיט ער איהם אוועק. אונ דאס טוהט ער דער תלמיד חכם זאל האבין פון וואנען צו לעבין אונ זאל קענין זיצען רוהיג אונ לערנען. אונ דער וואס שיינקט געלט צום תלמיד חכם פון זיין פאר מעגין. דער תלמיד חכם זאל זיצען רוהיג אונ לערנען; אויף דיא אלע דרייא רעכינט דער פסוק גלייך ווי זיי וואלטין זיך בהעפט צו גאט. אונ דורך דעם וועלין דיא לעבעדיג ווערין צוא תחית המתים. נאך אזוי אגלייכין זאגט דער פסוק. דוא זאלסט ליב האבין גאט אונ דוא זאלסט דיך בהעפטין צו איהם. קען דען א מענטש זיין בהעפט צו גאט; נאר דער וואס מאכט חתונה זיין טאכטער מיט א תלמיד חכם: אונ דער וואס האנדילט מיט דיא געלט פון א תלמיד חכם אונ זעהט צו פארדינען. אונ ווי פיל עס איז דא פארדינט גיט ער איהם אוועק. אונ דאס טוהט ער דער תלמיד חכם זאל האבין פון וואנען צו לעבין אונ זאל קענען זיצען רוהיג אונ לערנען. אונ דער וואס שיינקט געלט צום תלמיד חכם פון זיין פארמעגין. דער תלמיד חכם זאל זיצען רוהיג אונ לערנען. אויף דיא אלע דרייא רעכינט דער פסוק גלייך ווי זייא וואלטין זיך בהעפט צו גאט. רבי חייא בר יוסף האט געזאגט עס וועט א מאהל זיין אז דיא צדיקים וועלין ארויס שפראצין אונ ארויף גיין פון דיא ערד אין ירושלים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זייא וועלין שפראצין פון שטאט אזוי וויא דיא גראז שפראצט פון דיא ערד. אונ דיא שטאט מיינט מען ירושלים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איך וועל בעשיצען אויף דיא שטאט. אויף ירושלים. נאך האט רבי חייא בר יוסף געזאגט ווען דיא צדיקים וועלין לעבעדיג ווערין וועלין זייא אויף שטיין אין דיא קליידער וואס מען האט זייא בגראבין. ווארום מאדאך אנייין וואס מען האט איר בגראבין ומען האט איר פארזייעט נאקעט.

גמור היה וכו'. אילפא מוסיף בה דברים מעשה בא' שהיה מצטער על אשה אחת ובקש לירד כיון ששמע בזאת גלגל בעצמו עד יום מיתו אע"פ שחכם גדול אתה אינו דומה לומד מעצמו ללומד מרבו ואם תאמר אין לך רב יש לך רב ומנו ר' יוחנן ואם אין אתה עולה הזהר בג' דברים אל תרבה בישיבה שישיבה קשה לתחתוניות ואל תרבה בעמידה שעמידה קשה ללב ואל תרבה בהליכה שהליכה קשה לעינים אלא שליש בעמידה שליש בישיבה שליש בהלוך. כל ישיבה שאין עמה סמיכה עמידה נוחה הימנה ס"ד והאמרת עמידה קשה ללב אלא ישיבה (ע"ג) שאין בה סמיכה עמידה שיש בה סמיכה נוחה הימנה:

יב **אמר** ר' אלעזר עמי ארצות אינם חיים שנאמר (ישעיה כו) מתים בל יחיו רפאים בל יקומו תנ"ה מתים בל יחיו יכול לכל ת"ל רפאים בל יקומו במרפה עצמו מדברי תורה הכתוב מדבר א"ל ר' יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי ההוא במרפה עצמו לע"ז הוא דכתיב א"ל קרא אחר אני דורש דכתיב (שם כו) כי טל אורות טלך וארץ רפאים.

אילפא מוסיף בה דברים. מה שלא לו כן: מעשה באחד שהיה מצטער על אשה אחת. בזמן בה עיניו והיא היתה בח"ל: ואע"פ שחכם אתה. יפה לך לעלות כאן ללמוד מפי הרב שאין דומה הלומד מעצמו וכו': ואם תאמר אין לך רב. כאן שיוכל ללמדך: שאין בה סמיכה. כמו נשענת לא נקתדרות יש סמיכה בספסלין וכסאות אין סמיכה: רפאים בל יקומו. במרפה עצמו מד"ת: וארץ רפאים

ארץ ישראל: אילפא זאגט דיא האבין נאך מער געשיקט זאגין צו רבה. עס האט אמאהל געטראפין איינער האט געוואינט אין ארץ ישראל אונ עס איז אים געפעלין אשה וואס האט געוואונט אין חוץ לארץ. האט ער געהאט גרויס צער פאר וואס ער קען ניט חתונה האבין מיט דיא אשה. אונ ער האט געוואלט גיין צו איר אין חוץ לארץ. ווייא ער האט געהערט וואס דא איז פריער געשעהן פון יעקב אונ יוסף.. אין ער געבליבען וואוינען אין ארץ ישראל ביז ער איז געשטארבין. אונ אפילו דוא ביסט א גרויסער חכם. פון דעסטוועגין זאלסטו קומען צו אונז אין ארץ ישראל. ווארום עס איז ניט גלייך אז מען לערנט פון זיך אליין צו מען לערנט פון א רבי. ווילסטו אפשר זאגין דוא האסט ניט קיין רבי אין ארץ ישראל. דוא האסט א רבי אין ארץ ישראל. דס איז רבי יוחנן. אונ אויב דוא וויקסט ניט קומען צו אונז אין ארץ ישראל. זאלסטו דיך היטען אין דרייא זאכין. דוא זאלסט ניט צוא פיל זיצען: ווארום פון פיל זיצען בעקומט מען מארידען קראנקייט אונ דוא זאלסט ניט צוא פיל שטיין: ווארום פון פיל שטיין ווערט שוואך דיא הארץ. אונ דוא זאלסט ניט צוא פיל גיין. ווארום פון פיל גיין ווערט טונקעל דיא אויגן. נאר אדריטול זאלסטו שטיין. אונ אדריטול זאלסטו זיצען. אונ אדריטול זאלסטו גיין: אזיצונג וואס מען קען זיך ניט אן לענען. איז בעסער צו שטיין. פרעגט דיא גמרא דו זאגסט דאך אז פון שטיין ווערט שוואך די הארץ. נאר אזו מיינט מען איהער צוא זיצען אן אנלעהנונג. איז בעסער צוא שטיין אן געלעהנט:

יב אמר. רבי אלעזר האט געזאגט דיא עמי הארצים וואס זענין געשטארבין וועלין ניט צוריק לעבעדיג ווערין ווען משיח וועט קומען. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא טויטע וועלין ניט לעבין רפאים בל יקומו. דיא מענטשן וואס האבין זיך אפ געלאזט פון תורה לערנען. וועלין ניט אויף שטיין. זאגט דיא גמרא מיר האבין אויך אזוי געלערנט. עס שטייט אין פסוק דיא טויטע וועלין ניט לעבין. וואלטין מיר מיינען אלע טויטע וועלין ניט לעבין. שטייט אין פסוק רפאים בל יקומו. דער פסוק מיינט נאר דיא מענטשין וואס האבין זיך אפ געלאזט פון תורה לערנען וועלין ניט אויף שטיין: אבער דיא מענטשין וואס האבין געלערנט תורה וועלין יא אויף שטיין. האט רבי יוחנן געזאגט צוא רבי אלעזר גאט וויל ניט דוא זאלסט אזוי זאגין. נאר דיא געשטארבענע עמי הארצים וועלין אויך אויף שטיין. אונ וואס עס שטייט אין פסוק רפאים בל יקומו. דאס מיינט מען דער וואס האט זיך אפ געלאזט פון דיא תורה אונ ער דינט עבודה זרה. דער וועט ניט אויף שטיין צוא תחיית המתים. האט רבי אלעזר געזאגט איך [illegible]

עם הדומה לחמור. ורוח להולכים בה א"ר ירמיה (א"ר) [בר] אבא א"ר יוחנן כל המהלך ד' אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העה"ב. ולר"א צדיקים שבח"ל אינם חיים אמר ר' אלעאי ע"י גלגול מתקיף לה ר' אבא סלא רבה גלגול צדיקים צער הוא אמר אביי מחילות נעשות להם בקרקע:

(בראשית מז) יא ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם.

אמר קרנא דברים בגו יודע היה יעקב אבינו שצדיק גמור היה ואם מתים שבח"ל חיים למה הטריח את בניו שלא קבל עליו צער מחילות כיוצא בדבר אתה אומר (שם נ) וישבע יוסף את בני ישראל וגו' א"ר חנינא דברים בגו יודע היה יוסף בעצמו שצדיק גמור היה ואם מתים שבח"ל חיים למה הטריח את אחיו ד' מאות פרסה שלא קבל עליו צער מחילות שלחו לי' אחוהי לרבה יודע יעקב שצדיק גמור:

חיים. בתמיה: ע"י גלגול. מתגלגלים כעצמות עד א"י וחיים שם: מחילות נעשות להם בקרקע. ועומדים על רגליהם והולכים במחילות עד א"י ושם מתגלגלין ויוצאין: דברים בגו. יש בתוך דברים מסותרים בדבר זה וצריך לתת לבם לו: שצדיק גמור היה. ולא היה צריך לזכות א"י: אבל אם אחוזי לרבה. כך גמגמו בפומבדיתא שום והא לא מתים בא"י ושלא תגרם לו כדי ביעתו אלמא אולמא:

החמור: נאר עם החמור. אפאק וואס איז גלייך צו אאייזיל. אזוי וויא דער עם וואס שטייט ביי אברהם מיינט מען דיא גוים וואס זענען זיינע קנעכט. אזוי דער עם וואס עס שטייט לעם עליה: מיינט מען אויך דיא גוים וואס זענען יודישע קנעכט. ניט גאט אנשמה אפילו צו זייא אויך: און פסוק שטייט גאט גיט אהערבערגען אטעם צו דיא מענטשן וואס גייען אין ארץ ישראל. האט רבי ירמיה בר אבא גזאגט פון רבי יוחנן ווענין דער וואס גייט פיר איילן אין ארץ ישראל איז ער פאר זיכערט אז ער וועט האבין עולם הבא. פרעגט דיא גמרא האלט דען רבי אלעזר אז דיא גישטארבענע צדיקים וואס אין חוץ לארץ וועלין ניט לעבעדיג ווערין. האט רבי אלעאי גזאגט זייערע ביינער וועלין זיך קוילערין אונטער דיא ערד ביז אין ארץ ישראל. און דארט וועלין זיי לעבעדיג ווערין. האט רבי אבא סלא רבה גיפרעגט וועלין דאך דיא צדיקים האבין צער ווען זייערע ביינער וועלין זיך קוילערין אונטער דיא ערד. האט אביי גזאגט עס וועט גימאכט ווערין קעלערס אין דיא ערד: און די צדיקים וועלין אויף שטיין פון זייערע קברים און וועלין גיין דורך די קעלערס ביז זייא וועלין קומען אין ארץ ישראל: און אין ארץ ישראל וועלין זייא ארויס גיין פון דיא ערד:

יא ונשאתני. יעקב אבינו האט גזאגט צוא יוסף דוא זאלסט מיך טראגין פון מצרים און זאלסט מיך בגראבין אין זייער בגרעבנים: האט קרנא גזאגט אין דער זאך איז דא פאר בארגענע רייד. יעקב אבינו האט דאך גיוואוסט אז ער איז א גאנצער צדיק. און ער דארף ניט דעם זכות פון ארץ ישראל. אויב דיא מתים וואס זענין בגראבין אין חוץ לארץ וועלין אויך לעבעדיג ווערין. צו וואס האט ער מטריח גיוועזן זיינע קינדער זייא זאלין אים טראגין אין ארץ ישראל: נאר ווייל יעקב האט ניט גיוואלט ליידין דעם צער צוא גיין דורך דיא קעלערס ביז ער וועט קומען אין ארץ ישראל. נאך אזוי אגלייכן זאגין מיר. עס שטייט אין פסוק יוסף האט בשווארין דיא יודין ווען זייא וועלין ארויס גיין פון מצרים זאלין זייא מיט נעמען זיינע ביינער. האט רבי חנינא גזאגט אין דער זאך איז דא פאר בארגענע רייד. יוסף האט דאך גיוואוסט אז ער איז א גאנצער צדיק. און ער דארף ניט דעם זכות פון ארץ ישראל. אויב דיא מתים וואס זענין בגראבין אין חוץ לארץ וועלין אויך לעבעדיג ווערין. צוא וואס האט ער מטריח גיוועזן זיינע ברידער זייא זאלין אים טראגין פיר הונדערט מייל. נאר ווייל יוסף האט ניט גיוואלט ליידין דעם צער צוא גיין דורך דיא קעלערס ביז ער וועט קומען אין ארץ ישראל: דיא ברידער פון רבה האבין גיוואונט אין ארץ ישראל און האבין געשיקט צוא רבה וואס ער האט גיוואונט אין חוץ לארץ. ער זאל קומען צוא זייא אין ארץ ישראל. האבין זייא גזאגט צוא אים דיא פריערדיגע רייד וואס עס איז גישטאנען פון יעקב און פון יוסף. פון זייא וועט מען אז מען בארף וואוינען אין

פס אמר תורגמ: וקרו ליה. ליחות המכיה: לעם עליה. על א״י: הכוח בנפלים כתיב. ולמולם נה״י: אמו לכ״י פה עם. עם מלכון עם: חימס

י **אמר** רב יהודה כל הדר בבבל כאלו דר בארץ ישראל שנאמר (זכריה ב) הוי ציון המלטי יושבת בת בבל אמר אביי נקטינן בבל לא חזיא חבליה דמשיח תרגומא אהוצל דבנימין וקרו ליה קרנא דשיזבתא. א״ר אלעזר מתים שבח״ל אינם חיים שנא׳ (יחזקאל כו) ונתתי צבי בארץ חיים ארץ שצביוני בה מתיה חיים שאין צביוני בה אין מתיה חיים מתיב רבי אבא בר ממל (ישעיה כו) יחיו מתיך נבלתי יקומון מאי לאו יחיו מתיך מתים שבא״י נבלתי יקומון מתים שבח״ל ומאי ונתתי צבי בארץ חיים אנבוכדנצר הא דכתיב דאמר רחמנא מייתינא עלייהו מלכא דקליל כי טביא א״ל ר׳ מקרא אחר אני דורש (שם מב) נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה ואלא הא כתיב נבלתי יקומון ההוא בנפלים הוא דכתיב ור׳ אבא בר ממל האי נותן נשמה לעם עליה מאי עביד ליה מבעי׳ ליה לכדרבי אבהו דא״ר אבהו אפי׳ שפחה כנענית שבא״י מובטח לה שהיא בת העה״ב כתיב הכא לעם עליה וכתיב התם (בראשית כב) שבו לכם פה עם החמור עם

אוגרעגע לעבער וואס זיי זענין נאנטער צו בבל אונ ווייטער צו ארץ ישראל. ברייננט מען די מתים צו בגראבין אין בבל:

י **אמר.** רב יהודה האט געזאגט דער וואס וואהנט אין בבל איז גלייך וויא ער וואהנט אין ארץ ישראל: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ציון זאל אנטרינען (אנטלויפין) אונ זיך בעהעטין אין בבל. זעהן מיר אז בבל אונ ציון איז אלץ איינס: אביי זאגט מיר האבין געלערנט דיא וואס וואהנען אין בבל וועלין ניט זעהן דיא יסורים וואס עס וועט זיין ווען משיח וועט קומען נאר גישט דיא מענטשין פון גאנץ בבל. נאר דיא מענטשין פון דיא שטאט הוצל וואס איז אין חלק פון בנימין. נאר זייא אליין וועלין ניט זעהן דיא יסורים וואס עס וועט זיין ווען משיח וועט קומען. אונ דיא שטאט הוצל רופט מען קרנא דשיזבתא. דער ווינקעל וואס וועט פרייא ווערין פון דיא יסורים פון משיח. רבי אלעזר האט גיזאגט דיא מתים וואס זענען בגראבין אין חוץ לארץ. וועלין ניט לעבעדיג ווערין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ונתתי צבי בארץ חיים. דיא לאנד וואס איך גלוסט איר (דאס איז ארץ ישראל). אירע מתים וועלין לעבעדיג ווערין: אונ דיא לאנד וואס איך גלוסט איר ניט (דאס איז גאנץ חוץ לארץ). אירע מתים וועלין ניט לעבעדיג ווערין. האט רבי אבא בר ממל גיפרעגט עס שטייט אין פסוק דיינע טויטע וועלין לעבין. מיינע טויטע קערפערס וועלין אויף שטיין איז דאך טאפעלע ווערטער. נאר אזוי מיינט מען. דיינע טויטע וועלין לעבעדיג ווערין: דאס זענען דיא מתים פון ארץ ישראל: מיינע טויטע קערפערס וועלין אויף שטיין. דאס זענען דיא מתים פון חוץ לארץ. אונ וואס מיינט דער פסוק ונתתי צבי בארץ חיים. דאס מיינט מען נבוכדנצר. גאט האט גיזאגט איך וועל ברייננען אויף די יודין וואס וואהנען אין ארץ ישראל א מלך וואס ער איז אזוי גרינג וויא א הערש. האט רבי אלעזר גיזאגט צו רבי אבא. רבי איך דארשע איין אנדער פסוק: ער גיט א נשמה צום פאלק וואס אויף איר (אויף ארץ ישראל). אונ ער גיט אלעבעדיקייט צוא דיא מענטשין וואס גייען אין איר (אין ארץ ישראל). ווייסטו פרעגין עס שטייט דאך אין פסוק מיינע טויטע קערפערס וועלין אויף שטיין. דאס מיינט מען דיא קינדער וואס ווערין ניבארין פאר דיא צייט. וואס דיא טוטערס האבין זייא מפיל גיוועזין. זייא וועלין אויך אויף שטיין תחית המתים. אבער נאר אין ארץ ישראל. פרעגט דיא גמרא וואס טוהט רבי אבא בר ממל מיט דעם פסוק ער גיט א נשמה צוא דעם פאלק וואס אויף איר (אויף ארץ ישראל). ענפערט דיא גמרא רבי אבא דארף דעם פסוק אזוי וויא רבי אבהו האט גזאגט אפילו א גוישע דינסט וואס איז פאר קויפט צו א יודין אין ארץ ישראל. איז זיא פאר זיכערט אז זיא וועט האבין עולם הבא. ווארום דא שטייט גאט גיט א נשמה לעם עליה. אונ דארט ביי אברהם אבינו שטייט זיצט איך דא עם החמור. לייענען מיר ניט עם

אלעזר אמר אנת עולא (עמוס ז) על אדמה טמאה תמות אמר: לו ארונו בא אדר להם אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה. ההוא גברא דנפלה ליה יבמה בי חוזאה אתא לקמיה דר' חנינא א"ל מהו למיחת וליבמה א"ל אחיו נשא כותית ומת ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו. אמר רב יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אפילו מפומבדיתא לבי כובי. ההוא דנפק מפומבדיתא לבי כובי שמתיה רב יוסף. ההוא דנפק מפומבדיתא לאיסתוניא שכיב אמר אביי אי בעי האי בא מרבנן הוה חיי רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו כשרין שבבבל א"י קולטתן כשרין שבשאר ארצות בבל קולטתן למאי אילימא ליוחסין והאמר מר כל הארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל אלא לענין קבורה :

אמר

אלעזר גלה. לקברו בא"י: קן אמר עולא מת בבבל. לפי שהם סבורים ... תורה תמיד: ד.פ מפומבדיתא לבי כובי. עגור פס: א"י קולטתן. וכדמפרש: אילימא ליוחסין. במוכלים כביס מא"י והא בבל נויחסי כסו: דאמר מר. כל ארצות יוחסין כל הארצות הרי הן אצל בבל: כעיסה. כמעורבת: אלא מכר כס מה במוכס קן כל כמכפהות כספק: אלא לענין קבורה. של כבל מוליכים הרוגותיהם לקבר בא"י וכל אשר ארצות אסור ...מוקים מא"י וקרובים לבבל קוברים בבבל שם פס

זאָ קומען עטמעטערס פון חוץ לארץ אין ארץ ישראל. און געשטאָרבען איז ער אין חוץ לארץ. איז מען געקומען צו רבי אלעזר און מען האָט אים געזאָגט אז עולא איז געשטאָרבען אין חוץ לארץ. האָט רבי אלעזר געזאָגט דוא עולא זאָלסט שטאַרבען אויף אַטמאַ ערד. האָט מען געזאָגט צו רבי אלעזר זיין קאַסטען איז געקומען מען האָט אים געבראַכט אין ארץ ישראל צו בגראָבען אים. האָט רבי אלעזר געזאָגט עס איז ניט גלייך אז ארץ ישראל נעמט אים צו לעבעדיג. צו ווא נעמט אים צו נאָך זיין טויט. איינער האָט געוואוינט אין ארץ ישראל און ער האָט געהאַט אַברודער אין חוץ לארץ אין חוזאה. און דער ברודער איז געשטאָרבען אָן קינדער. האָט ער געדאַרפט גיין אין חוזאה מיבם זיין דעם ברודערס ווייב. איז ער געקומען פאַר רבי חנינא פרעגען אויב ער זאָל גיין אין חוזאה חתונה האָבען מיט זיין שוועגערין. האָט רבי חנינא געזאָגט זיין ברודער האָט גענומען אַגויה ווארום דער וואָס וואוינט אין חוץ לארץ איז גלייך ווי ער וואָלט געדינט עבודה זרה און ער איז געשטאָרבען. געלויבט איז גאָט וואָס ער האָט אים גיהרגעט. זאָל ער אויך גיין אין חוץ לארץ. רב יהודה האָט געזאָגט פון שמואלס וועגען אַזוי ווי מען טאָר ניט אַרויס גיין פון ארץ ישראל אין בבל. אַזוי טאָר מען ניט אַרויס גיין פון בבל אין אַנדערע לענדער וואָס אין חוץ לארץ. רבה און רב יוסף זאָגען ביידע אַפילו פון פומבדיתא אין כובי טאָר מען אויך ניט אַרויס גיין. איינער איז אַמאָהל אַרויס גיגאַנגען פון פומבדיתא אין כובי. האָט רב יוסף אים מחרים גיוועזן. איינער איז אַמאָהל אַרויס גיגאַנגען פון פומבדיתא אין איסתוניא. און ער איז געשטאָרבען. האָט אביי געזאָגט ווען דער לַמדן וואָלט וועלען וואוינען אין פומבדיתא וואָלט ער געלעבט. נאָר ווייל ער איז אַרויס גיגאַנגען פון פומבדיתא דריבער איז ער געשטאָרבען. רבה און רב יוסף זאָגען ביידע די פרומע פון בבל נעמט ווי ארץ ישראל צו. און די פרומע פון אַנדערע לענדער נעמט ווי בבל צו. פרעגט די גמרא וואָס מיינט מען. זאָלען מיר זאָגען מען מיינט געגען יחוס. אז די מענטשען פון ארץ ישראל געבען זייערע טעכטער פאַר ווייבער צו די פרומע פון בבל. דער תנא האָט דאָך געזאָגט אַלע לענדער זענען אַזוי ווי טייג געגען ארץ ישראל. און ארץ ישראל איז אַזוי ווי טייג געגען בבל. אַזוי ווי טייג וואָס איז געקנעטען און מען ווייס ניט וואָס איננווייניג ליגט: אַזוי זענען די מענטשען פון אַלע לענדער צו טייטש: מען ווייס ניט וועלכע איז כשר. נאָר ארץ ישראל איז ריינער ווי אַלע לענדער. און געגען בבל הייסט ארץ ישראל אויך צו טייטש. ווארום דער יחוס פון בבל איז אַגעווייסער יחוס. וועגען דאָך די פרומע מענטשען פון בבל ניט וועלין טאָהן קיין שדוכים פון ארץ ישראל. נאָר מען מיינט געגען בגראָבען וועדען. די מתים פון בבל פירט מען צו בגראָבען אין ארץ ישראל. און די מתים פון

מדאי. ורב יהודה (אמר) (שה"ש ג) אם תעירו ואם תעוררו כתיב ר' זירא מיבעי' ליה לכדר' לוי דאמר ו' שבועות הללו למה תלתא הני דאמרן ואידך שלא יגלו את הקץ ושלא ירחקו את הקץ ושלא יגלו הסוד לאוה"ע. (שם) בצבאות או באילות השדה אמר ר' אלעזר א"ל הקב"ה לישראל אם אתם מקיימים את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה:

כ שבישית בכל אחת: שלא יגלו את הקץ. נביאים שגילוהו: שלא ירחקו את הקץ. בעונם. ל"א שלא ירחקו נרחיק לבון דוחק שלא יקנו בתחנונים על קץ יותר מדאי: ושלא יגלו את הסוד. אמרי לה סוד העיבור. ואמרי לה סוד טעמי התורה: מתיר את בשרכם. לבון הפקר:

וכל יאמר שכן. (השוכן) הלילה כת' לא יתפשם לומר לו כי כולם נשואי עון: אדמה של אדמה ממלא תמוה. מקרא הוא בגאולת עמוס:

מ א"ר אלעזר כל הדר בא"י שרוי בלא עון שנאמר (ישעיה לג) ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון. א"ל (רבינא) [רבא] לרב אשי אנן בסובלי חלאים מתנינן לה. אמר רב ענן כל הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח כתיב הכא (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי וכתיב התם (דברים לב) וכפר אדמתו עמו. עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל נח נפשיה בחוץ לארץ אתו אמרו ליה לרבי אלעזר

דיא יודין זייא זאלין דינגען דעם מלך וואס זייא וועלין זיין אין זיין מדינה. אונ זייא זאלין ניט זינדיגען געגין אים. אונ דיא דריטע שבועה איז דאס גאט האט באשווארין דיא פעלקער זיי זאלין ניט שווער ארבעטין מיט דיא יודין. אונ רב יהודה זאגט די דריי שבועות ווייסין מיר ווייל עס שטייט אין פסוק ביי יעדער שבועה צווייא מאהל דער ווארט דער וועקונג אם תעירו ואם תעוררו. אונ רבי זירא זאגט דיא טאפעלע ווערטער דארפין מיר אזוי ווייא רבי לוי האט גזאגט זעקס שבועות האט גאט באשווארין. וואס זענין דיא זעקס שבועות. דריי אזוי וויא מיר האבין פריער גזאגט. אונ נאך דריי: איינס: דיא נביאים זאלין ניט אויס זאגין ווען עס וועט זיין דער סוף פון דעם גלות. אונ דיא אנדערע. שלא ירחקו את הקץ זייא זאלין ניט צו פיל זינדיגען דיא גאולה זאל דארפין דער ווייטערט ווערין. (אהער פאר קערט מיינט מען שלא ירחקו את הקץ. זיי זאלין ניט צו פיל בעטין אז דיא גאולה זאל מוזין זיין פאר דיא צייט): דיא דריטע. דיא יודין זאלין ניט אויס זאגין די סודות פון דיא תורה צוא דיא פעלקער. גאט האט גזאגט איך באשווער אייך מיט דיא הירשען אדער מיט דיא הינדען פון פעלד: וואס איז דאס פאר א שבועה: האט רבי אלעזר גזאגט אזוי האט גאט גזאגט צוא דיא יודין. אויב איר וועט מקיים זיין דיא שבועות איז גוט. אונ אויב ניט וועל איך ערלויבין צוא דיא פעלקער זייא מעגין טאהן מיט אייער פלייש אזוי וויא דיא טוהען מיט דיא פלייש פון דיא הירשען אונ פון דיא הינדען וואס וואקסען אין פעלד:

מ אמר. רבי אלעזר האט גזאגט דער וואס וואוינט אין ארץ ישראל וואוינט ער אן עבירות: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער וואס רוהט אין ארץ ישראל וועט ניט זאגין איך בין קראנק: ווארום דאס פאלק וואס וועט זיצען אין ירושלים וועט מען אים מוחל זיין זיינע עבירות. וועט ער ניט האבין פאר וואס קראנק צו זיין. רבא האט גזאגט צוא רב אשי מיר לערנען אז דער פסוק שטועסט פון דיא מענטשין וואס זענין קראנק. זאגט דער פסוק דער מענטש וואס רוהט אין ירושלים אונ איז קראנק: וועט ער ניט צערענען אויף גאט פאר וואס ער איז קראנק. נאר ער וועט זאגין ווייל דאס פאלק וואס זיצט אין ירושלים דארף זיין אן עבירות דריבער איז ער קראנק עס זאל אים פאר געבין ווערין זיינע עבירות. רב ענן זאגט דער וואס איז בגראבין אין ארץ ישראל איז גלייך וויא ער וואלט גיווען בגראבין אונטער דעם מזבח. דא שטייט מזבח אדמה תעשה לי א מזבח פון ערד זאלסטו מאכען צוא מיר. אונ דארט שטייט וכפר אדמתו עמו. דיא ערד וועט פאר געבין דיא עבירות פון זיין פאלק. לערנען מיר אדמה אדמתו פון אדמה. די גאנצע ערד פון ארץ ישראל איז אזוי וויא דיא ערד פון מזבח. עולא איז גיוועזן גיוואוינט

הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר (ויקרא כה) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים וכי כל שאינו דר בארץ אין לו אלוה אלא לומר לך כל הדר בח"ל כאלו עובד ע"ז וכן בדוד הוא אומר (ש"א כו) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי מי א"ל לדוד לך עבוד אלהים אחרים אלא לומר לך כל הדר בחוץ לארץ כאלו עובד ע"ז:

(תו' קיא) רבי זירא הוה קא משתמיט מיניה דרב יהודה דבעי למיסק לא"י דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר (ירמיה כז) בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה'. ור' זירא ההוא בכלי שרת כתיב ורב יהודה כתיב קרא אחרינא (שה"ש ג) השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה וגו' ור' זירא ההוא שלא יעלו ישראל כחומה. ורב יהודה השבעתי אחרינא כתיב. ור' זירא ההוא מיבעי' ליה לכדרבי יוסי בר חנינא דאמר רבי יוסי בר חנינא שלש שבועות הללו למה אחת שלא יעלו ישראל כחומה ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את האומות שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי

וכי מי אמר לו לדוד. כן אלא מפני שהיה צריך לברוח לגלות מארץ ישראל אל מלך מואב ואל אכיש: דבעי. ר' זירא למיסק ורב יהודה מוחה בידו לכך הוה מישתמיט מיניה: בכלי שרת כתיב. קרא דלעיל מיניה כתיב כי כה אמר ה' לגבאות אל העמודים ועל הים וגו': שלא יעלו כחומה. יחד ביד חזקה: אם תעירו ואם תעוררו.

אשטאט וואס דארט וואהנען יודען מער וויא גוים. ווארום דער וואס וואהנט אין ארץ ישראל איז גלייך וויא ער האט א גאט. אונד דער וואס וואוינט אין חוץ לארץ איז גלייך וויא ער האט נים קיין גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צוא געבין צו אייך דיא לאנד כנען צוא זיין צו אייך א גאט. פרעגט דיא גמרא צוא דען אלע וואס וואוינען נים אין ארץ ישראל האבין נים קיין גאט. נאר אזוי מיינט מען דער וואס וואוינט אין חוץ לארץ איז גלייך וויא ער וואלט געדינט עבודה זרה. דוד המלך האט אויך אזוי געזאגט. זייא האבין מיך היינט פאר טריבען פון צו בהעפטין זיך אין דיא נחלה פון גאט (אין ארץ ישראל). אונד זיי זאגין צו מיר גיי דין פרעמדע געטער. ווער האט דען געזאגט צו דוד ער זאל דינען פרעמדע געטער. נאר דער וואס וואוינט אין חוץ לארץ איז גלייך וויא ער וואלט געדינט עבודה זרה:

רבי זירא פלעגט זיך בעהאלטין פר רב יהודה. ווארום רבי זירא האט געוואלט גיין פון בבל אין ארץ ישראל: אונד רב יהודה האט געזאגט דער וואס גייט פון בבל אין ארץ ישראל איז עובר אויף א מצות עשה: ווארום עס שטייט אין פסוק אין בבל וועלין זייא געבראכט ווערין אונד דארטין זאלין זייא זיין ביז דעם טאג וואס איך וועל אן זייא גידיינקין אזוי זאגט גאט. אונד רבי זירא זאגט דער פסוק מיינט דיא כלים פון בית המקדש טאר מען נים צוריק ברענגען פון בבל אין ארץ ישראל ביז גאט וועט הייסין. אבער מענטשין מעגין גיין פון בבל אין ארץ ישראל ווען זייא ווילען. אונד רב יהודה זאגט עס שטייט נאך א פסוק איך האב אייך בעשווארין איר טעכטער פון ירושלים בייא די הירשען אדער בייא דיא הינדען פון פעלד אז איר זאלט נים דער וועקין דיא ליבשאפט אויף צו גיין אין ארץ ישראל ביז גאט וועט וועלין. אונ רבי זירא זאגט דער פסוק מיינט דיא יודין זאלין נים איף גיין אזוי וויא א מאהער אלע מיט איין מאהל מיט כח מלחמה צוא האלטען איין צוא נעמען ארץ ישראל: אבער איינצעלנע מענטשין מעגין גיין פון בבל אין ארץ ישראל ווען זייא ווילען. אונד רב יהודה זאגט עס שטייט אין פסוק נאך אמאהל א שבועה. אפילו איינצעלנע מענטשין זאלין אויך נים גיין פון בבל אין ארץ ישראל. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק נאך אמאהל א שבועה. וואס טוהט רבי זירא מיט דעם פסוק. ענפערט דיא גמרא רבי זירא דרש'ת דעם פסוק אזוי וויא רבי יוסי בר חנינא האט געזאגט. צו וואס האט גאט בעשווארין דיא יודין מיט דריי שבועות. איין שבועה איז דיא יודין זאלין נים גיין אין ארץ ישראל דיא צוויי אלע מיט א מאהל אזוי וויא א מאהער. אונד דיא אנדערע שבועה האט גאט בעשווארין

הוה דרי״ש בת״יסר אמוראי כי הוו קיימי רבנן ממתיבתא דרב הונא ונפצי גלימייהו הוה סליק אבקא וכסי ליה ליומא ואמרי במערבא קמו ליה ממתיבתא דרב הונא בבלאה. כי מפטרי רבנן מבי רבה ורב יוסף הוו פיישי ארבע מאה רבנן וקרו לנפשייהו יתמי כי הוו מפטרי רבנן מבי אביי ואמרי לה מבי רב פפא ואמרי לה מבי רב אשי הוו פיישי מאתן רבנן וקרו לנפשייהו יתמי דיתמי :

ונלהו: כ״ליכא למרחא. הנומעים מפיו ומכמיעים לריה זה מנתן וזה מגלה ומנפיס ומלהיר ימיו לנקיאות כונה בריס כעס לכ : וכסי ליה יומא. מאפיל את החמה וסיה ניכר כא״י : בני וכו׳. [אפילו] לטובה : כמקום הריס כגמו. בלין נידו : מין נקות במקום טוב וקונה בגלם ככא ולב זבלים בזות מולית לו מפל חב לכרמים שהחיו :

(דף ק״י ע״ב) ו אמר שמואל שנוי וסת תחלת חולי מעים. כתוב בספר בן סירא (משלי ט״ו) כל ימי עני רעים והא איכא שבתות וימים טובים כדשמואל דאמר שמואל שנוי וסת תחלת חולי מעים בן סירא אומר אף לילות. בשפל גגים גגו ובמרום הרים כרמו ממטר גגים לגגו ומעפר כרמו לכרמים :

ז ת״ר לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה נכרים ואל ידור בחו״ל ואפילו בעיר שרובה ישראל שכל הדר בא״י דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר .

וואס האבין גיגעסין בייא זיין טיש ; ווען רב הונא האט גילערנט זענען געבין איהם גישטאנען דרייצעהן מענטשין. וואס האבין גיהערט פון איהם וואס ער זאגט. אונ דיא זענען גיגאנגען צווישען דיא תלמידים אויף דרייצעהן ערטער. יעדער אויף זיין ארט. ווארום דיא תלמידים זענען אזוי פיל גיוועזין צו טיילט אויף דרייצעהן טיילן. אונ זייא האבין גילערנט מיט דיא תלמידים וואס זייא האבין גיהערט פון רב הונא. אז דיא תלמידים פון רב הונאס ישיבה פלעגין אויף שטיין פון לערנען אונ פלעגין אפ שאקלען דיא קליידער פון שטוב ווארום זייא זענען גיזעסין אויף דיא ערד. פלעגט אויף גיין דיא שטויב אזוי הויך אז עס האט פינסטער גימאכט דיא זהן. אונ דאס האט מען דער קענט אין ארץ ישראל. פלעגט מען זאגין אין ארץ ישראל דיא תלמידים פון רב הונאס ישיבה וואס אין בבל זענען אויף גישטאנען פון לערנען. אז דיא תלמידים פלעגין אוועק גיין פון רבה אונ רב יוסף. פלעגט בלייבין פיר הונדערט תלמידים וואס האבין גיגעסין בייא זיין טיש. האט רבה אונ רב יוסף גיזאגט אויף זיך מיר זענען יתומים. אז דיא תלמידים פלעגין אוועק גיין פון אביי. אנדערע זאגין פון רב פפא. אנדערע זאגין פון רב אשי. פלעגט בלייבין צווייא הונדערט תלמידים וואס האבין גיגעסין בייא זיין טיש. האבין זייא גיזאגט אויף זיך מיר זענען יתומים פון יתומים :

ו אמר. שמואל האט גיזאגט אז אמענטש ענדערט זיין גיוואוהנהייט. אפילו צום פאר בעסערונג. הייבין אן קראנק צו ווערין זיינע גידערים. אין ספר בן סירא שטייט אלע טעג פון דעם ארעם מאן זענען שלעכט ; איז דאך אקשיא עס איז דאך דא שבת אונ יום טוב. עסט דאך דער ארעם מאן פיש פלייש אונ אנדערע גוטע עסין. נאר עס איז אזוי וויא שמואל האט גיזאגט. אז אמענטש ענדערט זיין גיוואוהנהייט. אפילו צום פאר בעסערונג. הייבין אן קראנק צו ווערין זיינע גידערים. ווייל אגאנצע וואך האט נישט דער ארעם מאן וואס צו עסין. אז עס קומט שבת אדער יום טוב אונ ער עסט יא. ווערט איהם קראנק דער בויך. דריבער איז דעם ארעם מאן אייביג שלעכט. בן סירא זאגט אפילו בייא נאכט איז אויך שלעכט דעם ארעם מאן. דער נידעריגסטער דאך איז זיינער. אויף דעם גרעסטין בארג איז זיין וויין גארטין דער רעגין פון אלע דעכער גיסט אויף זיין דאך. אז ער ברענגט מיסט אויף זיין וויין גארטין. פאלט אראב דיא מיסט פון זיין וויין גארטין אויף אלע וויין גערטענער. אונ אויף זיין וויין גארטין בלייבט ווייניג :

ז תנו רבנן ; דיא רבנן האבין גילערנט אז זאל אייביג וואהנען אין ארץ ישראל. אפילו אין אשטאט וואס דארט וואהנען גוים מער ווי יודין ; אונ ער זאל נית וואהנען אין חוץ לארץ אפילו אין

איסתתם מעגתיה:

ד רב ענן הוה רגיל אליהו דאתי גביה דהוה מתני ליה סדרא דאליהו כיון דעבד הכי איסתלק ואותיב בתעניתא ובעי רחמי ואתא כי אתא הוה מיבעית ליה בעותיה ועביר תיבותא (יאנחיה) ויתיב קמיה עד דאפיק ליה סדריה והיינו דאמרינן סדר אליהו רבה סדר אליהו זוטא:

ה בשני דרב יוסף הוה ריתחא א"ל רבנן לרב יוסף ליבעי מר רחמי אמר להו השתא ומה אלישע דכי הוו רבנן מיפטרי מקמיה הוו פיישי תרי אלפין ומאתן רבנן בעידן ריתחא לא הוה בעי רחמי אנא אבעי רחמי וכמאי דפיישי הכי דכתיב (מ"ב ד) ויאמר משרתו מה אתן זה לפני מאה איש מאי לפני מאה איש אילימא דכולהו לפני מאה איש בשני בצורת טובא הוו אלא לאו דכל חד וחד קמי מאה איש. כי הוו מפטרי רבנן מבי רב הוו פיישי אלפא ומאתן רבנן. מבי רב הונא הוו פיישי תמני מאה רבנן. רב הונא הוה

סדר אליהו רבה. שלמד הוא נתיבה: סדר אליהו זוטא. שלמד בהוך התיבה:
הוה ריתחא. כעס של מקום ונא רעב לעולם:
דכי מפטרי. תלמידיו ממנו לעמוד מבאמ"ד:
הוו פיישי נביה. אוכלי שולחנו: תרי אלפי ומאתן.
דכתיב עשרים לחם ולחם בכורים הרי כ"א יכרתא
הרי כ"ב וכל אחד נותן ק' איש הרי הרין אלפין

גירופען דיא דין תורה וואס רב ענן האט געשיקט. וויא דער אנדערער בעל דין האט געזעהן דעם כבוד וואס רב נחמן האט געגעבן דעם מענטשען. איז ער פאר שעמט געווארן אונ האט ניט געוואוסט וואס צו טענען:

ד רבי אליהו הנביא פלעגט אלע מאהל קומען צו רב ענן. אונ ער האט מיט איהם גילערונט דעם ספר אליהו. וויא רב ענן האט אזוי געטאהן. איז אליהו הנביא אפ געטאהן געווארין פון איהם. האט רב ענן געפאסט אונ האט מתפלל געוועזן. איז אליהו הנביא געקומען ווען אליהו הנביא פלעגט קומען פלעגט ער דער שרעקען צוא רב ענן. האט רב ענן געמאכט א קאסטין אונ ער איז געזעסן אין דיא קאסטין אונ אליהו הנביא איז געזעסן אויסוועניג אונ האט מיט איהם גילערונט. ביז ער האט מיט איהם אויס גילערונט דעם גאנצין ספר אליהו. דאס איז וואס מיר זאגין סדר אליהו רבה סדר אליהו זוטא. דאס וואס אליהו האט גילערונט מיט רב ענן איידער ער איז געזעסן אין דעם קאסטין. הייסט אליהו רבה. אונ וואס אליהו האט גילערונט מיט רב ענן ווען רב ענן איז געזעסן אין קאסטין. הייסט אליהו זוטא:

ה בשני. אין דיא יאהרין פון רב יוסף איז געוועזן א כעס פון גאט אויף דער וועלט אז עס איז געוועזן א הונגער. האבין די רבנן געזאגט צו רב יוסף זאל דער רבי מתפלל זיין האט רב יוסף צו זייא געזאגט מאדאך אלישע הנביא אז דיא רבנן (דיא תלמידים) זענען פון איהם אוועק געגאנגען איז נאך געבליבען צוויא טויזענד מיט צוויא הונדערט תלמידים וואס האבין געגעסין ביא אלישע פון דעסטוועגין ווען גאט איז אין כעס געוועזן אין זיין צייט אויף דיא וועלט אונ עס איז געוועזן א הונגער. האט ער ניט מתפלל געוועזן. זאל איך מתפלל זיין. זאגט דיא גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז אזוי פיל תלמידים האבין געגעסין ביא אלישע: ווארום עס שטייט אין פסוק דער בעדינער פון אלישע האט געזאגט וואס וועל איך דאס געבין פאר הונדערט מענטשין. וואס מיינט מע פאר הונדערט מענטשין. זאל איך זאגין מען מיינט דיא צוואנציג געדארשטין ברויט אונ דעם ברויט בכורים. אונ דעם ברויט פון כרמל. איז צוויא אונ צוואנציג ברויט. דאס זאל מען געבין פאר הונדערט מענטשין. האט דער בעדינער געזאגט דאס איז ווייניג. אין א הונגער יאהר איז דאס נאך צוא פיהל. נאר אזוי מיינט מען יעדער ברויט פאר הונדערט מענטשין. אונ עס איז געוועזן צוויא אונ צוואנציג ברויט. איז דאך געווען צוויא אונ צוואנציג הונדערט מענטשין. אז דיא תלמידים פלעגין אוועק גיין פון רב. פלעגין בלייבען טויזענד מיט צוויא הונדערט תלמידים וואס האבין געגעסין ביא זיין טיש. ווען דיא תלמידים פלעגין אוועק גיין פון רב הונא. פלעגט בלייבין אכט הונדערט תלמידים

בן אלישע איתי ליה ההוא גברא ראשית הגז א"ל מהיכא את אמר ליה מדוך פלן ומהתם להכא לא הוה כהן למיתבא ליה א"ל דינא אית לי וכו' כדלעיל:

ג רב ענן איתי ליה ההוא גברא כנתא דגילדני דבי גילי א"ל מאי עבידתיך א"ל דינא אית לי לא קביל מניה א"ל פסילנא לך לדינא א"ל דיניה דמר לא בעינא קבולי לקביל מר דלא למנען מר מאקרובי בכורים דתניא (מ"ב ד) ואיש בא מבעל שלשה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים [שעורים] וכרמל בצקלונו וכי אלישע אוכל בכורים הוה אלא לומר לך כל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב בכורים א"ל קבולי לא בעינא דאקביל השתא דאמרת לי טעמא מקבלינן שדריה לקמיה דרב נחמן שלח ליה נידייניה מר להאי גברא דאנא ענן פסילנא ליה לדינא אמר מדשלח לי הכי ש"מ קריביה הוא הוה קאים דינא דיתמי קמיה אמר (דף קו) האי עשה והאי עשה דכבוד תורה עדיף סלקינהו לדינא דיתמי ואחתיה לדיניה כיון דחזא בעל דיניה יקרא דקא עביד ליה איסתתם

ראשית הגז. דכל שנה מצוה אותו חייב ליתן לכהן אחד מסביב.
גילדני דבי גילי. דגים קטנים: וכי אלישע אוכל בכורים הוה. והלא לא היה כהן שהרי מצינו בדה"י שנתייחס אביו על שבט גד דכתיב חפני ופנחס כהנים ומצינו במס' פסחים שאלו דברים דבשם דהכי קרא אביו של אלישע: ש"מ קריביה הוא. להכי פסיל ליה לדינא: האי עשה והאי נמי עשה. מצות הדיינים עשה ובפסחים לדן: עשה דכבוד תורה. דינא דהאי גברא דהוא עשה דהיכא כבוד תורה דרב ענן נכדיה עדיף:

ישמעאל בן אלישע. יזה ערשטע ביכול וואל וואס ער האט אפ גישוירין פון זיינע שעפסין וואס דארף מען געבין צום כהן אונ רבי ישמעאל בן אלישע איז גיוועזן א כהן. האט רבי ישמעאל גזאגט צו דעם מענטש פון וועלכין ארט ביסטו. האט דער מענטש גזאגט איך בין פון דעט ארט. האט רבי ישמעאל צו אים גיזאגט פון דיין ארט ביז צו מיר האסטו ניט גיהאט קיין אנדער כהן וועמען צו געבין דיא וואל. האט דער מענטש גזאגט איך דארף האבין א דין תורה. האט רבי ישמעאל גזאגט איצט בין איך פסול צו זיין א דיין ביא דיין דין תורה:

ג רב. א מענטש האט גיבראכט צו רב ענן א קארב מיט קליינע פישלאך. האט רב ענן גזאגט צו דעם מענטש וואס איז דיין טאהן ביי מיר. האט דער מענטש גזאגט צו רב ענן איך דארף האבין א דין תורה. האט רב ענן ניט צו גינומען די פישלאך. אונ ער האט גזאגט צו אים איך בין פסול צו זיין א דיין ביי דיין דין תורה. האט דער מענטש גזאגט צו רב ענן דיין דין דארף איך ניט ואיך וועל האבין מיין דין תורה ביי איין אנדערין. זאל דער רבי נעמען דיא פישלאך. זאל דער רבי מיך ניט פאר מיידין פון צו מקריב זיין בכורים. ווארום מיר האבין גילערנט עס שטייט אין פסוק א מענטש איז גיקומען פון בעל שלשה אונ ער האט גיבריינגט צום געטליכען מאן (צו אלישע הנביא) ברויט פון ערשטע צייטיגע תבואה צוואנציג ברויט פון גערשטין מעהל. אונ געטריקנטע זאנגען האט ער גיבריינגט אין זיין טארבע. איז דאך א קשיא האט דען אלישע הנביא גיגעסין בכורים. ער איז דאך ניט גיוועזן קיין כהן. נאר דער וואס ברייננט א מתנה צו א תלמיד חכם איז גלייך ווי ער וואלט מקריב גיוועזן בכורים: האט רב ענן גזאגט צו דעם מענטש איך האב ניט גיוואלט נעמען ביי דיר דיא פישלאך. נאר איצט אז דו האסט מיר גזאגט א טעם פאר וואס איך זאל נעמען. וועל איך זייא נעמען. האט רב ענן גזאגט צו דעם מענטש גיי האב א דין תורה ביי רב נחמן. האט רב ענן געשיקט צו רב נחמן איך בעט דיך דוא זאלסט אן געבין דיא דין תורה פון דעם מענטש. ווארום איך ענן בין פסול צו זיין א דיין ביי זיין דין תורה. האט רב נחמן גזאגט אז ענן הט צו מיר אזוי געשיקט מוז דער מענטש זיין זיינער א פריינד. איז גישטאנען פאר רב נחמן א דין תורה פון יתומים. הט רב נחמן גזאגט עס איז א מצות עשה צו משפטין א דין תורה. אונ עס איז א מצות עשה צו געבין כבוד א תלמיד חכם. איז בעסער צו טאהן פריער דיא מצות עשה פון כבוד התורה. וואס היינט מען זאל געבין כבוד צום תלמיד חכם. צו רב ענן. מען זאל פריער פסקנען דיא דין תורה פון רב ענן'ס קריבו. האט רב נחמן גיהייסען דיא יתומים זאלין קומען שפעטער. אונ ער האט צוא

כרלא כתיב בצע לא תקח היכי דמי שחד דברים כי הא דשמואל הוה עבר בםבורא אתא ההוא גברא יהיב ליה ידיה א"ל מאי עבידתך א"ל דינא אית לי א"ל פסילנא לך לדינא. אמימר הוה יתיב וקא דאין דינא פרח גדפא ארישיה אתא ההוא גברא שקליה א"ל מאי עבידתיך וכו'. מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה א"ל מאי עבידתיך וכו'. רבי ישמעאל בר' יוסי הוה רגיל אריסיה דהוה מייתי ליה כל מעלי שבתא כנתא דפירי יומא חד אייתי ליה בה' בשבתא א"ל מאי שנא האידנא א"ל דינא אית לי ואמינא אגב אורחאי אייתי ליה למר לא קביל מיניה א"ל פסילנא לך לדינא אותיב זוזא דרבנן וקא דיינין ליה בהדי דקא אזיל ואתי אמר אי בעי טעין הכי ואי בעי טעין הכי אמר תיפח נפשם של מקבלי שחד ומה אני שלא נטלתי ואם נטלתי שלי נטלתי כך מקבלי שחד עאכ"ו. ר' ישמעאל בן

נסתלק. נשא: יפה ליר יהא. לסמכו: כנתא דפירי. כל פירות מסרדם של ר' ישמעאל. יאה. אגג: כפרי דהולי והתי. ככל אבר הולך ובה היה לנו לזכותו כל ידיו אדים ונתן לו ספתי זכיית ואמר כלנו הלואי ויעשון כך וכך ויונכ נדין:

שחד. מיינט מען ניט נאר געלט טאר דער דיין ניט נעמען. נאר אפילו שוחד פון רייד טאר ער אויך ניט נעמען. ווייל עס שטייט ניט געלט זאלסט ניט נעמען. נאר עס שטייט שוחד זאלסט דוא ניט נעמען. וואס דער שוחד איז. אפילו רייד. טאר מען אלין ניט נעמען. וואס איז שוחד פון רייד. אזוי ווי שמואל איז אמאהל געגאנגען אויף א בריק איז גיקומען א מענטש אונ האט גיגעבן דיא האנט צו שמואל ער זאל זיך אן לענין אויף איהם. האט שמואל גיזאגט צו דעם מענטש וואס איז דיין טאהן. האט דער מענטש גיזאגט איך בדארף מיט אייך האבן א דין תורה צו האבין. האט שמואל גיזאגט איך בין פסול צוא דיין דין תורה. ווייל דוא האסט מיר גגעבין די האנט איך זאל מיך אן לענען. דאס הייסט שוין שוחד. אמימר איז געזעסין אונ האט גיקלערט א דין תורה. איז ארויף גיפלויגין א עוף אויף זיין קאפ. איז גיקומען א מענטש אונ האט אראפ גינומען דעם עוף. האט אמימר גיזאגט צו דעם מענטש וואס איז דיין טאהן. האט דער מענטש גיזאגט איך בדארף מיט אייך האבן א דין תורה צו האבין. האט אמימר גיזאגט איך בין פסול צו דיין דין תורה. ווארום וואס דוא האסט אראפ גינומען דעם עוף פון מיין קאפ. דאס הייסט שוחד. איין דעם ארט וואו מר עוקבא איז גיזעסין איז נעבין איהם גיוועזן שפייאכץ אויף די ערד. איז גיקומען א מענטש אונ האט בדעקט דיא שפייאכץ. האט מר עוקבא גיזאגט צוא דעם מענטש וואס איז דיין טאהן. האט דער מענטש גיזאגט איך בדארף מיט אייך א דין תורה צו האבין. האט מר עוקבא גיזאגט איך בין פסול צוא דיין דין תורה. ווארום וואס דוא האסט בדעקט דיא שפייאכץ. דאס הייסט שוחד. רבי ישמעאל ברבי יוסי האט גיהאט א אריס (א מענטש וואס האט גיארבעט אין זיינע פעלדער). אלע ערב שבת פלעגט דער אריס ברייגגען צוא רבי ישמעאל א קארב מיט פירות. אמאהל האט דער אריס גיבראכט די פירות דאנערשטאג. האט רבי ישמעאל גיזאגט צום אריס פאר וואס האסטו היינט גיבראכט די פירות אונ האסט ניט גיווארט ביז מאנטאג. האט דער אריס גיזאגט איך בדארף היינט האבין א דין תורה. האב איך גיטראכט אז איין וועג וועל איך שוין מיט ברייגגען דיא פירות אויך. האט רבי ישמעאל ניט צוא גינומען דיא פירות. אונ ער האט גיזאגט צום אריס איך בין פסול צו זיין דיין דין. האט רבי ישמעאל גיזעצט צוויא רבנים וואס זאלין קלערין זיין דין תורה. וואו רבי ישמעאל איז נאר גיגאנגען איז איהם גילעגין אין די גידאנקען די דין תורה פון דעם אריס. אונ ער האט אלץ גיטראכט דער אריס זאל געווינען די דין תורה. אונ ער האט גיזאגט הלואי זאל ער אזוי טענען אונ הלואי זאל ער אזוי טענען. האט רבי ישמעאל גזאגט פאר פלוכט זאלין ווערין דיא דיינים וואס נעמען שוחד. מאחר איך וואס איך האב קיין שוחד ניט גינומען. אונ אז איך וואלט גינומען דעם קארב פירות. איז ער דאך מיינער. פון דעסטוועגין וואלט איך נאר גערין מיין אריס זאל געווינען. דער וואס נעמט שוחד וויל געוויס גיור אז דער וואס האט אים גיגעבין זאל געווינען. אמענטש האט אמאהל גיבראכט צו רבי

שבר ולא) צריך לההתיק: דהא"ל בתורה. הכ"ל לבה"ל מבני פילו נפשות וכו"ס: מ"ט דבותה. נתי לבור ליעלו מכות הזכאי: אין אדם רואה חובה לעצמו. אין דעתו מתקרבת בגד החובה ומייב את עצמו ולפי' מהכוין נדין אמת: בסול הד. כווון והמקבל נעשים לב אחד:

יהרכנה אמר רבה בר רב שילא האי דיינא דשאיל שאלתא פסול למידן דינא ולא אמרן אלא דלית ליה לאושולי אבל אית ליה לאושולי לית לן בה אמר רבא מ"ט דשוהדא כיון דמשקל שחד מיניה אקרבה דעתיה לגביה והוי כגופיה ואין אדם רואה חובה לעצמו מאי שחד שהוא חד. אמר רב פפא לא לידון איניש דינא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה דרחים ליה לא חזי ליה חובה דסני ליה לא חזי ליה זכות. אמר אביי האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מאתיה לאו משום דמעלי טפי אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא. [אמר רבא מריש הוה אמינא הני בני מחוזא כולהו רחמין לי כיון דהואי דיינא אמינא מינייהו סנו לי ומינייהו רחמו לי כיון דחזאי דמאן דמיחייב ליה האידנא קא זכי למחר אמינא אי מרחם כולהו רחמו לי אי מסנו כולהו סנו לי]:

ב ת"ר (שמות כג) ושחד לא תקח אין צריך לומר שחד ממון אלא אפי' שחד דברים נמי אסור מדלא

אונ אויב דער דיין איז גלייך צוא אפילו וואס ער גייט ארום אין דיא שייערין נעמען תרומה. אזוי גייט דער דיין נעמען נדבות פון מענטשין. דער וועט צוא ווארפען דעם בעשטאנד פון דער וועלט. ווארום ער וועט פסקנן פאלשע דינים פאר געלט. וואס מען האט אים געגעבין. אדער וואס מען וועט אים געבין. רבה בר רב שילא האט גזאגט דער דיין וואס בארגט געצייג אדער אנדערע זאכען פון זיינע שטאט מענטשין. טאר ער נישט פסקנן קיין דין תורה. ווארום ער וועט טוים חנפנן דיא מענטשין וואס ער בארגט ביי זיא. וועט ער פאלש פסקנן. דאס איז נאר אז דער דיין האט ניט צוא פאר בארגן. אבער אז דער דיין האט צוא פאר בארגן. מעג ער פסקנן דין תורות. ווארום ער דארף ניט קיינעם חנפנן. ער דארף ביי יענעם אטובה. יענער דארף זיין טובה. רבא זאגט פאר וואס טאר מען ניט נעמען שוחד צוא פסקנן אאמתין דין. ווארום ווי באלד דער דיין האט עפעס גינומען פון דעם מענטשין. איז ער שוין צו גיבונדין צוא דעם מענטש. אונ זייא זענען גלייך ביידע וויא איין מענטש. אונ אזוי וויא ער קען זיך ניט שולדיג מאכען. אזוי קען ער דעם מענטשין אויך ניט שולדיג מאכען. וועט ער שוין לערנען פאלשע דינים נאר ער זאל אים גירעכט מאכען. וואס איז דער ווארט שחד. שהוא חד. דער וואס גיט געלט צום דיין. ווערט ער מיט דעם דיין איינס. רב פפא זאגט אדיין זאל ניט פסקנן אדין תורה צו דעם מענטש וואס ער האט אים ליב. אונ ניט צוא דעם מענטש וואס ער האט אים פיינט. ווארום דעם מענטש וואס ער האט ליב וועט ער ניט קענען באשולדיגען. אונ דעם מענטש וואס ער האט פיינט וועט ער ניט קענען גירעכט מאכען. אביי זאגט דער תלמיד חכם וואס דיא מענטשין פון זיין שטאט האבען אים ליב. איז ניט ווייל ער איז אזוי גוט. נאר ווייל ער שטראפט זייא ניט זאלין זיין פרום. רבא זאגט אין אנהייב האב איך גימיינט אז אלע מענטשין פון דיא שטאט מחוזא האבען מיך ליב. וויא איך בין גיווארין אדיין האב איך גימיינט אנדערע האבען מיך פיינט. אונ אנדערע האבען מיך ליב; דיא וואס איך האב גירעכט גימאכט האבען מיך ליב. אונ דיא וואס איך האב אומגירעכט גימאכט האבען מיך פיינט. וויא איך האב גיזעהן אז דער מענטש וואס האט היינט פאר מיר גיהאט אדין תורה אונ איך האב אים אומגירעכט גימאכט. האט ער מארגין גיהאט נאך אמאהל פאר מיר אדין תורה מיט איין אנדער מענטש אונ איך האב אים גירעכט גימאכט. ואונ פארקערט דער מענטש וואס האט היינט פאר מיר גיהאט אדין תורה אונ איך האב אים גירעכט גימאכט. האט ער מארגין גיהאט נאך אמאהל פאר מיר אדין תורה מיט איין אנדער מענטש אונ איך האב אים אומגירעכט גימאכט. האב איך גזאגט אדער אלע האבין מיך ליב אדער אלע האבין מיך פיינט:

ב תנו רבנן. די רבנן האבין גילערינט עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט ניט נעמען קיין

תקח [וכ"ת כיון דשקיל מתרוויהו לא אתי לאצלויי דינא וכי לא אתי לאצלויי דינא מי שרי והתניא ושוחד לא תקח מה ת"ל אם ללמד שלא לזכות את החייב ולא לחייב את הזכאי הרי כבר נאמר (דברים טז) לא תטה משפט אלא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אמרה תורה ושחד לא תקח] וכו' ואסיקה דהוה שכר בטלה דמוכח כי הא דרב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה אמר להו הבו לי גברא דדלי לי בחריקאי ואידון לכו דינא. א"ר אבהו בא וראה כמה סמויות עיניהם של מקבלי שחד אדם חש בעיניו נותן ממון לרופא ספק מתרפא ספק אינו מתרפא והם נוטלים שוה פרוטה ומסמין עיניהם שנאמר (שם) כי השחד יעור עיני חכמים. ת"ר כי השוחד יעור עיני חכמים קל וחומר לטפשים (שם) ויסלף דברי צדיקים קל וחומר לרשעים מידי טפשים ורשעים בני דינא נינהו אלא ה"ק כי השחד יעור עיני חכמים אפילו חכם גדול ולוקח שחד אינו נפטר מן העולם בלא סמיות הלב. ויסלף דברי צדיקים (ע"כ) אפילו צדיק גמור ולוקח שחד אינו נפטר מן העולם בלא טירוף הדעת. כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן שמחזר על הגרנות יהרסנה

כלום: הבו לי גברא דדלי. מיא משקה: בחריקאי. במקומי. חריקאי אומר אני אבוא לשון פגם כמו קרנים חרוקות דבהמת חולין כלו' אלי מכתנך ונפגם מקומי: אינו נפטר מן העולם. וה"ק ק"ו כיסמא את עיניו (כשהיה) [כשיקח] ספר כשופו ויכב לדין: שאינו צריך לכלום. בחל

דער פסוק מיינט דער דיין זאל ניט נעמען קיין געלט ער זאל גירעכט מאכען דעם וואס איז אומגירעכט. אונ ער זאל אומגירעכט מאכען דעם וואס איז גירעכט. שטייט דאך שוין אין פסוק דו זאלסט ניט פאלש פסקנן. נאר אפילו ער מיינט גירעכט צוא מאכען דעם וואס איז גירעכט. אונ אומגירעכט צו מאכען דעם וואס איז אומגירעכט. פון דעסטוועגן האט דיא תורה גזאגט מען טאר ניט נעמען קיין שוחד דער דיין טאר ניט נעמען געלט. ענטפערט דיא גמרא קיין יאט גנומען געלט ווייל ער האט אים גישטערט דיא צייט. ער האט ניט גיקענט גיין אין גאס פאר דינגען. אז צוויא מענטשן פלעגן קומען האבען א דין תורה פאר רב הונא. פלעגט רב הונא צו זייא זאגין גיט מיר א מענטשן וואס זאל שעפן וואסער אונ אן טרינקען מיינע פעלדער. אויף מיין ארט: וועל איך אייך פסקנן דיא דין תורה. רבי אבהו האט גזאגט קום זעה וויא פאר בלענדט ווערען דיא אויגען פון דיא דיינים וואס נעמען שוחד. א מענטש וואס זיינע אויגען ווייען אים טוט ער ניט ער געלט צוא א דאקטאר. אונ ער ווייס נאך ניט אויב ער וועט גיהיילט ווערין אדער ניין. אונ דיא דיינים נעמען א פרוטה אביסעל געלט אונ מאכען בלינד זייערע אויגין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער שוחד מאכט בלינד דיא אויגין פון דיא חכמים: דיא רבנן האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק דער שוחד מאכט בלינד דיא אויגין פון דיא קלוגע. ווערין דאך דיא אויגין פון דיא נארין געוויס בלינד. אין פסוק שטייט דער שוחד פאר קרימט דיא רייד פון דיא צדיקים. ווערין דאך דיא רייד פון דיא רשעים געוויס פאר קרימט. פרעגט דיא גמרא זיינען דען נארין אונ רשעים דיינים. נאר אזוי מיינט דער פסוק דער שוחד מאכט בלינד דיא אויגין פון דיא קלוגע. אפילו ער איז א גרויסער חכם אויב ער האט נאר גינומען שוחד. וועט ער ניט אוועק גיין פון דער וועלט ביז דאס האריץ וועט אים בלינד ווערין. דאס מיינט מען ער וועט פאר געסין זיין לערנען אונ וועט ווערין נאריש. אונ דער שוחד פאר קרימט דיא רייד פון דיא גירעכטע: אפילו ער איז א גרויסער צדיק אונ ער נעמט שוחד. וועט ער ניט אוועק גיין פון דער וועלט ביז זיין פאר שטאנד וועט אים פאר מישט ווערין. אז רב דימי איז גיקומען האט ער גזאגט רב נחמן בר כהן האט נידרש׳ט עס שטייט אין פסוק מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה. אויב דער דיין איז גלייך צוא א מלך. ער איז רייך אונ ער דארף ניט נעמען ביי קיינעם. מוט ער אויף שטעלין דיא מענטשין פון דער וועלט. ווייל ער וועט פסקנן גירעכטע דינים

שהיו הולכים על משכבותם: מקום גנוז. נדון יפה:

[בתי דינין. של כ"ג: בתי כנסיות. להתפלל: בתי מדרשות. למשנה ולתלמוד: בתי סופרים. ללמוד תינוקות]: נוטלים שכרם. ומתפרנסים ממנו לפי שלא היו עוסקין במלאכתם: איסתרא.

ק) יבא בשלום ינוחו על משכבותם א"ר אלעזר בשעה שהצדיק נפטר מן העולם ג' כתות של מלאכי השרת יוצאות לקראתו אחת אומרת לו בא בשלום ואחת אומרת הולך נכוחו ואחת אומרת לו יבא שלום ינוחו על משכבותם. ובשעה שהרשע נאבד מן העולם ג' כתות של מלאכי חבלה יוצאות לקראתו אחת אומרת (שם מח) אין שלום אמר ה' לרשעים ואחת אומרת לו (שם נ) למעצבה תשכבון ואחת אומרת לו (יחזקאל לב) רדה והשכבה את ערלים:

שני דייני גזירות פרק שלשה עשר

(דף קה) **א נאמר** ר' אושעיא שצ"ד בתי דינין היו בירושלים כנגדן בתי כנסיות וכנגדן בתי מדרשות וכנגדן בתי סופרים) אמר רב יהודה אמר רב אסי גוזרי גזירות שבירושלים היו נוטלים שכרם צ"ט מנה מתרומת הלשכה וכו'. קרנא דהוה שקיל איסתרא מזכאי ואיסתרא מחייב ודאין להו דינא והיכי עביד הכי והא כתיב (שמות כג) ושחד לא

תקח

אונ זאלען גיין געגען דעם צדיק. אונ זאלין זאגען צוא איהם קום צוא אונז מיט פרידען. דער נאך זאלין דיא צדיקים גיין צוריק יעדער אויף זיין ארט אונ זאלען רוהען אויף זייער געלעגער. רבי אלעזר זאגט ווען דער צדיק גייט אוועק פון דער וועלט גייען ארויס געגען איהם דריי מחנות מלאכים. איינע זאגט צו איהם קום מיט פרידען. אונ איינע זאגט צו איהם ער זאל גיין אין גראדען וועג. אונ איינע זאגט צו איהם ער זאל קומען מיט פרידען דער נאך רוהען זיי אויף זייער געלעגער. אונ ווען דער רשע ווערט פארלארין פון דער וועלט דריי מחנות מלאכי חבלה גייען ארויס געגען איהם: איינע זאגט ניט שלום האט גאט גזאגט צוא דיא רשעים. אונ איינע זאגט צוא איהם צוא טרויערקייט זאלט איהר ליגען. אונ איינע זאגט צוא איהם נידער אין קבר אונ ליג מיט דיא ניט גימלטע:

פרק שלשה עשר

א אמר. רבי אושעיא האט גזאגט דריי הונדערט פיר אונ ניינציג בית דין שטובין זענען גיוועזען אין ירושלים. אונ אין יעדער בית דין שטוב זענען גיוועזען דריי אונ צוואנציג דיינים. אזוי דריי הונדערט פיר אונ ניינציג שוהלען צום דאווענען. אונ דריא הונדערט פיר אונ ניינציג בתי מדרשים צום לערנען. אונ דריי הונדערט פיר אונ ניינציג חדרים וואס מען האט דארט גילערנט מיט קליינע קינדער. ווענען גיוועזען אין ירושלים. רב יהודה האט גזאגט רב אסי זאגט די דיינים וואס זענען גיוועזען אין ירושלים וויא זאלען גזר דין גזרות. וועלכע זאלען מען טאר ניט מאכען אויסער דעם ווס דיא תורה האט גיאסרת פלעגין נעמען גיצאהלט ניין אונ ניינציג פונט אצאהר פון הקדש געלט וויא זאגען האבען פון וואגען צוא לעבין. קרנא אז פאר איהם איז גיקומען א דין תורה. האט ער גינומען פבק געלט א טאלער פון דעם וואס איז גירעכט. אונ א טאלער פון דעם וואס איז אומגירעכט. אונ האט זיי גיפסקנט דיא דין תורה. פרעגט דיא גמרא האט דען קרנא גימעגט אזוי טאהן. עס שטייט אין פסוק ושוחד לא תקח. מען זאל ניט נעמען קיין געלט פון דעם מענטש ווס קומט האבען א דין תורה. דאמער זאגט מען פאלש פסקנען. ווענסט אפשר מעלין זאגין ווייל קרנא האט גינומען געלט פון ביידע ווערט ער ניט פאלש פסקנען. אז ער וועט אפילו ניט פאלש פסקנען טאר מען אויך ניט נעמען קיין געלט פון דעם מענטש וואס קומט האבען א דין תורה. ווארום מיר האבין גילערנט עס שטייט אין פסוק ושוחד לא תקח. מען זאל ניט נעמען קיין געלט פון דעם מענטש ווס קומט האבין א דין תורה. וואס מיינט דער פסוק. אויב

בין דהזאי כמה זימני ד״ייל לבית הכסא יהלץ תפילין ומנה להו וקמצטער אמר׳ה יהי רצון שיכופו עליונים את התחתונים ולא הוו שתקי רבנן מ׳מבעי רחמי שקלה כוזא ״ דיא מאיגרא אשת׳קו [מרחמי] ונח נפשיה דרבי אמרו ליה רבנן לבר קפרא זיל עיין אזל אשכחיה דנח נפשיה קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחוריה פתח ואמר אראלים ומצוקים אחזו בארון הקדש נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש אמרו ליה נח נפשיה אמ׳ להו אתון קאמריתון ואנא לא קאמינא. בשעת פטירתו של רבי זקף י׳ אצבעותיו כלפי מעלה אמר רבש״ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה יה״ר שיהא שלום במנוחתי יצתה בת קול ואמרה (ישעיה נ) יבא שלום ינוחו על משכבותם על משכבך מיבעי׳ ליה כסייע ליה לר׳ חייא בר גמדא דא״ר חייא בר גמדא א״ר יוסי בן שאול בשעה שהצדיק נפטר מן העולם אומרים מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע צדיק [פלוני] בא אומר [להם] יבואו צדיקים ויצאו לקראתו [ואומרים לו

דפ״ל כמה זימנין למית הכסא. דהולי מעיס סוס ליס: והלץ תפילין ומנה להו וקמצטער. ולהלן ולהניח: פתח ואמר. הכסף: אראלים ומצוקים. מלאכים וצדיקים מצוקי ארץ: ונשבה ארון. בפסוק הזה הפילו לפי טורח שיגעתי בהלכה קטנה שלי: יבאו צדיקים ויצאו לקראתו ויבא בשלום. ואמר כ׳

דיא מלאכים וויללען רבי זאל שטארבען אונ זיין נשמה זאל קומען צוא זייא. אונ דיא מענטשען פון דער וועלט וויללען רבי זאל לעבען אונ ער זאל זיין בייא זייא. זאל זיין דער ווילען פון גאט אז דיא אונטערשטע זאלין בייטין דיא אובערשטע אז רבי זאל לעבען אונ זאל בלייבען אונטען. וויא זיא האט געזעהן וויא פיל מאהל רבי איז ארייין געגאנגען אין בית הכסא אונ ארויס געגאנגען פון בית הכסא. אונ האט אום גטאן די תפלין אונ אן גטאן די תפלין. אונ ער האט פיל יסורים. האט זי געזאגט עס זאל זיין דער ווילען פון גאט דיא אובערשטע זאלין בייטין דיא אונטערשטע אז רבי זאל שטארבען. דיא רבנן האבען אבער נית געשוויגען זייא האבען נאר מתפלל געוועזען רבי זאל לעבען. דריבער האט רבי ניט געקענט שטארבען האט דיא דינסט גינומען אקריגעל אונ האט איהם אראפ געווארפען פון בוידים אויף דיא ערד. זענען דיא רבנן דער שראקען געווארין פון דעם קלאפ. זענען דיא שטיל געווארין. אונ האבען אויף געהערט צוא בעטין. איז רבי געשטארבען. אונ דיא רבנן אין בית המדרש האבען נאך ניט געוואוסט אז רבי איז געשטארבען. האבען דיא רבנן געזאגט צו בר קפרא. גייא זעה ווס טוהט רבי. איז בר קפרא גיגאנגען אונ ער האט געפונען אז רבי איז געשטארבען. האט בר קפרא צוריסען זיינע קליידער. אונ ער האט אומגיקערט דיא צוריסענע זייט אויף אינטען. מען זאל ניט באלד דער זעהן אז רבי איז געשטארבען. אונ ער איז גקומען צוריק אין בית המדרש. אונ האט אן גיהויבען צוא זאגין דיא מלאכים אונ די צדיקים האבען גיהאלטען דעם ארון קודש. זענען דיא מלאכים געוועזען שטארקער וויא דיא צדיקים. אונ דיא האבען געפאנגען דעם ארון הקודש. האבען דיא רבנן געזאגט צו בר קפרא ער איז געשטארבען. האט בר קפרא צוא זייא געזאגט איר זאגט ער איז געשטארבען. אבער איך האב ניט געזאגט. איידער רבי איז געשטארבען האט ער אויף געהויבען זיינע צעהן פינגער אין דער הייך אונ האט געזאגט. רבונו של עולם דוא ווייסט דאך אז איך האב מיך געמאטערט מיט מיינע צעהן פינגער צו מקיים זיין דיא מצות פון דיא תורה. אונ איך האב ניט הנאה געהאט פון דער וועלט אפילו וויא פיל עס איז ווערט געגען דיא ארבעט פון מיין קליינעם פינגער. עס זאל זיין דער ווילען פון פאר דיר. עס זאל זיין פרידען אין מיין רוהונג. איז ארויס געגאנגען אקול פון הימעל אונ האט געזאגט דעם פסוק יבא שלום ינוחו על משכבותם. ער זאל קומען מיט פרידען זייא זאלין רוהען אויף זייער געלעגער. פרעגט דיא גמרא עס דארף דאך שטיין דוא זאלסט רוהען אויף דיין געלעגער. נאר עס וועט זיין אבעוועזונג אזוי וויא רבי חייא בר גמדא האט געזאגט פון רבי יוסי בן שאול וועגין. ווען דער צדיק גייט אוועק פון דער וועלט זאגין דיא מלאכים פאר גאט רבונו של עולם דער צדיק קומט. זאגט גאט צוא דיא מלאכים זאלין קומען דיא צדיקים

אמר לו הם ושלום לא תהא כזאת בישראל. אמר להם לבני קטן אני צריך נכנס ר״ש אצלו מסר לו סדרי חכמה אמר להם לבני גדול אני צריך נכנס ר״ג אצלו ומסר לו סדרי נשיאות אמר לו נהוג נשיאותך ברמים זרוק מרה בתלמידים. איני והכתיב (תהלים טו) ואת יראי ה׳ יכבד ואמר מר זה יהושפט מלך יהודה

לא תהא גולה ומתי. לא תהא כדבר הזה בישראל. כמו׳ בגלות הזה כבר זה נשיגו: נכנס הבילוק חכמים. ברבו: יושב בין הגדולים: זרוק מרה. ליתוס בהם חיטק עליהם: כנגעה. מכבד כל ה׳ תלמיד: בפרהסיא. מפני עלוהם חיטה להודיע כבלותו: רבי מוטל. בחלוי בצפורי ומקום קבר פוק לו בבית שערים: דמדליא. דאמרינן במגילה למה נקרא שמה צפורי שיושבת בראש ההר כצפור:

כשהיה רואה ת״ח היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו קורא לו רבי רבי מרי מרי לא קשיא הא בצנעא והא בפרהסיא תני רבי מוטל בצפורי ומקום מוכן לו בבית שערים והתניא (דברים טז) צדק צדק תרדף הלך א״ר רבי לבית שערים רבי בבית שערים הוי אלא כיון דחלש אמטיוהו לצפורי דמדליא ובסים אוירא:

(דף קד) **ד ההוא** יומא דנח נפשיה דרבי גזרו רבנן תעניתא ובעו רחמי אמרי כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב סליקא אמתיה דרבי לאיגרא אמרה עליונים מבקשים את רבי והתחתונים מבקשים את רבי יהי רצון שיכופו תחתונים את העליונים כיון

מעשים פון רבי חייא זענען גרעסער אפילו פון מיין פאטערס מעשים. האט רבי געזאגט חס ושלום אזעלכע רייד זאל גאר ניט גערעט ווערן צווישען יודין. דיין פאטערס מעשים זענען געווען גרעסער וויא דיא מעשים פון רבי חייא. דער נאך הט רבי געזאגט איך דארף מיין יונגסטען זוהן. איז רבי שמעון גיגאנגען צוא רבי. האט רבי אים געזאגט דיא גרעסטע און דיא הויפט זאכען פון חכמה. דער נאך האט רבי געזאגט איך דארף מיין עלטערין זוהן. איז רבן גמליאל אריין גיגאנגען צוא רבי. האט רבי אים געזאגט דיא גרעסטע און דיא הויפט זאכען פון נשיאות. און נאך האט רבי געזאגט צו רבן גמליאל פיר דיינע נשיאות מיט גרויסקייט. דו זאלסט ווארפען אמורא אויף דיינע תלמידים. פרעגט דיא גמרא עס דארף דאך ניט אזוי זיין. ווארום עס שטייט אין פסוק צוא דיא מענטשין וואס האבען מורא פאר גאט האט ער געגעבן כבוד: דאס מיינט מען יהושפט דער מלך פון יהודה. אז ער הט געזעהן א תלמיד חכם איז ער אויף געשטאנען פון זיין שטוהל און האט אים ארויס גינומען און האט אים גיקושט. און האט אים גירופען מיין רבי מיין רבי מיין הערר מיין הערר. זעהט מיר דאך אז מען דארף געבען כבוד צו א תלמיד חכם ניט ווארפען אויף אים אמורא: זאגט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא. אין דער שטיל ווען דער נשיא טרעפט א תלמיד חכם. אדער א תלמיד חכם קומט צוא אים אהיים דארף דער נשיא אויך געבען כבוד צוא יעדער תלמיד חכם. נאר אז דער נשיא איז צווישען פיל מענטשין. דארף ער ווייזען זיין גרויסקייט אפילו אויף א תלמיד חכם אויך. מיר האבען גילערנט רבי איז גילעגען קראנק אין דיא שטאט צפורי. און אקבר איז פאר אים גיוועזן אן גיברייט אין דיא שטאט בית שערים. פרעגט דיא גמרא מיר האבען דאך גילערנט עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט נאך יאגען גירעכטיגקייט. דוא זאלסט גיין האבען א דין תורה ביי רבי אין בית שערים. דארט וועט מען פסקנען אן אמת׳ן דין. זעהן מיר דאך אז רבי איז געזעסן אין בית שערים: ענטפערט דיא גמרא אזוי איז געווען פריער האט רבי געוואוינט אין בית שערים. אז ער איז קראנק געווארן האט מען אים גיבראכט אין צפורי. ווייל צפורי איז אויף א בארג איז א פרישער לופט. און ער איז געשטארבען אין צפורי. האט מען אים גיטראגען ביז אין בית שערים און דארט האט מען אים בגראבען:

ד ההוא. דער טאג וואס רבי איז געשטארבען. אין דער פריא איידער ער איז געשטארבען האבען דיא רבנן גוזר געווען צו זאלען פאסטען און מען זאל מתפלל זיין רבי זאל לעבען: און דיא רבנן האבען געזאגט דער וואס וועט זאגען רבי איז געשטארבען זאל ער געשטאכען ווערן מיט א שווערד. דיא דינסט פון רבי איז ארויף גיגאנגען אויף דעם בוידים. און הט געזאגט

בחולי מעים סימן יפה לו כפני שרובן של צדיקים מיתתן בחולי מעים א"ל אנא אתורה ומצות קא בכינא אבע"א איפוך ואבע"א [לעולם לא תיפוך] רבי חייא עסוק במצוה הוה ור' סבר לא אפגריה :

ג והיינו דכי הוו מנצי ר' חנינא ור' חייא א"ל ר' חנינא לר' חייא בהדי דידי מנצית דאם ח"ו נשתכחה תורה מישראל מהדרנא לה מפלפולי א"ל ר' חייא אנא עבדי דלא לשתכח תורה מישראל דאייתינא כיתנא ושדיינא ומגדלנא נשבי וצניידנא טביא ומאכילנא בישרא ליתמי ואריכנא מגלתא ממשכי דטביי וסליקנא למתא דלית בה מקרי דרדקי וכתיבנא חמשה חומשי לחמשה ינוקי ומתנינא שתא סדרי לשתא ינוקי לכל חד וחד אמרי ליה אתני סדרך לחברך. והיינו דאמר רבי כמה גדולים מעשה חייא א"ל ר"ש בר רבי אפילו ממך אמר לו אין אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי אפילו מאבא אמר

וסי' יפה לו: לא אסגריס. לא אכסליה ממצות: בדיינא. זרעינא: ומגדלנא נשבי. מקלע אגר מכמורות ודומה לו אין פורסין נשבין ליונים: וציידנא טביא. צביים: ואריכנא מגלתא. ומתקן אני קלפים אריכנא לבין תקון כדאמרינן במסכת סוכה צריך או לא צריך כלומר מתוקן או אינו מתוקן וכבפר עזרא נמי כתיב ועריס מגלה

אים. ווייל דאס מערסטע צדיקים שטארבן פון אגידערים קראנקייט. זייערע גידערים זאל זיין ווערן פון צואה: זייא זאלין קומען מיט אריינעם גוף אויף יענער וועלט. האט רבי גזאגט איך וויין נים וואס איך שטארב. נאר איך וויין וואס איך וועל שוין מער ניט לערנען תורה אונ וועל שוין ניט טאהן קיין מצות: זעהן מיר דאך אז רבי איז גישטארבן פאר רבי חייא. ענטפערט דיא גמרא אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן דוא זאלסט דאס אויך פאר קערין. רבי חייא איז קראנק גיוועזן אונ רבי איז גיקומען צוא רבי חייא אונ האט אים גיטראפין וויינען. אונ רבי האט גזאגט צוא רבי חייא דיא גאנצע נאך וואס דא שטייט. איז רבי חייא גישטארבן פר רבי. אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן דוא זאלסט ניט פאר קערין. אונ רבי איז גישטארבן פריער חיא רבי חייא. נאר פאר וואס האט רבי ניט גימאכט רבי חייא פאר אראש ישיבה: ווייל רבי חייא פלעגט זיין בשעפטיגט צוא טאהן פיל מצות. האט רבי ג טראכט איך וויל אים ניט שטערין פון מצות. אז איך וועל אים מאכען פאר אראש ישיבה וועט ער זיין באשעפטיגט מיט דער ישיבה אונ וועט ניט קענען טאהן מצות:

ג והיינו: דס איז ווס מיר האבן גילערונט אז רבי חנינא מיט רבי חייא פלעגין קריגען הט רבי חנינא גזאגט צוא רבי חייא מיט מיר קריגסטו. אויב חס ושלום דיא תורה וועט פאר געסין ווערין פון דיא יודין וועל איך זיא צוריק אויף שטעלין מיט מיין שארפין שכל. האט רבי חייא גזאגט צוא רבי חנינא איך האב גימאכט אז דיא תורה זאל ניט פאר געסין ווערין פון דיא יודין. איך האב גיברייגט פלאקס אונ האב פארזייט. אונ פון דיא פלאקס האב איך גיפלאכטען נעצין. אונ מיט דיא נעצין האב איך גיפאנגען הירשען. אונ האב זייא גישאכטען אונ איך האב גיגעבין עסין דיא פלייש פון דיא הירשען צוא יתומים. אונ פון דיא פעל פון דיא הערשין האב איך גימאכט פארמעט. אונ איך בין גיגאנגען אין א שטאט וואס דארט איז ניטא קיין רבי מלמד. אונ איך האב געשריבען אויף דעם פארמעט פינף חומשים צו פינף קינדער. צוא איין קינד האב איך גיגעבין דעם ספר בראשית. צום אנדערין שמות. צום דריטען ויקרא: צום פערטין במדבר: צום פינפטין דברים. אונ איך האב גילערונט זעקס סדרים משניות מיט זעקס קינדער. צוא יעדער קינד האב איך גילערונט א סדר משניות. אונ צוא יעדער קינד האב איך גזאגט לערין דיין ספר חומש אונ דיין סדר משניות מיט דיין חבר. וועלין אלע קינדער פון שטאט קענען גאנץ חומש אונ גאנץ משניות. דאס איז וואס רבי הט גזאגט וויא גרויס זענען דיא מעשים פון חייא. האט רבי שמעון דער זוהן פון רבי גזאגט צו רבי דיא מעשים פון רבי חייא זענען גרעסער אפילו פון דיינע מעשים. האט רבי גזאגט יא אפילו פון מיינע מעשים. האט רבי ישמעאל דער זוהן פון רבי יוסי גזאגט צוא רבי דיא

אלא בגפל ותהיה כפ' כמה אבנ יוגלה : מיכף סגי כיף ניה. קדב בגלה ממקומו אבל גר' הגינה אלא כייף : והא הוה ר' חייא. ולמנייה רבי לרבע ישיבה : קנח בל רבי. אזוג בל רבי (סוריד) [סורדין] פלא דמעות : בע"ס סימן יפה. ביכנס מבעתה פיד : במוצאי יום הכפורים. נמחלו עוונותיו

ואימא ר' חנינא נח נפשיה ורבי אפס בדיתיב יתיב ולא הוה ליה ללוי איניש למיתב גביה וקאתי אבע"א לוי לר' אפס מיכף הוה כייף ליה ואבע"א כיון דאמר רבי ר' חנינא בר חמא ישב בראש לאסגי דלא מליך דכתיב בהו בצדיקים (איוב כב) ותגזר אומר ויקם לך והא הוה ר' חייא נח נפשיה. והא"ר חייא אני ראיתי קברו של רבי והורדתי עליו דמעות איפוך והא"ר חייא אותו היום שמת רבי בטלה קדושה איפוך והתניא כשחלה רבי נכנס ר' חייא אצלו ומצאו שהוא בוכה א"ל רבי מפני מה אתה בוכה והתניא מת מתוך שחוק סימן יפה לו מתוך הבכי סימן רע לו פניו למעלה סימן יפה לו פניו למטה סימן רע לו פניו כלפי הכותל סימן רע לו פניו כלפי העם סימן יפה לו פניו ירוקין סימן רע לו פניו צהובין ואדומים סימן יפה לו מת בערב שבת סימן יפה לו במוצאי שבת סימן רע לו מת בערב יום הכפורים סימן רע לו במוצאי יום הכפורים סימן יפה לו מת

פרעגט דיא גמרא טאמער איז רבי חנינא געשטארבן. אונ רבי אפס לעבט אונ איז נאך וייטער ראש ישיבה אזוי וויא ער איז געוועזן. האט ניט לוי געבין וועמען צוא זיצען. איז ער געקומען אהער: ענטפערט דיא גמרא איב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן אז רבי חנינא וואלט ניט געלעבט וואלט לוי געזעסען ביא דער ישיבה פון רבי אפס אונ ער וואלט ניט געקומען אין בבל. אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגן וויא באלד רבי האט געזאגט חנינא בר חמא זאל זיין צראש ישיבה. קען ניט זיין אז רבי חנינא איז געשטארבן אונ איז ניט געוועזן אראש ישיבה. ער שטייט דאך אין פסוק ביא דיא צדיקים אזוי וויא דוא וועסט גוזר זיין וועט גאט מקיים זיין. פרעגט דיא גמרא רבי חייא איז דאך געוועזן. פאר וואס האט רבי אים ניט געמאכט פאר אראש ישיבה. ענטפערט דיא גמרא רבי חייא איז געשטארבן פריער וויא רבי. פרעגט דיא גמרא מיר האבען דאך געלערנט רבי חייא האט געזאגט איך האב געזעהן דעם קבר פון רבי אונ האב אויף אים געגאסען טרערין: זאגט דיא גמרא פאר קערט האט מען געלערנט. רבי האט געזאגט איך האב געזעהן דעם קבר פון רבי חייא אונ האב אויף אים געגאסען טרערין: פרעגט די גמרא מיר האבען דאך געלערנט רבי חייא האט געזאגט אין דעם טאג וואס רבי איז געשטארבן האבן אויף געהערט צוא זיין הייליגע מענטשין ווארום רבי האט מען גירופען רבינו הקדוש. ועיין בתוספות וריטב"א. זאגט דיא גמרא פאר קערט איז געוועזן. רבי האט אזוי געזאגט אויף רבי חייא. דעם טאג וואס רבי חייא איז געשטארבן האבען אויף געהערט צוא זיין הייליגע מענטשין. פרעגט דיא גמרא מיר האבין דאך געלערנט אז רבי איז קראנק געווארין איז רבי חייא אריין געגאנגען צוא רבי. אונ ער האט געטראפען רבי וויינט. האט רבי חייא געזאגט רבי פאר וואס וויינסטו. מיר האבען דאך געלערנט דער וואס שטארבט לאכענדיג איז אגוטער סימן צו אים: דער וואס שטארבט וויינענדיג איז אשלעכטער סימן צוא אים. דער וואס שטארבט מיט דעם פנים ארויף. איז אגוטער סימן צו אים. דער וואס שטארבט מיט דעם פנים אראפ: איז אשלעכטער סימן צו אים. דער וואס שטארבט מיט דעם פנים צום וואנט. איז אשלעכטער סימן צו אים. דער וואס שטארבט מיט דעם פנים צוא דיא מענטשין. איז אגוטער סימן פאר אים. דער וואס זיין פנים איז גרין אונ געל ווען ער שטארבט. איז אשלעכטער סימן צוא אים. אונ דער וואס זיין פנים איז פרייליך אונ רויט ווען ער שטארבט. איז אגוטער סימן צוא אים. דער וואס שטארבט אום ערב שבת. איז אגוטער סימן פאר אים. אונ דער וואס שטארבט אום מוצאי שבת. איז אשלעכטער סימן צוא אים. אונ דער וואס שטארבט אום ערב יום כפור. איז אשלעכטער סימן צו אים: ווייל ער איז געשטארבן מיט אלע עבירות: דער וואס שטארבט דיא נאכט נאך יום כפור. איז אגוטער סימן צוא אים. ווייל פאר זיין שטארבין האט מען אים מוחל געווען אלע עבירות. דער וואס שטארבט פון אגעדערים קראנקייט. איז אגוטער סימן צו

סריך דאיגרא ונפל לארעא ומית. יצתה בת קול ואמרה קצרא ההוא כובס מזומן לחיי העולם הבא:

ב שמעון בני חכם מאי קאמר ה״ק אע״פ ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא אמר לוי צריכא למימר אמר ר״ש בר רבי צריכא לך ולמטלעתך מאי קשיא ליה הא קרא קאמר (דה״ב כא) ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור ההוא ממלא מקום אבותיו הוה ורבן גמליאל אינו ממלא מקום אבותיו הוה ורבי מאי טעמא עבד הכי נהי דאינו ממלא מקום אבותיו בהכמה ביראת חטא ממלא מקום אבותיו הוה. חנינא בר חמא ישב בראש לא קבל רבי חנינא שהיה ר׳ אפס גדול ממנו שתי שנים ומחצה יתיב ר׳ אפס ברישא ויתיב ר׳ חנינא אבראי ואתא לוי ויתיב גביה נח נפשיה דר׳ אפס ויתיב ר׳ חנינא ברישא ולא הוה ללוי איניש למיתב גביה וקאתא לבבל והיינו דאמרי ליה לרב גברא רבה אקלע לנהרדעא ומטלע ודריש כלילא שרי אמר ש״מ נח נפשיה דר׳ אפס ויתיב ר׳ חנינא ברישא ולא היה ליה ללוי אינש למיתב גביה וקאתי ואימא

צריכא למימר. בתמיה דרבן גמליאל דבמדי אבא דלהוי נשיאה: לך ולמטלעתך. פיסחא את כדאמרינן בשמעתא לוי אחוי קידה ואטלע. מאי קשיא ליה. לר״ש ב״ר ומאי צריכא למימר אמאי צריכא הא קרא כתיב: ההוא ממלא מקום אבותיו הוה. כלו׳ אין באחיו הטוב ממנו אבל כאן מרי אחיו חכם ממנו: ויתיב ר׳ חנינא אבראי. חוץ לבית המדרש שלא היה נכנס לר׳ אפס: וקאתא. לוי לבבל: כלילא שרי. לאשה בה בשבת. פ״ה נתן דרשה למיפק בכלילא אשה בשבת ולאסה הכונה

געווארפן אויף דיא ערד און איז געשטארבן. איז ארויס געגאנגען א קול פון הימעל און האט געזאגט דער וועשער איז אויך אנגעברייט צו לעבן אויף יענע וועלט:

ב שמעון. רבי האט געזאגט מיין זוהן שמעון איז א חכם. צו וואס האט ער דאס געזאגט. נאר אזוי האט רבי געזאגט. אפילו מיין זוהן שמעון איז א חכם. פון דעסטוועגן זאל מיין זוהן גמליאל זיין א נשיא. האט לוי געזאגט דאס האט רבי גידארפט זאגן? גמליאל איז דאך געווען עלטער פון שמעון. געוויס וועט גמליאל זיין א נשיא. האט רבי שמעון בר רבי געזאגט צו לוי מען דארף דיך מיט דיין קוליע ווארום לוי איז געווען לאהם והינקעדיג און איז געגאנגען מיט א קוליע. רבי האט גידארפט זאגן אז גמליאל זאל זיין א נשיא. אבער אז ער וואלט ניט געזאגט וואלט ער ניט געווען א נשיא. פרעגט דיא גמרא פאר וואס וואלט גמליאל ניט געווען א נשיא. עס שטייט דאך אין פסוק יהושפט האט געגעבן דיא מלוכה צו יהורם ווייל ער איז געווען דער בכור. ענטפערט דיא גמרא ווייל יהורם איז געווען גלייך צו זיין פאטער יהושפט. און וויסען דיא ברידער איז ניט געווען קיין בעסערער וויא יהורם. דריבער האט מען אים געגעבן דיא מלוכה. אבער רבן גמליאל איז ניט געווען גלייך צו רבי. און דער ברודער איז געווען א גרעסערער חכם נאר אים דריבער וואלט מען אים ניט געמאכט פאר א נשיא. פרעגט דיא גמרא פאר וואס האט רבי טאקי געזאגט אז רבן גמליאל זאל זיין א נשיא. ענטפערט דיא גמרא אמת רבן גמליאל איז ניט געווען אזוי א חכם וויא רבי. אבער אין פרומקייט איז רבן גמליאל גלייך געווען צו רבי:

רבי האט געזאגט חנינא בר חמא זאל זיין א ראש ישיבה. רבי חנינא האט ניט געוואלט זיין א ראש ישיבה. ווייל רבי אפס איז געווען עלטער פון רבי חנינא מיט צוויא און א האלב יאהר. איז רבי אפס געווארן א ראש ישיבה. און רבי חנינא איז געזעסן אויסער דעם בית המדרש: ווייל עס האט ניט געפאסט פאר רבי חנינא ער זאל זיין א תלמיד ביי רבי אפס. איז געקומען לוי און איז געזעסן נעבן רבי חנינא. דער נאך איז רבי אפס געשטארבן. איז רבי חנינא געווארן א ראש ישיבה. האט לוי ניט געהאט נעבן וועמען צו זיצען איז ער געקומען אין בבל. דאס איז וואס מען האט געזאגט צו רב אז א גרויסער תלמיד חכם איז געקומען אין נהרדעא און ער איז לאהם והינקעדיג. און ער האט גידרשנט אז א אשה מעג ארויס גיין אום שבת מיט דעם צירונג וואס הייסט כלילא. האט רב געזאגט איצט ווייס איך אז רבי אפס איז געשטארבן. און רבי חנינא איז געווארן א ראש ישיבה. האט ניט לוי געהאט נעבן וועמען צו זיצען. איז ער געקומען אהער.

והאי דאמר הכי דלא ליתרו מלתא הואי להו ועד האידנא נמי זכותא דרבי הוא דאהניא להו. אמר להם לחכמי ישראל אני צריך נכנסו אצלו חכמי ישראל אמר להם אל תספדוני בעיירות (צ"ג) והושיבו ישיבה לאחר שלשים יום שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא חנינא בר חמא ישב בראש. אל תספדוני בעיירות סבור מינה משום טרחא הוא דקאמר כיון דחזו דקספדי בכרכים וקאתו כ"ע [אמרו] ש"מ משום יקרא הוא דקאמר. הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום דלא עדיפנא ממשה רבינו דכתיב (דברים לד) ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום תלתין יומין ספדי בימכא ולילא מכאן ואילך ספדי בימכא וגרסי בליליא או ספדי בליליא וגרסי בימכא עד דספדי תריסר ירחי שתא. ההוא יומא דאשכבתיה דר' נפק בת קול ואמרה כל דהוה באשכבתיה דר' מזומן הוא לחיי העולם הבא. ההוא כובס כל יומא הוה אתי קמיה ההוא יומא לא אתא כיון דשמע הכי סליק

מימותיו ויפרחתו: דלא ליתיו. לינכי עליהו כימותיו מנהג דהיכנגת כ ◦ בגת זכו לנהעסק כו הגנהי מנהג דסתי דגה בכיגן כבני דרבי אמתים דרבי אגנה עגייהו: עיירות. גדולות מן כפרים וכרכים גדולים מהם: והושיבו ישיבה. לעסוק בתורה: לאחר שלשים יום. כל פטירתו מיד ולא תהיו עסוקים בהספד: שמעון בני חכם הוא. לקמן פריך מאי קאמר: חנינא בר חמא ישב בראש. סיבנים: סבור מינה משום טורח. דבני כפרים דכמיגו בעיירות והתי למספדי: כיון דהזו דקא מספדוהו בכרכים וקא אתו כולי עלמא. בעיירה ומספדים אמרו מש"כ יקרא הוא דקאמר: אשה דאשכבתיה. יום פטירתו:

גליון

געדארפט זאגען. אז יוסף און שמעון וועלען איהם בעדינען אויף יענע וועלט. ווארום אז מען וועט זעהן זיי שטארבען גלייך ווען רבי שטארבט. וועט מען זאגען זיי האבען געזינדיגט דריבער שטארבען זיי יונג. און וואס זיי האבען געלעבט ביז איצט. דער זכות פון רבי האט זיי געהאלפען. דריבער האט רבי פריער געזאגט אז זיי וועלען שטארבען פאר איהם. זיי זאלען איהם בעדינען אויף יענע וועלט. דער נאך האט רבי געזאגט איך דארף דיא חכמים פון דיא (ישראל) יודען. זענען אריין גיגאנגען צו איהם דיא חכמים פון דיא יודען. האט רבי געזאגט צו זייא איהר זאלט ניט זאגען אויף מיר הספד אין מיטעלע שטעט. און באלד נאך דרייסיג טעג פון מיין שטארבען זאלין די מענטשין פון דער ישיבה ווייטער לערנען אזוי ווי זיי האבען געלערנט ווארום די גאנצע דרייסיג טעג האט די ישיבה ניט געלערנט. מען האט טאג און נאכט געזאגט הספדים אויף רבין. מיין זוהן שמעון איז א חכם. מיין זוהן גמליאל זאל זיין א נשיא. חנינא בר חמא זאל זיין דער ראש ישיבה. וואס דיא זגדא רבי האט געזאגט מען זאל איהם ניט מספיד זיין אין מיטעלע שטעט. האט מען געמיינט ווייל רבי וויל ניט מטריח זיין דיא דארפס מענטשין וואס זייא וועלין געוויס קומען אין שטאט צום הספד. אז דיא חכמים האבען געזעהן מען איז איהם מספיד אין גרויסע שטעט און אלע מענטשין קומען צום הספד פון די דערפער און פון דיא שטעט. האט מען געזאגט רבי האט געוויס געמיינט פון וועגין דעם כבוד פון דער תורה. דריבער זאל מען איהם מספיד זיין אין גרויסע שטעט. עס זאל זיין גרויס כבוד. נאך האט רבי געזאגט אז באלד נאך דרייסיג טעג פון זיין שטארבען זאלין דיא מענטשין פון דער ישיבה ווייטער לערנען אזוי וויא זייא האבען געלערנט. ווארום איך בין ניט בעסער פון משה רבינו. בייא משה רבינו שטייט די יודין האבען גיוויינט אויף משה אין ערבות מואב דרייסיג טעג: דיא ערשטע דרייסיג טעג נאך רבים שטארבין. האט מען געזאגט הספדים בייא טאג און בייא נאכט. נאך דרייסיג טעג האט מען מספיד געווען בייא טאג און מען האט געלערנט בייא נאכט. אדער מען האט מספיד געווען בייא נאכט און מען האט געלערנט בייא טאג. ביז צוועלף חדשים פון יאהר. דער טאג וואס רבי איז געשטארבען איז ארויס געגאנגען א קול פון הימעל און האט געזאגט ווער עס איז געווען בייא רבים שטארבען. איז ער אן געגרייט צוא לעבען אויף יענע וועלט. עס איז געווען א וועשער וואס ער פלעגט קומען אלע טאג פאר רבי. דעם טאג וואס רבי איז געשטארבען איז ער ניט געקומען. וויא דער וועשער האט געהערט וואס דער קול פון הימעל האט געזאגט. איז ער ארויף געגאנגען אויף דעם בוידים און האט זיך אראפ

תהא מוצעת במקומה יוסף חפני שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי . הוהרו בכבוד אמכם דאורייתא הוא דכתיב (שמות כ) כבד את אביך ואת אמך אשת אב הוא' אשת אב נמי דאורייתא הוא דתניא (דברים ה) כבד את אביך ואת אמך את אביך זו אשת אביך ואת אמך זה בעל אמך וא"ו יתירה לרבות אחיך הגדול הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא. נר יהא דלוק במקומו שלחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה מ"ט כל בי שמשי הוה אתא לביתיה ההוא בי שמשא אתאי שיבבתא קא קרי אבבא אמרה אמתיה שתיקי דרבי יתיב כיון דשמע שוב לא אתא שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים . יוסף חפני ושמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי סב"ר מינה בהדין עלמא הוא דקאמר כיון דחזו דקדים ערסייהו לערסיה אמרי ע"ב להתוא עלמא הוא דקאמר והאי

פ"ש סי' נא לביתא מבנספר גדלותן : יוסף חפני . דגן חיפה : את אביך . כל התין לרבין וא"ו יתירה . ואת אמך : בני מילי . דחייב בכבוד אשת אביו בחיי אביו : בי שמשי . פ"ש ונראה בעיני לפי שבין השמשות שלו שגור נפי כל הכלים אליו לגמור מלאכתם עד שלא התחיל לגם קרי בי שמשי : שלא לגולה נגו מ' . גומר לא צדיקים היו שלא היה להם רשות לבא לביתם כבוד : כבוד מיום נהדין עלמא . בהיה מטס שיתעסקו בקבורתו : דקדים ערסייהו לערסיה . פס נקברו ה..נו : והאי דקאמר הכי . שמוקן לבוריה

אויף דעם ארט וואו עס ברענט אלע מאהל. דער טיש זאל זיין געגרייט אויף זיין ארט וואו ער שטייט אלע מאהל. דיא בעט זאל זיין געבעט אויף איר ארט וואו זיא שטייט אלע מאהל. יוסף חפני אונ שמעון אפרתי זייא האבין מיך בעדינט בייא מיין לעבין. זייא זאלין מיך בעדינען בייא מיין שטארבין. פרעגט דיא גמרא צוא וואס האט רבי געבאטין דיא קינדער זייא זאלין זיין געהיט צוא געבין כבוד זייער מוטער. זייא מוזין דאך געבין כבוד זייער מוטער. וויל דיא תורה האט געבאטין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט געבין כבוד צוא דיין פאטער און מוטער. ענטפערט דיא גמרא עס איז ניט געוועזן קיין מוטער. נאר דעם פאטערס ווייב דיא ווייב פון רבי. פרעגט דיא גמרא דעם פאטערס ווייב שטייט דאך אויך אין דיא תורה אז מען דארף איר געבין כבוד. וואררום מיר האבין געלערנט עס שטייט אין פסוק כבד את אביך ואת אמך. זענען דיא צווייא מאהל את איבעריג נאר את אביך מיינט מען דיין פאטערס ווייב. דיין שטיף מוטער. אונ את אמך מיינט מען דיין מוטערס מאן. דיין שטיף פאטער. אונ דער איבעריגער וא"ו פון ואת אמך מיינט מען דיין עלטערין ברודער. אז אמענטש געבין כבוד זיין שטיף פאטער אונ זיין שטיף מוטער אונ זיין עלטערין ברודער. ענטפערט דיא גמרא ווען דארף אמענטש געבין כבוד זיין פאטערס ווייב. נאר ווען דער פאטער לעבט. אבער אז דער פאטער איז שוין געשטארבין דארף ער ניט געבין כבוד צו דיא שטיף מוטער. דריבער האט רבי געבאטין צו זיינע קינדער אז אפילו נאך זיין שטארבין זאלין זייא געבין כבוד צו זיין ווייב. רבי האט געבאטין אליכט זאל ברענען אויף דעם ארט וואו עס ברענט אלע מאהל. דער טיש זאל זיין געגרייט אויף זיין ארט וואו ער שטייט אלע מאהל. דיא בעט זאל זיין געבעט אויף איר ארט וואו זיא שטייט אלע מאהל. צו וואס דארף מען דאס. זאגט דיא גמרא אלע פרייטאג צו נאכט פלעגט רבי קומען אהיים. אמאהל פרייטאג צוא נאכט איז געקומען אשכנתע האט געקלאפט בייא דיא טיר מען זאל איר עפענען. האט דיא דינסט געזאגט צו דיא שכנתע שווייג. וואררום רבי זיצט. ווי רבי האט דאס געהערט איז ער שוין מער ניט געקומען. מען זאל ניט רידן אויף אנדערע צדיקים. וואררום מען וועט זאגין וויל זייא קענען ניט קומען אהיים אזוי וויא רבי. איז געווים אז זיי זענין ניט געוועזן אזוי פרום ווי רבי. רבי האט געזאגט יוסף חפני אונ שמעון אפרתי האבין מיך בעדינט ביי מיין לעבין. זאלין זיי מיך בעדינען ביי מיין שטארבין. האט מען געמיינט אז רבי וויל זיי זאלין איהם בעדינען אויף דער וועלט. זיי זאלין איהם בגראבין אונ מכבד זיין. וויא מען האט געזעהן אז יוסף אונ שמעון זענין געשטארבין פריער ווי רבי האט מען געוואוסט אז רבי מיינט זיי זאלין איהם בעדינען אויף יענע וועלט. פרעגט דיא גמרא צו וואס האט דאס רבי

ת"ה קודם קרוב ות"ח ת"ח קודם איבעיא להו שכן וקרוב מאי ת"ש (משלי כז) טוב שכן קרוב מאת יחוק שניהם קרובים שניהם שכנים שניהם ת"ח שודא דדייני:

אלמנה ניזונת פרק אחד עשר

(דף נו) **א** א"ר [חייא בר אבא א"ר] יוחנן על המונע תלמידו מלשמשו כאלו מונע ממנו חסד שנאמר (איוב ו) למס מרעהו חסד רב נחמן בר יצחק אומר אף פורק כמנו יראת שמים שנאמר (שם) ויראת שדי יעזוב:

ת"ח קודם. דמסתמא הדיין מצדיק מעשיו לזכות בשעת מיתה דאמר מר כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא ת"ח מנכסיו: שודא דדייני. בטלת הדיינים לפי מה שירא' לדיינים שהיה דרכו של מת לקרב את זה יותר מזה או מי שבשניהם טוב וסוג בדרך ישרה ס"ל בו נתכוון המת לזכות: שודא. כמו שדי בימא דמתרגמינן ירה בים כתיב בים:

למס מרעהו חסד. המונע עצמו מרעהו ממים ממנו המסיס ולי"ת דמפקין לה מדכתיב לעיל מיניה ותושיה נדחה ממני וסמיך ליה למס מרעהו חסד:

נר יהא דלוק במקומו. אלא השלחן כמו בהיות דכל

הנושא פרק שנים עשר

(דף קג) **א** ת"ר בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך נכנסו בניו אצלו אמר להם הזהרו בכבוד אמכם נר יהא דלוק במקומו שלחן יהא ערוך במקומו מטה תהא

און ער איז גישטארבען. זענען גיקומען צוויא טוביהם. איינער איז געוועזען אשכן פון דעם גישטארבענעם. און איינער איז געוועזען אלמדן. און מען ווייסט ניט וועלכער טוביה ער האט גימיינט; זאל מען געבען דעם תלמיד חכם. און אויב איינער איז געוועזען אתלמיד חכם און איינער איז געוועזען אפריינד. זאל מען געבען דעם תלמיד חכם דעם פארגעגען. האט מען גיפרעגט אויב איינער איז אשכן און איינער איז אפריינד. צו וועמען זאל מען געבען. זאגט די גמרא שלמה המלך האט גיזאגט אנאנטער שכן איז בעסער וויא א ווייטער ברודער. זאל מען געבען דעם שכן; און אויב ביידע טוביהם זענען געוועזען פריינד. אדער ביידע זענען געוועזען שכנים. אדער ביידע זענען תלמידי חכמים. וועמען זאל מען געבען. מוזען דיא דיינים טרעפען און נאך טרעפען וועמען דער גישטארבענער האט ליבער גיהאט; דעם זאל מען געבען דאס פארמעגען:

פרק אחד עשר

א אמר. רבי חייא בר אבא האט גיזאגט פון רבי יוחנן וועגען דער רבי וואס לאזט ניט דעם תלמיד ער זאל אים בדינען. פארמיידט ער פון אים חסד ולאזט ער ניט דעם תלמיד זאל גוט זיין; אזוי וויא עס שטייט אין פסוק למס מרעהו חסד. דער וואס פארמיידט זיך פון זיין חבר ודער רבי וואס פארמיידט זיך פון זיין תלמיד. ער לאזט ניט דער תלמיד זאל אים בעדינען. פארמיידט ער פון אים חסד. רב נחמן בר יצחק זאגט דער רבי נעמט אראפ פון דעם תלמיד דיא מורא פאר גאט. וואראם אז דער תלמיד בדינט זיין רבי איז ער שטענדיג געבען זיין רבי און ער זעהט דיא פרומקייט און דיא גוטע מדות פון רבי טוהט ער אויך אזוי; אבער אז דער רבי דער ווייטערט דעם תלמיד פון זיך. ווייסט נאר דער תלמיד דאס לערנען; אבער פון גוטע מעשים ווייסט ער ניט אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ויראת שדי יעזוב. דער תלמיד וועט פארלאזען דיא מורא פאר גאט:

פרק שנים עשר

א תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט ווען רבי האט גידארפט שטארבען; האט ער גיזאגט איך דארף מיינע קינדער. זענען דיא קינדער אביין גיגאנגען צו אים. האט רבי גיזאגט צו דיא קינדער איר זאלט זיין גיהיט צו געבען כבוד אייער מוטער. אליכט זאל ברענען

ספי' ירוה והוי מי איכא מילי דכתיב ביה דלא קיימתיה א"ל מי איכרכת בבעלי ראותן ואיעסקת בתורה ואפ"ה כי נח נפשיה אפסיק ליה עמודא דנורא בין דידיה לעלמא וגמירי דלא מפסיק עמודא דנורא אלא להד בדרא או לתרין בדרא קרב לגביה ר' אלכסנדרי אמר עשה בשביל כבוד חכמים לא אשגח עשה בשביל כבוד אביך לא אשגח עשה בשביל כבוד עצמך אסתלק אמר אביי לאפוקי ממאן דלא קיים אפי' אות אחת א"ל רב אדא בר מתנא לאפוקי ממר דלא אית ליה מעקה לאיגריה ולא היא מיהוי הוה וההיא שעתא הוא דשדייה זיקא א"ר חנינא מפני מה אין בעלי ראתן בבבל מפני שאוכלין תרדין ושותין שכר של היזמי . א"ר יוחנן מפני מה אין מצורעים בבבל מפני שאוכלין תרדין ושותין שכר ורוחצין במי פרת :

אלא מלאך המות: מי איכרכת בבעלי ראתן ואיעסקת בתורה . כדתנא שעיד היתה בריה מסכן נפשו לכבוד את התורה: בשביל כבוד מ"ד . שיקבו א"ך ויכפדק ותעסקו כך: ולאמר אבי לאפוקי ממאן דלא קיים . עמוד זה בא להוציא מעלתו מי שלא קיים את כל התורה כמו שקיים הוא ; הי' היזמי . כמשילין בה כסות בגדל כשתמי : פ"ח

הכותב פרק תשיעי

(דף פג ע"ב) **א ההוא** דא"ל נכסי לטוביה שכיב ובו' אתי ב' טוביה שכן ותלמיד חכם

מעסער . ווארום איך האב מירא טאמער וועסטו מיך שרעקן אין וועג . האט דער מלאך המות גזאגט צוא רבי חנינא דוא ווילסט איך טאהן ווי א ביין חבר ורבי יהושע האט גיטאהן . האט רבי חנינא גזאגט צום מלאך המות ברענג א ספר תורה און זעה אויב עס שטייט אויך אין די ספר תורה וואס איך האב דאס ניט מקיים געווען . בין איך דאך אזוי א צדיק ווי א רבי יהושע . האט דער מלאך המות גזאגט צוא רבי חנינא ביסטו אויך געזעסן נעבין די בעלי ראתן און האסט ניערונט זייא תורה . אזוי ווי א רבי יהושע האט גיטאהן ; זאגט די גמרא פון דעסטוועגן ווען רבי חנינא איז געשטארבען איז אראפ גיקומען א פייערדיגער זייל און האט אפ גיטיילט צווישן רבי חנינא און די אנדערע מענטשין וואס זענען דארט גישטאנען . און מיר האבין גילערנט אז א פייערדיגער זייל קומט נאר אראפ פאר אזוי א מענטשין וואס איז דער גרעסטער צדיק פון דער וועלט . אדער עס איז דא נאך איין צדיק אזוי ווי ער איז . ניט מעהר . איז רבי אלכסנדרי צוא גיגאנגען נאנט צוא רבי חנינא און האט גזאגט צוא איהם טוה וועגן דעם כבוד פון די חכמים . און דער פייערדיגער זייל זאל אוועק גיין ; האט רבי חנינא נישט אן גינומען זיינע רייד ; האט רבי אלכסנדרי נאך גזאגט טוה וועגן דעם כבוד פון דיין פאטער . און דער פייערדיגער זייל זאל אוועק גיין . האט רבי חנינא נישט אן גינומען זיינע רייד ; האט רבי אלכסנדרי נאך גזאגט טוה וועגן דיין כבוד און דער פייערדיגער זייל זאל אוועק גיין . מען זאל קענען צוא גיין צוא דיר דיך מכבד זיין . איז דער פייערדיגער זייל אוועק גיגאנגען . אביי האט גזאגט דער פייערדיגער זייל איז אראפ גיקומען צוא פאר שטעלין אז עס זאל ניט צוא גיין צוא רבי חנינא אזוי א מענטש וואס האט גיפעלט צוא מקיים זיין אפילו נאר איין אות פון די תורה . רב אדא בר מתנא האט גזאגט צוא אביי דער פייערדיגער זייל איז גיקומען צוא פאר שטעלין די וואס ניט צוא גיין רבי חנינא . ווייל דוא האסט ניט גימאכט א מעקה ארום אנגעקן צוא דיין בוידים . קען מען אראפ פאלען . זאגט די גמרא עס איז ניט אזוי . עס איז געווען א גאנצע ביי דעם בוידים . נאר איצט האט דער ווינט אראפ גיווארפען דעם גאנק . רבי חנינא האט גזאגט פאר וואס אין בבל איז ניטא קיין בעלי ראתן . ווייל זייא עסין תרדין און טרינקען ביר וואס איז גימאכט מיט אפען . רבי יוחנן האט גזאגט פאר וואס אין בבל איז ניטא קיין קרעציגע מענטשין . ווייל זייא עסין תרדין און טרינקען ביר און באדין זיך אין די וואסער פון טייך פרת :

פרק תשיעי

א ההוא . א קראנקער האט א מאהל גזאגט מיין פאר מעגן זאל מען געבין צוא טוביה

אשבועתא. זו נשבע בשבועה מעולם ונהלה על ה
נהנותה: תכטקי פכטי"ל: א"כ לית את בר
ליואי. הן אתה ראוי לכך זה בלוי שימש בקשת
שים אלא אות ברית שלא יחרב העולם ואם יש
צדיק גמור בדור אין צריך אות: דלא הואי מידי.
לא נראה הקשת בימיו: שושביניה. אוהבו ורגיל

דלא אתינא אמר הקב"ה אי איתשיל אשבועתא ניהדר אי לא לא ניהדר א"ל הב לי סכינאי לא יהב ליה נפקת בת קלא ואמ"ה ליה יהביה ניהליה דמתבעי לברייתא מכריז אליהו קמיה פנו מקום לבר ליואי פנו מקום לבר ליואי אזל אשכחיה לר' שמעון בן יוחאי דהוה יתיב על תלת עשר תכטקי פיזא א"ל את הוא בר ליואי א"ל הן א"ל נראתה הקשת בימיך א"ל הן א"כ אי אתה בר ליואי ולא היא דלא הואי מידי אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשאי. רבי חנינא בר פפא שושביניה הוה כי הוה קא ני־א נפשיה אמרו ליה למלאך המות זיל עביד ליה רעותיה אזל לגביה ואתחזי ליה א"ל שבקי תלתין יום עד דניהדר תלמודאי דאמרי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו שבקיה לבתר תלתין יומין אזל אתחזי ליה א"ל אחוי לי דוכתאי אמר לו לחיי א"ל הב לי סכינך דלמא מבעתת לי באורחא אמר לו כחברך בעית למעבר לי אמר לו אייתי

ספר

יהושע גיזאגט איך שווער איך זאל ניט צוריק ארויס גיין. האט גאט גיזאגט אויב רבי יהושע
האט אמאהל נישווארין אונ ער האט זיך מתיר געווען דיא שבועה. זאל מען אים היינט אויך
מתיר זיין דיא שבועה אונ ער זאל ארויס גיין. אונ אויב מען האט אים קיין מאהל ניט מתיר
געווען א שבועה, זאל מען אים היינט אויך ניט מתיר זיין. אונ ער זאל בלייבן אין גן עדן.
איז רבי יהושע געבליבן לעבעדיג אין גן עדן: האט דער מלאך המות גיזאגט צו רבי
יהושע גיב מיר מיין מעסער. האט רבי יהושע ניט גיוואלט געבן. ווייל ער האט מורא
גיהאט טאמער וויל דער מלאך המות אים הרגנן אין גן עדן. איז ארויס גיגאנגען א קול פון
הימעל אונ האט גיזאגט צו רבי יהושע גיב אים דעם מעסער. ווארום ער דארף דעם מעסער
פאר אנדערע מענטשין. ניט פאר דיר. האט אליהו הנביא אים גערופן צוא דיא צדיקים
מאכט ליידיג אארט פאר לוים זוהן: מאכט ליידיג אארט פאר לוים זוהן. איז רבי יהושע
גיגאנגען אין גן עדן אונ האט גיטראפין רבי שמעון בן יוחאי זיצט אויף דרייצעהן קישענס פון
גאלד: האט רבי שמעון גיזאגט צו רבי יהושע דו ביסט לוים זוהן. האט רבי יהושע גיזאגט
יא: האט רבי שמעון גיזאגט צו רבי יהושע אין דיא צייט וואס דו ביסט גיוועזן אויף דער וועלט
האט מען גיזעהן א רעגן בויגן? האט רבי יהושע גיזאגט יא. האט רבי שמעון גיזאגט אויב
אזוי ביסטו ניט לוים זוהן. ביסטו ניט ווערט אזוי א כבוד וואס מען האט דא פאר דיר גימאכט.
ווארום דער רעגנבויגן איז א צייכן אז דיא וועלט וואלט גידארפט חרוב ווערין: נאר גאט
האט רחמנות. אונ אז עס איז דא א אמת'ר צדיק אויף דער וועלט. קען ניט דיא וועלט
חרוב ווערין. דארף מען דאך ניט דעם רעגנבויגן. זאגט דיא גמרא אבער עס איז ניט אזוי
גיוועזן. דיא גאנצע צייט וואס רבי יהושע האט גילעבט איז קיין רעגנבויגן ניט גיוועזן. נאר
רבי יהושע האט ניט גיוואלט זאגן אויף זיך אז ער איז אזוי א צדיק. דער מלאך המות איז
גיוועזן גיוואוינט אריין צו קומען צו רבי חנינא בר פפא. אז עס איז גיקומען דיא צייט רבי חנינא
זאל שטארבן. האט מען אין הימעל גיזאגט צום מלאך המות. גיי צו רבי חנינא אונ טוא
אים זיין ווילען. איז דער מלאך המות גיגאנגען אונ איז גיזעהן גיווארין צו רבי חנינא: האט רבי
חנינא גיזאגט צום מלאך המות לאז מיך לעבן נאך דרייסיג טעג. ביז איך וועל איבער חזרין
מיין לערנען. ווארום מען זאגט וואהל צו דעם וואס קומט אויף יענע וועלט אונ ער גידיינקט
זיין לערנען. האט דער מלאך המות אים אפ גילאזין. נאך דרייסיג טעג איז דער מלאך
המות גיגאנגען אונ איז גיזעהן גיווארין צוא רבי חנינא. האט רבי חנינא גיזאגט צום מלאך
המות פיר מיך אין גן עדן אונ ווייז מיר מיין ארט: האט דער מלאך המות גיזאגט צוא רבי חנינא
גיב מיך [illegible] וועל איך דיך פירען צום גן עדן: האט רבי חנינא גיזאגט צום מלאך המות גיב מיר דיין

בר בריה דר' יהושע בן לוי אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה אמר אביי וחד מינייהו עדיף כתרי מינן. אמר רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מנייהו דהא ר' ירמיה דכי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן כי סליק להתם קרי לן בבלאי טפשאי: (דף פז ע"ב) ן מכריז ר' יוחנן הזהרו מזבובים של בעלי ראתן ר' זירא לא הוה יתיב בזיקיה ר' אלעזר לא עייל באהליה ר' אמי ור' אסי לא הוו אכלי מביעי דההיא מבואה ר' יהושע ב"ל מיכרך בהו ועסיק [בהו ועסיק] בתורה אמר (משלי ה) אילת אהבים ויעלת חן אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא כי הוה שכיב אמרו ליה למלאך המות זיל עביד ליה רעותיה אזל אתחזי ליה א"ל אחוי לי דוכתאי אמר ליה לחיי [א"ל] הב לי סכינך דלמא מבעתת לי באורחא יהבה ניהליה כי מטא להתם דלייה קא מחוי ליה שוור נפיל לההוא גיסא נקטיה בקרנא דגלימיה א"ל בשבועתא דלא

כמו ויבאלו אנבי המקום נאמה על אבותם: אחד כנגד בה כו'. אים הים יתורה קא תריס: אחד כנגד בה והאחד המצפה נראותה. יקרא מגביס ויביאוהו אלה: וכות יבועה עליון. הקב"ה יבוסם לבוית עליון למעלה על כל העולם: וחד מינייהו. מבני ארץ ישראל: עדיף. בקהים והריפים: וחד מינן. מת"ה שבבבל:

בעלי ראתן. שרן יש לו במוחו: הזהרו מזבובי בעלי ראתן. זבובים השוכנים עליו קשות לנביא אותו הולי על איש אחר: בזיקיה. במקום שמנשב רוח אחד על שניהם: מיכרך בהו. מכנס אצלם בשעה שעסק בתורה כוזבין אצלו ומוכסת שיש מהגין התורה עליו ולא יוזק: כי הוה שכיב כשהגיע זמנו ליפטר: אחוי לי דוכתאי. הוליכני לגן עדן והראני מקומי: שוור. קפץ: איהשא

סי דער וואס איז געבארין געווארין אין ציון אונ סיי דער וואס האפט צוא זעהן ציון געהערין שוין צוא ציון. אונ דיא פעלקער וועלין אים ברייגנען אין ציון. אביי זאגט איינער פון ארץ ישראל איז אזוי גוט וויא צווייא פון אונז. רבא זאגט אז איינער פון אונז קומט אין ארץ ישראל. איז ער אזוי גוט וויא צווייא פון ארץ ישראל. ווארום רבי ירמיה אז ער איז געוועזן דא אין בבל האט ער ניט געוואוסט וואס די רבנן זאגין. אונ אז ער איז געקומען אין ארץ ישראל. האט ער אונז גירופען דיא נארישע מענטשין פון בבל.

ן מכריז. רבי יוחנן האט אוים געריפין איהר זאלט אייך היטען פאר דיא פליגען וואס זענין געשטאנין אויף דיא בעלי ראתן וראס איז אמענטש וואס האט אווערץ אין מוח. ווארום דיא פליגען קענען ברייגען דיא קראנקייט אויף איין אנדער מענטש. רבי זירא איז ניט געזעסין גאנט פון דעם בעל ראתן ווען עס איז געוועזן אווינט טאמער וועט דער ווינט ארויס בלאזין דיא קראנקייט פון אים אויף רבי זירא. רבי אלעזר איז ניט אריין געגאנגען אין דיא געצעלט ווא דער בעל ראתן איז געוועזן. רבי אמי אונ רבי אבי האבין ניט געגעסין דיא אייער פון דיא גאס וואס דער בעל ראתן האט דארט געוואהנט. רבי יהושע בן לוי ווען ער פלעגט לערנען תורה פלעגט ער זיך זעצין נעבין דיא בעלי ראתן. אונ האט מיט זייא געלערנט תורה. ווארום רבי יהושע האט געזאגט עס שטייט אין פסוק דיא תורה איז וויא אגעליבטע אינד אונ זיא ברייגנט חן אויף דעם מענטשין. אויב דיא תורה קען געבין חן אויף דעם מענטש וואס לערנט איר. איז געוויס אז זיא וועט באשיצען אויף דיא מענטשין וואס לערנען איר. עס זאל קיין שאדין אויף זיא ניט קומען. אז עס איז געקומען דיא צייט רבי יהושע בן לוי זאל שטארבין. האט מען אין הימעל געזאגט צום מלאך המות גיי צו רבי יהושע אונ טוה אים זיין ווילען. איז דער מלאך המות געגאנגען אונ איז געוועהן געווארין צוא רבי יהושע. האט רבי יהושע געזאגט צום מלאך המות פיר מיך אין גן עדן אונ וואייז מיר מיין ארט. האט דער מלאך המות געזאגט צו רבי יהושע גוט איך וועל דיך פירען צום גן עדן. האט רבי יהושע געזאגט צום מלאך המות גיב מיר דיין מעסער ווארום איך האב מורא טאמער וועסטו מיך שרעקין אין וועג. האט דער מלאך המות געגעבין צוא רבי יהושע זיין מעסער. אז זייא זענען געקומען נעבין גן עדן האט דער מלאך המות אויף געהויבין רבי יהושע אונ האט אים געוויזען וועלכער ארט איז זיינער. האט רבי יהושע אשפרונג געטאהן אונ איז אריין געפאלין אין דיא אנדערע זייט. אין גן עדן. האט דער מלאך המות אן גינומען זיין עק קלייד. ער זאל צוריק ארויס גיין: האט רבי

דיספד יתן אל נבו אלף את יספדוהו ואל ירע לו את מת כן: דידל. מרים קולו בבכי ומספד: דילוי. מטה את כסת מבית האבל לקבר: רחים ותנור. כמשלשלין:

[כמקללת יולדיו בפני מולידיו. כלו' בפניו דמתניתין לא קיימא לפניו ממש אלא אפילו מקללת אביו של בעל בפני בנו של בעל: וסימנך אפרים ומנשה וגו'. ופסוק זה יהא לך סימן על מתניתנו נוכר על יחו דבפניו דמתניתין לא קיימא בפניו ממש אלא יפני בנו קאמר והוי כאלו בפניו: אפרים ומנשה. כמו בניו כבניו]: ולציון יאמר איש וגו'. לעתיד לבא כשיתקיים מקרא שכתוב והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' וגו' כל מקום שימצאו שם ישראל יאמרו הגוים זהו מבני ציון זה יולד בה נביאנו שם. ולציון

לבו דברים של מיתה דיספד יספדוניה דיקבר יקברוניה דידל ידלוניה דילוי ילווניה דטען יטענוניה:

ג תנ"ה המדיר את אשתו שלא תשאל ולא תשאיל נפה וכברה ריחים ותנור יוציא ויתן כתובה מפני שמשיאה שם רע בשכנותיה וכן ה"א שנדרה שלא תשאל ושלא תשאיל נפה וכברה ריחים ותנור ושלא תארוג בגדים נאים לבניו תצא שלא בכתובה מפני שמשיאתו שם רע בשכניו:

ד נבעון נדרים בנים מתים שנא' (קהלת ה) אל תתן את פיך להטיא את בשרך וגו' ואיזו הן מעשה ידיו של אדם הוי אומר בניו ובנותיו וכו'.

(פ"ג) פיסקא א"ו יוצאות שלא בכתובה וכו' המקללת יולדיו בפניו. אמר רב יהודה אמר שמואל במקללת יולדיו בפני מולידיו וסימנך (בראשית מה) אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לין:

(דף עה) **ה ולציון** יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון (תהלים פז) א"ר מישא בר

אמאהל אים אויך בליטין. דער וואס טראגט דעם מת וועט מען אמאל אים אויך טראגין:

ג תניא. מיר האבען אויך אזוי גילערונט דער וואס טוהט אנדר אויף זיין ווייב זי זאל ניט באראגין ביי קינעם. אונ זיא זאל ניט פאר בארגין צוא קינעם. ניט אדינע זיפ אונ ניט אגראבע זיפ אונ ניט אמיהל שטיין אונ ניט אהויבין: זאל דער מאן איר גטין אונ געבין כתובה. וייל ער מאכט איר אשלעכטין נאמען צווישען דיא שכנים. אונ אויב זיא האט אנדר גיטאהן זיא זאל ניט בארגין בייא קינעם. אונ זיא זאל ניט פאר בארגין צוא קינעם. ניט אדינע זיפ אונ ניט אגראבע זיפ. אונ ניט אמיהל שטיין אונ ניט אהויבין. אונ זיא זאל ניט וועבין שיינע קליידר פאר זיינע קינדער. זאל זיא נעמען גט פון מאן אן כתובה. וייל זיא מאכט אים אשלעכטין נאמען צווישען דיא שכנים:

ד בעון. אז מען טוהט אנדר אונ מען איז ניט מקיים שטארבין דיא קינדער פון דעם מענטש. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט ניט געבין דיין מויל צוא מאכען זינדיגען דיין לייב פאר וואס זאל גאט זיין אין כעס אויף דיין קול ואויף דיין נדר וואס דו האסט גירעט מיט דיין מויל אונ ער וועט פאר דארבין דיא ווערק פון דיינע הענט: וואס זענען דיא ווערק פון דעם מענטשינס הענט. זיינע זיהן אונ זיינע טעכטער: דיא ווייבער טוזין נעמען גט אונ מען דארף זייא ניט געבין דיא כתובה. אז זיא פלוכט דעם מאנס פאטער אונ מוטער פאר דעם מאן. דאס מיינט מען זיא זאגט צום מאן פאר פלוכט זאלין ווערין דיין פאטער אונ מוטער וואס האבען דיך גיבארין. רב יהודה זאגט פון שמואלס וועגין אפילו זיא פלוכט דיא פאטער אונ מוטער פון מאן פאר זיינע קינדער. דאס מיינט מען זיא זאגט צום מאנס זוהן פאר פלוכט זאלין ווערין דיין פאטערס פאטער אונ מוטער וואס זייא האבען אים גיבארין. מוז זיא ארויס גיין פון מאן מיט גט אן כתובה: אצייכען צו גידיינקען וויא מען האט גילערונט וועט זיין דער פסוק יעקב הט גזאגט צו יוסף אפרים אונ מנשה וועלין בייא מיר זיין אזוי וויא ראובן אונ שמעון אזוי שמועסט דיא משנה אז זיא פלוכט דעם זיידין פר דעם איינקיל:

ה ולציון. אונ צו ציון וועט גזאגט ווערין. יעדער מענטש וואס אין איר איז גיבארין גיווארין. אונ ער איז פאר טריבען גיווארין צווישען דיא פעלקער: אז משיח וועט קומען וועלין דיא פעלקער אים צוריק ברייגען אין ציון. אונ גאט וועט אן בריינגען ציון דיא זאל זיין הויך די העכסטע לאנד פון דער וועלט. רבי מישא דער איינקיל פון רבי יהושע בן לוי הט גזאגט.

מרזחא שלח ליה לרב הונא הברין מאי מרזחא אבל דכתיב (ירמיה טז) כה אמר ה' אל תבא בית מרזח וגו' אמר רבי אבהו מנין לאבל שמסב בראש שנאמר (איוב כט) אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם. ינחם אחרים משמע. אמר רב נחמן בר רב יצחק ינחם כתיב מר זוטרא אמר מהכא (עמוס ו) וסר מרזח סרוחים. מר וזה נעשה שר לסרוחים:

לשון בגדה לי. ינחם כתיב. אין לך לומר פה"ח כמוס ליה אלא כן ה' הוא"ה סמוכים לו או על פי הגהות התחתיו זה לא כלה נמק הוא כללו אמר ינחם ופיון בלא כתב כאן או יל ע"פ מסורת הכתב אלא קורא ינחם אבו כמנוחם עלמו כלומר כתב כמתנחם: מר וזה. מי בנפשו מרה דעתו זה ינעתקו מעליו נעשה שר לסרוחים. לגדולים (לשון וסרח העודף) כגאים לנחמו:

אימי לשון אימות ובולין: ככלה בבית חמיה. שכבר נכלת וגם לגם נכנלה ולוכה נושא כימם:

המדיר פרק שביעי

(דף עא ע"ב) **א אז** הייתי בעיניו כמוצאת שלום (ש"ה ח) א"ר (יונתן) [יוחנן] ככלה שנמצאת שלמה בבית חמיה ורדופה לילך ולהגיד שבחה בבית אביה (הושע ב) **והיה ביום ההוא** נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי א"ר יוחנן ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה:

(דף עב) **ב תניא** היה רבי מאיר אומר מאי דכתיב (קהלת ז) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו מאי והחי יתן אל לבו׃

אונ רופט אים אונזער חבר הונא. וואס איז מרזחא: אאבל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אזוי האט גאט גזאגט דוא זאלסט ניט קומען בית מרזח אין דיא שטוב פון אאבל. רבי אבהו האט גזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז דער אבל זיצט הויבין אן. ווארום עס שטייט אין פסוק איך וועל אויס דער וויילין זייער וועג אונ וועל זיצען הויבין אן אונ וועל רוהען אזוי וויא אמלך צווישען זיינע על(ה)מע כאשר אבלים ינחם. אזוי וויא דער וואס טרייסט דיא אבלים. פרעגט דיא גמרא ינחם איז דאך דער טייטש ער טרייסט אנדערע. זיצט דאך ניט דער אבל הויבין אן. נאר דער וואס טרייסט דעם אבל זיצט הויבין אן. האט רב נחמן בר רב יצחק גזאגט עס שטייט ינחם: דער וואס ווערט גיטרייסט דאס איז דער אבל. ער זאל זיצען הויבין אן. מר זוטרא האט גזאגט פון דאנען ווייסען מיר אז דער אבל זיצט הויבין אן. עס שטייט אין פסוק וסר מרזח סרוחים. מרזח איז צוויא ווערטער. מר זח. דער מענטש וואס איז פאר ביטערט. אונ זיינע גידאנקען זענען פון אים אוועק גיגאנגען. דאס איז דער אבל. וסר סרוחים. זאל ער זיין אשר ביי די גרויסע לייט וואס זענען גיקומען אים טרייסטען. דער אבל זאל זיצען הויבין אן: אונ דיא טרייסטער זאלין זיצען ביי דער זייט:

פרק שביעי

א אז: עס שטייט אין פסוק דאמאלס בין איך גיוועזען אין זיינע אויגין אזוי וויא דיא וואס געפינט שלום. (דיא אגדתא געפינט איך אין סוף מסכת כתובות):

ב תניא. מיר האבען גילערנט רבי מאיר זאגט וואס מיינט דער פסוק עס איז בעסער צו גיין אין דיא שטוב וואו מען טרויערט אויף א מת. וויא צוא גיין אין דיא שטוב וואו עס איז א סעודה. ווייל דארט ווערט מען דעם סוף פון אלע מענטשין. וועט דער לעבעדיגער געמען אין הארצען. וואס ווערט דער לעבעדיגער נעמען אין הארצען. דיא זאכען פון טויט. דער וואס איז מספיד. וועט מען אים אויך מספיד זיין: דער וואס בגראבט דעם מת. וועט מען אים אויך בגראבין. דער וואס הייבט מיט אהויכע שטימע אויף דעם מת. וועט מען אויף אים אויך וויינען מיט אהויכע שטימע. דער וואס באלייט דעם מת. וועט מען

ח ת"ר המסמא את עיניו והמצבה את בטנו והמקפח את שוקו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך :

(דף סט) ט שלח ליה רב ענן לרב הונא הונא חברין שלם כי אתיא הא אתתא לקמך אגבייה עישור נכסי הוה יתיב רב ששת קמיה א"ל זיל אימא ליה ובשמתא יהא מאן דלא א"ל ענן ענן ממקרקעי או ממטלטלי ומאן יתיב בי מרזחא ברישא אזל רב ששת לקמיה דרב ענן א"ל מר רבה ורב הונא רביה דרבה ושמותי שמית מאן דלא א"ל ואי לאו דשמית לא הוה קא אמינא ליה למר ענן ענן ממקרקעי או ממטלטלי ומאן יתיב בי מרזחא בראש אזל רב ענן לקמיה דמר עוקבא א"ל חזי מר היכי שלח לי רב הונא ענן ענן ועוד מרזחא דשלח לי [ולא ידענא] מאי ניהו א"ל אימא לי איזו (ע"ב) גופא דעובדא היכי הוה א"ל הכי והכי הוה מעשה א"ל וגברא דלא ידע מאי ניהו מרזחא

המסמא את עיניו. מראה עצמו כאלו עיוור: מקפח שוקו. כאלו שוקו נכווצה כדי ליטול צדקה:
הוה יתיב רב ששת קמיה. כשבא השליח לפניו והקפיד רב הונא על דקרייה הונא חברין: א"ל. רב הונא לרב ששת: זיל אימא ליה. כלשון גנאי כאשר אומר לך: ובשמתא תהוי. אם לא תאמר כלשון זה: ענן ענן. מהיכן אתה אומר לפגותה ממקרקעי או הפי' ממטלטלין ועוד בזאת אהרת הביכני: מאן יתיב בי מרזחא ברישא. מי מיסב בבית האבל בראש הקרואים כשהיו מסובין בסעודה כיה מיסב במסיבתם מי הוא הראש שהגדול מיסב במטה אחת בראש כבלהן יבני ׳ בפסוק אחרים למטה הימנו: א"ל מר רבה. אמה ורב הונא רבך ולפיכך המי לו כן שלא יכעוס עליו על שמתה שליה בדבר ומראהו פנים בעל כרחו שבשבע שליח לבך. גופא דעובדא. פתרון הדברים מה לבך

בליעל: לערנען מיר אגזרה שוה בליעל בליעל. אז דער וואס גיט ניט קיין צדקה איז גלייך ווי ער וואלט געדינט עבודה זרה:

ח תנו רבנן. די רבנן האבען געלערנט דער וואס מאכט זיך ער זאל אויס זעהן ווי א בלינד, און זיין בויך זאל אויס זעהן ווי געשוואלין. און דער וואס ציהט איין די פיס ער זאל אויס זעהן ווי לאהם והינקעדיג. מען זאל אים געבין צדקה. וועט ער ניט אוועק גיין פון דער וועלט ביז ער וועט אזוי ווערין:

ט שלח. רב ענן האט געשיקט צוא רב הונא. הונא אונזער חבר שלום זאל זיין צו דיר. אז די אשה וועט קומען פאר דיר וואלסטו זעהן זיא זאל נעמען א צעהנטיל פאר מעגין פון די ירושה. איז רב הונא אין כעס געווארין פאר וואס רב ענן האט אים גירופען חבר. און רב ששת איז גיזעסען פאר רב הונא ווען דער שליח איז צוא אים גיקומען. האט רב הונא גזאגט צוא רב ששת גיי צוא רב ענן און זאג אים. און אין חרם זאל זיין דער וואס וועט ניט זאגין. און אזו זאלסטו זאגין. ענן ענן פון וואס ווילסטו זאל די אשה נעמען א צעהנטיל. פון פעלדער אדער פון מטלטלין. און נאך זאלסטו אים פרעגין ווען מען עסט די ערשטע סעודה ביי אאבל. ווער זיצט בייא די סעודה הויבין אן. איז רב ששת גיגאנגען און איז גיקומען פר רב ענן. האט רב ששת גזאגט צו רב ענן. דוא ביסט ארבי און רב הונא איז דיין רבי. און רב הונא האט גזאגט דער וואס וועט ניט זאגין צוא דיר וויא ער האט גיהייסען זאל ער זיין אין חרם. און ווען רב הונא וואלט ניט גזאגט : חרם. וואלט איך דיר אזוי ניט זאגין: און אזוי האט רב הונא גיהייסען זאגין צוא דיר: ענן ענן פון וואס ווילסטו זאל די אשה נעמען א צעהנטיל. פון פעלדער אדער פון מטלטלין. און נאך האט רב הונא גיהייסען ביי דיר פרעגין ווען מען עסט די ערשטע סעודה ביי אאבל. ווער זיצט הויבין אן בייא די סעודה. איז רב ענן גיגאנגען צו מר עוקבא. און האט גזאגט צו אים. זעה וויא רב הונא האט צוא מיר געשיקט. ענן ענן. ניט רב ענן. און נאך האט ער צוא מיר געשיקט פרעגין מאן יתיב בי מרזחא ברישא, איך ווייס גאר ניט וואס מרזחא איז. האט מר עוקבא גזאגט צוא רב ענן זאג מיר גאר פון אנהייב וויא אזוי איז די זאך גיוועזן. וויא אזוי האסטו צוא אים געשיקט. האט רב ענן גזאגט אזו און אזוי איז די זאך גיוועזן. איך האב געשיקט צוא אים הונא חברין. אונזער חבר הונא. האט מר עוקבא גזאגט צוא רב ענן אמענטש וואס ווייס ניט וואס מרזחא איז שיקט ער צוא רב הונא

היכי עביד הכי והא״ר אלעאי באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר כחומש ה״מ מחיים שמא ירד מנכסיו אבל לאחר מיתה לית לן בה :

ז רבי אבא היה צייר זוזי בסודריה ושדי ליה לאחוריה ומכני נפשיה לבי עניי ומצלי עיניה מרמאי , ר׳ חנינא הוה ההוא עניא דהוה רגיל לשדורי ליה ארבע זוזי כל מעלי שבתא יומא חד שדרינהו ניהליה בידא דדביתהו אתאי אמרה ליה לא צריך מאי חזית שמעית דהוה קאמרי ליה במה אתה סועד (דף סח) בטלי כסף או בטלי זהב אמר היינו דא״ר אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאים שאלמלא הם היינו חוטאים בכל יום שנאמר (דברים טו) וקרא עליך אל ה׳ והיה בך חטא . והני ר׳ חייא בר רב מדפתי ר׳ יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע״ז כתיב הכא (שם) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו׳. וכתיב התם (שם יג) יצאו אנשים בני בליעל מה להלן ע״ז אף כאן ע״ז :

ת״ר

כלומר לדרך רחוקה שלא יחלו לו : ומלי מיפה. ומטה עיניו כלפי אחוריו גרמות שלא יכא רמאי ויהירם בטובה עצמו סני והמפייס כליה ומחירים אותם : כטלי כסף או כמלי זהב . כמפות של פשתן לנמות או כבל מבי לבוענים : כיום הועליס. שאנו מעלימים עין מן העניים של מכבין הרמאים גורמים לנו :

האט ער געזעהן עס בטרעפט זיבען טויזענד גילדין פון דעם ארט סיאנקי. האט ער גיזאגט מיין שכר איז ווייניג אונ דיא וועג איז ווייט. האט ער גיגעבין העלפט פאר מעגין אויף צדקה. פרעגט דיא גמרא וויא אזוי האט מר עוקבא אזוי גיטאהן. רבי אלעאי האט דאך גיזאגט אין אושא האט מען גימאכט א תקנה דער וואס וויל געבין פיל צדקה. זאל ער נישט געבין מעהר ווי א פינפטיל פאר מעגין. זאגט דיא גמרא דאס איז נאר אז דער מענטש לעבט. זאל ער נישט געבין מער וויא א פינפטיל. טאמער וועט ער ארעם ווערין. אבער נאך זיין טויט מעג ער געבין וויא פיל ער וויל. אונ מר עוקבא האט אויך ניהייסען, נאך זיין טויט זאל מען געבין העלפט פאר מעגין אויף צדקה:

ז רבי אבא פלעגט איין בינדין געלט אין א פאטשיילע אונ האט אויף גיהאנגען דיא פאטשיילע אויף דיא פליצעס. אונ ער פלעגט גיין צווישען ארעמע לייט. אונ די ארעמע לייט פלעגין אויף בינדען דיא פאטשיילע אונ ארויס נעמען דאס געלט. אונ רבי אבא פלעגט אויס בייגין דיא אייגין אויף אינטען אכטונג צוא געבין א פאלשער מענטש זאל ניט ארויס נעמען דיא געלט פון דיא פאטשיילע. רבי חנינא האט גיהאט א ארעם מאן וואס ער פלעגט אים שיקען פיר גילדין אלע ערב שבת. אמאהל האט רבי חנינא געשיקט דיא פיר גילדין דורך זיין ווייב. איז זיא גיקומען אונ האט גיזאגט צו רבי חנינא. דער מענטש דארף ניט ברייגע פיר גילדין. האט רבי חנינא גיזאגט צוא זיין ווייב וואס האסטו געזעהן ביי אים. האט זיא גיזאגט איך האב גיהערט מען האט גיפרעגט ביי אים אויף וואס פאר א טישטוך ווילסטו עסין. אויף אוועבענעם טישטוך וואס ער איז הייס וויא זילבער. אדער אויף א גילדענעם טישטוך וואס ער איז גיפארבט וויא גאלד. האט רבי חנינא גיזאגט איצט איז רעכט וואס רבי אלעזר האט גיזאגט מיר דארפין דאנקין דיא פאלשע מענטשין. וואס זייא דארפין ניט נעמען צדקה אונ נעמען יא. ווען ניט זייא וואלטין מיר אלע טאג גיזינדיגט פאר וואס מיר געבין ניט קיין צדקה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער ארעם מאן וועט רופען אויף דיר צוא גאט פאר וואס דוא גיבסט אים ניט קיין צדקה. וועסטו האבען א זינד. אבער היינט האבען מיר א תירוץ. מיר ווייס טאמער איז ער א פאלשער מענטש. ער דארף ניט נעמען קיין צדקה אונ וויל יא נעמען. רבי חייא בר רב פון דכתי האט גילערנט רבי יהושע בן קרחה האט גיזאגט דער מענטש וואס קוקט אוועק פון א ארעם מאן אונ ער גיט אים ניט קיין צדקה. איז גלייך וויא ער וואלט געדינט עבודה זרה. ביי צדקה שטייט דוא זאלסט דיך היטען טאמער וועט זיין מיט דיין הארץ בליעל א שלעכטע זאך. אונ ביי עבודה זרה שטייט עס זענען ארויס גיגאנגען מענטשין בני

כיון דחזא דקא מצלי ליה לדשא נפק בתרייהו רהוט מקמיה עיילי להוא אתונא דהוה גרופא נורא הוה קא מיקליין כרעיה דמר עוקבא אמרה ליה דביתהו שקיל כרעיך אותיב אכרעאי חלש דעתיה אמרה ליה אנא שכיחנא בגויה דביתא ומקרבא הנייתי. ומאי כולי האי דאמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב הונא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא ואמרי לה אמר ר' יוחנן משום רשב"י נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנא לן מתמר דכתיב (בראשית לח) היא מוצאת:

פי' כרן לו: כיון דחזא. המר: מצלי. הפו ע מנס לברוח מתוך גזרה דדבא: הגא בביתא כגו ביתא. ועניים מוצאים אותי לפניך ואותי גדול: ומקרבא הנייתי. הנאתי מזומנת בהנ מחלקת להם ובשר ומלח הכל אתה נותן מעות לעניים והם מרחים וקונים סעודה: ומאי כולי האי. נתה להם לברוח ולכנוס לתנור: היא מוצאת והיא שלחה וגו'. ותפ"ס בבאת ליחרף לא גלתה הדבר אלא אם כן יגלה הוא ואם לא יגלה נשרפת:

פייסינא. (כפליה) [כפל נבו]: כיתנקי. שם מקום: זוזאי קלילא. מהב קלם

מר עוקבא הוה עניא בשבבותיה דהוה רגיל לשדורי ליה ארבע מאות זוזי כל מעלי יומא דכפורי יומא חד שדרינהו ניהליה ביד בריה אתא א"ל לא צריך א"ל מאי חזית חזאי דקא מזלפי ליה יין ישן אמר מפנק כולי האי עייפינהו ושדרינהו ניהליה כי קא ניחא נפשיה אמר אייתין לי חושבנאי דצדקה אשכח דהוה כתוב ביה שבעת אלפי דינרי סיאנקי אמר זוודאי קלילא ואורחא רחיקתא קם בזבזיה לפלגיה דממוניה. היכי

אריין ווארפן דיא פיר גילדין: ווייא דער ארעם מאן האט געזעהן מר עוקבא בייגט זיך איין צו דיא טיר איז ער ארויס געגאנגען פון שטוב. זענען זייא אנטלאפן פאר איהם. אונ זייא זענען אריין געגאנגען אין אהויבן וואס עס איז געווען ארויס געשארט פון איהם דיא פייער. האט געברענט דיא פיס פון מר עוקבא. האט דאס ווייב געזאגט צו מר עוקבא. נעם דיינע פיס אונ לייג זייא אויף מיינע פיס. האט מר עוקבא צער געהאט פאר וואס זיינע פיס האט געברענט: אונ זיין ווייבס פיס האט ניט געברענט. האט דאס ווייב צוא איהם געזאגט דאס איז ווייל איך בין אגאנצין טאג אין שטוב. ווען דער ארעם מאן קומט טרעפט ער מיך: אונ פון מיין צדקה האט דער ארעם מאן שוין הנאה: ווארום איך גיב איהם ברויט אדער געקאכטע עסין. אונ דוא ביסט ניטא אגאנצין טאג אין שטוב. אונ פון דיין צדקה האט ניט דער ארעם מאן שוין הנאה. ווארום דוא גיסט איהם געלט דארף ער גיין קויפען עסין. דריבער איז מיין זכות גרעסער. פרעגט דיא גמרא פאר וואס זענען זייא אנטלאפין אונ אריין געגאנגען אין אהויבן: ענטפערט דיא גמרא ווארום מר זוטרא בר טוביה האט געזאגט פון רבס וועגן אנדערע זאגין רב הונא בר ביזנא האט געזאגט פון רבי שמעון חסידאס וועגין. אנדערע זאגין רבי יוחנן האט געזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין. עס איז בעסער פאר אמענטשין ער זאל זיך אריין ווארפען אין אקאלך אויבן פייער. נאר ער זאל ניט פאר שעמען דעם חבר פאר פיל מענטשין. דאס וויסען מיר פון תמר. עס שטייט אין פסוק מען האט איר געפירט צום פאר ברענען אונ זיא האט ניט געזאגט אז זי איז מעוברת פון יהודה. נאר אז יהודה אליין וועט מודה זיין אז זיא איז מעוברת פון איהם איז גוט. אונ אז ניט וועט זי פאר ברענט ווערין אונ וועט איהם ניט פאר שעמען:

מר: נאנט פון מר עוקבא האט געוואוהנט אארעם מאן. אלע ערב יום כפור פלעגט מר עוקבא שיקען פיר הונדערט גילדין צוא דעם ארעם מאן אמאהל האט מר עוקבא געשיקט די פיר הונדערט גילדין דורך זיין זוהן. איז דער זוהן געקומען אונ האט געזאגט צום פאטער דער מענטש איז ניט קיין ארעם מאן ער דארף ניט דיינע געלט. האט מר עוקבא געזאגט צום זוהן וואס האסטו געזעהן ביא איהם. האט דער זוהן געזאגט איך האב געזעהן מען האט געשפריצט דיא שטוב מיט אלטען וויין. האט מר עוקבא געזאגט אז דער מענטש איז יא אזוי עדעל: האט ער איהם געשיקט אכט הונדערט גילדין אמאהל: איידער מר עוקבא איז געשטארבין האט ער געזאגט מען זאל איהם ברענגען דעם בוך וואס דארט איז פאר שריבען דיא צדקה וואס ער האט געגעבין.

ישן אמר מאי דקמאי אמר ליה נעניתי לך קום אכול :
ד ת"ר אין לו ואין רוצה להתפרנס נותנים לו לשום הלואה וחוזרים ונותנים לו לשום מתנה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים נותנים לו לשום מתנה וחוזרים ונותנים לו לשום הלואה לשום מתנה הא לא שקיל אמר רבא לפתוח לו לשום מתנה. יש לו ואינו רוצה להתפרנס נותנין לו לשום מתנה וחוזרים ונפרעים ממנו חוזרים ונפרעים ממנו תו לא שקיל אמר רב פפא לאחר מיתה ר' שמעון אומר יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו אין לו ואינו רוצה להתפרנס אומרים לו הבא משכון וטול כדי שתזוח דעתו עליו :

[צריך] כו' יחיד ויחיד לפי למודו : אמר רבא מאי דקמאי. מאי דבר זה שאירע לפני עתה שלא הייתי רגיל בכך שהלך זו לכאן והרגילות אין יכן ניזוכ : נעניתי לך. דברתי יותר מדאי : אין לו. משלו : ואינו רוצה להתפרנס. משל צדקה : יש לו ואינו רוצה להתפרנס. משלו אלא משל צדקה ומצמק עצמו ברעב : שתזוח דעתו עליו. שיאמר לבו נימר דעתו להזור ולגבות ממנו והבעוני משכון אין זו אלא הלואה ויטול בלא בושה שיאמר אין לי משכון והם יאמרו טול בלא משכון : ניגורא דדשא. חור שבמפתן וגיל סדלת סובב בו : ההוא יומא. אותו היום שנתן כעני נבו לדעת

ה מר עוקבא הוה עניא בשבבותיה דהוה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבע זוזי בצינורא דדשא : יומא חד אמר איזיל אחזי מאן קא עביד בי ההוא טיבותא ההוא יומא נגהא ליה למר עוקבא בבי מדרשא אתיא דביתהו בהדיה

בי ן

הײנט איז זיא גיקומען אונ האט גיבראכט אפעטע הון מיט אלטען װײן. אזוי װיא דער ארעם מאן האט פארלאנגט. האט רבא גיזאגט צום ארעם מאן איך בין דיר אונטער טעניג. איך האב געגין דיר שלעכט גירעט. נא דיר דיא הון מיט דיא װײן קום אונ עס.

ד תנו רבנן. דיא רבנן האבין גילערנט אז אמענטש האט ניט קײן געלט אונ ער װיל ניט נעמען פון צדקה. זאל מען אים געבין פון צדקה געלט אונ מען זאל אים זאגין מען באָרגט אים. נאך אמאהל אז ער װעט דארפין נעמען פון צדקה געלט. זאל מען זאגין מען שײנקט אים אמתנה ניט קײן צדקה. אזוי זאגט רבי מאיר. אונ דיא חכמים זאגין דעם ערשטין מאהל זאל מען זאגין מען שײנקט איהם. דעם אנדערין מאהל זאל מען זאגין מען באָרגט אים. פרעגט דיא גמרא ער נעמט דאך ניט קײן מתנה. האט רבא גיזאגט מען הײבט אן מיט אים צו רײדין ער זאל נעמען אמתנה. ניט צדקה. אונ אויב ער װיל ניט זאל מען זאגין מען באָרגט אים. אז אײנער האט געלט אונ ער װיל ניט לעבין פאר זײן געלט אונ ער פײנינט זיך מיט הונגער. אונ פון צדקה װיל ער נעמען. זאל מען אים געבין געלט פון צדקה אונ מען זאל זאגין מען שײנקט אים. דער נאך װעט מען אפ נעמען פון אים דאס געלט. פרעגט דיא גמרא אז מען װעט אפ נעמען פון אים דאס גע׳ט. װעט ער דאך שוין מער ניט װעלין נעמען. האט רב פפא גיזאגט מען מײנט אז ער װעט שטארבין װעט מען אפ נעמען דיא צדקה געלט פון זײן פארמעגין. רבי שמעון זאגט דער װאס האט געלט אונ ער װיל ניט לעבין פון זײן געלט. דארף מען איהם ניט געבין פון צדקה. אז ער האט ניט אונ ער װיל ניט נעמען פון צדקה. זאל מען זאגין צו אים ברײנג אמשכון װעט מען דיר בארגין. אונ אז ער זאגט ער האט ניט קײן משכון. זאגט מען צו אים בארג אן אמשכון. און װײל יען האט פריער גיזאגט צו אים ער זאל ברײנגען אמשכון. רעכנט ער אז מען מײנט אין אמת נאר צו בארגין. איז ער גרויס בײא זיך אונ שעמט זיך ניט צו נעמען דאס געלט:

ה מר. נאנט פון מר עוקבא האט גיװאהנט אארעם מאן. אלע טאג פלעגט מר עוקבא אבײן לײגין פיר גילדין אין דיא לאך פון דיא שװעל אונטער דיא טיר פון דיא שטוב װאו דער ארעם מאן האט גיװאהנט. אונ דער ארעם מאן פלעגט אלע טאג געפינען דיא פיר גילדען. אמאהל האט דער ארעם מאן גיזאגט איך װעל גײן זעהן װער מיר טוהט דיא טובה אונ גיט מיר אלע טאג דיא פיר גילדין. דעם טאג װען דער ארעם מאן איז גיגאנגען זעהן. האט זיך מר עוקבא פארשפעטיגט אין בית המדרש. איז דאס װײב פון מר עוקבא גיגאנגען מיט מר עוקבא

לעני בן טובים אחד מצפורי ליטרא בשר בכל יום ליט״א בשר מאי רבותיה אמר רב הונא ל טרא בשר משל עופות ואי בעית אימא בשר בליטרא ממש רב אשי אמר התם כפר קטן היה ובכל יומא הוו מפסדי חיותא אמטוליתיה. ההוא דאתא לקמיה דר׳ נחמיה א״ל בכה אתה סועד א״ל בבשר שמן ויין ישן רצונך שתגלגל עמי בעדשים גלגל עמו בעדשים ומת אמר אוי לו לזה שהרגו נחמיה אדרבה אוי לו לנחמיה שהרגו לזה מבעי׳ ליה אלא איהו הוא דלא איבעי׳ ליה לפנוקי נפשיה כולי האי. ההוא דאתא לקמיה דרבא א״ל בכה אתה סועד אמר ליה בתרנגולת פטומה ויין ישן א״ל ולא חיישת לדוחקא דצבורא א״ל אטו מדידהו קאכילנא מדרחמנא קאכילנא דתניא (תהלים קמה) עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו בעתם לא נאמר אלא בעתו מלמד שלכל אחד ואחד נותן הקב״ה פרנסתו בעתו אדהכי אתאי אחתיה דרבא דלא חזיא ליה תליסר שני ואתיא ליה תרנגולת פטומה ויין ישן

מכל עופות. שדמיהן יקרים והוא היה מעונג: בשר בליטרא. שהיה בשר ביוקר היה צריך בשר בדמי ליטרא מעות: כפר קטן היה. ואין מזונו מצוי: אמטולתיה. בשבילו ובזיונו כניתא ולעולם במתקל ליטרא בשר קאמר: הכי גרסי׳ הא: עני הכיגן פרנסה: במה אתה סועד. מה אתה רגיל לאכול בסעודתך: בעתו הכל לפי מה שהוא צריך

האבין גיקויפט אלע טאג אפונט פלייש פאר אארעם מאן פון אנשטע פאמיליע פון דיא שטאט צפורי. פרעגט דיא גמרא אזוי אגרויסע זאך איז דאס אלע טאג אפונט פלייש. האט רב הונא גיזאגט אפונט פלייש פון עופות; דאס קאסט טייער. אונ אז דו ווילסט וועל איך דיר זאגין אין דער צייט איז גיוועזן פלייש אזוי טייער אז פאר אפונט פלייש האט מען גיגעבין אפונט געלט. רב אשי זאגט דארט איז גיוועזן אקלייגער דארף אונ אלע טאג האט מען שאדין גימאכט אבהמה פון זיינעטוועגין. דארום מען האט אים גיגעבין אלע טאג פרישע פלייש. האט מען גימוזט שעכטין אלע טאג אבהמה פון זיינעט וועגין. אונ דיא דארפס מענטשין האבין ניט גיקענט אויף עסין אלע טאג דיא פלייש פון די גאנצע בהמה פלעגט דיא פלייש בלייבין פון איין טאג אויף דעם אנדערין פלעגט פאר שטונקען ווערין אונ מען פלעגט ארויס ווארפין. אמאהל איז גיקומען אארעם מאן פאר רבי נחמיה; האט רבי נחמיה צו אים גיזאגט וואס ביסטו גיוואהנט צו עסין. האט דער ארעם מאן גיזאגט איך בין גיוואהנט צו עסין פעטע פלייש אונ טרינקען אלטען וויין; האט רבי נחמיה צו אים גיזאגט דאס האב איך דיר ניט צוא געבין. נאר אויב דו ווילסט עס מיט מיר ארבעס. האט דער ארעם מאן גיגעסין מיט אים ארבעס אונ איז גישטארבין: האט רבי נחמיה גיזאגט ווייא צו דעם מענטש וואס נחמיה האט אים גיהרגת. פרעגט דיא גמרא פאר קערט האט ער גידארפט זאגין ווייא צו נחמיה וואס ער האט גיהרגת דעם מענטש. נאר אזוי האט רבי נחמיה גיזאגט דער מענטש איז אליין שולדיג אין זיין טויט ער האט ניט גידארפט זיך אזוי איידיל גיוואהנען; אמאהל איז גיקומען אארעם מאן פאר רבא. האט רבא צו אים גיזאגט וואס ביסטו גיוואהנט צו עסין. האט דער ארעם מאן גיזאגט איך בין גיוואהנט צוא עסין אפעטע הון אונ טרינקען אלטען וויין; האט רבא גיזאגט צום ארעם מאן דו זארגסט גאר ניט וואס וועלין דיא שטאט מענטשין דאס געמען פון דיינעטוועגין; האט דער ארעם מאן גיזאגט איך עס דען פון זייערע. איך עס פון גאט; ווארום מיר האבין גילערנט עס שטייט אין פסוק דיא אויגין פון אלע בשעפעניש האפין צוא דיר. אונ דוא גיבסט צו זייא זייער עסין אין זיין צייט. עס שטייט ניט אין זייער צייט. נאר אין זיין צייט. דער פסוק לערנט אונז אז גאט גיט צו יעדער בשעפעניש זיין פרנסה אין זיין צייט ומיט וואס דער מענטש איז גיוואהנט גישפייזט צו ווערין. גיט אים גאט. דער ווייל איז גיקומען דיא שוועסטער פון רבא. זיא האט אים ניט גיזעהן דרייצעהן יאהר. אונ זיא האט אים גיבראכט אפעטע הון אונ אלטען וויין; האט רבא גיזאגט וואס פאר אנייס איז דא גיווארין. אזוי לאנג איז מיין שוועסטער ניט גיוועזן; אונ

ורעי את גדיותיך וגו' אל תקרי גדיותיך אלא **גויותיך:**

כלו' ולרעות את גדיותיך: [גויותיך] (ר"ל גופך) להתפרנס. מזונות כל נדקה: שבאו לינשא. עשר נדקה דלמגיין לקמן אשר יחסר לו זו אשה:

(ע"ב) **ב** **ת"ר** יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסים את היתומה ואחר כך את היתום מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין האשה דרכה לחזור. יתום ויתומה שבאו לינשא משיאין את היתומה ואח"כ משיאין את היתום מפני שבשתה של אשה מרובה משל איש. ת"ר יתום שבא לישא שוכרין לו **בית** ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו ואח"כ משיאין לו אשה שנא' (דברים טו) די מחסורו אשר יחסר לו די **מחסורו** זה הבית אשר יחסר זה מטה ושלחן **לו** זה אשה וכה"א (בראשית ב) אעשה לו עזר כנגדו:

ג **ת"ר** (דברים טו) די מחסורו אתה מצווה עליו לפרנסו ואי אתה מצווה עליו לעשרו. (שם) אשר יחסר לו אפי' סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. אמרו עליו על הלל הזקן **שלקח** לעני בן טובים **אחד סוס** לרכוב עליו **ועבד** לרוץ לפניו פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו ורץ **לפניו שלשה מילין**. **ת"ר** מעשה באנשי גליל העליון שלקח לעני

: אָם דִינֶען דִיא שֶׁענסטֶע פֿון אַלֶע פֶעלְקֶר). אוֹיב דוּא וֶועסְט נִיט צוּא הִיטֶען דִיא תּוֹרָה. וֶועסְטוּ שׁוֹיעֶן גֵיין אִין דִיא טְרִיט פֿון דִיא שֶׁעפְּסֶן **וּרְעִי אֶת גְדִיוֹתַיִךְ**. זָאלְסְט נִיט לֵייעֶנֶען גְדִיוֹתַיִךְ. נָאר זָאלְסְט לֵייעֶנֶען גְוִיוֹתַיִךְ) אוּנ **פִיטֶערְן** דַיין גוּף: דוּא וֶועסְט מוּזֶען צוּ זַאמְען קְלַייבֶּען דִיא קְרֶעמֶער וָואס צְווִישֶׁען דִיא טְרִיט פֿון דִיא שֶׁעפְּסֶן. אוּנ דָאס וֶועסְטוּ עֶסֶען:

ב **תָּנוּ רַבָּנָן**. דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערְנְט אַז אַיָתוֹם אוּנ אַיְתוֹמָה קוּמֶען צוּם גַבָּאי פֿון צְדָקָה עֶר זָאל זֵייא שְׁפַּייזֶען. זָאל עֶר פְֿרִיעֶר שְׁפַּייזֶען דִיא יְתוֹמָה דֶער נָאךְ דֶעם יָתוֹם. וַוייל אַ זָכָר קֶען גֵיין אִין דִיא הַייזֶער בֶּעטִין נְדָבוֹת. אוּנ אַאִשָׁה קֶען נִיט גֵיין אִין דִיא הַייזֶער בֶּעטִין נְדָבוֹת. וַוייל זִיא שֶׁעמְט זִיךְ. אַז אַיָתוֹם אוּנ אַיְתוֹמָה קוּמֶען צוּם גַבָּאי פֿון צְדָקָה מֶען זָאל זֵייא חֲתוּנָה מַאכֶען. מַאכְט מֶען פְֿרִיעֶר חֲתוּנָה דִיא יְתוֹמָה. דֶער נָאךְ מַאכְט מֶען חֲתוּנָה דֶעם יָתוֹם: וַוייל פַֿאר אַמֵיידֶל אִיז מֶער נִיט שֵׁיין צוּא זִיצֶען אָן אַמַאן וִויא אַבָּחוּר צוּ זִיצֶען אָן אַווייבּ. דִי רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערְנְט אַז אַיָתוֹם קוּמְט צוּם גַבָּאי פֿון צְדָקָה מֶען זָאל אִים חֲתוּנָה מַאכֶען. דִינְגְט מֶען פֿון זַיינֶעט וֶועגֶען אַשְׁטוּבּ. אוּנ מֶען קוֹיפְט פֿון זַיינֶעט וֶועגֶען אַבֶּעט מִיט בֶּעטְגֶעוַואנְט. אוּנ אַלֶע כֵּלִים וָואס מֶען בַּארְף צוּ נִיצוּנְג אִין אַשְׁטוּבּ. דֶער נָאךְ מַאכְט מֶען אִים חֲתוּנָה. וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּען דֶעם אָרֶעם מַאן גֶענוּג זַיין פֶֿעלוּנְג וָואס אִים וֶועט פֶֿעלִין. גֶענוּג זַיין פֶֿעלוּנְג. מֵיינְט מֶען אַשְׁטוּבּ צוּם וואוֹינֶען. וָואס עֶס וֶועט פֶֿעלִין. מֵיינְט מֶען אַבֶּעט אוּנ אַטִישׁ. צוּא אִים. מֵיינְט מֶען אַווייבּ. אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִיךְ וֶועל מַאכֶען צוּא אִים אַהִילְף עֶנְטְקֶעגֶען. דָאס מֵיינְט דִיא ווייבּ וָואס זִיא וֶועט זַיין אַלֶע מָאהל עֶנְטְקֶעגֶען אִים אוּנ וֶועט אִים הֶעלְפֶֿין:

ג **תָּנוּ רַבָּנָן**. דִיא רַבָּנָן הָאבִּין גִילֶערְנְט דִיא תּוֹרָה הָאט גִיזָאגְט מֶען זָאל גֶעבִּין דֶעם אָרֶעם מַאן גֶענוּג זַיין פֶֿעלוּנְג. אִיז אַמְצְוָה פַֿאר בַּאטִין עֶר זָאל שְׁפַּייזֶען דֶעם אָרֶעם מַאן. אָבֶּער עֶר אִיז נִיט פַֿאר בַּאטִין עֶר זָאל רַייךְ מַאכִין דֶעם אָרֶעם מַאן. דִיא תּוֹרָה זָאגְט מֶען זָאל גֶעבִּין דֶעם אָרֶעם מַאן וָואס אִים וֶועט פֶֿעלִין. אֲפִילוּ עֶס פֶֿעלְט אִים אַפֶֿערְד צוּ רַייטִין אוֹיף אִיהם. אוּנ אַקְנֶעכְט זָאל לוֹיפִין פַֿאר אִיהם. מוּז מֶען אִיהם אוֹיךְ גֶעבִּין. מֶען הָאט גִיזָאגְט אוֹיף הִלֵל הַזָקֵן אַז עֶר הָאט אַמָאהל גִיקוֹיפְט פַֿאר אַאָרֶעם מַאן פֿון אַגוּטֶע פַֿאמִילְיֶע אַפֶֿערְד עֶר זָאל אוֹיף אִיהם רַייטִין אוּנ אַקְנֶעכְט עֶר זָאל לוֹיפִין פַֿאר אִיהם. אַמָאהל הָאט הִלֵל נִיט בֶּעקוּמֶען צוּ דִינְגֶען אַקְנֶעכְט וָואס זָאל לוֹיפִין פַֿאר דֶעם אָרֶעם מַאן. אִיז הִלֵל אַלֵיין גִילָאפִֿין פַֿאר דֶעם אָרֶעם מַאן דְרַייא תְּחוּם שַׁבָּת וְדָאס הֵייסְט אַלֵיינְג פֿון זֶעקְס טוֹיזֶענְד אֵיילִין). תָּנוּ רַבָּנָן. דִיא רַבָּנָן הָאבִּין גִילֶערְנְט עֶס הָאט אַמָאהל גִיטְרָאפִֿין דִיא מֶענְטְשִׁין פֿון אוֹיבֶּערְשְׁטִין גָלִיל

בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד ושל חמיו היכן הוא אמרה לו בא זה ואבד את זה אמרה רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי אמר להם לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה בכה ריב"ז ואמר אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרן ביד אומה שפלה ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה. ונקדימון בן גוריון לא עשה צדקה והתניא אמרו עליו על נקדימון בן גוריון כשהיה יוצא מביתו לבית המדרש כלי מילת היו (דף סז) מציעין תחתיו ובאו עניים ומקפלין אותם מאחריו אבע"א לכבודו הוא דעבד ואבע"א כדבעי ליה למעבד לא עבד כדאמרי אינשי לפום גמלא שיחנא. תניא א"ר אלעזר בר צדוק אראה בנחמה אם לא ראיתיה שהיתה מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעכו קראתי עליה מקרא זה (ש"ה א) אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי

בירושלים : מלח ממון חסר . כמלח לממון ממון כלומר עכוב לו בקיום יחסרנו צדקה תמיד והכרוזי זה קיימו : ואמרי לה חסד . ימעט ממונו חסד ושל בית א.ה לא עשו צדקה כראוי וכלה ממונם : בא זה ואבד את זה . לפי שהעשיר בו : חוץ משל חמיו . תוספת שהוסיף לה החתן : מרצונם . קרי לאומה שפלה בביזוי אליהם כם המדרש : מציעין תחתיו . תחת רגליו להלוך עליהם : לפום גמלא שיחנא . לפי כח הגמל ישימו עליו משא : לפי לא הדפי . אם לא תדעי לך כנסת ישראל לנפשך לה בהורס : צאי לך גו' . אחר לקטה במקרי

יוחנן רבי ניט אזוי זאגט מען אמשל אין ירושלים. דער וואס וויל איין זאלצען געלט. דיא געלט זאל ביא אים בלייבען. זאל ער דיא געלט אהרע מאהר ווייניגער מאכען. ער זאל געבין פון זייא אויף צדקה. וועט זיין רייכקייט בלייבען ביי אים. אנדערע זאגען נישט חסר. נאר חסד. דער וואס וויל זיין רייכקייט זאל ביי אים בלייבען. זאל ער טאהן מיט זיין געלט חסד. אונ מיינע עלטערין האבען נישט גיגעבין צדקה וויא עס בארף זיין. דריבער איז זייער געלט פאר לענדט גיווארין. אונ וואו איז דאס געלט פון דיין שווער. האט דיא גזאגט צו רבי יוחנן דיא געלט פון מיין פאטער האט פארלארין דיא געלט פון מיין שווער. האט דיא אשה גזאגט צוא רבן יוחנן רבי דוא גידיינקסט ווען דוא האסט זיך גיחתמת אין מיין כתובה. האט רבן יוחנן גזאגט צוא זיינע תלמידים איך גידיינק ווען איך האב מיך גיחתמת אויף איר כתובה. האב איך גילייענט דיא כתובה איז אין איר גישטאנען אז זיא האט גבראכט פון איר פאטער טויזענד מאהל טויזענד גילדענע רענדלאך. אויסער דיא געלט פון איר שווער. האט רבן יוחנן בן זכאי גיוויינט אונ האט גזאגט וואוהל צו אייך יודין. ווען איהר טוהט דעם ווילען פון גאט קען קיין פאלק ניט גיוועלטיגען אויף אייך. אונ ווען איר טוהט ניט דעם ווילען פון גאט. גיט אייך גאט אין דיא האנט פון אנידעריגע פאלק: אונ ניט נאר אין דיא האנט פון אנידעריגע פאלק. נאר צוא דיא בהמות פון אנידעריגע פאלק. פרעגט דיא גמרא אונ נקדימון בן גוריון האט ניט גיגעבין קיין צדקה. מיר האבען דאך גילערנט מען האט גזאגט אויף נקדימון בן גוריון ווען ער פלעגט גיין פון זיין שטוב צום בית המדרש: פלעגט מען אויס שפרייטין אויף דיא ערד זיידענע קליידער. אונ ער פלעגט גיין אויף דיא קליידער. אונ דער נאך וויא ער איז אריבער גינאנגען פלעגין דיא ארעמע לייט קומען אונ פלעגין צו זאמען וויקלען דיא זיידינס. אונ פלעגין דם געמען פאר זיך. ענפערט דיא גמרא אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין נקדימון האט דם ניט געמיינט וועגין צדקה: ער האט דאס נאר גיטאהן וועגין זיין כבוד. אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין אזוי וויא ער האט גידארפט געבין צדקה האט ער ניט גיגעבין. אזו וויא מענטשין זאגין נאך דיא שטארקייט פון קעמל אזוי זאל מען אויף אים לייגין דיא משא. וואס רייכער מען איז מער צדקה בארף מען געבין. מיר האבען גילערנט רבי אלעזר בר צדוק האט גזאגט איך זאל אזוי זעהן וויא ירושלים וועט גיטרייסט ווערין. איך האב גיזעהן דיא אשה האט געקליבען גערשטין פון צווישען דיא קלאהען פון דיא פערד אין דיא שטאט עכו. האב איך אויף איר גילייענט דעם פסוק אם לא תדעי לך היפה בנשים. דוא שענסטע פון אלע ווייבער ווען דיא יודין

תימא דביתהו דאביי אתאי לקמיה דרבא אמרה ליה פסוק לי מזוני פסק לה פסוק לי חמרא אמר לה ידענא ביה בנחמני דלא הוה שתי חמרא אמרה ליה חיי דמר דהוי משקי ליה בשופרזי כי האי בהדי דקא מחויא ליה איגלי דרעא נפל נהורא בבי דינא קם רבא על לביתיה תבעה לבת רב חסדא אמרה ליה בת רב חסדא מאן הוי האידנא בבי דינא אמר לה הומא דביתהו דאביי נפקא אבתרה מחתא לה בקולפי דשידא עד דאפקה לה מכולי מחוזא אמרה לה קטלת ליך תלתא ואתית למקטל אחרינא]:

וזהו ויזם אנקנס׳ תימא. ז: פרק ג: משפחי. נביאים אדוכים: כי כחי. כמדת אמת וקרוני. פסוק לכת רב הסדא. תבעו את אבהו נתמיניו: בקולפי דשידא. כמנעול כל אתגו: קולא ליך פונת. פנכר ניסת לכים: ואתו כדאמרינן ביבמות: למקטל אחרינא. בנאה נכהות יופיך ביקפון אם עליך]:

ולא כדין מתלין מתליא. ולא כך כיי מושלך פסג

מציאת האשה פרק ששי

(קף פו פ"ג) **א** **ת"ר** מעשה בריב"ז שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו מהלכים אחריו ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו אמרה לו רבי פרנסני אמר לה בת מי את אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני אמר לה בתי ממון של בית אביך היכן הלך אמרה לו רבי לא כדין מתלין מתליא בירושלים

וייב חנה. אין דער היים. אבער ניט ווען דיא זענין געווען אין שילה. ווייל זייא זענען דארט געווען געסט. תימא דיא ווייב פון אביי איז געקומען פאר רבא אונד זיא הט געזאגט צו אים. עד זאל פסקנן מען זאל איר שפייזין. האט רבא געפסקנט מען זאל איר שפייזין. דער נאך הט תימא געבעטין ביי רבא ער זאל פסקנן מען זאל איר וויין אויך געבין. האט רבא געזאגט צו איר איך ווייס אז אביי איין פלעגט אויך ניט טרינקען קיין וויין. האט תימא געזאגט צו רבא איך שווער אזוי וויא דער רבי לעבט אז איך פלעג געבין צו מיין מאן אביי גרויסע בעכערס וויין. יעדער בעכער איז געווען גרויס ווייא דיא האנט. וויא זיא האט אויף גירעקט די האנט צו ווייזין דיא גרייס פון בעכער. איז ליכטיג געווארין אין בית דין שטוב. איז רבא אויף געשטאנען פון זיין ארט אונד איז געגאנגען צו זיך אהיים. אונד ער האט געבעטין בייא דיא טאכטער פון רב חסדא דאס איז זיין ווייב. ער זאל איר בועל זיין. הט דיא טאכטער פון רב חסדא זיין ווייב צו אים געזאגט ווער איז איצט געווען אין בית דין שטוב. הט רבא צו איר געזאגט תימא דיא ווייב פון אביי איז געווען. האט דיא ווייב פון רבא גינומען א שלאס פון א קאסטען אונד האט גישלאגען דיא תימא אונד האט איר נאך געיאגט ביז זיא האט איר ארויס געטריבען פון דיא גאנצע שטאט מחוזא אונד דיא ווייב פון רבא הט געזאגט צו תימא. דוא האסט שוין דריי מאנען גיהרגט. ביסטו געקומען ווייזן דיין שיינקייט נאך אפילו אין איינעם נאך. דוא זאלסט אים אויך הרגנן:

פרק ששי

א תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט עס הט אמאהל גיטראפען רבי יוחנן בן זכאי האט געריטען אויף אאייזיל. אונד ער האט ארויס גערייטען פון ירושלים. אונד זיינע תלמידים זענען גיגאנגען אינטער אים. האט רבן יוחנן גיזעהן א אשה קלייבן גערשטין פון דיא מיסט פון דיא בהמות פון דיא אראבער. ווייא דיא אשה האט גיזעהן רבן יוחנן קומט. הט זי פארדעקט איר פנים מיט אירע האר אונד זיא האט זיך געשטעלט פאר רבן יוחנן. אונד זיא האט געזאגט צו רבן יוחנן רבי שפייז מיך. האט רבן יוחנן צו איר געזאגט וועמעס טאכטער ביסטו. האט דיא אשה געזאגט איך בין דיא טאכטער פון נקדימון בן גוריון. האט רבן יוחנן צו איר געזאגט: מיין טאכטער דיא געלט פון דיין פאטער וואו איז אהין גיגאנגען. האט זיא געזאגט צו אים

(הגהות השמים: [נציקי קדרה. לטעמים סבסין: תובעת כפר. הסמים: ויכולו הל כיתס.)

עליהן ומאי נינהו הכשיטין דרש ר' יהודה איש כפר גבוריא ואמרי לה איש כפר גבור חיל מנין שאין פוסקין יינות לאשה שנאמר (ש"א א) ותקם חנה אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה שתה ולא שתת אלא מעתה אכלה ולא אכלו ה"נ אנן מדשני קרא בדבוריה קאמרינן מכדי בגוה קעסיק ואתי מ"ט שני ש"מ שתה ולא שתת [א"ר אבהו א"ר יוחנן מעשה בכלתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים סאתים יין לציקי קדרה מע"ש לע"ש אמרה להן כך תפסקו לבנותיכם תנא שומרת יבם היתה ולא ענו אחריה אמן תנא כוס א' יפה לאשה ב' ניוול הוא לה ג' תובעת בפה ד' אפילו חמור תובעת בשוק ואינה מקפדת אמר רבא לא שנו אלא שאין בעלה עמה אבל בעלה עמה לית לן בה והא חנה דבעלה עמה הואי אכסנאי שאני דאמר רב הונא מנין לאכסנאי שאסור בתשמיש המטה שנאמר (ש"א א) וישכימו בבקר וגו' וישובו ויבואו אל ביתם הרמתה וידע אלקנה את חנה אשתו השתא אין מעיקרא לא.

חומא

ווייל וואס איך פלעג טרינקען. זעהן מיר דאך אז דער שטייגער איז אז אשה זאל טרינקען ווייך: ענטפערט די גמרא שקויי איז ניט דער טייטש מיין טרינקען. נאר מיין גלוסטינג. אזוי ווי זאגין וואס אשה גלוסט צו זיי. דאס איז איהרע צירונג. רבי יהודה פון דארף גבוריא. אנדערע זאגין פון דארף גבור חיל. האט ער גידרשעט פון וואנען ווייסין מיר אז מען שפייזט אשה פון איהר מאנס פארמעגין. אדער פון יתומים פארמעגין זאל מען איהר ניט געבין ווייך אונ ניט געלט אויף ווייך. ווארום עס שטייט אין פסוק חנה איז אויף געשטאנען אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה. נאך דעם ווייא זיא האט אפ געגעסין אין שילה אונ נאך זיין טרינקען. שתה שטייט. זיין טרינקען. ווייא אלקנה האט גיטרונקען. אונ עס שטייט ניט שתת. איהר טרינקען. ווארום חנה האט ניט גיטרונקען. פרעגט די גמרא אויב שתה מיינט מען זיין טרינקען אונ זי האט ניט געטרונקען וועלין מיר טייטשען אחרי אכלה. נאך איהר עסין. אבער ניט נאך זיין עסין. ווארום ער האט ניט געגעסין ענטפערט דיא גמרא מיר דרשנן נאר ווייל דער פסוק האט געענדערט זיינע רייד. דער פסוק שטעלט דאך פון איר. פר וואס בייא עסין שטייט אכלה. איר עסין. אונ ביי טרינקען שטייט ניט שתת. איר טרינקען: נאר עס שטייט שתה. זיין טרינקען. ווייל חנה האט ניט געטרונקען. ווארום אשה דארף ניט טרינקען קיין ווייך: רבי אבהו האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין דיא שנור פון נקדימון בן גוריון האט גידארפט נעמען שפייז פון איר מאנס פארמעגין. האבען די חכמים גיפסקנט מען זאל איר געבין אלע פרייטאג צווייא סאה ווייך אריין צו גיסען אין איהרע עסינוואורג דיא גאנצע וואך. האט זיא געזאגט צוא דיא חכמים צו אייערע טעכטער זאלט איר אויך אזוי צו זאגין: מיר האבען געלערנט ווייל איר מאן איז געשטארבין אן קינדער אונ זי האט געווארט איר מאנס ברודער זאל מיט איר חתונה האבען. דריבער האבען דיא חכמים ניט געענטפערט אמן אויף איר ברכה. מיר האבען געלערנט איין כוס ווייך איז פאר אאשה שיין צו טרינקען. צוויי כוסות ווייך איז פאר אאשה מיאוס צו טרינקען. אז זיא טרינקט דרייא כוסות ווייך מאנט זיא אונ זאגט מען זאל איר בועל זיין. אז זיא האט גיטרונקען פיר כוסות ווייך מאנט זיא גערין אפילו אאייזיל ואבהמה זאל איר בועל זיין אין גאס אונ וואלט זיך ניט גישעמט: רבא זאגט ווען זאל אאשה ניט טרינקען ווייך נאר ווען דער מאן איז ניטא ביי איר. אבער אז דער מאן איז ביי איר מעג זיא טרינקען ווייך. פרעגט די גמרא פאר וואס דארף חנה ניט גיטרונקען ווייך. דער מאן איז דאך געווען מיט איר: ענטפערט די גמרא ווייל זיא זענען געווען געסט. פרעמדע מענטשין. אונ רב הונא האט געזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז אגאסט טאר ניט משמש המטה זיין ביז ער קומט אהיים: ווארום עס שטייט אין פסוק אלקנה מיט זיינע ווייבער זענען אויף געשטאנען גאנץ פריא אונ זענען אוועק געגאנגען אונ זענען געקומען אהיים. אין דיא שטאט הרמה. אונ אין דער היים האט אלקנה בועל געווען זיין

אפילו על אפה קא מנשקא ל ה לכרעיה הוו קא מדחפי לה שמעיה אמר להו שבקוה שלי ושלכם שלה הוא שמע אבוה דאתא גברא (דבא) [רבה] למתא אמר איזיל לגביה אפשר דמיפר נדראי אתא לגביה א״ל ארעתא דגברא (רבא) [רבה] מי נדרת א״ל אפילו פרק אחד ואפילו הלכה אחת א״ל אנא הוא נפל על אנפיה ונשקיה על כרעיה ויהב ליה פלגא ממוניה ברתיה דר׳ עקיבא עבדא ליה לבן עזאי הכי והיינו דאמרי אינשי רחילא בתר רחילא אזלא כעובדי אמה כך עובדי ברתה . רב יוסף בריה דרבא שדריה אבוה לבי רב לקמיה דרב יוסף פס״ו ליה שית שנין כי הוה תלת שני כמא מעלי יומא דכפורי אמר איזיל ואחזינהו לאינשי ביתי שמע אבוה שקל מנא ונפק לאפיה א״ל זונתך נזכרת איכא דאמרי א״ל יונתך נזכרת איטרוד לא מר אפסיק ולא מר אפסיק :

סוה הורה שלמדתי אני ותלמידכם אתם של יתיה הוא : שקל מנא . כלי זיין כתלו בה לכלתם : איטרוד . נאותה מריבה : לא נור אפסיק ולא מר אפסיק . לא אכלו סעודתא יה״כ שמפסיק בה אכילה להתענות . סעודה אחרונה של עט״ב יה״כ קרי סעודה המפסקת שמפסיק בה נמס׳ תענית :
אין בית דין פוסקין ייטת לאשה . שכין מרגילא לתאום

(דף סה) יג אין פוסקין יינות לאשה וא״ת (תוספ׳ ג) אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי דברים שהאשה משתוקקת על הן

און קלייערט דיך אן און דעק דיך צו ; האט זיא גיזאגט צו דיא שכנות דעם פסוק (דער צדיק ווייסט דעם נפש פון זיין בהמה ומיין מאן ווייסט אז איך בין ארעם) . וויא זיא איז גיקומען צו רבי עקיבא איז זיא גיפאלין אויף איר פנים און האט גיקושט זיינע פים . האט דער בעדינער פון רבי עקיבא איר גיוואלט אוועק שטויסין . האט רבי עקיבא צו זייא גיזאגט לאזט איר מיין תורה און אייער תורה איז גיקומען דורך איר . האט איר פאטער כלבא שבוע גיהערט אז עס איז גיקומען אגרויסער למדן אין שטאט . האט ער גיזאגט איך וועל גיין צו אים . טאמער וועט ער מיר מתיר זיין מיין נדר . איז כלבא שבוע גיקומען צו רבי עקיבא האט רבי עקיבא גיזאגט צו אים אז דו וואלסט וויסען אז דיין טאכטערס מאן איז אגרויסער למדן וואלכסטו אנדר גיטאהן דיין טאכטער זאל פון דיר קיין הנאה ניט האבין . האט כלבא שבוע גיזאגט אפילו אידר מאן וואלט נאר גיקענט איין פרק משניות . און אפילו נאר איין דין ; וואלט איך אויך ניט גיטאהן דעם נדר . האט רבי עקיבא גיזאגט איך בין דיין טאכטערס מאן . איז כלבא שבוע גיפאלין אויף זיין פנים און האט אים גיקושט זיינע פים . און האט אים גישיינקט העלפט פון זיין פארמעגין . דיא טאכטער פון רבי עקיבא האט אזוי גיטאהן צו איר מאן בן עזאי . דאס איז וואס מענטשין זאגין אשעפס גייט נאך אשעפס . אזוי וויא דיא מוטער טוהט . אזוי טוהט דיא טאכטער . רבא האט געשיקט זיין זוהן רב יוסף ער זאל לערנען אין בית המדרש בייא רב יוסף זעקס יאהר . וויא עס איז גיקומען ענדע דרייא יאהר ערב יום כפור ; האט רב יוסף גיזאגט איך וועל גיין אהיים זעהן מיינע שטוב מענטשין . דיא (דער פאטער האט גיהערט אז זיין זוהן קומט אהיים . האט ער גינומען גיווער ואשווערד אביק) און איז גיגאנגען אנטקעגין זיין זוהן ; און האט גיזאגט צו אים דו האכט דיך דער מאנט אן דיין ווייב . אנדערע זאגין אזוי האט ער גיזאגט צו אים דו האסט דיך דער מאנט אן דיין טויב ; האבין זייא בייד גנעקריגט . ניט דער פאטער האט גיגעסין דיא סעודה המפסקת ; און ניט דער זוהן האט גיגעסין דיא סעודה המפסקת (דיא סעודה וואס מען עסט ערב יום כפור פארין נאכט הייסט סעודה המפסקת) ;

יג אין . אז מען דארף שפייזין אאשה פון איר מאנס פארמעגין . אדער פון יתומים פארמעגין . זאל מען איהר ניט געבין וויין און ניט געלט אויף וויין . טאמער וועסטו פרעגין עס שטייט דאך אין פסוק איך וועל גיין נאך די מענטשין וואס האבין מיך ליב וואס זיי גיבען מיר מיין ברויט און מיין וואסער און מיין וואל און מיינע פלאקס שמני ושקויי . מיין אייל און מיין

פירש. נגריה דמהדק שמעתתיה: אי הואי הכא. אלו הייתי כאן (שמעתי) [כשמעתי] כמי קטן והלכתי הייתי מלמדו תורה והיה חכם כזה: כלבא שבוע. שם אחד מעשירי ירושלים שכל הנכנס לביתו רעב ככלב היה יוצא שבע: קא מדברת. קא מתנהגת: בצינעא. בצנעות: צני ומלכה שלה

קמיה הוה קא משאיל ליה שמעתא חזא [illegible]קא
כחדדן שמעתתיה חלש דעתיה אמר אי הואי הכא
הוה לי זרע כי האי על לביתיה על בריה קם קמיה
הוא סבר למשאל שמעתתא קא בעי אמרה ליה
דביתהו מי איכא [אבא] דקאים מקמי (ינוקא) [ברא]
קרי עליה רמי בר חמא (קהלת ד) והחוט המשולש לא במהרה ינתק זה ר' אושעיא בנו של ר' חמא בר ביסא:

יב רבי עקיבא רעיא דבן כלבא שבוע הוה חזיתיה ברתיה דהוה צניע ומעלי אמרה ליה אי מקדשנא לך אזלת לבי רב אמר לה אין איקדשא ליה בצנעא ושדרתיה שמע אבוה אפקה מביתיה אדרה הנאה מנכסיה אזל יתיב י"ב שני בבי רב כי אתא אייתיה בהדיה י"ב אלפי תלמידי שמעיה לההוא סבא דקאמר לה עד כמה (דף סג) קא מדברת אלמנות חיות אמרה ליה אי לדידי צייח יתיב תריסר שנין אחריני אמר ברשות קא עבידנא הדר אזל יתיב תרי סרי שנין אחריני בבי רב כי אתא אייתיה בהדיה כ"ד אלפי תלמידי שמעה דביתהו הות קא נפקא לאפיה אמרו לה שיבבתא שאילי מאני לבוש ואיכסאי אמרה להו (משלי יב) יודע צדיק נפש בהמתו כי מטיא לגביה נפלה.

האט רבי חמא געזעהן אז זיינע דינים זענען שארף ווער האט אשארפין שכל. האט רבי חמא גיהאט צער. אונ האט געזאגט ווען איך וואלט געוועזן אין דער היים. וואלט מיין קינד אויך געוועזן אזוי אקלוגן וויא דער קינד איז. ווארום איך וואלט מיט אים געלערנט. איז רבי חמא געגאנגען אהיים. איז זיין זוהן אויך אריין געקומען. אונ וויל רבי חמא האט נאך ניט געוואוסט אז דאס איז זיין זוהן האט זיך רבי חמא אויף געשטעלט פאר אים. ווארום ער האט געמיינט אז דער קינד איז געקומען פרעגן אדין. האט דאס ווייב געזאגט צוא רבי חמא שטייט מען אויף אפאטער פאר אזוהן. דאס איז דאך דיין זוהן. האט רמי בר חמא אויף אים געלערנט דעם פסוק. דריי פעדים צו זאמען געפלאכטן וועט ניט גרינג צוא ריסען ווערין: דאס איז רבי אושעיא דער זוהן פון רבי חמא. אונ רבי חמא איז דער זוהן פון רבי ביסא: דריא דורות תלמידי חכמים צוא זאמען אין איין מאהל. וועט שוין די תורה ניט אוועק גענומען ווערין פון זייא:

יב רבי עקיבא איז געוועזן א פאסטוך ביי בן כלבא שבוע: די טאכטער פון כלבא שבוע האט געזעהן אויף רבי עקיבא אז ער איז גוט אונ פרום. האט זיא געזאגט צו איהם אויב איך וועל צו דיר מקודש ווערין וועסטו גיין אין בית המדרש לערנען: האט רבי עקיבא צוא איר געזאגט יא. האט רבי עקיבא איר מקדש געוועזן אין דער שטיל. אונ זיא האט אים אוועק געשיקט אין בית המדרש. וויא דער פאטער האט דאס געהערט האט ער איר ארויס געטריבען פון שטוב. אונ האט אנדר געטאהן זיא זאל ניט הנאה האבין פון זיין פארמעגין. אונ רבי עקיבא איז געזעסין צוועלף יאהר אין בית המדרש. אז רבי עקיבא איז צוריק געקומען פון בית המדרש האט ער געבראכט מיט זיך צוועלף טויזענד תלמידים. האט רבי עקיבא געהערט וויא אאלטער מאן זאגט צו זיין ווייב ביז וויא לאנג וועסטו זיך פירען וויא א לעבעדיגע אלמנה. האט זיא געזאגט צום אלטען ווען רבי עקיבא וואלט מיך פאלגין וואלט ער געזעסין נאך צוועלף יאהר אין בית המדרש. האט רבי עקיבא צוא זיך אליין געזאגט אז דאס איז איהר ווילען. איז ער צוריק געגאנגען אין בית המדרש אונ איז דארט געזעסין נאך צוועלף יאהר. אז רבי עקיבא איז נאך אמאהל צוריק געקומען פון בית המדרש האט ער געבראכט מיט זיך פיר אונ צוואנציג טויזענד תלמידים. האט דאס ווייב געהערט אז רבי עקיבא קומט איז זיא ארויס געגאנגען צו אים אנטקעגין. האבין די שכנות צו איר געזאגט בארג דיר קליידער

אמר רבי היכי נעביד נג״שה יאמרו עניה זו לשוא שמרה נינסיב אתתא אחריתי יאמרו זאת אשתו וזאת זונתו בעא עלה רחמי ואיתסיאת :

י רבי חנינא בן חכינאי הוה קאזיל לבי רב בשילהי הלוליה דרשב״י א״ל איעכב לי עד דאתאי בהדך לא איעכב ליה אזל יתיב תרי סרי שני בבי רב עד דאתי אשתנו שבילי דמתא ולא ידע למיזל לביתיה אזל יתיב אגודא דנהרא שמע להיא רביתא דהוו קרו לה בת חכינאי בת חכינאי מלי קולתך ותא ניזיל אמר ש״מ האי רביתא דידן אזל בתרה הוה יתיבא דביתהו קא נהלא קמחא דל עינה חזיתיה סוי לבה פרח רוחה אמר לפניו רבש״ע עניה זו זה שכרה בעא רחמי עלה וחיתה :

יא רבי חמא בר ביסא אזל יתיב תרי סרי שני בבי מדרשא כי אתא אמר לא אעביד כדעביד בן חכינאי עייל יתיב במדרשא שלח לביתיה אתא ר׳ אושעיא בריה יתיב קמיה

נעביד עקירה מן דקך סמוודה עבר שתים כלא בעל :
בשילהי הלוליה דר״ש. ס״ף ימי חופתו : איעכב לי. המתן לי עד שיכלו ימי חופתי ואלך עמך לבי רב : אשתנו שבילי דמתא. שנבנו בתים בניינים חדשים ונשתנו בה מבואות : רביתא רביתא. נערה : סוי לבה. ראתה לבה כלו׳ מתוך שנכנס פתאום בזה נעלה :
לא אעביד כדעבד בר חכינאי. שנכנס לביתו פתאום . יתיב קמיה. ולא היה אביו מכירו : תוס

אויף אצייט שפעטער. דער נאך שטייט אין פסוק נאט האט גזאגט מען זאל מאכן א מקדש שוין אין דער מדבר אונ איך וועל רוהען צווישען זייא. האט דער חתן התונה גיהאט. אונ נאך דער התונה איז ער גיפארין אין א ישיבה אונ האט דארט גילערנט צוועלף יאהר; ביז ער איז גיקומען אהיים איז זיין ווייב גיווארין א עקרה. ואז אוייב זיצט צעהן יאהר אן א מאן ווערט זיא א עקרה האט רבי גזאגט וואס זאל מען איצט טאהן. ער זאל איר גטין. וועט מען זאגין דיא ארעמע האט אומזיסט גיווארט צוועלף יאהר אויף איר מאן. זאל ער נעמען נאך א ווייב. וועט מען זאגין דאס איז א ווייב. אונ דאס איז א זונה. האט רבי מתפלל גיוועזן אויף איר איז זיא גיזונד גיווארין :

י רבי חנינא בן חכינאי האט גיוואלט גיין לערנען אין א ישיבה: אין דיא לעצטע טעג פון רבי שמעון בר יוחאי׳ס חתונה. האט רבי שמעון גזאגט צוא רבי חנינא ווארט ביז נאך דיא זיבען טעג פון מיין חתונה. וועל איך גיין מיט דיר צוזאמען. האט רבי חנינא ניט גיווארט. אונ איז אליין גיגאנגען אין דער ישיבה. אונ ער איז גיזעסן אין דער ישיבה צוועלף יאהר. ביז ער איז גיקומען אהיים זענין גיענדערט גיווארין דיא גאסין פון שטאט. האט ער ניט גיוואוסט צוא גיין אהיים. איז ער גיגאנגען אונ האט זיך גיזעצט ביי דעם ברעג טייך; האט ער גיהערט מען זאגט צוא א מיידעל דוא טאכטער פון חכינאי שעפ אן אפול עך קריג וואסער אונ קום מיר וועלין גיין. האט רבי חנינא גזאגט דיא מיידיל מוז זיין פון אונזער שטוב. איז רבי חנינא גיגאנגען נאך איר ביז אין שטוב ארייין. איז זיין ווייב גיזעסן אונ האט געזיפט מעהל. האט זיא אויף גיהויבין אירע אויגין אונ האט א קוק גיטאהן אויף אים. האט זיך איר גידוכט אז דאס איז איר מאן. פאר שרעק איז פון איר ארויס דיא נשמה. האט רבי חנינא גזאגט פאר גאט רבונו של עולם דס איז דער שכר פון דיא ארעמע ווס האט אזוי לאנג גיווארט אויף מיר. האט רבי חנינא מתפלל גיוועזן אויף איר איז זיא לעבעדיג גיווארין :

יא רבי חמא בר ביסא איז גיזעסן אין אפרעמדע שטאט אין א בית המדרש צוועלף יאהר. אז ער איז גיקומען צוריק אין זיין שטאט. האט ער גזאגט איך וועל ניט טאהן אזוי ווי בן חכינאי האט גיטאהן. וואס ער איז אריין גיגאנגען אין שטוב פלוצלינג. נאר ער איז אריין גיגאנגען אין בית המדרש. אונ ער האט געשיקט אהיים זאגין אז ער איז גקומען. דער ווייל איז גיקומען רבי אושעיא דער זוהן פון רבי חמא. אונ איז גיזעסן פאר רבי חמא אונ זייא האבין איינער דעם אנדערין ניט גיקענט. אונ ער האט אים גיפרעגט אריין.

ח יהודה בריה דר' חייא חתניה דר' ינאי הוה אזיל ויתיב בבי רב וכל בי שמשא הוה אתי לביתיה וכי הוה אתי הוה קא חזי קמיה עמודא דנורא יומא חד משכתיה שמעתא כיון דלא חזו ההוא סימנא אמר להו ר' ינאי כפו מטתו שאלמלא יהודה קיים לא ביטל עונתו הואי (קהלת י) כשגגה שיוצאה מלפני השליט ונח נפשיה :

ט רבי איעסק ליה לבריה בי ר' חייא כי מטא למכתב כתובה נח נפשה דרביתא אמר רבי ח"ו פסולא איכא יתבו ועיינו במשפחות רבי אתי משפטיה בן אביטל ור' חייא אתי משמעי אחי דוד אזיל איעסק ליה לבריה בי ר' יוסי בן זמרא פסקו ליה תרתי סרי שנין למיזל בבי רב אחלפוה קמיה אמר להו ניהוו שית שנין אהלפוה קמיה הניין אמר להו איכנים והדר איזיל הוה קא מכסיף מאבוה אמר ליה בני דעת קונך יש בך מעיקרא כתיב (שמות טו) תבאמו ותטעמו ולבסוף כתיב (שם כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם . אזל יתיב תרתי סרי שני בבי רב עד דאתי איעקרא דביתהו אמר .

בבי מטתו . מדה המתאלל היינו כפפית הכסה : תשכן נגליה . נתביאו בתו של ר' חייא : היכא פסולא . בנות היו מהוגנים נווג להד : שפטיה בן אביטל . בן דוד היה . אביטל בה אבת דוד : ור' חייא אתי משמעי . וזהו הפסול שרבי היה מבית דוד ולא היתה בת הכלה משמעי הוגנה לבנו בנה היתה בת מלכים : פסקו ליה תרתי סרי שנין. קודם ביאתם : אחלפוה קמיה . העבירו הנערה לפני החתן : דעת קונך יש בך . שאמר להרחיק זמן חופתו והאמר ועכשיו מרוב הכה כלהו : מעיקרא כתיב תבאמו ותטעמו . כבר נהלך מכין לבנתך פעמה כ' דיקלי נאמן ואח"כ יבנה לו מקדש : תכבוף אמר ועשו לי מקדש . במדבר : איעקרא .

ח יהודה דער זוהן פון רבי חייא דער איידים פון רבי ינאי פלעגט ער גיין לערנען אין בית המדרש אגאנצע וואך . אונ אלע פרייטאג פארין נאכט פלעגט ער קומען אהיים : אונ אז ער פלעגט קומען אהיים פלעגט ער זעהן פאר זיך אפייערדיגען זייל . אמאהל איז יהודה געווען פאר נומען מיט זיין לערנען ערב שבת . איז שוין שפעט געווען אונ ער איז נאך ניט גיקומען אהיים . ווייל דיא שטוב מענטשין האבין ניט גיזעהן דעם צייכען פון דעם פייערדיגען זייל . האט רבי ינאי צוא זייא גיזאגט קערט אום זיין בעט : ער איז געוויס געשטארבין ווארום אז יהודה וואלט גילעבט וואלט ער געוויס גיקומען אהיים צוא זיין ווייב אויף שבת . נאר באמת האט יהודה פריער גילעבט . נאר ווייל רבי ינאי האט ארויס גירעדט דעם ווארט אז יהודה איז גישטארבין . איז ער דיא מנוט גישטארבין : אזוי וויא אמאהל רעדט אמאהל ארויס אווארט אומגערין מען זאל דעם מענטשין הרגענען . אונ מען הרגעט אים . אזו איז גיוועזען דא בייא רבי ינאי מיט יהודה :

ט רבי האט גיוואלט חתונה מאכען זיין זוהן מיט דיא טאכטער פון רבי חייא . אז מען איז גיקומען שרייבען דיא כתובה איז דיא מיידיל (דיא טאכטער פון רבי חייא) גישטארבין . האט רבי גיזאגט טאמער איז חס ושלום דא אפסול וואס זייא זענען ניט ווערט גיוועזען חתונה צוא האבין ביידע . זענען זייא גיזעסען אונ האבען גיקלערט זייערע פאמיליעס . דיא פאמיליע פון רבי איז גיוועזען פון שפטיה בן אביטל (שפטיה איז גיוועזען אזוהן פון דוד המלך . אונ אביטל איז געווען אווייב פון דוד) . אונ דיא פאמיליע פון רבי חייא איז גיוועזען פון שמעי דער ברודער פון דוד המלך . איז גיגאנגען רבי אונ האט גימאכען אשידוך מיט זיין זוהן מיט דיא טאכטער פון רבי יוסי בן זמרא . האט מען אים גירעדט אז דער חתן זאל פאר די חתונה אין אישיבה לערנען אויף צוועלף יאהר . האט מען פאר בייא געפירט דיא כלה פאר דעם חתן . האט דער חתן גיזאגט זאל נאר זיין זעקס יאהר . האט מען נאך אמאהל פאר בייא געפירט דיא כלה פאר דעם חתן : האט דער חתן גיזאגט פריער וועל איך חתונה האבין דער נאך וועל איך פארין לערנען . האט זיך דער חתן גישעמט פאר זיין פאטער אזוי צוא זאגין . האט רבי גיזאגט צום חתן מיין זוהן : אין דיר איז דא אזוי אמיינונג וויא גאט האט גיטאהן . פריער שטייט אין פסוק הוא זאלסט אים ברייגען אין ארץ ישראל אונ אים דארט איין פלאנצין . דער נאך זאל מען באהען אבית המקדש . דאס גאט אפ גילייגט דיין בגעפענוג מיט דיא יארין

(ע"ב) ז [פיסקא החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים יום וכו'] א"ל (רבא) [רבה] בר רב חנן לאביי המר ונעשה גמל מאי א"ל רוצה אשה בקב ותיפלות מעשרה קבין ופרישות. [פיסקא הספנים אחת לו' חדשים דברי ר' אליעזר א"ר אדא בר אהבה אמר רב זו דברי ר' אליעזר אבל חכמים אומרים התלמידים יוצאים לת"ת ב' וג' שנים שלא ברשות. אמר רבא סמכו רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשייהו כי הא דרב רחומי הוה שכיח קמיה דרבא במחוזא הוה רגיל דהוה אתי לביתיה כל מעלי יומא דכפורי יומא חד משכתיה שמעתא הוה מסכיא דביתהו השתא אתי השתא אתי לא אתי חלש דעתה אחיתת דמעתא מעינה הוה יתיב באיגרא אפחית איגרא מתותיה ונח נפשיה. [עונה של ת"ח אימת אמר רב יהודה אמר שמואל מע"ש לע"ש (תהלים א) אשר פריו יתן בעתו אמר רב יהודה ואיתימא וכו' זה המשמש מטתו מע"ש לע"ש]:

התני ונעשה גמל מאי. נפלה לו כמאה הפר מס ונעשית גמל בלא כרבות וכוונה עדיפא לה כיתעבר או עונה עדיפא לה: ותיפלות. נסוח בעלה עמה מי' קניס להתעבר: דברי ר' אליעזר. המתני' קאי וסיפא דמתני' כ"יט: זו דברי ר' אליעזר. הנך עונות ויציאות בלא ברשות ותמתי דקתני התלמידים יוצאין לת"ת בלא ברשות ל' יום סמכו רבנן. תלמידים שבדורנו סומכין על דברי ויוצאין בלא ברשות: ועבדי עובדא. מותיה: בנפשייהו. והוא נח להם ניטול מהם נפשות בנענים ומתים: מסביא. והגנוס של מלפה:

ז פיסקא. החמרים: די וואס פארן מיט אייזלען דארפין זיין ביי זייערע ווייבער איין מאהל אין וואך. אונ דיא וואס פארין מיט קעמלען דארפין זיין ביי זייערע ווייבער איין מאהל אין דרייסיג טעג. האט רבה בר רב חנן גיזאגט צו אביי אז אשה האט חתונה גיהאט מיט איינעם וואס פארט מיט אאייזיל. אונ איצט וויל דער מאן פארין מיט קעמלען. אן איהר וויסען. מעג ער אדער ניין אויב זיא וויל בעסער דער מאן זאל מער פארדינען אפילו ער וועט נאר זיין ביי איהר איין מאהל אין דרייסיג טעג. מעג ער פארין מיט קעמלען. אונ אויב זיא וויל בעסער דער מאן זאל זיין ביי איהר איין מאהל אין דער וואך אפילו ער וועט ווייניגער פארדינען. טאר ער ניט פארין מיט קעמלען אן איהר וויסען. האט אביי גיזאגט אאשה וויל בעסער דער מאן זאל ווייניגער פארדינען נאר ער זאל זיין ביי איהר עפטערס. איידער ער זאל פארדינען צעהן מאל אזוי פיל אונ ער זאל זיין אפ געשיידט פון איר. דריבער טאר ער ניט פארין מיט קעמלען סיידין זיא וועט איהם הייסין: דיא מענטשין וואס זייער פרנסה איז צוא פארין מיט שיפען דארפין זיין ביי זייערע ווייבער איין מאהל אין זעקס חדשים: אזוי זאגט רבי אליעזר. רב אדא בר אהבה האט גיזאגט פון רבס וועגין וואס עס שטייט אין דער משנה אז אתלמיד טאר ניט אוועק פון ווייב אן איר ווילען תורה לערנען לייניגער ווי א אויף דרייסיג טעג. דאס זאגט נאר רבי אליעזר. אבער דיא חכמים זאגין דיא תלמידים מעגין גיין לערנען תורה אויף צוויא דריא יאהר אן דער ווייבס ווילען. רבא זאגט דיא רבנן האבין זיך פאר לאזין אויף דיא רייד פון רב אדא בר אהבה אונ האבין אזוי גיטאהן זייא זענין אוועק גיגאנגען תורה לערנען אויף צוויא דריי יאהר אן זייערע ווייבערס ווילען. אבער נאט האט זיי גישטראפט מיט נפשות. זייא זענין גישטארבין. רב רחומי האט גילערנט ביי רבא אין די שטאט מחוזא; אונ ער איז גיוועזין גיוואוינט צוא קומען אהיים אלע ערב יום כפור. אמאהל איז ער גיוועזין פארנומען מיט דין לערנען אונ ער איז ניט גיקומען אהיים ערב יום כפור. דאס ווייב האט איהם גיקוקט איצט קומט ער איצט קומט ער: אונ ער איז ניט גיקומען; האט זי גיהאט צער אונ עס איז ארוס גיגאנגען טרערין פון איהרע אויגין. אונ רב רחומי איז גיזעסין אויף אבוידים האט זיך איין גיבראכין דער בוידים אונטער איהם אונ ער איז אראפ גיפאלין אונ גישטארבין. ווען איז דיא צייט פון אתלמיד חכם ער זאל זיין ביי זיין ווייב. האט רב יהודה גיזאגט פון שמואלס וועגין פון ערב שבת צו ערב שבת וואלע פרייטאג צו נאכטן. אין פסוק שטייט זיין פרוכט וועט ער געבין אין זיין צייט: האט רב יהודה גיזאגט דאס מיינט מען דער וואס באגעהט זיך מיט זיין ווייב פון ערב שבת צו ערב שבת (אלע פרייטאג צו נאכטן):

ו והטיילין בכל יום. מאי טיילין אמר רבא בני פירקי א"ל ; בני מאן דכתיב בהו] (תהלים קכז) שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא וא"ר יצחק אלו נשותיהן של ת"ח שמנדדות שנה מעיניהם בעולם הזה ובאות לחיי העולם הבא [ואת אמרת בני פירקי אלא אמר אביי כדרב דאמר רב כגון רב שמואל בר שילת דאכיל מדידיה ושתי מדידיה וגני בטולא דאפדני' ולא חליף פריסתקא דמלכא אבבי' כי אתא רבין אמר כגון מפנקי דמערבא. ר' יוחנן הוה קסליק בדרגא הוו סמכו ליה ר' אמי ור' אמי איפחתא דרגא תותיה סלק ואסקינהו אמרי ליה רבנן וכי מאחר דהכי למה ליה לממכיה אמר להו א"כ מה אניח לעת זקנה] :

אף בהמה. אשה שלמודה לשכב עמו לקירבה אינה דומה ומספרה בשום אחד מהם שכבר למודה בית : [בני פירקי. תלמידים שהרב מגוי להם בעירן ובונין פרקם ולנים בביתם : מאן דכתיב בהו. בשבילם נאמר לבעלי אומנות] : שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת. למלאכה הרבה אוכלים לחם עצבים : כן יתן הקב"ה לידידו שינה. למי שמנדד לכבודו ולמלאכתו שינה : מנדדות שינה. ממתינות את בעליהן משבא בבית רבן ובונין פרקן [הלכות בשפת שוק בבית רבן ואת אמרת יש לכן פנאי לעסוק בכל לילה : מפנקי דמערבא. בני א"י מעונגים במאכל ומכתב לכך הם בריאים ובעלי כח להמשים : מאחר דהכי. בעל כח אתה : א"כ. שאתם את כתי ולא יסמכוני : מה אניח. כח בעלתי להם זמש בו לעת זקנה] :

זיפצט אויף אנייע זאך, אבער מיט דעם בית המקדש זעגען מיר שוין געוואהנט. צו ברעכט דאס ניט אזוי שטארק. ווארום מענטשען זאגען די אשה וואס איז געוואהנט בייא איהר זאלין שטארבין קינדער אז א קינד שטארבט ביי איהר שרעקט זיא ניט אזוי שטארק; ווייל זי איז שוין געוואהנט מיט דעם שרעק :

ו הטיילין. דארפין זיין ביי זייערע ווייבער אלע נאכט. וואס איז טיילין. האט רבא געזאגט דאס מיינט מען די תלמידים וואס לערנען ביי זייער רבי אין שטאט. אונ נעכטיגען אין דער היים דארפין זיי בייעל זיין זייערע ווייבער אלע נאכט. האט אביי געזאגט די מענטשען וואס אויף די איז געזאגט געווארין דער פסוק איהר ארבעטער וואס איהר ארבעט פאר דיא וועלט. אומזיסט וואס איהר שטייט אויף פריא צו די ארבעט, אונ וואס איהר זיצט שפעט ביי נאכט בייא דיא ארבעט איז אויך אומזיסט. איהר עסט אייער געמאטערט ברויט. אזוי וועט גאט געבען עולם הבא צו דעם וואס ער האט ליב. ווייל ער שלאפט ווייניג ביי נאכט נאר ער לערנט תורה. אונ רבי יצחק האט געזאגט דאס מיינט מען די ווייבער פון די תלמידי חכמים וואס זיי שלאפין ווייניג בייא נאכט אויף דער וועלט. ווייל זיי ווארטין ביז שפעט אין דער נאכט אויף זייערע מאנען ביז זיי וועלין קומען פון בית המדרש. וועט זייא גאט געבען שכר אויף עולם הבא. זעהן מיר אז דיא תלמידים וואס לערנען אין זייער שטאט זענען אויך פאר נומען ביי טאג אונ ביי נאכט מיט זייער לערנען אונ זיי האבין גאר ניט צייט צוא זיין בייא זייערע ווייבער אלע נאכט. אונ דוא רבא זאגסט אז דיא תלמידים דארפין יא זיין אלע נאכט בייא זייערע ווייבער. האט אביי געזאגט טיילין מיינט מען אזוי וויא רב האט געזאגט; אזוי אמענטש וויא רב שמואל בר שילת איז ער עסט פון זיין אייגענע געלט אונ טרינקט פון זיין אייגענע געלט. אונ שלאפט אין זיין אייגענע שטוב. אונ דער שליח פון מלך אין קיין מאהל ניט פאר בייא געגאנגען נעבין זיין טיר. געמען בייא איהם פאראמקעס אזוי ארוהיגער מענטש דארף זיין ביי זיין ווייב אלע נאכט. רבין זאגט דיא מענטשען פון ארץ ישראל וואס זיי עסין גוט אונ טרינקען גוט אונ זיי זענען געזונד אונ שטארק דארפין זיי זיין בייא זייערע ווייבער אלע נאכט. רבי יוחנן איז אמאהל געגאנגען איף טרעפ האבין איהם רבי אמי אונ רבי אסי געהאלפין ארויף גיין. ווייל זייא האבין געמיינט אז רבי יוחנן האט ניט קיין כח אליין ארויף צו גיין. האט זיך איין געבראכען א טרעפ. האט רבי יוחנן ארויף געטרעטין איף דעם אנדערין טרעפ. אונ האט מיט זיך ארויף גיהויבן רבי אמי אונ רבי אסי אויך. האבין דיא רבנן צוא איהם געזאגט אז דוא ביסט אזוי שטארק צו וואס דארפסטו גיין אנגעלעהנט. האט רבי יוחנן צו זיי געזאגט אז איך וועל אין דער יוגענד אפ שוואכען מיינע כחות וואס וועל איך טאהן אויף דער עלטער :

שאני בנין בית המקדש דאפשר ע״י אחרים וי״י כ״ט לא אמר מהיא שאני התם דאית ליה הרווחה]. אמר רב אנחה שוברת חצי גופו של אדם שנאמר (יחזקאל כא) ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים ובמרירות תאנח ור׳ יוחנן אמר כל גופו של אדם שנאמר (שם) והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת אל שמועה כי באה ונמס כל לב ורפו כל ידים וכהתה כל רוח וכל ברכים תלכנה מים ור׳ יוחנן נמי הכתיב בשברון מתנים ההיא דכי מתחלא ממתנים מתחלא . ורב נמי הכתיב ונמס כל לב ורפו כל ידים וכהתה כל רוח שאני שמועה דבית המקדש דתקיפא טובא . ההוא ישראל ונכרי דהוו קאזלי באורחא בהדי הדדי לא אימצי נכרי לסגויי בהדי ישראל אדכריה חורבן בית המקדש נגיד ואיתנח ואפ״ה לא איכצי נכרי לסגויי בהדיה א״ל לא אמריתו אנחה שוברת חצי גופו של אדם א״ל ה״מ מלתא הדתא אבל הא דשנן בה [לא] ראמרי אינשי דמלפא תכלי לא בהתה :

זלות ליה הרווחה . בהדי מאיס מגיה המלך והוסף רווח ביתה לפיכך מקבלת עליה וכו׳ נכיון בית ס בכל יש לה ויזוות מרווחים והכיכין אלל ת״ח מלוה דוליה כו׳] : מתנים . נאנחת כגוף : דסק כה . כורגלנו כה כמו כיון דדש דש : דמנסי הכלי

הטיילין

אין פסוק אחורש זאלין זיי זיין אין וואלד אונ צוויי חדשים אין דער היים . פרעגט די גמרא פאר וואס לערונט ניט אפ רב פון דעם פסוק פון רבי יוחנן אז צוויי חדשים זאל ער זיצען אין דער היים . ענטפערט די גמרא דארט שמועסט פון באהען דעם בית המקדש , קען מען איהם באהען דורך אנדערע מענטשין . עס וועלין זיך געפינען פיל מענטשין וואס וועלין העלפין באהען דעם בית המקדש . עס וועט ניט געשטערט ווערין דאס באהען דורך דעם וואס ער וועט זיצען צוויא חדשים אין דער היים . אבער דא ביי תורה לערנען ווערט דאך געשטערט זיין לערנען אז ער איז אין דער היים : דריבער זאל ער נאר זיין איין חודש אין דער היים . אונ רבי יוחנן פאר וואס לערונט ניט אפ פון דעם פסוק פון רב . ענטפערט די גמרא דארט איז אנדערש דיא צייט וואס דער מאן איז ביי דעם מלך פארדינגט , ער האט זיא דאך הנאה פון זיין פארדינסט . עס איז דא אין שטוב פרנסה זיא קען קויפין קליידונג צירונג : דריבער וויל זיא אויך , ער זאל נאר זיין צוויי חדשים אין דער היים . אבער פון זיין תורה לערנען וועט זיא קיין פרנסה ניט האבין אונ צירונג אויך ניט . וויל זיא בעסער ער זאל זיין איין חודש אין דער ישיבה אונ צוויי חדשים אין דער היים . רב זאגט אז א מענטש טוהט אזיפצין צו ברעכט דאס איהם א האלבין גוף . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ דוא מענטש זאלסט זיפצען מיט צוברעכונג פון דיינע לענדין אונ מיט ביטערקייט זאלסטו זיפצען . ואונ דיא לענדין זענען א האלבער גוף) . רבי יוחנן זאגט אזיפצין צוברעכט דעם גאנצין גוף פון מענטשין . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס וועט זיין אז זיא וועלין זאגין צו דיר אויף וואס זיפצט דוא זאלסטו זאגין צו די הערונג וואס עס איז גיקומען עס צו גייט דאס גאנצע הארץ , עס ווערין שוואך אלע הענט , עס ווערט טונקעל יעדער געמיטה אלע קניא גייען אין וואסער . פרעגט דיא גמרא אויף רבי יוחנן עס שטייט דאך אין פסוק די לענדין וועלין צו בראכין ווערין . איז דאך נאר א האלבער גוף . ענטפערט די גמרא דאס צוברעכונג הייבט זיך אן פון די לענדין אונ עס ווערט צו בראכין דער גאנצער גוף . פרעגט דיא גמרא אויף רב עס שטייט דאך אין פסוק עס צו גייט דאס גאנצע הארץ עס ווערין שוואך אלע הענט עס ווערט טונקעל אלע געמיטהן . ענטפערט די גמרא די הערונג פון חורבן בית המקדש איז אנדערש זי איז גאר שטארק צו צוברעכין די גאנצע הארץ . א יוד מיט א גוי זענען א מאהל גיגאנגען צו זאמען אין וועג . האט דער גוי ניט גיקענט גיין מיט דעם יוד : האט דער גוי דערמאנט דעם יוד דער בית המקדש איז חרוב גיווארין . האט דער יוד א זיפין גיטאהן . פון דעסטוועגין האט נאך אלץ דער גוי ניט גיקענט גיין מיט דעם יוד . האט דער גוי גיזאגט צו דעם יוד איהר זאגט דאך אז א זיפין צו ברעכט א האלבין גוף פון מענטשין . האט דער יוד גיזאגט דאס איז נאר אז מען

תפרח פילויה. דמו ליפרות פלי. מנקב והרבה יש לו חמין נמסבה מדה דפלוי פלוי: מיא דלעדי. כוק מגדל כהיק כפה מהמת קיואה דבר כמאכל בפניו וחיים אוכל ממנו: עד חנ. נפתו פתכ וכרפכ מסכה כוזיכות בבן הרכי הגפותים: תוף שראי. לקין והבליכי:

[תורחא דמלתא. דכך אורך שלא יצא פליו הפה ולפי' הוא ישל לפתוהה שתתן לו רשות:

לכל דבר וגו'. בהכ"ש כמה וקת שהיו עובדים את דוד כל מחלקה חדש ותנ"נ המביישותא דעגיאה משמע שלא היה פורש מביתו אלא חדש א' בשנה אלן לעמוד משם אלא חדש כאן וי"א חדשים בביתו לכ קרא יתירא הבאה והיוצאת דרים דכו"ל לשיכתב דבר מחלקות חדשי השנה משמע שהא ב' מחלקות שנים ומברכים שמברכים עם הבאה א ו' חדשים בדילוג זה ו' חדשים בדילוג זו באה זו יוצאה מדי חדש בחדש הרי חדש בבית המלך וחדש בביתו ואף כאן חדש בבית רבו וחדש בביתו:

להו חזאי רוח צרעת דקפריחה עילויה. ההוא רומאה דאמר לה לההיא אתתא מינסבת לי אמרה ליה לא. אזל אייתי רימני פלי ואכל קמה כל מיא דצערי לה בלעתיה ולא יהב לה עד דוג לה לסוף אמר לה א מסינא לך מינסבת לי אמרה ליה אין אזל ואייתי רימני פלי ואכל קמה אמר לה כל מיא דצערי לך תוף שרא תוף שראי עד דנפק מינה כי הוצא דירקא ואיתסיאת:

(דף סג:) **ה** **[התלמידים** יוצאין לת"ת שלא ברשות ל' יום וכו'. **ברשות** כמה כמה דבעי אורחא דמי תא כמה א"ר חדש כאן וחדש בבית שנאמר (ד"ה א כו) **לכל דבר המחלקות הבאה** והיוצאת חדש בחדש לכל **חדשי** השנה ור' יוחנן אמר חדש כאן ושנים בביתו שנאמר (מ"א ה) **חדש** יהיו בלבנון שנים הדשים בביתו ורב נמי מאי טעמא לא אמר מההיא שאני

אמת געזען גאר עס איז געווארין אנגס האבין דיא רבנן געזאגט צוא רב אשי פאר וואס האסטו דיך פאר לאזין אויף אנגס. האט רב אשי צוא זייא געזאגט איך האב געזעהן אזוינס פון צרעת איז גיפ...ן אויף מר זוטרא דער נאך ווי ער האט פארזוכט פון דעם עסין. איינער פון רוים האט געזאגט צו אשה דו וועסט מיט מיר חתונה האבין: האט זי געזאגט ניין. איז ער גיגאנגין אונ האט גיבראכט אמילגרוים אונ האט איהם צו שפאלטין אונ האט איהם גיגעסין פאר איהר. אלע שפייעכין וואס איהר איז גיקומען אין מויל ווייל זיא האט ניט גיגעסין פון דעם מילגרוים האט זיא איין גישלונגען: אונ ער האט איהר גיט גיגעבין פון דעם מילגרוים. ביז זיא איז גישוואלין גיווארין. דער נאך האט ער גיזאגט צוא איהר אויב איך וועל דיך גיזונד מאכין וועסטו צוא מיר גינומען ווערין. האט זיא גיזאגט יא. איז ער גיגאנגען אונ האט גיבראכט נאך אמילגרוים. אונ האט איהם צו שפאלטין אונ האט איהם גיגעסין פאר איהר. אונ ער האט גיזאגט צו איהר אלע שפייעכין וואס דיר וועט קומען אין מויל: זאלסטו אויס שפייען. ביז עס איז ארויס גיגאנגען פון איהר אזוי וויא אגרינע בלאט אונ זי איז גיזונד גיווארין:

ה התלמידים. יונגע מענטשין וואס וויילען לערנין תורה מעגין זייא גיין אין א ישיבה לערנען תורה אויף דרייסיג טעג אונ זייא דארפין ניט פרעגין ביי דיא ווייבער אויב זיי וויליגין אין דיא מאנען זאלין גיין. אז דיא ווייבער וויליגען איין דיא מאנען זאלין גיין לערנין תורה. אויף וויא לאנג מעגין דיא מאנען גיין. פרעגט דיא גמרא אויף וויא לאנג זייא ווילען זאלין זייא גיין. ענטפערט דיא גמרא מען מיינט אפילו דיא ווייב וויליגט איין פון דעסטוועגין איז ניט רעכט ער זאל איר פאר בינדען צוא זיצען אן אמאן אלאנגע צייט. דריבער פרעגט דיא גמרא אויף וויא לאנג מעג ער אוועק גיין אונ עס זאל ניט זיין קיין עבירה. האט רב גזאגט אויף אחודש. אחודש זאל ער זיין אין דער ישיבה אונ אחודש אין דער היים: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צוא אלע אפ גיטיילטע זאכען. צוא דעם אפטיילונג פון דיא בעדינטע פון מלך. דיא טייל וואס איז אריין גיקומען בעדינען דעם מלך: אונ דיא טייל וואס זענין ארויס גיגאנגען פון בעדינונג. האבין זייא זיך גיטאהשט אחודש אום אחודש צוא אלע חדשים פון יאהר. אחודש איז דיא טייל גיגאנגען בעדינען דעם מלך אונ יענע טייל איז גיוועזען אין דער היים. דעם אנדערין חודש איז יענע טייל גיקומען בעדינען דעם מלך אונ דיא טייל איז גיוועזען אין דער היים. זעהן מיר אז מען גייט אוועק פון דער היים נאר אויף איין חודש. רבי יוחנן זאגט אחודש זאל ער זיין אין דער ישיבה אונ צוויא חדשים אין דער היים: אזוי וויא עס שטייט

נפח. אבוה בר איהי ומנימין בר איהי חד הפי מכל מינא ומינא וחד ספי מחד מינא. מר משתעי אליהו בהדיה ומר לא משתעי אליהו בהדיה. הנהו תרי חסידי ואמרי לה רב מרי ורב פנחס בני רב חסדא מר קדים ספי ומר מאחר ספי דקדים ספי אליהו משתעי בהדיה דמאחר ספי לא משתעי אליהו בהדיה. אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו קא יתבי אפיתחא דבי אזגור מלכא חליף ואזיל אטורנגא דמלכא חזייה רב אשי למר זוטרא (פס ע"ב) דהוור אפי' שקל באצבעתיה אנח ליה בפומיה א"ל אפסדתא לסעודתא דמלכא אמרי ליה אמאי תעביד הכי אמר להו מאן דעביד האי פסל למאכל דמלכא אמרי ליה אמאי אמר להו דבר אחר חזאי ביה בדקו ולא אשכחו שקל אצבעתיה אנח עליה אמר להו הכא מי בדקיתו בדקו ואשכחו אמרו ליה רבנן מ"ט סמכת אניסא אמר להו

כהלכה]: תרי כפי. מאכיל את הבהמה מכל מין ומין וחד כפי ליה ממין אחד בתחלת סעודה ולבסוף ומאחר מינין מסלקו עד שיגמור סעודתו: קדים כפי. קודם שיתן לפניו: מאחר כפי. מכל מין ומין לאחר שנתן לפניו ולפני האורחין: דקדים כפי משתעי אליהו בהדיה. לפי שבכוונתו לפרנס וכוונה רוחה ומתאוה ומצטער ופעמים שיש אורחים הרבה: אזגור. שם מלך פרס: אטורנגא דמלכא. מוביל המנות לפני השרים ולבושו בגבקל"ם: דהוור אפיה. פניו זועפים שנתאוה למאכל: א"ל. סטורנגא לרב אשי: אפסדתא לסעודתא. לא יאכל המלך מעתה: אמרו ליה. שומרי המלך אמאי תעביד הכי: אמר להו. רב אשי: דעביד הכי פסל למאכל דמלכא. העושה מאכל כמו אין ראוי שיאכל המלך מאכל מידו: דבר אחר חזאי ביה. בשר של חזיר מצורע ובלשון לע"ז בירבמק: שקל אצבעתיה. רב אשי שקל אצבעתיה דקפילא: אנה עליה. על אחד מסמתיכות. אגירסא נא גרסינן: הכא מי בדקיתו. כלום בדקתם את כתיתכם זו: בדקו ואשכחו. נס נעשה לנו: דהרא

ווערן. אבוה בר איהי האט געמאכט א סעודה און מנימין בר איהי האט געמאכט א סעודה איינער האט געגעבן דעם בדינער זיין חלק פון יעדער זאך וואס מען האט געגעבן צום טיש פאר דיא געסט. האט דער בדינער געגעבן גלייך מיט אלע געסט. און איינער האט געגעבן דעם בדינער פון דעם ערשטן עסן ער זאל זאט ווערן. און פון דיא איבעריגע עסנס האט ער בעהאלטן פון זיינעטוועגן ביז וואנען אלע ווען אפ עסן. מיט דעם ערשטן האט אליהו הנביא געשמועסט. און מיט דעם אנדערן האט אליהו הנביא ניט געוואלט שמועסן. צוויא חסידים זענען געוועזן. און אנדערע זאגן דאס איז געוועזן רב מרי און רב פנחס די קינדער פון רב חסדא: איינער האט געגעבן דעם בעדינער זיין חלק איידער ער האט גענומען פאר זיך און פאר דיא געסט: און איינער האט פריער גענומען א חלק פאר זיך און פאר די געסט. דער נאך האט ער געגעבן דעם בדינער זיין חלק. דער וואס האט פריער געגעבן דעם בדינער האט אליהו הנביא מיט אים געשמועסט. דער וואס האט שפעטער געגעבן דעם בעדינער האט אליהו הנביא מיט אים ניט געוואלט שמועסן. אמימר און מר זוטרא און רב אשי זענען געזעסן ביי דיא טיר פון דעם מלך אזגור. איז פאר ביי געגאנגען דער בדינטער פון מלך און האט געטראגן טעלערס מיט עסן צוא געבן פאר דיא געסט: האט רב אשי א קוק געטאהן אויף מר זוטרא או זיין פנים איז ווייס געווארן. ווייל דאס עסן האט אים פאר שמעקט. האט רב אשי איינגעטונקט זיין פינגער אין דעם עסן און האט אריין געשטעקט דעם פינגער צוא מר זוטרא אין מויל. האט דער בדינער געזאגט צוא רב אשי דוא האסט קאלייע געמאכט דיא סעודה פון מלך. דער מלך וועט שוין ניט וועלן עסן ווייל דוא האסט אריין געשטעקט דעם פינגער. האבן דיא אנדערע בעדינטע געזאגט צוא רב אשי פאר וואס האסטו אזוי געטאהן. האט רב אשי געזאגט איך האב טאקי אריין געשטעקט דעם פינגער ווייל איך האב געוואלט דער מלך זאל ניט עסן. וואראם דער מלך טאר ניט עסן דיא עסנווארג וואס דער בדינטער האט געמאכט. האט מען געזאגט צוא רב אשי פאר וואס האט רב אשי געזאגט איך האב דא געזעהן א שטיקל פלייש פון א קרעציגען חזיר: האט מען געזוכט און מען האט ניט געפונען. האט רב אשי גענומען דעם פינגער פון דעם בדינער און האט אים ארויף געלייגט אויף א שטיקל פלייש. און ער האט געזאגט צו די בדינטע דיא שטיקל פלייש האט איר געזעהן פון וואנען זיא איז. האבן זייא געזוכט און האבן געפונען אז זיא איז פון א קרעציגען חזיר. עס איז ניט

ולא זיתה יוצא לחוץ: זיל בדקה. את מכירה: אותבה בדרא דנשי הושיבה בשורה בין נשים: קמסוי. מכיס: נטף עיניך. זקוף עיניך כמו דהפיל זהו״ג כל הוולד ועיניו מעייפי דכ ק: דרי בריך. כמו בניך}:

כוו״ס. בני ניהים: [עיניו. עיניהם גחונות]: חוגיא. כעני הן: כרפסא. הפ״כ: כוסברתא. אנייגדל״א בלע״ז:

[הכל מבהין בפני הבעל. כמהמב נכעודה והולכין נכניו וצוהן מלהאכילו כד שיקומו הקרואים: חוץ מבבר שמן וכו׳. במההוב להם ומלמער: בתקופת תמוז. בריהו הזק והוב סיוב מתרחד בי

לקמיה דשמואל אמר ליה לרב דימי בר יוסף זיל בדקה אזל אותבה בדרא דנשי ושקליה לברא וקמהדר ליה עילויהו כי מטא לגבה הוה קמסוי לאפה כבשתנת לעינה מיניה אמר לה נטף עיניך קום דרי בריך:

(דף סא) **ג דשתיא** שיכרא הוו לה בני אוכמי דאכלת בישרא ושתיא חמרא הוו לה בני בריי דאכלה ביעי הוו לה בני עינני דאכלה כוורי הוו לה בני הינני דאכלה כרפסא הוו לה בני זיותני דאכלה כוסברתא הוו לה בני בישרני דאכלה אתרוגא הוו לה בני ריחני ברתא דשבור מלכא אכלה בה אמה אתרוגא והוו מסקי לה לקמיה דאבוה בריש ריחני:

ד אמר רב יצחק בר חנניא אמר רב הונא הכל משהין בפני השמש חוץ מבשר ויין אמר רב חסדא בשר שמן ויין ישן. אמר רבא בשר שמן כל השנה כולה ויין ישן בתקופת תמוז

מוז זיא אים זייגן. אבער אז דאס קינד איז נאך אזוי קליין אז ער קען איר ניט דארף זיא ניט אן הייבן אים צו זייגן. אאשה וואס איז געגט געווארין און האט געהאט א קליין קינד איז אמאל געקומען פאר שמואל פרעגן אויב זיא מוז זייגן איר קינד אדער ניין: האט שמואל געזאגט צו רב דימי בר יוסף גיי זעה אויב דאס קינד קען דיא מוטער אדער ניין. איז רב דימי געגאנגען און האט געהייסין דיא מוטער זאל זיך זעצין צווישען עטליכע ווייבער. און רב דימי האט גענומען דאס קינד און האט אים געטראגין פאר ביי דיא ווייבער וויא דאס קינד איז געקומען נעבין דיא מוטער האט ער זיא אן געקוקט און האט איר דער קענט: האט זיא געהאלטין דיא אויגין פון אים: זיא האט אראפ געבויגין דעם פנים מיט דיא אויגין דס קינד זאל איר ניט דער קענען. האט רב דימי געזאגט צוא דיא מוטער הייב אויף די אויגין. און נעם דיין קינד און זייג אים:

ג דשתיא. אאשה וואס איז מעוברת און זיא טרינקט ביר. ווערט זיא האבין שווארצע קינדער: אז זיא עסט פלייש און טרינקט ויין ווערט זיא האבין געזונטע קינדער. אז זיא עסט אייער ווערט זיא האבין קינדער מיט גרויסע אויגין. אז זיא עסט פיש וועלין אירע קינדער האבין חן. אז זיא עסט כרפס ווערט זיא האבין שיינע קינדער. אז זיא עסט כוסברתא ווערט זיא האבין פעטע קינדער. אז זיא עסט אתרוגים וועלין אירע קינדער שמעקין. דיא ווייב פון דעם מלך פרס איז געווען מעוברת און האט געגעסין פיל אתרוגים. און זיא האט געבארין א טאכטער דיא פון די טאכטער אזו געשמעקט אז מען פלעגט איר ברענגען צום פאטער פאר די בעסטע בשמים ער זאל שמעקין פון איר:

ד אמר. רב יצחק בר חנניא האט געזאגט פון רב הונאס וועגין אז איינער מאכט א סעודה מעגין דיא געגעסענע מענטשין זיצען און עסין: און לאזין פאר דעם בעדינער זיין חלק ער זאל עסין שפעטער. נאר פלייש און וויין זאל מען דעם בעדינער באלד געבין זיין חלק. רב חסדא זאגט אויב אויף דער סעודה איז דא פעטע פלייש און אלטע ויין זאל מען דעם בעדינער באלד געבין זיין חלק. וויל דאס שמעקט האט דער בעדינער צער אז אלע עסין און ער עסט ניט. רבא זאגט אגאנץ יאהר ווען עס איז דא אויף א סעודה פעטע פלייש. מוז מען דעם בעדינער געבין באלד זיין חלק. אבער זיין חלק וויין אפילו אלטין וויין מעג מען בעהאלטען זיין חלק פון זיינעטוועגין אויף שפעטער. נאר אין דיא צייט פון דיא תקופה פון תמוז מוז מען דעם חלק אלטען וויין פון דעם בעדינטען אים באלד געבין וויל פון די היץ שמעקט דער וויין נאך שטארק. און אז ער ווערט ניט באלד באקומען פון אים קען ער קראנקס

ליה מלך והבא קרי ליה ליסטים אין גבי אחשורוש ליסטים הוא גבי ליסטים דעלמא מלך הוא;

(דף נג) **ה** א"ל שמואל לרב יהודה שיננא לא תיהוי בעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא דלא ידיע מאי זרעא נפיק מיניה וכ"ש מברא לברתא:

נסיב לה והדר הוה מלך: ליסטים דעלמא. אפילו לקיחין בלא קטין לה נפיק איכה הלא אנוסם: לגבי אחשורוש ליסטים הוא. סילבך מתניתין קמייתא דמיירי במנכות אחשורוש קרי לבן גבר גנובי לסטות וברייתא דתני איפכא דגנובי נכסי איירי בליסטים דעלמא קרי לבן גבר בבוזי מלכות: לתכשיטי אשה. מיקו לה תכשיטין לתהגאות כה: מיען את זוכ אתקנוי"ר בלע"ז: לפרקה. ימי הנעורים:

כל זמן שמכירה. אין שיעור, לדבר אלא כסדיקה כדבר תלוי אם אנו רואין שמכירה כוסה ומניקתו [ולהפיט גירסא] [כגית דהתאי. גתמה

אף על פי פרק חמישי

(דף נט) **א** משנה ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת וכו' ומניקה את בנה וכו'): **גמ'** מתני' דלא כר' חייא דתני ר' חייא אין אשה אלא ליופי אין אשה אלא לבנים ותני ר' חייא אין אשה אלא לתכשיטי אשה ותני ר' חייא הרוצה שיעדן את אשתו ילבישנה כלי פשתן הרוצה שילבין את בתו יאכילנה אפרוחים וישקנה חלב סמוך לפרקה:

(דף ס) **ב** ומניקה את בנה וכו' אמר שמואל כל זמן שמכירה. ההוא דאתאי לקמיה

דריבער האט יעדער אשה גימיינט אז ער וועט איהר נעמען פאר אווייב· אונ די ווייבער האבין גיוואלט אז ער זאל מיט זיי חתונה האבין. ווייל ער איז גיוועזן אמלך אויך. דריבער האבין זייא מיט איהם מזנה גיוועזן מיט דעם גוטען ווילען. ווענין זיי שוין אסור גיווארין צו זייערע מאנען אבער אפראכטער גזלן אז ער פאנגט אווייב. וואס די אשה וויל גאר ניט ער זאל מיט איהר חתונה האבין. איז זיא ניט מזנה מיט איהם מיט דעם גוטען ווילען. דריבער מעג זיא וואוינען מיט איהר מאן: פרעגט די גמרא פריער רופט מען בן נצר מלך אונ איצט רופט מען איהם גזלן ענטפערט די גמרא ביי אחשורוש הייסט בן נצר אגזלן. אונ ביא גזלנים הייסט בן נצר אמלך:

ה אמר. שמואל האט גיזאגט צוא רב יהודה דוא למדן דוא זאלסט ניט צו נעמען די ירושה פון איין זוהן אונ געבין דעם אנדערין זוהן. אפילו פון אשלעכטין זוהן צו געבין אגוטען זוהן. וואורום מען ווייס ניט וואו. פאר אקינדער עס קענין גיבארין ווערין פון דעם שלעכטין זוהן. טאמער וועלין פון איהם גיבארין ווערין צדיקים. אונ צו נעמען די ירושה פון אזוהן אונ געבין אטאכטער. טאר מען געוויס ניט:

פרק חמישי

א משנה. ואלו: דיא ארבעט וואס אאשה טאהן צום מאן. מאהלין וויייץ קארין. באקין קאכין זייגין אקינד. זאגט די גמרא דיא משנה איז ניט וויא רבי חייא. וואורום רבי חייא האט גילערנט אווייב איז נאר גינומען גיווארין צום מאן פון שיינקייט וועגין ניט צום ארבעטין. אווייב איז נאר גינומען גיווארין צום מאן זיא זאל האבין קינדער. ניט צום ארבעטין. אונ רבי חייא האט גילערנט אווייב איז נאר גינומען גיווארין צום מאן נאר מען זאל איהר קויפין צירונג זיא זאל שיין אויס זעהין. אונ רבי חייא האט גילערנט דער וואס וויל זיין ווייב זאל עדעל אויס זעהין זאל ער איהר מאכין ווייסע וועבענע קליידער. אונ אז איינער וויל זיין טאכטער זאל זיין ווייס אונ קלאר זאל ער איר געבין עסין יונגע הינדלאך אונ זאל איר געבין טרינקען מילך אין דער יוגענד פון דעם עלפטין יאהר ביז דעם צווייצעהנטין יאהר:

ב ומניקה. אז איינער האט געגט זיין ווייב אונ זיא האט אקליין קינד מוז זיא זייגין דאס קינד. נאר דער מאן דארף איר צאהלין. שמואל זאגט אויב דאס קינד קען שוין די מוטער

• ומשיאן יתום ויתומה בתוך ביתו (שם קיב) הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד רב הונא ורב חסדא חד אמר זה הלומד תורה ומלמדה וחד אמר זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאילן לאחרים. (תהלים קכח) וראה בנים לבניך שלום על ישראל א"ר יהושע בן לוי כיון שבנים לבניך שלום על ישראל דלא אתו לידי חליצה ויבום ר' שמואל בר נחמני אמר כיון שבנים לבניך שלום על דייני ישראל דלא אתו לאנצויי:

(דף נא ע"ב) ז ת"ר שבויי מלכות הרי הן כשבויין גנובי ליסטות אינן כשבויין

נכס: הון ועושר בביתו. בהון הממון כלה ולעפ"ז צדקתו עומדת לעד: זה הלומד תורה ומלמדה. מתקיימת בו הרי הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד על גמרה ללמדה לתלמידים: זה הכותב כו'. כספרים קיימים לו בהונם כלים וצדקתו עומדת לעד: לאינצויי. מי קרוב וקודם בנחלה: שבויי מלכות. כגון שבנה המלך לתשמיש: הרי הן כשבויין. ומותרין לבעליהן כדהכן והיתכיך לו נתינתו: במלכות אחשורוש. הן כשבויין כפי במלך גדול הוא ויודעת בלא יבחנה ובעילתה נתונה: בן נצר. ליסטים היה ולכד עיירות ומלך עליהן ונעשה ראש לסטים ובדידיה הא שבויי מלכות היא כשבויין ואסורות לבעליהן דכותה מינסיב קנסיב לה ובבעלה בלין: ליסטות אליסטות וכו'. בבן נצר אסורות כדאמרינן דבגרם מינסיב

והתניא איפכא מלכות אמלכות לא קשיא הא במלכות אחשורוש הא במלכות בן נצר ליסטות אליסטות לא קשיא הא בבן נצר הא בליסטות דעלמא ובן נצר התם קרי ליה

בר נחמני זאגט דער וואס האדעוועט ביי זיך אין שטוב איתום און איתומה און ער מאכט זיי חתונה. דער טוהט צדקה צו יעדער צייט. ווארום ער שפייזט דאך זיי טאג און נאכט. עס שטייט אין פסוק אין זיין שטוב וועט זיין רייכקייט און דעכט וועגין ווארט דער זכות פון זיין פרומקייט שטיין אויף אייביג. רב הונא און רב חסדא קריגען. איינער זאגט דאס מיינט מען דער וואס לערנט תורה פאר זיך און ער לערנט תורה מיט אנדערע: און איינער זאגט דאס מיינט מען דער וואס שרייבט תורה נביאים כתובים און ער פאר בארגט זיי צו אנדערע ווער וואס האט ספרים און ער פאר בארגט צו מענטשין מען זאל אין זייא לערנין. עס שטייט אין פסוק דו וועסט זעהן קינדער ביי דיינע קינדער פריד אויף די יודין. האט רבי יהושע בן לוי גיזאגט אז דיינע קינדער וועלין האבין קינדער וועט זיין פרידען ביי יודין. די ווייבער וועלין ניט דארפין נעמען חליצה און מען וועט זיי ניט דארפין מיבם זיין. רבי שמואל בר נחמני זאגט אז דיינע קינדער וועלין האבין קינדער וועט זיין פרידען ביי די יודישע דיינים מען וועט ניט האבין קיין קריג וועגין ירושה:

ז תנו רבנן. די רבנן האבין געלערנט די ווייבער וואס דער מלך האט זייא גיפאנגען ער זאל מיט זיי מזנה זיין. וועניגן זיי ווי געפאנגען ביי אין אנדערין. און זיי זענין ניט מזנה מיט דעם מאן וויילען. דריבער אז זיי קומען צוריק צום מאן מעג דער מאן מיט זיי וואוהנען. אבער די ווייבער וואס גזלנים האבין זייא גיגנבת פון זייערע מאנען. וועניגן זייא ניט ווי א גפאנגענע. ווארום זיי זענין מזנה מיט דעם גזלן מיט דעם גוטען ווילען. טארין שוין ניט די מאנען וואוהנען מיט זיי. פרעגט די גמרא מיר האבין דאך געלערנט פארקערט די ווייבער וואס דער מלך האט זיי גיפאנגען זענין אסור צום מאן. און די ווייבער וואס גזלנים האבין זיי גיפאנגען זענין מותר צום מאן. ענטפערט די גמרא פון אמלך אויף אמלך איז ניט קיין קשיא: די ווייבער וואס זענין געפאנגען געווארין צו אזוי אמלך ווי אחשורוש איז גיוועזען. צו אגרויסן מלך. וואס די אשה ווייס אז דער מלך וועט איהר ניט נעמען פאר אווייב. ער וועט נאר מיט איהר מזנה זיין און וועט איהר אוועק לאזין אהיים. די אשה איז ניט מזנה מיט איהר גוטען ווילען. דריבער מעג דער מאן מיט איהר וואוהנען: אבער די ווייבער וואס דער מלך בן נצר האט גיפאנגען. וויל ער איז גיוועזען אפראסטער מענטש. דריבער האט יעדער אשה גימיינט אז ער וועט איהר נעמען פאר אווייב. האבין זיי מיט איהם מזנה גיוועזען מיט דעם גוטען ווילען. דריבער זענין זייא שוין אסור געווארין צו זייערע מאנען. פון גזלנים אויף גזלנים איז ניט קיין קשיא. די ווייבער וואס דער גזלן בן נצר האט גיפאנגען. ווייל ער איז גיוועזען אמלך און אפראסטער. ניט קיין יחסן.

ובתינוקת בר תליסר אמר אביי א"ל אם האי בר שית דטרקא ליה עקרבא ביומא דמישלם שית לא חיי מאי אסותיה מררתה דדיה חיורתא בשיכרא נישפייה ונישקייה. האי בר שתא דטריק ליה זיבורא ביומא דמישלם שתא לא חיי מאי אסותיה אצוותא דדיקלא במיא נישפייה ונישקייה. אמר רב קטינא כל המכניס בנו פחות מבן ו' רץ אחריו ואינו מגיעו א"ד חבריו רצין אחריו ואין מגיעים אותו ותרווייהו איתנהו חליש וגמיר איבעית אימא הא דכתיש הא דבריא:

(תהלים קו) ו אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת דרשו רבותינו שביבנה ואמרי לה ר' אליעזר זה הזן בניו ובנותיו כשהם קטנים. רבי שמואל בר נחמני אמר זה המגדל יתום

מקודש לבן שניהם כדאמרינן ביומא: ובתינוקת שהיא ממהר' להביא כח שאינה מהבת כחה כה"פ והרתי כרי דקאמר בנת י"ב גופא קאמר דאי בת י"ב ויום אחד דאורייתא היא במציאה ב' שערות ובה עוכבין ואין צורך לנו ללמוד ממניקתו כל הכי: לא חיי. אם לא ברפואה בדוקה: מררתא דדיה. מרה של דיה שקורין וובו"ר: נישפייה ונשקיה. המשחנו והשקנו ממנו בשכר: אצוותא דדיקלא. סיב שגדל סביב דקל שומר כעין וכליר"א שסובך את עץ הגפן: המכניס את בנו. לת"ת: רץ אחריו. לשברותו ולבתיותו: ואין מגיעו. מסוך סוא למות מחב הולכו: חבריו רצין אחריו. לסיות זקנין בתורה כמותו: הא דכחיש. לא יכניסנו שמכוכן סוא פן יחלש וימות: דבריא. יכניסנו לפי שמהפקת:

זה הזן בניו ובנותיו כשהם קטנים. שמעמיד יוצ' אילנם כם עליו וכיא מקה שאין עליו חיוב נכסם

מיט אים לערנען תורה נביאים כתובים: און אז ער איז אלט צעהן יאהר זאל מען מיט אים לערנען משניות: אז ער איז אלט דרייצעהן יאהר דארף ער שוין פאסטען אגאנצין טאג. און א מיידיל אז זיא איז אלט צוועלף יאהר דארף זיא שוין פאסטין אגאנצין טאג. אביי האט געזאגט מיין מוטער האט מיר געזאגט אויב אעגדיס האט אביס גיטאן אקינד פון זעקס יאהר. אין דעם לעצטין טאג פון דיא זעקס יאהר. וועט ער ניט לעבין. נאר מיט וואס קען מען אים דאך גיזונד מאכין. מען זאל נעמען דיא גאל פון דעם ווייסין פויגיל דיה. און מען זאל דיא גאל אויס מישען מיט ביר און מען זאל דעם קינד בשמירען מיט דיא ביר. און מען זאל אים געבין טרינקען דיא ביר: וועט ער גיזונד ווערין. אויב אבין האט אביס גיטאהן אקינד פון איאהר. אין דעם לעצטין טאג פון יאהר וועט ער ניט לעבין. נאר מיט וואס קען מען אים דאך געזונד מאכין. מען זאל נעמען דיא קארע פון אטייטיל בוים און מען זאל ווייקין אין וואסער. און מען זאל דעם קינד בשמירען מיט דיא וואסער. און מען זאל אים געבין טרינקען דיא וואסער. וועט ער גיזונד ווערין. רב קטינא האט גזאגט דער וואס ברייננגט זיין זוהן אין חדר צוא לערנען תורה פאר זעקס יאהר. וועט ער לויפין נאך אים און וועט אים ניט דער האלטין. דאס מיינט מען אפילו ער וועט אים געבין דאס בעסטע צוא עסין: פון דעסטוועגין וועט ער אים ניט דער האלטין ביי דעם לעבין. נאר ער וועט שטארבין פון שוואכקייט. אנדערע זאגין אזוי האט רב קטינא געזאגט צוא זיינע חברים וואס האבין אן גיהויבין צוא לערנען נאך זעקס יאהרן וועלין אים נאך יאגין אין לערנען. זיא זאלין קענען אזוי גוט לערנען וויא ער און וועלין אים ניט דער יאגין. ער וועט קענען בעסער וויא זייא. און ביידע זאבין וועט ביי אים זיין. ער וועט זיין שוואך און וועט קענען גוט לערנען. און אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין אזוי זאל אמענטש טאן. אויב דם קינד איז שוואך זאל ער אים ניט ברייננגען אין חדר צוא תורה לערנען. ווארום ער איז אין אסכנה טאמער וועט ער שוואך ווערין און וועט שטארבין. און אויב דם קינד איז געזונד זאל ער אים יא ברייננגען אין חדר צו תורה לערנען. ווארום ער וועט זיין אגרויסער חכם אין דער תורה:

ו אשרי. דוד המלך האט גיזאגט וואהל צו דעם מענטש וואס ער היט צו טאן משפט און ער טוהט צדקה צו יעדער צייט. פרעגט די גמרא קען מען דען טאהן צדקה צוא יעדער צייט. האבין דיא רבנן פון יבנה גידרשת. אנדערע זאגין רבי אליעזר האט גיזאגט דער וואס שפייזט זיינע קליינע קינדער זיהן און טעכטער איז גלייך וויא ער וואלט גיגעבין צדקה. און די צדקה איז דאך צו יעדער צייט. ווארום ער שפייזט דאך זיי טאג און נאכט. רבי שמואל

ומנו ר"ע א"ר נחמן ואיתימא ר' אחא בר יעקב מאי קרא (בראשית כח) וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך והא לא דמי עישורא בתרא לעישורא קמא אמר רב אשי אעשרנו לבתרא כי קמא:

ה נאמר רב יצחק באושא התקינו שיהא אדם מתגלגל עם בנו עד י"ב שנה מכאן ואילך יורד עמו לחייו איני והא"ל רב לרב שמואל בר שילת בציר מבר שית לא תקבל בר שית קביל וספי ליה כתורא אין ספי ליה כתורא מיהו אינו יורד עמו לחייו עד לאחר י"ב שנה ואבע"א לא קשיא הא למקרא הא למשנה ד] אמר אביי אמרה לי אם בר שית למקרא בר עשר למשנה בר תליסר לתעניתא מעת לעת ובתינוקת

לצדקה: עבר לעשרה. ב' עישורין הן להו הומש: והא לא דמי בתרא לקמא. דכי שקלת לקמא פשו להו ט' וכי כדרת מדליה מעשר דידהו לאו כי קמא היא ואין כאן חומש בשניהן: אעשרנו. זדלא כתיב עשר אעשר עד ה"ק אעשרנו (גראשון) (גראשון) כלו' מעשר שני י"א כראשון:

[מתגלגל: אם מסרב מללמוד יגלגל עמו ברכות ובדברים רכים: יורד עמו לחייו. לרדותו ברצועה ובהוסר לחם: רב שמואל בר שילת. מלמד תינוקות היה: וספי ליה כתורא. הלעיטהו תורה כשור שהלעיטו ומוכנו מאכל]: לתעניתא מעת לעת. להתענות כל היום. והתינוקת לשבעה

אויף צדקה. האט אים זיין חבר ניט גילאזט. דער חבר איז געוועזן רבי עקיבא. רב נחמן האט געזאגט אנדערע זאגין רב אחא בר יעקב האט געזאגט דאס ווייסען מיר פון דעם פסוק יעקב האט געזאגט צו גאט וואס דוא וועסט מיר געבין עשר אעשרנו לך. וועל איך פון דעם געבען צווייא צענטלען דאס איז אפינפטויל אונ וועל געבין צו גאט. פרעגט דיא גמרא דער אנדערער צענטיל איז דאך ניט גלייך צום ערשטין צענטיל: למשל אז איינער האט הונדערט גילדין אונ ער נעמט אראפ אצענטיל. דאס איז צעהן גילדין: בלייבט ניינציג גילדין. אז ער נעמט אצענטיל פון דיא ניינציג גילדין. דאס איז ניין גילדין. איז דאך דער אנדערער צענטיל ווייניגר וויא דער ערשטער צענטיל. דיא ביידע צענטלען צו זאמען איז ניינצעהן גילדין. איז דאך נאך ניט קיין פינפטויל פון הונדערט גילדין. ווארום אפינפטויל פון הונדערט גילדין איז צוואנציג גילדין. האט רב אשי געזאגט ווייל עס שטייט ניט עשר אעשר. נאר עס שטייט עשר אעשרנו האט יעקב גימיינט דער אנדערער צענטיל וועט זיין אזוי וויא דער ערשטער. למשל ער וועט צו טיילען הונדערט גילדין אויף צעהן טייל. צעהן מאהל צעהן. פון דעם וועט ער נעמען איין מאהל צעהן אונ נאך אמאהל צעהן:

ה אמר. רב יצחק האט געזאגט דיא חכמים וואס זענען געוועזן אין דיא שטאט אושא האבין געזאגט אז אמענטש זאל ציהען זיין קינד מיט גוטע רייד ער זאל לערנען אונ פרום זיין. ביז דער קינד ווערט אלט צוועלף יאהר. נאך צוועלף יאהר אז דער קינד וויל ניט פאלגין. זאל דער פאטער גיין מיט אים אויף זיין לעבין. ער זאל אים שלאגין אונ זאל אים ניט געבין עסין ביז ער וועט גוט ווערין. פרעגט דיא גמרא רב האט דאך געזאגט צוא רב שמואל בר שילת וער איז געוועזן אמלמד) אקינד וואס איז אלט ווייניגער וויא זעקס יאהר זאלסטו ניט נעמען אין חדר. אקינד וואס איז שוין אלט זעקס יאהר זאלסטו אים נעמען אין חדר אונ זאלסט אים אריין שטאפין דאס לערנען אזוי וויא מען שטאפט אין אאקס דאס עסין. אונ אקינד וויל דאך ניט לערנען מוז מען דאך אים שלאגין. זעהן מיר דאך אז פאר צוועלף יאהר שלאגט מען אויך אקינד. ענטפערט דיא גמרא מען דארף טאקי אין אים שטאפין דס לערנען אזוי וויא מען שטאפט אין אאקס דאס עסין. נאר ניט מיט שלאגין. נאר מיט גוטען. ביז נאך צוועלף יאהר. נאך צוועלף יאהר אז ער פאלגט ניט זאל מען אים שלאגין. אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין עס איז ניט קיין קשיא. אקינד וואס איז אלטער וויא זעקס יאהר זאל מען אין אים שטאפין תורה נביאים כתובים. אויף דעם דארף מען דעם קינד ניט שלאגין. ווארום דער קינד וויל וויסען דיא דער ציילונגען לערנט ער דאס גערין. נאר צוא משניות לערנען דארף מען אים שוין שלאגין: ווארום דאס איז שווערע זאכין וויל זיך דער קינד ניט מאטערין ד] אביי האט געזאגט מיין מוטער האט מיר געזאגט אקינד וואס איז אלט זעקס יאהר זאל מען

תשמיש את הנותי ר' אלעזר אומר שארה זו עונה וכה"א (ויקרא יח) איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה כסותה כמשמעה עונתה אלו מזונות וכה"א (דברים ח) ויענך וירעיבך:

(דף מט ע"ב) **ג כי** הוו אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו יארוד ילדה ואבני מתא שדיא

כי הוו אתו לקמיה דרב חסדא אמר להו כפו ליה אסיתא בצבורא ויקום ולימא עורבא בעי בני והוא גברא לא בעי בני ועורבא בעי בני והכתיב (תהלים קמז) לבני עורב אשר יקראו ל"ק הא בחיורי הא באוכמי:

(דף נ) **ד א"ר** אילעא באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש תנ"ה המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות ומעשה באחד שבקש לבזבז (יותר מחומש) ולא הניח לו חברו ומנו ר' ישבב ואמרי לה ר' ישבב ולא הניח לו חברו ומנו

כי הוו אתו. הכניס אלין רולים לוון בניהם קטנים): יארוד. הבין מעון תנים מתרגמינן מדור יארודין והוא אכזרי על בניו: יארוד ילדה וכו'. כתנין הוליד תולדותיו והטיל על בני העיר פרנסתו: כפו ליה אסותא. כפו מכתשת על פיה ויעמוד זה על גבי עוליה בגובה שישמעו קולו ויכריז על עצמו כהוא רע מן העורבים דעורבא בעי בני והוא גברא לא בעי בני וזהו דתפרשים ס"ן יעמוד עליו ויאמר כן על אותו האיש: לבני עורב אשר יקראו. אלמא לא זיין להו: אוכמי. כשגדל משחיר והאב והאם הוכין אותם אגב מתהלהם לבנים ובוגלים אותם:

המבזבז. לעניים: מחומש. שבנכסיו שלא ימעך

תשמיש: דער מאן דארף בועל זיין דאס ווייב. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק לבן האט גזאגט צוא יעקב אם תענה את בנותי. אויב דוא וועכסט פייניגען מיינע טעכטער. דוא וועסט זייא ניט בועל זיין אזוי וויא א מאן דארף בועל זיין דאס ווייב זיינע. רבי אלעזר זאגט שארה מיינט מען תשמיש. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה. א מענטש זאל ניט גיהענען צו זיינע אפריינדין ער זאל מיט איר מזנה זיין. כסותה מיינט מען קליידונג. עונתה מיינט מען שפייז. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ויענך וירעיבך. ער האט דיך גישוואכט אונ האט דיך גיהונגערט:

ג כי. די מענטשין וואס האבין ניט גיוואלט שפייזין זייערע קליינע קינדער אז זייא פלעגין קומען פאר רב יהודה. האט רב יהודה צוא זייא גזאגט דער שלאנג האט גבארין קינדער אונ ער ווארפט זייא אויף דיא שטאט מענטשין זייא זאלין שפייזין זיינע קינדער. אז די מענטשין וואס האבען ניט גיוואלט שפייזין זייערע קליינע קינדער פלעגין קומען פאר רב חסדא. האט רב חסדא גיזאגט צו זיינע בדינטע נעמט אהילצענעם שטויס אונ שטעלט אים מיט דעם רעק ארויף צווישען פיל מענטשין אונ דער מענטש זאל שטיין אויף דעם רעק פון שטויס אין די הייך אלע זאלין הערין וואס ער וועט זאגן. אונ אזו זאל ער זאגן די קראה וויל שפייזין אירע קינדער. אונ איך וויל ניט שפייזין מיינע קינדער. פרעגט די גמרא אונ די קראהען ווילען שפייזין זייערע קינדער. עס שטייט דאך אין פסוק לבני עורב אשר יקראו. דיא קינדער פון די קראהען וואס זייא רופען צוא גאט ער זאל זייא שפייזין. זאגט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא דיא קראה אז זיין איז שווארץ אונ דיא קינדער זייערע ווען זייא ווערין גיבאהרין זענין זייא ווייס. גלויבט ניט דיא מוטער אז דאס איז אירע קינדער וויל זיא זייא ניט שפייזין. רופען זיי צו גאט ער זאל זיי שפייזין. דער נאך אז זיי ווערין עלטער אונ ווערין שווארץ האט דיא מוטער אונ דער פאטער ליב די קינדער אונ שפייזין זייא:

ד אמר. רבי אילעא האט גזאגט דיא חכמים וואס זענין גיוועזין אין דיא שטאט אושא האבין גזאגט דער וואס וויל געבין פיל צדקה. זאל ער ניט געבין מער ווי א פינפטיל פאר מעגין. זאגט דיא גמרא מיר האבין אויך אזוי גילערונט. דער וואס וויל געבין פיל צדקה. זאל ער ניט געבין מער ווי א פינפטיל פאר מעגין. טאמער וועט ער ארעם ווערין אונ וועט דארפין ארויין נעמען צדקה. עס האט אמאהל גיטראפען איינער האט גיוואלט צוא טיילען מער ווי א פינפטיל פאר מעגין אויף צדקה. האט אים זיין חבר ניט גילאזט. דער חבר איז גיוועזין רבי ישבב. אנדערע זאגין רבי ישבב האט גיוואלט צוא טיילען מער ווי א פינפטיל פאר מעגין

שנתחייב שריפה או נופל **בדליקה** או **נחש** מבישו ומי שנתחייב הריגה לסטין **באין** עליו **ומי שנתחייב** חנק או טובע בנהר או מת **בסרונכי** אלא איפוך **אריא** וגנבי בידי שמים צנים **ופחים בידי** אדם ׃

מה פ. והא־ב אמצו ׃ סרונכי. הכבד. והוא (גו״ן) [גנרון] מלנ״ט ׃
אזהרה מכל דבר רע. וכל מקום שנאמר השמר פן ואל הינו הנה לא תעשה ׃ לבדר׳ פנחס. נמכ׳ ע״ז ׃ שלא יהרהר וכו׳. דכתיב ליה כי יהיה כי היה וגו׳ ׃ קן נגה. והכיל לשון קן לו תהיה ׃ שהם האמורה בתורה. כאן נאמר לה עונת תשמיש ולקמן תקן האמתי הול׳ עונה ׃

נערה פרק רביעי

(דף מו) **א אזהרה** למוציא שם רע מנא לן ר׳ אלעזר אמר (ויקרא **יט**) **מלא תלך רכיל** רבי נתן אמר (דברים כג) מונשמרת מכל **דבר רע** ור״א מ״ט לא אמר מהאי ההוא מיבעי׳ ליה לכדר׳ פנחס בן יאיר ונשמרת מכל דבר רע מכאן א״ר פנחס בן יאיר אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה ור׳ נתן מ״ט לא **אמר** מהאי ההוא אזהרה **לב״ד** **שלא** **יהיה** רך לזה וקשה לזה ׃

(דף מז ע״ב) **תניא** (שמות כא) שארה אלו מזונות וכה״א (מיכה ג) ואשר **אכלו** **שאר** **עמי** כסותה כמשמעה עונתה זו **עונת** **האמורה** בתורה וכה״א (בראשית לא) אם **תענה**

בית דין וואלט אים פאר ברענט. אדער ער פאלט אריין אין אפייער ׃ אדער א שלאנג בייסט אים ׃ אונ דער גיפט פון שלאנג פאר ברענט אים **אינווייניג**. אונ דער מענטש וואס בית דין וואלט אים גיהרגת מיט אשווערד. אדער ער ווערט פאר זינדיגט צום מלך. האקט מען אים אפ דעם קאפ מיט אשווערד. אדער גזלנים קומען אויף אים אונ הרגנען אים מיט אשווערד. אונ דער מענטש וואס בית דין וואלט **אים** דער וארגין. אדער ער ווערט דער טרונקען אין אטייך. אדער ער שטארבט מיט אסברה. ער ווערט דער ווארגין אין האלדז. זעהן מיר דאך אז אתפה וואס הרגת אמענטשין ׃ אונ **וואס** גזלנים קומען אויף אמענטשין. **איז** אגזרה פון **גאט**. **אז** דער מענטש קען זיך ניט פאר היטען פון דיא **גזרה**. ענטפערט דיא גמרא מען דארף **זאגין** פאר קערט. אלייב אונ גנבים איז אגזרה פון **גאט** ׃ קעלט אונ היץ איז ביי דעם **מענטש** **אין** האנט. אז דער מענטש וויל קען ער זיך פאר היטען **פון** קעלט אונ היץ **זייא** **זאלין** **אים** **ניט** **שאדען** **טאן** ׃

פרק רביעי

א אזהרה. וואו האט דיא **תורה** **פאר** זאגט מען זאל **ניט** **אוים** **ציהען** **אשלעכטין** **נאמען** **אויף** אמענטשין. רבי אלעזר זאגט עס שטייט אין פסוק מען זאל ניט גיין אוים זעהן אין פרעמדע שטובין. מען זאל ניט האבין צו זאגין **אויף** יענעם שלעכטע רייד. רבי נתן זאגט עס שטייט אין פסוק ונשמרת מכל דבר רע. דוא זאלסט דיך היטען אפילו פון שלעכטע רייד ׃ דוא זאלסט אויף קיינעם ניט ריידין קיין שלעכטס. פרעגט דיא גמרא פאר וואס זאגט ניט רבי אלעזר פון דעם פסוק ונשמרת מכל דבר רע. זאגט דיא גמרא דעם **פסוק** דארף רבי **אלעזר** **אויף** **איין** **אנדער** **זאך** **אזוי** **ווי** רבי פנחס בן יאיר האט גזאגט. ונשמרת מכל דבר רע. דוא זאלסט דיך היטען פון אשלעכטע זאך. אמענטש זאל ניט טראכטין ־ן זנות ביי טאג. **וואדום** ער **וועט** **ווערן** קרי ביי נאכט. פרעגט דיא גמרא **אונ** פר וואס זאגט ניט רבי נתן פון דעם פסוק לא תלך רכיל. ענטפערט דיא גמרא דער פסוק קומט אן צו זאגין בית דין אז צווי מענטשין קומען **לדין** **אין** תורה זאל דער דיין ניט ריידען מיט איינעם ווייכע אונ גוטע רייד אונ מיט דעם אנדערין הארטע אונ שלעכטע רייד ׃ נאר ער זאל ריידין מיט ביידע גלייכע רייד ׃

ב תניא. מיר האבין גילערונט עס שטייט אין פסוק אמאן דארף געבין צו זיין **ווייב** שארה כסותה ועונתה. שארה איז שפייז אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ואשר אכלו שאר **עמי**. וויא האבען גיגעסען דיא שפייז פון מיין פאלק. כסותה איז קליידונג. עונתה מיינט **מען**

פטור מתשלומין אף אסון האמור בידי שמים פטור מתשלומין. מתקיף לה רב אדא בר אהבה מכאי דכי קא מזהר להו יעקב לבניו על צנים פחים דבידי שמים נינהו דלמא על אריא וגנבי דבידי אדם נינהו אט יעקב אדרא אזדר אהא לא אזהר יעקב על כל מילי אזהר. וצנים פחים בידי שמים נינהו והא תניא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר (משלי כב) צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ותו אריא וגנבי בידי אדם נינהו והא אמר רב יוסף וכן תני ר׳ חייא מיום שחרב בית המקדש אע״פ שבטלו סנהדרין ד׳ מיתות לא בטלו הא בטלו להו אלא (ע״ג) דין ארבע מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו ומי שנתחייב

אסון: שיש פחים. קור וחום: בידי שמים. לא נחים פורענות על האדם נזרה מלך הוא: את מלאיו פחים. בפשעיו בגלוים בגבייתם: פחים. הכי: בידי אדם נינהו. בלא מגזרת המלך: דין ארבע מיתות. כגון דוגמתן: נופל מן הגג. דחמב נסקל בדוחפין אותו מבית הסקילה ולהלן ונגמם בתי קומות כיה כדאמרינן בנגמר הדין: חיה דורסתו. אריס מפילו ולהלן והורגו בדריסה: מתם

פסוק דער ווארט אסון ווא בית דין דארפין הרגין. עס שטייט ולא יהיה אסון. אז עס וועט ניט זיין קיין אסון קיין מארד דארף מען בצאהלין. אבער אז עס וואלט יא זיין אמארד וואלטין בית דין איהם גיהרגת. אונ ער וואלט ניט דארפין בצאהלין. אונ עס שטייט דער ווארט אסון ווא גאט הרגת. עס שטייט יעקב האט גיזאגט צו זיינע קינדער וקראהו אסון. עס וועט אים טרעפין אמארד פון גאט. אזוי ווי דער אסון (דער מארד) וואס ער ווערט גיטאהן דורך בית דין אז בית דין הרגין אים. דארף ער ניט בצאהלין. אזוי דער ואסון (דער) מארד וואס ער ווערט גיטאהן דורך גאט דארף מען אויך ניט בצאהלין. האט רב אדא בר אהבה גיפרעגט פון וואנען ווייסין מיר אז יעקב האט גיזאגט צו די קינדער וקראהו אסון. עס וועט איהם טרעפין אמארד. האט ער גימיינט פון קעלט אדער פון היץ וואס דאס איז פון גאט. טאמער האט ער גימיינט אמארד פון אלייב אדער פון גנבים. וואס דער מארד איז פון מענטשין. ענטפערט דיא גמרא האט דען יעקב מורא גיהאט טאמער וועט אים טרעפין אמארד נאר פון אלייב אדער פון גנבים. אונ פאר אמארד פון קעלט אדער פון היץ האט ער ניט מורא גיהאט. יעקב האט דא אויף אלץ מורא גיהאט. טאמער וועט איהם טרעפין אמארד פון קעלט אדער פון היץ אדער פון אלייב אדער פון גנבים אדער נאך פון אנדערע זאכין. פרעגט דיא גמרא אז אמענטש ווערט קראנק פון קעלט אדער פון היץ איז די שטראף גיקומען פון גאט. מיר האבין דאך גילערונט אלע קראנקהייט וואס עס קומט אויף אמענטשין איז אגזרה פון גאט. נאר דיא קראנקהייט פון קעלט אדער פון היץ קען זיין דאס האט דער מענטש אליין אויף זיך גיבריינגט אן אגזרה פון גאט. צוא וואס איז ער גיגאנגען נאקעט אויף דיא קעלט. אדער צוא וואס איז ער גיגאנגען ווען דיא זוהן האט גיברענט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק קעלט אונ היץ איז נאר דא אין דיא וועג פון דעם פאר קריכטען מענטש וואס ער היט זיך ניט. אבער דער וואס וויל זיך היטען קען ער זיך דער ווייטערין פון קעלט אונ פון היץ. נאך אקשיא איז אלייב פאלט אהיף אויף אמענטשין. אדער גנבים בעגנבנן אמענטשין דער שטראף איז ניט אגזרה פון גאט. נאר דער מענטש אליין האט זיך דאס גיטאהן. רב יוסף האט דאך גיזאגט אונ אזוי האט רבי חייא גילערנט פון דער צייט וואס דער בית המקדש איז חרוב גיווארין אונ דיא סנהדרין זענין בטל גיווארין. פון דעסטוועגין דיא פיר ערליי מיתות ומקיה שרפה הרג חנק זענין ניט בטל גיווארין. פרעגט דיא גמרא וייא זענין דאך יא בטל גיווארין. בית דין הרגין דאך הייט ניט. נאר מען מיינט דער משפט פון דיא פיר ערליי מיתות איז ניט בטל גיווארין. בית דין הרגין אים גישט. נאר אז איינער האט גיטאהן אעבירה וואס עס קומט אויף איהר איינע פון דיא פיר מיתות. שטראפט אים גאט מיט אזוי אטויט וואס עס איז גלייך צו דעם טויט וואס בית דין וואלט איהם גיבאדפט הרגין. דער מענטש וואס בית דין וואלט אים גיהרגת מיט סקילה. אדער ער פאלט אראפ פון אדאך. אדער אחיה צו טרעט איהם אונ הרגת איהם. אונ דער מענטש וואס

פסוקים בב"ה ה"ז לא יצא להירות התם דאיקרי עבד מדעתו כי קאמרינן דנהיג ביה מנהג בנים :

ו מאי קצצה דת"ר ביצד קצצה אחד מן האחין שנשא אשה שאינה הוגנת לו באין בני משפחה ומביאין חבית מלאה פירות ושוברין אותה באמצע רחבה ואומרים אחינו בית ישראל שמעו אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראין אנו שלא יתערב זרעו בזרענו בואו וקחו לכם דוגמא לדורות שלא יתערב זרעו בזרענו וזו היא קצצה שהתינוק נאמן להעיד עליה :

המרין לו גלו דשרכדיה לא הוה יזיף מינים ולא הוה בניק ליה לנהוג מנהג בן חורין וה"מ דיב עבד בלומד תורה : דוגמא . לות וכו' וכרין נחלות הגלוים : [את יוה"כ כשבת . לפטור המדליק את בגדים ביוה"כ כאילו הדליק בשבת : מה שבת . שהוא מיתת ב"ד פטור מן התשלומין וכו' : אף יוה"כ . שהוא כרת הוא נפש הוא זו ופטור מן התשלומין] : אסון בידי אדם . ולא יהיה אסון דמבעי במיתה ב"ד למימר דמיתה דגלכא מיתת ב"ד משלם דמי ולדות : אסון בידי שמים . וקרי אסון .

אלו נערות פרק שלישי

(דף ל) א ותניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יה"כ מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין מ"ט דר' נחוניא בן הקנה] אמר אביי נאמר (שמות כא) אסון בידי אדם ונאמר (בראשית מב) אסון בידי שמים מה אסון האמור בידי אדם פטור

פסוקים. אונ דער בעל הבית וויכט אז ער האט גילייענט אונ ער האט געשוויגען. אזו דער קנעכט נאך ניט פריא. ווען מיר דאך אז אגוישער קנעכט מעג לערנען תורה. ענטפערט דיא גמרא אז דער קנעכט אליין לערנט תורה. דארף מען אים ניט שטערן: נאר דער בעל הבית זאל פירען מיט דעם קנעכט אזוי וויא ער פירט מיט זיינע קינדער. ער זאל אים שיקען אין חדר לערנען תורה בייא א מלמד. דאס טאר מען ניט:

ו מאי. וואס איז קצצה דיא רבנן האבין גילערנט וויא אזוי איז קצצה ואזבר פון אפסולה מיוחסה הייסט קצין. אונ אנקבה פון אפסולה משפחה הייסט קצצה. אויב איינער פון דיא ברידער האט גינומען א ווייב וואס עס פאסט ניט פאר אים ער זאל זיא נעמען: קומען דיא פאמיליע אונ ברענגען א פאס פול מיט פירות אונ זיא צוא ברעכין דיא פאס אין מיטען גאס אונ קינדער קומען אונ חאפין דיא פירות. אונ זייא זאגין יודין ברידער אונזערע: הערט וואס מיר וועלן אייך זאגין: אונזער ברודער וואס ער הייסט מיט דעם נאמען האט ער גינומען א ווייב וואס עס פאסט ניט פאר אים ער זאל זיא נעמען. האבין מיר מורא טאמער וועט צו מישט ווערין זיינע קינדער מיט אונזערע קינדער. קומט אונ נעמט אייך א סימן אונ א צייכען איר זאלט גידענקען אן צו זאגין אייערע קינדער אונ קינדערס קינדער עס זאל ניט צו מישט ווערין זיינע קינדער מיט אונזערע קינדער. דאס הייסט קצצה. אונ א קינד איז אויך בגלויבט עדות צוא זאגין אויף דיא קינדער אז זיי זענען פסול. מיט דעם צייכן אז ער הט גיחאפט פירות פון די פאס. ווען מען הט אויף זיי אויס גירופען אז זיי זענען פסול:

פרק שלישי

א תניא. מיר האבין גילערנט רבי נחוניא בן הקנה האט גיזאגט אז יום כפור איז אזוי שבת צום בצאהלונג: אזוי וויא אז איינער צינדט אן דעם חברס שטוב. קומט אים מיתת בית דין דארפין אים הרגענען דארף ער ניט בצאהלן פאר די שטוב. אזוי אז איינער צינדט אן דעם חברס שטוב אום יום כפור. ווייל אים קומט כרת דארף ער ניט בצאהלן. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייס רבי נחוניא אז יום כפור איז גלייך צו שבת. אז מען איז מחלל שבת הרגענען איהם בית דין. אונ אז מען איז מחלל יום כפור כרת איהם גאט. אונ דיא מיתה פון בית דין איז שווערער ווי די מיתה וואס גאט כרת'ת איהם: האט אביי גיזאגט עס שטייט אין

ת"ר מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה. אמרו עליו על ר' יהודה בר אלעאי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה בד"א כשאין עמו כל צרכו אבל יש עמו כל צרכו אין מבטלין, וכמה כל צרכו אמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורא ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומנייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כגון דהייצי גברי מאבולא ועד סיכרא רב ששת ואיתימא ר' יוחנן אמר נטילתה כנתינתה מה נתינתה בס' רבוא אף נטילתה בס' רבוא וה"מ למאן דקרי ותני (סס ע"ב) אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא:

(דף כח) **ה אריב"ל** אסור לאדם שילמד את עבדו תורה ולא והתניא לוה הימנו רבו או שעשאו רבו (כס ע"ב) אפוטרופוס או שהניח תפלין לפני רבו או שקרא ג' פסוקים

ציפורי. מכריזין עליו שיכלו נכנסין: דהיינו גברי מאבולא לסיכרא. מבעד העיר הבולא עד הקבר: נטילתה של תורה. ממש: כנתינתה. כניני נטילתה סיני בסמכה והלמודו בטל: למאן דקרי. מקרא: ותני. משנה אבל עדיין לא שנה לתלמידים: אבל למאן דמתני. לאחרים: לית ליה שיעורא. וממילא משמע דלמאן דלא קרי ולא תני אין מבטלין אבל יש לו מתעסקין כדי קבורה בעלמא בבלאתות דרב דהאי מגאתי כן:

האפוטרופוס. מכר נכסים בידו להכניס ולהוציא לכהורה: ה"ז לא יצא לחירות. ולא

אגריפס איז צוזעק גיגאנגען מיט איין אנדער וועג אונ דיא כלה מיט איין אנדער וועג: האט קיינער ניט גיוואסט וואס אגריפס מיינט: מענטשין האבין גיזאגט אז אגריפס דארף פארין אין יענער וועג. נאר דיא חכמים האבין גיוואסט אז ער האט אין יענע וועג ניט גידארפט פארין. ער האט נאר אפ גיטרעטען דעם וועג פאר דיא כלה. דריבער האבין זייא אים גילויבט. דיא רבנן האבין גילערנט מען זאל נישט לערנען תורה אונ מען זאל גיין צו אלויה פון אמת: אדער צו פירען א כלה צו דער חופה. מען האט גיזאגט אויף רבי יהודה בר אלעאי אז ער פלעגט אוועק לייגען תורה לערנען אונ פלעגט גיין צוא אלויה פון אמת אדער צו פירען א כלה צוא דער חופה: זאגט דיא גמרא ווען דארף מען אוועק לייגין תורה לערנען אונ גיין צו אלויה פון אמת: אז ביא דער לויה איז ניטא אזוי פיל מענטשין וויא עס דארפין זיין. אבער אז עס איז יא דא ביא דער לויה אזוי פיל מענטשין וויא עס דארף זיין. זאל מען ניט אוועק לייגין תורה לערנען. וויא פיל מענטשין דארפין זיין ביא אלויה. האט רב שמואל בר אוניא גיזאגט פון רבס וועגין צוועלף טויזענד מענטשין און שופרות. אונ זעקס טויזענד מענטשין מיט שופרות. צו זאמען איז אכטצעהן טויזענד מענטשין ווייא זאלין בלאזין שופר נאך מענטשין זאלין קומען: אנדערע זאגין אין גאנצען דארף נאר זיין צוועלף טויזענד מענטשין. זעקס טויזענד מענטשין און שופרות אונ זעקס טויזענד מענטשין מיט שופרות. עולא זאגט עס דארף זיין אזוי פיל מענטשין זייא זאלין פאר געמען פון טויער פון שטאט ביז צום קבר. רב ששת זאגט אונ אנדערע זאגין רבי יוחנן האט גיזאגט ביא דעם צו נעמען דיא תורה דארף זיין אזוי פיל מענטשין וויא עס איז גיווען ווען דיא תורה איז גיגעבין גיווארין: דאס איז ווען עס שטארבט ווערט דאך צו גינומען פון אים זיין תורה וואס ער האט גילערנט. אזוי וויא ווען דיא תורה איז גיגעבין גיווארין. זענען דאך גישטאנען זעקס מאהל הונדערט טויזענד מענטשין. אזוי ווען דיא ווערט צו גינומען דארף אויך זיין דער ביא זעקס מאהל הונדערט טויזענד מענטשין. דאס איז נאר ביא דער לויה פון אזוי א מענטש וואס האט גילערנט תנ"ך אונ משניות. אבער מיט תלמידים האט ער ניט גילערנט. אבער דער וואס האט גילערנט מיט תלמידים איז גאר ניטא קיין שיעור וויא פיל מענטשין עס דארפין זיין ביא זיין לויה:

ה אמר. רבי יהושע בן לוי האט גיזאגט א מענטש טאר ניט לערנען תורה מיט זיין גוישען קנעכט. פרעגט דיא גמרא מיר האבין דאך גילערנט אז א בעל הבית האט גיבארגט געלט ביא זיין גוישען קנעכט. אדער דער בעל הבית האט גיגעבין דעם גוישען קנעכט געלט אדער כתובה ער זאל האנדלען. אדער ער האט גילייגט תפלין אונ דער בעל הבית האט גיזעהן אונ האט געשוויגען. אדער ער האט גילייענט אין שוהל אין א ספר תורה דרייא

דנורא אלא אי לחד בורא או לתרי בדרא. א"ר זירא אהניא ליה שוטיתיה לסבא ואמרי לה שיטתיה לסבא ואמרי לה שטותיה לסבא. רב אחא מרכיב לה אכתפיה ומרקד אמרי ליה רבנן אנן מהו למעבד הכי אמר להו אי דמיא עלייכו ככשורא להוי ואי לא לא. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה ולית הלכתא כוותיה:

ת"ר מעבירין את המת מלפני הכלה וזה וזה מלפני מלך ישראל. אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר מלפני הכלה ושבחוהו חכמים שבחוהו מכלל דשפיר עביד והא אמר רב אשי אפי' למ"ד נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול דאמר מר (דברים יז) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך. מצות דרכים הואי. ת"ר

רקדני: בהדס. שוטתו ומהגו: בשוטה. כסה תחבגנ כבוטה: מרכיב לה אכתפיה. את הכלה: לבוטה. נקורה נכלאה באין אתה מרקדיק עליה: לכנס. כשרואה בכל מסתכלין בה כנגס יפיה נגנו:

מעבירין כשהכלה יוצאה מנית אביה לבית התורה ופגעו המת יוצאין וגזו וכזו הוכלוכין הכנס ואין רואין והערב מעבירין את המת. והפוט) דרך הכרת: אפילו למ"ד. פיונהה כפ"ק דקדושין: שום תשים עליך. וכלהג חוזרו שבחוהו פליסם בימות הרנם כלו' שתהא אימתו עליהם כנגד אין כנהו מחול בלפיכך גיכה הכתוב בימות הנם: פרשת דרכים [סוף] ולא ניכר בשנבר מלפניו אלא כלעו הוא צריך לפסוח לאותו הדרך:

מענטשן. און מיר האבען גילערונט אז אפייערדיגער זייל קומט נאר אראפ פון וועגן אזוי אמענטש וואס ער איז נאר איינער אויף דער וועלט. אדער עס איז נאר דא צוויי אויף דער וועלט. ער און נאך איינער. האט רבי זירא גזאגט דער הדס וואס דער אלטער האט מיט איהם גטאנצט. האט איהם גיהאלפען. צוא אזוי אכבוד. אנדערע זאגין אזוי האט רבי זירא גיזאגט דער פירוש פון דעם אלטען האט איהם גיהאלפין צו אזוי אכבוד. אנדערע זאגין זוי האט רבי זירא גזאגט דיא נארעשקייט פון דעם אלטען וואס ער האט זיך גימאכט אזוי ווי א נאר צוא טאנצין אויף חתונות. האט איהם גיהאלפען צו אזוי אכבוד. רב אחא פלעגט נעמען דיא כלה אויף זיינע אקסלען און פלעגט מיט איר טאנצין. האבען דיא רבנן גזאגט צו רב אחא מעגין מיר אויך אזוי טאהן. האט רב אחא צוא זייא גזאגט אויב עס וועט בייא אייך גלייך זיין אזוי וויא איר וואלט גיהאלטין אבעליק אויף דיא פלייצעס. מעגט איר אזוי טאהן. און אויב ניט. איר וועט געפינען טראכטין פון דיא כלה. טארט איר ניט טאנצין מיט דיא כלה. רבי שמואל בר נחמני האט גזאגט פון רבי יונתן וועגין דיא ערשטע זיבען טעג נאך דער חתונה מעג מען קוקען אויף דיא כלה. ווא וס אז דער מאן וועט זעהן אלע קוקען אויף איר. וועט ער מיינען אז זיא גיפעלט אלע מענטשין. און אלע וועגין איס מקנא. וועט ער זיא ליב האבען: זאגט די גמרא אבער דער דין איז ניט אזוי. אויף אאשת איש טאר מען ניט קוקען:

ד תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט אויב פון איין שטיב איז מען ארויס גיגאנגען מיט אכלה און מען פירט איר צוא דער חופה. און פון איין אנדער שטוב איז מען ארויס גיגאנגען מיט אמת צו בגראבין איהם. זאלין דיא מענטשין מיט דעם מת אוועק גיין אין אין אנדער גאס. און די כלה זאל גיין גלייך איהר וועג. און דער מת מיט די כלה מוזין אפ טרעטין די וועג פאר אמלך. מען האט גיזאגט אויף אגריפס אז ער האט אפ גיטרעטין די וועג פאר אכלה: האבין איהם די חכמים גילויבט: פרעגט די גמרא אז די חכמים האבין איהם גילויבט. מוז זיין אז ער האט גוט גיטאהן. רב אשי האט דאך גיזאגט אפילו דער וואס זאגט אז אנשיא האט מוחל גיוועז אויף זיין כבוד איז זיין כבוד גישיינקט. דארף מען איהם ניט געבין כבוד. אבער אז אמלך האט מוחל גיוועזן אויף זיין כבוד. איז זיין כבוד ניט גישיינקט. ווארום עס שטייט אין חומש דו זאלסט טאהן אויף דיר אמלך. די מורא פון מלך זאל זיין אויף דיר. האט דאך דער מלך אגריפס ניט גוט גיטאהן וואס ער האט אפ גיטרעטין דעם וועג פאר די כלה. ווארום אז מען האט גיזעהן ער איז מוחל זיין כבוד וועט מען פאר איהם ניט מורא האבין. ענטפערט דיא גמרא דער ארט וואו אגריפס האט זיך גיטראפין מיט די כלה. האבין זיך דארט צו שיידט צוויא וועגין. או

ב כי סמכי רבנן לרבי זירא שרו ליה הכי לא כחל ולא שרק ולא פירכום ויעלת חן. כי סמכו רבנן לר׳ אמי ולר׳ אסי שרו להו הכי כל מן דין וכל מן דין סמוכו לנא ולא תסמכי לנא לא מן סרמיסין ולא מן סרמיטין ואמרי לה לא מן חמיסין ולא מן טורמיסין רבי אבהו כי הוה אתי ממתיבתא לבי קיסר נפקו אמהתא דבי קיסר לאפיה ומשרו ליה הכי רבא דעמיה ומדברנא דאומתיה בוצינא דנהורא בריך מתייך לשלם:

הכי. כלומר מרן ווקן להד ומקבל להד. מסכך לן כלה. כמאלו בכבוד ת״ת ונוהג קלו׳ ר״ל כעצמו: בוטיחים לכלה. שוע של הדס בבית

ג אמרו עליו על ר׳ יהודה בר אלעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה. רב שמואל בר יצחק מרקד אתלת א״ר זירא קא מכסיף לן סבא כי נח נפשיה אפסיק עמודא דנורא בין דידיה לכ״ע וגמירי דלא מפסיק עמודא דנורא

איז זי שיין:

ב כי: אז דיא רבנן האבען גימאכט רבי זירא פאר אדיין אונ אמורה הוראה. האט מען פאר אים אזוי גיזונגען. ער האט ניט גיפארבט דיא אויגען. אונ האט ניט גיפארבט דעם פנים. אונ האט ניט גיפלאכטען די האר. אונ ער איז שיין. (ווייל עס איז גיוועזן מענטשען וואס זענען גיוועזן רשעים אונ פאר דיא וועלט פלעגין זייא ווייזען אז זייא זענען צדיקים (דאס הייסט גיפארבטע מענטשען). אונ זייא פלעגין גיין מיט נייטע האר מען זאל מיינען זייא זענען נזירים. דריבער האט מען גיזונגען פאר רבי זירא אז ער איז ניט גיפארבט אונ איז ניט קיין נזיר. נאר ער האט חן פון זיין אמת׳ע פרומקייט אונ פון זיין תורה לערנען. אז דיא רבנן האבען גימאכט רבי אמי אונ רבי אסי פאר דיינים אונ מורה הוראות. האט מען פאר זייא אזוי גיזונגען. אזעלכע מענטשען וויא זייא זענען מעג מען מאכען פאר דיינים אונ מורה הוראות. אונ איר זאלט ניט מאכען פאר דיינים ניט פון דיא מענטשען וואס פסקנען פאלשע דינים דורך דעם וואס זייא זאגען פאר קערצע פשטים (מיינונגען) אין דיא תורה. אונ איר זאלט ניט מאכען פאר דיינים ניט פון דיא מענטשען וואס זענען בעטלערם: טאמער וועלין זייא פסקנען פאלשע דינים ווייל מען וועט זייא געבין געלט. אונ זייא זענען גיוואונט צו נעמען אומזיסטע געלט. אונ זיי ווייסען ניט צו פסקנען ווייל זייא האבען קיין מאהל ניט גיהאנדילט. אנדערע זאגין אזוי האט מען גיזונגען. איר זאלט ניט מאכען קיין דיינים פון דיא מענטשען וואס ווילען ניט זאגען אטעם פאר וואס זיי האבין אזוי גיפסקנט אז מען בעט זייא שטארק זייא זאלין זאגין דעם טעם: זאגין זייא אפינבטול טעם. אבער אין גאנצען ווילען זייא ניט זאגין. אונ דער דין איז אז מען פרעגט בייא א דיין פאר וואס ער האט אזוי גיפסקנט. מוז ער זאגין. אונ איר זאלט ניט מאכען קיין דיינים פון אזעלכע מענטשען וואס זענין ניט אן גינומען אין שטאט. ווארום א דיין דארף זיין אזוי א מענטש דאס אלע געבין אים כבוד אונ האבען פאר אים אונטערטעניגקייט. צוא פאלגין וואס ער זאגט. רבי אבהו אז ער פלעגט קומען פון דער ישיבה צום קיסר. פלעגין דיא דינסטען פון קיסר צוא אים ארויס גיין ענטגעגנין. אונ פלעגין אזוי זינגען. דא גייט דער גרעסטער פון זיין פאלק. אונ דער פירער פון זיין פאלק. דיא ליכטיגע ליכט. גילויבט זאל זיין גאט וואס ער האט דיך אהער גיבראכט צו פרידען:

ג אמרו. מען האט גזאגט אויף רבי יהודה בר אלעאי ער פלעגט נעמען א צווייג פון א הדס אונ פלעגט טאנצין פאר א כלה אויף דער חתונה אונ פלעגט זאגין דיא כלה איז שיין אונ פרום. רב שמואל בר יצחק פלעגט טאנצין אויף א חתונה מיט דריי הדסים. ער פלעגט איינס ווארפען אונ איינס כאפען: האט רבי זירא גזאגט אויף רב שמואל בר יצחק דער אלטער פאר שעמט אונז. עס פאסט ניט פאר א תלמיד חכם ער זאל אזוי טאנצין. אז רב שמואל בר יצחק איז גישטארבין איז א פייער גיקומען א פייערדיגער זייל אונ האט פאר שטעלט צווישען אים אונ אלע

רבא דרך נג. פוריא אמר רב פפא שפרין ורבין עליה אמר רב נחמן בר יצחק (דף יא) אף אנו נאמר אילונית דזכרניתא דלא ילדה:

האשה שנתארמלה פרק שני

(דף טז ע"ב) **א** ת"ר כיצד מרקדין לפני הכלה ב"ש אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה אמרו להם ב"ש לב"ה הרי שהיתה חגרת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה (שמות כג) מדבר שקר תרחק אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו הוי אומר ישבחנו בעיניו מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות כי אתא רב דימי אמר הכי משרי קמיה כלתא במערבא לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן:

כי

שהזיקות את הגוף כבריא את בדנת: אף אנו נאמר. אף אנו נדרוש את כשמות מה לשון איילונית שקראו חכמים לאשה שאינה ראויה לילד. דזכרניתא. לשון איל הזכר שמתרגמינן דכר שלים הרי היא כאיל שאינו מוליד:

כיצד מרקדין. מה אומרים לפניה: כמות שהיא. לפי יפיה וחשיבותה מקלסין אותה: חסודה. חוט של חסד משוך עליה: מכאן אמרו. מדברי ב"ה שאמרו ישבחנה: תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות. לעשות לאיש ואיש כרצונו: משרי. משוררים: לא כחל. אינה צריכה כחל: ולא שרק. צבע המאדים את הפנים: פירכוס. קליעות שער א לא כחלה ולא שרקה ולא פירכסה והרי היא יעלת חן: כל מן דין. כל כמות אלו הוו סומכין לנו לקרות רבי ולמנותן דיינים: כרמיכון. מכרכי כרכיה בהפוך טעמיהון: סרמיטין. ל' סמרטוטין: תמיכין. אומרים תמיסית כטעם סורמיטין. לא אהפרים: ממהיכתא. מבהמ"ד רבא דעמיה. נסיא בטמו: מדברנא. מנהיג בריך מתייך לשלם. בריך בואך לשלום: בוציא דשואלא. על שם שהיה קלסתר פניו מבהיק כדאמרינן בנ"ב שופריה דר' אבהו מעין שופריה דרבי יוחנן דנפקו איסכורי מניה כדמפרש התם:

מען שטיגען (טרעפ) דרגא. האט רבא געזאגט דרגא מאכט דרך נג. ווייל די שטיגען (טרעפ) גייט מען ארויף אויף דעם דאך. פאר וואס רופט מען א בעט פוריא: האט רב פפא געזאגט ווייל ווייבער ווערין מעוברת אויף דעם בעט אונ האבען קינדער אויף דעם בעט. רב נחמן בר יצחק האט געזאגט מיר וועלין אויך זאגין. א אשה וואס האט ניט קיין קינדער פאר וואס רופט מען איר אילונית. ווארום אילונית איז פון ווארט איל. א שעפס אזכר הייסט אויף לשון קודש איל. אונ די אשה וואס קען ניט האבען קינדער איז זיא וויא א שעפס אזכר:

פרק שני

א תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט וואס זאגט מען ווען מען טאנצט פאר א כלה. בית שמאי זאגין מען זאל אויף איר ניט זאגין ניט מער ניט ווייניגער. נאר אזוי וויא זיא איז אזוי זאל מען איר לויבען. אונ בית הלל זאגין מען זאל איר לויבען אונ מען זאל זאגין די איז א שיינע כלה אונ א פרומע. האבען בית שמאי געזאגט צו בית הלל אויב דיא כלה איז געוועזען לאם (הינקענדיג) אדער בלינד זאגט מען אויך אויף איר אז זיא איז שיין אונ פרום. דיא תורה האט דאך גזאגט מען זאל זיך דער ווייטערין פון צו זאגין אליגען. האבין בית הלל גזאגט צו בית שמאי אז איינער האט גיקויפט איין נאם אשלעכטע זאך. זאל מען אים לויבען דיא זאך אדער מען זאל זיא שענדין: געוויס וועט איר זאגין מען זאל דיא זאך לויבין פאר אים. ווארום ער האט דאך שוין די זאך גיקויפט. איז דאך שוין פאר פאלען: נאך וואס זאל גען אים בנצער זיין. איז דאך בעסער מען זאל דיא זאך לויבין. ער זאל זיין פרייליך. דא ביא דיא כלה איז אויך אזוי: עס איז דאך שוין נאך דיא קידושין אונ נאך דיא חופה. עס איז דאך שוין פאר פאלען. נאך וואס זאל מען אים מצער זיין. איז דאך בעסער מען זאל זיא לויבין. ער זאל זיין פריילאך. אונ וועגין אליגען איז אויך ניט אסור. ווארום פון שלום וועגין מעג מען זאגין אליגען. פון דאנען האבען דיא חכמים געזאגט אייביג זאל זיין א מענטש אויס געמישט מיט מענטשין. ער זאל אלע מאהל טאהן דעם ווילען פון יעדער מענטש. אז רב דימי איז גיקומען האט ער געזאגט אזוי זינגט מען פאר א כלה אין ארץ ישראל. זיא האט ניט גיפארבט דיא אויגן. אונ זיא האט ניט גיפארבט דעם פנים. אונ זיא האט ניט גיפלאכטין דיא האר. אונ פון דעסטוועגין

נדודיה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך. א"ר אלעזר מזבח מזיח ומזין מחבב ומכפר מכפר היינו מזיח מזיח גזירות ומכפר עונות:

יא וא"ר חנא בגדתאה תמרי משחגן מייבען משלשלן מאשרן ולא מפנקן אמר רב אכל תמרים אל יורה מיתיבי תמרים שחרית וערבית יפות במנחה רעות בצהרים אין כמוהן ומבטלות שלש דברים מחשבה רעה וחולי מעים והתהוניות מי אמרי' דלא מעלו על יי מעלו ולפי שעתא טרדא מידי דהוה אחמרא דאמר מר השותה רביעית יין אל יורה ואב"א לא קשיא הא מקמי נהמא הא לבתר נהמא דאמר אביי אמרה לי אם תמרי מקמי נהמא כי נרגא לדקולא בתר נהמא כי עברא לדשא. דשא אמר רבא דרך שם. דרגא אמר רבא

כלומר צרביבים תמוגגנה זה (הוא) [הרי] מבורך ומלוה: תמוגגנה. הרי מזבל: מעדן וממחין. את יפיות נפקא מלשון הגך: מזית. קא סלקא דעתיה מזית עונות: מזין. כנגד הקרבנות בעולם הזה בהקרבנות באין מן המזון וגורמין לו ברכה: מחבב. את ישראל אל אביהם: היינו מזיח היינו מכפר. הי ניהו מזיח הי ניהו מכפר: מזיח גזרות רעות מעל ישראל:
מבהק. מחממין: מבטלן. בלבול: מלבין מהזיקות כה כמו אבדו ריזק: ולא מפנקן אין מרבות הכטוניכות על הלב וכן נסבה: אל יורה. כום הוראה לפי שטורדות דעתו כשכור: שחרית וערבית יפות. כלומר דמלתא לאחר אכילה יפות שחרית הרבה של בני אדם נפת שחרית כדאמ' בהבואל ערבית לאחר האכילה: במנחה רעות. בכן קודם אכילה לאחר שינת הצהרים: בצהרים. לאחר הסעודה שאכל ובנם: אין כמותם. ומוכות יותר מערבית לפי שאינו מעוכב ביום מליך נדודם לבית הכסא בכל עת שירצה אבל בלילה טורח כוח לו: מבטלות מחשבה רעה. דאגה לפי שמשמחות את הלב ולאחרים שעת אורה ולהלה טוח: כי מכרא לרשת מהזיקות

רבא

אירע בייטען מאך וואט מיט וואסער. בערוהיג דיא מענטשין. מיט דיא טראפין רעגין מאכסט פייכט דיא ערד. דוא טוהסט בענטשין אירע שפראצונג. רבי אלעזר האט גזאגט מזבח מאכט מזיח. ער פארווקט דיא עבירות. מזין. ער שפייזט. אין דעם זכות פון קרבנות ווערט געשפייזט דיא וועלט. מחבב. ער מאכט ליב דיא יודין צו גאט. מכפר. מען איז מוחל דיא עבירות. פרעגט די גמרא מכפר איז דאך דאס זעלביגע וואס מזיח. מזיח איז דער טייטש ער טוהט אפ דיא עבירות. און מכפר איז דער טייטש ער טוהט אפ דיא עבירות. ענטפערט דיא גמרא מזיח מיינט מען ער שטויסט אפ שלעכטע גזירות פון יידין. און מכפר מיינט מען ער טוהט אפ דיא עבירות:

יא וייטער. נאך האט געזאגט רב חנא בגדתאה טייטלען אז מען עסט. דער ווארעמען דיא דעם מענטש. און מאכען אים זאט. און זייא מאכען לויז דעם מאגען. און זיי שטארקין דעם מענטש. און זיי מאכען ניט קיין איידעלקייט אויף דאס הארץ. נאר דאס הארץ איז שטארק. רב האט געזאגט אז מען האט געגעסין טייטלען זאל מען ניט פסקנען אדין. ווייל טייטלען פאר מישען דעם שכל און ער ווערט אזוי וויא שכור. פרעגט דיא גמרא מיר האבען גילערונט אז מען עסט טייטלען אין דער פריא נאך דעם עסין און בייא נאכט נאך דעם עסין. איז גוט. פארין נאכט פאר דעם עסין אז מען עסט טייטלען איז שלעכט. אז מען עסט טייטלען אין מיטען טאג נאך דער עסין איז גאר נישטא וויא גוט דאס איז. און דיא טייטלען שטערין דריי זאכען. שלעכטע גידאנקין און זארג. און מאגען קראנקייט. און מאידען: ענטפערט דיא גמרא זאגין. מיר זעהן אז טייטלען איז ניט גוט. טייטלין איז טאקי נייער גוט: נאר אז מען עסט פיל טייטלען מאכט דאס שכור דעם מענטש אויף אקורצע צייט: אזוי וויא ויין האט אויך דער רבי געזאגט אז מען טרינקט אקוואטירל ווין זאל מען ניט פסקנען אדין. פון דעסטוועגין איז ווין גאנין גיזונד צום טרינקען. און אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין עס איז ניט קיין קשיא אז מען עסט טייטלען פאר דעם עסין פאר מישט דאס דעם שכל. און אז מען עסט טייטלען נאך דעם עסין. פאר מישט ניט דעם שכל. ווארום אביי האט געזאגט מיין מוטער האט מיר געזאגט אז מען עסט טייטלען פאר דעם עסין איז דאס צו דיא גידערים אזוי וויא אהאק צו אביים. און אז מען עסט טייטלען נאך דעם עסין שטארקט דאס דעם מענטש אזוי וויא דער ריגעל שטארקט דיא טיר. פאר וואס רופט מען אטיר דשא: האט רבא געזאגט דשא מיינט דרך שם. דורך דארט גייט מען אריין אין שטוב. פאר וואס רופט

ואת ערובתם תקח מאי ואת ערובתם תקח תני רב יוסף דברים המעורבים בינו לבינה :

ט מאי אלמנה אמר רב חנא בגדתאה ע"ש מנה אלמנה מן האירוסין מאי איכא למימר איידי דהא קרי לה אלמנה הא נמי קרי לה אלמנה אלמנה דכתיבא באורייתא מאי איכא למימר דעתידין רבנן דמתקני לה מנה ומי כתיב קרא לעתיד אין דכתיב (בראשית ב) ושם הנהר השלישי חדקל הוא ההולך קדמת אשור ותנא רב יוסף אשור זו סליקא ומי הואי אלא דעתידה ה"נ דעתידה:

י ואמר רב חנא בגדתאה מטר משקה מרוה ומזבל ומעדן וממשיך אמר רבא בר ישמעאל ואיתימא רב ייבר בר שלמיא מאי קראה (תהלים סה) תלמיה רוה נחת גדודיה

מזולזלין לתלמודיהן שונין כן : דברים המעורבין בינו לבינה . אלו קדושין : תקח . הטול מביניהם על ידי גט :
בגדתאה . דמן בגדד : על כן מנה . שלא נשאת מבתחלה אלמנה אין לה כתובה אלא מנה :
וכתיבא באורייתא . ועדיין לא תקנו כתובות : ומי כתיב קרא . לקרות על שם דבר העתיד : זו סליקא . שם עיר : ומי הואי . כמיש בבריאת עולם דכתיב ההולך וגו' :
מזבל . את הארץ : מעדן . נותן עדנה וזיו בפירות : תלמיה . של א"י : רוה נחת גדודיה .

אונ דוא זאלסט נעמען ערובתם . וואס מיינט מען ערובתם . האט רב יוסף גילערנט ישי האט גיזאגט צו דוד דו זאלסט נעמען פון דיינע ברידער די זאכין וואס פאר מישען דיינע ברידער מיט זייערע ווייבער . דאס מיינט מען די זאלסט נעמען פון דיינע ברידער די קידושין וואס זייא האבין מקדש גיוועזן זייערע ווייבער . וויא אזוי וועט ער צו נעמען די קידושין . ער וועט נעמען בייא זייא גטין פאר זייערע ווייבער . אונ ווייל דוד האט אזוי גילערנט פון זיין פאטער ישי דריבער האט דוד אן גיזאגט בייא זיינע מלחמות יעדער מענטש איידער ער וועט גיין אין דער מלחמה זאל ער געבין זיין ווייב אויף אתנאי . אויב ער וועט קומען צוריק איז זיא זיין ווייב . אונ אויב ער וועט גיהרגת ווערין אין די מלחמה זאל זיא זיין גיגט פון איצט :

ט מאי . פאר וואס רופט מען אשה וואס איר מאן איז גישטארבין אלמנה . האט רב חנא בגדתאה גיזאגט ווייל אז זיא וועט איצט חתונה האבין וועט זיין איר כתובה נאר מנה . הונדערט גילדין . פרעגט דיא גמרא אכלה וואס איר חתן איז גישטארבין פאר וואס רופט מען איר אלמנה . אז זיא וועט איצט נעמען אמאן וועט דאך זיין איר כתובה צווייא הונדערט גילדין . ענטפערט דיא גמרא ווייל מען רופט דיא וואס אירר מאן איז גישטארבין נאך דער חתונה אלמנה . רופט מען די א כלה וואס איר חתן איז גישטארבין אויך אלמנה . פרעגט די גמרא פאר וואס שטייט אין דיא תורה דער ווארט אלמנה אין דער צייט וואס דיא תורה איז גיגעבין גיווארין איז דאך נאך ניט גיוועזן קיין כתובה . ענטפערט דיא גמרא ווייל דיא תורה האט גיוואסט אז דיא רבנן וועלין מאכין אתקנה אז איר כתובה זאל זיין נאר הונדערט גילדין . פרעגט דיא גמרא שרייבט דען דיא תורה אנאמען אויף וואס עס וועט זיין . זאגט דיא גמרא יא . דיא תורה שרייבט אזוי . ווארום עס שטייט אין פסוק דער נאמען פון דעם דריטען טייך איז חדקל ער גייט אין מזרח זייט פון אשור . אונ רב יוסף האט גילערנט אשור מיינט מען דיא שטאט סליקא . איז דען דיא שטאט סליקא גיוועזן גיבאהט ווען דיא וועלט איז בשאפען גיווארין . נאר די תורה רופט שוין דיא שטאט אשור ודאס איז סליקא) ווייל זיא וועט אמאל גיבאהט ווערין . אזוי דא רופט דיא תורה דיא ווייב וואס איר מאן איז גישטארבין אלמנה . ווייל אאלמנה וועט אמאהל נעמען כתובה הונדערט גילדין :

י ואמר . נאך האט גזאגט רב חנא בגדתאה פאר וואס רופט מען רעגין מטר . ווייל משקה . דער רעגין טרינקט אן דיא ערד . אונ מרוה . ער מאכט איר זאט . אונ מזבל . ער מיסט אוים דיא ערד . אונ מעדן . ער גיט אגישמאק אונ אשיינקייט אין דיא פירות . אונ ממשיך . ער ציהט ארוים דיא פירות פון דיא ערד : אונ פון בוים . רבא בר ישמעאל האט גזאגט . אונ אנדערע זאגין רב ייבר בר שלמיה האט גזאגט : דאס ווייסען מיר פון דעם פסוק דוד המלך האט גיבעטען

אבלים פתח ואמר אחינו גומלי חסדים בני גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו (שנאמר (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו') אחינו בעל הגמול ישלם לכם גמולכם ברוך אתה משלם הגמול. א"ל קום אימא מלתא כנגד כל ישראל פתח ואמר רבון העולמים פדה והצל מלט והושע עמך ישראל מן הדבר ומן החרב ומן הביזה ומן השדפון ומן הירקון ומכל מיני פורעניות המתרגשות ובאות בעולם טרם נקרא ואתה תענה ברוך אתה עוצר המגפה :

ז **תניא** בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו עד שהיו מניחין אותו ובורחין עד שבא ר"ג ונהג קלות בעצמו והוציאוהו בכלי פשתן ונהגו כל העם אחריו להוציא בכלי פשתן א"ר פפא והאידנא נהוג עלמא אפי' בצרדא בר זוזא :

(דף ט) ח **אמר** רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן (מ"ב) כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו דכתיב (ש"א יז) ואת אחיך תפקוד לשלום ואת

מבהה להשומים לימא. מבהה להשומים פלא : בבריתו של אברהם. בגמל הסדים דכתיב ויטע אשל בבאר שבע ר"ת אכילה שתיה לויה :
הוצאת המת. שהיו קוברים אותו בכלים יקרים כגון סירקין וכרקות : בצרדא בר זוזא. בגד קנבוס שאינו שוה אלא דינר :
גט כריתות כותב לאשתו. שאם ימות במלחמה יהא גט מיום כתיבתו : דכתיב. במלחמה שאול ואת אחיך וגו' ודוד למד מישי אביו להבית אלף

מענטשן וואס זענען גיקומען טרייסטן דעם אבל. האט יהודה אנגיהויבן צו זאגן. אונזערע ברידער וואס איר האט ליב צו טאהן חסד. און איר זענט קינדער פון אזעלכע עלטערן וואס האבן ליב גיהאט צו טאהן חסד זייא האלטן די מצות פון אברהם אבינו. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט זאגט איך האב ליב אברהם ווייל ער וועט געביטען צוא זיינע קינדער און צו זיין הויז געזינד זייא זאלין היטען די וועג פון גאט צו טאהן צדקה און משפט. אונזערע ברידער: גאט וואס ער איז דער בעל הבית פון אלע טובות: זאל ער אייך בצאהלין פאר אייערע טובות. גלויבט ביזטו גאט וואס דוא בצאהלסט יעדער מענטש פאר זיין גוטסקייט. דער נאך האט גיזאגט ריש לקיש צו יהודה בר נחמני זאג עפעס געגין אלע יודין. האט יהודה אנגיהויבין צוא זאגין. גאט וואס דוא ביסט דער האר פון אלע וועלטין לייז אויס און זייא מציל רעטע און העלף דיין פאלק ישראל פון אמגפה און פון שווערד און פון רויב און פון תבואה אויס קלאפונג: און די תבואה זאל ניט קאליע ווערין. און זאלסט זייא היטען פון אלע שלעכטין וואס עס שטורעמט און עס קומט אויף דער וועלט. איידער מיר וועלין רופין זאלסטו ענטפערין. גלויבט ביזטו גאט וואס דו האלטסט אויף עס זאל ניט קומען אמגפה:

ז **תניא**. מיר האבין גילערנט אין אנהייב איז גיוועזן דאס בגראבענים פון מת ערגער בייא די משפחה וויא זיין שטארבין. ווייל מען פלעגט בגראבין דעם טויטין אין טייערע קליידער. וואס עס האט גיקאסט פיל געלט. און די משפחה פלעגין לאזין ליגען דעם טויטען און פלעגין אנטלויפין. ביז רבן גמליאל איז גיקומען און האט גיזאגט פאר זיין טויט מען זאל אים בגראבין אין פראסטע ליינווואנדענע קליידער. נאך אים האט מען שוין אלע מענטשין בגראבין אין פראסטע ליינווואנדענע קליידער. רב פפא זאגט היינט פירט זיך די וועלט מען בגראבט אין א פראסטע קלייד אפילו זיא איז נאר ווערט איין גילדין :

ח **אמר**. רב שמואל בר נחמני האט גיזאגט פון רבי יונתן וועגין דער וואס איז גיגאנגען אין די מלחמה פון דוד המלך פלעגט ער פריער געבין זיין ווייב. טאמער וועט ער שטארבין אין דער מלחמה. ער וועט גיהרגת ווערין און עס וועט ניט זיין קיין עדות אז ער איז גישטארבין וועט דאך זיין ווייב ניט קענען גענומען א מאן. וואָרום עס שטייט אין פסוק בייא די מלחמה פון שאול האט ישי גיזאגט צו דוד דו זאלסט זעהן דעם פריד פון דיינע ברידער

פי' פניו בכעבל שום מת נם : תבינתה לאתפוסי אדרא. חשיב אתה למעיה להופכך ואת כניך בשון כדור דקרל בזמן בהצדיקים בדור נדיקים נתפסין על כדור באלמר וממקדשי תהלו : האל הגדול ברוב גדלו. ננרך כתה כנ ברוך אתה ה' המ"ה כאל הגדול וכו' : אחינו (המנוגעים) [המיוגעין] פי'. כרכי הכמוגם להברתה היא וכן כדורות על סכדר : האבל הזה תנו לבבכם לחקור זאת בזאת עומדת לעד. שהכל מתים ולא הבכו יותר מדאי:

ומוציא דבר נבלה מפיו אפי' נחתם לו גזר דינו של ע' שנה לטיבה נהפך עליו לרעה. אתא לנחומי צעורי קא מצער ליה. ה"ק ליה חשיב את לאתפוסי אדרא. א"ל קום אימא מלתא כנגד שבחו של הקב"ה פתח ואמר האל הגדול ברוב גודלו אדיר וחזק ברוב נוראות מחיה מתים במאמרו עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר בא"י מחיה המתים. א"ל קום אימא מלתא כנגד אבלים פתח ואמר אחינו (המנוגעין) [המיוגעין] והמדוכאין באבל הזה תנו לבבכם לחקור את זאת זאת היא עומדת לעד נתיב הוא מששת ימי בראשית רבים שתו רבים ישתו כשתית ראשונים כך משתה אחרונים אחינו בעל נחמות ינחם אתכם ברוך מנחם אבלים אמר אביי רבים שתו לימא רבים ישתו לא לימא משתה ראשונים לימא משתה אחרונים לא לימא דא"ר שמעון בן לקיש וכן תנא משמיה דר' יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן אמר רב יוסף מאי קראה (ישעיה א) כסדום היינו לעמורה דמינו מאי אהדר ליה (שם) שמעו דבר ה' קציני סדום וגו'. א"ל קום אימא מלתא כנגד מנחמי אבלים

מיאוסט זיין מויל אונ רעדט מיאוסה רייד. אפילו עס איז אויף איהם גיחתמת גווארן אז איהם זאל גוט זיין די גאנצע זיבעציג יאהר. ווערט דאס פארקערט אויף איהם צו שלעכטין. פרעגט די גמרא יהודה איז גיקומען צו רבי חייא ער זאל איהם טרייסטען. גיט ער איהם נאך מער צער. ער זאגט איהם אז פאר זיינע עבירות איז זיין זוהן גישטארבין. ענטפערט די גמרא אזוי האט גיזאגט יהודה בר נחמני. די עבירות זענין נישטא ביי דיר נאר ביי אנדערע מענטשין. נאר דוא אונ דיין זוהן זענט איהר גישטראפט גיווארן פאר אנדערע מענטשין. ווייל איהר זענט צדיקים אונ די צדיקים ווערין גישטראפט פאר די רשעים. דער נאך האט ריש לקיש גיזאגט צו יהודה בר נחמני זאג עפעס געגין די לויב פון גאט. האט יהודה אנגיהויבין צו זאגין ער איז אגאט וואס ער איז גרויס מיט זיין פיל גרויסקייט. ער איז שטארק מיט פיל פארכטיגקייט. ער מאכט לעבעדיג די טויטע מיט זיין זאג. ער טוהט גרויסקייט ביז אן אפארשטונג. ער טוהט וואנדער ביז אן אצאהל. גילויבט ביסטו גאט וואס דו מאכסט לעבעדיג די טויטע. דער נאך האט ריש לקיש גיזאגט צוא יהודה בר נחמני זאג עפעס געגין די אבלים. האט יהודה אן גיהויבין צוא זאגין. אונזערע ברידער וואס זענין אזוי גימאטערט אונ צוא שטויסין אין דעם טרויערקייט גיט אייערע הערצער איהר זאלט נאך פארשטיין די זאך. דאס איז אזאך וואס שטייט אויף אייביג. די וועג איז פון דער צייט וואס די וועלט איז באשאפין גיווארין. פיל האבין שוין גיטרונקען. פיל וועלין טרינקען. אזוי ווי די ערשטע האבין גיטרונקען. וועלין די לעצטע טרינקען. דריבער דארפט איר ניט היינען צו פיל. אונזערע ברידער. גאט וואס ער איז דער בעל הבית פון אלע טרייסטונג זאל אייך טרייסטין. גילויבט איז גאט וואס ער טרייסט די טרויעריגע. אביי זאגט פיל האבין גיטרונקען מעג מען זאגין. פיל וועלין טרינקען זאל מען ניט זאגין. די ערשטע האבין גיטרונקען מעג מען זאגין. די לעצטע וועלין אויך טרינקען זאל ער ניט זאגין. ווארום רבי שמעון בן לקיש האט גיזאגט אונ אזוי האט מען גילערנט פון רבי יוסים וועגין אמענטש זאל ניט עפנען זיין מויל צום שטן. אמענטש זאל ניט רידין שלעכטס אויף זיך אליין. ווארום דער שטן וועט זאגין פאר גאט דער מענטש פארלאנגט מען זאל איהם געבין שלעכטס פאר וואס זאל מען איהם דאס ניט געבין. רב יוסף האט גיזאגט דאס ווייזט מיר פון פסוק דער נביא האט גיזאגט מיר זענען גיווארין ווי א סדום מיר זענען גלייך צוא עמורה. וואס האט מען גיענטפערט צום נביא. הערט די רייד פון גאט איר גרויסע לייט פון סדום אונ איר פאלק פון עמורה. דער נאך האט גיזאגט ריש לקיש צו יהודה בר נחמני זאג עפעס געגין די

ב' יצירות הוו לא דכ"ע חדא יצירה הואי מר סבר בתר מחשבה אזלינן ומר סבר בתר מעשה אזלינן. כי הא דרב יהודה רמי כתיב (בראשית א) ויברא אלהים את האדם בצלמו וכתיב (שם ה) זכר ונקבה בראם הא כיצד בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף נברא אחד:

ז רבי חייא בר אבא מקרי בניה דריש לקיש הוה ואמרי לה מתני בריה דר"ל הוה שכיב ליה ינוקא יומא קמא לא אזיל לגביה למחר דבריה ליהודה בר נחמני מתורגמניה א"ל קום אימא מלתא כל קבל ינוקא פתח ואמר (דברים לב) וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו דור שאבות מנאצין להקב"ה כועס על בניהם ועל בנותיהם ומתים כשהם קטנים וא"ד בחור הוה וה"ק ליה (ישעיה ט) על כן על בחוריו לא ישמח ה' ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם כי כלו חנף ומרע וכל פה דובר נבלה בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה מאי ועוד ידו נטויה אמר רב חנן בר רב הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה אלא כל המנבל פיו ומוציא

בריתי נברא ב' פרצופין זכר מלפניו ונקבה מאחוריו: ב' יצירות. כמ"ד יצר כיה ימתנו נבראה כאדם והוי כאן ב' יצירות: בתר מחשבה אזלי'. שכ' עלו במחשבה ליבראה ונברא אחד בערובין בפ' עושין פסין:

אמר ליה. למתורגמניה: כל קביל ינוקא. לנגד התינוק דברים נאומים על מיתת הילד: וירא ה'. מה עשו הבנות: וינאץ מכעס. שהכעיסוהו וגרמו לו לפקוד על בניהם ובנותיהם: והיה דאמרי. לא תינוק היה כמת אלא בחור היה וכן קרא אמר על כן על בחוריו וגו': כל פ' נבלה. ועוד דכיס כמו ועד עולמי כל הדב נטיה נהפכה מטוב לרע: אתא לנחומי לעורי קא מצער ליה. כנמיה מוכיח על

איין מאָהל יוצר האדם האלט אַז עס איז נאָר געוועזן איין בעשאפונג: אדם מיט חוה זענען בעשאפן געוואָרין ביידע מיט איין מאָהל. איין מענטש מיט צוויי פּנימער. פון פאָרינט איין זכר און פון אינטין אַנקבה. און דער וואָס זאָגט צוויי מאָהל יוצר האדם האלט עס איז געוועזן צוויי בעשאפונגען. פריער איז בעשאפן געוואָרין אדם אַליין און פון איהם איז בעשאפן געוואָרין חוה: זאָגט דיא גמרא זיין. מען קען זאָגען אַלע האלטין עס איז נאָר געוועזן איין בעשאפונג. נאָהר דער וואָס זאָגט צווייא מאָהל יוצר האדם האלט אַז מיר גייען נאָך דעם וויא גאָט האָט געטראַכט צו טאָהן. און גאָט האָט געוואָלט בעשאפין אדם באַזונדער און חוה באַזונדער. און דער וואָס זאָגט נאָר איין מאָהל יוצר האדם האלט אַז מיר גייען נאָך דעם וויא גאָט האָט בעשאפין. ביידע איין בעשאפונג. אַזוי וויא רב יהודה האָט געפרעגט אין איין פסוק שטייט גאָט האָט בעשאפין דעם מענטש אין זיין פּאָרעם. איז נאָר איינער בעשאפין געוואָרין. און עס שטייט אין איין אַנדער פסוק גאָט האָט בעשאפין איין זכר מיט אַנקבה צוזאַמען מיט איין מאָהל. נאָר אַזוי איז געוועזן אין אָנהייב האָט גאָט געטראַכט צו בעשאפין צוויי מיט איין מאָהל: דער נאָך איז נאָר בעשאפין געוואָרין איינער. אדם אַליין:

ז רבי חייא בר אבא האָט געלערנט תנ"ך מיט דעם קינד פון ריש לקיש. אַנדערע זאָגין רבי חייא האָט געלערנט משניות מיט דעם קינד פון ריש לקיש. איז ביי רבי חייא געשטאָרבין אַקינד. דעם ערשטין טאָג איז ריש לקיש ניט געגאַנגען צו רבי חייא מנחם אבל זיין: אויף מאָרגין האָט ריש לקיש מיט גינומען זיין מתורגמן יהודה בר נחמני און זענין געקומען צו רבי חייא איהם מנחם אבל זיין. האָט ריש לקיש געזאָגט צו יהודה בר נחמני זאָג עפּעס געגין דאָס שטאַרבין פון דעם קינד. האָט יהודה געזאָגט עס שטייט אין פסוק גאָט האָט געזעהן האָט ער געצערינט פון דעם כעס פון זיינע זיהן און זיינע טעכטער. אַז די עלטערין דער צערינען גאָט ווערט גאָט אין כעס אויף זייערע זיהן און אויף זייערע טעכטער און זיי שטאַרבין ווען זיי זענען נאָך קליין: אַנדערע זאָגין ניט אַקינד איז געשטאָרבין ביי רבי חייא נאָר אַבחור איז געשטאָרבין און אַזוי האָט יהודה בר נחמני געזאָגט. עס שטייט אין פסוק דריבער וועט זיך גאָט ניט פרייען אויף זיינע יונגע לייט און אויף זיינע יתומים און אויף זיינע אַלמנות וועט ער ניט רחמנות האָבין ווייל אַלע זענין פאַלש און שלעכט און אַלע מיילער רעדין מיאוסע רייד. און מיט דעם אַלעם האָט זיך נאָך זיין כעס ניט צוריק געקערט. און זיין האַנט איז גענייגט נאָך שלעכטין צו טאָהן. פאַר וואָס? האָט רב חנן בר רב געזאָגט אַלע ווייסין צו וואָס אַכלה גייט צו דער חופּה. נאָר דער וואָס פאַר

למלתיה עבידא דאמר מר זו זרת זו קמיצה זו אמה זו אצבע זו גודל. אלא כ"ט משופות כיתדות שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באזניו. תנא דבי ר' ישמעאל מפני מה אוזן כולה קשה והאליה (שלה) רכה שאם ישמע דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה. ת"ר אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים מפני שהם נכוים תחלה לאברים:

(דף ז ע"ב) ד **אמר** רב נחמן אמר לי הונא בר נתן תנא מנין לברכת חתנים בעשרה שנא' (רות ד) ויקח (בועז) עשרה אנשים ור' אבהו אמר מהכא (תהלים סח) במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל ורב נחמן בהאי קרא דר' אבהו מאי דריש ביה מיבעיא ליה לכדתניא היה ר"מ אומר מנין שאפי' עוברים שבמעי אמן אמרו שירה על הים שנאמר במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל:

(דף ח) ה **רב** (אמי) [אסי] איקלע לבי רב אשי בהלוליה דבריה בריך שית לימא בהא קמיפלגי דמר סבר חדא יצירה הואי ומר סבר ב'

מאצבעות זו מזו ולאיזו מהוכרות ידו כו' הדא וחדא למלתיה. קיצה היא כל אחת יש גוה ערך ולא בגלדי גבוה: זו זרת. מן הקטנה מודדין זרת של תבן: זו קמיצה. מאצבע שאצל הקטנה מתחילין לימון הוסף בלא אצבעות על פס ידו הקמיצה והאמה אצבע יקומן: זו אמה. מאגדולה מודדין אמת בנין ואמת כלים: זו אצבע. למתן דמים של חטאת דכתיב ביה באצבעו: זו גודל. לנתן יד דלהכן והמטהר: משופות. אגוייבידא"ש בלע"ז: אליה. בשר שבכוף האוזן: נכוים תחלה לאברים. רכות והיות לכווה מכולם והכי נמי אמרינן במסכת ע"ז כאי נכרי דהגיר יי"א ברי למיכל אפילו מריה הודיה והע"פ בממהר לבבל:

ממקור ישראל. על ברכת מקור צריך קהל והיינו עשרה כמו בקהל את העדה ואין הקהל פחות מעדה ועדה עשרה כדילפינן מעדת מרגלים עד מתי לעדה הרעה יצאו יהושע וכלב:

בריך שית. יוצר האדם הוכיר: הדא יצירה הואי. כמ"ד בעירובין ויבן את הצלע פרצוף במתחלת

גליך צו טשועקים: זאלין מיר זאגין ווייל זיי זענין אפ גיטיילט איינער פון אנדערין. יעדער פינגער איז בזונדער. יעדער פינגער איז דאך גימאכט געווארין צו זיין זאך. ווארום דער תנא הט געזאגט דער קליינער פינגער הייסט זרת. דער אנדערער פינגער הייסט קמיצה. דער דריטער פינגער הייסט אמה. דער פערטער פינגער הייסט אצבע. דער גראבער פינגער הייסט גודל. נאר אזוי פרעגט רבי אלעזר פאר וואס זענין די פינגער שפיציג אזוי ווי טשועקים. אז א מענטש הערט מען הייבט אן צו רידין ניט גוטע רייד זאל ער אריין שטעקין די פינגער אין די אויערין ער זאל ניט הערין. דבי רבי ישמעאל האבען גילערנט פאר וואס איז דער אויער אין גאנצין הארט. אונ די אונטערשטע שטיקול איז ווייך. אז ער הערט מען הייבט אן צו רידין ניט גוטע רייד זאל ער אריין בייגין די אונטערשטע שטיקול די ווייכע אין אויער. ער זאל ניט הערין: די רבנן האבען גילערנט א מענטש זאל ניט מאכען הערין ליידיגע רייד צו זיינע אויערין. ווייל זיי ווערין אפ געברים פון די עבירה פריער וויא אלע גלידער:

ד **אמר**. רב נחמן האט גיזאגט הונא בר נתן האט מיר גיזאגט מיר האבין גילערנט פון וואנען ווייסין מיר אז בייא די ברכות פון חתן כלה דארף זיין צעהן מענטשין. ווארום עס שטייט אין פסוק בועז האט גינומען צעהן מענטשין. רבי אבהו זאגט פון דעם פסוק ווייסין מיר במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל. ווען מען לויבט צו גאט ווענין דעם קוואל פון קינדער דאס איז אויף א חתונה. דארף זיין די לויבונג ביי א פאר זאמלונג פון צעהן מענטשין: פרעגט די גמרא וואס דרש'ט רב נחמן מיט דעם פסוק וואס רבי אבהו האט גיברייגט. זאגט די גמרא רב נחמן דארף דעם פסוק צוא דער זאך וואס מיר האבין גילערנט. רבי מאיר זאגט פון וואנען ווייסין מיר אז אפילו די קינדער וואס זענין גיוועזן בייא זייער מוטער אין בויך האבין גיזאגט שירה ביי דעם ים. ווארום עס שטייט אין פסוק אין פאר זאמלונג ווען די יודען זענין גיוועזן פארזאמעלט ביי דעם ים: האבין זיי גילויבט גאט. אפילו די קינדער וואס זענין גיוועזן אין מקור נאך אין בויך פון זייער מוטער האבין אויך גילויבט גאט:

ה **רב** אסי איז גיוועזן ביי רב אשי אויף דער חתונה פון זיין זוהן. האט רב אסי גיזאגט זעקס ברכות. זאגט די גמרא וועלין מיר זאגין אז זיי קריגען אין דעם. דער וואס זאגט נאר

מסכת כתובות פרק ראשון

(דף ה) **א תני** בר קפרא בתולה נשאת בד׳ ונבעלת בה׳ הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אלמנה נשאת בה ונבעלת בו׳ הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם :

ב דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ דאלו במעשה שמים וארץ כתיב (ישעיה מח) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואלו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב (שמות טו) מכון לשבתך פעלת ה׳ מקדש ה׳ כוננו ידיך. השיב בבלי אחד ור׳ חייא שמו (תהלים צה) ויבשת ידיו יצרו ידו כתיב. והכתיב יצרו אמר ר״נ בר יצחק יצרו אצבעותיו כדכתיב (שם ח) כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך. מיתיבי (שם יט) השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע ה״ק מעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר :

ג דרש בר קפרא מ״ד (דברים כג) ויתד תהיה לך על אזנך אל תקרי אזנך אלא אזניך שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון (שם ע״ב) יניח אצבעו באזניו והיינו דא״ר אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם דומות ליתדות מ״ט אילימא משום דמחלקן כל חדא וחדא למלתיה

הבעלת בה. מתחתכן בד׳ ויכנס ליל ה׳ : ברכה לדגים. פרו ורבו ומלאו את המים : הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם. פרו ורבו ומלאו את הארץ :
אף ידי. הוא יד : מקדש. מעשה ידי צדיקים הוא : ה״ק. הכי ומעשה ידיו במעשה הצדיקים כתיב בקרוין מעשה בלהם מעשה ידיו של הקב״ה וה״ק ומעשה ידיו דהיינו מעשה הצדיקים מגיד הרקיע שהרקיע מגיד עליהם לבריות שהם צדיקים שמתפללים על הגשמים ומטר יורד :
יניח אצבעו. שהיא כפויה כיתד : מ״ט. כלומר במאי דומות כיתדות : אילימא דמחלק.

א תני. בר קפרא האט געלערנט אבתולה זאל חתונה האבען מיטוואך פארן נאכט. אונ די בעילה זאל זיין די נאכט וואס געהער צוא דאנערשטאג : וייל דאנערשטאג איז געזאגט געווארין אברכה צוא די פיש זייא זאלין זיך מעהרין . אאלמנה זאל חתונה האבין דאנערשטאג. אונ די בעילה זאל זיין די נאכט וואס געהער צוא פרייטאג . וייל פרייטאג איז געזאגט געווארין אברכה צו מענטשין זייא זאלין זיך מעהרין :

ב דרש. בר קפרא האט גידרשת ווס די צדיקים האבען גימאכט איז גרעסער ווי די בשאפונג פון הימעל אונ ערד . ביי די בשאפונג פון הימעל אונ ערד שטייט מיין לינקע האנט האט גימאכט די ערד אונ מיין רעכטע האנט האט גימאכט דעם הימעל . אונ ביי די זאכען ווס די צדיקים האבען גימאכט שטייט דעם בית המקדש האט גאט אן גיברייט מיט זיינע ביידע הענט. האט איינער פון בבל גיפרעגט . זיין נאמען איז רבי חייא . עס שטייט דאך אין פסוק וִיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ . די טריקעניש האבען זיינע הענט בשאפען . איז דאך ביידע הענט. זאגט די גמרא עס שטייט ידו. זיין האנט : איין האנט . פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך יצרו. זייא האבען בשאפען. איז דאך צווייא הענט : האט רב נחמן בר יצחק געזאגט זייא האבען בשאפען מיינט מען דיא פינגער . אזוי ווי עס שטייט אין פסוק איך זעה דיינע הימלען וואס דיינע פינגער האבען גימאכט. פרעגט דיא גמרא עס שטייט אין פסוק די הימלען דער ציילען דעם כבוד פון גאט אונ דיא ווערק פון דיינע הענט זאגט דער הימעל . אז עס שטייט דיינע הענט. איז דאך צווייא הענט. זאגט די גמרא אזוי מיינט דער פסוק דיא ווערק פון דיא הענט פון די צדיקים ווער זאגט . דער הימעל. דיא ווערק פון די צדיקים איז זייערע גוטע מעשים : דאס זאגט דער הימעל. אז די צדיקים בעטן רעגן גיט דער הימעל רעגן. פון דעם ווייס מען אז זיי זענען צדיקים :

ג דרש. בר קפרא הט גידרשת. עס שטייט אין פסוק ויתד תהיה לך על אזנך. זאלסט נים לייענען אזנך. נאר זאלסט לייענען אזניך. דיינע אויערין. דו זאלסט האבין אטשוואק ביי דיינע אויערין. אז א מענטש הערט מען הייבט אן צו ריידין נים גוטע רייד זאל ער אריין שטעקן די פינגער אין די אויערין ער זאל נים הערין. דס איז אזוי וויא רבי אלעזר הט געזאגט פר וואס זענען דיא פינגער פון א מענטש גליך וויא טשוועקים. פרעגט דיא גמרא מיט וואס זענען די פינגער

מיל אדם. נידע שלא המית: מתעסק בו. מסדרת עסקיהן: העפ"כ מת בנו. של נחוניה בגמרא פק דרכו של מקום מדקדק עם חסידיו: וסביביו נשערה. לשון חוט השערה: עם סביביו. עם צדיקים הקרובים אליו:
שראו לו דמות אדם. מההולה כשלעק: בבואה דבבואה. צל צלו: אמרינו יונתן שידא. שד סיס לו בקי נכן:

מנהיגו אמרו לו וכי נביא אתה אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא דבר שהצדיק מתעסק בו יכשל בו זרעו. א"ר אבא אעפ"כ מת בנו בצמא שנא' (תהלים נ) וסביביו נשערה מאד מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה ר' חנינא אומר מהכא (שם פט) אל נערץ בסוד קד. שים רבה ונורא על כל סביביו:

ן (דף קכב) **מתני** מעשה בצלמון באחד שאמר אני [איש] פלוני בן איש פלוני נשכני נחש והרי אני מת והלכו ולא הכירוהו והלכו והשיאו את אשתו:

גמ' ודילמא שד הוה אמר רב יהודה אמר רב שראו לו דמות אדם אינהו נמי דמו' יחזו ליה בבואה ואינהו נמי אית להו בבואה דחזו ליה בבואה דבבואה ודילמא לדידהו נמי אית להו בבואה דבבואה א"ר חנינא אמר לי יונתן שידא בבואה אית להו בבוא הדבבואה לית להו:

סליק מסכת יבמות

תני

דאס איז געוועזן אברהם אבינו און דער שעפס איז געוועזן דער איל פון יצחק. האט מען געזאגט צו רבי חנינא דיא ביסט אנביא פון וואנען האסטו געוואוסט אז זיא וועט ניט שטארבן אין גרוב. האט רבי חנינא געזאגט ניט איך בין אנביא און ניט איך בין אזוהן פון אנביא. נאר דיא זאך וואס דער צדיק רבי נחוניא האט געמאכט פון וועגין אמצוה (ער האט געגראבן דיא ברונענס דיא יודין זאלין האבען אין וועג וואסער) וועלין זיינע קינדער ניט שטארבן דורך דיא מצוה. האט רבי אבא געזאגט פון דעסטוועגין איז אזוהן פון רבי נחוניא געשטארבן אין דארשט ווארום עס שטייט אין פסוק וסביביו נשערה מאוד. דער פסוק לערונט אונז אז גאט ברעכונט מיט די צדיקים וואס ארום אים וועגין ביז איין האר. אז אצדיק טוהט אעבירה אזוי דין ווי אהאר שטראפט אים באלד גאט. רבי חנינא זאגט פון דעם פסוק וויסין מיר גאט איז פיל געשטארקט אין דיא פארזאמלונג פון דיא היילינגע. און ער איז פירכטערליך אויף דיא צדיקים וואס וועני ארום אים:

ן מתניתין. מעשה. עס האט געטראפען אין דיא שטאט צלמון מען האט געהערט ווייא איינער האט געזאגט איך בין דער מענטש דער זוהן פון דעם מענטש (ער האט געזאגט זיין נאמען און זיין פאטערס נאמען). אשלאנג האט מיך געביסען און איך בין געשטארבין. זענין געגאנגען מענטשין אויף דעם ארט וואס ער האט געזאגט: און מען האט געזעהן ליגען אטויטין מענטש. מען האט אים אבער ניט דער קענט אויב ער איז דער זעלביגער מענטש וואס ער האט געזאגט פון דעסטוועגין האט מען געזאגט אז זיין ווייב מעג נעמען איין אנדער מאן פרעגט דיא גמרא טאמער איז דאס געוועזן אשד: האט רב יהודה געזאגט פון רבס וועגין מען האט געזעהן ווען ער האט געשריגען האט ער געהאט אגעשטאלט פון אמענטש. פרעגט דיא גמרא שדים זעהן אויך אויס ווייא מענטשין. זאגט דיא גמרא מען האט געזעהן פון אים אשאטען. פרעגט דיא גמרא שדים האבען אויך אשאטען. זאגט דיא גמרא מען האט געזעהן פון זיין שאטען נאך אשאטען. פרעגט דיא גמרא טאמער האבען שדים אויך אשאטען פון אשאטען: האט רבי חנינא געזאגט דער שד יונתן האט מיר געזאגט דיא שדים האבען נאר איין שאטען אבער א[illegible] פון אשאטען האבען זייא ניט:

באותה שעה כמה גדולים דברי חכמים שאומרים מים שיש להם סוף מותרת מים שאין להם סוף אסורה. תניא א"ר עקיבא פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שמטרפת בים והייתי מצטער על ת"ח שבה ומנו ר"מ כשעליתי למדינת קפוטקיא בא וישב ודן לפני בהלכה אמרתי לו בני מי העלך אמר לי גל טרדני לחבירו וחבירו לחבירו עד שהקיאוני ליבשה אמרתי באותה שעה כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף אשתו מותרת מים שאין להם סוף אשתו אסורה:

חופר שיחין. לעולי רגלים ימים מתכנסים בהם והיו שותין הם ובהמתם: שלום. שמדיין יכולה להיות וכן בשניה אבל בשלישית שאינה יכולה להיות אמר לי"ן עלתה שידוע היה לו שלא תמות בהם כדלקמן דבר שהיה מתעסק בו אותו צדיק תביא לא יכשל בו זרעו: זכר של רחלים. זה אילו של יצחק: וזקן אמר מנהיגו. זה אנטיגנס נביא

ה תנו רבנן מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור הגדול ובאו והודיעו לר' חנינא בן דוסא שעה ראשונה אמר להם שלום. שניה אמר להם שלום. שלישית אמר להם עלתה אמר לה בתי מי העלך אמרה לו זכר של רחלים נזדמן לי וזקן מנהיגו

דיא רשעים קומען אויף אמענטשין. זאל ער איינבייגין דעם קאפ. אונ זאל איבער ווארטין דיא שלעכטע צייט. האב איך גזאגט אין דער צייט וויא גרויס זענין דיא רייד פון די חכמים וואס זייא זאגין אז איינער איז אריין גיפאלען אין אוואסער וואס מען זעהט ארום דעם ברעג. מעג דאס ווייב נעמען איין אנדער מאן. אונ אויב ער איז אריין גיפאלען אין אוואסער וואס מען זעהט ניט דעם ברעג ארום. טאר ניט דאס ווייב נעמען קיין אנדער מאן. טאמער איז ער ערגעץ ארויס געשוואמען אונ איז אוועק אין איין אנדער שטאט אונ לעבט נאך. מיר האבען גילערונט רבי עקיבא האט גזאגט אמאהל בין איך גיגאנגען אין אשיף אויף דעם וואסער. האב איך גיזעהן וויא אשיף ווערט צוא בראכען אין ים: האב איך גיהאט צער אויף דעם תלמיד חכם וואס איז גיוועזן אין דיא שיף. דאס איז גיוועזן רבי מאיר. אז איך בין גיקומען אין דיא מדינה קפוטקיא. איז גיקומען רבי מאיר אונ איז גיזעסין פאר מיר אונ האט גיקלערט אין אדין. האב איך גזאגט צו אים מיין זוהן ווער האט דיך ארויס גינומען פון וואסער. האט רבי מאיר צוא מיר גזאגט איין וואל האט מיך גיווארפען צום אנדערין. אונ דער אנדערער וואל האט מיך גיווארפען צום דריטען וואל אונ אזוי איינער צום אנדערין ביז מען האט מיך ארויס גיווארפין אויף דיא טריקעניש האב איך גזאגט אין דער צייט וויא גרויס זענין דיא רייד פון דיא חכמים וואס זייא האבין גזאגט אז איינער איז אריין גיפאלן אין אוואסער וואס מען זעהט ארום דעם ברעג. מעג דאס ווייב נעמען איין אנדער מאן אונ אויב ער איז אריין גיפאלען אין אוואסער וואס מען זעהט ניט דעם ברעג ארום. טאר ניט דאס ווייב נעמען קיין אנדער מאן. טאמער איז ער ערגעץ ארויס געשוואומען אונ איז אוועק אין איין אנדער שטאט אונ לעבט נאך:

ה תנו רבנן. דיא רבנן האבן גילערונט עס איז אמאהל גיוועזן איינער האט גיהייסן נחוניא. ער פלעגט גראבין ברונענס אויף דיא פעלדער אז יודין וועלין גיין אויף יום טוב אין ירושלים זאלין זייא האבען אין וועג וואסער צום טרינקען. איז דיא טאכטער פון נחוניא אמאהל אריין גיפאלען אין אגרויסע גרוב. איז מען גיקומען צו רבי חנינא בן דוסא פרעגין וואס מען זאל טאהן. דיא גרוב איז גאנץ טיף אונ מען קען איר ניט ארויס נעמען. דיא ערשטע שעה האט רבי חנינא גיזאגט עס איז שלום: זיא לעבט נאך. דיא אנדערע שעה האט רבי חנינא גזאגט עס איז שלום. זיא לעבט נאך. דיא דריטע שעה האט רבי חנינא גזאגט זי איז שוין ארויס גיקומען פון גרוב. האט רבי חנינא צו איר גזאגט מיין טאכטער ווער האט דיך ארויס גינומען פון גרוב: האט זיא גזאגט צו רבי חנינא אזכר פון שעפסין איז גיקומען געבין גרוב אונ איין אלטער מאן האט אים געפירט. אונ דער אלטער מאן האט מיך ארויס גינומען פון גרוב:

אי שאין להם סוף שלח להו מים שאין להם סוף הה"מ עבדת הכי מטעא טעינא אנא סברי כיון דקוו וקיימי כמים שיש להם סוף דמי ולא היא כיון דאיכא גלי אימור גלי אשפליה קרי שמואל עליה דרב (משלי יב) לא יאונה לצדיק כל און קרי רב עליה דשמואל (שם יא) ותשועה ברוב יועץ:

מי הוו ליה: גלי אשפליה. למקום רחוק ומכסיפלו: לא יאונה לצדיק כל און. בלא בלא תקלה לידו של רב לגדות את רב שילא: ותשועה ברוב יועץ. תשועה מן המכשול מפני שנשאלתי עצה בשמואל: נענעתי לו ראשי. וענה ע"ג והלך לו: שנענע לו ראשו. ידעתי מתוך הכבעה ולא יתגרס בכן:

תוספ

ג **אמר** רב אשי הא דאמרי רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה ה"מ באיניש דעלמא אבל צורבא מרבנן לא אי זסליק קלא אית ליה ולא היא ל"ש איניש דעלמא ול"ש צורבא מרבנן דיעבד אין לכתחלה לא:

ד **תניא** אמר ר"ג פעם אחת היתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה (בים) והייתי מצטער על ת"ח שבה ומנו ר"ע וכשעליתי ביבשה בא וישב ודן לפני בהלכה אמרתי לו בני מי העלך אמר לי דף של ספינה נזדמן לי וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי מכאן אמרו חכמים אם יבאו רשעים על אדם ינענע לו ראשו אמרתי באותה

און מען קען ניט שווימען אין דעם וואסער איז דאס אזוי וויא א וואסער וואס מען זעהט ארום אבערע: אז ער וואלט ניט דער טרונקען געווארין וואלט מען אים געזעהן ארויס געהן. ווארום אוועק שווימען ווייט קען ער ניט. אבער עס איז ניט אזוי ווייל אז עס קומט געווינט ווארפט דער ווינט די וואסער ארוין. און אראפ טאמער האט אים די וואסער ערגעץ פאר שטייסן אוי דארט איז ער ארויס ליגאנגען לעבעדיג. און לעבט נאך. האט שמואל געלייענט אויף רב צום צדיק וועט ניט טרעפען ער זאל טאהן אומרעכטע זאך. ער האט דיך ניט געטראפין דו זאלסט אומזיסט מתיר זיין רב שילא. און רב האט געלייענט אויף שמואל דורך פיל עצות ווערט מען געהאלפין ווייל דו האסט מיר געגעבין אזוי א עצה דריבער האב איך ניט מתיר געווען רב שילא:

ג **אמר**. רב אשי האט געזאגט דאס וואס די רבנן האבין געזאגט אז איינער איז דער טרונקען אין א וואסער וואס מען זעהט ניט ארום דעם ברעג טאר ניט זיין ווייב נעמען איין אנדער מאן. ווארום טאמער איז ער ערגעץ אוועק געשוואומען און איז דארטין ארויס פון וואסער און ער לעבט נאך. דאס איז נאר ביי א פראסטין מענטש. אבער ביי אלמדן האבען מיר ניט מורא צו האבען: ווארום אז ער וואלט ארויס געקומען פון וואסער און וואלט געוואוינט אין א פרעמדע שטאט וואלט מען געהערט פון אים. אבער עס איז ניט אזוי דער דין. ביי א פראסטער מענטש איז דער טרונקען געווארין און ביי אלמדן. אויב דאס ווייב האט שוין גענומען איין אנדער מאן זאל זיא וואוינען מיט אים. און אויב זיא האט נאך ניט גענומען קיין אנדער מאן. נאר זיא קומט צו בית דין פרעגין אויב זיא מעג נעמען איין אנדער מאן: זאגט מען איר זיא טאר ניט נעמען קיין אנדער מאן:

ד **תניא**: מיר האבען געלערנט רבן גמליאל האט געזאגט אמאהל בין איך געפאהרען אין א שיף אויפן וואסער. האב איך געזעהן ווי א שיף איז צוא בראכען געווארין אין וואסער. איך האב געהאט צער אויף דעם תלמיד חכם וואס איז געווען אין דיא שיף. דאס איז געווען רבי עקיבא. אז איך בין געקומען אויף דער טרוקעניש. איז געקומען רבי עקיבא און האט זיך געזעצט פאר מיר און האט געקלערט אין א דין. האב איך געזאגט צו רבי עקיבא מיין זוהן ווער האט דיך ארויס גענומען פון וואסער. האט רבי עקיבא צו מיר געזאגט א ברעט פון דיא שיף האט זיך מיר געטראפען. האב איך מיך געלייגט אויף דיא ברעט און בין געשוואומען. און יעדער וואל וואסער וואס איז ארויף געפאלען אויף מיר האב איך ארונטער געבויגען דעם קאפ. און דער וואל איבערד גיגאנגען איבער מיר. פון דאנען האבען געזאגט דיא חכמים און

דקולבא גברא לא בעיא טלפחי לקידרא תנא וכולן מזונות ותולות בבעליהן:

האשה בתרא פרק ששה עשר

א (דף קכ) **מתני'** אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם וכו': **גמ'** ת"ר פדחת ולא פרצוף פנים פרצוף פנים ולא פדחת אין מעידין עד שיהיו שניהם עם החוטם אמר אביי ואיתימא רב כהנא מאי קראה (ישעיה ג) הכרת פניהם ענתה בם אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי הוו כסקי ביה דבי ריש גלותא זוזי אייתי קירא דבק בבלייתא דבק באפותיה חלף קמייהו ולא בשקרוה:

ב (דף קכא) **ההוא** גברא דטבע באגמא דסמקי אנסיב רב שילא לדביתהו א"ל רב לשמואל תא נשמתיה א"ל נשלח ליה ברישא שלחו ליה מים שאין להם סוף אשתו אסורה או מותרת שלח להו אשתו אסורה ואגמי דסמקי מים שיש להם סוף או

אין מעידין. על האיש שמת אלא"כ ראוהו פס פרצוף פנים עם החוטם שיכולין לבכירו בזה וכו': פדחת. מצח: הכרת פניהם ענתה בם. עדות כם אלמא אין עדות בשאר גוף אלא בהיכר פנים: קירא. שעוה: דבק בבלייתא. דבקה במטפט מטלית בלויה: בלייתא. בגד בלוי: באפותיה. במצחו:

אגמא דסמקי. אגם של אותו מקום: אגם. מרב"ק בלע"ז עומד במקומו ואינו מים חיים: כמים שיש להם סוף דמי. שאינו יכול לצוף על [פניהם] למרחוק הלכך אם איתא דסליק

אביי ער איז גאר אמאן. מיר האבין גילערונט דיא אלע ווייבער זענען מזונה אונ אז זייא האבין אקינד זאגין זייא דאס איז פון זייערע מאנען:

פרק ששה עשר

א מתניתין. אין. אז מען האט גיזעהן א גישטארבענעם מענטש וואס ער האט נאך גיהאט דעם גאנצין פנים מיט דעם נאז. מעג מען עדות זאגין אויף אאשה אז איר מאן איז גישטארבין אונ זיא מעג גיעמען אמאן. דיא גמרא זאגט דיא רבנן האבין גילערונט אז מען האט גיזעהן דעם שטערין. אונ נית דעם פנים. אדער מען האט גיזעהן דעם פנים אונ נית דעם שטערין טאר מען נית עדות זאגין אז דאס איז דער מענטש וואס זייא מיינען. ווארום מען קען אביסעל טאהן האבין. ביז מען זאל זעהן דעם גאנצין פנים מיט דעם שטערין מיט דעם נאז. קען מען דער קענען ווער דער מענטש איז גיווען. אביי זאגט אנדערע זאגין רב כהנא האט גיזאגט דאס ווייסין מיר פון דעם פסוק דיא דער קענונג פון זייער פנים האט עדות גיזאגט אויף זייא. דיא מענטשין פון ריש גלותא האבין גימאנט געלט בייא אבא בר מרתא דאס איז אבא בר מניומי. האט אבא גינומען אביסול וואקס האט אויף גיקלעבט אויף אטיכול אונ האט אן גיקלעבט דיא טיכול מיט דיא וואקס אויף זיין שטערין. אונ איז גיגאנגען פאר בייא דיא מענטשין פון ריש גלותא אונ זייא האבין אים נית דער קענט:

ב ההוא. אמענטש איז אמאהל דער טרונקען גיווארין אין דעם זומפ פון דעם ארט סמקי. האט רב שילא גיזאגט זיין ווייב מעג נעמען אמאן. האט רב גיזאגט צו שמואל קום מיר וועלין מתרים זיין רב שילא. האט שמואל גיזאגט מיר וועלין פריער שיקען צו אים פרעגין פאר וואס ער האט אזוי גיטאהן. האט מען געשיקט צו אים פרעגין אז אמענטש איז דער טרונקען גיווארין אין אטייך וואס מען זעהט נית דעם ברעג פון קיין זייט. מעג זיין ווייב נעמען אמאן אדער ניין. האט רב שילא געשיקט זאגין: זיין ווייב טאר נית נעמען אמאן. האבין זייא נאך געשיקט צו רב שילא פרעגין דער זומפ פון דעם ארט סמקי איז אוואסער וואס מען זעהט אבערעג ארום. אדער וואס מען זעהט נית קיין ברעג ארום. האט רב שילא געשיקט זאגין דער זומפ איז אוואסער וואס מען זעהט נית קיין ברעג ארום: האבין זייא געשיקט צו רב שילא פאר וואס האסטו גיזאגט אז דיא ווייב פון דעם דער טרונקענעם מעג נעמען אמאן. האט רב שילא גיזאגט איך האב גיהאט אטעות. איך האב גימיינט ווייל דאס איז אשטייענדיג וואסער

אגרא לדידיה קמ"ל. ואבע"א **תוקע** עצמו לדבר **הלכה** בדיינא דאתי דינא לקמיה וגמר הלכה וכדמי מלתא למלתא ואית ליה רבה ולא אזיל כשאיל **דא"ר שמואל** בר נחמני **א"ר** יונתן לעולם יראה דיין עצמו כאלו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוח **לו** מתחתיו שנאמר (שה"ש ג) הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל וגו' מפחד בל לות כפחד **של** גיהנם שדומה ללילה:

דפסיקה: תגמר הלכתא. יודע הלכה [ואינו] אלין חכמה דין כגון שהגיע כ"כ ומדמי מלתא למלתא ולא מבחין לרבותיו היינו תוקע בזומן ותבין על ההלכה בהוא יודע: גבורים. דיינים: שבגלות. מבתנום אלו: מטתו. בית המקדש שנבנה לשכת הגזית:
מן זו גופים ב' כל דהו בעל: דשומשמנא גברא. גוף כנמלה: כורכה בי הרתא רמית. מזוקת שלמה כנמלה ויותנת כבלה אלא הטובות הורות כהלן: דנפלא. אומנותו מהופכה מגפן גמר: דקולסא גברא. שמן פסול מבפחה: טלפחי. עדבים בהוא מאכל קל והין הכרון כים כ"כ אינה בזולה ממנו לך יקרא שמו עליה:

האשה שלום פרק חמשה עשר

א (דף קיח ע"ב) **א"ל** רבינא לרבא דמוכה **גט** יאשתו במקום קטטה **מהו כיון דאית** ליה קטט' בהדה זכות הוא לה או **דילמא** ניחא דגופה **עדיף לה** **ר"ש** דאר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו אביי אמר דשומשמנא גברא כורכה **בי** הרתא **ימו לה** רב פפא אמר דנפצא **גברא תיקרי** בסיפי בבא ותיתיב רב אשי אמר דקולסא

האבין שכר פון מצות. זאגט אונז רבי יוסי אז ער האט ניט קיין שכר פון מצות. נאר פון תורה לערנען אליין נעמט ער שכר. אונ אז דו ווילסט וועל איך דיר זאגין תוקע עצמו לדבר הלכה מיינט מען אדיין וואס פאר אים איז גיקומען אין תורה. אונ ער האט גילערנט דינים. אונ ער פאר גלייכט דעם דין וואס ער דארף פסקנין צו דעם דין וואס ער האט גילערנט אין חשן משפט, אונ ער האט א רבי אונ ער גייט ניט פרעגין ביא זיין רבי אויב דער דין איז ריכטיג גלייך צו דעם דין וואס ער האט גילערנט: אויף דעם דיין וועט קומען אין שלעכץ נאך דיא אנדערע: ווארום רבי שמואל בר נחמני האט גיזאגט פון רבי יונתן וועגין אדיין זאל אייביג זעהן וויא אשווערד ליגט צווישען זיינע פיס אונ דער גיהנם איז האפין אונטער אים. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא בעט פון שלמה דאס מיינט מען דעם בית המקדש פון גאט דארט זענען גיוועזען זעכציג שטארקע מענטשין דיא שטארקסטע פון יודין דאס מיינט מען דיא דיינים וואס זענען גיזעסין אין לשכת הגזית יעדער האט גיהאלטין אשווערד ביא זיין זייט. פאר דיא שרעק פון ביא נאכט. פאר דיא שרעק פון גיהנם וואס ער איז פינסטער וויא דיא נאכט זעהן ברי"ף ומהרש"א:

פרק חמשה עשר

א אמר: רבינא האט גיזאגט צו רבא אז אמאן איז צו קריגט מיט זיין ווייב **את** דער מאן האט גיזאגט צו איינעם זייא זוכה דעם גט פאר מיין ווייבס וועגין. וויא איז דער דין. וייל ער איז מיט איר אין קריג איז דער גט פאר איר אטובה: קען איין אנדערער זוכה זיין דעם גט פון איר וועגין. ווארום מען קען טאהן אמענטשין אטובה אפילו ער ווייס ניט: אדער גיין אפילו זיא איז מיט אים אין קריג פון דעסטוועגין וויל זיא דאך ער זאל זיין איר מאן איז זיא ניט גיגט. זאגט דיא גמרא דאס איז ניט קיין גט ווארום ריש לקיש האט גיזאגט עס איז בעסער צו זיצען צוויא מענטשין בעזאמען וויא צו זיצען אליין. אביי זאגט אז אאשה האט אמאן אזוי גרויס וויא אמילב שטעלט מען איר שוין אשטוהל צווישען דיא גרעסטע ווייבער. רב פפא זאגט אפילו אאשה דעט אמאן וואס בארשט וואל נעמט זיא אשטוהל אונ זיצט אויף דיא גאס ביא דיא שוועל פון איר שטוב. רב אשי זאגט אז אאשה האט אמאן אפילו ער איז פון אמיאוסה פאמיליע פון דעסטוועגין פעלאנגט זיא ניט פון אים אפילו ארבעט צום קאכין.

מ"ד (משלי יא) רע ירוע כי ערב זר רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים ולערבי שלציון ולתוקע עצמו לדבר הלכה מקבלי גרים כר' הלבו דא"ר הלבו קשים גרים לישראל כספחת בעור. ערבי שלציון דעבדי שלוף דוץ. תוקע עצמו לדבר הלכה דתניא ר' יוסי אומר כל האומר אין לו תורה אין לו תורה פשיטא אלא כל האומר אין לו אלא תורה אין לו אלא תורה הא נמי פשיטא אלא דאפי' תורה אין לו מ"ט אמר רב פפא אמר קרא (דברים ה) ולמדתם ועשיתם כל שישנו בעשיה ישנו בלמידה כל שאינו בעשיה אינו בלמידה ואבע"א לעולם כדקאמרת מעיקרא כל האומר אין לו אלא תורה אין לו אלא תורה ודקאמרת הא נמי פשיטא לא צריכא דקא מגמר לאחרינא ואזיל ועבדי מהו דתימא אית ליה

אגרא

ויתבטמי לא יחפו. רעה אחר רעה: כי ערב זר. המערב גרים זרים בישראל והנכנס בערבון נמי משמע: ולתוקע עצמו. וכיפא דקרא ושונא תוקעים בוטח וכולה מפרש לה: קשים גרים. שאין בקיאין בדקדוקי מצות ולמדין ישראל ממעשיהן: כספחת. ניבמא דקרא נקט וגנות הגר עליהם ונכפהו על בית יעקב: שלציון. שם מקום שמניחין שלוה ותופסין הערב ל"א שלציון קוראים שם שערבנות על שם שעריקין שלוף דוץ שולף עצמו מן הגוים והוקע (ודן) עצמו על הערב: דוץ לשון תוקע כדאמרינן דלה ושפה: תוקע עצמו לדבר הלכה. שאומר הריני שונה ואיני מקיים ואקבל שכר התלמוד: אין לו תורה. אינו עוסק בתורה: אין לו תורה. אינו מקבל שכר תלמוד תורה: אין לו אלא תורה. אינו עוסק בשום מצוה בשונה אלא בתורה אינו מקבל עליהם שכר אלא שכר תלמוד תורה: אפילו תורה. אפילו שכר לימוד אין לו: ואבע"א כדמעיקרא. אין לו אלא תורה ודקאמרת הא נמי פשיטא לא צריכא וכו': אית ליה אגרא.

דעביה

יצחק האט געזאגט עס שטייט אין פסוק רע ירוע כי ערב זר. איין שלעכט נאך די אנדערע זאל קומען צוא דיא מענטשין וואס נעמען צו גרים צווישען יודין. איז דער טייטש כי ערב זר. יואס מען האט אריין געמישט פרעמדע מענטשין צווישען יודין. אונ איין שלעכט נאך די אנדערע זאל קומען צו דעם ערב פון ציון. צו דעם מענטשין כי ערב זר. וואס ער שטייט גוט פאר אפרעמדין. אז דער פרעמדער וועט ניט בצאהלין זאל ער בצאהלין; אונ איין שלעכט נאך דיא אנדערע זאל קומען לתוקע עצמו לדבר הלכה צו דעם מענטש וואס ער זאגט איך וועל לערנען התורה אונ וועל ניט מקיים זיין. וועל איך האבין שכר פאר דעם לערנען אליין. פאר וואס זאהל מען ניט צוא נעמין קיין גרים. אזוי וויא רבי חלבו האט געזאגט גרים זענין שלעכט צו יודין אזוי וויא קרעץ צום לייב; ווייל גרים ווייסין ניט אזוי גוט די דינים. אונ זיי זענין נאך געוואוהנט פון פריער ווען זיי זענין געווען גוים. אונ די יודין וואס וואוהנען מיט זיי צו זאמען לערנין זיך אפ פון זיי די שלעכטע וועגין זייא געשטראפט. וואס איז דער ערב פון ציון: אין ציון גייט ניט דער מלוה וואס האט פר בארגט מאנען ביא דעם לוה וואס האט געבארגט; נאר ער גייט גלייך מאנען ביי דעם ערב. וואס ער איז גוט געשטאנען פאר דעם לוה. דריבער זאל ניט גוטשטיין איינער פאר דעם אנדערין. מיר האבין געלערנט רבי יוסי זאגט דער וואס זאגט ער וועט ניט לערנען תורה. האט ער ניט קיין שכר פאר תורה לערנען. פרעגט דיא גמרא געוויס. אז ער האט ניט געלערנט וויא אזוי זאל ער האבין שכר פאר לערנען. נאר אזוי מיינט רבי יוסי דער וואס זאגט ער וועט ניט טאהן קיין מצוה נאר ער וועט לערנען תורה האט ער ניט קיין שכר פון קיין מצוה נאר פון תורה לערנען. פרעגט דיא גמרא דאס איז דאך אויך געוויס. אז ער האט ניט געטאהן קיין מצות וויא אזוי זאל ער האבין שכר פאר מצות. נאר אזוי מיינט מען אפילו שכר פאר תורה לערנען האט ער אויך ניט. פאר וואס. האט רב פפא געזאגט עס שטייט אין פסוק ולמדתם ועשיתם. איר זאלט לערנען אונ טאהן מיינט מען איר זאלט לערנען צום טאהן; דער וואס טוהט מצות קומט אים שכר פאר לערנען אויך. אונ דער וואס טוהט ניט קיין מצות קומט אים פאר לערנען אויך ניט קיין שכר, אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין רבי יוסי מיינט טאקי אזוי וויא מיר האבין פריער געזאגט דער וואס זאגט ער וועט ניט טאהן קיין מצות נאר ער וועט לערנען תורה. האט ער ניט קיין שכר פון קיין מצוה נאר פון תורה לערנען אונ וואס דו האסט געפרעגט דאס איז דאך אויך געוויס. אז ער האט ניט געטאהן קיין מצות וויא אזוי זאל ער האבין שכר פאר מצות. אזוי מיינט מען אפילו ער האט געלערנט תורה מיט אנדערע מענטשין. אונ די מענטשין האבין געטאהן מצות. וואלט איך מיינען ער זאל אויך

ידבק בג' דברים בחליצה ובהבאת שלום ובהפרת נדרים בחליצה כאבא שאול דתניא אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי לשם אישות לשם דבר אחר כאלו פוגע בערוה וקרוב בעיני להיות הולד ממזר. בהבאת שלום דכתיב (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו (שם ע"ב) וא"ר אבהו אתיא רדיפה רדיפה כתיב הכא בקש שלום ורדפהו וכתיב התם (משלי כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. בהפרת נדרים כר' נתן דתניא ר' נתן אומר הנודר כאלו בנה במה והמקיימו כאלו הקריב עליה קרבן. ויתרחק מג' דברים מן הבא ניס ומן הפקדונות ומן הערבונות. מן המאונים דלמא גדלה ומחרטא בה מן הפקדון כבר מתא דבייתיה בי בייתיה דטי מן הערבונות בערבי שלציון דאמר רבי יצחק מ"ד

כאלו בנה ... שכונס את יבמתו לשם וגו': וה"ר הכהו. במסכת קדושין: רודף צדקה. דבמה שכר גדול להנאות ... כשלא תזכו יזכין קיימת לו לעולם הבא כגמילות חסדים דכתיב בהו ימצא חיים צדקה וכבוד צדקה בעוה"ב וכבוד בעוה"ז: כאלו בנה במה. בשעת איסור הבמות דהוא דכתיב וכי תחדל לנדור וגו' כא אם לא תחדל יהיה בך חטא: כאילו הקריב קרבן. ... עליו בהי ... אלא יעך ... כדי שלא יבא ... בך: מן הערבונות. שלא יהא ערב: ... לא יקבל פקדון ... : דשכיחי בי ... דמי. ... ויתגנבו

את זאל זיך דער ווייטערן פון דרייא זאכען. ער זאל זיך בהעפטין אין דריי זאכען. צוא געבין חליצה. אונ צוא מאכען שלום צווישען מענטשין וואס קריגען. אונ צוא מתיר זיין אנדר. פאר וואס זאל ער געבין חליצה. אזוי וויא אבא שאול האט גזאגט. וואריום מיר האבין גילערונט אבא שאול האט גזאגט דער וואס האט חתונה מיט איבמה ווייל זיא איז שיין. אדער ווייל ער וויל זיא נעמען פאר אווייב. אדער זיא גיפעלט אים וועגין איין אנדער זאך. קומט אים כרת גלייך וויא זיא וואלט אויף אים אסור גיוועזן. אונ עס איז בייא מיר נאנט צוא זאגין אז ער וועט מיט איר חתונה האבען אונ זיא וועט האבען א קינד. זאל דער קינד זיין אממזר. דריבער איז גלייכער מען זאל ניט מיבם זיין. נאר חליצה געבין. מען זאל מאכען שלום צווישען מענטשין וואס קריגען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בקש שלום ורדפהו. זוך שלום אונ יאג אים נאך. האט רבי אבהו גזאגט מען לערינט אגזרה שוה רדיפה רדיפה. דא שטייט בקש שלום ורדפהו. אונ דארט שטייט רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד: אזוי וויא דער וואס יאגט נאך צוא געבין צדקה אונ גמילות חסדים וועט ער געפינען לעבין. אונ רייכקייט צוא געבין צדקה. אזוי וועט ער האבין כבוד. אונ אזוי דער מענטש וואס זוכט צו מאכען שלום. וועט ער אויך געפינען לעבין. אונ רייכקייט צו געבין צדקה. אונ וועט האבען כבוד: דריבער דארף זיך אמענטש בהעפטן און דער מדה צו מאכען שלום. צו מתיר זיין א נדר: אזוי ווי רבי נתן האט גזאגט. וואריום מיר האבען גילערינט רבי נתן זאגט דער וואס זאגט א נדר איז גלייך וויא ער וואלט גיבאהט א במה. אונ דער וואס איז מקיים דעם נדר איז גלייך וויא ער וואלט מקריב גיוועזן א קרבן אויף דער במה. האט ער גיטאן צוויי עבירות. דריבער זאל זיך א מענטש דער ווייטערין פון צו טאן א נדר. אונ אויב ער האט גטאן א נדר זאל ער גיין צו א חכם ער זאל אים מתיר זיין דעם נדר. מען זאל זיך דר ווייטערין פון דריי זאכען. מען זאל ניט נעמען א ווייב תם איז אלט ווייניגער ווי צוועלף יאר. אונ ער זאל ניט אן נעמען צוא היטען אפרעמדע זאך. אז איינער בארגט געלט בייא זיין חבר. למשל ראובן בארגט געלט ביי שמעון. זאל לוי ניט זאגין צוא שמעון אויב ראובן וועט דיר ניט בצאהלין וועל איך דיר בצאהלין. פאר וואס זאל מען ניט נעמען א ווייב וואס איז אלט פאר צוועלף יאהר: ווייל באמער אז זי וועט גרויס ווערין וועט זי חרטה האבין אונ וועט זאגין זי וויל ניט דעם מאן. וועט זי שוין קענין אוועק גיין פון איהם אונ וועט ניט דארפין קיין גט. פאר וואס זאל מען ניט היטען א פרעמדע זאך. דאס איז נאר אז זייא זענין ביידע אין איין שטאט. איז זיין חבר איין איינגייען צו איהם אין שטוב. וועט ער ארויס גנבנין די זאך וואס ער האט גיגעבין צו היטען. אונ דער נאך וועט ער איהם מאנען ער זאל איהם די זאך צוריק געבין. וועט ער מוזין בצאהלין. מען זאל ניט זיין קיין ערב. דאס מיינט מען ביי א ערב פון ציון ועיין מהרש"א. וואריום ר' פי

יוסף שקליה רבי למטפחתיה דקא"ל רבך ולא רבי אדהכי אתת יבמה לקמיה דרבי (לכ חליץ) א"ל ר' לאבדן פוק ברקה לבתר דנפק א"ל ר' ישמעאל בר' יוסי כך אמר אבא איש כתיב בפרשה אבל אשה בין גדולה בין קטנה א"ל (רבי לאבדן תוב ארוכתיך) [תא] לא צריכת כבר הורה זקן הוה קא מפסע אבדן ואתי א"ל ר' ישמעאל בר"י מי שצריך לו עם קדש יפסע על ראשי עם קדש מי שאין לו צורך עם קדש היאך יפסע על ראשי עם קדש א"ל רבי לאבדן קום בדוכתיך. תנא באותה שעה נצטרע אבדן וטבעו שני בניו ומיאנו שתי כלותיו אמר רב נחמן בר יצחק בריך רחמנא דכספיה לאבדן בהאי עלמא:

שקליה רבי למטפחתיה. לגמלו של עממא ולא מיתה: פוק בדקה. אם הגיעה בתי בערות: לא צריכת. למבדקה: כבר הורה זקן. ר' יוסי: נצטרע אבדן. שגגתו של נשון הרע נגעים: מהי

בית שמאי פרק שלשה עשר

א (קף קס) תני בר קפרא אומר לעולם ידבק אדם בג' דברים ויתרחק מן ג' דברים ידבק

האט רבי ישמעאל געזאגט צו אבדן משה איז ווערט געוועזען צוא לערנען תורה פון גאט. האט אבדן געזאגט צו רבי ישמעאל ביכטו דען משה. האט רבי ישמעאל געזאגט צו אבדן איז דען דיין רבי גאט. האט רב יוסף געזאגט רבי האט שוין אפ גינומען זיין גיצאהלט ווייל ער הט גיהערט זייער קריג אונ ער האט געשוויגען; ווארום ווייל רבי ישמעאל האט געזאגט צו אבדן איז דען דיין רבי גאט. אונ ער האט ניט געזאגט מיין רבי. דער ווייל איז גיקומען איבמה פאר רבי צוא נעמען חליצה. האט רבי געזאגט צוא אבדן גייא זעה אויב זיא האט שוין צוויי האר ארום דיא ערוה: דער נאך וויא אבדן איז ארויס גיגאנגען; האט רבי ישמעאל ברבי יוסי געזאגט צוא רבי אזוי האט מיין פאטער געזאגט אין דער פרשה פון חליצה שטייט נאר איש. דער יבם וואס גיט חליצה דארף זיין אגרויסער עלטער וויא דר יצעהן יאהר). אבער דיא אשה וואס נעמט חליצה מעג זיין אגרויסע אדער אקליינע. דריבער דארף אבדן גאר ניט גיין זעהן אויב זיא האט שוין האר. האט רבי געזאגט צו אבדן גיי צוריק זיץ אויף דיין ארט דוא דארפסט שוין ניט גיין צוא דיא יבמה; ווארום אזוי האט גיפסקנת דער אלטער רבי יוסי. האט אבדן גיוואלט טרעטין צווישען דיא תלמידים אונ גיין אויף זיין ארט. הט רבי ישמעאל ברבי יוסי געזאגט צוא אבדן דער מענטש וואס דיא היליגע פאלק דארפין אים (אזוי וויא מיר); מעג ער טרעטין אויף דיא קעפ פון דיא היליגע פאלק. דער מענטש וואס דיא היליגע פאלק דארפין אים ניט (אזוי וויא דיך). וויא אזוי מעג ער טרעטין אויף דיא קעפ פון דיא היליגע פאלק. האט רבי געזאגט צוא אבדן שטייא אויף דיין ארט. מיר האבען גילערנט אין דער צייט וואס אבדן איז דא גישטאנען איז ער קרעציג גיווארין. אונ זיינע צוויא זיהן זענען דער טרונקען גיווארין: אונ זיינע צוויא שניר (דיא ווייבער פון דיא דער טרונקענע) האבען ניט גיוואלט וואהנען מיט זייערע שוואגערס. זייא האבען ניט גיוואלט מיובם ווערין. (זייא זענין גיוועזען קליינע. פאר צוועלף יאהר. אונ יתומות. אונ אז זייא זאגין זייא ווילען ניט דעם מאן אדער זייא ווילען ניט דעם יבם. דארפין זייא ניט קיין גט אונ ניט קיין חליצה). וועט ניט בלייבען קיין אנדיינקונג אויף דער וועלט פון דיא צוויא דער טרונקענע זיהן (ועיין מהרש"א): האט רב נחמן בר יצחק געזאגט גילויבט איז גאט וואס ער האט פאר שעמט אבדן אויף דער וועלט: ער זאל ניט דארפין גישטראפט ווערין אויף יענע וועלט:

פרק שלשה עשר

א תני. בר קפרא האט גילערנט איביג זאל זיך אמענטש בהעפטין אין דריי זאכען

עיניו למטה. כלפי ארץ ישראל משום דשכינה שם קיימא דכתיב והיו עיני ולבי שם: אהא דבי למתיבתא. למדרש ולמגר כל חד למיתב אדוכתיה: ר' ישמעאל בר' יוסי. בעל בשר היה כדאמרינן בהשוכר את הפועלים: מפסע ואזיל. פוסע לפני. אבנן תלמידו של רבי היה (ובירושלמי אנא יוחנן יודן ניבגא קינגא כך איתא בתוספתא): בקליס

והכתיב (ישעיה נה) דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב לא קשיא הא ביחיד הא בצבור ויחיד אימת אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אלו עשרה ימים שבין ר"ה לי"ה:

ך (ע"ב) רבי חייא ור"ש בר רבי הוו יתבו פתח חד מנייהו ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנא' (מ"א ט) והיו עיני ולבי שם כל הימים. וחד אמר עיניו למעלה שנא' (איכה ג) נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים. אדהכי אתי ר' ישמעאל בר' יוסי לגביהו אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בתפלה אמר להו כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות הללו. אדהכי אתא רבי למתיבתא אינהו דהוו קלילי (עול) יתבי בדוכתייהו ר' ישמעאל בר' יוסי אגב יוקריה הוה מפסע ואזיל א"ל אבדן מי הוא זה שמפסיע על ראשי עם קדש א"ל אני ישמעאל בר' יוסי שבאתי ללמוד תורה מפי רבי א"ל וכי אתה הגון ללמוד תורה מפי רבי א"ל וכי משה ראוי היה ללמוד תורה מפי הגבורה א"ל וכי משה אתה א"ל וכי רבך אלהים הוא אמר רב יוסף

געווארין. אז מען טוהט תשובה ווערט דיא גזרה צוריסען; ווארום עס שטייט אין פסוק דער איז אזוי וויא אונזער גאט וואס ער ענטפערט אונז ווען מיר רופען צוא אים. פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך אין פסוק פארשט גאט ווען ער ווערט געפונען; רופט אים ווען ער איז נאהנט. זעהן מיר דאך אז עס איז דא צייטען וואס גאט ווערט ניט געפונען אונ ער איז ניט נאהנט צום מענטשין. זאגט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא. צוא איין מענטש אז ער בעט איז גאט ניט נאהנט צוא יעדער צייט. אבער צוא פיל מענטשין וואס בעטין איז גאט נאהנט צוא יעדער צייט. אונ אז איינער בעט ווען איז גאט צו אים נאהנט: האט רב נחמן גזאגט פון רבה בר אבהוס וועגין אין די צעהן טעג וואס צווישען ראש השנה אונ יום כפור ענטפערט גאט צו אלע מענטשין:

ך רבי חייא אונ רבי שמעון בר רבי זענין גיזעסין. האט איינער פון זייא גיזאגט דער וואס דאווינט דארף ער קוקען מיט דיא אויגען געגין ארץ ישראל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט זאגט מיינע אויגען אונ מיין הארץ וועלין זיין אייביג דארט. אין ארץ ישראל. אונ איינער זאגט ער דארף קוקען מיט דיא אויגען ארויף צום הימעל; אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מיר וועלין אויף הייבין אונזער הארץ צוא דיא הענט צוא גאט אין הימעל. דער ווייל איז גיקומען צוא זייא רבי ישמעאל ברבי יוסי. אונ האט גיזאגט צו זייא פון וואס שמועסט איר. האבען זייא גיזאגט צו אים פון דאווענען. האט רבי ישמעאל צו זייא גזאגט אזוי האט מיין פאטער גזאגט דער וואס דאווינט דארף ער קוקען מיט דיא אויגען געגין ארץ ישראל אונ דיא הארץ זיינע דארף זיין צום הימעל צוא מקיים זיין ביידע פסוקים. דער ווייל איז רבי גיקומען אין דער ישיבה; האט יעדער גידארפט קומען זיצען אויף זיין ארט. רבי חייא אונ רבי שמעון וואס זייא זענין גיוועהן גרינגע מענטשין זענין שוין גיזעסין אויף זייערע ערטער. רבי ישמעאל ברבי יוסי ווייל ער איז גיוועהן א שווערער מענטש האט ער פאמעלאך גיטרעטין. אונ אז אלע תלמידים זענין שוין גיזעסין אויף דיא ערד אונ רבי ישמעאל האט גידארפט גיין צווישען זייא ביז ער וועט קומען אויף זיין ארט. האט דאס אויס גיזעהן אזוי וויא ער וואלט גיטרעטין אויף זייערע קעפ. האט אבדן א תלמיד פון רבי גיזאגט צוא רבי ישמעאל ווער איז דאס דער וואס טרעט אויף דיא קעפ פון די הייליגע פאלק. האט רבי ישמעאל געענטפערט דאס בין איך ישמעאל ברבי יוסי איך בין גיקומען לערנען תורה ביי רבי. האט אבדן גיזאגט צו רבי ישמעאל דו ביסט דען ווערט צו לערנען תורה ביי רבי.

בדברי תורה על שנישאת בהם עצמך ע"כ בירושלמי. **ובגמ'** שלנו אבל אגיד לך **את** הרשום בכתב אמת [וכי יש כתב שאינו אמת] **לא קשיא כאן בגז"ד שיש** עמו שבועה כאן בגז"ד שאין עמו שבועה כדרב שמואל בר : מי דאמר רב שמואל בר אמי א"ר יונתן מנין לגז"ד שיש עמו שבועה שאינו מתקרע שנאמר (ש"א ג) ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם אמר (רבא) [רבה] בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה אביי אמר בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בגמילות חסדים. (רבא) [רבה] ואביי מדבית עלי קאתו (רבא) [רבה] דעסק בתורה חיה ארבעין שנין אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין. ת"ר משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתים כבן י"ח שנה באו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שמא ממשפחת עלי אתם שנא' (שם ב) וכל מרבית ביתך ימותו אנשים לכו ועסקו בתורה ותחיו הלכו ועסקו בתורה וחיו **והיו** קורין אותם משפחת יוחנן על שמו. אמר רב שמואל בר אוניא אמר רב מנין לגזר דין של צבור שאינו נחתם אינו נחתם והכתיב (ירמיה ב) כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני אלא מנין שאפילו נחתם מתקרע שנא' (דברים ד) מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו

והכתיב

מאכען מיט דיין האנט דאס מויל : און גאר ניט ענפערין ביז דא שטייט אין ירושלמי. און אין אונזער גמרא שטייט אזוי : רבי האט גיפרעגט ביי לוי וואס מיינט דער פסוק איך וועל דיר זאגין וואס עס איז פאר שריבען גיווארין און עס איז אמת : איז דען דא אין הימעל געשריבען וואס עס איז ניט אמת. נאר עס איז ניט קיין קשיא אז גאט איז גוזר אגזרה און ער שווערט עס זאל אזוי זיין. דאס איז אמת : עס וועט שוין אנדערש ניט ווערין. אבער אז עס איז נאר אגזרה אן אשבועה. איז דיא גזרה נאך ניט אמת : אז מען וועט טאהן תשובה וועט דיא גזרה בטל ווערין. אזוי וויא רב שמואל בר אמי האט גזאגט פון רבי יונתן וועגין : פון וואנען ווייסען מיר אז אגזרה מיט אשבועה ווערט ניט צוריסען. וואריום עס שטייט אין פסוק דריבער האב איך גישווארין צוא דיא משפחה פון עלי אויב עס וועט פאר געבין ווערין דיא זינד פון עלים קינדער מיט קרבנות און מיט מנחות ביז אייביג. רבה זאגט מיט קרבנות און מיט מנחות וועט זייער זינד ניט פאר געבין ווערין : אבער מיט תורה לערנען וועט זייער זינד פאר געבין ווערין. אביי זאגט מיט קרבנות און מיט מנחות וועט זייער זינד ניט פאר געבין ווערין. אבער מיט גמילות חסדים וועט זייערע זינד פאר געבין ווערין. רבה און אביי זענין פון עלים משפחה. רבה האט נאר גילערנט תורה האט ער גילעבט פערציג יאהר. אביי האט גילערנט תורה און האט גיטאהן גמלות חסדים האט ער גילעבט זעכציג יאהר. דיא רבנן האבען גילערנט אין ירושלים איז גיוועזן אמשפחה וואס זייא זענין גישטארבין צוא אכטצעהן יאהר. האט מען דאס גזאגט פאר רבן יוחנן בן זכאי האט רבן יוחנן גיזאגט צוא זייא טאמער זענט איהר פון עלים משפחה : וואס אויף עלי איז גזאגט גיווארין אלע מענטשין פון דיין שטוב וועלין שטארבין יונג. גייט לערנט תורה וועט איהר לעבין. זענין זייא גיגאנגען און האבען גילערנט תורה און האבין לאנג גילעבט : האט מען זייא גירופען דיא משפחה פון יוחנן : אויף דעם נאמען פון רבן יוחנן : רב שמואל בר אוניא האט גיזאגט פון רבם וועגין פון וואנען ווייסען מיר אז גאט האט גוזר גיוועזן אגזרה אשלעכטע אויף פיל מענטשין. ווערט דיא גזרה ניט גיחתמת. פרעגט דיא גמרא זיא ווערט ניט גיחתמת עס שטייט דאך אין פסוק אפילו דוא וועסט דיך וואשין מיט זייף. און אפילו מיט פיל זייף פון דעסטוועגין איז דיין זינד פאר פלעקט פאר מיר : נאר אזוי מיינט מען פון וואנען ווייסען מיר אז גאט האט גוזר גיוועזן אשלעכטע גזרה. אפילו זיא איז שוין גיחתמת

הדין דכתיב (דניאל י) אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת ולא אניבון כן כתוב בירושלמי. ובגמרא שלנו נוסחא אחרת הרשום בכתב אמת מכלל דאיכא כתב שאינו אמת לא הוה בידיה ע״כ. ירושלמי אתון לגבי רבי אמרי ליה הדין פוסא דפסינך אמר לון חייבון בר נש

פה חולצת מעליותא: אבל אגיד לך את הרשום בכתב וגו'. מקרא הוא בדניאל שהמלאך אמר לו אגיד לך את כל הנגזר בשמים ורשום בכתב והוא אמת מכלל דאיכא בשמים כתב דאינו אמת בשמים: מי כתיב וירקה בפניו רוק. דלאוי מכמש דלא יצא מפה אלא רוק ירקה כתמא כתיב ואפילו רוק והכי נמי והכא נמי אי אפשר בלא נתזותית רוק: בכתב

דכוותי יהבית לבין שלה אייתוהי ושאיל ליה א״ל הגידמת במה היא חולצת א״ל בשיניה ויקקה דם מהו א״ל אם יש בו צחצוחית של רוק כשר. ובגמרא שלנו לא הוה בידיה אתא שאיל בי מדרשא א״ל מי כתיב וחלצה ביד ומי כתיב וירקה רוק ע״כ. מהו הדין דכתיב אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת א״ל עד שלא נחתם גזר דין רשום משנחתם גזר דין אמת א״ל ולמה לא אתיבינון א״ל עשו לי בימה גדולה והשיבוני עליה וטפת רוח עלי וקרא עליו (משלי ל) אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה מי גרם לך להתגבל בדברי

אים געפרעגט אגדתא. אונ זייא האבען געזאגט צוא אים עס שטייט אין פסוק דער מלאך האט געזאגט צוא דניאל איך וועל דיר זאגין וואס מען האט גזר געוועזן אין הימעל אונ עס איז פאר שריבען געווארין אונ עס איז אמת. לאז מען זאגט דיא פארשריבענע איז אמת. וועהט אוים אז עס איז דא אנדערע פארשריבענע וואס עס איז ניט אמת. איז דען דא אין הימעל וואס ניט אמת. האט ער ניט געוואוסט צוא ענטפערין. אזוי שטייט אין אונזער גמרא: ואת אין ירושלמי שטייט אנדערש. זייא האבען אים געפרעגט אז עס איז אמת צוא וואס פאר צייכונט מען. אונ אז מען פאר צייכונט איז דאך דאס נאך ניט אמת עס קען נאך אנדערש ווערין האט ער זייא ניט געענטפערט זאגט דער ירושלמי זייא זענען געקומען צוא רבי אונ האבען געזאגט צוא אים דאס איז דער מענטש וואס מיר האבען בייא דיר געבעטין. האט רבי צו זייא געזאגט איך שווער בייא אייער לעבין אז איך האב אייך געגעבין א מענטש אזוי וויא איך בין. האט רבי געשיקט לוי זאל קומען. האט רבי געפרעגט בייא לוי איבמה וואס האט ניט קיין הענט מיט וואס נעמט זיא אראפ דעם שוך פון דעם יבם. האט לוי געזאגט מיט דיא ציין. אז דיא יבמה האט אויס געשפיגען בלוט וויא איז דער דין; האט לוי געזאגט אויב אין דיא בלוט איז דא שפייאכץ אויך איז דיא חליצה כשר. ואין אונזער גמרא שטייט אנדערש. לוי האט ניט געוואוסט צוא ענטפערין. איז ער געקומען פרעגין אין בית המדרש. האט מען געזאגט צוא אים שטייט דען אין פסוק זיא זאל אראפ נעמען דעם שוך פון זיין פוס מיט דיא האנט. עס שטייט נאר זיא זאל אראפ נעמען דעם שוך. מיט וואס זיא קען. האט זיא ניט קיין הענט זאל זיא נעמען מיט דיא ציין. שטייט דען אין פסוק זיא זאל אויס שפייען שפייאכץ. עס שטייט נאר זיא זאל אויס שפייען. וואס זי וועט אויס שפייען איז גינוג; וואס שטייט אין פסוק איך וועל דיר זאגין וואס עס איז פאר שריבען געווארין אמת. האט לוי געזאגט ווען עס איז געשריבען אליין ניט געחתמת; איז טאקי נאך ניט אמת. עס קען נאך אנדערש ווערין אז מען וועט טאהן תשובה. אונ ווען עס ווערט שוין געחתמת איז שוין אמת. עס קען שוין אנדערש ניט ווערין. אונ פון שרייבען ביז חתמען ווארט מען טאמער וועט דער מענטש תשובה טאהן. האט רבי געזאגט צוא לוי פאר וואס האסטו זייא ניט געענטפערט. אז דוא ווייסט צוא ענטפערין. האט לוי געזאגט זייא האבען געמאכט פון מיינעט וועגין אהויכען אורט. אונ האבען מיך געזעצט אויף דעם אורט. בין איך בייא מיר גרוים געווארין. האב איך פאר געסין מיין לערנען. האט רבי געלייענט אויף לוי דעם פסוק אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה. אויב דוא ביסט פאר שעמט געווארין דורך דיא תורה. דאס איז ווייל דוא ביסט בייא זיך גרוים געוועזן; דריבער האסטו געמוזט פאר

רעה היא אצל צדיקים שנא' (בראשית ל"א) השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע בשלמא רע לחיי אלא טוב אמאי לא אלא ש"מ טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים. בשלמא התם [דילמא] מדכר ליה שמא דע"ז אלא הכא מאי רעה איכא דקא שדי בה זוהמא דא"ר יוחנן בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן אומות שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן :

בקלא: רעה היא. שבוליס שרשעים וכו' : גד ק כשנאמן הלכך לאו כגלה כולה: שמא דע"ז. למה גנבת את אלהי :

מהו שתחלוץ. בשימה: יבמה שרקקה דם מהו. מי

ה (דף קה) לוי נפק לקרייתא בעו מיניה גידמת מהו שתחלוץ יבמה שרקקה דם מהו

זה המאמר כתוב ג"כ בירושלמי יותר באורך והעתקתי כמ"ש שם וכמ"ש כאן :

בני כימוניא אתו לגבי רבי אמרי ליה בעיא תתן לן חד בר נש דריש ודאין וחזן וספר ומתניין ועבד לן כל צרכנן ויהב לון לוי בן סיסי עשו לו בימה גדולה והושיבוהו עליה אתון ושאלון ליה הגידמת במה היא חולצה ולא אניבון (הס"כס) ריקקה דם מהו ולא אניבון אמרין דילמא לית הוא מארי אולפן נשאל ליה אגדתא שאלון באגדתא אתו ואמרו ליה מהו הדין

פון רבי שמעון בן יוחאים וועגן אלע טובות וואס א רשע טוהט דעם צדיק. הייסט דאס ביים דעם צדיק א רעה. ווארום דער צדיק האט פיינט דעם רשע. דריבער ווייל יעל האט פיינט געהאט סיסרא האט זיא פון אים קיין הנאה נישט געהאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צו לבן דוא זאלסט דיך היטען טאמער וועסטו ריידין מיט יעקב גוט אדער שלעכט. זאגט דיא גמרא שלעכט איז רעכט וואס גאט האט נישט געהייסן ריידין. אבער גוטס פאר וואס האט גאט נישט געהייסן ריידין. נאר ווייל דיא גוטס פון דיא רשעים איז שלעכטס ביי די צדיקים. דיא צדיקים ווילען נישט דער רשע זאל זייא גוטס טאהן. זאגט דיא גמרא ביי לבן איז רעכט וואס זיין טובה איז געוועזן א רעה. ווייל ער האט דער מאנט דעם נאמען פון זיין עבודה זרה. ער האט געזאגט צו יעקב פאר וואס האסטו גיגנבת מיין גאט. אונ אין דער תורה שטייט לא ישמע על פיך. דורך דיר זאל נישט געהערט ווערין דער נאמען פון עבודה זרה אפילו פון א גוי. נאר דא ביי יעל וואס פאר א רעה האט זיא געהאט פון דעם וואס סיסרא האט איר בועל געוועזן. ענטפערט דיא גמרא ווייל סיסרא האט אריין געגעבין אין איר זיינע פאר מיאוסטע זרע. ווארום רבי יוחנן האט געזאגט ווען דער שלאנג האט בועל געוועזן חוה. האט ער אין איר אריין געגעבין זיינע פאר מיאוסטע זרע. דיא יודין ווייל זייא זענען גישטאנען ביים בארג סיני האט אויפגיהערט זייער מיאוסקייט. אונ דיא פעלקער ווייל זייא זענען נישט גישטאנען ביים בארג סיני: האט נישט אויפגיהערט זייער מיאוסקייט:

ה לוי איז אמאהל ארויס גיגאנגען אין דיא דערפער. האט מען ביים איהם גיפרעגט א יבמה וואס האט נישט קיין הענט צו מעג זיא אראפ ציהען דעם שוך פון יבם מיט איהרע ציין. נאך האבין זייא איהם גיפרעגט אויב דיא יבמה האט אויס געשפיגען בלוט. איז דאס א גוטע חליצה אדער ניין. דיא מענטשין פון סימוניא זענען גיקומען פאר רבי אונ האבין גיזאגט צוא איהם מיר בעטין דוא זאלסט אונז געבין איין מענטש וואס ער זאל זיין א דרשן אונ א דיין אונ א חזן אונ א שרייבער אונ זאל מיט אונז לערנין משניות אונ ער זאל טאהן אלץ וואס מיר דארפין האט ער זייא געגעבין לוי בן סוסי האבען זייא גימאכט פאר איהם א הויכען ארט אונ מען האט איהם ארויף געזעצט אויף דעם ארט. אונ זייא האבען גיפרעגט ביי איהם א יבמה וואס האט נישט קיין הענט מיט וואס נעמט זיא אראפ דעם שוך פון דעם יבם: האט ער זייא נישט געענטפערט. האבען זייא גיפרעגט ביי איהם אויב דיא יבמה האט אויס געשפיגען בלוט וויא איז דער דין. האט ער זייא נישט גיענטפערט. האבען זייא גיזאגט טאמער האט ער נישט גילערינט דינים. מיר ווילין איהם פרעגין אגדתא. האבען זייא

אים

גי"נם אלא הא דכתיב (תהלים לד) חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם. בשכר יראיו יחלצם מדינה של גיהנם. אלא הא דכתיב (ישעיה נח) ועצמותיך יחליץ וא"ר אלעזר זו מעולה שבברכות ואמר רבא זרוזי גרמי אין משמע יבי ומשמע הכי וכו':

ג א"ל ההוא מינא לר"ג עמא דחליץ ליה מארי מיניה דכתיב (הושע ה) בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאו חלץ מהם א"ל שוטה מי כתיב חלץ להם חלץ מהם כתיב ואילו יבמה דחלצו לה אחין מידי משמא אית בה:

ד (דף קג) א"ר יוחנן ז' בעילות בעל אותו רשע באותו יום שנאמר (שופטים ה) בין רגליה כרע נפל שכב בין רגליה כ"ע נפל באשר כרע שם נפל שדוד. והא קא מתהניא מעבירה א"ר יוחנן משום רשב"י כל טובתן של רשעים (דף ע"ג) רעה

בלי יראת ייתן לו כח והירך המתקן בלעולם הוא לבין הלילה (ומבני) דכלא נמי בלעפי הוא ה"ק בשכר עניו שכיפר לו נהיה יהלצו ויצילם מדינה של גיהנם: ויחלצו. קס"ד זרוזי הלא ביתליפו כח:

ש"ג שוטה מי כתיב יחלץ להם חלץ מהם כתיב. הוא קבל הלילה מהם ואילו יבמה דחלצו מינה אחין בהיכם קבל סימנה מידי משכלא אית בה: בין רגליה. בין ירכותים שבא עליה סיסרא ונתכונה יעל כדי ליגעו: כרע נפל שכב. בשמה כתיב נקרא

זאל האבין כח אוים צו האלטין זיין ארעמקייט. איז דאך דער טייטש יהלץ שטארקין. ענטפערט דיא גמרא יחלין איז טייטש אוים ציהען: אונ אזוי מיינט דער פסוק חייל דער אזעם מאן האט געליטען ארעמקייט אויף דער וועלט וועט אים גאט אוים ציהען פון גיהנם: פרעגט דיא גמרא עס שטייט אין פסוק עס רודפט אמלאך פון גאט ארום דיא מענטשין וואס האבין מורא פאר אים: אונ ער שטארקט זייא. איז דאך ויחלצם דער טייטש שטארקין. ענטפערט דיא גמרא ויחלצם איז טייטש אוים ציהען. אונ אזוי מיינט דער פסוק ווייל זייא האבין מורא פאר גאט דריבער וועט ער זייא אים ציהען פון גיהנם. פרעגט דיא גמרא עס שטייט אין פסוק ועצמותיך יחליץ; האט רבי אלעזר גיזאגט דאס איז דיא בעסטע פון אלע ברכות. ווארום רבא זאגט עצמותיך יחליץ איז טייטש דיינע ביינער וועט ער שטארקין. איז דאך יחליץ דער טייטש שטארקין; ענטפערט דיא גמרא יחליץ איז טייטש שטארקין אונ אוים ציהען. צמאהל טייטשט מען אזוי אונ צמאהל טייטשט מען אזוי:

ג אמר. אאפיקורוס האט גיזאגט צו רבן גמליאל איהר זענט אפאלק וואס גאט האט אייך אפ גיטאהן פון זיך. ער וויל אייך ניט פאר אפאלק ווארום עס שטייט אין פסוק מיט זייערע שעפסין אונ מיט זייערע רינדער וועלין זייא גיין זוכען גאט אונ זייא וועלין אים ניט געפינען ווייל ער האט זיך אפ גיטאהן פון זייא. האט רבן גמליאל גיזאגט צום אפיקורוס דו נאר. שטייט דען אין פסוק חלץ להם. גאט האט זייא אפ גיטאהן פון זיך גאט וויל ניט דיא יודין. עס שטייט דאך אין פסוק גאט האט זיך אפ גיטאהן פון זייא דיא יודין ווילען ניט דינען גאט. אונ אז דיא ברידער האבין זיך אפ גיטאהן פון דיא יבמה. זייא האבין אראפ גיצויגין דעם שוך פון דער יבמה ווייל דיא יבמה וויל ניט מיובם ווערין צוא דיא ברידער. איז דען דאס אגוטע חליצה; דער דין פון חליצה איז נאר אז דער יבם וויל ניט מיבם זיין די יבמה. אבער אז דיא יבמה וויל ניט דעם יבם: אונ דער יבם וויל איהר יא מיבם זיין: איז ער איהר מיבם אונ זיא קען ניט ארויס גיין פ[illegible] פון איהם. דא איז אויך אזוי ווען גאט וואלט ניט וועלין דיא יודין וואלט טאקי שלעכט גיוועזן. אבער אז גאט וויל די יודין. נאר די יודין ווילען ניט דינען גאט. וועט זיי גאט נייטין זיי מוזין איהם דינען:

ד אמר. רבי יוחנן האט גיזאגט זיבין מאהל האט סיסרא בועל גיוועזן די אשת יעל אין דעם טאג: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צווישען איהרע פיס. האט ער גיקניט. ער איז גיפאלען. ער איז גילעגין: צווישען איהרע פיס. האט ער געקניט. ער איז גיפאלען: ביי דעם לעצטין מאהל אז ער איז שוין מיד גיוועזן. אזוי וויא ער האט געקניט אויף איר. איז ער שוין גיפאלען בערויבט. גיהרגט: פרעגט דיא גמרא האט דאך יעל הנאה גיהאט פון איין עבירה. דאס [illegible] יוחנן [illegible]

שמשתקין אותו מדין כהונה מאי טעמא אמר קרא (במדבר כה) והיתה לו ולזרעו אחריו בעינא זרעו מיוחס אחריו וליכא מתקיף לה רב פפא אלא מעתה גבי אברהם דכתיב (בראשית יז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך התם מאי קמוזהר ליה רחמנא הכי קאמר ליה לא תינסב נכרית ושפחה דלא ליזיל זרעך בתרה :

מצות חליצה פרק שנים עשר

א (דף ק"ב) **אמר** רבא גר דן את חבירו דבר תורה שנא' (דברים יז) שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך עליך הוא דבעינא מקרב אחיך אבל גר דן את חברו גר ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל שנאמר (רות ד) ויקרא שמו בישראל :

ב (שם ע"ב) **והכתיב** (איוב לו) יחלץ עני בעניו בשבי (עני) [עניו] יחלצנו מדינה של גיהנם

בנה של הפנויה הוא : מדין כהונה . מלעבוד עבודה והע"ג דלמנין יוחסין ליכא חשש כבר ...ל פסול לעבודה : אחריו . שיכר זרעו [שהוא של... : אלו קמוזהר ליה רחמנא. ...ל והוא אחריו קדושת ליה לענין פסול כהונה הכא מאי פסול קדושה ביה הא והא גבי ישראל כשר הוא כגון עברה כשרים עומדים ופירש אחד מהם ובעל : זרעך בתרה . כדאמרינן בפ"ג דקידושין בפסח הוגד כמוה דכתיב הלבה וילדיה וגו' נכרית דכתיב כי יסיר את בנך בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה :

גר דן את חבירו . דיני נפשות דאילו דיני ממונות אפי' לכל ישראל דתנן הכל כשרים לדון דיני ממונות ואמרינן הכל לאתויי מאי לאתויי גר : עליך היה דשימה מקרב אחיך. אבל על הגר אפ' תכנו אתה מקים עליו דיין בכלל מלי דכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ אם דומה דיין למלך אין צריך כלום יעמיד ארץ ועוד בימות הרבה כתיב כאן כל מבימות שאתה מביא לא יהו אלא מקרב אחיך :
בישראל. משמע שיהא ישראל מכל צדדין :
בעל התלמוד בא לתקנו ולהוכיח כי פירוש והלכה נעלו אינו הגונה ממש אלא נכון זהו כמו כהלגו מאתכב ולו"א והכתיב יחלץ עני בעניו.

אין . נאר מען מיינט אז ער קומט אין בית המקדש אונ וויל מקריב זיין קרבנות הייסט מען אים ער זאל שווייגן . פאר וואס ער איז דאך אבשר קינד . ווארום דער פסוק זאגט דיא כהונה זאל זיין צוא אים אונ צוא זיינע קינדער נאך אים . אזעלכע קינדער וואס זייא קענען דך מיחס זיין נאך זייער פאטער . זייא ווייסן ווער זייער פאטער איז . מעגין מקריב זיין קרבנות . אבער דיא קינדער וואס ווייסן נאר צו זייא זענען כהנים אבער ווער זייער פאטער איז ווייסן זייא ניט . דיא קינדער טארין ניט טאהן דיא עבודה : האט רב פפא גיפרעגט בייא אברהם אבינו שטייט אין פסוק איך זאל זיין צו דיר א גאט אונ צו דיינע קינדער נאך דיר . וואס זאגט דיא תורה צו אברהם . אזוי האט גאט גיזאגט צו אברהם . זאלסט ניט נעמען קיין גויה קיין שפחה כנענית . ווארום דיא קינדער וואס דוא וועסט האבין מיט איר וועלין ניט גירעכנט ווערין צוא דיר נאר צוא איר . אויף אזעלכע קינדער וועט ניט רוהען דיא שכינה :

פרק שנים עשר

א אמר . רבא האט גיזאגט. דיא תורה הייסט אז א גר מעג זיין א דיין צוא משפטין זיין חבר וואס ער איז אויך א גר . אויב מען דארף איהם הרגנן . אדער גיין . ווארום עס שטייט אין פסוק דו זאלסט טאהן אויף דיר א מלך וועלכין גאט וועט אים אויס דער ווילין . פון דיינע ברידער זאלסטו טאהן אויף דיר א מלך . דער מלך וואס דארף זיין אויף דיר . מוז ער זיין פון דיינע ברידער . אזוי וויא דו ביזט . אבער א גר מעג משפטין זיין חבר וואס ער איז אויך א גר . אונ אויב דיא מוטער פון מלך איז גיוועזן אידישע (אפילו דער פאטער ניט) מעג ער משפטין אפילו אידין אויך . אונ צו חליצה מוז זיין א דיין וואס זיין פאטער אונ זיין מוטער זענען יודין : ווארום עס שטייט אין פסוק עס זאל גירופין ווערין זיין נאמען צווישען יודין . מוזין דיא דיינים זיין אמתה יודין .

ב והכתיב . עס שטייט דאך אין פסוק יחלץ עני בעניו . ער שטארקט דעם ארעם מאן ער

ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה כדבר ה' וגו' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא אמין רבינא על עסקי נינוה קאמר . רב נחמן בר יצחק אמר הכי קאמר כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי כשם שנהפך נינוה מרעה לטובה כך בימי ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל מרעה לטובה :

ב (דף ק) ת"ר העבד והאשה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות ובמקום שחולקין נותנין לאשה תחלה ופוטרין אותה מיד מאי קאמר ה"ק במקום שחולקין מעשר עני נותנין לאשה תחלה מ"ט

מאי קאמר . קתני אין חולקין והדר קתני במקום שחולקין : ה"ק . כלומר במקום שחולקין לאו אתרומה קאי וה"ק והכי שחולקין נמי לגבי כגון מעשר עני שהוא מתחלק בתוך הבית בשוה ודין כלן משום יחוד דבביתי אינשי מיתרים לאשה תחלה משום זילותא כה מילתא למיקם : [מעשר עני אין מחזיקין מחוץ אלא בתוך הבית כדכתיב לגר ליתום ולאלמנה וגו' ועוד משום דלא ליכספו עניים : גברא ואתתא. הם חסא בעל דינו וזו תובעת בעל דינה ואין הדין בין שניהם : שרינא תגרא דגברא ברישא . הייתי נוקק לאיש תחלה לעמוד את דינו ואח"כ הייתי נזקק לדון בין אשה ובין בעל דינה] :

סאי שתוקי . ובכל כוהן דכלא ספיקא לן דכן כהן כלא

משום זילותא . אמר רבא מרישא כי הוו אתו גברא ואתתא לדינא קמאי הוה שרינא תיגרא דגברא ברישא אמינא דמחייב במצות כיון דשמעא להא שרינא תיגרא דאתתא ברישא מ"ט משום זילותא :

ג (סס ע"ב) אמר שמואל י' כהנים עומדים ופירש א' מהם ובעל הולד שתוקי מאי שתוקי אילימא שמשתקין אותו מנכסי אביו פשיטא מי ידעינן אבוה מנו אלא שמשתקין

מען קומט אין חמת ביז דעם ים הערבה אזוי וויא די רייד פון גאט וואס ער האט גירעט דורך זיין קנעכט יונה בן אמתי הנביא . האט דאך גאט גירעט מיט יונה אדריטען מאהל . האט רבינא גיזאגט פון וועגן נינוה האט גאט גירעט מיט יונה נאר צווייא מאהל . אבער אויסער נינוה האט גאט אויך גירעט מיט יונה . רב נחמן בר יצחק זאגט אזוי מיינט מען אזוי וויא די רייד פון גאט וואס ער הט גירעט דורך זיין קנעכט יונה בן אמתי . אזוי וויא ביי נינוה איז פאר קערט גיווארין פון שלעכטין צוא גוטען . אזוי אין די צייט פון ירבעם בן יואש איז פאר קערט גיווארין צו די יודין פון שלעכטין צו גוטען :

ב תנו רבנן . די רבנן האבען גילערינט אקנעכט אבנעני פון אכהן אדער אווייב אדער אטאכטער פון אכהן אז זיי קומען צום שייער מען זאל זייא געבין תרומה . גיט מען זיי נים . אונ ווא מען גיט יא גיט מען פריער צוא דיא אשה אונ מען פערטיגט איר אפ באלד . פרעגט דיא גמרא פריער זאגט מען גיט ניט תרומה צוא ווייבער אונ קנעכט . דער נאך זאגט מען מען גיט יא . נאר אזוי מיינט מען וואו מען גיט מעשר צוא ארעמע לייט וואס דאס ווערט גיגעבין אין שטוב ניט אין שייער . גיט מען פריער צו דיא אשה . ווייל פאר אאשה איז ניט שיין צוא שטיין צווישען פיל מענטשין אונ ווארטען מען זאל איר עפעס געבין . רבא הט גיזאגט איך האב אז עס פלעגין קומען פאר מיר צווייא דין תורות . איין דין תורה . צווייא זכרים . אונ דיא אנדערע דין תורה צווי נקבות . אדער אנקבה מיט אזכר . פלעג איך פריער משפטין דיא דין תורה פון דיא צווייא זכרים ; איך האב גיזאגט ווייל זכרים זענין גיבאטען אויף מצות אונ ווייבער ניט ; דארף מען פריער פסקנן זייער דין . וויא איך האב גיהערט דעם דין וואס שטייט פריער . האב איך שוין גימשפט דעם דין פון דיא אשה פריער . ווייל עס איז ניט שיין אז אאשה זאל שטיין ביי בית דין :

ג אמר . שמואל האט גיזאגט אז צעהן כהנים זענין גישטאנען אונ איינער פון זייא הט זיך אפ גישיידט אונ האט בועל גיווען אאשה וואס האט ניט קיין מאן . אונ מען ווייס ניט וועלכער כהן דאס האט גיטאהן . אונ דיא אשה האט גיהאט אקינד . איז דאס קינד אשתוקי . זאגט דיא גמרא פאר וואס רופט מען דעם קינד שתוקי ושווייגין . זאלין מיר זאגין ווייל מען מאכט אים שטיל פון זיין פאטערס פארמעגן . אז ער וויל ירשענען זיין פאטער הייסט מען אים ער זאל שווייגין . געווים אז ער טוו שווייגין . וואדום ווייס מען דען . ווער זיין פאטער

כל דבר שאמר יהושע היה אומר להם כך אמר לי משה אלא יהושע יושב ודורש סתם והכל יודעין שתורתו של משה היא אף ר״א תלמידך יושב ודורש סתם והכל יודעין שהתורה שלך היא א״ל כפני מה אין אתם יודעין לפיים כבן אידי חברנו ור׳ יוחנן מאי נפקא מינה כולי האי דאמר רב יהודה אמר רב מ״ד (תהלים סא) אגורה באהלך עולמים וכי אפשר לו לאדם לדור בב׳ עולמים אלא אמר דוד לפני הקב״ה רבש״ע יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה דא״ר יוחנן משום ר׳ שמעון בן יוחאי כל ת״ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר א״ר יצחק בן זעירא ואי תימא שמעון נזירא מאי קראה (ש״ה ז) וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים כבומר של ענבים מה כומר של ענבים כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף ת״ח כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעולם הזה שפתותיהם דובבות בקבר:

הכי אסביר קרא דמפי משה היא: בעולמי. דבר שמועה מפי בעוה״ז. שיהיו שפתי נעות בקבר כאלו אני חי: דובבות. נעות לשון דבור (כ״א דובב) במתקיה ומגלגן: כומר. כלי שמניחין בו ענבים עד שמתחממים ויוצא מהן לחלוחית כמו מכומר בכל״א דתמיד כשהם דובב. היין רוחש ונע ויוצא ממשקה: כיין הטוב. לכשם בן יוחאי: על עסקי ניווה קאמר. דלא דברה עמו על עסקי נינוה אלא כ״פ: מאי

נושאין על האנוסה פרק אחד עשר

א (דף צח) (יונה ג) ויהי דבר ה׳ אל יונה שנית לאמר שנית דברה עמו שכינה שלישית לא דברה עמו והא כתיב (מלכים ב יד) הוא השיב גבול ישראל

ווען ער האט דיא תורה געהערט. נאר אלע האבין געוואוסט אז דיא תורה האט יהושע געלערנט פון משה. אזוי דיין תלמיד רבי אלעזר זיצט אין בית המדרש און לערנט. און ער זאגט ניט פון וועמען ער האט דיא תורה געהערט: נאר אלע ווייסען אז דיא תורה איז דיינע. פון דיר האט דאס רבי אלעזר געלערנט. האט רבי יוחנן צו זייא געזאגט פאר וואס ווייסט איר ניט אזוי איבער צו בעטין וויא דער זוהן פון אידי אונזער חבר: פרעגט דיא גמרא פאר וואס איז רבי יוחנן אזוי שטארק אין כעס געווען אויף רבי אלעזר. ווארום רב יהודה האט געזאגט פון רבם וועגין עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט געזאגט איך וויל וואוינען אין דיין געצעלט אין צוויא וועלטין מיט איין מאהל. קען דען א מענטש וואוינען אין צווייא וועלטין מיט איין מאל. נאר אזוי האט דוד געזאגט פאר גאט רבונו של עולם עס זאל זיין דער ווילען דער נאך וויא איך וועל שטארבין זאל מען זאגין אויף דער וועלט דיא תורה וואס מען האט פון מיר געלערנט אין מיין נאמען. מען זאל זאגין דעם דין האט געזאגט דוד המלך. ווארום רבי יוחנן האט געזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין דער תלמיד חכם וואס איז געשטארבין און מען זאגט אויף דער וועלט דיא תורה וואס מען האט פון אים געלערנט. אין זיין נאמען. ריידען זיינע לעפצין אין קבר. האט רבי יצחק בן זעירא געזאגט. אנדערע זאגין שמעון נזירא האט געזאגט עס שטייט אין פסוק דיין גומען איז וויא גוטער וויין ער גייט צו מיין פריינד גלייך עס טוהט ריידין דיא לעפצין פון דיא שלאפעדיגע. אזוי וויא דיא כלי וואס אין איר ליגט ווינטרויבין דיא זאלין דער היצט ווערין. אז א מענטש לייגט זיין פינגער אויף דיא ווינטרויבין. הייבין די ווינטרויבין באלד אן צו ברומען. אזוי א תלמיד חכם וואס איז געשטארבין אז מען זאגט אויף דער וועלט די תורה וואס זייא האבען געלערנט. אין זייער נאמען. ריידין זייערע לעפצין אין קבר:

פרק אחד עשר

א ויהי. עס שטייט אין פסוק דיא רייד פון גאט איז געווען צו יונה נאך אמאהל צו זאגין אים. א צווייטין מאהל האט גאט מיט אים גירעט. און א דריטען מאהל האט גאט ניט גירעט מיט אים. עס שטייט דאך אין פסוק ער האט צוריק געקערט דעם גרענעץ פון ישראל און ווי

ה (דף לד) תניא (ויקרא כא) ואשה גרושה מאישה אפילו לא נתגרשה אלא מאישה פסולה לכהונה והיינו ריח הגט שפוסל בכהונה :

ו (דף צ ע"ב) אזל ר' אלעזר אמר לשמעתא בי מדרשא ולא אמרה משמיה דר' יוחנן שמע ר' יוחנן איקפד עול לגביה ר' אמי ור' אסי א"ל לא כך היה המעשה בבית הכנסת של טבריא בנגר שיש בראשו גלוסקרא שנחלקו בו ר' אלעזר ור' יוסי עד שקרעו ספר תורה בחמתן. קרעו ס"ד אלא אימא שנקרע ס"ת בחמתן והיה שם ר' יוסי בן קיסמא אמר תמה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו בית ע"ז וכן הוה הדר איקפד טפי אמר חברותא נמי על לגביה ר' יעקב בר אידי אמר [לו] כתיב (יהושע יא) כאשר צוה ה' את משה [עבדו] כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה וכי כל

לא נתגרשה אלא מאישה . כגון שכתב לה גט ואמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם שלא נתגרשה לגמרי אלא מאישה נפרדה: פסולה לכהונה . אף מדרבנן לינשא : נגר שיש בראשו גלוסקרא . בראשו של נגר ולאדי לשחיקה שמים ולבאר הסמים ונחלקו בו לענין נעילת דלת ר' אלעזר אוסר לנעול בו ור' יוסי מתיר לפי שיש תורת כלי עליו ומותר לטלטלו : חברותא נמי . את תלמידי אתה שביתם חברי שאתם שביתים לי כאילו מר' אלעזר ור' יוסי שהיו חברים: וכן עשה יהושע. העיד עליו הכתוב שכל מה שעשה משה עשה ואפילו מה שאמר כתב שהרי א"ת כל דבר והכי שיאמר יהושע כך אמר משה ואפילו הכי

ה תניא: מיר האבין גילערנט עס שטייט אין פסוק אשה וואס איז גיגט גיווארין פון איר מאן. אפילו זיא איז נאר גיגט גיווארין פון איר מאן. ער האט געשריבען אין גט רז ביזט גיגט פון מיר אונ דו טארפסט ניט גינומען ווערין צו קיין מענטש אין דער וועלט. איז דער גט גאר ניט. דא איז נאר אפ גישיידט פון מאן. אויב דער מאן איז גישטארבין. טאר זיא ניט גינומען ווערין צו אכהן. דאס ווערט גירופין ארית פון אגט. אונ דאס מאכט איר פסול זיא זאל ניט גינומען ווערין צוא אכהן:

ו אזל. רבי אלעזר איז גינאנגען אונ האט גיזאגט דעם דין אין בית המדרש. אונ ער האט ניט גיזאגט אז דעם דין האט ער גיהערט פון רבי יוחנן: איז רבי יוחנן אין כעס גיוועזן אויף רבי אלעזר. איז רבי אמי אונ רבי אסי אריין גינאנגען צו רבי יוחנן אונ האבין גיזאגט צוא אים איז דען נישט אזוי גיוועזן דיא מעשה אין דיא שוהל פון טבריא צוייא אריגיל וואס האט הויבין אקאפ וואס אין דעם דין האבין געקריגט רבי אלעזר מיט רבי יוסי. ביז זייא האבין צוריסען אספר תורה מיט זייער כעס. פרעגט דיא גמרא וויא קען דאס זיין זייא זאלין נעמען אספר תורה אונ צוא רייסין. נאר דיא ספר תורה איז אליין צוריסען גיווארין דורך זייער כעס. איז רבי יוסי בן קיסמא דארט גיוועזן אין דיא שוהל ווען דיא ספר תורה איז צוריסען גיווארין. האט ער גיזאגט אויב פון דיא שוהל וועט נים ווערין אשטוב צו דיא עבודה זרה וועל איך מיך וואנדערין. אונ אזוי איז גיוועזן. פון דיא שוהל איז גיווארין אשטוב צו דיא עבודה זרה. ווען מיר אז קריג איז ניט גוט. איז רבי יוחנן נאך מעהר אין כעס גיווארין אונ האט גיזאגט איר מאכט שוין מיין תלמיד רבי אלעזר פאר אחבר צו מיר. אז איר גלייכט דיא קריג פון מיר מיט רבי אלעזר צו דיא קריג פון רבי אלעזר מיט רבי יוסי וואס זייא זענין גיוועזן חברים. ווייל זייא זענין גיוועזן חברים האבען זייא ניט גידארפט זיין אין כעס איינער אויף דעם אנדערין: אבער איך אויף רבי אלעזר וואס ער איז מיינער אתלמיד מעג זיין אין כעס: איז רבי יעקב בר אידי אריין גיגאנגען צוא רבי יוחנן אונ האט גיזאגט צוא אים עס שטייט אין פסוק אזוי וויא גאט האט ניבאטין זיין קנעכט משה. אזוי האט משה ניבאטין צוא יהושע. אונ אזוי האט יהושע גיטאן. ער האט ניט גיפעלט איין זאך פון אלין וואס גאט האט גיבאטין צוא משה. ווען מיר אז דיא גאנצע תורה וואס יהושע האט גיוואוסט האט ער נאר גיוואוסט פון משה. דער נאך אז יהושע האט גילערנט תורה צוא דען יעדער זאך וואס יהושע האט גיזאגט האט ער גיזאגט אזוי האט מיר גיזאגט משה. נאר יהושע האט גילערנט תורה אונ ער האט ניט גיזאגט פון

אתא לקמיה דרבי חייא אמר ליה שפיר עבדת דתניא (דברים יד) למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים אלו שבתות ויו"ט למאי הלכתא אילימא לעשורי ומיכל איצטריך קרא לכשרי טלטול דרבנן (שם כ"כ) אלא לאו כי האי גונא א"ל והא אקריין בהלכא קנה רצוץ מאי לאו הכי קאמרי (לך) [לין] (מ"ב יח) הנה בטחת לך על משענת הקנה הרצוץ הזה לא הכי קאמרי לך (ישעיה מב) קנה רצוץ לא ישבור ופשתה כהה לא יכבנה:

ד תניא (דברים כג) לא תסגיר עבד אל אדוניו רבי אומר בלוקח עבד על מנת לשחררו הכתוב מדבר ה"ד אמר רב נחמן בר יצחק דכתב ליה לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו:

דלכתי לא אזי: למען תלמד. גבי תרומות ומעשרות כתיב ואכלת לפני ה' וגו': כל הימים אלו שבתות וימים טובים. הוי למוד ליזהר שלא יבטל עונג [שבת] בשביל תקון הטבל: למאי הלכתא. ומה אתא קרא לאזהורי: אי נימא עשורי בשבתא ומיכל. והאצטריך לאשמועינן דאע"ג דשבת כולה מתקן פשיטא וכי אצטריך קרא לשיורי טלטול דרבנן ספרשת מעשרות בשבת אינה אלא משום שבות דתנן אלו כן משום שבות לא מגביהין תרומות ומעשרות כמסכת ביצה והיכא הכר לך קרא טלטול (דעלמא) [בעלמא] דאיצטריך למשרייה ככה. אלא לאו כה"ג. דמותר לעשר על מה שלא בא לעולם ועתיד לבא לצרך עונג שבת: והא אקריין בהלמא. ליל שבת זה: קנה רצוץ. מקרא אחר ושמו קנה רצוץ: מאי לאו הנה בטחת וגו'. ולא שפיר עבדת: לא. קרא אחרינא אקריך: קנה רצוץ לא ישבור. כיפיה דקרא (כי) לאמת יוציא משפט דבשביל עבדת:

על מנת לשחררו. ומוזכר שלא להשתעבד בו:

תניא

גיזאגט. זייא זאגין זיין מעשר אויף דיא פירות וואס דער ארים וועט ברייגגען. איז רבי ינאי געקומען פאר רבי חייא אונ האט איהם דער צייילט ווייא אזוי ער האט גימעשרת: האט רבי חייא גיזאגט צו רבי ינאי דו האסט גוט גיטאהן ווארום מיר האבין גילערינט עס שטייט אין פסוק פון וועגין דוא זאלסט לערנען מורא צוא האבין פאר גאט אלי טאג וויא דו וועסט עסין. דאס מיינט מען שבת אונ יום טוב. וואס פאר א דין זאגט דער פסוק זאל מען היטען שבת אונ יום טוב. איך זאל זאגין דער פסוק זאגט מען זאל גיט עסין שבת אונ יום טוב אומגימעשרת. נאר אויב ער האט ניט גימעשרת פאר שבת אדער פאר יום טוב. זאל ער מעשרין אום שבת אדער אום יום טוב: געוויס מעג ער אזוי טאהן. האט דען דיא תורה אמאהל גיזאגט אז מען טאר ניט מעשרין שבת אונ יום טוב וואס זיא זאל איצט קענען מתיר זיין. דיא רבנן האבין דאך גיאסרת צו מעשרין שבת אונ יום טוב. אבער ניט דיא תורה: נאר געוויס קומט דיא תורה מתיר זיין אזוי וויא דוא האסט גיטאהן. אום דער ווייל מען מעשרין פון דיא פירות וואס זענען געבין איהם אויף דיא פירות וואס זענען געבין אים. אבער פון וועגין שבת האט דיא תורה מתיר גיוועזן צו געבין מעשר פון דיא פירות וואס זענען געבין אים אויף דיא פירות וואס זענין נאך גאר ניט גיקומען צו איהם: האט רבי ינאי גיזאגט צו רבי חייא די נאכט שבת האט מען מיר געוויזען אין חלום דעם פסוק קנה רצוץ. א צובראכענער שטעקין. געוויס מעג דער גימיינט מיר צוא זאגין אז איך האב מיך פאר זיכערט אויף דיא אן לעהנונג פון א צובראכענעם שטעקין. עס איז ניט גוט גימעשרת גיווארין. האט רבי חייא גיזאגט האט דיר ניט געוויזען דעם פסוק וואס דו מיינסט. נאר איין אנדער פסוק. דער צובראכענער שטעקין וועט ניט צוא בראכין ווערין אונ דיא טונקעלע אונ שוואכע פלאקס ניט פארלאשין ווערין. ווייטער שטייט אין פסוק לאמת יוציא משפט. דער דין וואס ער האט גיזאגט איז ער אמת. צוא ווייזין אז דוא האסט גוט גיטאהן מיט דיין מעשר געבין אונ דוא מעגסט עסין דיא פירות:

ד תניא. מיר האבין גילערינט עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט ניט איבער געבין א קנעכט צו זיין האר. רבי זאגט דאס מיינט מען אז איינער האט גקייפט א קנעכט אויף דעם תנאי ער זאל אים פרייא לאזין. טאר ער ניט ארבעטין מיט איהם. וויא אזוי איז גיוועזן דער תנאי: האט רב נחמן בר יצחק גיזאגט ער האט געשריבען צום קנעכט אז איך וועל דיך קויפין זאלסטו זיין פרייא פון איצט:

מצות שבתורה כגון אליהו בהר הכרמל הכל לפי שעה שמע לו. שאני התם דכתיב אליו תשמעון ולינמר מיניה מגדר מלתא שאני. ת"ש א"ר אלעזר בן יעקב שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה. מעשה באדם אחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. ושוב מעשה באדם אחד שהטיח באשתו תחת התאנה והביאוהו לב"ד והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך מגדר מלתא שאני:

דסלוק כ"ד לעקור דבר מן התורה: דכתיב אליו תשמעון. כגון אלית כדינ: כגון אליהו בהר הכרמל. שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות ואיכא כרת דכתיב: תוך וכרת השגחה: מגדר מלתא. לעשות גדר ותקנה [כי התם] שהחזיקו ע"י כך מע"ז: רוכב על סוס. והוא מבוך שבות: וסקלוהו. כמחלל שבת גמור: צריכה לכך. שהיתה שעת השמד והיו פרוצין בעבירה: שהטיח. בעל: מכ'לים. שכב יותר מזמם: עלייתו. ולף ע"ג

ג (דף נ"ג) רבי ינאי ה"ל ארסא דהוה מייתי ליה כנתא דפירי כל מעלי שבתא ההוא יומא נגה ליה ולא אתא שקל עשר מפירי דביתיה עלייתו אתא

ב תא שמע. איך וועל דיך פרעגן עס שטייט אין פסוק צו דעם נביא זאלסטו הערין: אפילו דער נביא וועט דיר זאגין ד. זאלסט ניט מקיים זיין אמצוה פון דער תורה: אזוי ווי אליהו הנביא האט געמאכן ביים דעם בארג כרמל ווער האט דארט מקריב געוועזן קרבנות וואס ער האט ניט געטארט: אלזו נאך די צייט נאך. זאלסטו הערין אונ פאלגין וואס דער נביא וועט דיר זאגין: זאגט די גמרא דארטן איז אנדערש. ווארום עס שטייט. אין פסוק מען זאל הערין וואס דער נביא וועט זאגין: פרעגט די גמרא זאלין מיר אפ לערנען פון דעם פסוק אויף אלע מאהל: וואס א נביא וועט זאגין אפילו ניט צו מקיים זיין אמצוה. זאל מען איהם פאלגין זאגט דיא גמרא דאס איז גאר אז מען דארף פאר היטען פון עבירות. אזוי ווי ביי אליהו הנביא איז געוועזן. ער האט געמאכן איין עבירה. אבער מיט דער עבירה האט ער אפ געשיידט יודין פון צו דינען עבודה זרה. דאס מעג מען. אבער אז ניט צו פאר היטען פון אנדערע גרעסערע עבירות. טאר מען ניט פאלגין א נביא צוא טאהן אנדערש ווי אין די תורה שטייט (ועיין בגמרא). איך וועל דיך פרעגן רבי אלעזר בן יעקב האט געזאגט איך האב געהערט אז בית דין מעגין שלאגין אונ שטראפין אפילו דער דין איז ניט אזוי. אונ ניט נאר אז דער מענטש האט געטאהן אנדערש ווי אין דער תורה שטייט. מעג מען איהם שלאגין. נאהר אז מיט דעם שלאגין וועט מען מאכין אפאר צאמונג צוא דיא תורה. מעג מען אויך שלאגין. עס האט אמאהל געטראפין אז אמענטש האט געריטען אויף אפערד אום שבת. אין דיא צייט ווען די גריכען האבין געוועלטיגט. האט מען געבראכט דעם מענטש צו בית דין אונ מען האט איהם פארשטיינט. ניט ווייל ער איז ווערט געוועזן מען זאהל איהם פערשטיינען. נאהר די צייט האט גידארפט מען זאהל איהם פארשטיינען. ווייל פיל מענטשין האבין מחלל שבת געוועזן. אין דער צייט איז ביי זיי דער שבת גרינג געוועזן. דריבער האט מען איהם געהרגעט אויף איין עבירה מדרבנן אויך. צו מאכין אמורא. נאך האט געטראפין אמענטש האט בועל געוועזן זיין ווייב אונטער אפייגין בוים. האט מען איהם געבראכט צוא בית דין אונ מען האט איהם געשלאגין מלקות. ניט ווייל ער איז ווערט געוועזן מען זאהל איהם שלאגין מלקות. נאהר די צייט האט גידארפט מען זאל איהם שלאגין מלקות. ווייל מען האט גידארפט פארצאמען דיא יודין דיא זאלין ניט מזנה זיין:

ג רבי ינאי האט גיהאט אאריס (אארבעטער אין זיין פעלד). אלע ערב שבת פלעגט דער אריס ברייגגען צוא רבי ינאי אקארב פירות. אמאהל איז געוועזן ערב שבת שפעט אונ דער אריס האט נאך ניט געבראכט דיא פירות צו רבי ינאי. האט רבי ינאי מורא גיהאט טאמער וועט דער אריס קומען מיט דיא פירות צוא שפעט נאנט צוא שבת דאס מען וועט שוין ניט קענען געבין מעשר פון דיא פירות. וועט מען דאך ניט קענען עסין דיא פירות אום שבת. האט רבי ינאי גינומען פירות פון זיין עליה אונ האט

מה קנסו לוים במעשר פליגי בה ר' (יוחנן) [יונתן] וסביא חד אמר שלא עלו בימי עזרא וחד אמר כדי שיסמכו כהנים עליו בימי טומאתן. ומנא לן דלא סליקו בימי עזרא דכתיב (עזרא ח) ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוה ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם. אמר רב חסדא בתחלה לא היו מעמידין שוטרים אלא מן הלוים שנאמר (דה"ב יט) ושוטרים הלוים לפניכם עכשיו אין מעמידין שוטרים אלא מישראל שנאמר ושוטרים הרבים בראשיכם:

קאי דטעמא דהכא לאו משום קנסא אלא משום דכהנים נמי לוים איקרו כדאמרינן אלא דאמרינן בכמה דוכתי בתלמוד כהן דקביעתו שבא: ושוטרים הכהנים בראשיכם. השתא ישראל עשם רבים מבטים: הפקר ב"ד הפקר. וכל מידי דממונא לאו מקרא היא: וכל אשר לא יבא וגו'. בס' עזרא. וראשי האבות למטות. כ"ל למכתב וראשי מטות בני ישראל: ת"ש אליו תשמעון. לא להוכיח כמד מי שאמר אין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה ומכאן ילפי

האשה רבה פרק עשירי

א (דף פ"ט ע"ב) א"ר יצחק מנין שהפקר ב"ד הפקר שנאמר (עזרא י) וכל אשר לא יבא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה ר' אלעזר אמר מהכא (יהושע יט) אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל וכי מה ענין ראשים אצל אבות אלא לומר לך מה האבות מנחילין בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו:

ב (דף צ) (ע"ב) ת"ש (דברים יח) אליו תשמעון אפי' אומר לך עבור על אחת מכל מצות

מעשר. קריגט אין דעם רבי יונתן מיט דיא אלטע לייט. איינער זאגט ווייל זייא האבען ניט געוואלט אויף גיין פון בבל אין ארץ ישראל אין דיא צייטין פון עזרא. דריבער האט עזרא זייא גיקנסט מען זאל זייא ניט געבען קיין מעשר. אונ איינער זאגט עזרא האט געוואלט פאר וואהרין אז דיא כהנים וועלין זיין טמא אונ וועלין ניט טארין עסין קיין תרומה. זאלין זייא האבין צוא עסין מעשר. פון וואנען ווייסען מיר אז אין דיא צייטין פון עזרא זענין דיא לוים ניט אויף גיגאנגען פון בבל אין ארץ ישראל. וואורום עס שטייט אין פסוק עזרא האט גיזאגט איך האב פאר זאמלט דיא יודין צום טייך וואס קומט צוא אהוה אונ מיר האבען דארט גירוהט דרייא טעג אונ איך האב מיך פאר שטאנען אויף דעם פאלק אונ אויף די כהנים אונ לוים האב איך דארט ניט גיפונען. רב חסדא זאגט אין אנהייב האט מען גימאכט שוטרים נאר פון לוים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא שוטרים וואס זענין לוים זענין פאר אייך. איצט מאכט מען ניט קיין אנדערע שוטרים נאר פון ישראלים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איך האב גיגעבין פיל שוטרים אויף אייערע קעפ. פיל שוטרים קענען נאר זיין פון ישראלים. וואורום ישראלים זענין דאך מער וויא לוים:

פרק עשירי

א אמר. רבי יצחק זאגט פון וואנען ווייסען מיר אז בית דין קענען מפקיר זיין אפ עטרין פאר מעגין. וואורום עס שטייט אין פסוק דער וואס וועט ניט קומען ביז דרייא טעג אזוי וויא דיא שרים אונ דיא זקנים האבען גיהייסען זאל פר וויסט ווערין זיין גאנץ פארמעגין אונ ער זאל אפ גישיידט ווערין פון דיא יודישע פארזאמלונג. רבי אלעזר זאגט פון דעם פסוק ווייסען מיר. דאס זענין דיא שטעט וואס אלעזר הכהן אונ יהושע בן נון אונ דיא עלצטע פאטערס צוא דיא שבטים פון דיא יודין האבין גימאכט ירשענען. וואס גיהער עלצטע צו פאטערס. נאר דער פסוק זאגט אונז אזוי וויא פאטערס מאכען ירשענען זייערע קינדער וואס זייא ווילען. אזוי דיא עלצטע פון פאלק קענען מאכען ירשענען דעם פאלק וואס זייא ווילען: זייא מעגין נעמען ביי איינעם אונ געבין דעם אנדערין:

מחוטב עציך וגו׳ משה גזר להההוא דרא ודוד גזר לכולי דרא ואבתי יהושע גזר עליהם דכתיב (יהושע ט) ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים וגו׳ יהושע גזר בזמן שבית המקדש קים דוד גזר בזמן שאין בית המקדש קים:

דלכולי אלעיהו יהושע: משה גזר עליהם לאותו דור. אל ה׳ שכי עליהם בזמן כיימין: ויתנם יהושע. אלמא פנדים מיהו ויהושע לדורות ככאים וגזר דכתיב לא יכרת מכם תושב עליהם: בזמן שבית המקדש קיים. דכתיב ולמזבח ה׳:

יש מותרות פרק תשיעי

א (דף פ״ו) **ת״ר** תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי דברי ר׳ עקיבא. ר׳ אלעזר בן עזריה אומר (שם ע״ב) לכהן ולא ללוי אימא אף לכהן מ״ט דר״ע דכתיב (במדבר יח) ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם בלוים קא משתעי קרא ואידך כדר׳ יהושע בן לוי דא״ר יהושע ב״ל בכ״ד מקומות נקראו כהנים לוים וזה אחד מהם (יחזקאל מד) והכהנים הלוים בני צדוק ור״ע וכו׳. ההיא גינתא דהוה שקיל ר׳ אלעזר בן עזריה מעשר ראשון מינה אזל ר׳ עקיבא אהדרה לפתחא לבי קברי אמר עקיבא בתרמילו ואנא חיי. אתמר מפני

לכהן ולא ללוי. כהמי׳ כלו ודאי קרא לוים קאמר: [בני צדוק. וצדוק כהן הוה וקרא להו לוים]: ר׳ אלעזר בן עזריה. כהן היה כדאמרינן בברכות שאלו עשירי לעזרא: עקיבא בתרמילו. מבוא דר׳ עקיבא דעיר דכלכה בבנוע הוה: תרמילו. המת כל שור כבשילי״א בלע״ז ורועה נותן בה פתו והולך באיבו: מפני מה קנסו לוים במעשר. לא אלעיל

סה

צווישען יודין: און ווען מיינט מען די האלץ האקער. די גבעונים. זאגט די גמרא משה האט נאר גוזר געווען אויף די האלץ האקער וואס אין זיין צייט איז געווען. אבער אויף זייערע קינדר ניט. און דוד האט גוזר געווען אויף אייביג. פרעגט די גמרא יהושע האט דאך אויף זיי גוזר געזען. ווארום עס שטייט אין פסוק יהושע האט זיי געגעבין אין דעם טאג. זיי זאלין האקין האלץ און שעפין וואסער. דאס הייסט זיי זאלין זיין קנעכט. און קנעכט טארין זיך דאך ניט מתחתן זיין מיט יודין. ענטפערט די גמרא יהושע האט גוזר געווען אזוי לאנג וויא דער בית המקדש וועט זיין. און דוד האט גוזר געווען אויף אייביג אפילו ווען דער בית המקדש וועט שוין ניט זיין:

פרק תשיעי

א תנו רבנן: די רבנן האבין געלערנט תרומה דארף מען געבין צום כהן: און מעשר ראשון דארף מען געבין צום לוי. אזוי זאגט רבי עקיבא. רבי אלעזר בן עזריה זאגט מעשר ראשון זאל מען געבין צום כהן. פרעגט די גמרא נאר צום כהן און צום לוי ניט. נאר מען מיינט צום כהן און צום לוי. צו וועמען דער בעל הבית וויל גיט ער. פאר וואס זאגט רבי עקיבא אז מעשר ראשון זאל מען געבין נאר צום לוי. ווארום עס שטייט אין פסוק צו די לוים זאלסטו ריידין און זאלסט זאגין צו זייא. איר זאלט נעמען מעשר פון די יודין. שמועסט דער פסוק נאר פון די לוים. און רבי אלעזר בן עזריה זאגט אזוי וויא רבי יהושע בן לוי. אין פיר און צוואנציג ערטער ווערין גירופען די כהנים לוים. דריבער אז אין די תורה שטייט מען זאל געבין מעשר צו לוים מיינט מען כהנים מיט לוים: צו וועמען מען וויל זאל מען געבין: איין ארט איז והכהנים הלוים בני צדוק. צדוק מיט זיינע קינדער זענין געווען כהנים און דער פסוק רופט זייא לוים. עס איז געווען א גארטין וואס רבי אלעזר בן עזריה האט פון איהם גינומען מעשר ראשון. רבי אלעזר בן עזריה איז געווען א כהן. איז געגאנגען רבי עקיבא און האט פאר מאכט די טיר פון גארטין. און האט געעפנט די טיר אין דער זייט וואס צום בית הקברות. א כהן טאר דאך ניט גיין אין א בית הקברות. וועט רבי אלעזר ניט קענען אריין קומען אין גארטין נעמען מעשר: האט רבי אלעזר געזאגט עקיבא גייט מיט זיין טארבע מיט ברויט ווארום רבי עקיבא איז געווען א פאסטוך ביי כלבא שבוע: מיט דעם וועל איך לעבין. מיר האבין געלערנט פאר וואס האט מען גיקנסט די לוים זייא זאלין ניט נעמען

ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור מתחלת קציר עד נתך מים עליהם מן השמים ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם יומם ואת חית השדה לילה והכתיב (דברים כא) לא תלין נבלתו על העץ א״ר יוחנן משום ר״ש בן יהוצדק מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא שהיו עוברים ושבים אומרים מה טיבן של אלו הללו בני מלכים הם ומה עשו פשטו ידיהם בגרים גרורים אמרו אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו ומה בני מלכים כך בני הדיוט ; עאכ״ו ומה גרים גרורים כך ישראל על אחת כמה וכמה מיד נתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף שנאמר (מ״א ה) ויהי לשלמה שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר ודלמא ישראל הוו לא ס״ד דכתיב (שם ט) ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד ודלמא ריגנב בעלמא אלא מהכא (ד״ה ב׳ ב) ויספר שלמה [כל האנשים הגרים וגו׳] וימצאו מאה והמשים אלף וגו׳. ונתינים דוד גזר עליהם משה גזר עליהם דכתיב (דברים כט) מחוטב

עד ניתך מים כו׳. עד יתות הנבמים לה נתם נקנורה ... . בגירים : אלא מהכא ויספר שלמה . כל האנשים [הגרים וגו׳] וימצאו שלשה והמשים אלף [וגו׳] ויעש מהם שבעים אלף סבל : מיותב ... . מדקרינהו לחוטבי עצים בלגפייהו בלשון נהו בכלל ישראל נינהו ולאו בכלל גרים אלא עבדים ועבדים סבולים נינהו ובגבעונים חוטבי עצים מכם דלעבי

גבעונים) האבען זיך בהעפט מיט די יודען . האבען מענטשען ביי די גבעונים צו גנומען זייער פרנסה . אונ מען טוהט גאר ניט ־ קיין נקמה אן די מענטשען : אין פסוק שטייט רצפה בת איה האט גינומען דעם זאק אונ זיא האט גיטראגען דעם זאק צום שטיין וואס איז גילעגען נעבען די גיהאנגענע . אונ זיא איז דארט גיזעסען פון אן הייב שניט ביז עס איז גיגאסען גיווארען אויף זייא וואסער (רעגען) פון הימעל . אונ זיא האט ניט גילאזען די פויגלען פון הימעל זאלין רוהען אויף זייא ביי טאג . אונ חיות פון פעלד זאלין ניט קומען צו זייא ביי נאכט . פרעגט די גמרא עס שטייט דאך אין פסוק דער טויטער קערפער זאל ניט איינגען איבער דעם האלין ביי נאכט . האט רבי יוחנן גיזאגט פון רבי שמעון בן יהוצדק וועגין עס איז בעסער עס זאל אויס גריסען ווערין איין אות פון דער תורה אונ עס זאל גיהייליגט ווערין דער נאמען פון גאט פאר אלע מענטשען . די מענטשען וואס ווען דורך גיין גיגאנגען זאגין פאר וואס איינגען די מענטשען . זייא זאגין דאך קעניגליכע קינדער : וואס האבען זייא גיטאהן ; ווען מען זייא ענטפערן ווייל זייערע עלטערן האבען שלעכט גיטאהן צו די גרים . ווען די מענטשען זאגין עס איז ניטא ־ קיין בעסערע פאלק מען זאל זיך צוא זייא בהעפטין וויא די יודין זענין . מאדאך זייא האבען אזוי גיטאן צוא קעניגליכע קינדער . וואס וואלטין זייא שוין גיטאהן צוא פראסטע מענטשין . אונ מאדאך זייא האבען זיך אזוי אן גינומען פאר גרים . וויא וואלטין זייא זיך שוין אן גינומען פאר יודין . באלד נאך דער זאך איז צוא גיקומען צוא יודין הונדערט מיט פופציג טויזענד גרים אזוי וויא עס שטייט אין פסוק שלמה המלך האט גיהאט זיבעציג טויזענד מענטשין וואס האבען גיטראגען שטיינער ציגעל אונ אלין וואס מען האט גידארפט צום באהעון . אונ אכציג טויזענד וואס האבען גיהאקט שטיינער פון בארג : פרעגט די גמרא טאמער זענין די הונדערט מיט פופציג טויזענד גיוועזען יודין . זאגט די גמרא עס קען ניט זיין ווארום עס שטייט אין פסוק פון יודין האט שלמה ניט גיגעבין פאר קנעכט . טאמער זענין זייא גיוועזען גידונגענע . נאר פון דעם פסוק ווייסען מיר . שלמה האט גיציילט אלע מענטשין די גרים זענין זייא גיוועזען הונדערט מיט פופציג טויזענד . אונ פון זייא האט ער גימאכט זיבעציג טויזענד צום טראגין אונ אכציג טויזענד צוא האקין פון בארג . פרעגט די גמרא דא מען רעדן גידארפט אז דוד זאל גוזר זיין אויף די גבעונים זייא זאלין ניט קומען צווישען יודין . משה רבינו האט דאך אויף זייא גוזר גיוועזען זייא זאלין ניט קומען צווישען יודין . ווארום עס שטייט אין פסוק ופרשה נצבים . די וואס האקין האלין . אז ער רעכינט די האלץ האקער בזונדער . זענין זייא ניט גירעכענט וויא יודין נאר בזונדער . אונ טארין ניט קומען

ח (ש"ב כא) ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את ארמוני ואת מפיבשת ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזלי המחולתי מאי שנא הני אמר רב הונא העבירום לפני ארון כל שארון קלטו למיתה כל שאין ארון קלטו לחיים מתיב רב (הונא) [חנא] בר קטינא (שם) ויחמול המלך על מפיבשת בן יונתן בן שאול שלא העבירו ובי מישא פנים יש בדבר אלא שהעבירו וקלטו ארון ובקש עליו רחמים ופלטו . ואכתי משוא פנים יש בדבר אלא שבקש רחמים ש.א יקלטנו הארון :

מפיבשת המלך . יאי כדון הכא אלא כיון דלא קלטו ארון מהו הצלתו בן דוד ומכני פנת פניהון: וכי מפני פנים יש בדבר . וכי היה לו נדה לישא פנים בדינו ובמיתה היה לו להציל את כלב : ואלכתי מפני פנים יש בדבר . הוליג וקלטו ארון לא היה לו לנמית את הצהיון :

ואל יתהלל בם בשים . בכיו הלומות תומרים אין הומה זו לחייה להדבק בה שאר פכנו ידיהם נבריה ליטול מזונותיהם ולא עשו נקמה בהם :

ט והכתיב (דברים כד) לא יומתו אבות על בנים א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. (ש"ב כא) ותקח

די דרייא מינים איז ער ניט ווערט מען זאל זיך בהעפטן מיט איהם . אונ די גבעונים ווייל זייא האבען ניט רחמנות דריבער וועגען זייא ניט ווערט מען זאל זיך בהעפטן מיט זייא :

ח ויקח . דוד המלך האט גינומען די צוויא קינדער פון רצפה בת איה וואס זיא האט זייא גיבארין פון שאול . איינער האט גיהייסען ארמוני אונ דער אנדערער מפיבושת . אונ די פינף קינדער פון מיכל די טאכטער פון שאול . וואס זיא האט זייא גיבארין פון עדריאל בן ברזלי המחולתי . פאר וואס האט דוד גנומען די זיבען קינדער . ניט קיין אנדערע . האט רב הונא גיזאגט דוד האט געפירט אלע קינדער פון שאול פאר דעם ארון . דער קינד וואס דער ארון האט אים אן גנומען איז ער גיוועזן צום הרגנן . אונ דער קינד וואס דער ארון האט אים ניט אן גינומען איז ער גיוועזן צום לעבין : אונ די זיבען קינדער זיינען אן גינומען גיווארין פון ארון . דריבער האט מען זייא גינומען צום הרגנן . האט רב חנא בר קטינא גיפרעגט עס שטייט אין פסוק דער מלך דוד האט רחמנות גיהאט אויף מפיבושת בן יונתן בן שאול . עס האט זיך דאך גיווענדט אן ארון . אז דער ארון וואלט אים אן גינומען וואלט מען אים גימוזט הרגנן : אונ אז דער ארון האט אים ניט אן גינומען טאר מען אים ניט הרגנן ; ווייא קומט דא די רחמנות פון דוד . ענטפערט די גמרא די רחמנות איז גיוועזן דוד האט אים גאר ניט געפירט פאר דעם ארון . טאמער וועט ער אן גינומען ווערין . פרעגט די גמרא האט דען דוד חניפה גיטאהן . מען האט דאך גידארפט גאר זיבען קינדער : טאמער וואלט ער אן גינומען גיווארין וואלט איין אנדערער לעבעדיג געבליבען . נאר אזוי איז גיוועזן דוד האט דעם מפיבושת פון יונתן געפירט פאר דעם ארון אונ דער ארון האט אים טאקי אן גינומען : האט דוד תפלה גיטאהן האט אים דער ארון אפ גילאזט . פרעגט די גמרא איצט איז דאך אויך ניט העכליך גיוועזן . אז דער ארון האט אים שוין אן גינומען צום הרגנן . האט ער דעם אויס גיבעטין . מען זאל הרגנן איין אנדערין פאר אים : נאר אזוי איז גיוועזן דוד האט תפלה גיטאן דער ארון זאל אים ניט אן געמען :

ט והכתיב . פאר וואס האט מען גיהרגת די זיבען קינדער עס שטייט דאך אין פסוק עלטערין ווערין ניט גיהרגת פאר די זינד פון די קינדער . אונ קינדער ווערין ניט גיהרגת פאר די זינד פון די עלטערין . האט רבי חייא בר אבא גיזאגט פון רבי יוחנן וועגין עס איז בעסער עס זאל אויס גערוקט ווערין איין אות פון די תורה . נאר עס זאל ניט פאר שעמט ווערין דער נאמען פון גאט פאר אלע מענשין . וואירום אלע פעלקער וועלין זאגין די אידין זיינען ניט ווערט מען זאל זיך בהעפטין מיט זייא . וואירום איין פרינץ פון אונז האט

הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאלו הרגן. קא תבע אל שאול שלא נספד כהלכה וקא תבע על אשר המית הגבעונים אין דאמר ר"ל מ"ד (צפניה ב) בקשו את ה' כל ענוי ארץ אשר משפטו פעלו באשר משפטו שם פעלו אמר דוד שאול ספדו להו (דף פט) תריסר ירחי שתא ולא דרכיה למספדיה נתינים ניקרינהו ונפייסינהו (ש"ב כא) ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם וגו' מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את נחלת ה' ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו ואין לנו איש וגו' יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה' פייסינהו ולא מפייסו אמר דוד ג' סימנים יש באומה זו רחמנין וביישנין וגומלי חסדים רחמנין דכתיב (דברים יג) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך ביישנין דכתיב (שמות כ) ובעבור תהיה יראתו על פניכם גומלי חסדים דכתיב (בראשית יח) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו' כל שיש בו ג' סימנין הללו ראוי להדבק בו אין בו שלשה סימנין הללו אין ראוי להדבק בו:

גבעונים: כהנים הו מספיקין להם מזון. שגבעונים שהיו חוטבי עצים ושואבי מים למזבח כדכתיב ביהושע ולא יכרת מכם עבד וחוטבי עצים ושואבי מים לבית אלהי: קתבע. הקב"ה בכבוד שאול שלא נספד כהלכה והדר קתבע בעלבונותיה דגבעוני דכתיב אשר המית וגו': באשר משפטו. במקום שדנין הדין שם מזכירין פועל צדקותיו: תריסר ירחי שתא. לא דוקא דהא קרוב לתלתין שנין היה כהרי כ"ף שנותיו של דוד היה אלא לפי שאין דרך כבוד לספוד אחר י"ב חדשים אחר מיתתו תהומין על המת כדאמ' במ"ק: אין לנו. לתבוע לשאול ולביתו לא כסף ולא זהב כי אם נפשות ואין לנו להמית [מכאן ישראל] כי אם מזרעו: והוקענום. תלייה: באומה זו. ישראל: רחמנים וכו'. והני גבעונים דלא מרחמי אינם ראוין להדבק בהם מיד גזר עליהם דוד שנאמר והגבעונים לא מבני ישראל המה:

ויחמול

ויקח

נ"ב. וואס זייא פלעגען געבן ברויט און וואסער צוא דיא גבעונים. און אז דיא כהנים זענען געהרגעט געווארן האבען דיא גבעונים ניט געהאט צוא עסן. רעכענט דער פסוק אויף שאול גלייך ווי ער וואלט זייא געהרגעט. פרעגט דיא גמרא גאט האט געמאנט דעם כבוד פון שאול פאר וואס מען האט אים ניט מספיד געווען ווי עס דער דין איז. און ער מאנט דעם שטראף פון שאול ווייל ער האט געהרגעט דיא גבעונים. ענטפערט דיא גמרא בייא גאט איז אזוי. ווארום ריש לקיש האט געזאגט עס שטייט אין פסוק איר זאלט בעטען ביי גאט איר אלע פרומע פון דער וועלט אשר משפטו פעלו. ווארום וואו גאט משפט דעם מענטש דארט דער מאנט ער דיא פרומקייט פון מענטש. האט דוד געענטפערט שאול מספיד זיין איצט קען מען שוין ניט ווארום ער איז שוין מער ווי צוועלף חדשים געשטארבען. דיא גבעונים וועט מען רופען און מען וועט זייא איבער בעטען. האט דער מלך גירופען דיא גבעונים און האט געזאגט צוא זייא וואס זאל איך טאהן צוא אייך און מיט וואס זאל איך אייך איבער בעטען אז דיא הארב פון גאט ארץ ישראל זאל געבענשט ווערן. האבען דיא גבעונים געזאגט צוא דוד מיר האבען ניט צוא מאנען בייא שאול און בייא זיין הויז געזינד ניט קיין זילבער און ניט קיין גאלד; און פון אלע יודין האבען מיר ניט צוא הרגענען קיין מענטש. נאר מען זאל אונז געבען זיבען מענטשין פון שאולס קינדער וועלין מיר זייא אויף איינגען פאר גאט. האט דוד זייא געבעטען זייא זאלען דאס ניט טאהן. און זייא האבען ניט געוואלט איבער געבעטען ווערין. האט דוד געזאגט דרייא סימנים איז דא בייא יודין. זייא האבען רחמנות. זייא שעמען זיך. און זייא טוהען חסד איינער מיט דעם אנדערין. פון וואנען ווייסען מיר אז דיא יודין האבען רחמנות. ווארום עס שטייט אין פסוק גאט וועט געבען רחמנות אין דיין הארץ. דוא זאלסט רחמנות האבען אויף אנדערע מענטשין; וועט גאט אויך דיר אויך רחמנות האבען און וועט דיך מעהרין. פון וואנען ווייסען מיר אז דיא יודין שעמען זיך. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא מורא פון גאט זאל זיין אויף אייער פנים. איר זאלט אייך שעמען צוא זינדיגען. פון וואנען ווייסען מיר אז זייא טוהען חסד ווארום עס שטייט אין פסוק אברהם וועט געבען זיינע קינדער און זיינע הויז געזינד זייא זאלען טאהן חסד. דער מענטש וואס האט דיא דרייא סימנים איז ער ווערט מען זאל זיך בעהעפטען מיט אים. און דער מענטש וואס האט ניט

אינם גלומר אינם ראוין לבא בקהל : אית מיתהני במתת שקר. כפוסק והיינו נוקן גשם לצדקת

ויאמר אליהם והגבעונים לא מבני ישראל המה. מ"ט גזר עלייהו דכתיב (שם) ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה. שנה ראשונה אמר להם שמא עובדי ע"ז יש בכם דכתיב (דברים יא) ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר בדקו ולא מצאו. שניה אמר להם שמא עוברי עבירה יש בכם דכתיב (ירמיה ג) וימנעו רביבים ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך בדקו ולא מצאו. שלישית א"ל שמא פוסקי צדקה ברבים יש בכם ואין נותנין דכתיב (משלי כה) נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר בדקו ולא מצאו אמר אין הדבר תלוי אלא בי מיד (ש"ב כא) ויבקש דוד את פני ה' מאי היא אמר ר"ל ששאל באורים ותומים. מאי משמע א"ר אלעזר אתיא פני פני כתיב הכא ויבקש דוד את פני ה' וכתיב התם (במדבר כז) ושאל לו במשפט האורים לפני ה'. (ש"ב כא) ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים אל שאול שלא נספד כהלכה ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים. וכי היכן מצינו בשאול שהמית את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים

יודין זאלין זיך ניט מתחתן זיין מיט זייא: פאר וואס האט דאס דוד אויף זייא גוזר גיוועזן: ווארום עס שטייט אין פסוק עס איז גיוועזן אהונגער אין דיא צייט פון דוד דרייא יאהר איין יאהר נאך אנאנדער. דעם ערשטין יאהר האט דוד גיזאגט צוא דיא יודין טאמער איז דא צווישען אייך מענטשין וואס דינען עבודה זרה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איר וועט דינען פרעמדע געטער אונ איר וועט אייך בוקין צוא זייא. וועט דער הימל ווערין פערשלאסען פון נאט אויף אייך אונ ער וועט אויף האלטין דיא הימלען אונ עס וועט ניט זיין קיין רעגין. האט מען גיזוכט אונ מען האט ניט גיפונען יודין זאלין דינען עבודה זרה. דעם אנדערין יאהר האט דוד גיזאגט צו דיא יודין טאמער איז דא צווישען אייך מענטשין וואס זענען מזנה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס איז פארשטעלט גיווארין רעגין אונ דער שפעטיגער רעגין איז ניט גיוועזן. ווייל דער שטערין פון אזונה איז גיוועזן ביא דיר. ווייל דו ביזט מזנה. האט מען גיזוכט אונ מען האט ניט גיפונען יודין זאלין מזנה זיין. דעם דריטען יאהר האט דוד גיזאגט צוא די יודין טאמער איז דא צווישען אייך אזעלכע מענטשין וואס זאגין זייא עפענטליך צו צו געבין פיל מענטשין און זייא ווערין געבין צדקה. אונ געבין ניט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס איז דא וואלקינס אונ ווינט. אונ רעגין איז ניטא. ווייל דיא מענטשין באריהמען זיך זייא וועלין געבין צדקה אונ עס איז פאלש זייא געבין ניט. אזוי ווערט דער הימל בדעקט מיט וואלקינס אונ עס באריהמט זיך ער וועט געבין רעגין אונ גיט ניט. האט מען גיזוכט אונ מען האט ניט געפונען אזעלכע מענטשין. האט דוד גיזאגט וויא איך זעה איינט דיא זאך נאר איך מיר. האט דוד באלד גיבעטין ביא גאט. וואס מיינט מען. האט ריש לקיש גיזאגט דוד האט גיפרעגט ביא דיא אורים ותומים. פון וואנען ווייסין מיר. האט רבי אלעזר גיזאגט מיר לערנין א גזרה שוה פני פני דא שטייט דוד האט גיבעטין פני ה'. אונ דארט שטייט ער זאל פרעגין ביא אים במשפט האורים לפני ה': אזוי וויא דא שטייט אורים ותומים. אזוי דא ביא דוד האט ער אויך גיפרעגט ביא דיא אורים ותומים. האט גאט גיזאגט צוא דוד דער הונגער איז פון וועגין שאול אונ פון וועגין דאס הויז וואס האט בלוט פאר גאסין ווייל ער האט גיהרגת דיא גבעונים. פון וועגין שאול וואס מען האט איהם ניט מספיד גיווען וויא דער דין איז. אונ ווייל שאול האט גיהרגת דיא גבעונים. וואו געפינען מיר אז שאול האט גיהרגת דיא גבעונים. נאר ווייל ער האט גיהרגת דיא כהנים פון די שטאט

הללו. דרש רבא מ"ד (סס) אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי אמר דוד אני אמרתי עתה באתי ולא ידעתי שבמגלת ספר כתיב עלי התם כתיב (בראשית יט) הנמצאות הכא כתיב (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי וגו':

ו (דף עח ע"ב) **אמר** רב הונא ממזרא לא חיי והא אנן תנן ממזרים אסורין ואיסורן איסור עולם. א"ר זירא לדידי מפרשא לה מיניה דרב יהודה דידיע חיי דלא ידיע לא חיי דידיע ולא ידיע עד תלתא דרי חיי טפי לא חיי ההוא דהוה בשבבותה דר' אמי אכריז עליה דממזרא הוא הוה אזיל ובכי אמר לו חיים נתתי לך:

ז **אמר** רב חנא בר אדא נתינים דוד גזר עליהם שנא' (ש"ב כא) ויקרא המלך לגבעונים ויאמר

נמי מצאת לטובה כדכתיב את בקנים: אז אמרתי. בשעה שמשתי עתה באתי לגדולה ומקרוב פסקו לי גדולה וגו' ולא ידעתי שמיפי אברהם נכתב עלי במגלה ספר:
ממזר דידיע. בכרוז לכל: חיי. הוא ותולדותיו דלא מטמעי ביה: דלא ידיע כלל. לא חיי לפי' הוא בלא יבא בכרוז: דידיע ולא ידיע עד תלת דרי. דוסירי היינו חיי טפי לא חיי הכיון דלאו דכל כרוז הוא מסתכלא מלתא:
חד גזר עליהם. כדכתיב והגבעונים לא מבני ישראל המה

רבא האט גידרשת עס שטייט אין פסוק דענסט מאהל האב איך גיזאגט איך בין גיקומען מיט דער מגלה וואס שטייט געשריבען אויף מיר. אזוי האט דוד גיזאגט איך האב גימיינט אז איך בין איצט גיקומען צוא מיין גרויסקייט איך זאל ווערין מלך. און איך האב ניט גיוואוסט אז אין דער תורה שטייט שוין געשריבען אז איך וועל ווערין מלך. דארטין שטייט ביי דיא צוויא טעכטער פון לוט הנמצאות. וואס זענען גיפונען גיווארין. און דא שטייט מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו. איך האב גיפונען מיין קנעכט דוד איך האב אים גיזאלבט מיט דיא הייליגע בוימאייל. ווא האט מען גיפונען דוד אין סדום פון דיא טעכטער פון לוט:

ו אמר. רב הונא האט גיזאגט אממזר קען ניט לעבין. פרעגט דיא גמרא מיר האבין דאך גילערינט ממזרים זענען אסור אויף אייביג. האט רבי זירא גיזאגט מיר האט מיין דער זייט פון רב יהודה'ס וועגין דער ממזר וואס מען ווייסט פון אים אז ער איז אממזר. דער וועט לעבין. ער מיט זיינע קינדער אויף אייביג ווארום קיינער וועט זיך ניט מתחתן זיין מיט אים. און ניט מיט זיינע קינדער ווארום מען וועט אויף אייביג גידיינקען אז זיי זענען קינדער פון אממזר. דער ממזר וואס מען ווייסט ניט פון אים אז ער איז אממזר. דער וועט ניט לעבין. ער אליין אויך ניט. טאמער וועט מען זיך מתחתן זיין מיט איהם. דער ממזר וואס אויף אים איז אספק מען ווייסט ניט צוא ער איז אממזר אדער ניין. ביז דרייא דורות. ער און זיין זוהן און זיין אייניקיל לעבין. ווארום ביז דער צייט ווייס מען גידיינקען אז מען האט גירעט אויף דעם זיידיך טאמער איז ער אממזר. וועט מען זיך מיט זייא ניט מתחתן זיין. דער פערטער דור און נאך ווייטער וועלין שוין ניט לעבין. ווייל עס איז ניט קיין געוויסע זאך אז זייא זענען גיבארין פון אממזר. וועט דיא זאך פארגעסין ווערין. און מען וועט זיך מיט זייא מתחתן זיין. אין דיא גאס ווא רבי אמי האט גיוואהנט איז גיווען אממזר. און קיינער האט גיט גיוואוסט פון אים. האט רבי אמי אויסגערופין אויף אים אז ער איז אממזר. איז דער ממזר גיגאנגען און האט גיוויינט האט רבי אמי צוא אים גיזאגט איך האב דיר גיגעבין לעבין. אז מען ווייסט פון דיר אז דוא ביזט אממזר וועסטו לעבין ווויא פריער שטייט:

ז אמר. רב חנא בר אדא האט גיזאגט דוד המלך האט גזר גיווען דיא יודין זאלין זיך ניט מתחתן זיין מיט דיא גבעונים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער מלך דוד האט גירופין צוא דיא גבעונים און האט גיזאגט צוא זייא דיא גבעונים זענען ניט פון יודין.

ישראלי הוה . כל מי שאינו שומע זאת : אם קודם מעשה . בהלכה הזאת יהיו אמרה וכו' לא ידים בהמ"ד כמו רכו : שומעין לו . כשאת מולדה ואם לאו אין שומעין לו . בתחלת יושבת בכח ידי אמרה : דהא שמואל ובית דינו קיים . אמרה הגזירה נגזרי היה ולא מספק בה : פנימה בה"ג . דאין דרך אשה לצאת מביתה : מוסרות . הם רמשות בן עברים כמה הצילו : פתחת. בהתירה את הנוכות : נעמה . אלו כל רחבעם ומעכה יצאו מלכי בית דוד : נפלאותיך ומחשבותיך אלינו . עלי ועל רחבעם בן

אשר בא אל אביגיל בת נחש וכתיב (ד"ה א' ב) **יתר** הישמעאלי אמר רבא מלמד שחגר חרבו כישמעאל ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית ומי מהימן והא"ר אבא אמר רב כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו שאני הכא דהא שמואל ובית דינו קיים מ"מ קשיא הכא תרגימו (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה במערבא אמרי ואיתימא ר' יצחק אמר קרא (בראשית יח) ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגו':

הדרש רבא מאי דכתיב (תהלים קט"ז) פתחת למוסרי אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע ב' מוסרות שהיו עלי פתחת רות המואביה ונעמה העמונית . **דרש רבא** מ"ד (שם מ) רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אלי לא נאמר אלא אלינו מלמד שהיה רחבעם יושב בחיקו של דוד ואמר לו עלי ועליך נאמרו **שתי** מקראות הללו

נאך א פסוק שטייט אז זיין נאמען איז געוועזן יתר הישמעאלי . האט רבא געזאגט דער פסוק לערנט אונז אז ער האט אן גיגורט זיין שווערד אזוי וויא א טערק אונ ער האט געזאגט ווער עס וועט ניט צוא הערין דעם דין וועט ער געשטאכען ווערין מיט דעם שווערד . אזוי האב איך געהערט פון דעם בית דין פון שמואל הרמתי אז זכרים פון עמון אונ מואב זענען אסור אונ נקבות זענען מותר . פרעגט דיא גמרא איז דען עמשא בגלויבט געוועזן אזוי צו זאגין . רבי אבא האט דאך געזאגט פון רבס וועגין אז א תלמיד חכם זאגט א דין . אויב ער האט דעם דין גילערונט מיט זיינע תלמידים אין בית המדרש איידער דיא זאך האט געטראפין . דער נאך אז דיא זאך טרעפט . פסקנט מען אזוי וויא ער האט פריער גילערונט . אונ אויב ער האט דעם דין נאך קיין מאהל ניט גילערונט . נאר ווען עס האט געטראפין אזאך האט ער גיפסקנט א נייעס דין . פאלגט מען אים ניט . אונ עמשא האט דאך אויך דעם דין קיין מאהל ניט גילערונט אין בית המדרש . זאגט דיא גמרא דא איז אנדערש שמואל מיט זיין בית דין האבין אך גילעבט . קען מען דאך ביי זייא פרעגין . אונ זייא האבין דאך גילערונט דעם דין איידער דיא זאך איז גיקומען . פרעגט דיא גמרא איז דאך אבער דיא קשיא וואס דואג האט גיפרעגט . זאגט דיא גמרא אין בבל האט מען גיענטפערט עס שטייט אין פסוק כל כבודה בת מלך פנימה דער כבוד פון אשה איז דיא זאל זיין אין שטוב . דריבער האבין דיא ווייבער פון מואב ניט גידארפט ארויס גיין מיט ברויט אונ וואסער אפילו געגין ווייבער אויך ניט : אין ארץ ישראל האט מען געזאגט . אנדערע זאגין רבי יצחק האט געזאגט פון דעם פסוק : דיא מלאכים האבין געזאגט צוא אברהם ווא איז דיין ווייב שרה . זעהן מיר אז דער כבוד פון אשה איז זיא זאל זיין אין שטוב :

הדרש . רבא האט גידרשת עס שטייט אין פסוק פתחת למוסרי . דו האסט אויף גיבונדען מיינע פארבינדונג . דוד האט געזאגט פאר גאט רבונו של עולם צוויא פארבינדונגען וואס זענען געווען אויף מיר האסטו זיי אויף געבונדען . רות וואס איז געבארין פון מואב . אונ נעמה וואס איז געבארין פון עמון . רבא האט גידרשת עס שטייט אין פסוק פיל האסטו געטאהן גאט מיין גאט . דיינע וואונדער אונ דיינע טראכטונג איז פאר אונז . עס שטייט ניט אין פסוק פאר מיר . נאר פאר אונז . דער פסוק לערנט אונז אז רחבעם איז געזעסין אין דיא שויס פון דוד . אונ דוד האט געזאגט צוא רחבעם אויף מיר אונ אויף דיר זענען געזאגט געווארין דיא צוויא פסוקים . אויף מיר וואס איך בין געבארין פון רות : אונ אויף דיר וואס דו ביזט געבארין פון נעמה :

האדומי עד שאתה שואל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם

מ״ג. מאי הוא דמספקי מיניה מתלמותא : ממתני׳ כתיב

לאו משום דקא אתי מרות המואביה אמר ליה אבנר תנינא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית אלא מעתה ממזר ולא ממזרת ממזר כתיב מום זר מצרי ולא מצרית שאני הכא דמפרש טעמא דקרא (דברים כג) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים אישתיק מיד ויאמר המלך שאל אתה בן מי זה העלם התם קרי ליה נער והכא קרי ליה עלם ה״ק ליה הלכה זו נתעלמה מכך צא ושאל בבית המדרש שאל אמרו ליה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית (דף עז) אקשי להו [דואג] כל הני קו״ש יתא אישתיקו בעי לאכרוזי עליה מיד (ש״ב יז) ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי

אשר

דין אמלך. האט דואג האדומי געזאגט צו שאול איידער דו פרעגסט אויף דוד אויב ער איז ווערט צו זיין אמלך אדער ניין. פרעג איך אים אויב ער מעג קומען אין די יודישע פארזאמלונג אדער ניין. ווייל ער איז געבארין פון רות המואביה. האט אבנר געזאגט צו דואג מיר האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק עמוני און מואבי זאלין ניט קומען צווישען יודין; עמוני איז אסור אבער עמונית איז מותר. מואבי איז אסור אבער מואבית איז מותר. די זכרים פון עמון און מואב זענין אסור צו קומען צווישען יודין אבער די נקבות פון עמון און מואב מעגין קומען צווישען יודין. פרעגט דואג. עס שטייט אין פסוק ממזר זאל ניט קומען צווישען יודין זאלען מיר אויך זאגען ממזר איז אסור. אבער ממזרת איז מותר; זאגט אבנר ממזר איז טייטש מום זר. דער וואס האט א פעלער ער איז געבארין געווארין פון א פרעמדע מוטער. וואס דער פאטער טאר ניט נעמען די מוטער פאר א ווייב; טאר ניט דאס קינד קומען צווישען יודין סיי א זכר סיי א נקבה. פרעגט דואג עס שטייט אין פסוק א מצרי זאל ניט קומען צווישען יודין. זאלין מיר אויך זאגין א מצרי איז אסור אבער א מצרית איז מותר. ענטפערט אבנר ביי עמון און מואב איז אנדערש. דא דארפין נקבות מותר זיין. ווארום די תורה זאגט א טעם פאר וואס עמון און מואב זענין אסור. ווייל זייא זענין ניט ארויס געגאנגען מיט ברויט און וואסער געגין די יודין ווען זייא זענין געגאנגען אין דער מדבר. דער שטייגער איז זכרים דארפין ארויס גיין מיט ברויט און וואסער. אבער נקבות דארפין ניט ארויס גיין מיט ברויט און וואסער. דריבער דארפין ניט די נקבות אסור זיין. זאגט דואג גיין אלע האבען געדארפט ארויס גיין מיט ברויט און וואסער. זכרים האבען געדארפט ברייגען ברויט מיט וואסער פאר זכרים. און נקבות האבען געדארפט ברייגען ברויט מיט וואסער פאר נקבות. אז זייא האבען ניט אזוי געטאהן. דארפין אלע אסור זיין. האט אבנר געשוויגען. האט שאול געזאגט צו אבנר פרעג בן מי זה העלם. וועמעס זוהן איז דער יונגער מאן. פרעגט די גמרא פריער רופט שאול אויף דוד נער. יונג: און איצט רופט ער אים עלם. דאס איז טייטש פאר הוילין. נאר אזוי האט געזאגט שאול צו אבנר דער דין איז פאר הוילין פון דיר. דוא ווייסט אים ניט; גייא פרעג אין בית המדרש. האט אבנר געפרעגט אין בית המדרש; האט מען אים געענטפערט עס שטייט אין פסוק עמוני און מואבי זאל ניט קומען צווישען יודין. עמוני איז אסור און עמונית איז מותר. מואבי איז אסור און מואבית איז מותר. האט דואג זייא געפרעגט די אלע קשיות אזוי ווי פריער שטייט. האבען זייא געשוויגען. און זייא האבען ניט געוואוסט וואס צו ענטפערין. האט מען געוואלט אויס רופען אויף דוד אז ער טאר ניט נעמען קיין יודישע ווייב. איז באלד געקומען עמשא דער זוהן פון א מענש וואס זיין נאמען איז יתרא הישראלי וואס ער האט חתונה געהאט מיט אביגיל די טאכטער פון ישי. זאג׳

מתוך אהבה יתירה שאהבה מעלה עליו הכתוב כאלו נתחתן בה :

ד **משנה** עמוני ומואבי אסורין ואיסורן איסור עולם אבל נקבותיהן מותרות מיד : **גמ׳** מנא הני מילי א״ר יוחנן דאמר קרא (ש״א יז) וכראות שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער אבנר ויאמר אבנר חי נפשך המלך אם ידעתי . ולא ידע ליה והא כתיב (שם טז) ויאהבהו מאד ויהי לו נושא כלים אאבוה קא משאיל ואביו לא ידע ליה והכתיב (שם יז) והאיש בימי שאול זקן בא באנשים ואמר רב ואיתימא ר׳ אבא זה ישי אבי דוד שנכנס באוכלוסא ויצא באוכלוסא ה״ק זיל שאיל אי מפרץ אתי אי מזרח אתי אי מפרץ אתי מלכא הוי שהמלך פורץ לעשות דרך ואין מוחין בידו אי מזרח אתי חשיבא בעלמא זהוי מ״ט א״ל שאל עליה משום כאניה דכתיב (שם) וילבש שאול את דוד מדיו . מאי מדיו כמדתו וכתיב ביה בשאול (שם) משכמו ומעלה גבוה מכל העם (מאי האי דאיתרמי ליה מאנאי ש״מ מלכא הוי) א״ל דואג האדומי

ולא ידע ליה . שלא נזהר : גאולטלא . כר של עציים רבות : בפמנך פורץ . גדולות של ההגים לעשות לו דרך קצרה מניחו לפרדכו הו לכרמו : חשיבא בעלמא הוי . כדמפרש דהוה בית סימני מלכות שלך לא הסבר דלא הוי ריקה : מ״ט א״ל שאל

ליב צוא האבען זייא . ער האט זייא נאר ליב געהאט צוא מזנה זיין מיט זייא . אבער ניט בחתונה צוא האבען מיט זייא . פרעגט דיא גמרא עס שטייט דאך ויתחתן . האט ער דאך מיט זייא חתונה געהאט . ענטפערט דיא גמרא ער האט זייא אזוי ליב געהאט גלייך וויא ער וואלט מיט זייא חתונה געהאט :

ד משנה . עמוני . עמון אונ מואב זענען אסור אויף איביג צוא נעמען יודישע ווייבער . אבער דיא נקבות זייערע מעגין באלד נעמען יודישע מאנען . פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסען מיר דעם דין . האט רבי יוחנן געזאגט עס שטייט אין פסוק אז שאול האט געזעהן דוד גייט ארויס געגין דעם פלשתי . האט שאול געזאגט צוא זיין געגעראל אבנר . וועמעס זוהן איז דער יונגער מאן . האט אבנר געזאגט צום מלך איך שווער בייא דיין לעבין אז איך ווייס ניט ווער ער איז : פרעגט דיא גמרא האט שאול ניט געקענט דוד . עס שטייט דאך אין פסוק שאול האט ליב געהאט דוד . אונ דוד האט געטראגען זיינע כלים . ענטפערט דיא גמרא שאול האט געפרעגט ווער איז דער פאטער פון דוד . פרעגט דיא גמרא האט דען שאול ניט געוואסט ווער איז דער פאטער פון דוד . עס שטייט דאך אין פסוק דער מענטש איז געוועזן אין דיא צייט פון שאול איין אלטער מאן . ער איז געקומען מיט מענטשין . האט רב געזאגט . אנדערע זאגין רבי אבא האט געזאגט דאס מיינט מען ישי דער פאטער פון דוד וואס ער איז אריין געגאנגען אונ ארויס געגאנגען מיט זעקס מאהל הונדערט טויזענד יודין . ער איז געוועזן אשר אויף זיי ; אזוי אשר האט דאך אים שאול געוויס געקענט . ענטפערט דיא גמרא אזו האט שאול געזאגט צו אבנר . גייא פרעג פון וועמען דוד איז געבארין . אויב ער איז געבארין פון פרץ אדער פון זרח . אויב ער איז געבארין פון פרץ וועט ער זיין א מלך . וואורום פרץ איז טייטש אוים ברעכען . אונ א מלך מעג צוא ברעכען דיא ווענט פון פרעמדע פעלדער אונ וויין גערטנער צוא מאכען פר זיך א וועג דורך צוא גיין אונ מען טאר אים ניט שטערין . אונ אויב ער איז געבארין פון זרח וועט ער נאר זיין א גרויסער מאן . פאר וואס האט שאול געזאגט צוא אבנר ער זאל פרעגין אויף דוד . פון דיא קליידער האט שאול געזעהן אז דוד וועט זיין א מלך . וואורום עס שטייט אין פסוק שאול האט אן געקליידט צוא דוד מדיו . זיינע קליידער . פאר וואס שטייט ניט בגדיו . בגד איז טייטש א קלייד . אבער מדיו איז דאך ניט דער טייטש קליידער . ענטפערט דיא גמרא מדיו מיינט מען דיא קליידער פון שאול איז געווען ווידי מאס פון דוד . אונ בייא שאול שטייט אז ער איז געוועזן העכער וויא אלע יודין . אונ דיא קליידער פון שאול איז געוועזן וויא דיא מאס פון דוד . איז געוועזן דיא זאך א וואונדער בייא שאול ; האט שאול געזאגט דאס ווייזט געוויס אז דוד וועט

ב ת"ר כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא היה יום שלא נשבה בו רוח צפונית בחצי הלילה שנאמר (שמות יב) ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור. מאי תלמודא הא קמ"ל דעת רצון מלתא היא. אמר רב הונא דבר תורה משוך אוכל בתרומה ומדבריהם גזרו עליו מפני שנראה כערל. והביאו בגמרא על זה ר' יהודה אומר משיך לא ימול מפני שסכנה היא לו: אמרו לו והלא הרבה מלו בימי בן כוזיבא והולידו בנים ובנות:

ג (דף עו) מתיב רב יוסף (מ"א ג) ויתחתן שלמה את בת פרעה מלך מצרים גיורי גיירה והא לא קבלו גרים בימי דוד ולא בימי שלמה מידי הוא טעמא אלא לשלחן מלכים (ע"ג) הא לא צריכא ליה והא מצרית ראשונה היא וכו' אמר רב פפא אנן משלמה ליקו ונתיב שלמה לא נסיב מידי דכתיב ביה (שם יא) מן הגוים אשר אמר ה' אל בני ישראל לא תבואו בהם והם לא יבואו בכם אכן יטו את לבבכם אחרי אלהיהם בהם דבק שלמה לאהבה אלא קשיא ויתחתן
מתוך

דעת רצון מלתא היא. וכיון דהאי לילה עת רצון הוה למכת בכורות הוא נמי עת רצון לרוח צפונית ואין לך יום ברוח צפונית אין מנשבה בו בחצי הלילה וזה היה סימן לדוד כנור תלוי לו למעלה ממטתו ונקביו כלפי צפון כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבה בו ומנגן מאליו והיה נעור והאי דנקט הכא מ' שנה לומר רק שאפילו הוהם מ' שנה דנזופין היו ולא נשבה להו בימים נשבה להו בחצות לילה משום דעת רצון היה: משוך. מהול שמשכה ערלתו וכסתה את העטרה: בימי בן כוזיבא. שמשכום נכרים שאנסום בכרך ביתר וגברה יד בן כוזיבא ונלחם בהם ונצחם ומלך על ישראל ב' שנים ומחצה והזרו ומלו בימיו:

אמרו בגמרא דלא שייך התנות בגוים בעודם בגיותם ומה שאמר הכתוב לא תתחתן בם הוא לאחר שנתגיירו וע"ז הקשה רב יוסף והכתיב ויתחתן שלמה וגו': שלמה לא נסיב מידי. אלא לזנות היה מתכוין דכתיב לאהבה ולא לאישות:

ב תנו רבנן: די רבנן האבען געלערנט די גאנצע פערציג יאהר וואס די יודען זענען געוועזען אין דער מדבר. האט אלע האלבע נאכט געבלאזען אצפון ווינט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אונ עס איז געוועזען אין האלבע נאכט האט גאט געשלאגען אלע בכורים: וואס לערנען מיר פון דעם פסוק אז האלבע נאכט איז אגוטע צייט פאר יודענס וועגען. אונ אצפון ווינט איז גוט פאר דער וועלט. דריבער האט אלע האלבע נאכט געבלאזען פאר יודענס וועגען אצפון ווינט. רב הונא זאגט איינער וואס מען האט אים מל געוועזען. אונ די הויט האט צוריק ארויף געוואקסען. אונ ער וועהט אויס ווי א ניט גימהלט. די תורה זאגט ער מעג עסען תרומה. אונ די רבנן זאגען ער טאר ניט עסען תרומה ווייל ער זעהט אויס אזוי ווי א ניט גימהלט. רבי יהודה זאגט איינער וואס מען האט אים גימהלט. אונ די הויט האט צוריק ארויף געוואקסען. טאר מען אים ניט מל זיין נאך אמאהל. ווייל עס איז אסכנה. האבען די חכמים צו אים געזאגט פיל מענשען אזעלכע וואס די גוים האבען גיכאפט די יודען אונ האבען ארויף גיצויגען די הויט פון זייערע מילות אונ זייא האבען זיך נאך אמאהל מל געוועזען אין די צייטען פון בן כוזיבא. פון דעסטוועגען האבען זייא געבארין זיהן אונ טעכטער אונ עס איז ניט געוועזען קיין סכנה:

ג מתיב. רב יוסף האט געפרעגט עס שטייט אין פסוק שלמה המלך האט גענומען א ווייב די טאכטער פון פרעה דער מלך פון מצרים. זאגט די גמרא ער האט איר מגייר געוועזען. פרעגט די גמרא אין די צייטען פון דוד אונ פון שלמה האט מען דאך ניט אן גענומען קיין גרים. ענטפערט די גמרא פאר וואס האט מען אין די צייט פון דוד אונ שלמה ניט אן גענומען קיין גרים. ווייל זייא האבען זיך ניט מגייר געוועזען פון גאטס וועגען. נאר זיי זאלען גליקליך זיין. ווייל די יודען האבען אין דער צייט געלעבט ווי די מלכים. אבער די טאכטער פון פרעה האט דאך ניט גידארפט דאס יודישע גליק. געווים האט זיא זיך מגייר געוועזען פון גאטס וועגען. רב פפא זאגט מיר קענען ניט אפ פרעגען פון שלמה. וואריום שלמה האט ניט חתונה געהאט מיט די ווייבער. וואריום עס שטייט אין פסוק פון די פעלקער וואס גאט האט געזאגט צו די יודען איהר זאלט ניט קומען אין זייא אונ זייא זאלען ניט קומען אין א... וואריום זייא וועלען אפ נייגען אייער הארץ נאך זייערע געטער אין זייא האט זיך שלמה בהעפט

אבינו שנאמר (יהושע ה) בעת ההיא אמר ה׳ אל יהושע עשה לך חרבות צורים ודלמא הנך דלא מהול כ״ל דכתיב (שם) כי מולים היו כל העם היוצאים וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו אם כן מאי שוב אלא לאו לפריעה ומאי שנית לאקושי סוף מילה לתחלת מילה מה תחלת מילה מעכבת אף סוף מילה מעכבת דתנן אלו הן ציצין המעכבין את המילה בשר החופה וכו׳ ובמדבר מ״ט לא מהול אי בעית אימא משום חולשא דאורחא ואבע״א (דף עב) דלא נשבה להו רוח צפונית דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית מ״ט אבע״א משום דנזופי הוו ואבע״א דלא נבדרי ענני כבוד. אמר רב פפא הלכך יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה והאידנא דדשו בה רבים (תהלים קטז) שומר פתאים ה׳:

ת״ר

אלא כי מילי בעי. דמשמע ושוב לפריעה אלא לאו ב״ת לפריעה: ומאי שנית. הכתא דדרשת שוב כמה יהי הוית ביה: סוף מילה. ציצין המעכבין שלא הקף את העטרה: וסוף מילה. ציצין שאין מעכבין כלא התפן יפה): רוח צפונית. נוחה לא חמה ולא עננים והיתה מרתה: לא נשבה להם רוח צפונית. ניום ולא זרחה חמה עליהם: אבע״א משום דנזופי הוו. ממעשה העגל ולא היו רחוין לאור נוגה: ולאבע״א. משום הכי לא נשבה כי היכי דלא נבדרי ענני כבוד שהיו מקיפין ולא היתה חמה יכולה נכנסת: יומא דעיבא. יום מעונן: יומא דשותא. רוח דרומית מצננת והיא קשה מכל הרוחות: מסוכרינן. מקיזין:

דפת

צו רייסן די הויט פון דער מילה איז ניט געבאטין געווארין צו אברהם אבינו. נאר פון אברהם אבינו ביז יהושע בן נון האט מען מל געוועזן אן פריעה. ווארום עס שטייט אין פסוק אין דער ציים דאס גאט געזאגט צו יהושע דו זאלסט דיר מאכין שארפע מעסערס ואויף צו שניידין די הויט פון דער מילה. פרעגט די גמרא טאמער מיינט מען יהושע זאל מל זיין דיא מענטשין וואס זענין נאך גאר ניט גימלת געווארין. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דאס גאנצע פאלק וואס זענין ארויס געגאנגן פון מצרים זענין געוועזן גימלת. אונ דס גאנצע פאלק וס זענן געבארן געווארן אין דר מדבר אין וועג ווען זיי זענען ארויס געגאנגן פון מצרים זענן ניט געווען גמלת. ענטפערט די גמרא וס שטייט דר ווארט שוב מען זאל נאך אמאהל מל זיין: מען האט דאך יעדער מענטש נאר איין מאהל מל געוועזן. נאר געווים מיינט מען אפילו די מענטשין וואס זענין שוין געוועזן גימלת. האט זיי יהושע נאך אמאהל גימלת. ער האט אויף גערייסען די הויט וואס ארום דער מילה. פרעגט די גמרא וואס דרשת מען מיט דעם ווארט שנית. נאך אמאהל. ענטפערט די גמרא מען זאל גלייכין דעם סוף מילה צום אנהייב מילה. אזוי ווי דער אנהייב מילה פאר האלט. ער הייסט אנדערש ניט איזור סידין ער איז גימלת. אזוי דער סוף מילה (די שטיקלאך הויט וואס בלייבט ארום די מילה נאך דעם מל זיין. ער האט ניט גוט אפ געשניטען די הויט). פאר האלט אויך. ער הייסט אנדערש ניט איזור סידין מען שניידט ארום די שטיקלאך הויט. פרעגט די גמרא פאר וואס האט מען ניט גימלת די יודין אין דער מדבר. אנדערע זאגין ווייל זיי זענין געוועזן שוואך פון וועג. אנדערע זאגין ווייל עס האט ניט גיבלאזין קיין צפון ווינט. האבין זיי ניט גיהאט קיין גוטע וועטערונג. ווארום די בעסטע וועטערונג איז ווען עס בלאזט דער צפון ווינט. ווארום מיר האבין גילערונט די גאנצע פערציג יאהר וואס די יודין זענין געוועזן אין דער מדבר האט ניט גיבלאזין קיין צפון ווינט. פאר וואס. אנדערע זאגין ווייל דיא יודין זענין געוועזן דער ווייטערט פון גאט פון דער צייט וואס זייא האבען געמאכט דס עגל: אנדערע זאגען דריבער האט ניט גיבלאזין דער צפון ווינט דיא וואלקינס וואס האבען ארומגערינגעלט דיא יודין זאלין ניט פאר שפרייט ווערין דורך דעם ווינט. רב פפא זאגט דריבער דער טאג וואס דער הימעל איז פאר וואלקנט. אונ דער טאג וואס בלאזט אדרום ווינט. זאל מען דעם טאג ניט מל זיין: אונ מען זאל ניט עפענען דעם אדער צום בלוט לאזין: נאר היינט וואס מענטשין זענין געוואוינט מל צו זיין אונ אדער עפענען אפילו אין אזעלכענדיגען טאג אויך: אונ אין דעם טאג וואס עס איז א שטורעם ווינט פון דרום זייט אויך. היט גאט דיא נארין עס זאל זייא קיין בייז ניט גישעהן:

אינג׳אי מולתא א״ל איכו ילדת לי הדא כרסא אחריתי דאמר כר יהודה וחזקיה אחי פזי וטבי יאחותא:

אלמנה לכהן גדול פרק שביעי

א (דף ע) **תנו** רבנן (ויקרא כב) וזרע אין לה אין לי א.א זרעה זרע זרעה ואפילו פסול בנין ת״ל וזרע אין לה מכל מקום. ת״ר הריני כפרת בן בתי כוזא שמאכילני בתרומה ואיני כפרת בן בתי כדא שפוסלני מן התרומה:

הערל פרק שמיני

א (דף פא ע״ב) **אמר** רבה בר יצחק אמר רב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם

איכו ילדת לי הדא כרכא. ומי יתן שלא הבתי ותלדי עוד כרס אחד כזו בנים: אחי.תאומים שאחותה. תאומות ובניהם היו: כוזא. כלי קטן כלומר ממזר שהיה גרוע כדא. כלי תבוב כלומר כהן גדול: לפענת זה המאמר צריך הקדמות מכרום נמצאה בלמעלה והם כי בת ישראל שנשאת לכהן וכו׳ זה אם ישאר לה שום זרע ממנו אפילו בן בן הרי זו היא אוכלת בתרומה בשביל אותו זרע ולכן אם ילדה בת ואותה בת הלכה ונשאת לעבד או לנכרי וילדה בן הרי זה ממזר ואפ״ה נקרא זרע כהן כיון שהוא בן בתו ובשבילו האכל התרומה אם אמו והיה הבזיק לו כוזא ואמר הריני כפרת בן בתי שנקרא שהוא ממזר ואפ״ה מאכילני בתרומה מבא״כ בבת כהן שנשואה לישראל ונתאלמנה ונשאר לה בן כהה שנשאת לכהן והרי הוא ראוי להיות כ״ג ובשבילו היא פסולה לשוב אחרי אלמנותה לאכול בתרומה בית אביה ואם לא נשאר בית זרע סיתה אוכלת):

האט אונז געזאגט יהודה אונ חזקיה זענען ברידער (צווילינג). פזי אונ טבי זענען שוועסטער (צווילינג). דיא קינדער פון רבי חייא:

פרק שביעי

א תנו רבנן: די רבנן האבען געלערנט, עס שטייט אין פסוק אז א טאכטער פון א כהן איז גנומען געווארען צו א מאן א ישראל. טאר זיא ניט עסין קיין תרומה. אונ אז דער מאן איז געשטארבען אונ זיא האט ניט קיין קינדער פון אים: מעג זיא עסין תרומה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וזרע אין לה. אז זיא האט ניט קיין קינדער: זאל זיא גיין צוריק צום פאטער אונ זאל עסין פון דעם פאטערס ברויט. פון תרומה: אבער אז זיא האט קינדער פון איר מאן טאר זיא ניט עסין קיין תרומה. פון וואנען וייסען מיר אז זיא האט ניט קיין קינדער די קינדער זענען געשטארבען) נאר דיא קינדערס קינדער: דיא איניקלאך זענען דא: טאר זיא איך ניט עסין קיין תרומה. אונ אפילו דער איניקיל איז א פסול ער איז א ממזר. טאר זי איך ניט עסין קיין תרומה: שטייט אין פסוק וזרע אין לה: אז זיא האט גאר ניט קיין קינדער מעג זיא עסין תרומה. אבער אז עס איז דא קינדער. וועלכע קינדער עס איז טאר זיא ניט עסין קיין תרומה דורך זייא. אונ אפילו זיא האט געהאט א טאכטער פון איר מאן: אונ די טאכטער האט גינומען א מאן א כהן: אונ זיא איז געשטארבען אונ האט געלאזין א זוהן: וואס דער זוהן קען זיין א כהן גדול: דורך דעם זוהן טאר ניט דיא באבע עסין תרומה. אונ אז א טאכטער פון א ישראל האט גנומען א מאן א כהן. עסט זיא תרומה. אונ אז דר מאן איז געשטארבען. טאר זיא ניט עסין תרומה. אונ אז זיא האט א קינד פון דעם מאן עסט זיא תרומה: אונ אויב זיא האט געהאט א טאכטער פון דעם מאן. אונ דיא טאכטער האט גנומען א מאן אפילו א גוי. אונ זיא האט פון דעם גוי א זוהן וואס ער איז א ממזר. אונ דיא מוטער זייגע איז געשטארבען. מעג דיא באבע עסין תרומה דורך דעם איניקיל. האבען דיא רבנן געלערנט. דיא טאכטער פון ישראל וואס האט גיהאט א מאן א כהן. בעדאנקט זיך בייא איר איניקיל דעם ממזר. אונ זיא זאגט איך זאל זיין א כפרה פאר דעם זוהן פון מיין טאכטער וואס ער איז גאר קליין וויא א קריגעלע. ער איז א ממזר. ווייל דורך אים מעג איך עסין תרומה. אבער דיא טאכטער פון כהן וואס האט גהאט א מאן א ישראל. זיא זאגט איך וויל ניט זיין א כפרה פאר דעם זוהן פון מיין טאכטער. אפילו ער איז א גרויסער קרוג. ער מעג זיין א כהן גדול. ווארום דורך אים טאר איך ניט עסין קיין תרומה:

פרק שמיני

א אמר. רבה בר יצחק האט געזאגט פון רבס וועגן דער ערשטע פריעה צו זיין די מילה ואיף

כב וא"ר אלעאי משום ר' אלעזר בר' (שמעון) [שמעון] כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שלא נשמע. ר' אבא אמר חובה שנאמר (משלי ט) אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך וא"ר אלעי משום ר' אלעזר בן שמעון מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום שנאמר (בראשית נ) אביך צוה וגו' כה תאמרו ליוסף אנא שא נא. ר' נתן אומר מצוה שנאמר (ש"א טז) ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וגו' דבי ר"י תנא גדול השלום שאף הקב"ה שינה בו דמעיקרא כתיב (בראשית יח) ואדוני זקן ולבסוף ואני זקנתי:

רש"י הנשמע. דכתיב הוכח תוכיח במקום שהתוכחה מקובל ממנו: אביך צוה. ויעקב לא צוה כן שלא נחשד בעיניו מפני דרכי שלום: איך אלך. וכתיב ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח וגו' הקב"ה שינה מפני דרכי שלום: ואדוני זקן. בתחלה אמרה שרה ואדוני זקן והקב"ה שינה הדבר לאברהם ואמר למה זה צחקה שרה וגו' ואני זקנתי ושינה הדבר מפני השלום:

כג דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה שנאי מנא ואתת לקמיה דרבי חייא אמרה אתתא מפקדא אפריה ורביה א"ל לא אזלת אישתיא סמא דעקרותא לסוף איגלאי

דיך. און ער האט ניט געזאגט צוא יעקב מיט זיינע ווייבער איר זאלט איך פרוכטבארי אין איר זאלט אייך מערין. ווארום דיא ווייבער זענען ניט געבאטין צוא האבין קינדער:

כב ואמר: נאך האט געזאגט רבי אלעאי פון רבי אלעזר בן שמעון וועגין אזוי וויא עס איז אמצוה צוא שטראפין דעם מענטש וואס וויל הערין דיא שטראף רייד. אזוי איז אמצוה מען זאל ניט שטראפין דעם וואס וויל ניט הערין דיא שטראף רייד. רבי אבא זאגט דער וואס וויל הערין שטראף רייד. מוז מען איהם שטראפין. און דער וואס וויל ניט הערין שטראף רייד. טאר מען איהם ניט שטראפין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט ניט שטראפען דעם וואס לאכט פון תורה. טאמער וועט ער דיך פיינט האבען. דוא זאלסט שטראפען דעם חכם וועט ער דיך ליב האבען. נאך האט רבי אלעאי געזאגט פון רבי אלעזר בן שמעון וועגין אמענטש מעג זאגין אליגען אויב דורך דעם ליגען וועט זיין שלום. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא ברידער האבען געזאגט צוא יוסף דיין פאטער האט געבאטען פאר זיין טויט אזוי זאלט איר זאגין צוא יוסף איך בעט דיך זייא מוחל צוא זיינע ברידער וואס זייא האבען געגין דיר געזינדיגט. און יעקב האט דאס גאר ניט געזאגט. נאר פון וועגין שלום האבען זייא געזאגט אליגען. רבי נתן זאגט עס איז אמצוה צוא זאגין אליגען נאר עס זאל זיין שלום. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק שמואל האט געזאגט וויא אזוי וועל איך גיין שאול וועט הערין וועט ער מיך הרגנן. האט גאט געזאגט דוא זאלסט נעמען אקאלב און זאלסט זאגין איך בין גק מען שעכטין אקרבן: האט גאט געהייסען זאגען אליגען נאר עס זאל זיין שלום. דבי רבי ישמעאל האט געלערנט שלום איז אגרויסע מצוה אפילו גאט אליין האט משנה געווען נאר עס זאל זיין שלום. ווארום שרה האט געזאגט אויף אברהם מיין הער איז אלט, און גאט האט געזאגט פאר אברהם אז שרה האט געזאגט אויף זיך אז איך בין אלט כדי אברהם זאל ניט אין כעס ווערין אויף שרה:

כג דביתהו. דיא ווייב פון רבי חייא פלעגט האבען שווער קינדער האט זיא גיגעבערט איהע קינדער דער מאן זאל איר ניט דער קענען: און זיא איז געקומען פאר איר מאן רבי חייא. און האט איהם געפרעגט אפרוי איז ניבאטען אז זיא קינדער האבען אדער ניין. האט רבי חייא צו איר געזאגט ניין. איז זי גיגאנגען און האט געטרונקען אזוי צמעדיצין זיא זאל שוין ניט האבען קיין קינדער. דער נאך איז דער וואוסט געווארין צוא רבי חייא וואס זיין ווייב האט געטאהן. האט רבי חייא געזאגט צוא זיין ווייב אז דוא וואלסט ניט אזוי געטאן וואלסטו דאך מיר געבארין נאך איין בויך. נאך אצווילינג אצווילינג צווייא זיהן וויא דיא וואס מיר האבען ווארום דער כג

בר יבדא] איעקר מפרקיה דרב הונא רב גידל איעקר מפרקיה דרב הונא ר' חלבו איעקר מפרקיה דרב הונא רב ששת איעקר מפרקיה דרב הונא רב אחא בר יעקב אחזתיה סוסכינתא תליוה בארזא ונפק מיניה כהוצא ירקא אמר רב אחא בר יעקב שתין סבי הוינא וכולהו איעקר מפרקיה דרב הונא לבר מאנא דקיימי בנפשאי (קהלת ז) ההכמה תחיה את בעליה:

לבנות ממנה ויזכה להבנות מן כמ״ש : כוסכינתא. חולי מעלר בשתן והדם נעקר ממנו : כסולה ירוקת. ירוק כלף תמר :

נבזכית

בא (דף כה ע"ב) מתני' האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה ר' יותנן בן ברוקא אומר על שניהם הוא אומר (בראשית א) ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו: גמ' מה"מ א"ר אלעאי משום ר' אלעזר בן שמעון אמר קרא (שם) ומלאו את הארץ וכבשוה איש דרכו לכבש ואין אשה דרכה לכבש אדרבה וכבשוה ב' משמע א"ר נחמן בר יצחק וכבשה כתיב. רב יוסף אמר מהכא (שם לה) אני אל שדי פרה ורבה ולא קאמר פרו ורבו:

וא"ר

זאלט זוכה געווען צוא האבין קינדער וואלט איך געהאט קינדער פון מיין ערשטע ווייב. זאגט דיא גמרא רבי אבא האט נאר אפ געשטויסין דיא רבנן: ער האט ניט געוואלט נעמען קיין ווייב ווייל ער איז געווארין אעקר פון רב הונא"ס ישיבה. ווען רב הונא האט געלערנט מיט דיא תלמידים. אונ אז זייא האבין געוואלט משתין זיין. פלעגין זייא אויף האלטין דיא השתנה. אונ פלעגין ניט ארויס גיין אין מיטען לערנען. אונ אז מען האלט אויף דיא השתנה. ווערט מען אעקר מען זאל ניט קענען קינדער האבין. רב גידל איז אויך געווארין אעקר פון רב הונא"ס ישיבה. רבי חלבו איז אויך געווארין אעקר פון רב הונא"ס ישיבה. רב ששת איז אויך געווארין אעקר פון רב הונא"ס ישיבה. רב אחא בר יעקב איז קראנק געווארין פון רב הונא"ס ישיבה (ווייל ער האט אויף געהאלטין דיא השתנה). האט מען אים אויף געהאנגען אויף דעם בוים וואס איז געשטאנען נעבין בית המדרש. איז פון אים ארויס געגאנגען אזוי וויא א גרינע בלאט פון אלולב. איז ער געזונד געווארין: רב אחא בר יעקב האט געזאגט מיר זענען געווען זעכציג אלטע לייט אונ אלע זענען געווארין עקרים פון רב הונא"ס ישיבה: נאר איך נישט. ווייל איך האב מקיים געווען אויף זיך דעם פסוק די חכמה מאכט לעבעדיג איר בעל הבית (וויא פריער שטייט).

בא מתניתין. האיש. א מאן איז געבאטין געווארין אויף קינדער האבין. אבער א ווייב ניט. רבי יוחנן בן ברוקא זאגט אויף ביידע (אויף דעם מאן אונ אויף דיא ווייב) איז געזאגט געווארין דער פסוק גאט האט זייא געבענטשט. אונ גאט האט געזאגט צוא זייא איר זאלט אייך פרוכטבארין אונ מערין. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז נאר דער מאן איז געבאטין געווארין קינדער צוא האבין אונ ניט דיא ווייב. האט רבי אלעאי געזאגט פון רבי אלעזר בן שמעון ווענין עס שטייט אין פסוק ומלאו את הארץ וכבשוה: איר זאלט פול מאכין דיא וועלט אונ זאלט איר איין נעמען. דער שטייגער איז א מאן נעמט איין (אזוי גייט אין דער מלחמה. ועיין מהרש"א). דארף ער פול מאכין דיא וועלט מיט קינדער. אבער אשה איז ניט דער שטייגער זיא זאל איין נעמען: איז זיא ניט געבאטין געווארין פול צוא מאכין דיא וועלט מיט קינדער. פרעגט דיא גמרא וכבשוה איז דאך דער טייטש איר זאלט איין נעמען. שמועסט מען דאך צוא צווייא מענטשין: צוא אדם אונ צוא חוה. אונ ביידע האט מען געבאטין זייא זאלין פול מאכין דיא וועלט מיט קינדער. האט רב נחמן בר יצחק געזאגט עס שטייט וכבשה. ער זאל איין נעמען. האט מען נאר גירעט צוא אדם. אונ ניט צוא חוה. אונ נאר אים האט מען געבאטין ער זאל קינדער האבין. ניט איר. רב יוסף זאגט פון דעם פסוק. גאט האט געזאגט צוא יעקב פרה ורבה. פרוכטבאר דיך אונ מער

לו רחמים: על עמוד היה מתפלל ונהפכה דעתו מתמעט בעתירות של צדיקים זה מול זה ויעתר להם מיבעיא ליה: שאינו דומה. תפלתו בתוך היה צדיק בן צדיק ותפלתה בתוך צדקת בת רשע ויצחק [illegible] נו הכתוב: עתר. פתור״א בלע״ז: תלבתה. נעשה לו יתרון: נקרתם. נעשתם נקבות כמו אני קורתי ושתיתי מים: אין לה ולד. קרא יתירא הוא דהא כתיב עקרה:

אימי והא עי׳. למתניתין פריך דקתני מי שאין לו בנים וכו׳. ישא אשה אחרת שמא לא זכה להבנות

ויעתר לו ויעתר להם מיבעיא ליה לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע. א״ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב״ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. א״ר יצחק למה נמשלו תפלתן של צדיקים כעתר מה עתר זה שמהפך התבואה בגורן ממקום למקום כך תפלתן של צדיקים מהפכת מדותיו של הקב״ה ממדת רגזנות למדת רחמנות. א״ר אמי אברהם ושרה טומטומין היו שנאמר (ישעיה נא) הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם וכתיב (שם) הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה שרה אמנו אילונית היתה שנאמר (בראשית יא) ותהי שרי עקרה אין לה ולד אפילו בית ולד אין לה:

ימי ביתי דוד אימעוטי שני דכתיב (תהלים צ) ימי שנותינו בהם שבעים שנה:

כי אינ׳ והא אמרו ליה רבנן לר׳ אבא בר זבדא נסיב אתתא ואוליד בני ואמר להו אי זכאי הוו לי מקמייתא התם דחויי קא מדחי להו לרבנן דר׳ אבא בר

אז בידע האבן ניט געקענט האבן קיין קינדער. פרעגט די גמרא אז בידע האבן געבעטין פאר וואס שטייט אין פסוק גאט איז איבער געבעטין געווארן צו אים. דאס דארף געבארפט ווערין גאט איז איבער געבעטין געווארן צו בידע. ענטפערט די גמרא ווייל עס איז ניט גלייך די תפלה פון א צדיק וואס זיין פאטער איז אויך געוועזן א צדיק. צו די תפלה פון א צדיק וואס זיין פאטער איז געוועזן א רשע. דריבער שטעלט די תורה מען האט געהערט צו אים אויף זייא בידע: רבי יצחק האט געזאגט פאר וואס זענין אונזערע עלטערין געוועזן עקרים (האבען ניט געהאט קיין קינדער באלד אין אנהייב). ווייל גאט האט געגלוסט די צדיקים זאלין בעטין בייא אים אויף קינדער. רבי יצחק האט געזאגט פאר וואס איז געגליכען די תפלה פון די צדיקים צוא אעתר (צוא אשופלע וואס מען שופלעוועט מיט איר תבואה), אזוי ווייא דער עתר קערט אום די תבואה אין שייער פון איין ארט צום אנדערין ארט. אזוי די תפלות פון די צדיקים קערין אום די מדות פון גאט פון כעס צוא רחמנות. רבי אמי האט געזאגט אברהם אונ שרה זענין געוועזן טומטומין. (זייא זענין געוועזן ניט קיין זכרים אונ ניט קיין נקבות). אזוי ווייא עס שטייט אין פסוק הביטו אל צור חצבתם: איר זאלט קוקען צוא דעם שטיין וואס איר זענט אויס געהאקט געווארין פון אים: וואס ער איז געווארין אזכר. ואל מקבת בור נקרתם. אונ איר זאלט קוקען צוא דיא לאך פון דיא גרוב וואס איר זענט אויס געגראבען געווארין פון איר. וואס זייא איז געווארין אנקבה: ווען מען מיינט מען: זאגט דער פסוק איר זאלט קוקען צוא אייער פאטער אברהם אונ צוא אייער געווינערין שרה. רב נחמן האט געזאגט פון רבה בר אבוהו וועגין אונזער מוטער שרה איז געוועזן אאילונית. (אזוי ווייא אגבר). אזוי ווייא עס שטייט אין פסוק שרי איז געוועזן אעקרה זיא האט ניט געהאט קיין קינד. אפילו אארט צו אקינד האט זיא אויך ניט געהאט:

ימין ביתי. אין דיא צייט פון דוד איז ווייניגער געווארין דיא יאהרין פון מענשין. אזוי ווייא עס שטייט אין פסוק דיא טעג פון אונזערע יאהרין זענין זיבעציג יאהר:

כי איני. דיא גמרא פרעגט עס איז דאך ניט אזוי ווייא אין דער משנה שטייט ווען איינער האט ניט קיין קינדער פון זיין ערשטע ווייב. זאל ער נעמען איין אנדער ווייב: מאמער האט ער ניט זוכה געוועזן צוא האבין קינדער פון די ערשטע ווייב. אונ פון דיא אנדערע ווייב וועט ער יא זוכה זיין צוא האבין קינדער) וואריום דיא רבנן האבן געזאגט צוא רבי אבא בר זבדא נעם אווייב. אונ האב מיט איר קינדער. האט רבי אבא צוא זייא געזאגט ווען איך

שחלתה היא או שניהם חבושים בבית האסורים אין עו יש לו מן המנין א"ל רבא לר"נ ולילף מיצחק דכתיב (בס כ״ה) ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו' וכתיב (כ״ה) ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם א"ל יצחק עקור היה אי הכי אברהם נמי עקור היה ההוא מיבעיא ליה לכדר' חייא בר אבא דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב:

יח א"ר יצחק יצחק אבינו עקר היה שנא' (בראשית כה) ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו על אשתו לא נאמר אלא לנכח מלמד ששניהם עקורים היו אי הכי ויע״ר

פלא וכו' : ולע"ג פירקן בבבא ל' בנים ולא גמא אחרת : עקור הוה . וידע במתמה עלמו בית ולקח נפקא לן דעקור הוה : אברהם נמי עקור הוה . כדאמרינן לקמן ושרי ילדה מימה : בבוא מבעי' ליה וכו' . כדאמר יצחק עקור הוה מ"ם לא נכיל אהריתי ולקח דיצחק בן ששים שנה לא ישמעאל הוא דהוא לבני כתביה דהמנא למימר ויהי שפהה כ' שנה דהוא מיבעיא ליה וכו' אבל מקן י' שנים דאברהם אע"ג דעקור הוה ילפינן מיני' דהי לאו לדרשה למאי כתבה קא שמעינן דהא מקן י' שנים : ליחס בהן . לידע שנותיו של יעקב בן כמה שנים היה כשהלך לבית עבר וכשעמד על כשהוא בבלתי גמ' דמגילה מפרש לה ושאי יקח דיצחק בן ס' שנה מייתי לה התם דילפינן מיניה דגר ל"ה מבית עבר והוא בכל אותם שנים שהיה יעקב בבית עבר לא נענש עליהם :

ויעתר לנכח מיבעיא ליה . בשלמא אי אמרת תפלה יצחק על אשתו היתה היינו דכתיב ויעתר לו כמו שהיה מתפלל עליה והסר רבקה אשתו אלא

ניט. עס קען זיין דורך דיא עבירה וואס זיא האבען געוואוהנט זיין חוץ לארץ דריבער האבען דיא ניט געהאט קיין קינדער. דריבער אויב ער איז קראנק געווען אדער זיא איז קראנק געווע־ אדער זיא זענען בייד געזעסן אין אסטראג. דיא יאהרין רעכנט מען ניט. האט רבא געזאגט צוא רב נחמן זאלען מיר אפ לערנען פון יצחק. עס שטייט אין פסוק יצחק איז אלט געווען פערציג יאהר ווען ער האט גענומען זיין ווייב רבקה. און זעכציג יאהר איז ער אלט געווען ווען יעקב און עשו זענען געבוירן געווארין. האט דאך יצחק געווארט צוואנציג יאהר. האט רב נחמן געזאגט יצחק האט געוואוסט אז ער איז א עקר. ער קען ניט האבען קיין קינדער. צוא וואס זאל ער נעמען איין אנדער ווייב. פרעגט דיא גמרא אברהם איז דאך אויך געווען א עקר. דריבער האט ער געווארט צעהן יאהר. אבער איין אנדערער דארף ניט ווארטען קיין צעהן יאהר. נאר מיר לערנען אפ פון אברהם ווייל דער פסוק איז איבעריג. צוא וואס דער ציילט אונז דער פסוק ווען אברהם האט גענומען זיין דינסט הגר. געוויס מיר זאלען אפ לערנען אויך אנדערע מענטשין וויא זאלין אויך ווארטען צעהן יאהר און ניט לייגער: וועלין מיר פרעגן צוא וואס דער ציילט אונז דער פסוק וויא פיל יצחק איז אלט געווען ווען ער האט גענומען רבקה. און וויא פיל ער איז אלט געווען ווען יעקב און עשו זענען געבוירען געווארין: דאס האט געדויערט צוואנציג יאהר. זאלין מיר אפ לערנען אז מען דארף ווארטען צוואנציג יאהר: וועלין מיר אפ לערנען פון יצחק ניט פון אברהם. ענטפערט דיא גמרא דעם פסוק דארפין מיר אויף איין אנדער זאך. אזוי וויא רבי חייא בר אבא האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין. צוא וואס דער ציילט דיא תורה וויא פיל יאהרין ישמעאל האט געלעבט: דורך דעם וועלין מיר וויסען צוא ברעכענען דיא יאהרין פון יעקב וויא פיל ער איז אלט געווען ווען ער איז געגאנגען צו לבן. מוזין מיר דאך וויסען דיא יאהרין פון יצחק אויך. וויא פיל ער איז אלט געווען ווען ער האט חתונה געהאט מיט רבקה. און וויא פיל ער איז אלט געווען ווען יעקב און עשו זענען געבוירין געווארין אזוי וויא עס שטייט אין סוף ערשטין פרק פון מגילה:

יח אמר: רבי יצחק האט געזאגט יצחק אבינו איז געווען א עקר. ווארום עס שטייט אין פסוק יצחק האט געבעטין צוא גאט געגין זיין ווייב. עס שטייט ניט ער האט געבעטין אויף זיין ווייב. נאר געגין זיין ווייב. ואז עס וואלט געשטאנען אויף זיין ווייב. וואלט מען מיינען יצחק האט געבעטין אויף זיין ווייב. ווייל זיא האט ניט געקענט האבען קינדער. אבער יצחק אויף זיך האט ניט געבעטין. ווייל יצחק האט געקענט האבען קינדער. אבער אז עס שטייט יצחק האט געבעטין געגין זיין ווייב. מיינט מען יצחק האט געבעטין אויף זיך. און רבקה האט געבעטין אויף זיך. ווייל יצחק האט אויך ניט געקענט האבען קינדער לערנט אונז דער פסוק

ע"י אדם. תניא אידך ר' אליעזר אומר כל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים שנאמר שופך דם האדם וסמיך ליה ואתם פרו ורבו. ר' אלעזר בן עזריה אומר כאלו ממעט הדמות בן עזאי אומר וכו' א"ל לבן עזאי יש נאה דורש וכו'. ת"ר (במדבר י) ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל (דף סד) מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל. אבא חנן אמר משום רבי אליעזר חייב מיתה שנאמר (שם ג) ובנים לא היו להם הא אם היו להם בנים לא מתו. אחרים אומרים גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר (בראשית יז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך בזמן שזרעך אחריך שכינה שורה אין זרעך אחריך על מי שורה על העצים ועל האבנים:

[illegible] . כה של הגר ולא דלא נכנס [illegible] [illegible] כשן בביה [illegible] ישיבת ח"ל [illegible] עין [illegible] פס עקורים לפניך. [illegible] ישיבת ח"ל מן המנין דתלינן כבל הני המוגשן מן ההרין תלה הוא או תלתם

יז ת"ר נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה שמא לא זכה להבנות ממנה אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר (בראשית טז) מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ללמדך שאין ישיבת ח"ל עולה לו מן המנין לפיכך חלה הוא או שחלתה

פאר וואס נעמסטו ניט קיין ווייב דוא זאלסט האבן קינדער. האט בן עזאי געזאגט וואס זאל איך טאן אז איך גלוסט צוא לערנען תורה. אונ אז איך וועל נעמען א ווייב וועל איך ניט קענען אזוי פיל לערנען וויא איך לערין איצט. יעט דיא וועלט געמערט ווערין און מיינע קינדער. תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק ווען דער ארון האט גירוהט האט משה רבינו געזאגט גאט קער צוריק דיא צוויא מאהל צעהן טויזענד אונ דיא צוויא טויזענד יודין דער פסוק לערנט אונז אז דיא שכינה רוהט נים אויף דיא יודין אויב זייא זענין ווייניגער וויא צוויא אונ צוואנציג טויזענד: אויב דיא יודין זענין געוועזן צוויא אונ צוואנציג טויזענד ווייניגער איינער אונ איין מענטש האט זיך ניט בעשעפטיגט ער זאל האבען קינדער. האט דאך דער מענטש גיבראכט דער צוא אז דיא שכינה זאל ניט רוהען אויף דיא יודין. אבא חנן זאגט פון רבי אליעזר וועגין דער מענטש וואס בעשעפטיגט זיך ניט ער זאל האבען קינדער. קומט אים מיתה. ווארים עס שטייט אין פסוק ביא נדב ואביהוא זייא האבען ניט גיהאט קיין קינדער דריבער זענין זייא געשטארבען. אבער אז זייא וואלטין גיהאט קינדער וואלטין זייא ניט געשטארבען. אנדערע זאגין דער מענטש וואס בעשעפטיגט זיך ניט ער זאל האבען קינדער ברענגט ער דער צוא אז דיא שכינה זאל אפ גיטאהן ווערין פון דיא יודין: ווארום עס שטייט אין פסוק צוא זיין צוא דיר גאט אונ צוא דיינע קינדער נאך דיר אז עס איז דא קינדער נאך דיר רוהט אויף זייא דיא שכינה. אבער אז עס איז ניטא קיין קינדער נאך דיר. אויף וועמען וועט רוהען דיא שכינה אויף האלץ אדער אויף שטיינער:

יז תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט אז איינער האט גינומען א ווייב אונ ער האט געוואהנט מיט איהר צעהן יאהר אונ זיא האט ניט גיהאט קיין קינד. זאל ער זיא געטין אונ זאל איהר געבען דיא כתובה. טאמער איז ער ניט זוכה צוא האבען קינדער פון איהר. אפילו עס איז ניטא קיין בעווייזונג צוא דעם דין. פון דעסטוועגען עפעס אנצייגען איז דא אז דער דין מוז אזוי זיין. ווארום עס שטייט אין פסוק צום סוף צעהן יאהר וויא אברהם איז געזעסען אין ארץ כנען אונ שרה האט נאך ניט גיהאט קיין קינדער. האט אברהם גינומען הגר פאר זיין ווייב. איז דאך א קשיא פאר וואס האט אברהם פריער ניט גינומען זיין ווייב הגר. אין חוץ לארץ האט דאך אברהם געוואהנט מיט שרה מער וויא צעהן יאהר אונ זיא האט ניט גיהאט קיין קינדער. נאר דיא צייט וואס זייא האבען געוואהנט אין חוץ לארץ רעכנט מען

מתר בא ואיננו נמצא מצטער על עולם שאינו שלו. מנע רבים מתוך ביתך ולא (רוכל) [הכל] תביא ביתך. רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף :

טז אמר ר' אסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנאמר (ישעיה נז) כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי . תניא ר' אליעזר אומר כל יהודי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים שנאמר (בראשית ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך וכתיב בתריה ואתם פרו ורבו . ר' (עקיבא) [יעקב] אומר כאלו ממעט את הדמות שנאמר (שם) כי בצלם אלהים עשה את האדם וסמיך ליה ואתם פרו ורבו . בן עזאי אומר כאלו שופך דמים וממעט את הדמות שנאמר ואתם פרו ורבו . אמרו לו לבן עזאי יש נאה דורש ונאה מקיים נאה מקיים ואין נאה דורש ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים . אמר להם ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים

גוף. אוצר יש ושמו גוף ומבריאת העולם נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנן בגוף. מטעם מאי דכתיב כי רוח מלפני יעטוף. ונשמות אלוני עשיתי : יעטוף. לשון עטיפה כדכתיב ובני העטופים ... כי לא לתוהו בראה לשבת יצרה : ואתם פרו ורבו. כתריה דהכוויתו כתיב כלומר כמו ... :

ע"י

מערין. טאמער וועט דער מארגן קומען אונ דו וועסט שוין ניט זיין אין דער וועלט. הייינו דאך געזארגט געהאט צו אנדערע דיא האבען געזארגט אויף א מארגן וועלכער איז ניט דיין. אז. פאר מייד פיל מענטשן פון דיין שטוב. ניט אלע מענטשן זאלסטו אריין לאזען אין דיין שטוב. פיל מענטשן זאלן זאגען פאר דיין גוטען. אונ דיינע סודות זאלסטו ניט זאגען אפילו צוא איינעם פון טויזענד :

טז אמר. רבי אסי האט געזאגט משיח וועט אזוי לאנג ניט קומען ביז עס וועלן אויסגענומען ווערין אלע נשמות פון דעם אוצר וואס הייסט גוף. ווארים עס שטייט אין פסוק גאט זאגט עס וועט די גייסטער ווילען פון מיר וצוא ברייגען משיחו או עס וועלן געבארן ווערין אלע נשמות וואס איך האב בשאפען ניט פריער. מיר האבען געלערנט רבי אליעזר זאגט יעדער יוד וואס ווערט ניט ער זאל האבען קינדער. איז גלייך וויא ער האט געהרגעט מענטשען. ווארום עס שטייט אין פסוק דער וואס פאר גיסט דיא בלוט פון א מענטשען. וועט זיין בלוט פאר גאסען ווערין דורך מענטשען. זאל אים בית דין הרגען. אויב עס איז דא עדות. אונ אז עדות איז ניטא. וועט אים גאט שטראפען. באלד נאך דעם פסוק שטייט איר זאלט אייך פרוכטבארן אונ מערין: איר זאלט האבען קינדער. צוא ווייזן או דער מענטש וואס פארשפעטיגט זיך ניט צוא האבען קינדער. איז גלייך וויא ער וואלט מענטשען געהרגעט. רבי יעקב זאגט עס איז גלייך וויא ער וואלט ווייניגער געמאכט דעם געשטאלט פון גאט. ווארים עס שטייט אין פסוק אין דעם געשטאלט פון גאט האט גאט בשאפען דעם מענטשן. באלד נאך דעם פסוק שטייט איר זאלט אייך פרוכטבארן אונ מערין. איר זאלט האבען קינדער. צוא ווייזן אז דער מענטש וואס בשעפטיגט זיך ניט צוא האבען קינדער. מאכט ער דאס ווייניגער דעם געשטאלט פון גאט אויף דער וועלט. בן עזאי זאגט דער מענטש וואס בשעפטיגט זיך ניט צוא האבען קינדער איז גלייך וויא ער וואלט געהרגעט מענטשען. אונ וויא ער וואלט ווייניגער געמאכט דעם געשטאלט פון גאט. ווארים אין פסוק שטייט דער וואס פאר גיסט די בלוט פון א מענטשען וועט זיין בלוט פאר גאסען ווערין. נאך שטייט אין דעם געשטאלט פון גאט האט גאט בשאפען דעם מענטש. באלד נאך דעם פסוק שטייט איר זאלט אייך פרוכטבארן אונ מערין. איר זאלט האבען קינדער. צוא ווייזן או דער מענטש וואס בשעפטיגט זיך ניט צו האבען קינדער. איז גלייך וויא ער האלט מענטשען געהרגעט. אונ ער מאכט ווייניגער דעם געשטאלט פון גאט אויף דער וועלט. מען האט געזאגט צוא בן עזאי. עס איז דא איינער וואס דרשנט שיין אונ איז שיין מקיים אזוי וויא ער דרשנט. איינער איז שיין מקיים אונ דרשנט ניט שיין: אונ דוא דרשנסט שיין אבער ביסט ניט שיין מקיים

ביום אידם שנא' (ש"א יב) היתה יד ה' בכם ובאבותיכם ואמר רבה בר שמואל זו הטוטי שבבי דאמר מר בעון חיים מתים מתהטטין :

טו א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב (ירמיה ח) לא יאספו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו וכתיב (שם) ונבחר מות מחיים א"ל נבחר מות לרשעים שלא יהיו בעולם הזה ויחטאו ויפלו בגיהנם. כתיב בספר בן סירא אשה טובה מתנה טובה לבעלה וכתיב אש' טובה בחיק ירא אלהים תנתן. אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה ויתרפא מצרעתו. אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים. העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במצודתה. אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתואר אשה יפה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה. רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר עבירה כניצוץ מבעיר גחלת בכלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה. אל תצר צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום שמא מחר

ה' [illegible] : כנם ונהיליכם . ולגונהו כבר מתו ומה מכה יש בכם [אלא] הטוטי שבבי : [illegible] ונבחר מות מחיים . [illegible] [illegible] ומיום [illegible] לקבורה [illegible] [illegible] מחיים למות : א"ל . כלי נבחר לא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] מחיים אלא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ויהיו : [illegible] ימיו כפלים . [illegible] [illegible] [illegible] והומה לו [illegible] ימיו כפלים: [illegible] [illegible] [illegible] : רוכל . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כו ניאוף [illegible] [illegible] : [illegible] . [illegible] המבעיר גחלת כן [illegible] [illegible] : כלוב . [illegible] עופות : מחר מת [illegible] . בעולם ולא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על עולם שאינו שלו :

האבען גוזר געוועזן מען זאל אויס גראבען די טויטע פון זייערע קברים. האט רבי יוחנן געזאגט דאס איז ווייל זיי פלעגען זיך פרייען צו זאמען מיט די גוים אין די גוישע ימים טובים דריבער האט מען זיי געמאכט אטרויעריגקייט מיט די מתים אויס גראבען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא האנט פון גאט וועט זיין אין אייך אונ אין אייערע עלטערן. דיא עלטערן זענען דאך שוין געשטארבען מיט וואס קען זיי גאט שטראפין. האט רבה בר שמואל געזאגט דאס מיינט מען וועט זייא אויס גראבין פון די קברים. ווארום דער תנא האט געזאגט דורך דיא זינד פון דיא לעבעדיגע גראבט מען אויס דיא טויטע :

טו אמר. רבא האט געזאגט צוא רבה בר מרי עס שטייט אין פסוק דיא טויטע וועלין ניט איין געזאמעלט ווערין אונ וועלין ניט בגראבין ווערין זייא וועלין זיין אזוי וויא מיסט אויף דער ערד. אונ עס שטייט אין פסוק זייא וועלין בעסער וועלין שטארבין וויא לעבין. אז זייא וועלין ניט בגראבין ווערין פאר וואס זאלין דיא לעבעדיגע וועלין שטארבין. האט רבה געזאגט מען מיינט ניט זייא וועלין בעסער וועלין שטארבין וויא לעבין. נאר דער נביא זאגט עס וואלט בעסער געוועזן דיא רשעים זאלין שטארבען אונ זאלין ניט זיין אויף דער וועלט. איידער זייא זאלין לעבין אונ זינדיגען אונ פאלען אין גיהנם. עס שטייט אין ספר בן סירא אגוטע ווייב איז אגוטע מתנה צוא איר מאן. זיא ווערט געגעבין אין דעם שוים פון דעם פרומען וואס האט מורא פאר גאט. אשלעכטע ווייב איז וויא קרעץ צוא איר מאן. וואס זאל ער טאהן. ער זאל איר געטין וועט ער געהיילט ווערין פון דיא קרעץ. אשיינע ווייב וואיל צוא איר מאן. דר צאהל פון זיינע טעג זענין טאפיל גלייך וויא ער וואלט געלעבט צוויי מאהל אזוי פיל יאהרין. זאלסט ניט קוקען אויף אשיינע ווייב אפרעמדע וואס דא האט אמאן. טאמער וועסט געפאנגען ווערין אין איר נעץ. זאלסט ניט גיין צוא איר מאן צוא טרינקען מיט אים ווין. ווארום דורך אשיינע ווייב זענין שוין פיל מענשין פאר דארבין געווארין. אונ זיא האט שוין פיל שטארקע מענטשין גיהרגעט. דער קאראבעטניק וואס טראגט שמעקעדיגע בוימאייל אונ געווירץ אין דיא הייזער ווייבער זאלען דאס קויפען צום צירען זיך מיט דעם. דער ווייל רעט ער זייא אן זייא זאלין טון מיט אים מזנה זיין. זיינע וואונדען זענין פיל. ווארום די מאנען טרעפין אים אונ שלאגין אים. אזוי וויא אפונק פייער ברענט אויף דעם קויל. אזוי וויא אנעסט איז פול מיט פייגעלאך. אזוי זענין זייערע הייזער פיל מיט פאלשקייט. עס זאל דיר ניט באנק טאהן היינט דיא צרה וואס וועט קומען מארגין. ווארום דוא ווייסט ניט וואס היינט וועט געבארין

אבוה זו אשה רעה וכתובתה מרובה. (איכה א) נתנני ה' בידי לא אוכל קום אמר רב חסדא אמר מר עוקבא [בר חייא] זו אשה רעה וכתובתה מרובה במערבא אמרי זו שמזונותיו תלויין בכיסו:

יד (דברים כח) בניך ובנותיך נתונים לעם אחר אמר רב חנן בר רבא אמר רב זו אשת האב (שם לב) בגוי נבל אכעיסם אמר רב חנן בר רבא זו אשה רעה וכתובתה מרובה ר' אליעזר אומר אלו הצדוקין וכה"א (תהלים יד) אמר נבל בלבו אין אלהים במתניתא תנא אלו אנשי ברבריאה ואנשי מכטנאי שמהלכין ערומין בשוק שאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום ר' יוחנן אומר אלו חברייא אמרו ליה לר' יוחנן אתי חברי לבבל שגא נפל אמרי ליה מקבלי שוחדא תריץ יתיב. גזרו על ג' מפני ג' גזרו על הבשר מפני המתנות גזרו על המרחצאות מפני הטבילה. קא מהטטי שבבי מפני ששמחים ביום

פוך הס: תלוין בכיסו. שאין לו זריעה בקרקע דכל שעה מילך ודואג שמא תתייקר התבואה שלא ימצאו בשעריו שבר: אין אלהים. מי שאמר אין אלהים קרוי נבל: הבריות. פרסיים רשעים ומבוזין ואינן מכירין כבודן של ישראל: שגא. כסף: ונפל. מרוב לעגר שהיו בני הבבלי מבולין בידם: אמרי ליה מקבלי שוחדא. לבטל גזירתא: תרין יתיב ושכח: הגזרו ליה על ג' גזרו. אמר להם מפני ג' עבירות שהיו ביד בני בבל: גזרו על הבשר. שלא יאכלו בשר בחוטה אמר להם מפני עבירה שבידם שהיו גוזלים מתנות כהונה זרוע ולחיים וקיבה: ועל המרחצאות מפני הטבילה. שלא היו זהירין בה: מהטטי שבבי. מוציאין המתים מקבריהם בשמחים ביום אידם. בעבור שהיו ישראל שמחים ביום אידם שמתקנין עצמם בא עליהם זאת הגזרה

פון רבה בר אבהו'ס וועגין דאס מיינט מען אשלעכטע ווייב וואס האט אגרויסע כתובה. וואס ער קען איהר ניט געבין: אין פסוק שטייט גאט האט מיך געגעבין אין אזעלכע הענט וואס איך קען ניט אויף שטיין האט רב חסדא געזאגט פון מר עוקבאס וועגין דאס מיינט מען אשלעכטע ווייב וואס האט אגרויסע כתובה. אין ארץ ישראל זאגט מען דאס מיינט מען דעם מענטש וואס האט ניט קיין תבואה פון זיינע פעלדער. ער דארף אלין קויפין אין גאס פאר געלט. דער מענטש זארגט שטענדיג. טאמער וועט טייער ווערין. טאמער וועט ער ניט בעקומען צו קויפין. אונ טאמער וועט ער ניט האבין קיין געלט ווען ער וועט דארפין קויפין:

יד בניך. דיינע זיהן אונ דיינע טעכטער וועלין ווערין געגעבין צו איין אנדער פאלק. רב חנן בר רבא האט געזאגט פון רבס וועגין דאס מיינט מען זייער מוטער וועט שטארבין אונ די קינדער וועלין דארפין קומען צו אשטיפמוטער. אין פסוק שטייט איך וועל זיי דער צערנען מיט אשלעכטע פאלק. האט רב חנן בר רבא געזאגט דאס מיינט מען אשלעכטע ווייב וואס האט אגרויסע כתובה. רבי אליעזר זאגט דאס מיינט מען אפיקורסים די אפיקורסים ווערין גירופין נבל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער נבל זאגט אין הארצין עס איז ניטא קיין גאט. דער וואס זאגט עס איז ניטא קיין גאט ווערט ער גירופין נבל: די אפיקורסים וועלין דער צערנען די יודין. אין אברייתא האבין מיר געלערינט ג״י נבל. די פאר מיאוסטע פאלק דאס מיינט מען די מענטשין פון ברבריא אונ די מענטשין פון מכטנאי וואס זיי גייען נאקעט אין גאס. וואריום עס איז ניטא קיין זאך וואס עס זאל זיין אזוי מיאוס פאר גאט ווי דער וואס גייט נאקעט אין גאס. רבי יוחנן זאגט גוי נבל דיא פאר מיאוסטע פאלק דאס מיינט מען די פערסיאנער. ווייל זיי זענין גרויסע רשעים דריבער זענין זייא פאר מיאוסט ביי גאט. ווען מען האט גיזאגט צו רבי יוחנן פרסים זענין גיקומען אין בבל: האט ער זיך איין גיבויגען אונ איז גיפאלין פאר שרעק. דער נאך האט מען גיזאגט צוא רבי יוחנן זייא נעמען געלט אונ זענין מבטל דיא גזרות: האט ער זיך גלייך גיזעצט. מען האט גיזאגט צוא רבי יוחנן דיא פרסים האבען גוזר גיוועזן דרייא גזרות. האט רבי יוחנן גיזאגט ווייל דיא יודין אין בבל האבען דרייא עבירות. דיא פרסיים האבען גוזר גיוועזן מען זאל ניט עסין קיין גישאכטענע פלייש. האט רבי יוחנן גיזאגט דאס איז פאר דיא עבירה וואס זייא האבען ניט גיגעבין צום כהן דיא מתנות פון זייערע בהמות וואס זייא פלעגין שעכטין. וויא מתנות זענין דיא פאדערשטע פוס אונ דיא באקין אונ דעם מאגען. זייא האבין גוזר גיוועזן עס זאל ניט זיין קיין באדער. האט רבי יוחנן גיזאגט דאס איז ווייל דיא ווייבער זענין ניט גיגאנגען טבילה. זייא

יג **אמר** ר' חמא בר חנינא כיון שנשא אדם אשה עונותיו מתפקקין שנאמר (משלי יח) מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה' . במערבא כי נסיב איניש אתתא אמרי ליה הכי מצא או מוצא . מצא דכתיב מצא אשה מצא טוב. מוצא דכתיב (קהלת ז) ומוצא אני מר ממות את האשה. אמר רבא אשה רעה מצוה לגרשה דכתיב (משלי כב) גרש לץ ויצא מדון וישבות דין וקלון ואמר רבא אשה רעה וכתובתה מרובה צרתה בצדה דאמרי אינשי בהבירתה ולא בסילתא ואמר רבא קשה אשה רעה כיום סגריר שנאמר (שם כז) דלף טורד ביום סגריר ואשת מדנים נשתוה. ואמר רבא בא וראה כמה טובה אשה טובה וכמה רעה אשה רעה כמה טובה אשה טובה דכתיב מצא אשה מצא טוב אי בגופה משתעי קרא כמה טובה אשה טובה שהכתוב משבחה אי בתורה משתעי קרא כמה טובה אשה טובה שהתורה נמשלה בה כמה רעה אשה רעה דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה אי בגופה משתעי קרא כמה רעה אשה רעה שהכתוב מגנה אי בגיהנם משתעי קרא כמה רעה אשה רעה שגיהנם נמשלה בה . (ירמיה יא) הנני מביא רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה

יתפקקין. נסתמין נסקי ויפק כמו פיקקין היקנן : מ"ה כנדה. יבא אתה תגלה : בהבכרתה. מקנה תוכתב יוהר : בסילתא. קין : סגריר. יום סגריר וגו' : דלף טורד וגו'. ואשת מדנים נשתוה

יג אמר. רבי חמא בר חנינא האט געזאגט אז א מענטש נעמט א ווייב ווערן פאר מאכט זיינע עבירות. גאט קוקט ניט אויף זיינע עבירות. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אז ער האט געפונען א ווייב האט ער געפונען גוטס און ער וועט אויס ציהען זיין ווילען פון גאט. גאט וועט איהם טאהן זיין ווילען. אין ארץ ישראל אז איינער האט גענומען א ווייב. פרעגט מען איהם מצא אדער מוצא. מצא מיינט מען אזוי ווי עס שטייט אין פסוק מצא אשה מצא טוב. אז ער האט געפונען א ווייב האט ער געפונען גוטס. אויב זי איז א גוטע ווייב. מוצא מיינט מען אזוי ווי עס שטייט אין פסוק מוצא אני מר ממות את האשה. איך געפין אז א ווייב איז ביטערער ווי דער טויט. אויב זי איז א שלעכטע ווייב. רבא זאגט אז איינער האט א שלעכטע ווייב איז א מצוה ער זאל איהר געטין. ווי עס שטייט אין פסוק טרייב ארויס דעם שלעכטען וועט ארויס גיין דיא קריג און עס וועט געשטערט ווערן מחלוקת און שאנד. נאך האט רבא געזאגט אז איינער האט א שלעכטע ווייב און ער קען איהר ניט געבין גט ווייל זי האט א גרויסע כתובה. זאל ער נעמען צו איהר נאך א ווייב. ווארום מענטשן זאגין ער זאל שלאגין די שלעכטע ווייב מיט דעם וואס ער וועט נעמען נאך א ווייב. און ער זאל איהר ניט שלאגין מיט א שטעקן. זי וועט דורך די אנדערע ווייב בעסער ווערין נאך מער ווי זי וואלט בעסער געווארין דורך שלאגין. נאך האט רבא געזאגט א שלעכטע ווייב איז אזוי שלעכט ווי א טאג וואס רעגענט מיט א שטארקען ווינט אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אז עס רעגענט מיט א שטארקען ווינט וואס עס איז שלעכט צו גיין אין גאס מען דארף זיין אין געשלאסין אגאנצין טאג אין שטוב און אז מען האט א שלעכטע ווייב. די ביידע זאכען זענען גלייך שלעכט: אז עס רעגענט קען מען ניט זיין אין גאס: און אז מען האט א שלעכטע ווייב קען מען ניט זיין אין שטוב. נאך האט רבא געזאגט קום זעה ווי גוט איז א גוטע ווייב און ווי שלעכט איז א שלעכטע ווייב. ווי גוט איז א גוטע ווייב ווארום עס שטייט אין פסוק אז ער האט געפונען א ווייב האט ער געפונען גוטס. אויב דער פסוק שמועסט טאקי פון א ווייב. ווי גוט איז א גוטע ווייב אז דער פסוק לויבט איהר. אויב דער פסוק שמועסט פון די תורה. ווי גוט איז א גוטע ווייב אז מען גלייכט די תורה צו א גוטע ווייב. ווי שלעכט איז א שלעכטע ווייב ווארום עס שטייט אין פסוק איך געפין אז א שלעכטע ווייב איז ביטערער ווי דער טויט. אויב דער פסוק שמועסט טאקי פון א ווייב. ווי שלעכט איז א שלעכטע ווייב אז דער פסוק שעלט איהר. אויב דער פסוק שמועסט פון גיהנם. ווי שלעכט איז א שלעכטע ווייב אז מען גלייכט דעם גיהנם צו א שלעכטע ווייב. אין פסוק שטייט איך וועל ברייגגין א שלעכטס וואס זיי וועלין ניט קענין ארויס גיין פון איהר. האט רב נחמן געזאגט

אפיך לה א"ל איעליא אכך א"ל אנא הוא דקא אפיכנא לה א"ל היינו דקאמרי אינשי דנפיק מינך טעמא מלפך מיהו את לא תעביד דכי שנאמר (ירמיה ט) למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו ר' חייא הוה קא מצערא ליה דביתהו כי הוה משכח מידי צייר ליה בסודריה ומייתי לה א"ל רב והא קא מצערא ליה למר א"ל דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו (ע"ב) מן החטא. מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה ומוצא אני מר ממות את האשה א"ל כגון מאן א"ל כגון אמך איני והא מתנה לה רב יהודה לרב יצחק בריה אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה ש אמר (משלי ה) יהי מקורך ברוך ושמח באשת נעוריך וא"ל כגון מאן כגון אמך מתקיף תקיפה ועבורי מיעברא במלה ה"ד אשה רעה אמר אביי מקשטא ליה תכא ומקשטה ליה פומא. רבא אמר מקשטה ליה תכא ומהדרה ליה גבה:

אמר

היתה יהיה עושה עדשים: טעמא מלפך. טעמים בכזן מהפיכ את אביו אני טוה לי נעשות כו' את לא תעביד גבי. דבר שקר כולו וכתיב למדו לשונם דבר שקר: כי סוה מבכה מידי. דבר הכלוי נב' מן כהסא. הכבור עבירה: ועבורי מיעברת במלה. נוהה לגנות ומעברת על מדותיה: פומא. לנגד ונגד עד זמן סעודה כדי לנעלו: מהדרה ליה גבה. שלא נאכול עמו ומגערא:

מתפקקת

חייא איז אויף גיוואקסען. פלעגט ער זאגין פאר קערט למשל אז רב האט געוואלט ארבעס האט ער געזאגט צוא זיין ווייב מוטער זיא זאל קאכען ארבעס. האט חייא געזאגט צוא דיא מוטער דער פאטער וויל דוא זאלסט קאכען ליגזען. פלעגט זיא קאכען ארבעס. ווייא רב האט געזעהן אז מען האט אים געגעבין ארבעס אזוי וויא ער האט געוואלט. האט ער געזאגט צום זוהן דיין מוטער איז שוין בעסער געווארין. האט דער זוהן געזאגט איך האב איר געזאגט פאר קערט. האט רב געזאגט דאס איז וואס מענטשין זאגין דער וואס וועט געבוירין ווערין פון דיר וועט דיך לערנין אעצה. איך בין ניט אזוי קלוג געוועזין צוא זאגין איר פאר קערט. נאר פון דעסטוועגין זאלסטו אויך ניט אזוי טאהן. ווארום דאס איז דאך אליגען. אונ עס שטייט אין פסוק זייא לערנין זייער צונג צוא רעדין פאלשקייט זייא ווערין מיד צו פאר קרימען דעם אמת אויף פאלש. רבי חייא האט אויך געהאט צרות פון זיין ווייב, פון דעסטוועגין אז ער פלעגט עפעס געפינען אזוי אזאך וואס איז גוט פאר איר: פלעגט ער דאס איין בינדין אין זיין טאשטיל אונ פלעגט איר ברענגען. האט רב געזאגט צו רבי חייא דו האסט דאך צרות פון איר צוא וואס ברענגסטו איר דיא זאך. האט רבי חייא געזאגט צוא רב גענוג פאר אונז וואס זייא האדעווען אונזערע קינדער אונ בעהיטען אונז פון עבירה. רב יהודה האט געלערנט מיט זיין זוהן רב יצחק דעם פסוק איך געפין אז אשלעכטע ווייב איז ביטערער וויא דער טויט. האט רב יצחק געזאגט צום פאטער וועלכע אשה איז אזוי שלעכט. האט רב יהודה געזאגט אזוי וויא דיין מוטער. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי. רב יהודה האט דאך געלערנט מיט זיין זוהן רב יצחק אז אמענטש געפינט ניט קיין פערגעניגען נאר פון זיין ערשטע ווייב. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיין קוואל וועט זיין געבענשט אונ פרייען מיט דיין ווייב וואס דאסט דוא גענומען אין דיין יוגענד. האט רב יצחק געזאגט צום פאטער וועלכע אשה איז אזוי גוט. האט רב יהודה געזאגט אזוי וויא דיין מוטער. ענטפערט דיא גמרא זיא איז געוועזין אשלעכטע אבער נאר מען האט איר געקענט געשווינט גוט מאכען. וואס הייסט אשלעכטע ווייב. האט אביי געזאגט זיא צירט אים דעם טיש אונ צירט אויס דאס מויל. זיא שטעלט פאר אים עסין אויף דעם טיש. אונ ווערט זיך געבין אים אונ פריקט אים אונ זידולט אים אונ רעט אים שלעכטע רייד. עס זאל אים ניט בעקומען דיין עסין. רבא זאגט דאס הייסט אויך אשלעכטע ווייב זיא שטעלט פאר אים עסין אויף דעם טיש אונ זיא דרייט זיך אוים מיט דיא פלייצעם צוא אים אונ וויל ניט עסין מיט אים. עס זאל אים ניט בעקומען דאס עסין:

הני כברכן זבן ולא תידול ה"מ ביסתרקי אבל גלימא לא מתרמי ליה כדבעי. טוס ולא תשפיץ שפיץ ולא תבני שכל העוסק בבנין מתמסכן קפוץ זבין א"עא מתון נסיב אתתא נחות דרגא ונסיב אתתא סק דרגא ובחר שושבינא:

יב א"ר לעזר בן אבינאי אין פירענות בא לעולם אלא בשביל ישראל שנאמר (צפניה ג) הכרתי גוים נשמו פנותם החרבתי חוצותם וכתיב (שם) אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר. רב הוה מיפטר מר' חייא א"ל רחמנא ליצלך ממידי דקשי ממותא. ומי איכא מידי דקשי ממותא נפק דק ואשכח (קהלת ז) ומוצא אני מר ממות את האשה. רב הוה קא מצערא ליה דביתהו כי אמר לה עבידי לי טלופחי עבדה ליה חימצי חימצי עבדה ליה טלופחי כי גדל חייא בריה אפיד

בין ולא תידול. מכור כלי הבמיתך והבתים כדמיה כפי קמטיא קודם שתבא לידי עניות: ביסתרקי. בני הבית טפיט"ש בלע"ז: אבל גלימא. שהיא מבוש נתהסבה בלבישתה לא ימכור דלמא כי הדר בעי לה לא מתרמי ליה הגונה כמותה: טוס. תרגום של סוס כמו בהמות פלבהים שומטין פלבהאי: טוס ולא השפין. אם יש לך חור קטן בכותל רעוע סתום אותו מיד ולא תרחיב ונקב לשפן בו טיט ולבנים הרבה ליפותו. שפין פלסטי"ר בלע"ז ואם בעל נפש אתה להגאות בנייך הרחב הנקב ובפניו להיות יפה: ולא תבני. לא תפיל את הכותל ותבנהו: מתון נסיב אתתא. המתן עד שתבדוק מעט שלא תהא רעה וקנטרנית: נחות דרגא ונסיב אתתא. שלא תקח אשה הגונה ממך שמא לא תתקבל עליה: שושבינא. אוהב טוב בחר לך אדם הגון לסדנך אחריו:

בשביל ישראל. ליראם כדי שיחזרו בתשובה: תיגלי. מין קטניות: אפיך לה. כיה אומר האי לבנו לאמו שלמן לעבות עדשים והוא אומר ס עשה חימצי

תבואה וואס מען האט פון א אייגענע פעלד איז אין דעם דא א ברכה. אונ דאס וואס מען קויפט אין גאס איז ניטא קיין ברכה. א מענטש זאל פאר קויפען אלין וואס ער האט אונ זאל מאכען א האנדעל. אונ דאס זאל ער טאן נאך איידער ער ווערט ארעם. אבער נאר ווערטשאפט זאל ער פאר קויפען. נאר ניט קליידער. ווארום קליידער גיבען כבוד צום מענטשען. אונ אז ער וועט וועלען צוריק אפ קויפען קליידער. טאמער וועט ער ניט בעקומען צוא קויפען אזעלכע קליידער וויא אים פאסט: אז דוא זעסט א לאך אין דיא וואנט פון שטוב זאלסטו דיא לאך באלד בעקלעבען מיט ליים אונ וואפנע. אונ דוא זאלסט ניט אים האקען די לאך ברייטער איין צוא זעצען איר ציגעל אונ וואפנע צוא פאר שענערן. אונ אויב דוא ווילסט דיא וואנט זאל זיין שיין. מעגסטו דיא לאך פאר גרעסערן אונ אריין זעצען ציגעל מיט וואפנע. נאר זאלסט ניט איין ווארפען דיא וואנט אונ איהר באהען אנייע. ווארום דער וואס בעשעפטיגט זיך מיט הייזער באהען וועט ער ארעם ווערען. אפילו מעגסטו קויפען אין דיא געשווינדיגקייט. נאר א ווייב נעמען זאלסטו דיך גוט ארומזעהען ווען דוא נעמסט זיא זאל ניט זיין קיין שלעכטע קיין קריגערין. זאלסט אראפ נידערן אביסעל פון דיין יחוס אונ נעמען א ווייב. אונ דוא זאלסט ניט נעמען א ווייב וואס איז א גרעסערע יחסנטע וויא דוא ביסט. זיא זאל זיך ניט גרויס האלטען קעגען דיר. אונ א גוטען פריינד זאלסטו נעמען א שושבין וואס ער איז א גרעסערער יחסן וויא דוא. דיא זאלסט דיך אפ לערנען פון אים גוטס צוא טאן:

יב אמר. רבי אלעזר בן אבינאי האט געזאגט אלע צרות קומט אויף דער וועלט נאר פון ישראלס וועגען: צוא מאכען אויף זיא א מורא זיא זאלין תשובה טאהן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איך האב פאר שניטען דיא פעלקער עס איז פאר וויסט געווארין זייערע ווינקלען (זייערע גרענעצין) איך האב וויסט געמאכט זייערע גאסען. איך האב געמיינט איר זאלט אייך דער שרעקין וועט איר פאר מיר מורא האבען. אונ איר וועט אייך נעמען א מוסר איר זאלט פרימער ווערין. ווען רב איז אוועק געגאנגען פון רבי חייא. האט ער געזאגט צוא אים גאט זאל דיך היטען פון דיא זאך וואס איז ערגער וויא דער טויט. האט רבי חייא געקלערט איז דען דא א זאך וואס איז ערגער וויא דער טויט. האט רבי חייא געפינען א פסוק שלמה המלך האט געזאגט איך געפין אז א שלעכטע ווייב איז ביטער וויא דער טויט. רב פלעגט האבען צרות פון זיין ווייב. אז ער פלעגט זאגען צוא איר זיא זאל קאכען לינזען: פלעגט זיא קאכען ארבעס פלעגט ער זאגען זיא זאל קאכען ארבעס. פלעגט זיא קאכען לינזען. אז זיין זון

ונעמה העמונית כל משפחות האדמה אפילו משפחות הדרות באדמה אין מתברכ' אלא בשביל ישראל (בראשית יח) כל גויי הארץ אפילו ספינות הבאות מגליא לאספמיא אינן מתברכות אלא בשביל ישראל:

יא וא"ר אלעזר עתידין כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע שנאמר (יחזקאל כז) וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט מלחים כל חובלי הים על הארץ יעמדו. וא"ר אלעזר אין לך אומנות פחותה מן הקרקע שנאמר וירדו. ר' אלעזר חזייה להיא ארעא דשדי ביה כרבא לפותיה א"ל אי תשדייה לאורכך הפוכי בעיסקא טב מינך. רב על לביני שבילי חזנהו דקא נייפין אמר להו אי תנופו איתניפן הפוכי בעיסקא טב מינך. אמר רבא מאה זוזי בעיסקא כל יומא בשרא וחמרא מאה זוזי בארעא מילחא והפורה ולא עוד אלא מגניא ליה אארעא ומרמא ליה תיגרא אמר רב פפא זרע ולא תזבין אע"ג דכי הדדי נינהו הני

ביעמדו על הקרקע. יהיו אומנותם לעסוק בזרעים ונטיעות: וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט על הארץ יעמדו. וירדו לשון ירידה עניה: דכתיב בה ברכה. זרע כתוב לא ברכה הרי זה כמו כתוב והני כמה דמסיק. העלה מני ברכה: לפותיה. לרוחב התלמים. אי תשדייה לאורכך. כלומר אפי' תחזור ותחרישנה לא יועיל כלום לפי העסק: הפוכי בעיסקא. טוב להרויח יותר: דקא נייפין. הרוח מנפנף זו בזו: אי תניפו. כמה שתרצו תנופפו אין תועלת בכם אלא פרקמטיא: תניפו לשון המפי' לי במניפה: והפורה. בתוך בבכרה מועט והוכל עבדים ויזות כמלח הפירה ירק מן התבואה עד שלא הכילה: מגניא ליה אארעא [מגננת אותו על הארץ] לשמור כל הלילה: [ומרמא ליה תגרא. בבבילה מתקוטט עם בני אדם]: זרע. התבואה לאכילת ביתך: ולא תזבין. לא תקנה תבואה מן השוק: ואע"ג דכי הדדי נינהו. אפילו הטין בזול וקרקעך אינו חשוב ואין לך שכר לפי (הפעל) [הטעה] אפילו הכי הני מתברכין ברכה מצויה בדבר שאין עורר נראים ואין כלה מהר: ברכה. פירוש:

נעמה פון עמון. אונ עס וועלין געבענשט ווערין מיט דיר אלע משפחות פון דער ערד. אפילו די משפחות וואס וואוינען נאר אויף דער ערד דאס מיינט מען אלע פעלקער. ווארום יודין וואוינען אויף דער ערד אונ אויף דעם הימעל. די נשמות זייערע זענען פון הימעל. רי"ף. זעלין אויך געבענשט ווערין נאר פון דעם זכות פון די יודין: נאך שטייט אין פסוק עס וועלין געבענשט ווערין מיט אים אלע פעלקער פון דער וועלט. אפילו די שיפען וואס קומען פון גליא צוא אספמיא ווערין נאר געבענשט דורך דעם זכות פון יודין:

יא) ואמר. נאך האט רבי אלעזר געזאגט עס וועט קומען א צייט וואס מען וועט אוועק לייגען אלע ארבעט. אונ מען וועט נאר ארבעטין די ערד זייער שניידין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זייא וועלין אראפ נידערין פון זייערע שיפען אלע וואס האלטען לאפעטעס צו שטויסען די שיף. אונ אלע מאטראזין אונ די וואס ציהען מיט שטריק די שיף אויף דעם ים. אונ זייא וועלין שטיין אויף די ערד. זייא וועלין ארבעטין די ערד. נאך האט רבי אלעזר געזאגט עס איז ניטא קיין ערגערע ארבעט וויא צוא ארבעטין די ערד. ווארום עס שטייט אין פסוק וירדו. זייא וועלין אראפ נידערין פון די שיף ארבעט צוא די ערד ארבעט. זעהן מיר אז די ערד ארבעט הייסט אדער נידערונג. רבי אלעזר האט געזעהן א פעלד וואס אין איר איז געזעען פאר זיט קרויט אין די ברייט פון די זאנגען. האט רבי אלעזר געזאגט אפילו מען וועט אין דיר פאר זייען די קרויט אין די לענג פון די זאנגען. פון דעסטוועגען איז א האנדיל בעסער וויא דוא ביסט. רב איז אמאהל אריין געגאנגען אין א פעלד צווישען די זאנגען. האט ער געזעהן וויא דער ווינט בלאזט די זאנגען איינעם אויף דעם אנדערין. האט רב געזאגט צוא די זאנגען אפילו איר וועט אייך נאך מער בלאזין. פון דעסטוועגען איז א האנדיל בעסער פון אייך. רבא האט געזאגט אז איינער האט הונדערט גילדין אין האנדיל קען ער עסין אלע טאג פלייש אונ טרינקען וויין. אונ דער וואס האט הונדערט גילדין אין ערד. קען ער נאר האבען פון איר אויך זאלץ אונ אביסעל אומצייטיגע תבואה. אונ ער מוז שלאפען אין פעלד אויף די ערד צוא היטען די תבואה. אונ ער מוז זיך אלע מאהל קריגען מיט מענטשען. רב פפא זאגט דוא זאלסט זייען אין פעלד פאר דיין הויז געזינד צום עסין: דוא זאלסט ניש דארפען קויפען עסין פון גאס. אפילו עס וועט דיך אלין איינס קאסטין: ווארים די

מתני' את הכתו : אז תקרא. לעיל מיניה כתיב כי תראה ערום וכסיתו היינו חותך עני ומבשרך לא תתעלם היינו האוהב את שכניו שהם כקרוביו ומקרב את קרוביו ונושא את בת אחותו :

כנגדו. חולקת עליו וסותרת דבריו : (כתיב כנגדו) [מנגדתו] מדלא כתיב יו"ד לשון נגידה דמלקות : הניס כוכב. בתמיה : זאת הפעם. מכלל דפעמים אחרים בזמב ולא עלו בדעתו : שתי ברכות . כמו מבריך את הגפן : רות המואביה ונעמה העמונית . שיצאו מהן מלכים ונביאים נעמה אמו של רחבעם ויצא ממנו חזקיה ואסא ויהושפט צדיקים גמורים ויבשיר כנביא דאמר מר אמון ואמציה אחי הוו :

אומר (ישעיה נח) אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני :

י **א"ר** אלעזר כל יהודי שאין לו אשה אינו אדם שנא' (בראשית ה) זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם . ואמר ר' אלעזר כל [אדם] שאין לו קרקע אינו אדם שנאמר (תהלים קטו) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם . וא"ר אלעזר מאי דכתיב (בראשית ב) אעשה לו עזר כנגדו זכה עוזרתו לא זכה כנגדו . ואיכא דאמרי רבי אלעזר רמי כתיב כנגדו וקרינן (כנגדו) [כניגדו] זכה כנגדו לא זכה מנגדתו . אשכחיה ר' יוסי לאליהו א"ל כתיב אעשה לו עזר במה אשה עוזרתו לאדם א"ל אדם מביא חטין חטין כוסס פשתן פשתן לובש לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו . ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב (שם) זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי מלמד שלא נתקררה דעתו עד שבא על הוה . ואמר ר"א מאי דכתיב (שם יב) ונברכו בך כל משפחות האדמה אמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם שתי בריכות טובות יש לי להבריך בך רות המואביה ונעמה

איהם איז איינג. ווען ער דארף גייטיג . אויף איהם זאגט דער פסוק ווען דוא וועסט רופען צוא גאט וועט דיר גאט ענטפערן . דוא וועסט שרייען צוא גאט וועט גאט זאגן איך בין אן גיברייט צוא דיר :

י אמר . רבי אלעזר האט גיזאגט דער יוד וואס לעבט אן אווייב איז ער ניט קיין מענטש . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט זייא בשאפען אזכר מיט אנקבה אונ ער האט גירופען זייער נאמען מענטש ; נאך האט רבי אלעזר גיזאגט דער מענטש וואס האט ניט קיין פעלד . איז ער ניט קיין מענטש . ווארום עס שטייט אין פסוק דיא הימלען זענען צוא גאט אונ דיא ערד האט ער גיגעבין צוא מענטשין . נאך האט רבי אלעזר גיזאגט עס שטייט אין פסוק איך וועל איהם מאכען אהילף גיגען איהם . אויב דער מענטש איז זוכה איז דיא ווייב זיינע אהילף ; אויב ער איז ניט זוכה איז דיא ווייב איהם אנטקעגין . דאס ער וויל שאהן שמערט זיא איהם ; אונ עס איז קריג צווישען זייא . אנדערע זאגין רבי אלעזר האט גיפרעגט עס שטייט אין פסוק כנגדו אונ מיר לייענען כניגדו . אויב ער איז זוכה שטייט דאס ווייב גיגען איהם צוא העלפין איהם אין יעדער זאך . אונ אויב ער איז ניט זוכה האט ער אזוי אווייב וואס זי קריגט מיט איהם אונ שלאגט איהם . רבי יוסי האט אמאהל בגעגינט אליהו הנביא האט ער איהם גיפרעגט עס שטייט אין פסוק איך וועל איהם מאכען אהילף . מיט וואס העלפט דיא ווייב דעם מאן . האט אליהו גיזאגט צוא רבי יוסי אז אמענטש ברענגט פון גאס ווייץ ; וועט ער קייען דיא ווייץ . ער ברענגט פלאקס ; וועט ער דיא פלאקס אן קליידן ; נאר דאס ווייב מאלט דיא ווייץ אונ מאכט מעל אונ באקט ברויט אונ גיט דעם מאן ברויט צוא עסין ; זיא שפינט דיא פלאקס אונ מאכט פאדים אונ וועבט אקאפאטע . אונ גיט דעם מאן אפערטיגע קאפאטע אן צוא קליידען . מאכט זיא דאך לייכטען זיינע אויגען . אונ שטעלט איהם אויף זיינע פיס ; נאך האט רבי אלעזר גיזאגט עס שטייט אין פסוק דאס מאהל איז דיא אשה אביין פון מיינע ביינער אונ פלייש פון מיין פלייש . דער פסוק זאגט אונז אז אדם הראשון האט בועל גיוועזען בהמות אונ חיות אונ ער איז ניט גיקיהלט גיווארין ביז ער האט בועל גיוועזן זיין ווייב חוה . נאך האט רבי אלעזר גיזאגט עס שטייט אין פסוק ונברכו בך כל משפחות האדמה . טייטשט רבי אלעזר דעם ווארט ונברכו צווייא טייטשין . פלאנצען אונ בענטשין גאט האט גיזאגט צוא אברהם אבינו צווייא גוטע פלאנצונג האב איך צוא פלאנצען אין דיר . רות פון מואב ; אונ

ט א"ר הנרום א"ר חנילאי כל יהודי שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה. בלא שמחה דכתיב (דברים יד) ושמחת אתה וביתך. בלא ברכה דכתיב (יחזקאל מד) להניח ברכה אל ביתך. בלא טובה דכתיב (בראשית ב) לא טוב היות האדם לבדו. במערבא אמרי בלא תורה ובלא חומה. בלא תורה דכתיב (איוב ו) האם אין עזרתי בי [ותושיה נדחה ממני]. בלא חימה דכתיב (ירמיה לא) נקבה תסובב גבר. רבא בר עולא אמר אף בלא שלום דכתיב (איוב ה) וידעת כי שלום אהלך וגו'. [אמר ריב"ל כל היודע באשתו שהיא יראת שמים ואינו פוקדה נקרא חוטא שנאמר וידעת כי שלום וגו'. ואריב"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך שנא' וידעת כי שלום אהלך וגו'] . ת"ר האוהב אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפרקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך. ת"ר האוהב את שכניו והמקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו (דף כג) והמלוה סלע לעני בשעת דחקו עליו הכתוב אומ־

ביתך. חמה: האם אין עזרתי בי. אלמי ותושיה עזר שנגדו מיד תושיה נדחה ממני שלריך לעסוק בלרכי ביתו ותלמודו משתכח: וידעת כי שלום אהלך. בזמן שיש לך אשה ואין אהלך אלא אשתו שנאמר שובו לכם לאהליכם: [ואינו פוקדה בתשמיש בשעת עונתה: כי שלום אהלך. שלמה בירכת שמים: בשעה שיולא לדרך. משום שמתאוה לה כליתה בשעה זו כך]: יותר מגופו. דזילותא דאתתא קשיא מדגברא: והנושא את בת אחותו. שעגועי אדם רבים על אחותו יותר מן אחיו ומתוך כך נמלא

מן אמר. רבי תנחום האט געזאגט פון רבי חנילאיס וועגן דער יוד וואס האט נים קיין ווייב לעבט ער אן שמחה אן ברכה אן גוטס. אן שמחה. ווארום עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט דיך פרייען מיט דיין ווייב. אן אברכה: ווארום עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט לאזין אברכה צוא דיין ווייב: אן גוטס. ווארום עס שטייט אין פסוק עס איז ניט גוט אמענטש זאל זיין אליין אן אווייב. אין ארץ ישראל האט מען געזאגט דער וואס לעבט אן אווייב. איז ער אן תורה אונ אן אמאהער. אן תורה. ווארום עס שטייט אין פסוק אויב מיין הילף (מיין ווייב) איז ניטא מיט מיר. איז דיא תורה אפ געשטויסען געווארין פון מיר. ווייל ער דארף אלץ אליין טאהן: האט ער ניט צייט צוא לערנען. אן אמאהער. ווארום עס שטייט אין פסוק די נקבה רינגעלט ארום דעם מאן: זיא פאר שטעלט אים אונ באשיצט אים פון אלע שלעכטס. אזוי וויא אמאהער. רבא בר עולא זאגט דער וואס לעבט אן אווייב. לעבט ער ניט מיט פרידען. ווארום עס שטייט אין פסוק דוא וועסט וויסען אז דיין געצעלט (דיין ווייב) איז שלום. אז דו האסט אין דיין געצעלט אווייב. וועסטו וויסען פון פרידען. אונ אויב דוא האסט ניט קיין ווייב אין דיין געצעלט. וועסטו ניט האבען פרידען: רבי יהושע בן לוי זאגט דער וואס ווייס אז זיין ווייב איז אפרומע. אונ ער דער ווייטערט זיך פון איר: הייסט ער אזינדיגער: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דוא ווייסט דיין געצעלט (דיין ווייב) איז גאנץ אין פרומקייט. זאלסטו גידיינקען דיין וואהנונג (דיין ווייב): וועסטו ניט זינדיגען. אבער אז דוא וועסט איר ניט גידיינקען. וועסטו זינדיגען. נאך האט רבי יהושע בן לוי געזאגט אמענטש דארף גידיינקען זיין ווייב מיט תשמיש איידער ער פארט אין וועג: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק (אז דוא גייסט אין וועג אזט דוא וועסט וויסען אז דיין געצעלט (דיין ווייב) איז שלום מיט דיר (ווארום פאר דיין אוועק פארין האסטו מיט איר משמש המטה געוועזן). אז דוא וועסט קימען צוריק פון וועג אין דיין וואהנונג וועסטו געפינען דיין געצעלט גאנץ. עס וועט אין אים גאר ניט פעלין: דיא רבנן האבען געלערנט דער וואס האט ליב זיין ווייב אזוי וויא זיך אליין. אונ ער האלט איר מיט מער כבוד וויא ער האלט זיך אליין. אונ ער פירט זיינע זיהן מיט זיינע טעכטער אין פרומען וועג. אונ ער מאכט זייא חתונה גאנט צוא דער צייט וואס זייא דארפין חתונה האבען. אויף אים זאגט דער פסוק דוא וועסט וויסען אז אין דיין געצעלט איז פרידען. דיא רבנן האבען געלערנט דער וואס האט ליב זיינע שכנים. אונ ער איז נאנט צוא זיינע פריינד צוא העלפין זייא ווען זייא דארפין הילף: אונ ער נעמט פאר אווייב זיין שוועסטערס טאכטער. אונ ער פאר באָרגט געלט דעם אָרעם מאַן

בביאה קן] : מני מכיר ירדו מחוקקים. ולא מצינו לומר מבני בניו אלא מבני בתו דהא כתיב קרא אחרינא יהודה מחוקקי ולא משכחת לה דניתו מהנוייהו אלא כגי דנפקו מחוקקים מחצרון מכחו של מכיר זלמא כמ כתו כבניו :

לערב. לעת זקנתו : אי זה יכשר אי זה זרע יהיה כגון וירא שמים ומתקיים : מגבת ועד אנטיפרס. שם מקומות :

אל בת מכיר אבי גלעד ותלד לו את שגוב וכתיב (שופטים ה) מני מכיר ירדו מחוקקים וכתיב (תהלים ס) יהודה מחוקקי :

ח תניא ר' יהושע אומר נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו שנאמר (קהלת יא) בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים. רבי עקיבא אומר למד תורה בילדותו ילמוד תורה בזקנותו היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו שנאמר בבקר זרע את זרעך וגו' אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לר' עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה בזה והיה העולם שמם עד שבא ר' עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה לר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור"א בן שמוע והם הם העמידו תורה באותה שעה. תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת אמר רב חמא בר אבא ואיתימא ר' חייא בר אבין וכלם מתו מיתה רעה מאי היא א"ר נחמן אסכרה :

זאגן אז זיינע טעכטערס קינדער זענען זיינע: נאר פון דעם פסוק ווייזען מיר: דער נאך איז געקומען חצרון צוא דיא טאכטער פון מכיר וואס מכיר איז דער פאטער פון גלעד אונ זי האט געבארין צו אים דעם שגוב. אונ עס שטייט אין פסוק פון מכיר האבען גענידערט געזעץ געבערס אונ עס שטייט אין פסוק יהודה איז מיין געזעץ געבער. דר וואס רופט מען דיא געזעץ געבערס אויף דעם נאמען פון מכיר וואס ער איז פון שבט יוסף. דר געזעץ געבער איז פון שבט יהודה. נאר ווייל דיא טאכטער פון מכיר האט געבארין דעם געזעץ געבער פון חצרון וואס ער איז פון שבט יהודה: אונ דער זוהן פון מכירס טאכטער ווערט גירופען מכירס זוהן.

ח תניא. מיר האבען גילערנט רבי יהושע זאגט אז א מענטש האט גיהאט א ווייב אין זיין יוגענד און איז איז גישטארבען. זאל ער נעמען א ווייב אויף זיין עלטער. אז ער האט גיהאט קינדער אין זיין יוגענד. זאל ער זעהן צוא האבען קינדער אויף זיין עלטער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אין דער פריא (אין דיין יוגענד) זאלסטו זייען דיין זייהונג (זאלסטו האבען קינדער) אונ פארין נאכט (אין דיין עלטער) זאלסטו ניט אפ לאזין דיין האנט (זאלסטו ווייטער האבען קינדער). וואראום דוא ווייסט ניט וועלכע קינדער עס וועלין גוט זיין. פון דער יוגענד. אדער פון דער עלטער. אדער ביידע וועלין זיין גוט. רבי עקיבא זאגט אז ער האט גילערנט תורה אין זיין יוגענד. זאל ער לערנען תורה אין זיין עלטער. אז ער האט גיהאט תלמידים אין זיין יוגענד. זאל ער האבען תלמידים אויף זיין עלטער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אין דער פריא (אין דיין יוגענד) זאלסטו פאר זייען דיין זייהונג (זאלסטו פאר שפרייטען דיין תורה צוא תלמידים). אונ פארין נאכט (אין דיין עלטער) זאלסטו ניט אפ לאזין דיין האנט פון דיינע תלמידים. מען האט גיזאגט אז רבי עקיבא האט גיהאט צוועלף טויזענד פאר תלמידים. זייא האבען גיוואוינט פון גבת ביז אנטיפרס. אונ אלע זענען גישטארבען אין איין צייט. ווייל זייא האבען ניט געגעבען כבוד איינער צום אנדערין. איז דיא וועלט גיוועזן וויסט ביז רבי עקיבא איז גיקומען צוא דיא רבנן וואס אין דרום אונ ער האט מיט זייא גילערנט. דיא רבנן זענען גיוועזן רבי מאיר אונ רבי יהודה אונ רבי יוסי אונ רבי שמעון אונ רבי אלעזר בן שמוע. די רבנן האבען אויף גישטעלט דיא תורה אין דער צייט. מיר האבען גילערנט אלע תלמידים פון רבי עקיבא זענען גישטארבען פון פסח ביז שבועות: רב חמא בר אבא האט גיזאגט. אנדערע זאגען רבי חייא בר אבין האט גיזאגט אלע זענען גישטארבען מיט א שלעכטין טויט. מיט וועלכין טויט. האט רב נחמן גיזאגט מיט אסכרה. (דאס איז אזוי א קראנקייט וואס עס דער שטיקט דעם מענטש) :

אמר רב הונא מאי טעמא דר"נ אליבא דב"ש דכתיב (בראשית ד) ותוסף ללדת את אחיו את הבל הבל ואחותו קין ואחותו וכתיב (שם) כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין ורבנן אידוי הוא דקא מודי:

מבוד תי"ג לכי. כמומר ס: מלא דפליג ורביה מבשם דרב הכי והאי כיון דנטלו על יחו מבשמות בגלותו הוגר בשמו גוף הרי קיים פריה ורביה: [מגא כלא מילתא וכו'. לפני כמו קלי דכן

ז איתמר היו לו בנים ומתו רב הונא אמר קיים פריה ורביה ר' יוחנן אמר לא קיים. רב הונא אמר קיים משום דרב אסי דאמר רב אסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנא' (ישעיה נז) כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי. ור' יוחנן אמר לא קיים פריה ורביה לשבת יצרה בעינן והא ליכא:

ז (ע"ג) א"ל רבה (לרבה) [לרבא] בר כארי מנא הא מילתא דאמור רבנן בני בנים הרי הן כבנים אילימא מדכתיב (בראשית לא) הבנות בנותי והבנים בני אלא מעתה והצאן צאני ה"נ אלא דקנית מינאי ה"נ דקנית מינאי אלא מהבא (ד"ה א ב) ואחר בא חצרון אל

זכרים אונ צוויא נקבות האט ער מקיים געוועזן דיא מצוה פרו ורבו. אונ בית הלל זאגן אפילו ער האט גאר איין זכר אונ איין נקבה האט ער שוין אויך מקיים געוועזן דיא מצוה פרו ורבו: רב הונא זאגט פאר וואס זאגט רבי נתן אז בית שמאי זאגן מען מוז האבן צוויא זכרים אונ צוויא נקבות. ווארום עס שטייט אין פסוק חוה האט געבארין את אחיו את הבל. זענען דיא צוויא יערטער אר את איבעריג. צוא ווייזן אז חוה האט געבארין הבל מיט א שוועסטער אונ קין מיט א שוועסטער. אונ אז הבל איז גיהרגת געווארין שטייט אין פסוק חוה האט גיזאגט גאט האט מיר געגעבן איין אנדער קינד פאר הבל וואס קין האט איהם גיהרגת. זעהן מיר אז מען מוז האבן צוויא זכרים אונ צוויא נקבות. ווארום אז הבל איז גיהרגת געווארין האט זיא באלד גיהאט איין אנדער זוהן אויף זיין ארט. אונ דיא רבנן זאגן איין זכר אונ איין נקבה איז אויך גינוג. נאר חוה האט גילויבט גאט פאר וואס ער האט איר געגעבן נאך א זוהן. אבער ניט ווייל מען מוז האבן צוויא זיהן:

ז איתמר. מיר האבן געלערנט אז ער האט גיהאט קינדער אונ זיא זענען געשטארבן. רב הונא זאגט ער האט מקיים געוועזן די מצוה פרו ורבו. רבי יוחנן זאגט ער האט ניט מקיים געוועזן דיא מצוה פרו ורבו. רב הונא זאגט ער האט יא מקיים געוועזן דיא מצוה פרו ורבו. ווארום דיא מצוה וואס א מענטש דארף האבן קינדער איז אזוי ווי רב אסי האט גיזאגט. אז משיח וועט אנדערש ניט קומען ביז עס וועט ארויס גינומען ווערין אלע נשמות וואס זענין אין דעם אוצר וואס הייסט גוף. ווארום עס שטייט אין פסוק גאט זאגט עס וועט זיין אגוטער ווילען פון מיר וצוא ברייגגען משיח אז עס וועלין גיבארין ווערין אלע נשמות וואס איך האב בשאפען גיט פריער. אונ אז ער האט גיהאט קינדער זענין דאך דורך זיא ארויס גינומען געווארין נשמות פון אוצר. האט ער דאך גיהאלפען צוא דער נעהנטערין משיח זאל קומען. אונ רבי יוחנן זאגט ער האט ניט מקיים געוועזן דיא מצוה פרו ורבו. ווארום דיא מצוה וואס א מענטש דארף האבן קינדער איז דיא וועלט זאל בזעצין ווערין. אונ אז די קינדער זענין געשטארבן ווען זיי זענין געוועזן יונג אונ האבן ניט גילאזין קיין קינדער. ווי אזוי וועט דיא וועלט בזעצין ווערין:

ז אמר. רבה האט גיזאגט צוא רבא בר מארי פון וואנען ווייסען מיר וואס דיא רבנן האבען גיזאגט אז דיא זיהן פון זיין טאכטער איז גלייך וויא זיא וואלטין געוועזן זיינע זיהן. אז מיר זאגען ווייל לבן האט גיזאגט דיא טעכטער זענין מיינע טעכטער אונ דיא זיהן זענין מיינע זיהן: האט דאך לבן גירופען זיינע טעכטערס זיהן. מיינע זיהן. וועלין מיר פרעגין וויא האט לבן גימיינט דיא שעפסין זענין מיינע שעפסין. זייא זענין פון מיר גיבארין געווארין: נאר ער האט גימיינט יעקב האט דיא שעפסין בעקומען פון איהם. אזוי בייא דיא קינדער האט אויך לבן אזוי גימיינט. דוא האסט דיא קינדער בעקומען פון מיר. אבער לבן האט גאר ניט גימיינט צוא

בעולה ריחה נודף בתולה אין ריחה נודף. ונעבירנה לפני הציץ א"ר כהנא בריה דר' נתן (שמות כח) לרצון להם כתיב לרצון ולא לפירענות אי הכי במדין נמי אמר רב אשי להם כתיב להם לרצון ולא לפורענות לנכרים אפילו לפורענות:

מינהו אין. כלומר מינהו המלך אבל אחיו הכהנים וסנהדרין לא מינהו: נתמנה לא. נתמנה לא קאמר דהכי משמע דלא היה לכך: קטיר קחזינא הכא. קבר כל רבעים אני רואה כהן גלא היה ראוי לכך אלא נתן ממונו ומינהו: לא קין את כבל. אלא ריצוי לומר נקבות היו עמהן: כי בת לי לוטים ורע אחר התת כבל. אלמא תבלומין כמי אלא כגי בלא ב' זכרים וב' נקבות:

מבוס

ב מתני' מעשה ביהושע בן גמלא שקידש למרתא בת בייתוס ומינהו המלך להיות כהן גדול ונכנסה וכו': גמ' מינהו אין נתמנה לא אמר רב יוסף קטיר קחזינא הכא דא"ר אסי תרקבא דדינרי עיילה ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא עד דמוקי ליהושע בן גמלא בכהנא רברבא:

ג (פ"ג) תניא אין בתולה אלא נערה ובן הוא אומר (בראשית כד) והנערה טובת מראה מאד בתולה:

ד אמר רב נחמן אמר שמואל אע"פ שיש לו לאדם כמה בנים אסור לעמוד בלא אשה שנאמר (בראשית ב) לא טוב היות האדם לבדו. (דף סב) תניא שלשה דברים עשה משה [מדעתו] והסכימה דעתו לדעת המקום פירש מן האשה ושבר הלוחות וכו':

ה תניא ר' נתן אומר ב"ש אומרים שני זכרים ושתי נקבות וב"ה אומרים זכר ונקבה. אמר

גיקענט אריין אין איר. האט פון איר מויל ניט גישמעקט קיין ווין. פרעגט דיא גמרא פר וואס דא מען זיי ניט געפירט פאר דעם ציץ. האט רב כהנא בריה דרבי נתן גיזאגט, עס שטייט אין פסוק דער ציץ זאל זיין צום בעוויליגונג. אבער ניט צוא שלעכץ. פרעגט דיא גמרא האט מען דאך ביא מדין אויך ניט גידארפט דורך פירען פאר דעם ציץ. האט רב אשי גיזאגט, עס שטייט אין פסוק דער ציץ זאל זיין צום בעוויליגען צוא זיא. צוא דיא יודין. צוא דיא יודין איז דער ציץ גיוועזן נאר צום בעוויליגען אבער ניט צוא שלעכץ. אבער צוא גוים איז דער ציץ גיוועזן אפילו צוא שלעכץ אויך:

ב מתניתין. מעשה. יהושע בן גמלא האט מקדש גיוועזן דיא אשה מרתא בת בייתוס דאס דער מלך אים גימאכט פאר אכהן גדול. פרעגט דיא גמרא דער מלך האט אים גימאכט פאר אכהן גדול. אבער דיא סנהדרין האבען אים ניט גיוואלט מאכען פאר אכהן גדול. האט רב יוסף גיזאגט מען זעהט אז דא איז גיוועזן אבונד פון רשעים. יהושע בן גמלא איז ניט ווערט גיוועזן צוא זיין אכהן גדול. נאר ער האט גיגעבין געלט צום מלך האט ער אים גימאכט פאר אכהן גדול. וואהרום רב אסי האט גיזאגט דריי קבין געלט האט מרתא בת בייתוס גיגעבין צו ינאי המלך האט ער גימאכט יהושע בן גמלא זאל זיין אכהן גדול:

ג תניא: מיר האבען גילערנט אז עס שטייט אין פסוק בתולה. מיינט מען אנערה ואבתולה דאס איז אלט פון צוועלף יאהר ביז זעקס חדשים איף דעם דרייצעהנטען יאהר. אונ אזו שטייט אין פסוק דיא נערה איז גיוועזן זייער שיין אונ איז גיוועזן אבתולה. וואוס פון צוועלף יאהר אונ ווייטער ביז זעקס חדשים אויף דעם דרייצעהנטין יאהר הייסט זיא אנערה:

ד אמר. רב נחמן האט גיזאגט פון שמואלס וועגין אפילו אמענטש האט פיל קינדער דארף ער זיך ניט אפ שיידען פון זיין ווייב. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס איז ניט גוט דער מענטש זאל זיין אליין: מיר האבען גילערנט דרייא זאכען האט משה רבינו גיטאהן מיט זיין חלק אונ גאט האט איך איין גיוויליגט וויא ער האט גיטאן. איינע פון דיא דריי זאכען איז וואס ער האט זיך אפ גישיידט פון זיין ווייב:

ה תניא. מיר האבען גילערנט רבי נתן זאגט בית שמאי זאגין אז אמענטש האט צוויא

שמו ועדיין לא נולד מנשה . ורבנן מי כתיב נולד מחזקיה לבית דוד כתיב אי מחזקיה נולד אי מאינש אחרינא :

בראויה ליבעל. אע"פ שלא נבעלה: כשהוא אומר וכל הטף בנשים אשר לא ידעו היו. אף הכא אע"פ שלא ידעה הרוגו בראויה ליבעל קא מבתעי קרא: פניה מוריקות. גם היה: הדרוקן. פניהם מוריקות של עוברי עבירה: מאנשי יבש גלעד. בימי פלגש בגבעה שנהרגו כל אנשי יבש גלעד לפי שלא באו לי להלחם בשביל בנימין כבאר אחיהם והמיתו כל שלא נבעלה ונתנום לנותרים שבשבט בנימין לנשים: מיכו

הבא על יבמתו פרק ששי

א (דף ס ע"ב) **תניא** (במדבר לא) וכל אשה יודעת איש בראויה ליבעל הכתוב מדבר אתה אומר בראויה ליבעל או אינו אלא נבעלה ממש כשהוא אומר וכל הטף בנשים אשר לא ידעו וגו' הוי אומר בראויה ליבעל הכתוב מדבר . מנא ידעי אמר רב (חנא) [הונא] בר ביזנא א"ר שמעון חסידא העבירום לפני הציץ כל שפניה מוריקות בידוע שהיא ראויה ליבעל כל שאין פניה מוריקות בידוע שאינה ראויה ליבעל . א"ר נחמן סימן לעבירה הדרוקן כיוצא בדבר אתה אומר (שופטים כא) וימצאו מיושבי יבש גלעד ארבע מאות נערה בתולה אשר לא ידעה איש למשכב זכר מנא ידעי א"ר כהנא הושיבה על פי חבית של יין בעולת

אונ מען האט זייא אים צוריק געגעבין . אונ מאקי אין דיא פופצעהן יאהר איז געבארין געווארין מנשה . אונ דיא רבנן זאגין שטייט דען אז דער ישעיהו דארף געבארין ווערין פון חזקיהו . צוא דיא פאמיליע פון דוד דארף ער געבארין ווערין . אדער פון חזקיה וועט ער געבארין ווערין אדר פון אנדערין . אז מען וואלט ניט געגעבין דיא פופצעהן יאהר צוא חזקיה . וואלט ניט געבארין געווארין מנשה . אונ ניט ישעיהו פון חזקיהו . נאר פון אנדערין פון דיא פאמיליע פון דוד . נאר אז מען האט געמערט דיא פופצעהן יאהר צו חזקיהו איז אוים געקומען אז מנשה איז געבארין געווארין פון חזקיהו אונ פון מנשה איז געבארין געווארין ישעיהו :

פרק ששי

א תניא . מיר האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק ביי מדין יעדע אשה וואס ווייס א מאן זאלט איר הרגנן . דער פסוק מיינט אז זיא איז אזוי א גרויסע אז מען קען איר בועל זיין : אפילו מען האט איר נאך ניט בועל געווען . פון דעסטוועגין זאל מען איר הרגנן . פרעגט דיא גמרא טאמער גיין : נאר אזעלכע וואס מען האט איר שוין בועל געוועזן זאל מען הרגנן . אבער אז מען האט איר נאך ניט בועל געוועזן אפילו מען קען איר בועל זיין זאל מען איר ניט הרגנן . ענטפערט דיא גמרא אז עס שטייט אין פסוק אלע קליינע נקבות וואס ווייסען ניט פון א מאן זאל מען לאזין לעבין . אבער גרויסע נקבות אפילו זייא ווייסען ניט פון א מאן זאל מען זיי אויך הרגנן . וייל מען קען זייא בועל זיין . פון וואנען האט מען געוואוסט וועלכע ווייס פון א מאן אונ וועלכע ניט : האט רב הונא בר ביזנא געזאגט פון רבי שמעון חסידאס וועגין . מען האט זייא געפירט פאר דעם ציץ (דיא גאלדענע בלעך וואס איז געווען אויף דעם שטערין פון כהן גדול) : דיא נקבה וואס איר פנים איז געל געווארין האט מען געוואוסט אז מען קען איר בועל זיין : אונ דיא נקבה וואס איר פנים איז ניט געל געווארין . האט מען געוואוסט אז מען קען איר נאך ניט בועל זיין . רב נחמן האט געזאגט דער זכר אדער דיא נקבה וואס זענין מזנה ווערט זיי געל דער פנים . זאגט דיא גמרא מיר געפינען נאך אין אן ארט אויך אזוי . עס שטייט אין פסוק מען האט געפונען פון דיא איין וואונער פון יבש גלעד פיר הונדערט מיידלאך בתולות וואס זייא האבען נאך ניט געוואוסט פון א מאן : פון וואנען האט מען געוואוסט וועלכע איז א בתולה . אונ וועלכע ניט : האט רב כהנא געזאגט מען האט יעדער אשה געזעצט אויף א פאס וויין . דיא אשה וואס האט געהאט א מאן איז דער ריח פון דיא וויין אריין געגאנגען אין איר . אונ פון איר מויל האט געשמעקט דיא וויין . אונ דיא אשה וואס איז געווען א בתולה האט דער ריח פון דיא וויין ניט

להדי פומא נח נפשיה משום דאמר (ישעיה ו) ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב. מ"מ קשו קראי אהדדי ואראת את אדני כדתניא כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה, (ישעיה נה) דרשו ה' בהמצאו הא ביחיד הא בצבור ויחיד אימת אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים. את מספר ימיך אמלא תנאי היא דתניא את מספר ימיך אמלא (דף נ) אלו שני דורות זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו אמרו לו לר' עקיבא הרי הוא אומר והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה אמר להם משלו הוסיפו לו תדע שהרי נביא עומד ומתנבא (מ"א יג) הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו

טמא. ישעיה נכנס לפומיה ומה חביבה תורות שכי לא יעשה לנכורי פומיה משום דקריוהו לישראל עם טמא שפתים מדעתו שלא צוה לו הקב"ה ולא מתחת תוכחה דכתיב ואומר [אוי לי כי נדמיתי] וגו': נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה. וסבורים לראות ולא ראו: משה נסתכל באספקלריא המאירה. וידע שלא ראהו בפניו: שני דורות. שנים שפוסקין להם בשעת לידתו: זכה מוסיפין לו. ויהיו מילא לבין הוספה כולא. משנו מוסיפו לו. אלא שמתחלה היו קוצין לבהות שניו: תדע. שמתחלה כשנולד פסקו לו כל אותו הוספה: שהרי נביא. והנבא בימי ירבעם בניה הרבה קודם שנה בן מלך לבית דוד יאשיהו שמו ובשעת חוליו של חזקיהו עדיין לא נולד מנשה שממנו יצא יאשיהו ואי הוסף בשעת חליו נגזרו לפתות שניו וכשנכה כבלימו לו:

זעג איז געקומען צום מויל. איז ישעיה געשטארבן. ווייל ער האט געזאגט אויף די יודען איך זיין צווישען אפאלק וואס זייערע לעפצין זענין טמא. זאגט די גמרא וואס איז דער תירוץ אויף די קשיות וואס מנשה האט געפרעגט. אזוי ווי מיר האבען געלערנט אלע נביאים האבען געקוקט אויף גאט דורך אזוי אזאך וואס מען קען ניט קלאהר זעהן. האט זייא געדוכט אז זייא זעהן גאט. משה רבינו האט געקוקט דורך אזוי אזאך וואס מען זעהט קלאהר. האט ער געוואוסט אז ער האט גאט ניט געזעהן. איז געענטפערט איין קשיא. ווען כיל מענטשין מיט איין מאהל רופען צוא גאט. ענטפערט זייא גאט צוא יעדער צייט. אבער אז נאר איין מענטש רופט צוא גאט. ניט אלע מאהל ווערט גאט געפונען צוא אים. ווען ווערט גאט יא געפונען צו אים; האט רב נחמן געזאגט פון רבה בר אבהוס וועגין די צעהן טעג וואס פון ראש השנה ביז יום כפור; איז געענטפערט די אנדערע קשיא. מיר האבין געלערנט עס שטייט אין פסוק דעם צאהל פון דיינע טעג וועל איך דער פילען. דאס מיינט מען די יארין וואס מען האט איהם צו געזאגט ווען ער איז געבארין געווארין. אויב ער איז זוכה צוילט מען אים צוא די יאהרין וואס מען האט איהם צוא געזאגט; און אויב ער איז ניט זוכה פעלט אים נאך צוא די יאהרין וואס מען האט אים צו געזאגט. ער לעבט נאך ווייניגער. אזוי זאגט רבי עקיבא. און די חכמים זאגין אז ער איז זוכה גיט מען אים נאך מעהר יאהרין ווייא מען האט אים צוא געזאגט. און אז ער איז ניט זוכה פעלט אים נאך צוא די יאהרין וואס מען האט אים צוא געזאגט. האבען די חכמים געזאגט צוא רבי עקיבא עס שטייט דאך אין פסוק גאט האט געזאגט צוא חזקיהו המלך איך וועל מעהרין אויף דיינע טעג פופצעהן יאהר. האט רבי עקיבא געזאגט מען האט געגעבין צוא חזקיהו זיין אייגענע יאהרין. מען האט פריער געוואלט צוא נעמען בייא אים פופצעהן יאהר פון די וואס מען האט אים צוא געזאגט ער זאל לעבין פופצעהן יאהר ווייניגער. דער נאך האט מען אים די פופצעהן יאהר צוריק געגעבין. איך וועל אייך ווייזין אז מען האט נאך פריער צו געזאגט צו חזקיהו די פופצעהן יאהר; ווארום דער נביא האט געזאגט נביאות עס וועט געבארין ווערין אזוהן צוא די פאמיליע פון דוד המלך. ער וועט הייסען יאשיהו. און יאשיהו איז געבארין געווארין פון מנשה; און בייא דער צייט וואס מען האט געזאגט צוא חזקיהו אז ער וועט שוין שטארבין איז דאך נאך מנשה ניט געבארין געווארין; אז דאס וואלט געווען די ריכטיגע יאהרין וואס מען האט צוא געזאגט צוא חזקיהו. ווען וואלט געבארין געווארין מנשה. נאר געוויס אזוי געוועזן. חזקיהו האט געדארפט לעבין נאך פופצעהן יאהר. און די פופצעהן יאהר וואלט געבארין געווארין מנשה; דער נאך האט מען די פופצעהן יאהר געוואלט פון אים צוא נעמען או

אבא חנן אומר משום ר' אלעזר לפי שאין עושין מאהבה אלא מיראה אחרים אומרים מפני ששהו עצמן להכנס תחת כנפי השכינה . א״ר אבהו ואי תימא ר' חנינא מאי קרא (רות ב) ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלמה מעם ה' אלהי ישראל אשר באת לחסות וגו' : י **תניא** שמעון בן עזאי אומר מצאתי מגלת יוחסין בירושלים וכתוב בה איש פלוני ממזר מאשת איש וכתוב בה משנת ר' אלעזר בן יעקב קב ונקי . וכתוב בה מנשה הרג את ישעיה אמר רבא מידן דייניה וקטליה אמר ליה משה רבך אמר (שמות לג) כי לא יראני האדם וחי ואתה אמרת (ישעיה ו) ואראה את אדני יושב על כסא רם ונשא . משה רבך אמר (דברים ד) מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו ואתה אמרת (ישעיה נה) דרשו ה' בהמצאו (קראוהו). משה רבך אמר (שמות כג) את מספר ימיך אמלא ואתה אמרת (מ״ב כ) והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה אמר ישעיה ידענא ביה דלא מקבל מאי דאימא ליה ואי איכא ליה לישוויה מזיד אמר שם איבלע בארזא אתיוה לארזא ונסרוהו כי מטא להדי

לבעבר : מיראה. מיראת גיהנם והפורענות שלאחר שניכם : הבר נחת . בתורה ולא אחרה משנת ר' אלעזר קב ונקי . קב מדה קטנה כלומר במקומות מועטין הוא נזכר במשנה בברייתא ונקי בכל מקום שנזכר הלכה כמותו : מידן דייניה . בגניה בדק : בהמצאו . משמע פעמים שאינו מצוי : המגלה . לאו לבן תוספת אגא מגלים ולא יותר : ידענא ביה . במלכה דלא מקבל תירוצא דמשמע דקראי אלא קטיל לי ולאי אימא ליה ולא יקבל ולהוייה מזיד בהריגתי דעכשיו כשוגג הוא לבהנמי כדין מוטב שלא להבות מפניו : כי מטא. עברה : לגבי

ווי ער איז געווען אגוי. נאר פאר וואס זענען דיא גרים געפייניגט. ווייל זייא ווייסען ניט צו טאן דיא מצות אזוי ריכטיג וויא דער יוד טוהט זייא: אבא חנן זאגט פון רבי אלעזרס וועגן ווייל זיי טוהען ניט דיא מצות ווייל זייא האבען ליב גאט. זייא טוהען נאר ווייל זייא האבען מורא פאר גאט. דריבער ווערין זייא געפייניגט. אנדערע זאגין ווייל זייא האבען זיך פאר זאמט אריין צוא גיין אונטער דיא פליגעל פון גאט: ווייל זייא האבען זיך אזוי שפעט מגייר געווען דריבער ווערין זייא געפייניגט. האט רבי אבא געזאגט אנדערע זאגין רבי חנינא האט געזאגט דם ווייסען מיר פון דעם פסוק בועז האט געזאגט צו רות גאט זאל דיר בצאלין פאר דיין ארבעט אונ דיין לוין זאל זיין גאנץ פון גאט וואס ער איז דער גאט פון יודין ווייל דוא האסט געאיילט צו בשיצען זיך אונטער דיא פליגעל פון גאט. זעהן מיר אז דעם גר קומט לוין צוא בצאהלין אז ער איילט זיך מגייר צוא זיין. נאבער אז ער איילט זיך ניט ווערט ער געפייניגט:

י תניא. מיר האבען געלערנט שמעון בן עזאי זאגט איך האב געפונען אמגלה אין ירושלים וואס אין איר איז געוועזן פאר שריבען דער יחוס פון פיל מענטשין. אונ עס איז געשטאנען געשריבען אויף אמענטשין אז ער איז אממזר פון אאשת איש וואס האט זנוה געווען: אונ נאך איז געשריבען אז דיא משנות פון רבי אליעזר בן יעקב איז אביסול אונ עס איז דער דין ווי ער זאגט: אונ נאך איז געשריבען מנשה האט גיהרגת ישעיה הנביא. רבא זאגט מנשה האט געמשפט ישעיה הנביא אז ער איז אפאלשער נביא אונ ער האט אים גיהרגת. מנשה האט געזאגט צוא ישעיה דיין רבי משה האט געזאגט אמענטש קען מיך ניט זעהן אונ ער זאל בלייבען לעבען. אונ דוא האסט געזאגט איך האב געזעהן גאט זיצען אויף אשטוהל. דיין רבי משה האט געזאגט ווער איז אזוי וויא אונזער גאט וואס ער איז נאנט צוא אונזן ווען מיר רופען אים. אונ דוא האסט געזאגט איר זאלט פארשטין גאט ווען ער ווערט געפונען. ווארים אז עס איז דא צייטען וואס ער ווערט ניט געפונען. דיין רבי משה האט געזאגט דיא צאהל פון דיינע טעג וועל איך דער פילען. אבער ניט מער. אונ דוא האסט געזאגט איך וועל מערין אויף דיינע טעג פופצען יאר. האט ישעיה געזאגט איך האב צו ענפערן אתירוץ אויף די אלע קשיות. נאר איך ווייס אז מנשה וועט ניט אן נעמען וואס איך וועל איהם זאגין אונ אז איך וועל אים זאגין אונ ער וועט מיך הרגען וועט ער זיין אמזיד. האט ישעיה געזאגט אשם איז ער אריין אין אטעגען בוים. האט מען געבריינגט דעם טעגען בוים. אונ מען האט אים געזעגט. אז די

אלעזר מאי קראה דכתיב (רות א) ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה אמרה לה אסור לן תחום שבת (שם) באשר תלכי אלך אסור לן יחוד באשר תליני אלין מפקדינן אתרי״ג מצות עמך עמי אסיר לן ע״ז ואלהיך אלהי ארבע מיתות נמסרו לב״ד באשר תמותי אמות שני קברים נמסרו לב״ד ושם אקבר מיד ותרא כי מתאמצת היא וגו׳ :

שניו כ פרוב ... ין יהוד . להתיחד עם אחד : ב׳ קברים . אחד לנסקלים ולנשרפים שבסקילה ... המותה ... נהרגים ולנחנקים ... מיתה המורה ... : ... ואע״ג דלאו גיזול הוא גזרת הכתוב הוא : שלא קיימו ז׳ מצות . כשהן ... ועד השתא לא איפרעו מנייהו דפורענותן נמחה להם לעתיד לבא אבל כשנתגיירו נפרעין מהם כדי למרק עונתם : כקטן שנולד . ואינו נענש

ח (דף מח) ת״ר (דברים כא) ועשתה את צפרניה ר״א תקוץ ר׳ עקיבא אומר תגדל . ת״ר (שם) ובכתה את אביה ואת אמה (ע״ג) ר׳ (אלעזר) [אליעזר] אומר אביה אביה ממש אמה אמה ממש ר״ע אומר אביה ואמה זו ע״ז וכן הוא אומר (ירמיה ב) אומרים לעץ אבי אתה וגו׳ :

ט תניא ר׳ חנניה בנו של רבי גמליאל אומר מפני מה גרים בזמן הזה מעונים ויסורין באים עליהם מפני שלא קיימו שבע מצות שקבלו בני נח . ר׳ יוסי אומר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא מפני מה מעונין לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצות כישראל . אבא

ניט צוא פיל קלערין מיט אים . זאגט רבי אליעזר דאס ווייסען מיר פון דעם פסוק . ביא נעמי שטייט זיא האט געזעהן אז רות שטארקט זיך צוא גיין מיט איר . האט נעמי אויף געהערט צוא ריידען מיט איר . נעמי האט געזאגט צוא רות שבת טארין מיר ניט גיין ווייטער וויא צוויי טויזענד איילין פון שטאט . האט רות געזאגט צוא נעמי ווא דוא וועסט גיין וועל איך אויך גיין . נעמי האט געזאגט צוא רות ביי אונז טאר מען ניט אז א נקבה זאל זיין אליין מיט א זכר אין איין שטוב . האט רות געזאגט צוא נעמי וואו דוא וועסט גענעכטיגען וועל איך אויך גענעכטיגען . נעמי האט געזאגט צוא רות מיר זענין געבאטען צוא היטען זעקס הונדערט מיט דרייצעהן מצות . האט רות געזאגט צוא נעמי דיין פאלק איז מיין פאלק איך וועל אויך היטען אלע מצות . נעמי האט געזאגט צוא רות מיר טארין ניט דינען עבודה זרה . האט רות געזאגט צוא נעמי דיין גאט איז מיין גאט . נעמי האט געזאגט צוא רות בית דין שטראפין מיט פיר ערליי מיתות אויף עבירות . האט רות געזאגט צוא נעמי וויא דוא וועסט שטארבין וועל איך אויך שטארבין . נעמי האט געזאגט צוא רות בית דין האבען צוויא ערליא בית הקברות צוא באגראבין די געהרגעטע . האט רות געזאגט צוא נעמי וואו דוא וועסט באגראבין ווערין . וועל איך אויך באגראבין ווערין . וויא נעמי האט געזעהן אז רות שטארקט זיך צוא גיין מיט איר . האט זיא אויף געהערט צוא ריידין מיט איר :

ח תנו רבנן . די רבנן האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק ועשתה את צפרניה . רבי אליעזר זאגט דער פסוק פון דער תורה מיינט אז זיא זאל אפ שניידין דיא נעגיל רבי עקיבא זאגט דער פסוק פון דער תורה מיינט זיא זאל לאזין וואקסען דיא נעגיל . די רבנן האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק זיא זאל וויינען אויף איר פאטער אונ מוטער . רבי אליעזר זאגט דאס מיינט מען איר אמת׳ה פאטער אונ מוטער . רבי עקיבא זאגט איהרע פאטער אונ מוטער מיינט מען דיא עבודה זרה . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זייא זאגין צום האלץ דוא ביסט מיין פאטער . אונ צום שטיין זאגין זייא דוא האסט אונז געבארין :

ט תניא : מיר האבען געלערנט רבי חנניה דער זוהן פון רבן גמליאל האט געזאגט פאר וואס זענין דיא גרים היינטיגע צייטען געפייניגט אונ יסורים קומט אויף זייא : ווייל פריער ווען זייא זענין גוים געוועזן האבען זייא ניט מקיים געוועזן דיא זיבען מצות וואס נח מיט זיינע קינדער זענין געבאטען געווארין : רבי יוסי זאגט אז א גוי איז זיך מגייר איז ער וויא א קינד וואס איז איצט געבארין געווארין . אונ מען שטראפט אים ניט אויף דיא עבירות וואס ער האט געטאן

יודע אני ואיני כדי מיד מקבלין אותו (שם ע"ב) ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות מ"ט דאי פריש נפרוש דאמר ר' חלבו קשים גרים לישראל כספחת דכתיב (ישעיה יד) ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני מ"ט א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להשבון (שם כ"א) ומודיעין אותו עונשין של מצות אומרים לו הוי יודע שעד שלא באת למדה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת חללת שבת אי אתה ענוש סקילה עכשיו אכלת חלב אתה ענוש כרת חללת שבת אתה ענוש סקילה וכשם שמודיעין אותו עונשן של מצות כך מודיעין אותו מתן שכרן אומרים לו הוי יודע שהעוה"ב אינו עשוי אלא לצדיקים וישראל בזמן זה אינם יכולים לקבל לא (שם ע"ב) רוב טובה ולא רוב פורענות ואין מרבין עליו ואין מרקדקין עליו אמר רבי אלעזר

כלי: ואיני כדאי. ואיני ראוי לצרתם ומי יתן ואזכה לכך: דאי פריש. ולא יתגייר: נפרוש] נפרוש ולא תוספת עון: דאמר מר קשים גרים לישראל כספחת דכתיב ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב. לשון ספחת ובהרת מעשיהם כראשונים ולומדין ישראל מהם או סומכת עליהם באיסור והיתר: ומודיעים אותו עון. לקט שכחה ופאה. שלא יאמרו עניים שלנו שלוקטין פאה שדי גזלנים הם ועומד עליהם להרגם בדיניהם שבני נח שהרגו על הגזל בסנהדרין ואזהרתן זו היא מיתתן דלא בעי התראה לפיכך בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה דנכרי קפיד על דבר מועט ולבני ישראל הויא מחילה: ולא ניתן להשבון. ואימא בהורה אלא נהרג דגבי ישראל כתיב והשיב את הגזלה אשר גז' אבל בני נח אמרינן בסנהדרין אזהרתן זו היא מיתתן וכיון שעבר על אחת משבע מצות נהרג. לישנא אחרינא מודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה הואיל והם מקפידין על ממון כ"כ כדאמרן דנהרג על פחות משוה פרוטה מודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה שמא יחזור בו מלהתגייר. ולשון זה עיקר דאי משום טעמא קמא מאי לשון עון לקט שכחה ופאה יודיעוהו שילקטו עניים בשדהו: לא רוב טובה. לפי שיצר הרע מחזר אחריהם כדאמרינן (בסוטה) [בסוכה ד' נג] ושמא תזוח דעתן עליהם ויבעטו: ואין מרבין עליו דברים. לאיים

און יסורים קומען אויף זיא. אויב ער זאגט איך ווייס אלץ און איך בין ניט ווערט צוא נעמען אחלק פון זייערע צרות. הלואי וואלט איך זוכה זיין צוא זיין איוד און ליידין מיט זיי צוזאמען. נעמט מען אים באלד צוא פאר איוד און מען זאגט אים אביסול גרינגע מצות און אביסול שווערע מצות. פאר וואס זאגט מען אים באלד דיא שווערע מצות. טאמער וועט ער חרטה האבען און וועט זיך אפ שיידין פון יודין: זאל ער זיך אפ שיידין. ווארום רבי חלבו האט געזאגט גרים זענין אזוי שעדליך פאר יודין זויא צרעת. ווארום עס שטייט אין פסוק ונלוה הגר עליהם. אז גרים וועלין זיך בהעפטין צוא יודין. ונספחו על בית יעקב: וועלין זייא זיין צו דיא היים געזינד פון יעקב אזוי וויא צרעת. ווארום דיא גרים קענען ניט אזוי געשווינד אפ גיוואינט ווערין פון זייערע ערשטע מעשים. טוהען זייא נאך דיא גוייש זאכען. דער וועיל לערנט זיך דער יוד פון אים. און טוהט אויך אזוי. און מען זאגט אים אז עס איז א גרויסע עבירה אז מען גיט ניט לקט שכחה פאה מעשר עני. פאר וואס זאגט מען אים די עבירות מער וויא אלע אנדערע עבירות. האט רבי חייא בר אבא געזאגט פון רבי יוחנן: אז ארעמע לייט וועלין קומען אין זיין פעלד נעמען לקט שכחה פאה מעשר עני וועט ער זיא ניט וועלין געבין. און אז ער וועט שוין דער נאך אפילו וועלין געבין וועט שוין אויך ניט העלפין. ווארום ווא וועט ער איצט גיין זוכען די פריערדיגע ארעמע לייט וואס זייא האבען שוין זוכה געוועזן דיא לקט שכחה פאה. דריבער זאגט מען אים דיא דינים. און מען זאגט אים דעם שטראף אז מען איז ניט מקיים דיא מצות. און מען זאגט צום דוא זאלסט וויסען איידער דוא ביסט דיך מגייר אז דוא עסט חלב קומט דיר ניט כרת. דוא ביסט מחלל שבת קומט דיר ניט צוא פאר שטיינען. אבער אז דוא וועסט דיך מגייר זיין און וועסט עסין חלב. וועסטו געשטראפט ווערין מיט כרת. דוא וועסט מחלל שבת זיין וועט מען דיך הרגנן מיט שטיינער. און אזוי וויא מען זאגט אים דעם שטראף אז ער וועט ניט מקיים זיין דיא מצות. אזוי זאגט מען אים דעם שכר וואס ער וועט האבען אז ער וועט יא מקיים זיין דיא מצות: מען זאגט אים דוא זאלסט וויסען אז עולם הבא איז ניט מער געמאכט געווארין נאר פאר צדיקים. דיא איצטיגע צייט וואס דער יצר הרע איז דא קענען יודין ניט פאר נעמען ניט פיל גוטס און ניט פיל צרות. נאר צוא פיל מורא זאל מען ניט האבען אויף דעם גר: מען זאל

אלא ועדיו עמו מנין. שנאמר: ת"ל וכי יגור.
מ"ט ולקמן פריך כיון דעדיו עמו פשיטא ומי בעי קרא: בכל מקום שאתך. ולקמן פריך אלא אפיקורס: צריך להביא ראיה. שבב"ד נתגייר בחלא נבטל מאלא שלא ומבוש ש הא דא"י פוא דקאמר הכי ומשקי:
כתופים. ספלים וכפוין כמו כתופי ככא כפיים כלי

מאבות ור"א נמי נילף מאמהות וכי תימא וכו':

ו (סס ע"ב) **ת"ר** מי שבא ואמר גר אני יכול נקבלנו ת"ל אתך במוחזק לך בא ועדיו עמו מנין ת"ל (ויקרא יט) וכי יגור אתך גר בארצכם (דף מז) אין לי אלא בארץ בח"ל מנין ת"ל אתך בכל מקום שאתך א"כ מה ת"ל בארץ בארץ צריך להביא ראיה בח"ל אין צריך להביא ראיה דברי ר' יהודה וחכמים אומרים בין בארץ בין בח"ל צריך להביא ראיה:

ז **ת"ר** (דברים א) ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו מכאן א"ר יהודה גר שנתגייר בב"ד ה"ז גר בינו לבין עצמו אינו גר מעשה באחד שבא לפני ר' יהודה וא"ל נתגיירתי ביני לבין עצמי א"ל ר"י יש לך עדים א"ל לאו יש לך בנים א"ל הן א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך:

ת"ר גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית [שבאת] להתגייר אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים דחופים סחופים ומטורפים ויסורין באים עליהם אם אמר יודע

חֲכָמִים זָאגִין אַז דֶער גֵר הָאט זִיךְ טוֹבֵל גִיוֶועְן אוּנ נִיט גִימַלְת. אָדֶער גִימַלְת אוּנ נִיט טוֹבֵל גִיוֶועְן. אִיז עֶר נִיט קֵיין גֵר בִּיז עֶר וָועט זִיךְ מַל זַיין אוּנ טוֹבֵל זַיין:

ה תָּנוּ רַבָּנָן: דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערְנְט אַז אֵיינֶער אִיז גִיקוּמֶען אוּנ הָאט גִיזָאגְט אִיךְ בִּין אַגֵר. וָואלְט אִיךְ מֵיינֶען מֶען זָאל אִים גֶעמֶען צוּא יוּדִין. שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִתְּךָ. מִיט דִיר. אַז דֶער גֵר אִיז מִיט דִיר אוּנ דוּא ווייסְט גֶעוִויס אַז עֶר הָאט זִיךְ מְגַיֵיר גִיוֶועְן מֶעגְסְטוּ אִים גֶעמֶען צוּא יוּדִין. אַז אֵיינֶער קוּמְט מִיט עֵדוּת וָואס זָאגִין אוֹיף אִים אַז עֶר הָאט זִיךְ מְגַיֵיר גִיוֶועְן. פוּן וַואנֶען ווייסֶען מִיר אַז עֶר אִיז בַּגְלוֹיבְּט. שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַז עֶס וֶועט וואוֹנֶען מִיט דִיר אַגֵר אִין אֵייעֶר לַאנְד: זָאלְט אִיר אִים נִיט נַארִין אוּנ עֶר זָאל זַיין בַּייא אֵייךְ אַזוֹי וִויא אַיוּד. נִייס אִיךְ נָאר אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַאלְט מֶען אִים אַזוֹי וִויא אַיוּד. פוּן וַואנֶען ווייסֶען מִיר אַז אִין חוּץ לָאָרֶץ דַארְף מֶען אִים אוֹיךְ הַאלְטֶען אַזוֹי וִויא אַיוּד. שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִתְּךָ. מִיט דִיר. ווּא דוּ וֶועסְט וואוֹנֶען זָאל דֶער גֵר זַיין גְלַייךְ מִיט דִיר. צוּ וָואס רֶעדְט שְׁטֵייט דֶער מָאנְט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַארְף עֶר בְּרֵיינְגֶען עֵדוּת אַז עֶר אִיז אַגֵר ווייל עֶר דַארְף נֶעמֶען לֶקֶט שִׁכְחָה פֵּאָה מַעֲשֵׂר עָנִי אוּנ אִין חוּץ לָאָרֶץ דַארְף עֶר נִיט בְּרֵיינְגֶען קֵיין עֵדוּת אַז עֶר אִיז אַגֵר. מֶען גְלוֹיבְּט אִים אָן עֵדוּת אוֹיךְ. אַזוֹי זָאגְט רַבִּי יְהוּדָה. אוּנ דִיא חֲכָמִים זָאגִין סַיי אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ סַיי אִין חוּץ לָאָרֶץ דַארְף עֶר בְּרֵיינְגֶען עֵדוּת אַז עֶר אִיז אַגֵר: אוּנ אָן עֵדוּת גְלוֹיבְּט מֶען אִים נִיט:

ו תָּנוּ רַבָּנָן. דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערְנְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִיר זָאלְט מְשַׁפֵּט זַיין הֶערְלַאךְ צְווִישֶׁען אַמֶענְטְשׁ מִיט זַיין בְּרוּדֶער אוּנ צְווִישֶׁען אַיוּד מִיט אַגֵר: פוּן דַאנֶען הָאט רַבִּי יְהוּדָה גִילֶערְנְט צוּא זָאגִין דֶער גֵר וָואס הָאט זִיךְ מְגַיֵיר גִיוֶועְן בַּייא בֵּית דִין אִיז עֶר אַגֵר. אַז עֶר הָאט זִיךְ מְגַיֵיר גִיוֶועְן בַּייא זִיךְ אַלֵיין. אִיז עֶר נִיט קֵיין גֵר. אַמֶענְטְשׁ אִיז אַמָאהל גִיקוּמֶען פַאר רַבִּי יְהוּדָה אוּנ הָאט גִיזָאגְט אִיךְ הָאבּ מִיךְ מְגַיֵיר גִיוֶועְן בַּייא זִיךְ אַלֵיין. הָאט רַבִּי יְהוּדָה צוּא אִים גִיזָאגְט הָאסְטוּ עֵדוּת אַז דוּא הָאסְט דִיךְ אַלֵיין מְגַיֵיר גִיוֶועְן. הָאט עֶר גִיזָאגְט נֵיין. הָאסְטוּ קִינְדֶער: הָאט עֶר גִיזָאגְט יָא. הָאט רַבִּי יְהוּדָה צוּא אִים גִיזָאגְט דוּא בִּיסְט בַּגְלוֹיבְּט זִיךְ פָּסוּל צוּא מַאכֶען. אָבֶּער דוּא בִּיסְט נִיט בַּגְלוֹיבְּט פָּסוּל צוּא מַאכֶען דַיינֶע קִינְדֶער:

ז תָּנוּ רַבָּנָן. דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערְנְט בַּייא אִיצְטִיגֶע צַייט אַז אַגֵר קוּמְט אוּנ ווִיל זִיךְ מְגַיֵיר זַיין. זָאגְט מֶען צוּא אִים צוּא וָואס ווִילְסְטוּ דִיךְ מְגַיֵיר זַיין: ווייסְטוּ דֶען נִיט אַז דִי יוּדִין וֶוערִין בַּייא אִיצְטִיגֶע צַייט מִיט שְׁמֶערְצִין אוּנ פַאר שְׁטוֹיסֶען אוּנ דֶער נִידֶערְט אוּנ פַאר וַוארְפֶען

הולד כשר א"ל הב לי ברתך לא יהיבנא לך אמר רב שימי בר חייא לרב אמרי אינשי גמלא במדי אקבא רקדא הא גמלא והא קבא והא מדי ולא רקדא א"ל אי ניהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתי א"ל אי הוה כיהושע בן נון אי מר לא יהיב ליה אחריני יהבי ליה ילא הוה קא אזיל מקמיה יהיב ביה עיניה ושכיב ואף רב מתנה מורה בה להיתירא ואף ר' יהודה מורה בה להיתירא דכי אתא לקמיה דר' יהודה א"ל זיל איטמר או נסיב בת מינך וכי אתא לקמיה דרבא א"ל או גלי או נסיב בת מינך:

ה (דף מו) ת"ר גר שמל ולא טבל ר' אליעזר אומר הרי זה גר שכן מצינו באבותינו שמלו ולא טבלו טבל ולא מל ר' יהושע אומר ה"ז גר שכן מצינו באמהות שטבלו ולא מלו וחכ"א טבל ולא מל מל ולא טבל אינו גר עד שימול ויטבול ר' יהושע נמי נילף מאבות

אמרי אינשי גמלא במדי וקבא רקדא. גמל יחיד מרקד בתוך קב קטן בד' רגליו, מלכות מדי וגוזמא: הא קבא והא גמלא והא מדי. יהא וירקד לפניך כשאר אדם בהדבק דבר מיוחס כאמת דברך ותן לי בתך: לא הוה אזיל מקמיה. אהוו בן כותי דקא"ל הב לי ברתך: זיל איטמר [לך] במקום שלא יכירוך ושא בת ישראל שאלו יכירוך לא יתנו לך אלמא לאו ממזר הוא מדלכתחלה לא נסב בת ישראל שהרי ממזר מוזהר על הכשרה:

בת מינך. בת ישראל מן הכותי שכשרה כמותך אבל ממזרת ושפחה לא תשא אלמא כשר הוא: גלי. לך וגלה במקום אחר שלא יכירוך וישאו לך בת ישראל כשרה:

באבותינו שמלו. בימי משה כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה: באמהות. נשיהם שטבלו כדמפרש לקמן דאם לא טבלו במה נכנסו תחת כנפי השכינה:

איז ער געקומען פאר רב: אונ האט געפרעגט ביי רב אזוי אדער אזוישער קענעבט וואס זייא האבען מנה געוועזען מיט אידישע טאכטער. וואס איז דאס קינד. האט רב געזאגט דאס קינד איז כשר. האט ער געזאגט צוא רב אז איך בין כשר גיב מיר דיין טאכטער פאר אווייב. האט רב געזאגט איך וועל דיר ניט געבען. האט רב שימי בר חייא געזאגט צוא רב מענטשען זאגען אז אין מדי טאנצט א גרויסער קעמל אין א קב (דאס איז אזוי א קליינע מאס). אונ דאס איז א וואונדער. אונ דא איז דער קעמל. אונ דער קב. אונ מדי: אונ דער קעמל טאנצט ניט. רב שימי האט געמיינט צוא זאגען צוא רב דוא האסט מתיר געוועזען א נייע זאך. ווייז אונז אז די זאך איז אמת: אז דוא ווייסט אים געבען דיין טאכטער פאר א ווייב וועלין מיר וויסען געוויס אז דער דין איז אזוי: האט רב געזאגט אפילו ער וואלט געוועזען אזוי ווייא יהושע בן נון וואלט איך אים אויך ניט געגעבען מיין טאכטער. האט רב שימי געזאגט אז דער מענטש וואלט געוועזען אזוי ווייא יהושע בן נון אז דוא וואלסט אים ניט געגעבען דיין טאכטער. וואלט אים איין אנדערער געגעבען דיין טאכטער. האט דער מענטש ניט געוואלט אוועק גיין פון רב נאר ער זאל אים געבען דיין טאכטער. האט רב אויף אים אקוק געטאהן איז ער געשטארבען. זאגט די גמרא רב מתנה האט אויך גיפסקנט אז דער מענטש וואלט גימעגט נעמען אידישע ווייב. רב יהודה האט אויך געזאגט אז אזוי א מענטש וואלט גימעגט נעמען אידישע ווייב: אז אזוי א מענטש פלעגט קומען פאר רב יהודה פלעגט ער זאגען צוא אים אדער גייא בעהאלט דיך: גייא אויף אזוי א ארט וואס מען וועט דיך ניט קענען: מען וועט מיינען דוא ביסט א אמתער יוד. וועט מען דיר געבען אידישע ווייב: אדער נעם א זעלכע ווייא דוא ביסט. א טאכטער וואס איר פאטער איז א גוי אונ איר מוטער איז א אידישע: אונ אז א מענטש פלעגט קומען פאר רבא פלעגט רבא צו אים אויך אזוי זאגען: אדר גייא אין אוועט ארט וואס מען וועט דיך ניט קענען וועט מען דיר געבען אידישע ווייב: אדער נעם א זעלכע ווייא דוא ביסט:

ד תנו רבנן: דיא רבנן האבען געלערנט אויב א גר האט זיך גימלת אונ ניט טובל געוועזען. רבי אליעזר זאגט ער איז א גר. וואריום אזוי געפינען מיר ביי אונזערע עלטערן וואס זענען ארויס געגאנגען פון מצרים זייא זענען אויך געוועזען גרים אונ האבען זיך גימלת אונ ניט טובל געוועזען. אונ אויב דער גר האט זיך טובל געוועזען אונ ניט גימלת: רבי יהושע זאגט ער איז א גר. וואריום אזוי געפינען מיר ביי אונזערע מוטערס: דיא ווייבער וואס זענען ארויס געגאנגען פון מצרים: זייא האבען זיך מגייר געוועזען אונ האבען זיך טובל געוועזען אונ ניט גימלת. אונ דיא

(משלי ג) אל תחרוש על רעך רעה:

ב (דף מא) **משנה** היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיש לה שלשה חדשים וכן כל שאר הנשים לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהו להן שלשה חדשים ופירשו בגמרא לא תתיבם שמא יהיה הולד בן קיימא וקא פגע באיסור אשת אח וכו':

ג (דף מב) **פיסקא** וכן שאר כל הנשים וכו' בשלמא יבמה כדאמרן אלא שאר כל הנשים אמאי אמר רב נחמן אמר שמואל משום דאמר קרא (בראשית יז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני מתיב רבא לפיכך גר וגיורת צריכין להמתין ג' חדשים הכא מאי להבחין איכא ה"נ איכא להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שלא נזרע בקדושה:

ד (דף מב) **ההוא** דאתא לקמיה דרב א"ל כותי ועבד הבא על בת ישראל מהו א"ל

יז דף מא. בתוך כבכונה שמה אנה על ...אתו מיוחס ההריו ועני נפי ק"ל בנדרים ... יבם המוזרים ויתפובעים כי הע נני מניכ"ל:

גר ויו"ת. גר שנתגייר ואשתו עמו צריכים להמתין ג' חדשים להבחין בין זרע שנזרע בקדושה ... לבנהין ... אין כאן להבחין ושני:

סמא. בן כותי מיכרהלית: המרי

האבען מיט אזוי אוועק וואס ער מיינט איר צו געבן. ווייל עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט ניט טראכטען שלעכטס אויף דיין חבר וואס ער זיצט זיכער מיט דיר:

ב משנה. היבמה זאל ניט גענומען חליצה אונ מען זאל איר ניט מייבם זיין ביז נאך דרייא חדשים וויא דער מאן איז געשטארבען אונ אזוי אלע ווייבער זאל מען ניט מקדש זיין אונ זאלין ניט חתונה האבען ביז נאך דרייא חדשים וויא מען האט זייא גיגט אדער וויא דער מאן איז געשטארבען. זאגט דיא גמרא מייבם זיין טאר מען ניט ביז נאך דרייא חדשים וויא דער מאן איז געשטארבען. ווארום אז מען וועט איר מייבם זיין פריער. טאמער איז זיא מעוברת פון מאן אונ זיא וועט געבארין א קינד אונ ער וועט לעבין טאר דאך איר דער ברודער ניט נעמען. עס קומט דאך כרת. אבער צו דרייא חדשים ווייס מען שוין ביי א אשה אויב זיא איז מעוברת אדער ניין: זאגט דיא גמרא אונ פאר וואס טאר מען ניט חתונה האבען מיט אנדערע ווייבער: פאר דרייא חדשים פון זייער גט אדער פון זייער מאנס שטארבען. האט רב נחמן גיזאגט פון שמואלס וועגן ווייל עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט צו אברהם איך זאל זיין צו דיר א גאט אונ צו דיינע קינדער נאך דיר. מען זאל וויסען צו וועמען גיהער דאס קינד צום ערשטין מאן אדער צום אנדערין מאן. אז זיא וועט חתונה האבען פאר דרייא חדשים. טאמער וועט זיא געבארין א קינד צו זיבען חדשים נאך דיא אנדערע חתונה. וועט מען ניט וויסען צו וועמען גיהער דאס קינד. טאמער איז דאס קינד געבארין געווארין צו זיבען חדשים אונ ער איז פון אנדערין מאן. אדער ער איז געבארין צו ניין חדשים אונ ער איז פון ערשטין מאן: האט רבא גיפרעגט דער דין איז אז א גוי מיט זיין ווייב האבען זיך מגייר געווען. דארף זיך דער מאן אפ שיידין פון זיין ווייב דרייא חדשים. פאר וואס. זאגט דיא גמרא דא דארף מען אויך וויסען אויב דאס קינד איז באשאפען געווארין ביי דיא מוטער אין בויך ווען זייא זענין נאך געווען גוים. אדער דער נאך וויא זייא האבען זיך שוין מגייר געווען. אונ אז זייא וועלין ניט זיין אפ געשיידעט איינער פון אנדערין נאך דעם מגייר זיין טאמער וועט זיא האבען א קינד צו זיבען חדשים נאך דעם וויא זיא האבען זיך מגייר געווען: וועט מען ניט וויסען צו דאס קינד איז געבארין צו זיבען חדשים. איז זיא מיט אים מעוברת געווארין נאך דעם מגייר זיין. אדער ער איז געבארין צו ניין חדשים איז זיא מיט אים מעוברת געווארין ווען זיא איז נאך געווען א גויה. אבער אז זייא שיידין זיך אפ אויף דרייא חדשים: נאך דעם אז זייא וועלין צו זאמען קומען וועט מען דאך שוין וויסען אויב זיא איז מעוברת פון פריער אדער ניין. ווארום צו דרייא חדשים ווייס שוין א אשה אויב זיא איז מעוברת אדער ניין:

ג ההוא. איינער וואס זיין פאטער איז געווען א גוי אונ זיין מוטער איז געווען א אידישע.

ביוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה א"ר אלעזר מאי קראה (ישעיה מ) הן גור יגור אפס מאותי מי גר אתך עליך יפול מי גר אתך בעניותך הוא דעליך יפול אבל אידך לא :

הכתן גגן. דהתו להחזיק בגלה קוה : הן גור יגור. כבה להתגייר יגור : אפס מאותי. בשבת בלין הני עמהם יתגייר דכיוו מגן סוה : מי גר אתך בעניותך. כהשר המרתי לך : עליך יפול. לעולם כבה : יפול. ישות כמו על פני כל אחיו נפל יפול מלהך הלך :

ארבעה אחין פרק שלישי

א (דף לד ע"ב) **א"ר** יצחק כל מועבות של בית רבי תמר שמן ולמה נקרא שמן תמר

כל מועכות של בית רבי. המשירות בבתולותיהן באלכשיותיהן : תמר שמן ע"ש תמר שמיעכה באצבעה. קודם ביאה ופתחה פתיה והוה לה כבתי ביאות דכביאה לתשונה לא מיעכרה :

ע"ש תמר שמיעכה באצבעה והא הוו ער ואונן שלא כדרכן שמשו בשלמא אונן כתיב ביה (בראשית לח) ושחת ארצה אלא ער מנ"ל ארנב"י וימת גם אותו אף הוא באותה מיתת מת. בשלמא אונן משום לא לו יהיה הזרע אלא ער מאי טעמא עבד הכי כדי שלא תתעבר ותכחיש יפיה :

החולץ פרק רביעי

א (דף מז ע"ב) **תניא** ר"א בן יעקב אומר לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה משום שנאמר

דיר. אונ אז ער וועט מיט איר איצט תחינה האבען. וועלין אלע זאגען עס איז טאקי אמת אז פריער ווען זיא איז געוועזען אגיה האט ער אויך מיט איר געוואונט. דיא רבנן האבען געלערנט ווען משיח וועט קומען וועט מען ניט צוא נעמען גרים. אונ אין דיא צייט פון דוד המלך אונ שלמה המלך האט מען אויך ניט צוא גינומען קיין גרים. רבי אלעזר זאגט פון וועלכין פסוק ווייסען מיר דאס. עס שטייט אין פסוק הן גור יגור. ווער עס וועט זיך וועלין מגייר זיין. אפס מאותי. זאל ער זיך מגייר זיין ווען איך בין ניטא מיט דיא יודין. דאס מיינט מען ביי די איצטיגע צייט. איידער משיח קומט. מי גר אתך. ווער עס האט געוואונט מיט דיר ווען דוא ביסט געוועזען ארעם. עליך יפול. וועט ער רוהען מיט דיר ווען משיח וועט קומען. אבער אנדערע גרים וועט מען ניט צוא נעמען :

פרק שלישי

תוספות. לא קבלו גרים בימי דוד ובימי שלמה מלתי הגתי ובת פרעה דבימי שלמה לא קשה דמידי הוא טעמא אלא משום שולחן מלכים והני לא צריכי אבל קשה דאמרינן בהערל גבי מעשה דגבעונים דבימי דוד נתוספו גרים על ישראל ק"ל אלא וי"ל דמעצמן נתגיירו כדאשכחן גבי מרדכי ואסתר ורבים מעמי הארץ מתיהדים יש ספרים שכתוב בהן לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה אלא שנעשו גרים גרורים והביא הס"ג דבכת יבמא דאתא לקמיה דהלל ואמר גיירני ע"מ לעשות כ"ג בשות היה הלל דסופו לעשות לכ"ג וכן בכיה דהכהלא דאתא לקמיה דר' גיירני ע"מ שתשא לאותו תלמיד :

הרי"ף. אין מקבלים גרים וכו' ובתוספות דפ"ב דשבת הבוא דאתא לקמיה דהלל ואמר גיירני על מנת לעשות כ"ג בשות היה וכו' ע"כ. ותמיה לי כיון דבימי דוד ושלמה לא קיבלו גרים לפי שהיו ישראל בגדולה אבל בזמן הזה שישראל הם בעניו' ובשלום מקבלן גרים ולא שאני לן בין מתגייר ע"מ לקבל פרס או לא א"כ מה הקשו התוספות מהלל שקיבל אותו שנתגייר ע"מ לעשות וכו' כי בימי הלל היו ישראל בגלות ונתקיים מי גר אתך בעניותך עליך יפול וכו' ולכך קיבלו אף על פי שאמר גיירני ע"מ שתשים כ"ג דהא מסקינן לעיל א' שנתגייר שם לשם אשה וכו' וכן שנתגייר על שולחן מלכים כולם גרים הם וצריך לומר דה"מ בדיעבד הא"ס שהיה תלמו קך אבל לכתחלה ע' גייר ני על מנת כך לא. והלל שקבלו לכתחלה הוא משום שהיה בטוח בו שסופו לעשות לשם שמים :

פרק רביעי

א תניא. מיר האבען געלערנט רבי אליעזר בן יעקב זאגט אמענטש זאל ניט חתונה

או אינו אלא לשם יוסף קורין אותו יוסף יעקב קורין אותו יעקב נאמר כאן יקום ע"ש אחיו ונאמר להלן (בראשית מח) ע"ש אחיהם יקראו בנחלתם מה שם האמור להלן נחלה אף שם האמור כאן לנחלה ולא ימחה שמו פרט לסריס ששמו מחוי אמר רבא אע"ג דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו הכא אתאי גזרה שוה אפיקתיה מפשטיה לגמרי :

ה (סם פ"ג) רבי נחמיה אומר אחד גרי אריות ואחד גרי חלומות ואחד גרי מרדכי ואסתר

נחלה . ופלי יקום כיצד מבתשי : לו אינו . אלא נמן שהולד לו נשתמי שאם היה שם המת יוסף קורין לו יוסף: אין מקרא יוצא מידי פשוטו . ולא על גב דדרשינן ליה לדרשא מידי פשוטו מיהו לא נפיק לגמרי : ואפיקתיה לגמרי . שאין צריך יקרות לבני כשם אחיו המת [והכי גמר לה מרבית] : גרי אריות כגון כותים דכתיב בספר מלכים וישלח ה' בם את האריות ונתגיירו כדכתיב התם נגליה שומרון : גרי חלומות . בעל חלומות אמר להם להתגייר : מרדכי ואסתר . ורבים מעמי הארץ מתיהדים : בזמן הזה ס"ד . דכל כמי דמקמי ככי לאו גרים נינהו כגון נבוזראדן וכיוצא בו : כבזמן הזה . בלא יעבה מהמת בכהס : ונווה בפתיס

אינם גרים עד שיתגיירו בזמן הזה ס"ד א"א איכא כבזמן הזה . אע"פ שבבי' יעלו דהלכה כדברי האומר כולם גרים הם אפ"ה הנטען מן הכותי ונתגיירה אסור לכנסה לכתחלה משום דרב (אשי) [אסי] דאמר רב (אשי) [אסי] (משלי ד) הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך . תנו רבנן אין מקבלין גרים לימות המשיח כיוצא

שם אחיו . ער זאל שטיין אויף דעם נאמען פון זיין ברודער . דער יבם זאל זיין דער יורש פון זיין ברודער . פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסען מיר אז דער פסוק מיינט דעם יבם ער זאל ירשענען דעם ברודער . טאמער מיינט מען דעם זוהן . דער קינד וואס וועט געבארין ווערין פון דעם יבם מיט דיא יבמה זאל ער גירופען ווערין אויף דעם געשטארבענעמס נאמען . אויב דער געשטארבענער האט געהייסען יוסף . זאל מען דעם קינד אויך רופען יוסף . אויב ער האט געהייסען יעקב . זאל מען דעם קינד אויך רופען יעקב . ענטפערט דיא גמרא דא שטייט ער זאל שטיין אויף דעם נאמען פון זיין ברודער . אונ דארטין שטייט אויף דעם נאמען פון זייערע ברידער זאלען זיא גירופען ווערין צוא ירשענען . אזוי וויא דארטין מיינט מען זייא זאלען גירופען ווערין אויף דעם נאמען פון זייערע ברידער צום ירשענען . אזוי דא מיינט מען אויך ער זאל גירופען ווערין אויף דעם נאמען פון זיין ברודער צוא ירשענען אים . אין פסוק שטייט עס זאל ניט אפ געמעקט ווערין זיין נאמען אבער אז דער געשטארבענער איז גיוועזן א עקר . ער וואלט ניט געהאט קיין קינדער . וואלט דאך זיין נאמען סייא ווי געוועזן אפ געמעקט פון דער וועלט . דארף מען ניט מיבם זיין דיא ווייב זיינע . רבא זאגט אפילו מיר זאגען אין דיא גאנצע תורה דער פסוק גייט ניט ארויס פון זיין פראסטין מיינונג . אבער דא האט דיא גזרה שוה אויס גיצויגען דעם פסוק אין גאנצען פון זיין פראסטען מיינונג . אונ דער קינד וואס ווערט געבארין דארף ניט הייסען דעם זעלבען נאמען וואס דער געשטארבענער ברודער האט געהייסען :

ה רבי נחמיה זאגט סיי דיא מענטשען וואס האבען זיך מגייר געוועזן וויל זייא האבען מורא געהאט פאר דיא לייבין . אונ סייא דיא מענטשען וואס האבען זיך מגייר געוועזן דורך חלומות . עס האט זייא געחלומט זייא זאלען זיך מגייר זיין . אונ סייא דיא מענטשען וואס האבען זיך מגייר געוועזן אין דיא צייט פון מרדכי אונ אסתר . דיא אלע זענען ניט קיין גרים . סיידען זייא זאלען זיך מגייר זיין אין דיא איצטיגע צייט . פרעגט דיא גמרא ווער איז זיך היינט מגייר . נאר אזוי מיינט מען דער וואס האט זיך מגייר געוועזן אזוי וויא היינטיגע צייט איז . ניט פר מורא אונ ניט פאר גרויסקייט נאר פון גאנצען הערצען . דער הייסט אמת'ער גר . זאגט דיא גמרא אפילו דער דין איז וויא דער וואס זאגט אלע גרים זענען וויא יודען . פון דעסטוועגען אז מען איז חושד איינעם אונ מען רעט אויף אים אז ער וואוינט מיט א גויה . אונ זיא האט זיך מגייר געוועזן . טאר ער זיא ניט נעמען פאר א ווייב . ופון דעסטוועגען אויב ער האט איהר גענומען איז זיא זיין ווייב . וויל רב אסי האט געזאגט טוה אפ פון דיר דיא מויל פאר קרימונג . אונ דיא פאר קרימונג פון דיא לעפצין דער ווייטער פון דיר . עס זאל קיינער ניט פאר קרימען דיא מויל צוא רעדען אויף

משמרתי עשו משמרת למשמרתי א"ל אביי לרב יוסף הא דאורייתא הוא. דאורייתא ופרשו רבנן. כל התורה נמי פרשו רבנן אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא:

ג (דף כב) [פיסקא] מי שיש לו בן מ"מ פוטר אשת אביו מן היבום וחייב על מכתו.

אמאי קרי כאן (שמות כב) ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך כדאמר רב פנחס משמיה דרב פפא בעושה תשובה ה"נ כשעשה תשובה והאי בר תשובה הוא (והתניא) [והתנן] שמעון בן מנסיא אומר איזהו (קהלת א) מעוות לא יוכל לתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא:

ד (דף כד) ת"ר (דברים כה) והיה הבכור מכאן שמצוה בגדול ליבם אשר תלד פרט לאילונית שאינה יולדת יקום על שם אחיו לנחלה אתה אומר לנחלה או

בעושה מעשה עמך. [והאי אביו נמי כיון דאבא עמך הוא שהרי בא על הערוה והוליד ממנה ממזר]: כדאמר רב פנחס. בפרק האומר בקדושין: הבאה מיתה. כלומר והא עושה מעשה עמך הוא והאי נמי דעונו גלוי (ומוכר) [ומוכר] כ"ש בממזר קיים מיהו מתשובה והילך בכלל עושה מעשה עמך הוא: מכאן שמצוה בגדול ליבם. שהוא הוי ולקחה לו לאשה. ויבמה והיה הבכור שמיבם יהיה הבכור: אשר תלד. והאשה יבמה תהיה ראויה לילד פרט לאילונית: יקום. היינו ע"ש אחיו לנחול נחלתו ולא יחלוק אחיו עמו: אתה אומר

אזעלכע זאכען וואס די תורה האט ניט געאסרת. עס שטייט אין פסוק ושמרתם את משמרתי איר זאלט מאכען אהיטונג צוא מיין היטונג. האט אביי געזאגט צוא רב יוסף איז דאך דאס אויך פון די תורה. די תורה האט געהייסען אייסהייניג מען זאל נאך אסרין אייסער וואס עס שטייט אינווייניג אין די תורה. האט רב יוסף געזאגט די תורה האט טאקי געאסרת אויסווייניג. נאר מען ווייס דאך ניט וואס די תורה האט געאסרת. האבען אונז די רבנן געזאגט. פרעגט די גמרא די גאנצע תורה איז דאך אויך אזוי: די רבנן זאגין וואס די תורה מיינט. נאר די אלע זאכען האבען נאר די רבנן געאסרת ניט די תורה. נאר די רבנן האבען אן גילעגט ווייעטע רייד אויף אפסוק אין דער תורה:

ג פיסקא. מי. אז איינער איז געשטארבען אונ האט גילאזען אזוהן: וואס פאר אזוהן עס איז. אפילו אממזר. איז זיין פאטערס ווייב פריי פון יבום. אונ אז איינער לעבט אונ האט אזוהן. אפילו דער זוהן איז אממזר. אונ דער ממזר האט געשלאגען זיין פאטער. קומט אים צוא הרגנען. פרעגט די גמרא פאר וואס. עס שטייט דאך אין פסוק ונשיא בעמך לא תאור אנשיא אין דיין פאלק זאלסטו ניט פלוכין: וואס מיינט מען אין דיין פאלק. אז ער טוהט אזוי וויא דיין פאלק טוהט: מאר'סטו אים ניט פלוכין אבער אז דער נשיא איז ניט פרום מעג מען אים פלוכין. דיא אפאטער איז אויך אזוי. אויב דער פאטער איז פרום. טאהר ניט דער זוהן אים פלוכין אונ ניט שלאגין. אבער אז דער פאטער איז ניט פרום. מעג אים דער זוהן פלוכין אונ שלאגין. אונ אז דער פאטער האט אממזר. איז ער דאך ניט פרום. דארף דאך זיין אז דער ממזר האט געשלאגען דעם פאטער. זאל ער ניט געשטראפט ווערין. ענפערט די גמרא אזוי וויא רב פנחס האט געזאגט פון רב פפאס וועגין אז ער האט גיטאהן תשובה שמועסט דא אויך אז ער האט גיטאהן תשובה: פרעגט די גמרא העלפט דען אים תשובה. מיר האבען דאך גילערנט שמעון בן מנסיא זאגט וועלכע הייסט פאר קרומט וואס מען קען ניט פאריכטען. אז ער האט מזנה געוועזען מיט זיינע אשוועסטער אדער אנדערע קרובות אונ זיא האט געבארין פון אים אממזר. העלפט ניט קיין תשובה צוא דער עבירה. ענפערט די גמרא אז ער האט גיטאהן תשובה: צוא די עבירה העלפט טאקי ניט קיין תשובה. אבער פון דעסטוועגין הייסט ער אערליכער יוד: אונ דין זוהן דער ממזר טאר אים ניט שלאגין אונ פלוכין:

ד תנו רבנן. די רבנן האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק והיה הבכור. עס זאל זיין דער בכור. פון דאנען ווייסען מיר אז עס איז אמצוה דער עלטערער ברודער זאל מיבם זיין: אשר תלד. אויב די יבמה קען האבען קינדער זאל מען איר מיבם זיין. אבער אז זיא איז אעקרה: זיא קען ניט האבען קינדער. זאל מען איר ניט מיבם זיין. אין פסוק שטייט יקום על

בהן אל וזה נאמר בהן אלה אל קשה ואלה קשה מאל גבי עריות נמי הא כתיב אלה ההוא למעוטי מדות מברת אלא מאי חומרייהו הני אפשר בתשובה הני לא אפשר בתשוב' רב יהוד' אמר מהכא (קהלת יב) אזן וחקר תקן משלי' הרבה אמר עולא. ר"א קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים ר' אושעיא אמר מהכא (משלי ד) פרעהו אל תעבר בו שטה מעליו ועבור. אמר רב אשי משל דר' אושעיא למה"ד לאדם משמר פרדס משמרו מבחוץ כולו משתמר מבפנים שלפניו משתמר שלאחריו אינו משתמר והא דרב אשי בדותא היא התם שלפניו מיהו משתמר הכא אי לאו שניות פגע בערוה גופה. רב כהנא אמר מהכא (ויקרא יח) ושמרתם את משמרתי

הדקדוק יותר משל עריו: מכלל דאלה לא קשה מאל. הא כתיב אלה. מכל התועבות האלה אמרו: עריות האמור בפרשה. כל זמן שלא הוליד ממזר יכול מתוב ויתכפר אבל מדות גזל את אביו הוא ואינו יודע למי יחזור ואע"ג דקי"ל יתקן נכסם לצרכי רבים לאו תשובה מעלייתא היא: אזן. לכן אזנים בית אחיזה כדאמרינן בעירובין לימד דעת את העם דאגמרה בסימני טעמא ואסברה בדדמי גמר מלתא ממלתא והזהיר על דברי סופרים דכתיב ויותר מהמה בני הזהר [הזהר] בדברי סופרים יותר מדברי תורה וגזר על השניות: אזנים. כל קופה שאין בה קופה ומשתמרת שלא תפול הכי נמי על ידי שניות מתרחקין מן העריות: פרעהו. (הגדילוהו) [הגדלהו] לאיסור והוסיף עליו כדי שלא תעבור בו לבין גדל פרוץ: ושמרתם את משמרתי. גבי עריות כתיב:

דער וואָרט אל: אונ ביא אַפאַלשע מאס שטייט דער וואָרט אֵלֶה זעהן מיר דאך אַז אֵלֶה איז טייטש שטאַרק. אונ אֵל איז ניט דער טייטש שטאַרק. איז דאך ניט וויא רבא. ענטפערט דיא גמרא אֵל איז טייטש שטאַרק. אונ אֵלֶה איז שטאַרקער וויא אֵל. פרעגט דיא גמרא ביא זנות שטייט דאך אויך אֵלֶה. ענטפערט דיא גמרא דער אֵלֶה ווייזט אַז נאר ביא עריות קומט כרת אָבער ביי פאַלשע מאס קומט ניט קיין כרת. נאר מיט וואס דען איז אַפאַלשע מאס ערגער וויא זנות. אויף זנות קען מען טאהן תשובה. אונ אויף אַפאַלשע מאס קען מען ניט טאהן תשובה. רב יהודה זאגט פון דאנען האבען דיא רבנן אפּ געלערנט אַז מען דארף אַסרין אַזעלכע זאכען וואס דיא תורה האט ניט גיאסרת. עס שטייט אין פסוק ביא שלמה המלך אזן וחקר תקן משלים הרבה. וואס מיינט מען אזן. האט עולא גיזאגט פון רבי אלעזרס וועגין אידער שלמה איז גיקומען איז דיא תורה גיוועזען אַזוי וויא אַקארב וואס האט ניט קיין אויערין אַן צוא נעמען: אַז שלמה איז גיקומען האט ער גימאכט אויערין צוא דער תורה. אַזוי וויא אַקארב אַז זיא האט ניט קיין אויערין. מוז מען אָן נעמען דיא קארב. אָבער אַז זיא האט אויערין נעמט מען אָן דיא אויערין האלט זיך שוין דיא גאנצע קארב. אַזוי ביא דיא תורה האט אויך שלמה גימאכט אסור נאך פיל זאכען: וואס עס שטייט ניט אין דיא תורה. אַז מען האלט דיא איסורים. האלט זיך שוין די גאנצע תורה. אַזוי האבען דיא רבנן גיאסרת נאך ווייבער. כען זאל ניט קומען מזנה זיין מיט דיא ווייבער וואס דיא תורה האט גיאסרת. רבי אושעיא האט גיזאגט פון דאנען האבען די רבנן אפּ גילערנט אַז מען דארף אַסרין אַזעלכע זאכען וואס דיא תורה האט ניט גיאסרת. עס שטייט אין פסוק פרעהו אל תעבר בו שטה מעליו ועבור. ורוא זאלסט פאר גרעסערין דעם איסור ווי זאלכע. אסרין אַזעלכע זאכען וואס שטייט ניט אין דיא תורה דוא זאלסט ניט עובר זיין דעם איסור וואס שטייט אין דיא תורה: דוא זאלסט אפּ קערין פון דעם איסור אונ זאלסט אַוועק גיין פון אים. רב אשי זאגט דיא רייד פון רבי אושעיא זעגין גלייך צוא אַמענטשין וואס האט צוויינגארטן אונ ער וויל אים היטען. אויב ער שטייט פון אויסוויינינג אונ היט אים. איז דער גאנצער ווייגארטין געהיט. אונ אויב ער שטייט אינוויינינג. דיא ביימער וואס זענין פאר אים ווערין געהיט. אונ דיא ביימער וואס זענין אינטער אים ווערין ניט געהיט: זאגט דיא גמרא דער משל פון רב אשי איז ניט גלייך ביא דעם ווייגארטין אַז ער שטייט אינוויינינג אונ היט. ווערין וויינגסטינס געהיט דיא ביימער וואס זענין פאר אים. אָבער דא ביא דער תורה אַז ער וועט ניט היטען דיא מצות וואס איסער דיא תורה וועלין דיא מצות וואס אין דיא תורה גאר ניט געהיט ווערין. ער וועט מזנה זיין מיט דיא עריות וואס עס שטייט אין דיא תורה אַז מען טאר ניט. רב כהנא זאגט פון דאנען האבען דיא רבנן אפּ גילערנט אַז מען דארף אסערין

והיינו דאמרי אינשי קבא רבא וקבא זוטא מיגנדר יאזיל לשאול ומשאול לתרמוד וכתרמוד למישן וממישן להרפניא :

כיצד פרק שני

א (דף כ) **איסור** קדושה שניות מדברי סופרים ואמאי קרי ליה איסור קדושה אמר אביי כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש א״ל רבא וכל שאינו מקיים דברי הכמים קדוש הוא דלא מקרי רשע נמי לא מקרי אלא אמר רבא קדש עצמך במותר לך :

ב (דף כא) **אמר** רבא רמז לשניות מן התורה מנין שנאמר (ויקרא יח) כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם האל קשות מכלל דאיכא רכות ואי ניניהו שניות. ומאי משמע דהאי אל לישנא דקשה היא דכתיב (יחזקאל יז) ואת אילי הארץ לקח ליכא פליגי דר׳ לוי קשה עונשן של מדות יותר מעונשן של עריות שזה נאמר בהן

איסור קדושה. ה״ס דיך על מה שנאמר במשנה מן כ״ס מן איסור קדושה חולנת ולא מ...
ופירשו בברייתא מאי איסור קדושה שניות וכו׳ :
קדש עצמך . לעמוד ולהזהר : לך במותר לך .
להוסיף לך שניות המותרות על העריות כדי שלא תבא לידי עריות האסורות מן התורה :
כי את כל התועבות האל . גבי עריות כתיב דמשמע כל התועבות הקשות: מכלל דיכא רכות וקלות מכן ולבורות : אלה . במדות כתיב כי תועבת ה׳ אלהיך כל עושה אלה כל עושה של

פון תרמוד זענין פסול ווייל זייא זענין געבארען פון דיא קנעכט פון שלמה וויא פריער שטייט דאס איז וואס מענטשין זאגען דיא גרויסע מאס ועבירות וואס איז געוועזן אין מישן. עזות פנים אונ ממזרות אונ דיא קליינע מאס ועבירות וואס איז געוועזן אין תרמוד. דיא קנעכט פון שלמה האט זיך ניקוילערט אונ איז גיגאנגען צוא שאול ודאס איז בבל ועיין תוס׳ אונ פון שאול צוא תרמוד. אונ פון תרמוד צוא מישן. אונ פון מישן צוא ארפניא ודיא אלע ערטער איז איינע נידעריגער וויא דיא אנדערע :

פ״ק שני

א איסור. דיא ווייבער וואס זענין אסור אויף דעם יבם מחמת קדושה. טאר מען זייא ניט מיבם זיין. מען דארף זייא געבין חליצה. דאס מיינט מען זייא זענען אסור אויף דעם יבם ווייל דיא רבנן האבען גיאסרת. פאר וואס רופט מען דאס איסור קדושה. האט אביי גיזאגט דער וואס איז מקיים דיא רייד פון דיא חכמים ווערט ער גירופען א הייליגער מענטש: האט רבא גיזאגט צוא אביי אונ דער וואס איז ניט מקיים דיא רייד פון דיא חכמים ווערט ער ניט גירופען הייליג. אבער ארשע ווערט ער אויך ניט גירופען. ער איז דאך יא ארשע. האט רבא גיזאגט דריבער ווערט דאס גירופען איסור קדושה: ווארום אמענטש דארף זיך הייליגען אפילו מיט דיא זאכען וואס ער מעג. איסור קדושה איז טייטש דיא זאך איז אסור ווייל מען דארף זיין הייליג אונ זיך אפ שיידין אפילו פון דיא זאכען וואס מען מעג. מען זאל ניט קומען צוא טאהן וואס מען טאר ניט:

ב אמר. רבא האט גיזאגט וואו שטייט אין דער תורה אז אויסער דיא ווייבער וואס דיא תורה האט גיאסרת. איז דא נאך ווייבער וואס דיא רבנן האבען גיאסרת: עס שטייט אין פסוק כי את כל התועבות האל: ווארום דיא אלע מיאוסע זאכען האבין גיטאן די מענטשין פון דער לאנד וואס זענין געוועזן פאר אייך. האל איז טייטש שטארק: שטארקע עבירות. אז מען רופט דיא עבירות שטארקע. מוז זיין אז עס איז דא שוואכע אונ גרינגערע עבירות. דאס זענען די ווייבער וואס דיא רבנן האבען זייא גיאסרת. פון וואנען ווייסען מיר אז אל איז דער טייטש שטארק. ווארום עס שטייט אין פסוק ואת אילי הארץ לקח: ער האט גינומען דיא שטארקע פון דעם לאנד. זאגט דיא גמרא וועלין מיר זאגען אז רבא קריגט אויף רבי לוי. ווארום רבי לוי האט גיזאגט דער שטראף פון אפאלשע מאס איז גרעסער וויא דער שטראף פון זנות. ווארום ביא זנות שטייט

נחמני א"ר יונתן פסוק זה שר העולם אמרו (תהלים לז) נער הייתי גם זקנתי מאן אמריה אילימא קב"ה מי איכא זקנה קמיה ואלא דוד אמריה מי קשיש כולי האי אלא ש"מ שר העולם אמרו . וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד (איכה א) ידו פרש צר על כל מחמדיה זו עמון ומואב בשעה שנכנסו נכרים להיכל הכל נפנו על כסף וזהב והם נפנו על ס"ת אמרו זה שכתוב בו (דברים כג) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' ישרף באש . (איכה א) צוה ה' ליעקב סביביו צריו אמר רב כגון הומניא לפום נהרא :

מוכפי קבה : נער הייתי . אין זהו הכתוב קרא לעיל נקט ליה הכא : שר העולם . מלאך : הומניא לפום נהרא . כהומניא הם ומגידין לגוי פום נהרא שהם ישראל עמים :

מעשרת השבטים הוא . שגלו כותית וקבכר דכותית שיהיו מישראל הולד ממזר והוכבין לקידושי ממזר : בדוכתא דקביעי . בני עשרת השבטים יכל קבוע כמחלה על מחלה דמי והיכא קביעי בדכתיב וינחם בחלח וחבור : זה חדייב נהר גוזן וגו' . מוכפי (חכפי והקיקי) [חידקי ודומקיא] :

ז א"ר יהודה אמר רב אסי נכרי שקדש בזמן הזה חוששין לקידושיו שמא מעשרת השבטים הוא והא כל דפריש מרובא פריש בדוכתא דקביעי דאמר רבי אבא בר כהנא (מ"ב יח) וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי חלח זה הלואות וחבור זה חדייב נהר גוזן זו גינזק וערי מדי זה חמדן וחברותיה ואמרי לה זו ניהר וחברותיה וחברותיה מאן אמר שמואל כרך מושכי חידקי ודומקיא . פסולי דתרמוד משום עבדי שלמה

ו ייינו

שטעט פון יהודה . דריבער זענען זייערע קינדער ממזרים . אונ זייא האבען געוואוינט אין תרמוד רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט פון רבי יונתן וועגין דעם פסוק דאס געזאגט דער שר פון דער וועלט . עס שטייט אין פסוק איך בין געוועזן יונג אונ בין געווארין אלט . ווער הט געזאגט דעם פסוק . איך זאל זאגין גאט האט געזאגט . גאט ווערט דאך ניט אלט . איך זאל זאגען דוד האט געזאגט דעם פסוק . דוד איז גאר ניט אזוי אלט געוועזן . נאר געוויס האט דער שר פון דער וועלט געזאגט דעם פסוק . נאך האט רבי שמואל בר נחמני געזאגט פון רבי יונתן וועגין עס שטייט אין פסוק דער פיינד האט פאר שפרייט זיין האנט אויף אירע אלע גלוסטיגע זאכען . דאס מיינט מען עמון אונ מואב . ווען דיא גוים זענין אריין געגאנגען אין בית המקדש . אלע זענין געגאנגען רויבין זילבער אונ גאלד . אונ עמון מיט מואב זענין געגאנגען צוא דיא ספר תורות . זייא האבען געזאגט דיא תורה וואס אין איר שטייט עמון אונ מואב זאלין ניט קומען אין דיא פאר זאמלונג פון גאט זאל דיא ספר תורה פאר ברענט ווערין . אין פסוק שטייט גאט האט געבאטען צוא יעקב זיינע פיינד זאלין זיין ארום אים . האט רב געזאגט אזוי וויא הומניא מיט פום נהרא . אין הומניא וואוינען גוים אונ זייא טוהען צרות צוא דיא יודין וואס וואוינען נעבין זייא אין פום נהרא :

ז אמר . רב יהודה האט געזאגט פון רב אסי וועגין אז אגוי האט מקדש געוועזן אַיודישע מיידיל . האבען מיר מורא טאמער זענען זיינע קדושין גוטע קדושין . טאמער איז ער אגוי אונ ער איז פון דיא צעהן שבטים וואס זענען פאר טריבען געווארין בזונדער . פרעגט דיא גמרא דער וואס שיידט זיך אפ זאגין מיר דאך אז ער איז אפ געשיידט געווארען פון די מערערע . אונ גוים זענען דאך מער וויא דיא עשרת השבטים . דארפען מיר דאך זאגען אז דער וואס האט איר מקדש געוועזן איז געוועזן אגוי . ענטפערט דיא גמרא דא שמועסט אויף דעם ארט ווא דיא עשרת השבטים וואוינען . דארט איז גלייך וויא עס וואלט געוועזן העלפט מענטשין עשרת השבטים אונ העלפט מענטשין גוים . דריבער אז איינער האט מקדש געוועזן אאשה . האבען מיר מורא טאמער איז ער פון דיא עשרת השבטים . וויארום רבי בר כהנא האט געזאגט עס שטייט אין פסוק אשור האט זייא געפירט אין חלח אונ אין חבור דער טייך גוזן אונ דיא שטעט פון מדי . חלח איז חלואות . חבור איז חדייב . דער טייך גוזן איז גינזק : דיא שטעט פון מדי איז חמדן אונ אירע שטעט . אנדערע זאגען דאס איז ניהר אונ אירע שטעט . ווער זאגען אירע שטעט . האט שמואל געזאגט דיא שטעט זענין מושכי חידקי דומקיא . דיא מענטשין

מדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר ג' דברים צרת הבת אסורה עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ומקבלין גרים מן הקרדויים ומן התרמודיים תנא כשנכנסו נכנסו בפתח אחד וכשיצאו יצאו בג' פתחים פגע בו בר"ע אקשי ליה ואוקמיה א"ל אתה הוא עקיבא שטמך הולך מסוף העולם ועד סופו אשריך שזכית לשם ועדיין לא הגעת לרועה בקר א"ל ר"ע ואפילו לרועה צאן :

מבמיעתו לעשות כרכים : עמון ומואב . ישראלים הדרים בארץ עמון ומואב שכבשה משה מסיחון ונתקדשו בקדושת א"י ועכשיו בבית שני בטלה קדושתה וזורעין בה בשביעית ותקנו להם מעשר ראשון ומעשר עני בשביעית כדמפרש לקמן מפני פרנסת עניים שבא"י שאין להם מה לאכול בשביעית לפי שבטל לקט שכחה ופאה ובאים שם ונוטלין שם לקט שכחה ופאה ומעשר עני : ומקבלים גרים מן הקרדויים וכו' . ולא אמרינן ממזרים הם מבנות ישראל שבאו עליהם נכרים דהלכה רבנן כתנא דספלי : פגע בו . יונתן ברבי עקיבא :

רבי יוחנן וסביא אמרי תרווייהו אין מקבלין גרים מן התרמודיים (פס ע"ב) פליגי בה ר' יוחנן וסביא חד אמר משום עבדי שלמה וחד אמר משום בנות ירושלים בשלמא למ"ד משום עבדי שלמה קסבר נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר אלא

עבדי שלמה. שבאו. בנות ישראל מחמת עוזת ודרין שם בחזקת נכרים וקסבר נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר : משום בנות ירושלים. לקמן מפרש לה בנות ירושלים בחורבנא שבאו נכרים ונבעלו הכי גרסינן אלא למ"ד משום בנות ירושלים מאי היא : קשתויי .

למ"ד משום בנות ירושלים מאי היא פליגי בה רב יוסף ורב כהנא ותרוייהו משמיה דרבה בר בר חנה חד אמר י"ב אלפי גברי ושיתא אלפי קשתויי וחד אמר י"ב אלפי גברי ומנייהו שיתא אלפי קשתויי בשעה שנכנסו נכרים להיכל הכל נפנו על כסף וזהב והם נפנו על בנות ירושלים שנאמר (איכה ה) נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה א"ר שמואל בר

ברידער: נאר איך זאג אויף מיר עדות דיא הימעל מיט דיא ערד אז אויף דעם שטיים איז געזעסן חגי הנביא אונ ער האט געזאגט דרייא זאכען. אז צרת הבת איז אסור צוא דיא ברידער: אונ דיא יודין וואס וואוינען אין עמון אונ מואב זייען אין שמטה אונ געבען מעשר עני: אונ אז דיא קרדוים אונ דיא תרמודיים ווענען זיך מגייר. נעמט מען זייא צוויישען יודין. מיר האבען געלערנט ווען דיא דרייא תנאים זענען געקומען פאר רבי דוסא זענען זייא אריין געגאנגען דורך איין טיר. אונ ווען זייא זענען ארויס געגאנגען פון רבי דוסא: זענען זייא ארויס געגאנגען דורך דרייא טירען. יעדער דורך אבזונדער טיר: האט יונתן דער ברודער פון רבי דוסא בגעגינט רבי עקיבא. אונ ער האט גיפרעגט קשיות צו רבי עקיבא. אונ רבי עקיבא איז געבליבען שטיין. ער האט ניט געוואוסט צוא ענטפערן. האט יונתן געזאגט צוא רבי עקיבא דוא ביסט דאס דער עקיבא וואס דיין נאמען גייט פון איין עק וועלט ביז צום אנדערין עק וועלט. וואול צוא דיר דוא האסט זוכה געוועזן צוא אזוי א נאמען: דו ביסט נאך אבער ניט געקומען אפילו צו א פאסטוך פון אקסין. האט רבי עקיבא געזאגט אפילו צו א פאסטוך פון שעפסין אויך ניט:

ר' רבי יוחנן אונ דיא אלטע לייט זאגען אז דיא תרמודיים ווענען זיך מגייר נעמט מען זייא ניט צוא צווישען יודין. פאר וואס מען נעמט זייא ניט צוא צווישען יודין: אין דעם קריגט רבי יוחנן מיט דיא אלטע לייט. איינער זאגט דורך דיא קנעכט פון שלמה: אונ איינער זאגט דורך דיא טעכטער פון ירושלים. זאגט דיא גמרא דער וואס זאגט דורך דיא קנעכט פון שלמה ווארום דיא גוישע קנעכט פון שלמה האבען גינומען יודישע ווייבער אונ האבען געוואונט אין תרמוד. אונ דער תנא האלט אז א גוי אדער א גויישער קנעכט נעמט א יודישע ווייב זענען דיא קינדער ממזרים: אבער דער וואס זאגט דורך דיא טעכטער פון ירושלים. וואס מיינט מען: אין דעם קריגט רב יוסף אונ רב כהנא אונ ביידע זאגין פון רבה בר בר חנה וועגין. איינער זאגט צוועלף טויזענד מענטשין אונ זעקס טויזענד מענטשין מיט פיילנבויגינס ואיז אכטצעהן טויזענד מענטשין. אונ איינער זאגט צוועלף טויזענד מענטשין. אונ זעקס טויזענד פון זייא האבען גיהאלטען פיילנבויגינס. ווען דיא גוים זענען אריין גיגאנגען אין היכל. אלע זענין גיגאנגען רויבין זילבער אונ גאלד. אונ זייא זענין גיגאנגען מזנה זיין מיט דיא טעכטער פון ירושלים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זייא האבען געפייניגט ווייבער אין ציון. אונ זייא האבען געפייניגט בתולות אין דיא

הלכו ועמדו על פתח ביתו נכנסה שפחתו אמרה לו. רבי חכמי ישראל באין אצלך אמר לה יכנסו ונכנסו תפסו לר' יהושע והושיבו על מטה של זהב אמר לו רבי אמור לתלמידך אחר וישב א"ל מי הוא אמר לו ראב"ע א"ל ויש לו בן לעזריה חברנו קרא עליו מקרא הזה (תהלים לז) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם תפשו והושיבו על מטה של זהב א"ל רבי אמור לתלמידך אחר וישב א"ל ומי הוא א"ל עקיבא בן יוסף א"ל אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו שב בני שב כמותך ירבו בישראל (קרא עליו מקרא זה (קהלת ז) טוב שם משמן טוב) התחילו מסבבין אותו בהלכות עד שהגיעו לצרת הבת אמרו לו צרת הבת מהו אמר להם מחלוקת ב"ש וב"ה הלכה כדברי מי אמר להם הלכה כב"ה א"ל והלא משמך אמרו הלכה כב"ש אמר להם דוסא שמעתם או בן הרכינס שמעתם א"ל חיי רבי סתם שמענו א"ל אח קטן יש לי בכור שטן (שנון) הוא ויונתן שמו והוא מתלמידי שמאי והזהרו בו שלא יקפח אתכם בהלכות לפי שיש עמו ש' תשובות בצרת הבת שהיא מותרת אבל מעידני עלי שמים וארץ שעל מדוכה

א"ל ר' יהושע לר' דוסא רבי אמור לתלמיד אחר ויבוא: דוסא. הדין כמשנתם אומרים: או בן הרכינס. בלא דוסא כמשנתם: סתם שמענו. בן הרכינס סתם ובמי לא חזר: בכור שטן (שנון) הוא. הגיף ועמד על כמיעתו ויושבת מעכב ולכו של מבאועתו

רבי עקיבא. זענען אלע דריי גיגאנגען אונ האבען זיך גישטעלט ביי דיא טיר פון רבי דוסא. איז אריין גיגאנגען דיא דינסט צוא רבי דוסא אונ האט גיזאגט צוא אים. רבי דיא חכמים פון דיא יודען זענען גיקומען צוא דיר. האט רבי דוסא צוא איר גיזאגט זאג זייא זאלען אריין גיין. זענען זייא אריין גיגאנגען. האט מען גינומען רבי יהושע אונ מען האט אים גיזעצט אויף א גאלדענע בעט. האט רבי יהושע גיזאגט צוא רבי דוסא. רבי זאג צוא דיין אנדערן תלמיד ער זאל אויך זיצען. האט רבי דוסא גיזאגט ווער איז ער. האט רבי יהושע גיזאגט דאס איז רבי אלעזר בן עזריה. האט רבי דוסא גיזאגט אונזער חבר עזריה האט א זוהן. האט ער אויף איהם גילייענט דעם פסוק איך בין גיוועזן יונג איך בין שוין אלט גיווארין אונ איך האב ניט גיזעהן א צדיק זאל פאר לאזין ווערין אונ זיינע קינדער זאלען גיין בעטין ברויט. האט מען גינומען רבי אלעזר אונ מען האט אים אויך גיזעצט אויף א גאלדענע בעט. האט רבי יהושע גיזאגט צוא רבי דוסא רבי זאג צוא דיין דריטען תלמיד ער זאל אויך זיצען. האט רבי דוסא גיזאגט ווער איז ער. האט רבי יהושע גיזאגט דאס איז עקיבא בן יוסף. האט רבי דוסא גיזאגט צוא אים דוא ביסט דאס עקיבא בן יוסף דיין נאמען הערט מען פון איין עק וועלט ביז צום אנדערן עק וועלט. זיין מיין זוהן. אזעלכע מענטשין וויא דוא זאלען זיין פיל ביי יודין. האט רבי דוסא אויף אים גילייענט דעם פסוק א גוטער נאמען איז בעסער וויא גוטער בוימאייל. האבען זייא אן גיהויבען שמועסין מיט רבי דוסא פון דינים. ביז זייא זענען גיקומען צוא דעם דין פון צרת הבת. האבען זייא גיפרעגט ביי רבי דוסא צרת הבת וויא איז דער דין. האט רבי דוסא גיזאגט אין צרת הבת קריגט בית שמאי מיט בית הלל. האבען זייא גיפרעגט וויא איז דער דין. האט רבי דוסא גיזאגט דער דין איז וויא בית הלל. האבען זייא גיזאגט צוא רבי דוסא מען האט דאך אונז גיזאגט פון דיינעט וועגין אז דוא זאגסט דער דין איז וויא בית שמאי. האט רבי דוסא צוא זייא גיזאגט וויא האט איר גיהערט. דוסא זאגט דער דין איז וויא בית שמאי. אדער בן הרכינס זאגט דער דין איז ווי בית שמאי. האבען זייא גיזאגט צוא אים אזוי וויא דער רבי לעבט מיר האבען גיהערט בן הרכינס זאגט דער דין איז וויא בית שמאי. האבען מיר גימיינט אז דוא זאגסט אזוי. האט רבי דוסא גיזאגט איך האב א ברודער אויננגערין פון מיר. ער איז א בכור שטן. דאס מיינט מען ער איז א גרויסער חכם. אונ ער שטערט דיא חכמה פון אלע מענטשין. עס מוז נאר בלייבען וויא ער זאגט. ער הייסט יונתן. אונ ער איז א תלמיד פון שמאי. אונ איר זאלט אייך היטען פאר אים ער זאל אייך ניט פרעגין אזוי פיל קשיות ער זאל ביי אייך אוועק נעמען אייערע דינים. ער האט דריי הונדערט תירוצים צוא זאגין אויף דיא קשיות דאס מען וועט ביי אים פרעגין. אונ ער ווייזט אז צרת הבת מעג גינומען ווערין צוא דיא

חייעות נוהגין זה בזה לקיים מה שנאמר (זכריה ח) האמת והשלום אהבו :

ג (דף ט״ו) **גמרא** איכא מ״ד לא עשו ב״ש כדבריהם דהא ב״ה רובא ואיכא מ״ד עשו דבי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי ניניהו הכא ב״ש מחדדי טפי :

ד (פ״ו ע״ב) **שאלו** את ר׳ יהושע צרת הבת מהו אמר להם מחלוקת ב״ש וב״ה והלכה כדברי מי א״ל מה אתם מכניסין ראשי בין שני הרים גדולים בין שני מחלוקות גדולות בין ב״ש וב״ה מתירא אני שמא ירוצו גלגלתי אבל אני מעיד לכם על שתי משפחות גדולות שהיו בירושלים משפחת בית עכמאי מבית צבועים ומשפחת בית קופאי מבן מקושש שהן בני צרות ומהם כהנים גדולים ושמשו על גבי המזבח :

ה (דף טז) **בימי** ר׳ דוסא בן הרכינס הותרו צרת הבת לאחין והיה הדבר קשה לחכמים מפני שחכם גדול היה (וזקן) ועיניו קמו מלבא לבית המדרש אמרו מי ילך ויודיעהו אמר להן ר׳ יהושע אני אלך ואחריו מי ר׳ אלעזר בן עזריה ואחריו מי ר״ע הלכו

דכי הדדי ניניהו. בחכמה : ירוצו . כמו ותרץ גלגלתו דאבימלך לשון רצוץ : מבן בני צרות שנכנסו לבוץ כה״ג :

בימי ר׳ דוסא הותרו . אהיו בל ר׳ דוסא שהיה מתלמידי ב״ש שהתירו כדהנא לקמן ועשו על פיו והגגו כן : שחכם גדול היה.. וכבודים חכמים מהוא שהתירו : קמו . עמדו מלראות : ה״ל

ווייזען אז בית שמאי מיט בית הלל האבען נאר געקריגט אין דער תורה. אבער איינער דעם אנדערן האט ליב געהאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איר זאלט ליב האבען דעם אמת. אונ איר זאלט זיין שלום :

ג גמרא. איכא. איינער זאגט בייא דיא אלע דינים וואס בית שמאי האט געקריגט מיט בית הלל. האבען בית שמאי ניט גיפסקת וויא זייא זאגען: נאר וויא בית הלל זאגען. ווייל דיא תלמידים פון הלל זענען גיוועזן מער וויא די תלמידים פון שמאי. אונ אין דער תורה שטייט אחרי רבים להטות. מען זאל פסקנן וויא דיא מערערע זאגען. אונ איינר זאגט שמאי מיט זיינע תלמידים האבען יא גיטאהן וויא זייא האבען גיזאגט. ווארום ווען גייען מיר נאך דיא מערערע. וואו דער שכל פון דיא אלע מענשין זענען גלייך. אבער דיא תלמידים פון בית שמאי האבען גיהאט אשארפערן שכל וויא דיא תלמידים פון הלל. דריבער האבען בית שמאי גיפסקת וויא זיי זאגין :

ד שאלו. מען האט גיפרעגט בייא רבי יהושע דיא צרה פון אטאכטער דארף מען איר מיבם זיין אדער ניין. האט רבי יהושע גיזאגט אין דעם קריגען בית שמאי מיט בית הלל. האט מען גיפרעגט בייא רבי יהושע וויא ווער איז דער דין. האט רבי יהושע צוא זייא גיזאגט איר ווילט אריין ברייגגען מיין קאפ צווישען צווייא גרויסע בערג. צווישען צוויי גרויסע מענטשין וואס קריגעי. צווישען בית שמאי מיט בית הלל. איך האב מורא טאמער וועלען זייא צוא ברעכען מיין קאפ. נאר איך קען אייך עדות זאגען אויף צווייא גרויסע משפחות וואס זענין גיוועזן אין ירושלים. איין משפחה האט גיהייסען בית עכמאי פון בית צבועים. אונ דיא אנדערע האט גיהייסען בית קופאי פון דעם זון פון מקושש וואס זענין גיוועזן קינדער פון צרות וואס זענין גינומען גיווארען צוא פרעמדע מאנען אן חליצה. אזוי וויא בית הלל האבען גיזאגט. אונ פון זייא זענען גיוועזן כהנים גדולים וואס האבען מקריב גיוועזן קרבנות אויף דעם מזבח :

ה בימי. אין די צייטען פון רבי דוסא בן הרכינס האט דער ברודער פון רבי דוסא מתיר גיוועזן דיא צרה פון אטאכטער זאל גינומען ווערין צוא איינעם פון דיא ברידער. האט דיא זאך פר דראסען צוא דיא חכמים. ווארום דיא חכמים האבען גימיינט אז רבי דוסא האט דאס מתיר גיוועזן. אונ ווייל רבי דוסא איז גיוועזן אגרויסער חכם אונ ער איז גיוועזן בלינד אונ ער האט ניט גיקענט קימען אין בית המדרש. האבען די חכמים גיזאגט ווער וועט אים גיין זאגין אז די חכמים פארדריסט אויף אים וואס ער האט מתיר גיוועזן דיא צרה פון דיא טאכטער צוא איינעם פון דיא ברידער. האט רבי יהושע גיזאגט איך וועל גיין. ווער נאך זאל גיין. רבי אלעזר בן עזריה. ווער נאך זאל גיין.

קיים מנ ן ת"ל את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו מה שמירה האמורה בשבת לעולם אף מורא האמור במקדש לעולם :

ב (דף יג) **משנה** ב"ש מתירין את הצרות לאחים וב"ה אוסרין (ע"ב) חלצו ב"ש פוסלין מן הכהונה וב"ה מכשירין נתייבמו ב"ש מכשירין וב"ה פוסלין אף ע"פ שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו פוסלין ואלו מכשירין לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה ולא ב"ה מב"ש . כל הטהרות והטומאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין לא נמנעו עושין טהרות אלו ע"ג אלו ע"כ. ובברייתא פירש יותר ואמר (דף יד ע"ב) לא נמנעו ב"ש לישא נשים מב"ה ולא ב"ה מב"ש ללמדך שאהבה וריעות

נפרק הרולה תכי אין לגלה אל מפר המלך בנגוב ובה אלינו מלום ק"ו לרוק בבול מלום לפני הקב"ה : ב"ש מתירין . את ערוה ל' הינבם לאחין דגית לבו דרכה להינור : חלצו . הצרות מן פאחין : ב"ש פוסלין מן הכהונה . שחליצתה חליצה : וב"ה מכשירין . לפי שחליצה בלא לעורך והוי כחולצת מן הנכרי : נתיבמו . לאחים : כיון שמתי מכשירין אותן לכהנים אם נתאלמני מיבמיהם . וב"ה פוסלין . שנעשו לאסור להם והנבעלת לפסול לה עשאה זונה והזונה אסורה לכהונה : לא נמנעו וכו'. אע"פ שבני הצרות שנתיבמו (לבית) [כבית] שמאי ממזרים הם לב"ה שהרי באיסור אשת אח כו עליהם ואשת אח נכרית ובני ערוות שהן חייבי כריתות ממזרים הם כדאיתא בפרקין אפילו הכי לא נמנעו ב"ה ליקח נשים מבית שמאי לפי שהיו מודיעים להם אותן הבאות מן הצרות והומרין דפו שמשפחה זו מצרת ערוה שנתיבמו באים והם היו פורשין : מטהרות אלו על גב אלו . שהיו משאילין כליהם אלו לאלו :

המקדש שטייט שוין ניט : שטייט אין פסוק איר זאלט היטען מיינע שבתים אונ איר זאלט מורא האבען פאר מיין מקדש. אזוי וויא דאס היטונג פון שבת איז אויף אייביג. אזוי דיא מורא פון מקדש איז אויך אויף אייביג. אפילו ווען דער מקדש איז ניטא איז דער ארט פון מקדש הייליג :

ב משנה. דער דין איז אויב עס זענען געוועזען עטליכע ברידער אונ איינער ולמשל ראובן) איז געשטארבען אן קינדער. דארף דער עלצטער פון דיא איבעריגע ברידער ולמשל שמעון) תחונה האבען מיט דיא ווייב פון דעם געשטארבענעם ברודער. דאס הייסט מיבם זיין. אונ אויב ער וויל ניט מיט איר חתונה האבען דארף ער איר געבין חליצה. אונ אויב ראובנ'ס ווייב איז געוועזען שמעונ'ס א טאכטער ואדער איין אנדער קרובה צוא שמעון) וואס שמעון טאר ניט מיט איר חתונה האבען. איז דיא ווייב פון ראובן גאר פריי צוא נעמען איין אנדער מאן. זיא דארף קיין חליצה אויך ניט : אונ אויב ראובן האט גיהאט צוויא ווייבער אדער נאך מער ואז א מאן האט צוויא ווייבער הייסען זייא צרות. איינע איז א צרה צוא דיא אנדערע ; איינע האט פיינט דיא אנדערע) זאגען בית שמאי אז שמעון אדער איין אנדער ברודער דארף חתונה האבען מיט דיא צרה פון זיין טאכטער. אונ בית הלל זאגען קיינער פון דיא ברידער טאר ניט מיבם זיין דיא צרה. אונ אויב איינער פון דיא ברידער האט געגעבען חליצה צוא דיא צרה. זאגין בית שמאי אז זיא טאר שוין ניט גינומען ווערין צוא א כהן. ווארום א כהן טאר ניט חתונה האבען מיט א חלוצה. אונ בית הלל זאגען ווייל זיא דארף ניט קיין חליצה. איז איר חליצה גאר ניט אונ זיא מעג גינומען ווערין צוא א כהן. אונ אז איינער פון דיא ברידער האט מיבם געוועזען א צרה. אונ ער איז געשטארבען : בית שמאי זאגען זיא מעג גינומען ווערין צוא א כהן. אונ בית הלל זאגען ווייל מען האט איר ניט געטארט מיבם זיין איז גלייך וויא מען וואלט מיט איר מזנה געוועזען. הייסט זיא א זונה : אונ א זונה טאר ניט גינומען ווערין צוא א כהן. אפילו בית שמאי מיט בית הלל קריגען. דיא זאגען עס איז אסור אונ דיא זאגען עס איז מותר. דיא זאגען עס איז פסול אונ דיא זאגען עס איז כשר. פון דעסטוועגין פלעגט בית שמאי נעמען ווייבער פון בית הלל ; אונ בית הלל פלעגין נעמען ווייבער פון בית שמאי. אונ בית הלל האבען ניט מורא גיהאט פאר זענין דיא תנאים אדער דיא כלות גיבארען פון אזעלכע מוטערס וואס זייא זענין געוועזען צרות פון עריות אונ זייערע מאנענס ברידער האבען זייא מיבם געוועזען. נאך בית שמאי זענען זייא בכשרה קינדער אונ נאך בית הלל זענין זייא ממזרים. ווארום בית שמאי פלעגין זאגין צוא בית הלל. דיא קינדער זענין נאך אייך פסול. נעמט זייא ניט. דיא אלע טהרות אונ טומאות וואס בית שמאי מיט בית הלל קריגען די זאגען עס איז טמא אונ דיא זאגען עס איז טהור ; פון דעסטוועגין פלעגין בית שמאי בארגען כלים פון בית הלל. אונ בית הלל פלעגן בארגען כלים פון בית שמאי. ווארום זייא פלעגין אז זאגען איינע דיא אנדערע ווערכע כלי עס איז נאך יענעם טמא. צו

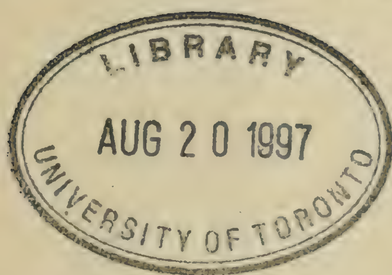
פרק ראשון

א (דף ו) **תניא** (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו וגו' יכול אמר לו אביו הטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי. תניא יכול יהא בנין בה"מ דוחה שבת ת"ל (שם) את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו כולכם חייבין בכבודי. תניא יכול יתיירא אדם מבית המקדש ת"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש מה שמירה האמורה בשבת (ע"ב) לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת אף מורא האמור במקדש לא ממקדש אתה מתירא אלא ממי שהזהיר על המקדש. ואיזהו מורא מקדש לא יכנס אדם בהר הבית במקלו במנעלו באפונדתו ובאבק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר ואין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים

פירוש

אמר לו אביו. נכון: הטמא. כגון שאמר להשיב אבדה או שהיתה עומדת בתוך האסור לו אל תחזיר: יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו. וילפינן לאו דטומאה ולאו דהשבת אבדה מגלוי דשבת: נאמרה שמירה בשבת ומורא במקדש. הקישן הכתוב בפסוק אחד: לא משבת אתה מתיירא. דלא כתיב ביה מורא: באפונדתו. הרנקי באזור במתניו: קפנדריא. נקצר הלוכו שלא להקיף ויכנס בפתח זה ויצא כנגדו ולא לשם עבודה אלא לעשות צרכיו: מק"ו. מפרש

א תַּנְיָא: מִיר הָאבֶּען גֶילֶערְנְט, עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַמֶענְטְשׁ זָאל מוֹרָא הָאבֶּען פַאר זַיין מוּטֶער אוּנ פַאר זַיין פָאטֶער. אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען אַז אַבִּיהֶן הָאט גֶיזָאגְט צוּ זַיין זוּהְן, עֶר זָאל זִיךְ מְטַמֵּא זַיין צוּא אַמֵת. אָדֶער אַפָּאטֶער הָאט גֶיזָאגְט צוּא זַיין זוּהְן דוּא זָאלְסְט נִיט אַוֶועק גֶעבִּין וָואס דִיא הָאסְט גֶיפוּנֶען. זָאל דֶער זוּהְן פָאלְגִין דֶעם פָאטֶער. שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַמֶענְטְשׁ זָאל מוֹרָא הָאבֶּען פַאר זַיין מוּטֶער אוּנ פַאר זַיין פָאטֶער אוּנ עֶר זָאל הִיטֶען שַׁבָּת. פַאר וָואס שְׁטֵייֶען דִיא צְווייא דִינִים אֵיינֶער נֶעבִּין אַנְדֶערִין. צוּא זָאגֶען אַז דִיא מוּטֶער אָדֶער דֶער פָאטֶער הֵייסֶען דֶעם זוּהְן עֶר זָאל נִיט הִיטֶען שַׁבָּת: זָאל עֶר זֵייא נִיט פָאלְגִין. אוּנ אַזוֹי אִיז בַּייא אַלֶע מִצְוֹת: וָוארוּם אַלֶע מוּזֶען הִיטֶען מֵיין כָּבוֹד: דֶער פָאטֶער אוּנ דִיא מוּטֶער אוּנ דֶער זוּהְן מוּזִין טָאהְן אַלֶע מִצְוֹת וָואס גָאט הָאט גֶיבָּאטִין. זָאגְט דִיא גְמָרָא מִיר הָאבֶּען גֶילֶערְנְט אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען מֶען מֶעג בָּאהֶען דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ אוּם שַׁבָּת. שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִיר זָאלְט הִיטֶען מֵיינֶע שַׁבָּתִים אוּנ אִיר זָאלְט מוֹרָא הָאבֶּען פַאר מֵיין מִקְדָשׁ. אִיר אַלֶע זֶענְט מְחוּיָב צוּא הִיטֶען מֵיין כָּבוֹד. אוּנ שַׁבָּת אִיז אַכָּבוֹד פַאר גָאט. וָוארוּם שַׁבָּת וֵוייזְט אַז גָאט הָאט בַּשַׁאפֶען דִיא וֶועלְט: אוּנ דֶער בֵּית הַמִקְדָשׁ אִיז אַכָּבוֹד פַר דִי יוּדִין צוּ מְכַפֵּר זַיין זֵייעֶרֶע עֲבֵירוֹת. דֶער כָּבוֹד פוּן גָאט שְׁטוֹיסְט אַוֶועק דֶעם כָּבוֹד פוּן דִי יוּדִין (הרי"ף). זָאגְט דִי גְמָרָא מִיר הָאבֶּען גֶילֶערְנְט אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען אַמֶענְטְשׁ זָאל מוֹרָא הָאבֶּן פַאר דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ. שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִיר זָאלְט הִיטֶען מֵיינֶע שַׁבָּתִים אוּנ אִיר זָאלְט מוֹרָא הָאבֶּען פַאר מֵיין מִקְדָשׁ. בַּייא שַׁבָּת שְׁטֵייט מֶען זָאל אִים הִיטֶען. אוּנ בַּייא דֶעם מִקְדָשׁ שְׁטֵייט מֶען זָאל מוֹרָא הָאבֶּען. אַזוֹי וִויא דָאס הִיטוּנְג וָואס שְׁטֵייט בַּייא שַׁבָּת. הִיט מֶען דָאךְ דֶעם שַׁבָּת נִיט ווייל מֶען הָאט מוֹרָא פַאר שַׁבָּת. נָאר ווייל מֶען הָאט מוֹרָא פַאר גָאט וָואס עֶר הָאט גֶיבָּאטֶען מֶען זָאל הִיטֶען דֶעם שַׁבָּת. אַזוֹי דִיא מוֹרָא וָואס שְׁטֵייט בַּיי דֶעם מִקְדָשׁ. זָאלְסְטוּ נִיט מוֹרָא הָאבֶּען פַאר דֶעם מִקְדָשׁ נָאר פַאר גָאט וָואס עֶר הָאט גֶיבָּאטֶען מֶען זָאל מָאבֶען אַמִקְדָשׁ. מִיט וָואס זָאל מֶען מוֹרָא הָאבֶּען פַאר דֶעם מִקְדָשׁ: אַמֶענְטְשׁ טָאר נִיט גֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג וָואס דֶער בֵּית הַמִקְדָשׁ שְׁטֵייט אוֹיף אִים. נִיט מִיט אַשְׁטֶעקִין. אוּנ נִיט מִיט דִיא שִׁיךְ אוֹיף דִיא פִּים. אוּנ נִיט מִיט אַגַארְטִיל וָואס מֶען אִיז אַרוּמְגֶיגַארְטִילְט וֶוען מֶען פָארְט אִין וֶועג. אוּנ נִיט מִיט דִיא שְׁטוֹיב וָואס אוֹיף זַיינֶע פִּים. אוּנ עֶר זָאל נִיט גֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג אָפּ צוּא קִירְצֶען דִיא וֶועג. לְמָשָׁל עֶר דַארְף גֵיין אוֹיף אַאָרְט. אוּנ אַז עֶר וֶועט גֵיין דוּרְךְ דֶעם בַּארְג וֶועט אִים זַיין נֶענְטֶער דִיא וֶועג. טָאר עֶר נִיט. אוּנ מֶען טָאר נִיט שְׁפַּייֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג. אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען דָאס אִיז נָאר וֶוען דֶער בֵּית הַמִקְדָשׁ שְׁטֵייט אוֹיף דֶעם בַּארְג. פוּן וַואנֶען ווייסֶען מִיר אַז דָאס אַלְץ טָאר מֶען נִיט אֲפִילוּ וֶוען דֶער בֵּית

ספר

עין יעקב

חלק שלישי

כולל כל ההגדות מתלמוד בבלי וירושלמי, הנמצאות במסכתות:
יבמות, כתובות, נדרים, נזיר, גטין, סוטה, קדושין.
עם פירוש רש"י בשלמותו והחדושים שנתוספו בו, ככל הנמצא
בספר עין יעקב הגדול.
גם איזה מאמרים, מתוספות, מהרש"א, הרי"ף, ועין יעקב.
גם לוחי סדסים בש"ס, ולוחי המקראות כמ"ך, והגהות הב"ח:
תוסף על זה פירוש עברי דייטש הנהוג במדינתנו
מעתק ע"י ה"ר יוסף מאיר יעבץ מעתיק המשניות ע"ס

ווארשא

בדפוס ישראל ברוך ב"ר יוסף ז"ל, הכהן אלאפין נ"י.
בשנת תרמ"ה לפ"ק

Энъ Іаковъ

TOM 3